5

BIBLIOTECA NAZ.
150
E
3
NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
150
E
3
NAPOLI

DANIEL GEORG MORHOF.

1731 C. Fritzsch Sc. Hamburgi.

DANIELIS GEORGII MORHOFII

POLYHISTOR,

LITERARIUS, PHILOSOPHICUS ET PRACTICUS

CUM ACCESSIONIBUS VIRORUM CLARISSIMORUM
IOANNIS FRICKII ET IOHANNIS MOLLERI,
FLENSBURGENSIS.

EDITIO QUARTA.

CUI
PRÆFATIONEM, NOTITIAMQUE
DIARIORVM LITTERARIORUM EUROPÆ
PRÆMISIT
IO. ALBERTUS FABRICIUS,
SS. THEOL. D. ET PROF. IN GYMNASIO HAMBURGENSI,

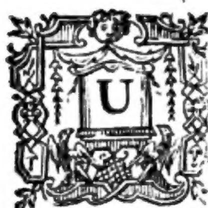
NUNC AUCTAM ET AD ANNUM MDCCXLVII.
CONTINUATAM.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAIESTATIS.

LUBECÆ,
SUMTIBUS PETRI BOECKMANNI.
MDCCXLVII.

BENEVOLO LECTORI
S. P.

Ut hunc tibi ſiſterem Polyhiſtora, Benevole Lector, expugnarunt amici: extorſit illum ipſa neceſſitas potius, quam ipſe meo conſilio publicæ luci deſtinavi. Duodeviginti anni ſunt, ex quo privatis ſcholis Notitiam Scriptorum, optimorum juvenum rogatu, propoſui. Quem laborem, aliis urgentibus, poſt aliquot annos reſumpſi, ita tamen, ut alia ratione commutarem & pertexerem. Non credidi quidem fore, ut illa, quæ mihi ſubita & fortuita oratione è memoria exciderant (optime enim id norunt, qui mihi tum auditores adfuerunt) ad quemquam extra diſcipulorum ſubſellia emanarent. Verum contra voluntatem meam & præter opinionem accidit, ut, quæ ego ad privatos paucorum juvenum uſus inſtitueram, non in hac ſolum Academia, ſed & alibi deſcripta per multorum manus ita impolita & inculta vagarentur: neque deeſſent, qui publicos de editione tergiverſanti typos minarentur. Quod cum intelligerem, metueremque, ne vel mutilum mancumque opus, erroribus & gloſſis peregrinæ manus præterea fœdum, in lucem meis ingratiis protruderetur, vel in aliena incude à novo quodam fabro refingeretur; eo adductus ſum, ut laborem, qui propemodum infinitus eſt, & nova ab annis incrementa capit, per partes recenſens, prælo ſubjicerem. Quod ut eo felicius procederet, effecit Vir mihi amiciſſimus, D. ACHILLES DANIEL LEOPOLDI, JCtus apud Lubecenſes nobiliſſimus, cujus hortatu conſilioque potiſſimum impulſus eſt, qui ſuis ſumptibus librum in lucem edidit. Non ignotum mihi eſt, quan-

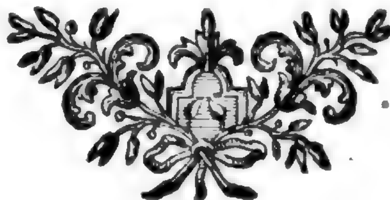
tæ molis opus humeris meis incumbat. Oceanum enim ingreſſus ſum, in quo portum invenire difficile eſt, naufragii periculum à ſyrtibus & ſcopulis imminet. Quis enim in tanta multitudine rerum & librorum omnia exhauriret? Quis non alicubi impingeret? Quis ſalvum ab invidia caput retraheret, ac malignitatis dentes in liberiore cenſura evitaret? Præterea ut palato & guſtu differunt convivæ; ita judiciis diſſident Lectores, neque omnium idem de rebus ſenſus eſt, hoc præſertim tempore, quo plures ſunt librorum judices, quam lectores, & è lectoribus in lictores, vbique virgas & ſecures expedituros, multi degenerant. Deterrere etiam ab inſtituto poſſet, qui nunc in ſimili argumento vaſtum molitur opus, Bailletus, quem multa eorum, quæ jam pridem in privatis lectionibus adduxeram, occupaſſe non diffiteor: à me tamen hic ſuo loco notanda, ne quis à me ſcrinia ejus compilata ſuſpicetur. Verum cum mei non eſſet res arbitrii, neque ab opere incepto manum retrahere mihi amplius eſſet integrum: telam hanc, quam ſemel orſus fueram, pertexui; ita tamen, ut novum plane & multis modis auctius opus prodiret. Quod etſi multo elaboratius enucleatiusque dari poterat: neque enim, quam debebam poteramque, aliis ſæpe rebus diſtentus, impendi curam: erunt tamen in illis, utut ſubito calore effuſis, non pauca, quæ juvare juventutis ſtudia poſſunt, in quibus ſi non accuratiſſimi judicis, ſaltem boni judicis munere defungar. Scripta ſunt hæc plane eo, quo JOACHIMUS FORTIUS libros ſcribi volebat, modo. Quæ hic chartis illevi, vix interdum relecta, tabellario deportanda dedi; exſcripſit illa, ut a calamo venerant, Typographus. His ſæpe Academica & domeſtica negotia, curæ familiares ex obitu cariſſimæ Uxoris, valetudo non ſemper commoda, moras injecerunt; ut jam præcipitati, jam interrupti labores rigidiori examini & ulteriori limæ locum non reliquerint. Quo factum etiam, ut non pauca vel à deſcribentis manu, vel mea etiam feſtinatione σφάλματα, fortaſſe etiam ἁμαρτήματα μνημονικὰ, quibusdam in locis irrepſerint: quæ nunc, extremam manum poſcentibus nundinis, non ſollicite adeo a me conſignari potuerunt. Totum Opus à me in *tres Tomos* tribuetur, quorum primus Polyhiſtoris *Literarii*, ſecundus *Philoſophici*, tertius *Practici* titulo appellabitur. Nunc prima pars tomi primi, atque adeo duo libri, Bibliothecarius & Methodicus in lucem prodeunt, quos ceteri ſuo ordine & tempore ſequentur; & quidem in Polyhiſtore Literario liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in ceteris tomis reliquæ Philoſophiæ partes. Scribendi, ut jam dixi, rationem ſecutus ſum non anxiam & ſcrupuloſam,

losam, judicio ad quælibet verba suspenso, sed sua quadam libertate vagam, nec certis vinculis adstrictam. Sunt, qui etiam in rebus, quæ ornari negant, doceri contentæ, singula verba periodosque ad amussim vocant, numerosa omnia & exasciata volunt, nullam, quæ Romanam civitatem non sapiat, vocem admittunt, nihil alieni Scriptoris verbis, sed suis exprimunt: ut ita libellum, tanquam omnibus numeris absolutam Pasicompsen, lectoribus suis sistant, & velut in scenam aut orchestram producant. Has Ego formas earumque spectatores non sperno, quin potius laudo, iisque assurgo: est tamen, vbi vel incomptæ Veneres & passo capillo horridulæ ipsa se negligentia commendant. Est, ubi præ fucata Phryne aliqua decoro vultu decolor

Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli

non displicuerit. Malim & ego in didactico argumento sermonem pulvere, sed erudito oblitum, quam cerussa & pigmentis incrustatum. Qui majorem hic à me ornatum desideraverit, horrea me hic struere meminerit, in quibus nemo marmoreas varioque opere elaboratas columnas, nemo peristylia & porticus, nemo parietes aulæis superbos, sed pro congerendis frugibus apta spatia requirat. Excursus interdum tentavi, nec a scopo alienos, neque viris doctis, ut puto, ingratos. Loca Scriptorum sæpe integra adduxi, non ut chartas implerem; sed iis subvenirem, qui libris destituuntur, & pleniorem ex ipsorum Scriptorum verbis sensum excuterent lectores: observavi, cum mea hæc relegi, nonnulla, quæ fugerem ipse vel carmen, vel orationem, scripturus. Nunc in his subitis commentationibus æstus meditantis & scribentis, addo & properantis, sæpe abripuit verbis minus, quam rebus intentum. Adeo in omnibus oculatum esse non licet; neque, ut essem, multum laboravi. Vel ipsa libri inscriptio *Manutii* censuram non effugerit, qui auctoris vocem pro scriptore usurpatam non probat. *Dubitanter* quoque ea de re censet diligentissimus castigatæ latinitatis vindex *Cellarius*, qui non nisi testis significationem admittit. Sed dubitare nos vetat Livii locus l. 2. c. 8. qui ita habet: *Apud quosdam veteres Auctores non invenio Lucretium Consulem:* ubi nullo alio, quam Scriptoris sensu, vox illa accipi potest. Hugo Grotius (at quantus Vir!) cum carmen scriberet, omnium poëtarum genium præclarus imitator exprimebat; cum historiam conderet, cum Tacito in arenam descendisse visus est. Idem tamen in Philosophorum & JCtorum scholis omnia miscuit, nec sordidis verbis minusque Latinis, sed usu scholastico receptis abstinuit,

ſtinuit, ut planius loqueretur. Porro & cum hiſtoria Scriptorum res ipſas junxi, quarum cognitionem præ ceteris juventuti utilem credidi. Nam cum multa in his eſſent, quæ ad integrorum librorum & diſſertationum argumenta deſignaveram; & vitæ ſumma brevis ſpes inchoare longas vetaret, rectius me facturum exiſtimavi, ſi in compendium hæc contraherem, quæ profutura juventuti arbitrarer, quam ſi incertæ elaborationis ſpe & me ipſum & alios fallerem, aut aliis illa, ut fieri ſolet, in prædam cederent. Ubi de exercitationibus ago, copioſior in exemplis fui, quoniam è re juventutis, cui omnis mea opera dicata eſt, fore credidi, ſi illa paulo plenius proponerem. Qua in re à peritis & æquis æſtimatoribus veniam me facile impetraturum confido. In ceteris, ſi quæ forte ſint, quæ meam fugerint diligentiam, aut in quibus, ut homines ſumus, & in re tam varia facillimum eſt, lapſus fuero, eos mihi judices velim, quos ipſi eadem in trutina poſiti non recuſent. Mihi in omni hac commentatione prora puppisque fuit juventutis Academicæ commodum, in quo mihi, hac in palæſtra conſtituto, advigilandum ſemper duxi. Quod ſi & alii hanc induſtriam meam non adſpernati fuerint, & ad ſe quoque ejus fructus redundaturos exiſtimaverint, tanquam ἑρμαῖον arripiam, totumque in lucro deputabo. Unum eſt, de quo monitos eos velim, qui aliorum damnis ſuas ædificare fortunas conſueverunt, ne Bibliopolæ, viro optimo, honeſtum, quod ex impenſis in hunc librum factis ſperat, lucrum, nova impreſſione per malam fraudem intervertant. Præterquam enim, quod à flagitio non abſit, falcem in meſſem alienam mittere, ampliſſime cum facti, ſi auſus fuerit, pœnitebit, cum jam id agat, ut S. Cæſ. Maj. Privilegio adverſus hominum illorum ſe injurias muniat, damnumque avertat. Vale, benevole Lector, conatibus noſtris fave, &, ſi Deus vitam valetudinemque largitur, ceteras etiam partes ſuo tempore exſpecta.

AD
LECTOREM
NOVÆ HVIVS EDITIONIS
POLYHISTORIS MORHOFIANI,
PRÆFATIO
IO. ALBERTI FABRICII.

Multum semper debere me professus sum, ac profiteor libenter duumviris eruditis Germanis nostris CASPARI BARTHIO, & DANIELI GEORGIO MORHOFIO, quorum lucubrationes evolvere me memini adolescentem magno cum fructu. Cum A. 1685. Lyceum frequentarem Quedlimburgense, moderator illius dexterrimus Samuel Schmidius in Museo suo, Barthii forte Adversaria inspicienda mihi dabat, quæ deinde petenti mihi cum utenda ad tempus concessisset, miratus ego in iisdem vehementer varium illum & late patentem ambitum eruditionis, illa memoriæ omnis amœna latifundia, illos recessus sacræ & externæ antiquitatis, illum orbem scientiarum, illam scriptorum Græcorum Latinorumque veterum & medii ævi multitudinem, principesque ingeniorum recentis memoriæ, eruditosque omnium nationum, qui in illo opere passim laudantur, innumerabiles. Ab isthoc tempore, fateor, persuso mihi rerum pulcherrimarum, licet vix eminus ac per transennam prospectarum voluptate ac desiderio, alte in animo meo hæsit propositum, omnibus hoc precibus a DEO exposcere, ac quantum possem dare operam, ut in virtutis instrumentum ac vitæ, etiam mihi daretur occasio propius illa lustrandi ac cognoscendi, comparandique mihi linguarum inprimis & Logices bene sanæ, deinde Antiquitatis & rerum omni memoria gestarum, tum disciplinarum utilium non pœnitendam scientiam, & scriptorum notitiam, cujus in tanto illorum numero, diversoque genere ac pretio majorem etiam amœnitate utilitatem esse facile conjiciebam.

Reverso deinde mihi in patriam meam Lipsiam, atque sub egregiis Doctoribus, Alberto, Carpzovio, Ittigio, &, qui solus adhuc in vivis superat, atque ut diu, precor, vivat lætus ac sospes, Joanne Schmidio, studia non ignaviter prosequenti, pulchre recordor novum & ingens mihi additum calcar, in lucem edito primum A. 1687. a laudato MORHOFIO Volumine primo hujus ipsius Operis, quod tertiis prælis jam recusum Tibi, Lector Optime, offertur, & quod titulum a Solino mutuatus Auctor, potiore jure quam suum ille Polyhistorem inscripsit. Neque vero tantum hoc lecto sensi admoveri mihi acriores stimulos industriæ, ut cœpta in via tanto alacrius pergerem, sed etiam multum adjuvari eam & ad fortius eundum sustineri me optimis consiliis: cui accedebat, quod mirifice oblectaret

animum meum in illa eruditionis copia acutum & dives scribentis ingenium, stylique nativa quædam sine affectatione pulchritudo: maxime autem rationibus meis conduceret judicii vis acris cum pari æquitate, quæ utraque in Morhofio singularia fuisse omnes confitentur.

Post illud tempus cum reliquas Operis partes simili elaboratas industria a limato ejusdem stylo eruditi exspectarent, ecce tristis affertur nuncius, auctorem rebus humanis valedixisse A. 1691. 3 Kal. Aug. Hunc nuncium tunc mihi acerbissimum accidisse probe commemini, qui anno superiore recens beatum virum Kiloniæ salutaveram, & perquam humaniter ab eo fueram exceptus. Itaque desiderium tanti Doctoris, quod solum relictum mihi erat; levabam lectione ejus ingenii monumentorum, gaudebamque, in lucem proferri partem Polyhistoris alteram, postumam licet, magis tamen quam quæ postea sunt insecutæ, ultimam scriptoris manum præ se ferentem, in qua de excerptis adornandis, Oratoriis præsertim ac Poëticis, egregia consilia pulcherrimis & copiosis exemplis illustrata exhibentur: quo in ipso oportune excerpendi studio Morhofium diligentiorem fuisse, quam sunt innumeri alii etiam minime otiosi ac negligentes, illud ipsum Volumen certissime demonstrat, quanquam ipse de se pag. 5. *ego certe*, inquit, *excerptis congerendis non multum operæ me impendisse fateor, etsi aliorum diligentiam laudo, meaque in his negligentiæ succenseo, magno tamen in lucro reputaturus, si aliorum mihi opera uti concessum fuerit. Nunc ego memoria promiconda contentus scribo multa, quæ fallat quidem nonnunquam, & res suas repetenti raro respondeat, plerumque tamen, cum argumenti occasio sollicitat, ultro offerat, & quasi ex capsula depromat.*

In Voluminibus cæteris post septem libros Polyhistoris litterarii, eorumque ultimum Poëticum, qua ipsa facultate plurimum Morhofius pollebat, unde Poëtæ Gallo celeberrimo Ægidio Menagio* audit *Princeps Poëtarum Germaniæ:* proposuerat sibi deinceps Historiam litterariam in Polyhistore Philosophico, Theologico, Juridico ac Medico illustrandam nova & nemini ante eum tentata ratione, perpulchra autem atque utilissima, eratque hoc cum plausu omnium & lectorum fructu executurus, si vitæ summa brevis promissa implere longa atque egregia permisisset. Cum autem propter intercedens fatum non licuerit auctori iis, quibus parabat & quibus bene valebat opibus totum opus adornare atque instruere, ultimamque industriam & limam addere, certe tamen lectori æquo & erudito facile se probabit etiam in affecto opere artificis judicium & doctrina, atque in physico præsertim libro curiosa & locuples industria accedente etiam laudata opera clarissimorum Virorum JOANNIS MOLLERI, τȢ μακαρίτȢ, atque Theologi Ulmensis eruditissimi JOANNIS FRICKII, qui in recensendo atque locupletando postumo hocce Morhofii monumento diligentiam suam collocarunt.

Ante Morhofium quadruplex via ac methodus historiam litterariam sive universam sive partes ejus tradendi atque paulo uberius explicandi in mentem eruditis venerat, una, quam Chronologicam dixeris, Lexica altera, sive alphabetica, scriptoribus recensitis per literarum ordinem: tertia realis sive classica, quæ per

* T. 2. anti Baillet p. 71. *le premier Poëte d'Allemagne.*

per rerum genera & classes eosdem enumerat: & quarta denique Geographica per linguas diversas ac nationes. Primus Morhofius quintam Criticam viam ingressus per rerum capita ac disciplinarum classes digestos scriptores examini subjicere atque ita in universalem eorum notitiam studiosos introducere instituit.

Temporum ordine servato primus historiam litterariam condere ausus est *Petrus Lambecius*, tunc adhuc noster, qui excitatus laudabili *Joannis Jacobi Frisii* Tigurini instituto Bibliothecæ Chronologicæ classicorum auctorum, libelli paucis constantis foliis editique Tiguri 1592. 4. animum appulit ad omnem rem litterariam historiamque linguarum, scientiarum & scriptorum diligentiore studio & uberiore apparatu persequendam, & a stirpe ac primis originibus per omnium sæculorum decursus deducendam in sua usque tempora. Sed simile, quo B. Morhofius noster usus est, Lambecium etiam mansisse fatum constat, longe enim & is abfuit ab opere suo toto elaborato in lucem emittendo, quanquam non tantum animo illud conceperat, sed & lineas ejusdem integri manu sollerti duxerat. Itaque A. 1659. Hamburgi in patria hac sua, ubi Professoris Historiarum partibus in Gymnasio tunc fungebatur, suo sumtu publicavit Prodromum, quem appellat, Historiæ litterariæ, in quo liber primus in Moysis temporibus desinens, & libri secundi capita quatuor primora, quæ Cadmi Milesii ætatem non excedunt, sola integra & elaborata exhibentur. Cæterorum vero capitum duorum & triginta nihil traditur præter brevem sciagraphiam sive delineationem memorationemque præcipuarum personarum ac rerum, de quibus ad medium usque a nato unico Servatore nostro sæculum decimum septimum in singulis erat tractaturus. Hunc prodromum, cum in tabernis librariis jamdiu desideraretur, atque ipsæ etiam illæ primæ lineæ specimini elaborato operis subjunctæ minime viderentur contemnendæ esse, recudendum dedi Hamb. 1710. fol. adjunctis Lambecii ejusdem itinere litterario Cellensi, & Alexandri Ficheti S. I. Morhofio etiam ex merito laudati arcana studiorum methodo, ideaque locorum communium: nec non Wilhelmi Langii Catalogo librorum MStorum Bibliothecæ Florentinæ Mediceæ, quem ineditum e Marquardi Gudii thesauro librario nactus fueram. Telam autem adeo late patentem & à Lambecio erudite cœptam atque institutam qui idoneis subsidiis instructus deinde deduceret, historiamque litterariam ita Chronologico ordine ad nostra usque tempora universam exsequeretur, repertus hactenus est nemo.

Alphabetico ordine tanquam facili, & ad digerendum requirendumque pariter aptissimo uti cœpit, qui post Johannem Trithemium videtur primus omnium recentiore memoria ad historiam litterariam ornandam signum sustulisse, χαλκέντερος ille *Conradus Gesnerus*, Tigurinus, edita Bibliotheca Universali, sive Catalogo scriptorum locupletissimo in tribus linguis Latina, Græca & Hebraica, exstantium & deperditorum, veterum & recentiorum, doctorum & indoctorum, publicatorum & in Bibliothecis latentium, Tiguri 1545. fol. una cum insecuta appendice sive supplemento A. 1555. fol. Neque Catalogi tantum vice defungitur,

 aut

aut nudis titulis librorum absolvitur præclarum hoc opus: sed multa passim de auctoribus, de scriptis, de scriptorum ingenio & stylo in eodem oportune notantur, quæ ab epitomatoribus prætetita sunt; unde quantopere compendia studiorum sectari malint plerique, vel hoc uno exemplo insigni perspicue patet, quod ne semel quidem Bibliothecam Gesneri recudi ab eo tempore, aut pari industria ulterius produci, contigerit, cum avide direpti sint ejus breviatores continuatoresque succinctiores, *Conradus Lycosthenes* A. 1551. *Rob. Constantius* A. 1555. *Josias Simlerus* A. 1574. *Jo. Jac. Frisius* A. 1583. & *Antonius Verdierius* A. 1585. in lucem editus. Sed rei litterariæ haud dubie magis interfuisset, non modo Gesnerianum laborem integrum magis tritum emendatumque eruditorum studio, sed & simili vel majori etiam diligentia suppletum subinde ac continuatum fuisse, ut ita plenior ad nos & accuratior scriptorum notitia paullatim devenisset, quæ nunc ante Diariorum præcipue eruditorum usum ante hos sexaginta annos feliciter cœptum frequentari adeo manca est in plerisque & hians, ut nisi in celebrioribus scriptoribus atque omnium communi prædicatis stylo ac voce, pleraque passim etiam doctos ac diligentes fugiant. *Jo. Jacobi Frisii* epitomen adhibuit, eique observationes suas in auctarii vicem addidit *Alphonsus Ciacconius* Hispanus in sua Bibliotheca, quam circa A. 1590. cœpit adornare, cujusque partem primam, quæ sola superest, & non procedit ultra quintam alphabeti litteram, desinitque in Epimenide, nuper demum post centum quadraginta annos in lucem protulit vir doctissimus Franciscus Dionysius Camusatus, Paris. 1729. fol. Pro Gesnerianæ Bibliothecæ supplemento haberi etiam debet *Johannis Hallervordi* Bibliotheca curiosa, Regiomonte A. 1676. 4. edita minimeque contemnenda: pro epitome simul atque auctario, multorum promerita laudem & præconium Bibliotheca *Georgii Matthiæ Kœnigii*, typis excusa Altdorffii, ubi bonas litteras Kœnigius docebat, A. 1678. fol. Horum omnium longe vicerat industriam *Christophorus Hendreichius*, si *pandectæ* ejus *Brandenburgicæ* integræ in manus hominum venissent, e quibus solæ litteræ primores A & B viderunt lucem Berolini A. 1699. & non parvum majori folii magnitudine volumen implent. Breviarium autem Gesneri idemque supplementum copiosissimum, omnibus, quæ hactenus prodiere, longe præferendum haud dubie haberi debet *compendiosum Lexicon eruditorum* Germanice digestum auspiciis illustris viri *Joannis Burchardi Menckenii*, cujus jam duæ exstant editiones, & modo tertiis curis locupletiorem & accuratiorem adornandam parari intelligo ab eruditis Lipsiensibus. Sed & alia bina opera similia exspectare jubemur ex Italia atque nostra Germania. Nam in Italia inusitatæ vir diligentiæ *Alphonsus Lasor a Varea*, sive qui sub illo anagrammate delitescit *Raphaël Savonarola* in Orbe terrarum universo scriptorum calamis delineato, quod opus ordine litterarum digestum Patavii A. 1713. fol. in lucem edidit, p. 358. atque alibi promisit *Orbem litterarium universum* similiter ordine descriptum Alphabetico. E Germanis vero nostris *Joannes Philippus Wernerus* Northeimensis, Scholæ Osterodanæ ad Hercyniam Rector fidem fecit se prælo paratum habere *Pandocheion clarorum litteris virorum*, sive *Onomatologum*, eruditos omnis ævi, gentis, status, ordinis, sexus: eorumque vitas, fata, singularia, elogia, censuras ordine litterarum complectentem,

a Vo-

2 Volum. fol. Neminem etiam fugit, in Lexicis quæ vocant historicis universalibus, quæ certatim ab aliquod annis conduntur linguis Gallica, Germanica, Anglica, Belgica, Italica, rationem quoque haberi eruditorum, sed eorum fere tantum, quos fama super cæteros extulit, vel qui scribenti præ reliquis visi sunt memorabiles, cæteris innumerabilibus prætervectis & omissis.

Aliud præterea beneficium studiosis historiæ litterariæ quod imputet Gesnerus habet, item enim est qui non Alphabeticam modo, sed etiam classicam sive realem Bibliothecam instruxit primus, atque locuplete apparatu divitem, digestamque commodo ordine exhibuit sub titulo Pandectarum sive Partitionum universalium, Tiguri 1548. fol. Quo in opere omnium qui in priore Bibliothecæ Volumine nominantur scriptorum, & plurimorum insuper aliorum lucubrationes per certas disciplinarum & materiarum classes enumerantur, non titulis modo librorum memoratis, sed capitum etiam inscriptionibus & particularibus plurimorum argumentis. Opus totum libris XXI. divisum est, quorum 1. refert scriptores de Grammatica & philologia digestos sub titulis uno & viginti. 2. Scriptores de Dialectica. 3. de Rhetorica. 4. de Poëtica. 5. de Arithmetica. 6. de Geometria, Opticis & Catoptricis. 7. de Musica. 8. de Astronomia. 9. de Astrologia, 10. de Divinatione cum licita, tum illicita & Magia. 11. de Geographia. 12. de Historiis 13. de diversis artibus illiteratis. 14. de Naturali Philosophia & Theologia Gentilium. 15. de Prima Philosophia seu Metaphysica. 16. de Morali Philosophia. 17. de Philosophia Oeconomica. 18. de re Politica, id est Civili & Militari. 19. de Jure Civili & Pontificio, & 20. de Theologia Christiana, librum enim vigesimum qui rei medicæ destinatus erat, licet materiam satis copiosam congestam sibi esse testatus edere Gesnerus distulit, neque quicquam illius ab eo tempore, quod sciam, vulgavit, præter enumerationem virorum illustrium qui rem chirurgicam vel artis usu excoluere, in sylloge scriptorum de Chirurgia Tiguri 1555. fol. p. 393-408. Præivit igitur hac quoque in parte Gesnerus omnibus, qui ex illo tempore Bibliothecas reales Theologicas vel Juridicas aut Medicas vel etiam Philosophicas componere instituerunt, atque in via illa utilissima historiæ litterariæ illustrandæ facem primus prætulit, totam amplitudinem, ambitumque universum illius methodi nemine uno post Gesnerum auso persequi atque illustrare, præter meritissimum eo ipso nomine de litteris *Martinum Lipenium*, dignumque, cujus Bibliothecæ accurato virorum doctorum studio recenseantur, emendatæque suppleantur diligenter in communes eruditorum usus ac continuentur.

Methodum quartam tradendæ sive illuminandæ rei litterariæ, quam dixi Geographicam, video jam olim in mentem venisse Herennio Philoni, Byblio Grammatico, qui Trajani ætate floruit, & cujus libros triginta *περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκε*, *de civitatibus & quos singulæ claros viros protulerint*, Suidas memorat. Illud opus, & epitomen ejusdem operis, quod eodem Suida teste, tribus libris composuerat Ælius Serenus, temporum injuria pariter interiisse, non minus mecum dolebunt studiosi, quam velim exstare Geographiam eruditi orbis, idoneo appa-

apparatu dignaque cura adornatam à viro aliquo docto, cum Philippi Labbei etiam libros decem hujus argumenti quos ab Adamo ad A. C. 1501. deducere instituerat, desideremus, & pauca illa, quæ apud Strabonem ac Stephanum Byz. hoc de genere & in *Henrici Schereri* S. I. Atlante A. 1710. 4. edito tanguntur. Ipsa etiam B. D. *Joannis Andreæ Quenstadii* tunc admodum Juvenis lucubratio de Patriis illustrium Virorum, vulgata A. 1654. & A. 1691. recusa sitim accendant magis, quam restinguant. Per partes autem multi in hac persertim methodo ornanda desudarunt, & singularum nationum, linguarum, regionum, civitatum viros doctos celebrandos sibi sumsere, ut vel Italorum exemplo in conspectu thesauri litterarii Italiæ nuper demonstravi: nec dubium, quin hoc etiam in genere locus concedendus singularis B. Morhofio nostro fuisset, si quod parabat opus *de meritis Germanorum in litteras*, datum ei fuisset ante obitum absolvere & ad umbilicum perducere, qui de sua Antiquitatum etiam rerumque Germanicarum peritia singulari documentum non inficiandum dedit posteris in libro vernaculo postumo * de lingua ac poësi Germanorum. Universum autem istud argumentum de testata Germanorum in omne litterarum genus industria, & de disciplinis quibuscunque, per popularium nostrorum ingenia insigniter illustratis amplificatisque, ornandum præ cæteris sibi sumsit, & ornavit egregie commentariis pluribus, Germanico idiomate vulgatis, vir celeberrimus *Jacobus Fridericus Reimmannus*, Superintendens hodie Hildesiensis, cujus jampridem exstat ac multorum manibus teritur, quod ante aliquot annos vulgavit opus, cui titulus: ** Specimen Isagoges in Historiam litterariam universe, ac speciatim Germanorum.

Quam igitur a laudato Morhofio quintam methodum tradendæ litterariæ notitiæ præ cæteris quatuor delectam dixi Criticam, hanc ornatam ab eo primo omnium per omnes eunte rerum classes ac disciplinarum præsentibus comprehensam Voluminibus vides, cum primum prodiret, exceptam merito eruditorum plausu. Eandem Bibliopola, vir honestissimus, distractis duarum priorum exemplis, tertia hac editione iterum jam offerre studiosis hominibus instituit, cui præfationis hederam a me flagitanti, probe gnarus, quam nulla opus esset vino tam exquisiti saporis & tam probato, nihil aliud, quod darem, potui a me impetrare, quam supplementum hoc qualecunque argumenti, quod tribus tantum verbis Morhofius attingit, hoc est elenchum brevem diariorum litterariorum, à laudati viri obitu maxime per Europam frequentatorum, quem benevolo, quæso, animo accipe, Lector humane, & Vale. Scripsi Hamburgi, Anno 1731.

BRE-

* Unterricht von der deutschen Sprache und Poesie, deren Ursprung Fortgang und Lehrsätzen. Lübeck 1700. 8.

** Versuch einer Einleitung in die Historiam litterariam so wohl insgemein, als auch die Historiam litterariam der Deutschen insonderheit. Halle 1708. sqq. 8.

BREVIS
NOTITIA ALPHABETICA
EPHEMERIDUM LITERARIARUM,
ET ALIORVM QVORVNDAM SCRIPTORVM EIVSMODI DIVRNORVM, HEBDOMADARIORVM, MENSTRVORVM, ANNIVERSARIORVMQVE,

AVCTA ET AD ANNVM MDCCXLVII CONTINVATA

A

IO. IOACHIMO SCHWABIO.

*Asterisco *. additamenta notantur.*

Abriß von dem neuesten Zustande der Gelehrsamkeit, Götting. 1737, 8. usque ad ann. 1744. II Volumina.

Academiæ Naturæ Curiosorum, cujus eruditæ Medicorum quorundam Germanorum Societatis initia ad A. 1652. referre licet, *Miscellanea* sive *Ephemeridum* Medico-Physicarum decades annorum tres. Francof. 1670. seq. in 4. & primorum annorum editio secunda novis exornata figuris æneis ibid, 1684. 4. & ab A. 1701. ad 1722. decem Centuriæ observationum Augustæ Vindelicor. 1722. 4. quæ postea inscriptione *Actorum Physico-Medicorum* ab anno 1727 in præsens usque tempus continuatæ sunt. Vide & infra, *Beughem*, & *Historia literaria Medica*.

Histoire de l' *Academie Royale des sciences* (établie à Paris A. 1666.) depuis son renouvellement (A. 1699.) avec les Memoires de Mathematique & Physique, tirez des Registres de cette Academie. A. 1699. seq. Paris in 4. & Amst. in 12. LXXV jam de illa exstant volumina juxta editionem Amstelodamensem. In *Johannis Baptistæ du Hamel* historia Regiæ scientiarum Academiæ, quæ post Parisiensem editionem Lipsiæ 1700. 4. prodiit, observationes & acta exstant ab A. 1666. ad 1696. Sed in altera deinde editione Parisiensi A. 1701. accesserunt Acta ad annum usque 1700. *Fontenellius* autem præter Historiam scriptam Gallice etiam elogia Academicorum vulgavit recusa Hagæ Comitis 1731. 12. duobus Voluminibus.

Histoire de l' *Academie Royale des Inscriptions & belles lettres*, depuis son établissement (A. 1663) avec les Memoires de litterature, tirez des registres de cette Academie depuis son renouvellement (A. 1701.) Paris 1718. 1730. 1735. 1740. 1744. 4. & Amst. 1719. 1731. 1736. 1741. 1745. 12. pluribus Voluminibus, utpote sex historiarum & viginti memoriarum, quæ in A. 1737 desinunt. Ad hæc accedunt Tomi duo elogiorum. Ab utraque harum Academiarum Regiarum diversa est celeberrima & ipsa atque ætate etiam superior, ad decus linguæ Gallicæ proferendum, suadente Richelio Cardinale, condita a Rege. Ludovico XIII. A. 1635. *Academia Gallicana*, * cujus historiam ab primis initiis usque ad A. 1652. descripsit

Pau-

* *l' Academie Françoise.*

Paulus Pelissonius, & novissime ad Annum 1700. continuatam dedit *Josephus Olivetus*. Paris. & Amst. 1730. 12.

Commentarii *Academiæ Scientiarum Imperialis Petropolitanæ*, Tomus I. ad A. 1726. Petropoli, typis Academiæ 1728. 4. Tomus II. ibid. 1729. 4. Tom. III. ad an. 1728 ib. 1732. Tom. IV. ad an. 1729, ib. 1735. Tom. V. ad ann. 1730 & 1731 ib. 1737. Tom. VI. ad an. 1732 & 1737. ib. 1739. Tom. VII ad ann. 1734 & 35. ibid. 1740. Tom. VIII ad an. 1736. ibid. 1741. Tom. IX. ad an. 1737. ibid. 1744.

Fama Academica, vide *Fama*.

Academische Nebenstunden, oder etlicher guten Freunde Anmerkungen von besondern zur Gelahrheit dienenden Materien. Jen. 1717-1720. 8. **Sechs Theile.**

Bibliotheca Academica. Vide Bibliotheca.

Acerra Biblica A. 1705. 8. Centuriæ XI.

Acerra Philologica, **oder gründliche Nachrichten aus der** Philologie, **Römischen und Griechischen Antiquitäten.** Halæ Sax. 1715. 8. duobus Voluminibus. Sectiones XII.

* **Allerneueste** *Acerra Philologica*, **oder historische Discurse, Leipz.** 1732. 8. I **Stück.**

* *Acta Academica*, præsentem Academiarum, societatum litterariarum, gymnasiorum & scholarum statum illustrantia, Lipsiæ 1733-1737. 4. Quinque volumina.

Acta Borussica Ecclesiastica, civilia, litteraria: **oder sorgfältige Sammlung allerhand zur Geschichte des Landes Preussen gehöriger Nachrichten, Uhrkunden und Documenten. Königsberg und Leipzig** 1730. 8. III voluminibus. Auctor est M. *Michael Lilienthal.*

Acta Ecclesiastica, **im Predigt-Amt vorkommende Fälle. Leipz.** 1729. 8.

* *Acta Historico-Ecclesiastica*, **oder gesammlete Nachrichten von den neuesten Kirchengeschichten, nebst nöthigen Beylagen und kurzen theologischen Bedenken. Weimar** 1734. 8. Sub auspiciis *Jo. Christophori Coleri* incoepta adhuc dirigente ejus successore *Wilh. Ernesto Bartholomai* continuantur. Prodierunt jam an. 1747 de illis LXII partes, & II Partes **Beyträge zu den** Actis Historico ecclesiasticis.

Acta Eruditorum, auspiciis *Ottonis Menckenii τȣ μακαρίτȣ* Lipsiæ cœpta colligi publicarique ab A. 1682. & post illum (A. 1707. 20. Jan.) rebus humanis ereptum continuata curante filio celeberrimo *Jo. Burchardo Menckenio.* Post ejus autem obitum pari cura laborem hunc in se suscepit filius *Frid. Otto Menckenius*, & in præsens usque tempus eximium hoc diarium continuavit. Quum anno 1731 decem lustra absolvissent hæc acta, *nova* in publicum prodire cœperunt ab anno 1732. Præter singula singulis vulgata annis volumina exstant Supplementorum volumina decem, & volumina quatuor Indicum. Supplementorum vero ad nova acta sex tomos evolvere jam licuit. Primum Annum 1682. vidi Gallice editum, Hagæ 1685. 12. hoc titulo: *Ouvrages des Savans, publiez à Leipzig.*

Deutsche *Acta Eruditorum*, ab A. 1712. Lipsiæ in 8. usque ad an. 1740 continuata. Pars ultima fuit ducentesima & quadragesima, quæ XX voluminibus complecti possunt.

Fränkische *Acta Erudita & curiosa*, **die Geschichte der Gelehrten in Franken.** Norimbergæ ab A. 1726. usque ad 1732. XXIV Partes. 8.

* *Acta Jure Consultorum*, **oder neueste Nachrichten von gelehrten Juristen Leben und Schriften und andere nützliche Beyträge zur heutigen Rechtsgelehrsamkeit. Wittenberg** 1734. 8.

* *Nova Acta Jure consultorum*, **oder gründliche Auszüge und unpartheyische Urtheile über die neuesten juristischen Bücher und Disputationes. Wittenb.** 1738. 8.

Acta Lipsiensium Academica, oder Leipziger Universität Geschichte. A. 1723. 1724. 8. Partes XVI.

Deutsche *Acta literaria*, oder Geschichte der Gelehrten, Lipsiæ 1715. 1716. 8. Pars quinta & ultima inscribitur: Acta litteraria antiqua, oder Geschichte der Gelehrten, worinnen der Zustand der alten litteratur einzig und allein enthalten.

Acta litteraria ex MStis eruta a V. C. *Burchardo Gotthelf Struvio*, & per fasciculos edita, tomis duobus. Jen. 1703-1720. 8.

Acta literaria Sueciæ, per trimestria cura Rev. *Erici Benzelii* hodie Episcopi Gothoburgensis, aliorumque Virorum doctorum, Upsaliensibus typis vulgata ab A. 1720. ad 1724. 4. cœpta etiam recudi typis Rostochiensibus.

Acta literaria Academiæ Witebergensis A. 1720. 1722. ad 1725. 8.

Acta Medicorum Berolinensium ab A. 1717. 8. Decades III.

Acta Medica Hafniensia ab A. 1671. ad 1679. Hafniæ, 4. quinque Voluminibus.

Acta novæ Academiæ *Philexoticorum Naturæ & Artis*, a Martio Anno 1686. ad Februarium Anno 1687. Brixiæ 1687. 8. Hoc diarium quod ad calcem cujusque mensis notitiam librorum in Italia recens excusorum subjunctam habet, mors auctoris præcipui *Francisci Lanæ* experimentis Physicis ac Mathematicis celebratissimi abrupit.

Acta Philosophorum, auctore V. C. *Christoph. Augusto Heumanno*. Halæ Sax. 1715 - 1726. 8. partes XVIII. Germanice.

* *Acta Scholastica*, worinnen nebst einem gründlichen Auszuge der auserlesensten Programmatum der gegenwärtige Zustand der berühmtesten Schulen und der dahingehörigen Gelehrsamkeit entdecket wird. Eisen. 1741. Auctore M. *Jo. Gottl. Biedermanno* adhuc continuantur.

Acta Semieruditorum, kurzer Auszug rc. zwey Fortsetzungen 1709. 8.

Acta Semi-eruditorum, Nachricht und Urtheile, 1718. 8. Zwey Theile.

* Der Deutsche Aesop bestehend in dreyhundert vier und zwanzig lehrreichen Fabeln, welche in gebundner Schreibart entworfen und als moralische Wochenblätter stückweis ausgeliefert worden. Königsb. 1742. 8.

Neubestellter Agent, 3 Functionen, jede 12. depeches. A. 1704-1707. 3 Volum. in 8. Est continuatio Diarii historico-litterarii Epistolarum more digesti, quod inscribitur: Aufgefangene Briefe ab A. 1699. ad 1703. 3. Volum. in 8. Drey Ravagen 12 Paquete. Agentis continuatio lucem vidit hoc titulo: Der allzeit fertige *Secretarius* oder Briefsteller IV Volum. in 8. ab A. 1710. ad 1721. Expeditiones XLVIII.

Theophili Alethæi gründliche Erläuterung der dunkeln Schrifft-Oerter altes und neuen Testaments: nebst einem Bericht von den besten Auslegern der heiligen Schrifft. Ab A. 1714. ad 1731. Lipsiæ 8. der vier und siebenzigste Versuch.

Almanach Bibliographique. Paris 1709. 12.

Altes und Neues aus dem Schatz theologischer Wissenschaften. Witteb. 1701. 8. & deinde continuatum sub titulo Unschuldiger Nachrichten von Alten und Neuen, XVIII Volumina & ab A. 1720. in præsens usque tempus: Fortgesetzte Sammlung von Alten und Neuen. cui appendicis loco ab anno 1735 accesserunt Frühaufgelesene Früchte. Addendi etiam Indices ad singula decennia, & Venerandi *D. Val. Ernesti Læscheri* Annales Theologici ab A. 1701 ad 1710. & ab A. 1711. ad 1720. & ab A. 1721. ad 1730.

Altes und Neues von Sachsen und angränzenden Ländern. Dreßden 1727. 8. erstes Stück.

Altes und neues aus der gelehrten Welt. Zürich 1717. 1718. 1719. 8. XII. Theile.

Allerhand altes und neues vor die Liebhaber einer gelehrten Conversation. Hamburg 1729. 4. erstes und anderes Stück.

* *L'Ambigu* à Leipsick. 1738. 8. Dissertationes in modum Spectatoris inchoatæ, mox vero intermissæ.

Theophili Amelii sive *Petri Zornii*, Hamburgensis, in Gymnasio Carolino Sedinensi deinde Eloquentiæ & Græcæ Linguæ Professoris Regii, Erörterung der schweresten Schriftstellen Neues Testaments. Hamburg 1711. 1712. 8. Vier und zwanzig Monate. Ejusdem Erörterung der dunkelsten und schweresten Schrifftstellen im alten Testament. Francof. 1728. 8. 2. Volum.

* *Amœnitates* historiæ ecclesiasticæ & litterariæ Francof. ab An. 1737 Auctore *Jo. Georg. Schelhornio*.

Amœnitates litterariæ, quibus variæ observationes, scripta item anecdota & rariora opuscula exhibentur. Francof. ab A. 1725. ad 1731. 8. Volumina XIV. auctore V. C. *Jo. Georgio Schelhornio*.

Amœnitates Juris Canonici, per duo semestria Jen. 1674. seq. 4. D. Jo. Strauchio auctore.

Amœnitates Patristicæ, Michaëlis Christophili erste Sammlung 1718. 8.

* *Nouveaux Amusemens* du Coeur & de l'Esprit. à Paris, 1739. 12. XIV Parties. His continuatum est diarium: *Bibliotheque de Campagne*.

* *Amusemens* de la Campagne, de la Cour, & de la Ville. Amst. 1738 - 1740 12. XII Volumina.

* *Nouveaux Amusemens* de la Campagne ou recreations historiques avec quelques Anecdotes secrettes & galantes, ib. 1743. VII Volum. 12.

D. Matthiæ Zimmermanni, Superintendentis Misnensis, *Analecta Miscella menstrua*, per menses XII. Misenæ 1684. 4.

Analecta Societatis Charitatis, ex omni meliori litterarum genere. Lips. 1725. 4. & pars secunda 1730. 4.

Analecta Historico-litterario-curiosa, oder vermischte und gesammlete Anmerkungen. Erfurt 1720. 1721. 8.

Analecta Hassiaca, zur Heßischen Historia, Jurisprudentz und litteratur behörige Urkunden, Abhandelungen und Nachrichten, von *Jo. Philip* Kuchenbecker, Marburg 1730. 8. Novem collectiones vidi usque ad an. 1737.

Auserlesene Anmerkungen über allerhand wichtige Materien und Schriften. Halle 1704-1708. 8. fünf Theile.

* Erlangische gelehrte Anmerkungen und Nachrichten. Erl. 1747. 8.

* Nützliche Anmerkungen über allerhand Materien aus der Theologie, Kirchen- und gelehrten Historie, wie auch aus der Critik und Litteratur, Weimar. 1734, 8. A. *Jo. Christophoro Colero* incoepta adhuc dirigente V. S. R. *Bartholomæi* eius successore continuantur. Partes IV edidit Colerus, Bartholomæus vero jam an. 1747 XXIII partes evolvere dedit.

* Wittenbergische Anmerkungen über theologische, philosophische, historische, philologische und critische Materien, Wittenb. 1738. 8.

Zufäl-

Zufällige Anmerkungen von allerhand zum Schul-Wesen und Grundlegung der Gelahrtheit gehörigen Sachen. Berlin 1717. 8. sechs Stück.

Theologische *Annales.* Vide supra, Altes und Neues.

Annales litterarios Borusso-Brandenburgicos, Typographia Reusneriana excudendos vidi promitti Regiomonte a Calendis Julii A. 1721. ipsos necdum vidi.

Annales Academiæ Juliæ ex editis & MSS. monumentis, per semestria ab A. 1722. Helmstadii, 8.

* *Annales litterarii Mecklenburgenses,* oder Jahrregister von den Geschäfften der Gelehrten in Mecklenburg, Rost. 1722 und 1723. 8. 2 Vorstellungen. Auctores erant. *Ern. Jo. Frid. Manzel & Phil. Frid. Hane.*

Anonymiana in auserlesenen Anmerkungen rc. erster Versuch 1720. 8.

* Braunschweigische Anzeigen, Braunschw. 1745. 4. in præsens tempus continuantur.

* Hällische wöchentliche Anzeigen, Halle 1730, 4 adhuc vigent.

* Leipziger wöchentliche Anzeigen, Leipz. 1741. 4. Dissertationes morales, novis relationibus concomitatæ, mox vero interruptæ.

The British Apollo containing two thousand answers to curious questions. Lond. 1708. 1709. 1710. fol. & tertia editione 1726.

Apparatus ad historiam scientiarum & artium, Hamb. 1703. 8. auctore *Johanne Grœningio,* Wismariensi.

Apparatus litterarius, singularia, nova, anecdota, rariora depromens, studio *Societatis Colligentium.* Witeberg. 1717. 1718. 8. Collectio 1 & 2. Specimina XIX.

* Nützliche und auserlesene Arbeiten der Gelehrten im Reiche Nürnb. 1733. 8. In locum der Fränkischen Actorum eruditorum & curiosorum successit.

* Genealogischer Archivarius Leipz. 1732. 8. usque ad ann. 1739. L. partes.

* Neueröffnetes Kriegs-und Friedens-Archiv, Görlitz 1744. 8. in præsens vsque tempus auctore *Jo. Gottfr. Haymann.* a Vol. IV vero a *Jo. Henr. Spindler* continuatum. V Volumina iam exstant quorum primum inscribitur der aufmerksame Freymäurer.

* Durchlauchtiges Archiv, Leipz. 1691-1694, 8. IV Tomi.

Neueröffnete Assemblée curieuser und gelehrter Nouvellisten, Journalisten und Statisten in Europa 1717. 8. Sechs Conferences,

The Athenian Gazette, or casuistical Mercury. Lond. 1691. 1692. fol.

The Athenian Oracle. Lond. 1704. 8. tribus Voluminibus addendum supplementum quæstionum responsionumque editum itidem Anglice. Lond. 1710. 8. Quarta editio 1728. 8.

Athenian Sport, or two thousand paradoxes merrily argued to amuse and divert the age. Lond. 1707. 8.

The history of the Athenian Society. Lond. fol.

Aufgefangene Briefe. Vide supra, *Agent.*

Aufrichtige Nachrichten wider die Unschuldige Nachrichten. Halæ Sax. ab A. 1701. ad 1710. 8 partes decem auctore D. *Joachimo Langio,* Theologo Hallensi.

* Der Aufseher oder Vormund, Leipzig 1745. 8 Est celeberrimus ille *Guardian* anglicus a *Gottschedia* translatus, duobus voluminibus constans.

* *L'Avocat pour & contre, suite de l'Epilogeur & de Demosthene moderne* Amsterd. 1747. 8. III Vol. vide sis *le Magazin.*

Auserlesene Anmerkungen. Vide, Anmerkungen.

Ausführlicher Bericht. Vide Bericht.

* Christian-Erlanger Auszug der neuesten Weltgeschichte, Erlang. 1741. 8. Norimbergæ adhuc continuantur auctore *Grossio*.

* Gründliche Auszüge aus den neuesten theologisch, philosophisch und philologischen Disputationibus, Lipsiæ 1733. in præsens tempus usque Autore, M. *Abrahamo Kriegelio*.

* Gründliche Auszüge aus den neuesten juristischen, medicinischen, historischen, physicalischen und mathematischen Disputationen, Leipz. 1736, 4. Ab anno 1737. vero juridicis atque historicis dissertationibus solum dedicabatur, novo de medicis, physicis &c. prodeunte diario.

* Gründliche Auszüge aus medicinischen physicalischen und mathematischen Disputationen, Leipz. 1737. 4.

Monatlicher Auszug aus allerhand neu herausgegebenen nützlichen und artigen Büchern. Hanover, 1700. 1701. 1702. 8. auctore Jo. Georgio Eccardo.

Hamburgische Auszüge aus neuen Büchern und Nachrichten von allerhand zur Gelahrtheit gehörigen Sachen. Hamburg 1728. seq. 8. XVII. Theile. Auctore Jo. Georgio Hamanno.

Le Babillard, vide infra, *the tatler*.

La Bagatelle, ou discours ironiques, où l'on préte des sophismes ingenieux au vice & à l'extravagance, pour en faire mieux sentir le ridicule, Amst. 1718. 1719. 8. Auctor est *Justus Van Effen*.

Ausführlicher Bericht von allerhand neuen Büchern und andern Dingen, so zur heutigen Historia der Gelehrsamkeit gehörig. Francof. & Lipsiæ 1708. 8. Zwölf Stücke nebst einem Anhange.

* Belustigungen des Verstandes und Witzes, Leipz. 1741-1745. 8. VIII Tomi colligente *Jo. Joachimo Schwabio*.

* Neue Belustigungen des Gemüthes, Hamburg 1745. 8. Unicum tantum volumen sex partibus constans auctore *Naumanno* quodam.

* Bemühungen zur Beförderung der Critik und des guten Geschmackes, Halle 1743. 8. In præsens usque tempus auctoribus M. *Jo. Andrea Cramero*, & *Christlob Mylio*, XVI. partes.

* Die mühsame Bemerkerinn derer menschlichen Handlungen, Danz. 1736-1737, 4. Dissertationes morales & satiricæ XX.

Cornelii a Beughem, Embricensis *Bibliographia eruditorum Critico-curiosa* conspectus quinque, Amst. 1689.-1694. 1699. 1701. 1710. 12. editi, continent indices scriptorum in Diariis celebrioribus eruditis recensitorum usque ad A. 1700. Ejusdem *Gallia erudita* A. 1683. 12. vulgata indicem in Ephemerides eruditorum Parisienses: Et *Syllabus recens exploratorum* in re Medica, Physica & Chymica, Amst. 1696. 12. indicem in Miscellanea Naturæ Curiosorum Germaniæ, Galliæ, Daniæ & Belgii usque ad A. 1696.

* Der Bewunderer; in drey und funfzig Blättern abgehandelt, Hamb. 1742. 4. Auctore, *B. J. Zinkio*.

* Beyträge zur critischen Historie der deutschen Sprache Poesie und Beredsamkeit herausgegeben von einigen Mitgliedern der deutschen Gesellschaft in Leipzig, & a vigesima prima parte von einigen Liebhabern der deutschen Litteratur, Leipzig 1732. Usque ad Ann. 1744. 8. Exstant partes XXXII, quæ sub auspiciis *Jo. Christoph. Gottschedii* collectæ VIII. voluminibus complectuntur.

* Ober-

* Oberlausitzischer Beytrag zur Gelahrheit und deren Historie, Görlitz 1738. 4. Per IV. annos continuatum. IV. Volumina.

* Neue Beyträge zum Vergnügen des Verstandes und Witzes, Brem. 1744. 8. Lipsiæ colliguntur a *Car. Christiano Gaertnero* adhuc continuata Parte II. Tomi IV.

* Hamburgische Berichte von neuen gelehrten Sachen, aus einem täglichen beglaubten Briefwechsel mit in- und auswärtigen Gelehrten zur Beförderung der Wissenschaften, mit unpartenischer Feder ertheilet, Hamb. 1732. 8. in præsens usque tempus, auctore *Jo. Petro Kohlio*, qui hoc diario Novellas istas niedersächsische Nachrichten und Zeitungen continuavit.

* Hamburgische Beyträge zur Aufnahme der gelehrten Historie und der Wissenschaften, Hamb. 1740. 8. Auctores erant *M. A. Wodarch* & *Mat. Andr. Alardus*, Candidati Theol. adjuvante *Jo. Paulo Finkio* Cand. Jur. sed ultra triennium laborem non continuarunt.

* Nöthige Beyträge zu den wöchentlich in Leipzig herauskommenden neuen Zeitungen von gelehrten Sachen, Leipz. 1734 - 1743. VIII. Bände, a variis auctoribus, *Frid. Wilhelmo Stubnero, Georg Friedr. Richter, Wolfg. Balth. Adolph de Steinwehr* & *Georg. Frid. Baermanno.*

Bibliandri Harmonia, oder richtige Uebereinstimmung Biblischer Sprüche und Oerter 1708. 1709. 1710. 8. Drey Centurien. Vide supra *Acerra, Alethaus, Amelius.*

Synopsis Biblica, sive Ephemerides litterariæ Latinæ auctore *Paulo Manzani*, Provinciali tertii Ordinis S. Francisci. Parmæ 1692. 4. sed in herba statim suppressæ. Vide Basnagii Bellovallii historiam Operum eruditorum Gallice editam mense Novembri A. 1692. p. 124.

Abgesonderte *Bibliothec.* Halæ Sax. 1718. 1719. 8. XIII. Stück.

Bibliotheca Academica, in qua Disputationes, Orationes & Programmata A. 1718. vel primum edita vel recusa referuntur. Magdeb. 1719. 4.

* *Bibliotheca, sive acta & scripta magica*, d. i. gründliche Nachrichten und Urtheile von solchen Büchern und Handlungen, welche die Macht des Teufels in leiblichen Dingen betreffen, 1738. 8. Auctor est D. *Eberh. Dav. Hauber.*

Bibliotheque ancienne & moderne ab A. 1714. ad A. 1727. Volumina XXVIII. Amst. & Hagæ 12. auctore V. C. *Johanne Clerico.* Vide infra, *Bibl. choisie*, & *Universelle.* Cœpit etiam verti Anglice, *the ancient and modern library.*

Bibliotheque Angloise Amst. 1717. seq. 12. auctore *Michaële de la Roche* & a tomo sexto A. 1719. usque ad decimum quintum A. 1727. *Armando de la Chapelle.*

Bibliotheca antiqua, a Januario A. 1705. ad Martium A. 1705. ad Martium A. 1707. Jenæ in 4. auctore *D. Burchardo Gotthelf Struvio.* Vide & infra, Thesaurus.

* *Bibliotheque Belgique* a Julio 1731.

* Berlinische Bibliotheck, worinnen von neuen herausgekommenen Schriften und andern zur Gelahrheit gehörigen Sachen kurze Aufsätze und Nachrichten mitgetheilet werden, Berlin 1747. 8.

* *Bibliotheque Britannique*, ou Histoire des ouvrages des Savans de la Grande Bretagne, à la Haye 1733. 8. Adhuc continuatur.

Auserlesene Theologische *Bibliothec*, Lipsiæ ab A. 1724. 8. quod eximium Diarium usque ad an. 1736. continuatum a Rev. Viro *Jo. Christophoro Colero* Pastore aulico Serenissimi Principis Vinariensis, morte ejus finem vidit. Partes exstant LXXXIV, Tomi VII. quibus accessit:

cessit: Nöthiges Supplement zu der auserlesenen theologischen Bibliotheck, Leipz. 1730 1734. Partes XVI.

* Dänische Bibliotheck, oder Sammlung von alten und neuen gelehrten Sachen aus Dännemarck, Copenh. 1737. 8. Octo de illa vidimus anno 1746. partes, editore *Olao Hinrico Mollero*, Prof.

* *Bibliotheque de Campagne*, ou Amusemens de l'Esprit & du Cœur, Haye 1739. 12. XII. Voluminibus.

* *Bibliotheque choisie & amusante*, Amst. 1746. 12. Tomi II. ad nos allati.

Bibliotheque choisie de Mr. *Jean le Clerc*. Amstelod. ad A. 1703. ad 1713. 12. Volumina XXVII.

Bibliotheque choisie de Mr. *Colomies*. à la Rochelle 1682. 8. & ex auctiore edit. Amstel. 1700. quam recudi curavi inter *Pauli Colomesii* Opera, Hamb. 1709. 4.

Nouvelle Bibliotheque choisie Amst. 1714. 12. duobus Volum. Auctor *Richard Simon*, sicut etiam quatuor voluminum *Bibl. Criticæ* Gallica lingua editæ A. 1708. & Epistolarum selectarum Gallice vulgatarum Amst. 1730. 12. quatuor Volum.

* *Bibliotheque critique*, ou Memoires pour servir à l' histoire litteraire ancienne & moderne par une Societé des Gens de lettre. à Berlin 1745. 12. mense Octobr. incoeptum.

Curieuse Bibliothec, vide infra, Monatliche Unterredungen.

Bibliotheque curieuse & instructive de divers ouvrages anciens & modernes de litterature & des arts, ouverte pour les personnes qui aiment les lettres, à Trevoux 1704. 1705. 2. Volum. 12.

Bibliotheca curiosa, Lond. 1710. 4. Vide sis Diarium, Memoirs of literature T. I. pag. 60.

Bibliotheque Françoise, Amst. ab A. 1723. 8. adhuc continuatur.

* *Bibliotheque Germanique* ou histoire litteraire de l' Allemagne, de la Suisse & des pays du Nord. Amst. ab A. 1720. Usque ad ann. 1741. Tomi L, quorum continuatio inscribebatur *Journal litteraire d' Allemagne* sed duobus Tomis absolutam sequebatur anno 1746. *Nouvelle Bibliotheque Germanique* autoribus, *J. H. Sam. Formey* & *Perard*.

* Göttingische Bibliothek, darinnen der gegenwärtige Zustand der Gelahrheit in und außerhalb Deutschland prüfend vorgestellet wird, Götting. 1746. 8.

* Hamburgische vermischte Bibliothek, Hamb. 1743. 8. Editore *J. Petro Kohlio*.

Hamburgische *Bibliotheca Historica*, Volumina sive scriptorum Historicorum centuriæ recensitæ decem, auctore B. *Johanne Hübnero*, Lipsiæ ab A. 1715. ad 1729. in 12. & 4. Germanice.

* Helvetische Bibliothek, bestehend in historischen, politischen und critischen Beyträgen zu den Geschichten des Schweizerlandes, Zürch 1736. 8.

* *Bibliotheca homiletico realis* miscellanea eademque pastoralis, Merseb. 1747. 8. XV. partes quæ adhuc continuantur.

Bibliotheque Italique, a Januario A. 1728. A. 1733. perlati ad nos tomi XVIII. Genevæ in 8.

Bibliotheca Juris publici, Jo. Jacobo Mosero auctore. Stutgard. 1729. 1730. Germanice.

* Lilienthalische Bibliothek, d. i. kurzes Verzeichniß, zulängliche Beschreibung und bescheidene Beurtheilung der vornehmsten Bücher, welche in M. Michael Lilienthals theologischen Büchervorrath befindlich sind, Königsb. 1739. 1740. 8. X. Partes sub specialiori titulo Biblisch Exegetische Bibliothek complexæ, quas secutum est volumen IIdum seu

* Lyro-

* Theologische Bibliothek, d. i. richtiges Verzeichniß ꝛc. Königsberg 1740. 8. X. partes, ad quas tertium accessit volumen seu

* Fortgesetzte theologische Bibliothek ꝛc. Königsb. 1742-1744. X. partes.

Bibliotheca litteraria auctore V. C. *Josepho Wasse*, Lond. 1722. 4. Vide *Bibl. Angloise* T. X, p. 501.

* *Bibliotheca Lubecensis* ab A. 1725. ad ann. 1731. Partes XII. seu Volumina tria, Lubecæ in 8. auctoribus, *Jo. Henr. a Seelen, Henr. Scharbau, & Sam. Gerb. a Mellen.*

Neu eröffnete Moralische *Bibliothec*, Lipſ. 1715. 8. IX. Stück.

* Der gesammleten Moralisten Bibliothek, Görlitz 1737. 8. In præsens usque tempus XVIII. Partes

* Musikalische Bibliothek, Leipz. 1738. autore M. *Laurent. Mizlero*, III. Tomi.

Bibliotheca novorum librorum, ab Aprili A. 1697. ad Decembrem A. 1699. auctoribus *Ludolfo Kustero & Henrico Sike*, Amstelod. 8. tribus Voluminibus.

Bibliotheque des livres nouveaux, a mense Julio A. 1726. à Nancy, & se vend à Amsterdam.

* *Nouvelle Bibliotheque*, ou Histoire litteraire des principaux Ecrits, qui se publient. à la Haye 12. ab Octobri an. 1738. singulis mensibus prodibat, a Januario vero anni 1743. per trimestria cœpit edi. Non vero plus quam XIX. Tomos evoluere datum fuit.

Bibliotheca novissima observationum & recensionum Sectiones XI. Halæ Sax. 1718-1721. 4.

Neue *Bibliothec*, oder Nachricht und Urtheile von neuen Büchern und allerhand zur Gelehrsamkeit dienenden Sachen, hundert Stück. Halle 1709-1721. 8. decem Voluminibus. Zehn Nachlesen der Neuen Bibliothec, ibid. 1717. 8.

Bibliotheca Philologico-Historico-Theologica *Bremensis* ab A. 1718. ad 1727. Bremæ, 8. Classes sive Volumina octo, in singulis classibus fasciculi sex. Institutum susceperunt *Theodorus Hasæus & Frid. Ad. Lampe*, quod tamen post Lampii ad Ultraiectinos abitum a Tomo V. Hasæus solus continuavit. Vide & infra, *Museum*.

Bibliothecam Photii velut ephemeridum litterariarum specimen antiquissimum laudant Viri docti, & sane notitiam ac censuram scriptorum trecentorum fere continet, licet nec compositum sit Diarii nomine, sed in gratiam fratris sui Tarasii elaboratum a Photio nondum Patriarcha, cum legationem obiret in Assyriam, ut notavi Tom. IX. Biblioth. Græcæ p. 374. seqq.

* Pohlnische Bibliothek, welche von Büchern und andern zur pohlnischen und preußischen Historie dienenden ausführliche Nachricht giebt, Danz. 1718. 8. X. Partes auctore D. *Gottfried Lengnich.*

Bibliotheque raisonnée des ouvrages des Savans de l' Europe, a Julio A. 1728. ad annum 1745 vidi volumina XXXIII. Amstelod. 8. adhuc viget.

Schwedische *Bibliothec*, Holmiæ 1728. 4. atque inde Hamburgi, auctore præclaro Viro, *Christiano Nettelblat.*

* Neue theologische Bibliothek, M. Friedrich Wilhelm Krafts, darinnen von den neuesten theologischen Büchern und Schriften Nachricht gegeben wird, Leipz. 1746. 8. Continuatur adhuc & pars VIII. jam cum eruditis communicata est.

Vermischte *Bibliothec*, Halle 1718. 1719. 8. non vidi ultra partem XXI.

* Biblio-

* *Bibliotheca univerſalis*, idem cum Theſauro Bibliothecali, quem vide.

* *Bibliothequaire moderne* à Leipſ. 1741. 8. Labor *Mauvillonis* in ipſo inſtituto finitus nec ultra VI. aut VII. plagulas in publicum emiſit.

Bibliotheque univerſelle, Amſtelod. ab Anno 1686. usque ad extremum Anni 1693. Amſtelodami tomis XXV. 12. & ex ſecunda editione 1688 - 1701. Auctores *Johannes Clericus*, & qui partem tomi XX. *Joannes Cornandus de la Croſe*, & qui tomos quinque ultimos compoſuit, *Jacobus Bernhardus*. Etiam Anglice verti cœpit, *the univerſal hiſtorical Bibliotheque*.

Der unpartheyiſche *Bibliothecarius*, welcher die Urtheile der Gelehrten von Gelehrten entdecket, Lipſ. 1713. 8. XII. Theile, einen Band.

Jo. Cinelli *Biblioteca volante*, ſcanzie ſive plutei XVIII. additis per Sancaſſenum pluteo XIX. & XX. de quo opere non repetam hoc loco, quæ dixi in conſpectu Theſauri Italiæ p. 203. ſeq. recenſum eſt Venetiis 1734 - 1746. 4. III. Voluminibus.

* Der Biedermann, Leipz. 1729. 4. Incœptum hoc diarium morale atque ſatiricum d. 1. Maii 1727. & C. diſſertationibus continuatum ad IV. April. 1729. auctore *Jo. Chriſtoph. Gottſchedio.*

Boekſaal van Europe, a Julio A. 1692. usque ad Junium A. 1700. per *Petrum Rabum*. Atque inde *Wilhelmo Sewel* auctore ad Junium Anni 1702. & ſub titulo *tweemandeliike uittrekſels* ad Octobrem Anni 1708. 8. Vide ſis etiam *maandeliike*, & *Republik de Geleerde*.

Boekſaal der Gelerde Werelt a Januario A. 1706. ad Aprilem Anni 1708. per *J. van Gavern* & per *Wilhelmo Sewel* ſub eodem titulo A. 1705. Amſt. apud Franciſcum Halmæ & *Boekſaal* a Julio Anni 1715.

* Die Braut, Dreßd. 1740. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ.

* Der Brachmann, im Jahr 1740. herausgegeben. Zürch 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ LIII. ſub auſpiciis *Jo. Geo. Altmanni.*

* Gemeinnützige Briefe, Götting. 1739. 8. Decem conſcripſit auctor *Frider. Chriſtoph Neubur.*

* Philoſophiſche Briefe von Aletophilo, Halle 1741 - 1744. 4. XXIX. epiſtolas exaravit *Alexander Gottlieb Baumgarten*, Pr. Ph. Francof.

Umſtändliche Bücher-*Hiſtoria*, Lipſ. 1715. 8. auctore V. C. *Jo. Gottlieb Krauſe*. Non vidi partes plures, quam duas.

* Juriſtiſcher Büchersaal, Leipz. 1737. 8. Auctore *Gottlob Aug. Jenichen*, XVI Partes, 1739.

Neuer Büchersaal der Gelehrten Welt, LX. Oefnung, ab A. 1710. ad 1717. Lipſiæ in 8. Continuatio Diarii, ausführlicher Bericht, de quo ſupra.

* Neuer Büchersaal der ſchönen Wiſſenſchaften und freyen Künſte, Leipz. 1745. 8. De IV. jam volumine IV exſtant partes, auctore *Jo. Chriſtophoro Gottſchedio.*

* Philoſophiſcher Büchersaal, worinnen ſo wohl von alten, als neuen dahingehörigen Büchern eine gründliche Nachricht ertheilet wird, Leipz. 1741 - 1744. 8. Unum Volumen VIII. conſtans partibus, auctore *M. Jo. Georg. Hagero.*

* Der Bürger, Götting. 1732 und 33. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ XLI, auctore *Frider. Chriſtoph. Neubur.*

Summa-

Summarische Nachrichten von Büchern, in D. Christiani Thomasii Bibliotheque. Hal. 1715. 1716. 8. XXIV. Monathe, 2 Volum.

Curieuses Bücher-Cabinet, oder Nachricht von Historischen, Staats und galanten Sachen. LXII. Th. oder Eing. Cöln 1711-1722. 8. A parte XXIV inscribitur: curieuses Bücher- und Staats-Cabinet.

Curieuses Cabinet ausländischer und anderer Merkwürdigkeiten, von *Antonio Paulini*. Francof. 1717. 1718. 8. Sechs Theile oder Eingänge.

* Eröffnetes Cabinet großer Herren, Leipzig 1733-1735. 8. XXV. Partes.

* Neueröffnetes Cabinet großer Herren, oder gegenwärtige Staats- Hof- Kriegs- und Commercien-Verfassung aller europäischen Reiche und Staten in der Welt. Leipz. 1740. 8.

* Der unpartheyische Cabinets-Courier, welcher auf seinen Reisen durch verschiedene Länder curieusen Leuten erzählet, was sich in gegenwärtiger Zeit zuträgt. Regenspurg. 1735.

Clef du Cabinet de Princes, vide infra Clef.

Geheimes Cabinet von Staats- und Liebes-Intriquen, Glück und Unglücks-Fällen vornehmer Minister, erste Oeffnung 1713. 8.

Historisches Staats- und Helden-Cabinet. Halle 1718. 8. auctore *Jo. Jacobo Schmausio.*

Cabinet der natuurlyke historien, wetenschappen, konsten en handwerken. Januar & Febr. A. 1719. Amst. 8. auctore *M. V. Ranouw*, M. D.

Curieuses Caffée-Hauß zu Venedig, bestehend in drey Wasser-Debauchen, 1698. 8.

Curieuse Geschichts-Calender. Ad exemplum *Vincentii Cornelli* Cosmographi Veneti, qui vitam resque gestas Regis magnæ Britanniæ gloriosissimi *Wilhelmi tertii*, ordine annorum dierumque digesserat, quod scriptum ex Italico versum Anglice atque inde Germanice A. 1696. Lips. 8. hoc titulo lucem vidit, quam plura inde similia componi, edique contigit & calendariorum historicorum nomine proscribi, de rebus Leopoldi magni Imperatoris, Regum Galliæ ex domo Burbonica, Regnorum Bohemiæ, Hispaniæ, Poloniæ & Lithuaniæ, Hungariæ & Principatus Transsylvaniæ, Russici Imperii, Electorum Moguntinorum, Coloniensium ac Trevirensium, Bavariæ & Saxoniæ, Brandenburgicorumque ac Palatinorum, Principum Saxonicorum stirpis Ernestinæ, Brunsvicensium, & Luneburgensium & speciatim stirpis Guelpherbytanæ, nec non de rebus Silesiæ, Moraviæ ac Lusatiæ, Landgraviorumque Hassiæ, fœderatarum item provinciarum Belgii; Reip. Venetæ & Helveticæ: Sed & Prophetarum res a Mose ad Johannem Baptistam, CHRISTI Apostolorumque & Evangelistarum simili methodo descriptæ prodiere: Pontificum Romanorum item, & speciatim Innocentii XI, præterea Joannis Hussi motuumque Hussiticorum & Joannis Ziskæ: tum B. Lutheri nostri & Superintendentum Dresdensium Lipsiensiumque.

Catalogus librorum cum annotationibus, Lipsiæ 1736. ex Bibliopolio Frisii germanice edi coeptus continuatusque per quinque annos. 8.

Catalogi librorum in nundinis Francofurtensibus excudi coepti sunt ab A. 1554. quod institutum utile *Georgium Willerum* bibliopolam Augustanum habet autorem, ut notauit Aubertus Miræus de scriptoribus seculi XVI. cap. CXXVII. Illud deinde imitati sunt atque etiamnum hodie imitantur Lipsienses. *Georgii Draudii* Bibliotheca classica, quæ Catalogis Francofurtensibus plurimum debet, eodem quoque notata inde est vitio laborare, quod interdum librorum titulos promissorum quidem sed nunquam editorum & exstantium nusquam, inter vulgatos & exstantes commemorat.

A Catalogue of books printed in England since the dreadful fire of London in 1666. Lond. 1696. fol. the fourt edition.

The Monthly Catalogue Lond. 1715. fol. similes Catalogi deinde menstruis intervallis continuati, atque hodie adhuc continuantur. Londini in 4. Vide et infra, *Monthly*.

Catalogus Disputationum Universalis, &c.

Censura temporum, the good or ill tendencies of books, sermons, pamphlets &c. impartially consider'd in a dialogue between Eubulus and Sophronius. Volum. 3. Lond. 1708. 1709. 1710. 4. Vidi tertium usque ad p. 96.

Cent questions & responses sur differents sujets, pour le mois de Janvier 1704. par Mr. l'Abbé *Bordelon*. Paris 12. *Memoires de Trevoux* 1705. *Mars p. 233. edit. Amst.*

Der auf Ordre und Kosten seines Kaysers reisende Chineser, Leipz. 1721 - 1732. C. Partes IV. voluminibus comprehensae autore *Dav. Fassmanno.*

* Der vernünftige Christ. Hamb. 1738. 8. Dissertationes theologicae atque morales hebdomadatim editae, quarum duplex eodem nomine exstat opus.

Clef du Cabinet des Princes a Julio A. 1704. 8. Hoc Diarium avide lectum, ita ut ad 40000. exempla distracta memorentur in Historia Critica Reip. litterariæ Massoniana T. 12. p. 428. auctorem habet *Carolum Jordanum*. Excusum est magnam partem Luxemburgii, & ab A. 1717. Parisiis sub titulo *suite de la Clef*, ou Journal Historique sur les matieres du tems, contenant aussi quelques nouvelles de litterature & autres remarques curieuses. Supplementi Volumina duo, quibus priora retro tempora ad pacem usque Ryswicensem auctor persequitur, prodierunt A. 1713.

Collectio Opusculorum historiam Marchicam illustrantium, Berlin. 1727. 8. Germanice, 1. 2. 3. 4. St.

Collectio librorum rariorum nova, qui vel integri inseruntur, vel accurate recensentur. Halæ 1709. 8. fasciculi quinque.

Nova Collectio variorum scriptorum tam editorum quam ineditorum, rariorum etiam & recens elaboratorum, quæ omnia integra dantur. Halæ 1716. 1717. 8. fasciculi duo.

Societas litterata *Colligentium* Historico-Theologica, proposita à D. *Eberhardo Haubero* & M. *J. Antonio Strubbergio* 1730. 8. Vide & supra, *Apparatus*.

* *Commercium litterarium ad rei medicæ et scientiæ naturalis incrementa institutum.* Norimbergæ ad an. 1731. hebdomadatim in 4. vulgatum continuatumque per III annos.

* *Commercium litterarium astronomicum.* Norimbergæ 1734. 4. A *Michaele Adelburnero* Math. Cult. institutum fuit.

* *Common sense, or the Englishman's Journal.* London 1737. Dissertationes morales et politicæ in præsens usque tempus continuatae.

Compleat library, or news for the ingenious. by R. W. M. A. Lond. 1692. 1693. 1694. in 4.

Compleat history of Europe A. 1701. 1702. vide Diarium Londinense, history of the works of the learned A. 1703. p. 244.

Ad congressus Societatis *Conantium* Hanoveræ 1699. seq. & Helmstadii 1711. seq. celebratae invitationes 1721. 4.

Conferences du *Jean Baptista Denys*. Paris 1672. - 1674. 4. & Amst. 12. Veluti supplementum exhibent Ephemeridum litterariarum Parisiensium per illos tres annos.

Vertraute Conferenz derer Einwohner im Reiche der Todten über ihre im Reiche der Lebendigen gehabte Fata und Zufälle. VI. Zusammenkünfte. 1723. 4.

* *Corre-*

* *Correspondance des Savans, ou nouvelles litteraires des diverses Parties de l'Europe* à Cologne 1743. 8.

Lustige und denkwürdige Correspondente, 1698. 8. erste, andere und dritte Staffetta.

The Craftsman, being a Critique on the times. Lond. 1727. 8. * Denuo An. 1731. VII. voluminibus in 12. hac inscriptione editus: *The Craftsman, containing all the Paper published under that Name from the first Beginning of them to the Conclusion of Mr. Oldcastle's Remarks.* In praesens usqve tempus continuatur. Partes quasdam gallice versas vidi, Amst. 1737. 8.

Thomæ Crenii animadversiones Philologicæ & Historicæ, Amst. 1695-1713. 8. partes XIX. Ejusdem X. fasciculi opusculorum ad Historiam & Philologiam sacram spectantium. Roterd. 1691-1699. 8. & fasces V. Lugd. Bat. 1697. seq. Thesaurus librorum Philologicorum & Historicorum 1700. 8. duobus Volum. Museum 1699. 8. duobus Vol. Analecta 1699. 8. Dissertationum Philologicarum Syntagmata duo, Roterd. 1699. sq. 8. Consilia & methodi de studiis instituendis. Roterd. 1692. 1696. 1699. 4. tribus voluminibus.

Le Courier galant.

Critique desinteressée des Journaux litteraires & des ouvrages des Savans. Hagæ Com. A. 1730. & 1731. 8. tria Volumina.

* Critique du Siecle, ou lettres sur divers sujets par l'auteur des lettres Juives, à la Haye. 1744. 8. II. Volumina. Coeperunt quoque Berolini germanice verti et anno 1745. hebdomadatim prodierunt XIII priores litterae hac inscriptione: Beurtheilung der Menschen dieser Zeit oder Briefe über verschiedene Sachen. 8.

Critisirender Jurist.

Curious library for the ingenious. Lond 1690. 4.

Curieuses Bücher-Cabinet vide *Cabinet* &c.

Remarquable Curiosa jetziger Zeit aus Osten, Westen, Süden, Norden. ab A. 1715. XXIV. Lieferung.

Deliciarum nomine plura subinde volumina edita sub *Misandri* nomine Germanice sunt a B. *Jo. Samuele Adami*, Dresdensi, Pastore Pretschendorfensi, qui A. 1713. diem obiit. Deliciæ *Biblicæ* in loca Vet. & Noui Test. Dresd. 1690. seq. 8. Volumina XXVI. *Catecheticæ*, 1704. 8. *Dictorum* Dresd. 1713. 8. VI. Volum. *Epistolicæ* Hamb. 1711. 8. IV. Volum. *Evangelicæ* Lips. 8. Volum. XIV. cum Indice, & emblematicis in Evangelia Deliciis; & Deliciis Deliciarum & florilegio Evangelico-Anglicano: *Historicæ* Dresd. 1702. 8. *Passionales* 1707-1708. 8. V. Volum. *Pœnitentiales* 1722. 8. *Sabbaticæ*. Lips. 1716. 8.

Deliciæ Græco-Homileticæ 1710. 8.

Deliciæ Hebræo-Homileticæ 1705. 8. XII. Ausfertigungen.

* *Deliciæ homileticæ*, das sind die merkwürdigsten Passagen aus dem, was berühmte Kirchenlehrer unserer Zeiten bisher so wohl öffentlich geprediget, als auch daheim meditiret haben. Eisenach 1743. 8. IX Partes prodierunt iam anno 1747.

Deliciæ Iuridicæ 1702. seq. 8. duo Volumina.

Deliciæ Medicæ 1704. 8.

Deliciarum manipulus 1. & 2. das ist, annehmliche und rare Discourse von mancherley nützlichen und curieusen Dingen 1703.

* Der Demokrit, Leipz. 1746. 4. Dissertationes morales & satiricæ.
* *Demosthene moderne, suite de l'Epilogeur*, à Amst. 1746. 8. II. Voluinina, aut XXX pagellæ. Vide sis *le Magazin.*
* Destinata litteraria & fragmenta Lusatica, das ist, Unternehmungen der Gelehrten und gesammlete alte, auch neue zur Niederlausitzischen Historie und Gelehrsamkeit gehörige Stücke. Lübben 1738. 8.
* Der alte Deutsche, Hamb. 1730. 8. Dissertationes morales & satyricæ LII, auctore *Jo. Georgio Hamanno.*
* Der gute Deutsche, 1724. 4.
* Der reisende Deutsche, welcher Länder und Städte, Seen und Flüsse beschreibet, auch die alten und neuesten Statsbegebenheiten bekannt machet, nicht weniger solche durch allerhand nöthige, politische und genealogische, besonders aber geographische Anmerkungen erläutert. Halle 1744-1746. III. Tom.
* Der deutsche Diogenes. Danzig 1736. 4. Dissertationes morales & satyricæ LII, poetice prolatæ.

Diarium Europaeum Historico-litterarium, trimestre primum. Paris 1703. 8. auctor *Jacobus Hommey*, Augustinianus.

Diarium Europaeum de rebus ab A. 1657. ad. 1681. gestis Francof. tomis XLV. in 4. Germanice.

Discourse curieuser Sachsen, Hermetisch- Philosoph- Physicalisch- und Medicinischer Wissenschaften. Januar. Febr, Martius & Aprilis A. 1708. 8.

* Discurse der neuen Gesellschaft in Bern, 1721. 8.
* Discurse der Maler, vide Maler.
* Das gelehrte und galante Dreßden

Dubia vexata Historiæ Ecclesiasticæ Novi Test. Germanice erster Versuch. Zittau 1717. 8. atque continuato deinde labore usque ad A. 1720. dubia primorum quatuor sæculorum examinata, Auctore M. Christiano Gottlob Pitschmanno.

Durchlauchtiges Archiv. 4. Theile. Frankf. 1691-1694. 8.

Der meditirende und *inventieuse Eclecticus.* Jen. 1714. 8. 5. Theile.

Einleitung zur heutigen Historie, aus den täglich einlaufenden Zeitungen. Leipz. 1707-1710. 8. XXX. Stück.

* Der Einsiedler. Könisb. 1740. 8. Dissertationes morales & satyricæ CIV. II Tomi.

Juristische historische *Electa*, Jen. 1726. 8. auctore *Jo. Joachimo Müllero.*

Electa Jurispublici, oder Staats-Affairen von Europa ab A. 1709. ad 1724. 8. editore Cassandro Thucelio, sive qui sub illo latebat nomine, *Christiano Leonhardo Leucht*, & ab A. 1712. ad 1717. laudato *Jo. Joachimo Müllero*, Archivario Vinariensi. Volumina XX. quibus accessit tomus supplementorum A. 1726.

* Electa iuris theoretico-practica, bestehend in einer Sammlung unterschiedener Anmerkungen über besondere Fragen und Casus, Leipz. 1730. 8.

The Englishman, being the sequel of the Guardian. Lond. 1714. & 15. Tomi II. 12. Auctor *Richard Steele.*

Entzücken *Morforii* in die Welt gethane Reisen, 1705. 8. XII. Proben.

Ephe-

Ephemerides Eruditorum Parisienses, e Gallico versæ a Friderico Nitschio. Lipf. 1671. 8. Anni 1665. 1666. 1667. 1668. De Gallicis infra, *Journal des Savans*.
Ephemerides litteraria Hamburgenses 1686. 4.
Ephemerides Savantes, à Hambourg 1686. 4. Ambæ statim in herba suppressæ.
Ephemerides Naturæ Curiosorum, supra *Academia*.
Ephemeridi del Mondo Novellistico, infra *fasti eruditi*.
Ephemerides SS. Patrum loca vindicantes & illustrantes à Januario ad Majum, Flensburgi 1708. 4. auctore *D. Christiano Gottlieb Kochio*, Præposito Apenradensi.
* *L'Epilogeur*, vide *le Magazin*.
* Der freymüthige Erdbürger im Jahr 1746. wöchentlich herausgegeben. 4.
* Ergötzungen der vernünftigen Seele, aus der Sittenlehre und der Gelehrsamkeit überhaupt. Leipz. 1745. 8. In lucem iam de IV Volum. IV emisit part. auctor, *Jo. Henr. Gottlob Justi*.
Deutliche Erklärungen in der heiligen Schrift ab A. 1713. 8. XIX. Vorstellungen. Auctore *D. Jo. Wilhelmo Zieroldo*.
* Erläuterungen der neuesten Weltgeschichte aus den vorhergehenden und älteren Zeiten, Hamb. 1741. 8.
* Ermunterungen zum Vergnügen des Gemüths, Hamb. 1747. 8. IV iam Partes.
l'Espion dans les Cours des Princes Chrétiens, ou memoires d'un Envoyé secret de la Porte dans les Cours de l'Europe. à Cologne 1696-1699. 12. Sex Volumina. Præter Gallicas repetitas editiones recusum hoc opus etiam est anglice Londini, et germanice Francofurti 1733. Novissime autem VII. volumine addito Hagæ Comitum 1742. 12.
Essais de litterature, pour la connoissance des livres, ab mense Julio A. 1702. ad extremum Junii A. 1703. Paris. & Hagæ Comitis in 12. Observationibus *Pelbestrii* siue Abbatis *Fayditi*, respondit auctor *Morlierius* Doctor Sorbonicus. Vide Memorias Trevoltinas anni 1704. mense Julio edit. Amst. p. 28. & A. 1705. mense Februario. *Petri Balii* animadversiones quædam exstant in ejus Opusculis junctim nuper editis in fol. T. IV. p. 171. sqq.
Essais hebdomadaires sur plusieurs sujets importants par *Mr. Dupuy* ci-devant Secretaire au traité de Paix de Ryswick. Paris 1730. 12.
* Etwas geistlicher Gaben zum gemeinen Nutzen, das ist, Auszüge aus theils gedruckten, theils in ihren Papieren liegenden Predigten, Abdankungen, Hochzeit- und andern Reden, Langensaltza 1740. 8.
* Etwas von gelehrten Rostockischen Sachen vor gute Freunde Rost. 1736. 8. ad annum 1743. usque VIII Volumina, post ea paululum mutata inscriptione: Weitere Nachrichten von gelehrten rostockischen Sachen in præsens tempus a D. *Manzelio* et D. *Jo. Christiano Burgmanno* continuata.
* The new Evening-Post. Lond. 1739.
The evening entertainment. Lond. 1727.
Europe Savante, Volum. XII. ab Januario A. 1718. ad extremum A. 1720. Hagæ Comitis, 8.
Europäische Staats-Cantzeley. Vide infra, Staats.
Europäische Geschichts-Erzählung ab A. 1655. ad 1660. Francof. 8. duobus Vol. *Martino Mayero* auctore.
Europäischer Niemand, A. 1717. 8.

The Examiner. Lond. 1711. 1712. 8. & Belgice Amst. 1721. 8.

Exercitationes subsecivae. Francofurti ad Viadrum ab A. 1718. 8. Tomos III. vidi, varii argumenti.

Fama Academica, intimans Disputationes in Academiis Germanicis ac quibus exteris habitas. Lipsiae 1707-1709. 4. XIV. sectiones sive Tubae.

Europäische *Fama* von gegenwärtigem Zustande der vornehmsten Höfe. Lipsiae ab A. 1702. 8. in praesens usque tempus, mutata tamen post partem CCCLX. paululum inscriptione die neue Europäische Fama, de qua iam partes CXLII exstant. Index iconum singulis praemissarum exstat in parte CXCII.

* Die geistliche Fama, mittheilend einige neue Nachrichten von göttlichen Erweckungen, Wegen, Führungen und Gerichten 1730. sqq. 8.

Gelehrte Fama von gegenwärtigem Zustande der gelehrten Welt, und sonderlich der deutschen Universitäten entdecket, ab A. 1711. ad 1718. Leipzig in 8. LXVI. Theile.

Fama Hermetica. A. 1714. 8. Januarius & Februarius.

Lustige Fama der närrischen Welt. Hamburg 1718. 4.

Oeconomische Fama von allerhand zu den öconomischen, Policey und Cameral-Wissenschaften gehörigen Büchern, Projecten, Bedencken rc. Franckf. 1729. 8. bis 1733. das neunte Stück.

Reichs-Fama, Franckf. 1727-1734. XV. Theile. Auctore *Jo. Jacobo Mosero.*

Schwedische Fama, vom Zustande *Caroli* des XIIten, Königs in Schweden. ab A. 1711. 8. XXVI. Stück. Benderische Türckische Fama A. 1713. 8. Erste, andere, dritte Communication rc.

Fasti eruditi, Parmae A. 1706. auctore *Josepho Garuffi*, Ariminense.

Fasti eruditi della Biblioteca volante, colle *Effemeridi del Mondo Novellistico.* Foro Livli A. 1710. auctore *Joanne Peregrino Dandi.* Vide Acta Eruditor. A. 1710. pag. 178. Memoirs of literature T. 1. p. 60.

Fasti Universitatis Altdorfinae ab A. 1717. seqq. in 8.

* Die Elisäischen Felder 4. Theile oder Gespräche 1740. 4.

The Freeholder, ou l'Anglois jaloux de sa liberté, essais politiques. Ex Anglico Lond. 1716. 8. Gallice Amst. 1727. 12.

* *The Free-Thinker* or Essays on Ignorance, Superstition, Bigotry, Enthusiasm, Craft &c. Intermix'd with several Pieces of Wit and Humour design'd to restore the deluded Part of Mankind to the Use of Reason and Common-Sense. Lond. 1718. Dissertationes CLIX. quas postea tribus voluminibus in 8. complexas saepius recuderunt. *Ambrosius Philips* eas edidit, *Boultero, Richardo Westio, Gilb. Burneto, Henr. Stephens* et aliis adiuvantibus. Incoeptae sunt Berolini 1754. in germanicam transferri linguam emittique per plagulas in publicum; abrumpebatur vero labor non multum progressus.

* Der Fremde, Copenh. 1745. 8. Dissertationes morales & satiricae, auctore *Joh. Elia Schlegelio*

* Der Freydenker, Göttingen 1736. 4. Dissertationes morales atque satiricae, in herba suppressae. Vltra VIIII enim non processerunt autore famoso illo D. *Jo. Ern. Philippi.*

* Der Freydenker, Danz. 1741. & 42. 4. Per duos annos hebdomadatim editae dissertationes morales et satiricae, auctore *Waesbergo.*

* Der Freygeist. 1745. med. 8. Dissertationes morales & satiricae LIII, auctore *Christlobio Mylio.*

* Der

* Der Freymäurer im Jahre 1738. Leipz. 8. Dissertationes morales atque satyricæ LII, quarum autorem ferunt *Jo. Joachimum Schwabium.*

* Frühaufgelesene Früchte der theologischen Sammlung von Alten und Neuen, worinnen nur die neuesten Bücher, Kirchenbegebenheiten u. s. f. vorkommen. Leipz. 1735. 8. Appendicis loco ad diarium fortgesetzte Sammlung der alten und neuen theologischen Sachen adiicitur.

* Der aufmerksame Freymäurer in und um Deutschland, so wohl im Felde, als am Hofe. Görlitz 1743. 8. VIII partes, quarum continuationem sub inscriptione Neueröffnetes Kriegs- und Friedenscabinet edidit auctor *Jo. Gottfr. Haymann.*

La Galleria di Minerva, Venet. ab A. 1696. ad 1713. fol. tomis septem. Vide, si placet, quæ dixi in *conspectu thesauri Italiæ* p. 6. seq.

Gazette sive diurni commentarii rerum, quæ toto Orbe geruntur, Venetiis jam sæculo decimo sexto consueti publicari, & Parisiis ab A. 1631. inde apud alias Europæ nationes quoque. *Vide eundem conspectum, statim in limine.* Atque apud Sinenses quoque frequentari illum morem notatur in tomo XVIII. sylloges, lettres edifiantes des Missions p. 434. sq.

Theophrasti Renaudoti recueil de Gazettes nouvelles & relations depuis A. 1631. 4.

Gazette des Savans, ou dépeches du Parnasse. Genev. 1694. auctore *Vincentio Minutoli.* Nouvelles de la Rep. des lettres A. 1701. T. 2. p. 162. 168.

la Gazette des Savans ab 1. Mart. 1729. ad 1. Mart. 1730. Antwerp. & inde Hagæ, 8. XXV. Num.

Gazettes raisonnées. Lettres de Mr. Bayle p. 194.

Freye Gedanken zur Verbesserung der menschlichen Gesellschaft, Frf. 1747. 8.

Freymüthige jedoch vernünftige und Gesetzmäßige Gedanken über allerhand Bücher und Fragen. Leipz. 1688. & 1689. 8. auctore *D. Christiano Thomasio.*

Freymüthige Gedanken, Leipz. 1790. 8. *Jo. Jacobo Rysselio* auctore.

Aufrichtige und unpartheyische Gedanken über die Journale, Extracte und Monath-Schriften. Leipz. 1714-1717. 8. XXIV Stück. auctore D. *Christiano Godfrido Hofmanno.*

* Gedanken der unsichtbaren Gesellschaft, Halle 1741. 8. Dissertationes morales atque satiricæ.

* Moralische Gedanken der Stillen im Lande, erste Sammlung von 50. Stücken. Nürnb. 1743. 4.

Geheime Briefe, über notable Sachen. Drey Theile oder Cabinette, jedes in XII. Posten, ab A. 1701. ad 1704. Lipsiæ, 8.

Gelehrte Fama, vide supra, *Fama.*

Gelehrte Welt, oder ohnpartheyische Conferenzen von Ariste. Francof. & Lips. 1700. 8. 1. und 2. Conference.

Gelehrte Zeitungen. vide Zeitungen.

Il Genio de' letterati, in Forli. 1705. seq. in 4. Auctor *Joseph Garuffi*, Ariminensis.

* Der prüfenden Gesellschaft zu Halle, welche allerhand wichtige, in alle Theile der Gelehrsamkeit einlaufende Materien zu erörtern sich angelegen seyn läßt, Proben. Halle 1738. 8. VIII. Proben, usque ad annum 1740. quo hunc laborem sub titulo paululum mutato continuarunt societatis membra.

Der prüfenden Gesellschaft zu Halle fortgesetzte, zur Gelehrsamkeit gehörige Bemühungen, Halle 1741. 8. XII. Stücke.

Gespräche im Reiche der Kranken. Vier Entrevues, Frankf. 1740. 4.

Gespräs

Gespräche im Reiche der Weltweisen, Halle 1721. 4. VIII. Theile im Reiche der Lebendigen. Vide infra, Unterredungen.

Gespräche im Reiche der Todten 1718 - 1740. 4. XVI. Volumina. Ex hisce dialogis ingeniosis lectisque avide, nonnullos Gallice vertit Valentinus Jungermann ediditque sub titulo: *entretiens des ombres aux champs Elisées.* Amst. 1722. 8. Auctor fuit *David Fassmann.*

Drey Gespräche im Vorhofe des Reichs der Todten, 4. A. 1725. 1728.

Scherz- und ernsthafte Gespräche im Reiche der Liebe. Zwey Entrevües, Francof. 1723. 4.

Giornale de' letterati in Roma apud Nicolaum Angelum Tinassium ab A. 1668. ad extremum Anni 1681. 4. Ab hoc diario a pag. 45. Anni 1675. diversum est quod itidem Romæ sed nomen auctoris *Francisci Nazari* præferens prodiit A. 1675. 1676. 1677. 1678. 4. *a spese di Benedetto Carrara, al Pie dimarmo.*

il Giornale Veneto de' letterati a d. 15. Febr. A. 1671. ad 10. Dec. 1680. Venet. in 4.

Giornale de' letterati in Parma ab A. 1686. ad extremum Anni 1690. Parmæ in 4.

Giornale de' letterati in Ferrara A. 1688. 1689. 4.

Giornale de' letterati in Modena. A. 1692. 1693. 1696. 1697. 4.

il gran Giornale in Forli. A. 1701. 1702. 1703. 1704. fol. Rebus litterariis etiam aliæ civiles ac bellicæ subiiciuntur sub titulo: *Giornale de' Novellisti.*

* *Giornale de' letterati d' Italia*, Venetiis ab A. 1700. ad 1740. Volumina XLV. in 12.

Supplementi al giornale de' letterati d' Italia Venet. 1723. seq. 12. III. Volum.

Giornale de' Giornali, Venet. 4.

il gran Giornale di Europa Venet. 1725. 4. De singulis hisce Italorum Diariis dicere me memini in Conspectu thesauri Italiæ, quem Lector, ubi visum fuerit, consulet.

The Guardian, Lond. 1713. dissertationes seu satiræ CLXXV, quæ Ann. 1714. 12. duobus Voluminibus comprehensæ sæpius recusæ sunt: & ex Anglico Gallice sub titulo: *le Mentor moderne*, dissertationes sive satiræ CXLVI, quæ in Germanicam linguam sub titulo: Der getreue Hofmeister, sorgfältige Vormund und neue Mentor a *Lud. Ernesto a Faramund* A. 1725. translatæ.

Gundlingiana darinn allerhand zur Jurisprudenz, Philosophie, Historie, Critic, Literatur und übrige Gelehrsamkeit gehörige Sachen abgehandelt werden. ab A. 1716. ad 1729. partes XLIV. Halæ Sax. in 8. Et post nobilissimum Auctorem D. Nic. Hieron. Gundlingium A. 1729. 9. Dec. defunctum, *Gundlingiana materia continuata*, ibid. 1731. 8. Erstes, anderes und drittes Stück.

Hamburgische *Bibliotheca Historica*, supra *Bibliotheca.*

Journal de Hamburg. vide *Ephemerides & Journal.*

Freywilliges Hebopfer von allerhand in die Theologie laufenden Materien. Berolin. ab A. 1715. 8. XLVIII. Beyträge, seu V. Volumina. Editor erat *Io. Gust. Reinbeck.*

* Heßisches Hebopfer, Gießen 1734. 8. a *Jo. Jac. Rambachio* incoeptum cura Ern. Frider. Neubaueri continuatur. XL partes exstabant an. 1747.

Merkwürdige Himmelsbegebenheiten. Nürnb. 1738. 4. Astronomicæ sunt observationes a *Michaële Adelburnero* D. editæ.

Historie der Gelehrsamkeit unserer Zeiten. Lips. 1721 - 1725. 8. XII. Stück. Auctor V. C. *Io. Christ. Clodius*, Professor quondam linguarum Orientalium in Academia Lipsiensi.

Kurze

Kurze Historie der vormahligen und gegenwärtigen Gelahrtheit der Hessen von unpartheyischer Feder entworfen. ab A. 1726. per trimestria, in 8.

Historia der Theologischen Gelehrsamkeit. A. 1721. 1722. Tubingen, 8.

Historische *Remarques* der neuesten Sachen in Europa, ab A. 1699. bis zu Ende 1706. Hamb. in 4. Auctor *Petrus Ambrosius Lehmannus*, Regis Polon. & Electoris Saxoniæ a Secretis Legationum, qui diem obiit Hamburgi, mense Octobri A. 1729.

Historische *Relationes* semestrales, Germanice editæ ab A. 1590. in 4. & per centum fere annos continuatæ. Vide Christianum Gryphium de scriptoribus sæculi XVII. p. 19.

Historie des heutigen *Seculi*, erste, andere, und dritte Periodus. 1716. 8. vide Gedanken von Journalen T. 2. p. 726.

Historische, Politische und Philosophische Kriegs- und Friedens-Gespräche in den Elisälschen Feldern, monathlich abgehandelt. A. 1683.

Historia der Weisheit und Thorheit, zusammen getragen von *Christ. Thomasio*, ICto. Halle 1693. 8. drey Theile.

Historia Sapientiæ & stultitiæ, collecta a *Christiano Thomasio*. ibid. 1693. 8. tomi tres a prioribus tribus diversi.

Historia Academiæ Paris. vide supra, *Academiæ.*

Historia litteraria Medica, sive recensio librorum, qui a membris Societatis Naturæ curiosorum editi sunt. Giessæ 1685 4. & cum continuatione, ad calcem introductionis ad Philosophiam recentem Naturalem, 1709. 4. auctore D. *Mich. Bernhardo Valentini.*

Histoire litteraire de l' Europe, contenant l' extrait des meilleurs livres, un Catalogue choisi des ouvrages nouveaux, les nouvelles les plus interessantes de la Rep. des lettres, & les pieces fugitives les plus curieuses, à la Haye, in 8. à Januario Anni 1726. ad Decembrem A. 1727. VI. Volum.

Histoire des ouvrages des Savans, a mense Septembri Anni 1687. ad extremum Anni 1709. (nisi quod A. 1707. nunquam prodiit) auctore *Basnagio Bellovallio.* Roterodam. 12. XXIV. Volumina.

Histoire Critique de la Rep. des lettres tant ancienne que moderne, ab Anno 1712. ad 1718. tomi XV. Amstelodam. 12. Auctor *Philippus Masson.*

Histoire du temps, a xv. Maj. A. 1689. ad 2. Jul. 1690. Amst. in 12. traduite de l' Anglois.

Histoire abregée de l' Europe, a Julio A. 1686. ad Decembrem A. 1688. auctore *Claudio Jordano.*

The History of the works of the learned. à Januario A. 1699. ad Martium A. 1712. Londini 4. XIII. Voluminibus. Inchoatum A. 1737. aut potius continuatio diarii *The litterary Magazine* hoc nomine est insignita, quæ in hunc diem nec cessat.

* Die durchlauchtigen Höfe in Europa, nach ihrer gegenwärtigen Beschaffenheit und Verfassung entworfen. Leipzig 1735. 8. 9. Theile.

Jahr-Register von Medicinischen Observationen A. 1680. auctore *Stephano Blancardo*, & e Belgico Latine, *Collectanea Medico-Physica*, Tobia Peucero interprete. Vide Christianum Junckerum de Ephemeridibus eruditorum p. 64.

Jetziger Zustand Europä, 1. quartal. A. 1715. 8.

Journal des Savans. Parisiis in 4. & Amst. in 12. ab A. 1666. in præsentem usque annum 1747. continuatur. Præcipuum hoc diarium eruditi Orbis coepit etiam *Latine* verti, ut supra dixi, *Ephemerides* referens, & *Anglice*, & *Italice:* sed non longius processerunt illæ interpretationes.

Nouveau Journal des Savans, dressé à *Roterdam.* A. 1694. 8. auctore *Stephano Chauvin.*

Nouveau Journal des Savans dressé à *Berlin,* eodem Chauvino, & aliis viris doctis auctoribus. Berolini 1696. 1697. 1698. 8. tribus Volum.

Journal d' Amsterdam sur toute sorte de sujets. Janvier A. 1693. & Fevrier 1694. 8. auctore *Gabriele Dartis.*

Journal de Hambourg, a mense Septembri A. 1694. ad 1696. 27. April. Hamburgi in 8. eodem *Gabriele d' Artis* auctore. Vide Bælii Epistolas p. 444. editionis primæ.

Journal universel. Amst. 1687. 12.

Journal historique, politique, critique & galant. 1719. 8.

Journal litteraire à Julio & Augusto Anni 1713. usque ad Annum 1732. Hagæ Comitis in 8. Tomi XX. cujus in locum successit:

* *Journal historique* de la republique des lettres, a Julio & Augusto anni 1732. Lugduni editum, de quo tamen tres tantum Tomos vidi, quum antecedens alio auctore, IV adhuc Tomis fuerit auctum.

* *Journal litteraire* d' Allemagne, de Suisse & du Nord. à la Haye, 1741. 8. Hac inscriptione continuabatur II Tomis *Bibliotheque germanique,* quam vero postea novo titulo, *Nouvelle Bibliotheque germanique* continuarunt *Formey* & *Perard,* ab anno 1746.

Journal litteraire, à Solevre (Paris 1705. 12.) Continuation des *Essais de litterature,* de quo scripto supra. Memoires de Trevoux 1705. p. 2278. seq.

Journal des noūveautez du chant, de Mr. Bassilly, Paris 1678.

Journal d' antiquité, diarium à Felibienio promissum, lucem non vidit, sicut nec alterum cujus p. 69. meminit Junckerus, *Journal de Copenhaguen:* nec *Journal de l' Academie à Doublin,* de quo Bælius in Novellis Reip. litterariæ 1686. p. 708.

Journal des Conversations par Mr. René Bary. Paris 1675. 4.

Journaux de Medecine, envoyez à M. l' Abbé de Roque. Paris 1682. seq. 12. & Latine per Theophilum Bonetum, infra, *Zodiacus Gallicus.*

* Obererzgebürgisches Journal, oder Sammlung von allerhand in hiesige Naturwissenschaft überhaupt, als auch andere Scientien, in die Mechanik ꝛc. einschlagende merkwürdige Abhandlungen. 1747. 8. II. Theile auctore D. *Jo. Christiano Themel.*

Journal of the Philosophical Society of Oxford. Vide Junckerum A. 1684 p. 63.

* Der Jüngling, eine Wochenschrift, Leipzig 1747. 8.

* *Journal universel, ou memoires pour servir à l' Histoire civile, politique, ecclesiastique & litteraire.* Haye 1745. 12. A Januario huius anni in præsens usque tempus.

Deliciæ Juridicæ, supra, *Deliciæ.*

Der raisonnirende Jurist, 1714. 8. drey Stück.

Nachricht von einigen auserlesenen, gröſstentheils raren, alten und neuen Juristischen Büchern. Erste Lieferung, Jen. 1725. 8.

* Der curieuse Jurist, welcher seine Gedanken aus den geist- und weltlichen Rechten eröffnet. Frankfurth 1747. 8. drey Communicationen.

Kabinet, supra *Cabinet*.

Kort begryp &c. infra Monathliche Unterredungen.

* Schlesische Kriegs-Fama. Franckfurth am Mayn und Leipz. 1740. 8.

* Der Kundschafter, Braunschw. 1744. 4. Dissertationes morales & satiricæ.

* *Lettres Cabalistiques ou Correspondance philosophique historique & critique entre deux Cabalistes, divers Esprits elementaires & le Seigneur Astaroth* par l'Auteur des lettres Juives. à la Haye 1741. 8. VI. Volumina.

* *Lettres Chinoises entre un Chinois Voyageur à Paris & ses Correspondans en divers endroits* Haye 1739. V. Volumina. Auctor est Marchio d' Argens.

* *Lettres Juives ou Correspondance philosophique, historique & critique, entre un Juif voyageur à Paris & ses Correspondans en divers Endroits.* à Amsterd. 1736. 8. Epistolæ CLXXX. sex Tomi, auctore *Jo. Bapt. de Boyer*, Marchione *d'Argens*. Nova editio de 1741. aucta est XX epistolis.

Lettres sur les matieres du temps, ab A. 1688. 12.

Lettres historiques, ab A. 1692. in præsens usque tempus. 12.

Lettres serieuses & badines sur les ouvrages des Savans & sur d' autres matieres. Hagæ ab A. 1729. usque ad an. 1740. XII. Volumina in 8.

* Der Liebhaber der schönen Wissenschaften, Jena 1747. 8.

* Der vernünftige Liebhaber in gebundener und ungebundener Schreibart abgefasset, Hamb. 1743. und 1744. 8. Dissertationes morales & satiricæ LXIII, editore *B. J. Zinkio*.

Library. Vide *Compleat*, & *young Students*.

* *The britsch Librarian*, exhibiting a compendious review or abstract of our most scarce, useful ant valuable Books in all Sciences. Lond. 1737. 8. A Januario.

* Der deutsche Locmann. Halle 1738. und 1739. 4. Fabulæ & dissertationes in illas morales atque satiricæ XXXIX, quas ænigmata vocavit autor.

* *Lipsia litterata*, vel relationes dissertationum in Academia Lipsiensi evulgatarum. Lips. 1726.

Maandliike uyttreksels, of boekzaal der geleerden Werrelt van July 1715. 8.

Maandliiksche berigten a Julio 1721. ad Decembr. 1728. 8.

* The Gentlemans Magazine, London 1731. 8.

* Hamburgisches Magazin, oder gesammlete Schriften zum Unterricht und Vergnügen aus der Naturforschung und den angenehmen Wissenschaften überhaupt. Hamb. 1747. 8. Duæ iam prodierunt partes.

* *The litterary Magazine* or select British Librarian, London 1735. & 1736. 8. quo anno titulum huius diarii mutarunt illudque inscripserunt: *History of the Works of the Learned*, quod adhuc viget.

* Die Discourse der Mahler, Zürch 1721. usque ad an. 1723. 8. Quatuor tomis comprehendebantur dissertationes XCIV. Revisæ atque auctæ vero An. 1746. duobus voluminibus prodiere centum & quinque nova hac inscriptione: Der Mahler der Sitten. Præcipui auctores fuerunt *Jo. Jac. Bodmer* & *Jo. Jac. Breitinger*.

* *Le Magazin des evenemens de tous genres passez, presens & futurs, historiques, politiques & galans.* Amsterd. 1741. 8. IV. Tomi Anno 1742. autem mense Decembr. nomen mutavit & titulo *l' Epilogueur* continuabatur usque ad 7. Jun. anni 1745. XIII. Volumina. Illum sequebatur *le Demosthene moderne* 1746, cuius in locum successit, *L' Avocat pour & contre* 1747.

* **Die Matrone, Hamb.** 1728 - 1730. 8. Per tres annos continuatæ dissertationes morales & satiricæ, auctore *Jo. Georg. Hamann.*

Annales litterarii Mecklenburgenses, **oder Jahr-Register von denen Geschäfften der Gelehrten in Mecklenburg, auf das Jahr Christi 1721. und 1722. erste und andere Fürstellung, Rostock,** 8. **sammt einer Vorrede von dem Zustande des heutigen** Journalisirens.

* Medical Essays and Observations. Edimburg. 1732. 4. IV. Tomi, quos in linguam quoque gallicam versos vidi.

Memoires de l' Academie Royale &c. supra *Academie.*

Memoires pour l' Histoire des Sciences & des beaux Arts par l' ordre du Duc de Maine. *à Trevoux* 12. a Januario Anni 1701. in præsens usque tempus hæ memoriæ continuantur auctoribus Jesuitis Parisiensibus. Primores ex illis anni quatuor, additis quibusdam & insertis novis capitibus recusi sunt *Amstelodami* in 8. tomis novem, quorum ultimus promittit Memorias illas continuatas usque ad finem Junii A. 1705. Sed Trevoltinæ editionis ne quidem ad Junium. Anni 1704. integrum refert Amstelodamensis editio. Desinit enim in articulo XCI. Junii A. 1704. p. 1007.

Memoires Historiques & Critiques Amst. 1722. 8. Menses XII.

Memoires de litterature. Tome premier, 1. & 2. partie. à la Haye 1715. 8. par *Mr. le Sallengre.*

Memoires litteraires, Tome premier, 1. & 2. partie. S. D. L. R. G. (*Mr. Themisseul*) Tome second par *Mr. de Sallengre.* à la Haye 1716. 1717. 8.

Continuation des Memoires de litterature & d' Histoire de *Mr. de Sallengre.* à Paris (par *Mr. Desmolets,* de l' Oratoire) Tomi primi pars prima A. 1726. 12. vidi ad Tomum nonum usque, sed audio plures sive exstare sive exspectari.

Memoirs for the curious Lond. 1701. vide Novellas Reip. lit. A. 1701. p. 695.

Memoirs for the ingenious, containing several curious observations in Philosophy, Mathematick, Physick, History, Philology and other arts and sciences, in Miscellaneous letters by *J. de la Crose.* E. A. P. Lond. 1693. 4.

* *Memoires secrets* de la republique des lettres ou le Theatre de la verité par l' Auteur des lettres Juives. à Amsterd. 1737. 12. Sedecim epistolis conscriptæ sunt hæ memoriæ usque ad An. 1743. a *Jo. Baptista de Boyer* Marchione *d' Argens.*

Memoirs for the curious, containing an abstract of the most valvable things that have been published both at home and abroad in relation to arts and sciences, with the lives of the most eminent men deceas'd. Lond. 1707. 1708. 4. by several hands.

Memoirs of literature, containing a Weekly account of the state of learning, both at home and abroad. Volum. I. A. 1710. 1711. Lond. in fol. Volum. 2. & 3. Lond. 1712. 1713. in 4. & Volumen 4. desinens in Septembri A. 1714. ibid. in 4. auctore præclaro Viro *Michaële de la Roche,* cui priores etiam quinque tomos debemus Diarii, cui titulus: *Biblio-*

theque

theque Angloise, de quo supra. Hæ memoriæ auctore ipso curante A. 1722. recusæ sunt octo Voluminibus in 8.

Memoires litteraires de la grande Bretagne, par Michel de la Roche ab A. 1720. ad 1724. 12. Tomi XVI.

Memoirs of literature, containing an account of many valuable books, lettres and dissertations upon several subjects by Mich. de la Roche. Lond. 1722. 1723. 1724. in 8. octo Volum.

New memoirs of litterature, A. 1725. 1726. 1727. Lond. in 8. sex Voluminibus, eodem laudato Mich. de la Roche auctore.

Weekly memorials for the ingenious, or an account of books lately set forth in several languages, with other accounts relating to arts and sciences. Lond. 1682. 4.

Memoriæ universales litterariæ, breviarii instar omnium diariorum litterariorum A. 1699. publicandæ Parisiis, sed statim in partu suppressæ. *Hist. des ouvrages des Savans*. A. 1699. p. 264.

Memoriæ Victorii Siri reconditæ, infra *Mercurius*.

* Der Menschenfreund von Ostern 1737. bis Ostern 1739. Hamb. 4. Dissertationes morales & criticæ CIV, auctore *Jacobo Frider. Lamprecht*.

Ignatii Mensffacs neuer Monathschreiber. ab Augusto ad Decembrem, A. 1689. 8.

Menses reservati in Erklärung Biblischer Sprüche. A. 1706. 7. XII. offerten.

Menses Pietistici & anti-Pietistici. infra *Pietistici*.

Mercurius Gallo-Belgicus, variis auctoribus ab A. 1555. continuatum est ad Annum usque 1632. tomis XVIII. in 8.

* Merkmaale der Tugend und Laster. Zelle 1740, 8. Dissertationes morales et satiricæ LII.

* Merkwürdigkeiten der königlichen Bibliothek zu Dreßden ausführlich beschrieben, und mit Anmerkungen erläutert. Dreßd. 1744, u. f. 4. III Volumina, Auctore D. *Jo. Christiano Goetzio*.

* Erzgebürgische Merkwürdigkeiten, nebst Nachrichten von denen herauskommenden neuen Schriften. Freyberg. 1747. 8.

Victorii Siri, qui A. 1685. die VI. Octobris obiit, *Memorie recondite* dall' A. 1601. fino al A. 1640. octo Volum. in 4. Ejusdem Mercurius Historicus, *il Mercurio, overo historia de' correnti tempi*, tomi XV. in 4. variis excusi in locis (Genevæ, Casalii, Parisiis, Florentiæ) tomus ultimus desinit in rebus Anni 1655.

Mercure savant, Janvier & Fevrier Amst. 1684. 12. Hoc specimen nescio cujus auctoris, Petro Bælio ansam dedit, componendarum Novellarum Reip. litterariæ, de quibus infra.

Mercure Galant Parisiis ab A. 1677. 12. in præsens usque tempus continuatur. Nomen autem mutavit & inscribitur hodie *Mercure François*.

Mercure Historique & Politique, à Parme 1686.

Mercure Historique & Politique, Hagæ Comitis in 12. a Novembri A. 1687. in præsens tempus usque singulis prodit mensibus.

The Muses Mercury. Lond. 1707. 4.

Curieuser und Gemüths-ergötzender Mercurius von Philotechno. 1717. 8.

Athenian Mercury, lettres de Mr. Bayle p. 371. Vide supra, *Athenian*.

Lacedemonian Mercury. Hist. Critique de la Rep. des lettres T. 7. p. 279.

* *Mercure Suisse*, ou Recueil de Nouvelles historiques, litteraires & curieuses, à Neufchatel, 1733. 8. in præsens usque tempus

Mercurius Latino-Poëticus G. Huberi, Hafniæ 1671.

Mercurius rhythmo-Danicus menstruus Andreæ Bordingii, 1673. 4.

Mercurius Danicus menstruus Danielis Pauli. Hafniæ 1675.

Mercurius Polonicus. Monatliche Unterredungen, 1689. p. 374.

Zeitvertreibende Mercurius. Erfurt 1715. 8. erste und andre Eröffnung.

* *Sedolerende Mercurius*. Holmiæ 1730. Dissertationes morales, quarum tres Tomos vidi.

* Minerva, Götting. 1741. 8. I. Stück. Auctor est *Frid. Christoph Neubur*.

le Misanthrope A. 1711. seq. & ex secunda auctiore editione, Hagæ 1726. 12. Satiræ LXXXVII, & iter Svecicum Epistolis XIV. auctore *Justo Van Effen*.

Miscellanea Academiæ Naturæ Curiosorum. Vide *Academiæ*.

Miscellanea Berolinensia ad incrementum Scientiarum ex scriptis *Societatis Regiæ* scientiarum exhibitis edita. Volumen *Primum* Berolini A. 1710. 4. *secundum*, sive Continuatio prima A. 1722. & *tertium*, sive Continuatio secunda, A. 1727. 4. & *quartum* A. 1734, & *quintum* Halæ 1737. & *sextum* Berolini 1741 & *septimum*, ib. 1747.

* *Miscellanea Duisburgensia* ad incrementum rei litterariae omnis præcipue vero eruditionis theologicæ. Amstelod. 1732. 8. Volumina II. Auctore *Daniele Gerdes*, T. D. et Pr.

* *Miscellanea Groningana* in Miscellaneorum Duisburgensium continuationem publicata, Duisburg. 1736. 8. In præsens vsque tempus, V iam voluminibus in lucem emissis.

Miscellanea Lipsiensia ad incrementum rei litterariæ edita cum præfatione D. Joh. Francisci Buddei, editore M. Carolo Friderico Pezoldo. Lipsiæ in 8. ab A. 1716. ad 1723. duodecim Voluminibus.

* *Miscellanea Lipsiensia* nova ad incrementum scientiarum ab his, qui sunt in colligendis eruditorum novis actis occupati per partes publicata. Lipsiæ. 1742. 8. In præsens vsque tempus vigent editore *Frid. Ottone Menkenio*. V. Voluminibus jam editis.

Miscellaneous lettres published weekly, giving an account of the works of the learned, both at home and abroad. ab Octobri A. 1694. Lond. in 4. Non vidi ultra mensem Martium Anni 1696.

The London Miscellany, being a collection of scarce and valvable pieces. Lond. 1730.

Miscellaneous observations upon authors, ancient and modern. Lond. 1730. Partes priores Germanice versas vidi, quae in latinam quoque linguam translatæ Amstelodami 1732. in 8. prodierunt & usque ad an. 1740. continuatæ X. Volumina.

* *Miscellanea di varie* operette historiche e letterarie, Venezia 1740-1744. 12. VIII. Tomi.

Miscellanea curiosa, being a collection of some of the principal phænomena in Nature, accounted for by the greatest Philosophers, of this age, together with several discourses read before the *Royal Society*, for the advancement of Physical and Mathematical knowledge. Lond. 1705. sq. in 8. tria Volumina & tertia editione 1727. 8.

Miscellanea litteraria Silesiaca, Christiani Rungii specimina IV. Olsnæ & Uratislaviæ 1712. seq. 4.

* *Miscellanea observationum* ad rem litterariam spectantium, Amstelod. 1732.

* *Miscellanea Phisico-Medico-Mathematica*, Erfurti, 1730. 4.

Mis-

Miscellanea Tigurina, edita, inedita, vetera, nova, historica &c. A. 1722. 8. erste, andere, dritte &c. Ausgaben, Auctor *Jo. Jacobus Ulricus*.

* *Le sage Moissonneur*. Utrecht 12. A Januario anni 1741. usque ad Decembr. anni 1742.

Monathliche Unterredungen Francof. A. 1663. 12. A Januario ad Junium auctor; *Johannes Rist*, cæterorum sex *Erasmus Francisci*.

Monathliche Unterredungen einiger guten Freunde von allerhand Büchern und andern annehmlichen Geschichten. Lipsiæ a Januario Anni 1689. ad Decembrem anni 1698. 8. auctor vir celebris *Wilhelmus Ernestus Tentzelius*, qui deinde Diarium simile litterarium, sed non more dialogorum compositum edidit ibid. A. 1704. 1705. 1706. 8. sub titulo: *curieuse Bibliothec*, oder Fortsetzung der monathlichen Unterredungen. Tertii repositorii ultimus pluteus est nonus, Des dritten repositorii neuntes Fach. Primum annum dialogorum vidi etiam Belgice editum Simone de Vries interprete. *Kort begryp en't voornaemste margh van allerley onlanghs uytgekoomene boecken*. Utrecht 1703. 8.

Monathlicher Auszug, vide Auszug.

Monathliche Erzählungen von allerhand künstlichen und natürlichen Curiositäten. a mense Majo A. 1689. 8. Auctor G. W. M. D. L.

Monathliche Extracte derer biß anhero eingelaufenen Europäischen und auswärtigen relationen nebst nöthigen Anmerckungen, A. 1715. 8.

Frantzösischen Helicons Monaths-Früchte. A. 1696. 8. Auctore Talandro, sive Augusto Bosio.

Monathlicher annehmlicher Materien erstes Präsent, von den Juden und deren Ordnungen. A. 1715. 8.

Monathliche Nachrichten von gelehrten Leuten und Schriften, besonders zu Jena 1726. 8. Quatuor annos seu Tomos vidi.

Monathliche Gespräche zu Garus in der Schweiz. A. 1714. Auctor Jo. Henricus Tschudi.

Monathlicher Staats-Spiegel, Augspurg 8. ab A. 1698. ad 1709.

Monathliche Relationes von Staats-Krieges- und Friedens-Sachen. Hamb. 1684.

Monathliche Nutzspielende Lust-Fragen zu gelehrter und sonderbarer Ergötzung. Januar. & Februar. Jen. 1692. 8. Auctor Jo. Michaël Schwimmerus.

Monathliche jedoch unmaßgebliche Gedanken. Jen. 1691. 8.

The monthly Miscellany, or Temple of Muses, by Mentor. Lond. 1730.

The monthly Chronicle for the year 1728. 1729. 1730. 1731. Lond. in 4.

The monthly Catalogue of boocks, printed in England. supra, *Catalogue*.

The monthly Remembrancer. Lond. 1730.

Monumenta varia inedita variisque linguis conscripta per trimestria duodecim, edente *B. Jo. Friderico Fellero*, Secretario Vinariensi, qui rebus humanis valedixit A. 1726. 15. Febr. Trimestre primum vidit lucem Jenæ 1714. duodecimum 1718. 4.

Neue *Moralisten-Bibliothec*. supra *Bibliothec*.

* Historische Münzbelustigungen. Nürnberg 1729. 4. XVIII Tomos iam complent auctore *Jo. David Koehlero*.

* Der critische Musicus, Hamburg 1737 - 1740. 8. Dissertationes continet LXXVIII, quae singulæ

singulæ editæ tribus complectebantur tomis, postea vero reuisae multumque auctae A. 1745 in 8 forma majori Lipsiæ in uno volumine prodiere. Auctor est *Joh. Adolph Scheibe*.

* *Museum Helueticum* ad iuuandas litteras in publicos usus apertum, Tiguri 1747. Particulæ IV.

Museum Historico-Philologico-Theologicum. Bremae 1728-1731. II Volumina. Est hoc Museum continuatio Bibliothecæ Bremensis, de qua supra in *Bibl.* Dirigentibus *Theod. Hasio* & D. *Nic. Nonnennio.*

The Muses Mercury, supra, Mercury.

* Die vor sich und ihre Kinder sorgfältigen Mütter, Hirschberg 1733. 8. Dissertationes morales & criticæ.

Nachlese der neuen Bibliothec zu Halle. 1717. 8. Zehn Stück.

* Freywillige Nachlese bey den bisherigen gelehrten und erbaulichen Monathsschriften, Görlitz 1735. 8. Partes XIII, quæ anno 1740. generaliori titulo: Des Grafen von Zinzendorf und Pottendorf der Böhmischen und Mährischen Brüder hochwürdigen Bischofs, kleine Schriften, gesammlet in verschiedenen Nachlesen rc. nebst einigen andern erbaulichen Blättern, in unum volumen sunt redactæ.

Unschuldige Nachrichten, supra, Altes und Neues.

Nachricht von einigen auserlesenen, gröstentheils raren, alten und neuen Juristischen Büchern, Jena 1725. 8. erste Lieferung.

Summarische Nachricht, supra *Bibliothec* D. Christiani Thomasii.

Niedersächsische Nachrichten von gelehrten und neuen Sachen, Hamburg 1731. 8. Auctore J. Petro Kohl, P. P.

* Kurze Nachrichten von Gesellschaften, und gemeinschaftlich ausgefertigten Schriften der Gelehrten. Leipzig 1740. 1743. 8. 6. Stück. Auctore *Chr. Haymanno.*

* Neue Jenaische Nachrichten von gelehrten Schriften, Büchern, Künsten, Wissenschaften, Disputationen rc. Jena 1740. 8. Idem cum novis Jenensium litterariis est diarium, latine germaniceque conscriptum.

* Allerneueste Nachrichten von juristischen Büchern, Jena 1739. 8. Autore *Gottlob Aug. Jenichen*, I. V. D. adhuc continuantur XLIII parte iam edita.

* Der deutschen Gesellschaft in Leipzig, Nachrichten und Anmerckungen, welche die Sprache, Beredsamkeit und Dichtkunst der Deutschen betreffen, Leipzig, 1739-1745. IV. Stücke.

* Vollständige Nachrichten von dem ordentlichen Inhalte der kleinen akademischen Schriften, welche vornehmlich in die Gottesgelahrtheit, Weltweisheit und schönen Wissenschaften einschlagen, Leipzig, 1746. 8. adhuc vigent.

* Genealogische historische Nachrichten von den allerneuesten Begebenheiten, welche sich an den Europäischen Höfen zutragen, Leipzig, 1739. 8. in præsens usque tempus, prolata jam parte CIII.

* Zuverläßige Nachrichten von dem gegenwärtigen Zustande, Veränderung und Wachsthume der Wissenschaften, Leipzig 1740. 8. In locum Actorum Eruditorum germanicorum successerunt & duce V. S. R. *Christ. Gottlieb Joechero* T. D. adhuc vigent.

* Nachrichten von den neuesten theologischen Büchern und Schriften, Jena 1742. 8. Auctore M. *Fridr. Wilh. Kraftio* ad an. 1746. continuatæ partes XL, quarum in locum inchoavit

vit

vit die neue theologische Bibliothek, licet prius diarium ab alio auctore continuetur parte XLVIII iam prolata.

* Gesammlete Nachrichten und Documente den gegenwärtigen Zustand des Herzogthums Schlesien, Königreichs Böhmen und Herzogthums Oesterreich betreffend, Görl. 1740. 8. V Tomi, quos sub generaliori titulo: Gesammletes Kriegs-und Friedens-Archiv, comprehendit auctor *Jo. Gottfr. Haymann.*

* Pommerische Nachrichten von gelehrten Sachen, Greifswald 8. Ab an. 1743. in præsens vsque tempus continuantur a M. *Jo. Carolo Dahnert.*

* Weitere Nachrichten von gelehrten rostockischen Sachen vide Etwas rc.

* Nützliche Nachrichten von den Bemühungen der Gelehrten und andern Begebenheiten in Leipzig. 8. ab anno 1739 in præsens usque tempus quotannis eduntur a M. *Abrahamo Kriegelio.*

* Kurze Nachricht von den Büchern und deren Urhebern in der Stollischen Bibliothek 4. Jena ab an. 1733. usque ad mortem autoris XVIII Partes.

* Freymüthige Nachrichten von denen Büchern und andern zur Gelahrheit gehörigen Sachen, Zürich 4. ab anno 1744. in præsens usque tempus. Maxima pars earum, ne dicam omnes, ex aliis relationibus eruditorum publicis corrasa est.

* Kurzgefaßte historische Nachrichten zum Behuf der neuern europäischen Begebenheiten, Regenspurg. 4. in praesens usque tempus cum Nachtrag zu den wöchentlichen kurzgefaßten historischen Nachrichten.

Natur und Medicin, Kunst- und Literatur-Geschichte, Breßlau. in 4. ab A. 1717. continuatum opus utile usque ad annum 1729, quo auctor clariss. D. Joannes Kanoldus diem obiit 15. Nov. Ab eo tempore continuandum illud in se suscepit D. Buchnerus, Medicus Erfurt.

* Der fromme Naturkündiger in Versen verfasset, Danz. 1740. 4.

* Göttingische Nebenstunden, Göttingen 1737. 8.

* Helmstädtische Nebenstunden, Helmst. 1735. 8.

* Uffenheimische Nebenstunden, Uffenh. 1741 - 1747. IX. Stück, auctore *Jac. Fridr. Georgi.*

Neue *Bibliothec*, Neuer Bücher-Saal, supra *Bibliothec.* Bücher-Saal.

Neuer Schauplatz der gelehrten Welt, oder Auszüge von allerhand neuen, und zur Gelehrsamkeit gehörigen Schriften, Lips. 1713. 1714. 8. Sieben Stück.

Neueröffnetes *Museum*, oder allerhand dienliche Anmerkungen, nebst unpaßionirter Reflexion über Programmata berühmter Rectorum. Lips. 1714. 1717. 8. tria Volumina.

Neuer Unterredungen erster, anderer, dritter Monath; von P. S. Q. 1702. 8. zu Lützen. (Halæ Sax. auctore Nic. Hieron. Gundlingio.)

Neuer Vorrath allerhand auserlesener Bücher und anderer Sachen, so zur Kirchen- und Literatur-Historia gehörig. Francof. & Lips. 1710. 1726. 8. Zwey Theile.

Neueste von historischen und politischen Sachen, mit hierzu dienlichen Remarquen, ab Anno 1711. 8.

Neueröffneter *Assemblée* der curieusen und gelehrten Nouvellisten, ab A. 1717. 8. erste und andere Conference.

Neueröffnete Welt, und Staats-Spiegel, infra Staats.

Neuaufgestandene *Fama* aus Ungarn und der Türkey, A. 1717. 8. Sechs Missiven.

Gelehrte Neue Zeitungen, infra Zeitungen.

* Gelehrte Neuigkeiten Schlesiens zum Vergnügen allerhand Liebhaber gesammlet, Schweidnitz 1734. 8.

* Gelehrte, aus allen Nachrichten gezogene Neuigkeiten, womit allerhand nützliche und curieuse, zur Theologie, Jurisprudenz und Politic, zur Philosophie, Philologie, Historie der Gelahrheit rc. gehörige Sachen, aus bisher noch ungedruckten Urkunden communiciret werden, Nürnb. 1737. 8.

New Memoirs of literature, supra *Memoirs*.

Newes from the Dead, or the monthly packet of true intelligence from the other world. Lond. 1715.

Niedersächsische Nachrichten, supra, Nachrichten.

Niedersächsische Neue Nachrichten, infra, Zeitungen.

* Notizie letterarie Oltramontane per uso de letterati d' Italia, Rom. 1743. 4.

Novellæ relationes Lipsienses A. 1709 - 1712. 4. ad Coloniensium exemplum a *Conrado Petro Meistero*, & post hujus fata a *Joanne Christiano Leonhardi*.

Novellen aus der gelehrten und curiösen Welt, darinnen die Qvintessenz mannigfaltiger Gelehrsamkeit rc. Francof. und Gotha ab A. 1692. ad 1697. 8. auctore *Godfrido Zennero*, Altenburgensi.

Nova litteraria maris Baltici & Septentrionis, Lubecæ a Januario Anni 1698. ad Julium A. 1708. 4.

Nova litteraria circuli Franconici, oder Fränkische Gelehrten-Historie. Nürnberg 1725. 8.

Nova litteraria Germaniæ, publicata Hamburgi a Januario Anni 1703. ad Decembrem An. 1709. 4.

Nova Giessensia, sive Observationes extemporaneæ de rebus ad eruditionem pertinentibus, in illustri Ludoviciana factæ & collectæ a mense Septembri A. 1729. cura *Jac. Friderici Mülleri*, Log. ac Metaphysicæ Professoris.

Nova litteraria Helvetica, collecta a Jo. Jacobo Scheuchzero ab A. 1701. Tiguri 8. continuata annis etiam insecutis. Non vidi tamen post Annum 1714.

* Nova Ienensium litteraria, sive relationes publicae de præsenti Academiæ Salanæ statu ejusque flore & labore. Jenæ 1740. 8. eadem sunt cum neue Jenaische Nachrichten, latine & germanice scripta.

Nova litteraria Lipsiensia, A. 1719. & 1720. 4.

Nova litteraria, quæ Latine solebant subjungi novellis relationibus de rebus eruditis, itidem ab A. 1715. vulgari Lipsiæ solitis, VI Tomi, de quibus infra, Zeitungen.

Nova litteraria Westphaliæ, Tomus I. & II. Tremoniæ 1718. seq. 8. Auctor *Reinhardus Henricus Rollius*, ex Pro-Rectore Tremoniensis Archi-Gymnasii, Professor Giessensis.

Nouveau recueil de pieces fugitives d' histoire, de literature &c. par Mr. l' Abbé *Archimbaud*. Paris 1717. 12. quatuor Volum.

Nouvelles decouvertes de l' Antiquité. Commentarios hoc titulo menstruis intervallis in lucem dare voluit vir doctus *Jacobus Sponius* A. 1690. sed consilium illud in herba suppressum.

Nouvelles decouvertes sur toutes les parties de la Medecine. Paris 1679. 1680. 1681. 12. infra, *Zodiacus*.

Nouvelles

Nouvelles de la Rep. des lettres Amstelod. 12. a mense Martio Anni 1684. ad Februarium Anni 1687. auctore *Petro Bælio*: & a Martio Anni 1687, ad Aprilem Anni 1689. tum a Januario Anni 1699. ad Decembrem Anni 1710. nec non A. 1716. & 1717. *Jacobo Bernhardo* auctore, qui fatis concessit A. 1718. 27. April. sicut Bælius A. 1706. 28. Dec. Novellæ Bælianæ etiam recusæ exstant tomo primo opusculorum ejus miscellaneorum (*oeuvres diverses*) junctim nuper editorum tribus in fol. Voluminibus.

Nouvelles solides & choisies. Vide Bælii Epistolas Gallice editas p. 194. editionis primæ.

Nouvelles litteraires, ab A. 1715. 8. Tomus undecimus, quem vidi, desinit in A. 1720.

le Nouvelliste sans fard, ou le Gazettier sans privilege. Trajecti 1724.

le Nouvelliste du Parnasse. Paris 1731. 12.

Nye tidender om lärde og curieuse sager. Nova literaria & curiosa, Danice edita hebdomadatim ab A. 1724. in 8. in quibus etiam notitia genealogica familiarum illustrium Danicarum.

* L' Observateur, ouvrage polygraphique. à Amsterd. 1736.

* L' Observateur Hollandois, ou Memoires universels pour servir à l'histoire, à Berlin. 1744. & 45.

Observationes selectæ ad rem litterariam spectantes, variis auctoribus. Halæ Sax. ab A. 1700. ad 1707. 8. decem tomis & uno tomo supplementorum. Auctores plerosque singularum, schediasmate singulari detectos exhibet Caspar Henricus Starckius. Rostoch. 1716. 8. De simili sylloge Observationum Hallensium Germanica, supra Anmerkungen.

Observationum selectarum Tomus I. Halæ 1707. 8. auctore D. Nic. Hieron. Gundlingio, cui placuit deinde sub Otiorum Gundlingianorum titulis similes observationes publicare, de quibus suo loco.

Observationes miscellaneæ, infra Vermischte Gedanken.

* Miscellaneae Observationes criticæ novæ, Amstelod. 1740. 8. collectore *Jac. Phil. d'Orville.*

Observationes Biblicæ oder Anmerkungen über einige Oerter Heiliger Schrift, Monathlich herausgegeben, Halle 1695. 12. auctore *B. Augusto Hermanno Franckio*, Theologo Hallensi: deinde cum ejus apologiis aliisque opusculis recusæ in 8.

Observationes sacræ ad loca S. Scripturæ. Lips. 1716. seq. 8. partes 1. 2. 3. 4. *Georgio Lud. Oedero* auctore.

Observationes selectæ ad Theologiam & Hist. Ecclesiasticam spectantes, Witeb. 1706. 4. fasciculi 1. 2. 3. auctore *Jo. Casparo Loeschero.*

* *Observations sur les Ecrits modernes* à Paris 1735 - 1742. 12. XXV. Volumina autoribus *des Fontaines & Granet.*

Jo. Friderici Christii Noctes Academicæ, *Observationibus* ad rem litterariam miscellis & conjecturis expositæ. Halæ Magdeb. 1728. 8. Specimina tria.

Observationes anti-Pietisticæ, infra *Pietist.*

Observationes Chymico-Physico-Medicæ curiosæ, singulis mensibus continuandæ a Julio Anni 1697. Halæ Sax. auctore D. *Georgio Ernesto Stahlio.*

Der lustige *Observateur*, welcher die im Schwange gehenden Laster und Thorheiten der Menschen durchstriegelt. 1724. 4. Zwey Stück.

* *Osservationi letterarie*, che possono servir di continuazione al giornale de' Letterati d'Italia Verona 1737. 8. VI. Volumina auctore, V. C. *Maffeio.*

Occasional paper. Lond. 1697. 1698. 4. number 1 - 10.
Occasional writer. A. 1727.
Offenbare Fehler der heutigen Welt, die auf Universitäten, Gymnasiis, Schulen, in allen Ständen anzutreffen. Erstes Stück.
l' Oracle consulté par les Puissances de la terre. A. 1688.
D. Nicolai Hieronymi Gundlingii *Otia*, erste, andere und dritte Auflage. Halæ Sax. 1706. 1707. 8.
Ouvrages des Savans, supra *Acta Eruditorum* & *Histoire*.
* *Parerga* sive accessiones ad omnis generis eruditionum. Gotting. 1736. 8.
Frühling, Sommer, Herbst- und Winter-*Parnass*, oder Abhandlung allezeit von XL galant gelehrten Curiositäten, meist nach jetziger Zeit neuesten Begebenheiten, per singula trimestria Annorum 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. Francof. & Lipf. 8. auctore *Godfrido Zennero*, Altenburgensi.
Parrhasiana, ou pensees diverses sur des matieres de Critique, d' histoire, de morale & de politique par *Theodore Parrhase.* Amst. 1699. 1701. 8. duobus Volum. Sub Parrhasio illo constat latere virum clariss. *Joannem Clericum.*
Theodori Alethini *Parrhasiana*, oder freymüthige Gedanken von theologischen Büchern und Materien. Francof. 1722. 8.
Pasquini Staats-Phantasien. 1697. 8. drey Erscheinungen.
Pasquini geheime Brief-Tasche zwischen ihm und einigen Thieren gewechselter Schreiben vom Zustande der Welt. A. 1708. 1709. 1710. 8. drey Eröffnungen.
Pasquini und *Marforii* Gespräche über die Polnischen Affairen 1707. 8. Fünf Zusammenkünfte.
Fliegender Passagier. 1699. 8. XII. promenaden.
Der Patriot vom Jahre 1724. 1725. 1726. Dissertationes morales & satiricæ CLVI. Hamburgi in 4. & ex nitidiore accuratioreque editione 1728. forma majori 8. tribus Voluminibus, sæpius postea recusis & novissime 1747. Pars harum dissertationum etiam in Gallicam aliasque linguas translata, & totum opus in Belgicam. Multæ in earum imitationem prodiere pagellæ, e. g. Der aufrichtige Patriot 1725. 4. 2 Theile. Aut VII sic dicti Discursus. Der Frankfurter Patriot. 1724. 4. Der Leipziger Patriot, 1724. 4. Der Wetterauische Patriot. 1726. & alii.
The British Patriot. Lond. 1731.
Der Musicalische Patriot. Hamburg 1728. 4. auctore *Iohanne Mathesonio.*
Deutscher Pavillon der Musen. Lipf. 1725. 8. VIII. Sammlungen.
* *Le Perroquet, ou Melange de diverses pieces interessantes pour l'esprit & pour le coeur* à Francfort sur le Meyn, 1742. 8. Volumina duo.
* Der Dreßdnische Philosoph. Dreßd. 1737. 8.
* *Philanthrope, ouvrage periodique dans le gout du Spectateur Anglois.* Haye 1739. 2 Volumina. Maxima pars ex anglicis diariis *the Common sense* & *the Universal Spectator* translata.
Philosophical transactions, sive observationes Societatis Regiæ Londinensis, de rebus Physicis maxime & Mathematicis, ab Anno 1665. in praesens usque tempus continuatæ. Volumina XLIII in 4. Hiatus ab Augusto Anni 1720. ad Ianuarium A. 1721. Latina primorum Numerorum versio auctore *Johanne Sterpino* meliorque *Henrici Oldenburgeri*, con-

continuari deinde desiit. Epitome autem Anglice edita a *Joanne Lowthorpio*, desinit in anno 1700. & altera *Benjamini Motte*, in Anno 1720. prior ternis, altera binis Voluminibus in 4. quibus alii plura addiderunt. Vidit etiam lucem Italice: *Saggi delle Transazioni Filosofiche della Societa Regia.* 1729. Vide etiam supra, *Miscellanea curiosa.*

Les pieces fugitives anciennes & modernes. Memoir. de Trevoux A. 1705. T. 2. pag. 1818.

Nouveau recueil de pieces fugitives d' histoire de literature &c. par Mr. l'Abbé *Chancey d' Archimbaud.* Paris 1717. 12. IV. Volum.

Frid. Christiani Bücheri Pietistische Monathe. Witeb. 1704. 1705. 1706. 8.

* Pierides sive Latium litteratum continens selectum elaborationum a membris societatis Latinae exhibitarum, ad omnigenam eruditionem facientium. Halae 1736. 8.

Bedenken über die Gesellschaft der Verschwiegenen. Ianuar. 1690. 12.

Observationes antipietisticae. Gryphiswald. 1709. 4. manipuli V, auctore B. D. *Jo. Friderico Mayero.*

* Der Pilgrim. Königsb. 1742. & 1743. 8. Dissertationes morales & satiricae CIV.

* Der Pilgrim, im Jahr 1743. wöchentlich herausgegeben. Liegniß. 1743. 8. Prorsus ab antecedente differt, licet quoque CIV dissertationibus moralibus atque satiricis constet.

* *The Plain-Dealer:* being select Essays on several curious subjects, relating to Friendship, Love and Gallantry, Marriage, Morality, Mercantile Affairs, Painting, History Poetry, and other Branches of polite Litterature. Lond. 1724. Dissertationes CXVII duobus voluminibus in forma 8 majori collectae, auctore *Wilhelmo Bondio.*

Poetische Fama von allen wichtigen Begebenheiten in der ganzen Welt 1724. 4. drey Theile.

Poetische Zeitungen über die in den wöchentlichen Gazetten enthaltene Merkwürdigkeiten. A. 1725. 8. XLII. Stück.

The political state of Great Britain, with the most material occurrences in Europe. Lond. 1714.

Politischer, oder Monathlicher Anrichter Neoferi Raymundi aus Novellanden. A. 1683. 8. a Januario ad Augustum.

In *Portugallia* metropoli Ulyssipone, Academia Regia Historiarum condita 6. Id. Decembr. A. 1720. cujus Acta ab A. 1721. edita singulis annis, Voluminibus singulis Lusitanice in fol. *Colleccam dos documetos.* & Historia Academiae A. 1727. 4.

* *Le Pour et Contre;* ouvrage periodique d'un gout nouveau. Dans lequel on s'explique librement sur tout ce, qui peut interesser la curiosité du Public en matiere des sciences, d'arts, de Livres, d'auteurs &c. sans prendre aucun parti & sans offenser personne, à Paris. 1733. 12. Hebdomadatim editum. XIX Volumina. Hagae repetitum est an. 1733-1739. X Voluminibus.

The Post-Angel.

The Post-boy robb'd of his mail, in 500 letters to persons of several qualities and conditions. Lond. 1682. 8. duobus Volum.

The Post-man robb'd of his mail, or the packed broken open. Lond. 1719. 8.

M. Georg Conrad Pregitzers, Diaconi Tubingensis, Merkwürdigkeiten vom Jahr 1718. 1719. 1720 1721. Tubingen in 8.

The present state of the Rep. of letters a Ianuario 1728. usque ad annum 1734. singulis mensibus continuatum Londini in 8.

The present state of Europe, or the historical and political monthly Mercury, giving an account of all the publik and private occurrences, Civil, Ecclesiastical and Military, that are most considerable in every Court, with political reflections. Lond. 4.

* Das gelehrte Preußen, aus neuen und alten gedruckten und ungedruckten, großen und kleinen Schriften, wie auch der gelehrten Männer, welche in Preußen gebohren, oder daselbst gelebt, oder von preußischen Sachen geschrieben, Namen und Leben, wöchentlich vorgestellet. Thorn 1723. 8. Scriptum hoc hebdomadarium finito Tomo I menstruum factum cum Tomo V in trimestre mutatum est anno 1725. sed non vltra IV trimestria processit. Autor fuit *Georg Petr. Schulz* D. & Pr. Thorun.

* Erläutertes Preußen, oder auserlesene Anmerkungen über verschiedene zur preußischen Kirchen, Civil und gelehrten Historie gehörige besondere Dinge. Königsb. 1723 1727. 8. XLVIII. Partes IV Voluminibus comprehensae, auctore M. *Michaele Lilienthal.*

Projet pour donner au public en feuilles ou en petits livres par semaine, par quinzaine ou par mois, un recueil des affiches de Paris, des Provinces & des pais étrangers, extrait du 85. article des *projets litteraires* de Monsieur *du Gono.* Memoires de Trevoux A. 1715. Decembre p. 2379.

Frühling, Sommer, Herbst und Winter-*Quartal*, A. 1703. 8. Auctore *Talandro* sive *Augusto Bose.*

la Quintessence. Genus quoddam relationum novellarum satiricarum foliis patentibus hebdomadatim vulgatarum in Belgio.

Quintessentz aus der Gelehrten Welt. Supra, Novellen.

* Der Rabbine Dresd. 1742. 8. Dissertationes ex antiquitatibus & scriptis Iudaicis ad illustrandam et confirmandam religionem christianam, auctore *Christiano Schoettgenio.*

* *Raccolta* degli opuscoli scientifici e filologici. Venezia. 1730. 12. ad nostra tempora continuatur, curante P. *Calogiera* edito iam volumine XXXII, 1746.

* Des unparteyischen Raisonneurs Sentiments. Leipz. 1732. 8.

Verzeichniß einiger rarer Bücher. Franckf. und Leipzig 1723. 8. Erstes, anderes und drittes Stück.

* Das critische Rebenmesser Halberst. 1736. 8. Auctore Georg Venzky.

Recensionum, Actorum eruditorum, aliorumque memorabilium in alma Rostochiensi Academia, Collectio I. Rostoch. 1725. 8.

* *Recherches nouvelles* & curieuses d'Histoire & de litterature. à Geneve, 1731. 8. Sex constat partibus duobus voluminibus comprehensis.

* Der Deutsche Rechtsgelehrte, Görliß 1731. 4.

Recueil von allerhand *collectaneis* und Historien, auch moral, curieux-critic-und lustigen satyrischen Einfällen. XXVI. Hundert, nebst einem Anhange von XIV. Hundert. Verona 1719-1724. 8.

Nouveau recueil de pieces fugitives, supra, *pieces.*

* Re-

* *Reflexions* sur les ouvrages de litterature. à Paris 1738 - 1740. 12. XII Tomos de illis vidi, vnumquemque ex XV plagulis constantem.

Reflexions historiques politiques & Critiques sur le journal, intitulé *la Clef du Cabinet des Princes.*

Relationes Historicæ per Semestria edi Latine cœptæ A. 1684. Francofurti, auctore *B. J. Burchardo Majo.*

Relationes Historicæ, Germanice vulgatæ, supra, *Historicæ.*

* *Relationes litterariae Hamburgenses*, 4. ab anno 1747 incœptæ.

Novellæ relationes, supra, *Novellæ.*

Zufällige *Relationen* von alten und neuen Geschichten, Urkunden, Büchern, Münzen. Ulm 1717. 8.

Wöchentliche *Relationes* von Schwäbischen gelehrten Neuigkeiten. Tubing. 1721. 8.

Relationes von Gelehrten Neuigkeiten. Tubing. 1730. seq. in 8.

Relationes Reip. litterariæ sive apparatus ad historiam scientiarum & artium. Tomus I. Hamb. 1702. 8. Auctor *Johannes Grœningius* Wismariensis, cujus etiam exstant tomi duo *Musei sacro-politici.* Wismariæ 1723. 8.

Historische *Remarques*, supra, Historische.

Remarquable curiosa jetziger Zeit aus Osten, Westen, Süden und Norden A. 1711. 1712. 8. Zwölf Lieferungen.

Remarquable curieuse Briefe, oder deutliche Beschreibung alter und neuer merkwürdigen Begebenheiten. Lips. 1710 - 1728. 8.

Republik der Geleerden a Julio A. 1710. in præsens usque tempus, Amstelod. Belgice in 8. *Jo. Ruytero* primum, Med. & Philosophiæ D. & Theologiæ Candidato, deinde aliis auctoribus. supra, *Boeksaal.*

* Deutsche Republik der Gelehrten, worinnen die Grandes reipublicæ litterariæ, besonders aber die zum europäischen Iure publico & gentium gehörigen Collectiones Historicorum Actorum publicorum, diplomatum umständlich recensiret und unpartheyisch beurtheilet werden. Nürnberg. 1737. 8.

XII. Römisch-Catholische Discourse und Gespräche von Evangelisch-lutherischen Jubel-Jahr. Lips. 1718. 1719. 8. auctore D. Valentino Ernesto Lœschero.

Saggi delle Transazioni Filosofiche supra, *Philosophicæ Transact.*

Saggi di naturali esperienze, fatte nel *Academia del Cimento.* Firenze 1667. fol.

Samenspraken over uytgekipte booken. Amst. 1724. 8.

* Sammlung merkwürdiger Medaillen, in welcher wöchentlich ein curiöses Gepräge, meistens von modernen Medaillen ausgesucht und in Kupfer vorgestellt wird. Nürnberg an. 1737. in præsens usque tempus auctore *I. H. Lochnero.*

* Büdingische Sammlung einiger in die Kirchenhistorie einschlagender sonderlich neuerer Schriften. Leipz. 1742. 8. in præsens vsque tempus.

* Sammlung auserlesener Uebersetzungen aus den Alten und aus den Englischen und Französischen

fischen der berühmtesten Neuern nebst eigenen Abhandlungen der Uebersetzer, wöchentlich herausgegeben. Hamb. 1739. 4. XXXVIII. Num.

* Der Sammler. Götting. 1736. 8. Dissertationes morales & satiricæ XLVIII. auctore *Frider. Christoph. Neubur.*

* Sammlung philosophischer Abhandlungen und Sendschreiben, Berl. 1743. 8.

* Sammlung einiger Staatsschriften, welche nach Ableben Kaisers Carls VI zum Vorscheine gekommen, und die gegenwärtigen wichtigen Staatsangelegenheiten betreffen. Frankf. 1741. 8. 3 Bände.

* Sammlung verschiedener Briefe, Gedanken, Uebersetzungen, auch anderer kleinen Schriften und Urtheile von neuen Büchern. Bückeb. 1743. 8. VI Stück.

* Sammlung critischer, poetischer und anderer geistvollen Schriften zur Verbesserung des Urtheils u. des Witzes in den Werken der Wohlredenheit und der Poesie. Zürch 1741-44. 8. XII partes, autoribus *Jo. Jac. Bodmero,* & *Jo. Jac. Breitingero.*

* Sammlung auserlesener Materien zum Bau des Reichs Gottes. Leipz. 1731. 8. Auctor erat M. *Traugott Immanuel Jerichovius* & extant VI Volumina seu partes XLVIII, quibus ab anno 1737. adiunctæ Partes XVI seu Volumina II supplementorum.

* Leipziger Sammlungen von allerhand zum Land- und Stadt-wirthschaftlichen Policey-Finanz- und Kammerwesen dienlichen Nachrichten. Leipz. 1743, 8. in præsens usque tempus & prodierunt 1747 jam XIII partes.

* Nützliche Sammlung zum nähern Verstande des Neuen in der politischen und gelehrten Welt. Königsb. 1735. 8.

* Closterbergische Sammlung nützliche Materien zur Erbauung im wahren Christenthume. Magdeb. 1745. 8. Prodiit jam anno 1747. pars VII.

* Sammlung curieuser Nachrichten und Reflexionen über die neuesten Staats und Weltbegebenheiten. Nürnb. 1745.

* Neue Sammlung von Staatsschriften zur Erläuterung der neuesten Welt- und deutschen Reichsgeschichte nach Absterben Kaiser Carls des VII. Frankfurt. 1744. 8. XXX. Stück.

* Verbesserte Sammlung auserlesener Materien zum Bau des Reichs Gottes. Leipz. 1737. 8. in præsens vsque tempus. Laboris Jerichoviani continuatio est.

* Sammlung einiger Schriften zum Zeitvertreibe des Geschmacks. Leipz. 1747. 8. IV Stück.

* Historische Sammlung von Staatsschriften zur Erläuterung der neuesten Welt- und deutschen Reichsgeschichte unter Kaiser Carl VII Frankfurt 1747. 8. IV Bände.

Sammlung von Natur, Medicin, Kunst- und Litteratur-Geschichte. supra, Natur.

* *Satura* dissertationum, orationum, epistolarum, & observationum theologico-historico-philologicarum, Tiguri, 1740. 8. IV tantum vidi partes 1743.

* Medicorum Silesiacorum *Satyrae*, quae varias observationes, casus, experimenta, tentamina ex omni Medicinae ambitu petita exhibent. Vratislav. 1736. 8.

Saxo Europæo curiosus. Lips. 1684. Januarius & Februarius.

Neue

Neuer Schatz der Gelehrten Welt. supra, Neuer.

Schediasmata Observationum libris sex digesta & per mensium dierumque in quolibet mense ministrum edita ab Henrico Stephano A. 1578. 1589. in tomo quinto Lampadis Artium Gruterianæ recusa.

* Neueröffneter Schauplatz der Welt, allwo Personen aus allerley Völkern, Standes und Geschlechts erscheinen, und sich über Staats-Hof-Kriegs und andere Begebenheiten entretenieren. Berl. 1743. 4. Autor est *David Fassmann.*

Schiffbeckische Staats, gelehrte und ordinaire Zeitungen, in 4. Nunc der Hamb. Correspondent.

Schlüssel zur heutigen Historie. 1713. seq. XVIII Eröffnungen.

* Schriften zum Vergnügen des Geistes. Hamb. 1746. 8. Prima iam parte desiit.

* Der Schutzgeist, ein moralisches und satirisches Wochenblatt. Hamb. 1746. 8. LII Dissertationes auctore *Io. Andr. Cramero.* M.

Itzt-lebendes Schweden A. 1715. sq. XVII ouverturen.

Schwedische *Bibliothec.* supra, *Bibliothec.*

Der Schweigenden Societät Görlitzische remarquen. Halle 1726. 8.

Der mit Staats, Friedens, Krieges, Hof, Literatur und Religions, wie auch privat affairen beschäfftigte *Secretarius.* ab A. 1710. 8. Supra, *Agent.*

* Selecta juris publici novissima, worinnen dasjenige, was an großer Herren Höfen ingleichen bey allgemeinen Reichs- und Kreis-Versammlungen, auch sonsten anmerckens-würdiges in Staats- und Reichsangelegenheiten, ic. vorgefallen ist, ausführlich abgehandelt und mit Anmerkungen erläutert wird. Frankf. 1740. 8.

* *Selecta medica* Francofurtensia, anatomen, inprimis practicam, chirurgiam, materiam medicam, ipsamque vniversam medicinam &c. illustrantia. Frft. ad Viadr. 1737. 8. in præsens usque tempus Tomi IV.

* Singularia historico-litteraria Lusatica oder historische und gelehrte, auch andere Merkwürdigkeiten der beyden Marggrafthümer Ober und Nieder-Lausitz. Budiss. 1740. 8. XXIV Partes.

Leipziger *Socrates*, 1724. sq. 4. XLV Stück.

* Dreßdner *Socrates* 1725. & 1726. 4. Dissertationes morales XXXII, quae revisæ et emendatæ atque auctæ in 8. Lipsiæ 1732. hac inscriptione iterum prodiere: Der deutsche Socrates, d. i. aufrichtige Anzeige verschiedener nicht so wohl unbekannter, als vielmehr in Abfall gerathener Hauptwahrheiten.

The Spectator. Lond. 1712. 1713. Dissertationes Morales & Satiricæ DLV. Anglice septem Voluminibus 12. quibus octavum atque nonum accessit. Omnes hæ dissertationes etiam Germanice versæ exstant, annis 1739 & sequentibus Lipsiæ in 8. novem Voluminibus typis expressæ, & major pars Gallice Amst. 1714-1716. 12. sex Voluminibus, hoc titulo: *le Spectateur, ou le Socrate moderne,* où l'on voit un portrait naif des moeurs de ce Siecle.

* *The universal Spectator*, London. 1740. Germanice versæ exstant partes priores primum sub titulo: Der allgemeine Zuschauer, Zelle, 1742. 4. editæ, deinde recusæ mutata hac inscriptione: Sammlung moralischer und satirischer Schriften, Zelle 1745. 8. III Partes.

Der *Spectateur*, oder Betrachtung über die verderbten Sitten der heutigen Welt. Francof. 1722-1725. 8. Drey Theile. Ex lingua Gallica translatus.

* Der Dänische Spectator, ex lingua Danica in germanicam translatus prodiit Hamburgi 1745

le Spectateur François de Mr. Carlet de Marivaux. Paris 1723. II Volumina.

Nouveau Spectateur François. à la Haye, 1725. 12. tribus Vol. Autore *Justo van Effen*.

Spectateur inconnu.

Spectateur Suisse. A. 1726.

* *La Spectatrice.* Dissertationes morales & satiricæ XV hebdomatim vulgatæ Parisiis & postea in vnum volumen in 12, 1731 collectæ.

* Auserlesene neueste Staats-Acta von Teutschland. Berl. 1736. 8. Idem cum diario die Reichs-Fama, institutum, cujus continuationem *Moserus* in hoc diario suscepisse videtur.

Europäische Staats-Canzeley durch Antonium Fabrum. Francof. in 8. ab A. 1697. ad 1747 8. XCI. Theile.

* Der mit historischen politischen und andern importanten Sachen beschäfftigte Staatsmann. Leipzig. 1731. 8.

Monathlicher Staats-Spiegel. Augspurg ab A. 1698. ad 1709. 8. & deinde sub titulo: Welt- und Staats-Spiegel ab A. 1710. ad 1716. über hundert Theile.

* Europäischer Staats-Secretarius, welcher die neuesten Begebenheiten unpartheyisch erzählet, und vernünftig beurtheilet. Leipz. 1734. 8. In præsens usque tempus continuatur; partes jam CXXV numeravi anno 1747.

* Neueste Staatshistorie, welche die heutigen Begebenheiten der Welt in sich fasset. Leipzig 1746. 8. XII Stücke.

* Neues europäisches Staats- und Friedens-Archiv, welches alle den gegenwärtigen Krieg betreffende Vorschläge in sich hält. Frankf. 1747. 8. V Stück.

Staats-*Theatrum*, infra, *Theatrum*.

Historischer und Politischer Staats-*Mercurius* ab Anno 1702. ad 1705. 4.

Historisch-Politische Staats *Assembleen* der Curieusen Eva. XVIII assembleen. 1726

Entdecktes Staats-Cabinet ab A. 1714. ien 1717. 8. VIII Eröffnungen auctore B. Jo. Joachimo Mullero, Archivario Vinariensi.

Curieuses Bücher und Staats-Cabinet.

Historisches Staats- und Helden-Cabinet. supra, Cabinet.

Europäisches Staats-*Archiv*. Francof. 1706. 8.

* Staats-Relation der neuesten europäischen Nachrichten und Begebenheiten, nebst einem Anhange von herausgekommenen neuen Büchern. Regensp. 1746. 4.

The

The present state of Europa. Supra, *present.*

* *The present State of the Republick of Letters.* London. Usque ad annum 1734 singulis mensibus continuatum vidi hoc diarium ab anno 1728.

Staats *Gazettier.* 1715. 8. Zwey depechen.

Staaten von Europäischen Königreichen und Republiquen, Halle ab A. 1702. ad 1708. in 8. XL Stück. Staaten ausser Europa XV Stück. De utrisque consulenda B. Jo. Hubneri Bibliotheca Historica Centur 2. capite 100. p. 335. seq.

* Die Stillen im Lande. Vide Moralische Gedanken.

* Die vergnügten Stunden. Leipz. 1745. 8. VI Partes.

Sylloge variorum Opusculorum, Halæ Svevor. 1727. seq. in 8. sex fasciculi, auctore V. C. *Frid. Jacobo Beyschlagio.*

* Symbolæ litterariæ, ad incrementum scientiarum omne genus a variis amicis collatæ. Bremæ, 1743 8. Editore *Conrado Ikenio,* S. T. D. usque in præsentem annum 1747. prodierunt Tomi III.

The tatler, ab A. 1709. ad 1711. by Isaac Bickerstaf, Esquire. Dissertationes Morales & Satiricæ CCLXXI. recusæ Anglice Londini 1713. 12. quatuor Voluminibus, quæ Gallice etiam cœpere promi sub titulo: *le Babillard, ou le Nouvelliste Philosophe.* Amst. 1724. 12.

A tatler revived, by Isaac Bickerstaf, Esquire. Lond. 1727.

* Die Zellischen vernünftigen Tadler, oder moralische und satirische Abhandlungen derer in dem gemeinem Leben vorfallenden Begebenheiten, wöchentlich ans Licht gestellt. Zelle 1742. 8. Dissertationes LVII morales & satyricæ.

* Die vernünftigen Tadlerinnen. Dissertationes morales et satiricæ CIV primum Halæ, deinde Lipsiæ 1725 & 1726. in 8. & ex nitidiore accuratioreque editione Hamburgi 1738. duobus voluminibus editæ. Auctor fuit *Jo. Christoph Gottschedius.*

* Die vernünftigen Tadler und Tadlerinnen. Eisenach 1745. 8. Per annum hebdomadatim editæ dissertationes morales & satiricæ.

* Tempe Helvetica, dissertationes atque observationes theologicas, philologicas, criticas, historicas exhibens. Tigur. 1735. 8. Editore *Jo. Georg Altmanno,* VI Tomi.

Thaler collection, B. Petri Ambrosii Lehmanni. VI Lieferungen. Hamburg 1710. 4.

Neueröffnetes Staats, Kriegs, Friedens- und Natur-Theatrum. Erfurt 1726. 4. Zwey Unterredungen.

Neueröffnetes Welt- und Staats-Theatrum, ibid. 1727. 8. Zwölf Eröffnungen.

Neueröffnetes Europäisches Staats-Theatrum. Regenspurg 1729. 8.

Theatri Europæi, XVII hactenus lucem viderunt volumina, quorum primum inde, ubi Archontologia Cosmica Jo. Lud. Gothofredi desinit, incipiens.

Volum	I.	ab A.	1618.	ad	1628.
	II.	—	1628.	—	1632.
	III.	—	1633.	—	1638.
	IV.	—	1639.	—	1642.
	V.	—	1643.	—	1647.
	VI.	—	1647.	—	1650.
	VII.	—	1651.	—	1657.
	VIII.	—	1657.	—	1660.
	IX.	—	1660.	—	1665.
	X.	—	1665.	—	1671.
	XI.	—	1672.	—	1679.
	XII.	—	1679.	—	1686.
	XIII.	—	1687.	—	1690.
	XIV.	—	1691.	—	1695.
	XV.	—	1696.	—	1700.
	XVI.	—	1701.	—	1704.
	XVII.	—	1704.	—	1706.

Hungarisch und Venetianisches Krieges-Theatrum ab A. 1716. ad 1719. Lipsiæ in 4. mit der Nachlese. XX Vorstellungen. Omitto lubens theatra ejusmodi complura per vices temporis edita, qualia sunt: Spanisch, Italiänisch Krieges-Theatrum A. 1718. 4. Rußisch, Türkisch, und Persischen Krieges-Theatrum 1724. 8.

Theosophical Transactions, by the *Philadelphian Society*. Lond. 1697. 4. non vidi ultra numerum quintum.

* Theologia pastoralis practica, oder Sammlung nutzbarer Anweisungen zur gesegneten Führung des evangelischen Lehramts. Magdeburg. 1737. 8. Usque ad ann. 1746. L partes dirigente Jo. Ad. Steinmetz, Abbate Bergensi. Continuatio hujus diarii inscribitur: Nützliche Beyträge zur Theologia pastorali practica. Magdeb. 1747. 8.

Thesaurus variæ eruditionis ex scriptoribus potissimum Sæculi XVI. & XVII. collectus. Jen. 1710. 4. Hic titulus præfixus Bibliothecæ Antiquæ C. V. Burchardi Gotthelf Struvii, de qua supra suo loco.

* Thesaurus Bibliothecalis, sive Notitia librorum veterum rariorumque omnis generis. Norimberg. 1737. 4. In præsens usque tempus.

* Die redenden Thiere über menschliche Fehler. Nürnb. 1747. 28 Gespräche.

Transactiones Philosophicæ, supra. *Philosophical Transactions.*

Usefull transactions in Philosophy and other sorts of learning, a Januario ad Septembrem A. 1709. Lond. in 8.

Trimestria monumentorum, supra, *Monumentorum.*

Twee maandliicke uyttreckfels, supra *Boeckfaal*,

* Der

* Die vor sich und ihre Söhne sorgfältigen Väter, Hirschberg 1735. 8. Dissertationes morales & criticæ, auctore *Caspario Gottlieb Lindnero.* M. D.

Vergnügung müßiger Stunden 1726. 8. non vidi ultra partem XX. Auctor vir præclarus Theodorus Crusius.

Observationes Miscellaneæ oder vermischte Gedanken über allerhand theologische, politische, historische ꝛc. Materien A. 1713 - 1717. Lipsiæ in 8. XXXVI. Theile, 3. Volum. auctore Rev. *Jo. Christiano Kochio.*

Vermischte *Bibliothec*, supra, Bibliothec.

* Vermischte, die Würtembergische Staats-Rechte, auch Civil- Kirchen- gelehrte und natürliche Historie betreffende Observationes, Diplomata, und andere Pieces. Stuttgard 1724. 4. Auctor erat *Jo. Jacob Moserus.* Quia vero ejus itineribus mox interrumpebatur labor, denuo aggressus est eum anno 1729. novo diario Erläutertes Würtemberg in 8. de quo partes II vidi.

Vernünftige Urtheile von gelehrten Leuten, und auch von alten und neuen Büchern. 1710. 8. VI Stück. Adolpho Clarmundo, sive Io. Christophoro Ridigero auctore.

Versuch einer gründlichen Erläuterung der merkwürdigsten Begebenheiten in der Natur, Halle 1723. 8. vier Stücke. Auctor *Lud. Philippus Thummigius* dignus celebris Philosophi *Christiani Wolfii ὀπαδός*, cujus & ipsius merentur memorari, allerhand nützliche Versuche, Halle 1721. 1722. 1723. 8. drey Theile. *Et horæ subsecivæ Marburgenses*, trimestri intervallo editæ A. 1729. 1730. 8.

* Versuche in der deutschen Rede- Dicht- und Sprachkunst, zur Aufnahme derselbigen gemacht und herausgegeben von einigen Mitgliedern der vertrauten Rednergesellschaft in Thüringen. Weimar 1738. 8. Duæ tantum prodierunt partes.

* Critische Versuche, zur Aufnahme der deutschen Sprache durch einige Mitglieder der deutschen Gesellschaft in Greifswalde. Greifsw. 1742. 8. Ad hoc tempus continuantur, & earum quas vidi, pars XIV ultima fuit.

* Neue Versuche nützlicher Sammlungen zur Natur- und Kunstgeschichte, sonderlich von Obersachsen, Schneeberg 1747. 8. II Stück.

* Versuche in den Werken des guten Geschmacks, Erlang. 1746. 8. VI Stück.

Vertraute Unterredungen der heiligen Alt-Väter über die Kirchen-Geschichte neuen Testaments, Berlin 1727. 1728. 4. drey Stück.

Umständliche Bücher-Historie, von Jo. Gottl. Krausen. 1. und 2. Theil. Lips. 1715. 1716. 8.

Unpartheyische Urtheile von Juridisch- und Historischen Büchern, Franckf. und Leipzig 1722. seq. 8. XII Stück. Auctore viro clariss. *Jo. Jacobo Mosero.* Idem auctor Bibliothecæ Juris publici; de qua supra, *Bibl.*

Unpartheyische Nachrichten von denen in der Christlichen, besonders in der Evangelisch-Lutherischen Kirche obschwebenden Streitigkeiten, und denen desfalls herausgegebenen Schrifften, im Lande der Redlichen 1730. 8. erstes Stück.

Unparthenischer *Bibliothecarius*, supra *Bibliothecarius*.

Unschuldige Nachrichten, supra Altes und Neues.

Monathliche Unterredungen, supra Monathliche.

Unterredungen im Reiche der Lebendigen auf Erden zwischen berühmten Theologis, Francof. 1720. 1721. 4.

Unterredungen im Reiche der Todten, supra Gespräche.

* Biblische Untersuchungsschriften, Halberst. 1737. 4. Autore *Georg. Venzky*.

* Philosophische Untersuchungen und Nachrichten von einigen Liebhabern der Wahrheit, Lipz. 1744. 8. In præsens usque tempus continuatur, auctoribus M. *Jo. Andrea Cramero*, & *Christlob. Mylio*.

Vorhof der gantzen Jurisprudentz, Braunschweig 1726-1728. 8. XIII Theile.

* Neuer Vorrath allerhand auserlesener Bücher. Rostock 1710. 2. Stücke.

Von dem Ursprung und Eigenschaften der Vorurtheile, erste und andere Eröffnung. Leipzig 1718. 8.

* Freye Urtheile und Nachrichten zum Aufnehmen der Wissenschaften und der Historie überhaupt, Hamb. ab an. 1744. in præsens usque tempus, 8.

* Unschuldige Wahrheiten, gesprächsweise abgehandelt zwischen Doxophilo und Philaletho, worinnen von allerhand theils verfallenen, theils gegenwärtig unterdruckten, theils noch unbekannten Wahrheiten, nach Anleitung der Bibel auf eine freymüthige und aufrichtige Art geredet wird. 1735-1738. 8. XIV Unterredungen. Autor est famosus *Jo. Christian Edelmann*.

Weekly-memorials for the ingenious, Lond. 1683. 4.

Welt- und Staats-Spiegel, supra Staats-Spiegel.

* Der Weltbürger. Berl. 1741, 4. Dissertationes morales & satiricæ per duos annos a *Jacobo Frider. Lamprecht* continuatæ.

Welt-Urtheile von Staats, Krieges und Gelehrten Sachen. Lips. ab A. 1706-1711. 8. XX penseen.

* Der geduldige Weltweise bey dem Anblicke itziger Zeiten, wie er durch monatliche Sammlungen lächerlicher Begebenheiten, jedesmal bey dem Zuspruch seines Freundes eine gewisse Gattung der Thorheit lebhaft vorstellet und auf eine moralische doch lustige Art beurtheilet. Leipz. 1740. 8. Dissertationes LXXII.

* Das merkwürdige Wien, oder monatliche Unterredung über verschiedene daselbst befindliche Merkwürdigkeiten der Natur und Kunst. Wien. 1727. 4. Autores dicuntur *Jo. Carl Newen* & *Michael Gottlieb Hansch*.

* Greifswaldisches Wochenblatt von allerhand gelehrten und nützlichen Sachen. Greifswalde. 1743. 4. LII Blätter. Auctor fuit *Jac. Henr. Balthasar* T. D. et P.

Wöchent-

Wöchentliche Nachricht von Gelehrten Sachen. Arnstad 1719. 8.

The Works of the learned, or an Historical account and impartial judgment of books newly printed both foreign and domestick to be published monthly by J. la Crose, a late Author of the Universal Bibliotheque. Lond. 1691. 4. non vidi ultra Februarium. A. 1692.

* Würtembergische Nebenstunden, oder allerhand nützliche Nachrichten und Anmerkungen. Stutgard 1718. 8. Vier Theile.

* Erläutertes Würtemberg. vide supra Vermischte.

* The occasional Writer. London. 1738.

The young-students library, containing extracts and abridgements of the most valuable books printed in England, and in the foreign Journals from the year 1665 to this time, to which is added a new essay upon all sorts of learning, wherein the use of the Sciences is distinctly treated on by *the Athenian Society*; also a large alphabetical table comprehending the contents of all the Athenian *Mercuries* and *Supplements* &c. A. 1691. Lond. 1692. fol.

* Preußische Zehenden allerhand geistlicher Gaben von mancherley in die Gottesgelahrheit Kirchen- und Gelehrten-Geschichte laufenden Materien, zum Dienst des Heiligthums und Verpflegung der Kinder Levi, wohlmeynend mitgetheilet, Königsberg 1740. 8. III Volumina sive XXX partes, editore M. *Michaele Lilienthal.*

Wöchentliche Post-Zeitungen von gelehrten Neuigkeiten, Lips. 1715. 4.

Neue Zeitungen von gelehrten Sachen, Lipsiæ in 8. a Januario Anni 1715. in præsens usque tempus continuantur non minore fructu legentium, quam voluptate, additis etiam *Novis litterariis* Latine scriptis, VI Tom. supra *Nova litteraria*.

* Altonaische gelehrte Zeitungen, 8. Ab anno 1745.

* Bayreuthische gelehrte Zeitungen.

* Franckfurthische gelehrte Zeitungen, 4. Ab anno 1736.

* Göttingische gelehrte Zeitungen, 8. Ab anno 1738.

Gelehrte Zeitungen, Francofurti, ex Gallicis, de quibus supra, *Nouvelles literaires*.

Neue Zeitungen aus der gelehrten Welt zur Beleuchtung der Historie der Gelehrsamkeit gesammlet von Bibliophilo, Zürich 1725. 8.

Zeitungs-Extract, Lipsiæ in 4 ab A. 1708.

Zeitungs-Extract mit Anmerkungen, Coburg 1715. 8.

Zeitungs-Schlüssel, Braunschweig 1725. 4. XXI. Oeffnung.

Der geprüfte Zeitungs-Geist, erste Probe, Straßburg 1717. 4.

Erbaulicher Zeitvertreib Gott ergebener Seelen im wahren Christenthum 1714. 8. drey Gelegenheiten.

* Der Zeitvertreiber, Leipz. 1745. 8. Dissertationes morales ac satiricæ LII.

* Der Zerstreuer, Götting. 1737. 8. Dissertationes morales & satiricæ XL.

D. Jo. *Wilhelmi Zierolds* deutliche Erklärungen der heiligen Schrift aus der Emphasi oder Macht der Grundsprache, Lips. 1713-1718. 8. XXIV. Vorstellungen.

Zodiacus Medico-Gallicus, sive sylloge Miscellaneorum Medico-Physicorum Gallicorum recens in re Medica exploratorum, quæ Gallice singulis mensibus prodierunt Parisiis A. 1679. 1680. 1681. in 12. sub titulo: *Nouvelles decouvertes sur toutes les parties de la Medecine*, auctore *Nicolao de Blegny* & Latine *Theophilo Bonneto* interprete, Genev. 1680. seq. 4.

Zufällige Anmerkungen.

Zufällige Relationen, supra Anmerkungen, Relationen.

* Der Zuschauer, vide sis The Spectator.

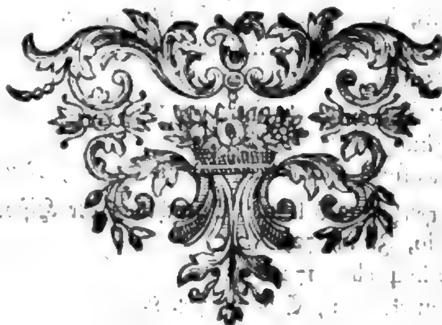
* Die Zuschauerin, erstes Buch, eine moralische Monathsschrift aus dem Englischen übersetzt, Hannover 1747. 8.

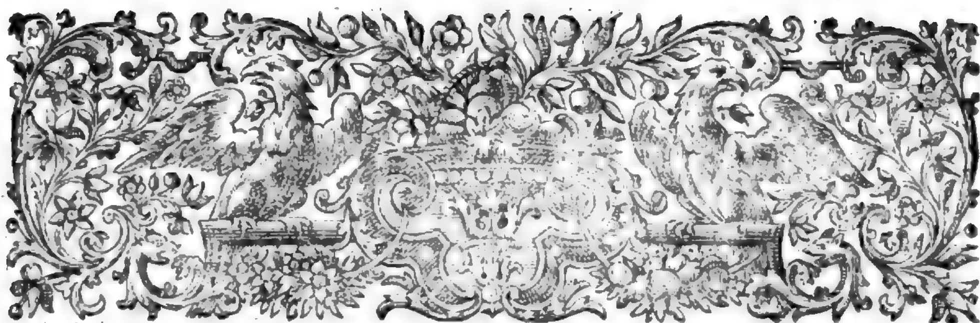
* Die deutsche Zuschauerin, eine Fortsetzung des Hannoverischen Wochenblatts, ib. 8.

* Allerneuester Zustand von Europa, Leipzig 1734 - 1735. XXX partes seu III Volumina.

* Der Zweifler, Berlin 1745. 8. Dissertationes morales.

FINIS.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMVS I.
SIVE
POLYHISTOR LITERARIVS.
LIB. I.
BIBLIOTHECARIVS.

CAP. I.
DE POLYMATHIA.

§. 1. *Præfatio adhortatoria ad polymathiam.* 2. *Hominis animus* πολυμαθείας *capax.* 3. *Artium liberalium omnium inter se cognatio.* 4. *Stoici mechanicas etiam eo referebant.* 5. *Hippias omnes artes callebat,* 6. *ut & J. C. Bottisanga.* 7. *Thevenotius Pandectas mechanicarum artium meditatus.* 8. *Artes liberales omnes perdiscendæ.* 9. *Universalis ad illas* εὐφυΐα *datur,* 10. *quæ adversus Bonnæum & Huartum asseritur eorumque objectionibus respondetur.* 11. *Una disciplina, cui præ ceteris immoremur, seligenda est.* 12. *Intelligentia omnes disciplinas peragrare, non autem opere ipso exercere permittit humanæ mentis angustia.* 13. *Mediocria ingenia* πολυμαθείας *studio sæpe abutuntur.* 14. Πολυμαθεῖς αὐτοδίδακτοι. 15. 16. Αὐτοδίδακτοι *plerumque novatores,* 14. *in opinionibus pervicaces,* 16. *amœnitates in disciplinis i. e. id potius, quod delectat, quam quod prodest, quærunt.* 17. Πολυμαθεῖς *iniquis calumniis impetiti.* 18. *Wouwerii Hamburgensis laus, genus,* 19. *vindicatio a plagii crimine.* 20. *Budæi pro* πολυμαθείᾳ *& philologia studium.* 21. *Cresollii insana in Melanchthonem calumnia refellitur.* 22. *Scriptores* τῆς ἐγκυκλοπαιδείας. 23. Πάνσοφοι *Academici musæi an* πολυμαθεῖς, 24. *Horum perniciosissimus furor publice merito coërcendus.*

1 um divinam & humanam sapientiam omnem veterum monumentis traditam ac ad posteros propagatam habeamus, quorum præceptis ac doctrina intellectus noster imbutus rerum aliquam notitiam ac prudentiæ sibi vim acquirit: in id incumbendum omnibus est, ut natales ejus investigent altius: primos illius autores magistrosque, suis quosque ætatibus, sua docendi ratione distinctos exquirant; in bibliothecis latitantes in lucem proferant: similia quædam vel ad eorum ingenium, vel nova etiam a se excogitata scribant, & aliquem scientiarum complexum aut

2 POLYMATHIAM animo comprehendant. * Neque enim ita in arctum compingendus est animus noster, ut intra unam aliquam artem subsistat. Qui enim illud faciunt, iniqui profecto judices, non perspiciunt, quantum natura humani ingenii valeat: quæ ita agilis est & velox, ut ne possit quidem aliquid agere tantum unum, si Fabium audimus. Non audiendi sunt homines imperiti, qui humano ingenio majorem, vel inutilem, & rebus gerendis adversam πολυμάθειαν criminantur.

3 * Est scilicet quædam scientiarum cognatio & conciliatio, unde & ἐγκυκλοπαιδείαν vocant Græci, ut in una perfectus dici nequeat, qui ceteras non attigerit. Sellulariarum, vilium & sordidarum artium alia ratio est, quibus nulla inter se est conjunctio; ex quarum ingenio liberales illæ censendæ non sunt. Fabrilia qui tractat, impune ignorare sutoriam potest: at in liberalibus illis conspirant omnes, manusque jungunt. In Architecto suo quid requirat Vitruvius, novimus. Nulla pene disciplina est, quam ille non attingi velit. In Oratoribus & Poëtis, perfectis scilicet, ea omnia, quæ in Architecto suo Vitruvius, requirunt earum disciplinarum Magistri.

4 * Et has quidem scientias artesque omnes ita congerendas in Philosophum suum judicarunt *Stoici*, ut nec mechanicarum artium rudem esse voluerint, ac indignum eo crediderint, si aliorum ministeriis ad vitæ civilis necessitates uteretur. Ut enim ille

5 & dives, & Rex, & nobilis; ita & sutor, & faber, & pistor sibi erat. * Cujus elegans & festivum ab Apulejo in HIPPIA producitur exemplum, qui præter eximiam artium omnium ingenuarum cognitionem omnium opificiorum erat callentissimus. Nam quæ secum habebat, omnia sua manu confecerat, & vestes, & calceos,

6 & annulum, & signaculum in gemma fabricatum. * Simile, imo majus, in JULIO CAESARE BOTTIFANGA exemplum proposuit Erythræus *Pinacoth. II. n. 17.*, qui præter singularem in omnibus artibus liberalibus peritiam femoralia, thoraces, sibi ipse formabat suebatque; omni instrumento Musico non canebat solum egregie, sed & illa melius, quam quivis alius artifex conficiebat; penicillo pictores; acu pingendo Arachnen ipsam provocabat, ut mulierculis, quæ artem illam profitebantur, pudorem incuteret. Hos suo abundare sensu haud ægre patimur, facile virum sapientem excusaturi, si in opere fabricando corpus non fatiget, qui ingenio tamen operationum illarum rationes exploratas habere potest.

7 * Sunt enim & Mechanicæ artes quasi quædam naturalis scientiæ & disciplinarum Mathematicarum propagines, quæ ornari, augeri earum beneficio possunt, omnesque ab hominibus sapientissimis inventæ. Quarum accuratior historia & notitia Philosopho non est indigna, magnis

&

& præclaris contemplationibus occasionem datura. Neque defuere, qui hunc quoque fundum sibi excolendum sumerent. Vir illustris & Itinerariis scriptis celeberrimus inter Gallos THEVENOTIVS vastum aliquod *de opificiis omnibus* Opus, velut quasdam Naturæ & artis pandectas, moliebatur. Sed fata his laboribus intercesserunt.

Veniamus ad disciplinas elegantiores: ad quas junctim excolendas natura duce in- 8
citamur, ut extremo viris pudori sit in una aliqua consenescere. Autor non ignobilis JOACH. FORTIUS RINGELBERGIUS in *Encyclopædia* sua illos in una tantum arte excellere velle judicat, quibus major corporis, quam animi cura. *Nullæ,* inquit, *fœminæ tam sunt a Musis alienæ, quæ non unam discere queant: imo picas id efficere posse intra annos viginti, quos hæc hominum monstra uni impendunt studio, arbitror.* Verissime sane ille: nam revocat ab iis studiis corporis cura, quæstus & parandarum opum studium: cui qui sunt immersi, ad hunc omnia scopum dirigunt, & illos in se igniculos extinguunt. Quam cum doctissimus vitæ Pinellianæ Scriptor *Gualdus* causam adducit, qua tam multi a solidis verisque studiis avocentur, Vincentium illum Pinellum suum, at quem virum! immensis in cœlum extollit laudibus, qui spreta omni illa nundinatione & inanibus titulis, iis se dederit totum studiis, unde immortalis illum gloria consecuta est. Illud scilicet est, quod Lactantius lib. 1. de falsa religione cap. 1. notat: *Magno & excellenti ingenio viri cum se doctrinæ penitus dedissent, quicquid laborum poterat impendi, contemptis omnibus & publicis & privatis actionibus, ad inquirendæ veritatis studium contulerunt: existimantes, multo esse præclarius divinarum humanarumque rerum investigare ac scire rationem, quam opibus aut honoribus cumulandis inhærere.*

Non dubium est, mediocribus etiam ingeniis hic licere esse felicibus; multorum 9
etiam conatus in ipsa herba supprimi, vel paupertate vel invidia: sunt vero non rari, qui inter omnia illa obstacula lacertos tamen erigunt, suo quodam genio incitati, suis abrepti alis. Inest scilicet illis ὁρμὴ πρὸς πάντα μαθήματα, qualis ingenio magno convenit, & quale nobis Plato *lib. III. de republica* describit. Est animorum nostrorum, si ita loqui liceat, ὕψος, quo illi vel per naturam vel assuefactionem apti sunt multa simul complecti, abstrahere a singularibus, seque ab illo humili statu in sublimem perducere. Itaque se exerit in illo, quod ἀρχιτεκτονικὸν appellare possumus, aut ex Stoicorum disciplina τὸ ἡγεμονικὸν, regio quasi spiritu, & fulminis instar omnia penetrans, & sua quadam luce
omnia perlustrans. *Istam ad universalia propensionem Græcus Topicorum Inter- 10
pres, qui Alexander Aphrodisiensis vulgo habetur, in *lib. 8.* vocat εὐφυΐαν ὅλως. Optime quidem, sed male illud: quod postponat propensioni ad certam disciplinam. Qua in re tamen ὁμόψηφον sibi *Huartum* habet, qui *in Scrutinio illo suo ingeniorum,* unum hominem ad unam disciplinam habere propensionem naturalem existimat: cum tamen & ratio ipsa totque exempla præclarissimorum virorum ostendant, posse dari tales, qui ad omnes artes ex æquo excolendas pari fuerint ingenio. Quod enim *Franciscus Bonnæus in Tractatu de Ratione discendi* causam hujus sententiæ illam dederit: quasi scilicet in iis, qui sint ὅλως εὐφυεῖς deficiat τὸ κριτικὸν, quod tamen plane necessarium, ne in varios errores labantur: id falsum esse demonstrari facile potest. Qui enim distinctas rerum ideas animo tenent; modo sibi subordinatas, nec confusas; illis non imminui, sed augeri τὸ κριτικὸν, necesse est, quod ex conciliatione omnium partium resultat. Major enim profecto ἀκρισίας metus est ab illis, qui circa

circa ὁρισμένον μάθημα verſantur: qui plerumque ex illius indole, cum ceterarum rudes ſint, omnia alia metiantur: ut ille apud Ciceronem Muſicus, qui animæ naturam demonſtraturus, Harmoniam eſſe dicebat, extra artis ſuæ limites non abiturus. Quod de Origine ille exemplum ad ſententiam ſuam ſtabiliendam proponit, nihil quidem probat: cum ingenii illius e Platoniſmo pullulantes errores imputari τῇ φύσει nequeant. Magnum profecto diſcrimen eſt, vel Ariſtotele autore 1. Met. extr. inter παιδείαν, quæ eſt περὶ πᾶν, & inter eam, quæ καθ' ἕκαστον, quæ neutiquam confundenda eſt. Fit plerumque, ut ad dijudicanda multa aptos nos eſſe credamus, ſi in uno forte vel altero ingenium & induſtriam exercuerimus: vel ſi ad multa πεφυκότες aptique ſimus, ſingula nos bene tractare poſſe exiſtimemus. Sed in earum rerum contemplatione ingenii indoles ſemper inſpicienda eſt: quæ ubi ſe firmaverit, ita in illis verſabitur, ut a ratione & judicio, quod ex ipſa rerum penſitatione reſultat, non facile diſcedat.

11 Neque tamen id volo, ut qui omni incubuit diſciplinarum generi, in illis omnibus ſimul habitet: nam & tempore & negotiis, aliisque impedimentis excludimur, ut fieri a nobis non poſſit. Quare occupabimus quidem totum hunc fundum animo, affectu, impetu: ſed convenientiſſimam ejus partem quaſi limitibus quibusdam circumſcribemus, quam excolamus, & in qua induſtriam noſtram exerceamus. Nam ſi Plutarchum περὶ παιδῶν ἀγωγῆς audimus, περιπλεῦσαι μὲν πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χρήσιμον. *Pulchrum quidem eſt circa multas urbes navigare, utile autem præſtantiſſimam inhabitare.* Cui geminum eſt, quod habetur apud Nicolaum Damaſcenum in *Excerptis Peireſcianis pag. 416.*, & apud Suidam in voce Νικόλαος Δαμασκηνὸς: *Diſciplinarum orbem ſimilem*, ille ait, *eſſe peregrinationi. Nam quemadmodum iis, qui longam peregrinationem ſuſceperunt, uſu venit, ut in quibusdam diverſoriis prandendi cauſa commorentur, in aliis pernoctent, & in nonnullis quidem locis pluſculos dies conſiſtant, alia vero obiter tantum ac prætergredientes adſpiciant, tandem autem reverſi in ſuis penatibus degant: ita etiam eos, qui literis operam navant, in quibusdam brevius, in aliis immorari diutius oportere, & has quidem integras perdiſcere, illas vero duntaxat delibare, tandem ad unam, tanquam ad patriam ac lares, reverſos conſidere.*

12 Vidimus magnos Viros, qui magnos ex una ſcientia fructus referre potuiſſent, dum omnes ſectantur, ne unam quidem ita aſſecutos, ut inſignem ſibi ex illa gloriam reportarint. Ut prudentius omnino faciant, qui ſingulis exploratis & depromtis e communi pharetra telis, ad unum aliquem ſcopum contendant. Excludit ipſa ſcientiarum vaſtitas hoſpites ſuos: qui nusquam habitabunt, nusquam domi erunt, ſi ubique habitare volent, aut levi tantum percurſatione plurima attingent. Cum enim duobus illis omnes contineantur diſciplinæ, *exercitio* & *intelligentia;* hæc quidem communicari cum aliis poteſt; ſed illud, cum in opere ipſo verſetur, totum ſibi hominem vindicabit. Intelligentia peragrare omnes diſciplinas ingenioſi homines poſſunt: ſed operari æqua ratione in omnibus, mentis humanæ anguſtia non permittit: cum vel excellentiſſima ingenia nunquam ita plures complexa ſint ſcientias, ut non in aliquibus defecerint: quod M. Varronis, J. Cæſaris, Plinii, Origenis, Clementis Alexandrini, Hieronymi, Auguſtini, Pici Mirandulæ, Matthæi Aquavivii, Scaligeri, Fracaſtorii,

ſtorii, J. Baptiſtæ Mantuani exemplis *in doctiſſima de Encyclopædia Oratione* Tarquinius Gallucius probavit. Et hæc quidem omnia veriora erunt, ſi quis certo fine ſtudia ſua circumſcribat, ut vitæ neceſſitatibus conſulat: illis enim ex utilitate definienda ſunt omnia. Quod ſi cui beatior vivendi ſors contigit, ut ad illa reſpicere non debeat, & illa ingenii efficacitas ſit ac ἐνέργεια, ut multitudine rerum ſe non obtundat, nihil prohibet in omnes partes verſare illam animi vim liberosque ſpiritus.

Mediocribus ingeniis, neque ad tam magna natis, autor potius eſſem, ut ſecum habitent, neque ea ſequantur, quæ adſequi per imbecillitatem ſuam nequeunt. 13 Meminerint illa, infeliciter cum Gigantibus contendere Pygmæos. Illis enim affectata πολυμάθεια plerumque in inanem & ſtultam cedere loquacitatem ſolet. De illis verum eſt illud *Benedicti Menzini Florentini,* Viri doctiſſimi, in libello de literatorum hominum invidia c. 6. *Ego,* inquit ille, *ſi de recentioribus, iisque, qui altero ab hoc ſeculo ſcriptores floruere, ſententiam feram, adfirmare auſim, illos pauciora, ſed melius; hos vero plura, ſed deterius noſſe. Et vero ſic ſe habere etiam comperi, cum congerrones novi ſcribunt tantum farragines, quas variæ literaturæ nomine cohoneſtare didicerunt. Scribunt, imo potius exſcribunt, & Phorcidum is oculus eſt, quem mutuo accipiunt, atque omnes clariſſimæ aciei eſſe credunt, quos unius tantum luminis uſus æquis viribus & diſpertito adjuvat beneficio.* Quo pertinet *Rolandi Mareſii,* Clariſſimi Viri, *in Epiſt. 46. lib. 1. & nona lib. 2.* querela, ubi multa de πολυμαθείας illo abuſu ſtolidaque oſtentatione diſſeruntur. Cujus doctæ frugis plenæ ſunt Epiſtolæ, & de omni re literaria utiliſſima quæque tradunt.

Accedit, quod qui πολυμαθείας ſtudio primum ſe dederunt, ſi cerebroſiores 14 paululum ſunt & opinioſi, non facile ad aliorum ſe conſilia in diſcendis artibus accommodant, ſed ſibi plerumque ſemitam ſapiunt. Accidit enim illis, quod plantis ſponte provenientibus, quæ in ſylveſtrem naturam abeunt, cum nulla cultura coërcentur. Quo fit, ut dum aliorum contemnunt judicia αὐτοδίδακτοι, e pervicacia erroribus patrocinium quærant. Negare equidem nolim, fuiſſe feliciſſimi adeo ingenii nonnullos, ut ſine duce viam ad ſummum eruditionis faſtigium ingreſſi ſint, quemadmodum Citharœdus ille Homericus *Odyſſ. 22. v. 347.* qui de ſe:

Αὐτοδίδακτος δ' εἰμί: θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἴμας
Παντοίας ἐνέφυσεν.

Ipſe autem a me ſum doctus. Deus enim in mentibus cantilenas
Omnigenas inſevit.

Nam & Heraclitus Epheſius, narrante Plutarcho, philoſophiam omnem, inter veteres, nullo doctore percepit; idemque de Manlio Equite Plinius, de ipſo Auguſtinus gloriatur. E recentioribus Cujacio in Jurisprudentia, Budæo in humanioribus literis, Mureto in arte Oratoria, at quibus viris! ſummam ſine Præceptoris opera perfectionem obtigiſſe, referente in diſſertatione *de ſtudio literali* Gabriele Naudæo, miraculo propius eſt. De ſe ipſo narrat Jovianus Pontanus, magnus & Poëta & Philoſophus, quod

quod versus facere, cœli cursum metiri, destitutus præceptoribus didicerit, testante Paganino Gaudentio in suo *Inst. Acad. Tit. de Promptitudine Professoria.* Guilielmum quoque Postellum in linguarum pene omnium cognitione, Petrum Ramum in Philosophiæ studiis, sine Magistri adjumento rem omnem confecisse accepimus. Qui tamen & sua quadam intemperie acti fuerunt. Tanaquil Faber *part. 1. Epist. 49.* in Græcis se *αὐτοδίδακτον* esse, & ex eo curtam sibi esse Hellenismi supellectilem queritur.

15 Hærere tamen plerumque illis *αὐτοδιδάκτοις* solet, in philosophicis præcipue, inanis persuasio: dum veterum dogmata non satis assecuti *κυρίας δόξας*, pro Junone
16 nubem, amplectuntur. * Solet & illud his plerumque obesse studiis, quod solidas integrasque disciplinas haurire molestum sibi ducentes *οἱ πολυμαθεῖς*, amœnitates illarum, quod ligurientium est, quærere tantum consueverunt; de quo jam suo tempore Plinius. Ab illo enim amœnitates studiorum vocantur, quæ ornant potius illa & comunt, quam quæ ad naturam constitutionemque eorum pertinent. In quibus qui hærent, illud potius, quod delectat, quam quod prodest, in disciplinis respiciunt, quæ tamen conjungenda esse ipsa ratio dictitat.

17 Ponamus ergo, reprehendendos esse, qui suo quodam genio ducti hæc *πολυμαθείας* studia infeliciter tractant: non committendum tamen est, ut impune conviciis suis grassentur homines barbari, inertes, ac fastum inanemque doctrinæ speciem pro vera solidaque sapientia ostentantes, in divina pulcherrimaque studia eorumque cultores. Hi cum bonæ menti optimisque literis bellum indixerint, suæ ruditatis conscii, non æquis oculis adspiciunt, quos variarum rerum cognitione interiore locupletatos esse vident. Quare & ipsum *πολυμαθείας* nomen ipsis pro convicio est, pro Grammaticis raptantibus consummatissimæ eruditionis Viros. Quod non facerent, si, qui sub amplissimis istis titulis latitant rerum thesauri, cognitum haberent.

18 Impugnabatur his calumniis illustris maximique ingenii JOHANNES WOUWERIUS, qui elegantissimo *de Polymathia* libro & suam famam ultus est, ejusque studii dignitatem asseruit: de quo duo monenda nobis sunt, in quibus erratum a Viris doctis est. Primum est, quod duo confundantur ejus nominis, Antwerpianus & Hamburgensis Polymathiæ Autor. (a) Andreas Schottus hunc Belgam facit in *notis ad proverbia Græca p. 68.*, sed falso. Lipsius in Epistola 8. Kal. Novembr. 1599. ad Antwerpianum illum scripta, utrumque probe distinguit: *Janus Wouwerius,* inquit, *cognominis tuus, si non gentilis, quam bona tecum fœderatio! Optimum par, nec vel Dii dederint magis ex usu aut voto. Modestiam & probitatem in eo adolescente semper amavi, & ut vidi primum (Hamburgi id fuit, ante annos novem) una laudatum illam indolem ivi. Vivat, crescat, & lampada a nobis, in hoc cursu jam fessis, accipiat: me libenter & judicio tradente.* Fuit vero noster ille Hamburgi natus, Patre Nicolao, ob persecutiones in Religione e Belgio profugo, Antwerpiani illius, ut recte putat Lipsius, gentilis, illu-

(a) De necessaria duorum Wouweriorum Cognominum, Hamburgensis scil. & Antwerpiensis, non a Schotto solum, sed aliis etiam pluribus, confusorum, Distinctione fusius disserui in *Homonymoscopia, Sect. II, c. 7., §. 142. p. 733. 734. 735. 736. 970.*

illustri Baronum stirpe oriundus. Antwerpianus vero ille est, apud quem Lipsius
Bibliothecam & scripta sua testamento, usque dum adolesceret heres, deponi jussit,
teste Auberto Miræo in Elogio Lipsii. * Alterum, quod monendum duxi, est, de 19
plagii suspicione, qua per summam injuriam & invidiam oneratus vir optimus a
Maussaco, Germanus a Gallo, est: qui &, cum ejusdem argumenti librum editurus
esset, Casaubono omnem hunc laborem subreptum ait: quem tamen ipse Casaubo-
nus, non dissimulaturus hanc sibi factam injuriam, ab isto crimine liberat. Testi-
monia illa innocentiæ ejus legas apud Cl. Thomasium licet in præfatione repetitæ
Editionis. Ex invidia profectum hoc Maussaci judicium Martinus Schockius *Con-
futatione Fab. Hamel. p. 2. c. 4.* existimat. Ex ipso autem Wouwerio multa cepisse,
suppresso ejus nomine, Vossium, etiam Schockius loco laudato, & Joannes Jonsius
lib. 1. de script. Hist. Phil. 10. p. 49. testatur.

Multa hic a nobis de vastitate πολυμαθείας dici poterant, verum cum illud toto 20
libro a Wouwerio actum sit, illuc Lectorem remittimus. Legi & super hoc argu-
mento potest, imo debet, GUILIELMUS BUDÆUS, Vir illustris, Consiliarius re-
gius, & libellorum supplicum Magister, in libris de *Philologia*, quos Henrico Aure-
liensi & Carolo Angolismensi, Regis filiis, inscribit: ubi de studii hujus amplitudine
& dignitate multa agit, & instituto quasi cum Rege colloquio illum hortatur, ut stu-
dia hæc, Regno suo splendorem conciliatura, ornanda suscipiat, viros illa profiten-
tes præmiis afficiat, magistratum, honores ac sacerdotia illis tribuat. Non destituit fa-
cundum ac illustrem Patronum, ipsumque libellorum supplicum Magistrum, Philo-
logiæ causam agentem optatus successus. Apud nullam enim nationem honoratio-
re loco illi fuere, quæ exempla hodieque perdurant. Excitata hinc optima fuere
semper ingenia, quorum tam uberem messem nulla gens alia dedit.

Agit hanc inter ceteros πολυμαθείας causam LUDOVICUS CRESOLLIUS Je- 21
suita, Vir alioquin doctissimus, in *Gratiarum actione* pro Collegio Societatis Jesu in-
staurato, quæ Vacationibus autumnalibus subnectitur; sed ita agit, ut insanam in
Melanchthonem, ut πολυμαθείας hostem, calumniam spargat (*b*). Qua nihil insul-
sius ac impudentius fingi potest, cum nemo inter eruditos sit, qui Melanchthonem
Germaniæ Præceptorem & verum πολυμαθείας parentem ignorare possit. Vocat
*pag. 46. duos musteæ factionis antesignanos, & veluti par gladiatorum Carolostadium & Melanch-
thonem, qui primum spargere in circulis atque in cœtu adolescentum cœperint, doctrinarum co-
gnitionem plus obesse, quam commodi afferre ad religionem tuendam. Ex his,* ait porro, *ut ex-
emplum potentius foret ad persuadendum, quam Oratio, derepente, tanquam Circeo poculo ebibito,
alterum factum esse colonum, alterum pistorem, ut ejusdem esse farinæ cognoscerentur.* Manife-
sta hæc hominis phrenesis est de Melanchthone, qui in luce Germaniæ, in florentissima
Academia, cum magna nominis sui fama & gloria vivebat, tam horribilia & risu di-
gna

(*b*) Calumniam hanc in famam Melanchthonis injuriam, ante Ludov. Cresollium a Laurentio etiam Surio, Nicol. Serario, Casp. Ulenbergio, Florim. Ræmundo, aliisque Scriptoribus Pontificiis, sparsam, solide & ex professo confutavit, totiusque simul figmenti originem solerter detexit Jac. Thomasius in Programmate peculiari, Lipsiæ A. 1678. evulgato, & A. 1693. in *Dissertationum Academicarum* Syntagmate, Halæ Saxonum recuso.

gna mendacia ſpargentis. Quid Melanchthoni cum Caroloſtadio, qui nunquam in partes ejus conceſſit? Quis Melanchthonem unquam piſtorem ſomniavit, niſi Creſollius cum hac ſua calumnia in piſtrinum relegandus? Id vero ſumme ſtultum eſt, quod ſubjungit: magnam hinc in plerisque Academiis ſolitudinem conſecutam, & ſcholas pene omnes textu aranearum oppletas & vacuas ſiluiſſe, cum illo tempore per Melanchthonis doctrinam vere florere ſcholæ Germaniæ cœperint.

22 Huc aliqui etiam τῆς ἐγκυκλοπαιδείας Scriptores referrent. Nam cum illi complexum ſcientiarum uno libro proponant, πολυμάθειαν vel ſolo illo titulo ſibi vindicare poſſe videbuntur. Magna illorum librorum ſeges eſt, ab Autoribus profecta, quibus, qua principia, qua ordinem, quot capita, tot ſenſus ſunt. De his in *Polybiſtore Philoſophico* agetur pluribus. Sed & illi in vaſto, quod moliuntur, regno nimis arcte habitant, a vera πολυμαθείας gloria omnino arcendi. Quemadmodum enim eorum, qui maria & terras ſpatioſis itineribus pervagati ſunt, longe major eſt peritia, quam eorum, qui in chartis delineatas conſpexerunt: ita, qui vere πολυμαθεῖς, iis, qui non niſi ex illis ſcriptorculis ſapiunt, minime ſunt comparandi.

23 Multo minus nomen hoc merentur, qui in Academiis, peſſimo more, invento ad quæſtum & decipiendam juventutem titulo, πανσοφίαν profitentur. Πάνσοφοι illi ſunt, aliosque πανσοφίαν docere volunt, qui per tres quatuorve diſciplinas (nam mathematicæ ſcientiæ, Eloquentia, Poëſis, Hiſtoria, rerum naturalium accuratior notitia in hunc cenſum non referuntur) volatica aliqua percurſatione ſtolidos tirones circumducunt: qui ſe totum ſapientiæ Oceanum his doctoribus exhauſiſſe opinan-
24 tur. * Publica coërceri lege hominum ille furor deberet; quibus magiſtris patentiſſima ad ignorantiam via ſternitur; omnis ſolida doctrina evertitur; in cathedras, in forum, cruda ſtudia propelluntur; pro Philoſophis jejuni & ſtrigoſi terminorum Nomenclatores; pro Mercuriis ſtipites & trunci ubique in ſeculi noſtri infamiam triumphant.

CAP. II.

DE HISTORIA LITERARIA.

§. 1. *Hiſtoriæ literariæ latior, quam Polymathiæ, vaſtitàs.* 2. *Conſilia Boſii,* 3. *Baconis Verulamii de illa inſtituenda.* 4. *Chriſtophori Mylæi univerſitatis rerum hiſtoria nimis generalis & confuſa.* 5. *Petrus Lambecius Hiſtoriæ literariæ Prodromum ſcripſit.* 6. *Promittit Syntagma univerſæ Hiſtoriæ literariæ.* 7. *Ordo in librorum catalogis a Naudæo obſervatus,* 8. *Typus Syntagmatis Lambeciani, tam Philoſophici, quam Hiſtorici, recenſetur.* 9. *Ex Hiſtoria literaria ſtatus literarum perdiſci poteſt.* 10. *Secula barbara.* 11. *Philoſophi in illis acuti recentioribus facem præferunt.* 12. *Rogerus Baco.* 13. *Richardus Suiſſet.* 14. *Scaligeri de hoc teſtimonium.* 15. *παλιγγενεσία literarum.* 16. *Magnatum ſtudium & liberalitas artes & literatos excitat.* 17. *Quorum incuria hominumque prava indole res literaria pene concidit.* 18. *Dogmatum vices & periodi ex Hiſtoria literaria notandæ.* 19. *Carteſii philoſophia a priſcis Philoſophis hauſta.* 20. *Parallelisni*

lismi scientiarum e serie temporum instituendi. 21. *Idem artium, ut hominum, est ortus & occasus.* 22. *Arcana & inventa veterum cum recentioribus conferenda.* 23. *Alexandri Tassoni liber diversarum cogitationum.* 24. *Bibliothecæ omnium artium sunt quasi promicondæ.* 25. *Multa inventa nova etiam antiquis cognita fuere.* 26. *Magni Pegelii inventa.* 27. *quædam horum cum hodiernis conferuntur.* 28. *Historia literaria eruditorum studiis commendatur.* 29. *neque enim ab ingenio quovis tractari potest.*

Vastum Polymathiæ nomen est, ac longe lateque extenditur, suis tamen spatiis limitibusque definitum: Latius vero patet HISTORIA LITERARIA, quæ non ipsam tantum Polymathiam, sed & singularum scientiarum primos natales ac progressus ad nostra usque tempora complectitur. Nemo est, qui Oceanum hunc transmiserit; non pauci, qui littus legerunt. Historiam Philosophicam e veteribus & recentioribus per partes aggressi sunt multi; sed omnem a natalibus suis Historiam literariam nemo. * Queritur de tam insigni defectu Cl. Bosius *Introduct. in Notitiam Rerump. c. 30. §. 92. Rei literariæ, quæ magnam partem a religione pendet, historia justa adhuc desideratur. Facturusque operæ pretium esset, qui in unum volumen colligeret, quæ studia in quibus locis maxime floreant, quique viri doctrina & scriptis illustres singulas provincias hoc seculo exornarint, atque etiamnum exornent: tum quibus præcipue locis literarum studia eorumque cultores singulari adfectu foveantur, & magnis impensis sustententur.* Non contemnenda sunt Historiæ literariæ illa argumenta, in quorum enarratione exerceri nostram industriam cupit. Sed arctiora illa paululum sunt, & ad pauca capita reducta, in quibus jam tum operam posuere laudabilem nonnulli, neque multum tamen Historia locupletata est. 1 2

Majus animo opus conceperat maximi vir ingenii, Baco Verulamius, qui inter consilia de ampliandis scientiarum terminis, hujus quoque operis ideam proposuit, *lib. 2. de Augm. Sc. cap. 4.* Absque hac Historiam mundi statuæ Polyphemi eruto oculo non absimilem facit, cum ea pars imaginis desit, quæ ingenium & indolem personæ maxime referat. Hujus vero Historiæ argumenta sunt 1. Scientiarum antiquitates ad mundi ætates & regiones collatæ. 2. Migrationes per diversas orbis partes. 3. Declinationes. 4. Jacturæ. 5. Restaurationes. 6. Occasiones inventionis singularum disciplinarum. 7. Methodi, quibus tractatæ. 8. Exercitii rationes. 9. Sectæ celebres. 10. Controversiæ circa illas earumque ortus & occasus. 11. Laudes, convitia, quibus exceptæ. 12. Autores præcipui. 13. Libri præstantiores. 14. Academiæ, Societates, Collegia, Scholæ, successiones, ordines. Addit illis porro 15. aliqua de populorum ac regionum indole ad artes apta vel inepta. 16. De temporum varia fortuna artibus propitia vel adversa. 17. De Religionum mistura. 18. De Legum vel favore vel malitia. 19. De virorum illustrium patrocinio, qui vel opibus vel consiliis artes juvarunt. Singulorum illorum, & si quæ alia his addi possunt, meram puramque historiam suis temporibus accurate connexam desiderat. Hæc illa palæstra est, in qua vel Hercules inveniet, quod agat. Sed facilius est, primas istius operis lineas ducere, quam ipsum 3

perficere. Quod ubi quis aggressus fuerit, tot illum obstacula circumvenient, ut exitum vix inventurus sit; utut adjumento esse possint, quæ per partes aliqui sibi tractanda proposuerunt: quorum labores non tamen vilipendendi erant a Bacone, ac fortassis tum non editi omnes fuerunt, quos tempora posteriora in lucem produxerunt.

4 Non facile dixerim, an hæc animo agitaverit olim consilia CHRISTOPHORUS MYLÆUS, cujus extant *quinque libri de scribenda universitatis rerum historia.* (*c*) In præfatione istius operis multa magnifica tibi promitti videas, & quædam his, quæ diximus, affinia. Sed longissime ab illo abest instituto; nam nihil aliud, quam Encyclopædiam continuo orationis, elegantis tamen & concinnæ, filo deductam velut in compendio proponit: nec tamen omnem illam, nec methodo illa ordinatam, quæ capi a quoquam possit. In quinque libros illam dispescit historiam, quorum 1. de Natura. 2. de Prudentia. 3. de Principatu. 4. de Sapientia. 5. de Literatura agit: Sub quibus quasi summis capitibus omnium scientiarum & artium comprehendit argumenta. Non placet ista methodus, quam ex suo Autor ingenio confinxit, ut quæ nimis generalis ac confusa, & velut per lancem saturam omnia congerit, melius per series ac ordines regularum ac principiorum deducenda.

5 Tentavit & nostra ætate circa Historiam literariam aliqua PETRUS LAMBECIUS, (*d*) cujus in lucem quoque prodiit hoc titulo liber, Hamburgi editus: *Prodromus Historiæ literariæ, qua continetur partim quidem generalis narratio, origo, incrementa, mutationes, interitus & instaurationes omnium linguarum, scientiarum, Facultatum & artium liberalium, secundum Chronologicam successionem seculorum omnis ævi; partim autem specialis recensio virorum & fæminarum illustrium.* Sed primordia istius operis procul dubio utilissimi tantum jacta sunt, quibus si opus plenum & perfectum superstruxisset, bene de re literaria mereri potuisset: quanquam tamen neque ad omnia Ve-
6 rulamii placita respexerit, aut illo ordine methodoque tractaturus fuisset. * Promissi tamen sui memor, sub finem lib. V. Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi, denuo sperare nos jubet Syntagma universæ Historiæ literariæ, divisum in 40. secula ante Christum, & in 17. secula post Christum natum: quod XXIV. Commentariorum de Biblioth. Vindobon. libris loco indicis Chronologici universalis subjungendum, ac simul Prodromum antea editum innumeris locis augendum. Sed fata huic labori intercesserunt. Quanquam ea fuit librorum, quos promittebat, moles, ut spes illi inchoare longas non licuerit. Optime vero ab illo institutum hoc fuit, quod Syntagma illud magni operis de Bibliotheca Vindobonensi complementum voluerit: dimidium enim istius operis pene confecit, qui Bibliothecam justo suo ordine concinnatam, eamque non modicam, sed fere universalem habet;

(*c*) Christoph. Mylæi Libri V. prodiere Basileæ A. 1551. in fol. & demuo sub Titulo *Hermetis Academici*, curante Joh. Georgio Müllero, Noribergensi, J. U. D. & Consiliario Saxo-Coburgico, Jenæ 1624. in 8vo.

(*d*) Pet. Lambecii *Prodromus Historiæ Literariæ* Hamburg. A. 1659. in fol. est excusus.

habet; qualis iſta Vindobonenſis, quæ locupletiſſima eſt, & ab Autore librorum deficientium titulis aucta.

Vel ex ſolo illo ordine, quem in libris collocandis obſervare jubet Gabriel 7
Naudæus in libro *de inſtruenda Bibliotheca* Gallice ſcripto, hiſtoria aliqua educi poteſt. Notari autem iſta vult, ut 1. libri Facultatum & artium ponantur. 2. Veteres & novi Autores in lingua, qua ſcripſere, & hinc verſiones omnes. 3. Qui partes ſcientiarum tractant. 4. Commentatores. 5. Scriptores particularium rerum. 6. Qui adverſus ſcientias ſcripſerunt, ut Sextus Empiricus e veteribus, & Agrippa inter recentiores. 7. Novatores in artibus. 8. Primi certarum rerum Scriptores. 9. Scriptores rerum variarum. 10. Præcipui Hæretici. 11. Collectores ſpecialium voluminum & Autorum. 12. Celeberrimorum virorum laciniæ & fragmenta. 13. Locorum communium Scriptores, Lexicographi &c. 14. Scriptores, qui ex communi ſeculi genio ſcripſere. 15. Etiam minima, & quæ parvi aliis æſtimantur. Ad has Claſſes redacti Autores notiones aliquas animo ſuggerere poſſunt, ad quas idea alicujus hiſtoriæ concipi poſſit.

Sed perfectior illa longeque ordinatior eſt ſeries, quam in *Philoſophica Bibliotheca* 8
concinnanda ſibi præfixit Lambecius; cujus ille typum operi ſecuturo præmiſit. Quem ut hic proponam, quoniam in paucorum manibus liber eſt, non eſt forte ab inſtituto noſtro alienum. Primo enarrantur Philoſophorum antiquiſſimorum Barbaricorum, Zoroaſtris, Hermetis &c. opuſcula quædam & fragmenta ſuppoſititia, cum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis. 2. Philoſophorum antiquiſſimorum Græcorum, Jonicorum & Italicorum, qui ante Platonem & Ariſtotelem floruerunt, & inprimis Pythagoræ ac Pythagoræorum opuſcula & fragmenta, cum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis. 3. Philoſophia Academica, Opera Platonis, editiones & translationes variæ, Interpretes, Commentatores, Græci, Latini, aliarumque linguarum, antiqui & novi. 4. Philoſophia Peripatetica, Ariſtotelis operum editiones, translationes, Interpretes, Commentatores Græci, Latini, aliarumque linguarum, antiqui & novi. 5. Philoſophia Stoica, Stoicorum Græcorum & Latinorum opera, cum variorum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis. 6. Philoſophia Pyrrhonia ſive Sceptica, variis operum Sexti Empirici editionibus & eo pertinentibus variorum Autorum Commentariis comprehenſa atque illuſtrata. 7. Philoſophia Epicurea, variis veterum & recentiorum Autorum commentariis atque expoſitionibus illuſtrata. 8. Philoſophiæ Eclecticæ ſive Miſcellaneæ varii Autores Græci & Latini. 9. Hiſtoria Philoſophica, ſive de origine, incremento & diviſione Philoſophiæ, ejusque multiplici ratione & uſu apud diverſos populos, ut de Vitis, Scriptis, Inventionibus & Sectis veterum & recentiorum Philoſophorum, varii variorum Autorum tractatus, partim generales, partim ſpeciales. 10. Inſtitutiones & Syntagmata generalia Philoſophiæ univerſæ, item Regulæ & Axiomata, nec non de ſtudio Philoſophico recte inſtituendo conſilia varia & novæ methodi. 11. Lexica Philoſophica variique verborum & rerum ad Philoſophiam pertinentium indices, definitiones & expoſitiones ordine Alphabetico. 12. Philoſophiæ Theoreticæ univerſalis varia vario-

variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyſes & ejus generis alia. 13. Logicæ Inſtitutiones generales, aliique variorum Autorum ad Logicam pertinentes Tractatus ſpeciales. 14. Phyſicæ inſtitutiones generales, & tractatus ſpeciales ſecundum differentiam materiarum & linguarum in varias minores claſſes diſtributi: 15. Metaphyſicæ Inſtitutiones generales, & tractatus ſpeciales. 16. Philoſophiæ Practicæ univerſalis variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyſes &c. 17. Ethicæ, Politicæ, Oeconomicæ inſtitutiones generales, & tractatus ſpeciales ſecundum differentiam materiarum & linguarum in minores claſſes diſtributi. 18. De re militari Græci & Latini Autores cum variorum translationibus, Commentariis & notis: recentiorum item Latinorum, Italorum, Hiſpanorum, Gallorum, Germanorum &c. Syntagmata univerſalia, tractatus ſpeciales, ut de jure belli, de regimine & diſciplina militari, de militia pedeſtri, equeſtri, navali, ordinationibus caſtrorum & acierum, de obſidionibus, oppugnationibus, defenſionibus urbium, Architectura militari, Pyrotechnica. 19. De re athletica antiqua & nova tractatus generales, & ſpeciales, Torneamentis, Monomachiis &c. 20. De arte equitandi & cura equorum variarum linguarum tractatus. 21. De venatione Autores Græci, Latini, ſecundum diverſa venationum genera in varias claſſes diſtributi. 22. De ſaltatione, ludo latrunculorum, alea, variiſque aliis ludis, varii variarum linguarum tractatus. Sequuntur 23. Mathematici antiqui Græci, Arabes, Latini, ſecundum Alphabeti ordinem & librorum formam, editionum ætatem cum Commentariis & translationibus, varia item opuſcula illorum collectitiis Syſtematibus edita. 24. Hiſtoria Mathematica, de ortu & progreſſu diſciplinarum Mathematicarum, de Viris, Inventionibus, Sectis veterum & recentiorum Mathematicorum, tractatus tam generales quam ſpeciales. 25. Lexica, Iſagogæ, Synopſes, Syntagmata Matheſeos generalia, axiomata, ſtudii Mathematici inſtituendi conſilia, novæ inventiones, methodi, inſtrumenta. 26. Matheſis ſpecialis, ſecundum varia Mathematicarum ſcientiarum genera ſpeciesque in varias claſſes minores diviſa & ſubdiviſa, quæ illic ordine enarrata brevitatis cauſa hic omittimus. Hi ad Philoſophiam omnes pertinent tituli. Sequuntur jam, qui ad *hiſtoriam* referuntur, magna induſtria notati. Recenſentur 1. Autores de Hiſtoriæ origine, incremento, utilitate, dignitate & diviſione: de veterum & recentiorum apud varios populos Hiſtoricorum illuſtrium Vitis & Scriptis: de ſtudio Hiſtorico ſecundum tempora, materiam & Autores ordinando: de arte Hiſtorica conſilia, regulæ & methodi. 2. Hiſtoria Geographica, comprehendens Geographos antiquos, Græcos, Latinos, ordine Chronologico ſecundum librorum formam & editionum ætatem diſpoſitos. 3. Recentiores Coſmographiæ Hiſtoricæ univerſales, ſecundum linguas diſtinctæ. 4. Recentiorum Geographiæ Hiſtoricæ Univerſalis, Atlantes, Theatra, Specula, aliaque magna Syntagmata & eorum Epitomæ & minores Iſagogæ. 5. Hydrographia Hiſtorica de orbe maritimo, inſulis, re navali. 6. Singularum Orbis partium majorum generales deſcriptiones cum ſubjunctis Chorographiis & Topographiis. 7. De arte peregrinandi varii tractatus. 8. Varia Hodœporica ſive Itineraria tam ſparſim quam junctim publico & privato nomine edita. 9. Hiſtoria temporum, ſive Chronologia, comprehendens

dens Chronologos antiquos Græcos, Latinos recentiores, secundum ordinem temporum, formam librorum & editionum ætatem dispositos, universales & particulares. 10. Autores de mensura temporum, ratione anni apud varios populos, Calendaria, Ephemerides Historicæ. 11. Historia Generationum, sive Genealogia universalis, particularis. 12. De notis gentilitiis naturalibus & insignibus varii autores. 13. Variorum tractatus de iis, qui per mendacium & fraudes in alienas familias se inseruerunt. Sequitur jam 13. Historia rerum gestarum, sive Historia proprie dicta, & quidem universalis tam respectu loci, quam respectu temporis, tum universalis respectu loci, sed particularis respectu temporis. Quo pertinent relationes historicæ certi alicujus temporis miscellaneæ. 14. Historiæ sacræ Test. Vet. & antiquitatum Judaicarum Autores, Græci, Latini, antiqui, recentiores, ordine Chronologico positi, cum Commentariis eorum & translationibus. 15. Historiæ Ecclesiasticæ Novi Test. Autores, antiqui Græci, Latini, cum Commentariis &c. 16. Historiæ Ecclesiasticæ universalis & Annalium Ecclesiasticorum Autores diversarum linguarum & religionum. 17. De vita Christi tractatus Historici universales & particulares, ut sunt dissertationes de Genealogia ipsius, tempore nativitatis, Historia Passionis, crucis, de linteis sepulchralibus &c. 18. Tractatus de Antichristo. 19. Historiæ Marianæ generales & speciales Scriptores. 20. Martyrologia, Syntagmata antiqua Græca de Vitis Sanctorum secundum ordinem Mensium & usum Ecclesiæ Orientalis. 21. Martyrologia & Calendaria Sanctorum antiqua Latina, secundum menses & usum Ecclesiæ Occidentalis, cum Commentariis, & translationibus. Accedunt varii Tractatus de Martyrio in genere, de Martyrum cruciatibus. 22. Vitæ Sanctorum Miscellaneæ ab antiquis Autoribus Græcis & Latinis scriptæ & collectitiis quibusdam schematibus junctim editæ. 23. Vitæ Sanctorum miscellaneæ & singulares a Græcis & Latinis scriptæ cum Commentariis & translationibus. 24. Autorum recentiorum Syntagmata de Vitis Sanctorum, secundum menses, & Vitæ singulares ab iis scriptæ. 25. Exempla Historiæ Sacræ & Ecclesiæ miscellanea antiquorum & recentiorum. 26. Autores antiqui & recentiores de Vitis Pontificum Romanorum. 27. Variorum tractatus speciales, de electione, autoritate Pontificis, donationibus Pontificibus factis, de Joanna Papissa, variisque ad Historiam Pontificiam pertinentibus. 28. Historia Cardinalium variique tractatus de eorum origine, electione, ordine, officiis, autoritate, potestate, privilegiis. 29. Conciliorum omnium generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta antiqua, a recentioribus Collectoribus junctim edita cum Commentariis, notis & translationibus. 30. Conciliorum quorundam generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta separatim & singulatim edita, cum Commentariis & translationibus ordine Chronologico disposita. 31. Conciliorum omnium generalium & provincialium Isagogæ & Synopses. 32. Tractatus speciales, de origine, autoritate Conciliorum, aliaque varia ad Historiam Conciliorum pertinentia opuscula. 33. Historia Antiquitatum Liturgicarum Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis. 34. Historia Miscellanea variarum ceremoniarum, rituum, aliarumque Antiquitatum & observationum Ecclesiasticarum, secun-

cundum differentiam materiarum in varias minores classes distributa. 35. Historia Monastica generalis, de vitæ monasticæ origine, incrementis, divisione, regulis, & propagatione usque ad nostram ætatem. 36. Historia Monastica specialis, sive diversorum ordinum Monasticorum Historiæ ac Regulæ singulares ordine Chronologico dispositæ. 37. Historia variorum ordinum equestrium generalis & specialis ordine Chronologico. 38. Historia Hæresium generalis & specialis ordine Chronologico, Vitæ Hæresiarcharum &c. 39. Autores de Scriptorum Ecclesiasticorum vitis, successionibus & scriptis generales junctim, speciales separatim editi. 40. Dissertationes de Expurgatione & Prohibitione librorum, Indices expurgatorii speciales.

Atque hic τύπος est, ad quem Philosophicam suam & Historicam Bibliothecam dispositurus erat Lambecius, in quo tamen aliqua, si ordinem & argumenta spectes, vel mutari, vel augeri possunt, præsertim in Historia Civili & Ecclesiastica; Facultatum enim Bibliotheca alibi proponitur, ac puto, ubi in rem ipsam venisset, multa ipsi nova δευτέραι φροντίδες suggessissent.

9 * In hunc tamen campum immissis quasi per σύνοψιν & velut in tabula patet Historiæ literariæ summa delineatio: nam & ὕλη, quæ potuit, integra congeritur, nec illa tamen indigesta, sed suis locis sedibusque distincta, unde per prudentiam aliquam ἀρχιτεκτονικὴν pulcherrimum illud, quod volebat Verulamius, strui ædificium possit. Ex ipsa illa congestione & repræsentatione simultanea nascitur illud περιστατικὸν & πραγματικόν, ex quo judicandi illa vis se exerit. Quæ si in perpetuum continuumque Historiæ corpus compingerentur, maximi in societatem civilem & rem literariam fructus inde redundarent. Non alia ipse Verulamius subsidia præscripsit: nam materiam & copiam Historiæ ejus non tantum ab Historicis & Criticis petere, verum etiam per singulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, libros præcipuos in consilium adhibere jubet, ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum foret) sed degustatione & observatione argumenti, styli, methodi, genius illius temporis literarius veluti incantatione quadam a mortuis evocetur. Hujus instituti usus multo maximus foret. Verulamius illud intendit, ut virorum doctorum augeatur in doctrinæ usu & administratione solertia, rerumque intellectualium non minus, quam civilium motus & perturbationes, vitiaque & virtutes notari possint, & regimen inde optimum educi, quemadmodum ex Historiæ Civilis vel Ecclesiasticæ diligenti inspectione prudentia illa vel civilis vel sacra parari possit.

10 Tam vero longe lateque se ejus prudentiæ utilitas diffundit, ut nulla tam sit exigua disciplina, cui illa non faces præferat: ne quid dicam de ipso intellectu, qui in contemplatione τοῦ ὅλου magis perficitur. Videmus hic quasi ante oculos positam illam per secula studiorum successionem. * Nam, ut de temporibus post Christum natum dicam tantum, regnavit in Philosophorum scholis Plato, ejusque Philosophia cum Christiana Religione commista, vel errores vel singulares quosdam sensus dogmatibus Theologicis invexit; Patres plerique huic scholæ addicti, duravitque ille rei literariæ & ecclesiasticæ status, usque dum Alexander Aphrodisiensis doctri-

doctrinam Peripateticam resuscitavit, quæ per sex integra secula stetit, varie tamen ab Interpretibus interpolata, ut sibi ipsi esset dissimillima, variis etiam casibus ac litibus agitata, de quo Launojus videri potest in libro de *varia Aristotelis fortuna*. Traxit ex ejus etiam affinitate labem aliquam Theologia, quæ Scholasticorum commentationibus in aliam plane formam speciemque mutata erat. Audiuntur passim virorum doctissimorum de his corruptelis querelæ, de quibus legi possunt Erasmus passim, Ludovicus Vives in aureis de caussis corruptarum disciplinarum libris: cujus viri diligentia ad Historiam literariam recentioris temporis conferre non pauca possit. Adeo ad Græcas literas & Aristotelis Philosophiam tum nauseabant omnes, ut, teste Alexandro Nekan, libro *de naturis rerum*, Aristotelis libros a nemine, quam ab Antichristo legendos & intelligendos crederent. Joann. Sarisber. lib. 1. Metalogic. cap. 2. ita de his temporibus: *Sufficiebat ad victoriam verbosus clamor, & qui undecunque aliquid inferebant, ad propositi perveniebant metam: Poëtæ & Historiographi habebantur infames, & si quis incumbebat laboribus antiquorum, notabatur, & non modo asello Arcadiæ tardior, sed obtusior plumbo omnibus erat invisus.*

Latitabant tamen non nunquam in Scriptoribus illis, horridi ceteroquin & inficeti styli, velut in sterquilinio quodam pretiosi uniones, quibus illi, qui e recentioribus magno supercilio multoque orationis fuco rerum argumenta incrustant, sua illa commenta ornare didicerunt. Multi delicatuli nimis & fastidiosi, cum suo ingenio tantum nituntur, ex se ut araneæ pariunt, cum longe solidiora invenire in veterum illorum Commentariis possint. In notionum illa contemplatione, in morali sapientia, quam præclara, ex altis eruta recessibus, traduntur! Ipsa Mathematica studia & naturalia, quæ sollicite adeo nunc a nationalibus istis conceptibus purgantur, per illa ipsa principia eo usque profligarunt, ut majora naturæ arcana horum ministerio fuerint eruta, quam nunc, cum omnes particularum particulas lynceis oculis intuemur, & naturam ipsam ad vivum resecare nos credimus. * Cujus vel unicus testis, instar multorum, erit ROGERUS BACO, vir subtilissimo ingenio divinam humanamque sapientiam complexus; ne quid de aliis dicam, magnis itidem & celebratissimis istorum temporum nominibus. *Gabriel Naudæus* in sua illa doctissima *de instruenda Bibliotheca* dissertatione de nauseabundis istis nostrorum temporum ingeniis c. 4. p. 84. conqueritur, quæ fontes illos relinquunt & rivulos recentiorum sectantur: *Sequimur*, inquit ille, *& laudamus Collegium Conimbricense, & Suarezium, & negligimus opera Alberti Magni, Niphi, Ægidii, Saxonis, Pomponatii, Achillini, Durandi, Zimaræ, Buccaferrei & multorum aliorum, unde omnes illi grandes & decumani, quos volvimus & versamus libri αὐτολεξεὶ sunt transscripti. Æstimamus nostri seculi Medicos, Amatum, Capivaccium, Montanum, & pudori nobis ducimus, si Hugoni Senensi, Gordono &c. locum in Bibliotheca concedamus, & Avicennistis, qui rudi lingua seculi vitio scripsere, sed fundum tamen Medicinæ, judice Cardano, penetrarunt. Nostri recentiores, cum non satis virium, ingenii, constantiæque habeant in iis imitandis, solent non nunquam illorum rationibus, sed ad hujus seculi habitum reformatis, sua incrustare, in verborum tamen plerumque pompa & superficie linguæ hærentes, decerpunt flores & summa cacumina captant.* Miratur ille, adeoque indigne fert, non celari tantum & compilari, sed plane igno-

ignorari tum locupletiſſimis Bibliothecis, tum viris doctis, iſta nomina, quorum tamen eandem, quæ Manuſcriptorum ſolet, rationem haberi ob raritatem & utilitatem æquum eſſet.

13 Unius ille RICHARDI (quem alii Johannem, ipſe in Additionibus ad Hiſt. Lud. XI. Rogerium vocat) SUISSET (quod ex Anglic. *Swinshead, os porci* corruptum) cui cognomen Calculatoris datum erat, mentionem facit: cujus Opera celeberrimis etiam Bibliothecis ſunt ignota. In cœlum prope extollunt illum ho-
14 minem laudibus tum Cardanus, tum Scaliger. Et hic quidem Exercitat. 324. *Virum* vocat, *qui modum ingenii humani exceſſerit,* & Exercitat. 340. *tam acute ſcripſiſſe judicat, ut a paucis plene ac pro meritis intelligatur. Tam docte,* inquit, *ſibi ille viſus eſt, ut cum ſenex legeret, quæ juvenis in literas retuliſſet, ubertim fleviſſe dicatur, ſive, quod equidem puto, quia quaſi recenter frueretur veteri diligentia, ſive, quod paulo iniquius alii ſunt interpretati, quia quæ olim ſcripſiſſet in ætate florenti, in effœta minus aſſequi poſſit intelligendo. Dignus profecto, quem neque ſenem ſenium faceret, neque naturæ lex vita privaret, niſi meliorem vitam apparaſſet. Hæc licentius ſcribo, quia viro illo maximo multa debeo: plura debiturus, ſi per ingenii mei imbecillitatem licuiſſet. Non enim leviter in ejus campo nos exercuimus.* Nos de illo in *Polyhiſtore Philoſophico* pluribus agemus. Tam invidendo elogio, & a tanto quidem viro profecto, quis non impetu aliquo raptus omnes Bibliothecarum angulos perreptaret, omnes forulos excuteret, ut theſaurum ſibi illum erueret, tot viris doctiſſimis ignoratum & inviſum? Sed ea eſt vel animi ſocordia, vel novitatis prurigo, ut nullam eorum curam habeamus.

15 Cum floreret jam paſſim per Academias illa philoſophandi ratio; & ad illius ſenſum tam Theologia quam Medicina temperaretur, reducta in lucem Jurisprudentum veterum fragmenta, eorumque doctores novam tam Theologiæ, quam Philoſophiæ ſtudio faciem circumpoſuerunt: ex illo enim tempore eorum ſtudium & dignitas quanquam non ſtatim conciderit, paulatim tamen ſequentibus temporibus eviléſcere cœpit. Accidit tamen poſtea, ut partim Jurisprudentiæ beneficio, Legibus Romanis Antiquitatum ſimul & Hiſtoriæ Romanæ, cumque illis aliqua veteris elegantiæ cura reduceretur; partim occaſione litium, quæ Theologiæ, tum publice receptæ, movebantur, & Biblia ſacra legerentur, & Hebrææ ac Græcæ linguæ ſtudia excitarentur, Patres e clauſtris Monachorum, ubi velut in ſepulchris hactenus delituerant, in muſea doctorum velut in vitam & lucem revocarentur.

16 Acceſſit magnum novæ huic literariæ periodo monumentum, reſtaurata in Occidente e Græcorum exulum, capta Conſtantinopoli, reliquiis Græcarum rerum notitia. Scholæ tum publicæ illa in lingua habebantur. Vertebantur in latinam Hiſtorici, Patres Latini, MS. codices e Bibliothecis promebantur, inuſitata Mediceæ familiæ liberalitate, cui primos illa παλιγγενεσία literaria ſpiritus debet; cui accedebat Alphonſus, Rex Neapolitanus, Matthias Corvinus, Rex Hungariæ, Ludovicus XI. Rex Galliæ, de cujus in literis promovendis ſtudio legi Gabrielis Naudæi Additio ad Hiſtoriam Ludovici XI. poteſt; obſtetricias adhibebat manus quod labores doctorum, Bibliopolarum

polarum φιλαργυρίαν provocabat divinum Typographiæ inventum. Hinc quasi genio quodam impellente intra paucos annos e veterno excitata sunt doctorum ingenia: Philosophia partim ex ipsis Aristotelis limpidis fontibus restaurata; partim nova a Novatoribus super Empedoclis, Epicuri, Philolai, Pythagoræ, Democriti principiis exstructa: Jurisprudentia veteri splendori, per viros, antiquis illis Papinianis, Modestinis comparandos, asserta; Philologia omnis Hebræa, Græca, Latina superstitiose & ad invidiam reliquarum disciplinarum exculta; omnis denique divinarum humanarumque rerum sapientia sibi ipsi restituta. Quo beneficio utinam diu frui nobis contingat!

Sed magnatum partim imperitia, socordia & amentia; partim hominum prava 17
indole, non nisi quæstum respicientium, culpa factum est; ut de veteri illa, veraque & solida doctrinæ gloria excidant Academiæ & Scholæ, dum illa veteris doctrinæ sensim subrepit oblivio; & ipsa tandem barbaries cum corruptissimis simul moribus & flagitiosa profanorum hominum sapientia reducitur. Quo de argumento Bœcleri elegans dissertatiuncula de fatis literariis nostri temporis legi poterit; & passim aliorum querelæ habentur. Dependet plerumque a magnatibus omnis literarum fortuna: quod Plutarchus Oratione posteriore de fortuna & virtute Alexandri eleganter Alexandri M. exemplo expressit: *Existimo,* inquit ille, *eos, qui tum fuerunt artifices, non tam ætate Alexandri, quam propter Alexandrum extitisse. Ut enim frugum copiam bona temperies ac tenuitas aëris gignit; ita artium & bonorum ingeniorum incrementa benignitas, honor, & humanitas Regis efficit; & contra Principum invidia, sordes, aut studium contendendi ista omnia extinguit & perdit.* Quos non Augusti ætas viros doctos peperit? Quos non M. Antonini Philosophi exemplo sapientia progressus fecit? nam Herodiano teste, *magnum sapientum virorum proventum ætas illa extulit.* Notat & Gabriel Naudæus in Addit. ad Hist. Lud. XI. p. 76. sub Caroli Magni, Ludovici XI. & Francisci I. auspiciis, plus, quam integris olim seculis, profecisse literas. Ubi vero vel bello vel ignaviæ se mancipant Principes, tota concidit res literaria, nullum doctis pretium statuitur, optima ingeniorum monumenta pessum eunt. Qua de re vide elegantem in Principes invectivam, Trochaico Carmine scriptam a J. Grutero, quod ille occasione Commentarii Hofmanniani in Galenum facerat. Reperitur inter Epistolas Richterianas p. 534. * Quam gratum 1
hoc animo accidat, illas rei literariæ periodos, nexum, momenta, mutationes nosse, facile omnes intelligunt. Sed & alius Historiæ illius fructus est longe uberrimus; ut non facile specie novitatis nos fallant, quæ vel in sacris, vel in quibuscunque doctrinis, oriantur sententiarum divortia, quæve a novis Doctoribus scholæ instituuntur. Redeunt omnia humana in orbem, & cum negotiis civilibus ingenii commenta reviviscunt. Annon hoc seculo omnes veterum vel errores, vel bona etiam dogmata, novis Autoribus incrustata vidimus? Qualia nemo miratur, aut in iis pando ore hiat & stupet, qui ex Historia sectarum successiones & doctrinam habet cognitam. Plerique omnes ita animati sunt, ut cum uni se addixere Magistro, nulla aliorum dogmata attingant, & ne illa quidem Magistri sui recte perquirant. Quotus est ex Peripateticorum tribu, qui habitantem in Græcia Magistrum

quærat? Vel ex Interpretum ore pendent plerique, vel ex Doctoris jejuni misera
& compendiaria informatione hujus Philosophiæ campum metiuntur: de Platone
19 aliisque Aristotelis antecessoribus & securi & incuriosi. * Cartesium, qui novum Phi-
losophiæ Systema hoc seculo coagmentavit, quam multi doctorum venerantur? &
fontem tamen ignorant, unde Philosophia illa profluxerit. Illi vero, qui Historiam
philosophicam, veterumque Philosophorum dogmata degustavit, facillimum erit
omnium Cartesianorum principiorum vestigia in priscis illis Philosophis ostendere.
Nimirum de Philosophis illis heri ac nudius tertius natis idem, quod olim in pro-
verbio de Oratoribus Atheniensibus dicere possis: *ὄφις ἂν μὴ φάγῃ ὄφιν, μὴ γε-
νήσεται δράκων.* Serpens, nisi devoret serpentem, nunquam erit draco. Nisi ha-
beant, quos sequantur, quos, ubi maxime dissimulant, quasi devorent, & in suc-
cum sanguinemque vertant, nunquam fiunt dracones, vel magna nomina & nova-
rum sectarum fabri

20 Multa præterea quasi ex abdito subministrat veterum recentiorumque tem-
porum parallelismus scientiarum arcana, quorum vix summa rudisque notitia ad
ἀνίστορας illos pervenit: quæ si exsculpi e latebris tota nequeunt, vel sola suspicio-
ne industriam Philosophi juvant, & in memoriæ larario reposita, *δευτέρας* posteri-
tatis *φροντίδας* feliciori successu excitabunt. Demonstravit elegantissima de Arca-
nis scientiarum dissertatione *Erasmus Bartholinus*, quanta sollicitudine scientiarum sa-
cra texerint, qui ex iis gloriam quæsiverunt populi, & quam illa eviluerint propa-
lata: enarrat rerum deperditarum jacturam integro libro *Pancirollus;* quorum
omnium memoriam nobis Historia conservat, ut residuas e tristi naufragio tabulas,
quas tamen collegisse non jucundum tantum, sed & utilissimum est.

21 Patet ex Historia literaria, eundem esse artium, qui hominum, qui Imperio-
rum est, genium: ortum illis, adolescentiam esse, & denique occasum. Nascuntur ar-
tes interdum subito, subito extinguuntur. Elegantissime hunc doctrinarum orbem
depinxit Vellejus: *Aliis æmulatio ingenia, & nunc invidia, nunc admiratio, incitationem ac-
cendit, naturaque, quod summi studio petitum est, ascendit in summum, difficilisque in perfecto
mora est, naturaliterque quod procedere non potest, recedit. Et ut primo ad consequendum,
quo priores ducimus, accendimur, ita, ubi præteriri aut æquari eos posse desperavimus, studium
cum spe senescit, & quod assequi non potest, sequi desinit, & velut occupatam relinquens ma-
teriam quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid in eo nitamur,
conquirimus, sequiturque ut frequens ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimen-
22 tum sit.* De his omnibus singulatim agere nimis hic prolixum foret. * Multa di-
ci notarique possent, si recentiora cum veteribus illis in theatrum & in contentio-
nem deducamus. In historia literaria velut in speculo utriusque temporis faciem
ante oculos positam videre possumus. Observabimus, in quibus antiqui superent
novorum temporum ingenia, in quibus illi ab his superentur. Sua est singulis æta-
tibus ingeniorum fœtura, sunt artium temporarii proventus, quarum messem Hi-
storia velut in horreo quodam congerit, ne spicilegium quidem illarum rerum
23 omissura. * Qui *ὡς ἐν κεφαλαίῳ* illa cognoscere desiderat, adeat ALEXANDRI
TAS-

TASSONI librum decimum, Voluminis istius, quod Italica lingua sub titulo *Pensieri diversi* s. diversarum cogitationum scriptum est: ubi ille omnia disciplinarum genera pervagando, illarum antiqua novaque ostendit incrementa. * Eorum au- 24
tem omnium vel nulla superesset vel exigua cognitio, si libros & Bibliothecas tot thesaurorum promicondas non excussserimus. Non potuisset Plinius tam divitem nobis rerum naturalium penum relinquere, nisi in subsidium Bibliothecas Romanas adhibuisset. Non ipse Aristoteles tam diversa, in omni studiorum, in omni philosophiæ genere, nobis reliquisset, nisi a veteribus Bibliothecis adjutus, quem primum e Græcis Bibliothecam instituisse & collegisse volunt. Cui inter tot thesauros versanti, ingenio illo & judicio propemodum divino, facile erat, ditare postera secula.

Multum scil. conducit vel sola veterum arcanorum nomenclatura: quæ cum animo nostro objicitur, statim ad idearum talium contemplationes disponit, ut vel eadem vel alia ad eorum *ἀναλογίαν* velut ex semine quodam producat. * Equidem 25
existimo, multa illarum novitatum, in quibus secula nostra triumphant, jam tum antiquitus cognita fuisse, iterumque deperdita. Infinita enim sunt, quæ ex rerum mutuis applicationibus vel per ingenium, vel per casum produci possunt. Sæpe unius seculi, imo unius anni, diversis & gentibus & hominibus eadem in mentem venire possunt artificia, quæ celata primum, vel ad alios devolvuntur possessores, vel ex ingeniorum simili quasi concentu & tacita conspiratione formantur. * Vi- 26
vebat, seculo hoc ineunte MAGNUS PEGELIUS, Rostochiensis primum, hinc Helmstadiensis Academiæ Professor, cujus variorum experimentorum syllabus singulari libro prodiit hoc titulo: *Thesaurus rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium, suavium, pro generis humani salute oblatus.* Multa illic Autor notat ab se excogitata in omni studiorum genere, Mechanicis, Mathematicis, Naturalibus, arcana, quorum aliqua annis insequentibus magno cum apparatu & pompa in lucem edita vidimus, & in quibus hodie inveniendis laborat multorum industria. Non facile tamen dixerim, quomodo factum sit, ut a Pegelio ipso nil eorum artificiorum in effectum deductum fuerit, vel tam exigua ac pene nulla ejus apud alios mentio fiat. Fortassis & ipsi, quæ omnibus rerum novarum inventoribus, invidia & incredulitas obfuit.

Varia illic occurrunt memorabilia. Cum *p. 111.* proponitur ratio Chirurgica 27
insignis & rara homini communicans extera, quæ ipsi bona & interna multa quæ noxia avertens: cui non Chirurgiæ alicujus infusoriæ suspicio oriatur? *Pagina 125.* de navigii aërei fabrica agit: de illo *Franciscus Lana* in Prodromo *all' argente maëstra* operose egit, & ante illum quoque *Petrus Mormius* in Arcanis collegii Rosiani detectis p. 14. & 15. quædam proposuit. *Pagina 125.* de machina aliqua memorat, quam tempore quocunque quivis seu fortior, seu debilior agitare possit: simile quid in Actis Anglicis & Gallicis deprehendimus. Ibidem de ratione, qua ex vase uno liquores quotcunque diversi effundantur, habetur; ita ut quivis inde vinum, nunc rubrum, nunc candidum, nunc aquam, nunc aliud atque aliud liquoris, quodcunque velit, genus, imo, calidos & ferventes, si velit, liquores depromat. Cui vero non idem hoc artificium

videbitur? quo aliquis ore evomere varii generis liquores poteſt, quod a circumforaneis quibusdam, ante annos non ita multos, cum maxima omnium admiratione factum fuit. Quæ *pag. 126.* proponuntur artificia Archimedæa, quibus liquorum bonitas vel pravitas exploretur, illa noſtra ætate ſpectata fuere, & a Kirchero in *Mundo Subterraneo* exhibentur. Navigium ſubmaritimum, de quo *pag. 127.* agit, & cujus uſum prolixe recenſet, novum poſt illa tempora vel autorem vel propagatorem in Belgio invenit. Quomodo ex fundo maris & naves & res aliæ graves educi poſſint, de quo ille *pag. 137.* noſtro quoque tempore ſingularibus machinis tentatum fuit. Inſtrumentum quoque Pantographicum, de quo ille *pag. 165.* poſtea a Scheinero Mathematico ſingulari libro delineatum. Pauca illa ſunt, quæ e numero illo excerpſi: cetera pleraque inter noſtræ ætatis inventa nunc comparent, quibus recenſendis nunc ſuperſedebimus. Et fortaſſis ante Pegelium jam tum alii fuere, qui de iisdem vel ſimilibus cogitarunt.

28 Hos ac multo plures uſus præſtare poterit Hiſtoria literaria, ad quam diligentius excolendam merito eruditorum ſtudia conſpirare debebant. Multa illo in genere JOH. GERH. VOSSIUS præſtitit, ac plura præſtare potuiſſet, ſi, quæ affecta habuit, abſolvere potuiſſet. Noſtro tempore vel Conringio vel Bœclero labor ille demandari potuiſſet. Conringius certe jam tum inſignem ejus partem in *Antiquitatibus Academicis* abſolvit. Verſatur & in nonnullorum manibus ejusdem liber *ἀνέκδοτος de Scriptoribus;* quam tamen extemporalem ego operam crediderim. Bœclerus non attigit hoc doctrinæ genus, niſi quod exiguus ejus liber in commodum tironum de Scriptoribus prodiit, qui præter Nomenclaturam Autorum &
29 editionum nihil habet. * Ceteri, qui ad hoc argumentum acceſſerunt, non iſta ἐμπειρίᾳ literaria inſtructi, plane inepte in hoc negotio verſantur, & paupertinam eruditionem oſtentant. Quid enim efficiant, *qui aliena negotia curant, excuſſi propriis?* Suſcipi illa res debet ab ingenio non jejuno & imperito, ſed operi huic ſoli intento, ſed cujus magna ſit judicandi ſolertia, quodque e τύπῳ illo περισατικῷ indagare rerum occultarum nexum poſſit.

CAP. III.

DE RE BIBLIOTHECARIA.

Et quidem I. de Cauſis erigendarum Bibliothecarum.

§. 1. *Bibliotheca ἔμψυχος & mortua.* 2. *Bibliothecæ nomen πολύσημον.* 3. *Bibliothecæ publicæ, privatæ.* 4. *Hæ cum delectu & ſine diſpendio rei familiaris inſtituendæ.* 5. *Aldi Manutii & Joannis Cordeſii ſtudium Bibliothecarium.* 6. 7. *Pinelli de ſtudio nummario judicium.* 8. *Bibliotheca Principum.* 9. *Ludovici Jacobi de Bibliothecis Pariſinis gloriatio.* 10. *Bibliothecarum inſtitutio maxime ad curam Principum & Magiſtratuum ſpectat.* 11. *Prima Bibliothecæ erigendæ occaſio & cauſa ab* ACTORUM PUBLICORUM CUSTODIA. 12. *Exemplo Ægyptiorum, Phœnicum, Sinenſium, probatum.* 13. *Archiva olim dicebantur Athenaica vel Athenica.* 14. *Athenæum celebre Romæ auditorium.* 15. *MSti Codices, qui ad ſtatum*

tum Reipublicæ pertinent, plurimi in Bibliotheca Vaticana, 16. Augusta, 17. Mazariniana, 18. Puteanæa, 19, Pinelliana. 20. Secunda causa STUDIORUM AMOR. 21. Principes Bibliothecarii. 22. Ducis Brunsuicensis Augusti laus. 23. Privatorum βιβλιομανία non omnino reprehendenda. 24. Librorum usu mulctari pœna maxima. 25. Tertia causa UTILITAS PUBLICA. 26. Bibliothecæ ad usum publicum pateant. 27. Viri docti magnos e MStorum præcipue lectione fructus capiunt. 28. Id exemplo Sirmondi & Salmasii ostenditur. 29. 30. Bibliotheca optima magnum ad eruditionem parandam est præsidium. 31. Principum vanitas in congerendis Bibliothecis etiam literatis prodest.

Qui Historiæ literariæ penetralia perreptavit, vere quod de Longino olim dicebatur βιβλιοθήκη ἔμψυχος dici potest: quem nemo sibi titulum acquirit, nisi e mortuis Bibliothecis se ipsum Bibliothecam vivam fecerit. Utriusque Bibliothecæ quidam nexus est. Bibliotheca ἔμψυχος dici non potest, nisi qui mortuas probe excusserit. Bibliotheca vero mortua erit, cujus rectioni non præficiatur βιβλιοθήκη aliqua ἔμψυχος. Elegans ille lusus est Leonis de S. Joanne, qui scripsit Ideam Bibliothecæ viventis & mortuæ ad Henricum Memmium, cujus libri vel titulo tam præclaram Memmii Bibliothecam, quam ipsum laudabat, teste Ludovico Jacob. *Tr. de Biblioth. p.544.* 1

Ut ad BIBLIOTHECARIAM *rem* tandem accedamus, sciendum est, Bibliothecæ nomen esse πολύσημον, nam vel numerum librorum significat, vel ipsum illum locum, in quo libri ponuntur, qui & Apotheca JCtis dicitur *l. 12. §. 33. ff. de instructo vel instrumento legato.* Solent & tituli librorum, uno aliquo libro congesti, Bibliothecæ nomine salutari, quales Catalogi sunt, vel libri multarum rerum copia instructi, ut Diodori & Apollodori Bibliotheca; vel multi Autores in unum aliquod systema collecti, ut Bibliotheca Patrum. Huc referri debet, quod a Monachis, aliisque ævi infimi Scriptoribus Bibliothecæ nomine Vetus & Novum Testamentum vocetur. Ita Durandus lib. 6. Rational. c. 1. n. 27. *Bibliotheca a Græco nomen accepit, & est nomen æquivocum, scil. locus, in quo libri reponuntur, & volumen ex omnibus libris V. & N. Testamenti ab Hieronymo compositum.* Vid. du Fresne in Glossario, hac voce. Ridicula erat Calvisii Sabini e servis Bibliotheca, de quo Seneca *Epist. 27.* 2

Sed illa ad rem adeo non pertinent. Veniamus ad Bibliothecas ipsas, quales 3
vel privatæ sunt, vel publicæ. * Illæ, quanquam in molem tantam non excrescant, 4
ut publicæ: sunt tamen etiam inter privatos viri illustres & opulenti, qui in libris omnis generis coëmendis nullis parcunt sumtibus. Quorum βιβλιομανίαν reprehendit Seneca *Ep. 2. & 45. & de Tranquill. animi c. 9.*, ridet Lucianus in libello πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, & Auson. *epigr. 43.* Sunt ita animati nonnulli, ut

- - - - - magno de flumine malint,
Quam de fonticulo tantundem sumere.

 cum

cum vastioris Bibliothecæ minor interdum usus sit, quam ejus, quæ selectis paucioribus libris constat. Quo de argumento legatur elegans Rolandi Maresii nona libri primi epistola. Ita ille eo in loco: *Ad doctrinam quidem comparandam quin lectione opus sit, nemini dubium est: sed & attenta meditatio & accurata naturæ & rerum, quæ ob oculos versantur, quotidianorumque eventuum consideratio non minoris forte est utilitatis: modo prima disciplinarum elementa hauseris, & optimos scriptores saltem degustaris: qua in re tamen multum peccari video: non satis enim apud nos meditamur, quod nihilominus facile & ubivis exercere licet: sed omne nostrum studium in libris legendis impendimus, memoriamque varia rerum supellectile ornamus, judicii nulla fere cura: & solum, quod quis dixerit, retinemus, non, quare dixerit, judicamus.* Coëmendi sunt a privatis libri, non quibus opus habent, sed potius necessarii. Pretiosi illi, magna Volumina, ad ornatum interdum Bibliothecarum potius spectantia, ad Bibliothecas publicas referendi: minutiores vero libri, rariores, singularis argumenti, qui se oculis emptorum facile
5 subducunt, præ ceteris comparandi. * Ultra privati sane sortem ALDI MANUTII junioris Bibliotheca æstimanda est, qui octoginta millia librorum Pisanæ Academiæ legasse memoratur Francisco Schotto in *Itinerario Italico lib. 2. c. 10.* Sed ille rem familiarem omnem in Bibliothecam imprudenter consumpsit. Refert enim in Pinacotheca sua Janus Nicius Erythræus, adeo modicis Aldum illum fuisse facultatibus, ut illi necessum fuerit aliquot centum aureorum ad transferendam fami-
6 liam fœnori sumere; quo ex ære alieno vix unquam liberari potuit. * JOANNI CORDESIO, Ecclesiæ Lemovicensis Canonico, magna quoque in cumulandis libris fuit cupiditas, quam tamen ita temperavit, ut in statu Ecclesiastico vivens, plus tamen non impenderet, quam accepti rationes paterentur. Genium tamen suum defraudavit sæpe, ne hac voluptate excideret. Legi de eo Gabrielis Nau-
7 dæi elogium debet, quod Bibliothecæ ejus, Parisiis editæ, præmisit. * PINELLUS quoque, ut Gualdus in ejus Vita testatur, non ferebat privatorum in coacervandis nummis, gemmis, naturæ rarioribus, insaniam, opes suas, in fortunarum suarum
8 detrimentum, exhaurientium. * Principi & nobilibus, vel centum librorum Bibliothecam sufficere posse, ad omnes artes & scientias, quantum satis est, addiscendas, ostendit MATTHÆUS VAYERUS in *Epistola* singulari *Scholæ suæ Principum*, Gallica lingua scriptæ, subjuncta, in qua de titulis rerum & legendi ratione prolixe
9 differit. * In sola Gallia, imo in Parisina urbe sola, plus Bibliothecarum privatarum esse, quam in Germania aliisque regnis, LUDOVICUS JACOBUS dicere non veretur in tractatu suo *de Bibliothecis*, quem tamen paulo jactantius hic loqui crediderim; nam numerus illarum minor est ceterarum illarum numero, quas indiligenter tamen & segniter congessit, rudis enim illarum nomenclatura est; & aliorum fide transsumpta, cum in Gallicis Bibliothecis ornandis magno cum apparatu elogiorum & verborum, testis præterea oculatus, versetur. Sed condonandum hoc affectui in Patriam est. Multi in Gallia inter privatos sunt regiis pene opibus,
10 quibus facile est thesauros illos librarios colligere. * Sola pertinet hæc ad generosos & beatos gloria: inter quos cum familiam ducant Principes & Magistratus, illis cura hæc incumbit rei prospicere publicæ. Etenim si armamentaria exstruimus,

mus. quibus belli tempore se defendant adversus injuriam cives; si penus & promptuaria instruimus, ut vitæ necessitatibus subveniatur; quidni & Bibliothecas colligamus, quibus animos pascamus, & ad sapientiam excolamus: quemadmodum armis ad fortitudinem corpus & nervos firmamus. Ejus instituti ac consilii causæ cum & multæ sint & gravissimæ, eas hic quasi per *σύνοψιν* dispiciamus.

Ac prima quidem & antiquissima librorum colligendorum occasio fuit ab 11
ACTORUM REIPUBLICÆ COLLECTIONE *ac* CONSERVATIONE, quæ certo quodam in loco custodiri debebant. Etenim cum publice interesset, conservari rerum gestarum memoriam, primum quidem negligentius in gente adhuc rudi, majori deinde cura in illam incubuerunt. Nam sculpturis, picturis, saxorum inscriptionibus, antiquissima illa & primæva maximeque naturali communicandi res suas via, omnia, vel denique rudibus quibusdam elogiis & hymnis ad posteros transmiserunt. Quod de Germanis nostris testatur Tacitus, quorum carminum inquisitionem diligentissimam promiserat in Germaniæ Antiquitatibus Aventinus, ut ex syllabo argumentorum Operis prodromo patet. Sed nihil pene & valde exigua eorum vestigia in Annalibus Bojaricis deprehendas, quibus uberiora sperare nos vetat Cisnerus eorum editor. * Apud Æ- 12
gyptios Sacerdotibus hoc negotium dabatur, ut referrent omnia in literas. Apud Chaldæos itidem hoc fiebat, imo apud ipsos Hebræos, de quo videatur Josephus libro contra Apionem, & Mascardus *dell' arte historica trattato 1. cap. 1. & 2.* Unica certe illa apud Chinensium populum & prima cura fuit: nam referente Martino lib. I. *Fuit & est etiamnum genti huic usitatum, ut doctissimis aliquot Philosophis Imperatoris defuncti res gestæ conscribendæ a successore mandentur: quod munus apud ipsum cum primis est honorificum, & a summis quibusque viris expetitum. Hinc Historia Sinica ita sibi semper similis continuatur, ut, quanquam ab alio sit atque alio succedentibus annis adaucta, unius tamen auctoris esse opus videatur. Prima & antiquissima historia stylo ferreo foliis incisa: postea vero chartis inscripta vel impressa typis. Lieupangus Imperator cum Ingum vicisset, referente eodem Martinio lib. 7. Siachous vir consultissimus, spretis divitiis omnibus, quæ in manu ejus erant, museum summi magistratus ingressus, inde tabulas imperii geographicas & libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiaria & munitiora loca, reditus & hominum numerus accuratissime repræsentabantur, secum abstulit atque servavit. Ex his deinde Lieupangum omnem imperii statum adeo scienter edocuit, ut omnes, & præcipue Lieupangus admiraretur, unde tanta rerum ei notitia: quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit amplioribus, quam si civitatis unius gazam omnem solus acquisivisset, ditior e libris unius, quam milites omnes a prædiis.* Vel ex hoc illustri videmus exemplo, his præcipue scriptis, quæ ad Rempublicam pertinent, primum fuisse instructas Bibliothecas, quæ *Archivorum* nomine postea dictæ fuerunt, cum separarentur publica illa ab aliis rebus. * *Chartarium* sequioribus temporibus dictum est, ubi servabantur Epistolæ. 13
Olim *Athenaica*, vel, ut Salmasio emendatori placet, *Athenica* dicebantur, in quibus reponebantur literaria monumenta, ut Epistolæ & Orationes Ducum Imperatorumque,

que, Ephemerides Principum & Senatus consulta de Principibus facta, & alia ejus generis, ut docet nos Salmasius in notis ad illa Trebellii Pollionis in triginta Tyrannis, vita Regiliani, ubi de Epistola quadam Claudii loquitur, *quam ego*, inquit, *repertam in Archivis inserendam putavi, fuit enim publica.* Atque ita emendatum ab ineptis librariis erat, cum MSti Codices pro *Archivis* habeant *Athenicis*, nam Athenica in Archiva mutasse videntur, inquit Salmasius, quibus Archiva notiora, quam A-
14 thenica; quam istius seculi vocem genuinam esse ille judicat. * Athenæum alias Romæ fuit celebre auditorium, in quo Oratores, Rhetores, Poëtæ publice recitarent, ubi videntur illa acta fuisse recondita. Unde vel Athenæis, vel Athenaicis, id est, armariis istius Athenæi, vel Athenicis legendum; quod ultimum ut genuinum probat Salmasius. Mihi equidem non displicet Athenaicis: cum hoc nomine apud Græcos multa dicantur, quæ ad Athenas pertinent, ut festa Ἀθηναϊκά, quibus poculum circumferebatur, quod παναθηναϊκὸν dicebatur. Ita & Ulpia Bibliotheca libros habebat, quibus Aureliani Imperatoris quotidiana erant perscripta, teste Vopisco in ejus Imperatoris vita. Hoc consilio olim Aristotelem Bibliothecam instituisse Conringius de Bibliothec. August. probat p. 84. & de Apellicone Teio Peripatetico ex Athenæo lib. 5. cap. 14. patet, omne illum ex civitatibus, si
15 quid esset antiquum vel reconditum, corrasisse. * Eadem & Bibliothecæ Vaticanæ fuisse initia ex Onuphrii Panvinii libello, quem de Bibliotheca Vaticana scripsit, discimus; Hilarius Papa primus, quod legerim, Bibliothecas duas Romæ juxta fontem Lateran. ædificavit, in quibus Ecclesiæ Romanæ scripta & Epistolas decretales Romanorum Pontificum, Conciliorum actiones, hæreticorum palinodias & hæreses, sanctorumque Patrum libros publico usui Christianorum conservaret: cum eo tempore libri, ob paucitatem & librariorum raritatem, difficulter admo-
16 dum invenirentur. * In Bibliotheca Augusta 200. MSti Codices de *arcanis negotiis Germaniæ & aliorum regnorum*, teste Conringio, asservantur. Ad hunc finem respexisse cum illo Chinensium imperatorum Consiliario Siachoo viros quoque illustres Reipublicæ gubernandæ admotos, e Bibliothecarum Scriptoribus discimus.
17 * Magnum earum rerum thesaurum in incomparabili illa Mazariniana fuisse notius
18 est, quam ut hic commemorari a nobis debeat. * Incredibile est, quot quantaque rerum Gallicarum arcana congesserit Petrus Puteanus, Regis Christianissimi Consiliarius, de quibus volupe est legere in vitæ ejus descriptione Nicolaum Rigaltium. Vide illum p. 50. 51. Habuit Memorialium septingenta & sexaginta quinque Volumina Puteanus, sua pleraque manu scripta. Titulos aliquot illorum recenset a pag. 64. ad p. 71. Rigaltius, qui Catalogo hæc verba subjungit: *Indicavi titulos tantum & lemmata. Qui volumina conspexerit, mirabitur talia tanta scripsisse hominem*
19 *tot amicis quotidie vacantem, & valetudinarium.* * Quam diligens eorum asservator fuerit Vincentius Pinellus, in vita ejus Gualdus refert: nam quicquid arcanorum, relationum ad statum Venetum pertinentium corradere potuit, congessit, ac per vastos libros digessit. Quod cum sciret Senatus Venetus, cum post mortem ejus libri Neapolin transportandi essent, manum MStis illis injecit, ac in Bibliothecæ

thecæ publicæ peculiari conclavi reposuit cum hac inscriptione: *Decerpta hæc imperio Senatus e Bibliotheca Pinelliana.* Sua enim interesse existimabant, ne illa status arcana in peregrinas manus venirent. Fuere autem CCC. Commentarii. Facit & Ludovicus Jacobus, Tr. de Biblioth. pag. 498., mentionem Jacobi Amelotii, qui magnam vim tractatuum Politicorum & Memoriarum MStarum ad statum Regni Gallici pertinentium congesserit. Hanc ob causam credo & Bibliothecæ cura iis, quibus Historiæ vel scribendæ vel legendæ munus dabatur, data est, ut de Academiis quibusdam observat Hotting. *in Biblioth. quadripartit. cap. 1. n. 1.*

Post causam, quæ ex necessitate videtur nata, ad Bibliothecas erigendas inci- 20
tarunt ipse STUDIORUM mentisque excolendæ AMOR, & φιλοβιβλία,
qualis in Regibus nonnullis deprædicari satis nequit. * Inprimis vero Ptolomæo- 21
rum familiæ proprium id studium fuit, & aliis quoque Imperatoribus, Regibus,
Principibus nostri seculi, quorum hic magnum dare catalogum poteramus. * Vel 22
unius AUGUSTI, gloriosæ memoriæ, Brunsuicensium Ducis, singularis ac incredibilis ille ardor deprædicari satis nequit, qui dignissimum virtutis præconem nactus, τὸν πάνυ Conringium in Epistola *de Bibliotheca Augusta* ad Illustrissimum Boineburgium scripta, qua ille, nec sine ratione, supra omnes Regum Principumque similes impetus hos labores extollit. Septem enim illic argumenta recenset, quæ admiranda vocat, unde Bibliothecæ illius dignitas & Autoris simul æstimari debeat. Vere ille Bibliotheca mortuæ suæ ἔμψυχος, imo ipsa ejus anima; verusque, quod in magna laude ponendum est, Bibliothecarius. Ipse, quod mireris, tot librorum indices, spissa volumina, ut eo cognitiora haberet omnia, sua manu scripsit; ipse pulcherrima serie disposuit, quæ vel privati hominis fatigare patientiam possint. Continuos ejus pro Bibliotheca augenda labores, vigiles per omnia terrarum oculos, studia indefessa summis elata laudibus vide: neque enim
illa nobis recoquenda. * Ignosci privatis debet, si hac discendi cupiditate abrepti 23
cum rei suæ familiaris jactura hic insaniant. * Etenim si unquam, hoc cum ratio- 24
ne insanire est: qua multos ita abductos vidimus, ut vel genium fraudarent, quo animum his deliciis pascerent: Aliqui vel vitam sibi acerbam existimarunt, si libris sibi carendum foret, ut igne & aqua sibi interdici tolerabilius habuerint, quam librorum facere jacturam. Quod pœnæ genus non ignoravit Tiberius, qui referente Suetonio, *in Tib. cap. 61.* quibusdam, custodiæ traditis, non modo sermonis & colloquii usum, verum etiam studendi sustulit potestatem. Alphonsus Rex, teste Sylvio *in libro de dict. Alphonsi,* sola lectione recreatus e morbo convaluit. Corrasius, JCtus magni nominis, *in Epist. quæst. c. 18.* omne vitæ solamen, vivendi desiderium sibi ablaturum dicit, qui libros veteres sibi amicos adimeret. Eleganter & plane supra illius, quo scribebat, seculi genium, Lucas de Penna in Rubr. C. de navicular. *Liber est lumen cordis, speculum corporis, virtutum magister, vitiorum depulsor, corona prudentum, diadema sapientium, gloria bonorum, decus eruditorum, comes itineris, domesticus amicus, collocutor & congerro tacentis, collega & consiliarius præsidentis, vas plenum sapientiæ, myrothecium eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratum floribus distinctum,*

principium intelligentiæ, memoriæ penus, mors oblivionis, vita recordationis; vocatus properat, jussus festinat, semper præsto est, nunquam non morigerus; rogatus confestim respondet; sincerus consultor, non assentatur, non loquitur ad gratiam, nemini parcens, quia neminem timet; nihil mentitur, quia nihil poscit: te nunquam fastidit, etiamsi tu illum fastidio habeas: arcana revelat, obscura illustrat, ambigua certiorat, perplexa resolvit, contra adversam fortunam defensor, secundæ moderator, opes adauget, jacturam propulsat; puteus inexhaustus, thesaurus immensus, ærarium inconsumptibile, paradisus, unde ejici non potes, nisi cum volueris: amœnitas frugifera, qua frui possis, quamdiu velis; doctor gratuitus, faciens te gnarum, si reperit ignarum. Ceterum elogiorum illorum magnam silvam vide in Richardi Bury *Philobiblio cap. 1. & 2.*

25 Præter hæc UTILITAS quoque PUBLICA est, quæ librorum collectionem suadet. Quemadmodum enim proventus & agrorum fructus congerere solemus; ita ingeniorum veluti messes in his custodire horreis debemus. Qui sunt tam stolidi populi, ut patriæ suæ fruges reditusque perire sinant, & ingeniorum
26 opes rescindant, unde maxima genti gloria, civibus commoda? * At amplas aliqui possident Bibliothecas, publicæ quoque institutæ sunt, sed non in aliorum usum. Nimirum quasi scenæ tot libri inserviunt, oculos tantum moraturi, non animos saturaturi. Cui bono thesaurus absconditus? Ergo in tinearum & blattarum gratiam tot opes impenduntur, tot libri colliguntur. Galli in eo liberales, apud quos vel privatæ Bibliothecæ ad publicos usus conceduntur. Bodleiana Oxoniensis singulis diebus patet. Quæ tamen secretiores sunt, commendatione Patrono-
27 rum expugnari possunt. * Manuscriptorum non adeo facile copia dari solet. Est ubi invidia illam negat; est ubi furti metus peregrinos arcet. Nullos ea in re præter Anglos difficiliores se sensisse queritur in præfatione ad Polybium Gronovius. Solet vero usus tam Manuscriptorum, quam impressorum, certis quibusdam legibus concedi, quæ Bibliothecis singulis singulares esse solent; quarum aliquæ a nonnullis notatæ sunt. Utilitatem hanc commendatum iverunt viri doctissimi. Extat Anton. Sanderi dissertatio parænetica pro instituenda Bibliotheca publica Gandavensi ad Magistratum & proceres ejusdem urbis, ubi argumentis omnibus rem agit. Quibus cautelis legibusque usus Bibliothecæ sit circumscribendus, docuit Naudæus in libro sæpius laudato, de Bibliotheca instruenda cap. 9. Fructus vero
28 hinc redundare uberrimi ad viros doctos possunt. * Non potuisset tam varia, tam vasta Opera scribere Sirmondus, nisi Petavianam Bibliothecam ad manus habuisset, & rarissimos, qui in ea servantur, MStos codices excutere potuisset, teste
29 Ludovico Jacobi, Tr. de Biblioth. p. 552. * Quantum Salmasio profuerit Bibliotheca Heidelbergensis, legas in vita Salmasiana, Epistolis ejus præfixa; Hæc enim prima tam vastæ eruditionis jecit fundamenta. Operæ pretium est verba Autoris ipsius in medium proferre: *Salmasius admissus in interiorem Jani Gruteri amicitiam, & liberrimus ei ad locupletissimam Bibliothecam patuit aditus. In eam itaque se condidit, & evolvendos partim, partim conferendos cum editis, aut si editi non essent, & majoris momenti viderentur, ad transcribendos Græcos Latinosque codices MStos se accin-*

accinxit: Atque ea quidem pertinacia, ut non diem tantum, sed & noctem, huic curæ impenderet, & ex tribus unam semper insomnem duceret. Toto mane fere una semper cum Grutero operam hanc navabat: a meridie per aliquot horas ambulationibus se invicem atque eruditis sermonibus recreabant, ne quod otium sine negotio abire sibi Claudius noster permitteret. Tum iterum Salmasius ad pensum suum, Gruterus domum reverti solitus. Quia etiam id juris in Bibliothecam jam acquisiverat Heros noster, ut in Museis quoque, quos vellet codices, secum perlegendos aut describendos adduceret; ita factum paucissimis mensibus, ut eruditionem acquireret plane incredibilem, & fama nominis ejus non Germaniam tantum universam, sed & Belgium nostrum & Gallias pervagaretur, & pro Grutero jam Salmasius undique de dubiis ac conclamatis apud omnis generis autores locis consuleretur. Ille vero, jam tum eruditionis variæ admodum & diffusæ copiis instructus, nunquam non plenissime iis satisfecit, & supra exspectationem quoque lautissimis doctrinæ & polymathiæ suæ epulis satiavit. Supersunt tum in ipsius Museo, tum apud amicos maximorum virorum literæ, quibus super variis admodum & difficillimis locis in Stephani dictionario, Floro, Callimacho, Theocrito, Athenæo, Hesychio, aliisque gravissimis Autoribus, sententiam rogatur. * Vel unico hoc exemplo luce 30
meridiana clarius patet, nullum esse ad meliorem eruditionem parandam præsidium, quam optimam Bibliothecam.

Ille quanquam semper respici usus debet, sæpe tamen potius in pompam & ad 31
magnificentiam ostendendam instituuntur Bibliothecæ. Domitianus ipse, hostis alias bonarum mentium & virorum sapientum, Bibliothecas tamen incendio absumptas impensissime reparari curavit, exemplaribus undique petitis, missisque Alexandriam, qui describerent emendarentque. Eadem causa Cleopatram ad reparandam Bibliothecam Alexandrinam impulit. Sed ignoscendum huic morbo est, per quem aliorum saluti prospicitur. Longe enim honestius, si inserviendum est magnatibus, in Bibliothecarum instructionibus, quam in magnificis substructionibus, spectaculis, epulis, & innumeris aliis perdendarum opum instrumentis, insanire. Quicquid hic impenditur, in reipublicæ bonum cedit, cum cetera, vel perituræ voluptati, vel inutili vanitati, cum civium detrimento impendi soleant.

CAP. IV.

DE MEDIIS ERIGENDARUM BIBLIOTHECARUM, DEQUE EARUM ORNATU.

§. 1. *Integræ Bibliothecæ primum pro fundamento amplioris Bibl. emmendæ.* 2. *Tabernæ visitandæ.* 3. *Familiaritates cum Bibliothecarum possessoribus eorumque heredibus contrahendæ.* 4. *Catalogi excutiendi, & vitarum scriptores, unde Operum ineditorum notitia habetur.* 5. *Pinelli mira sagacitas.* 6. *Emissarii alendi.* 7. *Officinæ opificum, chartis & membranis utentium, perlustrandæ.* 8. 9. *Indices Librorum publici, Francofurtenses & alii, perquirendi.* 10. *Autoritas publi-*

publicorum munerum libris parandis subsidio est. 11. *Exemplum Richardi de Bury.* 12. *Amicitiis virorum doctorum augentur Bibliothecæ.* 13. *Ornatui Bibliothecæ detrahendum in Bibliothecæ augmentum.* 14. *Bibliothecæ e legatis ditantur.* 15. *Oxoniensis Bibliotheca legatis magnificentissimis crevit.* 16. *Theatrum Scheldonianum.* 17. *Fuggeri in Heidelbergensem liberalitas.* 18. *Veneta Cardinalis Bessarionis legato insigniter locupletata.* 19. *Luctuosi & inhonesti Bibliothecas augendi modi, per spolia bellica,* 20. *exemplo Vaticanæ, quæ Heidelbergensis,* 21. *Vindobonensis, quæ Budensis jactura creverunt,* 22. *per furta, exemplo Didaci Mendozæ Venetam compilantis.* 23. *De facto illo disquiritur.* 24. *Furta Bibliothecaria nonnullorum in usum publicum.* 25. *Typographiæ beneficio Bibliothecæ nostri temporis longe auctiores redditæ sunt.* 26. *Ornatus Bibliothecarum.* 27. *Imagines & statuæ in illis.* 28. *Optimus a charta & typis ornatus.* 29. *Chartæ & typorum ornatu Germania a Belgio & Italia superatur.* 30. *Nimius librorum nitor non arguit librorum heluones.* 31. *Librorum nitor in Bibliothecis publicis non negligendus.*

1 Vidimus de causis, ob quas Bibliothecæ institui solent: dispiciamus jam *de* MODIS, quibus ad earum exstructionem perveniri soleat. Comparantur Bibliothecæ *per emptionem*, cum vel integræ emuntur, vel singulares libri. Præstat vero integras, ut fundamentum, substernere nostræ, quam sparsos hinc illinc libros colligere. His initiis Illustrissimæ Bibliothecæ ad eam magnitudinem excreverunt. Ita Franciscus de Joyeuse ex tribus aliis, inter quas Pithæana, suam collegit & confecit, teste Ludovico Jacobi p. 524. Idem de Biblioth. Augusta testatur Conringius. E Simeonis Bosii Bibliotheca suam instauravit Cordesius.
2 * Ut vero cum lucro & commodo nostro coemantur libri, variæ artes observari debent: nam vel vilissimæ tabernæ visitandæ interdum sunt; e quibus ipse sæpe,
3 quæ non credideram, extraxi: * Familiaritas contrahenda cum heredibus hominum doctorum, præcipue indoctis: a quibus vel libri manuscripti, vel ab ipsis
4 scripti, sed propter singulares causas suppressi, sæpe comparari possunt. * Tales libri multi notati sunt in vitis virorum illustrium, qui latitant passim apud heredes, sed in lucem raro protrahuntur, ac sæpe in rapaces aliorum manus incidunt. Ubi jam Nobilium Exercitationum Libri I. C. Scaligeri, quos Robertus Constantinus editurus erat, teste Michaële Neandro in præfatione luculenta, Græcæ Linguæ erotematibus præmissa, pag. 222? Ubi sunt libri Familiarium exercitationum, quos integros dare se posse testatur Maussacus in præfatione Commentariorum Scaligerianorum, in Historiam animalium Aristotelis ab se editorum? Ubi Opus ejus in Officia Ciceronis, quod editurum se illic promisit? Ubi sunt Originum libri CXX, quos ipse Scaliger ob molem edi posse desperavit? & plura alia, quæ illic a Maussaco recensentur. Pinellus mire in libris illis conquirendis sagax
5 fuit, de quo in vita ejus Gualdus p. 4 . hæc habet: * *Ut Bibliothecam suam, quam in oculis ferebat, quotidie locupletaret, hanc sibi inter alias rationem proposuerat, ut a literatorum, qui diem nuper obiissent, heredibus librorum indices compararet, e quibus omnia ea perdisce-*

disceret, quæ sibi in Bibliothecam essent transferenda: quod tamen raro admodum accidit, cum haud æque dominis ac ipsi nota essent, quæ in cujusque Bibliotheca latitabant. In his vero perquirendis quam fuerit accuratus, declaratum volumus unico hoc exemplo. Vir Clarissimus Venetus vita functus est. Libros aliquot magni nominis MStos ille diu in deliciis habuerat, quos Pinellus divenditos redemit, & cum ejusdem Bibliothecæ reliquias bibliopola nescio quis, schedas videlicet, atque alia hujus generis coëmisset in gratiam salsamentariorum, re comperta illico hic noster nobiles illustrium virorum epistolas perire non est passus. * *Emissarios ille habe-* 6
bat, quorum industria ex Orci faucibus sæpe sæpius eripuit insignium virorum literales labores.
* *Cribrorum, Cymbalorum & Cithararum artifices, quod non modicam vim membranarum in* 7
artificium suum absumerent, singulis saltem mensibus a suis conveniri volebat, & id optimo ut plurimum eventu. Novi Viros doctos, qui magnam MStorum Codicum supellectilem eodem artificio congesserunt, exiguis nummis; qui si a peritis æstimandi, magno pretio venirent. Notum enim est, quanta MStorum Codicum sit æstimatio, de quorum caritate legi Gabr. Naudæus addit. ad Historiam Ludov. XI. p. 86. & sqq. potest. Ita Sirmondus pro 50. Imperialibus magnam copiam MStorum a bibliopego redemit, ut videre est apud Ludovicum Jacobum Tr. de Biblioth. p. 525.

Notitia esto præcipuorum per totam Europam librariorum, aut hominum, 8
qui nostri causa omnia Bibliopolia & Typographea perreptent; qua sagacitate nemo eundem Pinellum superavit, de quo hæc in vita ejus Gualdus: *Instruxerat ille præclaram hanc discendi cupiditatem, ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italiæ Europæque urbibus modo, sed & in oppidis vicisque selegerat, quorum industria continenter uteretur, ad quos Epistolas schedulasque oportune missitaret:* catalogi omnium nationum, omnium Bibliopolarum, evolvendi & inquirendi. De la Croix du Maine a prima juventute vastissimos catalogos, ut librorum notitiam haberet, congessit, ut testatur ipse in præfatione Bibliothecæ suæ Gallicæ, & Ludovicus Jacobi pag. 673. & 674. Ita de Pinello Gualdus: *Nundinarum Francofurtensium Venetorumque Bibliopolarum librarios, quotquot erant, indices sedulo perlustrabat, & ab amicis, qua Italicis, qua Transalpinis omnia diligenter in Bibliothecæ ornamentum percunctabatur. Si quid Romæ, Florentiæ, Parisiis, Antwerpiæ, Augustæ Vindelicorum, Venetiis & alibi Pinelliana Bibliotheca dignum prodiret, non deerant, qui vix dum edita volumina & quaterniones aliquando e prælo recentes Pinello missitarent.*

Non parum etiam juvare solet illum librorum cumulandorum ardo- 9
rem, si significemus aliis nostra Bibliothecæ erigendæ consilia, præsertim, si in autoritate aliqua constituti ob munus publicum, vel officiis ac humanitate nostra multos nobis devinxerimus. * Talibus sæpe ultro offeruntur aut 10
donantur, quæ aliis magno labore pretioque constant, quod exemplo RICHARDI DE BURY probat Naudæus. * Is cum fuerit Cancella- 11
rius & Thesaurarius Angliæ, brevi temporis spatio rarissimos sibi libros collegit. Ita ipse Richardus in Philobiblio, quod appendicis loco Epistolis Philologicis Goldasti additum est, cap. 8. *Succedentibus prosperis Regiæ Majestatis consecuti notitiam,*

amicitiam, & in ipsius acceptati familiam, facultatem suscepimus ampliorem ubilibet visitandi pro libitu & venandi quasi saltus quosdam luculentissimos, tum privatos, tum communes, tum regularium, tum secularium librarios. Præstabatur nobis aditus facilis, Regalis favoris intuitu, ad librorum latebras libere perscrutandas; amoris quippe nostri fama volatilis jam ubique percrebuit, tantumque librorum & maxime veterum ferebamur cupiditate languescere, posse vero quemlibet per quaternos facilius, quam per pecuniam, adipisci favorem. Quam ob rem supra dicti principis autoritate suffulti possemus & obesse & prodesse, proficere & officere; vehementer tam majoribus quam pusillis affluxerunt loco encæniorum & munerum locoque donorum & jocalium cœnulenti quaterni, ac decrepiti codices nostris tam aspectibus, quam affectibus pretiosi, tunc nobilissimorum monasteriorum aperiebantur armaria, reserabantur scrinia & cistulæ solvebantur. Operæ pretium est legere, quæ illic plura habentur rei lite-
12 rariæ strategemata, non nitido quidem stylo, sed erudite tamen scripta. * Quo
spectat conversatio quotidiana cum diversarum artium professoribus, quos benefi-
cio sibi devinxerat; *Tales*, inquit, *in nostro tirocinio commilitones elegimus: tales in thalamo collaterales habuimus; tales in itinere comites, tales in hospitio commensales: & tales penitus in omni fortuna sodales.* Pinelli quoque Bibliotheca vehementer augebatur libris, quos mittebant ii, quibuscum amicitia illi intercedebat; *Vidimus*, inquit Gualdus, *doctorum hominum plerosque, egregios dico & nominis magni, ad suam dignitatem per-*
13 *tinere arbitratos Museum Pinelli exornari commentario quoquam e suis.* * Facilius quo-
que emantur libri, si detrahatur sumptibus necessariis, qui ad ornatum librorum spectant, & si libri rariores, quales pretio immani solent vendi, non statim coëmantur, sed occasioni commodiori reserventur; ea quoque, quæ minus utilia sunt relinquantur, quod pulchre monet Naudæus pag. 112. 113.

14 Ut non sine onere ad Bibliothecas pervenimus per emptionem, ita gratius &
lucrosius est *per legata & donationes* bibliothecas obtinere; quomodo multæ publicæ
15 creverunt. * Bibliotheca Oxoniensis pene tota ex legatis & donationibus amplis-
simis congesta est, certatim liberalitatem suam testantibus viris totius Angliæ nobilissimis, quorum memoria hoc beneficio immortalis. Consignata illa sunt omnia ab ANTONIO WOOD in *Historia & antiquitatibus Oxoniensibus*, ubi de Collegiis omnibus eorumque Bibliothecis agit, præcipue lib. 2. p. 48. & seqq. Varia illic Bibliothecæ Humphredianæ fata recenset, quæ partim compilationibus doctorum, partim occasione motuum in Religione, tota extirpata est, ut reliquiæ ejus vel in foro publico combustæ, vel bibliopegis, chirothecariis, sartoribus ad usus sordidos divenderentur. Cui tandem successit THOMÆ BODLÆI, Armigeri, splendidissima liberalitate Bibliotheca, quæ ab ipso nomen hodieque obtinet, maximis alio-
16 rum accessionibus locupletata. * Fidem vero omnem superat inusitata Archi-Epi-
scopi Cantuariensis, GILBERTI SCHELDONI, magnificentia, qui sumptu plane regio Theatro novo, quod ab ejus nomine *Scheldonianum* dicitur, Academiam hanc
17 ornavit, cujus memorabilem Historiam ibidem lib. 2. p. 25. proponit. * Biblio-
thecæ Heidelbergensis pretium ab ULRICI FUGGERI liberalitate crevit: quæ cum primum ab Ottone Henrico Electore dedicata fuerit, aucta est egregie sub Fride-

Friderico quarto hujus viri accessionibus, ut facile libris manuscriptis, Hebraicis,
Græcis, Latinis, & quidem potissima sui parte authenticis, omnem provocaret
Europam, teste Jano Grutero (is enim sub nomine Gualteri latitat) Chronici
Chronicorum Politici lib. 2. ubi Academias recenset pag. 1257. Idem lib. 2.
Chronici Ecclesiastici pag. 1316. *Ulricus Fuggerus, Raimundi filius, literarum litera-
torumque admirator unicus; qui Palatinatui præter insignem Bibliothecam, mille aliquot vo-
luminibus MStis Græcis, Latinis, Hebraicis spectatissimam, quindecim aureorum Rhenensium
legavit millia, instruendis quinque studiosis.* Processit hujus viri insignis liberalitas ex
inexhausto illo summi arcani physici fundo, cujus possessorem monumenta quæ-
dam ab illo scripta testantur. * Veneta Bibliotheca legato Cardinalis Bessarionis 18
anno 1468. insigniter locupletata est accessionibus Francisci Petrarchæ & Hieron.
Alexandri, Ludov. Jacob. p. 133.

Atque hi omnes parandorum librorum modi legitimi: luctuosi sunt aut in- 19
honesti, cum e manibus hostium, vel *spoliis*, aut *furtis* illi comparantur, e quibus non
paucæ Bibliothecæ creverunt. * Ipsa Vaticana Heidelbergensis Bibliothecæ inte- 20
græ, ut fama est, direptione aucta est. Quanquam aliqui, qui in notitiam secre-
tiorum Bibliothecariorum penetrarunt, negant ejus quicquam ad Bibliothecam
publicam pervenisse, sed per Cardinalium privatas Bibliothecas fuisse divisam; ac
ostendi quidem capsas clausas, in quibus libri reconditi dicuntur, eas tamen esse
vacuas. * Non vacat recensere Bibliothecas, quæ bello interierunt, vel ad alios 21
Dominos pervenerunt: sola illa Matthiæ Hunniadis incomparabilis Bibliotheca,
incomparabili universæ Europæ damno, partim a Turcis distracta, partim ad Cæ-
saream Vindobonensem & Augustam Guelferbytanam translata luctuosissimum
ejus exemplum præbet: nisi forte damnum hoc solantur Budæ nuper recuperatæ
literaria spolia, (e) de quibus publicis relationibus nunciatum fuit. Vix tamen
persuadere mihi possum, veterem illic Bibliothecam residuam; cum de ejus jactu-
ra Brassicani Epistola Salviano, ab ipso edito, præfixa abunde testetur. Magna
exquisitissimæ Bibliothecæ Pinellianæ pars in piratarum Turcicorum manus inci-
dit, qui cum prædæ opulentioris spe frustratos se viderent, omnes libros mari sub-
merserunt.

Ut Bibliothecæ integræ in spolia cedunt, ita per furta insidiæ MStis codicibus 22
strui solent, qui vel plane subducuntur, vel mutilantur etiam a viris doctis. Quare
præ

(e) De Spoliis Literariis Budensibus consuli meretur Julii Pflugii, Equ. Saxonici, *Epistola ad Vitum Ludov. Seckendorfium, præter fata Bibliothecæ Budensis, Librorum quoque, in ultima Urbis expugnatione repertorum, Catalogum exhibens.* Cujus, in Catalogis Nundinalibus promissa, cum mentionem *h. l.*, nec non *Cap. VII. §. 29.* ac *Cap. XVII. §. 34.* a Morhofio factam esse Autor observasset, incentivis istis Viri Summi animatus, Jenæ illam in 8vo, eodem, quo *Polyhistor* Morhofianus lucem videre cœpit, Anno 1688, edidit. Refert autem ille, Jacobum etiam Tollium, Professorem Academiæ Duisburgensis inclytum, de eadem Bibliotheca, ejusque Reliquiis, scriptum aliquod juris facere voluisse publici.

præ ceteris a rapacibus unguibus secretius custodiri solent, nec facile ad eos admitti, nisi quorum explorata fides est. Onerat hoc crimine Didacum Mendozam, Caroli V. apud Venetos Oratorem, Schockius in *oratione quarta de libris & Bibliothecis*, cujus illic ingeniosum furtum recenset: *Ut ornare posset Bibliothecam, quam animo moliebatur, legatos a Bessarione Thesauros expilavit, & quidem tam subtiliter, ut jurare ausim, nunquam furem aliquem doctius furtum perpetrasse. Ad suos jam redierat gratus hospes, antequam aut persentisceret Respublica, aut quis ex Bibliothecæ procuratoribus. Nam armaria, ex quibus MStos & membranaceos codices abstulerat, aliis vulgaribus & ejusdem prope molis libris replevit, ne ante deprehenderetur furtum, quam speciosa ejus ejurandi foret ratio.*

23 * Hæc ille, nescio cujus autoris fide, tradit: quæ tamen apud alios legere me non memini. Nescio, an & in nomine erratum sit (*f*): nam Didacum ille vocat, quem alii Jacobum Hurtadum de Mendoza, qui in Bessarionis illis MStis, Venetæ Reipublicæ donatis, describendis operam sumtusque impendit, teste Claudio Clemente in Historia Bibliothecæ Scorialensis; cujus hæc verba: *Græcis Exemplaribus partim conquirendis in media Græcia, partim e Bessarionis Cardinalis Nicæni Bibliotheca describendis, operam sumtusque impendit. Navem præterea Græcis calamo exaratis libris onustam a Turcarum Imperatore obtinuit: moriens legavit Regi suam Bibliothecam, refertam plurimis & vetustis illis codicibus Græcis, Latinis, Arabicis, tam impressis, quam Manuscriptis.* Franciscus tamen Schottus part. 2. Itinerarii Ital. cap. 10., Didacum Hurtadum Mendozam vocat, Cæsaris olim apud Venetos Legatum, qui nave quadam libris

24 MStis plena Bibliothecam Scorialensem auxit. * Minus reprehendendi tamen videntur, qui publico bono interdum compilarunt Bibliothecas ab invidis celatas & ad usum denegatas. Fecit hoc Matthias Flacius Illyricus, qui, teste Melchiore Adami in ejus vita, dissimulata persona & habitu in Germania Monasteriorum Bibliothecas perlustravit: quos commode potuit, historicos clam abstulit, atque isto adminiculo librum, qui Catalogus testium veritatis inscribitur, confecit.

25 Hactenus de modis, quibus congeri Bibliothecæ possunt, qui nunc hoc seculo feliciores sunt & faciliores, quam olim fuerunt. Magnis enim impensis pauca volumina describebantur: at nunc Typographiæ beneficio vasta volumina, & numero longe majore, modicis etiam sumtibus, comparari possunt, si cum antiquis illis comparentur. Nam quanquam librorum in veteribus Bibliothecis ad aliquot centum millia excrescat numerus; sciendum tamen est, eorum molem cum nostris minime esse comparandam, quod & in Epistola *de Bibliotheca Augusta* docuit *Conringius*.

26 Ut DE ORNATU aliqua dicamus; quandoquidem & illa ad rem Bibliothecariam pertinent; notandum est, nimium vel loci, ubi conduntur libri, vel ipsorum libro-

(*f*) Scrupulus de Mendozæ prænomine, ab Autore motus, neminem turbabit, qui cogitaverit nomen *Jacobi* Latinum, & *Didaci* Hispanicum, unum idemque esse, uti recte jam a Celeb. Tenzelio, in *Dialogis Menstruis Germanicis, M. Jan. A. 1689. p. 15. 16.* ad h. l. est monitum.

librorum ornatum esse supervacuum; vel quod inutiles impensæ sint, melius in ipsos libros impendendæ, vel quod speciosior ille librorum habitus non sit ad durationem & perennitatem institutus. Quod ad locum illum attinet, ubi conduntur libri, de ejus cultura & ornatu apud veteres multa Lipsius & Conringius in laudata sæpius Epistola pag. 141. & sequentibus. * Optimus ille imaginum orna- 27
tus fuit: solebant enim virorum doctorum effigies vel sculptæ, vel gypsatæ, vel pictæ in parietibus repræsentari, ut corporum simulacra in statuis & picturis, quemadmodum animorum imagines in libris, oculis observarentur: Quod vel Marci Varronis vel Asinii Pollionis inventum merito laudat Plinius l. 35. c. 2. Videri quoque ad hanc rem Edmundus Figrelius, *de statuis in Bibliothecis positis*, potest cap. 24. libri de statuis. Inest vel imagini & umbræ aliqua ingenii superstitis lux, quæ excitare spectantium oculos & animos possit: quos sumptus aliqua ex parte levant, qui hodie integra volumina talium imaginum æri incisarum in lucem dederunt. Qui vero aliis picturis ad rem literariam non pertinentibus ornatus impensas augent, inepti sunt; quod in Bibliotheca Vaticana factum videmus, in cujus picturis enarrandis & describendis Angelus Roccha & Mutius Pansa inanem operam posuere. Qui ornatissimæ externo illo cultu Bibliothecæ ideam descriptam volet, legat luculentam illam Bibliothecæ *μυριοβίβλου*, omni apparatu instructæ, expressionem apud Cresollium *Vacat. autum. libr. 1. cap. 6.*, ubi inter alia de lucernis Bibliothecariis agit. De librorum ornatu apud veteres legendus est Hermannus Hugo in libro de prima scribendi origine, & Bartholinus libro de legendis libris dissertat. 4. * Apud nos eorum elegantia vel a typo & chartis est, vel ab externo 28
ornatu. Ac verum quidem est, amplitudinem chartarum & elegantiam typorum multum facere ad commendationem libri, quod Erasmus quoque notavit Chrysostomi edens Opera l. 28. Epist. 4. *Non parum conciliant gratiæ, & lectorem alioqui fastidiosum ceu lenocinio quodam invitant. Externa sunt ista, fateor, sed ea tum demum fatebor pro nihilo ducenda, si sordida vestis, illota facies, impexus capillus, nihil obscurant bonæ formæ gratiam, sique nihil eam commendant cultus & honesta mundities.*

In his Germania olim nostra curiosissima, quæ cum typos prima invenisset, 29
eos dedit quam ornatissimos; cum hodie multis in locis adeo sordida excudat volumina, ut, si ad chartam spectes, sterquilinio videantur effossa; si typos, non impressa, sed atro colore oblita credas. Dedit Italia, Belgium, & nunc Gallia, venustos admodum & concinne formatos libros, quorum etiam exterior species legentis oculos oblectat. * Alioqui librorum nitor nimius possessori pudorem excusse- 30
rit. Recte enim Erasmus lib. 31. ep. 29. *Non hi mihi libros amare videntur, qui eos intactos ac scriniis abditos servant, sed qui nocturna juxta ac diurna contrectatione sordidant, corrugant, conterunt, qui margines passim notulis, bisque variis, oblinunt.* * In Bibliothecis 31
tamen publicis nitide ac a sordibus immunes servandi sunt, non tamen ita ornandi, ut videantur quasi in scenam & theatrum producti, nec ad usum quotidianum comparati. Optimus rei literariæ consultor Rol. Maresius *lib. 1. ep. 34.* vehementer nimium istum cultum improbat. *Non valde*, inquit, *afficiunt me ornamenta, nec mag-*

gnopere curo, ut volumina pellibus pretiosissimis & nitidissimis etiam magna ex parte unicoloribus vestiantur, aliisque rebus exornentur, quæ cornuum, umbilicorum & bullarum vice sint, quæ antiquitas usurpavit; quod equidem non culpo in opulentis & principibus viris, qui ad pompam & ostentationem omnia fere agunt. Inter Bibliothecas ornatas refert Ludovic. Jacobi Bibliothecam Domini de Longueil pag. 529. item Domini de Urfe pag. 671.

CAP. V.

DE ORDINE BIBLIOTHECARUM, DEQUE EARUM EVERSIONIBUS.

§. 1. *Nulla sine ordine Bibliotheca est, aut esse debet.* 2. *Croix de la Maine ordo improbatur, ut confusus & inconcinnus.* 3. *Mabuni inepta Bibliothecæ distinctio.* 4. 5. 6. *Hottingeri, Frisii, Pinelli methodus.* 7. *Naudæi ordo in Bibliotheca Cordesiana laudatur.* 8. *Bœcleri Bibliotheca Politica.* 9. *Fogelii ordo in Bibliotheca physica.* 10. *Bibliotheca Augusta a bono Catalogorum ordine laudatur.* 11. *Bibliothecæ Thuanæ insignis distributio.* 12. *Systema Bibliothecæ Collegii Parisiensis Soc. Jesu laudatur.* 13. *Dn. Bailleti industria singularis in Bibliotheca Lamoniana ceteris præfertur.* 14. *Angelici Aprosii Bibliotheca.* 15. 16. *Spizelii & Reiseri designatio Bibliothecæ universalis.* 17. *Idea Petri Blanchot.* 18. *Bibliotheca Principum & pauperum universalis.* 19. *Eversio Bibliothecarum a furore militari.* 20. 21. *Exempla Bibliothecæ Fuldensis, Chinensis.* 22. *A barbarie & ruditate hominum.* 23. *A superstitione.* 24. *Hinc Peruvianorum Hieroglyphica monumenta combusta.* 25. *Aliqua ex iis de Origine Americanorum conjectura.* 26. *Exempla plurium Bibliothecarum per superstitionem & motus in Religione exstirpatarum.* 27. *Magna vis Poëtarum Lyricorum a Græcis Monachis Christianis combusta.* 28. *Bibliothecæ incendio fortuito sublatæ.* 29. *Michaël Neander de Bibliothecis deperditis.* 30. *Ferretius amplum de iis librum promittit.* 31. *Julius Pflug librum de fatis Bibliothecarum molitur.* 32. *Meursii Bibliotheca Græca & Attica.*

1 Non juvat Thesaurus temere congestus. Nam *quid habet pulchri constructus acervus?* Non prodest libros cumulare, si illis idonee uti non possumus. Plus e cumeris modicis multi, quam e granariis alii, depromant. Rudis indigestaque moles corporum nec ad ornatum, nec ad usum est. Quo mihi cæmenta, tigni & lapides, si ex iis non struatur ædificium? Quorsum in incondita hominum turba, nisi in ordines suos divisa ad aciem recte instruatur? Series librorum ut scrupulosa nimis esse non debet, & in portiunculas exiguas divisa: sic enim memoriam non juvat, sed dissipat, cui unice tamen inservire ORDO debet; ita nec rudis & ad quamcunque designationem institui debet. Rei, ut naturæ ipsius,
2 communem ordinem sequamur oportet. * Laboriosum nihilque profuturum opus est,

eſt, cum CROIX DE LA MAINE in Bibliotheca ſua ideam rerum ſecutus pluteos velut Locos quoſdam communes, ſed male ordinatos, diſponit, ſub quibus velut ſub ſuis titulis libri de materia iſta ſcribentes comparent. Hujus ille conſilii ſui luculentam deſcriptionem Regi Chriſtianiſſimo obtulit epiſtola ſingulari, qua hortatur, ut Bibliothecam publicam ad eum modum inſtruat, quod exemplum privatorum Bibliothecæ ſequerentur. Hanc ille ut Bibliothecam univerſalem venditat, unde uno obtutu ſolaque inſpectione comprehendi poſſint omnia, ſingulaque rerum ſcriptarum argumenta velut in ſedibus ſuis habitent, & tanquam ex fodinis aurum, erui poſſint. Sed vehementer ille fallitur. Nam quod ille pluteorum titulos confinxit, ſuo quodam ordine digeſſit, non ad conſtitutionem artium & ſcientiarum inſtituto, quod memoriam gravat potius, quam juvat. Deinde ſpeciales illi tituli vel anguſti nimis ſunt, vel nimis ampli, ſub quibus librorum inæqualis eſſet & plane deformis diſtributio. Quam enim indecorum eſſet, majores minoribus libris interſperſos, ut greges compelli ſolent, ſimul conjungi. Si vel ſolas ſeptem claſſes ſummas, ſub quibus ſpeciales tituli ponuntur, inſpicias, inepta omnia ſtatim deprehendes. Primus ordo eſt de rebus ſacris & ad illas pertinentibus. Secundus eſt de Artibus & ſcientiis. Tertius de deſcriptione Univerſi tam generali, quam particulari. Quartus de rebus, quæ pertinent ad genus humanum. Quintus de viris, qui bellica virtute inclaruerunt. Sextus de operibus divinis. Septimus de diverſis memoriis. Quo ordine nil ineptius dari poteſt. Omnes artes & ſcientiæ in unam Claſſem compinguntur, & quæ ad artes pertinent, argumenta temerario & inadæquato ordine ponuntur. Alibi ampla & univerſalia in arctum compinguntur, alibi particularia per minores titulos & exiguos quaſi lancinantur. Fuere & alii, qui ſuo quodam peculiari ſenſu libros diſtinxere. * *Johannes* qui- 3
dam *Mabunus*, cujus mentionem facit Naudæus, in tres claſſes Bibliothecam diviſit, ex verbis illis Davidicis: *Diſciplinam, bonitatem & ſcientiam docere*, quorum illa Moralia, iſta Theoretica, hæc Aſcetica proponeret. * Diſtinguebat & *Hottingerus* ali- 4
quando Bibliothecam in ὀνοματολογικὴν Linguarum, & πραγματικὴν rerum, & ſub duabus illis claſſibus comprehendebat omnia. * Eſt & *Jacobi Friſii* methodus ali- 5
qua, qui ad ordinem Alphabeticum revocat Autores, ſed tamen illos ratione artium & ſcientiarum diviſos, quem recenſet Hottingerus in Bibliotheca quadripartita *part. 1. c. 5.* * Eadem ratio a *Pinello* in Bibliotheca ſua ordinanda ſervata fuit, 6
quam Gualdus in vita *ejus p. 27.* prolixe deſcripſit. Subnectit & ſuam peculiarem Hottingerus, illis ceteris quidem longe accuratiorem, ſed ad minuta & ſpecialiſſima ſe ultra, quam par eſt, diffundentem, qualis in ordine librorum concinnando & operoſus nimis eſt, & labores inquirentis auget. Facilius enim eſt in paucis patentioribus viis aliquid inveſtigare, quam in multis diverticulis. * Mea quidem ſen- 7
tentia ordo in libris collocandis obſervari debet, ſed non nimis anxius, & ſecundum ſeriem facultatum & artium, parteſque majores illarum utcunque inſtitutus, ita tamen, ut ratio etiam habeatur magnitudinis librorum. Cujus ordinis typum ſane optimum & accommodatiſſimum dedit NAUDÆUS *in concinnatione Bibliothecæ Cordeſianæ.* Excipiunt

piunt ergo juſto ſe ordine 1. Biblici Scriptores Orthodoxi, Heterodoxi, primum in folio, deinde in quarto, hinc in octavo. 2. Theologi Scholaſtici, Heterodoxi, itidem ſecundum magnitudinem librorum diviſi, ut & in ſequentibus claſſibus omnibus. 3. Bibliothecarii Scriptores. 4. Chronologi. 5. Geographi. 6. Scriptores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. 7. Hiſtoriæ generalis. 8. Hiſtoriæ Græcæ, Barbaræ & Orientalis. 9. Hiſtoriæ Romanæ. 10. Hiſtoriæ Italicæ. 11. Francicæ. 12. Belgicæ. 13. Germanicæ. 14. Anglicæ. 15. Hiſpanicæ. 16. Africanæ. 17. Americanæ. 18. Virorum illuſtrium vitæ. 19. Rei militaris Scriptores. 20. Juris Civilis Scriptores. 21. Concilia, Juris Canonici & Politiæ Eccleſiaſticæ Scriptores. 22. Philoſophi, Mathematici & Medici. 23. Politici. 24. Literatores, Oratores & Poëtæ. Ex Bibliothecæ conditione ita ille diſtinxit librorum titulos, qui ſubdiviſiones aliquas pati poſſent, ſi vaſtior ipſa Bibliotheca eſſet. Quoniam Hiſtoricorum in illa copia fuit, ideo accuratior quoque earum diſtributio. Confer cum his ejusdem Naudæi Tractat. de inſtruenda Bibliotheca, cap. 7. pag. 132. Si Philoſophici & Facultatum libri plures ſunt, in illis ordo ille obſervari poteſt, ut Generales ſemper præcedant particularibus, ſecundum ipſum doctrinæ ordinem. Sed nollem tamen ex iſta miſtura deformem librorum ratione magnitu-
8 dinis poſitum. * BOECLERUS *Inſt. Polit. lib. 7. cap. 4.* ordinem Bibliothecæ Politicæ inſtituendæ exhibet, ad cujus imitationem inſtitui in aliis ſcientiis Bibliothecæ
9 poſſunt. * Cl. FOGELIUS parvam quidem, ſed ſelectiſſimam rerum naturalium Bibliothecam, a Sereniſſimo Duce Hannoverano poſt mortem ejus comparatam, ſecundum materiarum ordinem, non habita magnitudinis ratione, ſollicite ordinaverat; (*g*) Quam ob cauſam Catalogus ille commendari poteſt. Sed melius tamen eſt, ſi ordinem, quem ratione formæ habent, libri ſervent, ratione materiæ utcunque habita. Nam catalogus Bibliothecæ realis ſeorſim conficiendus omnia facile compenſabit, quæ ſunt errata. Quem ſi accuratum habeamus, non refert, quo ordine poſiti ſint libri, modo ita ſecundum pluteos diſtincti, ut inveniri facile
10 poſſint. * Vehementer laudat Auguſtam Bibliothecam ob ordinem, non tam ex certo quodam poſitu, ſed beneficio Catalogi alicujus realis, ab ipſo Sereniſſimo
11 Principe confecti. * Elegans illa Bibliothecæ Thuanæ diſtributio eſt a Clariſſ. Viris, Petro & Jacobo Puteanis, ordine Alphabetico primum inſtituta, tum ſecundum ſcientias & artes ab Iſmaële Bullialdo digeſta, & Pariſiis Anno 1679. a Joſepho Queſnel, Bibliothecario, edita, quæ exemplum abſoluti dare indicis poſſit: nam accuratiſſima ſerie in qualibet parte libri diſpoſiti ſunt, ita ut in Theologis, Hiſtoricis & Patribus præcipue & magnitudinis & ſeculorum, nationum quoque, habeatur ratio; quanquam & in ceteris idem, quoad fieri poteſt, ordo obſervatur.
12 * Mihi quidem ob eam cauſam accuratior videtur, quam eſt illud Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societat. Jeſu Syſtema, Pariſiis, anno 1678., in quarto editum. Etſi enim

(*g*) Eundem cum Mart. Fogelio materiarum ſive argumentorum ordinem, magnitudinis librorum incurioſum, in Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi diſponenda, ſecutus eſſe fertur Pet. Lambecius. Verum a ſucceſſore ipſius, Dan. Neſſelio, is eſt immutatus.

ſi enim illud pluribus titulis ſpecialibus copioſius ſit, tamen ſeries illa Bibliothecæ Thuanæ multo mihi ordinatior viſa eſt. * Superare tamen omnes induſtria Dn. 13
Bailleti, Bibliothecarii Bibliothecæ Lamonianæ, videtur, qui judiciis de Autoribus, anno 1685. Pariſ. editis, Epiſtolam de Indice hujus Bibliothecæ priore a ſe confecto ſubjunxit, qua univerſam ordinis ſui rationem luculente exponit: Primum ordine alphabetico omnes libros digeſſit, non omiſſis etiam illis, qui in vaſtioribus voluminibus aliis commiſti continentur. Deinde in titulis ordinem Chronologicum & Geographicum obſervavit: Titulorum materias uberiores capitibus, capita paragraphis, paragraphos numeris, numeros articulis, & hos ſectionibus diſtinxit. In Titulis Regionum primo locorum Chorographiam ac Topographiam, deinde Religionem ac mores, tum Eccleſiaſticam Hiſtoriam, poſtea Heterodoxiæ hiſtoriam obſervavit. Sequuntur rerum ſecularium in Republica geſtarum, Negotiorum civilium, Statutorum Scriptores, Hiſtoria literaria, ac denique Miſcellanea. Accuratiorem in Gallicis Scriptoribus ordinem ſecutus eſt, de quo illic plura una cum aliis quibuſdam monitis legi poſſunt. Jam alterum Indicem realem meditatur, quem quam accuratiſſimum procul dubio daturus Autor
eſt. * Quomodo Bibliothecam ſuam Angelicus Aprosius, Auguſtinianus, 14
inſtituerit, non liquet: nam nihil ejus, quod ſciam, editum eſt. Magnifica ejus & plane invidenda elogia adferuntur a Gregorio Leti Italia regnante *part. 4. lib. 3. p. 377.* ubi plura ejus ſcripta memorabilis ſane argumenti, mihi nunquam viſa, e Soprano de Scriptoribus Liguriæ recenſentur. Scioppius illum librorum helluonem vocat in fine animadverſionis in Voſſium de Vitiis Latini ſermonis. Producit idem Leti ex Abbate Libanoro p. 379. locum, quo tomus ſecundus Bibliothecæ Aproſianæ citatur, quo multi continentur ab Hieron. Savanorola MSti libri; quam ob cauſam
aliasque ſupprimi illi libri hactenus videntur. * Deſignarat & Spizelius Biblio- 15
thecam quandam univerſalem, de cujus ordine ille in præfatione libri, cui titulus: *Bibliothecarum illuſtrium arcana retecta.* Addidit quoque hujus Bibliothecæ univerſalis ſpecimen. Sed ſolum ille Alphabeticum ordinem in Autoribus recenſendis ſecutus eſt; qui quidem non improbandus, ſed non ad uſum univerſalem ſatis inſtructus eſt, quod præcipue requiri ſolet, & in quo ab aliis laboratum eſt: neque adeo deſperatus ille, ut Spizelio quidem viſum eſt, labor eſt, ubi jam ab aliis hujus
Operis fundamenta jacta ſunt. * Antonius quoque Reiserus *Hiſtoriam lite-* 16
rariam & librariam, ſed patriam, meditatus eſt, (*b*) cui indicem MStorum Bibliothecæ Auguſtanæ præmiſit. Sed de deſignatione hujus Operis nihil quicquam edi-
dit, & nunc una cum Autore ſpes illa exſpiravit. * Edidit & Petrus Blan- 17
chot Pariſiis Anno 1631. *Ideam Bibliothecæ univerſalis* tribus foliis ad mapparum

geo-

(*b*) Ant. Reiſerus non meditatus eſt Hiſtoriam Literariam & Librariam Univerſalem, ſed Civitatis tantum patriæ Auguſtanæ, ſicut ab ipſo Morhofio infra, *Cap. VII. §. 26.* recte traditur. Specimen illius eſt Catalogus Librorum, a Civibus Auguſtanis, ſive e Bibliotheca Auguſtana, Typisve Auguſtanis, editorum, quem *Indici MStorum Bibliothecæ Auguſtanæ,* Auguſtæ A. 1675. in 4to edito, Appendicis inſtar ſubjunxit.

geographicarum magnitudinem, quam hactenus videre non contigit. De Ludovici Jacobi Bibliotheca Universali infra dicetur.

18 Qui Bibliothecam universalem in compendium trahere velint, duobus tribusque libris ex aliquorum consilio illam absolverent. *Matthæus Vayerus*, ut cap. præced. 3. §. 8. diximus, centum librorum Bibliothecam Principi commendavit. At Agrippa non nisi duos commendat. Ita enim ille lib. 3, Epist. 32. *Duos tibi præcipue legendos dabo, unum Latinum Plinium, alterum Græcum Plutarchum. Hi duo (crede mihi) præ ceteris sufficiunt ad reddendum hominem in omni scientiarum genere utraque lingua doctissimum.* Guido Patinus, vir lepidissimus simul & doctissimus, duos adjungit: ita enim in Epistolarum, Gallica lingua scriptarum, sexta: *l' Histoire de Pline est un des plus beaux livres du monde: c'est pourquoy il a esté nommé la Bibliotheque des pauvres. Si l'on met Aristote avec luy, c'est une Bibliotheque presque complete. Si l'on ajoute Plutarque & Seneque, toute la famille des bons livres y sera, pere & mere, ainé & cadet.*

19 CAUSÆ EVERTENTES *Bibliothecas* vel ex hominum *malitia*, vel ex
simplicitate & barbarie, vel ex *superstitione*, vel ex *casibus fortuitis* proveniunt. Non fa-
cile credat aliquis, adeo *malitiosos* esse nonnullos, ut in Bibliothecas grassari velint.
Quod fieri tamen sæpe vidimus vel ab hostium barbarie, vel militum inconsulto
furore. Quot non ex antiquis Bibliothecis profanorum manibus direptæ perie-
20 runt? Quæ non in ipsa Germania nostra passim librorum strages? * Non alio
fato Fuldensis monasterii amplissima veterumque librorum ad miraculum plenissi-
ma, ac totius Europæ celeberrima, ut Melchior Adamus illam in Vita Francisci Mo-
21 dii describit, periit. * Fuit inter *Chinenses* tam flagitiosæ ambitionis Tyrannus *Xius*,
qui ut sibi uni & soli laudem quæreret, omnes libros Sinicos exuri jussit, ut prio-
rum Imperatorum omnium exstinguerentur memoriæ. Hujus tamen infamis fa-
cti aliam causam prætexuit, quam scite expressit Oratione *Lisuas*, Minister ejus pri-
marius, ut videre est apud Martinum Martini *lib. 6. pag. 239.* ubi historiam omnem
recenset, & artificium, quo aliqui vetustissimorum librorum fuere servati. Anus
enim quædam libros divisis paginis ad domus parietes agglutinavit, unde postea,
velut Hippolyti membra, laciniæ illæ in libros collectæ, atque ita fatali flammæ
ereptæ. Vidimus, & apud Romanos in libros optimos ita sævitum fuisse. Hoc
scilicet Aristoteles, cum de optima politia disputat, ait proprium esse Principum,
qui animi sui libidine potentia abutuntur sua: *μήτε σχολὰς, μήτε ἄλλους συλλόγους
ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχολαστικοὺς, neque scholas, neque conventus aliquos scholasticos fieri concede-
22 re.* * Sæpe & *barbaries* & *ruditas* hominum evertit Bibliothecas. Quando enim gentes,
nullis literis & artibus assuetæ, in libros incidunt, vel spernunt, vel ut inutilem sarcinam
23 abjiciunt; quod sæpe factum historiæ testantur. * Ex illa ruditate, si pietatis co-
lore tincta sit, *superstitio* oritur, quæ libris ob malarum artium aut corruptelæ me-
24 tum internecioni fuit. * Ea Peruvianorum vetustissima monumenta literis Hiero-
glyphicis scripta, cum occuparent terras illas Hispani, quod Monachi imperiti pro chara-
cte-

racteribus Magicis haberent, perdidit, teſte *Ynca Garcillaſſo della Vega*, qui Yncarum
hiſtoriam, ipſe ex Regia familia oriundus, ſcripſit. Vehementer ille horum monu-
mentorum jacturam deplorat, unde omnis gentis hujus origo peti potuiſſet.
* Ego in illam ſum opinionem adductus, ut ex Hieroglyphicorum uſu de origine 25
totius Americanæ gentis judicari poſſe exiſtimem. Peruvianorum in America Au-
ſtrali, Mexicanorum in Septentrionali, potentiſſima gens eſt. Utraque Hierogly-
phicis literis uſa eſt. Illa ab Ægyptiis vicinioribus, olim forte in has terras dela-
tis, illas habuit, quod cultus ſolis utrique genti communis ſimiliter confirmare vi-
detur. Hæc vicinos Chinenſes & Japonenſes habet, qui & ipſi hodieque Hiero-
glyphicis literis utuntur. Ut ergo ex his orbis noſtri partibus totus ille novus
orbis propagatus videatur. Accedit optimus politici regiminis utrobique ſtatus,
qualis a cultioribus gentibus derivatus videtur, quodque illæ ipſæ Americanæ gen-
tes externam originem antiqua traditione profiteantur. Quæ barbaræ & ſylve-
ſtres illic nationes ſuperſunt, incertis ab illis ſedibus jam olim divagatas credibile
eſt. Sed nos alieno loco allatam conjecturam ulterius expendendam ſeponimus.
Eam ob ſuperſtitionis cauſam libri Græci Latinique ſermonis per omnem Africam
ſuperſtitioſi alicujus Caliphæ juſſu aboliti, narrante Joanne Leone lib. 1. Hiſtor. A-
fricanæ. * Quot non Religionis diſſidia Bibliothecas & libros peſſum dedere! 26
Rem enim DEO gratam facere ſe putarunt, qui hæreticorum inſtrumenta, libros
extirparent. Selectiſſima Bibliotheca Londinenſis Carmelitarum, meris MStis con-
ſtans, a Reformatorum tumultu periit, referente Pitſeo. Idem zelus optimam
Franciſcanorum Bibliothecam in Anglia, & in illa incomparabiles Rogeri Baconis
libros abolevit, teſte Antonio Wood in Hiſtoria & Antiquitatibus Oxonienſis A-
cademiæ. In Gallia periit per Reformatos Bibliotheca Abbatiæ de S. Dionyſio, ut
refert Autor antiquitatum Pariſienſium, anno 1640. editarum. Rami Bibliotheca
in tumultu illo Lanienæ Pariſienſis miſere diſſipata, de quo extat querela Nancelii.
In Ducatu Burgundico celebris Bibliotheca Ordinis Cluniacenſis, MStis libris ple-
niſſima, per Calvinianos periit, teſte Lundorpio in Continuatione Hiſtoriæ Slei-
dani: item Petri Montaurei Bibliotheca præcipue Mathematicis Græcis, majorem
partem manuſcriptis, & ipſius Montaurei ſtudio emendatis, de qua Thuan. ad ann.
1572. * Superſtitio nobis invidit pulcherrimos illos Lyricos Græcos, quorum ſin- 27
gulare fatum notavit Paulus Colomeſius *in Cimeliis ſuis literariis, cap. 15.* ex Petro Al-
cyonio. Is enim in libro de Exilio, quem majori ex parte transſcriptum ferunt
(quod obiter indicat) e M. Tullii libris de Gloria: *Audiebam puer* (ita loquitur apud
Alcyonium Joannes Medices, poſtea Leo X.) *ex Demetrio Chalcondyla, Græcarum re-
rum peritiſſimo, Sacerdotes Græcos tanta floruiſſe autoritate apud Cæſares Byzantinos, ut in-
tegra illorum in gratiam, complura de veteribus Græcis Poëmata combuſſerint, imprimisque
ea, ubi amores, turpes luſus & nequitiæ amantum continebantur, atque ita Menandri, Di-
philii, Apollodori; Philemonis Alexis fabellas, & Sapphus, Erynnæ, Anacreontis, Mim-
nermi, Bionis, Alcmanis, Alcæi carmina intercidiſſe: tum pro his ſubſtituta noſtri Na-
zianzeni Poëmata, quæ etſi excitant animos noſtrorum hominum ad flagrantiorem Re-
ligionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem & Græcæ linguæ ele-
gan-*

gantiam edocent. Turpiter quidem Sacerdotes isti in veteres Graecos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & Religionis maximum dedere testimonium. Hæc ex illo adducere
28 prolixius visum est, cum de causa jacturæ illius non constet omnibus. * Quæ non hominum culpa, *casibus* sæpe *fortuitis*, incendiis, aquis, pessum ivere Bibliothecæ? quarum Catalogum nectere possemus, si juvet infandos renovare dolores. Recentia sunt & novissima exempla Bibliothecarum insignium, quæ incendio Londinensi perierunt, Bibliothecæ Scorialensis, in qua MStorum copia maxima, privatarum etiam, ut Cl. Thomæ Bartholini, qui jacturam ejus singulari libello de incendio Bibliothecæ suæ deploravit, damnaque tam sua, quam publica illic detexit; & novissime Hevelii, cujus tot lucubrationes & machinæ cum incomparabili rei mathematicæ damno perierunt. Recenset & Ludovicus Jacobi in libro suo de Bibliothecis, p. 606. 629. 630. 631. 664. aliquas, quæ incendio absumptæ: ne quid nunc de veteri illa Alexandrina, de Constantinopolitana, aliisque dicam, quarum in
29 omne ævum jactura deploranda est. * Si quem juvat etiam amissorum thesaurorum infelix memoria, legat Michaëlem Neandrum, in doctissima illa Præfatione, Grammaticæ Græcæ Erotematibus præmissa, ubi inter multa alia ad rem litera-
30 riam spectantia agit de Bibliothecis deperditis & noviter instructis. * Solari etiam desiderium nostrum utcunque poterit, si in lucem aliquando prodibit JOANNIS BAPTISTÆ FERRETII, qui Musam lapidariam antiquorum publicavit, *Bibliothecarum deperditarum Opus*, quod molitur, ut ex præfat. ad Lectorem in Musam lapidariam discimus. Proponit illic, ut promittit, non Bibliothecas tantum, sed & perdita Opera tam Græcorum, quam Latinorum, in quo numerus ad centum mil-
31 lia ascendit. * Fortassis etiam JULIUS PFLUG, quem de *fatis Bibliothecarum* librum moliri Catalogus Francofurtensis de anno 87. memorat, aliqua hujus argu-
32 menti proponet. * Meursius jam olim *Bibliothecam Græcam*, aliamque *Atticam* scripserat, (*i*) ut ille in lectionibus Theophrasteis cap. 1. & lib. de fortuna Atheniens. cap. 3. & 8., & præfatione Græciæ ludibundæ testatur; quibus Græcorum & Atheniensium scripta etiam deperdita recensuit, quæ nunquam in lucem edita Opuscula memini, neque eorum in Bibliotheca Belgica meminit Valerius Andreæ. De Bibliothecis deperditis videri etiam Spizelius potest in dissertat. præliminari Arcan. Biblioth. §. 12.

CAP. VI.

DE BIBLIOTHECARIIS ET NOTITIA BIBLIOTHECARIA PARANDA.

§. 1. *Bibliothecariorum olim amplissimum munus.* 2. *Sacerdotes apud Hebræos.* 3. *Demetrius Phalereus, Alexandrinæ Bibliothecæ præfectus.* 4. *Ejus successores.* 5. *Biblio-*

(*i*) De Joh. Meursii, Senioris, *Bibliothecis, Græca & Attica*, utraque ἀνεκδότῳ, plura suggeret *Homonymoscopia* nostra, *Sect. IV. c. 3. §. 6. p. 909. 910.*

bliothecarii apud Romanos. 6. Bibliothecarii apud Francos. 7. 8. 9. Cancellarii, Notarii, Secretarii, Chartophylaces. 10. Magistri Bibliothecarum & Bibliothecarii differunt in Gallia. 11. Cimeliothecæ, Gazophylacia nummorum addi Bibliothecis solent, quæ hodie Musea vocantur. 12. Notitia Bibliothecaria quomodo paranda. 13. Notatur Verdierus, qui studium Bibliothecarium improbat. 14. Autores de Bibliothecis. 15. Libri & monumenta antediluviana. 16. Columnæ Sethi. 17. Liber Enochi. 18. Postelli de eo magnificum judicium. 19. De ipso omnia incerta. 20. Liber in Peirescii Bibliotheca hoc titulo non est Enochi, sed alterius autoris. 21. Ludolphi de eo judicium. 22. Boulduci temeraria asserta. 23. Libri antiquiores postdiluviani. 24. Pentateuchus, an & libri ante illum. 25. Benjaminis Tudelensis de Bibliotheca primi & secundi templi traditio. 26. Bibliotheca Abyssina X. mille librorum fabulosa. 27. Salomonis libri absconditi. 28. LXX. de Cabala commentarii Esdræ. 29. Bibliothecæ Rabbinicæ. 30. Ægyptiorum magnificæ Bibliothecæ & structura. 31. Chaldæorum antiquissima monumenta. 32. De Pseudo Berosi antiquitatibus disquiritur. 33. Annius Viterbiensis, defensus a Thoma Mazza & Fr. Macedo. 34. Bibliothecæ Persarum aliarumque gentium. 35. Excerpta Bibliothecaria quibusvis literatis suadentur. 36. Excerpta Bibliothecarum quomodo instituenda. 37. Collectanea de Judiciis Autorum. 38. Laus Hieronymi Welschii. 39. Ejus libri, ad rem Bibliothecariam pertinentes.

Subnectemus aliqua de BIBLIOTHECARIIS, qui Bibliothecæ vel curam 1
habent, vel illi opera sua inserviunt: quorum amplissima olim dignitas fuit. Destinabantur enim huic muneri rerum omnium interiore scientia præditi, qui & judicare bonos libros, & ex istis thesauris, velut e quibusdam horreis, in publica commoda multa depromere poterant, & sui etiam ingenii locupletare divitias, reipublicæ feliciter impendendas. * Apud *Hebræos* Sacerdotibus librorum 2
sacrorum cura commissa fuit. Erant in Synagogis ὑπήρεται, qui librum legis custodiebant, & ex eo prælegebant; quod in Ecclesia Christiana faciebant ἀναγνῶσται, qui erant e Diaconorum ordine, de quibus Grotius ad Lucam cap. 4. vers. 20. * Præfuit *Alexandrinæ* Philadelphi Bibliothecæ Demetrius Phalereus, Vir doctissi- 3
mus, Philosophus, Orator præstantissimus, Theophrasti etiam discipulus, (*k*) cujus hodie aureus extat περὶ ἑρμηνείας liber, qui cum male haberetur in patria: summa apud Athenienses florenti gratia, ut CCCLX. statuæ virtutis & meritorum ergo positæ ipsi fuerint, fortuna ita mutata fuit, ut in Ægyptum exulandum illi fuerit: ubi amicis Regis Ptolomæi adscriptus Bibliothecæ curam gessit, & omni rerum copia abundavit. Huic incomparabili Bibliothecæ ut vivus quidem præfuit, ita plures tamen admissi ex omnibus

(*k*) An Demetrius Phalereus Bibliothecæ Alexandrinæ præfuerit, veriusque Libri περὶ ἑρμηνείας sit Autor, adhuc sub judice lis est. Negant utrumque Philologi inter modernos plurimi atque ἐξοχώτατοι, quorum Indicem, & Argumenta haud contemnenda, *Homonymoscopia* nostra, *Sect. II. c. 3. §. 22. & 23. p. 297-303.* exhibet.

bus terris viri docti, qui illic communi victu alebantur. Præfuerunt huic muneri
4 olim in *Ægypto* Sacerdotes. * Insecuti postea Demetrium in isto munere viri doctissimi, e quibus fuit Zenodotus Ephesius, cujus mentio fit apud Auson. *carm. 11. de Professoribus Burdigalensibus & præfat. in ludum 7. sapientum.* Callimachus Cyrenæus, Poëta inter Græcos nobilis, cujus præclarum Opus de origine & migrationibus populorum, conditoribus & legibus urbium intercidit, quique libros pene infinitos scripserat. Quemadmodum scilicet inter pecunias & thesauros versanti facile ex ipsa administratione congeruntur nummi; ita inter libros ætatem consumenti viro docto libros scribere non difficile est, cum tot ante oculos positæ segetes ad messes & spicilegia invitare videantur. Hic a Jonssio *de script. Hist. Phil lib. 1. c. 18.*, ubi seriem præfectorum Bibliothecæ Alexandrinæ recenset, omissus est. Statim enim ille Zenodoto Eratosthenem subjicit. Etiam ille Cyrenæus fuit, Callimachi discipulus, a varia doctrina πένταθλος dictus, & Philologi sibi nomen vindicavit, teste Suetonio *de illustribus Grammaticis cap. 10.* Præfuit & huic Bibliothecæ Apollonius Rhodius, vir ob Argonauticum carmen celeberrimus.

5 Fuere apud *Romanos*, etiam antequam Bibliothecæ struerentur, quidam actorum publicorum & legum custodes: asservabantur in æde Cereris plebiscita ab Ædilibus plebis, a Quæstoribus urbanis postea in ærario reposita. Librorum, tabularum censura committebatur Ædilibus Curulibus, Triumviris executio in libros damnatos data, Censoribus quoque arbitrium in libros erat. Duumviri a Tarquinio creati libros Sibyllinos custodiebant. Mutata Republica M. Varroni a J. Cæsare Bibliothecarum colligendarum negotium datum est, & Pompejus Macer ad ordinandas designatus. C. Julius Hyginus, ob antiquitatis notitiam Polyhistor vocatus, ab Augusto Bibliothecæ Palatinæ præfectus. Videmus ergo jam ab omni ævo doctissimis, & qui erant ὑπείροχοι ἄλλων, Bibliothecas, ingeniorum, animo-
6 rum & sapientiæ thesauros, fuisse commissas. * Apud *Reges Franciæ* dignitas illa non exigua erat, quam sub Carolo M. obtinuit Gernandus. In Synodo Ticinensi Anno 876. subscribit Hilduinus, Abbas S. Dionysii & Bibliothecarius Caroli Calvi. Fuit & Ebo, Archiepiscopus Remensis, Bibliothecarius, ut patet ex Caroli C. Epistola ad Nicolaum PP. ubi ait, illum a parente, Ludovico Pio, adhuc Aquitanico rege, fuisse constitutum.

7 Qui in *Ecclesia Romana* Bibliothecæ præerat, teste Onuphrio Panvinio tractatu de Bibliotheca Vaticana, *Cancellarius* vocabatur; cujus ille munus describit: Bibliothecam & omnia ejus volumina accuratissime custodire; Bullas sive diplomata, vel Epistolas decretales Pontificum, scribere, & si opus erat, dictare; Acta Conciliorum & Synodalia exscribere & conservare; tandemque apud Romanam Pontificem omnia præstare, quæ sedis Apostolicæ Cancellarii nostro tempore faciunt. Erat vero olim Cancellariorum non ista dignitas, quæ postea fuit; de cujus nominis prima origine, variaque acceptione, dignitatis incremento, legendi omnino sunt Casaubonus in Flavii Vopisci Carinum loco illo: *Præfectum urbi unum ex Cancellariis suis fecit, quo fœdius nec cogitari potuit aliquid, nec dici;* Et Salmasius, qui luculentius omnia excussit,

excussit, & in nonnullis a Casaubono dissentit. Comparari possunt, qui honestiore ex iis loco erant, cum scribis nostratibus, aut qui a secretis sunt. * Tum vero, cum Bibliothecæ præerant, *Archivariis* nostratibus similes erant: nam curæ 8
actorum publicorum Bibliothecæ cura accessit, cum illa ab uno commode ordinari potuerit. Adeatur Onuphrius Panvinius ipso illo sæpius citato loco, ubi ait: *Conveniens visum fuit, ut is potissimum esset Papæ amanuensis, scilicet scribarum Princeps, vel a secretis, qui etiam Pontificiam Bibliothecariam, quæ tunc erat, velut Cancellaria quædam, sive, ut nunc loquimur, secretaria, tractaret: nostris vero temporibus hæc munia sunt divisa.* Idem Panvinius libro de Rebus Lateranensibus Vice-Cancellarium Ecclesiæ Romanæ ejusdem semper fuisse Bibliothecarium, & postremum, qui sanctus est utroque officio sub Bonifacio VIII, Benedicto II. & Clemente V, fuisse Papinianum, Episcopum Parmensem. Nam *Notarii* & *Secretarii* olim illi fuerunt cum Episcopis pari dignitate, de quibus Leonardus Aretinus Epist. *lib. 5. pag. 225.* ubi Secretarios honore & dignitate excellentiores Advocatis esse contendit. Post hunc ait nullum Vice-Cancellarium præfuisse Ecclesiæ Lateranensi, sed Romana curia trans Alpes in Gallias a Clemente traducta, novaque Bibliotheca Pontificia Avenione constituta, Vice-Cancellarii munus a Bibliothecario distinctum fuisse. Demum Sixtum IV. nova in Vaticano Bibliotheca constructa, officium Bibliothecarii a Sacristæ munere, cui adjunctum fuerat, distinxisse.

Fuere & sui Ecclesiis Cathedralibus Bibliothecarii, qui libros Ecclesiasticos custodiebant, & literas & diplomata Episcoporum describebant. Extat Valentiniani, Valentis & Gratiani AAA. constitutio *lib. 14. tit. 9. Cod. Theod. de studiis liberalibus Urbis & Romanæ & Constantinopolitanæ*, qua Bibliothecæ cura idoneis hominibus de Clero committitur. Sed fuit chartarum & publicarum literarum cura & olim & postea distincta. Qui Romæ fuerint Actorum publicorum custodes, notum est. Legendus est Bonifacius de Archivis c. 8. * Vocabantur in Ecclesia orientali 9
Chartophylaces, qui & Bibliothecæ simul & Archivis præerant, de quibus legi possunt, quæ Carolus de Fresne in Glossario suo congessit.

Apud *Gallos* distinguebantur nomina illorum, qui Bibliothecæ præerant; sunt 10
enim in Regia Bibliotheca *Maistres de la librarie*, & Magistri Bibliothecæ, viri, in illustri dignitate constituti, & Bibliothecarii minores, de quibus Ludovicus Jacobi, *Tr. de Biblioth., cap. 83.* videri potest. Magistri Bibliothecæ fuerunt Guilielmus Budæus, qui præterea libellorum supplicum Magister fuit, Petrus Castellanus, Petrus Montaureus, Jacobus Amiotus, Thuani, pater & filius, Hieron. Bignonius, celeberrima nomina. Apud antiquos etiam servis hæc cura demandata fuit, deque illis Pignorius in libro *de Servis p. 108. sqq.* pluribus egit. De Bibliothecarii officio multa Hottingerus in Bibliothecario quadripartito.

Solet quoque Bibliothecariæ curæ addi nummorum, marmorum vetustiorum 11
& rariorum naturæ collectio, ut omnia illa, quæ ad ingenii culturam pertinent, uno loco congerantur. Quicquid enim vel rerum natura sinu suo recondit, quicquid tem-

temporum & ſeculorum characterem exhibet, ut marmora & nummi, illud cum ſcientiarum arcanis, quæ libris continentur, recte conjungitur. De nummis, cimeliis, naturæ arcanis, catalogi non pauci extant. Qui naturæ rariora collegerunt, ſub nomine *Muſeorum* illa publicarunt, quorum enarrationem univerſalem inſtituere voluit *Croix de la Maine,* teſte Ludovico Jacobi, Tr. de Biblioth. p. 674. quæ, ut puto, una cum ejus Bibliotheca univerſali, quam moliebatur, periit. Extant integri de naturæ rarioribus libri Calceolarii, Septalii, Aldrovandi, de quibus in phyſicis plura. Multa talia muſea notavit Ludovicus Jacobi in Tractatu de Bibliothecis, & in Itinerario ſuo Monconiſius. Eſt & Italus aliquis, qui Muſeorum & Cimeliothecarum integram hiſtoriam promiſit. Sed de his ſuo loco.

12 Procedimus ad Bibliothecas ipſas, quas accuratius noſſe Bibliothecarius, id eſt literatus ac Polyhiſtor, debet. Cum enim omnis doctrina vel per mortuos, vel per vivos magiſtros, propagetur, vivi facile intereant, mortui immortales ſint, nec niſi per ipſos vivos magiſtros habeamus, neceſſaria illarum cognitio eſt Polyhiſtori. *Tenenda* ergo eſt omnis *Hiſtoria Bibliothecaria,* quæ his præcipue abſolvitur capitibus: (1) Cognitione Bibliothecarum priſci novique temporis, quæ olim extiterunt, hodieque ſuperſunt, publicarum, privatarum. (2) Autorum, qui libros recenſent,
13 collectione & collatione diligenti: * Et quidem quod ad primum attinet, præmonendum eſt, inſanire illos, qui rei Bibliothecariæ ſtudium vituperant & diſſuadent; e quibus *Claudium Verdierum* nomino, Antonii filium, hominem propemodum inſanum, qui in recenſione Autorum, audaci, ridicula & ſtulta (nam in omnibus, etiam optimis, quærit, quæ notare poſſit) p. 168. miſera plane, & jejuna declamatione, omnem curam Bibliothecariam, ut rem inutilem, ſtolidis ac ineptis rationibus damnat. Non eſt operæ pretium nugis illis immorari: ſunt enim non ſani hominis verba, ſed furentis μεμεθυσμένα ῥήματα. Extremum dementiæ argumentum eſt, omnia quæ exquiſitioris judicii viri aut invenerunt aut approbarunt, improbare. Ex hoc libro, ut ex ungue Leo, æſtimari voluit, æſtimanda ex unguiculis felis literaria

14 Sed mittamus hominem, & quod res eſt, agamus. * *De Bibliothecis* antiqui novique temporis in univerſum aliqui *ſcripſere,* ſed ita ſcripſere, ut multa aliis poſt ſe commemoranda relinquerent. Sumſit ſibi argumentum hoc tractandum Ludovicus Jacobi, Carmelita, cujus jam ſæpius mentionem fecimus. Poſt illum Lomeierus, Galleſius, de quibus ſingulis peculiari capite judicium noſtrum exponemus. Propoſuerat quoque idem ſibi argumentum Joſephus Maria Suareſius, Vir doctiſſimus, cujus illa τῶν βασιλικῶν notitia hiſtorica extat, referente Ludovico Jacobi, Tr. *de Biblioth. c. 87. p. 613.* cum quo ille communicaturum ſe promiſerat, quæ in Opere illo affecta habebat. Verum negotiorum mole oppreſſus non potuit extremam huic labori manum admovere, neque quicquam earum chartarum ad Ludovicum Jacobi pervenit.

15 Qui ab ovo Bibliothecarum hiſtoriam ordiuntur, cum ipſis mundi natalibus, cumque ipſo Adamo natam librorum ſcribendorum originem ajunt. Certum eſt jam

jam ante diluvium fuiſſe aliquam rationem conſervandæ rerum memoriæ. Nolo hic adducere, quæ de Adamicis literis ac monumentis nobis narrant Rabbini. * Columnas a Setho fuiſſe poſitas ajunt, quibus artium principia fuerint exſculpta, 16 quarum alteram ſuo tempore in Syria ſuperſtitem fuiſſe, Joſephus autor eſt, *lib. 1. Antiq. Judaic. c. 4.* Quod enim ab Adamo ipſo duas tabulas confectas quidam exiſtimant, quibus ſcripſerit initia creationis, lapſum hominum & promiſſionem divinam, atque has tabulas exiſtiment, tanquam templum, fuiſſe, certi loci ſignum, in quem ſolitus eſſet convocare ſuam Eccleſiam, & ubi ſacrificia facta ſint, & recitata doctrina, illa, cum nullo autore certo dicantur, merito inter conjecturas refert Cl. Bœclerus Exercitat. in Joſeph. Antiq. Judaic. ubi de Inventoribus primis artium, quorum apud Joſephum mentio fit, diſquiritur. Jam ante diluvium in reſpublicas coaluerunt hominum ſocietates: nam agnoverunt antediluviana imperia Chaldæi vetuſtiſſimi, & recenſentur eorum nomina a Beroſo & Apollodoro, quod fragmentum Euſebio inſeruit Scaliger. Sunt & Ægyptiorum & Arabum Monarchæ ante-diluviani, de quibus vide Rupert. Obſ. in Beſold. Synopſ. c. 2. p. 16. & Marsham. in Can. Chronologici *προκατασκευῆ*. Ac diſtinguitur totum illud tempus *εἰς χρόνον ἀβασίλευτον καὶ εἰς χρόνον βασιλέων*, tempus ſc. illud, quo nulli erant Reges, cum inter familias adhuc ſubliſteret imperium, & illud, quo regnatum fuit. Non ergo veroſimile eſt, per tantum temporis ſpatium, torque annorum decurſum, ſine memoriis rerum actarum fuiſſe homines. Fuiſſe libros vel ex Juda, Enochi librum citante, diſcimus. Ideoque & libri in unum collecti fuere.

Quod ENOCHI *librum* attinet, varia ſunt incertaque omnia, quæ de eo memorant: nam quæ hodie ſuperſunt fragmenta, nemo facile genuina credet, de quibus legi poſſunt, quæ habentur apud Bangium in *Cœlo Orientis Exercit. 1.* Cun. *lib. 3. de Republ. Hebr. c. 1.* Druſium *in Henocho.* Dorſcheum *in diſſertatione de Prophetia Enochi.* Hackſpan. Diſp. *de Dæmonum Angelorumque nominibus.* Maderum *de ſcriptis & Bibliothecis Antediluvian.* Schotanum *in Bibliotheca Hiſt. Sacræ de prim. mund. ætat. p. 83. & ſeqq.* Heideggerum *in Hiſtoria Patriarcharum Exerc. 10.* ubi *νοθεία* fragmenti, quod Scaliger ad Euſebium produxit, undecim argumentis oſtenditur. Memorantur autem libri ab Enocho ſcripti diverſorum argumentorum. Eſt *Propheticus*, eſt & *Phyſicus*, quem apud Æthiopes in Regno Reginæ Sabæ extare Abyſſina lingua, teſtatur Genebrardus Chronol. p. 14. * Guilielmus Poſtellus, *in libro de Ori-* 18
ginibus, ſeu de varia & potiſſimum Orbi Latino incognita aut inconſiderata hiſtoria, in quo totius ſe Orientis myſteria proditurum minatur, ſuper Noachi & Henochi libris, ſed ipſi non inſpectis, ex interpret. Sacerdotis Æthiopis, novas & inauditas ſententias fundat. * Non deſunt, qui mirabilem in illo ingenii vim per omnia diffuſam 19
agnoſcant; nam Florimundus Remondus *lib. 2. de Origine hæreſium c. 15.* virum maximum omnium vocat, quos ſeculum noſtrum produxit; multa quoque in ejus laudes adducit Joann. Steph. Menochius in libro, Italica lingua ſcripto, cui titulus *Trattenimenti eruditi part. 3. c. 91.* * Refert & in Peireſcii, magni illius librorum vena- 20
toris, Vita Gaſſendus: Illi ab Ægidio Lochienſi e Capuccinorum familia ex Ægy-

pto redeunte narratum fuiſſe *de Mazapha Einock*, ſeu Prophetia Enochi, idiomate
Æthiopico ſcripta, declarante ea, quæ ad finem usque ſeculi eventura ſunt, in Bi-
bliotheca quadam Orientis latitante. Ideoque Peireſcium accenſum ejus parandi
ſtudio, ut nullis parcens ſumtibus ipſum ſui faceret juris. Ejusdem libri exemplum
21 forte fuiſſe quis credat, quo uſus eſt, ſed alio interpretante, Poſtellus. * Quan-
quam Ludolphus, Vir celeberrimus, *in Hiſtoria ſua Æthiopica, lib. 3. c. 5.*, omnem illius
libri fidem funditus evertit. Namque e Bibliotheca Cardinalis Mazarini, in quam
ille e Peireſciana Bibliotheca translatus, ejus libri exordium, medium & finem per
amicum exſcribi curavit, quæ nihil de Enocho, neque prædictionibus futurorum,
ſed quendam Abba-Bahaila-Michaëlem autorem habuerunt, de myſteriis cœli &
terræ, & de SS. Trinitate, differentem. Georgium Habeſſinum, cujus fidem in re-
lationibus ſuis ſecutus eſt Ludolphus, Precationem Magicam vocaſſe ait, ac plane
negaſſe in Æthiopia receptum; *Tanta vecordia*, inquit Ludolphus, *ſcriptus eſt, ut ſa-
cratiſſimæ Virgini Mariæ Orationes ad filium ſuum* θεάνθρωπον *affingantur monſtrificis nomi-
nibus plenæ, quibus plus quam divinæ virtutes adſcribuntur:* quare a Judæis confictum
exiſtimat. Vellem tamen, quicunque demum ſit, a viro clariſſimo in lucem pro-
tractum, ad quem forte reſpexerunt, qui phyſicum ab Enocho librum ſcriptum
crediderunt: Phyſicum enim de myſteriis cœli & terræ argumentum videtur.
22 * Mireris ſane qua fronte, qua fide Boulducus Capuccinus, *lib. 1. de ſtatu Eccleſiæ
ante-Moſaica c. 14.* pronunciare auſit: *Noa ſcripta Enochi diligenter conſervabat, ac illa re-
poſuit in arca diluvii non minore ſollicitudine, quam Patris Adami & quorundam aliorum oſſa,
ut qui ejus, quem Deus rapuerat, oſſa, quæ ſervarentur, habere non poſſit, ſcripta tanquam ſa-
cratiſſimum pignus ac depoſitum ſibi & poſteritati cuſtodiret, quorum lectione, vel ſolo intuitu,
ad tanti autoris merita divina jugiter conſpectui præſentanda moveretur, quibus juſte irati
Numinis in mortales miſericordiam facilius impetraret.*

23 Sed relinquamus ſua cuique commenta. * Poſt diluvium Pentateucho nihil
antiquius eſſe plerorumque eſt ſententia, quanquam de *Abrahami* quodam *libro*, qui
Liber Creationis inſcribatur, & fundamenta Cabalæ obſcure doceat, Judæi multa tra-
dunt. Unde de Abrahami in Ægypto & India Scholis, ex quibus *Bramines* quaſi
Abramines dicti, multa Poſtellus, qui, neſcio qua fide, *cap. 15. lib. cit.* pronunciat: *Apud
Indos latent infiniti hiſtoriarum & librorum antediluvianorum theſauri, quos nos expectare una
cum Enochianis opus eſt, antequam claritatem abſolutam rerum Moſaicarum cernamus.* Et
tamen in titulo libri origines ſuas ſe ex libris Noachi & Henochi eruiſſe venditat,
24 quæ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενα eſſe nemo non videt. * In *Pentateucho* libri allegantur
nonnulli illo, ut videtur, antiquiores, ut liber bellorum Domini Num. 2 . v. 14.
Liber pacti Exod. 24. v. 7. de quibus variæ adferuntur ſententiæ, quas recenſet Lo-
meierus, c. 2. Quod in ſceleratæ calumniæ occaſionem trahit infamis Atheiſmi
propugnator, Spinoſa, in *Tractu Theologico-Politico cap. 8.* ubi pluribus argumentis
contendit, Pentateuchum non eſſe a Moyſe ſcriptum, ſed ab alio Autore,
qui laudat illic libros bellorum Domini & librum pacti, a Moyſe conſcriptos,
quibus

quibus responderunt veritatis divinæ hyperaspistæ. Videmus in sacri Codicis li-
bris multos alios passim laudari, quorum memoria nunc plane ac ipsis Judæis
periit, de quibus Lomeierus cap. 3. Neander Præfat. Erot. Græc. linguæ. * Me- 25
minit & Benjamin Tudelensis *in Itinerario suo* Bibliothecæ librorum primi & secun-
di templi, quam extare in ripa Euphratis apud sepulchrum Ezechielis Prophetæ
ait. Fabulosum hunc Autorem omnes habent. Sed tamen Petrus della Valle *in
Itinerario suo* hujus sepulchri meminit, quod adire, nescio quibus obstaculis impedi-
tus, neglexit; licet de Bibliotheca nihil. * Magnifica multa de numerosissima X. 26
millium librorum Bibliotheca, apud Æthiopiæ Imperatorem, nonnullis narrantur.
Sed Ludolphus in Historia sua Æthiopica, *lib. 4. c. 1.* suaviter ea somnia ridet, qui
familiari cum Gregorii Abyssini conversatione omnia ejus regni arcana perscruta-
tus est; paucissimos illic libros nominat, e quibus 1. Gloria Regum, in quo Histo-
riæ Reginæ Sabæ aliæque plures leguntur. 2. Chronicon. 3. Liber Philosophiæ,
cujus aliquod in Æthiopia pretium est. 4. Scala vocabularium. Nulla vero ex il-
lis mysteria speranda Ludolphus, ex insigni hominum in philosophia ac medicina
ruditate, probat, cujus aliquot ille documenta adducit. Non equidem negaverim,
omnia ignota pro magnificis sæpe haberi, & a multis mysteria fingi, ut mirabilia
dixisse videantur: sed tamen & multa in abscondito etiam ultra hominum suspicio-
nes latere, certum est. * *De Salomonis libris* alicubi eos extare fama est. Suidas in 27
Ezechia illum librum ἰαμάτων παντὸς πάθους scripsisse perhibet. Joannes Picus,
Comes Mirandulanus, testatur, scriptum esse a Salomone librum, cui titulus *Sa-
pientia* sit, non qui nunc in manibus sit, Philonis Opus, sed alterum Hierosolymi-
tana sacratiore lingua compositum, in quo ipse Salomon, naturæ rerum interpres,
omnem se illiusmodi disciplinam fateatur de Mosaicæ legis penetralibus accepisse.
Salomonis *Herbarium* Arabica lingua in paucissimorum quorundam manibus esse,
nonnulli volunt, unde magna in arte medica miracula patraverint. * Quanto non 28
desiderio multi in libros illos *LXX. Esdræ de Cabalisticis secretis* feruntur? quos alicu-
bi tamen extare, credibile est. Multa sunt in his scriptis Judaicis mysteria rerum
naturalium ac secretioris Metaphysicæ recondita, quæ imperitis hominibus, ut nu-
gatoria, videntur. * De Rabbinicis scriptis legendus est Buxtorfius, Plantavicius, 29
Hottingerus, & qui nondum omnibus innotuit, Julius Bartoloccius, Abbas Con-
gregat. S. Bernard. Ord. Cisterc. Romæ in Monasterio S. Prudentianæ, qui edi-
dit *Bibliothecam Rabbinicam,* Opus trium voluminum, in quo maximam partem,
ex Bibliothecæ Vaticanæ Hebraica cum Catalogo editorum librorum recenset,
& multa de ætate Autorum, genere scribendi & materia annotat.

Apud *Ægyptios*, quorum antiquitates non cum Græcis tantum, sed & cum He- 30
bræis ipsis, ultra quam per religionem permitti poterat, contendit Marshamus in
doctissimo Canone suo Chronologico, jam tum ab omni ævo Bibliothecas fuisse, non
facile aliquis negaverit. Præterquam enim, quod Josephi testimonio maximam sem-
per curam Actorum publicorum habuerint, quibus cura librorum semper conjuncta
est; illud non obscuro argumento est, quod Græcorum Philosophi, qui præ reliquis
sapue-

sapuerunt, ex Ægypto, a Sacerdotibus, rei literariæ ac librorum perpetuis custodibus, arcaniores hauserint scientias. Videndus de Ægyptiis Bibliothecis & re literaria est Diodorus Siculus *lib. 1.* ubi de Osimandyæ Bibliotheca & magnifica operum structura, quæ non immerito Kircherum *in Turri Babel. lib. 2. Sect. 3. c. 3.* in admirationem rapit: *Hac ego opera*, inquit ille, *si paulo penitius considero, ausim sancte affirmare, hosce summi ingenii homines, uti nihil eos humanarum scientiarum latuit, ita earum ope humanis quoque operibus majora præstitisse, cum vel in una fabrica efformanda omnes artes & scientias Physicam & Mathematicam conspirasse videam. Quis hodie simile quid attentare audeat, nisi totius naturæ consultus, nisi totius Arithmeticæ, Geometriæ, Opticæ, Astronomiæ, Mechanicæ, Staticæ, ceterarumque artium doctrinis eruditus!* Quod si ergo tanta artis perfectio in illis operibus fuit; quos non in tam splendido domicilio sapientiæ thesauros latitasse credibile est? Opera enim de magistris & doctrina, quæ libris illis continebantur, testabantur.

31 Apud *Chaldæos* quoque, rerum omnium curiosissimos homines, magnam rei literariæ & librariæ, ac antiquissimorum monumentorum curam fuisse, certius est, quam ut a quoquam negari possit. Quæ ex illis fragmenta habemus, ceterorum

32 historicorum tempora longe antecedunt. * BEROSUS, Sacerdos Chaldæus, (cujus filiam Sibyllam, quæ postea Cumas venit, Justinus Martyr in Parænes. ad Græcos pag. 34. lit. E. facit, quo tamen insigni Anachronismo Montacutius in Analect. Ecclesiast. exercit. 4. illum liberat, ab Glossatore inepto illa verba interjecta judicans) paulo ante principatum Alexandri Magni *libros III. rerum Chaldaico-Assyriacarum* scripsit, quem antiqui Autores passim laudant. Josephus in Antiquitatibus Judaicis passim ejus meminit: cui pares sunt Manetho & Metasthenes, vel potius Megasthenes, Ægyptiacarum, Persicarum, aliarumque rerum scriptores, quorum omnium fragmenta diligenter collegit Scaliger in Opere suo Chronologico.

33 * Qui libri cum ab omnibus desiderarentur: L. JOH. ANNIUS VITERBIENSIS, Ordinis prædicatorum, Anno 1437. natus, Vir linguæ Latinæ, Græcæ, Chaldaicæ, Arabicæ eruditus, & antiquitatis studiosissimus, quibus elogiis Neander in Italia sua eum effert, Berosi quinque libros cum aliis quibusdam in lucem produxit, commentariisque illustravit. Sed jam dudum ab eruditis adversus hunc Annium, ut veteratorem & falsarium, conclamatum est, & illa producuntur argumenta, quæ elidi nulla ratione possunt, de quibus legendus Tilemannus *in Disc. Philolog. de Historicorum delectu p. 76.* & Vossius *de Historicis Græcis lib. 1. cap. 22.* Non desunt tamen, qui modestius de hoc scripto ejusque autore censendum esse existimant, & aliquid tamen in illo veri sibi deprehendere videntur. (*l*) In quibus

(*l*) De Beroso Annii notari etiam meretur judicium Thomæ Reinesii, Medici & Polyhistoris κριτικωτάτου, in Epistola, ad Jos. Clauderum A. 1646. exarata, quam ejusdem Epistolis, ad se scriptis, Joh. Vorstius præfixit, p. 1. 2. 3. obvium. Statuit is, *non omnia, quæ in Beroso, licet Annius eum interpolaverit, hinc inde leguntur, esse conficta, sed quamplurima consentire cum profunda antiquitate: Berosum verum & genuinum cum Anniano pariter incedere, & ab eo esse segregandum: latere in isto sterquilinio pretiosas gemmas, quæ alibi*

quibus David Chytræus *lib. de lect. Hist.* Munsterus *lib. 5. Cosmograph. cap. 8.* qui temerarium quendam genuinis & veris Berosi laboribus aliquid lolii immiscuisse judicat, Annium vero a falsi suspicione excusat. Dionysii quoque Gothofredi, in *præfat. Historicor. antiquor. Rom.* benignior de illis Annii Berosianis sententia est. Quæ etsi nonnullis contemnenda videntur, ac desperatissima Annii causa plerisque habetur, acerrima tamen inter eruditos viros ante aliquot annos super hoc argumento excitata contentio est. Nam ex ossibus Annii ultor surrexit, ex eodem scil. ordine *Thomas Mazza,* qui Apologiam pro illo scripsit, quem tamen & alius Anonymus Nobilis, alio libro, sed hactenus inedito, refutavit, ut ex Gregor. Leti *Italia regnant. part. 4. lib. 3. pag. 329.* constat. Quod Mazzæ scriptum, quanquam summo studio quæsitum, videre nondum mihi contigit: neque magnopere æstimandum videretur, nisi me *Macedi,* incomparabilis omni doctrinarum genere, maximoque judicio præditi Viri, de quo alibi dicturus sum, autoritas moveret. Ille enim adversus Nobilis Anonymi Invectivam singulari scripto Thomam Mazzam strenue defendit, non alia, quam veritatis causa inductus, ut ex præfatione illa Macedi, quam Gregor. Leti eo in loco apposuit, patet. *Suscepi,* inquit, *defensionem tum studio tuendi Patris Inquisitoris, Mazzæ, innocentiam, tum veritatem, quæ mihi semper cordi est, vindicandi.* De ipso vero opere Mazzæ ita judicat: *Difficile aggressus est opus, quod Apologiam scripsit pro Annio Viterbiensi, sui ordinis fratre, magni nominis viro, ut ejus fidem, a plerisque Autoribus in dubium vocatam, assereret, & ab objectis calumniis vindicaret. In quo certe mirum est, quantum studii & operæ posuerit, quam se ingeniosum & eruditum ostendat, ut prope miraculo legentibus videatur, potuisse in re tam spinosa floride, tam obscura nitide, tam sterili facunde, tam jejuna erudite se gerere: Quod ego opus cum legissem, magnopere sum admiratus.* Eodem in loco hæc habet: *Legeram antea hunc Apologeticum, vernacula lingua scriptum, qui mihi vehementer placuerat, tum propter novitatem operis, tum propter styli granditatem, tum propter dictionis elegantiam, tum præcipue propter copiam eruditionis, eumque judicavi omnibus numeris absolutum.* De Nobili vero illo Anonymo ait, *illum sæpe a scopo & veritate aberrare, & multa carpere & sugillare, quæ vera tamen essent, nec nulla possent ratione impugnari.* Vix credi potest, quanto exarserim illa legendi scripta desiderio, rei novitate motus; neque hactenus tamen voti mei compos factus sum. Multa certe magnifica de illo Viro nos sperare jubet Macedus, *quem ingens præterea opus de Historia veterum Gothorum moliri,* ait, *sic ab illo explicandam, ut non mediocrem ab illius calamo splendorem acceptura sit.*

Redimus ad Bibliothecas nostras: & quidem apud *Persas* Bibliotheca Susiana 34
magni nominis fuit, de qua legatur Diodor. Sic. *lib. 2. cap. 32.* De recentiore illa apud Persas Cosrois Regis legendus est Schickardus *in Tarich. pag. 146.* De ceterarum gentium,

alibi frustra quæremus; inventurum autem eas esse, qui judicio valet, & omne genus Antiquitatum est emensus. Addit tandem se in Beroso Anniano *venerandæ Antiquitatis vestigia, & genuina Berosi Fragmenta, deprehendere, quibus sua Annius, vel alius ante hunc addiderit & inspersërit.*

gentium, Afrorum, Chinensium, Græcorum, Romanorum, antiquis ac deperditis, ac de recentioribus Bibliothecis, integris libris egerunt Autores supra memorati, etsi magna nobis spicilegia, pene dixerim messes, reliquerint. Quoniam vero de Bibliothecis singulatim agere non est nostri instituti, ideoque illa prætermittimus.
35 * Id vero, antequam hoc de re Bibliothecaria argumentum dimittamus, monemus, de notitia Bibliothecaria, singularibus excerptis Bibliothecariis paranda, omnibus, non Bibliothecariis tantum, sed quibusvis literatis, laborandum esse. Latius eorum patet utilitas, quam excerptorum specialium, quæ sub illis continentur; eorumque defectum facile sarcire possunt.

36 Excerpta in Re Bibliothecaria vel uno volumine, vel diversis, institui possunt. Hottingerus in Bibliothecario, *part. 1. cap. 7.*, quatuor indices pro Bibliothecis fieri jubet. 1. Chronologicum, quo Autores secundum seriem seculorum distinguuntur. 2. Logicum, qui secundum materiarum, sibi subordinatarum, nexum disponendus. 3. Theologicum (nam ad Theologiam ille primario respicit), qui nominibus suis omnes Theologos cujuscunque Religionis exhibeat. 4. Grammaticum s. Alphabeticum, quem duplicem iterum esse voluit, realem & personalem, & illum quidem latiorem vel strictiorem, latiorem pro integris tractatibus, strictiorem pro tractatuum partibus. In personali non nomina simpliciter, sed & vitam, personam, actiones &c. strictim describi vult. His indicibus adjungit ulterius Topographicum, qui secundum orbis partes Autores disponit, & Syncriticum, sive Comparativum Autorum, editionum. Sed quantus ille labor futurus, quam etiam in multis non necessarius! Mihi quidem indices Hottingeriani non inutiles pro Bibliothecario, & qui commentationes Bibliothecarias parat, videntur, sed pro viro, qui alia habet agenda, nimis operosi. Quanquam enim Chronologicus index sit utilissimus, eumque ordinem præ ceteris amplexus sit Vossius in libris suis, Topographicus etiam non exigui usus sit, quo labore aliqua ex parte nos Quenstedius levavit; existimo tamen, cum propter res ipsas omnia discantur, consultius fore, si indices reales habeamus, non anxie secundum rerum seriem, sed alphabetico ordine dispositas, in quibus titulis subjiciamus suos Autores, connotatis semper variis editionibus, patria, tempore, ceterisque scitu necessariis, ubi se ultro ingerunt. Ac poterunt memoriæ etiam gratia sine magna difficultate Autores classici & historici seorsim locari notarique in iis variæ editiones, ne semper in vasto quærere acervo illos necessum sit. Hinc Criticos potius, quam Syncriticos Indices super Autores parari velim, quibus colligantur judicia de Autoribus, quæ vel in lectione apud Autores occurrunt, vel quæ inter colloquia cum viris doctis ipsi notamus. Non credat facile aliquis, quantam utilitatem res illa habitura sit.
37 * Eorum exemplum nobis præbent Judicia de Autoribus, ab Anonymo, quem tamen supra nominavimus, in Gallia instituta. Nunc quoque talia Matthiæ Zimmermanni sub prælo de Autoribus judicia esse narratur, quæ nondum vidi. Rudimentum talium excerptorum præbet Magirus in Eponymologio Critico, qui nunc auctior

auctior prodiit liber. Ex conversatione notata judicia Excerpta Scaligeriana & Thuanæa continent.

Omnium ut puto industriam facile superare in hoc genere potuisset Vir nun- 38
quam satis laudandus, GEORGIUS HIERONYMUS WELSCHIUS, Augustanus Medicus, verum Germaniæ nostræ decus, si præclara ista Opera sua in lucem edere potuisset. Mihi certe ingenium hujus Viri admirabile semper visum est. Quas enim ille non disciplinas, linguas, etiam Orientales, conatibus pene Herculeis exhausit? Quod in illo judicium? quam sanum & elegans? quantus humanioris literaturæ apparatus? Ego certe quoties tristes illas e naufragio tabulas, affectorum Operum Indicem, perspicio, toties sane hanc eruditi orbis jacturam deploro, & nunc publice omnes, qui hujus Viri supellectilem literariam possident, obtestor, ne quicquam illarum chartarum perire sinant; typographos vero, ut tineis &
blattis, quicquid earum superest, eripiant, neque publico bono invideant. * Ha- 39
buit ille affectum Opus, ut Schrockius in vita ejus testatur, *Notitiam Autorum Panglottam,* quo in singulis linguarum generibus veteres & probatos Autores, in ceteris meliores, non tantum nominare, sed & præstantiores editiones indicare, & de scriptis ipsis judicia ferre voluit: cujus facti initium ipsi Gerh. Joh. Vossius suggesserat, qui tale quid olim cœperat, amicisque & auditoribus distribuerat; a quibus ipse acceptum plurimum deinde auxit, Græcis nempe & Latinis Orientales quoque addendo. Idem *Historiam Literariam Turcarum* ex MSto Constantinopolitano exhibiturus erat. Idem *Lipsii Bibliothecam, Naudæi Bibliographiam Politicam, Dissertationem de studio liberali, Lindanum de scriptis Medicis notis auctiores, Bibliothecam Medici eruditi, Historiam Medicorum Orientalium & Ideam Chronologiæ Medicorum* edere voluit. Sed illorum omnium spes cum ipso exspiravit.

CAP. VII.

DE MANVSCRIPTIS.

§. 1. *MStorum Codicum pretium.* 2. *Usus eorum, qui jam typis vulgati sunt, eximius.* 3. *Exemplo Codicis Rigaltiani Fabularum Phædri ostenditur.* 4. *Codicum antiquitas ex characteribus deprehenditur.* 5. *Quod nondum præceptis comprehensum.* 6. *Robortelli, Scioppii, Welschii Ars critica.* 7. *Henr. Stephani de Criticis.* 8. *Causaubonus de Criticis librum affectum habuit.* 9. *Salmasii epistola de notis antiquitatis in MStis Codicibus integra adducitur.* 10. *Græci Codices antiqui, quemadmodum & Latini, sine ullo vocum interstitio scripti, sine ullo accentu.* 11. *Solo versu, sive periodo finiebatur oratio.* 12. *Aristophanes primus distinctiones & accentus invenit.* 13. *Quos postea Grammatici antiquioribus Codicibus addiderunt.* 14. *Diphtongus Æ una litera notis recentiorum MStorum.* 15. *Erasmi in Manuscriptis indagandis singularis industria.* 16. *Leonardi Aretini de Quintiliani MSto exultatio.* 17. *Monachi MStorum custodes.* 18. *MSta in lucem protrahenda.* 19. *Possevini,* 20. *Labbei,* 21. *Spitze-*

lii, 22. *Ludovici Jacobi,* 23. *Caponi,* 24. *Welschii ea in re conatus laudantur.* 25. *Senatus Augustani singulare studium in oblatione MStorum ad editionem.* 26. *Ant. Reiseri Index MStorum Biblioth. Aug.* 27. *Hulder. Fuggeri Liberalitas.* 28. *Petr. Lambecii cura in MStis Bibliothecæ Vindobonensis.* 29. *Julius Pflug de Bibl. Budensi librum promisit.* 30. *Thomasinus, Angelicus Aprosius, Ludov. Jacobus laudantur.* 31. *Cl. Felleri utilissima opera in MStis Academiæ Lipsiensis.* 32. *Multa in illa notabilia.* 33. *MSta Orientalia.* 34. *Laur. Pignorii* παραίνεσις *ad libros MStos edendos.* 35. *Autores veteres, manu illustrium Criticorum notati, MStis accensentur.* 36. *Nicolai Heinsii & Gœsii Bibliothecæ a copia illorum laudantur.* 37. *Libri, e MStis primum in lucem editi, MStorum fidem habent.* 38. *Libri virorum doctorum inediti ac affecti ad MStos quoque referendi.* 39. *Varia illorum fortuna.* 40. *Quomodo indagandi.* 41. *Exempla ineditorum librorum.* 42. *Etiam imperfecti eruditorum libri in lucem protrahendi.* 43. *Martini Fogelii scripta inedita recensentur.* 44. *Andreæ Bosii opera affecta.* 45. *Epistolæ virorum doctorum MStæ inter* κειμήλια *Bibliothecarum.* 46. *Hottingeri, Marquardi Gudii, Bibliothecæ Noribergensis in iis coarcervandis industria.* 47. *Reinesianæ Epistolæ MStæ in Bibliotheca Bosiana.* 48. *MSta politici argumenti colligenda in Bibliothecis.* 49. *Bibliotheca Augusta & Maximiliani* zum Jungen *ab eorum copia laudatur.* 50. *MStorum copia in Bibliothecis publicis præprimis colligenda.* 51. *MSta antiquissima, utut aliqua parte vitiosa, pretium non amittunt.* 52. *Iis tanquam oraculis utimur in emendandis autoribus & mutilationibus Patrum detegendis.* 53. *Manuscriptorum nunquam editorum raritas rem sæpe inæstimabilem facit.* 54. *MStorum librorum catalogi an celandi, nec in publicum proferendi?* 55. *MStis locupletes sunt Bibliothecæ publicæ, Vaticana,* 56. *Vindobonensis,* 57. *Hispanicæ,* 58. *Anglicæ,* 59. *de quibus Christ. Arnoldi testimonium producitur,* 60. *Gallicæ Bibliothecæ non regiæ tantum, sed & privatæ.* 61. *Thuana,* 62. *Italicæ,* 63. *Augustana, Leidensis, Norimbergensis, Gottorpiensis,* 64. *cujus aliqua recensentur,* 65. *privatarum Bibliothecarum manuscripta.* 66. *Lucæ Holstenii MSta, ad Philosophiam Pythagoricam & Platonicam pertinentia, enarrantur.* 67. *Illustris Viri, MARQVARDI GVDII, laus, ejus insignis MStorum Bibliotheca, & opera* ἀνέκδοτα.

1 In Bibliothecis principem merito locum obtinent MSti CODICES, quorum
2 singularis haberi cura debet. * Postquam enim per typos vulgari cœperunt veterum Scriptorum libri, illi quidem, qui vulgati sunt, Typographiæ beneficio, pretio suo aliquatenus imminuti sunt: olim enim multo ære comparabantur veteres illi libri, Monachorum manu descripti, quibus non exiguum inde lucrum accrevit; de quo videri Naud. *Add. ad Hist. Lud. XI. p. 87.* potest. Sed suo tamen etiamnum prétio censentur, qui sunt antiquiores, ad quos velut ad oracula confugiunt, qui emendationes locorum in Autoribus quærunt. Non enim elevandus etiam illorum MStorum usus est, ut Conringio in *Epist. de Bibl. Aug. pag. 108.* visum. Semper enim in vetustis

ſtis codicibus aliquid a Criticis ſagacioribus obſervari poteſt, quod illis, qui primum ex iis libros typis promulgarunt, in mentem non venit, ut editione Fabularum Phædri mihi conſtat. * Cum enim Rigaltius ex vetuſto codice MSto has Fabulas edi- 3
derat, innumera tamen in illis menda relicta ſunt, quæ ex illo ipſo codice, qui in manus Marquardi Gudii incidit, mirabili ſolertia Vir ſummus reſtituit, modo exorari poſſit, ut limatiſſimas illas notas ſuas in publicam proferre lucem velit. (*m*) Scilicet ut ingenio alii aliis feliciores ſunt, ita & in ϛοχασμῷ Critico alii aliis oculatiores, qui in apicum illo ductu & flexu aliqua velut divina virgula deprehendunt, in quo fruſtra alii ſudarent.

Neque enim leve aliquid & exiguum quis exiſtimet, cum e veteri codice MSt. 4
mendatur Autor. Plures ſunt in illa re nodi, quam quis forte crediderit. MStorum codicum fides ex antiquitate, antiquitas ex ipſa ejus facie, characterum ductu, flexu, magnitudine, poſitu, colligenda eſt; ne quid de mutatione, transpoſitione, omiſſione, interpoſitione literarum, abbreviatione verborum &c. dicam. Nam ut ipſe linguæ gliſcunt, ſingulisque pene ſeculis aliquid in illis mutatur; ita nec ipſa ſcribendi ratio ſibi conſtat. Hoc e Germanica, Gallica, Italica lingua patet. (*n*) Quanta hic in verbis, phraſi, accentu, dictione, ſcriptura, diverſitas ſucceſſu ſeculorum fuit! Stulti plane ſunt & pueriliter judicant, qui ceterarum linguarum non eadem fuiſſe fata exiſtimant. * Subſiſtit illa res hactenus in ſola ἐμπειρίᾳ, neque ad artis regulas 5
revocata; * nam paucula illa, quæ ROBORTELLUS & SCIOPPIUS *de arte critica* ſcri- 6
pſere, tumultuaria ſunt, & hujus rei fundum omnem non emetiuntur. De characteriſmis illis temporum in codicibus deprehendendis non ſatis accuratæ præceptiones habentur; cum certum tamen ſit, ita de illarum ætate judicia inſtitui poſſe, ut quibusdam ſignis de hominum & brutorum ætate judicare poſſumus. Qui a Monachis & Græculis fugitivis ab excidio Conſtantinopolitano lucelli gratia deſcripti, illam fidem non merentur, quam antiqui. Plura nos fortaſſis docuiſſet omnium literarum Vir, HIERONYMUS WELSCHIUS, ſi edidiſſet *Artem ſuam Criticam*, Scioppiana, ut titulus habet, breviorem, auctiorem & accuratiorem, quæ per omne ſcriptorum genus & linguas omnes ſe diffundat, & *Honores Calligraphiæ*, ſive commentariolum de varietate chartarum, ſcripturarum & typorum, in quo multa rario- ra & vulgo incognita recenſere & revelare voluit. * Scripſerat & HENRICUS 7
STEPHA-

(*m*) Viri illuſtris, Marqu. Gudii, in Phædrum Notæ, ſive Commentaria Poſthuma, in Editione Mythographi hujus noviſſima, Variorum Notis aucta, quam Pet. Burmannus Amſtelodami A. 1698. *in 8vo* evulgavit, prodierunt.

(*n*) Quam inter Deſiderata Literaria hic retulit Morhofius, de Scripturæ in Codicibus Seculorum diverſorum MStis diverſitate doctrinam, magna ex parte, quod Linguam imprimis Latinam attinet, ſatis accurate eſt perſecutus, & Tabulis LX, varia Scripturarum Veterum Specimina, æri inſculpta, exhibentibus, illuſtravit Joh. Mabillonius, Theologus Ord. Benedictini Gallus πολυμαθέςατος, in *Libris VI. de Re Diplomatica*, Lutetiæ A. 1681. *in fol.* editis.

STEPHANI quædam de *Criticis*, in quibus tamen frustra illa, quæ ad artem ipsam
8 spectant, quæsiveris; * nisi fortassis hoc suppleturus fuisset CASAUBONUS, qui *Epistola XXI.* ad Bongarsium hæc scribit: *Nos de Criticis veteribus ea parata habemus, ex antiquis Hebræis, Græcis & Latinis, quæ non promit in suo de Criticis libello Stephanus.* Sed illa lucem non viderunt, cum, aliis negotiis occupatum in *Epist. 266. ad Elmenborstium,* se de poliendo Commentario, quem de Critica scripserat, ne cogitare quidem posse, fateatur.

Sæpius ego miratus sum, adeo neminem ex omni Criticorum familia operi
9 huic manus admovisse. * Extat de hoc argumento SALMASII *epistola ad Sarravium*, inter Sarravianas illas Arausioni An. 1654. editas, p. 235. quæ aliquid plenius meliusque tradere videtur, quanquam ab illo, aliis negotiis occupato, scripta est. Rogarat illum Sarravius, ut notas antiquitatis Codicum MStorum aliquas sibi
10 panderet. * *Video,* scribit ad illum, *antiquissimos Codices Manuscriptos Latinos & Græcos, ita exaratos esse, ut nullo interstitio voces distinguantur, sed uno literarum ductu invicem cohæreant. Et hac est summa vetustatis nota. Velim autem scire, quo ævo distingui cœptum sit, quod antea confuse habebatur. Hoc enim κριτήριον mirum in modum conduceret dijudicandæ ætati Manuscriptorum. Si quid juvare potes Tu, qui plures istiusmodi libros versavisti, quam mortalium quispiam, fer opem & insigni beneficio literas affeceris.* Ergo rescribit illi Salmasius, testis omni exceptione major, εἷς μύριοι. Nam qui ejus elevare fidem hac in re velit, hunc ego insanire dixerim. Regnabat in his studiis Salmasius, ac præcipuas eruditi orbis Bibliothecas perreptaverat, libros manuscriptos descripserat, ex iis excerpserat, ut quasi viva MStorum Bibliotheca videri posset. Quam epistolam, cum in paucorum manibus sint Sarravianæ, hic integram subjungere volui, cum magnam rei criticæ facem accendat: *Quod petis de distinctione librorum veterum, vellem tempore opportuniore eam mihi quæstionem proponere instituisses. Si otio quippe majori abundarem, neque angustis spatiis excluderer, plenius hac de re possem tibi satisfacere. Nunc quæ in mentem venient, huic chartæ absque ulla meditatione illinam. Quod ad Græca exemplaria attinet, de quibus primum hic agendum est, ante Aristophanem, qui primus προσῳδίαν excogitavit & accentus invenit, nulla fuit literarum distinctio, neque subdistinctio.*
11 * *Uno ac perpetuo ductu sine ullo interstitio voces omnes exarari solebant & sententiæ etiam continuari: nisi quod, ubi perfecta fuerat, non in eadem linea alteram auspicabantur: sed principium alterius lineæ, sive versus inchoabant, Inde nata distinctio per versus, qui majores aut minores erant, prout sententia pluribus aut paucioribus verbis absolvebatur. Interdum quippe duas, interdum tres aut plures lineas singuli versus occupabant. Græci στίχους appellant. Opera autem ipsa numerabantur per versus; quorum summa in fine libri subducta notabatur. Inde πολύστιχον βιβλίον de grandi volumine dicebant. Diu duravit hæc ratio. In veteri codice Epistolarum Pauli, qui penes Puteanos est, ad finem totius scripturæ sacræ librorum στιχομετρίαν notatam invenies. Quæstiones Tusculanas in antiquissimo exemplari B. R. ita per versus distinctas reperies.*
12 * *At in eodem versu quomodo περίοδοι & κῶλα distinguerentur, Aristophanes invenit, & notas ad hæc intervalla signanda commentus est. Tres fuere: τελεία στιγμή, ὑποστιγμή &*

& μέση. Primam proprie vocarunt DISTINCTIONEM *Latini, secundam*
SUBDISTINCTIONEM, *tertiam* MEDIANAM. *Τελεία στιγμὴ punctum*
erat, quod collocabatur in capite vel apice ultimi elementi, in quo periodus desinebat.
ὑποστιγμὴ in ima literæ parte ponebatur, ἡ μέση στιγμὴ ad mediam partem. Totidem
igitur fuere puncta; sed pro situ aliter atque aliter valentia. Puncta igitur nostra sin-
ularia & virgulæ, & duo puncta veteribus prorsus ignorata fuere. Punctis singulis to-
a distinctio & subdistinctio librorum constabat, tam apud Latinos, quam apud Græcos.
Nam illi ab istis sumsere. Τελεία στιγμή, id est, punctum, in apice literæ collocatum, ab-
olvebat sententiam, ἀπαρτίζει δεῖ τὴν διάνοιαν; & respondet plane nostro puncto. Re-
qua duæ subdistinctiones punctis etiam singulis notabantur, uno ad literam mediam ulti-
æ dictionis, altero ad imam partem locato. Hæ ostendebant, non integratam esse sen-
ntiam, sed adhuc manere suspensam, cum aliqua tamen differentia τῆς μέσης στιγμῆς
ὑποστιγμῆς, quam etiam alicubi, ὑποτελείαν στιγμὴν vocatam ostendi. De μέσῃ tra-
nt Technologi Græci, ἐκ ἀπαρτίζειν τὴν διάνοιαν, ἀλλ ἀναπαύειν ἐν καιρῷ τὸ
εῦμα. De ὑποστιγμῇ, sive subdistinctione notant, ἐκ ἀπαρτίζειν eam τὴν διάνοιαν,
ostendere τῦ μέλλοντος εἰρῆσθαι ἀφιέναι ἥρεμον τῦ πνεύματος ὡς ὀξὺ τὸ λοιπὸν
ἐρ τῦ λόγυ τηρείη. In veteri inscriptione Smyrnæorum Arundelliani marmoris sine
distinctione & subdistinctione, una ac perpetua serie dictiones omnes inter se cohærent:
d & in aliis antiquis Græcis inscriptionibus passim invenire est, quæ & sine accenti-
scribuntur. Et certum est, ad hunc plane modum etiam libros ipsos scribi solitos,
e diu observatum post repertos accentus & distinctiones. Ab antiquariis secundum
*quas rationes scribebantur, nempe sine accentu ullo & sine ulla distinctione. * Postea* 13
mmatici, qui eos emendabant & conferebant cum antiquioribus & emendatioribus
ibus, non solum, si quid erat titubatum a librariis, corrigebant, sed etiam accen-
pponebant, & distinctiones. Vidi libros vetustissimos, in quibus apparebat plane,
uram esse ab antiquiore manu, quam accentus. Nec secus fuit apud Latinos;
colligere possumus ex vita Valerii Probi Grammatici apud Suetonium, qui de eo ita
: Multaque exemplaria contracta emendare ac distinguere & adnotare cu-
, huic soli nec alii præterea Grammatices parti deditus: *Ubi vides eos*
maticos, qui libros autorum emendabant, etiam distinguere eosdem solitos, id est,
iones apponere. Quod Græci dicunt Critici στίξαι. Græcis Criticis hunc eun-
fuisse morem possem probare Epigrammate Græco, quod nunc non occurrit,
am quærendo est. Duplex, ut in pauca rem contraham, distinguendi ratio fuit,
ces singulæ invicem separabantur, & qua periodi & cola. Antiquissima exem-
neutram habent, neque apud Græcos, neque apud Latinos. Tales hodie pau-
periuntur. Nam plurimi, qui uncialibus & capitalibus literis scripti sunt, vo-
cem habent distinctas. Quosdam tamen vidi, qui nullam ferme vocum distin-
ostendebant. Et, nisi fallor, talis est MScript. Livius Puteanorum. At in
i rotundiore & minutiore charactere exarati reperiuntur, fere semper dictiones
stinctæ inter se apparent: sententiæ vero absolutæ solis punctis, hoc est τελείαις
raræ in iis occurrunt subdistinctiones, quas tamen adhibere antiquitus solitos,
& Ci-

& Ciceronis quidem ævo, patet ex Asconii Pediani in Verrinas notis. Orientales, ut Hebræi, Syri & Arabes, voces distinguere soliti sunt, quia literas habent vocum finales, alia forma, quam quibus principia & prima notata sunt. Addo nonnulla quibus dignosci pos-
14 *sit antiquitas exemplarium manu exaratorum. * Si quibus in libris MSS. diphthongus reperiatur Æ duabus litteris, non in unam conditis, sed separatis, expressa ad hunc modum AE, aut ae, scias codices illos & vetustos esse inprimis & fideli manu confectos. Si aliter effecta occurrat, aut per unam literam ex duabus conflatam, aut per unicum E, cui nota supposita sit, hoc modo ę. qui primo modo scripti sunt, paulo majorem vetustatem redolent: qui secundo, ad infimum seculum relegari debent. Literæ capitales non semper indicium habent majoris vetustatis. Nam & minores characteres & vere Romani, rotundiore forma expressi, sæpe summam præ se ferunt ἀρχαιότητα. Sunt & literæ, quæ convocantur LONGOBARDICÆ, quarum usus fuit circa Justiniani ævum, quibus libros olim vidi conscriptos, eosque emendatissimos.*

Hæc ego plenius hic adducere volui, cum ad MStorum antiquitatem depre-
15 hendendam facerent. * Fuit vero illa singularis MStorum indagandorum cura, tempore παλιγγενεσίας literariæ, ut nanciscerentur codices emendatissimos, e quibus Typographiæ beneficio in lucem ederent. ERASMUS in his omnem lapidem movit, qui in vetustis libris producendis, nec sumptui pepercit, nec studio. Quare ad Collegium Canonicorum Metensium, qui instructissimam tum omnis generis Manuscriptis Bibliothecam habuerunt, *lib. 10. Epistola* 4. scribit: *Quoniam ex evangelica lege jubemur suum quisque talentum sic in usum publicum conferre, ut usuram approbet, qui sortem credidit, ego studium meum ad hoc appuli, ut vetustissimos autores aut in lucem eruam, & a blattis tineisque vindicem, aut depravatos emendem. Etenim ut gravis est jactura nobis, interire, quod tantis vigiliis summi viri prodiderunt: ita non exstare videtur, quod extat sic mendis undique conspurcatum, ut nec legi possit, nec intelligi. Nec dubito, quin Vestra quoque Pietas publicæ faveat utilitati, nihilque minus probet, quam canem illam præsepi incubantem, de quo est in Græcorum proverbiis, præsertim cum ita li-*
16 *ceat, illam utilitatem aliis communem facere, ut nobis nihil deteratur.* * Extat & LEONARDI ARETINI ad Poggium epistola, qua illum invitat ad libros MStos indagandos. Hic cum Quintilianum illi integrum promisisset, exclamat: *O lucrum ingens! insperatum gaudium! Ego Te, Marce Fabi, totum integrum quando aspiciam! & quantus Tu mihi tunc eris! quem ego, quamvis lacerum crudeliter ora, manusque ambas populataque tempora, raptis auribus & truncas inhonesto vulnere nares, tamen in deliciis habebam. Oro Te, Poggi, fac me quam cito hujus desiderii compotem, ut si quid humanitus impendeat, hunc prius viderim, quam e vita discedam. Quintilianus Rhetoricæ pater & oratoriæ magister ejusmodi est, cum Tu illum, diuturno ac ferreo barbarorum carcere liberatum, huc miseris, omnes Hetruriæ populi gratulatum concurrere debeant.* Hos ille triumphos agit in unius Quintiliani MSto codice, atque iste temporum illorum ardor fuit, ut per omnes Bibliothecarum recessus antiqui isti
17 Autores conquirerentur, etsi non sine magna difficultate & molestiis. * Nam, qui eos

eos custodiebant, Monachi, ut thesauros, sibi servabant, quod non parum lucri ex eorum descriptione haberent; ut variis artibus ad extrahendos e claustris suis captivos opus fuerit. Videatur de his copiose Lomeierus *Tr. de Bibliothecis cap. 9. sect. 2.* ubi multa de libris antiquis, quomodo illi virorum doctorum industria in lucem protracti fuerint. Exstant etiam de difficultate Typographorum graves virorum doctorum querelæ. Videatur Petri Victorii ad Camerarium ea de re epistola, quæ prima est libri primi Epistolarum, ad Germanos scriptarum. Non est tamen, quod succenseamus Monachis, quorum beneficio servati fuerunt Codices. Etsi enim illi barbari, & quibusdam ob male tractatos codices & morositatem vapulent, tamen vel ideo ignoscendum illis est, quod absque eorum superstitiosa custodia tot antiqui Autores pessum ivissent.

Utinam ad communem utilitatem conspirarent, qui MSta possident, vel Principes & Respublicæ, vel privati, & vel notitiam eorum publico bono non inviderent. Multæ latitant ignoratæ sæpe ipsis possessoribus opes, quarum obtinendarum nulla spes superest. Qui in Bibliothecis publicis habentur codices, illi a quibusdam singularibus libris notati sunt. * Laudabilem ea in re operam posuit *Possevinus*, qui Catalogos MStorum Græcorum & Latinorum, ad res sacras pertinentium, Apparatui sacro subjecit: utinam & ceterorum titulos consignasset. * *Labbeus* simili ratione Novam Bibliothecam MStorum librorum, sive specimen antiquarum lectionum Latinarum & Græcarum Parisiis A. 1653. edidit, qua Theologi non solum, sed & aliarum disciplinarum Scriptores inediti continentur. Sed ille Bibliothecam Regiam ceterasque Gallicas præcipue in hunc usum adhibuit. * Manuscriptorum historiam, quatenus illa ex Catalogis patet, *Theophilus Spizelius* in dissertatione præliminari, quam præmisit sacris Bibliothecarum illustrium arcanis retectis, libro Aug. Vindelic. An. 1668. edito, diligenter persequitur. Hic ostendit, quomodo ex omnibus Catalogis cognitis Manuscripta Theologica, passim in Bibliothecis Europæ latitantia, congerenda, ejusque specimen aliquod affert. Similem laborem in ceteris scientiis & Facultatibus promittit. Sed nec omnes Catalogos ad manum habuit, nec Bibliothecas vidit, quod necessarium est illi, qui tale Opus molitur. * *Ludovicus* quoque *Jacobus*, multos in Collegiis & Cœnobiis restare MStos Codices, testatur, qui omnes perlustrandi essent, & in hunc censum referendi. * *Johannes Baptista Caponus*, referente Gregorio Leti, notitiam MStorum Medicorum totius Orbis, in quocunque idiomate, promisit. * Susceperat & *Hieronymus Welschius*, teste Schrœckio, hunc de Manuscriptis Medicis ex Catalogis Bibliothecarum editis & ineditis laborem; cui ille quidem manum admovit, sed & hunc fata intercepere.

18 19 20 21 22 23 24

25 Laudandus inprimis *Senatus Augustanus*, qui Bibliothecæ suæ celebratissimæ Catalogum non edi tantum aliquoties curavit; sed & MStos Codices, præcipue Theologicos, accurate notari jussit, hac ratione addita, ut Codices in ea contentos, vel cum viris doctis interpretandos, vel diligentibus Typographis conferendos (modo de iis sartis tectis suo tempore restituendis caveant) ad augenda rei literariæ commoda

communicaret. Edidit & eundem poſtea Catalogum auctiorem *David Hoſchelius* juſſu Marci Velſeri, Reip. Auguſtanæ Duumviri, qui hanc ob cauſam ejus curari editionem voluit, ut tam, quæ in Bibliotheca hac κειμήλια, qui notæ probæ Autores, ſervarentur, conſtaret, quam quicunque Codex in rei literariæ commodum petenti εἰς χρῆσιν daretur, aliique βιβλιοτάφοι ad idem bene de literis merendi ſtudium incitarentur, ad cujus confirmationem hæc charactere majuſculo verba præfixa. *Quisquis Reipublicæ literariæ faves, ſive Lector, ſive Typographe, horum omnium Codicum ſive interpretandi, ſive conferendi, ſive edendi, ita tibi futura eſt copia, ſi de iis incolumi-*
26 *bus reſtituendis caveris.* * Edidit poſtea & *Antonius Reiſerus* hujus Bibliothecæ Catalogum MStorum uberiorem, nam præter Theologicos etiam aliarum ſcientiarum MStos Codices adjecit, ad exemplum & imitationem Bibliothecæ Manuſcriptorum Labbeanæ; quem poſtea indicem ſequeretur Hiſtoria Literaria & Libraria Augu-
27 ſtana. Sed & illa jam ſpes periit. * Neque inſigni ſua laude privandus *Uldar. Fuggerus* eſt, qui Henric. Stephani annuo ſtipendio aluit, ut libros Græcos ederet.

28 In Bibliothecæ Vindobonenſis MStis recenſendis ſollicitiſſimus quoque fuit *Petrus Lambecius*, qui in Commentariis ſuis, præcipue l. 3. & 4. accuratam eorum enarrationem ubique immiſcet, ſed abruptum hunc laborem utiliſſimum fato Au-
29 toris, dolendum ſane eſt. * Bibliothecæ Budenſis MSta, quæ nupera expugnatione barbarorum unguibus erepta, indicem nuper in Francofurtenſi Catalogo *Julius*
30 *Pflug* promiſit. * Italicarum Bibliothecarum theſauros MStos prodidere, *Thomaſinus* in variis illis Bibliothecarum, tam publicarum, quam privatarum, Catalogis, *Angelicus Aproſius de Vintimiglia* in Bibliotheca ſua, quæ tamen nondum edita eſt, tum & alii Vitarum & Elogiorum Scriptores. De ceteris Europæ Bibliothecis, quæ
31 MStis abundant, legendus eſt Ludovicus Jacobus, Lomeierus & alii. * Edidit ſuperiore anno celeberrimæ Academiæ Lipſienſis Catalogum Codicum MStorum Cl. *Fellerus*, optime hac opera de Academia non ſolum, ſed & orbe literato meritus, qui in præfatione Catalogi ſingularia quædam & notabilia ſummatim exponit.
32 * Reperiuntur illic libri partim plane incogniti, partim perquam rari, Patres & Hiſtorici Græci. Habetur in illis *Theophili* Monachi liber *de arte colorandi ac coquendi vitra*, quem intercidiſſe plane nonnulli exiſtimant, merito conferendus cum illis, qui hodie de eodem argumento ſcripti ſunt. Latitant in illis plurimi veterum Germanorum libri Rhythmici, non immerito eodem, ſi non majori, a nobis pretio habendi, quo haberi ſolent aliarum gentium venerandæ antiquitatis rudera.
33 Nam & hic Dii habitant, & in antiquo illo habitu ingenium reconditur. * Orientalium librorum gazas, quarum aliquam partem tum Bibliothecæ Leidenſis Catalogus, tum Chriſtianus Ravius in ſpolio Orientis exhibet, elevare videtur Conringius in doctiſſima illa ad Boineburgum de *Bibl. Auguſta Epiſtola p.III.* & ſequentibus, quem tamen hic ſua ſententia non audiendum exiſtimem. Neceſſitatem MStorum Orientalium in Theologia oſtendit Hottingerus *Biblioth. quadr. p.96.* in quibus magnam habuiſſe notitiam Burdelotium Ludovicus Jacobus, *Tr. de Biblioth. pag. 502.* teſta-

testatur, quosque magno numero in sua Bibliotheca Peirescius habuit, & plures etiam inter barbarorum manus tenentur thesauri, quam nos credimus.

Hic ego hanc omnibus Bibliothecarum possessoribus mentem optem, quam 34
habuit *Laurentius Pignorius*, Vir ingenio & scriptis illustris, qui ut ipse in Bibliotheca sua multos habuit MStos Codices, quos recenset Thomasinus, Episcopus Æmoniensis, in dissertatione *de vita, Bibliotheca & Museo Laur. Pignorii*, ita omnibus illos obtulit, si quis vellet proferre in publicum: ita enim in Symbolarum Epistolicarum *lib. 1. Epist. 33.* ad Johannem Thuilium scribit: *Non omnino inscite hirundines olim cygnos arguebant, propterea quod canendi artem nollent in publicum proferre, sed pratis solum, fluminibus & Zephyro canerent. Occultæ Musicæ, vetus est dictum, nullum esse alicubi commodum, cujus ego præcepti memor, si quid in arculis meis pluteisve latet, id omne consilium est transscribere publico bono, ut docti homines, quos editionis fortuna destituit, volitent aliquando per ora virûm, & postuma hac fama perfruantur merito jure. Utinam vero, quod ego tenuitati meæ impero, id exequantur alii copiosi & locupletes, qui Bibliothecas (nisi Bibliotaphia malimus appellare) refertissimas habent ineditis bonorum autorum fœtibus, eo consilio, ut in compedibus habeant immortalia monumenta ingeniorum, donec illa ignis fortuitus redigat in favillas, vel vis major hostilitatis alio avertat. Hisce nos precamur bonam mentem.*

MStis accenseri possunt *veterum Autorum libri editi, manu virorum doctorum ac* 35
Criticorum illustrium notati. Cum enim ideo in pretio sint MSti Codices, quod illorum beneficio loca corrupta emendari possint, merito æstimari debent illi libri, in quibus jam tum illæ emendationes a viris doctis sunt institutæ: ac si verum fateri velimus, plus sæpe in illis utilitatis est, cum labore illo tædioso inquirendi & conferendi sublevemur, ac præterea judicium Critici accedat, qui suæ censuræ rem jam fecerit, quod potissimum est. Si enim vel Scaliger vel Salmasius fuerit, non sunt a tali manu ineptiæ exspectandæ. Ac fuere in Belgio hoc consilio usi, ut sibi compararent Autores, manu Scaligeri notatos, e quibus adeo profecere, ut magnam sibi e scriptis Criticis famam, alieno tamen ingenio fulti, acquisiverint: quorum ego nomina intacta relinquo. Merito ergo talibus libris idem, quod MStis ipsis pretium statuitur, ac vidimus, plerumque illustrium Criticorum Bibliothecas eam ob causam, majore, quam sperari poterat, lucro venditas. * Magnus talium libro- 36
rum numerus in exquisitissima illa Nicolai Heinsii Bibliotheca fuit, cujus Catalogus vel ideo æstimari viris doctis debet, quanquam & aliis optimis Scriptoribus affluat. Sunt & in Catalogo Bibliothecæ Goesianæ, nuperrime venditæ, ejusdem generis libri non pauci.

Tertium a veris illis Manuscriptis Codicibus locum occupant illi *libri, qui pri-* 37
mum e MStis emendatis antiquioribus, a peritissimis Typographis, curantibus viris doctis, sunt editi, qui magnam proinde fidem in variis lectionibus decidendis, & emendationibus corruptorum locorum habent. In his numerantur Autores, qui Romæ ab Aldo Pio Manutio, Florentiæ a Juniis, in Galliis a Stephanis, quorum vitæ & res a Theodoro Jansenio ab Almeloveen descriptæ, a Sebastiano Gryphio, cui Scaliger libros

de Cauſis Latinæ linguæ dedicavit, in Germania a Frobenio, Oporino, Commelino &c. in lucem dati ſunt. Nam celebrium Typographorum eadem eſſe notitia debet, quæ virorum doctorum. Diligentiſſimus in horum Typographorum notitia delineanda fuit Bailletus in Judiciis doctorum part. 1. tom. 2. ubi multa de illis occurrunt, non adeo vulgo cognita.

38 Solent & a *viris doctis ſcribi libri*, quibus illi per totum vitæ ſuæ ſpatium inſudarunt, *qui cum Editores nanciſci non potuerunt, ſæpe aliis fœtus ſuos relinquunt*, qui ſuam alieno fundo famam inædificant, modo non cum muribus & blattis illis certandum, aut ad ſalſamentarios & myropolas relegentur. MSta recentiora vocari pos-
39 ſunt. * Dici non poteſt, quanta bonis literis calamitas ex eo naſcatur, ac ſunt profecto infelices vocandi illi viri docti, qui non ſibi ſerunt, ſed aliis, ac nullos e ſuis laboribus fructus capiunt. Eorum aliqui jam abſoluti ſunt, aliqui imperfecti. Hi plerumque vel aliis in prædam cedunt, vel ut inutiles chartæ abjiciuntur. Illi nonnunquam hac fortuna fruuntur, ut Bibliothecis opulentiorum recepti, quaſi in tumulo recondantur, aut altero demum ſeculo in lucem mittantur. Qui jam antea famam ſcriptis editis occuparunt, in poſtumis quoque illam retinent, ut aliquando Typographum ad editionem provocent, ſi in peritos heredes inciderint. Quanquam &, quæ præſidio fama eſt, interdum impedimento eſt: allicit enim prædones & plagiarios, vel ſaltem cupiditatem inſani poſſeſſoris auget, ut ſuum ſibi theſaurum ſanctius ſervet. Habent & illi in MStis locum, & a rei Bibliothe-
40 cariæ peritis magno conquiri ſtudio debent. * Ac publice ſane intereſſet, ſi ipſe Magiſtratus τῶν ἀνεκδότων curam in viris doctis ſuſciperet, ut orbæ prolis: ita non interciderent & ab oblivione vindicarentur præſtantiſſimarum rerum theſauri, & plagiarii ab illis arcerentur. Legi de illis Vitarum & Elogiorum Scriptores debent, qui plerumque cum editis inedita quoque notare ſolent. Excerpenda illa ſunt & ſeorſim notanda: fieri enim interdum poteſt, ut in heredes eorum primos, ſecundos, tertios, vel caſu aliquo, vel diligenti inquiſitione incidamus, un-
41 de acquirere nobis illa poſſimus. * Integram deperditorum librorum hiſtoriam promiſit Ferretus, ut ſupra a nobis dictum eſt; ſed vereor, ne & ipſa olim inter deperditos libros recenſeatur. Vide, quæ de poſtumis libris habet Bailletus in libro *de Judic. doctor. tom. 1. part. 2. cap. 9. p. 390. & ſqq.* Bibliothecam pene integram ſola Welſchii ſcripta inedita & affecta conficerent. Libri Scioppiani ἀνέκδοτοι multi, atque inter illos ejus *Theſaurus, ſive abſolutiſſimi de lingua Latina Commentarii*, apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Profeſſorem Patavinum, latitant, neque hunc in diem lucem, cum indignatione eruditorum, vident; de quibus legendus eſt Gregor. Leti *Ital. regnante part. 3. pag. 325.* Magna hujus libri expectatio apud literatos eſt, & qui viderunt, ita commendant, ut in illo genere nil ſimile a quoquam ſcriptum illis eſſe videatur. Apud Carolum Dati, teſte Boccone in ſuis Obſervationibus naturalibus, latitat MICHAELIS MERCATI *Theatrum Metallicum.* Hoc ille
42 velut theſaurum aliquem cuſtodit, & orbi literato invideri Bocco indignatur. * Qui imperfecti ſunt libri, neque extremam limam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati,

signati, cum orbe tamen erudito communicandi essent, etiam contra Autorum morientium vota, qui sibi ipsis interdum iniquiores sunt, quam alii judices. Apellis tabulæ etiam imperfectæ in pretio fuere: ita virorum ingeniosorum Opera imperfecta suis autoribus dedecori non sunt. Ac sint in illis nævi, facile hos excusat non adhibita Operi ἀκρίβεια, tegunt illa & quodammodo pulchriora faciunt Opera perfectiora. Videmus enim ac observamus in illis tacitos mentis humanæ in judicando progressus. Ego cum voluptate sæpe legere soleo maximorum Virorum, Hugonis Grotii & Danielis Heinsii puerilia carmina, quæ initio hujus seculi edita, postea Operibus ipsis non sunt inserta. Quæ etsi a virilibus illis multum discrepant, delectat tamen florum illa luxuries, quos tam præclari fructus postea secuti sunt.

Magnum hic texere Catalogum possem *librorum ineditorum*, vel *imperfectorum*, quorum memoria lectoribus ingrata non esset: sed paucos tantum producam e
vasto illo numero. * Decesserat Hamburgi MARTINUS FOGELIUS, 43
Gymnasii ibidem Professor, Vir doctissimus mihique amicus, qui multa in lucem edere meditabatur, quorum jam ipse spem fecerat, sed nunc illa cum ipso tenebris demersa jacent, quorum tamen titulos saltem in lucem nunc protraham, si ipsos libros non licet. Notabo vero, ut ipse, cum viveret, ad me misit. In PHYSICIS erant: *Historia Naturalis selecta & hactenus præterita, cujus 1. pars agit de Similaribus. 2. de Plantis. 3. de Animalibus: Didactica Physicæ; cujus pars est præcipua de Experientia Physica: Historia Physicorum: Attributa corporum naturalium.* In MEDICINA: *Nososcopicæ Observationes: de Simpliciorum operationibus, cujus ἀπόσπασμα est, commentarius editioni paratus de Turcarum Nepenthe: Diæteticæ Observationes: Therapeuticæ Observationes: Didactica Medicinæ, cujus pars præcipua jam effecta est, de Experientia Medica: Historia Medicorum præterita.* In GEOGRAPHICIS: *Historia Geographorum, cujus pars 1. fere absoluta est, de Geographicis totalibus, qui totum fere orbem terrarum descripsere. Hujus etiam pars est Historia Mapparum: Iter per Germaniam, Italiam, Galliam, Hispaniam & Belgium: Castigationes in Atlantes; item in Philippi Cluveri Compendium Geographicum: Item Compendium Geographicum, situ omnium locorum distincto auctum: Historiæ Geographicæ selectæ: Didactica Geographiæ.* In LOGICIS: *Præstantia Logicæ Hamburgensis supra ceteras hactenus editas, aliquot demonstrationum Euclidearum exemplis ostensa: eadem præstantia aliis argumentis asserta: Logicæ Observationes.* In DIDACTICIS: *Didactica: Didactica Didactica: Historia Didactica & Logica præterita: Lexicon Philosophicum generale, editioni paratum.* In HISTORICIS, *præter jam dictas: Historia Philosophica, cujus pars est, Historia Lyncea, a nemine hactenus edita, quæ duobus constat voluminibus: Primum continet Historiam generalem, secundum historiam cujuslibet Lyncei.* Hanc ipse vidi, jam editioni destinatam, Opus elegans & curiosum: *Historia Mathematicorum præterita: Historia Heuretica: Historia Philologorum: Opificiorum variorum Historia.* In GRAMMATICIS: *De Lingua Finnica Observationes, ad Magnum Ducem Etruriæ pridem transmissæ: De Germanorum litera* 𝔅. *Germanicæ Linguæ Etymoscopia: Germani-*

manicæ Linguæ Orthographia: Latinæ Linguæ Observationes: Definitiones Grammaticæ: Etymoscopia Philosophica, qua ostenditur cognatio totius fere telluris Linguarum: Linguarum varietates.

Hæc de Fogelio sperari poterant, in singulare historiæ literariæ commodum, quorum nunc an spes ulla ad editionem supersit, vix dixerim. Sunt in illis eleganter excogitata & laboriose collecta, pleraque jam ad prælum parata.
44 * Multa quoque celeberrimus JOH. ANDREAS BOSIUS sibi edenda proposuit, quæ nunc cum ipso intercidere: eorum Catalogus ab amico ad me missus, e quo cum publicatum illum non meminerim, excerpam aliqua, lectoris notitia non indigna. (*o*) In his primum locum obtinent: *Emendationes & notæ in Josephum, quæ, ut puto, cum editione Josephi Anglica conjungentur.* Porro sunt: *Thesauri Politici continuatio: Varia scripta, ad historiam hujus & superioris seculi pertinentia: Georgii Syncelli & Theophanis Chronographica cum continuatione Genesii hactenus inedita, Græce & Latine cum notis Jac. Goar & J. Andr. Bosii: Nicephori Chronographia Græc. & Lat. e MStis Codicibus aucta & correcta, notisque illustrata: Nova editio Politicorum Aristotelis cum prolegomenis de comparanda prudentia civili: Vigerii libellus de Idiotismis Græcæ dictionis cum præfatione Bosii: Liber de natura & varietate historiæ, seu Introductionis in historiam universalem liber primus: Introductio in Chronologiam Historicam: Introductio in Geographiam Historicam: Accedit specimen Geographiæ Historicæ, continens descriptionem ditionum historicam in Hispania & Italia, ita adornatum, ut supplementi loco esse possit ad Geographiam Cluvero-Bunonianam: Dissertatio de Historiæ Ecclesiasticæ studio, nostro præsertim tempore diligentius colendo, cum scholiis: Dissertationes de prima librorum scribendique origine: de variis partitionibus temporis universi; de Rep. Theocratica; de Origine Imperiorum: de incrementis & decrementis imperiorum: de dignoscenda Republica: de Scriptoribus historiæ universalis: de Historia pragmatica: de variis divisionibus librorum Biblicorum: de inventione crucis Dominicæ: de vita, gestis & scriptis Moysis: de Numismatibus Hebræorum cum brevi explicatione: de Numismatibus familiarum Romanarum: de Tetractly Pythagorica: de Numismatibus Othonis aureis, argenteis, æneis. Accedit liber Chifletii de Othonibus æneis: de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum: Introductio in historiam rei nummariæ veteris: Adolphi Occonis Numismata cum novis additamentis: Dissertationes in Agricolam Taciti: in ejusdem principatum Galbæ: Varia observata in Scriptoribus Ecclesiasticis, Græcis & Latinis: Ratio tractandi Historicos ad usum prudentiæ & eloquentiæ civilis: Anonymi Chronicon, primum e MStis Codicibus edendum: Scholia Græca in Sophoclem adhuc inedita: Marci Pauli Veneti Itinerarium, ab edito plurimum discrepans, cum notis Bosii: Petri Heliæ Vocabularium, carmine conscriptum notisque illustratum: Orationes & Sermones Academici: Taciti, Senecæ, Plinii nova editio cum notis variorum.* An ex iis quicquam in lucem proditurum sit, incertum,

(*o*) Bosiana pleraque, *h. l.* recensita, vix affecta fuere, nedum perfecta, uti Successor ipsius atque hæres, Casp. Sagittarius, amicos edocuit. Vid. Tenzelii *Dialogos Menstruos Germanicos, M. Jan. A. 1689. p. 31.*

tum, nisi forte Academiæ Jenensis Theologus & Polyhistor celebratissimus, Sagittarius, obstetricias iis manus aliquando admoverit.

His virorum doctorum Scriptis ineditis accenseri etiam possunt EPISTO- 45
LÆ, quæ sollicite custodiendæ sunt. Continentur enim in illis plerumque arcaniora quædam rei literariæ, quæ frustra alibi quæras. Quoniam enim commercia ista libere exercentur, judicia in illis sæpe ingenua de rebus eruditorum scribuntur: præcipue si non in eum finem scriptæ sint, ut typis promulgentur. * In 46
Bibliotheca Norimbergensi multas virorum illustrium MStas Epistolas asservari, autor est Saubertus Orat. 2. de Biblioth. Nor. *Non desunt,* inquit, *epistolæ MStæ virorum longe lateque celebrium, Principum, Comitum, Baronum, Pircameri, Baumgartneri, Lutheri, Philippi maximo numero, Spalatini, Camerarii, Scheurlii, Hectoris, Pomeri, Hornburgii, Casp. Nuzelii, Ulrici Hutteni, Georgii Pesleri, Pauli Eberi, Viti Theodori, Johannis Matthesii totis fascibus, Cratonis, Lazari Spengleri. Andr. Osiandri, Bezæ, Rudolphi Gvalteri, P. Melissi, Joh. Sturmii, Flacii Illyrici, Strigelii, Frischlini, Fr. Raphaëlis, Carlstadii, Joh. Agricolæ, Islebiensis, Thomæ Müntzeri, Samuelis Huberi & plurium.* Hottingerus Epistolarum, a Theologis sub tempora reformationis scriptarum, ingens volumen habuit, ut ipse in Bibliothecario suo memorat, quod ille inter maximos thesauros suos literarios numeravit. Vidi ipse apud Virum illustrem, Marquardum Gudium, spissum talium literarum a viris doctissimis, & quidem eorum manu scriptarum, volumen, inter pretiosa supellectilis literariæ, quam habet amplissimam, cimelia referendum. Sunt in illis Lutheri, Melanchthonis, Erasmi, si recte memini, 50. Casauboni, Sarravii, Wouwerii, Manutii &c. epistolæ omnes ineditæ. Hujus Manutii una in illis est prolixa, ipsius manu scripta, quam Reginam epistolarum Manutianarum vocabat,
quæ in editis non habetur. * Epistolarum ineditarum Reinesianarum multos quo- 47
que fasciculos in Bibliotheca sua servavit Bosius (*p*); habuit eas, quas ad Bernh. Bertramum, Cancellarium in Aula Altenburg. Theologos Jenenses scripserat: Epistolas Reinesii & Majoris, Vorstii, Medicorum Germanorum, Hofmanni, Sennerti, Mœbii, Volcameri, Schneideri, Schenckii, Volckii, Horstii, tum aliorum Professorum, Birnstilii, Snellii, Lœscheri, Frischmuthi, Henr. Gebhardi, Grævii, Bosii, Thomasii, Strauchii, Conringii, Slevogtii, tum aliorum virorum doctorum, Langermanni, Gueinzii, Weitzii, Parei aliorumque mutuas: in quibus multa esse, quibus res ornari literaria possit, dubium nullum est, & ex editis augurari possumus. Sed vix erit, ut in publica aliquando luce illas videamus.

Quemadmodum hæ in eruditorum usum Epistolæ colligi debent: ita Scripta 48
politica, quæ ad statum Reip. pertinent, merito ad usum publicum servanda, suumque
sibi in Bibliothecis, præcipue publicis, locum vindicant. * Magnopere commen- 49
dat eorum accuratam custodiam Conringius in Epistola de Bibliotheca Augusta pag. 114. ac eo nomine Guelferbytanam prædicat, quod in ea magnus illorum de statu Germa-

(*p*) Epistolæ Joh. Andr. Bosii & Thomæ Reinesii mutuæ, curante Joh. Andr. Schmidio, Theologo Helmstadiensi, Jenæ A. 1700. in 12mo prodierunt.

Germanico MStorum numerus servetur. Excell. Dn. Rachelius *cap. extremo Introduct. ad jus publicum Germanicum*, de eadem Bibliotheca testatur, tantam in illa rerum Germanicarum omnis generis copiam exhiberi, quantam vix ullum Germaniæ totius Archivum. Præsertim postquam MSti Codices Joh. Schwartzkopfii, Cancellarii, ejus partem constituerunt. Eodem in loco mentionem facit Bibliothecæ Maximiliani zum Jungen, Patricii quondam & Viri Consularis Francofurti ad Mœnum, in qua CXVI. volumina rerum Germanicarum collecta fuerint: quo thesauro præcipue motum Cardinalem Mazarinium existimat, ut sedecim mille florenos pro illa obtulerit, neque tamen pro illo pretio eam impetrare potuerit. De eorum scriptorum copia in Bibliotheca Puteani & Pinelli jam supra diximus.

50 Enumeravimus hactenus scripta illa, quæ MStis veris accenseri solent, quo-
rum utilitas quibusdam major esse videtur, quam ipsorum Manuscriptorum. Con-
ringius certe, ut jam supra diximus, non vult inter perfectissimæ Bibliothecæ no-
tas haberi, si numero Manuscriptorum vincat. Neque negari sane potest, ex cu-
jusque scopo & fine spectandam Bibliothecam. Privatus sibi pro suo genio & in-
dole eam format. Publica ad usum communem institui debet. Etsi vero & editi
libri optimi hic abesse non debent, tamen & facilior eorum copia, quam MStorum
est: & vero in eo maxime Bibliothecas publicas prospicere privatorum indigen-
tiæ æquum est, ut subministrent illa, quæ ipsi aliunde non facile deproment. In
his ergo rarioribus principem locum sibi vendicant Manuscripta, quæ, quo anti-
quiora, eo sunt meliora, sive jam tum typis illa vulgata sint; sive hactenus *ἀνέκδοτα*,
quæ majoris pretii sunt. Sed tamen nec illorum nullus usus est, ut jam supra ex-
51 emplo declaravimus. * Etsi enim Conringius cum Toleto Fulvium Ursinum ri-
det, immane pretium MSto antiquissimo Terentii, sed tamen alicubi vitiose scripto,
statuentem, de quo locum e Jan. Nic. Erythræo producit: non tamen adeo absur-
de hac in re sensit Ursinus. Quanquam enim accuratius nunc in nonnulla Teren-
tii loca inquisitum sit, aliorum Codicum collatione; tamen, si antiquitas sua Codici
constat, plura e tali codice, tum, quæ ad intellectum Autoris, tum, quæ ad scriptu-
ram pertinent, disci possunt, quæ in aliorum Codicum lectione magnam nobis lu-
52 cem accendent. * Multum enim in se reconditi habet ille antiquitatis genius, atque
ubi minime credis, ex ipsis suis tenebris lucem aliquam spargit. Quod si levior
ille quibusdam usus videatur in Autorum emendatione; longe tamen major ille est,
qui e MStis Patrum libris, utut jam impressis, in Ecclesias & Academias promanat.
Nemini ignotum est, quorundam fraudibus id agi, ut ea in Patribus loca, quæ mi-
nus favere receptæ apud suos sententiæ videntur, aut mutilentur aut corrumpan-
tur: quo casu magnum in MStis Codicibus præsidium qui non agnoscit, is profe-
cto stupidus atque amens est. Jamdudum ostensum a Theologis celeberrimis ac
Philologis est, multa talia passim in Patribus inveniri. Extat & singularis *de La-
trociniis in Scriptores Publicos, præcipue Patres*, L. Casp. Lœscheri dissertatio, qua exem-
pla ejus rei proferuntur: sed longe dari uberiora poterant. Si mutilationes illæ non
sint, vel Typorum sphalmata, quæ repetitis editionibus crescunt, medicam a MStis ma-
num

num requirunt. Commendat hunc usum quoque Reiserus in præfatione Indicis
MStorum Bibl. Augustanæ. * Manuscriptorum nunquam editorum usus ex utilitate 53
argumenti dependet, & ipsa raritas rem sæpe inæstimabilem faciet. Qui Livii &
Taciti libros omnes, Plinii libros de bellis Germanicis, ac similes Autores possideret, de pretiosissimo illo thesauro sibi merito gratulari posset. Latitare adhuc in
aliquo orbis angulo, non est forte incredibile, præsertim cum mirabilia MStorum
sæpe esse fata soleant, ut de ipso Livii codice aliisque in dissertatione nostra de Patavinitate Liviana notavimus.

Jam supra monui, excutiendas esse omnes Bibliothecas, publicas, privatas, ut 54
MStorum notitiam, quoad ejus fieri potest, uberrimam habeamus: quanquam hic obstinatum Bibliothecarum silentium esse solet. Solent illa κειμήλια nonnullis ita recondi, ut vix inspectioni locus relinquatur: neque patientur, ut quis de illis catalogus in lucem edatur, cujus quidem taciturnitatis causas non omnino nullas habent. Solent enim thesauri incogniti ab ipsa obscuritate aliquod securitati suæ præsidium petere. Qui in omnium oculis versantur, facile prædones belli tempore alliciunt, ut tristia ejus rei exempla supersunt in Germania, ubi vel fama & suspicio cum periculo conjuncta fuit. Sed tamen cui bono thesaurus absconditus? In usum tamen hominum illi libri congesti sunt, &, ut eorum notitiam nobis conquiramus, cum Bibliothecariis familiaritas contrahenda, ut ad secretiores Bibliothecæ recessus nos admittant, quo artificio Salmasius in Bibliotheca Heidelbergensi usus est, cui plurimam in Criticis cognitionem debet.

Instructissima, sine dubio, omnis generis Manuscriptis *Bibliotheca Vaticana* est, 55
præsertim postquam Heidelbergensis Bibliothecæ spolia accesserunt. (Si ulla unquam accesserunt; sunt enim, qui de eo dubitant: neque ipse etiam Joseph. Scaliger magnifice adeo de illa sentit.) Aprosius Vaticanæ Bibliothecæ & Barbarinæ
MSta consignavit, teste Gregor. Leti Ital. regn. part. 4. p. 399.* Huic *Vindobonensis* sub- 56
jungi debet, præsertim postquam Budensis Bibliothecæ reliquiæ in illam collatæ.
Vixisset Lambecius, illius Bibliothecæ MSta in publicam lucem protulisset. * In 57
Hispanicis Bibliothecis multa supersunt MSta; sed, ut Dracones, opibus suis incubant, neque tamen iis uti vel possunt, vel volunt. Incendio Bibliothecæ Scorialensis
plurima, ut puto, perierunt. * De *Angliæ Bibliothecis* Georg. Richterus in Epistola 58
ad Arnoldum scribit: *Novi & expertus sum ipse, quales & quantos viros in re literaria,
quales Bibliothecas, qualia Manuscripta natio ista habeat.* * Christophorus vero Arnoldi 59
ita ad Richterum (in Epistolis Richterianis p. 485.) scribit: *In Academia Cantabrigiensi Abr. Whelocus, Arab. atque Anglo-Saxon. linguæ Professor & Bibliothecarius publicus, codices Manuscriptos, cumprimis Græcos, perlubenter mihi impertit, ex eadem Bibliotheca publica aliquot Episcoporum Bibliothecis mirifice aucta. Hujus commendatione gratiam adeptus sum inspiciendi illustres in domo Petri, Collegio Reginæ, & Collegio Joannitico, Bibliothecas, thesauris Manuscriptorum refertissimas. Obstupui in Johannitica, cum mihi magnam sacrorum librorum Græco-Barbarorum copiam ostenderent, a benefactore*

*factore quodam Anonymo, suasione Richardi Sybbes, S. Theol. Professoris, & hujus Col-
legii quondam Socii Senioris, A. D. 1628. dono oblatorum. Hic etiam libros Chinenses vi-
dere licet, imaginibus historicisque lineamentis pulchre distinctos; item Maimonidis So-
phone Torah Voll. quatuor Venetiis in charta cærulea impressis, ubi plurimas inspexi πε-
ριοπὰς, nefaria recutitorum manu leviter deletas. In Bibliotheca publica ipsius Acade-
miæ Lexicon est Syro-Arabicum Manuscriptum Bar Bahlull. Omnia hoc in opere Syria-
co charactere descripta sunt: nisi quod minoribus Arabica, majoribus vero Syriaca.
Celebris ille apud Anglos Philologus sacer, Bedwellus, eidem Bibliothecæ Lexici Arabici
volumina septem, conscripta manu sua, una cum Typographia Arabica, legavit.* In
60 *Oxoniensi Bibliotheca* multa haberi Manuscripta Jamesii Catalogus testatur. * *Gal-
licæ Bibliothecæ*, Regiæ, privatæ, Manuscriptis variis plenissimæ, de quibus Lu-
61 dovicus Jacobi legi potest. * *Bibliothecæ Thuanæ* MStos Codices antiquiores, re-
centiores, quorum non exiguus numerus est, qui vel cum publicis nonnullis Biblio-
62 thecis certet, Josephus de Quesnel ab impressis separatos edidit. * *Italicarum*, pu-
blicarum, privatarum *Bibliothecarum* Manuscripta Tomasinus, pauca tamen e vasto
numero, in publicum protraxit; qui tamen indices, ut novi, multum illis profue-
re, qui in Italia Manuscriptos Codices indagarunt, ac feliciter isto indicio e priva-
tis Bibliothecis sibi compararunt. Jacob. Gaddius in libro suo de Scriptoribus
passim citat Manuscripta critica & poëtica, quæ in Italicis Bibliothecis habentur.
63 Vide & Gregor. Leti *Ital. regnante part. 3. l. 4. p. 346. p. 383.* * De *Augustana Biblio-
theca* Manuscriptis supra vidimus. *Norimbergensem Bibliothecam* Joannes Saubertus
ob Manuscripta, quæ recenset, laudat, & cum ipsis Italicis contendit, peculiaribus
de illa scriptis orationibus. *Leidensis Bibliotheca* Manuscripta etiam Catalogo il-
lius Bibliothecæ notata sunt. Sunt & in *Gottorpiensi* nostra Libri MSti, præcipue
Orientales & Arabici, quibus se adjutos tum Cl. Salmasius, tum Bochartus profi-
tentur. Eorum mentionem, ut puto, etiam Huetius facit in lepidissimo illo car-
64 mine, quo iter Suecicum describit. * Sunt præterea in illis, quantum nunc sche-
dæ mihi meæ suggerunt: *Plinii Historia Naturalis, quo usus Salmasius: Corpus Juris
Civilis: Hippocratis Opera Græce. Vegetius de re militari. Martianus Capella. Virgilii &
Ovidii Aliqua. Papinius Statius. Lucanus de Bello Civili. Ciceronis Rhetorica nonnulla.
Salustius.* Ἥρωνος εἰσαγωγὴ τῶν γεωμετρουμένων. *Heronis Geodæsia. Theocriti Idyl-
lia. Cyrilli Lexicon Græcum. Macrobius in Somnium Scipionis. Boethius de Consolatione.
Historia sacra Persarum, Persice & Latine. Libanii Characteres. Michaelis Glycæ Annales.
Sidonii Apollinaris Epistolæ. Fragmenta veterum Mathematicorum, Græce. Persii Satyræ.
Heliodori Larissæi Optica. Xenocrates de Piscibus. Vita Hesiodi, Theocriti & Oppiani,
Græce. Leonii Basilii* Ναυμαχικά, *Græce. Pselli Expositio in Zoroastr. Oracula: Ejusdem
expositio Dogmatum Chaldaicorum. Demetrii Phalerei Apophthegmata. Glycæ Orationes,
Græce. Gemistius de dignitatibus & officiis regiis tempore Romanorum. Cassiodori tripartita
Historia Ecclesiastica. Papiæ Glossarium. Homiliæ diversorum, quas jussu Caroli M. col-
legit Alcuinus. Senecæ Epistolæ. Demetrii Dialogus. Warnfridi Historia Langobardorum.
Cypriani Epistolæ. Constantini Manassis Chronicon. Leonis Papæ Epistolæ. Fulgentii My-
thologia.*

thologia. Alexii vita, Græce. Methodius de Mundi excidio. Chimica multa & Chronica, ad res Germanicas, Historica, ad res Holsaticas pertinentia.

• *Privatarum* quoque *Bibliothecarum* magna est a MStis æstimatio. ISAACI VOS- 65
SII, quam ipse Hagæ-Comitis vidi ac perlustravi, Bibliotheca laudari ob multos Codices antiquissimos meretur. *LUCÆ HOLSTENII Bibliotheca multa habuit 66
Græca, præcipue in Philosophia Pythagorica & Platonica, quorum pleraque in hunc diem sunt ἀνέκδοτα. (q) Eorum Indicem, quem ab amico habeo, hic subjungam. *Damascii, Philosophi Platonici, περὶ ἀρχῶν, sive de principiis quæstionum & solutionum, magnum & præclarum Opus, fol. Græce: Hermii Philosophi in Phæd. Platonis Scholiorum libri 3. Græce, fol. Eadem Hermiæ commentaria, Latine, Marsilio Ficino interprete, hactenus non edita, fol. Olympiodori Philosophi commentaria in Phæd. Platonis, qui est de immortalitate animæ, Græce fol. Platonis Compendium sive selecta, Græce fol. Procli lib. 6. de Theologia Platonis, Græce fol. Ejusdem Procli* στοιχείωσις Θεολογικὴ *sive Elementorum Platonicæ Theologiæ liber, CCXI. propositiones continens, Græce fol. Eadem Procli Elementatio Theologica, Latine, ex veteri versione Fr. Guilielmi de Morbeka, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem Demonstrationibus, fol. Nicolai, Episcopi Methonensis, animadversiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Arianismum seducatur, fol. Procli Lycii Philosophi libri 3. singulares, sive* μονόβιβλος *I. de decem dubitationibus circa providentiam. II. de Providentia & fato, & eo, quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum subsistentia, Latine, interprete Guilielmo de Morbeka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis, Græce, & in eodem volumine Olympiodori Philosophi in Alcibiadem Platonis Scholia, Græce, fol. Joann. Baptistæ Camotii in Platonis Alcibiadem Majorem Comm. libb. III., Latine, fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Græce, fol. Procli in Cratylum Platonis Scholia selecta, Græce, 4to. Procli Dissertationes aliquot in Remp. Platonis, hactenus non editæ, Græce, fol. Procli vita, Autore Marino, integra, Græce, 8vo. Syrianus Platonicus in Metaphysica Aristotelis, cujus objectionibus contra Platonem & Pythagoram respondet: Græce, fol. Herennii Philosophi Metaphysica, quod est elegans Theologiæ Platonicæ compendium, Græce, fol. Nicomachi Gerasin. Pythagorici Arithmetica, cum scholiis marginalibus antiquis, Græce, 4to. Joannis Grammatici Philoponi commentarius in Nicomachi Arithmeticam, Græce, fol. Jamblichi Chalcidensis de vita & doctrina Pythagoræ libri IV., quorum duos tantum priores infelicissime edidit Arcerius: Græce, fol. Jamblichi de Mystica Ægyptiorum Theologia liber, quæ est responsio ad Mammonis sive Porphyrii eadem de re epistolam, Græce, fol. Claudii Ptolomæi liber* περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, *sive de principe animi parte, qua verum falsumque dijudicamus. Albini Philosophi Introductio ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus, sive de Astrologia libri II. Græce, & liber dictus Græcis Iebnolates, Græce, fol.*

 Por-

(q) Multi ex Codicibus istis Lucæ Holstenii MStis, *h. l.* enumeratis, in Bibliotheca jam Civitatis Hamburgensis, cui Professor moribundus eos legavit, Publica asservantur.

Porphyrii Philosophi & Pappi Alexandrini Commentaria in Harmonica Claudii Ptolomæi, Græce, fol. Sphærici aliquot autores veteres, Græce, scilicet Autolicus de Sphæra, quæ movetur, item de ortu & occasu. Theodosius Tripolita de Habitationibus: item de diebus & noctibus, & Euclidis Phænomena, Græce, fol. Heronis Geometræ Introductio ad Geometriam, Græce, fol. cum Anatolii, Damiani & aliorum opusculis, ad Mathematicam pertinentibus, Græce, fol. Manethonis Ægyptii Apotelesmatica libris VI. carmine Græco, cum Introductione Maximi, 4to. Chalcidii expositio in Timæum Platonis, exemplaria duo perantiqua, 4to. Ægidii, Cardinalis Viterbiensis, commentaria in primum librum sententiarum ad mentem Platonis, quibus universa Theologia Platonica luculenter exponitur, Latine, fol. Lexicon vetus Theologicum & Philosophicum, Græce, fol. Serapion Thmiiensis, Titus Bostrensis & Photius P. C. P.nus contra Manichæos, Græce, fol. Joannis Philadelphiensis Lydi de Mensibus liber, a Photio P. C. P.no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii Patarensis Episcopi & Martyris Symposium X. Virginum, sive de Virginitate, liber. Vita S. Syncleticæ, autore, ut creditur, S. Athanasio, Græce, 4to. Oppiani de Aucupio libri III. Eutemii Sophistæ ecphrasi in prosam orationem transformati, Græce, fol. Simplicii Philosophi Commentarius in Epicteti Enchiridion, Græce, 4to. Evagrii Monachi diversa opuscula ascetica, Græce, fol. Fl. Arriani Nicomediensis Tactica, sive de acie militari recte instituenda liber, in quo accurate de veterum Romanorum exercitiis equestribus agitur: & ejusdem Arriani expeditio Pontica contra Alanos describitur, Græce, fol. Julii Africani Gestorum liber VII. qui est de re militari, Græce, fol. Asclepiodori Philosophi τέχνη τακτικὴ, sive, de acie arte instruenda liber, Græce, fol. Incerti autoris de toleranda propulsandaque obsidione liber: item exempla de ordinibus militaribus, Græce, fol. Mauritii, sive Urbicii, de re militari libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione, Græce, fol. Incerti Autoris de re militari liber, & alius de orationibus militaribus, Græce, fol. Polyæni Strategematum libri, Græce, fol. Phlegontis Tralliani, ut videtur, libellus de mulieribus, bellica laude illustribus Græce, 4to. Theodori Metochitæ συμμίκτων, sive Miscellaneorum capita CXX. II. voll. Græce, 4to. Dionysii Periegesis cum paraphrasi incerti Autoris, Græce, 4to. Eustathii commentarius in Dionysium, Græce, 4to. Joannis Tzetzæ Ante-Homerica, Homerica, & Post-Homerica, carmine Græco, cum ejusdem Tzetzæ scholiis, Græce, 4to. Orphei Hymni & Argonautica, Græce, 4to. Michaël Psellus de generatione animæ in Platonis Timæo, Græce, 4to. Ejusdem Pselli libellus de Dæmonibus & generibus incantationum liber, Græce, 8to. Origenis Philosophumena, sive de variis veterum Philosophorum sectis & opinionibus liber, Græce, 4to. Moschionis Hypotheca, sive monita sententiosa, 4to. Plutarchi collectio proverbiorum, quibus Alexandrini utuntur, Græce, 4to. Philostorgii Historiæ Ecclesiasticæ compendium, transcriptum ex regia Scorialensi Bibliotheca, Græce, 4to. Joannis Diaconi Pediasimi declaratio aliquot difficilium locorum Cleomedis, Græce, 8to. & Latine 4to. Zenonis ac reliquorum Stoicorum Philosophiæ moralis compendium, Græce, 4to. Didymus Alexandrinus & Alexander Licopolita contra Manichæos, Græce, 4to.

67 Prodeat nunc ultimo, sed principe profecto loco nominanda Illustris & Excellentissimi Viri, MARQVARDI GUDII, Reg. Maj. Dan. Consiliarii Status,

Status, celebratiſſima Bibliotheca; quam ſi privatarum omnium ego Reginam dixero, nihil ultra veritatem aut jactantius loqui videbor.. Tanta eſt in illa Manuſcriptorum Codicum & antiquiſſimorum & rariſſimorum copia, is ſelectus, ut vel cum Regiis contendere Bibliothecis poſſit. Sunt in illa libri Græci, Latini, nusquam in luce viſi, toto orbe literato, præcipue in Italia, ſummo ſtudio conquiſiti, quos vel non extare amplius multi, aut jamdudum periiſſe crediderunt. Hos emaculatos in lucem edere non annorum aliquot, ſed ſeculi labor eſſet. Cum hoc primum mihi ingredi ſacrarium daretur, in Latium & Athenas veteres reductus & in iſta rerum varietate totus mihi ſtupere videbar. Verum cum viderem, quam ipſa illa copia votis eruditorum, & labori etiam Herculeo obſiſtat, nullos ex ubertate iſta fructus ad orbem literatum perventuros indolui, præſertim cum illuſtris ejus Bibliothecæ poſſeſſor negotiis civilibus oppreſſus vacare eruditis curis non poſſet. Mihi tamen loco non alieno tantæ rei commemoratio minime prætermittenda videbatur; tum quoniam publice intereſt, non ignorari has Holſatiæ noſtræ opes; tum ut venerationem, qua ſingulare hoc ſeculi noſtri decus proſequor, publice teſtarer, ſimulque illum obteſtarer, ne, quæ habet in vetuſtis autoribus admirabili plane εὐστοχίᾳ obſervata, ne poëmata, quæ cum antiquis de palma contendant, ne incomparabile illud Inſcriptionum Opus, tot annos illi perpolitum, luci publicæ, poſteritati, ſuæque amplius invidere gloriæ velit.

CAP. VIII.

DE LIBRIS DAMNATIS.

§. 1. *Libri prohibiti majus deſiderium excitant.* 2. *Athei.* 3. *Liber de tribus impoſtoribus.* 4. *Quis ejus autor, disquiritur.* 5. *Claudius Berigardus ex illo quædam excerpere videtur.* 6. *Notatur Cardanus, qui ex illo libro, aut ſimili, quædam in ſuos uſus transtulit.* 7. *Bodini Dialogus de abditis rerum ſublimium arcanis.* 8. *Ejus Hiſtoria prolixius proponitur.* 9. *Diecmanni ſuper eo argumento Diſſertatio laudatur.* 10. *Collegium quorundam, Venetiis ſuper religionis negotio inſtitutum.* 11. *Poſtellum nec Atheum, nec Deiſtam fuiſſe, adverſus Rainaudum & alios probatur.* 12. *Heterodoxus ille tamen in multis fuit.* 13. *Galeni ἀθεότης a Caſaubono vindicatur.* 14. *Familiaris multis Atheiſmi calumnia.* 15. *Benedicti Spinoſæ peſſima pro Atheiſmo ſtabiliendo ſcripta.* 16. *Complura minuta Atheorum ſcripta recenſentur.* 17. *Vaninus.* 18. *Pomponatius.* 19. *Ochinus.* 20. *Campanellæ Atheiſmus triumphatus.* 21. *Porcius: Antonius Roccus.* 22. *Jordanus Brunus.* 23. *Judicium de autore libri, qui hiſtoriam populorum Severambes ſcripſit.* 24. *Libri Magici.* 25. *Multi falſo crediti.* 26. *Hæreticorum libri.* 27. *Indices expurgatorii.* 28. *Libri obſcœni.* 29. *Satyra Sotadica Aloyſiæ Sygææ adſcripta;* 30. *ejus nomen, ut & Meurſii mentitum.* 31. *Aloyſia Sygæa magnum feminæ pudicæ & eruditæ exemplum.* 32. *Caſtratores librorum veterum notantur.* 33. *Satyrici ſcriptores.* 34. *Regibus ipſis metuendi.* 35. *Iſ. Caſauboni Corona Regia.*

1 Quemadmodum in officinis ea, quæ rariora & pretiosiora sunt, seponere solemus, ne vel furaci manu rapiantur aut contaminentur: ita venena quoque suo loco custodiri solent, ne illa, cum incautius tractantur, nocere possint. Similiter in re literaria libri MSti, ut cimelia, asservantur, LIBRI DAMNATI peculiari censura notantur, neque omnium oculis manibusque exponuntur: quanquam fieri sæpe solet, ut, qui arctius custodiuntur libri, cupiditatem & desideria curiosorum provocent, qui majore attentione & cura malos tum libros legunt, cum obvii & a viris doctis refutati vilescerent. Nunc vero cum illi anxia diligentia in secreto tenentur, desperatæ causæ suspicio quibusdam pravis ingeniis suboriri solet.

2 Inter damnatos primo loco numerantur *Scriptores Athei*, qui doctrinam de
3 Deo, de Christo, de immortalitate animæ exstirpatum eunt. * Princeps in his liber ille famosus est *de tribus Impostoribus.* Illum Grotius nunquam scriptum esse existimat, quod ego nunc suo loco relinquo. Novi ego viros, quorum fides minime suspecta est, qui se vidisse testantur. Dicitur & in Germanicam linguam con-
4 versus, impressusque in folio latitare apud scelestos Atheismi propugnatores. * Autor Religionis Medici *Bernardinum Ochinum* Autorem libri hujus habet, de cujus vita & moribus legatur Antonius Maria Gratianus, in *vita Cardinalis Commendoni, lib. 2. cap. 9.* Thomas Campanella, referente Ernstio, *Maretum* ejus Autorem habuit; Mersennus Comm. in Genesin, *Petrum Aretinum.* Videantur Vinc. Placcii *annotata*
5 *in Joh. Rhodii Autores suppositios n. 50.* * Hunc librum legisse, & ex eo quædam excerpsisse videtur Claudius Berigardus *in Circ. Pisani, part. 3. Circ. 3. p. 230.* ubi de calumniis in Mosen agit, ad quas ita respondet: *Tot viri sancti & Christus ipse, Mosen secuti, satis eum vindicant ab hac calumnia, quicquid effutiat contra liber impius de tribus impostoribus, omnia refundens in dæmonem potentiorem, cujus ope Magi alii aliis videntur præstantiores: quo etiam refertur illud fictum a Boccatio de tribus annulis.* Fuere & Augustini tempore, qui circumferrent librum de Christi magia, de quibus Augustinus, *de consensu Evang. cap. 8.* Utinam ejus farinæ libri extarent, & legi ab omnibus possent! Certus sum, ex ipsis tela, quibus eorum calumnia juguletur, nos deprompturos.

6 Argumento certe hoc non exiguo est, extitisse similes olim libros, sive Aretinus sive Ochinus illorum Autor sit, cum Cardanus in lib. 11. de Subtilitate recitet quædam variarum sectarum pro se pugnantium argumenta, quæ ex his lacunis hausta videntur. Introducit in illo loco Pagani, Judæi, Mahumetani & Christiani ar-
7 gumenta, atque ita proponit singula, ut Christianismi partes segnius agantur. * Plane illa ratione JOH. BODINUS postea librum scripsit *de sublimibus & admirandis rerum arcanis,* ubi perpetuo inter sectas & religiones dialogo instituto eadem argumenta atque eandem cramben recoxisse videtur; quod indicio est, utrumque ex iisdem fontibus sua depromsisse. Mersennus certe Commentario in Genesin Cardanum, ut Atheum, reprehendit, monetque in vetustis editionibus librorum de Subtilitate, eo in loco multa haberi, quæ postea sint in sequentibus editionibus vel omissa, vel immutata. Atque ita se rem habere e Scaligeri Exercitationibus probari pot-

ri poteſt, qui *Exercitatione 258.* pereuntem Cardanum ſecutus, hæc ejus ulcera tangit, non ſine mordaci, ut debebat, ἐπιμέλειᾳ. Arguunt præterea illa verba, quæ formulam tranſitionis conſtituunt in veteri editione: *Igitur his arbitrio victoriæ relictis &c.* quaſi dubitaret Cardanus, cui parti victoria adſignanda ſit: pro quibus verbis in poſteriori editione legitur: *Sed hæc parum Philoſophos attinent, pro quibus inſtitutus eſt ſermo:* quæ & ipſa aliquid profani ſenſus habere videntur. Sed omnia illa arguunt, diſcrepare vetera exemplaria a recentioribus.

Ut ad Bodini librum revertar, ille in ipſa olim Gallia rarus, nunc tamen etiam 8
in Germania in quorundam Bibliothecis latitat. Levis ejus libri hactenus fuit notitia & ſubobſcura. In Grotii & Sarravii epiſtolis paſſim ejus mentio fit. Illius extat de eo judicium in *epiſtola ad Gallos 146. & in altera 170.* Hic omnem lapidem movit, ut, ſollicitante Iſaaco Voſſio, pro Regina Chriſtina exemplar aliquod obtineret. Legi loca illa in Epiſtolis ejus poſſunt, p. 322. 325. 326. 335. 35.. * Nunc 9
vero pleniorem ejus libri notitiam orbi erudito ſuppeditavit Vir reverenda dignitate & varia eruditione conſpicuus, JOHANNES DIECMANNUS, per Ducatus Bremenſem & Verdenſem Superintendens Generalis, qui in hac Kilonienſi Academia elegans hoc & eruditum diſputationis ſuæ inauguralis argumentum extare voluit: *de Naturaliſmo cum aliorum, tum maxime Joh. Bodini, ex opere ejus MSto & usque adhuc ἀνεκδότῳ de abditis rerum ſublimium arcanis.* Ille hanc εὐτυχίαν habuit, ut, quod alii tot laboribus & ſumptibus quæſiverunt, illi ultro in manus incideret. Nam duplex horum Dialogorum exemplar obtigit; quorum alterum eas antiquitatis notas habuit, ut ex primis Bodiniani operis apographis eſſe, nullus ipſe ambigat, olim ex Bibliotheca Guilielmi Laud, Archiepiſcopi Cantuarienſis, magno ære redemptum; alterum vero recentius ante XX., cum hæc ſcriberet, annos e codice Patini feſtinanti manu deſcriptum: quod tamen non raro lacunis Anglici Codicis ſupplendis, & emaculandis librarii vitiis, utiliter adhiberi potuit. Liber autem ita inſcribitur: *Colloquium Heptaplomeres de abditis rerum ſublimium arcanis.* Ἑπταπλομερὲς inſcriptum eſt, non, quod in ſeptem libros diſtributus eſſet, ut Sarravius exiſtimavit; ſed, quod ſeptem viros, Paulum Coronæum, Frid. Podamicum, Hier. Senamum, Diegum Toralbam, Ant. Curtium, Salomon. Barcaſſiam, & Octav. Fagnolam, operis inter ſe partitis, perpetuo confabulantes introduceret. Primo Pontificiorum, ſecundo Lutheranorum, tertio omnium ſectarum, quarto Naturaliſtarum, quinto Calvinianorum, ſexto Judæorum, extremo denique Muhammedanorum cauſam tutandam commiſit: qui omnes ita de fidei controverſiis συζητοῦσιν, ut Chriſtiani, ſive Pontificii, ſive Lutherani, ſive Calviniani, ſuccumbant ſemper; reliqui vero, inprimis Judæi & Naturaliſtæ triumphent. Hæc ex ipſa illa Diſſertatione adducere volui, cum accuratior ejus dari notitia nequeat.

Memorabile & hoc eſt, quod ipſe notavit ex ſcheda quadam manuſcripta, quæ 10
Guidonem Patinum ex Gabr. Naudæo audiviſſe commemorabat, fuiſſe Venetiis quatuor homines, qui ſingulis hebdomadis inſtituendarum ſuper variis religionibus diſſertationum Philoſophicarum cauſa hic convenerint; in iis Coronæum Rothomagenſem,

&

& Guilielmum Postellum Notarii vices sustinentem, cujus chartæ postea ad manus
11 Bodini pervenerint, & huic scripto conficiendo fuerint adhibitæ. * De Postello
Henr. Stephani narrat in Introductione tractatus *de conformitate miraculorum antiquorum & novorum c. 14. p. 100.* illum publice dixisse, quod, qui bonæ religionis speciem efformare velit, eam ex tribus istis, Christiana, Judaica & Turcica, conflare debeat. Henr. Ernestius, *Observat. variar. lib. 2. c. 36.*, *Postellum* a quibusdam libri de tribus Impostoribus autorem haberi, ait. Sed summa ipsi hac imputatione injuria infertur: ego enim hunc inter Atheos vel Deistas referre nolim, quod & Theophilus Rainaudus facit, qui Deistarum parentem vocat, qui Deum unum admittere contenti cetera Christiana mysteria pro fabulis haberent. Nam omnia alia testatur liber ejus de *Nativitate Mediatoris ultima,* quem inter anonymos relatum miror apud Vinc. Placcium, cum ejus nomen in fronte libelli extet. Hunc qui legerit, illum a Christo & Christianis mysteriis universam rerum naturam quasi suspendis-
12 se deprehendet. * Multa alioquin habet, quæ cum receptis in Ecclesia sententiis pugnant, errores quoque multos in religione: paradoxæ in illo multæ sunt doctrinæ, quarum intuitu potius ad Hæreticos & Enthusiastas, quam ad Atheos referendus videbatur. Quod de formanda religione ex Christianismo, Turcismo & Judaismo dixit, forte eo pertinet, quod multa Christianorum monumentorum λείψανα in ipso Alcorano, aliisque, qui apud Orientales & Judæos extant, libris deprehenderet. In Judæorum quoque vetustioribus libris, quos supposititios aliqui existimant, multa ille mysteria venatur, non ad infringendam, sed potius stabiliendam Religionem Christianam. Ille, quem *de Etruriæ Originibus* scripsit, liber integra capita pro veritate Religionis Christianæ inserta habet; ut mirari satis non possim, quid in mentem venerit Rainaudo, qui illum Christianæ religioni adversum faciat. Sed multa sunt in Rainaudo inepta & falsa de Scriptoribus judicia, de quo suo loco. De Postello legi amplius potest Popeliniere in libro Gallico *l'Histoire des Histoires libr. 8. p. 443.* Ego, etsi in illo aliqua damnanda & heterodoxa, aliqua superstitioni propiora, agnoscam; multa tamen acute excogitata, & profundam doctrinam spirantia, deprehendo. Facile alioquin est, apud homines im-
13 peritos & indoctos in Atheismi suspicionem vel ex levissima causa incurrere. * In Galeno quoque aliqui ἀθεότητα notarunt. Sed de his Casaubonus, *Epist. 258., Galenum vocari ἄθεον miror, virum tam assiduum in sapientia DEI prædicanda. Ego illum eo*
14 *maxime nomine dignum laude & æterna prædicatione semper judicavi.* * Nunc sane quotidie hanc multis inuri notam videmus ab illis, qui innoxiis sententiis, ubi licitum esse potest divortium, Atheos statim & Naturalistas crepant: qua calumnia ut nulla est atrocior; ita Christianam charitatem in his, qui temere illam admittunt, plane extinguit.

Fuere quidem tales libri inter τὰ μυστήρια τῆς ἀσεβείας & ἀνομίας publica censura relati, neque in publicum prodierunt; sed nunc libri æque mali, pene dixerim
15 pejores, impune in publica luce comparent, & ab omnibus leguntur. * Quid est BENEDICTI SPINOSÆ libris pestilentius? & hi tamen ubique triumphant. Annon *Tracta-*

Tractatus ejus *Theologico-Politicus* omnem elevat librorum sacrorum divinam fidem? annon miracula omnia explodit & exsibilat? Ejus *Ethica* illa Atheismi principia tam nude exponit, quanquam subtiliter & argute, ut imbecillos animos facile capere possit: duobus enim fulcris, Religionis & providentiæ divinæ, sublatis, universum cultum divinum evertit. Tollit libertatem agendi, inducta Mathematica aliqua necessitate: qua posita nullam esse, quæ de rebus nostris disponat, providentiam, necesse est, omniaque mutua causalitate, a se invicem dependente agunt. Tollit præterea causam finalem, ut humani ingenii commentum: qua sublata, nihil nobis amplius sperandum metuendumve est. Plus ergo in illo nequitiæ & insaniæ est, quam in ipso illo de tribus Impostoribus libro, qui tamen non omnem divinitatem evertit. In Christum Salvatorem ejusque historiam, etsi timidiuscule, multa tamen effundit, quæ illam labefactent: quæ illi e Judaismo forte adhuc hæserunt, in quo multa ejus generis sunt, ut ex iis libris, quos sub titulo Telorum igneorum Satanæ in lucem edidit Cl. Wagenseilius, apparet. Non defuere tamen, qui hujus hominis insana dogmata retuderint, Henricus Morus, Mansveldus, &, qui ceteris præferendi videntur, Blyenbergius & Pojeretus, eadem, qua ipse triumphos ducere voluit, mathematica methodo usi. Cuperus in arcanis Atheismi retectis paulum languidior est.

Hujus generis plures alii sunt libri, ut: *Ars nihil credendi*, qui adscribitur GOTHOFREDO a VALLE, hujus mentio fit apud Voëtium Disp. de Atheismo: & alius, cui titulus, *Cymbalum mundi*, cujus itidem Voëtius mentionem facit, & autorem ejus nominat Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani in *Tract. præparatorio ad Apol. Herod. c. 26.* Mersennus *Commentario in Genesin p. 689.* vocat eum de Perez. Qui ipse Mersennus suo illo in Genesin Commentario omnia illa, quæ ab Atheis & Naturalistis proponi argumenta solent, summa diligentia, collatis etiam amicorum aliorumque virorum doctorum operis, coacervavit. Pandectas hunc librum multarum rerum curiosissimarum, mathematicarum, naturalium, dixeris. Extat alius liber nefarius, cui titulus: *Cur receptum sit Evangelium*, qui Valeo tribuitur. 16
* VANINI *Dialogi* illud Atheismi virus sub dialogorum forma tegunt, in quorum 17
titulo disertis verbis Natura Dea & Regina dicitur, quæ in privilegio Regio, quod mirum, repetuntur. *Amphitheatrum* ejus sanum est, ac subtiliter pro animæ immortalitate disputat. In illo, ut hoc obiter memorem, legi, quod sibi violentam mortem ex Marte in octava collocato prædixerit: vivicomburio enim ob Atheismum affectus est. * Præceptorem ille habuit *Pomponatium*, ejusdem genii hominem, sed 18
acutissimum disputatorem, cujus extat adversus *immortalitatem animæ liber*, ab Antonio Sirmondo ex ipsis Aristotelis principiis, quibus ille abusus fuerat, refutatus. Liber ejus de *Incantationibus* multa quoque profana continet, ut scripta ejus omnia.
* OCHINI *Dialogi* præter Polygamiam, quam propugnant, nihil ex Atheismo tra- 19
here videntur. Arianum alii potius, quam Atheum habent. * CAMPANELLA in 20
Atheismo triumphato plures nodos texuit, quam solvit. * PORCIUS in libro *de Men-* 21
te humana, ANTONIUS ROCCUS libro de *Immortalitate animæ* in eodem Pomponatii ludo instituti. * JORDANUM tamen BRUNUM huic classi non annumerarem; 22

quanquam enim pluralitatem terrarum & solium statuit in libro *de innumerabilibus, sive de universo & mundis,* quod aliis quoque factum; manifesta tamen in illo Atheismi vestigia non deprehendo. Is tamen ignis supplicio, teste Sorello, affectus fuit.

23 Pertinere & ad hanc Atheorum & Naturalistarum tribum videtur, quisquis est, Autor libri, qui primum Anglica, hinc Gallica, postremum Belgica lingua prodiit, de populis terræ australis incognitæ, quos *Severambes* nominat. (r) Titulus Belgicus ita habet: *Historie der Severambes, behelzende een Beschryving van het onbekend Zuidland.* Elegantissime confictus est liber, eaque specie ut prima fronte incautis imponat. Ingenium Autori illi fuit, quem κυρίαι quædam δόξαι facile produnt. Toto vero hoc libro nihil ille aliud agit, quam ut ostendat, unam esse Religionem, naturæ rerum conformem, quæ Deum supremum, atque ejus quasi vices in orbe hoc inferiori repræsentantem solem, veneretur: quare data occasione adversus Trinitatem & Christianismum disputat. In administratione Reipublicæ Ideam quandam non contemnendam exhibet, qua, sublato pecuniæ usu, unde omnia in Rempublicam vitia, Cives per magnas quasi familias distincti, e publico alantur & vestiantur. Illud vero ingenium hominis in extrema parte prodit, quod strategemata sacerdotum gentis ejus, quam *Stroukaros* vocat, ad miraculorum, quæ in Pentateucho habentur, formam confinxerit: quo manifeste patet, illum historiæ sacræ illudere. Ceterum ille liber doctus est, magna cura scriptus.

24 Solent & inter damnatos libros MAGICI referri: qui quidem omnino atro carbone notandi sunt, si pactum illud cum Dæmone ac malis angelis profiteantur.

25 * Sed multa hic ab ignorantia peccari certum est. Gravissima sæpe viris optimis injuria illata, quorum scripta hoc crimine in suspicionem venere. De Alberto M. Trithemio, & aliis, qui non sunt stultorum hominum clamores! Et hi tamen naturæ secretioribus adminiculis instructi multa vulgo miracula visa perpetrarunt. Vidi & indolui hujus criminis reos peractos viros innocentissimos, qui de pulvere sympathetico aliisque occultioribus naturæ operationibus idealibus, quales infinitæ sunt illis semper pueris nunquam animadvertendæ, quædam liberius scripserunt. Multos ab hoc crimine defendit peculiari libro *Gabriel Naudæus.* Nos de illis suo loco.

26 Damnari quoque sacra censura solent HÆRETICORUM LIBRI, aut
27 quæ in libris heterodoxa & hæretica videntur. * Inprimis hic Romanis addicti sacris operosi sunt: tot enim Indices expurgatorios & librorum prohibitorum Catalogos habent, ut sibi ipsis obstent tricasque nectant; nam & in suos animadvertunt sine causa, si qui forte Pontificiæ potestatis prærogativam, aut ejus infallibilitatem leviter tangant, aut Ecclesiæ Gallicanæ libertatem tueantur, de quo præcipue Bailletus in *Judic. Doctor, tom. 2. part. 1. n. 77.* queritur: Ubi Catalogos illos, qui jam a Concilio, jam a Pontificibus, jam a Rege Hispaniæ aliisque, confecti sunt, ordine recenset. Scilicet, ut partium studia ubique regnant, ita & in his rebus, in quibus

(r) *Historiæ Sevarambum* Autorem sibi videri Isaacum Vossium, Morhofius amicis sæpe est fassus.

quibus non eadem omnibus mens & ſenſus eſt, prout affectu aliquo ducuntur Cenſores, decretoria aliqua ſententia pronunciatur. Ipſe tamen Bailletus non multum hac ſua opera proficere Cenſores fatetur. E noſtris errores & defectus horum Catalogorum nuper ſingulari libro detexit *Daniel Francus*, quem ſuper hoc argumento legere, operæ pretium erit.

Poſt illa, quæ adverſus fidem ſunt, merito cenſuræ ſubjiciuntur, *quæ contra bo-* 28
nos mores. In his primo ſunt *obſcœna*, quæ lædere teneros animos ac veneno infice-
re poſſunt: quo nomine omnes illi flagitioſi libri præcipue notantur, qui ſacra A-
phrodiſia impudico calamo depingunt, quales Græcia olim libros magno numero
dedit, quorum tamen facilis felixque jactura eſt. * Inter obſcœnos noſtri tempo- 29
ris familiam ducit *Satyra Sotadica*, ALOYSIÆ SYGÆÆ adſcripta. (*s*) Peſſimus &
flammis dignus liber, niſi quod elegantia latinæ linguæ ſordes ſuas ornet. * Mo- 30
neo hic, nequam fuiſſe hominem, qui *Aloyſiæ Sygææ* & *Meurſio* illum librum adſcri-
pſit: omnia illa conficta eſſe puto. Liber ille, me judice, plane novus eſt, & ab
impuro homine ſcriptus, qui, ut a ſe amoliretur crimen, feminæ innocentiſſimæ &
caſtiſſimæ illud impoſuit, & Meurſium hominem doctum in criminis ſocietatem
perduxit. * Aloyſia Sygæa nobilis fuit femina, & illuſtri ex gente apud Hiſpa- 31
nos, cujus cum ſingulari caſtitatis laude meminit Nicolaus Antonius in pulcherri-
mo *opere Bibliothecæ Hiſpanicæ*: ubi cum omnia diligentiſſime recenſet, ne γεῦ quidem
de hoc ſcripto memorat, ut certe memorare debuiſſet, ſi extitiſſet tum libellus ille,
ſeu vero ſeu falſo ejus nomine cognitus: famam enim ejus procul dubio vindicaſ-
ſet; & perquiruntur ab ipſo MSti libri omnes Autorum Hiſpanorum magna dili-
gentia. Eruditiſſima illa fuit, ac ampliſſimum ejus elogium habet Joannes Va-
ſæus in *Chronico Hiſpanico cap. 9.* Andreas Reſendius in Epiſtola ad Mariam Princi-
pem ita de illa:

Altera Sygæa eſt, Virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut eſſet
Femina, quæ maribus vitam opprobrare ſupinam
Poſſet, & ignavos magno adfeciſſe rubore.
Nam cum ſeptena vix dum trieteridis annos
Computat, indefeſſa dies noctesque Latinas
Volvere non ceſſat chartas, non ceſſat Achæas,
Moſcaque & Solymos rimatur ſedula Vates.
Quin per Achæmenios ſcopulos Arabumque ſalebras
Currit inoffenſe linguarum quinque perita.

Joannes Merulus, nobilis Toletanus, vocat ſeculi ſui Minervam. Scripſit *Epiſtolas*

(*s*) Autor *Satyræ Sotadicæ*, quæ Aloyſiæ Sigææ nomen falſo præfert, verus fuit D. Joh. Weſtrene, JCtus in Batavia Hagienſis, a Chr. Thomaſio (*in Cogitatis circa Libros Recentiores Menſtruis, Germanice A. 1688. editis, p. 580.*) literis nominis initialibus ſubobſcure indicatus, a Cl. Tenzelio autem (*in Dial. Menſtr. Germ. M. Febr. 1693. p. 166. 169.*) ex Hadr. Beverlandi Schedis, detectus Conf. *Homonymoſcopiam* noſtram, *Sect. I. c. 2. p. 35.*

Latinas: Dialogum de differentia vitæ rusticæ & urbanæ, Poëtica quædam, de quibus nihil editum. Prolixe illa omnia recenset Antonius, sed de infami hoc scripto nec vola nec vestigium apparet. Alfonsus Madritensis Archidiaconus de Alcor in Palentina ecclesia, magnæ existimationis fideique scriptor, in Historia Palentinæ urbis summum honorificentissimumque Sygææ elogium scripsit, quod Hispanica lingua producit Antonius: ubi omnes illas linguas peregrinas tam prompte ut Castellanam, tenuisse, easque expeditissime & loqui & scribere potuisse refert. Nupsit illa Alphonso a Cuevas. Immature obiit, hocque illi epitaphium positum: *Loisiæ Sygææ Feminæ incomparabili, cujus pudicitia cum eruditione linguarum, quæ in ea ad miraculum usque fuit, ex æquo certabat &c.* Quæ omnia satis arguunt, injuriam magnam optimæ feminæ illatam a nebulone illo, qui infame hoc scriptum illi adscribere voluit. Sed nec de Meursio fando auditum est, convertisse illum ex Hispanica lingua tale aliquod scriptum in Latinam. Sed ipse sermonis textus habitusque totus osten-
32 dit, in Latio potius, quam Hispania natum esse hunc fœtum. * Talia ut ipsa honestas proscribere aut flammis addicere jubet; ita non probo morosulos illos censores, qui in Latinæ linguæ Autoribus castrandis male seduli sunt, bonosque Autores mutilant, si quæ in illis paulo liberiora aut parum pudica deprehenduntur: quæ in conversatione ipsa evitari non possunt. Arceri ab illorum quidem lectione pueri possunt, sed ubi bonis moribus satis firmati fuerint, parum ab illis periculi est. Homines sumus, atque in humana societate vivimus, ubi talia quotidie occurrunt. Sed scholam istarum nequitiarum, qualis in Satyra Sotadica aperitur, nemo bonus feret. Sunt, qui Terentii Comœdias, librum optimum, juventuti e manibus excutiunt, &, nescio quem, illi Terentium Christianum supponunt: qui cum illo suo consilio explodendi sunt. Satis castus est Terentius, nisi, cum ex ingenio & moribus hominum quædam ipsi dicenda sunt; quos nosse characteres juventuti summe utile est. Ceterum omnium obscœnorum librorum hic inire numerum nolumus. Sudet in illo sterquilinio alius Hercules Coprophorus.. Forte diligentissimus Priapeorum Commentator Scioppius, si viveret, hic suam Aphrodisia Bibliotheca congerenda industriam exercere posset.

33 Sunt & *Satyrici Scriptores* in bonos mores injurii; quo nomine hic non intelligo, qui innocentes illas in vitia Satyras scribunt, sed qui libellos famosos. Non pa-
34 titur nostri instituti ratio, ut eorum hic indicem texamus. * Qui se adversus tela & arma munire possunt Principes, a calami tamen insultu sæpe non sunt immunes. Habent certe, quos Reges metuant, cum vivunt, Satyricos; cum fatis concesserunt; Historicos. Utrique acerrimi vitiorum observatores sunt: qui velut Censores publici impune in illos sententiam dicunt. Pasquini statua sæpe plus, quam Dodonæa,
35 fudit oracula. Quæ non in potentissimos Reges Satyræ scriptæ sunt! * Non potuit Satyricorum manus effugere Jacobus, Britanniæ Rex, utut doctissimus & laudatissimus Princeps: cui sub specie Panegyrici Posthumi, a Casaubono scripti, cujus quasi fragmenta inter schedas ejus reperta, per insignem nequitiam, continuo mycterismo horrenda flagitia objiciuntur. Lepide alioquin scriptus liber est; cui titulus: *Casau-*

Casauboni Corona Regia i.e. Panegyrici cujusdam vere aurei, quem Jacobi I. Magnæ Britanniæ &c. Regi, Fidei defensori, delinearat, Fragmenta ab Euphormione inter schedas τȣ μακαρίτȣ inventa, collecta, & in lucem edita: (t) Refertur in Georgii Richteri vita, Epistolis ejus præfixa pag. 21. e Colloquio cum Erycio Puteano accepisse Richterum, quod Puteanus ejus libelli autor habitus fuerit: cujus vero famam ille enixe declinans velut Apologiæ loco scriptum quoddam exhibuerit, cui nomen, Perjurium RUFFI & GIBBOSI, præfatus, quo delatorum suorum virulentiæ ac sinisteritati satis fuisse obviatum existimaverit. Sed nos de Satyris alibi plura.

CAP. IX.

DE PSEUDONYMIS, ANONYMIS, &c.

§. 1. *Causæ librorum suppositorum.* 2. *Libri, antiquis autoribus suppositi.* 3. *Antiquitates Etruscæ Prosperi.* 4. *Leonis Allatii refutatio illarum commendatur.* 5. Ὁμόνυμοι *Autores multum turbarunt.* 6. *Curtius scriptor Pseudonymus ab aliquo habitus.* 7. *Consolatio, Ciceroni a Sigonio supposita.* 8. *Hæreticis id olim familiare.* 9. *Piæ fraudes.* 10. *Sibyllini versus.* 11. *Peregrina nomina studio assumpta.* 12. *Pseudonymi libri ridiculi.* 13. *Pedanterie Cavalliere.* 14. *Faceta Joh. Donne Epistola producitur,* 15. *cum Catalogo Autorum Ridiculorum.* 16. *Pseudonymi per plagium.* 17. *Plagia, in Roberti Stephani Thesaurum L. Latinæ commissa.* 18. *Liber de jure Ecclesiastico Barbosæ ab alio scriptus fuit.* 19. *Illius, a salsamentario redempti, historia.* 20. *Villasani Carmina furtiva.* 21. *Lauri Strena e Passeratii poëmatibus desumpta.* 22. *Minutiora plagia notantur.* 23. *Scaligeri ob eam causam stomachatio.* 24. *Pseudonymi non sunt, qui causas legitimas celandi nominis habent.* 25. *Basilii Valentini Chymici nomen verumne, an fictum sit, disquiritur.* 26. *Nomina adscititia & immutata, si dolus absit, Pseudonymos non faciunt.* 27. *Anonymi libri.* 28. *Eorum indagatio commendatur.* 29. *Versionum magnus usus est.*

Sunt & in re literaria Falsarii, quos nosse e re literaria est, ne illi falsa specie imponant. PSEUDONYMI sunt, qui nomen mentiuntur, sive suos fœtus aliis, vel mortuis, vel vivis supponant; sive, ut lateant, aliud nomen, vel verum, vel fictum, vel suum aliter immutatum, assumant; sive quod per errorem nomina sint turbata; sive quod aliorum nominibus abolitis substituant, aut alienos fœtus non invitis Autoribus pro suis venditent. Ac primo quidem multi sunt, qui libros suos aliis supposuerunt, vel ut fidem aliquam scriptis suis conciliarent, vel sententiam suam stabilirent, vel ut vanam gloriam aliquam affectarent, aliosque fallerent. * Multi circumferuntur tales *libri suppositii*, qui sub nomine antiquorum 2

K 3 Histo-

(t) Satyram contra Jacobum I. Britanniæ Regem, Isaaco Casaubono affictam, recudi Halæ Saxonum A. 1693, in sua *Sapientiæ & Stultitiæ Historia*, curavit Christ. Thomasius.

Historicorum, Philosophorum, Patrum, comparent, quorum aliquem catalogum dedit Rhodius, ac notis suis illustravit Vinc. Placcius. De fragmentis illis Berosii, Manethonis, aliorumque antiquorum Historicorum, quæ in lucem edidit Annius Viterbiensis, jam supra egimus, ac plura de illis judicia Vinc. Placcius notavit in
3 Rhod. Aut. suppolit. n. 18. * Antiquitates Etruscæ, quæ Prospero cuidam adscribuntur, & in quas Paganinus Gaudentius observationes scripsit, ab H. Ernstio editas, suspectæ etiam eruditis sunt, de quibus videri potest Vossius de *Historicis*
4 *Latinis lib. 1. c. 9.* * Scripsit & Leo Allatius doctissimas ad has Antiquitates annotationes, Paris. 1640. & deinde Romæ iterum excusas: quibus de notis falsitatis in adulterata scriptura etiam generatim agit, estque liber ille utilissimus ad Codicum scripturam vitiatam deprehendendam. Protulit vero Curtius Inghiramus hæc fragmenta e terra effossa primus in lucem, quem hujus suppositi figmenti parentem esse, prolixe Leo Allatius probat. Habemus Aristoteli, Platoni, Hippocrati, Galeno aliisque supposita scripta. Multa etiam Homero supposita; in quibus dignoscendis olim Criticorum versabatur industria: ac fuere, qui ex stylo, dictione, phrasi, certis quibusdam idiotismis, accuratum de autoribus judicium inire poterant, ut vel νοθείαν vel γνησιότητα decretoria sua sententia confirmarent.

5 Accedunt *nomina multis communia*, unde sæpe permutati Scriptorum tituli. (*u*) Aristoteles fuere plures, quorum vel triginta ac duos numeravit Jonsius. Quam facile est hic in errorem incidere, præsertim si post tot secula demum scripta in lucem protrahuntur, & pluribus ejus nominis quædam supersint monumenta. Sunt in antiqua historia 28. Pythagoræ, 20. Hippocrates, totidemque Socrates, 16. Platones, 50. Dionysii. Quo fine inter antiquos Demetrius Magnus peculiari Opere περὶ ὁμωνύμων *de scriptoribus homonymis* agere voluit, quo Opere usum Laërtium putat Jonsius *l. 1. c. 2.* qui plerumque homonymos notare solet. Laudatur & eo nomine Meursius, quod diligenter homonymos recenseat. Magnam quoque occasionem falsi dederunt corrupta nomina, cognomina nominis vice usurpata, quæ deinde novo Scriptori fingendo ansam dederunt: Ellipsis nominativi, sub genitivo latentis, cum subintelligitur non modo filius, sed & pater, mater, uxor, amicus, discipulus, magister: Diversa topica nomina, diversos sæpe Scriptores ex uno facientia: de quibus singulis operose docteque egit Joannes Jonsius loco illo, quem modo laudavimus.

6 Fuit nonnemo, quod mireris, qui Q. Curtii Rufi historiam Alexandri M. a tot oculatissimis Criticis pro genuina habitam, a nemine unquam in suspicionem vel minimam vocatam, pro supposita, & ante CCC. annos ab ingenioso quodam Italo conficta habuerit. Indicium ejus fecit Guido Patinus *Epist. 27.* cujus ipsa verba, ut Gallica lingua sonant, producam: *Il disoit, que son livre n'etoit qu'un Romain, que le Latin veritablement en etoit beau: mais qu'il y avoit de grandes fautes de Geographie.*

(*u*) De Scriptoribus Homonymis, illorumque Nomenclatoribus, ac confusione frequenti, hujusque causis & remediis, fuse, & ex professo, actum nobis est, *in Homonymoscopia Historico-Philologico-Critica*, Hamb. A. 1697. in 8vo excusa.

phie. Il y en a une enorme entr' autres, dans le 7 Livre, lors qu' il parle de ces Scythes, qui vinrent prier Alexandre le Grand de ne point passer le Tanais, qui vient de la Moscovie Occidentale, se jetter dans le marais Meotide, separant l' Europe de l' Asie & la Scythie Europeenne de l' Asiatique. Pour prouver cette conjecture, Alexandre le Grand n' ayant pas trouvé son compte après avoir passé cette riviere, revint incontinent in REGIONEM SACARUM, & de là entra dans les Indes, tout cela est tres-éloigné du vray Tanais. Le même Maitre nous disoit, que l' Auteur de ce Livre etoit un savant Italien, qui le fit, il y a environ 300. ans. Que nul Ancien n' avoit cité Quinte Curce, & que c' etoit un nom supposé. Qu'il etoit là dedans parlé du fleuve Indus, du Gange, & autres parties des Indes, qui etoient inconnues à ces Anciens, qui ont vecu devant. Ptolomée, qui est le premier & le plus ancien Auteur, qui ait fait mention de la Chine sous le nom de SINE. Juvenal qui vivoit tant soit peu devant a dit: QVID SERES, QVID THRACES AGANT: & Pline parle de l' Ocean Serique. Ces SERES sont les habitans du Cathay, qui est une tres-grande Province de l' Asie dans la Tartarie au dessus de la Chine. An jam ex his argumentis confici παράδοξον illud possit, Critici viderint: nos ea de re amplius videbimus, ubi de Autoribus Linguæ Latinæ agemus. * Fuere, qui ipsi Eloquentiæ Parenti suos fœtus supposuerunt. Inter eos est *Consolatio* illa, quæ Sigonium autorem habet, censuris eruditorum multum vexata. Multæ extant super hoc negotio Epistolæ in Roccoboni Historia Gymnasii Patavini. Aliqui Vianello adscribunt. Videantur notæ Placcii *in Rhodii Autor. supposit. num. 22.* Hofman. in Apol. pro Gal. l. 1. c. 16. de Hotomanno JCto, teste Scherbio refert, eum, cum offeretur illi Consolatio illa, lectis pauculis; statim indignabundum his verbis abjecisse: *Non est Ciceronis.* Adeo statim illis, qui lectioni Autoris adsueti sunt, subolet, quod non genuinum est. Scilicet ut e vestigiis judicare de feris venatores solent: ita vel e paucis versiculis verum Autorem Critici agnoscunt. Certum tamen est, hac voluptate mirifice affici nonnullos, qui sua veteribus supponunt. De hac ipsa Sigonii Consolatione Menzinus libr. de invid. erudit. c. 9. *Nec laude caruit*, inquit, *Sigonius, qui, dum Consolationem exhibet suam, illud assecutus est, ut brevi in opusculo, velut faciei lineamentis, Tullianam indolem inesse, faterentur eruditi: quin & magna illum voluptate perfusum credo, qui vivus adhuc plurimos viderit de literis bene meritos, ad illud syntagma defendendum; certamina & contentiones hilari libentique animo subeuntes.* Muretus Jos. Scaligero imposuit Epigrammate, quod ipse scripserat, pro antiquo venditato. (x) Hospitalii quoque Carmina a nonnullis pro antiquis accepta. (y)

In

(x) M. Ant. Mureti Imposturam, qua proprium Epigramma, velut antiquum, sibi obtruserat, Jos. Scaliger Disticho hoc ultus est aculeato, fugam ob Pæderastiæ crimen e Regno Gallico illi exprobrante:

Qui fumos rigidæ vitaverat ante Tolosæ,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

(y) Mich. Hospitalii, Cancellarii Gallici, *Satyram de Lite* Marcus Zuerius Boxhornius, tanquam Poemation Ævi Veteris, in suo *Satyricorum Antiquorum Minorum* Syntagmate, Lugd. Bat. A. 1633. in 12. excuso, edidit, & Notis illustravit.

8 In sacris & olim hæc fabula acta fuit. Nunquam defuere hæretici, qui, ut fi-
dem erroribus suis facerent, sub antiquorum Patrum nomine sua commenta pu-
9 blicarunt. * Ipsæ quoque piæ fraudes bonorum hominum accesserunt, qui scri-
pta quædam antiquis nominibus incrustarunt, ut simpliciores in suas sententias per-
traherent: Qui male profecto de re Christiana meriti bonam causam in suspicio-
nem falsi adduxerunt. Versatur quadantenus in hoc argumento Joannes Dallæus,
10 qui de Pseudepigraphis Apostolicis libros tres conscripsit. * Notum est, quid ver-
sibus Sibyllinis factum sit, quibus tam præclara de Christo vaticinia continentur,
quæ supposititia viri sagaces habent; etsi non desunt viri docti, qui eorum autori-
tatem tuentur, atque Sibyllinis illis de Christo oraculis pene eandem, quam ipsi
Sacro Codici, fidem adstruunt. Multus est hoc in argumento Isaacus Vossius, cu-
jus extat præclarus *de Sibyllinis Oraculis liber.*

11 Non desunt, qui data opera libros suos *sub alienorum nomine* exire in vulgus pa-
tiuntur, ut vel latere possint, si periculosa scriptio sit, vel aliorum judicia securius
scrutari possint. De *Trajani Boccalini Relationibus* hoc aliqui affirmant: nam Cardi-
nalem Cajetanum earum Autorem venditant, qui Trajani Boccalini nomine abusus
fuerit, ne sibi fraudi esset, quod scriberet; testaturque Laurent. Crass. *Elog. Hom. li-
terat. part. 1. pag. 160. ac pag. 162.* librum hunc mortem Boccalino paravisse: nam a qua-
tuor armatis hominibus saccis arena repletis vulneratus est, usque dum animam ef-
flavit. Refert & Erythr. *Pinac. III. p. 131.* J. Franciscum Perandam ejus adjutorem
fuisse. Ac facile apparet e commentario Boccalini, in Tacitum Italica lingua scri-
ptò, ab ingenio humiliore illum esse profectum. Circumferuntur nunc libri, qui
interiora status in Regnis quibusdam & Rebuspublicis describunt, a multis in pre-
tio habiti, quibus nomen tantum & fortasse etiam stylum commodavit, qui in titu-
lo libri legitur, Autor; aliis materiam suggerentibus, qui periculoso hoc labore
defungi nolunt. Aliqui opulentioribus, qui scripti alicujus fama celebritatem no-
minis sibi parare gestiunt, ingenii sui fœtus non raro vendunt, cujus multa
produci possent exempla. Sæpe fictum nomen, vel aliqua ratione immu-
tatum, vendibiliorem & gratiorem librum facit, quam si verum nomen adscri-
ptum esset. Quomodo *Philippi de Terra nigra Loci communes Theologici* omnium
plausus abstulerunt, rejecti, cum Melanchthonis sub illo nomen agnosceretur.
Odia enim, quibus Autores prosequimur, ipsius libri, utut optimi, pretium immi-
nuunt.

12 Non dissimulandum etiam hoc loco est, *fictos* tum *autores*, tum *libros* in ignoran-
tiæ velamentum ab Aretalogis & Thrasonibus literariis adhiberi. Aliqui, ut docti
videantur, inauditos librorum titulos nominumque monstra crepant, temeraria de
Autoribus judicia pronunciant, quod viris nobilibus, & qui sui opinionem apud
13 vulgum excitarunt, familiare esse consuevit. * Ineptæ hoc affectationis, quam
Galli *pedantismum* vocant, specimen notat Bailletus in *Judic. Doct. tom. 1. part. 1. c. 14.
p. 99.* Lepida ejus verba sunt: *On peut dire, que c'est une* PEDANTERIE CAVA-
LIERE *de juger cavallierement des Livres, & de faire le procès à un Auteur dans
le*

le temps même, qu'on proteste, qu'on n'est pas son juge, & qu'on n'est point connoisseur dans les matieres, qu'il a tractées, &c. *Praeclare hujus indolis homines exagitavit festivissimi ingenii juvenis, *Johannes Donne,* postea Decanus Ecclesiæ Paulinæ Londinensis, qui epistolam Latinam Poëmatibus suis Anglicis inseruit, qua consilium suppeditat aulico indocto, quomodo docti specie fallere alios possit. Excerpemus ex illa aliqua, quae valde faceta. *Quia per occupationes aulæ,* inquit, *vacare literis non licet: (nam post somnum, non nisi post decimam ex more excutiendum, post vestes, dici, loco, affectibus proprias indutas, post faciem, speculo compositam, post epulas lususque, quota pars literis, animoque excolendo relinquitur?) & tamen doctus videri non dedignaris, ut aliquando habeas, quo eleganter & apposite canes Regios, conservos tuos, possis laudare, & quamvis scire, quæ alii sciunt, non poteris, saltem scire valeas, quæ illi nesciunt: hac ex consilio meo via progrediaris: Relictis autoribus, quos vocant Classicos, Academicis & Pædagogis terendis, enitere per omnes, quibus ignorantiam secure fateri poteris, libros, aliis inventu difficiles, exquirere. Nec in colloquiis quid ex autoribus vulgò notis afferas, sed ex istis: ut ita, quæ dicis, aut tua videri possint, si nomina taceas, aut si minus digna sint, & autoritate egeant, novos autores cum reverentia tui audiant illi, qui omnia scire sibi ante visi sunt. Hunc ergo Catalogum ad usum tuum exaravi, ut his paratis libris, in omni penè scientia, si non magis, saltem aliter doctus, quam ceteri subito prosilias.* *Subjungit huic epistolæ Catalogum lepidissimum, unde hæc in gustum dabo: *Nicolai Hill Angli, de sexu & hermaphroditate dignoscenda in atomis: item de eorum anatomia & obstetricatione in partubus humatis: æmulus Moisis, ars conservandi vestimenta ultra 40 annos, autore Topolisso: librum Tobiæ esse canonicum: ubi ex Rabbinis & secretioribus Theologis numerantur pili caudæ ejus canis, ex quorum varia retortione & invicem conjunctione, conficiuntur literæ, ex quibus mirifica verba consistunt, autore Francisco Georgio Veneto: Pax in Hierusalem, sive Conciliatio flagrantissimi dissidii inter Rabbi Simeon Kimchi, & Onkelos, utrum caro humana ex carne suilla comesta concreta in resurrectione removebitur, annihilabitur, aut purificabitur, per illuminatissimum Doctorem Reuchlinum: Pythagoras Judæo-Christianus, numerum 99 & 66 verso folio esse eundem, per super-seraphicum Io. Picum: Joh. Harringtoni Hercules, sive de modo, quo evacuabatur a fæcibus Arca Noæ: Subsalvator, in quo illuminatus, sed parum illuminans Hugo Broughton incredibiliter docet, linguam Hebraicam esse de essentia salutis, & sua præcepta de essentia: Manipulus quercuum, sive ars comprehendendi transcendentia, autore Raim. Secundo: Bonaventura de particula* non, *à Decalogo adimenda, & Symbolo Apostolorum adjicienda: De navigabilitate aquarum supercoelestium, & utrum ibi ac apud nos navis in firmamento in judicio sit appulsura, Jo. Dee autore: Edmundi Hobai Eructationes pomeridianæ, sive de univocis, utpote de prærogativa Regum & Chimæris, morbo Regio, & morbo Gallico: Ars spiritualis inescandi mulieres, sive conciones subcingulares Egertoni: Cæpe advocatorum, sive ars plorandi in judiciis, per Fran. Bacon: De gurgite diametrali à Polo ad Polum, per centrum navigabile sine pixide, per Andr. Thevet.* Quis non suaviter in his ingenii festivi commentis rideat? Et certum tamen est, adeo vanos esse nonnullos, ut his larvis indoctos fallere, ac sibi nomen quomodocunque parare gestiant. Solent & librorum Tituli

Satyrici ab otiosis & acutis ingeniis confingi, qui ad hanc falsi speciem quodam-
modo etiam referendi sunt.

16 Pseudonymis annumerandi & illi sunt, qui *aliena sibi per plagium* attribuunt.
17 * Sunt in illis adeo impudentes quidam, ut excusso veri Autoris nomine suum re-
ponant; quod in ROBERTI STEPHANI *Thesauro Latinæ Linguæ* factum, ad quem
plagiarii, velut ad cadaver aliquod vultures, convolarunt. Toties hoc Opus sub
peregrinis nominibus recusum est. Doletus subtiliore furto in aliam formam
Opus redegit in Commentariis suis Latinæ Linguæ: quemadmodum & Scapula,
Henrici Stephani Thesaurum Græcum in aliam formam redigens, a plagii & doli
crimine non potest absolvi, etsi utilem Scholis aliqua ex parte operam præstitit.
Sed omnia illa persequi exempla infinitum esset; quorum magnam partem jam
tum collegit Thomasius in libro *de plagio literario*, moralitatem quoque ejus ad mi-
nutias usque pervestigans.

Cautiores illi plagiarii sunt, qui posthumis virorum doctorum scriptis insidias
struunt. Sæpe enim contingit, ut præmatura illorum morte vel non edi, vel non ab-
solvi possint eorum opera: ad quorum pabula fuci alieni qui accedunt, non sibi
facta mella deprædantur. Vix credi potest, quam frequens illa fallendi ratio sit.
Vidi non ita pridem ipse editum alieno nomine librum, quem vir doctissimus
18 privatis scholis olim proposuerat. * Pertinet huc, quod de BARBOSA nota-
vit Erythræus *Pinacoth. II. num. 18.* Scripsit is *de jure Ecclesiastico universo* volumen,
quod Opus magno alieno labore partum in se ille transtulit, cujus historia ita ha-
19 bet: * *Die quodam Barbosæ famulus salsa quædam muriatica in prandium coëmerat, quæ ne
manus digitosque inficerent, tetroque odore imbuerent, cetarius chartis quibusdam, ut moris
est, amiciebat: quem postea amictum famulus, domum reversus, cum præsente Domino ac vi-
dente muriatica illa exuisset, quo in aquam injecta macerarentur, & in terram abjecisset, Do-
minus, curiosus inspiciendi, quid chartis illis contineretur, eas sustulit ac lustrare oculis coepit;
viditque elegantissimi doctissimique cujusdam operis initium esse; statimque suspicatus est, id
quod erat, autore, antequam potuisset illud impressum typis emittere, e vivis erepto, heredes,
ignaros, quantum in eo boni esset, tanquam ineptas, nescio quas, chartas & inutiles, cetario ven-
didisse; & statim magnam in spem venit, autore e medio sublato, si librum illum quoquo modo
nactus esset, pro suo edendo, maximam sibi ex eo gloriam posse contingere: ac percontari dili-
genter è famulo cœpit, in quonam macello, & à quo cetario, muriatica illa coëmisset; qui ape-
ruit illi omnia, & simul signa & notas ostendit, quibus ad cetarii illius tabernam sine ullo erro-
re perveniret. Abiit ille curriculo, quo mittebatur, librum invenit, cui paucæ quædam chartæ
fuere detractæ; ac vili eum pretio redemit: tum subrogatis iis, quæ deerant, ac pluribus etiam
aliis adjectis, imprimendum pro suo curavit. Hæc,* subjungit Erythræus, *ab homine Bar-
bosæ amicissimo ejusque arcanorum omnium conscio accepimus.*

20 Alii ex variis Scriptoribus quædam furantur, ne statim deprehendi in furto
possint, quorum maxima quidem pars est. Non possum, quin insigne hic exemplum
afferam,

afferam, Thomasio non notatum, ut multa quidem adjungi possent. Edidit P. STEPHANUS LAMBERTUS VILLAFANUS, Burgundo-Sequanus, e Soc. Jesu, & in Cæsareo Madritensi Collegio Eloquentiæ Professor, *Opera Poëtica*, in quibus pleraque ex aliis optimæ notæ poëtis sunt congesta, sed ita, ut per lacinias, hinc illinc petitas carmina sua quasi consueret. Ex levi eorum inspectione statim apparuit illa fraus. Nam ex Augustini Mascardi, elegantissimi Poëtæ, sylvis, Passeratii poëmatibus, & Emanuelis Thesauri Inscriptionibus pleraque compilata notavi: quod argumento est, etiam cetera, quorum non illa notitia nunc est, furto aliunde subrepta. In epicediis Reg. Isabellæ Borboniæ pleraque excerpta sunt e Mascardi *Sylvarum lib. 3.* de Rebus tristibus & e Deliciis Poëtarum Gallorum. Epicedia in funere Principis Hispaniæ, Balthasaris Caroli, pleraque, imo omnia, e Mascardo consarcinata. Illud vero Epitaphium elegans, quod in Villafano p. 289. legitur, totidem verbis in Mascardo p. 155. legitur; nisi quod unam vocem mutaverit:

Vix matutinum surgebat Cæsaris astrum,
Lumine promittens uberiore diem:
Ast immaturam obnubit mors pallida lucem,
Nec sinit e medio vibret ut axe facem.
O lucem sine luce brevem! vix Lucifer ortus
Solem præveniens Hesperus emoritur.

Quæ *p. 286. 287.* apud Villafanum leguntur, e Passeratii poëmatibus, quæ in Deliciis Poëtarum Gallorum habentur, *part. 3. p. 156. & p. 171.* aliqua ex parte transcripta. Vafrities hujus hominis ex eo etiam apparet, quod in titulo libri impressionis annum non apposuerit, quem tamen Censores libri produnt. Confuso enim tempore incertum, quis vere plagiarius. Inscriptiones in Principem suum ex Emanuelis Thesauri Inscriptionibus compilavit: * In J. Bapt. Lauri, Viri docti & poëtæ quoque 21
elegantis, quem magni fecit Urbanus VIII. epistolis, *cent. 1. Ep. 75.* legitur totidem verbis Strena illa Passeratii *de Nihilo*, quæ habetur in ejusdem poëmatibus, *part. 3. Delic. Gall. Poët. p. 31.* Quod mirum mihi semper visum est, cum Laurus ipse non contemnendus poëta fuerit, ut patet ex poëmate ejus *de fabricatione calcis* libris tribus scripto, & elogio, quod illi suspendit Erythr. *Pinac. I. n. 141.* Scripsit & Theatri Romani Orchestram de Viris illustribus. * Extant Orationes cujusdam non ignoti
Jesuitæ, quæ multam partem ex Italicis Panegyricis Emanuelis Thesauri depromptæ 22
sunt. Dum enim acutum dicendi genus, qui morbus quorundam est, nimis affectat, etiam ne sententiolæ desint, aliunde furatur. Extat cujusdam *de Opinione* Oratio, quæ præcipua parte e Barlæi Oratione de Ente Rationis descripta est. Bertilii Canuti multæ sunt in Epistolis e Lipsio, in Poëmatibus e Lotichio, laciniæ. Novimus & e Vincentii Fabricii Poëmatibus nobili Poëtæ Gallico aliqua acumina sublecta. (z)

(z) Autor *Orationis de Opinione*, qui plagii in Barlæum *h. l.* insimulatur, est Joh. Balth. Schuppius, Theologus Hamburgensis; Poëta autem Gallus, qui, e Vinc. Fabricii Poëmatis, aliqua sublegisse perhibetur acumina, ipse Æg. Menagius, qui de Furtis Poëtarum voluit scribere.

Sed illa minutiora sunt, quam ut attendi debeant. Et casu interdum talia eveniunt, quod singulari dissertatione *de furtis Poetarum* ostendere voluit Menagius. Legi etiam potest super hoc argumento Stephani Forcatuli Dialogus festivissimus, cui titulus *Prometheus, sive de raptu animorum,* ubi alienæ inventionis prædones & ine-
23 ptos imitatores reprehendit. * Male tamen habere viros doctos illæ deprædationes solent, si rerum suarum sint tenaciores. J. C. Scaliger, cum a meretricula CCC. nummis emungeretur, eique illos vindicaturo amicus judex, quem Atticum vocat, indigna sententia illuserat, stomachosiorem & acerbam in eum epistolam scripsit; quæ est inter editas 62, qua inter alia scriptorum suorum compilationes objicit: *Quare favetis furibus, nisi quia fures? quare impudicis, nisi quia ex impudicis aliquot vestrum nati sunt? Quid vos evexit ad illud tribunal, nisi sororum impudicitia? Quid ad altiora provexit, nisi ea pecunia, quæ iisdem artibus comparata erat? Emistis magistratum, vendidistis judicia. Redde mihi Præfationes meas, dicta acuta ex infinitis epistolis &c. & ingratus esto.*

24 Non accensendi sunt Pseudonymis, *qui vel fictum, vel immutatum nomen assumunt, si forte sua interesse existiment illud celari, cum à dolo absint.* Illud plerumque faciunt, qui arcaniora scribunt, vel in rebus civilibus, vel naturalibus, vel qui novas sententias defendunt, & sibi ipsis diffidunt, judicia hominum doctorum, ut stantes post tabulam Apellis, exploraturi. In Politicis argumentis quotidie videmus larvatos in scenam procedere. In rebus naturalibus, arcanis scilicet, Chimicis præcipue, pleraque ficta habemus nomina, paucis exceptis Ut enim mysteria illa Harpocratis sigillo recondi volunt, ita eorum Scriptores, qui ἐν αἰνίγματι omnia pro-
25 ponunt, ipsi latitare, quam in publicum prodire malunt. * In his BASILIUS VALENTINUS, magnus hujus artis antistes, (ut hoc ὡς ἐν παρέδῳ moneam) quibusdam numeratur. Ego ipse quondam in illa fui sententia, ac confirmat Raschii testimonio Placcius, in *Pseudonymorum Catalogo, p. 159.* qui nec in Catalogo Benedictinorum Provinciali Erfurti, neque in Generali Romæ, nomen hoc invenerit. Raschius aliquem ex familia Johann. Tholdeni, Hessi, sub hoc nomine latitare voluisse existimavit. Sed in aliam nunc sententiam pene impellit Gudenus ipse Erfurdiensis, qui in *Histor. Erfurdiensi lib. 2. pag. 129.* ita scribit; *Eadem ætate,* sc. An. 1413. *Basilius Valentinus in Divi Petri monasterio vixit, arte medica & naturali indagatione admirabilis.* Addit quidem Gudenus, ipse ab his sacris alienior; *Insuper iis accensetur, quos in augmentum spei nominant aurum confecisse. Sic aliena dementia post secula fallit, ideo minus culpabilis, quod non nisi decipi amantes facultatibus exuat.* Verum ut iis verbis demonstrat, illum rerum, quas proponit Basilius, notitiam non habuisse; ita suffragium tamen idoneum præbet, quendam ejus nominis vixisse in Divi Petri monasterio. Librum tamen illum *de Incrementis & Decrementis metallorum,* qui Basilio Valentino vulgo tribuitur, sub cujusdam *de Solea* nomine apud amicum editum vidi, & quidem in 4to. Suspicionem hoc *de Solea* nomen mihi movit, quoniam de Tholdeno aliorum opinio est, annon forte in illo Johannis Tholdeni nomine lateat. Et sane integrum illud nomen *de Solea* in nomine *Joannes Tholdenus* occultatur: quæ vero supersunt literæ, nullum

nullum formare prænomen possunt, atque nunc memoria mihi excidit, quale in libro illo edito fuerit. Fortassis aliud quoddam assumpsit, eo contentus, quod nomen quodcunque e suo exstruxerit.

Multo minus inter Pseudonymos referendi sunt, *qui certa quadam nomina e Collegiis,* qualia in Italia, nunc quoque in Germania plura sunt, *sortiti.* Turbat tamen illa res & nebulas lectoribus offundit, quibus cognomina incognita sunt: multi sunt a membris societatis fructiferæ scripti libri, quorum Autores sub ascititiis illis titulis ignorantur. Cui autem vacat in illos adeo anxie inquirere? Certe illi Collegiorum tituli vehementer displicuerunt Vincentio Pinello, de quo in ejus vita refertur: *Cum Patavii plures clarorum virorum cætus cogerentur, quas Academias appellamus, Elevatorum, Occultorum, Æthereorum, nulli unquam nomen dedit, ab ambitione & theatrali quadam ostentatione procul abhorrens.* Rolandus quoque Maresius, *lib. 2. Ep. 43.* Collegia ipsa quidem laudat, sed displicent ipsi cognomina plane absurda & ridicula. Apud Græcos tamen cognomina quoque peregrina ab Autoribus usurpata videmus, quæ res historiam literariam intricatiorem reddit. Nostro tempore quoque videmus Germanica, Gallica in Latina & Græca mutata, quod molestum sæpe est, & ipsis Autoribus officit. Multum in Historia Thuana Gallicorum nominum in Latina commutatio turbat. Et in omni Historia illa res tricas & nodos nectit. 26

Procedimus ad *Anonymos libros,* qui vel autorem certum non habent, vel nullum profitentur. Copiose hic de causis celandi nominis agit Bailletus in *Judic. Doctor. Tom. 1. part. 2. cap. 12.* qui super illo argumento legi potest. * Eorum indicem dedit Vincentius Placcius, quem supplementis porro augebit. Deckerus quoque in libello de scriptis adespotis quædam hujus argumenti tangit. Ac vellem sane majore studio in rem illam incumberent eruditi: nam utilissimus profecto labor est; non tam in recentiorum scriptis, quam vetustis. Idem, ut puto, argumentum in Commentario de *Autoribus dubiis* tractavit Vir vastissimi ingenii, Caspar Barthius, quem aliquoties ipse in Adversariis suis citat. Sed nusquam ille post mortem autoris, etsi jam absolutus, comparuit; quod argumento est, ab improba manu surreptum. De Joh. Gerh. Vossii simili libro deperdito dolet quoque Placcius, libri sui præfatione. 27 28

De Autorum versionibus quædam adderem, nisi in veterum Autorum versionibus recensendis isto labore nos sublevasset Vir πολυμαθέστατος, PETRUS DANIEL HUETIUS, cujus extat *de claris interpretibus ἐλλεπόγραφος liber,* in quo tamen erga Germanos paululum iniquior visus est. De Gallicis veterum Autorum versionibus legendi sunt Sorellus & Bailletus. Et hic quidem Latinos quoque interpretes, Italos, Hispanos, Germanos recensuit *libro de judic. Doct. Tom. 3. part. 2. tota,* qui potissima ex Huetio excerpsit. Ceterum & versionum cura eruditis esse debet. Quæ ex Orientalibus, Hebraicis, Arabicis convertuntur, peritissimos sane earum linguarum requirunt: qui cum rarissimi sint, fit inde, ut non satis sibi constent illæ 29

versiones. Plerique Orientales literas discunt, non ut linguam vel scribant, vel loquantur; sed ut Grammatici sint. Neque mediocris linguæ cognitio hic sufficit, sed accuratissima, & ex usu ipsius gentis firmata. Magnum quoque in Codicis sacri interpretatione versiones cujuscunque linguæ usum habent, easque ad exegesin Theologi celeberrimi cum magno suo fructu adhibent. Ex collatione enim illarum sensus sæpe verus elicitur vel firmatur. Earum utilitatem quoque in Historicis, & quidem Taciti interpretatione ostendit Freinshemius in illo *suo specimine Paraphraseos Cornelianæ*, ubi e Gallicæ, Italicæ, Anglicæ, Germanicæ, Hispanicæ versionis collatione veros Taciti sensus indagavit.

CAP. X.

DE LIBRIS MYSTICIS ET SECRETIS.

§. 1. Libri mystici quinam sint variaque de iis judicia. 2. Non omnia contemnenda. 3. Ob incredulitatem multa ignorantur. 4. Libri Mystici, Theosophici, Prophetici & Magici. 5. Theurgici Gentilium libri multa secretioris naturæ mysteria continent. 6. Jamblichi de Mysteriis Ægyptiorum libri, 7. ex Hermetis libris congesti. 8. Libri sacri apud Ægyptios custoditi. 9. Zoroastri historia & scripta. 10. Eorum aliqua Picus habuit. 11. Oracula Zoroastri. 12. Berosus Annii a Postello defensus. 13. Indi Bramines. 14. Orpheus & ejus scripta. 15. Etruscorum Razi Hunu antiquissimam sapientiam professi. 16. Tarquitiani libri. 17. Sibyllina Oracula Romæ custodita. 18. Sibyllina scripta à Noachi nuru Postellus deducit. 19. Eorum diversitas. 20. Petito una Sibylla defenditur. 21. Druides. 22. Gentilium sacra sincera paulatim adulterata. 23. Hebræorum Libri Cabalistici. 24. Christianorum mystici libri. 25. Dionysius Areopagita. 26. Theophr. Paracelsi. 27. Jacobi Böhmii Theologica. 28. De his judicia. 29. Prophetici libri in omnibus gentibus. 30. Pignora imperii ominosa. 31. Vasa cuprea Cumensium. 32. Nostradamus Gallorum Propheta & Poeta. 33. Varia de ipso & scriptis ejus narrantur. 34. Speculis quidam usum existimant. 35. Vaticinium de Calvinismo in Gallia exstirpando nunc impletum. 36. Multa alia de magnis revolutionibus prædixit.

1 MYSTICOS & SECRETOS LIBROS dicimus, qui de rebus sublimibus, arcanis, mirabilibus scripti, suos sibi lectores postulant, neque omnibus ad lectionem concedi solent, neque ab omnibus intelligi possunt. Non idem omnibus est horum librorum gustus: *laudantur ab his, culpantur ab illis.* Sunt, qui ista scripta χρυσῦ χρυσώτερα habent. Sunt, qui inania, superstitiosa μετέωρα, & ab otiosis ingeniis, ad fucum simplicioribus faciendum, inventa aspernentur.
2 * Sed media in illis via procedendum est. Ut enim nullus liber tam malus est, in quo non sit aliquid boni; ita & in illis, qui mysteria & arcana se tradere venditant,

ditant, invenies aliquando, quæ vix credideris. * Non negaverim equidem, multa 3
a multis fingi, esse, qui aliorum credulitati imponant, & ad inanes contemplationes homines, quibus omnia ignota magnifica sunt, abducant. Sed de omnibus eandem pronunciare sententiam nefas esto. Neque ita suspicionibus indulgendum est, ut omnia sine discrimine pro fabulis & mendaciis habeamus. Quin potius crescat cum bona segete infelix lolium & steriles avenæ: veniet, quæ illa judicet, ætas & rerum magister usus. Etiam hic profecto verum est, quod Heraclitus, Plutarcho teste in *Coriolano*, solitus est dicere τῶν θείων τὰ πολλὰ δι' ἀπιστίαν μὴ γινώσκεται, *multas divinas & præclaras res ab hominibus ignorari, ob eorum incredulitatem:* ac Plutarchus alibi vocat ἀσθένειαν ἀπιστίας, *morbum incredulitatis.* In eundem sensum quoque Theophrastus dixit, *res mundi pulcherrimas ab arrogantia hominum ignorari, dum nihil statuunt credere, nisi humana mens rationem illius perceperit.* Quod si Aristotelem 1. *Metaphysic.* audimus, ea est humanæ mentis imbecillitas, ut cognoscere nequeat veritatem, eoque pacto καθόλυ cernit ignorantiam omnium, nec vidit ἐν μέρει suam. In plerisque naturæ rebus plus videmus fidei quam demonstrationi relinqui. Nisi potissima pars cognitionis naturalis ab Historia Naturali nobis esset, a Philosophia parum nosceremus. Et tamen is hominum morbus est, ut res ipsas negare malint, quam suam ignorantiam profiteri. Quoniam vero nec millesimam partem rerum naturalium cognoscimus, ne quid de νοητοῖς dicam, potius credulitate, quam incredulitate hic peccandum existimem, ne falsa falsitatis suspicione pulcherrimarum rerum scientiam amittamus.

Mysticorum librorum tres quasi constituere possumus *classes, Theosophicos, Prophe-* 4
ticos & *Magicos.* THEOSOPHICOS nunc eos vocant, qui de rebus divinis abstrusiora quædam docent, quales apud gentiles Theurgici dicebantur, quibus doctrina de Deo, Dæmonibus, Geniis, deque Ceremoniis, quibus illi colendi, tradebatur.
Alii Magiam divinam hanc Theurgiam vocant. Hæc Metaphysica fuit. * De 5
Gentilium religione etsi magna volumina conscripta sunt, tamen dicere non vereor, e tam vasto numero paucos esse, qui istius θεογονίας & θεολογίας ethnicæ fundum recte penetrarint. Non existimandum est, adeo stolidos & ineptos fuisse sagacissimos populos, ut, quæ vulgo de eorum sacris traduntur, eo sensu accipi velint, quo se nobis exhibent, ii præcipue, qui eorum fingendorum autores fuere. Alii sub hoc ænigmate sensus latent, mysteria scilicet naturæ secretioris, quod, ut suspicione attigerunt multi, ita fuit inter tot interpretes Davos, unus alterque hodie Oedipus, qui aliquid de iis prodiderit: de quibus in sequentibus plura.

Theurgiæ gentilium arcana, non volaticis narrationibus sparsa, sed suis ratio- 6
nibus deducta, apud JAMBLICHUM in libro *de Mysteriis Ægyptiorum* operose proposita sunt: quo ad Porphyrii quæstiones respondet, quem Thomas Gale Oxonii 1678. cum notis edidit. Nam Ægyptiorum doctrina in his præcipui aliquid habere videtur, unde in Græcos & ab his in Romanos multa derivata, sed multis falsationibus incrustata. * Nil vero in hocargumento ab ullo gentilium philosophorum huic simile 7
scriptum

scriptum est, quod autor ille se ex Mercurii columnis, quas Pythagoras & Plato in suam philosophiam transtulerint, ex innumeris antiquorum scriptis, & ex certo aliquo libro, in quem veteres totam de rebus divinis scientiam congesserint, item è Chaldæorum ac Assyriorum monimentis excerpsisse ait: ut proinde quasi compendium Theurgiæ gentilis dici possit. Duos vero Mercurios celebrant Ægyptii. Primus, quem illi *Thoth* vocant, ille est, qui columnas reliquit, quas interpretatus est *Mercurius secundus*, quam ille interpretationem multis libris complexus est, ut ipse Jamblichus docet. Notat vero Thomas Gale *ad cap. 1.* librorum illum numerum, Mercurio tributorum, ortum ex eo esse, quod omnia sua inventa uni Mercurio ex communi sapientum concluso inscriberent, & in columnis & adytis sacris reponerent: ut Pythagoræi omnia sua inventa Pythagoræ nomine insigniebant. Ex iis Mercurii libris unus fuit, qui continebat τὰ περὶ Θεῶν, καὶ τῆς ὅλης παιδείας τῶν ἱερέων, cujus meminere Diodor. Sic. *lib. 1. c. 16.* Strabo *lib. 15.* Et eandem ob causam credo tot libros Hermetis sive Mercurii nomine circumferri, quod sua scripta sub Mercurii nomine publicare maluerint: quanquam & Christianorum piis fraudibus aliqua, aut certe quædam in illis laciniæ, adscribi posse videntur. Opuscula medica & astrologica Hermetis, in Bibliotheca Vindobonensi exstantia, Lambecius notavit, *lib. 6. Commentarior. part. 2.*, in quibus, *compendium medicinæ, de mathematica scientia, influxibus astrorum, de arcanis duodecim signorum Zodiaci, de animalibus volatilibus, quadrupedibus, aquatilibus, gemmis, seu lapidibus pretiosis, characteribus, sive notis ponderum & mensurarum, de Melomantia, sive divinatione ex membris humani corporis: Arithmomantia, sive divinatione ex numeris.* De Hermetis Trismegisti vita & scriptis videri amplius potest Lambecii *prodromus historiæ literariæ c. 1. §. 6. a pag. 134. usque ad pag. 443. & Borrichius in Hermetis sapient. c. 1. 2. & 3.*

8 * Ceterum & integras habebant Bibliothecas sacras Ægyptii, in quibus reposita, quæ occultari volebant; cum pœna gravi afficerent, qui aliqua ex iis in vulgus efferrent. Calasiris, Sacerdos Ægyptius, apud Heliodorum his verbis testatur: *Me dicente ea, quæ sciebam, & quæ de hoc flumine* (Nilo) *sacris libris perscripta, solis antistitibus cognoscere ac legere licet.* Postellus in Alcorano multas veteris Ægyptiorum Theologiæ reliquias, ac plura de Christo ipso testimonia, quam in Judæorum libris, agnoscit. Videri alioquin super multis doctissimus Sapientiæ Ægyptiorum vindex, Borrichius, potest.

9 Inter antiquissimos in hoc genere Gentilium Scriptores ZOROASTER recensetur. Ejus historiam ex Albufeda aliisque collegit Edoardus Pocockius, ubi inter alia nominatur ejus liber, quo religionis præcepta Magis tradiderit, ac XII. voluminibus constiterit, quorum singula corium taurinum integrum implerent. Scripsit de *pretiosis lapidibus libros V. de astrorum effectis ex eorum inspectione prædicandis ac judicandis unum; de Agricultura V. Plin. lib. 30. cap. 1.* ait, vicies centena millia versuum a Zoroastre condita, quæ indicibus explanavit Hermippus, qui de Deorum sacris, cultu & ritibus egerint, item περὶ Φύσεως, quos Suidas ait fuisse quatuor; qui longum ipsius scriptorum enumerat Catalogum. Pythagoræ istos prælegisse Zabratum, memorat Porphyrius, qui

qui Zabratus Pythagoram edocuerit, τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. *Horum librorum 11
aliquot Joannes Picus habuit, qui ipse ita ad Ficinum scribit: *Chaldaici hi libri sunt, si libri sunt, non thesauri. Audi inscriptiones. Patris Ezræ, Zoroastri & Melchior, Magorum oracula. In quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendosa & mutila, integra & absoluta leguntur. Est in illa oracula Chaldæorum sapientum brevis quidem & salebrosa, sed plena mysteriis, interpretatio. Est itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ, ac in illum Persarum, Græcorum, Chaldæorumque divina & locupletissima enarratio.* Hos Ficinus post obitum Pici inter ejus scriptorum reliquias comperit, sed adeo depravate exaratos, ut vix ab ipso Pico legi possent. *Syrianus Magnus libros X. in Logia sive 12
Oracula Zoroastri scripsit. Notavit Thomas Gale *ad c. 2. sect. 1.* libri Jamblichiani: magnam esse convenientiam inter hæc & ea, quæ tradebant Ægyptiorum sapientes ex libris Mercurialibus; nec non inter ea, quæ fuisse Zabiorum placita & scripta, prodit Maimonides Doctoris l. 3. ubi hos a Magis propagatos fuisse notat. Legi de hoc Zoroastre ejusque scriptis amplius potest Otto Heurnius in Barbaricæ Philosophiæ antiquitatibus *l. 1. Chaldaico p. 28. & in lib. 2. Indico cap. 1.* Ubi Oracula Zoroastri recenset, quæ Ludovicus Tiletanus cum Plethonis Gemisti commentariis *Parisiis*, ac postea Franciscus Patricius auctiora ex Proclo, Hermia, Simplicio, Damascio, Synesio, Olympiodoro, Nicephoro, *Anno 1591. Ferrariæ,* in nova de Universis Philosophia edidit, sapientiæ divinæ plenissima. Adeo enim iis, quæ sacris literis tradita sunt, consonant, ut Johannes Jessenius a Jessen ab Abrahamo illum edoctum existimet; qui quasi compendio quodam hanc Zoroastri Philosophiam tradidit libro, quem *Zoroaster* inscribit, Witteb. A. 1593. edito. Videndus de illo est Girald. *de Poët. Dial. 2. p. 59.* Ex horum familia procul dubio fuere, qui ad adorandum Christum venere. Verum de Chaldæorum antiquitatibus exigua nobis superest notitia, nisi quis ad Berosiana illa fragmenta confugere velit, quæ plurimi supposititia habent, etsi illis sui quoque defensores, ut supra vidimus, & *Postell. libr. de Etruriæ origine,* eadem vera agnoscat; neque ab Annio Viterbiensi demum conficta; quod in Germania & Gallia extiterint, antequam in manus Annii inciderint: qui & apologiam pro illo ad Petrum Franciscum Giambularium, Canonicum D. Laurentii, & Academicum Florentinum, autorem libri de prisca Etruscæ linguæ origine, scripsit, quam & Operi subjungit; ubi ex ipsa Armenia allatum hunc librum, & a Georgio, Apostolicæ professionis homine, Latinum Annio datum fuisse ait: quæ velim nobis paulo accuratiora aliisque documentis firmata dedisset: hactenus enim nil illorum innotuit. De Ægyptiorum Theologia, Philosophia, Hieroglyphicis, Otto Heurnius quoque nonnulla eodem libro adduxit.

Indorum, & in his Philosophorum Braminum, quasi Abraminum, ab Abrahamo 13
oriundorum, ut Postellus judicat, Theologia & Philosophia ab illis Chaldæorum dogmatibus non multum diversa fuit. Sed nulli de iis supersunt libri, nisi exigua Palladii relatio, & nos infra de his plura dicemus. *ORPHEUS, Thracius, antiquissimæ 14
sapientiæ dogmata tradidit, e quo Græci Astrologiam acceperunt, ut testatur Lucianus

cianus *in Dialogo de Astrologia.* Illum ajunt primum Deorum initia, universamque Theologiam, reclusisse, nefariorum facinorum expiationes ac plurima morborum remedia docuisse. Scripsisse dicitur *de elementorum transmutatione, de rerum naturalium amoris efficacia, de Gigantum cum Jove pugna, de raptu & luctu Proserpinæ, de erroribus Cereris, de laboribus Herculis, de ritibus sacrorum Idæorum & Corybantum, de gemmis, de occultis oraculorum responsis, de Veneris & Minervæ sacrificiis, de Ægyptiorum luctu ob mortem Osiridis, illorumque lustrationibus, de vaticiniis, de auspiciis, de fibrarum situ, de somniorum interpretatione eorumque averruncatione, de expiatione inferorum, de ratione & motu astrorum;* quæ tamen omnia perierunt. Nam, quæ ejus nomine etiam olim circumlata, forte ex reliquiis ejus ab aliis concinnata, unde & Aristoteles non Orphei, sed Orphica scripta vocavit. Qui & Ciceroni liber, Orphei titulo, tribuitur, sine dubio fictus est. Vide de illo, aliisque ejus nominis, plura apud Gyrald. *Dial. 2. de Poetis Latinis, p. m. 52. & seqq.*

15 Quæ veteris Theologiæ in Europam ac primum in Italiam venerunt, ceteris omnium gentium sacris præferenda essent, si veritate niterentur, quæ Postellus, libro *de Etruriæ Originibus,* magno apparatu proposuit. Noam enim in Italiam primum venisse, ibique Orbis antediluviani sacra, ritus & scientias restaurasse, ait. Fuisse autem illi, ut apud omnes populos, popularem institutionem, & inter sapientiæ alumnos secretiorem quandam & ab usu vulgarium remotissimam, a qua vis prædictionum, magiæ & divinioris sapientiæ pendebat. Ab eo, ait, constitutos illos *Razi Hinnos* (quod nomen Halicarnasseus conservavit) id est, ut interpretatur, secretorum propagatores, qui sint iidem, qui *Etrusci* seu *Eturi Tusci,* quorum idem officium fuerit, quod Etruriæ sacerdotibus Cicero adscribit. Ii præerant instituendæ juventuti, principum potissimum, ii habebant scientiam secretiorem evocandorum geniorum, alligandorumque prodigiorum & signorum cœlestium interpretandorum, quam scientiam nostro desiderari seculo ait. De quibus omnibus multa illic nova, & quæ παράδοξα plurimis habebuntur, sed tamen non inepte deducta, legi
16 possunt. * Laudantur & ab Ammiano Marcellino *lib. 25. c. 2.* Tarquitiani libri, inque iis titulus *de rebus divinis.* Nam Plinio & Macrobio *in lib. 3. Sat. c. 7.* testibus, TARQUITIUS libros tres *de Etrusca disciplina, & Ostentarium Tuscum* conscripsit: ut
17 inde appareat, plures ejus generis libros fuisse. * An ex Noachi disciplina Sibyl-
18 lina illa Romæ custodita carmina fluxerint, non est adeo certum. * Postellus in libro *de Originibus, sive de varia, & potissimum orbi Latino ad hanc diem incognita aut inconsiderata, historia cap. 16.* Sibyllinam doctrinam ortum habuisse credit a femina principe totius orientis, proxima sanguine ipsi Noacho. Primam ille Sibyllam facit *Nimrodi uxorem, dictam Sabbathen sive Sembethen, nurum Noachi, unde totus Oriens acceperit sacra, donec sensim sanctitate & enthusiasmis pleræque Græci sermonis peritæ feminæ eandem tradiderint Græcis, & demum Latinis; ita, ut principio publicati nominis Romæ, id est, sub Regibus, delata sint magna volumina, quæ tanta fuisse veritatis comperta sunt, ut illis inconsultis nihil publicæ functionis susciperetur.* Earum Sibyllarum complures fuisse

omnium

omnium est sententia, quas ab illa prima institutas fuisse, sed incerta fide, refert Po-
stellus. *Certissimum est,* inquit ille, *fuisse innumeras in universo, sed scripta eo fuere commu-
niora. Quis enim non admiretur illas Alirunas Francorum, Gothorum & totius Septentrionis,
quæ tanta erant non solum prædicendi, sed evocandi potentia, ut non solum clare de futuris
prædicerent, sed spirituales substantias cujuscunque generis ita cogerent ut in quacunque for-
ma se repræsentare omnium oculis adigerent. Ejusdem generis fuere vates & sacræ virgines
ubivis gentium, tam in vera religione optime primum ab uxore Noachi & filiabus nuribusque
& posteris instituti, ad divinæ sapientiæ laudem, quam in iisdem religionibus sensim deprava-
tis & a diabolo corruptis.* Verum de numero illarum Sibyllarum nunquam satis in-
ter eruditos convenit, neque de origine quicquam certi est. Quæ enim Postellus
hic quasi ex Apollinis tripode pronuntiat, nulla certa fide nituntur. Isaacus Vos-
sius, qui *de oraculis Sibyllinis* doctissimam commentationem scripsit, nihil de numero
& origine certi habet; saltem oracula Sibyllina fuisse, quibus clarissima de Christo va-
ticinia continentur, probat; quæ a Judæis ex Prophetarum suorum oraculis sub
nomine fatidicarum mulierum, quarum apud gentes magna esset autoritas, conge-
sta fuerint. * Ceterum magna illorum *Sibyllinorum scriptorum* fuit *diversitas.* Quæ 19
Tarquinii regis temporibus in usu apud Romanos fuerunt, absumpta fuisse incen-
dio Capitolino constat; postea ex Erythris & aliis Asiæ urbibus (ubi quædam Si-
byllina servabantur) illa utcunque congesta, a prioribus tamen diversa. Quæ ve-
ro nunc supersunt Sibyllina, ea a Christianis interpolata, dubium nullum est. * In 20
iis tamen tam variis Sibyllinis monumentis, quicquid fluctuent alii, Petrus Petitus
peculiari de Sibylla libro, non nisi unam fuisse statuit, a qua omnis illa fama, omnia
illa oracula, remotis supposititiis, promanarint; quæ a variis locis, ubi illa vixerit,
varium nomen sortita fuerit. * *Druidum,* qui apud Celtas & Germanos Theologi 21
& Philosophi fuerunt, etiam cum antiquis illis conveniunt dogmata, qui tamen ni-
hil scriptura eorum, quæ docebant, comprehendi voluerunt. Illorum etiam Py-
thagoras discipulus fuit. * Verum dubium nullum est, illa gentilis Theologiæ ini- 22
tio quidem satis sincera, tractu temporis fuisse variis superstitionibus & damnandis
ritibus incrustata. Cum enim Sacerdotes inter se secretiores haberent Magiæ di-
sciplinas, populum falso cultu in diversa actum non cohibuerunt tantum, sed & ul-
tro permiserunt, ne in sacra illa abscondita involarent. Paulatim & ipsi Sacerdotes
in deteriora prolapsi, occultas Diabolo insidias struente, a via regia, imo divina, de-
viarunt. Jamblichianus ille liber, quem supra laudavi, etsi multa habet sublimia,
quæque ex sinceris fontibus hausta videntur; tamen quæ de Dæmonum cultu &
conciliatione habet, illa ab iis segreganda sunt. Illud vero memorabile est, quod
sectione V. cap. 22. unum ait esse perfectissimum cultum, in quo uno omnes simul co-
lamus essentias & principatus: hunc sero admodum advenire ait, & oppido pau-
cis; ac bene nobiscum agi, si in vitæ occasu contingat. Alibi disertis verbis ait,
non opus nos habere Geniorum amicitia, si unum illum Deum summum, qui omni-
bus imperat, amicum habeamus.

Hebræorum Theosophici libri, quos illi CABALÆ nomine vocarunt, longe plu- 23
rimi

rimi fuerunt, quorum Esdras ultra 70. collegit, non nisi ſapientibus legendos. Hos Joann. Picus ſe habuiſſe ait, unde concluſiones illas Cabaliſticas ſuas excerpſit. Neſcio, an ex illis libris ſit, vel alius quiſpiam, quo ſe Poſtellus uſum profitetur. Ita enim ille libro *de Etruriæ Origine p. 82. Apud Hebræos ſic fuit uſitatum interpretationis genus, ut altiſſimis referta myſteriis non niſi ore in aures transfunderentur diſcipuli, quamdiu res eorum floruerunt; paulo poſt in unum volumen, quod ad manus noſtras pervenit, ſecreta illa diſciplina, quam eo quod excipiatur auditu, & non lectione, Cabalam vocarunt, ſummum genus ſapientiæ divinæ.* Circumfertur & apud Judæos, Abrahami Patriarchæ, cui tribuitur, liber *Sepher jetzira,* id eſt, *Liber formationis.* Bartoloccius, qui Romæ Bibliothecam magnam Rabbinicam edidit, ex illo ait, quotquot de Cabala ſcripſerunt, tanquam ex turbido fonte bibiſſe, & hauſiſſe totam illam tam ſublimem & reconditam Judæorum Theologiam, quam myſticam vocant, & de qua mira jactitant. Editus eſt ille cum notis Rittangelii: extant & aliorum in illum Rabbinorum commentarii, ac clavis in illum librum a *Schephtel Horwitz,* Pragenſi Judæo, edita, ſub titulo *Schepha Tal, abundantia Roris;* neque in hunc ſolum librum, ſed in *Torah, Tikkunim & Pardes rimmonim,* qui libri fundamentum univerſæ Cabalæ continent, Hanov. 1612. * Extat & *Maajen hachochma, Fons ſapientiæ,* liber antiquiſſimus, Amſtelod. 4. 1651. editus. Legendi de Cabaliſticis Libri III. Reuchlini, & illi omnes, quos aliquot voluminibus in folio J. Piſtorius Baſileæ 1587. edidit. Conferri quoque Henrici Mori Cabala Philoſophica poteſt, cujus examen Sam. Andr. ſcripſit.

24 Chriſtianorum jam a primis temporibus myſtici quidam in Theoſophia libri
25 fuerunt. * Principem in his locum ſibi vendicant decantata illa DIONYSII AREOPAGITÆ Opera *de Hierarchia Eccleſiaſtica, de divinis nominibus, de Theologia myſtica,* quem S. Pauli diſcipulum eſſe volunt, multoque rationum conquiſitarum apparatu, & genuinum, defendit Petr. Halloix in *vita S. Dionyſii, & quæſtionibus de vita & operibus ejus.* Nos illam aliis litem dirimendam relinquimus. Liber vero ille, a quocunque demum ſcriptus ſit, rerum divinarum profundiſſimis meditationibus plenus eſt. Fuere omni tempore, qui hujus generis libros ſcripſere; nullum vero eo-
26 rum ſcriptorum feracius eſt, quam hoc & ſuperius ſeculum. * Inter illos numerari præ aliis debet Vir ſummi ingenii & maximorum meritorum, THEOPHRASTUS PARACELSUS, qui & magnam rei Medicæ & Phyſicæ facem prætulit. Nam uti plerumque ſecretioris naturæ & Theologiæ conjunctæ rationes iſtis ſcriptoribus fuere; ita data occaſione in Theologicas diſſertationes dilabitur. Fuere vero poſt mortem pleraque ejus ab aliis edita, quæ, ſi ipſe vivus edidiſſet, fortaſſe alio habitu ſe exhibuiſſent. Quare nec omnia illa, quæ e ſchedis ejus publicarunt alii, a moroſis Cenſoribus ad vivum reſecanda ſunt. Plures etiam ab illo in Theologicis libri ſunt poſthumi, quam in Medicis & Phyſicis editi ſunt. Nam in Bibliotheca Iſaaci Voſſii pene in omnes No-
27 vi Fœderis libros commentarios prolixos, ab eo ſcriptos, inveni. * Similis generis
28 ſcriptor noſtra ætate JACOBUS BÖHMIUS fuit, Philoſophus Teutonicus dictus. * Mirabile profecto viro huic, utut plebejo, ingenium fuit, & ſingulari animi impulſu agita-

agitatum. Inepte suspiciosi sunt, qui Pontificii cujusdam technas subfuisse scriptis ejus crediderunt. Ab uno homine & quidem ab ipso profecta omnia, arguunt idem styli tenor, eadem in omnibus rerum conformitas. Si exceperis nonnulla, quæ *μυςικώτερα* & intricatiora videntur, in plurimis Pythagoræa dogmata *λείψανον χρυσοῦ γένους* spirare videtur. Ejus Psychologiam in linguam Latinam convertit, notisque illustravit Joh. Angelius Werdenhagen, JCtus. Henricus quoque Morus judicium de illo mitius, quam asperiores nonnulli Censores, tulit. Pietatem viri istius nemo hactenus in dubium vocavit. Scripta illa ab homine literarum omnium rudi adornari potuisse, pene prodigio similis res est. (*aa*)

PROPHETICOS libros dico, qui rerumpubl. mutationes variosque casus prædi- 29
cunt, quales in præcipuis Rebuspublicis quidam servari solent. Sunt enim homines, qui vel ex artis Astrologicæ arcanis, vel singulari ingenii impulsu, talia prædi-
cere solent. * Custodiuntur quædam imperii pignora, e quibus conjici futura so- 30
lent. De Urim & Thumim apud Hebræos e sacris constat. Apud Romanos erant
libri Sibyllini, & illi Etrusci aruspices; * apud Chinenses vasa cuprea novem, pro 31
numero provinciarum, tremore suo varios Reip. casus significantia, de quibus Martinus Martin. *lib. 2. Sin. Historiæ pag. 50.* Cui similia sunt duodecim vasa pro totidem anni mensium numero; quorum unumquodque aliquo pulvere oppletum, ejus indolis, ut sub finem mensis, vasi suo attributi, in ipsa luminarium conjunctione sponte sua in nihilum vanescerent. Ex motu ejus pulveris de futura totius anni tempestate vaticinabantur, de quo Mart. Martin. lib. 1. Sed talia persequi infinitum esset.
* In Gallia celebre nomen MICH. NOSTRADAMI est, cujus mirabiles fuere non de 32
Gallia tantum, sed ceterorum quoque regnorum fatis prædictiones, quæ sub forma tetrastichorum editæ. Scripsit autem illas Anno 1555. Nominat in illis monachum, qui Henricum III. & carnificem, qui Momorancium sub Ludovico XIII. percussurus sit: quæ vix ulla arte divinatrice indagari possunt, & intelligentiæ alicujus afflatum requirere videntur. De incendio Londinensi, de Regis Caroli I. supplicio in illis
quoque vaticinatus est. * Multæ fuerunt virorum doctorum super eo disputatio- 33
nes: quidam eum pro impostore, quidam pro mago habuerunt. Aliqui virtutem in illo propheticam deprehendere sibi visi sunt. J. C. Scaliger acerbas quasdam in Hipponacteis suis invectivas in eum scripsit, cum antea ipsi amicus esset: qua de causa incertum: nam prædictionum ejus veritas magnum illi apud Principes nomen acquisivit, quæ tanta esse videtur, ut ne Diabolum quidem ea prædicere potuisse crediderim. Quod si ille e naturalibus signis hæc capere potuisset; quid vetet Nostradamum

(*aa*) Judicium Morhofii de Jac. Böhmio, ejusque Scriptis, mitius atque honorificum, quod illius Fautores & Asseclæ, Frid. Brecklingius (*in Anti-Calovio*), M. Andr. Stübelius (*in Appendice Judicii Vernaculi de Scepticismo Speneriano Aug. Pfeifferi p. 157.*), aliique, certatim Adversariis opposuere, partim impugnat, partim commodius explicare nititur, Erasmus Francisci, in den gebrochnen Spott = und Lästerpfeilen Joh. Matthæi (ed. A. 1692.) p. 427-431.

num ex iisdem ſcire potuiſſe? Fuiſſe enim probum piumque virum, omnes fatentur. De la Croix du Maine in Bibliotheca ſua Gallica, Joannem Auratum, Poëtam non vulgarem, ejus prognoſtica notis illuſtraſſe teſtatur, eaque fide, quaſi ab ipſo Noſtradami genio afflatus fuerit. De illo legi poteſt Petrus Petitus *lib.3. de Sibyll. cap.9.* Ubi plura de ejus rebus narrat vulgo parum cognita, omnia tamen excerpta ex Apologia Anonymi, qui Gallica lingua ſcripſit librum, cui titulus: *Eclairciſſement des veritables Quatrains de Maiſtre Noſtradamy, Docteur & Profeſſeur en Medecine &c.* Hic §.6. recenſet varia ab illo prædicta, quæ a ſolo humano arbitrio dependent, & proinde non niſi ad divinam quandam inſpirationem referri poſſe judicat. Multa a Typographis lucripetis ipſi ſuppoſita fuiſſe narrat, quæ occaſionem calumniæ dederunt, cum deſtitueret ea eventus. Majores habuit, Aſtrologiæ & prædictionibus omnes addictos. Aſtrologia autem dixit ſe uti tantum pro medio excitandi impetus illos vaticinandi, qui ipſi in Aſtrologicis ſpeculationibus ſupervenirent. Scripſit multa alia medica, & in linguam Gallicam multa convertit. Medicinam ſine Aſtrologiæ cognitione parum prodeſſe judicavit. Infinita de illo narrari, ait Anonymus, quæ cum incerto teſte dicantur, ille omiſerit. Miram ille hiſtoriam narrat, quam a viro nobili, Florinvilla, ejusque conjuge comperit. Cum apud eum eſſet aliquando Noſtradamus, deambulantibus occurrunt duo porcelli, candidus alter, alter niger. Animi gratia interrogat Noſtradamum Florinvilla, quid fieret illis; ille ſtatim: nigro, inquit, veſcemur nos: album lupus vorabit. Florinvilla, ut prædictionem eluderet, ſecreto album porcellum pro cœna curandum mandat. Paret coquus, ſed dum præparat cibum, lupæ catulus domeſticus, abſente coquo, porcellum adrodit. Ideoque coquus nigrum illi ſuccedaneum dat, ac in menſa apponit. Ita eventus prædictionem Noſtradami comprobavit. Autor ille in hoc ſpecimine ſuo primo de rebus Henrici II. tantum agit. In præfatione ejus hæc præcipue tractat. 1. Quæ vera ſint Autoris tetraſticha. 2. Qua de re prædictiones agant. 3. Unde incipiant. 4. Quousque ſe extendant. 5. De origine eorum, qui irrepſerint in hæc tetraſticha, & quomodo corrigendi. 6. Qua ratione clavis & intelligentia tetraſtichorum indaganda ſit. 7. De ordine, quo proceſſurus ſit. Promiſit autem 20. tales libros, qui in hunc usque diem tamen non ſunt editi. Quinque ſecuturis voluminibus acturum ſe de rebus Galliæ ſub Regibus Henr. II. ſequentibus promiſit, 8. & 9. de rebus Italiæ. 10. De negotiis Imperii & Regum Septentrionalium. 11. De Hiſpaniæ & Luſitaniæ Regibus. 12. De rebus, ad Oceani accolas pertinentibus, & de regno Angliæ, de quo multa notabilia prædicit autor. 13. De rebus Orientis, Turcis, Græcis, Perſis. 14. De Africa & Æthiopia. 15. De miraculoſis Regis Franciæ progreſſibus in propaganda per Orientem fide Chriſtiana. 16. De Antichriſti machinationibus adverſus imperium Chriſtianum Gallorum in Hieroſolymis. 17. De iis, quæ poſt annum 1655. per Europam accident, usque ad deſtructionem Romæ per decem Reges, Antichriſti vaſallos. 18. De 7. primis centuriis, cum explicatione reliquorum tetraſtichorum, & paraphraſi epiſtolæ ejus ad Cæſarem filium. 19. De Explicatione centuriæ 8. 9. 10. cum paraphraſi epiſtolæ ad Henr. II., quæ continent clavem rerum futurarum poſt nativitatem Regis Lud.

Lud. XIV. 20. de aliis scriptis propheticis, versibus Sibyllinis, qui tangunt res 14.
& 15. libri: tabulis Imperatoris Leonis, prophetiis Merlini & Paracelsi. Possent
hi libri quasi Pandectæ quidam rerum futurarum videri, si in lucem ederentur.
Sed nec ipsa Nostradami tetrasticha integra habemus. Novissima editio An. 1668.
Amstelodami in 12. a Waesbergiis edita. Centuriæ in illis tantum XII. sed non
omnes integræ. Multa in scriniis Regiis de iis celari audio. Ex mille vero tetra-
stichis & supra, quæ ille reliquit, nullum esse, Anonymus ait, quod non duas aut
tres prædictiones veras contineat, rerum in Oriente & Occidente gestarum, per
omnia regna omnesque gentes. Allegat Anonymus *Tetrast. 2. Cent. 13.*, quo agat
de magno Opere Philosophorum, prædicitque magnum Theologum, quem vocat
verbum divinum vertendo Græcam vocem in Latinam, illud perfecturum; cum ta-
men ipse manus nunquam huic operi admoverit. Sed illa centuria in editione Am-
stelodamensi non comparet. * Fuit, qui narravit, speculis quibusdam Astrologi- 34
cis Nostradamum ad has prædictiones usum. Nam, qui arcaniora Physica & Astro-
logica cognita habent, ajunt e metallis, tanquam Planetis terrestribus, eadem con-
figuratione, qua Planetæ in Thematibus Natalitiis ponuntur, sub certis constella-
tionibus specula fieri posse, in quibus futura cernantur. Talia specula non pro ho-
minibus tantum, sed & nationibus, urbibus, seculis, ut illi ajunt, fabricari possunt.
Sed de iis in vita ejus nulla vel suspicio apparet. * Id quoque memorabile est, 35
quod hoc in loco minime prætereundum. Adduxit Vir Cl. Borrichius in *Dissert.
sua IV. de Poëtis*, Anno circiter 8 . scripta, e Nostradamo duo vaticinia, quorum al-
terum proximis annis impletum est, *Hodie*, inquit, *in Narbonensi Gallia & Provincia
nil frequentius occentatur auribus, quam Nostradami vaticinia, quæ &, cum ad tumulum no-
minatissimi vatis Salone adstarem, pleno ore laudavit monstrator sacrificulus. Ego optarim,
duo ejus fulmina vana esse; quorum alterum Calvinianis minatur, & hoc est:*

> En grande citò, qui n'a pain, qu'a dimy,
> Encor un couple saint Barthelemy.

alterum Septentrioni:

> Beaucoup, Beaucoup avant telles menées,
> Ceux d'orient par la vertu Lunaire,
> L'an mil Sept cens, feront grands emmenées
> Subjugans presque le coing Aquilonaire.

Cum hæc scriberet Borrichius, nulla de Calvinianismi exstirpatione suspicio erat.
Sed proximi anni veritatem hujus oraculi abunde confirmarunt. Ac concepta jam
sanguinaria, ut quidam narrarunt, in Calvinianos fuerat sententia, quæ postea ita im-
mutata, ut quavis cæde esset atrocior. Quid de altero futurum sit, Deus novit.
* Multa ille in epist. ad Henr. II. prædicit, magnasque imperiorum revolutiones usque 36
ad septimum millenarium, ubi universalis in Ecclesia & omnibus regnis pax futura
sit. Multa de amplificatione Imperii Gallici, ejusque victoriis in Oriente. Habet
his

his similia Postellus in libro *de vera configuratione signorum cœlestium*, ubi ex illis imperium orbis Galliæ suæ promittit. Multa etiam in Germania talia de futuris prognostica secreto asservantur, de quibus hic non est dicendi locus.

CAP. XI.

DE LIBRIS PHYSICIS SECRETIORIBUS PRÆCIPUE CHEMICIS.

§. 1. *Metaphysica veterum.* 2. *De Campanellæ Metaphysicis.* 3. *Cusani, Agrippæ, Ficini, Pici.* 4. *Scalichii scripta.* 5. *Libri de Magnetismis, Sympathiis, Antipathiis.* 6. *Liber Kyranidum, Hermeti adscriptus.* 7. *Vera hujus libri inscriptio,* 8. *& antiquitas.* 9. *Liber mutilatus.* 10. *Democriti χειρόκμητα* 11. *Petri Arlensis de Scudalupis liber ejusque clavis.* 12. *Quædam ex illo arcana proponuntur.* 13. *Maxveldii Medicina Magnetica.* 14. *Wirdigii Medicina spirituum.* 15. *Paracelsi Manuscripta in Bibliotheca Scorialensi Chemica.* 16. *Chemiæ scientia.* 17. *Mythologia veterum ad Chemicam artem pertinet.* 18. *Vetusti ejus Autores Græci, valde laceri & mutili.* 19. *Codex Altenburgensis, a Reinesio emendatus.* 20. *Reinesii de iis judicium.* 21. *Stephanus Alexandrinus.* 22. *Heliodori poëma.* 23. *Pappus Alexandrinus.* 24. *Quis Heliodorus?* 25. *Theophrastus, Hierotheus, Archelaus, Pelagius.* 26. *Zosimus.* 27. *Ostanis fragmentum.* 28. 29. *De eo disquiritur.* 30. 31. *Democriti liber antiquitatem sapit.* 32. *De Democrito insignis e Cedreno locus.* 33. *Quid sit ἐννεαγράμματον.* 34. *Democritæa, an genuina, an supposititia?* 35. 36. 37. *Epistolæ, a Synesio scriptæ, γνησιότης defenditur.* 38. *Dubia circa Zosimi scripta, a Reinesio mota.* 39. *Ad ea respondetur.* 40. *Zosimus Christianus ab historiarum scriptore diversus.* 41. *Dissensus ab ipso Photio & Lambecio.* 42. *Anonymi liber de testimonio pro Christiana religione ex Ethnicis scriptoribus laudatur.* 43. *Zosimus adversus Reinesium defenditur.* 44. *Manuelis memorabile somnium, quod ad artem Chimicam referendum.* 45. *In Zosimi scriptis quædam diversitas.* 46. *Olympiodorus, Commentator Zosimi, ejusque ætas.* 47. 48. *Labbei & Lambecii dubia.* 49. *Cleopatræ scripta Chimica,* 50. *& Epistolæ a Scioppio Priapejis adjunctæ.* 51. *Psellus,* 52. 53. *Pseudonyma & Anonyma scripta recensentur.* 54. *Leo Allatius Corpus Chimicorum edere voluit.* 55. *Querela Borrichii votumque nostrum.* 56. *Chimica scripta plurima ἀνέκδοτα.* 57. *Aliquot autores recentiores Rabbinici & alii.*

1 Venio ad libros, quos MAGICOS appellavi, non eos, qui de Dæmoniacis artibus scripti sunt, de quibus alio loco dicetur; sed, qui de Magia naturali, & arcanas naturæ operationes tradunt. His quasi viam sternunt Cabalistici autores, de quibus supra egi: nam amice conspirant, mutuasque operas præstant. Meta-
2 physica illa veterum fuit, quæ hodie tota in terminorum doctrinam abiit. *Hanc tamen ad mentem veterum quodammodo instituere mihi visus est Campanella, qui in vasto

vaſto opere multa de mundis, de ſeculis, de ordinibus mentalibus, de ſigillis & ideis,
de vita divinitus comparanda, de actionibus mundorum ſecundum ſeriem &
collationem illorum, de gradibus poteſtatum & poſſibilium, de amore, ſapientia &
poteſtate, omnium rerum affectionibus, de maximo & minimo, de paſſionibus re-
rum ratione materiæ & formæ, de mutationibus earum & transformationibus, de
propenſionibus corporum vel ad Syſtematis unionem, vel ad certos ſitus in corpore,
(*Robertus Boylius libro de ſyſtematicis corporum affectionibus ſimilia animo concepiſſe videtur*) de
configurationibus rerum & infinitis aliis agit: quæ mihi accuratius conſideranti ma-
teriam profundiſſimis ſpeculationibus ſubminiſtrare apta videntur. Non quidem
omnia illa ſimpliciter probaverim; ſed ſunt profecto in illis cogitata, quæ certe ſum-
mam ingenii vim arguunt. Illis jungi poteſt liber ejus *de ſenſu rerum*, ubi libro ex-
tremo Magiæ fundamenta jacere videtur. * Multi ſunt a multis ad hunc ſcopum 3
libri conſcripti. Nicolai Cardinalis de Cuſa opera plena ſunt reconditorum ſen-
ſuum. Cornelius Agrippa in libris, *de occulta Philoſophia*, ad Trithemium Abbatem
ſcriptis, ſi quædam ſuperſtitioſa abſint, multa ad hanc rem ſubminiſtrat. Marſilii
Ficini ſcripta, ut pene omnium Platonicorum, hæc argumenta tangunt. Joannis
& Joannis Franciſci Picorum opera tota in abſtruſis occupantur. * PAULUS de SCALA 4
ſive SCALICHIUS, qui e priſca Scaligeræ gentis familia originem ſuam venditabat,
atque Genealogiam Scaligeræ gentis ſcripſit, (quanquam illi controverſia ab ad-
verſariis de eo mota eſt,) hujus generis varia edidit. Olim ille Ferdinando
Cæſari a ſacrificio Miſſæ fuit, poſt in Boruſſia, profeſſionem Evangelicæ reli-
gionis ſimulans, intimis Principis Alberti conſiliis admotus fuit, ubi res novas
moliens alios e Principis gratia deturbavit ipſe iterum deturbatus: quare ad Pon-
tificiorum partes rediens tandem Gedani mortuus fuit, de quo legi poteſt Boiſſar-
dus in *Iconibus virorum illuſtrium, part. 3. imag. 9.* & Hartknoch. *in Hiſt. Boruſſ. part. 2.
c. 2.* Edidit ille *Encyclopædiam, ſive orbem diſciplinarum, tam ſacrarum, quam profanarum,
quem Epiſtemona inſcripſit, Anno 1559. Baſileæ impreſſum,* cum noſtrarum ille partium eſſet;
cui adduntur *Theſes Myſticæ Philoſophiæ: Eulogus, ſeu de anima ſeparata ejusque paſſione,
Concluſiones in omni ſcientiarum genere 1553. olim Bononiæ, hinc Romæ propoſitæ, quas 21.
annorum juvenis ſcripſerat: revolutionem alphabetariam, ſive perfectiſſimam ad omne genus
ſcientiarum methodum: encomium Scientiarum,* & multa alia adverſus Romanam Eccle-
ſiam. Sed Anno 1571. in aliud quaſi Syſtema hæc omnia, quibus Eccleſiæ Ro-
manæ ſe commendavit, compegit. In Epiſtemone Catholico, ut tum ap-
pellavit, omnium ſcientiarum omnisque Philoſophiæ, Orphicæ, Pythagoricæ,
Platonicæ &c. brevem deſcriptionem pollicetur. De myſteriis myſticæ Phi-
loſophiæ & variis involucris, ænigmatibus, Hebræorum, Chaldæorum, Ægyptio-
rum, Perſarum, Arabum, Græcorum & Latinorum, de anima ſeparata, de re-
rum ſympathia & antipathia, ſe acturum promittit. Scripſit & *libros ſeptem de
rerum cauſis & ſucceſſibus, & de ſecretiore quadam methodo, qua everſiones omnium
regnorum univerſi orbis, & futurorum ſeries erui poſſint; item Epiſtolam, qua omnes ab-
ditæ artes & ſcientiæ perſtringuntur, & perfectiſſima ratio prophetandi, & miracula operan-
di traditur.*

5 In occultis naturæ operibus, quæ in *Magnetismis*, *Sympathiis*, & *Antipathiis* con-
sistunt, arcani sunt quorundam libri. Ex antiquioribus est liber ille, Hermeti ad-
scriptus, cujus meminit Barthius *Adversar. l. 11. c. 17.* Hunc Gerhardus Medicus,
quem Johannes Trithemius Gerardum Fulginatem, Raphaël Volaterranus Gerar-
dum Suclonetam, Gesnerus & Simlerus Gerardum Cremonensem vocat, ante
quadringentos propemodum annos e Græco in linguam Latinam convertit, cui
titulus: *Liber physicalium virtutum, compassionum & certationum, collectus ex libris duo-
bus, experientiæ, videlicet Kyranidarum, Kyranni Regis Persarum, & ex libro Harpo-
crationis Alexandrini ad propriam filiam.* Addit, pleraque ejus libri, qui Kyranni
illius fuerat, esse Hermetis Trismegisti, & Syriacis characteribus sculptum fuisse
6 in columna ferrea. * Græcus libri titulus a Gaulmino *notis ad Theodorum Pro-
dromum, c. 15.* producitur: Βίβλος Κοίρανος φυσικῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν λαοῖς.
7 σύνταγμα Κοιράνου βασιλέως Περσῶν. * Liber Latinus MStus extat in Bibliotheca
Paulina Academiæ Lipsiensis, quem, referente Fellero, in præfat. Catalogi
MStorum Lipsiensium, illustrissima Dn. Eleonora, Hassiæ Landgravia, Henr. El-
lenbergero, Med. D. Anno 1609. dono dederat, quemque Rivinus ab Ellenbergeri
filio acceptum Paulinæ intulit, & Lipsiæ An. 1637. excudi fecit. Hanc ego non
vidi editionem, sed aliam, quæ Francofurti Anno 1681. in 12. &, ut titulus ha-
bet, iterata vice e membranis Latinis edita est. Nulla illic prioris editionis
mentio, quæ vel ignoratur, vel dissimulatur. Quod ad Græcum codicem atti-
net, forte idem ille est, quem in Vaticana περὶ φυσικῶν δυνάμεων extare, e Pamelio
Barthius ait. In eo tamen & Gerhardus Cremonensis & Barthius ipse falluntur:
ille, quod A. C. 1168. Constantinopoli ex Arabica & Persica in linguam Græcam
conversam ait: hic, quod a Græculo quodam Monacho compilatore congestam
existimat, qui, ut fidem aliquam libro conciliaret, nomina Arabum, Ægyptiorum
Persarumque accersiverit, Regemque Kyrannum Opusculo autorem dederit.
8 * Verum longe antiquiorem esse librum Græcum, ex eo patet, quod Olympio-
dorus, scriptor Chymicus, cujus ætatem ultra Constantini M. tempora producit
in Vindic. Hermet. Borrichius in commentario suo super Zosimi scripta chymi-
ca, Hermetem ἐν τῇ Κυράνιδι βίβλῳ, ac Zosimus, ipso Olympiodoro antiquior *l. 9.
de Chymia ad Theosebiam*, Hermetem in Physicis, qui idem liber est, alleget. Ti-
tulus libri quid sibi velit, non satis vel Græcus, vel Latinus interpres, cepit. Nul-
lus enim vel *Kyranides*, vel *Kyrannus* Rex fuit, a quo liber ille scriptus. Verum,
quod Reinesius in variis lectionibus suis alicubi satis demonstrat, Κοίρανις vox,
quam ex Arabico, vel Persico, retinuit interpres Græcus, nihil aliud significat,
quam *collectionem* συλλογὴν, σύνταγμα. Quoniam enim Persæ & Arabes ex suorum
aliorumque Philosophorum magia hæc collegerunt, *Curanon* vocarunt: quemad-
modum & Alcoranus, qui recentioribus Græcis κουράνιον dicitur, nihil aliud signi-
9 ficat, quam collectionem præceptionum divinarum. * Vehementer vero dubi-
to, an Latina illa versio integra ex omni parte sit: multa enim in illis vel omissa,
vel mutata suspicor. Nam ut ex Gaulmini notis in Theodorum Prodromum,
eo

eo loco, quem supra nominavi, apparet, hymnus ille, quem singulis herbis subji-
cit, quisquis est scriptor vel collector, quo illius vires, numinisque, cui sacra est,
celebrat, hic plane non invenitur. Quod ex veterum illo ritu promanat, quo-
rum mos fuit in colligendis herbis hymnum in laudem illarum, vel numinis, cui
sacræ erant, recitare. Ἐνθεασιῶντες μαινόμενοι καὶ παιανίζοντες herbas colligebant:
quod de Druidibus, viscum quercinum colligentibus, etiam memoratur. De illis
Andreas & Pamphilus, antiquissimi Medici, Gaulmino notante, librum scripserunt.
Ἱερὰς Θεῶν βοτανὰς Galenus vocat. Gaulminos tales aliquos hymnos se editu-
rum promisit. Sed neque illi editi, neque hic in libro illo, Hermeti tributo,
comparent. Multa quoque Barthius loco citato illo contineri narrat, quæ in
edito non inveni. * Hujus generis quoque illa Democriti χειρόκμητα, vel qui- 10
cunque alius titulus fuit, censenda sunt, de quibus prolixe Salmasius in Solinum
& Borrichius.

Est inter recentiores Petri Arlensis de Scudalupis Opus de *sympathia se-* 11
ptem metallorum, septem lapidum & septem planetarum, Madriti primum, hinc Romæ
in folio, sub initium hujus seculi editum: quo singularia continentur secreta, a fi-
lio per incogitantiam publicata; qui postea exemplaria omnia coëmisse dicitur, ut
nullum jam amplius compareat. Est quidem in Gallia illud recusum minori for-
ma, sed totum mutilum, nulliusque pretii. Exiit tamen Parisiis P. Constantii Al-
bini Villanovensis *Magia Astrologica, sive clavis Sympathia septem Metallorum, septem se-*
lectorum lapidum ad Planetas, pro majore illius elucidatione editum, Anno 1611. in 8. Sed
sine arca ipsa clavis illa nulli usui est. Qui legerunt, affirmarunt mihi, tot tantaque
libro illo contineri, ut omni auro sit præstantior. * Inter cetera unum succur- 12
rit, quod ille in eo legerat, de vitro e cineribus cadaverum strangulatorum certi-
que mineralis conflando, cui lotium ægri immissum affectas corporis partes in ipsa
urina ostendat. Aliud ex eo libro adduxit Joh. Petr. Faber in suo *Palladio Chymico*
cap. 5. de certo pulvere tormentario. Ejus hæc verba sunt. *Vidi aurum natura ipsa*
incombustibile in pulverem pulvere ipso tormentario seu bellico combustibiliorem redactum, spiri-
tu sulphureo combustibili, terra ipsius auri facta, quo nefanda scelera committi possunt, in homi-
num inevitabile malum: terræ motus prægrandes effici queunt, quo domus, imo civitas inte-
gra, etsi populosa sit, susque deque subverti possint. Arcanum certe pulveris bellici inven-
ti multo pejus & crudelius, cujus proclamatorem in superiorem mundum beatum iri non exi-
stimo, tanquam inexhausti malorum fontis demonstratorem. Unde hic Harpocratis silen-
tium commendatum habere licet. Et hunc quidem ego pulverem pyrium Sympathe-
ticum esse existimo, qui in remoto etiam loco positus altero similis generis ac-
censo simul accendatur. Multa alia sparsim a nonnullis scripta, qualia in *Theatro*
Sympathetico, Norimbergæ edito, comparent, sed nullis certis fundamentis inædi-
ficata. * Nuper Guilhelmi Maxvelli, Scoti Scriptoris, in lucem a Clariss. Georg. 13
Franco edita est *Medicina Magnetica*, cujus pars Theoretica non male de iis rebus
philosophatur, præcipue vero Aphorismi, libro secundo adjecti, interiorem cogni-
tionem arguunt. Liber III. Practicus, sine quo ceteri steriles & inanes, nondum

 editus

14 editus est: quem multi anxie efflagitant. * Commendari & in hoc genere Viri Cl. quondam Collegæ mei honoratissimi, Sebastiani Wirdigii *Medicina Spi-*
15 *rituum*, potest. Sed de his in *Polyhistore Physico* plenius agemus. * Multa, & quidem longe plura, quam edita sunt, a Paracelso scripta sunt, quæ hinc illinc a curiosioribus asservantur. Meminit in *Exercitationibus suis, nuper editis*, Clariss. Wagenseilius Manuscripti alicujus Paracelsici, quod illi in Bibliotheca Scorialensi monstravit Bibliothecarius, unde ille arcanum illud Steganographicum, e sanguine humano parandum, descripsit: cujus ope amici, toto orbe sejuncti, omnia animi sensa plene planeque invicem communicare possunt. Sed ille liber cum ceteris forte in cineres nupero incendio redactus est.

16 De *Chemiæ* SCRIPTORIBUS, quandoquidem Chemiæ scientia quasi solum aliquod omnibus occultioribus operationibus naturæ substernit, nunc aliqua adnectenda videbantur: de quibus cum singulari olim dissertatione egerimus, nunc paucula ὡς ἐν παρόδῳ tangemus. (*bb*) Sunt, qui totam hanc artem ideo suspectam habent, quod vel nulli sint antiqui Autores, vel plerique Pseudonymi. Fuit illa jam ab antiquissimo tempore per sapientes, non tam scriptis, quam viva informatione, propagata, & ipsius rei sublimitas facile a nominis sui professione
17 autores excusat. * Tota illa gentilium *Mythologia* hunc sibi scopum præfixum habet, quod a Viris doctissimis, Michaële Mejero in Arcanis arcanissimis, Blasio Vigenerio in Commentario in Philostrati tabulas, Joh. Petr. Fabro in Panchimico ostensum est. Commendat Nicolaus Antonius, Autor Bibliothecæ Hispanicæ, eo in genere Johannis Baptistæ Suarez de Salazar Gaditani Mythistoricum Astronomicum, sive de Mythologia terrestri & cœlesti librum, quo arcana omnia Physiologiæ mysteria confictis numinum appellationibus olim apud Ethnicos adumbrata revelavit. Sed imperfectum illud Opus relictum est. Nuper vero egregium ejus specimen Jacobus Tollius, elegantis Vir ingenii omniumque literarum, in Fortuitis suis Criticis dedit: qui si pleniorem illam Mythologiæ explicationem adornaverit, omnes illi concedant necesse est, quo pleniorem ad
18 physicam experientiam eruditionem affert. * Falsum est, deesse huic arti *antiquos autores*. Nam pro Hermetis aliorumque scriptis ita militavit Borrichius, ut superior ex illa pugna discesserit. Supersunt GRÆCI quidam AUTORES περὶ χρυσοποιίας, quorum Salmasius aliquoties in suis *in Solinum exercitationibus* mentionem facit, & Casaubonus ad Baron. *Annal. Exc. 1. c. 10.* de quibus aliqua hic notabimus. Extat Codex ille in Bibliotheca Regia, unde sua excerpsit Salmasius. Delrius *tom. 1. disq. Magic. c. 5. p. 1. sect. 1.* in Bibliotheca Fontis belli haberi testatur. Dicitur & Johannes Dee, qui *Monada Hieroglyphicam* scripsit, Democriti Physica habuisse, cum scholiis

(*bb*) Conferri merentur, quæ Sententiæ Morhofianæ, de Chymia Secretiori sub Fabularum Ethnicarum involucris abscondita, *h. l.* propositæ opposuit Celeb. Tenzelius, *in Dial. Menstr. Germ M. Jan. A. 1689, p. 45. 46. 47.*

ſcholiis Syneſii, Pelagii, & Stephani Manuſcriptis. Geſnerus in Italia alicubi latere tradit. * Eſt & Codex Altenburgenſis, quem illuſtriſſ. Dux Saxoniæ, Johannes 19
Wilhelmus b. m. e. Cod. Bibl. Auguſtanæ fecit deſcribi Anno 1623. quem Thomas Reineſius perluſtravit, ſuaque manu emendavit, mutila in illis notavit, addita de ipſis Autoribus diſſertatione; cujus mihi ab amico copia facta eſt. Iidem quoque Autores in Bibliotheca Vindobonenſi reperiuntur, quos operoſe recenſet Lambecius, *Comment. de hac Biblioth. lib. 6. part. 2. p. 168. & ſqq.* cum quibusdam ex iis excerptis. Dignus ille Criticis, ſed tamen argumenti iſtius non ignaris, profecto labor eſt, in quo illi ingenii nervos intendant potius, quam in aliis. Tanta rei ſublimitas dignitasque eſt, ut non ſuperficiaria opera impendenda ſit. Conferendi hic eſſent omnium Bibliothecarum Codices: nam multa in Autoribus illis per dolum ſunt mutilata, vitioſe deſcripta. Deſunt in Altenburgenſi Codice, quæ de unionibus magnis, e minutis conficiendi, ex Pariſienſi citat Salmaſius, qui & vitioſiſſime ſæpe ſcriptus medicam Reineſii manum omnibus in paginis ſenſit, etſi non cum cura illi perlectus. Ita ipſe in præfatiuncula, libro præfixa: *Emendationes, quas hic marginibus illitas vides, e curſoria quidem lectione natæ ſunt, ſed quarum rationes reddere cuivis poſſum: elueremque etiam reliqua ψευδογραφήματα, ſi id nunc agerem; neque enim adeo deſperata res eſſet: quanquam, ſi conferre liceret codicem alium, multo facilius in via intrita progredi eſſet. Sunt hic, quæ πῖνον aliquem antiquitatis redolent; ſunt & ineptorum infimæ Græciæ magiſtellorum aliqua; ſed quæ tamen ab illis, qui ſe Chymiatros ceu aliis medicis multo præſtantiores appellari volunt, & e furnis miracula curationum promittunt, ſcil. quod e vera arte & ſolida cognitione ejus non ſunt inſtructi, non debebant ignorari.* * De ſcriptis iſtis ita 20
judicat Reineſius, primum per aliquos monachos alioſque eruditos in Alexandria, & hinc in Conſtantinopoli, in unum quoddam Syſtema congeſta, unde in Italiam & Regiam Bibliothecam eo tempore pervenerint, quo exules Conſtantinopolitani in Italia recepti: ubi multa alia hactenus ignota de Græcis Autoribus primum innoteſcere Occidenti cœperunt. Autores ipſi, Reineſio judice, partim Ethnici, partim Chriſtiani fuerunt, qui Athenis circa annum Chriſti 400. & deinceps vixerunt Alexandriæ, quæ Philoſophorum nutrix præ ipſis Athenis fuit, ut Camerarius in vita Syneſii probat. Magno enim ſtudio huic arti ſub Imperatore Diocletiano, in Ægypto & Perſia, tum Judæi, tum Chriſtiani, tum Ethnici incubuerunt, ut ex Suida notum eſt. * Stephani Alexandrini, qui univer- 21
ſalis Philoſophus vocatus ac ſub Heraclio vixit, cui ipſe aliqua inſcripſit, primus hic liber eſt, *περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς τέχνης*, Cardan. *l. 17. de var. rer.* in Bibliotheca Diegi Hurtadi de Mendoza, Orat. Cæſarei, extitiſſe ait. Chriſtianus fuit. Verum eſſe hujus libri autorem, confirmat Salmaſius *in Solin p. 1097.* Scripſit *πράξεις*, quas hodie Proceſſus vocamus, novem. * Poſt illum Heliodori nomen legitur, 22
cujus extat Jambus ad Theodoſium Imperatorem, quem tamen minime genuinum agnoſcit Reineſius. *Sunt*, inquit, *ineptiſſimi Graculi, qui inter ducenteſimum annum vixit, nihilque aliud egit, quam quod Stephani ſcriptum de eadem arte oratione ſoluta ligavit.* Heliodorum, Hermiæ filium, Alexandria oriundum, Reineſius Chymicæ artis non ignarum

facit, qui cum fratre suo, Ammonio Proclo in disciplinam datus est, neque vero alienum existimat, illum Theodosio M. quædam hujus generis inscripsisse, qui & ipse huic arti addictus fuerit, quoniam & Eugenius, qui plurimum gratia apud Imperatorem valuit, qua tamen postea excidit, arti huic operam dedit, sub cujus
23 nomine aliqua operatio Chymica in codice illo Altenburgensi f. 190. extat. * Vixit & Pappus Alexandrinus Philosophus & Mathematicus sub hoc Imperatore, Reinesio judice, cujus operatio Chymica ibidem fol. 18.. reperitur, quem tamen alium facit Lambecius, ea ratione motus, quod Pappus Stephanum Alexandrinum allegat,
24 qui sub Heraclio vixit. * Carminum vero horum autorem plane non agnoscit Heliodorum Reinesius, quia non illam spirant, sed infimæ ætatis barbariem, ubi versibus, quos politicos vocant, multa talia scribebantur. Hunc quoque Christianum esse apparet, cum alter Ethnicus fuerit. Fuit & ille vetustior Heliodorus Æthiopicorum scriptor Christianus, Emesæ in Phœnicia natus, hujus artis non omnino ignarus, ut ex scripto illo patet, ubi plurima occurrunt, quæ occultos habere sensus videntur, quod abolere etiam cum jactura Episcopatus noluit. Ut fortassis illo nomine abusus fuerit ille, quisquis fuit, Poëtaster. Sed tamen eundem illum Carminum fabrum facit Lambecius: cui calculum adjicere meum ob antea adductas rationes non possum. Refert quidem Lexici Historici Universalis compilator, Hofmannus, e Cedreno, obtulisse Heliodorum Theodosio M. librum de arte auri faciendi; sed frustra locus ille in Cedreno a me hactenus quæsitus. Ac si vel maxime exstaret, de quo dubito, non tantæ fidei Cedrenus est Scriptor, paulum futilior, & longe junior, ut sua autoritate confirmare possit. Fluctuat & in Helio-
25 dori ætate definienda & in ipsis illis Autoribus Vossius. * Ejusdem commatis Reinesio habentur illa, quæ sequuntur in Codice Altenburgensi, carmina Theophrasti, Hierothei, Archelai, de divina & sacra arte, omnia ex Stephano transscripta. Dixerit quis, Archelai veteris Philosophi aut Oratoris istius nomine se ornasse, qui περὶ τῶν θαυμασίων scripsit Antigono Hist. Mir. c. 26. & 22. citati; quem ille Ægyptium fuisse & Ptolomæo miraculosa quædam per epigrammata narrasse ait. De Hierotheo in eodem libro alia extat brevis commentatiuncula, characteribus Chymicis scripta, in prosa, quam Lambecius adscribit Hierotheo Monacho, cujus Isagoge quædam in Scalam Paradisi in Bibl. Vindobonensi extat: nam alterum Hierotheum Philosophum Platonicum, Dionysii Areopagitæ Præceptorem esse, verosimile non fit. Pelagii, cujus ejusdem argumenti schediasma subjicitur, nomen & tempus incertum. Duos ejus nominis reperio. Anastasius Bibliothecarius *in Historia sua Ecclesiastica* circa A. C. 366. quendam Pelagium, Laodiceæ Episcopum Orthodoxum nominat. Cedrenus *in Compendio Historiarum. p. 354. edit. Paris. in Corp. Hist. Byzantin.* Pelagium Patricium laudat, quem Zeno interfecit, virum θαυμαστὸν καὶ περὶ ποίησιν ἐπῶν ἀξιόλογον. Nam historiam Augusti Cæsaris versibus scripsit,
26 & Homero-centra, atque multa alia. * Interfecit & idem Zeno cum hoc Pelagio Zosimum, ex quo quis conjecerit, eundem esse Chemicum illum Zosimum, cujus opuscula in eodem Codice habentur. Sed Rhetor hic est Gazæus, cum alter ille longe antiquior sit, qui quorundam, Zosimo adscriptorum, opusculorum Chemi-

Chemicorum autor est, etsi non omnium. Quædam enim ex illis Zosimianis juniorem ætatem loquuntur, ut observat Reinesius: Ideoque vel alium eorum cognominem autorem, vel veteri supposita esse oportet. Sed de Zosimo illo postea plura. Incerta ergo de Pelagio omnia sunt.

Quod in codice Altenburgensi habetur, *fragmentum Ostanis* Philosophi ad Petasium de eadem divina arte, supposititium Lambecio & Reinesio videtur, si Ostanem primum Magum, aut Ostanem secundum, eo intelligere velimus. * Tertium 27 28 ergo quendam nobis Ostanem fingit Reinesius, cum Ostanis nomen omnibus Magis Persarum commune factum Scaliger fateatur: qui circa A. C. 300. in Ægypto vixerit, alterius etiam Democriti, non Abderitæ istius, præceptorem. * Nam 29 Democritum ab Ostane edoctum, etiam antiqui Scriptores testantur. Ad hanc sententiam ipsum impellit primum, quod tempore Regis Persici Saporis, qui A. C. 270. imperavit, in Persiam iverit Democritus, artis addiscendæ causa, quod ex Synesio aliisque locis hujus Codicis probare vult; cum tamen illic nullius Regis, sed philosophi Sophar mentio fiat, cujus cum Rege Sapore confundendi causam nullam video: deinde quod tamen Græca illa tum Ostanis, tum Democriti antiquiorem indolem, quam cetera ejus libri, spirent, licet ad ætatem Democriti Abderitæ non ascendant. Eadem est Salmasii sententia, qui *comm. in Solin. pag. 1162.* ita: *Democritus quamvis subdititius sit, antiquum tamen esse oportet; quippe quem citari videam Synesio, Stephano, ac Zosimo, scriptoribus Chymicis, ac inter principes & veteres artis illius autores laudari.* Hæc, ut verum fatear, pro Democrito & Ostane vindicando, magis militare videntur. Nam, si simili licentia in aliis Autoribus uti velimus, novos Amphitruones & Sosias in scena critica formabimus. * Esto vero, non esse hæc 30 Græca Ostanis tempore scripta, potuerunt illa longo tempore post in Græcam linguam esse conversa; ac forte illa ultima verba, unde non ab antiquo Ostane, sed a Christiano aliquo scriptum hoc fragmentum conjiciebat Reinesius, quibus *gloria Deo & Filio & Spiritui Sancto* acclamatur, Christiani cujusdam manu prioribus pietatis causa adjecta. Recte vero Reinesius Scaligerum reprehendit, qui Ostanem Democriti Mystagogum ex eo neget, quod Ostanem Xerxes in Græciam comitem, (de quo *Plin. lib.30. c.1.*) noscere per ætatem non potuerit, cum ex Herodoto Laërtius testetur, Xerxem in Græciam transeuntem cum exercitu apud Democriti Patrem divertisse. Ceterum ad Persas victores illam in Ægypto custoditam Smaragdi tabulam, quæ ignoratam universi orbis concordiam descripsit, & maximam Magiæ partem absolvit, transiisse, queritur Gaulminus, præfatione ad Theodorum Prodromum: cum Græcorum Medici divam Medicinam plebi prostituerent, cujus interiora olim Reges & Sacerdotes sibi vindicabant.

Sequuntur Ostanis fragmentum in codice illo *Democriti Physica & mystica* seu ar- 31 cana, Reinesio, ut vidimus, pro supposititiis habita. Nolo hic post Roscium saltare: nam, quæ Reinesius hic pro νοθείᾳ affert argumenta, quæ omnia cum plurimis aliis a Conringio, in libro de Hermetica medicina, allata sunt, a doctissimo Borrichio ingeniosissimis rationibus in Vindicatione Hermetis eliduntur. In scriptorum Democriti

mocriti titulis colligendis ſollicitiſſimi fuere Borrichius d. l., & in ſua *Hiſtoria Phi-*
32 *loſophica* Abr. Gravius *lib. 3. cap. 1.*, qui illic legatur. * Memorabilis præterea ille
locus e Cedreni *Comp. Hiſt. pag. 121. Ed. Pariſ.* adduci Democrito meretur, qui ex
antiquioribus Scriptoribus omnia accepit, ſi quis forte de Cedreno cavillari velit.
Τότε καὶ Δημόκριτος ἐγνωρίζετο φιλόσοφος. ὃς ἐδίδασκε πρὸ τοῖς ἄλλοις, ὅτι δεῖ τὸν
φιλοσοφεῖν ἐθέλοντα, πάντων ἀπέχεσθαι κακῶν, σωφροσύνην ἀσκεῖν, καὶ πάντα ὀρθῶς
νοεῖν καὶ πράττειν, καὶ ὅτως ἔξι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν. καὶ ὅτως (φησὶν) ὄψει
τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, τὸν ἀπαθῆ, παθητὸν νεοφανῆ. Vertit ita Xylander: *ea
ætate Democritus innotuit, Philoſophus: qui præter alia docuit, eum, qui velit philoſo-
phari, debere omnibus abſtinere vitiis, temperantiæ ſtudere, omnia recte agere & facere:
ita demum licere cognitione eorum, quæ novem literis notata ſunt, potiri. Sic (inquit)
videbis filium Dei verbum, omnis perpeſſionis expers, quod ipſum denuo perpeſſionibus obno-
xium appareat.* Hic verba illa ὅτως ἔξι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν, quæ περιφρά-
ζει Xylander, aliquid myſtici continere videntur, ut poſtrema illa de filio Dei,
denuo perpeſſionibus obnoxio, vel a Cedreno, vel aliunde, aſſuta videntur:
quod inter Democriti dogmata fuiſſe nemo credit, niſi per mirabilem vel
33 προφητείαν, vel πρόληψιν. * Alludit vero nomen illud ἐννεαγράμματον ad illud
naturale corpus, quod, quanquam metaphorico ſenſu, caput χρυσοποιίας habetur,
verſibus Sibyllinis expreſſum: quorum initium eſt, ἐννεαγράμματ᾽ ἔχω, τετρασύλλα-
βον εἰμὶ. νόει με. &c. *Novem literas habeo, quatuor ſyllabas: intellige me.* &c. Sunt au-
tem ſex verſus, & habentur *lib. 2. Carm. Sibyll. p. 171. editi Obſopæi.* Aymarus Ran-
conetus non male expoſuit de Arſenico. Norunt enim artis ejus vel tirones,
quam venerabile Arſenici, neque ſine cauſa, apud Chymicos nomen ſit, ſed ſuo ta-
men ſenſu. De hoc τετρασυλλάβου ἐννεαγραμμάτου egit quoque Olympiodorus,
fol. 167. Cod. Alt. & Stephanus Philoſophus in πράξει V., qui vocat τῆς σοφωτάτης
ἐννοίας τὸ πρόβλημα, & ſuper hoc ænigmate longam commentationem inſtituit.
34 * Diſcrepat Græcum exemplar in multis a Latina verſione Dominici Pizimentii:
multa etiam in Græco trajecta & mutilata. Hiſtoriola, quam Democritus ipſe de
ſe narrat, quomodo Magiſtrum ſuum jam mortuum conſuluerit, in Græco Codi-
ce non ſuo, ac valde alieno loco, poſita eſt, ut quaſi adſuta videatur. In Latina ver-
ſione plane omiſſa eſt. In lectione verborum Græcorum magna eſt diſcrepantia
iis in fragmentis, quæ paſſim adducit Lambecius, ut vel inde pateat, multum hic la-
boris iſtis eſſe relictum, qui hos Autores forte aliquando emendaturi ſint: & quid
de Latina verſione judicandum? quæ in his variationibus lectionum ſibi con-
ſtare non poteſt. Lambecius in illam inclinare ſententiam videtur, ut ea, quæ
hic Democrito adſcribuntur, ejus eſſe generis dicere malit, quæ a Diogene Laër-
tio hic nuncupantur τὰ ἐκ τῶν Δημοκρίτου διασκευασμένα, ex Democriti libris com-
35 poſita. * Non contemnendum tamen & hoc ad γνησιότητα probandam argumen-
tum eſt, quod Zoſimo & Syneſio aliqua ex his citentur, quem cur Pſeudo-Syne-
ſium vocet Reineſius, non video: nam Salmaſio ille genuinus habetur, cui & teſti-
monium ejus pro antiquitate Democritæi ſcripti non improbatur: ait enim Syneſius,
Democritum

Democritum in Persiam profectum esse, ut ab Ostane artem edoceretur: quæ & apud Eusebium in Chronico leguntur, Scaligero suspecta visa; quasi a Panodoro Monacho aut Syncello conficta. Cum tamen, ut recte respondet Borrichius, etiam Eusebius ea de Democrito legere potuerit, quæ ante illum Seneca, & Zosimus, & Synesius, qui Eusebio non sunt posteriores. * Quæ enim idonea ratio afferri potest, 36
quod hæ præcipue laciniæ de Democrito aliisque Chymicis assutæ sint Chronico Eusebiano, cum tamen Zosimus, quem antiquissimum Scriptorem Chymicorum Conringius habet, & Synesius de illis scribant? qui Synesius etiam Zosimo ipsi ex eo præferendus Borrichio videtur, quod inscripserit Synesius Scholia sua Dioscoro, magno Sacerdoti Serapidos, florente adhuc Serapidos in Ægypto cultu, quod fuit ante Theodosium primum, qui Serapidos fanum evertit.

Sed & ipsis illis Synesii Scholis, frivolis ductus, ut ego existimo, argumentis, 37
litem movit Reinesius. Quidni enim Synesius, quem annos aliquot juniorem facit Episcopus Cyrenæus, autor horum scholiorum sit? Primo enim puerilis ille, quem vocat, error de Ostane Democrito, quique illi præcipuum νοθείας argumentum facit, ne error quidem est, neque in dubium vocari debet ob argumenta, tam a Borrichio, quam a me hic adducta. Deinde telum imbelle sine ictu est, cum ita colligit: In toto Opere Synesii, neque in Epistola 57. qua omnem vitæ historiam, genus, familiam, variosque casus describit, ulla fit mentio vel Dioscori, vel hujus artis: ergo falsum est, ejus scripti autorem esse Synesium. Quasi vero, qui illa sacra tractant, nomen suum omnes furno redeuntes lacuque scire gestiant. Videmus in Villanovani scriptis medicis, in Alberti M. operibus, Chymica omnia ab editoribus secludi, quod stultis quibusdam hominibus etiam ad νοθείαν horum scriptorum magnum argumentum est, cum tamen nihil certius sit, ab ipsis esse scripta, sed, dum vixerunt, dissimulata. Ita enim plerumque fieri solet, ut viventes autores illa celent, nec, nisi paucis quibusdam amicis, scribant: quæ post mortem editores, ne scilicet contagium aliquot cetera, ab iis scripta, trahant, omittunt, vel etiam ut μυστικώτερα seponunt. Non desunt tamen aliqua hujus artis vestigia in Epistolis Synesii, ut in epistola 142. ad Herculeanum, cui quædam propalata Philosophiæ mysteria exprobrat. Extat & in Gallica & nuper in Germanica lingua, tractatus, nomen Synesii Abbatis præpositum habens, quique e Cæsarea Bibliotheca editus fuerit. Sed Lambecius nullum alium Abbatem, quam hunc Episcopum, novit, ac præterea ille tractatus plane alius videtur. Epistola vero ad Dioscorum a nondum Christiano scripta videtur, quod ex inscriptione colligit Lambecius.

De *Zosimi scriptis Chemicis*, quæ non Salmasius, ac ne ipse quidem Conringius 38
in dubium vocat, Reinesius tamen scrupulos aliquos injecit. Dicit, non omnes illi libros adscribi posse, quia in illis mentio quorundam simplicium fiat, quæ veteribus Græcis ignota, & a Persis & Arabibus demum inventa, ut Βελιλὲν, Νατηφ, Θένακαρ, Τοδία, Τάλκ, Χάλκ &c. Unde colligit, demum post Persarum & Arabum tempora, 900. annis circiter a nato Christo, cum Græci artem perditam a Persis & Arabibus reducere in Græciam vellent, hos libros esse scriptos: quod si attendisset

Salmaſius, caput illud *περὶ ποιήσεως χαλκοῦ ξανθοῦ*, quod in Codice Altenburgenſi
39 *βαφὴ τοῦ Ἰνδικοῦ σιδήρου* inſcribitur, Zoſimo non adſcripſiſſet. * Verum unde novit Reineſius, illa ſimplicium nomina Græcis fuiſſe ignota ante hæc tempora? Metallica illa pleraque nomina ſunt, de quibus Græcorum Medici vulgares parum ſolliciti: Unde novit, a Perſis & Arabibus illa eſſe profecta? In ſtudiis peregrinis peregrinæ etiam voces frequentari ſolent. Quomodo tempus perditæ & recuperatæ apud Græcos artis definiet? Quomodo caput unum ex toto libro alii autori adſcriberet Salmaſius? Nam quod illic allegatur Zoſimi nomen, non inſolitum in illis libris eſt, quorum celari autores ſolent. Ne quid dicam de gloſſis marginalibus, quæ in textum ipſum librariorum culpa tranſire ſolent. Majoris momenti objectio illa eſt, quod capitulo hujus libri, quod *βαφὴ σμαράγδου* inſcribitur, ac Zoſimo Salmaſius tribuit, Arabici & Muhammedici Philoſophi *σοφοὶ Ισμαηλιτῶν* laudentur: unde appareat, non veteris Zoſimi, ſed junioris alicujus Opus eſſe: Cum Saraceni primum A. C. 640. Ægyptum ſubjugarint, ac per Caliphas ſuos 600. annis ſub imperio tenuerint, urbemque opulentam Alcair circa A. C. 970. ædificarint. Hi Medicinam, Aſtronomiam, Chymiam, poſtquam Perſicas opes omnes in ſe derivarunt, multis impenſis, magnaque induſtria excoluerunt: præcipue illi potentiſſimi Dynaſtæ, *Almanſor, Hazon, Raſchydus, Alaminus, & Almaimon*, ipſi doctiſſimi, quique doctos viros e Judæis, Chriſtianis, omnibusque gentibus evocarunt, Græcorumque libros præcipuos in Arabicam linguam converti curarunt: ut florerent tum in Ægypto omnes doctrinæ, cum craſſiſſima barbaries Græciam, Italiam, Galliam, Germaniam obſideret. Neque tamen tunc perdita apud Græcos Chymica ſtudia, ut forte Reineſius exiſtimat, fuerunt: ſed, quod in Germania, Italia, Gallia vidimus, ſub ipſa barbarie clanculum illa diſſeminata. Neque enim ex eo, quod ſcriptores deficiunt, artis interitus inferri debet, quæ ab antiquiſſimis temporibus, non ſcriptis, ſed potius per inſtitutionem vivi præceptoris, propagata fuit. Latuerunt illa in monaſteriis apud Chriſtianos ſtudia, unde, ſi qua in publicum prodierunt ſcripta, ut ſane non pauca etiamnum ex iis ſuperſunt, ob barbariem & impolitiam dictionis contempta fuerunt. Verum, ut ad objectionem Reineſianam revertamur, non illa adeo firmo talo ſtat, quin elidi poſſit. Illud Iſmaëlitarum nomen non tum demum, ſed dudum ante illa tempora, uſurpatum; nam & Hieronymus in vita Malchi Iſmaëlitarum Arabum meminit. Et vero de Arabum veterum peritia in ſecretis doctrinis res notiſſima eſt. Fuiſſeque apud illos Magorum nomen prius, quam apud Perſas auditum, Conringius *de Antiq. Acad. in Suppl. 5.* teſtatur. Unde vero certiſſimis documentis oſtendet Reineſius, ſcriptorem hos tantum Ægyptios Sophos, non alios intellexiſſe? Cum ergo in conjecturis tantum vis argumenti ſubſiſtat, nil facit ad infringendam hujus ſcripti *γνησιότητα*. Neque poſſunt ſpeciales illi Zoſimi, qui de variis metallicis agunt, tractatus adeo diſcerpi, ut variis autoribus aſſignentur. Ideo enim vel maxime Oecumenici nomen obtinuit, quod ad varios artis hujus receſſus ſe diffuderit: quemadmodum ille titulus primum Hermeti, deinde Johanni Sacerdoti, tum Democrito, & Stephano ab Anonymo, in libro de ratione dealbandi, tribuitur.

Fuit

Fuit ergo horum librorum scriptor Zosimus, ex Reinesii sententia, Co- 40
mes & Exadvocatus Fisci, & Historicus, qui Theodosiorum tempore vixit;
ut Borrichius vero opinatur, ætatem Constantini M. longe superat. Reinesii
vero sententia vel ex eo rejicienda est, quod historiæ scriptor Ethnicus, hic
vero Christianus sit, quem antea Philosophum Alexandrinum dixerat, quem a
ceteris ejus nominis distinguere Suidas videtur. Et Pelagius, qui Zosimum
citat, vocat *τὸν ἀρχαῖον Ζώσιμον.* Magnam hic disputationi de Christianismo
Zosimi ansam præbet Photius, qui Cod. 98. in recensione Historiæ Zosimi, il-
lum paganorum religionem secutum ait; & in recensione codicis 170. libro-
rum sc. 15. quibus proponuntur ab Anonymo testimonia de Christiana reli-
gione e gentium scriptis, eum Autorem *ἀπὸ τῶν χημευτικῶν Ζωσίμου λόγων* (*e
frigidis Zosimi libris, vertit Andreas Schottus*) multa desumsisse ait. Hic vero in-
telliguntur nulli alii Zosimi libri, quam *χημευτικοὶ λόγοι,* Chymici sermones:
de quibus Suidas. Male enim vertit illa Schottus, quæ non intellexit, & vi-
tiosa apud Photium lectio est. * Ex eo tamen apparet, Zosimum *τῶν χημευ-* 41
τικῶν autorem & historiarum pro uno eodemque Photio habitum esse: nisi
forte & ille in eo erraverit. Lambecius, ut hæc conciliet, ait, Platonicis Phi-
losophis, *χρυσοποιΐας* arti deditis, in multis convenisse cum Christianis. Sed
ista frigida conciliatio dubium omne non tollit. Ego tamen in illa persevero
sententia, ut hunc Zosimum Chymicum Alexandrinum a Thebano Panopolita
distinguendum existimem. * Anonymum vero illum, cujus codicem recensuit 42
Photius, eo quoque Chymicæ arti addictum fuisse existimaverim, & hujus du-
ctu præcipue ad illa de Christiana e Gentilibus religione testimonia colligen-
da impulsum fuisse: quæ Photius, ut hujus rei omnino ignarus, pro fabulis
& superstitiosis habuit. Nam & hodie sunt, qui *τύπον* rerum divinarum in
his naturæ mysteriis quærunt. Fuere in his libris, Photio memorante, testi-
monia locaque integrorum etiam librorum, non modo Græca, verum etiam
Persica, Thracica, Ægyptia, Babylonica, Chaldaica, quin & Italica, ex iis, qui
apud singulas harum gentium doctrina clari haberentur. Qui liber, si hodie
extaret, cum magno rei Christianæ fructu legeretur. * Ille tamen Zosimus, 43
quicunque tandem fuerit, quod in ipso reprehendit Reinesius, superstitionibus
Ægyptiacis & Platonicis speculationibus supra modum fuit deditus, & multa
prophetica in Sacro Codice loca ad miseram hanc artem, ut vocat Reinesius,
applicuit. Sed illa nunc quidem excutienda non sumam; neque quivis ido-
neus, ut opinor, de iis judex erit, quæ superstitiones & fabulæ, quæ vero
pro mysteriis habenda; cum externa species in his rebus minus exercitatum
facile fallat; Reinesius tamen miseram artem vocat, quam divinam & sanctam
omnes, quotquot sunt veri ejus possessores, dicunt: quæque si illa, quæ dicuntur,
præstiterit, (nam omnium gentium historicam fidem labefactare extremæ impuden-
tiæ res esset) illo titulo merito appellanda est. Quare non tam superstitionis, quam
absconditæ pietatis argumentum est eorum, qui arcanis rerum naturalium, quasi typis

 quibus-

vocat, quem veluti Censorem constituerit Hierocles, non civilis sapientiæ omnino rudem, qui legationibus Romanis clarus, ac barbaras gentes Romano imperio adjunxerit; unde maximos sibi magistratus acquisiverit. Quibus postremis verbis Photium ad Historiarum libros Olympiodori, Photio Cod. 80. recensitos, respicere, non absurda conjectura existimat Lambecius; cum & tempora ipsa respondeant, & ipse Olympiodorus illic se legatum ad Hunnos missum scribat. Verum plane alia in sententia est Borrichius, qui Philosophum Alexandrinum Chemicum alium a Thebano illo facit. Illum esse Christianum ait; hunc Ethnicum; nam gentili religioni addictum vocat Photius; sed Chymicum illum Christianum esse, loco ex ejus scriptis adducto, probat Borrichius: quem ante Constantini M. tempora vixisse, non contemnendis suspicionibus ostendit.

Nihil ergo certi definiri potest, quo tempore vixerit Olympiodorus. Certum tamen est, non vixisse extremis Græciæ temporibus, quod volebat Salmasius: post Zosimum tamen, Chymicum scilicet illum. * Nam, quod attinet ad il- 47
lum locum, quem Philippus Labbeus, notis ad Eclogas Photii de Olympiodoro, quæ Corpori Historiæ Byzantinæ insertæ sunt, e Zosimi historiarum libro 5. profert, quo Zosimus Olympiodori historiam citat, is satis bene expediri potest. Locus ita habet, Leunclavio interprete: *Hinc ad Ravennam (ea metropolis est Flaminiæ, prisca sane civitas, colonia Thessalorum, Rhene dicta, quod eam aquæ ab omni parte circumfluant; non autem propterea, velut Olympiodorus ille Thebanus ait, quod Remus, Romuli frater, hujus urbis conditor fuerit: hoc enim Quadrato relinquere debuerat, qui de hac urbe in historia Imperatoris Marci id commemoravit) ad Ravennam igitur hanc &c.* Non probo Lam- 48
becii sententiam, qui non solvit hunc nodum, sed Alexandri gladio secat. Operose enim probare nititur, totam hanc parenthesin scholion esse anonymi cujusdam Grammatici, ideoque delendum. Non opus, me quidem judice, tanto apparatu erat, & frustra hic in simpulo fluctus movet Lambecius. Quare enim Zosimus Olympiodorum testem vocare non possit, qui eodem tempore vixerit & scripserit? Nam sane Olympiodori librum legere vivus Zosimus potuit, atque ex eo quædam adducere; quod ab aliis sæpe factum vidimus.

Quæ *Cleopatræ* tribuuntur, ars auri faciendi, ænigmaticis characteribus scri- 49
pta, & de ponderibus & mensuris excerpta, incertæ fidei visa sunt: cetera libri hujus postremi e Geoponicorum veterum libro descripta: extremum ejus schediasmatis a recentiori aliquo Græculo assutum, ut ostendunt voculæ illæ *μεόης, χύμυλος,* quas vetus Græcia ignorat. Stephanus tamen Cleopatræ cum Ostane colloquium adducit: quæ per temporum rationem consistere non possunt; nisi forte quemvis alium ejus nominis, quam Ostanem, vel primum, vel secundum, fingamus, aut forte Ostanes secundus arte sua tam longævum se fecerit. Extat tamen in Regia Bibliotheca Paris. liber Comarii Philosophi Sacerdotis, qui docuit Cleopatram divinam artem. De quo nihil omnino dicere possumus, genuinus, an suppositius liber sit. Similis farinæ sunt, quas e Bibliotheca Goldasti in insigne Priapejorum suorum 50
orna-

ornamentum, dignissimum sane hac patella operculum, Scioppius producit; Cleopatræ, Antonii, & Q. Sorani Medici epistolæ mutuæ, quibus de libidine Cleopatræ, eaque per artem medicam frenanda, agitur. Franciscus Philelphus *lib. 6. Epist. ad Philippum Medicum*, easdem subinnuere epistolas videtur, cum scribit: *Memini, cum nuper esses Mediolani, vidisse apud te vetustissimum quendam codicem, qui Medicorum plurium scripta complecteretur, ut Cornelii Celsi, & utriusque Sorani, & Apulei & Democriti, & quarundam etiam mulierum.* Extat & Heraclii Imperatoris epistola, *qua ad Sophoclem, vel Saphoclum Philosophum scribit pro expositione libri inventi ad caput Cleopatræ Reginæ in suo sepulchro.* Hæc enim elegans est Epistolæ inscriptio, ab homine barbaro fortassis addita; ac respondet illi Sophocles Sophista, characteres occultæ scripturæ interpretans de fœcunditate paranda; nisi fefellerit Heraclium Chemicos Characteres de rebus vulgaribus exponens; modo vera sint, quæ in epistola illa scribuntur. Habet & Morisotus *Cent. 1. Epist. 34.* illas epistolas, qui tamen alias hic affert explicationes. Antonii epistolæ adeo nihil ætatis illius sapiunt: Commendat tamen Scioppius, neque invidere tam egregium κειμήλιον viris doctis voluit, *Fictitiorum licet sint illa,* ait, *autorum, multum tamen facere ad veterum quorundam loca intelligenda, Petronii, Martialis & aliorum, domi doctus, didici.* Ille scilicet magister didicit, discant jam *virtutem ex illo pueri verumque laborem.*

51 Extat in codice Altenburgensi amplius *Michaëlis Pselli,* notissimi Philosophi, qui A. C. 1080. vixit, *epistola* ad Patriarcham Xiphilinum de eodem argumento, quæ in Latinam linguam conversa extat. Fuit vir doctissimus Psellus, ejusque multa sunt ἀνέκδοτα, notavitque in Bibliothecis passim latitantia Possevinus. Illum reconditis artibus fuisse deditum, arguit liber ejus de Dæmonibus, quem cum commentario doctissimo edidit Gaulminus. * Sunt porro in codice Altenb. Agatho-
52 dæmonis & Hermetis Trismegisti fragmenta, Philippi cujusdam tinctura æris Persici, quem Lambecius existimat Chrysostomi presbyterum, Moysis Prophetæ & Legislatoris Judæorum scriptum supposititium. Non enim negari potest, imposturas etiam in hoc argumento fuisse, ut autores celebres & antiqui scriptis lucri causa præponerentur: Quod, notante Reinesio, tum frequentatum maxime fuit, cum inter Reges Ægypti, Alexandriæ & Pergami, studium & æmulatio conquirendorum librorum maxime ferveret. Cum enim antiquorum scripta præ aliis expeterentur, eorum nominibus librarii abusi fuerunt, ut eo carius venderent: quod & Galenus sibi vivo accidisse conqueritur.

53 *Anonymi* plures sunt tum in codice Altenburgensi, tum Vindobonensi & Parisiensi, ut, de aqua divina dealbationis Anonymi Christiani experimenta Chymica; Anonymi Christiani varia capita Chymica: Anonymi capita duo de aqua divina. Anonymi Christiani Mysteria Chymica: Anonymi veteris arcana duo Chymica: Anonymi varia secreta Chymica: Anonymi Christiani liber Chymicus ad Sergium de aqua divina. Ubi notandum est, nulla scripta magis esse mutilata, quam quæ de divina aqua agunt, cum illa inter μυστικώτατα hujus artis sit. In Parisiensi codice, quæ notavit Labbeus in Nova Bibliotheca MStorum

rum librorum, hæc sunt. In codice Altenburgensi non exstantia sunt: Comarii
de Lap. Phil. ad Cleopatram: Orphei fragmenta quædam: Cosmæ Hieromonachi
de Chrysopœia: Nicephori Blemmidæ de auro conficiendo: Petri Theodorici
de methodo alchymiæ: Joannis Archisacerdotis liber; Sopharis in Perside Tra-
ctatus; Platonis, Aristotelis, Porphyrii, Claudiani, Sergii libelli. * Eos libros 54
omnes edere in animo habuit Leo Allatius, una cum suis ea de re tractatulis, re-
ferente Labbeo, votumque hoc addente: *Utinam tandem aliquando, tam sæpe promis-
sus, tamdiu exspectatus, nobilissimus tanti viri fœtus faventem sentiat alicubi Lucinam!* Lexi-
con quoque Chymicum codici Altenburgensi additur, sed recentius, ante 270.
circiter annos scriptum, in quo multa corrupta & confusa. Sed de his omnibus
scriptis ita Labbeus part. 4. MStorum, p. 129. *Eorum operum pleraque perierunt, non-
nulla adhuc cum blattis tineisque in situ ac pulvere luctantur in veteribus membranis Francica-
rum Italicarumque Bibliothecarum, quemadmodum de Parisiensibus ipsi nos oculati testes su-
mus.* Hoc est, quod Heraclitus & Theophrastus dixerunt, per ἀπιστίαν, arrogan-
tiam & contemptum multas res præclaras ignorari. * Annon satius esset, his po- 55
tius naturæ thesauris operam impendere, quam rebus frivolis? Justa hæc est Bor-
richii querela: *Si mediam partem illius temporis, quod Solino impendit Salmasius, scriptori in
pluribus fabuloso, ut quo sine jactura insigni carere res literaria potuit, impendisset restituendis
emendandisque Chemicis antiquis Græcis; si Scioppius bonas horas Priapejis corrigendis in-
sumptas; si alii otium, quod in nequitiis Martialis Petroniique expiscandis collocavere, huc
vertissent, jam Græca illa Chemicorum dictio venusta & a maculis libera facie orbem erudito-
rum illustraret.* Vellem ego hunc laborem nunc susciperet ipse πολυμαθέστατος Bor-
richius, vel, qui nuper præclaro aliquo specimine prælusit, Jacobus Tollius, non
varia tantum doctrina, sed & ipsis Chemiæ experimentis spectatus. (*cc*)

Longum ac propemodum infinitum esset, si ejus generis Scriptores recen- 56
tiores hic recenseremus. De multis in dissertatione peculiari egi, quæ super hoc
argumento legi potest. Vidi apud amicum ultra 1500. Autores veteres &
recentiores. Extant in Bibliotheca Isaaci Vossii multa ejus argumenti. In
Bibliotheca Cæsarea libri Chymici a Lullio scripti ἀνέκδοτοι ultra C. latitant.
Rogeri Baconis in Bibliothecis Franciscanis per Angliam multi ἀνέκδοτοι Chy-
mici & mathematici, teste Antonio Wood *in Hist. Acad. Oxon.* incomparabili
naturalis scientiæ damno perierunt. * Rabbinorum antiquorum magnum in his 57
rebus studium fuit, quorum præclara monumenta Illustris Cabalæ denudatæ
Editor, vir in omni non civili tantum doctrina, quam non in umbra, sed in
re ipsa consiliis & actionibus profitetur; sed & humaniori & solidissima rerum
naturalium scientia subactus & exercitatissimus nuper publicavit. Venit & ad
manus meas, Collegæ honoratissimi, I. L. Hannemanni, beneficio, *Mezahab* Epistola *de
variis*

(*cc*) Poëtarum Græcorum Chymicorum Editionem, & Ol. Borrichius (narrante Thoma Bartholino *in Diss. de Medicis Poëtis p. 103.*) & Jac. Tollius (*testibus Pet. Bælii Novellis Reip. Liter. M. Nov. A. 1688. p. 1279.*) est molitus, neuter autem, ob fata immatura, in lucem proferre potuit.

variis auri generibus, ex ſenſu artis ſcripta. (*dd*) Imaginum Hieroglyphicarum, per varia Orbis Europæi monaſteria, templa, magna eſt copia. Et quis hæc omnia aliquot pagellis percenſeat? Erit fortaſſis plenior alibi de his dicendi locus.

CAP. XII.

DE EO,

QVOD IN DISCIPLINIS DIVINUM EST, EXCURSUS.

§. 1. *Occaſio hujus excurſus.* 2. *In Methodo ipſa diſcendi aliquid θεῖον.* 3. *Singularis ars ἀκυμαθείας, ab Agrippa propoſita.* 4. *Periodi artium & inventorum.* 5. *Τὸ θεῖον in literis,* 6. *nominibus.* 7. *Linguarum concentus.* 8. *Linguæ peregrinæ hominum, ſpiritu obſeſſorum.* 9. *Τὸ θεῖον oratorium.* 10. *Singularis impetus.* 11. *Exemplum Franciſcani.* 12. *Furor Poëtarum.* 13. *Poëtæ illiterati & extemporalis memorabilia exempla.* 14. *Divinum in Muſicâ & Poëſi.* 15. 16. *Τὸ θεῖον in Philoſophia, Phyſicis.* 17. *Ad res viliſſimas cæcutimus.* 18. *Principium aliquod in natura ἄγνωςον.* 19. *Τὸ θεῖον in Numeris.* 20. 21. *Vaticinatio per numerum Septenarium.* 22. *Θεῖον in Geometria.* 23. *Optica.* 24. *In ſingulis diſciplinis quædam θαυμαςά.* 25. *Dei reſervata.* 26. *Prænotio futurorum.* 27. *Arcanum Phyſicum, & cognitio temporum.* 28. *Τὸ θεῖον in Medicina, Medicis & morbis.* 29. *Τὸ θεῖον in Moralibus.* 30. *Virtus Heroica.* 31. *Impulſus divini.* 32. *Τὸ θεῖον in Politicis, in Rebuspublicis.* 33. *Fata imperiorum.* 34. *Principum miracula.* 35. *Dei directio circa eorum actiones, varioſque caſus.* 36. *Τὸ θεῖον Geographicum in detegendis regionibus.* 37. *Τὸ θεῖον Hiſtoriæ.* 38. *Providentiæ divinæ ſpeculum.*

Cum

(*dd*) Circa *Mezababi* ætatem, nimius Chymiæ Amor (uti *P. II. Iſagoges ad Hiſtor. Cimbr. c. 5. §. 2. p. 96.* jam eſt monitum) Morhofio impoſuit. Scriptor enim iſte *Epiſtolæ de Auro Potabili* ψευδώνυμος, larvam Nominis Proprii *Mezabab* (& Cognomini ſuo affinis, & Argumento Epiſtolæ, ſi Etymon ſpectes Hebræum, congrui) e Gen. XXXVI. 39. mutuatus, non Rabbinus fuit Antiquus, ſed Medicus noſtræ ætatis Judæus, *Benjamin Muſſaphia*, Med. D. & Practicus Hamburgenſis, Glückſtadienſis atque Amſtelodamenſis, A. 1674. æt. 69. defunctus. Is Epiſtolam hanc Hebræo-Latinam (qua Veteribus Hebræis, ævique ſequioris Rabbinis, Auri Potabilis cognitionem, & Chymiæ arcanioris peritiam, e S. Lit. aliiſque gentis ſuæ monumentis, aſſerere conatur), ſeorſim initio, ſub larva iſta, deinde autem, vero nomine præfixo, una cum *Sententiis Sacro-Medicis, ex toto V. T. collectis*, Hamburgi A. 1640. in 8vo edidit. Solus Textus ejuſdem Latinus, prolixo & verboſo Joh. Lud. Hannemanni oneratus Commentario, hujus *Ovo*, quod vocat, *Hermetico-Paracelſico-Triſmegiſto*, ſive *Tractatui de Auro*, Francof. A. 1694. *in 8vo* excuſo, eſt præfixus, adjecta etiam Appendice pro Loco hoc Morhofiano Apologetica, ſed tali, quæ nihil ſolidi affert, ac proinde, in re præſertim adeo manifeſta, reſponſum haud meretur.

Cum hæc ſcriberemus de Philoſophiæ myſteriis, celebrabamus ejus diei in 1
Eccleſia anniverſaria ſacra, quo ſupremus omnis ſapientiæ diſpenſator, opti-
mus maximus artium Magiſter Spiritus S. ut ſemper per totum terrarum
orbem opes ſuas diſſeminavit, ita tunc viſibili ſpecie univerſas in Apoſtolos
effudit. Unde in ſacram hanc meditationem abrepti ſumus: ut nulla eſt, quæ non
ex hoc fonte inexhauſto promanat ſcientia, ita nullam eſſe ex toto diſciplinarum
orbe, quæ non divinum illum characterem circumferat. Quare *τὸ θεῖον*, quod in
diſciplinis eſt, *ἀκρόαμα* hoc loco non indignum, hic proponemus. *(ee)* Nemo pau-
lum ſagacior eſt, cui illud non ſuboleat; qui non ſuſpicione ſaltem & conjectura
aliqua attingat. Scilicet, ut vulpes in fabulis, ſcientias tractamus. Illa pultem, vi-
tro incluſam, cum ligurire non poſſet, ſuperficiem tamen lambit. Pellucet illud,
quod in ſcientiis divinum eſt: ſed quoniam in ſuperficie ſemper hæremus; quo-
niam inani illo ac vitreo opinionum ſplendore nos oblectamus, nunquam pectus
ſaturamus, nunquam ad fundum rerum penetrare poſſumus. Nimis immerſi ſu-
mus nobis ipſis & turbæ opinionum variarum. Quod ſi animum paululum in ſe
revocaremus, Deoque permitteremus, & ſimpliciſſimos naturæ intueremur pro-
greſſus, expeditior eſſet ad veritatem via, & divinæ menti noſtram arctius junge-
remus.

In ipſo illo *τῆς ἐπιστήμης τρίπῳ*, in rerum apprehenſione, quæ non divina ſæ- 2
pe animadvertimus veſtigia! Sunt, qui fulminea ingenii vi omnia perrumpunt,
quorum animus in ſpecula poſitus uno quaſi intuitu omnia ſimul comprehendit:
quaſi non ſenſuum miniſterio, non Syllogiſmorum apparatu ad intelligendas res
indigerent, ſed geniorum inſtar omnia pervaderent quaſi & abſorberent. Ita quæ
tardius aſſequuntur alii, longisque præceptionibus circumducti, illi quaſi volatu
uno transmittunt, omniaque præcipere ipſi videntur. Vidimus ad certas diſcipli-
nas quosdam quaſi divinitus incitatos, ea in his confeciſſe ſpatia, ut in prodigium
illa res traheretur. Fuere ad varias artes liberales, mechanicas, ſtatuariam, graphi-
cam, poëſin, matheſin, chirurgiam, quaſi a natura facti: ut nullis uſi doctoribus,
ipſi alias ſimplices, plebeji ruſtici, non raro etiam oculorum ac linguæ uſu deſtitu-
ti, ipſos in illis rebus artifices ſuperarent. Quin & vaticinandi quibusdam inſtin-
ctum adeo efficacem fuiſſe accepimus, ut mera oracula fundere viderentur: quæ
omnia poteſtatem humana majorem & *τὸ θεῖον* in ipſa etiam diſcendi methodo de-
clarant. * Teſtatur quidem alicubi Cornelius Agrippa: *eſſe artem quandam, ſed pau-* 3
ciſſimis cognitam, ita informandi, exornandi & illuſtrandi fidelem & purum hominis animum,
ut ex ignorantiæ tenebris repente ad ſapientiæ & doctrinarum lumen evehatur: e contrario
vero aliam facultatem immundos atque incredulos, reconditis quibusdam arcanis, eodem ſapien-
tiæ & doctrinarum dono rurſus exuendi, & priſtinæ ſuæ ignorantiæ reſtituendi. Quam ſi
ille

(ee) Παρέκβασις hæc de τῷ Θείῳ in Scientiis ſingulis, Feſto Pentecoſtes A. 1687, Kilonii, pe-
culiari Programmate Academico, publico nomine conſcripto, ab Autore eſt propoſita, & inde,
verbis iisdem, huc tranſlata.

ille alios artem docere potuisset, magnus ille nobis Apollo fuisset. Nos eam rectius ab ipso illo artium omnium Parente Pansopho, Sancto Spiritu, qui super Apostolorum capita se effudit, veri illo Duce ἀκυμαθῶς & θεοδίδακτοι, didicerimus.
4 * Cui non deprehenduntur certæ in artibus inventis periodi & revolutiones? Nostra secula divinum Typographiæ beneficium habuerunt, quod ab omni ævo fatali quodam sigillo absconditum fuit. Illa pulveris pyrii ars quoque nunc in lucem prodiit, quasi orbis extremo incendio præluderet.

5 Veniamus ad ipsas *artes & scientias*, & quid in illis θεῖον videri possit, rimemur. Consideamus primum in puerorum subselliis, atque inter ipsos ἀναλφαβήτους nos teneamus, ibique literas syllabasque aucupemur. Magnum in his miraculum est. Quot habemus artes, disciplinas, volumina, ex paucis his elementis nata omnia videmus. Est præterea philosophia quædam Alphabetaria, quæ non pueros, sed magnos profecto doctores exerceat. Notas literarum, singulis gentibus familiares, videamus, scribendi rationem modumque perpendamus; & primas illis animi, indolis, ideas impressas deprehendemus. Ac optandum sane esset, omnium populorum nobis characteres fuisse servatos: ita vel ex eorum collatione mutua multa abstrusa investigaremus. Quemadmodum ex punctis, lineis, circulis omnis producitur quantitas, atque ipsa corporum habitudo in iis fundatur: ita ex his characteribus, eorum simplicitate, positu, ductu, animi quædam indoles, e convenientia quædam quasi migrationes elucent. Prima mentis porta verbum & scriptura est, qua se in aurium oculorumque sensus ingerit. In ipsis literis divinum quid latere vel ex eo agnoscimus, quod accessione literæ *He* Abramo divina virtus inspirata
6 videbatur. * Quanta sunt in nomine Tetragrammato mysteria! quæ integris libris non evolvunt Cabalistæ. Multa de sacris nominibus Judæi nobis narrant, quibus mirificam illi potentiam tribuunt. Ipse Dei Filius, æternus ille λόγος, verbi nomine vocatur, de quo Reuchlinus mira e Cabalisticis libris nos docet. Quanta Cabalæ illius literariæ mysteria sint, ii norunt, qui sacris illis sunt initiati: quibus magna volumina quidam impleverunt. Longa est Jamblichi in libro *de mysteriis Ægyptiorum, sect. 7. c. 4. & 5.* de divinis nominibus, eorum significationibus, disputatio. Mentionem facit Jacobus Sponius in accuratissimo suo *Itinerario lib. 2. pag. 53.* cujusdam Ægyptii *Check-Bouni*, qui *de Virtute verbi divini & humani* mirabilem librum scripserit, in quo per varias linearum vocumque figuras, perque literarum μετάθεσιν multa curiosa deducat. Sunt, qui e nominibus & literarum numeris ita vaticinantur, ut raro fallant. Notarunt nonnulli infaustorum nominum impositione fortunam hominum labefactari, eorum immutatione quoque immutari. Quidam e tetricis nominibus, quos reos criminis suspicati sunt, tales quæstione instituta deprehenderunt. Ne quid de iis dicamus, qui verbis morbos curant, *Salutatores* dicti. Quæ omnia cum ad superstitionem spectare videantur, procul ab his sa-
7 cris abesse jubemus. * Mirabilis est ille linguarum diversarum concentus, per quas sparsa primæ linguæ vestigia, ut θεῖον aliquid, non vana hariolatione venari possu-
8 mus. * Vidimus spiritu aliquo agitatos ignotas sibi linguas loqui: quod quanquam Huartus ad singulare temperamentum; alii ad morbum melancholicum; Pom-

Pomponatius, ne quid potentiæ ultra naturam debere videatur, more suo, in libro
de Incantat. ad siderum influxus refert; absurda tamen illa & *παράδοξα* sunt, cum
impurus ille & *κακόζηλος* Spiritus in illis hominibus agat, quod in Apostolis Spiri-
tus Sanctus, qui omnibus linguis *τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ* deprædicabant. In illis ali-
quid *δαιμόνιον*, ut in his *θεῖον* fuit.

E *Grammaticorum* Ludo ad *Oratores* transeamus. Quis non in illis aliquid di- 9
vini agnoscat? Neque enim artem hanc e Sophistarum palæstris natam existime-
mus. Majus quid in illa elucet, erectum, gloriosum, quod ipsos animos expugnet,
præclarumque rebus divinis suppeditet instrumentum. Non sunt e Magistris ho-
minibus æstimandæ artes: divinæ illæ sunt, æternæ, atque ex eodem fonte deriva-
tæ, unde olim in Apostolorum animos effundebantur: etsi hæ omnibus numeris
absolutæ. Præcepta, quæ a Magistris successu seculorum congesta sunt, veritati &
naturæ conformia, hos natales loquuntur. Quare ad divinos usus adhibeamus,
quæ divina sunt, & quæ e veritatis quasi utero obstetricias manus admoventes Ma-
gistri in lucem protulere. * Verum illud eloquentiæ *ὕψος* in spiritu & impetu est. 10
Agnovit hoc e gentilibus Philosophis Seneca, qui in libro de tranquillitate cap. ult.
*Non potest grande aliquid & supra ceteros loqui, nisi mota mens. Cum vulgaria & solita
contemsit, instinctuque sacro surrexit excelsior; tunc demum aliquid cecinit grandius ore mor-
tali. Non potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quam diu apud se est.
Desciscat oportet a solito, & efferatur, & mordeat frenos, & rectorem rapiat suum, eoque
ferat, quo per se timuisset ascendere.* Hoc est illud in oratione, quod Aristides vocat
τὸ πῦρ: λόγων αὐτὴ πηγὴ μία, τὸ ὡς ἀληθῶς ἱερὸν καὶ θεῖον πῦρ, τὸ ἐκ Διός ἐστιν.
Hippocrates, cui Deus ipse *τὸ θερμὸν ἀθάνατον*, illud, quod in homine *ἡγεμονικὸν*
est, vocat *τὸ θερλέτατον καὶ ἰσχυρότατον πῦρ*. Cicero sic Latine exprimit: *Nulla me
ingenii, sed magna vis animi inflammat, ut me ipse non teneam.* Istud in Joanne *θερμὸν*,
istud *Θεῖον πῦρ* antiqui Theologi observarunt: quibus ille *υἱὸς βροντῆς, βροντόφωνος*
& *βροντόπους*, ob incomparabilem & sublimem eloquentiam, dictus fuit. Ex hoc
impetu visi sunt Oratores, citra ullam meditationem, ad dicendum prosilire, in ex-
tremis periculis, in Reipublicæ necessitatibus. Vidimus Oratores sacros, divino
quasi spiritu ductos, extemporali eloquentia plus præstitisse, quam elaboratis ora-
tionibus alios. * Talem nobis Franciscanum illum Erasmus *lib. 14. Epist. 15.* depingit, 11
cujus memorabile exemplum ab omnibus legi meretur. *Rogatus*, inquit Erasmus,
*a me familiariter, quibus modis præpararet animum suum iturus ad concionandum: Respondit,
se solitum in manus sumere Paulum, & in ejus lectione tam diu commorari, donec sentiret inca-
lescere pectus. Illic hærebat addens igneas ad Deum preces, donec admoneretur esse tempus in-
cipiendi. Nonnunquam septies concionabatur uno die, nec unquam illi deerat sermonis eruditi
copia.* Dignissima lectu est tota hæc de illo viro Epistola, quæ ideam prudentis
piique Theologi in ejus vita depingit. Miraculum aliquod istius temporis
dixeris.

Poetas qui non humana, sed Deorum lingua, loqui dixit, aliquid homine majus 12
in illis agnovit: scilicet *τὸ Θεῖον*, quod adeo in his studiis dominatur, ut sine *ἐνθουσια-*

σμῷ illa jaceant frigeantque: quare & Vates dicuntur, seque ipsos ἐνθουσιαζομένους profitentur. Quis non de furore Poëtarum tam apud Poëtas ipsos, quam alios legit? Sed illum divinum nominabat Plato, suntque, qui peculiaribus ea de re libris agunt. Divinus ille maxime furor, cum in hymnos divinos fertur. Plato in Dialogo, qui inscribitur Ἴων sive περὶ Ἰλιάδος, Poësin omnem ab inspiratione esse contendit. ὁ θεὸς, inquit, αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, διὰ τούτων δὲ φθέγγεται πρὸς ἡμᾶς. *Deus ipse est, qui per illos loquitur, & nos inclamat.* Et ibidem: ἐν τούτῳ γὰρ δὴ μάλιστα δοκεῖ ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι ἡμῖν, ἵνα μὴ διστάζωμεν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινά ἐστι. *In hoc maxime Deus ostendisse videtur, nobis disputandum non esse, quia divina potius, quam humana sint hæc poëmata.* Hoc, inquit, Deus eo indicare voluit, cum de industria per ineptissimum poëtam pulcherrimam cecinit melodiam. Quare non inepte hic Plato annulorum magnetis contactu cohærentium exemplo hunc, a divino spiritu per alios
13 poëtas propagatum, afflatum nobis ob oculos posuit. * Memorabile in homine rustico Italo exemplum ætas nostra tulit, qui nullis præceptis imbutus, cum legeret Torquati Tassi carmina, quasi spiritu quodam afflatus elegantissima sine mora fudit carmina, quæ vel ipsos artifices in pudorem conjicerent. *Joannes Dominicus Perus* ille vocabatur, qui nullis promissis, utut amplissimis, a Principibus permoveri potuit, ut rusticis sordibus relictis in aulas & urbes concederet: beneficiis tamen plurimis affectus a multis fuit. Vivis illum coloribus J. N. Erythræus describit *Pinacothec. II. n. 27.* Vidit Patavina cathedra ante non multos annos Fr. Macedum, Virum omnibus doctrinis & scientiis consummatum, ex tempore de argumentis propositis Latina recitantem Carmina, eaque elegantissima, atque omni apparatu poë-
14 tico instructa: quæ cultissimi alii Poëtæ longa meditatione vix extunderent. * Poësi affinis est *Musica*, quæ sonos moderatur, affectus incutit, incussos mulcet, animosque, quo vult, rapit. Est sane in sonis aliquid θεῖον, ut ad illorum contemperationem, mirabilem sane & mysteriis plenam, totius universi mensuram veteres Philosophi inierint: quos ubi numeris suis Poëta scite & recte illigaverit, pene ad Orphica miracula patranda aptum dixeris. De divino illo, quod in Musica est, præclare Jamblich. *Libr. de Mysteriis Ægypt. sect. 3. c. 9.* philosophatur.

15 *Philosophia*, quæ in contemplatione rerum consistit, eo ipso nomine divini quid inferre videtur: quid enim est θεωρεῖν, nisi a sensibilibus animum ad τὰ ἀόρατα ad-
16 ducere? * Hic principem locum naturalis philosophia tenet; in qua omnia a sublimiore principio arcessenda sunt, quam vulgo fit. Pecora sunt & fungi, qui in naturæ operibus ubique præsentem DEI manum non sentiunt. Stupida est atque iners natura, si ab illo discesserit. Nullo vinculo illa continetur, nisi ille nodos strinxerit. Quod cum agnoscerent gentium Philosophi & Poëtæ, qui *Jovis omnia plena* ajebant; quis credat, nunc reperiri homines, qui rectore destitutam sibi ipsi hanc machinam permittant? Plus est miraculorum in natura, quam vulgo credimus.
17 Quo oculos vertimus, quo pedem movemus, in illa incurrimus. * Vel in minimo insecto divinam manum deprehendimus. Omnis illa corporum membrorumque com-

compositio, illa universi omniumque animalium admirabilis fabrica, intelligentiam & mentem operatricem arguit. Providentia ex omnibus elucet. Vel talpam videas: omnia in illa ad suos usus comparata, oculi, aures, ungues, membra omnia. Quod cum perpenderet Cardanus, mire alioquin misereque in illis, *quæ Spiritus sunt*, fluctuans, ac talpa ipsa interdum cæcior, hic tamen vel a talpa oculos visumque recipit, cum in hunc quasi ἐνθουσιασμὸν prorumpit: *Palam est igitur, naturam in cunctis sollicitam mirum in modum fuisse, nec obiter, sed ex sententia, omnia prævidisse, hominesque, quibus hoc beneficium Deus largitus est, ut causam rerum primam inveniant, participes esse illius primæ naturæ: neque alterius esse generis naturam, quæ hæc constituit, ab illorum mente, qui causam eorum, cur ita facta sint, plene assequi potuerunt.* Felices igitur merito vocat Virgilius, qui rerum cognoscere causas potuerunt. Sed quot illorum sunt, qui cognoscunt? In nebulis toti versamur. Cum Athenienses verum Dei cultum ignorarent, τῷ ἀγνώςῳ θεῷ aram posuere. * Nil temere nos dicemus, si 18
omnia ignorare nos dicamus. Expedire in ipsis principiis nihil possumus, nisi ad ἄγνωςον aliquod & incognitum refugiamus. Rident Lyncei nostri eos, qui ad Qualitates occultas confugiunt. O boni! nescitis, quam vos in ipsis demonstratiunculis vestris nihil sciatis? At vero, dicitis, in ipsis minutiis naturam recognoscimus, in particulas oblongas, ramosas, globosas resolvimus: nihil oculos nostros, perspicillis armatos, effugiet. Sed nihilo tamen sapientiores per vos facti sumus. Quamdiu rerum mistiones ignoramus, nihil omnino novimus. Propiora illa potius prensanda sunt, quam remotiora. In illis habitat natura, moratur, palpatur: In his dispersa est, & a sensibus recedit. Ita plerumque comparatus est hominum animus: *Transfugit in medio posita & fugientia captat.* Si culta aliqua & elaborata cui offeratur oratio, isque in illa artificium indagaturus sit; quis propius scopum feriret? illene, qui literas & syllabas numeraret; an vero, qui in partes suas, quibus proxime componitur, in enthymemata, in schemata, dissolveret? nullum est in rerum natura φαινόμενον, quod expedire feliciter possumus. Vertamus in omnes partes, secemus in particulas, plus, quam κυμινοπρίςαι, hærebimus semper, & tandem in incognito aliquo nobis subsistendum erit. Quod cum videret Henricus Morus, Philosophus Anglus, principium aliquod Hylarchicum commentus est; alii alia κρησφύγετα quæsiverunt. Ac sane θεῖον hic aliquod subest, verum illud ἡγεμονικὸν, quod impellit, movet, dirigit, jungit, format corpora: quo ignorato, omnia nobis ignorari necesse est. Videamus admirabilem illam rerum γένεσιν. Omnia mysteriis plena sunt. Ipsa illa rerum semina divina manu in puncto aliquo & centro obsignata videntur, unde quasi ex nihili utero procedunt corpora. Nam quod in semine ἐνεργητικὸν est, non nisi intelligentia comprehenditur: cetera, quæ oculis videmus, manibusque palpamus, parum ad corporis compositionem conferunt. In vegetabilibus, ubi e punctulo frutex germinare incipit, cetera concidunt atque, ut rejectanea, separantur. Quæ in formanda porro corporis machina est naturæ solertia? qui progressus? Quos ubi attenta mente respexerimus, attoniti manus sæpe tollemus, & mirabilem in operibus suis Deum deprædicabimus.

mus. Vidit hoc, qui tamen omnia in fortuitis posuit, & suis ratiunculis explorare tentavit, cum hos, quasi ἐνθουσιασμῷ abreptus, versus funderet;

Multa tegit sacro involucro natura, nec ullis
Fas est scire quidem mortalibus omnia; multa
Admirare modo, nec non venerare, nec illa
Inquires, quæ sunt arcanis proxima: namque
In manibus quæ sunt, hæc nos vix scire putandum est.
Est procul a nobis adeo præsentia veri.

Nihil nunc de iis dicemus, qui corporum μεταμορφώσεις, qui infinitas propemodum multiplicationes instituunt; quod in metallis a naturæ mystis factum est; nihil de corporum magnetismis & sympatheticis affectionibus, quæ innumeræ in natura sunt, unde omnis illa magia oritur. Sed arcanior illa scientia, in omnibus pene gentibus, a sapientioribus quibusdam custodita est, ne in vulgus efferretur. Huc omnis illa Mythologia, omnia Ægyptiorum Hieroglyphica, tendunt. His enim involucris divini illi thesauri teguntur.

19 In *Mathematicis* porro scientiis quid non divini est? Hic numerorum doctrina primum se offert, tota merito divina vocanda. Quantæ, quam arcanæ numerorum potestates sint, ne in hunc quidem diem satis cognitum est. Quod cum bene nosset Pythagoras, non invenit commodiorem rationem, qua Philosophiæ suæ secreta celaret, & intelligentibus tamen omnia panderet, quam si numeris suis, quos formales recte dixeris, absconderet. Cum enim numeri nominantur, non intelliguntur nisi naturæ occultæ proportiones, progressus, operationes, revolutiones, a Deo ipso definitæ. Quomodo non dificile admodum est omnia divinæ humanæque sapientiæ mysteria illis adumbrare. Non credat quis temere fieri, sonos septenario, numeros novenario absolvi; atque hinc per easdem ἀνακυκλώσεις in centenariis & millenariis reduci. Illic abstrusarum rerum typi latent, atque iis quasi præfigurantur. In quibus, velut in tenebris, palpitant, qui tamen quasi per nebulas vident, Autores, quorum de numerorum mysteriis integra extant volumina. Ἱστορούμενα tantum illa sunt, non φιλοσοφούμενα. Radix & quasi pater omnium numerorum monas est. Prima ex illa surgit dyas, quæ per triada quasi in consonantiam & unitatem reducitur. Hinc illa Τετρακτὺς, per quam, ut rem sacram, non sine causa jurabant Pythagoræi. Quinarius iisdem τροφὸς, item γάμος dicitur, quod ex binario & ternario, quasi ex femina & mare, conflatus sit. Divinus aliis dicitur. Hinc illa πέμπτη φύσις Aristoteli, imo & Platoni & Platonicis celebrata.
20 Alii πέμπτον στοιχεῖον, πέμπτον κόσμον, σχῆμα πέμπτον, ἄριστον στοιχεῖον appellant. * Se-
21 ptenarium omnium μυστικώτατον esse nemo nescit. * Mirabile est, quod de ejus virtute Fluddius in libro de *Microcosmi historia tr.1. sect.1. lib.1.* consignavit: *Ego,* inquit, *hominem doctissimum novi, qui virtute hujus numeri septenarii, cujusdam quasi oraculi adsistentia, quæstiones dubias atque ancipites resolvere non dubitavit, atque etiam de occultis,*
22 *tam præsentibus, quam futuris, quodammodo divinare pollicitus est.* * De *Geometria* idem nobis

nobis dicendum est; nam & numerorum rationes lineæ & corpora sequuntur. Quare & Plato Deo dignum opus habuit, quem ille ajebat perpetuo γεωμετρεῖν. Circuli & trianguli arcana ne nunc quidem omnia exhausta. Quas non cruces mathematicis illa circuli quadratura figit! Et tamen illam rerum hæc universitas quotidie nobis ob oculos ponit. Nimirum ut Deus summus omnium rerum Architectus est, qui numero, pondere & mensura omnia fecit: ita illud ἀρχιτεκτονικὸν rebus inseruit, quod iisdem progressibus, eadem motus successione, semper operatur. Hoc perpetuum illud movens, perpetuumque mobile est: in quo inveniendo quam sudant Mathematici! * *Optica*, quæ radium metitur, in ipsa quidem luce tota occupatur. 23
Sed quamquam illa oculis omnium patet, quamquam ejus beneficio omnia apprehendimus, ejus tamen naturam, nemo tam oculatus est, qui vere indaget. Annon miraculo propius, & propemodum divinum est, per unum punctum omnium rerum ideas cum coloribus ipsis transmitti. Nihil de speculis & telescopiis dicemus, quæ omnia etiam remotissima exhibeant: sunt enim qui dari illa posse existimant: nihil de iis Baptistæ Portæ speculis, quæ recta linea in infinitum urant. * Nam et- 24
si impugnant illa multi, rationibus quidem non contemnendis: tamen ut sunt in omnibus propemodum disciplinis quædam θαυμαστὰ, quæ non capiunt omnes, neque scire interest; ita & hic fortassis aliqua sibi summus ille Magister reservavit.
* Habet Deus quædam, ut ita dicamus, reservata, ad quæ non admittuntur, nisi 25
pauci illi, quos *ardens evexit ad æthera virtus*. * Sunt in ilis præcipua: futurorum 26
prænotio, sive illa a siderum configurationibus, sive aliunde deducatur: * Summi 27
arcani physici cognitio, ac temporum accuratæ rationes, quas ille antiquus dierum ac Pater temporum, arcano consilio, hominibus voluit esse absconditas; etsi sunt nonnunquam, qui παρακύψαι in illa, illo connivente, arcana conati sunt. Versamur in magna illa Dei familia, infantes alii & pueri; alii maturiore in ætate constituti: ubi illis nonnulla scire inutile non solum, sed & periculosum est; hi vero in domestici regiminis societatem nonnunquam admittuntur, ita tamen, ut occultæ rerum dispensationes ad solum Patremfamilias spectent. Ille e singulis scientiis aliquod δαίδαλμα, τέχνημα, magisterium sibi seposuit, quo beat interdum filios, cum cetera illa etiam τοῖς ἔξω concedat.

Qui *Medicam* artem profitentur, quotidie illud sibi Θεῖον propositum ha- 28
bent. Sive enim corporis structuram oculis rimantur; nihil in illa est, quod non opificis sapientiam loquatur: sive cum morbis illis res est; tot sunt illorum formæ & figuræ, tot in illorum caussis recessus, ut sæpe illis in τῷ θείῳ subsistendum: quod & Hippocrates vidit, & integro libro *Hieron. Jordanus* exposuit. Testantur hoc prodigiosæ, quas aliqui congesserunt, Historiæ, & super quibus Mericus Casaubonus in libro, Anglica lingua scripto, *de credulitate & incredulitate in rebus naturalibus, moralibus & civilibus* multa, ipse tamen ἐλεγόπιστος, disquirit. Est in ipsis remediis θεῖον aliquid, quibus, utut efficacissimis, sæpe manum injiciunt fata. Quædam ab imperita & plebeia manu exhibita ultra fidem operantur. Vilia sæpe & contempta gravissimos & lethales morbos avertunt. Est ubi cœli siderumque influxus vires medicamenti auget, suspendit, tollit,

tollit. In medico quoque ipso τὸ θεῖον singularis quædam felicitas adjuncta testatur. Est in mediocriter doctis illa in indagandis morbis remediisque applicandis εὐστοχία, quæ doctissimos interdum destituit. Sunt qui medica vi pollent in morbis per tactum curandis. Quod cum Regibus Galliæ & Angliæ hereditarium credatur munus, fuit tamen in Anglia *Valentinus Greatreak*, qui idem felici successu fecit, ut sunt de ea re multorum fide dignorum hominum perscripta testimonia. Ne quid de viris dicamus, qui precibus a Deo salutem ægrotorum impetrarunt.

29 Procedimus ad *Moralem* & *Civilem* doctrinam: quæ quanquam in negotiis, ab arbitrio hominum pendentibus, consistere videntur, inque eorum principiis nunc adeo fluctuant nonnulli, ut pleraque εὐρίπιστα illis sint, quæ sancta omnibus esse debebant; sunt tamen in illis æterna, divina, inconcussa, ad quæ hominum actiones ordinandæ sunt, vel si illæ evagantur, in ordinem rediguntur, aut eo diriguntur, potentiore manu, quo divina tendit providentia. Quoniam vero non nisi agendo
30 virtutes nobis paramus, in ipsa illa actione τὸ θεῖον se maxime ostendit. * Virtus, quæ Heroica dicitur, divino impulsu excitatur: ac fato sæpe fieri solet, ut ad res magnas gerendas, ad regna firmanda, hostes subigendos, divinitus animentur ho-
31 mines, incredibilia viribusque humanis majora tentantes. * Hinc illæ apud Historicos, cum memorabilia facta describunt, voces: *Deo quodam assidue incitante: quodam quasi instinctu Deorum concitatus fecit: οὐκ ἄνευ θεοῦ, non sine Deo.* Ipsas in nobis inclinationes, quas sentimus, bono aliquo genio nobis incussas credere possumus: quare nec obniti illis debemus, sed illorum ductum sequi. Eleganter in hanc rem Plutarchus in vita Coriolani: *Homerus in arduis inusitatisque rebus, & ad quas impetu quodam animi ac furore quasi divino opus est, Deum proponit: non qui consilium nostrum tollat, sed moveat, neque impetus animo indat, sed visa & imaginationes objiciat, quæ impetuum duces sint: atque ita sane non involuntariam efficit actionem, sed voluntati initium præbet, eamque spe & confidentia confirmat. Aut enim omnino excludendus est ab omni principio causaque actionum nostrarum Deus: aut quisnam tandem alius sit modus, quo hominum ille actiones adjuvet? non enim corpora nostra effingit, manusque ad id, quod facto opus est, aut pedes applicat: sed eam animi partem, quæ ad agendum est diligendumque nata, principiis quibusdam & visis, cogitationibusque objectis excitat, aut contra avertit & inhibet.* Has in Socrate occultas propensiones, quas ille in rerum agendarum consilium adhibuit, genium illum, de quo multa Plato aliique nobis narrant, fuisse, Cartesius *part. 1. ep. 15.* existimat. Quæ non male dicerentur, nisi ipsa apud Platonem Socratis verba, quibus vocem emisisse Dæmonium significat, aliud testentur. Quod & Strozzius Cigogna, vel potius Thomas Garzonius (is enim verus autor est) in *Magiæ Theatro part. 1. l. 2. c. 2.* adversus illos affert, qui dæmonium Socratis de mente ejus
32 interpretantur. * In Rebuspublicis illæ Politicis celebratæ ἀνακυκλώσεις ab uno ad unum redeunt, pulcherrima hujus universi & naturæ imagine: quod in Republ. Romana eleganter demonstravit Machiavellus. Eas mutationum causas rationibus Musicis & Mathematicis Plato *lib. 8. de LL.* deducit.
* Quic-

* Quicquid in civilibus negotiis etiam moliuntur δωδεκαμήχανοι, & verſuti homi- 33
nes; intercedit eorum conſiliis, ubi minime exiſtimes, Deus, & ad ſuum arbitrium
omnia componit. Non eſt, quod hic ancilia, ampullas, ſecures, palladia cœlitus
lapſa, vaſa Chinenſium ænea Reip. mutationes tinnitu, nullo externo motu incuſſo,
prodentia, in divinitatis probandæ ſubſidium vocemus. De Geniis tutelaribus,
præſagiis, prodigiis, oſtentis, non omnia vana ſunt Hiſtoricorum documenta, qui-
bus divini aliquid ſubeſſe res ipſa loquitur. In auſpicio Regio quæ non myſteria
quæſivit Bœclerus! De annulo ex auro, quod Chriſto Magi obtulerunt, fabrefa-
facto, qui inter antiqua domus Auſtriacæ cimelia fuit, Lambecius *Comm. de Bibl. Vin-
dobonenſi Tom.1. part.1. lib.1. pag. 25.* prodidit, quod tempore belli inſolito fulgore vi-
ctoriam portendere viſus ſit: qua de re ſententiam cuique liberam eſſe volumus.
* Miracula Principum, qui deſperato corporis vitio laborantes ſanitati reſtituerunt, 34
an vera, an ficta, narrant hiſtorici: quibus etſi fraudes nonnunquam immiſtæ; ta-
men vel affectata illa a Principibus divina ἀξιώματα illius θείου opinionem abeſſe a
Republica non debere declarant. Legimus rem Romanam in præcipitio ſtantem,
fatorum manu ab interitu ſæpe revocatam; quoniam orbis imperium Romæ deſti-
nabatur: cui Romulus, vel arcano conſilio, vel magica arte, ut quibusdam credi-
tur, præluſit, cum in meditullio urbis foſſam, cui mundi nomen, faciendam curaret,
inque eam a peregrinis particulam terræ patriæ injiciendam imperaret. * Quo- 35
ties ab extremo periculo Reges divino quaſi monitu revocati! victoriæ tempeſta-
tum & procellarum ſubſidio obtentæ! Genii ipſi in hoſtes pugnare viſi ſunt! qui-
bus in rebus qui nullas fato partes tribuit, næ is ad omnes rerum ſenſus obſurduit,
aut omnem bonam mentem ejuravit. Infinita cumulare ex omnium temporum
gentiumque annalibus poteramus, ſi nunc rem illam ageremus. Utinam vir re-
rum Civilium peritiſſimus, Bœclerus, qui *Theatrum Fati* ſcribere voluit, librum il-
lum abſolviſſet, magnam huic argumento facem accenſam videremus. In cauſis
judicandis ſingularis Principum nonnullorum εὐστοχία, quæ vel ſapientiſſimorum
JCtorum peritiam antevertit, θεῖον juridicum nobis ob oculos ponit. Ne quid de
divinis in omni gente, etiam barbara, judiciis hic dicamus, quibus explorari reo-
rum, deficientibus teſtimoniis, vel innocentia, vel culpa conſuevit. * In terrarum 36
ac regionum cognitione, quod θεῖον geographicum vocabimus, illud deprehendi-
mus: certis temporum periodis, ac fatali quadam lege earum notitiam mortalibus
recludi, atque iterum inſuperabiles navigantibus obices poni, ut vel improbo labo-
re fruſtra quærant. Antequam Hiſpani in Americam Peruvianam venirent, audi-
ta e fodinis ad barbaros operarios vox fuit, quæ intactos pro peregrino populo
theſauros relinquere juſſit. Viſæ e longinquo terræ quædam, repellentibus ſemper
ventis, adiri non poſſunt. Quædam etiam, ſi fides itinerariis habenda eſt, dete-
ctæ, oculos hominum fugere videntur. * Illius in rebus civilibus θείου ſtatua Mer- 37
curialis eſt, & filum quaſi Ariadnæum præbet *Hiſtoria.* Pulchre S. Auguſtinus lib.
de vera religione cap. 25. *Quoniam divina Providentia non ſolum ſingulis hominibus qua-
ſi privatim, ſed univerſo generi humano tanquam publice, conſulit: quid cum ſingulis agatur,
Deus ſcit, atque ipſi, cum quibus agitur, ſciunt; quid autem agatur in genere humano, per*

Historiam commendari voluit & Prophetiam. Verum, de quo non sine causa Conringius *lib. de Civ. prudent. cap.* 14. queritur: *perquam pauci historici illam diviniorem causam justa commemoratione prosequi solent: quidam de industria hoc videntur agere, ut excutiant lectorum animis τȣ̃ θείȣ curam: quod tamen Machiavellus, minime omnium ceteroquin reli-*
88 *giosus, advertere potuerit.* * Sed nos tandem manum de hac tabula, ad illum DEI digitum, qui flammeis characteribus sapientiam suam Apostolorum animis inscripsit, intendimus. Inde nos ardentissimis precibus θεῖον illud, sine quo ἐντελέχεια sua deest scientiis, arcessemus. *Sedibus æthereis Spiritus ille venit*, qui nos ducet in omnem veritatem & per orbium cœlestium ἐγκυκλοπαιδείαν aliquando circumducet. Ille nos Philosophos faciet, sapientiam, quæ hominibus stultitia est, professos: Mathematicos, qui longitudinem, latitudinem, altitudinem amoris divini metiantur: Politicos, qui πολίτευμα suum in cœlis quærant: Grammaticos & Oratores, qui aliquando ῥήματα ἄῤῥητα intelligant: Poetas & Musicos, qui τρισάγιον suum cum omnibus beatarum mentium choris insonare nunquam desistant.

CAP. XIII.

DE COLLEGIIS SECRETIS.

§. 1. *Continuatio ad præcedentia.* 2. *In gentibus moratioribus collegia occulta fuere.* 3. *Prima in Ægypto talia collegia.* 4. *Illic literæ Hieroglyphicæ, Fabulæ.* 5. *Mensa Isiaca.* 6. *Orpheus ex Ægypto in Græciam occultiorem doctrinam intulit.* 7. *Lapponum incantationes, an sylvas & feras moveant?* 8. *Qui de Orphei doctrina egerint?* 9. *Sacra Eleusinia.* 10. *Eumolpidarum Collegium.* 11. *Leges hujus collegii.* 12. *Samothracum collegium.* 13. *Collegium Magorum in Persia.* 14. *Zoroaster.* 15. *Ejus nomen.* 16. *Collegium Brachmanum apud Indos.* 17. *Apollonii Thyanæi cum illis conversatio.* 18. 19. *Honorifica de illo testimonia.* 20. *Photii præceps de Philostrato judicium.* 21. *An dolia ventorum & imbrium apud Brachmanes fabulosa sint, neque ulla arte fieri possint.* 22. *Tempestates per naturalia media an induci possint.* 23. *Exemplis & rationibus affirmatur.* 24. *Tempestates superstitiosis artibus discussæ.* 25. *Translatio corporum an naturali modo possibilis.* 26. *Mira de fulgidissimo lapide Bononiensi historia.* 27. *Recentiores de Brachmanibus Scriptores.* 28. *Collegium Gymnosophistarum,* 29. *Pythagoræorum,* 30. *Arabum,* 31. *Maurorum.* 32. *Collegium Druidum a Meiero male omissum.* 33. *Illorum doctrina.* 34. *Collegium Fraternitatis Roseæ Crucis.* 35. *Collegii Rosiani historia.* 36. *Rosii arcana recensentur.* 37. *Arcana majora.* 38. *Motus perpetuus rectus.* 39. *Circularis, igneus, æreus, aqueus, terreus.* 40. *Ars transmutatoria* (1.) *citra gradum aureum.* 41. (2) *Seminaria.* 42. (3) *Projectiva.* 43. *Medicina universalis varia.* 44. *Arcana varia naturalia.* 45. *Arcana Mathematica.* 46. *Motus terreus describitur.* 47. *Machina cœlestis per se mobilis.* 48. *Arcana circa rem rusticam.*

49. *Ar-*

49. *Area Piscis.* 50. *Varia mechanica.* 51. *Occulta collegia naturæ arcanis indagandis occupata.*

Post Bibliothecas & libros *de* COLLEGIIS & MUSEIS quædam disser- 1
tabimus. Illa enim Bibliothecis celebrioribus plerumque juncta fuere. Cui bono horrea & messes sine colonis? Collegia Bibliothecis indigent. Hæc quoque sine lectoribus inutiles. Fuere in omnibus gentibus moratioribus publici virorum sapientum conventus, qui in commune de rebus naturalibus, artibus, omnique studiorum genere, conferrent. Ac quoniam in doctrinis quædam ad popularem usum referenda, quædam etiam secretiora sunt, non omnibus, ob eorum abusum aliasque rationes, propalanda, ideoque & *publica* & *secreta* quædam *Collegia* fuere. De his primum dicemus.

Secretior Philosophia in nationibus plerisque moratioribus suas sibi res habuit, 2
magnaque sollicitudine hinc profanum vulgus arcebatur: quare ænigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, Deorum nominibus tota involuta est, unde postea idololatria ad populum derivata, qui rerum sacrarum non intelligens in superficie hærebat.
* MICHAEL MEIERUS, Holsatus, Vir doctissimus, in Tractatu Apologetico pro 3
Fratribus Roseæ Crucis, c. 5. variarum nationum Collegia secreta recenset, inque his primum locum merito *Ægyptiis* tribuit: hic enim omnium fabularum patria fuit, quibus Græci ἀεὶ παῖδες, ut pueri nucibus lusitantes, se delectabant; nucleum vero pauci invenerunt. Major vero hic antiquioribus Collegiis reverentia, ubi in naturæ secreta magis inquisitum est, quam in recentioribus illis. Quanquam tamen & illi de iis rebus solliciti fuerunt. Antiquissima illa fuere, quibus Moises ad omnem sapientiam imbutus fuit. Celeberrimum & antiquissimum collegium fuit *Thebis*, ubi Strabo observat, Sacerdotes plurimum vacasse Astronomiæ & Philosophiæ. Habuit & *Memphis* collegium. Qui in his rei literariæ præerant, vocabantur Ἱερογραμματεῖς, qui & libros Mercurii interpretabantur, & Hieroglyphicas literas, Cosmographiam, Geographiam, res cœlestes. De his Sacerdotibus legendus est Clemens Alexandrinus *Strom. l. 6.* Chæremon apud Porphyr. *l. 4. de abstinentia* ait, τὸ μὲν κατ' ἀλήθειαν φιλοσοφεῖν ἔν τε προφήταις ἦ καὶ ἱεροστολισταῖς καὶ Ἱερογραμματεῦσι. * De occultis Ægyptiorum doctrinæ, sub fabulis & hieroglyphicis 4
reconditæ, legendus est libro citato Meierus, & in altero de arcanis arcanissimis.
* Illa *Mensæ Isiacæ* symbola aliaque hieroglyphica satis testantur de occultis sensi- 5
bus, etsi, qui hactenus immanibus libris indagare voluerunt, operæ pretium non fecerunt. De Privilegiis Collegii Sacerdotum Diodorus Siculus & ex eo præcipue Otto Heurnius in Chaldaico suo p. 42. & sqq. De variis Ægyptiorum doctrinis earumque perfectione legendus Borrichius in Vindic. Hermetis: ubi illa plena manu feruntur.

Ex Ægypto *Orpheus* mysteria in Græciam intulit, ut Diodorus Sic. *lib. 4.* te- 6
statur: *Orpheus in Ægyptum profectus multa ibi didicit, ita ut tam initiationibus & Theo-*

Theologia, quam Poësi & Melodia esset Græcorum præstantissimus. Idem *lib. 1.* refert, quod
ex Ægypto asportarit plerosque mysteriorum ritus, & Orgia Bacchi, & Mytho-
logiam de inferis. Et, ut ex ipso Diodoro discimus, initia Osiridis eadem sunt,
quæ Bacchi; & Isidis simillima sunt istis Cereris, nominibus tantum differentibus.
7 * Circa Orphei operationes magicas, quæ de illo circumferuntur, in ferarum &
arborum tractu per cantum, mihi incidit, quod apud Balbin. *in Miscellaneis Historicis
regni Bohemiæ l.13. c.12. §.3.* legi, Jacobum Typotium, dum in Finlandia versaretur,
comperisse: incantationibus Lapponum feras cicurari, terram & arbusta moveri,
rerum naturam universam percelli. Quæ quidem de Lapponibus in hujus gen-
tis historia legere me non memini: etsi non negem, multas esse apud hanc gentem
8 etiam Magiæ Orientalis reliquias. * De Orphei antiquissima Philosophia & Theo-
logia Johannes Franciscus Grandis, Vir eruditissimus, integrum tractatum conscri-
psit, quo accuratissime veterum illam doctrinam complexum se esse dicit: Fran-
ciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris de-
gustasse ait, in Præfatione Dissertationum suarum Philologicarum. Sed librum il-
9 lum non editum fuisse suspicor: Hactenus enim videre non licuit. * Verum &
ante Orphei adventum in Græciam fuere coloniæ Ægyptiorum in Græcos dedu-
ctæ. Venit Athenas Erichtheus, Ægyptius, quem regem fecerunt Athenienses
ob frugum copiam famis tempore illatam. Atque ab illo *Eleusinia sacra* instituta,
in honorem Cereris, ut illa apud Ægyptios in honorem Isidis, quæ non differre
10 ritibus, ait Diodorus Siculus *lib. 1. c.29.* * Nam, referente Pausania in *Arcad.* cum
Eumolpus Thrax Eleusiniis auxilia attulit contra Erichtheum, pax tandem inita,
ut Eumolpus sacra faceret Cereri & Proserpinæ. Hinc Eumolpidæ postea sacro-
rum præsides fuere. Sed Androtion Scholiastes *in Sophocl. Oedip.* scripsit. Eumol-
pum tertium primum mysteria obivisse & fuisse antistitem; cui tamen contrarium
tradit Homerus & marmor antiquum a Marshamo in *Can. Chron. Ægypt. p. 252. & p.
261.* productum. Hoc illud EUMOLPIDARUM celeberrimum COLLEGIUM; de
cujus Mysteriis Clem. Alexandr. *Strom. l.5.* Naturæ arcana hic doceri, testatur Se-
neca, *Nat. quæstion. lib.7. c.31. Eleusis servat, quod ostendat revisentibus. Rerum natura sa-
cra sua non simul tradit.* & Epist. 90. *Hæc ejus initiamenta sunt, per quæ non municipale sa-
crum, sed ingens omnium Deorum templum, mundus iste, reseratur: cujus vera simulacra ve-
rasque facies cernendas mentibus protulit.* Nam ad spectacula tam magna hebes visus
est. Multa per autores sparsa de hujus Collegii sacris in unum collegit Marsha-
mus, libro laudato, *pag. 259. & multis sequentibus.* Unde facile apparet intelligenti-
11 bus, quænam hic naturæ mysteria recondantur. * *Leges hujus collegii* complexus est
loc. cit. Michael Meierus. 1. Ut singulis annis certo die conventus fieret initiato-
rum. 2. Ut Eumolpidæ semper ibi sacerdotes haberentur & sacrorum præsides.
3. Ut castissimæ vitæ, vitiis immaculatæ reciperentur in societatem illam, tam fe-
minæ, quam viri. Hinc nec Imperatores postea initiari volentes admissi sunt, si
vitiis essent contaminati. 4. Ut perpetuo silentio arcana ibi celebrata involveren-
tur, juramentis præstitis. Hinc nihil in orbe secretius, quam Eleusinia sacra habi-
tum fuit. 5. Ut die conventus sacro quatuor figuræ pro ceremoniis portarentur,
nempe;

nempe; Dei creatoris ab Antistite Hierophante; Solis a facifero; Lunæ a ministro ad aram, & Mercurii a præcone sacrorum. Habuit autem Antistes Eumolpida auream clavem, linguæ adaptatam, silentii notam. E quatuor figuris & ex cantilena illa allegorica, de Dracone, Tauri parente, & Tauro, Draconis parente, aliisque, quæ hic prolixe adducit Mejerus, facile de arcanis ipsis instituti conjectura intelligentibus potest.

Nominatur inter sacra illa collegia a Meiero quoque SAMOTHRACUM COL- 12
LEGIUM, qui Cabirorum Deorum mysteriis celeberrimi fuerunt, de quibus Diodorus Sic. *lib.5.* qui ipsum Cadmum Samothraciam appulisse refert, & perceptis mysteriis uxorem duxisse Harmoniam, Jasonis sororem. Initiati ex illis credebantur Deos habere in periculis præsentissimos, & ipsos fieri sanctiores & justiores. Ideo Heroës veteres & Semidei illustrissimi ritibus istis imbuti sunt, Jason, Castor & Pollux, Hercules, Orpheus. Tarquinus, Demarathi Corinthii filius, Samothraciis religionibus mystice imbutus est, teste Macrobio Saturnal. l. 3. c. 4. *Cabiros,* ut Meierus hoc explicat, abstrusum sonat, & *Sathrax* seu *Samothrax* Deum incognitum apud Hebræos. Deorum nomina, quos initiatis nominare nefas erat, hæc fuere. Axioerus, Axioerus, Axiocersa, Axiocersus. Axioerus autem Ceres, Axiocersa Proserpina, Axiocersus Pluto dicebatur; quibus quartus addebatur, Casmilus, qui Mercurius erat: quæ omnia, quomodo ad sacrum opus applicari debeant, ostendit Meierus.

COLLEGIUM MAGORUM in Persia per omnem antiquitatem celebratissi- 13
mum est. Ab illis Magiæ nomen omnis occulta sapientia adepta est: ad quam cognoscendam Pythagoras, Empedocles, Plato & alii navigarunt; quam reversi, ut Plin. lib. 30. ait, in arcanis habuere. * Ejus autor Zoroaster habetur, de quo 14
jam antea ejusque scriptis aliqua dicta sunt. * De Zoroastri nomine eleganter Me- 15
nagius in Laërtii procemium commentatur. Significat Astrorum contemplatorem. *Ester* enim Persis significat astrum; *Schur* Hebræis est contemplari: unde Zoroaster componitur. Illud vero Persarum *Ester* nihil aliud est, quam Germanorum, Belgarum, Anglorum, *Stern, Sterr, Starr.* Diogenes Laërtius ἀστροθύτην astrorum sacrificulum interpretatus est; Bochartus *Geograph. sacr. lib. 4. c. 1.* ingeniose ἀστροθεάτην legendum esse suspicatur. Illa doctrina postea semper apud Persas viguit, potissimumque Assyrios, qui Chaldæi dicuntur, quorum Babyloniæ per multa secula collegium fuit, cum quibus Apollonius quoque Thyanæus conversatus fuit.

Fuit & apud Indos BRACHMANUM COLLEGIUM toto orbe decantatissi- 16
mum. De Brachmanibus, vel Braminibus, quos ab Abrahamo deducit Postellus, supra plura diximus. Eos occultæ doctrinæ custodes fuisse, omnia, quæ de illis dicuntur, declarant. In his, quanquam multa fabulosa habentur, non sunt tamen omnia illa mendaciis accensenda. Ita fieri in rebus arcanis solet, ut, quæ ignota sunt, multis additamentis a credulis exaggerentur, a contemptoribus aliis commentis ultra fidem in risum vertantur. In his media via semper tenenda sapientioribus

 est;

est: semper cogitandum, multa esse naturæ arcana, quæ vel sapientissimis incredi-
17 bilia videbuntur. * Sola illa *Apollonii Thyanæi vita*, quam Philostratus reliquit, multa nobis mirabilia de his Indiæ sapientibus tradidit. Quæ etsi sciam, a Gabriele Naudæo in *Apologia hominum, Magiæ insimulatorum*, pro confictis haberi, neque adeo in omnibus ab illo dissentiam, non satis tamen ab illo probari putaverim, in invi-
18 diam Salvatori nostro conflandam hæc excogitata. * Supersunt Patrum ipsorum testimonia, qui honorifice de Apollonio sentiunt; & e simili olim schola venisse primos illos Christi cultores novimus, occulto impulsu motos, & tanti mysterii, si fas ita loqui est, conscios. Quod si aliqui calumniatores his similibusque exemplis abusi fuerunt, ad divinam Christi majestatem imminuendam, id ad illorum potius malitiam, quam ad innocentes referendum est. Mirifice in Apollonii laudes effunditur Flavius Vopiscus *in vita Divi Aureliani cap. 24.* ubi de apparitione Apollonii, Aureliano civitatem Thyanam eversuro facta, narrat: vocat eum celeberrimæ famæ autoritatisque sapientem, veterem philosophum, amicum verum Deorum, subjicitque hæc suæ narrationi: *Hæc ego a gravioribus viris comperi, & in Ulpiæ bibliotheca libris relegi, & pro majestate Apollonii magis credidi. Quid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiquius, diviniusque inter homines fuit? mortuis vitam reddidit: ille multa ultra homines & fecit & dixit: quæ qui velit nosse, Græcos legat libros, qui de ejus vita conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, atque ipsius viri favori usquequaque placuerit, breviter saltem tanta viri facta in literas mittam: non, quo illius viri gesta munere mei sermonis indigeant; sed ut ea, quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur.* De Alexandro Severo Lampridius memorat, illum in larario privato coluisse sanctiores animas, Christum,
19 Abrahamum, Orphea, Apollonium. * Photius vitam ejus, a Philostrato descriptam, recenset *Cod. 44.* ut & uberius *Cod. 241.* Philostratus ipse moratam ipsi vitam tribuit. Mirificum, ait, fuisse contemptorem divitiarum, ut & suas ipse possessiones germano fratri aliisque sponte concesserit, & a nemine potentiorum pecunias acceperit, quantumvis illi multa merenti obtruderent. Negat Philostratus, fuisse præstigiatorem, sed per vitæ puritatem & per philosophiam omnia dicit præstitisse.
20 * Ridet vero, ut absurda, Photius, quæ de Indis Philosophis narrat Philostratus: dolia apud istos plena imbrium & ventorum, quibus datum sit regionem compluere in imbrium penuria, iterumque discussis imbribus siccare, dum alternis aquam ventumque e doliis suppeditent. *His similia*, ait Photius, *dementia*
21 *plena & alia plurima prodigiose confingit.* * Sed mallem ego in istis suspendisset judicium Photius, cui nulla quidem suspicio occultiorum naturæ operationum fuit. Qui in his nullum gustum habent, facile omnia pro præsti-
22 giis & imposturis habent. * Ego quidem temere falsitatis arguere nolim, quæ hic tradit Philostratus. Non est adeo absurdum, dari posse naturas summe humidas, summeque flatulentas, quæ fortassis arte secretiore chemica ita præparari possint, ut fermentum aliquod magnæ massæ elementari præstare queant. Atque hæ aliquo subjecto naturali concludi possunt, aliis quibusdam appositis eliciendæ. Multæ latent in corporibus affectiones mirabiles, quæ non nisi
23 per συζυγίαν inde educuntur. * Acus ferrea se ad septentrionem convertit; sed tum

tum demum, si magnete illinatur: quod, etsi tritum est, est tamen admirabile, nec
ullo humano ingenio indagandum. Quas non effervescentias salium & sulphu-
rum mistiones parant? An non nitri sulphurisque conjunctione excitari imma-
nes concussiones & plus, quam tempestates possunt? Hæc suo tempore Photius
non credidisset. Videmus conclusos lacus, mineralibus sine dubio turgidos, si la-
pide injecto moveantur, fermentatione momentanea in vapores, hos in imbres, to-
nitrua, ventos resolvi. Nilo circa solstitium æstivum nubecula tenuis nitrosa ro-
scida incumbit, ut Chambræus observat, quæ æstuare totum & per omnes agros
diffluere facit. De fluvio Bohemiæ Wodolanka observat Balbinus *in Miscellaneis
Historicis regni Bohemiæ lib. 1. c. 28.* rusticos, quoties sideratio aliqua agris siccitatem
invexerit, aquam hanc haurire certatim, ac in fontes & puteos suos, qui exaruissent,
infundere; certamque eo pacto sperare pluviam, nec spe falli. Addit judicium
suum Balbinus: *Possunt obcæcatæ ariditate fontium venæ quodammodo reparari, possunt
halitus & humida quædam effluvia concitari, possunt aqueo magnetismo nubes attrahi.*
Quodsi ergo spiritosa quædam talis substantia in natura latitat, ut illa exempla
innuunt, quid vetat, illam vase per artificium concludere, & fermenti instar
in aërem immittere? quemadmodum ex tenui nubecula, quæ monti *Tafelberg* di-
cto in Promontorio bonæ spei imminet, & ob exiguitatem & similitudinem *ocu-
lus tauri* dici solet, in fermentum & insanas tempestates totius aëris vicinia conjici-
tur. Narravit mihi amicus, Italum ab Hungaro quodam edoctum procellas, cum
vellet, excitasse. De Empedocle etiam memoratur, illum magia naturali adeo
polluisse, ut ventos, quoties vellet, excitaret salubres, dispelleret pestilentes. Me-
morabile est, quod de vorticibus illis aëris ex mari provenientibus memoratur,
illos cultro in crucem secto diffindi posse, sed additis sacris ex Joannis Evangelio
verbis, qui abusus tamen insignis est. Testatur hoc Thevenotius in *Itinerarii
sui parte 2. lib. 4. c. 3.* Stephanus Lusignanus in descriptione Cypri memorat, a
Famagusta interitum hoc modo quosdam Batavos avertisse. De eo Helmon-
tius in Tractatu, qui inscribitur *Blas meteorum.* * Henricus Mundt in libro *de* 24
aëre vitali cap. 13. alia superstitione tempestates compressas narrat. * Porro, quod 25
in pluribus locis uno tempore visus sit Apollonius; in memoriam mihi revo-
cant Trithemii Abbatis, magni in arte Chemica mystæ, verba, qui in quodam
scripto Germanico expresse testatur, beneficio arcani summi Physici, sed in
cœlestem plane naturam redacti, fieri illam translationem corporum posse:
* ubi simul mirabilis istius lapidis, quem ego arte factum & hunc ipsum fuisse 26
suspicor, historia animo obversatur, Regi Galliæ Henrico II. per ignotum ali-
quem Barbarum oblati. Illam quidem narrat Thuanus, in prima illa editione mi-
nori Parisina *part. 1. lib. 5. pag. 453.* reperitur & in Francofurtensi prima in fol. altera-
que octavæ formæ *lib. 6. pag. ibi 217. hic. 286.* sed in ceteris editionibus verba illa, ne-
scio quam ob causam, sublata. Pipinus, ad cujus testimonium provocat Thuanus,
de eo ita ad Mizaldum scribit: *Nuper ex India Orientali Regi nostro allatum hic
vidimus lapidem, lumine & fulgore mirabiliter coruscantem; quique totus veluti ar-
dens & incensus incredibili lucis splendore præfulget micatque. Is jactis quoquo ver-
sus*

sus radiis ambientem circumquaque aërem luce, nullis oculis fere tolerabili, latissime complet. Est etiam, (quod bene notari velim,) terræ impatientissimus, si cooperiri coneris, sua sponte & vi, facto impetu, confestim evolat in sublime. Contineri vero includive loco nullo angusto nulla potest hominum arte, sed ampla liberaque loca duntaxat amare videtur. Summa in eo puritas, summus nitor: nulla sorde aut labe coinquinatur. Figuræ species nulla ei certa, sed inconstans & momento commutabilis: cumque sit aspectu longe pulcherrimus, contrectari sese tamen non sinit, & si diutius adnitaris, vel obstinatius agas, incommodum affert: sicuti multi suo non levi malo, me præsente, sunt experti. Quod si quid fortassis ex eo enixius conando adimitur, aut detrahitur: nam durus admodum non est; fit, dictu mirum, nihilo minor. Hæc Pipinus, quæ miranda sunt; & si rem accuratius pensitare velimus, nulli subjecto in natura rectius, quam summo huic arcano, conveniunt. Dixit Barbarus, ad plurimas res summe esse utilem, quod tamen non, nisi ingenti pretio, manifestare voluit. Inprimis illa evolatio in sublime memorabilis est, & hoc translationis arcanum, si quod in natura est, continere videtur. Quod beneficio sagittæ aureæ Abaridis Pythagoras idem effecerit, in historia vitæ ejus refertur. In perpetuo mobili inveniendo multæ sunt Chymicorum curæ, quo invento non admodum difficilis illa corporum translatio foret, ut Johan. Wilkins *in Magia sua Mathematica*
27 *lib. 2. c. 9.* quoque colligit. * Sed nos missis illis, quæ suavibus somniis simillima nonnullis videbuntur, ad Brachmanes nostros redimus: quorum antiquitus ut multa fama fuit, ita nostro tempore plane eviluit. Palladii de iis relatio, quam cum Ambrosii & Anonymi cujusdam ex Bibliotheca Regia in lucem edidit Edoardus Bissæus Londin. 1665. nihil adeo memorabile continet, nec Abrahami Rogeri Janua aperta ad Gentilismum occultum, primum Belgica, nunc Germanica lingua, cum notis Christophori Arnoldi, edita: ubi monstrosis & ineptis fabulis referta omnia, nisi quod interdum veteris Philosophiæ scintillæ perluceant. Veterum Brachamanum doctrinæ, & de quibus illi cum Apollonio colloquia instituerunt, aqua auri, lapis Pantaurea, Gryphi aurum effodientes, Phœnix, & similia alia, satis per se produnt, quid intelligi his velint.

28 COLLEGIUM GYMNOSOPHISTARUM quoque arcanum in Æthiopia fuit, qui ultra Memnonis regionem in eminentiore colle habitabant. Etiam hos adiit Apollonius, cum illis de rerum natura & arcanis disputans, quibus tamen Indos potiores in omni philosophiæ genere habuit. Cetera, quæ forte fuere Collegia, Ægyptiis tamen & Persis vel Chaldæis suam do-
29 ctrinam debent: ab Ægyptiis enim propagata omnia fuere. * COLLEGIUM PYTHAGORÆORUM in magna Græcia, sive Italia ulteriore, fuit, de cujus Philosophia in hunc usque diem non omnia satis explorata. Quantum tamen ex reliquiis ejus constat, collegit Jamblichus in *libro de vita Pythagoræ*, cujus aliquos libros, sed vitiose, edidit Arcerius; plures libri in Bibliotheca Holsteniana restabant, ut supra memoravimus: Omnium, si recte memini, plenam & emendatam editionem, cumque notis, pollicitus est Thomas Gale. Illud Pythagoræ aureum femur, silentium quinquennale, mysteria singularia hic latuisse ostendunt. Verum de illis

illis plura dicemus in *Polyhistore Philosophico*, quæ nunc prætermittimus. * COLLE- 30
GIA ARABUM, quæ antiquitus fuerint, non satis constat. Illud ex confessione Fra-
trum Roseæ Crucis constat, civitatem apud Arabes *Damcar* fuisse, solis sapientibus
habitatam; a quibus primus autor Fraternitatis Roseæ Crucis honorifice acceptus
fuerit. * Ibidem quoque COLLEGII MAURORUM, quod Fessæ est, mentio fit, 31
ubi diligentissima instituatur arcanorum naturæ indagatio. Legi de eo potest Jo-
annes Leo Africanus in descriptione Africæ: cujus & de scriptoribus Arabicis ma-
nuscriptus liber est, unde aliqua excerpsit Hottingerus in Bibliothecar. quadri-
partito.

Quæ modo enumeravimus secretiora collegia, etiam a Michaële Meiero in li- 32
bro supra notato recensentur; miror tamen, ab eo prætermissum DRUIDUM COL-
LEGIUM, quod ad Germanos propius pertinet, & ceteros etiam, si Postellum au-
dimus, antiquitate vincit. * Non hic rem omnem proponemus, sed potiora ad 33
Dissertationem *de Germanorum meritis literariis* referemus. Illud tantum dicturi su-
mus, ejusdem generis fuisse doctrinas, quas docuerunt Druides, & quas veteres Æ-
gyptii, Magi, Chaldæi. Pari certe cum illis ætate sunt, si non majori. Postello
sane judice *libr. de Etrur. Origine p. 233.* Druidarum doctrina in toto Occidente flo-
ruit, ante ullam inter Babylonios ac Græcos publicam literarum memoriam. Mul-
ta hanc antiquitatem confirmare videntur, de quibus in dicta dissertatione plenius.
Fuere Druides Celtarum, quibus tam Galli, quam Germani continebantur, Philo-
sophi, unde quasi coloniæ etiam in alias gentes missæ. Capita ejus Philosophiæ ea-
dem, quæ veterum collegiorum, fuerunt, Theologia & Philosophia occultior.
Theologia illis consistebat in rerum divinarum contemplatione, & in voluntatis di-
vinæ interpretatione, per varia signa, cœlestia, aërea. Diodorus Siculus *lib. 5. cap. 31.*
vocat illos θεολόγους καὶ τῆς θείας φύσεως ἐμπείρους, *Theologos & divinæ naturæ conscios.*
Sacer illis cultus purissimus fuit sub dio, nullum illis vel templum, vel idolum, ani-
mæ immortales habebantur: atque ex eorum schola fluxisse videtur, quod de Mar-
comannis ait Appianus in Celticis, habuisse illos spem resurrectionis. Pietatis quo-
que indicium est, summum apud eos pœnæ genus fuisse, sacris interdicere. Naturæ
secretioris fuit illis cognitio, unde Plinius Hist. nat. *lib. 30. cap. 1.* eos vocat Vates Me-
dicosque. Ammianus Marcellinus *lib. 15.* summa & sublimia naturæ pandere ait:
Mela *lib. 3. cap. 1.* motuum cœli ac siderum peritos ait. Aquam statuerunt omnium
rerum principium. Hinc eam sponsæ in nuptiis sponsis tradebant. Aurea ipsis
erant gestamina, collo torques, manibus & brachiis murenulæ. Viscum e quercu
prognatum summa religione colligebant, non sine sacrificiis & hymnis, qui mos ve-
tustissimus. Ac præterea symbolica illa magni operis philosophici effigies est, cu-
jus illos fuisse conscios, vel ex eo colligas, quod doctrinam suam literis compre-
hendi vetuerunt, ne in vulgus efferretur. In omnibus enim Collegiis Harpocratis
sigillo arcana eorum doctrina obsignata fuit. Dogmata eorum e variis Historicis
collegit Otto Heurnius in Antiquitatibus Philosophiæ Barbaricæ *lib. 2. cap. 33.* For-
tassis & Janus Cæcilius Frey in libro, cui titulus *Philosophia Druidum*, qui in 8. Paris. 1646.
prodiit, historiam eorum plenius proposuit, quem tamen videre hactenus non licuit.

34 Fuere non priscis tantum seculis collegia talia occulta; sed & superiori seculo de FRATERNITATE ROSEÆ CRUCIS fama percrebuit. Editi sunt de illorum dogmatibus & doctrina Theologica libelli Germanica lingua, qui multum strepitus ubique excitarunt. Fuere, qui totam rem pro impostura habuere, aliqui scriptis Apologeticis in lucem missis defenderunt. Literæ a multis ad illos scriptæ, publicisque typis impressæ, sub spe arcani alicujus indagandi. In Germania Vir doctissimus Michaël Meierus causam illorum publico scripto egit, cui titulus: *Silentium post clamores, h. e. Tractatus Apologeticus, quo causæ non solum clamorum, seu Revelationum Fraternitatis Germanicæ de R. C. sed & silentii, seu non redditæ ad singulorum vota responsionis, una cum malevolorum refutatione, traduntur & demonstrantur.* Ubi multa etiam historica de hac societate occurrunt. Scripsit & Robertus Fluddius defensionem hujus societatis, & Johannes Heidon Anglica lingua varios de Fratrum Roseæ crucis doctrina tractatus edidit, inter quos hoc titulo unus est: *Infallibilia axiomata Fratrum Roseæ Crucis, cognoscendi præterita, præsentia & futura.* Non agitur hoc libro, nisi de mirabili vi & potestate numerorum, quibus evocentur genii, & alia occulta in natura perficiantur. Sed pleraque ex illis sunt e scriptoribus de mysteriis numerorum congesta.

35 Anno hujus seculi trigesimo fama quoque COLLEGII cujusdam ROSIANI, per quendam *Petrum Mormium* divulgata, libello Lugd. Batav. impresso, cui titulus: *Arcana totius naturæ secretissima, nec hactenus unquam detecta, a Collegio Rosiano in lucem produntur, opera Petri Mormii.* Occasionem hujus libelli & notitiam Collegii hujus in libello ipso tradit Autor: Collegium hoc institutum fuit circa Delphinatus confinia a viro quodam ROSIO, cui se parem ingenio sub sole nec vidisse, nec audivisse, ait Mormius, qui ex Hispania in Galliam rediens, quanquam sacræ Theologiæ Doctor Philosophiæque publicus Professor, nec obscura prosapia oriundus, obscuro hujus Collegii rumore incitatus, ad locum illum pertendit, supplexque senem ROSIUM rogavit, ut se societati suæ adscribere dignaretur. Sed frustra: Collegium enim ejus cum tribus tantum constaret discipulis, viris nobilissimis, noluit quarto arcana
36 sua revelare, eique extero. * Exoravit tandem Mormius, ut, si non ut discipulum, saltem ut famulum se susciperet, quod tandem impetravit, atque illo tempore multa ex eo arcana didicit. Concesserat quoque illi Rosius, ut in utilitatem provinciarum fœderatarum converteret; quare Hagam concessit, ac illustrissimis Ordinibus multa proposuit, a quibus non auditus, pecunia interim deficiente, arcanorum titulos publico hoc libello divulgavit, si quis esset e Magnatibus aut Ordinibus, qui autori
37 sumptus ad experimenta facienda suppeditaret. * *Tria* sunt *arcana* majora Rosii, quibus homo nil majus desiderare posset, videlicet *motus perpetuus, ars transmutatoria,*
38 *medicina universalis.* * *Motus perpetuus* aut est rectus, aut circularis, aut compositus ex ambobus. Motum perpetuum rectum, etsi per septuaginta annos illi insudaverit, Rosius non perfecit, forte quod noluerit Deus, judicio Mormii, hominem mortalem in arca, etiam decem hominum millia continente, sine ullo labore ascendere supra corpus lunæ, solem stellasque fixas, ac quatuor plus minus spatio dierum ab oriente ad occasum pervolare, aut utrumque polum mundi permeare, & velocius ave

rapi-

rapidissime volante in contrarios ventos pervehi: quo motu recto homo quatuor dierum spatio utrosque permeare polos possit. Nam, cum in illo vacuo nulla detur corporis objectio, quæ cursum retardet: tanta talem arcam velocitate ferri posse existimat, qua flammulas æthereas æstate serena rapi videmus. Hoc suo conatu quanquam excidit Rosius, ut sane ipsa ratio vix admittere videtur; artem tamen ipsam celavit, secundum quam procedere debet, qui tali arcæ fabricandæ operam dare vellet; ne fortasse aliquis, ipso ingenio felicior, ea mediante efficeret, quod hactenus ipse non potuit, qui omne genus hominum per universum orbem torquere, leges juraque immutare aut evertere posset: quale malum quoque a suo invento metuit Franciscus Lana in libro Italico, cui titulus: *Prodromo all' arte maestra cap. 6.* quo per globos cupreos, aëre evacuato, naviculam velis & remis instructam in altum tolli posse existimat, inductus falso quodam de aëris & aquæ analogica gravitate præjudicio; cujus inventi possibilitatem tamen ingeniosissimus Sturmius concedere visus est. Motus ex recto & circulari compositus, quo tamen in altitudinem tantum montium tolli posset homo, Rosio negatus fuit. * Motum tamen perpetuum circula- 39
rem quadruplicem Rosius invenit, qui corpora annexa moveat lateraliter aut circulariter, non tamen eis tollat gravitatem: ut 1. motum igneum, quo fax accensa, ac rotæ imposita, se ipsam, & rotam, & omne impositum, movet. 2. Motum aëreum, per molendinum veliferum, quo vel intra domesticos parietes, aër se ipsum exagitans, etsi clausus, rotas trahat & circumagat, æterno ordine: quo uti possunt, qui terras submersas aquis siccari, aut agros fertilitatis gratia aquis rigare, aut frumentum molere volent. 3. Motum aqueum, quo aqua ascendens & descendens non solum seipsam sursum refert, sed & corpora annexa circumducit. 4. Motum terreum, quem ceteris excellentiorem docet Mormius, quo naves in mari grandes & onustæ in contraios ventos cogi possint, tanta celeritate, ut triremes ventis secundis cursu longe prævertant, nulla hominis opera, dummodo gubernaculo regantur. Ejusdem quoque in curribus super terram usus est. *Secundum arcanum Rosianum est *ars transmu-* 40
tatoria, & quidem I. *citra gradum aureum,* ubi est 1. transmutatio metallorum primi gradus, sub quo tria, mercurius, stibium, bismutum; & secundi, sub quo plumbum, stannum, ferrum; & tertii, sub quo chalybs, cuprum, argentum: quas artes Rosius Mormium non docuit. 2. Mercurium coagulare trium horarum spatio in metallum nobilissimum, colore inferius quidem auro, sed accedens ei tamen, pondere æquali, ignibus resistens, malleabile atque ductile: ex quo aurum perfectissimum postmodum, aquis fortibus mediantibus, Rosius dividit. 3. Stibium in regulum mutare, etiam sine sale petræ, ita, ut quadrantis horæ spatio tertia pars reguli ex una libra dividatur. 4. Ex ferro chalybem facere; ita, ut per singulas hebdomadas decem mille libræ ferri in optimum chalybem convertantur, unius viri opera, qui uno die omnes necessarias exstruit fornaces, trium florenorum expensis, ac pretio quatuor florenorum cum dimidio mille pondo vertit. 5. Ex cupro non exiguam quantitatem optimi argenti sale quodam examinato producere. * II. *Ars transmutatoria seminaria* est. 1. Seminaria 41
imperfecti metalli in perfectius, quæ inutilis est, soli serviens curiositati. 2. Seminaria perfectioris in imperfectius, tam citra gradum aureum, quam intra, e. g. si semi-

netur aurum, vegetabile factum, seu elevatum arte spagirica, in naturam seminis solaris, convertit terram, seu metallum inferius, terram factum, per decoctionem spagiricam, in quam seminatum est, in suam naturam auream. 3. Seminaria ejusdem in seipsum, ut, cum sol, factus vegetabilis, seminatur in solem, aut imbibitur sole, ut augeatur virtus ejus a decimo gradu fortitudinis seminariæ ad centesimum: ita, ut granum unum, quod prius pollebat potestate tantum in unicum granum terræ, jam polleat, potentius factum, in decem. Ad hanc seminariam tria requirit: terram, semen, vinculum, seu instrumentum, quo terra impinguatur, ut sit pingue pabulum semini seminando, & semen virtutem accipiat vegetandi. De his tribus arcana tenet Rosius. 1. De vinculo & Mercurio, sex hebdomadarum tempore minimis expensis dividit tria elementa: quorum primum aëreum, quo nil dulcius; secundum terreum summe amarum, quo nil amarius; tertium aqueum, quo nil insipidius: ut mirum sit, corpus unum tam discrepantibus componi corporibus, quæ paucis hebdomadibus iterum fiunt unum, dum dicta dulcedo, quæ spiritus est philosophorum, & amaritudo, quæ anima, in corpus insipidum regredientes, ipsum potentius animant, quam antea: ut sicut antea unum erant, jam redeant in unum. Hunc spiritum & animam vocat Mormius rorem Maji, acetum philosophorum, lac virginis, succum lunariæ; his solvi, ait, corpora in suam materiam primam, ut fiant metalla pulvis impalpabilis sine igne flammeo. v. g. dum sol ita solvitur, ut fiat ignibile violentius pulvere sulphureo. 3. De semine hoc ar-
42 canum est, quod ex eodem pulvere, conficiatur ipsum. * III. *Transmutatoria projectiva* est plenior & perfectior, cum in momento faciat, quod seminaria temporis successu; differt a seminaria, quod hæc transmutat per modum vegetationis, veluti dum semen frumenti transmutat terram, aquam, aërem in se: projectiva vero transmutat vel per vim medicam, si agatur de perfectiori metallo in imperfectius projiciendo; vel per vim infectivam si contra agatur. Quodsi metallum perfectum projiciatur in imperfectius, sanat illius lepram & morbum, & facit illud perfectius, id est, magis sanum. Facit & aliam Transmutatoriam projectivam, cum
43 unum aliquod projicitur in semetipsum. * Tertium arcanum est *Medicina Universalis.* Cujus tres gradus facit. 1. Eam, quæ universaliter omnes curat morbos, 2. quæ ab omnibus eis tuetur, 3. quæ vitam longam efficit. E singulis tres aliæ oriuntur. Prima, quæ morbos ex traduce profligat, secunda, quæ morbos animi: tertia, quæ morbos corporis. Præservans vel perditas vires reparat, vel ab animi & corporis ægritudinibus servat. Prorogans vitam vel producit eam, quæ senectutem præcedit, vel vitam profert in plura secula, vel in æternum: quam ultimam prorsus ignoravit Rosius: in ceteris vero omnibus mire profecit. Adduxi hæc plenius, ac ipsis Autoris verbis; cum non in omnium manibus ille libellus sit, &, ut eo rectius de singulis judicium institui possit. Mihi quidem cum præstantioribus ac præcipuis magistris conferenti illa de Transmutatoria arte philosophemata in multis nova & a via alia λεωφόρῳ ac regia aberrare videntur; qua de re peritiorum esto judicium. Ego tamen, ut rem paucis cognitam, minime hoc in loco prætermittendam duxi.

Sequun-

Sequuntur jam *arcana minora*, e quibus præcipua hic memorabimus. Possunt 44
Rosiani ex omnibus corporibus lapideis, minerabilibus, vegetabilibus, elicere tria elementa, id est, corpora; quorum unum respondet terræ, alterum aquæ, tertium aëri: ex illis ternis singulis ulterius alia terna, ut fiant jam novem; & ex illis novenis singulis alia terna, ut fiant viginti septem: miro ordine, arteque nova, quæ singula etiam suis maxime differentibus proprietatibus constant, ut v. g. ex rosa viginti septem corpora distincta separentur, quo evidentissime trinitatem elementorum probare volunt: elementum enim ignis, quod vocant, nihil differe ajunt ab aëreo, quam quod sit species ejus, aër sc. magis excultus: qui nihilominus in ventre suo tria iterum divisibilia contineat elementa. Solvunt antimonium totum in aquam fontanam & clarissimam, quæ leviter vomitum ciet & alvum movet; flores ex eo faciunt singulari methodo copiosissimos; amuleta contra pestem & quævis contagia, somnum conciliantia. Arcana habent adversus mortem violentam: unum defendit ab aquis, quo uti possunt tempore naufragii: a submersione enim custodit. De tali arcano etiam Pegelius in suo supra citato libro mentionem facit: alterum ab armis securum præstat, lorica scil. singulari modo fabricata, quæ vel sclopeti ictum repellit: tertium adversus famem est; si quod superest seminis vel leguminis, mature seminetur in terram etiam intra parietes domesticos, cujus vis vegetandi in decuplum augeatur, unde tamen pro extrema necessitate præsidium sit. Possunt & ligna, paleas, stramina, ad concoctionem apta reddere, ut pultes ex iis confectæ sufficienter nutriant. Eodem libro p. 58. agitur quoque de arborum foliis, ossibus, lana, cornibus ita parandis, ut eis nutriri quodvis animal queat. Quod convenire cum illo Papiniano invento videtur, quo ossa singulari coctione, in clauso instrumento, intra exiguum tempus in gelatinam resolvuntur, de quo singularis in Anglia liber prodiit. In salis communis defectu salem, qui continebatur in sanguine humano, arte spagirica reparatum in suam pristinam naturam redigunt: quod paucissimo labore, commodo autem maximo, effici possit. Oleum talci conficiunt, quod vehementer commendat Mormius, ut medicinam universalem, tam intus, quam extus, ut spatio trium horarum ex libra talci quinque uncias olei eliciant. Commendat autem Mormius præ talco Veneto, quod vino ardenti non cedat, illud, quod reperitur in Aquitania.

Pergit Mormius ad *arcana Mathematica;* ubi primo motum perpetuum terreum, 45
cujus antea mentionem fecerat, describit, quem hic apponam: * Lamina longior 46
decuplo, quam lata, plumbea, tenuissima, stylo transverso, in formam novaculæ acutæ, pro axe, transfixa in duarum rotularum circumferentiam, pendula constituatur; ut minimo tactu agitari valeat; brachium ejus, tam supernum, quam infernum, in duas partes æquales notatum, excipiat in medio laminulam tenuem, longam digitum, itidem transversam: sic tamen ut dexterum latus laminæ muniatur una, sinistrum altera. Illis ex opposito in extremis brachiorum similes eodemque ordine affigantur aliæ. Item decuplices quatuor fabricentur arcus; ita, ut arcus simplex alligetur medio funi alterius; & ipse alter alteri priori; ut ex decem arcubus fiat unicus. Unusquis-

quisque horum figatur affabre e regione alicujus dictarum laminularum digitalium: hinc fit, ut lamina suspensa agitata semel, infringens in duos eorundem arcuum, supernum & infernum, eadem & majori violentia refringatur in alios arcus oppositos. Quapropter & ab eisdem remissa velocitate eadem redit ad arcus, a quibus discesserat; & ab eis excepta, uti prius, vicissitudine æterna reciprocatur in exitus & reditus nunquam quieturos. Hinc binas fabricas addit, quarum prima est ballista, quæ non minori virtute projicit globum ferreum, quam tormentum bellicum. Ita autem eam instituit. Fiat magna ballista, more communi, cui loco sagittæ aptetur alia ballista minor, & huic eodem modo alia minor, toties multiplicando ballistas, quoties ejus duplicare vim ejaculatoriam voles. Sic vero instituantur, ut, cum major laxata est, confestim, dum ejaculata minor procurrit, clavo obvio itidem laxetur; & sic de sequentibus; globus vero insideat ultimæ; fit igitur, ut velocitas harum omnium ballistarum, in unum ex multis coiens,
47 in globum unita supra fidem eum deturbet in remota. * Secunda machina planetarum cursus ceterosque mundi effectus imitatur: qualem Drebelius quidem invenit per lampadem ardentem arcæ inclusam, cui insidebat globus. Sed Rosius per funem pendulum repræsentavit omnes cœlorum motus, pluvias, tonitrua, ventos, & ipsam cœlorum musicam, innumerabiles denique mugitus, sibilos, vagitus,
48 clangores, latratus, nemine tangente aut juvante. * Plura hinc sunt circa rem rusticam, hortensem, campestrem &c. arcana. In singulis sunt alienarum qualitatum insertiones, transformationes. In qualitatis alienæ insertione observavit Rosius, plantas vel ambræ, vel zibetæ, vel cujuscunque rei, odore ita imbui posse, ut tota herba semper illum odorem spiret, & pro vero mosco &c. in usum venire possit. Cum hæc experiretur, sequentium paradoxorum veritatem probatam invenit, quorum primum: omne vegetans nec ex aqua nec terra, nec aëre sumit sui incrementi materiam, & per consequens, elementa non sunt elementa rerum. Secundum: omnis res, quatenus talis natura, est indivisibilis: ergo, quando res crescit, in se ipsam repetitur, & ejus perire nil aliud est, quam istius repetitionis annihilatio. Tertium: ex nihilo fit aliquid: cum omnia, quæ fiunt, ex nihilo fiant. Hoc infertur ex præcedentibus. Ad hujus rei confirmationem vidisse se, ait Mormius, semina plantarum projecta in vacuum quoddam, in quo nec aër, nec aqua, nec terra, a quibus augeri potuerint, longe lateque radices circumvolvere, adolescere, frondere, florere & sementurire. Nisi suis oculis vidisset, nunquam talia se credidisse ait. In exemplum adducit J. Bapt. Portam, *Mag. nat. lib. 4. cap. 19.* (quem autorem veridicum se in multis probasse ait), qui docet, farinam triticeam portentoso proventu in infinitum excrescere, observatis paucis, quæ nullam evi-
49 dentem crescendi materiam suppeditant. * Proponuntur alia de aggeribus & vallibus dissipandis, de terræ ejaculatione ad fossas implendas, de messibus opimis ex agris exhaustis & sterilibus sine fimo vulgari & alia cultura producendis, de organis aquam sursum levantibus, de singulari quadam machina, quæ *Arca piscis* vocatur, quia sub aquis non secus ac piscis natat, sursum, deorsum, dextrorsum, & prout vult, qui regit eam. Hanc ita describit Mormius: Hæc cursu insequi potest quam-

quamvis navem, etiam secundo vento pulsam; maris abyssos lustrare, indeque corallia, perlas, aurum, naves mersas, quærere & exportare: & pro magnitudine sua centum & mille viros deportare. Idem Mormius illic ait, se aquis mersum ambulare posse, quocunque placuerit, meta posita, & in charta sub gurgite scribere, quicquid volet, & de fundo extrahere, quod injicitur, & tormentum pulvere nitroso gravidum succendere, & tandem siccum emergere. * Ad ligna dividenda Rosius 50
serram invenit, quæ minori fastidio & labore plus efficit uno die, quam quælibet alia diebus sex. Ad saxa dividenda machinam invenit, qua quæque saxa sub aquis latitantia, in quæ naves alliduntur, brevissimo tempore dissiliant. Invenit instrumentum, quod camino impositum fumum omnem de loco sursum trahit, & una veru carnibus assandis onustum optime volvit, beneficio ignis, qui a se ipso movetur sursum: item furnum portatilem, qui sola lampade supposita breviori tempore carnes durissimas percoquit, magno lignorum, laboris & temporis compendio: cujus & usus insignis in destillationibus est. Agit porro de linguis breviore methodo docendis, de quo nos alio loco. Hæc sunt illa collegii Rosiani arcana, in quibus recensendis forte prolixior, quam par erat, fui. Putavi tamen, non ingrata lectoribus fore ob insignem rerum & artium varietatem; quarum vel titulos nosse, Historiæ naturalis cultoribus jucundum non solum, sed & fructuosum est. * Ego vel in 51
hunc diem latitare per orbem variis in locis talia occulta collegia crediderim, ut olim singulares ordines in arcanorum naturæ memoriam sunt instituti, quorum omne studium in abditis naturæ causis indagandis versatur, de quibus hoc loco plura non dicemus. Felices animæ, quæ divino beneficio ad hæc arcana admissæ! quod & Seneca agnoscit, qui lib. 6. Nat. quæst. *Magni*, inquit, *animi res fuit, Naturæ latebras dimovere, & in Deorum secreta descendere.* Nos jam ad cetera transimus.

CAP. XIV.

DE ALIIS ERVDITORVM SOCIETATIBVS.

§. 1. *Musæorum cura ad Principes pertinet.* 2. *Hebræorum Schola.* 3. *Synagogæ.* 4. *Græcorum Musea.* 5. *Prytanea.* 6. *Museum Alexandrinum.* 7. *Honores eorum, qui Museo Alexandrino recipiebantur.* 8. *Omnis generis literati in illo.* 9. *Canonicorum collegia.* 10. *Universitates.* 11. *Quare in Academiis exigui sint rerum naturalium progressus.* 12. 13. *Judicium Verulamii & Tschirnhausii.* 14. *Academiæ Italicæ.* 15. *Quando institutæ.* 16. *Academia Humoristarum.* 17. *Mancini elogium.* 18. *Lynceorum.* 19. *Cæsii elogium.* 20. *Origo hujus Academiæ.* 21. *Doctrinæ in illa propositæ.* 22. *Alia Academia Romana.* 23. *Venetæ Academiæ.* 24. *Veneta & Vinitiana differt.* 25. *Incogniti.* 26. 27. *Plures Academici Veneti & Patavini enarrantur.* 28. *Academia Furfurariorum Florentina.* 29. *Strozzæ elogium.* 30. *Academiæ plures Florentinæ.* 31. *Academia*

mia Otiosorum. 32. *Mansi elogium.* 33. *Academia Neapolitana.* 34. *Plures Academiæ recensentur.* 35. *Academia della Lesina.* 36. *Scriptum della Lesina ridiculum.* 37. *Inepti Academicorum tituli reprehensi.* 38. *Earum Academiarum utilitas.* 39. *Fata.* 40. *Forma & institutio.* 41. *Academie Françoise, Parisiis a Richelio instituta.* 42. *Plures Academiæ Parisinæ recensentur.* 43. *Fructus pro augendis scientiis, cur ex illis exiguus?* 44. *Societas Regia Anglica.* 45. *Abrahami Cowlei Idea collegii experimentalis.* 46. *Collegium Psychosophicum.* 47. *Hierosophicum.* 48. *Samaritanum.* 49. *Tschirnhausii pro instituendo Collegio indagandæ veritatis consilium.*

1 Ubique gentium sua fuere studiis quasi emporia, Musea, Collegia, ubi convenirent eruditi, deque variis rebus literariis inter se conferrent, unde divinarum humanarumque rerum scientia in populos mitteretur, ac in Reipublicæ utilitatem præclara ingenia educarentur. Fuit illa Principum jam ab omni ævo cura, esseque in omne ævum debet, ut artes liberales foveant, earum doctoribus & cultoribus omni ope consilioque subveniant, cœtus virorum doctorum publicos cogant. Hæc sunt vera illa opera πολυχρόνια in longum tempus duratura, qualia esse volebat Aristoteles munificentiæ opera. Eumenius Rhetor in Panegyrico recte vocat talia Collegia ac Gymnasia *templa Imperatoriarum Gloriarum:* in eo enim vere Deum imitantur Principes, cum bonorum fontes populis suis recludunt. Ab illis, si ipsi boni, docti, pii, virorum eruditorum amantes sunt, nascitur illa seculorum felicitas, excoluntur artes humano generi utiles: ipsique immortales erunt, cum instrumenta immortalitatis tuentur. In hunc usque diem fruimur maximorum Heroum, Caroli Magni, Fridericorum, beneficiis; neque ulla unquam ætas illorum memoriam obliterabit. Durat illa literarum & Collegiorum per Italiam, Galliam, Germaniam, restauratoribus gloria, quorum munificentia fructus ad omnem posteritatem propagantur. Hi sunt illi portus, in quos se referunt fluctibus negotiorum agitati, nunquam minus otiosi, quam cum sic otiosi.

2 Antiquissima illa Collegiorum cura est, & cum ipsa humanitate nata. In *Hebræorum* politia a Prophetis *scholæ* sunt divino instinctu constitutæ. Illæ quadraginta & octo urbes, domicilio ac usui Levitarum concessæ, *Numeror. c.35. & Jos. c.21.* scholæ fuere populi Israëlitici, in quibus juventutem diligenter educatam, ex eo colligi potest, quod Nabuchodonosor e captivis filiis Israëlis deligi jubet pueros, omni sapientia eruditos. Erat Hierosolymæ in monte Sion nobilissimum Gymnasium, a primis Regibus magnifice ornatum. Chrysostomus illud vocat διδασκαλεῖον τῆς γῆς, *scholam communem orbis terrarum,* quæ diu floruit, usque dum superstitionibus gentium ejus gloria contaminaretur. In historia Regum mentio fit scholæ, quam aperuit Heli Sacerdos, cujus disciplina primogeniti Deo consecrati erudiebantur. Schola Samuelis Prophetæ in Galgala, Ramatha, Najoth. Schola Helisei
3 formata ab Helia. *Synagogæ apud Judæos, post labefactatam disciplinam Levitarum institutæ, quibus præerant Pharisæi & Scribæ, in varias sectas distincti, in quibus

quibus Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis profecit. Erant in illis Synagogis quoque Bibliothecæ, ad earum usum paratæ. Videatur Lomeierus, *libro de Bibliothecis cap. 3.*

In *Græcia*, ut omnium artium quasi patria erat, ita *varia* in honorem artium & 4
virorum literatorum *Musea* instituta. Ipsæ Athenæ apud *Athenæum lib. V. cap. 2.* τὸ τῆς ἑλλάδος μυσεῖον, Græciæ Museum dicitur. Fuit & Athenis Μυσεῖον, teste *Pausan. in Att. & Lacon.* de quo videatur Meursius *Athen. Att. II. 9.* Trœzene itidem erat Museum, teste *Pausania in Corinth.* Stagiris, teste Plin. *Hist. Nat. l. 16. cap. 32.* De Museo Helicone egit Amphion, teste *Athenæo lib. XIV. cap. 6.* Magno scil. in honore apud Græcos erant non solum viri docti, sed & bene de Republica meriti.
* Hi in Prytaneis publico victu alebantur, quod præcipuum quidem Athenis fuit, 5
sed & in ceteris omnibus Græcorum urbibus *Prytanea* fuerunt. Habebant Tarentini, Corinthii, Rhodii, Milesii, Tenedii, Argivi, Thasii, Eresii, Mitylenæi, Cyziceni, Elei, Naxii, Ephesii, Naucratitæ, sua Prytanea. In his Vesta culta fuit, perpetuique ignes magna religione custoditi, cujus occulta quædam ratio fuit. Sed Athenarum fama fecit, ut ejus urbis prytaneum cetera omnia splendore suo obfuscaret. Vide de his Prytaneis Casaub. Animadversion. in Athenæum, *lib. 15. cap. 19.*

Præ ceteris omnibus toto orbe suo tempore celeberrimum fuit *Museum A-* 6
lexandrinum. Describit illud Strabo lib. 17. *Pars Basilicarum sive ædificiorum regiorum est Museum, quod ambulacrum & exedram habet, magnamque insuper domum, in qua cœnaculum est sive convictorium iis commune, qui ad Museum pertinent, & literis humanioribus operam navant. Hoc collegium publicas pecunias habet, & sacerdotem, qui Museo præest, olim a Regibus, nunc a Cæsare, constitutum.* Floruisse hoc Museum jam tum Ptolomæi Philadelphi tempore, docet Athenæus *lib. 5. cap. 8.* * Non leve erat hoc honore dignum 7
haberi: nam inter equestres dignitates referebatur, ait Philostratus *lib. 1. de Sophistis* in Dionysio. *Adrianus Dionysium Satrapam designavit, non humilium gentium, sed inter viros ordinis equestris censeri voluit & eos, qui in Museo alebantur. Museum autem erat Mensa Ægyptia, quæ ex omni terrarum orbe celeberrimos quosque convocabat.* Illorum honorum præcipua quasi capita fuere δωρεαὶ καὶ δῶρα. Ita in Adriano Tyrio Philostratus: *Marcus*, inquit, *Imperator Sophistam Adrianum miratus eum magnis affecit δωρεαῖς καὶ δώροις.* Tum subjungit: *Voco autem δωρεὰς, publici victus honorarium, prærogativas, immunitates, Pontificatus & cetera, quæ viros illustrant: Δῶρα vero aurum, argentum, equos, mancipia, & quæcunque divitiarum nomine censentur.* Quibus addere possumus liberam & immunem terra marique vehiculationem, quam donavit Polemoni Trajanus Imperator, ut in ejus vita habet Philostratus. Ipsi illi maximi Imperatores Sophistarum auditorium præsentia sua & muneribus cohonestabant. Pompejus, teste Plutarch. in ejus vita, cum Rhodum venisset, singulis Sophistis talentum largitus est. Ad Hermogenem, 15. annos natum, facundia celebrem, Marcus Imperator summa cupiditate accessit; & ut Suidas ait, δωρεὰς λαμπρὰς ἔδωκεν. * Erant vero omnis 8

generis viri docti in Museo Alexandrino, Rhetores, Mathematici, Poëtæ, Philosophi. De Philosophis est illud apud Athenæum *lib. 1. cap. 19.* scomma: *Timon Philiasius Sillographus Museum caveam dixit, irridens Philosophos, qui ibi alebantur, & tanquam aves maximi pretii, inclusæ reti saginabantur.*

Permulti pascuntur in Ægypto populosa.
Pugnantes libris ac semper digladiantes
Musarum in cavea.

Et de verbis rixari nunquam cessent. De hoc Museo ejusque viris illustribus scripsit Aristonicus, teste Strabone lib. 1. Scripsit & Callimachus Μουσεῖον, teste Suida. Erat inter honoris titulos, *Alexandrinos* dici, qui alia gente erant oriundi. Qui enim Alexandriæ literas docuerant, vel jus civitatis erant adepti, Alexandrini dicebantur. Vide plura ejus appellationis exempla apud Jonsium, *Histor. Phil. l. 1. c. 2.* Multa hic de Byzantino, Antiocheno, Berytensi &c. Collegiis dici possent, quæ consulto
9 omittimus. * Vetustissima *Canonicorum collegia*, nihil nisi scholæ fuerunt, & in hunc finem institutæ, ut arguunt, quæ hodieque mutato & profanato eorum usu supersunt, officiorum nomina.

10 Successerunt, mutato per Carolum Magnum publico statu, omnique re sacra & literaria restaurata, Academiæ, de quarum origine, juribus, multa dici possent. Sed occupavit illud argumentum Conringius in præclaro *de Antiquitatibus Academicis* libro. Moliebatur etiam Leo Allatius opus *de totius orbis Academiis*, sed illud vel affectum tantum, vel ἀνέκδοτον est. Scripsit & Joh. Bapt. Alberti tractatum Italica lingua: *Discorso dell' origine delle Academie publiche & private*, teste Ghilino *in Theatr. Ho-*
11 *minum literator. vol. 2. p. 137.* quem tamen non vidi. * In his etsi universa doctrina & rerum humanarum divinarumque scientia proponitur, nam in illum finem sunt institutæ, ac *Universitatum* nomen sunt adeptæ; parum tamen hactenus in rerum na-
12 turalium studiis ac mathematicis effectum est: * cujus rei causam Franciscus Baco Verulamius indagat *in Cogitatis & Visis suis de inventione naturæ*, sive *Inventione rerum & operum: Cogitavit & illud*, inquit, *in moribus & institutis Academiarum, Collegiorum & similium Conventuum, quæ ad doctorum hominum sedes & operas mutuas destinata sunt, omnia progressui scientiarum in ulterius adversa inveniri. Frequentiam enim multo maximam professoriam primo, ac subinde meritoriam esse. Lectiones autem & exercitia ita disposita, ut aliud a consuetis non facile cuiquam in mentem veniat cogitare. Sin autem alicui inquisitionis & judicii libertate uti contigerit, is se in magna sollicitudine versari statim sentiet. Sin & hoc toleraverit, tamen in capessenda fortuna industriam hanc & magnanimitatem sibi non levi impedimento fore experietur. Studia enim hominum in ejusmodi locis in quorundam Autorum scripta velut relegata esse: a quibus, si quis dissentiat, aut controversiam moveat, continuo ut homo turbidus & rerum novarum cupidus corripitur: cum tamen, (si quis verus æstimator sit) magnum discrimen inter rerum civilium ac artium administrationem reperiatur. In artibus autem & scientiis, tanquam in metallifodinis omnia novis operibus & ulteriobus progres-*
13 *sibus strepere debent.* * Eadem est querela Ehrenfriedi Waltheri von Tschirnhaus

haus in eleganti libro, cui titulus: *Medicina mentis, & corporis*, *lib. 1. part. 3.* qui in causas inquirens, quare in indaganda veritate adeo exigui sint progressus, præcipue in Academiis, eandem adducit, quod plerique homines non sui animi inclinationes & ductus sequantur, præcipue illi, qui in Collegiis vivunt. Ita enim ille: *Qui suas inclinationes secuti sunt, vel ex instituto, vel fortuna sic disponente, magni certe viri sunt habiti, mundoque exhibuere singularia. Hac, qui magnorum virorum vitas perlegerit, optime firmata inveniet: cum contra tot Academia, tot annorum absumpto tempore, & tot collegia virorum, studiis quam enixissime incumbentium, paucissima tantum nobis, aliorum plerumque inventa, alio ordine; aut commentariis illustrata, ad discentium usum disposita tradiderint; nihil autem, quod cum inventis illustrissimorum virorum comparetur, ne dicam æquipolleat, multo minus palmam præripiat. Certe hujus rei ratio non est alia, quam quod plerique proprias inclinationes ob necessariam vitæ sustentationem vix potuerunt sequi, utut optarint maxime, vel, quod una cum studiis certo adstricti fuerunt vitæ generi, ad quod unice propter temporis penuriam coacti fuerunt attendere; aut quod ad studia attinet, ea tantum tractare coacti sunt, quæ ipsorum genio directe adversabantur. Quod adeo verum est, ut ex altera parte viderim homines admodum rudes, qui semper propriam animi inclinationem ab ineunte ætate secuti sunt, eo perfectionis evasisse, ut, quod oculis inspicerent, id manibus feliciter efficere scirent; licet fuerint destituti speciali magistri manuductione, non sine omnium hæc non attendentium miratione.*

Hos defectus ut evitarent, in Collegia liberiora viri docti coivere, opes & sub- 14
sidia suppeditantibus viris Principibus & Magnatibus, præcipue in Italia. Magnus illic pro omni genere studiorum, Collegiorum & Academiarum, quas vocant, numerus, inque præcipuis Italiæ urbibus, quæ, ut certo fine fuere institutæ, ita variis titulis nominibusque insignitæ fuerunt. Sunt vero ex his quædam celebriores, quædam Autoribus suis superfuerunt; quædam cum ipsis, & ante ipsos, exstinctæ. Nos Academiarum Academicorumque nomina hic, quoad notitia eorum haberi potest, congeremus, quam partim Gregorio Leti, in *Italiæ regnantis part. 3. lib. 1.*
partim Joanni Ferro in *Theatro Emblematum*, Italica lingua scripto, debemus. * Si 15
Conringium in *Antiquitat. Academ. supplemento* 1. audimus, primo omnium in Italia Romæ videtur *Academiæ* vox reducta in usum Paulo II. Pontifice, ita tamen, ut non significaret scholam ipsam, sed collegium illo tempore Romæ commorantium, & priscæ doctrinæ collapsæ restitutionem aliquam instituentium; probatque hoc, loco ex Bartholomæo Platina in vita hujus Pontificis adducto, ubi memoratur, Paulum hæreticos eos pronunciasse, qui nomen Academiæ, vel serio vel joco, deinceps commemorarent. Sed post illa tempora & frequentius & gratius talium Academiarum nomen fuit: de quibus nunc agemus.

Romæ (ut ab illa incipiamus) celebres Academiæ fuerunt, 1. HUMORISTARUM, 16
quorum Symbolum est, decidens e nubibus pluvia, cum hoc lemmate: *Redit agmine*

17 *dulci.* * Autor hujus Academiæ Paulus Mancinus fuit, ex stirpe Romana veteri ac nobili prosapia creatus. Originem nominis in Historia Academiæ Francicæ sub initium ejus Dn. de Pelisson recenset, & Gallisius in *Conversations de l' Academie de Bourdelot*, Discursu illo, qui appendicis loco additur. De Mancino Erythræus *Pinacoth. I. num. 13. Humoristarum Academiam instituit præstantissimis hominum ingeniis refertam, cujus nominis fama brevi totam Italiam pervasit, atque Alpes conscendens & maria transmittens, apud omnes eas nationes permanavit, ubi aliquis bonis literis honos habetur, adeo ut hodie apud doctos viros nihil fere sit Academia illa celebrius. Ad hanc Academiam instituendam impulit Mancinum Gaspar Salvianus, homo ad amicitias & familiaritates eruditorum factus.* Hujus characterem graphice depinxit Erythræus Pinacoth. I. num. 14. *Huic ab ineunte ætate nihil fuit antiquius, quam universos notitia comprehendere, singulorum genus, patriam, opes, divitias, virtutes ac vitia, nosse, quam plurimos usu amicitiaque sibi conjungere, quos ita junctos haberet, opera, consilio, labore juvare, cum eis communicare, quod habebat; adeo ut, cum pro nonnullis eorum intercessisset, pene ad egestatem redacta sit; sed maxime eorum familiaritates appetebat, qui ingenii, eruditionis, doctrinæ, aut artificii cujuspiam fama præstarent; hos colere, diligere, tueri obsequio, horum studia, utilitates & commoda suis anteponere. Neque alterius cujuspiam opera usus est Paulus Mancinus ad Academiam Humoristarum congregandam, nisi illius. Nam quod erat apud omnes eruditos viros gratia & amore, non fuit illi magnopere elaborandum, quo unumquemque illorum in illum cœtum attraheret, &, quoties conventus ille honestissimus cogendus erat, solus ille singulos adire, hortari, rogare, ut venirent, quæque domi tanquam in umbra commentati essent, foras educerent, & in eam clariorum hominum lucem conspectumque proferrent; adeuntibus obviam ire, salutem impertiri, locum in subselliis tribuere.* De hoc Paulo Mancino legi amplius potest Erythræus, *lib. 5. epist. 6.* Hujus Humoristarum Academiæ princeps suo tempore factus est Joh. Bapt. Marinus, Poëta Italus celebratissimus. Vide Erythræum, *Pinacoth. I. num. 16.* Fuit & in eadem Academia princeps Augustinus Mascardus, Urbani VIII. cubicularius, Poëta insignis,
18 teste Erythr. *Pinac. III. num. 26.* * Fuit 2. Romæ celebris LYNCEORUM Academia, ut Erythræus refert, ab Angelo Cæsio, Federici filio, Duce Aquæ Spartæ Romano instituta, cujus merito plenior hic historia proponi debet, quo illa ceteris omnibus Italiæ Academiis majorem promerita famam est. Lynceorum sibi nomen a Symbolo Lyncis sumserunt, ut perspicacitatem in
19 operibus naturæ eo titulo innuerent. * Hujus Cæsii characterismum Erythræus nobis depingit Pinacoth. III. num. 23. *Mathematicas præ aliis disciplinas coluit, in eisque, qua erat ingenii sublimitate atque acumine, progressus maximos fecit, ut videre licet ex libris, quos edidit; & in Geometricis ac Mechanicis pleraque a nemine excogitata invenit. Præstantissimum etiam ingenium contulit ad rerum philosophicarum scientiam, in quibus summus evasit. Ex quo excellenti studio omnia egregia illa opera emanarunt, quæ cum summa singularis ejusdem ingenii admiratione leguntur. Primum, volumen illud ingens, quod Naturæ theatrum inscribitur, unde Apiarium etiam suum*

suum depromsit: Tum liber de cœlo, in quo ex sanctorum Patrum sententia probare contendit, cœlum esse fluidum, non autem solidum, ut universa Philosophorum schola defendit: deinde prodigiosorum omnium Physica expositio, pluribus libris comprehensa; tum cœlestis natura, non minus multis libris exposita; tabulæ etiam Philosophicæ, in quibus omnium vis & natura plantarum, Mexicanarum quoque, luculenta oratione narratur. His additur Metallophytum, Urbano VIII. & Card. Barberino dicatum; Physica Mathesis, & universale rationis speculum; ubi scientiarum ars omnium copiose tractatur. Neque his tantum, quantumvis latissimis, doctrinarum finibus se illa vis ingenii continuit, sed tantum flumen, extra ripas diffluens, in alias etiam disciplinas & ad eam Philosophiam, quæ est de vita & moribus, exiit, atque Moralia, Paradoxa, Monita, & his similia quam plura, in vulgus emisit. Ad sui aliorumque exercitationem publicam domi suæ Academiam instituit, quam Lynceorum nomine appellavit; in qua & ipse, quoad vixit, principatum obtinuit. Autor erat Academicis suis, ut aliquid scriberent; cujus autoritas eo majus apud eos pondus habebat, quod suum ad illam exemplum accedebat, qui nullum scribendi finem faciebat. Ac, ne ad ea, quæ docte eruditeque composuissent, in lucem edenda, sumtuum faciendorum metu deterrerentur, pecuniam ipse de suo largiebatur. Cujus honestissimæ gloriosissimæque liberalitatis exemplum si viri principes imitarentur, non tam multis egregiis ac doctis operibus egeremus, quæ nunc, autorum inopia, in aliquem pauperculæ domus angulum rejecta, pulvere obruta situque corrupta, in magnum bonarum artium detrimentum, eruditorum manibus eripiuntur: præterea cum illi suæ liberalitatis fructum ferrent, quo nullus, neque major, neque præstantior, expectari potest ab iis, qui nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem & honestatem, existimant; videlicet, ut nomen ipsorum clarum & æternum apud posteros esset. Quid multis opus est? Eo Angeli Cæsii, in operibus eruditorum typis mandandis, liberalis ac regius progressus est animus, ut nulli neque sumtui, neque labori pepercerit, quo Nardi Antonii Recchi novæ Hispaniæ rerum medicarum liber, qui antea latitabat, in hominum conspectum exiret. Nam & sumtus ad id necessarios præbuit, ac doctissimis suis Lynceorumque suorum commentariis illustravit atque auxit. Laudata est viri hujus principis eruditio, ac mentis acies, qua rerum omnium vim & naturam inspexit, a Jo. Baptista Porta, in præfatione libri, quem de distillatione conscripsit. Hæc de Principe illo Ery- 20
thræus. * Verum si Augustinum Favoritum in Vita Virginii Cæsarini, quæ Poëmatibus septem virorum illustrium additur; audimus, non Angelus Cæsius, sed Federicus, hujus Academiæ Autor fuit; ita enim Favoritus: Hæc Academia Lynceorum autorem habuit Federicum Principem Cæsium, literarum amatorem potius, quam peritum; mansitque tamdiu, quamdiu vixit autor suus, qui illam quasi satam a se arborem omni officio industriaque colebat. Verum eo mortuo, cum Academici nullas haberent certas sedes, nec ceterarum Academiarum morem sequerentur, statis diebus in unum conveniendi: sed unico nominis splendore, & annuli mysterio, omnis eorum disciplina contineretur, brevi Lynceorum memoria ita exstincta est, ut eorum ad ætatem hanc nostram vix tenuis aura pervenerit. Incertum ergo e tam diversis sententiis, cui Academiæ hujus origo, patrine, an filio, tribuenda. * Fuit vero hujus Academiæ institutum, eodem Favo- 21
rito

rito teste, inusitata rerum eventa, quæ terris, quæ cœlo acciderent, in disputationem vocare, causas sedulo indagare, & eorum observationibus aliisque experimentis veterem omnem Philosophiam, Aristotelicam inprimis, evertere. Præcipue Chymica omnia excolebant, quibus convelli doctrinam Aristotelis putabant: quod Virginium fecisse, sedulo huic operi intentum, autor est Favoritus. Præclari ex hac Academia viri orti: Galilæus a Galilæis, Fabius Columna, ac plures alii, quorum historiam pleno opere, sed inedito, deduxit Martinus Fogelius, cujus
22 supra mentionem fecimus. * Plura fuere in eadem urbe collegia: Academiam ORDINATORUM Cardinalis Detus in suis ædibus fundandam curavit, in qua eruditis exercitationibus accedebat suavissimus vocum & chordarum cantus. In illa magnam sibi famam Octavius Tronsarellus acquisivit; sed in magnam cum Margarita Scarrochia, poëtria nobili, contentionem venit super symbolo hujus Academiæ, quod erat, salinum plenum salis, cum hoc dicto: *a Sole;* de qua liticula legi potest Erythræus *Pinacoth. III. num. 36.* Plures Romæ memorantur Academiæ, a J. Ferro, *Delficorum*, *Incitatorum*, *Intricatorum*, *Parthenio-rum*, *Renovatorum*, *Uniformium;* a Gregorio Leti *Phantasticorum*, de quibus omnibus, quæ dicam, non habeo.

23 In Venetorum urbe multæ institutæ fuere Academiæ: ubi primum occurrunt
24 Academia VENETA & VINITIANA κατ' ἐξοχὴν ita dictæ, * quæ voces non unum idemque significant. Testis Joh. Ferrus Theatr. d'Imprese part. 1. cap. 31. *Ne creda il Lettore essere la medesima la Veneta e la Vinitiana. Perciochè sebene queste due voci in altro significando sono sinonime e significano l' istesso, qui però prese in significatione d' Academia fanno diversità: poichè la Veneta hà per corpo una Palificata à modo di quelle che si fanno in Vinegia, quando si vuol fabricare col motto.* Hinc attollere moles, & *la Vinitiana ha la fama col*
25 *verso:* Così dal basso me ne volo al cielo. * Fuit illic Academia INCOGNITORUM, quam instituisse dicitur Joh. Franciscus Loredanus, Senator Venetus, variis scriptis celebratissimus. Ejusdem Academiæ Collega fuit Angelicus Aprosius Vintimiliensis Augustinianus, cujus multi sunt elegantissimi, plerique tamen ἀνέκδοτοι libri, quorum catalogum recenset Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 4. l. 3. a p. 358. ad p. 410.* ubi & multa in illum cumulat elogia. Ejus viri *Athenas Italicas*, *Bibliothecam Aprosianam*, ita exspectant viri docti, ut desiderium amplius non ferant. Horum Academicorum vitæ sunt peculiari libro Italico congestæ, cui titulus: *Le glorie de gli Incogniti, overe gli huomini illustri dell' Academia del Signori Incogniti di Venetia. Venet. 1647. in 4to.* cujus tamen libri verus autor ignoratur. Sunt, qui Loredanum ipsum autorem volunt, ut Philippus Labbe in Bibliotheca Bibliothecarum: quod merito in dubium vocat Placcius libro de Anonym. scriptoribus, cum ii, qui vitam ejus scripserunt, ac libros recensuerunt, nullam ejus mentionem faciant, neque verosimile
26 sit, ipsum sui Panegyristen futurum Loredanum. * Fuerunt porro in illa urbe Academici: *Allettati*, *Approvati*, *Cortesi*, *della calza*, *disgiunti*, *Disingannati*, *Fileleuteri*, *Immaturi*, *Intricati*, *Maritimi*, *Securi*, *Assecurati*, *Svegliati*, *Peregrini*, *Dis-*
27 *cordanti*, *Instancabili*, *Gussoni*, *Accesi.* * Patavii illustris primum Academia est, cujus

cujus historiam Riccobonus singulari libro descripsit. Hinc sunt Academici ÆTHEREI a Scipione Gonzaga instituti, cujus elogium vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 11.* ANIMOSI ab Ascanio Martinengo Abbate instituti, de quibus exstant duæ doctæ orationes Antonii Riccoboni, quarum prima est *de primordiis Academiæ Animosorum*, altera *de insigni eorum;* illa octava, hæc nona *in Volumine primo Orationum Riccoboni* Petavii editarum. Fuerunt illic *Anhelantes* sive *Aspirantes, Orditi, Incogniti, Constantes, Elevati, Immaturi, Inflammati, Ricoverati, Sitientes, Sperantes, Affectuosi, Hoplosophisti, Delii, Rinascenti, Stabili.*

Florentiæ FURFURARIORUM s. DELLA CRUSCA Academiæ fama orbi literato innotuit, eruditissimis ex ea societate libris. Nomen & symbolum a furfure ideo datum, quod disputationibus suis farinam puriorem, animorum cibum, a furfuribus, erroribus scilicet, secernerent. Præcipue vero ad puritatem linguæ Italicæ illa instituta fuit. Prodiit ex illa *Vocabularium Italicum della Crusca*, cui simile hactenus nulla vulgarium linguarum habet. Collegium hoc describit Monconisius in Itinerario part. 1. p. 125. *Elle est* (inquit) *toute pleine de devises faisant allusion au mot & chasque escolier prend un nom aussi respondant au sujet. Les sieges sont faits en hottes où l'on porte le pain, le dossier en pèles dont on remüe le bled, les chaises en façon de grandes cuves d'oscer ou paille, où l'on tient le bled, les coussins des chaises des Princes, sont de satin gris en forme de sacs, & l'on met les flambeaux dans des estuis; qui semblent des sacs de farine.* * Aca- 28
demia Florentiæ quoque fuit in Joh. Baptistæ Strozzæ ædibus, qui omnes suas opes in literas impendit, quod ut illustre exemplum prædicat Erythræus *Pinacoth. II. num. 2.* ac merito hic commemorari debet. *Præclara*, inquit, *adolescentum ingenia, quæ natura ad omnes egregias artes tanquam inchoaverat atque dolaverat, excipiebat, ut expoliret atque perficeret. Erat ille Philosophicis ac Theologicis doctrinis instructus, Græcis ac Latinis literis doctus, poëticæ facultatis ita peritus, ut non eum æqualibus suis solum, sed cum majoribus etiam natu poëtis, compararetur. Has ille disciplinas, in instituendo docendoque prudentissimus, juventutem edocebat, & quotidianis domi suæ disputationibus exercebat, ac sæpius, quod umbratili illa institutione didicerat, in pulverem & solem cogebat educere: cujus rei magnam illi facultatem dabat insignis Academia, quæ suis in ædibus, magno literatorum omnium, qui essent Florentiæ, concursu celebrabatur. Quæ vero ingenia fortunæ culpa, ne emergerent, oppressa cernebat, suis ipse opibus ac facultatibus, quibus erat affluens, sublevabat; libros, vestem, cibos, habitationem, omniaque ad necessarium usum illis præbendo.* Hæc de præclaro hoc viro Erythræus, qui in exemplum omnibus opulentis proponi debet. Nomen vero ejus Academiæ non prodidit Erythræus. * Fuere illic APATHISTÆ, quo- 30
rum socius fuit Joh. Nardius: *Ætherei, Inegiali, Peregrini, Immobili, Infocati, Alterati, Rinovati.*

Neapoli Academici OTIOSI a Joh. Baptista Manso Villæ marchione instituti, qui ge- 31
neris splendore & artium studiis clarissimus summam laudem in eo ponebat, ut honestis adolescentibus se ducem præberet, quem proinde cum Strozza comparat Erythræus,

32 thræus, *Pinacoth. III. num.13.* ita tamen, ut hunc longe præferat. * *Strozzæ institutio,*
teste illo, *iis tantum disciplinis continebatur, quæ animum adolescentis quadam humanitate
expoliunt; at Mansi in juventute erudienda industria multo progressa est longius: etenim non
solum iis excultos disciplinis efficiebat, quas diximus, eos, qui se ipsi commiserant, verum etiam
aliis prope centum artibus instructos ornatosque reddebat; equos frenis regere, sibi dicto au-
dientes facere, in gyrum compellere, in cursus cogere; tum ad ludendum arma suscipere,
ut ludicra illa armorum tractatione edocti, discerent, quemadmodum iis uti deberent, cum
ea ad pugnandum essent sumpturi, tum, saltare, citharizare, ad chordarum sonum psalle-
re, atque ea omnia facere, quæ sine reprehensione a viri nobilis persona abesse non pos-
sunt: & ideo præcipuus fuit autor, Neapoli collegium Nobilium instituendi, ubi adolescen-
tes nobiles iis studiis operam darent, quibus eos æquum erat impertiri: præterea, in eadem ur-
be, Otiosorum Academiæ una cum aliquot aliis initium dedit.* Erat præterea vita integer,
voluptatum & illecebrarum fugiens, humilis, officiosus. Quibusdam ad rem at-
tentior visus est, sed honesto tamen fine: nam heredem omnium bonorum
suorum Seminarium Nobilium reliquit, ac quantum in se fuit, cavit, ne inopia
quis a studiis avocaretur. De hac Otiosorum Academia legendus & Crass. *Elog.*
33 *Hominum literatorum part. 1. p. 310.* * Fuere hic *Ardentes, Errantes, Sirenes, Intronati,
Affetati, Suegliati.*

34 Fuere & ceteris Italiæ partibus suæ Academiæ. SENÆ; *Accesi, Auvalorati,
Cortesi, Desidiosi, Intronati, Travagliati.* VERONÆ: *Constantes, Olympici, Refloridi,
Temperati, Filarmonici.* RAVENNÆ: *Excitati, Informes.* BONONIÆ: *Indo-
miti, Nobiles, Obtusi, de la Notte, Gelati, Sonnachiosi.* FERRARIÆ: *Intrepidi, Ele-
vati.* In aliis Italiæ locis: *Illustres, Uniti, Invaghiti, Occulti, della Penna, Solliciti, Freddi,
Addormentati, Innominati, Adagiati, Offuscati, Caliginosi, Insensati, Ostinati, Raffrontati, Ca-
senati, Immobili, Assorditi, Filoponi, Nascosti, Affilati, Aggiustati, Agitati, Arisophi, Auvolti,
Concordi, Confusi, Cospiranti, della Chiave, Estravaganti, Fenici, Filareti, Filomati, Filomeli,
Gioviali, Grandi, Hortolani, Illuminati, Incitati, Industriosi, Ingenui, Intenti, Parte-
nii, Pianigiani, Puliti, Secreti, Racchiusi, Riposti, Rischiarati, Risvegliati, Rozzi, Sabei, Schiu-
mati, Sicuri, Spensierati, Sventati, Trapassati, Transformati, Unanimi, Uniformi, Uranii.* In-
stituit quoque Mediolani Academiam, exquisitissima Bibliotheca Ambrosiana in-
structam Cardinalis Fridericus Borromeus, de qua Stephan. Menoch. *Trattenement*
35 *erudite part. 3. cap. 5.* * Refert etiam inter Italiæ & quidem Florentinas Academias
Johann. Ferr. *Theatr. d'Imprese part. 2. p. 444.* Academiam della *Lesina*, sive *subula*;
non dixerim, an vere, an per jocum, an per errorem: neque enim ex verbis ejus
36 hoc colligi potest. * Prodiit alioquin apud Italos elegans & facetus liber, cui
titulus: *la famosissima compagnia della Lesina,* ubi proponuntur varii modi, quibus quis
per sordidam parsimoniam ditescere possit, instrumento hoc pro insigni Euclio-
nibus applicato, quo familiari etiam sermone tales notare solemus. Illic quasi
Collegium aliquod fingitur: dantur certa præcepta pro novitiis & initiandis,
instituuntur consultationes super hoc argumento. In linguam Gallicam liber ille
conver-

conversus, ac Paris. 1618. in 12. editus; una cum altero, cui titulus, *la Contra-Lesine, ou Compagnie de la marmite grasse*, addita comœdia, *les Nopces d'Antilesine*, ubi præcepta prioribus contraria de munificentia exercenda habentur. Nihil sane lepidius fingi potest. * Ridiculum alioquin pro vera Academia insigne, etsi æque inepta nomi- 37
na & symbola multi sibi sumserunt. Multa est Johann. Ferri *Theatr. d'imprese part. 1. c. 22.* circa horum symbolorum convenientiam vel inconvenientiam ostendendam industria. Sollicite enim intentiones Academicorum distinguit. Sumuntur enim ab actione, passione, principio, conditione, imperfectione, perfectione, fine, loco, affectu, exercitio. Disquirit ulterius, quomodo insignia & cognomina Academicorum sub generali quodam conceptu instituenda, ut quivis socius sibi insigne & nomen sumere possit, quod sub generali contineatur. Nam habent & sua singuli socii nomina & insignia. Verum illæ difficiles nugæ videntur, & sapientioribus in risum illa cognomina cessere. Pinellum certe, Patavii viventem, ut jam supra diximus, deterruerunt, ne cuiquam nomen Academiæ daret, qui ab omni ostentatione & pompa erat alienissimus. * Rolandus quoque Maresius *lib. 2. ep. 43.* cum consi- 38
lium Academiarum Italicarum probat maxime, ac Capellanum laudat, quod Cardinali Richelio autor fuerit ad similia Collegia in Gallia instruenda, titulos tamen illos, ut ineptos, rejicit. *Nihil*, inquit, *in iis mihi displicet, præter cognomina plane absurda & ridicula, quæ sibi assumunt Itali; quod cur faciant, prorsus ignoro: sed utilitas ex eo manifesta est, primum, quod declamando, & orationes habendo, veterum Sophistarum morem renovant, varia, unde libet, argumenta desumentes, quæ pro viribus ingenii tractent. Qua exercitatione ad dicendum se comparant, & eloquentiam non parum alunt: deinde Poëtarum suorum aliorumque scriptorum opera severa lance examinant, & quid in iis laudandum, quid vituperandum, collatis sententiis judicant. Quod ad bene de literis judicandum plurimum confert. Sed incomparabile commodum in eo est, quod illuc scripta sua in medium afferunt, ea omnium examini subjiciunt, quæ quisque libere reprehendendi jus habet. Hæc vero emendatio est optima, tot eruditorum virorum judicio facta: ex qua etiam consequuntur, ut postea emendatius scribant. Nec vero quis hæc tanquam parva contemnat, quod in lingua vulgari fiant. Quamvis enim Latina eruditorum lingua existimetur, tamen ipsi eruditi, patrii quisque sermonis non minimam curam habere; sed in eo scriptis elegantibus amplificando & exornando, multam operam ponere debent, Romanorum exemplo & æmulatione, qui, licet sermo Græcus uberior esset, tamen linguam suam, ut inferiorem, despectui non habuerunt; sed locupletiorem & comtiorem omni ope efficere contenderunt. Quanquam, quid prohibet ejusmodi cœtus etiam ab eruditis viris, qui Latine tantum scribunt, institui? Imo, si instituantur, utilissimum fore arbitror saltem ad operum emendationem, quæ aliquando præcipitata editione, tanquam nullum amicum doctum habeant, cujus consilio utantur, inemendata emittunt.*

De istis Italiæ Collegiis porro tenendum est, idem eorum, quod vocabulo- 39
rum ait Horatius, fatum esse:

Multa renascuntur, quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore.

40 Bononiæ e 24. Academiis non nisi tres hodie supersunt. * Academicorum numerus alibi certus, alibi pro arbitrio. Sunt, in quibus non admittuntur, nisi Nobiles, electiones instituuntur suffragiis secretis. Admittuntur Cardinales, & exteri quoque interdum invitantur, qui meritis illustres. Quælibet Academia Directorem habet, principemque suum, simulque Protectorem, qui vel fundator ejus est, vel ex illius familia. Locus certus solet assignari pro conventibus, vel in ædibus fundatorum, vel alibi. Etiam matronæ larvatæ interdum accedunt: nam & illæ in poësi se exercent, scripsitque Laurentius Legatus Museum Poëtriarum cum Iconibus, teste Gregor. Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 185.* Admittuntur auditores accepta certa tessera. Unus Academicus in multis Academiis admitti potest. Suntque, qui vel 15. Academiarum membra sunt, solentque viri doctrina insignes ad hos honores invitari: quo enim doctiores socii sunt, eo majoris famæ est Academia.

41 Excitarunt hæc Italorum exempla etiam Gallos, ut & ipsi Academias erigerent. Capellanus Richelio earum autor fuit. Ipso ergo dirigente instituta est hoc titulo: *Academie Françoise.* Ceteri enim tituli, qui aliis placuerant, *l'Academie des beaux esprits, l'Academie de l'Eloquence, l'Academie Eminente,* per allusionem ad Cardinalitiam Richelii dignitatem, a Richelio ipso rejecti sunt. Displicuit illa titulorum affectatio, quæ Italis familiaris est, quod & innuit, qui ejus Academiæ historiam scripsit, Dn. de Pelisson. Ita enim de hoc titulo: *Au choix de ce nom, qui n'a rien ni de superbe, ni d'etrange, elle à temoigné peut-être moins de galanterie; mais peut-être aussi plus de jugement & plus de solidité que les academies de delà les monts, qui se sont piquées d'en prendre ou de mysterieux, ou d'ambitieux, ou de bisarres, tels quon les prendroit en un carrousel, ou en une mascarade: comme si ces exercices d'esprit estoient plûtôt des debauches & des jeux, que des occupations serieuses.* Laudat proinde Academiam Florentinam, quæ ceteris omnibus antiquior est ac simplex, quod sine ulla affectatione nomen assumpserit. Idem autor eodem in loco promittit, se aliquando de Italiæ Academiis earumque cognominibus scripturum. De illo quoque Gabriel Naudæus, quem ille citat in Dialogo suo, de Mascurat agere videtur. In hac vero Gallicæ Academiæ historia habetur 1. Origo ejus. 2. Literæ ad Richelium pro impetranda protectione cum διατυπώσει Academiæ. 3. Privilegium Regium. 4. Statuta, dies, locus, forma, conventus. 5. Institutio ipsa & quæ post illam contigerunt. 6. Memorabilia quædam, quæ circa hoc negotium evenerunt. 7. Academicorum singulorum historia. Præ ceteris in hac societate definitum fuit, ut elegantia & nitor Gallicæ linguæ illustraretur. Cui fini Lexicon ad exemplum Vocabularii della Crusca conficiendum proponebatur. Ideam ejus Lexici adornavit Capellanus, quæ habetur *p. 98.* ejus libri. Vaugelas & Faret huic labori destinati; sed cum tarde res illa procederet, uti sane non est ille anni unius, sed plurium labor (Vocabularium enim della Crusca quadragesimo demum anno absolutum est) sæpe incitatus est a Richelio Vaugelas, cui pensio eam ob caussam certa constituta fuit. Aliquando Richelius eum his verbis compellavit, *Mon-*

sieur

sieur, vous n'oublierez pas du moins dans le Dictionaire le mot de Pension; cui argute statim respondit Vaugelas; *Non Monseigneur, & moins encore celuy de reconnoissance.* Sed irritus postea ille labor fuit, neque unquam lucem aspexit. Multæ super Comœdia Cid in illa velitationes institutæ: editum est singulari libro de illa ab hac Academia judicium, ab aliis iterum impugnatum. Non defuere etiam in optimum hoc Academiæ consilium malevolorum Satyræ. Inter alios Abbas de S. Germain, qui omnia Richelii consilia reprehendit, publice eam impugnavit. Scripta quoque adversus illam Comœdia est, de quibus omnibus legi potest Autor ille p. 46. * Plures & ante & post illa tempora Parisiis conventus eruditorum instituti 42
sunt, quibus de variis rebus actum est, de moralibus, civilibus, naturalibus. Sed ea dissertationibus meris tantum absolvebantur. Hujus generis est illa Academia *de Primaudaye, & Recueil General des questions traitées en conferences du Bureau d'Addresse, sur toutes sortes de matieres, par les plus beaux esprits de ce temps*, qui liber An. 1660. editus. Celebrantur hodieque tales conventus, quibus de variis rebus physiologicis, philologicis &c. disseritur. Quæ sub Directore Bourdelotio acta sunt, a Gallesio sunt edita sub titulo. *Conversations de l' Academie de Monsieur l' Abbé Bourdelot, contenant diverses recherches, observations, experiences & raisonnemens de Physique, Medecine, Chymie & Mathematique. Paris.* 1673. *in* 12. Addit pro appendice dissertationem, quæ quasi Præfationis loco esse possit, qua agit de origine Academiarum, earum utilitate, ac speciatim de Academiis Parisiensibus. Sunt Parisiis Academiæ pro scientiis, (*ff*) artibus, omnis generis argumentis, sunt publicæ, sunt privatæ; sunt, quæ multis; sunt, quæ paucis sociis constant. Rex e doctissimis totius gentis aliquam constituit, qua de rebus Physicis, Medicis, Chymicis, Mathematicis agitur: Secretarius ejus Gallesius. Laudatur alia primi Præsidis ea dissertatione, alia, quæ titulo Delphini insignita est; sed quæ nunc dissipata: cui viri præstantissimi interfuerunt, vehementerque Gallesius eam sublatam dolet, consiliumque perfectæ Rhetorices, quod ex illo Collegio sperabatur, interversum. Laudantur illi apud Justellum, virum doctissimum, apud Thuanum, Dn. de Brach, Dn. Marion, Patinum, Turnierum, Rohautium, Dn. de Laubnay, Dn. Denis, Dn. de Fontenay, conventus. Quid in singulis laudari debeat, prolixe illic legi potest. Præ ceteris tamen omnibus Bourdelotianam Acade-

T 2 miam

(*ff*) De Academia Scientiarum Regia Parisiensi consulenda omnino est Joh. Baptistæ du Hamel, Socii ejus & antehac Secretarii, Historia illius Latina, in qua Libris IV. præter ipsius Academiæ Originem & progressus ab An. 1666. ad 1697. variasque Dissertationes, & Observationes, 30. Annis factas, quamplurima Inventa & Experimenta Physica & Mathematica in certum Ordinem digeruntur, satisque accurate exponuntur. Prodiit ea Parisiis An. 1698. & Lipsiæ An. 1700. *in 4to*, & in Tertia Editione, Parisiis An. 1701. excusa, Libris Quinto & Sexto, Annorum 1697. 1698. 1699. & 1700. Gesta complectentibus, auctior comparuit. Continuare illam, quotannis, sed Gallico Idiomate, jussu Regio, cœpit Dn. de Fontenelles, modernus Academiæ Secretarius, cujus Pensa Annorum 1699. & 1700. Parisiis An. 1702. & 1703. *in 4to* lucem jam viderunt publicam.

miam commendat, cujus instituta, argumenta, de quibus disseritur, omniaque, quæ illuc pertinent, magna diligentia recenset. Cadomi quoque præter Universitatem celebrem, duas Academias commemorat Gallesius, quarum altera Physica & Mathematica tractat, a Rege ipso instituta; altera humaniora. Hæc a Dn. de Brieux curata fuit; illius, jam ante Regiam confirmationem, ab Hueto, Delphini Informatore, Viro celeberrimo, fundamenta jacta sunt.

43 Magnus ex his Collegiis speratus semper fuit pro augendis scientiis fructus, quod quidem verum est; neque enim credi potest, quis ex sermonibus ultro citroque habitis, & ex conversatione erudita fructus redundet. Verum, quoniam non minus auspiciis res illa agitur, sed omnia in commune conferuntur, ex ipsa tamen illa collatione *σύγχυσις* quædam oritur, quæ magis implicat opiniones & judicia de rebus: ne quid dicam de disputationibus, quæ per se veritati indagandæ obsistunt. Equidem non nego, magnam lucem in veritate exploranda suboriri posse illi, qui profundo ingenio eoque perspicace & *ἀρχιτεκτονικῷ* præditus est, si multorum ille cogitata & experimenta solus audiat, illa ad judicii normam exigat, atque ex illis conclusiones sibi formet. Ille per *ἀναλογισμὸν* & combinationem rerum & experimentorum ad illa pervenit ingenii sui *στοχασμῷ*, in quibus alii stupebunt. Officit enim in Collegiis illa multitudo sententiarum uniformi conceptui, neque ad certam adeo metam dirigi potest, nisi forte id sagaciorum auditorum vel lectorum singulari tacitoque judicio relinquatur; qui sibi solis sapient, neque in publicum illa conferent. Nunquam, ubi communibus suffragiis res agetur, aliquid boni solidique extundetur, unius viri non cerebrosi ac opinatoris aut pervicacis ingenium quasi lumine quodam omnia pervadet.

44 Quare aliter rem in Physiologiæ & Matheseos studiis instituerunt Angli, qui novam Societatem pro excolenda Philosophia naturali instituerunt auspiciis Regiis, certis quibusdam rationibus & legibus, quæ apud Thomam Spraat in Historia ejus Societatis Regiæ habentur, Anglica & Gallica lingua edita. Jamdudum talis Collegii ideam aliquam dederat Baco Verulamius, in elegantissima illa fabula novi Atlantis, ac historiæ naturalis certam methodum in novo Organo aliisque suis libris præscripserat. Origo Societatis ejus ex eo est, quod in Academia Oxoniensi primum viri quidam ingeniosi privatum aliquod experimentale studium susceperunt; inter quos fuere Sethus Wardus, Boylius, Wilckins, Christophorus & Matthæus Wrenii, Wallisius, Willisius &c. viri ingenio & scriptis omnes celebres. Illa cum veniret ad Gallos fama, ipsi Academiam Parisiensem, quæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, ad studium rerum naturalium transtulerunt. Oxonio Londinum rerum naturalium studium deductum est, cum viris istis Londinum abeuntibus, ad quorum numerum accessio facta a multis Londinensibus, tam Proceribus, quam Philosophis & Medicis, usque dum Regiis auspiciis illa Societas Ann. 1660. excitata est, teste diplomate Regio, quod privilegia, insignia, sceptra, sigillum iis
45 tribuit. * Antequam illa omnia adornabantur, prodiit scriptum aliquod ab Abrahamo

hamo Covvleo, Poëta insigni, & in ceteris Philosophiæ & Medicinæ partibus insigniter erudito, quo suppeditabat consilia pro Philosophia Experimentali propaganda: (Reperitur inter poëmata ejus Anglica, p. 4.) Bene hic quidem omnia comparata habebantur: sed quoniam is sumtus nimios impendi volebat in singulos Officiales, eorumque numerum nimis auxerat; præterea onus informationis illis imposuerat, inconveniens illis videbatur ejus consilium sequi. Neque enim certos reditus habet illa Societas, nisi aliqua donaria ex liberalitate Procerum, & quæ a singulis sociis, cum primum recipiuntur, & deinde in singulas hebdomadas conferuntur. Quare dubito, an illa designatio Officialium & Impensarum, quam dedit in *Gammarologia sua cap. 3.* Sachsius satis sibi constet. Ex illo tempore certatim aliæ nationes in eadem studia conspirarunt, Florentini, Germani, Dani &c. de quibus in *Polyhistore Physico* pluribus agetur.

Multorum etiam extant de variis Collegiis consilia. * Collegium Psychosophicum proposuit singulari libro *de Psychosophia* Johannes Joachimus Becherus, ad commodam & tranquillam vitam agendam. * Collegium Hierosophicum Spizelius *in suo Felice Literato* pro pia & beata vita delineavit. * Academiam Universalem Philadelphicam seu Collegium Samaritanorum pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præstandis adornare voluit Justinianus Traulöu, in quod consilium annotationes quasdam paratas habuit Hieronymus Welschius. * Ad veritatis in Philosophia naturali & Mathesi inquisitionem ut multa Ehrenfried Walther von Tschirnhaus proponit, ita Collegium aliquod pro indaganda veritate singulari modo instituendum suadet, in *Medicina mentis part. 2. p. 203.* quem huc ex illo adducam. *Si quinquaginta pluresve curiosorum veritatis amatorum, inita concordia contribuerent, haud magni singulis eorum annuatim constaret, ut tantum conferant, quantum sufficeret, ut quis, qui sibi habitum seu facilitatem acquirendi veritatem, nova & nova semper inveniendi comparavit, plus brevi tempore præstet, quam multis seculis alii: prostant quippe doctorum Virorum exempla, qui a nemine adjuti tanta etiam proprio marte ediderunt specimina, quanta de nostris antecessoribus frustra per multa retro secula huc usque fuerunt sperata. Atque ita alii vitæ suæ negotia possent prosequi, & sibi absque labore veritatem acquirere, ac summa frui voluptate, qua mens in ejus acquisitione afficitur. Quo vero hoc negotium facilius procedat, posset lege sancita in hoc collegio caveri, ut, si aliquod ejus societatis membrum absque liberis & consanguineis ad studia aptis e vivis excesserit, definita hereditatis portio cederet bonarum artium cultoribus, pro societatis arbitrio distribuenda. Hujusmodi plura possent constitui utilissima: adde, quod desiderium illud sciendi doctorum nostri temporis non mediocre ob tot singularia hoc ævo detecta in suspicionem adducit, fore, ut eorum plurimi, quia otio veritatem per se ipsos investigandi carent, id munus iis sint necessario delaturi, quos scient aliquid hac in re posse facere, haud ita a quovis alio præstandum, tandemque ad hæc hisque similia salutaria consilia, acti sciendi ardore, confugere cogentur. Si autem hac quoque spe frustrarentur, non desunt sapienti, siquidem tale quid appeteret, tot aliæ viæ satis opum ad isthæc necessariarum colligendi, etiam ab ignorantibus, si placet, & vulgi turba. Veluti si is, qui primus Tele-*

46 47 48 49

scopia invenit, operam dedisset, ut in celeberrima urbe, in qua multi habitant novitatis avidi, cuivis objecta e longinquo per telescopium conspecta, sub tam sensibili apparere specie, celato artificio, ostendisset, idque vili accepto a singulis pretio, haud difficulter ingentes hoc invento pecuniæ summas potuisset lucrari. Sic haud difficile foret artis inveniendi perito plurima comminisci, quæ, tecto artificio, magis admiranda apparerent, quam omnia ea, quibus multa sæpe lucrari videmus. Ita variis insuper modis (quos de industria subticeo, cum viro ingenioso, si ad ea se velit applicare, nequeant esse ignota) majorem opum copiam per alios possent colligere, quam ad eorum institutum requireretur. Plura hic de Collegiis variorum Ordinum sacrorum & similibus cumulari possunt. Sed illa nunc extra institutum nostrum sunt.

CAP. XIV.

DE CONVERSATIONE ERUDITA.

§. 1. *Doctrina de conversatione in re civili & literaria utilis.* 2. *Ejus quædam disciplina datur;* 3. *hactenus non exculta:* 4. 5. *Homiletice Erudita Autoris.* 6. *Ejus lineamenta prima ex Aristot. Rhetor. II.* 7. *Notitia sui præmitti debet.* 8. 9. 10. 11. *Ingeniosorum multæ παρεκβάσεις recensentur.* 12. *Ambitiosi.* 13. *Contentiosi.* 14. *Nugatores.* 15. *Fuci, Crabrones, Apes.* 16. *Notitia aliorum ratione temperamenti, ætatis, fortunæ, gentis, conditionis, virtutum, morum, affectuum &c. considerata.* 17. *Regulæ in conversatione eruditorum, I. ratione opinionis excitandæ:* 18. (1) *Honestatem vultu, verbis, facto exprime.* 19. (2) *Eruditi famam aucupare, & esto.* 20. *Eremitæ literarii.* 21. (3) *Viros magnos venerare, mortuos & vivos.* 22. *Ciampoli insania.* 23. *Principes eruditos honore prosequamur.* 24. (4) *Ostentator modestus esto.* 25. *Ridicula δοξομανίας exempla.* 26. (5) *Defectus tuos absconde.* 27. 28. *Declaratur e Verulamio & Ficheto,* 29. (6) *Arcana tibi serva.* 30. (7) *Cave contemni.* 31. *II. proponuntur Regulæ ratione impedimentorum, in conversatione tollendorum:* 32. *quarum generalissima est: Ne sis molestus.* 33. *Reg.* (1) *Ut homo est, ita morem geras.* 34. *Declaratur exemplis.* 35. (2) *Obsequiosus esto.* 36. *Disputaces & contentiosi intolerabiles.* 37. *Exempla horum.* 38. (3) *Affabilis esto.* 39. *Tristes & morosi a conversatione alieni.* 40. *H. Cardani ridicula exceptio peregrini.* 41. *Exempla humanitatis in Pinello, Grutero & Budæo.* 42. (4) *Garrulus ne esto.* 43. *Ridiculum garruli exemplum.* 44. (5) *Curiosior, quam decet, ne esto.* 45. (6) *In judicando præceps ne esto.* 46. *Modus conversandi.* 47. *Conversatio magnum informationis subsidium.* 48. *Barbosæ conversatio cum Bibliopolis.* 49. *Colloquia Literatorum.* 50. *Perturbationes studio excitatæ interdum utiles.* 51. *Pinelli modus indagandi inclinationes hominum.* 52. 53. *Ejusdem & Pauli Sarpii modus notandi e colloquiis observata.* 54. *Peregrinatoribus magna e Collo-*

Colloquio doctorum utilitas. 55. *Certum interrogandi artificium etiam arcana detegit.* 56. *Critice Socratica.* 57. *Conversatio per epistolas.* 58. 59. *Pinelli & Maliabecci studium ea in re laudatur.* 60. *Finis Homiletices Eruditæ, scientia & fama.*

MUsea & Collegia, de quibus superiore capite egimus, eam ob causam institui solent, ut ex conversatione eruditorum mutua res literaria augmentum capiat. Conversandi ergo ratio quædam habenda est, quæ ut in omni hominum societate, ita & literatorum illa, omnia moderatur, & ut 1
ı rebus civilibus indigentiam, ita in doctrinis ignorantiam nostram solatur. * O- 2
eræ sane pretium fecerit, optimeque de orbe erudito mereretur, qui artem conersandi cum hominibus ad certas regulas revocaret, & in quoddam suis vinculis
onnexum systema compingeret. * Hactenus enim inter desiderata referendus 3
t ille labor. Etsi enim habemus, qui de officiis scripsere, tamen non tam late
ater illa tractatio, & ad justitiam actionum tantum refertur, non vel ad utile, vel
l decorum. In his conversandi ars consistit, prudentiæque civili ad latus jungi
ebet, quæ sine illa rudis futura est ac ingrata, & nonnunquam sine suo frustrabiır. * Sed illa in solo στοχασμῷ consistere plerisque creditur, ac infinite vagari, 4
t in ordinem redigi non possit: qui tamen errare mihi videntur: cum ipsa negotia vilia accurate satis præceptis comprehendi possint. Quam diligentissime hic exıriendum τὸ φυσικὸν & ἠθικὸν morum ac affectuum, in quibus omnis rerum car-
ɔ versatur, ex quorum affectionibus, ad personas, negotia, loca, tempora appli-
tis, illæ conclusiones formandæ sunt. In consilium adhibendi Physiognomici
criptores, Porta, Camillus Baldus *in Physiognomica Aristotelis*, libro *de propensionibus minum*, libro Italico *de Conversatione*, Scipio Claramontius *de conjectandis latentibus imi affectionibus*, & plures alii, qui vel incertis, vel fugitivis dissertationibus de
ɔc argumento scripsere: ita feliciori pede hac in re progredi possemus, & tan-
em artem, certis constantem principiis, hinc efformare. Quæ cum sæpe mecum
rpenderem, non inglorium aut inutile opus credidi, si quis, quæ in in univer-
m de conversatione dicuntur, ad rem literariam applicet; in qua post medita-
ɔnem nostram omne punctum fert conversatio, quæ & ipsa novis meditationi-
s viam sternit. Pro mente excolenda laboramus; illi ut bene sit, etsi divina
atia & nobis ipsis præcipue indigeamus; tamen aliorum etiam opera requiritur,
sapere recte possimus; quemadmodum ad corpus hoc sustentandum ope & au-
lio aliorum carere non possumus. * Quare titulo HOMILETICES 5
RUDITÆ librum mihi scribendum aliquando proposui. Verum cum spes
hi inchoare longas in hac varietate & multitudine rerum, quibus distringor, at-
e lubrica hac mea valetudine, non liceat; integri libri materiam in paucas pagelcontraham, si fortassis illa studiosa juventus, cui omnis meus labor servit, sibi ofutura arbitretur.

Primum quasi solum omni huic contemplationi substernendum est, quod summus 6
um civilium Magister, Aristoteles, libro secundo Rhetoricorum nos docuit, qui Ora-

Oratorem civilem formaturus ea ipſi præcepta in moribus & affectibus hominum explorandis dedit, ut non autoribus ſuis tantum, ſed omnibus, cum quibus converſatur, placere, eorumque, quod in ſocietate civili potiſſimum eſt, gratiam ſibi conciliare poſſit. Inprimenda ergo ſunt animo penitus, & altis quaſi radicibus defigi debent, illa de moribus & affectibus axiomata: quæ quaſi ῥιζώματα ſunt, unde omnis hæc tractatio velut in ramos ſuos diſpeſcitur. Elegantiſſimam in ſumma brevitate horum axiomatum διατύπωσιν dedit Vir Cl. Vincentius Placcius in Excerpto ſuo Rhetorico de Inventione Affectuoſæ probationis Oratoriæ; cujus ille pleniorem ἐξεργασίαν pollicitus eſt. Addi his poſſunt Theophraſti characteres, & quicquid in Hiſtoricis, Comicis, Satyricis χαρακτηριστικὸν eſt, & ad mores vel affectus pertinet. Præterea & ii, qui vitas eruditorum ſcripſerunt, ſedulo legendi, quæque in illis occurrunt exempla, cum his præceptis conferenda ſunt. Quorum aliqua in ſuo Felice literato aliiſque ſcriptis collegit Spitzelius. Cui jungi poſſunt, quæ de Infelicitate literatorum Tollius, Valerianus, Canonherrius ſcripſerunt. Nam ex converſatione non recte inſtituta omnis illa eruditorum infelicitas oritur, ut proinde ex alieno periculo præcepta & regulas, ut ſæpe fieri ſolet, nobis ipſis formare poſſimus.

7 Ut aliquam hujus HOMILETICES ERUDITÆ delineationem demus, prima ac præcipua in notitia ſui opera poni debet. Nunquam cum aliis recte converſabitur, qui ſeipſum non ſatis exploraverit: quod, ut difficultatis pleniſſimum eſt; ita, ne hac in parte nos ipſos fallamus, omni ſtudio providendum eſt. Omnis inter duos minimum converſatio vertitur, quorum alter ita comparatus eſſe debet, ut gratiæ aliorum capax eſſe poſſit; ne quid ſit, quod animos avertat, ſed quod alliciat, & in favorem noſtrum rapere videatur. Quare non ſolum virtutibus omnibus inſtructus eſſe debet, qui familiaritatem virorum doctorum quærit; ſed illos naturæ in ſe inſtinctus ita temperabit, ut nemini moleſtus, omnibus ſuavis deprehendatur. Omnes ergo ingeniorum morbos & defectus illum prius exploratos habere oportet, ne ſua culpa impingat; & ſicubi in aliis deprehendat, moderatius ferat, iiſque bonis obviam ire rationibus in ſe ipſo diſcat. Ingeniorum, ut vultuum, variæ ſunt figuræ, quæ, niſi frenis coërceantur, ac judicii cenſura in ordines redigantur, in ſylveſtrem naturam abeunt, ut arbores ſibi relictæ, ſi cultura nulla acceſſerit. Hic vero in ſeipſos deſcendere debent omnes, ſeque ipſos explorare, ex Stoicorum ſententia, quali genio utantur. Præcipuum hic in ſui ignorantia erratum eſt, ſi ingenii noſtri vires vel defectus non recte expendamus, ſi nimia noſtri fiducia viribus majora aut incongrua affectemus, ſi non in certo vitæ inſtituto acquieſcamus.

8 Eſt ſane quidem magna ingenii vis, ſi ſingulares quoſdam inſtinctus, quos natura nobis inſeminavit, ſequamur. Illa quibuſdam intelligentiæ amplitudo eſt, ut nihil tam excelſum & eximium ſit, quo non pertingat. Sed rara admodum in illa felicitate conſtantia eſt: nam vel male ſubductas vitæ rationes habent, vel in ſcopulum aliquem ex improviſo impingent ingenioſi homines, qui illos fortunis omnibus ever-

evertet, aut per totam vitam miseros reddet. Quare nisi prudentia ad clavum in-
genii sedeat, μετέωρα omnia erunt & evanida. * Aliqui, qui ineptæ Polymathiæ 9
morbo laborant, in sylvas & in horrida tesqua dilapsi, semper in labyrinthis hære-
bunt, nunquam in viam λεωφόρον, nunquam ad metam pervenient, similes illis, qui
ingurgitando negotium quidem ventriculo facessunt, nihil vero in succum sangui-
nemque convertunt. * Aliqui ad abstrusa & recondita feruntur magno quidem co- 10
natu, sed robore impari, in quibus postea fatiscunt & hebetantur. * Alii nimis 11
vasta moliuntur, de quibus illud Horatianum dixeris: *Conantur tenues grandia, cæ-
lum ipsum stultitia petunt*, cum vel ipso animi, vel fortunæ pondere in terram depri-
mantur, aut Phaëtontæo supplicio insanas spes luant. * Nulla est tetrior ingenii 12
pestis, quam si philautia vitiosa inficiatur. Illa in omnes vertigines & scopulos ab-
ripiet, ac ipsum exitium struet. Etsi enim honesta sui fiducia non improbanda est,
neque sine illa quicquam præclari suscipi potest; tamen esse in illa modus debet,
& ne infinite vagetur, coërcenda est. Eo nonnullorum excrescit e fiducia nimia ambi-
tio, ut sinistro aliorum judicio in extremam incidant insaniam: quod Barlæo acci-
dit, qui ob prælatum sibi Spanhemium in maniam incidit, seque ipsum in puteo
suffocavit, quod de eo Sorbierius refert *epist. 64.* extatque apud Duportum *Musarum
Subsecivarum lib. 1.* de eo epigramma. Spectat & huc Vincentii Gramignæ exem-
plum, qui ex pudore & verecundia, quod ad difficile argumentum non respondis-
set, totius triennii silentium sibi ipsi indixit, teste Erythræo, *Pinacoth. I num. 44.*
* Infelicissima semper ingenia existimavi, quæ sibi solis sapere volunt, atque omnia 13
antiqua, tot seculorum & sapientum suffragiis probata, e sedibus suis convellunt:
quæ quidem strepitus movent, sed perennes famæ plausus non referunt; quemad-
modum cometæ oculos quidem omnium in se convertunt, sed post aliquot dies
vel menses corporum suorum lumen absumunt. Illis accenseas, qui non nisi per
aliorum contemptum emergere laborant, cum magna nomina impugnant, atque
ex Herostratæis conatibus palmam sibi acquirunt. * Quidam ita animati sunt, ut 14
non Junonem, sed nubem, amplecti malint, quorum studium omne non in disci-
plinas ipsas earumque verum ἔργον, sed in περίεργα fertur. Quicquid illi vel in
maxime seriis rebus suscipiunt, omne ludicrum & ineptum est, & vel in subtiles,
vel eruditas, vel difficiles nugas resolvitur. Qui Historiæ studium colunt, cum
maximus ex ea in rem civilem fructus redundet, in inanes quasdam rituum obser-
vatiunculas dilabuntur. Qui Physica tractant, pro utilissimis & præstantissimis
doctrinis, in florum, concharum similiumque rerum inanes speculationes abri-
piuntur: quorum Anthomaniam & Conchomaniam ridet Welschius *Hecatosth. I.
obs. 84.* reduviam potius, quam caput curantium. Sunt quædam in singulis disci-
plinis ineptiæ, ac, ut ita dicam, præstigiæ, quibus vanissima capi ingenia solent,
cordatis prudentibusque viris semper explosæ. Sed qui illis delectantur, doctissi-
mi Fabulatoris dictum audiant: *Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.* Quot
sunt, qui incerta omnia sequuntur! cum, si in uno solo habitarent, omnium fer-
re suffragia potuissent. Nunc vero, si non omnibus ridendos se præ-
bent, mediocrem aliquam vel tenuem doctrinam ridicula pompa ostentant.

 * Non

15 * Non incommode omne ſtudiis incumbentium genus cum tribus comparaveris, fucis, crabronibus, apibus. Fuci ſunt homines ignava opera, philoſopha ſententia, compilatores vel doloſi vel inepti, vani ſcientiarum oſtentatores, agyrtæ, aretalogi. Crabrones ſunt feroculi illi, qui ut docti videantur, aliis inſultant; cumque prodeſſe nulla re poſſint, ſtrepitu tantum moleſti ſunt. Apes ſunt, qui illud doctrinæ & ſapientiæ mel e variis floribus congerunt, & bonæ famæ fragrantia orbem eruditum implent. Hic ſe ergo ipſum quis examinet, an inter fucos & crabrones, an vero inter apes locum ſibi eſſe velit.

16 Notitiam ſui notitia aliorum ſequitur; nam qui ſe ipſum recte exploraverit, & ad Lydium lapidem virtutum & decori examinaverit, rectius de aliis judicare poterit. 1. Conſiderari ergo illi eruditi, cum quibus converſari cupimus, debent, ratione temperamenti, ſunt enim melancholici, ſanguinei, bilioſi, phlegmatici. 2. Ratione ætatis, ut juvenes, ſenes. 3. Ratione ſexus, ut viri, virgines, feminæ. 4. Ratione fortunæ, ut divites, nobiles, potentes, ſcriptis clari, pauperes, miſeri, exules, inventores novarum rerum, ſecretorum poſſeſſores. 5. Ratione gentis & patriæ, ut Galli, Itali, Germani, Septentrionales &c. 6. Ratione conditionis, ſtatus, officiorum, ut Eruditi, Principes, in autoritate poſiti, Heroës, Literarii, Politici, Aulici, Academici, Milites, Privati, Mercatores, Eremitæ literarii & ſolitarii, Sacri Ordinis homines, Monachi, ICti, Advocati, Medici, Philoſophi, *ὁμότεχνοι*, Peregrini, Cives. 7. Ratione virtutum, vitiorumque his oppoſitorum, morum, item affectuum; ubi Ariſtotelis illa tria capita ſpectari debet: *Qui, erga quos, quibus ex cauſis.* Spectabimus hic religioſos, atheos, ſuperſtioſos, hypocritas, ambitioſos, magnificos, ſuperbos, maledicos, contemptores, adverſarios, feroces & ingenii tyrannici, luxurioſos, voluptuarios, affabiles, urbanos, moroſos, triſtes, avaros, liberales, veraces, mendaces, doloſos, aſſentatores, ſeveros, crudeles, injuſtos, invidos, calumniatores, imprudentes, intempeſtivos, garrulos, inconſtantes, moleſtos, credulos, ſuſpicioſos, diffidentes, temerarios, vindictæ cupidos, meticuloſos, obſtinatos, puſillanimes, curioſos, extemporales, *ἐνεργητικοὺς*, quos activos dicere ſolemus, induſtrios, incurioſos, laborioſos, beneficos, hoſpitales, gratos, ingratos, querulos, manſuetos, ebrioſos, cavillatores, *κενοδόξους*, gloriatores, modeſtos, occupatos, iracundos, *φιλονείκους*, varios, mirabiles, admirantes omnia, inſociabiles, gloriæ contemptores, ruſtice verecundos, in diem viventes, tergiverſatores, *σκοτεινοὺς*, perplexos ſubtilitatum affectatores, & ſi qui præterea ſunt: quorum ſingulorum ingenia ad converſandi rationem expendenda. Poſſunt enim illi mores & affectus conſiderari, vel ut per ſe tales, vel cum reſpectu ad perſonarum conditionem, unde certum quaſi temperamentum omnis converſationis eſt. Sed nos hic ſumma tantum rerum veſtigia ſequimur, & quoniam exhaurire argumentum hoc totum non licet, paucis tantum axiomatibus præcipua complectemur.

17 Summum hoc in omni converſatione tenendum eſt, ut aliquam de nobis opinionem excitemus, & nemini moleſti ſimus: quorum alterum animos erga nos inclinat, alterum impedimenta tollit; unde tandem favor & amor conſequitur, cujus exci-

excitandi varii quoque alias modi sunt generales, qui ad omnem, non solius eruditi, conversationem pertinent, & hic quasi præsupponi debent. Ut opinionem aliorum de nobis excitemus, hæc præcepta observanda sunt. * I. HONESTATEM VULTU, VERBIS, FACTO, EXPRIME. 18
Nihil magis allicit animos, quam bona mens, quæ per se virtute sua, quasi quodam magnetismo, trahitur. Qui versuti sunt, callidi simulatores, tricatores, litium seminatores, quorum vitæ genus in istis rebus versatur, quæ multum fallaciæ conjunctum habent, eos suspectos plerumque habemus, cum semper ab aliis insidias metuamus. Præterea homines omnes ad fucum & ad speciem compositi, ad quæstum intenti, pessimæ vitæ & morum, abalienant a se omnium bonorum hominum animos; quibus accensendi sunt Athei, qui cum Deum non venerantur, nihil in humanis sanctum habebunt, atque ab omni conversatione merito removendi sunt. Pietas vero & honestas contra mirifice hominum favorem excitant, & amplissima sæpe beneficia etiam ab ignotis extorquent. Qui magnorum arcanorum possessores sunt, ad familiaritatem non admittent, nisi homines probos. Amabunt tales discipulos Præceptores, promptioresque illi in erudiendis bonis erunt, quam in distortis & pravis ingeniis. Quis non laudat illam in Salmasio generositatem, qui vel amplissimi stipendii spe adduci non potuit, ut Richelii historiam scriberet, quod ipsi multa essent adversus animi sententiam & in veritatis præjudicium scribenda, de quo apud Patin. *Epist. 2.* Honestas illa non ex factis tantum, sed ex ipso etiam vultu, gestu & verbis elucere debet: ex his enim statim de animo judicatur. Non possumus nisi cum fastidio excipere illos homines, quos *σοβαρὸς, ὑψηλὰς, μετεώρους, ὑψαύχενας, ὑποτυφόζοντας* Græci appellant. Autor est Ælian. *l. 3. var. hist.* Platonem cavillationem & irrisionem quandam in vultu Aristotelis notasse, unde ad impudentiam natum censuit. Eam vultus honestatem vel ab oratore suo Rhetores requirunt, Cic. l. 2. de Orat. *Ad conciliandam benevolentiam hæc adjuvant in Oratore, lenitas vocis, vultus, pudoris significatio, verborum comitas.* In Pompejo Plutarchus laudat *τὴν ὄψιν οὐ μετρίως συνδημαγωγῦσαν καὶ προεντυγχάνυσαν αὐτῦ τῆς φωνῆς*, *vultum non mediocriter gratiosum, quique tacitis nescio quibus illecebris hominum studia benevolentiamque pelliceret, atque adeo præveniret ejus orationem.* Chrysostomus de S. Meletio loquens *τρυφὴ ἦν μεγίστη τὸ τῆς ἁγίας ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. Erat summa voluptas frui illo sancto vultu.* Vidimus nonnunquam solo aspectu persuasisse Oratores: habitat enim in vultu animus, qui, si bonus ac honestus est, radios ex ipsa illa vultus compositione spargit, qui se aliorum animis ingerunt. Quidni ergo in conversatione erudita idem fieri possit, ubi mutuis modestisque colloquiis animi ipsi inter se coëunt & miscentur. *Omnis enim*, ut Cic. de Orat. l. 3. ait, *motus animi suum quendam a natura vultum habet, & sonum, & gestum; totumque corpus hominis, & ejus omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut a motu animi quoque sunt pulsa.*

II. Axioma nobis sit: ERUDITI FAMAM AUCUPARE, ET ESTO. Qui 19
eruditorum amicitiam ambit, ipse eruditus esse debet: quemadmodum enim, ut Græco

proverbio dicitur, τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμηξ, ita quoque sunt eru-
ditis commercia & consortia, quæ non nisi vario doctrinæ sapientiæque coagulo
19 coalescunt. Non sufficit inanis aliqua eruditionis species, quibus imperitis quidem
imponi potest, viris prudentibus & doctis non item. Ipsa quoque eruditio the-
sauro abscondito similis; quæ nisi in publicum proferatur, ut aliis quoque de eru-
20 ditione nostra constet, nos ipsi ab eruditorum orbe quasi divisi vivemus. * Ac
sunt nonnunquam homines, qui vel sui diffidentia vel generositate quadam nimia-
que fiducia & aliorum contemptu, secessus quosdam amant, ut sibi sapere possint;
vana aliqua philautia inducti id faciant, sive quod ad arcanorum sapientiam admissi
cetera vulgaria aspernentur: quos ego Eremitas literatos dicere soleo, qui cum se
ipsos ab omni hominum vel eruditorum societate sejungent, ad conversationem
eruditam animum nunquam applicabunt; neque aliis, qui amicitiam eorum ambi-
unt, facile aures dabunt; nisi forte iisdem moribus sint, & ad easdem artes & sci-
entias eodem instinctu ferantur. Ut ergo constet esse te eruditum, vel specimine
aliquo, quod alii tibi potius extorqueant, quam tu aliis obtrudas, vel erudito col-
loquio ostende. Sæpe uno arguto & eleganti epigrammate plus famæ qui-
dam sibi pararunt, quam vastis alii libris, in quibus multum laboris, parum
ingenii est & judicii.

21 III. Præceptum est: VIROS MAGNOS ET DOCTRINA ILLUSTRES
VENERARE. Non de vivis tantum, sed & de mortuis hoc dictum puta. Infeli-
cissimi ingenii signum est, si quis viros totius orbis eruditi & multorum seculorum
suffragio probatos suo judicio de famæ possessione deturbare velit. Sunt, qui, ut
famam aliquam aucupentur, magnis & illustribus viris bellum indicant, Gigantum
fraterculi, vel potius Pygmæi. Aversabuntur omnes hominem talem, licet inter-
dum eruditionem non damnent, perpetuaque infamiæ macula etiam post fata illos
comitabitur. Præterea non magnæ tantum arrogantiæ ac malitiæ hoc signum est,
sed & inscitiæ: solent enim plerumque tales homines præcipiti aliquo judicio ferri,
cum accurate non legerint & expenderint omnia. Multos vidi, qui juventa auda-
ces impugnarunt homines illustres, quos postea, etiam meliora monitos, mutare
22 sententiam puduit. * Erat his moribus JOANN. CIAMPOLUS Florentinus, quem
Erythræus *Pinacoth. II. n. 19.* describit, qui cum ab ineunte ætate magnus esset æstima-
tor sui ipsius, & contemptor aliorum; cum multam sibi invidiam pararet ob nimi-
am loquendi libertatem; ob intimas atque apertas cum iis amicitias, quorum vo-
luntates ab iis, quorum ipse tempori inservire debeat, alienæ existimabantur; & ob
mimicam scurrilitatem, qua aliorum vultus moresque exprimeret; mortuis quoque
& tot seculorum plausu æstimatis viris acerbe insultavit. *Virgilium & Petrarcham eo
nomine felices appellabat, quod tot seculis principes Poëtarum habiti essent, cum nihil in eis nisi
humile atque vulgare inveniretur, nec comparandi quidem essent ad eos, qui sua ætate florerent.
Die quodam cum per urbem rheda veheretur una cum Gaudentio Paganino, aliisque eruditis ho-
minibus, occasione arrepta, cœpit ita in Virgilium & Horatium invehere, ut diceret, nemini un-
quam iniquius Poëtæ nomen fuisse comparatum, quam illis; etenim nullo esse homines ingenio,*
nulla

nulla eruditione, nullis literis, &, quod rem attinet, nulla inventione, sed puerorum similes, qui tum primum in scholis versus facere discerent: contra se divino quodam munere omnes poëtæ numeros fuisse adeptum, in quo omnes ea virtutes conspicerentur, quarum alii essent expertes: Quod cum Paganinus ferre non posset, stomachans e rheda se ejecit, neque deinde ausus est eo, ubi ipse esset, accedere. Plures ejus viri, utut alias ingenioli, sed obstinati, tumidi & affectatoris, ineptias illic recenset Erythræus. Testis tamen idem est, paulum ante suum e vita discessum totam suæ sententiæ rationem mutasse, eosque Poëtas in veterem dignitatis locum, unde opinione sua deturbaverat, reposuisse. Solet enim idem hujus indolis hominibus fatum esse, quod Phrygibus, qui sero demum sapiunt, per totam vitam *ἀεὶ παῖδες*, qui non nisi *μετεώροις* & inanibus rebus ac ineptis delectantur. Quod si idem faciant in vivis, pro fœnore inimicitias omnium reportabunt. Omnes ad viri talis conspectum, velut ad rabidi canis occursum, horrebunt, & cane pejus & angue vitabunt. Novi virum egregie doctum, sed in omnes pene hujus seculi illustres viros maledicentissimum: quam ob causam nemo illum respicit, neque amicitiam ejus ambit. Nam cum nemini parcat, easdem ab illo injurias omnes metuunt. Præterea insciriæ ac imprudentiæ opinionem excitat: cum enim reprehendi aliquem vident, qui omnium judicio in cœlum extollitur, prudentiores hominem indoctum habebunt, qui id fecerit. Ut enim de pictore, sculptore, fictore nisi artifex judicare; ita nisi sapiens perspicere non potest sapientem. Insipiens ergo, indoctus & homo malus est, qui bonos & doctos reprehendit. * Quod si ad doctrinam insignem illustris 23
quoque dignitas accesserit, major illis reverentia debetur, quo magis illi fortunas doctorum augere possunt. Principes eruditi enim, siquidem vere eruditione excellant, aut prudentes sint, *ὁμοτέχνους* semper amabunt, eosque, ut suæ laudis præcones, venerabuntur. Qui eruditioni suæ diffidunt, alios, qui se ingenio & eruditione superant, odisse solent, ut Nero Poëtas sui temporis. Verum Urbanus VIII. & Alexander VII. Pontifices, Poëtæ ipsi præstantissimi, ad optima munera viros ingeniosos & Poëtas vocarunt, ac cum ipsis familiariter conversati sunt. Legimus in præfatione Epistolarum Patini, Magnates Patino aureum nummum (*Lottis d' or*) obtulisse, singulis vicibus orbiculo supponendum, quoties ille cibum una capere vellet: quam ille tamen conditionem fastus aulici impatiens respuit.

IV. Axioma hoc est: OSTENTATOR MODESTUS ESTO. Quemadmo- 24
dum superbia & fastus nos ab aliis sejungit, ut consortium nostrum fugiant, ita cum nimis abjecte de nobis sentimus, per nostram negligentiam aliis quoque negligimur. Quare non adeo improbanda est decora ostentatio, sed quæ ab omni jactantia, ab ineptiis remota ac plena modestia sit. Quod si famam expertus faventem fueris, eamque fueris promeritus, non tuo tantum, sed & virorum bonorum judicio, secundum Horatii sententiam, *quæsitam meritis sume superbiam.* Est enim quædam honesta philautia, quæ in sui fiducia consistit. Magna vero famæ in alliciendis animis prærogativa est: quare famam non tantum honeste aucupari debet, ut præcepto primo diximus,

mis, ostentatio, quam ut in Mutiano laudavit Tacitus, & ab illo requiritur, ita & erudito quædam sui ostentatio necessaria erit. Egregia plane sunt, quæ de omni etiam virtutis ostentatione agit Verulamius *l. 8. de Augm. scient. c. 2.* etiam nobis hoc in loco profutura; quæ illic legi possunt. * Abesse
25 vero omnis fastus & ineptiæ debent, ne vel odiosi fiamus vel ridiculi. Fastum talem cum asperitate conjunctum in Mottæo Vayero deprehendit Patinus, qui de eo epist. 15. *autant Stoïque qu' homme du monde, homme qui veut être loué & ne loüe jamais personne, fantasque & capricieux, & soupçonné d'un vice d'esprit dont etoient atteints Diagoras & Protagoras.* Ineptam illam δοξομανίαν aliquot exemplis nobis Erythræus, optimus characterum in viris literatis observator, depinxit. In eorum genere qui esse primi omnium rerum volunt, nec sunt, BELMONTES CAGNOLUS fuit, de quo ille *Pinacoth. I. n. 8.* ridiculam plane historiam recenset. *Homo gloriarum plenissimus sibi persuadebat, in toto orbe terrarum celebratum suum nomen esse; ac si literatus quispiam ipsi advenienti continuo non assurrexisset, elatus iracundia, hisce hominem verbis accipiebat: Itane? Abbas Cagnolus eversæ Aquilejæ & tantorum carminum autor, tuam potuit notitiam effugere? non fit verosimile. Et quo tempore Cardinalis a Balneo aulæ ludus erat, cum die quodam in Humoristarum cœtum se intulisset, & amatoria quædam carmina ab alio, ut ipse dicebat, confecta, qui in ejus disciplina educatus esset, senex candidissimus recitasset, omnium in se risus excitavit. Quamobrem ille inflammatus ira: quid ridetis, inquit, insani? ego sum ille Abbas Cagnolus, omnium, qui sunt ex hoc numero, multo antiquissimus, quique ex dirutæ Aquilejæ poëmate tantam mihi gloriam famamque collegi, ut nullus in terra vivat, cujus nomen sit apud omnes illustrius & clarius. Quibus auditis omnes ita voces, ita palmarum intentus, sibilos profuderunt, ut ad eos compescendos nihil Augustini Mascardi, qui tum Academiam Princeps regebat, jussus atque autoritas plane valeret.* Ridicula plane & misera fuit JACOBI CLAVERI δοξομανία, quam idem Erythræus Pinacoth. I. n. 3. describit: *Suo tempore sacris initiatus, mittebatur quotannis feriis esurialibus in aliquem pagum, divinarum rerum interpres; atque etiam excipiendarum confessionum provinciam accepit; quæ res illi conjungendæ cum multis amicitiæ causa fuit, utque cupiditatem laudis & gloriæ, qua æstuabat, expleret. Nam tribunal, unde confessiones excipiebat, ostiolo templi propinquum habebat, qua discipulis a scholis redeuntibus transeundum necessario erat; ibi tanquam in statione manebat, & quemcunque adolescentem ingenio præstare audivisset, humanissimis verbis excipiebat, laudibus efferebat, suam illi operam pollicebatur, ac postea in cellulam deductum juglande, melle condita, reficiebat: quibus blanditiis eo hominem adducebat, ut promitteret, se ejus laudes, quas ipse sigillatim enarrabat, vel prosa oratione vel carmine, celebraturum, ac per hanc rationem a multis, qui postea in literis clari & magni extiterunt, non inelegantes versus suam in laudem expressit: nec minus audacter poëtarum hujus ac superioris ævi principes est aggressus, videlicet Annibalem Carum, Torquatum Tassum, Benedictum Varchium, Julium Cæsarem Stellam, Porphyrium Felicianum; quorum scripta in ipsum carmina leguntur, hæc ille postea in duo volumina collecta edidit, quorum alterum Latina, alterum Hetrusca*

trusca poëmatia continet; & utrisque præfixa est ejus vita, oppido ridicula. At voluit homo cupidus laudis vivens gloriola sua frui: quibus rebus perfecerat, ut tota urbe celebratum suum nomen esset. Induxit etiam, nescio quem, Religiosæ ejusdem familiæ rerum gestarum scriptorem, ut suæ ipsam historiæ summis laudibus ornatum insereret. Longe subtilior illorum δοξομανία est, qui gloriam de spreta gloria aucupari solent, de quo Antonin. Imperat. τῶν εἰς ἑαυτὸν. lib. 12. §. 27. ὁ γὰρ ὑπὸ ἀτυφίᾳ τῦφος τυφόμενος πάντων χαλεπώτατος, *fastus de fastus contemptu inflatus omnium est maxime intolerabilis;* ubi præclaras Gatakeri notas vide. Omnis ab ostentatione & laudis cupidine affectatio abesse debet, quæ in erudito omnia corrumpit. In verbis, factis, scriptis, conversatione & ubique se exercere solet: quam ut effugiat, omni prudentia providendum est. Vir eruditus erat Alexander Burgius, sed unum illi objiciebatur vitium, referente Erythræo *Pinac. I. n. 67.* quod nimis eruditi famam affectaret: nam obvios in via amicos sententia aliqua, aut verbis, ex Ciceronis epistolis desumptis, salvere jubebat: unde apud eos, qui eum non nossent, pædagogi speciem non poterat effugere. De hoc affectationis vitio, quod Gallis *pedanterie* dicitur, multa erudite Autor artis cogitandi in Disc. primo: Recenset nonnullos hujus vitii in eruditis characterismos Bailletus in libro *de Judiciis doctorum, tom. 1. part. 1. §. 2.* De variis in paranda fama artibus & præstigiis extat elegans Johann. Cornirii Oratio, Poëmatibus ejus annexa, quæ hoc nostrum axioma mirifice illustrabit.

V. Axioma est: DEFECTUS TUOS ABSCONDE. 26
Ut ostentare in tempore virtutes, ita defectus suos occultare, viri prudentis est. Ut ille Politicus omnium optimus est, qui imprudentiæ suæ errores tegere novit; ita ille vir eruditus præ ceteris habebitur, qui defectus suos callidius celare novit.
Tres defectuum latebras, ut vocat, Verulamius constituit: quarum prima illi est 27
Cautio, quando iis rebus abstinemus, quibus pares non sumus, cum audaces se omnibus rebus ingerant, ac prudentiorum risui se exponant. Secunda est *Prætextus*, cum defectibus nostris benigna aliqua interpretatione viam sternimus, quasi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus. Tertia *Confidentia*, cum illa contemnimus, quæ ipsi assequi non possumus: ut mercatores, qui suas merces, licet ignobiliores, extollunt, aliarum pretium imminuunt. Singula hæc, ab illo prudentissime observata, etiam in re literaria atque conversatione erudita usum insignem habent, quæ satis per se sine ulteriori elucidatione intelligi possunt. * Idem in *arcana sua studio-* 28
rum methodo cap. 14. diligentissime inculcavit Alexander Fichetus, qui inter alia studiorum mysteria etiam hoc proponit: *Defectus majori studio tacendi sunt. Etsi enim vices præ modestia summittendi sunt, prodenda tamen non sunt apud alios, quæ videntur nocitura; notitiam enim defectuum illico fama malum velocissimum centum spargit linguis; ac ut sunt comparati a natura mortales, ut aliorum sic malis & inopia gaudeant, ut curiositate gestiunt cognoscendi, magna famam credulitate excipiunt, magnaque despicientia notatos prosequuntur & contemptu. Neque ergo memoriæ defectus, nec difficultas componendi nec studendi molestia, nec capitis aut oculorum imbecillitas, nec ingenii tenuitas in medium est proferenda.*

Qui

Qui non habet facultatem Orationis extemporaneæ, quam in Oratore exigit Quintilianus, ille conversatione crebra debet abstinere, aut domo paratus efferre in medium materias, quod etiam illi præstant, qui pedanea in cœtibus valent eloquentia; satius tamen est, ut pulpito & rostris contenti sint, ne decrescant, seque ipsis minores esse videantur. Ceterum nunquam in publicum prodeat disputaturus, peroraturus, aut aliud quidpiam praestiturus, nisi paratus eximie, & ad concitandam admirationem instructissimus. Vel unica minus ornata minusque compta disputatio hominem capite minuit & fama: omnium autem maxime elaborata sit oportet, quæ prima est, quia ab ea successus & opinio pendet. Consequitur ergo ex his, quoniam opinionem bonam imminuit defectuum imprudens revelatio, illam conversationi impedimento esse, ac proin sedulo viro docto evitandam.

29 VI. Axioma est: ARCANA STUDIORUM TUORUM TIBI SERVA. Etiam hoc ad prudentiam in conversatione literatorum necessarium maxime est. Majori admirationi sunt, quorum modi & causæ ignorantur. In omnibus negotiis, commerciis, artibus, aliqua arcana sunt & recondita, quæ sibi servant, qui ista tractant: propalatis enim illis evilescit illorum pretium, & simul vel lucrum, vel honos, vel quodcunque illis commodum decedit. Quare si tibi singulares in aliqua scientia profectus sint, & occulta quadam arte parati, quam alii ignorent, eveniet, ut ea manifestata levem rem æstiment, qui antea mirati sunt, cum se eadem id efficere ratione posse credant. Huc pertinet illud Alexandri Ficheti præceptum in arcan. method. cap. 10. *Magna arte fama sustinenda, servandumque arcanum silentiariorum ope Geniorum: Nam etsi specimen eruditionis semper sit dandum in publico, remota ambitione præstitaque humanitate, illud tamen, quo præstas aliis, aperiendum non est, ne coronam tibi tuam præripiant, tuisque graculorum more plumis se convestiant: sit tamen aliquid, quo emineas; si aliquid, quod suggeras & proferas inauditum, parce & modeste, ne prodigas tua, tuisque te spolies: sat est, si agnoscant ex ungue Leonem. De Hebraicis, Arabicis, de Jurisprudentia, Medicina, Historia, & aliis arcanis, salis modo inspersis, quanta lateant, suspicentur. Tu vero & laudibus & argutis interrogationibus, & blanditiis erue arcana eorum, si potes: sapientiæ genus est hoc genus doli boni. Huc etiam pertinet arcanum illud maximum, ne cuiquam adversaria, notas & dictata tua pervolvenda permittas: ne cuiquam dixeris, quo studeas modo, qua dicas aut conscribas arte, quos habeas arcanos libros. Nam ea, quæ latent, suspicione semper & curiositate insita mortalibus majoris sunt. Vidi ego virum doctum, habitum contemptui, quia fenestris apertis scribebat, habendum alioquin in pretio & admiratione maxima, si studendi modum arcani majestate obvelasset.* Hæc Fichetus, & me quidem judice recte, præcipit: nam quod de scriptis celandis ait, verissimum est, ac novi ego hac ratione viris doctis multos laborum suorum periisse fructus, cum alii eorum sylvas pro lubitu cæderent, atque ex parata materia, quæ vellent, ædificarent. Quam enim facile est, in varias rem figuras convertere? ut eorum videatur, quod aliis manifesta fraude subductum est. In scientiis ipsis aut earum methodo arcana dissimulata majorem laudem concilians.

Quæ

Quæ non Mnemonices beneficio prodigiosa præstita sunt tam apud veteres, quam apud recentiores? quæ admirationi omnibus fuere, antequam illa ars propalata: nunc vero post manifestata ejus artis arcana, æstimatio quoque ejus rei periit.

VII. Axioma est: CAVE CONTEMNI. Generalissimum hoc 30
est præceptum, quod priora continet, & si quæ alia sunt, quæ superioribus non comprehenduntur. Qui enim opinionem de se excitaturus est, is omnia illa fugere debet, quæ in contemptum adducere possunt. Contemptibiles autem nos reddunt omnia illa vitia, quæ in oculos incurrunt; sive illa ab anima, sive a corpore, sive a fortuna, aut ipsa conversatione oriantur. Qui intellectu peccant & ideo contemni solent, sunt homines simplices & stulti: reperiuntur enim etiam in eruditis, qui non in ipsa rerum luce & actione versantur, cetera non indocti multi homines imprudentes & simplices, qualis ille fuit Marcellus Marchesius, apud Erythræum *Pinac. I. n. 69.* Cui nauta quidam de campanis e templo Franciscanorum furto sublatis imposuerat. Ubi tamen id notandum, homines simplices usui interdum sagacioribus esse in rebus curandis, quibus ipsi operam commodare nolunt. Contemptum etiam provocant illi, qui omnia admirantur, in sermone affectatores imprudentes, rerum suarum imperiti, homines in nugis occupati, voluptuarii, ridicule ambitiosi, rustice verecundi, audaces & temerarii, homines gloriosi, assentatores, superciliose graves, in diem viventes, & his similes, de quibus videatur ulterius Vinc. Placcius *Excerpto II. Rhetor. Tit. 2. §. 6.* Plura hominum eruditorum ob stultitiam contemptorum, exempla vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 65.* in Fortunato Scaccho, & eadem *Pinacoth. n. 45.* in Antonia Maraffa & *ibid. n. 4.* in Francisco Balduccio. Ubi jam ergo hæc præcepta sedulo observaverimus, facile per conversationem nobis amicos parabimus: qui multis quoque aliis modis parari possunt, quos in libro supra laudato notavit Placcius. Ita *Tit. 2. §. 20. num. 2.* describuntur personæ jucundæ & delectabiles, *ibid. §. 16. num. 2.* Personæ venerabiles. *Ibid. §. 14.* de benevolentia paranda canones proponuntur, qui optime ad præsens applicari negotium possunt.

Ad alterum caput procedimus, quo impedimenta opinionis de nobis excitan- 31
dæ removemus, * cujus summa hæc est: NE SIS, VEL VERBIS 32
VEL FACTIS, MOLESTUS. Molestiæ vero cum multæ possint esse causæ, quas enucleare satis proposuit Vinc. Placcius *Excerpt. I. Rhetor. Tit. 14.*
nos illa præcipue nostro scopo applicabimus. * I. Canon sit: UT HOMO 33
EST, ITA MOREM GERAS. Explorandi sunt omnium animi, cum quibus conversari cupimus, ne illis dissimilitudine morum molesti simus, sed nostros ad eorum genium temperemus. Quemadmodum in sonis non concinunt chordæ, nisi certis proportionibus sint temperatæ; ita & in animis fieri solet. Nihil dici, nihil fieri debet, ex quo offendatur, quisquis ille sit, cum quo conversationem quærimus. Id vero artis est, ut modesta quadam & circumspecta colloquendi ratione animum tuis moribus adversum paulatim inclines. Recte præcepit Veranius; animum occasionibus & oportunitatibus obsequi debere. Ingenium ver-

 satile,

34 satile, ut politico ita & erudito, esse debet. * Si cum ambitioso & superbo homine tibi res est, acerbis reprehensionibus in furorem conjicies, sed meliore sermonis circumductione paulatim ejus animum compones. Memorabile est illud Socratis exemplum, qui Glauconem juvenem tumidum, ad civitatis regimen aspirantem, multis argumentis & tricis & interrogationibus eo tandem redegit, ut suam in illa re imperitiam agnosceret: describitur a Xenophonte *lib. 3. Memorab. pag. 133.* & a Schradero *Comm. in Arist. Rhet. lib. 1. cap. 4.* ut insigne artificii Oratorii specimen proponitur. Cum Politico & quidem in rebus civilium negotiorum conversaberis; alia sumenda persona est. Hic ἀλωπεκίζειν πρὸς ἀλώπεκας interdum opus est: ceremoniis & ritibus indulgendum, de quibus alii solliciti non sunt. Elegantia enim moris civilis & aulici, de qua Böclerus singularem dissertationem scripsit, hic omne fert punctum. Quomodo cum invidis agendum, id eleganti libello nos docet Benedictus Menzinus Florentinus libro de literatorum hominum invidia. Præclarum extat Budæi exemplum in ejus vita, a Ludovico Regio scripta, quomodo is cum adversario suo Leonardo Portio aliisque rem suam instituerit. Ferocium hominum mores utcunque ferendi, ac illi sibi ipsis relinquendi sunt. Erit, cum sui illos mores ulciscentur. Habent & populi suos mores, ad quos peregrinus se componere debet, si illorum velit gratiam aucupari. Ita Italorum & Gallorum eruditorum mores proponit Gregor. Leti in *Italia regnant. part. 3. lib. 3. p. 228. & seqq.* quorum discrepantiam observare eruditus conversator debet. Galli non adeo omnia ad animum admittunt, & faciles in amicitiis sunt, ducente illos civilitate quadam & libertate naturali, sine ceremoniarum affectatione. Itali vero ad amicitiam tardiores, arctiorem ineunt amicitiam. Galli ex levi occasione eam solvunt, facile resumpturi. Itali tardius ab illa discedunt, ita ut vel nunquam, vel sero & raro, ad eam redeant. Infinita propemodum sunt, quæ notari ad hoc axioma possint: ac inprimis vir eruditus sibi hoc commendatum habeat, ut commendavit sane quam maxime Verulamius libro supra citato. *Interest inprimis,* inquit, *honoris literarum, ut homines isti pragmatici sciant, eruditionem haudquaquam aviculæ, qualis est alauda, similem esse, quæ in sublime ferri & cantillando se oblectare soleat, at nihil aliud: quin imo ex accipitris potius genere esse, ut qui in alto volare, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit.*

35 II. Præceptum est: OBSEQVIOSUS ESTO. Obsequium semper amicos parit. Pulchre describit hominem obsequiosum Terentius *Andria Act. 1. Sc. 1. v. 35.* Ho-
36 mo commodus ille alias dicitur. * Respuit conversatio omnes, qui sunt contentioso & disputaci ingenio, & qui censuram sibi in alios sumunt. Pulchre Quintilianus lib. II. cap. 1. *Habet mens nostra sublime quiddam & erectum & impatiens superioris ideoque abjectos aut submittentes se libenter allevamus, quia hoc facere tanquam majores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despicere creditur, nec tam se majorem, quam minores cæteros facere.* Quam sit in rebus civilibus necessarium obsequium minorum erga majores, & quidnam illa arte obsequii effici possit, pulchre docet Böclerus *differt. polit. 3.* Institutionibus politicis addita, & *commentar. ad lib. I. Annal. Taciti ad cap. 2. annotat. 11.*

Fichetus

Fichetus inter arcana ſua etiam hoc proponit cap. 10. *Adſit comitas & ingenuitas, blanda conciliatrix animorum, quæ tamen vulneri non pateat, neque latus nudet aliorum ſimulationi & calliditati, horum peſti temporum venenoque converſationis. Sit ſilentium ſermone potius, niſi de ignorantiæ ſuſpicione periclitemur. Sit in audiendo patiens animus, auris benevola, laus liberaliſſima; nec vultu aut nutu lædatur amicitia, quæ etiam pietate condiri debet. Moroſa non ſit, neque contentioſa converſatio, ſed blanda veritati aſſentiens: moleſtiſſimi ſunt enim odioſiſſimique mortalium, qui contradicunt ſemper, ut Ariſtoteles eſt effatus.* * Hanc in 37
Petavio diſputacitatem damnat Patinus epiſt. 2. quem moleſtum, maledicum & mordacem hominem vocat, qui nunquam ſcripſerit, niſi alium refutaturus. Campanellæ cum Theologo diſputatio acrior omne malum accerſivit, ut prolixe recenſet Erythræus *Pinacoth. I. n. 21.* Abſit a literatis omnis ferocia, quæ Muſas earumque cultores non decet. Singulare hujus ferociæ exemplum in Thoma Dempſtero fuit, cujus mores graphice Erythræus *Pinacoth. I. num. 9.* deſcribit. Sunt etiam in eruditorum genere, qui metui malint, quam amari. Adverſus hos feroces, opinioſos, moroſos, diſputatores, qui contendet, ex inſanis plerumque inſaniores reddet. Sed ſunt tamen & in illis, qui cedendo aſperiores fiunt; ubi animos & lacertos illis objeceris, miteſcunt.

III. Præceptum eſt: AFFABILIS ESTO. Nihil magis animos allicit, 38
quam ſi quis ſe omnibus placidum exhibuerit. Qui in Græcis epigrammatis Θηροζυγοκαμψιμέτωπος appellatur, h. e. *feræ & flexijugæ frontis*, ut Themiſtius Orat. 9. Procopium deſcribit, *ἀεὶ συγκεκυφὼς, ἀεὶ συνεφὴς ἐφελκόμενος τὰς ὀφρῦς, demiſſo ſemper in terram vultu, ſemper tetricus, & contractum ſupercilium habens,* is ut ab omni converſatione, ita ab erudita, removendus. * Sunt tamen interdum homines, præſertim 39
profundis ſpeculationibus immerſi, Theologi ſeveriores, Pædagogi; moroſiores & ſupercilioſi. Quidam etſi per ſe triſtioris ingenii, adſcititiam tamen humanitatem in converſatione habent. Quidam triſtiores videntur, quam re vera ſunt, quod de Vincentio Gramigna notat Erythræus Pinacoth. I. n. 44. *Triſtitia atque ſeveritas, quam præ ſe ferebat in vultu, dabat iis, qui non eſſent experti, occaſionem ſuſpicandi, eum eſſe amicum minus ſuavem & commodum; ſed expertis nihil eo videbatur humanius & jucundius: atque amicitias, quas ſemel cum aliquo ſuſceperat, quippe quas non lucrum, non ambitio, non vitiorum ſocietas conciliaverat, ſed virtutis amor ſtudiumque conjunxerat, usque ad extremum ſpiritum integras illibatasque conſervavit.* * Singulare moroſitatis, imo 40
ſtultitiæ, exemplum Cardanus dedit; de quo Hilarius Pyrckhamerius *in libro de ratione peregrinandi* refert, cum illum ſalutandi gratia adiret, interrogatum ab illo fuiſſe, num pecuniam afferret; cum ille ſe præter neceſſarios ad iter nummos quicquam attuliſſe negaret, reſpondit Cardanus; ſe non curare tranſalpinos, niſi nummos adferrent. Ex eo tempore, inquit ille, non Cardanum amplius, ſed *Κερδαῖνον*, vocabam. Sed condonandum hujus hominis ingenio quicquam fuit, qui, utut doctiſſimus, multa tamen alia ſtultitiæ ſuæ ſpecimina dedit. * Summa contra fuit Pi- 41
nelli humanitas, qua ille viros doctos excepit: ita enim vitæ ejus ſcriptor Gualdus de illo: *Moris ipſius fuit, omnes, qui eum venerant ſalutatum, ad infimos usque ſcalarum*

gradus comitari, domesticos utlibet atque familiares. Irascebatur quippe ineptis quibusdam, qui nescio cujus existimationis magis, quam amicorum rationem habentes, sanctissimum amicitiæ nomen inani verborum gesticulationumque observatione polluunt. Addi huic debet Jani Gruteri exemplum, cujus singularis humanitas atque hospitalitas a Balthasare Venatore, in Panegyrico illi scripto, omnibus in exemplum proponitur. De Budæi facilitate, qui ne injurias quidem ad animum admisit, videndus est Ludovicus Regius in ejus vita.

42 IV. Præceptum est: GARRULUS NE ESTO. Quam gravis in conversatione garrulitas sit, Horatius *Satyra lib. 1. secunda* festissime depinxit. Molestissima est viro docto temporis jactura, quod cum sine fructu

43 sibi per garruli alicujus ineptias perire videt, indigne illud feret. * Adscribam hic hominis garrulitate, quamvis non indocta, molesti imaginem ex *Pinacotheca Erythræi prima, num. 158.* Erat is Angelus Angelotus ita loquax, ut, quibuscum una esset, nullam sermonis partem relinqueret. *Imitabatur*, inquit Erythræus, *homo Camers veteres Græculos; nam quocunque in loco, quoscunque inter homines, sive cum uno sive cum pluribus versaretur, sciscitabatur ab eis, qua de re vellent audire; neque fas erat illis recusare, quin rem aliquam in percunctando ponerent, de qua argutissime disputaret: & ubi quempiam in via convenerat, quem inter & ipsum vel levis saltem aliqua notitia intercederet, se illi invito atque aliud agenti comitem addebat, ac vim prope imponebat, ut aliquid ab ipso percontaretur, de quo maxime vellet audire; neque antea divelli ejus a latere poterat, quam inchoatam disputationem perorasset conclusissetque: atque olim me admodum adolescentem, quem semel cum amico colloquentem suo videret, atque eadem opera, ut mos est urbanorum, salutaverat, cum feriis Bacchanalibus solum euntem aspexisset, est audacter aggressus, atque, o te, inquit, volebam, ut vales? quid agis? quo is? Ego, neque quid agam, respondi, nec, quo me conferam, scio: nam cum pigeret otiosum domi manere, ejeci me foras, ut saltem oculos hominibus personatis, tota debacchantibus urbe, delectarem, ac molestas ab animo cogitationes ejicerem; neque decretum aliquem locum habeo, quo me præsertim ire expediat. O te felicem, inquit ille, auspicato domo foras pedem extulisti; non poteras, si totam urbem perreptasses, oportuniorem hominem invenire, suavibus alloquiis, atque eruditis disputationibus, omnem tuo ab animo molestiam abstergeret. Sed quoniam advenienti mihi ad sinistram fors eum obtulerat, id quod ego non animadverteram, advolavit illico ad dexteram, atque, demus primum, ait, operam, ne merito in sermones hominum vituperationemque veniamus; nam quos de nobis sermones dabimus, quos populo risus præbebimus, si me, te tanto ætate majorem, &, quod refert, tanto literis doctrinaque superiorem, tecum in via ad lævam incedentem adspexerit? age vero, mihi quæstiunculam, de qua tuo arbitratu loquar, impone; sed illud quære, quod sit amœnum, lepidum, jucundum, Bacchoque dignum, cui sunt hodie Dionysia. Ego, qui in eas me tricas devenisse conspicerem, unde quemadmodum expedirer, non inveniebam, demitto auriculas, & quo aliquid responderem, Dic, ajo, de amore, ex Platone præsertim, quem tibi præ ceteris Philosophis audio esse in amore atque deliciis. O sapiens, inquit ille, postulatum, & ætatula ista, quam obtines, dignum: nam fit verosimile, tibi, ut ceteris adolescentibus, amorem in corde versari, tuumque*

que animum apud aliquam lepidam, venustam, tuique similem adolescentulam, cupidinis clavo defixum hærere; agedum, Amor sit nostri sermonis materia, sed ille purus, defæcatus, nobilis, mellisque fœcundissimus, ad quam faciem cupio esse eum, quo ardes, non ille impurus, inhonestus, quique amarum ad satietatem usque aggerit. Ac cæpit primum definitionibus explicare, quid esset amor; tum causas enumeravit, unde amor ortum haberet, quos vel conferebat in astrum, cujus imperio, ut Plato voluit, duo subjicerentur, vel ad statum cœli siderumque revocabat, in quo illi nati essent, vel similitudini geniorum assignabat, vel ad eandem temperationem corporum aut morum convenientiam, aut ad formarum simile in utrisque exemplar referebat, deinde alia non parum multa subjiciebat, plena illa quidem doctrina, & quadam prope admirabili varietate rerum ac copia, sed quæ mihi, tum in variis nugis occupato, odium & fastidium crearent. Neque is tantum garrulitate molestus, sed in ædes per beneficium admissus, ut ipsi gratuita esset habitatio, non nisi per lites aut per vim ejici potuit: quam ille historiam prolixe ibidem describit.

V. Præceptum est: CURIOSIOR, QVAM DECET, NE ESTO. 44
Oderunt nimis curiosos viri prudentes, obest quoque conversationi, & fructu, quem ex illa percipere poteramus, nos defraudat. Quo enim curiosius quis omnia inquirit, eo magis animi sensa celat alter, qui sibi insidias strui videt. Occultis hoc rationibus, non apertis, agendum est. Describit hoc hominum genus Phædrus lib. 2. fab. 5.

Est Ardelionum quædam Romæ natio,
Trepide concursans, occupata in otio,
Gratis anhelans, multa agendo nil agens,
Sibi molesta & aliis odiosissima.

VI. Præceptum: IN JUDICANDO PRÆCEPS NE ESTO. 45
Quam multi in hunc scopulum impingunt! Censura nihil odiosius est, qua maxime, etiam cum non putamus, offendimus. Si quæ sunt inter viros doctos lites, rectius faciet, qui in neutram partem inclinet, aut omnibus denique rerum momentis bene perpensis, judicium aliquod modeste & dubitanter interponat. Accidit sæpe, ut liberum ac temerarium de re aliqua vel homine judicium injuriam suam alius interpretetur. Etiam a laudatione quorundam nobis temperabimus; & a reprehensione, nisi accurate nobis de ejus judicio constet, cujus conversationem quærimus. Atque hæc de altero capite dicta sunto. Verum rerum magister usus plura nobis suppeditabit.

Procedimus nunc ad Conversandi modum, qua ratione scilicet conversatio instituenda. Conversamur vero cum præsentibus per colloquia, cum absentibus per 46
epistolas. * Nihil vero ad informationem commodius est, quam frequens cum vi- 47
ris doctis conversatio, quæ est disciplina omnium optima, & in sensus magis incurrit, quam tædiosa illa per lectiones & meditationes via. Consilium illud præclarum

rum Ficheti est in arcana studiorum methodo cap. 3. *Compendium scientiæ unicum est Vir aliquis eruditus ad unguem, quem subinde consulas ut magistrum, qui viam velit compendiosam, quam sero invenit, ut ait Seneca, tibi demonstrare, pretiosos indicare libros, fontes aperire: sed rarus est, qui hoc velit, quia plena fastidii opera est; aut qui possit, magnis enim impensis fit. Certe si quem offenderemus hujusmodi meliore metallo formatum mystam, qui fores templi clausas aperire velit, ne paucis mensium flexibus multorum annorum spatia conficeremus. Hoc de maximis arcanis est unum. Hunc tu hominem de meridie vel accensa face quære & pervestiga; hunc eme vel aureo mundo, si potes.* Verissime hæc Fichetus; nam, ut demonstrat Campanella *Metaphys. part. 3. lib. 17. cap. 1.* homines eam consequuntur vitam, quam per educationem habent; & ostendit Tschirnhausius in *Medicina mentis part. 2. pag. 79. & seqq.* per conversationem in omni vitæ genere plura disci, quam per lectionem librorum. Lectio tamen librorum non inutilis, si non habemus, cum quo conversemur. Ideoque vel sola illa cum Bibliopolis & Bibliothecariis
48 conversatio insignem nobis usum præstabit. * Narrat Erythræus *Pinacoth. II. n. 18.* quam Augustino Barbosæ conversatio cum Bibliopolis utilis fuerit ad vastos libros scribendos, cum nullos ipse haberet. Clenardus quoque præclarum in Informatione Grammatica per conversationem specimen dedit, de quo *libro secundo* plura. Ac proposuit Montaigne olim consilium, quomodo civitas aliqua eruditorum institui possit, ubi solo usu & conversatione lingua Latina addisceretur.

49 Colloquia & συζητήσεις literatorum ad scientiam multum conferunt. Ac possunt illæ per interrogationes bene ordinatas ita institui, ut arcana interdum explorentur. Verulamius hic prudens temperamentum & mediocritatem quandam præscribit, in libertate sermonis & in taciturnitate. Frequentius libertatem usurpabimus, at, cum res postulat, silentium: libertas siquidem in sermone etiam alios invitat & provocat, ut pari libertate erga nos utantur; ut taciturnitas fidem conciliat efficitque, ut velint homines secreta sua apud nos tanquam in sinu deponere.
50 * Nonnunquam præter libertatem opportuna quædam importunitas aliqua extorquet, si nimirum vel contentione nostra, vel simulatione & fictione, perturbationem in alterius animo moveamus. *Ipsa testatur experientia,* inquit Verulamius, *paucos admodum reperiri, qui erga arcana sua tam fidi sint, quin interdum ex iracundia, interdum ex jactantia, interdum ex intima erga amicum benevolentia, interdum ex animi imbecillitate, qui se mole cogitationum onerari amplius non sustineat, interdum denique ex alio quopiam affectu intimas animi cogitationes revelent & communicent. Ac ante omnia sinus animi excutit, si simulatio simulationem impulerit, juxta adagium illud Hispanorum: Dic*
51 *mendacium & erues veritatem.* * Ille toties nobis laudatus Vincentius Pinellus singularem habuit modum indagandi hominum inclinationes ex variatione narrationis. *Si quid novi accidisset,* refert Gualdus, *rei seriem amabat ab omnibus, quotquot eum invisebant, cognoscere, quasi tum primum inaudivisset. Afficiebatur enim varietate illa narrationis, quam ipse callidus verborum æstimator in sermonis autore, cui amoris odiive causa adessent, deprehendebat. Neque hoc sine fructu. Eruebat namque latitantem sæpe-*

sæpenumero veritatem, eventusque causas acu, solerti scil. ratione, tangebat. Eodem consilio rumorum, si qui percrebuissent, autores investigare consueverat, quod hac ratione disquirere se posse confideret, verine an falsi quidquam continerent. * Idem Pinellus, ne fructus, 52
quos ex amicorum congressu perceperat, ulla abriperet oblivio, cum illi abiissent, secedebat in cubiculum interius, ubi, quæ præclara in colloquendo animadverterat, in commentarium manu sua referebat. Imo & cum amici adessent, nunquam non illi ad manus fuit calamaria theca, ut summa rerum, quæ placuissent, capita, ne exciderent, annotaret. * Idem de Paulo Sarpio refert Fulgentius, qui vitam 53
ejus scripsit p. 86. edit. Gallicæ. *Quand il se trouvoit avec un homme eminent en quelque science ou art particulier, il l'interrogeoit de tous les points d'icelles avec tant de douceur, qu'il apprenoit tout ce qu'il en sçavoit, sans pourtant, que ce rare personnage se trouvast importuné de ses demandes, ny qu'il se pleignist de son trop de curiosité.* Quantum ex illa cum literatis conversatione utilitatis redundet, exaggerat *epistola ad Nicol. Heinsium 43. lib. 1.* Maresius. * Illic de peregrinatorum ex his colloquiis com- 54
modo pluribus agit, atque Heinsio eo nomine gratulatur. *Morem,* ita scribit, *illum vestrum valde comprobo, qui Belgis omnibus & Germanis communis est, per cultiores Europæ regiones peregrinandi, priusquam certo in loco pedem figatis, officioque aliquo, vel grata matrimonii compede vos illigetis. Nam præter externarum linguarum notitiam, & prudentiam, quæ ex illo per varias provincias discursu acquiruntur, aliud etiam commodum vos Φιλομαθεῖς consequimini: doctos nimirum viros, qui ubicunque degunt, salutando, cum illis amicitiam contrahendo, eorumque consuetudine & colloquio fruendo, ex quo nonnunquam plus utilitatis hauritur, quam ex librorum lectione. Qua in re tu tibi non defuisti: sed quicquid est apud nos hominum eruditorum, dum in Italiam is redisque, videre, alloqui, quin & eorum benevolentiam conciliare, cura tibi fuit non postrema. Cui commodo aliud addendum est, vobis quodam modo peculiare, scilicet Bibliothecarum excussio, librorumque rariorum, præsertim vero manuscriptorum sedula conquisitio: fatendum est enim, vos & Germanos indefesso præ ceteris labore in literarum studiis versari, & in emendandis restituendisque ope veterum codicum bonis autoribus diligentem operam insumere; quo nomine omnium ubique studiosorum gratiam demeremini.* Quanti ex colloquio in peregrinatione fructus capiantur, docuit Monconisius, in cujus Itinerario multa habentur in re naturali, mathematica & aliis, elegantissima observata. In rerum sane naturalium cognitione multum illa conversatio lucis accendet, cum ex plurium colloquiis, per artem, quam vocant combinatoriam, elicere multa possimus: Athenis olim & Romæ hujusmodi συζητήσεις frequentabantur, ut ex Gellio & Plutarcho constat. Refert Petrus Crinitus Politianum, Savanorolam, Picum Mirandulam & alios celebres viros, qui Florentiæ tum degebant, hujusmodi συζητήσεις frequentasse. * Scipio quoque Claramontius in libro *de conjectandis latentibus animi affecti-* 55
bus libr. 9. c. 8. §. 5. de vi interrogationum in secretis extundendis agit, qua arte quoque judices utuntur. Ita Chremes apud Terentium repetita interrogatione Menedemum inclinavit ad causam ærumnæ suæ aperiendam. Sunt aliqui interrogandi arte adeo excellentes, ut reos interrogationibus ad confitendum adigant, quod

quod Tranquillus Ambroſius *de proceſſu informativo libr. 1. cap. 2. n. 5.* teſtatur. Illa vetus per interogationes diſputandi ratio fuit, quibus ita teneri & conſtringi potuit adverſarius, ut nullo ψευδοθύρα elabi potuerit. Ac tradit Ariſtoteles VIII. Topicorum Dialecticam nos docere πῶς δεῖ ἐρωτᾷν. Laudabat hanc in Laurentio ſuo interrogandi ſolertiam Athenæus lib. 1. οὐκ ἀβασανίστως οὐκ ἐκ τοῦ παρατυχόντος τὰς ζητήσεις ποιούμενος, ἀλλ' ὡς ἔνι μάλιστα μετὰ κριτικῆς τινος καὶ Σωκρατικῆς ἐπιστήμης, ὡς πάντας θαυμάζειν τῶν ζητήσεων τὴν τήρησιν. *Neque viles neque abjectas ſane quæſtiones objiciens, aut quæcunque accidiſſent, ſed quemadmodum maxime convenit cum critica quadam & Socratica ſcientia, ita, ut omnes quæſtionum illarum ſeriem*
56 *admirarentur.* * Critica Socratica hic ab Athenæo appellatur, quæ in argutis interrogationibus conſiſtebat. Quare & Demetrius Phalereus genus orationis vocat εἶδος Σωκρατικὸν, quod eſſet per interrogationes conceptum. Hujus Critices ſpecimen in Glaucone Socrates dedit, de quo ſupra §. 34. diximus. De hac Critice multa ſe in libro de Critica dicturum promiſit Caſaub. *Animad. in Athenæum lib. 1. cap. 2. p. 5.* qui tamen lucem non vidit. Quicquid ergo ex his colloquiis nobis notatum fuerit, id ad uſus noſtros ſeponendum, quod magnorum auſuum eſſe rudimentum poteſt. Nata illinc ſunt Scaligeriana, Perroniana, Thuanæa, Colomeſii illa opuſcula literaria, Ultrajecti apud Petr. Elzevirium An. 1669. edita; quibus adjicitur libellus Gallico ſermone, cui titulus: *Recueil de particularités*, in quibus multa de eruditis familiariter a Voſſio aliiſque ſuppeditata, laudato ſemper autore, vir ille effutivit, quæ inſignis ſane temeritas fuit. Multa tamen in his ſunt mendacia, quale illud de Caſparo Barthio horrendum, qui concubinam ſuam Rheno ſuffocaverit, quod ejus cum Scriverio amores deprehenderit, & plurima alia.

57 Cum abſentibus converſamur per epiſtolas. Illa homines converſatio ſola ingenii ſimilitudine conjungit, cum ſe nunquam viderint, quo affectus ſæpe plus, quam præſentium converſatione incendi ſolet. Tegit epiſtola & celat omnes illos defectus, qui forte in moribus aut forma colloquentis apparent; ſolus hic animus loquitur, ſeque nudum exhibet. Fuit Scaligero & Caſaubono, Heroibus literariis, frequentiſſimum literarum commercium, neque tamen unquam ſe viderunt. Narrat Patinus *Epiſt. 136.* Caſaubonum ſæpius iter Batavum meditatum, jamque ducentos aureos huic itineri deſtinaſſe; verum ſemper impedimenta quædam objecta fuiſſe. Scaliger illum ſæpe exſpectavit, atque hæc ad illum ſcribit: *Tui erit arbitrii in media hyeme venire, quam loculento foco expugnabimus, qui nunquam deficiet in cubiculo, quod*
58 *tibi adornabo: quod tamen nullum præter te ornamentum habebit.* * Diligentiſſimus in hoc commercio literarum fuit Pinellus, cujus inſigne ſtudium, quod exemplo omnibus eſſe poſſit, illius autoris verbis qui vitam ejus ſcripſit, apponam: *Inſtruxerat ille præclaram hanc diſcendi cupiditatem ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italiæ Europæque urbibus modo, ſed & in oppidis viciſque ſelegerat, quorum induſtria continenter uteretur, ad quos epiſtolas ſchedulasve oportune miſſitaret. Illud*

ſane

sane in Pinello mirandum, quanam ratione ipsi per imbecillam valetudinem liceret tot rerum meminisse, tot negotiis sufficere. Et vero hanc ille sibi præter cæteras methodum præscripserat, ut perlectis amicorum literis earum capita compendiaria via in codicem referret. Hunc sibi proponebat responsurus sepositis epistolis, in quarum mox tergo adnotabat nomen ejus, qui scripsisset, annum, diem, locum, & negotiorum indiculum. Harum fasciculos singulis hebdomadis in cistulas transferebat. Ad literas cum demum responderat, selectas in manipulos cogi, annorum, mensium, septimanarum, dierum habita ratione digeri, & in unum secludi imperabat. Consueverat insuper tabulas sibi quasdam conficere, in quas referret ea omnia, quæ ipse ab amicis, quæ ipsi ab eo vicissim postularent; descriptisque summis negotiorum petentiumque nominibus, uno intuitu discernebat, quid actum esset, quid agendum restaret: ac confecta nomina inducebat, postquam rescripta cum codice contulisset. * Nostro tempore Antonius Malia- 59
beccus foris multis per totum orbem literatum virorum doctorum amicitiis innotuit; domi ex omni gente virorum doctorum concursus est: de cujus insigni humanitate, admirabili eruditione Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 3. libr. 4. pag. 423.* * In- 60
signis est ex omni illa conversatione, vel per colloquia vel per literas, omni ex parte utilitas, atque adeo hic de fine conversationis eruditæ tractatio suscipi possit. Ille vero duplex est; nam vel scientiam solam, vel famam, venamur. Qui scientia sola contentus est, minori apparatu indiget; qui famam etiam ambit, quædam τεχνήματα in subsidium vocat. Etsi veram virtutem, &, quæ illa fundatur, conversationem fama ultro sequitur. Multis sola cum eruditis conversatio ad famam prodest, quemadmodum Pompejo Garigliano, de quo hæc Erythræus Pinacoth. I. n. 39. *Dicebat sæpe in Academia Humoristarum, more suo, ex tempore, summa Academicorum aliorumque frequentia: inde emanavit ejus nominis fama in totam civitatem. Nemo erat Cardinalis, nemo vir princeps, nemo paulum literarum cupidior, quin eum videre cuperet, alloqui, adire, quin domum suam invitaret.* Adeo amplissimum virtutis præmium ipsa virtus, & sua sapientiam & doctrinam fama semper comitatur.

CAP. XVI.

DE SCRIPTORIBUS AD REM LIBRARIAM ET HISTORIAM LITERARIAM PERTINENTIBUS.

§. 1. *Transitus ad Autorum enarrationem.* 2. *Ejus occasio.* 3. *Vogleri Introductio in notitiam Autorum.* 4. *V. Placcius ejus supplementum promisit.* 5. *H. Conringii Opuscula.* 6. *MStum de eruditionis a C. N. propagatione & de Scriptoribus.* 7. *Bartholini comm. de libris legendis.* 8. *Autor Gallicus Anonymus de cognitione bonorum librorum.* 9. *Censura ejus.* 10. *Periculosa de Autoribus judicia.* 11. 12. *Benjaminis Prioli aliorumque conatus audaciores.* 13. *Photii Bibliotheca μυριόβιβλος.*

14. Varia de ea judicia. 15. Bibliothecæ hujus scribendæ occasio. 16. Ejusdem Photii Nomocanon. 17. Glossarium MStum. 18. Jacobus Gaddius 19. libro de Scriptoribus non-Ecclesiasticis majora viribus audet. 20. Labbei de eo judicium. 21. Antonii Possevini Bibliotheca selecta. 22. & Apparatus sacer. 23. Claudii Verderii Censio Autorum stulta & temeraria. 24. In patrem suum ille maledicus. 25. Scioppii censura adversus illum. 26. Leo Allatius ex illo multa cepit libro de Erroribus magnorum Virorum in dicendo. 27. Recensentur aliqua judiciorum stultorum de Virgilio præcipue & Horatio specimina. 28. Theophili Raynaudi Erotemata de bonis ac malis libris. 29. Bailleti 30. & Patini de eo judicia. 31. Patinus illum male Conringio præfert. 32. Scriptores Ephemeridum literariarum. 33. Autoris consilium. 34. Anglorum; 35. Gallorum Ephemerides. 36. Tanaq. Fabri Censura Ephemeridum Gallicarum. 37. Dionysii Medici Memoria & Galesii continuatio Ephemeridum. 38. Romanæ, Florentinæ, Ephemerides. 39. Nazarii laus. 40. Venetæ Ephemerides. 41. Acta Philosophica Germanorum & Danorum. 42. Acta Eruditorum Lipsiensia laudantur. 43. Menckenii & Carpzovii encomia. 44. Mercurii librarii. 45. Cornelii a Beughem Indices. 46. P. Bælii Excerpta Reip. Literariæ. 47. Mercure sçavant. 48. Bibliotheca Universalis Historica. 49. Ephemerides Parmenses; 50. Hamburgenses. 51. Georgii Richteri Crises Melanchthonianæ commendantur. 52. Elogia Thuanæa, 53. cum notis Antonii Teissieri. 54. Tobiæ Magiri Eponymologium criticum. 55. Bailleti judicia doctorum de præcipuis libris laudantur. 56. Ejus de judicio ferendo cautiones. 57. Excerpta Scaligeriana & Perroniana. 58. Prima Scaligeriana. 59. Quibus autoribus congesta & digesta. 60. Excerpta Perroniana. 61. Judicia & sermones doctorum familiares, invitis autoribus, non temere edendi. 62. Collectio dicteriorum Ciceronis a Quintiliano. 63. 64. Melanchthonianorum dictorum a Camerario & Sibero reprehensa. 65. Trajani Boccalini. 66. Adami Eberti, Relationes e Parnasso. 67. Danielis Bartoli Character hominis literati. 68. Theophili Spizelii libri. 69. Franc. Ridderi historia eruditionis. 70. Vinc. Placcii de Anonymis, 71. Deckeri de scriptis adespotis liber. 72. Conringii liber de Antiquitatibus Academicis laudatur. 73. Historiam Universalem Academicam inter desiderata ponit Autor. 74. Du Boulay Historia Academiæ Parisiensis. 75. Antonii Wood Academiæ Oxoniensis Historia, 76. commendatur ad Philosophiæ & Theologiæ Scholasticæ historiam. 77. Lambecii Commentarii de Bibliotheca Vindobonensi. 78. Gabr. Naudæi Additio ad Historiam Ludovici XI. 79. Typographia Germanis a Naudæo vindicata.

1 Quæ hactenus dissertavimus, quasi vestibula & aditus ad totam hanc tractationem faciunt. Nunc ad AUTORES ipsos perveniemus, quorum recensionem non magno apparatu & pompa instituemus; sed præcipua quædam de iis monebimus, quæ τῆς πολυμαθείας studiosis inprimis profutura existimamus. Neque enim Nomenclatoris hic partibus fungimur, qui & vitas, & tempora, & li-

& libros Autorum justa serie recenseat, quo labore alii defunguntur; sed ad solum
nos usum respicimus, quem in cognitione rerum sibi præfixum habere bonarum
literarum cultores debent. * Cum primum scholis privatis illa proponeremus, 2
pleraque, quæ in sequentibus de Autoribus dicimus, ex memoria, sine ullo libro,
commentario aut operosa meditatione, nobis deprompta sunt, ut optime norunt,
qui tum illis interfuere. Non displicuit ille viris eruditis, utut extemporalis, labor,
qui ejus editionem sæpissime ursere, & nunc quidem juventutis præcipue
commodo illa publici juris facimus; interjectis nonnullis, quæ sub manu, cum illa
concinnaremus, nata sunt. Præcipuos igitur tantum Autores enumerabimus,
neglectis illis, qui levioris momenti visi sunt. Qui enim omnem scriptorculorum
istorum saburram colligere velit, Heliogabalum imitari videretur, qui, ut Romæ
vastitatem ostenderet, omnes e tota urbe aranearum telas coacervari jussit. Amplissimum
certe negotium per tam vasta Autorum spatia diffundi: prudentiæ præterea
res est, ex illo numero seligere optimos. Viæ denique compendium est,
pro illis, qui hæc studiorum spatia decurrunt, ut Hodegetas inveniant, qui digitum
intendant. Nos jam primum de Autoribus, qui ad rem librariam & literariam
in genere consideratam pertinent, agemus. Præmittemus vero Autores compendiarios:
nam ut compendia nobis faciamus, prodest aliorum compendia nosse;
& quidem primo loco hic ponemus

VALENTINUM HENRICUM VOGLERUM, Professorem Medicum Helmstadiensem, 3
cujus extat *universalis in notitiam cujusque generis bonorum Scriptorum Introductio*,
Helmstadii An. 1670. in 4. edita. *(gg)* Vir fuit ille doctissimus, & vastum
hoc argumentum ὡς ἐν τύπῳ proposuit. Rudimentum ergo non spernendum est,
& quasi ichnographia magni operis. Generatim agit de modis, quibus Scriptorum
notitia possit acquiri, & omnes inde Autores illos recenset, qui de Scriptoribus certarum
disciplinarum, nationum, summariam recensionem instituerunt. Sed multa tamen
in illo desideres. Nam in generali illa Synopsi non omnia complexus est, quæ
dici poterant. * Ejus supplementum meditatur VINCENTIUS PLACCIUS, Gymna- 4
sii Hamburgensis Professor, vir clarissimus. * Id quoque e Voglero discimus e cap. 5
5. istius libri, extare HERMANNI CONRINGII Opus eruditum *de universa eruditionis
a nato Christo propagatione*, ejusdemque *de Scriptoribus* commentarium privatis
lectionibus ab illo conceptum, qui multorum commoda adjuturus esset, eo judice, si
lucem viderit. * Verum compendiarius plane libellus ejus est, quem vidi, *de* 6
eruditionis propagatione, commentariolus Chronologicus, in quo per singula secula
quinque illa capita proponit. 1. De Scriptoribus Ecclesiasticis & Judaicis. 2. De

Scripto-

(gg) Voglerianæ *Introductionis* primæ, quæ h. l. commendatur, & An. 1670. prodiit, editioni, præferendæ sunt duæ posteriores, Helmstadii An. 1691. & 1700. in 4to excusæ, ob luculentas, quæ his accesserunt, Viri Summi, Henr. Meibomii Junioris, tum Præfationes, tum Notas & Accessiones. Quæ & ipsæ in tertia editione, post Meibomii obitum, filii patrissantis, Herm. Dieterici, cura, Anno 1700. publicata, auctiores sunt, quam in secunda.

Scriptoribus Philosophicis. 3. De Jurisconsultis. 4. De Medicis. 5. De Historicis, Oratoribus & Poëtis: quem ego quidem extemporalibus ipsi dissertationibus natum suspicor, multis accessionibus augendum, ut est ipse Vogleri liber longe locupletior. Verum de Scriptoribus commentarium nullum hactenus vidi.

7 THOMAS BARTHOLINUS alterum ab illo locum occupet, magni Vir nominis, non inter Medicos tantum, sed inter Polyhistoras & Philologos. Is sub extremam ætatem Bibliothecæ Academicæ Hafniensi admotus occasionem nactus est, Commentarium *de libris legendis* scribendi, editum Hafniæ A. 1676. in 8vo, Dissertationibus septem. Parvæ quidem molis liber est, sed in quo quasi constipata sunt utilissima de libris monita & notitiæ ad multas disciplinas utiles. Dissertatione *prima* multa habet de Academiæ & Bibliothecarum Hafniensium incrementis: *secunda* de Autoribus suppostitiis, anonymis, plagiariis, de autorum patria & ætate, singularum nationum & autorum genio, vitiis autorum: *tertia*, de linguis Scriptorum, Scriptoribus Milesiorum & versionibus: *quarta*, de scribendi ratione veteri & nova, MStis antiquis Romanis, Danicis, Islandicis, Editionum meliorum notis, Typographis, voluminum forma: *quinta*, de titulis librorum, variis librorum argumentis, methodis &c. *sexta*, de lectione librorum, de arte mnemonica, de Excerptis instituendis, Indicibus variis, Lexicis: *septima*, de electione librorum, & judicio circa Scriptores, notis & siglis &c. Opus tamen hunc librum lecturo aliqua Autorum notitia: nuda enim nomina velut per lancem saturam congesta tirones facile morantur. Prodeat tertio loco

8 AUTOR GALLICUS ANONYMUS, *de la connoissance des bons livres, ou examen de plusieurs Auteurs.* Liber ille sine autoris nomine prodiit in 12mo Amstelo-
9 dami 1672. * Magnifica multa promittit titulus, cum pompa & apparatu institutus; sed exigua sunt, quæ in illo libro tractantur, & in censuram quorundam Autorum Gallicorum desinunt; cui fini destinatus ille liber videtur, eamque ob causam nomen autoris omissum, ut invidiam a se declinaret. Prolixus est in judiciis de fabulis & Romantiis Gallorum: quæ potissimam libri partem occupant. Regulæ, quas ponit de bonis Autoribus cognoscendis, admodum sunt generales. Judicium ille de libris instituendum dicit, ratione autorum, tituli, argumenti: eaque occasione de quibusdam Gallicis Scriptoribus, eorumque virtutibus & vitiis agit, de Comœdiis, de Poësi Gallica, de eloquentia Gallicana in stylo soluto & ligato. Quibus totus ille liber absolvitur, atque ita in urceum exit, cum amphoram titulus promiserit. Quare recte de eo judicat Bailletus in Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. p. 169. *cet ouvrage n' a point augmenté l' estime, qui le Public a conçüe de son habilité, ce ne sont que des discours vagues, dans lesquels il semble battre l' air, sans sçavoir à quoy s' en tenir.* Autorem hujus scripti nominant *Memoriæ Gallicæ*, a Dionysio Medico scriptæ, *Sorellum*, qui Bibliothecam Gallicam scripsit, de quo in sequentibus; verosimile videtur. Videor enim mihi in utroque scripto parem judicandi solertiam deprehendere, & ipse liber statim in initio mentionem Bibliothecæ Gallicæ facit.

10 Præmissis Autoribus illis, qui generatim de judicio circa libros instituendo agunt

agunt, ad ipsos illos procedimus, qui judicia de Autoribus scripserunt. Hic quidem ex antiquioribus occurrunt Cicero, Dionysius Halicarnasseus, Qvintilianus, Longinus, qui data occasione Autorum veterum nomina recensent, deque iis judicant. Periculosæ plenum opus aleæ suscipiunt, Quintiliano judice, qui de Autoribus judicia in publicum edunt, quod & Rolando Maresio *lib. 1. ep. 41.* visum est. Meminit illic Erasmi, qui in Ciceroniano de sui & superioris ævi Scriptoribus judicia dedit, non sine summa sui invidia: item Justi Lipsii, qui Bembum aliosque severo examine expendit. Hoc denique ejus de his censuris judicium est: *Omni certe laude hoc prosequendum est, modo cum modestia fiat & in pridem functis, sine odio & gratia: quorum causæ procul habentur, cum de iis judicatur, quos videre, quibusque proinde invidere non licuit. Sed id in justo opere & ex professo facere, fortasse nimis invidiosum sit: nimirum summorum virorum quasi censorem agere. Tantum epistolis aut Criticis operibus illas censuras admisceri vellem. Quanquam ejusmodi judicia sic, ut dixi, exercita non tam censuræ, quam laudationes dici debent: quibus, quid in unoquoque egregium videatur ac laudabile, ingenue adnotatur, obiter vero tantum, si quid aliquando iidem peccaverint.* * BENJA- 11
MIN PRIOLUS, qui *Historiam Gallicam ab excessu Ludovici XIII.* scripsit, in appendice istius libri promisit *judicia de Scriptoribus Græcis & Latinis.* Verum quæ judicia exspectanda ab homine, qui ipse exiguo judicio præditus, in amplissimo suo argumento inepte versatur? Nihil est enim ista historia, si dictionem, si argumentum videas, quod placere doctis possit. Ridicula plane illa operi subjuncta epistola vel excusatoria, vel defensoria. Quam stulta illa Lipsiani styli affectatio: ac passim occurrunt e Lipsii Politicis ac aliunde consuti centones. * De JOHANNE 12
BAPTISTA CAPONO refert Gregor. Leti *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 97.* moliri illum libros XII. *de erroribus clarorum Scriptorum Latinorum, & alios de erroribus clarorum Scriptorum Tuscorum*, sed post mortem demum edendos. Refert & Bailletus *de Judic. doctorum, tom. 7. part. 1. p. 172.* esse a Dn. *Despreaux Boileau* judicia de Viris doctis conscripta, quæ tamen hactenus non vidi. Idem eodem loco, *pag. 293.* mentionem cujusdam societatis facit *le port Royal*, quæ variorum librorum censuram, sed audaciorem, instituerit, de qua hactenus nil mihi constat. Inter illos censores, qui aliquam ætatis prærogativam habent, ponendus nobis primus est

PHOTIUS, Patriarcha Constantinopolitanus. Hujus Viri magna fuit erudi- 13
tio. Vixit seculo post Christum natum nono. Ejus extat *Bibliotheca μυριόβιβλος*, sive lectorum a Photio librorum recensio; sed non supersunt, nisi 279. codices, quos recensuit. Casaubonus tamen epist. 161. meminit, MStum integrum extare apud Henricum Stephani. Habentur in hoc Opere Excerpta ex Autoribus illustria, inter quæ sunt multa deperditorum autorum fragmenta. Adjicit quoque judicium de Autoribus, quod genus scribendi primus ille suo tempore instituisse videtur. In Latinam linguam conversum est hoc Opus ab Andrea Schotto, editumque Augustæ Vindelicorum 1606. in fol. Græcus Textus solus cum Emendationibus Höschelii 1607. prodierat, suasu Marci Velseri; Græce vero ac Latine excusum fuit Genevæ apud

 Paulum

Paulum Stephanum An. 1611. tum deinde Rotomagi. Utraque editio in folio.
14 * Fuisse Virum hunc suo tempore doctissimum, nemo Historiarum peritus igno-
rat: quanquam ab Henrico Spondano, aliisque Pontificiis Scriptoribus, ut homo
sacrarum literarum rudis traducatur, quod ab invidia profectum est. Antonius
Possevinus in Bibliotheca sua selecta lib. 5. cap. 16. contemtim de Photio judicat:
*de Bibliotheca Photii, quam multi, & ii etiam perdocti, aut Græcam aut Latinam optarunt,
nolim quenquam admodum angi;* & in Apparatu Sacro, sub voce Photii, multos in il-
lo errores notat. Notum enim est ex Historia Ecclesiastica, quæ tum lites fuerint
inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem agitatæ. Quoties librum illum legi-
mus, toties insignes periisse libros, quorum ille argumenta recenset, dolemus.
Honorifice de hoc libro sentit Lipsius *Cent. 5. Misc. Epist. 89.* Heins. *prolegom. in
Aristarch. sacr.* Voss. *l. 2. Hist. Græc. cap. 25.* Calixtus in *apparatu Theologico*, im-
mensæ quidem lectionis & variæ eruditionis virum vocat, sed vitæ minus proba-
tæ. Multa in ejus laudem Schottus *in præfatione*, ubi Photium Hermogenis Ideas
15 in Critice Autorum sequi ait. * Occasio hujus Bibliothecæ scribendæ hæc fuit:
dum in Assyria legationis munere fungeretur pro Basilio, Tarasius amicus ejus
per literas a Photio petiit, ut, quæ subsecivis horis legeret, secum communicaret:
quare in hunc Commentarium omnia illa, quæ legit, retulit, & ad amicum suum
transmisit. De Photio vide Elogium apud Capaccium *lib. 2. Elogior. p. 330.* Editus
quoque ab illo Photio est liber adversus tyrannidem Pontificis Romani. Hujus
Viri utinam omnia haberemus, multa nobis superessent vetustorum Autorum
16 Fragmenta. * Extat tamen præter hanc Bibliothecam scriptus *Nomocanon;* cum
notis Theodori Balsamonis, & Johannis Zonaræ, editus a Jacobo Gothofredo &
Bevereggio in Synodico illo magno. Extant & *Epistolæ* ejus cum versione & notis
17 Richardi Montacutii. * Scripsit quoque *Glossarium Græcum*, quod hactenus MStum
est, latetque in Bibliotheca Viri illustris Marquardi Gudii, cujus editionem multi
hactenus frustra urserunt. Est & alterum MStum in Bibliotheca Oxoniensi, cujus
editionem moliuntur illic Viri docti. Magno commodo foret hoc Glossarium li-
teratoribus & Historicis; multa enim ex Autoribus deperditis depromsit, quo-
rum laciniæ etiam venerationi esse debent. Quod ad notitiam singularem hujus
Viri attinet, legantur Andreæ Schotti in Bibliothecam ejus Prolegomena. Ali-
qua etiam summatim recitat de Historia ejus Böclerus, in libro *de rebus seculi no-
ni & decimi, sub Ludovico II. p. 57.* Verum Glossarii illius nulla apud eos fit men-
tio. Hactenus enim non nisi duo illa cognita sunt exemplaria. Subjungo Pho-
tio, velut ejus simiam,

18 JACOBUM GADDIUM, Florentinum, Virum Nobilissimum, e Familia illustri
19 Italica. * Is Opus edidit *de Scriptoribus non-Ecclesiasticis*, Tomis duobus comprehen-
sum, sed qui non uno tempore, nec integri, prodierunt. Tomus enim primus Flo-
rentiæ 1648. in fol. editus; Tomus II. a litera L. ad literam S. Lugduni A. 1649. eadem
forma editus, unde difficulter illi libri junctim possunt comparari. Magnificus li-
brorum illorum titulus est, ut solent plerumque esse verborum prodigi, qui rerum
sunt

sunt parci. Judicia interponit de Autoribus sæpe temeraria & futilia, ne quid de maledicentia ejus dicam, qua viros doctissimos sæpe impugnat, præcipue Germanos; ipsi quoque Photio non parcit, in quo taxat nimiam Plutarchi recensionem, cum illud studio fecerit autor ille. Quæ enim non sunt in Plutarcho notatu digna? in quibus prolixitatem ejus nunc quidem damnari ineptum est: nam si periisset ille Autor, ut multi alii, nemo non ipsi egisset magnas gratias. * Abbas 20
Ghilinus *in Theatro suo hominum literatorum*, invidenda illi Elogia suspendit: sed Philippus Labbæus rectius de eo format judicium, vocando Sciolum Florentinum in libro ejus *de Scriptoribus Ecclesiasticis p. 878.* qui de rebus sibi penitus ignotis judicium, quo fere semper caruit, ferre voluit; in quisquiliis undequaque corradendis operosum: qui, quot verba habeat, tot propemodum mendacia. Idem integrum librum de Gaddianis aberrationibus se scripturum promiserat. Scripsit Gaddius bene Bibliothecam librorum in vario doctrinæ genere, ut solent homines, quo ineptiores sunt, eo magis esse πολύγραφοι, qui chartis illinunt, quicquid in buccam venit. Ejus Opera recenset Gregorius Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 4.* Occurrunt tamen in his nonnulla sæpe e MStis notata, aliaque curiosiora superstitiosa diligentia congesta, quæ inter tot alias ineptias ad usus nostros seponere possumus: ut nullus liber tam malus est, in quo non sit aliquid boni. Fuisse aliquando mente captum, Gregor. Leti refert. Extat &

ANTONII POSSEVINI, e Societ. Jesu, *Bibliotheca selecta & Apparatus sacer:* cujus Viri non est æqua apud doctos æstimatio. Sunt, qui illum 21
in cœlum ferunt laudibus; sunt, qui illum compilatorem, non multæ curæ & judicii habent. Bibliotheca selecta 18. libris constat. Multa hic pertinentia ad rationem studiorum, & rei literariæ in universum, interponit judicia, in quibus multa reprehendit Jacobus Gaddius: sed non magni faciendum est ejus judicium, ut qui sæpissime ineptus Autorum censor est. Verum tamen est, vagis & longe quæsitis excursibus fatigare illum lectores. Sixti Senensis Bibliothecam sanctam passim vellicat, quæ tamen viris doctissimis in pretio est; de quo nos alio loco.
Apparatus ejus *sacer* majore in pretio nonnullis habetur, multaque habet de Scriptoribus veteribus & novis judicia, ex aliorum sæpe sensu formata. Utilissimum 22
tamen ille laborem suscepit, in quo aliqua condonari debent. Bailletus suadet, ut correctio errorum ab aliquo viro docto suscipiatur. Annectit Catalogos MStorum, quæ ad res Ecclesiasticas pertinent, magno studio ex omnibus eruditi orbis Bibliothecis conquisitos; cui si similes in ceteris disciplinis collectiones haberemus, magno profecto usui esset. Judicia ejus de Machiavello magnam ipsius oscitantiam & imprudentiam arguunt, ut ostendit in Præfatione Principis Machiavellici Conringius. Ultima editio Bibliothecæ selectæ prodiit An. 1607. Coloniæ, in folio. Apparatus sacer ibidem 1608. Referendus itaque hic autor est ad Scriptores rei literariæ Criticos, qualis Photius est, &, qui e recentioribus, Photii methodum sequuntur Ephemeridum Scriptores. Inter illos Criticos nomen quoque, sed invita plane Minerva, profiteri voluit

CLAU-

23 CLAUDIUS VERDIERIUS, filius Antonii Verdierii, cujus extat *ſup-
plementum in Bibliothecam Geſneri*, & plurima alia lingua Gallica. Is librum ſcripſit
exiguum magnifico hoc Titulo: *Cenſio autorum omnium veterum & recentiorum.* Quis
non de locuplete penu hujus Pantoſophiſtæ præclara omnia, & tanti promiſſoris
hiatu digna, ſibi ſponderet? Sed miſere ille corvos deludit hiantes: nam ubi cen-
ſuram ſuam exercet, manifeſtum hominis phreneſin facile deprehendas. Vel ex
ipſa libelli fronte non falſa metopoſcopia conjeceris hominis dementiam, qui tri-
24 ginta circiter foliis tam vaſtum argumentum exhaurire voluit. * Si non aliunde,
vel ex eo colligas inſaniam, quod ipſi parenti ſuo, viro docto, in laudes filii ſui tam
prolixo, non parcat. Nam in Bibliotheca ſua Gallica Antonius Verdierius Pater
ſub voce Claudii filii ſui varia carmina Gallica etiam cum elogio recenſet, & ille tamen
ingratus & maledicus filius de Patre ſuo pag. 171. ita: *Erravit fortaſſe Antonius Ver-
dierius pater meus, qui Geſnerum ſecutus Bibliothecæ ſupplementum fecit &c.* Porro de eo:
25 *Laboris hac in re ineſſe ſatis, quamvis induſtriæ parum, nemo eſt, qui neget.* * Adverſus
illum cenſuram ſcripſit Caſpar Scioppius, qui & ipſe certare cum aliis poteſt male-
dicentia; non vero ſeorſim excuſus libellus ille, ſed additur libro, cui titulus: *Ca-
tulli caſta carmina*, ſelecta a Raphaële Eglino Iconio; cum ejuſdem Vindiciis adver-
26 ſus Joſephum Scaligerum. Editus eſt liber Francofurti A. 1606. in 12mo. * Ne-
ſcio tamen, qui factum ſit, ut Leo Allatius diſceptatione ſua *de Erroribus magnorum vi-
rorum in dicendo*, Romæ 1636. edita, non exiguas ex hujus Verdierii cenſione laci-
nias in hunc ſuum libellum tranſtulerit, laudato interdum, ſed diſſimulanter, auto-
re, interdum præterito. Nam certe majori judicio ingenioque Leo Allatius erat,
27 quam ut e miſera iſta Verdierii cenſione judicia illa emendicaret. * Si quis aliqua
ejus ſtultitiæ ſpecimina velit, dabimus illa in guſtum: ſtatim in initio operis, 18. pa-
ginis multa ſunt inepta de Grammaticis veteribus judicia. Pag. 43. *Romans* Gallo-
rum ex voce Gallica *Normans* ſtulta plane derivatione deducit. Pag. 50. & ſqq. in
Virgilio reprehendit voces barbaras, quodque utatur phraſi non Latina, ut Æn. 3.
cum Poëta ait: *Anchiſen facio certum;* cum dicere debuiſſet: facio certiorem. *Scele-
ratum* quoque *frigus, & ſceleratas faces* more Mantuano dixiſſe Virgilium, unde in eo
deprehenſa ſit Mantuanitas. O acumen omni piſtillo obtuſius! Quam ridiculum eſt
ejus de Horatio judicium p. 57. quod in Hexametris duriuſculus ſit, & verſus pluri-
mum inexulte per monoſyllaba deſinere faciat, quo nihil ſit abſurdius, quod de poë-
tica arte multa præcipiat, quæ ipſe non obſervet; quod Satyras ſuas Sermonum ap-
pellatione minus idonea depreſſerit: Satyram enim ea gravitate & majeſtate, qua
concionator in pulpito adverſus hominum vitia, prorumpere debere; cum ſermo
familiaris quædam loquela ſit. Non novit bonus ille vir genium Satyræ, quem ne-
mo unquam felicius Horatio expreſſit, ac de induſtria hoc illi Carminis genus quæ-
ſitum; neque aliam Satyris eſſe indolem, quam quæ ridendo & familiari ſermone
verum dicat, non gravitate concionatoria, quæ cum Satyrarum Scriptoribus ſtul-
tiſſime componitur. Ejuſdem commatis eſt, quod pag. 100. artem omnem orato-
riam, ut generi humano pernicioſam, damnat, pag. 103. & 104. præclaros illos
Ariſtotelis Rhetoricorum libros cavillatur. Nihil dicam de inſana ejus in Leges &
JCtos

JCtos censura a p. 110. usque ad p. 132. Verum de eo judicium quoque tulit Bailletus *de Judic. Doctor. tom. 1. pag. 2. & pag. 517.*

THEOPHILUS RAYNAUDUS, Vir multæ lectionis & scriptionis, 28
Jesuita: nam omnes ejus libri 20. tomos in fol. complent, qui ante aliquot annos junctim editi in Gallia, testibus Ephemeridum Scriptoribus. Is librum inter alios scripsit, cui titulus: *Erotemata de malis ac bonis libris, deque justa aut injusta eorum conditione,* editum in 4to, Lugduni A. 1653. quod argumentum ipsi integrum volumen parere potuit, quanquam non aliter, nisi morali ratione, tractaverit. Magna scilicet horum hominum sollicitudo est de admittendis sive tollendis & expurgandis libris. Multæ in hoc Opere ab ipso afferuntur minutæ quæstiones, unde parum fructus pro literaria notitia, nisi quod obiter nonnulla inspergat. Verum scilicet hic Horatianum illud est:

Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.

Eandem materiam ante ipsum tractavit Gabriel Puhtherbeus, cujus extat liber *Theotimi* titulo, seu, *de tollendis & expurgandis malis libris, Parisiis* An. 1549. in 8vo editus. Sed noster ille plenius tractat hoc argumentum. Instituit certas librorum classes, ut Hæreticorum, Atheorum, Magicorum, Superstitiosorum, Obscœnorum, Infamium, Supposititiorum, Furtivorum. De singulis multa habet, quæ disquirat. Sed ille, dum sua in alios libertate censendi utitur, ipse in censuram Ecclesiasticam incurrit, atque in Indicem illum Prohibitorum quædam ejus Opera relata sunt. * Et 29
fuit sane intolerabilis illa audacia, qua referente Bailleto in *Judic. Doctor. tom. 1. part. 1. cap. 13. pag. 102.* censuram libertinam & impiam in Symbolum Apostolorum scripsit, aliosque in religionem Christianam injurios plane libros: quare inter illos, quos Gallica voce *Chicaneurs* dicimus, refert. * Guido Patinus magnis illum elogiis or- 30
nat. In epistola 92. vocat illum hominem prodigiosæ scientiæ, qui omnia norit: nunquam se, ait, aperire ejus libros, quin aliquid ex eo discat. *Epistola 122.* Rainaudum cum Martino Schoockio & Hermanno Conringio confert, ita tamen, ut utrumque a Rainaudo eruditione vinci contendat. * Qua in re Viri ejus 31
judicium minime amplecti possum. Longe enim profundior eruditio, & limatius in Conringio, quam in Rainaudo, judicium. Quod qui discernere non novit, næ is vel parum judicandi solertia valet, vel partium studio ducitur. Parum quoque apte cum Schoockio confertur Conrigius, in hac triga principe loco nominandus.

Referendi huc quoque sunt SCRIPTORES EPHEMERIDUM 32
LITERARIARUM in variis nationibus, quatenus non nudos tantum nomenlatores, sed & Enarratores & judices se exhibent. (*bb*) * Jam XX. propemodum 33
anni sunt, cum consilium nonnemini suppeditarem, ut singulis saltem mensibus, (ut

(*bb*) Ephemeridum Literariarum, solis, quæ decennio proximo lucem videre cœperunt, recentissimis exceptis, omnium Historiam fusius, diligentia satis curiosa, persecutus est Christ. Junckerus, Dresdensis, Gymnasii jam Schleusingensis Conrector, peculiari, quod Lipsiæ A. 1692. *in 12.* edidit, & Continuatione, ad hæc usque tempora pertexenda, auctius nuper promisit, Schediasmate.

(ut in rebus politicis fieri solet) varias de rebus literariis ex tota Europa conquisi-
tas relationes publicaret, usus eorum opera, quibus magnum est cum viris celebri-
bus literarum commercium: quod non ad libros tantum, sed & ad omnia cogita-
34 ta & inventa aliasque historias literarias extendi vellem. * Ac factum nunc est, ut
singulari quodam impulsu animi eruditorum in hoc rei literariæ studium acti fue-
rint. Sed scopos sibi diversos proposuerunt. Angli enim ad res Physicas se totos
converterunt, nova experimenta & Autores Philosophiæ naturalis enarrando, cui
fini apud illos instituta fuit *Societas Regia*, cujus auspiciis Henricus Oldenburg, ejus
Secretarius, in publicam lucem protulit, quæ illa in Societate proponebantur. Eo-
rum pars in Latinam linguam conversa est: promiserat & ipse Autor integram
versionem, cujus nunc laboribus fata intercesserunt; illam telam nunc pertexit
35 Hoockius. * Galli non intra naturæ fines se continent, sed latius evagantur;
36 omnis enim generis Autores novos recensent. * Primus e Gallia illam operam
sumpsit Hedovillius, cujus liberiora judicia bilem moverunt eruditis, ut Tanaquil
Faber singularem librum scripserit adversus illos Ephemeridum Scriptores, cui Ti-
tulus *Journal du Journal, ou censure de la censure*, in quo falso exagitat novos illos
Criticos. Quare circumspecte magis rem suam instituerunt, & judicio omni ab-
37 stinuerunt, sola recensione contenti. * Postea res illa ad Dominum Gallesium, ad
Abbatem Roquium, ad Dominum Dionysium, Regium Medicum, delata est, quo-
rum labores uno fasciculo comprehensi sunt sub titulo *Journals des sçavans* prodie-
runt. Recusi illi libri in Belgio fuerunt; sed accessisse hic quædam a falsaria ma-
nu, queruntur Galli. Quæ ab aliis notata in his Ephemeridibus fuerunt, le-
gi possunt apud Baillet. libro toties laudato, *tom. 2. pag. 57. & sqq.* Pars ali-
38 qua istarum Ephemeridum in linguam Latinam conversa est a Nitschio. * Cœ-
perunt quoque Itali Gallicas convertere in suam linguam, & ipsi Gallorum
exemplo tales scribere Ephemerides, & quidem Florentini se exercuerunt præ-
cipue in Physicis & Mathematicis. De libris apud illos nihil habetur. Sed
39 ii jamdudum laborem hunc abruperunt; * Romæ vero FRANCISCUS NA-
ZARIUS, Vir doctissimus, eandem quoque palæstram ingressus est, de quo
multa præclara scribunt Autores, qui ejus librum legerunt. Prodiit vero et-
iam ille sub Titulo: *Giornali de Letterati.* Raro tales libri ad nos perveniunt.
Caspar Bartholinus in Præfatione libri sui de Tibiis veterum hoc illis elogium
suspendit: *Francisci Nazarii Ephemerides tantam librorum cujuscunque scientiæ & lin-
guæ varietatem, tamque distinctam notitiam complectuntur, ut singularia eorundem, quæ
ipse laboriose solus perstringit, clarius & solidius ab ipsis seorsim Autoribus haberi ne-
queant.* Ex illis Ephemeridibus multa transscribunt Galli, nonnunquam etiam
40 Angli. * Veneti quoque Ephemerides tales instituerunt: sed & hæ cum Ro-
41 manis jam diem suum obierunt. * Harum nationum exemplo incitati etiam Ger-
mani & Dani, acta quædam Philosophica & Medica instituerunt, sed intra Physi-
42 cæ & Medicinæ limites se continent. * An. 1682. in Academia Lipsiensi viri ali-
quot docti laudabili consilio negotium hoc susceperunt, ut *Acta Eruditorum* publi-
carent, quibus non libros solum in omni doctrinæ genere, ex omni gente, novos
recen-

recenserent, sed & inventa nova physica & mathematica undique conquisita pro-
ponerent. Optime illa res hactenus cum eruditi orbis applausu successit, estque
ejus rei fructus longe maximus. Ego certe Germaniæ atque illustri huic Acade-
miæ de illo consilio gratulor, quod exteris quoque, quibus nostra raro ad palatum
sunt, nunc placere incipit, ut jam in Gallicam quoque linguam acta illa conver-
tantur. * In ordinem illa redigit vir non literarum tantum fama, sed & singulari 43
in his industria spectatissimus OTTO MENCKENIUS, manum jungentibus ali-
is inclutæ Academiæ Professoribus, præcipueque Viro omni eruditionis appara-
tu instructissimo, Dn. CARPZOVIO, urbis Senatore amplissimo. * Nolo hic 44
dicere de Mercuriis librariis, qui singulis mensibus in Anglia, singulis semestri-
bus in Belgio, prodeunt; quem morem etiam Galli imitantur, qui singulis Ephe-
meridibus Catalogos aliquos librorum subnectunt, quibus continentur digna indi-
gna relatu. * Neque illud silentio hoc loco prætereundum est, Batavum quen- 45
dam CORNELIUM a BEUGHEM pollicitum esse *Universale* aliquod *ex omnibus*
Ephemeridum Scriptoribus Compendium, (ii) quo continebuntur & nova inventa, &
libri varii generis: quod ubi prodierit, judicium de illo labore formari poterit;
qui profecto non a jejuno ac proletario ingenio, sed a viro rerum omnium, quæ
ibi tractantur, perito, suscipi debet. Specimen aliquod ejus rei in libro dedit, cui
titulus: *la France sçavante, Gallia erudita*, Amstelodami 1633. in 12. impresso. Sed
nec ille vel titulo, vel exspectationi aliorum, labor satisfecit: titulos tantum Ephe-
meridum, non materiarum specialium ponens, quod secundum tres classes, tempo-
ris, alphabeticæ seriei, & generalium materiarum distinxit. Vide de illo Bailleti ju-
dicium loc. cit. Scripsit de Physicis, Medicis, Historicis ac Politicis libris Catalogos,
sed qui ab anno 50. ad nostra tempora prodierunt, de quibus sequenti capite. * Plu- 46
res hinc ad eadem rei literariæ augendæ consilia dilapsi sunt: nam Roterodami vir
Clarissimus PETRUS BÆLIUS, Historiarum ac Philosophiæ Professor, edidit Gal-
lica lingua librum, cui titulus: *Nouvelles de la Republique des Lettres*, quem Latina lin-
gua ita ipse effert: *Excerpta Reipublicæ Literariæ.* * Magno illa studio ac industria 47
congesta fuerunt; sed sine aliqua censendi audacia: qua laborat, qui antea ejus-
dem generis librum scripserat cum titulo: *le Mercure Sçavant*, cujus duo tantum
vel tres menses prodierunt, quique cum illis Bælii Excerptis vendi solet. * Nunc 48
quoque Amstelodami ne hac quoque gloria excideret urbs celeberrima, viri eru-
diti novum genus Ephemeridum instituerunt, sub titulo *Bibliothecæ Universalis*

(ii) Universale illud ex omnibus Ephemeridum Scriptoribus modernis Compendium sive Indices Librorum & Inventorum, de quibus in istis est actum, Generales, publicæ jam luci stitit Corn. a Beüghem, Bibliopola & Senator in Cliviæ Ducatu Embricensis, ob industriam laboriosam, & bene de Historia Literaria Recentiori merendi studium, laude sua haud defraudandus: librorum quidem in quatuor *Apparatus* sui *ad Historiam Literariam Novissimam Conspectibus*, Amstelodami Anno 1689. 1694. 1699. & 1701. in 12. editis, Inventorum vero in *Syllabo recens in Re Medica, Physica & Chymica, exploratorum*, ibidem Anno 1696. excuso. Verum solos tantum titulos nomenclatoris instar, recitat, neque sic tamen ab omni errore immunis.

Historica. *Universalem* vocant, quod quoscunque libros, cujusque gentis, disciplinæ & linguæ recensent; Historicam, quod sola narratione contenti omni judicio abstinent. Acta Lipsiensium ejus præcipuum autorem alias incognitum nominant,
49 *Johannem Clericum.* * In iisdem quoque Actis Lipsiensium, Mense Jan. Ann. 1687. *Ephemerides Eruditorum Parmenses*, exhibentur, e quibus excerpta quædam speciminis loco proponuntur. Nuper admodum prodierunt quoque Ephemerides, quæ
50 Politicam & Literariam historiam conjungunt. * Hamburgi quoque a curiosioribus ejus loci viris doctis nuper institutæ *Ephemerides Literariæ* in ipso ortu suo suppressæ, a quibus illud memorabile præ ceteris omnibus visum est, quod Londino nunciabatur, experimentum de liquore αὐτοκινήτῳ, seu de aqua vorticosa, quæ se ipsam in gyrum torquet, a R. B. Societati Regiæ expositum, occasionem maximis suppeditare meditationibus possit, multumque arcani recondere videtur.

51 Egimus de iis, qui id sibi proposuerunt, ut judicia de autoribus scriberent. Sunt, qui nonnunquam judicia de Autoribus scriptis suis immiscent, e quibus alii excerpsere. E scriptis Melanchthonis GEORGIUS RICHTERUS, Sacerdos Gorlicensis, collectionem talium judiciorum instituit, libro Islebiæ 1597. in 8. edito, cui titulus: *Crises Melanchthonianæ de eligendis optimis quibusque in omni disciplinarum genere autoribus.* Erat suo tempore Melanchthon communis Germaniæ Præceptor, ejusque doctrinæ longe lateque disseminabantur. Quare quæ in illius scriptis de Autoribus bonis habentur judicia, magni usui esse discentibus poterunt: nam non solum de Oratoribus, Poëtis, Historicis, sed & omnium quoque disciplinarum Scriptoribus sana & solida hic colliguntur judicia, tironibus non solum, sed & doctoribus ipsis profutura. Venerabile merito Melanchthonis omnibus eruditis nomen esse debet, in quo uno viro plus doctrinæ & sapientiæ fuit, quam in toto sciolorum, multa & magna crepantium, grege.

52 Habentur in THUANI historia, ducente ita temporum ac annorum serie, varia de viris doctis judicia & elogia, quæ in unum aliquod volumen cum ceteris memorabilibus Gerhardus von Stöcken in *Thuano suo enucleato* collegit. Illa quoque de viris doctis judicia seorsim sub titulo *Elogiorum Thuanæorum* Londini 1671. in 8. edita. Multum illis tribui debet ob singularem hujus viri candorem, qui procul ab
53 omni partium studio fuit, & perspicacissimam ejus in judicando solertiam. * Novissime hæc judicia in Gallicam linguam convertit Teisserus, suaque additamenta adjecit, quibus de vitis virorum doctorum multa monentur, & aliorum etiam de scriptis judicia, e variis hujus generis Autoribus, colliguntur. Editus est liber ille duobus tomis in 12. Genevæ An. 1683. sed idoneis indicibus destitutus.

54 TOBIÆ MAGIRI, Professoris Francofurtani, Viri docti, extat quoque *Eponymologium Criticum*, ut vocat, quo habentur Elogia & Censuræ Virorum celebrium e variis Autoribus collectæ. Tenuis primum is labor erat, & quasi rudimentum quoddam, Polymnemoni ejus, libro optimo, præmissum, postea seorsim in 4to editum auctumve Francof. A. 1644. Novissime, Anno scilicet 1687. cura Christiani Wilhelmi Eybenii

Eybenii duplo, quam ante, auctius in lucem missus est. Hoc quasi Indice uti possumus, ad quem plura ejus generis, quæ sparsim apud viros doctos legimus, judicia conferri possunt: sed separanda sunt Encomiastica a veris judiciis.

Talia cum apud omnes Autores de viris doctis judicia magno studio collegisset ANDR. BAILLETUS, Bibliothecæ Lamonianæ Præfectus, in vastum aliquod Opus labor ille ipsi succrevit: nam aliquot jam Tomi prodierunt Operis istius, cujus titulus: *Jugemens des sçavans sur les principaux ouvrages des Auteurs.* Tres primum Tomi Paris. 1685. in 12. prodiere, & nunc quartus de Poëtis accessit, cujus quinque sunt partes, An. 1686. editus. Omnium ille, qui hactenus de hoc argumento prodiere, absolutissimus dici Commentarius potest: nam non aliorum tantum judicia Vir doctissimus magno studio congessit; sed sua quoque passim immiscuit, in quibus multa sunt egregia. Multæ quoque de Autoribus, Gallis præcipue, illic habentur notitiæ, quas frustra alibi quæsiveris. * Totus ille primus Tomus in præliminaribus occupatur, ubi de instituto suo & omni ratione judicandi multa & utilia & erudita proponit. Hic de libertate, necessitate censendi, de virtutibus boni judicis literarii, judicandi solertia, scientia, perspicacitate, modestia; de vitiis in judicando, præcipitantia, affectatione sive Pedantismo, (ut vocat,) cavillatione (*chicanerie*) malignitate, amore & odio, philautia, agitur, in quibus singulis ad specialia descendit. Agit deinde de præjudiciis librorum ab antiquitate, a charactere sacro vel profano, a dignitate Autoris, ab autoritate ejus, a titulis honorum, (quos singulatim recenset,) ab inclinationibus Autoris, a natione & patria: ubi de singulis gentibus, atque inter alios de Germanis, de quibus sinisterius judicat. Quam enim invidiosum hoc! *les Allemans sont tousjours Allemans.* Quasi non & apud ceteras gentes homines inepti essent, neque apud Germanos viri docti. Sed de his in Germanos conviciis alio loco plenius a me dicetur. Agitur porro de præjudiciis, ab Autoris temperamento & moribus, ab ætate, a præcipitantia & lenitudine, a titulis libri, ubi multos veteres & recentiores in censuram, aliquando tamen asperiorem, vocat; a circumstantiis, pretio & raritate, frequenti editione, remuneratione librorum. Immiscentur variæ dissertationes de libris posthumis, anonymis, vastitate & exilitate librorum, de compendiis, de Polygraphis: quæ omnia multum ad variam doctrinam conducunt. Recenset hinc Typographos, Criticos, Historicos, Interpretes, Grammaticos, & tandem Poëtas magno multoque apparatu. Sed in his adjumento illi fuere integri, qui de Poëtis prodierunt, a Gyraldo, Vossio, Crasso, Borrichio &c. libri; in quibus nos ita procedemus, ut, quæ aliis dicta sunt, suis Autoribus relinquamus, & digitum tantum in illa intendamus: ea vero, quæ a nobis ipsis notata sunt, diligentius proponamus. Ubi ceteri prioribus Tomi accesserint, in magnam molem excrescet liber: sed tamen ob summam utilitatem commendari præ ceteris omnibus debet; etsi Autor, qua est modestia, ipse tantum pro rudimento perfecti Operis haberi velit.

Enarravimus judicia de viris doctis, ab aliis collecta, subjungemus his judicia 57

Virorum doctorum illis subjecta: inter quæ referri debent ***Excerpta Scaligeriana***
& Perroniana. Libelli hi prodierunt e Bibliotheca Isaaci Vossii: fuerunt vero
illa olim consignata a fratribus Puteanis, cum in Belgio apud Scaligerum vive-
rent, in bonos viros ac integras nationes sæpe injuriosa. Multa illic sunt con-
gesta de libris & viris doctis judicia, per ordinem Alphabeticum disposita, di-
gna atque indigna relatu, nonnunquam maledica & falsa: quæ postea descripsit
Claudius Sarravius, curiæ Parisiensis Senator. Neque enim dubito, illis quic-
quam accessisse a maligna manu. Multa tamen illic habentur ad rem literariam
58 Historiamque ejus temporis noscendam utilia. * Postquam primum edita fue-
runt hæc Scaligeriana Hagæ Comitis An. 1666. in 8vo, Gröningæ postea in
lucem venerunt alia Scaligeriana, An. 1669. in 12. quæ prima vocantur, cum
præfatione Tanaquilis Fabri, & ex ejusdem Bibliotheca: omnia vero Latina
lingua afferuntur, cum altera illa intermista sint multis Gallicis Dissertationibus,
prout ex ore loquentis exciderunt. Multa illic conqueritur de misero suo sta-
tu Faber, historiamque primorum Scaligerianorum hanc recenset: *Sex septemve*
menses sunt, ex quo Fr. Sigonius Jurisconsultus apud Augustoritenses celeberrimus, hæc
Scaligeriana manu descripta ad Bibliopolam misit, ut ederentur & publicarentur. Ro-
gavit porro, ut inspicerem: inspexi; & quædam sane ad ea parabam scribere, quæ non
omnibus fortasse nata sunt; sed totum id consilii, ut abjicerem, multa fecere. Cur au-
tem Prima vocaverim (nam hunc eis titulum feci) ubi libellum legeris, facile intelliges;
scilicet altera illa Scaligeriana, quæ abhinc duobus tribusve annis prodiere, recentiora
sunt. Doctrina autem in his tanta est interdum, tamque recondita, ut, qui meliorum
literarum studiosi sunt, nullam satis magnam CL. Sigonio gratiam referre possint, qui nec
operæ suæ pepercit, nec sumptibus, ut schedas & adversaria Vertuniani sibi compararet
& describeret. Gröningensi editioni adduntur altera, ut vocantur, Scaligeriana,
59 quæ prius prodierant; sed illa in non paucis interpolata. * Plenior horum
Scaligerianorum historia habetur apud Guid. Patin. *Epist.* 154. qui non a Putea-
nis Fratribus, sed a quodam Vassano hæc consignata tradit: quam hic inte-
gram Gallicis, ut ibi habetur, verbis apponam: *J' en ai céans un manuscrit. C'*
est un Livre fort curieux, mais un peu dangereux. Je le fis transcrire il y a 30. ans
sur l' orignal que m' en prêterent Messieurs du Puy, qui étoient mes bons Amis & de
fort honnêtes-gens. Voici de la maniere que le Livre a été fait. Un jeune homme qui
n' avoit pas 20. ans, nommé Jean de Vassan, de Champagne, Huguenot, qui avoit étudié
à Geneve, prit à Paris des Lettres de recommendation du Grand Casaubon pour Joseph
Scaliger, & s'en alla en Hollande. Ce Jean de Vassan étoit neveu de Mrs. Pithou grands
amis de Scaliger, qui étoit visité toutes les semaines par toute sorte de gens savans. Jean
de Vassan écoutoit tout ce que disoit Scaliger & l' ecrivoit. Delà vint ce Livre qui est
aujourdhui dans la Bibliothéque du Roi. Jean de Vassan étant de retour de son voyage,
fut fait ministre, puis par le moien du Cardinal du Perron & d' une bonne pension, se
fit Catholique, mais la pension n' allant pas bien, il se fit Moine Feüillan, & avant que
60 *d' y aller fit présent de ce manuscrit à Mr. du Puy.* * *Perroniana* per eosdem fratres
Puteanos, vel per eundem forte Vassanum, e Cardinalis Perronii quotidianis ser-
monibus

monibus congesta sunt, in quibus nonnulla ejusdem argumenti, quæ melius inter se cohærent, ut Scaligeriana. Sunt in illis multa eximia, etsi de Cardinali Perronio contemptim judicet Patin. epist. 10. Eadem a Cl. Sarravio descripta edita Genevæ apud Petr. Colomesium Ann. 1666. Sunt & per eosdem fratres Puteanos Thuanæa quædam Excerpta consignata, sed minoris momenti; in quibus nulla de Autoribus judicia, sed mera Historica occurrunt. Ad hoc exemplum memini ab amico meo fuisse consignata Conringiana judicia, quæ ille ex familiari cum ipso conversatione
notaverat. * Male profecto de virorum illustrium fama merentur, qui omnia eo- 61
rum dicta factaque sine ullo delectu in publicum protrudunt: ut fecit Colomesius in Opusculis suis literariis; ubi habentur quædam relationes Gallicæ de variis do-
ctorum rebus & institutis secretioribus, minime propalandæ. * Quintilianus jam 62
olim *lib. 6. c. 3.* eos reprehendebat, qui de jocis Ciceronis tres libros collegerant, inque iis quædam frigidiuscula retulerant, quæ tantum virum non decebant. *Utinam,* inquit, *Quintus & libertus ejus, Tyro, aut alius, quisquis fuit, qui hos hac de re libros edidit,*
parcius dictorum numero indulsissent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis studii, ad- 63
hibuissent: minus objectus calumniantibus foret. * Ita Adamus Siberus *in epistolis p. 475.* indigne fert, Manlium quendam omnes sermones Melanchthonis congessisse, quos vel in mensa, vel in schola, vel in via effutivit: cum delectus ei fuisset habendus
optimorum. * Idem conqueritur in vita Melanchthonis Camerarius: *de iis, qui et-* 64
iam dicta & sermones quotidianos atque familiares ipsius collegerunt, & ausi sunt cum suis Commentationibus divulgare, quid dicam? Isti vero neque studio, neque judicio, neque omnino consideratione aliqua congerentes, quæ ne audiissent ipsi quidem, sed ex aliis fortuito cognovissent, stolida sua temeritate sese quidem infamarunt inprimis; sed & Philippi Melanchthonis nomini maculæ aliquid asperserunt, & multorum bonorum virorum futilem atque nugatoriam, vel indecoram quoque & indignam mentionem inculcantes, indignationem illa offensione concitarunt. Verum in hujus seculi impudente licentia hoc scilicet ad alia innumerabilia mala apponendum, & dandum est insulsæ hominum vanitati, & existimationis seu lucelli quoque aucupio, cum permittantur fiantque impune alia, cum flagitiosiora, tum sceleratiora. Idem de Lutheri ser-
monibus judicium esto, quos illo invito & nesciente ediderunt nonulli. * Fuere 65
quoque, qui Satyrica quadam ratione judicia de viris doctis eorumque actionibus proposuere, ut TRAJANUS BOCCALINUS in *Relationibus suis e Parnasso;* quem
tamen verum autorem multi non habent, ut supra vidimus. * Hunc imitatus est 66
ADAMUS EBERTUS, cujus extant L. *Relationes e Parnasso,* Hamburgi 1683. in 8vo editæ, ubi de rebus literatis & civilibus nonnulla per fictas illas narratiunculas proponuntur.

DANIEL BARTOLUS, Italus, Vir ingeniosissimus, varios libellos scri- 67
psit Italica lingua, cultu orationis pene nimios. Inter illos est liber de Literatis, eorumque virtutibus, & vitiis, qui in Germanicam linguam quoque translatus est. Conversus est etiam in Linguam latinam, cum hoc titulo: *Character hominis literati.* Multa in illo arguta sunt de scriptis Satyricis obscœnis, plagiis &c. sed ad eloquentiam magis, quam ad Historiam spectant: nam belli elegantisque ingenii lusus circa

ca singula capita apud illum habentur. Scripsit & alios libros, quorum in eloquen-
68 tia Ecclesiastica usus est, de quibus infra plura. * De eodem argumento THEOPHILUS SPIZELIUS egit: aliquot enim libros de virtutibus & vitiis eruditorum scripsit, quos undique e vitarum Scriptoribus & Encomiasticis collegit.
69 Tituli sunt: *Literatus, felix & infelix.* * Similiter quoque FRANCISCUS RIDDERUS scripsit Historiam de Eruditione, scriptione, libris, & Bibliothecis; sed non nisi mera illa Collectanea sunt undique congesta.

70 VINCENTIUS PLACCIUS *de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis* egit; (kk) optimum fuit consilium Viri doctissimi, cum hoc sibi eligeret argumentum, quod ante eum nemo occupaverat. Extabat tenuis quædam scheda FRIDER. GAISLERI *de mutatione nominis*, cujus posterior pars agit de scriptis Anonymis, sed parum est pro hujus argumenti vastitate. Suscepit idem consilium jamdudum Bibliothecarius Bibliothecæ Oxoniensis THOMAS HIDE, a quo tamen nihil hactenus in lucem editum est. Nemo igitur operæ pretium fecit, præter Placcium; quanquam, ut ipse non diffitetur, festinatus ille labor sit & imperfectus, nam ipse nunc Supplementum altero tanto majus promisit. Augeri sane ille labor multis modis potest, & magnum habet in tota Historia literaria fructum. Multa latent sub larva falsi Autoris volumina, quorum interdum tenuis notitia est. Admittun-
71 tur enim quandoque libri in lucem, quorum Autores longe alii sunt. * Referendus quoque hic est JOH. DECKHERI liber *de scriptis adespotis*, jam tertium An. 1686. Amsterodami editus.

72 Ad Historiam literariam pertinent & illi, qui de Academiis scripsere. Hic primo loco merito poni debet HERMANNUS CONRINGIUS, Vir πολυμαθέστατος, qui, ut jam supra indicavi, *de Antiquitatibus Academicis*, librum singularem scripsit. Ejus postrema editio multa habet additamenta, quæ pene altero tanto superant priorem editionem. Liber est doctus, & in hoc argumento pene unicus: nam, qui alias in hoc negotio versati sunt, jejunam tantum operam præstiterunt, & in generalioribus occupati, aut in iis, quæ ad jura Academica spectant, præcipua tamen Historica, primasque origines ne attigerunt quidem. Hornius quidem in dissertationum suarum Historicarum & politicarum 21. agit de Academiarum per occidentem instauratione: sed levia illa sunt & superficiaria. Conringius quoque ipse in specialioribus deficit: Histo-

(kk) Vinc. Placcii δευτέραι de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis Detectis Φροντίδες, quæ in volumen ingens, labore ipsius improbo, & amicorum symbolis, excreverunt, prælo paratæ apud JCtum πολυμαθέστατον, Gerhardum a Mastricht, Reip. Bremensis Syndicum, cui Autor moribundus eas commendavit, delitescunt, & a Bibliopola, boni rei Literariæ publicæ studioso, in lucem protrahi desiderant. Institutum Operis, 5000. circiter Autoribus larvam detracturi, exponit *Invitatio* Autoris *ad Ant. Magliabechium, aliosque Eruditos, super Symbolis ad illud conferendis, Amica*, Libro *de Arte Excerpendi*, Hamburgi A. 1689. in 8vo edito, subjuncta. Non parum etiam Argumentum hoc illustravit Adr. Bailleti Tr. Gallicus, Parisiis A. 1690. in 12. publicatus: *Auteurs Deguisez sous des Noms Etrangers, empruntez, supposez, feints à plaisir, chiffrez, renversez, retournez, ou changez d'une langue en une autre.*

Historia enim ſpecialior Academiarum ab aliquo deducenda hactenus deſideratur: nam, quanquam Franciſcus Junius Müddendorpius de Academiis Germaniæ, alii de Academiis ſpecialibus, e. g. de Pariſienſi, Oxonienſi, Patavina, ſingularibus libris egerint; quanquam & Gregorius Leti de Academiis *Italiæ in Italia ſua regn.* non modica inſpergat, revera tamen omnis ille labor mancus eſt & ſterilis. * Optandum eſſet, ut hanc operam ſibi depoſceret vir prudens & doctus, & quemadmodum Conringius generalia Academiarum, ita ſpecialiora tum e variis de hoc argumento Scriptoribus, tum ex ſua experientia concinnaret. Et ſane, quemadmodum olim Ariſtoteles Rerump. hiſtoriam contexuit; quidni ſimili ratione liceret Academiarum, quæ ſunt literatorum Reſp. Hiſtoriam tum e Politicis, tum ex Hiſtoria literaria, principia contexere? Præclarum ſane hoc & illuſtre argumentum, de quo nemini hactenus in mentem quicquam incidit; cui operi tamen exædificando multa poſſint ſuppeditari hinc illinc ſubſidia, modo quis prudentiam & peritiam huic rei commodet. De his Academiarum juribus & privilegiis in univerſum Autor quidam Hiſpanus ſcripſit vaſtum Volumen. * De Academiis Galliæ, ac ſpeciatim de Pariſienſi quidem *Cæſar Egaſſius du Boulay* hiſtoriam ſcripſit, Bailleto *tom. 2. pag. 170.* nominatam, ſex ſpiſſis in folio Voluminibus, mihi vero nunquam viſam. Ita vero de iis judicat Autor ille, multa quidem in illis haberi impertinentia, ſed utiliſſimum eſſe librum ad notitiam ſcriptorum, quæ publicarunt viri docti in Gallia; exterorum quoque, qui in hac Academia vixerunt. Multa quoque illic memorabilia coacervari ait, quæ alibi fruſtra quærantur. De Belgii Academiis ſingulares etiam libri conſcripti ſunt, lingua & Latina & vernacula, quorum tituli in Catalogo Thuanæo videri poſſunt. Edmundus Richerius, vir inter Gallos doctiſſimus, *de optimo Academiarum ſtatu* librum elegantem ſcripſit, in 8vo Pariſiis An. 1603. editum. Ex his ſimilibusque Autoribus confici idoneum corpus poſſit.

(Margin numbers: 73 beside "* Optan-", 74 beside "* De Academiis Galliæ")

ANTONIUS WOOD, Anglus, ſcripſit *Hiſtoriam & Antiquitates Univerſitatis Oxonienſis.* 75 Liber editus eſt in folio 1674. Oxoniæ. * Qui, cum 76 diligentiſſime recenſet antiquiſſimæ Academiæ Oxonienſis originem & progreſſum, operoſus eſt in Theologiæ & Philoſophiæ Scholaſticæ hiſtoria percenſenda. Cum enim in antiquiſſima Academia Pariſienſi hæc caput extulerit, indeque in Academias Britannicas propagata, ejus hic hiſtoria plenius proponitur. Magni itaque uſus ad hunc ſcopum liber ille eſt, ex quo præterea cognoſcas Academiarum tum temporis in Europa ſtatum, quæ ad Pariſienſis Britannicarumque Academiarum formam inſtitutæ videntur. Inſignis ex illo notitia haberi poteſt virorum doctorum, qui vel in hac Academia vixerunt, vel ex illa prodierunt, quorum alias notitia haberi non poteſt. Magna potuiſſet Conringii libro ex hoc Opere acceſſio fieri; ſed ille librum iſto tempore nondum impreſſum ad hos uſus applicare non potuit. Poteſt & his addi Bœclerus in Commentario *de Seculi 9. & 10. rebus*, qui ſub ſingulis Imperatoribus breviſſime recenſet ſtatum literarium.

PETRUS LAMBECIUS, Vir doctus & Polyhiſtor clariſſimus, Ham- 77

bargensis olim Gymnasii Rector, postea consiliarius & Bibliothecarius Imperatoris, ad Historiam literariam non parum subsidii attulit; de quo jam supra multa diximus. *Prodromum* ille quidem *Historiæ literariæ* scripsit, sed vel ex titulo ipso apparet, non nisi partem ab ipso tractari: neque enim sufficiebat vir unus tam immenso operi, cujus concinnatio non unum aut alterum annum, sed totam fere hominis vitam, requirit, ideoque post primam illam Prodromi editionem nihil ulterius edidit: sed ad *Bibliothecæ Vindobonensis historiam*, & *Catalogos* scribendos, vastos & laboriosos, accessit; cujus Operis magna jam tum prodierunt Volumina, docta quidem & operosa, sed multis illuc non pertinentibus rebus referta, cum in excursus abit Autor, non quidem inutiles & indoctos, sed alii loco & tempori opportuniores. Rectissime de eo iudicat Bailletus *Tom. 2. p. 250.* Autorem hunc vastos illos Commentarios in arctius contrahere spatium potuisse, si maiorem sumptuum, quam magnificentiæ rationem habere voluisset. Non displicet tamen eius consilii ratio, quod manum Historiæ literariæ ultimam imponere noluerit, quam completo Bibliothecæ Vindobonensis Catalogo. Sed ipse spe sua excidit, cum fata tam longinquo Operi intercesserint

78 GABRIEL NAUDÆUS, Gallus, Vir doctissimus, Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, inter Scriptores Historiæ literariæ recensendus, cujus extant scripta, magno ingenio & doctrina elaborata. Is Gallica lingua librum scripsit, cui titulus: *Addition à l'Histoire de Louys XI.* Parisiis editum 1630. in 8vo, oppido rarum, quo continetur præcipua pars Historiæ literariæ illorum temporum, non per Galliam solum; sed & per alias Europæ partes. Vocat *Additionem*, quoniam illic per-
79 tractat partem, a reliquis Historicis intactam. * Incidit autem hujus Regis historia in illa tempora, quibus incepit παλιγγενεσία literarum per totam Europam: occasione illa disquirit in originem artis Typographicæ, candideque Germanis vindicat divinam artem, quam Batavi sibi tribuere voluere per summam erga Germanos invidiam; quorum argumenta illic refutat: legendus est *cap. 7.* Frustra itaque est *Boxhornius* cum omnibus suis argumentis, qui peculiarem *de artis Typographicæ origine* librum pro Batavis suis scripsit. Idem Vir clarissimus *Bibliographiam Politicam* scripsit; ubi de Politicis Scriptoribus judicat; aliumque, cui titulus *Mascurat*, ubi de iis scriptis judicat, quæ sub Cardinale Mazarino edita sunt.

CAP. XVII.

DE SCRIPTORIBUS BIBLIOTHECARIIS.

§. 1. *Scriptores Bibliothecarii* 2. *vel de methodo Bibliothecæ instituendæ agunt, vel historiam Bibliothecarum proponunt.* 3. *Richardi Buri Philobiblion.* 4. *Bessarionis epistola.* 5. *Gabr. Naudæi dissertatio de instruenda Bibliotheca.* 6. *Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus.* 7. *Ejus Indices librarii.* 8. *Claudii Clementis Museum.* 9. *Justi Lipsii de Bibliothecis Syntagma.* 10. *Ludovici Jacobi Tracta-*

Tractatus de Bibliothecis. 11. Judicia de illo; 12. Gallicæ Bibliothecæ non cetérarum nationum Bibliothecis præferendæ. 13. Ludovici Jacobi plures libri Bibliothecarii recensentur. 14. Lomeier de Bibliothecis, 15. in vetustis diligentior, quam in recentioribus. 16. Ludovicus Jacobus indiligentiâ notatur. 17. Jodocus a Dudinck. 18. 25. Mutius Pansa. 19. Gallesii Tractatus de Bibliothecis exiguus. 20. Spizelii Dissertatio de re Bibliothecaria. 21. Cardona. 22. Puteani. 23. Majoragii, Heinsii de Bibliothecis scripta. 24. sqq. Bibliotheca Vaticana. 25. Mutius Pansa. 26. Angelus Rocha. 27. Zoilus Ardelio de Bibliotheca Vaticana. 28. Vindobonensis Bibliotheca a Lambecio descripta. 29. Bibliotheca Oxoniensis. 30. 31. Catalogus ejus a Jamesio & Hidano scriptus. 32. Quid in hoc desiderandum. 33. Anglicæ Bibliothecæ ceteræ. 34. Bibliotheca Guelferbytana ab H. Conringio laudata. 35. Bibliothecæ Regiæ Gallicæ nova & plenissima descriptio laudatur. 36. Qui de variis Bibliothecis sparsim egerunt. 37. Collegii Parisiensis Societ. Jesu Bibliotheca laudatur.

Cum supra *cap. 3. de Re Bibliothecaria* egerimus, ac plurima ejus argumenti tetigerimus; nunc hoc loco SCRIPTORES BIBLIOTHECARIOS recensebimus: nam, quoniam Bibliothecæ locupletis ordinata cognitio non parum facit ad Historiam literariam cognoscendam; non immerito Scriptores Bibliothecarios iis, qui ad Historiam literariam pertinent, subjungimus. * Quidam ex illis Scriptoribus vel de methodo instituendæ Bibliothecæ agunt, vel Historiam Bibliothecarum, seu universalem seu particularem, proponunt. De illis primum agemus, etsi jam tum cap. 3. eorum quoque mentionem fecerimus. 1 2

RICHARDUS a BURI, Episcopus Dunelmensis, & Eduardi III. Anglorum Regis, Cancellarius, & Thesaurarius Regni, librum scripsit, cui titulum fecit; *Philobiblion*, qui rarissimus est, & in paucorum manibus versatur (ll), in quo ille rem Bibliothecariam commendat, & modos ostendit, quibus adornari Bibliotheca possit. Seorsum ille editus non facile comparet in Bibliothecis; sed iteravit editionem ejus Melchior Goldastus, addiditque *Centurias Epistolarum Philologicarum*, quas ille collectas junctim edidit Francofurti in 8vo, An. 1610. quibus multa continentur notabilia. * Additur quoque Bessarionis, Patriarchæ Constantinopolitani, & Cardinalis Tusculani *Epistola*: ad Principem Senatumque Venetorum missa An. 1469. qua Bibliothecam suam omnis generis libris instructissimam eidem Senatui defert ac donat. Richardi vero illius liber, etsi dictio genium illorum temporum sapit, tamen eleganter scriptus est, ac multa proponit rei Bibliothecariæ arcana. 3 4

GABRIELE NAUDÆO nemo vixit suo tempore ἐμπειρίας Bibliothecariæ peritior; cujus extat libellus ad Præsidem Memmium, scriptus hoc titulo: *Advis pour* 5

(ll) Recusum est Richardi de Buri *Philobiblion*, cum eadem Centuria Epistolarum Philologicarum, a Melch. Goldasto collectarum, Unica (nec enim plures, ut Morhofius opinatur, edidit), Lipsiæ An. 1674. in 8vo.

dresser une Bibliotheque. Multa sunt in hoc tenui libello notabilia, tum quod ad erectionem; tum quod ad conservationem Bibliothecæ attinet. Richardum de Buri sæpissime in exemplum proponit. Multa illic de officio Bibliothecariorum, qualitate librorum, & similia, quæ recentiores quidam de hoc argumento Scriptores strenue exscribunt. Prolixus in ejus laudes est Maresius *lib. 2. Epist. 32.*

6 JOHANNES HENRICUS HOTTINGERUS, Theologus Reformatorum πολυμαθέστατος, Orientali literatura præcipue celebris, librum scripsit titulo *Bibliothecarii quadripartiti.* Quatuor partes hujus Operis fecit: prima agit de Bibliothecarum instructione, officio Bibliothecarii, aliisque nonnullis, quæ spectant ad modum contexendi Catalogos Bibliothecarios, quorum potissima pars excerpta ex Naudæi scripto supra dicto. Notanda sunt inprimis, quæ de Locis Communibus Bibliothecariis instruendis proponit. Ita enim Bibliothecam suam institui jubet, ut ipse ejus ordo possit esse instar Locorum Communium. Illic varias recenset variorum Autorum methodos, quibus tandem suam addit ἐπίκρισιν p. 79. Quæ omnia sic satis bona sunt, nisi quod ordo nimium laboriosus videatur, & in ipsa Topothe-
7 sia libraria difficulter semper observari possit. * Præstat itaque, si Bibliothecæ ea ferme methodo, qua utuntur Collegii Jesuitici Parisiensis Patres, in Systemate Bibliothecæ ab illis edito, aut qualis habetur in Catalogo Bibliothecæ Thuanæ, dispositæ bonos Indices subjeceris. De ejus *Indicibus librariis* plura diximus *cap. 6.* quo lectorem remittimus. Reliquis tribus partibus scripta Theologorum secundum certas classes disponit, quæ omnia utiliter & cum fructu legent Theologiæ Studiosi. Utilis quoque esse potest in prima ejus libri parte cap. 3. Bibliotheca Anglorum Theologica contracta.

8 CLAUDIUS CLEMENS, Jesuita, scripsit librum, cui titulus est: *Museum s. Instructio Bibliothecæ, tam publicæ, quam privatæ.* Editus est Lugduni An. 1636. in 4to. Multa coacervat hic Autor ad hoc argumentum: est in alienis potius occupatus & generalibus, in externis, quæ spectant ad ornatum Bibliothecæ, in picturis & similibus. Scilicet ille phaleras tantum, non Pegasum ipsum curat: recte de illo Bailletus tom. 2. p. 273. *Il y a quelque erudition, mais il y a trop de babil & trop de ce que nous appellons fatras & s' il avoit eu plus de jugement, il auroit renfermé tout ce qu' il y a de bon dans cet ouvrage, en un fort petit livre.* Additur quoque descriptio Bibliothecæ Hispanicæ Scorialensis, & ad studia lectionemque librorum parænesis.

9 JUSTI LIPSII primo loco debebat fieri mentio, sed quoniam in re Bibliothecaria potius ungues & reduviam curat, quam caput, vel plane etiam omitti poterat, & ad Scriptores antiquarios rejici. (†)Scripsit *Syntagma de Bibliothecis*, in quo de ritibus

(†) Syntagma Libellorum & commentationum de Bibliothecis atque Archivis, a Joh. Joach. Madero Helmstadii Anno 1666. in 4to publicatum, præter Editoris de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis Præfationem, Justi Lipsii de Bibliothecis Syntagma, Fulvii Ursini, Guid.

bus variis & antiquitatibus circa rem Bibliothecariam agitur. Hunc librum postea una cum aliis ejusdem argumenti excerptis antiquariis edidit Maderus, præmissa de antediluvianis Bibliothecis Dissertatione. Eundem Lipsii librum cum insigni auctario editurus erat maximi nominis Medicus, Hieronymus Welschius, ut testatur in ejus vita Schröckius. Sed hujus & multorum aliorum spes præmatura hujus viri morte intercidit.

LUDOVICUS JACOBUS primus est, quantum memini, qui de Bibliothecis, 10
antiqui novique temporis, aliquid scripsit. Fuit Carmelita: Gallica lingua librum, Parisiis Ann. 1644. editum, scripsit, cui titulus: *Traité de plus belles Bibliotheques publiques & particulieres, qui ont esté, & qui sont à present dans le monde*, id est, *Tractatio de optimis Bibliothecis, publicis, privatis, quæ fuerunt, hodieque supersunt in orbe.*
* Magnam hic rem agi credideris: sed si, quod res est, dicendum, ampullosam titu- 11
lus instituit, liber exit in urceum. Quod ad veteres attinet Bibliothecas, plura ab aliis jam tum dicta sunt; in novis recensendis ultra notitias, quas e paucis Autoribus hausit, nihil novi affert. In Italicis Thomasini, in Anglicis Pitsei, in Belgicis Sanderi, in Germanicis Melchioris Adami vineta cædit. Qui Autores, si Thomasinum & Sanderum excipias, *ἐν παρέργῳ* illa attingunt, & casu in eorum mentionem incidunt. Nam, qui e Melchioris Adami Vitis omnem rei Bibliothecariæ Germanicæ notitiam metitur, ut facit Ludovicus Jacobus, e turri Archivos judicat. * Ex 12
qua rerum peregrinarum incuria vel despicientia natum hoc ipsi judicium est, plures Bibliothecas in una Lutetiæ urbe, quam in Anglia, Hispania ac Germania integra reperiri. Scilicet & hic verum est, quod veteri verbo dicitur: *τῆς Πατρίδος καπνὸς λαμπρότερος τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός.* Neque tamen Patriæ suæ Bibliothecas illa, qua poterat, diligentia recenset, quanquam majorem illis curam impenderit. Josephus Scaliger in Excerptis refert, suo tempore 80. perfectas Parisiis fuisse Bibliothecas, cum Londini tantum 12. fuerint. Memorat de eo Bailletus *tom. 2. p. 273.* quod parum diligentiæ & judicii in Opere hoc adhibuerit; multa incerta aliorum fide

Guid. Pancirolli, Bartholom. Chassanæi, Franc. Patricii, Mich. Neandri & Jac. Phil. Thomasini de iisdem, Laur. autem Pignorii de Servis Veterum Bibliothecariis, & Emundi Figrelii de Statuis Doctorum, Ἀποσπασμάτια, Balth. Bonifacii Lib. de Archivis, Franc. Schotti, Onuphr. Panvinii & Ant. Cicarellæ de Biblioth. Vaticana, Balth. Corderii & Alex. Barvoetii de Scorialensi, ac Joh. Alex. Brassicani de Budensi, Schediasmata, uno fasce complectitur. Secundæ illius editioni, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo Acad. Juliæ πολυμαθεστάτῳ, Helmstadii Anno 1702. cum Præfat. sua, publicatæ, Herm. Conringii de Bibliotheca Augusta Guelpherbytana Dissertatio accessit Epistolica. Hanc, curante eodem Polyhistore, ulteriorem etiam Collectionis hujus pollicito continuationem, Anno 1703. secuta est *Nova de Bibliothecis Accessio*, Syntagmati Maderiano adjuncta, in qua Rich. de Buri Philobiblion, Gabr. Naudæi & Theoph. Spizelii de Bibliothecis Diatribæ, & Christoph. Heidmanni de Bibliothec. Acad. Juliæ Vetustiori, Herm. ab Hardt de Nova ejusdem Rudolphea, Casp. Sagittarii de Jenensi, ac Jul. Pflugii de Budensi, Commentationes, lucem denuo junctim aspexerunt publicam.

fide credulus ipse adducat. Inde factum, ut numerum Bibliothecarum auxerit, quas ille pro locupletibus venditat, quæ vix inter mediocres locum inveniunt. Bibliothecam S. Victoris ille ob MStorum copiam in cœlum extollit laudibus; sed Scaliger in Excerptis quicquam in illa boni esse negat, neque sine causa Rabelesium satyrico illam sale defricuisse. Sed dici tamen in ejus defensionem potest, quod ipse in præfatione ad lectorem Autor pro imperfecto Opere habeat. Condonandum affectui ejus in patriam est, quod Parisinas Bibliothecas ceterarum gentium vincere existimet. Etsi enim illic locupletes illæ sunt, comparari tamen cum tot nationum Bibliothecis nequeunt, ubi non fungi & verveces habitant. Laudat tamen ejus curiositatem Bailletus, ibid. *p. 98.* & accuratoria ab illo sperare nos potuisse ait, si super-
13 vixisset. * Edidit Idem *Bibliothecam Pontificiam*, in cujus prima parte agit de libris, quos Pontifices scripsere; altera de iis, qui vitas & elogia Pontificum scripsere. *Bibliothecam* quoque *Cardinalitiam* & *Carmeliticam* promisit, eodem modo instructam: quæ an lucem viderint, non constat. Idem *Bibliothecam Feminarum*, quæ literis & libris inclaruerunt, an absolverit, incertum. Extat quidem in illum librum inter Epigrammata Naudæi aliquod, quod *pag. 53.* legitur; sed fortassis illud in librum, vel affectum vel ineditum, scriptum est. Præmitti huic solet libro Naudæi *dissertatio de Bibliotheca instruenda*; quam ob causam factum est, ut totum de Bibliothecis librum Naudæo adscripserit Lambecius, *Comment. de Bibl. Vindob. lib. 1. p. 15.* qui tum optimi amici fuerunt, ut ex vita Naudæi, Epistolis ejus præfixa, patet.

14 Post illum *de Bibliothecis* in universum singularem librum publicavit, jam secundum editum, JOHANNES LOMEIER, Ecclesiæ Deutechomiensis Pastor, Vir doctus quidem, sed cui tamen non iste ad manum fuit apparatus, quo opus erat de hoc tam vasto argumento aliqua scripturo; quod ille limatius ornatiusque nobis, quam Carmelita ille, dedisset, si sylvam Operi educendo instructiorem habuisset. Nam & in summa illius percursatione etiam curam quandam & ἀγχίνοιαν ostendit, ne Ludovici quidem Jacobi subsidiis adjutus, cujus ille librum apud Bibliopolas Amstelodamenses & Francofurtenses frustra quæsitum, nusquam reperire potuit, ut ipse testatur. In vetustioribus accura-
15 tior est Lomeierus, Gallus vero ille indiligentior. * At vero in recentioribus recensendis parcior est Lomeierus: quanquam interdum aliqua, quæ Galli illi-
16 us manum fugerunt, & illic apparent. * Gallus ille, ut in Bibliothecis, qua publicis, qua privatis, recensendis diligentior est, illis præcipue, quæ in Collegiis Monachorum latitant, multas tamen, tam publicas quam privatas, prætermisit, easque celebratissimas, e quibus nunc tantum viciniores nomino, Augustam illam *Wolfferbytanam, Slesvicensem* nostram, & *Hamburgensem*, quæ profecto inter tot alias recenseri debebant: ne quid de remotioribus dicam, & de privatis. Quanquam enim hæ non sunt perpetuæ; nam vel ad alios possessores transeunt, vel venditionibus distrahuntur, earum tamen notitia propter ipsos libros habenda est. Gallus, ut indiligentiam suam in Germanis Bibliothecis excusare possit, ad fontes sibi nobisque incognitos ablegat. *Non dubito*, inquit pag. 226. *plures esse easque bonas in Germania Bibliothecas,*

thecas, verum cum illarum nulla mihi hactenus notitia sit, remitto lectorem ad librum Jodoci Dudingii de Bibliothecis: qui, cum ad manus meas hactenus non pervenerit, ad rei Bibliothecariæ cognitionem nullum nobis usum præbere potest. Et ille tamen in hac rerum suarum tenuitate & angustia, Germaniæ, Hispaniæ, Belgiique opes contemnere audet præ Galliæ suæ thesauris. * Illum vero Jodocum a Duding non nisi a Catalogis & in- 17
dicibus novi, frustra a me hactenus, utut maxima diligentia, quæsitum. Fuit vero iste JODOCUS a DUDINCK, Canonicus Resensis, & Pastor Vinensis ad Rhenum, cujus liber Coloniæ apud Jodocum Kalckofen, An. 1643. in 8. magnifico sane titulo prodiit: *Palatium Apollinis & Palladis, sive, Designatio præcipuarum Bibliothecarum mundi, veteris novique seculi.* Non habuit ipsum, neque vidit Labbeus, qui in Bibliotheca Bibliothecarum p. 109. e Valerii Andreæ Bibliotheca Belgica libri titulum cum aliis ejus Autoris recenset. Ne mentionem quidem ejus facit Lomeierus, ut vel ex eo, ignotum ipsi hujus viri fuisse nomen, appareat. Testatur vero Bailletus *tom. 2. pag. 272.* dedisse illum Dudingium ideam Bibliothecarum præcipuarum superficiariam, ut vel ex eo appareat, non visum fuisse Jacobo librum, ad cujus pleniores opes nos ille ablegat. * Addi superioribus potest MUTIUS 18
PANSA in libro Italice scripto de *Bibliotheca Vaticana* Ann. 1590. Romæ in 4to edito, qui suo in argumento hospes alibi semper vagatur, & reliquarum gentium librariam & literariam rem recenset, neutri horum, quos recensui, quantum ego quidem animadvertere potui, cognitus.

GALLESIUS, Autor Gallicus, An. 1680. librum edidit, cui titulus: 19
Traité de plus belles Bibliotheques du monde. Magnos ille titulus strepitus facit; sed pro thesauris carbones. Exiguus liber est, novem scilicet foliis constans in 12. Pleraque exscripsit e Lomeiero, quem vix nominat: quo in judicio ὁμόψηφον mihi video Bailletum, qui errores quoque Lomeieri retinuisse notat. Ludovici Jacobi nomen in illo non deprehendi. Historia de impressis primis libris jejuna est & tenuis, ac longe plenior apud Naudæum in Additione ad historiam Ludovici XI. Epistola ejus de instituenda Bibliotheca nihil novi habet, quod non plenius Naudæi dissertatio proponat. In Parisiensium Bibliothecarum recensione forte aliqua nova habet.

THEOPHILI SPIZELII extat liber, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum* 20
illustrium arcana detecta: editus Augustæ Vindelicorum 1668. in 8vo. De hujus consilio alibi plura dico: hoc loco tantum ejus mentio fit, quia Dissertationem præliminarem libro suo præmisit, qua in universum de Bibliothecis agit, quæ continet notabiliora quædam, ex supra memoratis Autoribus excerpta; quibus addidit nonnulla, quæ ipse vel in peregrinationibus observavit, vel alias notavit.

Ex Nicolai Antonii Bibliotheca Hispanica discimus: JOHANNEM BAPTI- 21
STAM CARDONAM, Valentinum, multiplici divinarum & humanarum rerum prudentia celebrem, in Patribus ope Manuscriptorum restituendis occupatum, libellum *de Regia Sancti Laurentii Bibliotheca* scripsisse, ubi consilium cogendi omnis generis utiles

utiles libros, & per idoneos ministros fructuose callideque custodiendi proponit; cui adnexa sunt quædam *de Bibliothecis* ex Fulvio Ursino, *deque Vaticana* ex Onuphrii schedis: qui libellus junctus est *de expurgandis hæreticorum propriis nominibus, & de Dipthycis,* Commentariolis, qui omnes simul editi Tarraconæ 1587. apud Philipp. Mey
22 in 4to. * Scripsit & ERICUS PUTEANUS librum *de usu Bibliothecæ,* & quidem speciatim Bibliothecæ *Ambrosinæ,* Mediol. in 8vo 1606. editum, aliumque, cui titulus: *Auspicia Bibliothecæ Lovaniensis* An. 1639. in 4to. De Petri Blanchot idea Bibliothe-
23 cæ Universalis jam supra diximus. * Habentur apud *Majoragium* & *Heinsium* Orationes hujus argumenti. Extat & hujus generis Epistola a P. Bertio scripta, & Catalogo Leidensi addita.

Subjicimus generalibus illis de Bibliothecis Scriptoribus speciales aliquos, qui
24 scilicet singularium Bibliothecarum Historiam scripserunt. * Inter Bibliothecas Christiani orbis principatum obtinet VATICANA, cujus Historia a Scriptoribus aliquot tradita est; sed secretiora ejus & MSti Codices nunquam patuerunt. Josephus Scaliger, tum in Epistola ad Gruterum scripta, tum in Excerptis illis, quæ fratres Puteani congesserunt, non magnopere æstimat Bibliothecam Vaticanam, illique præfert Florentinam & Parisinam Regiam; qua de re plenius agit Conringius in *Biblioth. Aug. pag. 37. 38. 39.* Illius opes crevisse dicuntur e spoliis Bibliothecæ Electoralis Palatinæ: sed alii hoc in dubium vocant, qui existimant, inter Cardinales quosdam direpta fuisse arcaniora ejus Bibliothecæ.

25 MUTIUS PANSA, cujus jam supra mentionem fecimus, Italica lingua librum scripsit, cui titulus: *Ragionamenti della Libraria Vaticana,* quo in libro agitur de Origine & Renovatione Bibliothecæ Vaticanæ: ubi & vetus illa fabula recoquitur de Bibliothecæ primordiis a D. Petro institutis, quam operose refutavit Conringius in libro de Bibliotheca Augusta. Quod ad ipsam Bibliothecam attinet, parum ab Autore illo adfertur, quod memoratu dignum: nam in Digressionibus totus est, quæ plane ad hoc argumentum non pertinebant. Immiscet multa de picturis hujus Bibliothecæ, de literis & Alphabetis, de literarum artium-
26 que Autoribus, de Bibliothecis aliarum gentium; quibus non erat hic opus. * Qui ejusdem Bibliothecæ Historiam scripsit, ANGELUS ROCHA, cujus extat ea de re Commentarius, Romæ Ann. 1591. in 4to editus, eodem modo procedit, totus in excursibus & dissertationibus, ad rem, quam tractat, non pertinentibus.
27 * Quis vero ille sit ZOILVS ARDELIO, cujus meminit Janus Nicius Erythræus in *Pinacoth. I. n. 133.* dicere non possum: nam nomen illud fictum est, & testatur Erythræus, ipsum scripsisse *de Bibliotheca Vaticana,* ceterum hominem fuisse maledicum & nequam. Operæ pretium profecto fuerit, legere hujus hominis characterem; qui doctus quidem fuit, sed ob summum fastum & maledicentiam, cujus illic ridicula specimina narrantur, omnibus invisus. Adeo parum ornant literæ, nisi virtutibus ipsæ ornentur. Referri hoc exemplum ad *caput nostrum 15. de Conversatione erudita* potest.

28 Alterum a Vaticana locum merito VINDOBONENSIS BIBLIOTHECA tenet, cujus

cujus magna olim fama fuit; & major nunc excitata eſt a LAMBECIO, laborioſis de illa Bibliotheca Commentariis. Nam ipſe pene Bibliothecam de Bibliotheca ſcripſit, ac jam tum prodiit, ſi recte memini, Tomus vel 8. vel 9. & vix ad mediam ejus partem pervenit, cum fata ipſius laboribus injecerunt manus. Quousque hactenus Lambecius pervenerit, compendio recitat Spizelius in *Diſſertatione præliminari Sacr. Bibl. arcan.* §. 13. Prolixus nimis eſt in Digresſionibus, in Delineationibus rerum ſupervacanearum, in alienis multis ingerendis; quæ, ut molem, ita pretium libri citra neceſſitatem augent. Ceterum de MStis Codicibus multorum Autorum longa illic eſt diſquiſitio, quæ prodeſſe interdum poſſunt ad notitias Autorum; interdum lectorem ultra, quam par eſt, fatigant.

BIBLIOTHECA OXONIENSIS, ſive BODLEANA, a primo 29
ejus fundatore ita dicta, magni nominis eſt, & merito quidem, libris qua impreſſis,
qua MStis opulenta. Ejus Hiſtoria cum aliis nonnullis hujus Academiæ Biblio-
thecis tradita eſt ab Antonio Wood *lib. 2. de Hiſtoria & Antiquitatibus Bibliothecæ Oxo-
nienſis, p. 45.* * Ejus Catalogum dedit *Thomas Jameſius* geminum, alterum ſecundum 30
ſeriem Bibliothecæ, alterum ſecundum ſeriem rerum diſpoſitum. Sed magnis
poſtea acceſſionibus locupletata, ultra veteres ſuos indices excrevit; nam præter
alias Seldeniana Bibliotheca, Orientalibus ſcriptis & Manuſcriptis referta, addita eſt.
* Quare novus nunc A. 1674. prodiit Catalogus in folio a *Thoma Hide,* Bibliotheca-
rio, confectus, novem annorum Opus; * ſed in illo nulli habentur MSti Codi- 31
ces, & præterea Catalogus tantum ſecundum ſeriem Autorum, non ſecundum ſe- 32
riem materiarum, formatus, ut erat vetus ille Jameſii. Reſtaret itaque altera hæc
pars Indicis materialis, qui mole æquaret priorem illum Catalogum; ſed tamen
magni uſus eſſet. Recte judicat Bailletus in Præfatione Indicis Bibliothecæ Lamo-
nianæ: *Illa ipſa, quæ Thomæ Hidano arriſit, methodus, ut ad ſtudiorum utilitatem minus ne-
ceſſaria, ita nec ſola debuit adeſſe, ſed poſterior, cui priorem argumentorum ſive rerum ordinem,
utpote longe utiliorem, præmitti oportere, nemo non intelliget: plerique enim mortalium ad
rerum ſtudia animum adjungere ſolent, ad Autorum vix unus & alter.* Quare in confe-
ctione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ potius ad argumenta ipſa, quam ad Auto-
res reſpexiſſe ſe, ait Bailletus. MSti Codices Bibliothecæ Oxonienſis numero pe-
ne æquare dicuntur impreſſos; an illorum Catalogus aliquando edendus ſit, incer-
tum eſt. (*mm*) De forma hujus Indicis plura habet Thomas Hide Præfatione hu-
jus Catalogi. De ſingularibus ac memorabilibus hujus Bibliothecæ legatur Mon-
coniſius *in Itinerario, part. 2. pag. 51.* * Londinenſem Regiam ego olim ipſe 33
vidi, ſed quæ & tum & olim negligentius habita. Vide Arnoldi ad Rich-
terum

(*mm*) MStorum Bibliothecæ Bodlejanæ Oxonienſis omnium notitiam ſuggerit pleniſſimam Edv. Bernhardi, Profeſſoris Scholæ iſtius Inclyti, *Catalogus Librorum MStorum Academiarum Oxonienſis & Cantabrigienſis & celebrium per Angliam Hyberniamque Bibliothecarum, cum Indice Alphabetico,* Tomus II. (quorum Prior ſola Oxonienſia recenſet) Oxoniæ A. 1697. in fol. editus, Opus eximium, & vix cuiquam in iſto Scriptionis genere ſecundum.

terum epistolam, inter Richterianas *pag. 483.* Scaliger in Excerptis suis vehementer laudat omnes Anglicas Bibliothecas a MStorum copia; præsertim in Historia; sed eorum negligentiam accusat, qui, cum Catalogos publicarint, decies tamen iis plura omiserint: imo qui nunquam excudant bonos libros veteres, sed tantum vulgares. Quanquam nunc illi in vetustis Autoribus edendis cum Gallis aliisque gentibus certare velle videntur.

34 BIBLIOTHECÆ GVELFERBYTANÆ Historiam singulari libro persecutus est HERMANNUS CONRINGIUS, ad illustrem Boineburgium scripto, sub titulo *Bibliotheca Augusta.* Scripserat ad Augustum Ducem Boineburgius, petieratque editionem Catalogi, & ad hoc negotium Hermannum Conringium deposcebat. Hac occasione inductus libellum hunc ad ipsum misit Conringius, in quo ostendit Bibliothecæ illius Singularia, ad septem ejus, ut vocat, admiranda, de quibus legi ipse potest. Bis mille in ea adservantur MSti Codices, & centena sedecim millia aliorum Voluminum. Illi e ruderibus Bibliothecæ Budensis collecti. Multa admiscentur ad rem Bibliothecariam in universum pertinentia, tam vetera, quam recentiora.

35 Sperare nos Bailletus *tom. 2. p. 251.* jubet pleniorem aliquam Regiæ Bibliothecæ Historiam, quæ e Bibliotheca Medicea in Galliam translata primum crevit, de quo Conring. *Biblioth. August. pag. 24.* Primum enim novus Catalogus MStorum Codicum conficietur, longe Labbeano plenior & accuratior, atque singulorum exactum rigidumque examen Criticum instituetur. Addentur brevia eorum summaria, cum recensione historica de cujuscunque MSti Codicis fortuna & conditione. Spondet ille maximum ex hoc labore fructum, cum nullus hactenus illi similis labor ulla in gente visus fuerit, sive magnitudinem Operis, sive excellentiam ejus spectemus. Quod cum ab uno perfici Opus non possit, duodecim vel tredecim viris, doctrina & judicio singulari præditis, totum committetur negotium, ut illi partitis inter se operis agant. In tria illi dispescentur Collegia, quorum unum in Manuscriptis Hebraicis aliisque Orientalibus; alterum in MStis Græcis, tertium in MStis Latinis versabitur. Scilicet ille verus est aliquo Hercule Musageta ac maximo Rege dignus labor.

36 Bibliothecarum aliarum publicarum integræ non prodierunt, quod sciam, Historiæ, nisi quod a scriptoribus alia tractantibus ὡς ἐν παρέδῳ inspergantur aliqua, quæ ad Historiam hujus vel illius Bibliothecæ pertinent. Ita de Bibliotheca Vaticana in *Itinerario suo parte secunda, capite 10.* agit Franciscus Schottus. Est & Onuphrii Panvinii de eadem Bibliotheca Fragmentum. Item Antonii Cicarellæ de eadem Bibliotheca descriptio, quæ habetur in vita Sixti V. historiæ Platinæ subnexa, editionis Coloniensis 166:. De Bibliotheca Regia Hispanica S. Laurentii extant Balthasaris Corderi Epistolæ duæ, præfixæ Cyrilli Alexandrini Homiliis XIX. in Jeremiam Prophetam, Antverpiæ editis A. 1648. Est & Claudii Clementis ejusdem Bibliothecæ descriptio, addita ejusdem Museo in 4to, A. 163:. edito Lugduni. Extat ejusdem Bibliothecæ Catalogus scriptorum ineditorum, & Manuscriptorum Alexandri Barvoëtii: qui

qui cum rarior sit, Labbeus in Novæ suæ MStorum Bibliothecæ supplemento tertio inseruit, cum aliarum Bibliothecarum Catalogis Manuscriptis. Recudi quoque Maderus cum ceteris curavit Bibliothecæ ipsius structuram, ac omnia ornamenta graphice describit Monconisius *Itinerarii sui part. 3. p. 46.* De libris tenuiter judicat Scaliger in Excerptis, *pag. 61.* Videri quoque de ea potest Spizelius *in Dissertatione præliminari Sacr. Biblioth. Arcan. §. 14. & Conring. Bibl. Aug. pag. 140.* Alexandri Brassicani de Regia Budensi Bibliotheca MStis locupletissima, misere a Turcis direpta, extat Epistola, præfixa Salviano, ab ipso edito. Sed nupera Budæ recuperatione aliquæ ejus reliquiæ receptæ, quarum Catalogum Pflugius promisit. De Bibliotheca Florentina Monconisius *Itinerar. part. 2. p. 480.* Idem *ibid. pag. 443.* de Bibliotheca Vaticana, & *pag. 291.* de Bibliotheca Electoris Palatini, ubi de cimeliis & nummis, qui in ista Bibliotheca asserventur. Bibliotheca Medicea a Sigismundo Regali, a Sylverio Florentino & Petro Francisco Minozzio Epigrammatibus celebrata, quæ Lugduni prodierunt 1673. Privatarum Bibliothecarum Historiæ, quod sciam, non extant: referas forte huc Epistolam Naudæi, quam scripsit, dehortatoriam, de non distrahenda Bibliotheca Mazariniana, cujus singularia recenset Conring. *Bibl. Aug. pag. 118.*
* Extat Collegii Parisiensis Societatis Jesu Bibliothecæ Systema, quo traditur Bibli- 37
othecæ ejus Historia, Ortus, & Incrementum; est dispositio elegantissima, ut ideæ loco esse possit Bibliothecam aliquam adornaturo, vel Historiam literariam ὡς ἐν τύπῳ & per Synopsin consideranti. Certe sola Bibliotheca illum in modum disposita Locorum Communium instar esse possit. Quem in usum Bailletus quoque commendat, *tom. 2. p. 275.* qui illic Garnierum ejus Systematis Autorem vocat.

CAP. XVIII.

DE CATALOGORUM SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Catalogorum notitia necessaria.* 2. *Variæ Catalogorum formæ.* 3. *Philippus Labbeus* 4. *& Teisserus Indices Catalogorum scripserunt.* 5. *Conradi Gesneri Bibliotheca & Pandectæ laudantur.* 6. *Adversus acriorem quorundam censuram defenditur.* 7. *Æquior de eo censura Jonsii & Bailleti.* 8. *Scaliger illum magni fecit,* 9. *ut & Thuanus.* 10. *Varia ejus librorum compendia & supplementa recensentur.* 11. *Michaëlis Neandri Pandectæ & Præfatio.* 12. *Bolduani Catalogus Historicus præ ceteris laudatur.* 12. 13. *Ejus, ut & Draudii, labores imperfecti.* 14. *Methodus Draudii laudatur.* 15. *Kœnigii Bibliotheca non præstat, quæ titulus promittit.* 16. *Martini Lipenii Bibliotheca reales omnium Facultatum.* 17. *Quenstedtii Dialogus de patriis illustrium virorum.* 18. *Gallorum curæ in libris suæ gentis consignandis.* 19. *Claud. Fauchet..* 20. *Dn. de Casa nova.* 21. *Antonius Verdierus.* 22. *Crucimanius.* 23. *Hic a prima juventute Historiæ Bibliothecariæ Gallicæ se totum impendit.* 24. *Andr. du Chesne s. Quercetani Catalogus scriptorum Galliæ Historicorum & Typographicorum.* 25. *Sorelli Bibliotheca*

ca Gallica. 26. *Ludovicus Jacobus Universalem Bibliothecam Gallicam moliebatur.* 27. *Labbei Chiliades Historico-Chronographicæ.* 28. *Italorum imperfecta in Scriptoribus suis recensendis opera.* 29. *Historia Lyncceorum Fogelii.* 30. *Gregor. Leti de Scriptoribus Italis collectanea.* 31. *Hispanorum Scriptorum Catalogi.* 32. *Nicolai Antonii insignia de gente sua merita prædicantur,* 33. *ceterisque in exemplum proponuntur.* 34. *Batavorum negligentia notatur.* 35. *Scriptores quidam, Sanderus,* 36. *Desselius,* 37. *Swertius,* 38. 39. *Meursius, Miræus, recensentur.* 40. *Mercurii Officinales Waesbergiani.* 41. *Anglorum magna in his negligentia.* 42. *Balei, Pitsei, Leighi,* 43. *Lilii,* 44. *Woodii imperfectus labor.* 45. *Dempsteri Scotorum Scriptorum recensio.* 46. *Albertus Bartholinus Danicorum Scriptorum Catalogum dedit.* 47. *Joannis Molleri Cimbria literata laudatur.* 48. *Johannis Schefferi Suecia literata.* 49. *Staravolscius de Polonorum scriptis.* 50. *Germanæ gentis Historia literaria desideratur.* 51. *Melchioris Adami,* 52. *Wittenii, Spizelii labores, de vitis Germanorum.* 53. *Bibliothecarum Scriptores respectu certi ordinis.* 54. *Bibliotheca Ordinis Jesuitici* 55. *& Cisterciensis laudatur.* 56. *Joh. Caramuelis Lobkowitz opera.* 57. *Certi nominis Scriptores a multis collecti.* 58. *Spachii Nomenclator Philosophicus.* 59. *Vossii indefessa in autorum recensionibus opera.* 60. *Supplementa Vossiana a variis scripta.* 61. *Scripta scientiarum Mathematicarum,* 62. *Scriptores librorum Theologicorum,* 63. *Juridicorum,* 64. *Thurmanni,* 65. *Cornelii a Beughem labores promissi.* 66. *Medicorum Scriptorum Catalogi.* 67. *Varii Bibliothecarum publicarum* 69. 70. *& privatarum indices recensentur.* 68. *Laurentii Legati scripta ἀνέκδοτα.* 71. *Catalogi Officinales.* 72. *Scriptorum certi temporis.* 73. *Catalogi Miscelli.* 74. *Cinelli Bibliotheca Volante.* 75. *Mercurii literarii.*

1 Post Bibliothecarios Scriptores veniunt CATALOGORUM SCRIPTORES, quorum accuratior notitia ita necessaria est Polyhistori, ut mapparum Geographicarum cognitio peregrinaturo. De eorum utilitate & jucunditate multa Conringius sub initium epistolæ de *Bibliotheca Augusta* differit, quibus hoc argumentum præcipue illustratur: & Spizelius *Diss. præliminari Sacr. Biblioth.*
2 *§. 11. 12. 13.* * Disponi vero solent Catalogi vel secundum personas, vel secundum materiarum ordinem. Utrique vel sunt perpetui, qui omnes omnium disciplinarum Autores indicant; vel temporales, qui certi alicujus temporis Autores tradunt. Perpetui vel sunt universales, quales modo diximus, omnium scilicet scientiarum & temporum; vel particulares, respectu vel nationum certarum, vel ordinum, vel scientiarum, vel Bibliothecarum, earumque vel publicarum, vel privatarum, quæ vel spectant ad viros doctos, vel sunt officinales, vel respectum certi nominis habent &c. Scriptores temporarii scribunt de certi temporis libris, vel ordine aliquo, vel sine illo.

3 Vestibulum ante ipsum nobis hic quasi Hodegeta & Janus Patulcius excubat PHILIPPUS LABBEUS, Vir, qui in texendis Catalogis totam pene vitam consumpsit. Is

Is *Bibliothecam Bibliothecarum*, cujus ideam ad calcem novæ Bibliothecæ Manuscriptorum adjecerat, scripsit, librum olim rarum, Parisiis 1664. in 8vo editum, deinde auctiorem Rotomagi, novissime Anno 1682. Lipsiæ in 12. recusum, editione quarta, ut titulus habet, juxta exemplar Rotomagense. Vocat autem *Bibliothecam Bibliothecarum*, quod recenseat omnes Autores, qui Catalogos Catalogorum ediderunt, & de Bibliothecis, Vitis & Elogiis scripserunt. Adjecit Bibliothecam nummariam & Mantissam antiquariæ supellectilis, quæ continet Autores antiquarios & nummarios. Huic postremæ editioni additus est Seldeni liber exiguus de nummis. Primum Autores omnes confuse ponit, hinc subjicit Indices distinctiores ea serie; Primus repræsentat Autores secundum artes & scientias dispositos: Secundus Autores, qui de libris per nationes distributis scripsere: Tertius enumerat Bibliothecas sodalitatum & collegiorum: Quartus Miscellaneos de variis argumentis: Quintus Scriptores de homonymis: Sextus Polygraphos enumerat: Septimus recenset nomina & cognomina Bibliopolarum & Typographorum: Octavus agit de Bibliothecis secundum varia cognomina. Adduntur Indices Nominum & Cognominum. Imperfectus ille labor est, & augeri multis modis potest. Illum altero tanto auctiorem se editurum Vincentius Placcius jamdudum promisit. * Nunc 4
vero *Antonius Teissierus*, idem scilicet, qui Elogia Thuanæa cum commentario edidit, auctiorem hunc librum dedit sub titulo Catalogi Autorum, qui librorum Catalogos, Indices, Bibliothecas, Elogia, Vitas, Orationes funebres, scriptis consignarunt, Genevæ An. 1686. in 4to impressum, cui sequenti anno aliud auctarium accessit. Ille vero, cum Labbeus Autores plus, quam 800. non recenseat, Autores plus, quam 2050. & Vitarum & Orationum funebrium Scriptores 1200. enumeravit: patriam & professionem, ubi Labbeus omiserat, addidit; ac duos præterea Indices, omissis tantum injuriis, quibus ille optimis Autoribus insultat.

CONRADUS GESNERUS inter universales & perpetuos Catalogorum 5
Scriptores principatum obtinet, Vir maximis suis laboribus optime de Rep. literaria meritus. Fuit enim & vertendo & colligendo omnium diligentissimus.
* Injurii sunt & ingrati in bonum virum exteri quidam, qui ejus scripta pas- 6
sim traducunt ut non satis accurata, & solo labore, nullo vero ingenio, spectanda. Quod familiare solet esse in Germanos convitium omnium exterorum; qui, si non haberent a Germanis congestas rei literariæ opes, angustius certe secum habitarent. *Adeo* (quæ Vossii præfat. in Theolog. Gentil. querela est) *laudis nihil sperandum, quocunque etiam judicio adhibito, propter ambitiosulos istos in strenua inertia & ingenii & facundiæ laudem solis sibi vindicantes, aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam, cum Arcadico, ut loquuntur, pecore communis.* Etiam Gaddius, tenuis & jejunus Scriptor, minutam diligentiam in illo reprehendit, qui ipse montes parturiendo non nisi mures parit. Rolandus quoque Maresius in Epistolis suis Philologicis, Opere docto; Gesnerum alicubi, ut Locorum Communium Scriptorem, exagitat, cum Gesnerus & Gesnero similes inter eos sint, qui sylvas serunt, ut habeant alii, quas cædant & excidant. Non nego quidem, nævos inesse & errores ejus Autoris scriptis, sed illos facile absorbet improbus labor

7 labor ac insignis ejus utilitas. * Æquius de viro isto Jonsius *Histor. Philos. lib. 3.*
cap. 20. & Bailletus *tom. 2. pag. 15.* judicant. Considerandum enim, quot quantis-
que laboribus unus vir districtus fuerit, Physicis, Medicis, Philologicis; quan-
ta seculi istius ob meliorum editionum defectum imperfectio. Quin potius to-
ta ipsi posteritas ob summa illa & Herculea in re literaria merita obstricta est.
Infinita propemodum sunt & incredibilia, quæ vir ille nondum L. annos na-
tus, cum moreretur, in omni studiorum genere perfecit. Unus pene Biblio-
8 thecam scripsit. * Quam honorificum Jul. Cæsaris Scaligeri de Gesnero fuerit
judicium, ex iis literis Sylvii, J. C. filii, Scaligeri colligas, quæ in *Siberianis*
Epistolis pag. 459. habentur, quibus ille Gesneri amicitiam ambit, eumque rogat,
ut suo testimonio paternorum scriptorum splendorem gloriamque augeat. *Tu-*
am, scribit ille, *autoritatem tanti facio, ut nullius amicitiam magis petam, alium magis*
9 *colam neminem.* * Addi his potest præclarum candidissimi Scriptoris Thuani elo-
gium *Histor. lib. 38.* qui mortem ejus omnibus seculis deplorandam, ob insignia
in universam rem literariam merita, vocat; prætereaque incredibilem ardorem
in rei literariæ studio juvando deprædicat: qui sub extremum vitæ spiritum e
lectulo surrexerit, ut, quæ vivus publicare non poterat, post mortem suam
10 edenda designaret. * Edidit ille *Bibliothecam, sive Catalogum Universalem*, Tiguri
apud Froschoverum An. 1545. in folio, secundum Alphabetum & nomina Au-
torum. Illum Catalogum in epitomen redactum, aliis vero Autoribus locuple-
tatum, edidit *Josias Simlerus*, apud eundem Froschoverum bis editum. Ante
Simlerum quoque *Conradus Lycosthenes* in Compendium traxerat, quod mancum
omnino est, & exigui usus; neque enim notat vel formam librorum, vel locum
& annum editionis, vel nomen Typographorum, quod in Catalogorum con-
cinnatione necessarium est. Hinc editus est cum majori auctario, sed Operis
Gesneriani Compendio, per *Johannem Jacobum Frisium*, Tiguri An. 1583. Scri-
pserat & auctarium aliquod, sed breve ANTONIUS VERDIERIUS, Bibliothe-
cæ Gallicæ Scriptor, quo continentur Autores, quos præteriit Gesnerus, quique
post ejus tempora editi, cum Bibliotheca Constantinopolitana. In hunc notu-
las MStas BONAVENTURÆ VULCANI apud amicum quendam meum extare
novi. (*mm*) Jam olim quoque Gesnerus eundem hunc suum Catalogum secun-
dum ordinem artium & scientiarum disposuerat: qui liber majori usui est, &
Locorum Communium instar esse potest. Qui itaque rei literariæ & librariæ co-
gnitionem perfectam habere cupit, binos illos libros habeat, alterum illum secun-
dum Alphabetum personarum dispositum, a *Johanne Jacobo Frisio* editum A. 1583.
& alterum ab ipso Gesnero sub titulo *Pandectarum* publicatum A. 1548. quem in
compendium quoque redegit Frisius. ROBERTUS etiam CONSTANTINUS *Indicem*
fecit *super Bibliothecam & Pandectas Gesneri*: *Guilielmus Canterus* fecit *notas super Biblio-*
thecam Gesneri, per Simlerum contractam. JOH. HALLERVORDI *Bibliotheca curiosa*
nihil

(*mm*) Notarum Bonav. Vulcanii in Verdierii Supplem. Biblioth. Gesnerianæ possessor fuit Vir illustris, Marqu. Gudius.

nihil aliud, quam supplementum Gesneri est, huncque titulum in Typographi gratiam assumpsit.

MICHAEL NEANDER, Vir doctissimus, & communis Germaniæ Præceptor, Philippo Melanchtoni coævus, qui multa tum in linguis, tum in artibus scripsit, in Catalogo lucubrationum suarum, Erotematibus linguæ Græcæ addito, promisit *Pandectas variorum Autorum & Scriptorum*, quod Opus ab illo editum non est. Ipse argumentum illorum hoc recenset: *Referuntur primo Bibliothecæ insigniores ac instructiores; quæ ab initio in mundo fuerunt, & si quæ adhuc hodie maximo celebratæ sunt, omneque genus scriptorum publicatorum, ac in Bibliothecis etiamnum ubicunque terrarum latentium, temporis etiam injuria deperditorum: eorum etiam, quorum vel nomina solummodo apud veteres reperiuntur. Horum omnium scripta ac libri referuntur secundum materias ac argumenta, quæ tractarunt secundum artes, scientias, professiones ac facultates: indicato etiam tempore, quando floruerint: simul etiam, quando & ubi locorum cujusque scripta sint excusa: numero quoque chartarum in plerisque indicato, quo facilius de pretio fiat judicium: censuris etiam doctorum virorum additis, ut sciatur, quo loco cujusque scripta sint habenda, omnibus ordine suoque loco positis ac distributis, ut in quacunque arte ac quacunque materia scriptorem requiras, mox quæsito loco pro uno innumeros reperias, ut adbibitio judicio potiorem, ac quem seu ipse maxime probes, seu aliis præcipue probatum fuisse intelligas, postea deligas.* Vel ex illa recensione apparet, quam præclaro Opere, quod ipso Gesneriano præstantius fuisset, exciderimus. Rudimentum tamen ejus videtur doctissima illa & prolixa Præfatio, editioni Erotematum Græcæ linguæ posteriori præmissa, ubi per Synopsin & perpetuam dissertationem omnium artium & scientiarum Scriptores, qua antiquos, qua sui temporis, recenset. *In hoc enim*, ut ipse Autor in titulo promittit, *tum multa alia copiose dicuntur, tum præcipue narratio copiosa ac longa instituitur de Bibliothecis vetustis, temporum varia injuria vastatis & consumtis: de libris deperditis innumeris ac optimis, in omnibus linguis, artibus, disciplinis ac facultatibus. Commemorantur etiam Bibliothecæ; hac etiamnum ætate rara librorum MStorum suppellectile in variis orbis terræ locis instructæ, ac hoc nomine celebratæ: cum indicatione autorum & librorum præcipuorum Græcorum & Latinorum, veterum ac recentium, extantium adhuc & publicatorum, distributis singulis optimo ordine secundum linguarum, artium, disciplinarum ac facultatum genera: ubi de autore & argumento & orationis genere, ac quo loco quilibet autor habendus sit, plerumque adolescentes admonentur.* Edita sunt hæc Erotemata Basileæ 1565. in 8. Invenies illic nonnunquam judicia memoratu digna. 11

Post Gesnerum non adeo feliciter hanc telam pertexuere nonnulli. PAULUS BOLDEANUS, Pastor aliquis Pomeranus, *Bibliothecam librorum, suo tempore editorum*, confecit; sed destitutus ad illam rem necessariis subsidiis, habitans quoque loco incommodo, & ad notitiam librorum sibi parandam non satis apto, e Catalogis Francofurtensibus excerpsit, qui nonnunquam mendaces, & nonnisi titulos ostentant. Præ ceteris tamen eminet ejus Autoris *Bibliotheca Historica*, bono ordine digesta, cujus ordinis & digestionis ratio ab ipso Autore in Præfatione prolixe pro- 12

proponitur. Rudimentum non ſane ſpernendum notitiæ Hiſtoricæ præbere poterit, quod ſuppleri e Bibliothecæ Thuanæ & Cordeſianæ Catalogo poteſt, de quibus infra dicetur.

13 Ejusdem commatis Autor GEORGIUS DRAUDIUS eſt cenſendus,
cujus extat *Bibliotheca claſſica per omnes Facultates*, itidem e Catalogis Francofurtenſi-
bus congeſta. Solum ille nomenclatorem, & ne quidem fide dignum, agit, in quo
reperias nonnulla plane falſa; libros, qui nunquam editi, & in ipſo conceptu partu-
rientis cerebri ſuffocati. Inepti ſunt, qui librorum Catalogos ſcribunt e Catalo-
14 gis. Oculata hic fides & judicium præſens requiritur. * Laudanda tamen metho-
dus eſt, qua utitur: quam ob cauſam majori eſſe uſui poteſt, quam ceteri Indices,
etſi accuratius inſtituti.

15 GEORG. MATTHIÆ KONIGII *Bibliotheca Vetus & Recens* edita eſt Norimbergæ ab Enteris in folio, An. 1678. Non facile memini, majori apparatu venditatum eſſe ullum librum, quam hunc; quia, ut titulus præfert, totius orbis literati opes, ab ipſis incunabulis ad noſtra usque tempora, pollicetur. Sed totus ille liber exigua plane induſtria congeſtus, e Catalogis variis undiquaque & undique corraſus. Hiſtoria, quæ breviter annectitur, nonnunquam de viris doctis falſa eſt: libri affinguntur quibusdam, de quibus nunquam forte illi cogitarunt: omnia manca ſunt & mutila. Nam de viris celeberrimis, qui hodie vivunt, vel nuper deſierunt vivere, leviora quædam ſcripta referuntur, præteritis dignioribus.

16 MARTINUS LIPENIUS, Scholæ Lubecenſis Conrector, ſcriptis quibusdam in lucem editis clarus, *Catalogos librorum in Jurisprudentia, Medicina, Theologia, Philoſophia*, congeſſit, ſecundum materias diſtinctos, quod a multis hactenus deſideratum. Libri omnes per intervalla in folio editi, typoque grandiore, unde moles & pretium quidem librorum augetur, ſed commoditas notandi prætermiſſa relinquitur. Reliquis tamen præſtare Bibliotheca Philoſophica & Theologica videntur. Indices Autorum Alphabetici adjecti. Utiliſſimus labor eſſet, ſi omnes Autores, veteres & novos, ſecundum materiarum titulos accurate diſpoſitos haberemus. Sed fieri vix poteſt, ut in iſtis argumentis omnibus abſolutum numeris haberi Opus poſſit: nam δευτέραι φροντίδες novique labores ſemper hic locum inveniunt.

17 Hæc de Scriptoribus univerſalium Catalogorum dicta ſunto. * Veniamus nunc ad Scriptores Catalogorum particularium; inter quos primum locum tribuamus iis, qui certæ alicujus nationis Autores & libros recenſent. Sunt vero inter illos nonnulli, qui perſonis contenti omittunt ſcriptorum accuratam enarrationem, inter quos eſt JOHANNES ANDREAS QVENSTEDT, cujus extat *Dialogus de patriis illuſtrium virorum*, omnium ordinum ac facultatum, qui ab initio mundi per univerſum terrarum orbem usque ad annum 1660. claruere. Non contemnendus liber eſt, quanquam non ſatis plenus, nec in recenſendis ſcriptis accuratus. Errores Geographicos aliosque in illo notat Bailletus *tom. 2. pag. 25.*

Incipie-

Incipiemus a *Gallis*, quæ gens, ut præ ceteris ad ostentationem facta est, non 18
omisit hanc quoque nominis sui gloriam, exemplo Græcorum & Romanorum, apud quos non defuerunt, qui gentis suæ Scriptorum elogia editis libris celebrarint. Valde enim ad existimationem nationis pertinet ingenii gloria, quæ libris & inventis æstimatur, ut patriæ specimina victoriis & factorum historiis. * Provincialium 19
Poëtarum Gallorum Historiam CLAUDIUS FAUCHETUS, Vir illustris, recensuit peculiari libro. Nam poëtica gloria præ ceteris nationibus, pene in ipsa barbarie, excelluerunt Galli; unde didicerunt & exemplum sumpserunt Itali. Certe apud Gallos singulares ludi poëtici fuerunt instituti, quibus ipse Rex præsidebat, & victores in hoc certamine coronabat. * Horum ludorum memoriam ex ipsis Anti- 20
quitatis ruderibus produxit DOMINUS DE CASA NOVA, Vir illustris & doctissimus, cujus extat singularis de hoc argumento liber, in 4to editus: de quibus pluribus etiam egimus in Dissertatione *nostra de Germanica Poësi, capite de Gallorum Poësi.* Franciscus Petrarcha, argutissimus Italorum Poëta, multum Provincialibus istis debet. * Hujus Faucheti Historiam suo libro inseruit ANTONIUS VERDIE- 21
RIUS, Claudii Verdierii, de quo nos supra, pater. Summa hic cura recensentur libri, Gallico non solum idiomate scripti, sed & Latino a Gallis: quanquam parcior in his fuerit, & diligentiorem tractationem labor ille requirat. Editus est ille liber, titulo *Bibliothecæ*, Gallica lingua, Lugduni Anno 1585. in folio. Præfatio libri plenius consilium ejus exponit. Est omnino in pretio habendus; quanquam Bailletus multos in illo defectus notet.

FRANCISCUS CRUDÆUS CRUCIMANIUS, ut illum Nico- 22
laus Antonius vocat, sive SIEUR DE LA CROIX DU MAINE, idem argumentum tractavit post Verdierium, cui tamen nihil se debere profitetur. Habuit quidem in animo hic Autor Vastum Opus Bibliothecæ universalis condere, ut patet ex Epistola ad Regem scripta, qua ideam proponit perfectæ alicujus Bibliothecæ, per pluteos suos instar Locorum Communium disponendæ; sed methodus ejus est plane ἀμέθοδος, neque certa scientiarum capita sequitur: titulos enim varie inter se miscet. Habuit quoque affectos alios libros Bibliothecarios de Gallicis Scriptoribus aliisque; sed qui nunquam sunt editi, & post mortem ejus distracti fuerunt, teste Ludovico Jacobi in Tractatu suo de Bibliothecis; ubi de Bibliothecis Gallicis agit. Fuit vero inter duos illos controversia, de sublectis sibi per plagium notatis suis: nam uno pene eodemque tempore libri illi prodierunt. Crucimanius tantum Gallicos recenset isto libro, qui eodem titulo editus Paris. in fol. 1584. Latinos peculiari libro reservaverat, qui tamen nunquam editus. * Memorabile omnino est, quod ipse de se Crucima- 23
nius in Præfat. Bibliothecæ Gallicæ. *Je diray que dès l'an de mon âge dix-septiesme, sçavoir est, en l'an de salut 1569. estant envoyé en l'Université de Paris, pour faire profit aux lettres, j'estois si curieux d'avoir toutes sortes de livres, non seulement en Grec, Latin & autres langues, & sur tout en François, qu'en fin l'amas que j'en fais estoit si grand, que le Catalogue d'iceux se monstroit tenir plus d'un juste volume. De façon qu'il me prit dès-*

dès-lors une envie de mettre à part les Grecs & les Latins, & d'un autre costé les François, ou Autheurs qui avoyent escrit en nostre langue, sans parler des Italiens, Espagnols & autres. Alibi dicit, se Commentariorum septingenta vel octingenta Volumina anno ætatis 27. in omni genere scientiarum collegisse. Promittit quoque librum Gallica lingua, cui titulus: *La Recherche des Bibliotheques ou Cabinets les plus renommez de France avec la declaration des livres rares, medailles, portraits, Statues ou effigies, pierreries, ou autres gentilesses, ou gentilles curiositez, qui se voyent ès maisons des Princes & autres, qui font amas de telles magnificences.* Sed nihil post mortem ejus eorum apparuisse, testis est Lud. Jacob. p. 675. quæ forte destructa & dissipata fuere.

24 ANDREAS DU CHESNE, sive QVERCETANUS, scripsit Gallica lingua *Bibliothecam Autorum,* qui scripserunt Historiam & Topographiam Franciæ secundum ordinem temporum & materiarum. Editus est ille liber in 8vo, Parisiis A. 1627. & si recte memini, post illud tempus auctior in lucem venit. Sed apud illum nihil invenias præter Gallicos Autores, & quidem Historicos & Geographos: poterit tamen inservire Historiam Gallicam secundum tempora & Autores nosse cupientibus.

25 CLAUD. SORELLUS, Historiographus Regius, Vir doctus, cujus extant multi libelli ab ipso editi, Gallica omnes lingua, ut *Scientia Universalis,* de qua infra dicemus, & alius liber *de perfectione hominis,* qui in linguam Germanicam conversus est a Barone de Stubenberg: scripsit librum, cui titulus: *La Bibliotheque Françoise,* quo comprehendit Autores, qui Gallica lingua scripserunt, aut e Latina & Græca in Gallicam linguam verterunt varios Autores. Sed eorum, qui lingua Latina scripserunt, nulla hic mentio, nec omnium, qui lingua Gallica. Præcipue illos tantum Scriptores recenset, qui agunt de Eloquentia, Philosophia morali, Poëtas, Oratores, Grammaticos & Historicos Gallicos. Ita autem versatur in illorum Autorum recensione, ut judicia sua passim interponat. Habuit vero ille in animo, ut ex Bailleto *tom. 2. pag. 168.* patet, Encyclopædiam aliquam ex Gallicis tantum Autoribus concinnatam dare, cum sine Græcæ Latinæque linguæ subsidiis ad perfectam rerum cognitionem pervenire nos posse crediderit, quod vanum ejus merito consilium Bailletus vocat. Ejus characterem describit Patinus *epistola 45.* ubi multa ejus scripta
26 recenset, & pene 20. habere inedita volumina narrat. * Ceterum, qui inter Gallos de omnibus Autoribus scripsit, nemo hactenus repertus est. In animo hoc habuit LUDOVICUS JACOBUS, uti diximus, qui vastum Opus quatuor in folio Voluminum meditatus est; quorum duo eos, qui Latina lingua, cetera, qui Gallica scripserant, comprehendere debebant. Ille vero Titulus Operis: *La Bibliotheque universelle de tous les Autheurs de France, qui ont escrits en quelque sorte de sciences & de langues,* quod ille An. 1638. inchoaverat. Jam vero eo mortuo, quid huic Operi factum sit, non constat. Edidit ille quidem singulis annis, ab Anno 43, nisi fallor, incipiens, libros Parisiis editos, sub titulo *Bibliographiæ Parisinæ,* & finit A. 1662. quo scripsit *Bibliothecam Gallicam universalem,* id est, Catalogum omnium librorum per universum Galliæ regnum ab

ab anno 50 excusorum. (oo) Videatur Labbeus *in Bibl. Bibliothecarum.* Sed nulla illic
talis Bibliothecæ, quam promisit, & quæ vere ita vocari poterat, mentio fit. Ex-
tat & quarundam regionum apud Gallos, virorumque in illis illustrium, enarratio.
De quibusdam Bailletus *tom. 2. p. 184.* * Habuit quoque in animo *Universale aliquod* 27
Opus PHILIPPUS LABBEUS, homo ad Lexica & Catalogos conficiendos a natura
factus, testaturque de illo Nicolaus Antonius in Præfatione Bibliothecæ Hispanicæ
his verbis: *Vixisset hujusmodi natus laboribus Labbeus, haberemus absolutissimam hujus
gentis ad miraculum doctæ, e Chiliadibus Historico-Chronographicis notitiam.* Quod si
continuus Scriptorum illorum Catalogus dari possit, non dubito, illum mole supe-
raturum ceteros omnes. Ut enim ingeniosa gens est, & scribax, ita magna, ut puto,
illorum Autorum apud illos messis erit.

Gallos excipiant *Itali;* magna apud illos virorum doctorum semper copia, tum 28
præcipue, cum evigilarent iterum ex profundo multorum seculorum lethargo.
Multæ apud illos a præcipuis viris institutæ Academiæ & Collegia, de quibus supra
cap. 14. Singulis Collegiis certæ erant leges. Scribuntur a singulis membris libri,
quorum omnium Historiam si haberemus, non parum prodesset ad rem literariam.
* Solam *Lynceorum historiam* adornabat MARTINUS FOGELIUS, Professor Ham- 29
burgensis, Vir doctissimus; sed ille immatura morte abreptus ineditum Opus re-
liquit. Multi e Collegiis illis prodierunt egregii libri, quorum exigua, & plane
nulla, apud nos est notitia. Extant nihilominus particulares singularium urbium
Bibliothecæ & Catalogi, qui si conferantur omnes, integrum fortassis aliquod cor-
pus constituere possint. Nolo in illis recensendis prolixus esse, præsertim cum
Labbeus in sua *Bibliotheca Bibliothecarum,* & Teissierus plurimos jam tum recensue-
rint, ubi illorum nomina & librorum tituli legi possunt: nam singularia, quæ in
illis moneamus, non habemus. Videndus quoque de iis est Bailletus *Tom. II. a pag.
138. ad pag. 146.* ubi nonnulla virorum doctorum de iis judicia habentur. * Facit & 30
Academiarum illarum & Academicorum mentionem GREGORIUS LETUS, *in 3.
part. Italiæ suæ regnantis,* non quidem perfectam plane & absolutam, sed tamen,
quod ad nostra tempora spectat, sic satis accuratam: Ipse vero, ut videtur, potius
aliunde doctus, quam sua experientia omnia scribit, ac pleraque excerpit e notitiis
privatis. Neque enim omnia Italiæ loca ea, qua fieri debebat, cura indagavit, in
quibusdam locupletior, in plerisque strictior & parcior. Prodesse tamen extero
potest labor ille, utut imperfectus, Italiam studiorum gratia adituro. Nam in Au-
torum, qui hodie vivunt, nominibus recensendis satis diligens est. Mallem illum
omnes illas notitias & memorias, unde ipse hauserat, notasse.

Veniemus ad *Hispanos,* apud quos olim exigua fuit scribendorum librorum cu- 31
ra, nisi quod ANDREAS SCHOTTUS in libro *de Bibliothecis & claris Hispaniæ viris,*

Cc 2 Franco-

(oo) Ludov. Jacobus Bibliographias annorum singulorum, partim Parisinas, partim Gallicas Universales, edere quidem cœpit quotannis Anno 1643. sed ad annum tantum 1653. (non 1662.) continuavit.

Francofurti in 4to, An. 1608. edito; & VALERIUS ANDREAS TAXANDER in
Catalogo clarorum Hispaniæ Scriptorum, Moguntiæ An. 1607. in 4to edito, aliquam
in illo argumento operam posuerunt, sed minus accuratam. De illis videatur Bail-
32 letus *tom. 2. pag. 150. 151. 152.* * Post illos tandem prodiit NICOLAUS ANTONI-
US, Hispalensis, JCtus, Ordinis S. Jacobi Eques, Canonicus, Regiorum negoti-
orum in urbe & curia Romana Procurator generalis. Is maximis laboribus con-
gessit, tum e Catalogorum universalium Scriptoribus, tum e gentis suæ nomencla-
toribus, qui tamen perpauci sunt & plane non accurati, Bibliothecam, cui titulum
facit. *Bibliotheca Hispana, sive, Hispanorum, qui usquam unquamve, sive Latino, sive populari,
sive alia quavis lingua scripto aliquid consignarunt, notitia, his, quæ præcesserunt, locupletior &
certior, brevia elogia, editorum atque ineditorum librorum Catalogum duabus partibus conti-
nens, quarum hæc ordine quidem rei posterior, conceptu vero prior, duobus Tomis de his agit,
qui post annum secularem 1500. usque ad præsentem diem floruere;* prodiit Romæ, Anno
1672. in folio. (*pp*) Præmissa est luculentissima Præfatio, quæ agit de toto hoc col-
ligendi Autores negotio, exponit sua & aliorum consilia, & quasi per lancem satu-
ram recenset magna diligentia Autores omnium nationum Bibliothecarios. Liber
ille omnes, quotquot sunt hujus argumenti, Scriptores accuratione & diligentia vin-
cit; nam & elogia addit, & libros editos assignato tempore & loco, una cum inedi-
tis, sollicite recenset. Multa enim in illo libro invenias maxime memorabilia, ex
ipsis Bibliothecarum recessibus producta. Adjecit Indices, pulcherrimo ordine,
secundum disciplinas congestos. Primus est Index Cognominum. II. Patriarum.
III. Ordinum Ecclesiasticorum. IV. Munerum Ecclesiasticorum. V. Munerum Se-
33 cularium. VI. Materiarum, qui ceteris amplior, & in XXIII. Classes dividitur. * Li-
ber ille Ideam subministrare potest omnibus in aliis simile quippiam tentaturis. An-
tiquiores Hispaniæ Scriptores peculiari libro reservavit.

34 Dolendum est, adeo incuriosos esse in rerum suarum notitia *Batavos*, cum apud
illos plurima lucem videant, tam Latina, quam Belgica lingua scripta, quorum Ca-
35 talogum locupletiorem texi, interesset publice. * ANT. SANDERUS *de Scripto-
ribus Flandriæ* 3. libros, *de Scriptoribus Gandavensibus* alios tres, duos *de Brugensibus* scri-
psit. Idem *de MStis* quoque egit. Elogia uberiora virorum doctorum sunt in *Flan-
36 dria ejus illustrata*, vasto Opere. * VALERII ANDREÆ DESSELII *Bibliotheca*
ceteris omnibus in hoc genere Scriptoribus præferenda est, etsi in multis deficit;
37 * ac FRANCISCUS SWERTIUS in *Athenis suis Belgicis*, quædam sibi subre-
pta queritur: qui hoc suo libro de Academiis & Bibliothecis Belgii agit. Sed
38 Valerii Andreæ liber multo accuratior est. * JOH. MEURSIUS eodem titulo
Athena-

(*pp*) Nicol. Antonii *Bibliotheca Hispana Vetus* Romæ Anno 1696. in fol. curante Josepho d' Aghirre, Cardinali Hispano, itidem jam prodiit. In Tomos divisa est duos, quorum Priore Scriptores, qui ab Augusti Imperio ad A. C. Millesimum, posteriore autem, qui ab A. C. 1000. ad 1500. floruerunt, fuse, industria simul & judicii accuratione incomparabili, celebrantur.

Athenarum Batavarum usus solam Academiam Leidensem describit, ejusque Professorum elogia & Opera recenset. * AUBERTUS MIRÆUS, Panegyristes potius, quam Bibliothecarius Scriptor, in solis elogiis hæret: quare & *Elogiorum Belgicorum* titulo liber ejus prodiit. Valerius Andreas in Præfat. Bibliothecæ suæ duos alios librorum Belgicorum consignatores nominat. Sed imperfecti eorum labores industria Valerii Andreæ obliterantur. * Nunc quidem prodeunt *Mercurii* aliqui *Officinales* librorum, singulis semestribus, non in Belgio tantum, sed & alibi, editorum, curantibus Waesbergiis, quorum diligentia merito laudanda est, non enim nudos tantum titulos, sed & argumenta simul exhibent. Sed sera est illorum opera, & a paucis tantum annis inchoata.

39

40

41 *Anglica gens* Batavis longe fuit negligentior in consignandis ingeniorum monumentis; nihil enim ab illis prodiit, quod mereatur nominari, cum tamen sint extentque pene innumera ingeniosissimæ gentis in omnibus doctrinis scripta, prodeantque quotidie, tam Latina, quam vernacula lingua, plura. * Quod ad vetera attinet, præter JOH. BALEUM, cujus extant *Centuriæ Virorum illustrium Anglicorum;* & compilatorem ejus JOH. PITSEUM, qui de simili argumento & de iisdem Autoribus scripsit, pleraque describendo & interpolando; & quendam EDUARDUM LEIGH, qui populari lingua *de recentioribus Autoribus* aliqua scripsit; neminem habemus, nisi paucula illa velimus his addere, quæ in Actis Philosophicis habentur. Sed ea tantum Physica sunt & Mathematica. Baleum plerique non bona fide in recensione sua versatum judicant. In Pitseo compilatore multi notantur errores: Burtonus in *Græcæ linguæ historia p. 55.* impudentem plagiarium nominat. * Quæ GEORGIUS LILIUS *elogia Anglica,* scripsit, exigua sunt, & memoratu vix digna. Fuit ille filius Guilhelmi Lilii, qui teste Burtono p. 56. ut Græcis literis commodius operam daret, in Rhodo insula quinque annos degit. Prodeunt & singulis mensibus *Mercurii Officinales*, qui defectu aliorum colligi & notari possunt. Extat etiam Catalogus librorum, qui incendio Londinensi perierunt, ex quo hunc defectum utcunque resarcire possumus. * Subsidio etiam esse potest ANTONIUS WOOD, qui in *Historia Oxoniensi* commemorat libros a Professoribus Oxoniensibus, omnibusque hujus Academiæ alumnis, qui postea ad celebritatem nominis pervenerunt, editos. Catalogus quoque Oxoniensis Bibliothecæ jungi his potest: sed nulla tamen in omnibus est plena & ordinata Autorum Anglicorum recensio. * Qui doctorum Scoticæ gentis historiam descripsit in *Historia Ecclesiastica Scotiæ* THOMAS DEMPSTERUS, non satis bona fide ea in re versari existimatur a multis, quorum judicia collegit Bailletus *tom. 2. pag. 188.* Et sane hominem fuisse præferocis & perversi animi, ex iis apparet, quæ de ipso narrat Erythræus *Pinacoth. I. num. 9.*

42

43

44

45

46 *Danorum* scripta, sed per Catalogum tantum digesta, breviter consignavit ALBERTUS BARTHOLINUS, cui auctarium accessit a THOMA fratre. Rudes sunt illi labores, qui per Catalogos tantum ordinati sunt. Melius mererentur de publico,

blico, qui ſecundum ſeculorum ſeriem omnia conſignarent, & accuratam ſimul Proſopographiam ederent. (*qq*)

47 Nunc quoque *Holſatorum, Hamburgenſium* & *Lubecenſium* Scriptorum hiſtoriam laudabili profecto conatu molitur JOANNES MOLLERUS, Flensburgenſis; cujus Operis deſignatio habetur in *Cimbriæ literatæ prodromo*, qui An. 1687. Sleswigæ editus eſt. Opus autem ipſi in 4. partes dividetur. I. Serie Chronologica exhibebit elogia fuſiora Scriptorum indigenarum. II. Elogia Scriptorum exterorum, qui apud Cimbros inclaruerunt. III. Alphabetico ordine recenſebit Scriptores minorum meritorum. IV. Aliquot ſectionibus complectetur 1. Scriptores anonymos & pſeudonymos, 2. viros doctos, ſed nullis libris editis claros, ceteris tamen nihilo inferiores, 3. indicem exterorum, muneribus publicis non admotorum, quorum monumentis Hiſtoria Cimbrica eſt illuſtrata. Præmittet V. Prolegomena, quibus continebuntur tum Scriptores Hiſtoriæ particularis literariæ, ſingularum totius orbis nationum, ordine Geographico, quorum jam numerus octuplo ſuperat Labbeanum & Voglerianum, tum Cimbrorum in rem literariam merita inſignia *ὡς ἐν συνόψει* adumbrata. Subjiciuntur VI. Indices, ex quibus primus Alphabetico; ſecundus vero Chronologico ordine nomina Scriptorum ſiſtet; tertius Typographicus ſuis ſingulis tum Cimbriæ locis, tum regionibus exteris ſingulos viros doctos aſſignabit; quartus Tacticus Autores ratione munerum & ſcientiarum diſtinguet: quintus Realis, ſub materiarum claſſes ſcripta Cimbrorum revocabit, non generalibus tantum titulis contentus, ſed & partes ſcientiarum complexus: ſextus memorabilia quævis continebit. Ea vero *ἀκριβείᾳ*, fide, induſtria, in hoc Opere verſabitur, ut ceteris in hoc genere Scriptoribus palmam facile prærepturus ſit.

48 *Sueci* quoque nuper ſuas opes in publicum produxerunt, quorum ſcripta hactenus ignorata fuerunt. Fuerunt tamen apud illos nonnulla edita, quæ magnam ſane laudem merentur. Prodiit Anno 1680. Holmiæ JOHANNIS SCHEFFERI *Suecia literata*, (*qq*) ſive de ſcriptis & Scriptoribus gentis Suecicæ liber, cui accedit Appendix de Scriptoribus Finnicæ gentis, Opus poſthumum: ſed facile apparet, Autoris ultimam manum operi non acceſſiſſe. Novi enim Suecos, qui ipſi hunc vilipendunt laborem. Quæ præmittitur ad Lectorem Præfatio, affert non pauca, quæ ad notitiam rei literariæ Suecanæ pertinent, queriturque de iniquitate

49 hujus loci in libris coëmendis & imprimendis. * SIMON STARAVOLSCIUS quoque *illuſtrium Polonorum Centuriam* edidit.

50 Utinam in *Germana* gente eſſet, qui hoc patriæ ſuæ pietatis officium præſtaret, colligeretque accuratam Scriptorum & Autorum ſuæ gentis hiſtoriam; certe numero

(*qq*) Alb. Bartholini *Librum de Scriptis Danorum*, a ſe plurimis in locis emendatum atque auctum, & Joh. Schefferi *Sueciam Literatam*, cum Hypomnematis ſuis in utrumque Scriptorem Hiſtorico-Criticis prolixioribus, & Prolegomenis de Gentium Borealium in Literas Meritis, Hiſtoriæque Literariæ & Eccleſiaſticæ Scriptoribus, junctim denuo publicavit Jo. Mollerus, Flensburgo-Cimber, Scholæ Patriæ Rector, *in Bibliotheca Septentrionis Eruditi*, Lipſiæ Anno 1669. *in 8vo* edita.

mero vinceremus omnes, non æque dicam pretio. Scribunt enim multi, imo vomunt libros; quibus ut excuteretur e manu calamus, publica autoritate provideri deberet. Hinc contemptus nostræ gentis apud gentes nasutiores, qui tamen, si rem accuratius pensitaveris, multum Germanorum diligentiæ debent. Id certe vel ipse livor fatebitur, absque Germanis vix tantos in re literaria progressus facturas ceteras nationes, quæ Germanos quadantenus Pædagogos nactæ sunt: quod aliquando ostendam Dissertatione singulari *de meritis Germanorum in rem literariam.* Supersunt multi libri, tam Latina, quam vernacula lingua scripti, qui in pretio haberi merentur; qui si notarentur accuratius, non parum hoc tum ad gloriam, tum ad utilitatem faceret. * Cœpit quidem MELCHIOR ADAMI aliqua *de vitis Theo-* 51
logorum, JCtorum, Medicorum & Philosophorum commentari, qui in nostra gente aliquod tamen operæ pretium fecit; quanquam longe a perfecta Historia absit: in
elogiis prolixior est, in scriptorum recensione non adeo accuratus. * Eandem te- 52
lam continuavit HENNINGUS WITTE, Gymnasii Rigensis Professor celeberrimus, Vir doctus & amicus noster, qui e Programmatibus Academicis elogia & scripta collegit; addidit & exterorum nonnullorum *Vitas*, laudabili quidem opera. Sed vix uni homini tam vastum argumentum exhaurire licet, quod adeo operosum est, & literarum commercia pene infinita postulat. Nunc ille *Diarium Biographicum* instituit, (*rr*) in quo Scriptores seculi XVII. præcipui concise descripti. Postea REISERUS (*ss*) Theologorum aliquot & Philologorum e nostratibus *Vitas* & *scripta* recensuit.

Vidimus de Bibliothecarum Scriptoribus secundum nationes consideratis; lo- 53
cum ab his occupent, qui agunt de Bibliothecarum Scriptoribus respectu certi ordinis. Eorum posset vastus Catalogus texi; sed nolumus operosi esse, cum jam tum illos recensuerit Philippus Labbeus in Bibliotheca Bibliothecarum, Indice tertio, &
Teissierius. Legendus est Bailletus *tom. 2. a pag. 118. ad pag. 138.* * Præ ceteris omni- 54
bus laudanda est *ordinis Jesuitici Bibliotheca*, quæ plene & copiose scripta est post Petrum Ribadeneira, a Philippo Alegambe Bruxellensi, quæ edita est Antverpiæ in folio, Anno 1653. Prodiit denuo auctior illa Bibliotheca *Nathanaëlis Sotwelli* opera, Anno 1676. Romæ: plura de illo libro singularia notavit Bailletus, quæ hic non repetam. * Com-

(*rr*) Henn. Wittenii *Diarii Biographici Seculi XVII*, Scriptores illius, annorum & dierum emortualium ordine, sed sæpius, quoad Scripta imprimis, parum accurate, recensentis, Tomus I, ab A. 1600. ad 1688, perductus Gedani A. 1688, Tomus autem II. prioris παραλειπόμενα & Continuationem ad A. 1690. exhibens, Rigæ A. 1691. in 4to prodiit. Tertium Autor addere constituerat, telam eandem ad finem usque Seculi pertexturum, sed promissis, morte immatura d. 22. Jan. A. 1696. extinctus, stare non potuit.

(*ss*) Theologorum atque Philologorum Lutheranorum Quinquaginta Imagines æri insculptas, Vitas & Scripta, exhibuit, non Ant. Reiserus, sed Theophilus Spizelius, Ecclesiastes Augustanus, in *Templo Honoris*, quod Augustæ A. 1673. in 4to prodiit, *Reserato.* Subjuncta tamen illi est Reiseri, Gymnasii tunc patrii Augustani Rectoris, & Theologi deinde Hamburgensis, Epistola ad Spizelium erudita, Observationes quasdam de Theologis ac Philologis iisdem selectiores, in libro ipso prætermissas, illi communicans.

55 * Commendari quoque debet *Bibliotheca Scriptorum sacri ordinis Cisterciensis*, a Carolo
de Visch adornata, cujus editio secunda plenior Coloniæ Agrippinæ 1656. in 4to
56 prodiit. * In hac memorabilis omnino est illa *Johannis Caramuelis Lobkowiz* Ope-
rum, tam editorum, quam ineditorum, recensio, ab ipso Autore consignata, & hic in-
serta a pag. 178. ad p. 200. ubi multa occurrunt notatu dignissima. Incredibile est,
quantum Autor ille librorum scripserit unus in omni scientiarum genere: in qui-
bus secretiora etiam quædam, & vulgo non animadversa, & singularia quædam
cogitata continentur. De ceteris legi Bailletus potest.

57 Certi nominis Scriptores, nescio qua minuta diligentia, in unum corpus collecti a multis. In Græcorum Historia tum *Johannes Meursius*, tum *Leo Allatius* diligentes fuerunt. Ille de Alypiis, Antigonis, Aristoxenis, Philostratis, Ptolomæis, Pythagoris scripsit: hic de Simeonibus, Psellis, Philonibus, Nicetis, Methodiis, & Georgiis: qui ultimus liber in corpore Byzantinæ Historiæ Georgio Acropolitæ additur, continetque multa memorabilia de libris, ab iis autoribus scriptis, qui nomen Georgii habuere. Non pauca habet ille liber ad notitiam historiæ Ecclesiasticæ, præcipue Orientalis, pertinentia. Ita de claris Jacobis scripsit Ludovicus Jacobi: de claris Philippus Labbeus: de claris Theophilis Theophilus Rainaudus: de claris Antoniis Sanderus.

58 Inter Catalogorum particularium Scriptores recensendi & hi sunt, qui de Scriptoribus, respectu ad scientias habito, scripserunt. Inter eos primo loco numerabimus ISRAELEM SPACHIUM. Ejus extat *Nomenclator Scriptorum Philosophicorum atque Philologicorum*, quo habetur succincta recensio eorum, qui Philosophiam, omnesque ejus partes, quovis tempore aut idiomate usque ad annum 1597. descripserunt & illustrarunt, methodo secundum locos communes ipsius Philosophiæ instituta, cum duplici Indice, uno rerum, altero Autorum, collectus & digestus. Laudanda est Viri hujus industria, quam in sequentibus temporibus adhibuit nemo. Ordo secundum Philosophiæ partes commodus est, & magni usus. Idem Autor scripsit & *Nomenclatorem Medicum*, simili ratione digestum; qui rudimentum præbuit illis, qui postea majores & de re Medica Catalogos scripserunt.

59 GERHARDI JOHANNIS VOSSII indefessa diligentia
in his argumentis præferri omnibus debet. Extant ejus Opera *de Historicis
Græcis & Latinis*, nunc mendose recusa, quem diligenter exscripsit *Martinus
Zeilerus*, qui secundum Alphabeti ordinem Autores disposuit, & aliqua de re-
60 centioribus Historicis addidit. * *Supplementa Vossiana* scripsit BERNHARD. a
MALLINCROT, qui prætermissos a Vossio Historicos Græcos singulari dis-
sertatione adjecit: sed in altera editione Vossii pleraque, quæ notaverat Mal-
lincrotius, addita fuerunt. Scripsit & supplementum Hallervordius, & novis-
sime Christophorus Sandius, libello in Batavia edito in 12. Reinesius quoque
supplementa ad Historicos Græcos molitus est, ut tradit Rupertus *in Epistolis Richte-
rianis, pag. 424.* Testis quoque est Sarravius *in Epistolis pag. 267.* Ludovicum
Jacobi

Jacobi tale supplementum scripsisse: nam in epistola ad Isaacum Vossium scribit, se ipsi partem eorum transmisisse, & nunc reliqua, quæ ad Historicos Græcos spectent, transmittere, librum enim ad umbilicum vergere: sed nihil eorum publice comparuit. * Idem Vossius *de Poëtis Græcis & Latinis* libellum edidit, sed ad recentiores se non demittit; editus est Amstelodami Anno 1654. in 4to. Poëtas 61
recentiorum temporum Gyraldus Dialogis duobus persecutus est. De scientiis Mathematicis ac Autoribus veteribus & recentioribus idem Vossius scripsit. Voluit scribere de scientiis & artibus, cujus ἀποσπασμάτιον est liber de 4. artibus popularibus. Quæ ut omnia doctissima sunt, ita optandum fuisset, ultimam iis accessisse manum. Non pauca prætervidit: recentiorum illi & exoticorum cura parcior, quæ vero ab illo scripta memorantur, sollicite satis examinantur.

Astrologorum Elenchum specialem & secundum Chronologiam institutum dedit Ricciolus in Almagesto suo novo. * Qui perfectas singularum Facultatum 62
& scientiarum Bibliothecas & Catalogos scripserint, non habemus: quanquam multi quidpiam tentarint pene in omnibus disciplinarum generibus. Quod ad Theologiam attinet, sunt quidam, qui Theologorum Scholasticorum ac Moralium nomina consignarunt; quidam, qui Interpretum Scripturæ; aliqui generatim de rerum Theologicarum Scriptoribus egerunt, tum e Pontificiis, tum e nostris & Reformatis. *Possevinus & Molanus* e Pontificiis *Theologicam Bibliothecam* scripserunt, & præterea nonnulli alii. E Reformatis *Voëtius*, qui multa immiscet falsa; libri non recte citati; interdum affingitur multis, quod ab ipsis scriptum non est; nomina pervertuntur. E Nostris, qui scripserint, vix memini, præter *Bolduanum* & *Draudium:* in quibus tamen id laudandum est, quod tam in Theologicis, quam in Philosophicis, secundum locos materiarum collectanea sua instituerint. Nunc accessit illis *Lipenii* Bibliotheca Realis Theologica. *Calixti* Apparatus magna rei Theologicæ jactura in ipso pene initio defecit. Ideam Bibliothecæ Theologicæ secundum seriem Autorum commode dispescere docuit *Hottingerus* in Bibliothecario suo quadripartito, ubi Autores in ordinem redigit, & potiores in ordine illo recenset.

JCtorum libros qui in ordinem redegerit accuratum, ab ipsa Jurisprudentiæ 63
παλιγγενεσίᾳ nullum habemus. Sunt quidem, qui Vitas nonnullorum descripserunt, & libros quoque recensent, ut *Baldus, Rutilius, Pancirollus, Fichardus, Bechtholdus,* qui secundum materias juris Autores disposuit, quibus ultimo *Martini Lipenii* Bibl. Juridica Realis accessit; sed nondum satisfactum est huic negotio. * *Bibliothecam univer-* 64
salem Juridicam molitur CASPARUS THURMANNUS, qui multa cum cura & industria hoc in argumento versatus est: nam secundum materias & partes Juris generaliores eam instruet: Bibliothecam processualem, criminalem, testamentariam, contractuum &c. singularibus voluminibus comprehendet, in quibus ordinem rerum sequetur. Qui, si aliquando prodierit, liber omnium superabit labores.
* Promisit & CORNELIUS a BEUGHEM *Bibliothecam Universalem Juridicam,* sed re- 65
centiorum Scriptorum, cujus ille specimen dedit, publicata hoc anno *Bibliographia*

Juridica & Politica, qua continentur JCti & Politici, qui ab anno 51. usque ad annum 78. in omnibus linguis scripserunt. Prodiit Amstelodami A. 1678. in 12. dispositus est secundum Autores liber; hunc ille laborem per sequentia tempora continuabit, & aliqua parte juvabitur res Bibliothecaria hujus Viri studio, si aliquando in lucem producet, quos editioni se paratos habere libros scribit. Habebimus ab illo Bibliographiam Universalem omnium Facultatum & artium; Bibliothecam Belgicam omnium Scriptorum, qui unquam prodierunt in Belgio; Bibliothecam materiarum universalem; Bibliothecam Mathematicam, Historicam, & Chronologicam orbis imperantis & literati, præterea plurima alia. Videatur Syllabus, libro ejus præfixus.

66 Medicorum Scriptorum itidem accuratum Catalogum non habemus. *De Vitis antiquorum Medicorum* in animo habebat scribere Clarissimus Vir, *Johannes Heinricus Meibomius*, & eandem telam texere dicitur *Ægidius Menagius*. Meibomii liber apud filium ejus, Professorem Helmstadiensem, Virum Clarissimum, latet, qui de hoc Opere, si recte memini, publicavit epistolam. (*tt*) Est & in Italia quidam *Johannes Baptista Caponus*, qui *Historiam Medicam universalem* præ manibus habere dicitur, referente Gregorio Leto. Hujus Historiæ Universalis libros quinque molitur, quorum primus est de veteri Medicina; secundus de recentiori Medicinæ usu apud omnes nationes; tertius de sectis; quartus de Medicis; quintus de Bibliotheca Medica cum notitia Manuscriptorum totius orbis in quocunque idiomate. Verum vix hominis unius industria isti labori sufficere videtur. Quod ad veterem Medicinam attinet, *Conringius* in Introductione sua Medica strenue partes suas exsecutus est, quam supplemento suo auxit nunc Cl. *Schelhammerus*. Sed nos hic non tam de historia, quam de Catalogis librorum solliciti sumus. Eorum aliquos dederunt *Israël Spachius, Brunsfelsius, Schenckius, Robertus Constantinus, Paschalis Gallus*, & post illos *van der Linde*, Professor Leidensis, qui omnium antecessorum labores in unum corpus congessit, additis suis augmentis. Dispositus autem liber est secundum Autores, suntque multi in eo errores & defectus, quorum aliquos notat Voglerus *Introductione in notitiam scriptorum pag. 42. 43. 44.* qui cum Autoribus prioribus, Schenckio, Constantino & aliis, multis in locis ipsum contulit, & non satis accuratum invenit. Post illum secundum materias disponit Catalogum *Lipenius*; sed magna seges restat recentiorum Scriptorum, quorum nulla in illo libro mentio. Scripsit & Cornelius a Beughem Catalogum novissimorum Scriptorum Physicorum & Medicorum, sub titulo *Bibliographia Physico-Medica*, quæ anno 80. prodiit in 12. De ceteris, qui ratione scientiarum

(*tt*) Henr. Meibomii Junioris *Epistola* ad Georg. Hier. Welschium *de Historia Medicorum scribenda*, qua paterni Operis faciem & Methodum adumbrat, simulque ceteros istius argumenti Scriptores recenset, Helmstadii A. 1669. in 4to est edita. Joh. Antonidæ a Linden, Prof. Medici Leidensis, *Libri II. de Scriptis Medicis*, in novissima Editione a Georg. Abr. Merclino, Poliatro Noribergensi, continuati, & dimidia pene parte amplificati, sub *Lindenii Renovati* Titulo, Noribergæ An. 1686. *in 4to* prodierunt.

rum habita Catalogos scripsere, plura habentur apud Bailletum *tom. II. a pag. 189. ad pag. 237.* & nos suo de illis loco plura commentabimur.

Catalogi Bibliothecarum publicarum aliquot publicati sunt, ut *Bibliotheca Oxoniensis*, de qua supra. In Belgio quoque prodierunt Bibliothecarum quarundam Catalogi, ut *Ultrajectina*, qui in folio editus est, & *Lugdunensis*, qui in quarto; quales vix haberi possunt in Bibliopoliis. In hoc MSta Orientalia enumerantur. In Germania extat *Catalogus Bavaricæ & Augustanæ*, qui rariores sunt. Catalogi Augustanæ Bibliothecæ non nisi centum exemplaria impressa sunt. In illa Bibliotheca latent multi MSti Codices, adhuc inediti, quorum non pauci prodierunt, curante *Marco Velsero*, ejus Reip. Duumviro, cujus magna apud eruditos est celebritas. De his & Bavaricis Monachii ac Ingolstadii Bibliothecis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 243. 244. 245.* De Vindobonensi Bibliotheca Lambecius non Catalogos, sed Commentarios scripsit. Guelferbytanus Catalogus ut ederetur, ursit olim Boineburgius, sed frustra; cujus causas tradit Conringius in *Epistola de Bibliotheca Augusta*, ubi multa de Catalogis Bibliothecæ ipsius Principis manu, singulari plane cura & industria, conscriptis. Non memini plures unquam prodiisse publicarum Bibliothecarum Catalogos. Prodierunt quidem Excerpta Catalogorum de MStis Codicibus, a Bibliothecariis vel aliis Autoribus publicata. Habemus a Thomasino editos Catalogos MStorum, qui reperiuntur in Bibliothecis Patavinis, tam publicis, quam privatis. Quales Catalogi utinam plures ederentur per omnes provincias & regiones! mire enim prosunt ad MStos Codices indagandos, qui alias facile pereunt in privatorum Bibliothecis, si illæ distrahuntur, vel ad alios possessores indoctos perveniunt; unde sæpe ad bibliopegos & salsamentarios deferuntur. Hafniensium Bibliothecarum ortus & incrementa recenset Thom. Bartholinus in *dissertationum de libris legendis prima*, *p. 16. 17. 18. 19. 20.* Bibliothecæ Mediceæ Florentinæ Catalogus ab Henrico Ernstio Amsterodami A. 1641. in 8. publicatus. De ceteris nos supra plura diximus. * Scriptores Catalogorum de viris doctis Italicis habet Gregor. 68
Leti *Ital. regnant. part. 4. p. 195.* Parte 3. ubi Laurentii Legati libros recenset, notat ejus Autoris *Lyceum Herculis, sive scriptores Cremonenses:* item *librum de Pictoribus, Sculptoribus & Cælatoribus Cremonensibus:* ejusdem *Athenæum Poëtarum*. tom. 4. & *Museum Poëtriarum* cum Iconibus; qui tamen omnes ἀνέκδοτοι.

Hæc de publicis Bibliothecis earumque Catalogis in hac summaria recensione sufficiant. * Venimus ad Bibliothecas privatas: earum Catalogi plures sunt, quam 69
ut recenseri possint, neque omnes ad manus meas pervenerunt: ex iis tamen celebriores primum enarrabo, reliquos quasi per lancem saturam exhibiturus. Præcipuus inter illos est *Catalogus Bibliothecæ Cordesianæ*, quam instituerat *Johannes Cordesius*, Canonicus Ecclesiæ Lemovicensis, qui omnes suas opes, & quicquid corradere poterat, in Bibliothecam hanc impenderat, vir doctissimus & humanissimus; cujus plenius elogium descripsit Gabriel Naudæus, qui Bibliothecæ hujus Catalogum ipse confecit, & accurato ordine digessit Autores, secundum materias & formam librorum

 illos

illos dispescens. Præcipue hic commendari Catalogus debet ob insignem Historicorum, præsertim exoticorum, copiam, quorum rarior apud nos est notitia; editus est Parisiis in 4to, An. 1643. Hinc commendo *Catalogum Bibliothecæ Thuanæ*, cujus jam supra cap. 5. num. 11. facta mentio est; & mirifice mihi placet ordo: non enim contentus summis tantum capitibus Autor sub specialibus titulis locavit Autores, ut statim occurrant, qui de eodem argumento scripserunt, quod Locorum Communium instar esse potest: & hujus ideam, notante Bailleto, Draudio debet. Additi quoque sunt MSti Codices, tam antiqui, quam recentiores. Qua diligentia Bibliotheca hæc composita sit, Præfatio ejus libri docebit. Addendus quoque melioribus Catalogis est *Raphaëlis Tricheti du Fresne Bibliothecæ Catalogus Paris. 1662. in 4to* editus, ob librorum raritatem & selectum præcipue commendandus. Observavi in illo Catalogo Scriptores, frustra in aliis quæsitos. Sed infinita sunt in illo menda Typographica. Theologorum, JCtorum, Medicorum parcior hic numerus, sed in omni historia, antiquitate, varia literatura, rebus naturalibus, libris, quorum nomina nunquam pene audita, instructissimus ille est, libri interdum non convenienter loco positi. Bibliothecæ ipsa Regiæ accessit pretio 24000. librarum Gallicarum vendita, postquam ab alio 32000. libras oblatas vidua recusavisset. Anni impressionis diligenter notati magnum habent in libris ipsis eorumque variis editionibus conferendis usum. Qui vitam Pinelli scripsit Gualdus, diligentissimum iteratarum editionum examinatorem eum fuisse prodidit.

70 Qui jam sequuntur Catalogi, sine ordine nobis recensebuntur. Plerique illorum formati sunt de Bibliothecis, quæ publice per auctionem distractæ sunt; eorum magnus est numerus, seligendi tamen sunt meliores de Bibliothecis, quas possederunt Viri celebres, *Scaliger*, *Salmasius*, *Heinsius* & alii, si haberi possunt. Ex inspectione enim talis Catalogi statim patet Viri industria & judicium in bonorum Autorum selectu instituendo. Deinde vel eam ob causam asservandi sunt Catalogi illi, ut sciamus, ubi lateant Autores, quos viri illi manu sua notarint. Sæpe enim notulæ optimis Autoribus a viris istis in margine adjectæ, multum lucis ad Autorum sensum adferunt. Hinc in Batavia tales libri Scaligeri, Salmasii, aut alterius viri docti manu notati, magno pretio coëmuntur. In Amstelodamensi Bibliotheca habentur *Baronii Annales*, manu *Davidis Blondelli* notati, quos Resp. illa magnis sumptibus emit; quæ notæ, si recte memini, nuper sunt publicatæ. Vidi ipse olim in Bibliopolio Sansonii Geographiam sacram Capelli cum ejusdem Blondelli notis MStis. *Bibliothecæ Scriverianæ* Catalogus, qui Amstelodami An. 1663. in 4. prodiit, exquisitissimus est: constat enim selectissimis omnium Facultatum & artium Autoribus. *Scaventanæ Bibliothecæ* Catalogus, (*uu*) qui Hafniæ prodiit, itidem commendandus est; ut & *Mule-*

(*uu*) Scavenianæ Bibliothecæ Catalogus perperam hic vocatur Index Regiæ Hafniensis, a Pet. Scavenio, JCto, illi præfecto, concinnatus, & Hafniæ A. 1665. in 4to excusus. Georg. Calixti Bibliothecæ nullus prodiit Catalogus, sed Index tantum Scriptorum ejus propriorum, a filio

Muleniana. Scaveniana Bibliotheca Regiæ acceſſit, Muleniana Academicæ: hujus Catalogum cum Præfatione & Oratione edidit Bartholinus, Hafniæ 1670. ubi multos Catalogos recenſet. Optimi Autores Græcæ & Latinæ linguæ, optimæque ejus editiones habentur in Catalogo *Pauli Junii*, qui publicatus eſt Lugduni Batav. 1670. Commendo ideo hunc Catalogum, quod tantum Autoribus illis conſtet, & paucos alios admiſtos habeat. Si qui Chymicorum, Theoſophicorum, Myſticorum, imo & Fanaticorum quoque Scriptorum acervum velit, is inveniet in Catalogo librorum *Serrarii & Babuſii*, qui prodiit Amſtelodami 1670. Non vacat nunc omnes recenſere Catalogos. In ſola Batavia pene integram Catalogorum Bibliothecam reperies, quos omnes coacervare, ſuperſtitioſa eſſet diligentia & crambe millies cocta. Ad id tamen prodeſt Catalogorum multitudo, ut in vaſta aliqua ſylva deprehendantur nonnunquam aliqua, quæ vel in inſtructiſſimis Bibliothecis non habentur. An. 1682. *Nicolai Heinſii Bibliothecæ Catalogus* prodiit, viris doctis in pretio habendus, ob exquiſitos, qui illic recenſentur, libros, tam editos, quam ineditos & MStos, ac manibus Scaligeri, Salmaſii aliorumque Criticorum notatos: cui jungi poteſt *Bibliothecæ Goëſianæ Catalogus*, Anno 1687. Leidæ editus; in quo non rariorum tantum librorum, ſed & magnus nummorum apparatus eſt. Notari quoque poſſunt & comparari, ubi incideris in illos, *Calixti, Reineccii, Pavvii, Gothofredi JCti* &c. Catalogi. *Adriani Pavven Catalogus* Hagæ Comitis Anno 1654. & ibidem Anno 1656. editus: in quo multitudo librorum cum ſelectu certat.

Etiam Catalogi Officinales non ſpernendi, ut *Catalogus Bibliopolii Elzeviriani*, qui Amſtelodami prodiit Anno 1681. in quo multi exotici autores. Sunt & ab aliis Typographis & Bibliopolis alii publicati Catalogi, in quibus recenſendis non ero prolixus. Ii quoque, qui libros impreſſerunt, typographi certos conſignare librorum, a ſe editorum, Catalogos ſolent. Extant Catalogi librorum, qui a prelo *Manuciorum, Stephanorum, Plantinorum, Morelli, Cramoiſii* &c. prodierunt. 71

Sunt præterea, qui certi temporis Bibliothecas ſcripſerunt, quo referendus eſt LEO ALLATIUS *in Apibus urbanis*, libro, quo deſcribit viros eruditos, Romæ tempore Urbani VIII. viventes, & eorum ſcripta recenſet. Pertinent & huc Ephemeridum Scriptores apud varias nationes, de quibus ſupra diximus. Sunt, qui ſuorum librorum Catalogos ſcripſerunt ut *Campanella, Gaddius, Cardanus aliique.* 72

Sunt, qui laborem ſuſceperunt colligendi libros quoſcunque rariores, ſine tempore certo & ordine, prout ſe inter peregrinandum vel in Bibliothecis obtulerunt. 73
Aliud inſtitutum fuit JOHANNIS CINELLI, qui ex conſilio Viri illuſtris Magliabechi congerere cœpit libellos & ſchedas ſingulares, in quibus nonnulla rariora continentur, varii argumenti, quorum facilis alias jactura eſt. Ejus ſpecimen unum prodiit Florentiæ 1677. in 8vo. ſub titulo *Della Bibliotheca Volante*, qui titulus ingenioſus eſt, per 74

lio Helmſtadii Anno 1658. in 4to publicatus. Hunc, in Muleniana Bibliothecæ Indice Catalogis Bibliothecarum immiſtum, Morhofius, illum ſecutus, incaute iisdem acceſſet.

per quem intelligit minutos & hinc illinc errantes libros. Continuavit illum laborem ſequentibus temporibus Cinellus. Non eſt ſpernenda hæc opera, nec nullius uſus: ſæpe enim excidunt e memoria eruditorum, pereuntque vulgo non animadverſa. Velim tamen de contentis & ſummariis librorum accuratius egiſſet. Retulit & illic nonnullas diſputationes de materiis rarioribus in Germaniæ Academiis
75 ſcriptas. * Referri huc quoque debent Catalogi Francofurtenſes ſemeſtres, ſed qui multis imaginariis titulis referti; Mercurii Anglorum, Gallorum & Belgarum menſtrui. Quod optimum certe inventum eſt ad librorum notitiam parandam; tales ego Mercurios inſtitui velim in præcipuis Europæ urbibus & Academiis, in quibus libri non tantum editi recenſeantur, ſed omnia nova, vel inventa vel cogitata, in re literaria: Eorum enim collectio vehementer prodeſſet ad omnis doctrinæ incrementum.

CAP. XIX.

DE VITARUM SCRIPTORIBUS.

1. *A vitarum Scriptoribus magna in hiſtoria literaria utilitas.* 2. *Ne minima quidem hic omittenda.* 3. *Quod adverſus Mareſium aſſeritur.* 4. *Peregrinationes doctorum diligenter notanda.* 5. *Character animi e minimis cognoſcitur.* 6. *Joachimi Camerarii diligentia in vita Melanchthonis laudatur.* 7. *Tria in literatorum vitis conſideranda.* 8. *Exemplo Philiberti de la Mare oſtenditur, ne omina quidem & ſomnia eſſe negligenda.* 9. *Memorabilis de Quarræo hiſtoria.* 10. *Vitarum Scriptores antiqui recenſentur.* 11. *Vitæ virorum Reipubl. negotiis admotorum multum conferunt ad prudentiam civilem.* 12. *Eorum aliquæ recenſentur.* 13. *Vitas ſuas qui ipſi ſcripſerint.* 14. *Commentarii, Memoires.* 15. *Scriptores vitarum veterum.* 16. *Biographos recentiores qui enarraverint.* 17. *Vita Peireſcii a Gaſſendo.* 18. *Tychonis Brahæi &c. ab eodem.* 19. *J. Vincentii Pinelli a Gualdo.* 20. *Recuſa cum adjectis vitis Budæi, Hugonis Grotii & aliorum.* 21. 23. *Pauli Sarpii a Fulgentio ſcripta* 22. 23. *ad rem literariam multum conferunt.* 24. *De Pauli Sarpii eruditione & prudentia multa narrantur.* 25. *Ejusd. literæ Italica lingua ſcriptæ.* 26. *Vita Petri Puteani a Rigaltio ſcripta multa habet ad rem literariam & civilem profutura.* 27. *Actorum publicorum collectanea.* 28. *Vita Ducis Valentini ſpeculum fraudum politicarum & artium Machiavellicarum.* 29. *Malorum hominum vitas explorare prodeſt.* 30. *Vita Henrici VII. a Verulamio ſcripta* 31. *ad prudentiam civilem commendatur.* 32. 34. *Vita Melanchthonis a Camerario pleniſſime & eleganter conſignata eſt.* 33. *Melanchthonis encomium.* 35. *Camerarii Narratio de Eobano Heſſo.* 36. *Reuchlini laudes.* 37. *Ejus Vita a Johanne Henrico Majo ſcripta.* 38. *Lotichii Poëtæ Vita laudatur.* 39. *Poëtarum Germanorum princeps.* 40. *Judicia de illo.* 41. *Ejus vaticinium poëticum de expugnatione Magdeburgenſi.* 42. *Forſtneri Elogium a Böclero ſcriptum.* 43. *Ameloti de Huſſaye indigna in illum cenſura.* 44. *Singularis de Thoma Campanella*

nella & Forstnero historia producitur. 45. *Wallensteinii,* 46. *Bembi, Contareni Vita.* 47. *Gratiani liber de vita Commendoni & casibus virorum illustrium.* 48. *Scriptores vitarum singularium.* 49. *Boissardi Vita & Icones.* 50. *Hanckii,* 51. *Imperialis,* 52. *Crassi,* 53. *Gualdi,* 54. *Ghilini,* 55. *Theveti,* 56. *Bullarti,* 57. *Massoni,* 58. *Capaccii in hoc genere scripta.* 59. *Qui de feminis doctis scripserunt.* 60. *Erythræi Pinacotheca* 61. *adversus Maresii calumnias defenditur.* 62. *Sammarthanorum Elogia.* 63. *Maresii de iis judicia.* 64. *Patini Elogia Virorum Gallicorum promissa.* 65. *Vita JCtorum.* 66. *Betrandi, Pancirolli & aliorum scripta de vita JCtorum.* 67. *Leickheri opera in iis colligendis laudatur.* 68. *Pelissonii Recensio Doctorum Academiæ Gallicæ.* 69. *Architectorum, Pictorum Vitæ colligendæ.* 70. *Georgii Vasari de iis liber.* 71. *Descriptio ejusmodi pluribus gentibus neglecta.* 72. *Francisci Junii liber ἀνέκδοτος de iis.* 73. *Carolus Dati idem sibi proposuit.*

Præcipuam Historiæ literariæ partem VITARUM SCRIPTORES constituunt: cum enim duplex proficiendi in literis via sit, altera per præcepta, altera per exempla; hæc posterior priori præferenda omnino est, quo magis ipse usus in rem præsentem deducit. Prout enim incidimus in Vitam vel Philosophi, vel JCti, vel Medici, vel Politici; ita multa discimus, quæ ad scientias illas spectant, e τύπῳ illo περιπατητικῷ, singularia, de quibus nunquam cogitarunt, qui præcepta tantum proponunt. Ex illis arcana quædam colligi possunt, quæ non scientiam tantum, sed & prudentiam hominis literati augent. Ut enim in vita civili, ita quoque in vita hominis literati, prudentia quadam opus est in omni negotio. Conversationis sane eruditæ ratio e vitis virorum doctorum formari quam maxime potest: * Quam ob causam ego vitas virorum doctorum & illustrium, qui vel ad literas vel ad Rempublicam adhibentur, non superficiaria aliqua & jejuna opera, sed quam plenissime, describi velim, ut vel ipsa μικρολογία in his mihi placeat. Nam vel ex minimis rerum circumstantiis aliqua, quæ in usum tuum erunt, capies. * Non placet sententia Maresii, qui *lib. 2. Epist. 5.* in Historicis minimorum recensionem indulget, in vitarum scriptione illam damnat: qua in re totus ab illo dissentio. Ille quidem Suetonii & Nepotis exempla obtendit; at illi compendia tantum rerum sectantur, & ab iis distinguendi, qui unius vitam describunt. Ipsa enim methodi ratio requirit majorem in unius vitæ scriptione diligentiam, quam in plurium veluti conglobatione: & vel Attici Vita ostendit Nepos, quid summaria aliqua percursatione locupletior ac copiosior narratio præstet. Non probat ille, si quis Ducis alicujus vitam scribendam suscipiat, & universam rerum illius tempore gestarum, quibus ex parte tantum interfuerit, historiam admisceat. Germanam vero eodem libro *Epist. 25.* gentem laboriosissimam, ut per contemptum vocat, reprehendit, quod in ejusmodi elogiis multi sint, & in ea materia, ut in aliis fere, περίεργοι. *Ex his quidam eorum,* inquit, *parentes referunt, diem, & aliquando horam, qua nati sunt, & talia, quæ in Regibus solum & in viris maxime illustribus requiruntur.* Quasi scilicet virorum

Margin numbers: 1 (beside line 1), 2 (beside "formari quam maxime potest"), 3 (beside "usum tuum erunt, capies").

virorum celebrium conditio idem non mereatur, & quæ ille prætermittenda judicat, etiam inter memorabilia referri non debeant. Cum enim, qui panegyricos virorum illuſtrium ſcribunt, vel ex artis præſcripto non parentes tantum & nativitatem, ſed & majores, ac omne id, ſi memorabile eſt, quod vitam anteceſſit, oratione complecti debeant; annon ineptum eſt, eos, qui vitam alicujus ſingulatim recenſent, quorum longe uberior tractandi ratio eſſe debet, præterire ipſa vitæ auſpicia?
4 * Idem *Epiſtola* 44 ejusdem libri eandem cantilenam canit: *Si is*, inquit, *de quo ſcribunt, peregrinationem aliquam ſuſceperit: omne illud ita ſingulatim deſcribunt, & quos quoque loco convenerit, quosque cum quoque ſermones habuerit, cum faſtidio legentium commemorant: cum præcipua tantum, quæ in vita contigerunt, referre ſufficiat, & quales hominis fuerint mores, qualia ſcripta. Cui vitio etiam obnoxios eſſe* ait *plerosque, qui vitas Ducum rebus geſtis illuſtrium hodie ſcribunt.* Ita ille ſuo ex ingenio judicat, qui Atticiſmi etiam in dictione affectator, in rebus quoque ipſis ſterilitatem amare videtur. Sed ego, tantum abeſt, ut cum illo reprehendam hos Vitarum Scriptores, ut laude potius dignos æſtimem, qui eam negotio, quod tractant, præſtare diligentiam volunt; quam quilibet paulo prudentior ab illis requirat. Quid enim? an vitio vertam illi, qui viri eruditi vitam deſcribit, ſi peregrinationes ejus & cum viris doctis inſtituta colloquia recenſeat? unde plus ſapientiæ ac utilitatis lectori, quam ex quavis alia narratione, acceſſerit. Ego, ſi omiſerit, ne excuſandum quidem exiſtimaverim.
5 * In vitis vero Ducum ac virorum, rerum civilium adminiſtrationi admotorum, eo ſollicitius omnia recenſenda ſunt, quo magis e minimis ſæpe circumſtantiis inopinata quædam conſilia & eventus emergunt. Sed nec illa tantum, quæ præcipua alicui videantur; ſed περίεργα minime prætereunda eſſe exiſtimo, ſi quid in illis notatu non indignum videatur. Nam levia illa, quæ *Junius Cordus* in Vitis Imperatorum commemorare ſolitus eſt; quoties proceſſerint, quando cibos variaverint, quando veſtem mutaverint, ac in ipſo Julius Capitolinus reprehendit, nemo cordatus Scriptor temere notabit. Plutarchus optimus Vitarum Scriptor in Alexandro ſuo non ſemper clariſſimas quasque res, virtutes vel vitia repræſentanda ait, ſed exiguum ſubinde factum dictumque & jocum aliquem, qui citius ſpecimen edat morum, quam funeſtiſſima prælia. *Concedendum nobis eſt*, inquit ille, *animi indicia ut ſcrutemur, ac cujusque per hæc informemus vitam: aliis molem rerum & certamina permittamus.* Auguſtin. Maſcard. de arte hiſtorica tract. 1. c. 3. in eadem ſententia eſt. *Quoniam*, inquit ille, *indoles & inclinationes naturæ cognoſcuntur e rebus minutiſſimis, e reſponſione inopinata, ex actione aliqua, quæ aliis parum ad rem pertinere videatur, ex operationibus quotidianis & ordinariis, non hoc indecens Vitarum Scriptor exiſtimet, ſi accuratam eorum rationem habeat; præcipue in ſanctorum hiſtoria, reſpiciendo ad factum non ſolum, ſed & ad modum, tempus, occaſionem aliasque circumſtantias.* Quæ, ſi in Sanctorum rebus e Maſcardi ſententia attendenda ſunt, in Vita Ducis, Principis, Miniſtri Regii, præ ceteris obſervanda ſunt, cum in iis vere τὸ πραγματικὸν lateat. Ego certe, eam ob cauſam magni facio Vitam Peireſcii, a Gaſſendo ſcriptam, quo in omnes partes

partes excurrat & se diffundat, quam noster ille forte in eo μικρολογίαν damnavit. * Laudandus est JOACHIMUS CAMERARIUS, Heros eruditus inter Germanos, quod in vita Melanchthonis ne quidem somnia ejus notabilia, ac minima quædam præsagia, ostenta, omina omiserit. Etsi enim levia hæc habiturus nonnemo sit, tamen non sunt dissimulanda illa providentiæ divinæ specimina, quæ viris bonis & doctis in vita sæpe occurrunt; ad quæ respicere omnino debet, qui vitæ historiam scribit: ac optarim ego, exemplorum talium messem extare quam uberrimam. * Tria ego in omnibus literatorum vitis consideranda esse existimo, 1. illud, quod ad scientias sive doctrinas pertinet, vel θεωρητικὸν vel πρακτικὸν, in quo ego ne cogitata quidem eorum prætermiserim. 2. Quod ad mores & conversationem. 3. Quod ad totum illum vitæ cursum, quatenus ille divina manu regitur: quæ pars vitæ minime contemnenda est, aut leviter tractanda, ac mirifice lectores afficit. * Cum PHILIBERTUS DE LA MARE, Senator Divionensis, vitam *Jacobi Guionii* describeret, non indignum sua narratione existimavit, quod non Guionio ipsi, sed *Quarræo* Collegæ monitum, nescio cujus genii, nocturnum acciderat. * Quam cum mihi historiam recitarit vir Clarissimus, *Petrus Axenius*, Amicus noster optimus, antea mihi non observatam, qui in commentario suo doctissimo in Phædri fabulas ad illustrandam libri 4. fabulam 23. de Simonide per Castorem & Pollucem a ruina ædium servato adduxerat, huc apponere, ut rem memoratu dignissimam, volui. *Sed me locus admonet, ne rem inauditam hactenus, & ideo seculorum omnium memoria dignissimam prætercam; quam, etsi haud pertinere videatur ad Guionios, non abs re tamen hoc loco referre mihi visum est: seu, quia conscius illius fuit ac interpres Jacobus Guionius; seu, quod vix apud posteros fidem inveniet, nisi testium omni exceptione majorum, & illius inter alios, cui illa contigit, testimoniis & subscriptionibus probata fuisset; ea tamen fuit: Fœderatorum factione plus justo in Burgundia valente Regiarum partium Præsides ac Senatores Semurium, primarium Mandutiorum oppidum Regis nomine jus dicturi secesserant, cum Divione non liceret; ac inter eos Joannes Quarræus, qui feliciter miscuerat ornamenta togæ artibus belli: Is IV. Calendas Augusti MDXCIV. circa secundam diei horam matutinam sibi visus est motu subito expergefieri, & verba quædam ignota pronunciare, cum famulo propius decumbenti surgere, & lampadem accendere jusso præcepit, ut eademmet verba, quæ, ne sibi elaberentur, dentibus quasi retinere videbatur, scripto consignaret in hunc modum:* Oug aposondes ton endon distiguion. *Quod famulus confestim exsecutus est, neutro eorum, Græcane illa essent, an Arabica, aut alia, sciente. Quarræus quidem, quamvis abunde iis artibus excultus, quæ Viro Senatorio conveniunt, in suis Professionum tabulis, ex quibus hæc historia a me excerpta est, scribit ingenue, se Græci sermonis plane fuisse inscium. Summo demum mane pergens in Senatum Quarræus Jacobo Guionio, quicum illi consuetudo intercedebat, obvius fit, & vix salutatum rogat, ut ille verba, quæ ex sola eorum asperitate Græca esse conjectabat, interpretari vellet; quæ a Guionio lecta, Græca statim esse deprehendit, sed minime ex Homero excerpta, quod putavit novus quidam Philosophus; hæc*

autem ratione describenda: οὐκ ἀπώσοντες τῶν ἔνδον δυστυχιῶν. *Quibus & interpretationem addidit verbis totidem:* Non repulsuri, quod intus infortunium. *Horum vero cum diu sensum simul perpendissent, & si quid tristius in iis lateret, deprehendere conati fuissent, autor fuit Quarræo Guionius, ut, quia jam ex illa domo, quam Semurii incolebat, migrare constituerat, quod illius fœtori recurrentem iterum iterumque cœliacum dolorem, quem passus fuerat, tribueret, non longiorem in illa moram traheret. Sed longe gravius exitium illa verba portendebant: siquidem post dies octo, cum Quarræus Reipublicæ causa Flaviniacum, Regiarum partium oppidum, perrexisset, domus illa a fundamentis convulsa de nocte repente concidit, fatalique, nec penitus imprævisa Guionio ruina suos incolas oppressit: cujus rei historiam eleganti carmine (ut audio) Guionius postea cecinit, quo tam charum Regi & Reipublicæ caput jure merito e tanta clade ereptum fuisse sibi & bonis omnibus gratulabatur, minime omissa, ut decuit, Socratis & Bruti geniorum mentione.* Memorabilis hæc sane historia est, quæ, etsi ad Guionii personam non pertineret, occasione tamen a Guionio data inductus, minime prætermittendam existimavit Philibertus de la Mare: atque exemplo aliis fuit, quomodo in hoc argumento sit versandum. De Guidone Patino refert, qui epistolas Gallicas edidit, in præfatione earum, adeo illum in vitis eruditorum sagacem fuisse, ut ne minima quidem inexplorata reliquerit.

10 Fuere jam tum apud antiquos, qui in hoc genere laudabilem operam posuere; quorum pauci ad nostra tempora pervenerunt. Philosophorum vitas aliqui, aliqui dogmata, aliqui cum vitis simul dogmata scripsere: ac fuere plures sæpe, qui unius Philosophi Historiam tradidere. Ita Gellius *Noct. Atticar. lib. 14. cap. 3.* multos nominat, qui de Xenophontis Platonisque vita & moribus exquisitissime scripserunt. Justinus Martyr in Παραινέσει Scriptores Pythagoricæ Vitæ & Historiæ citat. Philo Byblius Grammaticus triginta libros περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκε, *de urbibus, & quos earum quæque celebres genuerit,* teste Suida, de quo Jonsius *Histor. Philos. lib. 3. cap. 7.* qui si hodie extarent, illo judice, multis jam rixis de patria virorum illustrium facile remedium foret. Plures e veteribus Biographis, tam Græcis, quam Latinis, recenset Vossius in *Arte Historica cap. 7. pag. 40.* & Wouwerius *Polymath. c. 12.* qui omnes temporum injuria interierunt. De Agatharchide, an Biographis accensendus sit, videatur Jonsius, *lib. 2. cap. 12.* Qui Biographi Philosophici supersint, notum omnibus est. Habemus Diogenem Laërtium, Eunapium, Hesychium, Illustrium, de quibus in *Polyhistore Philosophico* plura. Imperatorum, Cæsarum, Principum in Republica Virorum Vitas recensuerunt ex antiquis Plutarchus, Cornelius
11 Nepos, Suetonius, Hist. Aug. Scriptores. • Cum ergo Historia nihil aliud sit, quam Philosophia exemplis utens, vitæ vero descriptio singularis historia sit, quæ unius hominis actiones in Republica describit, ideo accuratius instituenda est, quod τύπον illum πραχτικὸν, qui ex ipsis rerum circumstantiis emergit, evidentius ob oculos ponat; ac simul nexum rerum, quæ ab uno illustri viro, si is inter præcipuos sit, gestæ sunt, apertius demonstrat. Tales ergo Scriptores necesse est πραγματικοὺς vel

πραγμα-

πραγματομαθεῖς esse, qui usum rerum magnum habent, quique φιλοσοφεῖν πραγ-
ματικῶς didicerunt; qua de re tam multa præcipit in præfatione sua Polybius,
in quam legi aureus ille Casauboni Commentarius potest. Est præterea pruden-
tiæ non levis argumentum in iis Scriptoribus, qui ex aliorum hominum vita,
quid ex usu præsenti sit, ostendunt, aliosque officii sui admonent. Præclare Bö-
clerus *in Commentar. ad Cornel. Nepotem* medium illud iter vocat, quo inter po-
tentiorum ambitiones media licet via pergere, nec abrupta per suavitatem in-
cessendi, qua accenditur dominandi cupido; nec declivi per adulationem & si-
lentium, quo Reip. studium negligitur: *Obvia*, inquit, *morum similitudine; dum ali-
os legunt, sibi occurrunt ipsi, & in censura exterorum, nec opinantes, sua judicari facta
intelligunt: nec timenda est indignatio. Vident enim vera narrari, non ludi fabularum co-
lore: neque odio hic locus; sciunt enim ex officio Historici fieri, quod deminuus: solus pu-
dor superest, & tacita conscientiæ admonitio, quæ ut non semper ab incepto revocat au-
dacia consilia; ita cautione nonnunquam temperat.* Hæc Böclerus recte quidem: sed
incidunt interdum tempora, ubi hujusmodi institutum Scriptori odium & ob-
trectationem & vel exitium parit, ut Tacitus in *Vita Agricolæ c. 1. 2.* testatur. Sci-
licet schola quædam civilis prudentiæ proponitur in ejus, cujus vitam describi-
mus, exemplo, ut nulla dari plenior informatio possit. * Quid non in *Vita At-* 12
tici, a Nepote scripta, civilis prudentiæ latitat, qui privatus quidem fuit, sed
multum potuit in Republica? quo consilio militi suo diligenter legendos suadet
Naudæus *lib. 2. de studio militari, p. 510.* eos Biographos, qui Ducum & Impera-
torum bellicorum vitas scriptis consignarunt. Ex *Agricolæ Vita*, a Tacito scripta,
quid non discat vir rebus civilibus vel bellicis admotus: si *Vitam Agrippæ* vel
Mæcenatis haberemus ab Historico veteri consignatam, utilissimum esset ad stu-
dium civile: nunc eorum res gestas hinc illinc sparsim collegerunt Böclerus in
commentationibus de Mæcenate, & Agrippa. *J. Cæsarem*, quem Suetonius nobis
in Vita sua expressit, Zevecotius eleganti commentario illustravit, & Stepha-
nus Ambrosius Schiappalaria in Vita Cæsaris Italica lingua scripta, Antverp. 1578.
in 4to edita, pulcherrime & uberrime suo seculo ob oculos posuit, quid ju-
vent aut obsint in Republ. cives potentes & locupletes, & obstinati. Quot
non habemus inter recentiores Vitarum Scriptores, unde multa disci Politico
possunt? *Ex Vita Catharinæ Medicæ*, quam multa ad res Gallicas pertinentia no-
tari possunt? *Vita Villaregii* a Pastorio in linguam Latinam conversa Ministro
Principis proderit. Multi sunt inter Gallos Biographi, de quibus legendus in
Bibliotheca Gallica Sorellus. Sunt & antiquorum a recentioribus vitæ scri-
ptæ: qui ex fragmentis corpus aliquod historiæ, sed imperfectæ neque satis
connexæ, concinnant: qui Philologi potius, quam veri Politici & Historici,
partibus funguntur. Qui Ciceronis Historiam scripserunt, Corradus, Fabricius,
aliique, ad intelligenda Ciceronis scripta utilem operam instituerunt. * Sunt, 13
qui ipsi suæ vitæ Historiam texuerunt: nam, Tacito teste, in Vita Agric. cap.
1. apud Romanos *plerique suam ipsi vitam narrare fiduciam potius morum, quam arro-
gantiam arbitrati sunt. Nec id Rutilio & Scauro citra fidem & obtrectationi fuit.*

Nostro tempore Thuanus, magnæ vir autoritatis, candidissimus Historicus, de
14 sua vita historiam scripsit, in qua multa, quæ ad statum publicum pertinent: * Ac referendi eo sunt libri Commentariorum (*Memoires* Galli vocant) quos viri negotiis publicis admoti de rebus suis gestis, quales olim Cæsar, nostro tempore Galli mul-
15 ti, scripserunt; in quibus enarrandis diligentissimus est Sorellus. * Sunt & alii, qui non tam ad civilem prudentiæ usum, quam ad Historiam ipsam respiciunt: quales sunt, qui in Familiis veterum Romanorum enarrandis operam posuere, laudabilem illam quidem, sed quæ ad rem nostram non facit. Historiæ illi antiquæ magnam lucem accendunt; cujus generis Scriptores cum cura & censura sua enarravit Rupertus in literis ad Albert. Richterum, quæ habentur in *Epistolis Richterianis a pag. 465. ad pag. 470.* Elogiorum quoque Scriptores proprie huc non pertinent: alia enim ratione rem suam instituunt. Quomodo hi a Vitarum Scriptoribus differant,
16 pluribus ostendit Mascardus *de arte historica, tract. 5. p. 528. 529.* * Nos jam ad Biographos recentiores accedimus, quorum vastissima sylva est. Tot enim sunt Vitarum Scriptores, ut integram pene efficere Bibliothecam possint: quorum Indicem congessit Labbeus *in Bibliotheca Bibliothecarum,* uberiorem dedit *Teissierius;* optimo ordine digestæ illæ sunt in *Indice Bibliothecæ Thuanæ.* Magnum hoc ad solidiorem doctrinam arcanum est, Biographos bene habere cognitos, unde non in re literaria tantum, sed & civili optima formari prudentia potest. Nos ex ista sylva aliquas, quæ majori esse usui possunt, decerpemus.

17 Primo hic loco a nobis ponetur VITA PEIRESCII a GASSENDO scripta. Magna diligentia conscriptus est liber iste, continetque varia memorabilia antiquaria, Philologica, Physica, Politica, quasi per cumulum congesta. Dum enim persequitur omnes viri istius labores, occasione ista ad multa curiosa, ab illo vel inventa vel notata, dilabitur. Plane in hoc labore exercuit ingenium suum Gassendus, & dum varia Philosophemata proponit & judicia, pulcherrimis subinde contemplationibus totam viri hujus Historiam illustrat, & sub illa rei literariæ tum temporis in Gallia statum. Optandum esset, ut simili diligentia illustrium virorum memorabilia consignarentur, quod fieri non potest, nisi ab amicis & familiaribus, vel nisi ipsi Autores vivi rerum suarum Commentarios scripserint, ut fecit Thuanus & alii nonnulli, vel saltem lineamenta ejus duxerint, unde perfectum deducere Opus viri ha-
18 rum rerum periti possint. * Idem Gassendus etiam *Tychonis Brahei, Peurbachii, Regiomontani,* & *Copernici vitas* descripsit, in quibus multa singularia ad rem Mathematicam & Astronomicam spectantia.

19 JOHANNIS VINCENTII PINELLI VITA scripta est per *Paulum Gualdum*, Patricium Vicetinum. Fuit vero Pinellus Patricius Genuensis, vir maximi nominis, Philologus, Polyhistor eximius, magnorum in literas & literatos meritorum, quos fovit, ornavit, ope consilioque juvit. Continentur in ejus vitæ descriptione multa memorabilia & rara. Magnam habuit vir ille supellectilem antiquariam, ut propemodum factus fuerit ad rem librariam & literariam. Multa sunt

sunt in illo libro arcana de parandis libris & MStis. Multa habuit vir ille instru-
menta publica & collectanea, quæ ad statum Venetorum spectabant. Quare post
mortem Pinelli (nam vivebat Patavii) Senatus Venetus manum injecit MStis Politi-
cis, arcana status sui continentibus, Bibliothecæque suæ publicæ addixit, ne in manus
peregrinas devenirent. * Prodiit Vita hæc Augustæ Vindelicorum in 4to A. 1607. 20
postea recusa est in Anglia, curante *Guilielmo Bathesio*, inter ceteras virorum aliquot
illustrium Vitas, *pag. 314.* Quod Opus Londini prodiit Anno 1681. & præter Pinel-
li hanc Vitam, *Budæi, Hugonis Grotii, Pithæi, Camdeni, Walæi, Petavii, Sirmondi, Petri Mo-
linæi, Henrici Valesii, Jacobi Usserii Armachani* aliorumque continet.

VITA PAULI SARPII a Patre *Fulgentio* scripta hic nominari meretur. Quan- 21
tus vir *Paulus Sarpius* fuerit, non ignotum esse potest illis, qui interiorem rei litera-
riæ notitiam habent. * Fuit ille sacri ordinis homo, Monachus, Minorita, (*xx*) 22
sed summi ingenii. Ejus extat *Historia Concilii Tridentini*, magna prudentia & inge-
nuitate scripta, sub nomine *Suavis Polani*, quam inter absolutissima historiæ specimi-
na numerat Guido Patinus *Epist. 170.* Totum Reip. Venetæ statum moderatus fuit
consiliis suis. Vindicavit jura ejus adversus Pontificem, qua de causa summe invi-
sus fuit Pontificiis, & in mortem ejus aliquoties conspiratum; ut sicariorum mani-
bus per vim vix extorqueretur. Illum enim omnibus hæreticis pejorem habue-
runt, ut qui arcanorum Pontificii status proditor erat. Spargebatur de ipso fama,
quod abitum ad Reformatos meditaretur, quæ non omnino de nihilo est: scio enim
superesse epistolas manu ejus scriptas, ad Isaacum Casaubonum, quibus sollicitat
ipsum de gratia Regis Angliæ sibi concilianda; si forte illic fortuna iniquior ipsum
abigeret. * Vita ejus conscripta est *Italica* lingua, postea in linguam Gallicam con- 23
versa prodiit Lugduni Bat. in 12. Ann. 1661. sub titulo *La vie du Pere Paul.* Multa
sunt in hac descriptione memorabilia ad omnem rem literariam: habuit enim ex-
cellentissimum ingenium, quod per omnes scientias, artes, & linguas se diffuderat.
* Promptus erat consilio, animo semper præsens, extrema vitæ pericula summa 24
generositate contemnens, &, ut breviter dicam, sui temporis Phœnix. Multa
enim ille in Physicis & Mathematicis demonstravit extemporali pene solertia, quæ
desperata aliis videbantur. Celebratam apud Medicos circulationem primus ille
ante Harvei tempora ostendit, quod cum objiceret Bartholinus Anglis, ægre ad-
modum tulerunt, ejus inventionis gloriam dubiam sibi reddi. Sed dolendum est,
omnes illius viri chartas periisse, ac distractas post mortem ejus fuisse: nihil enim
horum serio scripsit, & data opera; sed quasi aliud agendo, cum vacatio esset a
publicis negotiis. Illa omnia prolixius recensentur in hoc libello, ac notanda sunt,
ut videamus, quam multæ & vulgo ignoratæ opes lateant sæpe in ingeniis, quo-
rum vix notitia publica est. Quo magis illorum industria incitanda est, qui in pe-
regrinationibus suis ad talium virorum amicitias admittuntur, ut omnibus artibus
e scriniis illorum extrahere conentur, quicquid forte illic delitescit. Qualia multa
sunt per Italiam Galliamque ingenia, de quibus nulla ad nos defertur notitia.

(*xx*) Paulus Sarpius non fuit Minorita, sed Ordinis Servitarum Monachus.

25 * Prodierunt Ann. 1672. ejus quædam literæ Italica lingua scriptæ, proposito Veronæ ficto, ut patet, nomine; quibus continentur intimiora illa Politica superiorum temporum in aula Cæsarea, Pontificia, & Veneta, quibus immiscentur nonnunquam quædam literata.

26 VITA PETRI PUTEANI a RIGALTIO scripta, multa habet præclara. Magna fuit Puteanorum olim celebritas. Illi sunt, per quos Excerpta Scaligeriana congesta sunt. Petrus Puteanus fuit Regi Galliæ a Consiliis & Bibliothecis. Qui ejus Vitam descripsit Rigaltius, ad multa respexit, tum quæ ad rem literariam spectant, tum quæ ad res Civiles; quanquam intimioribus adeo consiliis admotus ille non fuerit. Non fuit tamen facile illo peritior Juris publici Gallicani aliorumque
27 Statuum. * Præcipue magna ejus cura fuit in colligendis actis publicis. Gallica sola quinquaginta vastis libris collegit, quorum titulos hic recenset Rigaltius, unde exemplum capere Politicus possit, quid ipsi agendum sit in scriptis talibus colligendis. Si quis enim illo modo disposita habeat Imperii Romani Principum jura, quantum ille thesaurum possideret! Mature itaque, atque adeo ab ipsa juventute instituendi sunt tales libri Politices Studioso, in quos vel acta ipsa referat, vel si haberi non possunt, ex ipsis potiora excerpat. Pinellus, de quo supra mentionem fecimus, Status Veneti arcana penetravit: Puteanus noster Gallicana. Ita omnium aliorum statuum res & jura exquiri possunt, si quis cum cura illud agat. Ille labor præcipue in Germanis Conringium exercuit, quibus ille initiis, vel ipso non diffitente, tantam sibi experientiam & prudentiam conciliavit. Recusa est hujus Vitæ historia, inveniturque inter ceteros Vitarum Scriptores, a Bathesio collectos p. 660.

28 VITA DUCIS VALENTINI descripta est a *Thomaso Thomasi* lingua Italica, editaque Anno 1655. Claramontii in 4to. Panditur hic scelerum & nequitiarum officina: continentur enim in hoc libro omnes illæ fraudes & artes, quibus usus est *Cæsar Borgias*, Dux Valentinus, Alexandri VI. Pontificis patris nequior filius, homo astutissimus & tyrannicus, ad imperium Galliæ Cisalpinæ sibi parandum, quo tamen ille consilio excidit, fatis obstantibus. Hujus Principis ideam Machiavellus descripsit. Liber enim ejus de Principe eo fine scriptus, ut hoc exemplo illum depingeret omnibusque ob oculos poneret. Prodiit & in Gallicam linguam conversus ille liber ante novem annos, editus in Batavis in 12. Inspicere & in malorum hominum vitas, tanquam in speculum, possumus: non ut discamus ab illis fraudes; sed ut evitare illas sciamus, ne plane simus in technis illis hospites. Videas hic machinationes machinationibus, dolos dolis oppositos, & varie inter se mistos pro scopo obtinendo. Hoc legenti jucundum erit, characteres causarum & ingeniorum nosse, unde regulas sibi quisque suas pro prudentia formare poterit, & vitæ rationes subducere, qui in aula consiliis præest, & aliorum evertere dolos, qui res novas moliuntur, & tyrannidem
29 affectant. * Sunt quidam, qui malorum hominum vitas non putant scribendas, eoque nomine reprehendunt Tacitum, quod narrando facta malorum Principum parum absit a docente: cum bonorum exempla non solum cognitione boni nos instruant, sed

sed etiam ad imitandum excitent. Verum cum major hominum pars mala sit,
etiam eorum ingenium nosse debent boni.

VITAM HENRICI VII, REGIS ANGLIÆ, a Bacone Verulamio 30
scriptam, priori subjungimus. Ut enim pessimi tyranni vitam descriptam dedimus sub persona Cæsaris Borgiæ, ita optimi Principis historiam πολιτικωτάτῳ libro complexus est Verulamius; quam ideo scribendam suscepit, ut responderet calumniatoribus suis, qui scholæ illum & contemplationibus aptiorem existimabant, quam rebus gerendis, ac ut singularem etiam his peritiam ostenderet.
* Plenum hoc omnis civilis & architectonicæ artis opus; quo interiora tum re- 31
gni ipsius Angliæ, tum omnis in universum prudentiæ continentur. Invenies hic pacis & belli artes, in praxin ipsam deductas: nam e typo illo περιστατικῷ plus intelligitur, quam ex infinitis præceptis. Maximi facit hunc librum passim in scriptis suis Bœclerus, omnibusque commendat, ut sane commendari hi libri omnibus debent, in quibus quisque describitur, qualis in imperio fuerit, & qualis interior ac familiarior vita. Nam τὸ ἠθικὸν & τὸ πολιτικὸν hic utrumque spectandum est.

VITA PHILIPPI MELANCHTHONIS scripta a *Joachimo Camera-* 32
rio in re Ecclesiastica & literaria non exigui momenti est. * Quantus vir fuerit 33
Philippus Melanchthon, nemo ignorat; pluris sane æstimandus, quam vulgo fit. Primus ille in Germania disciplinarum omnium & purioris Theologiæ cum Luthero restitutor, nullum eruditionis genus intactum reliquit, ut in singulis habitare, non peregrinari, videretur. Nervos in illo & impetum requirunt nonnulli, sed tamen nec illud extra laudem est. Ut enim habuit ingenium compositum & moderatum, & ab affectatione omni alienum; ita talem se quoque in omnibus vitæ actionibus & scriptis exhibuit. Stylus ipsi purus & limpidus, nonnunquam humilis, nonnunquam assurgens: plena tamen ingenii & prudentiæ omnia. * E- 34
jus viri vitam descripsit *Joachimus Camerarius*, vir suo tempore doctissimus, & intimioribus literis præ omnibus in Germania exultus. Multa disces ex illo, quæ pertinent ad statum literarium & ecclesiasticum: omni enim scenæ, quæ tum adornabatur, vel præfuit vel interfuit Melanchthon, nomen omnibus Germanis merito venerabile. His addi possunt aliorum Theologorum Protestantium vitæ, tum, qui singulatim prodiere, tum quæ ex iis excerpsit Melchior Adami, e quibus sic inter se junctis multa addisci possunt, quæ ad statum Ecclesiæ Protestantium pertinent, ut Melanchthonis Historia multa continet Historiæ literariæ. Ejus judicia de optimis Autoribus, Patribus, Oratoribus, Poëtis, ex omnibus ejus scriptis collegit uno volumine Georgius Richterus: sub titulo: *Crises Melanchthonianæ*, de
quo supra diximus. * Ejus Camerarii *Narratio* extat *de Eobano Hesso*, qui fuit suo 35
tempore inter Poëtas præcipuus; de compluribus aliis ejus ætatis doctis & eruditis viris aliqua memorat. Adjectæ sunt Epistolæ Camerarii & Eobani Hessi mutuæ, omnes eruditæ, & rebus literariis refertæ.

Ad res illorum temporum sacras & literarias plenius noscendas omnino JOHAN- 36
NIS REUCHLINI Phorcensis Legg. D. qui se Capnionem vocabat, quique Melanchthonis Præceptor fuit, VITA pertinet. Ille enim, excitatis Hebraicis & Græcis literis adver-

adversus rabiosam Monachorum pertinaciam & Judæorum quorundam perfidiam
januam aperire elegantioribus & purioribus studiis visus est. Ab hoc quasi aurora
eruditionis illucescere cœpit, unde potius a luce Phosphorus, quam a fumo Capnio
37 dicendus. * Ejus vitam Georgius Pflugerus, Joannes Murmelius, Paulus Merula,
scripsisse dicuntur Teissiero, quos tamen non vidi. Strictim enarravit Melchior
Adami: sed nunc plenissimam & uberrimam dedit *Joannes Henricus Majus*, itidem
Phorcensis, & in Gymnasio Durlacensi Profess. P. & in templo primario Pastor:
qui primum Orationem Inauguralem de eo habuit, sed postea prolixis & utilissimis
notis illustravit, optime de cive suo bonisque literis meritus. Editus est liber Dur-
laci Anno 1687. in 8. ac multa memorabilia continet.

38 VITA PETRI LOTICHII SECUNDI per Johannem Hagium scripta, non
39 pauca erudita continet. * Fuit Phœnix Poëtarum Germaniæ Lotichius, omnibus
40 exteris si non superior, certe æqualis. * Hujus tamen vel ipsis Germanis pene
ignotum nomen est: exteri nullam ejus mentionem faciunt. J. C. Scaliger, cum cen-
suram Poëtarum Germanorum instituit in Hypercritico suo, ne verbulum quidem
de hoc nostro, qui tamen omnibus ceteris erat anteferendus. Mira in illo suavitas &
concinnitas carminis, & vix imitabilis, ut mihi superare interdum ipsum Ovidium,
ac Virgilianam in Eclogis suavitatem unus exprimere videatur. Multa habet vita
ejus memorabilia, quæ ipsi per Italiam Galliamque peregrinanti obtigerunt: multæ in
illa de viris doctis notitiæ. Dolendum, immaturo fato & in ipso flore ætatis, anno
scilicet 32. obiisse e philtri reliquiis, quod ipsi in Italia propinatum fuit. Solus inter
Batavos Heinsius tam candidus fuit, ut æstimaret ipsius ingenium *lib. 2. Eleg. 2.* quam
in obitum Taubmanni scripserat. Ita enim ille non minus honorifice, quam vere:

Hic sedet & priscos Lotichius ardet amores.
Hoc nullum majus gens tua nomen habet.
Nec negat hoc Naso, lateri cui proximus hæret,
Nec negat hoc Nemesi nunc quoque junctus amans.
Nec negat hoc Veneris puer & Cythereia mater,
In terris alium vix habitura parem.

Non satis pro dignitate viri judicavit Thuanus, qui illi Eobanum Hessum præ-
ponit; quo ille non solum, sed & omnibus ceteris est superior: quod ostendit co-
gnatus ejus, JOHANNES PETRUS LOTICHIUS *in Promulside Critica*, sive Censura super Poë-
tis novantiquis, Francofurti Anno 1645. edita: ubi multis argumentis ostendit, non
Eobano tantum Hesso, sed & ceteris omnibus superiorem esse Lotichium Secundum.
Qua in re, etsi nihil a vero alienum dixit, non deerunt tamen, qui vel immodestiam,
vel affectum ejus nimium, hic reprehendant. Videndum etiam est Lipsii de Loti-
41 chio elogium, quod legitur *tom. 2. operum p. 74. lit. B.* * Illud singulare in hoc viro
& propemodum divinum est, ac plus quam Poëticum *ἐνθουσιασμὸν* arguit, quod in
Elegia 4. lib. 2. ad Joachimum Camerarium scripta tristissima obsidionis & expugnatio-
nis Magdeburgensis fata integro seculo prædixerit. Res omnino notatu digna, ac
Elegia

Elegia illa pulcherrima est. Hæc ille aurea carmina, quod mireris, inter armorum strepitus ipse miles scribebat.

CHRISTOPHORI FORSTNERI VITAM, vel potius Elogium, scripsit Bœclerus. Dignus certe tanto viro Panegyristes. Nam non tantum in elegantissimis suis in Tacitum Commentariis, quantus vir fuerit, ostendit; sed & in luce ipsa atque actione prudentiam suam declaravit. * Maligne de tanto viro judicat AMELOT DE HUSSAYE in judiciis *de Taciti Commentatoribus*, quæ Moralibus suis præmisit, cum dicit, familiari illo in Germanos convicio, Forstneri Commentarium nihil esse, nisi Locos Communes, exempla male sæpe adduci, neque quicquam conferre ad Politicam. Longe sanius Bœcleri de eo judicium est, peritioris in isto negotio arbitri, quam est iste Amelotius. * Ex hac ejus Vita unum hoc memorabile de Thoma Campanella hic adducam. *Non prætereundum est*, inquit Bœclerus, *quod in Italia, cum Campanellam inviseret, ei usu venit. Tenebatur ille in custodia, nec ad videndum nisi custodibus arbitris quisquam admittebatur. Plures una accesserant, & de more ævi libellos colligendis illustribus nominibus destinatos Campanellæ in cubiculo tradi jusserant. Postquam inscripserat is, quæ voluit, admissos contemplatus, sine hæsitatione Forstnerum nunquam antea visum nomine compellavit, manuque prehensum de futuris honoribus & quibusdam aliis eventibus edocuit. Extitit fides prædictis: sive ex liberali & multarum bonarum rerum indice facie feliciter conjecturam facere contigit; sive veterem de divinatione prudentum sententiam, ad hoc quoque præsagiorum genus, monitu exemploque Cardani referre, fas est. Quanquam tutius est in his facta scire, causam ignorare.* 42 43 44

WALLENSTEINII a GUALDO scripta lingua Italica, & postea in Latinam conversa a Josua Arndio, ejusque notis politicis illustrata, multa continet præter historiam, quæ ad officium Ducis bellici pertinent. * BEMBI Cardinalis & CONTARENI VITA a JOHANNE CASA scripta, præter singularem Latinæ linguæ nitorem, qua ejus monumenta Latina commendantur, multa ad rem literariam & civilem pertinentia tradit. * ANTONII MARIÆ GRATIANI libri de Casibus Virorum illustrium & de Vita Commendoni ad res civiles commendari debent, quorum singularis etiam in lingua Latina nitor est. 45 46 47

Multa possent de Vitis singularibus, quas Autores certi scripsere, dici; sed omnes illas recensere & operosum nimis esset & supervacuum: sufficiet potiores aliquas notasse. Si quis nomina aliorum, qui Vitas scripserunt, nosse velit, adeat Bibliothecam Thuanam, Cordesianam, & Theissierii Indicem. Sequuntur jam illi, qui vitas multorum autorum scripserunt, uno volumine comprehensas, plerumque in Elogiis subsistunt, & raro ad specialia descendunt. * Habemus collectas a JOH. JACOBO BOISSARDO *Vitas Virorum illustrium* cum iconibus, qui liber editus est quatuor partibus Francof. A. 1597. Imagines adjecit *Theodorus de Bry*. Breviter omnia & satis nervose inde excerpsit *Melchior Adami*, ut carere, quantum ad Germanos, hoc Boissardo possint, qui Melchioris Adami Vitas habent; nisi quis iconibus delectetur, quæ tamen plane non sunt ad vivum factæ. 48 49

50 MARTINUS HANCKIUS scripsit libros duos *de Romanarum rerum Scriptoribus, tam veteribus, quam novis;* atque ita ordinavit, ut primo vitam recenseat, secundo scripta, tertio judicia variorum Autorum. Idem *de Byzantinarum rerum Scriptoribus* librum eadem methodo confecit, Lipsiæ editum Ann. 1677. Multa quidem debet Vossio; sed labor tamen non inutilis est, cum sic ordinate procedat, & varia tamen alia misceat. Indices adjecti secundum seriem temporum & nominum.

51 JOHANNES IMPERIALIS scripsit *Museum Historicum & Physicum,* sive *Elogia Virorum literis illustrium* in 4to Venetiis apud Juntas 1640. impressa. Bonus ille liber est: multa continet de viris doctis memorabilia, quorum elogia non solum descripsit, sed & singularia sæpe immiscet. Alioquin Elogiorum Scriptores non tam plenam fidem merentur, quam Vitarum Scriptores: aliquid hic interdum affectibus datur; sed si citra partium studium scripta sint, breviter & velut in typo characterem viri literati ob oculum ponunt.

52 LAVRENTIUS CRASSUS scripsit *Elogia hominum literatorum* Italica lingua in 4to. Editus ille liber Venetiis est, duabus partibus 1668. in 4to. Continetque varios per orbem terrarum literatos, de quibus ille interdum nonnulla refert, quæ alibi non facile invenias. Nescio tamen, an sincera omnia fide: credo enim multa illum ex aliorum relationibus hausisse. Recenset ille libros Autorum editos ac ineditos, & nonnulla de utrisque judicia sæpius inspersit. Notat etiam, ubi inveniri possint MSti quorundam Autorum labores; quod utile multis modis esse potest. De Scaligerianis & Salmasianis scriptis multi illic nominantur inediti, de quibus nullam apud alios mentionem fieri vidi. Non pauca ex hoc Autore didici, quæ faciant ad historiam virorum doctorum. Adjunctæ etiam sunt imagines. Scripsit idem Italica lingua *Historiam Poëtarum Græcorum,* & qui in Græca lingua carmina scripsere: quæ in folio edita est Neapoli 1678. Alius Nicolaus Crassus Venetorum Patriciorum Elogia scripsisse perhibetur.

53 GALEAZIUS GUALDUS PRIORATUS scripsit lingua Italica librum, cui titulus *Scena d'huomini illustri d'Italia:* qui editus est Venetiis 1659. in 4to. quo continentur varii viri illustres ex Italica gente, & doctrina & fortibus factis celebres: hos enim viris doctis miscet.

54 HIERONYMUS GHILINUS scripsit *Theatrum hominum literatorum* Italica lingua, quod Venet. Ann. 1647. in 4. editum est; ac pene eodem modo ac forma, qua Laur. Crassus suos Viros doctos descripsit, libros editos ac ineditos diligenter recenset. Hujus rei magnus usus est in notitia exoticorum Autorum, qui rariores sunt apud nos.

55 ANDREAS THEVETUS scripsit *Imagines & Vitas Virorum illustrium Gallorum* in fol. Parisf. An. 1648. Gallica lingua. Longe plenior est illic narratio, quam apud ceteros Autores Gallos, qui Vitas popularium suorum descripserunt: quorum omnium
56 Elenchum vide apud Sorellum in *Bibliotheca Gallica pag. 150.* ubi & judicia de iis. * Simili ratione ISAACUS BULLART librum scripsit Gallica lingua, magnifico titulo:

titulo: *Academia Scientiarum*, qua Vitæ, Elogia, Historica & Imagines hominum illustrium, qui aliquot a seculis inclaruerunt, continentur. Liber editus est Amstelodami in folio An. 1683. duobus Voluminibus.

JOHANNES PAPIRIUS MASSONIUS in Senatu Parisiensi & in regia 57
Advocatus, edidit Paris. 1656. in 8. *Elogia* sua, inscripta Petro Segviero, Franciæ Cancellario. Partes duas elogiorum fecit: prima Regum, Ducum & Heroum Vitas recenset; altera Virorum eruditorum, sed quos Gallia protulit; breviter omnia, nec sine panegyricis coloribus. Invenies tamen nonnunquam, quæ ad rem seu notitiam literariam prodesse possunt.

JULIUS CÆSAR CAPACCIUS scripsit *Elogia illustrium mulierum ac virorum* 58
in 4to Neapoli 1608. * Ne mulierum quidem laudes celari debent, quas & olim 59
habuimus, & nunc habemus doctissimas. Non invidiosum viris esset, has sibi adjungi Veneres. Habuimus Philosophas, Poëtrias. Ante aliquot annos in Academia Patavina publicam Facultatis Philosophicæ lauream reportavit cujusdam Procuratoris S. Marci filia *Elena Cornara Piscopia*; de illa habetur in Ephemeridibus Gallicis, & apud Gregorium Letum *in Italia regnant. part. 4. lib. 1. p. 43. & sqq.* In Theologia eandem petitura erat, nisi obstitisset Cleri autoritas; indignum enim credebant, mulieri docendi in Ecclesia munus conferri, cum sacris literis hoc repugnet. Consilium hoc in animo habuit Capaccius, ut feminarum quoque illustrium memoriam celebraret; quod nostro tempore fecit *Thomasius*: cujus extant de eruditione feminarum aliquot dissertationes, Lipsiæ habitæ. Vir doctissimus, *Otho Sperlingius* integrum in Mulierum doctarum gratiam Opus molitur, a primis temporibus ad nostra usque productum. *Capaccius* gentis suæ feminas recensuit & viros. *J. B. Fregosus* scripsit de Feminis, qui doctrina excelluerunt, teste Ghilino *part. 1. Theatr. p. 96. Vincentius Placcius* de scriptis & Scriptoribus juvenilibus ac muliebribus librum promisit.

JANI NICII ERYTHRÆI fictum nomen est; verum, Johannes Victorius 60
Rossius, sive Johannes Vincentius de Rubris. Magnæ dignitatis vir in aula Romana *Pinacothecas Virorum illustrium* scripsit in 8. quæ nomen quidem Coloniæ præferunt; sed in Batavis impressæ sunt An. 1643. & 1645. Exquisitus Latinæ linguæ nitor in hoc Opere est. Multa memorabilia habet circa rationes vivendi & studendi viris eruditis singulares. Multa de eorum controversiis & disputationibus, artibus, technis, libris; quæ omnia illic magna cum utilitate & voluptate legi possunt. Ut enim erat Vir & doctus & prudens, ita multa observat in vitis doctorum virorum, quæ non observarunt alii. * De illo videtur loqui Maresius *Ep. 27. lib. 2. Nu-* 61
per Italus tres libros de viris illustribus edidit, ferme omnibus Italis, qui his 50. annis vixerunt. Inter hos vix quinque sunt in literis Latinis tolerabiles. Sed maligna hæc censura est: est enim optimus labor, &, quod potissimum est, characteres ἠθικὸς virorum doctorum magna cura proponit. Quod si omnes æque fama celebres non sunt, tamen & vulgo ignoratos nosse interest, in quibus plus interdum sapientiæ, quam in aliis, latitat.

SCÆVOLÆ seu GAUCHERII SAMMARTHANI & ABELII illius filii 62

 extant

extant *Elogia*, *Vitæ* & alia Opera edita in 4. Parif. Ann. 1633. Fuere Viri eruditissimi, judicio solido, & ab omni adulatione remoti. Verum Oratoris potius, quam Historici partibus funguntur. Nihil enim de scriptis illorum habent, quod tamen potissimum hic erat. Characteres & lineamenta potius ducunt. Scævola ob Poëmata sua Virgilianum aliquid spirantia notissimus eruditis. Quidam illum omnibus sui seculi Poëtis præferunt. Varia de iis & Abelii Sammarthani Poëmatibus judi-
63 cia collegit Bailletus *part. 3. tom. 4. de Poëtis p. 166. & sqq.* * De his Elogiis ita Marelius lib. 2. Epist. 25. *Nostrorum vitas Sammarthanus scripsit versu, quam prosa, melior, cujus soluta oratio etiam poësin redolet. Ea fere sunt uniusmodi; & in doctorum Catalogum multos e Senatu & alios refert; qui multa scripta reliquerunt, quique alioquin non magni fuerunt in literis nominis.* Laudat eo loco Michaëlem Marolium Villa Lupensem Abbatem, qui Vitas scribendas susceperit, de quo nihil hactenus vi-
64 dit. * Promisit & Guido Patinus Epist. 133. ad imitationem Sammarthani, Elogia Gallica: *J' ay autrefois ramassé rien de mémoires pour faire des Eloges Latins des François illustres en Science, à l' imitation de Mr. Scevola de Ste. Marthe; à quoi je pourrai travailler l' Hiver prochain pendant les soirées, mais le nombre des malades me fait peur, c' est ce qui fait que je n' ose le promettre absolument.* Et in fine Epistolæ hæc habet: *Si Dieu me fait la grace d' en venir là, je ferai mes éloges plus beaux, plus curieux, & plus historiques que ceux de Monsieur de Sainte Marthe, ausquels ils ne céderont que pour l' expression. Je n' y mettrai que d'honnêtes gens & dont le mérite sera la dignité.*

65 VITÆ JURECONSULTORUM non sunt plene tractatæ. Si veterum haberemus Vitas diligenter descriptas, multum hinc lucis accederet Jurisprudentiæ: imprimis si Commentationes illorum ad leges cum cura recenserentur, quantum de iis haberi possit e fragmentis JCtorum, quæ in Pandectis habentur, & ex Oratori-
66 bus & Historicis. * Si non omnibus numeris absolutum, saltem non inutilem præstitit laborem JOHANNES BERTRANDUS, Præses Tolosanus, cujus extant *de Jurisperitis libri duo,* Lugduni Batav. recusi An. 1675. in 8vo. Promisit plenius *de JCtis veteribus* Opus Vir doctissimus, ÆGIDIUS MENAGIUS, ut videre est in Præfatione illa, quam præmisit amœnitatibus Juris civilis, quæ nunc auctiores editæ sunt. Quod si illud Opus ad finem perducturus sit, gratulabimur orbi erudito. Cura circa recentiores JCtos quorundam exigua est, ut *Job. Fichardi, Rutilii, & Guidonis Pancirolli,* qui postremus diligentius rem suam instituit. Ejus de claris legum interpretibus libri quatuor prodierunt Venetiis in 4to An. 1637. & denuo ibidem An. 1655. *Germanorum JCtorum Vitas* usque ad sua tempora dedit MELCHIOR ADAMI. *Speciales quorundam JCtorum Vitas* descripserunt CUJACIUS & BALDUINUS: quanquam hic *Antonio Matthæi* ut plagiarius vapulat; nam elogio Massonii indignatur,
67 qui ipsum Cujacio comparaverat. Sed de his plura alio loco. * Nuper adeo laudabile consilium suscepit FRIDERICUS JACOBUS LEICKHERUS, qui Lipsiæ An. 1686. *Decadem Vitarum integrarum,* non in Compendium contractarum, edidit, ut *N. Boërii, A. Augustini, F. Hotomanni, B. Brissonii, Pithœi, G. Budæi, A. Goveani, Cujacii, J. Bertrandi,*

trandi, G. Pancirolli, quæ a viris doctis scriptæ, & ab illo notis eruditis illustratæ sunt. Promisit, plures se ita junctim editurum, quo non Jurisconsultos tantum, sed viros doctos omnes, sibi obstringet. In Theologorum quoque, Medicorum & Philosophorum Vitis nihil perfectum & absolutum est.

Enarravit quoque PAULUS PELISSONIUS vitas eorum & scripta, qui 68
Academiæ Gallicæ interfuerunt, de qua singularem ille librum scripsit, supra nobis memoratum. De hujus Academiæ consiliis & censendi ratione multa monet Bailletus *Tom. II. p. 163. 164. 165.* Idem cujusdam *du Saussay* Episcopi mentionem facit, qui collectionem Scriptorum Mysticorum, qui primo seculo vixerunt, instituerit. Vocat multæ lectionis virum, sed simpliciorem & exigui judicii. Eodem loco *pag. 171.* recensentur *Lanovii Historia Collegii Navarræi.* Bonciario delata fuit provincia scribendi de Viris illustribus Perusinis, teste *Eryth. Pinacoth. I. pag. 99.* Anglorum, Virorum tam illustrium quam doctorum, aliquot Vitas descripsit WILLIAM WINSTANLEUS libro, cui titulus: *England's Worthies.* Proponuntur hic Vitæ a Constantino M. usque ad mortem Cromwelli. Liber Anglica lingua editus est Londini Anno 1660. in 8vo.

Non omittendi quoque sunt insignes artifices, Statuarii, Pictores, Musici, Ar- 69
chitecti, quorum Vitæ etiam notandæ sunt. Disputatur quidem a nonnullis, an eorum Vitæ scribi mereantur, præcipue a Patricio *dialogo de Historia octavo.* Sed recte contrariam sententiam defendit Vossius de *arte historica Cap. 17.* * GEORGIUS 70
VASARUS, tam penna, quam penicillo celebris, scripsit Italica lingua tomis aliquot *Vitas pictorum & statuariorum, & architectorum illustrium:* qui liber editus est Florentiæ apud Juntas An. 1568. in 4to. De illo videatur Ghilin. *Theatr. part. 2. p. 117.* Adeo solliciti etiam Itali fuerunt, ut excellentium artificum Vitas descriptione dignas judicarint: quod utinam aliis quoque gentibus persuaderi posset. * Facit 71
enim hoc ad conservationem ipsarum artium & inventorum singularium. Habent enim plerumque singuli artifices aliqua, quæ ipsorum ingenio debentur: quæ si cum delectu & bona fide notarentur, magnum in vita civili usum haberent. Ne quid dicam de commodis, quæ inde ad Mathematica & Physica studia perveniunt. Turpe est, Germanos nostros non esse ea de re sollicitos, inter quos magna est artificum industriorum & solertissimorum copia, quorum ipsa sæpe cum Autoribus pereunt inventa. De Pictoribus quibusdam in Germanica lingua memoriæ quædam apud Sandratum extant: sed infinita alia possent colligi. * Ingens aliquod 72
corpus & Systema, quo omnium pictorum, veterum & recentiorum, Vitas comprehendit, moliebatur FRANCISCUS JUNIUS, qui olim ipse *de pictura* librum edidit. Ostendit mihi ipsi, cum essem in Batavis, librum a se scriptum, satis copiosum & vastum; qui an unquam edendus sit, ambigo: Typographum enim, qui sumptus erogare vellet, invenire non potuit. (*yy*) Nunc forte vivere desiit Vir ille tum

(*yy*) Franc. Junii Labor iste de Pictoribus una cum Libris ejus III. de Picturæ auctoribus, Roterodami

73 tum temporis octogenarius. * Nostra ætate CAROLUS DATI scripsit *Vitas Pictorum Antiquorum*, Florent. editas Anno 1667. in 4to.

CAP. XX.

DE FRUCTU OMNIS HISTORIÆ BIBLIOTHECARIÆ.

§. 1. Transitio. 2. Magna Historiæ Bibliothecariæ utilitas. 3. Hinc universalis aliqua scientia speranda. 4. Consilia ejus adornandæ proponuntur. 5. Quirini Kulmanni 6. & aliorum promissi labores. 7. Librorum ineditorum investigatio publice utilis. 8. Eorum multi veris autoribus per plagium surrepti. 9. Catalogi omnium autorum conficiendi methodus. 10. Inventorum & experimentorum commemoratio. 11. Ejusdem utilitas. 12. Nova Machina Urinatoria, cujus ope per aquas ambulare possumus. 13. Ea jam tum a Pegelio, 14. & Petro Mormio publice proposita. 15. Magna ex inventorum historia utilitas. 16. Inventorum scriptores ex antiquis. 17. Beccheri liber Germanicus, cui titulus Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia laudatur. 18. Itineraria Monconisii, Thevenotii, Ogerii laudantur. 19. Et Epistolarum nonnulli Scriptores. 20. Ex Patini Epistola inventum singulare pro calefaciendis conclavibus producitur. 21. Joannis Pellii consilium pro scientia Mathematica universali adornanda. 22. Idem fieri in ceteris disciplinis potest. 23. Summa inde eventura utilitas. 24. Placcio aliqui in hoc argumento libri promissi.

1 Percensuimus hactenus Autores Bibliothecarios, qui vel de Bibliothecis in universum, vel de Bibliothecis singularum Facultatum ac omni re literaria egerunt; ita tamen, ut non omnes minutias persecuti simus, indicium tamen dederimus, unde illæ petendæ: nunc dicemus aliquid de fructu hujus laboris, ne
2 quis existimet, intra solam nomenclaturam rem illam consistere. * Monuimus jam in ingressu Operis, quantum momenti sit in Historia literaria, & quam difficile sit illius fundum emetiri, quam difficultatem utilitas infinita solari poterit; quare fuerunt non pauci, qui conatus quosdam ad rem illam attulerunt, sed irritos hactenus & spe sua destitutos. Non vero adeo desperata res esset, si certo ordine & probe dispertitis
3 operis institueretur. * Fuerunt, qui universales scienties methodo secreta & singulari excogitarunt, cum crederent, se summas omnium rerum rationes animo complecti posse, atque ita universali quodam typo omnis doctrinæ abdita se comprehensuros.

Roterodami Anno 1694. in fol. sub hoc prodiit Titulo: *De Pictura Veterum Libri III. tot in locis emendati, & tam multis Accessionibus aucti, ut plane novi possint videri. Accessit Catalogus adhuc ineditus Architectorum, Mechanicorum, sed præcipue Pictorum, Statuariorum, Cælatorum, Tornatorum, aliorumque Artificum, & operum, quæ fecerunt, secundum seriem Literarum digestus.* Debetur hæc editio Viro Celeberrimo, Joh. Georg. Grævio, qui Vitam etiam Junii præfixit.

suros. Sed steriles fuisse hos labores jamdudum compertum est: sola perfectæ omnium rerum cognitioni viam sternit Bibliothecaria notitia; quæ, quamdiu non est tota exculta, non sperari poterit perfecta & universalis omnium seculorum & artium doctrina. At vero rem infinitam postulas, dixerit aliquis: imo non est infinita, & satis commode finibus suis coërcebitur, modo in promptu sint subsidia ad illam rem idonea. * Sunt vero ad illa sumptus necessarii a Magnatibus subministrandi, quod palmarium in hoc negotio est; privatorum enim sortem & conditionem conatus illi excedunt: deinde doctorum ad eundem scopum conspirantium æqualis propensio, unius prudentis & docti viri auspiciis ordinata; qui si laborem illum per disciplinas distinctum susceperint; a pluribus aliquot annorum cursu facilius hoc expedietur negotium, quam ab uno homine integro seculo. 4

Seligantur ergo homines singuli in arte sua & disciplina, quam profitentur, excellentissimi, qui laborem hunc aggrediantur. Distinguantur primum disciplinæ notionales a realibus: in illis intricatior proficiendi ratio est, ob multitudinem sectarum & opinionum, non tamen omnino impossibilis: in realibus disciplinis, ut Physica & Mathesi, quæque illis subordinantur, promptius procedere possumus; in singulis vero peculiares quædam rationes ineundæ sunt, secundum quas institui hæc tractatio debeat. * Fuit ante aliquot annos QUIRINUS KULMANNUS, juvenis 5 ingenio non destitutus, qui in *Prodromo suo quinquennii mirabilis,* & in Epistolis *de arte magna sciendi,* seu *de combinatoria,* magno apparatu promisit artes magnas, ut vocat, artem nempe magnam eloquentiæ solutæ & ligatæ, artem magnam sciendi, artem magnam scribendi, linguas discendi, commentandi, Critices & multa alia: quæ ille, quasi divino spiritu edoctus, proponere hominibus voluit, ut essent prodigiorum ac miraculorum instar. Verum hactenus præter titulos non vidimus: & fuit ille homo, utut ingeniosus, nescio quibus fanaticis opinionibus imbutus, quæ infringunt omnem hujus doctrinæ apparatum. Erat vero illa non tam speculatione inani, quam lectione diligenti & attenta veterum ac recentiorum scriptorum autorum absolvenda: quam viam homo ille spernit in solis ingenii, alioquin non vulgaris, commentis subsistens. Pleraque enim illa, quæ ut nova ac divinitus quasi inspirata venditat, vel ab aliis jam tum designata fuere, vel ex re ipsa facile se produnt. * Fuerunt & alii, ut *Lullius, Paulus Scalichius,* qui singulares rationes commen- 6 ti sunt novæ ac universalis doctrinæ. Sed, cum vetera omnia spreverint, non potuerunt recto ordine incedere. Commentitia enim omnia fuerunt, & illi *αὐτοδίδακτοι,* de quibus *lib. 2.* plura.

Ut itaque rectiore via incedatur, conficiatur Catalogus omnium Autorum in 7 singulis disciplinis, atque ille exhibeat Synopsin omnium librorum ejus disciplinæ, qui vel jam publicati sunt, vel adhuc MSti in Bibliothecis delitescunt. De MStis publica Magistratus cura indagandis jam *supra cap. 7.* dixi, & nunc denuo moneo: * multæ enim sunt de surreptis per plagium ineditis libris virorum doctorum que- 8 relæ. Legatur de hoc argumento Rittershusii ad Richterum Epistola, quæ habetur in Richterianis p. 204. *Equidem mirari satis non potui,* ille ait, *tam apud veteres Græcos & La-*

& Latinos, quam superioris seculi, viros magni nominis aliena scripta tota transscripsisse, & sine ulla immutatione aut mentione autorum pro suis edidisse. Bodinus lectiones Turnebi in Oppianum pro suis vulgavit. Quid Scioppius Giphanio harpagarit, notum est doctis. Hoc non æque omnibus, Davidem Origanum Mathematicum libros Georgii Rollenhagii de Prognostico Calendariorum & Nativitatum pro suis edidisse. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accusatur ab Eberhardo a Wethe. Optimi Piccarti nostri p. m. scripta in furaces hujusmodi manus incidisse, nemini hic ignoratur: ut nec illud, ejus lectiones in Tragæd. Senecæ hanc ipsam ob

9 *causam publicam lucem fugere.* * Iidem Autores secundum tempora & ordinem annorum, quibus Opera eorum primum excusa, dispescantur; tertio Catalogus exhibeatur ipsorum Operum, Catalogus secundum ordinem annorum, atque in singulis summaria & lemmata non capitum tantum, sed & eorum, quæ in capitibus continentur, annotentur. Tales Catalogi si instituantur, exempli gratia in Physicis, primum Autores veteres secundum ordinem & seriem annorum essent numerandi: si illorum integra extent Opera, ea in compendium contrahenda brevissi-

10 mum; si fragmenta, illa etiam suo loco ponenda. * Hinc ad generalem Physicam progressus fieri deberet, & secundum ordinem rerum notandæ essent variorum Autorum sententiæ: qui veteres consentiunt cum recentioribus, ad unum ordinem referendi. In speciali Physica notari ista deberent singula, quæ ad praxin ipsam sunt deducta, quæque in natura ipsa ita inveniuntur, notatis semper Autoribus & annis, quibus singuli vel libri, vel inventa lucem viderunt: quæ si accurate sint omnia notata, atque indices plene omnia repræsentent, magna inde nascetur utilitas. Statim enim patebit, quid cuique vel veterum vel recentiorum circa principia physica in mentem venerit, sive nova constituendo, sive vetera illustrando.

11 Hinc statim pateret, si nova dogmata ab aliquo protrudantur in publicum, an illa recocta sint, vel per plagium alicui surrepta, vel nova quadam ratione interpolata. Specialia quoque inventa una innotescerent, sique illa simul proponerentur, ex illo analogismo homini solerti plura inveniendi subministraretur occasio: dici enim non potest, quanta sit conceptuum fertilitas. Sola enim commemoratio illorum experimentorum, & perpetua e principiis deductio similia mo-

12 liendi, & ex iisdem principiis deducendi, occasionem suppeditat, * Fuere nunc, cum hæc scribo, qui machinæ alicujus inventionem proposuere, quam non unus tantum homo, sed integri exercitus, sine pontibus impune per aquas ambulare, gladiis pugnare, ignes & tela jaculari possent. Publicis relationibus in omnium notitiam res illa venit, ferebaturque Cl. Dn. WAGENSEILIUS hujus inventi artifex, de quo tamen alii ante ipsum jam dudum cogitarunt. Quod clarissimo huic Viro forte ignotum: neque enim illius inventum in dubium voco, & possunt

13 pluribus eadem sæpe in mentem incidere. * Idem tamen, quod nemo animadvertit, jam sub hujus seculi initium Principibus & Rebuspublicis, inter cetera sua arcana obtulit MAGNUS PEGELIUS, cujus jam supra mentionem fecimus. Ex enarratione autem circumstantiarum utrinque collatarum idem patet esse inventum. Unde manifesto exemplo videre possumus, quam multa in seculis prioribus per

per socordiam hominum neglecta, quæ alio tempore iterum in conspectum producuntur. Ita vero apud Pegelium verba habent p. 126. *Quomodo in Naufragio quocunque submersionis seu interitus discrimen omne semper & ubique certo vitare liceat: Qui item sine sanitatis seu valetudinis aut alio notabili corporis incommodo, adeoque sine aquarum, fluctuum, procellarum, pluviarum, frigoris pernicioso aliquo impedimento seu noxa ibidem interea dormire, jacere, sedere, stare, cibum capere, & quocunque velis, te ipsum promovere seu viam dirigere valeas. Res etiam tuas, quæ mole seu quantitate non nimia fuerint, vel ex his, quæ tibi cariora sunt, una tecum salvare poteris: imo hominem, quem velis, alium vel plures etiam, si sic efformaveris, absque ullo ullius hinc incommodo, simul tibi cohærentes gratos & suaves sic socios, tibique vitam suam & quicquid una salvarint debentes, aquæ liberabis. Præterea medio hoc eodem, quocunque etiam extra naufragium, pro rerum tuarum firma & tuta conservatione, & pro quiete noctu & alias & in navi & in curru & domi uti & frui licebit, seu conjunctim toto simul, seu parte illius una, duabus vel quotcunque volueris. Hæc omnia & singula omnino sunt & perdurantia & sumptuum faciliorum. Alias si capite seu ore solo aquarum immunis esse cupis, media occurrunt exigua & levia.* Illa Anno 1604. scribebat Pegelius, surdis narrans fabulas, neque quisquam ad illius oblata arcana, ut fieri plerumque solet, respexit.

Anno 1630. PETRUS MORMIUS in *arcanis Collegii Rosiani detectis p. 42.* Ordinibus Belgicis simile inventum, quod tamen minoris videtur effectus esse, quam superius illud, obtulit. Ita vero illic: *Arcanum mortem arcens violentam triplex est: unum defendit ab aquis, alterum ab armis, a fame tertium. Primum horum non est tantæ difficultatis, quin possit excogitari etiam ab obtuso & prapingui ingenio: at quia non est apud incolas hujus patriæ usitatum, ubi tot discrimina mortis ab aquis grassantur, maritimis tempestatibus, aliisque fortuitis casibus, judicavimus, nobis indecorum haud fore, si illud publico usui communicandum offerremus. Facillime instrumentum hoc & portari & admoveri potest; quo quisque mare aditurus muniri debebat; ut, si tempestas, vel nox obscura inter scopulos, aut aliud periculum a nave submergenda, aut ab hostibus perfringenda ingruat, eo munitus mergi in gurgitem nequeat; sed saltem fluitando super aquis animam Deo commendandi tempus supersit; aut venti vel manuum remigantium beneficio atque pedum circa littus aliquod ferri queat, aut amica nave excipi, aut alio quopiam fortunato eventu servari.* 14

Magna profecto hæc est Principum & opulentorum hominum ignavia, qui pulcherrima inventa, sola avaritia ducti, perire sinunt; cum tamen, si vel maxime illa non succederent, comparari tamen quolibet pretio & in publicos usus reponi deberent. Haberent forte secula futura, quod sibi elaborarent, si nostrorum stupor illa non caperet. In tam multis unum experimentum multis congerendis opibus forte inserviret, & impensas largissimo fœnore resarciret. Quam multi in res voluptuarias & vanas exhauriuntur thesauri, unde mera in Rempublicam & cives damna redundant, cum modicis sumptibus immensæ parari utilitates possint. Non exiguum profecto hoc Reipublicæ arcanum esset, si quis Princeps vel aliqua Respublica, cer- 15

tos pro novis inventorum præmiis reditus constitueret, quod & ingenia excitaret, & magno fructu Rempublicam bearet. Quanta hujus, de quo agimus, inventi utilitas sit, quis non videt? sed nemo tamen hactenus, quod sciam, inventus est, qui inventorem allicere aliquo præmio velit. Denique & hoc utile erit, invento-
16 rum Historiam consignare, quod olim multi fecerunt: * nam de inventis scripsere ex antiquis Scamon, Cydippus Mantinensis, Antiphanes, Aristodemus, Aristoteles, Philostephanus, Strato peripateticus, Heraclides Ponticus, Ephorus, Theophrastus, Philochorus &c. de quibus *Jons. Histor. Philos. lib. 1. cap. 12.*

17 Hoc JOHANNIS JOACHIMI BECCHERI consilium fuit, qui in libello Germanico variorum inventorum Historiam recensuit. Titulus est *Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia:* duas ergo libri partes facit, quarum prima, cui Stultæ Sapientiæ titulus, ea continet nostri temporis inventa, quæ stulta visa omnibus fuere, & feliciter tamen successerunt: altera pars, cui Sapientis Stultitiæ titulus, de illis inventis agit, quæ magno molimine & consilio excogitata, in irritum ceciderunt. Elegans liber est, multaque scitu digna continet, aliosque invitare potest, ut simi-
18 lem inventorum recensum instituant. * Nunquam expeditior ad illa perveniendi via est, quam in peregrinationibus. Si quis ergo in itineribus diligenter observationes instituat, eas aliquando editurus, is bene profecto de re literaria merebitur. Supra laudavi MONCONISIUM, cui addi potest THEVENOTIUS, qui multa apud varias gentes vel mechanica vel naturalia inventa consignavit. Laudandus quoque hac in re CAROLUS OGERIUS est, cujus extat Iter Danicum, Suecicum & Polonicum, quod ille Legato Memmio additus Secretarius dictione Latina nitida descripsit. Habentur illic variarum rerum civilium, naturalium, fortuitarum, lepidæ narrationes, quæ legentem mirifice delectant. Plerumque & illi, qui suam scripsere vitam, silentio præterire non solent, quæ illi memorabilia in vi-
19 ta observarunt. * Ex epistolis nonnunquam talia colligi possunt, præcipue talibus, quæ Physici sunt argumenti, quales Bartholinus, Licetus, Sorbierius, scripse-
20 re. Nonnunquam etiam in aliis talia deprehendas. * Ita in Guidonis Patini Epistola 153. recensetur inventum Itali cujusdam pro componenda ex terra quadam composita massa inflammabili, citra tamen odorem & fumum, qua calefieri quasi in momento conclave aliquod possit. Verba ipsa adducere ab hoc loco alienum non est. *Il y a ici un Italien qui dit avoir été mandé exprés pour un certain secret, qui est d'une terre composée qui echauffe incontinent une chambre, sans odeur & sans fumée. Plusieurs ont été nommés pour en voir l'epreuve, dont il y a eu deux Medecins, savoir Monsieur Matthieu & moi, Mr. Blondel, Guenaut, Brayer & Morisset s'y sont aussi trouvés. Nous avons signé que ces boules de terre faisoient un feu beau & clair sans fumée & sans aucune mauvaise odeur. Il nous dit qu'il en donnera un cent pour 10. sous. Chaque boule est plus grosse qu'une bale de tripot.* Hæc & similia colligenda omni studio sunt, insigni aliquando usui futura.

21 In Mathematicis idem consilium dari potest, & dedit jampridem, JOH. PELLIUS,

LIUS, Anglus, in sua *Matheseos idea,* epistola scilicet de meliorando studio Mathematico, quæ reperitur in Collectionum Philosophicarum Anglicarum quinta, quæ Anno 1681. prodiit. Consilia illic suppeditat, quomodo Pandectæ universales Mathematicæ confici possint, quibus colligantur ex Mathematicis libris & inventis, quæ ante nos fuere; & veluti consectaria inde deducantur, citatis sub finem cujusque periodi aut propositionis Autoribus antiquissimis sequentibusque; omnibus nota inusta, ubi vel in furto deprehensi fuerint, vel mutuati suppresso autoris nomine fuerint, vel aliorum inventa sibi audacter arrogaverint. His Pandectis ita concinnatis pateret omnibus, quantum ordinis, soliditatis & perspicuitatis singulis inesset, quid artifex artifici præstaret. Magno porro lucro cederet notitia Autorum in unum conspectum producta, neque anxia esset circa libros inquisitione opus: tolleretur quoque inordinata illorum lectio: quicquid peccatur diversis methodis, confusionibus, tautologiis, paralogismis, id simul omne pateret, & constaret omnibus, in quos lapides offendere quis possit. Verum enim est, quod Autor ille ait, etiam paralogismorum debere esse notitiam, & errorum, qui a Viris celeberrimis non solum, sed & hominibus ineptis & indoctis commissi sunt. Nam & ex eorum notitia veritatis patet via, & plus interdum ex illo, quod paradoxon videtur, discitur, quam ex ipsis præceptis, veraque illa & accurata methodo. Fiet enim ita, ut errores ipsi vitemus, & quid ex usu nostro reque ipsa sit, rectius percipiamus. Id non in Mathematicis tantum, sed etiam omni adeo doctrina prodest. * In ceteris 22
disciplinis idem præstari posse, quod in Physicis & Mathematicis, dubium nullum est, modo res ita instituatur, ut veterum recentiorumque Autorum accurata inter se constituatur σύγκρισις: quod ut fiat, primum Autores omnes diligenter notari, tum excerpta accurata secundum ordinem capitum disciplinæ institui debent: in iis vero excerptis ordo ille adhibendus, ut omnes opiniones veterum recentiorumque Autorum quasi per indicem notentur, præcipua & palmaria argumenta illis subjiciantur. * Qui labor, si per aliquot annos continuetur, eo tandem rem redigere poterimus, ut singularum disciplinarum perfectissima Systemata habeamus, quæ in unum corpus compingi deinde possint, atque ita mirifice augeri possit res literaria cum maximo, tam docentium, quam discentium, emolumento: imo ausim ego vel dato pignore certare, si curæ isti serio insisterent Magnates, sumptusque & Bibliothecas suppeditarent, viros deinde doctos, & suis singulos laboribus aptos huic negotio præficerent, vel uno decennio rem omnem in singulis disciplinis absolvi posse. Quod si fieret, unus liber in singulis disciplinis pro Bibliotheca esset, cessarentque omnia illa impedimenta, quæ nascuntur e confusa tot Autorum lectione. * Forte aliquid hujus rei molitur PLACCIUS, qui in librorum suorum Catalogo promisit *Historiæ literariæ Compendium Universale,* migrationes artium & scientiarum varias summatim exhibens. Idem de ratione status Reip. literariæ hodiernæ, corruptela atque remediis illius, librum, & varia in Verulamii egregios de augmentis scientiarum libros augmenta, promisit.

CAP. XXI.

DE LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORIBUS.

§. 1. Bibliothecarum notitia instar Locorum Communium est. 2. Bibliotheca Thuana Locorum Communium ideam proponit. 3. Dassiliandri & Johannis Ray peregrinantium diligentia in notandis viris doctis eorumque scriptis. 4. Locorum Communium studium nonnullis male contemnitur. 5. Maresii 6. & Sorelli iniquior censura refellitur. 7. In Locis Communibus concinnandis aliquis etiam judicio locus est. 8. Ipsorum Autorum interitus a Locorum Communium Scriptoribus quibusdam creditur. 9. Constantini Porphyrogenneta excerpta. 10. Defectus e nimio Locorum Communium studio. 11. Modus in illis colligendis tenendus. 12. Illi per amanuenses colligendi. 13. Virorum doctorum παρεκβολαὶ non contemnenda sunt. 14. Salmasii Opus in Solinum laudatur. 15. Quidam data opera in unum argumentum omnes Locos Communes exhauriunt. Eo nomine notatur Caussinus in Aula sancta, & Cornelius a Lapide. 16. Martinengi glossa in cap. 1. Genes. 17. Rosselii Comm. in Pimandrum. 18. Mersenni Commentarius in Genesin. 19. Veteres magnam excerptorum curam habuerunt. 20. Referuntur antiquorum excerptorum compilatores. 21. Medii & recentiores excerptorum Scriptores. 22. Vincentii Specula. 23. Zwingeri & Beyerlingii Theatra Vita humana. 24. Polyanthearum Scriptores. 25. Langius, 26. Gruterus. 27. Magirus ceteris prafertur. 28. J. B. Bernardi Seminarium Philosophia Platonica & Aristotelica. 29. G. J. Vossii liber de Idololatria & Physiologia laudatur. 30. Voëtii Disputationes selecta. 31. Disputationes & dissertationes argumenti rarioris diligenter colligenda. 32. Tassoni Pensieri diversi. 33. Idem Carnificis panegyristes. 34. Bonifacii Historia Ludicra. 35. Pontani Attica Bellaria 36. & Progymnasmata. 37. Ravisii Officina. 38. Laurentii Polymathia. 39. Welschii Idea antiquitatum. 40. Ejusdem opera affecta. 41. Jac. Gothofredi Corpus Antiquitatum Juridicarum. 42. Galleotti Martii de doctrina promiscua liber. 43. Ejusdem alter de rebus vulgo incognitis deperditus. 44. Sorbieri Epistola. 45. Casparis Dornavii Amphitheatrum. 46. Bisciola Hora succisiva. 47. Majoli Dies Caniculares. 48. Locorum Communium Scriptores titulis adscititiis luxuriant. 49. Menochii Trattenimenti Eruditi. 50. Cælii Rhodigini Antiqua lectiones. 51. Pancirolli libri Memorabilium. 52. Watsoni Supplementum. 53. Ejusdem Unio sapientia. 54. Conradi Lycosthenis Apophthegmata. 55. Erasmi Apophthegmata. 56. Lycosthenis Similia. 57. Ejusdem Auctaria in Officinam Ravisii. 58. Idem facetias Brusonii edidit. 59. Emblematum Collectanea. 60. Giovanni Ferro Theatre d'Imprese. 61. Philippi Picinelli Mundus Symbolicus. 62. Adagiorum Scriptores. 63. Adagia a gnomis differunt. 64. Welschii Opus Adagiorum panglottum. 65. Kuhlmanni Opus Adagiorum Universale. 66. Adagialium Collectio utilis.

67. Erasmi

67. Erasmi Opus de Adagiis, 68. defenditur adversus Rhodiginum, 69. & Verdierum. 70. Jani Gruteri Florilegium Ethico-Politicum. 71. Bibliotheca Exulum. 72. Berlucii Adagia selecta. 73. Josephii Langii Adagia, 74. in certos locos distributa. 75. Jac. Duporti Gnomologia Homeri. 76. Bogani Homerus Hebraizon. 77. Michaëlis Neandri LL. CC. 78. Philosophici Græci, 79. Aristologia Pindarica Euripidis. 80. LL. CC. Philosophici Latini, 81. Rottmari 82. & Barlandi Proverbia Virgiliana. 83. Acute dicta veterum Poëtarum, nullius momenti. 84. Haynec-cii medulla Terentiana, Tulliana. 85. Adagia Græcorum, Zenodoti, Diogeniani, Suidæ. 86. Adagia in aliam linguam an transferri possint? 87. Apostolii proverbia. 88. Adagiorum sacrorum Scriptores. 89. Hebraica Plantavitii, Drusii & Buxtorfii. 90. Vorstii Adagia Græca N. Testamenti. 91. Zehneri Adagia sacra, 92. similitudines, 93. & paralipomena. 94. Detrii 95. & Novarini Adagia sacra. 96. Italica adagia. 97. Angeli Monosini liber de Italica lingua & adagiis laudatur. 98. Julii Varini Schola vulgi. 99. Optima adagii disponendi methodus. 100. Alii adagiographi Itali recensentur. 101. Gallicorum adagiorum Scriptores pauci. 102. Belgica adagia, 103. Hispanica Nunnesii, 104. Mal Lara. 105. Commentarius in adagia Medica Hispanica de Rieros. 106. Anglicorum adagiorum Scriptores. 107. Jac. Howel. 108. Dictionarium Powels. 109. Sermones ex adagiis concinnati. 110. Germanicorum Adagiorum Scriptores, Franck, Agricola, Friderici, Henischius, Eyering, Lehmannus, Tappius, Winckler. 111. Langstons Poëseos Græcæ Medulla. 112. Draxii Bibliotheca Scholastica. 113. Plures Proverbiorum Scriptores recensentur. 114. Freigii Ciceronianus. 115. Rivii Loci Communes Philosophici. 116. Schielen, 117. Zimmermanni, 118. Ficheti, 119. 120. Benzii & aliorum Loci Communes.

Inter præcipuos Historiæ Bibliothecariæ fructus est, quod jam supra diximus, ut 1
habeamus quasi universales quosdam Locos Communes: atque ita optimæ & a præstantissimis Autoribus congestæ Bibliothecæ instructæ sunt, ut Locorum Communium quasi imaginem quandam exhibeant. * Quales jam supra Bi- 2
bliothecas plures commendavimus, atque inter illas præcipue Thuanam illam. Fuit in illa ingens MStorum indubiæ vetustatis copia, & in magna Autorum sylva operosus selectus, ad cujus solam librorum compactionem viginti millia scutatorum nummorum & amplius consumpta sunt. Collecta hæc Bibliotheca est Scaligeri, Casauboni, Puteanorum fratrum, Salmasii, Grotii, Sammarthanorum fratrum, Sirmondi consilio. In peregrinationibus suis Thuanus apud omnes gentes Bibliopolarum angulos excussit, ut optimos secum libros adduceret, quod a Josepho Quesnel in præfatione hujus Indicis prolixius recensetur. Id enim in peregrinationibus eruditus præcipue attendere debet, ut viros doctos eorumque Opera inquirat.
* Ita *Theophilus Dassiliander* in Commentario suo Itinerario an. 1585. edito urbes 3
Italiæ non describit tantum, sed & viros doctos eorumque Opera recenset. Ita *Johannes Ray* in Itinere per Germaniam, Italiam, Galliam, cujus historia Londini

An. 1673. Anglica lingua edita est, præter Observationes Topographicas, Morales & Physiologicas, quicquid ad viros doctos, rem literariam, scripta doctorum pertinet, diligentissime recensuit. * Quoniam ergo ipsæ Bibliothecæ Locos Com-
4 munes præstant, ideoque & LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORES ac COLLECTORES Bibliothecariis a nobis accensebuntur. Sunt enim variæ doctrinæ quasi promi-condi, neque tam contentim habendi, ut vulgo a sciolis quibusdam habentur; qui, nisi ipsi ex aliorum Locis Communibus profecissent, arcte profecto secum habitarent.

5 Sunt inter Gallos aliqui, qui omne illud Locorum Communium studium ad ignavos homines ablegandum putant, e quibus *Marcfius lib. 1. Epistola 2.* alto supercilio nonnullos e Germanis despicit. Hos enim illic tangit, etsi non nominet, Plinium illis opponens, qui non ingentia Volumina ex variis Autorum locis consuta dederit, sed qui de universa rerum natura scribere aggressus rem omnem, quæ prope infinita videbatur, paucis libris & ordine præclaro complexus sit: cum ex recentibus quidam minimas ejusdem Historiæ Naturalis partes tot sint Voluminibus persecuti. *Nimirum,* inquit ille, *Plinius autorum, quos sequitur, verba, non nisi raro, idque breviter, cum opus est, adducit: sed ab illis desumptæ materiæ stylum tantum suum accommodat, & opus quasi suo Marte, non hians neque interruptum, conficit. Longe aliter isti: quam plurimos siquidem & prolixos locos in libros suos conferre student: plerumque etiam gravibus rebus, quæ minutias omnes respuunt, spinosas & importunas Criticæ disquisitiones, & Grammaticas, si Deo placet, quisquilias inspergunt: a quibus splendida materies refugit, & non aliter contaminatur, ac Arretinæ violant crystallina testæ.* Sed futilis hæc profecto morosi Censoris querela est: alia est Plinii scriptio, alia eorum, qui Locorum Communium collectanea congerunt. Plinius Historiam Naturalem continuo filo deductam sibi proposuerat; sed ceteri illi Locorum Communium scriptores, si quidem partibus suis recte fungi vellent, diligentius, & ut rei fides ex relatione accurata constare possit, omnia conquirere, & lectori judicanda relinquere debebant. Quod si fecisset quoque Plinius, non laboraret in multis ejus fides.
6 Stulta est verborum parsimonia, ubi rerum quæritur evidentia. * Nimis in Locorum Communium Scriptores iniquus est *Sorellus* libro *de Cognitione bonorum librorum cap. 2. p. 61.* minime idoneus arbiter, Huarti quandam sententiam adversus illos pronuncians. Ille scilicet in Examine ingeniorum publica lege coërcendos putabat homines, magis memoria, quam judicio pollentes, ne illi libros scribant: quales
7 ipse locorum Communium Scriptores interpretatur. * Quasi scilicet nullo illis in libris congerendis judicio opus sit; cum in selectu tamen rerum illud maxime requiratur, ac interdum eodem judicio præditus esse debeat, qui pro usu aliorum quædam seligit, quam qui ipse selectis utitur. Prævenit enim aliorum industriam, & quasi ideam omnium animo præcipit, qui materiam tot rerum argumentis ministrat.

8 Parata & alia in Locorum Communium Scriptores calumnia est. Ajunt aliqui, eorum culpa tot bonos nobis periisse Autores: sive enim diffusi Autores in compendium trahantur, pro usu vel publico vel privato; sive centones consarcinentur

tur ex pluribus; ſive pro arbitrio in codicem ſingularem aliqua memorabilia ex-
cerpantur; illa ἀποσπασμάτια in lucem interdum mittuntur, cum paulatim e me-
moria hominum dilabuntur vera illa & genuina Opera. De ſingulis illis egit Lo-
meierus *libro de Bibliothecis cap. 8.* circa finem, & plenius illa exemplis illuſtravit
Bailletus *de Judiciis doctorum tom. 1. part. 2. cap. 11. a pag. 449. ad pag. 469.* * *Conſtantinus* 9
Porphyrogenneta ex Autorum multorum ſcriptis Politicis & Phyſicis in certas claſ-
ſes, quæ maxime utilia, colligenda curavit, ut de re omni in promptu eſſent exem-
pla, e quibus paucula aliqua Peireſcius ſervavit, cujus beneficio in publicum illa edita
ſunt. Quas ſi eclogas omnes haberemus, utiliſſima multa ex Autoribus excerpta
ſupereſſent, quæ nunc cum ipſis Autoribus interierunt. Præſtat ſaltem aliqua no-
bis antiquorum Autorum relinqui fragmenta, quæ tamen horum Collectorum in-
duſtria ſervantur, quam ut omnis illorum pereat memoria.

Negari id quidem nequit, eſſe quendam etiam Locorum Communium abu- 10
ſum. Nam quo quis Locos Communes magis inſtructos habet, eo minus chartæ
parcit, omnia corradit, conſcribit, ut magnum librum, magnum malum, pariat.
Quo nomine Germani ſæpe exteris ridentur, qui in omnes crimen illud conſueta
ſibi maledicentia diffundunt. Plurimos ſane nominare poſſem, qui eo modo li-
bros conſcripſerunt, qui quidem gloriæ parum inveniunt apud eruditos, idque
præmii loco conſequuntur, ut exſcribi ſine plagii ſuſpicione poſſint; & eatenus
commendandi ſunt, quatenus illorum inſania frui prudentior aliquis poſſit. Scri-
bunt illi, non quod ſcribi debet, ſed quod poteſt; imo quod nec debet, nec poteſt.
Si ad uſum transferre velint ſtudia, plerumque hic talia ingenia deprehendas,
qualia deſcribit Gabriel Naudæus in *Syntagmate de ſtudio liberali,* ſub initium. * Qua- 11
re multi viri prudentes omne ſtudium, quod in Locos Communes impenditur, ut
bonæ mentis & judicii corruptelam damnant, quorum tamen ſententia probari mi-
hi nunquam potuit. Separandus enim uſus ab abuſu eſt. Eſt etiam modus in illa
re tenendus, ac parcius in illo colligendi labore verſandum eſſe ſuaſerim, ne labo-
re inſano judicii vis atteratur. Rectius aliquis fecerit, ſi ſæpius ad exercitium &
uſum, cui fini omnia congeruntur, transferat, quam ſi magnas inter opes inops eis
uti ignoret. * Quare, quicquid inter legendum ſine incommodo tuo breviterque 12
tanquam per lemma (diffuſas enim deſcriptiones nihili facio) notare potes, notes
velim: vel ſi opibus non deſtituaris, amanuenſes alas non ineruditos, quibus rem
illam committas; ſed, qui tuo judicio in colligendo utantur. Id Salmaſius aliique
viri præſtantiſſimi fecerunt.

Evenit tamen nonnunquam, ut & viri eruditi & principe inter literatos loco, 13
in Locos illos Communes uberius ſe diffundant, vaſtisque digreſſionibus ſcripta ſua
extendant: quibus ego ignoſcendum omnino arbitror, quod utilitas ſumma eam, ſi
qua eſt, culpam rependat. Multum intereſt inter indoctorum hominum & docto-
rum παρεκβάσεις. Hi enim ſemper utilia promunt; & lectoribus ſuis commodant,
etiam cum extra oleas vagantur. * Quam ob cauſam vaſtum illud *Salmaſii in Solinum* 14
Opus,

Opus, quod ego Oceanum eruditionis Philologicæ vocare soleo, mirifice mihi placet:
non, quod non multis abstinere potuisse in illo Commentario, ac per leges metho-
di debuisse Salmasium judicem; sed, quod ex locuplete penu, velut ex horreo quo-
dam, liberali manu tot tantasque opes promat, magno usui omnibus futuras. Ma-
gnus enim in illo scripto thesaurus & velut aurifodina latet, atque unice pene nunc
profuit illi, qui vastum Lexicon Philologicum nuper concinnavit, relatis ad litera-
15 rum classes commentationibus, quæ primum ad Solini verba alligatæ erant. * Re-
prehendit Guido Patinus *Epist. 17.* hanc in *Caussino* & *Cornelio a Lapide* scribendi ratio-
nem, qui omnia cum pulvisculo converrant, & in unum librum constipent. Cu-
jus hæc verba: *Celui de la Cour sainte est veritablement plein de rapsodies & principalement
au 3. & 4. Tome. Ce fut l'avarice du Libraire qui pressa ce bon Pere d'augmenter le nombre de
ces volumes, afin de gagner davantage, & neanmoins le bon homme étoit epuisé, Il avoit mis
tout ce qu'il savoit de bon dans les deux premieres Tomes. Un autre Jesuite nommé Corne-
lius à Lapide en a fait de même. Il a commenté presque toute la Bible en 12. Tomes: mais il
a mis plus d'erudition dans ses deux premiers sur les livres de Moïse & sur les Epitres de S.
Paul, qu'il n'y en a dans les dix autres. Il est d'un homme Savant comme d'un sac; quelque
16 plein qu'il soit il s'epuise, & enfin demeure vuide, à force d'en tirer.* * Eodem modo in
unum librum omnia constiparunt *Ascanius Martinengius* glossa magna in cap. 1. Gen.
17 ubi pene omnia, quæ ad totam rerum naturam pertinent, congessit; * similiter
Rosselius Commentario in Hermetis Trismegisti Pimandrum, omnes disciplinas ine-
18 pte consarcinavit. * *Marsennus* quoque comment. in Genes. sylvam variarum re-
rum, sed eruditam, complexus est.

Nos jam ad enarrationem illorum Autorum, qui collectanea & Locos
19 Communes scripsere, procedimus. * Fuere ejus generis Scriptores apud anti-
quos non pauci, qui in certo genere collectanea quædam scripsere; etsi uni-
20 versalia ab illis non habeamus. * Hujus exempla in utroque Plinio, Gellio
aliisque habemus, & argumento sunt librorum excerptorum apud veteres no-
mina. Huc spectant libri commentarii, ita dicti a commentando, quod in me-
moriam nobis revocent, quæ lecta sunt; Straboni Hypomnemata dicti. Gel-
lius etiam memorias & conjectanea, quod multa in unum aggerantur, vocari te-
statur. Quæ JCti digesta vocant, Loci Communes sunt. Habent & Græci suas
χρηστομαθείας, de quibus Maussacus in præloquio notarum ad Harpocrationis Le-
xicon, quod nomen Bœclerus excerptis suis Terentianis imposuit, *ἐκλογάς*, quas
Latini electa vocant. Tales sunt Stobæi Eclogæ, Electorum librum Plinium scri-
psisse accepimus, de quibus libris fusius agunt Hermannus Hugo *libro de
prima scribendi origine cap. 31.* & Clariss. Schefferus *libro de Stylo cap. 12.* Græci ex-
cerpta epigrammatum Ἀνθολογίας nomine appellabant, de quorum Autoribus, col-
ligendi modo multa doctissimus Vavassor *Libro de epigrammatibus, cap. 16.* commen-
21 tatur. * Nunc ad recentiores Scriptores descendemus, e quibus generaliores illos
seligemus: nam omnium, qui quacunque in arte & disciplina collectanea scripserunt,
ratio nunc haberi nequit; habebitur, cum ad disciplinas illas pervenerimus. Fuere
jam

jam tum barbaro illo ſeculo ante παλιγγενεσίαν literarum nonnulli, qui in omni genere collectanea ſcripſerunt, ſed cellarum fœtores ſpirantia. Hinc tot illorum ſunt ſpecula, repertoria, quodlibeta, deflorationes, quæ vel ipſo nomine ſuo produnt elegantias ſuas, de quibus non eſt ut ſolliciti nunc ſimus.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS EPISCOPUS primus e 22
luto aliquantulum emerſit. Fuit ille ordinis Dominicani, natione Burgundus. Ejus extant quatuor ſpecula, videlicet Doctrinale, Naturale, Morale & Hiſtoriale. Vaſti illi libri ſunt, & non contemnenda diligentia congeſti; ſed ubique perlucet iſtius ſeculi ruditas. Sub Doctrinali Speculo comprehendit dogmata Metaphyſica, Logica, Theologica: ſub Speculo Naturali comprehendit Phyſica & Mathematica: totum pene Plinium exſcripſit, & omnes Autores Geoponicos: in Speculo Hiſtoriali incipit hiſtorias ab initio mundi, usque ad annum Chriſti 1244. quas alius usque ad annum 1444. continuavit. Atque hæc cauſa eſſe videtur, quod Vindingius in Additionibus illis ad Dekeri librum de Scriptoribus Anonymis putat, hoc Speculum Hiſtoriale totum ab alio quodam Vincentio eſſe confectum. Ejus in hiſtoria non magna fides eſt; nota enim eſt Monachorum in illo genere induſtria. Eſt tamen nonnunquam, ubi in ſterquilinio hoc auri aliquid apparet. Habuere illi nonnunquam libros, aut deſcripſere, qui ad noſtras manus non pervenerunt. In Speculo Morali habentur omnes illæ materiæ, quæ ad philoſophiam moralem & civilem ſpectant. Variæ quæſtiones circa hoc negotium, quaſi per lancem ſaturam, e Scholaſticis congeſtæ, aliquo tamen ordine: ſed de omnibus illis libris hoc pronunciandum, quod Horatius de cujusdam Poëtæ carminibus:

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.

Profuerunt tamen hi labores illis, qui poſtea libros ejus generis ediderunt.

THEATRUM VITÆ HUMANÆ THEOD. ZWINGERI & 23
LAUR. BEIERLINGII vaſta exhibent Volumina, per omnes rerum titulos deducta, magis tamen ad eloquentiam, quam philoſophiam inſtructa: quæ enim ad ſcientias pertinent, modico apparatu proponuntur, materiæ morales & civiles, quarum uſus in eloquentia præcipuus eſt, majori cura ſunt congeſtæ. Melius faciunt, qui excerpta ad diſciplinas, qua diſciplinas, ſpectantia ſejungunt, quarum ſingulis ſingularem ego librum deſtinari vellem. Zwingeri Theatrum Vitæ humanæ aliquoties editum eſt, cujus ille primus autor non fuit, nam a Conrado Lycoſthene, Viro erudito, ab apophthegmatum & ſimilium collectaneis celebri, initia ſua accepit. Inprimis moleſta eſt tam anxia & ſollicita rerum diviſio, quæ neſcio quam μικρολογίαν ſapit, in hoc Scriptorum genere inutilem; diſtrahit enim animum & oculos inquirentis. Sub eodem titulo a Beyerlingio Antverpiæ liber ille prodiit, ſed accommodatiore ordine alphabetico, & longe auctior. Ille itaque poſterior labor præferendus eſt Zwingeri laboribus.

Theatris illis vitæ humanæ ſubjungendi ſunt POLYANTHEARUM SCRI- 24
PTORES, quorum uſus præcipuus eſt in eloquentia & in Diſſertationibus ſcribendis. Continent enim gnomas, apophthegmata, ſimilia, exempla: * ſecundum quem 25

ordinem Polyantheam suam congessit JOSEPHUS LANGIUS, cujus extat sub illo titulo liber, in folio editus, non quidem inutilis, sed ordine illo non satis ad usum
26 accommodatus. * Hunc laborem postea continuavit JANUS GRUTERUS, Vir in colligendo diligentissimus, ut testantur tot ejus libri: sequitur eandem methodum, qua usus est Langius; superat vero mole Langii librum, qui gravatur nimis exscriptione integrarum pene Orationum, quibus integra folia complentur, quod tamen in Catalogis τῶν γνωμικῶν fieri non debebat. Utriusque libri extat Epito-
27 me in usum tyronum. * Illos vero utriusque labores longe superavit TOBIAS MAGIRUS, cujus extat liber similis sub titulo *Polymnemonis*, elegans & concinnus, ac pulcherrimo ordine digestus, qui per se aptus sit enthymemata subministrare Orationem aut Dissertationem aliquam scripturo. Magno sane tædio ac labore sublevat ille quærentes, dum sub specialibus titulis adferuntur sententiæ ejusdem argumenti. Quo labore suo pene videtur aliqua ex parte præstitisse, quod volebat *Schraderus*, qui peculiarem Thesium & Enthymematum Rhetoricorum librum conficiendum suadet, cui conficiendo vel supplendo mirifice prodesse potest. Id dolendum est, non adjecta fuisse postremæ editioni auctaria illa, quæ Autor ille, dum viveret, libro suo adjecerat. Noluerunt scilicet Bibliopolæ ære illo redimere, quod postulabant hæredes, atque ita in lucem ediderunt nulla addita syllaba.

28 JOH. BAPTISTA BERNARDUS scripsit *Seminarium totius Philosophiæ Aristotelicæ & Platonicæ*, editum Lugd. an. 1599. in fol. Si titulo illius libri fides habenda est, opus est admirabile, quod Philosophorum Græcorum, Latinorum, Arabum, quæstiones, conclusiones, sententiasque omnes integras & absolutas, perspicua methodo congestas, complectitur. Non quidem præstat, quod promittit titulus; est tamen non contemnendi usus liber in evolvendis sententiis Philosophorum, tam Peripateticorum quam Platonicorum, atque adeo indicis potius alicujus vicem tenet, & de aliqua re scripturo subsidia suppeditat. Judicio tamen illum oportet uti suo, qui ejus opera utitur, neque temere illi soli fidere sine collatione ipsorum locorum. Namque in sententiarum congestione sæpe nimius est & tautologus, sæpe etiam deficit. Laudandus tamen liber est, quod nullus ipsi similis scriptus est, ideoque in pretio habendus. Et mihi quidem videtur liber ille non ex lectione ipsorum Autorum, quod fieri debebat, sed ex eorum indicibus compaginatus.

29 GERHARDI JOHANNIS VOSSII liber *de Idololatria & Physiologia Christiana* inter Locorum Communium Scriptores laudari debet. Penus hic panditur variarum rerum, ut LL. CC. titulo insigniri omnino debeat, non tamen temere scriptorum, sed optimo judicio digestorum, quos sua industria ex rerum universitate collegerit. Nam cum de idololatria inscribit, videtur argumentum huic libro quæsivisse, ne sub collectaneorum titulo nomen ejus vilesceret. Quod certe ad physica illa attinet, illa non alia occasione ipsi nata, nec diffitetur in Præfatione operis. Quare noctium Leidensium titulo insignire voluit exemplo A. Gellii, quod tamen consilium postea mutavit, atque suo de Idololatria operi velut appendicem adjecit, quæsito utcunque con-

connexionis argumento. Liber est profecto totus aureus, & magno apparatu rerum refertus. Theologiæ Gentilis primordia quanquam jecerit Gyraldus, & alii ante ipsum, ipse tamen longe locupletiora & accuratiora dedit illa omnia, suo interposito ubique judicio. Utinam postremam ejus partem de rebus naturalibus ita elaborasset, certe complexum totius universi liber iste sisteret. De hoc libro ita Grotius judicat; Alios quidem titulos plus, quam præstat, promittere; hunc vero librum plus præstare, quam titulus promittit. Pene idem habuisse consilium videtur hujus libri argumento, quod habuit *Commentario suo in Solinum Salmasius*, in quem omnes suos Locos Communes exhausit. Est enim ille Commentarius de omnium rerum nomenclatura Criticus. Optima editio prodiit Amstelodami 1668. in fol. Simile argumentum tractant, quod ad physica illa attinet, rerum naturalium Scriptores, ut *Gesnerus* in omni animalium genere, & *Aldrovandus*, qui post Gesnerum ampliore theatro illa omnia proposuit, quanquam plura ex ipso Gesnero ceperit; ne quid dicam de aliis, qui in re metallica, gemmaria similibusque scripserunt, de quibus suo loco.

GISBERTUS VOETIUS *in Disputationibus selectis* inter Locorum Commu- 30
nium Scriptores referri potius debet, quam inter Dogmaticos accuratos. Ut enim Vir fuit multæ lectionis potius, quam judicii, ita magno studio cumulavit Autores in doctrina, quam proponit. Habentur vero varia in istis libris Theologica, Physica, Moralia, Civilia, Historica: quo nomine prodesse ad omne studiorum genus possunt. Selegit materias non vulgares, Autorumque locos diligenter congessit. Notandi scil. sunt tales Autores, qui velint, nolint, largiuntur de suo citra aliquod plagii crimen: similes quippe iis, qui aurifodinas ostendunt, quæ deinde ab aliis occupatæ justos efficiunt & bonæ fidei possessores. Quanquam enim, qui paulo peritior est illarum rerum, facile subolfacere possit, quibus indiciis profecerint aliqui, objici tamen illis crimen non potest, quod in communes fontes facile sit unicuique
incidere. * Atque hic in universum de omnibus Disputationibus & Dissertationi- 31
bus monere velim, eas diligenter collectas Locorum Communium vicem præstare posse: solent enim plerumque Autores earum in omnibus congerendis, quæ quacunque ratione ad argumentum pertinent, esse operosi, & maxime singularia congerere. Seligendæ vero sunt, quæ de argumentis rarioribus scriptæ sunt: quarum vastum numerum, si quis agat, facile quis congerat; ac velim eas accuratius notari, quod consilium Cinelli fuit in Bibliotheca volante. In jurisprudentia multæ sunt exquisitissimorum argumentorum Disputationes, quæ prodesse JCtis variis in rebus possunt.

ALEANDER TASSONUS mirabilis ingenii homo fuit, Italus, singularem 32
ex eo laudem quærens, quod optima scripta veterum ac recentiorum communi omnium seculorum & hominum judicio approbata, molestissima & invidiosa censura vexaret, semper in illis quærens, quod carperet & reprehenderet, & nodum nonnunquam in scirpo. Scripsit Italica lingua librum, cui titulus: *Pensieri diversi*, i. e. variæ cogitationes, in quo multa notabilia & vexata problemata proponuntur, Physica, Moralia, Civilia, Historica, quorum rationem indagat. Dignus liber lectu est.

Prodiit Venet. An. 1646. in 4to. Credo vero hunc librum natum esse primum Autori ex Excerptis. Non immunis ab illius cavillis fuit *Homerus* e veteribus, cujus ineptias 500. sententiis voluit ostendere; non *Franciscus Petrarcha* e recentioribus, quem integro libro castigavit, ab aliis vicissim conviciis, ut par erat, exceptus. In-
33 tegras in Italia Academias scriptis contumeliosis provocavit. * Ut ostenderet ingenium ad paradoxa natum, edito libello carnificis se panegyristen præstitit, quo aliquorum risum, aliquorum indignationem incurrit, in aliquam certe infamiæ partem ipse venit. Eristicorum ejus scriptorum Catalogus habetur apud Leonem Allatium in apibus urbanis, unde desumptus præfigitur huic libro. Inter illos libros præcipue nominari debet, quem de *historia Ecclesiastica* scripsit, in qua passim Baronii Annales examinat, & eorum fidem labefactat.

34 BALTHASAR BONIFACIVS *Historiam ludicram* edidit. Vir ille pene infinita scripsit, ut solus Bibliothecam facere possit, diffusæ lectionis, nec tamen nullo judicio. Scriptorum ejus Catalogus habetur in ultimo capite Historiæ ludicræ. Ipsa vero Historia ludicra varia habet ex historiis collectanea, & quidem selecta, de quibus non facile cogitarint alii. Occurrunt non pauca ex naturalibus, ac multa subministrantur de argumentis selectis aliquid dicturo. Prodiit Bruxell. anno 1656. in 4to.

35 JACOBUS PONTANUS, Jesuita doctus, *Attica bellaria*, ut vocat, scripsit, i. e. varia collectanea historiarum, rituum, salium, facetiarum, in quibus multa occurrunt notatu digna, quanquam argumenta tamen vulgaria interdum immiscentur. Po-
36 strema editio prodiit Francof. 1644. in 8. * Idem *Progymnasmata* in lucem edidit, in quibus per rationem colloquiorum, varia proponit in usum linguam Latinam addiscere cupientium, ac eorum, qui antiquitatum aliarumque rerum notitiam sibi parare velint. Simili modo per colloquiorum *formam* alii collectanea varia dedere; ut *Torquemada* in Hexaemero suo, *Erasmus Francisci, Harsdorfferus* in variis scriptis, *Martinus Zeilerus* in Dialogis suis Germanicis.

37 JOHANNIS RAVISII *Officina* liber utilissimus est ad omnem doctrinam. Nam exempla vera, fabulosa sub titulis suis collegit; sed breviter admodum, ne nimia mole Opus gravaretur. Ad carmen scribendum non parum conducit, ubi exempla fabulosa utramque paginam faciunt. Horum autem magna ac bene digesta ibi farrago est, & ita compendiose instituta, ut carere illo non possint, qui exercitia oratoria & poëtica tractant. Exiguo illo libro felicius uti possumus, quam diffusis Zwingeri & Beierlingii libris. Ipsa illa officina dudum non amplius comparuit in officinis librariis. Ejus epitome aliquoties impressa est. Prodiit Genevæ 1626. in 8vo. Hoc libro tanquam Locis Communibus in hoc genere uti quis potest, adjectis vel in margine, vel munda charta interposita, quæ illic non notantur.

38 JOSEPHUS LAURENTIUS, Lucensis, scripsit *Polymathiam*, sive variæ antiquæ eruditionis libros sex, quos ille voluit esse tanquam Pandectas antiquitatum, tam Romanarum, quam aliarum. Placet sane consilium istius viri: quanquam imperfectum Opus, & infinitis modis possit ampliari. Editus primum est in 4to liber, sed postea

postea plenior in fol. prodiit Lugduni A. 1666. Collectanea illa instituta sunt sub forma Dissertationum de materiis antiquariis, viris doctis, tam in, quam extra Italiam, inscriptarum: editio illa in 4to præfationes habet præmissas, in quibus molesta κακοζηλία semper Lipsianizat, quas omisit in sequenti editione, quæ loco illarum rebus auctior est. Præter collectanea nihil præstat ille Autor; rara judicii apparet vis; quintus & sextus liber per indices & lemmata varias antiquitates congerit; adjectis Autoribus, qui de iis fusius tractarunt. Atque hic hactenus intra conatus substitit Autor, quos si perficere aliquis velit aut possit, quo ille bono mactaret rem literariam! Hactenus enim mutila & inania sunt omnia, & ipsum illud Rosino-Dempsterianum corpus, quod in hoc genere tamen unicum pene est. * Habuit, cum 39
viveret, tale Opus in animo GEORG. HIERON. WELSCHIUS, Medicus Augustanus, mirabilis doctrinæ Vir, elegantis ingenii & judicii, & linguarum pene omnium Orientalium & Europæarum peritissimus, cujus ille specimina dedit insignia libris in lucem editis, de quo nos supra plura diximus. Opera ejus per omnes propemodum disciplinas diffusa, Historica, Medica, Physica fuere singularia. * Dolen- 40
dum est, intercidisse morte ejus præclara consilia, quæ nunc æstimare plenius e scriptis jam tum editis possumus, in quibus omnia eleganti sermone scripta, nihil jejunum, & quod Locos Communes sapiat, aut eo filo contextum, quo texere sua plerumque solent, qui nunc scribunt in Germania, qui tamen apud plebem doctorum ut lumina & sidera habentur. Operis illius, quod *Ideam antiquitatum* inscribere volebat, mentionem facit, qui ejus vitam descripsit *Lucas Schrökius*, sub titulo *Memoria Welschiana p. 71. & 72.* Si quis hoc in genere doctrinæ apparatum aliquem instituere velit, ille mature ineunte ætate librum Excerptorum Antiquariorum conficiat, & per meros indices & lemmata excerpat adjectis Autoribus. Quod si quis constanti opera continuaverit, magnum sibi thesaurum comparare poterit, unde successu temporis Opus aliquod universale prodire possit. * *Corpus antiquitatum juridicarum* 41
olim in animo habuit JACOBUS GOTHOFREDUS, Jctus consummatissimus, & nostrorum temporum Cujacius; sed præter ideam hujus Operis nihil vidimus.

GALEOTTUS MARTIUS, Philosophus & Medicus Italus, scripsit librum 42
de *doctrina promiscua* elegantem Francof. editum in 12. An. 1602. Exiguus liber est, sed continet multa memorabilia, Medica, Physica, Philologica, Mathematica. * Do- 43
lendum est, intercidisse libros ejus tres de *rebus vulgo incognitis*, quos Matthiæ, Hungarorum Regi, inscripserat, a cujus Bibliothecario Brassicano cum excudendos accepisset Oporinus Typographus, ab Italo quodam furtim subrepti sunt, teste Neandro in præfatione illa, quam de re Bibliothecaria agentem præmisit Græcæ linguæ Erotematibus pag. 219.

SAMUEL SORBIERIUS Historiographus Regis Galliæ, Vir variæ doctrinæ, 44
Gallica lingua *epistolas* scripsit varii argumenti, in quibus occurrunt Philologica, Philosophica, Mathematica, Medica, Historica, Poëtica, ad varios Galliæ viros doctos perscripta. Multos habemus Autores, qui in epistolis collectanea scribunt: ad evitandum

tandum enim Locorum Communium titulum, talem aliquam formam libri comminiscuntur Autores, ut tamen cum aliquo apparatu videantur tradere collectanea sua. Multa habentur in illis, quæ spectant ad Historiam literariam recentiorum temporum. Ceterum de epistolarum Scriptoribus, sunt enim longe plures, qui sub hoc titulo collectanea congesserunt, integro capite agemus. Liber ille prodiit Parisiis an. 1660. in 4to. Plura ab illo viro prodierunt, de quibus suo loco dicendi erit occasio.

45 CASPAR DORNAVIUS, Philosophus & Medicus, diligens fuit in nugis, sed eruditis. Alias quidem, Catullo dicente, *turpe est, difficiles habere nugas*, sed pulchrum est habere doctas. Collegit ille ridicula rerum encomia, tam e veteribus, quam e recentioribus Autoribus, Græca, Latina, Germanica. Editus liber ille est Hanoviæ an. 1619. in fol. hoc titulo: *Amphitheatrum Sapientiæ Socraticæ Joco-seriæ.* Multa illic habentur, quæ ad honestam animi relaxationem faciunt, & cum voluptate legi possunt. Scilicet juvant etiam mimi in eruditorum theatro: mallem tamen omisisset quædam scurrilia Germanica. Ejus exemplo in Batavis prodierunt talium argumentorum Scriptores, uno volumine collecti.

46 LÆLIUS BISCIOLA Hispanus fuit. (zz) Scripsit *horarum succisivarum* duo volumina in fol. quæ edita sunt Ingolstadii, typis Adami Sartorii an. 1611. Varia continet ille liber Naturalia, Moralia, Historica; typis mendose exscriptus est; pleraque ex Plinio & ejus compilatoribus, Solino & Vincentio, desumpta. Incidunt tamen nonnunquam, quæ notari merentur. Referendus est ad Locorum Communium Scriptores gregarios: nam non ista judicii vis & industria e collectaneis illis relucet, quæ adhiberi poterat & debebat. Multos tales habemus libros, qui cramben eandem centies recoquunt, & de charta in papyrum scribunt: E quibus omnibus si unum aliquod conficiatur cum judicio volumen, per me quidem scriptorculorum illorum πᾶν ἀπώλοιτο γένος.

47 SIMON MAJOLUS scripsit *Dies caniculares*, ut vitaret Locorum Communi-
48 um simplicitatem. * Mire ingeniosi sunt Autores in titulis Locorum Communium excogitandis, per omnia scientiarum genera: quemadmodum Postillarum Scriptores, quorum facile quis integrum Lexicon confecerit. Ita CASPAR DE REIES librum inscripsit *Campum Elysium jucundarum quæstionum*, cum collectanea tantum varia contineat; LAUR. RAMIREZ DE PRADO librum miscelli argumenti Philologici inscripsit *Pentecontarchum, sive, quinquaginta militum ductorem, stipendiis Ramirezii de Prado conductum, cujus auspiciis varia in omni literarum ditione monstra profligentur, abdita pandantur, latebræ ac tenebræ pervestigentur & illustrentur;* quo nil stultius excogitari potest. Quia 50. libro capita sunt, ideo pentecontarchum inscribit. Sunt autem omnia Philologica, non quidem indocta, (nam Sanctium aliqui Autorem volunt) sed titulus, credo, ab ipso Autore additus, Thrasonismum Hispanicum sapit. Noster Majolus per modum Dialogi tractat argumenta, in quæ se diffundit. Olim aliquot

(zz) Lælius Bisciola, Jesuita, non fuit Hispanus (uti *h. l.* traditur,) sed Mutinensis Italus. V. Nathan. Sothwelli *Biblioth. Jesuiticam. p.* 537.

aliquot tomis in 4to editus erat ille liber, novissima editio Francofurti in fol. prodiit tomis II. Totus liber est quasi cinnus rerum variarum, filo tamen meliore textus, quam Lælii Bisciolæ liber.

JOH. STEPHANUS MENOCHIUS edidit Italica lingua, tomis sex, *varia Collectanea, Historica, Physica, Sacra, Moralia.* Primum Volumen sub ficto nomine Johannis Coronæ prodierat Romæ in 4to. An. 1646. Titulus est, *le Stuore*, ad imitationem Stromatum Clementis Alexandrini conceptus. Alter tomus ibidem A. 1648. prodiit; uti & sequentes annis sequentibus sub titulo *Trattenimenti Eruditi.* Selectiora sunt, quæ in his libris habentur, pene eo modo adornata, quo *Philippus Camerarius* horas suas succisivas adornavit, & *Petrus Mexias* varias suas lectiones, qui liber ex Hispanica lingua nunc in Germanicam conversus est: quales adhuc plures habentur, quos recensere omnes non patitur instituti nostri ratio. Sufficiat præcipuos enumerasse. Cum ad disciplinas peculiares ventum est, non obliviscemur illorum, qui suæ disciplinæ Locos Communes scripsere. 49

LUDOVICUS CÆLIUS RHODIGINUS vir fuit doctissimus, rerum naturalium & humanioris doctrinæ peritissimus, &, quod non parum ad laudes ejus facit, J. Cæsaris Scaligeri Præceptor. Extat ejus liber *lectionum antiquarum* titulo, quo continentur multa memorabilia, tam in naturali Philosophia, quam in Medicina, præcipue vero in humaniori doctrina. Est inter præcipuos Bibliothecarum thesauros, & vario modo utilis: quæ enim per totam ille vitam collegit, vel observavit, in hunc unum librum videntur congesta, ut non immerito *Cornu copiæ* vocari debeat. Extremam editionem procuravit Beckensteinius, Bibliopola. Prodiit vero Francof. & Lipsiæ An. 1666. in folio. 50

GUIDO PANCIROLLUS *Memorabilium* libros duos scripsit, quorum prior deperditarum, posterior noviter inventarum rerum est. Eos notis illustravit Henricus Salmuht. Multa continentur in illis memorabilia. * Eorum supplementum scripsit MICHAEL WATSONUS, Collega quondam noster in hac Academia, in libro, cui Titulus: *Theatrum variarum rerum, exhibens Excerpta & Annotota in libb. de rebus memorabilibus*, Bremæ 1663. in 8vo editum. Illic in procemio varia referuntur, quæ ad historiam hujus libri pertinent, & ad res, quæ illo libro continentur. * Scripsit & Watsonus alium librum, cui titulus: *Unio Sapientiæ*, Bremæ An. 1658. in 12. editum, quo habetur Synopsis totius Philosophiæ. Est & ille inter Locorum Communium Scriptores referendus; nam coacervat potius memorabilia singularum disciplinarum, quam dogmatica methodo procedit. 51 52 53

CONRADUS LYCOSTHENES vir fuit magnæ diligentiæ in variis Locis Communibus digerendis, quibus pene immortuus fuit. Operi ejus posthumo, ut dixi, manus injecit *Zwingerus*, & sub titulo *Theatri vitæ humanæ* publicavit, quibusdam de suis additis. Congessit Lycosthenes sub titulis *Apophthegmata Virorum illustrium & sapientum*, qui profecto utilissimus labor est, optandumque, ut aliquis solidum corpus conficeret ex omnibus illis Scriptoribus, quorum permultos in omnibus habemus nationibus, 54

rionibus, Germanis, Belgis, Gallis, Hispanis, quod non est hujus loci: plerique autem sic scripserunt, ut secundum personas disponerent, non secundum locos, vel
55 nullo plane ordine congererent. * Præclarus est liber *Erasmi*, qui *Apophthegmata* collegit secundum personas disposita, adjecto aliquo indice tum locorum gnomicorum, tum characterum, qui reperiuntur in apophthegmatibus; quem librum Pontificii per invidiam tribuerant Paulo Manutio, eraso Erasmi nomine. Ille enim Autor legitur in editione Coloniensi, quæ An. 1666. in 12. prodiit. Lycosthenis
56 autem Collectanea copiosiora sunt, & sub titulis ordinatius posita. * Idem *Similia* optima methodo digessit sub Locorum Communium titulis, quæ edita postea sunt a Zwingero, una cum addita præfatione de methodo Similium inveniendorum. Liber utilis esse potest ad Orationes, tam civiles, quam sacras: ac operæ pretium esset plurima talia colligere, quæ quasi semina sunt argutarum inventionum. Primum metaphoræ sunt, deinde similia, quæ quasi metaphorarum evolutiones. Hinc nascitur sæpe toti alicui, vel carmini vel orationi, inventio: quarum rerum si magnam sylvam collegimus, dici non potest, quantum hoc sit ad ornatum omnem
57 in eloquentia subsidium. * Idem, ut hoc obiter memorem, *Ravisii* Officinam auxit, & in ordinem commodiorem redegit, quod Opus editum est An. 1552 in 4to.
58 cujus altera deinde editio prodiit in 8vo. * Idem iste *Lucii Domitii Brusonii* Facetiarum & Exemplorum libros in lucem produxit. Italus ille fuit, qui sub hoc titulo aliqua collegit, quæ faceta videri poterant, sed tamen pauca: prodiit Basileæ in 4. A. 1559.

59 Refero huc quoque EMBLEMATUM COLLECTORES; sunt enim & illi, qui Similium Locos Communes nobis suppeditant: nihil enim aliud est Emblema, quam, quod pictura repræsentatur, simile. Cum enim Simile constet duabus partibus, προτάσει & ἀποδόσει; ita pictura exhibet πρότασιν, lemma autem argutum, quod ipsi imponitur, ἀπόδοσιν. De ratione Emblematum conficiendorum Autores infra nominabimus, neque hic omnes emblematum Scriptores nominare animus est, quorum vasta sylva est; illos tamen recensebimus, qui in unum aliquod corpus Emblemata collegerunt: quibus qui recte uti norit, multum subsidii inde accipiet ad poëmatum inventiones, imo ad quamcunque Orationem, præcipue sacram. Non, quod velim, Orationes sacras semper incrustari apparatu hoc quasi theatrico, ut fecerunt nonnulli, qui integras Postillas emblematicas scripserunt; aut, qui omnia orationis membra picturis illis emblematicis exornant: hoc enim, nescio quomodo, videtur affectatum & comicum. Melius erit, si illis utamur, tanquam Similibus, quæ apta sunt parare argutas inventiones, cum in meditationes sacras super aliquot argumenta incidi-
60 mus. * E talibus Scriptoribus nominandus est GIOVANNI FERRO, qui omnes Italorum *de Emblematibus* labores uno volumine congessit, adjectis quorundam Emblematum iconibus: procedit autem secundum ordinem rerum. Prodiit ille liber Venetiis An. 1623. in fol. sub titulo: *Teatro d'Imprese.* Illud vero utilissimum est in hoc libro, quod indices varios adjecerit, quibus tanquam Locis Communibus uti possimus. Primus est omnium Emblematum cum imaginibus & lemmatibus: primum ponitur imago, res scilicet, quæ depicta est, & illi subjiciuntur omnia

omnia lemmata quacunque ratione, per totum librum, huic subjecto applicata; ideoque statim videre licet, quo in tertio illa inter se conveniant. Alter index, qui subjicitur, est locorum, sub quibus ponenda sunt Emblemata, secundum ordinem alphabeticum dispositorum, & sub illis titulis, vel virtutum, vel vitiorum, vel aliarum rerum. Primo ponuntur lemmata, lemmatibus subjicitur imago, unde statim patet uno intuitu, quæ qualesque imagines ac similia uni alicui loco quadrent. Si jam in Oratione sacra in talem Locum Communem incidas, quasi sylva quædam dabitur Similium, quæ novis conceptibus (ut omnis analogismus fœcundus est) ansam præbere possunt, qualia Similia conglobata mirifice ornant Orationem sacram. Legi potest præfatio, huic Indici præmissa ab Autore. Addidit deinde tertium Indicem solorum lemmatum, secundum alphabetum dispositorum: adjecta singula lemmata subjecto ipsi, qui Index in inveniendis lemmatibus Emblematum usui esse potest. Quæ, ut argute sonent, nervose proponantur, meditationem sæpe longam requirunt; valde enim facit ad Emblematum venustatem. Quarto adjecit Indicem Autorum, qui certis Emblematibus usi fuerunt, tanquam charactere quodam gentilitio. Quinto addidit Indicem generalissimum, tam Rerum omnium, quam Emblematum & Personarum. Altera pars ejus libri, vel potius novus aliquis liber, qui inscribitur *Umbræ apparentes*, ab eodem Autore est. Continuat idem argumentum, in quo multa de usu Emblematum. * Hunc laborem hujus Autoris, 61
quanquam utilissimum, superat tamen alius, Italica lingua ad exemplum ejus scriptus, qui nunc in linguam Latinam conversus est. Ejus Autor est Abbas PHILIPPUS PICINELLUS. Liber itidem Italicus prodiit Venetiis An. 1678. in fol. Latina versio Coloniæ A. 1681. iterumque A. 1687. curante *Augustino Erath.* Singulare hoc habetur in illo Autore, quod Emblematum plerorumque lemmata, e quibus illa Poëtis deducta sint, ostendat. Solent enim lemmata a Poëtis desumi sub hemistichii alicujus specie. Elegantissimus liber, & maxime utilis, atque alteri illi præferendus: omnium autem rerum classes ordine persequitur, quam ob causam *Mundum symbolicum* vocat Autor. Indices adjiciuntur quatuor copiosissimi, Lemmatum, Applicationum, rerum notabilium, & locorum S. Scripturæ. Continentur vero hic non solum Johannis Ferri, sed multorum aliorum, Emblemata, quorum index præfigitur.

Quandoquidem supra de Similium Collectoribus diximus, nunc non erit incommodum etiam de ADAGIORUM SCRIPTORIBUS dicere. Est enim ille labor pernecessarius & maximi usus. Non est hujus loci de Adagiorum natura & requisitis dicere: id enim plerique præmittunt Scriptores Adagiorum suorum collectioni. *At verum est, multa vocari Adagia, quæ non sunt, sed gnomæ, sententiæ breves: contra vero longe plura latitare apud Poëtas, Comicos præcipue & Satyricos, quæ vel Adagia, vel Adagiorum loco esse possunt. Horum absolutum corpus hactenus nullum habemus. *Promiserat is, quem supra laudavi, WELSCHIUS *Opus Adagiorum Panglottum*, quod cum ipso intercidit. * QUIRINUS KUHLMANNUS promiserat in *Prodromo quinquennii sui mirabilis*, ut vocat, tale aliquod *Adagiorum corpus uni-*

62 (beside "Quandoquidem"), 63 (beside "lectioni. *At verum est"), 64 (beside "pus hactenus"), 65 (beside "Opus Adagiorum")

versale; sed illa fortassis in fumum cum aliis ejus promissis abiere. Meo consilio si standum hic esset, nollem adeo sollicite distingui adagia a ceteris sententiis argutis: ra-
66 tione enim usus & finis conveniunt. * Suaserim ego, ut quis ab ineunte ætate Locos Communes conficiat Adagialium, quo referat non tam adagia, quam illa παροιμιώδη adagialia, quæ inveniuntur in Poëtis, Comicis, Satyricis, scriptis eristicis, quod hactenus nemo fecit. Quanti vero usus res illa sit, deprehendent, qui stylum aliquando operi eleganti admoturi sunt. Qui promptuarium habent istis collectaneis refertum, illis quasi sub manu crescent raræ inventiones, argutæ meditationes, & similia.

67 ERASMUS ROTERODAMUS primus fuit inter Adagiorum Collectores, quod opus ipsi suo tempore profecto fuit difficillimum: nam credo, illum plus la-
68 boris operæque huic scripto impendisse, quam multis aliis. * Liticulam illi aliquando movit *Cælius Rhodiginus,* quasi surripuerit sibi aliqua circa Adagia meditata; sed non habet, quo jactet se Rhodiginus, quod guttula una vel altera hunc fontem auxerit: paucula enim sunt, quæ in Opere ipsius *antiquarum lectionum* habentur de
69 quibusdam Adagiis. * Etiam *Verdierius* nugacissimus ille veterum & recentiorum censor p. 158. ungues suos in hoc opere figit, cui similem ille ne paginam quidem scribere poterat. Multæ sunt Operis ejus editiones, Frobeniana est emendatissima. Edidit & Henricus Stephani e typographeo suo. Nova editio omnium est corruptissima, licet ceteris locupletior: nam adjecta sunt Erasmi Chiliadibus Cognati, Junii & aliorum Autorum Adagia. Liber est, quo nemo carere potest Latinæ linguæ paululum studiosior. Sufficere tamen tyroni epitome ejus potest, & in Germania & Amstelodami nitidior edita. In qua præterea laudandum est, quod Adagia suis sub titulis ponantur, quod non fit in magno Opere, ubi index supplet locorum communium titulos.

70 JANI GRUTERI *Florilegium Ethico-politicum* aliquot tomis multarum gentium Adagia complectitur. Colliguntur in hoc libro sine ordine breves sententiæ, & Adagia Græcorum, Latinorum, Germanorum, Italorum, Belgarum, Hispanorum, Gallorum, Anglorum: sed confusum chaos est, & plane non ad usum: esset vero maxime, si sub titulos redigerentur. Uti tamen hoc libro vel sic possumus, & si tantum temporis ipsi impendere velimus, redigere possumus in ordinem. Sed multa hic habentur, quæ vix argutæ sententiæ laudem merentur: nam effata omnia, vel moralia vel civilia, in Adagiorum censum venire non debent. Notulas aliquas breves adjecit, ubi sententiarum sensus obscurior, præsertim in Publii
71 Mimi sententiis, quæ omnium sunt argutissimæ. * Neque gnomæ & jambi, quos ipse confecit, sunt contemnendi, qui & in *Polyanthea* ejus leguntur, & seorsim in libro, cui titulus *Bibliotheca Exulum,* habentur. Tres ejus libri partes constituuntur. Editus est Francofurti 1610. in 8vo.

72 JOH. ANTONIUS BERLUCIUS *Adagia selecta* An. 1632. edidit in 8vo, cum eleganti præfatione, in qua exhibetur methodus usurpandi, imitandi ac inveniendi Adagia. Continentur in illo libro Adagia Græca, Latina, tum & hemistichia adagialia,

gialia, apud Poëtas occurrentia; ſed nimium brevis eſt in colligendis iis: multa enim obſcuriora ſunt, quam ut ſic ſtatim intelligi poſſint. Sed ab illis forte ad Eraſmi Chiliades remitti poſſumus: tituli ſunt magna cura diſpoſiti, quod optimum in hoc libro eſt. Ceterum omnia illa referuntur Adagia & Adagialia ſine Autore & teſte, quod fieri tamen non debebat: niſi enim apud Autores rectum eorum uſum inquirere poſſimus, fruſtraneus ille labor eſt, deinde dubius ſemper quis hæret, an verum ſit Adagium, quove ſenſu uſurpandum. Multa quoque afferuntur, quæ Adagiorum nomine non digna ſunt: liber interim non contemnendus, cujus telam ſi quis pertexat, atque illa, in quibus deficit, ſuppleat, præclarum ille Opus concinnare poſſit.

Collegit & Eraſmi Adagia, aliasque ſententias proverbiales, Græcas, Latinas, 73
Germanicas ſub certis Locorum Communium titulis JOSEPHUS LANGIUS,
quæ Argentorati Anno 1596. in 8vo impreſſa ſunt. *Loci vero illi concepti ſunt 74
ſecundum ſeriem illam, quam Sturmius olim excogitavit, & in compendio ſuo Latinæ linguæ ac Theſauro Elocutionis Græcæ ſecutus eſt *Joannes Benzius.* Quorum locorum inſignis ſane uſus eſt, ſi illa methodus in omnibus adhibeatur. Proponitur animo idea rerum inter ſe connexarum. Sed Adagia, cum ad varias actiones ſpeciales referri ſoleant, iſtis generalibus titulis non poſſunt omnia comprehendi. Subjungendi itaque generalibus illis titulis ſunt ſpecialiores, ut fecit quidem Langius: ſed illi pauciores ſunt, longeque plures requiruntur.

Dixi ſupra, hemiſtichia aut verſus integros Poëtarum Adagiis æquiparari. Si quis iis commode utatur, magnam elegantiam conciliat ſermoni, inprimis Epiſtolis, ac iſti dicendi generi, quod numero & periodis non moroſe nimis adſtringitur:
nam in oratione ſeria vel nullus, vel rarus earum uſus. * Eſt vero *Homerus* 75
omnium Poëtarum Pater & Princeps, adeoque Adagia aliqua ex illo collecta venuſtiora præ ceteris ſunt. Edidit itaque JACOBUS DUPORTUS, Cantabrigienſis, Græcæ linguæ in Academia illa Profeſſor, *Gnomologiam Homeri,* Cantabrigiæ An. 1660. in 4to. Illo in libro ſub titulis certis collegit ſententias Homericas, quarum aliquæ Adagiorum titulum merentur; aliquæ tantum ſententiarum nomen. Laudabilis quoque ille labor eſt eam ob cauſam, quod duplicem paralleliſmum adjecerit, unum e locis S. Scripturæ, quibus Gnomæ Homericæ vel affines, vel non abſimiles, alterum e gentilibus Scriptoribus, Poëtis, Oratoribus: addidit paſſim Notas Criticas. Subjecit triplicem Indicem, ſententiarum, locorum Scripturæ, & vocabulorum, ideoque non ſolum in eloquentiæ uſum, ſed & ad exe-
ſin commendari labor ille poteſt. *Quo argumento ſe ZACHARIAS BOGANUS, 76
Anglus, exhibere voluit. cujus extat *Homerus Hebraizon,* quo in libro collegit phra-
ſeos Homericæ textusque Hebraici & Græci in S. Codice paralleliſmos. * Imi- 77
tatus videtur MICHAELEM NEANDRUM Duportus in hoc Opere, cujus extant ſuper varios Poëtas Græcos *Excerpta ſententioſa,* non ſcholarum tantum
bono publicata, ſed & viris uſui futura. * Habemus ab illo *Locos Communes* 78
Philoſophicos Græcos, Lipſiæ 1588. a diſcipulo ejus, Johanne Vollando, editos, in quibus ſententiæ & verſus ad moralem doctrinam pertinentes habentur;

 * item

79 * item *Aristologiam Pindaricam*, *Aristologiam Euripidis*, *aliorumque Poëtarum Græcorum.*
Certe viro illo nemo diligentior in informanda optimis præceptis juventute, cui
80 multum tum temporis debuit Germania nostra. * Idem quoque Locos Communes Philosophicos Latinos sub titulo: *Ethice vetus & sapiens veterum Latinorum Sapientum & Poëtarum* An. 1585. edidit, quibus adjiciuntur Versus proverbiales Leonini & Germanorum sapientum sententiæ proverbiales.

81 Quod in Homero fecit Duportus, id ante illum in *Virgilio* fecerat VALENTINUS ROTMARUS, quanquam dissimili ingenio & judicio, addo & labore; nam imperfectum Opus est, & longe plura nobis dare poterat. Scripsit *Centurias V. & Decurias tres versuum proverbialium.* Liber editus est Ingolstadii ann. 1570. in 8vo. qui raro reperitur: sed tamen sperni non debet, cum ad ejus exemplum institui plura talia possint. Aliqua ex illo excerpsit RUDOLPHUS GOCLENIUS in *praxi artium generalium*, ubi agit de analysi affectionum troporum, & ex Eclogis Virgi-
82 lianis Rotmariana Adagialia in hunc locum conjecit. * Idem quoque in Virgilio BARLANDUS fecit; cujus extant *Versus proverbiales*, Basil. A. 1539. in 8. editi. Spachius in *Nomenclatore Philosophico* quoque nominat HIERONYMI CLOCII *Versus proverbiales ex Virgilio*, Cremonæ apud Vincentium Conctum 1562. in 8. editos, quos ego non vidi. Si quis in *Juvenalem* & *Horatium* similem laborem suscepturus esset, vel omnes eorum Versus adagiales sub titulos redigere vellet, quod neminem hactenus fecisse memini, Promptuarium aliquod hoc in genere habituri essemus. Sed pauci sunt, qui Veneres illas intelligunt. Qui Flores Poëtarum collegerunt, non pertinent ad hanc classem; nam illi simplices sententias & descriptiones tantum exhibent.

83 Prodiit & liber cum illo titulo: *Acute dicta omnium veterum Poëtarum*, Parisiis An. 1664. in 12. cujus Autor non adjicitur, nisi forte PHILIPPI BRIETII sit, cujus *Syntagma de Poëtis*, miserum certe & jejunum, præfigitur. Magnificum aliquid spirat titulus: nam, ut frons libri promittit, Opus editum est ad usum Sereniss. Ducis Gvisii: sed tenuis labor est, &, ut vere dicam, ineptus, quamquam titulus faciles emptores allicere posset. Certe, cum nucleos deberet colligere, non nisi cortices collegit, & præterea ex omnibus Poëtis paucissima, quæ nec gnomæ sunt, nec adagia,
84 nec phrases, nec descriptiones. Totus inanis supervacuusque labor est. * HAYNECCII *Medulla Terentiana, Tulliana*, sententias tantum continet. Ita CHRISTOPH. DIBUADIUS *flores & sententiose dicta e Senecæ Tragœdiis* collegit.

85 *Adagia Græcorum* e Zenobio seu Zenodoto, Diogeniano & Suidæ collectaneis partim edita, partim Latine reddita, publicavit ANDR. SCHOTTUS, Antverpianus, e Societate Jesu, quæ edita sunt Antverpiæ an. 1612. in 4to: liber est optimus & rarus, omnino noscendus elegantioris literaturæ studiosis: collecta sunt non secundum Locos Communes, sed secundum initiales literas Adagiorum, Notas eruditas adjecit Schottus, quibus partim obscuriora, quæ non satis ab Autoribus explicata, exposuit, partim locis parallelis illustravit: pleraque certe illorum jam tum in chiliadas suas re-
86 tulit Erasmus, sed suavius est & utilius ex ipsis fontibus haurire. * Ac reperiuntur tamen

tamen multa ab Erasmo non notata, forte quod non attenderet, vel quod civitate Latina nondum donata; neque enim omnium gentium Adagia omnibus conveniunt; sed est quidam lepor linguæ, quædam occasio inveniendi Adagia, non statim aliis nationibus cognita. Usus omnium magister est; quanquam tamen per *συμβολισμὸν* ceterarum gentium effici formarique in alia lingua Adagia possunt. Sed delectu & judicio hic opus est. Imo si Adagiorum loco non erunt, vel simile aliquod aut argutam phrasin suppeditabunt. Adjiciuntur proverbiis illis Græca proverbia metrica, quorum loca in margine notavit Schottus, & Parallelismis, tum Græcis, tum Latinis, illustravit. Adjecti sunt Indices locupletes, tam Latinus, quam Græcus. * MICHAELIS APOSTOLII *Proverbia Græco-Latina* a Petro Pantino cum no- 87
tis ejusdem & aliorum in 4to Lugd. Batav. An. 1619. & in 8vo antea Basileæ Anno 1538. edita.

Adagiorum sacrorum Scriptores segregari a plebejis & civilibus debent; plera- 88
que enim illorum ita sunt comparata, ut communis illa oratio respuat & profanum aliquod sonent, si profano sermone temerentur; latitant ita permulta in Codice V. & N. Testamenti, nondum digne satis excussa. * *Hebraica Adagia* collegerunt PLAN- 89
TAVITIUS, DRUSIUS, & BUXTORFFIUS, qui e Rabbinis sub titulis illa collegit, arguta profecto & in quibus multum est sapientiæ reconditæ. * *De Adagiis N. Te-* 90
stamenti Diatriben scripsit JOH. VORSTIUS, quæ edita est Coloniæ Brandenburgicæ in 4to an. 1686. Latitant in scriptis Patrum antiquioribus insignia Adagia, quorum collectio utilissima est: sed pauci sunt, qui in hoc genere suam exercuerunt industriam. * E nostratibus Theologis JOACHIMUS ZEHNERUS *Adagiorum sa-* 91
crorum Centurias V. scripsit, quas ex universo Bibliorum Codice collegit. Editus est liber Lipsiæ in 4to, An. 1601. Adagia illa parallelismis illustravit, tum Patrum, tum gentilium quoque Scriptorum, quæ prodesse magnopere possunt ad orationes sacras. * Scripsit & *Similitudines Biblicas,* quæ Adagiis accenseri optime possunt, & ad 92
eundem usum transferri. * Ultimo loco scripsit *Similitudinum Biblicarum παραλειπόμενα,* pro ratione materiarum convenientium in Locos Communes digesta. Addidit deinde Indicem, quo disponit Similia secundum Scripturam, quæ prodierunt Lipsiæ anno 1604. in 4to. * Scripsit & *Adagia sacra* MARTINUS DELRIO Hispanus, 94
Autor satis notus e Disquisitionibus suis magicis aliisque scriptis. * Habentur vero 95
illic Adagia e Patribus excerpta; sed imperfectus ille labor est, quem quidem *Aloysius Novarinus* ampliorem suscepit, publicato ejusdem argumenti libro, qui tomum ultimum constituit Lectionum suarum. Prodierunt Novarini etiam scripta duobus tomis in folio, quibus multa continentur curiosa ex antiquitate sacra collecta, imprimis quod ad ritus nuptiales sacros & hostias eucharisticas attinet.

Non negligendæ sunt vernaculæ exterarum gentium deliciæ. * Habet Ita- 96
lica lingua miras Veneres, omniumque argutissima est in explicandis animi sensibus; quod docent tum poëmata, tum dissertationes, ab illa natione scriptæ, apud quam quasi in legem abiit, ut non nisi argute efferant animi sensa; in quibus ita versantur, ut fastidium excitent nimia argutiarum copia. * Quod ad proverbia illorum 96

 attinet,

attinet, primo loco recensebo ANGELI MONOSINII *florem Italicæ linguæ* libris 9. comprehensum: in quorum quinque prioribus agit de congruentia Florentini sermonis cum Græco Romanoque, ubi præter phrasin & Syntaxin plus mille proverbia conferuntur & explicantur. Prima itaque pars illius libri Adagiorum est *συγκριτικὴ* comparativa, quæ demonstrat, quæ Adagia Italis cum Græcis & Latinis sint communia. In ultimis 4. recenset peculiaria & propria Adagia, tresque illorum chiliades. Addidit Indices Adagiorum & rerum notabilium uberrimos; sed locos communes vel titulos non adjecit. Elegans est & doctus liber, editus Venetiis An. 1604. in 4to. Prodiit, si recte memini, altera ejus locupletior editio.

98 JULIUS VARINUS edidit elegantem librum, cui titulus: *Scuola del Volgo*, qui editus est Veronæ An. 1642. in 12. Habentur in illo libello proverbia Italica, secundum actiones humanas disposita, quibus simul per connexionem aliquam prudentia quædam moralis & civilis ex istis Adagiis efflorescens inculcata, quam ego
99 methodum omnibus proverbiis applicatam vellem. * Cum enim illa nascantur ex actionibus hominum, earumque circumstantiis, e quibus has sententias velut universalia colligit populus, elegantissime eo referuntur. Ideoque elegans titulus est, quem Autor præposuit huic libro, quod vocet illum *Scholam vulgi:* nam vulgi hæc sapientia est, ejusdemque schola non solum, sed & sapientum. Nam de his quoque interdum verum est: *Vox Populi, Vox Dei.* Non ineleganter Draxe in Præfat. Bibliothec. suæ scholasticæ: *Veteris Philosophiæ reliquias nobis prægustandas propinant, sunt ingenii cotes, dotes, & indices: sunt vitæ ordinandæ norma & amussis: vitia humana non tam salse & scite, quam cum autoritate quadam exagitant: sunt memoriæ subsidia & promptuaria: declamaturis & subito dicturis amplum & aptum e re nata sermonis apparatum auditoribus accommodatum subministrant: orationem nostram allegorice, iro-*
100 *nice, metaphorice, & hyperbolice enunciatis voculis decorant & exornant.* * Est & alius quispiam ORLANDUS PESQUETUS, qui *proverbia Italica* congessit ordine alphabetico, & in thesauro Gruteri habetur; sed ceteri illi præferendi. Mentio etiam fit, si recte memini, in postremis Ephemeridibus Gallicis novi cujusdam Autoris, qui proverbia Italica congesserit, cujus mihi nunc nomen excidit. Alii nominant *Thomasii Buoni* Proverbia Italica, Venet. in 8. 1604. & 1606. duobus tomis edita, quæ non vidi.

101 *Gallicorum Adagiorum* Scriptores pauci sunt, quantum ego quidem memini: Bibliotheca certe Thuana, quæ illos memorare deberet, paucos habet de hoc argumento Scriptores, quem tamen ex gente sua collegisse, verosimile est, quos nancisci potuit. Solum illic habentur proverbia Gallica a *Joh. Ægidio Nuceriensi* edita, & liber quidam proverbiorum Gallicorum sine autore. Eorum aliqua collegit Gruterus, & Florilegio suo adjecit. Extant quædam de proverbiis Gallicis dissertationes, a quodam *Fleury de Belingen* Hagæ Comitis Anno 1653. editæ, hoc titulo: *Essais des Proverbes & autres questions curieuses proposés & exposés en forme de Dialogue.* Gallus aliquis *le Duc* scripsit librum: *Proverbes en Rimes, ou rimes en proverbes*, Paris. 12. 1665.

Belgica

Belgica Adagia collegit singulari libello SAMUEL BRUN: inprimis autem illa, 102
quæ metrica sunt. Habentur & apud Gruterum alii autores; sed parcior fuit in illis colligendis gens illa. * *Hispanica* FERDINANDUS NUNNEZ, Professor Elo- 103
quentiæ & Græcæ linguæ in Academia Salamanticensi collegit. * Addidit JUAN 104
DE MAL LARA Proverbiorum Hispanicorum Centurias X. cum titulo: *La Filosofia vulgar*, ubi proverbiorum explicationem prolixam subjungit. (*aaa*) Editus est liber. An. 1621. in 4to. * Scripsit & alius JUAN SOROPAN DE RIEROS li- 105
brum Medicum, e proverbiis Hispanicis concinnatum, ubi proverbia Medica examinat & commentario illustrat. Titulus libri est: *Medicina Espannola contenida en proverbios vulgares emra lengua.* Singularis ille proverbiorum usus est, qui nemini alias in mentem venit, quo in artis medicæ doctrinam illa adhibentur. Est vero elegans liber, ac multa habet ad eam rem pulchre aptata adagia. Aliquot adagia Hispanica in rhythmos Belgicos convertit *Constantinus Hugenius*, quæ inter poemata Belgica reperiuntur.

Anglica Adagia variis Autoribus collecta sunt, primum a CAMBDENO in *Re-* 106
liquiis Antiquitatum Britannicarum, Anglica lingua scriptis, (vocantur *Romains*). Post illum alii quidam Autores non satis cogniti. * Tandem JACOBUS HOVVEL 107
παροιμιογραφίαν Anglicam edidit, ceteris omnibus locupletiorem. Ex omnibus postea quidam anonymus I. R. instituit collectionem Anglicorum proverbiorum, hac methodo, ut primum ponat sententias proverbiales, ordine Alphabetico dispositas, deinde phrases proverbiales, tunc similia proverbialia, tum rhythmos proverbiales, quos sequuntur proverbia rustica, & tandem proverbia singulis in Anglia regionibus vernacula. Si quis attente illa perlegerit, tum Italicorum & Gallicorum magnam convenientiam cum Germanicis Adagiis animadvertet. Liber editus est Cantabrigiæ An. 1670. in 8vo. * Extat inter Anglos cujusdam 108
POVVELS *Dictionarium Anglico-Italico-Gallicum* in fol. Adjiciuntur illi Dictionario *proverbia Anglica, Gallica & Italica*, non exigua cura congesta. * Eorum peritiam ut 109
ostendat Autor, Epistolas aliquas & Oratiunculas ex meris proverbiis in tribus his linguis concinnavit, quod in Latina lingua fecit ingenii ostentandi gratia FAUSTUS ANDRELINUS, cujus *epistolæ proverbiales* Helmstadii recusæ An. 1662. secundum exemplar Coloniense, quod An. 1509. prodiit. Quod & in Germanica lingua tentavit integra aliqua Comœdia, (cujus tamen exemplum ab Italo sumserat) Harstorfferus in parte 2. seiner Gesprächs-Spiele in fine.

Germanicorum Adagiorum Scriptores aliquos etiam habemus: inter illos sunt 110
SEBASTIANUS FRANCK, Autor variis in Germanica lingua scriptis historicis notissimus, cujus *Adagia* prodierunt Francof. An. 1541. in 8vo non utique contemnenda. Edidit postea AGRICOLA *proverbia Germanica* cum explicatione, & FRIDERICUS PETRI singulari libro cui tit: Der Teutschen Weißheit, qui ceteris omnibus locupletior videtur, verum omnes sine ordine instituunt: Hamburgi prodiit An. 1605. Prodiit & a GEOR-

(*aaa*) Proverbia XXI, Hispanica Rhythmis Germanicis expressit ipse Morhofius, sub finem Poëmatum suorum Germanicorum. p. 467-471.

a GEORGIO HENISCHIO *Thesaurus linguæ Germanicæ*, quem Lexici instar esse voluit, in quo sub singulis vocibus Adagia diligenter notavit. Verum non fuit absolutus ille liber; pervenit enim tantum usque ad literam H. Collegit Proverbia Germanica tribus tomis, adjecta explicatione rhythmica EUCHARIUS EYERING, Islebiæ in 8vo An. 1601. edita. Titulus libri est *Copia Proverbiorum*. Habentur in illo selecta proverbia, notatu digna: licet explicatio rhythmica ad modum rudis poëseos germanicæ sit instituta. Sed tamen & in illa multa sunt non adeo inepta. Ex his Autoribus, adjectis quibusdam aliis, collegit postea CHRISTOPHORUS LEHMANNUS *Privilegium suum Politicum*, cujus extant tres partes in 12. editæ An. 1643. Multa illic habentur arguta; quæ quoniam sub titulis sunt disposita, interdum argutos conceptus epigrammatibus præbere possunt. Exemplo suo hoc demonstravit *Kindermannus* in aliquo carmine nuptiali, & *Joh. Heywood* Anglica lingua 300. Epigrammata super 300. Proverbia scripsit. Schuppius aliquo loco librum hunc adeo commendat, ut post S. Biblia illum legi velit. Collationem Latinorum Adagiorum cum Germanicis instituit singulari libro TAPPIUS, qui labor non contemnendus. Ante aliquot annos PAULUS WINCKLER, Consiliarius Brandenburgicus, tres Chiliades Sententiarum Germanicarum adagialium collegit, sub titulo: **gute Gedancken**, Gorlitzii An. 1685. in 12. editas, quæ sunt elegantes & argutæ.

111 Mentio supra facta est de Versibus sententiosis & adagialibus, eos colligi unum in volumen interest. Non ita pridem JOHANNES LANGSTON in lucem edidit *Poëseos Græcæ Medullam*, Londini ann. 1676. in 8vo quo collegit secundum Alphabeti literas initiales versus Græcos, vel Adagii aliquid vel gnomas habentes, & eum quidem in finem, ut memoriæ mandari possit a tironibus, pene eodem modo, quo *Seidelius* portulam suam Græcæ linguæ edidit: melior autem hic selectus est. Idem jam antea ediderat similem in Latina lingua laborem, sub titulo: *Lusus Poëtici Latino-Anglicani*, qui postea auctior prodiit: de quo, cum hactenus
112 non viderim, judicare haud possum. * Alius Londini 1616. in 8vo. liber prodiit sub titulo: *Bibliotheca Scholastica* instructissimæ per THOMAM DRAXE congestus, & Principi regio Carolo inscriptus; ubi Latina, Græca, Gallica, Anglica Adagia & Versus sub titulis aptis reponuntur. Utilis quidem ille liber est, verum longe plenior dari apparatus poterat, ideam tamen aliqua similia tentaturo subministrabit.

113 Atque hæc dicta sufficiant de Proverbiorum Scriptoribus, quorum adhuc alii sunt, quos non nominavi, ac data opera omisi. Adjici etiam his possunt *Proverbiorum Arabicorum* Centuriæ II. cum interpretatione Latina & scholiis *Josephi Scaligeri*, & *Thomæ Erpenii*, quorum locupletissima editio prodiit in 8vo. Lugd. Batav. ann. 1623. Edidit quoque *Andreas Tschemingius*, Professor Poëseos in Academia Rostochiensi, ex Erpeniana editione proverbia Arabica, quæ in Germanicam linguam convertit, scholiis quibusdam adjectis. Edita quoque est *Persicorum Proverbiorum* centuria, collecta & versione notisque illustrata a *Levino Warnero*, Lugd. Batav. in 4to. ann. 1644. Recensentur ab aliis Parœmiographi, quos videre mihi non contigit. Erasmus *lib. 17. epist.*

epist. 3. de omnibus Adagiorum Scriptoribus sui temporis agit. Israel Spachius nominat *Hub. Susannæi* proverbiorum Ciceronianorum Connubium, qui error est, & a Martino Lipenio quoque transsumptus: non enim de proverbiis, sed adverbiis liber ille agit. Laudantur quibusdam *Ferrei collectanea proverbiorum*, Colon. 1612. *Fungeri Proverbiorum Farrago* Lugd. Batav. in 8vo 1585. & 1595. *Germbergii Proverbiorum Centuriæ XV.* Basil. 8vo. 1583. *Gerschovii Centuria Locmannica* Proverbiorum Arabicorum, Distichis Latinis expressorum, Gryphisw. 8vo. 1635. *Henrici Stephani* Proverbia Epigrammatica, vel Epigrammata proverbialia. Scripsit & *Aloys. Cynthius* de Origine vulgarium Proverbiorum, Venet. 1526. Est *Jac. Mejeri* Hortulus Adagiorum, Basil. 12. 1677. & plura alia a Lipenio diligenter congesta: quæ cum non viderim, nihil de illis pronuncio. *Seiboldi Adagia Latino-Germanica* multa habent lutulenta & plebeja.

JOH. THOMÆ FREIGII *Ciceronianus*, Basileæ ann. 1669. editus, etiam inter Locorum Communium Scriptores referendus est, cujus liber hoc titulo prodiit, usui eloquentiæ inserviens. Concinnavit ille e scriptis Ciceronis quasi Encyclopædiam aliquam, omnia verbis Ciceronis apte inter se connexis exprimens; in ordine instituendo, ut solent Ramistæ, satis diligens, cujus ille typum & schematismum præmisit. Ad Deum vero & hominem omnia retulit: hominis locos divides secundum partes, causas, adjuncta. Sub adjunctis comprehendit omnes artes virtutesque. De rebus moralibus & civilibus dissertaturo Loci Ciceroniani statim patent, quibus exornari oratio, vel rerum argumentis vel verborum delectu potest. Nunquam enim pene oratio scribitur, quin vel tota, vel quadam sui parte in Loco aliquo Communi versetur: atque sic proderit Oratori liber ille, quemadmodum sacro Oratori prodesse possunt libri de virtutibus & vitiis scripti, ut *Peraldi summa virtutum & vitiorum, Cresollii Anthologia de selectis piorum hominum virtutibus*, de quibus infra dicendi locus erit, cum ad Eloquentiæ sacræ Scriptores perventum. Idem Thomas Freigius in isto libro suo p. 508. Uberiores Locos Communes promisit. *Hæc*, inquit, *hactenus ex Ciceronis monumentis, locorum communium demonstratio fuit: vix justa unius aut alterius mensis meditatione sic nobis conscripta, memoria locos ex aliis alios suppeditante. Equidem pleniores illos justioresque locos mentis quadam designatione jam delineatos, ex omnibus omnium temporum scriptoribus, poëtis, historicis, philosophis, oratoribus, medicis, jureconsultis, theologis congestos, aliquando plenius editurum me confido. Ubi enim melius aut vitæ humanæ utilius hoc literarum otium, quamdiu mihi eo uti licet, collocabo? Interim ejus majoris operis ac laboris specimen hic noster Ciceronianus esto, qui, qualia cetera futura sint, æstimanda benevolis lectoribus relinquat.* Sed nihil ex illis, quod ego memini, lucem vidit, magnopere in multis profuturum. Eodem modo e Poëtis moralis doctrinæ locos communes *Henricus Stephani* congessit. 114

Edidit & JOHANNES RIVIUS Athendoriensis *Locos Communes Philosophicos*, quorum tomus tantum primus Glauchæ, suburbio Salinarum Saxonicarum Ann. 1580. in fol. editus est; qui quanquam liber utilissimus est, continet enim multa singularia, ad Grammatices, Dialectices & Rhetorices cognitionem: generalissima tamen 115

men illa διατύπωσις est per tabulas, ut vulgo vocant, analyticas. Ideoque ad Encyclopædiarum Scriptores potius, quam ad Locorum Communium Scriptores re-
116 ferendus est: proponuntur enim integræ illic disciplinæ. * Est J. G. SCHIELEN *Bibliotheca enucleata*, sive Aurifodina artium & scientarum, Ulmæ an. 1679. in 4to magnifico hoc titulo edita, in qua tamen per merum Indicem citra summariam rerum commemorationem varia coacervantur, quæ usui interdum esse possunt.
117 * Sunt ZIMMERMANNI *Analecta*, in quibus varia philologica & critica colligun-
118 tur. * Generalem aliquam Locorum Communium ideam sic satis commode instructam, non tamen omnino sterilem, sed Autoribus & materiis utcunque differtam, subjecit ALEXANDER FICHETUS *Arcanæ studiorum methodo* Lugduni an.
119 1649. editæ, de qua nos supra. * JOHANNES BENZIUS solos tantum titulos Locorum Communium comparandæ rerum & exemplorum copiæ accommodatorum edidit, bona ratione ex Sturmii doctrina dispositos, quam Sturmius e Mylæi de scribenda rerum universitatis historia cepisse nonnullis creditur; de qua nos
120 libro sequenti plura. * Sunt in Theologicis, Moralibus, Historicis, Politicis, varia promptuaria, adversaria, ut Canisii, Hondorffii, Dinothi & aliorum. In Gallica lingua multi libri sub titulo Collectaneorum (*Recueil*) & discursuum prodierunt, ut *Montaigne* & plurium aliorum, de quibus *Sorellus* in Bibliotheca Gallica legatur. Nos illa hic omittimus, & quoniam plerique ad certas disciplinas pertinent, data occasione de iis dicemus.

CAP. XXII.

DE
EODEM ARGUMENTO ET DE POLYGRAPHIS.

§. 1. *Locorum communium Scriptores plures recensentur.* 2. *Antoninus Imperator.* 3. *Proclus in* χρηστομαθείᾳ *Poetica.* 4. *Macrobius,* 5. *Plutarchus, Athenæus,* 6. *Seneca,* 7. *Licetus, Parrhasius, Pignorius, &c.* 8. *Referuntur varia Mellificia, Promptuaria &c.* 9. *Indicum Scriptores.* 10. *Qui allegationibus multis utuntur.* 11. *Quo abusu JCti potissimum notantur.* 12. *Petrarchæ de his judicium.* 13. *Alii circa allegationes abusus notantur.* 14. *Erasmus, Melanchthon, Gesnerus, à Scaligero male, ut Locorum Communium Scriptores sugillantur.* 15. *Cardanus Gesnerum reprehendit.* 16. *De Vadiano iniquum judicium Vossianum.* 17. 18. *De Montano & Voetio judicia.* 19. *Consilium de colligendo in unum librum, quicquid eximii in aliis omnibus sparsim reperitur.* 20. *Cartesii de eo judicium.* 21. *Polygraphi.* 22. *Oligographi vel Bradygraphi.* 23. *Multorum seculorum labores ab uno Polygrapho in Compendium trahi solent.* 24. *Exempla in Aristotele, Hippocrate, Galeno Theophrasto, Plinio, Varrone.* 25. *Librorum fata ex imperiis pendent.* 26. *Etiam ab ingeniorum diversitate.* 27. *Varii scientiarum gradus ratione hominum*

hominum & seculorum a Cardano ingeniose deducti. 28. *Polygraphi multi apud veteres & recentiores.* 29. *Cardanus Polygraphus.* 30. *Scaligeri de Polygraphis judicium.* 31. *Campanella.* 32. *Caramuel, Polygraphi.* 33. *Joach. Fortii consilium de multis libris scribendis.* 34. 35. *De Henrico Stephani Polygrapho judicium Vavassoris.* 36. *Maresii querela de vitiis Polygraphorum.* 37. *Francisci Macedo incomparabile ingenium.* 38. *Fuit πολυγραφώτατος.* 39. *Elogia ejus invidenda.* 40. *Opera & vasta & multa recensentur.* 41. *Collectores librorum in historiis & disciplinis.*

Multa superiore capite de *Locorum Communium Scriptoribus* diximus, sed longe 1
plura restant, quam ut paucis pagellis illa enarrari possint. * In antiquis 2
ut multi sunt, ita *Antoninus* quoque Imperator eo referendus est, in libris
τῶν εἰς ἑαυτὸν, sive, de vita sua ad se ipsum, quos excerptorum nomine vocat Barthius *Adversar. lib. 51. cap. 16. & lib. 1. cap. 11.* ac uberioribus collectaneis illustravit Thomas Gatakerus, ut moralium sententiarum thesaurus esse possit. * *Procli* 3
χρηστομαθεία poëtica ad hanc quoque classem pertinet, quam edidit Schottus Hanoviæ 1615. in 4to. * Fuere vel per dialogos instituta talia Collectanea, quod fecisse 4
videmus Macrobium in Saturn. libris, * vel methodo erotematica, ut *Plutarchus* in 5
quæstionibus convivalibus, *Athenæus* in Deipnosophistis; * vel per epistolas, ut fe- 6
cit *Seneca*, cujus Epistolæ non sunt nisi sententiæ congestæ, * ac multi e recentio- 7
ribus, qui quæsita per epistolam scripserunt, ut *Fortunius Licetus*, cujus extant multi
hoc titulo libri, *Janus Parrhasius, Laurentius Pignorius.* * Et quis recenseat omnia no- 8
stro tempore Mellificia, Promptuaria, Calligraphias, Æraria, Apparatus, Parnassos, Scintillas, Flavissas, Flores, Florilegia, Miscellanea, Semestria, Otia, Promulsides, Conjectanea, Varias Lectiones, Observationes, Dies Caniculares, Sylvas, Adversaria, Singularia, Præcidanea, Analecta, Dies geniales (quo titulo Alexander ab Alexandro optimum librum edidit, a Tiraquello commentario illustratum,) Stricturas, Exercitationes, Florum Sparsiones, Spicilegia, Memorabilia, Benedicta, Laudabilia, Cinnos, Politias literarias, quo titulo Angelus Decembrius librum edidit, homo doctior, quam eloquentior, quod Barthii *Adversar. lib. 1. c. 2.* judicium est.

Referendi etiam huc Indicum Scriptores sunt, qui & ipsi Locorum Com- 9
munium Scriptores, nisi quod titulos solos ponunt, & lectores ad libros ipsos remittunt; quales sunt in Codice sacro omnium linguarum, ut vocantur, Concordantiæ; in Jurisprudentia Brederodii & Bertachini repertoria, Doringii Bibliotheca, qui tamen ne primam quidem Alphabeti literam absolvit; in Medicina Antonii Musæ Index super Galenum; in Philosophicis is, quem supra laudavi, Bernhardus.

Omnes denique illi Scriptores huc pertinent, qui *digressionibus, allegationibus* 10
crebris in scriptis suis utuntur: quanquam ii inepte plerumque rem suam instituant.
* In iis male plerumque audiunt JCti, qui notissima quæque infinitis testimoniis con- 11
firmant. Ridebat hunc morem Paulus Sarpius: videatur Fulgentius in ejus Vita
p. 151. Gall. edit. * Quidam in vanam ac inutilem pompam istis allegationibus 12

paginas

paginas complent, quod in Thoma Messanensi reprehendit Franciscus Petrarcha singulari epistola, quæ inter epistolas Philologicas a Goldasto collectas prima est: *Animadverti*, scribit ad illum, *te in scriptis tuis omni studio, ut appareas, niti. Hinc illi discursus per ignota volumina, ut ex singulis aliquid decerpens rebus tuis interseras. Plaudunt tibi discipuli, & omniscium vocant, innumerabilium autorum nominibus attoniti, quasi omnium, quorum titulos tenes, etiam notitiam sis adeptus. Docti autem facile discernunt, quid cujusque proprium, quid alienum sit: & rursus, quid mutuum, quid precarium, quid furtivum, quid e medio haustum, quid a prætereunte delibatum. Memoriam ostentare puerilis est gloria; viro, ut ait Seneca, captare flosculos turpe est: quippe quem fructu deceat gaudere, non floribus. Tu vero in hac ætatis parte venerabilis, & in tua professione clarissimus, imo, ut non semper pungam, sed interdum ungam, solus sine exemplo nostri temporis earum, quibus es deditus, literarum princeps, nescio quo juvenili animo, dimissis finibus tuis, in alienis pratis otiosus & vagans, inclinata jam die, interlegendis flosculis tempus teris. Placet ignota tentare, ubi sæpe viam non inveniens aut vageris, aut corruas: placet illorum sequi vestigia, qui scientiam quasi mercimonium aliquod ante fores explicant, cum interim vacua domus sit. Certe tuum est, ad id potius niti, ut sis aliquid plus, quam videris. Operosa semper & periculosa jactantia est. Adde quod, cum magnus videri voles, innumerabilia incident, quæ te non modo veram ad mensuram redigent, sed infra etiam contrahent.*

13 Huc illi quoque pertinent, qui *Autores deperditos citant*, suppressis iis, unde hauserunt, hac ambitione ducti, ut ipsi postea pro veris Autoribus laudentur: de quo artificio Thomasius *lib. de plagio §. 260. & §. 573.* eodem a Petrarcha sale defricandi. Defendit tamen eos Thomasius, qui multos eosque sæpe minutos Autores allegant, qui ex aliis deprompserunt sua, quam ipsos fontes, qui forte non sunt ad manus. Vide eum *libro de plagio §. 173.* Et hoc vel ideo debere fieri ille putat, ne in plagii suspicionem incidamus: etsi non desunt e Scholasticis & Melanchthonis schola, qui hanc inter se *κοινωνίαν* habuere, ut citra plagii crimen verba, sententias, mutuo transscriberent, inque usum suum verterent, qua de re idem videatur *eodem libro* §. 192. 193. 194. Obtinuit & in allegationibus multorum morbus, qui ipsi quosvis Autores, modo ignotos, etiam cum elogiis nominant; ac sunt alii, qui misere ambiunt aliorum in scriptis magna de se elogia. Hos notat Menzius in libro de literatorum hominum invidia cap. 8. cujus hic verba apponemus: *Cum curiositate non bona laborent invidi, altera quoque addatur nota, gloriæ scilicet enormis quædam cupido; literatorum enim plerosque is intus alit spiritus, & eo feruntur, quo ducit, imo jubet, ambitio. Hinc speciosis librorum titulis eruditissimos legimus, & doctissimos, quibus nec puerorum fabellas aut si quid levius est, intelligendum concesseris. Atque illud sedulo curant alieno in scripto, cum ipsi interim desides sedeant, & falso gaudeant testimonio. Nec longe diverso, & quidem ridendo, utuntur artificio, qui obnixe & illud curant, ut in aliorum monumentis nomen suum grandioribus deformatum literis inspiciant omnes, & majoris auxilio characteris tacitum non prætermittant. Exiliunt itaque gaudio, & pene desipiunt;*

piunt; atque eos tantummodo libros non oderunt, qui ejusmodi adulationis stigmate notentur; alios omnes, qui de illis ne verbum quidem fecerunt, utpote insulsos & illepidos, damnandos prorsus & abjiciendos pronunciant. Hunc igitur morem, qui nuper apud nostros inolevit, probare vix possum, cum, nulla habita personarum ratione, eos promiscue doctos inter & eruditos inscribi video, qui bonas artes vix à limine salutarunt. Dijudicandum enim est, quo quis encomio dignus, imo tacendum potius, quam ridiculæ adulationis nota subeunda.

Negari non poteſt, hoc allegandi cacoëthes a Germanis plus, quam neceſſe eſt, frequentari, unde ſiniſtra exterorum de iis judicia. Hinc Scaliger in Excerptis a Fabro editis p. 80. ubi de Eraſmo, Melanchthone, Geſnero judicia fert, ita de iis: *Hi tamen tres ſimul componendi magni locorum collectores fuerunt potius, quam ſuum aliquod in medium proferentes; quod vitium cum omnibus Germanis familiare habent. Duos tantum excipio, Georgium Agricolam & Beatum Rhenanum.* Hæc illic, ſed manifeſta maledicentia in bonos viros, jactantur. De Eraſmo improba hæc calumnia eſt, nec minus de Melanchthone & Geſnero. Non reprehendendi ſunt, quod Locos Communes ſcribere voluerunt rei literariæ juvandæ gratia, quorum tum temporis, cum renaſcerentur literæ, magnus erat uſus. Et gratiæ illis agendæ erant. Id vero Germanorum eſſe fatum ſolet, ut eorum opera & induſtria exteri feliciter utantur, quod ut diſſimulare tutius poſſint, convitiis & contemptu eam a ſe ſuſpicionem amoliri conantur. Ceterum Eraſmi divinum judicium tot ſcripta loquuntur, nec ipſa invidia diffitebitur. Ipſe quoque Scaliger alibi adverſus patris ſui acerbiſſimas invectivas Eraſmum tuetur. Sunt & Melanchthonis & Geſneri ſcripta maturo ſatis judicio & ſtylo rei accommodato adornata, de quibus jam ſupra diximus. 14
* In Geſnero Cardanus *lib. 10. Paralipomenon in Hiſtoria Lapid. & Metallor. p. 525.* reprehendit quidem, quod Plinio nimium addictus quædam falſa ſuis admiſcuerit, rejectis Georgii Agricolæ verioribus ſententiis; ſed magnis tamen elogiis ornat. *Cogor,* inquit, *aliquid dicere adverſus præſtantiſſimum virum & amiciſſimum, ſimulque de bonis literis & de me bene meritum; quam invitus, Dii norunt.* Videmus hic, quam diſcrepent interdum hominum judicia: ipſe enim Scaliger alibi de tribus illis honorifice judicat. 15
*. Non diſſimile exemplum eſt de Vadiano; quem inter omnes Germanos pene unicum commendat Scaliger in alteris Scaligerianis ſub titulo: *Les Allemans.* Sed de hujus commentariis ſuper Melam Iſaacus Voſſius dicit, quod rus & ſtivam oleant: quod ruſticum judicium ille, qui notas alteris Scaligerianis adjecit, merito reprehendit. 16
* Ita Montani diſſertationes laudibus effert Mareſius *lib. Epiſt. 30.* contemnit Malebranche *lib. 2. de inquirenda Veritate cap. 5.* ut inter ſtultos & vanos (*les pedans*) numeret: qui quidem, ut Diogenes Platonis faſtum alio faſtu, ita Montani vanitatem & arrogantiam alia vanitate calcare videtur. 17
* In Voetio Sarravius *in Epiſt. pag. 158.* ut & nos ſupra, tumultuarium ſcribendi modum notat: *nonnulla iſtius Viri,* inquit, *olim legeram, in quibus ſatis multa congerere per πολυαναγνωσίαν videbatur; ſed parvo aut nullo judicio congeſta.* 18

19 Jam præcedente Capite aliqua de Locis Communibus per certos *Anagnostas* colligendis monueram, ac sane magna ejus rei utilitas esset. Ipsi Anagnostæ multum in studiis eos juvant, quo sunt audita lectis jucundiora & tenacius hærent: qua de re Scaliger *Exerc. 308.* Et hæc quidem collectanea in historicis, politicis, moralibus magnum usum habebunt, non æque in Philosophicis, quantum ad do-
20 ctrinas & conclusiones; nisi forte ad historiam respexeris. * Quam ob causam probare neque ego consilium illud possum, quod Cartesio non nemo proponebat, de quo habetur in *Epistolarum ejus parte 2. Epist. 100;* consilio scilicet de colligendo in unum librum, quicquid eximii in aliis omnibus sparsim reperitur. Ea de re verum ille judicium interponit: *Vereor*, inquit, *ut possibile hoc sit consilium: nam præterquam, quod sæpe difficillimum est de alienis scriptis judicare, & utilia ex illis desumere, relictis inutilibus, veritates in libris huc atque illuc sparsæ tam inconnexæ sunt, & ab invicem independentes, ut plus industriæ & ingenii requiri putarem ad illas in corpus unum concinna proportione & ordine juxta consilium autoris componendas, quam ad tale corpus propria arte fabricandum: non quod propterea sint spernenda aliena, siquidem utilia reperiantur; sed nequaquam puto, tempus præcipue adhibendum esse illis colligendis. Denique si quispiam scientiarum fundamento investigando par esset, is esset culpandus, si vitam tereret in illorum particulis per Bibliothecarum angulos latentibus disquirendis: qui vero ad hunc tantum laborem idonei fuerint, neque scient sagaciter eligere, neque electa sapienter disponere.* Reprehendit eum porro, quod religionem cum scientiis misceat, & quod ex his conficere velit scientiam aliquam universalem, quam possint adolescentes ante vicesimum quartum ætatis annum intelligere & addiscere. Recte hæc a Cartesio cogitata improbantur: nam quod in Politicis Lipsius e Centonibus ac variis Autorum sententiis doctrinam *de principatu* congesserit, & in artis & præceptorum formam redegerit, non tam ex Autoribus ea præcepta & regulas collegit, quam antea sibi cognita his velut emblematibus illustrare voluit. Atque in his felicius illa tentari possunt, quam in ceteris scientiis.

21 Ad Locorum Communium Scriptores referri quoque debent POLYGRAPHI; nam & hi, cum in multa se diffundant, multa ipsi ex aliis coacervant, ut soli Biblio-
22 thecam scribant. Non idem eruditis sensus est. * Aliqui annos integros trahunt in libris scribendis, & in eorum expolitione pene vitam omnem impendunt: aliis una nocte, velut fungi, nascuntur libri. Utrinque peccatur: nam & nimia cura sæpe obest perfectioni Operis; est, ubi impetus pulchriora cogitata extundit, cum illi, qui manum de tabula tollere nesciunt, nimia diligentia rem perdant. Media est inter præcipitantiam & procrastinationem via. Quidam cunctatores sunt & lentuli, quidam celeres & fulminei: utrique, prout ingenium hominum est, rem vel perdunt vel restituunt. Judicii effectus est cunctatio, & qui magna moliuntur, cunctari solent. Sunt tamen & torpida ingenia & testudinea, qui tardo gressu eo procedunt, quo aquilæ uno volatu. De utrisque operose egit Bailletus libro *de Judiciis doctorum, tom. 1. part. 2. c. 11.* ac multa tam ex antiquis, quam recentioribus produxit exempla. Nos illos

illos Oligographos vel Bradygraphos mittimus, & de Polygraphis, tanquam qui ad Bibliothecarios Scriptores propius accedunt, pauca monebimus. * Scribendorum librorum nullum esse finem jam tum sapientissimus Salomon dicebat; ac est revera res infinita: ut enim cogitationibus hominum nullus statui finis potest, ita nec libris, qui cogitationum partus sunt: quibus lectores tandem deerunt, redeuntibus semper novis, qui ad temporis sui genium accommodatiores sunt, & antiquorum luminibus officiunt. Ita, quod prudenter notavit Cardanus *Paralipomenon lib. 1, cap. 13.* fieri solet, ut singulis temporibus collectis in unum multorum laboribus unus pro multis legatur, in cujus scriptis omnium præcedentium sententiæ & splendidius comprehendantur, ut seculo magis florido & a viro sapientiore descriptæ. 23
* Ita Hippocrates majorum suorum scripta collegit, ita Aristoteles & Galenus. Reliquum Aristotelis collegit Theophrastus; Plinius Romanorum & Græcorum scita coacervavit; antea felicius multo, sed prolixiori sermone, tentatum a Marco Varrone. Et hi denique superstites sunt, quos æquare non licet ingenio aut felicitate seu ornatu. 24
* In Historia præsentia non necessaria multis habentur, obsoleta spernuntur mutatis locis, nominibus, moribus. Prima ætas historiarum est in imperio nascente rudis & fabulosa; secunda, dum viget & fluctuat imperium, atque tum historiæ vigent. Ubi deciderit, & senescit imperium, linguæ mutantur, & historiæ & scripta senescunt. Poëtica ob figuras & numerum diutius durant, præsertim in lingua elegante. Mathematica, quia ad rerum usum pertinent, ac simul jucunda sunt, & sub sensum cadunt, durabiliora sunt, semperque per gentes & secula, instigante usu & necessitate, resuscitantur. Quæ vero e naturalibus & medicis disputationi subjacent, ut ambiguæ fidei, ita non ab omnibus æstimantur, aut diu in pretio sunt. Hinc est, quod tam multa Philosophorum & ipsius Aristotelis scripta periere. Ciceronis opera cum linguæ Latinæ cultu efflorescere cœperunt, sique illa decidet, ea quoque intercident. 25

Accedit ingeniorum diversitas, eorum vel sublimitas vel humilitas, unde sua quoque fata libri habent, si temporum & hominum simul conditio expendatur. 26
* Extat elegans Cardani Observatio *lib. 2. Paralipom. cap. 5.* quod hominum cognitio circulo quodam redeat, nec longius progrediatur. Humana cognitio, seu ad unumquemque, seu ad gentem unam, seu ætatem, seu ad universum genus referatur, non in infinitum procedit, sed nec longius digreditur ab inscitia, aut, ut honestius loquar, a primis principiis: unde Philosophi decepti sunt late, aut nugantur, si non erraverint. Omnes gentes & secula & ætates circa suam sapientiam aut eruditionem revolvuntur, & iidem etiam homines. Parum autem distat hæc sapientia a cognitione principiorum, & eorum, quæ sensu acquisita sunt. Neque enim tota humana natura longius recedit, etiamsi non impediretur calamitatibus, quia non potest ulterius procedere, quam singuli homines: qui etsi adjuti longa plurium seculorum seriei sapientia, non tamen sine prioribus posteriora intelligere possunt; quæ dum colligunt, meditantur, mors obrepit: & ob id quasi nescientibus nobis, quæritur homo spectatæ fidei ac sapientiæ, cui credere possumus, ut posterius intellecta pro principiis habere liceat, 27

liceat, atque ulterius discendo progredi. Ob hæc felici seculo natus illi Aristoteles dicitur, cum eam doctrinam amplexus sit, quæ inter sapientiam mediam & exactam humanam reposita sit. Hic ergo diagramma octo circulorum ob oculos ponit Cardanus. Centrum eorum est omnium istorum, quæ intelligi possunt, ignorantia, qualis in infantibus ac belluis. Qui hoc ambit circulus, est cognitio principiorum, velut a septimo anno ad quartum decimum. Secundus circulus est eruditionis juxta ætatem, a quarto ad vigesimum primum. Tertius circulus est eruditorum simpliciter; quartus est sapientum regionis suæ: quintus sapientum seculi sui: sextus sapientum simpliciter: septimus sapientissimorum, in quorum ordine ille posuit Hippocratem, Aristotelem, Theophrastum, Plotinum, Euclidem, Archimedem, Apollonium &c. Octavus est divinorum; cujus excessus est juxta rationem centri in circulo: unde qui habuerit in primo, parum melior erit sapientissimo: si quis autem in ultimo erit, velut immortalis; quod forsan vix contingere potest. Quælibet tamen hujusmodi melior est absolutissima sapientia humana. Quærunt tamen homines fructum excessus sui circuli, & ob id manent adhuc monumenta clarissimorum virorum: non ergo infinitum est hoc nostrum humanum scire, ut a centro ignorantiæ recedit, sed in se ipsum circulo revolvitur & maxime juxta mundi ætates. Id quod quasi demonstratione aliqua ingeniosus & εὐφαντασίωτος Cardanus ob oculos ponere voluit. Alibi *libro 16. Paralipom. cap. 1.* tria hominum illustrium genera constituit, qui ex actionibus præclaris famam sibi acquirunt. Sunt vero illi immodici, fortunati, sapientes: qui iterum vel bifariam vel trifariam jungi possunt, atque ex horum conjunctione omnem illustrium hominum differentiam fingit exemplis ubique adductis. Ex his, quæ diximus, apparet, omnes illos, qui maxime sunt πολύγραφοι, atque omnia complecti animo volunt, nihil ad perfectionem scientiæ humanæ conferre posse; sed, cum omnia in orbem redeant, suis finibus subsistere, & ad ipsos carceres relabi.

28 Fuisse multos inter veteres polygraphos ex historia discimus; sed & ex errore titulorum multi Autoribus adscripti, quos illi non scripserunt, ut notat Jonsius in *Hist. Philos. lib. 1. cap. 2. p. 17.* Idem *lib. 2. cap. 8.* de Stoicis nonnullis Philosophis aliisque agit, quorum multi vastique extiderunt libri. Magnum eorum Catalogum texuit Bailletus loco supra citato. In his sunt Interpretes Sacri Codicis, librorum Juris, apud quos pene in legem abiit se mutuo exscribere, & molem augere librorum. Agit hic de Trismegisti libris, quos 36529. nonnulli numerant, de Callimacho Cyrenæo, Aristarcho, Zenone, Epicuro, Chrysippo, Theophrasto, Didymo, Servio Sulpicio, Varrone, Galeno, Esdra, S. Augustino, Alberto Magno, Thoma, Raimundo Lullio, Wiclefo, Alphonso Tostato, Johanne ab Indagine, Paracelso, Luthero, Zwinglio, Melanchthone, Calvino, Bulingero, Musculo, Rudolpho Gualtero, Moyse Amiraldo, Salmerone, Bellarmino, Cardinale de Lugo, Gretsero, Schotto, Suaresio, Vasquez, Lorino, Cornelio a Lapide, Sanchez, Hazarto, Nirembergio, Petavio, Theophilo Raynaudo, Labbeo, Escobaro, Kirchero, Antonio Diana, Petro d'Alva & Astorga, Caramuele, Josepho Pellizero de Salas, Lope de Vega, Baronio, Raynaldo, Ughello, Carda-

Cardano, Aldrovando, Liceto, Bartolo, Cujacio, Fabro, Barbosa, Farinaceo, Vincentio Mariniero, & quibusdam aliis, de quibus ille singularia quædamm memorat.

CARDANUS inter polygraphos a Bailleto numeratur, & merito: nam ipse 29
inter illos numerari gaudet. Etenim *Paralipomenon lib. 2.* diserte ait: *Atque hac parte bisque duobus satis felix tum editis jam 126. libris, conscriptis aliis pene 200. & 60. prope autores jam de nobis in suis libris mentionem faciunt.* Quæ, cum puerili quadam ambitione ab illo dicantur, mirum non est, a Scaligero illum ob πολυγραφίας affectationem exagitari, præsertim, cum & in libris de Subtilitate dixerit: *Generaliter quis non habendus est in pretio in aliqua arte, qui non multum scripserit, præterquam in Poësi & Mathematicis;* quæ vellicat Scaliger *Exerc. 341.* ac adversus illum sustinet, temeritate atque
inscitia compelli nos ad multa scribendum. * Sed ille iniquior in Cardanum est, 30
quæque in contemptum ejus Operum adducit, meras calumnias spirant. Fuit Cardanus sane magni ingenii homo, ac in pretio habendus est, quicquid etiam Scaligero videatur. Etsi enim non pauca in illo sunt, quæ nescio quas ineptias sapere videntur, multa tamen in illo sunt egregia atque admiratione omnino digna.

THOMAS CAMPANELLA, quem a Bailleto omissum miror, inter præcipuos 31
nostri temporis polygraphos etiam numerandus est. Portentum ingenii fuit, & omnes fere disciplinas ad sensum suum reformavit. Quæ edidit ipse, non multa quidem sunt, etsi satis illa operosa & spissa volumina. Ineditorum longe major numerus est, ut ipse de libris suis librum scripserit, ubi illorum historiam recen-
set. Plura de illo in *Polyhistore Philosophico.* * CARAMUELIS a LOBKOWITZ ut 32
multi, ita singularis ingenii sunt labores, de quibus peculiaris Index ab ipso Autore editus est, additusque Bibliothecæ Ordinis Cisterciensis, quam Carolus de Visch
publicavit: verum plurimi sunt inediti. * Etiam JOACHIMUS FORTIUS RIN- 33
GELBERGIUS, Vir inexhaustæ diligentiæ, ut inter polygraphos compareret, omnem operam impendit. Notatu digna sunt, quæ ex ejus libro de ratione studiorum narrat Melchior Adami in ejus vita. *Fuit ipsi in animo, si vita daretur mediocriter longa, opuscula conscribere millena, quorum corpori universo inde titulus esset Chilias. Nullum perfecit librum, nisi, dum a typographo excuderetur: in quo hunc observavit modum: Ante omnia animo concipiebat totum corpus operis futuri; deinde in tabula lignea maximæ amplitudinis rubrica titulos solum capitum delineabat. Circumspiciebat hic diligenter, num cuncta bene cohærerent: ubi res visa exigere, alios auferebat, alios addebat, mutabat, transponebat. Titulorum capita, dum excogitatio recens esset, rudi oratione leviter singula in singulis chartis depingebat: quos ordine ponebat in tabula, ubi titulos prius collocarat. Hos postremo magnis scribebat typis, quo libri ordo universus aspectu uno posset comprehendi. Tum singulis diebus capita aliquot ad prælum absolvebat: primum illis leviter descriptis aliquid addendo vel
adimendo, deinde decore, suaviter, numerose omnia eloquendo.* * Inter polygraphos 34
censeri etiam HENRICUS STEPHANI potest, Vir, si quis alius, ad juvandas
bonas literas promptissimus. * Sed in illo, quod multorum polygraphorum 35
vitium esse solet, μικρολογίαν & multarum rerum inutilium constipationem

damnat Vavassor in libro de Epigrammate cap. 17. *Ex Petro Puteano*, narrat ille, *accepi quondam, Jac. Aug. Thuanum & sæpe Stephano & vehementer autorem fuisse, ut libros edere veterum pergeret sane, quoad vellet, & quamdiu susceptæ operæ non pœniteret; scribere ipse libros desineret prorsus: ista ratione multo rei literariæ magis profuturum, magis sibi: quod illi consilium, ut audio, dederat antea Petrus Pithœus, vir eruditus in primis valdeque prudens. Sed quæ causa utrique hominem sic admonendi? Non una, opinor: quod facilis quidem & solutus in scribendo, sed parum castigatus esset; quod ad minuta & frivola laberetur sæpe & adhæresceret; nimium præcipiens, nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, assidue de se; cum scriptorem præterire multa, & reticere, & dissimulare oporteat, de rebus vero suis verbum facere nullum, nisi necessario, sit pars aliqua non tantum modestiæ, sed etiam prudentiæ.*

36 * Eadem quoque de vitiis polygraphorum querela est Maresii *libr. 2. epist. 9.* ubi e polygraphiæ insano studio in hæc & similia Scriptores abire vitia judicat, ut rarum omnino sit, si quis in πολυγραφίᾳ rationem judicii & prudentiæ habeat.

37 Reperiuntur tamen nonnunquam (neque enim negari potest) Heroës quidam literarii, ut appellare sane possumus, qui quasi in Oceanos librorum & scientiarum se diffundere possunt, sine aliqua ἀκρισίας nota, & cum omnium etiam doctorum stupore & applausu. Non possum hic præterire maximi profecto viri & plane θαυμαστοῦ, P. FRANCISCI a S. AUGUSTINO MACEDO, Lusitani, olim membri Soc. Jesu, postea Minoritæ, Lectoris Jubilati, Publici Professoris Patavini, insignia Opera. Non adeo in vulgus nota est viri hujus historia, nec a quoquam plenius, quam Gregorio Leti in Italia regnante, parte 3. & 4. tradita:

38 * Quare hoc loco, ubi de polygraphis agimus, inter singularia ævi nostri miracula recenseri omnino hoc exemplum debet. Ita de eo parte 3. lib. 3. Leti: *E un ingegno trascendentissimo, è mostroso, e senza di alcun dubbio uno maggiori Letterati che sien viventi. In Roma l' anno 1658. per tre interi giorni tenne publiche Conclusioni di quasi tutto lo Scibile, e l' istesso qualche tempo doppo, fece perotto in Venetia. Discorre all' improviso dottissimamente sopra di qualsivoglia materia, si in prosa come in versi Latini, ed hà dato in luce fino ad hora piu di quaranta suoi Libri, molti de' quali sono anche in foglio. Hà poco meno di ottanta anni, ed in una età così grave, continuamente, ò studia, ò scrive. E pure, vergogna del nostro Seculo, quando morrà, si potrà di lui dire quello che esso medesimo scrisse à carte 12. del dottissimo Abate Ilarione Rancati. Et tamen, tantus hic vir domesticis duntaxat insignitus honoribus occubuit, & Monastico indutus habitu sepelitur.* Cumulat inde plura elogia, quæ hic præterimus.

39 * Pag. 209. adducit Patr. Archangeli de Parma testimonium, quo nihil admirabilius, quam quod de poëmate extemporali plane portento simile scripsit, atque ita habet: *Interrogarunt & probarunt hominem innumeris quæsitis & argumentis Doctores ac Magistri omnium ordinum, quibus ipse ad votum respondit, ac si præmeditata omnia habuisset, tanta felicitate, ut nunquam titubarit, nunquam dubitarit, nunquam hæserit, nunquam cunctatus fuerit. Imo sæpe accidit, ut arguentibus, quæ objiciebant, aut obliviscentibus, aut male recitantibus, ipse dicenda submini-*

subministraret & corrigeret: Inter quos fuit unus, qui S. Scripturæ locum male citarat; & alter, cui locus Virgilii memoria exciderat; & tertius, qui nonnullos autores suspectos pro sua sententia allegaverat. Primo igitur testimonium S. Scripturæ correxit: secundo versus Virgilii suggessit: tertio subtraxit suspectos autores, & idoneos subministravit. Jam vero actio novissima de carmine extemporali admirabilis visa est omnibus. Is fuit enthusiasmus hominis, ut plus, quam duo millia versuum repente effuderit, & argumenta sibi proposita extemporali carmine reddiderit: inter quæ fuerunt duo, Gigantomachia & Furor Medeæ filios occidentis. Hæc ille vix audita suscepit, & versibus ornavit ingenti plausu & admiratione. Fassi sunt omnes, nunquam se simile quidquam vel vidisse, vel audisse: nec sibi persuadere potuisse, unum hominem tot tamque diversa genera scientiarum complexurum fuisse. Mirati & acumen, & eruditionem, & eloquentiam, & venæ poëticæ ubertatem. Terminavit actionem Epigrammate in laudem urbis Venetiarum pari omnino illi celeberrimo, ab insigni Poëta Jacobo Sannazario composito: Quod, quia excellens habitum fuit, in Bibliotheca Publica S. Marci Autoris manu scriptum affigi jussum, & præterea ad usum communem typis mandatum. Itaque eum virum dignum Senatus judicavit, qui civitate Veneta donaretur, & cui cathedra Patavina, quæ tunc vacabat, liberali stipendio præter consuetudinem aucto assignaretur. Depingi vero eum suis sumptibus curavit Illustriss. ac Excellentiss. Dominus Antonius Grimanus, tunc Orator ad summum Pontificem destinatus, & hodie apud ipsum Legatus. Sed pictura opus non erat ei, cujus fama futura erit immortalis. Quis non
cum stupore legat, quæ alii cum stupore audierunt. * Neque sane levia & 40
vulgaria ejus carmina fuere, qualia quis ab homine Scholasticis, Philosophicis tricis immerso exspectaret, sed excelsa, sublimia, erecta; dictione, inventione & acumine admirabili: quale illud est, quod in Reginam Christinam ab illo scriptum habeo. Elegans in Helenam Piscopiam, virginem doctam, Epigramma extat apud eundem Leti *part.* 4. *lib.* 1. *pag.* 71. & inscriptio argutissima in Bibliothecam Baptistæ Nanni *pag. III.* Operum ejus Catalogus integer neque apud Nicolaum Antonium, neque apud Alegambium extat. Ipse vero Catalogum ad Magliabechium scripsit, quem hic e Gregorio Leti *part.* 4. *lib.* 5. apponam, ut & ingenii summi & inexhaustorum laborum hic specimen sit. Scripsit in Societate Jesu constitutus *Apotheosin S. Francisci Xaverii Epico carmine, Olisipone anno 1621. Apotheosin S. Elisabethæ Reginæ Lusitaniæ Epico carmine, Conimbricæ anno 1624. Theses Rhetoricas in unum volumen conjectas, Madriti anno 1628. Epitomen Chronologiæ ab orbe condito ad Christum natum anno 1634. Artem Poëticam justo volumine. Hæc non vidit lucem. Elegias VII. Has in libris non numero. Typis mandatæ sunt Lugduni anno 1626. Vitam Domini D. Ludovici de Ataide, Lingua Hispanica in 4. Madriti anno 1633. Historiam recentium Martyrum Japonensium, eadem lingua in 4. Madriti anno 1632. In* ordine S. Francisci hi ab illo libri prodierunt: *Apologeticus pro Lusitania vindicata, Paris. anno 1641. in 4. Jus succedendi in Regnum Lusitaniæ cum Historia Lusitaniæ literata, & Schemate Genealogico Competitorum de Regno Lusitaniæ, Paris. eodem anno*

in fol. Elogia Gallorum, *Aquis Sextiis eodem anno* 1641. *in* 4. *Descriptio Villæ Juquii*, *&* *Sanctæ Baumes*, *i. e. Speluncæ S. Magdalenæ*, *Aquis Sextiis eodem anno* 1641. *versibus in* 8. *Panegyricus Urbano VIII. Apes Barbarinæ, Lyra Barbarina. Roma Vetus & Nova, carmine Heroico in unum volumen conjecta*, *Romæ anno* 1642. *in* 4. *Honor vindicatus*, *Rupellæ anno* 1642. *in* 8. *Philippica Portugesa Hispanice*, *Olisipone* 1642. *in fol. Propugnaculum Lusitano Gallicum Paris. anno* 1646. *in fol. Laurus Harcourtica, Parisiis anno* 1647. *in* 4. *Cortina Augustini Paris. anno* 1648. *in* 4. *Tessera Pontificia pro dignitate & autoritate Papæ*, *Londini anno* 1652. *in* 4. *Controversia Ecclesiastica inter fratres Minores*, *Londini* 1653. *in* 8. *Lituus Lusitanicus contra Tubam Anglicanam*, *Londini* 1652. *in* 4. *Mens divinitus inspirata Pontifici Innocentio X. super quinque Propositiones Jansenii*, *Londini* 1654. *in* 4to. *Scrinium Augustini*, *Londin.* 1654. *in* 4. *Domus Sadica, id est, Familia Nobilium Lusitanorum cum eorum gestis descripta Londini anno* 1654. *in fol. Rosa Alexandrina, id est, Electio Pontificis Alexandri VII. cum Panegyrico & Poëmatis omnis generis*, *Romæ anno* 1655. *in* 4. *Pallas Togata, id est*, *Regina Sueciæ ad fidem conversa*, *Romæ anno* 1656. *in* 4. *Encyclopædia*, *Romæ an.* 1657. *in fol. Vita S. Jo. de Matha*, *& Felicis de Valois*, *Fundatorum Ordinis Redemptorum SS. Trinitatis*, *Romæ anno* 1660. *in* 8. *De Clavibus Petri*, *Romæ anno* 1660. *in fol. Archigymnasii Romanæ Sapientiæ Descriptio*, *Romæ* 1661. *in* 8. *Theatrum Meteorologicum*, *Romæ* 1660. *in* 12. *Diatriba de Adventu S. Jacobi in Hispaniam*, *Romæ an.* 1662. *in* 8. *Controversia selecta*, *Romæ an.* 1663. *in* 12. *Scholæ Theologicæ Positivæ*, *Romæ an.* 1664. *in fol. Assertor Romanus*, *sive Vindiciæ Romani Pontificis, & Pontificatus*, *Romæ an.* 1666. *in fol. Vitæ Theresiæ & Sanciæ Reginarum Lusitanarum*, *Romæ an.* 1667. *in* 8. *Concentus Euchologicus Ven.* 1668. *in fol. Vita S. Turibii Archiepiscopi Limani, Venetiis* 1668. *in* 4. *Pictura Veneta, Venetiis* 1669. *in* 4. *Collationes S. Thomæ & Scoti ad* 2. *Sententiarum*, *Patavii in fol. Azymus Eucharisticus*, *Veronæ an.* 1673. *in* 8. *Disquisitio Ecclesiastica super Azymo Eucharistico, Veronæ* 1673. *in* 4. *Commentationes duæ Polemicæ pro S. Augustino &c. Veronæ* 1674. *in* 4. *Responsio ad Notas Critici*, *Veronæ an.* 1674. *in* 4. *Myrothecium ex documentis Moralibus*, *Patavii* 1675. *in* 4. Libri, qui perierunt: *Historia expeditionis Brasilicæ ad Bahiam recuperandam*, *an.* 1625. *in* 4. *Liber de generibus & differentiis styli, tum Rhetorici, tum Poëtici, tum Historici, tum Epistolaris, Conimbricæ* 1626. *in* 8. *Vita Pii Viri Domini Joannis Laici Jesuitæ*, *tum Latine*, *tum Lusitanice in* 8. *Scientia Rhetorica*, *Madriti scripta in fol. casu amissa. Scientia Poëtica, Opus accuratissimum*, *Madriti in fol. Æmulorum fraude interversa. Bella Hispanorum cum Gallis, lingua Hispanica, Madriti in* 4. *Invenietur apud Ducem de Villa hermosa. Descriptio Poëtica Heroico carmine Palatii Madritensis rusticani. Reperietur in Bibliotheca Comitis de Olivares* 3. *millia versuum Epicorum. Adversaria collecta ex omnibus operibus S. Augustini. Ingens tomus. Hunc Guardianus mei ordinis*, *quod erat interpunctus*, *& ex chartis solutis male compositus*, *putans esse aliquod opus inutile, combussit, magno meo dolore, & aliqua, opinor*, *doctrinæ Augustinianæ jactura. Vita S. Rosæ Limensis Dominicanæ*, *quæ prima omnium scripta*

scripta fuit, servatur ad Mineru. Romæ in 4. Libri confecti & in lucem edendi: *Historia de Bello Lusitanico, dudum, ex quo fui in Anglium missus, interrupta; cujus libri duo, ad ideam Titi Livii sunt confecti; & meam adhuc exspectat perfectricem manum. Liber de Conciliis universalibus, & particularibus in fol. Liber Apologeticus contra Caronem & Valsium, Romanæ Ecclesiæ Adversarios in 4. Calamitas erudita in 4. Diatriba de Opinione probabili in 4. Lucerna Macedi in 8. Dissertatio de validitate Matrimonii Ethnicorum, præsertim Tunchinensium Barbarorum in 4. Traductio Ludovici Camonii Principis Poëtarum Lusitaniæ in Latinam linguam Heroico item carmine, Opus magni laboris & accurationis, in 4. Continet Myriadem ferme versuum, totidem Poëtæ versibus respondentium. Subdit prælo tertium tomum Collationum in 3. Sentent. S. Thomæ & Scoti. Habet præ manibus librum inscriptum, Prosper redivivus contra Narratorem* (hoc est, contra Patrem Noris). *Urget alium, cujus titulus est: Accipiter, sive Sparaverius, Rafrerii plumis vestitus, deplumatus, & viginti quinque errorum convictus* (Rafrerii per anagramma Ferrarii). Subjungit huic suo catalogo illa: *erit, qui velit nosse opera vaga & solitaria. Hæc, quod sunt plurima, ægre numerari possunt, & ægrius inveniri. Verum obiter attingam. Panegyricos dixi quinquaginta tres. Orationes Latinas habui sexaginta. Laudationes, sive Funebres Orationes, triginta duas. Poëmata Epica recitavi publice quadraginta octo. Elegias composui centum viginti tres. Epitaphia centum quindecim. Epistolas dedicatorias ducentas duodecim. Familiares septingentas. Poëmata Epica justa bis mille sexcenta. Elegias quingentas. Odas centum decem. Epigrammata, & id genus alia plusquam tria millia. Comœdias Latinas quatuor. Satyram unam Hispanice. Carmina, quantum recolendo præterita consequi possum, omnis generis, quæ scripsi, ac ex tempore fudi, ea opinor centum & quinquaginta myriades posse conficere. Tandem animadverto, de multis me quæstionibus fuisse consultum: earum Responsa, quæ sunt dispersa, si colligantur, ingentem Tomum efficient.* Accenset alios Gregor. Leti *Panegirico sagro, del Serafico Patre San Francesco, Discorso Academico, qual goda con più diletto la Rappresentatione Comica ò Tragica, ò missu di un Palco; se un Cieco che senta, ò un Sordo che veda. In Padoua per il Cadorino 1676. in 4. L' Academico Umorista Romano, Ricourato Padouano,* & nonnulla alia.

Accensendi sunt & Locorum Communium & Bibliothecariis Scriptoribus illi, 41
qui minutos, vel unius vel multorum Autorum labores in Volumina colligunt, ne illi intereant, sed publico bono serventur. Recte ergo etiam illos BIBLIOTHECARIOS vocabimus, cum multa Volumina colligendo Bibliothecam faciant, & Bibliothecis inserviant. Ita in libris sacris habemus Bibliothecas Patrum, Biblia Critica: in Jurisprudentia Oceanum Juris, seu Tractatum Tractatuum. In Historicis medii ævi in Volumnia colligendis, quam diligentes fuere Goldastus, Freherus, Lindebrogius, Schardius, Urstisius, Reuberus, Pistorius, Reineccius, Meibomius, cujus nepos novum nunc corpus promittit, Bongarsius, Pithœus. Laurentius Straussius in Theatro Sympathetico multos, qui de Sympathia & Antipathia rerum scripsere, congessit. Gruterus in Face Critica omnes Scriptores Criticos suorum & præcedentium temporum

rum collegit, sub nomine Rhanutii Gheri Poetas Gallos & Germanos. Elzevirii & Blauii in Rebuspublicis & Atlantibus edendis operosi fuere. Hortlederus, Lundorpius scripta, ad res Germanorum pertinentia, Voluminibus certis complexi sunt. Sunt, qui Concilia & Synodos, universales ac particulares, Historicos Hispaniæ, Galliæ, earumque gentium, in unum corpus compegerunt. Habemus Theatra Chymica, artem auriferam, in quibus Chymici Scriptores continentur. De quibus singulis nunc non est dicendi locus.

CAP. XXIII.

DE
EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Epistolarum Scriptores ad rem & historiam literariam multum conferunt.* 2. *Hi quid à Biographis differant.* 3. *Magna est in commercio epistolari jucunditas.* 4. *Difficultates in scribendis Epistolis ex Erasmo producuntur.* 5. *Cum Responsoriis edendæ.* 6. *Epistolæ secundum seriem temporum ordinandæ.* 7. *Lacunæ in illis indagandæ.* 8. *Indices addendi.* 9. *Doctorum hominum literæ in unum corpus colligendæ.* 10. *Rolandi Maresii Epistolæ Philologicæ laudantur.* 11. *Græcorum Autorum Epistolæ.* 12. *Ciceronis Epistolæ ad eloquentiam & cognitionem status Romani maximopere commendantur.* 13. *Illarum præstantia defenditur.* 14. *Ciceroniani κακόζηλοι ab Erasmo aliisque notati.* 15. *Erasmus inclementius Ciceronem tractavit.* 16. *Jul. Cæs. Scaligeri Declamationes adversus illum.* 17. *Sed & illæ in Erasmum injuriæ.* 18. *Multi fuere inepti Ciceronis Censores.* 19. *Ejus Epistolæ ad Atticum ob prudentiam politicam laudandæ.* 20. *Plinii Epistolæ à quibusdam Ciceronianis male præferuntur.* 21. *Michaelis Neandri Elogium de illis.* 22. *Seneca Locorum Comm. Scriptor.* 23. *Ejus & Pliniorum latinitas impugnata.* 24. *Patrum quorundam Epistolæ.* 25. *Sidonii Apollinaris Epistolæ ob historiam commendandæ.* 26. *Cassiodori Epistolæ.* 27. *Petrarchæ,* 28. *Gasparini,* 29. *Aretini, Philelphorum &c. Epistolæ.* 30. *Angeli Politiani Epistolæ.* 31. *Magnum Barthii de eo elogium.* 32. *Diversum Manutii judicium.* 33. *Hermolai Barbari epistolæ.* 34. *Scaligeri,* 35. *Erasmi,* 36. *Scioppii,* 37. *Floridi Sabini, Pauli Cortesii, Capaccii de Politiano judicia.* 38. *Petr. Bembi, Joh. Casæ aliorumque Italorum Epistolæ.* 39. *Rudolphi Agricolæ,* 40. *Marsilii Ficini,* 41. *Joh. Pici Mirandulani,* 42. *Thomæ Mori Epistolæ.* 43. *Epistolarum obscurorum virorum autor Uldaricus Huttenus.* 44. *Erasmi Epistolarum Opus commendatur.* 45. *De stylo ejus judicia.* 46. *De stylo Barthii & Grotii judicium.* 47. *Comparatur stylus Erasmi cum stylo Budæano.* 48. *Multa in illo Historica sacra & civilia.* 49. *Vincentii Fabricii,* 50. *& aliorum de his Epistolis elogia.* 51. *Melanchthonis Epistolæ earumque variæ partes.* 52. *Statum illorum temporum in sacris exhibent.* 53. *Stylus Melanchthonis.* 54. *Camerarii Epistolæ laudantur.* 55. *Aonii Palearii Epistolæ ad indolem Ciceronis scriptæ.* 56. *Goldasti Epistolæ Philologicæ.* 57. *De Manutii*

Manutii Epistolis varia elogia & judicia. 58. *Quid Muretus de Italis in universum senserit.* 59. *Bunelli Epistolæ.* 60. *Mureti Epistolæ.* 61. *De iis judicium Erythræi & Scaligeri.* 62. *Rogeri Aschami Epistolæ.* 63. *Joh. Sturmii elogium.* 64. *Bonciarii,* 65. *Reinesii Epistolæ.* 66. *Christiani Daumii Lexicon vocum medii ævi.* 67. *Casauboni Epistolæ.* 68. *Earum dictio.* 69. *Compositio varia aliam indolem stylo largitur.* 70. *Julii Cæs. Scaligeri.* 71. *Josephi Scaligeri Epistolæ ab ipso, & Gallicæ ad hunc scriptæ commendantur.*

EPISTOLARUM SCRIPTORES ad Bibliothecarios omnino referendi 1
sunt: ex illis enim multa hauriri possunt, quæ ad omnem rem & Historiam literariam pertinent, ubi a Vitarum Scriptoribus discesserimus.
* Biographi multa exponunt Scriptorum consilia & arcana: elogiorum quo- 2
que Scriptores: quanquam hi in laudem proniores sunt, ut Sammarthani, Crassus, Ghilinus aliique, de quibus supra; quibus addi possunt Monumenta illustrium virorum & elogia Trajecti ad Rhenum a Zylio publicata, ac picturis Tobiæ Fendtii illustrata ann. 1671. in fol. Sed omnes illi testimonium de aliis perhibent: in epistolis vero sui characterem ipse Autor depingit. Quod si enim e colloquiis eruditorum proficimus, etiam ex epistolis, quæ colloquia absentium sunt, magni ad nos fructus redundabunt; præsertim cum secretiora in illis tractari soleant. * Historia vel civilis vel literaria præteritorum tem- 3
porum nobis jucunda erit, quam ex epistolis virorum illustrium nobis eo plenius ob oculos ponere possumus, quo evidentior est in illis typus rerum & personarum practicus, unde perspicaci aliqua solertia multa eruent, qui Historiæ illorum temporum non sunt omnino ignari. Commendat hoc Vincentius Fabricius epistola, quæ est inter eas, quæ cum ceteris ejus Poëmatibus novissime prodierunt, secunda: *Quem non delectent,* inquit, *familiares isti, & quasi a præsentibus habiti virorum magnorum sermones: quorum imago est Epistola? quantum ibi jocorum: quantum etiam querelarum; &, quatenus per ludum inter amicos licet, conviciorum? Annon te felicem crederes, si licuisset annos aliquot conversari cum Politianis, Manutiis, Erasmis, Caseliis, Scaligeris, Lipsiis, Muretis; eorum mores, vitam, etiam cum in lætis rebus, cum in tristibus essent, cum serio aut per remissionem agerent aliquid vel scriberent, inspicere? Jam vero talium Epistolæ cum omnibus te conjungunt quodam, & dulcissimo contubernio.* Hæc quidem recte Vincentius. * Sed varia sunt in Epistola- 4
rum Scriptoribus consideranda; variæ ipsis Scriptoribus difficultates in Epistolis edendis proponuntur, de quibus nemo plenius, quam Erasmus in Epistola 1. unde hic adducemus nonulla: *Ad Epistolas scribendas fortasse non ita valde videri poteram ineptus; verum alioqui multæ res erant, quæ me ab hoc genere deterrebant. Primum, si epistolæ carent veris affectibus, neque vitam ipsam hominis repræsentant, jam Epistolæ nomen non merentur: quales sunt Senecæ ad Lucilium, atque adeo inter eas, quas olim scripsit Plato, quasque ad Apostolarum (ut apparet) imitationem scripserunt Cyprianus, Basilius,*

Basilius, Hieronymus, Augustinus, perpaucæ sunt, quas libros rectius appellaris, quam Epistolas. Porro, quos nobis reliquit, nescio quis Bruti nomine, nomine Phalaridis, nomine Senecæ & Pauli, quid aliud censeri possunt, quam declamatiunculæ? Verum autem illud Epistolarum genus, quod mores, quod fortunam, quod affectus, quod publicum simul & privatum temporis statum, velut in tabula repræsentat, cujus generis fere sunt Epistolæ Ciceronis, Plinii, & inter recentiores Æneæ Pii, aliquanto plus habet periculi, quam historia rerum nuper gestarum; periculosæ (ut inquit Flaccus) plenum opus aleæ. Proinde, si quid edendum sit in hoc genere, nulli velim autor esse, ut ipse vivus edat, sed tyroni cuipiam hoc det negotii. Quanquam hic in edendis patroni sui monumentis plus studii, quam judicii creditur adhibuisse. Sive laudes, sive vituperes aliquem, non deerunt, qui offendantur. Ut ne commemorem esse quosdam, qui ne laudari quidem sustineant libris editis: sive, quod dedignentur a quovis nominari, sive quod vereantur, ne cui veniant in suspicionem Φιλοκολακιας. Quo magis admiror divum Bernardum Epistolas suas evulgasse, in quibus tot nomina carbone notantur. Nunc si quis Jacobitæ aut Carmelitæ meminerit, vel suppresso nomine, nisi multa cum honoris præfatione, res videtur digna lapidatione. Jam & illud est incommodi, quod, ut sunt res mortalium, ex amicissimis nonnunquam redduntur inimicissimi: & contra, ut & illos laudatos, & hos doleas attactos. Postremo ne famæ quidem Autoris satis consulitur, quod plerique ex una quapiam Epistola totum æstimant hominis ingenium, cum aliquoties scribamus uvidi, nonnunquam dormitantes; interim lassi, interim etiam ægroti, aut aliud agentes, nonnunquam alieno stomacho, frequenter ad ejus, cui scribimus, vel captum, vel judicium, orationis habitum attemperantes. Unde fit, ut imperitis veniamus in suspicionem inconstantiæ, cum ea varietas, ætati, affectui, personis & rebus in diversum mutatis, sit imputanda. Hæc cum alium, quamlibet felicem, ab edendis epistolis merito deterreant, me tamen illud peculiariter dehortabatur, quod, cum mihi semper fortuna non solum humilis fuerit, verum etiam constanter iniqua, neque is vitæ tenor, ut eam velim aut possim ab omni crimine vindicare, non erat, cur vellem utriusque multa vestigia superesse. Atque hæc ratio fortassis & illos moveret, ad quos scribimus, qui, quod per literas velut in sinum effutiunt amiculi, nolint omnibus prodi; cum sint, qui nati Gratiis iratis nihil non interpretentur in pejorem partem. Sæpenumero fit, ut, quod in convivio aut inter candidos homunculos dictum gratiam habet, si idem loco non suo dicatur, atroces excitet tragœdias. Hac quidem de causa pauciores admiscuimus ex his, quibus respondemus, & tamen aliquot adjecimus, præsertim eruditorum: partim, quod me piguerit laboris, quem Angelus Politianus fere sumit, in repetendo argumento Epistolæ, cui rescribit; partim quod, ut addas argumentum, tamen aliquid lucis ac vitæ videtur deesse, ni prius legas eam, ad quam respondetur. Hæc ex Erasmo prolixius adducere placuit.
5 * Illud tamen ego velim, in Epistolarum Scriptoribus semper responsorias adjungi: ita rectius de omnibus judicaremus.
6 * Velim & tempora Epistolarum sollicite adnotari. Quæ duo non sine causa desiderat in Epistolographis Thomasius præfatione illa, quam Boxhornii Epistolis a se recusis præmisit. Quare laudanda est Manutii, Siberi, in ordinandis Ciceronis epistolis opera, unde multum lucis historiæ accedit. Idem Johannes Aurifaber in Lutheri, Joachimus Camerarius in Me-

in Melanchthonis Epistolis fecit. Commendat eo quoque nomine Boxhornianas
Thomasius. * Reperiuntur & in nonnullis Epistolis lacunæ vel ænigmatica & 7
peregrina nomina, quorum in Scaligerianis & Casaubonianis Epistolis clavem de-
dit Colomesius, opusculis suis literariis adjectam: qualia in Philippi Melanchtho-
nis Epistolis passim quoque reperiuntur. Sed talia facile e frequenti lectione de-
tegi possunt, quod de se ait Vincentius Fabricius Epistola modo laudata: unde
Thomasius quoque loco citato adduxit: *Memini me non indiligenter legisse antehac, quæ
extant, eruditorum literas, nec vero nunc, quoties otium ad eam rem fert, intermitto. Unde
tantum, præter alia, profeci, ut nihil fere occulte in Lipsii, Scaligeri, Baudii, talium epistolis no-
tetur, nullus carpatur,* (*nomen enim nunquam fere, ut scis, exprimitur*) *quem ego non, quis
fuerit, vel divinem, vel sciam.* * Illud denique magnopere reprehendendum est in 8
plerisque Epistolarum Scriptoribus, nullum illis adjici Indicem, qui de potissimis
literarum contentis docere possit. Pauci admodum Epistolarum libri sunt, qui
hoc nomine commendari possunt Erasmi, Richteri, Boxhornii, (edit. Lips.) * Il- 9
lud quoque ego suaserim, si quis hanc operam sumere velit, ut eruditorum literas,
hinc illinc in scriniis nonnullorum latitantes, perquirat, atque in unum corpus
compingat, alioquin, nisi hoc fiat, perituras. Næ is optime de re literaria mere-
retur. Nos jam Epistoliographos recensebimus, potissimum eos, quorum ad hi-
storiam literariam usus est. Primo ergo loco nobis nominabuntur

ROLANDI MARESII *Epistolæ Philologicæ.* Quoniam enim ille in Epi- 10
stolis suis de rebus agit, quæ ad rem & Historiam literariam pertinent, merito pri-
mo loco nobis ponitur. Gallus fuit ille, Vir doctus, cujus extant duo libri Epi-
stolarum Philologicarum, ad varios, tum in Gallia tum extra Galliam, Viros scri-
ptarum: singulæ epistolæ continent argumentum aliquod de ratione studiorum
instituenda. Jam enim de Grammaticis Scriptoribus, jam de Poëtis, jam de Loc.
Comm. Collectoribus, de Versionibus, de Jurisprudentia, Theologia Scholastica,
Antiquariis eloquentiæ singularibus, Historicis agit. In singulis multa habentur
de Viris doctis judicia. Prima editio primi libri prodiit Parisiis ann. 1650. in 12.
Altera prodiit post mortem Autoris auctior: nam Launoius & Valesii fratres
omnes Epistolas in ordinem collegerunt, & singulis breviaria sua præfixerunt, in
duos libros dispescendo. Prodiit Parisiis in 8. Ejus Elogium habet Petrus Hal-
læus, quod adjunctum legitur Vitæ Henrici Valesii, ubi simul habentur Episto-
læ Maresianæ ad Valesios scriptæ. Novissime ann. 1687. Cl. Rechenbergius Li-
psiæ & Francofurti recudi fecit. Rationes hujus sui libri reddit *Epistol. 1. lib. 2.* Idem
Epist. 19. lib. 1. de eo agit, cur Epistolæ nostrorum ab Epistolis veterum tantopere
differant degenerentque, cujus hanc rationem dat, nos non secundum artem &
ἀνάλυσιν Dialecticam procedere, quod Cicero aliique faciebant; ii præterea inter
publica negotia studia tamen sua non omittebant, sed semper aliquid scribebant.
De Epistolarum variis generibus idem *lib. 1. Epist. 1.*

E Græcis Aldus olim Venetiis duobus tomis *Autorum 177. Epistolas* excudit SO- 11
CRATIS, ANTISTHENIS, ARISTIPPI, XENOPHONTIS, ÆSCHINIS,

PHILONIS, PHÆDRI & aliorum Socraticorum Epiſtolas edidit Leo Allatius. Cujacius *Epiſtolas Græcas* uno Volumine collegit cum interpretatione Latina: qua verſione nullam futiliorem habet Barthius *Adverſ. lib. 40. c. 19.* putatque illam Cujacio affingi. De ARISTÆNETI *Epiſtolis*, earumque interprete vide Barthium *Advers. lib. 45. cap. 6.* De vero earum autore idem diſquirit *lib. 55. cap. 8.* LIBANII 40. ſunt editæ Cracoviæ: quaſdam ineditas Epiſtolas Holſtenius miſit Lambecio, multaque de Ariſtæneto habet in iis Epiſtolis, quas ad ſe ſcriptas Commentariis ſuis de Bibliotheca Vindobonenſi inſeruit Lambecius. Inter recentiores habemus Bu-
12 dæi *Epiſtolas Atticas*, ſingulari venuſtate ſcriptas. * Inter Latinos principem locum CICERO, diſertiſſimus ille Romuli nepotum, tenet, cujus habemus *Epiſtolas ad Familiares, ad Atticum, ad Q. Fratrem, Brutum,* tum civili ſapientia pleniſſimas, tum ad amuſſim genuinæ Eloquentiæ factas: e quibus eas, quæ ad Atticum miſſæ ſunt, Viri doctiſſimi rectius *familiares* fuiſſe nominandas cenſent, cum earum pleræque videantur genere ſermonis abrupto & extemporali ſcriptæ. CASELIUS *Libello de Ludo Literario recte aperiendo* in tironum gratiam familiares epiſtolas deligendas ſuadet ex omnibus Ciceronis Epiſtolis, quæ familiari filo ac epiſtolis proprio ſcriptæ
13 ſunt. * Nam certe Epiſtolæ ad Familiares, ut Ludovicus Vives putat, non eo ſermonis genere conſcriptæ ſunt, quo domi utebatur Cicero; in multis ſunt lectiſſima argumenta, ſelectis etiam verbis tractata: ſcribuntur ad Reip. Romanæ viros principes: ac indicat facile ipſe numerus ac periodorum menſura curam illam, quæ non adeo reperitur in Epiſtolis ad Atticum, ubi multa ſunt abrupta & hiantia. *De præſtantia Epiſtolarum Ciceronis* ſingularem Diſſertationem JAC. PONTANUS ſcripſit, qua Ciceronis eloquentiam contra novatores nonnullos, Eraſmum, Politianum & Belgam quendam Anonymum, defendit, monſtràtque, quam in omni epiſtolarum genere, quod adeo multiplex & varium eſt, unice triumphet Cicero. Nam & rebus accommodare argumenta, argumentis elocutionem, elocutioni numeros & decentem illam copiam novit; ut, qui ſimile præſtiterit, e tota antiquitate inveniatur nemo, ipſo Seneca teſte: *Compoſitio Ciceronis una eſt; pedem ſervat curata, lenta & ſine infamia mollis.* Sed ipſe in ſtylo interdum varius eſt: ſcripſit enim nonnulla juvenis, quæ ſenex improbavit; cujus exempla affert Sebaſtianus Corradus in *Quæſtura ſua,* libro elegantiſſimo, in quo tota Ciceronis vita refertur. De *vario Epiſtolarum Ciceronianarum genere* commentarium Henricus Stephani edidit laborio-
14 ſum, nec indoctum. * ERASMUS, adverſus quem diſſerit Pontanus in laudata diſſertatione, junior adhuc quædam ſcripſit, non tam contra Ciceronem, quam contra malos Ciceronis imitatores in Dialogo, cui *Ciceroniani* nomen fecit. Non potuit enim ferre homo perſpicaciſſimus, Longolium alioſque ſe efferre Ciceronianorum nomine, quaſi illi ſoli Latine loqui ſcirent, reliqui omnes barbaro ore creparent, cum illi vim imitationis Ciceronianæ neutiquam intelligerent, Centonum potius fartores, quam veri imitatores; quorum fœtus, ut judicat vir doctus, Ciceroni,
15 non ut homo homini, ſed ut ſimia, ſimilis eſſet. * Sed fervore diſputationis abreptus quædam licentius in Ciceronem dixit, quorum tamen poſtea pœnituit.

nituit. Nam ipse non semel temeritatem suam accusat. * Causa tamen nulla erat, 16
quæ commovere JULIUM CÆSAREM SCALIGERUM ad tam acerbas *Declamatio-
nes* potuerit, quas *Eloquentiæ Romanæ Vindices* appellat, in quibus miris modis lacerat
Erasmum. * Sed & ipsum postea suæ acerbitatis pœnituit, quam invidendo elogio 17
in mortem ipsius conscripto expiavit; &, filio ejus teste, in Excerptis Scaligeria-
nis suppressæ sunt illæ Orationes, aliaque, quæ contra Erasmum scripserat pater.
* Sed vetus ille error est, quod olim Quintilianus de Scholasticis dicebat: *Nemi-* 18
nem inter illos fuisse, qui non sibi persuaderet, se ante Ciceronem numerari debere. Id & ho-
die hominibus nonnullis accidit, Scholasticis præcipue, parum in usu dicendi exer-
citatis. Viri etiam docti, ingeniosi, si aliam viam ingressi fuerint, ut sunt hominum
ingenia varia, facile abripiunt in suum errorem alios; qui, cum gloria sua capian-
tur, non obloquuntur aliorum judicio. LIPSIUS quoque Ciceronem magnificis
laudibus evehit, passim tamen in Ciceronis imitatores declamat. Non injuria ita-
que Franciscus Vavassor *lib. de Epigr. p. 163.* Robertum Constantinum reprehendit,
qui in Lexico suo Græco-Latino Budæi Epistolas ad lectionem commendat, ac Ju-
stum Lipsium, quod in epistolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio socium ad-
jungere voluit. De variis *Epistolarum Ciceronianarum Commentatoribus* legi potest SPA-
CHIUS in *Nomenclatore Philosophico.* Legi etiam potest *Oratio* MURETI *XVI. lib. 2.*
qua Vir ipse eloquentissimus ostendit Epistolarum Ciceronianarum præstantiam.
* Ciceronis Epistolæ ad Atticum ob prudentiam politicam inprimis commendari 19
debent: statum enim Reipublicæ, qualis tum erat, describunt; ita, ut quemadmo-
dum Cornelius Nepos ait, eas qui legat, non multum illorum temporum Histori-
am desideret. E Ciceronis Epistolis extemporalem se facundiam nactum fatetur
Hermannus Buschius, teste Freinshemio, *Orat. 4. p. m. 46.* De Ciceronis Epistolis
extat Sidonii judicium ambiguum, quod examinatum vide a Barthio *Adverf. lib.
47. cap. 9.*

Post Ciceronem in Latina lingua PLINII JUNIORIS *Epistolæ* adeo nonnullis 20
placuerunt, ut vel ipsi Ciceroni anteponant: in quo tamen errare illos certum est.
Recte de illo Ludovicus Vives: *Plinius succinctus & festivus, facetus & acutus, & fre-
quens concinnis sententiis, doctis atque acutis ingeniis mirifice est aptus, qui scholasticas inter se
mittunt epistolas & umbraticas, quibus oportet plus ornatus & condimenti adjungi, quando re-
bus non perinde nituntur.* Nam certe non elucet in illis tanta rerum varietas, tantus
orationis splendor, qui in Ciceronis Epistolis, de rebus gravioribus ad viros prin-
cipes scriptis. Sed nostro tempore adeo delectavit dictio Pliniana nonnullos, ut
normam illam dicendi sibi proponant: a plerorumque enim scriptis exulat ille nu-
merus ac justa illa sermonis copia, quam in Cicerone deprehendimus; argutiæ ve-
ro, breves periodi, numerus non valde quæsitus, sententiis hinc inde & dicteriis
Græcis & Latinis conspersa ac pene obruta dictio delectant. Etenim cum Epistolæ
ad Familiares & viros eruditos de rebus scholasticis scriberentur, non adeo fortassis
absurda erat hæc styli affectatio; quæ tamen in vitium incurrit, si ad viros graves
principesve in re seria & deliberanda argumentis hoc modo scripseris. * Mire

prolixus in ejus laudes est Michaël Neander in præfatione Erotematum suorum p. m. 241. *Plinius*, scribens, *in Epistolis suis ita petit & commendat, ut extorqueat: ita gratias agit, ut referat: ita offert, ut largiatur: qua modestia laudat? quo ardore invehitur? quibus rationibus se alterumve purgat & tuetur? quam festive, quam vere gratulatur? quam breviter, quam lucide narrat? quam apte, quam lepide jocatur? flentem, si lamentatur, videas, unaque collacrymabis; movet nemo benignius, nullus hortatur blandius: qua omnia vir emunctus, acutus, acer, ea verborum puritate, varietate, compositione vestivit, iis luminibus, sententiis, salibus adspersit, ut nihil tersius, floridius, concinnius, nitidius, succulentius, acutius aut dici aut excogitari posse videatur.*

22 SENECA in *Epistolis* Locos Communes scripsit: ejus enim Epistolæ nihil aliud sunt, quam farrago variarum sententiarum, in unitatem argumenti redactarum. Tota Philosophia moralis Stoica quasi per lancem saturam in iis exhibetur: quam, cum comprehendere non poterat Seneca justo aliquo Systemate, aut unius libri argumento, in Epistolas conjecit vagi argumenti materias, quia sic commodius illa proponi poterant. Nihil est ejus scriptis argutius & sententiosius; quæ ego volvenda & revolvenda suaserim, ut promptitudinem habeamus variarum rerum & argumentorum in moralibus & civilibus; addo & in sacris ad populum O-
23 rationibus, quibus illa mirifice subvenire possunt. * Ad orationis corpus formandum legi non debent: nam sic instituta orationis forma extra hoc argumentum laudari non potest. Erasmus in Seneca sordidas voces reprehendit, sed defenditur a Buchnero *lib. de Com. dic. ratione cap. 15.* Sanctius quoque in *Minerva lib. 3.* latinitatem Senecæ multis in locis claudicare ait, qui tamen eo deteriorem in latinitate utrumque Plinium facit.

24 TERTULLIANUS multum Africitatis habet, judice Ludovico Vive: Asper enim est, & verbis monstrosus. CYPRIANUS mollior aliquanto, quanquam ejus gentilis, uti & AUGUSTINUS; sed minus tersus ac comtus. HIERONYMUS ardens & vehemens, ut videatur semper ad judices dicere causa capitali. AMBROSIUS lenior & placidior. SYMMACHUS sui seculi pene Cicero habitus est; sed mirum quantum distet ab Arpinate isto. Ejus Epistolæ editæ sunt ex recensione
25 Lectii & Jureti. Extant & in eundem Scioppii Observationes. * SIDONIUS APOLLINARIS Giraldo Gallicum & Barbaricum aliquid redolere videtur *Dialogos. de Poëtis*, quem tamen Barthius post Claudianum pro optimo Poëta habet, ipse non satis accuratus eorum censor. Epistolas scripsit stylo obscuro & perplexo, multum trahentes ab infectione illorum temporum, in quas tamen extant Commentarii doctissimi Savaronis & Sirmondi. Ceterum in Carmine, quod & observavit Vives de tradendis disciplinis, non adeo deprehenditur orationis scabrities, quam in prosa: numerus enim illam vel operit vel sustinet. De hoc similibusque Autoribus recte judicat Maresius lib. 2. ep. 1. *Sidonius, quanquam scabri, & molesti sermonis affectator, ob multa, quæ epistolis inserit, suorum temporum acta nusquam alibi invenienda, satis in pretio est. Quantumvis enim barbari scriptores, quorum libri viventibus ipsis propter verborum squalorem, vel quod aliud vitium, fortasse negligebantur, si historiam suorum tempo-*

temporum scripserint, vel quid historicum suis scriptis admiscuerint, postea tamen recipiuntur. Historia enim quoquo modo scripta delectat, & licet insulse scriptam, tamen quoniam notitiam temporum habere desideramus, & nos quidquam, quod usquam gestum sit, latere dolemus, ambabus ulnis amplectimur. * CASSIODORUS Gothica stribligine totus plenus est: qui omnes elegantiæ studioso ab imitatione excludendi sunt. 26

Post illa tempora magno intervallo, velut stella inter densissimas tenebras, emicuit FRANCISCUS PETRARCHA, qui tamen multum trahit ex rubigine ac situ temporum suorum. * Multo post primus in Italia aliquid Latine balbutire cœpit GASPARINUS, cujus Epistolas Ludovicus Vives laudat, quod in seculo doctorum primæ. * Huic succedunt LEONHARDUS BRUNUS ARETINUS, parum etiam cultus, & PHILEPHI duo, pater & filius, sententiis inanes & subfrigidi, POGGIUS, quem garrulum & nugatorem vocat Lud. Vives, *Æneas Pius II. Pontifex*, *Silvius*, *Campanus*, *Sabellicus*, *Pomponius Lætus*, de quibus judicia vide Ludovici Vivis Instit. Epist. Ceterum Leonhardus Aretinus *lib. 8. Epist. Basil. 1535.* in 8. editis, singularia argumenta Philologica & Historica comprehendit, quæ pertinent ad statum illorum temporum. Nam non pauca occurrunt de artibus aulæ Romanæ; ut lib. 2. Epistolam habet de infelici statu Romanæ curiæ; item de artibus, quibus oporteat uti illos, qui Episcopatus ambiunt a Pontifice Romano, & plura alia. Notissimus alioquin ille Autor est: fuit enim & ille inter primos resuscitatores literarum in Italia, ac multa ex Autoribus Græcis in linguam Latinam convertit. 27 28 29

ANGELUS POLITIANUS, quem Scaliger in Excerptis dicebat primum sui temporis caput extulisse in literis, Ludovico Vivi acumine & festivitate amabilis, nisi quod laudis nimia cupiditate supra Epistolæ limites assurgit. Ludit ille non raro, & lascivit; multis est in materia minuta sui ostentator; & dum selectas quasdam voculas quærit, circumducit lectorem pluribus, tum verbis tum sensis, orationem onerans, quam erat opus. Quod judicium Ludovico Vivi Claudius Verdierus in *Censione sua pag. 156.* sublegit. * Magnus est Politiani Panegyristes Barthius *Adverf. lib. 47. cap. 5. Inter ea,* inquit, *ingenia, quæ restaurandis literis cum favente fato præfuerunt, vel cum primis, nescio etiam an nullo pari semper ego æstimavi Angelum Politianum: tanta in eo viro dexteritas, quocunque literarum se verteret, fuit, ut nec nunc satis admirari dotes incomparabiles possit, licet nonnunquam tanto Heroi iniquior, posteritas. Nec admiratus ego solum hunc hominem semper sum, sed quæ ejus in scribendo singulares Gratiæ sunt, amavi etiam, affectu sane tenero; Quare minus etiam patienter tuli sordida pædagogorum judicia, qui ne quid minus in hoc, quam aliis scriptis divinitati jam consensu docti orbis transscriptis, sapere videantur, nescio quas vernilitatis notas inusserunt, vel inurere certe conati sunt, longe doctissimis ejus monumentis.* Idem lib. 19. Adverf. cap. 17. de eo: *Stylus latinitate Romanos ipsos adit, Atticas Athenas, si ita fari licet, Græcitate. Inventionum vero acumine, lectionis varietate, judicii dexteritate, singularis illius hominis felicitas fuit, eaque quo rarior in utroque genere orationis pari laude cui contingere solet, eo in isto gratior. Adde, quod pueritia incidit in seculum* 30 31

lum Sophistis dominantibus plusquam barbarum, quorum dogmata etiam tamen ita calluit, ut non minimum laborasse dicatur ad elegantiam Latinam traducendis. His velut cumulus accedit in vulgari quoque Italorum nunc Idiomate rotunditas suavissima, qua plures etiam nulli alii rei studentes longe post se reliquit. Etiam Maresio *lib. 2. capit. 1.* Politianus
32 valde politus & elegans videtur. * Quam; ab his diversum Manutii judicium! qui se cum Politianis & Erasmis misere errantem in viam reductum a Bunello ait, ob hoc judicium reprehensus a Maresio *lib. 2. epist. 4.* qui cum istis viris errare mavult, quam cum Bunello & Manutio sapere, quorum Epistolæ rerum sint inopes, verbis canoræ. Sed non desunt, quæ & huic responderi possunt, de
33 quo alio loco plura. * HERMOLAUS BARBARUS, cujus *Epistolæ*, Politianis Epistolis mistæ, durus esse videtur, qui quoddam styli genus affectavit ex obsoletis & re-
34 centibus vocabulis mistum. * Utrumque multis laudibus effert Germanus Brixius Epistola ad Erasmum, quæ est inter Erasmianas libri quarti octava. Scaliger ipse in primis illis excerptis, a Fabro editis, ait, se tribus inter omnes literarum suscitatores invidisse, Gazæ, Angelo Politiano & Pico Mirandulano. Politianum Poëtam excellentem vocat, & in omnibus aliis, præterquam in Epistolis, quarum stylum imitari nolit, nimis elatum & oratorium, sed potius Cæsaris, Cassii, Planci, Bruti & aliorum apud Ciceronem, maxime vero Mutii & Cincinnæ & Plinii secundi, qui tamen non sit superioribus conferendus, uti nec Cicero, qui non simplici stylo sæpissime utatur.
35 * Erasmus *lib. 12. epist. 7.* in Zasio laudat Politianicam Venerem ac delicias, cujus viri ingenio semper ita sit delectatus, & nullo æque, in quo summa sit eloquentia.
36 * Reprehendit & Scioppius in lib. *de Rhetoricarum Exercitationum generibus pag. 25.* in Politiano, aliquem *κοινισμὸν*, quod scil. utatur verbis e variæ ætatis Scriptoribus dissimillimis petitis. Ita enim: *Ab hoc vitio non satis Politianus cavet, etsi id eum ingentibus virtutibus aliis redimere fatendum est.* Atque hoc vitium ille omnes Transalpinos affectare nimis licenter ait, qui non tam judicii & elegantiæ, quam variæ eruditionis laudem ferant. Excipit tamen e Germanis *Rudolphum Agricolam, Joh. Rivium, Anton. Schorum, Franciscum Fabricium:* ex Gallis *Muretum, Hotomanum* &c. Ex Britannis *Thomam Morum, Buchananum*, quem ille omnibus Italis
37 præfert. * Floridus Sabinus *pag. 10. Apolog.* Politiani Epistolas Plinianis præfert. Paulus Cortesius Ep. de imitatione in Politiano reprehendit, quod nullum imitetur, atque ita vitiosam & dissimilem scriptionem instituat. De Politiano videatur & Capaccius *Elog. lib. 2. pag. 350.*

38 PETRUS BEMBUS Italus, si credimus Joh. Casæ in Vita ejus, ab illo scripta, ad verum Romani sermonis genium aliquid scribere cœpit. Jacebat tum Cicero, & Autores illi ætatis aureæ. Solus ille illorum pretium reduxit, atque Ciceronianum quid stylo expressit. Præter enim Politianum, quem Joh. Casa minus dulcem ac minus elegantem vocat, nemo erat, etiam ex illis, quos nominavimus, laude aliqua styli dignus. Magnifaciendus itaque is Autor est ob honorificum adeo testimonium Joh. Casæ, qui Romanæ linguæ peritissimus fuit, ut hodieque ejus scripta, utut pauca, magni æstimentur

æstimentur Italis. De Longolio, Casa, Bembo, Sadoleto, Lazaro Bonamico, Romulo Amusæo Muretus agit *volum. 2. oratione 16.* deque iis judicat. Legendus de Bembo Capaccius *Elog. part. 2. p. 263.* De Sadoleto idem *ibid. pag. 265.* De Victorii Epistolis *ibid. p. 267.* Cujus Epistolas utut Latinas, ob nimias tamen ambages non probat Scaliger. Joh. Sturmius lib. Acad. ad Lipp. ita de Italis: *Bembus & Sadoletus scribere maluerunt Latinè, quam loqui. Et quanquam Sadoletus facilior, quam Bembus; tamen Bembus plus voluisse, Sadoletus non plus potuisse videbatur.* * RUDOLPHUS AGRICOLA, 39
Vir doctissimus, paucas scripsit *Epistolas*, quæ Operi ejus inseruntur, non illas quidem indoctas, sed Ludovici Vivis judicio in multis emendandas. Nam si ipse sua emendasset, maximis quoque Veterum potuisset comparari. * MARSILII FICINI 40
Epistolæ rudi stylo de rebus philosophicis agunt. * JOHANNIS PICI MIRANDULÆ 41
Epistolæ non destituuntur flore eloquentiæ purioris Latinæ, quarum aliquæ tenera ætate scriptæ, aliquæ provectiore, refertæ rebus mysticis, ut erat ille sui temporis prodigium. Eas epistolas Christophorus Cellarius Cizæ ann. 1682. recudi fecit, notulis quibusdam atque indice adjectis. * THOMAS MORUS, ma- 42
gnæ Vir autoritatis ac magnæ eruditionis, *Epistolas* aliquas scripsit, quæ inter Opera ejus reperiuntur, non quidem adeo accurate ad genium Linguæ Latinæ scriptæ, sed, quæ tamen laudem nitidi sermonis affectabant, eo præsertim tempore, quo superata barbarie, nova lux literarum effulgere cœpit. Tum exagitati fuere Scriptores barbari, ac perpetua inter illos & eruditos bella, quorum felicissimus propugnator fuit Erasmus Roterodamus. * Barbarorum hominum stribliginem eleganter de- 43
pinxit ULDARICUS HUTTENUS, Eques Nobiliss. in *Epistolis obscurorum Virorum*: is enim verus earum Autor est; de quibus Erasmus *lib. 22. ep. 31.* lepidissimas narrat fabulas; quam scilicet illæ primum magno a Monachis plausu fuerint exceptæ, tanquam in honorem Monachorum scriptæ.

ERASMI *Epistolis* nihil est suavius & acutius. * Latinitas in illis non mala; 44
non quidem talis, quam ad imitandum aliquis proponere sibi debeat, (hic enim an- 45
tiqui Scriptores omne ferunt punctum) sed nativa, extemporalis & interdum aliquem ex rebus colorem trahens, quod accidit interdum Scriptoribus doctissimis, Grotio, Salmasio ac aliis. Illi enim autores, prout res sunt, quas tractant, prout in Autores scribunt, a quorum lectione recentiores discedunt, stylum suum formare solent. Id enim velim notet hic aliquis, viros doctos, qui multos Autores legunt, cum cura eos emendant, aut multam Scriptoribus philosophicis impendunt operam, vel medii ævi Autores diligentius legunt, plerumque ab illis aliquid vitii trahere, nec accurate adeo scribere, quam eos, qui unum, & quidem optimum, Ciceronem scilicet sibi imitandum proponunt. Quemadmodum, quibus cum variis gentibus commercium est, lingua nonnunquam inclinari solet, ita & hic fieri consuevit cum Scriptoribus barbaris, vel non accurate Latinis, familiarius conversantibus. * Eam causam existimo, quod 46
Barthius, diligentissimus medii ævi Scriptor, Lector & Emendator, nihil tam in soluta, quam in ligata oratione scripserint, quod elaboratum esset. Grotius quoque, ut ipse in

in præfat. Poëmatum suorum fatetur, in stylo varius est. Jam enim Virgilianum aliquid, jam Statianum aut Claudianæum aliquod Carmen scribit. In prosa vehementer etiam variat. In libris Philosophicis interdum barbarismos admittit, & Philosophorum Scholasticorum lingua loquitur. In Historia Tacitum non infeliciter exprimit; in Epistolis Plinium. Salmasio nonnunquam *σόλοικα* excide-
47 runt. * Ipse quoque Erasmus stylum suum excusare mavult, quam prædicare, ut in *epist. 20. lib. 24.* ubi Budæana præ suis extollit, doctus modestia, in quo longe aliter ego sentio. Quam enim Budæana dictio ab Erasmiana differat, nemo rectius ostendit, quam Longolius in Epistola quadam, quam Ludovicus Regius in Vita Budæi adducit. Vide & in Erasmi *lib. 1. ep. 11. & 12.* Scaliger in Excerptis suis Budæum ait nihil nisi imitando scribere potuisse, semperque Locos Communes Phrasium consuluisse, cum quippiam scriberet. Joh. Sturmius in libro Academico ad Philippum Lipp. Erasmum quoque Budæo præfert, atque ita de Erasmo: *Erasmus*
48 *copia & varietate contentus Italorum spernebat in scribendo sollicitudinem.* * Ceterum Erasmi Epistolæ propter rei literariæ multiplicem cognitionem legendæ, & velut ad Locos Communes redigendæ sunt. Vastum hoc Opus est variarum ejus Epistolarum, non quidem omnium; nam multæ etiamnum ineditæ sunt, & earum multæ MStæ in Bibliotheca Gudiana asservantur. Ipse Erasmus *lib. 27. Epist. 42.* non diffitetur, multas sibi esse Epistolas ex tempore scriptas & dictatas, quarum nullum ille exemplum servaverat; doletque multas ex illis in vulgus emanasse. Cornu copiæ merito dixeris variarum rerum. Continentur in illo libro arcana Status Civilis, Ecclesiastici, Literarii illorum temporum, faceta nonnunquam & jocosa, ut ipse fuit ingenio mire festivo, e. g. cum morem osculandi in Britannia describit *lib. 5. ep. 10.* & jurgium ancillæ cum hera *lib. 5. ep. 6.* Editio Epistolarum illarum Frobeniana editione Londinensi & ceteris longe melior est & correctior: multis enim mendis hæc postrema scatet, quanquam aliqua parte locupletior. Index huic Operi subjectus utilissimus est. Lites in Theologorum palæstris tum ventilatas, & quicquid ad illarum Historiam pertinet, illic deprehendes. Quanquam Erasmus se medium semper gesserit, studium tamen partium non raro deprehendes. Magna fuit ejus Viri veneratio, & merito quidem, ingenium excellens, vastum, diffusum, fœcundum, acre, promptum, ad omnia paratum, in decus & miraculum seculi natum. Triumphare duobus his civibus Batavia po-
49 test, *Erasmo* & *Grotio*, quibus pares postera secula non facile datura sunt. * De his Erasmi Epistolis ita Vincentius Fabricius epist. 2. *Unius Erasmi epistolas cum lego, præter quandam renascentium disciplinarum quasi historiam, inprimis legentem tenent, quas circa exortum purioris doctrinæ scripsit. Quippe qui medius & neutrius partis, nihil gratiæ (quis enim in Epistola ad amicum?) nihil det odio, quid autem in istis sibi placeat, in illis displiceat, generoso candore exponat. In quibus tamen nihil magis, quam singularem viri versutiam, qui hos ita sibi demereri potuit, ut illos non offenderet, mirari ego soleo.*
50 * Multa in Erasmi laudem Baudius *lib. 2. Epist. 27.* Multa Germanus Brixius in Erasmi

Erasmi Epistolis *lib. 4. epist. 8.* Editio ultima prodiit Londini ann. 1642. in fol. cum Melanchthonis, Thom. Mori & Ludovici Vivis Epistolis.

MELANCHTHONIS *Epistolas* illis subjungimus. Jam supra in laudem 51
istius viri multa dicta sunt, cum de Vita ejus ageremus. Faciunt vero ejus Epistolæ non parum ad statum rei Literariæ & Ecclesiasticæ. * Ut candidum illi viro 52
pectus fuit; ita sine fuco & ornatu scribit in Epistolis, in quibus nonnunquam multas deprehendes ejus querelas de turbato Ecclesiæ statu, de pravis & seditiosis quorundam consiliis Theologorum, multa quoque suppressis nominibus & per ænigmata scribit. Ejus Epistolæ prodierunt in fol. & dehinc sparsim alia quædam Volumina Epistolarum ad Joach. Camerarium & alios scriptarum; in quibus tam candidus, ut nec necessitates suas domesticas dissimulet. Diversis temporibus eas ediderunt Manlius, Peucerus, Pezelius, Saubertus, & Anonymus quidam partem earum sextam, ut vocat, Lugd. Batav. Ann. 1647. Optat vero Thomasius *in præfatione Boxhornianarum Epistolarum*, ut quis in ordinatum corpus illas congerere velit: qui sane labor utilissimus foret. Non dubito, plures adhuc Melanchthonis latitare epistolas: vir enim in isto negotio positus plures procul dubio scripsit; quæ, ut omnes edantur, rei Theologicæ & Literariæ interest. * Stylus in eo pla- 53
nus, liquidus, nec suis destitutus elegantiis: quanquam non impetus ille ac fervor sit, qualis in Erasmianis, non tamen ideo culpandus; animi enim est character sermo, & ex illo idem in dictionem transfertur, huic ingenio domesticam & vernaculam. Ut enim ipse animus moratus est, ita vel ἤθη passim elucent, vel ex sententia, affectus vehementiores. Unde non falluntur, qui singulare aliquod divinationis epistolaris genus commenti sunt, tum ex ipso charactere sermonis, tum literarum, quod argumentum singulari libro tractavit *Camillus Baldus*.

JOACHIMI CAMERARII *Epistolæ* elegantissimæ sunt. Fuit ille illu- 54
stre Germanorum nomen, ac superioris seculi Phœnix, cujus elogia conglobata videas a Thomasio in *Præfatione 75. laudibus Joach. Camerarii.* Tot tantaque in lucem edidit scripta limatissima, ut inter Germaniæ Heroas literarios merito referendus sit. Hujus extat Libellus novus, Epistolas virorum doctorum ad se & alios suasque continens, ab ipso vivo editus Lipsiæ An. 1568. in 8. Promiserat in præfatione plures doctorum Epistolas, quas collecturus undique erat. Vehementer enim commendandum, & hujus viri exemplo etiam nunc a nobis faciendum esset. Post mortem ejus prodierunt Francof. Ann. 158[illegible]. libri 6. Epistolarum familiarium venustarum & delicatularum; quæ, ut sunt eleganti stylo scriptæ, ita multa continent rerum literariarum illius temporis. Hinc Anno 1595. ibidem quinque libri posteriores Epistolarum a filiis editi. Fuere ipsi commercia literaria cum plerisque totius Europæ viris eruditis, de negotiis talibus scriptæ, quibus delectantur literati.

Vixit circa id tempus AONIUS PALEARIUS, cujus editæ sunt *Ora-* 55
tiones & Epistolæ, quæ feliciter adeo exprimunt Ciceronem, tum qua dictionem, tum qua numeros, ut dubitem, an præferendus illi aliquis sit. Prima editio *Basil.*

in 8vo prodiit, altera *Bremæ*, quam procuravit Matthias Martinius in usum Scholæ Bremensis. (*bbb*) Paucis, quod miror, etiam viris doctis & acerrimis latinitatis censoribus cognitus iste Autor fuit; sed meretur profecto inter præcipuos numerari. Hic mihi quis discrimen imitationis videat: nam longe aliter sonat, quod Palearius scribit, quam Longolius & alii inepti Ciceronis imitatores. De Longolio videatur judicium Ludov. Vivis in Instit. sua Epistolica. *Nimia cura imitationis*, inquit ille, *bonam naturam corrumpit: Verba habet Ciceroniana mira religionisne, an superstitionis obser-*
56 *vatione &c.* * MELCHIORIS GOLDASTI *Epistolas Philologicas* jam supra memoravimus. Nunc, cum de Epistolis agimus, censeri etiam inter illarum Scriptores debet. Non vero scripsit ipse Epistolas, sed collegit tantum a viris doctis sui temporis scriptas, varii argumenti, sed philologici: centuria integra est, prodiitque Francof. ann. 1610. Operæ pretium faceret, qui talem laborem continuaret.

57 PAULUS MANUTIUS magnam assecutus est in exprimendo stylo Ciceroniano felicitatem, cujus *Epistolæ* magna diligentia ac cura conscriptæ sunt, atque, ut Scioppius nobis narrat, tanto labore, ut menses aliquot uni epistolæ interdum impenderit. Scilicet, quem antea laudaverat, quod nemo, qui sanus sit, ad puritatis & elegantiæ Latinæ summam quicquam Manutio defuisse dixerit; mox tamen colaphum illi impingens, ex nimia illa cura factum esse judicat, ut Manutii Epistolis, quamvis elegantissimis, nequaquam ea sit gratia, quæ hominem, nisi valde otiosum, ad iteratam lectionem invitet. Purissimus sane Autor est, ac pene unicus e recentioribus, quem ego Ciceroni jungi posse arbitror. Quod Scioppius dicit, tædium lectionis repetitæ inde oriri, si quid veri judicat, ex illo forte est, quod plerumque de negotiis familiaribus scribat. Sed nos hic de rebus non solliciti, dictionis præstantiam commendamus. Aliquot ejus Epistolarum editiones sunt, quas recenset examinatque Thomasius in præfatione novissimæ editionis Lipsiensis, cui, si verum fateri velimus, non multum diligentiæ accessit. Extant adhuc aliquæ ejus Epistolæ ineditæ apud viros doctos, atque unam ejus bene longam servat *Cl. Gudius*, ipsius Manutii manu scriptam, quam ipse Epistolarum Manutii Reginam vocare solet. Muretus se Manutio minorem fatetur, & Maresius Muretum eo majorem facit. Scaliger certe in Excerptis illis primis, a Tanaq. Fabro editis, neminem magis Romane loqui ait. Capaccius *lib. 2. Elogiorum*, bonæ latinitatis amatorem nominat, qui tamen a splendido & magnifico Orationis genere abesse visus sit, dum ab humili Episto-
58 larum stylo non discessit. * Muretus cum in *Orat. 16. Volum. 2.* omnes Italos, inque his Johannem Casam in scribendo omnium politissimum maximeque limatum, & ab omnibus ineptiis remotissimum, Manutium, Virum in scribendis Latinis Epistolis singulari lepore ac venustate præditum laudasset, ita tamen de iis in universum judicat: *Et tamen in tanto ardore animorum, tanta ingeniorum contentione atque æmulatione, tantis præpositis præmiis, nemo adhuc extitit, cui simpliciter & sine ulla exceptione ea laus tribui possit, ut bene*

(bbb) Novissima ac nitidissima, imo novis etiam Accessionibus locupletata, Orationum, Epistolarum ac Poëmatum Aonii Palearii editio prodiit Amstelod. A. 1695 in 8vo.

bene Latine scripsisse dicatur. De Casa & Manutio ita judicat: *Hi quemadmodum illud consecuti sunt, ut hæc laus vere ac merito propria Italiæ haberetur, eique ceteræ omnes nationes scribendi elegantia facile cederent: ita illud negari non potest, multos nævos multasque maculas, quod bona omnium venia dictum sit, illorum omnium scriptis aspersas esse, quæ planum faciant, illos vidisse quidem, quid optimum esset, & viam, quæ ad illud ferret, ingressos longe processisse: sed longe tamen ab eo, quo intendebant, substitisse.* Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis *pag. 42. Edit. Venet.* magno Manutium elogio ornat. Vocat eum *virum acerrimi & elegantissimi judicii, qui Romanæ laudem eloquentiæ nobis ita vestiat hoc tempore, ut priscos illius autores, quorum habentur in honore scripta, partim exæquet, partim vincat orationis genere ipso flexibili, nitido, & sine satietate dulci.* * Manutii 59
Epistolis jungi solent BUNELLI *Epistolæ* in editione illa Parisiensi, quam Henricus Stephani edidit. Sunt & seorsim editæ. Ejus exemplo Manutius Epistolas suas scripsit, ut ipse fatetur. Nam mirus in illis est Latini sermonis nitor.

MURETI *Epistolæ* plus vigoris & spiritus habere videntur. Neque enim 60
sollicita adeo imitatione scriptæ apparent, ut Manutianæ, quæ dejicere quodammodo & supprimere animum videntur. Cum enim in formulas & phrases intenti sumus (in his scilicet mire fœcundus Manutius est, atque ex earum variatione continua prima, ut ipse fatetur, eloquentiæ fundamenta jecit,) minor rerum cura est, unde efflorescere sua sponte nativa quædam, & argumento magis conveniens, facundia solet. Multa in Mureti Epistolis occurrunt ad rem literariam pertinentia.
* De Mureto Erythræus *Pinacoth. I. num. 5.* ut ipse peritissimus artifex, vere judi- 61
cat: *Quis nostra ætate sermonis genere usus est, adeo gravitatis, doctrinæ prudentiæque referto, & in quo præterea omnes verborum, omnes sententiarum illigentur lepores, præter hunc? quis magis Latine, pure, dilucide suaviterque locutus est unquam, &, quod refert, qui oris pressu & suavitate appellandarum literarum se magis hujus civem urbis, non peregrinum, significaret?* Scaliger in Excerptis laudat, ut numeri ac periodorum singularem artificem.

ROGERUS ASCHAMUS, Anglus, Reginæ Elisabethæ fuit a Latinis Epi- 62
stolis, cujus *Epistolas* Thuanus elegantissime scriptas judicat. Pene unus e gente Anglica est, cujus stylus veterem latinitatem sapit. Cum Joh. Sturmio singularem coluit amicitiam; cujus exemplo erectus, elegans dicendi genus sectatus est. * Ac 63
fuit ipse Sturmius Vir eruditissimus, non Rhetor tantum optimus, sed & qui feliciter stylo exprimeret veteres Autores minime fucato, ac puro, cujus & Epistolæ in pretio haberi merentur. Epistolæ ejus prodierunt Hanoviæ in 12. ann. 1610. Idem & Anglica lingua libellum *de informanda juventute scripsit.*

M. ANTONIUS BONCIARIUS Perusinus, Academicus Insensatus atque Mu- 64
reti discipulus fuit, e cujus disciplina profectus totum vitæ tempus in instituenda juventute consumpsit, cujus ille specimen in patre dedit; qui, cum annos septem & quadraginta natus, uxore amissa, se Societati Jesu vellet adjungere, ne ob Latinæ linguæ

ignorantiam repelleretur, brevi temporis ſpatio ab illo Latinis literis imbutus eſt. Edidit ille *Epiſtolas* elegantes & terſas, aliquoties recuſas. Editio ſecunda Marpurgi Cattorum Ann. 1604. prodiit. In Epiſtola Dominici Paſſionæi, quæ, *p. 396.* editionis hujus habetur, narratur omnis illa methodus, qua in parente informando uſus eſt Bonciarius.

65 THOMAS REINESIUS, Medicus & Conſul Altenburgenſis, tam in ſua arte, quam in omni literatura fuit doctiſſimus, & ſcriptis editis omnibus ſatis notus. Ejus extant variæ *Epiſtolæ* in 4. editæ, una cum reſponſoriis inter Hoffmannum, Chriſtophorum Adamum Rupertum, Chriſtianum Daumium, viros doctiſſimos & celeberrimos: *(ccc)* plures extiterunt ineditæ in Bibliotheca Boſiana, quas ille ad viros doctos per Galliam, Italiam & Germaniam ſcripſerat. Ejus Epiſtolæ ad Hoffmannum & Rupertum editæ ſunt Lipſiæ anno 1660. & in illis ad Hoffmannum multa habentur de re Medica & Phyſica philologemata: in iis, quæ ad Rupertum, multa, quæ pertinent ad interiorem Hiſtoriam Romanam, ad familiarum Romanarum genealogiam, & ſimilia: in iis denique, quæ ad Chriſtianum Daumium, multa ſunt, quæ ad Latinitatem medii ævi pertinent, & ad Autores vulgo in-
66 cognitos. * Nam CHRISTIANUS DAUMIUS jam a multis annis hoc volvit ſaxum, ut conficiat aliquod *Lexicon copioſum*, quod exhibeat voces Latinæ linguæ corruptas & medii ævi. Omnium ille labores ſuperabit in hoc argumento. Eſt & diligentiæ ſpecimen ſordes collegiſſe, ut ſecuriores eſſe poſſimus de elegantiis. Magnum Reineſianarum Epiſtolarum ad ſe ſcriptarum Volumen in Bibliotheca ſua ſervat illuſtris *Dn. Gudius.* Quod ad ſtylum attinet, familiaris iſte, argutus, ſententioſus, compoſitioni non adeo ſtudens, aut anxie affectans Tullianam grandiloquentiam.

67 CASAUBONI *Epiſtolæ* ultima editione prodierunt, curante Grævio, ut prima earum editio prodiit opera Gronovii; ſed poſtrema longe auctior eſt in 4to. edita
68 ex officina Beckenſteiniana, Francofurti. *(ddd)* * Multa ſunt in illo libro ſingularia, quæ tam ad Hiſtoriam literariam, quam civilem illius temporis pertinent: ſtylus familiaribus ſcatens elegantiis & argutiis; Græcæ linguæ flores, adagia ubique appa-
69 rent. * Compoſitio quidem Ciceroniana non eſt, neque, ut ipſe fatetur, ſe multum cruciavit in verborum delectu; ſed tamen miram omnia elegantiam ſpirant. Etenim compoſitio interdum omnem ſermonis faciem commutat, cujus exemplum habemus in *Camerario*, de cujus ſtylo Philipp. Melanchthon *lib. 4. epiſt. 206.* ita judicat:

(ccc) Exſtant etiam Thomæ Reineſii Epiſtolæ ad Joh. Vorſtium Philologico-Theologicæ, Coloniæ ad Suevum Anno 1667. ad Neſteros, patrem ac filium, Archiatros Saxonicos, Medicæ, Lipſ. Anno 1670. in 4to, & ad Joh. Andr. Boſium Critico-Philologicæ, cum Boſianis ad ipſum, à Joh. Andr. Schmidio Jenæ Anno 1700. in 12. publicatæ.

(ddd) Novam Epiſtolarum Iſaaci Caſauboni Editionem, Græviana etiam auctiorem, una cum Vitis illius, filiique Merici, prolixioribus, iſti jungendis, ante annos jam plures, expectari a ſe, in Epiſtolis ad me diverſis, juſſit Vir Doctiſſ. Theod. Janſonius ab Almeloveen, Med. D. & Acad. Hardervicenæ Profeſſor.

cat: quod, cum antea Ciceronis verbis & phrasibus uteretur, compositionem vero periodorum aliam haberet, postea, cum etiam hanc ad Ciceronis normam institueret, seipsum quasi superarit. Qui græcis formulis in scribendis Epistolis delectantur, multas tum ex Casauboni, tum ex Reinesii Epistolis colligere possunt. Recensentur hic quoque sæpe arcana quorundam eruditorum, quorum nomina non sunt edita, quæ detexit aliqua ex parte Colomesius in *Clave Epistolarum Scaligeri & Casauboni,* quæ addita est opusculis ejus literariis. Non tamen ille omnia notavit. Rittershusius in Epistola ad Richterum scribit, se plures habere Casauboni Epistolas, p. 2 1. *Ipse jamdudum consilium cepi colligendi magni Casauboni literas, ad Germanos scriptas, εἰς ἓν σῶμα ἤγουν σύνταγμα, quarum esse tantum numerum scis, ut justum corpus queant efficere.* Ab eo, credo, impetravit plurimas Gronovius, quas editioni suæ adjecit. Extat ad Richterum ejus de illa re Epistola. Ejus Epistolas Richterus quadam ad Gronovium Epistola Romæ combustas nunciat p. 240. Latitant & in Bibliotheca Gudiana multæ Casauboni Epistolæ.

JUL. CÆSARIS SCALIGERI *Epistolæ,* ut omnia, summo ingenio & judicio 70
scriptæ. Totus nervosus est & rerum plenus, vehemens ipsi ingenium, audax, acre, judicium penetrans; nonnunquam etiam cavillatorium, ut solent viri etiam summi aliqua in re labi. Adversus Cardanum & Erasmum virulentum scribendi genus instituit; nonnunquam in illos summe injurius: sed hæc nunc extra institutum nostrum. Ejus extant *Epistolæ* & *Orationes,* in quibus multa continentur, quæ in Historia literaria tunc temporis agitabantur: multa ex illis discas, quæ ad ipsius conditionem & vitæ genus pertinent, multa de ejus libris, studiis: amarulentæ illic multæ & rixosæ ad alios Epistolæ, quibus beneficia sua exprobrat. Duplex illarum Epistolarum, vel potius triplex editio est; una Tolosæ prodiit in 4. cum Orationibus adversus Erasmi Ciceronianum: altera editio in 8vo prodiit Lugd. Batav. alia editio Hanoviæ ann. 1612. in 12. ubi plures, quam in ceteris editionibus habentur epistolæ. Adjectæ sunt Orationes elegantissimæ ab illo conscriptæ, quæ non habentur in ceteris editionibus, ut Oratio in luctu filii, magnorum affectuum plena: item Oratio, qua parentat illis, qui in bello Turcico ad Viennam ceciderunt; fragmentum de laudibus anseris, & luculenta de verbo *Inepti* Oratio; qua tota oratione illud agit, ut demonstret Latinæ linguæ aptitudinem in rebus efferendis præ Græca: plena est optimis Observationibus. Sunt & ejus duæ epistolæ a Joach. Morsio Leidæ anno 1619. in 4to editæ, quæ non extant inter ceteras Epistolas.

Non minor parente filius JOSEPHUS SCALIGER, cujus & extant *Epistolæ.* 71
Ejus Viri maxima sunt in rem literariam merita, qui velut pater quidam literarum per universam Europam salutandus est. Ex ejus ludo prodierunt, quos Batavia habuit, Viri illustres. Ejus Epistolæ eruditione omnigena plenissimæ sunt; præter dictionem enim tersam & argutam proponuntur illic Philologica, Medica, Mathematica, Chronologica, & quæ ad Orientalem literaturam pertinent: judicia multa de Viris doctis, de libris, quæ legere, quæ excerpere debent harum rerum curiosi. Ejus Epistolarum

stolarum aliqua παραλειπόμενα in 12. a *Jac Revio*, si recte memini, publicata sunt. Sunt & Epistolæ Gallica lingua ad Scaligerum scriptæ. Liber ille rarissimus, atque multa continet singularia de libris & Viris eruditis: editus autem est post mortem Scaligeri a JAC. REVIO, Hardevici ann. 1624. in 8vo, hoc titulo: *Epistres Françoises des personages illustres & doctes a Mons. Joseph. Just. della Scola.* Habentur hic explicationes multorum locorum in Autoribus classicis, consultatur cum Scaligero de rebus plurimis. Si hæ Epistolæ conferantur cum ceteris, facient ad intelligentiam plurimarum rerum, quæ obscuræ alias videbuntur. Ceterum & intelligendis difficilioribus Epistolarum Latinorum locis proderit *Clavis Colomesiana*, de qua superius diximus.

CAP. XXIV.

CONTINUATIO PRIORIS ARGUMENTI.

1. *Continuatio.* 2. *Claud. Sarravii Epistolæ laudantur.* 3. *Earum supplementa cum multis aliis ejus Viri Epistolis latitant in Bibliotheca Gudiana.* 4. *In ineditis multa habentur de liticulis eruditorum.* 5. *Latini Latinii Epistolæ.* 6. *Fortunius Licetus polygraphus.* 7. *Summus hic Aristotelis Encomiastes.* 8. *Ejus quæsita per Epistolam.* 9. *Erythræi Epistolæ.* 10. *Naudæi* 11. *& Reinesii diversa de illo judicia.* 12. *Contra Reinesium defenditur ab Autore.* 13. *Salmasii Epistolæ.* 14. *Paucæ earum sunt editæ.* 15. *Morisotti Epistolæ lutulentæ.* 16. *In Bartholini Epistolis Physicæ & Philologicæ Observationes.* 17. *Epistolarum pretium plerumque neglectum.* 18. *Eobani Hessi Epistolæ.* 19. *Pauli Sarpii Epistolæ.* 20. *Iniquum de illo Cardinalis Perronii judicium.* 21. *Hugonis Grotii Opus Epistolicum πολυτιμότατον.* 22. *Quo stylo sint conscripta.* 23. *Qui ex illo fructus haberi possint.* 24. *Balzaci Literæ selectæ Gallicæ,* 25. *Latinæ.* 26. *Howelii iniquius de Gallicis & Balzacianis literis judicium.* 27. *Gallica grandiloquentia.* 28. *Diversa judicia de eloquentia Balzaci.* 29. *Lis Poëtica de præstantia Vini & Cerevisiæ inter Guietum & Grotium.* 30. *Pignorii Symbolæ Epistolicæ.* 31. *Cartesii Epistolæ.* 32. *Conringii σύνταγμα Epistolicum e præfationibus congestum.* 33. *Puteani Pompa Prosphonetica.* 34. *Collectiones Dedicatoriarum suadentur.* 35. *Sturmii Prolegomena.* 36. *Tanaquilis Fabri Epistolæ.* 37. *Emendantur in illis Autorum loca.* 38. *Fabri audacia.* 39. *Ejusd. liber de unione religionum.* 40. *Calamitates domesticæ.* 41. *Caselii Epistolæ sparsim editæ.* 42. *Ejus elogium.* 43. *Operum ejus Collectio a multis instituta.* 44. *Ejus epistolæ ad viros Principes.* 45. *Epistolarum ineditarum a Dransfeldio volumen procuratum.* 46. *Epistolæ ineditæ in Bibliotheca Gudiana.* 47. *Josephi Scaligeri elogium de Caselio.* 48. *Petri Martyris Angleri Epistolæ Politicæ.* 49. *Aliæ a Puteano collectæ.* 50. *Item Foxii & Ossati &c. laudantur.* 51. *Stylus Epistolarum Civilium.* 52. *Naudæi.* 53. *Sepulvedæ.* 54. 56. *Barlæi Epistolæ.* 55. *De hujus Poësi judicia.* 57. 69. *Petri Gruteri κακοζηλία Lipsiana.* 58. *Fr. Mar-*

Fr. Martini facetæ Epistolæ. 59. *Lauri Epistolæ,* 60. *Poëmata, & cetera scripta.* 61. *Strena de Nibilo Passeratio subrepta.* 62. *Ejus liber de annulo pronubo B. Mariæ virginis.* 63. *Lipsii stylus.* 64. *De Lipsii Epistolis Maresii* 65. *& Nicolai Heinsii judicia.* 66. *De imitatione styli Lipsiani judicium Autoris.* 67. *Bertilius Canutus,* 68. *Puteanus,* 69. *Petrus Gruterus,* 70. *Cœlius imitatores Lipsiani.* 71. *Centuriæ V. Epistolarum Lipsianarum novarum e Gudiana Bibliotheca edi possunt.* 72. *Zeileri Epistolæ Germanicæ ad LL. CC. Scriptores referendæ.* 73. *Coppini,* 74. *Philalthæi,* 75. *Laurentii Epistolæ.* 76. *Wouweri Epistolæ* 77. *magnis auctariis e Bibliotheca Gudiana amplificari possunt.* 78. *Lindenbrogii in Wouwerium maledicentia.* 79. *Plagii accusat ob Tractat. de umbra, Jano Guilielmo subreptum.* 80. *Miltoni Epistolæ familiares.* 81. *Ejus solœcismi,* 82. *poëmata Anglica sine rhythmis.* 83. *Schickhardi & Berneggeri Epistolæ mutuæ mathematicæ.* 84. *Georgii Richteri Epistolæ adversus Patinum defenduntur.* 85. *Quædam rariora earum argumenta recensentur.* 86. *Baudii Epistolæ,* 87. *quo stylo scriptæ.* 88. *Baudii amores,* 89. *a Petro Scriverio descripti.* 90. *Bongarsii & Lingelheimi Epistolæ.* 91. *Jacobi Vectiani Epistolæ.* 92. *Italici libri raro ex Italia exportantur.* 93. *Joh. Nic. Saulii Carregæ,* 94. *Henckelii,* 95. *Boxhornii,* 96. *Patini Epistolæ.* 97. *Jacobi Howeli Epistolæ Anglicæ* 98. *cornu copiæ variarum rerum exhibent.* 99. *Buchneri,* 100. *Calvini,* 101. *Theologorum Remonstrantium,* 102. *Martini Ruari,* 103. *Christiani Liberii Epistolæ.* 104. *Le Secretaire Critique du Sieur B. P. dit du Jonquier.* 105. *Varii Epistoliographi recensentur, Calcagninus,* 106. *Sacratus,* 107. *Rycquius,* 108. *Cæsonius,* 109. *Ferrarius,* 110. *Cabeliavius,* 111. *Ramus, Becmannus, Omphalius,* 112. *Perpinianus,* 113. *Languetus,* 114. *Fabricius,* 115. *Heinsius,* 116. *Turnerus, Robortellus, Siberus,* 117. *Feminæ etiam, Olympia Fulvia Morata,* 118. *Westonia Laura,* 119. *Aloisia Sigæa.* 120. *Principum Luneburgensium & Joh. Val. Andreæ literaria commercia.* 121. *Collectores variarum Epistolarum, Michaël Brutus, Melchior Junius.* 122. *Epistolæ Indicæ & Japponicæ.* 123. *Nienhoffii Itinerarium Chinense ex his Epistolis excerptum.* 124. *Epistolæ Italicæ ab Aldo Manutio,* 125. *a Bartholomæo Zuchi,* 126. *Antonio Bulesone collectæ.* 127. *Aloysii Groti cæci Epistolæ Italicæ,* 128. *Johannis Donnæ Anglicæ.* 129. *Medicæ variorum Epistolæ.* 130. *Epistolæ Ecclesiasticæ antiquorum.* 131. *item de negotiis societatis Jesu.* 132. *Peregrinatorum Epistolæ Busbequii,* 133. *Sorbieri.* 134. *Politicæ Perezii,* 135. *Pasquierii,* 136. *Viglii Zwichemii ab Aytta.* 137. *Petri de Vineis.*

Vastius hoc est, quod suscepimus, argumentum, quam ut una tractatione absolvi possit. Tantus enim Epistoliographorum est numerus, ut, si omnes recensere animus sit, voluminis integri, non aliquot paginarum, res sit. Neque instituti nostri est, omnia cum pulvisculo hic congerere: præcipuos ex illis tantum enumeramus, inprimisque illos, qui Historiæ literariæ inserviunt: quam 1

telam, quandoquidem semel orsi sumus, nunc eo, quo cœpimus, filo continuabimus. Prodeat itaque nunc post superiores, a nobis enumeratos,

2 CLAUDIUS SARRAVIUS, Senator Parisiensis, genere & doctrina vir illustris, magnam habuit cum eruditis sui temporis familiaritatem: hinc frequens ipsi Epistolarum cum ipsis commercium super varii generis argumentis. Miscentur illic Historica, Philosophica, Philologica, Theologica, neque ulla illic epistola est, quæ rerum sterilis sit, & sola mutua civilitate absolvatur. Judicia illic habentur de viris doctis, de editionibus librorum, de locis Autorum corruptis, & plura alia; neque stylo inculto, sed eleganti plane & terso. Imprimis id laudandum est, quod plerumque subjiciantur virorum doctorum responsoriæ: quod non ita fit in aliis, quodque desideravit vir Clariss. Thomasius in *Præfat. Epistolarum Boxbornii.* Observatur etiam accurate ordo temporis, quod non ita in aliis. Viri autem, a quibus ad Sarravium, & ad quos Sarravius scribit, longe sunt celeberrimi, Salmasius, Grotius, (quorum plures illic reperiuntur), Heinsii, Alexander Morus, Gronovius, Blondellus, Vossii, quanta nomina! Ut duo memorem notabilia e magno illorum numero; unum est, quod de Bodini Dialogo habet aliquot in locis, cujus jam supra facta est mentio; alterum de fragmento ex Anastasio Bibliothecario, de Johanna Papissa. Liber modicus est in 8vo editus ann. 1654, Arau-
3 sione in Gallia. * In editis multæ sunt lacunæ, quibus habebantur nonnulla, quæ tunc temporis non poterant publicari. Illa nunc omnia e Bibliotheca Gudiana suppleri poterunt: poteritque vir illustris tertia parte auctiores dare has epistolas.
4 * In illis occurrunt multa de literatis arcana, quæ non nisi in aurem dici poterant; multa de Heinsio, ejusque controversia cum Salmasio habentur. Heinsium vocat doctorem nonosyllabum; pleræque ad Salmasium scriptæ. Gallicæ Latinis mistæ. Ut aliqua memorem: Tenuiter de Zuerio Boxhornio judicat, quem multa scribere ait, at parum considerate, adducendo Autorum loca, sibi non satis perpensa. Theodoreti editionem a Sirmondo procuratam imperfectam vocat, quod 16. vel 17. libros, qui sunt Theodoreti, & Athanasio vulgo adscribuntur, verum sub nomine Theodoreti a Photio citantur, omiserit. Grotii de Salmasii libris de Usuris ac Mutuo judicia recensentur; ac inter alia damnat Salmasii sententiam Grotius, qua *rem alienam testamento relinqui posse* negaverat. Multa hic de eruditorum liticulis, studiis, judicia. Optime mereretur de literatis vir illustris, si epistolas impressas cum supplementis recudi, atque ineditas addi curaret. (*eee*)

5 LATINUS LATINIUS Viterbiensis, vir doctissimus, magni apud Pontificios nominis, cujus elogium videas apud Lipsium *Cent. 2. Miscell. Epistolarum 39. & 75.* magnæ peritiæ in Conciliorum historiis & in Canonibus veteris Ecclesiæ. Scripsit *Episto-*

(eee) Claudii Sarravii, & Amicorum, Epistolæ 275. e voto Morhofii, suppletis lacunis, auctiores e Biblioth. Gudiana jam prodierunt, adjectæ Gudii ipsius, & Amicorum ad eum, aliorumque Virorum Doctorum, Epistolis, a Gudio conquisitis, in Editione, quam Pet. Burmannus, Joh. Georg. Grævii Auspiciis, A, 1697. in 4to maj. curavit. Ultrajectina.

Epistolas multas tum Cardinalium, tum ipsius Pontificis nomine, cui ab Epistolis fuit; in quibus multa sunt, quæ pertinent ad statum Ecclesiasticum & Civilem, multa quoque de Autoribus judicia, & locorum quorundam emendationes. Editus liber est Romæ ann. 1639. in 4to. Post mortem ejus ante annos aliquot prodiit ejusdem Autoris *Sylloge* aliqua *variarum Observationum*, in varios Autores sacros & profanos, Poëtas, Conciliorum & Canonum Scriptores, quæ publicata e schedismatibus ejus Romæ, sub titulo *Bibliotheca*, in fol.

FORTUNII LICETI, Medici & Philosophi Patavini extant multi libri 7
magna mole congesti & scripti. Jure optimo inter Polygraphos hic numerandus,
quo fit, ut non usque adeo selecta semper scribat. Laudari tamen ob variam eruditionem
meretur, quam in Medicis, Philosophicis, & Philologicis habuit. * To- 8
tus Aristotelicus ad superstitionem usque, quod vel ex eo patet: nam sententiam
de via lactea ut meteoro defendens maluit in gratiam Aristotelis duplicem fingere
γαλαξίαν, unam æthereum, alteram sublunarem adversus omnem rationem & veritatem,
ne ulla in re falsus videri posset Aristoteles. Ejus extat quoque liber cum
titulo: de *pietate Aristotelis adversus Deum & homines*, totus in laudem Aristotelis scriptus,
& vel æternam ipsi salutem pollicetur. * Misit ille in lucem *quæsita per epi-* 9
stolam sex, septem, in 4. spissis Voluminibus, quibus tractantur argumenta Medica,
Philosophica, Philologica, de quibus ipsum consuluerant viri eruditi. Sed tamen
& inter Locorum Communium Scriptores tueri nomen suum potest. Janus Parrhasius
Philologus ante Licetum simili titulo de argumentis Philologicis scripserat.
Ejus extant *quæsita per Epistolam* in Thesauro seu Face Critica Gruteri.

JANI NICII ERYTHRÆI, cujus jam supra toties mentio facta est, 10
elegantes exstant *Epistolæ*, stylo cultissimo scriptæ, rebusque refertæ, quæ ad historiam
illorum temporum pertinent. Multa ex illis discas, quid Romæ, quid in Italia tota
rerum gestum sit; qui viri literati vixerint, quid præclari in lucem ediderint: de
quibus judicia hinc illinc interspersit. Nemo hoc tempore Ciceronem magis
æquavit, & auream illam Romanorum Scriptorum eloquentiam, quam vir ille: quare
& ratione styli & rerum legi potest. Ejus Epistolæ editæ sunt Coloniæ Ubiorum,
(vel potius Amsterodami; locus enim falsus) ann. 1645. in 8vo. * Ejus di- 11
ctionem vehementer extollit Gabriel Naudæus *epist. 93.* Ita enim ad illum scribit:
*quæcunque prosa & versa oratione scribis, ita me capiunt & delectant omnia, ut præ te uno
veteres meæ deliciæ Bembi & Politiani videantur mihi illiberales esse & infaceti.* * Iniquius 12
est Reinesii de illo viro judicium, qui *epist. 66.* ad Rupertum, ut ex loco illo apparet,
sibi habet *ὁμόψηφον*. Ita enim: *Nicii Romani, quæ prodiere, omnia nunc habeo, & lego;
judicium in eo desidero & ipse; itemque majorem Græcæ literaturæ cognitionem, a qua imparatior
est. Ejus epistolis delector ideo, quod res urbanas & doctos hac ætate homines ex iis
possim cognoscere. Videtur hoc solum quæsisse isto scribendi genere, ut quantum Latina lingua
valeat, experiretur. In Vitis multa memorabilia observo in Exemplis τὸ ἐπίφορον εἰς μυθο-γίαν
sua superstitioni accommoda.* * Velim illa judicii *παροράματα* detexisset Reinesius, 13

quæ ego, niſi forte in Exemplorum libro, non deprehendo. Sed ea ipſe excuſat. Græcæ linguæ imperitiam ubi prodat Nicius, non inveni, Latine enim ſcripta ſunt omnia. Si ita graſſari judiciis velimus, eſſent forte & in Reineſianis ſcriptis, quæ ad cenſuram vocari poſſent.

13 SALMASII *Epiſtolæ* prodierunt poſt mortem iſtius viri, doctrina varia plenæ, ut fuit ille vir diffuſæ lectionis & ingenii; ſed paucæ illæ ſunt, quarum ego
14 longe plures ab illo ſcriptas eſſe exiſtimo. * In tanta enim celebritate hominum viventi pene quotidianum fuit Epiſtolarum commercium, quarum αὐτοσχεδιάσματα ipſi perierunt, & in angulo apud viros doctos ſparſim latent. Ut enim extemporalis fuit in omni lectione ſua, omniaque, prout ſemel conceperat, in typographiam miſerat, ita vix credibile eſt, Epiſtolas illum deſcripſiſſe: dolendum tamen eſt, intercidiſſe illas, in quibus fortaſſe multa fuerunt, quæ prodeſſe orbi literato potuerint. Apud Sarravium non paucæ ejus Epiſtolæ leguntur, quas in Opere illo Epiſtolarum non deprehendas. Reperiuntur & in Bibliotheca Gudiana nonnullæ.

15 CLAUDIUS MORISOTTUS, vir doctus apud Gallos, ſcripſit *Epiſtolas* varii argumenti. Ejus Opus eſt, quod inſcribitur *Orbis Maritimus*, ſed, quod profecto ſpei & voto virorum eruditorum non reſpondet. Multa illic debuiſſet agere de commerciis maritimis, de bellis maritimis, & ſimilibus argumentis, de quibus pauca admodum & ſatis jejuna. Ejus Epiſtolæ varia continent Philologica; ſed triti & obvii argumenti. Tituli & capita Epiſtolarum nonnunquam magnifici aliquid minantur; ſed tamen accidit illis, quod Horatius ait:

turpiter atrum
Deſinit in piſcem mulier formoſa superne.

Nonnunquam inepta aliqua declamatiuncula totam Epiſtolam abſolvit. Nonnulla etiam Carmina ſua & Elegias adjecit, ut ſingulares in tædioſo & prolixo opere delicias; ſed quibus parum ineſt delicati, modo ſordibus & vitiis proſodicis immunes eſſent. Editæ ſunt in 4to. Scripſit etiam *libros Faſtorum Chriſtianorum*, ad exemplum Ovidii, ſed nihil eſt in illis poëtici ſpiritus.

16 THOMAS BARTHOLINUS *Epiſtolarum Centurias* aliquot edidit, tum quas ipſe ad alios ſcripſit, tum quas alii ad ipſum ſcripſerunt: in quibus agitur de argumentis Medicis, Phyſicis & Philologicis. Bene meritus eſt vir ille de omni doctrinæ genere, nec in ipſa ſenectute ſua deſiit bene mereri, nec Epiſtolas ſuas bo-
17 no publico invidit: * quod ejus inſtitutum utinam & ſequerentur viri docti; multa enim ex Epiſtolarum commercio diſci poſſunt, quæ tamen plerumque negligenter habentur a viris doctis; tum, quod ſibi nota ſcribant & familiaria, & facilem illorum jacturam habent, cum tamen illa omnia pretium ab annis capiant, & apud poſteritatem demum illo, quo merentur, numero habeantur. Quod ſi quis in Epiſtolas tales incidere poſſit, cum diſtrahuntur Bibliothecæ virorum doctorum, is tanquam theſaurum comparet: plerumque enim ſpernuntur ut leviora.

18 EOBANI HESSI *Epiſtolæ* ſperni non debent. Fuit ille ſuo tempore Poëta magni

magni nominis, magnis virorum doctorum familiaritatibus implicitus. Illius epistolæ a *Joach. Camerario* collectæ, vel ideo in pretio habendæ, quod tanti viri nomen præferant: nam ad illum pleræque scriptæ faceti quidem argumenti plerumque; sed tamen in quibus multa etiam reperiantur notatu dignissima. Ejus libri jam supra a nobis facta est mentio in *Cap. de Vitar. Scriptor.* descriptio quippe vitæ ejus præmissa est his epistolis. Prodiit liber Norimbergæ ann. 1553. in 8vo.

PAULI SARPII *Epistolæ* jam supra a nobis commendatæ, cum ageremus *de Vitarum Scriptoribus*. Sunt vero illæ Italica lingua scriptæ, quæ anno 1673. in 12. demum publicatæ sunt; in quibus omnia pene sunt politici argumenti. Nam fere de omnibus Europæ rebus, ut tum erant, judicia instituit: inprimis de Statu Veneto, Pontificio & reliquorum Italiæ Principum. * Ineptum est & malignum Cardinalis Perronii de eo judicium in Excerptis illis suis; qui de illo ita: *Je ne remarquay rien d eminent en cet homme; il a un bon jugement & bon sens, mais de grand sçavoir point, je ne vis rien que de commun, & un peu plus que Moine.* Adversus solem hoc loqui est. Qui norunt, quantas, qualesque res gesserit Sarpius, quibus ille doctrinis excelluerit, illi non supra Monachum, sed & supra Cardinalem, ac ipsum hunc Perronium, sapuisse largientur. 19 20

HUGONIS GROTII *Epistolæ* a viro maximo profectæ summo in pretio esse omnibus debent. Tot certe tantaque vir ille scripsit, ut seculi nostri Phœnix merito dicendus sit. Paucæ ejus epistolæ editæ primum fuerunt, quarum ipsum tamen magnum scripsisse numerum verosimile est, tanta negotiorum civilium mole, in tanto eruditionis apparatu. Ejus epistolæ ad Gallos aliquoties editæ, ultimaque editio Lipsiæ prodiit curante Gessenio anno 1674. in 12. in qua id laudandum, quod Indicem iis adjecerit, quem ego omnibus epistolis adjectum vellem: nam & utilissimus est, & multo labore levat legentes. Nunc tandem *Opus vastum Epistolarum Grotianarum* prodiit, quod hactenus in Bibliothecis virorum illustrium delituerat, quodque Isaacus Gruterus a Blauio jam dudum typis destinatum testatur in quadam super Opera nonnulla Verulamii Latina præfatione. Continentur in illis varia, ut fuit ipsi ingenium ad omnia natum, Politica, Ecclesiastica, Theologica, Juridica, Philologica, judicia de libris. *Nec deest illi orationis cultus, quanquam stylus ipsi interdum ex argumento sordes aliquas trahat, & se ad hominum, quibus scribit, indolem componat. Reperiuntur enim interdum epistolæ simplici plane humilique dictione scriptæ, ac sine ulla morosa meditatione. Sed cum rem aliquam unice agit, nemo ipso vel dulcior est Poëta, vel elegantior Orator, aut nervosior Historiographus. Adeo ubique vir ille domi est, & velut in fundo suo dominatur. Quam in Politicis epistolis ingenio rerum attemperare calamum debeat earum Scriptor, ille novit, qui in hoc negotio versatur; ubi verborum cura superstitiosa quidem non est, sed debent illa ad rei expressionem singulari ratione esse accommodata; quod Erythræus *Pinacoth. III. n. 27.* in Francisco Visdomino notavit. In his Grotii epistolis multa sunt, quæ Statum universæ Europæ suo tempore denudant, quæ aliunde difficulter petuntur. 21 22

23 * Recte ergo, qui præfationem ad Lectorem scripsit, de his Epistolis judicat: *Ut Theologica, Philologica, & quæ ad Historiam Ecclesiasticam, ac Jurisprudentiam pertinent, missa faciamus, non pauca hinc hauriri poterint ad illustrationem hujus nostri seculi historiæ mire conducentia. Dum enim magno Succiæ Cancellario Axelio Oxenstiernæ res in Gallia gestas refert, multa suppeditat, ex quibus de Galliæ tum temporis consiliis artibusque ac conatibus Cardinalis Richelii, certius aliquando ferri poterit judicium, quam ex iis, qui ejus avi historiam data opera scripserunt. Uti enim ex Ciceronis epistolis multa discimus, quæ frustra in temporum illorum Historicis requiramus, quippe quibus multa ignota fuerant, quæ Ciceroni patuerunt, qui & Virorum in Rep. Romana Principum facta, dicta, suspiciones, suaque ipsius cogitata sine fuco aperit: ita ex Grotianis Epistolis, quæ inter Suecos & Gallos agitata sint, quæ post siparium acta, utriusque gentis artes, timores, peccata, tutius sæpe cognoscemus, quam ex scriptis, quæ eo animo edita sunt, ut bonori alterutrius Gentis consuleretur. In historiis cavent plerumque scriptores eorum partibus officere, inter quos vivunt, eorum peccata dissimulant, hostium vero commissa augent, & vividis coloribus pingunt. At in Epistolis candidius agitur, libere notantur, qui aliquid vituperio dignum admiserunt, laudatur virtus, ubicunque reperiatur. Præterea hic multa occurrent, quæ solent negligi ab historiarum scriptoribus, at sine quibus de Principum rebus gestis vix satis tuto judicari potest. Notum est nimirum, Legatos ad Principes, a quibus sunt missi, vel ad eorum Ministros, teneri, quam sæpissime possunt, Commentarios rerum, quæ aguntur ac dicuntur in Aulis, in quibus versantur, mittere, etiamsi nihil habeant, quod scribant, præter rumores: quia ex rumoribus istis sæpe, quid sint acturi hostes, aut etiam, quod aliquando minoris non est momenti, quid de rebus judicent Principes, & ad quas inclinent partes, optime colligitur. Imperite ii judicant de ejusmodi Commentariis Legatorum, qui eos contemnunt, quod falsos rumores in iis annotatos aliquando deprehendant. Inter artes politicas, quibus ducuntur populi, terrentur hostes, animi alliciuntur vel alieniores fiunt, rumores esse caute atque in tempore sparsos, ii demum ignorant, qui sunt omnium historiarum, imo vitæ communis, ignari. Itaque & talia nosci, & historicorum & omnium eorum, qui historiam amant, multum interest; id autem aliunde resciri nequit, quam ex Epistolis eo ipso tempore scriptis, quo evanidi rumores spargebantur.* Vere hæc de Opere illo Epistolico prædicant, qui ediderunt; qui si Indicem rerum quoque adjecissent, optime sane de nobis meriti fuissent: nunc in illo vasto Opere multa latent, quæ non nisi magno labore erui possunt. Sunt tamen & secundum temporum seriem Epistolæ dispositæ, quod ad historiam magnopere conducit. Putaverim ego sane plures etiamnum editas esse viri hujus Epistolas: ac vidi ego non paucas in Bibliotheca Gudiana, quas ego in illo Opere extare non credo.

24 JOH. LUDOVIC. BALZACI *Literæ selectæ*, Gallico sermone scriptæ, Amstelodami apud Elzevirios editæ ann. 1656. in 12. Apud populares suos varia expertus est judicia ob novum aliquod dictionis genus in Gallico sermone: est enim argutus, floridus, metaphoris aliquantulum indulgens; quæ scribendi ratio quibusdam, qui castiga-

castigatiores videri volebant, displicuit. Nam Satyræ adversus illum scriptæ & integri libri, quos ipse tamen valide satis excepit & retulit. * *Latinas Epistolas* scripsit, 25
quæ raræ sunt, in quibus singularis quidam linguæ Latinæ nitor, & Gallica quædam facundia, optime ad sermonis Latini genium applicata. In Gallicis epistolis habentur singularia de rebus literariis & Autoribus judicia. * Non has tantum, 26
sed & aliorum Gallorum, Epistolas perstringit JACOB. HOWELIUS *in literis suis familiaribus*, Anglica lingua scriptis; nam epistola 1. dicit, vicinos suos transmarinos, vernacula lingua scribentes, stylo uti marcido, qui similis sit corpori carnoso sine junctura & arteriis. Vocat eorum expressiones hecticas & meris verbis flatulentas, aranearum telas, quæ non stringant Lectores. Elegantissime sonant Anglica verba: *Others there are among our next transmarin neighbours Eastward who write in their own language, but their stile is so soft ano easia, that their Letters maybe said to be like bodies of loose flesh Without sinews, they have neitheir Joynts of art, nor arter es in them; they have a Kind of simpering ant lanck hectic expressions made up off a bombast of words and finical affected complements only: Icannot wel away with such sleay stuff, with such cobwebcompositions, where there is nostrength of matter, nothing forthe Reader to carry away with him, that may inlarge the notions off his soul: One shal hardly find an apothegm, example, simile or any thing of Philosophy, History, or solid Knowledge, or as much as one new created phrase, in a hundred of them; and to draw any observations out of them, Were as if one went about to distil cream out of froth; Insomuch that it may be said of them, whad was said of the Eccho, That she is a meer sound, and nothing else.* De Balzaci literis ita judicat: *I return you your Balzac, by this bearer, and when I found those Letters, wherein he is so familiar with his King so flat, and those so Richelieu, so puff d' with prophane hyperboles, and larded up and down down with such gross flatteries, with others besides which he sends as Urinals up and down the world to lork into his water, for discovery of the crazy condition of his boydy. I forbore him further.* Verum gentili illi odio paululum hic indulgere nobis videtur bonus Howelius. Quæ enim ille in literis requirit, ad literas, qua literas, proprie non pertinent, ac possunt vel sine his elegantes scribi literæ. Quis enim apophthegmata, exempla, similia, in epistolis, qua talibus, quærat? Neque enim Declamatores sunt Epistoliographi. Ac vereor, ne Galli Anglis, ac ipsi Howelio, qui prodigi in his & similibus sunt, affectationem, etsi ingeniosam, exprobrent. * Illæ epistolæ, quas junior edidit, turgent metaphoris, & aliquid 27
Asiatici sonant. Maturiore ætate temperavit sibi paululum, & quod tumidum antea videbatur, in mollius dicendi genus commutavit. Si quid ego judico, Gallicæ illius eloquentiæ, vel potius grandiloquentiæ, quam genti illi familiarem in Sulpitio Severo, Eucherio aliqui, in Budæo Erasmus, notavit, specimen in illo quoque observare mihi videor. * Magna interim partium studia fuerunt in Gal- 28
lia adversus hujus viri eloquentiam, aliis ut novam integris libris damnantibus; aliis ut perfectissimi sermonis exemplum imitantibus. Historiam omnem ejus rei prolixa dissertatione complexus est Sorellus in Bibliotheca Gallica. * In Balzaci episto- 29
lis

lis notari merentur, quæ habet de lite inter Guietum & Grotium super præstantia vini & cerevisiæ p. 313. Francisci Guieti rusticum epigrammà pro vino adversus Batavos cerevisiæ potores illic legatur. Grotii vero Phaleucus pro cerevisia inter poëmata ejus reperitur.

30 LAURENTII PIGNORII *Symbolæ Epistolicæ* plenæ sunt bonæ frugis. L. Pignorius, Professor Patavinus, varia in lucem misit docta & laboriosa. Is Symbolarum Epistolicarum librum primum edidit Patavii ann. 1629. *in 8vo*, quem plures non sunt secuti; in quibus varii argumenti multa cumulantur, præcipue vero antiquaria. Multa illic sunt, quæ ad Jurisprudentiam & Historiam pertinent. Elucidantur Autorum varia loca, explicantur Inscriptiones veteres. Optimus est pro Criticis & Antiquariis liber.

31 RENATI CARTESII *Epistolæ* pleræque Physici argumenti sunt. Novæ Philosophiæ autor fuit Cartesius, quæ tamen non ita nova est, ut non apud antiquos ejus dogmata appareant, ut per singula capita facile demonstrari posset. Fuit, qui illa ex Mose deducere voluit, primis scilicet Geneseos capitibus, quod ipsi Cartesio ne quidem per somnium in mentem venisse opinor. Ejus hypotheses vix per se sunt intelligibiles, nisi illustrentur viva doctrina. Mathematicas certe corporum affectiones, & quicquid ab iis operationum dependet in natura, ut sunt permultæ, nemo profundius & exquisitius demonstravit, quam Cartesius. Post mortem ejus editæ sunt epistolæ in 4to, Lugd. Batav. quæ ad viros doctos scriptæ sunt super dubiis Philosophiæ suæ locis. Nullo itaque ex Commentario melius intelligi potest doctrina Cartesiana, quam ex isto, quem præbent epistolæ. Multa illic proponuntur rariora naturæ *φαινόμενα*, in quibus explicandis illic suum exercuit ingenium. Gallica etiam lingua plures scriptæ.

32 HERM. CONRINGII *Epistolæ* prodierunt Helmstadii *in 4to*, junctim editæ,
quæ prius sparsim editæ fuerunt, & librorum frontispiciis præfixæ. (*fff*) Ejus enim
viri celebritate commoti multi, qui monumenta ingenii publicarunt, ipsius operam
sollicitaverunt in præfationibus Operibus suis præmittendis; eas in unum corpus re-
degit, quo continentur multa Theologica, Historica, Physica, Politica, Philologica,
33 prout argumenta librorum se ipsi obtulerunt. * Adjecit quoque librorum suorum
præfationes, quod olim quoque fecit ERICIUS PUTEANUS, qui e Præfationibus & De-
dicationibus librorum, quos ipse confecerat, peculiare Syntagma collegit, sub titulo,
Pompæ Prosphoneticæ, usui forte futurum singulari illis, qui dedicatorias epistolas scri-
34 bunt. * Consilium non adeo spernendum, si quis corpus aliquod selectiorum De-
dicationum ex variis Autoribus collectum conficeret. Solent enim in iis cumulari
floridi

(*fff*) Herm. Contingii Epistolis addenda sunt duo illarum, ad Ferd. Fürstenbergium, Episc. Monasteriensem, & Steph. Baluzium Syntagmata posthuma, ob variam Eruditionem, Antiquariam imprimis & Historicam commendanda, quæ, cum Utriusque Responsoriis, Helmstadii Anno 1694. in 4to, edidit Casp. Cörberus, Eloqu. in Acad. Julia Professor, plurium ad eruditos alios, quæ has sint secuturæ, spem simul injiciens.

floridi ſtyli argumenta, enthymemata encomiaſtica, quorum præcipuus Orationibus Panegyricis uſus eſt; ne quid dicam de uſu illo in argumentis librorum quaſi ſummaria notitia cognoſcendis. * Eo modo JOHANNIS STURMII quoque Præfationes ſub titulo *Prolegomenorum* in unum corpus collectæ ſunt, Tigurique editæ, in quibus, ut editor Toxites recte ſentit, ſunt multarum artium rerumque optimarum inſignes loci, quarum uſus non minori cum utilitate, quam judicio explicatur. Hic de Dialecticis, de via intelligendi Platonis Dialogos, de imitando Cicerone, contentione inter Eraſmum & Longolium orta, de verborum ἀναλύσει ac delectu, de lectione Ciceronis, de Demoſthenis atque Æſchinis diſcrimine, de dicendi artibus, de Hiſtoriæ utilitate, multa proponuntur. 35

TANAQVILIS FABRI *Epiſtolæ* Philologici argumenti ſunt. Vir doctiſſimus fuit, Philologus, Græcarum literarum peritiſſimus, velocis, ſed & audacioris ingenii, Salmurienſis Academiæ Profeſſor. * Multa ex ingenio ſuo in Autoribus repoſuit, etſi MStis libris deſtitutus; quæ tamen ipſi temeritas nonnunquam feliciter ceſſit ingenii ſolertia ſæpe percipienti, quod alii magno labore in MStis requirunt. * Non ſemel tamen aliis ob audaciam ſuam vapulat Scriptoribus: nam corrigit ſæpe pro lubitu mendoſa loca, *deſtruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.* Multa ſuarum conjecturarum complexus eſt his Epiſtolis, quarum libri duo ſunt, quibus Autorum veterum loca adverſus omnium ſententias explicat, ob feſtivitatem ingenii & acumen magno in pretio habendus. Aliquem Epiſtolarum illarum locum, ubi Livium reprehendit, ut qui quondam Latinæ linguæ vocem non ſatis intellexiſſet, ſugillarunt Ephemeridum Scriptores Gallici, qui tamen ab ipſo probe depexi libro quodam Gallico, cui titulus: *Journal du Journal.* * Scripſit, ut hoc obiter memorem, *de Religionum Unione* librum Gallica lingua, quo nec Pontificiis nec Reformatis placuit; illorum vitia in nuditate ſua ſiſtens, horum vero invidiam incurrens; quod jungere gryphes equis laboraret: qui liber & in Belgicam linguam converſus eſt. * Ceterum magnæ fuerunt iſtius viri calamitates domeſticæ, de quibus ſæpe conqueritur: filiam doctam habuit, quæ hodie libros ſcribit in gratiam Delphini; quæ & ipſa dicitur imitari Patrem. Edidit quoque prima Scaligeriana, quibus præfationem præmittit, in qua de fatis ſuis queritur. De hoc viro Patin. Epiſt. 77. legatur. 36 37 38 39 40

JOH. CASELII *Epiſtolæ* inter Germaniæ noſtræ κειμήλια literaria, ut omnia iſtius viri, merito referendæ. * Lumen ille Germaniæ fuit, Græce & Latine doctiſſimus, Orator, Philoſophus & omnium literarum vir, Roſtochienſis primum Academiæ, hinc Helmſtadienſis, Profeſſor, ſuo exemplo, conſiliis, præceptis totam tum temporis Germaniam pene informavit; a Principibus in conſilia, tam literaria quam civilia, adhibitus. Huic Helmſtadienſis Academia illos progreſſus debet, quos in ſolidioribus & elegantioribus ſtudiis fecit. Ex ejus enim ſchola prodierunt viri doctiſſimi, ad genium antiquitatis & veræ ſapientiæ formati. * Ejus Opera utinam haberemus omnia uno Volumine comprehenſa. Jam diu laboratum id fuit Sereniſſimis Ducibus Luneburgicis, ut omnia ejus Opera prodirent undecunque collecta, ſed hacte- 41 42 43

hactenus res non præstita fuit. Habuit in animo olim *Henricus Ernstius* Opus Caselianum constituere, qui Indicem scriptorum ejus imprimi curavit, cui tamen multa desunt. Beatus quoque noster *Sperlingius* idem consilium agitavit, in cujus Bibliotheca pleraque ejus scripta asservata fuerunt. Magno illum elogio Grotius
44 in epistola ad Gallos 154. ornat. * Præcipuæ autem ejus Epistolæ editæ ad viros Principes, in quibus multa de istorum temporum statu civili & literario, multa de viris doctis judicia. Illa tunc temporis Principum cura erat, quæ nunc (nam ista seculi nostri perversitas est) ad Pædagogos ablegatur. Editus ille liber Helmstadii ann. 1619, curante Fuchtio. Editæ & aliæ quædam ejus sunt Epistolæ, Vagetio curante, Hamburgi, & iterum aliæ ejusdem ad Victorium cum ejus responsoriis, quæ aliquoties editæ sunt, in Victorii autem Epistolis omissæ, quod, ut Bœ-
45 clerus queritur, tantum decus Germaniæ aliqui inviderent. * Nunc vero Anno 1687. *Opus Epistolicum Caselianum* per JUSTUM a DRANSFELD, Pædagogii Gœttingensis Rectorem, Francofurti editum est, exhibens Epistolas ad Principes nobiles, viros celebres, propinquos, cives ac familiares, quæ in Fuchtiana & Vagetiana Editione non comparent, ac in XVI. libros ex ipsius Autoris Adversariis & MStis tributum. Præmittitur Conringii ad illum Epistola, in qua de reliquis scriptis Caselianis nonnulla narrantur, isque Autor ad cetera quoque, quæ collegit, edenda impellitur: quod ut facere velit, etiam nos obtestamur.
46 * Est & in scriniis Gudianis integra Epistolarum Caselianarum centuria, hactenus non editarum, nisi forte in nova illa collectione Dransfeldiana quædam ex iis habentur. Caselii 37. Epistolæ reperiuntur in volumine Epistolarum αὐτογράφων Blocii, de quo Lambecius *lib. 1. de Bibliotheca Vindobonensi p. 55.* in quo multæ aliæ sunt *Gruteri, Camerarii, Giphanii, Rittershusii, Sturmii &c.* Epistolæ. * Magnifi-
47 cum stylo Caselii elogium tribuit Jos. Scaliger lib. 3. Ep. 270. *Multi*, inquit, *Latine, pauci Romane loquuntur: & si qui forte Romane; at raro illum Ciceroniani seculi genium assequuntur. Qui hunc leporem in tua oratione non agnoscit* (scribit ad Caselium) *is quid sit Latine scribere, nescit. Quid de versiculis tuis dicam? Qui quantum ab omni fuco & ambitione remoti sunt, tantum Romanæ illius priscæ simplicitatis & amœnitatis habent Catullianæ.* De Caselii Epistolis legi potest Epistola Vincentii Fabricii 7. ad Henr. Vagetium.

48 PETRI MARTYRIS ANGLERI, Mediolanensis, *Epistolæ* Politici argumenti sunt. Fuit ille Protonotarius Apostolicus & prior Archiepiscopus Granadensis, & Regi Hispaniæ a rerum Indicarum consiliis. Editæ sunt in fol. an. 1630. & Amstelodami in fol. an. 1670. apud Elzevirios, cum Epistolis Ferdinandi de Pulgar. Totum Opus politicum est, & Thesauri instar, continet enim arcaniora status consilia, tam Germanica quam Gallica & Hispanica; multa quoque, quæ ad res Indicas & commercia pertinent: quæ etiam causa fuit, quod Elzevirii recuderent librum tam utilem. Magnifaciendæ sunt Epistolæ talis argumenti, quæ mirifice prosunt ad notitiam Rerumpublicarum. Vehementer illas commendat Bosius *Introductione in notitiam Rerump. cap. 5. §. 11.* qui tamen, quod miror, hujus Martyris mentionem non facit.

Politi-

* *Politicas* tales *Epistolas* magna cura inquisivit PETRUS PUTEANUS, & ejusdem 49
laboris socios habuit *Peirescium, Antonium Lomenium,* e quibus integrorum Volumi-
num Bibliothecam, amplius quadringenta, confecit (connumeratis præter Epistolas
aliis instructionibus & memoriis.) Illa quadraginta librarum millibus empta Regio
Archivo inserta sunt. * Ejusdem Viri cura servatæ sunt epistolæ *Foxii* & *Ossati,* de 50
quibus ita judicat Rigaltius in *vita Petri Puteani,* post Pauli Sarpii Tridentinam Hi-
storiam nihil extare, unde queant Aulæ Romanæ artes pernosci clarius & certius.
Collegit & ille multas Scaligeri Epistolas hactenus ineditas, & Peirescii Epistola-
rum Volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis Historiæ totiusque li-
teraturæ notitiam Observationes elegantissimæ, teste eodem Rigaltio *in ejus vita pag.*
50. Ut obiter hæc memoremus, extant Politici argumenti Epistolæ Æneæ Sylvii,
Forstneri de negotio Pacificationis Osnabrugensis. * In his Epistolis non tam do- 51
ctrina multa, quam rerum usus requiritur, ut de Lanfranco Margotio Erythræus
Pinacoth. I. n. 71. testatur, qui sine multis literis in scribendis Epistolis longe doctissi-
morum hominum industriæ anteivit. Etenim rem, de qua scribendum esset, *vide-
bat acute, explicabat dilucide, sententias adhibebat illustres, quaeque non tam haberent venusta-
tem, quam dignitatem & pondus. Verba erant non illa quidem elegantissimo sermone, sed quæ
rem maxime explicarent. Omnia scribendi genera noverat, eoque utebatur, quod cum ejus,
cui scriberet, eorumque, ad quos scribebatur, personis congrueret.* Quæ de Epistolis Gro-
tianis magnam quoque partem dici possunt.

GABRIEL NAUDÆUS *Epistolas* aliquas scripsit. Doctissimus Vir fuit, 52
& magnæ ἐμπειρίας Bibliothecariæ, ipse Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, &
postmodum Reginæ Christinae, olim Cardinalium Francisci a Balneo & Franc.
Barbarini. Epistolae post mortem ejus editae Genevae ann. 1667. in quibus extat
rerum literariarum sui temporis non exigua notitia. Multa ejus sunt de Viris do-
ctis judicia, in quo tamen partium studiis interdum aliquid tribuit. Vide Episto-
lam ejus 65. in qua Fortunium Licetum pene in cœlum extollit laudibus, & reliquis
suorum temporum Philosophis praeponit, amore Peripateticismi ductus. Cete-
rum rariora aliqua ab ejus eruditione quis exspectaverit, quam illic habentur.

JOHANNIS GENESII SEPULVEDÆ *Epistolæ* multa continent me- 53
morabilia. Fuit ille Cordubensis, Caroli V. Historiographus, Graece & Latine
doctissimus, cujus sunt praeclara in rem literariam merita. Latine vertit Aristote-
lem & Alexandrum Aphrodisaeum in libros Metaphysicorum. Genus orationis
ipsi fusum, tractum, & cum lenitate quadam profluens. Fuerunt ipsi cum Erasmo
quaedam liticulae: scripsit Epistolarum libros 7. in quibus multa varii argumenti,
Theologici, Philosophici, Philologici, Historici, Mathematici. Habentur judicia
de Autoribus. Editae sunt illae cum ceteris ejus Autoris Operibus Coloniae A-
grippinae Anno 1602. in 4to.

CASP. BARLÆI *Epistolæ* facetiis & salibus perspersae multa istius temporis 54
notabilia saepe memorant. * Fuit Barlaeus Philosophus & Poëta praestantissimus, 55
quanquam a Batavis ipsis non magni aestimatus; ingenium fœcundissimum & festi-

vissimum habuit, in Elegia, Scazonte & Phaleucis mire suavis & argutus, in Epico carmine luxuria nimia pene molestus: quam ejus loquacitatem contemptim habuere Heinsius aliique castigatiores Poëtæ. Id certe verum est, in delectu verborum non multum se cruciasse, sed primos impetus plerumque esse secutum & ingenii sui ubertatem. Misero fato periit, puteo submersus; an sponte an casu, in-
56 certum. De morte ejus jam supra diximus. * Ejus extant Epistolæ, quas non adeo ob dictionem legi velim, quam ob argutias & urbanitatem: facetiarum plenissimus est, ubique jocis circumfluens; ac incidunt nonnunquam, quæ ad Histo-
57 riam literariam sui temporis, præcipue in Batavia, pertinent. * Lepida inter alias Epistola est 71. quam ad *Petrum Gruterum*, Ludimagistrum, scripsit, hominem in stylo *κακόζηλον* & antiquarium, ubi per mimesin perpetuam eum cum stylo suo exagitat. Est vero Gruterus etiam inter simias Lipsianas; sed qui præter *κακοζηλίαν* Lipsianam mire ineptus est in frigidis allusionibus & verbis antiquatis.

58 FRANCISCI MARTINI *Epistolæ* Barlæanis jungi possunt; idem enim plane character in illis est, & pene festivitate superat Barlæum. Fuit Concionator Epensis; editæ sunt Hardervici anno 1653. in 12. Dictio non contemnenda, nitida plane & florida; elegantes in illa occurrunt joci, ut de rebus vulgaribus, ita ingenio illis superiore concepti. Recensentur interdum aliqua inter Professores Leidenses friguscula, & aliqua de eorum scriptis judicia.

59 JOH. BAPT. LAURUS, Urbani VIII. Cubicularius, vir doctus, inter alia scripta *Epistolarum Centurias 2.* edidit, quæ Coloniæ Agripp. ann. 1624. in 8. impressæ. Continentur in illo libro multa, ad Historiam literariam sui temporis pertinentia. Dictio in illo mediocris: magnum certe illi elogium suspendit Erythræus *Pinacoth. I. n. 141.* magni habitus fuit a Pontifice Urbano VIII, qui in deligendis ingeniis magnam curam adhibuit. Edidit Autor ille, teste eodem Erythræo, *Theatri Romani Orchestram*, in qua de viris illustribus, Romæ versantibus, agit, quam
60 nondum vidi. * Edita sunt ab illo poëmata, & inter illa unum, quod inscribitur de *fabricatione calcis*, ingeniosum, quod cum *Sylvis* ejus prodiit. Habentur quoque illic *lib. 2. Ægyptiados*, quibus agit *de Mariæ in Ægyptum fuga.* Adjiciuntur *Epigramma-*
61 *ta* non spernenda. * Reperitur inter Epistolas ejus *p. 174.* & inter Sylvas *lib. 3.* Strena in Calendas Januarias, qua *Nihil* donat Amico in Epistolis ejus, de quo Carmine, quid judicare debeam, non habeo; totidem enim verbis in Passeratii Strenis legitur, in quibus multa alia habentur Carmina ejusdem commatis. De illo nos jam supra *cap. 9. §. 21.* quædam diximus. Et mirum sane est, in Sylvis Poëmatum Lauri idem Carmen poni. Laurum e Passeratio id habuisse, tempus & omnia ar-
62 guunt. * Idem Autor *de annulo pronubo D. Mariæ Virginis* scripsit, in quo mirabiles historiæ de annuli istius miraculis, qui cæcis visum restituerit, quo temere tacto ab homine profano digitus exaruerit, cujus gossypium circumpositum tangentis temere manus adusserit, & infinita alia suis autoribus relinquenda.

63 De JUSTI LIPSII *Epistolis* dici hic multa possunt. Considerari illæ vel ratione

ne dictionis, vel ratione rerum possunt. Vehementer senex a iuvene discrepat. Cum enim in juventute sua Ciceronianam dictionem sequeretur, maturioribus annis pene novum eloquentiæ genus sibi finxit, in quo argutiæ, adagia, hemistichia, græcæ sententiæ, quorum in familiaribus inter eruditos epistolis usus esse potest; tales enim epistolas illa ornant, in ceteris locum non habent, ubi enthymematibus agendum, & sermo πεπλασμένος requiritur. * Maresius *lib. 1. ep. 7.* Sermonem poë- 64
ticum in illo agnoscit, qui Statium referat sibi pro summo Poëta habitum, cujus scriptio valde sit adstricta, & crebra parenthesi interrupta. Idem ibid. *ep. 49. ad Heinsium* in illo reprehendit antiquorum verborum nimium usum, audaciam in scribendo, dictionem parenthesibus & interrogatiunculis interruptam. * Respondet illi 65
N. Heinsius: *Non desunt Lipsio suæ Veneres. Habet nescio quid, quo lectorem trahat, & quod prorsus improbare non possis. Ut non tam illi succenseam, quam ineptissimis mortalibus, qui imitandum sibi illum proponunt, idque tam præpostere, ut vitia ejus exprimant plerumque, virtutes non assequantur. Imitatus neminem Lipsius, ac proinde nemini imitandus. Memoriam ego tanti Viri sancte veneror. Nec negarim tamen, magna illi ex parte labem eam deberi, quam tu Belgis nostris non immerito adscribis. Quod nisi ὁ θαυμάσιος Scaliger juventuti nostræ pessum eunti salubribus succurrisset monitis, in Lipsii locum a Curatoribus hujus Academiæ opportune subrogatus, futurum vix erat, ut tantam tot præclarorum ingeniorum, quæ annis quinquaginta proximis in Batavia nostra eluxerunt, messem mirarentur exteri. Nec labes tamen illa solos Belgas & Germanos, sed etiam vestros, infecisse videri potest.* Magnam partem de illo vera sunt, quae in Excerptis Scaligerianis dicuntur. Henricus Stephani Latinitatem Lipsii singulari libro notavit. * Neque unquam ego suaserim, ut, antequam aliquis ro- 66
bur in stylo acquisiverit, inexercitatus adhuc Lipsianæ lectioni adsuescat, aut ejus flosculos in usus suos excerpat. Qui illum imitati sunt, infeliciter rem suam gesserunt: nam vel exscripserunt nonnulla, ac sententias quasdam compilarunt, vel plane inepti fiunt, dum dictionem ejus exprimere tentant, per se non laudabilem. * BERTILIUS CANUTUS in suis *Epistolis* omnem in imita- 67
tione Lipsiana gloriam quæsivit, ut vel in ipso libri titulo illam jactet: sed ille periodos Lipsianas tantum congerit, & lacinias ex illo consuit: * ERYCIUS PUTEANUS, 68
Lipsii successor, felicior quidem ejus imitator fuit, ac evitavit quidem abruptam illam brevitatem, tot sententiarum hiatus & præcipitia, frequentatas interrogatiunculas, alliterationes exiles & similia, quæ Lipsio familiaria vitia sunt: sed, dum illa vitavit, in vitium περισσολογίας & ταυτολογίας incidit. Cum enim brevitatem affectaret, id effecit, ut tribus quatuorve periodis absolveret, quæ Cicero una periodo mediocri absolvere potuisset. Scripsit Puteanus aliquot Centurias, quae vivo illo editæ sunt, earumque plena editio Francof. 1663. prodiit. Post mortem ejus epistolarum apparatus posthumus, in 7. Centurias distributus, Lovanii Ann. 1663. editus est. * PETRUS GRUTERUS, 69
cujus supra mentionem fecimus, λιψιανίζειν in *Epistolis* suis voluit, cui a Barlæo illusum est. * Longe eo ineptior est, qui Lipsium imitatus, COELIUS in sua *In-* 70
stitutione Epistolica, κακοζηλίαν Lipsianam docet, ipse vehementer ridiculus. De his

71 Simiis Lipsianis lege præfationem Thomasii in Epistolas Manutii. * LIPSII plures supersunt *Epistolæ ineditæ*, quæ in Chiliade illa non habentur. Jam tum Meursius, Boxhornius aliique sparsim quasdam edidere. Testatur Monconisius in *Itinerario suo part. 2. pag. 150.* Hugenium omnes habere literas Lipsii ad se scriptas, ac Sorbierius in literis suis alicubi refert, Christianum Hugenium ostendisse sibi aliquot Volumina Epistolarum, a viris doctis ad Lipsium scriptarum. Vir illustris, Marq. Gudius tot habet ejus ineditas, ut Chiliada jam editam quinque augere Centuriis possit.

72 MARTINI ZEILERI *Epistolæ Germanicæ* ad Locorum Communium Scriptores potius referendæ sunt. Vir ille fuit Πολύγραφος nostro seculo, non indoctus, certe rerum multarum compilator. Scripsit autem plura Germanica lingua, quam Latina. Solum illud, cujus supra memini, de Geographis & Historicis, Latina lingua prodiit, e libris Vossianis maximam partem compilatum. Ut lingua Germanica varia Itineraria scripsit, quibus multa memorabilia continentur, ita sub Dialogorum & Epistolarum habitu complexus est varia argumenta naturalia, moralia, civilia, historica. Scripsit ultra sexcentas Epistolas, quæ junctim prodierunt in 4to, anno 1657. Ulmæ.

73 AQUILINUS COPPINUS, Eloquentiæ Professor in Ticiniensi Gymnasio, *Epistolarum libros 6.* scripsit, in quibus occurrunt non pauca de viris doctis in Italia judicia, multa quoque rerum naturalium, quæ ipsi in diversis Italiæ itineribus obvenerunt. Elegans inter alia est descriptio illa *lib. 1. p. 29.* itineris Taurinensis. Inter alia hic meminit, sibi visam in montibus illis multorum gigantum mortuum efferentium imaginem, adeo expressam phantasmate quodam vel nube, ut nullus pictor imitari illam potuisset. Quod, an simile fuerit *Morgana φαινομένῳ*, an vero ita ipsi visum per sensuum aliquam fallaciam, nunc non disquiram. Ille alioquin in nubibus his speculandis mire ingeniosus & verbosus est. Editæ sunt epistolæ illæ Mediolani ann. 1613. in 8vo.

74 LUCILLII PHILALTHÆI *Epistolæ* scriptæ sunt ad varios in Italia viros doctos diversi argumenti. Continentur in illis multa illorum temporum a viris doctis acta & edita. Fuit vero ille Medicinæ Professor; juvenisque has Epistolas scripsit, editas Papiæ ann. 1564.

75 JOSEPHI LAURENTII jam supra mentionem fecimus, ubi de polymathia ejus egimus. Ejus extant *Epistolarum Centuriæ* 2. editæ Lucæ anno 1638. Stylus in illis *κακόζηλος*: nam & ille Autor inter Simias Lipsianas. Apparent nonnunquam stricturæ aliquæ ingenii, quæ tamen iterum ineptiis deturpantur. Scriptæ vero sunt ad viros illorum temporum celeberrimos; & in eis interdum aliquid latet, quod notatu dignum sit. Judicia in illo multa de viris doctis & Operibus eorum; quibus tamen fides haberi non potest, cum Panegyristen potius, quam sincerum Censorem agat.

76 JOHANNES WOUWERIUS, Vir doctissimus, e Brabantia oriundus illustri e familia, tandem in Holsatiam venit, magnis admotus muneribus, Consiliarius Principis

cipis & Præfectus Gottorpiensis, cujus extant varia scripta, inter quæ præcipuum
est *de Polymathia.* Ejus *Epistolæ* editæ sunt Hamburgi anno 1608. *(ggg) in 8vo,* cum
Syntagmate de Græca & Latina Bibliorum interpretatione. Variæ hic institutæ sunt de
multis rebus literariis consultationes & judicia: nam multa, quæ agitabantur illo
tempore inter viros literatos, his in Epistolis recensentur. Scriptæ illæ sunt ad
illustres ejus temporis Viros, Scaligerum, Meursium, Heinsium, Gruterum, Scri-
verium & plures alios, cum quibus non nisi erudita tractari poterant. * Epistolas 77
ejus multas ineditas servat illustris Gudius: latitant & aliquæ inter MSta Bibliothe-
cæ Hamburgensis. * FRIDER. LINDENBROGIUM tamen nescio quomodo is sem- 78
per infensum habuit: supersunt enim Lindenbrogii tum in Bibliotheca Hambur-
gensi, tum in Gudiana, Epistolæ, quibus illi acerbe insultat. Vocat illum homi-
nem cum latrante nomine (a baubando.) * Multa in illo plagia notat, ac in aliqua 79
Epistola hæc de illo habet, ejus *de Umbra* Tractatum inter plagia recensens: *Quem
novissime edidit librum tenebricosum umbratilis ille, inter doctissimi optimique viri Jani
Gulielmi schedas repertum ajunt: in quo id tamen præstitit, quod aliam illi vestem induit,
& suo more turpavit. Nam & carmina, quæ passim intermixta, non adulteri hujus fue-
runt, sed Scholæ Schleswicensis Rectoris, viri eruditi & probi, qui etiam nunc vivit, &
id aperte fatetur.* Epistola hæc scripta est Hamburgi ann. 1613. Gravis hæc in il-
lum Virum injuria est, & nescio quid acerbitatis sapit. In aliis Epistolis passim in
eum invehitur, ac plura ejus plagia notat. Nos lites illas in medio relinquimus.
De *Polymathia* ejus, per plagium Casaubono subrepta, supra diximus. Idem Lin-
denbrogius, ut ex Epistola illa apparet, Vitam ejus integro scripto divulgare in a-
nimo habuit, quæ certe in laudem ejus minime concepta videtur. Ceteroquin
Vitam ejus Clariss. Dn. *Adamus Olearius* peculiari oratione descripsit.

JOH. MILTONI *Epistolæ Familiares* extant libello exiguo. *(hhh)* Non ignobi- 80
lis fuit Autor Miltonus, quod e scripto Anti-Salmasiano constat, quem ille exagi-
tarat, argutiis & salibus causam commendans, a Salmasio non iis, quibus poterat, ar-
gumentis defensam. * Id singulare in illo notari potest, frequentem illum esse in 81
Solœcismis & Barbarismis Salmasio objiciendis, cum tamen & ipse sit σόλοικος sæpe
& barbarus, ut quadret hic illud Juvenalis, Sat. II.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

(ggg) Epistolarum Joh. Wouwerii Centuriæ II. Hamburgi, non An. 1608. (licet hunc exempla quædam Titulo indicent, quæ Morhofio Sphalmate isto Typographico imposuere,) sed 1618. sexennio post Autoris, A. 1612. defuncti, obitum a Geverhardo Elmenhorstio sunt editæ, Centuriam etiam Tertiam in præfatione pollicito. In Bibliotheca Hamburgensi plures ducentis supersunt, omnes αὐτόγραφοι, & ad solum Sebastianum a Bergem, JCtum ac Urbis istius Consulem, exaratæ.

(hhh) Joh. Miltoni Epistolæ etiam extant Politicæ, publico Parlamenti, sive Senatus Anglicani (cui a Secretis fuit,) nomine scriptæ, & a Joh. Georgio Pritio Lipsiæ An. 1690. in 12. denuo recensitæ, quæ lectionem, ob stylum pariter atque Argumenta, merentur.

Ejus commatis sunt illa in præfatione: *Tuis Grammatistis te vapulandum propino, &* pag. 11. *populus assentitus est*, & pag. 142. *res nostras hallucinante.* Sed talia viris doctis interdum præter intentionem excidunt, qualia in Scaligero & Casaubono non pauca notavit Scioppius, delicatus illarum sordium collector, qui ingens domi sterquilinium talium Observationum habuit, quod publicare voluit cum titulo Herculis
82 κοπροφόρε. * Quicquid tamen ejus sit, ostendunt Miltoni scripta virum vel in ipsa juventute: quæ enim ille adolescens scripsit carmina Latina, una cum Anglicis edita, ætatem illam longe superant, qua ille vir scripsit poëmata Anglica, sed sine rhythmis, quos, ut pestes carminum vernaculorum, abesse volebat, quale illud 13. libris constans, *the paradise lost.* Plena ingenii & acuminis sunt, sed insuavia tamen videntur ob rhythmi defectum; quem ego abesse a tali carminum genere non posse existimo, quicquid etiam illi, & Italis nonnullis, & nuper Isaaco Vossio in libro *de poëmatum cantu*, videatur. Epistolæ ejus paucæ sunt, in quibus tamen non pauca de Autoribus veteribus, recentioribus, domesticis, exteris judicia, quæ legere & nosse operæ pretium est. Editæ sunt Londini an. 1647. in 8.

83 WILHELMI SCHICKARDI & MATTHIÆ BERNEGGERI *Epistolæ* mutuæ hoc in loco præteriri non debent. Præclari Viri ambo fuerunt: magna Schikardi rerum Hebraicarum & Antiquitatum Judaicarum peritia, literis his propemodum immersi & innutriti. Testantur illud doctissima ejus scripta *de jure Regio Hebræorum*, quod nunc Commentario Carpzoviano prodiit; & alii ejus libri, exteris omnes magno in pretio habiti. Salmasius certe in defensione causæ Anglicanæ multa ex ejus fontibus hausit, quod & Bœclero in primo Musei sui specimine notatum est. Quis *Berneggerus* fuerit, notum omnibus est e Commentariis in Historicos optimos. Uterque Mathematicis studiis impense deditus fuit, ideoque Epistolæ illæ, quæ publicatæ sunt Argentorati ann. 1673. in 12., pleraque Mathematici argumenti continent: Peirescii de Schickardo subnectitur judicium huic libello.

84 GEORGII RICHTERI *Epistolæ* plane non sunt illo loco habendæ, quo habet Patin. *Epist. 106.* Maledicum est & falsum, quod de illis ait: *J'ai vû les Epitres de Richterus, il y a quelques bonnes choses, quelques-unes de mediocres, & tout l'ouvrage est assez mal fagoté.* Non facile memini pleniores bonæ frugis Epistolas, quam hæ sunt. Fuit Richterus JCtus, Consiliarius Reip. Norimbergensis, ac Academiæ Altorfinæ Procancellarius, Vir undequaque doctissimus, ut patet e paucis illis schediasmatibus, quæ edidit: neque enim ob molem negotiorum in tam ampla civitate vacare totus literis potuit. Magni habitus a Batavis, Gallis & Anglis, quod testantur literæ ad ipsum scriptæ. Ipsi Heinsius dissertationem inscripsit *de servis natura*, quæ adjicitur Orationibus Heinsianis, in qua agitur de eo, *an JCti Philosophis contrarientur, quando illi servos natura esse negant, Aristoteles autem aliquos natura servos statuit.* Ejus epistolæ selectiores editæ sunt uno volumine in 4to. Norimbergæ ann. 1662. Ubi habentur non ipsius solum, sed & illorum, quæ ad ipsum scriptæ epistolæ, plenæ argumentis Theologicis, Juridicis, Politicis, Medicis, Philosophicis, Historicis, Geographicis,

is, Philologicis, Criticis. * Quod titulus promittit, præstat liber uberrime: 85
: enim multa notatu dignissima, quæ ad Historiam literariam novissimi tempo-
›ertinent, in illis data occasione notata. Multa sane disci ex illis possunt: addi-
nt præterea literarum quarundam spicilegia, a Professoribus Altorfinis, Hoff-
no, Ruperto, Rittershusio, Dinnero, (*habuit enim Academia hæc viros semper insi-*
) & aliis viris doctis scripta. Sunt hic aliquot *Gruteri Epistolæ*, in quibus multa
bilia: est prolixa Epistola *Christophori Arnoldi* ad Georg. Richterum p. 496. &
ubi multa egregia habentur de Originibus Germanicæ linguæ. Additur In-
rerum & argumentorum in singulis Epistolis: judicium de Barclai Argenide
ixe habetur p. 783. ubi tota illius fabulæ compages examinatur. Habetur
ans *Carmen Gruteri* trochaicum in Galenum Casp. Hoffmanni, editioni quidem
tum & summis curis & molestiis elaboratum, sed hactenus, quæ invidia no-
um temporum est, nondum editum, non sine magno rei Medicæ & Philolo-
damno: fuit enim Hoffmannus vir longe doctissimus, Medicus, Philologus
ımmatissimus. Reperitur illud carmen p. 534. & sqq. quo graphice depingit
atum desidiam in procurandis optimis artibus. Videas & illic p. 539. miserum Gru-
tatum.

DOMIN. BAUDII *Epistolæ* etiam in tironum manibus sunt. Nemini igno- 86
Baudius, salibus & facetiis ubique diffluens. Vir fuit doctissimus, Poëta inpri-
n Jambis felicissimus. * Dictio ejus, si judicium Scaligeri in Excerptis Putea- 87
audimus, sapit phrasin Neroniani temporis. Est enim in illo quidam flos
onis ad poëtismum aliquantum accedens, & colorem aliquem e Plauti argutiis
ens, qui ipsi Scriptor familiaris fuit, quem imitaretur, & ita imitatus est, ut non
κακόζηλος. Epistolare enim argumentum inprimis inter familiares non re-
jocos & sales. * Vir fuit meliore fortuna dignus, si ipse faber ejus esse po- 88
t. Habuit familiaria vitia, quæ vehementer ipsi obstiterunt ad altiora ten-
i, Venerem & Bacchum; amoribus enim paulo plus, quam licebat per hone-
n & ordinem, deditus fuit: quod occasionem dedit eleganti illi *Centoni Virgi-*
quem Dan. Heinsius in ipsum dissimulato nomine scripsit, qui reperitur inter
nata ejus p. 426. * Accessit postea, vel in famam vel in infamiam Baudii, quod 89
ıs Scriverius ederet librum cum titulo: *Dominici Baudii Amores*, in quo ille con-
omnes, quæ de hoc argumento habentur in Baudio, epistolas; adjectis aliis
s argumenti, non omisso etiam Centone illo Heinsiano, cui Dom. Baudii no-
ipsi præscripsit, quod dissimularat in poëmatibus suis Heinsius. Omnia in
bro lepida, grata futura iis, quos trahit illa voluptas; amatoribus scilicet, sed
tis. Nec mirum est, delectatum fuisse hoc labore P. Scriverium, qui & ipse
ad has delicias compositus fuit, si fides habenda est illis, quæ narrat Colome-
in Opusculis suis; illic enim mirabilis historia de illo habetur p. 101. quam
vide.

ACOBI BONGARSII & GEORGII MICH. LINGELSHEIMII *Epistolæ* 90
: sunt Argentor. an. 1660. in 12. Erat Bongarsius vir suo tempore magni no-
, sub Henrico IV. negotiis publicis sæpe admotus, præcipue in legationibus ad
Germa-

Germaniæ Principes. In iis tamen negotiis multa scripsit erudita, & quidem juvenis notas doctissimas in Justinum; senex publicavit ingens volumen *Gestorum Dei per Francos.* Post mortem ejus editæ fuerunt tum hæ Latinæ epistolæ, tum aliæ Gallica lingua, quæ nuper admodum Parisiis lucem viderunt. Lingelsheimius itidem, vir in publica dignitate constitutus, & ad Helvetios Legatus, olim Bongarsio ab epistolis, literas Bongarsianas una cum suis publicavit: fuit enim inter illos commercium literarum mutuum. Habentur in his multa, quæ pertinent ad statum Germaniæ superiorum temporum, ad aulas Principum, tum temporis intestinis malis turbatissimas; habentur & de rebus literariis notitiæ non contemnendæ.

91 JACOBI VECTIANI Itali *Epistolæ* ad varios viros doctos, Italos præcipue, scriptæ. Scripsere & ad ipsum multi literas, in quibus non pauca reperias rerum Romanarum & Italicarum, tam in literis, quam in statu civili. Quis ille fuerit, aut cujus conditionis, dicere non possum, cum liber ille, qui ad manus meas pervenit, & titulo & præfatione careat: neque locus impressionis constat. Rarum tamen Autorem esse oportet, cum nusquam invenerim in Indicibus & Catalogis. Notandus itaque, si forte ad manus aliquando veniat.

92 * Ac sunt sane multi tales libri, qui in Italia editi in lucem a membris Societatum & Collegiorum, quæ illic plurima sunt, sed nunquam ex Italia exportantur. Vidi ego interdum Autores & Commentatores cultissimos in veteres Autores, quos ego nunquam nancisci potui, quacunque etiam diligentia quæsitos. In hoc Autore nostro multa observavi Italorum scripta passim laudata, de quibus nec vola nec vestigium apud nos apparet.

93 JOH. NICOLAI SAULII CARREGÆ *libri 3. Epistolarum* editi sunt Genuæ anno 1603. & inscripti Joh. Vincentio Imperiali, de cujus Museo supra mentionem fecimus *in Vitarum Scriptoribus.* Editi sunt postea alii libri 3. an. 1619. quos tamen non vidi. Tractantur hic singularia nonnunquam argumenta, in quibus totæ versantur Epistolæ: magis enim ad eloquentiam ostentandam scripsit Autor ille, quam negotiorum causa, ideoque non adeo multa ex illo disci possunt de rebus, quæ ad Historiam literariam pertinent. Luculenta illa est *lib. 2. p. 129.* qua reprehendit populares suos, qui lingua Hetrusca, quam Latina scribere malunt. Manutius aliquas ad ipsum scripsit epistolas, in quibus illum laudat a nitore styli, ut laudari revera debet.

94 BALTHAS. HENCKELII *Epistolæ carcerales* raræ sunt, quas semel tantum vidi. Prodierunt Holmiæ ann. 1640. in 8. Fuit Henckelius Suecicus Consiliarius & negotiorum Gestor per Germaniam, durante bello Germanico-Suecico. Inciderat is in manus Pontificiorum & Jesuitarum, qui illum carcere inclusum diu tenuerunt. Epistolæ ejus varia habent Suecorum consilia, Jesuitarum machinationes, & arcaniora quædam istius belli, quæ alibi expressa non facile inveneris: stylus non contemnendus.

95 M. ZUERII BOXHORNII *Epistolæ* non carent venustate, quanquam pleræque familiares & extemporales. Sarravii enim judicium, quod supra adduximus, paulo asperius in illum est. Occurrunt multa in illis Philologica argumenta. Sunt vero omnes

omnes posthumæ. Poëmata, quæ adjiciuntur, acumine & elegantia non destituuntur. Recudi illas curavit Thomasius cum luculenta præfatione.

96 GUIDONIS PATINI, Medici Regii, *Epistolæ Gallicæ selectæ* Paris. 1685. in 12. editæ sunt. Non fuit temere, qui audaciora & liberiora de libris & viris publicis, privatis, doctis, indoctis, judicia consignaret. Non putarim illum editioni vivum destinasse has epistolas: nam post mortem ejus editæ sunt. Perpetua hic in Chymicos & Pharmacopolas cavilla. De negotiis status & religionis, de rebus sacris summa παῤῥησία judicatur. Ne quid de faceriis dicam, quibus condiuntur epistolæ. Infinita in illis observari possunt, quorum maximus in Historia literaria non solum, sed & medica & civili, usus est.

97 Non debent hic quoque omitti JACOBI HOWEL, Equitis Angli & Secretarii Regii *Epistolæ familiares*, Anglica lingua scriptæ. Publicata earum quarta editio est Londini in 8. 1673. hoc titulo: *Epistolæ Ho-Elianæ, familiar lettres domestic and forren Historical, political, philosophical.* * Mixta hic sunt negotiis civilibus literaria, magnaque illa rarissimarum rerum varietas mirifice legentem delectat. 98 Agitur hic de rebus Anglicis, Gallicis, Italicis, Germanicis, Hispanicis, Belgicis, Danicis, Suecicis, unde multa ad historiam eorum temporum observari possunt. Insperguntur nonnumquam Poëtici sales & facetiæ. Physica & medica non omittuntur. De rebus literariis disquiritur. Historiæ rariores narrantur. Characteres & lineamenta virorum illustrium & doctorum, tam in Anglia, quam in aliis locis, ab illo proponuntur. Elucet denique ex stylo varia & elegans eruditio. Ut pauca recenseamus: docta est illa de Linguis totius orbis dissertatio, *Volum. 2. epistolis 56. 57. 58. 59. 60. 61.* proposita. Quam memorabilis est illa *Vol. 3. Sect. 6. ep. 9.* historia de columbæ in Johannis Oxenhami omniumque ex ejus familia morientium agone apparitione, *Vol. 4. ep. 30.* recenset Epitaphium Principis Britannici, in America ante 600. annos sepulti. *Vol. 3. ep. 9.* prolixe agit de habitatoribus orbium cœlestium, *Ep. 22.* agit de vaticiniis Nostradami & similibus. Illud quoque notabile est, quod *Vol. 1. sect. 5. ep. 5.* observat insignem similitudinem vultuum Nobilitatis Holsaticæ & Anglicæ, unde colonias hinc in Angliam ivisse auguratur. Infinita propemodum hic occurrunt observatione dignissima. Quare operæ pretium faceret, qui has epistolas in Linguam vel Latinam vel Germanicam converteret.

99 AUGUSTI BUCHNERI *Epistolæ* tomis 2. prodierunt Dresdæ ann. 1679. & 80. in 8vo. Erat vir ille ad omnem nitorem literarum factus, Orator optimus & Poëta certe inter Germanos suo tempore princeps. Bene meriti fuerunt de orbe literato, qui has ejus epistolas publicarunt, in quibus multa sunt de rebus literariis judicia. Emendatur nonnunquam aliquid in Autoribus: stylus elegans, quanquam concisus. Formata tamen ipsi e Cicerone dictio est: quantum vero ad τὸ περιοδικὸν attinet, ab illo diversa. Quantus ille Ciceronis æstimator fuerit, videas ex epistola illa luculentissima, quæ est *partis 2. 32.* ad *Schneiderum*, Ducis Holsatiæ Consiliarium, qui ipsius consilium rogaverat de Curtio, an scilicet illius stylus ad eloquen-

quentiam Romanam sufficere posset. Sed totus in aliam partem inclinat Buchnerus, qui Curtii declamatoriam indolem multum abesse judicat a puritate nitoris Romani. Solum itaque Ciceronem illic ad omne scribendi genus, epistolare, oratorium, historicum unice commendat. Ne quid dicam de variis rebus & judiciis, quæ habet de Autoribus, tam veteribus quam recentioribus. Inprimis elegans est illa scripti cujusdam Czarncoviani refutatio, quæ habetur *part. 2. ep. 129.*

100 Inter Theologos JOH. CALVINUS *Epistolas* nitidissimas scripsit. Ex-
tant illæ seorsim editæ Lausannæ ann. 1576. in quibus continentur multa ad statum
religionis illorum temporum pertinentia. Stylus in illo non contemnendus: id
enim operam dabat Calvinus, ut castigate scriberet. Sunt vero tales epistolæ ma-
gnifaciendæ; & jam supra monuimus, Hottingerum instar thesauri habuisse episto-
101 las Theologorum, quarum ille magnum volumen congesserat. * Habemus ita
quoque epistolas Theologorum, inprimis Remonstrantium, quæ in Belgio editæ
102 sunt. (*iii*) * MARTINI RUARI Dithmarsi (*kkk*) *Epistolæ*, viri quidem doctis-
simi, sed Sociniani, in Batavia editæ sunt in 8vo; in quibus multa habentur, quæ
ad historiam Socinianismi pertinent. Multæ illic sunt ad Grotium epistolæ, quæ
ipsum Socinianismi suspectum faciunt: multæ etiam ad alios Theologos, quas illi
forte abesse inde velint. Erat vero ille vir doctus, Græcæ Latinæque linguæ scien-
tissimus, ac præterea omnium illarum controversiarum, quæ Socinianis interce-
dunt cum Orthodoxis, præ aliis gnarus, disputator acutus, cui accedebat notitia
antiquitatum sacrarum. Primus certe fuisse creditur, qui Grotium in partes Soci-
nianorum traxerit, ut vel inde ingenium hujus viri conjicere possimus, cui tantus
vir potuerit succumbere. Misere tamen vixit, & paterna in Holsatia hæreditate
103 excidit, ob religionem legibus Imperii vetitam. * Similis mihi commatis viden-
tur nescio cujus CHRISTIANI LIBERII *Epistolæ*, quas nuper editas depre-
hendi: nam, quantum ex superficiaria lectione patet, itidem Socinianus videtur.
Nomen, ut quilibet videt, fictum est; sed tamen acumen ingenii cum Ruaro non
comparandum. Quod si idem ille est, qui nuper de scribendis, legendis & æsti-
mandis libris exercitationem Paræneticam scripsit, satis arguit ipse liber, minoris
ingenii esse. Inseruit quædam in illo libello de plagio literario & Thrasonismo
Theologorum, aliisque hodiernæ *μισοβιβλίας* causis.

104 LE SECRETAIRE CRITIQVE DU SIEUR, B. P. *dit du Jonquier*, in sce-
nam

(iii) Epistolæ Remonstrantium (Jac. Arminii, Joh. Utenbogardi, Conr. Vorstii, Hug. Grotii, Gerh. Joh. Vossii, Sim. Episcopii, Casp. Barlæi, & aliorum) Ecclesiasticæ ac Theologicæ bis sunt editæ, primum quidem a Phil. Limburgio & Christ. Hartsoekero, Theologis Arminianis, Amstelod. Anno 1660. in 4to (quæ editio prior, in Idioma etiam Belgicum transfusa, ibidem A. 1662. in 8vo prodiit), deinde autem, longe emendatiores, & plusquam 300. Epistolis auctiores, a solo Limburgio, Amstelod. 1684. in fol. Hæc posterior editio, 645. in universum complectens Epistolas, merito suo Historiæ Ecclesiasticæ atque Literariæ Studiosis, non minus quam ipsis Theologis, ob multiplicem usum, est commendatissima.

(kkk) Mart. Ruarus non Dithmarsus fuit, sed Crempa, Stormariæ oppido, Holsatus.

nam etiam Epistoliographorum, ut mimus, prodeat. Autor ille has Epistolas Criticas
scripsit, ut insultaret vitiis eruditorum. Multa hic habentur arguta & satyrica de
literatis, de libris, & de perversa studendi methodo, quae legisse delectat & prodest.
Habent scilicet omnes pene eruditi & omnes pene artes aliquid, in quo deliciari
amant. Est amabilis quaedam in multis etiam artibus insania ac intemperantia,
Censoribus eruditis nunquam non notata, majori cum fructu studiis utilioribus im-
pendenda, quam ille sale Satyrico defricat. Praecipue Medicos & Chymicos exa-
gitat. Prodiit ille libellus Amsterod. 1680. in 12.

Vastissimus Epistolographorum numerus est, quos recensere omnes non pos- 105
sumus. * CAELII CALCAGNINI *Epistolae* doctissimae & optime scriptae. 106
PAUSACRATUS, Canonicus Ferrariensis, scripsit *libros 6. Epistolarum*, Ferrariae
impressos, de quibus Joachimi Camerarii extat judicium, quod is sua manu ad ex-
emplum suum adscripsit: *Consanguineus fuit, sororis filius Sadoleti, hic Autor, a quo ad
hoc elaboratum scribendi genus fuit adsuefactus: cujus exemplum utinam nostri quoque
homines sequerentur.* * JUSTUS RYCQVIUS *Epistolarum* duas Centurias scri- 107
psit, quibus continentur multa Philologici argumenti. De Epistoliographis aevi
sequioris agit Barthius *Adversar. lib. 9. cap. 19.* Idem de Salesburiensis Epistolis, *Adver-
sar. lib. 13. cap. 12.* * DOMINICI CAESONII *Epistolarum selectarum* centuriae 5. Bo- 108
non. An. 1623. editae non plane contemnendae; sed nescio qua affectatione laborant,
ac leviculas verborum allusiones quaerunt, cujus exemplum *ep. 19. Cent. 3.* * OCTA- 109
VIUS FERRARIUS, humaniorum literarum Professor in Academia Pata-
vina, *Epistolas* quasdam scripsit, Prolusionibus ejus additas, qui compositioni non
adeo studere videtur. * In CABELLIAVII Literis reperias quoque nonnun- 110
quam, quae tollere velis. * P. RAMI *Epistolae* nonnulla illorum temporum hi- 111
storica tangunt, & in CHRISTIANI BECMANNI *Epistolis* notatu digna
occurrunt. JACOBI OMPHALII paucae sunt ad familiares *Epistolae*, quas
subjecit libro suo de elocutionis imitatione & apparatu. * PERPINIANI opti- 112
mi Oratoris *Epistolae* collectae sunt, ac nuper cum Vavassoris Poëmatibus editae, qui-
bus multa de locis Rhetoricae communibus, deque erudienda in Graecis Latinisque
literis juventute habentur. * LANGUETI, (*lll*) cujus elogium amplissimum 113
habet Thuanus, *Epistolae* multa habent rerum civilium sui temporis. * In VIN- 114
CENTII FABRICII *Epistolis* nativa quaedam elegantia est, quam ejus quoque
elaboratissima Carmina ostendunt. * NICOLAI HEINSII multae procul du- 115
bio erunt *Epistolae* ineditae, sed paucae ejus in Theatro Cometico Lubienitzii exhi-
bentur. * TOB. TURNERI *Epistolae* aliquem antiquae dictionis genium ha- 116
bent. FR. ROBORTELLI *Epistolae* de rebus philologicis nonnulla habent. SI-

(*lll*) Huberti Langueti, Consiliarii & Legati Saxonici, Volumen ingens Epistolarum, de rebus aevi sui, sive Seculi XVIti declinantis, Historico-Politicarum, ad Augustum, Saxoniae Electorem, ejusque Ministros interioris admissionis, Secretiorum, sub titulo *Historiae Arcanae Seculi XVI*, Halae Saxonum A. 1699. in 4to a Joh. Petro Ludovico, Professore Halensi, ex Archivo, ni fallor, Electorali, est publicatum.

BERI *Epistolæ* elegantes & non pauca ad rem literariam pertinentia notant. In-
117 primis illa observanda, quæ in Henrici Decimatoris Sylva reprehendit. * Veniunt
& in hunc censum feminæ eruditæ: OLYMPIÆ FULVIÆ MORATÆ,
cujus præclarum est apud Thuanum encomium, *Cælii Curionis* Epistolis mistæ, non
118 sunt omnino eloquentiæ Latinæ gloria privandæ. * Habemus & ELISABE-
THÆ JOHANNÆ WESTONIÆ *Epistolas*. LAURÆ BRIXIANÆ
119 *Epistolas* edidit Patavii Jac. Phil. Thomasinus. * Supersunt & ALOISIÆ SI-
GÆÆ *Epistolæ MSta*, Nicolao Antonio teste. Hispanorum Autorum, qui vulgo
ignoti sunt, varias *Epistolas* peculiari indice notavit Nicolaus Antonius *p. 600. Biblioth.
Hispanæ.* Epistolarum, quibus Itinera Indica & Æthiopica describuntur, Autores Hi-
120 spanicos idem *pag. 631.* eodem loco recenset. * Etiam Principum *Epistolæ* de rebus
eruditis laudari hic merentur, quales Luneburg. Principum dedit *Joh. Val. Andreas
in Selenianis Augustalibus.*

121 Non desunt miscellarum EPISTOLARUM COLLECTANEA a
variis instituta, ac optandum esset, ut plures haberemus, qui hanc operam orbi li-
terato navarent. Extant *Epistolæ Principum, Rerumpublicarum & sapientum Virorum*, si-
mul editæ Venetiis apud Jordanum Zilettum an. 1575. Extat & aliud quoddam
Volumen, quod JOH. MICHAEL BRUTUS collegit, quo habentur potissimum
Philologica: sunt & editæ *Epistolæ clarorum Virorum* Lugduni in 8vo typis Elzevi-
rianis, ann. 1617. Iisdem Elzeviriis curantibus prodierunt *Principum & illustrium Vi-
rorum Epistolæ*, Amstelodam. ann. 1644. quo continentur Epistolæ, quæ inveniun-
tur in Historicis Græcis & Latinis. Ante illos quoque MELCHIOR JUNIUS
122 singulare Volumen talium Epistolarum collegerat. * Editæ sunt *Epistolæ Indicæ &
Japponicæ* a Patribus Soc. Jesu, Lovanii ann. 1570. quibus continentur variæ rela-
tiones de rebus naturalibus, commerciis Indicis, negotio Religionis per Jesuitas
promoto, & plurima alia memorabilia; e quibus multa excerpserunt, qui postea
123 Itineraria illa Chinensia & Japponica conscripserunt. * *Itinerarium* certe *Chinense
Nienhoffii*, quod Latina, Belgica & Germanica lingua prodiit, pene omnia capit ex
his Epistolis, Trigautii expeditione Sinensi, aliisque ejus argumenti Scriptoribus,
124 addito tantum suo Itinerario. * Sunt & *variæ literæ Italica lingua ad viros illustres
scriptæ.* Epistolæ illæ collectæ sunt ab ALDO MANUTIO tribus tomis in 8vo.
Habentur in illo variæ *Pauli Manutii & ad Manutium* scriptæ Epistolæ, & longe plu-
res *illustrium Italorum*, qui tum temporis præcipuum inter Italos nomen habuerunt.
Nolo illorum Catalogum hic texere. Sunt vero illæ rebus illorum temporum li-
terariis refertæ, quarum notitia homini erudito prodesse multis modis potest. Est
& civilium rerum interdum aliqua illic notitia. Stylus Italicus pro ratione illorum
temporum cultus. Nimirum sunt tales Autores magno in pretio habendi: quæ-
dam in illis nonnunquam deprehendas, quæ frustra alibi quæsiveris. Commen-
dat talia ipsa raritas. Prodiit ille liber apud Aldum Venetiis, ann. 1554 in 8vo.
125 * Editæ sunt & Italica lingua literæ ex optimis Scriptoribus collectæ a BAR-
THOLOMÆO ZUCCHI Academico Insensato Perusino, Venetiis 1606.
in 4to sub titulo: *L' Idea del Segretario.* Verum hæ in Eloquentiæ tan-
tum

tum usum collectæ sunt sub titulis variorum generum Epistolarum, commendatoriarum, gratulatoriarum, petitoriarum &c. * Congestæ etiam editæque Puteolis 126
sunt in 12. ann. 1685. *Literæ Historicæ, Politicæ* & eruditæ variorum Autorum ab ANTONIO BULEFONE, Bibliopola Puteolano, de quibus agitur in *Actis Lipsiensibus* ann. 1686. Mens. Decemb. p. 610. Promisit & Lambecius Comm. de Biblioth. Vindob. lib. 1. sub finem, *Syntagma Epistolarum clarorum Virorum.*

Solent & in exoticis linguis elegantes scribi literæ, quarum & ad eloquentiam 127
usus est: In quibus merito recenseri debent acutissimi autoris ALOYSII GROTI *Epistolæ*, qui vocatur *Cieco d' Adria*, Vener. 1601. in 4to editæ. Notissimus ille apud Italos est, qui quanquam oculorum usu privatus, in utraque oratione elegantissime scripsit: quod præter ejus Epistolas, *Orationes* quoque & *Carmina* testantur. * In 128
Anglicis JOHANNES DONNE, Decanus Ecclesiæ Paulinæ, Poëmatibus Anglicis & Sermonibus sacris celebris, *Epistolas* Anglica lingua scripsit, Londini editas 1651. in 4to, quæ elegantissimæ & argutissimæ sunt. Sed illi Scriptores huc proprie non pertinent.

Qui certa argumenta Epistolis accommodarunt, longe sunt plurimi, ac jam supra eorum Scriptorum aliquos sparsim recensuimus. * *Medicas Epistolas* scripserunt 129
J. CÆSAR BENEDICTUS, LANGIUS, HORSTIUS, ROSSÆUS, MATTHIOLUS aliique. * De Epistolis Ecclesiasticis antiquorum egit FRANCISCUS BERNARDI- 130
NUS, FERRARIUS libro *de Antiquo Ecclesiasticarum Epistolarum Genere*, qui liber Helmstadii a Mejero recusus, Ann. 1678. * P. OLIVÆ, Generalis in Soc. Jesu ordine, 131
extant Epistolarum tomi aliquot, *de negotiis Soc. Jesu*, quorum prior Romæ in 4to, Bononiæ in 8. 1668. prodiit, posterior Venetiis 1683. in 4to. Integra est Epistolarum chilias, ac maximopere commendatur in Actis Lipsiensibus Anno 83. Mens. April. & August. * MONCONISIUS & DELLA VALLE *Epistolis Itineraria* scripse- 132
runt. Habemus & BUSBEQVII *Epistolas*. Peregrinatorum eruditorum Epistolæ magnam utilitatem in re literaria præstant; nam συλλήβδην repræsentant ea, quæ sero, vel nunquam in hominum notitiam veniunt. * Laudanda in his est SORBIERI 133
diligentia, qui in *Relatione itineris Anglici*, Gallica lingua scripta, multa de eruditis Angliæ libris, inventis, memorabilia notavit, sed liberiore censura in Anglorum invidiam incurrit: adversus illum enim singularem librum THOMAS SPRAAT scripsit lingua Anglica sub Epistolæ forma ad Dn. Wren. Titulus est: *Observations upon Sorbiers voyage.* * ANTONIVS PEREZIVS *Hispanicas Epistolas* scripsit, omnes Politici 134
argumenti. * In Gallica lingua PASQVIERII *Epistolæ* scriptæ, quibus tumultus Pari- 135
sienses describuntur. Sunt & alii Autores, quos vide apud Sorellum. * VIGLII 136
ZWICHEMI *ab* AYTTA *Epistolæ Politicæ & Historicæ* ad Joachimum Hopperum scriptæ, & Leovardiæ an. 1661. editæ, multa rerum Frisicarum habent. * Sunt & PE- 137
TRI *de* VINEIS *libb. 6. Epistolarum Historico-Politicarum* Ambergæ 1609. editi.

CAP. XXV.

DE EPISTOLIS INEDITIS ERUDITORUM.

§. 1. *Ineditarum Epistolarum præ ceteris ratio habenda est:* 2. *præcipue familiarium.* 3. *Tria Epistolarum genera, officiosæ, negotiosæ & familiares.* 4. *Syntagmata talium literarum conficienda.* 5. *Joh. Pistorii,* 6. *& Pauli Cypræi Epistolæ MSta.* 7. *Epistolæ a Zacharia Lundio, & ad ipsum,* 8. *& Virorum celebrium ad Meursium scriptæ.* 9. *Quorum Virorum nomina recensentur.* 10. *Friderici Lindenbrogii Epistolæ MSta.* 11. *Fellerus & Daumius editionem Epistolarum nonnullarum promiserunt.* 12. *Harduici Smidenstädtii Epistolæ.* 13. *Ejusdem Loci Comm. Oratorii,* 14. *& Tractatus de imitatione Ciceroniana.* 15. *Magnus Epistolarum ineditarum thesaurus in Bibliotheca Gudiana.* 16. *Epistolæ Germanorum & Belgarum apud illum αὐτόγραφοι superstites recensentur.* 17. *Lepida historiola de Latino Hegingensi ex Epistola Melanchthoniana.* 18. *Systema integrum novum Melanchthonianarum Epistolarum ad bis mille confici potest.* 19. 20. *Gallorum Epistolia αὐτόγραφα recensentur.* 20. *Comitis Avauxii singularis erga Gronovium liberalitas & humanitas.* 21. *Ex Italorum autographis Epistolis recensentur complurium Epistolæ Alciati,* 22. *Cæsaris Trivulcii.* 22. 23. *Locus Plinii ex ea illustratus.* 24. *Augusti Valdi Epistolæ.* 25. *Ejus in Plinium notæ militari furore perierunt.* 26. *Nizolii ad Majoragium Epistola reprehensoria.* 27. *Majoragii in Nizolium libri Reprehensionum.* 28. *Sebast. Corradi.* 29. *Calcagnini.* 30. *Macigni, Majoragii Epistolæ.* 31. *Ejus duæ Orationes, olim e Bibliotheca Gudiana editæ, quæ in Orationum volumine non inveniuntur.* 32. *Commentarius ejusdem in Virgilii Georgica MStus.* 33. *Pyrrhi Ligorii,* 34. *Bernardi Baldi,* 35. *Thomæ Phædri,* 36. *Cardani, Palearii, Cælii Rhodigini,* 37. *Jani Parrhasii,* 38. *Francisci Ciceræi &c. Epistolæ.* 39. *Pauli Manutii elegans Epistola,* 40. *cujus scribendæ occasio refertur,* 41. *& quia inter ceteras ejus non comparet, hic adjicitur.*

1 Egimus hactenus de Epistoliographis, ac præcipuos eorum enumeravimus, qui in lucem miserunt Epistolas suas. Sed INEDITARVM EPISTOLARVM, quæ
2 hinc illinc in Bibliothecis latitant, major nobis cura esse debet. * Quoniam enim illæ divulgatæ typis non sunt, multa hic abscondi ad Historiam literariam pertinentia credibile est, præcipue si maxime familiares literæ sint. * Sunt enim Epi-
3 stolæ varii generis: quædam officiosæ tantum, & in sola civilitate subsistunt; earum non est, nisi in eloquentia usus. Neque illæ ad nos hoc loco pertinent, etsi illarum Scriptores hic miscuerimus, ne postea alio loco multa repetenda essent. Sunt, quæ de negotiis domesticis & vulgaribus agunt; quarum exiguus hic nobis usus est. Civilia negotia, relationes historicæ ad civiles usus pertinent. Maxime vero hic prodesse possunt literæ secretæ & familiares, quas vel vivi Autores edi inter ceteras noluerunt, vel quæ in scriniis virorum doctorum delitescentes, non eo fine scriptæ sunt, ut publicarentur. In his enim plurima latent rei literariæ arcana.

* Illas

* Illas præcipue indagare debemus in Virorum illustrium Bibliothecis, atque inde 4
conficere Syntagma: quod si ab omnibus pari industria institueretur, bono id publico foret. Saltem in publicis Bibliothecis ad tempus custodiri tales chartæ deberent, ne interciderent: nam crescit illis cum tempore pretium, & ab antiquitate major erit æstimatio; ac impune tum in lucem mitti poterunt, postquam invidiæ locus amplius non est.

Multa quoque discere e talibus epistolis interdum possumus ad Historiam
patriæ pertinentia, quorum nulla in publicis monumentis superest memoria. * Com- 5
municavit mecum vir Clarissimus & amicissimus PETRUS AXENIUS *Epistolas La-
tinas* superiore seculo in Holsatia ad JOHANNEM PISTRIUM, Præpositum Ey-
derstætensem, & ab eodem scriptas, quibus non pauca habentur historica de statu
provinciæ Civili & Ecclesiastico. * Venerunt ad manus BALTHASARIS HELDI, 6
amici nostri optimi, & diligentissimi veterum monumentorum indagatoris, PAU-
LI CYPRÆI *Epistolæ MSta*, quibus multa de patriæ rebus memorantur. * Ejus quo- 7
que indicio mihi innotuit, superesse apud Secretarium & Archivarium Regium
DN. MOTHIUM *Epistolas* multas a ZACHARIA LUNDIO, viro docto & insigni
Poëta, & ad eundem scriptas: * Item magnum volumen epistolarum, a viris Ce- 8
leberrimis ad JOH. MEURSIUM Seniorem scriptarum, quod ex Bibliotheca
Seelfeldiana ab eodem Lundio descriptum; nec ille, ut audio, Orbi erudito invi-
debit, si erunt, qui typis promulgare velint. * Nomina eorum, qui has literas 9
scripserunt, mecum communicavit *Johannes Mœllerus, Flensburgensis*, qui totum volumen 730. epistolas continere testatur, & omnigenæ eruditionis Thesaurum, ac rei literariæ quoddam Archivum in literis ad me datis vocat. Continentur vero hic Epistolæ *Adolphi Vorstii; Alph. Miniati, Andr. Riveti, Andr. Schotti, Ant. Fayi, Balth. Bonifacii, Balthas. Lydii, Ben. Aub. Maurerii, Bonav. Vulcanii, Car. Paschalii, Casp. Barthii, Casp. Bartholini, Casp. Er. Brochmanni, Casp. Hofmanni, Gevartii, Christ. Frisii, Ravii, Thomæi, Christoph. Coleri, Bulæi, Chr. Sig. Donaueri, Corn. Pynaskeri, Corn. van der Myle, Conr. Rittersh. Cyr. Herdesiani, Dan. Heinsii, Dav. Hæschelii, Dion. Gothofredi, Domin. Molini, Erycii Puteani, Everh. Vorstii, Eustath. Swartii, Franc. Dousæ, Frid. Lindenbrogii, Taubmanni, Georgii Episcopi Cantuar. Georg. Lud. Frobenii, Georg. Mich. Lingelshemii, Georg. Remi, Georg. Queccii, Gerh. Joh. Vossii, Geverh. Elmenhorstii, Guilh. Coddæi, Hadr. van der Burchii, Herib. Rosweydii, Henr. Ernstii, Henr. Spelmanni, Hug. Grotii, Jac. Aug. Thuani, Jac. Bongarsii, Gilloti, Gruteri, Lectii, Monavii, Jani Gruteri, Rutgersii, Joh. Bapt. Lauri, Joh. Bedocheri, Joh. Brantii, Joh. Cabeliavii, Joh. Cluveri, Joh. Drusii, J. F. Gronovii, Joh. Georg. Herwarti, Joh. Heurnii. Joh. Loccenii, Joh. Kirchmanni, Joh. Lydii, Joh. Phil. Parei, Joh. Polyandri, Joh. Ravii, Joh. Wowerii Hamb. Joh. Wowerii Antw. Joh. Utenbogardi, Jos. Scaligeri, Isaaci Casauboni, Justi Lipsii, Lamb. van der Burchii, Lamp. Alardi, Lucæ Holstenii, Ludov. Contareni, Marci Velseri, Marquardi Freheri, Mart. Lydii, Maxim. Urientii, Melch. Goldasti, Metroph. Critopuli, Mich. Piccarti, Nic. Fabr. Peirescii, Nic. Rigaltii, Ol. Wormii, Olig. Rosenkranzii, Otton. Heurnii, Pauli Merulæ,*

Pauli

Pauli Petavii, P. Sarpii, Patritii Junii, Pet. Bertii, Pet. Castellani, Pet. Cunæi, Pet. Denaisii, P. Gruteri, Pet. Pantini, Pet. Scriverii, Phil. Jac. Maussaci, Reg. Brederodii, Sixt. Arceri, Steph. Joh. Stephanii, Theod. Canteri, Theod. Dousæ, Ubb. Emmii, Vinc. Marmerii.

10 * FRIDERICI LINDENBROGII, cujus jam superiori capite mentio facta est, *Epistolæ MStæ* ad aliquot Centurias in viri Illustris & Excellentissimi Domini REINOLDI BLUMII, in aula Electorali Palatina quondam Præsidis & Cancellarii, Bibliotheca latitant, ut a Filio ejus *Arnoldo Blumio*, Illustriss. Comitis, Domini CHRISTIANI DETHLEFI RANTZOVII Ephoro dignissimo, Amico & Convictore meo honoratissimo, narratum est: quibus ego publicam lucem optarem, si exorari posset vir Excellentissimus, ut illas prælo subjiceret. Nam ex ceteris Lindenbrogianis, quæ in Bibliotheca Hamburgensi latitant, patet, multa in illis haberi, notitia Orbis literati non indigna. Jam quædam superiori capite ex illis adduxi de plagiis Wouwerianis: ac communicavit nuper mecum (ut ὡς ἐν παρόδῳ memorem) de eodem argumento nonnulla *Joh. Müllerus*, qui ex epistola ejus ad *Pet. Puteanum* die 23. Jul. an. 1618. scripta, hæc de *Wouwerio* excerpsit: *Amo te ob communicatas Wouwerii literas: Quamvis tanti non erat, tabellarium iis portandis onerasse, quarum lectione nemo quisquam vel doctior vel melior redditur: sed nec aliud fere quicquam ex iis discitur, præter hominis vanissimi futile ingenium & mores, ad ambitionem ac arrogantiæ typhum factos. Nam de eruditione nunc dicere supersedeo, quæ sane parum supra vulgum erat, adeo ut, ni illam alienis coloribus, velut Æsopi cornicula plumis, ornasset, sæpe nuda destituta fuisset; Velut in Italia contigit, cum Carmen ab illo in laudes horti cujusdam Nobilis Florentini exigeretur: Miratique sunt docti, qua ratione factum esset, ut qui paulo ante ob versionem Psalmi Davidici cujusdam, valde eleganter atque concinne numeris comprehensi, summum Pontificem in admirationem rapuerat, ejus nunc vena adeo exaruisset, ut ne Hexastichon quidem satis dignum, horti parietibus quod adscriberetur, extrudere potuerit. Sed ignorabant boni illi viri, hujus hunc nostrum autorem esse, illius vero Carminis Baudium. Hanc ille artem norat, aliena exscribere & interpolare, schema illis novum induere, & sic pro suis venditare. Idcirco non magis credas, librum, quem expetis de Cognitione Veterum Novi Orbis illius fuisse, quam certo tibi persuadere potes, quos de Bibliorum Interpretibus composuit, Casauboni & Gelasini esse. Nihil enim in Hebraicis intelligebat, imo ne autores quidem legerat, quos laudat. Geographiæ autem plane ignarus erat. Itaque aut vanidica jactantia fumum amicis vendidit, aut si quid hujus argumenti penes sese habuit, id absque dubio in Italia nactus fuit, ubi totos menses Jac. Mazzonii aliorumque virorum doctorum variis Observationibus describendis impendit, uti Aurelius Blondus Florentiæ mihi narravit. Non minus vera de aliis ejus Syntagmatibus referre possem, quæ tibi quoque & fratribus tuis in partem novissima sunt, ad quos scis, quid de colligendis transmittendisque Marcilii viri doctissimi commentariis scribere solebat.*

11 Narravit, nescio quis, etiam Cl. FELLERUM ad editionem paratas habere multorum *Virorum celebrium Epistolas*. Scribit & ad me amicus, CHRISTIANUM DAUMIUM, Virum doctissimum, *Epistolarum* a Camerario,

merario, Barthio, Reinesio, Casaubono, Heinsio scriptarum, unam propediem *Centuriam* editurum.

Invenimus passim in vitarum Scriptoribus notatas virorum doctorum epi- 12
stolas ineditas, quæ cum blattis & tineis pugnant, quas nemo respicit, aut in lucem
educere laborat. Ita in Elogio HARTVICI SMIDENSTÆDTI, Oratoris & Poë-
tæ in Academia Helmstadiensi, apud Boissardum *in Iconibus Virorum Illustrium, part. 3.
p. 88.* memoratur, quod prematur in Bibliotheca ejus relicta præstans *volumen Epi-
stolarum illustrium & Scholasticarum.* Fuisse virum illum doctissimum, ex elogio Hen-
rici Meibomii patet, aliisque ejus scriptis ineditis. * Nam & eodem loco refertur, 13
premi in ejus Bibliotheca *Opus absolutissimum, in quo totam Cyclopædiam ita in Locos Com-
munes digesserit, omniumque scientiarum rerumque capita & tractationem ita disposuerit, ut
futuro Oratori, sive cuiquam etiam ex tempore dicturo, veluti locupletissima Eloquentiæ Biblio-
theca, quovis loco & tempore in promptu, atque in infinitum expedita esse queat.* Male pro-
fecto agunt, qui publico usui talia scripta invident. Nam in eloquentiæ apparatu
vehementer laboramus; neque hactenus fuit, qui Locos Communes idoneos in
lucem dederit. Quod si hujus operis superest hodie memoria, id agere deberent
viri eruditi, ut ab interitu hoc scriptum vindicaretur, & in publicum usum protra-
heretur. * Ejus quoque *de Imitatione Ciceroniana* Tractatus editus, qui exquisitissi- 14
mus ibidem vocatur, nunquam mihi visus est. Inter Opera Autorum, a Melchio-
re Adami, Laur. Crasso, Ghilino aliisque notata, multæ reperiuntur ineditæ episto-
læ, quarum omnium recensere Catalogum nunc non possumus.

Non possum, quin hic quasi in publico theatro orbi literato magnum illum 15
Epistolarum Thesaurum, quem in incomparabili sua Bibliotheca servat Illustris MAR-
QVARDUS GUDIUS proponam. *(mmm)* Integra ille volumina facile complebit
epistolarum, ab omnium gentium viris doctis scriptarum, quorum αὐτόγραφα sin-
gulari felicitate in ejus manus inciderunt. Dixi præcedente capite, integras illum
habere Centurias, Wouwerianarum, Caselianarum, Sarravianarum, Erasmianarum,
Casaubonianarum, Lipsianarum. Ex his Lipsianis conficere potest, ad Germanos
Centuriam unam, aliam ad Gallos, tres ad Batavos. * Habet e Germanis & Bel- 16
gis αὐτόγραφα epistolarum *Barthii, Baudii, Calixti, Cabeliavii, Christophori Coleri, Dilber-
ri, Elmenhorstii, Gebhardi, Gruteri, Gronovii, Hæschelii, Heinsii, Hofmanni, Laurenbergii,
Meursii, Piccarti, Remi, Rhodomanni, Rittershusii, Ruari, Rutgersii, Sizmanni, Taub-
manni, Velseri, Calvisii, Foppii & Leonis ab Aizema, Starckii, Bauhini, Beati Rhenani,
Boecleri,*

(mmm) Multæ jam ex Epistolis Eruditorum, quas Vir Illustris, Marqu. Gudius, asservabat ἀνεκδότους lucem aspexerunt publicam, in Appendice satis vasta, pauculis ipsius Gudii, Amicorumque ad illum, Epistolis, Ultrajecti A. 1697. in 4to excusis, a Pet. Burmanno, editore, auspiciis Gravianis, adjecta. Plures tamen, ni fallor, edendæ supersunt.

Bœcleri, Tychonis Brahei, Joachimi Camerarii, senioris & junioris, Theodori Canteri, Julii Pflugii, Cluverii, Ubbonis Emmii, Flemmingii, Casparis Gevartii, Huberti Giphanii, Melchioris Goldasti, Hug. Grotii, Lucæ Holstenii, Joannis Secundi, Athanasii Kircheri, Joh. Kirchmanni (quarum magna copia est,) *Johann. Kirstenii, Friderici Lindenbrogii, Lingelsheimii, Lutheri, Mallincrotii,* (cujus extat epistola prolixa, qua inter Erasmi & Jesuitarum merita comparationem instituit) *Meursii, Joachimi Morsii, Ludovici Nonnii, Johannis Oporini,*
17 *Johann. Rhodii, Joannis Rivii, Heriberti Rosweidi, Isaaci Vossii, Jungermanni.* * Est in illis lepida ad *Joachimum Rungium* Calend. Febr. A. 1560. manu *Melanchthonis* scripta epistola, qua bella de *Latino Hegingensi* narratur fabula: cum Gallicus Legatus coram Maximiliano in Conventu Constantiensi luculentam haberet Orationem, Maximiliani filius, Philippus, ad Fridericum Saxoniæ Ducem dixit: *Friderice, hic Vir est eloquens.* Tum Comes Hohenzollerensis horrendo sono inquit: *Domine Legate, vos debetis iterum venire post carnis privium.* Displicuit sonus & stentorea vox Philippo, qui ad Fridericum inquit: *Quale est hoc Latinum?* facete tum a se derivat Fridericus responsionem in Gregorium Lamparterum, Cancellarium Wurtenbergicum; is interrogatus ait, *Vos Principes scitote, hoc Latinum esse Hegingense.* Ubi, inquit Philippus, hoc discitur? Oppidum est, respondet Cancellarius, hujus Comitis *Hegingen,* ubi lineæ telæ horridissimæ texuntur; ibi & hoc Comitis Latinum textum est. Abiit ex illo tempore hoc in proverbium, & *Hegingense Latinum* pro barbaro & solœco sermone Latino usurpatum est, ac sæpe in aliis epistolis hoc joco utitur Philippus.
18 * Melanchthonianarum epistolarum, tam editarum quam ineditarum, bis mille ad Collectionem Londinensem ex hoc illustri promptuario adjici possunt. Observavi etiam inter illos *Salvii,* Legati Suecici celeberrimi, literas ad Medicum Judæum de Castro, quibus illum rogat, ut librum de tribus impostoribus quovis pretio sibi comparet.

19 E Gallorum autographis epistolis primum locum merentur *Comitis* AVAU-
20 XII, Legati Regii, *Epistolæ.* * Magnus erat ille literarum ac literatorum Patronus. qui pro dedicatione Livii Gronovio mille imperiales donavit. Hoc de illo memorabile narratur: cum is Daventriam transiret, pedes ad Gronovium, tum ibi eloquentiam docentem, ac nihil tale expectantem, ivit; cujus inusitatam comitatem cum miraretur Gronovius, ita ad illum Legatus: *Tu eam artem doces, quam ego exerceo.* Sunt porro *Bongarsii, Bourdelotii, Chanuti,* (ejus, qui vitam Cartesii scripsit, & librum Memoriarum) *Stephani Claverii, Colladonii, Frontonis Ducæi, Sebastiani Gryphii, Ludovic. Jacobi, Caroli Labbei, Pelisonii, Perraultii, Salmasii, Josephi Scaligeri,* Epistolæ.

21 Ex Italis ANDREÆ ALCIATI manu XXX. scriptæ *Epistolæ* sunt, quibus multa ha-
22 bentur singularia. *Est CÆSARIS TRIVULTII ad Pomp. fratrem elegans epistola, qua Observatio aliqua proponitur circa locum *Plinii, lib. 36. c.5. de statua Laocoontis & liberorum ejus a Dracone interfectorum.* Inventa vero fuit illa statua in ruinis

ruinis Titi Imperatoris, a cive, qui pro 700. nummis aureis vendere noluit Nobili Romano, a Pontifice postea vindicatam. Hanc statuam cum liberis & serpentibus Plinius ex uno lapide factam esse prodidit. Sed ille de ea ita in hac epistola: *statuam ipsam, quam Plinius cum liberis ex uno lapide factam prodidit, Johannes Christophorus, Romanus, & Michaël Angelus, Florentinus, in urbe Roma primi nominis statuarii, negant ex uno lapide confectam: ostendunt compagines plus minus quatuor, sed eas tam occulto loco conjunctas, tam apposite ferruminatas circumlitasque, ut non nisi ab ejus artificii peritissimis id facile intelligi possit. Quare aut Plinium deceptum affirmant, aut alios voluisse decipere, ut opus fieret admirabilius. Neque enim tres statuas magnitudinis justæ tot tamque mirabilibus Draconum nexibus complexas in uno tantum lapide ullis instrumentis potuisse formari. Magna est Plinii autoritas, & nostri artifices suis nituntur rationibus; nec vetus est verbum contemnendum, felices fore artes, si de iis soli artifices judicarent. Sadoletus raro judicio non minus eleganter Laocoontem cum liberis calamo descripsit, quam illos ipsi opifices celo expoliverunt.* * Elegans hæc est ex illa 23
Epistola ad locum Plinii Observatio, celeberrimorum artificum judicio firmata. Nam de *Michaële Angelo de Bona rota*, cujus Vita vasto volumine descripta est, constat, adeo illum artis suæ peritum fuisse, ut Veneris statuam in terram a se defossam pro antiqua vendiderit. * Sunt in illis AUGUSTI VALDI *Episto-* 24
læ, viri doctissimi, cujus pluribus fama innotuisset, si Notæ ejus in Plinium, magna cura scriptæ, in lucem missæ fuissent. * Nam ut de eo Pierius Vale- 25
rianus libro de *Infelicitate literatorum I. p.* 44. ipse cum suo Plinio a militibus Hispanis Germanisque Romam aggressis, misere cruciatus interiit. *Non minus*, ait, *crudeliter occubuit Augustus Valdus, Patavinus civis, qui Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, sudoribus, & peregrinationibus acquisitas professus erat, qui non solum voce, verum etiam scriptis eruditionem omnifariam ab interitu vindicabat; quam autem miserabili mortis genere vitam finiit! Incidit enim in Romanam cladem, Hispanorum illam & Germanorum prædonum sævitiam acerbissimam, cujus ante oculos direpta domo, in vinculis habitus, pretiosissimam librorum supellectilem, laboresque illos suos, quos præsertim in Plinium elucubrarat, coram dilacerari, & in usum culinæ incendi conspexit, & in eo mœrore omnibus aliis incommodis conflictatus, propter arrogantem eorum crudelitatem, quibus nihil unquam fuit improbius, dum modicæ fortunæ vir insatiabilem barbarorum sitim tributis explere nequit, qui omne senectutis suæ viaticum jam excusserant, e loculis, post cruciatus varios fame demum consumptus perhibetur.* * Extat inter MARII 26
NIZOLII nonnullas prolixa *Epistola*, manu ejus scripta, sed erudita, ad Majoragium, qua ipsum reprehendit ob *Antiparadoxa*, quæ adversus Ciceronis Paradoxa scripserat. Comminatoria illa est Nizolii epistola, qua ipsi acerbam refutationem minatur, nisi ab his suis in Ciceronem invectivis absistat & παλινῳδίαν cantet. Sciendum est, Calcagninum adversus Ciceronem scripsisse Disquisitiones in ejus Officia. Ciceronem vero Majoragius defendit, eam ob causam vehementer a Nizolio laudatus. * Postea vero, cum ipse Majoragius Anti- 27
paradoxa adversus eundem scriberet, acerbissimam ad illum Epistolam, quam

modo nominavimus, scripsit Nizolius; qua irritatus Majoragius *duos libros Re-*
28 *prehensionum* adversus Nizolium edidit, satis dentatos. * Cui liti tandem inter-
cessit SEBASTIANUS CORRADUS, Vir politissimæ latinitatis, cujus illic quoque
reperitur *Epistola αὐτόγραφος*, qua conciliationem inter illos tentat. Sunt & plu-
29 res ejusdem Autoris. * CALCAGNINI, viri summi, cujus alioquin XVI. extant
libri Epistolarum Criticarum & familiarium, etiam illic habentur *Epistolæ ineditæ*.
30 * Ad illum habetur ibidem quoque MATTHÆI MACIGNI, Veneti, *Epistola re-
sponsoria*, qui Macignus in scientiis Mathematicis excellentissimus fuit, multos
vetustorum Græcorum Mathematicorum MSros Codices habuit, quorum quam
multi hodieque in Bibliotheca Gudiana comparent. MAJORAGII quoque non
31 paucæ ibi inveniuntur *Epistolæ* tersæ, ut omnia ejus viri, & elegantes; * editæ-
que jam olim ex ipsius Bibliotheca ejusdem nitidissimæ Orationes duæ, altera
de *laudibus auri*, qua Ecclesiasticorum vitia falso traducuntur; altera *Apologetica
contra Gaudentium Merulam*, in qua plurimæ ejus vitiosæ lectiones notantur &
castigantur. Hæ inter veteres Autoris schedas Mediolani primum repertæ; &
32 Ultrajecti Anno 1666. in 4to typis descriptæ. * Latet & ibidem *MStus* Majo-
33 ragii *in Virgilii Georgica Commentarius*. * PYRRHI LIGORII, Neapolitani, ibidem
sunt *Epistolæ*, viri doctissimi, a quo XXIV. vasta antiquitatum Volumina inedita
34 superesse perhibentur. * BERNARDI BALDI, ejus scilicet, qui in Vitruvium
notas & Lexicon scripsit, illic vidi *Epistolas*. Ejus in Catalogis vidi quoque no-
tatas Epistolas, in quibus cum aliarum artium præcepta, tum philosophiæ, illu-
35 strare contendit, Mediolani 8. 1558. editas: sed librum ipsum non vidi. * Non
desunt THOMÆ PHÆDRI *Epistolæ*, quem Pierius de *Literat. Infelic. lib. 1. p. 47.*
vocat affluentissimum eloquentiæ flumen, quo non alius suo tempore clarior,
neque vehementior fuit, Romanæ cathedræ decus & ornamentum: sed qui mi-
36 serabili fato interiit, ut ibi prolixe describit Pierius: * HIERONYMI CARDA-
NI *Epistolæ* sunt, quæ in Operibus ejus non comparent, etiam AONII PALEA-
RII, eloquentissimi viri, *aliquæ*, quarum nullum in editis vestigium est. COE-
37 LII RHODIGINI ad Erasmum *Epistolæ* habentur. * Inter JANI PARRHASII
Epistolas una est, qua de arcanis familiæ, incestis cognatæ cujusdam amoribus
scribit ad Lascarem, quem rogat, ut a Pontifice veniam earum nuptiarum im-
petret. Scribit autem literas Latinas, quibus Græca verba, & nonnunquam
38 periodos immiscet, ne secreta scilicet proderentur. * FR. CICERÆI illic quo-
que *Epistolæ* sunt, item BEMBI, LAZARI BONAMICI, ROMULI AMUSÆI; quo-
rum magna suo tempore in Latinis literis gloria fuit: horum enim cura & in-
dustria res literaria crevit; eorum exemplis, & præceptionibus præcipue ad
eloquentiæ studia incitati sunt, qui postea ad hæc animum applicuerunt. Sunt
OCTAVII PLATI, M. ANTONII REGINENSIS ad Majoragium, BENEDICTI
THEOCRENI ad P. Juvium Epistolæ; DOMINICI MOLINI ad Meursium:
BALTHASARIS BONIFACII etiam *Epistolæ* sunt; si illæ hoc loco dignæ & his
principibus miscendæ videntur: fluit enim lutulentus illi sermo, etsi rerum co-
pia

pia non destituatur. * PAULI MANUTII cum plures sint, una est longa, & valde 39
elegans ad *Cratonem a Crafftheim,* Medicum Cæsareum, scripta, cum Roma discessum pararet, plena querelarum. . * Vocatus ille Romam erat, ut illic Curæ Typographi- 40
cæ præesset in editionibus SS. Patrum procurandis, cui rei argentei typi destinati erant, & stipendia adsignata. Verum, cum res illæ non ex voto procederent, & in rei familiaris angustiam eam ob causam veniret Manutius, Crato a Crafftheim illi Cæsareæ munificentiæ subsidia obtulit: ad quæ splendida promissa erectus Manutius, elegantissimam hanc & suavissimam epistolam eucharisticam scripsit, qua vix elegantior in toto Opere reperitur: nam meras Charites spirat, omnesque animi recessus effundit. Scriptam autem a Manutio hanc eo tempore fuisse epistolam, ex epistola 5. *libri 9.* ad eundem Cratonem scripta probari potest; his enim verbis finit epistolam: *Ad illam superiorem epistolam, Romæ scriptam pluribus verbis, exspecto, quid respondeas.* Hæc vero scripta erat Venetiis. X. Kalend. Nov. Anno 1570. Sed altera illa inedita scripta est Romæ Idibus Juniis ejusdem anni, unde apparet, eandem illam esse, quam Manutius extremis illis verbis designat. * Non erit hoc, ut puto, 41
Lectoribus ingratum, si illam ipsam epistolam, in Manutii epistolis ob certas forte causas omissam, quam mecum vir Excellentissimus communicavit, appendicis loco huic Capiti, atque toti libro primo Bibliothecario, qui in argumento de epistolarum Scriptoribus finitur, subnectam, purpuramque hanc panno nostro assuam.

PAULI MANUTII EPISTOLA

lib. IX. Epistolarum ejus post epistolam IV. inserenda.

Paulus Manutius, Aldi filius, JOHANNI CRATONI

S. D. Viennam.

Nihil minus placet, quam ut, nulla proposita re, nulla certa sententia, ad te scribam. Occurrit enim mihi tua dignitas, occurrit autoritas; cogito, quam tibi personam tua virtus imponat, quæ te premant onera, quæ negotia distrahant: nimirum, cum tua scientia tuoque consilio salus & incolumitas commissa sit ejus Imperatoris, qui multa regna, multas provincias imperio, omnes virtutes animo complectitur, gravissimam Christianæ Reip. partem sustines. Cur igitur ita sim ineptus, atque adeo tam adversus communibus commodis, ut inani te literarum genere interpellem; & quem salutares illæ curæ detinent fixæ & locatæ pro publica Majestate tuenda, ad privatæ rei

 cogi-

cogitationem ac studium vocem? Verum tamen, quia nec res ipsa, ut ego interpretor, privatim ad me unum pertinet, sed aliqua ex parte cum publica utilitate conjungitur, & ex tuis literis velle te mea causa multum, ex omnium sermone, posse plurimum intelligo, male prorsus mereri videar de studiis meis, ac de me ipso, nisi opportunitatem istam nactus amoris officiique tui, agam tecum de statu meo, quantum res ipsa postulat, & quantum mihi per humanitatem tuam licet, per quam licere video plurimum. Etsi enim jaceo, nec recenti, nec levi, sed inveterato jam difficilique morbo; tamen si Tu, tantus Vir, ad me erigendum ac recreandum accingeris; si istam scientiam, istam artem adhibes, quæ sæpe bonis viris in calamitate opem ac salutem attulit, cur dubitem, quin voluntatem atque industriam meam felicitas illa utrique nostrum pariter exoptata, consequatur? Quod si secus acciderit, suum tamen humanitas tua fructum non amittet: ego enim, quod volueris conatusque sis, in tua laude ponam; quod non perfeceris, ad meam fortasse culpam, vel ut æquius de me ipso sentiam, ad meam certe fortunam transferam. Nam & præclarus artifex perfectam animo speciem intuens, cum ipse nihil in arte possit, opus tamen imperfectum subjectæ materiæ vitio relinquit. Nec tamen is ego sum, cujus animum immoderata quædam opum bonorumve cupiditas angat. Habeo magnam gratiam naturæ meæ, quæ me ad hanc insaniam nunquam impulit, majorem etiam iis viris, quorum præceptis eruditus ad hanc diem ita vixi, itaque posthac, ut spero, vivam, ut neque summa cupiam, nec summa adeptis invideam. Sed quia virtus, licet a se ipsa pendeat, externa tamen quædam non recusat, propterea mediocritatem earum rerum, quæ fortunæ bona quidam vocant, nunquam contempsi, elaboravi etiam, ut consequerer: & plane me consecutum credidi, cum decem abhinc annis Romam veni. Quis enim aliter crederet, cum a Pontifice maximo vocarer, cum hic vigere dicerentur, ac semper antea viguissent artes illæ, quibus ab ineunte ætate meum studium dederam: cum ipsum denique nomen urbis Romæ nihil tenue, nihil angustum, sed ampla & magna polliceri omnia videretur? Hoc loco non faciam, ut aut de meis ipse meritis detraham, quod certe non debeo, non enim commisi, ut meam in re mandata diligentiam, operam, fidem requirere quisquam jure possit, aut alios carpam, quod ab institutis meis longissime distat; tantum dicam, & id ipsum invitus: Nescio, quo fato, mihi fontes aruisse, qui profluere solebant; benignitatem, quæ antea patebat, ita clausam in me esse, non modo, ut nihil ejusmodi, in quo vel copia vel splendor inesset, sed ne mediocritas illa quidem, quæ repellit incommoda, quæ honestatem ex parte saltem aliqua tuetur, mihi adhuc obtigerit. Ac vide tamen æquitatem animi mei: rei domesticæ jacturam, quæcunque est, facile fero; libenter dissimulo, do operam, ut obliviscar; quod antiquam colere frugalitatem, quod illam parvo contentam, omnium laudandarum artium parentem altricemque, disciplinam retinere cogar, non irascor; & hanc ipsam fore crederem liberis meis non contemnendam hæreditatem; At multa desunt: Ego deesse mihi quidquam nego, abesse multa confiteor,

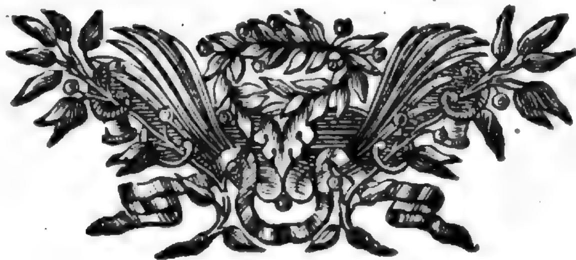
quæ

quæ tamen ipsa, ni fallor, ejusmodi sunt, ut si large suppetant, nihilo fiam melior, si absint penitus, aut si minima sint, sicuti sunt, nihilo deterior. Ergo, quod ad hanc jacturam attinet, tranquillo satis animo sum: illa me dies noctesque vexat, illa mihi penitus insidet hæretque cura, quod, si quem studia mea fructum ferre, si quid posteris industria mea prodesse poterit, id periisse totum ac perire quotidie magis intelligo. Hæc sunt mea detrimenta, optime Crato; atque utinam mea tantum essent, ferrem facilius, & quoquo modo quasi foverem ac mollirem dolores meos. Nunc quod publico tamdiu commodo defuerim, quod jacere studia mea per annos decem, quod ingenium languere sim passus, quod denique fundamentis adolescentiæ præclare jactis, ætas gravior exspectationi non responderit, id cum recordor, pene totus ipse mihi displiceo: & quanquam culpa vacem, me tamen culpa non libero, sed quasi communis causæ desertorem accuso. Una relinquitur in amore tuo consolatio: etsi nihil præstares aliud, hoc ipso tamen consolaris, quod ægritudini meæ sociam se adjungat ægritudo tua, & dum tu æque doles atque ego, id efficis, ut ego non æque doleam atque soleo. Sed illa pars literarum tuarum, in qua de Maximiliani Imperatoris admodum propensa ad liberales disciplinas voluntate significas, & addis, opem ab eo si petam, fore, ne frustra petam, ea vero pars animo meo tanquam labanti quiddam, quod consisteret, instillavit. Aliis alia cara sunt: non eodem sensu, non eodem omnes ingenio natura finxit: ego, quarum rerum illecebris capiuntur multi, ita plerasque non amo, ut averser penitus ac fugiam. Literis pascor, his voluptatem nullam præfero, ac ne confero quidem; harum consuetudine nihil suavius experior, nihil dulcius. Et quemadmodum, si solem e mundo Deus auferat, statim in hoc orbis terræ communi domicilio summus horror, summa sequatur incommoditas; sic adempto mihi literarum usu, plena tenebris omnia, plena molestiis, otium injucundum, negotium perdifficile videtur. O mi Crato! O mi, inquam, suavissime Crato! (jam enim audeo, tua fretus facilitate, familiariter ac plane blande tecum agere) Tune is es, qui mihi me ipsum longo intervallo restituas? qui has aliquando tenebras tuo lumine expellas? cujus munere excolantur, & rursus florere incipiant studia mea? Confer huc, obsecro, opes tuas, quas intelligo esse maximas, ingenii, prudentiæ, autoritatis. Digna prorsus tuis officiis, digna tuo patrocinio causa est: nam si pro literis agitur, cur humilis & obscura videatur? Si apud Imperat. sapientissimum, veræ solidæque gloriæ cupidum; cur difficilis aut dubia? Merces autem recte factorum nulla præstantior aut uberior, quam ut usuram vitæ quam brevissimam æterna nominis memoria compenset, posterisque tradita, literarum beneficio, pulcherrima virtutis effigies amorem conciliet, laudandi voluntatem commoveat, imitandi studium excitet. Præclarum ducitur quam plurimis imperare mortalibus, gentes nationesque subigere, dare leges, jura præscribere; hæc magna videntur, & expetenda inprimis; sed hæc ipsa sæpe motus temporum labefactat, sæpe vis hominum convellit, sæpe ad alienam fortuna potestatem transfert: urbes & oppida intereunt: vestigia vix apparent: nomina simul interire, & cum aspectu memoriam quoque tolli scriptorum virtus & industria non est passa. Decet igitur, cum tu Maximilianum vehementer ames, cum illius gloriæ maxime servias, id curare te inprimis, quod & maximum est amoris argumentum, & ad ejus gloriam maxime pertinet. Bonis enim viris, quorum excludi numero me non arbitror, & ita doctrinarum in studio versantibus, non ut sibi tantum vivant, privata delectatione conten-

contenti, sed ut ingenii monumenta relinquere, & posteritati patere suam industriam velint, quæ mihi semper studiorum ratio probata vehementer est, iis tu si otium das, &, qua vales apud Imperatorem gratia, conficias; vide, quot bona consequantur. Ipsum Imp. ornabis immortali gloria, probitati & virtuti amissam prope dignitatem restitues, fueris tu quoque magna laude; quanquam Te quidem hoc spectare non oportet, (ad eam enim laudem, quam adeptus jam es, propemodum accedere nihil potest) sed tamen frueris eorum amore & observantia, quos tibi tua merita, tua benignitas adjunxerit. Equidem, si hoc per Te assequar, ut ex turbulento negotii genere emersus, ad tranquillitatem perveniam, & quod reliquum vitæ contigerit, in optato literarum portu, interpellatore nullo, vacuus omni cura degam, nulla res erit tanta, quam non & me tibi debere confitear, & libenter tua causa suscipiam. Istam quidem virtutem, quæ me a molestissimis occupationibus ad suavissimam quietem & aptissima naturæ meæ studia traduxerit, feram in oculis assidue, colam animo semper, fortasse etiam futuris gentibus ignotam esse non sinam, Vale. Romæ, Id. Jun.

M. D. LXX.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. II.
METHODICUS.

CAP. I.
DE DELECTU INGENIORUM.

§. 1. *Transitio ad librum secundum.* 2. *Ingeniorum delectus habendus.* 3. *Magistratuum hic cura desideratur.* 4. *Animorum notitia maxima scientia.* 5. *Sui cognitio difficilis.* 6. *An detur ars sapientes gignendi liberos?* 7. *Ingeniorum vis ex corporis temperamento.* 8. *Huarti & Quilleti consilia recensentur.* 9. *Ingenia, qualiacunque sint, excolenda.* 10. *Ἐυφυΐα, ἐυμαθία,* 11. *Ingenium.* 12. *Ἐυφυΐα theoretica & practica.* 13. *Quæ distinctio defenditur.* 14. *Quatuor Stoicorum personæ, quibus homines induuntur.* 15. *Hoc ipsum ad præsens negotium accommodatur.* 16. *Ἐυμαθία in quibus consistat.* 17. *Ingenia quædam sine disciplina summa.* 18. *Rara tamen sunt.* 19. *Judicii & imaginationis ratio in ingeniis habenda.* 20. *Judicium theoreticum & practicum.* 21. *Imaginationis descriptio.* 22. *Ejus operatio.* 23. *Ad imaginationem Eloquentia & Poësis præcipue referri solent.* 24. *Orator & Poëta ἐυφαντασίωτος.* 25. *Excellentissimi illi, qui Phantasmata sua judicio moderantur.* 26. *Virgilius hac parte prævalet, Ovidio & aliis Poëtis.* 27. *Idem in Panegyristis, Causidicis & Historicis requiritur.* 28. *Rejicitur sentia Huarti, qui imaginationem & intellectum sibi contrariari statuit.* 29. *Falsum est, eos, qui linguis, calligraphia, eloquentia excellunt, intellectu singulari destitui.* 30. *Pueri Grammaticæ artis capaces non sunt.* 31. *Notantur Grammaticarum tricarum architecti.* 32. *Quidam absque Grammaticis præceptis Latinam linguam percalluerunt.* 33. *An pueri illi intellectu singulari præditi, qui Grammatices præcepta non satis capiunt?* 34. *Poëtæ & oratores ad omnia apti.* 35. 36. *De eorum singulari aptitudine ad Jurisprudentiæ studia, Goësii, Tuldeni & Grotii sententia.* 37. *An Concionatores eximii singulari intellectu destituantur?* 38. *Phantasiæ usus frenandus.* 39 *Phantasia pollent ingenia inventiva.* 40. *Illa φοςτικά.* 41. *Hetruscis quare capriciosa dicantur.* 42. *Ingeniorum quinque formæ.* 43. *AGILIA, ad res arduas non satis apta.* 44. *TARDA, quæ ad solida studia magis apta,*

apta. 45. Exempla horum recensentur. 46. Sunt hæc illis præstantiora. 47. ACUTA ET MEDIOCRIA, ET ÆQUALI QUADAM RATIONE MISTA, 48. ac tandem HEROICA. 49. Ingenia secundum metalla æstimata. 50. Signa ingeniorum accurate dignoscenda. 51. Sex præstantis ingenii signa e Tuldeno. 52. Quæ ad quatuor partes revocantur. 53. Ingeniorum varii affectus & defectus. 54. Hinc pari ratione diversa ingenia haud tractanda.

1 Postquam libro primo de re Bibliothecaria & Literaria, deque Scriptoribus illis, qui ad eam pertinent, generatim egimus, nunc secundo hoc libro de METHODO in doctrinis instituenda acturi sumus. Quemadmodum scilicet, qui ædificium aliquod parant, primum res operi necessarias comportant, hinc ideam sibi aliquam præfigunt, quam in exstruenda domo sequantur; ita in libris ac literis non veluti in rudi ac indigesta mole versandum est. Nam quanquam illa substerni menti nostræ operatrici, velut chaos aliquod, debet, tamen certa ratione omnia tractanda ac digerenda sunt, & methodus aliqua nobis præfigenda est, quam
2 sequamur. *Quoniam vero statuario non sufficit ad artem, officinam habere omni genere instrumentorum apparatissimam, nisi materiam, in qua operationem instituit, habilem nactus fuerit; neque enim e quovis ligno, ut in proverbio dicitur, fit Mercurius: ideoque primum DE INGENIIS EORUMQUE DELECTU instituendo
3 solliciti erimus. * Nam magno hoc literis totique Reipublicæ damno est, nullam hic plane esse Magistratus curam; cum in eo Reipublicæ maxime felicitas sita sit.

4 Felices vocabant eos Stoici, qui nossent, quo genio uterentur, ac εὐδαίμονες dicebantur, quibus bonus obtigerat Genius. Verum cum ea solertia pauci sunt, ut suum deprehendere ipsi ingenium possint; nam certe aliquid vulgari ingenio majus est illi, quo pauci fruuntur, qui se ipsum satis explorare possit, ac plerumque com-
5 paratione ad alios instituta, bonique Præceptoris ope id addiscitur. * Nobis enim obsistit Φιλαυτία, & insita quædam de rebus nostris opinio, quæ mentis illud lumen in nobis non raro extinguit. Aliorum ergo consilia & judicia incorrupta sequi oportet, dandaque opera nobis est, ut aliorum ingenia animi nostri ἀκριβείᾳ (quod facilius est) discernere discamus, ac videamus, quænam quibus doctrinis aptiora inge-
6 nia a natura ipsa formata sint. * Non defuerunt, quod mireris, qui singularis sapientiæ humanæ rem habuerint, *sapientes gignere liberos;* ut de Democrito narratur, divinum ille & cœleste pharmacum invenisse, quod fortunatos & sapientes homines efficeret. Quid Democritus hoc suo pharmaco intellexerit, altioris indaginis est. Qui de liberis consilio quodam & arte gignendis præcepta scripsere, quasi Promethei instar novos sibi homines e meliore limo fabricaturi, illi ultra naturæ opificem
7 sapere, ac fata ipsa in ordinem redigere mihi velle videntur; * Nam, quanquam quidem negari nequit, magnam inesse animis e corporis temperamento vim, ac Galenus singulari libro, *quod mores temperamentum corporis sequantur*, id propugnat; corpus enim ex alimento crassiori compactum plerumque spiritus stupidiores in liberos a se genitos

genitos transmittit; magna quoque ingeniorum e mundi plagis, loco nativitatis, educationis, nutritione ipsa varietas est; tamen extrinsecus pleraque accidunt, & a sublimiori principio animarum origo arcessenda est.

Igneus est illis vigor, & cœlestis origo,

atque ex humili casa & sordido rure sublimia ingenia prodierunt, multaque testantur exempla,

Magnos posse viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria crassoque sub aëre nasci.

* Quare frustra est cum omnibus suis artificiis HUARTUS, Hispanus, qui in *Scrutinio ingeniorum* modum tradit, quo parentes generare possint filios sapientes, ac tali præditos ingenio, quale id requirunt literarum studia. Hunc præcipue Autorem secutus mihi videtur is, qui se *Calvidium Letum* appellat, cujus genuinum nomen est CLAUDE QUILLET, unde hoc per anagramma formatum est, ut nos docet Bailletus *libr. de Judic. doctorum tom. 4. part. 5. de Poëtis, num. 1511.* Ille, qui Abbas fuit, scripsit poëma non inelegans, cui titulus: *Callipædia, sive de pulchra prolis habendæ ratione.* Poëma in libros 4. dispescitur, quorum primo de sponsorum ad pulchram prolem deligendorum conditionibus; secundo de legibus in concubitu servandis, astrologicis cautelis; tertio de cura prægnantum, viribus imaginationis; quarto de promiscuis ad pulchritudinem parandam præceptis agitur. Sed, ut recte judicat Bailletus, plus, quam decet Abbatem, & ultra, quam honestas patitur, argumento huic indulsit Autor: magis enim in illa arte se Abbas, quam Laicorum exercitatissimus se profecisse ostendit, ut vel ipsi se naturæ magistrum præbuerit. Dictio quoque non satis castigata, & vulgaria pleraque in carmine, longeque a Sammarthani judicio absunt, qui de *Pædotrophia* poëma libris tribus distinctum scripsit, sed elegans, in quo genium poëticum Virgiliano proximum agnoscas. 8

Verum mittamus illos animarum fabros, atque illud mirabilis παιδείας genus: 9
& potius, cum exspectare alia non possimus, quam

Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

ita quoque, quales invenimus in pueris *partes divinæ mentis & haustus æthereos,* præceptis & doctrinis, ut fundum aliquem, excolamus. Atque hic primum illa ingeniorum varietas nobis consideranda est, de qua non immerito illud dixeris: *Quot capita, tot sensus.* Nam ut infinita propemodum vultuum, ita animorum, diversitas esse videtur. * Neque nostrum hic institutum est, omnes animorum characteres persequi: 10
illam tantum animi facultatem indagabimus, quæ ad disciplinas discendas apta est, sive εὐφυΐαν appellemus, sive εὐμαθίαν. Sed illud latius patet nomen, & ad omnes quoque virtutes morales & actionem se extendit; hoc vero propius ad nostrum sensum pertinet; in cognitione enim versatur: quanquam nec εὐφυΐα ab εὐμαθίᾳ sejungi debeat, ac boni mores cum omni disciplina conjungendi. De εὐφυΐᾳ pulchre Aristoteles 3. Nic. 5. §. 41. & 42. *Appetitionem finis nemo sibi suo arbitratu optare potest; sed ita natum unumquemque esse oportet, ut quasi lumen mentis habeat, quo &*

judicare recte, & id, quod vere bonum est, sumere atque optare possit. Ille item bene informatus est a natura, cui hoc illius beneficio bene constitutum est: eo quod maxima sit ac pulcherrima isthaec res, quamque ab alio neque consequi neque discere aliquis possit: sed talem obtineat quisque, qualis ipsi a natura data est, adeoque quod ipsum illud, bene & pulchre a natura factam compositamque esse hanc partem, sit perfecta & vera naturae bonitas. Quod Aristoteles de naturae bonitate ad mores & virtutes apta dicit, idem
11 in quacunque doctrina praesupponimus. * Nisi enim quis εὐφυὴς sit, & ingenium commodum habeat, frustra omnia erunt: Ingenium requirimus, quae vox ab aliquibus pro ipsa εὐφυΐᾳ accipitur: quanquam in eo Piccolomineus dissentit, cum ingenium de omni ingenio, quocunque se habeat modo, dicatur; εὐφυΐα vero de bo-
12 no tantum intelligatur. * Alexander Aphrodis. duplicem constituit εὐφυΐαν, *theoreticam* alteram, alteram *practicam;* atque ex suo hoc sensu Aristotelem in variis
13 locis interpretatur. * Quam distinctionem, etsi sunt, qui impugnant, res tamen ipsa loquitur, eam summe esse necessariam, atque in ingeniis se statim ostendere. Ut ego quidem existimem, jam tum in ipsis παιδαγωγείας primordiis probe haec esse perpendenda, atque ex illis propensionibus omnem futurae doctrinae mensuram ineundam. Ex eo enim fines studiorum ponendi sunt; ac infelices omnino erunt, qui ab hoc scopo, quem natura illis praefixit, dilabuntur.

14 Scite admodum ex Stoicorum mente a Cicerone *lib. 1. de Officiis* quatuor constituuntur personae, quibus homines induuntur. Duae ab ipsa natura; una communis, qua sumus omnes & rationis participes & praecellentes bestiis, altera propria, quae ipsa est indoles cujusque privata. Tertia fortuna est, quam casus aliquis, vel tempus, vel nascendi conditio imponit, ut si quis sit Rex, nobilis, dives: quarta est, quam nobismet ipsis judicio nostro accommodamus, ut si vel ad Philosophiam, vel jus Civile, vel Eloquentiam nos applicamus. Quae omnes, cum in unam
15 personam coalescunt, ita se gerere quisque debet, ut nihil in singulis peccet. * Ex illis quatuor personis secunda, quam propriam dicunt, illa est, quam hic consideramus; nam tertia & quarta huic demum superveniunt, quamvis persona illa secunda ex illarum coalitione alia quadam ratione temperetur. Nam εὐφυΐα illa vel εὐμαθία generalis, quae in homine est, quandam ab his limitationem capit: aliter enim illa dirigenda est in Rege & nobili, quam in privato, alia quoque ratione instituenda est, cum ad certum scopum studia nostra tendunt. Et tertiae quidem personae certi praeterea Characteres morum inhaerent, qui mature in illa ducendi sunt, & ad εὐφυΐαν accommodandi; quales Historiae penicillo quam optime exprimuntur, & ex his quasi praefigurari a bonis Doctoribus debent. Lineamenta illa generalia *lib. 2. Rhetoricorum* Aristoteles duxit; sed e lectione Historicorum, Satyricorum, Comicorum, atque ex ipsa observatione vitae longe notari plura possunt. De quibus nos in sequentibus plura.

16 E'υμαθία his tribus absolvi videtur, 1. *Celeritate apprehendendi,* 2. *Sagacitate,* 3. *Memoria;* adeo ut qui tria illa conjuncta habeant, ad discendum sint aptissimi. Sed tamen nec omnes illae partes omnibus insunt ingeniis. Quosdam destituit memoria,

ria, cum & apprehensione & sagacitate valeant. Quidam memoria præcellunt, sed
in apprehendendo tardi sunt, neque sagacitate multum pollent. * Sunt, qui ab ar- 17
tibus & doctrina averso animo sunt, quibus tamen ingenii gloria deneganda non est:
nam, etsi per regulas & præcepta illis non fulciatur ingenium, suo tamen quodam
instinctu ad magna procedit. Testatur id Cicero in Orat. pro Archia: *Ego multos
homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrina naturæ ipsius habitu prope divino per
se ipsos & moderatos & graves extitisse fateor: & illud adjungo, sæpius ad laudem atque vir-
tutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam.* * Quæ etsi quidem in- 18
terdum occurrant exempla, tamen non omnes ita comparati sunt, ut soli naturæ re-
linqui possint, ideoque ἐυμαθία in illis adjuvari informatione alicujus magistri debet.

Intellectus hominis præcipue rectitudine judicii & imaginationis æstimari so- 19
let. Illud actum mentis notat, quo illa inter res discernit, atque plures inter se ide-
as componit, vel affirmando & eligendo, vel negando & rejiciendo. Utriusque in
singulis disciplinis habenda ratio est, sed ita, ut in quibusdam imaginatio primas,
secundas judicium teneat; in quibusdam contrario se hæc modo habeant. Sine
judicio certe omnis inanis phantasia & imaginatio est, nullaque omnino ars & scien-
tia recte vel discitur, vel exercetur: nam ab illo quasi in ordinem rediguntur phan-
tasmata. * Judicium hoc, si circa disciplinas intellectu eminentes versetur, judici- 20
um Theoreticum voces licet, vel Aristotelica voce ἐυσυνεσίαν; nam & illis maxime
judicio locus est: si ad actionem refertur, prudentiæ nomen invenit, qua senes præ
ceteris, ut multitudine eventuum eorumque collatione exercitati, excellunt. * Ima- 21
ginatio illa actus mentis est, cum sese ad phantasma quoddam seu vestigium, cere-
bro impressum, applicat, super quibus simulacris intellectus deinde ratiocinatur;
qualis a sensibus plerumque impressio oritur. * Imaginatione ad inferiora delabi- 22
tur mens, & ex speculatione Phantasmatum universalia colligit, cum intellectus ra-
tiones puras, ac nullis coloribus vestitas, res divinas spiritualesque comprehendit.
Potentia hac imaginante, ut rerum imagines, ita & similitudinem earum concipi-
mus. * Quare ad omne genus disciplinarum, in quibus imaginatio regnat, exten- 23
ditur. Inter eas principatum tenet Oratoria & Poësis. Præcipua elocutionis vis
in imaginatione consistit: ut enim voces ipsæ & sententiæ sunt imagines rerum;
ita ipsarum inter se sunt imagines in metaphoris, tropis, similibus, allegoriis, figu-
ris Rhetoricis, ceterisque sermonis ornamentis. Ipsa illa ἤθη & πάθη ubique hic
regnant, quibus perpetua est characterum & actionum expressio, adeo ut, quod
pictor suis, id Orator & Poëta suis quasi coloribus exprimat. * Quare ex moni- 24
tu Quintiliani & Orator & Poëta debet esse ἐυφαντασίωτος, *qui sibi res, voces, actus
secundum verum optime fingat.* * Habet & illa suos gradus imaginatio, neque in 25
omnibus æquali se modo habet. Quidam celerius imaginantur, & velociori ex
imaginatione disciplina auditores imbuunt; ut de iis, qui translatis bene utun-
tur, loquitur Aristoteles. Nam cum ingenii solertia se phantasmatibus miscet, in
omnes partes se imaginatio extendit, atque ex se ipsa parit plura, nectens e simula-

cris simulacra, illaque sibi quasi subordinans, ut copia ipsa sæpe laborent, qui tali
phantasia pollent; quales ad Poësin sunt aptissimi, ut hac sua facultate sæpe abutan-
26 tur, si rationem & judicium non sequuntur. * Quo nomine Ovidius quibusdam
notatur, qui laxiores phantasiæ habenas data opera sæpe mittit: neque enim igno-
ravit sua vitia, sed amavit; cum Virgilus ita phantasiæ indulgeat, ne quid nimis:
summum enim ubique judicium apparet. Non deerat etiam Virgilio ille impetus,
& concipiendi celeritas, neque eam neglectui habebat; ut nunquam habere debent,
qui laudabile aliquid scripturi sunt: sed posterioribus cogitationibus ita expoliebat,
27 ut de 50. versibus, uno calore profusis, vix decem retineret. * Oratores, Decla-
matores, Panegyristæ, Satyrici, Causidici, omnesque, qui simulatione quadam opus
habent, imaginatione præstare aliis debent; ita tamen, ne extra orbitam illa feratur:
sic vel stultitiæ, vel tandem amentiæ, propior futura est. Historici, etsi in descri-
ptionibus, orationibus, phantasiæ indulgent, in ipsa tamen Historia secundum opti-
mi judicii normam instituere omnia debent.

28 Non possum hic laudare Huarti sententiam, qui imaginativam & intellectum
ita sibi contrariari existimat, ut, qui imaginativa prævalet, intellectu valere non
possit; nam plane aliter ego colligo: cum enim omnis nostra cognitio procedat a
sensibus, atque tantum sciamus, quantum illis nobis demonstratum sit; sequitur hinc,
eum, qui in concipiendis rerum imaginibus felix & fœcundus est, eo magis quoque
intellectu valere, cum ille, his quasi fundatus, in varios se cogitationum orbes disper-
gat, siquidem organa ipsa non sunt vitiata, omniaque recte se habent. Occultis illæ
inter se nexibus facultates junguntur, neque altera alterius operam facile destituit:
Imaginatio quasi viam sternit, & cuniculos agit, quibus se non ingerere non potest
intellectus, eadem promtitudine hunc quasi typum & indicem suum secuturus.
29 * Quare falsæ sunt illæ opiniones, eos, qui Latinam linguam egregie noverint, vel
Calligraphia vel Poëtica excellant, inhabiles esse ad speculativas scientias: quas abun-
de refutatas vide ab Antonio Possevino *lib. 1. de Cultura ingeniorum, cap. 15. 16. 17. 18.*
Nam sane in Grammaticis & Linguis judicio plurima relicta sunt, neque phantasiæ
tantum hæc res & memoriæ est. Ego quidem sic existimo, eandem esse Gram-
matices difficultatem, quæ est vel Metaphysices & Logices, atque adeo ineptos illos
30 esse, qui illius minutiis puerorum ingenia torqueant. * Nunquam ego tam felicis
quenquam puerum ingenii fuisse arbitror, qui Grammatices artem illa ætate appre-
hendere potuerit: nam usus & maturior ætas, quæ ad philosophiam apta est, illa de-
31 mum docebit. * Quo magis miror esse homines, qui tricas tricis augent, ac novas
Grammaticas Philosophicas comminiscuntur, quibus expeditius, si Diis placet, in-
32 formentur pueri. * Ipse Grammaticæ Philosophicæ faber *Scioppius* statim in ini-
tio Grammaticæ suæ fatetur, se nullam didicisse Grammaticam Latinam, sed post no-
minum verborumque Declinationes memoriæ mandatas ex quotidiano Latine lo-
quendi usu & lectione Autorum, sex mensium intervallo, Latinæ linguæ intelligen-
tiam consecutum. Idem de *Covvleo,* Anglorum Poëta egregio, testatur in ejus Vita,
Operibus

Operibus Poëticis Cowlæi præmissa, Thomas Spraat, nulla ratione inculcari ipsi potuisse præcepta Grammatices & Prosodiæ, cum tamen in soluta & in ligata oratione optime, etiam prima ætate, scriberet. * Male tamen colligit Huartus, puer 33
si in Grammaticis non proficiat, esse hoc argumentum boni intellectus; quia in imaginativa & memoria debili eo præstantior intelligendi vis sit: non enim hæc idonea ratio est; sed quia intellectus puerilis nondum capax est disciplinæ Philosophicæ per modum Systematis ordinatæ. Quoniam vero in lingua ipsa & Poësi sine artis præceptis proficit, præclari hoc intellectus documentum, cujus se aliquando vis in aliis disciplinis exeret: * Id enim certum est, multisque exemplis 34
constat, poëtica & oratoria facultate præ ceteris insignes omnibus studiis ad miraculum usque fuisse aptissimos. * Incidit hic, quod in viri clariss. W. Goësii Præ- 35
fatione in Rei Agrariæ Autores, quos ille notis illustravit, legere memini. Ita vero ille: *Cum rogabar, ne favere vellem multæ eruditionis Candidato, quod & Poëta & Criticus esset, non adeo me res ea non deterruit, ut exinde propensiori in eum, quam antea, ferrer studio. Atque is ad eam, quam exoptabat, dignitatem promotus vel solus documento esse posset, quam vani sint, qui tam stultis præjudiciis hæc damnant & proscribunt.* * Diodorus 36
quoque Tuldenus, JCtus egregius, in aureo illo, quem de *Cognitione sui* libro scripsit, *lib. 3. c. 1.* ita de Oratore: *Quamvis jurisprudentia altiorem spiret prudentiam, quam eloquentia; verus tamen Orator non ingenii tantum vi, sed & scientiæ amplitudine Leguleium antecellit.* Grotius quoque in epistola 179. ad Gallos: *Jurisconsulti munus,* ait, *virum magnum non faciet, nisi eloquentia accedat, cujus & præcepta & exercitatio magnam diligentiam exigunt: præsertim cum, ut veteres nos docent, orbem quendam disciplinæ ea res in se complectatur.* * Quare nec illud simpliciter probaverim, quod Huartus statuit, *Con-* 37
cionatores eximios raro singulari intellectu præditos: Etsi enim in multis, quos vulgus præstantissimos judicat, hoc contingit: ii tamen, qui veræ eloquentiæ rationes sequuntur, non destituuntur singulari rerum intelligentia. Non enim eloquentis titulum merebitur, qui intelligentiæ suæ documenta etiam in ipsa Oratione non ostendat; neque hæc sejungi possunt. Et sane illi, quos antiquis nostrisque temporibus eloquentia præ ceteris excelluisse vidimus, incomparabili intellectu præditi fuerunt, ejusque multa specimina dederunt. Vel unus Cicero absolutissimum in hoc genere exemplum dabit: nam si judicium ea de re ferendum est, non *οἱ τυχόντες,* sed præstantissimi in istis doctrinis producendi sunt. * Id tamen negari 38
non debet, magnos accidere ingeniis ob phantasiæ exorbitantiam abusus; quæ nisi judicii freno coërceatur, in omnes se disciplinas diffundit. Tractari tamen hæc ingenia ita a prudentioribus debent, ut, remotis inanibus, illa quæ solida sunt, in illis exquirantur. * Plerumque enim ingenia phantasia uberiore peccantia 39
aliquid sapientiæ recondunt, quæ in usum cedere publicum possit: qualia sunt, quæ ad inventionem variarum rerum naturæ quodam instinctu feruntur.
* Quæ, etsi in speculationes inanes sæpe abripiuntur, & *φοςτικά* esse solent, 40
atque ut Huarti verbo hac in re utar, *capriciosa;* indulgendum tamen illis paululum a prudentioribus est, ne fructu illo careamus, qui vel e volaticis illorum

illorum cogitationibus haberi potest. Ac verum profecto est in hominibus illis,
quorum ingenia dementiæ aliquam speciem præ se ferre videbantur, latuisse non-
41 nunquam quædam, quæ in iis non quæsivisses, arcana. * *Ingenia inventiva*, inquit
Huartus, *Hetrusca lingua capriciosa appellantur, ob similitudinem, quam in eundo inve-
stigandoque cum capris habent.* Atque hæc aliis ingeniis jungenda ille suadet. *Ut
providi bonique pastores magno ovium gregi quandoque dodecadem caprarum solent
adjungere, quæ breviore via ac gradu promtiore ad nova quædam pascua, & ad gramen
nec dum tritum depastumve oves conducant: haud secus convenit esse inter literatos
quædam hujusmodi capreæ velut ingenia, quæ ovili aliorum intellectui nova naturæ se-
creta ac contemplationes nondum ante cognitas atque exploratas pandant, quibus
exerceantur.*

42 Patet ex illis, quæ diximus, pro varia judicii, phantasiæ, affectuum temperie,
varias esse ingeniorum formas, quæ probe examinandæ sunt. Nos illas ad quin-
43 que reducimus. * Ac primo quidem loco a nobis ponuntur *Celeria, excitata &
agilia ingenia*, qualia ab imaginationis promptitudine nasci solent; de quibus jam
multa diximus. In vulgi oculos illa incurrunt, atque ab iis præcipue æstimari so-
lent. Non deest illis acumen & extemporalis oratio, sed quæ aures potius im-
pleat, quam pectus saturet. Joci illis in promptu & sales: sed, cum res seria agi-
tur, cum argumenta in medium proferenda de Republica salutari consilio guber-
nanda, omnis illa subtilitas ingenii retunditur, & velocitas illa ob inconstantiam
nulli usui est. Solent tali ingenio plerumque esse prædiri, quos *præcoces* appella-
mus: nam rara est in illis constantia, nisi singulari ratione & divinitus excitatum
ingenium sit. In illis nihil æstimandum, nisi quod primum omnium excidit, id
enim ingenium redolet. Si labor & cura accesserit, omnia corrumpentur & in ni-
44 hilum redigentur. * His ex adverso opponuntur *Tarda ingenia*, quæ quidem non
celeriter comprehendunt, sed judicio pertinaci rebus immorantur, atque adeo assi-
duitate sua, præcipue si quædam illis sagacitas juncta sit, istorum celeritatem sæpe
antevertunt: nam plures ex maturitate justa fructus colligunt. Et illa quidem
ad Rempublicam regendam peridonea ingenia sunt: omnia enim in statu suo
conservare potius, quam res novas moliri laborant; ceterum in rebus novis ex-
45 cogitandis segniores sunt. * Vidi ingenia, quæ stupida quis credidisset, sed subito
postea quasi e veterno quodam evigilantia omnium in se oculos converterunt:
nam quasi ex cella promtuaria, quæ ante per silentium collegerant, depromere &
summa judicii vi rerum intima penetrare videbantur. Ex hoc genere inter anti-
quos Demosthenes, Virgilius, Thomas Aquinas fuere: atque hic posterior eam ob
causam *Bovis* nomine appellatus fuit. Solent illi profunda disciplinarum omnium
penetrare, in civilibus solida instructi esse prudentia. In sermone semper hæsi-
tant, ut oratio illis non fluere, sed stillare, videatur. Extemporales non sunt in in-
veniendo, sed ubi rem attente contemplantur, ad fundum omnia perspiciunt.
Verba illorum plena sensuum sunt & emphatica. Quicquid agunt, serio agunt;
atque ubi assiduitas vel exercitatio accesserint, in omni doctrina palmam ferent.
Mode-

Modeſtiam ſemper præ ſe ferunt; nunquam φορτικοὶ & ſuperciliosi. Unde Huartus recte ingenii excellentiſſimi notas retulit, *ſi natura humilis ſit, ſi ſua non æſtimet.* Hinc fit, ut, qui latitant eruditi, plus interdum ſapientiæ recondant, quam qui illam in publica luce jactant. * Tot mihi exemplis hujus rei veritas conſtat, ut ego 46
in puero malim aliquam tarditatem, quam celeres & præcipites animi motus: Hos enim ab illis ſuperari ſemper obſervavi. Quare & Aſtrologi, ſi qua illis fides eſt, Mercurii, qui ingeniorum director habetur, & agilitatem illis parare creditur, feliciſſimum poſitum non adeo laudant, cum Saturni bene locati tarditas profunditatem intellectus largiatur. Quod ſi cum corporibus mentes comparare fas eſt, hi de natura fixi participant, cum illi ad volatilium indolem accedant. Quo magis autem illa, quæ fixa ſunt, conſtantia ſunt & ἐνεργητικά, ita & plus roboris tales animi habent.

Medio inter hæc ingenia loco ſunt duæ eorum formæ, quarum altera *ex utraque illa forma miſta,* altera *aliquid præter hæc excellentius habere videtur.* Nam cum agilia 47
ingenia naturæ magis inſtinctu agant, tarda arte & labore proficiant, illa temperata ita ex utraque illa indole ſunt, ut exiguo labore multa præſtent, cum ingenita vis in illis arte major ſit. Ad quasvis illa ſcientias apta ſunt, ſed tamen ultra mediocritatem non aſſurgent. In his vero & ingenii præſtantia ac agilitas cum labore maximo conjunguntur, ac natura cum arte æqualiter certat: quare inter ordinaria ingenia principatum tenent. * His denique *quintam* aliquam *formam* omnium præ- 48
ſtantiſſimam addiderim, quæ, ut inter elementa, quaſi quintæ alicujus eſſentiæ loco ſit: qua notabuntur illi ſeculorum Phœnices, *Heroës, divino quodam inſtinctu* ad omnium rerum cognitionem, ad novarum artium inventionem animati. Tales fuere artium & diſciplinarum inventores, imperiorum Statores, Imperatores, Eccleſiæ reformatores ſimilesque, quales vix multi uno ſeculo naſcuntur. * Comitius in eleganti 49
oratione *de arte paranda fama,* Platonem ut puto ea in re ſecutus, hominum ingenia cum metallis comparat. Sunt in illis plumbea, ſunt aurea, ſunt vitrea, ſunt e variis metallis miſta, quorum ſingulorum ille artes & rationes in fama paranda recenſet. His ego adderem illa plusquam aurea, quæ etiam plumbeos homines ſua virtute & luce in aureos mutare poſſint.

Pro variis his claſſibus facile a quovis ſigna vel præſtantium vel ſtupidorum 50
ingeniorum colligi poſſunt, in quibus tamen nihil temere definiendum: ſæpe enim, quæ tarda videntur, ſucceſſu temporis, pro mutatione temperamenti in meliorem ſtatum immutabuntur, ut non paucis exemplis conſtat eorum, qui ex morbo ſingularem ingenii felicitatem conſecuti ſunt: ſæpe quoque certo naturæ impulſu ad peculiares quasdam artes feruntur, in quibus ſupra fidem proficiant, cum in ceteris plane deſipiant, ut multis exemplis Huartus probavit *lib. 1. c. 3.* Sæpe a ſtudiis & lectione abhorrere quosdam videmus, qui tamen ſibi relicti plus præſtent ſolius naturæ beneficio. * Sex præſtantis ingenii ſigna Diodorus Tuldenus, JCtus doctiſſimus, in 51
præclaro illo *de Cognitione ſui* Opere *lib. 3. cap. 3.* poſuit, quæ hic notabimus: I. eſt juſtus ad res ſublimes inſtinctus, ut cum in Philoſophia ad Dei & Naturæ contempla-

tionem feruntur, a cavillatiunculis & tricis abhorrent: in historia ad factorum illustria documenta respiciunt, non ad ritus vel fabulas, aut otiosas philologias: uno verbo, quæ nolunt difficiles habere nugas. II. est ubertas claritasque principiorum, cum ad illa potius, quam auctoritates feruntur. III. felicitas in conjectura, quando ingenium tenuissima cura adjutum extendit & dilatat se ipsum, quod partim ad docilitatem, partim ad imitationem pertinet: cum quo conjungi potest illud, quod IVto loco posuit: sagacitas conjectantium dextre rerum eventuumque proximas causas. V. est celeriter unum ex alio colligere & apte connectere. VI. est
52 facile & apte imagines concipere. * Hæc Tuldenus signa constituit, quæ tamen ad illas quatur τῆς εὐμαθείας partes a veteribus traditas μνήμην, μίμησιν, ἀγχίνοιαν καὶ
53 ὀξύτητα revocari possunt. * Sed longe plura in ingeniorum delectu consideranda sunt. Sui sunt singulis affectus, sui defectus, in quibus prudenter dijudicandis præcipua magistri cura esse debet; quod non tam præceptis & regulis, quam ipso usu discitur. Multa de his Autor Anglicus disseruit in libello *of the diffe-*
54 *rent Wits of men, i. e. diversis hominum ingeniis.* * Quare in informatione ad singula illa perito doctori attendendum est: & consequitur hinc, diversæ indolis ingenia ab uno magistro pari ratione tractari non posse, quæ tamen una vulgo disciplina conjungi solent. Unde fit, ut tardiores in Scholis publicis sint studiorum progressus, quam in privatis, ubi ab homine & doctrina & prudentia, tam communi quam didactica, instructo, quod profecto non leve aliquid & exiguum est, longe felicior ingeniorum cultura exercetur. Sed de his in sequentibus plura.

CAP. II.

DE OFFICINIS BONARUM MENTIUM.

§. 1. *Educatio Juventutis præcipua Magistratus cura.* 2. *Ægyptii, Spartani, eo nomine laudantur.* 3. 5. *Magistratuum incuria notatur.* 4. *Chinensium hac in re industria.* 5. *Ludimagistri officium non vilipendendum.* 6. 7. *Seligendi ad id munus peritia & bono judicio præditi.* 8. *Scholasticum munus cur optimi quique defugiant.* 9. *Impp. Valentiniani, Valentis & Gratiani de Academicæ juventutis disciplina constitutio.* 10. *Ad horum imitationem excitantur Magistratus.* 11. *Præcepta Παιδαγωγίας a vetustis Philosophis scripta* 12. 13. *Melanchthon & Erasmus præcipui literarum & Scholarum emendatores.* 14. *Westphali primos elegantiorum literarum ludos instituerunt, opera Rudolphi Agricolæ & Langii.* 15. *Hinc illæ in Belgium & Germaniam disseminatæ.* 16. *Alexander Hegius laudatur.* 17. *Elogium Westphalæ Nationis.* 18. *Autores de Scholis instituendis.* 19. *Inter eos præcipuum locum merito tenet Joannes Sturmius.* 20. *Male ab ejus methodo Scholæ Germanicæ abierunt.* 21. *Enarrantur ejus Scripta Scholastica,* 22. *& ab iis recessisse Scholas dolet Autor.* 23. *Sunt illa scripta ab Henrico Strobandio in unum volumen collecta,* 24. *seqq. Volumina III. Institutionis literatæ laudantur.* 24. 25. 26. *Eorum recensio generalis.* 27. *Dissertationes Belgicæ de studiorum ratione.* 28. *Schrevelii*

velii Palemon. 29. *Guilielmi Mechovii Hermathene.* 30. *Emundi Richerii Obstetrix animorum.* 31. *Mollnari Syllecta Scholastica.* 32. *Joannis Henrici Heideggeri Opuscula de ratione Studiorum.* 33. *Et de corruptelis studiorum dispiciendum est.* 34. *Ludovici Vivis de tradendis disciplinis earumque corruptelis libri.* 35. *Vogleri dissertationes de ingeniorum delectu & hodiernis studiorum corruptelis laudantur.* 36. *Cura de tollendis hisce obstaculis.*

Delectu ingeniorum bené instituto, excolenda illa probe sunt: nam ut terra 1
etiam inhabilis cultura perfici potest, ita & ingenia animique facultates certis quibusdam subsidiis ornari & adjuvari possunt, ejusque rei cura ad eos, qui Reipublicæ præsunt, pertinet, neque perfunctorie, ut nunc fit, res illa agi debet. Neque enim ad Parentes tantum, quanquam præcipue quidem ad illos, sed & ad Magistratus educationis cura referri debet; quique boni Legislatoris munere olim functi sunt, juventutis educandæ rationem etiam habuerunt. * Apud 2
Ægyptios & Spartanos, præ ceteris gentibus, formandis puerorum animis multum operæ impendebatur. Illi in Principibus erudiendis, & ad mores, quales voluerunt, componendis, diligentissimi fuere: hi, cum ad militiam Rempublicam instituissent, iis moribus & studiis Pueritiam & Juventutem imbuerunt, quibus ad Patriæ defensionem & rem strenue gerendam opus esset. * Sed de moribus populi per disci- 3
plinam publicam formandis nemo nunc cogitat; & hæc cura ad solos parentes remitti solet; cum publice tamen & ad diuturnitatem & ad ordinationem Reipublicæ intersit, bene moratos esse cives. * Soli Chinenses hic præ ceteris gentibus nunc 4
sapiunt, qui præcipuam morum curam habent. * In artibus quoque & scientiis 5
addiscendis non ea Magistratus industria est, qualem esse conveniebat, & Reipublicæ intererat. Nulla est publica ingeniorum & studiorum censura, & si qua est, exigua est, & hominibus incuriosis ac indoctis sæpe permittitur. Qua de re justissima querela est illustris viri Seckendorffii de *Statu Christianismi libr. 3. cap. 9. §. 3.* qui & pietatis morumque studia a linguis sejungenda, & majore cura tractanda recte existimat. * Neque tamen nulla hic prudentia opus est in ingeniis dijudicandis, 6
in admovendis informationi hominibus idoneis, in doctrinis ordinandis, in defectibus corrigendis. * Pro vili officio habetur pueritiam moderari; deliguntur ad hoc 7
opus homines nulla propemodum peritia & nullo judicio præditi, cum ad primam etiam puerorum informationem eximio judicio opus sit. Sub talibus enim magistris & melius proficiunt pueri, & sibi profutura discunt: sub imperitis & fatuis vero animus statim prima illa tinctura corrumpitur, quo nihil est perniciosius; ut deinde vel per totam vitam imperiti maneant, vel majore opera dediscenda illis sint, si dedisci possunt, quæ in juventute perperam didicerunt. Videmus, sub unius præstantis viri disciplina paucis annis eo progredi pueros, quo nunquam alias forte pervenissent, ut provocare etiam viros possint. * Nemo præterea est, qui 8
muneri Scholastico admoveri cupiat, ob contemptum, qui illud vitæ genus comitatur, & ob exiguum stipendium; cum & luculenta illis constituenda sint præmia,

 & ho-

& honore etiam afficiendi. E Scholis postea mali mores protruduntur in Academias, qui illic in summa libertate ferociam sumunt. Doctrinæ olim male institutæ hic sub optimis etiam doctoribus raro corriguntur. Hinc in Republica & Ecclesia malitia & ignorantia triumphabit.
9 * Memorabilis est *Imperatorum, Valentiniani Valentis & Gratiani, l. 1. Cod. Theod. de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Constantinopolis* Constitutio, luculento ab H. Conringio Commentario illustrata; ex qua apparet, cura Imperatoria dignum fuisse habitum negotium, ut juventus studiis idoneis informaretur, neque malos mores inferret in Rempublicam. Quare, quicunque ad urbem discendi cupiditate veniebant, jubebantur ad Magistrum Census provincialium judicum, quibus copia erat danda veniundi, ejusmodi literas proferre, ut oppida & natales, & merita expressa tenerentur: deinde primo statim introitu profiteri illa studia, quibus incubituri essent. Jubebantur Censuales inquirere in hospitia eorum, tum adventantium tum commorantium, ut scirent, num Studiosus illis studiis vacaret, quæ secaturum se promiserat; adeoque perpetuo Censualium judicio committebatur totum hoc studiorum ad reditum in patriam tempus, quod ad XX. ætatis annum definitum erat. Iidem Censuales providere debebant, ut singuli eorum tales se in conventibus præberent, quales esse debent, qui turpem inhonestamque famam & consociationes, quæ criminibus sunt proximæ, fugiendas æstimarint: ne spectacula frequentius adirent, aut vulgi intempestiva convivia appeterent. Illud vero duriusculum erat, (quod ab Impp. frequentiora juvenilis petulantiæ exempla forte extorserunt) eos, qui non ita in urbe se gesserunt, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscat, publice verberibus afficiendos, statimque navigio superpositos abjiciendos urbe domumque remittendos. Additur porro huic Constitutioni clausula, qua se sollicitissimos hoc in negotio ostendunt Impp. *Verum ne hæc perfunctorie fortasse curentur, præcelsa Sinceritas tua officium censuale commoneat, ut per singulos menses, qui vel unde veniant, quive sint, pro ratione temporis ad Africam vel ad ceteras provincias remittendi, brevibus comprehendat.*
10 * Utinam has curas nunc imitarentur Principes atque Magistratus, atque in unum hoc opus sedulo incumberent, optime illi de genere humano atque de omni posteritate mererentur. Si honesta doctoribus illi constituerent stipendia, in mores juventutis pravos severe animadverterent, præmiis ad virtutes & studia allicerent, industrios & ingeniosos honoribus ornarent, egestate pressa ingenia stipendiis sublevarent, novis & salutaribus inventis favore & opibus suis subvenirent; rectius illi Reipublicæ providerent, eamque in omne ævum stabilirent.

11 In præceptis bonæ παιδαγωγίας suppeditandis jam tum ab antiquis Autoribus laboratum est. Si Laërtio in vitis Philosophorum fides habenda est, Aristochius περὶ χολῶν sex libros composuit, tum & Cleomenes Παιδαγωγικὸν scripsit. Ipse quoque Pythagoras παιδευτικὸν scripsisse dicitur, & Aristoteles, Theophrastus, Aristippus περὶ παιδείας, tum & Plato & Chrysippus: quæ omnia temporum injuria perierunt. Superest e veteribus aureolus Plutarchi περὶ παίδων ἀγωγῆς libellus, quo

quo utilissima de hoc negotio præcepta continentur. * Superiori seculo, cum re- 12
florescere inciperent literæ, multi fuere e viris doctis, qui hac quoque parte laboranti Reipublicæ consiliis succurrerunt: in quibus præcipue *Melanchthon* & *Erasmus* mihi nominandi, quorum ille communis Germaniæ Præceptor de omnibus per Germaniam Scholis bene meritus fuit, tum quod de instituendis illis præcepta daret, tum quod omnes disciplinas recenseret, & in luculentum ordinem redigeret, in ipsis quoque optimis latinitatis Autoribus enucleandis multum temporis insumeret: unde hodieque supersunt tot in Ciceronis Epistolas, Orationes, Virgilium aliosque Autores notulæ non profecto contemnendæ, & in quibus multum eruditionis latet, quas ex ore ejus nonnulli exceperunt. * Erasmus utilissimos quoque de insti- 13
tuenda juventute libellos edidit. * Sed tamen & ante hos Duumviros in Germa- 14
nia, & quidem apud Westphalos, quibus illa præcipue laus debetur, bonarum literarum & linguarum celebres ludi fuere instituti, cum exemplo suo incitaret ex Italia in rura Westphala deducens Musas *Rudolphus Agricola*, & hæc consilia *Rudolphus Langen*, Eques Westphalus doctissimus, urgeret. * Tum in urbe Monasteriensi lu- 15
di elegantiorum literarum, barbaris illis magistris repudiatis, instituti, statimque per totam Westphaliam plures apertæ fuerunt Scholæ, quibus formata ingenia: hinc per totam Germaniam bonas doctrinas disseminarunt. * Daventriæ tum versaba- 16
tur *Alexander Hegius*, homo Westphalus, Langii quondam condiscipulus: e cujus disciplina magnus ille Erasmus prodiit, & ad Belgas æque ac Germanos bonæ artes propagatæ sunt. * Scilicet ut ab hac quondam gente Germanicæ virtutis glo- 17
ria adversus Romanos asserta fuit, cum illorum victricia arma non sine insigni clade repellerent; ita primi humaniorum literarum tropæa in Germania erexere. Majoribus postea passibus & animis hæc stadia decurrerunt in Germania viri docti, ut vel cum ipsis Italis de principatu contenderent, & magna cum cura in Scholis recte adornandis certatim a viris doctis laboratum fuit.

Non enumerabo hic omnes, quotquot de Scholis earumque institutione hoc 18
tempore scripserunt. Multi enim sunt multorum libelli & dissertationes de hoc argumento *Camerarii, Chytræi, Neandri, Burenii, Maphæi Vegii, Vitruvii, Roscii, Vergerii, Mosellani, Frischlini, Bilstenii, Alstedii* & aliorum. * Inter eos omnes merito principe 19
loco nominandus est JOANNES STURMIUS, Argentoratensis Academiæ Professor, cujus extant varia de Oeconomia Scholarum scripta: ejusque consilia Scholastica non Germaniæ tantum urbes, sed peregrinæ secutæ sunt. * A cujus methodo utinam 20
non abiissent Scholæ Germanicæ, substitutis variis obscurorum hominum compendiis: ita verum linguæ Latinæ nitorem non corrupissent, nec a Regia via aberrassent. Nunc cum quilibet barbarus & incultus sub ingenii aliqua & compendii specie novas sibi rationes docendi discendique condit, protruduntur primum in Academias, hinc in Rempublicam, homines & orationis & rationis usu non satis instructi; unde certissima aliquando barbaries exspectanda. * Scripsit suo tempore Sturmius li- 21
brum de *literarum ludis recte aperiendis*, quo de ordinibus & progressionibus studiorum,

rum, de horis, ratione docendi, de reſolvendis orationibus, de interpretationibus Autorum, publicis lectionibus, privatis ſtudiis, exercitiis ſcholaſticis, multa habentur. Scripſit *Epiſtolarum Claſſicarum* libros tres, quos *Claſſicos* ideo vocat, quia ad Claſſium Scholaſticarum Argentoratenſium præfectos eos dedit, quibus rationem in ſingulas illas informandi adoleſcentiam præſcribit. Illic quaſi *ἀνακεφαλαίωσις*, deſignatio & partitio operum habetur, quam ille in ſuperiori libro *ὡς ἐν τύπῳ* delineaverat. Diligenter illa legere debent, qui Scholis præſunt; multa enim ex illis diſcent, quæ ad *ἐμπειρίαν* Scholaſticam pertinent. Scripſit *Epiſtolarum Academicarum* librum ad Scholarchas, & ſingularum diſciplinarum Profeſſores, quibus de univerſa in Academiis docendi ratione agit. Scripſit *Scholæ Lavinganæ Oeconomiam* ad Philippum Ludovicum & Joannem, Comites Palatinos Rheni, Illuſtriſſimi Principis Wolffgangi Filios. Agitur hic de officiis ſingulorum Præceptorum, de legibus Scholæ, de lectionibus per curias & claſſes inſtituendis: ex quo veluti typo Scholæ inſtituendæ idea peti poteſt. Scripſit de *Educatione Principis* libellum ad Illuſtriſſimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacenſium, & de Nobilium puerorum informatione librum, titulo *Nobilitatis Literatæ* ad Werteros fratres. De *Exercitationibus Rhetoricis* librum Academicum ad Philippum, Comitem Lippiarum, ſcripſit; item alium *de amiſſa dicendi ratione,* & quomodo ea recuperanda ſit, ac de *Linguæ Latinæ reſolvendæ ratione,* quibus præclara habentur ad linguæ Latinæ facultatem parandam præcepta, variaque afferuntur conſilia de copia rerum & verborum obtinenda.

22 * Sæpe ego miratus ſum, quare a tam ſalutaribus conſiliis receſſerint, quæ hoc ſeculo inſtitutæ ſunt, Scholæ; cum nemo quidpiam ſanius rectiuſque docere eo in genere poſſit, quam docuit Sturmius: in cujus ſcriptis, quæ apud recentiores Scriptores habentur, egregia pene omnia deliteſcunt. Scripſit ille varios ad eloquentiam omnem recte excolendam egregios libros, ut de *Imitatione*, *Elocutione*; ſcripſit *commentarios in Ariſtotelem, Hermogenem & Ciceronis libros*, & plurima alia.

23 * Sed illi, quos modo enumeravi, libri, quoniam ad rem Scholaſticam & Juventutis accuratam informationem propius pertinent, uno Volumine collecti ſunt, & Torunii Boruſſorum editi Anno 1586. curante *Henrico Strobandio,* Conſule & Scholarcha Torunenſi, viro literato, deque literis bene merito; qui in ſuæ non tantum Scholæ ſed & in omnium uſum, hæc ſcripta Sturmiana ſuis ſumptibus, laudabili profecto exemplo, recudi fecit, ut in Inſcriptione hujus Operis Joanni Sturmio facta Rector & Pro-Rector ac Collegæ Scholæ Torunenſis teſtantur, qui & præfationem ad Lectorem addiderunt de ſcholis & libris Sturmianis, qui illo Volumine continentur, quod illi *Inſtitutionis Literatæ Tomum primum*, & a Sturmii nomine Sturmianum inſcripſerunt.

24 * Subjecerunt Scholæ Argentinenſis, ſive Epiſtolarum Joannis Sturmii Claſſicarum & Academicarum *σχηματισμὸς* a *Joanne Ludovico Havenreutero* confectos, quibus quaſi quædam omnium librorum Sturmianorum *ἀνακεφαλαίωσις* continetur. Hinc & alios, qui de Scholarum inſtituendarum, docendi diſcendique ratione ſcripſerunt, invitarunt, ut ſua ad editionem tranſmitterent.

25 * Quare ſequenti anno prodiit, hoc ipſo Strobandio curante, *Inſtitutionis*

Institutionis Literatæ Tomus secundus, cum præfatione amplissima ejusdem Scholæ Torunensis, qua agitur de Ministris Ecclesiæ, cur Scholas, politias atque œconomias sibi commendatas habere debeant, quæque illis officia præstare teneantur. Hoc Tomo continentur Actus tres Academiæ Argentoratensis, 1. Classicorum, 2. Baccalaureorum, 3. Magistrorum, sub Melchiore Junio habiti. Et in primo illo Actu de ratione examinandi & visitandi Scholas inferiores agitur: adjiciuntur lectiones tum in Academia, tum in Scholis institutæ, cum Orationibus nonnullis. Cetera ad ritus & solennia Academica in gradibus conferendis potius pertinent, quam ad rem Scholasticam. Habentur in illo Tomo porro Introductio novæ Scholæ Altorffinæ Norimbergensium, exposita aliquot doctorum Virorum Orationibus; Augustani Gymnasii ad D. Annæ constitutio ac docendi discendique ratio ab *Hieronymo Wolffio* delineata; & ejusdem Autoris de expedita utriusque linguæ, vel privato studio discendæ ratione, & aliæ quædam commonefactiones. His additur ejusdem *Wolffii* de Augustani Gymnasii instauratione deliberatio, & Somnium de expedita in bonis Autoribus interpretandis progressione. Sequitur *Joannis Rivii* de ratione docendi libellus, & Ludi literarii Magdeburgensis ordo, leges ac statuta, autore *Godescalco Prætorio.* * Addiderunt sequenti Anno 1588. 26
Tomum tertium, cum præfatione de Magistratus Politici titulis & officiis in reliqua tria vitæ genera conferendis. Continentur illo docta variorum scripta: *Jodoci Willichi* consilium de formando studio in quolibet artium & sacrarum & prophanarum genere, duobus commentariis distinctum; quorum prior de Verborum, posterior de Rerum copia agit: Harmonia de ratione Institutionis Scholasticæ a *Joanne Garcæo* conscripta, in usum Ludi literarii Brandenburgensis in Marchia: Institutio Joannis Friderici, Ducis Pomeraniæ, scripta per *Philippum Melanchthonem:* Ratio studendi generalis *Pauli Eberi: Victorini Strigelii* de ratione docendi *καθόλικα θεωρήματα*: *Petri Vincentii* disciplina & doctrina Gymnasii Gorlicensis: Curriculum hibernum studiorum Scholae Gorlicensis; Oratio *Laurentii Ludovici* de ratione docendi discendique puerilia Grammatices elementa, quae Methodicae appellatione continentur; Ratio administrandi Scholas triviales, proposita a *Friderico Widebramo, Joanne Stæsselio, Maximiliano Morlino, Martino Miro, Laur. Lindemanno, Luca Tangel*, Visitatoribus Ecclesiarum & Scholarum in Ducatu juniorum Principum Saxoniae: ordo studiorum, qualem sibi Adolescentes, qui ad Academias accesserunt, vel jamjam accessuri sunt, praescribi expetere soleant, autore *M. Stephano Prætorio: Σκιαγραφία* Scholae trivialis recte aperiendae, conscripta pro Gymnasio Jutrebocensi, & edita a *M. Joanne Grunio*, Norimbergensi, ejus Gymnasii Rectore: Scholae Cremsensis in Austria descripta formula, edita à *Joanne Matthæo*, Theologo & Professore Wittenbergensi; paedagogii illustris Gandershemii inauguratio, constitutio, classes, leges: de optima studiorum ratione in omnium studiorum genere Methodus; autore *Leopoldo Dickio* JCto: *ejusdem* Christianae & Civilis vitae Compendium. Promiserunt iidem *quartum Tomum*; sed ille, quantum mihi constat, nunquam prodiit.
* Fuere quidem in Belgio variae dissertationes *de studiorum ratione in singulis disciplinis* 27

nis editæ, duobus in 12. libris, in quorum altero Hugonis Grotii; altero Johannis
Gerhardi Voſſii Diſſertatio primas tenet. Ille ex officina Elzeviriorum Amſtelo-
dami Anno 1643., hic Trajecti ad Rhenum Anno 1658. prodiit. Verum illi de
Scholarum œconomia in univerſum non agunt, ſed de ſingulis tantum diſciplinis:
quanquam & hi ad Autores iſtos referendi; partem enim eorum conſtituunt. Iis
vero enarrandis nunc ſuperſedebimus. Erit de iis commodior in ſequentibus di-
cendi locus.

De Scholis earumque inſtitutione qui generatim egerunt, præter eos, quos
modo enumeravi, non adeo multi ſunt. Ex illis, quod e re ſua erit, petere pote-
28 runt, qui bonarum mentium officinas inſtituent. * Laudari tamen etiam meretur
SCHREVELII *Palæmon*, ſive *Diatriba Scholaſtica*, continentes tum quæ ad laudem &
commendationem Scholarum ſpectant, tum quæ ad ἐυταξίαν earum & œconomiam.
Agit hic de Natura, Educatione & diſciplina: de tribus, quæ ſub diſciplinam ca-
dunt, corpore, appetitu, ratione: de iis, quæ tum reſpiciunt appetitum, tum ratio-
nem: de Inſtitutione publica & privata: de officio boni Præceptoris: de officio
diſcipulorum: de Inſtitutione gratuita & mercenaria: de diſciplina Scholaſtica: de
præconiis literariis ſeu ſcholaſticis. Ad ipſam vero docendi rationem non deſcen-
29 dit. * Extat viri doctiſſimi, & Amici, dum viveret, optimi GVILIELMI ME-
CHOVII *Hermathene*, elegans liber de recta inſtitutione juventutis Scholaſticæ, Fran-
cofurti 1673. editus, quo graviſſima & ſalutaria de illis rebus monita habet, maxi-
mo illis, qui Scholis ordinandis præſunt, uſui futura. Multa hic copioſe & accu-
rate diſquirit de officiis Magiſtratus, Inſpectoris, Parentum, Præceptoris, Diſcipu-
lorum; de præceptis diſciplinarum eorumque uſu, de Exercitatione, Auditione,
Lectione & Interpretatione, Colloquio, Scriptione, Verſione, Imitatione, Exerci-
tatione proprio Marte inſtituenda, Paraphraſi, Amplificatione, Variatione, Exerci-
tiis Oratoriis, Meditatione, Ediſcendis, Retractatione, Collatione, Emendatione,
Repetitione & Interrogatione, Concertatione Juventutis, Studio excerpendi, Loco
ſtudiis apto, Tempore diſcendi, Ante-Scholanis, qui Scholas nondum frequentant,
Amphithalamio Encycliorum, Palatio Humanitatis, Legibus Juventutis, præmiis &
pœnis Scholaſticis, morbis Scholarum, Bibliotheca literaria, Exercitiis corporis:
30 * Quæ omnia ad Methodum & rationem docendi pertinent, de qua ſpeciatim nos
dicturi ſumus: quanquam & huc omnes illi Autores pertinent; e quorum tamen
numero unum, qui pene inſtar omnium eſt, præterire hic non poſſum, EMUN-
DUM RICHERIUM in doctiſſimo libro, cui titulum *obſtetricis animorum* fecit; qui
Ambergæ 1608. in 12. editus eſt, ac uberrime de omnibus illis, quæ ad informan-
31 dam juventutem pertinent, agit. * Collegit & ALBERTUS MOLLNAR varios
ea de re tractatus ſub titulo *Syllectorum Scholaſticorum*, Heidelbergæ 1621. editorum;
32 * uti & JOANN. HENRICUS HEIDEGGERUS, Tiguri Anno 1670. De Studiis
inſtituendis ſeorſim ſcripta plurima ſunt, nondum in volumina collecta, ut *Hegen-
dorphini, Fungeri, Oſiandri, Freigii, Nathan. Chytræi* &c. quæ ego voluminibus certis col-
ligenda ſuaſerim.

33 Ad hanc claſſem referendi quoque illi Scriptores ſunt, qui de defectibus in
infor-

informanda juventute, & corruptelis studiorum, agunt. Ut enim ad sanitatem interest; non sanitatis tantum regulas præscribere, sed & morbos omnes nosse & avertere; ita & hic corruptelis studiorum cognitis rectius de ipsis doctrinis judicabimus. * Hac in re laudabilem operam præstitit LUDOVICUS VIVES, qui non 34
solum *de tradendis disciplinis,* sed & *de caussis corruptarum disciplinarum* aureolos plane scripsit libellos, plenos bonæ frugis ac diligentissime omnibus doctis legendos.
* In eodem argumento versatur VALENTINUS HENRICUS VOGLERUS, qui 35
doctissimas *de delectu ingeniorum & hodiernis studiorum corruptelis* dissertationes scripsit, in quibus de caussis agit, quæ profectus studiorum in Scholastica & Academica informatione morantur. * Dignissima hæc consideratione res est, omnibusque, qui 36
Reipublicæ curam habent, providendum, ut, sublatis his obstaculis, majores in mente excolenda & in studiis progressus faciamus.

CAP. III.

DE FACULTATUM ANIMI SUBSIDIIS.

§. 1. *Facultates animi certis quibusdam adminiculis excitari debent.* 2. *Quæ excitatio male communiter negligitur.* 3. *Exemplo corporis & corporearum actionum.* 4. *Per assuefactionem insolita in motibus,* 5. *affectibus,* 6. *appetitu fieri possunt.* 7. *Qua ratione voluntati, affectibus, appetitui frena injicienda.* 8. *Exercitatio recte ordinata præcipuum in facultatibus animi augendis subsidium.* 9. *Ejus quædam prudentia est.* 10. *Per eam varia in Scholis Sophistarum ad ostentationem specimina instituta.* 11. *Memoria narrativæ præprimis adsuescendam.* 12. *Erasmi Bartholini Dissertatio de Consuetudine laudatur.* 13. *Per assuefactionem & exercitationem crebram orta ars, qua a nativitate surdi, ac per consequens muti, ad loquendum institui possunt.* 14. *Wallisii specimen.* 15. *Holderi, Sibscotæ ea de re liber.* 16. *De illa arte Rudolphi Agricolæ testimonium.* 17. *Exemplum in Sabaudiæ quodam Principe.* 18. *Aliud e Digbæo prolatum.* 19. *Quidam sola natura duce loquentes intellexere.* 20. *Ejus exempla.* 21. *Bonneti liber Hispanicus de hoc argumento laudatur.* 22. *Quis ille fuerit?* 23. *Petrus Pontius hujus artis inventor;* 24. *quod multis testimoniis probatur.* 25. *Nicolaus Antonius Emanuelem Ramiresium de Carrion artis hujus inventorem constituere videtur,* 26. *a se ipso dissentiens.* 27. *Refellitur ejus opinio de Ramiresio isto.* 28. *Helmontius filius aliqua de hac arte scripsit.* 29. *Specimen hac in re a Wallisio datum.* 30. 32. *Bonneti methodus recensetur.* 31. *De arte pronunciandi qui scripserint.* 33. *Autores de hoc argumento ad singularem in negotiis civilibus usum uno volumine colligendi.* 34. *Aristotelis, Scaligeri & Molinæi contraria sententia refellitur.*

1 Quemadmodum ad fruges e terra producendas subsidiis quibusdam, tam naturalibus quam artificialibus, indigemus; ita ad scientias addiscendas adminiculis quibusdam opus est. Ut ager fructus ferat, excitanda illa naturæ vis est, quæ terræ fœcunditatem augeat; ita ut mens in rerum apprehensione & dijudicatione expeditior sit, illæ animæ facultates, quibus illa intelligit &
2 dijudicat, erigendæ rectis quibusdam rationibus & acuendæ sunt. * Videmus, educatione juvenum animos ita formari posse, ut labores tolerent, a voluptatibus abstineant: sed ad animi facultates firmandas & augendas, ut quis recte meditetur, ut in inveniendis rebus celer sit, ut memoria & judicio polleat, paucissimi præcepta suppeditant; cum id fieri tamen multis modis possit. Nam vel solo exercitio rectaque applicatione illas augeri posse quotidie videmus: quemadmodum, qui scopum ferire discunt, continuo usu propius accedunt, roburque lacertorum intendunt. Solet quidem vulgato verbo dici, *quemlibet esse fortunæ suæ fabrum;* sed longe hoc rectius de ingenio dicetur, *quemlibet esse ingenii sui fabrum*: magis enim in potestate hominis est flectere, in quamcunque velit partem, ingenium, & qui forte sunt ejus defectus emendare, ut appetitus & affectus suos domare quis constanter perpetuaque voluntate potest.

3 Quod si corpore nostra videamus, ad miraculum illa per consuetudinem &
4 exercitationem quotidianam in motus insolitos impelli possunt: quod in funambulis patet, qui super fune extenso sine ullo metu ambulant, saltant, in gyros se torquent, de turribus delabuntur, ad quæ hiant & stupent earum rerum ignari, &
5 in iis inexercitati. * In doloribus perferendis videmus quosdam adsuefactione stipitibus & truncis similes, ut Spartanorum quondam pueri adversus omnes dolores obstinati erant, qui ad sanguinem, imo ad necem, cædebantur, neque voce tamen ulla aliquem sensum ostendebant. Novimus vel ipsum aëris usum, sine quo vivere alii non possunt, diuturna consuetudine ad bene longum tempus inhiberi posse, quod in urinatoribus videmus. Quidam rebus ignitis versandis ha-
6 biles manus fecere. * Sunt, qui abstinentia a cibis inediam ad aliquot annos tolerarunt: qui ingurgitatione crebra helluones tricongii fiunt; continua voracitate ita proficiunt, ut vel soli, quod decem hominibus sufficiat, una cœna absumant: qui frigora intensissima, qui sitim ad stuporem usque perferre possint. Cumque hæ fieri in corporibus mutationes possint, non secreta quadam, sed maxime naturali ratione, quis non multo magis animos variarum figurationum capaces crediderit? modo sibi ipsis non diffidant homines, atque ea se præstare posse credant, quæ alios præstare vident, atque illud sibi præfigant, quod labor improbus omnia
7 vincat. * Voluntati nostræ, affectibus, appetitui nostro leges vel ipsi ponimus, vel alii illis ponunt: nam vel religione, vel opinione valida, sive illa ex institutione, sive illa persuasione oriatur, vel exemplo simili, quod illustre sit, & in oculos incurrat, vel affectu contrario frena illis injicimus; sive vere hoc fiat, sive simulate. Illud Philosophia moralis urget: hoc vero in civili conversatione fieri videmus: sunt enim, qui voluntatem suam adeo regere possunt, ut ne exigua quidem ejus nota vix ullo vultus charactere deprehendi possit. Ut ergo simili ratione

tione facultates intellectus in nobis ad expeditiorem apprehensionem & usum formentur, nobis laborandum est.

In his mediis exercitatio recte ordinata præcipuum sibi locum vindicat. Ex 8
ea enim habitus formatur. * Est vero & in illa prudentia quædam observanda, 9
ut attemperetur ingeniis & finibus, ac recto ordine instituatur. Per gradus illa suos ducenda est & partes, nonnunquam oblique, & per quandam, ut ita dicam, consequentiam: est enim, ubi exercitatio plena ac perpetua magis turbat & impedit, quam promovet, studia; quare interdum quibusdam adminiculis illi subveniendum est. Ac primo quidem, ut omnia recte fiant, opera danda est; hinc ut prompte & expedite & cum quadam alacritate ac animi jucunditate. * Fuerunt in ve- 10
terum Sophistarum Scholis, qui in utramque partem de omni argumento dicere potuerunt, quod non nisi continuo exercitio factum est. Sunt, qui frequenti usu omnia in ridiculos sensus detorquent. Quantum memoriæ, vel exercitatione vel peculiari aliqua arte, succurratur, notum est, & de eo nos infra plura. * Multum 11
prodest ad res magnas & negotia gerenda, si quis mature adsuescat memoriæ narrativæ, ut cum circumstantiis temporum, personarum, locorum, omnia memoret & describat, & quæ ab aliis narrantur, ex lectione vel auditione in summam aliquam contrahat. * Incredibilis exercitationis & consuetudinis vis, per quam non in edu- 12
catione tantum, sed & in quibuscunque aliis rebus stupenda fieri possunt, de quo legatur doctissima illa *Erasmi Bartholini* Dissertatio, quæ est inter *quæstiones* ejus *Academicas* nona.

Quanta exercitationis recte ordinatæ vis sit, vel ex eo patet, quod in illo, qui 13
ob naturalem surditatem vocis & linguæ usum non habet, adeo intendi vis imaginativa & apprehensiva possit, ut e motu labiorum, quem visu observat, literas, e literis verba incredibili celeritate intelligat, & ad illa respondere sciat; quod arte singulari & certis præceptis a quibusdam cum stupore audientium effectum est. Dixi alibi ea de re prolixius, sed nec loco hoc prætermittendum id videbatur, quoniam vel solo illo exemplo mirifica phantasiæ & ingenii vis arte adjuta ostendi potest. * Suscepta fuit ab Anglis quibusdam illa mutorum institutio, ejusque speci- 14
men *Wallisius* dedit; cujus extat prolixa ea de re epistola ad *Dn. Boilium* scripta, in *Actis Philosophicis Anglicis*, Num. 61. * Fuerunt & alii inter Anglos, qui integris ea de re 15
libris egerunt: HOLDERUS in libro *de Elementis loquendi*, cui additur Tractatio *de Informatione muti & surdi:* (liber editus est Anglica lingua Londin. 1669.) GEORG. SIBSCOTA in libro Anglico, cui titulus: *Deaf and Dumb mans Discourse, or concerning those, Who are born Deaf and Dumb*, edito Lond. 1670. cum additione libri *de ratione loquelæ creaturarum inanimatarum.* * Non recens natam illam artem e Rudolpho 16
Agricola conjicere possumus, qui *lib. 9. de Invent. cap. ult.* vidisse se testatur surdum a primis vitæ annis, &, quod consequens est, mutum; didicisse tamen, ut quæcunque scriberet, aliquis intelligeret, & ipse quoque, tanquam loqui sciret, omnia mentis suæ cogitata perscribere posset. Quod etsi in dubium vocare videtur Ludov. Vives *lib. 2. de anima, cap. de discendi ratione*, nullam tamen ejus causam habuit,

præsertim cum fide dignus testis & *αὐτόπτης* fuerit Agricola; nunc vero tot expe-
17 rimentis res illa probata est: * Nam non in Anglia tantum Holderus & Wallisius
experimenta instituerunt, sed & in Sabaudiæ quodam Principe ingeniosissimus Co-
18 mes *Emanuel Thesaurus* specimen aliquod exhibuit: * ac meminit Digbæus tract.
de natura corporum cap. 28. Sacerdotis cujusdam Hispani, qui fratrem natu minorem
Comitis stabuli Castellæ, a nativitate surdum, improbo labore ita erudiverit, ut
modo lumen non abesset, aut tergum non obverteretur, e motu oris, labiorum ali-
arumque partium, perfecte intelligere voces loquentium, ad interrogata responde-
re, vocabulorum vel in incognita sibi lingua sonum & accentum accurate ad alteri-
us pronunciationem reddere potuerit; nisi quod tonum vocis eundem servare non
19 poterat. * Refert & Schottus in *Physica Curiosa lib. 3. cap. 33.* novisse se in Sicilia
quendam e Soc. Jesu, qui surdus erat penitus, & tamen promptissime de quavis re
tam cum suis, quam cum exteris egerit, tametsi nullum perciperet verbum, dum-
modo labiorum motum loquentium videret. Atque id non tam per disciplinam,
20 quam instinctu naturæ bonitateque ingenii factum est. * Nam & alius P. Layman
singulari quodam casu surdus factus, ut illic testatur, assidua oris loquentium ob-
servatione didicit visu percipere, quod non poterat auditu. Refert & Zwingerus
in *Physiol. Med. cap. 25.* Jacobum Oecolampadium, cum Sacerdos Basileæ esset, inter
alios habuisse auditorem plebejum, sed surdum, qui tamen verba illius intellexerit
ex eo, quod intentis & inconnivis illum oculis intueretur. Quoniam ergo natu-
ram & ingenii indolem hic præstare talia videmus, quidni certis quibusdam regu-
21 lis adjuvari natura posset? * Librum in hac arte dudum, ante, quam Angli ea
de re cogitarunt, scripsit aliquis JOHANNES PAULUS BONNETUS, ediditque
Madriti in 4. Anno 1620. ac Regi ipsi inscripsit. Titulus est: *Reduction de las let-
tras y arte para enseñar a ablar los mudos*, i. e. *Reductio literarum & ars informandi
mutos.* Non dubitat huic Autori inventionem hujus artis adscribere Caramuel in
apparatu suo philosophico lib. 1. disp. 2. n. 16. qui epigramma quoddam in eam artem
22 illic scripsit. * De Autore vero, quem Sacerdotem, credo per errorem, Digbæus
vocat, non satis certa omnia: nam ipse se *Barletservant* vocat. Quid autem mune-
ris hoc sit, Nicolaus Antonius in *Bibliotheca sua Hispana* sub hujus viri nomine doce-
at: *Joannes Paulus Bonet Arragonius Regi nostro a munere quodam, quod Burgundiæ
domus vocabulo BARLETSERVANT apud nos audit, & a tormentariæ rei ministerio*
(entratenido cerca de la persona del General de la Artilleria) *magnoque Castellæ Con-
nestabili a secretis.* * Ante tamen Bonnetum PETRUS PONTIUS, Benedictinus
23 Monachus, hanc artem exercuit, ut constat e Valesio *lib. de Sacr. Philos. cap. 3. Pe-
trus Pontius*, inquit ille, *Monachus S. Benedicti, Amicus meus, natos surdos docebat
loqui, non alia arte, quam docens primum scribere, res ipsas digito indicando, quæ chara-
cteribus illis significarentur; deinde ad motus linguæ, qui characteribus responderent, pro-
vocando.* Unde patet, pro informationis hujus fundamento scripturam fuisse ad-
hibitam, quod in exemplo sui temporis etiam notarat Rudolphus Agricola.
24 * Meminit & ejusdem artis in Hispania inventæ Stephanus Roderic. Castrensis *Comm.
in*

in libr. Hippocratis de Aliment. Sect. 2. p. 247. ut mirer, Franciscum Lanam in *Pro-
dromo all' arte maestra c. 4.* negare, quicquam de arte ista præceptis traditum, ut
solus ille ac primus ea de re forte videatur cogitasse; ac aliqua præcepta, sed quæ
exigua sunt & nullius momenti, suppeditasse. Pontius vero ille, quantum scitur,
nihil edidit, ac videtur Bonnetus illam Pontii, qui ætate Valesii Anno 1590. vixit,
artem hactenus occultatam, suo tempore Anno 1620. publicasse. Ita enim Nico-
laus Antonius loco supra citato: *Nempe mira hæc res, ut multi verba efferrent, in ar-
tem ivit apud nos egregia industria viri perspicacissimi Petri Pontii, Benedictini Monachi,
quam videtur Bonetus publicasse.* Idem de eo testatur Nicolaus Antonius sub nomi-
ne Petri Pontii, ubi præterea Fr. Joannis de Castanniza Benedictini testimonium ex
Historia de Vita S. Benedicti adducit, qui & ipse Dn. Gasparum de Gurrea, filium
Gubernatoris Arragoniæ, discipulum ejus, hujus rei testem affert. Legi quoque
de eo potest Ambrosius Morales *in descriptione Hispaniæ fol. 38.* qui testatur, eum
loqui docuisse fratres duos & sororem Castellæ Connestabilis, de quorum altero,
Petro a Velasco nuncupato, mirum esse ait, quæ & quanta intra vigesimum ætatis
annum, ad quam vixit ætatem, didicerit, quoniam ultra vernaculam suam lin-
guam locutus fuerit, scripseritque Latinam fere absque solœcismo, quandoque & ele-
ganter, tum etiam Græcos characteres scripserit. Adducit & Morales schedulam
manu illius scriptam, qua respondet roganti per manualia signa de arte ista & forma,
quam sibi adeo utilem expertus fuerat. Ex iis, quæ adduximus, patet, Digbæum,
cum Sacerdotis meminit, qui librum talem scripserit, Pontium intellexisse, cum ars
ab illo profecta fuerit, quæ a Bonneto est publicata. * Hic vero iterum turbat 25
Nicolaus Antonius, qui immemor eorum, quæ de Petro Pontio dixerat, Emanue-
lem Ramiresium de Carrion, Prieguensi Marchioni Hispanorum Magnati a secretis
& a cura formandi eloquii, quia mutus natus erat, Inventorem vel Doctorem hujus
artis facit. Ita enim de illo: *Hic apud nos artem invenit, aut certe solus exercuit ata-
te sua literas & aliqualem usum docendi mutos, quod quidem in eodem Marchione, atque
item in D. Ludovico a Velasco, Fraxini Marchione, Connestabilis Castellæ fratre, & in aliis
præstitit.* * Hoc vero ante de Petro Pontio dixerat, tum Nicolaus Antonius, tum 26
Ambrosius Morales, quod Petrum de Velasco fratrem Castellæ Connestabilis su-
periore seculo in loquendo informaverit, cum Emanuel Ramirez de Carrion hoc
seculo vixerit, & post Bonnetum, qui Anno 1620. librum suum edidit, librum Hi-
spanica lingua primum 1622. hinc 1629. publicavit cum hoc titulo: *Maravillas de
naturaleza, en que se contienen dos mil secretos de cosas naturales.* Plane hæc inter se
non conveniunt, neque expediri a me hic nodus potest. Ab isto sane Ramiresio
scriptum fuisse de arte illa librum, non meminit Nicolaus Antonius, & tamen qua-
si subdubitans vel inventorem, vel certe solum hujus artis sua ætate Magistrum
constituit; quæ manifeste cum ceteris pugnant. * Imo vero expressis verbis 27
legitur in judicio illo, quod Antonius Perez, Abbas Benedictinus, Bonneti li-
bro præfigit, Petrum Pontium, Monachum Benedictinum, principium huic arti de-
disse. Quare omnino illa, quæ de inventione Ramiresii ait, falsa sunt. * Nostro 28

quoque tempore Helmontius Filius in *Alphabeto suo vero Naturali Hebraico* quandam
de surdi & muti in linguis informatione dissertationem instituit; sed horum auto-
29 rum mentionem nullam fecit. * Testis est quoque Monconisius *in Itinerario suo
Anglico p. 50.* se apud Wallisium vidisse nobilem Anglum mutum & surdum, qui
Doctore illo tantum in legendo profecerit, ut librum Anglicum expedite legeret,
atque jam tum alterum hoc exhibuisse specimen Wallisium, qui præterea exiguam
illi differentiam in pronunciatione τῦ B & τῦ P ostenderit, exilem scilicet nasi mo-
30 tum, cum litera B pronunciatur. * Bonnetus ad certam artem regulas revocavit:
nam in primo libro agit de literarum natura & varia apud varias gentes pronuncia-
31 tione, quæ erudita sunt. * Sed tamen & ante illum de hoc argumento egerat Hi-
eronymus Fabricius ab Aquapendente libro *de locutione ac ejus instrumentis*, Scaliger
in libro *de caussis Latinæ linguæ:* post illum Mallincrotius *tractatu de libris*, & Petrus
Montanus in singulari libro Belgico, sed erudito, *de arte pronunciandi*, quo nemi-
nem hactenus accuratiorem vidi. Mihi quoque aliquando *de philosophia Alphabetaria*
32 quædam scribere propositum fuit. * Libro secundo ad rem ipsam propius acce-
dit, ac ostendit, quomodo mutus figuram & pronunciationem literariam per ma-
nualem demonstrationem & motum oris ac labiorum doceri possit: hinc procedit
ad reliquas Grammaticæ partes, & orationis constructionem integram. Aliqua eti-
33 am de cifris & lingua Græca adjecit. * Ego omnino suaderem, ut non Hispani-
cus tantum ille liber, sed & ceteri, qui in Anglica lingua scripti sunt in Latinam
linguam conversi uno volumine colligerentur; non in mutorum tantum usum, sed
& illorum, qui in aulis Principum, foro, atque adeo in omni vitæ genere versan-
tes, mussitantes etiam intelligere velint, atque secreta e longinquo rimari colloquia;
34 cujus rei quantus usus esse possit, facile quivis intelligit. * Nos insigne hoc exem-
plum, quo exercitationis crebræ vis in intellectu augendo confirmatur, omittere no-
luimus, quo falsitas sententiæ Aristotelis ostendatur, qui libr. *de Hist. Animal. 4. c. 9.*
surdos natos vocem quidem emittere ait, sed sermonem nullum: cui accedit etiam
Scaliger in commentario, cum ait: *Arte & voluntate fit sermo, itaque docemur: Sur-
di autem non docentur, ideo non loquuntur.* In Aristotelis quoque verbis argutatur,
quod vocem emittere dicat. Male quoque Molinæus *Physic. lib. 8. c. 24.* judicat:
*Cæcus natus potest per auditum erudiri; at quicunque est surdus a nativitate, est mutus
& plane indisciplinabilis.* Et Aristoteles primo Metaphysicorum auditum discipli-
næ sensum vocat, cum per visum, atque ut ita loquar, intuitive procedere pos-
se videamus.

CAP. IV.

DE

SUBSIDIIS DIRIGENDI JUDICII.

§. 1. *Judicium ac memoria præcipuæ ingenii partes.* 2. *Memoria summa necessitas & utilitas.* 3. *Attamen memoria sine judicio manca & mutila.* 4. *Judicium sum-*

mam

mam omnibus disciplinis manum imponit. 5. *In judicio dirigendo præcipuum studium adhibendum est.* 6. *Logica dirigendo judicio subsidia ministrat.* 7. *Illius usum multi parum curant.* 8. *Illius usus latius patet, quam vulgo creditur.* 9. *Logica est clavis reliquarum scientiarum.* 10. *Verulamius quatuor artes Logicæ subordinat.* 11. *Quarum posteriores e prioribus fluunt.* 12. *Quibus & Didactica est addenda.* 13. *Ars inventiva artium, & examinis seu judicii principia sua e Logica deducit.* 14. *Quæ ex parte hactenus neglecta.* 15. *Generalis inveniendi & ratiocinandi regula traditur.* 16. *Pueri in prima ætate rerum ordinata cognitione imbuendi.* 17. *Bœcleri ea de re sententia:* 18. *Batei Janua.* 19. *Comenii Janua ad informandam juventutem non recte adhibetur.* 20. *Ad periodorum cognitionem pueri mature ducendi.* 21. *Scioppii Mercurius bilinguis.* 22. *Schola latinitatis Gothæ edita.* 23. *Bœcleri desiderium.* 24. *Autores, qui de Polymathia scripsere, ad hanc rem inepti.* 25. *Mechovii propositum.* 26. *Mylæi universitatis Historia.* 27. *Διατύπωσις generalis rerum.* 28. *Comenii orbis sensualium pictus.* 29. *Quædam in illo desiderantur.* 30. *Sturmii & Job. Benzii Loci.* 31. *H. Weitzii Via regia ad linguam Latinam.* 32. *Job. Joachimi Beccheri Novum Organum laudatur.* 33. *Ejus usus in inventione ac meditatione.* 34. *Beccheri Methodus didactica.* 35. *Ejus methodi pars I. & II. edita.* 36. *Tertia lucem non vidit.* 37. *De eodem Becchero judicium.* 38. *Schola Naturæ, Artis & Actionum humanarum, quomodo instituenda.* 39. *Quid per scholas istas intelligatur.* 40. *Beccheri Theatrum Naturæ & Artis.* 41. *Theatrum tale Principis sumtibus instruendum magno foret usui.* 42. *Methodus Mechanica practica.* 43. *Exercitationes Theatricæ in juventute non omittendæ.* 44. *De Comenii Ludis Comicis quid sentiendum.* 45. *Verulamii de Theatrica actione judicium.*

DUæ sunt præcipuæ ingenii, ut ita dicam, partes, *judicium* & *memoria.* * Hæc 1
quidem plurimum æstimatur, nec immerito, quod in omnibus disciplinis 2
maximus ejus usus sit: tot enim in singulis sunt præcepta, tot variæ res memoria comprehendendæ, sine quibus nihil omnino effici potest. Philosophus universam rerum naturam, tot corporum, tot artium nomenclaturas & regulas animo tenere debet; Theologus Veteris Novique Codicis libros, ac Patrum decreta; JCtus leges ac responsa veterum prudentum; Medicus herbarum, morborum, medicamentorum nomina in promptu habere debet: * Quæ omnia & 3
multa & magna esse quidem fateor; verum nisi illa eximii judicii vis comitatur, nulli humano generi usui illa omnia erunt. * Primum quidem memoria instruen- 4
da est variis in omni disciplina præceptis: ut ad usum illa transferamus, judicio opus est. Quamdiu in Scholis jura legesque discimus, memoriæ illa res est; in foro ac per usum accedit judicium. Morborum nomina & medicinas multi accurate satis cognoscunt ope memoriæ, judicio multis annis & casibus subacto Medici demum fiunt. * Præcipuum ergo studium in JUDICIO DIRIGENDO ad- 5
hiberi debet, videndumque, quæ ad illud firmandum SUBSIDIA advocari possint.

Perlu-

6 Perlustremus omnem illum Philosophiæ orbem, inveniemus illic disciplinam, quæ rationem ipsam in ordinem redigit, Logices vel Dialectices nomine salutatam. Quod si ergo verum est, in illis, quæ rationis sunt, occupari hanc disciplinam; præcipuam illam rationis partem, quæ in judicio consistit, omnia illa comprehendere debet, ac instrumenta omni scientiarum generi apta fabricare. Quare & merito *ὄργανον* & *τρόπος ἐπιστήμης* appellatur, & quanta fieri potest cura, non leviter

7 ac perfunctorie disciplina illa excolenda est. * Verum, si quod res est, dicendum est, plerique ita in his studiis versantur, ut, cui fini inventa sint, parum curent. Nam contenti rerum & notionum summis generibus & Syllogismorum tenui artificio, parum de usu ipso solliciti sunt: ut

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli.

8 * Cum enim ad usum pertineat tota hæc disciplina, atque ideo instrumentum vocetur, longe major ejus usus est, latiusque se diffundit, quam multi opinantur: ut proinde in contemplatione hujus instrumenti subsistere ineptum sit, nisi & ipsi applicemus rebus, quibus applicari potest ac debet.

9 Quem usum cum multi viderent, ac a Philosophis vulgo negligi animadverterent, reperti fuerunt, qui singulares aliquas artes Inventivas, combinatorias, commenti sunt, qui cum his consiliis suis reprehendendi nullatenus sunt, nisi quod a Logices disciplina illa sua inventa sejuncta velint, quæ ex hoc tamen fonte unice oriuntur. Recte quidem Verulamius *libr. de Augm. Scientiarum V. cap. 1. Rationales scientiæ reliquarum omnium claves sunt. Et quemadmodum manus instrumentum instrumentorum, anima forma formarum; ita & illæ artes artium ponendæ sunt. Neque solum dirigunt, sed & roborant; sicut sagittandi usus & habitus non tantum facit, ut melius quis col-*

10 *limet, sed ut arcum tendat fortiorem.* * Artium Logicarum quatuor Verulamius facit, divisas ex finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit homo in Rationalibus, ut aut inveniat, quod quæsiverit, aut judicet, quod invenerit, aut retineat, quod judicaverit, aut tradat, quod retinuerit: totidem ergo artes constituit. Artem *Inquisitionis* seu *Inventionis*; artem *Examinis*, seu *judicii*; artem *Custodiæ*, sive *memoriæ*; & ar-

11 tem *Elocutionis, sive traditionis.* * Sed hæ posteriores quasi per consequentiam aliquam e prioribus procedunt, quatenus nimirum judicium conducit ad memoriam: nam & memoria per se inesse multis potest, & sine his adminiculis excoli; elocutio, etsi suis quibusdam præceptis contineatur, tamen referri etiam ad Logicam debet, quatenus bene ordinatis conceptibus formæ argumentorum, schematismi &

12 verba ipsa subserviunt. * Addenda his est Didactica, aliqua doctrinæ de Methodo propago, quæ suo quodam peculiari modo & secundum sua principia consideranda est.

13 Inter has artes, quas vocat Verulamius rationales, artem inventivam, quatenus ad

ad artem refertur, desiderari ait: *Inventiva*, inquit, *ars est, altera artium & scientiarum, altera argumentorum & sermonum:* hanc esse obviam ait, illam a nemine excultam. * Non nego quidem, sed id factum nescio per quam hominum illa studia 14
tractantium socordiam; quanquam & non pauci etiam barbara illa aetate fuerint, quibus his similia, quae Verulamius proponit, in mentem venerunt. Ac sane principia eadem Dialectica ad tales conclusiones formandas deducere posse, quilibet videt. Deinde & ars illa judicii & directionis sive examinis, qua de experimentorum ratione agitur, ex iisdem principiis promanat. Quanquam enim Verulamius speciales quosdam modos enarrat, quibus tale examen institui possit, possunt tamen omnes illi e doctrina causarum atque e Locis Dialecticis deduci, quod Topica illa particularia, quae vocat, sive Articuli Inquisitionis satis ostendunt: in omnibus enim illis experimentorum inventionibus occulta quaedam argumentandi ratio reconditur, ex aliquo Locorum Dialecticorum deprompta; qua de re pluribus nunc agere non possumus.

Generalis in meditando ac inveniendo & in omni ratiocinationis actu regula 15
est, quam & Spinosa in tractatu *de Emendatione Intellectus* posuit, ut rerum differentias, convenientias & oppugnantias recte colligamus, quo ideas nobis claras & distinctas formemus, & ex earum progressu, qui ab exiguis principiis ad majora se axiomata & conclusiones dilatat, quicquid argumento nostro conveniens est, deducamus. * Quare non male faciunt, qui jam in prima aetate pueros rerum cogni- 16
tione bene ordinata imbuendos judicant, ut rerum universitatis ideae illorum animis obversentur. * Praeter alios praecipit hoc vir Clarissimus Boeclerus in *Disser-* 17
tatione MSta de Studiis, quae amici opera ad manus meas pervenit, sed imperfecta, & intercedente viri Clarissimi obitu non absoluta. Ita ille: *nunc illud monebimus, mature seu post vulgares & primas literas perceptas dandam esse operam, ut ingenia ipsam rerum universitatem, quo fieri commodissime potest modo, cognitam & in obvio conspectu positam habeant. In hoc enim consilio facile omnes convenire & congruere videmus; quanquam viam ingrediantur non unam. Dolendum sane est, non esse in hunc diem libellum, huic proposito idonea ratione inservientem. Annisi sunt complures viri eruditi Dialogis rem conficere; quibus ut alias suus non denegatur usus; ita ad hunc finem nondum profecerunt. Illud autem per se intelligitur, in libris, quibus universitas rerum quaeritur, rationem verborum & linguae eatenus habendam esse, ut e.g. in Latinis non nisi Latina & autoritatem habentia, & sic in aliis linguis, adhibeantur.* * Haec Boeclerus, qui ea occasione de Janua Comenii judicium 18
suum interponit, atque ejus loco commendat *Batei Januam*, duodecim centuriis auctam.

De *Comenii Janua* habendum est, illam plane e Scholis illis, ubi Latinitatis ge- 19
nuinae, ut aequum est, cura habetur, eliminandam. Nam ut rerum aliqua notitia ex illa haberi possit; tamen exigua illa est, nec satis convenienti ordine, quod praecipuum ea in re est, proposita, & vocibus ac phrasibus barbaris passim scatens, quae corrumpere bonam juventutis Latinitatem possint: quicquid etiam Apologia pro suae Januae Latinitate scripta contendat Comenius; nam & ipsa altera Apologia indigeret.

20 * Ne quid nunc dicam de eo, ad Latinitatem tales libros plane commendari non posse, quorum per mera axiomata proponuntur, in quibus nulla est periodica consequentia suis particulis connexa, cui mature adsuescere pueri debent. Ut eum in finem Sturmius sententias ex Autoribus secundum ordinem & quantitatem periodorum collegerit, quas ubi legerit didiceritque puer, & numeri & consecutionis idea in animo hærebit; quod magno postea ad numerose scribendum subsidio erit; nam talia e veteribus disci Autoribus consultius est, qui concinniorem vocum
21 positum & accuratius aurium judicium habuere. * Exhibuit etiam Scioppius *Mercurium bilinguem*, de cujus methodo ille in præfatione Grammaticæ & Mercu-
22 rii sui plenius agit. * Commendare etiam Bœclerus *Scholam Latinitatis Gothæ editam* in hunc usum videtur; quæ, ut ille ait, *universitatem rerum cordato quodam judi-*
23 *cio ac contextu complectatur.* * Sed pleniorem tamen ille laborem & accuratiorem desiderat, suadetque, ut e centonibus Ciceronianis tale Opus conficiatur, in memoriam sibi fortassis non revocans, quod Freigius in Ciceroniano suo aliqua ex par-
24 te effectum hoc dederit. * Garzoni tamen liber, cui Titulus: *Piaza universale*, qui ex Italico in Germanicum sermonem conversus est, & alii Miscelli Scriptores, *Alexander ab Alexandro, Cœlius Rhodiginus*, ad hos usus non referendi; quemadmodum nec *Polydorus Virgilius libro de Inventoribus rerum*, quod Lambecio visum est.
25 * De defectu Institutionis in rerum cognitione etiam Mechovius in *Hermathene* sua conqueritur *tract. 3. cap. 4.* *Nescio, an deesse hic querar juventuti libellum de rerum natura, in quo ex optimis scriptoribus nonnihil de mundo, de cælo, de elementis & de ceteris rebus, quantum ad hanc ætatem satis foret, conscripta tenerentur, ne plane instar hospitis ac peregrini in hac patria sua tempus transigeret. Mihi id sæpius in animo fuit, κοσμοπολίτας meos consulere, sed hora erit, ac tempus nec opinanti elabitur.* Unde tale aliquod Opusculum in animo habuisse virum doctissimum conjecerim, quale e centonibus veterum Scriptorum concinnandum suadebat Bœclerus, & quale ille specimen Ethicum in Parænetice sua, optimo
26 sane consilio, dedit. * Non venit etiam Bœclero in mentem *Christophorus Mylæus*, qui Universitatis historiam non contemnendo ordine & opera in lucem edidit.

27 Verum illa omnia majori apparatu instituuntur, quam in illa ætate necesse est. Sufficit generalis illa rerum διατύπωσις, per sola vocabula ac phrases argumento convenientes determinanda: cetera enim supplere docendo doctus magister potest:
28 * Quo consilio Comenius, quanquam Latinitate non satis castigata, prudentia tamen didactica minime destitutus, ut patet e vastis ab illo conscriptis Voluminibus, illum *Orbem suum sensualium pictum*, ut in ipsa inscriptione ζωγραφίζει, edidit. Res minime contemnenda: nam sic per imagines res ipsa oculis sistitur, & vocabula ac verba
29 eo pertinentia eadem opera discuntur. * Sed mallem ego elegantioribus picturis talem libellum illustrari, atque omnia nitidius & accuratiori ordine ob oculos poni. Ordo enim præcipue hic attendendus, ponenda omnia connexa, affinia, contraria sub eadem serie, ut ea conjunctim memoriæ infigantur. Ita animo inhærebunt simul fontes

fontes illi, unde vel argumenta inveniri, vel sententiæ amplificari possint, eritque
hoc quasi universale pro copia rerum & verborum instrumentum. * Hoc in animo 30
olim habuit *Sturmius*, ejusque discipulus *Joh. Benzius*, qui omnem Latinitatem locis
LXXVI. complexi sunt; secundum quem ordinem primo vocabula memoriæ imprimebant pueri, collectanea phrasium instituebant adultiores, ut in Latina & Græca
lingua peculiaribus libris *Joannes Benzius* ostendit. Poterant & sententiæ ac theses,
vel politicæ vel ethicæ, sub titulis eodem modo ordinatis colligi. Ita ad omnem
palæstram dicendi disserendique instructus fieret, qui huic viæ insisteret. Nam in
methodo nihil magis turbat, quam varietas, ac constantia facit, ut firmiores omnia
radices agant. * Huc quoque respexit H. Weizius, qui aliquot foliis *Viam Regi- 31
am ad linguam Latinam Hafniæ Anno 1661.* edidit. In cap. 1. de rebus agit, quas secundum classes suas, serie non male ordinata, divisit. Cap. 2. agit de modis rerum, quo
omnia in ordinem redigit, quæ ad qualitatum, relationum &c. classes pertinent.
Cap. 3. agit de motibus rerum, ubi actiones, passiones, durationes earum dispescit.
Cap. 4. agit de actionibus hominis per certa objecta, diversos status, circumstantias
variatis. Cap. 5. de modis motuum, actionum & passionum. Cap. 6. de circumstantiis rerum motus aut quietis. Cap. 7. de cohærentiis rerum & actionum. Cap.
8. de multiplicatione rerum & verborum. Atque sic ille sub 500. generalibus titulis
omnem vocabulorum, quibus res & actiones continentur, seriem non ineleganti
ordine disposuit: quibus uti poterunt, qui vel meditantur aliquid, vel phraseologiam colligent, aut similia instituunt.

Simile consilium Joh. Joachimus Beccherus *in Novo Organo pro verborum* 32
copia in quavis materia expedite acquirenda proposuit, Latina Germanicaque lingua nunc
edito; in quo pars 1. rerum actiones & passiones, seu verba continet: pars 2. rerum prædicata & qualitates, seu adjectiva: pars 3. actionum & qualitatum circumstantias & modos, seu adverbia, præpositiones, conjunctiones & interjectiones:
pars 4. habet sermonis subjecta, seu substantias. Singulas partes secundum 15. titulos
generales physicos pro generalissima partium combinatione disponit. 1. Substantiam. 2. Qualitatem. 3. Quantitatem. 4. Locum. 5. Tempus. 6. Gustum. 7. Odorem.
8. Visum. 9. Auditum. 10. Tactum. 11. Potentiam agendi. 12. Voluntatem. 13. Rationem. 14. Virtutem & vitium. 15. Theologica & qualitates promiscuas. Singulos
titulos iterum dividit, atque hac ratione Systema integrum omnium vocum, in lingua
occurrentium, philosophica quadam ratione ordinatum exstruit; * Quod non co- 33
piæ tantum verborum, sed & meditationi ac inventioni rerum inservire potest. Est
enim inventio nil aliud, quam ut meditando conjungamus, quæ cum re conveniunt;
sejungamus, quod repugnat: qui analogismus licet hic in vocibus disjunctis consistat,
operatio intellectus & ratiocinatio facile sociabit, quæ de se prædicare vel simplici
vel arguta & enthymematica oratione possunt. Ac profecto non omnino vana
sunt, quæ ipse Autor in præfatione de hoc suo Organo prædicat: *Ut ad secundarium*
hujus Organi usum veniam, qui revera primarius est, & ipsum ἔργον dici posset, im-

mensum illum esse scias, & ita comparatum, ut infallibili articulatione & consequentia te ad tertiam connexionem deducat, quæ pariter in omnium rerum cogitationumque humanarum structuris locum obtinet, & ex cujus vero, claro & distincto intellectu totum huma-
34 *næ sapientiæ lumen exurgit.* * Proposuerat sibi Beccherus tribus libris succurrere juventutis informationi, & hoc suum consilium prolixe enarrat in *Methodo sua dida-*
35 *ctica & appendice ejus,* libris Germanica lingua editis. * Prima parte Methodi practicæ continebatur vocabulorum a primitivis ordinata deductio: cujus laboris etiam alios jam ante socios habuit. Pars secunda illo, quod jam recensemus, continetur Organo, habetque vocabula omnia sub illis, quos enarravimus, concordan-
36 tiarum titulis, secundum significationes suas posita. * Tertia pars ab illo promissa, sed nunquam in lucem edita, dedisset nobis concordantiarum titulos de subjectis prædicatos, iisdemque alligatos & combinatos. Ita enim ipse: *In tertia parte combinabuntur notiones, prædicabunt omnes partes orationis & significationum tituli de se invicem: ita, ut omnium subjectorum naturam per quindecim titulos, e. g. quæ dura, quæ levia, quæ alba, quæ sonora omnia sint &c. in quo corpora conveniant, in quo aversentur, scias, ita totam physicam practicam & omnes comparationes proprias habebis; ex quibus omnes definitiones & hypotheses omnium scientiarum fluunt.* Sed hujus partis tertiæ defectum nunc utcunque supplet pars secunda, quæ, ut diximus, ad hos usus
37 ab homine mediocriter ingenioso commode adhiberi potest. * Fuit illi viro versatile ingenium, quod in omnia se diffunderet, ac singulari perspicacitate comprehenderet. Ideoque virorum doctorum consideratione digna sunt, quæ ille in Methodo sua Didactica proposuit; in qua multa reperiuntur, summo in re literaria usui futura. Plura etiam nos docuisset, si *Methodus* ejus *Gnostica de acuenda ratione & formando judicio,* quam promisit, in lucem prodiisset. Sed de ejus Methodo Didactica nos infra plura dicemus: nunc tantum de Novo ejus Organo verba fecimus, quatenus illud directioni intellectus in apprehensione, collatione, illatione rerum, inservire possit. Neque enim hactenus habemus, qui prædicata omnia accuratiore ordine digesserit; ac profecto dolendum, tertia illa parte, qua applicationem prædicatorum ad subjecta docet, per ejus obitum nos fuisse fraudatos. Et ceteri illi libri, ut *Polybistor Jonstoni, Pexfelderi apparatus,* omnesque Nomenclatores & Januæ hunc usum nobis non præstant, quorum defectus accurate ille in Methodo sua denudavit. Multa quoque in Orbe isto Picto Comenii non sine ratione improbat, etsi imaginum ille usus, qui ipsi non placet, non omnino est improbandus.

38 Sæpe ego in votis habui, ut *Schola* quædam *Naturæ, Artis & Actionum humana-*
39 *rum* publica in juventute instituatur. * Per *Scholam Naturæ* intellectam velim Systema aliquod corporum naturalium bene ordinatum, ubi per vivam corporum demonstrationem & vocabula melius memoriæ inhærerent, & ideæ de rebus intellectui sisterentur. Nulla enim efficacior ars mnemonica est, quam cum in rem præsentem veniunt discipuli. Per *Scholam Artis* intelligo omnia opificum & artificum instrumenta, quæ certis quibusdam receptaculis omnia asservarentur, & pueris explica-

explicarentur. * Ac postea in easdem cogitationes dilapsum quoque Beccherum 40
deprehendi, qui in Methodo sua Didactica part. 2. circa finem Ideam aliquam *Theatri Naturæ & Artis* proposuit, atque in epilogo Appendicis suæ inter alia talis Theatri institutionem promisit. Sed amplissima illa promissa irrita fuere, neque talia privatorum sumptibus effici possunt. * Id vero certum est, si Princeps aliquis 41
tale Theatrum instrueret, aut in Academiis, quemadmodum Bibliothecæ publicæ, inveniretur, major confluxus Studiosorum has impensas facile resarciret: Immensos enim fructus illa res præstaret, multisque laboribus, molestiis & impensis studiosam juventutem sublevaret. Alios quoque etiam illiteratos curiosiores alliceret, unde multis accessionibus tale Theatrum augeri possit, & tota rerum universitas in unam domum compacta spectatoribus exhiberi. * Sed in mechanicis artibus con- 42
sultius fortassis esset ipsos adire opifices. Cum enim instrumentorum natura ex usu ipso rectius discatur, ipsa illa applicationis αὐτοψία plus informabit. Promiserat & Beccherus *Methodum Mechanicam practicam*, qua ope decem Axiomatum Mechanicorum omnium opificiorum praxin docere velit, & brevi quidem tempore; ita ut accuratius ipsis opificibus sciant, ac intra anni tempus multas artes mechanicas simul discant Studiosi; de quibus tamen nihil comparuit. Et talis Theatri intuitu improbabat Comenii Orbem Pictum Beccherus, qui tamen theatri hujus defectu suum quoque usum habet.

Atque hæc Schola Natuæ & Artis intellectui perficiendo in scientiis & appre- 43
hensione ac dijudicatione inserviret. *Actionum humanarum Schola* ad prudentiam formandam subsidia subministraret, eaque per actiones theatricas instituenda. Morosi enim sunt & inepti homines, qui juventutem ab his exercitiis arcent, aut omnem Theatri usum, cultioribus gentibus familiarem, e Republica tollunt. Ut in Republica Comœdia schola populi est; ita in scholastica juventute Schola actionum per theatricas actiones proponi potest. Longe firmius hærent in animo exempla virtutum per actionum simulacra proposita, atque illa ipsa actio characterum moralium & civilium lineamenta in animis teneræ juventutis ducet, ne postea in conversatione stipites sint, aut in alium sibi orbem delati videantur. Posset in his ordo quidam observari, ut quæ Philosophiæ moralis & civilis præceptis velut theoretice exhibentur, ex historia per actiones exemplares in theatro proponantur. * Co- 44
menius Philosophorum historiam hac ratione discipulis inculcari volebat: qui & pro specimine Diogenem Cynicum in theatrum produxit. Idem quoque Januam suam in ludos Comicos communicavit, merito hoc suo consilio explosus a Becchero: nam in rerum apprehensione simplex & bene ordinata doctrina requiritur, ad quam Comœdia, quæ non nisi actiones repræsentare apta est, nihil plane per se conferre potest. Quare prudentes Scholarchæ inter operas Scholasticas exercitationes illas theatricas non tantum non improbarunt, sed ipsi præceperunt. * Ipse 45
quoque Verulamius, vir autoritate sua & sapientia Πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, cum in libro de Augmentis scientiarum, de arte Pædagogica agit, actionem illam theatralem *lib. 8. cap. 4.* vehementer commendat.

CAP. V.

DE
ARTE LULLIANA SIMILIBUSQUE INVENTIS.

§. 1. *Continuationis series.* 2. *Cardani ars Inventiva ex Logica petita.* 3. *Aristoteles usum Categoriarum primus ostendit.* 4. *Raimundi Lullii studia.* 5. *Lullianæ artis inventio.* 6. *An ex Arabico libro illa descripta?* 7. *Petri Montui testimonium examinatur.* 8. *Verulamius eam artem contemnit.* 9. *Berneggeri,* 10. *Keckermanni,* 11. *Hamelii,* 12. *Sorelli judicium.* 13. *Quænam arti isti objiciantur.* 14. *Autor artis hujus olim contemtor nunc mitius de ea judicat.* 15. *Potest ea in quibusdam emendari.* 16. *Respondetur ad objecta.* 17. *In quibus ars hæc versetur.* 18. *Artis abusus non tollit usum genuinum.* 19. *Artem negligere magna quandoque ars est.* 20. *Loci Oratorii non raro Oratorem monent.* 21. *Suo exemplo id probat Autor.* 22. *Cardani monitum de inventione.* 23. *Typus artis Lullianæ recensetur.* 24. *Consistit in circulis varie inter se conversis.* 25. *Autores, qui eam defenderunt ac Commentariis illustrarunt, recensentur, Alstedius,* 26. *Joh. de Riera,* 27. *Bernhardus de Lavinheta,* 28. *Paulus Scalichius,* 29. *Jordanus Brunus,* 30. *Petrus Gregorius Tholosanus,* 31. *Cornelius Agrippa,* 32. *Julius Pacius,* 33. *Claudius Clemens,* 34. *Sebastianus Izquierdo,* 35. *Petrus Hieronymus Sanchez de Lizaraco,* 36. *Aug. Numez Delgadillo, Petrus de Gvevarra,* 37. *Jaimus Januarius, Franciscus Marzal, Petrus Cirvelo,* 38. *Nicolaus de Hauteville, Ivo Capuccinus,* 39. *Cornelius Gemma, Ægidius Moncurtius, Joh. Henricus Bisterfeldius, Petrus Morestellus, Christ. Kriegsmannus,* 40. *Joh. Henricus Alstedius,* 41. *Athanasius Kircherus,* 42. *Defectus Lullianæ artis ab illo notati.* 43. *Caspar Knittelius.* 44. *Variæ praxes ab illo propositæ.* 45. *Ejusdem Analogica.* 46. *Emanuelis Thesauri Index categoricus.* 47. *Defectus septem artis Lullianæ notati.* 48. *Ars Lulliana a Kirchero emendata perfectior.* 49. *Knittelii tabula combinatoria ejusque usus.* 50. *Ejusd. variæ artes & arcana.* 51. *Jani Cæcilii Frey Via ad artes.* 52. *Udalrici Staudigl Logica Practica.* 53. *Lulliana prædicata quomodo ad prædicamenta reduci possint.* 54. *Jordani Bruni Artificium perorandi commendatum.* 55. *Alstedii consilium de copia rerum & verborum.* 56. *Pluribus recensetur.* 57. *Nova Eloquentiæ methodus Anonymi.* 58. *l'Oeuvre des Oeuvres de Jean Belot.* 59. *Vinc. Placcii Excerpta Rhetorica.* 60. *Ejus de inventione oratoria judicium.* 61. *Leibnizii Dissertatio de arte combinatoria laudatur & recensetur.* 62. *Breissaci rota pro consilio militari.* 63. *Quirini Kuhlmanni ingenium jactabundum.* 64. *Portentosæ artes & libri a Kuhlmanno beneficio artis suæ novæ Combinatoriæ elaborandi recensentur.* 65. *Idem Pandectarum juris civilis methodum artificiosam, subtilem, promittit.* 66. *Ejusd. de Kircheri Arte Combinatoria judicium.* 67. *it. de arca artium Kircheriana.* 68. *Magna de rotis suis Combinatoriis*

natoriis jactat. 69. *Arcanum Steganographicum rejicit.* 70. *sqq. Lexicon universale harmonicum, & alia plura promittit.* 78. *De illis omnibus quid tandem judicandum sit.* 79. *Lullianos terminos ut sibi quis familiares reddat, non dissuadetur.* 80. *Francisci Pomey artificia Inventionum.* 81. *Alexandri Ficheti Consilium de arte Lulliana.* 82. *Quando illa utiliter adhibenda.*

Diximus superiori capite multa de Logices ad judicium dirigendum subsidio, 1
quodque ex ejus fontibus quidam generalem rerum διατύπωσιν pro usu tali moliti fuerint. Produximus e Verulamio, quæ ille de arte inventiva, tum argumentorum tum artium ipsarum, veræ Logices propagine, sed hactenus desiderata, proposuit; * de qua tamen jam tum Cardanum animo quædam agitasse 2
accepimus: nam *Fr. Bonnæus* in præfatione Tractatus *de ratione docendi* hæc habet: *Non me fugit, Cardanum de artis cujuspiam inventione, quam ille Logicam appellabat, gloriatum sæpius fuisse, qua possent omnes artes jam inventa addisci, ac nondum inventæ excogitari.* Ubi hæc jactet Cardanus, equidem non memini. In libro unico *de Secretis cap. 9.* ubi plurimos secretorum libros recenset, secundum librum eorum agere ait de specialibus modis libros conficiendi, & de propria cujusque disciplinæ Logica. *Confectus est*, inquit, *hic a me & vocatur Dialectica.* Ea, sed admodum brevis, extat in tomo I. Operum a Naudæo editorum. Agit hic quidem de inventionibus artium, & quidem ad ductum Galeni, qui de eodem argumento aliqua scripsit; sed exigua illa sunt. De libris conficiendis pauca quædam monet. Ostendit etiam, quomodo e Logica orta sit ratio profitendi extemporanea, cujus exemplum ostendit in textuum Hippocratis explicatione, gloriaturque, se hoc munus non solum recte, sed & cum non parva admiratione præstitisse. Concludit denique, nullam disciplinam esse, quæ non ex communibus Dialectices præceptis tota possit resolvi, & quod multa ejus beneficio indagari secreta possint. *Liquet*, inquit, *ab hoc libro* (Dialecticam intelligit) *neque pauciora neque minus insignia responsa petere licere, quam a præstanti aliquo Dæmone. Nam homines ex sensibus, speciebus cognoscunt: Dæmones ex concursu generalium affectuum, ut quod hoc tempore, loco, conditione, qualitate, ætate, temperatura, moribus, hæc contingunt, quæ nulli alii evenire poterunt. Unde fœcunda eorum cognitio. Sic & ex hac arte ad speciales substantias & individuas vocatas, tum effectus & eventus descendere licebit.* Conjungi cum hoc ejus libro Tractatus ejus *de Inventione* potest, qui in tom. 10. habetur.

Ad meditandi, differendi, amplificandi, usum jamdudum quidam aliqua exco- 3
gitarunt, quæ e Logicorum fontibus hausta; etsi ut novas aliqui artes proposuerunt. Fallor, an ipse Aristoteles occasionem illis inventis dederit, cum Rhetoricor. *lib. 2. cap. 7. §. 11.* agit de amplificandi beneficio, cum ita ait: καὶ περὶ ἁπάσας τὰς κατηγορίας σκεπτέον. ἡ γὰρ χάρις ἐστιν, ἢ ὅτι τοδὶ, ἢ τοσονδὶ, πότε, ἢ τοιονδὶ ἢ πῦ. *Ac perlustrandæ sunt animo omnes categoriæ: Spectatur enim beneficium re ipsa, magnitudine, qualitate, tempore, loco.* Ex prædicamentorum enim fontibus illa διατύπωσις depromi-

promitur. Quare non tam ipsius *Emanuelis Thesauri*, in libro suo Italica lingua scripto *Canocchiale Aristotelico, seu de ingeniosa elocutione*, inventum est tantopere illi depraedicatus Index Categoricus, quam ipsius Aristotelis. De hoc praedicamentorum usu videatur Sturmius in libro *de resolvenda lingua Latina*, Jodocus Willichius *libro de copia verborum & rerum*, Winckelmannus in *Horto & arbore Philosophica* pag. 135. Sed de hoc Praedicamentorum usu in sequentibus plura.

4 Videbat hos defectus in indagatione rerum vir suo tempore ingeniosissimus variisque occultioribus scientiis magnum nomen promeritus RAIMUNDUS LULLIUS, e nobili apud Majoricanos familia oriundus: cumque philosophica studia eo tempore non adeo essent exculta, ac in Latina Graecaque lingua mera barbaries regnaret, magnam tamen ille rem ausus est, cum haec consilia animo agitaret, quae
5 nemini isto tempore facile in mentem venissent; * nam in eremum, ut ipse ait, secessit, ut eo melius his speculationibus vacaret, divinam etiam revelationem, ut pre-
6 tium rei conciliaret, jactans. * Quae etsi conficta videntur, non induci tamen possum, ut credam, quae e Petri Montui libro de *unius legis autoritate lib. 5. cap. 5.* adducit Gabriel Naudaeus in *Apologia Hominum Magiae insimulatorum cap. 14.* ex Arabe Abezebron manifesto plagio omnia cepisse Lullium: nam Naudaeus in Lullium eo in
7 loco praeter rationem iniquior est, ac alia manifesto falsa de illo refert. * Quid vero Petrum Montaium, ut haec scriberet, impulerit, ignoro. Nam hujus sententiae rationes nullas adductas video, neque unius viri fide recipi illa possunt, qui forte Arabica non legit vel intellexit, vel plane talia confinxit; cum & ipse Lullium
8 totamque illam artem contemptui habeat. * Acerbior quoque in Lullium ejusque artem Verulamii censura est, qui *de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2.* circa finem, vocat *Methodum Imposturae*, quae quibusdam ardelionibus procul dubio acceptissima fuerit. *Methodus*, inquit ille, *scientiae alicujus guttulas aspergit, ut quis sciolus specie nonnulla eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis typocosmia nihil aliud fuerit, quam vocabulorum artis cujusque massa & acervus ad hoc, ut, qui voces artis habeant in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur. Hujus generis collectanea officinam referunt veteramentariam, ubi*
9 *praesegmina multa reperiuntur, sed nihil, quod alicujus sit pretii.* * Extat & prolixa in illam artem Berneggeri declamatio, Oratione *de parandae doctrinae modis illegitimis*, quae
10 est inter Orationes ejus secunda. * Parum quoque honorifice de eo judicat Keckermannus in *Praecognitis Logicis Tractat. 2.* ubi de variis suae & superiorum aetatum Scriptoribus Logices judicat, unde pleraque illa, quae adversus eam artem dixerat Berneggerus, αὐτολεξεὶ, quod in viro doctissimo miratus sum, descripsit.
11 * Hamelius in *lib. 3. de mente humana cap. 2. §. 3.* idem in illis locis Lullianis vitium agnoscit, quod in Dialecticis; quod fontes nimis generales praebeant, in quos qui animum intendat, non corpori prospicere, ex Fabri judicio, ait, sed
12 abrupta quaedam, ut forte ad manum venere, jaculari. * Sorellus in libro *de perfectione hominis tractat. 4.* multa de hac arte, cujus ille summam recenset, sed simul demonstrare laborat, mancam eam esse & mutilam, neque illa, quae sibi propo-

proposuit, exhauriri omnia. * Quod si omnium istorum, quæ adversus illam artem dicuntur, summam colligas, ad hæc capita facile reducuntur. 1. Quod omnium scientiarum principia misceantur, quæ ad illam generalitatem non possunt reduci. 2. Quod loci communissimi sint, quorum non sit adæquatus in dicendo usus; cum in qualibet oratione ea rem conficiant, quæ e propioribus argumentis petuntur. 3. Quod ordo non sit accuratus, & in multis ille concinnior dari possit. 13

Primum quidem non nego, fuisse & me inter illos quondam, qui hanc artem contempserunt, ac pro levi & futili commento habuerunt. Verum cum postea non spernendum ejus usum animadverterem, multosque, qui Lullianam artem insectantur, de aliqua arte inventiva generali tamen sollicitos viderem, atque adeo non tam rem ipsam, quam Lullium, contemnere, honestius de illa arte mihi judicandum duxi. Præsertim cum viri magni nominis, ac Philosophiæ etiam Peripateticæ addicti, non solum summe commendarent, sed etiam Commentariis uberrimis illustrarent. * Ac primum quidem non contendam cum aliquo super eo, annon forte in quibusdam emendari illa Lulliana commenta possint, & accuratiore ordine deduci: neque barbarum ejus dicendi genus negabo: non enim in elegantioribus literis illi ultra ætatem suam sapere licuit. Quare & Scioppius libro de stylo historico illum vocat *lutulentum & ineptum Scriptorem, sed tamen portentosi acuminis.* * Sed illa nunc seponenda sunt, neque, ubi de rebus ipsis agitur, attendenda. Ea vero, quæ adversus rem totam afferuntur, minime ejus momenti sunt, ut illius inventi rationes evertant: nam principia scientiarum in unum quasi chaos confundi, inepta querela est; quod fieri oportet, cum tale aliquod ὄργανον generale quæritur. Neque confunduntur illa; sed suis generalibus terminis satis distinguuntur. Atque ita fieri sane debet, si ad praxin descendit Logica, atque suum instrumentum ceteris scientiis applicabit. Non enim instrumentum a sua materia divelli potest. Quare & nuper recentior aliquis Scriptor sub *Logices Practicæ* titulo hanc artem proposuit. * Tota hæc ars versatur in Subjectorum & Prædicatorum connexione. Ut vero subjecta per omnes disciplinas, ita & prædicata per illas vagari debent. Interim tamen suas sibi res salvas habent ceteræ disciplinæ, quæ suis quasi tribubus distinctæ, οἰκεῖα retinent principia. Neque is hujus artis scopus est, quem nonnulli, ac fortasse ipse Lullius, inepte jactat, quasi una illa Encyclopædia omnium sit, illisque rejectis una hæc instar omnium esse possit: præcipuus enim artis hujus usus in dicendo se exerit. * Esto & hoc, inepte in illius artis applicatione versari nonnullos, qui communissimis & forte fortuna oblatis utuntur, quod Hamelius aliique objiciunt, atque ita temerariam aliquam loquacitatem, non veram eloquentiam formari; tamen nec hoc genuinum ejus artis usum tollit. Quemadmodum neque Locorum Dialecticorum usus rejiciendus est, quod illis aliqui non recte uti norint. Ipsa illa Enthymemata Rhetorica Aristotelis, quæ maxime οἰκεῖα sunt, & magno numero ab illo proponuntur, nisi incidant in bene subactum judicium, quod delectum in illis instituere novit, in futilem aliquam loquacitatem cedent. Artifex vero ea, quæ rebus insunt, quæque ὑπάρχοντα causæ sunt, minime 14 15 16 17 18

negligenda sibi & quam plenissime proponenda existimat. Iis nugatoribus, qui ad extemporalem loquacitatem bonis præceptis abutuntur, bonam mentem pre-
19 cor. De cetero non aliter hæc doctrina comparata est, ac multæ aliæ. * Multa sunt, quæ ad artis regulas revocari posse, dubium nullum est: si tamen arti nimis inhæreas, insuavia omnia fient, & nonnunquam inepta. Argutiarum aliqua ars est; sed si secundum illam semper dirigantur, frigidus interdum videberis. Habet aliquid naturæ impetus impervestigabile, quod nescio quomodo ad regulas alligari se non patitur; ipsum tamen, etiamsi non observaveris, ad artis regulas quam optime factum deprehendetur. Sed natura ipsa quasi omni arte superior per exempla & specimina sua arti regulas subministrat. Prolixus est in hoc demonstrando Autor *artis cogitandi part. 3. cap. 17.* qui tamen ea re ad locorum vel Dialecticorum vel Lullianorum inutilitatem probandam abusus est. Etsi enim non semper ad tales locos recurrant Oratores, etsi quidam etiam inepte iis utantur; tamen in illis eloquentiæ perfectio efficit, ut non attendant; hi inscitia
20 sua artis autoritatem non evertunt. * Esto, non cogitare Oratorem de his locis, quemadmodum illi, qui ambulant, non solliciti sunt, quomodo motus in articulis excitetur: est tamen sæpe, ubi locus Oratorem monet, si forte alicubi hæreat, ut in Bibliotheca plures secundum ordinem rerum dispositi Scriptores suggerunt, quæ sine hoc subsidio in mentem non venissent. Sed judicii boni est seligere ex
21 illo acervo, quæ sunt optima. * Sæpe hoc mihi evenit vel carmen vel orationem scribenti, ut dum ὑπάρχοντα ejus animo perpendo, infinita propemodum per omnes κατηγοριῶν & generalium attributorum classes eunti sub manu nascantur, unde paucissima in usus meos excerpo: plerumque tamen sine operosa cogitatione mentisque deductione illa mihi succurrunt, suntque in iis optima, quæ prima, & ingenii prævenientis σχεδιασμῷ citra notabilem locorum ἀναγωγὴν suggeruntur.
22 * Unde verum deprehendo, quod Cardanus libro *de Inventione* dicebat, inventionem potentia esse infinitam, actu finitam. Nam subsistendum in aliquo præcipuo est, ne infinite mens nostra vagetur, quod interdum statim illa occupat, interdum anxia indagine quærit ac investigat.

23 Typus hujus artis in eo consistit: Primum duos circulos subjectorum ponit Lullius, majorem & minorem. Ille continens & immobilis dicitur domicilium substantiarum, & generalia hæc subjecta ordinat, 1. *Deum.* 2. *Angelum.* 3. *Cœlum.* 4. *Hominem.* 5. *Imaginativum.* 6. *Sensitivum.* 7. *Vegetativum.* 8. *Elementativum.* 9. *Instrumentativum.* Subjectum instrumentativum consideratur vel naturaliter, vel moraliter. Naturaliter consideratum habet in se novem prædicamenta accidentis: unde efficitur alter circulus subjectorum, minor contentus & interdum mobilis, sedes accidentium, in quo 1. *Quantitas.* 2. *Qualitas.* 3. *Relatio.* 4. *Actio.* 5. *Passio.* 6. *Habitus.* 7. *Situs.* 8. *Tempus.* 9. *Locus.* Instrumentum moraliter consideratum, prout conjunctum est vel cum virtute vel cum vitio, novem numerat virtutes totidemque vitia. His terminis πάντα νοητὰ καὶ ὄντα subsunt. Hos subjectorum circulos excipiunt circuli Prædicatorum. Prædicata vero vel sunt absoluta, vel respectiva. Illa sunt

sunt 1. *Bonitas.* 2. *Magnitudo.* 3. *Duratio.* 4. *Potestas.* 5. *Appetitus.* 6. *Virtus.* 7. *Veritas.* 8. *Gloria.* Habet vero hic circulus in pleno triangulum, in quo resident termini generaliores, *Essentia, Unitas, Perfectio.* Illis prædicatis generalibus specialia longo ordine, tam cognata, quam repugnantia substerni possunt, quæ leguntur apud Petrum Gregor. *lib.* 3. *Syntax. artis mirabilis,* & Alstedium, *in clave artis Lullianæ.* Respectiva prædicata sunt, 1. *Differentia.* 2. *Oppositio.* 3. *Concordantia.* 4. *Principium.* 5. *Medium.* 6. *Finis.* 7. *Majoritas.* 8. *Minoritas.* 9. *Æqualitas.* Quæ & ipsa speciales terminos continent, quorum non contemnendus in amplificationibus usus est, qua de re suo loco. Additur circulus compositus ex quæstionum formis, quarum beneficio subjecta prædicatis suis copulantur, ut formari ex iis conclusiones possint, suntque hæ 1. *Utrum,* referens se ad Possibile. 2. *Quid,* ad Quidditatem. 3. *De quo,* ad materialitatem. 4. *Quare* ad Causalitatem. 5. *Quantum* ad Quantitatem. 6. *Quale* ad Qualitatem. 7. *Quando* ad Tempus. 8. *Ubi* ad Localitatem. 9. *Cum quo,* ad instrumentum vel modum. * Atque ex his circulis varie per rotas inter se conver- 24
sis omnia illa, quæ vel disputando vel dicendo quærimus, eruuntur: ut in ipsis illis Autoribus, qui artem Lullianam Commentariis illustrarunt, prolixius legi potest. Lullius ipse scripsit *Artem brevem & magnam Inventivam, Demonstrativam, Artem mixtionis principiorum,* librum *de Auditu Cabalistico, Arborem scientiæ.*

Non defuerunt inter Philosophos, qui artem illam ambabus, quod ajunt, ma- 25
nibus amplexi fuerunt, operososque in eam Commentarios scripserunt, non pauci tamen ut rem anxiæ & obscuræ diligentiæ damnarunt: e quibus Keckermannus supra nobis nominatus fuit, quem diligentissime refutavit Alstedius in *Clave Artis Lullianæ cap.* 4. * Extat & JOH. DE RIEKA Tractatus, in quo respondet omnibus, quæ 26
hucusque objecta sunt doctrinæ Raimundi. Artis Lullianæ usum per omnia disciplinarum genera, Logicam, Rhetoricam, Physicam, Mathematicam, Mechanicam, Medicinam, Metaphysicam, Theologiam, Ethicam, Jurisprudentiam, barbara quidem dictione pro sui seculi genio, sed magna tamen cura, nec spernendo ingenii acumine, ostendit. * BERNHARDUS DE LAVINHETA, cujus Opera, rejectis il- 27
lis, quæ ipsi aliena a scopo hoc videbantur, Coloniæ Anno 1612. recudi fecit Joh. Henricus Alstedius. Varie autem a multis & interpolata & illustrata sunt illa Lulliana. * PAULUS SCALICHIUS DE LIKA Comes Hunnorum S. Theol. Doctor, 28
ac postea Electoris Brandenburgici primarius Consiliarius, inter cetera Opera *Epistemonis Catholici libros* edidit: ubi libro 12. agit *de revolutione Alphabetaria sive perfectissima ad omne genus scientiarum methodo;* hanc quoque Lullianam doctrinam explicare laborat, sed plus intricare videtur, dum Cabalisticis subtilitatibus miscet, in terminis etiam reducibilibus eorumque oppositis discrepare a Lullio aliisque videtur. * JOR- 29
DANUS BRUNUS Nolanus, vir ingeniosus, ut ex ejus libro de *Universo & Mundis* patet, & meliore fato dignus, aliqua ad hujus artis dilucidationem scripsit; quæ inter est ejus liber de *progressu & lampade venatoria Logicorum* Anno 1587. editus, & alius de *Specierum scrutinio & Lampade Combinatoria Lullii Doctoris Eremitæ omniscii propemodum-*

modumque divini, Pragæ 1588. editus: in cujus præfatione promittit, se propediem sub titulo *Lampadis Cabalisticæ* aliquid permagni momenti in lucem producturum, quod vir ille divinus sub inscriptionibus Auditus Cabalistici & Septemplicis arboris
30 occuluerit & obsignarit: quod, an lucem viderit, ignoro. * PETRUS GREGORIUS THOLOSANUS JCtus & Academiæ Pontimussanæ Professor, *Syntaxin artis mirabilis* ad Lullii methodum quidem scripsit, sed de arte ipsa nihil apud illum habe-
31 tur. * CORNELIUS AGRIPPA *Commentarios* uberrimos in eam artem scripsit, ita tamen, ut magis intricare videatur, & in libro *de vanitate scientiarum* eodem cum ce-
32 teris omnibus loco habeat. * JUL. PACIUS, optimus ille Organi Aristotelici editor, libris quatuor artem Lullianam emendavit, qui Valentiæ Anno 1618. in 8. editi
33 sunt. * CLAUDIUS CLEMENS, Burgundus, *Prodromum Scientiarum Artiumque liberalium scripsit, ad Peripateticæ Scholæ & Cabalisticæ doctrinæ* (ut titulus habet) *purissimos fontes revocatum, Venetiis Anno 1651.* editum, qui tamen eo in libro intra Logicæ se terminos tenet. An illum Prodromum alii sint secuti, ignoro. Sed hac ratione tri-
34 carum nullus finis erit, si scholasticæ minutiæ cum Lullianis illis misceantur. * SEBASTIANUS IZQUIERDO *Pharum* quoque *Scientiarum*, vastum librum, edidit, in quo artis hujus campum latissimum ostendit, in quo *de combinatione* aliqua addidit,
35 quæ ingenio non destituuntur. * Ex Hispanis Anno 1613. & 1619. Turiasone in 4to edidit PETRUS HIERONYMUS SANCHEZ DE LIZARACO, Arragonius, Decanus & Canonicus Ecclesiæ Turiasonensis *Methodum generalem & admirabilem, ad omnes scientias facilius & citius addiscendas, in qua Raimundi Lullii ars brevis explicatur, & multis exemplis variisque quæstionibus ad praxin, quod nunquam factum* legitur (sic enim titulus habet) *apertissime reducitur.* Idem, teste Nicolao Antonio, *Artem magnam* similiter *explicatam*, aliosque plus, quam triginta diversarum rerum tractatus, prælo, quod propriis sumptibus domi instruxerat, propediem subjecturus erat, nisi mors
36 editioni curæque intercessisset. * Hispanica lingua de hac arte scripserunt *Augustinus Nunnez Delgadillo, Petrus de Gevara, & Joannes Arce de Herrera* Apologiam pro
37 Raimundo scripsit. * *Jaimus Januarius* superiore seculo *Artem Artium Raimundi, & Franciscus Marzal Artem generalem illustratam, Petrus Cirvelo itidem Artem Raimundi* scripserunt. Raimundi Lullii libri ipsi cum Jordani Bruni, Agrippæ & Valerii de Va-
38 leriis *illustrationibus* junctim editi Argentorati in 8. 1617. * Gallica lingua hanc artem quoque proposuit *Nicolaus de Hauteville* libro, cui titulus: *Art de discourir*, Paris. in 12. Anno 1666. Extat & *Ivonis Capuccini*, Parisiensis, *Digestum Sapientiæ* tomis 3.
39 in folio. * Ab aliis laudatos libros, *Cornelii Gemmæ Cyclognomica* tribus tomis Antv. 1659. edita; *Ægidii Moncurtii* Typum omnium scientiarum in 8. Lugd. 1591. editum; *Bisterfeldii* Phosphorum Catholicum seu Epitomen artis meditandi; *Petri Morestalli* Encyclopædiam ad Artem magnam Lullii, Lugd. in 8. 1646. editam; *Christ. Kriegsmanni* Pantosophiæ sacro-prophanæ, a Raymundo Lullio in artem redactæ, ab ipso elimatæ ac locupletatæ Tabulam, Spiræ in 8. 1671. editam; nec vidi, nec legi.
40 * *Alstedii* Clavem Artis Lullianæ & veræ Logices, Argent. 1610. in 8. editam, jam supra nominavi, qui magnus Lullii hyperaspistes est. Idem quoque *Criticum* scripsit

psit de *Harmonia Philosophiæ Aristotelico Lullianæ & Rameæ*; Herbornæ in 8. 1610.
editum. * Saltavit & in hoc theatro ATHANASIVS KIRCHERVS, centum ille 41
doctor artium, *qui artem magnam sciendi seu combinatoriam* scripsit, Amstelodami
1669. in fol. editam. Opere hoc artem illam Lullianam reconcinnare voluit,
quæ & inde *Kirchero-Lulliana* dicitur. * Defectus aliquos in illo emendare, no- 42
visque exemplis illustrare laborat, multa alia extemporalis eloquentiæ & poëse-
os parandæ τεχνήματα venditans; qua de re etiam alii ante illum cogitarunt.
Raro enim in via ab aliis non trita ambulat: sed hæc inepta sunt, & ad futi-
lem ac inanem pompam commenta, de quibus nos suo loco. * Compendium 43
aliquod artis Lullio-Kircherianæ CASPAR KNITTELIVS e Soc. Jesu proposuit
in libro, cui titulus: *Via Regia ad omnes scientias & artes, h. e. Ars Universalis sci-
entiarum omnium artiumque arcana facilius penetrandi.* Liber Pragæ editus in 8.
Anno 1682. & Anno 87. recusus. Multa in illo libro promittuntur singularia
arcana. * Primum de arte combinatoria agit, monstratque, quoties inter se 44
numeri, literæ, res, propositiones combinari, & ipsarum combinationum com-
binationes inveniri possint: quod ille inventionis artificiosæ in scientiis huma-
nis unicum instrumentum vocat. Hac arte omnes figuras earumque modos in
Logica, omnes primarum qualitatum combinationes in physicis inventas ait.
Eo beneficio Kircherus *Musarithmicam suam*, qua quilibet Musicæ imperitus ad
componendi notitiam pervenire possit; item *Polygraphicam Universalem,* qua quis
uno tantum idiomate instructus cum omnibus totius orbis nationibus literarum
commercium instituere possit; tum *Arcam mathematicam*, qua imperitus ad quæ-
vis recondita mathematica respondere possit; deinde *Artificium linguarum, palma-
ri arcula inclusum*, in quo omnes totius mundi linguæ ad unam reducuntur;
nec non *Artificium rhetoricum & poëticum*, quo quisque etiam Oratoriæ & Pro-
sodiæ rudis orationem & Carmina ex tempore scribere possit, & plurima alia,
invenisse dicitur. Verum, quod ad linguarum artificium attinet, hujus inventi
primus *Beccherus* autor fuit, qui ante Kircherum *Characterographiam Universalem*
scripsit, ac artificium illud poëticum aliquis *Webbius,* Anglus, dudum ante Kir-
cherum exposuit; de quo nos suo loco. * Agit porro de arte Analogica, quæ 45
sane non spernendum usum habet. Comprehenditur illa vero arte ea intelle-
ctus operatio, qua, quod Subjecto convenit uni, per analogiam tribuitur alte-
ri, ac fundamentum omni inventioni argutæ subministrat. Izquierdo Transla-
tionem vocat. Ejus usus magnus in artibus ac experimentis inveniendis est;
quod & Verulamius multis exemplis in *Novo suo Organo* & libro *de augmentis
scientiarum* notavit. * Pro usu poëtico & oratorio in meditando & argutiis 46
adhiberi commodissime præcepta Emanuelis Thesauri possunt, ejusque Index
Categoricus. Agit de Hebræorum Cabala, ac Pythagoræorum prædicamentis,
quæ ut obscura ac inutilia rejecit. * Hinc de Categoriarum seu Prædicamen- 47
torum & Locorum Dialecticorum usu agit, & ad artem Lullianam procedit,
cujus defectus VII. notat 1. quod per unam literam plura significet Lullius

 (quod

(quod ego illum, nec sine ratione, consulto fecisse autumo) 2. quod memoria excellentissima illa vix teneri possint. 3. quod impossibile sit, in hac arte quidpiam præstare, nisi quis jam ante in scientiis versatus sit. (Et hoc ego non pro defectu habeo, sed pro necessario requisito præsuppono, ut ipse Autor in sequentibus p. 97. præsupponit: ad disputandi enim & dicendi finem illæ artes primario inventæ sunt) 4. quod ars Lulliana non demonstret, quot sint combinationes seu conjunctiones possibiles ex terminis datis; (quod ut supervacuum ego consulto prætermisisse puto) 5. quod non agat de quaternariis ac de quinariis combinandis. 6. quod non rejiciat
48 combinationes inutiles. 7. quod stylus Lullii barbarus. * Tandem Artem Lullianam a Kirchero emendatam ut perfectiorem proponit. Illa vero consistit in eo emendatio, quod nova comminiscatur Alphabeta, aliis literarum formis alioque ordine, quæ mihi res exigua videtur. Deinde terminos enumerat, ad prædicata tam absoluta quam respectiva, reducibiles: sed ad certum numerum non reduxit; quod tamen ante ipsum fecit *Petrus Gregorius Tholosanus*, qui sub unaquaque litera & cognata & repugnantia collocavit. Differit porro Knittelius de hujus artis usu, qui major sit in libris scribendis, quam in argumentatione subita invenienda, quæ multam exercitationem requirat; in probandis & oppugnandis quibuscunque propositionibus
49 quarumcunque scientiarum. * Subjungit Tabulam Combinatoriam, in qua per artem combinatoriam principia tam absoluta quam respectiva Lulliano-Kircheriana ita disponuntur, ut ea, quicquid in humanarum divinarumque rerum scientia lateat absconditum, erui possit. Ejus usum per definitiones, divisiones, probationes, oppugnationes deducit, variisque exemplis, Theologicis, Juridicis, Medicis, Mathematicis, Chymicis, Metaphysicis, Politicis, Moralibus, Rhetoricis, Poëticis, Me-
50 chanicis illustrat. * Addit ultimo varias praxes & arcana, ut vocat, quomodo de quacunque re proposita statim librum concipere & in capita dividere, de quacunque re ex tempore differere, argumentari, librum facile memoria retinere, de quocunque themate orationem formare, orationem mentalem per horam, dies & septimanas protrahere, rem quamcumque describere, per apologos & fabulas proponere, Emblemata & Hieroglyphica invenire, cum Grammaticis primordiis philosophiæ naturalis & moralis mysteria addiscere, ingeniose ex libris furari, de quacunque re historias expedite scribere, adversaria de quacunque re facere, majorem librum expedire in compendium redigere, Locos Communes, tum pro differendo, tum pro memorando, quocunque proposito themate in corpore nostro velut stigmata circumferre, de quacunque materia consilia dare, omnes argutias ad unam regulam reducere, assumptum thema in infinitum multiplicare, ex falso rem demonstrare, quidlibet per quidlibet
51 probare, possimus. * Quædam ex illis arcanis jam tum Janus Cæcilius Frey in *Via ad scientias, linguas, sermones extemporaneos nova & expeditissima*, libro Parisiis primo edito, & Jenæ ac Arnstadiæ recuso Anno 1674. docuit, qui & titulum libro Knitteliano commodasse videtur. Ejus tamen mentionem a Knittelio factam non
52 memini. * Superiore An. 1686. quidam Udalricus Staudigl, Benedictinus, Romæ edidit *Logicam Practicam*, quam & Nobilium Logicam vocat, seu omnium scientia-

ſcientiarum ac artium organum univerſale, cui in multis cum Knittelio convenit: nam & de arte combinatoria & arte Analogica agit, & præterea multa immiſcet, quæ etiam a Knittelio adducuntur. Partes duas hujus ſuæ Logicæ facit, primam Theoreticam, alteram Practicam. In prima de prædicabilibus, prædicamentis, eorumque tabulis & diviſionibus; item de enunciationibus & ſyllogiſmo agit. Parte altera agit 1. de Quæſtionibus, 2. de Methodo, 3. de Terminis Reducibilibus ad ſua prædicamenta, 4. de Dialectica, 5. de arte Analogica, quam explicatius Knittelio proponere videtur: conſiderat enim Analogiam per comparationem Subſtantiæ ad Subſtantiam, Subſtantiæ ad accidens, Accidentis ad Accidens. 6. de arte Combinatoria. In eo tamen differt hic a Knittelio, quod pleraque, quæ Knittelius ad Locos Lullianos, ille ad uſitata illa Prædicamenta deducat, atque ſecundum eorum ordinem praxes ſuas inſtituat: quod feliciter ſane illi ſuccedit, & ſupra nos ex ipſius Ariſtotelis conſilio commendavimus, & ſuo loco pluribus eorum uſum oſtendemus. * Ac poſſunt ſane omnia illa prædicata Lulliana ad præ- 53
dicamenta reduci, niſi quod in iis prædicamentis, ut in Qualitate, Actione & Relatione, quorum uſus in diſſertando latius patet, ſpecialiores tituli ponantur; qui ſi per ſubdiviſiones generalibus titulis ſuis ſubordinentur, eodem res redit.

Artem hanc Lullianam, quatenus ad Rhetoricam refertur, operoſius, etſi ob- 54
ſcuriuſcule perſecutus eſt, ac nova quædam amplificandæ orationis alphabeta invenit, JORDANUS BRUNUS ingenioſo certe neque ſpernendo conatu, cujus non exiguus eſſe uſus poſſit. Prodiit liber hoc titulo: *Artificium perorandi* traditum a Jordano Bruno, Nolano Italo. * Edidit Alſtedius Francofurti Ann. 1612. qui in 55
Conſilio ſuo de copia rerum & verborum, quod cum *Sadileti* (Alſtedii) *omnium Facultatum & Studiorum Cenſura* Argentorati Ann. 1664. prodiit; ubi de orationis variatione per Alphabeta Lulliana agit; Schematiſmum quoque Alphabetorum Jordani Bruni cum aliquot exemplis proponit. * Primum ille loca Enthymematum ad certa 56
genera applicata ex Ariſtotele aliisque Rhetoribus, ſed novo quodam modo interpolata, proponit. Parte ſecunda de copia verborum agit, illiusque artificium per ſex Alphabeta tradit. *Primum continet terminos generales* ſub locis 26. diſpoſitos, quorſum omnia propemodum referri poſſunt, quæ dici de re aliqua ſolent. *Secundum eſt Alphabetum Indumentorum,* quæ vocat Autor, quod non ſpectant ad orationis materiam, ſed tantum ad externam formam. *Tertium eſt modorum,* qui ſunt velut colores, quibus indumenta imbui & exornari poſſunt. Atque iſta duo Alphabeta, ſecundum & tertium, combinantur. *Quartum eſt Complicationis,* quod certa quadam tabula combinatoria proponit, quæ notis per longitudinem & latitudinem ductis omnem variandi rationem ob oculos ponit: Alſtedius ſe hanc variationis meſſem ſæpe attonitum adſpicere ait. Subjungit hic duo *Alphabeta Practica,* quorum *primum* ſecundum ſuos locos & titulos contineat formulas oratorias, *alterum* contineat terminos accidentales, ut notas interjectionis, ſubjunctionis, graduationis, relationis, differentiæ, continuationis, quæ ex prædicatis Lullii abſolutis & reſpectivis ſuppleri poſſunt. * Et hæc 57
quidem

quidem Rhetorica praxis non est spernenda profecto, ac multum habet usum, & *nova eloquentiæ methodo, Rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complectenti, simulque scientiarum generale seminarium aperienti* (ita enim titulus habet) *ab Anonymo Parisiis Ann. 1663. in 12. edita* præferenda videtur: nam hic tantum præcepta Lulliana recoquuntur leviter mutata, & quasi in συνόψει exhibentur, ipsa vero praxis & applicatio ad

58 artem Rhetoricam omittitur. * Fuit & Gallus aliquis JEAN BELOT, qui in libro, cui titulus: *l'Oeuvre des Oeuvres ou le plus parfaict des Sciences Steganographiques, Paulines, Armedelles & Lullistes,* Lugduni An. 1654. in 8. edito, Dialecticum & Rhetoricum artificium secundum artem Lullianam, alia quadam ratione interpolatam, cum mirificis elogiis proposuit. Ejus beneficio ille orationes, conciones, citius quam pyrum vulpes comest, confici, confici, imo ex tempore haberi posse, glo-

59 riatur. * Ceterum argumentorum & enthymematum omnium, quibus ad differendum uti possumus, fontes & locos felicissime atque uberrime digessit Vir Clariss. VINCENTIUS PLACCIUS in *Excerptis illis Rhetoricarum Accessionum,* integre olim edendarum, una perpetuaque διατυπώσει delineans, quicquid vel e locis Dialecticis ad Oratorem pertinet, vel Loci Communes & proprii Rhetorici Aristotelis, ac denique ipsa illa rerum series ac ingenium illi suggesserunt: ut profecto merito gloriari possit, nihil apud ceteros inventionum fabros, quantum ad argumen-

60 ta, novi esse, quod non suis illis axiomatibus contineatur: * Et recte sane judicat, cum ait, *ad scientias non tam multitudinem quæstionum aut probationum, quam soliditatem definitionum, accuratiorum divisionum & membrorum singulorum suis essentialibus & propriis attributis insigniendorum subordinationem justam requiri: e tanto vero numero inventorum* (ut latitant multa) *utilia seligere summæ difficultatis rem fore, nisi peculiari arte utilia ab inutilibus secernantur.*

61 Sollicitum ea res quoque habuit virum ingeniosissimum & præ ceteris omnibus tam intricato negotio parem GOTHOFREDUM GUILIELMUM LEIBNIZIUM, qui in dissertatione *de arte combinatoria* Lips. Ann. 1666. in 4to edita, subtilissimas de hac arte observationes instituit. De arte Lulliana judicat p. 33. quod tota ejus methodus potius dirigatur ad artem ex tempore disserendi, quam plenam de re data scientiam consequendi. Defectus multos illic tum in terminorum numero, nominibus, combinationibus, ostendit; quorum medelam frustra a Kirchero speravit. Titulos subjectorum recte ordinatos ait. Laudat Joh. Henrici Bisterfeldi *Phosphorum Catholicum,* supra nobis memoratum; doletque ingeniosi viri *Joh. Hospiniani* Steinani Prof. Organi Basileensis, quem promiserat Libellum *de inveniendi & judicandi facultatibus,* in quo emendationem doctrinæ Topicæ paraverat, locosque recensuerat 180. maximas 2796. insigni rei Logicæ damno interiisse. In arte combinatoria ejusque novis regulis ac præceptis inveniendis multum laborat, usumque complicationum ac transpositionum per universum scientiarum orbem ostendit: nova quoque Artis Meditandi seu Logicæ Inventionis semina spargit. Nam in modis figurisque Syllogismi indagandis, discernendis, miram ille solertiam adhibuit. Inter alia quoque in Beccheri

Poly-

Polygraphias artificio, supra nobis memorato, defectus notavit; hocque quondam ab Hispano illo, cujus meminit Digbæus *cap. 28. n. 8. de Nat. Cap.* & Caspar Schottus in *Technica Curiosa lib. 7.* consilium fuisse agitatum ait: qua de re tamen apud Digbæum nihil extat. * Elegans quoque est illud Dn. de Breissac inventum, quod ex 62 Harsdœrfferi *Supplementis Schwenterianis part. 2. sect. 10. prop. 25.* recenset, qui omnia, quæ in re bellica attendere bonus imperator debet, ita complexus est, ut novem rotis ex papyro concentricis & se invicem circumdantibus, promota quacunque leviter rota, nova quæstio novaque complexio prodeat.

Multa nova, mirabilia, stupenda nobis inventa promiserat QVIRINUS KUHLMANNUS, Juvenis ingeniosus, sed ἐνθουσιαζόμενος, & nescio quo impetu agitatus, mirificus rerum suarum præco: quæ e longe accuratiore, quam vel Lulliana, vel Kircheriana, methodo, ac divinitus inspirata, profluxisse venditat: & extant quoque *peculiares* ejus *ad Kircherum de nova illa arte combinatoria Epistolæ.* De Lullio tamen magnifice ille sentit. *Legimus,* inquit, *Lullium & relegimus, Lulliumque in ipso Lullio, raro in Lullistis legimus. Nec mirabamur, tam paucos Lullium vix ac ne vix quidem cepisse, multos etiam sanctissimum hominem severioribus obeliscis pupugisse, quia illius lectionem interpretationemque sine afflatu lumineque divino fuere aggressi.* * Ceterum in illis Epistolis mirifica jactat, ac in *Prodromo Quinquennii sui mirabilis* hos librorum titulos enarrat, e quibus sunt: *Ars magna eloquentiæ solutæ & ligatæ,* universali methodo ad omnes Europæ populos directa, quæ *capitis* loco Kircherianæ Combinatoriæ posset inservire; in qua innumerabilis & prope infinita verborum copia per lusum ingenii comparatur, ut quilibet de quavis re vel extemporalia carmina possit fundere, vel copiose, ornate, prompte ad stuporem usque disserere: *Ars magna sciendi,* in qua methodo plane admiranda omnes scientiæ proponuntur, ut aliquis hoc unico scripto confisus de omnibus rebus disserere possit; quod scriptum Artis Lullio-Kircherianæ *pedes* esse posset, & pro materia habebit Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam, Philosophiam, Philologiam cum artibus Mechanicis: *Ars magna scribendi,* qua via docebitur scientias augendi, & methodus facilis librorum, inanium excessum, utilium defectum cognoscendi, illum vitandi, hunc emendandi, tanta perfectione, ut nullus mortalium librum edere posset, quem non ista ars scribendi comprehenderet; nec ullus hominum tam insulso judicio præditus sit, qui hac institutione libros doctos, novos, utiles, omni rerum scientia plenos, levissima opera edere non posset: *Ars magna linguas discendi,* qua felicissima instituendi methodus in Tomis duobus docebitur: *Ars magna commentandi,* sive commentarius, omnibus Criticis palmam gloriæ præripiens; & ad omne genus scriptorum Romanorum perfectissimus; quod unicum opus tot mille Criticos Philologosque ad unitatem reducet: *Ars magna Critices,* viam accuratam ostendens de omnibus omnis generis Scriptoribus judicium formandi & firmandi: *Ars magna, seu Harmonia Adagiorum* omnium populorum, Ebræorum, Arabum, Græcorum, Latinorum, Anglorum, Italorum, Hispanorum, Gallorum, Belgarum, Germanorum &c. universali methodo ad gloriam usum-

que omnium gentium eruta: *Ars magna Hiſtoriæ ſpecialis Hominis,* Status Politici, Eccleſiaſtici, Oeconomici Regnatoris. Tomus I. debet continere totius vitæ, h. e. ingreſſi, progreſſi, egreſſi Synopſin, arte univerſali elaboratam, omniumque vitarum & rerum geſtarum ſuarum Scriptores & imagines Cæſarum, Regum, Electorum, Ducum, Principum, Pontificum, Cardinalium, Comitum, Baronum, Nobilium, togata ſagataque hiſtoria illuſtrium, omnium populorum Europæorum, antiquorum, neotericorum, mortuorum, viventium, ordine Alphabetico concinnatorum, cum tot ſpecialibus indicibus, quot populi, ſi indices Ethico-Politico-Chronologicos excipias. In hoc autem Opere omnes Hiſtorici ad unitatem reducuntur. Tomus II. poſſidere debet compendium Eruditorum Europæorum, h. e. omnium Theologorum, JCtorum, Medicorum, Philoſophorum, Philologorum, ſcriptis Græcis, Latinis, Germanicis, Italicis, Gallicis, Hiſpanicis, Belgicis, Anglicis, Hebraicis, &c. illuſtrium, antiquorum, neotericorum, orthodoxorum, mortuorum, viventium vitam, accurata brevitate narratam, libros & nominatos & judicatos, ordine etiam Alphabetico. Indices adduntur juxta materias librorum, ut uno quaſi oculo unusquisque perſpici poſſit, qua de materia quilibet ſcripſerit. Mirandum etiam hoc eſt, quod alii magnis Voluminibus deſcripſerunt, hoc unico indice longe perfectius hic abſolvitur, & ad unitatem reducuntur Scriptores quales quales. Tomus III. enarrat nomina, inventa, Scriptores Artificum Opificumque, in univerſa hiſtoria ſcriptisque eruditi orbis notorum, neotericorum, antiquorum, omnium populorum, inventis egregiis ad generis humani ſalutem clarorum, methodo ante dicta. Promittit porro *Bibliothecam Bibliothecarum,* cui cedent omnes Bibliothecæ terrarum, cum omnes in unico Volumine comprehenduntur. Nam Scriptores Theologici, Juridici, Medici, Philoſophici, Philologici omnium linguarum, gentium, populorum ex ingenti ſua multitudine ad unitatem deperditam virtute methodi univerſalis reducuntur, generali diſpoſitione: nec de Opere illo (inquit Autor hic) perficiendo deſperaſſem, tanta judicii acrimonia a Deo inſtructus, niſi Omnipotens conſummatione ſeculi laborem abſumeret. Revocamus enim omne ſcibile ad corpus ſuum, ſingulis ſcientiis proprium, quod univerſali artificio tam concinne eſt conceptum, ut cunctos diſciplinæ ſuæ Scriptores poſſideat, ſolis indicibus, nedum ipſo opere, ſcriptoribus optimis præſtans. Inſtruitur ſimul ex corporibus ſingularum ſcientiarum ſpecialibus *corpus univerſale,* iterumque ex iſtis *corpus corporum Univerſaliſſimum.* Addit ad hujus libri commendationem: *Nullus noſtratium eſſet tantæ lectionis Philologus, Philoſophus, Medicus, JCtus, Theologus, qui denegare auderet, quod innumera in hoc Corpore Corporum ſibi ignorata non legiſſet; nec aliquod legiſſet antea, cujus copia hic deeſſet. Et quanquam Corpus Corporum omnium eruditorum diligentiam provocaret, tantæ tamen facilitatis eſſet, ut adoleſcentis judicii induſtriaque mediocris captus illud*
65 *capit.* * In Epiſtola I. ad Kircherum ſub manu ſe habere dicit *Corpus Juris Civilis Romani,* cui reſtituet Pandectarum methodum, per tot ſecula deperditam, artificioſam, ſubtilem, ſimplicem, leges maxime illuſtrantem, & infini-
66 tas rixas exortas finientem. * In Epiſtola altera ad Kircherum ejus artem com-

combinatoriam imperfectionis arguit: *Si oretenus tecum agere possem de arte tua Combinatoria, ad oculum ostenderem, quae tu nondum credis, in ea Lullianae doctrinae contraria, imperfecta, nimis operosa, simulque tui amore paucis innuerem methodum facilem simplicemque, in qua si Combinatorium tuum volumen scripsisses, opera longe minore & artem disputatoriam, quam te praecipue intendisse perspicio, generalissime absolvisses, & alienae industriae mille volumina disputatoria ejusdem magnitudinis ex tua digesta materia elaboranda reliquisses, inventoris laude in millenis his operibus te manente. Nam cum arte magna universali ita comparatum est, ut cum numeris. Sicuti enim ab unitate omnis numerus profluit, ipsaque omnium finis iterum existit; sic ab arte methodica centrali omnes ceterae artes pendent, & iterum in matrem suam se filiae resolvunt.* * De Arca Artium Kircheriana non ineptum fert judicium: *Video, te* 67
cistam confecisse, in varia receptacula distinctam, in qua omnium scientiarum rationes universales & demonstrativae ad respondendum exhibentur. Verissimum est, puerum, impuberem, idiotamque cistae tuae assuetum, posse ex ista ad tot quaestiones respondere, ad quot responsiones suggeruntur. Haec inventio prorsus ejusdem est notae, cujus illa, qua Gallus quidam Parisiis Arithmeticam in una rota 37. circulis constante docuit, & Germanus quidam ad 6441. quaestiones de distantia urbium inter se, una tabula juxta modum Pythagoreum respondit. Fateris enim ipse, hanc tuam methodum eodem modo, quo Polygraphia & Musurgia tua, constare, in quibus eandem inventionem deprehendo. Sed lusus est ingeniosus, Ingeniose Kirchere, non methodus, prima fronte aliquid promittens, in recessu nihil solvens. Sine cista enim puer nihil potest respondere, & in cista nihil praeter verba intelligit; tot profert, quot audit, sine intellectu, ad instar psittaci; & de illo jure dicitur, quod Lacon de Philomela: Sunt verba, praetereaque nihil. Datur autem methodus tam facilis, tam simplex, tam expedita, cujus ope pueri, impuberes, idiotae via facillima in eruditos evadunt, h. e. in scientes, nunquam autem ingenio destituti in prudentes & sapientes. * Multa passim *de Rotis* suis *Combinatoriis* 68
jactat, quibus ordinatis unus homo millies mille, imo millies millies mille scribas vincat, qui tamen primarius rotarum scopus non est, sed grandior longe restat: nempe notitia providentiae aeternae, orbisque terrarum motus. * De Arcano Ste- 69
ganographico Kircheri & Beccheri ita judicat: *Omnes suo voto exciderunt, linguarum harmoniam naturalem minime attendentes, maximamque confusionem in linguas introducentes. Scias, vir sagacissime, linguae universali omne Alphabetum linguarum ex asse contrariari, ejusdemque farinae esse proverbiales linguarumque propriissimas formulas. His de causis omnes Steganographi, Alphabeti ordinem servantes, proverbialesque dictiones novo artificio superare nescientes, littus arant, universali simplicique harmonia amissa.* * Hanc artificialem linguam, naturalem, universalem in *Lexico Univer-* 70
sali Harmonico & Corpore Adagiorum Harmonico se traditurum promittit. * In 71
Rhetoricis inaudita nobis narrat: *Non pauca artificia Rhetorica deprehendi, a quibus tanta rerum copia dicens impletur, ut singulis diebus ex tempore Orationem realem, singulis diebus Solis propriam habere, & per aliquot mille annos, imo in infinitum sic posset*

 continua-

continuare. Artificium Poëticum Kircherianum, quod ille artificio Latinitatis Tri-
themiano suppar existimat, ego jam supra ab Anglo Webbio propositum demon-
72 stravi, recte contemnit: nam *in nullis se speciem, in omnibus rem quærere* ait. * De
Rhetorica sua variatione in Prodromo ait: *O Tulli, Tulli: nullus Roscius gestibus suis
tecum certare ausus fuisset, si hanc varietatem sermonis calluisses: non ausus fuisset, si
modo unicum nostrum Pinacem Naturalem seu Physicum tentasses.* Unde patet, ea-
dem scilicet via, fortasse tamen accuratiori, qua Emanuel Thesaurus, eum usum
esse, indice scil. Categorico. De hac sua arte amplius ait: *Artem magnam nostram
dicendi seu combinatoriam auspicamur, qua ad Eloquentiæ cognitionem brevi adquiren-
dam methodus ostenditur; quod uti inventum novum est, ita quoque ejus subsidio in-
structus quilibet, de quavis re proposita, infinitis pene verborum combinationibus disse-
rere poterit. Kircheri Ars magna sciendi est Ars Artium; nostra Ars magna Dicen-
di Porta illius est. Quod viatori est Herma, scribæ calamus, Geometræ circulus, infanti
serperastra; id toti Encyclopædiæ Polypædiæque circulo verborum Combinatio sive Ars
nostra Dicendi. Video illam (nisi fallor) cum Vespasiano exclamare; ego Nilus sum,
73 haurite.* * Promittit Artem Apophthemagicam, *in qua methodus quædam mira-
bilis ex Apophthegmatibus Imperatorum, Regum, Electorum, Principum, Comitum, No-
bilium, & omnis generis ordinum Eruditorum eruenda, cujus ope homo Germanicæ
74 linguæ solum peritus, de omni scibili copiose possit disserere:* * Artem Tragicam, *quæ
XII. Tragœdias contineat, præcipuam Romanorum, Græcorum, Germanorum, Gallorum,
Italorum, Anglorum, imo Ebræorum &c. antiquitatem Ethicam Politicamque Aulico-
practicam concludens; Græcos, Latinos, Belgicos, Italicos Gallicosque Poëtas Tragicos
Germanorum lingua exprimens: in qua simul Tragica artificia, é centro Tragœdiæ in-
75 venta, nunquam visa monstrentur.* * Artem Comicam, *quæ XII. Comœdias possideat,
omnium gentium amœnitates, virtutes, deliciasque docens, quæ Comœdiam veram Ger-
76 manicam admiranda methodo prima erit monstratura.* * Artem magnam Poë-
ticam, Versificatoriam, Rhythmicam, *in qua porta ad Germanicam triplicem Poësin
aperienda, multa millia carminum genera docenda, epitheta plusquam 100000. Poëtica,
virtute inventorum novorum Artis alphabetorum eruenda; verbo: in paucis quibus-
dam tabellis methodus demonstranda tantæ perfectitudinis, ut Teutonica lingua cum
omnibus aliis non de copia solum, sed de ipso principatu elaborationis possit contendere
77 facillime.* * Prætereo clavem ejus Æternitatis, Æviternitatis, Temporis, Tracta-
tum de Homine Microcosmo, de Homine Deo, Homine Diabolo, Resurrectione e
Natura demonstrata; Tractatum de illustribus seculi hujus Centumviris, Artem ma-
gnam Antiquitatis, omnes antiquitates omnium urbium, gentium, populorum univer-
sali methodo continentem: Tacitum Politicum, Theoretico-Practicum, nova, stu-
penda, inaudita methodo descriptum, cujus Tomus prior monita, posterior exempla
78 contineat. * An crediderit aliquis, unum hominem & quidem juvenem tot labo-
ribus parem, si cetera omnia sibi satis constarent? Hactenus præter titulos illos nil
videmus, qui ingenium quidem ostendunt; sed an eventus promissis respondere
potuerit,

potuerit, ambigo. Multa sunt illic, quæ etiam aliis in mentem venerunt, ac humano etiam ingenio sibi relicto præstari possunt, quæ tamen ille quasi divinitus inspirata venditat. In arte illa Combinatoria & artificio Rhetorico an aliorum labores superarit, vix dixerim. Eosdem tamen fontes adire debuit, ac verum est de illis infinitis variationibus, plurimas illarum inanes esse, ac ad temerariam loquacitatem potius, quam ad veram eloquentiam ducere, nisi quis optimo consilio & judicio moderetur, quod nullis comprehendi tabulis, etiam accuratissimis, & *ἐκ Διὸς δέλτων* excerptis potest; sed suo quodam arcano ductu optima quæque & aptissima præcipit, ac argumento suo applicat. Quamcunque denique in partem verses omnem illam artem Lullianam & Combinatoriam, nihil est, nisi Logices quædam propago, qua continetur ars disserendi, seu inquirendi ac respondendi de rebus omnibus, quæ & Gassendi sententia est in libro de *Logicæ Origine & varietate cap. 8.* ubi omnem illam doctrinam Lullianam per compendium proponit, ac nihil in illa agnoscit, quod non etiam Logicæ tribui possit. * Verum cum usus ille sit multo 79
maximus, & ad inventionem & verborum & rerum hodegetæ instar esse possit, non dissuaserim, ut familiares sibi terminos Lullianos quis reddat: non ut operosas secundum illam seriem dissertationes data opera instituat, sed ut in memoriam sibi revocet, si qua non statim occurrant: quemadmodum in Bucelleni *officina Epithetorum*, vocabulorum sylva, sub pedibus Poëticis ordinata, non commodas tantum voces, sed & novas interdum per tacitam mentis combinationem meditationes suppeditat. * Ex iisdem Analogiæ & artis Combinatoriæ fontibus procedit 80
illud *Fr. Pomey* artificium in *Candidato suo Rhetorices*, quo ex forte fortuna objectis ac substantivis & adjectivis, laudem, vituperium significantibus, & medio modo se habentibus, argumenta educit.

Hoc quoque monitum non spernendum est ALEXANDRI FICHETI, 81
qui in *arcana Studiorum methodo* cap. 5. hæc habet: *Utere etiam Lulliano secreto; omnia de omnibus dicito, communem locum habeto, quem mutato nomine omnibus ut cothurnum tragicum aptes. Naturæ & Artis & Politicæ partes omnes ut speculum habe præ oculis, & materiæ, de qua disserendum est, adscribe illa omnia. Ita fiet, ut locupletissima redundet oratio. Ita Oratores Græci in Panegyricis Deiparæ, crucis, jejunii & rerum aliarum elogia, definitiones conglobatas coacervant, cœlum, solem, lunam, astra, Paradisum, ignem, aërem, pluviam, manna, fontem, mare, terram, gemmam, aurum, arborem, phœnicem, Reginam, aulam, thronum, sceptrum, coronam, ducem, vexillum, aciem castrorum, arma, victoriam, thesaurum &c. vocitantes: percurrunt ætates, puerorum, virorum, senum; status Regum, Sacerdotum, militum &c. provincias enumerant. Ita Justitiam in cœlo, in terris, & ubique rimabatur orator Auspicalibus curiæ feriis. Ita Piseus in suis concionibus aliquid ex singulis disciplinis & linguis in prata sua ut rivos aquarum & salientes derivat. De qualibet virtute dicere licebit ea omnia, quæ supra dicta sunt, esse fontem bonorum, Reginam rerum, Solem orbis terrarum, virorum robur, ornamentum matronarum. De Rege dices eadem, Deum, Dei Vicarium in terris, basim & columnam status, caput, oculos & cor imperii &c. Sic enim etiam percurruntur*

partes humani corporis & templorum, aræ, sacra, victima, &c. Varietate tamen erit utendum ut larva, ne ars pateat oculis: loci interni & externi, argumenta, refutationes, motus adhibendi erunt, & figuræ; eaque industria magnum dicturis viæ compendium erit complanatum: Cyprianus & Tertullianus oratione de patientia locos omnes percurrunt oratorios, efformantque in animis dicendi modum optimum. Præter has serva tibi arcanam artem, quam nulli pandas æmulo: vendita & extolle more mysteriorum merces tuas; eas tamen ne vende, sed absconde & secretum prodere noli. Hæc Fi-
82 chetus, qui Oratori, præsertim sacro, non malum hic consilium suppeditat. * Incredibile enim est, quanta incidere meditationum ac rerum varietas possit, si quis in Themate sacro & verbis Textus præcipue metaphoricis per artem illam analogicam procedat, quod felicissime sæpe a nobis tentatum est. Illud vero in his artibus quis dictum sibi velit, nullum earum usum fore, nisi sufficienti disciplinarum notitia instructus quis prius fuerit, & prompta Latinæ linguæ facultate; quod & Alstedius in clave sua monuit his verbis: *nil emolumenti ad te redibit ex hac arte, nisi jam ante sis paulo versatus in studio linguæ Latinæ. Verba ex Lullio non addisces, sed modum disserendi. Diligenter igitur excole linguam Latinam, ut eleganti paraphrasi & periphrasi possis tegere barbariem terminorum Lullianorum.*

CAP. VI.

DE MEMORIÆ SUBSIDIIS.

§. 1. *Memoria in omni vitæ genere usus eximius.* 2. *Illa vel est naturalis vel artificialis.* 3. *Memoriæ singularis exempla in Mazonio, puero Cantabrigiensi.* 4. *Phantasia admirabilis in puero Italo.* 5. *Ut & in infante 6. annorum.* 6. *Memoriæ artificialis primi natales à Græcis arcessendi sunt.* 7. *An Cicero illa usus fuerit.* 8. *Talis memoriæ exempla memorabilia recensentur.* 9. *Insigne ejus exemplum refertur in puero Corsico.* 10. *Id quod ad Dæmonis suggestionem refert Voëtius.* 11. *Mnemonica Artis Lullianæ propago.* 12. *Jordani Bruni in hac arte libri obscuri & ænigmatici.* 13. *De libro, clavis magna dicto, judicium.* 14. *Obscuritas principiorum artis hujus,* 15. *E libris Jordani Bruni monstratur, maximè e tractatu de arte memoriæ.* 17. *Hujus partis primæ exemplum.* 18. 19. *Pars secunda recensetur. it.* 20. *pars tertia. it.* 21. *recensetur liber ejus de compositione imaginum, ubi novis tricis omnia permiscentur.* 22. *Joannes Belot.* 23. *Ars hæc olim non nisi vivis præceptoribus tradita, ut tanto magis celaretur.* 24. *Rosselii liber.* 25. *sqq. Julii Camilli theatrum,* 26. 30. *Sturmii,* 27. 32. *Marafioti de eo judicia.* 28. *Summis laudibus effert illud theatrum Riccius.* 29. *quod contrà Lilius Gyraldus aspernatur.* 31. *multa cura in theatro struendo adhibita, nec tamen perfici potuit.* 33. *Petri Ravennatis, Rombergii, Ludovici Dulcis, Laurentii Gulielmi, Matheoli Perusini, Monlei, Bavelini, Alberti, Meyssoneri, Menzingeri libri.* 34. *Alstedii hac de arte scripta.* 35. *de Azevedo, Gesualdi libri.* 36. *Hujus Cornucopiæ.*

copiæ. 37. *Pegelii artificium.* 38. *Schenckelii ars Mnemonica.* 39. *à Ravellino,* 40. *Curiot interpolata.* 41. *Joannis Austriaci, Marafioti, Spangenbergii,* 42. *Autoris Anonymi,* 43. *Adamii Bruxii libri.* 44. *In quo consistat ars Mnemonica.* 45. *Variæ variorum methodi recensentur.* 46. *Schenckelii novem lectiones hujus artis.* 47. 49. *In Philosophicis disciplinis rarior ejus usus.* 48. *Winckelmanni Logica Mnemonica improbatur.* 50. *Kinigii Mnemonica Geographica per aleæ lusum rejicitur.* 51. *In iis, quæ ad phantasiam potius, quam ad judicium pertinent, ars hæc etiam in disciplinis Philosophicis adhibetur.* 52. *In Codicis sacri,* 55. 56. *librorum juris,* 57. *Medicina.* 58. 59. *historia & in ipsa universali historia Mnemonices usus.* 53. 55. 60. *Joh. Bunonis,* 54. 60. *Winckelmanni,* 56. *ac aliorum in hoc genere labores.* 60. *Dieterici* 61. *& Heinlii Specimina Historico-Mnemonica.* 62. *Usus in linguis addiscendis contra Beccherum adstruitur.* 63. *Henrici Schævii imagines pro Hebræa & Græca lingua.* 64. *Ejusdem vocabularium mnemonicum in lingua Latina.* 65. *Schickhardi & Warmuthi Lexica Mnemonica pro Hebræa lingua.* 66. *Idem in aliis linguis fieri potest.* 67. *Rogeri Baconi triduana in linguis informatio.* 68. *De qua plura refert & judicat Anton. Wood.* 69. *Usus in orationibus recitandis.* 70. *Mnemonica non solum per imagines, sed & alia artificia expediri potest.* 71. *Expeditissime fit numerorum per verba & literas.* 72. *quod per exempla monstratur.* 73. *Qua inventione se jactat Winckelmann.* 74. *Varia artificia in Orationibus extemporalibus.* 75. *Quorum ratio exponitur à Jan. Cæcil. Frey.* 76. *Aliud subsidium in casu necessitatis refertur.* 77. *Mnemonica Notaria Marcelli in Chronologicis,* 78. 80. *ejusque opera inedita.* 79. *Uppendorffii Schematismus Geographicus.* 81. *Ars notaria quid sit.* 82. *Tironis liber de signis.* 83. *Ars signorum & Character universalis Dalgarni,* 81. *Caramuelis.* 84. *Frischii,* 85. *Beccheri & Kircheri.* 86. *Wilkinsii.* 87. *Ars Tachygraphica.* 88. *Chartiludia Mnemonica.* 89. *De iis judicia Berneggeri.* 90. *Autoris.* 91. *Sorelli.* 92. *Caramuelis informatio compendiaria in linguis,* 93. 95. *& ars Mnemonica.* 94. *Berneggeri de tali informatione judicium.* 96. *Moderatus Mnemonices usus laudatur.* 97. *Memoria naturalis exercitatione crebra acuitur.* 98. *Sinistra quorundam de hac arte judicia.* 99. *De Berneggeri orationibus judicium.*

Memoriæ quanta in disciplinarum apprehensione vis sit, quantus in omni vitæ 1
genere usus, nemo ignorat: illa enim promiconda omnis scientiæ est, ac nisi
illa bene constituta sit, materiamque judicio subministret, quam subigat,
dispenset, ordinet, sterilia omnia erunt & inania, cæteræque animi dotes claudicabunt.
Qui civilibus ac divinis studiis, qui etiam naturalibus animum applicuere,
memoria opus habent, ut totum illud disciplinarum vastissimarum latifundium animo
comprehendant. * Illa vero duplex est, *naturalis* alia, alia *artificialis.* Qui- 2
busdam naturæ beneficio ea ad miraculum & stuporem promptissima obrigit: cujus
exempla multa, tam vetusta quam recentiora, a multis sunt notata. * E recentio- 3
ribus

ribus memoratu dignissimum exemplum Mazonii est, cujus laudes in Latinii *Epistolis part. 2.* a Camillo Palæotto exaggerantur: quanquam dubitat, utrum per naturam, an per artem, talis illi memoria obtigerit. *Quis est*, scribit ille in Epistola ad Latinium, *qui vel Etrusci poëtæ Dantis vel Eurentis, quem vocant, Orlandi non pagellas modo, sed libros integros, memoriter repetentem audiat, non summopere admiretur, illique primas ea in re non tribuat? idem is quoque facit in Virgilio, idem in Lucretio, idem aliis in gravissimis Latinis scriptoribus atque Poëtis, quorum nomen fere nunquam audivi. Ubinam igitur quæso sunt, qui hæc audeant, aut ab aliis*
4 *audiant?* * Ejusdem rei testis est Erythræus Pinacoth. I. n. 38. *Ad omnia*, inquit ille, *quæ ponerentur in percontando, homo abundanti doctrina copiose respondebat ex tempore, Gorgiæ Leontini more, non eadem elatione animi, qua ille; qui princeps ex omnibus, ut traditur, ausus est in conventu poscere, qua de re quisque vellet audire, sed ingenio studioque majore. Nullam enim rem defendit, quam non probarit; nullam oppugnavit, quam non everterit. Neque id incredibile videri debet in eo, cui nihil uspiam consignatum est literis, quod non legisset; nihil legisset, quod comprehensum memoria non contineret, unde tanquam ex promptuario aliquo, cum esset opus, singula proferret, & suo quaque loco collocaret. Quamobrem fiebat, ut in disputationibus, cum autoritatibus decertandum esset, integras ex sanctorum Patrum, Platonis, Aristotelis, aliorumque doctorum hominum libris, paginas ita memoriter referret, ut ne unam quidam syllabam peccaret.* Videmus in pueris interdum stupendæ memoriæ quasi præludia, ut in illo quadrimo Cantabrigiensi puero, de quo Arnoldus ad Richterum in Epistolis Richterianis pag. 496. scribit: *Cantabrigiæ in Collegio Reginæ quadrimum & vidi & audivi puerum, lotricis paupercula filium, qui confabulantium cum eo studiosorum opera centena aliquot vocabula Græca & casuum formationes prompta voce & alacri recitabat,*
5 *breviores quasdam locutiones facile construebat.* * Simile exemplum in infante prodigiosæ phantasiæ narrat *Monconisius in Itinerario Italiæ* pag. 482. Sex ille annos natus, qui nec legere nec scribere noverat, difficillimas Arithmeticæ artis regulas resolvere, etiam radicem quadratam & cubicam in ipso, quo illi proponebantur, momento extrahere poterat. Quod adeo prodigiosum a multis habitum fuit, ut in spiritus familiaris suspicionem nonnullis venerit.

6 Memoriæ naturali juvandæ artificialis inventa est, ac, quantum constat, a Græcis primi ejus artis natales arcessendi sunt. Simonides, Hippias, Metrodus, Theodectes, eam excoluere, ejusque vestigia apud Tullium quoque videmus, qua ille fe-
7 licissime in Orationibus habendis usus est. * Prolixe de arte ea *lib. 3. ad Herenn.* & *lib. 2. de Orat.* agitur; meminitque aliorum fide Jacobus Lectius, JCtus cultissimus, in Oratione *de Memoria*, quæ est inter ejus Orationes uno volumine editas octava, extare apud Florentinos Ciceronis Opus, *de memoria artificiali* inscriptum, quod ipsi tamen fabulosum videtur. Exempla eorum, qui beneficio hujus artis prodigio-
8 sa memoriæ specimina exhibuerint, a testibus fide dignis narrantur. * *Carneades* omnia, quæ legit, volumina, memoriter recitare potuit. Idem in versibus, quos semel audivit,

audivit, fecit *Theodectes.* *Julius Cæſar* legere, audire, quaternas de rebus maximis epiſtolas dictare, quintam ipſe ſcribere, ac ſi calamum poneret, ſeptenas pariter dictitare ſolitus fuit. *Seneca* 2000. nomina ſemel audita e memoria reddere potuit. D. Auguſtinus *de Anima & ejus Orig. lib. 4. cap. 7.* inſignem refert de quodam ſuo amico *Simplicio* hiſtoriam, qui quoscunque Virgilii verſus interrogatus recitare potuit, ac integras Ciceronis Orationes. Amicus quidam Franciſci Petrarchæ omnium, quæ legit & audivit, ita memor fuit, ut tempus & locum, quo illa legerit, vel audiverit, poſt multos annos ſignificare potuerit. *Joannes Picus Mirandula* audita ſemel a recitante carmina & directo & retrogrado ordine recitare potuit. Bernardus Lavinheta refert, ſe quendam JCtum docuiſſe hanc artem, qua una nocte omnes rubricas decretalium memoriæ mandaverit. * Id vero omnem fidem 9
ſuperat, quod de juvene quodam Corſico refert teſtis fide digniſſimus & *πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων* Muretus *Variar. Lection. lib. 3. cap. 1.* cui cum magnam vocabulorum copiam, ſignificantium, nihil ſignificantium, barbarorum, non cohærentium, Muretus propoſuiſſet, ut ille dictando, puer, qui illa excipiebat, ſcribendo feſſi eſſent, juvenis vero unus alacer ac recens aſſidue plura, & vel 36000. poſceret; *ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος* (hoc elogio illum ornat Muretus) fixo in terram vultu plane omnia eodem ordine, nusquam prope inſiſtens, nusquam hæſitans, auditoribus ſtupentibus, reddidit: deinde ab ultimo incipiens ſurſum verſus pervenit ad primum; rurſus ita ut primum, tertium, quintum, ac ſic deinceps omnia diceret, & quo quisque voluerat ordine, ſine ullo errore omnia referret; atque hæc ita animo hæſerunt, ut vel poſt annum ea recitare potuerit. Eam artem Franciſcus Molinus Patricius Venetus ab eo didicit, qui intra ſex ſeptem dies nomina amplius quinquaginta ſine ulla difficultate, aut eodem, aut quocunque alio libuiſſet, ordine recitavit. Addit Muretus: *hæc ego vix auderem literis prodere, mendacii ſuſpicionem reverens, niſi res adhuc eſſet recens, & Nicolaum Lippomannum, Petri Alexandri filium, Lazarum Mocenicum, Franciſci filium, Georgium Contarenum, Laurentii filium, Patricios Venetos optimos & nobiliſſimos adoleſcentes, aliosque præterea innumerabiles ejus rei teſtes haberem: a quibus, ſi mentirer, vanitatem meam coargui nollem.* * Voëtio plane non adſtipulor, qui hæc ad Dæmonis ſuggeſtio- 10
nem refert.

Quandoquidem ergo tot teſtibus & ſpeciminibus ars illa nitatur, minime illa ſpernenda videtur, quicquid etiam alii, qui eam non intelligunt, judicent. *Habe- 11
tur illa artis Lullianæ quaſi propago quædam, atque iisdem ſuperſtructa principiis creditur. Nam cum ordinem rerum præſupponat memoria, ars vero Lulliana de rebus omnibus ad certos ordines & claſſes redigendis ſollicita ſit, ea quaſi per ſe ex iis conſequi videtur, niſi quod alius applicandi modus forte adhibetur. Ipſe Lullius expreſſis verbis hoc innuit, ſuntque qui vel puerum ſeptennem ea methodo per omnia ſcientiarum adyta ſe circumducturum cum feliciſſimo ſucceſſu promittunt, & quædam ejus rei laudari exempla ſolent: verum tantis nebulis omnem illam artem, quatenus ex Lullio deducitur, involvunt ejus magiſtri, ut nec Oedi-

12 pus ipse conjectando assequi possit. * JORDANUS BRUNUS, summi ac profundi ingenii Vir, peculiaribus libris multa de hac arte promittit. Edidit enim libros tres Francofurti An. 1591. in 8. *de Imaginum, Signorum, & Idearum compositione, ad omnia inventionum, dispositionum & memoriæ genera;* & Parisiis An. 1582. librum *de Umbris Idearum*, implicantibus artem quærendi, inveniendi, judicandi, ordinandi & applicandi ad internam scripturam, & non vulgares per memoriam operationes ex-
13 plicatis. * Refert vero in illis se ad alium librum, *Clavem* quam vocat *magnam*, qua omnis inveniendi ratio contineatur; quæ an edita sit, ignoro. Sed forte & illa Clavis, si edita est, alia clave indigere videbitur; nam ita de ea ipse Jordanus ait: *qui ex Clavi magna poterit elicere, eliciat: non enim omnibus dabitur adire hanc Corinthum.* Ille vero se hanc artem ad summum perduxisse gradum venditat; *nobis*, inquit, *ita successisse præsumimus, ut quicquid ab antiquioribus hac de re fuit consideratum, præceptum & ordinatum (quatenus per eorum scripta, quæ ad nostras devenere manus, extat explicatum) non sit conveniens pars inventionis nostræ, quæ est inventio supra modum prægnans, cui appropriatus est liber Clavis magnæ.* Rationem addit: *nobis cum datum est illam invenisse & perfecisse, nec locis materialibus (verificatis seu per sensus exteriores) ultra non indiguimus, nec ordini locorum memorandorum ordinem adstrinximus; sed puro phantasiæ architecto innixi, ordini rerum memorandarum locorum ordinem adligavimus.* Idem in arte memoriæ, libro de Umbris addita, pag. 10. *Committe communia communibus: minus communia minus communibus; propria propriis; proprioribus atque propriissimis propriora atque propriissima. Hic habes considerandi locum, quo non modo ab omni oblivionis formidine exemptus fias; verum quoque ad perfectiores effigiandi & inscribendi usus, item in ordinando & methodum methodorum inveniendo promptior atque securior efficiaris. Et habes istud modo suo in radicibus primis Clavis magnæ.* Idem pag. 33. ibid. de Clave sua: *Modorum quoque, quibus termini adjiciuntur, plurimi & innumeri tibi occurrere poterunt, dummodo fueris in agitatione Clavis magnæ peritus: illa quippe fons est omnium inventionum.*

14 Quod ad principia attinet, ea obscurissimis quibusdam notionibus ita involvuntur, ut meris in tenebris versari videatur, qui in illis methodi lucem quærit: pleraque enim allegorica, ac typici termini sunt, unde per longinquam hariolationem mens autoris indagari debet, cum tamen nexus in illis nullus deprehendi possit ob defectum eorum, quæ viam apprehensioni & combinationi sternant, ordinem turbatum, & occultatas convenientiæ rationes. Quare in libro de Compos. Imaginum 2. c. 20. ita de se ait: *Nos quamvis non ita scribamus, ut ab omnibus & per omnia intelligi velimus, vel possimus etiam, nullus tamen est, cui (si attenta fide & fideli aderit attentione) juxta sufficientiam cujuscunque, in qua versatus est, disciplinæ plurimum juvare
15 & aliqua placere forte non possimus.* * Triplex ille *Ens* constituit, *Metaphysicum, Physicum, Logicum.* In divinis seu metaphysicis est Idea; in naturalibus forma sive vestigium Idearum; in postnaturalibus ratio, quæ in primam atque secundam intentionem distinguitur, quam ille Idearum umbram appellat. In his umbris triginta intentiones quærit libro de Umbris Idearum, ac totam constituit 30. elementis & signis

signis in circumferentia notatam, cujus centrum est terra, umbram conicam spargens. Hinc progreditur ad triginta Idearum conceptus, primo simpliciter, secundo cum intentionibus umbrarum complexe concipiendis. Illis subjungit rotam idealium intentionum, iisdem elementis ac signis notatam, cujus centrum est sol. Paucissima verba addit de complexione, quæ fit concursu primæ rotæ cum secunda. *Oportebit,* ait, *volentem per se ipsum artem generalem ad habitus intellectus, voluntatis & memoriæ captare (licet eam in præsentiarum ad memoriæ perceptionem contrahamus) primo callere elementarium primum cum suis significationibus: secundo secundum: tertio secundum deducere per primum. Prima duo nos præstitimus: tertium ipsius industriæ committimus.* * Illis subnectit Artem memoriæ, qua applicatio & intentionis universalis contractio contineatur. 16
* Verum illa axiomatibus proponitur adeo obscuris, 17
ut ænigmata omnia esse videantur. Parte I. Axiomate XII. allegat librum Clavis magnæ, in quo habeantur duodecim Indumentorum subjecta; Species, Formæ, Simulacra, Imagines, Spectra, Exemplaria, Indicia, Signa, Notæ, Characteres & Sigilla; sed duodecimum omittit: in quibus omnibus parum ego discriminis deprehendo. * Parte II., agit de subjectis; ubi primum subjectum ex principiis Clavis 18
magnæ constituit phantasticum chaos, quod se habere videatur tanquam nubes ab externis impulsa ventis, quæ pro impulsuum differentiis atque rationibus, infinitas omnesque subire valeat specierum figuras; ita tamen, ut immaterialia subjecta non admittantur, de quibus se in *arte artium & facultate facultatum* acturum promittit. Agit porro de varietate subjectorum, eorum extensione, distantia (constipatio enim & confusio fugienda, ut in omni scriptura & signatura non literæ super literas, non sigilla super sigilla apponi debent) de subjectorum repetita excursione, quomodo ex consuetudine habitus acquiratur; ut quemadmodum legentes & cytharizantes de literis & tactu chordarum non cogitant; ita sine magna animi intentione e characteribus illi impressis; qui artem hanc callent, memorare possint. Invenisse enim, ait, viam committendi singulis quibuscunque subjectis integros quosque terminos retinendos, & majora longeque plura, ut ex arcanis magnæ Clavis videri possit. Considerat in subjectis affectivitatem, facultatem scilicet afficiendi cum aliqua varietate, quæ vel ab externa vel interna causa venit, quæ per appositiria subjecta exprimenda sit. Agit deinde de Adjectis, per quæ intelligit ea, quæ sunt subjecto sive physico, sive technico, sive phantastico apposita, ad aliquid per solertem cogitationis apparatum præsentando, effigiando, notando, vel indicando, ad picturæ scripturæque similitudinem exprimendam vel significandam. Figuram hic, sine tamen typo, designat verbis obscurissimis, de qua tamen miracula nos exspectare jubet: *Excellentissima pleraque alia per hanc figuram pertractari possunt: sed minime hic locus est. Hoc unum dixerim, quod si attentius eam contemplabere cum rationibus hic explicitis, artem figurativam talem poteris adipisci, qualis non solum memoriæ, sed & ceteris omnibus animæ potentiis, mirum in modum subveniendo conferet.* Illa adjecta ulterius explicat, & per decem categorias deducit. * Succe- 19
dit de Organo tractatio, qua modum exponit, quo anima utitur in recolligendis suis ideis, habetque multa abstrusa φιλοσοφέμενα, ad actum imaginationis & me-

moriæ declarandum: ubi hoc notabile proponit, quod mora longior non faciat ad rei apprehenſionem, ſed formæ activitas; quæ, quo celerior eſt, eo magis appre-
20 hendere faciat rem ſibi objectam. * Tertia parte conſiderat operandi formam, ubi ſuam præ antiquis praxin extollit. Duplicem autem habet praxin, verborum & rerum, quam per varias rotas mobiles ac immobiles proponit; quas nemo, ut nec ipſe diffitetur, ſuo ductu intelligere poterit, niſi a vivo præceptore doctus.
21 Mire tamen hoc invento ſibi plaudit. * Ex altero illo de Compoſitione Imaginum libro nulla huic inferri lux poteſt: nam novis illic tricis omnia permiſcentur. In prima ejus parte agit de Subjectorum variationibus, conditionibus, quibus ſubjecta parantur ac diſponuntur: de atriis diverſorum generum atque campis. Atria habet, ſecundum ordinem 24. literarum, viginti quatuor, (quæ alii loca appellant) ſingula atriorum nomina ab alphabeti litera in ordine incipiunt: ut Altare, Baſilica, Carcer, Domus, Equuleus, Fons, Gladius &c. Habet duodecim Adcinentium Cubilia: habet 15. campos. Parte ſecunda enarrat imagines duodecim principum, qui rerum omnium ſecundi mediique ſunt effectores. Tertia parte tractat de triginta ſigillis. Verum hæc omnia labyrintho ſimillima videntur, unde ſine Ariadnes filo te nunquam extricaveris; ſummo enim ſtudio vir ille omnia implicuit & involvit; nos tamen recenſere quædam ex iis, etiam non ſatis intellecta, voluimus, ſi qui ſint, qui hæc *μετέωρα* captare, & in ſenſum ac ordinem redigere velint: qui ſi ſi erui ex collatione librorum horum poſſet, improbus certe la-
22 bor, nec tamen inutilis, ſubeundus eſſet. * Proponit & JOHANNES BELOT, Gallicus Autor, cujus in ſuperiore capite mentionem fecimus, *artem* ex Lullio *memorativam:* ſed & illa eſt manca & mutila, neque recte ſecundum certa principia ordinata videtur, quemadmodum Mnemonica illa Bruniana: ſatis enim patent ejus generaliſſima principia, ſed quæ ex iis deducit, miris inter ſe nodis contorquentur.

23 Sed mittemus viam hanc confragoſam & aſperam, quam alii planiorem nec iſtis terminorum ſentibus & ſcrupis obſitam, nobis ſternunt. Diu hæc ars non niſi vivis præceptoribus tradita, nec certis comprehenſa regulis fuit, ne ſcilicet divulgato arcano illa viléſceret; vel ita involuta fuit, ut nullus inde fructus ad lectores promanaret. Non ignorarunt illam e Scholaſticis multi. D. Thomas ea uſus fuit. Sed plerique eam celarunt. Superiore ſeculo exeunte
24 multi hujus artis præcepta in publicum ediderunt. * Extat COSMI ROSSELII *Theſaurus artificioſæ memoriæ*, Venetiis A. 1574. in 4to editus. Præcipua vero ejus tractatio verſatur in Locorum diſtributione, figuris rerum, applicatione figurarum ad memoranda, & memorandorum ad figuras. Locorum ſcilicet ſollicita debet eſſe diſquiſitio, in quibus aſſumendis magna autorum eſt variatio; aliqui naturales, aliqui artificiales præferunt. Metrodorus ex antiquis in iis ſignis, per quæ ſol permeat, trecentos ſexaginta locos poſuit, e quibus munimenta
25 memoriæ quærantur, & rerum imagines animis hominum inferantur. * JULIUS CAMILLUS non ad artem reminiſcendi ſolum, ſed & generalem uſum locos univer-

universales commentus est. * Mentionem artis ejus reminiscendi facit *Hieronymus Marafiotus* in suo *de arte Reminiscentiæ* libro statim sub initium. *Joannes Sturmius* in libro *de lingua Latinæ resolvendæ ratione* de locis, in quos eam resolveret, sollicitus cap. 1. de hoc Julio Camillo narrat, quod primus cœperit solvere linguam Latinam, eamque dividere partibus ipsius hominis: putavit enim, se in homine posse invenire omnem ordinem universitatis; & in dividendo homine dissolvere & dividere posse omnem copiam & varietatem vocabulorum: in hominis ossibus siquidem natura inveniatur terræ; in sanguine natura caloris & ignis; in spiritu aër; in urina aqua &c. Postea tamen ipse hanc rationem improbavit, & *theatrum* instituit, quo universitas naturæ possit videri, digeri, distingui, cumulari. 26
* Theatrum illud divisit septem Planetis. In Planetis observavit uniuscujusque proprietates, quod & fecisse Jordanum Brunum in libro de *Compositionibus imaginum* videmus. Editus vero est liber illius de hac re lingua Italica, ut Sturmius loco citato testatur. 27
* Immensæ illius laudes sunt apud Riccium in *præfatione Apparatus Latinæ locutionis*, qui suos defectus suppleri posse credidit hoc theatro, quod tum non editum erat. *Id a Julio Camillo*, inquit, *Viro in hac una præcipiendi facultate facile principe cumulate absolutum exspectare licebit, qui in suo theatro ita ad sua capita, vel unumquodque, quod homini in mentem dicere venire possit, ex ordine digestum habet, ut inde vel infanti Latina oratio, in calamum scribenti, quam uberrime confluere possit. Quod quidem divinum opus, ne aliquo maligno fato nobis intercipiatur (nam aliquot annos ad regiam voluntatem nobis proferri, æquo animo perferri potest) summis precibus a Diis immortalibus contendendum est.* 28
* Sed tamen totum hoc divinum opus Lilius Gyraldus *Dialog. 2. de Poëtis nostri temporis* contra Riccii judicium aspernari audet: *Fuit*, inquit ille, *Julius Camillus Forojuliensis Polyhistor, qui in disciplinis novas quasdam methodos se invenisse gloriabatur, ut theatrum illud suum, quo miraculose conclusas disciplinas prædicabat, ad ostentationem & quæstum potius, quam ad erudiendos credulos adolescentes: unde non modo ab amicis, sed & a principibus viris grandem pecuniam interdum extorquebat.* Quare tacite pungit Riccium, virum alioquin Latine doctissimum, qui in epitaphio ipsi scripto vocavit *virum ad omnia scientiarum omnium sensa mirifice eruenda, & scientias ipsas in suum ordinem apte constituendas naturæ mire factum, de Latinis literis inprimis optime meritum;* cum tamen carmina ejus invitis Musis & Minerva composita Gyraldus, & recte quidem, judicet; 29
* Sturmius vero optimi judicii in lingua Latina Camillum fuisse fateatur. 30
* In hoc Opere versatus ille fuit annos quadraginta, nec profecit; nam tanquam mysterium quoddam celavit, ac tandem ab amicis ejus, non ab ipso, hæc edita est theatrica ratio. Illam exponere aliquatenus ipse Camillus in Carmine ad Petrum Bembum videtur, quod in *delitiis Poëtarum Italorum* reperitur. Totam sibi displicuisse ait Sturmius, qui satius putabat esse sequi ordinem naturæ, aliosque locos commentus est, ad quos ille linguæ Latinæ phrases referret. 31
* Verum Julius Camillus ad artem memoriæ simul respexit, ut expresse testatur Marafiotus. *Julius Camillus*, inquit, *suæ arti reminiscendi* 32

 locum

locum quærens, delectabilem illam omnibus curiosis intellectibus theatri sui ideam reperit, quam pro universali loco memoriæ habens particularibus distinxit mediis, variisque Deorum imaginibus exornavit, ut eo promptior memoria fieret, quo distinctior sit locorum & imaginum apparentia.

33 Non est exiguus eorum numerus, qui hanc artem præceptis suis illustrarunt: nam præter memoratos sunt PETRUS RAVENNAS, qui scripsit librum hoc titulo: *Phœnix seu introductio ad artificiosam memoriam comparandam.* Vincent. 4. 1600. & Colon. 8. 1608. editum. ROMBERGIUS *in Congestorio artificiosæ memoriæ*, cujus doctrinam *Ludovicus Dulcis* sub forma Dialogi Italica lingua Venetiis in 8. 1562. edidit. *Laurentius Gulielmus, Matheolus Perusinus, Franciscus Monleus* in libris de arte Rhetorica, FRANC. MARTINUS RAVELIN *in Arte Memoriæ* exemplis aucta, Franc. in 8. 1615. edita. JOAN. MICH. ALBERTI *in libro de omnibus ingeniis augendæ memoriæ*, Bonon. 4. 1591. edito. MEYSSONERUS *in Pentagono Philosophico-Medico, sive Arte novæ reminiscentiæ.* Lugd. 4. 1639. edita. MENTZINGERUS *in præceptis de naturali*
34 *memoria confirmanda*, Argent. 1568. editis. *JOH. HENRICUS ALSTEDIUS tot artium & disciplinarum faber hanc quoque partem intactam non reliquit. Scripsit enim *Theatrum Scholasticum*, in quo cum aliis proponitur *Gymnasium Mnemonicum* de perfectione memoriæ & reminiscentiæ, Herbornæ in 8. 1610. editum. Scripsit & *Systema Mnemonicum*, Francof. 8. 1610. *Trigas Canonicas*, quarum 1. est Artis Mne-
35 mologicæ Explicatio, Francof. 8. 1611. editas. *Extat Hispanica lingua scriptus liber D. JOANNIS VELASQUEZ de AZEVEDO *Fenix de Minerva y arte de Memoria que enseña sin maestro a prender y retiner*, Madrit An. 1620. 4. Italica lingua Patavii editus est F. PHILIPPI GESVALDI liber, cum titulo *Plutosofia*, qui plenius illam artem proponit, & eorum, qui ante se de hac arte scripserunt, methodum
36 examinat. *Idem in Lectione IX. ubi agit de locis per Circulationem, qua intelligitur color Rhetoricus, singularem *artem & methodum de multiplicandis conceptibus*, sub titulo *Cornucopiæ* promisit, quæ convenire cum totis illis combinatoriis Lullianis
37 videtur. *Promiserat & MAGNUS PEGELIUS, supra nobis laudatus, in illo suo Thesauro rerum selectarum pag. 115. *Efformationem perquam pusillam, quam dum certo modo apud te recondis, reddere sive repetere & sic meminisse potes summas rerum, quas seu legis, seu audis, seu animo intentus concipis, sic ut sine mora interjecta ulla e vestigio, vel quando velis & quidem ordine eodem tum &, ut velis, inverso seu retrogardo ordine easdem repetere valeas, etiamsi dicta rerum capita centena vel plura, eaque vel similia, vel utcunque diversa, suo ordine, quocunque oblata fuerint.* Quod an a ceteris Mnemonices docto-
38 ribus intactum fuerit artificium, dicere equidem non possum. *Prodierunt Lipsiæ & Francof. 1678. in 8. *variorum de arte memoriæ tractatus selecti*, quibus perspicua methodo doctrina illa traditur. In iis primo loco habetur *Gazophylacium artis memoriæ*, illustratum per LAMBERTUM SCHENCKELIUM DUSILVIUM: quod sub *Martini Sommeri* nomine Venetiis editum est. Et iste quidem Schenckelius artem hanc passim magno cum successu nec sine insigni suo lucro exercuit.

cuit. Edidit quidem nonnulla, verum omissione vocalium literarum præcipua artificia obscuravit, quæ tamen ab oculatis deprehendi facile potuerunt. Et extat *Arn. Backhusii* quædam super illa Clavicula. * Eam quoque artem Schenckelianam 39
Fr. Martinus Ravellinus explicatiorem dedit, cujus jam supra mentionem fecimus, estque & illa Collectioni Lipsiensi addita. Sunt & libelli exigui, titulo *Schenckelii detecti & redivivi*, editi, quibus Methodus & Praxis Schenckeliana ostenditur.
* Hanc Schenckelianam methodum, sed multis accessionibus auctam, Gallica lingua 40
proposuit *Adrian. le Cuirot*, sub titulo, *Magazin des sciences*; Paris. 1623. in 12. editam. Ejusdem *Schenckelii Methodus de Latina lingua intra 6. menses docenda*, edita est Argent. in 8. An. 1609. * Continentur in collectione illa Lipsiensi porro Jo- 41
HANNIS AUSTRIACI, tum & HIERONYMI MARAFIOTI libri optime ordinati, JOHANNIS SPANGENBERGII *Erotemata* etiam illic habentur, minime contemnenda, qui melioris intelligentiæ gratia in hanc methodum simpliciorem artem redegit. * Cæteris tamen omnibus, quos modo enumeravi, præferendus videtur 42
perspicuitate & methodo Anonymus scriptor in libro, cui titulus: *ars memoriæ localis, plenius & luculentius expositæ, quam antehac nunquam, una cum applicatione ejusdem ad singulas disciplinas & facultates*, Lipsiæ 1620. in 8vo edita, qui in Academia Lipsiensi hanc artem docuit, ut ex præfatione apparet, in qua Terrentium in eadem arte magistrum laudat, alterum ævi nostri Simonidem, quem Academia Lipsiensis non semel cum stupore audiverit, aliena, quantum vellet quis, recitantem ut sua. Adhibet in quibusdam locis notas & characteres græcos, ac verba trajecta; sed facile illa detegi possunt: & adjecta est quædam pro eorum explicatione clavicula. Ingenua ejus confessio hæc est: *neminem tam ineptum esse debere, ut ex hac arte sibi speret omnis scibilis notitiam: quod artis quidem respectu non impossibile esse judicat; sed vel negligentiam nostram, vel occasionem, vel vitæ brevitatem impedimento esse, quo minus ad omnium rerum cognitionem pervenire queamus; sufficere, hac arte sibi comparare posse disciplinarum necessariarum absolutissimam notitiam, non necessariarum superficiariam.* * Non parum lucis huic arti attulit ADAMUS BRUXIUS *in Si-* 43
monide suo redivivo, seu *Arte memoriæ & oblivionis*, Lips. An. 1640. in 4to edita, tabulis comprehensa. Nam omnia figuranda, voces, sententias, tempora ad certum ordinem revocat, certasque singulis quasi per indicem imagines adsignat, magno usui futuras, qui ad praxin hujus artis se applicabunt. Subjecit *Nomenclatorem Mnemonicum*, quem externa specie puerilem, magno tamen usui futurum dicit. Sed dissimulavit ejus usum, quem paulo sagacior facile deprehendet.

Tota artis hujus ratio in eo consistit, ut locorum, rerum formandarum, ima- 44
ginum, conexionis, certa & bene ordinata methodus observetur. * In Locis 45
dispescendis magna sollicitudine versantur multi. Loci sunt vel naturales, vel artificiales, de quibus eorumque conditionibus Roscellius, Ludovicus Dulcis multa tradiderunt; sed scrupulosa admodum, neque magno usui futura; in quibus examinandis operosus est *Philippus Gesualdus*, qui, me quidem judice, omnium accuratissime

rariſſime hanc doctrinam perſequitur. Multa enim contra Roſcellium & alios de Locorum delectu non ſine ratione diſputat: locos imaginarios plane rejecit, Locorum etiam naturalium parciorem eſſe uſum vult, ſed artificiales omnibus præfert. Multa hic de ſenſibilitate, immobilitate, invariabilitate, diſtinctione, numero, diverſitate, lumine, quantitate, diſtantia, ſucceſſione, ſolitudine, altitudine, ſitu, ſignatione numerica, proportione locorum, ordine motus, perſonis immobilibus in locis, de locis numerabilibus, locis directis & transverſis, locis alternatis, locis in progreſſu, & regreſſu, locis per circulationem diſquirit, de quibus aliis ne cogitatum quidem vidi. Multa quoque habet de Imaginibus, earumque collatione, rebusque per imagines collocandis. *Johannis Auſtriaci* quoque in iis laudanda eſt diligentia.
46 * *Schenckelius* novem lectionibus univerſam artem includebat. Prima erat in vocabulis apprehendendis, ſecunda in ſententiis memoriæ mandandis: tertia in librorum ac orationum ſummariis argumentis recenſendis: quarta in vocabulorum non intellectorum apprehenſione: quinta in Oratione memoriter recitanda, & ab auditore memoria excipienda: ſexta in diſputatione & Syllogiſmis proponendis: ſeptima in collocatione librorum, citatione autorum, dictatione & ſcriptione diverſarum literarum: octava applicatione artis ad omnes facultates: nona & ultima in regulis circa hanc artem in univerſum obſervandis. Sed omnia plenius ab Anonymo ſupra laudato explicantur.

47 De arte omni Mnemonica ita ego judico, in iis diſciplinis, in quibus e bene ordinatis & connexis principiis omnia deducuntur, ſupervacuum eſſe ejus uſum: qui enim hic imaginibus juvare velit memoriam, duplici onerabit conceptu, cum ſimplex cognitio e recte deductis principiis proveniens, per ipſum illum ordinem memoriæ ſe ingerat. Per imagines autem verus rerum nexus confun-
48 ditur, ac quaſi nebulis quibusdam involvitur. * Quare nullatenus probo *Stanislai Mink von Weinsheun*, vel, qui ſub illo nomine latet, *Winkelmanni* inſtitutum, qui *Logicam Mnemonicam ſive memorativam* conſcripſit Halæ Saxonum Anno 1659. in 12. editam. Cum enim judicii vim potiſſimum talis diſciplina requirat, neque ideo a pueris apprehendi ſatis poſſit, ejus per phantaſiam novis imaginibus im-
49 prægnatam turbabuntur circuli. * Idem de Metaphyſica, Phyſica, Ethica, Politica dico. Studia Mathematica, quoniam in figuris jam tum verſantur, ſtultum eſſet novis onerare imaginibus: nam figuræ ipſæ in ſenſus incurrunt, &
50 imaginem intellectui ſiſtunt. * Ineptum itaque eſt conſilium *Kœnigii*, qui *Geographiam* & quidem *Mathematicam* per aleæ luſum pueris proponendam ſuaſit, edito eum in uſum cum operoſis figuris libro, quem Imperatori magno apparatu inſcripſit. Ipſæ illæ chartæ Geographicæ coloribus ſuis diſtinctæ Mnemonicum artificium oculis exhibent, in quibus pueros ſeptennes ita exercitatos vidi, ut objecta charta nominibus nuda, qualem *Joannes Strubius* in hunc finem edidit, ſine ulla hæſitatione loca urbium & regionum digitis ſignarent. De illis generalioribus imaginibus, quibus Europa virgini, draconi volanti, Africa leoni, Italia pedi &c. comparari ſolet, nunc non dicam: nam illæ phantaſiam juvant in regionum

finibus

finibus imprimendis, ut ſtellæ in cœlo per certas quasdam imagines ſignari ſolent. Neque de nominibus urbium dicam, quæ per imaginum figuras memoriæ commodius infigi poſſunt. * Ceterum ad omnia, quæ in diſciplinis occurrunt, quatenus 51
in facto conſiſtunt, vel ad memoriam & phantaſiam potius, quam ad judicium, referuntur, utiliter adhiberi imagines mnemonicæ poſſunt.

Sic in facultatibus, quas vocant, Theologia, Jurisprudentia, Medicina, illæ 52
non ſpernendæ ſunt. Cum enim Theologus in ſacro Codice præcipue occupetur, ad Hiſtoriam ſacram & argumenta capitum memoriæ imprimenda non parum conferent ſubſidia Mnemonica; * Cujus ſpecimen eximium oſtendit his ſtudiis cele- 53
bratiſſimus JOHANNES BUNO libro Germanica lingua edito, Anno 1680. ſub titulo: Bilder-Bibel. * Ante illum WINCKELMANNUS generali 54
aliqua tabula ideam Veteris Novique Teſtamenti complexus eſt, libello Germanico, Bremæ Anno 1672. edito, cui titulus Sontags-Arbeit. In illis tamen tabulis, præcipue Bunonianis, forte nimiam imaginum conſtipationem & exilitatem improbaveris. * Sed labore improbo, non in his tantum, ſed & in aliis, vir opti- 55
mus defunctus eſt. In Jurisprudentia enim, ubi pleraque conſtant autoritate librorum juris, ſimilem ille laborem ſuſcepit, quo per omnes juris Civilis, Canonici & Feudalis libros non ſolum titulos & eorum nexum, ſed & ſingularum legum & paragraphorum argumenta per imagines magna & ſollicitiſſima cura expreſſit. * Antea quoque Anonymus aliquis *Introductionem Mnemonicam*, cujus beneficio 56
rubricæ Inſtitutionum & Pandectarum corporis Juris Civilis ſpatio breviſſimi temporis memoriæ mandari poſſint, ſed ſine loco impreſſionis & tempore addito, publicavit. Imagines hic ſatis eleganter depictæ & bene ordinatæ, ſed ad ſolos ille titulos tantum reſpexit, non habita numerorum ratione. Alius quoque NICOLAUS BULACHERUS Lipſiæ tabulas Inſtitutionum ſummarias additis imaginibus mnemonicis edidit. Sed & ille imperfectus labor eſt. * In Me- 57
dicina etiam ad Nomenclaturam ſimplicium prodeſſe Ars Mnemonica poſſet. In Hiſtoricis præcipue uſus ejus artis ſe exerit. Habemus in illis Tabulas de IV. Monarchiis, varie interpolatas & recoctas. Quæ enim primum ſine Autore circumferebantur, ab *Henrico Schævio, Winckelmanno, Bunone* reformatæ fuere. **Winckel-* 58
manni extat *Cæſareologia* cum Tabula Mnemonica, qua Cæſarum nomina & tempora exhibentur. * *Buno* multa de rebus geſtis adjecit, per omnes Monarchias & 59
regna, addita prolixa explicatione. Idem *Hiſtoriæ Univerſalis Ideam Mnemonicam* alio labore per milleniarios & ſecula deductam in juventutis uſum edidit, connotatis iis, quæ ad revolutiones & mutationes imperiorum & regnorum pertinent; qui labor profecto laudem ſuam meretur. Uſus vero hic eſt locis naturalibus, non caſtris. Quæ cum in omnium manibus ſint, illis immorari nolumus. * Extat in hiſtoria artis Mnemonicæ ſpecimen, a *Johanne Theodoro Dieterico*, 60
puero, undecimum agente annum, exhibitum, qui Hiſtorico-Chronologicam ſeriem a Julio Cæſare usque ad regimen Ferdinandi III. memoriter in publico conſeſſu recitavit, ductu *Winckelmanni*, quod editum eſt Gieſſæ Haſſorum Anno

1653. Aliud specimen hujus artis e Schola *Bunonis* exhibitum narrat *Frommannus*
61 *de Fascinatione lib. 3. part. 4. sect. 1. cap. 4.* * Tale specimen Historicum a conditu orbis usque ad excisionem Hierosolymorum, per Titum Vespasianum factam, in Academia Rostochiensi *Johannes Heinl*, Holmia Suecus, beneficio hujus artis, & ductu *Caspari Closen*, qui & in præfat. ejus speciminis laudat *Petri Laurenbergii* institutiones Mnemonicas nondum editas, dedit, quod editum est Rostochii Anno 1660.

62 In Linguis addiscendis non contemnenda sunt Mnemonica subsidia. Beccherus quidem in Methodo sua didactica nullam hic Mnemonices rationem habet, ac laborem Bunonis aspernatur: putat enim, radicibus cognitis derivata facili negotio addisci posse, si literas initiales & terminationes quis in ordinem redigat. Syntaxin quoque levi negotio in compendium reduci posse. Quod aliqua quidem ex parte verum est. Neque ego in Syntaxi, quæ ex naturali quadam combinatione dependet, aut in derivatis, magnopere Mnemonica artificia quæsiverim. Sed in radicibus tamen cujuscunque linguæ ediscendis illa usui esse possunt.
63 * Hebraicarum Radicum & Græcorum primitivorum seriem bene inventis & ordinatis imaginibus olim *Henricus Schævius*, meus quondam Præceptor, vir ingeniosissimus, deduxit, quas etiamnum possidet *Ægidius Neudorffius*, Scholæ Heidensis
64 in Dithmarsia Rector, vetus e condiscipulatu amicus. * Idem Schævius in lingua Latina *Vocabularium mnemonicum* edidit, characteribus rubris nigris & mixtis distinctum pro trium generum cognitione. Alii aliis artificiis mnemonicis extra
65 imagines feliciter usi sunt. * Ita *Schickhardus* in Horologio Hebraico artificio allusionum usus est, ac Collega noster honoratissimus, *Matthias Wasmuthus*, Hebraicarum radicum Lexicon perpetuis allusionibus ex aliis linguis adornavit, quibus
66 tirones cum optimo successu eas apprehendunt. * Idem in aliis Græca ac Latina lingua fieri potest; & notavi ego voces e Germanica & vulgaribus linguis adeo Græcis & Latinis esse affines, ut facillimo negotio ex earum similitudine addisci possint. Quæ res non ludicrum tantum, sed & maxime serium usum habet: nam illa affinitas e secretis, atque maxime philosophicis ac naturalibus, cau-
67 sis orta est; de quo alio loco plura. * Incidit hic, quod *Antonius Wood* in Historia & Antiquitatibus Universitatis Oxoniensis *lib. 1. ad Ann. 1292.* memorat e MSto libro consummatissimi suo tempore philosophi *Rogeri Baconi*, quo Joannem Londinensem, discipulum suum, Clementi IV. commendat, qui hæc de se ipso narrat, quod, *ex quo Alphabetum didicerit, annos quadraginta in scientiis linguisque acquirendis posuerit, totoque illo tempore, exceptis duobus quibusdam annis, & labores infinitos exantlaverit, & impensas tamen haud minores fecerit: posset tamen quadrante vel ad summum dimidio anni virum sedulum & literarum tenacem tota sua eruditione imbuere; modo ipsi tabulas aliquot analyticas conficere liceret: quas discipulus ille suus & in initio sequeretur, & subinde consuleret. Imo in dubio non ponebat, quin assiduæ diligentiæ viro præmonstraret, qua ratione vel trium dierum spatio tam perfectam linguæ Hebraicæ cognitionem nancisceretur, ut exacte comprehenderet,* quic-

quidquid sancti Patres virique olim sapientes in dilucidando sacro Textu scripserint, * Ad- 68
dit Antonius Wood: *adeo non Horologii Hebræi primus inventor Schickhardus. Porro autem & quicquid ad sacrum eundem textum emendandum pertinet, se promisit ostensurum. Quin etiam spopondit, tres tantum se dies deposcere ad aliquem in lingua Græca sic erudiendum, ut quæcunque non tantum de materia Theologica, sed & Philosophica conscripta sunt, clare innotescant. Profitetur insuper, unica se hebdomada Geometriam, altera vero Arithmeticam penitus aperturum.* De iis promissis vero Autor ita judicat: *hæc an viis vulgaribus præstiturus esset, an vero methodo Trithemiana, hoc est, Steganographia & Polygraphia, neque mihi satis constat, neque ipse explicat Baconus.* Forte & in hoc Baconus ad artem Mnemonicam respicit, quæ isto tempore inter mysteria custodiebatur. Quomodo linguæ vulgares facili via per Latinam addisci possint, monstrat Winckelmannus in *Proteo suo,* Oldenburg. 1657. lingua Germanica edito, pag. 121.

In Orationibus, quæ ad Principes & ad populum habentur, magno illa ars 69
usui est. Sive enim memoriter a nobis aliqua recitanda sunt, adjumento erit in iis retinendis; sive respondendum ad illa sit, quæ alii proposuerunt, etiam hic illa locis & imaginibus suis, veluti quibusdam characteribus, succurret: quam ob causam Oratori Ecclesiastico & Civili vehementer prodesse poterit. Et sane obtineri potest continuo exercitio, ut in hac arte exercenda adeo promptus quis sit, ut perinde ipsi sit, an legat orationem, an e characteribus ac imaginibus animo impressis recitet. Quod in lectione literæ præstant de verbis, hoc in recitatione imagines præstant de sensibus: una enim imagine integra periodus comprehendi potest. Ergo quo quis felicior ac promptior in imaginibus concipiendis de re memoranda erit, (quod exercitio modico facile ab homine, qui εὐφαντασίωτος est, impetrari potest) eo expeditius sine ulla hæsitatione, quasi ex charta legeret, recitabit.

Sunt præter imagines & loca, quæ aliquam curam & molestiam requirunt, 70
alii quædam artificia Mnemonica non sane contemnenda: neque enim refert, utrum imaginibus, an aliis characteribus, connexio illa rerum concipiatur. * Expeditis- 71
sima est numerorum per literas exprimendorum ratio, quæ literæ verbo aliquo memoriali comprehendi possunt, quod connexionem cum re, cujus reminiscentia quæritur, habeat; quod inventum centum boum mactatione dignum vocat Winckelmannus in *suo Horto & Arbore Philosophiæ* pag. 118. * Ita in Historicis solent an- 72
ni mundi vel æræ Christianæ, vel ætatis Imperatorum, certo aliquo verbo memoriali exprimi, quod valde commodum est. Ea ratione *Henricus Schævius* per appositionem verborum memorialium Titulos Digestorum & Codicis eorumque numerum memoriæ imprimit: ego illud in Institutionum & Decretalium titulis tentavi. Quis enim, cum audit titulum *Locati conducti,* non facile reminiscatur vocis *Pascha?* quia a Paschatis tempore illi contractus iniri solent. Et hic PS significat numerum libri, litera C numerum tituli. Titulo de termino moto jungitur vox SyNCoPe.

Syncope de medio tollit, ita & lapis, qui terminum notat, de medio tolli-
73 tur, & in illa voce literæ SN significant librum, literæ CP titulum. * Hac inventione adeo se felicem prædicat Winckelmannus, ut in hæc verba erumpat: *Maxime a te peto, ut si hoc omnium scientiarum secretum intellexeris, perpetuo serves occultum, nec mysterium tam mirandum transfundas in indignos. Porci enim non sunt unionibus exornandi, nec pretiosis onerandi margaritis.* Remittit quoque ad *Relationes suas ex Parnasso, de Arte Reminiscentiæ*, Giessæ in 12. Anno 1661. editas, ubi plura de usu Alphabeti numerici habet. Aliam quoque & expeditiorem per literas numerandi rationem idem pag. 220. *Horti sui philosophici* proponit, de qua ita ille: *Modum habeo, quo numerum omnem sufficienter & literis paucis consignare potero & scribere; latent in singulis passibus plura mysteria, ut quanto ex his majora inveneris, tanto restent ampliora invenienda. Via paratur tibi incipienti, in qua proficienti non est difficile successu temporis invenire multa rara & maxima.* Non explicat vero ille, ad quos præterea usus numeri illi literarii applicari possint, quod forte sibi secretum servavit: Nisi forte etiam res illis numeris per hypothesin aliquam notatæ revocari simul in memoriam possint; quod forte in circulis illis Lullianis Subjectorum, Prædicatorum, Quæstionum, quæ novenario numero, ut numeri ipsi, comprehenduntur, observari posset. In lectione librorum, si paginas aut capita memoriæ imprimere velis, forte etiam usus illorum esse poterit. *Johannes Buno* in variis
74 quoque libris suis Mnemonicis feliciter talibus literis usus est. * In extemporali Oratione memoriter recitanda literis & vocibus quasi signis & characteribus uti docet *Janus Cæcilius Frey* in Via ad Scientias. cap. 1. *Sume*, inquit, *tibi versus aliquos, aut orationem novissimam; v. g. versus Virgilii:* Arma virumque cano &c. *vel aliquem psalmum notissimum, aut orationem Dominicam* Pater noster &c. *Jam igitur prima periodus incipiat a primo vocabulo* Pater; *secunda periodus a vocabulo* noster; *tertia a vocabulo* qui es; *quarta a voce* in cœlis *& sic deinceps. Oportet autem tales voces materiæ, de qua dicturus es, applicare, similitudine aliqua aut dissimilitudine instituta, v. g. sit loquendum de Pythagora, ita fieri potest:* Pater *omnis sapientiæ humanæ & divinæ meritissimo jure censendus est Aristoteles.* Noster *Orbis nostraque monumenta, nostrique auctores hujus rei & veritatis amplum ubique dant testimonium, & referre facile foret.* Qui es *inter Græcos eloquentissimus æstimatus Demosthenes, Isocrates, & tu, Marce Tulli, qui es disertissimus Romuli nepotum, annon ubique id fatemini?* In cœlis *non tot micant stellæ, quot honorificis testimoniis de Pythagora libri sunt referti. Quo facto impossibile est, humanitus loquendo, memoriam fallere, quamvis in longissima oratione. Imo brevissimo momento repeti potest longissima quamvis oratio.* Cap. 2. proponit literalem & syllabicam memoriam: *Vocabulum aliquod finge, aut potius vocabulum notum accipe, cujus literæ aut syllabæ tibi repræsentent primas literas aut primas syllabas materiæ, quam proferre tibi constitutum est; v. g. sit mihi loquendum de* Alexandro, Romulo, Mercurio, Orpheo, *sumam hoc vocabulum* armo. *Ergo A significat Alexandrum, R. Romulum, & sic deinceps; vel sit mihi laquendum de* Argonautis, *de* Mari, *sumam hoc vocabulum,* Arma. *Itaque prima syllaba refert vocabulum primum, secunda secundum.* Idem
75 quoque a Schenckelio & aliis Mnemonicis Scriptoribus notatum vidi. * Quod

part.

part. II. cap. 9. Jan. Cæcil. Frey proponit, præter reminiscentiam verborum, inventionis rationem exponit: nam quia perpetuus rerum analogismus est, ideo e certis cujusdam versus verbis meditata sua perpetua applicatione depromet ad dicendum plane imparatus. Ut de mente autoris constet, locum totum apponam: *Præceptum hoc apprime utile concionatoribus, Advocatis aut aliis, quibus ex tempore aliqua habenda oratio, non præmeditatis: & quo præcepto habitus admirabilis est jam regnanti summo Pontifici Religiosus quidam, a quo coram collegio Cardinalium concionaturus, in ipsa cathedra, petiit ut thema daret concionis; quo dato, ex tempore omnibus admirantibus concionatus est. Præceptum autem hoc est per duo instrumenta dialectica, scilicet similitudinem & dissimilitudinem omnium rerum. Omnes enim res aliis sunt similes & dissimiles propter analogiam. Itaque de quacunque re sive termino simplici sive propositione, discurrendum est, accipe aliquem versum notum, v. g. Arma virumque cano, Trojæ qui primus ab oris &c. Jam sit mihi discurrendum de Deo, de femina, de diabolo, de literis; statim, præsertim si aliquis habet aliquam cognitionem rerum, sese offerunt similia, v. g.* per arma, *gravia bella ferme sunt pro Religione & Deo. Item maximorum bellorum causæ fuerunt mulieres, ut Helena & Penelope &c. Jam similitudo est inter virum & Deum. Servire enim Deo regnare est. Jam de feminis constat; vinum enim & mulieres faciunt apostatare sapientes viros. Per* cano, *Musica, hymni Deo gratissimi. De femina, Sirenes quot & quales deceperunt? Per* Trojæ, *Respublicas & regna Deus aufert; delet pro libitu, ut Trojam, Babylonem. De femina, Helena, ruina Trojæ: Penelope Procorum &c. Et sic ordine per omnia licet disserere de omnibus. Debent autem similitudines istæ considerari, quod Vetus Testamentum nil aliud sit, quam similitudo & figura Novi: & hodie sunt, qui totum Plinium in morali suunt. In hoc tota ars fuit Advocati illius* ALARI: *& hodie ferme omnes conciones in istis consistunt.* * Novi, qui hoc artificio utantur, ut periodos periodis semper connectant, transitum commodum suppeditante ultima periodi voce, sive illa subje- 76
cti sive prædicati vicem subeat. Quoniam enim nulla vox est, quæ non alia vel suo ambitu comprehendat, vel ab alio comprehendatur, sub notione generis, speciei, totius, partis, causæ, adjuncti &c. aut alio quodam modo affinitatem, similitudinem ac dissimilitudinem cum aliis habeat, facile ab aliquo verborum promptu coagmentari periodi periodis possunt, atque ita qualecunque orationis filum texi, modo id attendat talis Declamator, ut, quoad fieri possit, enthymematicis transitionibus utatur, quæ ratiocinationis aliquam speciem præ se ferant. Sed illa inter præstigias artis oratoriæ referenda, neque a viro cordato adhibenda, nisi aliquo necessitatis casu.

Signis & characteribus quidam etiam feliciter utuntur in conceptibus ex- 77
primendis loco imaginum; cujus rei exemplum elegans nuper dedit in Chronologicis *Marcellus*, Parlamenti Parisiensis Advocatus. Edidit ille libellum exiguum, Amstelodami 1686. recusum, sed in quo multæ tamen historicæ notitiæ per signa exponantur. Titulus est: *Tablettes Chronologiques;* in quibus a

 nativi-

nativitate Christi ad nostra tempora per seriem seculorum Chronologia deducitur; ita ut quælibet pagina seculum absolvat, eademque secundum regna lineis distributa sit, cum numero annorum regiminis. Ab altera parte nomina secundum Alphabeti seriem posita, signis quibusdam notata sunt, quæ mortem naturalem vel violentam, potentiam, tyrannidem, imperii novi constitutionem, sapientiam, crudelitatem, fortitudinem, mollitiem, eruditionem &c. indicant; quæ omnia uno quasi intuitu patent. Eodem modo *Tabulas ille Chronologicas Ecclesiasticas* edidit Amsterodami Anno 87. recusas in 8. quibus ille notis, quarum numerus ultra 40. excurrit, significat valorem Conciliorum, eorum rejectionem, dignitates Cardinalitias, Archiepiscopatus &c. Fundatores Ordinum, Religiosos, Interpretes Scripturæ, Hæreticos, Prædicatores, Casuistas, Juris Canonici Scriptores, Historicos, Philosophos, Mathematicos, Oratores, Poëtas, Scriptores dubios &c. ut ita paucis pagellis multa omnino hoc Compendio comprehendat. Scriptæ
78 sunt illæ Tabulæ lingua Gallica. * Promisit & alia, quæ ad artis Mnemonicæ specimina referri possunt, *Tabulas scilicet Cosmographicas,* continentes descriptio-
79 nem exactam omnium mundi partium, cum particularibus illarum. * Aliquam hujus consilii partem jam tum ante executus est *Johannes Uppendorffius* in *Schematismo suo Geographico*, Rigæ edito, in quo certis signis sedes Impp. Regum, Electorum, Ducum, Archiepiscopatus, Academiæ, Parlamenta, Urbes imperiales, Han-
80 seaticæ, Emporia &c. notantur. * Promisit idem *Mundum Arithmeticum, in quo triplex humano commodum proponitur. 1. Literarum & vocum sua cuilibet auxiliante patria lingua terrarum ubique facilis & enucleata communio.* (De illo invento jam tum Beccherus & Kircherus cogitarunt.) 2. *Ordo censendi populos, exercitus, imo regna, quantumvis numerosissima, brevi tempore.* 3. *Citatæ per aëra decursiones, ab antiquis frustra vel levi commodo pro signis duntaxat militaribus tentatæ, nunc classiariorum ignium, tintinnabulorum & ceterorum id genus opera pro quolibet jussu, tam politico quam militari, perfectæ.* Scribet Tractatum de *similitudinibus, ex quibus efficiuntur notitiæ rerum. Quid sit illud, quo meminimus, & quam habeat vim? Literarios Prodromos, sive jucundissimam memoriæ vel judicii, tam in pueris quam in adolescentibus, præparationem, lusibus & exercitiis juxta mentem D. Hieronymi in epistola ad Lætam viduam illustratam. Opus cum machinis.* Gallica lingua promisit libros: *Amphitheatrum Principum, in quo per machinas informatio magnatum proponitur:* Tractatum *de notis & figuris, qui reducuntur in quinarium, & quibus modo breviori, distinctiori, quam per literas, repræsentari possunt omnes cogitationes, etiam arcana & abstractæ.* Ubi in lucem illa mittentur, judi-
81 cari de illis poterit. * Talia artificia etiamsi ad artem Mnemonicam referenda, tamen peculiari nomine *ars Notaria* vel *Notatoria* dici solet, qua per notas breves multa significantur. Apud Sinenses viget illa ars, qua verba & sensus uno aliquo charactere exprimuntur. Talem *Notariam artem* promisit *Caramuel a Lobkowitz.*
82 * Romanis quoque talis in usu ars fuit, qui per sigla sua dicentis verba assequi
83 poterant, extatque *Tironis* de signis illis liber. * Apud Anglos GEORGIUS DALGARN *Artem Signorum* scripsit, Londini An. 1661. editam, in qua characterem uni-

universalem, sive linguam Philosophicam, fundavit, qua homines diversissimo-
rum idiomatum, spatio duarum septimanarum omnia animi sui sensa non minus
intelligibiliter, sive scribendo sive loquendo, cum aliis communicare possint:
præterea etiam juvenes Philosophiæ principia & veram Logicæ praxin citius &
facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis. Adjecit &
Lexicon Grammatico-Philosophicum una in tabula repræsentatum, quo Methodo
Prædicamentali omnes res exhibentur cum adjectis vocibus & signis confictis.
* Cum hac intentione convenire videtur *Ludovicea illa Lingua*, quam auspiciis Po- 84
tentissimi Galliæ Regis, Ludovici XIV. moliebatur JOACHIMUS FRISICHIUS,
Gymnasii Rigensis Professor, cujus ideam aliquot ille foliis Thorunii Anno 1681.
edidit. Principia, ut ipse in titulo habet, e Theologia, Mathesi, ceteraque
Philosophia, nec non arte mnemonica sunt petita, & in classes Entium distributa,
non modo linguarum jam existentium voces in sua formalitate essentiali aut acci-
dentali, proximaque cum rebus convenientia & differentia dijudicantur; sed &
nova lingua naturalis, rationalis, universalis & quasi primæva omniumque facilli-
ma concinnatur. Sed huic labori fata intercessere. * Commune aliquod in omni 85
lingua literarum commercium per numeros instituit *Beccherus in suo charactere
pro notitia linguarum universali* Francof. Anno 1661. edito, & *Kircherus in sua
Polygraphia.* * Multum huic studio laboris quoque impendit JOHANNES 86
WILCKINS in vasto libro, quem de *Reali Charactere & Philosophica lingua*
Londini Anno 1668. in folio edidit. Magna ille cura rerum classes distribuit.
Qua ratione etiam illis prodesse poterit, qui rerum illa ordinatione inventioni ali-
quod subsidium ex analogismo petunt. * Pertinent & ad hanc classem, *qui artem* 87
Tachygraphicam vel Brachygraphicam docuerunt, de qua aliquot libri apud Anglos
& Belgas prodiere.

Solent & a quibusdam commendari pro memoriæ subsidio certa *Chartiludia.* 88
* Meminit Berneggerus *Orat. 2. de parandæ doctrinæ modis illegitimis* supra laudata, 89
alicujus *Chartiludii Logici*, ante centum annos suo tempore confecti. *Hujus farinæ,*
inquit, *videri queat Monachi cujusdam, Ordinis Minorum, Thomæ Murneri, Argen-
toratensis, Doctoris Theologiæ, chartiludium, scriptum annis abhinc centum, & quod ex-
currit: cujus ope intra spatium unius mensis etiam indoctos ac rudes artis Logicæ ad mira-
culum usque peritos effecisse se jactat, ut suspicio suboriretur, aliquid magicarum artium in-
tervenisse. Pollicitus etiam est, se daturum quatuor libros Institutionum Justinianearum in
similem chartularum lusoriarum formam redactos. Quo præclaro munere an Studiosos
Juris beaverit, mihi non constat; nec enim vidi. Logicum chartiludium, stoliditatem
artis vanissimæ detestatus.* Recte hac quidem in re Berneggerus judicat. * In- 90
eptus talium mechanicorum inventorum in disciplinis usus est, præsertim in
Logicis. Nullus enim rerum nexus est. In sententiis vel vocabulis aliquibus
addiscendis, pueris forte utilia esse poterunt. Ergo non demum a Gallis hæc
chartiludia nostro tempore inventa, qualia ego *Geographica* vidi. * Illi enim 91
hæc pro informatione Principum commendarunt, a quibus recte dissentit So-
rellus

habitiores pugiles recedunt, & continuo usu etiam membra novum robur acquirunt; præsertim si non obruatur confusa multorum lectione, quæ nulla certa post se ducit vestigia, & firmiora & altius imprimenda, si eædem semper ducuntur eodem tenore in disciplinis lineæ. Extat ea de re parænesis umbratica in *Pagamini Gaudentii Instar Academic. pag.129.* cum epigrammate de Lulliana Memoriæ arte contemnenda. * Legi & in illo argumento potest illa jam supra nobis memorata JACOBI LECTII, JCti doctissimi, *de memoria Oratio,* qui etsi non hanc artem aspernatur, tamen in ea plus ostentationis, quam frugis, esse judicat: qua in sententia 98
plane illi ὁμόψηφος est in Oratione citata *Berneggerus,* ut ipsa ejus verba transscribat, scriniorum ejus hac quidem in parte compilator. * Sed ille has forsan extemporales, & inter negotia deproperatas, Orationes typis non destinavit. Nam filius 99
illas post mortem viri citra controversiam doctissimi, & qui magnum, dum viveret, Germaniæ ornamentum fuit, edidit.

CAP. VII.

DE METHODIS VARIIS.

§. 1. *Methodus est genuina Logices propago.* 2. *vel generatim vel speciatim accipitur.* 3. *quid sit.* 4. *Oweni Guntheri Tractatus de Methodo laudantur;* 5. *qui post Aristotelem,* 6. *& Galenum eam doctrinam proposuit.* 7. *Methodi utilitas.* 8. *Methodus universalis.* 9. *Particularis.* 10. *Hac observata nullis opus est gnostologiis. &c.* 11. *Erhardi Weigelii Analysis Aristotelica ex Euclide restituta laudatur.* 12. *In illa novaturire quibusdam dicitur.* 13. *Aristotelis interpretes in hac arte tradendi segnes.* 14. *Aristotelis Analyticam male impugnat Nizolius.* 15. *Adversus quem disputatur.* 16. *Nizolii cum Majoragio contentio.* 17. *Ramus in Methodo Aristotelica novator.* 18. *Verulamii de illo judicium.* 19. *Ejus perpetuas dichotomias carpit.* 20. *Ramus multa debet Agricolæ & Ludovico Vivi.* 21. *Ejus methodum refutavit Digbæus.* 22. *Cartesii doctrina de Methodo.* 23. *Ab Autore artis cogitandi in compendium redacta.* 24. *Peripateticorum in tractanda methodo incuria.* 25. *Autor Medicinæ mentis in hac doctrina laudatur.* 26. *Ejus liber recensetur.* 27. *Autor is mathematicis studiis se totum applicuit.* 28. *Algebræ studio primus in has cogitationes incidit.* 29. *Summa ejus doctrinæ capita recensentur.* 30. 33. *Artis inveniendi præcepta generalia.* 31. *Definitiones,* 34. *Axiomata, Theoremata quomodo formari debeant.* 33. *Imaginabilium, Mathematicorum, & Physicorum certæ classes, quorum rationes indagandæ.* 35. 37. 38. 41. *Impedimenta sex indagandæ veritatis.* 36. *sqq. quorum remedia simul docentur.* 39. *Baudelotii de Dairval liber de usu Peregrinationum.* 40. *Museum Italicum Joannis Mabillon & Michaëlis Germain laudantur.* 43. *Methodus veritates incognitas indagandi.* 41. *Artis inveniendi specialiora præcepta nondum edita.* 45. *Verulamii de Methodo cogitata.*

46. Variæ Methodi distinctiones. 47. quæ parum utilitatis promittunt. 48. Methodus Exoterica & Acroamatica. 49. Pythagorica Methodus per numeros. 50. a Theodoto Osio restaurata. 51. Chinensium methodus philosophandi per lineas, 52. quæ ex ipsis Confucii fontibus recensetur. 53. Eorum mirum acumen. 54. Philosophia eorum mysteria habet non omnibus intelligenda. 55. Methodus Cabalistica, 56. a multis delineata. 57. a Scalichio recocta. 58. Qua methodo multi egregie profecerunt. 59. Quatenus conveniat cum arte Lulliana. 60. Renaudotii Specimina. 61. Budæi judicium de talibus methodis. 62. Scaligeri desiderium de barbarorum doctrina discenda. 63. Autores recentiores Cabalistici. 64. 66. Roberti Fluddii scripta. 65. & philosophandi ratio. 67. Methodi particulares. 68. Non nisi unam agnoscit Autor Medicinæ mentis. 69. quod re ipsa refellitur. 70. Autores, qui ἐγκυκλοπαιδείαν scripserunt. 71. Sorelli scientia universalis. 72. Martianus Capella. 73. Euphues. 74. Alstedius. 75. Judicium de ejus ἐγκυκλοπαιδεία. 76. In Artibus Mechanicis ejus diligentia. 77. ut & Thevenoti, 78. Velschii. 79. Alstedii ἐγκυκλοπαιδεία Biblica. 80. Velschii Pædia in Cyclisco. 81. J. Fortii Ringelbergii Encyclopædia. 82. Ejus vitæ mirabilis conditio. 83. Antonius Zara. 84. Vossii opus artium. 85. Havemanni Methodus. 86. Claude Fleury. 87. 88. 89. 90. Autores, qui de Methodo studiorum scripsere, recensentur. 91. quid de illis statuendum sit. 92. Leichneri Apodictica Scholarum reformandarum ratio. 93. Baco Verulamius. 94. Bayeri Lux mentium. 95. Velschii Somnium Vindiciani. 96. Leibnitzii Methodus Jurisprudentiæ. 97. Anonymi desideria literaria. 98. Thomæ Broun Pseudodoxia Epidemica. 99. Schookii judicium de Methodistis. 100. Universalis Methodus vix speranda. 101. Quædam data opera occultantur. 102. Sermones Exoterici & Acroamatici. 103. Octaviani Ferrarii liber de sermonibus Exotericis. 104. Παιδεία quæ. 105. Ἐγκύκλια μαθήματα. 106. Ἀκρίβεια mathematica in omnibus observari nequit. 107. Qua tamen quidam felicissime in scriptis suis usi sunt.

1 De Methodo ipsa, genuina illa ac primaria Logices propagine, dici etiam
hic quædam debebant: quoniam enim *Methodici* titulo totus ille liber in-
2 scribitur, de methodo præcipue hic agi debere ratio ipsa dictitat. * De
methodo itaque agi potest, quatenus generatim ea vox accipitur, atque
universam illam inveniendi demonstrandique rationem significat, & quatenus illa
omnibus applicari disciplinis ac meditationibus nostris potest; cujus propaginem
3 esse diximus omnes illas artes, quas Inventivarum titulo aliqui salutant. * Est ve-
ro *Methodus nihil aliud, quam Ordo, quo ex principiis ac nobis cognitis deducuntur in-*
4 *cognita; sive id in ipsis scientiis sive in Syllogismis fiat.* * Owenus Guntherus, Philosophiæ Aristotelicæ quondam in Academia Julia Professor, vir doctissimus, & cui multa se debere ait in præcognitis suis Logicis Keckermannus, *Methodorum tractatus duos* scripsit, *continentes totius artis Logicæ medullam, facultatem omnium scientiarum ac demonstrationum principia inveniendi, dijudicandique rationem,*

nem, Helmstadii 1586. in 8. editos: qui mihi in hoc genere ita semper pla-
cuerunt, ut parum a novatoribus hac in re novi præstitum existimem, nisi quod
applicatione ad Mathematica ac Physica exempla negotium hoc optime illustra-
rint. * Hæc est illa, quæ libris τῶν Ἀναλυτικῶν Aristotelis doctrinæ continetur; 5
quorum duæ partes sunt. Priores duo Analyticorum libri docent ratiocinationis
formas construere: Posteriores duo libri παιδείαν seu eruditionem complectun-
tur indagandi dijudicandique materias in singulis disciplinis. * Hanc scilicet 6
partem Logices εὑρετικὴν & κριτικὴν ab usu non modo populari remotam, sed
multis etiam parum erudite usurpatam, suis Methodorum libris illustrare conatus
est Guntherus, junctis illis, quæ apud Platonem & Galenum (cujus extat de
optimo genere docendi liber) occurrunt. * De hac methodo Plato in Phædro 7
& passim pluribus agit, eamque ut divinum inventum commendat: est enim
intellectui, tam theoretico quam practico, instrumentum paratissimum, ut &
acute intelligamus, & recte agamus; quare & per habitum organicum metho-
dum definivit Guntherus. * Ille vero habitus methodicus vel in integra scientia 8
tractanda, vel in aliqua ejus parte, exercetur. Methodum Universalem διδασκα-
λίαν vocavit Galenus, a quo tamen dissentit Guntherus: nam διδασκαλία ad
unam aliquam tantum disciplinam pertinet; methodus autem est communis
quædam scientiarum norma, nulli propriæ mancipata disciplinæ: cum non sin-
gularum disciplinarum ἐπίστητα cognoscat, sed ipsas scientias, quarum singulæ
sua ἐπίστητα perspiciunt, dijudicet examinetque. * Methodi particulares pro 9
ratione duorum summorum generum, Substantiæ & Accidentis, duo habent
instrumenta, definitionem & demonstrationem. * Quibus patet, nullis nos 10
opus habere vel Gnostologiis, vel Hexologiis & Intelligentiis, quas mustei
illi disciplinarum fabri nobis extuderunt: nam sola Logices & methodi do-
ctrina illud absolvitur, quod ad disciplinas ordinandas pertinet. * Hujus 11
doctrinæ summum usum cum perpenderet ERHARDUS WEIGELIUS,
Matheseos Professor in Academia Jenensi celebratissimus, vir ob egregia &
singularia in arte sua inventa summam laudem promeritus, atque demonstran-
di artem e Mathematicis principiis quasi e fundo aliquo peti debere recte ju-
dicaret, *Analysin Aristotelicam ex Euclide restitutam* scripsit, quæ *genuinum sciendi
modum & nativam restauratæ philosophiæ faciem per omnes disciplinas ichnographice de-
pingeret;* editaque est Jenæ Anno 1658. * Eruditionem ille eximiam in do- 12
ctissimo hoc Opere ostendit, non omnibus quidem forte probatus, quod in
aliquibus vel rebus, vel terminis nonnullis novaturire videatur; sed inge-
nium tamen & ἀκρίβειαν non vulgarem in Commentario illo deprehendas.
* Hujus sui consilii rationes prolixius in Inscriptione libri ostendit, cum in 13
tot Aristotelis Interpretibus & Scholasticis nihil plane inveniret, quod pul-
cherrimum ipsius opus Ἀναλυτικῶν recte explicaret, eorumque verum usum
demonstraret. *Deprehendebam homines istos*, inquit, *tota die non nisi de mente Præ-
ceptoris, consiliorumque ipsius sensu ad ravim usque & nauseam decertare: alios hoc,
alios istud suppeditare consilii: omnes tandem, veræ quippe & priscæ Architectonicæ (quam*
obscu-

obscuris aliquantum regulis, observatione & resolutione Mathematicarum, quas ipsis videre non contigit, fundatis, Præceptor tradiderat) ignaros in solis liminibus & superliminaribus conclavium hærere, eaque, nescio quo ruinæ metu, labore non necessario quidem, immenso tamen & tantum non Herculeo, statuminare operose satagentes: tectorio insuper gypsoque quam pulcherrime incrustantes: illigatisque emblematibus, quam fieri posset, elegantissime convestientes, tempus omne consumere: substructionibus interim intimioribus ob instaurationis & cultus defectum omnimode corruentibus. Quos quidem hominum istorum errores, ut primum diu & diligenter attendens, ex mera veræ & priscæ Architectonicæ, quam a Mathematicis discendam Aristoteles non nesciebat, ignorantia, indeque regulis Aristotelicis non intellectis, sed pro placito uniuscujusque perversissime explicatis, ortum suum traxisse & originem deprehendi; ex eo nihil in optatis magis habui, quam videre tandem aliquando, qui omnimodam Philosophici istius ædificii ruinam præventurus, Aristotelicam illam Architectonicam, hactenus satis perversam, e Mathematicarum machinarum inspectione & resolutione, quibus tota nititur, restitueret, modumque postea, collapsam fere pretiosissimam structuram ab interitu vindicandi, exinde ostenderet.

14 Et hæc quidem, quæ de Methodo ac demonstrandi ratione ab Aristotele
dicta sunt, satis sibi constant, ut mirer, quomodo NIZOLIUS in libris *de re-
rum Principiis & vera ratione philosophandi* omnem demonstrandi rationem, ab Aristo-
tele luculenter adeo traditam, de medio tollere conatus fuerit. Extat enim *libro
quarto cap. 3.* de falsa demonstratione & scientia Pseudophilosophorum, & simul de
15 inutili falsoque posteriorum Analyticorum libro. * Adversus illum peculiari
opera se disputaturum promisit vir ingeniosissimus *Leibnizius in præfatione,* quam
iteratæ libri Nizoliani editioni præmisit. Quanta illa sunt παράδοξα, quum uni-
versalia in rerum natura negat? quibus sublatis, demonstrationis etiam magnam
partem tolli necessum est. Quis ferret Logicam disciplinam Oratoriæ, Metaphy-
16 sicam Physicæ subordinari? quas separandas esse ratio ipsa dictitat. * Verum
ille studio partium abreptus multa disputavit adversus ipsam veritatis rationem,
per occasionem litis cum Majoragio institutæ. Cum enim Majoragius adversus
Ciceronem quædam scripsisset, Nizolium prolixam, sed acerbam, ad ipsum epi-
stolam scripsit, quam in Bibliotheca Gudiana MStam, servari supra dixi. Ergo
Majoragius *duos Reprehensionum libros* in Nizolium scripsit, qui hos de vera phi-
losophandi ratione Nizolio extorserunt. Maluit Nizolius elegantiorem ali-
quam philosophandi rationem, abjectis terminis philosophicis ac barbaris, qui-
17 bus tamen major subest rerum expressio. * Et fuit in multis Nizolio ὁμό-
ψηφος RAMUS, magnus in re Dialectica non tantum, sed & in omni Phi-
losophiæ parte, Novator: novam etenim, ut in singulis disciplinis, ita univer-
18 sam methodum instituit, * de quo tamen ita judicat Verulamius de Augm.
Scientiar. lib. 6. cap. 2. *Methodus veluti scientiarum architectura est. Atque hac in
parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis* (καθόλου πρῶτον, κατὰ παντὸς,
κατ' αὐτὸ, &c.) *renovandis, quam in unica sua Methodo & Dichotomiis obtrudendis.*

Verum-

Veruntamen, nescio quo fato, fit, ut humanis (sicut sæpius fingunt Poëtæ) rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes. Certe conatus Rami, circa illam propositionum lineam, conjecit eum in epitomas & scientiarum vada, auspicato & felicis cujusdam genii ductu processerit oportet, qui Axiomata scientiarum Convertibilia facere attentaverit, & non simul ea reddiderit Circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo secius Rami in hac parte utilem fuisse non inficiamur. Ergo tamen, quæ bona in Ramo habentur, ab Aristotele potius transscripta, Verulamio judice, quam ab ipso excogitata sunt.
* Methodum quoque Ramæam perpetuis dichotomiis incedentem carpit ibidem 19
in initio capitis Verulamius: *de unica Methodo & Dichotomiis nil attinet dicere: fuit enim nubecula quædam doctrinæ, quæ cito transit: res certe simul & levis & scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi homines, cum methodi suæ legibus res torqueant, & quæcunque in dichotomias illas non apte cadunt, aut omittant, aut præter naturam inflectant, hoc efficiunt, ut quasi nuclei & grana scientiarum exiliant, ipsi aridas tantum & desertas siliquas stringant. Itaque inania compendia parit hoc genus methodi, solida scientiarum destruit.*
* De Ramo & Ramæorum doctrina legi Caselius potest in suo *Νέῳ* & *Prodidascalo.* 20
Ceterum ille jam tum Agricolæ & Ludovico Vivi suorum philosophematum originem in multis debuit, de quo nos alio loco plura. * Methodum refu- 21
tavit duobus libris *Everh. Digbæus* Lond. 8. Ann. 1580. editis: qui & *Theoriam Analyticam, viam ad Monarchiam scientiarum monstrantem* Londin. in 4. Anno 1579. edidit.

Doctrinam de Methodo peculiari quadam cura sibi explicandam sumpsit 22
CARTESIUS, vir ad Philosophiam animo acerrimo instructus. Totam hanc artem ad quatuor Regulas vocavit, quæ tamen, si verum fateri velimus, Aristotelis
jam tum præceptis continentur. * In compendium traxit *Autor Artis Cogitandi* par- 23
te quarta. Methodum duplicem facit: vel enim veritatem inquirit, estque Analysis, sive Methodus resolutionis, quæ dici poterat methodus inventionis: vel inventam docet, & est Synthesis, sive methodus compositionis, quæ & appellari potest methodus doctrinæ tradendæ. Integrum corpus scientiæ raro analytice tradi ait, cum Analysis in usu tantum sit ad quæstiones solvendas. Atque hic varia quæstionum exempla proponit, monstraturus, quomodo in his procedendum: quorum maximam partem excerpsit e schedis MStis Cartesianis, quas a *Dn. Clercelиero* habuerant. Multa tum e mathematicis tum e physicis adducit pro illustratione
hujus doctrinæ, quæ ibi cum fructu legi possunt. * Nam ceteri Autores Peripa- 24
tetici, qui de methodo tractarunt, parci admodum sunt in exemplis distincte proponendis. Quoniam enim plerique ex illis mathematicæ artis & solidioris physicæ, & præcipue *ἐμπειρίας* naturalis rudes fuere, quæ firmiorem *ἀποδείξεων* fundum huic doctrinæ substernunt, mirum videri non debet, si mutilam illam & in multis erroneam dederint. Ceterum nihil pene novi ab illis, qui tamen nova se dixisse putant, dictum est, quod non commoda deductione e principiis Aristotelicis arcessi possit.

Ccc 3 Nuper-

25 Nuperrime eandem doctrinam TSCHIRNHAUSIUS, Academiæ Scientiarum Parisiensis membrum, via, quoad fieri poterat, expedita & accurata proposuit, nisi quod veterum præcepta plane seponat, suumque omnino ductum sequatur: cujus tamen Regulæ Generales & cum Cartesianis & cum ipsis Aristotelicis, quas Guntherus expressit, in multis conveniunt. Libri titulus est: *Medicina mentis, sive tentamen genuinæ Logicæ, in qua disseritur de Methodo detegendi incognitas veritates.* Editus vero est Amstelodami 1687. ac Regi Galliæ inscriptus.
26 * Prima parte agit de causis, quæ nos in varios errores deducunt; quid proprie nos delectet & quam variæ sint circa illa, quæ delectant, deceptiones; quod sit omnium constantissima delectatio veritatis detectio, atque hujus via per nos ipsos indagari possit. Parte secunda artis inveniendi generalia præcepta proponit, quibus adjuti nunquam in falsa incidamus, sed potius veritatem semper certo assequamur; adeo, ut hisce mediis absque illo errore ulterius progredi possimus, continuo & quantum nobis libuerit, semper nova detegendo, si modo adsit animus & satis temporis nobis supersit ad nosmet ipsos ad id studium applicandos, idque exiguo labore. Excludit hic primo cognitionem illam, qualis ex Locis Communibus, arte Lulliana, Prædicamentis, Locis Topicis, Florilegiis, de re aliqua in pompam potius & admirationem ignorantium hauriri & proponi solet: qua nihil solidæ veritatis indagabitur, sed millies ab aliis dicta recoquentur, variis etiam
27 dubiis & controversiis incerta. * Cum ergo solos Mathematicos nullas fovere controversias videret, aut eas, si quæ exurgerent, statim componi hoc indicio judicabat, hos solos exoptatam methodum attigisse. Illis ergo studiis se applicuit, ut videret, unum idem mutatis mutandis in aliis possit obtineri; quod
28 ipsi felicissime successit. * Algebram igitur primum adiit, de qua ita: *cum ego, quam veteres Algebram, recentiores vero Analysin speciosam vocant, mihi comparassem, magna mea delectatione observabam, & quod ibi promittitur, non falso jactari, & revera plus in ea præstari, quam antehac ulla spe conceperam. Licet vero statim non potuerim perspicere, quomodo idem in omnibus aliis scientiis possit effici; quia tamen me hactenus præstantior latebat methodus, in hac ingenium meum colendo vehementer fui occupatus. Ubi eo denique progressus eram, ut quendam adverterem habitum, tam in solvendis iis difficultatibus ab aliis mihi propositis, quam præcipue in iis, quas mihi ipse formaveram, intimius secretam hujus methodi naturam perlustrando notavi, quicquid ignotum est eadem prorsus ratione non solum*
29 *in Mathematicis, sed & in omnibus aliis scientiis, posse detegi.* * Primo ergo ponit certitudinis humanæ fundamentum illa, in quibus præcipue intellectus operatio manifestatur; nimirum quæ a mente nostra statim sine contradictione (a cujus studio remotissimum jubet esse veritatis indagatorem) concipi possunt, e. g. Totum parte sua majus esse, in circulo omnes radios absolute esse æquales &c. unde infinitæ aliæ veritates educi possunt, ac vice versa sequitur, ea, quæ concipi non possunt, falsa esse. Sed in fundamento illo recte ponendo, ne ab imaginatione decipiamur, præcipit: multa enim tantum imaginatione percipi ait, quorum tamen conceptus certus dari non possit, ut in sonis, coloribus, aqua, aëre, metallis &c. Quare duo criteria discernendi intellectus & imaginationis commen-

mendat. 1. Multa experientia & frequenti utriusque differentiam indagare,
quod tamen difficile admodum est, nec a quolibet præstari potest. 2. Ut
æqualitatem intelligendi respiciamus: nam quæ vere concipimus, ea etiam aliis,
ut nobiscum concipere possint, explicare possumus, ut in demonstrationibus
Mathematicis fieri videmus, quas omnes æque bene intelligunt; cum ea, quæ
imaginatione percipiamus, variis varie, non æqualiter, percipiantur. Necesse
proinde erit signa dari, quibus certiores fiamus, utrum rem concipiamus, an
imaginemur: nam ex confusione duarum facultatum illarum maximi nascuntur
errores. Format deinde sibi ipsi varias objectiones, quibus impugnari illa
sua veritatis criteria possunt, ad quas operose ac erudite respondet. * Hinc 30
disquirit, qua quis ratione semper absque errore possit progredi nova continuo
detegendo: ubi primo omnes possibiles conceptus, quos mentem observare
posse videmus, nobis magno acquirendos studio suadet: ex iis definitiones primum
fabricandas docet, e definitionibus proprietates educit, quæ appellat Axiomata:
ex definitionibus inter se omnibus modis junctis veritates derivatas exstruit,
quas Theoremata vocat. * Definitiones a nobis formari posse demonstrat, & ut 31
definitio aliqua bona sit, primum rei, quæ concipitur, formationis modum, quam
generationem vocat, considerare nos jubet, atque ex ea definitionem adornare.
* Quod ut eo promptius fiat, tres Regulas generales ponit; quarum *prima* est de 32
rebus cogitatione ad sua summa genera deducendis, cum quibus cuncta entia diversam
naturam, h. e. nihil commune ac diversam generationem habere observantur
vel concipiuntur. * Constituit autem tria cogitationum genera circa Imagi- 33
nabilia, Mathematica, Physica, ad quas classes omnia entia reduci possint. *Secunda*
regula est: omnibus ad ultima genere reductis observandum esse, vel ratione
vel experientia, quæ in quolibet genere ea sint, quæ omnibus singularibus
concipiendis semper adsint. *Tertia* regula est: omnes conceptus formatos sic
esse ordinatos, ut sibi succedant juxta numerum, quo plura possibilia seu elementa
succedere exposcunt. Prima elementa Imaginabilium, quæ sensu percipiuntur,
constituit fluida & dura, Rationalium puncta, rectas atque curvas, Realium,
materiam, motum & quietem, sine quibus nihil amplius concipi posset.
* Hinc ad Axiomata & Theoremata fabricanda procedit, ac magnam exemplo- 34
rum e Geometricis petitorum copiam subjungit, quibus præcepta ac regulas
suas illustrat, adjectis nonnullis physicis demonstrationibus de Montibus ardentibus,
quæ ex eodem fonte promanant, quam methodum ex Algebra primum
deductam vehemennter extollit. *Hæc est*, inquit, *nec ulla alia existit methodus,
quæ omnes, qui Algebræ student, utuntur, & cujus ope talia solvuntur problemata, quæ
cuivis humano ingenio indissolubilia primo intuitu videntur: proposito enim problemate, res
integra quasi jam inventa ob oculos ponitur, ut ita clare appareat, quænam res hic sibi
invicem conjungantur: harum naturæ seu definitiones vel jam notæ sunt, vel re ipsa exhibentur;
deinde unaquæque diversarum naturarum seorsim expenditur, & per diversam
æquationem simplicissimis, quantum fieri potest, characteribus exprimitur: tandem singulæ*

gulæ harum æquationum variæ inter se tamdiu comparantur seu junguntur, donec unica inde oriatur æquatio, cui hæ naturæ quæ ante diversis æquationibus exprimebantur, inclusæ, hoc est, omnes simul junctæ sint, & quæ proinde clare ostendit; quo pacto proposita quæstio sit solvenda. De hac Algebra speciosa *Cartesius, Beaumontius, Vieta,*
35 *Schootenius* pluribus agunt. * Hinc procedit ad illam tractationem, qua ratione
veritatis acquisitio exiguo labore perficiatur: quod ut fiat, omnia impedimenta primum remover, in quibus *primum* locum tenent errores, in quorum originem inquirit, ac quædam ejus rei in imaginabilibus, rationalibus, ac realibus enumerat. In realibus subtilissimos errores vocat, quando cum realibus Imaginabilia confunduntur, quod in principiis naturæ ponendis a subtilissimis nostri temporis Philosophis factum; atque inde varias enatas sectas, & multa dominari etiamnum præ-
36 judicia ostendit; * Quorum remedium quærit 1. in accurata operationum intel-
lectus ab imaginationis operationibus distinctione. 2. In eo, ut intellectus in veritate investiganda adjuvetur ab imaginatione directa a bona indagandæ veritatis methodo. Insigne enim, & supra quam credi potest, utile adjumentum in indaganda veritate intellectui adferre ait imaginationem bene gubernatam. Adjumentum autem hoc esse 1. a vocibus. 2. a characteribus. 3. a motu. 4. ab externis experimentis. Hoc modo imaginationem hostem intellectus, & noxiam ei, conciliari posse contendit, ut imposterum ad eundem possit collineare scopum.
37 * *Secundum* impedimentum est, quod, quæ cognita sunt, non magnifaciamus, nec
attente meditemur; cujus remedia quoque proponit. *Tertium* impedimentum illi est, quod nimis ad utilitatem alicujus notitiæ respiciamus; contentos enim nos eo solo esse jubet, quod novam quandam veritatem detexerimus: nisi enim ita faceremus, viam ad utilissima quæque nobis occlusuros. Præclaris hic exemplis demonstrat exiguam naturæ potentiam, quæ in abstractione sua parum utilis videtur, in progressu & applicatione infiniti usus esse, quod pateat magnetis, vitri, nitri & sulphuris usu, quorum subjectorum varia applicatione stupendæ operationes successu temporis sint productæ. Quis enim credidisset, sola aciculæ magneticæ directione ad Septentrionem multorum aureorum milliones lucrari, orbem novum detegi potuisse? Ac talia infinita excogitari e levissimis & con-
38 temtis vulgo experimentis posse certum est. * *Quartum* impedimentum indispo-
sitionem nostri facit, qua non semper apti sumus ad veritatem inquirendam; cujus varia remedia recenset. *Quintum* impedimentum illi est eruendarum veritatum nimis longa series; cui remedium e partitione operis bonoque ordine & numero quærit. Ejus exempla recenset, & elegantissima dissertatione ostendit, quomodo imaginatio extendi possit, ut uno folio comprehendere possimus integro libro materiam præbitura. Imaginationem vero extendi conversatione cum doctis, & colloquiis mutuis, ubi tum omnia, quæ inciderunt, statim consignanda sunt; lectione eorum, quæ in illo genere scripta sunt a viris do-
39 ctis. * Et sane quantum conversationi tum cum viris doctis, tum peregri-
nis, tribuendum sit, *superiore libro singulari capite* diximus, & singulari libro gallice scripto de *l'utilitè des voyages Baudelotius de Dairval,* Paris. A. 1686. edito prolixe

prolixe declarat: ubi de uſu & commodis peregrinationis in antiquitatum inda-
gandarum ſtudio multa diſſerit, ac exempla varia novarum in iis obſervationum
congerit. * Eandem operam in variis literariis monumentis per Italiam conqui- 40
rendis impenderunt *Joannes Mabillon & Michaël Germain*, Presbyteri, qui illa libro
ſingulari, cui titulum *Muſei Italici*, Pariſ. Ann. 1687. editi, fecerunt, collegerunt.
Hinc in formatione prudentis magiſtri, quomodo imaginatio noſtra ab ipſa pueri-
tia augeatur, copioſa & erudita diſſertatione exponit; qua de re in ſequentibus
plura. * *Sextum* impedimentum ponit, quod commoditate ſæpe deſtituamur ad 41
effectum deducendi ea, quæ ad executionem in veritatis acquiſitione requiruntur,
certis vitæ negotiis adſtricti. * Cui remedium hoc opponit, ut ſemper noſtram 42
in ſtudiis inclinationem ſequamur, ita quicquid aggrediemur, facillimum fore, ac
multa nos effecturos ait. * Parte tertia de methodo deregendi incognitas verita- 43
tes agit, quam inſtituit 1. reſpectu noſtri, ſi noſtras inclinationes, ut jam ante di-
xit, ſequamur. 2. reſpectu ſcientiarum, quarum cognitio magis neceſſaria eſt,
quam aliarum, quibus magis delectamur; ut ſtudia mathematica, quorum cogni-
tione ad methodum diſcendam magis indigemus, licet aliis magis delectemur:
hæc enim viam omnibus ceteris ſternunt. 3. reſpectu ſcientiæ, quæ ſummam de-
lectationem omnibus afferret, modo ipſis eſſet nota. Per quam Phyſicam intelli-
git, quam vocat ſcientiam univerſi accurata mathematicorum methodo a priori de-
monſtratam, & evidentiſſimis experientiis ipſam imaginationem convincentibus a
poſteriori roboratam. * Ita librum hunc ſuum concludit, & ſpecialiora de arte in- 44
veniendi præcepta promittit, quæ ut in lucem vir ingenioſiſſimus proferat, vehe-
menter optamus.

In doctrina de methodo multa quoque magnus ſcientiarum amplificator 45
BACO VERULAMIUS inveniſſe ſibi nova viſus eſt; ſed non ſatis illa diſtincta
atque ad bene ordinatas regulas revocata Quare obſcura pleraque ſunt, & pla-
niorem explicationem requirunt. * Diſtinguit ille *lib. 6. de augm. Scient. cap. 2.* Me- 46
thodum in initiativam & magiſtralem: illam dicit, quæ ipſa ſcientiarum myſteria
recludat & denudet; altera illi eſt, quæ uti iis docet, & ulteriorem progreſſum
ſibi propoſitum habet, atque telam a priori traditam pertexendam docet. Vocat
eam Traditionem Lampadis, ſive Methodum ad filios, quam eleganter his verbis
deſcribit: *Artibus idem uſu venit, quod plantis: ſi planta aliqua uti in animo habeas, de
radice quid fiat, nil refert; ſi vero transferre cupias in aliud ſolum, tutius eſt radicibus uti,
quam ſurculis. Sic traditio (quæ nunc in uſu eſt) exhibet plane tanquam truncos (pul-
chros illos quidem) ſcientiarum, ſed tamen abſque radicibus, fabro lignario certe com-
modos, at plantatori inutiles. Quod ſi, diſciplinæ ut creſcant, tibi cordi ſit, de truncis mi-
nus ſis ſollicitus; ad id curam adhibe, ut radices illæſæ etiam cum aliquantulo terræ adhæ-
rentis extrahantur. Cujus quidem generis traditionis, Methodus Mathematicorum in eo
ſubjecto ſimilitudinem quandam habet; generatim autem non video quid aut in uſu ſit,
aut quid quis inquiſitioni ejus dederit operam; proinde etiam inter deſiderata numera-
vimus.* Diſcrimen porro facit inter Traditionem per Aphoriſmos & Methodi-

cam. Illam laudat, quæ multa sæpe in recessu habeat: Aphorismi enim ex medullis & interioribus scientiarum conficiuntur, & magnam notitiam præsupponunt; nam abscinditur illustratio & excursio, deductio, connexio, varietas, exemplorum descriptio practicæ. Traditio Methodica sæpe specimen artis ostendit; sed si solvantur, segregentur & denudentur pleraque, ad nihilum recident. Narrat aliud methodi discrimen, cum scientiæ traduntur per assertiones adjectis probationibus, aut per quæstiones una cum determinationibus. Distinguit inter methodum universalem & particularem, subjectæ materiæ, quæ tractatur, accommodam. Nam ut Topicas particulares ad inveniendum excogitavit Verulamius, ita methodos particulares ad tradendum adhiberi vult. *Videmus enim*, inquit, *nimium generalia (nisi deducantur) parum informare; quin potius hominum practicorum ludibrio scientias exponere, cum nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii uni-*
47 *versalis ad viam monstrandam, qua Londino ducit Eboracum.* * Hæc quasi nova quædam de methodo proponit Verulamius, quæ ab aliis notata non fuerunt. Verum in iis non video, quid magnopere adjuvare vel docentes vel discentes possint: nihil enim hic ex stabilibus solidisque principiis deductum est.

48 Illud e veterum instituto commode notavit, esse quandam Methodum Exotericam & Acroamaticam, ut illi libros scripserint alios Exotericos, alios Acroamaticos. Acroamatica Methodus sive Ænigmatica veteribus in usu fuit, cum secretiora selectis autoribus proponerent. Illa Pythagoræ, illa veterum Cabalistarum, informandi ratio fuit, qui per numeros ac symbola occultarum scientiarum myste-
49 ria tradebant. * Quod Pythagoras numeris multas occultas doctrinas complexus fuerit, nunc eo minus dubitabimus, cum videamus hodie numerorum figuratorum beneficio intricatissima problemata solvi posse. Nihil enim refert, quibus
50 notis animi sensa explicentur, an literis, an aliis quibusdam characteribus. * Et fuit sane, teste *Ghilino* in *Theatro hominum literatorum* pag. 219. THEODOTUS OSIUS, qui librum scripsit, cui titulus: *Meditationes Rhythmicæ in duas partes distinctæ, quarum una theoreticam, altera practicam facultatis sciendi per numeros, sive restitutam Pythagoræorum doctrinam pollicetur;* qui an editus liber nunc sit, ignoro: nam ex præfatione libri ejusdem Autoris, qui inscribitur *Novarum opinionum & sententiarum Sylva*, quo multa continentur nova de rebus nonnullis & abstrusiora cogitata, apparet, tum, cum liber ille ederetur, nondum fuisse publicatum In isto vero libro aliqua hujus commatis sæpe habentur, ut in capite 61. Autoris istius sensum & doctrinam Typographus in illa præfatione ad Lectorem pluribus exposuit: *Observabit lector, eum in his scrutiniis non usum scholasticis argumentis, neque vulgaribus ratiociniis, attamen nec etiam simpliciter opinatum fuisse, neque ex solo mentis discurrentis impulsu sensisse, sed mathematicis aliquando, & sæpe metaphysicis argutiis, quæ melius ad demonstrationes impellunt, si bene a sensibilibus abstracta transferuntur ad intellectualia sua. Ad quæ dedit animum diuturnum ferme & longi temporis studium, quo indulgens applicuit naturæ & proprietati numerorum abstractorum a corporibus, & qui solo intellectu percipiuntur.*

Quorum

Quorum doctrinam habemus professos fuisse Pythagoræos, at non posteris tradidisse, sive exaltatione famæ suæ, sive potius veneratione doctrinæ, quam tanquam super humanitatem excellentem ab aliis humanitatis studiis censerent separandam. Quod tamen de hac rimatus autor scripturis consignavit, nondum prodiit in lucem; unde cum aliqua ab ipsa eruta legantur in hoc libro pro fulcro aliquot sensuum suorum, poterit lector vel eis fidem impartiri, vel præterire, judiciove suo probare reprobareve, dum unicuique homini quodlibet sibi opinari licet.

Ab hac Pythagoræorum philosophandi ratione non aliena illa Chinensium 51
videtur, qui per lineas certo modo figuratas non physica tantum, sed & moralia, politica & omnium superstitiosarum artium principia, complexi sunt, certa & immota aliqua serie, in numeris tamen & proportionibus fundata. Proposuit illa MARTINUS MARTINIUS in *Historia Sinensi libro 1.* & nunc ex ipsis Confucii fontibus eam doctrinam in Europa jussu Regis Galliæ quatuor Societatis Jesu Patres Ann. 1687. publicarunt. Videatur *Confucii istius Proœmialis declaratio. Part. 1. paragraph. 6.* * Omnium rerum duplex materiale constituunt; Perfectum, 52
quod notant linea longa continua; Imperfectum, quod linea interrupta exprimitur, quæ ex Chao proveniunt, (agnosce hic formam & materiam.) Hæc principiorum quasi duo maria in alia duo minora divisa cum eadem secretione perfecti & imperfecti, quæ quasi quatuor elementa sunt. Ex his porro octo pari modo divisa extitere, octo abiere in sedecim, illa in 32. hæc in 64. & tandem in multa minuta quasi fluentia rivulosque, servata semper primæ divisionisque atque secretionis norma. Illa duo principia, quatuor imagines ex duobus principiis natæ; octo figuræ ex quatuor imaginibus promanantes; 64. figuræ, quibus liber mutationum comprehenditur, illic in tabula exhibentur, adjectis nominibus subjectorum naturalium. In his figuris ac lineis ad Philosophicum sensum explicandis, mirum est, quam solertes sint Chinensium philosophi. Moralis illa atque politica explicatio Confucii, quam illic adducunt hujus libri concinnatores, plena profecto pulcherrimorum sensuum est, quæ perpetua serie ex illarum ductu ac nexu evolvitur. Imaginibus illi & numeris Πυθαγορίζειν ante ipsum Pythagoram videntur. Mirum certe videri possit, quomodo in illas speculationes primi devenerint Chinenses; nam Confucius, qui annos 551. ante Christum natum vixit, hæc ex antiquissimis Autoribus se consignasse scribit. In omni pene gente talia observes, cum rerum causas indagant, præcipue in Orientalibus, quibus omnis Philosophia ænigmatica est. Indagatione scilicet ducuntur ad nescio quæ abstracta, quæ vel per numeros vel figuras utcunque exprimunt. Cum enim videat mens humana, quædam esse illis corporeis altiora, ac potestates quasdam hæc inferiora sub se continentes, nihilque in natura norit magis abstractum a rebus, Spirituum vero nullam habeat notionem, ad numeros & figuras dilabitur, easque vel ut causas, vel ut signa quædam rerum archetypa pro veris causis venditat. In quibus omnibus non quidem adeo certi quid deprehendimus, ut pectus saturare possimus, aut aliqua super hoc fundamento exstruere; sed arguunt tamen illud, ferri natura sua animos ad generales

 quos-

quosdam conceptus & naturas rerum spirituales seu æternas; quas etsi explicare conceptibus idoneis non possunt, sufficit tamen, eorum conceptuum umbras quasi
53 inhærere menti. * Laudari certe ex eo Chinensium ingenia debent, qui dudum ante Pythagoram & Platonem nescio quid illi Philosophiæ simile animo speculati sunt. Pythagoræi enim & Platonici ab Ægyptiis, ut puto, edocti, ad efficientem causam potissimum respiciunt, & Physicam quandam Metaphysicam, ut Verulamius vocat, professi sunt. Si vero accuratius rem pensitaverimus, non videntur hæc temeraria aliqua ratione, sed summo consilio, a principibus Chinensium philosophis excogitata. Vix enim in umbraticis illis conceptibus rectus observari ordo posset, ni clariores ideæ illos primum produxissent, ut pro signis & notis inservirent iis, qui ad occultam hanc Philosophiam admittendi aliquando erant.
54 * Occultiorem autem fuisse illis in physicis doctrinam, qualem Ægyptii olim professi sunt, ac mille fabulis involverunt, ut tot viri doctissimi & nuper Cl. Tollius luce meridiana clarius ostenderunt, totus ille istius philosophiæ nexus ostendit, in cujus explicatione mire se torquent, qui ad omnia alia dilabuntur, interpretes. Si enim illud universale principium, quod illi *Li* appellant, & de quo tam intricata illi proponunt, recte pensitaveris, nil in illo aliud notatum observabis, quam illud universæ naturæ *πρῶτον ἐνεργητικόν*, quod omnia mista solvit, vinculisque suis ligat; de quo tot miracula prædicant occultioris Physicæ magistri. Conferatur procemialis declaratio *partis secundæ paragraph. 1.* libri citati, & miraberis, quam hæc cum Chymicorum doctrina conveniant. Illorum sensum non ceperunt, qui illa interpretati sunt. Est illud Chinensium *Li* nihil aliud, quam illa Cabalistarum linea viridis, quæ ubique gyrat. Fuisse vero apud illos Chemiæ scientiam vetustissimam notius est, quam ut in dubium vocari debeat.

55 Ad Ænigmaticam illam Methodum Cabalistarum Hebræorum doctrina referenda est, de qua nos *lib. 1. cap. 10.* De tali Methodo universali Cabalistica, qua *Picus Mirandula* usus sit, & ad fastigium scientiarum omnium pervenerit, multa quoque mirifica narrat *Fichetus* libro de arcana studiorum methodo pag. 27. *Hujus mysterii*, inquit, *ea vis est, quam in Cabala triginta & quinquaginta portis intelligentiæ ex arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut scientiam rerum omnium & mundum doctrinarum universum quasi viva in tabella depictum subjiciat oculis, ordine plane admirabili. Denique continet omnia, & singula, singulaque ut omnia & omnia ut singula ad amussim explicat, efformatque illum, quem desideramus, hominem, ex omnibus conflatum compositumque disciplinis.* An ad illam methodum quoque respexerit Agrippa, an subtiliorem & diviniorem velit, & quæ ex afflatu doctos formare
56 possit, de qua nos *lib. 1. cap. 12. §. 3.* aliis conjiciendum relinquo. * De Cabala veteri notissimi sunt præter ipsos Hebræos, *Reuchlini, Joannis Pici, Hackspanii, Buxtorffii, Hottingeri*, aliorumque labores. *Gaffarellus* Indicem Codicum MStorum Ca-
57 balisticorum, quibus usus est Picus, edidit Paris. 1651. * Hujus Hebraicæ methodi reliquias se dare venditat PAULUS SCALICHIUS in *Epistemonis Catholici* libro

libro 12. qui inscribitur: de *Revolutione Alphabetaria, sive perfectissima ad omne genus scientiarum methodo,* quam ante 12. annos ad Carolum Austriæ Archiducem scripserat, sed alia plane ratione institutam, ut conferenti patebit: etsi hanc posteriorem suam ipse, ut perspicaciorem priori præferat in recentiori illa editione; in qua perpetuo dialogo omnia tractat, cum in priori per capita procedat, ac pluribus exemplis suam doctrinam illustret. * Hanc ille artem miris modis illic extollit: 58
laudat ibi Petrum Daguinum Mediatum, virum tota Italia celebratissimum, qui 37. ætatis anno, cum vix prima hausisset literarum elementa, septem tantum mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris miraculo habitus sit; Jacobum Januarium, qui cum septem egisset lustra a literis penitus alienus, in tantum hac arte profecerit, ut nulli doctorum hominum sit postponendus. Laudat Ferdinandum Cordubam Hispanum, Raimundum de Sabunde, Jacobum Fabrum Stapulensem, Carolum Bovillum, qui omnes hac arte profecerint; Andream, Petrum, Jacobum, Fratres Canterios, qui unica cum sorore primi adhuc decennes in omni disciplinarum genere egregie disseruere; e quibus alter Cornelii Agrippæ præceptor fuerit, cujus eruditionem nemo ignorat. * Hanc artem 59
corrupisse ille ait *Raimundum Lullium*, ab Hebræis acceptam: quod si verum est, fortassis non de nihilo est, quod ab Arabibus eam descripsisse quidam opinati sunt, qua de re supra diximus. Hujus artis corruptæ Lullianæ imitatores omnes fuisse dicit, excepto Pico Mirandulano & Capnione Phorcensi, ex quorum monumentis se illam restauraturum promittit. *Nisi quisquam,* inquit, *inde jecerit fundamenta, frustra illa Lulliana dispositione laborabit; quam & nos ad Hebraicam veritatem dum eniteremur ante lustra tria reducere: sicut etiam publicis typis Oporini excusa prostat; parum plus effecimus, quam vel Lullius ipse, vel Agrippa. Reliqui enim ut Lavinheta & his similes nedum barbari vocibus, sed re ipsa quoque sunt: licet sua ætate summæ admirationi fuerint, & aliquid in speciem præstiterint;* sed quod ad solidam eruditionem pertinet, nihil in illis ingeniis deprehendes. * Hujus artis procul dubio præceptis aliquis 60
Theophrastus Renaudotius, Medicinæ Doctor in Gallia pueros instituit, ut intra annum & in Latina lingua & in artibus liberalibus ad omnium interrogata responderent, cujus rei historia exiguo libello cum ipso examinis actu ac subscriptione testium Anno 1636. publicata est. * De hac, utut secreta, sciendi & disserendi 61
methodo, sive Lulliana, sive Cabalistica reformata, ego tamen illud Budæi libro de Philologia fol. 63. dixerim: *artis ad naturam est quædam imitatio, non æquiparatio. Sunt enim longe uberiores venæ naturæ atque capaciores, quam loculatæ illæ sedes artificis inventionis, magisque est ars naturæ felicis & beatæ accurata adjutrix ad delectum, si quid hac in re mei judicii est, quam ad copiam prolixa, suppeditatrix & magnifica.* Excutiant illa Hebræorum sacra, qui eas literas rectius intelligunt; certe plura in Cabalæ misteriis latent, quam sola illa Scalichio adeo celebrata methodus: rerum enim occultarum in iis thesauri sunt, unde in ceterarum gentium fundos tot rivi defluxerunt. In Orientalibus superesse in hunc usque diem plurima abstrusæ sapientiæ momenta, non ego dubitarim. * Ad illa forte 62

 respe-

respexit *J. Cæs. Scaliger*, cum *in Hipponacte suo* pag. 403. querelam illam de suis studiis instituit:

Plus pœnitet me temporis, quod impendi
In Grammatistas & leves locutores,
Vanas poëtarum atque perditas nugas,
Quam barbarorum quæ leguntur in libris.
Hæc est mearum tota summa summarum,
Stultum ac supinum, plumbeique delirii,
Rebus relictis consenescere in verbis.

63 Hujus Cabalisticæ doctrinæ recentiores Scriptores aliquot in folio voluminibus collecti sunt; in quibus est *Ricii de Agricultura cœlesti, Francisci Georgii Harmonia mundi*, quibus multa e natura sonorum ad Philosophiam & Theologiam applicantur. Sed de iis verum est, quod Verulamius ait loco supra citato. *Hoc Acroamaticum sive Ænigmaticum docendi genus posterioribus temporibus dehonestatum est a plurimis, qui eo tanquam lumine ambiguo & fallaci abusi sunt ad merces suas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus videtur, ut traditionis involucro vulgus, profanum licet, a secretis scientiarum summoveretur, atque illi tantum admitterentur, qui per manus Magistrorum parabolarum interpretationem nacti sint, aut proprii ingenii acumine & subtilitate intra velum penetrare possint.* Quandam ex Cabala Theo-philosophica mistam doctrinam profitentur, quæ e Paracelsi, Weigelii, Guthmanni, Bœhmii, Fratrum Roseæ Crucis schola scripta
64 prodierunt. * Est his quoque annumerandus ROBERTUS FLUDDIUS, Anglus, mirabilis ingenii homo: multa enim e Cabalistis, ex numerorum doctrina, Tetragrammati admirabili potestate, atque sacris literis, ad rem naturalem applicat, & sui
65 sensus quoddam Systema Physicum ex illis conficit. * In mathematicis multa egregia invenit, in quibus admodum operosus fuit: nulla enim Matheseos pars est, quam ille non attigerit in libris suis, Mechanices peritissimus, superstitiosas etiam artes diligenter excoluit, quarum hyperaspistes est, quas ipse etiam exercuit per omnia divinationum genera. E thermoscopio, seu vitro, ut vocat, Calendario omnium phænomenorum naturalium rationes, & totius mundi constitutionem, explicare laborat; quod instrumentum ex ipso Moyse deducere vult, aitque se invenisse illud in Codice quodam, ante 500. annos scripto, graphice delineatum. Spiritum huic vitro inclusum illi, qui mundi magna machina concluditur, proportione respondere ait. Quare & omnes circulos cœlestes & plagas in illo præfigurat. Ex eo quoque de natura morborum judicat: hominem enim ut microcosmum cum macrocosmo & hoc instrumento, ac spiritum vitro inclusum cum spiritu corporis nostri comparat. Hieroglyphicum morborum corporis & animi typum eo in instrumento ob oculos ponit: similiter & urinarum borealium & australium scalam in eo repræsentat, uroscopiam convertens in uranoscopiam. Quare mirabiles morborum definitiones extruit in libro suo de *essentia Morbi.* Morbi autem illi inter meteora referuntur, atque a ventis (quos Spiritus & Angelos facit) ortum

rum habere tradit. Quam suam sententiam ut stabiliat, SS. literarum, Galeni & Hippocratis autoritate sæpe abutitur. Ratione itaque totius macrocosmi morbos dividit in empyreos, æthereos, elementares, in plaga septentrionali procreatos, tenebrosos ex plaga occidentali ortos, præternaturales, æstuosos, ad plagam meridionalem spectantes. Causas morborum plerasque externas facit, a seminario meteororum & a victus ratione. Tu mihi vide lepidum illud sanitatis munimentum, quod *libr. 4. Myster. Morbor.* extruit, ubi & dæmones morborum architectos una cum ipsis morbis depingit; quibus adjunguntur etiam Angeli ἀλεξίκακοι, omnes nominibus suis appellati. * Scripsit etiam librum, cui titulus: *utriusque Cosmi, ma-* 66
joris & minoris, Metaphysica, Physica & Technica, ubi positis ob oculos schematibus ipsum opus creationis demonstrare laborat. Multa quoque de Musica mundana e Monochordi contemplatione philosophatur. De quibus omnibus alibi plura.

Sed mittamus illam methodum, quæ admirationi potius excitandæ, quam ve- 67
ritati inquirendæ inservit, ac procedamus ad methodos particulares scientiarum, in quibus non convenire posse earum doctores, mirum non est, cum in universali non conveniant: qua semel recte stabilita, non multum erat de particularibus laborandum. * Certe Autor Medicinæ Mentis ut rem inutilem habet ipsarum scientia- 68
rum & methodorum multiplicationem; cujus hæc verba part. 2. p. 23. *Veri Philosophi Philosophia sive unicum studium est ars inveniendi. Si hæc, de quibus modo sum locutus, animadvertissent, simul vidissent non tot dari disciplinas, quot ipsi profitendo enumerant, sed tantummodo unicam, unde omnia, quæ sciri datum est, derivantur; quæ est ars sæpius memorata, inveniendi per nos ipsos. Hanc qui sibi comparavit, omnes alias bonas scientias una cum ea sibi acquisivit, aut ea absque alterius adjumento semper sibi acquirendi potentiam habet: quin omnes utiles scientiæ, quæ ab aliis præter hanc statuuntur, non nisi hujus artis specimina sunt. Ab hac scientia vulgares philosophi longius remoti sunt, quam vulgus existimat. Qui de scientiarum vanitate scripserunt, non in eo erraruni, quod istorum philosophorum scientias ad catalogum vanarum sive inutilium relegarunt, sed in eo, quod ex mera ignorantia (uti perfacile quis videbit, modo eos autores vel paululum perlustraverit) omnes omnium philosophorum scientias sine ullo discrimine eadem censura notarunt.* * Verum tantum abest, ut convenientia in methodis par- 69
ticularibus sit, ac eadem via omnes incedant, ut pene singuli sibi semitam sapiant, & quot capita, pene tot sensus sint, magno argumento, etiam illa ab Aristotele tradita analytica parum instructos esse plerosque. Non est hujus loci, omnes illos recensere Autores, qui diversa in disciplinis methodo usi sunt; de eo enim in *Polyhistore Philosophico* plenius agetur. * Quidam Encyclopædi- 70
am uno complexu & sub una quasi scientia generali tradiderunt, ut fecit SORELLUS in libro Gallica lingua scripto, cui titulum Scientiæ universalis (*Science universelle*) fecit. * Sub generali & corporalium & spiritualium rerum divisio- 71
ne omnem philosophiam comprehendit. In quatuor tomos dividit. In *primo* agit de Terra, Aqua, Aëre, Cœlo & Astris: *secundo* de Meteoris, Lapidibus, Metallis,

Metallis, Plantis, Animalibus, Anima hominis, Angelis & DEO: *tertio* de usu, melioratione, perfectione & imitatione rerum in mundo: *quarto* de usu idearum, quæ producunt scientias & artes, de linguis, scriptura, numeris. Addidit his refutationem errorum vulgarium tractatumque, in quo examen Encyclopædiarum instituit, suique consilii rationes in concinnatione hujus scientiæ universalis exponit. Verum præcipuos aliquos tantum recenset, ac non paucos omittit. Sciagraphiam ac rationem sui Operis in fine Bibliothecæ Gallicæ tradit. Ceterum & alia, quæ pro subsidiis scientiæ universalis inservire possunt, in tractatu Gallico de *perfectione hominis*, quem in Germanicam linguam Baro de Stubenberg convertit, Noribergæ An.
72 1660. editum. * Sunt, qui sub schemate fabulæ amatoriæ universam philosophiam tractant, quod fecit *Martianus Capella libro de nuptiis Philologiæ & Mercurii &*
73 *septem artibus liberalibus*, in quem autorem Grotius annos 14. natus scripsit. * Non multum dissimilis argumenti est fabula illa, ab Anglo quodam inventa, & in linguam Belgicam translata, ac Amsterodami 1668. edita. Titulus est: *De vermaakelcke Historie Zee en landt-Reyze van Euphues, ofte een Ontleedinge des Vernufts.* Proponitur hic sub specie Historiæ fictæ ratio conversandi ac educatio nobilitatis eruditæ methodusque studiorum instituendorum. Voluerunt illi Autores utile dulci miscere; cumque præcepta nuda severitate sua ingrata sint, hac nova specie vestita illa magis forte arridebunt. Verum ut illa Sorelliana methodus historica, ita hæc
74 Poëtica & comica est. * Scientias & disciplinas particulari methodo tractatas uno
75 volumine congessit JOH. HENRICUS ALSTEDIUS. * Operosa fuit illius viri diligentia, non tantum in consuetis disciplinis in compendium redigendis; sed etiam in novis inveniendis. Valde enim largus est in titulis novarum artium, quos effinxit interdum, ut nova res videretur, quæ in aliis disciplinis jam tum pertractata erat, pertractari & debebat. Nam si quis de partibus omnium disciplinarum singulares disciplinas conficere velit, ut faciunt ejus exemplo nunc multi, non dividere accurate & methodice, sed discerpere disciplinas videretur. In uno objecto multa nova formalia considerari possunt, neque statim nova inde disciplina formanda est. Atque hinc factum est, ut, cum Alstedius nimiam diligentiam affectaret, negligentior fieret. *Gatakerus in præfatione Cinni sui* parum magnifice de hoc Opere sentit. Neque ego suaserim inde quis Philosophiam discat: suam enim quandam methodum sequitur a publica & usitata diversam, & uni disciplinæ detrahit sæpe, ut eo locupletiorem disciplinarum orbem habeat. Hinc quas succi
76 plenas habere poterat, reddit sua curatura junceas. * In nonnullis tamen laudanda ejus est diligentia, qui primus tentavit artes mechanicas ad sua redigere principia, & sub forma disciplinæ proponere; non plene quidem, prout rei conditio postulabat: sed laudabile tamen erat prima ejus rei lineamenta duxisse; quæ an recte ducta sint, nunc quidem non disputo. Solet per canones procedere. Istarum vero artium principia more mathematico essent proponenda. Sunt enim mathematicæ propagines; ac optandum esset, ut aliquis emunctioris naris Philosophus, Physicus præcipue ac Mathematicus, hoc argumentum sibi sumeret tractandum;

dum; præter enim ſpeculationem non pauci inde fructus redundarent in Rempublicam. * *Thevenotius* illud in animo habuit, qui ad hoc opus perficiendum 77
omnes ſuper hoc argumento ſcriptos libros conquiſivit, ut ſuperiore libro jam tum diximus, Architecturæ Navalis ſpecimen præclarum dedit *Witſenius*, qui vaſtum de ea arte volumen Belgica lingua ſcripſit. * *Velſchius* quoque *digreſſiones* 78
autumnales in officinas variorum Artificum, quibus nonnulla arcana illorum minusque cognita enarrantur, promiſerat. * Ut ad Alſtedium redeamus fœcundum 79
encyclopædias ſcriptorem, idem quoque *Encyclopædiam Biblicam* ſcripſit ſub titulo: *Triumphi Biblici*, in quo omnium diſciplinarum Syſtema e Sacra Scriptura concinnat. Qua ratione ego e libris Juris, aut ex Hippocrate & Galeno ſimilem Encyclopædiam conficere velim. * Velſchius quoque *Pædiam in Cycliſco* occaſione Ency- 80
clopædiæ Alſtedianæ meditatus fuit, cujus conſilium *Schræckius* in ejus vita fuſius exponit: *Proficuum maxime reputavit, ſi quis ejusmodi inſtitutum, reſectis inutilibus omnibus, & prolixis exſcriptionibus omiſſis, proſequeretur, Orbique literato aliquando non latius diffuſam ἐν κύκλῳ παιδείαν repræſentaret, ſed nervoſius contractam atque exaſciatam exhiberet παιδείαν ἐν κυκλίσκῳ, non tam nove, quam modeſte inſcriptam. Hinc ipſe multa etiam hac de re meditari cœpit. Aliquando igitur hanc daturus erat, conſilium in longe minori opere multo majus Alſtediano ſibi fuiſſe, ipſo opere demonſtraturus. Nec enim artes populares omittere animus erat, nec inſtitutiones Grammatices omnium linguarum, maxime orientalium, Pangrammatices nomine eas complectens; Pantechnices quoque nomine artes omnino omnes comprehenſurus, cum iſtarum omnium commoda, arcana & ἐγχειρήσεις, quantum poterat, explorare conatus fuerit. Quibus etiam Emporeticen, Alſtedio neglectam, aliasque ſimiles, Politices non minus, quam Oeconomices ſoboles ac ſocias adjungere conſtituerat; non minus etiam Stratioticen ejusque partes, & ſimiles quasdam alias. Sed Opus hoc imperfectum reliquit. Keckermanni* Encyclopædia majori ἀκριβείᾳ ſcripta eſt. * JOACHIMUS FORTIUS 81
RINGELBERGIUS exiguo quodam libro Encyclopædiam complexus eſt, nec operoſa methodo, ſed potius ἐν συνόψει omnia propoſuit. Ingenium tamen illa ſapiunt. Mathematicis ſtudiis fuit addictus: nam tres libros Aſtrologicarum Inſtitutionum ſcripſit. Terſam perſpicuamque dictionem ſectatur. Laudavit illum Eraſmus ſingulari quodam epigrammate. * Mirabilis vitæ ejus conditio 82
fuit. Primum enim in aula Maximiliani pictorem, cælatorem ac calligraphum egit. Anno decimo ſeptimo Lovanii linguæ Latinæ elementa diſcere cœpit, ac brevi multum profecit. Quæ ille in Encyclopædia ſua de diſciplinis attingit, pauca ſunt, ſed occurrunt tamen in illa brevitate obſervatu digna. Suave illi dicendi genus eſt, neque terminorum ſcabritie involutum. Vitam ſuam ipſe deſcripſit in libro de ratione ſtudii, qui *Cyclopædiæ* ejus Baſil. Ann. 1541. in 8vo editæ annexus eſt; ac plurima rei literariæ ſuppeditat non ſpernenda conſilia; etſi in nonnullis ea ridicula ac non imitanda, omnia ejus Opera edita ſunt apud Sebaſtianum Gryphium, cum Encomiaſtica Hyperii oratione. Hunc librum ita amavit Thomas Erpenius, teſte *Voſſio de ſcientiis Mathematicis cap. 36. ſ. 10.* ut recudi

curaret Lugduni: huic enim libro ille adscribebat, se istos in literis fecisse pro-
83 gressus. * Aliqui generatim tantum agunt de omnibus disciplinis, earum natura, constitutione, ut fecit ANTONIUS ZARA in sua *Ingeniorum & scien-*
84 *tiarum Anatome.* * Tale fuit fortassis Opus, quod meditabatur VOSSIUS, quodque in libro de *Theologia Gentili lib. 6. cap. 8.* ipse citat eo titulo: *opus artium, & Constitutio omnium artium & scientiarum;* quod vel ineditum hactenus est, vel imperfectum ab Autore relictum. Ἀπεσπασμάτιον ejus videtur liber *de quatuor artibus popularibus, Philologia & scientiis Mathematicis.*

85 Ad hanc classem quoque pertinent illi Scriptores, qui consilia in singulis disciplinis addiscendis suppeditarunt. Fecit id HAVEMANNUS *in Methodo*
86 sua, Hamburgi Ann. 1673. edita: * CLAUDE FLEURY in libro Gallice scripto, cui titulus: *Traité du Choix & la methode des etudes,* i. e. de selectu &
87 methodo studiorum, Bruxellis Ann. 1687. edito. * Ceterum Autorum, qui consilia & methodos pro instituendis studiis, vel generatim vel speciatim, scripsere, vastus est numerus, quorum aliqui singularibus Voluminibus collecti, de quibus *hoc libro cap. 2.* egimus. Prodiere in Belgio quoque aliquot Voluminibus tales Dissertationes. Amsterodami Ann. 1645. prodiit libellus, ubi congeruntur *H. Grotii Epistola de hoc argumento ad Benjaminum Maurerium; Gabrielis Naudæi Bibliographia Politica & Syntagma de studio liberali; Clapmarii Nobilis Adolescentis Triennium; Colери de ordinando studio politico Epistola; Additamentum ex Joh. Caselii Νέῳ; Jacobi Focani Dissertatio de Studiis; Joachimi Fortii de ratione studii liber: Erasmi Roterodami Tractatus ejusdem argumenti; Casparis Barclai Methodus studiorum præscripta Ducibus Megapolensibus; Ejusdem Methodus Morum, præscripta Ducibus Luneburgensibus; Thomæ Campanellæ de libris propriis & recta ratione studendi Syntagma; Leonardus Aretinus de studio & literis; Scioppii Consultationes de Scholarum & studiorum ratione; prudentiæ & eloquentiæ parandæ modis; Ludovici Crocii Instructio de ratione studii Theologici; Joannis Loccenii de studio Juris Dissertatiuncula epistolica, cum excerpto ex Epistola Hugonis Grotii; Johannis Heurnii de studio Medicinæ bene instituendo Dissertatio; M. Hortensii Dissertatio de studiis Mathematicis recte instituendis; Sebastiani Foxii Morselii de studii philosophici ratione Epistola; Petri Angeli Bargæi, quo ordine scriptorum historiæ Romanæ monumenta sint legenda, libellus; Joannis Caselii Epistola de studio liberalis doctrinæ decente equestri loco natos, de peregrinatione nobili, de oratione civili perspicua; Scioppii Diatribe de compendiosa & facili linguam Hebræam condiscendi ratione; Joannis Alberti Bannii Dissertatio epistolica de Musicæ natura, origine, pro-*
88 *gressu & denique studio bene instituendo.* * Prodiit alter talium scriptorum tomus Trajecti ad Rhenum Ann. 1658. in quo habentur *Gerb. Joh. Vossii Dissertatio bipartita, cujus pars prior agit, quibus disciplinis perfecta constat eruditio, altera, quomodo variæ disciplinæ optime addiscuntur; ejusdem Introductio in Chronologiam; ejusdem Appendix de Imperiis, quæ potissimum in historiis celebrantur; ejusdem de ratione universam legendi Historiam Dissertatio; ejusdem de imitatione oratoria & poëtica;*

Lipsii

Lipsii de ratione legendi Historiam Epistola, de recitatione in conventu publico & privato, de
notis & notariis veterum, institutio epistolica de distinctione & interpunctione, de bibliothecis
libelli; Hermanni Vulteji de studio juris; Ægidii Mommerii de ratione legendi discendique
jura; Jacobi Acontii de investigandarum tradendarumque artium ac scientiarum methodo;
Johannis Hoornbeckii brevis institutio studii Theologici; Henrici Morreise Dissertatio de
Manuductione Studiosi juris per Academiam & Rempublicam; Joannis de Raei Dissertatio
de subsidiis, gradibus ac vitiis notitiæ vulgaris in naturæ contemplatione & officio Philosophi
circa eandem; Regula Vitæ Sapientis, Harmonicæ, tranquillæ, actuosæ, negotiis obrutæ, libe-
raliter otiosæ, peregrinantis denique. * Sunt & Dissertationes aliorum in hoc to- 89
mo, quæ jam in Amstelodamensi habentur, quibus denuo recensendis superse-
deo. Collegit & Heideggerus hujus generis libellos nonnullos, libro Tigu-
ri Ann. 1670. edito; in quo *Henrici Bullingeri de ratione studiorum; J. Jacobi*
Breitingeri Hypomnemata subitanea; Francisci Junii F. F. Parænesis; Henrici Bullingeri
Institutio pro peregrinaturis. Cetera, quæ hic habentur, ab aliis jam in censum
relata sunt. * Verum longe plures illis addi possunt, e quibus præcipui, 90
prout memoriæ illi succurrunt, a me consignabuntur. *Amphilochii Epistola græca*
de studiis recte formandis, cum notis Joach. Zehneri; Alstedii Cynosura Studiosorum;
Caselii Academicus, Néos, Propoliticus, Rhetor, & plures alii; Arndius de studio lin-
guæ Latinæ; Ruperti Methodus studii Philologici; Mitternachts Pædia; Pomarii Consi-
liarius Scholasticus; Hyperius de ratione studii Theologici; L. Kepleri Methodus concilian-
darum sectarum Medicarum; Veridici de Justiniano Ratio corporis juris reconcinnandi;
Leibnizii Methodus nova Jurisprudentiæ; Scheurlii Statua Mercurialis; Budæus de stu-
dio literarum commode instituendo; Blæmertii de Nobilis Institutione; Joach. Pastorii Pa-
læstra Nobilium; Schefferus de Nobilium informatione; Blumii Orator reformatus de Elo-
quentiæ in Scholis restauratione; Bœcleri Manuductio ad autores classicos, Germanica lingua;
Bonnæus de ratione discendi; Burenii de statu Scholæ philosophicæ in Academia Rostochiensi;
Bodini Methodus Historiarum; Reineccii Methodus legendi Historicos; Henelii Statua
Mercurialis ad Jurisprudentiam; Hobokenius de Politices studio; Kilembergii statua Mer-
curialis Theologica; Goclenii Praxis Artium generalis; Latomi de trium linguarum &
studii Theologici ratione; Puteanus de Collegio trilingui; Numesius de studio Philosophico;
Osiander de studiis instituendis; Puteani Methodus literarum; Frischlini Methodus institu-
tionis puerilis; Dresserus de ordine discendi; Ernstii Methodus docendi juris; Fabricii
Meditationes circa scientiarum ideam atque principia; Freigii Pædagogus; Fungerus de
puerorum disciplina; Gallucii Oratio de doctrinæ fuco; Ausonius de studiis, cum commen-
tario Minois; Mureti Institutio puerilis; Philippi Cattieri Exercitationes de studiis; Gri-
baldi Methodus studendi in jure; Academicus Somnians Lepidi Philalethæ Sannionis
Utopiensis Satyra in perversam studendi methodum An. 1659. in 12. edita; Misonis Ery-
thræi Ludicra & Satyrica, quæ ad studia literarum atque literatos maxime spectant, ex-
citandis ingeniis, erudiendæ juventuti, Salisburgi Ann. 1687. in 12. edita. Rolandus Ma-
resius in suis Epistolis, ac præcipue lib. 2. ep. 30. Cornucopiæ quoddam talium consilio-
rum exhibet. Promisit etiam Ferretus, qui Musam Lapidariam scripsit, tales epistolas con-
sultationibus literariis refertas. Infinita hic adduci possent ejus generis. Sed de iis

91 ſuo loco plura, cum ad ipſas diſciplinas perventum eſt. * Hic quoque illud verum eſt, multos eſſe conſiliarios & parum conſilii, atque a pluribus coquis raro ad palatum cibos apparari. In tot viis difficile eſt veram invenire ſemitam, dum
92 ſuo quisque ſenſu abundat. * Propoſuerat ante multos annos vir doctus, ac Profeſſor in Academia Erffurtenſi clariſſimus, *Eckhardus Leichnerus de Apodictica Scholarum reformatione* conſilia, ſingulari eam in rem edito libro. Sed nihil tamen ef-
93 fectum eſt. * Huc quoque pertinent, qui argumenta ſcientiarum varia propoſuerunt; in quibus primum locum merito occupat magnus ille *Baco Verulamius*, qui inter Anglos primus ſignum ſuſtulit ad amplificandos ſcientiarum terminos; cujus poſtea veſtigia ſecuti ſunt, & hodie quoque ſequuntur, tot in Anglia viri docti, qui in Phyſices & Matheſeos ſtudio illuſtrando omni conatu conſpirant.
94 * Ex mente Verulamii quædam in ſua Univerſali Methodo inſtituere voluit *Johannes Bayerus* libro, cui titulus; *Filum Labyrinthi vel Cynoſura, ſive Lux mentium univerſalis, cognoſcendis, expendendis & communicandis univerſis rebus accenſa*, Caſſoviæ in Hungaria 1663. edito. Verum obſcurat potius Verulamii ſenſus omnemque philoſo-
95 phiam, quam ut lumen aliquod accendat. * *Velſchius* etiam noſter multa talia in animo habuit: cujus extat *Somnium Vindiciani ſive Deſiderata Medicinæ*, Auguſtæ Vindelicorum An. 1676. edita, ubi multa proponuntur, quibus non Medicinam tantum, ſed & omnem rem literariam augere voluit. Magna ſane ejus obitu jactura
96 facta eſt. * *Leibnizius in ſua Jurisprudentiæ Methodo* conſilia, quibus augeri diſciplinæ
97 poſſint, ſuppeditavit. * Eſt & *Anonymus*, qui libellum *deſideriis literariis* plenum
98 publicavit. * Qui de erroribus & defectibus in doctrinis agunt, etiam huc referendi: ad viam enim ipſam iter ſternunt, qui de via deflectere docent. Ut ſunt, qui de corruptis artibus, quemadmodum *Vives*, egerunt; aut de erroribus vulgi ſcripſerunt, ut *Thomas Broun* in ſua *Pſeudodoxia Epidemica*, quo titulo ille librum Anglica lingua ſcripſit, in Belgicam linguam converſum hoc titulo: *van de allgemeene dwaelingen des volcks*; ſed nunc ille auctior Anglica lingua prodiit. Multa ſunt in illo libro notatu digniſſima. Aliqui per Lexica univerſam philoſophiam tradunt, Hippolyti lacera potius membra, quam integrum corpus, exhibituri, ad quæ ſedibus ſuis reſtituenda Æſculapio aliquo opus ſit.

99 Inter tot tamen methodos ſemper nova deſideratur methodus. Adeo nunquam nobis ſatisfacimus; ac juſta ſane eſt *Martini Schockii* in præfatione libri *de Scepticiſmo* querela: *Non inficias eundum, multos occurrere viros egregios, quos fatendum eſt, in ordinanda ſive univerſali, ſive particulari methodo, plurima cum ratione monuiſſe; quæ ſi obſervarentur, & labor compendioſior redderetur, nec periculum foret a variis erroribus, quos veritatis inſignibus velatos, vix ipſi ſenes exuere poſſint, quod a teneris eos imbiberint, diuque in ſinu ſuo quam arctiſſime foverint; ſed dum adverſa fronte inter ſe concurrunt, & unusquisque ex aſſe ſuæ methodo, licet aliorum quoque obſervationibus ſubſtructæ, omnem laudem & gloriam vindicare contendit, ultra methodum vix proceditur, diſciplinæque non ſolum ſperato deſtituuntur ornamento, ſed ipſi quoque diſcipuli in veſtibulo ſolo detinentur. Laudare poſſem ultra viginti viros celeberrimos, qui intra ſeculum varia evulgarunt ſcripta,* aut

aut de perficiendis disciplinis, aut de augmento earundem; qui tamen parum aut nihil in unaquaque disciplina pro illius perfectione præstiterunt. * Et sane fieri vix posse videtur, 100
ut ea in re convenire possint sapientes: nam ex quo sapientia præceptis tradi cœpit, studio quædam obscurata sunt, ne paterent omnibus arcana; neque etiamnum utile est, omnia in vulgus ferri scientiarum mysteria. * Quare nec consultum 101
est, nec fieri poterit, ut una aliqua clara & distincta methodo omnia proponantur. * Ex hac diversa docendi ratione diversi libri apud veteres orti sunt, quo- 102
rum aliqui exoterici, mathematici, hypomnematici & usuales: aliqui exoterici, acroamatici. Lectiones exotericæ publice instituebantur: acroamaticæ paucis eisque dignis auditoribus habebantur. * Videndus est de illa re *Octavianus Ferrarius* 103
in libro de Sermonibus Exotericis, ac in libro de *Disciplina Encyclio:* quos e Bibliotheca Goldasti Francofurti recudi fecit Goclenius Ann. 1606, cui præfixa est elegans *Goldasti* epistola *de Cryptica veterum Philosophorum disciplina.* * Multa hic de παιδείᾳ 104
Ferrarius, quam ille singularem vult esse vel facultatem vel habitum, qua quis recte de rebus omnibusque scientiis judicat. Definit enim per experientiam; atque ille παιδείαν habere dicitur, qui in rerum tractatione diutina exercitatus collecta ad usum principia scientiis atque artibus cunctis suppeditat, simulque illa esse cognoscit, ac analytica scientia instructo velut minister ejus offert. Verum in illis de παιδείᾳ & disciplina Encyclio a Ferrario dissentit Goldastus: * neque enim 105
per disciplinam Encyclion ἐγκυκλοπαιδείαν intelligit Goldastus, qui περὶ ἐγκυκλοπαιδείας singularem librum moliebatur, in quo probare voluit, ἐγκύκλια veteribus μαθήματα proprie dicta, quibus primum etiam pueri informabantur: mathematicæ enim artes populares erant, atque iis primum instituebantur ingenui pueri, neque ad acroamaticos sermones admittebantur, qui in his rudes erant. Quod quidem in nostris Scholis quoque fieri deberet: illæ enim quasi ansæ Philosophiæ sunt, ac mirifice acuunt ingenium. Non potest etiam eam ob causam Methodus aliqua universalis institui, quod omnium rerum, imaginabilium præsertim, accurata non possit dari scientia, ac multa in problematica incertitudine subsistant, etiam in naturalibus. * Quare si vel maxime velis mathematica incedere ἀκριβείᾳ, non 106
licebit in omnibus. Hac ergo parte succumbimus, ac fit sæpe, ut illa methodi ἀκριβείᾳ confisi temere de rebus, quas non apprehendimus, judicemus, eaque ut ficta & falsa repudiemus. * *Borellus* in libro *de motu animalium* aliisque scriptis 107
felicissime mathematica methodo in veritates inquisivit. Etiam *Spinosa* hujus methodi fuco *Ethicam* suam *profanam* incrustavit, cui eadem methodo a *Blienburgio* responsum est.

CAP. VIII.

DE VARIIS IN DOCTRINA PARANDA COMPENDIIS.

§. 1. Methodorum scriptores quidam recensentur, & quidem Aristotelici. 2. Scherbius, Neldelius, Zeidlerus. 3. Alii via mathematica incedunt. 4. 7. de quibus judicium 5. Thomæ Angli Euclides Metaphysicus. 6. Malebranchii liber de inquirenda veritate. 8. Hobbesius in plerisque cum Aristotelis doctrina consentit. 9. Compendia & præcepta quædam studiorum e Ficheto & Fortio proposita. 10. Nosse facultates omnes, unam profiteri. 11. Certum sibi scopum præfigi debere. 12. Incertus Ficheti scopus non est scopus. 13. Triplex scopus a Fortio constituitur. 14. Amandos esse labores, luxum contemnendum. 15. Opes contemnendas. 16. Affectandas laudes. 17. Peritiam legendo, audiendo, docendo, scribendo comparandam. 18. Solitariam lectionem improbat Fortius. 19. Peritia per Anagnostas paranda. 20. Lectionis præcepta e Bacone Verulamio 21. & e Ficheto. 22. In libris vastis sufficit summariorum lectio, quæ capitibus præmitti solent. 23. Libri dogmatici summo cum studio legendi. 24. Periti doctrinarum Professores audiendi & percontationibus crebris utendum. 25. Vivæ vocis magna commoda. 26. In prælectionibus publicis minus assiduum suum Tironem vult esse Fortius, sed minus recte. 27. Docendi occasiones semper quærendæ. 28. Quomodo docendum. 29. Quæ ejus utilitas. 30. Præcepta in scribendo observanda, e Fortio & Ficheto. 31. Remedia pro tædio pellendo. 36. 37. Peregrinationes. 32. 33. sqq. Fortii consilia quædam παράδοξα. 38. Cultus eloquentiæ in scribendo adhibendus. 39. Extemporales impetus non negligendi. 36. 40. sqq. Exercitia corporis aliaque consilia παράδοξα Fortii. 43. de quibus ipse Fortius judicium profert. 34. 44. Consilia studiorum variant ratione personarum & finium. 45. Piccolomini liber de institutione hominis nobilis. 47. seq. it. libri ejusdem argumenti. 50. Nimia festinatio in studiis vitanda. 51. Petavii Oratio in hoc argumento commendatur. 52. Sorellus eandem festinationem damnat. 53.55. Præcocium ingeniorum exempla recensentur. 54. Raro illa felicia, 56. & prudentibus viris merito suspecta. 57. Ingenia talia lente tractanda, nec obruenda. 58. Feliciores ὀψιμαθεῖς.

1 De methodo superiore capite egimus, de qua multa dicenda superessent. Multos de ea recte ordinanda sollicitissimos vidimus, sed nemo tamen hactenus ad illorum monita respexit. Qui Aristotelis doctrinam sequuntur, ita eam amplexantur, ut neminem ex alia tribu vel hiscere adversus illam
2 patiantur: * Quam præter illos, quos supra enumeravimus, Altorffini quondam, & in his *Scherbius* in variis scriptis, præcipue *Dissertatione adversus Ramistas*; apud Lipsien-

Lipſienſes *Neldelius* libro *de Uſu organi Ariſtotelis*; & hodie quoque Regiomontani, & ex illis *Zeidlerus* ſingulari libro, cui titulus, *Analyſis Poſterior, ſive de variis ſciendi generibus & mediis eo perveniendi, Regiomonti An. 1675. edito,* plane ad mentem Magiſtri ſui expoſuerunt. * Qui via Mathematica incedunt; ita ſuo ſenſu ducuntur, ut 3
Ariſtotelicam illam in conſilium admittere nolint; cum tamen id potius agendum, ut utraque methodus, quæ convenire debent, ſi quid veri habent, in conſonantiam reducatur. Sed utrobique forte peccatur. * Hi, qui mathematica via unice 4
incedunt, ad ſenſuum evidentiam omnia redigunt & mechanicam quandam certitudinem, cui ita indulgent, ut in iis, quæ ſenſibus nulla ratione ſubjacent, ne latum quidem unguem ab illa ſibi diſcedendum exiſtiment, ſimiles, ut opinor, illis, qui rerum menſuras confundunt. Imponit tamen hæc ſpecies ſæpe incautis imaginaria quadam certitudine; & *fallit pede regula varo,* ut in Ethices illo Fabro videmus. * Qui ſimilem methodum in rebus notionalibus & ſpiritualibus ſequitur 5
Thomas Anglus, ex Albiis Eaſt Saxonum, libro, cui titulus: *Euclides Metaphyſicus,* Londini An. 1658. edito, vix ſua omnibus probaverit, etſi in præfatione ejus libri de triumphata Principiorum Sapientiæ ignorantia tropæa ſe moliri jactet. * No- 6
viſſime quoque *Malebranchius* in libris de *inquirenda veritate* prolixe mathematicam hanc methodum commendat, ac operoſe ſatis Carteſianam de methodo doctrinam cum Ariſtotelica confert; nam parte ſecunda lib. 6. ubi Carteſianas regulas propoſuerat, aliquot capitibus demonſtrare laborat, *Ariſtotelem in Phyſicis ſuis nihil demonſtraſſe, cum nullam harum Regularum partem obſervarit.* Ipſe quoque Arithmeticam & Algebram duas conſtituit ſcientias, quæ ſint fundamenta ceterarum omnium. *Non credam,* inquit, *eſſe quicquam utile, quodque accurate ab hominibus ſciri poſſit, ad cujus cognitionem Arithmeticæ & Algebræ ope pervenire non poſſint.* Sed de eo alii viderint. * Ego 7
certe miror, qui factum, ut Lyncei iſti homines ſua iſta methodo velut divina aliqua virgula ſecreta veterum, nemini in dubium vocanda, non penetraverint; cum tamen veteres illi Philoſophi ſuis ſuffulti principiis, quæ in analogiſmis potius & conjecturis interdum ſubſiſtebant, tam prodigioſa extuderint, in quibus hodieque ſtupemus, ac vel ignorantiam noſtram profitemur, vel, quia nihil ſcire ſine hac methodo nos poſſe credimus, iſta pervicacia armati pro mendaciis ac fabulis habemus. * Hobbeſius tamen in ſua Computatione ſeu Logica cap. 6. methodum il- 8
lam mathematicam omnibus non convenire judicat, & in plerisque cum Ariſtotelis doctrina conſentit.

Subjungo nunc, quæ aliqui ſpeciatim conſilia in ſtudiis ac doctrinis diſcendis 9
tradidere, quæ hic quoque referri debent. Qualia præcepta etſi magno numero dari poſſunt, & inprimis e Vitis virorum doctorum formari: nam ut regulæ exempla producunt, ita ab exemplis regulæ peti poſſunt: etſi quoque in *libro primo,* ubi *de converſatione erudita* agimus, non pauca adduximus, & ex ipſo ſtudiorum ſcopo conſilia variant; tamen illa, quæ nunc occurrunt, præcipue ex *J. Fortio Ringelbergio & Alexandro Ficheto,* quorum ille in libro *de ratione ſtudiorum,* hic *in arcana ſtudio-*

10 _studiorum methodo._ quædam notavit, apponemus. * Primum Ficheri præceptum
est: _Nosse Facultates omnes, unam profiteri:_ vir enim eruditus, qui ex omnibus
artibus existit, nulla in re hospes esse debet. Uni tamen & propriæ incumben-
dum est Facultati; de reliquis, quod in rem nostram facit, delibandum. Qui si-
mul & intempestive adoriuntur omnia, Ardeliones vocantur, risuque & sibilo ex-
cipiuntur: qui propositum mutant, quotidie tirones sunt, nunquam magistri.
Summus non erit, inquit Fortius, _qui non ex unaquaque disciplina decerpserit, quod
ad scopum suum conferat. Id citra laborem effeceris, si nihil attigeris, nisi locos com-_
11 _munes; de quibus, cum dabitur occasio, libellum conscribemus._ * Secundum, quod
primo loco J. Fortio ponitur, est: _Certum sibi scopum præfigi debere._ Nam pau-
ci complectuntur animo bonarum artium curricula omnia: amici hic in consi-
lium adhibendi, ingenium nostrum explorandum, quid valeant humeri, quid fer-
re recusent: periti Magistri consulendi sunt: difficultas, diuturnitas studiorum
expendenda: humaniorum literarum & philosophiæ loci communes, & classi-
12 corum autorum lectio nunquam omittenda. * Incertus scopus, quem Fiche-
rus hic nominat, non est scopus; atque ut ad illum nulla linea tendit, ita nulla
13 consilia pro illo suppeditari possunt. * Triplicem scopum constituit Fortius.
Nam vel in tertiis, vel in secundis, vel in primis consistere cupimus. Erecta in-
genia semper sibi summum locum præfigunt. _Humilis, pavidi & abjecti est animi_,
inquit Fortius, _mediocrem esse velle. Equidem me in mille partes discerpi malim (dis-_
14 _peream si secus loquor ac sentio) quam remittere animum ad summa evadendi._ * Ter-
tium est J. Fortii: _Amandos semper labores & contemni luxum debere._ Non pot-
est esse magnum, quod sine pulvere & sudore continget; neque unquam despe-
15 randum. * Idem Fortius inter regulas suas etiam hanc ponit: _Opes debere
contemni: nihil enim videtur_, inquit, _accommodatius, nihil magis necessarium penuria,
cujus beneficio omnes artes inventæ sunt: equidem eo ingenio sum, semper fui & sem-
per ero, ut summam inopiam, quam summas opes malim. Metuerem enim, ne perniciosa
esca mentem occuparet meam._ Sed hoc inter cetera ejus paradoxa referendum.
16 * Quartum est: _Affectandas esse studioso laudes._ Nihil enim potest eruditio sine lau-
dum cupiditate; laudum cupiditas sine eruditione. Alterum alterius præsidio
17 semper innititur. * Quintum est: _Peritia comparetur legendo, audiendo, docen-_
18 _do, scribendo._ In singulis multa specialia observanda. * Solitariam lectionem
omnino damnat Fortius: _Ea maximum_, inquit, _fastidium affert & vehementer obtun-
dit ingenii vires. Si autorem legere libeat, cum alio id fieri velim. Mirabile enim ex
alterius præsentia oritur judicium. Adeo ut si adsit quispiam tanquam apertis oculis res
ipsas introspicere te; si nemo, somniare duntaxat existimes. Adhæc cum proferenda sunt studia,
caligant in luce & omnia nova offendunt, ut qui soli didicerunt, quod inter multos faciendum_
19 _est._ * Ficherus hic inter arcana divitibus commendat, ut aliorum oculis legant, alie-
nis manibus scribant, alienis studiis proficiant, Anagnostas habeant, qui Autores in-
dicent, compendio referant verbo vel scripto, quicquid est in optimis libris scitu di-
gnum, auditu jucundum, æstimatione pretiosum. _Hac arte_, inquit, _quamplurimi hodie paucis
nummis_

nummis & sportulis exhauriunt omnes virorum doctissimorum Bibliothecas. Paupertas eruditissima divitum auro sustentata; studet illis, scribit illis, suas illis refundit opes inæstimabili fœnore, & majori eos solatio remuneratur, maxime cum gratis pro optimatibus elaborat lucubrationes, quod Religiosorum eruditorum est negotium perpetuum. Hic modus affinis est Regum felicitati, qui ad mensam inter epularum illecebras pascuntur esca doctrinarum, & in ipsa lectuli quiete, auditione rerum optimarum acquiescunt. Hanc etiam industriam magna ex parte imitantur, qui collata cum aliis studiorum opera spolia dividunt militiæ: juvant enim sese mutuo eruditi, & doctus doctum acuit, commilitique jura tuenda putat. Simili arte nundinantur ingressum Bibliothecarum alii, librariorum officinas frequentes adeunt, indices eorum percurrunt, & Gesneri & aliorum Dictionarium scriptorum: scruta librorum scrutantur & coëmunt. Bibliothecas hominum doctorum licitantur. De Papyrii Massoni Musæo quanta & quam pretiosa venierint, scio. Hæ sunt lucrosissimæ omnium nundinæ, nostra maxime tempestate, cum apud Bibliopolas summa est veterum eruditorumque autorum inopia, omnibus lucro inhiantibus, & vulgares duntaxat libros, qui usu teruntur & consuetudine quotidiana, excudentibus. * Baco Verulamius Sermone fideli 48. illa non con- 20
temnenda præcepta suppeditat. *Temporis nimium in lectione & studiis terere, speciosa quædam socordia est; iisdem ad ornatum mollius abuti affectatio mera est, quæ se ipsam prodit. Libros non legas animo contradicendi & disputationum præliis concertandi; neque rursus omnia pro concessis accipiendi, aut in verba autoris jurandi; neque denique in sermonibus te venditandi; sed ut addiscas, ponderes, & judicio tuo aliquatenus utaris. Sunt libri, quos leviter tantum degustare convenit; sunt quos deglutire, cursimque legere oportet; sunt denique, sed pauci admodum, quos ruminare & digerere par est, hoc est, libri quidam per partes tantum inspiciendi; alii perlegendi quidem, sed non multum temporis in iisdem evolvendis insumendum; alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione singulari. Invenies etiam libros haud paucos, quos per alios & vicaria opera legere sufficiat, eorumque compendia tantum desumere. Verum hoc fieri nolim, præterquam in argumentis humilioribus, & autoribus minoris pretii. Lectio copiosum reddit & bene instructum; Disputationes & colloquia promptum & facilem; scriptio autem & Notarum collectio perlecta in animo imprimit, & altius figit. Itaque si quis in notando segnis sit aut fastidiosus, memoria illi opus est bona: si Colloquiis se non exerceat, requiritur ei ingenium promptum; sin in legendo parcus sit, hoc solum relinquitur, ut artificio quodam utatur, quo videatur ea scire, quæ nescit. Historiarum lectio prudentes efficit; Poetarum ingeniosos, artes Mathematicæ subtilitatem donant; Naturalis Philosophia judicium profundum parit; Moralis gravitatem quandam morum conciliat; Dialectica & Rhetorica pugnacem reddunt & ad contentiones alacrem; abeunt (ut ait ille) studia in mores. Quin & vix occurrit in intellectu impedimentum aliquod insitum, aut naturale, quod non studio quopiam idoneo emendari & edolari possit.* * Ad lectionis commodum hæc Fi- 21
cheti præcepta inserviunt. *Multum legamus, non multa. Festinemus lente: obrui-*

tur enim memoria multitudine, festinatione judicium ingeniumque corrumpitur. Convivas imitemur oportet, qui cibis non ingurgitant sese, quos non concoquerent, sed sedata fame & lento dente vescuntur, eaque mensura & modo, ut digerere & in succum suum demutare queant dapes illatas. Valebit hoc, si ea legamus, in quibus magna attentione opus: utpote disciplinarum scriptores, quorum argumenta connexa
22 sunt, qui fundamenti loco substernendi ceteris sunt. * Alioquin in libris vastis, quales scribere JCti solent, Historicis & similis generis summariorum lectio, quæ præmitti capitibus solent, sufficiet. Multa enim in illis sunt aliena, quæ sine dis-
23 pendio prætermitti possunt. * Pertinet ad tales quoque libros dogmaticos & cum cultu scriptos hoc præceptum Ficheti: *Non est interrumpenda lectio notis exscribendis, sed ad finem a capite ad calcem pertexenda atque regustanda denuo, ut ars dicendi judiciumque combibatur, tum notæ per otium signis positis indicatæ excerpentur. Bis & ter quod pulchrum est, imo libri præcipui terendi & præ manibus habendi sunt semper: eam ob rem ille ut Amasium suum circumferebat Homerum semper, Hesiodum alius, hic Tullii familiares Epistolas. Quare in omnibus fontes quærendi sunt, qui enim fontes invenit, multum & multa legit, cum principiis insint omnia: qui rivulis irretitur, licet multis, legendo multa parum aut nihil legit; mea æterna erunt, ajebat ille apud Valerium Maximum, tua horaria. Fontes autem dicuntur autores scientiarum, & in facultatibus principes: Rivuli interpretes, Analectæ, Murileguli, Minorum gentium libri. Fons eloquentiæ Cicero, Historiæ Livius, Poëseos Homerus, & magna ingenia fontibus capiuntur, mediocria rivulis.* De illis quoque libris verum hoc est Ficheti præceptum: *sic legendi libri, quasi non simus amplius lecturi, sic hauriendæ in scholis sententiæ, quasi repetituri non simus: sic de fonte aureo & torrente hauriendum, quasi deinceps haurire non liceat. Ita fiet, ut accuratissime studia obeamus: etsi enim nonnulla crebro retractanda sint, quæ in usum veniunt occupationum, omnia tamen repetenda non sunt.* Accidit sæpe, ut quædam studia Genio nostro adversentur, quibus tamen necessario vacandum est. In his utiliter suadet Baco Verulamius sermone fideli 36. *In studiis quicquid a natura alienum repereris, stata tempora tibi præfigas ad ejusdem exercitationes & meditationes. Sin autem cum Genio tuo convenerit, de statis horis ne sis sollicitus: cogitationes enim tuæ sponte illuc convolabunt, prout negotia & cetera studia permittent.*

24 In audiendo & percontando diligentissimum vult esse suum tironem Fortius. *Accedant*, inquit, *ad Professorem, interrogent libere, sed paucis quæstionem absolvant: nam mora viris doctis semper infesta est. Si is dedignabitur respondere, currendum ad alios. Nihil refert, quisnam ille sit, cujus ope opes nostræ augeantur.* Fioravantus in libro Italica lingua scripto *Dello Specchio di scientia universale lib. 3. cap. 20.* ad discenda omnia hoc secretum, quod ipse summum habet, præscribit, ut Virorum doctorum conversationem quæramus, atque in omnibus negativam sententiam arripiamus, ita hac occasione a viris doctis elici omnem doctrinam sine nostro labore posse. Quod tamen non ubique, nec apud omnes bene procedit. Plerumque contradictionibus

nibus offenditur animus. Quare nisi certa moderatione id fiat, non probaverim. * Fichetus docet cap. 10. audiendos sæpe esse viros doctos, de pulpito 25
dicentes. *Uno*, inquit, *momento temporis effundunt in sinum nostrum, quod longissimo plurimorum annorum labore coacervarunt, atque hoc nullo nostro labore magnaque cum animi nostri voluptate contingit. Velint, nolint, cum videri docti appetant, sua prodant arcana omnia necessum est, quæ etiam necessitas, ut Tantali saxum, nobis incumbit: itaque mutui fures doctrinarum sumus, dum audimus & spectamus invicem: sunt enim oculi & aures scientiarum omnium administri & proxenetæ. Est & aliud commodum in lucro reponendum maximo, quod ex hominum eruditæ lectionis ore audiuntur autorum citationes ignotorum, & discuntur pretiosa rerum reconditarum nomina. Idem judicium de consuetudine & conversatione doctissimorum esto. Eadem enim ab illis elicia familiaritate & arte blandissime suffuraberis, eadem disces & forte docebis. Mutua enim hæc est inter eruditos & ingenuos opera, nam callidi nostra furantur, & sua non depromunt, absit supercilium vincendique studium ab hujusmodi familiaritate, adsit discendi docendique benevola modestia, quam in Nepotiano dilaudat Hieronymus, quamque in veterum libris exploratam habemus atque perspectam.* * In audiendis prælectionibus 26
publicis non usque adeo assiduum suum vult esse tironem Fortius, meo quidem judicio minus recte: nam si Doctores in illa arte excellunt, quam profitentur, viva voce plus docebunt, quam e multis libris capias. * In docendo 27
maximum profectus præsidium, nec immerito, collocat Fortius: *Simul atque* (inquit) *in literarum judicio promoveris nonnihil, enitere, ut per totum diem, si fieri possit, doceas; ea doce, quæ noveris, si non omnia nosti. Sedulo curandum, ut vel prece vel pretio habeas unum, cui ea, quæ velis, possis recitare. Si pro horis singulis exiguam pecuniam dederis auditori, atque hoc modo quatuor aut quinque aureos expenderis, tantum comperies te profecisse tum in literis, tum in forma docendi, ut vel palam ea audeas profiteri.* * Porro nunquam docendi munus etiam ab imparato omittendum suadet: 28
Relicta ostentandi libidine quoquo modo affectum te esse senseris, sive per totam noctem vigilaris, sive altior cogitatio te impedierit, ad exercitium velut ad messem currito. In prælegendo omnem superstitionem vitandam suadet. Si quis locus occurrat obscurus, eum intactum potius relinquere suadet. Nam e prælectione magis fructum, quam gloriam quærendam esse judicat. Sæpe mihi, ut hoc meo firmem exemplo, cum ad docendum maxime imparatus accessi, in extemporali prælectione necessitas ipsa extudit, quæ longa meditatione non incidissent. A docendo omnem abesse vult invidiam. *Si literatus me invisat*, inquit, *non occultabo ea, quæ assidua peperit consuetudo: verum ultro ipsa prodam tradamque alteri ferrum, quo me superare possit, si velit. Sic enim aliis indicando sæpe studii modum ipse meliorem semper inveniam, quem exercitatio illa suggeret docenti.* Quod Fortii consilium non erga omnes æque laudandum: dissimulanda enim aliqua erga illos esse, qui ingenuitate nostra abuti volent, ipsæ communis prudentiæ regulæ dictabunt. In docendo omnes cavillationes & sophismata abesse jubet, quæ chartarum lusibus comparat, in quibus omnia

29 ficta sunt. * Suadet porro, ut etiam pueri ea, quæ didicere, statim doceant alios, proposito singulis mensibus aut præmio aut honore aliquo illi, qui vicisset; quod in declamando suaserat Fabius. Sic enim uberiorem relaturos fructum, & juventuti rectius consultum fore existimat. Novi ego, qui in numerosa prole rem optimo cum successu ita instituerunt, ut natu majores minores semper docerent; qua mutua æmulatione excitati fratres feliciter in studiis progressi sunt. Fichetus quoque inter arcana sua etiam τὴν διδασκαλίαν commendat. *Ad comparandam*, inquit, *solidam doctrinam via tritissima certissimaque est docere. Signum enim scientis est posse docere, imo & gradus ad scientiam firmissimus.* Fortius magni faciebat hoc docendi exercitium: *Hoc exercitio miram tibi rerum copiam comparaveris. Ubi decies rem eandem docueris, plus te senties profecisse, quam si fugiens lucem magno te domi labore confecisses. Per singulos dies duodecim docere horis solebam; præterque ipsas semel interim declamare, vel de Deo, vel de mundo, aut thematibus aliis exercitationis causa. Nonnulli insanire me vociferabantur, sed utinam sic ab incunte ætate contigisset insanire. Tanti ego facultatem istam facio, ut malim judicium adolescentis, qui perpetuo docuisset, etiam res humillimas, quam ejus, qui solitaria domi lectione autores optimos perlegisset. Multa sæpe legi, sed mensis unius intercapedo memoriam ita deleverat omnem, ut vix dum scirem, quos legissem. At quæ alios docui, ea tam mihi perspecta sunt, quam corporis membra ipsa. Ea non aliter, quam solis splendorem ante oculos hærere sentio. Horum cognitionem firmam esse, certam esse, frugemque proferre amplissimam, experimento comperi. Horum memoriam vix morte credam extingui posse. Quoties me* (idem in Annotationibus ait) *insanum vocarunt, cum per integrum mensem quotidie docerem ab ortu solis ad occasum? quoties dixerunt fieri non posse, quin ante finem mensis inter labores exspirarem? fatigor quidem, id non nego, etiam pene usque ad spiritus defectionem; sed fatigatio ea dulcis est.*

30 In scribendo tum Fortius, tum Fichetus utilia præcepta suppeditarunt. Ille scribendo omnem operam impendere jubet, cetera omnia floccipendere: *Ubi perveneris ad provectiora, puta te tantum profecisse, quantum quotidie scripseris. Etiam si natura facundus es, dedita opera loquaris incomposite. Nam fere fit, ut, qui loquuntur accurate, minus erudite scribant. Dum enim rerum illarum voluptate afficiuntur, imperfectiores oportet sint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractaverit. Nulla prælectio mihi tanti est, ut cogitationis aliquid illi velim tribuere. Id namque me a scopo meo averteret. Ea solum profero, quæ primum veniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi comparavit. Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem unum præmeditarer, tam libens inepte, quam apte sententiam exprimerem. Quod si res majorem curam postularet, talem rem, talem cœtum, veluti pestem, fugerem, ac stili amorem continerem in pectore. Certe neminem unquam vidi* (*nisi me memoria fallat*) *docte scribentem, cui valde in promptu fuit col-*
31 *loquendi disserendique ratio.* * In scribendo tædium hac ratione evitare docet: *Statue ac vove voluntate firma, te eo die non cœnaturum, quo non tot paginas, non tot versus,*

versus, ut decreveras, scripseris. Quod si acciderit delinquere, tu tibi ignoscere noli, volo, cœna careas. Abstinere a cibo non parum quandoque ad corporis valetudinem facit, & alacriorem reddit animum. * Si librum editurus es, hoc consilium suppeditat. 32
Dic chalcographis, parent sese, librum te dare velle excudendum, etiamsi ne paginam quidem paraveris. Tum facile totam voluminis speciem animo concipere, inde singulas parteis leviter in comœdiarum argumenti modum describere, denique quotidie, quantum illis satis erit, absolvere poteris. Cum sic inceperis aliquid, perficere debes, velis, nolis. Id ego in omnibus pene libris feci, ac etiam in isto. Quod consilium autoris non sane in omnibus, quæ scribimus, placeret. Quædam levi negotio etiam ab otiosis scribi possunt; quædam attentiorem meditationem requirunt, qualia sunt dogmatica, in quibus certa principia ponenda, & e principiis multa deducenda sunt. Ac ipse Fortius non tanquam præceptum, sed tanquam consilium commendat: nam in sequentibus ita: *Non displicet editionem premi, quo commendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, desidem, otiosum, ignavum, somnolentum. Et nescio quam adferat superstitionem, dum dissimulat quædam, dum rogari vult, ut librum emittat. Quare animus, qui grassari velit, nusquam patiens moræ sit.* Sæpe etiam accidit, ut ipse notavit Fortius, quod ad stylum aptiores simus, ac omnia nobis sponte profluant; sæpe non nisi labore atque longa cogitatione quicquam possumus comparare. Unde aliqui minus recte colligunt, non esse ejusdem Autoris, quæ non pari cura perscripta sunt. * Idem ne noctis quidem tempus a scribendo vacuum esse vult: 33
Noctu ad manum tabulas ceratas vel lapideas babe, aut membranas, quas ossibus adustis in usum cum præparant. In his somno intermisso notare poteris, quæ libebit ac luce diurna melioribus typis rescribere. Easdem tecum circumfer semper, ut cum in mentem aut venusta verborum connexio, aut rerum observatio ulla inciderit, scribere ipsam in iis queas. Bonam partem libri hujus in tenebris scripsi, quando somnus me ob calculi dolorem reliquerat, idque cum Sol adversa nobis figeret vestigia nocte vagante in medio cœlo. Quod Fortius hic præcipit, jamdudum, antequam Fortiana illa legerem, feci. Multa ego carmina in tenebris, cum somnus me destitueret, palimpsesto illevi, quæ insequenti die elaboravi. Diligenter notari quoque vult Fortius, quod per singulos dies profeceris, ejusque suadet ephemeridas instituendas. * In his tamen omnibus pro ratione ætatis ac ingeniorum temperies quæ- 34
dam adhibenda est. *Ratio in his habenda est,* ut præcipit Fichetus, *nationum & ætatum: alia Gallis, alia Italis, Hispanis, Germanis sunt ingenia; alia juvenum & senum vires, alia pericula. Alii diutius studendo, meditandoque perdurare possunt, alii non item: temperamentum quoque expendendum. Biliosi alacriores promptioresque sunt; sed difficilius & laboriosius student. Pituita qui concreti sunt, tardiores sunt, at non ita fatigantur. Melancholici obstinatiores laborando habentur. Sanguinei medii sunt. Illorum omnium caloribus æstivis pomeridianis periculosa est contentio. Est quædam in studiis literarum ingluvies & avaritia, quæ nocet animo, non concoquenti, sicut cibus avidius ingestus stomacho. Ne mihi*

*mihi ſis Helluo librorum, ſed Amicus. Modus ergo adhibendus eſt; qui rebus omnibus
eſt ſalutaris. Illi enim diutius & felicius ſtudent, qui valent diutius. Valent autem illi
diutius, qui ſtudiis moderantur ſapientius; qui autem effrænata ſciendi cupiditate pro-
currunt immoderate, auferrique ſe ſinant, in ipſo limine corruunt, ut Claudii cantherius,*
35 *fractis momento corporis & animi viribus.* * Temporis quoque ratio habenda. *Il-
lud nempe, quod eſt ab otio, a recreatione diuturniore, a deambulatione & corporis
exercitatione ludicra proximum, maxime opportunum eſt. Dici enim vix poteſt, quantos
animus, corporis motu concitatus, impetus habeat, ait Plinus Junior, quantove curſu*
36 *calamus fluat, otii intercapedine recreatus.* * Ut gratiora illa ſtudiorum intervalla
ſint, duo remedia præſcribit Fortius: *Alterum ut bene nutrias corpus, ambules, lu-
das, conviveris, corpus vino impleas, ac aliis modis recrees mentem. Idcirco nonnulli
ante concionem integros vini cantharos ſpiritu uno exhauriunt. Alterum, ut multum
dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis, res ea adferat animo.*
In hunc finem ſubinde quoque locum mutandum eſſe ſuadet Fortius: *Mea ſenten-
tia ſenis fere menſibus aut ſingulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc
impedire morem poſſint, abdicabis. Equidem infeliciſſimos voco, ſemperque vocabo, dies
illos, quibus usquam ultra menſem deſederim. Quod ſi profecturos metus inanis peri-
culorum terreat, cum Cæſare dicant: nunc te, Fortuna, ſequamur. Peregrinatio præ-
cipue confert ad exercitationem. Poſtquam enim in una urbe continua lectione eos,
qui te audiunt, fatigaveris, tranſire licebit in aliam, ubi rurſus novos habiturus ſis.
Sunt præterea res complures, tum in campis, quos peragramus, tum in civitatibus, ad
quas venimus, quæ nos impellunt ad altiora. Nam animus & varietate mire excita-
tur, & ſæpenumero rerum conſpectu novarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam
agitaſſet.* Quod tamen conſilium omnibus placere ad omnem ſtudiorum rationem
non poterit. Eſt enim, ubi continuæ locorum mutationes ſtudia potius turbant,
37 quam juvant. * Cui jungendum etiam hoc παράδοξον eſt de libris, quos ſecum
vehere debeat Studioſus: *Qui alium petere locum decrevit, & longam ingredi viam,
libros ſecum conferat ſolum, in quibus diligenter res aliquas notaverit. Quod ſi in vo-
lumine duæ tantum treſve paginæ notatæ ſint, eas e libro eximat, reliquum vendat.
Nec ſit adeo ſordidus, ut exigua jactura rei conatum remoretur. Cogitet ſemper, ſi ad
ſumma pervenerit, non defuturas opes. Superiore anno Baſileam profecturus è novo
opere Plinii ſecundum librum a me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus
interveniens me mentis eſſe parum ſanæ opinabatur. Sic tractavi libros complures,
ſemperque faciam, cum id poſtularit occaſio. Tametſi mihi eſſent novi codices Cicero-
nis, Platonis, Demoſthenis, grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in
quibus ſcitu dignum aliquid ſcripſiſſem, quando eſſet proficiſcendum.* Et hac quidem
38 ratione vere Excerpta adornarent Studioſi: quæ mihi tamen diſpliceret. * Qui-
bus animus non eſt, ut ſcribant, ſuadet Fortius, ut polite loqui diſcant: *Diſcant
hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poſſint. Illorum tamen gloria,* inquit,
a noſtra laude diſtat, quantum momentum ab æternitate. Præcipue vero in ſcriptione
eloquen-

eloquentiæ curam adhiberi vult: *Adhæc do operam*, inquit, *ut numerorum gratia sit, sive concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, si tersius quicquam scribere conor, aut saltem in fine. Ubi oratio desinet, quæro spondæos, trochæos, epitritos quartos, παιῶνας secundos, tertiosve; sed per vicissitudinem. Postrema cura est, ne multi sint fines sententiarum, qui pedes eosdem habeant. Insuave enim quiddam, periodos tres seu quatuor eundem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima hic varietas exquiritur. Quocirca majorem multo tum laudem tum occasionem ostentandæ doctrinæ consequeris, si ita occulto nexu orationem vinxeris, quam si scripseris carmen. Illic namque varietatem, qua ipsa inprimis natura gaudet; heic unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem vitam vocaverim orationis; quod haud obscure apparebit, si sententiam numerosam solveris iisdem servatis ac transpositis verbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea soluta ridicula videbitur. Quamobrem in omni opere prima curarum esse debet, ut res sive membra cohæreant; proxima, ut verba seu modulatio numerorum. In libris excudendis*, inquit ille, *cum speciosum aliquem vocum contextum, aut verba duo ornata invenio, lætitia exulto majore, quam si aureum reperissem. Tum mirus splendor pectus illustrat, hac ἀμβροσίᾳ vivimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi sententia est, atque uti spero, ad vitæ exitum permanebit, ut pro singulis vocibus nitidis, significantibus, appositis, singulos recipere aureos nolim, etiam si summa me premeret inopia. Malo dictionem esse decoram, aut voces duas commissas apte, aut splendide dictum aliquid in opusculis meis, quam aureum in manibus.* * In scribendo duplicem quoque modum tradebat Quinti- 39
lianus: aut enim profunduntur impetu subito omnia, ut occurrunt, ac deinde secernuntur & limantur accurata diligentia; qui modus est eorum, qui prompto & celeri sunt ingenio; nam alioqui, dum moratur mens in elaborando, cogitationes optimæ prætervolant: aut nihil chartæ committitur, nisi diu expensum; quæ ratio morosior est ac tardiorum ingeniorum. In his prior illa ratio mihi placet, quam ego plerumque sequi soleo. Quæ subito ingenii calore inciderunt, quæcunque illa demum fuerint; sive argumenta sive ornamenta rerum, in carminibus hemistichia, sine modo ac ordine, modo ad rem faciant, diligenter chartis consignare soleo. Hinc commodiori tempore elaboratio eas meditationes perficit, quæ nisi notatæ primum fuissent, periissent omnes, e quibus δευτέραι φροντίδες plura animo suggerunt. * Ad conservationem sanitatis, quo eo melius studiis vacare possis, παρα- 40
δοξότερα quædam Fortii consilia sunt; e quibus illud de exercendo corpore: *Longa quies enervat corpus, & calculum parit; ideo præcepere, ut studiosi quandoque æreum globum manu agitent, torqueantque ad fatigationem. Verum hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitavi. In vestibus interioribus aliquando consuo plumbum dissectum in minutas lamias tanti ponderis, ut utraque manu universam levare molem vix possim. Has induo mane, has robur corporis commode sustentat. Caveo tamen, ne inferior spinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo fere dies, donec æstu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum sensim augetur ac minuitur:*

Repen-

Repentina namque mutatio lædere non parum naturam solet. Milonem sequor, qui quotidie vitulum ferre solitus, tandem gestavit taurum. Hac ratione tempore eodem
41 *& scribo & firmo valetudinem.* * Ne nimio somno indulgeat, saxa seu ligna per transversum lateri supponit. Ea namque principio non senties, & post horas aliquot duritie magis, quam prius, premente membra sponte excitaberis.
42 * Illud quoque in conversatione morosum nunc videri possit, cum temporis parsimoniam hac ratione habendam scribit: *si qui ad te accesserint, qui res vanas, quæ nihil ad artes facere videntur, proferant; fuge repente ad studia tua. Satius est, ut illi tuam mirentur impudentiam, quam tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota sentiat posteritas. Quot volumina possent scribi intra horas illas, quæ per annum pereunt?* cui simile illud est: *accitus ad convivium, ubi fore putabis eos, quorum audire nugas deberes, ne accedas. Satius esset corporis membrum*
43 *amittere, quam cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri.* * Hæc vir ille pluraque alia in discendo docendoque compendia suppeditavit, de quibus ipse ita judicavit: *scio me scripsisse in hoc libro multa, quæ otiosorum hominum fabulas non effugient: nec me scripsisse pœnitet. Nam parvipendo judicium eorum, quibus diversum institutum est, hoc est, qui decreverunt lente omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt, ac vigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent.* Pleraque ex illis non sunt spernenda, e quibus, quæ commoda videbuntur, in usum nostrum vertemus.

44 Magnus hic nobis panderetur campus, si doctrinæ & methodi consilia pro ratione personarum, & scopo eorum, qui studiis incumbunt, expendere vellemus. Si quis reipublicæ aliquando habenas tractabit, is ad suum finem omnia diriget, ac cuilibet sua facile prudentia dictabit, quos intra limites continere se debeat. Secerni hic debent τὰ ὑπάρχοντα a supervacuis, rerum momenta ab ornatu & cultu, & hujus in pompam & decorem sui ostentationem multa assumi debent. Sapienter Baco Verulamius sermone fideli 52. *Non volitabit alicujus fama per ora virûm, neque bene alata erit sine plumis alicujus ostentationis: in actionibus magnis ingenia jactabunda vivacius negotia impellunt. In Ducibus & viris militaribus gloriosum esse non inutile est, Jactantia instar vernicis videtur esse, quæ ligna non solum splendere facit, verum et-*
45 *iam durare.* * In hunc scopum integri a multis libri scripti sunt, e quibus nominabo nunc *Alexandri Piccolomini* librum Italica lingua, *della Institutione di tutta la vita de l'Huomo nato nobile & in Citta libera,* in gratiam Alexandri Colombini scriptum, & loco muneris Lustrici donatum, editumque Venet. An. 1552. in 8. Hic e Peripatetica & Platonica Philosophia traduntur omnia, quæ in Moralibus, Politicis, Oeconomicis ad felicitatem viri nobilis faciunt: de exercitiis quoque corporis recte instituendis instituitur dissertatio, deque ceteris disciplinis omnibus, quatenus illis uti Juvenes nobiles debent. A tertio ad quartum ætatis annum in matris sinu puerum nobilem bonis moribus, pietate & linguæ rudimentis imbui jubet, a quinto ad decimum institutione grammatica & humanioribus literis; a decimo ad

ad decimum quartum Dialectica, Rhetorica, Poëtica, Pictura, exercitiis muſicis &
corporis informari vult, meo quidem judicio immature nimis. Non enim illa
ætas Dialectices & Rhetorices capax eſt. Poſt annum decimum quartum ad ma-
thematica ſtudia nobilem ſuum ablegat, quorum vel ante Rhetoricam & Dialecti-
cam puerile ingenium capax eſſe poteſt. Hinc illi totum illum Ethices & Politi-
ces campum aperit. * Verum in iis ad ingenia reſpiciendum eſt: neque enim, 45
ut non omnis fert omnia tellus, ita quodlibet ingenium, qua quis requirat ætate,
his vel illis ſtudiis aptum eſt. * Conferri cum his Piccolominianis poſſunt, quæ 47
Bloemertius in libro de Nobilis informatione, *Paſtorius* in palæſtra Nobilium, &
Schefferus in libello de Informatione Nobilis, conſilia ſuppeditarunt; de quibus *ca-*
pite de Pædagogia regia pluribus agemus. * Ducis belli ſtudia alia ratione debent eſſe 48
comparata. In his utiliſſima conſilia ſubminiſtrat *Gabriel Naudæus*, cujus extat eru-
ditiſſimum Syntagma de *ſtudio militari*, Romæ in 4to An. 1637. editum, & Illuſtris-
ſimo Juveni Ludovico ex Comitibus Guidiis a Balneo inſcriptum. Nullam
ſcientiarum partem, quæ quidem prodeſſe Duci militari poterat, intactam in accu-
ratiſſimo Opere reliquit; pulcherrimis præterea digreſſionibus commentationem
hanc ornans. * Diriguntur etiam ad uſum Eccleſiaſticum ac Academicum ſtudia. 49
In ſingulis ratio peculiaris habenda eſt: præferendæ enim hic diſciplinæ huic ſco-
po inſervientes ceteris. In feminis quoque aliam ſtudiorum rationem quæſive-
rim, quam in viris, ſi forte & illæ ſtudiis animum excolere vellent.

In omni tamen ſtudiorum genere velocitas & nimia feſtinatio vitanda eſt, 50
quicquid etiam quibusdam volaticis ingeniis videatur. Canes feſtinantes, ut in
veteri verbo eſt, cæcos pariunt catulos, nihilque ſolidi in ſcientiis diſci poteſt, ubi
omnia ſuperficiaria opera tractantur. Niſi forte quis ad pompam uti ſtudiorum
quorundam ſimulacris malit, ut ſolent quidam genere nobiles, qui ad ſumma in
Republica munia gerenda non ſatis apti, ſolis titulorum phaleris exiſtimationem
apud plebem ſuſtentant. * Legenda eſt ſuper hoc argumento elegans, omni- 51
bus eloquentiæ luminibus picta, *Dionyſii Petavii* de diſcendi ratione, oratio, quæ
inter ceteras ejus nona eſt, ubi Craſſi dictum lib. 3. de Oratore: *Niſi quod quiſ-*
que cito potuerit, nunquam omnino poſſe perdiſcere, ſolidiſſimis optimiſque rationi-
bus refutat. Omnem ergo ille præcipitatam diſcendi rationem, ut ſtudiorum pe-
ſtem, a bonarum mentium officinis eliminat. Stultum enim eſſe oſtendit, cum in
corporis illis exercitiis non niſi diuturnitate temporis ac multo uſu proficiamus,
in literarum ſtudiis, ac operoſiſſima eloquentiæ doctrina, ſubito nos velle uno
quaſi ſpiritu haurire omnia, cui totam vitam optimi quoque Oratores impende-
runt. * *Sorellus* itidem in ſcientia ſua Univerſali circa finem ſingulari capite de 52
magna & perfecta methodo agit; ubi omnem illam docendi rationem, quæ exi-
guo tempore fit, damnat, enumeratque varia exempla talis inſtitutionis, quæ ma-
le ceſſerunt. Ac ſane rariſſime adeo felicibus eſſe ingeniis licet, ut exiguo tempo-
re, ac prima ſtatim ætate, multa magnaque comprehendant. * Fuere interdum 53
ſingulari quodam fato ad res magnas deſtinati, qui mature admirabilia in literis

ſpecimina dederunt. (*a*) Talia in *Torquato Taſſo, Mazonio,* exempla recenſet Erythræus. Noſtro ſeculo *Grotium* & *Heinſium* habuimus, in ipſa puerili ætate & libris & carminibus editis celebres. Prodigio ſimilia ſunt, quæ de *Marta Marchina*, virgine Neapolitana, pene infante, memorat *Erythræus, Pinac. III. n. 75,* quæ a nemine, niſi fortaſſis divinitus, edocta egregie Græcam, Latinam & Hebraicam linguam noverat, tum Philoſophicis, Philologicis ac liberalibus omnibus diſciplinis non leviter erat, ſed literate perita; deinde Epigrammata Græca, ſed Latina imprimis, eleganter arguteque concluſa fundebat ex tempore. Singulare quoque *de Jacobo Martino Modoneſio* exemplum ibi memoratur, qui ſeptennis puer a *Joh. Bapt. Mezetto* Servita omnibus ſcientiis imbutus, adverſus omnes accurate diſputare po-
54 tuit. * Sed infelix hujus rei eventus fuit, teſtaturque *Athanaſius Kircherus in Epiſtola ad Quirinum Kuhlmannum,* Modoneſium illum ab omni poſtea ingenio deſtitutum, ſtupidumque & nulli rei aptum fuiſſe. Quod & *Jacobo Marchiſetto* Piſaurenſi contigit, qui tredecim annos natus totam Ariſtotelis Philoſophiam complexus eſt, ut omnes in examen provocare auſus ſit, poſtea illam admirabilem ingenii vim amiſit; epiſtolis tamen ſcribendis a Pontifice admotus: de quo videatur *Erythræus Pinacoth. I. n. 72.* De omnibus Romanis ingeniis judicat Favoritus in Virginii Cæſarini vita, quæ inter Poëmata ſeptem illuſtrium Poëtarum habetur, illa prima ætate ſtatim ſapere, ſed raro eſſe vitalia, ac in vigore illa concidere. Multa ejus generis exempla collegit *Balthaſar Bonifacius in Hiſtoria ludicra lib. 19. c. 10.* qui ta-
55 lia etiam apud veteres non rara fuiſſe oſtendit. * Recentiora multa exempla collegit *Colomeſius* in notis ad Quintiliani Inſtitutiones, quæ in *Opuſculis* ejus *literariis* habentur, *proœmio lib. 6.* ad illa verba, quibus filii ſui decennis, jam præclara ingenii ſpecimina edentis, obitum deplorat, *non floſculus fuit, ut prior, ſed jam decimum ætatis ingreſſus annum deformatos fructus oſtenderat.* In his ſunt *Plinius Junior*, qui decimo quarto anno Tragœdiam Græcam ſcripſit; *Avicenna,* qui decennis literas humaniores calluiſſe, & totam Encyclopædiam ante annum ætatis decimum octavum abſolviſſe dicitur; *Philippus Beroaldus,* qui adhuc puer Servii in Virgilium errores proſecutus eſt; *Ludovicus Stella* quindecim annorum adoleſcens, qui Aureliæ Lucianum, Ariſtophanem, Theodori Gazæ Grammaticam frequentiſſimo auditorio explicuit, cujus memoria a Joachimo Fortio literarum monumentis eſt conſignata; *Nicolaus Borbonius,* qui Ferrariam carmen ſcripſit anno decimo quarto; *Stephanus Boëtianus,* qui de ſervitute voluntaria anno decimo ſexto ſcripſit; *Aldus Manutius,* Pauli filius, qui anno decimo quarto commentarium de Orthographia ſcripſit; *Clau-*

(*a*) Ingeniorum præcocium Hiſtoriam diligentiſſime omnium Gallico ſermone eſt perſecutus Adr. Bailetus, Biblioth. Lamonianæ Præfectus, in Tractatu, Pariſiis A. 1688. in 12. edito, *des Enfans devenus celebres par leurs études, ou par leurs écrits;* cui Appendix etiam peculiaris περὶ τῶν ὀψιμαθῶν (*les Eſprits tardives*) eſt adjecta. Utriusque (Libri pariter atque Appendicis) Supplementum promittit Sebaſt. Kortholtus, Poëſeos Profeſſor Kilonienſis.

Claudius Salmaſius, qui Nilium & Barlaamum de primatu Papæ recenſuit ac emendavit
nondum quatuordecim annos natus, (cujus laboris ne ſenem quidem pœnituit) &
anno ætatis decimo quinto Florum cum notis edidit. Plura exempla recenſent Ti-
raquellus in *Opere de nobilitate & Jure primogenitorum pag. 435. 448.* Leo Allatius in
Apibus Urbanis pag. 144. & ſeqq. * Sed prudentibus viris ſemper prodigioſa illa præ- 55
cocium ingeniorum maturitas ſuſpecta, quæ ſucco tandem ſuo deſtituta extingui-
tur. Quintilianus eodem, quem ſupra laudavimus, loco filii ſui exemplo teſtatur,
quod obſervatum ſit *celerius occidere feſtinatam maturitatem, & eſſe neſcio quam, quæ ſpes
tantas decerpat, invidiam, ne videlicet ultra, quam homini datum eſt, noſtra provehantur.* Ipſe
Ariſtoteles in Rhetoricis ex vetere Poëta reprehendere videtur magiſtros nimis
anxios & ſedulos, qui pueros nituntur triduo Philoſophos efficere. * Ego cum 57
ingeniis iſtis præcocibus lente feſtinandum, neque obruenda doctrinæ mole, ſuade-
rem, etiamſi illi ſuſtinendæ pares forte viderentur. Et ſane, quod Erythræus quo-
que *Pinacoth. III. n. 36.* notat, ſæpe acerrimis ingeniis deeſt idonea informatio ac opes
ad doctrinam parandam neceſſariæ. Nec deſunt, qui Magiſtrorum etiam induſtriam
vincant, ac per ludum & jocum plus præſtent, quam ſumma alii diligentia; quale
exemplum in Carolo a Serva notavit *Erythræus Pinacoth. I. n. 88.* * Ex adverſo fue- 58
re ὀψιμαθεῖς, qui ceteris omnibus ſuperiores ſummam ac immortalem gloriam ſunt
conſecuti, ut *Jul. C. Scaliger ac Iſaacus Caſaubonus*, qui ſera ſua ſtudia cum Danielis Hein-
ſii præmaturis confert *Epiſtola 198.* felicitatem Danielis Heinſii adoleſcentis, cum ad
Caſaubonum literas has ſcriberet, prædicans. *Sane*, inquit, *cum ea ætate eſſem, qua te
nunc eſſe ex magni Scaligeri literis conjicio, bonorum autorum nomina paucis admodum exce-
ptis, ne fando quidem audiveram unquam.* Legimus ſenes ipſos feliciores ſæpe pueris
progreſſus in ſtudiis feciſſe. Exemplum ejus rei dedit *Bonciarius*, qui patrem ſuum,
ſeptimum & quadrageſimum annum agentem, hominem illiteratum, niſi quod le-
gere ſcribereque ſciret, ſemeſtri ſpatio linguam Latinam docuit, ut in ordinem Pa-
trum Societatis Jeſu ſacerdotis munere functurus cooptaretur, ad quam ſine linguæ
Latinæ peritia, nullus ipſi acceſſus fuiſſet. Methodum, qua uſus eſt, deſcribit *Do-
minicus Paſſionæus Epiſtola ad Scipionem Barnabæum*, quæ inter Bonciarii epiſtolas reperi-
tur pag. 396. Videatur & *Erithræus Pinacoth. I. n. 53.*

CAP. IX.

DE
METHODO IN LINGVIS, LATINA PRÆCIPUE ET GRÆCA, DISCENDIS TENENDA.

§. 1. *Linguæ, ſcientiarum vehicula, ante omnia addiſcendæ.* 2. *ſqq. Lingua Latina an e converſatione & uſu diſci poſſit?* 3. *Roberti Gentilis, pueri ſeptennis, exemplum,* 4. *qui anno ætatis undecimo lectiones Virgilianas edidit.* 5. *Ejus liber de methodo brevi.*

brevi. 6. Sermo Latinus per colloquia non satis purus obtinetur. 7. Italorum superstitiosa in loquendo abstinentia, 8. & in scribendo industria. 9. quæ morosa industria reprobatur. 10. Montanus a prima infantia linguam Latinam ex usu didicit. 11. Memorabile exemplum pueri quadrimi, 12. 17. seqq. ejusque historia prolixius recensetur, 13. 18. cum commodis hujus novæ methodi. 14. 16. & incommodis vulgaris illius. 15. Multa, nondum inventa, difficilia; inventa facillima videntur. 19. Respondetur contrariis. 20. Grammatices præcepta non minus difficilia, quam ulla alia scientia. 21. Methodus hæc nova cogitanda relinquitur. 22. Civitas aliqua Latina an institui possit? 23. quod affirmatur. 24. ejusque institutio præscribitur. 25. Obstantibus respondetur. 26. Magni Pegelii consilium de Schola pro linguis erigenda. 27. An naturali dispositione ad repentinam linguarum notitiam detur aditus. 28. Historia e Mottæo Vayero de Gallo aliquo, qui dormiens linguas omnes loquebatur, quarum ipse erat ignarissimus. 29. Via per institutionem brevis esse debet. 30. Ficheti consilium. 31. Beccheri compendium. 32. Autoris Medicinæ Mentis consilium pro linguis addiscendis affertur. 33. Beccheri Compendia Grammatica, 34. Kuhlmanni, 35. Rosii methodus a Mormio proposita. 36. Schenckelii liber. 37. 38. Tuningii & Grunandi exemplum de lingua Latina intra sex menses discenda. 39. Sorelli iniquum judicium de Montani informatione, 40. quod refellitur. 41. Methodus le Maire, qui Hebræam, Græcam & Latinam puerum octennem eodem tempore docuit, 42. qua via incesserit. 43. Sorello eam improbanti occurritur. 44. Tanaquilis Fabri methodus, qua filium suum a 10. ad 14. annum in Græca & Latina lingua informavit, 45. Calligraphia an puer necessario instruendus, 46. Illa methodus per aliquot paginas late recensetur. 47. Homeri lectio cur puerili ætati præ ceteris conveniat, 48. comica studia pueris non negligenda, 49. Virgilius cur Homero sit difficilior, 50. Livii Historia pro pueris difficilior. 51. Tanaqu. Fabri filia doctissima. 52. filius 14. annorum autoribus optimis legendis occupatus. 53. seqq. censura methodi a Tan. Fabro in informando adhibitæ. 55. Poëtarum lectio suadetur. 56. Periodica connexio pueris ante omnia inculcanda, 57. Gnomæ morales. 58. Stylus sedulo formandus, 59. Plauti fabulæ a puero nondum legendæ.

1 Prima, quæ disci debent, linguæ sunt, scientiarum vehicula, in quibus multum temporis consumimus, antequam eo perfectionis perveniamus, ut nostro Marte quicquam agere possimus. Vernaculæ sine magno negotio addisci possunt, modo parentes, præceptores, famuli, & alii, cum quibus conversamur, incor-
2 rupte loquantur. * Quod si Græca ac Latina lingua ea etiamnum methodo addisci possent, non tanto nunc apparatu opus esset, citiusque ad ipsas disciplinas transire possemus. Quam ob causam in eam cogitationem multi venerunt, ut linguam Latinam e conversatione cum Latine loquentibus potius, quam e Grammaticis
3 præceptis & lectione, addiscendam suaserint. * Ejus experimentum in filio *Roberto* pater

pater *Albericus Gentilis* cepit, qui ſeptennis puer Latine, Gallice, Angliceque locutus dicitur; quod pater illum non niſi Latino, mater Gallico, qui ei proprius erat, & Anglicano ſermone (Oxonii enim vivebat) familia reliqua uteretur.
* Nondum octavum attigit annum, cum Virgilium illi pater prælegeret; ut patet 4
ex Commentariis, quos *lectionum Virgilianarum* titulo filius ſub ingreſſu undecimi anni edidit. Ut felicior ergo fuerit Tanaq. Fabri filio, de quo poſtea dicemus, qui 14. demum anno Græcæ ac Latinæ linguæ autores optime intelligere potuit.
* Vidi ab ipſo illo *Roberto* titulum libri Anglica lingua ſcripti ſuper hoc argumen- 5
to, in Bibliothecæ Oxonienſis catalogo extantis, qui ita habet: *Roberti Gentilis le chemin abregé or à Methode for attaining of ſciences in a ſchort time*, i. e. *Via brevis, ſive Methodus brevi tempore diſcendi ſcientias, Londin. 1654. in 8vo.* Sed hactenus librum ipſum videre mihi non licuit. Et fateor ſane, patris tam docti colloquiis proficere quadantenus in lingua Latina potuiſſe puerum. * Ceterum colloquia cum iis, 6
qui linguam Latinam accuratiſſime loqui nequeunt, magis turbant ſermonem Latinum, quam juvant; * ut & Itali nonnulli de induſtria ſermonibus Latinis, etiam 7
cum viris doctis, abſtinendum exiſtiment, ne dictio aliquid ex idiotiſmo trahat, quem in colloquiis viri etiam docti vix evitant, licet eleganter alias ſcribant.
* Quam ob cauſam Scioppius Manutio inſultat, qui quadrimeſtre tempus in una 8
epiſtola ſcribenda exegerit. Ac vidi ſane viri alicujus celebris (nec gentem nunc nec nomen viri memorabo) αὐτόγραφον epiſtolæ in Bibliotheca Gudiana, qui mirabili & anxia diligentia eam ſcripſerat: nam 4. vel 5. chartæ folia in forma majore compegerat, ſingulis paginis tres quatuorve ad ſummum periodos inſcripſerat, ſpatio interlineari ampliſſimo; ſingulis pene verbis & phraſibus variationes ſuperſcripſerat, atque ipſa loca, unde illæ deſumptæ, notaverat; neque illas tantum, ſed & poſitus & juncturas verborum, adverbiorum, epithetorum, ſynonymorum e Nizoliano Lexico adjecerat; numero quoque & pedibus clauſularum connotatis. Hanc ille rationem in ſingulis periodis ad finem usque tenuerat, atque in hoc labore 4. menſes exegerat. Inceperat enim (quod manu ſua annotaverat) corrigere has literas die 6. Aprilis, finierat Kal. Auguſti, Anno 1596. * Non 9
probarim ego moroſam adeo & ſcrupuloſam diligentiam; etſi hoc exemplo oſtendi poſſit, quanta accuratione uſi ſint viri docti in ſermone Latino & puro acquirendo. Sed ita potiſſima vitæ pars in ſola linguæ Latinæ cognitione elaberetur.

Non omittenda hic videbantur memorabilia eorum exempla, qui a prima 10
infantia ſolo uſu & colloquio mirabilem loquendi Latine promptitudinem nacti fuerunt. In his eſt *Montanus*, vir apud Gallos celebratiſſimus, qui in diſſertationibus (*Eſſays*) quas Gallica lingua ſcripſit, *lib. 1. cap. 25.* ſuo hoc exemplo probat. Verba ejus in Latinum converſa ita habent: *Pater meus in diſciplinam me dedit Germano homini in Gallica lingua rudi, ſed in Latina verſatiſſimo, cujus ille operam ampliſſimo ſtipendio conduxit. Hærebam illi ſemper in amplexibus, aderantque alii etiam pueri linguæ Latinæ non ignari. Nihil in ædibus niſi Latinum audiebatur; non mater,*

non famuli nisi Latinis verbis, quæ e conversatione ceperant, ad me præsentem utebantur: unde & mater & famuli tantum in lingua Latina profecere, ut mea verba intelligerent, & in rebus quotidianis mecum sermones breviores instituere possent. Sex annos natus eram, cum de Gallica lingua nil amplius, quam de Persica aut Arabica scirem, atque ita sine Grammatica, sine præceptis, & plagosa institutione Latinam linguam didici, ut tantum scirem, quantum ipsi in illa lingua Pædagogi, qui me miscere suis discipulis non poterant. Nam cum ceteris discipulis thema daretur in linguam Latinam convertendum, mihi dabatur Latinum, barbarismis & solœcismis defœdatum, quod ego in elegantiorem sermonem converterem. Nicolaus Gruchius, qui de Comitiis Romanorum scripsit, Gulielmus Gerentus, qui commentatus est in Aristotelem, Buchananus Poëta Scotus, Antonius Muretus, præceptores mei domestici, sæpe ad me dicebant, me lingua Latina in prima ætate puerili adeo prompte locutum, ut mecum confabulari vix auderent. Buchananus de Institutione puerorum se aliquid scripturum susceperat, qua in re meo potissimum exemplo uti se velle significabat.

11 Aliud exemplum ante hos 19. annos Parisiis Regi ipsi propositum fuit, quod fidem superare videtur; sed tamen tot testibus confirmatum dubitare de rei veritate nos non sinit. Erat infans 4. annorum, qui adeo expedite loquebatur Latinam linguam, ut Regi omnibusque prodigio propemodum fuerit. Illam intra duos annos, ex quo a matris uberibus primum amotus fuit, apprehenderat. Nullum committebat errorem vel in flexione, vel in Syntaxi, adeo ut quosdam de industria solœcizantes correxerit. Cum aliqui dicerent: *Ubi ibis a prandio?* ille emendavit: *Quo ibis.* Aliis dicentibus, *conscendere in equo;* ille regessit: *con-*
12 *scendere in equum.* * Ejus historiæ relatio, cum ratione istius informationis, singulari libello Gallica lingua tradita est, atque ex ea in Anglicam conversa prodiit Londini Ann. 1669. hoc titulo: *An Examen of the Way of teaching the latin tongue to little children by use alone, London. 1669. in 12.* Operæ pretium profecto est, ejus libri summam hoc in loco recensere, cum libellus ille forte in paucorum manibus sit. Pater hujus infantis duos habuit amicos, Latine accurate doctos, quibus in hac informatione usus est, quorum præcipua cura fuit, ut, quæ cum puero fabularentur, selecta essent, tum qua voces, tum qua argumenta, eosque reprehenderent, qui minus recte loquerentur; adeo ut non tam promiscua collocutio, quam methodus colloquendi, illi intellectum habiliorem redderet, quam alias est in pueris ejus ætatis; poterat enim puer apte de rebus plurimis judicare, atque eandem rem variatis verbis & phrasibus efferre. Cum aliqui illum, qui equis præest, *Agasonem* vocarent, ille *Equisonem* substituit. Hanc informandi methodum Autor ejus libelli, quicunque ille est, antiquam & infallibilem esse ostendit, mira-
13 turque non imitari hoc exemplum etiam alios. * Omnes vernaculas, & exoticas linguas usu continuo ad summam perfectionem perducimus, quare & lingua Latina idem fieri posse recte existimat, neque ad hanc requiri ingenia ceteris excellentiora, sed judicium etiam e conversatione cum magistris Latine loquentibus acui. Duo huic similia exempla adducit puerorum eodem modo informatorum, in quibus nihil

nihil puerile deprehenſum fuit, exceptis motibus & geſticulationibus, quæ ab illa
ætate ſeparari nequeunt. * Præterea metus ille, quo cohibentur in ludis pue- 14
ri, & impedita illa naturæ libertas multum detrahunt ſolertiæ naturali, quæ hac
ratione magis excitatur. * Multa quidem dubia circa hanc rem moveri poſſe 15
fatetur Autor; verum multa ille ait difficilia videri, quæ nondum inventa ſunt;
inventa vero facillima videri, quod exemplo Typographiæ, acus magneticæ, & cir-
culationis ſanguinis probat. Linguæ Latinæ autem tantam eſſe utilitatem, ut
quævis difficultates ſuperandæ ſint, quo hunc finem tam cito aſſequamur. * Pro- 16
lixe oſtendit e defectibus communis illius methodi in lingua Latina diſcenda, in
qua tantum temporis verbis impendendum, quo ad diſciplinas ipſas expeditius
iri poſſit, utilitates hujus viæ brevioris. Primum, inquit, a 6 vel 7 anno ad 17
vel 18 in collegio detinetur puer, intra quod tempus quot ambagibus circumdu-
citur? diſcendæ omnes inflexiones, accidentia vocum, connexio ſententiarum,
diſtinguendæ ſignificationes, proprietates, Syntaxeos regulæ: quæ omnia tædio-
ſiſſima pueris ſunt, & pœnas ſcholaſticas provocant, quibus efferatur animus, &
ad odium literarum inducitur. Hic Declinationum, Conjugationum, perſonarum,
articulorum, Heteroclitorum, Conſtructionum perplexitates notandæ ſunt, quibus
velut equuleis & fidiculis torquetur illorum animus. Qui in ſcribendo, vertendo,
phraſeologiis, exercitiis Rhetoricis labores ſuſcipiendi? poſſet compendium per
lectiones quidem inſtitui, ut non ſit opus prolixitate illa regularum; ſed in lo-
quendo & ſcribendo deficiet, atque tum ad priorem viam recurrendum eſt.
Quod ſi ad Philoſophicas diſciplinas admoventur, pene nitorem linguæ Latinæ
dediſcunt. Ideoque exigua quædam & imperfecta ſummo labore & impenſis in
ſcholis diſcuntur, ne quid de temporis irreparabili jactura dicamus; cum altera
illa methodo omnia ſimul comprehendi poſſint. * Accuratius ergo in illam no- 17
vam methodum inquirit. Infans 22. menſium erat, cum primum informationi
illi traderetur. Pauca illa vocabula vernacula, quæ a nutrice & matre hæſerant,
ſtatim oblivioni tradita fuere. Iisdem magiſtris alius datus 31. menſium, qui mul-
la jam vernacula loquebatur, intra 2. vel 3. hebdomadas omnia abolita, eorumque
loco tantum de Latina lingua intra menſem hauſerat, quantum de vernacula antea
ſciret. Ex iis pueris major natu ceterorum quaſi magiſter eſt. Famuli quoque
tantum de lingua Latina ſciunt, quantum opus eſt ad quotidiana illa exprimenda.
Atque ita Latinam præ vernacula didicerunt: quam methodum Quintilianus
quoque Romanos ſecutos teſtatur, qui primum Græca, tum Latina lingua pueros
informarunt. Facile autem poſſe pueros plures linguas ſimul ſine confuſione di-
ſcere; quod exemplo Conſtantinopolitanorum & Brabantorum probat, conſtat-
que e ſuperiore exemplo Roberti Gentilis. Quare & pueri jam vernaculam lo-
quentes e converſatione cum Latine loquentibus facilius, quam per præcepta, La-
tinam diſcere poſſunt. Hanc viam facillimam eſſe oſtendit Autor cap. 6.
Quoniam enim de diſcenda lingua ne cogitant quidem, ideoque eo faci-
lius diſcunt, & expeditius ludis jocisque illa inculcatur, ſumma cum jucundi-
tate, citra Orbilii alicujus plagas, procul ab omni metu & dolore, qui affectus
puero-

puerorum animos dejiciunt, & ſerviles reddunt ex ingenuis, neque pravorum affectuum, iræ, indignationis ſemina inſperguntur, quæ cum magiſtrorum ferulis implantari ſolent. Nunquam enim pœnæ in pueros ſtatui debent, niſi ob actiones honeſtati & juſtitiæ repugnantes; quam ob cauſam eo attentiores in converſatione tam innoxia & humaniſſima erunt pueri. Neque opus eſt, nobis ipſis neceſſitatem caſtigandi hac via imponere ob negligentiam, cujus pœnæ in communi methodo interdum vix evitari poſſunt. Seligenda ſunt in colloquiis non ſeria tantum, ſed & maxime ludicra, in quibus nil agunt vulgares Scholæ. Argumenta quoque de artibus, de hiſtoriis variisque rebus immiſcenda ſunt, in quæ quotidiano ſermone non facile deducimur. Atque hinc occaſiones de induſtria captandæ & ſapienti conſilio dirigendæ. Cap. 7. agit de brevitate hujus methodi, qua intra novem annorum ſpatium pleraque diſci poſſint, particularibus artium & ſcientiarum exceptis, cum vulgari via ne unam quidem Latinam linguam eo temporis ſpatio diſcamus. Per uſum ergo, ut cap. 8. fuſius deducit, accuratior, quam per præcepta & regulas cognitio habetur, conſtructiones, proprietates verborum ſimul apprehenduntur; copia, promptitudo loquendi acquiritur, quam vix tota vita vulgari illa nobis paramus. Major quoque linguæ ipſius extenſio eſt: nam plura in familiari colloquio incidunt, de quibus ſilent libri & Scholæ. Ad lectionem quoque longe paratior accedet, ut itaque e lectione poſtea ſupplere poſſit, quæ in converſatione defecerunt. Puer ex illis nova methodo inſtitutis ſexto ætatis anno Phædri fabulas intellexit, quas alii vix duodecimo intelligerent. Quare omne illud tempus, quod alii Grammaticæ impendunt & verſionibus, ille impendere lectioni poteſt, Autores omnes quatuor annis citius leget, decem annis citius intelliget, & duplo longius tempus illis, quam alii faciunt, qui ſero ad bonos Autores accedunt, inſumere poterit. Fieri denique non poteſt, quin habitus ille a prima nativitate per 8. & 9. annos continuatus alterum ſuperet, qui a 14. & 15. anno incipit, & per tres quatuorve annos tantum continuatur, & acceſſione Rhetorices & Philoſophiæ vel interrumpitur, vel conſtringitur. Quod ſi vero illis loquendi Latine neceſſitatem impones, crucem illis figere videberis; inviti enim ad loquelam Latinam adigentur, eamque multis ſolœciſmis corrumpent, ut itaque omne hoc ſcholaſticum exercitium non linguæ, ſed ſcriptioni, inſervire
18 videatur. * Hujus utilitatis ſecundum hanc novam methodum hæc porro conſectaria educit. I. Profeſſionis ſelectum inſtituendum: capacitas enim filiorum, inclinationes ex ipſa illa matura repræſentatione artium & principiorum rectius dijudicantur, tum a parentibus, tum ab ipſis filiis, unde magna in ſocietatem civilem commoda promanant. Artes denique ipſæ melius excolentur, ſi illæ a non invitis ſuſcipiantur, & facile ad ſummam perfectionem deduci poſſunt. II. Bonorum morum perfectionem. Illa enim e matura illa per lectionem bonorum Autorum & artium informatione ſperanda, cum ceteroquin vel ineptiis vel voluptatibus tempus tranſigatur, ſi extra parentum conſuetudinem alibi illi educentur. Hæc enim informatio parentum inſpectioni & obedientiæ illos magis adſtringet, neque facile contagium e converſatione malorum in prima pueritia trahent.

In

In firmiore ætate positi, & rectiore habitu adversus malitiam armati ipsi pravos
mores faciles emendabunt.

Non omittit idem Autor incommoda, quæ comitari hanc methodum viden- 19
tur sed quæ leviuscula sunt. 1. Quod matres a consuetudine filiorum per aliquot
annos removeantur. 2. Quod peregrinam linguam rectius norint ipsa vernacu-
la. 3. Quod tempus a 7. usque ad 16. annum vacuum sterile ac otiosum videa-
tur. Sed facile illa removet obstacula Autor. Primum vix attendendum est. Quæ
enim mater duorum annorum jactura nolit totius vitæ commoda redimere? Secun-
dum facile tollitur: nam vernacula lingua, postquam Latinam didicerit puer, se
ipsam non advertendo ingerit. Tertium plane ridiculum est. Quæ enim causa
otiosum intra illud tempus esse jubeat puerum? quot sunt Autores, Historici,
Oratores, Poëtæ, in quibus legendis occupabitur ejus industria. Mathematicæ
multæ artes etiam in illa pueritia recte addisci possent, ac aliæ etiam scientiæ, qua
de re fuse Autor noster agit cap. 11. * Ostendit enim, Grammatices præcepta, 20
quæ primum proponi solent, æque difficilia esse, quam ullam aliam vel artem vel
scientiam. Qua ille sententia plane non fallitur. Abstractiones in Grammaticis
æque sunt, ut in Metaphysicis. Infinitivum importat abstractionem ab omnibus per-
sonis. Modi, Casus etiam sub abstractione & quasi in idea aliqua intelligendi.
Regula aliqua Syntaxeos plus difficultatis interdum habet, quam Theorema Mathe-
maticum. Genealogiæ Principum eadem facilitate addiscuntur, quam derivatio-
nes nominum. Porro sunt & Mechanicæ artes, quarum principia nosse valde acuit
puerorum ingenium, quarum demonstrationes jam supra inter consilia acuendi in-
genii proposui. Neque enim inepte Socrates judicavit, cum solos artifices & me-
chanicos, ut Hortulanos, Textores, Statuarios, Pictores, Pistores, Piscatores, Tin-
ctores &c. veram rerum cognitionem habere dixit: hi enim homines Philosophiæ
fundamenta jaciunt.

Illa ex autore hoc anonymo copiosius adducere volui. Res enim attenta 21
consideratione ac imitatione digna est. Ac velim ipse Autor esse iis, qui de emen-
danda juventutis informatione curas suscipiunt, ut serio de hac methodo cogitent.
* Non inepte Autor ille Regi Galliæ suadet, ut talem aliquam Civitatem Latinam 22
instituat, qua sola conversatione Latinam linguam doceantur pueri; fore hanc cu-
ram tanto Rege dignam, atque inter cetera magna opera forte primo loco po-
nendam, & facili negotio opus hoc conficiendum. * Ego sane ipsi plane ad- 23
stipulor, & credo, intra 20. annos extrui talem societatem posse, qua omnes
etiam opifices Latine loquantur. * Seligantur ad hoc opus 6. vel 7. homines, ac- 24
curatam linguæ Latinæ notitiam habentes, in quibus tamen si quid forte deside-
raveris, lectio autorum facile postea emendabit leves defectus; illi hac methodo
informent pauperum hominum liberos utriusque sexus aliquo numero. Hi postea
lingua Latina firmati opificium aliquod discant, qui locum huic exercitio destina-
tum incolant; ita fiet, ut brevi tempore talis societas adornetur. * Facile qui- 25

vis intelliget, sumptus hos immensa utilitate ita resarciri posse, ut maximo etiam lucro esse queant. Posset & a privatis locupletioribus, qui magnam sæpe pecuniæ vim in ludicra & voluptuaria impendunt, collatis impensis res illa institui. Posset & Græca, & quævis alia, lingua una cum Latina eadem ratione addisci: Non enim confunduntur pueri pluribus linguis, ut jam ante aliquot exemplis ostensum est. Fortassis Scholarum pretium quibusdam vilescere videretur. Sed quid tum postea? Illæ pro artibus & disciplinis satis, quod agant, habebunt. Sed vix erunt, qui ad hæc consilia respiciant: ac miror sane Regem Galliæ, qui quam facillime hæc effecta daret, ea de re non cogitasse, præsertim cum tam luculento exemplo incitaretur.

26 Non facile dixerim, an huc forte etiam respexerit *Magnus Pegelius*, cujus sæpe mentionem fecimus, qui in *Thesauro rerum selectarum* statim in principio novam Scholarum institutionem proponit. Ejus designationem hic adducere non inconveniens erit. *Schola sive docendi & discendi ratio puerilis, qua juniores inprimis & alii quicunque, etiam adultiores, linguas quascunque, Latinam, Græcam, Hebraicam, & quasvis alias, hodie in mundo usurpatas, seu populares & vernaculas, imo binas vel ternas simul, &, quantum rerum humanarum fert conditio, integre addiscunt; sic, ut linguis hujusmodi & audita & lecta mox & plene percipiant, & quicquid obvenerit seu conceptum fuerit, expedite eloquantur. Id quod communiter hactenus, præsertim in Græca & Hebræa lingua, cum aliis, tum ipsis etiam hæc docentibus, & in hisce consenescentibus denegatum fuit; qui quasi scribendo tantum hinc inde hæc compilant, & sic fœtum aliquem undique tandem efformant. Qua item ratione rerum omnis generis, in Philosophicis & Politicis occurrentium, optimarum & selectarum, earum præsertim, quæ usui communi sine futilibus & phantasticis figmentis sunt accommodæ, & scientia, & prudentia, & usus acquiritur. Idque cum linguis, sive dum de rebus hisce sermo confertur, eodem plane & modo & tempore. Insuper hinc vita communis, affectio & animus hominis, & interea dum sic discit & deinceps, suavior, moderatior, & ad omnia quæcunque obeunda habilior & excitatior redditur. Præterea ad perspicuam, claram & expeditam rerum undecunque occurrentium Enunciationem, ad Affabilitatem & ad corporis totius & vultus convenientes, & rebus quibuscunque ex proposito accommodatos, gestus & mores, quotidiana auditione, intuitu & usu proprio discentes perducuntur. Quin etiam præter verba in sese ipsa, & in sese compositiones eorum seu locutiones sive phrases, rerum quoque undecunque cognitarum seu oblatarum justam conceptionem seu apprehensionem, sive recordationem & convenientem applicationem, seu ad se distributionem, sive ut res aptæ ordine suo & debito animo occurrant, & hinc extemporali oratione proferantur (idem de scriptione, ut par est, accipe) suppeditat, adeoque hoc modo propositionum plurium & sic orationis totius conformationem elargitur. Et hæc quidem, ut cetera omnia, sine præscriptionibus & regulis seu Grammaticis seu Dialecticis seu Rhetoricis perhibitis ullis, sine perniciosa, & contra orationis & veritatis finem fictitia extensione, circumductione, affectatione, pompa, fuco &c. ex naturali & rebus quibusvis*

busvis dato accommodato usu certo & insigni, omnia tam magnatibus, quam inferioribus quibuscunque, ex voto convenientia. Ex quibus etiam quot numero sunt, iique indolis præclaræ, & ad summa adeoque ad omnia quasi nati, qui Latinam, & hinc ea quoque, quæ hanc comitantur, non sine gravamine & hinc inde quandoque desiderio & affectione discunt: idque ex maceratione dicta, quam ingenia eximia multa non ferunt. Et hoc totum tempore brevi & sine molestia, adeoque cum docentium pristinorum etiam, si sic vere velint, & discentium singulari delectatione, & varia subinde recreatione, ex singulari hic primum aperto, monstrato & convicto usu, & mediis hinc natis & hic præscriptis consimilibus; sine ullis Grammaticis aut aliis hujusmodi ab autoribus & scriptoribus effictis, peregrinis, coactis, molestis, moratoriis hucusque introductis regulis, præceptis, hinc inde circumductionibus & solitariis quasi tormentis. Unde simul judicii & rationis communis usu posthabito, singularis quædam imaginatio, persuasio & animi phantasia exoritur. Modus quoque singularis & perinde facilis, quo legere bene & scribere commode tirones & alii discunt: item ut ex ipsa lectione seu mox ex literarum aspectu linguam quamcunque vel ex usu præsente, vel, ut cupis, veterum hactenus latente more, pronunciare & consimiliter consuescant. Quomodo & syllabarum quarumcunque quantitas dicta, etiam earum, quæ regulis vel autoritate tantum patent, ex ipsa & pronunciatione & scriptione mox & per sese cognoscitur. Qua prolatione non adhibita & exaudita, quantitas quoque talis in vanum hactenus usurpata fuit. Uti alias etiam, & quomodocunque eadem momenti est minoris. Possunt item suo quodam hinc modo alii quicunque homines, linguam aliquam ignorantes, cujuscunque ætatis fuerint, quibus ministri vel unici seu hominis cujusvis linguam talem ignotam cum alia vernacula seu cognita una quacunque promte eloquentis conversatio assidua vel crebra contingere potest: etiam extra hunc scholasticum conventum, & apud suos & ubique terrarum, & inter negotia, linguam quamcunque sine omni impedimento & molestia, tantum ex aliquo alias parvi æstimato, attamen singulari usu, & jam prima vice discendo inchoare, & tempore exiguo intellectum & usum mediocriter inibi acquirere, & sic vitæ prioris neglectum parte non contemnenda restituere. Unde & urbes quædam, eæque inprimis alias minus potentes, incolis, ædificiis, mercimoniis, quæstu & alimentis augmentum capere, & celebritatem acquirere poterunt. Imo & hinc hominum congregatio & cohabitatio, adeoque urbis novæ & Reipub. primordia constitui & sensim perfici valebunt. Magis minusve, ut plura & perfectiora media oblata & in surpata seu impensa fuerint. Additur hisce contrariorum pro larva veterana undecunque conquisitorum demonstrativa, item refutatio. Licet ex veritate seu re ipsa tradita & in se præsertim confirmata, fucus pristinus quoque se ipsum omnino detegat & palpandum offerat.

Proposuimus hactenus linguarum cognitionem via conversationis parandam; 27
cui jam subnectimus alteram illam institutionis viam; neque enim credibile est, via aliqua extraordinaria derepente alicui linguæ intelligentiam oriri posse, nisi modo forte miraculoso, qualem nemo sibi nunc facile promittere poterit. Nisi forte etiam naturali aliqua dispositione ad linguarum notitiam repentinam aliquos ferri posse credamus, quod de quibusdam maniacis affirmare non veretur

Huartus, qui linguam incognitam neque antea notam loquuntur, cujus ille exempla aliqua, & *Pomponatius* in libro *de incantationibus* adducit, qui astrorum dispositionem hic quoque in subsidium vocat. * Non possum hoc loco præterire insigne ac memorabile exemplum hominis Galli, cujus mentionem facit *Mottaus Vayerus tomo 2. Operum Gallicorum, epist. 61. p. 657.* qui quacunque lingua interrogatus, eadem in somnis respondere potuit, cum præter Gallicam non nisi rudem Italicæ & Hispanicæ notitiam haberet. Vocabatur is *le Fevre*, habitabatque Rotomagi. Vino adusto aut Hippocratico plenus felicior in linguis per somnum loquendis fuit, quam alias. Fuit qui illum appellavit Candanensi lingua, cui eadem ille respondit. Alius Anglico sermone aggressus est, & eodem respondere audivit. Fuit qui Tupinambarum voces, quas in itinerario legerat, recitabat, cum ille peregrinas voces regereret, quas adstans forte nauta Tupinambicas esse intellexit. Recitavit aliqua Græca verba ex oratione Dominica, Thema natalitium. Præfecto navis in somno clara voce designavit prædixitque morte violenta obiturum, quod caput Algol in ascendente haberet, qui & postea duello periit. Vigilans ille dormire videbatur, nam obtusi aliquid & stupidi præ se ferebat, cum dormiens multo alacrior ac vigilantior videretur. Cum evigilaret, nihil de actis suis reminisci poterat, nisi quod ex intenso capitis dolore ipse judicaret, multis se quæstionibus & responsionibus vexatum fuisse. Monstrosum hoc omnino videtur ac altioris indaginis. Sollicitissimus illo loco in causis hujus rei indagandis est Vayerus. Sed non solvit omnes nodos, neque nos hic iis recensendis immorabimur.

28

29 Ad viam Institutionis in Linguis procedimus. Eam oportet esse quam brevissimam. Non enim probo illos, qui multitudine Regularum & Exceptionum onerant animos juveniles. * Verum ego deprehendo, quod Fichetus in Arcana sua Methodo cap. 12. monere voluit: *Unum admoneo in linguis perdiscendis, quas eruditas vocamus, Hebraicis, Arabicis, Græcis, omissis tricis minutarum observationum, tribus lectionibus tradenda legendi, declinandi atque conjugandi principia; quartam, rationem investigandi Thematis ac Radicis: tum ad legendos & interpretandos autores progrediendum & componendum; hoc probavi in viris ingeniosis: pueri diuturniore paulo indigent labore & studio. Vernaculæ porro linguæ, Italica, Hispanica, Germanica, Anglica, usu & similitudine cum Latina & Gallica percipiuntur, & lectione ac versionibus, ut vocant, columnis hinc inde oppositis. Quanti porro sit linguarum peritia, pretio ipsarum scientiarum pensitandum est & fama doctrinæ.* Plerique nunc ita linguas tractant, non ut linguam doceant, sed ut Grammaticos faciant, quæ res omnium absurdissima est.

30

31 * Beccherus in suo *Opere didactico* magnum se compendium docuisse nos existimat, quod via derivationis pueros magnam vocabulorum copiam discere posse ostenderit; cum ego tamen hoc, ut supervacuum, seponendum esse existimem. Hoc labore annos ille transigit. Hæc sua sponte in legendis Autoribus occurrent citra ullam memoriæ fatigationem. Pauca sunt vocabula, quorum usus in sermo-

ſermone civili eſt, cetera quis curet? Artium ſcilicet & Opificiorum vocabula,
quæ in ipſa Roma vix omnes noverunt. Varie in addiſcendis linguis peccatur:
quidam nimium ſuperſtitioſi & operoſi ſunt in regulis & præceptis; quidam exi-
guo tempore addiſci poſſe volunt. E quibus tamen hi ceteris tolerabilius pec-
cant. * Autor Medicinæ mentis *part. 2. p. 192.* recte de linguis addiſcendis judi- 32
cat. Etſi ea, quæ de compoſitione ſermonis dicit, cum moderatione quadam
intelligenda ſint; e quo locum paulo prolixiorem adducam, cum hoc argumen-
tum optime illuſtret. *Tres dantur in qualibet lingua perfectionis gradus. Horum pri-
mus eſt linguam tantum intelligere, non item loqui poſſe, id quod in quavis lingua omnium fa-
cillime contingit. Etenim videmus peregrinantes incolas ejus regionis, quam adeunt, multo
citius poſſe intelligere, quam eos alloqui. Secundus eſt præter intelligentiam loquentium aut
librorum omnia etiam ordinaria ſine hæſitatione poſſe eloqui, & hic gradus priore eſt diffici-
lior. Tertius eſt difficillimus, ut eadem lingua de quavis materia exacte & quodcunque li-
buerit, diſſerere, ſcriptumque poſſit componere. Cum itaque ſemper a facillimis ſit exordien-
dum, non ſatis quis poterit mirari, quare contra manifeſtam rationem vulgo a re difficillima,
hoc eſt, ab ultimo gradu in puerorum inſtitutione initium fiat. Eſt autem hujus rei ratio in
promptu: quia omnes conſuetudine ducimur, non ſana ratione, & commiſſos in hac re erro-
res, utut quis palparit, vix tamen emendarit. Præceptor quippe hac ratione ſuperſedere
multo labore poteſt, nec aliud facit, quam ut exercitia Latine reddenda diſcipulo proponat, re-
liquum quod eſt temporis ipſe in otio tranſigit, ſudante interim diſcipulo ſibi ſoli relicto, ſeſe-
que in omnem miſere torquente formam; ubi e contrario ſecundum methodum a me hic tra-
dendam diſcipulo parum, præceptori multum, imo omnis fere incumbat labor: qua methodo ſi
vulgares uterentur pædagogi, non tam multos ſimul diſcipulos, ut jam fit, præ nimio labore
poſſent informare. Veruntamen quia in his ad puerorum utilitatem tantum eſt reſpicien-
dum, ultimi autem duo gradus ſeu utilitates in tradenda quavis lingua, videlicet ut ſciamus
aut ore aut ſcripto omnia animi ſenſa cum aliis communicare, multo difficilius acquiruntur,
nec tantum ſemper, quantum primus gradus, habent uſum, imo ſi vel maxime eos tibi red-
dideris familiares, temporis tamen tractu, ni exercitium quaſi continuum adſit, abeunt in ob-
livionem. Acquiritur vero multo facilius primus gradus ſeu utilitas bonos intelligendi au-
tores, continuum ſemper habet uſum, nec adeo oblivioni eſt obnoxius; quin & hoc acquiſito
gradu, reliqui duo multo etiam faciliori negotio obtineri poterunt. Neminem ſane credo
exiſtimare, me hic ſanæ rationi contraria tradere, licet conſuetudini quam maxime adverſe-
tur, me primum ſolum hic amplecti gradum. Si vero non alius tibi fuerit ſcopus, quam
ut puer autores e. g. Latinos quosvis diſcat intelligere, eo eum licebit hac, quam traditurus
ſum, methodo adeo facile pervenire, ac tam brevi, ut, licet a decimo aut duodecimo ætatis
anno demum fecerit diſcendi initium, id non impediturum ſit, quo minus ſat adhuc temporis
ſuperſit ad æque magnos deinceps, ac quivis alius, qui vulgari ducitur via, progreſſus facien-
dos in ſtudiis, nec dicam majores. Etenim hic non erit neceſſe, ut puer multas Gramma-
tices regulas magno labore ediſcat tædioſiſſimas, & ne quidem bene intellectas, ullamque ſyn-
taxin, quæ tam ſubito oblivioni ac memoriæ traditur; nec quoque, ſi ita placet, neceſſe erit,*

ut

ut ulla vocabula technica, quæ monstra pueris videntur, in rationem veniant: sed sola hic post necessariam lectionem requiretur declinatio & conjugatio cum verborum copia. Ne vero hic denuo multas fingas difficultates, hæ declinationes & conjugationes juxta ordinem tradi solitum a puerò, ut vulgo fit, memoriæ non sunt mandandæ, sed primo, tantum scripturæ consignandæ, tum plurima vocabula, ad se in illa scriptura exercendum, sæpe secundum hunc ordinem varianda erunt; si denique satis tibi in hisce exercitatus videbitur, extra ordinem varie interrogando discipulum, & quidem vernacule, efficiendum est, ut tandem latine absque una hæsitatione respondere sciat, aut vice versa, si tu Latine quæsiveris, ipse vernacule respondeat: id quod breviori, ac quis opinatus fuerit, tempore obtinetur. Sono enim sæpe audito, quia sic per responsionem certi in nostra imaginatione motus frequenter se invicem subsequuntur, puero adeo, continuata aliquantulum hac repetitione, facilia evadunt, ut, in ipso præter attentionem rogato, isti fere motus tandem excitentur, & ita levissimo negotio respondere sciat. Sed hoc ipsum, si magna ideo facilitate, majori certe quam vulgo utilitate efficitur; quandoquidem vocabulorum variationes non occurrunt in libris secundum ordinem regularum Grammatices; unde fit, ut pueri grammatico ordini assueti soleant hic hærere; id quod in hac nostra methodo non accidit; qua, turbato quomodo libet ordine, æque prompte respondere didicerint. Verum hæc levia sunt. Maxima tibi forte videbitur difficultas, unde haurienda sit vocabulorum copia? forte ex Lexico, Janua quadam linguarum, similibusque libris? verum, quia multa hic sæpe discuntur vocabula, quæ tam parum ex usu sunt, ut, priusquam aliquando in autorum lectione occurrunt, eorum aliquoties potuerimus oblivisci, colliges facile, hæc magno tædio, exiguoque e contrario fructu perdisci. Dices forte, quia is, qui multæ fuerit lectionis, suspicari facile potest, an aliquod occurrens vocabulum multi fuerit usus nec ne; indicem idcirco multorum vocabulorum ei fore tali percurrendum cautela, ut puero edifcenda seligat vocabula, quæ judicarit frequentioris esse usus, reliquis posthabitis. Consilium utique bonum, quod etiam, si sequentia addideris, suum poterit habere usum: quin ausim spondere, tam pauca numero tunc collectum iri vocabula, ad multos autores intelligendos sufficientia, ut si primum hæc alicui narraveris, vix tibi hac in re fidem sit adhibiturus. Verum hic communicabo una cum tota procedendi methodo, quod magis profuerit, ut puer quosvis Autores Latinos brevi intelligere discat. Sumatur liber, quem aut puer jam tum satis in vernacula lingua cognoverit, aut talia continuerit, quibus eum quam maxime delectari sciveris; in hujus libri qualibet parte explicanda operam dabis, ut omnia in eo occurrentia vocabula, te continuo rogante, ipso autem respondente, memoriæ mandet: secundo, jubeas eadem vocabula omnia ipsum declinare vel conjugare, extra ordinem, ut supra docui, ipsum indesinenter interrogando: tertio, his peractis, ipsi ipsum explices textum. Non video, quid hic obstet, quin, si vel stupidissimus fuerit, longe minori opus habeat labore, ad interpretationem Latinorum autorum addiscendam, quam si aliquid ex vernaculo in Latinum transferat sermonem, vel, ut fieri vulgo solet, componat. Quanto autem hæc omnia successu, si sæpe diu continuentur, quantaque porro fiant utilitate, facile tibi apparebit, quia hæc ita continuando per totos autorum tractatus plurima vocabula sæpissime repetuntur. Continuato aliquantisper hoc negotio, sensus etiam trium quatuorve vocabulorum detectus faciet, ut reliquorum sensum

sensum facile divinet. Si tandem multum hoc continuetur exercitium, quæ ratio loquendi apud Latinos sit consueta, quæve insitata, quidque bonam sapiat latinitatem & quid non, multaque ejusmodi alia, vel ex ipso phrasium audito sono levi negotio dijudicabitur. Memini equidem, me vidisse puerum annorum circiter decem, qui duorum annorum spatio omnes Latinos autores vulgatos bene intelligendi sibi habitum compararat, tantum inde, quod varios autores interpretandi consuetudinem sibi habuit commendatam: quanquam, ut hoc efficeret, multa ipsi erant imprimenda haudquaquam necessaria. Quid itaque hic sperandum sit, ipse judicaveris. Ubi autem eum eo perduxeris, ut libros vulgares Latinos absque ulla difficultate capiat, nec non, secundum ea, quæ supra dicta sunt, ardorem in ipso excitaveris varios evolvendi libros, eos ipsi exhibendo, ostendet tibi luculenter experientia, quam incredibiles brevi in linguæ notitia progressus sit facturus; adeo ut, siquidem e re sua fuerit, ac postulaverit necessitas, ut sibi acquirat reliquos duos gradus circa profectionem in ea lingua, facili quoque conatu eo pertingere queat; tum demum fuerit operæ pretium bonam, si placuerit, Grammaticam nec non aliquem in Latina lingua exercitatissimum adhibere; quocum de rebus variis frequenter & docte sermones habeat, arreptoque calamo de rebus diversimode se scribendo exercere; aliaque compluria exercitia: hæc ille sibi acquiret minore difficultate, quam alii in scholis, sed æquali perfectione. Hæc ergo ad bene intelligendum, quæ adminicula, ut imaginatio circa veri & falsi notiones quam latissime extendatur, quo difficultatem habeat minorem, sufficiant.
* Proponit etiam *Beccherus* quædam Grammatices & Syntaxeos compendia, quæ 33
Praxi Didacticæ suæ subnectit; ubi sub typis Declinationum & Conjugationum regularium & irregularium, regularum variarum molestiam evitat; qua de re etiam Autor Medicinæ Mentis loco citato. * *Quirinus Kuhlmannus* quoque inter 34
summa sua arcana divinitus inspirata methodum hanc novam Grammaticam refert, quæ plane cum Beccheriana convenit. Ita enim ille in Epistola de arte Combinatoria pag. 22. *Si puerum docerem Grammaticam, uno opere cum Declinationibus Conjugationibusque docerem illum casuum, numerorum, temporum, personarum applicationem simplicissimam ad omnia, hactenus maximos viros latentem.* Sed non latere etiam alios admirabile hoc secretum, sex annis ante hanc Epistolam Kuhlmanni editam Beccherus in Methodo sua didactica ostendit. * *Mormius* quoque in Arcanis Col- 35
legi sui Rosiani singularem in linguarum cognitione informationem memorat p. 68. *Rosius, Doctor noster, condolens ærumnis & impensis, quas faciunt parentes, qui filios suos Latinis literis imbuendos tradunt; sudoribus item, quibus juvenes pluribus annis anhelant, unicæ linguæ hujus gratia, tum & adultis, qui propter diuturnitatem & difficultatem a tanto gentium vinculo arceantur; excogitavit methodum familiarissimam & facilem, qua ad summum anni spatio Latinam linguam intelligere & eloqui quilibet possit, cujuscunque sit status, ætatis & conditionis. Imo si quis diligentius incumbat, mense sexto re desiderata potietur. Regulæ ad id sunt faciles intellectu, & ita nobiles, ut etiam linguæ cujuslibet vernaculæ rationes & proprietates edoceant. Nostri vero discipuli cum aliis, qui vulgari methodo dant operam, disputando congredi amant;*
qui

*qui cum hanc methodum ignorent, nostri vero norint utramque, ut nil perfectius desiderari
queat, ad singula illi obmutescunt. Hac etiam methodo omnes aliæ linguæ doceri pos-
sent, si nobis vacaret eam illis accommodare. Regulæ enim illæ ex natura omnium
linguarum & proportione secreta, qua omnes inter se conferuntur, sunt erutæ. De hoc
arcano librum conscripsimus, cum tabulis, rem ad oculos demonstrantibus, quem amici
in lucem edi sæpius petunt: verum hæc temporum malignitas periculum est ne solidam lite-*
36 *rarum culturam minus digne sit habitura.* * De lingua Latina intra sex menses do-
37 cenda *Schenckelius* ille Mnemonices Magister singularem librum scripsit. * Ex-
tat quoque *Jani Rutgersii* Epigramma inter Poëmata ejus in Gerhardum Tunin-
gium, qui sex mensibus accuratissime linguam Latinam didicerit, unoque triennio
38 totum studiorum cursum absolverit. * Geinandi quoque pueri singulare exem-
plum est, de quo Grotius in Poëmatibus, pag. 196.

Linguas in ipsis doctus incunabulis
Quas poscit usus, exuisti infantiam,
Reptasti ad artes inde properatus puer,
Et imbibisti, quicquid est sapientiæ,
Cum lacte primo.

Invidendum est elogium, quod ipsi tribuit p. 184, atque his verbis concludit:

Inferiora tuis Epinicia sume tropæis,
Nam qui digna dares, ipse, sed unus, eras,
Artifices nasci tecum non possumus omnes:
Hoc est Naturæ se superantis opus.

39 * Sorellus libro de *Scientia Universali,* capite de *perfecta methodo tom. 4. p. 539.* non
multum favet methodis illis, quibus infantes celerem Latinæ linguæ cognitionem
acquirunt, etsi non negat, compendia quædam adhiberi posse. Quare Montani illam
informationem elevare videtur, quod ipse Montanus non multum se ex ea fructum
habuisse queratur, loco supra citato: quodque linguæ vernaculæ usus plus ad vitam
civilem conferat. Methodum illam porro ait potius Ludimagistro formando inser-
40 vire, quam homini eleganti, & ad vitæ civilis usum admovendo. * Sed frivolum
hoc esse judicium quis non videt? nam quod Montanus postea in Collegiis corru-
ptam sibi latinitatem primam puriorem queritur, hominum indoctorum colloquiis
factum est. Quod si prudens illa manuductio Parentis semper adfuisset, & conver-
satio hominum literatorum, aut ipse in legendis Autoribus sedulus fuisset, non ami-
sisset illam elegantiorem latinitatem: fuere & alii, qui plures eodem tempore linguas
docere voluerunt, per subsidium unius linguæ generalis, cui quasi inædificarent
ceteras,

ceteras, cujus rei autorem nominat aliquem *des Vallées*. Sed parum ait hoc consilio
effectum fuisse. * Fuit & alius *le Maire*, qui re ipsa præstitit, quod alter ille pro- 41
miserat. Informavit enim infantem octo vel novem annorum, ut Hebraicam,
Græcam & Latinam mediocriter sciret. Poterat enim vertere in eas linguas the-
mata proposita, & libros oblatos in vulgarem linguam transferre. * Processit 42
autem illa methodo, ut simul cum lectione Autorum præcepta Grammaticæ tra-
deret, præmia proponendo pro certo vocabulorum numero, quæ e lectione me-
moriæ infixerat. * Improbat hanc docendi linguas methodum sine ulla ratione 43
Sorellus. Est enim illa primæ illi, quæ per consuetudinem & conversationem in-
stituitur, similis, & post illam præcipuo loco habenda. Quod enim objicit Sorel-
lus, facile oblivioni tradi posse, quæ hac ratione docentur, nullius momenti est. De
eo viderint, qui informationi præsunt; viderit ipse puer, & continuo exercitio fa-
cultatem illam alat & sustentet. Deinde, quod ad ceteras artes & scientias quasi
stupidus visus sit puer, ut idem objicit, non tam methodo huic, quam inhabilitati
peculiari tribuendum est. Nulla enim causa in illa methodo est, quæ talem effe-
ctum producere possit. Voluit ille ludum aperire, sed non paucioribus, quam
50. discipulis, quorum singuli mille libras Gallicas pro Minervali darent; vel pau-
cioribus etiam, si pretium, quod pro 50. posceret, solverent. Verum cum
nemo inventus sit, qui summam illam impendere voluerit, irriti hi conatus
fuere.

Illustre exemplum similis pene informationis in lingua Græca & Latina, ac 44
in præcipuis ejus linguæ Autoribus prælegendis dedit *Tanaquil Faber*, qui filium suum ab anno 10. ad 14. quo ille immatura morte sibi ereptus, utraque lingua plene expolivit, ut cum viris certare posset. Edidit Gallica lingua hanc methodum suam exiguo libello, cui titulus: *Methode pour commencer les humanités Grecques & Latines à Saumur 1672. in 12.* Ipse in epistola ad illustrissimum Virum de *Morangy* Consiliar. Regium de hac sua methodo testatur. *Hoc certe liquido affirmem, intra pauculorum annorum spatium ita instituti & informari posse, ut, qui via pervulgata deducti fuerint, puerulos dicas, illos autem viros esse, & ad splendorem literarum natos dejeres.* Eo magis autem prodesse hæc methodus aliis poterit, cum non inanem ideam Autor ille exhibuerit, sed ipsa illa praxi deduxerit, ut eo major fides historiam recitanti, quam consilium suppeditanti, haberi debeat. Scripserat ille jam Anno 1652. ad *Claudium Sarravium* epistolam, qua de pueris humanioribus literis imbuendis agit, quæ Operi Epistolarum Sarraviano additur; sed tum, cum ille hæc scriberet, ejus experimentum nondum in filio fecerat, quanquam in Autorum prælectione specimen amicis dederat nondum προπαιδεία necessaria instructis. Qua de causa magna hujus sui consilii fiducia scribit: *Tam id equidem scio perfici posse, quam me scio vivere.* Optimam in linguis & rebus ipsis informationem in accurata veterum Autorum lectione collocat. Dum enim alii altius hoc negotium repetentes πλατωνικώτερα θεωρεῖν, dum delectum ingeniorum haberi vellent a principibus, qui non sunt ea sapientia instructi, aut veterum temporum mores & disciplinam reduci, aut novos quosdam cœlo

lapſos Doctores dari, tempus & ætas labitur, atque iis ſtudiis tenera ingenia mancipari queritur, quibus inſulſa barbaries hominum animis implantatur. Sed abſque veterum Autorum lectione Faber ſuos malit liberos opiliones eſſe & merum rus, quam iis dare literis operam, quas hodie doceri videmus. In Autorum ergo lectione prima & linguæ utriusque & philoſophiæ veſtigia ponere jubet, Methodum vero, quam præſcribit, paucorum ait hominum eſſe & eorum præcipue, qui opibus idoneis inſtructi. Conduci peritorum Magiſtrorum operam; & in Scho-
45 las forte induci autoritate Magiſtratus talem methodum poſſe exiſtimat. * Hanc methodum conſilio viri alicujus illuſtris publico hoc libello expoſuit Faber, unde nos pleraque excerpta hic dabimus, cum non ſit in omnium manibus, isque non exiguo multis eſſe uſui poſſit.

Primum filium ſuum ante decimum ætatis annum non niſi legendo & pingendis literis dare operam voluit; neque calligraphiam multum quæſivit, quoniam illa, ſi a teneris ingeniis affectatur, ſollicitos magis quam incitatos oſtendat, neglectior vero ſcriptura plus ardoris & phantaſiæ arguat; quo quidem judicio ab Huarto diſcedit, qui calligraphiam ad vim imaginationis nimiam referebat, quam ille a puero abeſſe volebat. Ante ſextum annum fruſtraneam in ſcribendo
46 operam impendi judicat; primum, ut legat accurate, curandum eſt. * Decimo anno (Pater autem duodecimo demum anno rudimentis ſtudiorum admotus eſt) Latinæ linguæ elementa ingreſſus eſt, ſtatimque cum Latinis nominibus Græca quoque legere incepit, quem laborem per quinque dies continuavit, ob illas, quas vocant, in Græca lingua abbreviaturas. Eum in finem illi magnum Alphabetum Roberti Stephani dedit, unde ſingulis diebus paginam deſcripſit, ac poſtea, cum ab hac opera ceſſaret, ſingulis tum hebdomadibus, quæ ſemel didicerat, repetiit. In Latina lingua ita rem inſtituit. Deſcripſit illi primum Nomina, Pronomina, Verba, Præpoſitiones, & magnum numerum Adverbiorum, una cum eorum ſignificationibus, charta grandiuſcula in 4to complicata. Et ſic ille omnes Grammatices libellos adornari vellet, cum imaginativam puerorum vim & memoriam adjuvent. Paradigmata quoque non in alteram lineam, ſi fieri poſſit, trahi volebat. Quare & Autorum editiones majuſculas, grandiore typo impreſſas, minutis illis præfert, ſeque ex illis citius centum, quam ex his ſexaginta, verſus memoriæ mandare eodem temporis ſpatio potuiſſe teſtatur.

Ante nomina ipſa clare & accurate explicabat rationem Generis, Caſus, Numeri & Declinationis, quæ repetenda ipſi crebro fuere, ita tamen, ut paucis verbis ad interrogata reſponderet. Damnat enim magiſtrorum morem, qui multa ac inordinata loquacitate aures & animos puerorum obtundunt. Idem in Pronominibus & Verbis fecit, atque ei ſedulo inculcavit, ſi primum verbum accurate ſciret, etiam reliqua intra 5. dies non ignoraturum, quod & res ipſa comprobavit. Ne vero, dum Verba tractat, memoriam fugiant Nomina, ſingulis diebus illa, cum cubitum it, ac lecto ſurgit, repetenda. Ex omnibus vero Orationis partibus mobilibus nulla difficilior eſt, quam Verbum. Ideoque diutius ſe in his, quam in Nominibus tenere voluit,

luit, usque dum accurate ad has quæstiunculas responderet: quid est *audire?* quid Gallice significat? *audire,* an non pluribus locis reperitur? quid *amatum iri* &c. In singulis Conjugationibus tria paradigmata dari vult, ut Activum *amo,* Passivum *amor,* Deponens *contemplor.* Nam deponentia quodammodo turbabunt, antequam continuo exercitio usum & differentiam deprehendat. Et hoc quidem modo plus effici una hebdomade posse, Faber ait, quam ab aliis quatuor mensibus.

Mense uno & dimidio exacto, singulis diebus tres quatuorve lineas Latina lingua exhibuit, e. g. *Neque enim datum est cuilibet homini, imperare cupiditatibus suis, & virtutum Christianarum exempla constanter sequi.* Ex his bene instructus respondet: *Datum est,* est præteritum passivum neutrum; *cuilibet* est dativus singularis pronominis compositi; & sic in ceteris: in Verbis numeros, tempora, modos; in nominibus casus nominavit, etsi Syntaxeos nondum peritus. Objicit hic sibi Faber, puerum, qui vocum significationem non nosset, in flexionibus illarum hæsitaturum: cui vero ille experientiam contrariam opponit: hic enim non agi ait, nisi de terminationibus Nominum & Verborum, quod accurate memoria comprehensurus sit puer, si recte interrogationes durante illo Declinationum & Conjugationum cursu instituantur. Ejusdem rei se in Græca lingua periculum ait fecisse: cum enim eam doceret aliquando adolescentem, perfecte illam didicisse, licet significationem ignoraverit; quæsitum enim, utrum nomen, an verbum; cujus casus nomen; cujus modi, temporis, verbum sit, in nullo errasse. Idem in Hebræa, Italica, Hispanica & omnibus linguis fieri posse, neque quenquam linguarum informationem hactenus recte instituisse existimat.

Interea ne tædium, ut aliquando fieri solet, suboriretur puero, fabulas de Diis Deabusque gentilium narravit, totaque hebdomade in his narratiunculis detinuit; quæ ita oblectarunt pueri animum, ut quatuor integras horas de die interdum impenderit: quas postridie mane repetens firmiter memoriæ inhæsisse Pater comperit: quoniam enim ludicra in his multa sunt, ea per se tenacius hæserunt, ut postea Æneida, Metamorphosium libros, & Iliada perlegenti illa denuo explicanda non fuerint.

In Conjugationibus satis exercitato doctrinam Præteritorum e Grammatica altera Vossii, quæ in magine significationes cujusque verbi cum casu, quem regit, adscriptas habet, proposuit. Omisit hic composita, exceptis iis, quorum significatio remotior erat; quod multum temporis & laboris imminuit. Paululum ultra mensem durabat hoc exercitium, & interrogabat puerum simul de regimine Verborum, cum de Præteritis & Supinis illum interrogaret, magno sane emolumento: nam ea ratione ne advertens quidem prolixam & difficilem Grammatices partem didicit, Syntaxin scilicet, quæ vehementer fatigare solet puerorum animos. Quare nec tempus illi peculiare destinavit. Et quoniam magna verborum copia in lingua Latina est, quorum significatio cum Gallica lingua convenit, in his leviter, in ceteris accuratius versatus est. Quo consilio numerum Verborum

quarta parte, magno informationis compendio, imminuit. Præterea singulis diebus, cum cubitum iret, has interrogatiunculas suas repetiit: quod ille vehementer ad memoriam exercendam omniaque firmius illi imprimenda commendat. Miscebat illis laudes & blandimenta, quæ animum pueri erigebant, ut ad quævis subeunda promptissimus esset.

His Grammaticæ rudimentis noluit praxin & ipsam compositionem subjungere. Absurdum enim existimat a compositione initium in lingua addiscenda facere. Cum enim tres gradus linguæ constituat, primum intelligere, secundum componere, tertium loqui, quos gradus etiam natura ipsa servet; eam nos sequi debere existimat. Quemadmodum enim ad ædificium exstruendum materia indigemus, sine qua nec ipse Archimedes quicquam effecerit: ita verbis eorumque sensu nos primum vult esse instructos. Ad lectionem ergo puerum suum ducit, proponendo ipsi librum, cujus dictio & facilis & perspicua sit, materia historica vel fabulosa. Ubi usus illum paululum firmaverit, in vernaculam linguam convertere jubet, quam primum ipsi magister suppeditet puram & simplicem, sine ullis circumlocutionibus, quæ pueri intellectum turbant. Initium hic factum parvis lineis, quæ singulis diebus augebantur; talique progressu plus præstabatur tribus mensibus, quam tribus annis vulgari via; quod sua experientia didicisse Faber fatetur.

Seligi ergo vult primo librum, cujus constructio sit facilis, minime implicata & figurata, voces & meditationes non abstrusæ, argumenta fabulosa vel historica. Moralibus enim meditationibus fatigari pueros, neque illis delectari existimat. Phædri fabulas difficiliores pro tironibus habet. Quoniam vero non sit talis historicus, qui respondeat primo puerorum captui, duo vel tria capita historica e *S. Johanne* secundum versionem vulgatam, quæ summe simplex est, ut omnis Syrorum & ceterorum Orientalium stilus, atque ideo huic scopo maxime conveniens, delegit: cum præterea notitiam argumenti e lectione quatuor Evangelistarum in Gallica lingua haberet. Quæ singulis diebus lecta fuerunt (fuere autem paucissima) accurate fuerunt explicata, & vespertino ac matutino tempore repetita, singulisque novis lectionibus initium ab illa, quæ præcesserat, captum fuit. Ita intra quindecim dies, singulis diebus duas minutas in duodecimo paginas prælegendo, tria capita absolvit.

Hæc inter, ut ad ulteriorem Autorum cognitionem puerum manuduceret, mappas illi Geographicas explicuit, sine quibus Historici intelligi non possunt. Hic primum docuit situm partium principalium, plagarum & ventorum nomina in lingua Latina, hinc partes Europæ antiquæ, nihil de urbibus, fluviis & montibus monens. Monstravit promontoria, sinus, freta & similia. Monstravit postea partes Europæ antiquæ secundum quatuor plagas. Quærebat de situ Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, Italiæ. Ubi erraverat, in mappa errores ostendebat: qui labor adeo bene successit, ut in charta inani notare situs locorum potuerit. Europæ subjungebat Asiam & Africam notando tantum loca generaliora.

Postea

Postea Eutropium legendum dedit; & primum quidem exiguam Epistolam ad Imperatorem Valentem, & primam libri periodum: quæ, etsi initio difficiliora visa sunt, iterata lectione & vespertina ac matutina repetitione firmas in animo radices egerunt. Interposuit his rudem cognitionem mapparum Italiæ, Græciæ & Siciliæ; ut sciret tantum præcipuos populos, urbes, fontes, montes &c. Sed repetita Eutropii lectione monstravit Hetruriam & Latium antiquum Ortelii & circuitum maris Mediterranei, ab Aegypto ad Pontum Euxinum &c. Quæ tenuis cognitio Geographica vehementer postea profuit Historicos, Homerum, Virgilium explicanti. Hoc institutum, ut sane æquum est, mirifice Faber commendat.

Eutropio subjunxit Aurelii Victoris libellum de libris illustribus, ejusdem cum Eutropio argumenti, sed styli cultioris; quem exiguo tempore absolvit. Commendat ejus usum Faber pro adolescentibus, sed seriem temporum a magistro vult ostendi, quo quisque tempore vixerit. Laudat sententiam Scaligeri, qui minutos illos Historicos plus utilitatis ad historiam Reipublicæ, quam majores illos, afferre judicavit. Hinc Justinum aggressus est, qui valde placuit puero ob magnam eventuum varietatem & novitatem argumenti; in quo ille tres de die paginas editionis Elzevirianæ absolvit, præteritis locis difficilioribus e. g. de antiquitate Scytharum & Aegyptiorum, de Sicilia, orationem Mithridatis, quæ postea tamen reassumpsit. Adhibitæ fuere semper in subsidium mappæ Geographicæ. Hanc Justini lectionem ter magna cum voluptate absolvit.

His hactenus ita absolutis, ad Græcam linguam accessit, cujus Grammaticam eadem ratione, ut antea Latinam, concepit. Habebantur in illa tantum paradigmata simplicia Nominum & Verborum, & copia Adverbiorum usitatorum cum numeris; qui primo omnium in lingua aliqua addisci debent: quod & antea in lingua Latina factum. His enim non recte apprehensis, semper in Versionibus ad Dictionaria cum magno dispendio temporis recurrendum est. Addidit exiguum diagramma Præpositionum, cum earum regimine & significationibus communioribus, ceteris ad usum ipsum rejectis: quam Præpositionum doctrinam eo diligentius in lingua Græca, quam Latina excolendam vult Faber, quod majoris in ea usus sit. Solet enim verbum ex hac vel illa Præpositione compositum tres diversos interdum regere casus, & diversas habere significationes. Hoc diagramma spatio sex horarum didicit, sed ne oblivisceretur, quotidie repetendum fuit. Docuit hinc Nomina, Pronomina, & primum Verbum viva voce, ac relegendo repetere jussit, usque dum perfecte sciret. Ad primæ Conjugationis normam & ceteras flectere docuit, ita, ut singulis diebus novam proponeret, ad primam applicando, & per cognitionem, quam de figurativis habebat, exercendo. Atque ita methodo facillima sex conjugationes ad unam reduci posse ostendebat. Hinç processit ad Verba circumflexa, quæ non alia ratione conjugari monstravit, quam ultimum illud Verbum. Excepto enim Indicativo in quovis modo, non habere nisi unum tempus, quod contractionem recipiat. Quod ut verum esse ostenderet, conjugare jussit verbum φιλέω

fine contractione, & applicare ad verbum τύπτω: quod optime, etsi primum quibusdam in locis hæreret, successit. Sollicitissimus fuit in explicanda proprietate novem *mutarum*, quæ suis conversionibus & mutationibus omne in Etymologia & Conjugatione Græcæ linguæ punctum ferunt. Ad hæc quoniam pauci attendant, hinc fieri judicat Faber tam paucos esse, qui genium admirabilis hujus linguæ recte intelligant. Multum etiam in augmentis puerum suum exercuit.

Restabant jam Verba in *Mi*, quæ negotium facessere videbantur, neque sine causa. Hanc terminationem, ut plures alias, e Scythica lingua descendere observat Faber; cujus rei veritas e Scholiastis, qui supersint, pateat. Ille hæc Verba a sexta Conjugatione descendere ostendit, quodque Perfectum, Plusquamperfectum, Aoristus primus & Futurum eadem ratione conjugentur. Tria ergo tempora restant in Indicativo, scilicet Præsens, Imperfectum & Aoristus secundus. Jam Imperfectum & Aoristus secundus eandem terminationem & flexionem habent. De tribus temporibus non nisi duo supersunt, quæ facilis sunt Conjugationis, præterquam quod Aoristi passivi Verborum Barytonorum omnem illam difficultatem tollant. Probat hoc exemplo verbi τίθημι; non enim nisi figurativam vel terminationem cujuscunque Aoristi respicere nos jubet. Quando enim Aorist. 2. Passiv. ita conjugatur, ἐτύπην, ἐτύπης, ἐτύπη, annon eadem ratione in primo verbo Anomalo, Aoristus 2. Indicativ. conjugatur ἔθην, ἔθης, ἔθη; & in secundo verbo ἔστην, ἔστης, ἔστη; & in tertio ἔδων, ἔδως, ἔδω. Nulla hic mutatio nisi figurativæ. In quarto ἔφυν, ἔφυς, ἔφυ eadem ratio conjugationis est, quæ in primo; nisi quod figurativa quartæ Conjugationis appareat loco figurativæ primi Verbi. Quæ cum non ita distincte & secundum analogiam vulgo doceantur, frustra hæc memoriæ inculcari queritur Faber. Cum hæc memoria firmiter teneret filius, in diversis reduplicationis generibus exercuit; vespertino ac matutino tempore verba in *Mi* & contracta, omnemque Grammaticam repetiit, quæ adeo ad unguem norat omnia, ut sæpe inter lusus cantillando illa profunderet. Oblectabat se puer sono linguæ Græcæ, quem ille suaviorem in hac, quam in Latina lingua jam tum ea ætate sentiebat. Quod pueri judicium miratus Pater, confirmavit ejus sententiam. Non est, inquit ille, in Græca lingua vel *strat*, vel *crat*, vel *quit*, vel *brant*, vel *trant*, vel *mit*, vel *put*, vel *git*, quæ terminationes in verbis Latinis occurrunt. Hoc quoque utiliter instituit Faber, ut filius omnia genera Verborum sine augmentis conjugaret, quo mature disceret, non esse illa ad Verbi tempora noscenda necessaria: sufficere enim hanc notitiam, qualis sit figurativa Futuri & Præteriti. Fecit vero hoc eam ob causam, quod Poëtæ augmenta plerumque rejiciant, quorum lectio morari postea potuisset puerum, Verba ipsi nova fuissent visa, ni satis mature Conjugatione tali huic rei adsuevisset. Hinc olim Græcis Verbis augmenta defuisse Faber existimat.

Magno ducebatur desiderio legendi puer Græcos Autores. Pater, ut exploraret ejus profectus, librum Græcum impressum ostendit, cujus ne unicam quidem vocem

vocem intellexit, nisi quod ad has interrogationes: *Estne hoc nomen, verbum? quis casus? quod tempus?* mediocriter respondit. Interea Ovidii Metamorphoseon librum, ut fabulis recrearet, ostendit, seque prælecturum promisit; postquam Græcum S. Matthæi Evangelium inceperit. Qua spe ille animatus, in Græcis lectionibus diligentiorem se præstitit. Pater primum pauca proposuit, ac Verba difficiliora ad marginem notare jussit, statimque Metamorphoses incepit, quarum liber primus & secundus difficiliores ob argumenti gravitatem illi visi sunt. Sed, cum ad illa, quæ captui ejus accommodatiora erant, accederet, adeo lectione Metamorphoseon delectari visus est, ut illis absolutis, novos sibi Metamorphoseon libros posceret. Cui Pater: faciemus ex uno repetendo duos, quod ipsi statim placuit. Interim Matthæum & Marcum in Græca lingua levi opera percurrit, simul Latinæ linguæ fundamenta repetens. Hæc lectio Evangelistarum adeo bene cessit puero, ut, cum non difficilis visa sit, ad alia alacrior redderetur. A Verborum conjugationibus repetendis nunquam tamen cessavit, adeo ut tædium puero e frequenti repetitione rerum, quas optime nosset, suboriretur. Postea S. Lucam, & S. Johannem opinione celerius absolvit.

Hic absolutis, Dialectorum doctrinam proposuit, ita ut ad duas reduceret, Jonicam & Doricam: cum plerumque horrere hanc doctrinam soleant tirones ob prolixitatem. Sed facilem illam fore promittit, si quis recte rem instituat: ceteris enim Grammaticis rudimentis cognitis, non multum hanc doctrinam pueros turbaturam judicat. Ut hoc filio ob oculos poneret, declinare jussit Nomina Græca secundum duas Dialectos, & ad marginem Nominis notavit casus dialecti capaces. Idem in Verbis fecit; atque hoc exercitium per sex dies repetendo semper continuavit, nam totum hoc Dialectorum negotium pro nuda repetitione habet; quæ varietas non tam molesta, quam grata puero visa est. Satietatem in omni informatione fugiendam jubet Faber, atque hoc magnum arcanum commendat, ut varietate tædium fallamus.

Dum his intentus erat puer, aliquas Æsopi fabulas Græcas interposuit, repetitis semper Dialectis; quarum praxin ut ostenderet, duo exigua poëmata Græca, alterum de pugna murium & ranarum, alterum de Leandri amoribus, explicuit. Fabulas & historias modo, quam potuit, ridiculo exposuit, ut ei firmius in memoria hærerent. In Mappa Hellespontum ac urbes Sestum & Abydum ostendit, ac interea Metamorphoseon libros levi percursatione iterum absolvit. Postea Homeri Iliada puero non sine Autoris elogio, quod semper fecit, proposuit. * Hic Faber *παράδοξον*, sed rem observatione dignissimam, commendat, Homeri lectionem puerili ætati præ ceteris convenire. Provocat ad suam experientiam & virorum illustrium exempla. Ipse anno ætatis 14. Homerum legere incepit, cum anno duodecimo primum Musæ nomen declinare incepisset. Josephus Scaliger studium Græcæ linguæ in Homero & tribus Tragicis Poëtis incepit. Idem fecere antiqui Græci: se tamen ideo a Novo Testamento initium fecisse ait, quod Communis Grammaticæ lineamenta primum sibi ducenda videbantur, antequam ad Poëtas accederet, quæ in antiquis cum materno lacte imbibebantur. Rationes, quare Homerum vel Historicis vel Ora-

47

Oratoribus præferat, has affert: prosaicos sermonum circuitus vastiores esse pro pueris, multas esse in illis inversiones, trajectiones, hyperbata, verba a suo regimine nimis remota, adeo ut, quanquam pueri omnem periodi compositionem intelligant, hic tamen se expedire nequeant. Multa quidem in Homero sublimia, sed compositionem facilem ac perspicuam, & rationem ejus concipiendi maxime naturæ conformem. His addit alias rationes, non minoris momenti, 1. quod Homerus quasi Commentarii instar sit pro omnibus Poëtis, Oratoribus, Philosophis, Epicuro excepto, 2. quod ex illo verum particularum usum, unde elegantissima Hellenismi pars dependet, discere possimus, in quibus regnat Homerus; nisi forte Herodotum illi jungere velimus. Ejus rei rationem discere nos jubet e Rhetore Cassio Longino. Præterea puer citius versus Homeri 50. memoria tenebit, quam 15. lineas elegantis orationis Prosaicæ. Ac si versus bene memoriæ mandaverit, non facile animo illi excident: mensuræ enim & numerorum ratio voces semper in memoriam revocabit, quæ sine labore insigni puerorum animis ultro se ingerit. *Ego,* inquit Faber, *una hora citius 100. versus Homeri memoria comprehendam sine hæsitatione, quam sex majores periodos Ciceronis, quin alicubi impingam.* Hanc Homeri Iliada usque ad 12. librum continuavit, ac interea, ne exercitium Latinum deesset, Salustium explicuit, in quo primo bellum Jugurthinum præ Catilinario, nec sine causa, placuit.

Duodecimo Iliados libro absoluto satietas puerum ejus ceperat; ideoque statim pater: quiescat ille per quinque hebdomadas, postea ejus nova cupido incesset; ac Phædri fabulas prælegit magna cum pueri voluptate. Vehementer delectabatur legatione canum ceterisque fabulis. Et hoc Phædro quasi viam illi sternere voluit ad Terentium; cum in tota Latinitate non sit Autor, qui cum Terentio comparari rectius possit, quam Phædrus. Ne Græcam linguam negligeret, primam Aristophanis Comœdiam, locis quibusdam omissis, exposuit.
48 * Hujus lectionis magnam voluptatem cepit puer, ut semper illam reposceret, cumque in ea esset, sibi in theatro inter histriones versari videretur. Comœdiæ, ludiones, histriones mirifice acuunt puerorum ingenium, multasque ideas amœnas phantasiæ sistunt. Non tollendæ a studiis sunt amœnitates, alioquin ipse eorum amor peribit.

Jam libros Æneidos Virgilianæ illi ostendit, argumenta singulorum librorum strictim prius enarrans, & in mappa Geographica Æneæ iter ostendens. Adjunxit etiam mappam Italiæ antiquæ, repetiitque Eutropium & Victorem usque ad Tiberium, quoniam nominum multorum 6. Æneidos mentio recurrit. Quæ cum quasi per ludum jocumque fierent, & Aristophanis Fabula Plutus absoluta, Fabulam Nubes incepit, omnemque Theatri veteris faciem illi ante oculos posuit.
49 * Hinc ad Virgilii Æneida accessit, quæ puero longe difficilior Iliade visa est; nam versus Homerici fluere ipsi naturali quadam facilitate præ Virgilianis videbantur. Quod pueri judicium pater miratus, exhortabatur tamen illum ad lectionem Virgilianæ Æneidos, cujus versus duriores tantum ob duritiem lingæ Latinæ viderentur. In prælectione ipsa se notaturum loca promisit, quæ magis minusve placerent, unde postea ipse

ipse judicium formaret, quare Virgilius difficilior videretur. Post lectam Aristophanis Comœdiam Nomina & Verba Græca secundum Dialectos repetiit: qua repetitione semper opus esse ait, ne memoria excidant, quæ semel didicimus. Interea Iliada Homeri ad librum vigesimum sine ulla notabili difficultate continuavit.

Varietatis gratia Terentii Fabulas his subjunxit, omissis Prologis, qui difficiliores sunt; & paulisper sepositis Græcis Autoribus, ut adeo brevi temporis spatio absolverit Terentium & Amphitruonem Plauti: ex qua una Comœdia plus se voluptatis, quam ex omnibus Terentii, accepisse ajebat. Brevem quoque Chronologiam a Trojæ expugnatione ad finem Imperii Tiberiani in ejus usum delineavit, unde quæstiunculas minutas ad Eutropium & Justinum ipse formavit, paterque illi proposuit: e. g. *Quot anni intercedunt inter Darium & pugnam Marathoniam, usque ad natum Christum? quot a pugna navali Salaminia ad Alexandrum? quot ab Epaminonda ad Jul. Cæsarem?* Præ ceteris memoriam illi fixam esse voluit in sexta Oympiade & Urbe condita, primo, secundo, tertio bello Punico, tribus magnis bellis Civilibus, Nativitate Christi. Proposuit seriem Regum Persicorum & Ægyptiorum, cujus magnum in Historia usum esse ait.

Voluit his subnectere Livii Historiam, quem in finem illi ostendit Chartam 50
urbis Romæ, a Pyrrho Ligorio delineatam; sed autorem hunc difficiliorem pro
pueris deprehendit: periodos enim habere longiores, quam ut duabus absolvi re-
spirationibus possint; quarum se non exiguum numerum notasse ait, & gigantes
præ ceteris periodis nominat. Quare post absolutum tertium primæ decadis li-
brum, hoc Autore relicto, ad Iliada Homeri se recepit, quam puer expeditissime
sine ulla remora intelligere potuit. In tota hac informandi ratione facetias & ri-
dicula quædam inspersit, quod optimum ille deprehendit, pro tædio evitando,
animo alacri conservando, & memoria firmanda. Verum, cum in eo esset, ut
Iliada repeteret, & quatuor ultimos Æneidos libros, qui faciliores visi sunt, absol-
veret, immaturo obitu circa finem anni 14. patri ereptus elegantissimus puer fuit;
* cujus jacturam filia, quam reliquit T. Faber doctissima, Commentariis in bonos 51
Autores editis celebris, supplevit. Pater vero hoc filio affectus sui & præclaræ in-
dolis monumentum extare voluit, quod exemplo etiam aliis esse possit. * Ac sane 52
memorabile est, puerum 14. annorum bis absolvisse Iliada, Æneida Virgilii, Teren-
tium, Metamorphoses Ovidii, Salustium, primam Comœdiam Plauti, primam &
secundam Aristophanis, tres primos libros Livii, præter Eutropium, Aurelium Vi-
ctorem, Justinum, Fabulas Æsopi, quinque libros Novi Testamenti. Quid non
his fundamentis superstrui potuisset usque ad annum ætatis vigesimum? quare
miseram bonæ juventutis sortem deplorat Faber, quæ ineptorum magistrorum
culpa plerumque perditur, bestias potius quam homines disciplina sua efficientium.
Primum Magistrum requirit doctum; neque id tantum, sed & qui paterno affectu
amet discipulum, omniaque accurate exigat, procul ab omni fastu, tædio, iracun-

dia, quæ omnia corrumpunt, remotus, non plagosus, non molestus, sed patientissimus, & humanitate pueros & quasi quibusdam deliciis in officio retinens.

Mihi ab hoc loco non alienum visum est, si insigne hoc specimen, quod feliciter in rem ipsam deductum est, fusius hic exponerem: nam qui consilia scholastica alias suppeditant, magno se offerunt numero. Sed intra ideam plerique subsistunt. Hic vivo exemplo plus docetur.
53 * Non miror, præstare hoc in puero decenni patrem potuisse, & credo sane, vel citius hoc fieri potuisse. Bene successit illa informatio, quia pater fuit, qui serio atque ex animo omnia egit, qui ipsum urgere continuis exhortationibus potuit, qualem operam a conductis magistris nunquam exspectes. Unus fuit, atque in unum omnem suam industriam convertit.
54 * In methodo nihil magnopere desidero, nisi quod omnem ab hac ætate praxin in componendo sermone cessare voluit, cujus leve exercitium, & velut *προγύμνασμα*, tam in prosa, quam in ligata, instituendum arbitror. Pro lectione prima vulgatæ versionis Latinæ Biblicæ ego elegissem minuta quædam Colloquia, qualia a multis scripta habemus: est enim Vulgatæ dictio quodammodo a genio emendatæ latinitatis alienior.
55 * Poëtarum lectionem ceteris Autoribus præferendam non improbo, quin potius multis ex causis suadeo, præcipue quod animus sublimiore quodam spiritu excitetur, & numeroso dicendi generi mature adsuescat, & concinnitati sermonis hæc lectio viam sternat.
56 * Velim tamen a sermone soluto enthymematico & periodico non omnino arceri tironem. Non parum in illo situm est, ut mature consecutionem periodicam per particulas causales, conditionales, exceptivas, adversativas &c. cognoscat. In quem usum breviores Epistolas Ciceronis, & maxime familiares selegit *Sturmius*, item sententias secundum diversitatem periodorum ordinatas. Alia est sermonis in Historia ordinatio, qui perpetua narratione, & quasi per membra fusius decurrit.
57 * Neque ego gnomas morales breves & alicujus momenti in hoc primo studiorum curriculo damnaverim. Hærent animo earum rerum ideæ, etsi non satis illa ætate intellectæ. Deinde pro Justino, quanquam in historia elegans compendium præstat, malim alium aureæ ætatis Scriptorem, Cornelium Nepotem. Sat mature historia discitur.
58 * Ad styli formationem major opera insumenda est. Habet illa Romana aureæ ætatis dictio aliquid singulare in vocum delectu, positu, concinnitate, significatione phrasium, cum alii Autores a Romana illa puritate multum discedant. Et me quidem judice præstat e lectione optimæ dictionis prima ducere lineamenta sermonis, quam e variarum ætatum mistura pravo illum succo imbuere, non facile postea eluendo. Hærent animo ac recurrunt primi illi Autorum circuitus, formulæ, particularum nexus, ac postea non animadvertentibus se ingerunt. Faber vero, ut videtur, literatorem potius e filio, quam Oratorem ad puræ antiquitatis gustum, formare voluit. Ac videmus sane plerisque Criticis, quo doctiores illi sunt, inesse peculiarem aliquam dictionis ideam, quam non e genio Classicorum Autorum, sed eorum, in quorum lectione frequentes sunt, vel a quorum lectione recentes venerunt, ipsi sibi formant. Nimirum si in Eloquentia formanda, quod fieri prima

prima debet ætate, a Cicerone paucisque aliis discesseris, turbabuntur omnia.
* Quare nec Plauti fabulas miscerem cum ceteris illa ætate, quod fecit Faber, etsi 59
puero illæ præ Terentianis placuere, cum a civili & usitato sermone longius discedat ejus dictio, neque pueri satis distinguere Comici ac ridiculi sermonis ideam norint, quam præ ceteris affectavit Plautus; ne quid de Archaismis & confictis phrasibus dicam. Quanquam enim optimæ notæ latinitas in illo sit, magno tamen cum judicio, cujus capax tenera ætas nondum est, legi debet. Si sermonem purum & aureum velis, omne subæratum removeas necesse est, usque dum maturioris ætatis usuque firmatæ judicio sequiorum ætatum scripta secure tractari possint. Præterea labore continuo tenerum pueri ingenium nimis obrutum videtur, quod ipsi exitio fuisse crediderim. Etsi enim omnia per ludum jocumque agantur, tamen cum semper in cogitationibus imperatis detinetur animus puerilis, labefactare teneros spiritus illa assiduitas cum violentia quadam conjuncta videtur; qui ex intervallo, quo sibi relinquuntur, majores impetus resumunt.

CAP. X.

DE CURRICULO SCHOLASTICO.

§. 1. *In privata institutione nonnunquam felicior via,* 2. *in scholis publicis securior illa est.* 3. *Præcocium ingeniorum, privata informatione educatorum, scopuli.* 4. *Philautia scilicet,* 5. *& voluptates.* 6. *Cur communi potius via cum aliis incedendum sit.* 7. *Scholasticæ informationi magna cura a magistratu debet impendi.* 8. *Defectus in illo.* 9. *Maxime in ingeniorum censura.* 10. *Curriculi scholastici tempora varia.* 11. *Ramus nimis angustum constituit.* 12. *Michaëlis Neandri consilium enarratur,* 13. *& de eo judicium interponitur.* 14. 16. *Jeremiæ Hölzlini Hexaëtia scholica recensentur,* 15. *& in uno male sentire ostenditur;* 17. *ejus consilium privatæ informationi aptius videtur.* 18. 20. *Sturmii Methodus scholastica proponitur & laudatur.* 19. *Breves & argutas styli sententias is recte improbat.* 21. *Ejusdem Sturmii epistolæ classicæ plenius hanc deducunt.* 22. *Cum qua conspirat Caseliana,* 23. *quæ methodus proponitur,* 24. *qua Logices studium ad Academias rejicitur.* 25. *Nicod. Frischlini consilium 6 annos præscribit.* 26. *Caspar Scioppius quatuor.* 27. *id quod, præsertim in pueris, vix procedit.* 28. *Wolfgangi Ratichii methodus non omnino improbanda,* 29. *quæ recensetur,* 30. *& contra objectiones defenditur.* 31. *Latinitas & Januis ac Portulis male formatur,* 32. *quæ nec emendatæ in scholis admittendæ sunt.* 33. *Vogelii Ephemerides linguæ Latinæ rejiciuntur.* 34. *Clenardi singularis quædam methodus exponitur.* 35. *festiva ejus docendi ratio describitur.* 35. 36. *ejusd. epistolæ utilissimæ.* 37. *Ad grammaticam informationem prudentia opus est.* 38. *Rhenii labores scholastici utiles.* 39. *Beccheri methodus in puerorum informatione prima non suadenda.* 40. *Consultius medium indicatur.* 41. *Wendelini institutum.* 42. *Beccheriana praxis insuffi-*

ciens. 43. *Mechovii curriculum ſcholaſticum laudatur.* 44. *Anteſcholanorum informatio.* 45. *Scholaſticorum inſtitutio.* 46. *Lenta ad Academias feſtinatio ſuadetur.* 47. *Uberior docendi methodus e libris deſuper ſcriptis inveſtiganda.* 48. *Monita quædam compendio proponuntur.*

1 In privata inſtitutione felicius quidem citiusque omnia procedunt ad præcocem
aliquam maturitatem; quemadmodum arbores, quas ſingulari cura ab aëris in-
juria cuſtodire ac curare cultura noſtra ſolemus, ceteras, quæ e communi fun-
2 do ſuccum trahunt, tempore vincunt. * Sed ſecurior in ſcholis bene inſti-
tutis via eſt, in quibus etſi tardiores ſint progreſſus, firmiora tamen illic ponuntur
veſtigia, & cum ipſo judicio practico, quod cum annis accreſcit, quaſi ſolidatur do-
3 ctrina. * Rara eſt præcocium ingeniorum felicitas, geminique ſcopuli ſunt, ad
quos naufragium facere ſolent, capitales ſcilicet animi corporisque peſtes: illa phi-
4 lautia; hæc voluptates. * Debet cupidine laudis accendi animus puerilis; ſed
oritur hinc quædam primum ambitio, quæ extinguenda non eſt, niſi a curſu ipſo
revocare properantes velimus. Sed ſuccedit hinc contemptus aliorum, quos in-
fra ſe poſitos vident, & vana quædam perſuaſio, qua ſe plus præſtare poſſe, quam
per ætatem licet, exiſtimant. Linguis, hiſtoriis, ſcientiis ad miraculum excoli
multi poſſunt, judicio tamen practico, quod demum ab annis & uſu venit, deſti-
tuuntur. Hinc fit, ut ſibi ſapere contenti ſeniorum monita negligant, neque
5 fructum ex converſatione erudita, qui maximus eſt, reportent. * Ab altera parte
voluptatum ſtimuli illos ſollicitant, ad quas eo ingenioſiores, quo doctiores ſunt,
unde facile in ignaviam & ſocordiam prolapſi, a priſtina illa virtute degenerare vi-
dentur, ut a teſtudinibus ſæpe ipſæ aquilæ vincantur. Qui in his vel per naturæ
ductum modum tenere norunt, aut prudentis magiſtri monita ſequuntur, illi ad
maxima eluctari poſſunt.

6 Verum cum paucorum tantum, quos æquus amavit Jupiter, illa fortuna ſit,
communi potius via ad ſtudia cum aliis contendamus. Nam & in ſocietate pue-
rili & juvenili ſemina quædam ſparguntur officiorum civilium, quorum in Repu-
blica olim uſus erit. Quis non hic præcepta ſuppeditavit? Quis non novam
aliquam methodum confinxit? Aut potius in devia abduxit: nam non tam multis
7 ducibus, quam peritis & prudentibus, hic utendum eſt. * Quemadmodum ve-
ro, ut Reſpublicæ perennes ſint, vel prudente Legislatore formari debent, vel ſa-
lutaribus legibus conſervari; ita in Schola inſtituenda optimis peritiſſimisque Cen-
ſoribus opus eſt. Non ſufficit, idoneos admovere juventuti Magiſtros, ſed con-
ſtitui debent, qui totius rei ſcholaſticæ curam habeant, idonei Ephori; in quibus
8 plerumque peccatur: * Solet enim hæc cura Sacri Ordinis viris demandari, q[illegible]
non omnes æque iis ſunt doctrinis exculti, ut de re ſcholaſtica recte ſtatuere poſ-
ſint. Etſi enim pietatis præcipua quidem ratio habenda eſt, tamen & linguæ, &
9 artes, quæ in Scholis tractari debent, non minori cura excolendæ ſunt. * De Cen-
ſura ingeniorum nihil dicam: vix enim a noſtri ſeculi moribus impetrari illa pot-
eſt:

eſt: quanquam multæ ſunt virorum graviſſimorum de hoc defectu querelæ, multorum deſideriis illud quæratur. Videatur Calixtus Oratione *de recta juventutis inſtitutione & Præceptorum officio*, Mechovius *Hermath. cap. 1. tract. 3. n. 13.* Legi quoque ea de re poteſt Jeremias Höltzlin, Holſatus, (*b*) doctiſſimus ille Apollonii Commentator, in eleganti diſſertatione, cui titulus *Hexaëtica Scholica*, Dortmündæ Ann. 1625. impreſſa, ubi curam hanc Republica dignam eſſe oſtendit, & emendationem Scholarum ſerio optat.

Curriculum Scholaſticum non æquis intervallis definitur. Ac ſunt ſane ejus 10
laxiores & ampliores termini conſtituendi, quoniam ingeniorum non eſt æqualis conditio. Tempora ergo ita ponenda ſunt, ut tardiora ingenia cum ceteris eodem ſtadio ad metam pertingere poſſint. Sunt, qui nimis ampla ſpatia; ſunt, qui brevia nimis & anguſta præſcribunt. * RAMUS, Freigio teſte, Philoſophiam cum 11
Eloquentia ita conjungendam cenſuit, ut, cum puerum ſeptimo anno acceperit, anno decimo quinto ætatis perfectus Philoſophus ſit, & jam aptus ad Rempublicam: quod nec privata nec publica informatione effici poteſt. Etſi enim id ſcientiis addiſcendis tempus ſufficere videatur in ingenio excellentiore, non erit tamen ad Rempublicam & publicam functionem aptus, judicio practico, quod in illam ætatem non cadit, deſtitutus, niſi forte in ſpeciem & pompam aliqua ſuſcipiantur. Quod ſi enim moralis & civilis doctrinæ non eſt idoneus auditor juvenis, e ſententia Ariſtotelis, quomodo ille in vita exercebit?

MICHAEL NEANDER, vir doctiſſimus, & multæ in informanda juventute 12
ἐμπειρίας, Germanica lingua *conſilium de informanda juventute* edidit, Islebii Anno 1583. in octavo editum, in quo ille monſtrat, quomodo puer a ſexto ætatis anno ad 18. pietate, lingua Latina, Græca, Hebraica, Artibus & univerſa Philoſophia inſtitui poſſit. A ſexto anno uſque ad initium noni puerum exerceri vult legendo in utraque lingua, Germanica & Latina: cui uſui adhibendum ſuadet Compendium Grammaticæ Philippi, ut ſimul cum literis ejus libri uſum familiarem ſibi faciat. Anno nono ad Compendium Grammatices & regularum ac exemplorum explicationem manuduci, in vocabulis ſententiisque brevibus de virtutibus & moribus, dictis ſcripturæ, ediſcendis exerceri vult, interjectis aliquot pro Muſica & Calligraphia horis. Decimo anno Melanchthonis Grammaticam parvam una cum Syntaxi puero explicat, in Declinationibus, Conjugationibus, formationibus, caſuum, temporum, per continuas interrogationes ac reſponſiones exercet, expoſitionem locutionum Latinarum & formularum orditur, quas e Cicerone, Plauto & Terentio in hunc uſum collegit, quibus erudita lingua Latina, adeoque omnia argumenta, de

quibus

(*b*) Jeremias Höltzlinus (qui Alumnorum initio in Acad. Altorfina Noricorum fuit Ephorus, hinc Gymn. Ambergenſis Conrector, Hammonenſis autem, & Scholæ poſtea in Batavia Brielanæ, Rector, tandem vero Linguæ Græcæ Profeſſioni Leidæ An. 1632. admotus, illic An. 1641. deceſſit) patriam agnovit, non Holſatiam, uti *h. l.* traditur, ſed Civitatem Noribergenſem. V. Ant. Thyſii *Or. Fun.* illi habitam, Franc. Martinii *Epiſtolas p. 31.* & Wittenii *T. I. Diar. Biogr. ad An. 1641.*

quibus in communi hominum vita sermo institui solet, non spernendo invento continentur, ac seorsim a Neandro editæ sunt: atque ex iis, ubi memoriæ mandavit, Themata pro versione proponit. E Grammatica & Nomenclatore repetitiones crebras instituit, & hanc telam undecimo quoque anno pertexit: Duodecimo anno Autores Latinos, Ciceronem, Terentium, Virgilium, Ovidium illi exponit, hinc phrasium sententiarumque excerpta colligere jubet, & ad Prosodiam & versus scribendos manuducit. Tribus sequentibus annis Græcæ linguæ rudimenta & Autores prioribus jungit, eadem fere methodo procedendo, ut in lingua Latina: cui fini etiam locutiones Græcas eodem quoque ordine, secundum tria causarum genera, ut in lingua Latina, collegit, aliumque libellum de re poëtica Græcorum, ad exercitationes poëticas in Græca lingua instituendas edidit. Anno 16. Hebrææ linguæ rudimenta superioribus addit, & demum 17. & 18. anno per Dialectices, Rhetorices, Physices, Chronologiæ, Ethices, Geographiæ compendia circumducit, at-
13 que ita ad Academias illum suum discipulum ablegat. * Qua in methodo tempora, quæ studio Grammatico impenduntur, nimis protrahuntur, antequam ad lectionem Autorum admittatur puer; nam ex usu & lectione suppleri defectus Grammatices majori cum fructu possunt. Deinde in exercitationibus Rhetoricis parcior est, quam velim: cui plus ego temporis impendendum existimaverim.

14 JEREMIAS HOLTZLIN, cujus supra mentio facta est, curriculum paululum angustius discipulo suo definivit, sex scilicet annos, a septimo ætatis anno usque ad decimum tertium, unde & *Hexaëtia Scholica* inscripsit. Ac quoniam tota informatio tribus actibus continetur, quorum primo via ad Grammaticam munitur; secundo ipsa Grammatica cum orationis illius Autoribus traditur; tertio his Græci sermonis, nec non Dialecticæ & Rhetorices studium adjungitur; idcirco de his ipsis ordine agit, præmittens tres quasi canones generales, quorum primus est, In tradendis artibus progressum esse instituendum a facilioribus & notioribus, ita ut semper priora posterioribus facem præferant: Secundus est, Plus diligentiæ & temporis conferendum ad finem, quam ad ea, quæ ad finem: Tertius, Cum finis sit mensura eorum, quæ ad finem, quicquid ad eum non pertinet, omittendum esse. Posterius vero cum priore comparatum semper finis rationem induere, atque ita non solum artes totas alias aliis esse ὑπηρετικὰς, ut tradidit Aristoteles, sed artium etiam partes alias aliis inservire, & proinde alias quodammodo ὑπηρετεῖν, alias ἀρχιτεκτονικὰς esse. Primum ergo hic diligentiam in syllabis recte colligendis impendi, ac simul ad pingendas literas pueros manuduci vult: Calligraphiam enim vehementer laudat. Grammaticam succinctam & semitariam adhibendam primum judicat, & abstinendum a Grammaticis definitionibus & regulis intricatioribus, quarum sensum non capiunt pueri; rem ipsam quam simplicissime proponendam; Latina, quæ non intelligant pueri, non discenda, nec ipsa quidem præcepta Grammatica, nec Syntaxin, cujus regulæ per numeros distinctæ. Versionis materiam ex probato Autore pro exemplo regulis applicandam suadet. His

His jam præmunitis ad ipſam Grammaticam, qui ſecundus totius πραγματείας
actus eſt, progreditur: in qua tamen nimis ſcrupuloſum tironem ſuum eſſe vetat;
ita ut ex uſu potius & lectione ſibi Grammaticas obſervationes formet, quam e
Grammaticis Autores explicet. *Utile*, inquit, *eſt, ſibi Grammaticam coagmentare hunc
in modum. Prima illa rudimenta jam apprehenſa in libro hos ad uſus quæſito per intervalla
& late diducantur: tituli exceptionum, heteroclitarum, ellipſeon, figurarum, ordinibus a ma-
giſtro monſtratis diſponantur, & poſtea depromptis ex autore ad declarandum ſumpto exem-
plis compleantur. Quod ubi fiet, multo minore cum tædio ars iſta a quocunque non tam di-
ſcetur, quam invenietur, & perbrevi temporis ſpatio res Grammatica felicius parabitur, & fir-
mius tenebitur; ejusque fructus cumulatior ipſo in opere capietur. Nec adeo referet omnia
ibi exempla, aut aliqua reponat: quod e nonnullis poſitis reliqua facile poſſint æſtimari.* Phra-
ſeologias ab aliis concinnatas non multum ad uſum puerorum commendat, utut
bonas, & a viris doctis congeſtas. Cum enim formulæ & phraſes illic infinitæ
ponantur, quæ tamen plerumque κατά τι dicuntur, & conſideratione ſeu σχέσει
certa; non poſſe a pueris earum uſum dijudicari. Quare phraſes & formulas ex
iis, quos legit, Autoribus colligendas potius ſuadet, quam ut alieno labore colle-
ctis utatur. * In quibus Autoribus Plautum Ciceroni prætuliſſe miror, nam Ra- 15
mi erroribus etiam hac in re male adſtipulatur, ac plane inepte judicat, cum Ci-
ceronis quam Plauti ſcripta faciliore cum latinitatis jactura aboleri poſſe exiſtimat.
Neque enim latinitas tam e vocabulis, quorum amplior ſeges in Plauto eſt, quam
ex decente illo & civili cultu cenſenda. Cum hoc labore aliquid Ovidiani car-
minis jungendum eſſe exiſtimat. * Tertio actu, qui Græcæ linguæ & Diale- 16
ctices Rhetoricesque cognitione illi abſolvitur, ſimiliter Græcam Grammaticam
rudem & inchoatam primum requirit, quam altera excipit poſtea plenior. Eam
duplicem quoque ille habet, unam proſaicam, alteram metricam. Illa com-
munem linguam tradet, hæc dialectos, quibus poetæ utuntur, de quibus multa
immiſcet erudita: fuit enim Græcæ literaturæ peritiſſimus, ut Commentario in
Apollonium oſtendit. Quæ de Dialecticis porro apud illum habentur, Rami
Scholam ſapiunt, cujus ille partibus addictior fuit. In Rhetoricis variationem per
figuras & Aphthoniana progymnaſmata commendat; atque ita diſcipulum ſuum
anno decimo tertio ad ἐγκυκλοπαιδείαν totam aliasque ſcientias ablegat.

Verum præſtat, ut jam ante dixi, in Scholis publicis non tam breve ſpatium 17
præſtituere, quo pertingere omnes ſcopum ſibi præfixum poſſint: nam Höltzlini
conſilium privatæ, quam publicæ informationi, aptius videtur. * In tota hac 18
Scholarum Oeconomia adornanda miram induſtriam, ut jam ſupra diximus, JOHAN-
NES STURMIUS oſtendit, cujus conſiliis pleræque per Germaniam Scholæ inſtitutæ.
Scripſit is primo librum de *Ludo literario recte aperiendo*, quo generatim de re ſcho-
laſtica egit, & in certos ordines labores ſcholaſticos diſtinguit. Incipit a poſtremo
ordine, qui ipſi nonus eſt. Ad illum ſub quintum ſextumve annum duci jubet pue-
rulum, ut legere ſcribereque diſcat, breviore Catechiſmo, flexionibus nominum &
ver-

verborum exerceatur, & breviores Ciceronis Epiſtolas, ad Terentiam & Tironem, exponere incipiat. Quod uno anno melioris ingenii puerum abſolvere poſſe exiſtimat: de quo tamen ego dubitaverim. In ordine octavo, anno ſcilicet ſeptimo, primis ſex menſibus tradit duabus quotidie horis Grammaticam breviorem, & reliquum temporis duas itidem horas, Eclogis Virgilii & Epiſtolis Ciceronis tribuit. Diſſolvere jubet Epiſtolas, flectere ac variare verba ſingula, eaque rurſus conjungere. Rationem conſtruendæ orationis in poſteriores ſex menſes differt, jungendo Epiſtolas Ciceronis & Virgilii Eclogas, ut alternatim hæ tractentur, & quatuor horæ lectionibus de die impendantur. Proponere tum Magiſtrum jubet ſententias Germanica lingua, quas puer formis Latinis commutet: carminum quoque modulationem, ſed exercitio potius quam regulis, ſuſcipiendam ſuadet. In ſeptimo ordine anno octavo & ſingula prioris anni acta ſemper repetenda, & verſuum modos & ſyllabarum quantitates perdiſcendas monet; cui una de die hora ſuffecerit. Ciceronis libris *de Amicitia & ſenectute* aliam horam tribuit. Tertiam Æneidi Virgilianæ, vel Catullianis & Tibullianis carminibus caſtioribus in hunc uſum ſelectis. Quartam horam ſtylo, propoſitis ex explicatis Ciceronis locis thematibus, & verſibus in ordinem redigendis aſſignat. Interim & memoriam exercere, & ſemel memoriæ mandata repetere jubet. Atque ita tribus annis conſequi poſſe putat puerum, ut Latinæ atque dilucidæ orationis præcepta teneat. In ſexto ordine, anno ſcilicet nono vel decimo præcepta primum in memoriam revocanda, quam tradenda nova. Hic horam unam deſtinat Æneidos & Catullianorum Horatianorumque carminum lectioni; ſecundam explicationi inſignium locorum communium, argumentationum, periodorum bene ordinatarum, figuratorum exemplorum, e Cicerone depromptorum, quæ memoriæ etiam mandanda,
19 & ad imitationem proponenda, tribuit. * Nam breves illas & argutas ſententias ideo damnat, quod memoriam vaſtent, aciem ſtyli diſtrahant, ſæpeque illæ inepte
20 ſcriptis interponantur. Quod ſapienter ſane ab illo monitum eſt. * Ex Terentio poſtea & Plauto, interpoſita his Cæſaris hiſtoria, qui quotidiani ſermonis verbis hiſtoriam conſcribere maluit, quædam proponit. Tertia hora iterare jubet, & ad ſtylum accommodare, quod eſt utilius; ſive in proſa, ſive in carmine hoc fiat. Quartam horam emendationi compoſitionis tribuit. In Ordine quinto, Anno vel 10. vel 11. ſex primis menſibus ſemel quotidie ex Græcæ linguæ præceptis Grammaticis quid proponere jubet: ſequentibus tribus menſibus paucas facileſque Æſopi fabellas Græcas; & poſtremo trimeſtri Demoſthenis Orationes Olynthiacas. Secunda hora in Officiis Ciceronis, ſi priores libri ſunt ſuperiore anno abſoluti, verſabitur. Tertia vel Georgica Virgilii, vel Oratio aliqua Ciceronis explicabitur. Quarta ſcripturæ & compoſitioni relinquitur, ita tamen, ut libri de ornamentis orationis ſcripti, quæ e Ciceronis libris Rhetoricis ſunt petenda, conjungantur. De Elocutione enim prius, quam de inventione laborandum. Verborum copia tum comparanda, & ſententiarum formulæ cumulandæ. In ordine quarto anno vel 11. vel 12. informationis quinto horis duabus alternatim cum Cicerone Demoſthenem, cum Virgilio Homerum jungit. Tertiam primis ſex menſibus Grammaticæ

maticæ Græcæ impendit. Quarta cum styli exercitiis præcepta Herenniana & partitiones Ciceronis jungit. Neque sine ratione Ciceronis libros ceteris compendiariis libellis præfert. Addit illis Salustium & Plautum, ubi tempus supererit. Atque hic prolixe de ratione resolvendi orationes, & colligendis phrasibus agit; qua de re singularem quoque librum conscripsit, & nos alibi plenius. Interserit etiam quædam de commentationibus, quibus adsuescere pueros mature vult. Argumentum illis ad narrandum, aut probandum, aut amplificandum proponit, spatium dat, eadem hora, qua docendum erat, ad cogitandum, ut, quod antea scriptum adferre consueverant, id jam meditatione atque cogitatione comprehensum pronuncient. Quod exercitium sane præclarum est, & promptitudinem aliquam in dicendo & cogitando efficit, magno postea usui futurum, ubi ad rem ipsam & negotia vitæ civilis ventum est. In Ordine tertio, Anno vel 12. vel 13. præcepta Rhetoricæ Dialecticis jungenda suadet, Ciceronis Topica & Aristotelis Dialectica, Demosthenis & Æschinis adversarias orationes explicandas; Commentationes continuandas, & partes integras, sumpto ad cogitandum tempore, oratione Latina memoriter dilatanda, tum scilicet, cum domo reversi fuerint. Ad Livium etiam nunc progredi in Historiis vult. In Ordine secundo, Anno 13. vel 14. Demosthenis orationem pro Ctesiphonte explicari, dialectica præcepta ex Aristotele continuari, eademque hora dialogum e Platone & Cicerone velut in exemplum proponi suadet. Partitionibus Oratoriis scribendo & commentando insistendum, & ad firmius judicium omnia exigenda. In Ordine primo, anno scilicet 14. vel 15. viam ad primas artes maximasque disciplinas aperit adolescentibus, repetitis tamen prioribus, atque sic bene præparatos ad Academica studia transmittit. * Explicatius singula postea deducit in *Epistolis illis Classicis,* quas ad singu- 21
lorum Ordinum vel Curiarum præfectos scripsit, additis tum novis præceptionibus, tum exemplis. Multa hic de ordine, in vocabulis discendis servando, de volumine sententiarum, per periodos digestarum, de Ephemeridibus faciendis, de modo explicandi epistolas Ciceronis, de formulis sententiarum pro stylo exercendo, de carminum, exemplorum volumine, & pluribus aliis utilia monentur. Praxin ulteriorem in *Schola Laringana exhibet.* Quæ omnia egregia sunt, optimoque consilio instituta.

Sturmianis consiliis merito accenseri debent Caseliana. Nam in variis scriptis 22
rem scholasticam Caselius, qua potuit diligentia, emendandam ornandamque suscepit. Extat ejus libellus similis cum Sturmiano tituli *de ludo literario recte aperiendo,* in quo pleraque cum Sturmianis conveniunt, nisi quod Sturmius majori *ἀκριβείᾳ*
in operarum scholasticarum partionibus usus sit. * Primum in infantibus pro- 23
nunciationem literarum & calligraphiam majori, quam fieri solet, cura tractandam suadet. Grammaticam ille simplicem, quæ in solis nominum & verborum inflexionibus & exiguis regulis syntacticis consistat, requirit, cetera ab usu & lectione discenda suadet, adhibitis tum in consilium uberioribus commentariis Grammaticis. Interpretationem planam & perspicuam præscribit, sermone Germanico Latino,

pro puerorum capacitate, citra commentariorum prolixitatem, quos tamen veteres & novos perſpectos Magiſter ipſe habeat. In interpretatione moralia immiſceri vult, ut eorum idea animis teneris mature hæreat; quam ad rem Terentium ac præcipue Horatium laudat. A Cicerone prima ſermonis lineamenta potius, quam a quopiam alio ducenda præcipit, a loquendo tamen abſtinere tirones jubet, ne purum ſermonem corrumpant. Sermones quosdam & Dialogos, ſed ductu præceptoris, Latina lingua inſtituendos; Declamationes intempeſtivas fugiendas ſuadet. Carminum modulatio ex uſu potius & lectione, quam præceptis operoſis, illo judice, diſcitur. Ad Græcam linguam hinc tironem ſuum vocat, electione potius, quam præceptis multis, hauriendam. Scriptionem non ſuadet, ob magiſtrorum imperitiam & nullum ejus linguæ uſum publicum: tanti enim non eſſe, ut quis impuro ſermone Græco ſcribere diſcat, cum de puro deſperandum ſit.
24 Hebræam ad Academias rejicit, Logices & Dialectices præcepta vel ad Academias differt, vel ſumma tantum eorum rudimenta proponi vult. Neque enim in hoc ſuo ludo Diſputatores vel Sophiſtas formabit diſcipulos, neque vitio hoc magiſtris vertendum eſſe judicat, ſi non magnam Logices ſcientiam habeant, quæ maturius judicium requirat. Eventurum, ut vel, quæ prima jacta ſunt in his fundamenta, hinc in Academiis ſint adjicienda, & majore moleſtia dediſcenda, vel nunc humanitatis ſtudia ſegnius tractentur. In Rhetoricis compendia primum proponit, & ex Aphthonii progymnaſmatibus aliquid. In Muſicis exerceri pueros vult; in Mathematicis quoque quibusdam, ut Arithmetica & Geometria, prima ſtatim ætate, etiam lingua Germanica, ſi haberi poſſit, qui pueros illa doceat. Nam his ſtudiis quoque apud veteres pueri exercebantur.

25 Eſt & NICODEMI FRISCHLINI conſilium non ſpernendum de ratione inſtituendi puerum ab anno ætatis ſexto & ſeptimo ad annum usque decimum quartum; ita ut præter duas aut tres maternas linguas etiam Latinam diſcat recte loqui & ſcribere, Græcam vero mediocriter intelligere: inſuperque rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ ad uſum ſcribendi conferre, & primo quidem anno puerum docet, ut recte literas legat & pingat; ſecundo initia Etymologiæ, & e ſuo Nomenclatore uſitatiora nomina non ſolum inflectere, ſed etiam intelligere, & præcipuas loquendi formulas docet, ſimulque ad Syntaxin præparat. Tertio & quarto anno reliqua Etymologiæ præcepta & præcipuas regulas Syntaxeos, una cum Declinationibus & Conjugationibus Græcis ſimplicioribus tradit, uſum quoque mediocrem Latinæ linguæ e Dialogis ſacris & ſelectioribus epiſtolis Ciceronis comparandum docet. Quinto anno reliqua præcepta Latinæ, & præcipua Græcæ Syntaxeos (quæ conjungi ſemper ob affinitatem vult) tradit, una cum reliquis Declinationibus & Conjugationibus Græcis, & ex breviſſimis Proſodiæ regulis carmen retexere docet, & inſuper ex Cicerone & Terentio laudabile ſcriptum conficere. Sexto anno præter exercitationem Græcæ & Latinæ linguæ ad rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ manuducit, & ad perfectam iſtarum artium cognitionem præparat. Quæ Friſchliana informandi ratio cum Hölrzlini methodo quodam-

quodammodo convenire videtur, qui & ipse sex annis scholastica absolvit studia.

Minori annorum numero CASPAR SCIOPPIUS contentus est. Is enim in 26
Consult. 3. de Scholar. & Studiorum ratione quatuor tantum annos requirit, quibus non modo Latinam linguam probe intelligant, & cum Grammaticæ regulis, tum doctorum consuetudini congruenter Latine scribant, sed etiam Logicam, Rhetoricam, Physicam, Metaphysicam, hoc amplius autem Ethicæ & Politicæ elementa addiscant; sic, ut idonei sint, qui Professoribus Academicis, Philosophiam, Theologiam, Jurisprudentiam & Medicinam docentibus, multo, quam alii, melius & fructuosius operam dare possint. * Verum ista in homine provectioris ætatis 27
vel saltem adolescente effici quodammodo posse non negaverim; in pueris, quorum ingenium iis studiis aptum non est, ut fieri possit, vix concesserim. Ut enim in linguis forte compendia quædam cum pueris institui possint, in scientiis vero maturiore judicio opus est; præsertim in Ethicis & Politicis, quorum idoneos auditores esse juvenes negavit Aristoteles.

In lingua Latina addiscenda compendiosiorem sibi viam invenisse visus est 28
WOLFFGANGUS RATICHIUS, quæ non contemnenda quidem videtur, modo ejus peritiæ & patientiæ Præceptorem quis nancisci possit, quam ille requirit.
* Primum vernaculam aliquam linguam præsupponit, qua animi sui sensa commo- 29
de exprimere puer possit, hinc in lingua Latina puerum informaturus literas docet tum scriptione, tum viva voce, earumque potestatem explicat, pronunciationemque exprimit, earum postea connexionem & Syllabisationem tum viva voce, tum scripto ostendit: quibus peractis, statim in manum Autorem idoneum sumit, sed unicum, e. g. Terentii Comœdias. Ab initio 4. vel 5. lectionibus voce tardissima & quasi semifracta discipulo præit, qui oculis & animo præeuntem sequitur, atque ita inconcinna pronunciatio silentio devitatur, donec crebra Præceptoris iteratione concinna reddatur. Nam Præceptore absente omnis privata repetitio discenti interdicta est. Postmodum ipsa prælectio hac methodo procedit, ut 1. summa futuræ lectionis luculenter lingua notiori proponatur. 2. Lectio sequatur distincta & perspicua, probe observatis commatis & punctis. 3. Expositio seu interpretatio ipsius textus. 4. Textus relectio & repetita interpretatio. Terentii sex sunt Comœdiæ: singulis hebdomadibus unam Præceptor absolvit, singulis diebus, imo singulis unius diei horis Actum totum, ut fabulæ tractatus cohæreat, & intellectui sistatur. Præceptor primo legit periodum integram, deinde commata istius periodi denuo legit, & Germanice interpretatur, ad sensum solum, non ad constructionem respiciens, atque ita ad finem Actus. Quæ prima Terentii prælectio nihil aliud præstat, quam ut discipulus 1. Latine legere discat, 2. summam & sensum totius Autoris imbibat. Atque ita sex hebdomadibus totus Terentius absolvitur, bis terve in una hora uno Actu repetito, & die Saturni, pluribus horis, tota Comœdia. Nihil vero hactenus de Grammatica discipulus audivit. Alteris sex hebdomadibus Terentius denuo ab initio ad finem eodem modo

 expo-

exponitur; ſed circa finem matutinæ aſſumit Præceptor libellum Paradigmatum, & primo ad Conjugationes ſe confert, prælegit Conjugationem primam activam, una cum interpretatione ſingularum perſonarum ſæpiſſime, ſequentibus diebus ceteras Conjugationes, depromptis ex Autore exemplis, quæ ſimiliter flectit, addita ſingulis Germanica ſignificatione. Tum paſſivæ Conjugationes præleguntur ea cautela, ut paſſiva non ex analogia formentur, ſed e ſolo Autore petantur. Hinc prælegit paradigmata Declinationum per intervalla ſecundum earum ordinem, exempla ex Autore adduntur ad ſingulas Declinationes, prout ſe obtulerint, citra interpretationem caſuum Germanicam. Interim ad finem tendentibus hebdomadibus, diſcipulos tentat Præceptor, num in Conjugationibus & Declinationibus prompti ſint? reſpondebit vero diſcipulus omnia e libro. Tertia vice aliis ſex hebdomadibus, dum Terentium repetit eodem modo horis matutinis, pomeridianis Grammaticam proponit, exemplis ex Autore deſumptis, ita tamen, ut ad Syntaxin nondum accedat. Dehinc applicationem præceptorum Grammaticæ hoc modo inſtituit. Hora prima diei ſcenam unam Terentii integram exponit, ſparſim faciliora nomina & verba explicat. In ceteris horis ſcena examinatur accuratius, quoad Verba ſolum, diductis exemplis per Verbi accidentia: ubi diſcipuli ipſi libros Grammaticos una cum Præceptore inſpiciunt. Altera die ſequens ſcena hoc modo examinatur, quoad Nomina obſervato ordine Subſtantivorum & Adjectivorum. Tertia die Pronomina, inde Adverbia &c. cum ſuis accidentibus, ut Grammatici vocant. Hinc Præceptor incipit conjungere Verba & Nomina, & integras phraſes ex Autore deducit per Conjugationes, Subſtantiva cum Subſtantivis, Adjectiva cum Subſtantivis &c. ut, *Facio illi injuriam, facis illi injuriam, facit illi injuriam &c.* idque exercitium per aliquot hebdomadas continuatur. Hac ratione Comœdia una intra menſem circiter abſolvitur, ut hora matutina Autoris textus exponatur, in ceteris Grammatica potiſſimum tractentur. In tali exercitio Declinandi & Conjugandi detinet diſcipulum usque ad quartum menſem, a tempore tertium inchoati Terentii, ſeu inchoatæ Grammaticæ in ceteris quoque Comœdiis. Tum ad genuinam vocum ſignificationem, ſpeciem & figuram deducitur, ad Præterita & Supina &c. exceptiones in Grammaticis. Poſtquam jam Etymologiam univerſam cum præcipuis exceptionibus tenet, ad Syntaxin accedit, quæ ipſi jam quaſi ſponte fluit e copia vocum, phraſium, ſcientia flectendi, conjugandi, declinandi, derivandi, componendi. Tum jubetur ipſe diſcipulus Terentium legere & interpretari, auſcultante Præceptore & monente, ſi quid erraverit; tum e Latina in Germanicam transferre, atque ita totum in ſuccum & ſanguinem convertere. Quod intra anni ſpatium commode effici poſſe, Autor ille teſtatur.

30 Sed erunt fortaſſis, qui leve quid exiſtimabunt, intra anni tempus eo usque in Latina lingua progredi: præſertim cum Scioppius in *Præfat. Grammaticæ Philoſophicæ* tantum poſt Nominum Verborumque declinationes memoriæ mandatas, ſe e quotidiana Latine loquentium conſuetudine, ſex menſium intervallo profeciſſe dicat,

dicat, ut, quicquid uſus ejus ætatis poſceret, enunciaverit; cum hi Terentiani auditores Latine tamen loqui toto anno non didicerint. Qui hoc objiciunt, meminerint, plus eſſe in quotidianis colloquiis ad linguam diſcendam efficaciæ, quam in quacunque informatione alia: ſecundas tamen a prima hac maximeque naturali methodo tenet illa, quæ e lectione Autorum procedit. Et in Ratichiana tamen illa methodo, primis illis lineamentis bene e Terentio ductis, juncta ſimul arte Grammatica, faciliimus deinde ad cetera progreſſus fuit. * Illi certe longe præ- 31
ferenda eſt, quæ vel e Janua Comenii, Patrum Hibernorum, Mercurio Scioppii, Portulis, Atriis ſimile quid promittit. Nihil ſolidi e ſcopis illis diſſolutis diſcitur, in quibus nulla eſt compóſitio, plena barbariſmis omnia. Sermoni ſtudendum eſt, qui non meris enunciationibus, ſed nexu periodico decurrere debet: qui, etſi a puero primum non capitur, per conſuetudinem tamen animo auribusque inhæret. E ſermone ergo ſimplici quidem, ſed recte ſuis particulis juncto, potius nomina verbaque diſcenda ſunt, ſi illa ſic nuda pueris proponere nolumus, quod prima ætate ſufficere poſſit. * Quacunque ergo ratione emendentur vel *Come-* 32
nii vel *alterius Januæ* (nam in illius Janua multa talia emendari voluit Vir Cl. & amicus noſter optimus *J. P. Titius*) non poſſum a me impetrare, ut earum uſum in Scholis probare poſſim. Quorſum enim opus, ad lacunas confugere, cum puriſſimos habeamus fontes? Si vocabulorum res agitur, illorum cognitio vel ultro e lectione nobis occurret, ut non ſit magnopere de iis laborandum. Denique ut vel culinæ, vel opificiorum gratia iſta farragine pueros maceremus, nulla nos neceſſitas jubet. Talium rarus in ſermone civili uſus eſt. Legatur tamen ea de re Vir Clariſſ. *J. P. Titius in Diſſertatione de Adminiculis Linguæ Latinæ prima,* ubi Hiſtoria libellorum didacticorum Comenii plenior proponitur, & operoſe de eorum uſu & correctione agitur. * Nihilo meliores illis Januis ſunt *Ephemerides* 33
linguæ Latinæ ab EZECHIELE VOGELIO, Pædagogii Göttingenſis Con-Rectore, ſcriptæ, quibus unius anni ſpatio, duabus ſingulorum dierum profeſtorum horis, totam linguam Latinam, omniaque ejus vocabula docere vult. Conſtant vero Ephemerides variis ſententiis, vel confictis, vel a veteribus Autoribus petitis, ſecundum dierum & alphabeti ordinem, obſervata neſcio qua inepta alliteratione in vocibus. Has memoriæ mandare pueros jubet, ex iis Grammaticam & Syntaxin diſci, themata Latine ſcribendi conformari, ex iis colloquia inſtitui vult. Verum non opus eſt, ut labori inutili immoremur. Legatur prolixa earum Ephemeridum didactica, Lipſ. Anno 1621. edita.

Simile quidpiam Ephemeridibus illis ante ipſum commentus videtur CLE- 34
NARDUS, ad cujus ego imitationem Vogelium inſtituiſſe ſuas exiſtimo, ſed longe diſſimili profecto ingenii acumine, induſtria & judicio. Ille pueros analphabetos, poſtquam primo literas oſtendit, & publica voce pronunciavit, omnia docet, minutis dialogis, ſed Latina Lingua factis, quibus Grammatica, & quæcunque alia quotidiana, argumenta comprehendit, ſententias etiam & adagia, ſecundum Alphabetum ordinata, vocis alicujus occaſione, quæ legat ſemper relegatque puer.

Ille tamen, quod mireris, ipse Grammatica rudimenta non nisi Latina lingua proponit, unde quotidiano isto sono & Grammaticam, & linguam ipsam discunt
35 pueri. * Instituit ille aliquando ludum talem Braccaræ, quem ipse festive, ut valde facetæ sunt omnes ejus Epistolæ, describit. Non, puto, ingratum Lectoribus erit, si quædam de illis, sunt enim rariores hæ Epistolæ, adducam. Ita vero ille *lib. 2.* sub finem prolixæ illius & elegantissimæ Epistolæ, quam ad Christianos de professione Arabica militiaque constituenda adversus Mahometum scripsit: *Periculum facturus de ingenio puerorum, civium aliquot liberos publico dono docere cœpi, tam expertes linguæ Latinæ, ut ante eum diem ne literam quidem audissent. Et prima statim hora, cum res jam vulgata fuisset, concurrebant complurimi, commoti, ut fit, novitate, adeo, ut, crescente indies multitudine, locus auditores non caperet. Nulla enim ætas novo Gymnasio desiderabatur, & omne genus mortalium confluebat. Non deerant, qui vix annum quintum agerent, non sacerdotes, non servi etiam Æthiopes, & quidem natu grandes. Quin & parentes una ludum frequentabant cum filiis, nec minus præceptori morem gerebant, quam obedientes discipuli. Cumque solus versarer in tam disparibus ingeniis, & apud rudes ne verbulum quidem sonarem nisi Latinum, sic sensim assiduo usu processit negotium, ut intra paucos menses, & loquentem satis omnes intelligerent, & minimi etiam utcunque Latine balbutirent, cum vix nossent Alphabetum. Neque enim tenellam ætatem eo trahebam, quod aliquid haberet molestiæ, nec per antiphrasin interpretabar ludum, sed revera ludebam in Scholis. Erant mihi servuli tres; quos supra nominavi, non sane periti Grammaticæ, verum domestica consuetudine tantum consecuti, ut me perciperent, quicquid dicerem, & contra Latine responderent, licet identidem peccantes in Priscianum. Hos in ludum productos dialogos agere jussi, spectantibus discipulis, & cum eis multis de rebus sermonem miscebam, attentissimo auditorio, adeo miraculi loco fuit, quod Æthiopes loquerentur Latine. Heus Dento, inquam, salta: mox unum atque alterum edebat saltum, ridentibus spectatoribus. Tu Nigrine, repe nobis per pavimentum: sine mora quadrupedem agebat, magis etiam in cachinnos solutis, quotquot aderant. Carbo jussus currere cursum statim expediebat. Sic & alia multa non tam voce docebam, quam gestu, ut per jocum vocabula puerorum animos subirent; minimaque cura fuit, ut initio canones objicerem Grammaticos, rem non satis amœnam: sed omnem adhibebam artem, ut quemadmodum mercatores in variis regionibus usu perdiscunt idiomata, sic in tanta frequentia omnibus in locis streperent voces Latinæ. Quin & illud piaculum erat, primis diebus quippiam scribere, sed oculis in præceptorem intentis, aures assuescebant audiendis vocibus. Et si quando sese offerret vel sententia, vel adagium, pauculis verbis comprehensum, per discipulos in orbem ibat, & tota Schola jactabatur, velut manus manum fricat, me interim rem gestu declarante. Nam & hoc decretum erat, non solenni pompa docere, & aliquid meditatum afferre; sed, quicquid obiter ac primum occurrebat, de eo fabulabar. Si quem conspicerem insigni naso, ridendo & contrectando naso fungebar docentis officio, & obiter mungebat Dento nares. Inde jussi adferre candelam, &, tu Nigrine, inquam, munge candelam: quam si imprudens extingueret, irato vultu objurgantis speciem prabebam, & simul videbant, quid esset*

eſſet candelam accendere, quid extinguere: hinc labimur ad ſevum, & candelas ſevaceas, inde ad cereum, ceram, ellychnium, & cetera quæ oculis arbitrari poterant, ut utar verbo Gelliano. Dum ſic nugamur, & quamvis ſermocinandi anſam temere raperemus, ſæpenumero ſine omni tædio tres horæ nobis imprudentibus abibant, cum ſumma puerorum voluptate. Quibus factum eſt, ut a parentibus pueri contineri non poſſent, quin ſummo diluculo pergerent ad Scholas, velut geſtientes audire præceptorem: adeo ut horam quandoque unam anteverterent, & noctu nihil aliud ſomniarent, quam comœdias noſtras ſcholaſticas. Poſtquam ſermo Latinus familiarior factus, tandem inſtillavit Grammaticam, nominumque Declinationes majuſculis characteribus in parietibus ſuspendit; e quibus, qui noſſent ſcribere, deſcriberent, diligenter cavens, ne cuiquam codex typis excuſus eſſet, ut eo accuratius memoriæ imprimerent. * De- 36
ficit hic quidem Epiſtola, & editor Cluſius notat, morte præventum non abſolviſſe: verum tota illa praxis Grammatica prolixe ſatis recenſetur eodem libro ſecundo, *Epiſtola prolixa ad Joannem Vaſeum ſcripta pag. 187.* Edit. Hanovianæ. Declinationes & Conjugationes docet, antequam vel terminationes nominum & verborum, vel caſus & tempora nominat; quæ poſtea eo firmius inhærent. Nihil de Paſſivis & Deponentibus agit, niſi omnibus activis Conjugationibus abſolutis. Procedunt hæc omnia per dialogos, quibus quotidiana Grammaticis miſcentur. Sententiis potius ex bonis Autoribus, quam aliis exemplis, illuſtrari vult: quod conſilium feliciter executus eſt in Grammatica ſua Latina *Cl. Bütnerus.* Verum ea plenius ex ipſa Epiſtola haurientur, quæ profecto lectu digna eſt; ac vidi in Catalogis vel hanc Clenardi Epiſtolam, vel aliam de hoc argumento diſſertationem ſeorſim editam. * Certum eſt, eſſe quandam in illa re ἐμπειρίαν, & quan- 37
dam etiam in ipſa praxi Grammaticæ informationis prudentiam, ad quam non omnes apti ſunt. Quare non ſpernendi ſunt Autores, qui in his minutiis laborarunt; quales quidem multos habemus: ſed non omnes thyrſigeri Bacchi ſunt, omnes laurigeri Phœbi. * Superiorum temporum memoria JOHANNES RHE- 38
NIUS variis libellis non male de re Scholaſtica meritus fuit, cujus *Pædagogia ſeu Methodus Inſtitutionis puerilis* conſilia non pauca exhibet.

Qui novam methodum, de qua nos quoque ſupra, excogitavit JOH. JOACHIMUS 39
BECCHERUS, ab iſto invento ſuo non tam amplos ſperare fructus poteſt. Etſi enim ingenium illi non deeſt, & ad linguæ notitiam grammaticam, ac diſſertationes extemporales inſtituendas, non inutilis labor eſt, Latine tamen, nec Grammatice ſolum, ſed & eleganter, dicere ſcribereque cupientibus parum proderit. Non juvat ſola verborum & rerum copia, niſi adſit prudentia, quæ delectum inſtituere doceat, quod ex iſta vocabulorum farragine, utut belle ordinata, non facile diſci poteſt, niſi mature ex Autoribus idoneis illam facultatem hauriamus. Quin potius dato pignore certare auſim, puerum methodo Beccheriana informatum, totum ſiccum & enervum in omni compoſitione ſua fore, pluſque ex illo invento utilitatis ad viros vel juvenes jam tum omni genere ſcholaſticarum exercitationum ſubactos perventurum, quam pueros

pueros hac primum arte erudiendos. Vocabula per derivationem & terminationes disci citius posse, uti Beccherus vult, nemo quidem negaverit. Sed ego potius Oratorem, quam Grammaticum formare malim.
40 * Consultius ergo erit, Vocabula sub locis generalibus, quales *Benzius* præscribit, disposita secundum cognationem, differentiam, contrarietatem, adjuncta &c. puerum discere, magno postea usui in amplificatione futura, ubi quædam scribenda sunt: ductu tamen antiqui
41 Autoris. * Etsi enim hunc usum in phrasibus bonis, alphabetico ordine congestis, quærat MARC. FRID. WENDELINUS in memoria Rudolphi filii, neque ejus causæ nullæ sint; tamen a boni Autoris verbis bene ordinatis solidiora ejus rei ponuntur fundamenta. Ex ipsis tamen vocabulis & phrasibus facilius ego rem illam, quam e clavibus & januis confici posse, Wendelino libens concesserim. Neque male judicat Wendelinus, cum ait: *Vocabulorum sylvam citius ego totam memoriæ & ingenii mediocris adolescentulo me impressurum puto singulari quodam puerili, & pene ridiculo, memoriæ adminiculo* (quod velim prodidisset), *quam clavis integræ partem mediam assiduo soloque interpretationis labore. Ausim deposito pignore cum quovis contendere, & hoc addo, vocabulorum notitiam è Lexico paratam longè certiorem & expeditiorem fore altera, quam assidua clavis dederit interpretatio.*
42 * Et nihil sane Beccheriana Praxis Anni secundi & tertii in opere isto tironem juvabit, conjuncturum isto suo artificio nomina & verba, quæ Latinæ linguæ indoli refragantur: quod e sola & assidua Autorum antiquorum lectione & imitatione demum observandum est; ne quid de numero & concinno positu dicam, qui aliunde, quam ex iisdem fontibus, disci non potest.

43 Amplius studiis Scholasticis spatium indulsit vir, dum viveret, harum rerum peritissimus optimusque Mercuriorum sculptor, MECHOVIUS. Nam in doctissima sua *Hermathena tractat. 3. cap. 2. 3. 4. 5.* hoc argumentum copiosissime tractavit, ut nil quicquam addi posse videatur. Primos ille septem annos Antescholanis concedit, qui intra contubernium parentum educati nondum ad publicas scholas accedunt; Scholasticis totos 14. annos, ut itaque ante annum 21. e Scholis non exeant, suæ sententiæ suffragantem laudans Sturmium, qui tamen anno 15. scholastica studia absolvit, & altero loco sub illo annorum numero Academia forte studia comprehendit.
44 * In Antescholanorum informatione veterum mores a nostris discrepant; quibus, cum in linguis non multum laborandum, statim ad rerum cognitionem convertere se potuerunt. De his multa Quintilianus, qui ne infantiam quidem ipsam cessare a literis vult. Nostri in formanda voce, legendo, scribendo, primis pietatis rudimentis, vocabulis Donati, quæ vocant, tirociniis tempus hoc consumunt, quibus recte quidem Mechovius Tabulas Geographicas jungi posse existimat. Vossius Historiam sacram & civilem per imagines illis quoque inculcari suadet.
45 * In Scholasticis primum septennium in παιδείᾳ τῶν ἐγκυκλίων & in ταῖς λογικαῖς τέχναις, alterum in humanitatis, Dialecticæ studio ac initiis Philosophiæ transigi vult. Hic primum de Grammaticæ informationis ratione tenenda, de exercitiis Grammaticis, de Græcæ linguæ

linguæ rudimentis, Musica, Geographia, Poëtica, Historia universali, Chronologia, quantum satis est, posteribus annis discenda præcipit. In altero septennio Grammaticæ elegantioris cultum, Terentii & Epistolarum Ciceronis lectionem, exercitia tam Latina quam Græca ex Autoribus optimis, Latinis & Græcis, Poëtarum non lectionem solum, sed & imitationem accuratiorem, per varias metaphrases aliaque exercitia, Eloquentiæ themata ad orationum Ciceronis ductum adornanda, Historiæ plenioris studium, Mathematicarum disciplinarum elementa, denique Dialecticam compendiariam commendat; atque sic e ludo suo emancipatum Academiæ tradit. * Quam bene cum Republica ageretur, si lentis illis mode- 46
stisque gradibus primum ad Academias, & ab illis ad cathedras, tribunalia & subsellia procederemus. Sed volatica hodie omnia sunt & superficiaria, cum plurima pars juvenum solam ostentare speciem, quam solidam præstare eruditionem, malit; Quo fit, ut propediem barbaries omnia occupet, & ubique improbitas & ignorantia triumphet.

Si quis in his rebus paululum curiosior est, is ceteros, qui super hoc argu-
mento scripti sunt, libros adeat, diligenterque, in quibus conveniant vel discre- 47
pent, notet. Sua enim cuique inventa & cogitata sunt: quæ inter se comparata, utilitatem non exiguam afferent. Legi possunt, quæ aliquot tomis cum Sturmianis illis junctim prodierunt, aliique seorsim editi, de quibus jam supra plura diximus. Hic de studiorum non solum, sed & morum regimine, de legibus scholasticæ societatis, pluribusque aliis explicate agitur, quæ ab instituto nostro sunt aliena. Eorum quasi compendium Mechovius in libro supra laudato exhibet.
* Nos summa quædam hujus tractationis capiti velut in compendio sub finem pro- 48
ponemus, quæ in scholastica informatione commodius instituenda attendi merentur. 1. Compendia lectionis & scriptionis uno labore conjungenda, ut utilia, cum legimus, simul scribamus. 2. Grammaticæ rudimenta brevissime proponenda. Ea Emund. Richerius in *Obstetric. Animorum c. 3. n. 8.* sex mensium spatio a pueris percipi posse affirmat, qui & *Grammaticam Obstetriceam* scripsit, cujus tantum titulum in Catalogis hactenus legi, ipsam vero non vidi. Grammaticæ Philosophicæ, (quicquid Scioppius magno hiatu de illis promittat) a Scholis omnino proscribendæ. 3. Latinæ linguæ Græca statim in primordiis jungenda, quod facili negotio fieri potest, & in hunc finem unam pro utraque lingua Grammaticam Cl. Dn. Bütnerus scripturus est. 4. In tenerrima ætate Mathematicarum quarundam disciplinarum prima lineamenta magna utilitate duci possunt, ut Arithmetices, Geometriæ, Picturæ, Geographiæ. 5. Absit ab omni proposito præcipitantia. Quæ hic peccantur, ea multo temporis dispendio postea luuntur. Multa citius ad scopum pervenissent, si tardius incedere voluissent. 6. Quamprimum orationis solutæ exiguam facultatem habuerit puer, Poëtas legat, carmina memoriæ mandet: magnum hoc ad ingenii exaltationem, ad concinnitatem in sermone omni soluto adjumentum est. 7. Sententiæ partim periodicæ, partim breves & acutæ, secundum virtutum capita memoriæ mandentur, uti & dicta præcipua biblica secundum locorum ordinem. 8. Omnia nova merito debent esse suspecta: varietas

confusionem, simplicitas constantiam studiorum parit. 9. Qui sublimes scientias pueris proponunt, ante solidam linguarum cognitionem, cum ratione ipsa insaniunt, illosque insanire docent. Qui in Scholis incipiunt fieri magistri, in Academiis denuo fiunt pueri, & postea ad omnes res inepti. 10. Locutionem, Declamationes extemporales, ut pestem puræ latinitatis, fugiant: Illa tamen cum peritis, & qui emendare e vestigio errores velint, institui potest. 11. Qui pro antiquis Autoribus recentiores vel religionis vel alius causæ prætentu substituunt, intempestiva pietate puerorum studia corrumpunt: quo nomine religiosulos & semidoctos Scholarum Inspectores Jacobus Martini reprehendit. Legendus super hoc argumento præ ceteris Mechovius in Antiph. 12. Qui Disputationes tironum instituunt, eos Caselius facere acies gruum & pygmæorum instruere, minusque sapere, quam qui historiam somniorum conscribere jubent, judicat; Hofmannus, Medicus Altorffinus, ludum impudentiæ vocat, in quo ad duritiem frontis erudiantur adolescentes. 13. Præceptores etiam in prima infantia optimi deligantur: non eruditi solum, sed & optimo judicio practico præditi, cujus prima lineamenta impressa per totam vitam discipulum comitabuntur, plusque exiguo tempore sub magistro tali proficiet puer, quam cum a stulto homine, utut non indocto, pravos mores induet, tota vita vix exuendos. Plura hic de Exercitationibus Scholasticis dici possent: sed illa suo loco reservamus.

CAP. XI.

DE CURRICULO ACADEMICO.

§. 1. 5. *seq. Academiam accessurus doctrinam moresque idoneos afferat.* 2. *Censura morum Academicorum à nonnullis acerbior instituitur.* 3. *Iis respondetur.* 4. *Lineamenta in prima officina male ducta, vix in altera rectius formantur.* 6. *Quod iis remedium.* 7. *Scholastica studia in Academiis non deserenda, sed perficienda.* 8. *Cujus rei utilitas indicatur* 9. *Græcæ Latinæque linguæ studium summe necessarium,* 10. *pene in Academiis elanguit.* 11. *Eloquentia fere negligitur.* 12. *Logica doctrina præ ceteris commendatur.* 13. *Analyticæ & Hermeneuticæ utilitas.* 14. *Ars hermeneutica nondum satis exculta.* 15. *Disputationes tironum non permittendæ.* 16. *Caselii sententia.* 17. *Arithmetica & Geometria diligenter excolendæ.* 18. *Historicæ cognitionis utilitas.* 19. *Hæc studia, utpote fundamenta, præprimis tractanda.* 20. *Pansophiæ titulo instituta compendia ad solidam doctrinam noxia.* 21. *Crudis studiis imbuti maximo cum damno Ecclesiis & Rebuspp. præficiuntur.* 22. *Honorum Academicorum gradus in indignos collati.* 23. *Studiis* παρασκευαςικοῖς *imbutus expeditius in reliquis progreditur.* 24. *Juvenes docendo se ipsos informant.* 25. *Non cuivis tamen permittendum, ut doceat.* 26. Φιλονικία *in Academiis noxia* 27. *& omni ratione prohibenda.* 28. *Peripateticæ philosophiæ termini merito moveri prohibentur.*

E Scholis

E Scholis in Academias tironem nostrum, velut in alterum orbem, deducimus. Misere jam cum illo agitur, nisi doctrinam illo ordine dignam moresque idoneos afferat. Hic enim prima & ingenii & judicii ipsi experimenta capienda, quibus ubi succubuerit, & fortuna & salus ejus periclitabitur. 1
* Non desunt, qui integris libris malos, qui in Academiis vigent, juvenum mores acerbius insectantur. 2
* Horum ego censuram equidem non reprehendo: sunt enim eorum querelæ verissimæ, & quotidiana experientia confirmantur. Verum meminerint tamen illi, non generari in Academia pravos mores, sed propagari. Si in puerorum recta educatione domi officium facerent Parentes, in Republica Magistratus, in Scholis Magistri; non esset forte, quare Academias accusaremus. 3
* Nunc vero, cum e prima officina, tum qua eruditionem tum qua mores, mala lineamenta ducta sunt, an sperari potest, ut ex altera illa officina novi & rectius formati Mercurii prodeant? præsertim cum libertas, quam durioribus coërcere legibus non licet, nec expedit, plenius aliquod bonæ mentis arbitrium requirat. Valet hic, si usquam, illud Lucretii: 4

- - - in fabrica si falsa est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua si ex parte claudicat hilum:
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina atque absona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.

Multo rectius ergo sibi suisque consulunt, qui vel domi suæ sub bono magistro, vel in Scholis publicis bene institutis ad eos ætatis annos adolescentes detinent, ut & eruditione & judicio firmati, non facile vel pravis malorum suggestionibus vel sua ignavia se abduci patiantur. Nisi forte iis sint opibus instructi Parentes, ut prudentis ephori uti opera possint. Quo ii, qui excellentioris ingenii sunt (ii enim ad lapsus proni) maxime indigere videntur. 5

Adeat ergo Academiam Adolescens, sed tum demum, ubi studium Scholasticum feliciter emensus fuerit. Nisi enim hæc studia in Academiam intulerit, rudis hinc stipesque redibit, quibuscunque etiam phaleris titulisque ornatus. Nam sane, qui 6

Olim truncus erat ficulnus, inutile lignum,

nunc non repente fiet Mercurius.
* Et vero ipsa studia scholastica ne nunc quidem seponere debet, sed summa perficere diligentia, cum iis per totam vitam præsidiis quocunque in genere niti possit. Nemo enim unquam fuit, quem his studiis operam dedisse pœnituerit; plures fuere, qui neglectum eorum nimis sero doluerunt. 7
* Ac videmus sane omnes illos, qui philosophiæ humanitatisque studia in Facultates intulerunt, maximos fecisse in iis progressus atque primas occupasse, cum eorum rudes ne quidem in tertiis subsisterent. Est quoque per se stultum 8

ad metam tendere ſine via, quam illa ſtudia currenti ſubſternunt: neque quic-
quam ſani verique vel in Juriſprudentia, vel in Medicina, addo & in Theologia,
quatenus rationi ſubjicitur, ſciri poteſt, niſi ex iis fontibus, e quibus illi rivi de-
fluunt, hauriamus.

9 Primum quidem Græcæ Latinæque linguæ diligentior cultura, ſine quibus
muta ac elinguis pene eſt omnis doctrina, cum primo anno inſtitui in Academiis
deberet, nemo eſt, vel pauciſſimi, qui ad eas reſpiciant. Et his tamen fulcris niti,
10 his quaſi pedibus ingredi, plus dicam, his alis volare debemus. * Querebatur
jam ſuo tempore *Johannes Caſelius*, magnus in ſolida doctrina ſuo tempore Hercu-
les, de hac in Academiis ſocordia & negligentia: nam in eleganti illo libello, qui
Νέος καὶ Πρεσδιδάσκαλος ab illo inſcribitur, narrat, quomodo ſe Juvene in Witte-
bergenſi Academia *Vitus Vinſemius, Georgius Cracovius, Philippus Melanchthon;* in Li-
pſienſi *Joachimus Camerarius, Gregorius Bersmannus* Hiſtoricos ac Poëtas Græcos ma-
gna ingenii ubertate interpretati fuerint. Viveret ille & veniret nunc in Germa-
niæ Academias, & in Græca lingua pleroſque obmutuiſſe, in Latina balbutire, ſe-
11 culine dicam an magiſtrorum vitio, deprehenderet. * Donarem Græcam; ſed in
Latina lingua & eloquentia tantam paſſim regnare ignorantiam, quis non indigne-
tur? & vero omnis illa Eloquentiæ facultas ſaltem ex Latinis Autoribus, ſi Græ-
cos faſtidias, haurienda eſt. Quid enim vel Germanica lingua loquetur Orator
ſacer? quid in ſubſelliis Senator? in aulis Legatus? niſi eloquentiæ lineamenta ex
optimo magiſtro diſertiſſimo illo Romuli nepotum duxerit. Conſultus aliquando,
qua via ad eloquentiam ſacram iretur; rectius reſpondi, ſi quis Ciceronis Oratio-
nes legeret relegeretque ſæpius: illi me albis dentibus riſerunt, ut indigna & ab-
ſurda locutum; Sed viri docti ſatis intelligunt, quid ego ſenſerim: non poſſe ſci-
licet artificia etiam in Oratione ſacra melius, quam e ſummo in eloquentia magi-
ſtro diſci. Nunc vero, ut quiſque ſibi ſapit, ita ſibi loquitur, non Auditori; qui,
ut in Satyra Horatiana Druſonis debitor,

Porrecto jugulo hiſtorias captivus ut audit.

Quod alumno ſuo nutricula vovet, *& ſapere & fari recte, quæ ſentiat*, id alu-
12 mno quoque Academico noſtro nos voveamus. * Quomodo ſari recte debeat
vidimus: nunc etiam ut ſapere diſcat monemus. Ad ſapientiam vero omnem
viam ſternit *τῶν λογικῶν* doctrina, quæ *τρόπος ἐπιστήμης* dicitur & *ὄργανον*, ſine qua
minus efficere poſſumus, quam ſine malleo & incude faber ferrarius, ſine amuſſi
& norma architectus, ſine ſerra & dolabra ſcriniarius, ſine penicillo pictor. Ideo
ſcilicet in Academiis vivimus, ideo ſtudiis incumbimus, ut rationem excolamus:
& rationis tamen ac ratiocinationis artem plerique aſpernantur: quo quid ſtultius
fingi poſſit non video. Fundum bene ſubactum volumus, ſemina illi inſper-
gemus, neque vomere & aratro, neque marculo uſuri. Nil ſciri in ſcientiis
ſolidi poteſt, niſi hac duce, digitumque intendente. Hæc illa divina virgula eſt,
quæ theſauros ſcientiarum indagat; hac bolide profundum doctrinæ Oceanum
exploramus: hac acu magnetica incognitas *ἐγκυκλοπαιδείας* terras venamur.
Late

Late patet divinæ hujus ſcientiæ uſus; neque categoriarum numero, vel nuda ſyl-
logiſmorum fabrica tantum definitur. Sine illa enervis omnis oratio, veritatis
lux in opaco eſt, ſcientiarum definitiones claudicant, methodus omnis a via regia
aberrat. Sæpius ſupra dixi, & nunc repetens iterum iterumque monebo, non
eſſe ſuperficiariam huic diſciplinæ operam impendendam. * Neque ſententiæ 13
meæ refragabitur, qui perpendet, quanta Analyticæ, quanta Hermeneuticæ utili-
tas ſit, quæ geminæ Logicæ propagines per omnem diſciplinarum fundum graſ-
ſantur, & individuæ ſcientiis omnibus comites adhærent; in quibus hodieque,
quæ deſiderent, docti habent. * Nam ars Hermeneutica, quam ſingulari libro 14
ſe deducturum promiſerat *Conringius*, & ante illum *Caſelius* in libro ſupra laudato,
nondum exculta eſt. Neuter vero promiſſa ſua explevit. Caſelius in Νέῳ ſuo
quidem ſe teſtatur jam dudum ΕΡΜΗΝΕΥΤΗΝ ſuum animo deſignaſſe, ac de-
bere juventæ, qui alios erudiet, alios confirmabit. Sed ejus nec vola nec veſti-
gium in Catalogis Operum Caſelianorum vel editorum vel ineditorum reperitur.

Ne vero quis exiſtimet, dum Logicam adeo Tironi Academico commendo, 15
me illum in Cathedras novum Sophiſtam detrudere, qui perverſo nunc in Aca-
demiis more, prius de rebus diſputationes miſeras & jejunas inſtituat, quarum ille
ignariſſimus eſt. Peſtis illa juventutis eſt, & tamen ille mos nunc ita invaluit, ut
ſuum officium facere non credantur Doctores, niſi diſputatiunculis nugatoriis
omnia ſubſellia perſtrepant. Sunt, qui loco lectionum, quibus principia ipſa
explicari debebant, diſputationes inſtituant inter tirones, ridiculo profecto ac in-
utili conſilio. * Qui mihi fidem non habebunt, habeant Caſelio, præclaro his 16
in rebus judici. Ita ille in ſuo Νέῳ καὶ Προδιδασκάλῳ: *Hoc ſtudium divinum* (Lo-
gicum intelligit) *magna diligentia colendum judico; nec minus vero privatim, quam pu-
blice: ſed diſputationes tironum non minus mihi ridiculæ ſunt, quam inſtructa acies gruum &
Pygmæorum, de qua Poëtæ fabulantur; ac male novitiis conſulunt, qui eos in acie diſputatio-
num collocant, quaſi egregia facinora deſignaturos, qui nec clypeum tenere, nec haſtam vibra-
re, ac ne pedibus quidem firmiter conſiſtere valeant; quin ii diſputationum ſpectatores, diſpu-
tantium auditores fruſtra fere, opinor, ſint. Ut ſine materia & inſtrumento ne tuguriolum
ædifices, ita ſine doctrina & certo de rebus conferendi modo eruditum ſermonem nullum inſti-
tuas, atque inſtitutum ab aliis ne quidem ſatis intelligas. Non eſt enim, ut vel in ſutoria,
puer momento magiſtrum æquet: nec hic ferat illum ſibi obloquentem in arte tam vili: quin
dicto ſibi audientem eſſe jubet; interrogandi forte ei poteſtatem faciat, ſi humanior ſit. In
paulo honeſtioribus diu docent, diu exercent alumnos; nec iis judicii partes infimas permit-
tunt. Sunt profecto adoleſcentum opiniones nihil aliud, quam vigilantium ſomnia. Res
enim ipſas nec oculis nec animo viderunt; mens in ea ætate imbecilla, uſus rerum nullus. Hoc
igitur efficitur, ut ab initio de rebus non cognitis, nulla explorata ratione controvertentes, ad
veritatem nunquam perveniant; ſed vel ſemper, quicquid ſit, de quo agitur, animo hæreant,
& a quovis facile huc illuc, non jam rationibus, ſed verborum flabellis, impellantur, aut opi-
niones, vel ab aliis acceptas, vel a ſe excogitatas, ita mordicus teneant, ut nullis rationibus,
quantumvis certis & evidentibus, ab iis ſe dimoveri patiantur, ſed valeant etiam volubilitate*

 linguæ

linguæ tueri. Dum enim non tacent, etiamſi ad rem nihil dicant, ſe ſuperiores eſſe & ipſi exiſtimant, & habent ſui ſimiles, qui aſſentiantur.

17 Debet & inter ſtudia παρασκευαστικὰ ſuus mathematicis nonnullis diſciplinis locus aſſignari, præcipue Arithmeticæ & Geometriæ, quæ ingenium ita acuunt, ut cos ferrum: Logicæ doctrinæ vel ideo ſubſidio eſt, quod ars demonſtrandi nullis aliis exemplis quam geometricis plenius declarari atque ob oculos poni poſſit. Animum quoque in rebus apprehendendis certiore via ducit, ut non facile ad falſa declinet. Sunt enim in multis rebus neſcio quomodo ἀπαίδευτοι & ἀναίτιοι, qui plane ἀγεωμέτρητοι ſunt, ut pueriles ſæpe errores & cuivis palpabiles prodant. Quantam hæc ſtudia efficaciam in ingeniis excitandis habeant, teſtatur Caſelius in libro modo laudato: *vidi*, inquit, *quos ſtupidos diceres, tanquam e profunda voragine emerſiſſe, præſidio Geometriæ.* Numeris quantum tribuerint veteres, nemini incognitum eſt, & eo in loco pluribus perſequitur Caſelius.

18 Hiſtoriæ tanta ad omnem doctrinam utilitas eſt, ut ſine illa nihil plane effici poſſit. Ejus plenior cognitio habenda eſt, non tantum illius, quæ Politicæ fundamenta ſubſternit, ſed & illius, quæ ad Theologiam, & ad omnes ſcientias manuducit. Hiſtoriæ omnia pene debemus, quæ ſciri poſſunt: nam qui ἱστορούμενα cujuſcunque doctrinæ accurate novit, plus omnibus in illa magiſtris ſapit. Ea de re
19 pluribus egimus *lib. I.* ubi *de fructu Hiſtoriæ literariæ* diſſeruimus. * In his ſe diſciplinis exerceant juvenes, his illi ſtudiis incumbant, atque ita incumbant, ut ex earum fontibus non tanquam canes e Nilo hauſiſſe videantur. Et illæ quidem omnibus, ad quodcunque ſe vitæ genus verterint, exhauriendæ ſunt. Qui Theologiæ, qui Jurisprudentiæ, qui Medicinæ operam daturi ſunt, præter hæc, in Metaphyſicis, Ethicis & Politicis, Phyſicis, non levi induſtria verſari debent; ſunt enim illæ, quaſi radices, e quibus ceteræ propullulant, ac in ramos fructusque diffunduntur. Eſt vero in illa palæſtra aliquot annos ſudandum, donec firmo latere lacertisque validis in majori te theatro athletam ſiſtere poſſis.

20 Non poſſum probare illum, qui paſſim in Academiis viget, morem, quo tres quatuorve diſciplinæ intra anni tempus levi aliqua percurſatione abſolvuntur, ſpecioſo *Panſophiæ* titulo. In quibus ſuſcepta tumultuaria opera ſufficere videtur ad Facultates, ad quas illico tranſitus fit. Et hi quidem omnino præmeditati ad eas accedere ſibi videntur, ſatis ſe jam Philoſophiæ præſidiis inſtructos rati, cum aliquot in ſingulis diſciplinis vocabula memoria comprehen-
21 derint. * Nam ſunt, qui & hanc operam nimis ſibi moleſtam aſpernantur, & ſtatim ſupervacaneo hoc ac inutili ſtudio relicto ad metam properant, ne quid temporis ſibi pereat, vel cathedram ſacram vel Reipublicæ ſubſellia occupaturis. Quo fit, ut, cum imperiti vel ſemidocti ubique primas teneant, vere doctis ac prudentibus vix in tertiis ſubſiſtere liceat, aut illi æternum exulare jubeantur. Quid hinc Scholis, quid Eccleſiis, quid Aulis expectandum ſit, facile prudentes intel-

intelligunt; nam barbaries tandem, exclusa in perpetuum vera sapientia dominabitur.

Paulatim etiam in hos mores publica & regia via itur, dum honorum gradus, quondam adeo sancte habiti, & in eos tantum collati, quos ardens ad æthera virtus evexerat, nunc quibusvis, qui vix prioribus labris degustarunt doctrinam, quam profitentur, ut has ostentent ad populum phaleras, suspenduntur. De Gallicarum Academiarum moribus vide, quæ Menagius scribat epistola illa, quam Amœnitatibus suis Juris præmisit: *Bene hodie,* inquit ille, *cum Jurisprudentia ageretur, si ejus studio triennium, ut ætate Cujacii, impenderetur. Sed, ô tempora! o mores! non triennium, non trimestre tempus, vix triduum ei impenditur. Citatis equis uno die urbem Aureliam petunt Juris Candidati: altero, Licentiatus, quod vocant, ibi gradum sumunt: tertio, Juris Consulti Lutetiam redeunt; ut, quod joco olim de se Marcus Tullius, triduo se Juris consultos profiteri serio velle videantur: Advocati quarto die fiunt: quinto, venia ætatis à principe impetrata, (qua indulgentia nihil perniciosius esse contendo) Judices sine legitimo examine facti, de fortunis, de vitis hominum judicant. Reipublicæ tam noxium morem à Petro Seguerio, Franciæ Cancellario, Guillelmo Lamonione Senatus Principe, Dionysio Talonio, Achille Harlæo, Hieronymo Bignonio, Regiis Triumviris, pro eo, quo in Rempublicam flagrant, amore, brevi emendatum iri speramus, quotquot sumus, qui notitiam boni & æqui profitemur. Imo æmendare jam cœperunt; Audio enim Principis decreto & consulto Senatus statutum nuper fuisse, ne quis inposterum ad Licentiatus gradum, sine quo nemo Advocatus fieri potest, certe non debet, pervenire possit: nisi qui annum integrum in Academia celebri Juris studio posuerit: utque nemo, nisi qui quadriennium in foro versatus, voce aut scripto juverit Clientes, (est enim Ordo Advocatorum seminarium omnium Magistratuum) Judicum consortio adjungatur.* 22

Bene fecerit Tiro noster, si alia ac securiori via incesserit, si studia illa παρασκευαστικὰ majore diligentia tractaverit: in quibus & ipsis sæpe inveniet, quod vitæ civili magis idoneum reddat, & expeditius ad gloriam, honores, nominisque immortalitatem iter sternat: ad Facultates vero se applicans dimidium facti, qui tam bene cœperit habebit; cumque alii in luto pulvereque repent, hi alis per sublime ferri videbuntur. De Doctorum officiis hic solliciti non erimus. Si præficiuntur muneri Professorio viri omni doctrina instructi, omnibusque eo nomine spectati satis, illi videbunt, ne quid detrimenti capiat res literaria. Quæ sint in Academiis professiones constituendæ, quid in singulis publice privatimque docendum, de eo prolixe egit Joannes Sturmius *in Epistolis suis Academicis,* quas Classicis suis subjunxit. Sed in illis & locorum & auditorum ratio habenda est. 23

Non parum & hoc in Academiis viventi proderit, quod & Fortius Ringelbergius præcipit, ut, qui aliquos in disciplina progressus fecerit, alios suorum commilitonum hac parte philosophiæ minus exercitatorum, erudiat, numerato etiam pretio, ut habeat, quibus prælegere possit. Oratores, Historicos, Poëtas, (Caselii idem 24

idem hoc consilium est) vicissim legant, ita ut qui quo die interpretis munus gerat,
25 meditatus accedat, ceteri ejus diligentia erudiantur. * Sapienter tamen idem addit:
Hic adolescentulos moneo, ut non temere, nec de æqualium puerili suasu aut insusurratione, sed de consilio docti viri audiant, quem audituri cumque sint. Si qui ab iis, quæ publice docentur, abhorrentia, sive cum iis pugnantia promittunt, ad eos ne se applicent, ac perplexis & insulsis opinionibus, quam veritate imbui, & apud imperitos videri, quam esse, docti malint. Hoc enim agunt Sophistæ, ut ex inanibus doctrinæ umbris & sapientes videantur,
26 *& compendiis suis consulant.* * Id vero eo diligentius cavendum est, quo proniores in φιλοκαινίαν esse juvenes solent, qui sola novitatis specie inducti nubem pro Junone sæpe amplectuntur. Quanta e talium magistrorum, quanta e studiosorum φιλοκαινίᾳ mala in Ecclesiam, Rempublicam totamque rem literariam incommoda promanarint sæpe, dici vix potest. Vide *Voglerum in Dissertatione de*
27 *studiorum hodiernis corruptelis.* * Quare mihi potius placeret, salutaribus legibus huic obviam ire licentiæ, omnemque illam novaturiendi libidinem ense resecare, ne pars sincera in eundem pruritum trahatur. Convenit enim doctoribus prudentibus, ut omnes in partes vigiles oculos circumferant, ne quid stolidioris vel pestiferæ doctrinæ serpat ac paulatim animos inficiat; neque Magistratus hic ces-
28 sare officium debet. * Non male suis rebus quædam Academiæ consuluerunt, quæ veteres Peripateticæ Philosophiæ terminos movere prudenti instituto prohibuerunt. Quod etsi quibusdam asperum nimis & durum videtur, qui libertatem philosophicam semper crepant, sciant tamen illi, publicam philosophandi formam necessario tenendam esse, quæ in præcipuis partibus ita ab Aristotele adaptata est in Logicis, Ethicis, Politicis, Rhetoricis, ut non facile emendari possit. Ne quidem in Physicis principiis ejus doctrinam publicam repudiandam existimem, supplendam, tamen novis illis inventis, cumque iis quodammodo conformandam: quod feliciter a nonnullis tentatum est.

CAP. XII.

DE PÆDAGOGIA REGIA.

§. 1. *Methodus Principis informandi à vulgari differt.* 2. *In quem finem Principis studia dirigenda.* 3. *In principe etiam doctrina requiritur.* 4. *Autores, qui de principum institutione scripserunt.* 5. *Mores præ ceteris in principe spectari debent.* 6. *Ipsi etiam in puerili ætate virtutes instillandæ.* 7. *Consilium Autoris Anonymi Galli.* 8. *Ephori prudentes seligendi.* 9. *Ingenia principum considerandæ.* 10. *Linguæ ex usu & conversatione discendæ.* 11. *An linguæ & scientiæ simul discendæ.* 12. *Grammaticis minutiis non est macerandus Princeps.* 13. *Ab Autorum interpretatione abesse quoque debent Grammaticorum tricæ.* 14. *Fabulæ Æsopicæ, sententiæ, adagia politici usus proponenda.* 15. *Styli exercitium in moralibus & historicis occupetur.* 16. *Historici prælegendi.* 17. *Politica*

litica ex illis diligenter notanda. 18. *Difficiliora prætereunda.* 19. *Historia patria iis jungenda.* 20. *Sententiæ Politicæ Lipsianæ commendantur.* 21. *Chronologia.* 22. *Methodus in disciplinis Theoreticis per compendia instituenda.* 23. *Quod si velit, per ampliora spatia duci potest.* 24. *Inter mathematica potissimum militaria & navalia inculcanda.* 25. *In Physicis è Museis & Gazophylaciis informandus.* 26. *Naturalium secretorum scientia Principem maxime ornat,* 27. *imo ad prudentiam civilem facem accendit.* 28. *In Practicis disciplinis quæ ratio tenenda.* 29. *Nec Poëtarum, Comicorum lectio Principi negligenda.* 30. *Theologia, in quantum ad fidem necessaria, addiscenda.* 31. *Subsidia à conversatione,* 32. *Anagnostis.* 33. *Bibliothecis.* 34. *Nobilium Pædagogia operosior esse debet, quam Principum,* 35. *nec milites literarum expertes esse decet.*

A Communi didactica sejungenda est illa, quæ cum Principibus instituitur. 1
Nam, cum illi, qui studiis operam dant, singuli certos sibi fines propositos habeant, ita in Principibus maxime ille spectandus, qui studia omnia eo dirigere debent, ut populo suo bene imperent, ut suam non solum salutem, sed & populi curent & attendant. * Cum ergo privati eas studiorum 2
partes sectantur, quibus sibi bene sit, & se in statu privato felices fore existimant, Principes ἀρχιτεκτονικὸν illud, quod in sapientia omni est, & ἡγεμονικὸν sibi servare debent, quo illi omnia, etiam civium studia, in Reipublicæ bonum ordinent.
* Ideoque ita omnibus imbutus esse literis debet Princeps, ut non quidem ad 3
omnes minutias descendat, ut illi faciunt, qui hæc in Republica particularia tractanda suscipiunt; sed generatim tamen atque universe de iis judicare, & ex sapientiorum ingenio illa ordinare possit. Inepti sunt & stolidi, qui infra Principis dignitatem esse existimant, linguis & disciplinis applicare animum; ii enim non Principes se formare meminerunt. Si qui sunt in Republica cives ceteris & doctiores & moratiores, ut esse sane debent; nam incondita turba regitur a prudentioribus; omnium & prudentissimum, & si fieri potest, doctissimum esse Principem, qui ceteris etiam doctioribus & melioribus imperet, necesse est: si non in minutissimis doctrinarum partibus, saltem in eo, quod ad ἡγεμονικὸν propius pertinet. Graviter in illorum opinionem invehitur, qui a Principibus abesse omnem doctrinam volunt, Caselius in ea epistola, quam Cyri pædiæ Xenophontis subjunxit.

Magnus est eorum numerus, qui de Principe instituendo scripserunt, tam inter 4
veteres, quam inter recentiores, quorum plerique mutuo se exscribunt. Xenophontis Cyri pædia nemini ignota est, & Plutarchi libelli de eo argumento. E recentioribus multi sunt, qui dum de institutione Principum agerent, omnia pene Philosophiæ moralis & civilis præcepta in eo argumento exhauserunt. Conradi Heresbachii extat liber *de educandis erudiendisque principum liberis, Francof. ad Mœn. 1592.* editus; quem *Joannes Sturmius* in libello *de Educatione principis* ad Illustrissimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacensem scripto a pietate, prudentia, do-

ctrina commendat. Erat vero illi Principi a Consiliis Heresbachius. MARCI ANTONII *de Principum doctrina* extant libri novem, sub forma dialogi scripti, Francofurti, recensente Zacharia Palthemio, Anno 1603. editi. ERASMI *quoque* ROTERODAMI ea de re extat *epistola: Caselii* etiam *Oratio* Xenophontis Cyri pædiæ a se editæ addita. Sunt porro HIER. CAGNOLI liber *de recta Principis Institutione*, Colon. 1577. in octavo editus; FARNESII *Diphtera Jovis*, seu *de antiqua principis gloria & institutione* libri tres, Mediolani Ann. 1607. in 4. editi: HEROALDUS *de Institutione Principis*, Paris. Anno 1617. MARNIXII de eodem argumento libellus: LEONIS BACOVII *Delphinus* seu *de prima Principis institutione*, Paris. 1671. in 4to editi. Est & Regum Principumque Institutio ab incerto autore Gentis Sueticæ, ante secula non nulla Svetico sermone conscripta, quam ex mandato Illustrissimi Regii Cancellarii Comitis Magni Gabrielis de la Gardie in sermonem Latinum convertit, notisque accessoriis illustravit Johannes Schefferus, ediditque Holmiæ Svecorum Ann. 1669. in folio. Plerique tamen & pene omnes ad mores potius hic, quam ad doctrinam, respiciunt, de qua nos hoc loco potius sumus solliciti.

5 Negari id quidem nequit, esse in Principum disciplina præ ceteris omnibus mores & officia consideranda, & judicium practicum omni cura excolendum: Hoc enim illi, qui imperio præest, præcipue exercendum. Debet tamen & intellectus perfici bonis literis, quarum usus & existimatio in Republica a Principis judicio pra-
6 ctico dependere debet. * Earum cognitio præcedere in ætate Principis puerili debet; ut semper fieri æquum est. Major tamen in virtutum lineamentis mature ducendis etiam hic diligentia impendi debet & potest: Etsi enim privatæ sortis homines talia ad maturiorem ætatem referunt, Principes tamen, qui in juventute sæpe Reipublicæ clavo admoventur, earum simulacra animo infixa habere debent; qui quanquam per ætatem absolutam moralium cognitionem habere vix possint, eorum tamen semina e conversatione Virorum sapientum in tenerrima etiam æta-
7 te non infeliciter sparguntur. * Operosus est in ejus rei declaratione Anonymus quidam Gallus, qui elegantem scripsit hoc titulo librum, Amstelodami apud Danielem Elzevirium Ann. 1679. in 8. editum, *de l' education des enfans & particulierement de celle des princes où il est montré de quelle importance sont les sept premieres années de la vie.* Toto libro nihil aliud agit, quam ut monstret, quomodo singulæ virtutes implantari animis tenellis possint, præsertim iis, qui opera sapientum uti possunt; quod felicius in principibus, quam in privatæ sortis hominibus, fieri potest. In illa enim ætate, ait, exiguo labore spiritus imbecilles flecti posse, vel per metum levis pœnæ, vel per spem exiguæ & innocuæ voluptatis. Pudor, metus, curiositas, credulitas quatuor illi ansæ sunt, quibus animi ipsorum tenelli prensari, & ad certum finem duci possint. De singulis ille multa utilia præcepit, quæ velim ego Principum informatoribus vel informatricibus (nam & graves matronæ in illa ætate plus viris possunt) esse commendatissima.

8 Ut ad doctrinam veniamus, eam ego Principis dignitati & genio attemperandam omnino svaserim. Præcipua hic cura est in viro & doctrina & virtutibus etiam

etiam civilibus ornatiſſimo, teneræ Principum ætati præficiendo: niſi forte alium
informationi, alium moribus Parentes præfectum velint. Sed tamen & in illo,
qui ſtudiis præeſt, omnia illa morum requiſita abeſſe minime debent: amice enim
illa conſpirant, & mutuas ſibi operas tradunt. Characterem talis Ephori optime
deſcribit *Joannes Schefferus* in libello de *Generoſi nobilisque informatione literaria.* * Di- 9
ligentiſſime hic diſcernenda ſunt Principum ingenia, ſintne φορτικά, tardiora vel
obſtinata. Singulorum indoli attemperandæ ſunt doctrinæ methodi. Perni-
cia enim & agilia ſummaria cognitione per intervalla ſine moroſa aſſiduitate infor-
manda & velut in curſu per luſum jocumque propellenda ſunt; tardiora & mode-
ratiora planiore via per doctrinarum adyta circumduci poſſunt, ita tamen, ut tæ-
dium omne evitetur.

Primum eſt linguarum ſtudium. Hic ſi velint Principes, cum deeſſe illis 10
opes & ſubſidia non poſſint, compendioſiore via, quam privatæ ſortis homines
procedere poſſunt. Converſatio & colloquia crebra hic facile, quam velint lin-
guam quam commodiſſime illis inſtillaverint. *Equidem,* inquit J. Paſtorius in Pa-
læſtra Nobilium cap. 2. *quod de collegiis, in quibus domeſtici omnes non alia lingua, quam
Latina uterentur, & ego alibi, & alii ante me monuere, id a nemine citius, quam a nobili-
bus* (quanto magis a Principibus?) *dari poſſet effectui: quippe qui facillime omnium
ſumptum eum facere ac ſuſtinere queant. Et miror de tali inſtituto in locis ad rem eam
oportunis non cogitari diligentius, neque inter tot viros magnificos & ad pia alioquin ope-
ra propenſos, reperiri aliquos, qui tale velut Latium extra Italiam fundare, ſi non pro
vulgo, ſaltem pro nobilibus pueris aggrediantur.* Diſſeruimus ea de re ſupra *Cap. 9.*
e mente Gallici autoris prolixius. Nunc vero ubi illa deſunt ſubſidia, vulgari via
etiam Principibus incedendum eſt: qua vix tamen tantum proficient, ut vel loqui
vel ſcribere expedite Latinam linguam poſſint. Neque ego id valde requiram,
cum & temporis multum hic impendendum ſit, & Principi ſufficere poſſit, ſi lin-
guam accurate intelligat, quod multa Autorum lectione impetrari facile poteſt.
Nam ſtyli exercitio, ut quis emendate ſcribat, triplo majus tempus impendi de-
bet, quam ſi ſola linguæ intelligentia quis eſſe contentus velit.

Fortaſſis & hic audiendos quis exiſtimet, qui linguam & ſcientiam ſimul diſci 11
volunt, quo ſibi invento plaudere præ aliis *Comenius* viſus eſt: Compendia enim,
ſi usquam, in Principibus ſectari volent, non per multas ambages circumducendis.
Verum Comeniana illa methodus non præſtat, quæ illa magno hiatu promittit.
Mallem ego in nudis nominibus & verbis, ſecundum ordinem rerum diſpoſitis,
quamcunque διατύπωσιν, qualem Beccherus inſtituit, quam iſtam Comenianam far-
raginem: etſi illo conſilio parum in tenera illa ætate proficeretur. * Nugantur, 12
qui per chartularum luſum vel bella grammaticalia regularum Syntacticarum uſum
efformari poſſe credunt, nam laborem potius duplicant, animosque novis imagi-
nibus onerant. Non alia, quam per uſum, lectionem, & colloquia, compendia linguæ
etiam hic haberi poſſunt. Grammaticis enim præceptis qui macerare Principem velit,

 alias

alias in tenera ista ætate inutilibus, næ is delirus esset: neque enim Grammaticus e Principe formandus est, satis & absque minutiis regularum, etiam ipsa in lingua doctum & disertum. Linguæ vulgares, Gallica, Italica, per lusum jocumque sola disci conversatione Magistrorum possunt.

13 In Autorum lectione ac interpretatione, sed eorum, qui Principi conveniunt, multum poni diligentiæ debet. Procul hinc esse debent Grammaticorum & Criticorum tricæ. Ne in puerili quidem ætate negligenda sunt, quæ virtutem pru-
14 dentiamque augere possunt. * Seligendæ e. g. sunt fabellæ Æsopicæ, Apologi civilis usus, quales multi sunt, eorumque usus in vita civili declarandus. Jungi possunt Adagia πολιτικώτερα, Emblemata, Symbola, Sententiæ breves & acutæ, quorum omnium exempla quædam collegit, & velut in gustum dedit Joachimus
15 Pastorius in sua *Palæstra Nobilium cap. 5. 6.* * Si styli exercitium placuerit, moralia, civilia argumenta & historica, quibus πρακτικὸν aliquid subsit, seligenda. Si epistolas malis, fingantur occasiones scribendi super negotio aliquo morali vel civili. Continua earum rerum tractatio, accedente splendore illo externo, animos puerorum etiam in sublimem quendam statum extollit, ut ideas sibi earum rerum formare incipiant, quæ in humiliore fortuna constitutis, & angustia rerum
16 pressis, non facile etiam per operosa præcepta se ingerunt. * Historici omne punctum ferant, præcipue illi, qui Principum ac Imperatorum vitas scripsere, ac
17 Reipublicæ Romanæ originem & progressum. * In his Præceptoris industria omnes se in partes versabit, ut illud, quod vere πολιτικὸν est, ex iis exprimat,
18 Principique instillet. * Si quæ non satis plana videntur & obscura, neque valde ad rem pertinent, ea præterire secure potest. *Memini,* inquit Sturmius, *me hoc consilium dedisse meis, ut in hujusmodi scopulis facerent, quod boni aratores in semente & messe faciunt, qui spineta & radices arborum altas, & saxa prærupta, arando & metendo prætereunt, si impensa fructum superet: sic etiam illi notent ea loca, quæ utiliter in præsenti cognosci non possint. Veruntamen ut illi, quæ cum emolumento possunt, saxa evertunt, & truncatas arbores effodiunt, & spinas evellunt; sic etiam illis operæ pretium esset in iis sententiis subsistere, quæ intelligi possunt, etiamsi sint difficiles, & si absque iis lumen ceterorum obscuretur.* Monstravit Böclerus in peculiari dissertatione, cui titulus:
19 *Historia Schola Principum,* quanta ejus doctrinæ utilitas sit. * His demum Historiæ patriæ accuratior notitia subjungi deberet, omnisque domestici status rationes & arcana, accrescente ingenio & judicio, explicatius proponi. Romani quondam etiam in Senatum pueros induxerunt, ut quasi in rem præsentem venirent,
20 & ipsam rerum civilium scenam intuerentur. * Politicorum præceptis, nisi generalissimis, macerari illum nolim. Firmius hæret, jucundiorque est, quæ in Historia invenitur verius, quam discitur, civilis prudentia. Non displicebunt etiam hic sententiæ, e bonis Autoribus excerptæ, & ordine systematico nexæ, quales dedit in aureo Politices suæ Opere Lipsius, in quod, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ memorem, Böcleri utilissimas notas e privatis ejus prælectionibus collectas, publico Orbis Literati bono non invidebit Illustrissimi Comitis RANZOVII Consiliarius,

Nobiliss.

Nobiliss. Dn. Frisius, qui suo consilio prima latinitatis lineamenta a juniore Comite Friderico b. m. feliciter ex iis sententiis ducta testatur, ut has postea sententias firmiter memoriæ infixas habuerit. * Chronologia Historiæ brevior adnecti debet, 21
eaque duplex, quarum altera sub titulis seculorum & annorum præcipuas Rerumpubl. mutationes signet; altera sub titulo Rerumpublicarum annos mutationum notet. Quibus jungi quoque Geographicarum tabularum explanatio debet.

In scientiis & disciplinis non omnia cum pulvisculo converrenda sunt. Ne- 22
que enim ad minutias singulas, in quibus Professores earum satis, quod agant, habent, descendendum est. Seligenda sunt compendia breviora, quale fortassis non spernendum est, quod *Joachimus Fortius Ringelbergius* dedit: nam mira brevitate multa complexus est, nec sordido sermone: continuus enim ille sermo hic magis arriserit, quam schematismi tabularum, quibus res minutatim discerpuntur. *Quod 23
si vero ingenio prædiri sint Principes, eamque adhibere diligentiam velint, circumducantur per ampliora scientiarum spatia. Neque enim dedecori illis erit ad fundum usque haurire omnia, modo in uno studio immodici intemperantesque non fuerint. Abstrusior eruditio non obtundit civilem prudentiam, ut multi existimant. Ac fuere olim & nostro tempore Principes eruditissimi, qui felicissime imperarunt: fuere, qui pro usu Principum singulas pene disciplinas in compendium traxerint, ut *Mottaus Vayerus* & *Philippus Labbeus*, quorum extant, Geographia, Logica, Rhetorica, Physica &c. Principum, de quibus viderint, quibus ea conferendi otium est. * Mathematicas disciplinas ita tractari velim, ut nullius rudis sit; mili- 24
tarem vero accuratius intelligat, & navalem: magnus enim earum usus in Republica est. * Physicam potius ex ipsa natura, quam e libris, discat. Si Musea & 25
Gazophylacia rariorum naturalium, naturali serie ordinatorum, illi exhibeantur, si domus illi Salomonia, qualem optabat *Verulamius in sua Atlantide*, exstrui possit, ut ille rariora naturæ & artis contemplari queat, hic sub unum conspectum reduci posset tota rerum natura; Qua de re etiam nos supra diximus. * Nihil magis 26
ornat Principem, addo & venerabilem facit, quam ista studia, præsertim, si & naturæ quædam secreta teneat. Ea olim Regum cura fuit, qui arcanissima naturæ sibi servarunt, neque in vulgus elabi passi sunt. De Chinensium Regibus notum est, quam illi Astrologiæ cognitionem affectent, quasi & Rex, qui insigni orbis parti præest, conscius quoque universi istius regiminis esse debeat. Taceo de utilitatibus, quæ ex istis studiis in Rempublicam ratione redituum e commerciis, ex opificiis, e fodinis & similibus promanant. * Potest & ipsa naturalium rerum 27
cognitio ad prudentiam civilem facem accendere, si earum imagines ad politicam transferantur; quod sagaci doctori facillimum erit. Ejus pulcherrimam ideam subministravit *Joach. Pastorius libri sæpius laudati cap. 26.* & totum illud agit in sua Philosophia Chinensium celebratissimus Philosophus Confucius, quæ nunc Regis Galliæ jussu in lucem edita est. Elegantissima plane illa sunt & perpetua allegoria Physica Principia civili doctrinæ hic accommodantur, ut jam supra quoque diximus.

28 In Practicis habitare totus debet. Moralis philosophia potius per exempla,
quam subtilia præcepta inculcanda est: nam qui illam sub castelli specie repræ-
sentavit, inque eo munimenta singula virtutum nomine signavit, contrario vitio-
rum castello oppugnata, nescio quam scenicam doctrinæ speciem ostendere voluit,
quæ mihi sane probari non potest. Videatur de ea *Sorellus in scientia Universali
Tom. 4. cap. ultimo.* In Politicis Loci Communes, qui apud historicos occurrunt
illustriores, qualesque notavit Pastorius *cap. 15.* proponi, vel ad exercitia Rhetori-
ca, si eo usque descendere velit Princeps, vel ad lectiones possunt. Nam excerpta
29 minutiora Principi non conveniunt. * Lectionem Poëtarum, Comicorum, Tra-
gicorum, Satyricorum, Principi quoque commendat Caselius. In his vitæ omnis
character ob oculos ponitur, & plenior quædam vel Ethica vel Politica, quam in
Chrysippi & Crantoris præceptis, continetur. Corporis exercitia, quia ad rem
30 literariam non pertinent, mittimus. Illa non segniter Principi tractanda. * Quæ
ad Theologiam pertinent, ita sunt exhibenda, ut, quantum illi satis ad salutem,
fidem ac civilem directionem sit, norit. Recte enim Caselius: *ut exquisita linguæ
ratio ad Grammaticum, ut Causæ forenses ad Jurisconsultum: ita quæ in Ecclesia moventur
31 de religione, ad Collegia Sacerdotum referenda sunt.* * Denique in tot viris doctis, quo-
rum consortio pro lubitu uti potest, scientias vivas habet Princeps. Horum ex
conversatione plus, quam multa lectione, discitur. Non parum etiam hoc juva-
bit, si ejusdem disciplinæ socios excellentis ingenii pueros habeat, quorum exem-
plo ille incitetur, ac simul erudiatur.

32 Multa præterea Principibus subsidia sunt ad scientias & bonas artes, modo
ipsi intelligant, & opibus suis parare sibi longe meliores thesauros non omittant.
Possunt illi Anagnostas alere, quorum oculis legant, quorum manibus excerpant,
33 quorum ore quotidie sine molestia sua & labore erudiantur. * Quantum de-
nique commodi capient e Bibliotheca, quam sapientis viri consilio adornare pos-
sunt instructissimam? hic intra museum suum compingere possunt omnem orbis
doctrinam, & quid singulis seculis in literis omnibusque disciplinis præstitum sit,
recognoscere. Qui per hæc subsellia Principem circumduxerit magister, plus il-
lum brevi tempore docuerit, quam multis annis e quotidianis capere lectionibus
possit. Verum in illis est, &, si quis recte uti noverit, amplissimum compendium,
quod & brevitate sua placere, & vastitate saturare pectus possit. Recte Scheffe-
rus in libello de Informatione Nobilis p. 24. *Scire,* inquit, *unde quid peti debeat, cum
inquirendum est, ejusque ratio perspicienda, est pene dimidium ipsius didicisse.* Imo plus,
quam dimidium & totum ego dixerim: nam cum felicitatis ejus participes esse ne-
queant tenuioris conditionis homines, illis, quæ a magistris didicere, contenti esse
debent, & hi, qui Bibliothecarum fontes adire possunt, ab ipsis magistrorum ma-
gistris omnium seculorum disciplinam haurire possunt.

34 Qui e Nobilium ordine literis operam dant, siquidem ex illis se commendare
Principi & Reip. velint, ultra privatorum diligentiam procedere debent. Etsi enim
in

in Principe modica interdum doctrina ſufficere videtur, horum tamen induſtria ſupplere debet, quod illic deficit. Cum privati iis ſe diſciplinis mancipant, quibus vitam ſuſtentent, hi complecti omnes debent, ut de iis judicare ſaltem poſſint, cum idonei ſint muneribus homines præficiendi. Juris ſcientia accuratior in illis requiritur, quam in Principe quis non adeo deſideraverit. Architectonicam denique, Politices ſcientiam totam in uſus ſuos verterint neceſſe eſt. Et hæc tamen ſtudia, quibus Reip. prodeſſe poſſunt, intra nobile illud triennium facile abſolvent, quod illis Joannes Sturmius in libro *de Nobilitate literata* ad Werteros fratres præſcripſit. Ac mihi ſane Principum ſubſelliis dignus videbitur, quique in Reip. gubernaculis ſecundas teneat, ſi hoc ille curriculum bene confecerit. Ab illis ſejungendi ſunt omnes, qui ſtudiis in ſpeciem & pompam abutuntur, & ſi inter imperitos docti tueri nomen poſſint, ſatis ſe officio ſuo functos exiſtimant; quales ad ſumma in Republica munera ſuſtinenda inepti ſunt. * Ne milites quidem carere literarum præſidiis velim; Mathematicis enim ac Hiſtoricis ſtudiis militaris peritia vere perficitur, de quo doctiſſimus *Naudæus* in libro de *Studio militari* omnino legendus eſt.

CAP. XIII.

DE EXERCITATIONIBUS IN SOLUTA ORATIONE INSTITUENDIS.

§. 1. *Exercitatio ad ſcriptionem neceſſaria eſt.* 2. *Compoſitio ſermonis Latini non differenda ad maturiorem ætatem.* 3. *Quinam ex eo defectus oriantur.* 4. *Exercitia per gradus in pueris inſtituenda.* 5. *Periodica junctura ſtatim pueris inculcanda.* 6. *Verſionis reciprocæ utilitas.* 7. *Themata verſionum per imitationem puerilem primum e Cicerone & Terentio depromenda.* 8. *Ediſci etiam claſſici Autores nonnulli debent.* 9. *Böcleri conſilium pro inſtituenda pueritia expenditur.* 10. *Exercitationes ab illo inſtitutæ non probantur.* 11. *Autorum varii generis & ætatis miſtura ſtylum turbat.* 12. *Themata Hiſtorica & Epiſtolaria primum ſuppeditanda pro formanda utraque periodo, narratoria & Enthymematica.* 13. *Imitationis maximus uſus & præcipuus.* 14. 16. *Qui de ea ſcripſerint.* 15. *Sturmius ceteris præfertur.* 17. *Aſchamus exemplorum copiam in imitatione docenda deſideravit.* 18. *Ejuſdem Aſchami liber, titulo: Præceptor, Anglica lingua ſcriptus, laudatur.* 19. *J. C. Scaligeri opus de Exemplis Eloquentiæ.* 20. *Rapini Comparationes.* 21. *Smidenſtetts Obſervationes Oratoriæ.* 22. *Noſtra exempla quare addita ſint.* 23. *Non contemnenda talia, & ut minutiæ ſcholaſticæ rejicienda.* 24. *Studium imitationis male plerumque negligitur.* 25. *Imitationis ratio, qua in re conſiſtat.* 26. *Manutiana imitatio.* 27. *Contra Aſchamum defenditur.* 28. *Ex conſilio Hermogenis per χωρισμὸν & περίληψιν inſtituenda.* 29. *Variationes per figuras Rhetoricas.*

Parum

1 Parum consiliis omnibus efficitur, nisi ad rem ipsam accedamus, & fabricando
fabri fieri discamus. Exercitatio omne in stylo punctum feret. Nisi ma-
num admoveamus operi, mentem in partes omnes versemus, & ad certum
quoddam exemplar sermonem nostrum exigamus, nunquam vel ad mediocre
loquendi genus perveniemus. Quemadmodum pictores primum rudia linea-
menta signant, & imagines ante oculos habent, quas intueantur, & earum ductu
suas formant, hinc corpora ipsa sibi delineanda proponunt, ac coloribus ornant;
ita orationi post prima illa Grammatices lineamenta plenior quidam habitus ex
2 optimo aliquo Autore circumponendus. * Non desunt, qui omnem composi-
tionem sermonis Latini in puero damnant, & ad maturiores annos seponunt; qui-
3 bus ego nunquam assentire potui: * Eveniet enim, ut, quod primis annis negle-
xere, sero discant, & vel viri titubent. Cum enim jam tum accurate Autores
intelligunt discipuli, nescio quæ socordia & ignavia imitationem corrumpit. Nam
altera parte tarditas quædam detinet & fastidium ex mora illa, quam intellectus in
compositione habere debet, cui gratior accedit e lectione novorum Autorum ob-
lectatio; altera parte, dum rigor exigentis magistri abest, remissio quædam ob-
stat. Ac novi sane Viros in omnium Autorum lectione, in disciplinis omnibus
versatissimos, cum ad scriptionem ventum est, asperos, hiulcos, omnique elegan-
tia destitutos. Adeo etiam in compositione a teneris assuescere multum est.
4 * Frustra hic aliqui imbecille puerorum judicium causantur, compositionem, quæ
sine judicio institui nequeat, natura ipsa intelligentia posteriorem esse. Nam sa-
ne non statim ad Epistolas vel Orationes scribendas accedimus. Per gradus pro-
cedendum est. Primum per simplices propositiones Regulis Syntacticis accom-
modandas, ut in Tirocinio suo fecit Rhenius. Ubi lectione firmatus puer est,
quis tam stupidus esset, ut non unam alteramque periodum suis membris & parti-
culis nexam capere possit, præsertim si e phrasibus Epistolæ Ciceronianæ simpli-
5 cioris formetur. * Nam periodicam illam juncturam etiam pueris, quam pri-
mum fieri potest, inculcandam cum Sturmio ob eximium ejus usum suaserim. Et
hinc sane fieri existimo, quod e multis etiam doctissimorum Virorum scriptis ab-
sit vera vocum & periodorum concinnitas, quoniam nulla illi rei cura mature sa-
tis impenditur. Hæret vero in teneris animis illa a prudente ac perito doctore
sæpius ostensa atque repetita concinnitas.

6 Primum tamen inter hæc exercitamenta locum tenet versio e Latina in vulga-
rem linguam, atque ubi maturius judicium est, reciproco labore in Latinam linguam
repetita conversio. Præterquam enim, quod in memoriam ipsa Autoris verba revo-
cat, diversitatem utriusque linguæ evidentius ob oculos ponit, & ad concinnum ver-
borum positum Romanis atque Latinis auribus familiarem manu ducit. Sed tamen
aliquo judicio opus hic est, ac difficilior labor ille est, quam si periodos aliquas Ger-
7 manicas in Latinam linguam tiro converterit. * Versionem Thematis Germa-
nici in Latinam ego pro lubitu non instituendam suaserim. Non probo illos, qui
Historias quascunque vertendas proponunt, inter quos est, qui universalem aliquam
historiam,

historiam, per certas pericopas distinctam, phrasibus in margine adjectis, huic fini
publicavit. Nunquam aliquod Thema detur, nisi quod e quadam Ciceronis epi-
stola, vel Terentii scena, per imitationem confictum. Imitatio illa prima puerilis
vel Epistolam vel Historiolam fingat, e phrasibus Ciceronianis vel Terentianis to-
tam concinnatam: cujus exempla suppeditavit Schorus in aureolo suo libello de
Methodo docendæ discendæque Latinæ & Græcæ linguæ; cujus vestigia Magistrum no-
strum sequi velim; eo enim modo phrases in usum converti primum debent.
* Suadet Maresius *Epistola Philologica 29. lib. 2.* ediscendos Autores Classicos nonnul- 8
los, Terentium, aliqua Ciceronis. *Nam,* inquit, *si exempli causa quinque aut sex Ci-
ceronis libros firmiter in mente habeant, nullibi in eo deinceps hærebunt: raroque quid in
Latinis scriptoribus occurret, quod non intelligant; nec forte quicquam erit, quod Latino
sermone pure & eleganter exprimere non possint.* De quo postremo tamen, si usus
& exercitium non accesserit, ego dubitaverim. Autor est Sturmius in libro de
Exercitationibus Rhetoricis, ut Ciceronis Orationes per discipulos dividantur, publi-
ce e cathedra memoriter recitentur. Ita aliquos memoria comprehensuros, ali-
quos ex ipsa recitatione & continua auditione fructum ex omnibus illis Orationi-
bus habituros.

Scripsit post multos alios, quos supra laudavimus, Germanica lingua consi- 9
lium de Institutione puerorum vir nunquam satis laudatus, & maximum Germa-
niæ nostræ decus, BOECLERUS, quod editum est Argentorati Ann. 1679.
in 12. & sequente anno 1680. alius liber ibidem editus est, cum titulo: *Minervæ
Tirocinium, sive Praxis Bœclerianæ Institutionis.* Multi in his libellis de Autorum ex-
plicatione, interpretatione, Regulis Grammaticis, elegantiis, deteguntur vulga-
rium Magistrorum errores. Comeniana quoque sub examen vocantur, ac merito
e Scholis relegantur. * Verum in styli exercitiis ipsi assentire non possum. 10
Quæ ille vult ex Historia desumi, collatis semper ejusdem historiæ apud ceteros
Autores, Historicos, Oratores, Poëtas, aurei, argentei, æenei seculi parallelis, quæ
tiro noster legat, & e quibus orationem variet. * Ego vero malim purissimos, 11
& nulla seculi sui labe infectos, ut nihil de varia orationis forma dicam, in usum
adhiberi; ne quid e posteriorum temporum scoreis purioris latinitatis auro ad-
hæreat: cur enim tot Autores misceret puer? an ad orationis copiam? ea
aliunde, quam ex illa Autorum mistura purior haberi potest, & potius ex uno,
quam e multis quærenda. An forte ob historiæ notitiam? illa vero hic non
valde attendenda videtur. Minuta enim omnia sunt & discerpta. Neque ve-
lim ego in prima ætate Historiam cum Latinitatis dispendio disci, cujus potior
tunc ratio habenda est. Nam

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu,

neque ulla arte postea eluentur sordes, quas semel oratio contraxit. Non dicam
de varietate numeri, periodorum, positu verborum, quæ & ratione Autorum,

characteris & ætatum vehementer diſcrepant; in qua poſitus tiro, quid ſequi, quid fugere debeat, omnino ignorat, & inæqualem ſtylum, aſperum, confragoſum formabit. Quantum in dictione ipſa diſcriminis ſit, facile diſcerni poteſt, ſi quis inter ſe contulerit. Lege apud Virgilium hiſtoriam de Trojæ ἁλώσει. Huic ſi quis Petronii, non multum ætate minoris, de eadem hiſtoria jambos jungi atque in unum chaos confundi imitatione poſſe exiſtimaverit, næ ille vehementer falletur: etſi non deerit forte, cui Petroniana ſatis pulchra & minime contemnenda videbuntur. Sed aliter judicabit, cui naris non obeſa eſt, ſi legerit, quæ doctiſſima illa cenſione ſua in iis notavit elegantis ingenii Vir, Jacobus Tollius, *Cap. 3. Fortuitorum Criticorum.*

12 Argumenta ergo pro Thematibus ſeligi velim, non ex ſcientiis & Hiſtoricis, ut vult Sorellus; niſi forte imitatio quædam e Ciceronis libris Philoſophicis, aut e Cæſaris ac Nepotis hiſtoriis inſtituatur, ſed præcipue ex Epiſtolis Ciceronis ſimiles fingendo, ita tamen, ut & Themata Hiſtorica vel potius narratoria eis jungi velim. Diſcat formare Tiro periodum, qualis in narratione adhiberi ſolet, & Enthymematicam, quali in Epiſtola & Oratione utimur: hæc enim præcipua ſunt, in quibus dictio exercenda; decurrit enim vel per narrationes Oratio, ut in ſtylo Hiſtorico; vel per enthymemata, ut in Epiſtola & in elaborata Oratione. Habet illa narrantis dictio ſuos quosdam particularum nexus, membrorum locationem & proportionem, ſermonem pendulum, a reliqua oratione diſtinctum. Oratoria per particulas illativas, conditionales, exceptivas, adverſativas ſemper in orbem redit, & magis ſe ſucci plenam & copioſam oſtendit. Utriusque dictionis exemplar in antiquis Autoribus quærendum.

13 Omne ergo punctum, me quidem judice, in exercitatione omni Rhetorica feret IMITATIO, ſive illa *Puerilis* ſit, ſive *Virilis & Oratoria.* Quicquid ſapimus, quicquid diſcimus, quicquid agimus, omne ab imitatione eſt, & excellens ſibi archetypum proponit. Quidni ergo & in Oratione formanda eadem metho-
14 do ducamur? * De Imitatione multa ſunt Rhetorum præcepta, ſed nondum idoneis exemplis omnia exhauſta. E veteribus *Dion. Halicarnaſſeus* præclara de imitione Hiſtorica ſcripſit, pollicitus etiam quædam de Oratoria & Demoſthenica, quæ
15 per injuriam temporis interciderunt. * Sed inter recentiores nemo eſt JOHANNI STURMIO, peritiſſimo Rhetori, præferendus. Multa ille variis in libris: *Exercitationibus Rhetorices: De amiſſa ratione diſcendi: Nobilitate literata, totoque libro de hoc argumento* docet, quæ aurea & egregia tota ſunt, omnibusque eloquentiæ culto-
16 ribus nocturna diurnaque manu verſanda. * Ex Italis, ſed illo longe inferiores, multi hoc argumentum ſibi quoque tractandum ſumſerunt, e quibus præ ceteris *Bartholomæus Riccius* eminet. Sunt alioquin *Cælii Calcagnini, Gilberti Cognati, Foxii, Gyraldi, Joh. Pici Mirandulani, Petri Bembi, Jacobi Omphalii, Joannis Sambuci, Gerardi Joannis Voſſii*, de eodem argumento libri: de Terentiana imitatione *Michaël Ferrerus*; de Ciceroniana *Stephanus Doletus, Henricus Farneſius; Andreas Schottus in Tullianis Quæſtionibus, Chriſtophorus*

phorus Mylæus, Laur. Palmurenus, & nostro tempore *Cl. Sagittarius* scripserunt. Sed nostri instituti ratio non patitur, ut hic præcepta cumulemus, quorum copia forte laboramus. * Plus in exemplis est, sine quibus omnia languent, nihilque profici- 17
mus. Quam ob causam ROGERUS ASCHAMUS, Reginæ Elisabethæ a secretis, magnus Sturmii amicus, & pene solus in gente Angla Ciceroniani gustus, in Epistola ad Sturmium, quæ inter Marcsianas appendices *pag. 559.* habetur, de exemplorum defectu in omni illa præceptorum sylva conqueritur; qui locus, ut hic legatur, dignus est. *Docere perspicue & perfecte, qua ratione Cicero vel Demosthenem vel Platonem imitatur, singularis, fateor, doctrinæ, summi judicii & raræ laudis existit. Sed hæc laus adhuc præceptionis tota propria est. Aliud volo; plus requiro. Opifex nobis & Architectus opus est, qui separata conjungere, rudia perpolire, & totum opus construere artificiosa ratione noverit. Et illud, mea certe opinione, hoc modo. Hinc Demosthenis locum, illinc Ciceronis produci cupio. Tum, digito Artificis, me primum duci volo ad ea, quæ in utroque sunt aut eadem aut simillima: Deinde, quæ sunt in hoc addita, & quo consilio, tum, quæ sunt commutata, & quo, ac quam vario artificio, sed id in verborum delectu sive in sententiarum forma, sive in membrorum circumductione, sive in argumentorum ratione consistat. Nec uno aut altero exemplo contentus ero. Numeris multa, genere varia, ex Platone, ex Isocrate, ex Demosthene, & ex Aristotele in libris Rhetoricis, exempla expeto. Patior præceptorem parcum esse in præceptorum traditione, modo liberalem se & largum in exemplorum non solum productione, quod laboris est & diligentiæ, verum etiam tractatione, quod est doctrinæ & judicii, ostendat. Horum volumen, illorum paginam ipsam requiro. Nec mihi molestum erit, si eadem via & ratione Cæsarem cum Xenophonte, Salustium cum Thucydide, Livium cum Polybio, Virgilium cum Homero, Horatium cum Pindaro, & Senecam etiam cum Sophocle & Euripide conjungat: nisi forsan satius erit facere, quod hi prudenter faciunt, qui perfecte scribere volunt: hærent enim hi, & defigunt se totos in uno, & eo perfectissimo exemplo, nec se vel distrahi ad varia, vel deduci ad deteriora exempla libenter patiuntur. Tamen si carmen pangere vellem, nihil Virgilio divinius, nihil Horatio doctius, nihil possum proponere. Sed ad dicendi facultatem ipsum Ciceronem, si non solum, certe potissimum volo. Et dari mihi exemplum cupio, Ciceronem Imitatorem, non Imitatorem Ciceronis. Equidem amplector unice Ciceronis imitationem; sed eam dico & primam ordine, & præcipuam dignitate, qua Cicero ipse Græcos, non qua Lactantius olim, Omphalius nuper, aut qua multo felicius quidam Itali, Galli, Lusitani & Angli Ciceronem sunt secuti. Nam quisquis fuerit non solum diligens, sed etiam cum peritus doctrina, tum prudens judicio observator, quibus vestigiis institit, & quos gradus facit ipse Cicero, dum Græcos sequitur, assequitur aut præcurrit, & scienter animadvertit, quibus in locis, & qua ratione hic noster ipsis Græcis plerumque par, sæpissime superior evadit, is demum tuto & recta via ad imitandum ipsum Ciceronem perveniet. Qui enim intelligenter videt, quomodo Cicero secutus est alios, perspiciet ille longe felicissime, quomodo ipse Cicero sit sequendus.* Hæc ad Sturmium tum Aschamus scripserat, sed nondum editus erat integer Sturmii de Imitatione liber, in quo ille magnam undique exemplorum farraginem congerit. * Fortassis & ipse in libro, Anglica lingua scripto, pluri- 18
bus

bus exemplis illam de Imitatione doctrinam perſecutus eſt. Titulus libri ita habet in Catalogo Bibliothecæ Oxonienſis mihi lectus (nam librum ipſum non vidi) *The Schoolmaſter, or the plaan Way of teaching children to underſtand the Latin tongue. Lond. 1571.* Ille vero a Sturmio ſubſidia exſpectat pro hoc libro ſuo. Ita enim ſcribit in ſupra laudata Epiſtola: *Mitte igitur, & quam primum mitte, ut Præceptor meus, qui nunc eſt fere nudus & plane deformis, iſtinc aliquem elegantiorem mutuans amictum,*
19 *nonnihil cultius veſtitus, & inde ſuperbior factus, in lucem audacius prodeat.* * Supereſſet nobis *Opus de Exemplis Eloquentiæ* J. C. Scaligeri, in quo ille Autores Latinos cum Græcis contulit, quodque ipſi a Pædagogio Petrocorio ſubreptum eſt; ut ipſe Scaliger in Epiſtola ad Boëtium libro commentarii in Hiſtor. Animal. Ariſtotelis præ-
20 fixa, queritur; minus nunc in illa re laboraremus. * Niſi forte quis nunc *Rupinum* in *Comparationibus ſuis* aliqua ex parte hoc confeciſſe exiſtimet. Sed ille ge-
21 nerali quadam cenſione contentus, ad ſingularia non adeo deſcendit. * Memini & videre me in neſcio quo librorum Catalogo notatas HARTVIGI SMIDENSTAETHI *Obſervationes Oratorias ad Ciceronis dilatatam copiam refertas, & exemplis adjectis imitationi in dicendi uſum utrumque notatas, Helmſtadii Ann. 1594. in 4. editas;* ſed librum ipſum non vidi. Autor ille magni ſuo tempore nominis, & ab
22 Henrico Meibomio eleganti encomiaſtico carmine ornatus. * Quam exemplorum utilitatem cum & ipſe viderem, pro juventutis ſtudiis eorum aliquam farraginem huic capiti ſubjungere volui: quæ, etſi non vetera, ſed mea ſunt, neque ego ut omnibus numeris abſoluta vendito (ſunt enim quædam ex illis data occaſione ſine operoſa meditatione, ac interdum extemporali labore, a me ad calamum dictata) non erit tamen, ut puto, tironibus inutilis opera, quibus potiſſimum toto hoc
23 opere meo inſervire volui. * Quod ſi forte erunt, qui has minutias contemnendas exiſtimaverint, illi ſciant, nihil minutum aut leve eſſe, quod cum juventutis commodo conjunctum eſt. Eraſmus (at quantus vir!) qui cavillatorum voculas, ob ſcholaſticos labores μικρόλογον vocantium, effugere non potuit, illorum judicium vilipendebat. Ego quoque utilitatem, quæcunque etiam ſit, omni pompæ vanæque gloriæ præferendam, ac illam præcipue ſectandam mihi propoſui.
24 * Sæpe ego vicem juventutis dolere ſoleo, quæ in his primordiis deſtitui a magiſtris ſolet. In Scholis rari ſunt præceptores, qui veram imitandi rationem ipſi didicerunt. In Academia plerumque illa ſtudia ſpernuntur, tum a Studioſis, qui ad alia properantes ſtudia illa, ut minutiora, faſtidiunt. Non raro etiam ipſi Doctores talia deſpicatui habent. Cum Autores linguæ Latinæ eduntur, variæ lectiones, rituum antiquorum obſervationes, emendationes vocum utramque implent paginam. Pulchra hæc quidem omnia, neque reprehendenda, ſi illud μηδὲν ἄγαν obſervetur. Sed orationis & carminis artificium, imitationes veterum, in quibus ego præcipuam Critices partem conſiſtere puto, nemo reſpicit, plerique alto ſupercilio, ut res ſcholaſticas & ad pueros ablegandas, aſpernantur. Sturmii, Erythræi aliorumque utiliſſimi in Ciceronis Orationes Commentarii vel ignorantur vel contemnuntur. Quo fit, ut pauci e Criticis veram Romani genii eloquentiam in oratione exprimant. Nam & gloſſematibus interſperſum, & diverſarum

ætatum

ætatum phraſi commiſtum, & tum doctrina ipſa, tum ejus menſura varium & inæqualem ſtylum in plerisque deprehendes.

Conſiſtit imitandi ratio non in eo, ut conſuantur paſſim e Cicerone ſenten- 25
tiæ, quod Itali nonnulli *κακόζηλοι* fecere; ſed ut ſimilitudine aliqua omnis Autoris dictionem, formam, phraſin, ſententiam, numeros exprimas; quæ non niſi a perfecto Oratore demum præſtari poſſunt. Nobis hic ſuffecerit, ſi dictionem aliqua
ratione expreſſerimus. * Primum inter imitandi exercitia hoc nobis eſt, ſi perio- 26
dos dilatatione membrorum & variatione ſententiarum, figurarum quoque adjectione, in aliam formam compegerimus; quam imitandi rationem Manutius ſecutus, eos in oratione Latina progeſſus fecit, ut ab hac una exercitatione omnem ſibi eloquentiam profluxiſſe fateatur. Ita vero ille lib. 1. ep. 4. *Exquiſitas ſententias de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo verſabam, eas ornabam verbis quam poteram lectiſſimis, ut quaſi veſtitu orationis mutato, cum eadem eſſent, aliæ tamen viderentur. Erat non diſſimilis in verborum figuris commentatio. Si quas notaveram illuſtriores, ad alias ſcientias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem ad res prope innumerabiles accommodans, quaſi ex una cera plures imagines, nec tamen ejusdem generis, effingerem. In hac exercitatione quantum eſſet, utinam aut mature cognoviſſem, aut ſero cognitum avideque arreptum vis occupationum non extorſiſſet. Equidem, ſi quis me neget in ſcri-
bendo quicquam eſſe, non pugnabo: ſed ſi quid ſum, ab hac una eſſe contendam.* * Non 27
video cauſam, quare Aſchamus eam Manutii rationem in Epiſtola ſupra laudata inſectetur; hac enim ratione Imitatio inſtitui præcipue debet: ac ſane juvenis, qui hac via ductus fuerit, ad ceteras quoque orationis virtutes exprimendas non ineptus invenietur. Neque ſane in multorum præceptorum ſubtilitate illa res conſiſtit; continua exercitatio, quæ periti doctoris auſpiciis inſtituitur, omnia efficiet. Non nego quidem, neque negaverit forte ipſe Manutius, plura eſſe in imitatione attendenda, verum non omnia ſimul diſci poſſunt, ſed per gradus eundum. Primum certa ſignare veſtigia diſcimus; hinc quomodo decore eamus; poſtea quomodo ſaltemus. Si quis ad Manutii ſenſum variare primum ſententias didicit,
cetera accreſcente judicio & continuata lectione ultro ſequentur. * Inter vete- 28
res Hermogenes hunc modum præſcripſit, ut 1. per *χωρισμὸν* ſive ſeparationem, 2. per *πρόσληψιν* ſeu aſſumptionem procedamus. Per *χωρισμὸν* periodum in aliquot ſententias dividemus, has ſententias deinde per *πρόσληψιν* augebimus. Unaquæque ſententia conſtat ſubjecto & prædicato: ſubjectum eſt vel totum vel pars, vel genus, vel ſpecies; ex aſſumptione ergo generis augebimus ſpeciem, totius partem, & vice verſa. Prædicatum vel actionem vel paſſionem notat. Actio habet cauſas vel efficientes, vel inſtrumentales, vel adjuncta, vel effecta. Paſſio itidem ſuos modos & circumſtantias. Amplificari ergo tota Oratio varie poteſt ex aſſumptione generis ad ſpeciem, totius ad partem, finiti ad infinitum, confuſi ad diſtinctum, antecedentis ad conſequens, e propoſitionum conditionalium, comparatarum, crypticarum, in plures ſimplices reſolutione &c. de quibus ſingulis plenius *lib. V.* dicetur. Horum exempla non pauca *Cap. ſequenti* adducuntur plane eo

 modo

modo instituta, ut volebat Manutius, & Quintilianus *lib.16. cap.5.* ut item Hermoge-
29 nes, & ex Hermogene Sturmius præscripsit. * Quoniam etiam sententiarum variæ figurationes sunt & σχηματισμοὶ, ideo sententiam Ciceronianam per illas figuras, quales Emanuel Thesaurus, ordinem rerum secutus, in Opere suo *de ingeniosa elocutione cap.5. pag.190.* designavit, expressam dedimus: quem ordinem nunc sequi maluimus, etiamsi nec ille usque adeo placeat, neque a quoquam hactenus recte sint e mentis apprehensione & motibus, unde deduci debent, deductæ. Adjicimus & enthymematicæ dilatationis exemplum, quæ a prioribus parum differt, nisi quod Rhetorum artificia pressius sequatur. Plures alias Exercitationis species *Schefferus in Gymnasio Styli* enumeravit, quas vel ad Rhetoricam tractationem remittimus, vel hic etiam prætereundas duximus, utpote quæ ex hoc fonte deriventur. De Commentatione, necessaria quoque exercitatione, jam supra diximus.

CAP. XIV.

EXEMPLA IMITATIONUM.

§. 1. *Exempla imitationum apponuntur.* 2. *Et quidem dilatationis periodicæ Imum ex ep. Cic. II. lib.5. ad Fam. periodo prima.* 3. *quæ in propositiones resolvitur,* 4. *& deducitur.* 5. *II. ex ep. 4. lib.6. ad Fam. per. ult.* 6. *quæ resolvitur,* 7. *& deducitur.* 8. *III. ex epist. 21. lib.10. Fam. in fin.* 9. 10. *quæ resolvitur & deducitur.* 10. 11. 12. 13. *ex epist. 29. lib. 10. init. quæ resolvitur & deducitur.* 14. *V. formulæ ex ep. 17. lib.12. Fam.* 15. *quæ decies variatur.* 16. *VI. formulæ ex ep.8. lib.1, Fam.* 17. *per 77. figuras oratorias variatæ.* 18. *VII. ep. 17. lib.11.* 19. *quæ per periodos amplificatur.* 20. *VIII. dilatationis periodicæ ex ep.3. lib.10. Fam.* 21. 22. *IX. it. X. imitationis compendiosæ.* 23. *XI. dilatationis enthymematicæ, ex ep.3. lib.13. Fam.* 24. *cujus argumenta recensentur,* 25. *& dilatatio subnectitur.* 26. *suadetur exercitium ligatam orationem in sermonem solutum convertendi,* 27. *cujus exemplum XII. datur ex epist. 9. lib. 1. Horatii.*

1 Quoniam *superiore capite §. 22.* EXEMPLA quædam IMITATIONUM nos daturos promisimus, ideo illa hic apponere voluimus, quæ vel discipulis, vel etiam Magistris speciminis loco esse possint, quo in illa palæstra modo exerceri debeant. Ego certe, quoties privatis illa exercitia Scholis institui, magnum ex iis fructum deprehendi.

2 Exemplum dilatationis periodicæ I. ex periodo 1. Ep. 2. lib. 5. Fam. Cic.

Grata tibi esse officia mea non miror: cognovi enim te gratissimum omnium: idque nunquam destiti prædicare, nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, verum

rum etiam cumulatissimè retulisti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te & eadem voluntate cognosces. * Resolvitur in has propositio- 3
nes. 1. Grata tibi fuerunt officia mea. 2. Id ego non miror. 3. Es enim homo gratus. 4. Quod multis rebus cognovi. 5. Illud semper prædicavi. 6. Non enim tantum gratiam habuisti. 7. Sed & retulisti. 8. Invenies me eundem erga te. 9. In officiis atque rebus omnibus.

Deductio. 1. *Tam effusa in me tua est humanitas, longeque excelsior, quam in te* 4
mea, ut omnia, quæ a me proficiscuntur officia, utut parva sint & exigua, non modo verbis in majus extollas, sed omni genere officiorum non exæquare tantum, sed omni opera superare contendas.

2. *Tu quidem illud solenne tuum servas, qui, quos induisti a tenera ætate ab optimis Doctoribus mores, ita semper excoluisti, ut nunquam ab illis desciscercs; quominus mirum mibi visum est nunc, cum plane non exspectarem, & nulla mea in te tanti essent merita, tantum gratiarum reponi.*

3. *Tantum apud te grati animi fidelis memoria valet, ut vitam tibi ipsam acerbam putes, ipsi pietate, comitate, fide studiisque omnibus erga amicos, notos, ignotos illustraveris.*

4. *Annales quosdam virtutum rerumque tuarum texere mihi viderer, si, quæ tu dedisti grati animi documenta maxima, percensere numerando velim:- nam profecto infinitum hoc esset, neque exigua posset epistola comprehendi.*

5. *Nulla mihi dies abit, quin ob oculos illa mihi versentur, in animis hæreant; idque beneficiorum tuorum memoria efficit, ut cum te in oculis etiam absentem feram, illa mihi semper in ore sint & sermonibus, & erga omnes illa deprædicem & extollam.*

6. *Longe tu semper abfuisti ab illorum moribus, qui cum opere ipso strigosi sunt & parci, verbis tamen copiosi gratias, quas reipsa non præstant, lingua semper circumferunt, vel etiam mussitant illas & silentio sepultas conservant.*

7. *Tantum vero abest, ut in amicorum officiis quicquam tibi existimes dissimulandum, ut potius non verbis tantum illa omnia mirifice omnes & augeas, sed pro plumbeis & aneis beneficiis plusquam Diomedæa permutatione aurea reponas.*

8. *Quæ tua tam præclara & aurea beneficia si ferrea fronte exciperem, homo essem omnium ignarissimus & ingratissimus. Ego vero illa non solum libere agnosco & deprædico, sed &, quoad ejus fieri potest, paria paribus respondebo.*

9. *Quare ne minimam quidem causam & occasionem prætermittam, qua tibi inserviam, omnemque vel officii umbram & speciem, quæ mibi ostenditur, arripiam: imo omnia, quæ in potestate mea sunt, & me ipsum cum omnibus, quæ a me proficisci possunt, officiis, studiis, beneficiis tibi tradam.*

Exemplum II. ex periodo ultima Epistolæ 4. libri 6. Fam. 5

Verba sic habent; ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga

6 erga me imitabor, merita non assequar. * Periodus hæc in sequentes propositiones resolvi potest. 1. Ego omnia studiose diligenterque curabo. 2. Quæ te velle intellexero. 3. Quæ ad te & tuos pertinere arbitrabor. 4. Quod cum facio, parum tamen mihi fecisse videor. 5. Nam benevolentiam tuam tantum imitor. 6. Merita non assequor.

7 Deductio 1. *Cum tot obsidearis negotiis, ut earum te pene moles opprimat, me autem strenua nunc exerceat inertia, nihil tam grave arduumque mihi erit, quod tua causa non confecturus sim, qui otia negotiaque mea tuis utilitatibus postpono.*

2. *Quicquid enim tu voles, legis mihi instar erit, qui omnes tuos nutus observo: quicquid me rogabis, imperatum mihi existimabo: quicquid jusseris, velut ex Apollinis tripode prolatum oraculum venerabor.*

3. *Nihil erit, quod ego in tuam gratiam non suscepturus sum: nullæ me revocabunt molestiæ,* - - neque fervidus æstus Dimoveat studio, neque hiems, ignis, mare, ferrum: Nil obstet mihi, *dummodo tuis commodis inserviam, & ex mea opera tu aliquem fructum persentiscas.*

4. *Quæ etsi omni conatu agam, etsi Herculeos tibi labores impendam, tanti tamen illi mihi non erunt, ut illis virtuti tuæ satisfactum existimem.*

5. *Quoties enim tuum intueor exemplum (ejus autem species quotidie mihi ob oculos versatur) toties in me omnem illam facultatem exstinguit; ut, dum te in officiorum certamine superior esse laboro, vix paribus assequi passibus præeuntem possim.*

6. *Quare te potius a tergo sequar, tuisque vestigiis insistam, cui umbra hæc Amici circumducenda est: beneficiorum enim tuorum luce mea exigua officia ita absorbentur, ut non nisi vel umbris vel obscuris coloribus illustrari a me possint.*

8 Exemplum III. ex fine Epist. 21. lib. 10. ad Fam.

Verba Autoris sunt: Meam dignitatem commendatam habeas rogo. Concupiscere me nihil oportet: habeo te & amantissimum mei, & quod optavi, summæ autoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis esse.
9 * Resolvuntur hæc in has propositiones: 1. Meam dignitatem tibi commendatam habeas, rogo. 2. Nihil ego nimium desidero. 3. Tu es mei amantissimus. 4. Tu es summæ autoritatis. 5. Quod ego semper optavi. 6. Quantum mihi inservire possis & quando. 7. Hoc tuæ prudentiæ committo.

10 Deductio I. (1.) *Ea inter nos semper viguit, quæ ab ineuntibus annis excrevit amicitia, ut subrustici pudoris sit, si in te rogando cunctari velim. Meam enim dignitatem cum tibi commendatum ivero, tu timidiusculum me & in amicitia nimium verecundum reprehendere jure possis.*

(2) *Id tamen nunc facio; & quoniam mos ita rogandi est, te rogo, ut, quæ ad honorem ac fortunam meam tuendam pertinent, tibi curæ cordique esse patiaris.*

II. (1) *Non ego ex illis sum, qui & multa & vehementer desiderant, ut facere pueri*

pueri & mulierculæ solent, qui rerum obtinendarum cupiditate ita flagrant, ut nullum sibi modum finemque statuant.

(2) *Ego vero ita cupio, ut non insaniam; neque quicquam ambitiosius facere consuevi, ut voti mei compos fiam; nihil a te, quam quod communia amicitiæ jura postulant, requiro.*

III. (1) *Jam dudum illam tibi legem ipsi dixisti, ut in amore non solum amicis respondeas, sed etiam desideria illorum antevertas.*

(2) *Etsi enim multi sunt, quibus ego utor familiariter; etsi non desunt, qui officia mihi sua & studia non sine pompa & apparatu obtrudunt; nemo tamen unus est, qui te affectu vincat, adeo omnibus tu palmam præripis, ut de principatu certamen quoddam iniisse videaris.*

IV. (1) *Nec tantum inane amicitiæ nomen mihi ostendis, sed magnum illi autoritas tua robur circumponit; quacum illa munita est, omnia mea causa perrumpit obstacula, ut nihil in fortunis negotiisque meis curandis impervium & inexpugnabile esse videatur.*

(2) *Pendet ab ore & consiliis tuis Senatus, omnes te venerantur & suspiciunt; officiis te sibi conciliant, ut in omnium, superiorum, mediorum, inferiorum animis regnum aliquod tibi exstruxeris.*

V. (1) *Quam in possessionem cum te ipsum jam dudum virtute, prudentia, affabilitate miseris, ita evenit, & evenisse gaudeo, ut semper animo meo præcepi.*

(2) *Quæ ut diuturna tibi sint propriaque bona, eo nunc magis omnibus votis exopto, quo majores ex illis amicitiæ fructus persentisco.*

VI. (1) *Itaque tui arbitrii res erit (tibi enim me totum & trado & debeo) quid velis possisve in me meisque fortunis augendis, quam ego ut voluntate & propensione mihi addictum, ita facultate sua omnia exhausturum confido.*

(2) *Nulla in re tibi molestus ero, neque tempora modosque præfigam; quod importuni facere flagitatores solent; a quorum ego moribus plane abhorreo.*

VII. (1) *Ego modestia tibi mea probari malo, quam obtundendo injucundus videri; ut gratiam favoremque tuum, ne in fastidium degeneret, integrum conservem.*

(2) *Meum est providere, ne imprudentia mea prudentiam tuam, quam in rebus meis semper ostendisti, intervertam, plus enim tu mihi sapis atque prospicis, quam ego ipse intelligo aut a me poterat exspectari.*

Exemplum IV. ex initio Epist. 29. lib. 10. ad Fam. 11

De meo studio erga salutem & incolumitatem tuam, credo te cognoscere ex literis tuorum, quibus me cumulatissime satisfecisse certo scio: nec his concedo, quanquam sunt singulari in te benevolentia, ut te salvum malint, quam ego. * Resolvitur in has propositiones. 1. Vehementer faveo saluti incolumitatique 12
tuæ. 2. Id cognosces ex literis amicorum. 3. Illi contenti erunt meis erga te officiis.

ciis. 4. Illi quidem vehementer tibi favent. 5. Sed ego operam dabo, ut illos ſtudiis meis vincam.

13 Deductio 1. *Adeo mihi ſalus tua ſemper cordi fuit, ut in rebus atque negotiis tuis curandis hanc mihi legem dixerim, ne qua in re vel ſegnis vel minus officioſus viderer.*

2. *Quæ cum mea quotidiana ſtudia fuerint, ſemper enim tu in animo hæſiſti, ſemper tua mihi imago ob oculos verſari viſa eſt, non defuiſſe exiſtimo quotidianos obſervatores, amicos tuos, qui hæc ad te accurate perſcriberent.*

3. *Ideoque vel illorum teſtimonio vincam, qui de officiis meis teſtari poſſunt; atque, ut puto, etiam volent; nam & illorum utilitatibus non modo non defui, ſed & omnino eorum cauſa, quæ potui, feci; tam officiis operoſus, quam opere officioſus.*

4. *Certum eſt, te illos habere tibi amicos, quos meritis reddidiſti tibi obnoxios, quis enim tam vecordis eſſet animi, quis adeo bonæ mentis boniqne ſenſus expers, ut beneficia ſibi præſtita non agnoſcat, ea apud alios commemoret, atque ſuis compenſare allaboret.*

5. (1) *Verum ſint illi amici tui; prædicent illi te, atque in cœlum efferant: officiis te proſequantur, colant, obſervent; ut illi te unum ſibi vindicent, non patiar, nam deſcendam cum illis in pulchrum de principatu inter amicos tuos certamen; qui (quæ Dei Termini formula fuit) nemini concedo.* (2) *Non ego quidem fidem illorum in dubium voco: quam enim verbis promittunt, credere nolle ſumma eſſet diffidentia. Ego tamen re ipſa præſtabo verborum parcum quidem, ſed opere effuſum, ut majores meos in ſalute tua curanda conatus, quam illorum, deprehendas.*

14

Exemplum V.

Formula Ciceronis hæc eſt ex epiſt. 17. lib. 12. F. Grata vehementer eſt memoria noſtri tua, quam literis ſignificaſti; quam ut conſerves, non quod de tua conſtantia dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo.

15 *Variatio* 1. Nihil eſt noſtri memoria jucundius, quam literæ tuæ nuper mihi declararunt; illam ut propriam perpetuamque eſſe velis, penitus te rogo, non quod de voluntate conſtantiaque tua dubitandum mihi eſſe exiſtimem, ſed quia ſolenne illud noſtrum in Epiſtolis ſervandum eſt.

Variatio 2. Invaluit illa increbuitque ſcribendi conſuetudo, ut amicis noſtri memoriam ubique cantemus: hunc itaque morem potius ſecutus, a te contendo, ut, qui fuiſti, noſter eſſe velis; non ut fidem tuam ac amorem, quem literis tuis mihi repræſentatum eſſe gaudeo, inexploratum aut incognitum mihi credam.

Variatio 3. Multum te ob literas tuas amo, quibus te nominis mei cupidiſſimum ſtudioſiſſimumque cognovi: hunc ut animum mihi ſerves, a te majorem in modum peto; non quod te tam volaticum mobilemque in affectibus eſſe exiſtimem, ſed quoniam ille mos eſt, ut mutuis verborum lenociniis, qui literas ſcribunt, ſe invitent.

Variatio

Variatio 4. Eo libentius tuas complexus sum literas, quo illæ in memoria nostri pleniores uberioresque fuere. Huic amori tuo ut constantiam adderes, rogarem, si ullam in te inconstantiam dissimilitudinemque rerum & consiliorum unquam deprehenderem. Hanc cum de te vel cogitasse piaculum foret, quo verborum tamen pompæ satisfiat, ut me porro ames, rogatum volo.

Variatio 5. Magna affectus tui vis ex epistola tua elucet; multa illic est nostri memoria, ut nihil fieri potuerit honoratius, nihil mihi acciderit jucundius. Non levi fortassis te affecerim injuria, si rogarim, ut in isto amore perseveres: levitatem enim in te amantissimo mei viro accusari viderer. Rogo te tamen, atque ideo rogo, ne quicquam ab amore consueto alienum admisisse videar.

Variatio 6. Mirificam e literis tuis accepi voluptatem, quod in memoria tua penitus nomen nostrum insedisse intelligam. Nihil igitur tota cogitatione mea vehementiusque optaverim, quam ut, qualem te hactenus ostendisti, semper nobis præstes, & amori nostro insenescas. Quo etsi te arguere, ut vagum instabilemque videar, tu tamen benignius amicorum vota interpretaberis, qui in isto literarum commercio ambitiosius in officiis se provocare consueverunt.

Variatio. 7. O nos felices, qui literis tuis non solum honorati, sed studiis officiisque tuis ornati sumus! quod si ad hunc officiorum cumulum perennitas accesserit, omnia a te habebo: sed parum circumspecte habiturum me dico, qui jamdudum in plenissimam animi tui possessionem missus, nunquam, nisi temeritatis te accusem, inde ejici possim. Dabis tamen veniam, si ex more literarum iterumque te, ut in amore perseveres, rogaverim. Paulo enim meticulosior & λογοδαίδαλος amor esse solet.

Variatio 8. Si quid rerum mearum gratum mihi unquam fuit, ut ἔπαινος ἥδιστον ἄκουσμα esse solet, nihil sane magis me movit, quam honorifica ista nostri memoria, quæ in literis tuis paginam utramque facit. Quid mihi optabilius, quid suavius, quam ut firmissimam hanc habeam tuam benevolentiam. Rogarem te, ut hanc mihi serves, nisi levitatis suspicione tam præclaram opinionem tuam ferirem. Quoniam vero vulgo ita fieri solet, ut, qui officiis certant, etiam verborum prodigi esse soleant, te, ut favere mihi porro velis, non rogo solum, verum etiam obsecro.

Variatio 9. Vide, quanta in te sit suavitas, qui non literas tantum humanissimas mihi dedisti, sed tot laudibus præterea ignobile nomen nostrum cumulas, ut mihi nunc ipsi placere incipiam, postquam apud te tam gratiosum me esse intelligo. Serva mihi hunc animum sartum integrumque, vir maxime. Sed parum ego catus orator ad te venio, qui, cum ita rogo, læsæ amicitiæ reus videri poteram, dum suspicioni levitatis aut inconstantiæ locum apud me reliquum esse ostendo. Eris tu, vel non rogatus, noster. Neque tamen has preces nostras, si te rogavero, in sinistram partem rapies: facio enim, quod ii, qui amicitias ambiunt, facere solent, ut precibus verbisque obtundant, studiisque omnibus amorem eblandiantur.

Variatio 10. Non mediocrem animo voluptatem cepi, cum tuas legi, tot amicitiæ tuæ cumulatus documentis. Quam his favoris tui tropæis triumpho? Rogarem te

te denuo, ne hunc favorem nostri ulla obliterari oblivione sinas, neque te aliorum insusurrationes mihi auferant, si propensissimam voluntatem tuam ulla diffidentis specie tentare fas videretur. Scio, me memorem monere & currenti calcar addere; nam vel suspiciones meas tuis officiis vinces: oro tamen, ut amare nos pergas, potius ut officioso meo pudori consulam, quam ut fidem tuam ulla suspicione aspergam.

16 Exemplum VI. Variatio Formulæ per Figuras.

Formula Ciceronis hæc est ep. 8. lib. 1. ad Familiares: Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse vel minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, quam meæ res omnes.

1. *Est Cognitio.* Quod rerum tuarum major mihi cura sit, quam mearum, id tibi puto certis speciminibus esse cognitissimum. Dubitare certe te nunquam sinam.

2. *Ignoratio.* Quanti tibi mea fides sit, ignoro equidem. Eam mihi esse scias velim, ut vehementius de salute tua laborem, quam mea.

3. *Ostensio.* En dextram cum hoc calamo! en fidem cum hoc animo, qui non tam suus, quam tuus! & quem nullæ tangunt curæ, nisi tuæ.

4. *Narratio.* Quid alii de fide sua tibi narrent aut jactent, parum tu ad animum revoca. Id scio, surdis sæpe narrari fabulas, cum amicorum fidem imploramus. At hæc ego tibi narro, non fabulas, sed amici oracula: nihil mihi amicitia tua esse jucundius, qui fortunas tuas inter meas reputo: salute tua meam contineri existimo, cujus ego majorem, quam meæ ipsius, rationem sum habiturus.

5. *Didascalia.* Qui nihil nescis, id unum a me docebere, vel reclamantibus Philosophorum Scholis, ne numero quidem differre amicos, ac nos præcipue; cum te in mei velut possessionem dudum vocaverim. Quicquid tu volueris, id ita volo, ut nec mea voluisse cupidius; quicquid jusseris, ita exequar, ut nec mea exequi promptius possim.

6. *Affirmatio.* Crede mihi, nihil est, quod tua causa non velim. Vel me ipsum, si jusseris, odero, ut amem tua.

7. *Negatio.* Nunquam fiet, ut a meo animo tuus vel latum unguem dimoveatur. Pereant, qui inter nos divortium volunt. An unquam per me desertæ jacuerunt res tuæ? nunquam. Citius mihi oculos, os, manus negaverim, quam ut illos ad nutus tuos cæcutire, hoc ad jussa tua obmutescere, has tibi compressas atque desides esse patiar, qui tuo spiritu magis vivo, quam meo; tuis oculis magis mihi prospicio, quam meis; tuo ab ore pendeo; tuis manibus fulcior atque sustentor.

8. *Ironia.* Qui suis utilitatibus ducuntur, suis in rebus gerendis, opibus corradendis, centimani Briarei in aliorum auxiliis vix Scævolæ, eos amicos appelles, iis committas, si quid recte curatum velis. Sint procul a nobis istæ virtutum & amicitiæ pestes! a me nihil eorum metues. Patet tibi cum animo fides, hominis magis tibi, quam sibi obnoxii, magis tuis rebus, quam suis rebus invigilantis.

9. *Re-*

9. *Reticentia.* De rebus tuis angeris? Me vide; in me recipio. Sapienti ſatis.

10. *Præteritio.* Non dicam jam, quanta in me tua ſemper fuerint merita: vivunt tamen illa, ob oculos verſantur, manibus palpantur, aures vellicant, animo inſident, ut mearum citius rerum, adeoque mei ipſius, quam tui tuarumque rerum, me capiat oblivio.

11. *Jusjurandum.* Ne vivam, niſi vivo tuus. Hos ego oculos tango, quibus te fero. Hanc ego dextram teſtor, fidei meæ pignus, nihil me omiſſurum diligentiæ, in rebus, quæ ad te pertinent, vel cum diſpendio mearum, recte curandis.

12. *Teſtatio.* Quid tui cauſa fecerim, tuæ magis deprædicant, quam teſtantur literæ. Quid porro facturus ſim, faxo, ut re potius ipſa, quam meo tibi teſtimonio conſtet. Ubi enim in rem præſentem venero, ita ad ea, quæ ſunt e re tua, animum advertam, ac ſi nullo in momento res meas ſim poſiturus.

13. *Animadverſio ſeu Epitaſis.* Accedam ad res tuas curandas. Nam meæ ſunt: meæ ſunt, quia tuæ. Tu amicum me habeas, ſed inertem, ſed ſuarum rerum ſatagentem, ſed amici rebus ſecurum? Adeone tua tibi vel diffidentia vel modeſtia imponit, ut fidei amici nihil committas, nullum humeris onus ejus imponas?

14. *Parentheſis.* Si me amas, (amas autem, quam qui maxime) non committes, ut ab alio (alii enim alia magis & ſua, quam tua curabunt) res tuæ curentur; qui non ut alias (nihil enim inter amicos alienum eſt) ſed ut meas, & plus quam meas, planeque ut tuas curabo.

15. *Correctio.* Tantum mihi non eſt a rebus meis otii, aliena ut curem; ſed curo tamen tua. Imo hæc non ſunt aliena, ſed mea. Sed ego illa curo, plus quam mea, quo tu plus oculis iſtis ac me ipſo mihi charior.

16. *Repetitio.* Quoties tuas mihi literas mittis, toties præconis cujusdam voces audire videor, qui mihi ſuum *hoc age*, inculcet. *Hoc* ſcilicet *age*, non quod tuum eſt, ſed amici tui negotium. Quod ideo magis tuum eſt, quia non eſt tuum, ſed amici negotium.

17. *Admiratio.* Papæ quam tu mirabilis homo! novum hoc mihi monſtrum eſt; nova in amico, in familiari, verecundia, tam intempeſtiva modeſtia. Non audes in me rejicere tua negotia, cui nihil magis eſt in votis, quam tua ut impleat vota, & in tuis ſua.

18. *Exclamatio.* O fortunatum illum felicemque diem, quo negotiorum tuorum me facis participem. Jam demum te vere amo, quia te me amare video, ut fidei meæ aliquod ſpecimen requiras, quam ita tibi totam cum animo ipſo addico, ut nec ipſe in aliquam ejus partem admitti velim.

19. *Exaggeratio.* Quis credat, tanti tibi nomen meum eſſe, ut negotio tuo arduo conficiendo homuncionem hunc præficere non dedigneris. Ego vero tanti beneficii memor, omnem ei rei curam, operam, diligentiam, nervos, vires, vitam ſpiritumque ipſum impendam.

20. *Extenuatio.* Res tuas bene ut curem, rogas. Quam hoc rogare ridiculum est. Hominem tui amantissimum studiosissimumque, qui qua polles autoritate, imperare potes, quo flagras amore, debes. Jube, impera, tuus sum, mancupii tibi jure acquisitus; quanquam & tuæ mihi preces, quemadmodum magnatum, sunt imperia. Nunc cum me rogas, currentem incitas; qui, tui ut maximam habeo reverentiam, ita majorem rerum tuarum curam gero, quam mearum.

21. *Memoratio.* Memorem mones, amice. Et nunc hærent mihi in animo tua jussa, ac, dum ipse mei memor ero, hærebunt. Citius enim mei ipsius, quam tui tuarumve rerum, quas diligentissime curabo, mihi oblivio obrepet.

22. *Præsagitio.* Quæ mihi in mandatis dedisti, ea, qua debeo, fide exsequor: & jam nescio, quid mihi animus præsagit boni, ut quamprimum ad vota tua, imo supra illa, expediantur. In me, quod accredas mihi velim, mora non erit ulla: id enim prædico tibi, habiturum te quidem aliquos, qui res tuas ea, qua suas, diligentia, neminem, qui majori quam suis impendit, curaturus sit.

23. *Dubitatio.* Tene audiam potius, an me, dubito. Tu rebus tuis recte curandis me præficere vel non vis, vel non audes. Ego vero volo, & si me audis, tibi, ut mihi, quæ vis, imperes, impero. Res enim tuas diligentius, quam meas, curabo. Amici non sumus, si tu, an imperes ego, an faciam, dubitemus. Neque tu fidem meam in dubium, scio, vocabis, nec tuam ego fiduciam.

24. *Inquisitio.* Nunc ego quæro abs te, quare alii potius, quam mihi res tuas curandas commiseris: quando me vel infidum vel negligentem in rebus tuis inveneris, qui plerumque a meis, quam a tuis, sum omissior. Justas certe conquerendi adversus te causas habeo. Actio constituetur. Tu mihi & reus & judex eris, nisi te ipsum condemnaveris, cave ne te condemnem. Centum enim epistolarum numerum solves, antequam te absolvam.

25. *Interrogatio.* Ain vero? Non te mihi gravem fore tuis negotiis? An hæ amico, an te, an me dignæ voces sunt? qua tu mihi fronte id occinis? quo animo? an mea tibi fides suspecta? an tua ego unquam segnius curavi? an meæ sunt tot occupationes, ut tuis excludar? fuitne semper major apud me in tuis, quam in meis rebus, sollicitudo? quis obsequio, officiis, industria promtior? responde, si vir es; defende te, si amicus.

26. *Responsio.* Visne ut in me negotii hujus moles recumbat? En Atlantem, qui ferat animo intrepido, nec latere infirmo. Vis hominem industrium, diligentem? En tibi, qui tua omnia ita geret, gubernabit, ut nihil a te ipso amplius expectes.

27. *Interpretatio.* Amicus tuus sum, id est, res tua. Utere illa, prout libet: verbo innue, occultos interpretabor sensus. Optimus amicus amici interpres est, i.e. omnia quæ vult, ille volet alter. Manus alter alteri commodabit; ora, animos, res amici curabit, plus quam suas.

28. *Occupatio.* Ergone nullum fuit e tot negotiis, quæ inter amicos quasi divi-dis, cui me admoveres. Jam scio, iterum veterem mihi cantilenam occines: Tot nego-

negotiis circumſideris, ac pene opprimeris, ac nova quæris. Nolo tua facilitate abuti, nolo publicis detrahi, quæ meis impendis, tempora. Tu vero aufer mihi iſtas excuſatiunculas. Non ita aulæ ſervio, ut inſervire amicis vel nolim, vel non poſſim. Totas citius dies, omnes, quæ ſuperſunt, horas, omnia momenta aulæ & mihi eripiam, ut tibi tuisque rebus impendam. Aulam denique res ſuas ſibi habere malim, quam, ut a tuarum mihi rerum cura ſit diſcedendum.

29. *Fictio.* Quod rerum tuarum curam mihi imponis, gaudeo: committe huic homini omnia. Finge ex tuo ingenio promtum, alacrem, officioſum. Argum me finge, qui centenis oculis invigilet. Briareum finge, qui centum manus ad opus tuum adferat: non fallam ſpes tuas & vota, mea etiam vota meumque genium fraudaturus, ut tua impleam deſideria, tuæ me accommodem voluntati. Finge denique novam aliquam mei in Te μεταμόρφωσιν: ſic idem tecum & plus, quam tu ipſe, & cupiam & exequar.

30. *Imaginatio.* Jam videor mihi te videre moroſum, meditabundum, circumſpicientem omnes angulos, circumcurſitantem omnes plateas, prenſantem amicos, quos in negotio tuo expediendo conſulas. Ad me non reſpicis. Quin dic, quid velis. Illud mihi Pythagoreum: αὐτὸς ἔφα, tibi erit αὐτὸς ἐποίησε. Ni enim ego, quicquid tu dixeris, ita effectum dederim, ut ipſe non poſſis accuratius, omnem apud te fidem decoxero.

31. *Expreſſio.* Ego tuas res non curem? plus quam meas. Si Jovis quadrigas inſcenderis; aut Diogenis accenderis lucernam, parem in alio fidem fruſtra quæras. Manibus pedibusque ſaxum hoc tuum volvo. Si mihi centum linguæ eſſent, centies hæc tibi inculcarem; nihil eſſe, quod non tui cauſa cupiam. Si centimanus eſſem Briareus, vel centies effecta darem, quæ ſemel tu facta cupis.

32. *Proſopopœia.* Si charta hæc conſiliorum meorum particeps loqui tecum poſſet, quæ vellem, candorem tibi noſtrum vel ipſo colore ſuo confeſſa deſideria noſtra panderet, quibus in obſequia tua rapimur. Si ipſa fides hæc ſcriberet, me, puto, rebus tuis unice commendaret.

33. *Apoſtrophe.* Agite ergo. Ite literæ noſtræ ad virum noſtri amantiſſimum. Ite atque hæc ei in aurem: heus tu, ſi quid curatum velis, huic homini curandum da.

34. *Ratiocinatio.* Nulla mei tibi cura eſt. Quid ita? rogas? quia nullam mihi vis eſſe tui tuarumque rerum curam. Ego vero rogo te non ſolum: ſed & pro jure meo contendo, ut in earum partem me admittas. Debes enim, quia amicus: velle debes, quia fidei meæ certus. Ejus, puto, non pauca habes ſpecimina. Quid enim? Annon ſemper ita curavi res tuas, ut nec tu ipſe diligentius?

35. *Concluſio.* Amicus meus es. Ergo fac, ut te videam, non nomine, ſed opere ipſo talem. Feci, inquies, juvi, quibus potui, re, opera, conſilio. Sed tuo bono, mutuus amicorum amor eſt. Ergo & reciproca ſunt officia. Niſi enim reſpon-

ſpondere officiis me velis (cupio certe, quam qui maxime) cum omnia mei cauſa agis, nihil agis, ac ipſo beneficio es ingratus.

36. *Epiphonema.* Cum in omnibus & conſilia & operam tuam requiro, ita omnia agis mea, ut nec ipſe diligentiam meam requiram. Ego vero cum tui cauſa omnia agere velim, ne minima quidem in re noſtrum deſideras officium. Iſta quidem vis, aut, ut mollius dicam, fraus eſt. Heu quam eſt miſerum, ita vivere, ut, ſi vel maxime nolis, vivas tamen ingratus! quam eſt hoc in amicitia ambitioſum! addo, quam callidum! ut ſolus bene mereri videaris, amici excludere officia.

37. *Compendium.* Nihil eſt, quod tibi tuarumque rerum commodo impendere nolim: nihil adeo mihi dulce eſt & ſuave, quorum ego jacturam non facere malim, quam ut tuæ amicitiæ per negligentiam meam vim inferam. Plenum tibi in operas, res, conſilia, fortunas, ſalutem, vitam denique meam, jus transſcribo, atque ut paucis multa dicam, tibi toti me totum.

38. *Perplexitas.* Quid agam? hinc animum timor diſtrahit: hinc amor: illinc mea etiam commoda. Hujus ego Jovis in me fulmina temere concitare nolim. Te ut iratum mihi habeam! ſancta amicitiæ lex prohibet. Commoda mea ut negligam! amici, uxor, liberi intercedunt. Quid velim ego nolimve, neſcio. At certe tui cauſa vel cum ſalutis meæ diſpendio velle omnia debeo.

39. *Approbatio.* Hem iſtud eſt amicum eſſe! O factum bene! Beaſti me tuis literis, quibus rerum tuarum curam mihi imponis. Jam te amicum eſſe ſentio, tuque me eum eſſe, faxo ſentias, cui ſtatutum eſt omnia ferre atque pati, quam ut in te aut in fortunas tuas iniquius aliquid conſtituatur.

40. *Imperium.* Hoc tibi edico, ſeveritate plus quam prætoria, ne cuiquam alii, quam mihi res tuas commendes. Eam tibi legem jus amicitiæ ponit, ſanctum, inviolabile; ut parendi mihi neceſſitatem impoſuit, plus in rebus tuis, meis laboraturo.

41. *Admonitio.* Quidvis impera. Dictum factum. Viſne, curem res tuas? meæ erunt.

Unum illud repetens, iterumque iterumque monebo,

ne mihi magis, quam tibi ipſi diffidas.

42. *Obſequium.* Non ero, ut ille in fabula ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. Quæ enim apud Maronem ventorum Deus, mihi tibi liceat, non fumos vel ventos vendenti.

Tuus eſt, o Amice, quid optes,
Explorare labor, mihi juſſa capeſſere fas eſt.

43. *Blanditiæ.* Nunc amo te, anime mi, ocelle jucundiſſime, cum in negotiorum tuorum conſortium me admittis, qui tuis immori malim, quam meis immorari.

44. *Salutatio.* Salvete mihi vel centies, quæ ſalvum mihi nunciaſtis amicum noſtrique memorem: ut vos exoſculor! ut lego lubens! nihil enim iſta memoria

moria mihi accidit suavius: præsertim, cum ea obsequiis officiisque mutuis fovetur. Quæcunque etiam jussa feratis, ferte, mea semper reportaturæ obsequia.

45. *Apprecatio.* Dii te ament, amicorum optime, pro amore in me tuo. Jam enim (quod bonum faustumque tibi mihique sit) totum expedivi negotium: tam bene processisse primum hujus amicitiæ specimen, tui causa gaudeo, mei causa triumpho, qui omnia moliturus sum, ne pœnitere te amicitiæ meæ possit.

46. *Veneratio.* Gravissimum est, quod fidei meæ commisisti, negotium, ac periculosæ plenum opus aleæ: videbo tamen, ut illis difficultatibus te eripiam, nulla etiam supplicia formidaturus. Deum veneror, ne tam præclaram bene de te merendi occasionem mihi e manibus elabi sinam.

47. *Abominatio.* O factum male! Annon pluris tibi sum quam homo ille mercenarius, cujus tu fidei res tam arduas commisisti? Aufer lucellum illi, & abierit fides, quæ non excedit loculorum amplitudinem. Certiora a me, quam ab illo homine, rei tuæ præsidia expectare potuisses, debuisses. Ut tuas enim erigerem res, vel meas paterer desertas.

48. *Objurgatio.* Verberavi te hactenus cogitationis tacito duntaxat convitio, nunc te palam objurgo, Euclionem temporum, prædonem literarium, helluonem librorum, amicitiæ desertorem, causæ tuæ proditorem: qui in tam arduo tuo negotio non tantum tibi otii sumis, ut amico res tuas commendes, qui certe diligentius quam suas, aut tu ipse tuas, gesturus esset. Dicam ego hanc tuam vel socordiam, vel superbiam, vel astutiam? nam certe vel salutis tuæ curam abjecisti, vel me huic rei ineptum existimas, vel denique hoc tam pertinaci silentio artes quasdam, quibus dissui amicitia solet, alere mihi videris. Vel mores tuos muta, vel amici nomen abjice.

49. *Irrisio.* Vis scire, quid agam? albis, quod ajunt, dentibus te rideo, qui dignum abstulisti diffidentiæ tuæ præmium: cum amicum haberes, cui secure crederes omnia, quæsivisti alios, quorum vel malitia, vel negligentia res in summum discrimen tuæ deductæ. Nunc, cum nemini obtrudi possunt, ad me itur.

Disce fidem nostram, monite, & non temnere Amicos.

I nunc, & impone illis negotia, qui tam pulchre tibi imponunt.

50. *Execratio.* Male sit morbo illi, qui me hactenus rebus & meis & tuis subtraxit. Nunc postquam ille a me recessit, ad me redeo, & ad te, & ad tua negotia, quantus sum, omni fide, officio, servitio, tuus.

51. *Optatio.* En erit unquam

Ille dies, mihi cum liceat tua noscere jussa!

Totos ego menses compressis manibus sedeo, totos ego annos expecto, nec quicquam in literis tuis comparet, in quo fidem periclitari velis, quam tibi propriam perpetuamque spondet amicus.

52. *Vocatio.* Ubi jam sunt illi Aretalogi, philosopha sua sententia, ignava opera? jam veniant, & viros se præstent, verbis adeo splendidi. Nunc illi delite-

ſcunt, nec quisquam eorum domi eſt. Tu, ſi ſapis, veteribus amicis, quorum tibi ſpectata fides eſt, utere. Inter eos me habes ſemper tuum, & ὄργανον ἔμψυχον. In tua ſum poteſtate, & quæ de tuis in mea eſſe vis, in tua eſſe non deſinent.

53. *Votum.* Si quid habes, in quo amici fidem requiris; en! tuus ſum; ad aram enim fidei me tibi nunc ſiſto. Tibi victimam me voveo: tibi me totum omniaque mea conſecro.

54. *Obſecratio.* Non deſinam te fatigare precibus, ut mea tandem utaris amicitia, niſi ipſe habeas inutilem: qua ne me afficias injuria, tibi ſupplico. Quanquam vulgus, ut vetus habet verbum, amicitias utilitate probet; vinculo tamen aliquo amicitiæ illæ contineri debent, ne collabaſcant.

55. *Commendatio.* Qui multos commendare tibi ſoleo, nova apud te commendatione ipſe egere mihi videor. Adeo enim oblitus mei es, ut operam noſtram nulla in ſe deſiderare videaris; cum nullis libentius quam tuis rebus curam intendam.

56. *Conceſſio.* Scribe modo: tuis ego deſideriis ſubſcribam. Nihil ita meæ poteſtatis erit, ut non ipſe velim tuæ. Omnibus, quibus potero, officiis tibi commodaturus.

57. *Gratiarum Actio.* Gratias tibi ago, quod magno me beaveris beneficio. Quod enim majus contingere amico beneficium poſſit, quam ad officia beneficiaque invitari? utinam eorum aliquam partem implere poſſem, quæ ad Te ornandum pertinent.

58. *Recuſatio.* Odi aulicos illos verborum apparatus, quibus adverſus amicum uteris. Annon noſti Græcum illud: ἁπλεῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nolo blanditias, juſſa volo; quæ, quo ſeveriora, eo mihi blandiora: quo tu me minus rogas, eo promptiora tibi mea erunt officia.

59. *Exultatio.* Cum mea diligentia effectum tibi viderem, quod tu efflagitabas cupidiſſime, exultare lætitia & triumphare gaudio cœpi. Et hunc ego a negotiis tuis fructum primus capio, primum hoc mihi quod ſit gaudium, tuum vero ſecundum. Quam effectui meo prærogativam non invidebis, ut, qui ſtudio ac efficiendi deſiderio me ipſum & induſtriam præveni, tua quoque gaudia prævenirem.

60. *Jactantia.* Nunc ego de rebus tuis bene a me geſtis gaudeo: hanc enim mihi gloriolam in hoc amicitiæ certamine vindico; nulli fide, diligentia conceſſurus. Tu modo cave, ne tua vel diffidentia vel ſocordia gloriæ huic noſtræ quicquam detrahatur; quam ita cuſtodire cupio, ut, ſi idem mecum velis, res tuæ jaceant nunquam.

61. *Gratulatio.* Jam licet acclamem tibi *feliciter* & mihi, de feliciter expedito negotio; nec potes tam tibi ipſi, aut alii tibi ita gratulari, ut ego mihi gratulor, atque in ſinu de hac felicitate tua, quæ & mea eſt, gaudeo. Nihil enim mihi gratius unquam accidet, quam ſi per meam operam grati aliquid tibi accidere poſſit.

62. *Plauſus.* Plaude, jam peracta tua eſt fabula. Ego Roſcius in hac ſcena perſonam tuam perbelle tractavi. Succeſſit e voto res. Quid vis amplius? tibi plaudo,

& mihi

& mihi plaudo
Ipse domi, simulac numos contemplor in arca,
quos tibi industria mea extorsit. Plura tui causa, si velles, vellem.

63. *Ejulatio.* Heu mihi! Adeone me a bona fortuna derelictum, ut tui causa efficere nihil valeam, qui velim omnia. Non equidem omnia possumus omnes, in aulis præsertim, in quibus ab unius Jovis nutu pendent omnia. Sed & hic interdum Semideis & Diis Tutelaribus & Satyris aliquid licet.

64. *Exprobratio.* Satisne tibi causæ esse ingrato putas, quod omne inter nos amicitiæ commercium sublatum velis. Nam certe amicitiam sustulisse mihi videris, qui fomenta ejus tollis, ac istà mutuorum officiorum solatia. Quænam hæc satietas est? Quod fastidium te a nobis abalienavit? Omnes alii etiam, quos non satis nosti, a Te habent, quod agant; ego nihil, qui & animo tibi sum conjunctissimus, & rerum tuarum gerendarum cupidissimus.

65. *Pœnitentia.* Jam pene promissorum meorum me pœnitet, cum tam segniter res tuæ mihi procedant; non mea quidem, sed unius moratoris culpa. Hæc mihi pene quotidiana sunt supplicia. Ipsa itaque necessitas mihi manum injecit. Ubi removero hæc obstacula, ita res expeditas dabo, ut nec me pœnitere laboris, & hujus ipsius tædii possit, nec te meæ amicitiæ.

66. *Spes.* Bene te sperare jubeo: in portu enim tua causa navigat, jamque ad optatum finem res omnes spectant. Jam gaudeo impletas Tibi esse a me spes tuas, quas de me conceperis. Atque ut ita semper speres, rogo. Ego illud operam dabo, ne spes tuas fides nostra destituat.

67. *Desperatio.* Quanta spe decidi; actum de amicitia nostra est! animam agit, nisi tu succurras. Ne quid enim dissimulem, non mediocriter animi angor, quod ab alio quam a me, cujus tamen fidei olim credebas omnia, negotia tua velis curari. Ego vero ad insaniam cupio. Tu vide, ne hoc mœrore & desiderio contabescam. Jam istæ res meæ mihi sordent, ipse mihi displiceo, cum displicere tibi studia mea video.

68. *Timor.* Metue, o bone, quem non metuis. Habemus interdum amicos, qui blandi sunt oris, amari vero pectoris. Ego profecto non parum tibi tuæque causæ metuo, qui parum adeo tibi ipsi metuis. Mira alacritate omnia observo, omnia etiam tuta timens. Notæ enim mihi sunt hominum insidiæ. Atqui ita, spero, lento & suspenso gradu ipsam causæ arcem invadam.

69. *Verecundia.* Pudore confectus pene sum, cum a rerum tuarum cura exclusum me esse sentio, quem unum atque unicum amicum appellare toties consuevisti; qui tuis rebus eam semper adhibuit diligentiam, quam non adhiberet vel suis vel aliorum negotiis. Nunc itaque verecundia deterritus, pluribus te verbis non rogabo, ut quicquam mihi oneris imponas: metuo enim, ne si repulsam feram, secundo pudori animus ipse succumbat.

70. *Audacia.* Magnum in me facinus tui causa suscepi: jacta jam est alea.

Atque utinam videre poſſes, quo vultu, qua confidentia, quibus cervicibus, quo ſpiritu, negotia tua ſubeam. Nulli cedere paratus, nec ipſos equuleos formidaturus, ut rem tuam tibi conficiam, quæ meis omnibus meaque ſalute mihi eſt charior.

71. *Impudentia.* Jam ergo os ferreum & perfrictam tibi frontem opponam, qui nullis moveri precibus potes. Ingeram me negotiis tuis vel te invito. Velis, nolis, morem te mihi gerere oportet, homini, qui eadem, qua hæc a te audacia petit, (animos enim addit amicitia) effecta daturus eſt. Si me importunius hæc flagitare miraberis, cogita non erubeſcere amici literas.

72. *Excandeſcentia.* Totus in fermento ſum, neque cui ſuccenſeam ſcio. Non mihi: nihil enim eorum, quæ ad rerum tuarum curam ſpectant, e manibus dimitto. Indignor tamen, ac propemodum ringor, me nihil adeo promovere. An itaque cum fato meo expoſtulem? Sed & hoc ſtultum eſt, & homine prudenti indignum tibi videbitur. Ego potius impatienti deſiderio tempus illud, quo tua mihi vota implere liceat, expectabo.

73. *Minæ.* Quæ (malum!) iſta cunctatio? Hæc tua mihi verba aures circumſonant: væ illi, qui has mihi moras nectit, & cujus ego culpa iſtam apud te ſuſpicionem incurro: ſi non fecero ignavo huic homini mala aliquo pacto, me eſſe dicito ignaviſſimum. Habebis etiam in me vel Fabium aliquem, qui cunctando etiam res tuas ſit reſtituturus.

74. *Nemeſis.* Non ergo impune tibi abiit iſta nunc injuria. Jam par ego pari. Tu me a tuis excluſiſti negotiis, ego te a meis. Jam diſce impoſterum, ſuo pretio amici æſtimare fidem.

75. *Miſeratio.* Miſeret me tui, qui adeo cum difficultatibus rerum tuarum conflictaris, nec ex iis eluctari anguſtiis potes. Ergone amici tui ita tibi excidit memoria, ut in earum partem eum admittere nolis, qui ea fide tua curat, ut fidelius non poſſit ſua?

76. *Confeſſio.* Nullæ mihi magis curæ, quam res tuæ, ſunt. Ea enim me, fateor, ambitione teneri, ut inter amicos tuos, & qui plurimum tui cauſa cupiunt, principatum quendam affectem.

77. *Deprecatio.* Parce, precor, o Amice: ſatis pœnarum jam luimus. Citius enim aqua & igni mihi interdixeris, quam officiorum communioni, quæ ex amicitia oritur; ſine qua vel ipſa mihi vita acerba eſt.

Certum eſt in ſylvis inter ſpelæa ferarum
Malle pati,

quam iis carere utilitatibus, quas tua mihi parit amicitia, quæque in eo præcipue conſiſtunt, ſi tibi ulla ratione utilis eſſe obſequio ac opera mea poſſim. Qua in re omnem pono diligentiam.

18 Exemplum VII. exhibet Imitationem quandam Epiſtolæ 17. lib. 11.

1. *Cum tot tantisque beneficiis a Te cumulatus ſim, neque adhuc ad manus ſe dederit*

derit occaſio, qua dignam meritis tuis gratiam referrem, pudor me, neque, ut arbitror, reprehendendus, deterret, ne novis tibi moleſtisque literis aures obtundam.

2. *Quibus me beneficiis ornarit, quibus laudibus cohoneſtarit Agapetus, tibi non eſt incognitum: omnes certe ut virum bonum integrumque mirabili benevolentia proſequuntur.*

3. *Hic vacuam Senatoriam dignitatem ambit; quo in propoſito, ſi quis auram illi aliquam afflare poterit, id effecerit, ut in portu ſalus ejus navigatura ſit, ipſeque ſummum hoc beneficium interpretabitur.*

4. *Jam ante perpenſum & exploratum habeo, neminem fore ex ampliſſimo veſtro ordine, qui plus ad illum juvandum facultatis, ad ornandum autoritatis, ad negotium conficiendum voluntatis, allaturus ſit, quam Tu, qui in Senatu regnas, omniumque conſiliorum princeps es & architectus; atque præterea hominem ita complecteris, ut vel ſponte ceteris, qui valde petituriunt, prenſatoribus anteponas.*

5. *Ideoque de manu, ut ajunt, in manum tibi trado hominem, rogoque, ut eum, quibus potes modis, ornes ac tuearis: qua ex re magnam perpetuamque voluptatem me capturum, ſcias velim.*

6. *Præterea non mihi tantum id gratum, ſed & Reip. rationibus accommodatum eſſe non ignoras, neque tibi quicquam majori fructui gloriæque eſſe poterit, quam, ſi de una, quod ajunt, fidelia duos parietes dealbaveris: commodi publici ſervantiſſimus, & amicorum non incurioſus. Vale!*

Amplificatio prioris exempli. 19

Periodus I.

1. Tantis ego a Te beneficiis ornatus auctusque ſum, ut nulla mihi dies eorum memoriam exſtinguere poſſit, nullo quantocunque officio vel partem tuorum meritorum aſſequi me poſſe confidam.

2. Nam quanquam diu multumque in omnes occaſiones intentus, omnibus votis quæſiverim, qua in re parem, non dicam, gratiam tibi referrem, ſed gratum ſaltem animum & beneficii memorem oſtenderem; de ſpe tamen illa conatuque adhuc ſum depulſus.

3. Itaque tot meritis tuis obrutus, tot nominibus tibi obſtrictus, verecunde dubitanterque tibi ſcribo, cum grave ſit viro prudenti, novum nomen facere, qui in veteri pene conturbet.

4. Perfricabo tamen frontem, neque nunc humanitate tua abuti grave mihi erit, poſtquam ſemel verecundiæ fines ſum transgreſſus.

II.

1. Non, ut arbitror, animo tuo excidit, cui nihil mearum rerum ignotum eſt, & cujus in ſinu omnia deponere conſuevi: quibus me beneficiis ornarit Agapetus, quibus præſidiis, conſiliis, opibus, cum fortunæ iniquitate colluctanti ſubvenerit, quam fidenti animo partes ille meas ſemper ſuſceperit.

2. Accedit commune omnium hominum suffragium, qui ut integritate spectatum, civilis officii non ignarum, notæque & expertæ fidei hominem, in cœlum laudibus extollunt, omnibusque in exemplum proponunt.

III.

1. Senatoris locum fato affinis tui non ita pridem vacuum cum multi affectent, nemo unus, me quidem judice, est præter Agapetum, qui in locum demortui surrogari mereatur.

2. In amplissimum hunc ordinem ut cooptetur ille, cupiditate ardet incredibili; etsi nihil ambitiosius more prensatorum facturus sit, qui satis in virtute sua præsidii ad Spartam illam ornandam se habere existimet; nisi forte futuri sint, qui modestiam ejus suam putarint occasionem.

3. Quare amicis illi opus est, qui dextram porrigant, qui suis nervis rem agant, suis consiliis viam muniant, ut totum ex sententia ejus negotium conficiatur.

4. Quod nisi fiat, ne ille cum omni solertia sua jaceat vereor, & nunc quidem illa sine exitu deliberatio futura sit.

5. Qua in re si juvare ipsum, ut sane potes, volueris, omni observantia, omnibusque officiis te prosequetur, & ut parem referre gratiam possit, omni conatu enitetur.

IV.

1. Nam si per ordinem vestrum oculos circumfero, singulorumque rationes, & consilia perpendo, Tu solus eris, qui & me & illius cogitationes officiis viceris, atque adeo omne desiderium nostrum exhauserit.

2. Novi enim tuum ingenium, qui, quicquid facere statuisti, prolixe cumulateque facis, proque amicis omni contentione tibi dimicandum existimas.

3. Multum præterea in Senatu nomen tuum est, qui omnia prudentia tua gubernas & moderaris, ut gravius futurum sit verbum tuum ad illam rem unum, quam aliorum sexcenta;

4. Nec metus nobis ullus erit, ne æmulorum auferant consilia: amas enim hominem, atque ita amas, ut omnia, dummodo cupiditati illius satisfacias, sis postpositurus.

V.

1. Quare, etsi in hoc negotio apud Te, virum prudentissimum, proficere possimus suadendo, gratia tamen nunc contendimus & rogando, ut Agapeti nostri causam omnem suscipias, & ad eam voluntatem, qua ipsi cupis, mea quoque commendatione tantus cumulus accedat, quantum me abs te amari mihi perspectum exploratumque est.

2. Sic enim tibi persuadeas velim, si ex nostra sententia rem confeceris, omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, unum hoc optimum maximumque me existimaturum.

VI.

VI.

1. Verum de me, ut tibi videbitur; tacita enim hæc relinquam; tametsi officium necessitudinis minime videtur repudiandum.

2. Neque enim in Reip. negotiis amicitiæ jura vel plane abjicienda vel dissimulanda sunt: neque omnino peccabimus, si utriusque rationes, cum a decoro & honestate non discedunt, cum doli utilitatisque nostræ abest suspicio, conjunctas habeamus.

3. Magni vero hoc ad Remp. interest, si ad gravissima consilia hoc præcipue tempore accesserit, & amplissimo ordini adjungatur homo non opibus tantum & amicitiis florens, sed peritia & usu rerum insigni ad omnia instructus, ut qui in quascunque partes versatus semper τετράγωνος sibique similis existat.

4. Non dissimulabo & illud, quam ob privatas rationes te in eo esse consilio expediat, qui publicam utilitatem, cum oportunissima se tibi jam occasio præbeat, in tuum commodum convertes.

5. Magnus quoque ad honorem gloriamque tuam cumulus accedet, quem omnes Reipublicæ bono invigilantem, de salute civium sollicitissimum, in oculis ferent, & in cœlum laudibus extollent.

6. Quare e manibus tibi tam splendidam occasionem labi non patieris: in quamcunque enim partem agitaveris negotium, omnes viri, amici boni, addo & Senatoris numeros implebis. Senatus in te fidem & honestatem, Agapetus noster favorem, ego amorem, omnes in Te officium studiumque prædicabimus.

Exemplum VIII. ex epist. 3. lib. 10. ad Famil.

1. Etsi rarus ad nos hospes venit Agapetus, ita tamen attemperate hodie venit, ut quasi Deus e machina advolasse videretur. Magnæ mihi voluptati fuit, variis de rebus miscuisse sermones, qui ne momentum quidem horæ perire mihi passus sum, quo non ab ore ejus penderim. Erat enim vel eam ob causam jucundior hæc confabulatio, quod consilia, animum, mores atque adeo vultum mihi tuum in suavissimis sermonibus suis quodammodo repræsentaret: nam vel ex oculis ejus legere poteram, quæ literis committere non es ausus.

2. Mirifice ille mihi tuam in re bellica peritiam singularem prædicavit, quæ quotidie magis enitescit, & nunc majoribus quasi theatris proponitur. Nihil dicam de justitia tua, qua provinciam tuam gubernas, sagacissimus consiliorum omnium moderator, in qua ille efferenda copiosus & frequens fuit. In rebus vero gerendis neminem te consideratiorem, & ad omnia momenta circumspectissimum, & præsenti animo esse affirmabat. Accedunt virtutibus tuis tam variis tot rerum experimentis spectatis mira consuetudinis suavitas, facillimi mores, aditus molles, minime triste ingenium, quo quasi coagulo & vinculo familiaritates contrahuntur & retinentur. Quæ ut ille in cœlum extollebat laudibus, ita e conversatione frequenti mihi non ignota, adhæc commemorabat mihi inusitatam tuam liberalitatem, qui non, ut quidam solent, inanibus te promissis amicos tuos tractare sed reipsa juvare dicebat, tum demum, ubi omne ad rem auxilium emortuum est, vel sola oratione beneficus. Libenter

benter amplector tales amicos, apud quos si nomen nostrum in gratia sit, in cœlo mihi versari videor.

3. Quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni? nam a pueris & a majoribus vetustus amor, consuetudo, studia paria, excreverunt, & quantum memoria præterita repetere possum, mutuis semper officiis parentes, filii, affines, cognati, certavimus. Te jam inde a puero delegi, quem amarem, quem in sinu foverem, omnibusque deliciis provocarem, & coaluit cum ipsis annis nostra familiaritas; ut ab ætate, ita a virtute quotidiana sumens incrementa, cum studio meo, tum judicio tuo confirmata.

4. Hinc est, quod mirabiliter tibi favemus, te tua virtute frui cupimus, dignitatis tuæ amplificatores. Cujus eo majorem rationem habere debemus, quo arctior mei tuique honoris est conjunctio, ut de salute mea sollicitus mihi esse videar, cum in tua laboro.

5. Vide vero, quantum tibi decoris, quantum dignitatis adjunxeris, qui summis ornatus honoribus in illud ascendisti fastigium, quo abjecti aliorum animi non pertingunt. Ipsa tibi virtus hanc gloriæ viam patefecit, illa facem prætulit, illa signum sustulit, illa solida honoribus tuis fundamenta subjecit. Comitata vero res tuas est inusitata quædam felicitas, & quædam commoditas, prosperitasque vitæ. Nam cum omnibus opibus circumflueres, facile molestias omnes avertisti, contentiones malevolorum superasti, ut nullæ jam amplius tempestates tibi sint metuendæ. Atque illa omnia consecutus primo ætatis tuæ gradu, eaque adolescens ornamenta habuisti, quæ viri demum magnis laboribus molitionibusque vel eblandiri solent, vel extorquere. Expugnasti æmulorum machinationes, quas vel ingenii tui acie prævisas summovisti, vel animi tui constantia oppressisti.

6. Nihil equidem cognitione complecti possum, quod tuæ dignitati accedere possit, nisi unum illud, quo per omnium annalium memoriam triumphare poteris, ac immortalem tibi lauream suspendere. Vides misera hæc & calamitosa Reip. tempora, quibus jam aliquot procellis submersa pene fuit. Illi te totum impende, ruituram & propemodum jacentem erige, libertatem exstinctam in vitam revoca, cives sibi ipsis redde, consiliis, ope, omnibus illis præsidiis, quæ vel prudentia tibi suggessit, vel fortuna commodavit. Nam si quis mihi rerum illarum sensus est, hanc ego palæstram nulli, nisi tibi, designare possum, in qua ingenii robur exerceas. Hanc viam ut ineas, ipsa te Reip. luctuosa facies invitare videtur: ipse suadeo, hortor, impello, vel socius, vel minister consiliorum tuorum futurus; ne sit, quo mihi diffidas. Cujus tantum abest ut causam vel suspicionem habeas, ut de nullius hominis amore certior esse possis: qui, ut tua causa omnia cupio & volo, ita Reip. causa, cum in tuam incidit, cupere & velle debeo: ut itaque causam communem habere videamur.

7. Solet tibi etiamnum, ut puto, in mentem venire illius temporis (neque enim ulla te præteritarum rerum cepit oblivio) cum occultæ quædam de te jactarentur voculæ, ad temporum genium & indolem composuisse te mores animique sententiam,

tentiam, & timidiorem in nutibus aliorum observandis fuisse: ac pene mihi persuasum fuisset, quod populi rumore spargebatur, nisi Te animumque tuum & mores rectius novissem, ut rumorem hunc, qui jam per se raucus factus est, contemnendum arbitrer. Multa sæpe silentio transmittimus & dissimulamus, autoritate & potentia æmulorum territi ac suppressi, cum alia omnia intus sentiamus, neque in publicum consilia nostra proferamus, ne quid dissensione nostra & immaturo conatu turbetur, quod idoneo tempore prolatum rem felicius ad exitum perducet. Idem te fecisse nulla dubitandi causa est, præsertim cum posteriorum temporum eventis mihi constet, non fuisse illum animi tui sensum, quem frons, vultus, verba atque externa illa species tua, præ se ferebat.

8. Quandoquidem vero facta nunc est aliqua rerum commutatio, nihilque jam obstat, quo minus publicæ tuæ voces audiantur, illaque in luce omnium proponantur, quæ mussitanda tibi antea fuerunt, nunc, vel me non monente, quæ tua prudentia est, intelligis, quid tuorum sit nervorum, quidve tua autoritate accedere rebus nostris momenti possit. Qui aliorum vereri judicia antea debebas, & timidiuscule in nonnullorum voluntatibus hærebas, nunc non singula digitis dimetiri opus habes, cum tuum ad arbitrium ceteri libentissime omnia conferant, dissensionesque malevolorum obmutescant. Exspectat te celsissima dignitatis sedes, qui ad consulatum propediem vocaberis. Vivis in illa ætate, quæ vires, nervos, efficacitatem, animum vigilem & ad omnia momenta circumspectum commodare rebus gerendis potest. Tanta præterea sunt in te naturæ & doctrinæ præsidia, tanta virtutis ornamenta, ut nemo lingua, nemo manu promtior in senatu habeatur, & ad eloquentiam tuam Respublica tota quasi attonita videatur. Circumspice Senatum omnem, & quam habemus Reipublicæ speciem, animis oculisque versa, nemo est, qui ruenti libertati lacertos lateraque supponat: unus solus inventus es, in cujus prudentia positas omnes nostras spes habemus.

9. Quare nisi in te ipsum velis esse injurius, tuamque dignitatem vilipendere, quæ ut recte factorum comes a viris bonis repudianda non est, & cujus amor honestis ingenitus animis esse solet: illa tibi cura nunc unice suscipienda est, ut gloria tibi cumulatior veniat, omniumque annalium memoria celebretur.

10. Ac sane, si quid ego recte judico, nulla tibi firmiora esse possunt ad famam parandam subsidia, hoc tempore, quo Resp. undique tempestatibus obsessa præsens exspectat naufragium, quam si tu peritus gubernator a scopulis, syrtibus in quietum libertatis portum deduxeris.

11. Scribo hæc ad Te, sed verecunde & dubitanter: vehementer enim animi pendebam, utrum has ad te literas darem, an has cogitationes meas in obscuritate & silentio reponerem. Sed vicit tandem atque expugnavit titubantem animum amor, quem Reip. quem tibi ipsi debeo: cujus geminis incitatus stimulis, nihil habeo, quod excusem. Neque enim, qua es humanitate, in sinistram partem interpretaberis, quæ bono a me animo scripta vel res ipsa testari potest. Tantum autem abest, ut pædagogiam in te exercere animum induxerim, quasi meo tibi consilio demum discendum, quid ex re tua sit, ut a te sapientiæ prudentiæque moni-

ta ipse exspectem, tuæque sententiæ (neque enim diversa a me sentire potes) subscribam.

12. In eodem prudentiæ civilis ludo instituti sumus, atque eo uterque consilia nostra dirigimus, ut salus populi suprema Reip. lex, ejusque gloria & libertas integra sit & illibata. Finem itaque scribendi faciam, ne, quæ epistola mihi scribi cœpta est, in librum exire videatur.

13. Tu vero ita existimes velim, solo amore, non inani aliqua in rebus civilibus σοφιστείᾳ me inductum hæc scribere. Interea persuasissimum habe, nullam in animum altius curam descensuram, quam quæ in salutem dignitatemque tuam impenditur. Quantum enim me ipsum diligo, tantum in te adhibeo diligentiæ, qui pro amici rebus tanquam meis, omni, non modo contentione, sed & dimicatione, elaborabo.

21 Exemplum IX. ex Epistola 74. lib. 13. Cic. ad Fam.

Non puto te fugere, quæ & præsens tecum egerim, & per literas de Lucii Oppii familiaris mei & L. Egnatii negotiis. Et novi sane tuum in me amorem & observantiam, ut non facile crediderim, te rerum mearum & amicorum oblivisci velle, nisi & mei ipsius obliviscaris. Ne vero ipse & literis in te parcior, & in caussis amicorum segnior videri possim, iterum de amicorum salute ago per literas; quorum tu causam agas, etiam atque etiam rogo; cavebisque, quantum in te erit, ne mihi iterata hac commendatione acta sint agenda. De L. Egnatii negotiis inprimis velim cogites: nosti enim, quanti hominem amem, quanta sit nostra familiaritas; ut vel eo solo, si me ames, ad desideria mea implenda possis debeasque permoveri. Puta, eundem esse eum, qui petit, & eum, pro quo petit: nec tam illi tu hoc officium crede, quam mihi, exhibiturum; qui in re mea non magis laborarem, dum laboro in re amici, quæ etiam est e re mea. Fac ergo, ne inter solos nos dispereat amor noster & illaudato perimatur silentio, quod profecto fiet, nisi etiam aliis amoris nostri constantia summusque animorum consensus innotescat. Sit ergo L. Egnatius quoque inter illos, qui e facili tuo assensu cognoscat, quanti tu me æstimes: ne ille dubitet, se a me æstimari. Triplicem itaque amicitiam uno quasi solidabis & conservabis officio, tuam erga me, meam erga te, tuam atque meam erga L. Egnatium. Vide, ne tam splendidam bene merendi occasionem prætermittas; quod te vehementer rogo.

22 Exemplum X. ex epist. 75. lib. ejusdem.

Perscripsi ante hos octo dies ad te de negotio amici, quod multis tibi nominibus ivi commendatum: quamvis propter silentium hactenus tuum vix, quid sperare habeam, constet. Peccare in amicitiam nostram quodammodo viderer, si bis peterem a te, qui vel ad nutum solebas esse promptus. Cum vero sciam, tantis te distineri implicarique negotiis, ut facile non quidem amicitiæ officia, sed illorum maturatio-

turationem, memoriæ possint subripere, iterum mitto has meas, quæ aurem tibi vellicent; præsertim cum C. Aviani Flacci amor me ad scribendum adegerit, cujus causa nihil non tentaverim, & mehercule debeo. Quod si in memoriam hæc tibi revocare attinet, quæ nescire te recens tempus non sinit, nosti quid præsens ego non solum tecum egerim, sed & quam tu mihi humanissime responderis. Nec poteram facile credere, abiisse tibi ex animo argumentum Epistolæ, quam de eo accurare scripseram. Sed putavi tamen, me ejus commodis non vigilaturum, si aliquam scribendi occasionem præmitterem, frequentiam literarum vocans in subsidium commendationis. Non poteram deesse amico, cujus preces mihi sunt imperia: quamvis in suspicionem me a te adduci posse videar, quasi in dubium vocem eam, quam semper hactenus tam erga me, quam erga alios, exhibuisti, constantiam. Ignoscat tamen, si desideriis amici occupatus, vehementius flagitem: quæ & semper æquissima esse credidi, & tibi non ingrata.

Exemplum XI. Dilatationis enthymematicæ ex Ep. 3. lib. 13. ad Fam. 23

In hac multa enthymemata & argumenta coarctantur, ob quæ commendari debeat Fusius Memmio. Epistola ita habet: *A. Fusium, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem & summa humanitate tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepisti. Tam mihi gratum id erit, quam quod gratissimum. Ipsum præterea summo officio & summa observantia tibi in perpetuum devinxeris.*

24 Habet illa Epistola octo argumenta, duo a persona Ciceronis, duo a persona Fusii, quatuor a persona Memmii desumpta. Illa si singula Syllogistica forma proponantur, magnus apparatus argumentorum nascetur: si per suas partes, quas Rhetores tradunt, dilatetur, longe major apparatus erit. *Primum* argumentum est, quod sit unus ex intimis Ciceronis. Hinc talis Syllogismus: quicunque ex intimis meis est, illum præ ceteris debeo commendare. Atqui Fusius &c. E. Majori propositioni potest addi alia ratio; nam amicorum commoda sunt mutua. Minori addatur ratio per comparationem: nemo est inter amicos meos, cui plus fidam. Illustretur alia similitudine vel proverbio. Conclusio hic omitti potest, & ceteris omnibus argumentis subjici. *Alterum* argumentum est: qui studiosissimus nostri est, debet commendari, &c. Majoris ratio est: amor enim amorem provocat. Minoris: nullum officium, quod amicus amico præstare potuit, prætermisit. Addi potest illustrationis loco enumeratio. *Tertium* a persona Fusii; qui eruditus est, debet commendari. Majoris ratio est: eruditio enim omnium bonorum complexum habet, & per se jucunda est & honor illi debetur. Minoris ratio addi potest, quia omnibus eruditis se talem probavit. *Quartum* est: qui summe humanus est, commendari meretur. Majoris ratio hæc: humanitas enim vinculum est, quo homines inter se colligantur. Minoris: quod plurimos viros insignes sibi hac ratione devinxerit. Sequuntur argumenta a persona Memmii. *Quintum* est: qui amicitia tua dignus est, ille debet tibi commendari. Ratio Maj. delectum enim inter amicos habes. Min.

Virtutes enim in illo sunt, quæ tibi in pretio, honestas & fides. *Sextum* est: qui promisit, se amicum suscepturum, ille servare debet. Majoris ratio; nam in eo versatur boni viri & amici fides. Min: nosti, quid nuper inter nos de illo actum fuerit. *Septimum* argumentum: quodcunque gratum amico amicus esse novit, præstare debet. Atqui Memmium sibi Fusium habere commendatum, gratum est Ciceroni amico, E. Majoris ratio hæc est a contrario: Si ignotos nobis conciliamus quacunque re, multo magis amicorum benevolentia conservanda est. Minoris ratio: nisi id gratum esset, non tam operose tantoque studio id a te contenderem. *Octavum* argumentum: qui novum amicum sibi parare potest, occasionem non debet præmittere. Majoris ratio: aucto amicorum numero, fortunas nostras augemus; nihil est ad vitam suaviter ducendam commodius: oblata occasio arripienda est. Illustretur simili: nemo thesaurum sibi sponte oblatum respuit. Minoris ratio: ipse ambit; ego illi me proxenetam fore pollicitus fui. Nos exemplum dilatationis ex hac epistola proponemus.

25 *Etsi non temere amicorum negotia turbare soleo, nunc tamen hanc mihi epistolam imperavit amor, quem virorum optimo, uni ex meis intimis, debeo, qui me parario tuam se exorare posse amicitiam sperat. Et sunt sane multa, quæ me inducunt, ut hoc ipsi officium denegandum non esse existimem. Nam cum mea causa ipsi cupio, tum tua; neque ipsius virtus contemptim habenda est, quæ vel majoribus theatris proponenda videbatur. Ac primo quidem ipso intimo amico fruor, quales tenerrime amare solemus, inter quos præ ceteris mutua illa florere debent officia. Unus inter omnes amicos meos est, quem consiliorum socium omnique cogitatione conjunctum habeo. Ac nosti, etiam inter amicos valere, quod vulgato verbo dicitur: multos esse laurigeros, paucos Phœbos: multos thyrsigeros, paucos Bacchos. Multos quidem habui & nunc habeo, qui mecum loquuntur suavissime, quotidianas apud me salutes deponunt, verbis magnifici, lingua factiosi, inertes opera: neminem unquam, qui majori me observatione coluit, plusque beneficiorum in me cumulavit. Cui sane nisi memorem animum præstitero (provocat enim amorem amor, & trahuntur beneficia beneficiis) ingratum me hominem ac inofficiosum omnes, tuque ipse, cum tibi illa non sint incognita, dixeris. Verum non meo solum nomine ejusque in me meritis vestram metiri amicitiam volo. Satis in ipso virtutum est, quibus omnium hominum sibi favorem facile attraxerit. Nihil ipso fieri potest eruditius. Literis omnibus artibusque est instructus, quibus & per se honos debetur, & omnium honorum complexus ac consociatio continetur. Omnibus sane viris doctis dudum se talem probavit, qualem mea tibi commendatione ornatum propono. Si suavitatem nosses hominis summamque humanitatem (quo nullum efficacius in hominum conciliatione vinculum est) nullam ad custodienda vitæ civilis munia præsidium paratius, rueres in amplexus hominis, qui omnes sibi cives officiis, obsequiis, studiis mirifice devinxit. Amabis itaque hunc hominem, quem amore dignum suæ virtutes declarant, quem tuæ sibi conciliare laborent. Si enim consilia tua sequi vis in delectu, quem inter amicos constituere soles, nemo erit tuis moribus accommodatior, & te ipsum tuasque virtutes, & quicquid tibi charum amplumque est, summam denique honestatem & fidem, qua nihil acceptius in amicitia est, in ipso deprehendes. Meministi ipse, quos inter nos sermones de illo miscuerimus; quæ tu ipse mihi polli-*

pollicitus fueris. Nihil vero tu etiam primoribus labris polliceri ſoles, quin promiſſo fidem ſubdas. Neque inter illos es, qui amicorum de amicis ſpernere judicia ſolent: tuorum etiam voluntati obſequi honeſtas interdum jubet, ſi illi non honeſta tantum, ſed & utilia ſuaſerint. Non ignoras, quam in prenſandis ignotorum hominum amicitiis ſeduli eſſe aliqui ſoleant & ambitioſi. Quo minus dubito, æque te ſollicitum fore, cum in mea conſervanda, tum in illius, qui favorem tuum ambit, benevolentia arripienda, ut ille in tua ſibi gratia paranda ſummopere laborat. Niſi enim hoc mihi gratum eſſet, niſi ille tanto amicitiæ tuæ deſiderio flagraret; non ego tam operoſe id a te contenderem, nec ille tam ſollicite & quaſi cum convicio commendationem ſui flagitaret. Denique ſi nihil te movet, illud moveat, quod amicum tibi novum paras, etiam antiquis illis antiquiorem tibi futurum. Noſti vero, quam amicorum acceſſionibus fortunas etiam noſtras augere ſoleamus, quam nihil ſit ad vitam ſuaviter ducendam commodius, ſi amicis, quaſi fulcris quibusdam & præſidiis, res noſtras muniamus. Quo te beatum fore minime dubito, ſi occaſionem, quæ tibi me paranio offertur, ut theſaurum, divina virgula oblatum, accipere non detrectaveris.

Exemplum XII. quo e ligato in ſermonem ſolutum convertitur Epiſtola. 26

Eſt & hoc dignum tirone exercitium, ut poëticam orationem vinculis ſolvat, & ad orationis liberæ habitum efformet. Facillime hoc fit in Epiſtolis Horatianis, quæ verſu quidem ſcriptæ, ita tamen, ut ſermonibus videantur propiores. Si enim periodos aliter formes, atque illa immutes, quæ quodammodo numerum & dictionem poëticam ſapiunt, nullo negotio elegantem Epiſtolam in ſoluta lingua conficies: cui uſui accommodatius erit, ſi aliquando formulas ex Cicerone parallelas congeras, quibus ſenſum eorum, quæ in Ciceronis Epiſtolis occurrunt, eleganter varies. Idem quoque tentare poteris in Ovidianis Epiſtolis, quæ plus habent poëtici, formularum tamen elegantia etiam cum Cicerone certant: quem parallelismum notavit *Henricus Stephani in Diſſert. de Vario Epiſtolarum genere.* Ac poſſunt tales formulæ ex Epiſtolis poëticis inter reliqua etiam colligi, uſui futuræ illi, qui cum judicio & delectu illis utetur. In Horatianis Epiſtolis præire nobis poteſt Lubinus, qui perpetuam paraphraſin in Horatii Poëmata edidit. Sed is, quia ſenſus verborum inveſtigat, multaque circumſcribere opus habet, quoniam paraphraſis eſt, & commentarii vice fungitur, non eam habet ſermonis compoſitionem, quæ convenit Epiſtolæ. * Nos exemplum proponemus *ex Epiſt. 9. lib. 1.* quæ eſt com- 27
mendatoria, ſed quæ mira brevitate omnia iſta comprehendit enthymemata, quæ poterant afferri ad aliquem commendandum, quem potius coacti, quam ſponte, commendamus.

Quanti tu me facias, Claudi Nero, Septimius unus intelligit. Vehementer enim rogavit, precibusque ſuis quaſi coëgit, ut commendare ſe tibi ac tradere vellem, hominem nec ingenio tuo, nec domo tua, qui optimos eligere ſoles, indignum. Nam quoniam me propiori tibi junctum amicitia cenſet, facile quid apud te efficere valeam, ac me ipſo qui-

dem novit accuratius. Multa quidem causabar; sed cum verendum mihi esset, ne data me opera extenuare amicitiam nostram putaret, tui favoris meæque potentiæ dissimulatorem, aut utilitatum amici incuriosum, ut sequi meas rectius possem, atque ita apud amicum in culpam incurrerem; perfricare frontem apud te malui, urbanorum more hominum, per impudentiam extorquens a te, quod modestia vel non poteram, vel non audebam. Quod si apud te violatæ modestiæ, amici causa, reus non tamen vituperor, rogatum te peramanter velim, ut in domesticorum tuorum numerum hominem bonum tibique, ut spero, ad omnia obsequia promptissimum recipere ne dedigneris.

CAP. XV.

SYLLOGE EXEMPLORVM,

Strictiore imitatione ex Epistolis Ciceronis, quas Melchior Junius secundum omnia genera collegit, expressorum.

§. 1. *Exempla imitationis strictioris ex Epistolis Ciceronianis, & quidem commendatoria.* 2. *cum alia ejus argumenti.* 3. *eadem variata.* 4. 5. *duæ aliæ ejus argumenti.* 6. 7. *cum responsoriis.* 8. 9. *petitoria.* 10. *eadem variata.* 11. *cum responsoria.* 12. *adhortatoria.* 13. *& responsoria.* 14. 15. *suasoria cum responsione.* 16. 17. *consultatoria cum respons.* 18. 19. *officiosa cum respons.* 20. 21. *conciliatoria cum respons.* 22. *consolatoria.* 23. *eadem amplius deducta.* 24. 25. *alia cum responsione.* 26. *gratulatoria.* 27. 28. 29. *eadem variata cum respons.* 30. 31. *eucharistica cum respons.* 32. *laudatoria.* 33. *reprehensoria.* 34. 35. *expostulatoria cum respons.* 36. 37. *querula cum respons.* 38. 39. *nunciatoria cum respons.* 40. *Imitatio quomodo instituenda.* 41. *est triplex.* 42. *puerilis imitationis ratio.* 43. *phrasium collectio.* 44. *earumque connexio juncto exemplo.*

1 **Epistola Commendatoria ex Epist. 9. lib. 6.**

Nihil potest Agapeto nostro fieri jucundius, nihil nostri amantius. Quare ab ineunte ætate illum omnibus horis in oculis fero, complexu teneo, non ipsius tantum, sed & patris favore officiisque ad hominem illum arctius mihi jungendum incitatus. Mira in illo est eloquentiæ vis; abundat præterea doctrinæ incredibili varietate & copia; ut non tam mea commendatione, quam suis niti virtutibus possit, ac animis non irrepere tantum, sed & blanditiis studiisque suis rapere posse videatur. Nihil ergo attinet, argumenta circumspicere

cere ſolicitius, quibus favore tuo dignum eſſe oſtendam. Plenam, ut puto, apud te merebitur fidem noſtra de illo homine, non opinio, ſed exiſtimatio: cui accedit impoſita mihi quædam neceſſitas, ut ipſi bene cupere debeam, & res ejus, quoad fieri poteſt, ornare, ac ſalutem ejus tueri. Idem tibi apud omnes animus & eadem voluntas, qui amore tuo ſemper complecti ſoles notæ & expertæ fidei homines, artibus variis inſtructos, & ad Reip. munia tractanda adhibere. Quo magis etiam hunc Agapetum noſtrum inter clientes tuos numerabis, qui non ſuis ſolum moribus ſuiſque virtutibus commendatur, ſed noſtro præterea ſuffragio adjutus, apud te aliquo numero & loco haberi meretur. Curabis igitur hoc negotium, non ut alienum, ſed ut meum, itaque tuum, quoniam ut mihi te cupere non ignoro, ita ejus hominis cauſa omnia, quæ potes, (potes autem omnia) te velle confido. De tuis omnibus officiis id mihi gratiſſimum fore credas velim, cui officia mea ſtudiaque ad omnes bene merendi occaſiones intenta, ipſeque me, quantus quantus ſum, & omnia mea obſequia commendo. Vale.

Alia commendatoria ex Epiſtola 16. lib. 11. Cic. ad Famil. 2

Adeo te quidem impeditum tenent civilia officia, perpetuiſque clientum incurſationibus, ſtudiis, ſermonibusque obſideris, ut non niſi per cuniculos obrepere tibi auſit hæc Epiſtola. Quare negotium hoc dedi fratri meo, ut molles aditus & mollia fandi tempora obſervans, attemperate tibi traderet has literas. Quemadmodum enim ſalutatores crebri & importuni obturbare ſolent; ita Epiſtolæ, non loco redditæ, vires, oculos, voluntatemque hominum occupatorum violant. Si vero ab rebus tuis graviſſimis tantum eſt otii tibi, ut Epiſtolam hanc legere non dedigneris, ſi frater meus te nunc inficientem & vacuum deprehendit, facile me animum tuum expugnaturum confido. Agapetus noſter ſacro ordini initiari cupit, & Spartam Sacerdotis ambit; in ejus conſuetudinem me penitus immerſi, non blanditiis aſſentationibusque illectus, ſed virtute, doctrina, optimiſque moribus. Quare illum in familiariſſimis meis eſſe volui, ac multos jam eo utor annos. Nihil ergo mirum, ſi ejus cauſa & cupio & volo, quem exiſtimationis meæ ſtudioſiſſimum cupidiſſimumque eſſe ſcio. Illud etiam me non parum commovet, quod homo ad omnia officia factus, difficillimo plane rerum noſtrarum ſtatu, eis ſibi me beneficiis obſtrinxit, ut, niſi apud me grati animi & fidelis memoria ſupereſſet, ἀχαριστίας mihi crimen ſubeundum ſit, quod ego toto animo deteſtor & abhorreo. Quæ, cum in civium noſtrorum ſermonibus ac mentibus hæreant, an unquam ex animo meo diſcedat illorum memoria? ita ergo exiſtimes velim, me petere munus ſacrum. Quanquam enim Agapetum noſtrum virtus ſua commendat, & divinæ humanæque ſcientiæ cognitio profundior, tamen, quaſi hæc non ita eſſent, meo potiſſimum impulſu, hoc negotium gerendum ſuſcepi; ut ſi fortaſſe ipſi non eſt, a mea procuratione aliquod cauſæ æquisſimæ accedat momentum. Firmiter enim mihi perſuadeo, habituras apud te aliquid ponderis preces meas: quanquam ratum penſumque nihil habes, niſi quod juſtum

justum sanctumque est. Id tamen magis nunc curabis, cum a me tibi commendari videas: quem ut inter amicos tuos repones, ita desideria explere, quoad poteris, non gravaberis. Quoniam ergo in senatu & populo regnas, operam dabis, ut illorum plurimos Agapeto nostro conficias. Loquaciores, quam velim, sunt literæ meæ; ut solent esse, quæ in desideria & affectus se diffundunt. Finem igitur scribendi faciam, ubi hoc unum tibi ingessero, de innumerabilibus tuis in me officiis nullum mihi unquam fore gratius. Vale.

Eadem variata.

3 Cum tu semper sis occupatissimus, diesque omnes & horas in Reip. negotia impendas, in Reipublicæ commoda peccare videbor, si te gravioribus intentum rebus literis meis avocare ausus fuerim. Ideo in mandatis illi dedi, qui has tibi traditurus est literas, ne te ex improviso aggrediatur, sed mollia fandi tempora dispiciat, quibus te & alloquatur, & literas legendas exhibeat. Si enim recte te novi, non committes, ut conqueri de studiis officiisque tuis amici possint, qui totus ad officia factus, nulla in re illorum desideriis deesse soles. Non fallar ergo spe & opinione mea, si literas meas attente perlegeris, atque omnia illa, quæ a te peto, facillime impetraturum me confido. Spartam Sacerdotis ambit atque petit noster. Habes rem totam, quæ me ad scribendum impulit, cujus mihi causæ nec leves, nec paucæ sunt. Non ignoras ipse, quam sanctum amici nomen sit, cujus causa cupere velleque omnia debemus, quæ quidem nostræ facultatis sunt. Fuit mihi vero cum hoc homine atque per longum usum quasi inveterata amicitia atque familiaritas, ut injuriam ille gravem interpretari possit, si in re, quæ maxime ad illum pertinet, destituerem. Conversatio mihi cum illo pene quotidiana est, qua ita oblector, ut omne mihi tempus acerbum existimem, quod sine illo transigendum est. Non attinet nunc memorare, quam ille in rebus meis curandis, ornandis ac juvandis, fuerit sollicitus, ut beneficiis ejus obstrictus, atque illi propemodum obnoxius vivam. Quæ me causa præ ceteris omnibus impellit, ut, quibus possum officiis, ipsi voluntatem meam declarem, ne tantorum beneficiorum memoriam plane exuisse videar, ac ingratorum hominum numero, qui recte de rebus judicant, me adscribant. Tu ergo Tibi non rem ipsam tantum, non Agapetum nostrum, sed & me ipsum Tibi propone, quasi ipse Spartam illam ambirem, teque ut mei causa sollicitus sis, rogarem. Nam, quanquam Agapetus noster aliena commendatione non indiget, iis ornatus virtutibus, quæ omnium facile ferire oculos possunt, quæque a nemine ignorantur; tamen, ut nunc sunt tempora, quibus ipsa quoque probitas Patrono indiget, ego omnem rem auspiciis meis agendam esse decrevi. Quod si ergo meus Tibi amor cordi est, de quo ego quoque minime dubitandum esse existimo, illum nunc erga me affectum ostende, ut desiderio Agapeti per tuum & auxilium & consilium satisfiat. Quod si te ea in re difficilem non præbueris, omnemque tuam industriam, fidem, curam in hoc negotio recte curando impenderis,

deris non Agapetum tantum æternum tibi devincies; ſed & illam, quæ inter nos eſt, amicitiam novo quaſi fulcimento firmabis.

Alia commendatoria, ex Epiſt. 17. lib. 13. qua Principi erudito Studioſus ad munus Scholaſticum ab Academia commendatur. 4

Philomuſum optimæ indolis, præclaræ ſpei, ſingularis induſtriæ juvenem, ſinu noſtro fovimus, atque omni opera noſtra, monitis, conſiliis, præceptis ita percoluimus & expolivimus, ut neque nos laboris noſtri, neque illum pœnitere fructuum poſſit, quos ex converſatione ac familiaritate noſtra percepit. Quare e multis, quos Academia hæc alit, civibus unum hunc deſignavimus, quem amore noſtro complecteremur, & conſiliis commendationeque noſtra ornaremus. Itaque cum ſpes illum teneret, fore, ut & apud Te, Princeps Sereniſſime, aliquo numero eſſet, ſi nobis in pretio fuiſſe intelligeres, ſinceris virtutum in officina noſtra educatarum teſtibus, ad Te viam affectavit, & Tua motus clementia & ſuo ductus conſilio, quod ipſi probatur maxime; cum nobis non diſplicere intelligeret; qui ita ipſi cupimus, ut rem literariam in patria ab ipſius eruditione ornari magis cupiamus. Non ergo ſollicitius argumenta circumſpiciamus, quæ apud Te in gratiam illum ponant, cum ipſum per tot annos ſpectata probitas & eruditio oſtendat omnibus, neque Virtus ejus tam ſit obſcura, ut noſtra illa declaratione demum illuceſcat. Non ipſi hederam ſuſpendimus, non laudibus illum cumulamus, quod aſſentatorum eſt, aut qui gratiam aliquam blanditiis ſuis aucupari volunt: ſed, quod virorum bonorum eſt, & a nobis requiri poterat, vitæ eruditionisque luculentiſſimum ipſi teſtimonium perhibemus: quo plus apud Te, prudentiſſimum rerum æſtimatorem, perficiet, quam elogiorum emendicatis lenociniis. Cupit ille palæſtræ Scholaſticæ admoveri, non impar huic congreſſui Achilles: imo ſi rem recte putare velimus, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων ſuam ipſe cauſam aget ſuis virtutibus. Quam nos de eo opinionem habemus, quod judicium, his literis teſtamur. Non ille majora viribus affectat, magna in illo ingenii vis, lacertos affert & latera, jam pridem ad hoc ſtudiorum genus præparata. Tu vero, Princeps maxime, pro ingenii tui perſpicacitate ſumma ita hæc definies, ut non tam noſtro, quam tuo ſteriſſe judicio videaris: qui, quod in Principe rarum eſt, penetrare iſta animi tui ſolertia potes. Cui ſi ille cauſam ſuam probaverit (probaturum autem auguramur) nullam ille vel rigidiſſimi cenſoris de ſe ſententiam ſubterfugiet.

Alia commendatoria ex lib. 2. Epiſtola 6. 5

Nondum conſtante fama atque omnium ſermone celebratum erat, te iter tuum ad urbem directurum, cum negotium villico dedi, ut has ad te perferret literas: ſed tamen, cum propius te abeſſe ab urbe non incertis rumoribus ſpargeretur, compertum

rum vero haberem, dudum te commovisse Asia, tantæ mihi molis res illa visa est, ut præmature factum dici non posset, si literæ ad te mitterentur, quas primo quoque tempore mitti rei necessitas efflagitabat, & ipse vehementer cupiebam. Quod si mea in te studia ac officia eo loco numeroque habentur, quo tu semper habes; soles enim summis ad cœlum efferre laudibus, quæ ego vix humi repere contendo, pudentius a te, si quæ magna negotia deposcenda essent, aliquid per literas flagitarem. Perinde commode enim accidit illis, ac non parum sollicitos habet, qui eos, ad quos scribunt, a se beneficiis affectos existimant. Armatæ enim illæ preces sunt, & qui ita petunt, vim potius inferre modestiæ ac pudori alterius, quam precario, & leniter, & bonis verbis petere videntur. Nam remunerationem officiorum exspectant, & merita meritis compensari volunt. Quoniam vero beneficia in me tua nemini sunt obscura, adeoque in ipsa luce in oculis omnium versantur, estque liberalis ingenii, illi, cui accepta multa fers, ferre plura, non habui ambiguum, a te per literas contendere, in quo omnia experiri necessitas quædam cogit. Maxime quidem illustria atque insignia tua sunt merita, quibus a te devinctus ornatusque immoderata quadam profusione sum: quo enim non studio magnificentiæ prolaberis supra sortis tuæ mensuram? sic tamen mea fert opinio, superari me beneficiis tuis, utut innumerabilibus, utut amplissimis, non posse, humerosque nostros oneri tuo ferendo pares futuros. Sed non parum certe facultate mea confisus, omnia favoris tui argumenta in me cumulari patior, quorum velut semina voluntas mea concipiat, largiore aliquando proventu refundenda. Quocunque me animo & cogitatione converto, Reipublicæ nostræ mecum commentor statum: & quoniam instat consulatus mutatio, in eam deductus sum cogitationem, neminem dignius, quam Milonem, Remp. sustinere posse. Existimo enim, nullam meam operam esse tantam, quæ ipsi non debeat impendi, aliquam etiam pietatis rationem habendam esse. Nemo unus est, qui vehementius de eo laboret, aut honori ejus inserviat magis, quam ego; neque unquam mihi pensi quicquam erit, quam si toto pectore ad illum ornandum incumbere possim. Magni enim tum ad decus, tum ad fortunas meas, interest. Hujus tamen totius negotii conditor, ut intelligo, esse poteris, modo id præstare in animum induxeris. Quoniam enim unus illa potes, in te omnes nostras spes habemus; neque quenquam ministrum, socium, adjutorem habebimus. Multa se nobis dant ad manum argumenta, quæ quasi prora sunt & puppis spei nostræ obtinendæ. Firmissima benevolentia bonorum hominum muniti sumus, in quorum animos influxit, me ex Tribunatu illi januam quasi patefaciente; ut spero, te habere cognitum. Non desunt nobis benignitates plebis, in quam ille se pene totum profudit, benigno alloquio, comitate, invitando, beneficiisque, quos poterat, sibi conciliando. Habet juvenes genere nobiles, ingenio promptos, gratia florentissimos, sibi devinctos. In omni enim officiorum genere eminet ac præfulget in ipso decori ac honesti dignitas. Adest ipsi præter aliorum parata mea quoque suffragatio: nec deerunt forte, qui autoritatem meam sequentur. Quanquam enim ipse habeo exiguam efficiendi facultatem; tamen, quia optima atque

que æquissima suadeo, & publicæ rationes postulant, ut quædam necessitas rei sit imposita, credo omnes libenter sententiam meam amplexuros. Deest consiliorum nostrorum architectus quidam & machinator, quem te designavimus, in quo quasi prærogativam suffragiorum omnem esse existimavimus. Nemo unus est, qui tecum æquari conferrique possit, ut in te quasi corpus unum & consilium totius Senatus esse videatur. Quod si memoria hæc referenda gratia jucunda est, si me bonum, sapientem, & civilis officii non ignarum, atque ex eo dignum judicas, apud quem beneficium ponas, justam rem & facile oratam a te esse volo, ut hac me sollicitudine liberes, hujus gloriæ cupidum foveas atque sustentes, & conspiratione consensuque tuo ad eum decorandum incumbas. De ipso amico affirmate tibi promitto, si ad ejus amicitiam aggregare te dignatus fueris, non temere habiturum, in quo major eniteat virtus, modestia, æquitas, altitudo animi, quique honoris tui studiosior cupidiorque futurus sit. In me vero non parum honorum cumulaveris, ut tum demum cognitissimum habiturus sim, eundem te fuisse in laude mea prorogranda & extendenda, qui fueris in salute conservanda. Ego nisi testatum tibi scivissem, cum has ad te literas darem, quam maximis beneficii vinculis obstrictus Miloni sim, quam mihi omnes machinæ sint adhibendæ, quam mihi præfulcienda atque præmunienda sint amico studia, quam omni opera, cura, diligentia in hoc incumbendum sit; crebrioribus te literis appellassem. Nunc tibi negotium omne & totum hunc hominem trado de manu in manum, omniaque, quæ nobis chara atque ampla sunt, in fidem & patrocinium tuum collata volo. Unum hoc tibi declaro, si a tua virtute perfectum hoc sit negotium, majoribus beneficii vinculis tibi, quam Miloni, obstrictus ero. Non enim mihi tam incolumitas mea ac salutis conservatio cordi est, quam me referendæ gratiæ voluntas delectat; cujus mihi grata æstimatio animo residet. Cujus ut voti compos fiam, tu ex omnibus unus facile præstabis. Vale.

Responsoria ad commendatoriam Studiosi ex Ep. 11. lib. 5. 6

Mirificus tu semper officiorum meorum præco es, atque in ipsis ornandis adeo effusus, ut jam placere mihi ista incipiant, postquam tua interpretatione studioque semper fiunt ampliora. Itaque nihil miror, pro nuperrimo beneficio meo, quantulum illud etiam est, tantum mihi gratiarum reponi. Gratissimum enim te semper fuisse comperi, eamque animi virtutem, quam tu cumulatissime semper præstitisti, quibus possum, laudibus efferre non desistam. Ferream mihi frontem oportet esse, nisi amoris illius stimulis moverer, animumque in te pronum summisque studiis propensum ostenderem. Quod ut faciam, nullam patiar elabi e manibus occasionem, omnes ipse circumspiciam. Quare ταῖν ἀμφοῖν amplexus fui, quod mihi suppeditasti bene de amico tuo merendi documentum. Vix degustaveram literas tuas, ac statim misi ad hominem, si quid esset, qua in re commodare ipsi possem, nihil me omissurum in rebus ipsius & negotiis tractandis; sed omnem industriam, omnes animi vires impensurum. Quare ad ipsum scribas velim, moneasque, ut ille mihi

adsit frequens salutator, sollicitet, interpellet, nullamque rem adeo gravem existimet, quam ego non ipsius causa confecturus sim, si virium illa mearum sit & facultatis. Voluntatem certe meam semper sibi habebit obnoxiam: neque enim mihi quicquam gratius esse poterit, quam si (quod vulgari verbo ajunt) de una fidelia duos possim dealbare parietes, uno scilicet officio & novum parare, & veterem confirmare amicum. Vale.

7 Responsoria ad Commendatoriam, sub primarii Senatoris persona, modeste se excusantis, quod in petitione magistratus juvare illum nequeat, ex Ep. 2. lib. 10. ad Famil.

Male sit morbo illi, qui me lecto affixum tenuit, prohibuitque, ne in Senatum venirem, cum tua ageretur causa: cui ego me totum impendere ut voluerim, ita non licuisse, ægre fero: neque tam male habuit ipse morbus meus, quam quod segnior nunc in amici negotiis tractandis videor. Neque sane res vel me præsente omnino confecta fuisset: scis enim, quam suspectæ æmulis voces meæ, quam illi mea judicia non tacite tantum convellant, ac libidine quadam in transversum rapti, vim veritatis negligant; modo in alia omnia abeant, & ægre mihi faciant, cujus honestior videri poterat oratio. Nemo secum reputat, quid tua vel aliorum virtus mereatur; vel favoribus omnia patent vel nummis; virtus omnis post favorem & nummos est. Et religio mihi forte fuisset, tot hominum perverse sentientium judicio te exponere; a quibus si repulsus fuisses, existimationi tuæ labes meo jumento adducta fuisset. Vitio itaque mihi non vertes, si in tua re expediunda omnia adjecerim consilia, vel ad publica consilia vocatus. Si quæ res sunt privatæ, quibus operam meam destinasti, impera quidvis, in tua me potestate fore confirmo. Neque in publicis tibi unquam deero, modo ipse non turbem negotium, cujus conficiendi securior per alios via est: ad tuam enim utilitatem omnia refero, eoque consilia mea dirigo, ne saluti tuæ obsistant, cum tu profutura existimas, de mea vel dignitate vel commodo parum sollicitus. Rectius itaque, me judice, facies, si cogitationem omnem de Sparta hac obtinenda abjeceris, & in aliam, quæ ultro tibi offertur, animum tuum converteris. Vale.

8 Petitoria, qua a Patrono commendationem petimus ad Principem, pro Sparta aliqua obtinenda, ex Ep. 30. lib. 7.

Ut nullam diem sine linea abire Apelles volebat; ita tu nullum sine literis perscriptis tabellarium. Multæ inter nos magnæque intercedunt officiorum rationes, quas nunquam adeo accurate subduxeris, quin potissima in acceptis meis referre sit necesse: quibus ego solvendis si par non sum, addico me tibi ex ære tuo mancipium, quo utaris fruarisque, prout commodum tibi visum fuerit. Tui enim beneficii res est, quod aliquo loco sumus, quod in luce hominum sermonibusque ver-

versamur. Quod placere viris doctis, & quidem eorum principibus possumus, a tua autoritate procedit. Quando ergo nos semel reddidisti tibi obnoxios, adde superioribus tuis beneficiis unum hoc maximumque, ut tua commendatione innotescamus Viro illi magno, quem omnes suspiciunt, admirantur, in cœlum evehunt laudibus, si qua tibi ulla homuncionis hujus cura est. Hac me ambitione laborare non diffiteor, ut Viro illi placere incredibiliter cupiam. Quæ si in me non reprehendenda est penitus, tu facies commendatione tua, ut voto hoc nostro fruamur, qui & apud illum in gratiam me ponere potes, & quod ab amico sperare licet, cupis. Nullum mihi beneficio tuo majus obtingere potest, gratulabimurque nobis, si per te impetraverimus, quod tam anxie a nobis quæsitum est. Dabimus vicissim operam, ne in ingratum hominem tot merita tua collata esse videantur.

Alia petitoria, ex Epist. 20. lib. 15. qua quis Amicum, per Galliam & Italiam peregrinantem, petit, ut sæpius scribat. 9

Etsi juxta cum ignarissimis scio, quo in loco te deprehensuræ sint meæ literæ, jam κοσμοπολίτην, totoque cœlo, totque terris a me disjunctum, dedi tamen Agapeto nostro, ut non illas tantum tibi afferret, sed & librum, quem nuper in lucem misimus. Quod si ergo ipsi tam felici esse licet, ut in te incidat, habe hoc amoris nostri monumentum, lege, cense, & quid tibi super hoc argumento videbitur, rescribe. Tuas enim literas, ut diuturnam explere sitim cupiens, exspecto, quas cum tu promiseris frequentissimas, adeo malum nunc nomen es, ut totus obmutescas. Sunt vero causæ & graves & multæ, quæ te potius ad scribendum lacessant, quam me, qui excusatus ero, si frequentius etiam scribenti tardius respondeam. Nusquam tu certo loco consistis, atque eo, quorsum te impellunt vel repentina vota & desideria, vel occasiones temporum & locorum, itinera tua dirigis; cum hic ego patriæ, domui, imo parietibus affixus & libris, exspectare semper possim, unde tuæ ad me advolent literæ. Quod si hoc tibi contemnendum videtur, tantine apud te patriæ amor est & cognatorum tuorum, ut eorum memoria tibi obversetur animo, ut aurem vellicet; de quibus omnibus certior fieri non nisi literis meis potes? accedunt denique tua negotia, quæ fidei meæ commendasti: de iis certe explorare te convenit, utrum feliciter curentur, an segnius expediantur, si molestum tibi est, novis exterarum rerum deliciis animum earum cupidissimum pascere. Quod facere tamen solent amici, tam exiguo certe officio non difficiles futuri, ut necessariorum integram sibi amicitiam conservent. Illud movere te quoque poterat, nos tui studiosissimos tuæ salutis causa angi, ne te forte aliqua, ut fieri solet in itinere, pericula circumveniant, aut ex incommodis cœli peregrini valetudo tua aliquid detrimenti capiat. Qua ut nos sollicitudine liberes, tibi omnino danda est opera. Quare si nos amas, scribe, & ita scribe, ut literas a te habeamus non jejunas ac strigosas, sed frequentissimas, & rerum novarum plenissimas: quas si preces nostras aspernaris, etiam cum convicio pro jure meo & necessitudine nostra efflagito.

10 Eadem Epiſtola variata.

Quæ ego nuper edidi Schediaſmata, ad te jam recta tendunt, ipſa in via, antequam Luteriam devenies, deprehenſura, quod non crediderim, nimis feſtines. Nactus hominem idoneum, cui recte dare poteram, volui te quoque participem rerum mearum facere, ſi quid in illis eſſet, quod tibi non ingratum, vel quo alios mihi conciliare amicos poſſes. Fateor enim, hac me duci gloria, ut tenentur plerique, qui in literario hoc pulvere deſudant, ut innoteſcere cupiam Viris doctis, quod fieri nunc te parario poteſt, qui in Galliis, velut in patentiſſimo totius orbis literati theatro nunc verſaris; ſed illa rerum mearum cura levior eſt, quam ut earum gratia te interpellem: majus eſt, quod nunc excruciat ſollicitumque habet, tui ſcilicet deſiderium, cujus igniculi tantum abeſt ut abſentia tua ſint exſtincti, ut potius in flammas erumpant, tuique memorem ſemper animum conſumant, niſi literis tuis ſubinde refocilletur: quas frequentiores ad me ut mittas, peto. Multæ etenim cauſæ ſunt, quæ ad ſcribendum te impellere debent, meque excuſent, ſi paulatim ab hoc officio ſim remiſſior. Tu itinera ſemper lenta & minuta conficis, incertumque eſt, in iſta percurſatione terrarum, ubi literæ te meæ ſint deprehenſuræ. Ne itaque inanis mihi labor ſumendus ſit, rectius facies, ſi de rerum tuarum ſtatu me feceris certiorem, quocunque in loco vixeris. Neque enim fallere poſſunt tabellarii, ac tenet me mira rerum novarum cupiditas, cum tibi quotidie ſe offerant, tam in re civili, quam in literaria, quæ ſcire mea interſit. Sunt præterea multa alia, quæ domi tibi præſtare poſſum officia, quibus cum ego occupor, ita urgeor, ut parum mihi ad literas ſcribendas temporis ſuperſit; quod deeſſe tibi in iſtis peregrinationibus nequit. Quid enim facilius, quid honeſtius, quam otia ſua amicis impendere, quæ ne quidem laborioſa tibi eſſe poſſunt, etiam cum integros epiſtolarum libros ad me miſeris. Ut enim indefeſſo nunquam deeſt diſcendi argumentum, ita ſcribendi occaſio nunquam poteſt eſſe injucunda. Nunc hæc primo ex te cupio cognoſcere, quid novi moliatur Rex Galliæ, quorſum fulmina ſua miſſurus ſit ille Jupiter. Nos enim, qui procul ab hoc Jove ſumus, non procul ſumus ab ejus fulmine. Tu certe, qui propior es, minus pertimeſcis. Quod ſi quæ alia ſunt, quæ ad Remp. pertinent, ſcribe, ut, quo ſtatu nos ſimus, quid metuere, quid ſperare habeamus, exiſtimare poſſimus. Tuæ mihi literæ erunt pro oraculis, & in illorum fide acquieſcam. Vale, tuumque amorem nobis integrum conſerva.

11 Reſponſoria ad petitoriam amici, qui opem noſtram atque auxilium imploraverat in lite de honore ſuo cum aliquo ſuſcepta, ex Ep. 6. lib. II.

Venit ad nos Agapetus noſter, homo diligentiſſimus tuique ſtudioſiſſimus ac tuas mihi literas obtulit, quibus negotium tuum forenſe mihi commendas, opemque meam ea in re ſollicitas. Arripui ego hanc bene merendi de te occaſionem amba-

ambabus, quod ajunt, manibus. Neque enim quicquam gratius accidere potest, quam si rebus tuis utilem præstare operam possum; quas ita ad me pertinere persuadeas tibi velim, quam si meum in illis commodum unice versetur. Ideoque cum causas haberem & graves & multas, ne in Senatum venirem, cum tua causa disceptaretur: scis enim, quæ mihi cum nonnullis adversaria sit: tamen mutavi consilium, cum tua causa quidvis me cupere & debere fas esset, ne per meam absentiam tuæ existimationi periculum aliquod excitaretur, si in lite tua dirimenda aliquid temere cupideque a nonnullis decerneretur. Nosti enim, quanta sit animorum immoderatio apud homines, qui vel jura sibi esse nata negant, vel eorum rudes sunt & ignari; quo hominum genere nihil est injustius. Mature ergo, & veluti Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς consiliis quorundam interveni, tuisque partibus adjunxi homines prudentissimos tuique amantes: quorum solertia factum est, ut in causa hac superior esses. Verum nolo hæc tibi in os ingerere, aut mea prædicare beneficia: ipse, qui literas tuas reddidit Agapetus, cum viderit, quæ tua causa egerim, omnia narrabit. Neque deerunt alii tibi amici, qui hæc ad te perscribant. Illud exploratum habeas velim, me totum in tua potestate esse, omniaque facere, & porro facturum, quæ ad decus & fortunas tuas augendas pertinere intellexero. Quo studio, etsi plures tibi habes addictos, id tamen operam dabo, ut summum & dignitatis & gratiæ inter amicos tuos tenere gradum possim. Vale.

Adhortatoria, qua aliquis ex Ordinibus Status Belgici Collegam hortatur ad Remp. mascule defendendam, ex Ep. 3. lib. 10. cujus fusior amplificatio cap. 14. n. 20. data est. 12

Nullæ me magis recreant deliciæ, quam tuæ literæ; quæ rarius ad nos veniunt, cum mitti subinde soleant. Forsitan in luto hærent cum suis tabellariis, quo viæ omnes nunc pene intercluduntur; vel naufragio terrestri perierunt, immisso omnibus campis Neptuno. Quare me vehementer tua causa sollicitum opportune refocillarunt sermones, quos cum Arnoldo ad nos revertente de te habui, & plurimos & pergratos. Prædicabamus uterque virtutes tuas, quibus nihil potest fieri præclarius; prudentiam per omnia rerum momenta diffusam, suavitatem tuam incredibilem, quæ tamen a gravissimis moribus non deflecteret, quodque omnium mihi gratissimum est, amicitiam tuam jam ab ineunte ætate tot experimentis spectatam, tot testibus confirmatam. Quibus de causis nisi tibi cuperem, bipedum essem perditissimus, ab omni bona mente honestatisque studio derelictus. Amor ergo meus impulit, ut ad te scriberem; & quoniam omnia summa tum opibus, tum prudentia in Rep. complecteris, animum tibi meum declarare volui, cum ipse tibi & per te Reipubl. bene prospectum vellem. Sic enim existimo, neque me fallet, ut arbitror, opinio, eodem abs te animo, quo abs me profecta sunt, accipi debere, neque ob summam virtutem æquitatemque tuam vel suspicari sinistram mentem possum. Vides, quid afflictæ patriæ tempora requirant, quæ illi spes, quæ res, quam miseræ

miseræ sint, quem illa velut e machina Deum exspectet. Tu vero vivis publico bono, in te ora convertunt omnes, in te velut in anchora sacra confidunt; nec puto, falli illos opinione sua, modo tu præstes, ne spe sua dejiciantur. Nosti optime, quid hactenus in tuam virtutem injurii rumusculorum sparserint nebulones nonnulli, quasi scilicet negligentius salutem publicam tractaveris, parumque pensi habueris, an staret caderetve Resp. Illis ego os, quoties tulit occasio, obturavi; neque persuadere mihi possum, in re vel minima fuisse abs te peccatum, qui animum habes ad temporum & fortunæ fulmina jamdudum obfirmatum; aut si quicquam remissius egisti, servasse te puto vires integras & latera Reip. ruinam minitanti, alio tempore magis profutura. Nunc ergo cum in illum statum res nostræ sint deductæ, ut spei vix locus relictus sit, foris nos vellicante Gallo, domi insidias struentibus Catilinis, animum tuum extende, exprome istorum consiliorum thesauros, atque in id curam cogitationemque impende, qua arte averti a Rep. extrema possint pericula. Hæc tibi, ut est ad Reip. salutem honestissima, ita unica ad tuam gloriam, via. Nisi publico amore ductus hæc scriberem, vix excusari posset mea audacia. Nunc vero cum his stimulis agitatum me ipse sentire possis, da operam, ut iidem a tuo ingenio profecti te fortius incendant stimuli; quo dignitatem, quæ per se summa est, tam præclara occasione ad posteros, & ultra omnia secula extollas. Vale.

13 Responsoria ad priorem epistolam, ex Ep. 4. lib. 10.

Ita plane est, ut scribis; viæ omnes interclusæ sunt, neque quisquam ad vos excurrere tabellarius per has viarum molestias potest, quo factum est, ut sileat inter nos literarum commercium, quod nullo tempore mihi tecum potest esse ingratum. Nihil enim profecto est, quod tui causa subire nolim: patent tibi mea officia, totus ego tuus sum, & in tui amorem tot me impellunt causæ, ut vel sine literis tuis nominis tui memoria mihi semper in animo hæreat, imo plane ob oculos merita tua versentur. De mea itaque fide ne dubites, rogo, qui in te colendo patriam mihi constituerim sanctitatem: parebo tuis consiliis, quæ ut sunt prudentiæ plenissima, ita affectum tuum omnibus numeris absolutum testantur. In utroque te admiror, qui, ut amorem mihi tuum declarares, prudentissimo consilio subvenisti; ut prudentiam ostenderes, bonæ voluntatis quasi nuntio atque interprete usus fuisti. A me ipso, imo a bona mente abirem, si tuis ego monitis locum non relinquerem; ideoque vel sola voluntatis tuæ declaratio animum nutantem confirmaret. At vero nihil dubito, nulla in re hæreo, eodem spes votaque mea collineant, quo tu respiciendum esse putasti. Quid autem esset, cujus gratia ab hoc proposito me paterer dimoveri? dudum ego tot fortunæ beneficiis mactatus, cujus ego favorem ambiam? cujus lucri spes me illiciat? qui cum semper mihi honorem propositum habuerim, unum hoc bonæ famæ beneficium rebus meis addi posse sperem. Quicquid itaque meis movere potero viribus, id ut Reip. bono fiat, omnem operam curamque impendam. Scis, quanta sit sensuum & animorum nostrorum conspiratio: nam vel absentem videre mihi

mihi videor, ac audire ſalutaria inſtillantem præcepta, qúæ quidem adeo tenaciter animo meo inſident, ut in tuis totus habitare conſiliis videar. Inſanæ plebis rumuſculos, non eſt, ut cures; non norunt illi, quid intus geratur, & ſecundum ſpeciem rerum judicant, earum vero abditas cauſas non perrumpunt. Videbis aliquando, me rem omnem ita geſſiſſe, ut non ſit, de quo reprehendere me jure poſſis. Ego certe nihil impenſius cupio, quam ut tibi Viriſque bonis mea placeant ſtudia; placebunt autem, ſi Reip. illa ſunt ſalutaria, & mihi ipſi non ingloria, qui poſt Reip. bona meo & amicorum honori ſecundas tribui. Vale.

Suaſoria ad aliquem Reip. cauſa abſentem, ut reditum in patriam maturet, Epiſt. 10. lib. 4. 14

Quandoquidem apud nos ſilent omnia, dum ubique regnat armorum ſtrepitus, atque adeo omnibus bonis hominibus obturatum os eſt, quas a me literis exſpectes, niſi miſeriarum plenas, & quotidianæ calamitatis commemoratione querulas? Sed ne has quidem opus eſſet ſcribere, cum propediem oculatum te hujus ſcenæ ſpectatorem fore inaudivimus. Quoniam vero ad te noſter proficiſcitur Theophilus, non ſine literis meis dimittere volui, ut has tanquam monitrices haberes, quæ de reditu in patriam maturando injicere cogitationes poſſent. Nemo in tota urbe eſt, qui deſiderium tui amplius ferat: implorat opem tuam ipſa Reſp. atque ipſa hæc Senatus ſubſellia alta voce te inclamare videntur. Venies ergo, ſi me amas, ſi Rempublicam, ſi patriam non odiſti, quæ tuo nunc indiget conſilio: neque obices tibi poni ab amicis potius patieris aut a negotiis non adeo neceſſariis; plura ſunt domi cuſtodienda, quam foris recuperanda. Non deſunt forte hic, qui oculos tuos non ferunt, qui tamen abſentiam in ſuum vertunt commodum. Non eſt, ut illorum ſuſpicionibus & cavillationibus movearis. Tu potius id age, quod agendum tibi eſſe, ipſa honeſtas, ipſa officii ratio clamitat. Quod ſi & rei familiaris curam non abjeciſti omnem, etiam illa te movere poterit, & domum pertrahere. Ego certe mearum partium eſſe ratus ſum, ut tibi ſtatum noſtrum proponerem, ut conſilia ipſe cum nobis capias, quid afflictis his temporibus nobis omnibus ſit agendum. Vale itaque, & ſi potes, advola.

Reſponſoria ad Suaſoriam de reditu, ex Ep. 4. lib. II. 15

Fruſtra ſim, ſi, quod alii facere ſolent, fucatis verborum lenociniis tua in me officia collaudem: faciant, qui per cuniculos & blandimenta favorem tuum ambiunt. Res ipſa certe loquitur, quo me amore ſemper complexus fueris, quæ propria tibi perpetuaque fuerint adverſus me ſtudia. Imo, ſi recte te novi, ingrata auribus tuis accidit illa beneficiorum tuorum commemoratio: quæ etſi ſunt cumulatiſſima, & mihi quotidie ante oculos verſantur, tu tamen tegi illa mavis, quam in publicum produci. Oſtendiſti ſane non ita pridem ſingularem in me monendo affectum, pro ſalute mea excubans, etiam cum ipſe non animadverto, & negotiis peregrinis

immergor. Suades reditum in patriam iis argumentis, a quibus discrepare mea consilia neutiquam poterunt. Certe si aliter sentirem, reprimere me tua admonitio deberet; si dubitarem, hortatio impellere. Tu scilicet unus es, qui mihi cupiat, unice inter tot meos propinquos & necessarios, qui vix ad animum admittunt mea negotia, suisque potius commodis intenti, a me meisque fortunis oculos dejiciunt. Rara profecto illa fidei & benevolentiæ exempla sunt, eoque gratiore animo recolenda. Nihil itaque cunctatus, arripui monitu tuo itineris consilia, & quam primum cœlo ficciore viæ complanabuntur, hinc discedam, propediem, ut spero, vos firmos valentesque visurus. Me interim, usque dum veniam, meritorum ac virtutum tuarum pascet memoria; quas, ut animo meo propositas semper habeo, ita tacitus nunc quidem veneror; sed dabitur, quod spero, aliquando occasio, qua affectum tibi meum fortunæ felicitatisque tuæ sitientissimum declarem.

16 Consultatoria, qua consilium damus amico, quid tempore belli in summa rerum perturbatione faciendum: ex Epist. 14. lib. 14. Cic. ad Famil.

Tot tantisque documentis animus tibi constat meus, ut nulla in re dubitare de fide ac amore meo possis; neque enim mihi tam ipsa salus cordi est, quam mihi est vestra, hoc præcipue tempore, quo summa vobis imminent atque extrema pericula. Increbescit de adventante exercitu fama, eaque vobis non obscure minatur. Ac vereor sane, ne superveniat vobis illa tempestas, velut ex improviso fulmina in caput vestrum excussura: circumspicietis, si sapitis, effugia, ut elabi aliquo commode possitis; nisi intercludant vos atque circumveniant, quod vereor, difficultates, quales metuere omnes possimus. Quo in statu res vestræ sint, ipsi, ut opinor, non ignoratis, & hostis fortasse melius, quam vos ipsi, novit. Facile enim vel e sinu vestro vobis fieri possunt insidiæ, jugulum libertatis vestræ petituræ. Quam gravia illa pericula viris honestis sint futura, facile vos ipsi intelligitis. Quis enim modus adsit hostili furori, per omnia impune grassanti, atque internecionem ipsam intentanti? in ipso vestigio capienda vobis non solum sunt consilia, sed & in effectum deducenda. Si quid mearum opum rerumque est, quibus indigetis, nihil in me patiar desiderari. Quod si mature effugere hanc procellam animus est, mecum esse bellissime potestis, & securo in loco spectare strepitus & turbas ferocientis militis. Sin locum tenere & exspectare fortunam vestram animus, id operam date, ut illum præsentem semper habeatis, & ad quoscunque casus obfirmatum. Erunt, qui consilio suo etiam vos juvent, cognati mei, habetis etiam sortis vestræ socios, viros graves, omnique rerum palæstra exercitatos: ad hos respicite, & quomodocunque res ceciderint, virtutem constantiamque vobis dignam ostendite. Vale.

Respon-

Responsoria ad Consultatoriam, ex Epist. 2. lib. 4. 17

Ut nunquam mihi tuæ literæ sunt ingratæ, ita difficillimo hoc tempore, ut diuturnam explere sitim cupienti, venerunt. Verebar enim, ne rebus tuis jam fluctuantibus animo concideres, & quid consilii tibi capiendum sit, ignorares. Dum de his cogitamus, mutuosque cum amicis sermones cædimus, tanquam lupus in fabula venit epistola tua, quæ te in his difficultatibus lupum tenere auribus nunciabat. A me itaque consilium expetis? sed quod? nam & me ipsa mens in his turbis destituit, atque omnia etiam pejora veretur. Certe vel cum gladiatoribus in arena illud capere vix licet: major enim & propior vis mali est, quam ut locum relinquat humanæ prudentiæ. Quod enim illis contingit, qui medio in mari ac immani & subita procella deprehensi, non velum mature complicare aut ventis subducere possunt, non clavum alio flectere; sed irruente aquarum & turbinum impetu in naufragium præcipitantur: idem nobis in hac calamitate evenire videmus. Sola itaque in Deo & in animo forti spes posita erit; vel si in fuga præsidium esse potest, e vestigio vobis discedendum est & evolandum in loca vicina & munita. Quod etsi sine magna bonorum jactura non fit, tamen nihili hæc habenda sunt, & in lucro deputandum, si vitam, si salutem, si conjugem liberosque salvos exportare possis. Noli itaque moras nectere, sed id primum tibi nunc esse puta, abire in tempore. Si quid officiis meis, consiliis, opibus, re denique ipsa juvare potero, id ab amico exspectes velim. Vale.

Officiosa ex Epistola 29. lib. 10. Cic. ad Famil. 18

Cum de fortunæ tuæ iniquitate ad me perlatum esset, Amice suavissime, ita tuo ego malo percussus fui, ut meo non potuerim magis moveri. Sumpsi itaque in manus calamum, & has amoris mei testes literas ad te exaravi, quibus animum tuæ salutis cupidissimum tibi declararem, & me non secundis tantum rebus tuis; sed & adversis, & pene eversis, amicum ostenderem. Nihil mihi erit tam carum e fortunæ beneficiis, quin partiri illud cum amico in extrema necessitate velim: depromentur tuæ saluti omnia, erogabuntur pecuniæ, quot quantasque jusseris; quicquid literis, officiis, studiis denique meis, commendatione apud alios amicos, efficere potero, id in tui gratiam a me fiet omnino. Nam etsi non desunt, qui de officiorum gloria mecum contendunt: habuisti enim (an nunc habeas, ipse noveris) amicos & plurimos & necessitate tibi conjunctos; me tamen hac laborare laudabili ambitione credas velim, ut in iis appetam principatum, neque a quoquam me vinci patiar, ad utriusque fortunæ vultus idem semper & τετράγωνος. Quam animi constantiam si exspectare etiam ab aliis potes, ut solent pauci admodum esse fortunæ iniquioris comites; in hac tamen calamitate felicem te prædicabo, qui, opibus ereptis, quas largior fortunæ manus tribuerat, in amicorum præsidio nunc potes confidere, & in sinu eorum conquiescere. Me certe quam cumulatissime amici partes impleturum, neque unquam a veteri illo animo, quem adversus te tuosque habui, discessurum promitto. Vale.

19 Responsoria ad Officiosam, ex lib. 10. Epist. 11.

Obruor tuorum officiorum cumulo, ut, quid primum postremumve laudem, non inveniam. Singulis enim me reddidisti tibi obnoxium, atque ita tuum, ut & possessione & usu tibi videar mancipandus. Falleris, si gratias a me exspectas; tanta enim tua sunt beneficia, ut me elinguem reddant, & in eorum cogitatione tantum, cum verba mihi hæreant, defixum. Quid enim ad beneficium tuum hocaddi potest? cum enim a me fugerent amici, trepidarent omnes, qui mihi erant conjunctissimi, tu solus te saluti meæ impendisti, & cum timide in medium consulerent nonnulli, tu tamen in me juvando principatum tenuisti. De fortunis, de vita, de dignitate mea decernendum erat, iis tuo beneficio fruor intactis atque intemeratis. Intervenisti enim, ut e machina Deus, eo tempore, quo minime exspectabam, eo loco, quo tua autoritas unico mihi fuit præsidio. Quæ si mecum reputo omnia, parum ego fecisse videbor, si vel vitam ipsam pro te profudero. Nihil est meorum officiorum, quanta etiam illa sint, quibus ullam meritorum tuorum partem mihi videar assecutus. De eo sane animi angor, vivendum atque moriendum mihi esse ingrato. Tu vero, quæ tua benignitas est, animum hunc potius nostrum respicies, quam ullam bene de te merendi facultatem, divini in eo Numinis bonitatem imitatus, cum ita omnes virtutibus tuis supergrediaris, ut tenuibus etiam officiis solaque virtutum tuarum memoria & prædicatione tibi satisfactum putes. Vale.

20 Conciliatoria, ex Epist. 17. lib. 6. Cic. ad Famil.

Nulla mihi dies abit, quin de te cogitem: ita animum meum occupasti nominis tui memoria, ut tum demum suaviter me vivere putem, si tua mihi obversetur imago, ut summe humani, ita summe docti hominis, & paterna etiam necessitudine mihi conjuncti. Sed ego propioribus malo causis tuam ambire amicitiam & favorem, quam longinquis illis, & quæ mihi cum pluribus esse possunt communes. Scilicet ut præstantissima forma per se allicit amatores, & sui venerationem incutit omnibus, ita pulcherrima illa virtutum tuarum imago facile in animo meo quotidianas illas formas delet; certe non tam efficaciter illæ me movent. Accedo itaque ad te, quasi Herculis cujusdam Gallici catenis raptus, atque tuis me tibi compedibus obstrictum sisto, te tuaque consilia, quo me traxeris, secuturum. Quod si & illam, quæ tibi cum parente intercessit, conjunctionem aliquo habere loco velis, etiam hæc te causa impellet, ut & filium in ejusdem amicitiæ hæreditatem admittas. Hac itaque fretus fiducia te mihi patronum delegi, imo in te colendo patriam mihi constitui sanctitatem: tibi res meas dirigendas ornandasque trado; tibi, ut studia mea consiliis juves, ut cursum exitumque illorum designes, supplico. Qua in animi fluctuatione si tu tanquam beneficum sidus mihi affulseris, portum ac metam votorum meorum mihi videor assecutus. Ac videor mihi videre tempus, quo in hoc virtutis & bonarum artium certamine, te hortatore, triumphos agam. Totus interim ego

ego tuus ero, & si quid ab homuncione hoc proficisci officiorum potest, tuo nomini tuæque gloriæ omne consecrabitur. Vale.

Responsoria ad Conciliatoriam, Epist. 18. lib. 6. 21

Mirifice gratulatus mihi fui, cum tuas legerem literas, de accessione amici, qui mea, qualia etiam sunt, provocare officia voluit. Non est, crede mihi, tam gratum, insigni aliquo augeri thesauro, quam si amicum inveniam novum. Sed quid dico novum? cum inter veteres censeri mereatur, cujus a parente ad nos quasi per manus tradita familiaritas est. Enimvero commode tu mihi in memoriam revocas paternam illam necessitudinem, qua me nunc etiam post fata parentis obstrictum esse sentio, ut in amicitiam tuam sponte me immergere velim, si tu in mea arripienda esses segnior. Excute itaque omnem animo trepidationem, & qualem ipse me esse vis, talem habe, meisque officiis arbitratu tuo utere, si qua in re tibi illa profutura esse existimes. Verum ut tu largior es facultatis meæ interpres (meo enim me pede metior, & quam parum in iis rebus possim, quarum expetis a me consilia, novi optime,) ita tamen operam dabo, ne te spes illa frustretur; saltem aliquo officiorum proventu, si tam fœcundam tibi messem promittere non possum. Rogo te interim, ut hunc mihi animum conserves, & amorem illum, cujus igniculos resuscitasti, nullo tempore extingui patiaris. Vale.

Consolatoria in adversa fortuna atque exilio, ex Ep. 18. lib. 5. Cic. ad Famil. 22

Si quis unquam ex amicorum calamitatibus doloris mihi sensus fuit coortus, est sane maximus, quem ex incommodo tuo, quod a pessimorum hominum insidiis tibi illatum est, persentisco. Quare cum hoc malo te quasi subito fulmine consternatum existimarem, mearum esse partium duxi, ut vel literis meis erigerem animum tuum, &, si possem, re ipsa juvarem; etsi ipse eo loco sum, ut aliorum indigere potius consolatione videar, quem amicorum suorum calamitates æque suæ affligunt. Verum ut virtutis & sapientiæ præsidia in omnibus meis casibus robur animo meo subjecerunt, ita tu quoque nunc locum illis relinques, & ad hæc fortunæ tela te Achillem quasi πάνοπλον ostendes, vel Antæi instar e casu ipso novas vires resumes. Quid enim est, quod te angere magnopere possit? qui meminisse potes & sane debes, hominem te esse natum, eaque conditione vivere, ut fortunæ vicissitudines, quas in hac vita sustinemus, subterfugere non possis. Imo, si recte rem putare velis, non est, quod fortunæ magnopere succenseas, quæ plura in te bona largissima manu cumulavit, ut leviore hoc malo illorum redimere invidiam posse videaris. Cum enim plerumque aliorum exemplo vel felices nos faciamus, vel infelices (nam felicitate illa, quam animo suo possidet sapiens, nemo est contentus) ab utraque parte ejusdem vitæ fortunæque homines circumspice: & te præ ceteris illis ornatum commodis videbis, qualia ne votis quidem suis homines tibi similes promittere sibi potuerunt. Florent illa virtutum

tutum tuarum præmia, & ita quidem florent, ut fructus earum nulla tibi invidia eripiat, nulla temporum calamitas intervertat. Hac itaque parte securus, si jacturam tuam bonorum tuorum cumulo appenderis, ut illis supra omnes te constitutum, ita hac omnibus te inferiorem esse deprehendes. Percense enim modo animo, quot quantæque strages nobilissimorum hominum in Republica fuerint, quam illi vita, fama, salute, fortunis omnibus eversi, ne minimam quidem, si vita ipsis salva est, spem sibi reliquam sentiant. Rempublicam ipsam vide, nihil profecto est in illa, quod tenere bonos homines tuique similes possit; omnia flagitiis & sceleribus sunt oppressa; animam agit libertas, judicia & leges corrumpuntur; ipsa denique Salus morientem civitatem servare non potest. Quid ergo est, quod te hic teneat? an quod cadaveri ejus velis immori, & communi cum vectoribus ejusdem navis perire naufragio? Itaque felicem te, qui ex illorum hominum consortio abis, non tam ab ipsis relegatus, quam ipsos a te, quod Diogenes faciebat, relegans. Vivere igitur tibi potes, & ad te bonamque mentem redire, postquam ab illis discesseris. Venies & ad nos tui amantissimos, omnibusque officiis, omni necessitudine conjunctos; quorum hospitiis, amplexibus, animis gratissimus hospes excipieris; quorum quotidiana colloquia facile omnem, quam animo concepisti, ægritudinem tibi abstergent. Denique & solari in hac calamitate te possunt honesta hominum judicia, qui injuriam tibi factam norunt non solum, sed & suis sententiis damnarunt. Ne quid de iis dicam, qui solam potentioris tui hostis autoritatem secuti, eam, quam ore protulerunt, sententiam toto animo & pectore execrantur, eam publice contrariaque sententia damnaturi, si, quod vere sentiunt, impune etiam in judicio efferre possint. Quare ne te vel relinquere alios, vel desertum ab amicis putes, quorum ut aliqui clam tibi favent, ita multi palam tuas partes sequuntur; me habebis, quem semper habuisti, omni officio, ope, operaque tuum, qui te semper & observet & colat & diligat. Vale.

23 Eadem Epistola amplius deducta.

Quemadmodum aliorum morbis difficulter medentur, qui ipsi totius corporis doloribus oppressi sunt; ita parum mihi considerate agere videor, qui te erigere afflictum & excitare abjectum cupio, cui ipsi optandum erat mali sui levamentum. Acerbissimum enim dolorem hausi ex tuo incommodo, tuique causa intimis sensibus angor. Tu tamen mihi ita hæres in medullis, ita te fero oculis, ut, quicquid est in pectore meo reliquum consilii & opis, id omne tibi cupiam impendi. Singulari itaque studio a te contendo, ut te ipsum adhorteris & indures, ac dolori tuo manum injicias, ne ille te virum, & quidem sapientem virum, prosternat. Nosti vetus illud, homines nos esse, & nihil humani a nobis alienum. Quod si te parum consolatur, vide in quo motu temporum, quanta in conversione rerum & perturbatione versemur, qui non modo succum omnem & sanguinem amisimus, sed etiam colorem & speciem pristinam civitatis. Quæ si recte apud animum reputaveris, moderatiore animo malum tuum feres, & molestias parvas ac leves facilesque toleranter experieris. Plura vir-

virtutis & industriæ ornamenta in te sunt: elucet vel ceteris exinctis sola tua sanctitas & prudentia: habes, quæ quidem in homine dicuntur bona, parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias. His tuis tam excellentibus bonis gaudere jure potes, quæ in unum collata sunt. Et nunc te mordet, unico & levissimo bono fraudari, & in tanta rerum omnium spoliatione levi aliqua deminutione multari. Quod quantaque tuo labore quæsita & collecta sunt? quæ tua virtute perfecta? quibus tu ornamentis præsidiisque redundas? ut vel in invidia atque odio apud nobilissimos homines tui novi hominis virtus & industria videatur. Cum illi vel in ipso gloriæ portu naufragium fecerint, tu exiguam accepisti injuriam & pene nullam, qui hanc rei familiaris lacunam facile explebis. Tua respicis quidem mala, & tantum privata: nec vides, quæ nobis imminent, publica. Quanta rerum nostrarum varietas atroci hoc & difficili Reip. tempore! ut nemo propemodum conjectando assequi possit, qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Quam invalidum est legum auxilium? quo prolapsa illarum sanctionibus custodita disciplina? Rogantur novæ, rumpentur rogatæ; judiciis iniquis exsorbetur sanguis civium; quos non iniquæ litium procellæ pervertunt, quibus sæpe ab his in majores plagas incidendum est? his tam malis temporibus & moribus, annon secundas atque prolixas ejus res dicemus, qui minimo cum damno ex illa Rep. evolaverit. Tu vero, qui & ipse præsidia tibi genueris, optimos liberos, fortunarum tuarum participes: qui nos plurimosque alios ad tuam amicitiam aggregavisti, omnes amore ac officiis flagrantissimos, qui consuetudine quotidiana, familiaritate, aditu, congressione nostra fruaris, seria jocosque nobiscum celebres, his opibus quasi per ludum & per negligentiam hunc casum tuum sustentabis. Nosti ipse, quam sint multi, iique optimi viri, qui judicium de te latum, non cogitationis tantum tacito convicio verberent, sed & magna vocis libertate perstringant. Ac nosti, quæ sit quorundam animi infractio & demissio simili nutu ac renutu unius potentioris hominis voto respondentium: quanta fuerit in hac ipsa tua causa honestorum hominum dubitatio, hæsitatio, tractusque verborum. In quæ omnia ubi considerationem intenderis, non turbulente, sed silentio ferre has plagas debes. Me quidem certe tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis, & illud profecto, mihi te neque cariorem neque jucundiorem quenquam esse, cognosces.

Alia Consolatoria ex Epist. 14. lib. 5. 24

Nihil ad me literarum hactenus datum fuisse miror equidem, cum te frequentem in hoc officio invenerimus semper; nisi forte in museum tuum te abdidisti, atque ibi Musis vacans, aliquid literis mandas, quod nomini tuo immortalitatem pariat, & doctis sit in pretio. Quod si ita est, vehementer laudo consilium, quod his fontibus exstinguere dolorem tuum velis, quos sapientia ipsa tibi propinat. Sin, quod vereor, doloris te vehementia ab hominum consuetudine avocat, luctui tuo quasi immoriturum, ex lege familiaritatis nostræ acerbam in te sententiam pronuncio, ut qui magna te;

te, magna alios, injuria afficias, cum te Reipublicæ, cum te amicorum utilitatibus subtrahis; quibus, nisi fallor, plus debemus, quam ut nos ipsos inutiliter affligamus. Ego vero non solum sapientiam, sed & prudentiam tuam, hic testem voco, an causa tibi sit idonea, ob quam angaris animo, teque perpetuis lacrymis & doloribus excrucies. Tu scilicet, qui abdita philosophorum arcana perrupisti, non senties, non intelliges, quod quilibet in populo; atque te ipsum vivus vidensque conficies? quam aliqui in te pertinaciam; qui gravius quid dicent, furorem interpretabuntur. Quis enim ad te fructus, quæ utilitas ex hoc mœrore promanat? an, quod morbos in caput tuum lacessis? an, quod fata tua præcipias ipse & præcipites? an, quod tu intra parietes compressis sedes manibus, lacrymis & vigiliis te maceras, gemitibus & suspiriis omnem vitalem succum exhauris, reipublicæ cavetur, ne detrimentum capiat? an amicis consulitur, spem atque præsidia in te ponentibus? an denique tibi ipsi ex ægritudine salus, e dolore gaudium, e sollicitudine quies, e desperatione spes exspectanda? O vero te miserum! imo bis miserum, qui ipsum te vis esse miserum, & ipsas miseriarum tuarum causas adeo perdite amas. Scilicet ut tu dispellas, novam, quemadmodum Cæcias, malorum nubem attrahis: & erat tamen prudentis animi, omnes illos evitare scopulos, quibus naufragium tuæ salutis sis facturus. Quare, si rationes non admittis, & has surdo narramus fabulas, saltem nos audi tui amantissimos; quos dolor tuus ita affligit, ut suo non possint vehementius affligi: vel precibus nostris te expugnari patere, ut ad consuetudinem nostram te recipere, atque ex illa lenire dolorem, velis. Non equidem te his præceptionibus meis velut in ordinem redigere laboro, aut pædagogiam aliquam in te exercebo. Si tibi studia nostra ingrata fuerint, quantum tamen in me est, monere te volui, atque a quotidiano luctu avertere: duo enim sunt, quæ me in diversam partem trahunt; quorum alterum hoc est, ut rationibus nostris tuam voluntatem adjungas; alterum, ut nulla re tibi molestus esse velim. Vale.

25 Responsoria ad Consolatoriam ex Ep. 15. lib. 5.

Nihil nisi amorem tuæ spirant literæ: adeo, ut in fronte animum geris, ita in his affectum tuum prolixe exponis: de quo mihi gratulor quidem, sed ut ad animum admittam, a me vix impetrare possum, istis doloribus afflictus, ut nulla mei erigendi spes superesse videatur; tuque qui amici quidem partes agis, planeque tuas, frustra omnino labores. Quid enim in hac calamitate, quæ subito nec opinantem oppressit, in qua nec consilii locus est, nec spei, faciendum existimas? ad amicos ut fugiam, suades? sed quos? quam enim rarum hoc miseris nomen est! Neque enim nescire potes indolem hominum, qui rebus nostris secundis secundos se ostendunt, adversis se avertunt, & quasi contagio quodam infectos fugiunt. Pauci fuerunt, & tu forte solus, qui malis nostris indoluisse visus es, eo majoris mihi nunc æstimandus, quo te promptiorem propioremque mihi in his augustiis ostendis. Unum hoc est, quod animum mihi prostratum refocillat, tuque mihi totus theatrum es in urbem fugienti, in qua inter turbas & negotia forensia multa quidem, quæ turbant, nihil, quod delectare possit.

posſit, deprehendo. Accedit temporum ſumma iniquitas, quæ, cum virtute noſtra ſtare poteramus, ſuo quodam turbine in caſum rapiunt, & communi ruina involvunt. Omnia enim ſunt indies graviora & acerbiora exſpectanda. Ad literas me ablegas & ſtudia, ut in iis conſeneſcam, & in earum ſinu has moleſtias deponam. Magnifica quidem hæc & honeſta eſt oratio. Sed vellem ego hic te videre Hectorem & Achillem, qui tam forti animo ſit, ut hoc præſidio munitus, ferre hos inſultus æquo animo posſit. Vellem, qui os philoſophum ſonas, etiam pectus hoc nobis præſtare posſis; qui homines ſumus, & miſeriarum ſenſum exuere non posſumus. Nam ut illam e Stoa ſapientiam profiteamur, a nobis non impetramus, cujus magiſtri ſua ipſi doctrina in ruborem dati in mediis ſuppliciis atque in equuleo ipſo ſe felices gloriantur. Omnes ſcilicet extra necesſitatis tela conſtituti mirifice animoſi ſunt, & generoſum illud pectus oſtentant, trepidaturi, ubi calamitatum moles oppreſſerit. Suſtineo tamen me, ut poſſum, ſtudiorum conſuetudine, ut, cum ab aliis contemplationibus animus avocatur, paulatim memoriam malorum deponat. Quare ut frequentiora nobis ſint & quotidiana illa ſubſidia, te mihi præſentem velim, ut mutuis confabulationibus ſegniorem ad arripienda hæc levamenta animum excitem, & minus me miſerum eſſe credam, quo magis cogitationum frequentia animum meum obtundo, & ad malorum ſenſum callum illi obduco. Venies itaque ad nos dudum deſideratus hoſpes; imo in hoc ludo ad conſtantiam patientiamque novus quaſi doctor, cujus ab ore & præceptis pendeam, & illa, quæ nunc animum meum excruciant, dediſcam. Vale.

Gratulatoria de Conſulatu, ex Epiſt. 8. lib. 15. 26

Etſi, quæ a te veniunt literæ, ſemper mihi ſunt exoptatisſimæ, nuper tamen me mirifice delectarunt, & magnam mihi lætitiam attulerunt, quod ſummis te in Rep. honoribus ornatum eſſe intelligam. Quoniam itaque etiam ad meam utilitatem pertinere exiſtimo, ſi qua nova ſaluris dignitatisque tuæ lux effulſerit, affectus gaudii in hanc epiſtolam erupit, qua tibi de honoribus tuis gratularer, quos proprios perpetuosque tibi & Reip. ſalutares eſſe volo. Ingratisſimus eſſem omnium, niſi & me iſtius tui gaudii ſenſus percuteret, quem ego in oculis tuli ſemper, in quo ego colendo patriam conſtitui ſanctitatem: cujus ego beneficiis propemodum obrutus vivo, ut nullam meritorum partem mihi videar aſſecutus, ſi vel vitam pro ſalute tua profudero. Accedit parentis tui voluntas in me propenſisſima, qui in me ornando, & adverſus omnes fortunæ inſultus tuendo, nullam unquam occaſionem prætermiſit. Quæ cum animo reputo, totum me vobis debitorem profiteor, &, quoad ſpiritum duxero, profitebor. Quare cum hæc mihi quaſi hæreditaria a vobis bona ſint & perpetua, ineptus ego ſim, qui officioſis vos precibus obtundam, & ad nova officia invitem. Quod enim ſemper feciſti, ne nunc quidem, iſtis honoribus auctus, facere intermittes; qui non es inter illos, qui ad fortunæ ſecundioris vultus frontem ſuam fingunt, & in inferiore loco poſitos deſpiciunt. Imo, ſi te recte novi, ea animi tui honeſtas, ea generoſitas eſt, ut honores tui vel eo nomine

mine tibi gratiores existant, quod novam bene merendi de amicis occasionem na-ctus, me quoque & ornandum & juvandum animo promptissimo suscepturus sis. Vale.

27 ## Eadem Epistola variata.

Etsi quotidiana mihi de te est cogitatio, nihilque rebus tuis gratius; majore tamen non facile lætitia elatus fui, quam cum primum in Rep. locum nuper tibi oblatum rumore publico intelligerem. Quare statim exarsit mihi animus, & aurem amor ipse vellicavit, ut ad te scriberem, & eum, quem in sinu meo foveo, affectum, quia coram non licet, eminus & per epistolam declararem. Neque enim aliter fieri æquum erat, præsertim, cum te amarim semper, & nunc etiam in illa honoris accessione te mihi omni officiorum genere, observantia, studio prosequendum existimem. Non excidit animo superiorum temporum memoria, cum ego adversa cum fortuna conflictatus, tuam tanquam Herculis alicujus opem sensi, qui mihi præsidio esset, & ab omni injuria defenderet: nam de secundis meis rebus non dicam, quibus etiam alii promptos facilesque amicos habuere. Accedunt a Patre tuo tot tantaque beneficia, quorum etiam nomine ego tibi obstrictus sum, atque æternum me tibi obnoxium profitebor. Totum me ergo tibi trado, tuis tuorumque vinculis tibi obligatum; neque quoad vivam, ab isto quasi mancipii jure, quod tibi in me acquisitum est, discedam. Nunc tantum a te etiam atque etiam contendo, ne in illo honoris fastigio constitutus, me clientem tuum averseris: sed majorem in me ornando tuendoque operam ostendas, quo major tibi bene de me merendi occasio nunc subministratur.

28 ## Responsoria ad gratulatoriam de dignitate recuperata, ex Epist. 14. lib. 4.

Venerunt ad me literæ tuæ humanitatis tuæ amorisque plenissimæ, quibus de honoribus in me collatis gratulabaris, omniaque fausta & felicia apprecatus, iis me laudibus ornasti, quas ego si agnoscerem, nimis de me magnifice sentirem. Ego vero voluntatis tuæ in me declarationem omni elogio potiorem habeo, cum amici partes impleas; nam cetera etiam assentatoribus tecum poterunt esse communia; a quorum specie tantum tu abes, ut tibi in laudibus meis largiori credere malim, quam te in aliquod fucatæ amicitiæ crimen adducere. Gratias itaque tibi ago, quales ab amico exspectaveris; animo quidem prompto, sed non satis sereno, si ad horum temporum difficultatem respexerim. Dubitare enim profecto possis, utrum consolandi argumentis animum sub onere labantem erigere, an gratulationibus, velut magnum aliquod bonum adepto, applaudere æquius videatur. Quæ enim in publicis his calamitatibus animo quies, dignitati autoritas, fortunæ constantia exspectanda? ubi omnia ad casum spectant, & nulli quidem sunt, qui ruentem hanc molem sustentant, tibicines, nulla securitatis publicæ præsidia, omnia insidiis, dolis circumveniuntur. Itaque gaudio parum afficior, quod metus iste temperat, qui

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Dabo tamen operam, ut mihi adversus fortunæ insultus præsidia circumponam, ut dignitatem hanc, qua possum arte & virtute, sustentem. Ego vero tuum, quo me prosecutus es, officium agnosco, atque eo nomine me obstrictum tibi sentio: & si quid hoc tempore studio operaque mea prodesse tibi potero, nihil earum rerum omittam, quæ ad te juvandum ornandumque pertinere videbuntur. Vale.

Responsio ad gratulatoriam de novis nuptiis, ex eadem Epistola. 29

Intervenit nuptiis meis, velut capra ad festum, tua epistola, qua amores meos feliciter evenire vis, votisque uberrimis prosequeris. Itaque feliciores fortioresque amores meos esse necesse est, tui accessione amoris votisque munitos. Nam certe parum hoc tempore in amoribus gratum est, quo nihil nisi cædes, rapinas, bella, calamitas publica ostendit. Quam jucundos ergo Veneris amplexus putas, cum mala nos undique incurrunt. Scilicet nunc res domestica curanda est & firmanda, cum Resp. ruinam minatur. Novus ego ad hanc navem vector accessi, quam tempestates undique circumsistunt, cui in proximo est naufragium. Hæc cum animo meo revolvo, pene est, ut ipse meam damnem stultitiam, meque in publico malo delicias sectaturum, &, ne solus peream, uxorem tanquam alteram fato victimam oblaturum. Verum sumere ex ipsa audacia animos oportet, & ferream non solum frontem, sed & cataphractum pectus seculo ostendere; cui etiam hæc est *una salus misero nullam sperare salutem.* Ego amori tuo totum me trado, tuo hoc officio fatorum acerbitatem solaturus; meis autem studiis, obsequiis, officiis omnibus, voluntatem in te propensissimam testaturus. Vale.

Eucharistica, ad aliquem, qui commendatos a nobis benigne tractaverat, ex Ep. 12. lib. 13. 30

Cum multa sunt argumenta, quibus propensissimam tuam erga me voluntatem collegi; tum illud præcipue est, quod Agapetum nostrum, quem tibi literis meis commendaveram, omni officiorum genere es prosecutus. Neque enim is solum mirifice humanitatem tum laudat; sed & alii commemorant, quibus & tu & ille usus est familiariter. Quanta vero ipse voluptate perfusus fuerim, non satis literis exprimere possum; cum hominem illum ob virtutem & optimos mores tenerrime amem, atque ita amem, ut e necessariis meis vix aliquem ardentius amare possim. Nolo hic beneficiis tuis, quæ in ipso mihi præstita sunt, novos e verborum & gratiarum pigmentis colores quærere, ne quid auribus dare & blanditiis quibusdam assentari tibi videar; id tantum te rogo, ut affectu isto, quo ipsum amplecti cœpisti, porro amplecti velis; non quod dubitem, te hoc, me non rogante, facturum; sed quod ita rogare moris sit; & ego amico, quacunque re possim, gratificari velim,

ſi non re ipſa, ſaltem verbis, officiis & omni genere humanitatis. Nulla res magis vel me, vel illum, tibi reddere poterit obnoxium, exiguæ quidem facultatis, ſed maximæ optimæque voluntatis homines, ad imperia, imo ad nutus tuos advolaturos.

31 Reſponſoria ad gratiarum-actoriam, ex Epiſt. 19. lib. 10. ſub perſona Patroni ad Studioſum.

Adeo ſunt exigua mea in te beneficia, ut magnificam illam gratiarum actionem non mereantur; tamen, quando ita voluiſti, ut extaret hæc voluntatis tuæ erga me declaratio; vel ideo gratum mihi hoc tuum fuit officium, quod amoris tui non eſſet evidentius argumentum. Acceſſit novum huic affectui tuo argumentum, ea, quam nomini meo inſcripſiſti, diſſertatione, docta ſane & eleganti: qua ut ingenii tui promptitudinem oſtendiſti, ita & aliis ſignificare voluiſti, quanti me faceres, & quo loco haberes. Quare meæ potius partes ſunt, ut gratias tibi largiore manu metiar, novisque officiis, cum vetera nomina jamdudum tibi expuncta, obnoxius tibi fiam. Id ſane operam dabo, ut nihil in me patiar deſiderari eorum, quæ ad te juvandum ornandumque pertinere videbuntur. Fallam interim otia mea tuæ Diſſertationis aſſidua lectione, atque ita fallam, ut plus ab illa ingenio meo contemplationis relinquatur. Quandoquidem igitur tam bene tibi tempora in ſtudiis poſita apparet, omnes tuos nervos, ſpiritus, operam diligentiamque omnem in hæc impendes, ut digna laborum tuorum præmia aliquando reportes, & Reipublicæ adminiſtrandæ promtiorem aliquando manum adhibere poſſis. Vale.

32 Laudatoria ex Epiſt. 15. lib. 11.

Nihil me magis hoc tempore delectat, quam quod tuis nonnunquam literis animum paſco, quæ nuper oportunæ venerunt, & quid in literis nunc moliaris novi, ſignificarunt. Quid ego hic in te laudem? an officium? an propenſam in me voluntatem? an divinum tuum ingenium, quod tot novas erudito orbi delicias extundit? an denique ipſos illos ingenii fœtus, aſſiduo labore perpolitos, quos, ut Phidiæ ſignum, ſtatim, ubi aſpexerint, probant viri docti? quare nihil jam amplius, quod ſcribam, eſt, niſi ut currenti ſtimulos novos addam, teque horter, ut orbem eruditum porro ſcriptis tuis doctiſſimis beare velis; quos ita avide exſpectant omnes, ut qui diuturnam explere ſitim cupiunt. Vale & nos ama.

33 Reprehenſoria ex Epiſt. 17. lib. 16. Cic. ad Famil.

Vix oculis meis credere potui, cum in tua, quam mihi inſcripſeras, diſſertatione aliqua offenderem, quæ non e tuo promptuario, ſed aliunde, deſumpta videbantur. Laudo quidem officium, atque eo me nomine tibi obſtrictum eſſe profiteor; verum, ut dicam, quod res eſt, non placuerunt mihi plumæ illæ, quibus te corniculam Æſopicam oſtendiſti: ideoque non parum tibi ſuccenſeo, qui in partem hujus prædæ

prædæ me quoque vocare voluiſti, cum nominis mei titulum non tuo, ſed alieno, fundo præfigis. Et noſti vero, liberales non eſſe, qui de alieno largiuntur: quid vero putas ad hæc dicturos, ubi viderint, homines doctiores, & in literis bene exercitatos, qui hic naſum rhinocerotis habent, & vel e longinquo Caci raptoris veſtigia odorantur? quare te etiam atque etiam hortor, ut, ſi qua tibi ſuperſunt hujus ſcripti exemplaria, in publicum evolare non ſinas, ne dedecus tuum, quocunque illæ tandem chartæ pervenerint, circumferant. Non ſuccenſebis amico bene monenti, ut qui tuum honorem ad ſe quoque pertinere putat, eoque labefactato, ut ſua quadam injuria afficitur. Tu interim & ſtudia tua omniaque negotia ita tractes velim, ne quid valetudo tua detrimenti capiat. Vale.

Expoſtulatoria ex Epiſt. 5. lib. 5. Cic. ad Famil. 34

Etſi nihil ad te literarum dare conſtitueram, a quo bene longo tempore nihil ad me perſcriptum fuit, precibus tamen Agapeti noſtri permotus fui, ut literas has ad te mitterem, ejusque negotium tibi commendarem: ſi fortasſis, cum non mea, ſed aliorum cauſa, ſcribo, aliquas a te literas exſculpere posſim, quarum adeo parcus es: neſcio, utrum ſcribendi tædio, an mei odio. Illud certe vix crediderim, cum quotidianum te in literis ad alios ſcribendis eſſe ſciam; in dandis recipiendisque ſalutationibus ſolennem; etiam, cum nihil opus eſt, pollicentem, imo obtrudentem officia. Hoc itaque potius videtur, ſimultatibus te, neſcio quibus, inductum, abalienaſſe a me animum. Accepi enim, neſcio quibus rumuſculis occultis, te famam meam laceſſere conviciis, & quibus potes artibus, luminibus meis obſtruere. Quod, ut improbum non ſolum eſt & hominis parum officioſi, ita ἀχαριστίας quoque notam tibi inurit. Quid? an jam adeo priorum temporum oblitus es? cum a meo conſilio, ore, præceptis, penderes totus, eaque haberes ad ſtudia adjumenta, absque quibus ſi fuiſſet, nunc non haberes tela, quæ in me jaceres, meo mihi exitio excitatus. Quod ſi harum rerum memoriam depoſuiſti, ſaltem id animo reputa, ut hæc omnia non eſſent, qua fronte auſus ſis laceſſere ſenem juvenis, præceptorem diſcipulus, civem civis. Quam inſignis impudentiæ notam ſi non agnoſcis, frons tibi omnis periit, & cum fronte bona mens, quarum mutua eſſe ſolet conſpiratio. Has ut devorarem & concoquerem injurias, a me impetrare non potui, neque certe ſilere ad illas debui, ne muſſitando creſceret injuria. Reliquum ergo eſt, ut reſcindam potius, quam diſſuam amicitiam, ſemper, ut video, inſidias mihi ſtructuram. Ut tamen ſatisfacerem roganti amico, cauſam ejus tibi commendare volui, ut ſi non amicitia mea inductus, ſaltem honeſtate impulſus id facias, quod æquitatis ratio & bonæ leges abs te requirunt. Vale.

Reſponſoria ad expoſtulatoriam, ex Ep. 28. lib. 7. 35

Scripſiſti ad me literas; quid dico literas? quot verba, tot convicia: nihil enim ad illam acerbitatem addi poteſt, qua me non innocentem modo, ſed & bene

de te merentem, excipere non es veritus. Enimvero mitius tractari debebam, & ea æquitatis lege, quam tu tibi ipsi simili in casu dixeris. Quis enim probet, damnari aliquem inauditum? læsæ amicitiæ sententiam pronunciari in hominem, qui se nunquam vel dicto vel facto gravem fuisse, meminisse potest? Rogari prius debebam, neque tam facile aures falsis rumoribus fuissent accommodandæ; quibus qui duci se patitur, impingit, ubi minime cogitat. Si tu hic esses, tantum abest, ut reprehenderes levitatem vel perfidiam, ut potius industriam & fidem & studia mea laudares, quæ tibi etiam ignoranti & non advertenti sancte a me custodita fuerunt. Ejus rei documentum non contemnendum est, quod, cum famam tuam roderent clandestini hostes, ego solus te defendendum susceperim, tacentibus illis, quos tu primicerios tuos salutas. Etsi vero de te querendi causæ sunt & justæ & graves, homini tam atroci injuria affecto, eam tamen ad animum nunc admittere nolui, vel hoc ipso amicitiæ meæ constantiam testaturus, quæ te etiam vacillante persistat, & tibi etiam renuncianti & repugnanti fidem suam sartam tectam integraque officia conservet. Cum enim sciam, animi vehementiam semper esse cum amicitia conjunctam, & quo flagrantior ea sit, eo magis suspicionibus & rumusculis esse obnoxiam, in benigniorem partem ego animum tuum interpretabor, atque id ipsum vehementiæ amoris adscribam, quod inconsulto illo calore peccatum est. Quo magis me spes illa tenet, fore, ut sopito hoc frigusculo, ad serventiora redituri simus officia. Nosti enim vetus illud Comici: *amantium ira amoris est redintegratio.* Quare etiam atque etiam te rogo, ut hanc animo tuo suspicionem ejicias, ne tibi ab illis, qui divortium inter nos volunt, imponi patiaris. Altioribus fixa radicibus nostra consuetudo est, quam ut levibus illis susurris & volaticis conjectiunculis exstirpetur. Ero semper, quem habuisti, amicus tetragonus; neque ab officio meo dejiciam oculos, si tu veri amici partes non deposueris. Vale.

36 Querula, ex Epist. 16. lib. 14. Cic. ad Famil.

Scribo ad te literas; non quod causas scribendi habeam, sed ne literarum illud commercium, quod inter nos mutuum est, rumpere primus, aut officiorum cursum sufflaminare videar. Familiarius itaque, ut solent amici, inter nos confabulemur de rebus, quæ quidem ad te parum pertinere videntur, nisi forte amici etiam negotia tibi non negligenda esse duxeris. Non ignoras, quantis a me beneficiis ornatus sit Agapetus noster, quam illi ope, consilio, studio operaque profuerim semper; & ille tamen animum suum, quem mihi toties professus est obnoxium, ita exuit, ut, conversa in hostilitatem amicitia, hostium meorum partibus se adjunxerit, & multa nefaria consilia machinatus fuerit. Ne quid de conviciis dicam, quæ in me effudit, & quorum ego commemoratione tibi molestiam creare, mihi dolorem refricare, nolo. Hæc tamen in sinum tuum effundere volui, tum ut meo exemplo cautior diffidere amicis discas, tum ut in hoc malo levamen aliquod tuo consilio præstes. Non soleo facile vel de fortuna mea, vel amicis, conqueri, mea sorte meoque fato contentus;

tentus: verum tanta est hujus injuriæ indignitas, ut animum meum exulceratum nihil mitigare possit. Cui enim jam fidas? cui animum tuum committas? si, quos in animo atque in oculis ferebas, amici fidem omnem suam decoxerint. Ad te itaque confugio, quem præsenti in me animo semper fuisse novi, ejurata Agapeti amicitia; tibique omnia mea studia, & quicquid unquam mihi dulce est, consecrabo. Vale.

Responsoria ad Querulam, ex Ep. 25. lib. 7. 37

Nihil est, quod magis animum recreat difficillimis his temporibus, quam tuarum suavitas literarum: quæ, ut officiis sunt plenissimæ, ut rerum, quæ geruntur, memoriam mihi exhibent; ita nullo non tempore possunt mihi esse gratæ. Utinam his paribus officiis respondere possem: sed nihil est, quod tua notitia dignum sit. Celare te tamen, amicum, non possum, quæ mihi nuper cum Agapeto contentio orta sit, quem ex amico mihi inimicum reddidi, quod pecuniam reposcerem, quam ipsi mutuo dederam. Nam cum tricas e tricis necteret, diesque solutioni constitutos semper falleret, pulsandus tandem actione apud judicem mihi fuit, ne ære meo exciderem eo tempore, quo maxima me urgebat necessitas, & a me solvenda erat summa pecuniæ non exigua. Rupto itaque amicitiæ nostræ vinculo, calumniis & conviciis incessit non immeritum tantum, sed & bene hactenus de ipso merentem. Vides quæ ab amicis exspectandæ sint gratiæ. Quos enim beneficiis tibi reddidisti obstrictos, eosdem tibi inimicos & hostes paras. Neque sane ipsi vitio verterem has in solvendo debito tricas, si ipsum egestate pressum in angustias aliquas redactum iri nossem: nam florere ipsum opibus & pecunia, exploratissimum habeo; ut itaque fraudulentus ejus animus ubique perluceat. Quare cum videam, malo consilio ipsum exuisse amici animum, & omni se adversus me armasse nequitia, dignis hominem hunc excipiam modis, atque ita tractabo, ut & mihi satis domi consilii adversus homines scelestos esse sentiat. Has apud te querelas depromere atque in sinum tuum effundere volui; si fortassis, quæ autoritas tua est, argumentis expugnare animum hunc fraudulentum possis, & bonis verbis eo inducere, ne turpem hanc maculam nomini suo inuri patiatur. Fortassis enim, si amici non habet, sui tamen rationem habiturus est. Vale.

Nunciatoria de adventu ex Epist. 23. lib. 9. 38

Cum multæ solent esse scribendi causæ, tum præcipue una novitatis princeps & palmaria multis est; quod in amicorum literis narrationes rerum novarum potius quam alia argumenta, respiciant. Quæ vero exspectes ab amico vetere, nisi vetera, mores antiquos, priscam fidem, quæ apud novaturientes amicos raro esse solet. Hac parte tibi spectari maxime cupio; & nisi me omnia fallunt, tot annis jam spectatus fui; & nihil tu forte ipse hoc novi anni tempore, quo mala nostra tot quotidie nova nascuntur, a vetere amico exspectaveris. Illud tamen novi narro tibi, me intra octo proximos dies iter ad vos meditari, quod εὐαγγέλιον tibi fore, minime dubito.

Jam

Jam enim videre mihi videor, qua fronte excepturus sis, quo ore, quibus amplexibus hominem tui amantissimum. Integram hebdomadem destinavi tuis colloquiis. Vivemus itaque una, confabulabimur, non tam cibis corpus, quam deliciis literariis animum, refocillaturi. Placuit enim maturare iter, quod in vernum tempus differre cogitaveram, cum te pedibus laborare intelligerem; si fortassis dulci illo Musarum balsamo, e confabulationibus nostris stillante, mitigari doloris tui acerbitas possit. Exspecta itaque hospitem, & cum ipso facetias omnes, jocos, veneres, lepores. Nam Saturnalia apud te agere, & urbanitates meas deponere constitui. Tu interim omnem operam dabis, ut pedes paulatim tibi officium facere discant, ac animo præsentiore esse possis. Vale.

39 Responsoria ad nunciatoriam de adventu ex lib. 16. Epist. 12.

Magnopere me tuæ exhilararunt literæ, variis molestiis & ægritudinibus ex temporum nostrorum difficultate conflictantem: Oportune enim adventum tuum mihi significabant; quod mihi tam gratum fuit εὐαγγέλιον,

Quale sopor fessis in gramine; quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo.

Sed nolim tamen, ut mei causa te in valetudinis periculum conjicias atroci hac hyeme, quæ & exstinxit multos per sævitiam frigoris, & ad gravissimos morbos fomitem subministravit. Sed tamen & ab instituto tuo revocare te nolo, ne videar renuere hospitem jucundissimum, cujus ego saluti ut consultum cupiam, amor impellit, qui in varias partes nunc discinditur. Idem enim & jungi tecum, & a te disjungi cupit. Quod si vincere hujus tempestatis sævitiam idoneo vestium apparatu potes: si valetudinis constantia permiserit; tantum abest, ut dissuadere tibi iter velim, ut & alas tibi aptari, & Cyllaros & Pegasos currui tuo jungi cupiam, quo ad nos advoles potius, quam adrepas. Vide itaque, ne in via diutius hæreas, sed alternata corporis recreatione frigoris vim infringas. Sat cito ad nos veneris, si firmus valensque veneris. Reviviscent tuo aspectu Musæ nostræ, quæ jam totæ obmutuerunt & obtorpuerunt, novos a te spiritus resumpturi. Animus certe noster, qui prostratus est & jacet penitus, tuis ita erigetur colloquiis, ut molestiarum & tædiorum memoriam saltem illo, quo nobis ades, tempore, sit depositurus. Interim quotidie pueri mei ante portas erunt, ut tuum mihi adventum nuncient.

40 *Hæc sunt, quæ in juventutis usum hic producere volui,* ut his exemplis viam sibi sternerent. Ut ad eum modum imitatio instituatur, apparatu aliquo & copia verborum opus est. Non enim hic tam Ciceronis verba & periodi, quam ipsa enthymemata, attenduntur.
41 * Triplex ergo imitatio est: 1. *puerilis,* qua e phrasibus Autoris Classici sermo compingitur. 2. *Amplificatoria,* qua periodi ex Autore Classico in multas diffunduntur, eodem argumento retento. 3. *Oratoria,* qua variato argumen-

gumento eadem enthymemata aliis verbis ac periodis efferuntur. Ejus exempla
in hac Sylloge exhibentur. * In prima illa multum curæ industriæque insumen- 42
dum est. Etsi enim puerilis illa dicitur, virum tamen maturo judicio requirit, qui
dextra applicatione phrases omnes in bene compositum sermonem compingere no-
rit; qualis sub epistolæ forma quam commodissime institui potest. Ego ante mul-
tos annos pro usu isto omnes Terentianas elegantias, quæ in Comœdiis ejus ha-
bentur, epistolis complexus fui, quibus in exercenda juventute feliciter quidam usi
sunt. Sed perierunt mihi chartæ, ab aliquo subreptæ. Neque sane indignus viro
docto labor esset, ac optime de juventute mereretur, si quis talia Themata Episto-
laria concinnaret: neque tamen nullum ingenium & judicium in eo requiritur.
Hæc lingua Germanica proponi possent, ut in Latinam convertant. * Ad eundem 43
modum olim ego e phrasium libellis epistolas pro tali usu concinnavi. Verum
cum Phrases illæ solutæ & vagæ sint, neque verborum cursu connexæ, non habe-
bunt illum ex eo labore fructum pueri, quem e verbis ac phrasibus recte ordinatis
habere possunt. * Ejus tamen exemplum hic apponam epistolam exprobratoriam, 44
e phrasibus illis extantioribus, quæ in primis septem foliis Medullæ Latinitatis Wen-
delini habentur, concinnatam: *Quanquam* abalienandus *tibi plane* jure amicorum *vi-
dear, volens tamen ego nunquam* ab *eo* jure abii, *vel abibo.* Abhorret *&* *animus* *&* *auris
tua* a nobis; *sed fac tamen, ne* abhorreat a fide *&* a vero: Tantum *enim* abest, *ut ego
aliquid amicitia tua indignum admiserim*, ut potius absit *ab hoc omnis mea* culpa *& nun-
quam me* abduci *ad hoc crimen passus sim, vel levissimis malevolorum hominum rumusculis.
Et qui tu* abis ad istas ineptias *& suspiciones illas*, ab recenti memoria *præsentissimi amo-
ris, quem paucis* abhinc diebus a me tibi exhibitum *esse ignorare non potes, dum* a me *in-
tegram illam summam* persolvi, *quam* a te *debueras. Jam &* in mores *tuos* abit *alter ille
tuus, qui nescio quid mali de me suspicatur, & quædam mei causa tentavit; sed cui* non *tam*
impune abibunt *omnia. Adeo parum literarum* ab eo vidi, *ut, qui* paucorum dierum
iter ab illo absum, *longe gentium abesse videar. Hoc ego quidem audacter affirmo, quando-
quidem illi plurimum* abest de exacta prudentia, *multum illi* (absit verbo invidia) *ad ami-
citiam nostram contulisse. Nunc quidem ingratissimus ille* se ex conspectu meo abdit, *&
plane illi* animus abest, *me vel coram, vel per literas, compellandi. Nec tu* a levitate *ejus
multum* aberrasse *videris. Aut redite uterque ad frugem, & bonam mentem, aut valete, &
res vestras vobis habete.* Eodem modo particularum A, AB, AD usum e foro Ro-
mano, & Tursellini de particulis libro, prolixa aliqua & certi argumenti epistola
ostendi. Sed in istis aliquid inviti & subornati esse, nec evitari posse, quivis facile
videt.

CAP. XVI.
DE
EXERCITATIONIBUS IN ORATIONE
LIGATA INSTITUENDIS.

§. 1. *Discrimen ligatæ orationis & solutæ.* 2. *quorum in ligata oratione ratio habenda sit.* 3. *Habent singula carminum genera specialem suam rationem.* 4. *Præceptis poëticis*

non nimis immorandum. 5. *Usus hic omnia docet.* 6. *Commentarii in poëticam Aristotelis prolixi plus turbant, quam juvant.* 7. *Imitatio anima poëseos.* 8. *Imitatio duplex.* 9. *Altera in poëmate ad rerum & actionum naturam exprimendo;* 10. *altera in poëmatis scriptione.* 11. *De ultima hic agimus.* 12. *quomodo ista instituenda.* 13. *Prima exercitatio est Metaphrasis:* 14. *altera imitatio per dilatationem, variationem, & contractionem similium locorum.* 15. *Virgilius quos Poëtas imitatus sit.* 16. *Reliqui Virgilium imitantur.* 17. *Exemplum elegans Virgilianæ imitationis e Catullo,* 18. *quæ per singulas partes ostenditur.* 19. *Catullum tamen Virgilius elegantia superavit.* 20. *Aliud exemplum Horatianæ imitationis e Virgilio in Epod. 2. de laudibus vitæ rusticæ.* 21. *Plenior ejus imitatio in paraphrasi Jacobi Walhi.* 22. *Ostenduntur fontes dilatationis poëticæ.* 23. *Ejusdem ep. Odæ Metaphrasis nostra Elegiaca.* 24. *sqq. & alia quædam Metaphrason nostrarum exempla.* 29. *Imitationis crebra utilitas.* 30. *In inventionibus sit imitatio cauta.* 31. *Exempla Epigrammatum, alterius e Mureti quodam a Niendalio,* 32. *alterius e Martiali a nobis per eandem imitationis rationem dilatati.* 33. *Descriptiones dilatatæ.* 34. *Exemplum ex Ovidio.* 35. *Praxis conscribendi carminis per sententias & lemmata, figuris, expolitionibus ornanda.* 36. *Hac methodo alicujus Poëtæ carmen est resolvendum & imitandum.* 37. *Habent & antiqui Poëtæ suos nævos,* 38. *qui adeo morose haud examinandi.* 39. *Ecloga I. Virgilii in suas sententias & ornamenta resoluta.* 40. *Carmen II. lib. 1. Sylvarum Statii de Equo Domitiani resolutum.* 41. *De Ovidii poëmatibus judicium.* 42. *Horatii Odæ a Parthenio resolutæ.* 43. *Odæ Cominianæ ad Ducem Condæum de Lactis usu διατύπωσις exhibetur.*

1 Habitus Orationis ligatæ a soluta in omnibus diversus est, dictione, compo-
2 sitione, periodo, numeris, inventione. * Habenda est Epithetorum, cete-
rorumque ornamentorum, comparationum, exemplorum, fabularum, icono-
3 graphiarum, ratio. * Et in ipsis Poëmatibus suo singulari quodam genio singula carminum genera constant, tam ratione dictionis, quam ratione numeri & periodi. In Hexametro carmine alia ratio & compositio est Eclogæ, alia Satyræ, alia Heroici generis sive Epopœiæ. Et in ipsa Epopœia quantum a Virgilio, poëtarum Heroicorum principe, differunt Statius, Claudianus, Lucanus. Habet suas Elegia, suas Epigramma, elegantias: de quibus multa dici possunt, & suo loco dicentur. Sed nos nunc hoc loco tantum progymnasmata illa poëtica producemus, rationem monstraturi, qua se in optimo ac divino plane studio tyrones exerceant.

4 Quandoquidem vero is, qui carmen scripturus est, apparatu aliquo opus habet, præsupponimus hic prima rudimenta prosodiæ, mediocrem linguæ Latinæ cultum. *Institutiones poëticas* non pauci scripsere, in quibus tamen cum judicio versandum est, ne ingenium vel præceptorum subtilitate extenuemus, vel eorum mole obruamus. Utra-

Utraque ratione obtunditur ingenium, & ad exercitium ineptum redditur; & novi
ego plures, qui in arte hac excelluerunt, lectione potius Poëtarum & exercitio eo
pervenisse, quo prolixis præceptis tardius pervenitur. * Præcipuum in illo ne- 5
gotium versatur, si quis, præsuppositis Rhetoricæ & Prosodiæ adminiculis, id quod
in carmine ejusque generibus artificium latet, multa observatione didicerit: quod
peritus Magister longe expeditius exemplo præstabit, quam multis præceptis.
* E veteribus Aristoteles est, ut Philosophiæ omnis, ita hujus quoque magister: 6
sed dolendum, ejus *de Poëtica librum* non pervenisse ad nos integrum: quæ illic ha-
bentur, ad Dramaticam poësin tantum pertinent, utpote quæ cum Epica seu Heroi-
ca principem locum obtinet: consistit enim in imitatione actionum. Reliqua Poë-
matia breviora sua quædam singularia præcepta habent, quæ fundamentum tamen
in illa prima habent. Quamvis enim Colossus Rhodius majori apparatu & accura-
tiore *συμμετρίᾳ* partium spectatur; tamen & minora sigilla sua proportione gau-
dent; estque etiam in minuto carmine sua quædam imitatio, tum morum, tum affe-
ctuum, aliarumque rerum, quæ sunt cum actionibus hominis connexæ. In Aristo-
telis Poëticam Commentatores habemus bene multos, e quibus Heinsium nostro
usui seponerem. Ceteri Commentatores non tam Poëtæ, quam Rhetores, in car-
mine scribendo sunt, id est, nimia & anxia Aristotelicorum præceptorum explica-
tione animos lectorum fatigant.

Imitatio universæ Poëseos quasi anima est. * Consideratur autem illa du- 7
plici ratione: primum, quatenus illa ad exemplum rerum & actionum instituenda 8
est; secundo, quatenus ad exemplum alicujus Poëtæ componi debet. * Priori mo- 9
do considerata versatur ἐν τῷ φυσικῷ & ἠθικῷ actionum exprimendo; * posteriori 10
modo ad generales illas imitationis, tam oratoriæ quam poëticæ, leges dirigitur,
quæ in ipso poëtandi exercitio consistit. Primus imitandi modus proponit per-
fectissimam imitandi ideam, in ipsa rerum natura formatam; alter præceptoris &
poëmatis vetusti exemplo agere nos jubet. * De hoc itaque posteriore modo tan- 11
tum agemus: ille enim præmitti debet, cujus beneficio primum illum & præci-
puum imitandi modum obtinemus. * Non debet vero hæc imitatio ita institui, 12
ut versus hinc illinc e Poëtis congestos, quasi per centonem quendam, consuamus.
Illud enim non est imitari, sed furari; nisi quis ingenii causa data opera tales cen-
tones e Poëtis conficiat, ut fecit Ausonius in *centone suo Nuptiali,* & Dan. Heinsius in
aliquo centone, in Baudium conscripto; quales & collegit singulari libro *Henr. Meibo-
mius.* Si quis vero tales versus undique compingat, & sic se Imitatorem præstet, a
plagii crimine liberari non potest. Imitationem puerilem, quæ in concinnatione
phrasium & versuum, prima compositione consistit, nunc seponimus: nihil enim
illa artis habet. Quæ cum artificio instituitur, eosdem fontes agnoscit, quos Orato-
ria. * Primum hic exercitium est Metaphrasis, carminis ex uno genere in aliud tra- 13
ductio; sed cum libertate aliqua evagandi. Tales Metaphrases aliquot Odarum Ho-
ratianarum in Elegias concinnavit ediditque *Henricus Meibomius,* ac nos infra aliquot ea-
rum exempla dabimus. * Plenior illa imitatio non aliter instituitur, quam Oratoria, 14

 per

per χωρισμὸν & per πρόσληψιν; qua de re jam supra diximus. Χωρισμὸς est, cum
una periodus in plures secatur. Πρόσληψις sive Assumtio dicitur, cum assumuntur
ad genus species, ad totum partes, ad actionem causæ & circumstantiæ, ad distin-
ctum indistincta, ad definitum indefinita, & vice versa. Si quis illa duo bene cum
judicio usurpare norit in oratione, qua soluta, qua ligata, bonus imitator erit, & ta-
lis quidem, ut deprehendi vix possit. Harum imitationum omnia exempla conge-
15 renda sunt, inprimis ex antiquis: nam antiqui eadem via processerunt. * Virgi-
lius in Eclogis Theocritum imitatus est, in Georgicis Hesiodum, in libris Æneidos
Homerum, imo ipsos illos Latinos, qui ante se scripserant, Ennium, Lucretium,
Catullum: quos omnes tamen ita imitatus est, ut omnes superaret. Imitationes
Græcas singulari libro congessit Fulvius Ursinus, & eleganti commentario Germanus
Valens Guellius, qui Antverpiæ in fol. prodiit, ubi diligenter notat loca e Græcis
16 transumpta. * Ut Virgilius antiquiores, ita Virgilium recentiores imitati sunt. Ce-
teri enim omnes, Horatius, Statius, Claudianus, Virgilium imitantur, ita tamen, ut,
quod Virgilius fecerat, non superent Autorem suum, sed longe ab ipso superen-
tur. Quod *Alexander Rossæus in Virgilio suo Triumphante* aliquatenus ob oculos
posuit.

17 Illustre Virgilianæ imitationis exemplum est in loco illo *libro IV. Æneidos a ver-
su* 305. ubi interjectis aliquot dialogismis locum apud Catullum de Ariadna a The-
seo deserta, qui invenitur in *Epithalamio Pelei & Thetidos*, omnem transtulit, ita ut En-
thymemata, sententias & figuras, ordinem quoque, verba & periodos mutaret.
Querela Didonis ab Ænea desertæ plane conveniebat cum hoc argumento; & ele-
ganter eam imitationem delineavit *Bartholomæus Riccius lib. II. de Imitat. pag. 42. sqq.*
18 * Ariadna apud Catull. statim ab effectu iracundiæ incipit, v. 132.

Siccine me patriis abductam, perfide, ab oris,
Perfide, deserto liquisti in littore, Theseu!

Respondet versus Virgilianus 305. 306. Ariadne huic indignationi insistit, v. 135.
ad 140. Virgilius paucioribus versibus idem objicit Æneæ v. 307. 308. Addit
autem Dido argumentum a periculo. Virgilius v. 9. 10. addit argumentum a lo-
co incerto, quo perventurus sit v. 311. 312. 313. Quæ argumenta a Catullo omis-
sa sunt, quoniam non conveniebant. Dido apud Virgil. rursus se ad preces & la-
crymas convertit & cum Ariadna pactos Hymenæos objicit, Dido per eos ipsos
Æneam rogat, ac horum voluptate eum artificiose tentat. Meritum quoque obji-
cit, quæ pleraque apud Catullum; quanquam non illo ordine, v. 314. 315. Sequi-
tur apud Catull. Locus communis de perfidia virorum, v. 141. ad 146. quem lo-
cum communem brevi sententia complexus est Virgilus loco alio, v. 373. Nus-
quam tuta fides &c. Post perfidiam objectam ingratum suum accusat, & nominatim
præstita officia exprobrat Catull. v. 147. ad 157. Id quoque Virgilius expressit,
v. 373. ad 375. Ariadna fratris mortem, quam amatoris se maluisse dicit, ac pro
tanta in eum fide relictam se esse feris avibusque dilacerandam queritur: Dido
Nomadum Regum Libycæ ac Tyriæ gentis in se odium, deinde pudicitiæ viola-
tum nomen, postremo mortem ipsam objicit v. 320. ad 323. Apud Catul-
lum

lum Ariadna Theseo objicit crudeles natales v. 152. ad 155. idem imitatur Virgilius v. 365. 366. 367. Hactenus per negationem processit Virgilius, cum Catullus per interrogationes. Jam etiam interrogationibus utitur Virgilius v. 368. 369. 370. Apud Catullum Ariadne conqueritur, suum jam longe fugam arripuisse, v. 165. 166. Idem facit apud Virg. Dido, v. 582. 583. Apud Catull. Ariadne optat nunquam advenisse Thesea. v. 167. ad 172. Dido id ipsum imitatur v. 657. 658. Catullus Ariadnam desperabundam inducit v. 172. ad 183. Didonem etiam Virgilius v. 534. ad 547. Catullus tandem Ariadnam ad diras & execrationes perducit, v. 184. ad 197. Hunc locum Virgilius copiosissime ac splendidissime imitatus est, Apostrophen faciens ad Solem & Hecaten.

Patet ex illis, quæ adduximus, qualis Virgilio in imitando fuerit ratio. Adeo 19
presso enim pede secutus est Catullum, ut harum literarum imperitum esse oporteat, qui hæc non sentiat. Mutavit interim ordinem, quem Catullus observavit, & dialogismis cum Anna sorore interjectis fusius traxit orationem Didonis. In historia quoque recensenda longior est Virgilius; sed ita ille expressit Catullum, ut, qui Catulliana post hæc Virgiliana leget, jam non inveniat, quod ipsi magnopere placeat. Ille enim adjectione figurarum vivacium, argumentorum patheticorum, dictione quoque ipsa, quæ horridior paulum est apud Catullum, adeo omnes numeros absolvit, ut vix ab humano ingenio aliquid addi posse videatur.

Aliud illustre imitationis exemplum, quo Horatius Virgilium expressit, notavit *Bernardinus Parthenius* in eleganti libro Italica lingua scripto *Del-la Imitatione Poëtica lib. 1. pag. 18. seqq.* ubi monstrat, quomodo Horatius jam dilatarit, jam contraxerit Virgilii locum *Georg. II. libro extremo in Epod. 2. de laudibus vitæ rusticæ.* Quod exemplum idem Autor repetiit in elegantissimo *Commentario suo super Horatium*, illo loco, quo nemo accuratius ostendit artificium Poëticum. Initium plane idem est. Virgilius:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas!

Horatius: *Beatus ille, qui procul negotiis &c.*

Virgilius significaturus, solutos esse omni cupiditate, omni ambitione, omni metu & periculo, agricolas, sic scripsit:

- - - quibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

& inferius:

Illum non populi fasces, non purpura Regum
Flexit, & infidos agitans discordia fratres, &c.

His addantur illa:

- - - - - - nec ferrea jura,
Insanumque forum aut populi tabularia vidit.

Sollicitent alii remis freta cæca, ruantque
In ferrum, penetrent aulas & limina regum.

Hos verſus brevius ita extulit Horatius:

Non excitatur claſſico miles truci,
Nec horret iratum mare,
Forumque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.

Sequitur apud Horatium:

Ergo aut adulta vitium propagine, usque:
Aut tondet infirmas oves.

Locus hic amplior eſt, quam Virgilii, eoque felicior. Virgilius unicum tantum artificium ruſtici meminit, cum dicitur illi:

Agricola incurvo terram molitus aratro.

Horatius dilatatione hic uſus eſt per enumerationem. Sequitur apud Horat.

Vel tum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ.

Virgilius ſic:

Et varios ponit fœtus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

Quod Virgilius contraxerat, Horatius ad ſpecies deduxit. Pergit Horatius:

Qua muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium

quod prius ita Virgilius dixerat:

Fortunatus & ille, Deos qui novit agreſtes,
Panaque, Sylvanumque ſenem, Nymphasque ſorores.

Virgilius porro:

Speluncæ, vivique lacus, aut frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque ſub arbore ſomni.

Illa verba eleganter Horatius illuſtravit dilatatione ſententiarum & membrorum:

Libet jacere, modo ſub antiqua ilice, usque
Somnos quod invitet leves.

Virgil. *Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis.*
Vid. Horat. illo loco: *Aut cum tonantis annus hibernus Jovis.*
& quæ ſequuntur, usque ad illa verba: *Jucunda captant præmia.*
Confer illa cum loco Virgilii, ubi deſcribit opera hiberna ruſticorum:

Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta,
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritosque ſequi lepores, tum figere damas &c.

Apud

Apud Virgil. hæc porro habentur:

Interea pendent dulces circum oscula nati.
Casta pudicitiam servat domus.

Hæc splendidissime dilatavit Horat. his versibus:

Quod si pudica mulier in partem juvet, &c.

Reperiuntur in Virgil. & illi versus:

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
Hanc Remus & frater. Additque postea:
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Quo respexit Horat. in secundo illo versu suo:

Ut prisca gens mortalium.

Si quis jam conferat paraphrases illas soluti sermonis hujus loci apud *Frischlinum,* cujus extant in Virgilium paraphrases; & *Lubinum,* cujus extant in Horat. paraphrases, videbit varietatem dilatationum. * Nos hic aliud exemplum paraphra- 21
seos poëticæ ejusdem Odæ Horatianæ dabimus, quæ insignis admodum est, ex *Jac. Wallii,* Poëtæ nitidissimi, Poëmatibus, ex qua patebit mira illa fœcunditas locorum ex adjunctis, genere & specie, ex toto & partibus, quibus præ ceteris utuntur Poëtæ, ut multis exemplis demonstravit *Bern. Parthenius* in libro suo *de imitatione Poëtica.* Primus versus apud Horat. est:

Beatus ille, qui procul negotiis
Ut prisca gens mortalium.

Vide, quam eleganter primum illum versum Wallius ampliavit ex loco generis & speciei, adjectis poëtismis. Secundum autem versum in parenthesi positum, rejicit ad alium locum. Sic vero ille:

Felix sorte sua, quem non ignava sequentem
Otia rus patrium dulci complectitur umbra.

E 2 commatibus facit 2 periodos, additione prædicatorum,

Longe illi curæ insomnes comitumque laborum
Invisæ facies, quæ multa & magna moventem
Huc celerem atque illuc rapiant, perque ardua versent.

Horatius: Paterna rura bobus exercet suis.

Dilatat hæc verba Wallius per ἐξεργασίαν & descriptionem ex adjunctis, & per divisionem verborum, & additionem novorum prædicatorum.

Ipse sibi semper vacat, aggrediturque, quod instat,
Arvaque, quæ quondam proavi non magna tenebant,
Exercet, patiens operum, armentoque quotannis
Sortitus subolem, fortissima corpora, tauros
Inde legit, quos dehinc domitos assuescere cogat
Servitio, & terram impresso proscindere aratro.

Solutus omni fœnore.

Dila-

Dilatat hæc verba Wallius per partitionem illarum rerum, quæ ad fœnus spectant, & per comparationem cum fœnore rustico.

Non pretio nummos redimit pretiove redemptos
Occupat & fœnus tabulis subducit avaris;
Fœnus amat, quod sponte sua justissima tellus
Et gravidæ pecudes & messis reddit & arbor.

Nunc adjicit dilatationem secundi versus per exergasiam & descriptionem ex adjunctis, & dilatationem periodicam.

Sic olim, ut perhibent, cum fraudum ignara vigeret
Simplicitas, neque fastus adhuc aurique cupido
Improba criminibus nomen posuisset honestum,
Innocuæ vixere animæ, parvoque beatæ.

Nec excitatur classico miles truci.

Hæc Wallius dilatat per augmentum sententiarum, addita figura comparationis, dilatatione periodica & descriptione ex adjunctis:

Quid refert, alius thalamo sublimis eburno,
Ille thoro, cui sponda salix aut fissile robur,
Componat caput? heic mulcet reficitque jacentem
Alta quies lecto non abrumpenda saligno.
Quippe ubi nec primæ nec seræ tempora noctis
Distinguunt litui, rumpuntque silentia cantu.

Nec horret iratum mare.

Wallius hæc iterum periodice dilatat, subjectum & prædicatum novis adjunctis illustrando, additis ex loco causarum sideribus, tempestatem cientibus.

Non si discordes miscent freta fervida venti,
Æquoreos horret fremitus, humilisque pavensque
Numina conclamat, ne quid nimbosus Orion,
Ne quid atrox peccet Boreas, laceræque carinæ
Addat opus pelago.

Forumque vitat.

Prolixe hæc verba dilatat Wallius per enumerationem rerum forensium:

\- - - *Vitat fora, vitat & æstus*
Undantis populi: nec quid tabularia, nec quid
Jura ferant, meminit. Non illum aurora morantem,
Quæ se non alibi, primumque ostendit Eoum
Pulchrior, ad lites clamosaque jurgia cogit:
Nec jam defessus longas evolvere causas
Orando ingratos queritur se condere soles.

\- - & superba civium
Potentiorum limina.

Wal-

Wallius hæc dilatat 1. per fig. Permissionis & comparationem aulicorum, quorum officia prolixe ab adjunctis describit, & comparat cum scopulis marinis.

Sollicitent votis alii invidiosa potentum
Arbitria: obsideant aditus, atque alta superbis
Atria porticibus, certatimque oscula pugnent
Præripere, & primas Dominis jam mane recenti
Dicere blanditias. Hæc ille Caphareа saxa.
Has prudens metuit Symplegades, & sibi fasces
Ac trabeas sinit emeritum exorare clientem,
Semotus longe populo & & civilibus undis.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Wallius hæc dilatat præmittendo generales sententias & confusas: unde procedit ad distinctam de laboribus circa vites, quam dilatatione circumstantiarum & adjunctorum describit:

Ergo illum aprici colles campique feraces
Curarum expertem accipiunt. Hic imperat arvis
Ipse suis, terrasque docet parere volentes,
Nec regum, sua regna videns, suspirat honores.
Nunc vites serit, & verni cum palmitis ætas
Prima viret, tenerum virgis furcaque bicorni
Tollit humo: dein & validi propagine fœtus
Populeas late stirpes ulmosque maritat.

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Wallius hæc dilatat per διάλυσιν verborum in integras sententias conversorum:

Nunc illum procul umbrosa sub fronde morantur
Secessus pulchri nemorum, vallesque reductæ
Faunorum domus. Hic pingues errare juvencas
Prospectat: longe resonant mugitibus agri
Pascuaque & noti gregibus sitientibus amnes

Inutilesque falce remos amputans
Feliciores inserit.

Mire hæc dilatat & exornat Wallius ex loco adjunctorum & consequentium in varia membra illa partiendo & elegantibus metaphoris illustrando.

Venerit insitio; juvat hunc, juvat arboris illum
Felicis fruticem peregrino includere ligno:
Finduntur nodi; resecantur, inutile pondus,
Silvestres rami: ramus felicior alter

Inseritur: surgunt udo nova germina ligno;
Mirantur platani malos; mirantur & ulmi
Ignotas glandes; & non gentilibus ornus
Stat curvata pyris, nec sese agnoscit in illis.

Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.

Dilatat hæc Wallius per simplicem exergasiam, additione quarundam circumstantiarum:

Nunc apibus fœtis cellas distentaque melle
Horrea rimatus populat, purisque recondit
Aurea dona cadis: nunc mollis vellera lanæ
Infirmo pecori frondente sub ilice tondet.

Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ.

Dilatat hæc Wall. sententiarum augmento, epithetis & periphrastica dictione poëtica.

Inde, ubi formosum pomis & mitibus uvis
Frugifer autumnus flavis caput extulit arvis,
Quam juvat, hic atque hic, ut se malusve pyrusve
Obtulit, & pomis oculos dextramque legentis
Prima vocat, fœtu gravidos adducere ramos,
Felices ramos, quos ipse inolescere nuper
Et genus invitis docuit committere truncis:
Quam juvat & plenis pendentem vitibus uvam
Carpere, certantem Tyrios anteire rubores.

Qua muneretur te Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium.

Late hæc explicat Wallius, addendo sententias ætiologicas, & numerando officia rustica, quæ beneficio Numinum rusticorum bene cesserunt. Describit & ritum ipsum.

Dum tibi, quod fruges & munera divitis horti
Servaris, furum custos aviumque Priape,
Primitias fert in calathis, falcique salignæ
Pampineam circum intexit, sua vota, coronam,
Teque vocat, Sylvane pater: tibi pinguia culta
Tuta refert, tibi depulsos à messibus apros
Et morsus pecorum, aversumque à palmite caprum.

Libet jacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.

Dila-

Dilatat hæc multiplicando sententias & periodos, incipiens figura occupationis, cui respondet. Describit æstum Solis a conjunctis Solis sideribus, addendo epitheta sua & adjuncta nova cumulando.

Forte aliquis Soles, dum nulla hic porticus Arcton
Excipit & Boream, sub iniqui sidere cancri
Ardentes metuat. Sed enim nisi nuda per agros
Corpora messorum sudore fluentia cernas,
Ignores prope, quid rapidi vis ignea Phœbi,
Quid Leo, quid Cepheus sitiensque canicula possit.
Nunc juvat æstivos ortus vitare sub alta
Ilice, nunc viridi submittere corpus in herba,
Quæ ripæ & ripis natæ frondentibus umbræ
Æstibus & medio suadent decedere Soli.

Labuntur altis interim ripis aquæ,
Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.

Hæc simplici conversione metrica & membrorum multiplicatione dilatat.

Interea gelidi fugiunt per gramina rivi,
Arboribusque vagantur aves: nemus omne querelis
Personat, irriguo qua fons argenteus agro
Labitur attritos inter levis unda lapillos
Obstrepit, & dulces invitat murmure somnos.

Aut cum tonantis annus hybernus Jovis
Imbres nivesque comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multa cane
Apros in obstantes plagas.

Hæc mirifice explanat per prolixam venationis διατύπωσιν, cui mixtæ descriptiones elegantissimæ ex adjunctis apri & canum, coloribus Virgilianis illustratæ: enumerantur antecedentia, conjuncta & consequentia venationis; quæ cum non attigerit Horatius, magna cum voluptate leguntur.

At cum jam pluvia & nivibus canaque pruina
Frigidus hibernum contristat Iuppiter annum,
Quæ non aucupiis, quæ non venatibus illic
Gaudia proveniant? altis de montibus actus
Fertur aper, frustra ille animos setasque comantes
Arrigit, & spumis albet ferventibus ora,
Fulmineumque genus, non certi cedere, quanquam
Nunc hos obliquo, nunc illos dissipat ictu.

Tantus amor prædæ est, & sævi gloria morsus,
Nec minus & cursu juvenes jaculisque fatigant
Setigerum; hortantur sese & latrantibus addunt
Cum clamore animos; dum tandem in retia trudant
Frendentem & teretes nodos differre parantem;
Accurrit victor, splendentique ilia ferro
Transadigit: lato sequitur de vulnere sanguis,
Procumbitque ferox, & adhuc in morte minax sus.

Aut amite levi rara tendit retia
Turdis edacibus dolos.

Amplificat hæc verba Wallius per descriptionem hujus venationis uberiorem: Instrumenta enim, & quæ cum illis conjuncta sunt, ad extensionem sententiarum, adducit.

Forsitan & tutas placeat levioribus ire
In prædas studiis: venit hinc quoque grata voluptas,
Ex facili capienda: plagas & retia levi
Distendit furca, turdosque invitat edaces
Callidus & sparsis incautos fallit olivis.

Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem
Jucunda captat præmia.
Quis non malorum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?

Extendit illa Wallius per ἐξεργασίαν poëticam, & enumerationem curarum, quas simpliciter & indistincte hic ponit Horatius.

Aut pavidum sequitur leporem, laqueoque tenaci
Strymoniam captat volucrem, jucunda laboris
Præmia. Quis non hæc inter, quotcunque malorum
Secum amor infelix trahit, invidiamque metumque
Et spes ambiguas, & quas pudor ipse repulsas
Ingeminat curas, & nunquam longa fruenti
Gaudia, nubiferis tradit diffundere ventis?

Quod si pudica mulier in partem juvans
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut perusta Solibus
Pernicis uxor Appuli;
Sacrum vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera:

Et

Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet.

Hæc Wallius per simplicem conversionem metricam, uno vel altero epitheto addito, dilatat:

Quid si contigerit priscis quoque moribus uxor,
Quæ castum servet thalamum, quæ remque domumque
In partem juvet, & dulces educere natos?
Qualis erat Tatio quondam regnante Sabina,
Duratas callosa manus, aut Appula mater
Sole rubens. Quid si posito cum fessus aratro
Vir redit, illa focum lignis & cortice sicco
Exstruat, ac lento textis de vimine septis
Includat lætum pecus & turgentia siccet
Ubera? Si, quanquam calices & pocula ponat
Fagina, vina ferat, quæ dulci condita levit
Ipsa cado, mensisque dapes apponat inemptas
Delicias faciles.

Non me Lucrina juverint conchylia
Magisque rhombus aut scari.
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare.

Dilatat hæc Wallius per figuram Permissionis & additionem epithetorum aliorumque verborum, vel actiones vel adjuncta significantium.

- - - *Non me tum regia, non me*
Regum epulæ teneant, per me conchylia testis
Tuta suis saxo maneant affixa Lucrino;
Per me securus Calabro natet æquore rhombus,
Et sine fraude scarus depastas ruminet herbas.
Si quem forte procul fluctu tumefactus Eoo
Adria jactatum nostris acceperit undis,
Aut Tyrrhena fremens ad littora verterit Eurus.

Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.

 Dilatat

Dilatat hæc Wallius per immutationem membrorum, additionem verborum, epithetorum, descriptionem Terminalium, sed succinctam:

Non mihi tum Libyæ, non mollis Ionia pictas
Mittat aves: tantum glauco mihi Palladis arbor
Canescat fœtu, pinguesque ministret olivas,
Obvia me lapathi prato gaudentis aperto
Herba juvet, malvæque leves gravibusque salubres
Corporibus, vel quæ lactens cadit hostia festo,
Termine sancte, tuo, cum te vicinia supplex
Defixum colit, & serto frondente coronat;
Aut mea, quod satis est, hilaret convivia cano
Præda excussa lupo, villis stillantibus, hædus.

Has inter epulas ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!

Dilatantur hæc per descriptionem ex adjunctis.

Ut juvat has epulas inter spectare bidentes
Cum sese e pastu referunt! ut cruribus ægre
Ubera circumeunt! ut multo lacte gravatæ
Ad mulctram injussæ veniunt, gaudentque levari

Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido.

Dilatat per simplicem conversionem metricam & immutationem verborum.

Ut juvat ex agro reduces spectare juvencos
Longorum fessos operum & grave robur aratri
Vomere suspenso attrita cervice trahentes.

Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares.

Iterum hæc dilatat simplici conversione metrica.

Ut juvat & vernas numerosæ examina villæ
Lucentes ignes circum lætosque penates
Aspicere agresti curantes corpora mensa.

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

Elegan-

Eleganter hæc dilatat Wall. descriptionibus luculentis, enumeratione partium & adjunctorum (1) circa fœnus, omnemque rem collybisticam. (2) circa agriculturam, variaque ejus officia & instrumenta.

Dixerat hæc dives positis in fœnore nummis
Alphius, atque aliud meditans, & totus in illo
Damnabat tabulas, loculos damnabat & aurum
Innocui ruris sero intellecta voluptas.
Una est ante oculos, una suspirat in illa.
Nunc placet arvorum cultus, nunc cultus habendo
Impensus pecori: subeunt modo fervida pleno
Musta lacu, modo qui pomis exuberat annus,
Et modo delectant saltus venatibus apti:
Omnia persuadent curas mutare priores,
Jamque empturus agros exacta relegerat æra
Idibus. At (victrix adeo natura recurrit)
Hæc eadem lucro servat ponitque Calendis,
Protinus agrorum oblitus vitæque beatæ.

Atque hoc illustre est exemplum paraphraseos poëticæ. * Ex quo patet 22
mira fœcunditas locorum, quæ sunt e conjunctis, adjunctis, antecedentibus, consequentibus, toto, partibus, genere & speciebus, indefiniti & definiti. Quibus omnibus si quis jungat phrasin elegantem poëticam, metaphoras vivaces, poëtismos, fabularum allusiones, nunquam in talibus argumentis sterilis deprehendetur. Et hoc sibi exercitium continuum quis velit, si in carmine proficere velit; imo & ad solutam orationem labor iste proderit, modo quis differentiam poëticæ & oratoriæ dictionis probe observet. Plura sunt exempla apud eundem Auctorem tam nitidarum paraphrasium. Reperiuntur & apud *Car. de la Rue*, Poëtam Gallum, inter *Idyllia* ejus paraphrases plane his similes, ac elegantissimæ omnino, quales in exemplum poni debent Poëtices tironibus.

Subjungemus huic paraphrasi longiori strictiorem nostram, qua eandem in 23
Elegiam transfudimus.

Felix, o nimium felix, quicunque relicta
Urbe procul curis tempora liber agit;
Quique vetustorum læto de more Quiritum
Exercet bobus rura paterna suis.
Qui sibi non magnas injusto fœnore quærit
Ipse, nec immenso fœnore limat opes.
Non illi dulces rumpent fera classica somnos,
Incutient nullos tympana rauca metus.
Non ligno vitam committet nauta doloso,
Non flebit raptas naufragus, orbus, opes.

Ille

Ille fori strepitus, tricas & jurga vitat.
Patriciæ appendix nec stat, & umbra domus.
Ille vel attendet vitim, fingitque putando:
Cui tenerum fulcit populus alba latus.
Ille ex arboribus ramos sine lege fluentes
Amputat, & ramos inserit ille novos.
Jam videt erranteis subducta in valle juvencas,
Atque suum gaudet non numerare pecus:
Jam legit äerii mellis cœlestia dona,
Queis sibi non-emptas condiat ille dapes;
Aut sævo ut nudos à frigore protegat artus,
Mollia lanigeræ vellera tondet ovis,
Aut ubi maturis præcinctus tempora pomis
Autumnus gravidis jam caput abdit agris;
Lætus adoptivis carpit nova munera ramis,
Inque manus cupidas pensilis uva venit.
Uva venit, Tyrio quæ non concesserit ostro,
Hellespontiaco munus itura Deo,
Hæc nisi Sylvano gratus donaria servet,
In patrii fines quod vigilavit agri.
Ille modo antiquæ recubat sub tegmine fagi,
Et modo graminco sternitur ille toro.
Interea placidis strepuerunt fontibus undæ:
Plurima per sylvas carmina fundit avis.
Hæ querulo mentes mulcentque foventque susurro,
Et faciles somnos garrula suadet avis.
Hinc ubi jam nivibus piger horret & imbribus annus
Et resides stringit frigore Caurus aquas.
Jam populatorem per sylvas excipit aprum,
Seu malit positis illaquecare plagis;
Aut turdis levi rara amite retia tendit,
(Hos bonus ille dolos insidiasque struit.)
Aut abit in lepores felix prædator inermes,
Aut mensis captat præmia grata grues.
Non illum duræ frigusçula conjugis angunt;
Non animum curæ, quas amor abdit, edunt.
Ille suæ queritur sylvis & fontibus iras
Conjugis & mala dat cuncta ferenda notis.
Quod si casta domum bene quæ curaverit uxor,
Quæ famulos, socii, quæ sacra jura tori:
Appula ceu rapidis excocta à Solibus uxor,
Quale decus duro, fusca Sabina viro,

Ligna

Ligna focis subdat claro lucentibus igne,
Solamen fesso, cum redit ille, viro.
Et latum includens lento de vimine textis
Cratibus exoneret sedula lacte pecus:
Hornaque vina cado dulcissima munera proment,
Ponat, quos dederant rura benigna, cibos.
Non Lucrina mihi placeant conchylia, rhombi,
Non venient mensis fercula lauta scari.
Si quos, Eois cum sese fluctibus effert,
Ad mare Tyrrhenum turbida vertat hiems.
Non ego barbaricis implevero viscera ferclis,
Et peregrina meam pascat Orexin avis.
Felices oleæ si detur carpere fructus,
Et succos baccis elicuisse novos:
Si doceant molles ventrem mitescere malvæ,
Si lapathum mensis prata dedere meis.
Me juvet esca, lupi raptus de faucibus hædus,
Agnaque, quæ festo, Termine, cæsa tuo.
Interea reduces, epulis dum pascitur illis,
Ubera balatu plena queruntur oves.
Et tardos inversa sequuntur aratra juvencos,
Pabula cum lassi notaque tecta petunt.
Rustica lucentes famulantum turba coronat,
Appendix regni non inhonora, focos.
Alphius hæc reputans, felicia prædicat arva
Præque suis grati fœnora ruris amat.
Jamque suburbanos urbi præponit agellos,
Hos ut emat, relegens Idibus æra novit.
Illa sed exstinguunt venientes vota calendæ,
Alphius ad tabulas, lucraque nota redit.

Huic Metaphrasi nostræ alia Metaphrasium nostrarum subjiciemus exempla, 24

Ex Horatii Oda I. lib. I.

Mæcenas, prisco qui Regum sanguine natus,
Præsidium Musis dulce decusque meis.
Sunt, queis pulverei rident certamina Circi,
Ut virides palmas, munera pulchra ferant,
Hunc si Romulidæ multis insignibus ornent,
Non pascant tituli, & nomina vana juvent.
Illum fœcundis si messibus horrea rumpant,
Et patrios nitido vomere findat agros.

Quicquid agas, studiis nunquam dimoveris istis.
Attalicas quanquam sis dare promptus opes,
Navibus ut vasti pavidus secet æquora ponti,
Committens dubiis lucra ferenda notis:
Per mare velivolum placida cum navigat aura,
Tum sibi mercator plaudit opesque parat.
Sed cum tempestas, se toto turbida cœlo
Explicat, inque undis fracta carina natat.
Tædia cum subeunt vitæ non vana prioris,
Quæsitus pelago spernit & odit opes,
Rura beata vocat, felices rure colonos;
Si dederis illi littus, arare velit.
Cumque silent venti, discussaque nubila cœlo,
Mox quassas reficit sedulus ille rates,
Fortunæ veteres animo censusque recurrunt,
Et miser esse nequit, pauperiemque pati.
Est, qui nec veteris contemnit pocula vini,
Atque dies multos sæpe bibendo trahit:
Seu viridi patulæ sedeat sub tegmine fagi,
Seu penes irriguas ille recumbat aquas.
Multos castra juvant, & cæci prælia Martis,
Arma, enses, litui, tympana, pila, tubæ;
Bella illis animos & cædes pectora pascunt,
Queis matres teneræ, queis doluere nurus.
Pervolitat sylvas venator & horrida tesqua,
Non inhibent noctes, frigora, turbo, nives.
Seu ille æripedi cava tendat retia cervo:
Seu populatorem sternat anhelus aprum.
Me miscent superis doctorum præmia lauris.
Et nemora & nymphæ me Satyrique juvant.
His ego commistus vulgi commercia sperno,
Dum mihi Castalidum sacra foresque patent.
Si mihi se faciles Clio, Polyhymnia præbent,
Argutæque dabunt carpere fila lyræ.
Si tu me Lyricis Mæcenas vatibus addis;
Tunc ego me regem, tunc vocitabo Jovem.

25 Ex Od. XXII. lib. I.

Cui pietas cordi est, qui crimine liber ab omni
Vivit, & est recti justitiæque tenax;

Non

Non sicas metuet, non vincula, tela, catastas;
Non qua se salvum casside præstet, eget.
Seu adeat positos calidis sub solibus Indos,
Seu per Barbaricas transeat ille plagas.
Nam mihi dum sylvam nuper percurro Sabinam,
Otia dum sector, dum Lalagenque cano;
Occurrit lupus, & tamen hic me fugit inermem,
Cui clypeum probitas, cui dabat arma fides:
Quale nec in sylvis tellus alit Appula monstrum,
Monstrorum genitrix, quale nec Afra dedit.
Excipiat rigido tellus subjecta Boota,
Quam Sole aversam nix glaciesve tegit.
Mittar ad exustos vicinis solibus agros,
Lætus ego Lalagen semper amabo meam.

Ex Od. XIV. Lib. II. 26

Posthume, præcipiti labuntur tempora cursu,
Nec pietas magis his injicit ulla moram,
Non si Plutonem tauris placare trecentis,
Non auri dare si multa talenta velis:
Exores rigidum: nos Styx atra hauriet omnes,
Quicunque hic annos ducimus atque dies,
Imperitet populis, terram proscindat aratro,
Conduntur tumulo sarcula, sceptra, pari.
Ut late quatiat magnus sua sceptra Tyrannus;
Hæc quoque falce sua mors furibunda metet.
Mœnibus & telis sit Rex, sit milite tutus,
Hunc ex insidiis mors galeata petet.
Frustra vesanis tergum subduxerit armis,
Qui procul à belli fulmine cautus agit;
Frustra pestiferis autumnus territat auris;
Frustra est, qui timida Nerea mente fugit.
Omnibus est adeunda palus Acherontis opaci,
Et Plutonia nos regna domusque vocant.
Grata tibi tellus linquenda torique pudici,
Non conjux posthac basia læta feret.
Quos colis, ex hortis cupressus odora sequetur,
Funeris appendix sola futura tui.
Quæ tu centenis servaras clavibus, hæres
Dignior expanso gutture vina bibet.

27 Ex Od. II. lib. I. Carm.

Optima Leuconoë ne sit tibi discere cura,
Quem tibi Dii finem, quem dederintque mihi:
Vivere num Priami liceat, vel Nestoris annos,
An extrema tibi nunc oriatur hiems.
Ne tu Chaldææ quæras oracula sortis,
Ne tu fatidicas inspice stulta rotas.
Oblectes animum, nec dulcia vina relinquas,
Deliciis ventrem pasce animumque novis.
Nam quoque dum loquimur, nos invita fugerit ætas,
Ne tibi sit curæ crastina, sera dies.

28 Ex Od. II. lib. II. Carm. Horat.

Euclio si fueris, si munificentia desit,
Nullus ab argento splendor honosque tuo est.
Munificus vivet longos Proculejus in annos,
In fratres cunctas qui pius hausit opes.
Latius & regnes, auri si nulla cupido est;
Si non immodicas quæris anhelus opes;
Quam si tu Lybicas conjungas Gadibus oras
Subsit & arbitrio Pœnus uterque tuo.
Ipse sibi indulgens paulatim augebitur hydrops,
Ni fugiat morbi causa, nec ipse fugit.
Dissidet à populo virtus magnumque Phraaten,
Felicem solio cum sedet, esse vetat.
Hæc vulgi plausus & inania schemata temnit;
Non illi phaleræ, non placuere togæ.
Hæc fasces, regnum diademaque deferet uni,
Qui magnas magno pectore spernit opes.

29 Hæ imitationes, ut in majoribus carminibus, ita & in carminum partibus locum habent, & in carminum variis generibus. Ita ex Oda facies Elegiam, ex Elegia Odam, ex brevi aliquo sententioso carmine integram vel Odam, vel Elegiam. Ut si forte ex Catonis Distichis brevibus Odas morales conficias, vel Elegias per χωρισμὸν & πρόσληψιν dilatatis sententiis. Quale exercitii genus continuum & quotidianum esse debet illi, qui ad aliquam in carmine gloriam adspirat. Ubi imitationibus multis te exercueris, jam liberiori uti calamo poteris in Odis & Elegiis, sumendo theses, quas ductu quidem argumentorum Oratoriorum tractabis, sed modo tamen poëtico & singulari quodam ornatu, quem semper carmen præ ora-
30 tione soluta requirit; de quo postea dicemus. * Procedit illa imitatio etiam in ipsis inventionibus; ubi tamen cum modestia & judicio versandum est, ne quid aliis

aliis ſublegere videamur. Poſſunt enim inventiones ex aliis facile excogitari, manuducente nos quadam vel metaphora, vel ſententia.

Exemplum talis imitationis in Epigrammate invenias apud *Laurentium Niendalium* in Poëmatibus ſuis. Scripſerat Muretus in Poëmatibus ſuis juvenilibus hoc Epigramma:

Sutor es & piſtor, lanius, lenoque coquusque
Mercatorque bonus, cauſidicusque bonus.
Te tamen in tota non eſt mendicior urbe,
Nec quem paupertas arctius ægra premat.
Dic agedum, qui ſit (num res eſt mira, Corelli,)
Cum tot res facias, rem facere ut nequeas.

Retinuit Niendalius, diſſimulato tamen autore, inventionem & vim acuminis; ſed antecedens ſeu protaſin hujus Epigrammatis Niendalius per πρόσληψιν multarum ſpecierum dilatat, ut pene nimius illa in re ſit.

Noſti blandiſona Philerge canna,
Incautas trahere in plagas volucres:
Noſti ſquammigeros aculeatis
Hamis fallere, caſſibusque piſces.
Noſti pinſere, navigare noſti;
Noſti pingere, literasque noſti.
Noſti, quod nova nupta cum marito
Novit, cum thalamum ſubit pudicum:
Noſti, quod meretrix torum relinquens,
Vino pelliculam replere aduſto.
Noſti cudere, ſarcinare noſti;
Noſti ſuaviloquum ſonare carmen;
Noſti ſuaviſonos ferire nervos.
Noſti ducere, præcinente chorda,
Motus ad numerum lyræ canentis;
Noſti texere tela ſportulasque,
Et pellucida flare vitra noſti.
Noſti concoquere optimum metallum,
Noſti concoquere optimum Falernum.
Noſti, cum moritur vel hic vel ille,
Præconis vice unus indicare.
Mentiri quoque, ſi quid illud artis,
Unus præ reliquis, Philerge, noſti.
Es cuſtos ovium boumque cuſtos,
Es tonſor bonus, & malus Machaon,

Mercator bonus es, bonusque sutor,
Patronus bonus es, bonusque tutor.
Et totis agis hoc & hoc diebus.
Si desit, quod agas, Philerge, nobis.
In toto tamen oppido, Philerge;
Non mendacior ullus est Philergo;
Nemo pauperior; Philerge, quam tu,
Quid dicam? Magis hoc magisque miror,
Cum tot res facias, Philerge, semper,
Rem tamen facias, Philerge, nunquam.

32 Eadem ratione, si quis Epigramma illud breve Martialis: *Omnia Castor emis: Sic fiet, ut omnia vendas,* in Epigramma circumscriptum mutare velit, hoc modo instituet, ut Antecedens: *Omnia Castor emis,* per figuram enumerationis dilatarit:

Quid non Castor emis? talenta fundis,
Ut possis tibi comparare fundos,
Villas, prædia, vineas & hortos.
Percursas fora, nundinas, tabernas.
Et merces Tyriasque Cypriasque,
Et quod venerat ultimis ab Indis,
Præsenti licitaris usque nummo:
Mercaris tabulas, specilla, gemmas,
Sculpta Phidiaco sigilla cælo,
Pocla murrhina, vina digna poclis,
Aulæa Attalico superba cultu.
Nil tibi satis est: sed hinc ubi omnes
Exhausti loculosque zonulasque,
Quid nunc Castor ages? inepte Castor?
Emisti omnia, Castor, empta vendes.

Ita Consequens, in quo acumen consistit, eleganter Antecedens prolixius deductum terminabit, dum lectoris animus, per ambages illas suspensus, inexspectato brevi acumine vehementer delectatur.

33 Inter exercitia Metaphrasium ac Paraphrasium, aliarumque imitationum referri possunt etiam descriptiones variæ, Temporum, Locorum, ut Veris, Æstatis, Sylvarum, Montium, Iconographiæ; item comparationes, quæ inter ornamenta carminum sunt. Hic ad ductum veterum se exerceat tyro, jam contrahendo, jam
34 dilatando. * Sic apud Ovid. *lib. 1. Fastor. à vers. 152. ad v. 156.* describitur Ver. Id imitatione per 12. versus ita extendes.

Hæc est, quæ variis de floribus induit æstas:
Incipiunt menses ire diesque novi,

Pro-

Protrudit gemmas vitis rediviva tumenteis,
Spondens Lenæi munera magna Patris
Arboribus redeunt, volucrum ſolatia, frondes,
Quas rigidi excuſſit triſtior aura Jovis;
Fœcundos nunc Terra ſinus Naturaque ſolvit,
Et teneris ſeſe frugibus ornat ager.
Tum lætus fervet genialibus ignibus aër,
Plurima quem variis cantibus implet avis,
Hinc agni ſaliunt, ſaliunt per prata juvenci,
Et pullis miſti rure vagantur equi.

Ex illis, quæ prolixe adduximus, facile patet, quæ in conſcribendo carmine 35
praxis inſtitui poſſit. Prout jam igitur varia carminum genera ſunt, ita varie inſtituenda inventio, diſpoſitio & elocutio. Integri Poëmatis Epici diſpoſitio eleganter a *Mambruno in Epopœia,* & *Maſenio in Palaſtra Eloquentiæ ligatæ* præfigurata eſt; qui de eo legi poſſunt. Nos huic rei hic immorandum non putamus, cum nemo facile integra poëmata ſcripturus ſit. Quare in minora illa carmina potius induſtriam noſtram convertemus. Et in Heroico genere habemus primo Eclogas, deinde carmina encomiaſtica, minora; in varias occaſiones concepta. Quod ad Eclogas attinet, etiam illæ ſuper certo argumento generis Demonſtrativi ſcriptæ. Nam vel gratulamur in illis, vel dolemus, vel ſimile quidpiam facimus, interveniente Dialogiſmo, qui pro ratione perſonarum colloquentium inſtitui debet. Argumenta vero in illis debent eſſe humilia, ruſtica, paſtoritia & per allegorias tales ad argumentum princeps applicata. Id tamen probe notandum eſt, formulas colloquentium poëticas ſingulari ſtudio notari debere. Qua in re præire poſſunt illæ Locorum Communium dialogiſticorum ideæ, quas ſuppeditavit *Starckius,* Iſagogæ ſuæ Epiſtolicæ adjectas. Quæ autem ſubſunt ſententiæ, quaſi per lemmata notari poſſunt. Illa lemmata amplificantur poëticis formulis, comparationibus, deſcriptionibus, &c. Ita tamen, ut pro ratione poëmatis in omnibus ſervetur modus.

In reliquis carminibus eodem more procedes. In his argumentorum Rhetoricorum loci ſunt manifeſtiores, ut in equo Domitiani, quem Statius laudat, & in pluribus aliis. Plerumque enim Demonſtrativo generi ſubjiciuntur Euchariſtica, Soteria, Epinicia, Propemtica, Valedictoria, Salutatoria, Proſphonetica &c. in quibus unde argumenta primaria deſumantur, Rhetorici libri ſuppeditant. In his delectus inſtituendus eſt, & argumenta veſtienda ornatu poëtico. Si quis autem carmen cujuſcunque generis ſcribere velit, hanc ſequatur methodum, ut, ubi neceſſaria argumenta circumſpexerit, totum illum ſermonem nudum & enthymematicum, reſolvat in ſententias breves, ſeu lemmata, quarum ſententiarum in prolixiore carmine forte 20. vel 30. erunt. Has ſententias enthymematice vel ſyllogiſtice ſe exhibentes, connectat certis quibusdam figuris, formulis, Poëtis uſitatis: amplificet, illu-

ſtret vel per expolitiones, vel per aſſumtiones, finiti ad infinitum, partium ad totum, ſpecierum ad genus, diſtincti ad confuſum, cauſarum ad effecta, adjunctorum ad ſubjecta & vice verſa: vel per comparationes & exempla fabuloſa. Huic methodo ſi quis inſiſtat, facili negotio carmen concinnabit. Hac methodo, quam ipſi antiqui Rhetores ſuppeditarunt, plerumque ipſe uſus fui; & vidi poſtea eandem inſtitutam a *Bernh. Parthenio* in Comment. Horatiano, ubi per omnes odas Horatianas oſtendit primo ſententias carminis, & deinde ornamenta Rhetorica & Poëtica.

36 Ut carmen ea ratione ſcribere diſcas, exemplum tibi præfigas alterius cujus-
dam Poëtæ, vel antiqui, vel recentioris, noresque, qua ratione ille in ſcribendo
carmine verſatus fuerit. Reſolve in ſententias, atque illis ſententiis ornamenta
ſubjice: ita ſtatim prodibit carminis artificium, & facile animadvertes ingenium
Poëtæ. Ubi hiant illa, neque ſatis ſibi reſpondent, ut fit in indoctorum hominum
37 carminibus, contemnere tale carmen potes. * Sed habent tamen antiqui etiam &
optimæ notæ Poëtæ ſuas παρεκβάσεις & digreſſiones, quæ ita interdum a propo-
ſito diſcedunt, ut non revertantur: qui tamen eam ob cauſam reprehendendi non
38 ſunt. * Non enim adeo moroſe ad Rhetorices leges Poëtarum libertas adſtrin-
gitur. Sed tamen & in ipſis Epiſodiis quædam eſt concinnitas & quoddam, ut
ita dicam, temperamentum poëticum, quod facile hanc ἀμεθοδείαν excuſat. Et
eſt in minoribus poëmatibus major interdum Epiſodiorum licentia, quam in ma-
joribus. Quoniam majora poëmata perfectius aliquod ſyſtema habent, quam mi-
nora; & in perfectiore ſyſtemate, ſi quid excedat, facilius obſervetur, quam in mi-
nori aliquo carmine. Quemadmodum in homine perfectæ ſtaturæ defectus ma-
gis in oculos incurrunt, quam in nano aut pygmæo: ideoque Epiſodia majori mo-
deſtia in illo carminis genere adhibenda ſunt. Ut illa res clarior ſit, exempla quæ-
dam ſubjiciemus.

39 Laudaturus erat Auguſtum Virgilius ob agrum, bello amiſſum, ejus beneficio redditum. Ergo duos de ſorte ſua colloquentes inducit. E quibus infelicior ſic orditur. *Melib. Tu Tityre in ſecuro lætoque otio vivis.* (Illuſtratur exergaſia & adjunctis otioſorum hominum ruſticorum, & συγκρίσει ſuæ ſortis) *Tit. Hæc ego otia Principi debeo.* (Illuſtratur perpetua allegoria & applicatione rituum ſacrificii ad cultum Principis. Gratiarum actio per ritus illos ſacros, quibus Dii coluntur, explicatur.) *Melib. Non invideo. Ego vero deteriore loco ſum, cujus triſtia ego omnia habui.* Amplificatur per hypotypoſin ſuæ ſortis, quæ conſiſtit in damno agrorum & pecorum. Adjiciuntur omnia per enumerationem. Id enim familiare ruſticis & ſimplicibus hominibus eſſe ſolet. Quis eſt ille Deus, qui tot otia tibi fecit ſimpliciter: quo tranſitus fit ad cetera) *Tit. Roma præclariſſima urbs eſt.* (Non directe reſpondetur ſtatim ad quæſtionem, & narratio quaſi e longinquo incipit. Laudatur Roma per comparationes ruſticas & per figuram correctionis & contentionis cum Mantua) *Mel. Quid in Romam?* (per ſimplicem quæſtionem.) *Tit. Spes libertatis me eo vocavit, quam ſperare alibi non licebat, etſi plurima ejus cauſa tentavi* (Tres ſenten-

ſententiæ amplificantur 1. per Chronographiam & enumerationem circumſtantiarum, enumerantur enim ruſtica opera; quæ libertatis gratia fecerant.) *Mel. Mirabar ego, cum tui deſiderium hic omnes teneret.* (Illuſtratur hoc deſiderium per enumerationem votorum, & per figuram imaginis. *Tit. Eundum mihi illic fuit &c. Vidi illic juvenem &c. Ille libertatem, ille agros reddidit.* (Prima ſententia amplificatur per interrogationem & reſponſionem, & per illuſtrem Metaphoram, a cultu divino petitam. Secunda iterum illuſtratur de aliquo adjuncto & Metaphora, a cultu divino petita. Tertia illuſtratur per ἐξεργασίαν, a rebus & operibus ruſticis petitam.) *Melib. Contentus eſſe potes hac fortuna! etſi inculta omnia. Tuam illic felicitatem exſpectes.* (Tres ſententiæ iterum illuſtrantur. Prima ſimpliciter proponitur. Secunda per deſcriptionem illuſtratur. Tertia itidem per deſcriptionem & per enumerationem deliciarum ruſticarum.) *Tit. Nunquam memoria excidet hoc beneficium.* (Illuſtratur per figuram τοῦ ἀδυνάτου.) *Melib. Mihi deſperandum eſt, Abeundum hinc mihi nunquam redituro. Alius hæc occupabit.* (Tres ſententiæ illuſtrantur. Prima per enumerationem locorum, ſecunda per ἀπορίαν ſub forma quæſtionis propoſitam, tertia per quæſtiones abruptas & exclamationes, per figuras, ironias. Inſere nunc Melib. &c. per Apoſtrophen ad capellas ſuas.) *Tit. Mane mecum hac nocte. Habeo poma. Jam veſperaſcit.* (Illuſtrantur hæ ſententiæ per deſcriptionem ulteriorem ex adjunctis & Chronographiam.)

Secundum exemplum, e *Statii Carm. II. Lib. I. Sylv.* quod eſt encomiaſticum in *Equum Domitiani.* 40

Equum hunc Poëta laudat 1. *a cauſa efficiente.* Unde hæc moles in forum pervenit? amplificatur per enumerationem variorum operum, quæ ſub figura dubitationis & interrogationis proponitur: an e cœlo venit? an e ſiculis caminis? an manu Palladis perfectum, per contentionem cum aliis operibus: ubi notentur formulæ connectendi: nunc, age fama prior miretur &c. Hunc non cepiſſet; ipſe nec Æneas &c. Adde quod ille nocens. Martem non amplior portat. Nec veris majora putes: adduntur variæ exergaſiæ & aliquæ hypotypoſes, ſed breviores. Laudat 2. hunc equum *ab adjuncto circumſtantiarum,* & loci, & a quatuor poſitionibus. Hinc limina pandit Tiberius; cum quo Domitianum comparat, ita ut hunc illi præferat & tu mitior illo. A latere Julia templa. Hinc regia Pauli. A tergo templum concordiæ. Amplificantur hæc expolitionibus & proſopographiis brevioribus. Connexio membri: par operi ſedes. Laudat 3. *ab adjuncto proprio,* equite ſcilicet, quem deſcribit per partes. (1) *à facie & capite.* Ipſe autem puero celſum caput & tribuit capiti ſtatuæ, quæ alias ipſi imperatori tribuenda. (2) *à manibus,* ubi deſcribuntur adjuncta manus, imago ſcilicet Palladis. (3) *à pectore & latere gladioque ad latus pendente,* quem comparat cum gladio Orionis. Ubi ſemper ſtatuæ tribuit, quæ attribuenda perſonæ. Laudat 4. *equum a forma externa.* Amplificatur per *deſcriptionem partium, & ab effectu vel accidentalibus* conſequentibus, contentione cum aliis inſtituta. At ſonipes

pes &c. Perpetuæ hic sunt Metaphoræ *κατ' ἐνέργειαν*. Tribuuntur enim statuæ, quæ tribuenda alias animali. Laudat 5. *à subjecto*, scil. solo; amplificat variis fictionibus & hypotyposibus ac comparationibus cum aliis fundamentis, quæ majora opera portant. Laudat 6. *à celeritate* operis perfecti, per fictionem genii quasi cooperantis, & descriptionem istius laboris per adjuncta. Connexio: nec longæ traxere moræ. 7. *Ornat Prosopopœia* totum hoc carmen. Introducit enim loci custodem statuam & equitem alloquentem. Consideratur hic triplicis temporis circumstantia; (1) *Præsentis*. Ipse loci custos extulit caput, & hæc infit. Amplificantur hæ sententiæ per *πρόσληψιν* variarum circumstantiarum & variarum actionum. (2) *Præteriti temporis:* si te nostra tulissent secula. Amplificatur autem comparatione dissimilium. Comparat enim hunc equum cum equo Alexandri M. Descriptiones ornant sententias. (3) *Futuri temporis*. Opus hoc perpetuum erit. Amplificat hoc per enumerationem earum rerum, quæ aliquid destruere solent, & quidem per *ἄρσιν:* non hyemes, non ventos, non fulmina horret, non æstatem. Amplificat deinde per *θέσιν*, certabit cum Roma de perpetuitate. Ornat itidem per fictionem novam Deorum & fratrum cœlo labentium, quæ huic imagini miscebant oscula. 8. *Claudit voto per Apostrophen* ad ipsum Domitianum. Amplificat hoc comparatione & inductione artificum, quæ ipsum vel fingere vel pingere vellent, aut quæ ipsi templa erigere cuperent. Vive diu, & nostræ pietatis cultus non sperne, per Exergasias & Periphrases.

His exemplis insistere possumus in ceteris quoque carminum generibus.
41 Nam & Elegiæ & Odæ eodem modo ordinari possunt. * Quod si quis jam Ovidii Elegias, inprimis Heroidum Epistolas præ manibus sumat, & in suas sententias atque ornamenta resolvat, statim artificium deprehendet, quod in illis summum est. Ovidius enim, ut erat cultissimo ingenio, ita nihil quicquam omisit in ornando carmine, Elegia præsertim; adeo, ut quibusdam nimius videretur, qui declamatorias in illo argutias notarunt. Sed non est, ut illorum judicia moremur.

42 In Lyrico carmine eandem rationem sequi possumus. Nam, si Horatium nobis præfigamus, singulas Odas eadem methodo resolvit *Parthenius*. Si enim e. g. primam Odam resolveris, his sententiis continetur: quidam agonibus Olympicis student: quidam agriculturæ operam impendunt: quidam navigationibus & mercaturæ student: quidam voluptuariam vitam sequuntur: aliqui militia, alii venationibus se exercent. Ego vero poëtica studia amo, quæ me celebrem reddent. Singulæ sententiæ ornantur variis descriptionibus, Metaphoris poëticis, Epithetis insignibus, assumtionibus ad adjunctis, enumerationibus partium; atque ita tota hujus Odæ compages absolvitur, ac videtur Horatius totam hanc Odam per imitationem desumpsisse a Virgilio, cujus sunt hi versus lib. 2. Georg.

Sollicitant alii remis freta cæca &c.

Exemplum

Exemplum nobis erit elegans illa Oda, quæ reperitur apud *Cominium*, Poëtam 43
Gallum, ad Principem Condæum, lacte victitantem. Hac Oda Poëta elegantissimus Principi gratulatur de lactis cibo, illudque consilium laudat; variisque exemplis, fabulosis præcipue, ostendit, lac esse Heroum cibum. Pulcherrimæ in illo sunt descriptiones & ornamenta e fabulis: comprehendi potest his sententiis. 1. Ne pudeat lacte vesci (per amplificationem a contrario & exergasiam.)

Ne sit pudori lacte regales mero
Mutare, Borboni, dapes;
Luxu & remoto, pellere innocentibus
Sitim famemque poculis.

2. Ille fuit cibus aurei seculi, (dilatatur per descriptionem prolixiorem a variis adjunctis, quæ respondent simplici cibo ab effectis.)

Haud alius olim, Rege Saturno, cibus
Heroas aluit, & Deos:
Cum pura adhuc, recensque ab autoris manu
Natura nesciret dolum:
Rivisque latice candido manantibus
Curam & labores mergeret.
Tunc illa lacti concolor proles suo,
Agitabat ævum latius,
Nec quid senectus, quidve lautitiæ comes
Foret podagra, noverat;

3. Tunc Jupiter ubera capellæ junxit, eamque cœlo transtulit (per Phraseologiam elegantiorem.)

Tunc & capella plena siccantem ubera
Tellus adoravit Jovem:
Qui, ne sibi unquam tam bonus deesset liquor,
Nutricem Olympo transtulit.

4. Apollo pastor factus, ut lacte vesceretur (per Phraseologiam & αἰτιολογίαν.)

Apollo dulci rore cum cuperet frui,
Servavit Admeti boves:
Mammasque crebro suxit, ambrosiæ ut vetus
Abstergeret fastidium.

5. Hercules lac bibens cœlo viam lacteam fudit, (per Phraseologiam & descriptionem viæ lacteæ breviorem.)

Hoc ipse madidus nectare Alcmenæ puer
Nova fecit orbi sidera:

Quot ab ore guttæ, dum bibit, defluxerunt;
Tot iere per cœlum faces.

6. Qui lacte vescuntur, fortes sunt. Transitus fit per prolepsin, dilatatur per Phrasєologiam ex effectis synonymicam.)

Languere inerti, ne tamen crede otio,
Queis molle placuit poculum
Lac auget animos. Inde magnorum venit
Effector operum spiritus,
Puroque bilis igne, cognata & ferens
Superas ad arces pectora
Æthereus ardor.

7. Constat hoc exemplo Herculis, Davidis (per descriptiones prosographicas & amplificationes actionum a circumstantiis.)

sic feros idem Hercules
Lactantis in matris sinu
Elisit angues: seque consiliis Deum
Patrioque deberi polo
Jam tum probavit. Sed quid exemplis fidem
De fabulosis quærimus?
Ephratæus ille pastor, immanes manu
Cui lusus ursos frangere;
Cui sæpe presso gutture horrendum fremens
Succubuit in sylvis leo;
Virtutis unde robur indomitæ hauserat,
Et cor pavere nescium?
Per sola patrios rura sectantem greges
Succo fovebat vivido,
Expers aratri vitula, & infestis lupos
Lacessere audax cornibus,
Hinc funda victrix, & Palæstinus caput
Suo ense truncatus gigas:

8. Tua facta testantur, a lacte magnos tibi triumphos excitatos. (Hic se totum effundit Poëta, & per enumerationem prælia & res gestas Ducis Condæi recenset additis descriptionibus præliorum a variis adjunctis. Adduntur epithета Hyperbolica. Comparatio cum leonis catulo.

Tibi ipse testes, Borboni, an lac Martios
Restinguat ignes pectore.
Dicat Batavo mutuam in cladem & probrum
Male fœderatus Celtiber;

Epulisque

Epulisque opimis frustra, & ardenti mero
Germanus iram suscitans.
Valles Senesi strage cumularunt sua,
Vinoque rubrum & sanguine
Auxere Sabim. Pinguia obscœnas adhuc
Pascunt volucres corpora.
Seu cum Lybissæ matris expressum bibit
Mamma furorem turgida.
In Bella catulus fertur. & sævos boum
Tristique custodum nece
Exercet ungues.

9. Tibi bibito lacte, vigor redit. (Simpliciter,)

efficaci poculo
Ad arma sic vigor redit,
Nova & juventus.

10. Nuperi triumphi te juvenem ostenderunt. (per brevem descriptionem.)

Te quidem nuper tribus
Cum vidit auctum laureis,
Hostesque trepido fugere cogentem gradu,
Alsatia juvenem credidit.

11. Nunc tuo exemplo lac Heroum cibum facis (per Synonymiam phrasium.)

Nunc ergo dum te rore vitali fovet,
Viresque fessas recreat;
Lacte vicissim reddis antiquum decus,
Meritosque honores asseris.
Nam jure dici meruit Heroum cibus:
Quando ipse fecisti tuum.

12. Jam Galli omnes lac vino præferent. (per Synonymiam phrasium, & allusiones ad nomen & insignia.)

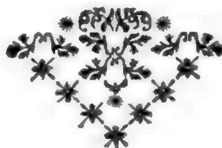
Jam Gallus omnis, nomini fovens suo,
Præ delicato nectare
Fastidiosus dispuet suetas dapes,
Spretique dona Liberi.
Jam rursus imbre lota divino, novum
Trahent nitorem lilia.

 13. Felix

13. Felix illa juvenca, quæ liquorem hunc regali alumno fundit. (Hic singulari artificio Poëta Apostrophen facit ad juvencam, comparando illam cum Io, & spondendo illi sidera, quæ omnia Poëtismum sapiunt. Talia enim mirifice ornant carmen, & colores poëticos addunt. Descriptiones breviores illustrant sententias.)

At tu liquores quæ gravi nunquam ubere
Summittere almos desinis,
Juvenca felix! si potest quicquam meum
Spondere carmen, & potest;
Non fabulosas clara Grajum versibus
Io tibi se præferet:
Ex homine quanquam facta bos, Dea ex bove
Templo remugit aureo;
Populosque blanda voce poscentes opem
Oraculis conterruit.
Dicere quondam nobiles inter feras
Tenere Olympi pascua:
Vernosque cornu ducere aurato dies,
Tauri marita lucidi.
Interea olentes perge regali memor
Herbas alumno carpere:
Præstesque Francis, lactea ut ferus via
Condaus ad superos eat.

His sententiis elegans illa Oda comprehendi potest. Quæ ad ornatum pertinent seorsim observentur: elegantes phrases, significantia epitheta, variationes pulchræ. Vel unum lactis nomen sæpe περιφράζει. Jam enim vocat pocula innocentia, laticem candidum, bonum liquorem, dulcem rorem, nectar, molle poculum, succum vividum, rorem vitalem, delicatum nectar, imbrem divinum, liquores almos. Metaphoræ illustriores, fictiones, comparationes notari itidem debent. Quod si in reliquis Poëmatibus majoribus concinnandis eadem ratione usus fueris, facili negotio ad carmen scribendum te præparabis. Exemplis enim aliorum nos ipsos instruimus.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. III.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΣ.

CAP. I.
DE EXCERPENDI RATIONE.

§. 1. *Excerpendi necessitas.* 2. *Illa male a nonnullis impugnatur.* 3. *Exempla Platonis & Thami Ægyptiorum Regis.* 4. *Sacchini liber de ratione libros legendi laudatur.* 5. *Ob abusum aliquem non tollendus excerpendi usus.* 6. *Excerpendi omissio viris doctis deplorata.* 7. *Excerpendi utilitas.* 8. *Autores aliquot de Excerpendi ratione recensentur.* 9. *Drexelius.* 10. *Philomusus.* 11. *Sturmius, Benzius.* 12. *Fogelius in Lexico Homonymorum,* 13. *Udenius,* 14. *Schraderus,* 15. *Keckermannus, Bonnæus.* 16. *Excerpta usui & scopo nostro accommodanda.* 17. *Vincentii Placcii liber de arte Excerpendi laudatur.* 18. *Ejus machina scrinii literati.* 19. *Modus in Excerpendo non usque adeo operosus esse debet.* 20. *Excerpta minus necessaria per amanuenses potius instituenda.* 21. *Autor excerpendi studium neglectum dolet.* 22. *Adversaria de omnibus rebus, quæ legimus, videmus, audimus, cogitamus, paranda.* 23. *Sarpii,* 24. *Welschii,* 25. *Tschirnhausii ea methodus.* 26. *Sacchini libri gemini Excerptorum.* 27. *Adversariorum magnus usus.*

Postquam superiori libro, cui METHODICI titulum fecimus, multa de methodo in studiis diximus, huic librum tertium, quem ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΝ inscripsimus, nunc subjungimus, qui cum eo connexus videtur, in quo de RATIONE EXCERPENDI, tum in Eloquentia, tum in disciplinis, agemus: In illa enim quasi quædam præparatio ad doctrinam consistit. Ut qui domum exstructurus est, lignis & lapidibus opus habet: ita qui egregium aliquid in quocunque doctrinæ genere conatur, silvam prius congerere debet ad opus suum idoneam. 1

Quor-

Quorſum enim multa legere proderit, niſi cum fructu legantur, & in uſus noſtrs, velut in horrea quædam, ſeponantur? quemadmodum ſcilicet bonus Pater familias promptuaria habet, e quibus familiam ſuſtentat; Ita vir doctus ſuas quasdam opes congerit, quibus bonam mentem alat, ac famam ſibi excitet. * Nolo
2 hic de neceſſitate excerpendi multa præfari: ſunt enim, qui de eo copioſe ſatis diſputant adverſus illos, qui excerpendi ſtudium ut ſupervacaneum & moleſtum rejiciunt, minime hac in re audiendos. Non deſunt, qui, quod de literarum inventione in univerſum judicarunt, etiam ad excerpendi rationem applicent. * Plato
3 jam tum in Phædro diſputavit, plus detrimenti adferre ſapientiæ libros, quam præſidii. Nam cum literarum inventor *Theuth* Ægyptiorum Regi Thamo inventum illud memoriæ & ſapientiæ remedium eſſe prædicaret, Regem contra dixiſſe narrat, potius oblivionem allaturas propter negligentiam recordandi. *Quippe qui*, inquit, *externis confiſi literarum monumentis res ipſas intus animo non revolvent: quamobrem non memoriæ, ſed monitionis remedium inveniſti: Sapientiæ quoque opinionem potius, quam veritatem diſcipulis tradis. Nam cum multa abſque Præceptoris doctrina perlegerint, multarum rerum periti vulgo, cum ignari ſint, videbuntur. Conſuetudine quoque moleſtiores erunt, utpote qui non ſapientia ipſa ſint præditi, ſed opinione ſapientiæ ſubornati.* * Et hæc
4 tria incommoda nunc quoque, inventa Typographia, Sacchinus in eleganti libro *de ratione libros legendi cum profectu cap. 10.* paſſim in re literaria dominari judicat. *Plerique omnes*, inquit, *ut quicquid in adverſaria retulerunt, omiſſa cura ſunt, ſegnique animo tanquam ipſi jam tenerent, quod commiſere membranis: ac non potius ea re ſcrinia illorum quam ingenia docta videri poſſent. Quin etiam cum doctrina ex eo bonorum ſit genere, quæ nec amitti nec auferri poſſunt, nihil proclivius factu eſt, quam ut ejuſmodi commentaria igne, aquis, furto, ab tineis & blattis aliiſque caſibus pereant.* * Hæc quidem non omnino falſo
5 dicuntur, ſed quia non ſolum Excerpta, ſed omnem rem literariam & librorum uſum tollunt, qui ita judicant, potius ad majorem utilitatem ea in re reſpiciendum eſt, quam ad eos, qui hominum inventis per ſocordiam ſuam non recte utuntur.

6 Fateor multos etiam ſine excerptis Viros non doctos ſolum, ſed & ferme inſignes fuiſſe; quos tamen in juventute negligentiores fuiſſe, in ſera ætate impenſe pœnituit. Johannes Sturmius, qui in libro de linguæ Latinæ reſolvendæ ratione adeo operoſe colligendi modum in phraſeologia deſcribit, de ſe ipſo ait: *Sed ego non feci, & dolet me non feciſſe, atque utinam monitus fuiſſem a Præceptoribus, ut hoc facerem, utilior vobis eſſe poſſem hoc tempore, quam ſum.* Idem vel in ſenectute ad hunc excerpendi laborem paratum ipſe ait, omiſſis gravioribus, ſi ſocios ejus laboris nanciſci poſſit. Quare juventutem magnopere hortatur, ut mature iſti operi ſe accingant. *Quod nos*, inquit, *ſenes tota noſtra ætate aſſecuti non ſumus: vos pauciſſimorum annorum labore, & labore facillimo, vobis comparabitis.* Caſaubonus quoque in *Epiſtola 309.* ea de re queritur: *Dolet mihi, quod multa legerim in noſtra bi-*
7 *bliotheca, quæ jam pridem in adverſaria mea non retuli.* * Excerpendi ſtudium ex adverſo multa ſunt, quæ ſuadent. Provocat enim legentium attentionem excerpendi

pendi industria; ipsa illa scriptio intelligentiam juvat, &, quod præcipuum est, certissimæ hoc oblivionis remedium est.

De Excerpendi ratione non pauci scripsere, tam generatim, quam speciatim, 8
de quibus dicas, illis pene, quot capita, tot esse sensus. * Notissimus est Dre- 9
xelii liber, cui titulus: *Aurifodina artium & scientiarum,* in quo multa proponit
excerpendi consilia, sed quæ multis non placuerunt, ob eorum multitudinem & dis-
tractionem. Plerique omnes, qui de methodo studiorum agunt, aliquid de excer-
pendi ratione immiscent; quorum omnia consilia enumerare quid attinet? Genera-
tim aliqua Franciscus Sacchinus in libro supra laudato tradit. * Extat cu- 10
jusdam Philomusi e Soc. Jesu libellus, cui titulus: *Industria excerpendi brevis, faci-
lis, amœna, a multis impedimentis, quibus adhuc tenebatur, exsoluta, Constantiæ Ann.
1684. editus.* Ille geminos libros facit Locorum & Adversariorum, atque adeo
omnia cujuscunque farinæ miscet; quod mihi omnino displicet. Cur enim Phra-
seologica, Sententiosa, Oratoria, Physica, misceantur, atque in unum cumulum
confundantur? quam molestum erit, in isto singula acervo quærere? neque
enim compendium illa methodus præstat; sed potius turbat. Quibus arctæ res in
eruditione sunt, illi de singulis pauca congerunt. Quibus vero magnæ opes sunt,
illi, nisi per suas sedes distincta singula habeant, non in bene ordinata penu, sed in
chao quodam, versantur. * Alii ordinem rerum in verbis & rebus sectantur, 11
alii eo ordine, quo, quicquid illis occurrit, in commentarios suos referunt, qui ta-
men indices bene dispositos illi subjiciunt. Ordinem rerum secutus est Sturmius, &
ex ejus consilio *Benzius*, suntque eorum διατυπώσεις ea de re editæ; quæ fateor in-
signem utilitatem in amplificando & in argumentis præstant, dum omnia inter se
connexa, quasi sub unum obtutum cadunt. Sed tamen & molesta sunt vacua illa
chartarum spatia, quæ evitari non possunt. * Commendavit & nuper ad me- 12
thodum generalem Locorum Communium *Martini Fogelii* Lexicon Homonymorum,
qui illud edidit, Cl. *Joannes Vagetius,* optime de Viro optimo meritus & meriturus,
si cetera ejus inedita in lucem protraheret. * Scripsit & ante aliquot annos Ude- 13
nius Germanica lingua librum, cui titulus: *Excerpendi ratio nova, Northusæ Anno
1681. in 4.* editum: qui tamen præcipue ad Locos Communes in orationibus sacris
concinnandis consilia suppeditat, non utique spernenda: sequitur enim viri Claris-
simi *Chr. Schraderi* methodum. * Ille commentario in Rhet. Aristot. de excerpen- 14
di ratione quædam se editurum pollicitus est, & circumferuntur quædam ejus de hoc
argumento privatis Scholis proposita, quæ ante obitum, ut audio, optimus senex per-
fecit, ut typis promulgari possint. Ceterum minime eam probat methodum, qua
uno in libro omnia confunduntur. * Scripsit & Keckermannus de Locis Com- 15
munibus faciendis *Consilium Logicum.* Legi etiam Bonnæus libro *de Ratione di-
scendi p. 129.* potest, qui facit Locos communes *1. Theorematicos,* qui secundum or-
dinem disciplinarum instituuntur *2. Historicos,* ubi sunt Prosopographici, Topo-
graphici, Mythologici, rituales, rerum gestarum, loci morales exemplorum. *3. Lo-*

Utilissimum est, non tantum sub Locis Excerpta dirigere, sed & Adversaria quædam conficere, in quibus congeramus, quicquid unquam cogitatum a nobis est, in lectione Autorum, aut in quotidiana meditatione: deinde quicquid vel vidimus, aut ab aliis nobis narratum est. Non credat quis, quot ex illo fructus redundare possint. * Fecit id Vir maximus, PAULUS SARPIUS: quarum notarum integra restare volumina testatur in ejus via *Fulgentius p. 134. 135. 136. edit. Gallic.* Illis nihil acutius & eruditius fingi posse ait. * Idem fecit & πολυμαθέστατος ille WELSCHIUS, ut in Vita ejus refert *Schröckius p. 61. n. 27.* * Ex his cogitatis velut ideis quibusdam integri postea libri gignuntur; Id quoque experientia sua testatur Tschirnhaus. in Medicina part. p. 2. 176. *Quia raro ob tot hujus vitæ impedimenta est possibile, ut semper sat temporis habeamus rem quandam accurata, ut docet, methodo tractandi, utilissimum, quod hic facere possumus, est, ut, si bonæ nobis cogitationes suggerantur, (id quod non raro præter spem in media cum aliis conversatione, dum ne quidem de veritatis acquisitione cogitamus, accidet) singulis eas diebus, eoque, quo in eas incidimus, ordine conscribamus. Hoc ego dum feci, observavi, me sic brevi tempore sat multas observationes, quæ mihi fundamento fuerunt ad multa ex iis utilia derivanda, sic congessisse, quæ alias memoria dubio procul excidissent; quin non potui relegendo recordari, me eorum, quæ consignaveram, cogitationes unquam habuisse.* 22 23 24 25

26 Idem quoque suasit SACCHINUS in *libr. supr. laudato cap. 3.* ut gemini libri conficiantur, alter Adversariorum generalis, quo, ut lectio quodque subministrat, omnia colligenda sunt; alter secundum ordinem titulorum congestus. Quemadmodum negotiatores geminos habent libros, pusillum unum, alterum grandem: illum adversaria aut ephemeridem, hunc calendarium & codicem dixeris. In eum singulorum dierum rationes accepti expensive tumultuarie referunt, nempe serie illa, quam obtulit usus: in hunc transferunt inde disponuntque certa in loca, quæ conservata volunt. Hujus sui instituti rationem hanc habet: *Priorem librum,* inquit, *confici volo, in quem continentur, ut occurrunt, quæ ex quopiam opere seliguntur, notentur, quia magna est oblectatio, atque opportunitas, si uno quasi contuitu, quæ in uno quopiam libro sunt egregia recognoscas. Id autem fieri non poterit, si in ordinem, non lectionis, sed rerum, excerpta dispenses: Sparsa enim erunt in plurima capita, quæ magnum insulsumque negotium sit singula perscrutari. Deinde ille contuitus, quo consequenter excerpta recognoscuntur, operis totius memoriam refricat. Præterea multa offeruntur legenti egregia, quæ certum in caput nullo modo, aut ægre, possis referre: quæ tamen in adversariis nullo labore consignabuntur, nec magno opere, cum voluntas feret, invenientur. Itaque prior hic labor id genus adversaria conficiendi mea sententia multum voluptatis habet, multumque commoditatis: neque ullius tædii declinandus est metu. Altera autem opera disponendi in sua loca, & capita, quæ ad eandem rem faciunt, manifestum pretium habet: Namque sub titulo (exempli gratia) Amicitiæ, Prudentiæ, Timoris, ac rerum hujusmodi, tam multa brevi videbis coacervata ex operibus, quæ legeris, ut ipsemet mireris.* Hæc ille, cujus minime spernenda consilia sunt, idemque *Sturmius* in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione

 pro-

27 probat. * Et sane, quod ad Adversaria attinet, ea magis, quam ceteri Excerptorum libri, sunt necessaria. Novi enim Viros doctos, praeclarorum autores librorum, qui nullis aliis libris, quam temere congestis Adversariis usi fuerunt, quae semper secum etiam in itineribus habuerunt, & in iis obvia quaeque statim consignarunt.

CAP. II.

DE EXCERPTIS PHRASEOLOGICIS.

§. 1. *Excerptis Verborum cura praecipua impendenda.* 2. *In oratione tria attendenda, ut sit pura, ornata, copiosa.* 3. *Excerpta secundum hanc distinctionem institui debent.* 4. *Willichii methodus colligendi secundum ordinem categoriarum.* 5. *Quibus difficultatibus prematur.* 6. *Exemplum excerptorum Willichianorum.* 7. *Sturmii methodus illi praefertur.* 8. *Julii Camilli consilium de Locis inutile.* 9. *Loca quatuor generalissima excerptorum.* 10. *Excerpta non ab uno, sed a multis eadem methodo instituenda.* 11. *Locorum Sturmianorum & Lullianorum aliqua convenientia.* 12. *Lulliani loci Ficheto laudati.* 13. *Beccheri excerpendi institutum.* 14. 15. *Benzius, Sturmii consilia secutus, in Graecis & Latinis vocibus laudatur.* 16. *Ejus dispositio locorum in Latinis.* 17. *Magnum copiae subsidium a Methodo Sturmiana.* 18. *Particularum separata Excerpta & Rhetorica.* 19. *Rhetorica collectanea.* 20. *Encyclopaedia Philologica Placcii laudatur.* 21. *Divisis operis diversarum rerum phrases a diversis colligendae.* 22. *Donii Hermathene laudatur,* 23. *quanquam in illa omnium coacervatio incommoda sit.* 24. *Suadetur index & ordo alphabeticus.* 25. *Schönslederi & Benzii collectanea conjungenda.* 26. *Accurata titulorum divisio non parum saepe incommodi habet.* 27. *Praestat quandoque titulos suo arbitrio disponere.* 28. *Basilii Fabri Sorani phraseologicae collectiones laudantur.* 29. *Unus potius autor excerpendus & familiaris reddendus est.* 30. *Tituli in Fabri collectis non satis accurati.* 31. *Prae aliis Schönslederi apparatus commendatur.* 32. *Quintiliani sententia reprehenditur,* 33. *& objectis respondetur.* 34. *Jul. Pollucis diligentia laudatur.* 35. *Vocum delectus origo est eloquentiae.*

1 Prima Excerptorum cura in oratione versatur, quorum eo major habenda ratio est, quo magis nitidae orationis cultus viro docto necessarius est. Multa enim sunt & varia & minuta, ad quae attendere debent, qui orationis nitori student, singularibusque observationibus, quae & judicio & longo usu demum instituuntur, addisci debent: cum excerpta rerum & scientiarum faciliori negotio, vel ex methodo singularum disciplinarum, vel nostro arbitrio, adornari pos-
2 sint. * Sunt vero in Oratione tria, ad quae respicere debemus; primum ut *pura*,
3 deinde ut *ornata*, hinc ut *copiosa* sit. * Puritas ergo dictionis primum locum occu-

occupabit. Hanc ut obtineamus, variis opus erit Excerptis, Grammaticis & Le-
xicis. Suadet VIVES libro *de Adoleſcentum inſtitutione* confectionem talium libro-
rum, ſed non diſtincte ſatis eo in argumento verſatur. * Propoſuit JODOCUS 4
WILLICHIUS in libro *de verborum copia comparanda* modum, quo nomina ſub titulis com-
munibus colligenda ſint, exemplis de veſte, toga, horto, vinea, in medium alla-
tis. Nam ſub Titulo *veſtis* primum omnes phraſes, quæ huic ſubjecto conve-
niunt, recenſet, ſubjungi vult deinde derivata & compoſita. Hinc ad ſpecies ve-
ſtium, ex natione, ex colore, a materia, deſcendit. Deinde ad veſtes, ratione for-
mæ conſideratas, procedit, & ſic in ceteris. Sed ille modus a vulgata Lexicorum
ratione non differt, niſi quod claſſibus ſuis ſingula diſtinguuntur, quod non æque
illi faciunt. Hinc vero verba pro categoriarum ordine diſponere docet, qua de
re ipſum audire juvat: *Prima ratio hac eſto, quam docendi gratia prædicamentalem appel-
lare viſum eſt. Et ſicut locupletiores arcas ciſtulis aut marſupiis refertas in promptu reti-
nent, ut ex horum ſingulis alia atque alia numiſmata aut depromant aut recondant: Ita ſtu-
dioſi adoleſcentuli vel in dicendo vel in ſcribendo, cum uſus poſcet, locos ſuos in manibus te-
neant, quos ex prædicamentis certius petent, quam aliunde, cum ſint omnium rerum & vo-
cabulorum, quæ iſtarum ſigna ſunt, veluti promptuaria, & certa ſpatia ſic deſignent, ut ſub
ſingulis plerisque locis juſtum intervallum interſit, & eum ſervabunt ordinem. Primo adſit
ejus nativa ſignificatio ſeorſum poſita. Deinde formulæ dicendi ſubſtituantur ea diligentia, ut
verba nunc cum nominibus conſtructa puris, nunc cum impuris, hoc eſt, quibus præpoſitio aut
adverbium, aut dictio una aliqua acceſſit, integra ſubnotentur, juxta cum Autoris libro, pagina
& interdum verſu: poſtea idem faciendum eſt in tranſlata ſignificatione, & hanc ſubinde va-
riare nemo addubitabit: utrobique autem derivata & compoſita juxta cum agnatis & ſyno-
nymis adſcribenda ſunt.* * Subjungit hinc abacum ſubſtantiarum, ſed methodo non 5
bene ſatis ordinata. Neque illa diſponendi ratio omnia colligenda ita compre-
hendet, ut facile poſtea inveniantur, niſi longinquis ſubdiviſionibus tituli deducan-
tur; unde labor inquirendi augebitur, & in collocando tyro per varia notionum
genera diſtrahetur. Quod ſi ſub titulis iſtis generaliſſimis omnia ſine diſcrimine
ponantur, quam in vaſta ille ſylva errabit! * Rectius hæc intelligentur, ſi exem- 6
plo aliquo Willichii hæc ſententia illuſtretur. Aſſumit ille duas ex *Oratione Cice-
ronis pro Archia* periodos reſolvendas. In prima ita rem inſtituit: *Ingenium eſt in Sub-
ſtantia.* Phraſis: ſi quid in me eſt ingenii; item: ſentio, quam exiguum ſit inge-
nium. *Exercitatio eſt in Actione.* Phraſis: ſi qua ſit exercitatio dicendi, Item: In
exercitatione dicendi me non inficior mediocriter eſſe verſatum. *Ratio eſt in Qua-
litate;* phraſis: ſi hujuſce rei ratio profecta ſit. Item: ſi ea ab optimarum artium
ſtudiis & diſciplina profecta ſit. Item: ab eadem ratione nunquam abhorruit.
Tempus in Quando; phraſis: ab exercitatione nullum confiteor ætatis meæ tempus
abhorruiſſe. *Fructus in Qualitate;* Phraſis: eorum omnium fructum vel inpri-
mis Licinius a me repetere prope ſuo jure debet. *Repetere in Actione eſt;* phraſis:
repetere ab aliquo fructum jure ſuo. Satis vel ex unica hac periodo conſilii ejus
ratio patet, ſed nemo non videt, hanc colligendi rationem moleſtam & tædioſam

futuram, nisi aliis classibus & distinctionibus multitudini verborum, sub adeo paucis titulis locandorum, subveniatur. Exemplum ejus plenius suppeditare possit Emanuelis Thesauri Index Categoricus, de quo & *libro 2.* actum est & *infra* plu-
7 ribus agetur. * Expeditiorem vero viam optimus ille dicendi magister, STURMIUS, ingressus est. Nam vigesimo post anno in Academia Argentinensi *linguæ Latinæ resolvendæ methodum* tradidit, quam Joannes Lobartus, Borussus, postea in lucem Argentorati Anno 1581. edidit. Ipse tamen ante annos 36. cum Argentinam primum venerat, in libro de *amissa dicendi ratione lib. 1. cap. 11.* hujus methodi mentionem fecerat, & specimine aliquo e Ciceronis oratione Quintiana, sed rudiori & imperfecto, usum ejus ostenderat. Ut ego suspicer, Jodocum Willichium, qui anno 1550. librum suum de rerum & verborum copia comparanda
8 edidit, hoc exemplo incitatum fuisse. * Sturmium vero JULIUS CAMILLUS, de quo *libro secundo c. 6. §. 25. seqq.* a nobis dictum est, excitaverat. Ejus vero consilia quia magis acuta erant, quam fructuosa, rejecit Sturmius, & rerum ordi-
9 nem secutus commodius rem omnem proposuit. * Invenit itaque quatuor loca generalissima, 1. τὰ θεῖα. 2. τὰ φυσικά. 3. τὰ τεχνικά. 4. τὰ ἀνθρώπινα. Singula subdividit naturali sua serie & ordine, quem Dialectica suppeditat, ita ut ordinem prædicamentorum in iis attendat, saltem quinque priorum. Quantitas,
10 qualitas, relatio, actio potissimum circumstantiis res omnes definiunt. * Talia excerpta suadet Sturmius a multis instituenda uno tempore. Si enim doctiores acciperent singulos auctores & singulas orationes, & eas resolverent diversas, non
11 easdem, insignem ille copiam integro biennio comportari posse existimat. * Habet illa methodus aliquid Lullianæ arti simile, quæ omnem universitatis rerum notitiam una connexione proponi vult, usui futuram, ut in disserendo & philoso-
12 phando, ita & in colligendo. * ALEXANDER FICHETUS certe, cujus *libro secundo* mentionem fecimus in *arcana sua Studiorum methodo in appendic. capitis* 3. Lullianis insistere locis jubet, ac Ideam locorum communium, quam methodo suæ subjunxit, ad has rationes ordinavit. Insigni hanc methodum præterea elogio ornat. *Hujus mysterii,* inquit, *ea vis est quam in Kabala triginta & quinquaginta portis intelligentiæ ex Arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut scientiam rerum omnium & mundum doctrinarum universum, quasi viva in tabella depictum, subjiciat oculis ordine plane admirabili: denique continet omnia & singula, singulaque ut omnia, & omnia ut singula ad amussim explicat, efformatque illum, quem desideramus, hominem, ex omnibus conflatum compositum disciplinis, quem Orator optabat, quem Tacitus indicat, quem describit Quintilianus.* Ac certe verum est, quadantenus convenire Lulliana hæc loca, quæ illis tamen, ut ego puto, accuratiora; cum prædicata distinctiore ordine proponant.
13 * BECCHERUS quoque in novo suo organo id egit, ut titulis generalissimis verba omnia disponeret, usui in collectione & amplificatione futura, de quo *lib. 2.*
14 *c. 4. n. 32.* * Sturmii consilia, quod ego sciam, nemo secutus est, aut eum in se laborem suscepit, præter JOANNEM BENZIUM, qui discipulus Sturmii fuit, ejusque luculentum specimen dedit in *Thesauro Elocutionis Oratoriæ Græco-Latino* Basi-

Basileæ Ann. 1581. in *folio* edito, quo præstantissimos Græciæ Oratores resolvit:
quod sane opus omnibus in Græca eloquentia collectaneis præferendum est.
* Idem quoque in Latina lingua simile quid tentavit, sed compendium tantum ab 15
illo habemus, vel sic tamen magno usui futurum. Quem si ille laborem ad ex-
emplum Græcæ linguæ instituisset, adductis integris auctorum sententiis, & ap-
posito loco, haberemus profecto in illo genere Opus elaboratissimum. Nunc
rudimento illo contenti simus, quod Argentorati Anno 1596. sub titulo *compendii
Thesauri Latinitatis puræ* in 8. prodiit. * Loci omnes LXXVI. sunt, sub quibus 16
ille totam linguam Latinam, ut ante linguam Græcam, disposuit, vocabula quo-
que simplicia eo ordine pueris ediscenda antea in lucem miserat. Ipsos quoque
locos, nudos scilicet titulos, in usum excerpta colligentium Argentorati Anno
1588. in 12. edidit. In singulis locis ita rem instituit, ut primo ponat nomina
Substantiva cum Synonymis, tam simplicibus quam metaphoricis, his subjungat
adjuncta sive epitheta, quæ pleraque ad prædicamentum quantitatis vel qualita-
tis pertinent: hæc excipiunt Actiones, quæ phrases continent. Hinc sequun-
tur Personæ cum Synonymis: hinc adverbia; quibus singulis sua quoque subji-
ciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc eodem modo procedit ad cognata, affinia,
contraria. In Thesauro Græco præter hæc addit *σύνθετα* sive conjuncta, &
sententias, quas *παραδείγματα* vocat. Exemplo esto *Locus 47. Fortitudinis.* Hic
primo loco est substantivum cum Synonymis. *Fortitudo, Virtus, Animus, Magna-
nimitas, Strenuitas, Vires, Robur, Nervi.* Subjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc
sequitur persona cum Synonymis, *Fortis, Vir, Virilis, Animosus, Magnanimus, Fi-
dens, Strenuus, Vehemens, Acer, Alacer, Magnus, Altus, Celsus, Excelsus, Erectus, Vali-
dus, Robustus, Nervosus.* Subjiciuntur & hic Adjuncta & Actiones. Sequuntur
jam porro *Audacia, Ignavia, Securitas, Periculum, Otium, Labor, Celeritas, Tarditas,
Patientia, Impatientia, Constantia, Pertinacia, Inconstantia* cum Synonymis, Personis,
Verbis, Adverbiis, singulaque cum Adjunctis & Actionibus, ut si de Forti-
tudine quid dicendum sit, tam phrases quam sententiæ mirifice variari possint,
ut amplificationibus propemodum infinitis quasi via sternatur. Quis enim
tam stupidus esset, qui, cum præ oculis omnia, quæ rei insunt, habeat, ex illa
sylva ligna usibus suis apta non comportet? * Et sane ad hunc usum potis- 17
simum respexit Sturmius. *Valeant,* inquit ille, *libri de copia rerum & verborum,
valeant Onomastici, valeant Thesauri linguæ Latinæ & Græcæ: nullo loco erunt, si cum
hac ratione comparabuntur, & si hæc ratio, quæ sola copiam ostendit, & viam præmon-
strat orationis copiosæ conficiendæ, a vobis perficitur. Hoc si feceritis* (alio loco ait)
*eumque laborem continuaveritis annum unum & alterum, & decem communicaverint
operas suas inter se, videbitis quantam copiam, quantam lucem vobis hæc ratio sit al-
latura, non solum in rebus intelligendis, verum etiam in differendo de quacunque re
proposita. Hic enim locis distributis & completis, quotiescunque vobis dicendum erit,
oratio vos non deficiet, & quæ Aristoteles habuit prædicabilia, id est, applicabilia,
vos habebitis applicata, quæ Aristoteles habuit vacua, vos rebus & verbis habebitis
con-*

condensata. Qui plenius horum Excerptorum specimen velit, ille adeat ipsum illum de linguæ Latinæ resolvendæ ratione librum, ubi initium orationis Tullianæ pro domo sua resolvit, & exemplo vocabuli VIS rationem adornandi unius loci
18 ostendit. * Idem tamen etiam Particularum locos seorsim faciendos suadet, eorumque insignem utilitatem ex recensione Patriculæ CUM, TUM, quæ in illo libro habentur accuratissima, ostendit. Sed de particularum usu & sensu eorum investigando alibi plenius a nobis agetur: est enim hæc linguæ Latinæ pars mi-
19 nime, prout fieri debebat, exculta. * Rhetorica quoque collectanea separata ab illis habet, quæ quamvis ad τὰ τεχνικὰ referri possint, utilius tamen erit, illa a generalioribus illis distinguere, ne nimia mole excrescat ille liber, & accuratiora sint,
20 quæ seorsim instituuntur hac in re Excerpta. * Possent & cetera omnia τεχνικὰ huc referri, & tota illa Placcii Encyclopædia Phraseologica, qua secundum ordinem scientiarum locutiones proprias & Latinas ex bonis Autoribus excerptas circa quamlibet materiam exhibebit, Autoribus ubique nominatis. Eam promisit vir eruditus & ad rei literariæ bonum multa & præclara moliens, neque fallitur, cum ait in Historia Excerptorum, opus utilissimum & tam vendibile futurum, ut, si fami aut lucro scriberet, aliud nullum sibi præ manibus capiendum censeat:
21 quod ut facere velit, eum rogo. * Consilia illic quoque suppeditat, quibus tale Opus quam absolutissimum dari posset, si divisis operis alius rei vestiariæ phrases e *Ferrario* & *Rubenio,* alius rem culinariam ex *Apicio,* alius militaria ex *Lipsio* &c. excerperet. Notum est, in ædium partibus hoc fecisse Grapaldum. Bartholomæus Riccius quoque observationes locutionum *de Re Rustica* congesserat, quæ ipsi incendio perierunt. Johannes Starckius quoque *Technologiam Phraseologicam* pol-
22 licitus est, quæ lucem non vidit. * Scioppius quoque in auctario Grammatices philosophicæ *Joh. B. Donii Hermathenas XX. libros,* quibus ipsa rerum descriptio cum vocibus & phrasibus continentur, laudat, eique Principum munificentiam optat.
23 * Sed habet illa omnium uno in libro coacervatio quædam incommoda, etiam in optimo ordine, & præstat technica illa sejungi, ut eo parationa ad manum sint. Neque enim semper vacat istam titulorum seriem recensere animo, juvenibus cer-
24 te & minus exercitatis illa res sæpe cum difficultate erit conjuncta. * Ego vero omnibus votis optarem, ut Sturmiana ista methodo quam plenissimum tale Opus elaboretur, in phraseologia præcipue magno usui futurum, ita tamen, ut inquirendi difficultas indice adjecto alphabetico subleveture: Habet enim & alphabeti-
25 cus ordo suos usus. * Nunc quando sperare tale Opus vix licet, utamur in Latina lingua Benzii compendio, SCHÖNSLEDERI *Apparatum,* librum utilissimum, illi jungamus. Ita quæ apud Schönslederum per literas Alphabeti disjecta sunt, cognata, affinia, Synonyma, Benziano illo rerum indice quasi e latibulis suis educentur, eoque facilior labor erit, si Benzianis vocabulis numeri paginarum, qui in
26 Schönslederi Apparatu male omissi, & a nobis reponendi sunt, adjiciantur. * Mallem ego tali Opere universali a viro docto & sagaci ordinato uti, quam tironibus autor esse, ut illa ratione excerpta instituant, non parum tædii & difficultatis in

in titulis inveniendis & recte locandis vocibus habitura; præsertim cum & alia attendenda sint in oratione & ad Excerpta sua referenda, quæ non commode ad Sturmianos locos reduci possunt; Quo intuiti sunt, qui ordinem non adeo sollicite quærendum volunt, viri summi & qui in literis magna præstiterunt. * Sæpe, 27
quæ nostro instinctu quocunque ordine collegimus, plus non juvant, quam quæ aliorum consilio colligenda suscepimus. Quamdiu adest ille, qui methodum colligendi dirigit, omnia expedita erunt: sed ubi suo arbitrio relinquentur tirones, sæpius hærebunt & in convenientibus titulis inveniendis vehementer laborabunt. Quando enim omnes illæ notiones ab initiis & primis ac remotis sedibus arcessuntur, tenet illa cogitatio animos anxieque circumducit. Quare præstat interdum titulos, quos res ipsa suppeditat, sine ullo ordine ponere, qui accuratius sæpe formabuntur, cum ex rei sensu formantur, quam ubi longa reductione ad prima illa sua elementa revocantur. Quemadmodum in ipsa corporum ἀναλύσει inutilis est & supervacanea opera, si ad illa στοιχεῖα prima reducere omnia velimus, plus vero utilitatis habet ad proxima illa, quæ rem componunt, respicere: ita & in oratione fieri æquum est. Quare mihi semper placuit methodus illa, ut tituli ex occasione inter legendum obvii ponantur, facile per indicem postea in ordinem redigendi. * Collectio vero ea forma institui potest, qua usus est Basilius Faber Soranus *in Locis Observationum ex Epistolis familiaribus Ciceronis, qui Lipsiæ Ann. 1576. editi sunt*, & in libello *de Synonymia Terentii ibid. Anno 1562.* edito. * Fe- 28 29
cit vero certo consilio, ut ex uno potius Autore, sedula lectione trito, quam ex multis temere lectis excerperet. Sic enim unum familiarem effici Autorem judicat, cum ceteri, qui ex omnibus aliquid mutuantur & describunt, ab omnibus simul avocent; unius vero Autoris familiari & assidua lectione orationis virtutes, ab Autore de industria occultatas, sæpe deprehendi, & quidem recte, putat. Præterea fixam & immotam quis regulam habebit, ad quam in omni imitatione respiciat. Idem Lipsius in *Instit. Epistol. cap. 12.* observandum autumat, qui Phrases seorsim poni vult, Tullii solas, Plauti & Terentii solas, Historicorum solas: cum tamen ipse in usu ad hæc non attendat, sed omnia misceat. * Sed tamen 30
& in titulis ponendis non satis accuratus est Basilius, ac Lexica excerpta Phraseologicis miscet. Cur enim sub titulo *Abhorrendi* ponam ista: *Abhorrent à communibus præceptis. Cum ab ea sententia Pompejus valde abhorreret: Abhorrebam ab urbe relinquenda?* quæ rectius ad titulos *Nolle, dissentire,* referentur. Ita: *Incredibile gaudium nobis objicitur,* non ad titulum *objiciendi,* sed ad titulum *gaudii* pertinet; nisi forte ad Lexica excertpa referre velis. Quare istud Terentianum: *quæ si non astu providentur, me atque herum pessundabunt,* sub titulo *Pessundare* ponitur, nec potius ad titulum *periculi* refertur? nam ad magnum, quod instat periculum, sensus verborum respicit, qui semper in illis excerptis attendendus est: vis enim sententiæ, non significatio verbi, quæritur. * Titius in *Manuductione ad Excer-* 31
pendum n. 18. & 21. Schönslederi Apparatum, Comenii Lexicon Latino-Latinum, aut Calvisii Thesaurum pro duce assumit, cujus vestigiis insistere jubet eum, qui Phrases colliget: tum ne labor in colligendis iis, quæ alii notarunt, inutiliter in-

 sumatur;

ſumatur; tum ut via ipſi certa ſit, qua ducatur. Ego præ ceteris omnibus Schönslederi Apparatum, ut jam antea feci, commendo, optimo delectu adornatum, ſed qui augeri multis modis poſſet, tum ex aliis ejusdem generis Scriptoribus, Baſilio Fabro, Pareo, (cujus in calligraphia etſi multa bona ſunt, incondita tamen titulorum & Autorum variæ ætatis farragine obnubilantur) tum novis collectaneis, qualia ſolertibus Scholarum Rectoribus quotidiano labore, cum Autores Claſſicos ju-
32 venturi prælegunt, coacervari facili negotio poſſunt. * Non audiendus ergo eſt Quintilianus, præclarus alias eloquentiæ Magiſter, cum *lib. 10. c. 1.* omnem illam Synonymorum colligendorum rationem damnare videtur. *Equidem ſcio,* inquit, *quosdam collecta, quæ idem ſignificarent, vocabula ſolitos ediſcere, quo facilius & occurreret unum ex pluribus, & cum eſſent uſi aliquo, ſi breve intra ſpatium rurſus deſideraretur, effugiendæ repetitionis gratia ſumerent aliud, quo idem intelligi poſſet. Quod cum eſt puerile, & cujusdam infelicis operæ, tum etiam utile parum: turbam enim modo congregat, ex qua ſine diſcrimine occupet proximum quodque. Nobis autem copia cum judicio paranda eſt: vim orandi, non circulatoriam volubilitatem, ſpectantibus. Id autem conſequemur optima legendo & audiendo.* Hæc illo loco Quintilianus parum conſiderate ſcribit. Nam cum antea dixiſſet, verba aliis alia eſſe magis propria, aut magis ornata, aut plus efficientia, aut melius ſonantia, quæ nota non ſolum eſſe omnia debeant, ſed in promptu atque in conſpectu, ut facilis ex his ſit optimorum electio: quomodo electionem illam inſtituet Orator, niſi collegerit & in numerato
33 habuerit? quomodo in numerato habebit, niſi conſignaverit, vel edidicerit? * Dixeris, ultro ſe ingerent lectione multa frequentata. Sed quid vetat uſu percepta memoriæ cauſa congerere? in memoria certe hærere debent; modo cum delectu & judicio adhibeantur, quod præ cæteris requirit Quintilianus. Vernacula erat ac domi naſcebatur illis oratio. Quid tum? etiam in notiſſima nobis lingua, illuſtres formulæ, verba ſonantia, non ſemper memoriæ ſuccurrunt, ut ego Italis, Gallis in ſuis; nobis in Germanica lingua omnino quædam notanda exiſtimem: ut Græci oratores ipſi verba hiſtorica, politica, oratoria, poëtica, diligen-
34 ter notarunt, quorum vel fragmenta vel indicia nobis ſuperſunt. * Certe Pollucius magna diligentia fuit in ordinandis & non ſolum ſecundum varios locos diſponendis vocibus, qua in re aliquid Sturmiano conſilio ſimile eſt, ſed in ſynonymis & affinibus congerendis, cujus rationem ipſe addit (1) ὡς ὑπαλλάττειν δύνασθαι, ut ſubalternantia aut transmutata in orationis habitu variando habeamus (2) καὶ ὡς ἕκαστα ἂν δηλωθείη, ut ſint ſcilicet δηλωτικὰ & explanatoria, quibus in periphraſibus
35 & circumductionibus utamur. * Ac ſane, ſi vocum delectus origo eloquentiæ eſt, delectum illum cum cura & collectione quadam inſtitui debere ipſa res loquitur.

CAP.

CAP. III.

DE EXCERPTIS SINGULORUM VERBORUM, ET OBSERVATORIIS.

§. 1. *Excerpta circa verba singula instituenda.* 2. *De copia tamen verborum magis oratori laborandum est.* 3. *Thomasii Excerptorum Methodus.* 4. *Liber Lexicus, quid contineat.* 5. *Indicum concinnandorum molestia non est ista, quæ Fichteto videtur.* 6. *Anxia ista distinctio libri Lexici haud est necessaria.* 7. *Liber observationum quomodo instituendus.* 8. *Barbararum civilium vocum collectanea instituenda.* 9. *Germanicarum vocum Excerpta.* 10. *In delectu vocum quæ notanda.* 11. *Non omnia confundenda, sed mere latina à mere criticis & philologicis separanda.* 12. *Glossemata Quintiliani.* 13. *Aliorum observationes nostris jungendæ.* 14. *Particularum collectanea.* 15. *Placcii Methodus in Vocabulorum observationibus laudatur.* 16. *Ordo Excerptorum Thomasianorum in observationibus recensetur.* 17. *Non elegantiæ tantum, sed & simplices loquendi formæ, notandæ.* 18. *Formularum collectio in excerptis oratoriis docetur.*

De *Phrasibus colligendis* multa superiori capite diximus. Sed in Phrasibus solis 1
illa cura excerpendi non subsistit. Plura sunt circa verba consideranda, quæ hanc excerpendi industriam requirant. Ut oratio culta sit, etiam simplicium verborum debet esse nitor, cultus, puritas. Nihil in illis debet esse peregrinum, solœcum, barbarum. Quare hæc primo loco cura nobis suscipienda fuisset, nisi Lexica aliqua ex parte ea nos sublevarent. * Ego de copia verborum 2
prius mihi agendum duxi, cum de illa magis Oratori laborandum sit, quam de simplicibus verbis, quæ ad Grammaticos & Criticos magis pertinere videntur, & quæ ille supponit. Videbimus Virorum doctorum aliqua consilia. * Extat *Cl.* THOMASII *in Erotematibus Rhetoricis* consilium de Locis communibus, in eloquentia 3
faciendis. Tres ille libros Excerptorum facit, 1. *Librum Lexicum.* 2. *Observatorium.* 3. *Formularum.* Sed nos, quæ ex his ad oratoria pertinent, nunc seponemus. * In 4
Libro Lexico sub singulis vocum titulis ordine fortuito colligi vult, I. voces raras, singulares, ignotas, alioque & elegantiori quidem sensu usurpatas; quod consilium jam olim quoque Quintilianus *lib. 1. cap. 12.* suppeditavit: *Id quod inter prima rudimenta non inutile est demonstrare, quot quæque verba modis intelligenda sint. Circa glossemata etiam, id est, voces minus usitatas non ultima ejus professionis est diligentia.* Ita Statilius olim integro libro singularia Ciceronis collegit. II. Flexiones vocum, si in nominibus rarum aliquem casum, aut in verbis præteritum, supinum aut participium rarius inveneris. III. Phrases, ubi eorum differentiam a Germanismo notari vult. IV. Epitheta, quibus & Adjectiva & Adverbia comprehendit. V. Apposita, quo nomine non synonyma tantum, sed & cognata & affinia, quæ verbis copulata inveniuntur, complectitur. VI. Opposita, quor-

quorsum etiam refert particulas, quæ se excipere solent, aut respectum aliquem
inter se habent. VII. Differentias a vocabulis affinibus: quæ ut internoscantur,
porro singulis præfigi certas quasdam notas jubet. Quæ quidem omnia bene
habent, & notari sic primum possunt; postea vero sub suis titulis communibus
inter phrases locari: illic enim melius inveniuntur, ac usui sunt. Ac pleraque
illorum jam tum isto ordine in suo Apparatu disposuit Schönslederus, quibus ad-
jici ista possunt ex Autoribus, qui singulatim ista omnia tractant, ac in lectione
Autorum notata. Nihil tamen prohibet geminos habere locos communes, tam
secundum voces singulas, quam titulos rerum dispositos: interdum enim his, in-
5 terdum illis promptius utemur. * Phrases itidem sub titulis collocandas suadet
Thomasius, seriem amplexus, qua utitur in elegantiis suis Calvisius: quanquam ego
etiam hic fortuitam locationem malim, facile dehinc indicis subsidio in ordinem
redigendam. Non enim Ficheri judicium me terret, qui rerum ordinem præfe-
rens Indicem plenum tædii & fastidii opus, & laborem Psyches intricatissimum
pronunciat. *Nam cum notæ*, ait, *quæ ad eandem rem pertinent, unoque in loco paratæ
& ad manum esse deberent, sparsæ sint ut Osiridis membra, locis mille, mille notandi sunt nu-
meri, paginæ adeundæ mille, quæ res ad restim redigit.* Non sane tanti est ista diffi-
6 cultas, quam ille his coloribus depingit. * Possunt & multa eorum, quæ seor-
sim a Thomasio notantur, ut Epitheta, Apposita, Opposita &c. ad titulos phra-
sium transferri, ut non sit necesse tam anxie & operose illa distinguere; præsertim
7 cum jam tot Autores viam hanc straverint. * In observationibus vocum ego
selectum aliquem institui malim, ut disjungantur Civilia, Oratoria, Poëtica, Singu-
laria, id est, quæ semel tantum dicuntur, Dubia ob varias lectiones, Comica, qualia
sunt Plautina plurima, nequaquam in seria oratione usurpanda. Sunt & Germa-
8 nismi vel ex Vorstio vel e lectione ipsa notandi. * In Civilibus consulendum
est *Opus formularum Brissonii*, ac Indices illi Freinshemiani & Bökleriani in Histori-
cos confecti. Sæpius enim apud illos alia significatione voces accipiuntur, quam
fieri vulgo solet. Novi Virum prudentem, qui voces & phrases barbaras civi-
les, in scriptis publicis barbari seculi, & iis, quæ nunc a Viris in Republica vi-
ventibus scribuntur, occurrentes, qualia sunt Acta publica, Capitulationes, Trans-
acta, quorum aliqua Goldastus & alii collegerunt, excerpsit, tum ut ipse intelli-
geret eorum sensus, ac ad eorum genium, si opus est, loqui posset: multum
9 enim ea in re consuetudini indulgendum. * Idem labor suscipiendus est illi, qui
in Germanica lingua civilem eloquentiam affectat. Colligendæ enim illi sunt e
Recessibus Imperii, Actis Lundorpii, Epistolis publicis, aliisque scriptis, phrases,
formulæ, particulæ &c. quæ frequentius tibi occurrunt, & civilis usus sunt.
Nec credat facile aliquis, quam sit hoc adjumento futurum rerum negotia tra-
ctanti. Id ut faciamus, suadet etiam *Schraderus* Commentar. in libr. 3. Aristote-
10 lis. De Poëticis postea dicemus. * Multa ad delectum vocum pertinentia
Buchnerus in libro de commutata ratione dicendi habet. Imprimis vero hic notari
debent 1. Vocum propriæ acceptiones, 2. variæ significationes, 3. translationes,
quas posteriores, si quis velit, ab his sejungere & ad Synonymorum loca trans-
ferre

ferre poteſt. * In his excerptis liberum unicuique eſſe poteſt pro fine & ſcopo 11
ſuo, ſi quis ea, quæ ad Latinitatem qua talem pertinent, ab iis, quæ mere Critica & Philologica videntur, ſeparare velit. Nam ad eloquentiam utilius eſt, ſi illa, quæ puræ Latinitati inſerviunt, ſeorſim habeantur, ne laborem inquirentis gravent.
* Philologica vero & Critica Excerpta, quæ proprie γλωσσήματα vocare videtur 12
Quintilianus, multa habent obſervata de peregrinis, etiam de corruptis vocibus, barbariſmis, etymologiis, quæ ſi cum illis conjunguntur, mire omnia confundentur.
* Fundus horum Excerptorum eſt 1. in optimis claſſicisque Autoribus, 13
quicquid ipſi obſervavimus aliique viri docti, illuc pertinet. Modus autem obſervandi præſcribitur quam optime a *Schoro in præfatione phraſium Ciceronianarum.* 2. Pertinent huc commentarii Criticorum, e quibus ſeligendi ſunt, qui ad aureæ vel argenteæ ætatis Scriptores notas ſcripſerunt, & ad genuinum vocum uſum præ ceteris reſpiciunt. Quicquid enim illi jam tum obſervarunt, velut in lucro deputandum eſt. Itaque illa tantum notentur quam breviſſime ac velut per indicem ad ipſos Autores remittendo, ſi ipſos Autores habeamus. Obſervata ſingularum vocum & phraſium, ſi ipſi peculiares libros huic negotio deſtinare nolimus, poni posſunt ad Lexici alicujus marginem, aut Grammatici perfecti operis, quale Voſſianum
eſt. Ita & aliorum & noſtra obſervata juncta habebimus. * De particulis ſeorſim 14
etiam collectanea inſtituenda eſſent. Nam, quamvis intermiſceat quædam Thomaſius titulis ſuis communibus; plura tamen poſſunt de iis notari.

Non contemnendus eſt modus ille, quo doctiſſimus Placcius in vocum rario- 15
rum collectione uſus eſt. Nam ut *ex Hiſtoria Excerptorum ejus*, libro de arte excerpendi annexa, diſcimus, vocabula, quæ in Calepino habentur, Anagnoſten ſibi prælegere juſſit, omiſſis teſtimoniis, iis, quæ ſi rariora videbantur, plumbagine ſubductis, illa in chartis per plicaturam infractis exſcribenda curavit, ſpatio relicto, quo notarentur a Calepino omiſſa. Hæc iterum, cum labor creſceret, per indicem contraxit, ſignis additis, quæ voces antiquatas, novatas, poëticas, Græcas, barbaras, ſuſpectas, notatas aliis partim & vindicatas, alioque diſcrimine notabili, obſervatu præ aliis dignas, qua ſeparatas, qua conſtructas, fruſtra apud alios Lexicographos quæſitas, ſecernerent. Parvo illo ſemper ad manum poſito codicillo feliciſſime ſe uſum profitetur. Primum enim vaſtorum voluminum mole tractanda ſuperſedere potuit, deinde ob coadunationem vocum rariorum, uno intuitu, ſemotis allegatis ſeſe conſpectui exhibentium, promptior earum inventio fuit: quod certe imitatione dignum compendium eſt.

Secundus Excerptorum liber Thomaſio *Obſervatorius* dicitur. Quanquam enim 16
& illa, quæ in priori occurrunt, obſervationum nomine appellari poſſint, ac appellentur etiam ab aliis, maluit tamen ita diſtinguere. Ea, quæ hic ſub titulis locantur, duplicis ſunt generis. Pertinent enim vel ad copiam verborum, vel ad collocationem eorundem. Copiam verborum ad ſeptem fontes revocat, 1. Synonymiam, 2. Commutationem, 3. Æquipollentiam, 4. Dilatationem, 5. Tropos, 6. Figuras

ras dictionis, 7. Figuras sententiæ. Ad priores quatuor refert variationem, dilatationem, extensionem, absorptionem, una cum figuris Grammaticis. Variationis plurima sunt genera, quæ recensentur studiosissime ab Erasino, ad cujus exemplum similia notari possunt. Vult autem hic non quælibet, sed illustriora notari, ac ea præcipue, in quibus Germanica nostra lingua dissidet a Latina, e. g. cum Latini pluralem adhibent, nos singularem; cum illi Conjunctivo utuntur, nos Indicativo, & contra &c. Dilatatio fit per Epitheta & verba, quæ extensioni inserviunt, ut, volo, possum, do, eo, facio, ac similia, e. g. velle aliquem mulctatum, pro mulctare; dare expeditum, pro expedire &c. Absorptio est, cum fit mutatio constructionis, aut modi finiti in infinitum, aut participium vel Gerundium particulam aliquam abolevit; ubi illa absorptionum exempla præcipue notanda, quæ in lingua Germanica sunt aliena. Cum quibus tamen non confundendæ sunt Ellipses & Pleonasmi, quorum itidem exempla sunt notanda. Ad collocationem verborum refertur divulsio; cum voces, quas ordo naturalis conjungi postulabat, aliis interpositis dirimuntur. Interpositio est, quando vox una vel altera interponitur, aut integrum comma, vel etiam quasi Periodus, quorsum & Parentheses referendæ: Antepositio, cum vox, quæ sequi debebat, antecedit: Postpositio, cum contra. Pertinent & huc particulæ, verba, nomina, periodos incipientia ac finientia, vel connectentia, quæ diligenter notanda: quorum quantus usus sit, nemo facile credet, nisi qui exercitio didicerit. Notari etiam seorsim possunt particulæ vel verba, membra Orationis, Historiæ, Epistolæ inchoantia, quæ vehementer juvant ipsum scribendi exercitium. Ceterum cum multa pars horum omnium collecta ab elegantiarum Scriptoribus ac Grammaticis observatoribus, legere illa potes, quæ ab aliis jam notata sunt, & in unum aliquod corpus congerere, iisque deinde addere,
17 quæ tua lectione observaveris. * Recte etiam monet Thomasius, non elegantias tantum illas, sed & formas loquendi simplices esse notandas. Non enim semper elegantiis est locus, estque ubi fastidium pariant, nimis frequenter adhibitæ. Idem Sturmius suadet, non marmora tantum, sed et lapides & lateres ad orationis stru-
18 cturam comportandos. * Formulas nos ad Excerpta Oratoria rejecimus.

CAP. IV.

EXEMPLA EXCERPTORUM LEXICORUM ET OBSERVATORIORUM.

§. 1. *Excerpta lexica & Observatoria etiam Græcis in usu: Adducuntur exempla Phrynichii Strabii,* 2. *Epitersis,* 3. *Hegesinacis, Parmenionis, Galeni, Lavinii.* 4. *Talia e commentatoribus circumspecte colligenda.* 5. *Exempla quædam nostra libri lexici, Primum de voce Insanus, Insania, Insanire.* 6. *Ejus variæ significationes.* 7. *Possunt & ad librum phraseologicum referri.* 8. *utilius tamen in libro lexico notantur.* 9. *Loca integra autorum in iis Excerptis non mutilata notan-*

notanda. 10. *Improbatur eam ob causam Wendelini Medulla Latinitatis.* 11. *Secundum exemplum de voce corpus.* 12. *Hujus variæ significationes.* 13. *Verba civilia.* 14. *Singularia.* 15. *Dubia vel falsa.* 16. *Comica.* 17. *Lectio Plautina judicium requirit.* 18. *Potissimi solutæ orationis.* 19. *Germanismi laudabiles.* 20. *Ii temere non affectandi.* 21. *Germanismi vitiosi.* 22. *Dilatationes & Extensiones.* 23. *Parentheses.* 24. *Connexiones Periodorum.* 25. *Connexiones Historicæ notandæ.* 26. *Voces sonantiores & polysyllabicæ notandæ.* 27. *Minores formulæ phrasibus accenseri possunt.* 28. *Plures classes excerptorum observatoriorum dantur.* 29. *Johannis Rivii Excerpta in verbis recensentur.* 30. *Titii Diatriba de arte numerandi laudatur.* 31. *Σολοικοφανῆ veterum Autorum ad Excerpta observatoria pertinent.* 32. *Boni Autores non secundum Grammaticorum regulas, sed hæ secundum illos judicandæ sunt.*

Proposui Thomasii methodum, a qua non magnopere dissentio, nisi quod in 1
libro Lexico distinctius verba proponi velim. Ac fuit illa excerpendi methodus admodum vetusta, ut discimus ex Photio, qui meminit cujusdam *Phrynichii Strabii*, qui de verbis oratoriis, historicis, vulgaribus, libros 37. scripsit, quorum titulus: Σοφιστικὴ παρασκευὴ h. e. Apparatus Oratorius. Et extat adhuc aliqua Epitome ejus, a Petro Nunnesio in lucem edita. * De verbis Comicis ac 2
Tragicis *Epiterses* Grammaticus scripsit, ut liquet ex Stephano de Urbibus. * De 3
Poeticis *Hegesinax* Alexandrinus, ut ex Athenæo discimus. De Historicis *Parmenio* Byzantius. *Galenus* nominum πολιτικῶν libros quinque scripsit. De verbis sordidis scripsit *Publius Lavinius*, ut patet ex Gellio *lib. 20. cap. 10.* Plures Autores veteres enumerat Schefferus *libro de Stylo cap. 11. §. 12.* * Colligi talia multa pos- 4
sunt e Commentatoribus, in Autores, quorum studium laborem nostrum levabit. Sed circumspecte tamen etiam in his versandum: nam & illi nonnunquam labuntur.

Ut exemplum aliquod adducamus, ad librum Lexicum referas hæc de voce 5
Insanus, Insania, Insanire. * Voces illæ apud veteres singulari significatione inter- 6
dum accipiuntur. Primo pro vehementia omni & excellentia in re seu bona, seu mala, ut: Plaut. Trinumm. Act. 3. Scen. 2. *Insanum malum* i. e. magnum. Bacchid. Act. 4. Sc. 5. *Insanum magnum negotium.* Mostell. Act. 3. Sc. 4. *Insanum bona porticus;* Ausonius de Crœso: *dives insanum in modum.* Hinc Casaubonus ad Athenæum *lib. 13. cap. 5.* docet, Veteres, cum aliquid vehementer extollerent, solitos tanquam exclamantes orationi suæ vocem *μανίας* inserere: unde manarunt illæ locutiones *μανικὸν ὅσον μέγα* i. e. *insanum magnum,* Virgilius *turbines insanos* vocat, & fluctus. Quin & ipsi Hebræi hac loquendi formula utuntur. Nam vox הלל significat 1. insanire, 2. laudare, 3. splendere, 4. jactare, 5. insano impetu agitari: quæ significationes in eo conveniunt, quod cum vehementia quadam conjunctæ sunt, vid. *Jerem. 46. v. 9.* Græcis etiam frequens admodum est: illi enim magnum amorem & studium voce *μανίας* exprimunt. Ita *δοξομανὴς* gloriæ cupidus, *ἡλιομανὴς* cicadæ epitheton, Χρυσομα-

σομανὴς, ἱππομανία studium equestre, *ὁπλομανία* studium militare. Ad copiam etiam & luxuriem illis transfertur, ut sunt voces, *παρπομανὴς, ξυλομανέω.* Ita apud Latinos Plinius *lib. 16. v. 27.* vites insanas vocat, id est insolitæ fertilitatis. Hinc singularibus plane significationibus ad alia transfertur. Cicero pro magnificis in ædificando sumptibus voce illa utitur, pro Milone col. 777. B. *Insanæ substructiones.* Autor ad Herenn. lib. 4. col. 71. G. *Tametsi in Tusculano quidem cœpi insanire & in iisdem fundamentis ædificare.* Ad Quint. Fratrem lib. 3. ep. 1. *Ea villa, quæ nunc est, tanquam Philosophia videtur esse, quæ objurget ceterarum villarum insaniam.* Huc pertinet illud Plinii lib. 18. c. 5. *Optimum est aliena insania frui,* i. e. sumptuosa ædificia, ab aliis magnis sumptibus & laboribus exstructa, exiguo pretio sibi comparare, eaque inhabitare. Falsus itaque est Erasmus, qui eundem horum verborum sensum existimat, qui est versiculi illius vulgati.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Si quis enim cetera antecedentia & sequentia inspiciat, facile verum hunc esse sensum videbit. Accipitur etiam vox *Insanire* de quocunque immoderato sumptu, Plaut. Milit. Gloriof. Act. 3. Sc. 1. v. 159. *Quid opus hospes sumptu tanto nostri gratia? insanivisti hercule.* Huc referendum quoque illud Virgilii Eclog. 3. *Insanire libet quoniam Tibi,* i. e. Sponsionem facere sumptuosam. Et illud Terentii Phorm. Act. 4. Sc. 4. vers. 37. *At primo homo insanibat,* id est, incredibile pretium poscebat.

Patet vel ex unico hoc exemplo, quomodo congeri observationes singularium
7 significationum in libro Lexico debeant. * Quanquam etiam istæ acceptiones omnes ad librum phraseologicum sub titulis suis possint reponi, e. g. sub titulo *ædificandi:* Cœpi insanire in Tusculano. Insanæ substructiones. Sub titulo *Habitandi vel Commodi?* Insania aliena frui. Sub titulo *sumptuum:* quid opus fuit hoc sumptu nostri gratia? Insanivisti hercule. Sub titulo *laudandi:* Insanum bona porticus (quanquam hæc magis Comica, quam Oratoria phrasis est). Sub titulo *laboris* vel *negotii:* Insanum magnum molior negotium. Sub titulo *pretii* vel *æstimationis:* Primo homo insanibat, i. e. incredibile pretium poscebat. Atque sic notata magis usui
8 in scribendo esse possunt. * Utilissimum tamen est etiam seorsim in libro Lexico notare, cum mire hoc faciat ad loca similia in Autoribus explicanda, ad quod prodesse liber phraseologicus sub titulis digestus non potest. Debent etiam ipsa verba singula rariora sub titulis phraseologicis notioribus consignari: quod facit *Schönslederus in apparatu eloquentiæ,* & suadet etiam *Titius in Manud. ad Excerpendum.* * Loca
9 etiam integra tam hic, quam in aliis libris excerptoriis, notanda sunt: ex appositis enim judicium de vero sensu ferendum est, patetque ex eo, phrasin, alia occasione
10 dictam, probam & laudabilem, ad aliam translatam ineptam fieri. * Quam ob causam reprehendendi sunt Autores, qui phrases ita nude congerunt, ut fecit *Wendelinus* in Medulla Latinitatis. Cui viæ si semper institeris, quæ sic colliges, plenioris alicujus Lexici vicem præstare poterunt. Nunquam tamen observationibus ipsis ita fidem habeas, ut loca ipsa Autorum non conferas.

* Si-

* Simile Exemplum est, quod ad hanc classem pertinet, etiam illud, quod Jodocus Willichius libro *de verborum copia comparanda cap. 15.* affert de Voce *Corpus*, quod proprie est massa ex artubus, ossibus, nervis &c. constans, aut aliqua mole rei corporeæ. Cic. 2. de Oratore: *Corpus sine loco intelligi non potest.* * Corpus pro carne. Cicero: *Et vires & Corpus amisi.* Idem 2. de Nat. Deorum, *ossa* vocat *subjuncta Corpori*, i. e. carni. Conjunctim dicitur ap. Martialem: *Inque omni nusquam corpore corpus erat.* Apud Ciceronem *corpus defensionis* per translationem dicitur. Lucretius lib. 2. mare salsum *Neptuni corpus acerbum* vocat. Idem: *Condensa Corpora lapidum.* Idem ventos *cæca corpora* vocat. Accipitur pro opere scripto. Cic. *A principio conjurationis usque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse:* pro tribu & turba populari. Livius: *sui corporis Regem creare volebant.* Cajus *Collegiorum corpus* dixit. Cicero *contemperationem corporum* dicit. Cic. ad Attic. *ad corpus ejus acciperet.* Addimus his illa. Corpus pro *homine ipso*, quemadmodum & σῶμα apud Græcos. Notat Voss. *Inst. Orat. lib. 4. p. m. 141.* Vid. Magius *lib. 1. Misc. cap. 12.* Radulph. Fornerius *lib. 2. Rer. quotidian. c. 26.* Huc pertinet Anglica illa loquendi ratio *No-body; som-body, nullum corpus, aliquod corpus:* id est: *Nemo, aliquis.* Solent & *Servi* ita vocari. Epiphanius in Ancyroto. δεσπότης ὀγδοήκοντα σωμάτων. Herus octoginta corporum. Atque hoc nomen credo cum *pecoribus* commune habuisse, quæ & corpora vocabantur. Aperte habetur in *l. si servus 21. §. Et ideo ait. 2. ff. de Evictionibus & dupli stipulationibus.* Vide & Casaub. *cap. 10. lib. 5. Animadversionem in Athenæum* & inprimis Maussacum in *notis ad Harpocrationem p. 125.* Gatakerum in *dissertatione de Novi Instrumenti stylo cap. 10. p. 104.* Corporati inter Studiosos qui dicantur in *l. 1. Cod. Theod. de stud. liberal. urb. Rom.* videatur Conring. in *Differt. ad illam legem p. 49. 50.* Infinita talia notari possunt, & nunc aliqua ex parte Hofmannus in *Lexico suo Universali Philologico* hujus laboris rudimenta posuit, in quo ego accuratiorem Autorum designationem, unde illa deprompta fuerunt, requiro.

(margin numbers: 11, 12)

Eodem modo colligantur seorsim, vel saltem notis distinguantur 1. *Verba Civilia.* Civilis sensus est, cum apud Curtium dicitur. *Avare ac superbe imperare.* Phrasis enim hæc de Tyrannico regimine intelligenda est. *Suis vel alienis auspiciis rem gerere,* quid sit, is sciet, qui novit apud historicos *auspicii* voce intelligi administrationem atque executionem, cum summa potestate conjunctam, de qua videri potest integra dissertatio Böcleri de Auspicio Regio. *Paulatim insurgere* apud Tacitum *lib. 1. Annal. Cap. 2.* eleganter explicat Böclerus in Commentario ad illum locum *num. 8. & 9.* & Heinsius in laude Asini. Cum apud Curtium dicitur *Persarum imperium magis concuti quam affligi,* notabis per concussionem significari conversionem Reip. vel mutationem status, per afflictionem, eversionem & interitum. Atque hæc omnia notanda bene sunt, ut de civilibus rebus loquentibus civiles phrases, quibus passim utuntur historici, non desint. * 2. *Singularia.* Quo referas e. g. ista. *Vacuefacere* ap. Nepotem; *Leno* pro Legato apud Justinum, lib. 1. *Lætatio* pro Lætitia

titia ap. Cæsarem *Noctuabundus, Sylva vindicata, Muginari, Puniri* aliquem pro ulcisci. *Rauduſculum,* id eſt, pecuniola, æs enim veteribus Raudum vocabatur. *Tagax, mulieroſcus, dicticula,* al. legunt: *dicula,* & complura alia, quæ ap. Ciceronem occurrunt, & colligi poſſunt e Frobenii penu Tulliano. *Adoptatiſſimus* pro Exoptatiſſimus (ita legunt MSS. Gothofrediana editio habet optatiſſimus, qua voce Ciceronis filius utitur *l. 16. epiſt. fam. ep. 21.*) Huc refer etiam, quod ibidem habet: *omnia velles mihi ſucceſſa,* quod Henricus Stephanus in Pſeudo-Ciceroniano ne Latinum quidem credit, quanquam alii defendant. Vide *Taubm. ad Plauti Pſeudolum Prolog. verſ. 3. Voſſ. de Analogia lib. 4. cap. 13. Dextella* pro dextra *Cic. ad Attic. lib. 14. epiſt. 23. Calculo, onis,* pro Calcuratore. His & ſimilibus vel plane non, vel parcius utendum. Plura eorum ſingularium e variis Autoribus dedit Balbinus in *Veroſimil. humanior.*
15 *diſciplinar cap. 3. & in Notis ad hæc Veroſimilia.* * *Dubia vel falſa ob varias lectiones.* Quorſum referas *Præmiari,* Suet. Tito: cap. 7. *Nundinari præmiarique ſoliti.* Hic vocem præmiari quidam exponunt, præmia largiri, alii præmia accipere. Alii legunt prædari. Rectius itaque abſtinetur hac voce. Ita Bembus utitur voce *multiſſimus,* quod putaret apud Ciceronem ita legi. At legitur in correctioribus exemplaribus: *Ex multis meis miſeriis* non *multiſſimis. Adhibere fidem* pro credere vulgo in uſu eſt, & nititur autoritate loci corrupti ap. Ciceronem de Divinatione lib. 2. Rectiora enim exempla habent: *Fides eſt habenda,* non adhibenda. *Delenitio* ap. Ciceron. 2. offic. legitur. Sed. emendatiores Codices habent Delectatio. *Dememiniſſe* multi dicunt pro obliviſci, decepti corrupto loco apud Martialem lib. 2. epigr. 59. *Ipſe jubet mortis dememiniſſe Deus,* ubi rectius legitur *Te meminiſſe.* Apud Plautum legitur Act. 1. Sc. 1. Amphitr. *fugam in ſe convertitur.* Dubia hic lectio eſt, ut phra-
16 ſis ſecure adhiberi nequeat. * 4. *Comica.* Qualia infinita apud Plautum occurrunt, quæ ſeorſim ponenda ſunt, cum ſint ad ſeriam & civilem orationem inepta, niſi forte in epiſtolis familiaribus, dialogis, ſatyris, aliiſque ſcriptis ludicris, ea joci
17 gratia inſpergas; quanquam & hic judicio opus ſit. * Subactum itaque judicium requirit lectio Plautina, ut mirer, in lectione autorum Plautum prætuliſſe Terentio Scioppium in epiſtola de *compendioſa linguæ Latinæ exactius cognoſcendæ ratione,* quæ additur tractatui ejus de arte Critica. Quod ſi in exemplum proponamus *Act. 1. ſc. 1. Amphitr.* ſtatim videbimus, quam multæ ibi occurrant ſerviles argutiolæ, inaniter nonnunquam confictæ, nec temere imitandæ. Quot enim hic occurrunt phraſes, quibus verberatio deſcribitur, nunquam ſic in alia oratione uſurpandæ. *Advenientem hoſpitio pugnæ accepturus eſt. Pugnis facit hodie ut dormiam. Pugnos edere* pro vapulare. Sic in Rudente Act. 3. Sc. 4. *Jam tibi meſſis in ore fiet mergis pugneis.* Pœnulo Act. 1. Sc. 3. *majorem partem in ore habitas meo.* In eadem ſcena Amphitruonis. *Homines quatuor in ſoporem collocaſti. Is me interpolabit meumque os finget denuo. Qui pugnis os exoſſas hominibus. Faciam ego hodie Te ſuperbum.* Nec uſurpaverim ego temere alias phraſes, quæ ibi occurrunt v. g. *penetrare ſe in fugam. Pallium alicui detexere. Advenisti audaciæ columen conſutis dolis. Optime optimo optimam operam des. Nequiter ferire malam mala diſcit manus. Vulcanum in cornu concluſum geris.*

Quæ

Quæ omnia nescio quid frigidiusculi acuminis habent. Comicam Plauti & Terentii Latinitatem nuper singulari libro collegit in libro, cui titulus *Hortus Comicus*, Bartholdus Feind, Hamburg. 1688. edito, titulis per classes rerum divisis. Sed vellem hic Comica a pura Latinitate fuisse sejuncta. * 5. *Poëtismi in soluta Oratione oc-* 18
currentes. Sic e. g. plane poëticum est apud Tacitum lib. 2. Annal. *Scevinus promptum vagina pugionem vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere jussit.* Livius dicit alicubi: *pugna senescit.* Sic frequenter ap. Tacitum occurrit: *Occultus odii, turbidus consilii; Cuncta corporum &c.* Apud Florum multa talia habentur.
* 6. *Germanismi laudabiles.* Quales sunt, *Accredere alicui, Adjurare alicui. Non possum* 19
ad nummos pervenire. Vestis bene sedet. Febrim nancisci. Morbum nancisci. Magnum se facere. Facere se hilarem: Pro felici aliquem aspicere &c. de quibus plena manu Vorstius. Sed magna hic cautione opus est, ne mala junctura phrases illæ vitientur.
* Quod si quis integram vel epistolam vel orationem e meris Germanismis, utut 20
laudabilibus, concinnet, vix crediderim Latinis auribus illum se probaturum: Etsi enim phrases per se bonæ essent, affectatione tamen illa gratia orationi periret.
* 7. *Germanismi vitiosi.* Quorum integram sylvam suppeditant Babarismorum no- 21
tatores: Vossius *de Vitiis sermonis,* Vorstius de *Latinitate merito suspecta,* Borrichius, *in Cogitationibus de lingua Latinæ ætatibus,* Cellarius in *Antibarbaro* & *Curis posterioribus.*
* 8. *Dilatationes & Extensiones*, e. g. *Faxo acceptum* pro accipiam ap. Plaut. Cic. 1. 22
off. c. 9. *Non patiar te desertum,* pro: non deseram. Id. ad Attic. lib. 1. ep. 5. *Non committam posthac, ut accusare me de negligentia possis,* pro: non accusabis. Plaut. *docte illam perdoctam dabo.* Terent. *Exornatum dabo.* Seneca Tragicus; *Demersas dabo.* Cicero: *Cupiditates domitas habere.* Plautus: *Carens fui,* pro Carui Cic. in Orat. *Est, ut scis, his verbis loquens Socrates.* Cic. de Divinat. libr. 1. *Faciendum videtur, ut diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus,* pro Comparanda sunt. Pertinent huc etiam extensiones per particulas ab, ad, de, in, ut: *Fulgor ab auro, si mihi secundæ res de amore meo essent,* pro amoris mei. *Adeone vobis videmur esse idonei,* in *quibus sic illudatis.* Trium verborum *Esse, Facere, Habere,* ut magnam extensionem in Latina lingua esse docet Riccius in Apparatu Elocutionis Latinæ, sub voce *Esse;* ita varie in Dilatationibus illa adhibentur: quibus *Dare, Mittere, Ponere* & alia nonnulla addi possunt. Magnus sane earum dilatationum usus est in copia orationi concilianda, in qua *Plagiasmi* magnam partem obtinent, de quibus pluribus infra agemus. * 9. *Parentheses.* Quarum magna interdum elegantia est 23
in Oratione tam soluta quam ligata. In Orationibus non pauca passim occurrunt. In Poëtis quo magis elegantiæ illic habent, codiligentius notandæ. Tales e. g. sunt. *Ignoscite fasso. Sic credidit alma vetustas, Sæpe (recordor enim.) Quis posset credere? Sic me mea fata trahebant. Parenthesis* octo versuum est ap. Virg. 12. Æn. De artificio hujus Poëseos vide Scaligerum libr. 5. c. 3. libri de arte Poëtica. *Si mens non læva fuisset. Quis talia fando temperet a lachrymis. Quod minime reris. Res est non parva. Ut potius reor & potius Dii numina firment. Qui Te feliciter attulit Eurus (Eurus enim attulerat) si qua est modo corporis umbra. Insanire libet quoniam Tibi. Liceat concedere veris. Ne me incuses. Si quis modus*

24 *Nobis meminisse relictum.* * 10. *Connexiones Periodorum.* Ita notabilia Periodorum
principia hæc ſunt, ut inter legendum occurrerunt conſignata, quæ in meliorem
ordinem digeri poſſunt; etſi ſic coacervata promptius ſe uſui noſtro ingerunt.
*Occurrit ex alio aliud. Neque inficior. Nec ſum ignarus. Non deprehendo illorum ſol-
licitudinem. Nondum commemoravi. Non alienum erat hoc loco. Ac primo quidem
illud prætereundum haud eſt. Jam vero magnæ circumſpectionis opus eſt. Sed ſatius
eſſet hæc ſilere, niſi ex ſe calamitates magnæ loquerentur. Dubito autem hic an-an-Oportunum
erat hoc loco. Non poterant iſta ſatis occupare induſtriam tuam. Neque vero tantum de
hoc, ſed & de illo. Quanquam neſcio magisne-an. Ita habeo & animum induco meum,
Illud etiam me commovebat. At enim aridam orationem non ſequitur affectus delectatio-
nis. Atque adeo mihi concedendum eſt magis quod. Ad illecebras ætatis accedebat etiam
forma. Quid illud quanti tandem faciendum putatis? Et quisquis eſt, qui putat. Niſi
Orpheum audire præſtat. Mihi quidem neque fas videtur. Quanquam ego mihi ſic per-
ſuadeo. Sed de his audietis in Locis. Longum eſt ire per ſingula. Mitto jam. Non
credat hoc quisquam. Præterea accedit. Præcipuum. Proximum. Adhæc. Huc perti-
net. Huic geminum eſt. Quid? quod. Quin etiam. Nam ad illud quod attinet,
ſi--ſi--ſi poſtremo.* Hæc & multa alia colligi poſſunt, ſi velis, diſtincte, ratione mem-
brorum Orationis, ut fecit Hugues, aut ſub certis Particulis, quibus illæ formulæ
reſpondent, ut fecit Elias Major in *libro de varianda oratione,* & multum adferent
25 ad orationem elaborandam adjumenti. * Inprimis utile erit *connexiones Hiſtoricas*
notaſſe, quibus vel ab uno membro ad aliud, vel ab hiſtoria ad hiſtoriam, vel a
Circumſtantia ad Circumſtantiam pervenitur. Eæ enim multum ſæpe negotii
26 faceſſunt. * Voces numeroſiores, ſonantiores, grandiores, polyſyllabicæ ſeor-
ſim collectæ ac ſub pedibus ſuis diſpoſitæ inſervire numero oratorio formando
poſſunt. Hunc colligendi modum vehementer ſuadet Scioppius in Epiſtola
Conſultatoria de Stud. *Illud non poſſum, quin diligenter animis Studioſorum inſtillem, ut
in lectione Ciceronis ſtudioſe cum vim verborum ſimplicium inveſtigent, eruant, erutasque in
librum obſervationum referant: tum compoſitionem & numeros à Cicerone, tanquam
27 perfectiſſimo Oratore, frequentatos obſervent.* * *De Formulis* agetur, ubi ad Orato-
rios Locos communes pervenero. Minores vero formulæ accenſeri phra-
ſibus poſſunt. Ita *e. g.* in Heautontim. I, 1. *verſ. 4. 5. & 6,* formula eſt, quæ
refertur ad Titul. monendi. *Verſ. 9. & 10.* formula eſt expoſtulandi, quibus vel in-
ter phraſes locus poteſt aſſignari.

28 Hæc quaſi ſpeciminis loco adduximus, quæ de verbis in excerptis obſerva-
toriis notari poſſunt. Neque enim decem illas claſſes tantum quis eſſe exiſtimet.
Longe plura occurrunt, quæ ſeorſim colligi merentur; ut oſtendere præ aliis voluit
Johannes Rivius Athendorienſis in libro *Locorum Communium Philoſophicorum,* cu-
29 jus mentionem *lib. 1. c. 21. §. 115.* fecimus. * Primum enim Locos vocum *primæ
impoſitionis,* ut vocat, dedit, quibus comprehendit ſimplicia rerum per claſſes cer-
tas deductarum vocabula, & quidem e ſola Herodoti hiſtoria, illum enim quaſi
in

in exemplum & ideam Universalem Locorum suorum Philosophicorum proposuit, Græcasque loquendi rationes, immistis interdum Latinis, ex eo Auctore collegit. Typus ille generalis habetur pag. 102. estque ad modum Sturmianarum classium, sed diversa tamen methodo institutus. Hinc procedit ad vocabula *secundæ impositionis*, quibus illi primæ impositionis quasi quibusdam notionibus Grammaticis cohibentur. Eorum locos 31. fecit: ut τὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ, Generalia & specialia. Idem multa diversum significantia, Agnomina, Cognomina, Denominata, Gemini nominis, πολυώνυμα, Comparativa, Superlativa, Possessiva, Diminutiva, Gentilia, Localia, Comprehensiva, Partitiva, Relativa, Χρονικὰ ea scilicet, quæ tempus significant, Arithmetica sive Numeralia, &c. Quorum multa seorsum poni non merentur, sed addi phraseologicis Excerptis possunt, aliqua vero locum omnino in libro Observatorio merentur, ut illa, quæ ad numeros exprimendos pertinent: * Quorum colligendorum utilitatem singulari Diatriba *de* 30
Arte numerandi numerosque Romano more efferendi per simplices numeros, Decadas, Hecatontadas, Chiliadas, Cl. Titius ostendit. Neque sane cuivis in promptu erit illa numeros exprimendi facultas, sed accurata & multa ex Autoribus classicis observatione paranda erit: neque adeo distincti e Gronovii libro *de pecunia vetere* aut aliis haberi possunt. Et præterea utilissimum idem Vir doctissimus laborem impendit in re pecuniaria veterum cum nostrorum temporum moneta comparanda, geminarum tabularum Schematismo in lucem edito. Sed hæc & multa alia in Titulis istis Rivianis ad τὰ τεχνικὰ generatim considerata referri possunt. Non exiguum tamen hinc fructum referet, qui Titulorum specialium διατυπώσεις in Autore ipso recognoscet. His subjungit Locos 35. Exegeticæ Grammaticæ maxime proprios; sequuntur deinde conjuncta vocabula & περὶ τῆς τῶν φράσεων εὐπορίας, Loci XX. quorum quidem usus aliquis in Grammatica arte, in Phraseologicis excerptis, qua talibus, nullus est: hic enim titulos requirimus e visceribus rerum, non e Grammaticis technicisque notionibus, depromptos. Quæ de Periodis sequuntur, ad Rhetoricam potius, quam ad Grammaticam pertinent. Loci Syntaxeos variæ ad observatorium quidem librum referri possunt: sed in illis, quæ obvia, nec rariora sunt, supervacanea colligendi opera est: ac notari talia ad accuratioris Grammatici opus possunt. * Inter illos tamen Rivianos Titulos ille: 31
Σολοικοφανῆ *veterum:* locum in observatorio libro meretur. Qualia multa in Auctoribus classicis, in Digestis e veterum JCtorum libris excerptis, reperiuntur: e quibus nonnulla congessit *Anton. Matthæi in Collegio Fundamentorum juris Disp. 12. corollar.* ut vere σόλοικα judicans, quæ tamen satis Latina & exemplis optimorum Autorum probari possunt: ut inepte vapulare illis Priscianum existimet; * ne- 32
que enim Grammaticorum regulis boni subjici Autores debent, sed ex illis Regulæ formari, vel Regulis exceptiones poni.

CAP. IV.

DE EXCERPTIS CRITICIS, EXEGETICIS, ANTIQVARIIS.

§. 1. *Excerpta Critica & Exegetica ad Autorum explicationem pertinent.* 2. *Critica à Grammaticis differunt.* 3. *Excerpta critica variarum Lectionum.* 4. *Exegetica Excerpta quomodo instituenda?* 5. *Commendatur pro usu commentationis.* 6. *Indices Autorum, qui libris subjiciuntur, utilissimi.* 7. *Quibus deficientibus, excerptorum libri conficiendi.* 8. *Indices in Face Critica Gruteri* 9. *Qui tamen in pluribus istius tomis desiderantur.* 10. *Usus talium Excerptorum in Legibus Romanis,* 11. *In Codice Bibliorum.* 12. *Biblia Critica, quidque in iis desideretur.* 13. *In scriptis Hippocratis & Galeni, Hofmanni officinalia.* 14. *J. C. Scaligeri & Bodæi a Stapel commentarius in Theophrastum.* 15. *Salmasii Hyle Iatrica.* 16. *Welschius laudatur.* 17. *Excerpta Antiquaria quare Criticis jungi possint.* 18. *Quid contineant.* 19. *Quomodo instituenda.* 20. *Josephi Laurentii Polymathia.* 21. *Censura Maresii circa intemperiem quorundam Criticorum.*

1 Ad hanc classem referuntur quoque *Critica & Exegetica* Excerpta, etsi enim non ad Orationem ipsam pertinent, pertinent tamen ad Autorum explicationem, unde oratio formatur, iisque inservire possunt, qui commentaria in Autores parant, aut dissertationes super argumento aliquo philologico
2 scribunt. * *Critica* a Grammaticis differunt: nam etsi supra mentionem fecimus Glossematum & Collectaneorum Lexicorum, diversa tamen hæc ab illis sunt, & instituuntur ad sensus Autorum investigandos, quæ ego vocarim ad distinctionem
3 ceterorum Excerpta *Critica & Exegetica.* * Adornari autem illa hoc modo possunt: Sensus accuratos in Autoribus quærimus, vel e variarum lectionum investigatione, vel ex ipso verborum sensu. Quod ad varias lectiones attinet, illæ e MStis codicibus consignari, vel ad margines librorum possunt, vel libris separatis secundum Autorum paginas dispositis; nam ex collatione illarum ad veros sensus Locorum Autoris pervenimus.

4 *Exegetica Excerpta* ita adornanda sunt: adscribenda sunt ad margines Autorum loca Autorum, qui explicant illa verba; vel separatus adornari liber potest se-
5 cundum ordinem librorum Autoris; * Illa Excerpta si a prima juventute instituantur, nunquam deesse poterit materia in Autores commentaturo, vel lectiones super illos instituturo. Habemus tot libros adversariorum, observationum, quibus varia Autorum loca explicantur: illa omnia referri ad has, velut sedes suas, possunt. Illustrantur nonnunquam data occasione in aliorum commentariis Autorum loca; etiam hæc referri illuc possunt. Non credat aliquis, quanto usui talia Excerpta

cerpta ſint. Sic quoties occurrit aliquid ad Virgilium, illud ad marginem Virgilianorum Operum ſcribatur: ita fiat & in aliis. * Subſidio hic eſſe poſſunt in- 6
dices Autorum vel laudatorum, vel emendatorum, qui ſubjungi ſolent libris Criticis. * Hi ſi in omnes Autores eſſent, & accurate ſatis conſcripti, ſuperſedere hoc 7
colligendi labore poteramus. Verum cum in plurimis illi deficiant, ac tumultuarie ſint conſcripti, nec loca Autorum ſtatim conſpicua ſint, rectius ipſi tales Excerptorum libros conficiemus. * Reperiuntur quidem indices in Tomum 3. & 4. 8
Facis Criticæ Gruterianæ, in quibus accurate notata ſunt Autorum loca ac verba ipſa, addito ſemper Autore, ubi explicatio invenienda; * ſed in reliquis Tomis labor 9
ille deſideratur, qui tamen in tali Opere, & quod ad illos uſus concinnatum eſt, ſumme eſſet neceſſarius; eum enim in finem Gruterus hos libros junctim edi curaverat. * Eodem modo in Legibus Romanis vel in Sacro Codice Excerpta Exe- 10
getica quis conficere poterit, magno futura uſui, ſi labor cum ætate & annis creverit. Nam in explicatione Legum Romanarum vehementer vacillamus; eſſetque talium Excerptorum ad explicationem legum maximus uſus, ipſis etiam JCtis non obſervatus. Plerique enim ex illis parum de interpretatione genuina Legum Romanarum ſolliciti, ad auream praxin omnia conferunt: in qua ſolida legum interpretatio, quæ ex his ſubſidiis petenda eſt, pro Scholaſticis tricis & inutili labore habetur. Illud tamen certum eſt, infinita reſtare in his agenda, quæ talium Excerptorum beneficio confici poſſunt, ut nunquam defutura ſit materia JCto, ſi novas Commentationes ſcribere in Leges velit, & quidem eruditas: cum vulgares illi Commentatores non niſi crambem coctam centies recoquere ſoleant. * Quis eo- 11
rum Excerptorum in Theologicis uſus, quilibet ſane facile intelligit. * Hinc ſane 12
Biblia Critica ortum ſuum trahunt, in quibus illud fortaſſis deſiderandum eſt, quod nimis conciſe omnia tractentur, & Autorum loca non ſatis accurate notentur. Ex his tamen magnum uſum in Theologiam inferri, ſtupidus certe eſſet, qui negaverit. * Neque adeo in Medicis talium Excerptorum uſus contemnendus eſt. Etſi 13
enim non tam autoritatibus, quam rationibus, illa conſtent, eſt tamen, ubi Hippocratis & Galeni verba aliam aliamque interpretationem admittunt: eſt ubi in nominibus morborum, in nominibus materiæ medicæ, magnus Philologiæ uſus eſt, quem aliqua ex parte demonſtrarunt *Hoffmannus* in variis ſuis Lectionibus Medicis, in Officinalibus ſuis. * *Jul. Cæſ. Scaliger* in Commentario in Theophraſtum 14
de Plantis; *Bodæus a Stapel* alio in eundem Autorem Commentario; * *Salmaſius* 15
Commentario in Polyhiſtoria Solini, qui & ipſe Opus vaſtum de materia medica præ manibus habuit, cujus prolegomena jampridem edita. Nunc vero ipſum Opus de *Synonymis & Homonymis & Hyles Iatricæ* inter appendices Polyhiſtoris Soliniani nuper recuſi curante Lantino prodiit, quo ille mirifice Medicorum labores juvat, non Latina ſolum & Græca, ſed & Orientali Nomenclatura rerum & lectione inſtructiſſimus. * Multa in his præſtare potuiſſet *Hieron. Velſchius,* Vir ut in 16
medicina, ita & in Græca & Orientali literatura, conſummatæ eruditionis.

Jungi

17 Jungi his possunt *Excerpta Antiquaria.* Quanquam enim illa ad Historicos vi-
dentur pertinere, nolim tamen misceri cum illis. Cum enim Historica vel ad Ci-
vilem usum congeruntur, vel ut accuratior ipsa historia habeatur, nimis prolixum
18 & tædiosum esset, in isto cumulo ista quærere. * Continent vero Excerpta An-
19 tiquaria ritus variarum gentium circa res certas. * Jam vero methodus illa col-
ligendi varia esse potest: vel enim respicimus ritus illos, secundum solennia actio-
num humanarum institutos, atque sic ordo talis adhibendus esset, qualis in Antiqui-
tatibus Rosini & Dempsteri. Sed præstat potius sequi ordinem rerum, illisque
collectaneis deinde subnectere indicem rituum, secundum varias in Republ. actio-
nes dispositorum. Placet itaque mihi, nuda hic consignari lemmata rituum, ad-
jectis Autoribus, qui de illis agunt: nam exscribere nimis prolixum esset. Velim
deinde lemmata illa numerari, appositis in fronte numeris, si forte unum lemma ad
plures titulos pertineat, ut non opus sit, integrum exscribi, sed tantum paginam
20 alterius tituli & lemmatis numerum poni. * *Josephus Laurentius in Polymathia sua*
libros & indices tales confecit secundum Alphabeti seriem, sed non ille ordo ob-
servatus est, qui debebat, & paucula illa tantum sunt; possuntque longe plura illis
addi. Deinde neque lemmata sunt numerata, neque sub titulis diversis repetita.
21 * In his omnibus tamen, si ad usum transferantur, modus tenendus est a Viris do-
ctis, ne in Maresii censuram lib. 2. epist. 44. incurrant. Ita vero ille: *Nec pluri-
morum hujus ævi eruditorum morem æmulari convenit, qui toti sunt in apicibus syllabarum
examinandis, vocibusque appendendis, & in Criticis quisquiliis & in Grammaticis: nec in ul-
lius libri licet accurata editione unquam acquiescunt, sed semper hærent: aliunde etiam nimii
in antiquorum ritibus usque ad minutias & extremam anxietatem enucleandis & observan-
dis; quorum pleraque talia sunt, ut ea ignorare Quintilianus fortasse inter Grammatici vir-
tutes habiturus fuerit, & longe majora ac potiora in libris quærere, nec circa voces resque mi-
nimi ponderis & inutiles consenescere oporteat.*

CAP. IV.

DE EXCERPTIS ORNATÆ ORATIONIS.

§. 1. *Excerpta ad ornatam dictionem pertinentia.* 2. *Phraseologia ex Scriptoribus seculi aurei struenda.* 3. *Ornatus orationis unde petendus.* 4. *Phrases simplices & Expressiones differunt.* 5. *Exempla afferuntur.* 6. *Expressiones etiam ex autoribus dijudicandæ.* 7. *Ad eas accedat non nimis mature tiro.* 8. *Librorum phraseologicorum defectus hac in re notatur.* 9. *Johann. Merryweather in Anglis suis nimiam expressionum curam damnat.* 10. *Quæ causa malæ & impuræ latinitatis.* 11. *Elegantiarum collectio & usus difficilis.* 12. *Anonymi Galli liber: La maniere de bien penser &c. laudatur.* 13. *Cujus nævi elegantissimis meditationibus pensantur.* 14. *In elegantiis maxime judicio opus est.* 15. *Primum inter expressiones locum habent Translata.* 16. *Horum abusus cavendi*

vendus. 17. *Robortelli in iis colligendis consilium.* 18. *Mosellani Adagialium collectio periit.* 19. *Robortelli judicium de diversitate Translatorum aureæ & sequiorum ætatum.* 20. *Metaphoris quænam accenseantur.* 21. *Consilium de notandis translatis in Schönsledero.* 22. *Expressiones etiam e recentioribus colligi possunt.* 23. *Job. Michaëlis Bruti laus.* 24. *Adagiorum collectio huc pertinet.* 25. *Tituli quomodo formandi.* 26. *Quæ ad istiusmodi collectanea referenda.* 27. *Adagialia e Poëtis Græcis, Latinis.* 28. *Balandus, Rotmarus laudati.* 29. *Adagialia quædam ex Eclog. 1. Virgilii afferuntur.* 30. *Horatii sermones laudantur.* 31. *Caselii de iis judicium.* 32. *Adagialia quædam ex Sat. 1. adducuntur.* 33. *Eorum collectio magni usus.* 34. *Ut & metaphorarum collectio.*

Cum de iis, quæ ad puram dictionem pertinent, Excerptis, *quinque prioribus capitibus* egerimus, jam ad ea venimus, quæ ad ORNATAM DICTIONEM referri possunt. 1
* In Oratione omni primum ad proprietatem, hinc ad cultum respicimus; proprietas consistit in phraseologia pura seculi aurei: Nam ex ejus seculi Scriptoribus phraseologia exstruenda est, inde corpus orationis formandum. 2
* Inde cultus & ornatus additur, qui non tam ex ipsa lingua, quam conceptibus quibusdam argutis & analogismo rerum, nascitur & phrasi superimponitur, sed tamen & ille suos quosdam limites agnoscit, quos rei & characterum natura illi circumponit, & quandam etiam cum genio linguæ convenientiam habet. 3
* Non habemus commodam in Latina lingua vocem, qua exprimamus, nisi forte Græca, non adeo apta, voce Emphases, vel Latina Expressiones dixeris. Hæ vero a phrasibus ipsis probe sunt distinguendæ, neque permittendum pueris, qui nondum firmato judicio sunt, ut iis temere utantur. Quod nisi observetur, putida & affectata oratio cum ætate in habitum ibit. 4
* Sic e. g. phrasi pura dico *magnas in illo opere moras ducit.* Expressio est: *dum molitur, dum comitur, annus est.* Item: *plusquam Ulysseis erroribus in hoc opere circumducitur.* Item: *testudineo gradu ad metam procedit.* Phrasis est: *rumor cessavit:* Expressio: *Rumor raucus factus est.* Phrasis est: *Securus jam sum:* Expressio: *his tempestatibus prope solus sum in portu. In alteram aurem dormio. Aliorum naufragia ex terra intueor. Omnibus machinis inexpugnabilis sum. Extra teli jactum sumus. Res est in vado salutis. In portu navigo. Subducere jam navim possum in pulvinarium.* 5
* In his semper ad res ipsas, semper ad Autores respiciendum est, & ad genium linguæ, si aliunde, non ex classicis Autoribus inferantur: si denique Comici vel Satyrici characteris Expressiones sint; qualia non discernunt tyrones nullo usu exercitati. 6
* Separanda autem illa statim sunt, ut ea mature cognoscere discat tyro, nisi forte jam tum in usum communem cesserint; tum enim eodem jure cum ceteris phrasibus, quæ civilis usus sunt, censentur. 7
* Vulgarium, quos habemus, librorum Phraseologicorum ille defectus est, quod puras phrases cum Expressionibus misceant; deinde nec vocum phrasiumque propriæ significationes, aut particularum usus, accurate exhibentur, quas in numerato habere oportet primaque ex iis, ut in pingendo tirones solent, linea- 8

menta ducere, antequam elegantiarum colores adhibeamus: nam Expressiones
magnam partem ex ingenio dependent, nisi quas forte Autorum usus magis fami-
9 liares fecerit. * Scripsit JOHANNES MERRYWEATHER, Religionis Medici
Translator, Anglica lingua dissertatiunculam, cui titulus: *Directions for the latin
tongue* Londini 1631. impressam, in eo nobiscum consentiens, popularesque suos
reprehendens, qui nihil eleganter dictum existiment, nisi quod poëticis oratoriis-
10 que coloribus pictum sit; * Unde fiat, raros admodum in gente sua esse genuinæ
Latinitatis scriptores. Quod ingenuum ejus de sua gente judicium laudandum
est, præ illis, qui, & Ciceroni & Virgilio æquales Oratores & Poëtas venditant.
11 * Talium elegantiarum collectanea & censuram instituere difficile est: difficillimum
12 recte iis uti, quod summum judicium requirit. * Fuit inter Gallos superiore anno
Anonymus quidam, qui librum scripsit, ejus tituli: *La maniere de bien penser dans les
Ouvrages d'esprit,* elegantem sane & doctum, quo ille argutias & expressiones quas-
dam tam veterum quam recentiorum scriptorum congerit, censuramque eorum
13 instituit: qua in re profecto maxima Critices pars consistit. * Nam licet sint in
ipso illo Censore, quæ censuram quandam mereantur; quadam enim πατϱιδομανίᾳ
laborat: condonari tamen illi talia in ista elegantissimarum meditationum copia
æquum est. Id tantum miror, eum, cum haberet inter antiquos, præcipue Her-
mogenem in libro *de Ideis,* qui uberrimos harum elegantiarum fontes recluderent,
14 suo potius ingenio niti voluisse. * Neque sane ita hæc a phantasiæ libertate de-
pendent, ut nihil certi in illis constitui possit; sed maximus judicii in phantasia diri-
genda labor est, ne illa ultra limites feratur. Caute satis ab Aristotele, Longino
& aliis *τὰ ὑψηλὰ* & *μετέωρα,* frigida & humida, distinguuntur, in quæ vitia incidunt
expressiones non recte formatæ.

15 Primum inter ornamenta locum sibi vindicant Translata. Metaphora enim,
præsertim si illa latitudine accipiatur vox, qua usus est Aristoteles, fons est
omnis culturæ & ornatus, imo omnis argutæ inventionis, quæ in rerum ana-
logismo consistit. In Translatis magna vis est Orationis exaltandæ & ad va-
16 rias ideas formandæ. * Ab ejus vero usu mollis, urbana, acuta, sublimis,
17 gravis est oratio; ab abusu puerilis, inepta, frigida. * Consilium hoc colli-
gendi Translata suppeditat Robortellus Comm. in Aristot. Poëtica p. 264. *No-
stra hac ætate* (inquit) *putarim nil utilius esse, quam ex veterum libris, qui dicendi laude
floruerunt, omnes translationis formas modosque colligere, ac animo ita complecti, ut suis ali-
quis utatur, quando opus fuerit: periculum enim est, si ex se confingat, ne disparem habeant
18 analogiam, ne duriores sint, ne minus cognitæ, ne inusitatæ.* * Hoc aliquando Petrus
Mosellanus in animo habuit, de quo Melchior Adami in Vita ejus: *Erat Mosella-
nus Metaphorarum observantissimus, earumque e Cicerone aliisque optimis scriptoribus
magnum acervum collectorum instar Adagiorum Erasmi editurus opus, si annos aliquot
19 supervixisset.* Sed periit hoc Opus non exiguo rei literariæ damno. * Nam ut
in vocum vero & proprio usu autoritas omne punctum fert, ita nonnunquam in
Translatis, quod Robortellus quoque loco supra laudato notavit: *Quod si Ciceronia-*

nus

nas translationes (inquit ille) *& eorum qui eadem ætate vixerunt, conferas cum illis, qui postea scripsere, jam labefactata ac corrupta Romanorum lingua ob infusam peregrinitatem, videas multum discrepare, magisque capiere illis quam his: Venustæ illæ sunt, pares ac convenientes rebus, notæ, aptæ ac suaves, remque ob oculos ponunt, quasi præsentem intuearis: hæ horridæ, obsoletæ, & a rebus ignotis ductæ, dispares.* Scilicet qui optime judicio in vocum delectu usi fuere e præceptis eloquentiæ & indole seculi optima, ii eodem in Translatis sine controversia usi sunt. De Flori Translatis & Argutiis vide quid judicet Grævius in Præfatione Commentarii in illum scripti. Vide & nostram *Dissert. de Patavinitate Liviana cap. 7.*

Metaphoris accenseri debent omnes illæ vel rerum vel actionum argutæ ex- 20
pressiones, quæ apud antiquos tum Oratores & Historicos, tum Poëtas habentur, quibus & addi illa a recentioribus excogitata possunt, non utique spernenda. Etsi enim hic primæ partes merito antiquis tribuuntur: tamen in secundis ab his omnino etiam recentiores consistunt. Nam quanquam in his aliqua autoritatis & usus,
præcipua tamen rerum ipsarum ratio habenda est. * Cum neminem habemus, 21
qui e veteribus Autoribus Translata collegerit, ut compendium aliquod sequatur Tiro, in Schönslederi Apparatu lineolis varii coloris illa subducat, ut in oculos legentis illa incurrant. Sic e. g. sub titulo *acquirendi* subducas lineola. *Aliquid nummulorum expresseris. Videt se nihil posse ab eo abradere. Quibus allegationibus eam sibi legationem expugnavit.* Sub titulo *Accipiendi* subduces; *Ex eo auro quod exterebratum esset. Decerpsimus LXXX. HS.* Doletus in commentariis Latinæ linguæ notata diligenter congessit, sed non sub titulos redacta.

E recentioribus Autoribus quoque talia colligi possunt. Sunt in Lipsii, Bau- 22
dii, Barlæi aliorumque Epistolis, in Satyricis scriptoribus & similibus, multa ejus ge-
neris, quæ observari merentur. * JOHANNIS MICHAELIS BRUTI Epistolæ ele- 23
gantissimæ, quas *lib. 1. c. 23. & 24.* nescio qua incuria omisimus, multas tales expressiones tam Enthymematicas, qua morales, qua affectuosas, quam argutas habent. Quis enim illa non inter elegantias tales seponat cum e. g. *lib. 4. epistolar. p. 155.* ita epistolam concludit: *Quod recta hinc ad Te non avolo, videor mihi Prometheus nescio quis, non prout ille olim Caucasi rupibus, sed pertinaci desiderio, quod me dies noctesque peredit, crudeli tabe tui videndi complectendique affixus.* Illis enim verbis expressio desiderii, ad cujus titulum etiam referenda, proponitur. Ita cum alibi *pag. 162.* hæc verba habentur: *Non gestare clitellas equum generosæ indolis, non clitellarium conspici aureis phaleris ornatum: non præfici pecori venaticum canem, non sagacem, cujus sit in venatione certior usus &c.* hæc ad titulum: *Digna vel indigna dignis vel indignis tributa* referenda sunt: Infinita sunt, quæ e variis Autoribus pro hoc instituto colligi possunt.

Pertinent huc porro *Adagia* & παροιμιώδη, quæ vel jungi prioribus, vel seor- 24
sim colligi possunt. De Adagiis eorumque scriptoribus prolixe *lib. 1. cap. 21.* egi.

25 * Sub certis titulis simplicibus Adagia collecta habemus, ut Erasmiana illa, quæ &
Langius separato libello ad locos Sturmianos vel Benzianos redegit. Verum ti-
tuli illi non sufficiunt. Solet enim in Adagio aliquo & subjectum & prædicatum
involvi, adeoque integra sententia exhiberi, quæ sub generalissimo titulo subjecti
diffuse nimis quæritur, nisi velimus unum idemque Adagium sub duplicem, imo
interdum triplicem, titulum referre. Nam vel ad subjectum enunciationis vel
ad prædicatum referendum est, vel ad tertium aliquem conceptum, qui e conne-
xione subjecti & prædicati oritur. Ne itaque in vasta sylva quærere necessum sit,
quod ad scopum nostrum facit, præstat titulos vel lemmata sententiosa formare,
quæ integram sententiam exhibeant, vel subjectum potest per additionem alicujus
26 adjectivi ad certum aliquem & plenum sensum restringi. * Ad hæc itaque Col-
lectanea referenda sunt. 1. Omnia Adagia e veteribus Autoribus. 2. Omnia
Adagialia & παροιμιώδη ex omnibus Autoribus cujuscunque ætatis & linguæ, præ-
cipue tamen Græcæ & Latinæ, quanquam & ceteræ linguæ maximam submini-
27 strent talium copiam, quæ sine ullo ordine collegerunt varii Autores. * 3. Omnia
hemistichia vel versus Græci & Latini, qui argutum sensum habent: qualia infini-
ta sunt apud Poëtas Græcos & Latinos, præcipue apud Satyricos & Comicos,
quorum usus in his omnibus longe est maximus, & qui sæpe de rebus conceptus
28 formant, quos frustra apud alios quæsiveris. * Exemplum ejus suppeditare po-
test *Barlandus & Rotmarus* in Centuriis Proverbiorum Virgilianorum, e quibus ali-
qua excerpsit Goclenius in *Praxi Artium Generalium p. 64.*

29 E Virgilio, ut exemplis quibusdam consilia nostra illustremus, multa elegan-
tissime ad varia applicari possunt; sive versus integros & cæsus sermoni, sive sen-
sum eorum inseramus. Sic e. g. ex Ecl. 1. *Namque erit ille mihi semper Deus,* ad
tit. *Patroni, laudandi, gratias agendi,* referri potest. *Sic canibus catulos similes, sic matri-
bus hædos,* referri potest ad titulum *comparationi disparium:* sive: *Minima cum ma-
gnis comparata.* Quo referri etiam possunt illa: *Tantum alias inter caput extulit
urbes, Quantum lenta solent inter viburna cupressi.* Idem ad titulum: *prærogativæ*
vel *excellentiæ* referri potest. *Ipsæ Te Tityre pinus, Ipsi Te fontes, ipsa hæc arbusta
vocabant* vel serio vel Ironice usurpari potest de præsentia alicujus desiderata, vel
necessaria vel supervacanea. *Non licebat tam præsentes alibi cognoscere Divos,* id est,
non habebam alibi fortunam adeo faventem: referendum ad titulum *fortunæ,
favoris Principum.* *Nec mala vicini pecoris contagia lædent* referendum ad titulum
conversationis malæ. *En queis consevimus agros* referendum ad titulum: *Labores
irriti.*

30 Horatio nihil hoc in genere præstantius est, qui ut omnes vitæ rationes in
Satyris suis complexus est, ita flosculos suppeditat, quibus mirum in modum or-
nare sermonem nostrum possumus. Ego certe Satyras ejus omnes memoriæ man-
dari velim, tum in vita ipsa, tum in sermone usui futuras. Elegantissima omnia
sunt, dictio nitida, &, si numeros tollas, sermoni soluto apta. Urbanitas in eo
mira, sales candidi, ex abdito erutæ sententiæ, argutiæ non coactæ, meræ Charites,
omni

omni occasioni aptæ. Summum in illo viro ingenium fuit, nec immerito Augu-
sto & Mæcenati in deliciis, cujus genium satyricum nemo ex antiquis, nemo e re-
centioribus, ulla imitatione assecutus est. * Vide, quæ in ejus laudes scribat 31
Caselius in Νεῷ suo, eum vitæ magistrum commendans. *Affirmare non dubitem,*
inquit ille, *qui in hoc Poëta multum operæ posuerit, eumque ita perdidicerit, ut ejus*
versus non in ore natos aut extemporaneos, ut putatur non memoria teneat (nec vero
non sunt, qui hoc præstiterint,) sed probe intellectos ad usus vitæ transferat, hunc posse
rebus suis suorumque recte in omnibus aliquid boni consilii invenire: nec minus idem pa-
triæ recte consulat, præsertim si & ad historiam se conferat, spectans id, quod potissimum
ostendimus.

Exempla quædam hic afferemus, quæ locum in Excerptis nostris merentur. 32
Lib. 1. Sat. 1. agit de μεμψιμοιρία, e qua illa notari possunt. *Cetera de genere hoc*
(adeo sunt multa) loquacem Delassare valent Fabium, referri ad titulum *prolixitatis* pot-
est. *Si quis Deus, En ego, dicat, jam faciam quod vultis* potest referri ad titulum:
quid si ita fiat? vel *Posito.* *Quid causæ est merito quin illis Jupiter ambas Iratus buccas*
inflet: referri poterit ad titulum: *Principum odia.* *Ridentem dicere verum Quid vetat?*
Titulus: *e jocis seria.* *Ut pueris olim dant crustula blandi Doctores, elementa velint ut*
discere prima; titulus: *blanditiæ utiles.* *Ore trahit quodcunque potest, atque addit acervo,*
poterit eleganter applicari ad hominem δωρόφαγον, rapacem & avarum substituen-
do voci *Ori* vocem *Ungue.* *Non usquam prorepit & illis utitur ante &c.* Hi versus
eleganter applicari possunt ad hominem diligentem & in studiis constantem, si
leviter sic immutaveris:

Non usquam prorepis & illis uteris ante
Quæsitis sapiens: nam te neque fervidus æstus
Dimoveat studiis, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstat tibi, dum ne sit te doctior alter.

Quid juvat immensum te argenti pondus & auri &c. potest per similitudinem referri ad Tit. *Eruditio occulta.* Potest etiam applicari ad *Locorum communium collectores* opere ipso ignavos. *Quid habet pulchri constructus acervus?* potest referri ad malos scriptores, nonnisi Locos communes accumulantes, exiguo judicio præditos; Titulus: *collectio inutilis.* *Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?* elegans adagiale, quo contemnenti nostram inopiam respondere possumus. Potest referri ad titulum αὐταρκείας. *Quia tanti, quantum habeas, sis,* potest referri ad titulum *divitiarum & autoritatis.* *Quid facies illi? jubeas miserum esse libenter, Quatenus id facit,* referri potest ad titulum *contemnendi* vel *permittendi.* Permitte illum suo ingenio vivere. *Populus me sibilat, at mihi plaudo,* solitarie accepta propositio referri potest ad hominem arrogantem, qui judicium populi de se contemnit. *Tu tanquam parcere sacris Cogeris aut pictis tanquam gaudere tabellis,* potest referri ad titulum *inutilis parsimoniæ,* sive: *non uti rebus ad usum destinatis.* Applicari poterit ad senem effœtum, qui juvenculam uxorem duxit. *Horum Semper ego optarim*

pauperri-

pauperrimus esse bonorum, refertur ad titulum, *contemnendi ut bonum inutile. Infelix operam perdas, ut si quis asellum in campo doceat parentem currere frenis*, potest referri ad varia. 1. *ad titulum frustranei laboris.* 2. ad titulum: *institutio infelix. Est inter Tanaim quiddam soceerumque Viselli*, referri potest ad titulos *differentiæ, diversitatis, medii. Nemon', ut avarus Se probet ac potius laudet diversa sequentes?* potest referri ad titulum *Philautiæ: Exacto contentus tempore vitæ Cedat, uti conviva satur*, potest referri ad titu-
33 lum: *Mors senis.* * Infinita talia ex Horatio, Virgilio, Terentio, Plauto, Juvenali &c. colligi possunt, magno usui ad omne orationis genus futura, præcipue ad acrimoniam styli, ad varias meditationes, &, si quis credere velit, etiam in sacris: mater
34 enim omnis acutæ inventionis Metaphora est. * In quorum collectione ego industriam diligentemque esse tironem meum velim, qui magnum suo tempore ex ea re fructum persentiscet.

CAP. VII.

DE EXCERPTIS COPIOSÆ ORATIONIS.

§. 1. *Excerpta copiosæ orationis, quæ præcipue Oratoria vocanda.* 2. *In iis ad tria attendendum est, nempe ad τὸ πεπλασμένον, Συςηματικὸν & Ενθυμηματικόν.* 3. *πεπλασμένον in quo consistat.* 4. *De excerptis amplificatoriis pauci egerunt.* 5. *Autoris ad Herennium consilium pro copiosa oratione.* 6. *Verborum Synonymia simplex.* 7. *Aristidis de Synonymia consilium.* 8. *Ea petitur e phraseologicis libris.* 9. *Exempla synonymicæ amplificationis.* 10. *Verborum communium usus in dilatationibus.* 11. *Prædicata Lulliana.* 12. *Sunt absoluta vel respectiva.* 13. *Exempla proponuntur.* 14. *Eodem modo & integræ sententiæ variantur.* 15. *In expressionibus affectuum differunt formulæ & figuræ,* 16. *ut & in expressionibus actuum intellectus.* 17. *Verba ista generalia diligenter notanda.* 18. *Referri possunt ad generalissimos titulos,* 19. *seqq. qui recensentur.* 20. *Verba Essendi, Affirmandi, Negandi.* 21. *Dubitandi.* 22. *Volendi, Nolendi.* 23. *Affectuum.* 24. *Πλαγιασμὸς, Περιβολαὶ, Προσλήψεις.* 25. *Exempla Πλαγιασμῶν ex oratione pro M. Marcello.* 26. *Figurarum.* 27. *Sententiarum amplificatarum, collectanea,* 28. *De Meisarti mellificio oratorio judicium.* 29. *Sententiarum amplificatarum usus.* 30. *Excerpta ex oratione pro M. Marcello.*

1 Vidimus de *Excerptis puræ & ornatæ orationis:* venimus ad *copiosum*, & ad *Ex-*
2 *cerpta*, quæ præcipue dicuntur *oratoria.* * In iis ad tria attendendum est, 1. ad τὸ πεπλασμένον. 2. ad τὸ συςηματικὸν. 3. ad τὸ ἐνθυμηματικόν. In
3 quibus singulis excerpta sua quadam ratione ordinanda sunt. * Τὸ πεπλασμένον orationis consistit præcipue in decenter copiosa ac figurata oratione. Copia orationis vel a verborum & sententiarum circumductione est, vel a mensura

sura periodica. * Primum itaque de EXCERPTIS AMPLIFICATORIIS age- 4
mus, in quibus pauci hactenus industriam suam exercuerunt. Multi sunt, qui
de copia verborum ac Dilatatione & Amplificatione scripserunt, inter quos Eras-
mus & Ludovicus Regius singularibus libris egerunt, & nos suo loco, sed de Ex-
cerptis formandis nemo distincti aliquid docuit. Nos *lib. 2. cap. 13. & cap. 14.* tum
præceptis tum exemplis ostendimus, quomodo sententiæ per assumtiones sint am-
plificandæ. * Eandem methodum *Autor ad Herennium col. 67. 68.* ubi de expo- 5
litionibus agit, præscripsit, diserteque ait; quod *multo maxime per eam exerceamur
ad eloquentiæ facultatem.* Bene itaque fecerimus, si talium Expolitionum vel Am-
plificationum, quæ apud optimos Oratores occurrunt, Excerpta instituerimus.
Nos ex Oratione Ciceronis pro Marcello talium Excerptorum specimen osten-
demus.

Omnis Amplificatio consistit in dilatatione, tum verborum tum sententiarum, 6
& primum simplex est synonymia. * Diserte Aristides in libro *de Dictione Ci-* 7
vili, quem e Græca in Latinam linguam convertit notisque illustravit *Laurentius Nor-
mannus,* Vir doctissimus, hoc præcepit, cum ita ait: *Ratione elocutionis fit circumdu-
ctio, nempe si vocabula idem valentia adhibeantur. Sciendum vero, quæ significatu con-
veniunt, quædam consecutione mutua jungi, quædam contra quam consentaneum fuerat.*
* Verborum idem significantium farrago e phraseologicis libris peti debet, tum 8
ex observatione crebra. * Ita cum Cicero hic dicit N. 2. *Dolebam, & vehementer* 9
angebar, inter synonyma referri debet. Ita N. 6to, *laudes extenuare verbis, eas-
que detrahere.* No. 4to, *merito atque optimo jure;* & plura alia in hac Ora-
tione occurrentia. Ita N. 6. *fortuna sibi vindicat & pene omne ducit suum.* Ne-
que simpliciter hæc Synonymia, sed & κατ' ἀπόφασιν, sive per negationem in-
stitui solet, ut statim in prima periodo hujus Orationis: *Diuturni silentii finem
hodiernus dies attulit; idemque initium dicendi.* * Si a simplicibus verbis & phra- 10
sibus discesserimus, veniendum est ad *communia verba.* quæ quasi genericam ali-
quam naturam habent, quibus uti possumus in dilatatione verborum & sen-
tentiarum, per periphrases, descriptiones & similia. * Vocamus autem Com- 11
munia verba, quæ non terminantur in aliquod subjectum, qualia verba com-
munia possent sub titulis Lullianis ad τὰ πρακτὰ præcipue accommodatis com-
prehendi. * Suntque illa *prædicata communia* tam absoluta, quam respectiva. 12
Absoluta sunt bonitas, magnitudo, duratio, potestas, cognitio seu sapientia,
appetitus, virtus, veritas, gloria. *Respectiva* sunt differentia, concordia, op-
positio seu contrarietas, proprium, medium, finis, majoritas, minoritas, æqua-
litas, & quæ singulis opponuntur. * Sub singulis comprehenduntur plura vo- 13
cabula generalia, atque illa vocabula generalia magnam sub se iterum continent
sylvam nominum, verborum & adverbiorum. e. g. hic in Oratione N. 12. habe-
tur: *Clementia tua judicio conservati sumus.* Satis fuisset: Clementia tua conservati
sumus, vel, judicio tuo conservati sumus; sed jungit Cicero verbum commune
cum singulari. Judicium enim latius patet, quam clementia. Ita N. 10. *Etsi aliqua
culpa*

culpa tenemur erroris hujus; satis erat dixisse: etsi errore humano tenemur. Ita N. 4. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit;* cum sufficeret: tantum apud me gratus animus valuit. Ita N. 24. *Si ad humanos casus accedat sceleris consensio;* suffecisset: si ad humanos casus accedat scelus. Et tales non verborum tantum, sed etiam sententiarum & formularum amplificationes infinitæ occurrunt, a vocibus illis communibus assumptæ. Sic in primo exemplo vox *Judicium* est communis, referenda ad titulum *Cognitionis,* potestatis. In exemplo secundo vox *culpa* referenda ad titulum *malitiæ* bonitati appositæ. In tertio exemplo vox *memoria* referenda ad titulum generalem *cognitionis.* In quarto vox *Consensio* referenda ad titulum generalem prædicati Respectivi *Concordiæ;* & talia infinita occurrunt.
14 * Sententiæ integræ eodem modo per communes voces variari possunt; quæ voces etsi e terminis illis generalissimis inveniri facile possunt, & applicatione ad illos terminos, eorumque contraria eo magis ampliari, præcipue tamen referuntur vel ad actus intellectus, vel ad motus animi. Proveniunt itaque a facultate intelligente tum formulæ, tum figuræ, quæ eam ob causam figuræ sententiarum vel τῆς διανοίας dicuntur, vel a motu animi, & itidem hinc oriuntur formulæ vel figuræ, quæ figuræ affectuum dicuntur. Formulæ in illo consistunt, quod dicam, *me scire, intelligere, opinari* &c. Figuræ tales sunt, quæ scientiam & sententiam per se gignunt; nam omnes illæ figuræ sententiarum docent aliquid distinctius auditores de re, quam proponimus; ut figura distributionis enumerando vel species, vel partes, magis dilucidam facit orationem, intelligentiorem reddit auditorem.
15 * In formulis & figuris motuum sollicite distinguuntur formulæ & figuræ ab Hermogene, ejusque diligentissimo Commentatore *Sturmio lib. 1. de Universa ratione Elocutionis Rhetoricæ c. 24.* Nam cum orator verba motuum præmittit, ut cum dicit, *se mirari, se terreri,* remissior ille motus est, & vix nomen figuræ meretur. Cum autem affectus ipsis verbis exprimitur, & nihil præmittitur, tum vera figura est: animus enim ipse ideam hujus affectus verbis imprimit. Ita in Exordio Orationis pro Milone Cicero dicit, se terreri; quod mollius & remissius est, quam si terrorem vultu, gestu, trepidatione & oratione ipsa exprimat. Quod si itaque verba talia motuum in sententiis præmittantur, πλαγιασμὸς est, & obliquatio: si integris periodis prologus contineatur, aliquid figuræ sapit, etsi non sit ipsa
16 figura. * Similiter accidit in expressionibus actuum intellectus, quæ varios suos gradus habet. Nam cum dico, *me aliquid scire, opinari, æstimare, mirari &c.* non tam figuram illud facit, quam formulam. Si vero affectum illum admirationis exprimam ipso sensu, *Papæ! quanta enormitas est, quantum prodigium!* Ipsa figura ad-
17 mirationis sub ratione exclamationis proponitur. * His verbis generalibus, quæ exprimunt vel intellectum, vel affectum, vel aliquid, quod illo pertinet, frequenter utitur Orator ad amplificandam & dilatandam Orationem, quæ proinde diligenter notari debent, & ad terminos suos generales reduci, quos terminos hic quasi per indicem dabimus, ut velut Alphabetum quoddam sint, quo tanquam elementis quibusdam dilatetur Oratio, his formulis adjectitiis ubique suffulta.

Gene-

Generalissimi Tituli, ad quos omnes communes voces ac formulæ referri possunt, sunt Verba 1. *affirmandi & negandi*, 2. *volendi & nolendi &* 3. *laudandi & vituperandi*, 4. *suadendi & dissuadendi.* Quibus contineri omnia illa possunt, quæ quomodocunque ad tria causarum genera referuntur. Nam generis judicialis communia verba accusare & defendere ad laudare & vituperare reduci possunt. Pleraque, quæ in dicendo occurrunt, vel in rebus, vel in facto, vel in faciendo versantur. 18

* Voces & formulæ, quibus affirmamus, varie formantur. 1. *Per verba, quæ simpliciter ad asseverationem pertinent, ut:* statuo, judico, sic censeo, credo, sic statui semper, sic mihi persuasum est, sic sentio, & ita sentio, & sæpe disserui, adducor, ut putem, illud affirmo, confirmo, etiam illud adjungo, idem ego contendo, non dubito, non vereor, non est verendum, certum est, luce clarius est, non dubium est, nulla dubitatio est, in dubium non venit, non ambigitur, nemo negat, negari non potest, nemo ignorat, potestis recordari, sic perspicio, cui perspicuum non sit? fateor, non inficior, exploratissimum habeo, narro tibi, testor. Cic. I. 1. De Orat. *Adest fere nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente quam recta videat,* h. e. omnes vident. Id lib. 1. fam. 3. *nemo est, quin cogitet, quam sit metuendus victor iratus,* h. e. omnes scimus. Verrin. 3. *Neminem vestrum ignorare arbitror, judices, hunc sermonem vulgi atque hanc opinionem populi Romani fuisse,* i. e. Vos scitis. Verrin. 4. *Me dies, vox, latera deficiunt, si hoc nunc vociferari velim, miserum indignumque apud eos diem festum* esse, i. e. miser apud eos dies festus est. Duplicantur in his πλαγιασμοί. His ex adverso contraria poni possunt. 2. *Per verba simplicis essentiæ vel conditionatæ,* ut evidens est, manifestum est, patet, fieri non potest, contingit, necessarium est, facile & difficile, sunt illa ejusmodi, ut &c. qualia præsupponunt asseverationem, vel dubitationem, vel negationem. 3. *Per verba, quæ intellectum vel proprie, vel metaphorice inferunt,* e. g. Cognosco, intelligo, experior, perspicio, sentio, judico, hoc ego te doceo, subodoror, prædico, præsagio, prævideo. Vide vocabula sub termino Lulliano Cognitionis. 19

* Comprehenduntur sub illis contrariæ voces, dissentire, displicet, nescire, juxta cum ignarissimis scio, nescio quo pacto &c. 4. *Per verba opinandi,* puto, credo, existimo, duco, arbitror, opinor, videtur; qualis πλαγιασμὸς Rhetoribus ἐνδόιαος dicitur. 5. *Per verba ἐπικρίσεως,* e. g. rectum, justum, æquum, honestum, utile, necesse, dulce, odiosum, molestum, acerbum, indignum, miserum, ridiculum est, satis est, parum est, nimium est, magni interest, stultitia est me illi vitio vertere, placet, non oportet. Quæ actiones pleræque judicantur a qualitatibus bonis vel malis, ideoque verba bonitatis Lulliana hic applicari possunt. 6. *Per verba συγκρίσεως* seu comparationis, superlationis, e. g. supra quam credi potest, ultra hominum fidem. 7. *Per verba illativa & concludentia,* e. g. Sic ego colligo, sic fert ratio mea, &c. 8. *Per verba testimonii,* e. g. ajunt, dicunt, perhibent, auditum est; fama, rumor est; in proverbio est, creditur, veteres comprobant autores, Dialectici persuadent, per manus traditum est, audivimus ex majoribus, multi prodiderunt, multi sunt autores, placet Philosophis hoc, majores natu dicere audivi, annales refertos habemus, le- 20

gimus in annalibus, eſt in monumentis literarum, relatum eſt apud Hiſtoricos, Plato
21 definit, declaravit &c. Ex his contraria facile formari poſſunt. * Dubitandi
verba quaſi intermedia ſunt e. g. dubito, non eſt veroſimile, non liquet &c.
22 * Verba volendi exprimuntur 1. *per phraſes generatim voluntatem ſignificantes*, e. g.
probo, placet, hæc mea mens eſt, hic ſenſus, ita mecum conſtitui, deliberatum eſt,
hæc dudum deſignavi, inſtructa ad illam rem omnia, tentare, eligere, repudiare,
cunctari, feſtinare. 2. *per generalia verba faciendi & fiendi*, quoniam facta ad volun-
tatem referuntur, e. g. Soleo mirari, non eſt meæ conſuetudinis rationem red-
dere, faciam profecto, non committam ut, &c. non repugnabo, non refragabor.
3. *per verba poteſtatis;* quo referri poſſunt ceteræ voces, ſub hoc prædicato Lulliano
contentæ, e. g. In tua poteſtate eſt, nihil impedit, nihil prohibet, nihil vetat;
tuarum virium, tuorum nervorum res eſt, *quæ res in civitate multum poſſunt, hæ contra
nos faciunt; eſt in tua poteſtate, ut ille in me ſatis ſibi præſidii eſſe putet.* Cic. 4. *per verba
cauſæ efficientis, impulſivæ, finalis.* Quoniam enim omnis oratio verſatur in aliquo fa-
cto vel faciendo ideoque e cauſis verba communia multa deſumi poſſunt, e. g.
Ideo hoc factum eſt; omnem operam impendit, ut hoc ageret: ideoque omnes
phraſeologiæ diligentiæ, procurandi, laboris, induſtriæ, conatus, omneſque voces,
quæ actionem generalem exprimunt, huc pertinent. Cic. 5. fam. 1. *Summa tua au-
toritas fecit, meumque de tua ſingulari virtute judicium, ut magni mea intereſſe putarem, &
res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, & non ignorari a Te;* i. e. res geſtas tibi notas fa-
23 cere volui. 5. *per verba affectuum:* ea enim ad actiones referri debent. * Volumus
facienda vel ſimpliciter, vel cum affectu. Facta affectu vel exaggeramus, vel ele-
vamus. His verbis vel morata, vel pathetica fit oratio; prout formulæ vel affe-
ctum vel virtutem exprimentis admiſcentur. Quando verba affectuum propo-
nuntur ſententiis, ea Hermogenes inter exempla *προσλήψεως* ſeu aſſumptionis nu-
merat. Formulæ a virtutibus & vitiis deſumptæ moratam reddunt orationem, ſi
illis per aſſumptionem ſententiæ amplificantur. Ideoque verba, quæ ſubjiciuntur
prædicato Lulliano Bonitatis & Virtutis, hic convenient. Poſſunt & ceteri omnes
πλαγιασμοὶ Lullianis prædicatis in amplificatione ſententiarum jungi. Exaggera-
tio poteſt inſtitui per verba magnitudinis & virtutis, quæ apud Lullium habentur.
Laudandi & vituperandi communes voces & formulæ e prædicatis Lullianis pro rei,
de qua dicitur, natura, derivari poſſunt. E loco enim adjunctorum, unde omnis
laudandi & vituperandi ratio dependet, ſunt deſumpta. *Suadendi & diſſuadendi* for-
mulæ per omnem ſermonem generis deliberativi ſunt diſperſæ.
24 Solet talis amplificatio per *πλαγιασμὸν* convenire cum *περιβολῇ*. Sententiæ
enim e rectis mutantur in circumductas ſive compoſitas per *πλαγιασμὸν, περιβολὴν*
& *πρόσληψιν*. *Πλαγιασμὸς* conſiſtit in illa obliquatione per verba & formulas;
περιβολὴ fit *καθ' ὑπόθεσιν*, vel per conditionalem ſententiam inſertam vel præmiſſam,
e. g. *Si quid in me eſt eloquentiæ, ejus vel inprimis fructum Licinius repetere debet.* Re-
cta eſt ſententia: eloquentiæ meæ fructum a me repetere Licinius debet; vel *κατ'
ἀπόφασιν*, per negationem contrarii, e. g. *Qui profecto, ſi nihil ad percipiendam co-
lendam-*

lendamque virtutem literis adjuvaretur, nunquam se ad earum studium contulissent. Pro quo dixeris: literæ valent ad virtutem. Tertio per propositionem relativam, e. g. *Quia tua voluntas ea videbatur esse, ut prorsus, nisi confirmato corpore, nolles navigare;* pro eo diceres: nolebas navigare, sed hoc exemplum æque potest ad πλαγιασμὸν referri. Ita Cic. pro Archia: *nunc insidet quædam in optimo virtus, quæ dies noctesque animum gloriæ stimulis concitat;* pro eo quis diceret: Virtus concitat. Sed potest hoc exemplum æque ad πλαγιασμὸν referri, & quidem ad titulum existentiæ. Insidet in optimo virtus. Verba enim existentiæ sub se continent omnia verba generalia, vel existentiam, vel inhærentiam, vel præsentiam, aut simile quid significantia. Πρόσληψις multos habet modos, ut jam supra dictum est.

Nos jam ad Orationem pro M. Marcello nos convertemus, & quicquid in ea 25 πλαγιασμῶν & προσλήψεων, in usum eloquentiæ Studiosorum notabimus, ut ad hoc exemplum observata & excerpta amplificatoria sua instituant. Totis duabus primis periodis nihil aliud continetur, quam hæc sententia; Hodie de restituto Marcello dicere debeo. Tota itaque periodus prima est quasi παρασκευαστική & nihil aliud quam πλαγιασμὸν per integram periodum deductum continet: quare ad formulam asseverandi vel dicendi pertinet. Cetera expolitionibus ornantur & figuris, de quibus postea. Verba etiam illa: *tacitus nullo modo præterire possum,* pertinent ad formulas affirmandi, dicendi, asseverandi. Potest etiam hæc formula, quæ formula simul connectendi est, referri ad variationem particulæ *etiam.* *Conservatam ac restitutam puto,* pro, restituta est, πλαγιασμὸς est, & ad verba opinandi refertur. Formula hæc referenda ad verba affectuum & ἐπικρίσεως. *Dolebam & vehementer angebar, cum viderem, virum constitutum in ea fortuna,* pro fortuna ejus erat afflicta. *Nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari* me &c. *quod Marcellus a me inique distractus fuit:* Formula referenda ad verba ἐπικρίσεως. *Intellectum est mihi quidem in multis, & maxime in me ipso, sed paulo ante in omnibus,* πλαγιασμὸς, qui referendus ad verba intellectus & sensus (notetur hic obiter variatio conjunctionis copulativæ, *& maxime in me, sed paulo ante in omnibus. Ille quidem fructum omnis vitæ cepit, cum* &c. Videri poterat quasi πρόσληψις effectus aut πλαγιασμὸς verbi generalis *esse* vel *fieri, aut factum esse.* Nam e. g. ita dicere possum: *ille fructum omnis vitæ anteactæ hodierno die maximum cepit, cum honores illos consecutus est,* pro: ille honores hodie consecutus est; estque talis generalis forma *essendi vel fiendi,* reflexa ad titulum generalem *bonitatis & magnitudinis. Est vero fortunatus ille* &c. Referenda hæc formula est ad verba *Esse vel existentiæ, ad circumstantiam temporis relata;* Simpliciter enim dicere poterat: Marcellus maximo beneficio a te affectus est. Nota iterum variationem Conjunctionis Copulativæ per Comparationem: *cujus ex salute non minor pene ad omnes, quam ad illum ventura sit, lætitia, pervenerit. Quod ei quidem merito ac jure optimo contigit.* Hæc periodus separatim ponitur, sed partim refertur ad præcedentem, partim connexionem præstat propositioni secuturæ: ideoque vel ad formulas πλαγιασμῶν, vel ad formu-

las connectendi referri potest. Si ut πλαγιασμὸς consideratur, referenda est ad formulam *esse vel fieri, factum esse*, h. m. *Quod ei merito atque optimo jure contigit, ut hoc beneficio afficeretur.* Quæ sequuntur periodi aliquot, hanc propositionem continet: *laus restituti Marcelli ceteras Cæsares laudes superat.* Tota hæc periodus: *nullius tantum est flumen ingenii* &c. adhiberi potest, cum dicimus de rebus magnis vel absolute vel comparate. Absolute: *nullius tantum flumen est ingenii, qui enarrare res tuas possit*, pro: res gestæ tuæ sunt maximæ. Comparato sensu ita adhibetur, ut primum amplissime laudentur, quæ minora visa sunt, ut eo ampliora sint, quæ sequantur. Referatur ad formulas *asseverandi*, & separatim illa: *tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam laudem esse ampliorem* i. e. nulla laus major est. *Soleo sæpe ante oculos ponere idque libenter crebris usurpare sermonibus.* Mirabilis hic πλαγιασμὸς est ad rem magnam significandam; & referenda hæc formula est ad verba *intelligendi & cogitandi.* *Quæ quidem ego, nisi ita magna esse fatear &c. amens sim:* Pertinet hæc formula ad formulas *asseverandi*, reflexa ad titulum generalem *magnitudinis.* Duplex quasi πλαγιασμὸς esse videtur; primus: *fateor esse magna*, pro, sunt magna; secundus: *nisi magna esse fatear, amens sim.* Est πλαγιασμὸς περιβολῇ auctus. Additur tertio *Hyperbole: ut ea vix cujusquam mens aut cogitatio capere possit.* Elegans exemplum in rebus magnis exaggerandis. Potest etiam integra hæc formula ad verba Syncritica referri; tota enim hæc formula comparationem auget, cum simplex sententia: hæc facta tua omnium facta superant, vel, factum tuum priora tua superat. *Nam bellicas laudes* &c. Periodus hæc nihil aliud dicit, quam bellicæ laudes non sunt propriæ Imperatorum. Hæc sententia dilatatur vel πλαγιασμῷ vel assumptione, præmittendo verba generaliora; quæ resolvuntur in formulam generalem negandi. Nam si ita formes sententiam: *negant quidam laudes bellicas esse proprias Imperatorum:* Formula illa negandi per Expolitiones exprimitur: *solent extenuare verbis, easque detrahere ducibus. Totum hoc &c. est inquam tuum:* ad titulum asseverandi per iterationem verborum refertur. *Domuisti gentes:* Amplificatio sententiæ per πρόσληψιν adjunctorum & circumstantiarum, ut in superiori periodo per πρόσληψιν partium. *Quæ ad naturam & conditionem, ut vinci possent, habebant*, pro, vinci poterant. Referendus ille πλαγιασμὸς est ad verba generalia *esse*, sive simpliciter, sive per conditionem. *Nulla est tanta vis* &c. Vere magna & ampla est hæc periodus, & crescit antithetis, expolitionibus crebris. Notetur subjectum totius periodi, quod in meris infinitivis consistit, præmitti, & prædicatum postponi per resumptionem subjecti; cujus formula; *hæc qui faciat.* Ita enim instructa periodus numerosior est, quam si ita concepta fuisset: qui animum vincit, iracundiam cohibet, non ille cum summis viris comparandus, sed &c. Ita enim traheretur sensus, & membrum nimis cresceret. Referenda est hæc quoque formula ad verbum generale *faciendi, vincere, cohibere, temperare, extollere, amplificare: hæc qui faciat.* Estque hic, quod bene notandum, πλαγιασμοῦ postpositi exemplum. Deinde duplex est πλαγιασμὸς: posterior enim formula ad verba *Epicritica*

ea pertinet. *Non ego eum cum summis viris* &c. Potest & eadem formula referri ad verba *Syncritica:* est enim formula comparandi per ὑπερβολὴν. Ita hic comparat, ut ponat extra omnem comparationem, quæ summa est exaggerationis nota. Duæ hæ periodi sequentes nihil aliud in se continent, quam hanc sententiam: qui se ipsum vincit, major est omnibus, hæc sententia per χωρισμὸν, per exaggerationes & αὐξήσεις in plures periodos distrahitur. *Quo studio incendimur?* ita vel simpliciter, vel per interrogationem possumus dicere; quo studio incendimur, cum tua legimus. Referri potest ad verba generalia *affectuum,* & in specie *amoris, desiderii,* i. e. ac si diceremus: res tuas gestas libenter legimus. *Gratias agere gestiunt:* πλαγιασμὸς per verbum generale affectus. *Cum lacrymas viderem, omnium memoria pectus meum effodit,* pro, tactus sum commiseratione Marcellorum, quibus tu dignitatem restituisti. Etsi hic enthymema latet, referri tamen potest ad formulas generales affectuum, & quidem commiserationis. Est etiam hoc exemplum περιβολῆς per enunciationem relativam. *Hunc tu igitur diem antepones;* possunt hæc verba etiam inter formulas referri, si subintelligantur, quæ hic sunt præmissa. Ita enim institui sermo potest: *hunc tu diem* &c. *jure antepones,' quo hoc beneficio nos affecisti* i. e. magno beneficio nos affecisti. Referri potest ad verba ἐπικρίσεως vel συγκρίσεως & superlationis. *Vereor hoc* &c. Referri hæc formula potest ad verba generalia *intelligendi, dicendi & affirmandi,* reflexa ad titulum *magnitudinis,* & accommodatur rei magnæ, de qua dicturi sumus. *Atque hoc quam late pateat, attendite:* est quasi πρόσληψις pollicitationis, quando aliquis se aliquid magni probaturum promittit: potest etiam ad verba generalia *intelligendi* referri, etsi accedat figura ἐπιστροφὴ, prout si diceret: hoc judicium multa complectitur. Nam si quis vocem *Attendite* per Synonyma amplificaret, rectius hujus formulæ usus pateret. *Jam vero animis vestris putate, atque ante oculos vobis ponite, quam late judicium pateat,* pro: late judicium patet. *Judicavit a plerisque susceptum,* pro: absolvit a crimine perduellionis. Vox itaque *judicavit* inter πλαγιασμοὺς referri debet. Referenda est hæc formula ad verba ἐπικρίσεως. Πρόσληψις est causarum, qua amplificat sententiam. De pace agendum esse existimavi &c. Tota periodus nihil loquitur, nisi hæc verba: ego pacem semper sectatus sum, quam ille circumloquitur per verba generalia *opinandi,* & in contrariam partem flectendo sententiam per generalia verba *affectuum,* scilicet *doloris,* & verba *negandi.* Formula illa referri potest ad verba generalia *persuadendi,* vel etiam *asseverandi, notum est, manifestum est, Tantum apud me grati animi memoria valuit, ut nihil illi denegandum arbitrarer.* Est etiam formula morata. Sententia enim: nihil ipsi denegavi, amplificatur e loco gratitudinis. Possunt enim & tales formulæ e virtutum locis amplificatæ seorsum colligi. *Quod quidem meum consilium minime obscurum fuit.* Hæc verba, etsi hic sententiam complent, tamen reflectunt ad superiora, & potest illa formula adhiberi, cum aliquid asseveramus; & referri sub titulos, *manifestum est,* h. m. *Meum consilium minime obscurum fuit, cum illa res inter nos disceptaretur.* *Ex quo nemo* &c. Tota hæc periodus

riodus hanc sententiam habet: Cæsar voluit pacis autores conservare; estque in hac sententia quadruplex πλαγιασμὸς, 1. ex verbis ἐπικρίσεως. 2. ex verbis dubitandi. 3. ex verbis voluntatis. 4. iterum ex verbis ἐπικρίσεως. Estque hæc sententia sub modo *conclusionis* seu *illationis* concepta. *1. ex quo nemo erit tam injustus rerum æstimator. 2. qui dubitet. 3. quæ Cæsaris voluntas fuerit. 4. cum pacis autores conservandos censuerit. Atque id minus mirum fortasse tum, cum esset incertus exitus.* Est formula periphrastica particulæ præsertim, minus mirum, fortasse cum. Est itidem formula connectendi generalior. Potest etiam inter πλαγιασμὸς referri sub verbo generali *fiendi* vel *facere:* atque id minus mirum fortasse tunc accidit, cum esset &c. *Is profecto declarat, se maluisse,* pro: is voluit vincere. Πλαγιασμὸς referendus ad verba generalia *Voluntatis,* estque duplex. 1. declarat, se voluisse vincere. 2. verbum *Velle* per comparationem contrarii variatur h. m. *se maluisse non dimicare, quam vincere.* Ut obiter significem, quod omittatur altera particularum comparativarum, quæ absconditur in voce *Maluisse.* Dici enim alias potuisset, se voluisse non tam dimicare, quam vincere. *Quoties ego eum, & quando cum dolore vidi extimescentem?* πλαγιασμὸς duplicatus cum περιβολῇ & figura exclamationis. Is enim sensus est: Marcellus ferocitatem victoriæ extimescebat. Additur πάθος doloris. Referendus itaque hic πλαγιασμὸς est ad generalia verba *sensuum,* aut ad verba *affectuum,* doloris. *Vidimus* &c. Sententia hæc est: bellum finitum fuit, & in urbe pax fuit. Amplificat per πλαγιασμὸν verbi *videndi,* & ἐξεργασίαν phrasium. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, Cæsar ab inferis excitaret.* 1. Est πλαγιασμὸς, ad verba dubitandi referendus. 2. Elegans deinde formula hic latet, referenda ad verba συγκρίσεως; & talis quidem, quæ involvit voces superlationis, quibus ipsa ὑπερβολῆς figura additur. Exprimitur autem hic summa clementia. Imitari possis in multis aliis rebus. Sic si hominem misericordem velis depingere. *Adeo efflictim amat miseros, ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri possit, ultimis suppliciis destinatos eriperet, nocentesque absolveret, quam ut innocentes damnaret.* Præterea hæc formula in multas alias figuras converti potest. *Alterius vero* &c. In his verbis 1. est notanda singularis trajectio vocum, quæ recto ordine ita locari debuissent: nihil amplius dicam, quam nimis iracundam fuisse victoriam alterius partis, id quod omnes verebamur. Cicero vero ita maluit, & proposuit verba: alterius vero partis, ut sensus efficacia major esset, & commodior cum prioribus nexus. Duplex hic est πλαγιασμὸς, 1. per generale verbum *dicendi,* 2. per generale verbum *metuendi:* estque præterea περιβολὴ per particulas relativas, cum figura præteritionis: nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebamur. *Cogitandum esse dicebant:* πλαγιασμὸς est, & quidem duplex, referendus ad verba *opinandi* & dicendi. *Quare gaude* &c. Tres periodi nullam aliam in se habent sententiam, quam: Gratulamur tibi; per figuras & multos πλαγιασμὸς & περιβολὰς ita ornata, ut in exemplum similium formularum esse possit. πλαγιασμὸς est ex verbis *affectuum* reflexis ad titulum *bonitatis.*

Quare

Quare gaude isto tuo tam excellenti bono: alter πλαγιασμὸς est, & simul περιβολή. *Cetera cum tua recordabere &c. felicitati tuæ congratulabere.* Referenda est formula ad verba generalia *sciendi*, vel *intelligendi*. Tertius πλαγιασμὸς & περιβολή est: *de nobis quoties cogitabis, toties* &c. Referenda hæc verba sunt ad formulam *cogitandi.* Titulus ille bonitatis augetur ex causis efficientibus hujus beneficii. Quoniam enim hæ periodi sola in gratulatione consistant, gratulatio autem fiat de bono aliquo obtento, ut hic ex laude Clementiæ: & vero bonitatis ac felicitatis multæ sint cum causæ, tum partes, non commodius amplificabitur, quam ex iis vel causis, vel partibus, quæ generali illo bonitatis titulo continentur. Primo enim ponit generalem illum titulum boni: *quare gaude isto tam excellenti bono.* Amplificat partim per effecta, cum enumerat illa, fortunam, gloriam, naturam, mores, fructum, jucunditatem, virtutem, felicitatem; (quæ duo sibi hic opponuntur ad amplificationem rei ex comparatione contrariorum) liberalitatem, sapientiam; & hæc omnia considerat, tum ratione ipsius beneficii, tum ratione illorum, quos beneficio affecit, ita tamen, ut omnia in autorem retorqueantur. Potest etiam tota hæc formula referri ad formulam *gratias agendi.* Notetur elegans variatio particulæ *potius. Etsi persæpe virtuti, tamen plerumque felicitati,* i. e. potius felicitati tuæ congratulabere. Potest etiam tota hæc formula: *Cetera cum tua recordabere,* usque *congratulabere,* referri ad verba *syncritica* & formulas comparationum. Ad eadem verba *syncritica* referenda hæc est formula: *qua non modo summa bona, sed nimirum audebo vel sola dicere:* ad verba superlationis, *supra quam credi potest.* Est etiam πλαγιασμὸς: quæ *audeo dicere,* pro: quæ sunt. Notetur etiam hic positus particularum: *non modo, sed nimirum.* Alias enim dici solet: non modo sed, &c. *Noli ergo in conservandis bonis defatigari.* 1. πλαγιασμὸς hic est, ad verba generalia *faciendi* referendus. 2. est formula *dissuadendi;* noli defatigari. *Sed quisnam est iste tam demens?* πλαγιασμὸς ille est, etsi omittantur, quæ sequi debent. Integra enim sententia hæc est: nemo hoc patrare ausit. Potest referri ad verba *asseverandi* & *negandi.* Utraque enim ratione considerari potest formula. Immiscetur πάθος. Idem πλαγιασμὸς est in verbis seqnentibus: *non est credibilis tantus in ullo furor. An, si tui nihil cogitant sceleris, cavendum est?* per interrogationem & περιβολὴν format simplicem enunciationem. Non inimici tui facient, περιβολή est: *si tui nihil cogitant sceleris,* πλαγιασμὸς: *Cavendum est, ne quid inimici,* referendus est ad verba *metuendi. Cum in animis hominum,* &c. περιβολή est, formata e verbis generalibus, *occultum est. Nam quis est?* periodus elegans est, constans πλαγιασμῷ, expolitionibus & assumptionibus illustrata. Expolitiones sunt *rudis, nihil de salute cogitans, qui non intelligat.* Assumptiones sunt adjuncta illa, vel potius species illæ, cum 1. ponit res in genere. 2. assumit Remp. hinc salutem commmem & privatam. Recta sententia hæc est: omnium salus in te uno posita est. Referendus est iste πλαγιασμὸς ad formulas *asseverandi* vel voces *sciendi & intelligendi. De te dies noctesque cogitans extimesco.* Est & ille πλαγιασμὸς potius περιβολή, fundata πλαγιασμῷ: nam par-

participium cogitans involvit particulam conditionem vel caussalem: cum cogito. Recta sententia hæc est: ego tantum doleo, te immortalem non esse. Referenda est hæc formula vel ad verba *intellectus, cogitandi;* vel si vocem doleo & extimesco respicimus, ad voces *affectus, quem Deum, etsi cupiat, opitulari Reipubl. credamus?* Referenda hæc formula est ad titulum Impossibilitatis, vel ad verba *syncritica*, sub titulo superlationis. *Omnia sunt tibi excitanda, Cæsar.* Sententia hæc est: resp. tibi iterum erigenda est. Quam illo variat per πρόσληψιν partium, in quibus Resp. consistit. *Non fuit recusandum, quin* &c. elegans est πλαγιασμὸς. Referendus est ad formulas *asseverandi*, vel ad vocem generalem *sciendi.* Sententia recta hæc est: multa in bello civili turbantur. *Nam tuam vocem invitus audivi.* Formula est referenda ad vocem generalem improbandi. Recta sententia hæc est: non laudanda tua vox est. *Si ita vis.* Formula hæc ita posita notanda est, & non ἐπιπλήξεις illæ, si ita vis, si ita placet, quasi blandiendi gratia adjectæ, quibus utimur, quando cum majoribus nobis res est, quibus adversari nolimus. Formula illa: *addo etiam si placet*, & variatio conjunctionis copulativæ ET. *Quare omitte quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam.* Formula *dissuadendi* & *dehortandi: neque noli nostro periculo sapiens esse.* *Sæpe venit ad aures meas, te dicere,* pro: dicis. πλαγιασμὸς est, referendus ad verba *sensuum, audiendi: scilicet.* *Tum id audirem, si tibi soli viveres.* πλαγιασμὸς est & περιβολή. Recta sententia est: non credo. πλαγιασμὸς consistit in verbis: *tum id audirem.* περιβολή in illis: *si tibi soli viveres.* Res tuæ gestæ complexæ sunt. Vox *Complecti* est inter illas, quibus Cicero ad sensus abundantiam exprimendam utitur, ut sunt multæ aliæ in lectione autorum notandæ. Cum enim illæ vi vocis amplitudinem aliquam significent, inter voces etiam communes referri possunt. *Tantum abes a perfectione,* pro: nondum fundamenta jecisti. 1. Notetur hic periphrasis particulæ *nondum:* tantum abes a perfectione, ut. 2. πλαγιασμὸς etiam est, referendus ad verba vel *asseverandi*, vel *negandi*, vel etiam essendi & *sciendi.* Si specialiorem titulum velis ad verba *perfectionis* vel etiam *imperfectionis.* Potest etiam referri ad formulam *improbandi* aut *dissuadendi* h. m. *Tantum abes a cogitationum tuarum eventu optato, ut fundamenta consiliorum nondum jeceris.* *Gloriæ te esse avidissimum, quamvis sis sapiens, non negabis:* pro: gloriæ cupidus es. πλαγιασμὸς est, auctus vel περιβολῇ, vel ἐπεμβολῇ, referendus ad verba *ajendi* vel *negandi.* ἐπεμβολή vel περιβολή est: *quamvis sis sapiens.* *Quicquid enim est.* Per γνώμην effertur, quæ est formula, referenda ad verba *syncritica* seu *superlationis.* *Quod si rerum tuarum immortalium hic exitus futurus sit, ut relinqueres.* πλαγιασμὸς est, referendus ad verba generalia *essendi, accidit, contingit* idem est, *Vide quæso,* ne. Tota hæc periodus nihil aliud in se continet, quam rectam hanc sententiam: Resp. in hoc statu relicta, non tantam tibi gloriam pariet. Est itaque quasi περιβολή: *quod si rerum tuarum immortalium* &c. formata per particulas conditionales. Deinde illa quoque verba: *Vide, ne ista divina virtus admirationis plus sit habitura, quam gloriæ,* πλαγιασμὸν habent ex comparatione; assumi-

aſſumitur enim alius effectus ad effectum gloriæ. Utraque enim tam admiratio quam gloria eſt effectus virtutis. Referri quoque poteſt hæc formula ad verba *Syncritica*, & quidem ad talem titulum: *ſimplices ſententiæ per comparationem amplificatæ. Hæc igitur tibi reliqua pars eſt, hic reſtat actui, in hoc elaborandum eſt, ut* Remp. conſtituas. Elegans eſt πλαγιασμὸς, expolitione auctus, referendus ad verba *faciendi* vel *agendi:* & hoc quoque notandum eſt, quod ſit ſub forma *aſſeverandi* prolatus: quo reſpectu etiam ad formulas *aſſeverandi* referri poteſt, & ad formulas hortandi & ſuadendi. Quoniam enim hortatio & ſuaſio faciendum aliquid præſupponit, ideoque verba *faciendi* generalia, eorumque periphraſes & ſynonyma, ut: laborare; curam, diligentiam adhibere; induſtrium, ſolicitum, anxium eſſe, & ſimilia, maxime huc pertinent: quæ ut augeantur ſenſu, verba affectuum illis jungi poſſunt. *Tum te ſi voles, ſatis diu vixiſſe dicito.* Iterum hoc exemplum πλαγιασμῷ eſt referendum ad verbum *affirmandi. Quid eſt enim hoc ipſum: quod cum venerit.* πλαγιασμὸς, quo exprimitur ſolum futurum tempus. Etſi enim hic ſenſu quodammodo diverſo uſurpetur, tamen in imitatione poteſt pro πλαγιασμῷ accipi, e. g. *Quid eſt enim omnino hoc ipſum, quod cum venerit, ſtatim in aſpectu ipſo extinguetur?* ejus recta ſententia hæc eſt: res illa non erit diuturna. Referendus hic eſt πλαγιασμὸς ad verba generalia *eſſendi*, proponitur autem ſub forma interrogandi. Nam & tales formulæ, quæ indumenta orationis dixeris, probe ſunt notandæ. Nam talium indumentorum, ut voco, variæ occurrunt formæ, quibus in variandis ſententiis uti poſſumus; poſſuntque omnes illæ formulæ verborum generalium ſub certo quodam tali indumento proferri, ut multa applicatione quaſi quibusdam numeris in ſe ductis, ſingulæ ſententiæ ſingulis modis amplificari, vel potius variari poſſint. Ad vitandam enim Orationis nauſeam iſta indumentorum varietas conducit; qua de re alio loco plura. *Nec vero hæc tua vita ducenda eſt* &c. Pertinet hic πλαγιασμὸς ad verba affirmandi. Tota hæc periodus nihil aliud continet, quam hanc ſententiam: niſi Remp. conſerves, incerta erit tua gloria. Illuſtratur per ἐξεργασίαν. Sententia quoque hæc proponitur ſub modo *aſſeverandi*, per iterationes verborum. *Huic inſervias, hic te oſtentes oportet.* Referenda eſt ad formulas *ſuadendi* & hortandi. *Obſtupeſcent poſteri.* Elegans exemplum προσλήψεως; aſſumuntur enim partes ad totum declarandum, quod una hac ſententia continetur: mirabuntur poſteri res geſtas tuas. *Erit inter eos* &c. Hujus periodi ſententia hæc eſt: rerum tuarum fama incerta erit apud poſteros. Quæ ſententia etiam ſuperiori periodo continetur, meriſque expolitionibus dilatatur. Illa enim verba: *vagabitur modo nomen longe atque late: ſedem quidem ſtabilem & domicilium certum non habebit;* nihil circumloquuntur, quam incertitudinem. Uno enim verbo hæc poterat exprimere. Πλαγιασμὸς eſt in illis verbis: *erit inter illos, qui naſcentur, magna diſſenſio, cum alii* &c. Referendus ad verba generalia *conſenſus vel diſſenſus*, vel etiam *dubitandi.* Referri quoque poteſt ad formulam *dubitandi*, cum ſcilicet res plures proponuntur, quas Cicero per διαίρεσιν proponit. Illa quoque verba: *alii fortaſſe aliquid requirent*, itidem πλαγιασμὸν, in ſe con-

ſe continent, ac referenda ſunt ad verba generalia *deſiderii*, e. g. Illud magnopere requirunt eruditi homines, ut ingenii tui monumenta in publicum proferas &c. *Servi igitur iis etiam judicibus*, pro: ratio quoque habenda eſt poſterorum. Poteſt referri ad verba generalia *Curandi*, & præterea exhibet formulam *hortandi*. *Et quidem haud ſcio, an incorruptius, quam nos.* Eſt periphraſis particulæ *forſitan*. *Et*, & rurſus, &, notetur uſus Conjunctionis Copulativæ. *Id autem etiamſi tunc ad te, non pertinet.* Formula periphraſtica eſt, qua exprimitur particula *præterea*. Eſt quoque πλαγιασμὸς: *pertinet ad te, eſſe te talem* ut, i. e. debes ſequi gloriam, ideoque ad verba generalia *faciendi* vel etiam *debendi* referri poteſt. Eſt & *hortandi* vel *ſuadendi* formula. *Diverſæ voluntates:* Exemplum περιλήψεως eſt. Aſſumuntur enim adjuncta & ſpecies ad ſententiam unam exprimendam, quæ eſt hæc: Diſſentiebant inter ſe cives. *Reſtat, ut unum velint, qui modo habent.* Exemplum eſt περιβολῆς, per particulas conditionales. Poteſt etiam inter πλαγιασμὸς referri, ſi e. g. ita proponas ſententiam, quaſi non modo tantum habeat ſapientiæ, ſed & ſanitatis, ut tam imprudenti conſilio ſuum adjungat. *Quare omnes te & hortamur & obſecramus:* Formula hortandi. Omnes idem ſentiunt. Poteſt referri inter formulas πλαγιασμῶ, & referri ad verba *ſentiendi*, uti & illa, quæ ſequuntur: *ex omnium precibus & lacrymis ſentire potuiſti, quam gratum tuum nobis fuerit beneficium.* Adduntur hic verba affectus. *Sed quia non eſt:* plena eſt hæc periodus πλαγιασμοῖς. Ejus ſententia hæc eſt: ego pro omnibus loquor. *Quod fieri intelligo: lætari omnes ſentio*, pro: omnes lætantur. *Cum id ſollicitudine, cura, labore, tamdiu præſtiterim.* Etſi hic non illo ſenſu verba capiantur, tamen ad πλαγιασμὸν referri illa formula poteſt, & quidem ad verba generalia *laborandi* h. m. Sollicitudine, cura labore hoc præſtiti, ut tandem res illa ad optatum finem perduceretur.

Et hæc quidem exempla Plagiaſmorum & Aſſumtionum pleraque fuere, quæ in hac Oratione occurrunt. Unde patet, nihil eſſe in Oratione circumducta frequentius, quo illa dilatatur. Hæc exempla, ſi ex omnibus Ciceronis Operibus fuerint notata, incredibile eſt, quantus ex illis cumultus effici poſſit. Referri vero illa exempla non tantum ad verba communia; ſed & ad illa, quæ verbis communibus comprehenduntur, poſſunt: & vix aliter, quam ſententiarum titulis exprimi poſſunt, & nos in ſequentibus ſententiarum amplificatarum ex hac ipſa oratione indicem dabimus. Occurrunt tales πλαγιασμοὶ præcipue in Orationibus, ubi numeroſior debet eſſe oratio & magis periodica. In ceteris non ſunt adeo frequentes: in Epiſtolis ad Atticum rara illa ſunt exempla, cum in illis nihil ſcripſerit Cicero, quod circumductum illud & περιβεβλημένον dicendi genus ſapiat. Quare & in illis, qui brevi dicendi genere utuntur, tales formulæ non apparent, ut in Tacito, Seneca & Plinio. Multa hic ſunt, quæ ad titulum vel abſolute vel comparate laudandi
36 referri poſſunt. * Occurrunt etiam aliæ ad amplificationem imprimis pertinentes figuræ, quæ ſeorſim notari poſſunt, & ſermonem πεπλασμένον ex ornamentis conſtituunt. Colligi autem talia vel ſub titulis figurarum, vel ſub titulis rerum poſſunt.

Exag-

Exaggerationes in ſpecie ita dictæ, quarum locus eſt in demonſtrativo genere, hic frequentes ſunt, & paſſim per totam Orationem occurrunt, & conſiſtunt in figuris, quæ ſpeciatim rem ampliorem faciunt. Ita e. g. in Oratione n. 21. per ἐπίθεσιν augetur Oratio: ad *graviſſimam querelam & atrociſſimam ſuſpicionem.* Omnia enim adjectiva intendendi, ut: maximus, optimus, ſummus, eximius, egregius, ſingularis, admirabilis, incredibilis, divinus, præclarus, inuſitatus, inauditus, innumerabilis &c. ad hanc figuram pertinent. Item voces: tot, talis, tantus; & adverbia intendendi: valde, vehementer, unice, maxime, egregie, etiam atque etiam, majorem in modum, miris modis, miris exemplis, immane quantum, mirum quantum, nimium quantum, huc referenda. Pertinent & ex oppoſito particulæ minuendi. Nam & in extenuando poteſt etiam quædam eſſe exaggeratio; item illa adjectiva & adverbia, quæ per λιτότητα intendunt, ut: non modicum, non exiguum, & ſimilia. Exaggeratio fit per βεβαίωσιν & juramentum, ut in hac Oratione n. 10. *Parietes, medius fidius, gratias tibi agere geſtiunt.* Magna pars Exaggerationis in conglobatione verborum & ſententiarum conſiſtit. Conſiſtit vero conglobatio ex enumeratione, eſtque conglobatio, coacervatio vehemens vocum, res diverſas ſignificantium, ut congeries ſimplex Synonymorum coacervatio. Talis conglobatio occurrit hic num. 29. *Obſtupeſcent poſteri certe imperia & provincias &c.* Exaggeratio per reticentiam non parum auget Orationem, cum certe ex eo, quod ſilemus, ejus quantitas concluditur. Differt a præteritione, quæ leviora ſe omittere fingit. Fit illa per ἀποδίωξιν, cum aliquid rejicimus & removemus; vel cum vehementius de re loqui parcimus, ut in hac Oratione n. 17. *Alterius vero partis nihil amplius hic dicam, cruentam futuram fuiſſe victoriam* &c. Eſt etiam quædam Exaggeratio, quæ fit per adumbrationem: quæ vocatur, cum ex affectu vel conſequente rei magnitudo tacite concludenda relinquitur. Talis eſt, quæ occurrit hic n. 14. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit, ut* &c. Exaggeratio quædam fit per comparationem ϛοχαϛικὴν, quando ſcilicet ex majore poſito minus conjicitur, & ex minori poſito majus. Fit vero ϛοχασμὸς vel in verbis, vel in integra ſententia. Ex majore conjicitur minus in illo exemplo n. 24. *Si vero ad humanos caſus &c.* Solet etiam majus per ἀδύνατον deſignari in integra ſententia, ut hic n. 17. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos C. Cæſar ab inferis excitaret, ſi poſſet: quoniam ex eadem acie conſervat, quos poteſt.* Ex minori conjicitur majus in illis Ciceronis verbis n. 17. *Vidimus tuam victoriam, præliorum exitu terminatam, gladium vagina vacuum in urbe non vidimus.* Paucula hæc Figurarum colligendarum exempla adduximus, quæ ad laudem facti in Demonſtrativo genere pertinent. In ceteris figuris ſimili modo rem inſtituamus colligendo e Ciceronis Oratione figuras & ſchemata, quomodo illa partibus Orationis, ejusque argumentis reſpondent: Ille enim ſcopus ſemper reſpiciendus eſt.

Nunc ad Sententias amplificatas procedimus, quarum ego collectionem ſingularem ſuadeo. 27
Nam etſi illi tituli πλαγιασμῶν & προσλήψεων varietatem nobis exhibeant, quam imitari poſſimus, tamen ſcopus ille, quo tendit ſententia amplificata, etiam reſpici debet, & ex eo tituli formari. Cicero in Orationis III. Catilinariæ

nariæ exordio ſententiam illam: *Rempublicam conſervavi,* magnifica & ſonora periodo hoc modo amplificavit, ut Reipublicæ vocem quaſi in partes tribueret, per enumerationem commatibus interciſam, ut eo numeroſior & concinnior eſſet periodus, & epithetis ornatam: conſervandi vero actionem e loco cauſarum efficientium, adjuvantium, adjunctorum, illuſtraret, eleganti metaphora & quaſi imagine, cum fauces fati vocat, adjecta. Inſinuat vero periodus in principio, non membris ſed inciſis ampla, ex recenſione cauſarum, adjunctorum, ac periculorum & beneficiorum ob oculos conſtitura magnitudine amoris in patriam affectum, qui pleniorem quendam ſpiritum & hiatum requirebat. Quid enim hac periodo ſonorum magis excogitari poſſet? *Rempublicam, Quirites, vitamque omnium veſtrum, bona, fortunas, conjuges, liberosque veſtros, atque hoc domicilium clariſſimi Imperii, fortunatiſſimam pulcherrimamque urbem, hodierno die, Deorum immortalium ſummo erga vos amore, laboribus, conſiliis periculisque meis, flamma atque ferro, ac pene ex faucibus fati ereptam, & vobis conſervatam atque reſtitutam videtis.* Similiter Catilinaria IVta pericula ſua exaggerans, & πάθος commiſerationis in auditoribus movens, in ſe vero ἦθος amoris erga patriam oſtendens, hanc ſententiam: *ego nullo in loco tutus ſum,* per μερισμὸν locorum publicorum, ad perſonam Conſulis relatorum & ſingulorum reſpectu ſecuritatis periculo oppoſitæ deſcriptionem dilatat: *Ego ſum ille Conſul, P. C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus, Conſularibus auſpiciis conſecratus; non curia, ſummum auxilium omnium gentium; non domus, commune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non denique hæc ſedes honoris unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit.* In his, etſi πλαγιασμοὶ & προσλήψεις notari poſſunt, tamen tituli ſententiarum ſeorſim poni debent ſuo ordine; neque opus eſt, ut labor ille deſcribendi duplicetur; ſigna tantum poni poſſunt, quæ remittant ad numeros & paginas. Ita hæc ſententia: *Rempublicam conſervavi,* ad vocem conſervandi & ad vocem Reipublicæ referatur. Altera: *nullo in loco tutus ſum,* referatur ad titulum generaliorem Securitatis publicæ. Nam generalem titulum ſemper ego præmitti velim. Talium ſententiarum amplificatarum pauca exempla collegit *Nicaſius Baxius* in *Medulla Eloquentiæ,* quæ hic Kilonii cum mea præfa-
28 tione de omni in Eloquentia excerpendi ratione edita eſt. (*a*) * Congeſſiſſe e recentioribus his quodammodo ſimilia *Meifartus in Melliſicio ſuo Oratorio* videtur: unde non tam mella, quam lutum ſæpe legunt tirones: verum ſine diſcrimine, nec eo ordine, quem deſideramus, nec ad illum uſum. Denique e lacunis maximam partem haurit, quod felicius e fonte ipſo ac rivulis limpidioribus hauriri pote-
29 rat. * His ſententiis amplificatis ita utemur, ut ad illarum exemplum reſpiciamus, aliaque expreſſione imitemur. Nam qui ex his velut centonibus orationem conſuunt, eorum prima tirocinia non quidem culpaverim: ſed quibus maturum in oratione

(*a*) *Medullæ Eloquentiæ* Nicaſii Baxii Editio Noviſſima, ab ipſo Morhofio curata, & *Præfatione de omni in Eloquentiæ excerpendi ratione* aucta, Kilonii A. 1685. *in 8vo* prodiit.

oratione judicium est, ita has temperabunt formulas, ut eosdem quidem sensus retineant, verba tamen ipsa non describant, ac ordinem interdum invertant; recto tamen in omnibus adhibito judicio.

Ex Oratione pro M. Marcello hæc excerpemus. 1. *Hodie mihi verba facienda sunt.* Diuturni silentii,--more dicendi. 2. *De re magna dicturus sum.* Tantam mansuetudinem,--præterire possum. 3. *Fortunam adversam amici ægre fero.* Dolebam enim--distracto. 4. *Dignus est beneficio.* Est fortunatus ille--præstantior. 5. *Res magnas gessisti.* Nullius tantum est flumen,--amens sim. (Tribus enim periodis nihil aliud, quam hoc dicitur.) 6. *Res tuæ cum cæteris conferri non possunt.* Soleo sæpe ante,--victoriis illustratæ sunt. 7. *Bellicæ laudes minores sunt.* Nam bellicas laudes--ducit suum. 8. *Laus hæc tibi propria est.* At vero hujus gloriæ C. Cæsar,--propriam fatetur. 9. *Victor es multorum populorum.* Domuisti gentes immanitate--abundantes. 10. *Se ipsum vincere maxima victoria est.* Domuisti gentes,--simillimum Deo judico. 11. *Gloria tua summa est.* Itaque Cai Cæsar--conticescet. 12. *Dignus laudibus es.* Te vero, quem præsentem intuemur,--complectemur. 13. *Hæc tua maxima laus est.* Hunc tu igitur diem,--tantum afferat laudibus. 14. *Vicisti te ipsum.* Et cæteras quidem omnes--victis remisisti. 15. *Restituit adversarium libertati.* Nam cum M. Marcellum,--bellum esse susceptum. 16. *Pacis consilia semper ego sectatus sum.* Quo quidem in bello,--armorum fuerunt. 17. *Amici infortunati partes cum meo periculo amplexus sum.* Hominem sum secutus--voluntarium. 18. *Victor clementissimus fuisti.* Vidimus tuam Victoriam,--conservat, quos potest. 19. *Ferocia hostium describitur* n. 7. 18. Alterius vero partis,--contulisse. 20. *Gratulamur tibi de tanto beneficio.* Quare gaude tuo isto,--congratulabere. 21. *Laus tua maxima est.* De novis, quos in Republica,--commodata esse videantur. 22. *Conserva bonos viros.* Noli quæso in conservandis,--senserunt. 23. *Tua vita omnium vita continetur.* Quis est omnium tam ignarus--pendere omnium. 24. *Omnium salus in te uno sita est.* Equidem de te dies noctesque,--in unius anima consistere. 25. *Vellem te esse immortalem.* Equidem de te,--anima consistere. 26. *Malo geminato non facile medemur.* Si vero ad humanos casus,--opitulari posse credamus. (Imitabimur alio modo e. g. Si ad hostium exterorum ferociam rebellionis etiam accedat insidiarum consensio, quem Deum, etiamsi cupiat, Reip. opitulari credamus.) 27. *Reipublicæ consulendum est.* Omnia tibi sunt excitanda,--legibus vincienda sunt. (Possumus hanc formulam ad quodcunque negotium, in quo diligentia & industria opus est, applicare, si per μερισμὸν singulas ejus rei circumstantias adducamus.) 28. *Bellum multas calamitates secum trahit.* Non fuit recusandum,--fieri prohibuisset. 29. *Tuo consilio vive.* Quare omitte quæso,--sapiens esse. 30. *Gloria tua nondum perfecta est.* Nunc cum omnium salutem--jeceris. 31. *Gloria non vixisti satis.* Idem. 32. *Plus ultra tentandum est.* Parumne igitur, inquies,--cum est aliquid amplius. 33. *Gloria tua imperfecta est.* Quod si rerum tuarum--quam gloriæ. (Hanc postremam formulam per imitationem applicare ad multa possumus. Ita e. g. de studiis dicere

cere possis. Vide, quæso, ne pulcherrima tua studia admirationis plus quam fructus sint habitura. (Potest hæc posterior formula etiam referri ad formulas hortandi vel dehortandi.) 34. *Respublica servanda est.* Hæc igitur tibi reliqua,--vixisse dicito. 35. *Respublica composita satis diu vixisti.* Hæc ergo-vixisse dicito. 36. *Nihil diuturnum est.* Quid est enim omnino hoc ipsum diu,--futura sit. 27. *Illa tua vita est, quæ est immortalis.* Iste tuus animus nunquam,--quæ laudet, exspectat. 38. *Gloria tua infecta est.* Vita quidem tua, quæ miretur, multa habet; nunc etiam, quæ laudet, exspectat. (Idem est, quod antea: virtus tua admirationis plus habet, quam gloriæ.) 39. *Posteri mirabuntur res gestas tuas,* vel, *celebris eris,* Obstupescent posteri,--legentes. (Potest hæc sententia ad alia negotia applicari, e. g. Obstupescent posteri certe virtutes, lucubrationes, ingenii monumenta, æstum, fervorem, pugnas in re literaria, innumerabiles, de barbarie victorias & triumphos.) 40. *Fama tua incerta est.* Vagabitur modo nomen tuum,--salute patriæ restrinxeris. 41. *Discrepant multi inter se sententiis.* Diversæ voluntates -- quid liceret. 42. *Unus nobis Dux erit.* Jam omnis fracta dissensio armis,--salvi esse non possumus. 43. *Nos te defendemus,* Omnes tibi,--pollicentur. 44. *Interpres aliorum sum.* Sed quia non est,--fieri intelligunt. 45. *Magna mea fuit diligentia.* Quod autem summe benevolentiæ,--præstare debeo.

CAP. VIII.

DE EXCERPTIS ORATORIIS SYSTEMATICIS.

§. 1. *Τὸ Συςηματικὸν Orationis in formulis consistit.* 2. *Formulæ primo sunt communes & generalissimæ.* 3. *Formulæ ad tria causarum genera,* 4. *& ad specialia cujusque generis relatæ.* 5. *Connexiones minores periodorum.* 6. *Starckii Loci communes Epistolici, Dialogici.* 7. 11. *Melchioris Junii Resolutio Orationum Ciceronis in Formulis colligendis laudatur.* 8. *Exordiorum Formulas Cicero,* 9. *& alii Oratores habuerunt.* 10. 12. 13. *Exempla formularum ex Oratione pro M. Marcello.* 14. *Connexiones Periodicæ minores.* 15. *Harum non exigua utilitas.* 16. *Connexiones varii sunt generis.* 17. *Particularium Periodicarum usus non est in Carmine.* 18. *Connexiones Reales.* 19. *Connexionum minorum exempla ex Oratione pro M. Marcello.* 20. *Collectanea Periodorum.* 21. *Cicero Periodorum talia collectanea habuit.*

1 Excerpta, quæ ad *τὸ συςηματικὸν* Orationis pertinent, complectuntur formulas, tam majores quam minores, quibus illa connectitur, vel de membris ad membra transitus fit. Formulæ ligamentum præbent orationi, & quasi vinculum aliquod præstant, quo partes inter se cohærent. Ut enim in corpore membra

bra suis quibusdam tendinibus & nervis ligantur, ita his formulis partes orationis,
tam majores quam minores. * Si quis librum e formulis singularem conficere 2
velit, disponere illum debet secundum causarum genera; quibus præmittendæ sunt
formulæ communes seu generalissimæ, quæ omni orationi citra considerationem ali-
cujus causæ applicari possunt. Sunt enim generalia quædam in orationibus & in
Orationum omnium partibus, quæ seorsim sunt notanda, & non nisi crebra le-
ctione, annotatione & usu, disci possunt. * Tertio subjungendæ sunt formulæ, 3
quæ ad certa causarum genera pertinent, & in iis causarum generibus occurrunt
subordinata quædam, quæ seorsim singula colligi debent. Ita in genere Delibera-
tivo multæ occurrunt Orationum species, quæ ad genus Deliberativum reducun-
tur. Enthymemata tamen e locis generis Deliberativi capiunt, ut sunt adhorta-
tiones, dehortationes, petitiones &c. Omnes enim circa τὸ faciendum versantur,
ideoque necessario generis Deliberativi argumenta assumunt. * Sed insunt singu- 4
lis illis Orationum speciebus suæ quædam formulæ peculiares, quæ distingui a ce-
teris debent, ut hac nostra Oratione, quæ ad genus Demonstrativum referenda,
quia est gratiarum actio, & singularem aliquem characterem delineat. Qui etsi
locis generis Demonstrativi utatur; versatur enim in laude facti; tamen illa figu-
ra Orationis, quam gratiarum actio ipsi circumponit, peculiares habet quasdam
formulas, & singulares quosdam argumentandi & amplificandi modos, a ceteris
distinctos. Quæ proinde omnia quam diligentissime notari debent. * Mino- 5
res formulæ connectendi periodicæ, sive illæ per particulas sive per formulas in-
stituantur, diligenter quoque notandæ sunt, &, ut puto, separatim colligendæ, de
quibus supra *cap.* 4. diximus. * Promiserat *Starckius* olim tales Locos commu- 6
nes, quemadmodum conceperat *Epistolicos* & *Dialogicos;* sed isti lucem non vide-
runt. * Talium Locorum Communium rudimentum subministrare poterit *Mel-* 7
chior Junius in Resolutione Orat. Cic. nam e lectione Orationum concinnari debent.
* Ac videmus etiam, ipsum Ciceronem talibus formularum collectaneis fuisse 8
usum: aperte enim de se ipso scribit, se codicem habuisse, quo collegerit varias
Exordiorum formulas; ut, cum Orationi scribendæ accingeretur, inde, quæ in
suum essent usum, depromeret. * Testatur etiam Quintilianus, causarum pa- 9
tronos tales in promptu habuisse formulas, quibus illi ut Delphico quodam gla-
dio uterentur, non immerito idcirco ab illo reprehensi, non qui his subsidiis,
sed qui inepte uterentur, & in locis Communibus subsisterent, cum specialiora
argumenta] requirerentur. * In hac Oratione ad formulas generales refera- 10
tur: *Exordium formandi post diuturnum silentium.* Ad Exordia Generis De-
monstrativi referas hanc formulam; *formulæ Exordiorum in re magna, beneficio, vi-
ctoria &c. laudandis. Amplificandi beneficium aut factum in illo exordio.* Primo per
figuram incrementi: Tantem mansuetudinem &c. n. 1. 2. ab adjunctis n. 2. & 3.
Amplificandi beneficium in gratiarum actione ab adjunctis, a personis reliquisque circum-
stantiis. 1. 2. 3. 4. * Vide *Junium in resolutione Orationis Ciceronis* p. 34. qui 11
liber optime in subsidium pro colligendis formulis vocabitur. * *Attentionem* 12
parandi

parandi in Exordiis Generis Demonstrativi: de re magna dicturus sum. Nullius tantum est flumen ingenii &c. *Docilitatem parandi, ex Enumeratione* causarum, partium, adjunctorum n. 2. & 3. *Benevolentiam captandi apud illum, quem laudamus, & quem*
13 *antea offendimus.* * Exord. Orationis pro M. Marcello. *Proponendi formulæ per remotionem & comparationem.* Nullius tantum flumen &c. usque, consecutus est. *Formulæ Propositionis in Demonstrativo genere: per translationem laudis generalis ad specialem.* Nullius tantum flumen, usque, consecutus est. *Formulæ præparandi aditum ad Confirmationem. In Demonstrativo genere* cum personam laudamus e loco totius per comparationem & remotionem, n. 5. Soleo sæpe ante oculos ponere, usque, victoriis illustratæ sunt &c. *Formulæ comparate laudandi. Ad declinandum odium & invidiam primo immodice laudando, antequam extenuemus* n. 5. *Secundo per figuram Objectionis & quandam quasi Prosopopœiam, cum odiosa potius aliis, quam nobis, affingimus* n. 6. Nam bellicas laudes &c. *Formula concludendi Enthymema:* per *γνώμην*, sub finem n. 7. Nunquam temeritas, usque, admittitur. *Reassumendi primarium Enthymema:* n. 9. itaque C. Cæsar, n. 11. &c. *Concludendi Enthymema: per Apostrophen & Prosopopœiam,* n. 10. Te vero quem &c. *Transeundi ad Enthymema ab Enthymemate:* per *πάθες* misericordiæ. Equidem cum C. Marcell. &c. *Laudandi beneficium: per translationem singularis status ad universalem* n. 10. 11. *Concludendi gratulationem:* n. 11. Hunc tu igitur diem, usque, antepones. *Proponendi Enthym. per Paradoxon:* & ceteros quidem omnes &c. n. 12. *Attentionem in medio Orationis excitandi per Paradoxon:* vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ipse cogitans sentio. *Epiplexis, τῦ παραδόξυ, Αὔξησις τῦ παραδόξυ:* ipsam victoriam vicisse videris &c. *Formulæ digrediendi:* atque hoc Caji Cæsaris judicium quam late pateat, attendite. *Digressiones in laudibus eorum, quos offendimus, quando nos excusamus,* n. 12. 13. *Purgationis formulæ,* quæ ad Genus Judiciale quoque referri possunt, n. 13. *Purgatio per μετάστασιν sive remotionem criminis* n. 14. Neque unquam &c. *Purgare se ita, ut adversarium invitum in nostras partes pertrahamus:* Cicero purgaturus se Cæsari, quod ipsius partibus infensus fuerit, ita respondet, ut Cæsarem sibi, tanquam pacis autori, maxime favere judicet, cum etiam hostes suos, ut pacem faceret, in curiam induxerit. n. 13. 14. *Amplificandi beneficium: a Contrario.* Cicero amplificaturus victoriam Cæsaris contendit cum ferocia Pompejanorum, si vicerint, n. 16. 17. *Concludendi argumenta: per Prosopopœiam vel provocationem ad Deos,* n. 18. Ut mihi videantur Dii immortales &c. Pertinent & huc verba illa n. 17. cum Cic. Cæsari divinam clementiam attribuit his verbis: ut dubitare nemo debeat, multos Cæsar, usque quos potest. *Concludendi gratulationem: per Apostrophen affectuosam,* n. 19. Quare gaude, usque, videantur. *Reassumere in Conclusione purgationem:* n. 20. Noli igitur in conservandis, usque, censerent. *Transeundi ad Confutationem:* n. 21. Nunc vero venio ad gravissimam querelam. *Refutandi alicujus suspicionem: per insinuationem ita ut non offendas, 1. suspicionem non contemnendo.* Quam etsi spero falsam esse, nunquam tamen verbis extenuabo n. 21. 2. *Laudando prudentiam suspicantis.* Tua cautio nostra

nostra cautio est n. 21. vid. n. 23. 3. *Declaratione publici periculi,* si in alterutro peccandum sit, malim videri nimis timidus, quam parum prudens, n. 22. *Respondendi negando: per Interrogationem,* n. 22. 23. *per Dilemma,* n. 22. *Concedere objecta, ut validiore ratione respondeas:* n. 23. Sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint. *Respondendi ad Objectionem: ut graviorem facias, quo gratiori responsioni locus esse possit,* n. 23. *Elidendi Objectionem: per inflexionem ad aliam partem* n. 23. Equidem de te dies noctesque cogitans &c. Cicero scil. auget suspicionem, 1. ut ostendat majorem curam pro vita Cæsaris. Denique ita respondet, ut non tam suspicionem Cæsaris, quam alios casus metuat: quod cum facit, ostendit, se sollicitum pro salute Cæsaris, & occasionem quærit, ut eum exhortetur ad componendam Rempublicam. *Adhortatione finire Refutationem:* n. 24. Itaque Cai Cæsar. n. 28. Hæc igitur, &c. n. 30. circa finem, n. 33. Quare omnes te, qui hæc salva esse, &c. *Transeundi ad novum membrum: per vicinitatem rei, & per sententias παρασκευαστικὰς* n. 25. 26. Quæ quidem, usque audivi. Ceteræ periodi, quæ antecedunt, omnes quasi viam sternunt alteri parti Refutationis, qua Cic. Cæsaris quoddam dictum confutat. *Confutandi alicujus dictum. Ita ne offendas.* Itaque tuam præclarissimam & sapientissimam vocem invitus audivi. Quare omitte &c. Noli nostro periculo sapiens esse. Sæpe venit ad aures meas &c. *Respondendi: per limitationem:* n. 26. Itaque illam tuam, usque, patriæ certe parum. n. 26. Credo, sed tum id audirem, si tibi soli viveres. *Transeundi ab uno membro Confutationis ad aliud; per interrogationem.* Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? n. 26. circa finem. Quid est enim omnino hoc ipsum diu? n. 29. *Refutandi, per quæstiones & responsiones breves.* Parumne igitur? inquies, relinquemus, n. 27. per Objectiones, n. 27. per inficiationem. Tota Confutationis prima pars n. 23. *Formulæ concludendi Orationem: sed unde est orsa, in eodem terminetur oratio, n. 34. Concludendi Orationem, nomine multorum habitam,* n. 34. Sed quia non est adstantibus omnibus necesse dicere &c. sentio. *Causas dicendi in fine Orationis allegare:* n. 35. Quod autem summæ benevolentiæ est &c. præstare debeo. *Concludendi Orationem Eucharisticam: Formula gratiarum actoria.* Itaque C. Cæsar, sic tibi gratias ago, usque ad finem.

Connexiones Periodicæ minores majoris pene momenti sunt, quam ceteræ 14
& pene omnes consistunt in variatione particularum, quæ particulæ vel sunt caussales, vel conditionales, vel argumentativæ, vel illativæ, quales præcipue locum in Oratione Enthymematica habent, ut particulæ ordinis & temporis & continuitatis in narratione & historia. * Earum particularum variatio vehementer prodest 15
ad variationem periodicam. Qui ergo tales particulas vel aliis Synonymis vel formulis idem significantibus variare novit, non contemnendum habet orationis connectendæ artificium, in quo sæpe solliciti sunt, qui Orationes scribunt. De iis quanquam jam cap. 4. egi, hic tamen ea repetere ductu Orationis Tullianæ pro M. Marcello volui. * Distinguendi hic quoque sunt characteres; nam aliæ con- 16
nexiones poëticæ, aliæ orationis contentiosæ, aliæ narrationum & historicæ, in

17 quibus omnibus adhibere oportet accuratum judicium. * Poëma plane dedecent connexiones periodicæ, per quas in orbem volvitur oratio, ut: *Quandoquidem, Etsi, Tametsi, Veruntamen, Siquidem, Verum enim vero,* & plures aliæ; quales particulæ omnes pertinent ad oratoriam rotundandam periodum, nec occurrunt in carmine: plerumque enim membratim illic procedit Oratio, & per commata trahitur sine aliquo notabili in orbem reditu; etsi Virgilius magis periodicus sit, quam ceteri,
18 ita tamen, ut ultra decorum poëticum non eat. * Neque solum connexiones verbales, quæ consistunt in particulis & formulis, sed reales, quæ vicinitate rerum obtinentur, notandæ sunt. Ut enim perpetuus est rerum inter se analogismus, ita nihil adeo inter se diversum est, quin certa quadam ratione jungi possit. Quare diligenter illæ notari debent. Non crediderim autem opus esse, ut sub certis ti-
19 tulis colligantur: sufficiet si illæ in cumulum comportentur. * Ex hac itaque Oratione, quæ excerpi merentur, notabimus. Non enim omnia exempla parallela & æquali ratione instituta notari debent. Nam cum frequentissimæ sint e causalibus particulis connexiones, ineptum esset, quoties occurrunt illæ particulæ, notare periodorum initia, sed tum demum notabuntur, si periphrastica aliqua formula particula causalis varietur. Idem quoque in ceteris particulis fieri debet. *Intellectum est enim mihi quidem in multis. Ille quidem fructum omnis vitæ cepit, &c. Ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus &c. Est vero fortunatus ille. Quod ei quidem merito atque optimo jure contigit. Soleo sæpe ante oculos ponere. Quæ quidem ego nisi fatear. Et certe in armis multum juvat. At vero hujus gloriæ socium habes neminem. Itaque Cai Cæsar, tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem. Equidem cum Marcelli viri optimi lacrymas video. Et ceteros quidem omnes viceras. Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi possit. Atque hoc Cæsaris judicium quam late pateat, audire. Quo quidem in bello &c. Quod quidem meum consilium &c. Ex quo nemo erit tam injustus rerum æstimator, qui dubitet. Atque id minus mirum fortasse tum &c. Atque hujus quidem rei Marcelli sum testis. Quoties ego illum, & quando cum colore vidi? Quo gratior tua libertas debet esse: Quo* hic est particula illativa, & videtur omitti præpositio *Ex:* ante enim ponebatur *ex quo. Alterius vero partis nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebamur* (observa hic singularem illam vocum trajectionem.) *Quæ quidem nunc tibi curanda sunt. Itaque illam tuam vocem invitus audivi. Sæpe venit ad aures meas. Nunc cum res tuæ complexæ sint, tantum abest &c. Hic tamen modum definies. Quid enim est omnino hoc ipsum? Id etiamsi tunc ad te non pertinebit, nunc certe pertinere &c. Nisi te salvo, salvi esse non possumus. Itaque Cæsar sic tibi gratias*
20 *ago, &c.* * Ad Orationis τὸ πεπλασμένον etiam Periodorum observationes pertinent. In his quoque collectanea institui possunt ratione partium Orationis, ratione enthymematum, affectuum, figurarum, ubi illæ longiores, bre-
21 viores, ἐπεμβολαῖς multis refertæ. * Ciceronem talia periodorum habuisse collectanea vel ex ejus Oratore ad M. Brutum discere possumus, ubi multas ex Orationibus suis ad Græcorum Oratorum, Isocratis, Gorgiæ, exemplum formatas

formatas periodos recenſet, ac ſollicitam in illis verborum ac membrorum locationem oſtendit. Sed illa ſibi quisque pro lubitu formet, vel ſub titulis argumentorum docentium, conciliantium & moventium, diſponat.

CAP. IX.

DE EXCERPTIS ORATORIIS ENTHYMEMATICIS.

§. 1. *Ad τὸ Ἐνθυμηματικὸν pertinent Loci communes Theſium.* 2. *Collectio Theſium inſtituenda ſecundum cauſarum genera.* 3. *Quæ non in civilibus ſolum, ſed & in ſacris orationibus proficua.* 4. *Baconis Verulamii Conſilium Theſium & Antitheſium colligendarum.* 5. 6. *Quænam ſunt ſingulorum generum theſes.* 7. *Exemplum horum locorum peti poteſt ex Melchior. Jun. reſolut. orat. Cicer.* 8. *Generis judicialis uſus hodiernus.* 9. *Theſes vel nudæ colligi poſſunt vel una cum Enthymematibus.* 10. *Axiomata Ariſtotelis generalia.* 11. *Exemplum ex Oratione Ciceronis pro L. Muræna, qua tractatur Locus communis: Jurisprudentia poſtponenda eſt eloquentiæ & rei militari.* 12. *Theſis contraria ex oratione pro Cæcinna adducitur.* 13. *Cui conſona eſt Aonii Palearii oratio elegans.* 14. *Theſes morales ex Seneca & aliis petendæ.* 15. *Locorum communium collectio ex Oratione pro M. Marcello.* 16. 19. *Loci morum quomodo inſtituendi.* 17. *Argumenta ſunt vel logica, vel ethica, vel pathetica.* 18. *Hæc quandoque vel unico epitheto exprimuntur.* 20. *Schraderus praxin excerptorum moralium docet.* 21. *Magiri Polymnemon laudatur.* 22. *Characteres hominum congerendi.* 23. *Qua methodo ſint diſtinguendi.* 24. *Potiſſimum e Comicis & Satyricis notandi.* 25. *Theophraſti liber de characteribus laudatur.* 26. *Exemplum e Fabula Terentiana Adelphis.* 27. *Comœdia, Satyra & Hiſtoria magis characteres illos exprimit, quam præcepta Moralia.* 28. 29. *Grotii & Lutheri judicium de Comœdiis Terentii.* 30. *E fabulis quoque characteres eruuntur.* 31. *Nathanis Chytræi characteres Terentiani ἀνέκδοτοι.* 32. *Loci Affectuum.* 33. *quomodo iſti diſponendi.* 34. *Exemplo illuſtrantur.* 35. *Chambræus, Carteſius, Williſius, Placcius commendantur.* 36. *Loci Exemplorum.* 37. *Excerpta formularum Dialogiſticarum.* 38. *Excerpta Epiſtolica.* 39. *Materialia & Formalia.* 40. *Melchioris Junii Scholæ Rhetoricæ laudantur.* 41. *Excerpta Epiſtolica etiam e Gallis, Italis, aliarumque gentium Epiſtoliographis, inſtitui poſſunt.* 42. *Collectanea formularum epiſtolicarum.* 43. *E quibus Autoribus illæ colligendæ.* 44. *Ruperti Excerpta Epiſtolica ubi & quomodo adhibenda.* 45. *Eraſmi Roterodami Formulæ Epiſtolares.* 46. *Stephani collatio formularum Ciceronianarum & Ovidianarum.* 47. *Clarckii Formulæ rejiciuntur, Schraderi, Titii, Schönslederi Excerpta rerum deſiderantur.*

1 Ad τὸ ἐνθυμηματικὸν pertinent primo Loci Communes Thesium, id est, re-
rum omnium, quæ quomodocunque ad orationes pertinent, aut oratione
2 proponi solent cujuscunque generis. * Institui vero illa Collectio The-
sium secundum causarum genera potest. Cum enim objectum Rhetoricis
sit quæstio quælibet, præsertim civilis, illa vero duplex sit, infinita & finita: infi-
nita vero Thesis dicatur, finita hypothesis; & ab illa ad hanc plerumque progre-
diatur Orator, atque ex thesi argumenta desumat ad hypothesin suam proban-
dam: consequens est, quo quis in thesibus eorumque argumentis versatior sit, eo
3 majorem inventionis copiam habiturum. * Ideoque mature talium Thesium Ex-
cerpta instituantur, quæ non in civilibus solum, sed etiam Ecclesiastici argumenti,
Orationibus suam utilitatem exserent. Nam iidem fontes sunt, sive ad virtutes
civiles, sive ad sacras respiciamus: nisi quod illud discrimen observari debet, ut
in thesibus civilibus enthymemata e prudentia morali & civili deprompta colliga-
4 mus; in sacris & illa & inartificialia argumenta e dictis Scripturæ petita. * Vi-
dit jam hujus rei utilitatem *Baco Verulamius* in libro suo de *Augmentis Scientiarum*,
ubi specimen aliquod talium thesium & antithesium proponit. Idem negotium
5 etiam *Schraderus in Commentario Rhetoric. Aristotelic.* commendat. * In Demonstra-
tivo genere colligamus ea, quæ vel laudantur, vel vituperantur, vel simpliciter,
vel comparate. Fundus earum rerum sit in omnibus Orationibus vel Disserta-
tionibus, quæ quomodocunque aliquid laudant, vel reprehendunt. Possunt & in
6 subsidium vocari Poëtæ: nam & ex iis mutuari potest Orator. * In genere De-
liberativo colligi possunt Theses ad consultationem pertinentes. Ideoque hic
excutienda sunt illa themata, quæ apud Oratores & Historicos ventilantur: Sin-
7 gulis illis subjici argumenta possunt. * Exemplum horum Locorum commu-
nium quadam ex parte subministrare potest *Melchior Junius in Resolut. Orat. Cic.*
ubi secundum tria causarum genera Orationes Ciceronis disponit, & secundum
partes oratorias omnes ejusdem generis orationes examinat: sed ille ex solo Ci-
cerone sua tantum congessit, & partes orationis in fronte posuit, secundum quas
8 colligit argumenta illa Ciceroniana. * In genere Judiciali, cujus exiguus est usus,
aliquis tamen in argumentis affinibus, ut si expostulationes, exprobrationes &c.
instituendæ sint, colligemus varia genera criminum, de quibus institui exprobratio-
nes vel accusationes solent: & notabimus sub illis varia argumenta, quæ ad illa
probanda adhiberi solent. Locos etiam defensionum colligere possumus, quo-
rum magnus apud Ciceronem cumulus est. Nunc quidem illorum non adeo ma-
gnus est usus, cum eloquentia forensis desierit, JCti vero & Advocati non tam per
eloquentiæ subsidia, quam per disputationes forenses, omnia proponant. In Ec-
clesiasticis non contemnendus hujus generis usus est, cum vitia taxamus, & vitio-
sos homines oratione nostra redarguimus; tum enim communia illa argumenta,
quæ Oratori civili prosunt, facili negotio in sacra converti possunt. Omnis enim
illa doctrina statuum, qui in hoc genere occurrunt, mirifice inservire huic scopo
potest.

Si

Si quis itaque velit has theses congerere, ut compendium laboris & tempo- 9
ris faciat, nudas theses potest colligere, & quasi per indicem addere Autores, sine
enumeratione Enthymematum: si vero velit, etiam illa poterit adjicere; eo distin-
ctior & utilior labor ille futurus est. Quanquam & intelligentibus facile erit re-
volvere Autores, & tunc, cum opus est, apud ipsos breviter Enthymemata re-
censere. * Nos exemplo aliquo ostendemus, quomodo thesis sit notanda, & En- 10
thymemata simul secundum Aristotelem apponenda. Quod non semper ita fa-
cere necessum est, cum axiomata Aristotelis sint generalia; Enthymemata autem,
quæ ad rem aliquam probandam afferantur, sint specialia. Ut itaque inutilis vi-
deatur cumulatio, si quis generalia axiomata cum specialibus simul ponere velit.
Nam hæc generalia axiomata Aristotelica tanquam literæ & syllabæ præsupponen-
dæ sunt illi, qui sermonem aliquem scripturus est. * Ex Oratione Ciceronis pro 11
L. M. Muræna notetur hæc Thesis sub titulo Jurisprudentiæ: *Jurisprudentia post-
ponenda est eloquentia, & rei militaris scientia.* Hanc thesin ut Cic. probet, primo
jurisprudentiam contemnit e locis illis, quibus aliquid elevatur. Hi loci repe-
riuntur apud *Arist. lib. 1. Rhetor. c. 9.* ubi loci Demonstrativi generis occurrunt. De-
bent vero hic intelligi loci contrarii: nam Aristoteles directos posuit. Postquam
itaque primo thesis posita est, subjiciantur Enthymemata; Jurisprudentiæ digni-
tas non est tanta 1. quod in rebus minutis versetur, *ex loco Aristotelico lib. 1. c. 9. 33.
n. 25. & quæ eximia sunt.* 2. quod omnibus nota minus sint in pretio, *Aristot. lib. 2.
c. 9. n. 26. quæ uni sunt propria.* 3. Quæ avaritiæ vel ambitionis gratia novantur,
sæpe ad libidinem hominum, ea parum æstimanda. *Ex loco contrario ejusdem capi-
tis §. 3.* 4. Quod in ea multa sint deparavata & corrupta, ideoque ejus ars con-
temnenda: *ex loco contrario lib. 1. cap. 7. §. 43. n. 40. Stabiliora infirmioribus sunt me-
liora.* 5. Quia jurisprudentia τὸ ῥητὸν potius respicit, quam æquitatem. *Arist.
c. 13. §. 65. n. 4.* Sequuntur argumenta, quæ utilem esse negant jurisprudentiam
ad gratiam parandam, *ex loco Aristotelis Contrario lib. 1. c. 9. §. 26.* Hinc sequitur ar-
gumentum a facilitate, *e loco Aristot. lib. 1. cap. 7. n. 19. Difficilius est faciliori;* jurispru-
dentia vero facilis. Quod ostendit Cic. quatuor specialibus argumentis. 1. quod
jus omnes sciant. 2. quod præceptis minime obscuris contineatur. 3. quod ab ho-
mine vehementer occupato disci possit. 4. quod neque jus scriptum vel non scri-
ptum sit difficile, e loco speciei. Jam sequuntur argumenta comparantia, quæ
ostendunt, jurisprudentiam postponendam eloquentiæ & arti militari. Enthyme-
ma primum petitur *ex Aristot. lib. 1. Rhet. c. 7. n. 43. Quod plures expetunt, melius est
eo, quod pauciores:* plures vero expetunt eloquentiam, quam jurisprudentiam:
illam vero quoniam propter difficultatem assequi nequeant, ad Jurisprudentiam de-
veniunt. Enthymema secundum est *ex Aristotele ibid. n. 5. Quæ majus aliquod bonum
efficiunt, meliora sunt:* Eloquentia autem majora commoda affert, quam jurispru-
dentia: quæ per enumerationem explicat Cicero. Enthymema tertium petitum
est *ex eodem loco n. 9. & 10. Quod minus altero indiget, melius est eo, quod indiget;
& quod sine altero potest esse, melius est eo, quod sine eo non esse potest.* Eloquentia sine

jurisprudentia esse potest, jurisprudentia vero non sine eloquentia, quia responsa & decreta JCtorum firma esse nequeunt, nisi Oratoris defensio adsit, & illa ipsa quoque eloquentia opus habent, ut confirmentur: imo plane interdum enerventur. Quartum Enthymema est *e n. 15. ejusdem cap. Quod majoris principium est, melius est eo, quod minoris est principium &c.* Rei militaris peritia & Eloquentia homines ad summas dignitates evehunt; quod non facit Jurisprudentia. Enthymema quintum *ex eodem capite est, n. 39. Diuturniora meliora sunt brevioribus;* Eloquentiæ usus diutius, quam Jurisprudentia, durat, quæ prolixe deducit Cicero. Sextum Enthymema *ex eodem capite est, n. 3. & 68. Meliora sunt, quibus positis alterum sequitur. Bonum & utile est Reipublicæ, quod conservet statum.* Propter rem militarem, non jurisprudentiam, Roma omnium princeps est facta, ideoque jurisprudentiæ præferri debet.

12 Atque ita Locus hic Communis tractatus est a Cicerone. * Si quis jam contrariam thesin velit, is notet locum contrarium Ciceronis ex Oratione pro Cæcinna, ubi ille prolixe de Jure & JCtis agit. Affert primo quatuor argumenta, quibus dilemmate eleganter respondet, quæ omnia ex illo notari possunt. Addit postea 7. Enthymemata positiva, quibus dignitatem & utilitatem Juris & JCtorum asserit. Enthymema primum est petitum ex *eodem cap. 7. n. 68. Bonum & utile est, quod conservat Reip. statum.* Est enim Jurisprudentia vinculum, non modo judiciorum, verum etiam utilitatis & vitæ communis, & leges fundamentum Reipublicæ præstant. Secundum argumentum consistit in dilemmate: si propter juris interpretes jus civile contemnendum, aut illi periti sunt aut imperiti; si periti, qui non obtemperant, jus ipsum labefactant: si imperiti, qui illos vituperat, non jus civile, verum homines vituperat. Tertium Enthymema *ex cap. 7. n. 5. Quæ magnum aliquod bonum efficiunt,* &c. Per juris civilis scientiam suum cuique tribuitur, rerum dominia distinguuntur. Quartum Enthymema petitum est *ex eodem cap. n. 40. Stabiliora infirmioribus sunt præferenda.* Jus civile nec gratia inflecti, nec perfringi potentia, nec pecunia adulterari, nec alia ratione corrumpi potest: ut comparatione & exemplis ostendit. Quintum *ex n. 63. Quod ad multa est utile &c. it. ex n. 10. Quod vim habet probibendi aut tollendi ea, quæ bonis adversantur.* Sine jure civili nemo sibi hæreditates salvas promittere poterit: jus enim a violentia & injuriis munit. Sextum ex iisdem locis est, & pene declaratio tantum superioris Enthymematis: major hæreditas unicuique a jure civili in bonis, quam a parentibus ipsis, venit. Potest tamen *referri ad n. 11. cap. 7. Quod principium alterius est, melius est eo, quod non est principium:* Septimum est *n. 22. Quo privari majus malum est.* Jus amissum plurimum nocet in Republica, ergo jus & leges magno in pretio habendæ.
13 * Si quis priori loco Ciceronis contra Jurisprudentiam locum directe oppositum velit, is legat *Aonii Palearii Orationem,* plane Tulliano genio scriptam, quam ille in *L. Muranam Ciceronianæ contrariam* scripsit.

Seligi

Seligi tales Loci Communes multi e Cicerone possunt ac aliis, quæ ostendant, 14
quomodo ad hypothesin suam probandam thesi possit uti Orator. Possunt his addi theses quæcunque morales, licet non omnino accurate tractatæ per Enthymemata, sed vel exemplis tantum & similitudinibus, qualia invenias plurima in Senecæ scriptis, in quæstionibus ethicis & politicis, a variis autoribus tractatis; præcipue e Melchiore Junio singulari Quæstionum Politicarum libro. * Ex Oratio- 15
ne pro M. Marcello has theses seu Locos communes colligere possumus: I. Generalis thesis totius orationis hæc est: *Gratiæ sunt agendæ ob restitutionis beneficium.* Quod variis probatur argumentis, tam docentibus, quam amplificantibus. Conferantur cum hac oratione Oratio ad Quirites post reditum, Oratio ad Senatum post reditum, quibus idem locus traditur, & unde argumenta depromi possunt. Minores sententias, quæ Enthymematibus non deductæ sunt, præterimus, quales passim implicantur formulis: argumenta tamen ethica in se continent, e. g. In summa potestate rerum omnium modus tenendus. Qui in eadem causa, etiam in eadem fortuna esse debent. II. *Clementia major est virtus, quam fortitudo militaris, & major ex hac, quam ex illa gloria,* num. 2. 6. 7. 8. & sqq. III. *Clementia propria nobis est,* n. 7. IV. *Victoria suæ modum tenere summa virtus est,* n. 8. 9. 10. V. *Qui errorem suum fatentur, atque inviti in illum inciderunt, venia digni,* n. 13. VI. *Qui privato officio in offensam potentioris incidit, ei hoc in culpam imputari non debet.* VII. *Qui pacem in bello civili suadet, nulli culpæ est obnoxius.* VIII. *Videtur placidus præferendus esse parti ferociori: nisi meliores partes sequatur,* n. 16. 17. 18. IX. *Insidiæ non sunt timendæ illis, qui publico beneficio venerabiles sunt,* n. 21. 22. X. *Eorum, qui Reip. præsunt, vita & salus multa sollicitudine debet defendi,* n. 23. 24. XI. *Non complebit victoriæ suæ gloriam, qui laceratam Remp. non erigit,* n. 25. XII. *Qui Reip. natus est, & vivit, nunquam satis sibi vixit,* n. 26. XIII. *Vita principis & viri primarii in Rep. non annorum, sed meritorum, ratione definienda est,* n. 27. 28. XIV. *Diu non vixit, qui non gessit res perpetuas, & in omne ævum duraturas,* n. 28. 29. XV. *Sola virtutis bellicæ fama non parit tantum gloriam, quantam Reip. restauratio,* n. 30. XVI. *Ingrati cives sunt, qui bello civili composito animum rebellem retinent,* n. 31. 32.

Secundo instituendus est *Codex morum* seu *characterum,* in quo colligentur illæ 16
sententiæ, quæ idoneæ sunt, subministrare argumenta Ethica. * Notum enim 17
est, tria esse argumentorum genera, *Logica, Ethica* & *Pathetica.* Logica sive probantia vel docentia, afferuntur ad rem probandam, quorum copia colligi potest in *Codice Thesium:* Morata & Pathetica per totam orationem sunt diffusa, & maximam orationi conciliant gratiam. Nulla enim pene formula, nulla oratio familiaris, quæ non iis utatur: quibus quo magis referta est Oratio, eo illa vivacior & illustrior est. * Implicantur vero illa argumenta nonnunquam verbis, ut una 18
sæpe voce ac epitheto contineantur: neque enim opus est, magno cum apparatu illa proponere. Infinita talia occurrunt, non in Oratoribus tantum, sed & Poëtis, præcipue apud Comicos; qui, ut speculum vitæ humanæ omnium animis repræsentant, ita pleni sunt talibus sententiis, quæ ex abdito eruuntur, atque iterum aliis argumentis

19 mentis applicari possunt. * Fundamentum horum Excerptorum ponendum est in *Aristotele lib. 2. Rhetor. c. 12. 13. 14. 17.* quibus ille hominum mores describit secundum varios status. Hæc itaque omnia, & quæ hic occurrunt axiomata, pro titulis usurpanda; quibus titulis deinde subjungendæ sunt sententiæ vel similes,
20 vel specialiores. * Praxin illorum Excerptorum instituendorum dilucide satis ob
21 oculos posuit *Schraderus Comment. lib. 2. Rhet. I. 10. p. 371.* * Inter Gnomologos non habemus, qui tali methodo Collectanea sua instituerit. Solus Magiri liber, qui *Polymnemon* inscribitur, aliqua ex parte prodesse nobis potest, & ex illo non exigua sylva propositionum moralium exsculpi: nam summaria omnium illarum sententiarum, quas adducit, in frontispicio ponit, unde per Synopsin haberi
22 omnium sententiarum similium usus potest. * Schraderus primum ponere jubet generalia axiomata, quæ ad omnes homines ex æquo pertinent. Hæc in genere notanda sunt. Specialia referenda sunt ad homines certi status & conditionis: ideoque generales tituli ponendi sunt divitum, nobilium, plebejorum, senum &c. Possunt etiam referri mores affectuosorum & iratorum, amantium &c. si quis in codice affectuum characteres affectuum ponere nolit. Pertinent etiam huc characteres nationum, quales passim occurrunt apud Historicos, & quorum ideam
23 dedit Barclajus. * Si quis accuratam hic distinctionem velit, quod tamen non adeo necessarium est, posset homines in certas classes distribuere. In prima classe continerentur homines, generatim considerati, quæ de ipsorum moribus prædicari possunt. In secunda classe homines, ratione sexus distincti, ut viri & feminæ. In tertia classe homines, ratione ætatis divisi, ut pueri, adolescentes, juvenes, senes. In quarta classe considerantur variæ hominum societates. 1. Societas conjugalis. Pertinebunt huc characteres conjugum, viduorum, virginum &c. 2. Societas heriis: quo pertinent characteres dominorum, famulorum, servorum & eorum, qui sub his titulis generalibus continebuntur. 3. Societas patria, ubi parentum & liberorum characteres. Deinde homines ratione ipsius civitatis considerati, varios subeunt characterismos, vel ut imperantes, vel ut parentes. In Imperantibus sunt Reges, vel absoluti, vel limitati, tyranni, optimates, oligarchici, tribunitii magistratus, vel democratici. In civibus sunt pro varietate illorum varii characterismi, potentium, nobilium, religiosorum, eruditorum, militum, opificum, rusticorum; tum ratione munerum, quæ gerunt in Republica, ut: Jurisperiti, Censores, vectigalium exactores, Quæstores, & si quæ porro occurrunt genera: quibus omnibus suus est locus tribuendus, ac notandum, si quid de illis memorabile in Historicis
24 vel Poëtis occurrat, quod χαρακτηρισμὸν aliquem sapiat. * Nusquam vero luculentiora exempla sunt, quam in Comœdia & Satyra, quæ humanæ vitæ imaginem repræsentat. Quid enim plenius & præstantius est, quam locus ille apud Horatium *lib. 1. Satyr. 9.* ubi garruli hominis & molesti mores describit? nam ad generales hominum classes etiam pertinent homines ratione virtutum & vitiorum considerati, ut; superbi, avari, liberales, magnifici, ostentatores, inepte
25 seduli, assentatores, cavillatores &c. * De quibus multa *Theophrastus in suis Chara-*

Characteribus, cujus liber una cum doctissimi *Casauboni Commentario* magno colligendi onere nos sublevabit, si, quæ in Autore & Commentatore habentur, in suos locos redigantur.

Sumamus e. g. e Comœdiis Terentii illam, quæ Adelphi inscribitur, & educamus e quibusdam ejus scenis axiomata, tum ad affectus, tum ad mores spectantia, unde methodus & usus horum Excerptorum patebit. Act. 1. Scen. 1. introducitur Micio senex: statim in primis versibus elucet affectus ille, quem στοργὴν Græci dicunt, parentum scilicet in liberos; ideoque inter characteres hujus affectus referendum est axioma: *Vehemens & acerba parentum sollicitudo est de liberorum salute.* Si ad codicem morum referre velis, referre poteris ad parentum titulum. *Ex vers. 5.* hoc educas axioma: *Multum discriminis est inter suspiciones uxoris zelotypæ de absente marito, & cogitationes parentum de absentibus liberis:* hi enim pericula & res adversas; illi gaudia & voluptates absentium sibi imaginantur. Referri potest in codice affectuum, ad titulum στοργῆς; in codice Morum ad titulum, *Liberi & Parentes, Uxor & maritus.* Potest etiam in codice Affectuum referri ad titulum *Zelotypiæ.* Ad versum 10. notandum est hoc axioma in codice Morum sub titulo Senum: *Senes sunt in minimis rebus anxii & προσφοβητικοί.* In codice Affectuum potest etiam referri ad titulum Amoris. E vers. 14. referatur ad titulum στοργῆς in codice Affectuum, & quidem ad illum titulum: *Erga quos? Liberi & quicunque in cura sunt aliorum, chariores sunt parentibus & curatoribus, quam ipsi sunt sibi.* E vers. 16. seqq. ad codicem Morum sub titulo Fratrum referatur: *Magna sæpe inter fratres naturæ, ingeniorum, voluptatum, morum & studiorum est dissimilitudo,* ut fratres illi Micio & Demea: de quibus Cic. in Catone & Horat. lib. 2. Epist. ult. Ex v. 16. ad codicem Morum referatur titulus *Urbani & Rustici: Vita urbana clementes & placidos facit, rustica duros & incultos.* Ex v. 19. ad titulum *Parsimoniæ* referatur: *Parce vivere & laborare virtutis est; sed si id semper fiat, reprehensione non caret.* E v. 24. ad cod. Mor. sub tit. Parentes: *Ut amentur a filiis parentes, amabiles sunto.* Ex v. 25. ad eundem titulum referatur: *Parentes filiis dent necessaria, quod est liberalitatis: prætermittant delicta tolerabilia, quod est lenitatis.* Ex v. 7. ad tit. Filiorum referatur: *Filii liberaliter educati candorem & animum apertum habent, dura educatio fraudulentos & simulatores facit.* Ex v. 28. ad eundem titulum referatur: *Liberi, qui patrem fallere audent, alios tanto magis fallent.* Ex v. 30. ad eundem titulum referatur: *Pudore & liberalitate rectius tenentur liberi, quam metu.* Ex v. 33. ad eund. titul. *Filiorum delicta imputantur parentibus, ut quæ ex mala educatione orta.* Ex v. 35. 36. notetur *character parentum indulgentium,* qui quævis delicta filiorum quodam colore excusant. Ex v. 37. notetur hic *character hominis commodi:* Hominis commodi & elegantis est, non pertinaciter defendere sententiam. Ex v. 8. notetur hic *character imperantium:* In imperiis, quæ amicitia adjunguntur, potest esse gravis & laudabilis disciplina. Ex v. 39. ad eundem titulum Imperantium referatur: *Nulla violenta imperia diuturna.* Ex v. 40. ad titulum Metus in codice Affectuum referatur, & quidem ad tit. *Qui? Qui malo coactus officium facit, in metu est, & dum in metu est, bonus est; ubi metus*

cessat, ad ingenium redit. Nam ut Mimus ait: malus, ubi bonum se simulat, est pessimus: & licet vi cogatur, tamen omnia simulare & fraudulenter agit. Ex v. 43. ad affectum amoris & benevolentiæ, sub tit. *Qui?* referri potest: *quos benevolentia nobis adjungimus, ultro & ex animo parent.* Ex v. 47. notetur character dominorum & patrum: *Domini per metum servos in obsequio retinent: parentes per amorem & gratiam.* Ex v. 51. Notetur ad Cod. morum character hominum morosorum: *morosi semper ad jurgia proni sunt,* ut Demea Terentianus. Ad titulum Liberorum referatur: *Liberi non emendantur jurgiis & verberibus.*

Hæc igitur ad exemplum sint, si quis e reliquis similia colligere velit, ac pos-
27 sunt eorum colligi infinita. * Nam Comœdia, Satyra, Historia, perpetuum quasi theatrum exhibent actionum in vita civili. Historia recenset res vere gestas; Comœdia argumentum vel verum, vel fictum, velut rem gestam in theatrum producit: satyra malas hominum actiones, quæ adversus bonos mores institutæ sunt, quasi per ludum jocumque reprehendit. In his plus latet characteris virtutum, vitiorum, officiorum, quam in omnibus Philosophiæ Moralis præceptis. Omnis ex his ars noscendi homines, cum iis conversandi, exsculpitur, quam cum præsupponat Orator (Scire enim debet ille, cum quibus sibi agendum) longe felicius pleniusque, quam e Chrysippo & Crantore, sibi philosophiam pra-
28 cticam formabit. * Quod cum probe nosset Vir summi judicii & πολιτικώτατος GROTIUS, Terentii fabulas legens, cum eam ob causam reprehenderetur ab aliquo, quasi rem se indignam faceret, respondit illi: *alia legimus in his pueri, alia viri.*
29 * Ipse LUTHERUS noster, ut refert in præfatione libelli de Synonymia Terentii *Basilius Faber,* tanta voluptate Terentii fabulas evolvit, ut a negotiis vacuus duorum mensium spatio bis percurrerit integrum exemplar, atque in ejus lectione deprehensus dixit: *perspicere se demum familiari Terentii lectione, quid artificii in eo autore
30 insit.* * Ne fabulas quidem ipsas hic excipimus, estque eo in genere Phædri Fabulis nihil elegantius. Ut enim ex historia elucet typus rei gestæ, atque ex illo typo characteres hominum, vel virtutum, vel vitiorum: ita e fabula velut quodam simulachro ficto rei gerendæ, ut gestæ, typus & character proponitur.
31 * In animo habebat NATHAN CHYTRAEUS, omnes Terentii Comœdias, notatis morum & affectuum characterismis in lucem edere. Qui profecto labor fuisset longe utilissimus: sed solam ille fabulam Adelphos speciminis loco edidit, unde & nos supra nonnullos canones excerpsimus. Memini fuisse, qui pro Thematibus in Latinam linguam vertendis discipulis sermones Germanicos proposuere, perpetuo contextu e Comœdiis Plauti & Terentii, eorumque characteribus formatos, insigni cum juventutis fructu.

32 Ut Codex Morum, ita *Codex affectuum* quoque instituendus est. Argumenta enim Pathetica pro movendo auditore inserenda sunt Orationibus omnibus, præcipue iis, quæ in singulari aliquo affectu versantur. Doctrinam hanc de Affectibus plenissime tractavit *Aristot. Rhetor. 2. a cap. 1. ad 11.* Ubi legendus est diligentissimus ejus Commen-

Commentator Schraderus. * Diſponendus itaque hic eſt liber ſecundum affe- 33
ctus, qui titulos generaliſſimos repræſentant. Sub ſingulis affectibus ſpeciales ti-
tuli ponantur. 1. *Qui?* 2. *Ob quæ?* 3. *Adverſus quos?* Adjici his quartus titulus
poteſt: *Character.* Primum enim noſcendus eſt affectus ex charactere ſuo. Se-
cundo cognoſci debet, qui ſoleant in tales affectus eſſe proni, ut ſciamus, quibus
perſonis quos affectus tribuamus, vel ex noſtro, vel ex aliorum ingenio. Tertio,
quibus de cauſis. Hinc patet, quo in loco Orator enthymematibus affectuoſis uti
debeat. Nam e. g. ſi iram provocet contemtus, conſtat ex illa cauſa, hoc affectu
utendum eſſe. Quarto, erga quos affectus tales induamus, ut ſciat Orator, an
enthymematibus talibus uti poſſit apud ſuos auditores, an ſint illi homines, qui
iſtis enthymematibus moveri poſſint. Ubi in ſubſidium ſumi poteſt codex
morum: alii enim aliis pro conditione fortunæ & munerum in hos illosve affe-
ctus ſunt proniores. Poſſunt & in his affectibus plures numerari, quos omiſit
Ariſtoteles & recenſet Schraderus *Comment. in cap. 1. lib. 2. p. 207.* * e. g. Si quis titu- 34
lum velit facere; *Ira,* ſubjiciat primum *characteres* hos, 1. quod ſit inſaniæ quædam
ſpecies. 2. Affectionum peſſima. 3. Dulcis. 4. Vehemens. 5. Loquax. 6. Ma-
ledica. 7. Præceps. 8. Rabioſa in omnes. 9. Inimica rationis, & inops conſilii.
10. Fluctuabunda. 11. Occultari neſcia. 12. Sui immemor. 13. Decoris oblita.
14. Monentibus refractaria. 15. In ſe ipſam ſæviens. 16. Cum vi externa con-
juncta. Sub his titulis ſpecialibus ponantur ſententiæ, ſimilitudines, emblemata,
adagia, exempla, omniaque, quæ characterem illum illuſtrant, ut poſuit hic non-
nulla *Magirus* in *Polymnemone.* Hinc ſequitur titulus: *qui ſoleant iraſci.* Recenſentur
apud Ariſtotelem non pauci ex illo numero. Illa axiomata pro titulis ponantur,
& ſubjiciantur illis axiomatibus ſententiæ breves præcipue & argutæ, quales oc-
currunt in *P. Mimi* Gnomis, & iis, quas collegit *Gruterus.* Novi etiam poſſunt ca-
nones adjici, vel ex ſolis illis collectaneis Magiri: nam canones illi Ariſtotelici ge-
neraliores ſunt, quibus plura ſpecialia poſſunt ſubjungi. Ita iraſcuntur facile ho-
mines felices, & in autoritate poſiti, potentes, molles, ſenes, infantes, feminæ, ebrii,
eruditi, occupati, inſani iraſcuntur omnibus. Hinc ſubnectenda eſt claſſis illa:
quibus de cauſis? in his princeps eſt primo contemptus, ad quam pleræque etiam
cauſæ referri poſſunt. Secundo inimicitia, quæ referri etiam ad priorem poteſt.
Tertia claſſis: quibus iraſci ſoleamus, multos habet canones; & quidem viginti apud
Ariſtotelem; quibus addi plures poſſunt: & in hac claſſe ſimul involvuntur cauſæ ſpe-
ciales. Suppleri hic etiam ex Magiro nonnulla poſſunt: contrarii quoque canones
non in hac ſolum claſſe, ſed in aliis ponuntur. Ita ad claſſem cauſæ referri debet,
iraſci nos non debere ob res leviculas & in poteſtate noſtra non poſitas, ex claſſe ter-
tia, rebus mutis & irrationalibus nos non debere iraſci, non potentioribus, non fu-
rioſis, non tam perſonis, quam ipſis vitiis, imo ipſi iræ, hoſtibus publicis, qualis ira
fortitudinis comes eſt. * Conferri poſſunt, qui de affectibus ſcripſerunt, *Cham-* 35
bræus in libro Gallice ſcripto *de Characteribus paſſionum animi, Carteſius, Williſius* & *Vinc.*
Placcii elegantiſſimum Compendium *de affectibus in Acceſſionibus ejus* Rhetori-
cis. * Quarto *Codex Exemplorum* inſtituendus eſt: Magnam enim exempla 36

 vim

vim habent in Oratione. Exempla autem illa plenius proponi debent, quam in vulgaribus Locorum Communium libris.

37 Inter Oratoria Excerpta etiam illa numerari debent, quæ de Dialogis & Epiſtolis inſtituuntur. In quibus etſi ſimplicior dictio eſt, cultu tamen & illa ſuo non deſtituitur. Quod ad *Dialogos* attinet, præcipuum hic eſt connectendi methodus, quæ conſiſtit in formulis mutuæ ſermocinationis, quales colligi debent e Comicis & Dialogorum Scriptoribus. Ideoque tales formularum tituli concinnandi ſunt, quales neminem hactenus concepiſſe memini. In animo quidem habuit *Starckius:* nam in appendice Formularium Epiſtolarum promiſit tales formularum Locos Communes, qui vero in lucem hactenus non prodiere. Solus ille titulorum ſyllabus, quanquam mancus & imperfectus, libello ejus de Stylo ſubjunctus eſt; ſub quibus formulæ dialogiſticæ e Dialogis Ciceronis, e Plauti & Terentii Comœdiis, item aliis quibusdam recentioribus, qui Dialogos ſcripſere, colligi poſſunt. Ita felicior erit Dialogorum concinnatio, de quorum conficiendorum ratione *Carolus Sigonius* ſingulari libro egit.

38 Dialogos excipiunt *Epiſtolæ*, in quibus dictio ſimplicior eſt, etſi in his nonnun-
quam pro re nata ſtylus exaltari poteſt, ſi ad viros illuſtres ſcribamus, & argu-
39 mentum epiſtolæ ita efflagitet, ut in Dedicatoriis, Gratulatoriis. * Collectanea in
his duplicis generis formari poſſunt, materialia ſcilicet & formalia. Debent itaque
ſub titulis Generum Epiſtolicorum, ut Petitoriarum, Suaſoriarum, Adhortatoria-
rum &c. colligi ex Autoribus argumenta, ſuper quibus tales Epiſtolæ ſcriptæ
ſunt: qualia Collectanea ex Epiſtolis Ciceronianis jam tum inſtituit Buchnerus;
quibus tamen nos jungere poſſumus alias ex bonis autoribus, tam veteribus, quam
40 recentioribus Epiſtolis. * Subjicere etiam poſſumus Collectanea argumentorum
& Enthymematum, quæ in ſingulis Epiſtolis, tum Ciceronis, tum aliorum adhi-
bentur, ita tamen, ut per indicem tantum excerpamus. Qua in re viam præivit
Melchior Junius *in Scholis Rhetoricis* de conficiendis Epiſtolis; qui liber ma-
gni ad Epiſtolas contexendas uſus eſt. Si enim e. g. Conſolatoriam ſcripturus
es, invenies illic omnia argumenta, quæ in hoc genere uſurpari poſſunt, collecta;
notatis ſemper locis, ubi illa in Ciceronis Epiſtolis occurrunt. Ita ſcripturus
Epiſtolam, & ſimili argumento uſurus ex tot Enthymematum exemplis, unum
idemque ſenſu exprimentibus, facile imitationis beneficio tua quodammodo
omnia propones, amputando, ampliando, condenſando, prout commodum tibi
videbitur. Atque ita primum ego informari juvenes in epiſtolicis exercitiis ve-
41 lim, ubi prima Rhetorices tirocinia poſuere. * Neque ex ſolo Cicerone talia Col-
lectanea inſtitui poſſunt, ſed ex aliis etiam Scriptoribus, tum veteribus, tum recen-
tioribus, tam Latinis, quam Exoticis. Nam & in Gallica & Italica lingua ſunt
Autores, omnibus ad eloquentiam deliciis inſtructi: & in his Collectaneis non tan-
tum ad verba, ſed & ad ſenſus reſpicimus.

42 *Materialibus Collectaneis* ſubjicienda ſunt *Formalia.* Sub iſtis autem comprehendo omne illud, quod ad formulas pertinet: quod præcipuum pene in Epi-

Epistola est, adeo ut interdum solæ formulæ literas absolvant, si sint Salutatoriæ, neque in certo aliquo genere versentur. Et illæ quidem formulæ vel ad nexum partium in Epistolis referendæ, ut sunt formulæ Exordiendi, Connectendi, Transeundi ab argumento ad argumentum, & similes; vel habent in se argumenta Ethica & Pathetica, quibus præcipua illa & Logica argumenta quasi investire solemus. Eorum Collectaneorum rationem accuratam instituit STARCKIUS *in Thesauro suo Epistolarum*; ubi omne illud, quod ad formulas pertinet, sub certis suis titulis generalibus & specialibus repositum est. Quibus etiam aliqui tituli addi possunt, qui forte in Epistolis occurrunt, sed pauci illi erunt: nam satis uberem ille apparatum suppeditavit. * Formulas tamen longe plures vel solus Cicero suppeditabit: 43
nam multas Starckius prætervidit. E recentioribus Scriptoribus, qui castam satis Latinitatem servant, ut Manutio, Paleario, Bunello, Bruto, Balzaco, aliisque Autoribus, etiam Gallicis, longe plura colligi possunt. * Possunt & addi quæ Rupertus in Mercurio suo Epistolari e Scaligero, Casaubono, Wouwerio aliisque collegit, 44
etsi illa non sunt cum prioribus comparanda: nitidior enim in illis dictio Latina est. Quanquam & hic non tam semper ad dictionem, quam ad sensus & argumenta respicere solemus. Verum cum illæ Epistolæ pleræque sint familiares, ac dictione utantur faceta, acuta, qua delectantur inprimis eruditi, cum judicio formulis illis uti quis debet. * Collegit & ERASMUS ROTERODAMUS in libro *de ratione scribendarum Epistolarum* sub singulis generibus quasdam sylvas, ut vocat, formularum & exemplorum; sed pauca, & sine ordine, nec memoratis autoribus. 45
* HENR. STEPHANI in *Dissertatione de variis generibus Epistolarum Ciceronis*, quædam 46
etiam de formulis cujuslibet generis notavit; sed, ut mos fert ejus, confusa sunt omnia. Legi tamen possunt, quæ affert. Σύγκρισιν enim quandam instituit inter formulas Ciceronis, & Ciceronianas cum Ovidianis confert, e. g. in argumento consolatorio ex libris Tristium. * Clarckii Formulæ epistolares parum bonæ 47
frugis habent, ac multæ illarum nescio quibus e lacunis haustæ.

Atque hæc de Excerptis Oratoriis dicta sunto. * Vellem exirent tandem in 48
publicum, quæ Schraderus, J. P. Titius, & Schönslederus promiserunt de Excerptis rerum! Ita plenior luculentiorque illi rei cura impendi posset, & oratoria etiam Excerpta lucem hinc aliquam acciperent. Schraderianus liber de Excerptis editioni, ut audio, paratus est. Titii posthuma promisit Patre dignus Filius Fridericus Daniel Titius. De Schönsledero vix quicquam sperandum existimo.

CAP. X.

DE EXCERPTIS POETICIS.

§. 1. *Apparatus poëticus ab Oratorio diversus.* 2. *Latinitas Poëtica.* 3. *Lexicon Translatorum poëticorum colligendum.* 4. *Cui index rerum subjiciendus.* 5. *Metaphoras tales collegit Petrus ab Area Baudoza.* 6. *Aristotelis & Fr. Robortelli,*

7. it. Sturmii 8. Baldei, 9. Buchneri de Metaphoris poëticis Testimonia. 10. Riccii opus de locutionibus poëticis incendio periit. 11. Rivolæ Sylva Translatorum Poëticorum. 12. Dieterici λεξίδιον poëticum. 13. Latini ejusmodi lexici idea promittitur. 14. Henrici Schævii Lexicon Statianum ac universale poëticum ad Mythologiam morte ejus periit. 15. e lexico isto Statiano exemplum de Hercule adducitur. 16. Phraseologiam poëticam qui scripserint. 17. Formularum Poëticarum collectanea. 18. Ornamentorum, Comparationum, Exemplorum sylloge. 19. Excerpta Idolographica & Prosopographica. 20. 21. De his qui scripserint. 22. Idolographia veterum. 23. Topographiæ poëticæ. 24. Collectanea quæ Poëtis cum Rhetoribus communia. 25. Indices rerum a Poëtis laudatarum, vituperatarum & descriptarum. 26. Farnabii index poëticus. 27. Ab iconologiis & topographiis differunt descriptiones minores. 28. 35. In generibus tribus causarum differunt Rhetorum enthymemata a poëticis, quoad modum proponendi. 29. 34. Orationum & Figurarum poëticarum collectio, inprimis morum & affectuum, 30. in quibus exprimendis Virgilius artifex est, postque eum Ovidius. 31. Poëtæ oratorum etiam apparatu uti possunt. 32. Exemplum e Virgilio. 33. 35. Plura exempla habet Laurent. le Brun in eloquentia sua poëtica. 36. Loci Communes Inventionum. 37. Qua ratione illi concinnandi. 38. Eorum utilitas. 39. Hyle inventionum poëticarum nostra. 40. Artificiorum a numero & periodis, callentissimus Virgilius. 41. Qui artes illas notarint. 42. Connexionum Sylloge instituenda. 43. Deckenii observationes Poëticæ laudantur, 44. & recensentur. 45. Quænam in illis desiderentur. 46. Sejugatio, figura illustris. 47. Vechneri libellus de figuris commendatur.

1 Ut in oratione soluta opus est apparatu quodam, ita quoque in Carmine, Nam & hic verborum, sententiarum, amplificationum, ornamentorum, Excerpta
2 facienda sunt. A verbis itaque poëticis incipiendum est. * Habent Carmina suam, ut ita dicam, peculiarem linguam, imo & Grammaticam: occurrunt hic verba, phrases, constructiones, figuræ, nullo modo Oratori usurpandæ. Quare recte fecit *Jacobus Masenius*, qui in *Palæstra sua lib. 2. c. 12.* singularem dissertationem posuit de Syntaxi phraseos poëticæ ejusque copia, qui eo de argumento legendus est. Videantur & *Fr. Robortellus in libro de artificio dicendi cap. de poëtico serm. disput. 1.* Ceterum verba quædam & voces in se spectatæ, sunt poëticæ, solisque Poëtis relinquendæ, quod facile observabis, si Carmen aliquod in prosam convertas. Est & alia membrorum & periodi structura, etsi præcepta tamen structu-
3 ræ Oratoriæ pro fundamento habeat. * Deinde Translata sunt peculiaria, in quibus colligendis magna opera insumenda est Poëseos cultori. Confici itaque Lexicon aliquod potest, & verba secundum ordinem Alphabeti locari, quibus omnes illæ Metaphoræ poëticæ, quarum pleræque sunt κατ' ἐνέργειαν, per quas ἐμψυχία
4 quædam sive animatio rei paratur, colligantur. * Ubi Lexicon tale perfectum est, potest

potest illi subjici index rerum, de quibus dicuntur talia vel Epitheta vel prædicata.
Thesaurum habebis, si ex omnibus Poëtis tale Opus collegeris. * Quasdam Me- 5
taphorarum poëticarum, sed paucas, collegit *Petrus ab Area Baudoza in suis Poëticæ*
Elocutionis Formulis, quæ editæ sunt Lugd. Anno 1590. in 12. & ante illud tempus sub
nomine *Fundani.* Verum non ille ordo est, ut legenti statim occurrat. * Hujus 6
nostri consilii multos magnosque autores habemus. Ac primo quidem ipse Ari-
stoteles libro de Poëtica prolixe ostendit, quis Translatorum usus: quod exem-
plis elegantibus in Commentario suo declarat *Fr. Robortellus p. 262.263.* inter alia
e Ciceronis libro *de Orat. 3.* locum adducens, qui improbat eorum exercitatio-
nem, qui Ennii narrationem conabantur aliis verbis exprimere. Cum enim
ille optima verba translata occupasset, illi deterioribus exprimebant. Quare ob-
servat Robortellus; si quis Virgilii versum lib. 4. Æneid. *Vulnus alit venis & cæco*
carpitur igni, propriis verbis expresserit ita: *Affectionem amoris interiorem paulatim*
auget, & occulto consumitur amore: totam languere ac humilem fieri orationem.
* Sturmius in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione, optimus in hac re ma- 7
gister, ita cap. 4. *Poëtæ habent raras quasdam metaphoras, differentes ab Oratorum me-*
taphoris: Cujus discriminis ignoratio facit scriptores nostri temporis impuros. Qui putat,
quamvis metaphoram apud quemvis scriptorem esse bonam, is errat, & nunquam pure scri-
bet. Oportet oratorias separare a poëticis: Oratores habent metaphoras quasi nativas quas-
dam; Poëtæ suas etiam quasdam nativas habent, sed sunt contra naturam Oratorum. Te-
stis est *Erythræus Pinac. II. n. 14.* de Maffejo nitidissimo Scriptore: omnia Latina
verba collegisse, ac pro ratione temporum, quibus inventa vel usu recepta essent,
distribuisse, tum quæque verba historicis, quæ poëtis, quæque oratoribus essent
aptiora, notasse. * *Baldæus,* Poëta ingeniosissimus Germanus, in elegantissima illa 8
Dissertatione sua de Studio Poëtico: sunt varii loquendi modi. Qui cuique carminis generi
conveniant, nasuti statim odorantur. Aliter rem Historicus vel Orator effert, aliter Poëta,
in ipsa poësi aliter Elegiacus, aliter Satyricus, a se remoti invicem plerumque non tam sono
distantium verborum, quam structura totius artificii & fluctuantis spiritus, qui molem agi-
tans sensa vitamque insinuat. Et in eadem dissertatione Horatium multa verba in
Satyris usurpare ait, quæ in Lyricis nunquam positurus erat. * De Metaphoris 9
Poëticis earumque discrimine & abusu legendus etiam *Buchnerus libro de Commut.*
dic. rat. cap. 2. sect. 5. §. 13. * Eam latinitatis poëticæ rationem singulari libro 10
ostendere voluit *Bartholomæus Riccius,* vir doctissimus, bene de eloquentia meritus.
Nam in præfatione istius libri, quem *Apparatum Latinæ Locutionis* inscribit, a se per-
fectum illud fuisse opus testatur, quod ipsi incendio periit. * Translatorum Poë- 11
ticorum in Italica lingua Collectanea, *Prospero Mandosio* in Bibliotheca Romana
teste p. 173. molitus est *Clemens Rivola:* cum hoc enim elogio recenset: *la Selva de*
Translati Poëtici opera assai voluminosa & nobile. Sed morte præventus absolvere non
potuit. * Vidit quoque separandum a sermone soluto Poëtismum, etiam in 12
Græca lingua *Johannes Cunradus Dietericus,* qui in *Specillo Chrestomathiæ Græcæ,* ubi
multa ut de Græca lingua, ita de omni didactica præclara habentur, λεξίδιον poë-
ticum

13 ticum Græcum se daturum promittit. * Nos, quoniam in Latina lingua nemo hactenus fuit, qui hanc operam in se susceperit, ideam alicujus Lexici, quo translata poëtica contineantur, huic capiti subjiciemus. Quæ vestigia si & alii sequantur, nostra rudimenta perfecturi, non male de re literaria merebuntur.

14 Non inutilis etiam hic labor est, imo vero ad Poëtarum explicationem & usum in epithetis & periphrasibus vehementer commendandus, si quis omnia, quæ occurrunt in Poëtis Mythologica, Prosopographica, nomina Heroum, Deorum, urbium, regionum, patronymica, epitheta, singulari Lexico ex omnibus poëtis formando comprehendat. Id in animo habebat *Henricus Scheevius*, meus quondam Præceptor, qui ipse tale Lexicon Statianum congesserat, editioni jam tum cum Paraphrasi Statiana paratum, nisi immatura viri mors hoc consilium abrupisset. E ceteris quoque Poëtis, ubi discipulorum opera eodem modo Lexica congessisset, inter quos mihi Senecæ Tragœdiæ obtigerant, tandem universale aliquod Lexicon poëticum edere in animo habebat. Quanti hoc usus foret, ii intelligunt, qui in
15 illis sæpe hærent, cum Poëtas explicant. * Supersunt mihi Statiani istius Lexici quædam laciniæ, unde in exemplum, quæ de Hercule illinc habentur, adducam. Numeri adjecti versus notant, qui citra librorum distinctionem a capite ad calcem per omnia Statii opera numerati sunt. Primum habet Historica. 2. Periphrases. 3. Denominata.

HERCULES *filius Jovis, ex Alcmena uxore Amphitruonis; unde & Amphitryoniades dicitur, factorum magnitudine celeberrimus. 6709. 6888. Juno illi infesta varia pericula concinnavit, 146. 1611. Usa est ministerio Eurysthei Regis Argivorum, qui fatale jus in ipsum habuit. 1587. Numerantur præcipue duodecim ejus labores, 915. In cunis duos serpentes a Junone immissos exanimavit. 840. 1612. Leonem Nemeæum jugulavit & ejus exuviis pro veste usus est. 2827. 4262. Aprum Erymantium occidit, 10178. Poma Hesperidum a vigili Dracone asservata reportavit, 1723. Hydram Lernæam interfecit, 1594. Diomedem crudelem Thraciæ Regem equis suis laniandum objecit, 1595. Busyridem cruentum Ægypti Regem ad aras mactavit, 1596. Clavam, arcum & sagittas gravissimas gestat, 1615. 1599. A Molorcho benefice hospitio exceptus fuit, 1593. In monte Oeta se combussit, & Deus factus est, 1571. Apud Tirynthios cultus est. Hinc dicitur Tirynthius, 1565. 1689. Colitur & in Nemea Sylva, item Tiburi & apud Argivos passim, 1587. Templum ei reparavit Pollius, quod prolixe describitur a vers. 1565. Fuit frater Bacchi, 1605. Amavit Hylam puerum, 647. Cum Age Nympha Arcadica concubuit, 1604. Thesbii quinquaginta filias omnes eadem nocte constupravit, 1607. Columnas suas erexit ad fretum Gaditanum, quod inde Herculeum dicitur, 1747. 2596. Hercules epitrapezius, effigies ejus sub poculo collocata prolixe describitur a vers. 2770. Hinc vocantur Herculei labores, 146. Herculeus alumnus, i. e. Hylas, 647. Herculei Hortatus, 1678. Herculea gymnas, 6168. Herculeus Pæan, 6219. Herculeæ vires, 8139. Herculea moles, 8497. Herculei lacerti, 8551. Herculeus Hæmon, 9902. Herculeæ noctes, i.e. Trinox, quam Jupiter ejus generationi insumpsit, 8795. Ternox Herculea, 13102.*

Hercu-

Herculea mater, i. e. Alcmena 12179. Herculeus Agylleus 11351. 1368. Herculeæ ſagittæ 11365. Herculei nepotes 13545.

Patet ex his, nihil eſſe hoc labore utilius. Plerumque enim in illis Poëta- 15
rum locis hæremus, neque ſenſus illorum ſatis percipimus. Talia inprimis apud
Statium multa occurrunt, & apud alios Poëtas. E. g. *Geticus Maritus, pro Vulcano:*
Geticus Vates pro Orpheo: Geticum plectrum pro ejusdem Orphei lyra: Getica ornus pro ar-
boribus per ejus lyram commotis: Getici amores, i. e. Orithyæ, quam Boreas rapuit ab Ilyſſo,
Thraciæ fluvio. Geticæ volucres, i. e. Philomela & Progne. Arcadicus galerus, i. e. pileus
Mercurii, qui Arcas eſt. Actææ faces, i. e. quæ in ſacris Cereris vel Palladis præferuntur.
Actæi imbres, i. e. feraces. Auſonia toga, i. e. pacatus Italiæ ſtatus. Centaurica ſemina de
Equis. Cilicum ver, i. e. odores ſuaviſſimi. Coryciæ comæ, i. e. crocus. Cyclopum labores,
pro validis & firmis. Cyniphii campi, i. e. Africani. Cyrrhæus hiatus, i. e. antra & umbræ
Parnaſſi. Danaeius Augur, i. e. Amphiaraus Argivus. Danacius volucer, i. e. Perſeus,
Biſthonius enſis, propter Martem, qui ibi templum habebat &c. Quæ ſi omnia in unum
volumen ex omnibus poëtis collecta ſint, magnum hinc ad rem poëticam com-
modum eſſet: ſed nunc forte nemo hunc laborem ſuſcepturus eſt. * Phraſeolo- 16
giam poëticam non inepte concinnavit *Nomeſſeus* in *Parnaſſo ſuo* Poëtico, adductis
integris Poëtarum locis. Conciſas & excerptas phraſes ac periphraſes dedit *Ba-*
cherius in *Flaviſſis Poëticis,* aliquoties recuſis. Qui liber ideo utiliſſimus eſt, quod
nominum propriorum, gentium & regionum, comparationum Indices peculiares
ſubjiciantur. Omnia ſunt ex probatis autoribus deſumpta, locis etiam nonnun-
quam additis; cum *Weinrichius in Ærario ſuo* pleraque e lacunis hauriat recentiorum
Poëtarum.

Ut nominum & phraſium, ita & Formularum ac Sententiarum Collectanea 17
inſtitui poſſunt, quarum uſus maximus eſt in integris carminibus, quæ in aliquam
molem excreſcunt. Nam quemadmodum in Epiſtolis *Jo. Starckius* ſingulares quas-
dam Formulas collegit, eaſdem etiam daturus in Oratoriis: ita & in Poëticis illa
dari poſſunt, ac promiſerat quoque ipſe Starckius. Attendendum hic eſt ſedulo
in carminum, præcipue Virgilianorum, lectione, quibus formulis membris mem-
bra connectat, a narratione ad narrationem tranſiens. Exiguum earum typum ex-
hibuit *Georg. Fabricius lib. 2. de Re Poëtica.* Poſſunt & nonnullæ formulæ Epiſtolares
Starckio notatæ, etiam & in Poëticis habere locum, quarum exemplum habemus
in Epiſtolis Heroidum Ovidii, abſoluto omnis elegantiæ Romanæ Opere. Tales
e. g. ſunt. *Non poſſum eloqui: ne longum faciam: ut verum fatear: ſemper, nunquam, prius*
moriar: exprobrare jactantiam: irriti conatus, irriti ſermones &c.

Huc referri etiam debent illa Collectanea Ornamentorum, quæ in variis con- 18
ſiſtunt. 1. Comparationibus. Sunt enim Comparationes Poëtis, inprimis Heroi-
cis familiares, ac mirifice ornant carmen. Cum enim Poëta pictorem imitetur, qui
coloribus ſuis & luminibus ita rem ob oculos ſiſtit, ut vivam oculis obverſari credas:
ita Poëta comparationibus mirifice rem ornat. Harum collectio diligenter inſti-

tuenda eſt, non e Latinis Poëtis ſolum, ſed & Græcis, Italicis, Germanicis. Hic enim patet, quam Poëta Poëtam imitetur. Virgilius Græcos; Virgilium ceteri imitati ſunt, & ita quidem, ut, cum in ſimili re verſantur, tamen Virgilio maxime ſint diſſimiles. Harum comparationum librum integrum concinnatum edidit *Troguæſius Antv. Ann. 1610.* ubi ſub titulis rerum comparatarum Comparationes ipſas congeſſit; quæ multis augeri modis poſſent. Exigua Comparationum exempla dedit *Georg. Fabricius.* Indices talium Comparationum breviores habet *Maſenius in Palæſtra* ſua, & *Bacherius in Flaviſſis.* Infinitus talium numerus congeri poteſt, magno futurus uſui, ſi non integris comparationibus inſtituendis, ſaltem in exaltanda per metaphoram phraſi. Metaphora enim eſt comparatio contracta; & comparatio metaphora per ſuos ſimilitudinis terminos explicata. Quod de Comparationibus dixi, idem in exemplorum collectione faciendum. Illis enim Poëtæ frequenter utuntur, fabuloſis tamen potius & fictis, quam veris. Eorum Indicem dedit Maſenius in Palæſtra: uberiora Collectanea Raviſius in officina, ſed Poëticæ Illuſtrationes his addendæ ſunt. Id enim præcipue quæritur. Nam apud Maſenium & Raviſium nuda tantum exempla ſine expreſſione poëtica recenſentur. De Comparationibus Poëticis videatur *Buchnerus de Com. dic. rat. lib. 2. c. 8.*

19 Pertinent huc quoque Loci Communes idolographici & proſopographici. Solent enim Poëtæ, ut jam dixi, pictores imitari, ideoque virtutes & vitia ut perſonas introducunt, vel certis quibusdam rebus, vel perſonis, orationem affingunt; quæ propterea diligenter notanda ſunt, ut habeamus exemplum, ad quod noſtra inventa exigamus. Habemus idolographias Furiarum, Invidiæ, Somni, Muſa-
20 rum, Virtutum, quas paſſim apud Poëtas reperias. * Singularem de his idolographiis librum ſcripſit CÆSAR RIPA, qui pene in omnes linguas converſus eſt, & nunc quoque in linguam Germanicam. Verum tamen ejus libri autorem *Jan. Nicius Erythræus* nominat *Johannem Zaratinum Caſtellivium,* Pinacoth. I. n. 27. Prodiit epitome quædam Germanica ſub titulo *Iconologiæ Poëticæ.* Multa quoque illius libri transtulit *Harsdörfferus* in libro Germanico de arte poëtica titulo *Infundibuli*
21 edito, part. 2. & 3. ſub titulis rerum, quas deſcribit Phraſibus Poëticis. * Poſt Cæſarem Ripam aliosque totum illud negotium idolopœias ad artis leges examinavit MASENIUS *in Speculo imaginum veritatis occultæ,* quo in libro fontes monſtravit, ex quibus variarum rerum idolopœiæ deducendæ. Notavit quoque errores in
22 arte idolographica a *Cæſare Ripa, Boccho* aliisque commiſſos. * Veterum idolographica ex hieroglyphicis PIERIUS VALERIANUS collegit, cui primæ hic deferendæ, ut qui antiquitatis interiora rimatus eſt. Sed & Maſenius, quæ huc perti-
23 nent, ex hoc excerpſit. * Referri etiam hic poſſunt fictæ Topographiæ, quæ paſſim apud Poëtas inveniuntur, qualis eſt e. g. apud Ovid. *Regia Solis, regia Somni, Invidiæ, apud Joh. Secundum regia reginæ pecuniæ.*

24 Vidimus Collectanea, quæ ad poëma ſcribendum per ſe pertinent; ſubji-
25 cimus illis Collectanea, quæ ipſis cum Rhetoribus ſunt communia. * Quoniam

niam itaque res vel laudantur, vel vituperantur, vel suadentur, vel dissuadentur,
vel accusantur, vel defenduntur, vel simpliciter tantum describuntur; ideoque sub
titulis materiarum notari potest, quicquid apud omnes generis Poëtas Græcos, La-
tinos, Gallos, Germanos &c. inveneris; sed per indicem tantum: non enim sua-
serim, ut exscribas. * Sciagraphiam talium Locorum Communium dedit FAR- 26
NABIUS *in Indice Poëtico;* sed tenuis tantum ille labor est, ac augeri multis modis
potest. Summa enim ille tantum vestigia legit, & vaga lectione quædam obser-
vavit. Exempla talia collegit *Laurentius le Brun in Eloquentia sua Poëtica lib.* 7. ubi
de characteribus Epidicticis. * Ab his tamen sejungendæ sunt Descriptiones mi- 27
nores, quando paucis versibus vel rem aliquam, vel tempus, vel locum describi-
mus. Hæc enim potius referenda sunt ad Phraseologica. In his Descriptionibus
ut multus est Virgilius, ita & parcus. Nam duobus vel tribus versibus, sed ver-
bis emphaticis, omnia absolvit. Legi potest de genio Descriptionum Virgilia-
narum *Bussiers in præfatione Scanderbegi sui.* * Quæ ad genus Deliberativum & Ju- 28
diciale pertinent oratiunculæ, consultationes, exprobrationes, querelæ, & similia,
etsi eadem habeant Rhetorum enthymemata, tamen seorsim ea poni consultum
est. Habent enim Poëtæ, quo differant ab Oratoribus proponendi modo. Ta-
les oratiunculæ, epistolæ, frequentes occurrunt apud Virgilium reliquosque Poë-
tas Epicos, Ovidium in Epistolis Heroidum. Nam Satyricos aliorsum remitto,
quod plane in alio poëmatis genere versantur. Etsi enim eorum argumenta vel
in genere Demonstrativo, quatenus vituperium continent; vel Judiciali, quatenus
aliquid accusant, versantur; alia tamen versandi ratio est. Satyricus enim genius
ridendo magis verum dicit, quam seria oratione. Ideoque & phrasis Satyrico-
rum sejungenda est a reliqua phrasi poëtica: quemadmodum nec Comica phrasis
omnis in seria oratione potest adhiberi. Distinguendæ enim sunt personæ, res &
tempora. * Quemadmodum apud Oratores, ita & apud Poëtas morum & affe- 29
ctuum Collectanea sunt instituenda. Cum enim omnis poëseos vis in imitatione
actionum consistat, actiones vero vel mores vel affectus exprimant, utrumque Poë-
tæ familiare esse debet. Sive enim Epicum carmen scribat, sive Tragœdiam, sive
Elegiam, seu de bono aliquo gratuletur, de malo dolorem testetur, Satyramve scri-
bat, omni loco & tempore morum & affectuum, ipsi ratio habenda est. Perpendi
itaque canones Aristotelici, & horum ductu notandi ex Poëtis sub his titulis illi cha-
racteres morum & affectuum, qui apud Poëtas occurrunt. * Vel solus Virgilius 30
mirus in iis artifex uberrimam eorum messem dat. Si quis enim inter Poëtas enthy-
mematicus est, Virgilius est, qui summa ratione & judicio scribit omnia, in quo mire
vacillant ceteri Poëtæ. Ovidius post Virgilium ceteris omnibus præferendus est.
Nam in Epistolis Heroidum, in libris Tristium, mira est affectuum & morum repræ-
sentatio, adeo ut nonnulli in eo damnent declinatorias argutias, quod nimium im-
moretur argumento suo, & manum de tabula tollere nesciat, novis subinde argu-
tiis, ultra quam par est, rem ornans: qua in re nemo sibi præter unum Virgilium tem-
perat, qui illam, quæ in tacendo consistit, eloquentiam optime didicit. Non enim
plus dicit, quam debet, quæ maxima omnis eloquentiæ virtus est. Ubertate tamen

illa vehementer auribus blanditur Ovidius, & solet elegantia, etiam nimia, vel doctis interdum placere. Affectuum certe & morum tanta apud illum copia est, ut locupletare præ ceteris locos nostros possit. Cetera quoque Enthymemata, quæ in Locis quibuscunque Rhetoricis ad bonum & malum pertinent, etiam hic notari possunt & debent. Versantur enim carmina in omnibus causarum generibus, & quoniam illa vel bonum vel malum pro fine habent, sive quod laudetur, sive vituperetur, sive suadeatur, sive dissuadeatur, seu accusetur, seu defendatur, eadem argumenta hic obtinebunt. Id tantum notandum, qua ratione ab Oratore hic Poëta differat, & quomodo ille Enthymemata sua proponat.

31 Etiam ex Oratoribus quædam in suum usum transferre Poëtæ possunt. Ut a Poëtis spiritus sublimitatem & affectus sumunt Oratores, atque ideo illis poëtas commendant Grammatici, certe Quintilianus initium omnis institutionis puerilis a poëtis sumendum suadet; Ita poëtæ etiam ab Oratoribus multa mutuari possunt, atque debere illud facere judicat *Vavassor libro de Epigr. cap. 14. p. 159.* a Quintilia-
32 ni sententia, sed sine causa alienior. * *Nicolaus Borbonius, præclarus Virgilii imitator, dicere solitus fuit, summo sibi usui semper fuisse in scribendis versibus Ciceronem. Quod mihi tum profecto* (inquit) *mirum dictu ac ferme incredibile visum esset, nisi meminissem adolescentem me, ac potius puerum, deprehendisse non pauca, quæ Virgilius de Cicerone sumpsisset. Atque hoc ipsum longo post intervallo animadverti observatum a Macrobio, & proditum scriptis etiam tunc, cum nihil esset necesse. Quippe cum ageret de iis, quæ Virgilius prioribus surripuisset poëtis, non autem scriptoribus orationis solutæ.* Nec Tullio, inquit, compilando, dummodo undique ornamenta sibi conferret, abstinuit. *Nam & sententiam hanc,* o fama ingens, ingentior armis, *esse Tulli totam vult, neque falso vult: & versum hunc* Proximus huic, longo sed proximus intervallo, *conceptum totidem verbis a Tullio antea, & ex ejus de Claris Oratoribus libro depromptum. Nuda ista & unica vox Virgiliana,* recubans, *nonne minus est aliquid minusque poëtam ac poësin redolens, quam Tullianum illud,* Epicuri philosophia, quæ in hortulis quiescat suis, recubans molliter & delicate? *Dicitur sine dubio a Cicerone multo nitidius ac lætius,* platanus ad opacandum locum patulis diffusa ramis, *quam a Virgilio,* patulæ fagi tegmen, *ad umbraculum significandum profertur. Nec video, quamobrem plurima ejusdem Oratoris ab agitato mari, a ventis, a procellis, a turbinibus petita, ulli cedant tempestati Virgilianæ. Et alia sexcenta sunt, ex quibus planum fiat, quantum quoquo modo adjuvent inter se orationis utriusque scriptoribus: Itaque sibi mutuas operas tradant, ut utiles sint poëtæ Oratoribus, poëtis Oratores necessarii.*

33 Hæc si diligenter notaverimus, in imitando deinde erimus promptiores. Huic fini inserviunt Loci illi Communes, quos in *Eloquentia sua Poëtica* proposuit LAUR. *le* BRUN, qui farraginem exemplorum dedit e Locis Dialecticis declaratorum. Enthymematum vero oratoriorum nihil hic apparet, quorum in ratiocinando usus præcipue consistit, ut illorum in amplificando. De Affectibus idem *lib. 6. Eloq. Poët. part. 1.* exempla proposuit. Etiam Ethopœiæ & Pathopœiæ, oratio-

orationes ſcilicet, quæ apud Poëtas occurrunt, ut Didonis morituræ apud Virgi-
lium & ſimiles huc pertinent. * Huic fini etiam inſerviet figurarum poëticarum 34
Collectio, inprimis affectuoſarum, quæ mirifice poëma ornant. Cum enim etiam
apud Oratores figuræ Orationem quaſi vivificent, multo magis in Carmine fa-
cient; ideoque & illarum, ut omnium metaphorarum frequentior hic uſus eſt.
* Quoniam vero genius poëticus ab Oratorio diverſus eſt, ideoque expedit illas 35
notaſſe, quæ ſingularem interdum carmini pariunt elegantiam. Suntque inter il-
las aliæ, quæ Epicum; aliæ, quæ Elegiacum carmen magis ornant, magna cum
induſtria & delectu notandæ. Habent Lyrica carmina, Phaleuci, Anacreontes,
Scazontes, quaſdam ſibi peculiares, ut numeros, ita figuras, quæ ſingularem uni-
cuique generi elegantiam circumponunt. Collegit quoque exempla figurarum
Laurentius le Brun part. 2. Eloq. Poët.

Poſſunt & peculiares Loci communes Inventionum inſtitui pro uſu noſtro 36
attemperandi, quibus illa Enthymemata, quæ in ſingulis occurrunt, ſubjici poſ-
ſunt, una cum argutiis reliquisque artificiis, quæ in illis apud Poëtas exemplis oc-
currunt. * Quoniam enim vulgo induſtria poëtica noſtra occupatur in Epithala- 37
miis, Epicediis, Gratulationibus &c. ſcribendis, ſub talibus titulis colligi inventio-
num genera, e. g. in Demonſtrativo genere inter titulos generales erit *Epithala-
mium.* Sequantur ſub illo titulo ſpeciales ex circumſtantiis negotii evoluti. Ita
ex circumſtantia perſonæ conficias titulos: *Epithalamium Theologi, JCti, Medici, Ma-
thematici, Philoſophi, Mercatoris &c.* Ex circumſtantia temporis: *Epithalamium in
nuptias tempore æſtatis, veris, hiemis, autumni, nundinarum &c. celebratas.* Ceteræ cir-
cumſtantiæ alia aliaque ſuppeditabunt, uſui tibi in inventione futura. Nam bre-
viora carmina non ſemper per integra Enthymemata procedunt, ſed arguta ali-
qua vel alluſione vel illatione abſolvuntur. Hæc etſi ingenium facile per ſe præ-
ſtet in ingenioſis, tamen, ſi exempla multa collecta habueris, novæ ſemper cogi-
tationes & inventiones ſub manu creſcent: quæ ita formandæ ſunt, ne exſcriptum
carmen videatur, & facile eſt novo aliquo colore rem incruſtare. Quicquid ita-
que apud Latinos, Germanos, Italos, Hiſpanos, eleganter excogitatum inveneris,
his titulis accommodari poteſt. * Ac incidunt interdum aliqua, quæ tu ipſe in- 38
ventioni novæ accommodare poſſis, de quibus non cogitarunt Autores, quos le-
gis. Præterea ex magna illa farragine, quæ uno intuitu tibi ob oculos ſiſtitur, fa-
cile aliquid decerpas, quod ad rem præſentem faciat, vel varia miſcendo, vel nova
ad eorum ſpeciem excogitando. Labor ille vehementer proderit illi, cujus in
inveniendo phantaſia tardior eſt: ingenioſo vero novam dabit occaſionem ad rem
& argumentum ſuum ornandum. * Ut hac etiam parte juventuti lucem accenda- 39
mus, ſubnectam huic capiti *cap. 12. Hylen aliquam inventionum,* ſed per indicem tan-
tum e variis Poëtis meo ductu ab aliis congeſtam, qua qui uti velit, Autores ipſos
ad manum habere debet; ſi quis Autores ipſos non habet per brevia lemmata
ſummam inventionis exprimere poterit. Compendioſum etiam illi erit, qui Au-
tores ipſos habet, ſi forte perlegere integra Carmina nolit.

40 Solent Carminibus suæ esse a numeris Veneres & certa quædam artificia, quæ mirifice ornant versum; quales apud Virgilium, mirum numeri poëtici observatorem, frequenter occurrunt, e.g. cum versus terminantur monosyllabis, ut: *procumbit humi bos: nascetur ridiculus mus.* vel cum spondei multi adhibentur, ut: *media agmina circumspexit: Illi inter sese magna vi brachia tollunt.* Aut cum Dactyli & Spondæi ita miscentur, ut rei naturam exprimant, ut cum de turri ruente ait: *Convellimus altis Sedibus impulimusque ea lapsa repente ruinam Cum sonitu trahit.* Talia infinita apud Virgilium habentur, quæ homo in iis non exercitatus contemnat, doctus vero & 41 prudens admiretur. * Ac sunt, qui magnam eorum farraginem notarunt, *Jacobus Pontanus Instit. Poëtic. lib. 2. c. 5. seqq. Joh. Jovianus Pontanus in Dialogo, qui inscribitur Actius. Jac. Ludovicus Strebæus in lib. de Electione verborum c. 9. & alibi. Laur. le Brun in Eloq. Poët. lib. 4. Jul. Cæs. Scaliger in Hypercritico suo* omnibus pene paginis; nonnunquam etiam *Alex. Rossæus in Virgilio suo Triumphante. Nic. Erythræus in Præliminaribus Virgilianis,* cujus labores ceteros, quos in Virgilium meditatus est, lucem non adspexisse dolendum est. Promisit enim *Schema Patheticum Virgilianæ Poëseos: Librum de alliteratione seu syllabarum allusione;* de quibus Sylburgius in præfatione editionis Virgilianæ.

42 Connexiones poëticæ etiam hic non sunt prætermittendæ, quæ Excerptis Formularum vel addi possunt, vel ab his sejungi. Magnus earum connexionum usus est in prolixo carmine, ubi nihil magis interdum cruciat, quam membris membra connectere. Sunt autem Connexiones illæ vel membrorum majorum vel minorum: fiunt vel per particulas, vel per formulas. Occurrunt illæ in singulis periodis, cum cola colis junguntur.

43 Hæc ego scripseram, cum ex Actis eruditorum Lipsiensibus innotuit de DECKENII *observationibus Poëticis* Antwerpiæ Anno 1688. in lucem missis, (*b*) quas plane ad gustum meum esse ex ipsa argumentorum libri recensione observavi. Quare cum nusquam in officinis appareret liber ille frustra a me quæsitus, ad manus tandem meas pervenit, ultro illum mittente, qua est humanitate, viro mihi amicissimo & celeberrimo *Joachimo Fellero.* Statim ut inspexi, gratissima fuit illa cogitationum nostrarum convenientia: videbam enim ab illo Autore plenius esse proposita nonnulla, quæ ego dudum & mente designaveram, & discipu-44 lis meis privata informatione tradideram, & nunc his chartis notavi. * Parte prima congessit ea, quæ ad Amplificationem Poëticam pertinent, Distributiones, enumerationes, descriptiones, egressiones, comparationes, inductiones, Synonyma, Periphrases, Invocationes, narrationes, Sermocinationes, Figuras, Fictiones, carminum artificia, ut Epithalamiorum, Genethliacorum &c. Sub quibus singu-45 lis certa Inventionum lemmata ponit. * Hæc quanquam optime comparata sint omnia,

(*b*) Johannis Dekeni, Jesuitæ, *Observationes Poëticas, Exemplis illustratas,* Morhofius itidem, ad Exemplar Anni 1688. Antwerpiense, triennio post, Anno scilicet Emortuali 1691. Kilonii *in 8vo,* adjecta Præfatione sua, curavit recudi.

omnia, confusa tamen ornamenta rebus ipsis & τῷ ἐνθυμηματικῷ & ad generalem amplificationis Poëticæ titulum relata displicet. Pars secunda proponit characteres Affectuum, satis quidem copiose, quæ tamen multis augeri modis possint: quod si enim solos Ovidii Tristium libros percurras, longe plures ex eo solo Tristitiæ characteres ego olim notavi, quam notavit Deckenius. Nullos quoque morum characteres observavi, qui omnino characteribus affectuum jungendi sunt. Parte tertia ea proponit, quæ delectabile reddunt poëma, acuminum fontes, in quibus ducem Masenium habuit. Parte quarta Ornamenta poëtica complectitur, in his numerat figuras, quarum exempla adducit, sed insignes quasdam omisit, inter quas est *Sejugatio,* nemini, quod sciam, quam *Danieli Vechnero* in libello de Figuris notata. * Est vero illustris illa & maxime conspicua, ut in Ovidiano illo: 46

Demophoon ventis & vela & verba dedisti:
Vela queror reditu, verba carere fide.

Ita nos in quodam carmine:

Fulmina sic agiles servant, sic flumina, motus:
Fluctibus hæc, flammis illa vibrata suis.

Illustria quoque ejus exempla e Ciceronis Orationibus notavit Vechnerus. Refert quoque ad ornamenta formulas & particulas poëticas ad certos titulos redactas; qui utilissimus omnino labor est, tum & modos loquendi singulares & alia nonnulla. Hunc ego libellum omnibus, qui artis poëticæ studio ducuntur, præ ceteris omnibus commendo, & ut pluribus usui esse possit, recudi velim.

CAP. XI.

IDEA LEXICI POETICI PRO TRANSLATIS.

Promissa cap. præced. §. 13.

A.

1. *Accendere.* Infandum *accendere* bellum, *Virgilius Æneid. 12. Idem lib. 7.* belloque animos *accendit* agrestes. *Id. lib. 8* quos justus in hostem Fert dolor, & merita *accendit* Mezentius ira. *Id. lib. 10.* Nunc prece nunc dictis virtutem *accendit* amaris. Sol dicitur *accendere* diem, *Claud. de Consulatu Mallii.* Ante vetant, quam maturis *accenderit* annis Ignibus, *accenderit, i. e. accensus fuerit. Gratius Cyneget.*

2. *Acclinis. Claud. in Probin. Consulat.* arbore fultus *acclines* humeros, vid. Barth. ibi in Commentar.

3. *Acclinatus. Statius 4. Sylvar. 4.* occidit horror Æquoris & terris maria *acclinata* quiescunt.

4. *Adorare. Sarbievius lib. 1. od. 3.* de ramis arborum dicit. Pangææ gaudent brachia frondium Longe tetendisse, & procul obvios Currus *adorare.*

5. *Adve-*

5. *Advena.* *Claud. 6. Conf. Honor.* Certis ubi legibus *advena* Nereus Æstuat: loquitur de maris fluxu & refluxu prope ostium fluvii.

6. *Ædificare corpora* de saltatoribus & funambulis. *Claud. Conf. Mallii*, qui sese jaculantur in auras. *Corporaque ædificant* celeri crescentia nexus.

7. *Æmulus.* *Claud. 6. Conf. Honor.* littora lunaribus *æmula* damnis, i. e. ad motum lunæ fluxum & refluxum maris patientia. *Æmulus* orbis dicitur Luna ratione Solis. *Claud. Conf. Probini.* Cum fratre retruso *Æmulus* adversis flagraverit ignibus orbis.

8. *Æs vetustum*, i. e. imagines majorum. *Claud. Probin. Conf.* licet *are vetusto* Floreat.

9. *Afflare*, *afflari* de tenui halitu dicitur. *Virgil.* de homine defuncto: *afflatus* vicino sole refugit. *Stat. l. 9. Theb.* de fulmine: Fulminis haud citius radiis *afflata* cupressus Combibit infestas &c. *Idem* de odore: Ogygii si quando *afflavit* Iachi Dulcis odor. *Claud. 1. de Raptu Proserp.* *afflataque* curru sidera Tænario.

10. *Allabi* pro accedere. *Virg. 6. Æneid. 2.* Et tandem Euboicis Cumarum *allabitur* oris.

11. *Alterna* Tethys, i. e. fluens & refluens. *Claud. 3. Conf. Hon.* Tethyos *alternæ* refluas calcavit arenas.

12. *Ambitiosus.* *Ambitiosa* colus, quæ intertexto auro fila trahit dicitur *Claud. 4. Conf. Honor.* Quæ tantum potuit digitis mollire rigorem *Ambitiosa* colus. *Inc.* nimis *ambitiosa* rubeti progenies, i. e. rosa.

13. *Amare.* *Horat. I. od. 25.* Janua limen *amat.*

14. *Amicare* pro connectere. *Sarbiev. I. od. 4.* Et super collo tyrias *amicet* Fibula lanas.

15. *Angustare* pro cingere. *Stat. l. 4.* Rabidi cum colla minantia monstri angeret & tumidos animam *angustaret* in artus. *Id. l. 12.* At procul ingenti Neptuneus Agmina Theseus *Angustat* clypeo. *Claud. 6. Conf. Honor.* viridique *angustat* Jaspide pectus. *Id. Conf. Probin.* qua fine sub uno *Angustant* aditum curvis anfractibus Alpes.

16. *Anhelus.* *Silius Ital.* turbinem *anhelum* vocat. *Claud. R. Prof.* Vorticibus Phlegeton perlustrat *anhelis.*

17. *Animosus* de velis dicitur. *Sarb. I. od. 4.* Et repentinis *animosa* trudunt Carbasa ventis. Ita pilam, vel turbinem agitatum *animosum* dixeris.

18. *Animæ* pro ipsis hominibus inprimis heroibus apud Poëtas usurpantur. Ita *animæ* mori dicuntur, vel interfici. *vid. Barth. comm. in 1. Theb. v. 660.*

19. *Animari.* *Claud. Nupt. Honor.* Mavortia signa rubescunt Floribus & subitis *animantur* frondibus hastæ.

20. *Arista* pro anno. *Virgil.* post aliquot mea regna videns mirabor *Aristas.* *Claud. 4. Conf. Hon.* nec dum decimas emensus *aristas* Aggrederis metuenda viris.

21. *Armare* pro munire, instruere, addere. *Virgil. lib. 9. Æneid.* Ungere tela manu ferrumque *armare* veneno. *Id. lib. 10.* Vulnera dirigere & calamos *armare* veneno. *Claud. lib. 1. de Rapt. Prof.* ceu turbine rauco Cum gravis *armatur* Boreas. *Ibid.* Coge tuis *armata* dolis. *Id. 3. Rapt.* cui fundit ab antris Æolus *armatas* hyemes. *Id. 6. Conf. Honor.* Chaldæa mago seu carmina ritu *Armavere* Deos. *Id. Conf. Probin.* pulcherque severo *Armatur* terrore pudor. *Venant. lib. 1. de vita Martini:* *armant* flamina flammas. *Nos* alicubi: lento Zephyros *armare* veneno.

22. As-

22. *Assiduus.* *Assidui honores*, i. e. non interrupti altero alterum velut adsidente. *Claud. Conf. Mall.* Tam celer *assiduos* explevit cursos honores.

23. *Attonitus.* *Claud. in Conf. Mall. Attonitas* sermo qui duceret aures. *Senec. Herc. Fur.* Illum populi favor *attonitum* Fluctusque magis mobile vulgus Aura tumidum volvit inani. *Attonitum ignem* vocat *Martialis*, quo Scævola urebat manum, *lib. 8. Epigr. 33. attonito* regnat in igne manus.

24. *Audax.* Remi *audaces*, *Claud. 3. Conf. Hon. audax* mamma de habitu Heroidum ad prælia euntium. *Claud. Conf. Probin. Audacem* retegit mammam.

25. *Audire* pro obsequi, de rebus inanimatis. *Virg. Georg. 1.* non *audit* currus habenas. *Ovid. Metamorph. V.* de mille sagittis Unam sepofuit, sed qua nec acutior ulla, Nec minus incerta est, nec quæ magis *audiat* arcum. Hinc surdos arcus Stat. vocat l. 10. qui non obsequuntur *Claud. Conf. Mall.* Desidis aurigæ non *audit* verbera currus.

26. *Aura.* *Virgil. l. 6.* Discolor unde auri per ramos *aura* refulsit.

27. *Aureus* pro pulcher. *Horat. Od. 5. l. 1.* Qui nunc te fruitur credulus *aurea*, i. e. pulchra.

28. *Auritæ* dicuntur arbores Orphei testudinem secutæ, *Horat. l. 1. od. 12.*

29. *Aurora* pro populis auroræ. *Claud. Stilic. 1.* totam pater undique secum Moverat *Auroram.*

B.

30. *Blandus* pro eo, quod non nocet. *Claud. Rapt. P. 1. blandique* leones Summisere jubar. *Id. 4. Conf. Hon.* fulvamque impune pererrans Ægida tractasti *blandos* interritus angues. *Ibid.* ibant *blandæ* sub vincula tigres. *Id. Conf. Probin. blando* testetur gaudia fluctu. *Salonius:* Lambebant teneros incendia *blanda* capillos.

C.

31. *Calcare.* *Claud. 3. Conf. Hon.* Tethyos alternæ refluas *calcavit* arenas. *Id. 6. Conf. Hon.* heu terra sinistris Auguriis *calcata* mihi. *Ibid.* patulum prospectans Narnia campum Regali *calcatur* equo. *Idem. Conf. Mall.* de excelso monte; & rauca tonitrua *calcat.*

32. *Calcatus.* *Claud. 6. Conf. Hon.* Meque minabatur *calcato* obsidere vallo.

33. *Cataphracta* Poma vocat *Cowleus* nuces castaneas.

34. *Celare.* Sol *celare* diem & promere dicitur. *Horat.* Alme Sol curru nitido diem qui promis & *celas* aliusque & idem Nasceris.

35. *Cervix* pro forti & elato animo. *Claud. Nupt. Honor.* petulans *alta cervice* juvenca. *Id. in Rufin. 1.* Cumque fide pietas alta *cervice* vagantur. *De Tauro Stat. 2. Theb. cervixque* recepto Sanguine magna redit.

36. *Circumflexus*, i. e. in se rediens. *Claud. 6. Conf. Honor. Circumflexa* rapit centenus secula Consul.

37. *Circumfluus*, i. e. vehementer abundans. *Catullus:* Et ille nunc superbus & *circumfluens* Perambulabit omnium cubilia. *Claud. Conf. Probin.* mens *circumflua* luxu.

38. *Citius*, i. e. ante *Hor. I. 13.* Suprema *citius* solvet amor die, i. e. ante diem supremam.

39. *Clemens.* *Claud. 3. Conf. Hon.* Veneris *clementes* pervolat auras. *Clementem* clivum

clivum vocat, qui molliter elatus *Rapin. de Hort. lib. 3.* Ipse reclinato *clementis* ab aggere clivi Ordinibus longis lapsuros digere fontes.

40. *Cognatus.* *Stat. 1. Theb.* Unde graves iræ *cognata* in mœnia Baccho. *Ibid.* nec enim velocius ullas Itque reditque vias *cognataque* tartara mavult.

41. *Collum* rebus inanimatis applicatum. *Claud. 6. Conf. Honor. Colla* triumphati proculcat Honorius Istri.

42. *Colligere.* *Claud. 3. Conf. Honor.* gentesque remotas *Colligit* auroræ, i. e. peregrinatur in Oriente.

43. *Combibere.* *Stat.* Fulminis haud aliter radiis afflata cupressus *Combibit* ingestas & stirpe & vertice flammas. *Claud. 6. Conf. Honor.* vestis radiato murice solem *Combibit.*

44. *Comere.* *Claud. 6. Conf. Hon.* vestesque & cingula *comit* Sæpe manu. *Petr. Maur. Hymn. in B. Bened.* Sancta te *compsit* puerum senectus.

45. *Concolor* effosso auro dicitur Fossor Metallicus. *Stat.* Pallidus fossor redit erutoque *concolor* auro. *Sil. Ital.* effosso *concolor* auro.

46. *Confessus.* *Claud. 6. Conf. Hon.* vultusque palam *confessa* coruscos. *Claud. Conf. Mall.* Lene fluit Nilus, sed cunctis amnibus exstat Utilior, nullas *confessus* murmure vires.

47. *Conscius* de rebus inanimatis. *Claud. Conf. Probin. conscia* tunc sonuit rupes, scil. ad adventum Deæ. *Lucan. Lib. 1.* Et gens si qua jacet nascenti *conscia* Nilo.

48. *Consumere.* *Stat. 1. Theb.* Spes anxia mentem extrahit & longo *consumit* gaudia voto. *Id. 2. Theb.* in absentem *consumit* prælia fratrem, i. e. animo meditatur pugnas nil profuturas. *Claud. Conf. Mall. Consumant* totos spectacula montes.

49. *Contemnere.* *Claud. 4. Conf. Hon.* de Equo Castoris Cyllaro. Serviretque tuis *contempto* Castore frenis Cyllarus.

50. *Convenire.* *Claud. 6. Conf. Hon.* Tua te benefacta morantem *conveniunt.*

51. *Copia oris,* i. e. eloquentia. *Claud. Conf. Mall.* Et tantas *oris copia* vincit opes. *Copia narium Horat.* pro odoribus.

52. *Coquere* pro fovere. *Stat. 2. Theb.* trucem secreta *coquebat* Invidiam.

53. *Cor longævum* pro prudentia. *Claud. Conf. Probin.* Ignea longævo frenatur *corde* juventus.

54. *Coronare* pro cingere. *Stat. 2. Theb.* clausaque nemus statione *coronant.* *Virg. lib. 9.* Objiciunt equites sese ad divortia nota Hinc atque hinc, omnemque aditum custode *coronant.* *Sarbiev. l. 1. od. 3.* laurigeris tibi thyrsis *coronatus* Cytheron.

55. *Cornu* pro quavis copia interdum a Poëtis usurpari solet. *Stat. 2. Theb.* de somno dicit, illos *cornu* perfuderat omni, sed & *cornu* peculiariter somno adtributum, vid. Barth. ibi in Comm.

56. *Crinis* pro siderum radiis. *Claud. 4. Conf. Hon.* Stella *crine* retuso languida.

57. *Crudus,* i. e. immaturus, recens. *Horat. lib. 3. od. 11.* Nuptiarum expers & adhuc protervo *Cruda* marito. *Stat. 2. Theb.* Et si *crudus* amor. *Claud. 3. Conf. Hon.* Et *cruda* teneras exercuit indole vires.

58. *Culpa* pro amissione virginitatis ap. *Stat. 2. Theb.* primæque modestia *culpæ* Confundit vultus. *Virgil. de Didone.* Huic uni forsan poteram succumbere *culpæ.*

59. *Cun-*

59. *Cunctari* signa cœlestia dicuntur illi, qui magno tenentur desiderio. *Stat. 1. Theb.* Longum signis *cunctantibus* annum Stare gemit.

60. *Currere* de rubore sensim genas inficiente, *Virgil. 12. Æn. v. 65.* cui plurimus ignem Subjecit rubor, & calefacta per ora *cucurrit*. *Id. Æn. 5. v. 250.* Victori chlamydem auratam, quam plurima circum Purpura Mæandro duplici Melibœa *cucurrit*. *Ovid. Ep. 5. Heroid. v. 37.* gelidusque *cucurrit*, Ut mihi narrasti, dura per ossa tremor. *Stat.* τὸ ambire per currere exponit: sed falsa *cucurrit* Insula per crines.

D.

61. *Damnum* pro decremento *Lunæ*, *Claud. 6. Conf. Honor.* nudataque littora fluctu Deserit Oceani lunaribus æmula *damnis*. *Hor. IV. od. 7. Damna* tamen celeres reparant cœlestia lunæ.

62. *Damnari* dicitur Luna eclipsin patiens. *Claud. de Conf. Mall.* quæ linea Phœben *Damnet* & excluso pallentem fratre relinquat.

63. *Decentior* aër, i. e. magis serenus. *Claud. 6. Conf. Honor.* Ipse favens votis solitoque *decentior* aër.

64. *Decrescere* dicitur locus ex visu recedens in itinere. Totaque *decrescit* refugo Trinacria visu.

65. *Dedocere & dediscere. Hor. l. 2. od. 2.* numero beatorum Eximit virtus populumque falsis *Dedocet* uti Vocibus. vid. Docere. *Stat. 2. Theb.* moneo regnorum gaudia temet *Dedoceas*. *Lucan. lib. 1.* longoque togæ tranquillior usu *Dedidicit* jam pace ducem. *Sulpit. Lupercus:* sævaque *dediscet* prælia torvus aper. *Claud. præfat. de R. P.* Cordaque languentem *dedidicere* metum.

66. *Dedignatus*, *vid. Indignatus*.

67. *Deprensus*, *deprendi*, Voces usitatæ Poëtis in re nautica. *Lucret. lib. 6.* Et quæcunque in eo tum sunt *deprensa* tumultu Navigia. *Virgil. Æn. IV. Deprensis* olim statio fidelissima nautis & *lib. 5.* Argolicoque mari *deprensus*. *Catull.* minuta magno *Deprensa* navis in mari vesaniente vento. *Stat. 1. Theb.* Ac velut hyberno *deprensus* navita ponto.

68. *Deprendere*, est rem obscuram detegere *Claud. 3. Conf. Hon.* arcanos Nili *deprendite* fontes.

69. *Descendere* pro decrescere. *Stat. 1. Theb.* de Bobus: Ardua nodosos cervix *descendit* in armos. Ita *nos in Amorib. Cimbr.* de Oloribus: Ardua queis patulas cervix *descendit* in alas.

70. *Desidere* dicuntur campi, cum avis evolat. Ita de Ganymede ab aquila rapto *Stat. 1. Theb.* Gargara *desidunt* surgenti & Troja recedit.

71. *Despumare. Claud. Conf. Probin.* quantas per Lydia culta *despumat* rutilas dives Pactolus arenas.

72. *Detergere*, i. e. purificare *Claud. Conf. Mall.* de Justitia: tu prima hominem sylvestribus antris Elicis, & fœdo *detergis* secula victu.

73. *Detersus*. *Claud. 6. Conf. Hon.* Principis & Solis radiis *detersa* removit Nubila.

74. *Devexior dies*, i. e. occasus, *Cl. de Conf. Mall.* quodcunque rubescit Occasu, quodcunque dies *devexior* ambit.

75. *Dies* varie usurpatur *Statio*, quæ tamen omnia imitanda non suaserim. Ita *1. Theb.* est Sacra *dies* animi, pro con-

conscientia: *projicere diem*, i. e. oculos eruere: longumque in secula digne Promeriture *diem*, i. e. ævum, & lib. 1. *Sylv.* stabit dum terra polusque, dum Romana *dies*. *Id. lib. 1. Theb.* effusa sub omni Terra atque unda *die*, i. e. sub ortu, meridie & occasu. *Id. 2. Theb.* squalentem *diem* dicit pro tempestate pestifera. *In Eloqu. Poët. Erun. part. 1. p. 204.* de flore protuberante: reserato captat amicum Ore *diem*.

76. *Diffundere* pro hilarem facere. *Ovid. lib. 4. Met.* generosi munere Bacchi *Diffudere* animos. *Stat. 2. Th. diffuderat* Argos Exspectata dies. *Stat. l. 4. Sylv.* sacro *diffusus* nectare vultus Dux Superum.

77. *Discriminare.* *Claud. Conf. Prob.* nodus, qui sublevat ensem Album puniceo pectus *discriminat* ostro.

78. *Discere.* *Virg. Discit* mentiri lana colores. Ap. Græcos discere pro solere ponitur, ut in illo Empedoclis versu Αἶψα δὲ θνητὰ φύοντο τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ' ἔναι. Hic τὸ μάθεν positum pro εἰώθεισαν. Et statim facta sunt mortalia, quæ didicerant esse (i. e. erant, vel *solebant* esse) immortalia. vid. Casaubon. in Athen. lib. 10. c. 6. p. 452. n. 30.

79. *Ditare* de fluvio dictum *Claud. de Conf. Mall.* Maria quæ famulus *ditavit* Hydaspes. *Id. 3. Conf. Honor.* quas *ditat* Orontes.

80. *Ditescere.* *Claud. Conf. Mall.* de arena gladiatoria: largo *ditescat* arena sanguine.

81. *Docere* pro permittere, *Claud. 3. de Raptu:* Insolitisque *docet* galeam mitescere sertis. Ita & vox *jubet* usurpatur. *Id. 3. Conf. Honor.* submissius adorat Eridanus blandosque *jubet* mitescere fluctus.

82. *Doctus* Epitheton omnibus rebus Musicis applicatur. *Claud. Conf. Mall. docti* riserunt floribus amnes, i. e. Musarum. Ita *docti* montes, laurus &c. *Claud. Conf. Probin.* & pollice *docto* jam parat auratas trabeas.

83. *Dolosus.* Ignes suppositi cineri *doloso*, *Hor. lib. II. c. od. 1.*

84. *Domare.* *Stat. 2. Theb.* de Thracibus ait: lacte novo *domuisse* cruorem. In eundem sensum indomitum vinum dicitur. *Lucan. lib. 10. indomitum* Meroë cogens spumare Falernum. *Id. ibid.* Fortunam virtute *domas*. *Id. Sylv. lib. 2. cap. 4.* qui pectore magno spemque metumque *domas*. *Id. 1. Theb. perdomitam* saxo Cererem vocat panem. *Claud. Conf. Probin.* Virtutibus ille Fortunam *domuit*.

85. *Dubitandum* lumen pro caliginoso. *Rutilius:* Sic *dubitanda* solet gracili vanescere cornu Defessisque oculis Luna reperta latet. *Claud. 4. Conf. Hon.* Visa etiam Stella die *dubitanda* nihil nec crine retuso Languida. *Dubii* flatus vel venti, *Claud.* Incertam Lunam vocat *Virgil. Æn. 6.* Lucem malignam *ibid.*

86. *Ducere* vox de Fatis proprie usurpari videtur. Ita Jupiter ap. *Stat. 1. Theb.* certo reliqua ordine *ducam*. *Ibid.* ævo *ducente*, i. e. implente oracula.

87. *Dulcis.* Genæ *dulces Claud. Conf. Prob.* dicuntur pulchræ, juveniles *Hor.* *Dulce* ridentem Lalagen amabo *Dulce* canentem. Epitheton *dulcis* non Elegiacis tantum poëtis, sed omnibus commune, de quo Balzac. Entretien. 36. p. 352. & 353.

E.

88. *Ebrius amnis* de fonte artificiali vini *Claud. Conf. Probin.* jam profluat *ebrius amnis*

amnis Mutatis in vina vadis. *Ebria vestigia* dicuntur hominum ebriorum *Claud.* *Ebria* Mæonio fulcit vestigia thyrso.

89. *Ebur* pro lyra *Claud.* Pollice festino nobile duxit *ebur*. Pro ædilitio honore *Hor. I. Ep. 6. v. 53.* eripietque curule, Cui volet, importunus *ebur*, Buchn. p. 77.

90. *Edomitus.* Tua per *edomitos* ut Salamandra focos. *Saut. Ann. Sacr. Poët. part. 2. p. 33.*

91. *Effeminare*, pro deterius, mollius aliquid reddere. *Claud. I. in Eutrop.* de Eunucho Eutropo: trabeata per urbes Ostentatur anus titulumque *effeminat* anni.

92. *Emeritus* Phœbus pro occidente. *Stat. 1. Theb. Emeriti* confinia Phœbi, i. e. plaga occidentalis. *Biderman. Epigr. III, 79.* de foco perpetuo lucente: & nusquam *emerito* ligna parata foco. *Ego in Epigr. in Conjug. Vetulæ & juvenis.* Illam fulcire *emeriti* pedes recusant.

93. *Equitare* de Ventis. *Hor. l. 4. Od. 4.* Per Siculas *equitavit* undas. Vid. Voss. Inst. Orat. lib. 4. p. 107. audax illa translatio, cui extra lyricum carmen ego locum dare nolim.

94. *Errare* de auroræ radiis *Claud. de R. P. 11.* *Errantes* ludunt per cærula flammæ.

95. *Evinctus Virg. Eclog. 7.* Puniceo stabis suras *evincta* cothurno. *Id. lib. 5. Æn.* Puniceis ibant *evincti* tempora tæniis. *Ibid.* Consequitur viridi Mnestheus *evinctus* oliva. *Id.* Ipse caput tonsæ ramis *evinctus* olivæ. *Stat. Theb. 1.* famulumque *evincta* pudica Fronde manus. *Claud. Stil. 1.* roseisque *evincta* coronis Certantes Asiæ tædas Europa levaret. Unde patet, familiare id Poëtis verbum ea in re esse.

96. *Exarmare.* *Boët. 1. Conf. c. 4. Exarmaveris* impotentis iram.

97. *Exasperare*, i. e. opus cælatum facere. *Cl. 3. Conf. Hon.* Brontes innumeris *exasperat* ægida signis.

98. *Exclamare* pro sonitum edere. *Juven. Sat. 6. v. 421.* Dominæ femur *exclamare* coëgit. Sed hæc audax & Satyrica est metaphora.

99. *Excusare* eleganter a Poëtis adhibetur. Ita de Nilo *Claud.* quod *excuset* raros fœcundis fluctibus imbres *Stat. 2. Theb.* Virgineas libare comas primosque solebant *Excusare* toros, dicit de puellis recens nuptis, quæ Palladi comas libare solebant.

100. *Exertus:* epitheton eorum, qui ad pugnas parati sunt. *Virgil. lib. 11.* medias inter cædes exultat Amazon Unum *exerta* latus pugnæ. *Valer. Flacc. lib. 2.* Et Dolus & Rabies & Lethi major imago Visa truces *exerta* manus. *Stat. 1. Theb.* de pugna Polynicis & Tydei: tum vero erectus uterque *Exertare* humeros. *Claud. Conf. Prob.* niveos *exerta* lacertos. *Prudentius:* nuda humeros, intonsa comas, *exerta* lacertos. *Sidonius:* sederat *exerto* bellatrix pectore Roma. *Idem:* & *exertam* tetigerunt cornua mammam.

101. *Exspuere.* *Senec. Troad. v. 1068.* ubi hanc anilis *exspuam* lethi moram? reprehenditur hæc translatio a Buchn. de commut. dicendi Ratione pag. 42.

F.

102. *Faber*, *Fabricator*. *Lucret.* Nam dolor & morbus lethi *fabricator* uterque est. Magis apposite Virgilius. quam Lucret. *doli fabricator* Epeus. II. *Æn.*

103. *Famulus:* epitheton pro subjectus. *Claud.*

Claud. 3. Conf. Honor. famulis Gangen pallescere ripis. *Id. 4. Conf. Hon.* Ipse tibi *famulas* præberet Pegasus alas. *Id. de Conf. Mall.* & condita Pellæ Mœnia, quæ *famulas* quondam ditavit Hydaspes. *Conf. Probin. Id.* Sic nobis Scythicus *famuletur* Araxes. *Id. Stil. 1.* Cum procerum jussis *famulantia* cernimus arma.

104. *Fatigare. Stat. 2. Theb.* Superos in vota *fatigant. Valer. Flacc.* mœstaque *fatigat* Voce Jovem.

105. *Favere* de agro aptiore. *Claud. Conf. Mall.* quæ gleba *faveret* Frugibus.

106. *Fax. Stat. 1. Ach. fax* vibrata medullis In vultus atque ora redit.

107. *Felix. Claud. Conf. Mall.* Quis *felix* oleæ tractus, i. e. magis aptus ad olearum proventum, *felicia* poma, i. e. mala aurea *Cowleus: felices* auræ, pro suavibus odoribus.

108. *Ferire*, de rebus variis. *Claud. Conf. Probin.* immensaque cornus in hastam Porrigitur, tremulisque *ferit* splendoribus Hebrum. vid. ictus, impulsus. *Id. Stilic. 1.* Cum semine jacto Terrigenæ galea matrem nascente *ferirent:* loquitur de fratribus Cadmæis e terra prodeuntibus.

109. *Ferreus* pro torvo & rigido, applicatur rebus infernalibus quoque, ut Rex *ferrugineus Stat. 1. Theb.* de Furia, sedet intus abactis *Ferrea* lux oculis: & de Cerbero *2. Theb. Ferrea* tergemino domuisset lumina somno.

110. *Ferrugineus* epitheton rerum infernalium. Ita *Virgil.* Cymbam Charontis *ferrugineam* vocat. Ita *ferrugineam* frontem Strigi adscribit *Stat. 1. Theb.* De infernali nemore. *2. Theb. Stat.* Et *ferrugineum* nemus adstupet. *Claudian.* de Ditis vestimento: Tunc *ferrugineo* lacrymas detersit amictu. Nox etiam & omne nocti concolor eo epitheto effertur. *Virg.* de Eclipsi Solis: cum caput obscura nitidum *ferrugine* texit. *Ferrugineum* colorem Nonius *cæruleum* exponit. Et *Stat.* Pythonem *cæruleum* monstrum vocat. *1. Theb. Auson. Epist. 24.* Livor ubi ille tuus *ferrugineumque* venenum.

111. *Fessus. Fessa* viscera vocat *Claudian.* quæ jam amplius ad partum idonea non sunt, *de Rapt. Prof. l. 1. Fessaque* post primos hæserunt viscera partus.

112. *Fidus* de eo, quod non lædit. *Ita Claud. Conf. Mall.* de igne joculari. *Fida* per innocuas errant incendia turres.

113. *Fidem servare* nivibus Ætna dicitur ap. *Claud. R. P. 1.* quod non ab ignibus ejus liquefieret: quare fumum *fidelem* vocat eodem respectu: fumoque *fideli* Lambit contiguas innoxia flamma pruinas. *Fideles venti* dicuntur, quod suspiria deferant ad amicas. *Fidelis ager* etiam in prosa Ciceroni agnoscitur, lib. 16. ad fam. epist. 17.

114. *Flagellare* de crinibus humeros motu pulsantibus, de ramorum collisione.

115. *Flagrare. Flagrantes arenæ* dicuntur, quibus auri ramenta immiscentur. *Cl. 4. Conf. Hon.* Quis divitis algæ Germina *flagrantes* inter quæsivit arenas?

116. *Florere* de lumine & de gemmis, quemadmodum de *floribus* ardere & incendi dicitur. *Stat. 1. Theb.* de atriis cœli: radiant majore sereno Culmina & arcano *florentes* lumine postes. *Id. lib. 2.* arcano *florentes* igne smaragdi. *Lucret. Lib. IV.*

Lib. IV. Bina lucernarum *florentia* lumina flammis. *Stat. 1. Theb.* de genis pubescentibus: Æternum *florere* genas. De exercitu *Claud. 3. Conf. Honor. Floret* cristatis exercitus undique turmis. Alii legunt, fervet, quod mihi non adeo probatur. *Claud. Conf. Probin.* Licet ære vetusto *floreat*, i. e. imaginibus majorum. *Id. 1. Stilic.* & viridi *floreret* milite fulcus: loquitur de fratribus Cadmæis. *Id. de Baccho.* crinali *florens* hedera: ita *nos* de infulato, *floret* purpurea caput tiara.

117. *Flos* de prima lanugine. *Virgil. lib. 7. Æn.* Tum mihi prima genas vestibat *flore* juventa. Ita Græci ἀπὸ τȣ̃ ἄνθȣς barbam nominant ἀνθερεῶνα. Sic a *Platone* dicti ἀνθȣ̃ντες ἐν ὥρᾳ, qui incipiunt pubertatem. Ita *Nonnus lib. 25.* στάχυν ἥβης *spicam* juventutis dixit. *Pacuv.* Nunc primum opacat *flore* lanugo genas. ubi *Flora* alii legunt. vide *Scal. in Fest.* Sic *Claud. 6. Conf. Honor.* Conspicuas cum *flore* genas. *Ibid.* generum *florente* juventa. *Id. Conf. Probin.* Ante genas dulces quam *flos* juvenilis inumbret. *Id. 2. Stilic.* purpureo primæ signatus *flore* juventæ. *Lucan. lib. 6.* Illa genæ *florem* primævo corpore vulsit. *Calpurnius Ecl. 2.* quoties mollissima tango Ora manu, primique sequor vestigia *floris*, i. e. lanuginis. *Sammonicus Serenus:* & gaudet rapto nudari *flore* pilorum.

Flores dicuntur absolute ornamenta dicendi *Claud. Conf. Mall.* Grajorum obscuras Romanis *floribus* artes irradias. *Panegyrico in Serenam* Carmina dicit *flores*, quos neque frigoribus Boreas, nec Sirius urit Æstibus, æterno sed veris honore rubentes. Sidera dicuntur *flores*, & flores sidera apud Poëtas. Ita *Manil.* Tunc conferta licet cœli fulgentia templa Cernere seminibus densis totisque micare *Floribus.* Vid. Buchner. de Comm. dic. ratione pag. 25. & Menag. Observ. in Malherb. poëmata p. 546.

118. *Fœdare. Claud. 6. Conf. Hon.* Quamvis assiduo noctem *fœdaverat* imbre.

119. *Fœdus* absolute pro nuptiis. *Stat. 2. Theb.* nec plura tuus despexerat Oeneus *Fœdera.*

120. *Formidatum. formidatum* clypei lumen *Claud. Conf. Probin.* Et *formidato* clypeus Titana lacessit Lumine.

121. *Frangere* vel *frangi*, pro curvari. *Ita Stat. 2. Theb.* Interiore sinu *frangentia* littora curvat Tænaros.

122. *Fragiles* aquæ, i. e. glacies. *Ovid. lib. 3. Trist. fragiles* effodiuntur aquæ.

123. *Frenari*, Venti *frenantur* & undæ Cl.

124. *Frui. Frui pœna, suppliciis* dicitur, quem delectant cruciatus sontium *Cl. Conf. Mallii:* qui *fruitur* pœna, ferus est. Id. *lib. 1. Rufin.* Crudelibus ante Suppliciis *fruitur.* Ita *Martial. lib. 8. Epigr. 30.* Mutium Scævolam suapte pœna frui dicit, cum urit manum suam: adspicis ut teneat flammas pœnaque *fruatur* Fortis.

125. *Fulgur* de re quavis splendida. *Claud. 3. Conf. Honor.* galeæ nec triste timentem *Fulgur. Idem 3. de Rapt.* Cristæ placato *fulgure* vernant, quibus scilicet flores inserti. Ita *Balde* vocat eleganter ahenæ *fulgura* barbæ.

126. *Fulmen* dentibus aprinis tribuitur. *Ovid. Fulmen* ab ore venit. *Stat. 2. Theb.* Erectus setis aduncæ *fulmine* malæ.

127. *Ful-*

127. *Fulmineus Claud. 6. Conf. Hon.* Barbara *fulmineo* fecuit tentoria curfu. *Id Conf. Mall.* Obvia *fulminei* properent ad vulnera pardi, i. e. veloces. *Id. Conf. Probin. fulmineis* impellens viribus hoftem. *Id. Stil. 1. fulmineum* perftrinxit iter.

128. *Fultus* pro comitatus *Claud. 4. Conf. Hon.* duplici *fultus* conforte redibat. Pro confifus, *Claud. 6. Conf. Hon.* folio *fultus* genitoris eburno. Eodem modo vox *fubnixus* ufurpatur. *Claud. l. 1. de Rapt. Prof.* Ipfe rudi *fultus* folio.

129. *Furari. Virg. Æn. 5.* Pone caput, feffosque oculos *furare* labori. *Nos* in carmine aliquo: Qui fciat obliquis *furari* vela procellis.

130. *Furere* de aftris peftilentibus. *Cowleus:* non aeris agri Circumfufa lues cœlumque *furentiaque* aftra, de immoderato affectu, lætitia &c. *Horat. II, od. 7.* Dulce mihi *furere* eft amico.

131. *Furiæ* de fluctibus dicuntur, *Claud. 3. Conful. Hon.* transnare fonoras Torrentum *furias. Stat. l. 4. Sylv. 6. v. 84.* honeftas *furias* vocat fidem Saguntinorum in Romanos, qui maluerunt fe ac fua perdere, quam defcifcere a fociis. Verfa in rabiem fide *Florus* ait *l. 2. c. 6.* qui huic pro interpretatione eft.

132. *Furtivus* pro occultus. *Rapin. l. 3. de Hort. furtivo* lubrica lapfu Unda.

133. *Fufus humo,* i. e. porrectus, jacens. *Stat. 1. Theb. Idem: effufa* fub omni Terra atque unda die, i. e. orbis totus ab oriente in occidentem extenfus.

G.

134. *Gavifus. Claud. Conf. Probin. Dominum gavifa* coronat Terra fuum.

135. *Gemere,* pro fono aliquo ingrato, gemitui fimili *Claud. 3 Conf. Hon.* Ignifluisque *gemit* Lipare fumofa cavernis. Quicquid *gemit* unda Ionia, terram intelligit, *Claud. Conf. Mall.*

136. *Gemitum maris* dixit *Florus* de navibus, reprehenfus a Buchn. de comm. dic. rat. p. 28. Frigidus enim Florus in metaphoris eft, vide eundem Buchner. ibid. p. 197. Videatur Grævii præfatio in Florum a fe editum.

137. *Glaucus* inter epitheta Deorum marinorum, & fluvialium. *Claud. Conf. Prob.* de Tiberino: Illi *glauca* nitent hirfuto vultu.

138. *Glifco,* Sanie, *glifcit* cutis. *Stat. 1. Theb.*

139. *Glomerare* de rebus in orbem actis vel condenfatis. *Virgil.* de apibus: magnum miftæ, *glomerantur* in orbem. *Idem:* Quam multæ *glomerantur* aves, *Silius Ital. lib. 3.* nives vocat adverfo *glomeratas* turbine. *Lucan. lib. 6. glomerataque* pubes. In fua converfis præceps ruit agmina frenis. De Ætna *Claud. Rapt. P. I.* quæ tanta cavernas Vis *glomeret?*

140. *Gravatus nube* dicitur dies nebulofus. *Claud. R. P. 1. de Ætna.* piceaque *gravatum* Fœda nube diem.

H.

141. *Habenæ* pro regimine. *Virg. Æn. 6.* claffique immifit *habenas. Claud. Conf. Prob. Sol,* qui flammiferis mundum complexus *habenis.*

142. *Haurire* de velociffimo itinere ufurpatur. Ut enim alias *carpere viam* eft modicis ire paffibus; ita haurire eft magno impetu magnam viæ partem implere: quemadmodum urnæ magnam aquæ vim uno tractu folent capere. *Stat. de Polynice 1. Theb.* Incertusque viæ per nigra

nigra silentia vastum *Haurit* iter. Rectius hoc de nave vel homine narante diceretur. *Virg. Georg.* 4. medium Sol igneus orbem *Hauserat. Haurire* pro occupare. *Virg. Georg.* 3. Exultantiaque *haurit* Corda pavor pulsans. *Lucret. lib.* 5. *haurire latus* pro penetrare: Ac latera & ventres *hauribant* subter equorum. *Virg. lib.* 10. *Æn.* Per tunicam squalentem auro latus *haurit* apertum. *Lucret. lib.* 6. de vi venti: Arbusta avolvens radicibus *haurit* ab imis. *Lucan. lib.* 10. de amore dicit: Quis tibi vesani veniam non donet amoris Antoni, durum cum Cæsaris *hauserit* ignis Pectus. *Stat.* 2. *Theb.* de Equo Neptuni: prior *haurit* arenas Ungula, postremi solvuntur in æquora pisces. *Id. Ibid.* singultibus arctum *Exhaurit* thoraca dolor. *Claud.* 4. *Cons. Hon.* terramque & stagna propinqui *Haurirent* radii. & *Cons. Mall.* nitidis quisquis te (Justitiam) sensibus *haurit.* Apud *Ciceronem est: mandata exhaurire,* i. e. perficere tota.

143. *Honestus* perpetuum Poëtarum epitheton. *Virgil. de Baccho.* Circum caput egit *honestum.* Eodem modo *Horat. II. Carm.* 1. Audire magnos jam videor duces, *Non indecoro* pulvere sordidos. *Stat.* 2. *Theb.* tunc ora rigantur *honestis* Imbribus, id est, Lacrymis virginem decentibus. *Honestæ furiæ* quæ dicantur Statio, vid. Tit. Furiæ.

144. *Honor* dicitur omne id, quod pretium rei conciliat, vel eam ornat. *Ita sylvarum honores Virgilio* dicuntur folia. Apud *Stat. Calydonis honos* de apro dicitur, *Stat. l.* 10. hi sertis, hi veris *honore* soluto Accumulant artus. *Claud.* 6. *Cons. Hon. de Eridano:* Non illi madidum vulgaris arundine crinem Velat *honos. Id. Ibid.* læta sub imagine pugnæ Armorum innocuos paci largitur *honores:* describit hic choreas armatas, quas vocat armorum innocuos honores. *Id. Paneg. Serena:* Floribus æterno quos veris *honore* rubentes Fons Aganippæa Permessidos educat unda.

145. *Horrere* de pilis erectis dicitur. *Statius* 2. *Theb. de Tigride: Horruit* in maculas, id est, maculosos pilos.

146. *Hospes* novæ auræ, de eo, qui altius evolat, dicitur *Sarbievio lib.* 1. *od.* 3. Ibis sub pedibus pigras Urbes relicturusque gentes Attonitæ novus *hospes auræ. Claud.* 4. *Cons. Honor. de nova stella:* alieni temporis *hospes* Ignis *Hospes* honor, i. e. peregrinus. *Claud.* 6. *Cons. Honor.* quem non aliena per arva imbuit *hospes honor.*

147. *Hyems* pro tempestate. *Stat. l.* 5. ferream *hyemem* dicit telorum tempestatem. Instamus jactu telorum, *ferrea* nimbis certat *hyems.*

I.

148. *Jactantior,* i. e. majori magnificentia. *Stat.* Et septem gemino *jactantior* æthera pulset Roma jugo. *Claud.* 4. *Cons. Honor.* & nota fruitur *jactantior* aula.

149. *Ictus. Stat. th.* 1. vario strepit *icta* tumultu Regia.

150. *Jejunia* pro inopia. *Lucan. l.* 4. *v.* 332. Undæ *jejunia* dixit, pro aquæ inopia & siti, reprehensus a Buchn. de Comm. dic. rat. p. 190.

151. *Ignescunt* spumis equorum frena. *Claud.* 2. *Ruf.* spumis *ignescere* frena. *Stat. lib.* 6. spumisque & sanguine ferrum *Uritur.*

Claud. 4. Conf. Hon. Ignescunt patulæ nares: de equo dicitur.

152. De *Igne* omnia dicunt veteres Poëtæ, quæ vivo animali conveniunt. Dicitur mori, vivere, nasci, extinguere, bibere, edere, trepidare, mictare, vorare, dormire, sopire, excitari, lambere, ali, pasci, nutriri &c. Vid. exempla congerentem Barth. comm. in 1. Theb. p. 174. *Ignis* dicitur fulgor gemmarum. *Stat. 2. Theb.* arcano florentes *igne* smaragdos. *Claud. 4. Conf. Honor.* fulgor Iberus Temperat *arcanis* Hyacinthi cærula *flammis*. *Id. ibid.* quis miscuit *ignes* Sidonii rubrique maris. *Id. 2. de laud. Stilic.* Et vario lapidum distinctas *igne* coronas. *Id. 6. Conf. Hon.* acies stupet *igne* metalli. Pro *amore Idem, laud. Stilic. 1. ignesque* mariti Vincit cura Patris.

153. *Illabi* usitatissima Poëtis vox: eleganter dicitur de influxu siderum & de Diis. *Claud. 3. de Rapt. de Iride.* Illa colorato Zephyris *illapsa* volatu.

154. *Illaudatus.* Busiris *illaudatus Virgilio* dicitur. Inepte hoc in Virgilio reprehendit stultissimus Censor Verdierius in Censione antiquorum Autorum p. 50.

155. *Imago jocosa*, i. e. Echo. *Horat. I. od. 12.* cujus recinet *jocosa* Nomen *imago? Id. od. 20. lib. 1.* ut paterni Fluminis ripæ, simul & *jocosa* Redderet laudes tibi Vaticani Montis *imago*. Male reprehenditur a Scaligero hic Horatius.

156. *Imbellis*, est, bello contrarius. Ita *imbellis oliva Valer. Flacco* dicitur, *Horatio imbellis cithara*, quæ pacis laudes canit. *Imbelles epulæ ap. Claud. 3. Consul. Honor. dicuntur*, quibus catulus leonis nondum prædæ aptus vescitur. Jam negat *imbelles epulas* & rupe relicta Gætulo comes ire patri.

157. *Imber* vox ad multa transfertur. *Virg. Æn. 12.* Tempestas telorum ac ferreus ingruit *imber*: ad *Ennii* imitationem *lib. 8. Annal.* Hastati spargunt hastas, fit *ferreus imber*. *Nonn. lib. 22.* ἐμβρὸς ὀϊστῶν *imber sagittarum, Stat.* Ducat nubila Juppiter per orbem, Et latis pluvias minetur agris, Dum nostri Jovis hi ferantur *imbres*. *Idem 1. Theb.* vocat *putres sanguineo imbre genas*, quæ sanguine ex vulneribus stillante maculatæ erant. *Claud. Conf. Probin.* Sed largior *imbre* Sueverat innumeras hominum ditare catervas. *Ib.* denso currentia munera *nimbo*.

158. *Immori velis* ventus eleganter dicitur, quando desinit tempestas. *Stat. 1. Theb.* ventis ut decertata residunt Æquora, laxatisque diu tamen aura superstes *Immoritur velis*.

159. *Impellere, impulsus.* *Stat. Achill. 1.* fax vibrata medullis In vultus atque ora redit lucemque genarum Tingit, & *impulsam* tenui sudore pererrat. *Id. 2. Theb.* Ipse etiam gaudens nemorosa per avia sanas *Impulerat* matres Baccho meliore Cythæron. Vid. *ferire, ictus.* *Claud. Conf. Prob.* Collesque canoris Plausibus *impulsi* septena voce resultant. *Id. de Rapt. Prof. II. Impulit* Ionios præmisso lumine fluctus Nondum pura dies.

160. *Implere patrias galeas*, i. e. pace, robore & ætate accrescente. *Claud. 4. Conf. Hon.* Jam *patrias imples galeas*, jam cornus avita Tentatur. *Stat. lib. 8.* de filio Regis Parth. Sumere tunc arcus ipsumque onerare videtur Patris equum, visusque sibi nec sceptra capaci Sustentare manu, nec adhuc *implere*

implere tiaram. *Idem lib. 9.* silvestria cujus Nondum tela procax arcumque *implere* valebas.

161. *Improbus* pro immodicus, ut *improbus labor, apud Virgil. Valer. Flaccus lib. 6. improba* barbaricæ procurrunt tegmina plantæ, i. e. calcei modum pedis excedentes, non purpurei, ut quidam volunt: nam ap. *Senecam improbi coloris* lacernæ, non purpureæ tantum intelligendæ sunt; sed quæ purpura præstantiore & colore magis saturo tinctæ sunt. *Idem improba arva* alibi vocat invidendæ fertilitatis. Plura de ea voce vide ap. Gronov. de Sestert. lib. 4. c. 8. p. 688. & 689. *Martial. l. 3. Improba* nec prosunt jam satureja tibi.

162. *Inane*, i. e. inanimatum. *Stat. 1. Theb. Inane vulgus*, h. e. Manes, vid. Vacuus.

163. *Incendere & incendi* variis rebus attribuitur a Poëtis. Prata dicuntur *incendi* coloribus de contagio pestifero. *Stat. 1. Thebaid.* superjecto nebularum *incendit* amictu, ad exprimendam celeritatem contagii.

164. *Incertus.* Quale per *incertam lunam* sub luce maligna Est iter in sylvis, *Virg. Æn. 6. dubiam* alii dicunt.

165. *Incestare* Poëtis usurpatur pro pollutione quacunque. Ita *Virgil. lib. 6.* totamque *incestat* funere classem. *Stat. 5. Silv.* quas *incestavimus* aras, *Id. 2. Theb.* Illas ut summo vidit Pater almus olympo *Incestare* diem trepidumque Hyperionis orbem Suffundi maculis. *Claud. Conf. Mall.* non Latios *incestant* nomina fastos.

166. *Inclementia. Claud. Rapt. Prof. 1.* de Plutone: Diræ riget *inclementia* formæ.

167. *Indigena. Claud. Rapt. P. 1.* de Ætna: nunc vomit *indigenas* nimbos, i. e. ex se ortos.

168. *Indignari*, i. e. recusare, detrectare. *Claud. 4. Conf. Honor.* de Pegaso: melioraque pondere passus Bellerophonteas *indignaretur* habenas. *Id. Conf. Probin.* Plaustro jam rara intermicat Arctos *Indignata* tegi, scil. a Luna lucente. *Id. 1. Rapt. P.* hinc *dedignata* teneri Concutit objectum rabies Tyrrhena Pelorum *Stat. 9. Theb.* cujus cum mollia signa Militiamque trucem sexum *indignata* frequento. *Id. lib. 8.* accipit ille preces, *indignatusque* moveri. *Id. lib. 10.* quorum post funera mœsti Vitam *indignantur.* *ibid.* insignemque animam mucrone corusco *Dedignantem* artus pridem &c.

Indignatus, Virg. 8. Æn. Pontem *indignatus* Araxes. Ita *unda indignata* terris dicitur, *Stat. 1. Theb. indignata* sequi torquentem cornua Mithram. *Id. 2. Theb.* non *indignati* miserum dixisse parentem Oedipodem. *Indignans* pro invito. *Claud. 4. Conf. Honor.* patrio mentem furatus Olympo Continuit claustris, *indignantemque* revinxit. *Id. 6. Conf. Honor.* atque indignantes in jura redegerat Arctos.

169. *Induere* pro aliam formam acquirere, vel etiam alios mores assumere. *Virgil.* cum se nux plurima sylvis *induit* in florem. *Stat. Sylv. 1.* Nec tantum *induerint* fatis nova secula *crimen.* *Id. Theb. 8.* Cornipedes flammantur in hostem Corpora ceu mixti Dominis, irasque sedentem *Induerint.* *Claud. 4. Conf. Hon.* Auspiciis iterum sese regalibus annus *Induit.* *Id. 3. Conf. Honor. Indue* mente Patrem. *Id. Conf. Probin.* cum floribus

ribus æquora vernis Bosphorus *indueret*. *Lucan. lib.* 7. nunquam tanto se vulture cœlum *Induit*. *Homer. Odyss.* 13. & 19. ὄρος καταειμένον ὕλῃ mons *indutus* sylva. Pari modo usus *Plin. Paneg. Trajani.* Ægyptus tantis segetibus *induebatur*. *Symmachus ep.* 52. *lib.* 1. rosas humo *exuit*.

170. *Inermis Orion* dicitur cum dubia luce fulget. *Claud. Conf. Probin.*

171. *Iners vulgus Averni*, i. e. manes apud Claudian.

172. *Infamis*, perpetuum Poëtarum epitheton rei, quæ ob causas aliquas in reprehensionem & odium incurrit, Ita *infames scopuli Horat.* ob crebra naufragia, *Infames aquæ* ob suffocationem multorum. *Infames Scyrone* Petræ *Stat.* 1. *Theb.* ob latrocinia a Scyrone patrata. *Claud. Bell. Gildon.* insanos *infamat* navita montes. Eodem modo *illaudatus, inglorius*.

173. *Infelix* pro tristi, inauspicato, damnato. *Claudian.* 4. *Conf. Honor.* Non *infelices* tabulæ.

174. *Inflammare. Claud. Stilic.* 1. pretio manus *inflammata*, i. e. donis corrupta.

175. *Infundi* pro applicari. *Ovid. Ep.* 2. *v.* 93. de amplexu: colloque *infusus* amantis.

176. *Inglorius* epitheton, quod Poëtis frequenter usurpatur. *Ita Stat. lib.* 9. *Ingloria cassis* dicitur cristis orbata. Eodem modo per στέρησιν multa concipiuntur Poëtarum epitheta. Ita *ap. Virgil. illaudatus Busiris, inamabilis Styx*, ita *indecorus*, quæ suis locis vide *Macrob. Sat. l.* 6. *c.* 7. Non *indecoro pulvere* sordidos, *Horat. l. II. od.* 1.

177. *Ingratus* de agro, *Mart. l.* 10. *Epigr.* 47. Non *ingratus ager*, focus perennis.

178. *Inhorrescere.* Singularis gratiæ vox apud Poëtas, suavem concussionem cum leni sibilo denotans. *Virg. Georg.* 1. de aristis: spicea jam campis cum messis *inhorruit*. *Id. Æn.* 3. *Inhorruit unda* tenebris. *Horat. I. od.* 13. seu mobilibus veris *inhorruit* Adventus foliis *Stat.* 1. *Theb.* de Mercurio volante: tenuique exceptus *inhorruit* aura. *Claud. Conf. Probin. inhorruit* atrum Majestate *nemus*.

179. *Iniquus. Virg. lib.* 7. *Æn.* plaga *solis iniqui*; h. e. Zona torrida.

180. *Injussus*, i. e. sponte, *Virg.* 1. *Georg. Injussa* virescunt Gramina.

181. *Innocuus* pro illæsus. *Virg. lib.* 10. & sedere carinæ Omnes *innocuæ*: ubi *Servius, innocuus* primo est, cui non nocetur. *Claud.* 4. *Conf. Honor.* subita cum luce comarum *Innocuus* flagraret apex. *Id. Conf. Mall.* de igne joculari. Fida *per innocuas* errent incendia *turres*.

182. *Insidi astris* dicitur mons editus. *Stat.* 2. *Theb.* Stat sublimis apex, ventosque imbresque serenus Despicit, & tantum fessis *insiditur astris*.

183. *Interficere* pro perdere, *Virg.* 4. *Georg.* Fer stabulis inimicum ignem, atque *interfice* messes.

184. *Invalidum venenum. Claud. Conf. Mallii.* Laceris morientes crinibus hydri Lambunt *invalido* furiarum vincla *veneno*.

185. *Inumbrare* de prima lanugine eleganter dicitur. *Claud. Conf. Probin.* Ante genas dulces quam flos juvenilis inumbret.

186. *Ira fulvi Leonis*, dicitur Sydus Leonis ad

ad rubrum colorem accedens. Ita *Claud. Conf. Probin.* dicit, quod luna lucente *fulvi leonis ira* pereat. *Id. Rapt. P. 1.* Despicit Ionias protentis rupibus *iras*, i. e. tempestates.

Irata terræ unda dicitur, quod fluctibus suis alluit. *Stat. 2. Theb. irataque terræ* Curva Palæmonio secluditur *unda* Lechæo.

Iratus dicitur Draco textilis exercitui prælatus & a vento actus. *Claud. 3. Conf. Hon. Iratus* stimulante noto. *Irati vultus Lunæ* dicuntur, cum rubet. *Claud. 4. Conf. Honor.* Decolor *iratos* attollat Cynthia *vultus.*

187. *Irradiare* de floribus, quibus aliquid ornatur. *Claud. Conf. Mall.* Romanis *floribus* arces *Irradias.*

188. *Jubar* Serenitatem Solis passim apud Poëtas notat. *vid. Barth. in 1. Theb. v. 343.*

189. *Jupiter* pro tempestate *Virg. Georg. 2.* Et jam maturis metuendus *Jupiter* uvis. *Hor. lib. 1. Od. 22.* Quod latus mundi nebulæ *malusque Jupiter* urget. *Juvenal. Sat. 5.* fremeret sæva cum grandine *vernus Jupiter.* *Stat. 2. Theb.* per imbres Fulminibus mixtos intempestumque *Tonantem.* *Id. 10. Theb.* Sic ubi nocturnum tonitru *malus* æthera frangit *Jupiter.* *Claud. 1. in Eutrop.* nimboque minacem Sanguineo rubuisse *Jovem.*

190. *Jussus.* *Plin. Cæcil.* de cera *lib. 7. Ep. 9.* Ut laus est Ceræ, mollis facilisque sequatur. Si doctos digitos *jussaque* fiat opus.

191. *Juvari* dicuntur flumina a sanguine cæsorum hominum. *Claud. 3. Conf. Hon.* frigidus amnis Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum Staret, ni rapidus *juvisset flumina* sanguis.

192. *Juvenescere* de opere exstructo. *Claud. 6. Conf. Honor.* cinctosque coëgit Septem continuo montes *juvenescere* muro.

193. *Juventus* de animalibus etiam dicitur: ita *pennata juventus* de apibus apud *Sautel. Juvenile* pro magno, violento. *Stat. lib. 1. Sylv. Carm. 4.* & subiti præceps *juvenile* pericli. Ita Græci *νεανικὸς* pro violento & magno. V. Buchner. de C. D. R. p. 305. Galli quoque eo modo loquuntur. Malherbe *mes jeunes desirs.* Vid. Menagii observat. in Malherbe p. 390.

L.

194. *Labi* dicuntur cœlites. *Virgil. Æn. 3.* Ac subitæ horrifico *lapsu* de montibus adsunt Harpyiæ. *Stat. 2. Theb.* supero si cardine *lapsa* Pallas &c. *Lapsus* pro volatu, *Valer. Flacc. lib. 1.* Accepere Deæ celerique per aëra *lapsu* Diversas petiere vias. *Idem:* Ecce autem molli Zephyros descendere *lapsu* Adspiciunt. *Stat. Sylv. lib. 1.* tua turba relicto *Labetur cœlo.* *Lucret. Lib. 6.* de fulmine: & celeri ferme pergunt se fulmina *lapsu.* *Claud. Conf. Probin. lapsu* protinus uno, Quem poscunt, tetigere locum, vid. *allabi.* *Id. Rapt. P. 2.* serpentibus Triptolemi lapsum adscribit: *lapsuque* sereno erecti. *Labi* quoque de stellis usurpatur. *Virgil.* Vos, quæ *labentem* ducitis annum Sidera.

195. *Labor* apud Poëtas de virtute bellica signate dicitur. *Virgil.* Disce puer virtutem ex me *verumque laborem.* Fortunam ex aliis. *Valer. Flacc. l. 8. Argon.* Concipit optatum decus extremumque *laborem* Æsonides. *Claud. laud. Stil. 1.* An gelidam Thracen decertatosque *labores,* Hebro teste, canam. *Id. 1. in Eutrop.* in mercem veniunt Cilices, Judæa, Sophe-

Sophene, Romanusque *labor*, Pompejanique triumphi. De *liberis* dicitur *uteri labor apud Claud. 1. de Rapt. Pros.* tibi gaudia nostri Sanguinis, & caros *uteri* commendo *labores.*

196. *Lacesso. Virgil. l. 6.* æraque fulgent Sole *lacessita* i. e. repercussa. *Horat.* quicunque Bithyna, *Lacessit* Carpathium pelagus carina, vid. sollicitare, *Claud. Rapt. P. 1. de Ætna*, motibus astra *lacessit. Id. Conf. Probin.* Et formidato Clypeus Titana *lacessit* Lumine. vide Tentare.

197. *Lætare* generale Poëtarum epitheton, cum describunt rem jucundam, gratam, acceptam, uti vice versa epitheton *tristis* omnia contraria significat. *Gratius Cynegetico: Lætas* venantibus artes, i. e. acceptas. *Sil. Italicus, lib. 1.* At Pœni succensi ira turbataque luctu Et sævis gens *læta* ruunt. *Valer. Flaccus l. 1.* Instat fama viri virtusque haud *læta* tyranno. *Stat. 2. Theb.* Exulibus quanquam patriaque fugatis Nondum *læta* Venus. *Ibid.* te *lætum* descendere regno justius fuit, i. e. non invitum, vid, Gavisus. *Ap. Claud. Pluto ad Jovem:* cum te *lætissimus* ornet Signifer. *Idem Epithal. Palladii:* quæ *lætissimus* urbi *Sanguis* erat. *Virg.* Quid faciat *lætas* segetes.

198. *Lævus* pro inauspicato, tristi. Ita *Virg. de Sirio: lævo* contristat *lumine* cœlum. *Stat. 1. Theb. de peste:* quis ab æthere *lævus Ignis.*

199. *Lambere.* Eleganter *Virgil.* de Ætna ignivomo: Attollitque globos flammarum & sidera *lambit*, *Æn. 3. Horat. I. od. 22.* de levi tactu: quæ loca fabulosus *Lambit* Hydaspes. *Claud. Conf. Probin.* de Bello Apollinem excipiente: tunc insula notos *Lambit* amica pedes. Verum elegantius de *aquis & ventis* dicitur, quam de *terra:* est enim in iis quidam motus, quo quasi lambere videntur, qui non est in terra. *Sarbiev. l. 1. od. 7.* Quod vexant hodie noti, Cras *lambent* hilares æquor Etesiæ.

200. *Lascivi* vocantur *lembi* ad ludum instructi. *Claud. Conf. Mall. Lascivi* subito confligant æquore *lembi.*

Lascivire dicitur *galea* sertis coronata. *Claud. 2. Rapt. P.* Ferratus *lascivit* apex horrorque recessit Martius.

201. *Lassus mons* dicitur, qui jam ad planitiem inclinat. *Stat. 1. Theb.* quam molle sedens in plana Cytheron Porrigitur *lassumque* inclinat ad æthera *montem.* De sanguine. *Stat. l. 2. v. 669.* Membra negant *lassusque* ferit præcordia *sanguis.*

202. *Late* particula Poëtis usitata. *Virgil.* loca nocte silentia *late.* Vide plurima in Indice Erythræi.

203. *Latrare* dicuntur *maria Cl. Rapt. 1.* Hinc *latras* Getula Thetys.

Latrans pro cane; *laniger* pro ariete; *auritus* pro lepore; *hinniens* pro equo: Vide Buchn. de C. D. R. p. 79.

204. *Laxare. Claud. Conf. Probin.* trepidas *laxaverat* Alpes Augustus.

205. *Levantes res* dicuntur prospera fortuna. *Claud. Conf. Prob.* nunquamque *levantibus* alte Intumuit rebus.

206. *Libra animi cunctantis*, i. e. prudentia rerum momenta librans. *Claud. Stil. 1. v. 75.* vide Barth.

207. *Luctari. Virg. Cum* venti posuere omnisque repente resedit Flatus, & in lento *luctantur* marmore tonsæ. *Moncon us carm. in Gass. de lucerna:* pinguique natans luctatur olivo Fomes.

208. *Lu-*

208. *Ludere* de luce & radiis auroræ. *Cl. de R. P. 2.* errantes *ludunt* per cærula flammæ. *Germ.* vocem spielen eodem modo usurpant.

209. *Lumen:* formidatum clypei lumen. *Claud. Conf. Probin.* Et *formidato* clypeus Titana lacessit *lumine.*

210. *Lunare* curvare est. *Lunatam frontem* vocat *Claud. Rapt. Prof. 1.* cornua gerentem. Nec non *lunatæ* curvavit germina *frontis.*

211. *Lux.* *Stat. l. 6. Theb.* Qualis Bistoniis clypeus Mavortis in arvis *Luce mala* Pangæa ferit. *Id. lib. 12.* campumque trucem *lux cuspidis* implet. *Id. Achill. 1.* fax vibrata medullis In vultus atque ora redit *lucemque genarum* Tingit, & impulsam tenui sudore pererrat.

M.

212. *Madidum aurum* dicitur, quod e Tago & Bæti depromitur. *Claud. Conf. Mall.* qui splendida potat stagna Tagi *madidoque* intus conspergitur *auro.*

213. *Magister, Magistra,* pro epithetis interdum adhibentur. Ita lucem magistram dicit *Claud. præfat. 3. Conf. Hon.* ad quam aquila pullorum suorum indolem explorat: Consulit ardentes radios & *luce magistra* Notarum vires ingeniumque probat.

214. *Malignus* de re quavis periculosa. *Virg. lib. 11.* Angustæque ferunt fauces *aditusque maligni.* *Id. lib. 6.* Quale per incertam sylvam sub *luce maligna* Est iter. Ibi per *lucem malignam* intelligit *dubiam,* cui credi non potest. Ita *fatuos ignes* posses *lucem malignam* vocare. *Martial. lib. 12. Epigr. 56.* Nec sint basia multa nec *maligna,* i. e. quæ dente impresso fiunt vel lasciva. *Stat. 1. Theb.* de vadis periculosis: jam jamque aut saxa *malignis* Exspectat submersa *vadis.* *Id. 2. Theb.* gemini procul Urbe *malignis Faucibus* urgentur colles. *Id. Silv. 4. 3.* Sorbebatque rotas *maligna tellus* *Phæd.* *maligna sedes.*

215. *Malus.* *Mala lux clypei* dicitur *Stat. Theb. 6.* vid. *Lux.*

216. *Mansurus* pro æternus. *Claud. 4. Conf. Honor.* Hinc natis *mansura* fides. *Id. de Conf. Mall.* Publica *mansuris* testantur *vocibus* æra.

217. *Marmor* vocatur mare placidum. *Virg.* Cum venti posuere, omnisque repente resedit Flatus, & in *lento* luctantur *marmore* tonsæ.

218. *Melior.* *Claud. 3. Conf. Honor. melioris* secla metalli, i. e. aurea. *Id. 4. Conf. Honor.* rediit *meliore magistro,* Machina concentusque poli. *Ibid. de Pegaso: melioraque pondera* passus Bellerophonteas indignaretur habenas *Baccho meliore, Statius luto meliore.*

219. *Memor.* *Horat.* Cadum Marsi *memorem* duelli.

220. *Mendax fundus Horat. III. Carmin. 1.* Non verberatæ grandine vineæ *Fundusque mendax.* Eadem metaphora dicit *III. od. 16.* & segetis *certa fides* meæ. *Fidelis ager Cic. Ep. 17. l. 16. ad Fam. ad Tyronem.*

221. *Mentiri* de re picta, sculpta, texta. *Sidonius de Dracone textili exercitui prælato:* patulo *mentitur* hiatu Iratam pictura famem. *De eod. Claudian. 3. Consulat. Honor.* multusque tumet per nubila serpens Iratus stimulante noto, vivitque receptis flatibus, & vario *mentitur sibila* tractu. *Mentiri* pro *fallere.* Claud.

Claud. 4. *Conf. Hon.* quam felix arcus certique petitor Vulneris, & jussum *mentiri* nescius *ictum*. *Id. Conf. Probin.* sed perfida tantum Augusto geminisque *fidem mentita* tyrannis: loquitur de Alpibus, qui Eugenium ejusque magistrum quidem admiserunt, non transmiserunt. Et *Stil.* 1. Et Gir notissimus amnis Æthiopum simili *mentitus* gurgite Nilum. *Ino.* de flore protuberante: ocius emergit viridem *mentita smaragdum* Gemma solo.

222. *Messis* dicuntur *fratres Cadmæi*. *Cl. Stilic.* 1. Dircæis qualis in arvis *Messis* cum proprio mox bellatura colono.

223. *Metalli melioris secula*, i. e. aurea. *Claud. Conf. Hon. Id. Conf. Mallii:* ductos video mores *meliore metallo*.

224. *Minari.* Virg. Geminique *minantur* in cœlum scopuli *Stat. de Orione:* Magnus quanto mucrone *minatur* Noctibus hybernis & sidera terret Orion. Id. lib. 4. rabidi cum colla *minantia* monstri Augent. Id. Ducat nubila Jupiter per orbem, Et latis pluvias *minetur* agris *Flumina minari* dicuntur *diluvia*. *Claud. Conf. Mall.* Torrentes immane fremant lapsisque *minentur* Pontibus. *Id. Conf. Prob.* pariterque *minantes* Ardua turrigeræ surgunt in culmina ripæ. *Id. Stil.* 1. Contraque *minantia fata* Pervigil. *Minax unda Horat. l. 1. od.* 12.

225. *Mitescere* dicitur *galea*, quæ sertis coronatur. *Claud.* 3. *de Rapt.* Insolitisque docet *galeam mitescere* sertis.

Mitis flamma, quæ non lædit. *Sil. lib.* 16. Crispamque involvere visa est *Mitis flamma* comam.

226. *Moderari* de cingulo dicit *Sarbiev.* 1. *od.* 4. Gemmea vestem *moderare zona*. *Modestus* de flamma non lædente. *Ignis modestus Sautel:* Dumque pias reprimit *miranda modestia* flammas.

227. *Molle* pro tenui. *Virgil.* Tunc agri pingues tunc & *mollissima vina*. *Calpurn. Eclog.* 2. quoties *mollissima* tango *Ora* manu, i. e. lanugine destituta. *Mollis* epitheton fluviorum. *Virgil.* ibat jam *mollior* undis *Euphrates*. Menagius Observ. in Malh. p. 395.

Mollire. *Claud.* 4. *Conf. Hon.* Quæ tantum digitis potuit *mollire* rigorem Ambitiosa colus? loquitur de tapetibus acu pictis. *Id. Conf. Mall.* duras sulcis *mollire* novales, i. e. arare. *Id. Conf. Probin.* Nam neque cæsariem crinali stringere cultu Colla, nec ornatu patitur *mollire* retorto.

228. *Mordax.* Quid rosa purpureos *spinæ mordacis* amictus Ostentare juvat?

Mordere. *Claud. Conf. Probin.* Laxumque coërcens *Mordens* gemma sinum, i. e. quasi fibula connectit.

229. *Mori* de rebus inanimatis *Claud. Conf. Probin.* de arundine: Quam neque fas Zephyris frangi nec Sole perustam Æstivo candore *mori*.

230 *Movere secum vel animo*, i. e. deliberare *Virgil.* Multa *movens* magno curarum fluctuat æstu. *Stat.* 2. *Theb.* quæ sint generis adscita repertis Fata *movet*.

N.

231. *Natare lumina* dicuntur in agone mortis vel somno. *Virg. Georg. IV.* iterum crudelia retro Fata vocant, conditque *natantia lumina* somnus. *Natare umbra* dicitur, quæ vespertino tempore ponto incubat. *Stat.* 2. *Theb.* Ast ubi prona dies longo super æquora fines Exigit, atque ingens medio *natat umbra* profundo. *Stat.* 1. *Achillid.* niveo *natat*

natat ignis in ore Purpureus fulvoque nitet coma gratior aura: duriusculum est, quod hic de rubore dicitur, nec satis exprimit vox *nitere*.

232. *Nescire* pro *nolle, non posse*. *Stat. 9. Theb.* Liber amat campus, & *nescit* in antra reverti.

233. *Nihil* pro *penitus non Stat. lib.9.* More *nihil* Grajo. *Id. lib. 7.* Monitus iramque parentis Ede *nihil* parcens. *Ibid.* quippe *nihil* grassata fames. *Id. lib. 3. Th.* extremam *nihil* horrescentia mortem Pectora. *Id. lib. 2. Theb.* capto postquam *nihil* obstat amori Pœna. *Id. 1. Sylv.* Vestes *nihil* tectæ. *Claud. de Cons. Mall. Nil* opis externæ cupiens.

234. *Nimbus. Nimbi Cilicum* pro balsamis. *Martial. lib. 1. epigr.3.* Et *Cilices nimbis* hic maduere suis. *Claudian. 2. Rufin. pulveris* extolli *nimbos*. *Id. Cons. Prob.* denso currentia munera *nimbo*. *De telis Stat. lib.5. Theb.* Instamus jactu telorum & ferrea *nimbis* Certat hyems. *Lucan. lib. 4. telorum nimbo* peritura. *Id. alibi:* crebroque simillima *nimbo* Trans ripam validi torserunt tela lacerti. *Claud. 1. Stil.* Non equitum *nimbos* Latiis obsistere pilis.

235. *Nimius. Claud. Stil. 1.* Et quos interior *nimio* plaga *Sole* relegat: describit Zonam torridam, quæ credebatur inhabitabilis.

236. *Nitidi sensus*, i. e. defæcatus intellectus. *Claud. Cons. Mall. nitidis* quisquis te (justitiam) *sensibus* haurit.

237. *Nives Capitis Horat. IV. od.13. Carm.* pro canitie dixit, reprehensus ideo Quintiliano. lib. 8. Instit. Orat. sed defensus a Vossio Inst. Orat. lib. 4. p. 101.

238. *Nocens. Claud. 3. Cons. Hon.* flammamque *nocentem* Gradivi, i. e. sidus Martis.

239. *Nubes.* Varie hac voce utuntur Poëtæ. *Stat. 2. Theb.* absolute pro *curis & cogitationibus* posuit: talem sub pulvere *nubem* Consilio volvens. *Aus. nubem veterni* dicit. *Valer. Flacc. l. 3. nubem meri* vocat ebrietatem. Ita *nubes telorum, jaculorum, arenæ, pulveris* dicitur frequentissime Poëtis, & omnem confusam copiam denotat. Ita *Sil. lib. 9. telorum nubem* & *lib. 2.* telorum *nubibus*. *Lucan. l. 2.* cœca telorum in *nube*. *Claud. Bell. Get. Nubes timoris* placet. *Id. Cons. Probin.* nec ignota rapiet sub *nube* vetustas. *Id. Stil. 1.* quod *nube soporis* Immunes oculi. *Hom. 4. Il. νέφος πεζῶν nubem peditum* appellat.

O.

240. *Oblivisci* de re inanimata. *Virg. Georg. 2.* Pomaque ingenerant succos *oblita* priores. *Colum.* Ambrosios præbent succos *oblita* nocendi.

241. *Obluctata* polo sidera *Cl. Cons. Mall.*

242. *Obstetrix. Brun. Eloq. Poët. part. 1. p. 104.* Huc Zephyris celeres, huc *obstetricibus auris* Dum ridet tellus.

243. *Obtexere. Claud. Stilic 1.* Jaculis *obtexitur* æther. *Virg. 11. Æn.* cœlumque *obtexitur* umbra.

244. *Obtundere. Claud. Cons. Mall.* Clementia tristes *Obtundit* gladios.

245. *Occurrere cœlo* pro erigi. *Stat. 1. Theb. de monte*, qua plurimus arce Cythæron *Occurrit cœlo.*

246. *Opacus* pro cœcus: *Stat. 2. Theb. opacos* Tiresiæ vultus.

247. *Opifex* dicitur *timor*, qui in causa fuit, quod exstruerentur mœnia. *Claud. 6. Cons. Hon.* Profecitque *opifex* decori timor.

248. *Opulentia linguæ*, i. e. eloquentia. *Cl. de Consulatu Mallii.*

249. *Os* de flore. *Inc.* Reserato captat amicum *Ore* diem. *Nos labella* alibi diximus.

P.

250. *Pallere.* *Virgil. pallentes* ruminat *herbas.* *Id. Eclog. 3.* Diffusos hedera vestit *pallente* corymbos. *Gaudia pallere* dicuntur post superata magna pericula. *Stat. 1. Theb.* Magnaque post lacrymas etiamnum *gaudia pallent.* *Claud. Conf. Probin. Pallentes* herbis *thalamos* vocat Tiberini thalamos musco obsitos.

Pallor. *Auroræ* dicitur *Statio*, cum diluculum incipit. *2. Theb. lib.* Utque toris primo complexa jacebat *Auroræ pallore* virum.

251. *Parturio.* *Horat.* Notus neque *parturit* imbres. *Claud. Conf. Mall.* *Parturit* innumeros angusto pectore mundos.

252. *Pater* pro *paterno affectu.* *Claud. 3. Conf. Honor.* Indue mente *Patrem.* *Id. 4. Conf. Honor.* quantus in ore *Pater* radiat, i. e. Patris effigies. Pater etiam usurpatur pro *patrimonio Alberto ab Ines, od. 19.* Alter penates, alter & integrum In poculorum naufragio *patrem* Immersit.

253. *Pati.* *Claud. 4. Conf. Honor. de Pegaso:* Ipse tibi famulas præberet Pegasus alas Portaretque libens, melioraque pondera *passus* Bellerophonteas indignaretur habenas.

254. *Pauper* pro *raro.* *Virg. Æn. 12. Pauperibus* caulem foliis.

255. *Pendere Virgilio capræ* dicuntur, quæ pascuntur in montibus. *Stat. 2. Theb.* is *pendere* dicitur, qui in montis clivo ambulat: hinc arcto scopuloso in limite *pendens.* *Stat. ibid.* quoque de ætate illa, quæ ad senium inclinat, usurpat: magna cui sobria curis *Pendebat* somno jam deteriore senectus. *De currente Parthenopæo Stat. lib. 6.* Raraque non fracto vestigia pulvere *pendent.* Hinc *Pendula vestigia* dicit *Claud. Conf. Mall.* quæ in aëre facit funambulus: *Pendula* librato figit *vestigia* saltu. *Id. Conf. Probin.* His neque per dubium *pendet* fortuna pavorem. (Mallem ego hic *favorem*, legeret.) *Avienus de navigante:* Incerto *penderet* sæpe profundo; non adeo eleganter, ut ego puto.

256. *Perfidus.* *Perfida examina apum* vocat *Claud. 6. Conf. Honor.* quæ alvearia migrarunt; solitæque oblita latebræ *Perfida* deplorat vacuis *examina* ceris.

257. *Perfundere.* *Stat. de Fama 2. Theb.* totis *perfundit* mœnia *pennis.*

258. *Personæ* ponuntur pro *ipsis officiis, ut ap. Claud. Conf. Mall.* An tibi continuis crevit fiducia castris, Totaque jam *vatis pectora* miles habet? i. e. an militare studium *poëtica studia* expulit?

259. *Piger orbis*, i. e. Arctous. *Claud. 4. Conf. Honor.* *pigra palus.*

260. *Pigritia* pro honesto otio. *Martial. l. 13. Epigr. 4.* Tu das ingenuæ jus mihi *pigritiæ.*

261. *Pingere* pro exornare. *Virg. Eclog. 2. v. 50.* Mollea luteola *pingit* vaccinia caltha: cujus versus elegantiam singularem examinat Buchn. de Comm. Dic. Rat. p. 46.

262. *Pius* frequentissimum Poëtis epitheton. *Virg. Pius* Æneas. *Stat. 1. Theb. de Virgine:* Mira decore *pio.* *Claud. 3. Conf. Hon.* Velaretque *pios* communis laurea *currus.* i. e. currus triumphales. *Id. 4. Conf. Honor.* Splendebatque *pio* complexus pignora *curru.* *Id. 6. Conf. Honor.* Circum membra rotat doctus purganda sacerdos, *Rore pio* spargens. *Ibid.* mediumque per hostem Flammatas *virtute pia.* *Id. de Conf.*

Conf. Mall. æthereos signantem in pulvere currus, quos *pia* sollicito deprendit pollice *Memphis*.

Avienus: pia volvuntur *cornua* Nili. *Paulinus piam columbam* vocat. *Sautel. pias flammas* vocat, quæ non lædunt: dumque *pias* reprimit miranda modestia flammas.

263. *Placatus.* Cristæ *placato fulgore* vernant. *Claud. 3. de Raptu Proserp.*

264. *Pleiades* imbrium effectrices pro ipsis imbribus. *Valer. Flacc. l. 5.* Qualiter ex alta cum Jupiter arce coruscat *Plejades* ille movens mistumque sonoribus imbrem. *Stat. 1. Theb.* Et plaga lucida cœli *Pleiadum* Boreæque & hiulci fulminis expers. Qui per *Pleiades* alia hic intelligunt interpretes, nugantur ad unum omnes.

265. *Plurimus.* Ea voce sæpe utuntur Poëtæ in re longa, edita, prolixa. *Stat. 1. Theb. de monte:* qua *plurimus* arce *Cythæron* Occurrit Cœlo.

266. *Pondus* pro illo, qui equo insidet. *Claud. 4. Conf. Honor. de Pegaso:* melioraque *pondere* passus. *Stat. Sylv. I. 1.* Bistonius portat sonipes magnoque superbit *Pondere.*

267. *Populari.* *Claud. Rapt. P. 1. de vento:* Putrida multivagis *populatur* flatibus antra. Ita *de amore: populatur flamma* medullas, ovium *populari vellera.*

268. *Populus astrorum: Capella,* sed frigide, v. Buchn. p. 198.

269. *Porrigere* se dicuntur *montes.*

270. *Præcipitant curæ.* *Virgil. lib. II.* Sociis dare tempus humandis. *Præcipitant curæ.* *Stat. Theb. 1.* Sed si *præcipitant* miserum cognoscere *curæ.*

271. *Prædari.* Apes dicuntur *prædari rosas.* Suam volucris *prædata* senectam Phœnix.

272. *Procumbere* dicitur, quod in planum porrigitur. *Claud. Conf. Probin.* Est in Romuleo *procumbens* insula Tibri. Vid. *sedere, porrigi, projectus.*

273. *Prodigus.* *Claud. Conf. Mallii,* ferturque nocendi *Prodigus.*

274. *Proflare Deum,* i. e. Bacchum; est crapulam edormire. *Stat. 2. Theb.* Serta inter vacuosque mero crateras anhelum *Proflabant* sub luce *Deum.* Sed hoc Statii genium sapit.

275. *Profundus.* *Profundus Jupiter: profunda Juno,* i. e. infera.

276. *Projectus,* i. e. per planitiem extensus. *Valer. Flaccus de Nilo:* septem *projectus* in amnes. Mallem ego *porrectus.*

277. *Promittere se.* *Claud. 6. Conf. Honor.* atque omne futurum Te Romæ, seseque *tibi promittit* in ævum.

278. *Propinare pro* tradere *vel* præbere. Ea metaphora passim utuntur nonnulli in oratione tam soluta quam ligata, non attendentes phrasin illam Terentii *in Eunuch. V. 9. 57.* Hunc comedendum vobis & deridendum *propino,* e persona Parasiti æstimari debere, qui ad artem suam instituta allusione risus captandi gratia propinandi verbo utitur: ne quid de eo dicam, legi in quibusdam MStis præbeo, non propino. Sed tamen, & alteram quidam MSti Codices tuentur. Non satis commode itaque Jacobus Balde in Urania victrice sua, in tertia epistola: Tanquam si præsens cœlo delapsa sereno, Ora *propinasset,* sidereasque genas. Non est locus metaphoræ in hoc verbo, quatenus simplicem traditionem notat, sed vel in sensu ridiculo, ad personam Parasiti relato, ut apud Terentium; vel in

in sensu analogo: si eluvies *propinare* agris humores, aut Ganymeden *propinare* terris imbres, vel simile quid dixeris.

279. *Pudicæ frondes* dicuntur rami laurei, propter Daphnen in laurum mutatam. *Stat. 1. Theb. ros pudicus* aquæ Castaliæ dicitur, quia virgines Musæ illa lavantur: seu *rore pudico* Castaliæ flavos amor est tibi mergere crines.

280. *Pulcher* generale epitheton Poëtarum, quando rem aliquam laudant. *Claud. Cons. Probin. pulcerque* severo Armatur terrore pudor.

281. *Purus. Pura dies,* i. e. nocte non immista. *Claud. de Rapt. P. II.* Impulit Ionios præmisso lumine fluctus Nondum *pura dies,* i.e. crepera.

Q.

282. *Quærere* pro desiderare. *Ovidius de Erisichthone:* Inque epulis epulas *quærit. Stat. 2. Theb.* jamque & sua *quærere* regna.

R.

283. *Rapiunt* cœlum venti, de ventis inter se confligentibus. *Stat. 1. Theb.* dum cœlum sibi quisque *rapit.*

284. *Raucus.* Omnis sonus ingratus eo epitheto Poëtis exprimitur. *Stat. 1. Theb. de tempestate:* venturaque *rauco Ore* minatur hyems. *Id. 2. Theb. rauca tonitrua. Rauci rivi* dicuntur a *Claud. Cons. Probin. Cic. rumor raucus* factus est.

285. *Rebellis,* i. e. quietus. *Claud. Rapt. Pros. 1. de Encelado: Cervice rebelli* In dextrum lævumque latus.

286. *Recursare* de memoria rerum præteritarum apud Poëtas usurpatur. *Virgil. Æn. 1.* sub noctem cura *recursat. Id. lib. 4. Æn.* Multa Viri virtus animo multusque *recursat* Gentis honos. *it. lib. 12.* Et mihi curæ Sæpe tuo dulci tristes ex ore *recursent.*

287. *Redire* pro recolligi. *Stat. 1. Theb.* de anguibus per extrema sibi connexis: Cærulei *redeunt* in pectore nodi.

288. *Regnare* de manu Scævolæ flammas perferente *Martialis lib. 8. Epigr. 33.* Adspicis, ut teneat flammas, pœnaque fruatur Fortis, & attonito *regnet* in igne manus. De Sirio dicit *Stat. 1. Theb.* in totum *regnaret* Sirius annum. *Claud. Cons. Probin.* tacitam Luna *regnante* per Arcton, i. e. magis splendente.

289. *Relegare* pro inhabitabilem facere. *Claud. Stilic. 1.* Et quæ interior nimio plaga Sole *relegat:* describit zonam torridam.

290. *Relinqui* dicitur *Lucifer* disparentibus ceteris stellis ob auroram vicinam. *Luc. lib. 1.* ut ignes Solis Lucifero fugiebant astra *relicto.*

291. *Res. Rerum* pulcherrima Roma *Virgil. Georg. lib. 2. Et Æn. lib. 7.* nunc maxima *rerum* Roma colit. *Ovid. 1. art. amand.* Ergo erit illa dies, qua tu pulcherrime *rerum,* Quattuor in niveis aureus ibis equis. Ita *Claud. Cons. Probin.* dic maxima *rerum.* Romam intelligit.

292. *Ridere Virg.* omnia nunc *rident. Claud. Cons. Mall.* docti *riserunt* floribus amnes. *Id. Cons. Probin.* Oraque *ridenti* lanugine vestiat ætas.

293. *Rubigo* absolute pro desidia. *Claud. Cons. Mall.* infectum longi *rubigine ruris* Ad tua *signa vocas.*

294. *Rudis* pro inornato, *Virgil. lib. 9.* ille *rudem* nodis ac cortice crudo Intorquet summis

ſummis adnixus viribus haſtam. *Rudis Luna* pro nova. *Claud. 6. Conſ. Hon. Lunamque rudem* madefecerat Auſter. *Rudes venæ* pro intactis. Quantum ſtagna Tagi *rudibus* ſtillantia *venis* Effluxere ducis.

S.

295. *Sacer.* Frequentiſſimum Poëtis epitheton. *Sacræ iræ* ap. *Stat. 1. Theb.* de ira expoſtulantis cum Phœbo: *ſacras* ita vocibus aſperat iras.

296. *Sævus* Bacchi *odor* de vino dicitur *Stat. 2. Theb.* quod ad rixas Thraces incitat. Ogygii ſi quando afflavit Iacchi *Sævus odor.*

297. *Saucius* pro eo, qui verbis læditur vel paſſionibus animi turbatur. *Stat. 1. Theb.* Juno his *ſaucia* dictis. Transfertur ad res inanimatas. *Ita Horat. I. od. 24.* dicit *malum* celeri *ſaucium* Africo. *Claud. lib. 2. in Eutrop.* valuit pro vulnere terror, Implevitque vicem jaculi, vitamque nocentem Integer & ſola formidine *ſaucius* efflat. *Id. 4. Conſ. Honor.* quo *ſaucia* vento Decolor iratos attollat Cynthia vultus, i. e. Luna rubens indicio ventoſæ tempeſtatis. *Id. Conſ. Probin.* ubi deſcribit Romam curru per nubes vehentem: Curſuque rotarum *Saucia* dividuis clareſcunt *nubila* ſulcis.

298. *Scintillare* de gemmis, floribus, purpura, dicitur.

299. *Scrutari* mucrone latebras animæ, i. e. interficere. *Stat. 1. Theb.* atque imas animæ mucrone coruſco *Scrutatur latebras. Claud. 4. Conſ. Hon.* calidi *ſcrutatus ſtagna* profundi. *Id. de Rapt. P. 1.* de vento ſubterraneo: *ſcrutatur iter.*

300. *Secare profundum,* i. e. navigare. *Claud.* inventa *ſecuit* primus qui nave *profundum.*

301. *Secundus. Secundum jus. Stat. 1. Theb. Jurisque ſecundi* Ambitus impatiens. *Claud. Conſ. Probin.* ſed prima ſede relicta Anthemiis, de *jure* licet certare *ſecundo.*

302. *Sedere* pro in planitiem porrigi, *Stat. 1. Theb. de monte:* qui molle *ſedens* in plana Cytheron Porrigitur, *ſedens Lactuca* dicitur, quia humilis, *Mart. l. 10.* In quibus eſt *lactuca ſedens* & ſectile porrum.

303. *Seditio. Severus in Ætna:* læta theatri *Seditione. Sarbiev. Vocalem ſeditionem* dixit. Buchn. de Commut. Dic. Rat. p. 199.

304. *Seges* de copia. *Virgil. lib. 7.* ferro ancipiti decernunt atraque longe Horreſcit ſtrictis *ſeges* enſibus. *Cl. 3. Conſ. Honor.* nudique *ſeges Mavortia* ferri Ingeminat ſplendore diem. *Seges ahena* vocantur æreæ fiſtulæ in organo Muſico veterum. *Cl. Conſ. Mall.* Et qui magna levi detrudens murmura tactu Innumeras voces *ſegetis* moderatus *ahenæ* Intonat erranti digito, penitusque trabali Vecte laborantes in carmine concitat undas.

305. *Semina* pro ſtellis. *Manil. lib. 5. Buchn. de Comm. dic. rat. p. 26.*

306. *Senecta* pro antiquitate. *Claud. Conſ. Mall.* Cecropiæ relegis ſecreta *Senectæ,* i. e. antiquitatis Græcæ.

Senium pro reverentia. Firmatur *ſenium* juris, priſcamque reſumunt Canitiem leges, *Claud. 4. Conſ. Honor.*

307. *Sequi, Claud. Conſ. Probin.* prolem fata *ſequuntur, Stat.* & vocem fata *ſequuntur.* Sequi pro *flexibilem eſſe. Sic Plin. Cæcil. lib. 7. Epiſt. 9.* de cera, quæ ad arbitrium flexilis eſt: Ut laus eſt Ceræ mollis facilisque *ſequatur* Si doctos digitos juſſaque fiat opus.

308. *Serpere. Claud. 4. Conſ. Hon.* Per tua lanugo cum *ſerpere* cœperit ora.

309. *Servire. Claud. 4. Conf. Hon. de Cyllaro, Serviretque* tuis contempto Castore frenis Cyllarus. *Claud. Stilic. 1.* placidi *serviunt* legibus enses.

310. *Sidus* pro *fato* videtur accipi ap. *Stat. 2.Theb.* fraudes sine *sidere* cœptæ, *Germani:* Er hat kein Stern noch Glück. *Sidereus gener. Claud. Conf. Mallii.*

311. *Silentes* dicuntur Manes. *Vulgus silentum Stat. 1. Theb. silentem populum* dicit infera.

312. *Sobrius* de igne non urente. *Sobrius* apposita procul abstinet *ignis* ab esca. *Sautel. in epigr. de Agnete:* ita *modestus ignis*, pia flamma.

313. *Solari* frequenter Poëtis usurpatur. *Horat. II. od. 5.* nunc fluviis gravem *solantis* æstum. *Id. II. Sat. 6.* me sylva cavusque Tutus ab insidiis tenui *solabitur* ervo. *Stat. 2. Theb. solanturque* timorem. *Ibid.* tenerumque dolorem conjugis amplexu *solatur. Stat. lib. 4. Sylv.* nos otia vitæ *Solamur* cantu. *Claud. Conf. Mall.* pluviis *solabitur* æstum.

314. *Sodalis. Horat. I. od. 25.* Aridas frondes hyemis *sodali* Dedicet *Hebro.* Ita *lib. III. od. 18.* cratera vocat Veneris *sodalem.*

315. *Sollicitare. Tibullus Eleg. 7. l. 1.* Et teneram ferro *sollicitavit* humum. *Claud. de Rapt. P. præf.* Et rudibus remis *sollicitavit* aquas. Falsus autem hic est Barthius, qui putat hic metaphoram esse ab inanimatis ad animata. Est enim *sollicitare* proprie loco movere.

316. *Splendida spuma* Tagi, i. e. aurum.

317. *Squalere* dicitur Poëtis, quod densitate & nova aliqua facie horrorem incutere videtur. Ita *Virg. 10. Æn. loricam* vocat *squalentem auro* propter copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. Vide Gell. l. 2. c. 6. & Henr. Steph. Disc. Critic. Macrob. l. 6. c. 7. *Stat. 1. Theb.* per *squalentem diem* intelligit tempestatem nebulis pestiferis obsitam. *Sil.* Cæruleus maculis auro *squalentibus* anguis. *Claud. 4. Conf. Honor.* Libyæ *squalentis* arenas Audebit superare pedes. *Id. 6. Conf. Honor.* Neglecto *squalent* senio. *Id. Conf. Probin.* Filaque concreto cogit *squalere* metallo. *Id. de Rapt. Pros. 1. squalent* immania fœdo Sceptra situ.

318. *Stare* dicitur *annus* ob desiderium alicujus. *Stat. 1. Theb.* longum signis cunctantibus *annum Stare* gemit. *Stare* dicitur *fluvius* ob copiam cadaverum. *Cl. 3. Conf. Honor.* frigidus amnis Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum *Staret*, ni rapidus jussisset flumina sanguis. *Stare* dicitur quoque *fluvius glacie concretus. Claud. 3. Conf. Hon. stantemque* rota sulcavimus Istrum.

319. *Subire* usitatum Poëtis, inprimis *Statio. Claud. Conf. Mall.* Jam clavum totamque *subit* torquere carinam, i. e. incipit. *Claud. ibid. subit* ille loquentem Talibus, i. e. respondet.

320. *Sudare*, i. e. elaborare. *Sudata* marito *fibula*, *Claud.* vid. Buchn. p. 71.

321. *Sulcus* de nubibus per lineas ductis. *Claud. Conf. Probin.* dividuis clarescunt nubila *sulcis.*

322. *Superbus* Virgilio pro *nobili & glorioso* dicitur *lib. 1. Æn.* Conjugio Anchise Veneris dignate *superbo.* Ita *vox ferox, contumax, ferus,* laudabili sensu accipiuntur. vid. Buchn. de Comm. D. R. p. 194. 195.

323. *Surdus* pro eo, quod non obsequitur; etiam de rebus inanimatis. *Stat. lib. 10.* & *surdos* expedit arcus, i. e. quos attrahere

here nequit. Sed hoc genium Statianum sapit.

T.

324. *Tacitus.* *Tacita arctos* dicitur, vel propter incolarum raritatem, vel propter frigus] aut continuas noctes. *Claud. Conf. Probin. tacitam* Luna regnante per *Arcton.*

325. *Tegmen.* *Tegmen fagi Eclog.* 1. *Virgil.* dicit. Ita *tegmen cæli Lucret.* Vide de eo Alb. Gentilem in Lectionibus Virgilian. statim ab initio, ubi refutat quosdam vocem hanc carpentes.

326. *Temperare arva* dicitur *fluvius. Claud. Conf. Probin.* Oebaliæ qui *temperat arva* Galesus.

327. *Tempestas* varie apud Poëtas accipitur, & notat copiam aliquam tumultuariam & violentam. *Virgil. Æn.* 12. it toto turbida cœlo *Tempestas telorum,* ac ferreus ingruit imber. *Id. de strage lib.* 7. Quanta per Idæos sævis effusa Mycenis *Tempestas* ierit campos. Quæ hic *La Cerda* de terrestri tempestate commentatur, nihil ad rem faciunt. *Virgil. lib.* 11. *v.* 423. Sunt illis sua funera parque per omnes *Tempestas.* Observat hic *La Cerda,* vocem *tempestatis* in re belli a Poëtis poni; sed ad alia quoque passim video transferri. Ita *fermentationem vini* posses *tempestatem* dicere. *Tempestas* barathrumque macelli. *Horat. Tempestas comessationis,* vid. Inst. Orat. Voss. lib. 4. p. 103. *Claud.* 3. *Conf. Honor.* Optatas audire tubas campique cruenta *Tempestate* frui: ubi telorum & ensium insultus, & cadaverum frequentiam per *cruentam tempestatem* intelligit. Ita ap. eundem est *tempestas pretiosa Tagi,* i. e. magna vis auri. *Id. Conf. Mallii:* nullaque mutati *tempestas* proditur oris, i. e. impotens quidam affectus. *Baron. in Sylv. metr.* 11. de organo hydraulico Musico: blanditurque *diserta* canoro *Tempestas* numero, *Miscell. nostra p.* 65. Te non *tempestas calicum* Obruet. *Ibid.* 44. *Tempestas facunda* sonat per pulpita: de eloquentia dicitur. *Vener. nostr. p.* 17. Hinc *pia tempestas oculorum* spargitur, i. e. lacrymæ. Item in *Amoribus Cimbricis:* dum gemina votorum fervet in aula *tempestas.*

328. *Tendere. Claud. Conf. Probin.* non anxia mentem Spes agit, & longo *tendit* præcordia voto.

329. *Tener.* *Claud. Conf. Mall. teneri* primordia mundi.

330. *Tentare.* *Claud. Conf. Probin.* & nulla sub tempestate timentes Solstitio Meroën, bruma *tentabimus* Istrum.

331. *Ter* Poëtis pro aliquoties usurpatur. *Virg. Ter* revoluta toro est.

332. *Terere* pro quovis tactu. *Claud. Conf. Probin. de fluvio Liri:* Flavæque *terens* querceta Maricæ Liris.

333. *Terrere, Territare.* *Stat.* 3. *Theb.* de globo flammæ: volat ignea moles Sæva Dei mandata ferens, cœlumque trisulca *Territat* omne coma. *Id.* Magnus quanto mucrone minatur Noctibus hibernis & sidera *terret* Orion. *Id. Th.* 6. Qualis Bistoniis clypeus Mavortis in arvis Luce Mala Pangæa ferit Solemque refulgens *Territat.*

334. *Torvus* pro severus, gravis. *Claud.* 3. *Conf. Hon.* Aspera complecti *torvum* post prælia *patrem.* *Id.* 4. *Conf. Honor.* quam *torva voluptas* Frontis, & augusti majestas grata pudoris!

335. *Trahi* dicitur *quies* multis curis interrupta.

rupta. *Stat. 1. Theb.* Inachio tenuis sub pectore Regi *Tracta quies.*

336. *Tristis* perpetuum apud Poëtas rerum infernalium, inauspicatarum & ingratarum, epitheton. *Ovid. 1. de art. am.* Nec male odorati sit *tristis* anhelitus oris. Hinc *contristare*, pro maligno aliquo halitu afflare. *Virg. de Sirio:* lævo *contristat* lumine cœlum. *Id. Æn. 6. de Styge: tristique* palus innabilis *unda*. *Stat. 1. Theb. de Tisiphone: Tristibus* exiluit *ripis*. *Ibidem* fluvium infernalem Cocyton *inamœnum vocat*. *Id. 3. Theb. armaque* in auro *tristia*. *Claud. 3. Conf. Honor.* galeæ nec *triste* timentem *fulgur*. *Id. Conf. Mall.* clementia *tristes* Obtundit *gladios*. *Ibid. tristem* figat crinita Cometen.

337. *Trux.* *Claud. Stil. 1.* lucosque vetusta Religione *truces*.

338. *Tumidus* pro maturo. *Tumere* pro maturum esse. *Stat. 2. Theb. tumida* jam virginitate. *Id. Achill. 1.* Virginitas matura toris annique *tumentes*. *Claud. Epith. Pallad.* matura *tumescit* virginitas.

339. *Tumultus.* *Claud. laud. Stil. 1.* varios vocum *tumultus* dicit de variis linguis.

340. *Tundere.* *Catull.* Longum ubi resonans Eoûm *Tunditur* unda scil. littus. *Claud. Conf. Mall.* quicquid Tyrrhena tunditur unda, quid gemit Ionia.

341. *Turba* catachrestice de rebus inanimatis. Vid. *Buchn. de Comm. D. R. p. 198. 199.*

342. *Tutus* pro cautus & vice versa, *Buchn. p. 6. de Comm. dic. rat.* Mens male *tuta* i. e. sana, *Horat.*

V.

343. *Vacuus* perpetuum inferorum epitheton, qui ibi non nisi vacuæ umbræ. *Inane* vulgus propterea Manes vocat *Statius*. *Vacuus Lunæ orbis* dicitur, quando non plenus *Saut. p. 24.* Cynthia jam decies *vacuum* reparaverat *orbem*.

344. *Vectigalis* epitheton Poëtis familiare pro eo, quod officii gratia alicui præstatur, vel quod alicui quasi proprium & subjectum est, ut *vectigalibus votis* gratari Domino, *vectigalibus undis* plaudit Oceanus Victori &c.

345. *Venter.* *Virg. 4. Georg.* totusque per herbam Cresceret in *ventrem* cucumis. *Prop. l. 4.* tumidoque cucurbita *ventre*.

346. *Verberare* pro quolibet contactu & motu *Lucret.* pontum ponto *verberari* dicit. *Stat. 1. Theb. de Tisiphone:* hæc vivo manus aëra *verberat* hydro. *Q. Cicero l. 16. ad fam. ep. 26. Verberavi* te cogitationis tacito duntaxat convitio. Et sequenti epistola *id.* Mirificam mihi *verberationem* cessationis epistola tua dedisti. *Verbera Claud. Stil. 1.* Exiguo clavi flexu declinat aquarum *Verbera.*

347. *Verrere* de lento & longo tractu, ut cum Cometen dico verrere cœlum, astra.

348. *Vernare* de genarum lanugine *Mart. lib. 2.* cum tibi *vernarent* dubia lanugine malæ. De galea floribus coronata *Claudian. 3. Rapt.* Cristæ placato fulgure *vernant*. *Claud. 4. Conf. Honor.* lanugine nondum *vernabant* vultus. *Prudentius* de Theodosii filiis, dominos *vernantes* flore juventæ. *Claud. Stil. 1. Senium vernans* dicit vegetum & robustum.

349. *Vestire.* *Lucret.* Juventas Incipit & molli *vestit* lanugine malas. Hinc *vestis* pro *barba* ap. *Lucret.* Impubem molli pubescere *veste*. *Virgil. 8. Æneid.* tum mihi prima genas *vestibat* flore juventa. *Id. Georg. 2. de terra:* quæque suo viridi semper se gramine *vestit*. *Martial. lib. 10. Epig.*

Epig. 51. Ridet ager, *vestitur humus, vestitur & arbos.* *Senec. Herc. Oet.* Nondum teneras *vestite* genas. *Claud. Conf. Probin.* Oraque ridenti lanugine *vestiat* ætas. *Idem. vestitos* gramine campos. *Auson.* jugum vindemia *vestit.* Vid. *induere.* Ita vox *investis* de imberbi dicitur. Vid. Lexic. *Claud. Rapt. Prof. 1.* de Cerere curru suo vecta & subnascente per iter segete: *Vestit iter* comitata seges.

350. *Vetare. Stat. 2. Theb. de Sole:* ac ipsi radios *vetat* esse sorori i. e. Obfuscat.

351. *Veteranus juvenis. Sidonius:* Emerito splendet juvenis *veteranus* in auro.

352. *Violare.* Vox eleganter a Poëtis usurpatur, cum significare volunt rei splendidæ alicujus vel sacræ obfuscationem vel abusum, aut quamvis rei puræ tincturam. Ita *Stat. 1. Theb.* de aureis patinis, quarum splendor pingui cibo quasi adulteratur, pulchre dicit *aurum violare cibis:* quæ locutio inepte improbatur eo in loco Barthio, cum ad Virgilii aliorumque Poëtarum imitationem facta sit. Sic *Virgil. Æn. 12. v. 67. ebur* dicit *violatum ostro*, ad *Homeri* imitat. qui *μιαίνειν* usurpat. *Stat. Achill. 1.* Lactea Massagetæ veluti cum pocula fuscant Sanguine Puniceo, vel *ebur corrumpitur ostro. Juvenal.* vocem *violandi* rei præstantiori applicat, qui de Jovis statua aurea dicit: hanc rebus Latiis curam præstare solebat Fictilis, & nullo *violatus* Jupiter auro. Puto *violatum auro* dici, quod aurum furtis & sceleribus paretur, inquit *Lubinus* hic. At *ego violare* hic existimo idem significare, quod *profanare;* est enim vox inter sacra etiam. Ita *Virgil. 2. Æn. v. 189.* Nam si vestra manus *violasset dona Minervæ.* Ap. *Claudian. in Rufin.* Alecto dicit: jam cupio Stygiis invadere nubibus astra Et *flatu violare diem.* *Id. Rapt. P. 1.* de Cerere lacrymante: *violavit* oborto Rore genas. *Nos in amoribus Cimbricis* de genis rubore intermistis, genarum Lilia *Sidonio* placide *violaverat ostro.*

353. *Viridis* epitheton rerum marinarum. *Claudian. 3. Conf. Honor. virides* Neptunus in alga Nutrit *equos. Stat. 1. Theb.* Ite *Deæ virides*, i. e. Nymphæ. *Virides* etiam *Pardi* vocantur ob maculas *Claud. 3. Stilic.* Tum *virides Pardos* & cetera colligit Austri Prodigia. *Id. Consul. Mall.* Cum forte leænæ, Nobiliorem uterum *viridis* corrupit adulter.

354. *Virere. Ovidius de Athen.* Ingeniisque opibusque & festa *pace virentes. Sil. Ital. lib. 15.* Pars credunt torvos Patrui *revirescere* vultus. *Claud. Conf. Prob.* Per fasces numerantur avi semperque renata Nobilitate *virent. Ibid.* prima cum parte *viresceret* ævi.

355. *Vivere* dicuntur *signa* singulari ingenio expressa, uti & *spirare.* Ita *Stat. Theb. 1. vivum aurum* vocat artificium signorum. *Conf. 4. Hon.* picturatumque metallis *Vivit* opus. *Vivere fontes* dicuntur, quos loqui & oracula promulgare tradunt Poëtæ. Vid. Barth. ad v. 32. Claud. de 6. Consulatu Honorii.

Vivus. Viva pocula, i. e. quæ puram aquam propinant. Balde in Lyric.

356. *Umbra* pro prima lanugine. *Stat. 4. Thebaid.* Dum roseis venit *umbra* genis Hinc *Claud. Conf. Prob.* genas cum flos juvenilis *inumbrat*, pro colore & sophismate politico. *Claud. Stilic. 1.* sceleríque profano Fallax legitimam regni prætenderat *umbram.*

357. *Unda* pro multitudine populi. *Virg.* Mane salutantum totis vomit ædibus *undam. Stat. 2. Theb.* foribus cum immissa superbis *Unda* fremit *vulgi. Claud. 6. Conf. Honor. Undare* videres Ima viris. *Id.*

Id. Consul. Probin. populis *undare* penates. *Undare* de sermone. *Claud. Consul. Mall.* Mox *undare* foro victrix opulentia linguæ.

358. *Volvere secum vel volutare* pro cogitare usurpatur.

359. *Vomere* pro emittere. *Virgil.* de ædibus homines emittentibus: mane salutantum totis *vomit* ædibus undam. *Claud. 4. Consul. Honor.* Danubii totæ *vomerent* cum prælia ripæ. *Id. Cons. Prob.* Præceps illa manus fluvios superabat Iberos Aurea dona *vomens*. *Pers.* Dispositæ pinguem nebulam *vomuere* lucernæ. *Buchn. de Commut. dic. rat. p. 40.* reprehendit *Varronem*, qui dixit de nubibus, aquam *vomentes* inferam mortalibus, & ejus verbi in satyra locum esse putat. Si tamen is ad *Virgilii* exemplum respexisset, credo, aliter sensisset. *Longinus* περὶ ὕψους c. 2. reprehendit Poëtam, qui ait, πρὸς οὐρανὸν ἐξεμεῖν, in cœlum *vomere*. *Tanaquil. Faber in notis* turpem & fœdam locutionem vocat; mihi tamen aliter videtur, quia in monte ignes & lapides ejaculante facile locum invenit. Imo vox illa Latinis non æque turpis erat. vid. *Macrob. lib. 6. cap. 6.* Januas, quibus egrediebantur in Spectaculis, vocabant *vomitoria*. Vid. *Taubman.* ad illud *Virg. Georg. 2.* Mane salutantum totis *vomit* ædibus undam. *Id. Æneid. 5.* Stupa *vomens* tardum fumum. *Id. Æneid. 7.* de Caco: atros ore *vomens* ignes. *Id. lib. 9.* de vulnerato Sulmone, dicit: *vomens* calidum de pectore flumen. *Id. lib. 11.* sanguinis ille *vomens* rivos cadit. Eodem sensu *eructare* accipitur. *Id. lib. 8.* Cacum in tenebris incendia vana *vomentem* dicit. *Id. eodem libro*, galeam vocat terribilem cristis flammasque *vomentem*. *Ibid.* de imagine Augusti in clipeo Æneæ: geminas cui tempora flammas Læta *vomunt*. Unde patet, errare illos, qui turpem hanc vocem existimant, & e metaphoris poëticis ejiciunt.

360. *Urgere* verbum quod obscœnum sensum honeste exprimit. *Horat. lib. 1. od. 5.* Quis multa gracilis te puer in rosa Perfusus liquidis *urget* odoribus.

361. *Vulnus* pro telo. *Buchn. de Comm. dic. rat. p. 72.*

INDEX RERUM
DE QUIBUS DICUNTUR TRANSLATA.

A.

Alæ

B.

C.

D.

E.

Equus

H.

I.

L.

Luna

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

Z.

CAP. XII.

HYLE INVENTIONUM POETICARUM.

§. 1. *Inventionum poëticarum hyle promissa exhibetur.* 2. *Epicheremata Hermogenis.* 3. *unde desumantur.* 4. Ἐργασία *vel epenthymemata Hermogenis.* 5. *Fr. Robortellus lib. de artificio dicendi.* 6. *Inventio gratulatoria de dignitatibus collatis.* 7. *quæ varia est.* 8. *prout variæ sunt dignitates.* 9. *id quod deducitur e locis* περιστατικοῖς, *juxta versic: Quis, quid, ubi &c.* 10. *Symbola dignitatum conse-*

conferendarum. 11. *Gratulatio de Doctoratu.* 12. *in quacunque facultate.* 13. 15. *instituitur juxta versiculum citatum.* 14. *ex argumento disputationis inauguralis.* 16. *Gratulatio de Rectoratu Academico.* 17. *in quacunque facultate.* 18. *Subsidia ab insignibus Rectoratus.* 19. *Gratulatio de novo anno.* 20. *Inventio a strenis afferendis.* 21. *Gratulatio de natali.* 22. *de victoriis.* 23. *Exempla gratulationum de dignitatibus.* 24. *de natali primo.* 25. *de natali anniversario.* 26. *de novo anno.* 27. *de victoria.* 28. *miscella gratulatoria.* 29. *Inventionis epithalamiis cum exemplis generalibus.* 30. *Exempla specialia a nomine sponsorum.* 31. *a personis matrimonium ineuntibus.* 32. *a tempore.* 33. *ab occasione amoris.* 34. *ab adjunctis.* 35. *a genere carminis.* 36. *miscella.* 37. *Inventiones in epicediis.* 38. *exempla generalia.* 39. *specialia a nomine.* 40. *a persona.* 41. *a loco & tempore.* 42. *a genere mortis.* 43. *ab argumentis patheticis & consolatoriis.* 44. *a moralibus.* 45. *a ritibus & antiquitatibus.* 46. *a forma carminis.* 47. *miscellanea.* 48. *Exempla carminis soterii.* 49. *eucharistici.* 50. *propemptici.* 51. *gratulatorii de adventu.* 52. *dedicatorii.* 53. *encomiastici personarum.* 54. *variarum rerum.* 55. *in imagines.* 56. *Sylloge variarum invectivarum & satyrarum.*

Promisi *Cap. 10. §. 39.* Inventionum poëticarum aliquam ὕλην in juventutis usum, 1
id nunc facturus quasi Speciminis loco præmittam pleniora quædam exempla. * Sunt vero hic etiam, ut Hermogenes vocat, Epicheremata, quo- 2
rum κεφάλαιον seu propositio certa esse debet. * Illa Epicheremata docente eo- 3
dem Hermogene, desumuntur e locis *περιστατικοῖς, προσώπε, πράγματος, τόπε, χρόνε, τρόπε αἰτίας,* quæ ille Enthymemata vocat, ac vulgato illo versu: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando,* continentur. * Ἐργασία ac deductio 4
ipsa, quæ Hermogeni consistit in Exemplo & collatione seu παραβολῇ, ex iisdem locis sumitur, sicut res postulat: atque hæ probationes in illa Ἐργασία collocatæ Hermogeni vocantur Epenthymemata. * Quæ singula fusius proponit *Fr. Ro-* 5
bortellus libro de artificio dicendi, capite, quo de methodo perquirendi artificii in Scriptis Poëtarum antiquorum agit, p. 29. & 30. * Monstrabimus ergo, quomodo 6
in locis illis περιστατικοῖς inventio poëtica formari possit, exemplo gratulatorii carminis, & quidem primo de dignitatibus collatis.

Varia hic est inventio pro varietate dignitatum, quæ conferuntur, quarum 7
omnium accurata delineatio propter rerum multitudinem dari nequit. * Dignitates 8
sunt vel sacræ, vel civiles, vel militares, vel scholasticæ, vel summæ vel inferiores. Sacræ sunt Episcopatus, Archiepiscopatus &c. Civiles, Regnum, Ducatus, præfecturæ &c. Militares etiam variæ. Porro ratione temporis sunt dignitates perpetuæ vel ambulatoriæ, vel transmittuntur ad hæredes, vel ad vitæ tempus durant, ut Consulatus, Legationis dignitas &c. Aliæ sunt successivæ, aliæ electivæ. Singulæ species pro sua conditione proprias quasdam inventiones parare possunt, quæ ad certa capita vocari

9 cari nequeunt. * Nos utemur hic locis περιστάσεως, qui vulgato versiculo comprehenduntur, *Quis, quid, ubi* &c. Tò *quis* comprehendit laudem personæ, cui dignitas defertur, vel a qua defertur, quod si is Princeps sit, in promptu sunt loci communes apud Poëtas Panegyricos, veteres, & recentiores, Claudianum, Barlæum &c. Tò *quid* continet laudes ipsius dignitatis, ubi de magnitudine ejus, de majestate & præeminentia, multa dici possunt. Tò *ubi* loci circumstantiam, si ea deferatur in solenni loco, in templis, sub dio, quod quibusdam locis fit, coram altari, in urbe aliqua præcipua. Hic Poëta varias habebit occasiones fingendi allocutiones, ad Deum, ad genium loci &c. Item descriptiones Topographicas, in quibus studiosiores præ Oratoribus sunt Poëtæ. Tò *quibus auxiliis* involvit concomitantes & impulsivas causas, inter quas referri possunt electio & successio. Si electio, dicas, illum virtute sua meruisse dignitatem, non emendicatis suffragiis, casu, dolo, fraude, quod concordia fuerint omnium suffragia. Si successio, dicas, hæreditarias esse in illo virtutes, &, data occasione, commendetur successionis jus, quod illustrari poterit variis comparationibus a natura animalium, arborum, agrorum petitis. Antecessor quoque poterit laudari, ita tamen, ut successor præferatur. Si qua fuerint singularia omina vel divina auspicia, ad hanc quoque classem pertinebunt, ac licet Poëtæ libere nonnunquam ista fingere, sed videat, ne alia fingat, quam quæ sunt poëtica: Historica enim fingere salva veritatis lege non licet. Tò *cur* causam finalem notat, quæ salus est publica, Reip. legitima vel in toto vel in parte administratio, jurium conservatio, gentis & imperii incrementum, sacrorum cura, tribunalium & justitiæ incorrupta administratio, literarum, Academiarum, Scholarum, rei militaris cura &c. de quibus Magistratus vel Principis alicujus officiis, tam in pace quam in bello, plenum Claudianus exemplum præbet in laude Stiliconis, aliisque Panegyricis carminibus, uti & Barlæus. Tò *quomodo* involvit varios ritus, in ipsa dignitatis collatione observari solitos, quo pertinent preces, unctiones, investituræ, infulæ, pallia, fasces, coronæ, laurus, sceptra, claves, gladii, annuli, poma aurea, & si quæ alia sunt auspicii Regii, vel Ducalium, vel Episcopalium, & aliarum dignitatum symbola, ad quæ variæ allusiones formari pos-
10 sunt. * Hinc in subsidium vocari possunt, qui de symbolis illis scripserunt. Generatim de plerisque agit *Böclerus in Disput. de Auspicio Regio, Sylvester Petra sancta de tesseris gentilitiis, de sceptro Berneggerus, de infulis Episcopalibus pileo &c. Solerius. De annulis Licetus, Kirchmannus.* Potes etiam huc referre symbola proverbialia vel gnomica Regum & Principum, quæ colligit Reusnerus. Poteris etiam ad ritus veteres & aliarum gentium mores, data occasione, alludere. Tò *quando* tempus notat. Hic considera, quo anno, die, mense fiat, & si quod memorabile antiquitus gestum sit: perpende etiam, an in pacato statu, an in turbulento sit respublica, an præsenti tempore memorabile aliquid in republica geratur &c.

11 In GRATULATIONE de DOCTORATU eodem modo procedes. Ad Tò *quis* pertinent inventiones, quæ a nomine, patria, gente, familia, aliisque, quibus fungitur officiis, peti possunt. Si sit Consiliarius, Advocatus, Sacerdos, Archiater

chiater &c. Si ægrotus, absens, præsens' &c. e. g. *in Sparmannum Archiatrum Christinæ Reginæ,* Boxhornius in poëmat. p. 24. *de fratribus geminis eodem tempore promotis,* idem p. 6. *ad Patrem, cum filiorum quartus promoveretur,* id. p. 27. *ad patriam Hagam: de aliquo in Jurisconsultorum ordinem cooptato,* idem p. 30. *ad aliquem in patriam redeuntem, postquam laurea medica decoratus fuerat.* Bannin p. 69. *ad urbem Alcmariam, cum quidam J. U. D. renunciaretur,* p. 185. Ad Tò *quid* pertinet ipse gradus, qui confertur, ubi in genere formari possunt Loci communes de dignitatibus, quod sint virtutum præmia, ubi comparare potes Studia cum certaminibus athletarum, eorumque præmiis, ludis olympicis &c. De titulis virtute & Studiis dignissimis eorum insignibus: posset etiam, si videretur, invectiva institui in indignos graduum captatores, merito de gradu dejiciendos. * Quod attinet ad gra- 12
dus singularum facultatum, digredi potes in laudes Theologiæ. *Vide carmen de Theologo perfectissimo Francisci Vavassoris in Parnasso Societatis Jesu p. 62.* Si in Jurisprudentia tractetur locus communis de ejus laudibus, describatur Jurisconsulti, Advocati, Consiliarii, officium. *Vide characterem causarum Patroni in gratulatione Doctorali ad Johannem a Dans apud Boxbornium p. 14.* & in simili gratulatione *carmen de officio boni Advocati apud Niendalium in poëmatibus p. 84.* Si in Medicina; suppeditare Locos communes possunt *Satyræ Medicæ Jacobi Balden.* Si in Philosophia, amplissimus per singulas disciplinas campus patet. * Tò *ubi* notat locum, qui est celebris 13
aliqua Academia, templum, collegium: possunt ad locum allocutiones formari. Ita *Leidam alloquitur Boxhornius in creatione Doctoris p. 7.* Tò *quibus auxiliis* notat causas socias & concomitantia, ut si sub celebri Præside instituatur promotio. *Exemplum vide apud Niendalium p. 60.* si Principis sumptibus fiat, si solus, vel cum aliis, ejusdem vel diversarum facultatum, promoveatur, si nuptias eodem tempore celebret, ubi variæ inventiones ratione variarum facultatum institui possunt. Possunt & fingi Veneris, Astrææ, Eusebiæ, Pallados &c. certamina. *Vide ap. Boxbornium p. 14. & 15. in quendam proxime post nuptias Doctorem juris renunciatum.* * Ex argumen- 14
to disputationis inauguralis inventiones desumentur, e. g. in *quendam post disputationem de lue venerea Doctorem medicinæ creatum,* vide Boxhornium *p. 48. Laus febris, quum Johannes Regius post habitam de febri disputationem medicorum ordini insereretur.* Vide eundem p. 11. *in quendam post publicam de angina disputationem Doctorem medicinæ creatum,* vide eundem p. 18. *in quendam post disputationem de hæredum institutione earumque querela Doctorem creatum,* vide eundem p. 26. *in quendam post disputationem de nuptiis Jureconsultorum ordini inscriptum, p. 41.* Potest etiam ad Patrem dirigi gratulatio, cujus sumptibus instituitur solennitas, vide Boxhornium p. 27. *In quendam post honores obtentos matrimonium ineuntem,* miscellanea nostra poëtica p. 75. Possunt etiam allocutiones fingi ad Astræam, Apollinem, Musas, e. g. *allocutio ad Themidem in creatione Doctoris juris,* Boxhornius p. 40. ad philosophiam in creatione Magistri; *in quendam post disputationem medicam de luxatione membrorum Doctorem medicinæ creatum.* Vide primitias Parnassi nostras. Ad

Arminium, quum post disputationem de dysenteria medicinæ Doctor crearetur, Bannin. p. 88.
15 *ad alium post disputationem de angina Doctorem Medic. creatum* id. pag. 175. * Ad Tò *Cur* refertur causa finalis, quæ est in Theologia fidei defensio contra Hæreticos &c. In Jurisprudentiâ justitiæ administratio: in Medicina salus hominum, a qua pendet salus publica: in Philosophia veritas in contemplatione, beatitudo in actione. Hæc singula fusius deduci & applicari possunt. Tò *Quomodo* continet ritus in promotione adhiberi solitos, quales sunt infula, annulus, amplexus, liber clausus & apertus, faces ardentes. Si singuli ritus ad singulas facultates applicentur, varias pro re nata inventiones formabis. Vid. exemplum in Miscellaneis nostris pag. 48. *in pileum.* Tò *quando* tempus notat, si forte conferantur honores vel in juventute, vel media ætate, vel die natali, anno ætatis Climacterico, si tempore belli, pestis &c. e. g. *in quendam sub egressum canicularum feriarum Licentiæ gradum adeptum* Boxhorn. p. 77. *in Medicum medio bellorum tumultu creatum, p. 23. in quendam prima juventute Doctorem juris creatum, p. 53.*

16 In GRATULATIONE de RECTORATU ACADEMICO præcipue inventionis deduci possunt, *a personis, earumque conditione.* Hæ in genere sunt literati. Hic dies, quomodo Musis cum Imperio conveniat, non esse Tyrannicum sed virginale & placidum: non jam inter steriles tantum Parnassi arenas dominari Apollinem: non jam amplius boves pascere, sed selectissimos juvenes, (aut sic applica: Apollo olim boves pavit, Tu nunc curabis, ne ille leonibus, ursis, lupis imperet; tua Circæis poculis, quæ in feras mutant, abduces) Musas latius impe-
17 rium habere, quam Reges, quæ ipsis dominantur Regibus. * Si Theologus est, per fictionem poëticam induces Pietatem leges imperio ejus præscribentem, quod eo perfectius erit, quò perfectior est virtus illa, quæ in illo imperat. Dic imperium ejus Hierarchiam, sed innoxiam, quod contra Gigantes θεομάχους militet. Si Jurisconsultus, induces Astræam, Themidos oraculum in Helicone: novum aliquod judicium instituendum, in quo non Paris Veneri, sed Phœbus Minervæ palmam tribuat; tribue illi Pallada armatam Clypeo & hasta, eandemque pacifica olea decoram: dic illum docere omnes, quomodo suum cuique tribuant, & sibi ipsi. Si Medicus est, dic: Apollinem illum esse, qui & Musarum & sanitatis præses sit; tollere illum debere morbos Musis pestiferos ac noxios, per distributionem allegoricam, *Vid. carmen nostrum in Rectoratum Marchii in primitiis Parnassi.* Si Philosophus est, & quidem primo Metaphysicus, monstra, quemadmodum illi imperium conveniat in Musas, qui dominatur ceteris disciplinis: monebis, ut abstrahat omnes a malitia, & nihil concrescere sinat vitiorum, curet, ut omnes sint uni (ex Pythagoræ præcepto) veri, boni &c. Si Physicus, dic illum secundum naturæ leges imperaturum; dic, totam hanc rerum naturam nihil aliud esse, quam magnum Imperium, ad cujus exemplum ille imperaturus sit. Apollinem & novem Musas nihil aliud esse, quam decem orbes cœlestes: hic monstra Planetarum & orbium cœlestium cum Musis convenientiam. (*Videantur Platonici*) Si Poëta, ostende Helicona, Pindum &c. Etiam in his montibus inveniet

niet auri fodinas, his Castaliis fontibus rigabit Musarum agros, ut varii generis germina felicius crescant, cedri, lauri, viles etiam alni. Si Ethicus, omnes in illo die virtutes imperare, & mediocritati assvetum, etiam hic medium facile obtenturum. Etiam hic pro summo fine esse beatitudinem. Si Politicus; dic hoc imperium quandam esse rempublicam, ubi Philosophus imperet, & Philosophi obediant, Rectorem a Rege non differre, (*huc refer ea, quæ de regno sapientis in philosophia Stoica differuntur*) vigere hic societates, exclusa tamen conjugali, quæ inter virgines Musas non admittitur, ut quæ non corporis sed mentis tantum partus suscipiant. Nullos hic esse servos, sed omnes liberos (*Vid. Lipsii manuductionem ad Philosophiam Stoicam*) suam Regi hic esse majestatem, sua regalia, sua Musis esse vectigalia, suas nundinas, suos vasallos, sua feuda, quibus investiantur, Doctores, Licentiati, Magistri, ut Comites, Barones, Nobiles: etiam hic esse equites sed Pegaseos, bella etiam geri, sed cum barbarie & ignorantia, sed in Musarum area, non in arena gladiatoria. Posses hic formare acclamationes ad imitationem veterum. Si Mathematicus est, dic, illum omne tulisse punctum, totum esse teretem & rotundum, quemadmodum virum bonum describit Horatius; effecturum illum, ut imperium suum sit quasi quidam circulus, in quo extrema a centro seu medio virtutis æqualiter distent: Dic illum omnium rerum mensuram initurum, æqualia inæqualibus, paria paribus misturum. Si Orator & Poëta, dic illum instar Herculis Gallici eloquentiæ catenis omnes sibi devincturum. * Possunt secundo *ab insignibus inventiones* duci, qualia sunt sceptra, 18
purpura, aureæ claves. Hic subsidia suppeditabunt, *Berneggerus in Oratione quadam de sceptro, Brelerus de auspicio Regio, Idem in Apollinis sceptro ad Comitem Gustavum de la Gardie, Rectorem Upsaliæ creatum, Ericus Puteanus in purpura Austriaca ad Principem Ferdinandum, ubi purpuræ qualitates confert cum Cardinalitia dignitate.* Tertio a *tempore* inventio petetur, si forte dies festus sit, aut quodam memorabili facto insignis. Ratione temporis, cum semestris dignitas sit, possit comparari cum dictatura Romanorum &c.

In GRATULATIONIBUS de NOVO ANNO partes possunt constitui qua- 19
tuor, e quibus, quod commodum erit, adhiberi potest, *primo* gratulamur de exantlato anno, ubi considerabis circumstantias varias, an annus fuerit Climactericus, an Periodicus aliquis vel similis, an dies novi anni in natalem ejus incidat, cui gratularis. An annus inter morbos vel alias fortunæ difficultates sit exactus, (tum enim in subsidium vocabis ideam carminis Soterii) an peregre, an domi; tum dices solis laborem eum imitatum esse, cumque eo domum rediisse: An in bello vel pace. Ratione personæ variari etiam possunt argumenta gratulatoria, si Princeps sit, dicas illum cum Consulibus Romanis annum pandere & fastos, conferre seculo felicitatem. Si Theologus vel Sacerdos, dicas, ad illum non pertinere tempora sed æternitatem, vel potius veteres annos & mores antiquos, non nova secula. Si Consiliarius, Jureconsultus, gratuleris illi de præterito anno, ex quo sibi ipsi formaverit vel prævideri prudentia futurum annum & ceteros: comparabis illum cum Jano bicipiti; Si

Medicus, mille illi ſalutes & de morbis triumphos precare. Si Philoſophus, dic illum ſupra annos eſſe, ipſis dominari aſtris, ipſique tempori, cui ipſe orbes ſuos præſcribat, quod numeris ſuis includat: Si dives ſit, precare crumenis & arcis ejus Janum Patulcium & Cluſium, qui juſto tempore largiatur & recondat. Poſſumus *ſecundo ad varios ritus* tam veteres quam recentiores alludere, de quo nos alibi copioſe diximus. Poſſumus *tertio gratias agere pro præſtitis beneficiis*, ubi ineatur perſonarum ratio: Subſidia hic petes ex idea carminis Euchariſtici.

20 * Poſſumus *quarto ſtrenas afferre* vel veras vel fictitias. Hæ ad morem veterum dari poſſunt, argute ad illas applicatione facta: vel fictione aliqua poëtica excogitari, prout perſonæ, cui illæ offeruntur, conveniunt. Et ea quidem ratione Paſſeratius varias obtulit Memmio ſtrenas, auram, nugas, columbam, olivam, morum, ficum, palmam, pſittacum, laurum, roſam, olorem &c. quæ tamen mihi non adeo probantur, quoniam indiſtincte nullo habitu convenientiæ diſcrimine offeruntur. Vid. *primitias Parnaſſi noſtras*, ubi varias omnium facultatum Profeſſoribus ſtrenas exhibemus. Ita Theologo vel ſacerdoti poſſes offerre claves Jani, Sphæram cœleſtem cum omnibus circulis & aſtris, quod continua allegoria rei præſenti applicare poſſes; Juriſconſulto libram, gladium, faſces, fortunæ rotam; Medico coronam quernam, civicam, pro ſervata ſalute civium, ſerpentem exuvias exuentem, Phœnicem; Chymico Jovem lapidem; Philoſopho circulum, quo ipſe annus & tota rerum univerſitas notatur, dolium Diogenis, ſaxum Siſyphi, rotam Ixionis: Metaphyſico nihil, omnia, rem, Chimæras, univerſum, unum, verum, bonum. Phyſico, flores ex hortis, atomos, ſemper vivum, ſimilesque herbas, Laurum e ſylvis, aurum e fodinis, uniones e mari, ovum, quod omnium rerum principium facit Orpheus; Mathematico annum ipſum & ſecula, puncta, pyramides; Oratori fulmina, mella, Caryotas, Thurſos, bona verba; Poëtæ Pegaſum, fontes Caſtalios, laurum. Ethico centrum. Politico horologium; Patrifamilias opera & dies. Poſſent etiam in forma emblematis efferri. Sed talia infinita excogitari poſſunt, ac ſolent mire in talibus ſagaces eſſe Oratores ſacri, qui Strenas pro concione largiuntur. Videatur *Stegmannus* in *Chriſtognoſia ſua*, ſub titulo *Chriſti Strenophori*. Videndum tamen, ne in nugas prolabamur, ut facile fieri poteſt, ſi nimis in talibus operoſi ſimus. Debet enim modus eſſe in rebus. Poſſumus *quinto* varia ἤθη & πάθη immiſcere, vota pro incolumitate & felicitate ejus, cui gratulamur.

21 In GRATULATIONE de NATALI inventio ducetur *primo* a *perſonis*, ubi ſunt Majores, Parentes, de quibus loci Rhetorici conſulantur. *Secundo* a *tempore*, quod anteceſſit partum, ubi oracula, auguria. *Tertio* a *partu ipſo*, ejusque adjunctis, quæ ſunt apparatus varii, baſia, cantilenæ ad cunas, dies feſtus, anni tempus, ver fœcundum, ſolſtitium vegetum, autumnus gravidus, hyems genialis. Ornamenta poëtica addantur, de partu mirabili e ſpuma maris, cerebro, femore, Jovis, Chao: de educatione, a columbis, a capra Amalthæa: allocutiones ad ſtellas, auroram, patriam Lucinam, bonam Deam &c. Quarto ab ἤθεσι *ſeu votis* ad infantem

tem, ad parentes, de familiæ incremento. Si maſculus, gratulare de hærede felicitatis ac indolis patriæ, de bellica virtute, de ſtudiis, ſi fœmineus, pulchritudinem, ingenium Matris in illo commenda. In *anniverſario natali* inventiones a laude personarum additis ornamentis poëticis omne punctum ferent.

In EPINICIIS ſive *gratulatione* de *victoriis* convenient primo *loci perſonales*, 22 laus ſcilicet victoris ex adjunctis huic argumento aptis, quæ ſunt quatuor illæ virtutes Imperatoriæ a Cicerone in Oratione pro L. Manil. notatæ. Secundo *loci, quibus factum laudatur*, omniaque illa Enthymemata apud Ariſtotelem de honeſto & pulchro. Tertio *loci communes, difficile, impoſſibile,* & quæ ſub his continentur. Quarto *loci octo amplificatorii* apud Ariſtotelem. In his omnibus latent ſpecialia illa, gravitas facti propter firmitatem munimentorum, aliaque impedimenta objecta, fatum, auguria, hoſtium ferocitas, patriæ ſalus, libertas publica, gloria poſt mortem ſuperſtes, vota omnium pro longævitate. Poſſunt addi varia ornamenta Topographica, pathographica, deſcriptiones e locis adjunctorum, pugnarum, periculi. Poſſunt addi comparationes & exempla more Poëtarum.

SYLLOGE EXEMPLORUM.

I. In GRATULATIONE de DIGNITATIBUS. Gratulatio de 23 Præfectura equeſtri & maritima, *Delitiæ poët. Scot. tomo 1. p. 71.* de Inauguratione Jacobi Regis, *p. 251. & 275.* Ludovici XIII. *p. 339.* In coronatione Reginæ *tomo 2. p. 71.* Jacobi *tomo 6. p. 227. & 245.* De tribus Regnis unitis ad eundem. *p. 279.* De Epiſcopatu *Wallius p. 41.* Senatui populoque ſub Epiſcopo pacem optat, *p. 49.* Ad Marcellum in prima pueritia legioni patriæ præfectum *p. 91.* De Epiſcopatu poſt ampliſſimos honores, *alluſio ad gentilitiam teſſeram, quercum & leonem, pag. 197.* In duos Epiſcopos ſimul conſecratos, *Wallius p. 318.* In inaugurationem Epiſcopi *Hoſchius p. 34.* ad Belgium cum Marchio militiam regiam adminiſtrare inciperet *p. 53.* In inaugurationem Epiſcopi, *p. 66.* gratulatio de dignitate ſenatoria ipſis Jan. Cal. *Neubuſius pag. 90.* De Conſulatu *p. 203.* gratulatio ad Ferdinandum, *Parnaſſus ſocietatis Jeſu, p. 559.* Maximilianus Bavariæ Dux Cæſari Bononiam reſtituit, *tomo 2. p. 157.* In novam purpuram Cardinalis, *p. 563. Vid. plurima exempla in poëmatibus Barlæanis.* Ad *gratulationem de Doctoratu & Rectoratu* pertinent illa, ad Philoſophiæ Profeſſorem & creatum Medicinæ Doctorem Daniel Heinſius *p. 118.* Ad Caſtorem & Pollucem geminos fratres, quum uterque Licentiam in utroque Jure reportaret, *p. 397.* Ad Martinium juris Doctorem creatum, *p. 398.* ad Regem Sueciæ; cum JCtorum Ordini aliquis inſertus eſſet, *p. 399.* Ad Thyſii Filium, J. D. creatum, *p. 400.* Ode ad Gernandum 13. ætatis anno Philoſophiæ Magiſtrum creatum *p. 502.* De Rectoratu *Scoti tomo 1. p. 332. it. tomo 2. p. 224.* Ad Leonem Belgicum domi militiæque vulneribus & morbis affectum, cum aliquis, cui Leo inter ſigna erat, Medicus crearetur, *Wallius p. 416.* In J. D. creatum *Bannin. L. 2. Elegia 10.* ad urbem Hornam, cum ejus civis Medicinæ Doctor fieret, *p. 61.* in quendam die ſuo natali J. Doctorem creatum *p. 62.* In promotionem juris, *p. 90. 98, 168, 189, 184.* In honorem Doctoralem Voſſii *Barlæus pag. 108.*

Ad Dorislaum ex pædagogo D. J. creatum, *p. 290.* In quendam D. J. creatum, *Baudius p. 107.* ad quendam Philosophiæ Professorem, *p. 110. p. 115.* Ad Episcopium Magistrum creatum, *p. 450.* In Metaphysicæ Professorem Medicinæ Doctorem creatum, *p. 447.* in quosdam D. J. creatos, *p. 523, 534.* In laurum Philosophico-Medicam. Sententia Apollinis *Placcii poëmata pag. 236.* Gratulatio de Doctoratu juris *Neubusius p. 199, 219, 244, 245, 252, 301, 333, 337, 397.* De gradu Medico *p. 215, 247, 304, 399.* De gradu in Philosophicis, *p. 207.* De Rectoratu scholastico *p. 396.* Ad Academiam Regiomontanam Magistros creantem *Pastorius p. 91.* In D. J. creatum *Nicolaus Heinsius pag. 193.* In quendam Medicorum ordini insertum *p. 196.* In duos fratres D. J. creatos, *p. 272. it. p. 277.* De Theologiæ Doctoratu *p. 278.* In Rectoratum Academic. Cunæi *Barlæus.*

24 II. In GRATULATIONE de NATALI PRIMO. Vide tria genethliaca carmina variis inventionibus elaborata apud *Jacobum Balde.* tomo 2. Poëmatum, (1) carmen in filium Comiti de Tylli natum. (2) Comiti Palatino Philippo Wilhelmo nomine totius collegii scriptum. (3) in Filiolam eidem Principi ipso festo trium Regum natam, sub persona trium Gratiarum. Tertio carmini ab ipso Autore artificium subnectitur. De filiolo primogenito Marchionis Montoserii *Zevecotius p. 37.* Fons bellaqueus Delphini natalibus baptismate sacer, Idyllion *Scoti p. 282.* Epigramma ad Patrem baptismate suscipientem filium. Comparatio cum Achille, Stygia unda tincto, *p. 286.* Genethliacon Ducis Andium tertio partu geniti. Comparantur tres filii Geryoni *p. 286.* Ducis Aureliensis ad Regem Patrem, *p. 306.* Oda qua celebrantur Principis Scoto Britanni natales *tomo 2. p. 98.* de nata filia prima vice *p. 352.* ad ejusdem uxorem de partus difficultate, *ibidem.* Ad Gulielmum Comitis Swartzburgensis filium ex themate natalitio concinnatum, *Wallius p. 76.* In infantem Principis Arausiorum natum post victam Hispanorum classem, *Barlæus L. 2. Heroicorum p. 350.* in natum Galliarum Delphinum eadem die & hora, qua Amstelodamo discessit Avia Maria de Medicis *ibid. p. 356.* in Delphinum Galliarum *in Delic. poët. Gallor. Passerat. p. 103. tomo 3.* Genethliacum nobilis pueri *p. 344.* In Delphinum Regis Galliarum *Nicolaus Heinsius p. 205.* Vid. eundem *L. 4. Elegia 4.* Genethliacon Jacobi IV. Regis Scotorum, *Buchananus p. 309.* In natalem Delphini Galliarum, *Baudius p. 633.* Carmen constans ex meris Chronostichis in cunas filioli nati ad natalitia Christianæ salutis, *Neubusius p. 26.* Cunæ Auriacæ in nat. Princ. Arauf. *Hugenius in momentis desultoriis p. 5.* Genethliacon Delphini *Laur. le Brun Eloq. poët. T. 2. p. 453.* baptismus Dominici Prioli. Infantis crepundia & cunabula *Bonifac. L. 9. Musarum carmine 61. & seqq.* Marinæ Mauræ puerperium *ibid. carmine 64.* ad Patrem gratulatio pro nato filio, *ibid. carmine 79.* Ad patrem Bernhardum de filiolo Polo Nano, nato, dum Pater civitati Bellonæ præsideret, comparat cum Hercule *ib. carmine 103.* Genethliacon ab ominibus inventione petita, *lib. 10. carmine 135.* Miraculoso Galliarum Delphino *Stratenus in Venere Selanda p. 58.* Ad eundem Genethliacon *id. pag. 165.* Nova Gallia Delphinum salutat *Laurentius le Brun opusculis selectis p. 486.* Nænia pro puero ad somnum provocandum: Nænia nutricis: Næniæ aliæ nugatoriæ, *Jovianus*

Ponta-

Pontanus lib. 2. de amore conjugali a p. 3351. ad p. 3358. Ad Lucinam parturiente Piccolominea Sannazarius *L. 1. Elegiarum: p. 97.* de partu Nisææ *id. lib. 1. Epigr. p. 147.* in filiolam natam Hugenio post quartam prolem masculam *Barlæus p. 494.* Genethliacon epicum *Delic. poët. Ital. T. 1. fol. 213.* infantis Tuscani *fol. 351.* filii Gonzagæ oda *T. 2. fol. 222.* Amstela exsultans super Galliarum Delphino *Keuchenius p. 122.* ad JCtum, cui uxor primo partu gemini sexus progeniem peperisset *p. 130.* in Principem die Lunæ natum *Bruno Mengelmoes p. 279.* in Principem Auriacum sexto conventu die Solis nona vespertina denatum, & filium ejus posthumum mox natum, *id. p. 280.* Omen Genethliacon, ad serenis. Principem *Albertus ab Ines oda 63.* Ad uxorem suam, cum esset gravida *Daniel Heins. p. 382.* In filiolum primogenitum Hugenii *p. 393.* Allusiones aliquot in nepotulum Cornelii & Martini natum Petteni ad mare in hospitio publico, cum de munimentis maritimis comitia agerentur *Neubusius p. 104.* In natalem Delphini vigesimo post connubium anno nati, *Pastorius parte 1. Sylvarum p. 68.* in natalem Principis Polonorum *p. 63.* Ad quendam cum ei uxor in mari filium peperisset, *p. 117.* Choreæ (*Ballet*) in natalem Fridericæ Amaliæ principis Danicæ a Vito Beringo scriptæ.

GRATULATIONES de NATALI ANNIVERSARIO. Ad Fulgentium Stephani natalem in Januario celebrantem, Zevecotius *lib. 1. Elegia 2.* in natalem amicæ *p. 142.* Ad Jacobum VI. Angliæ Regem, *Scoti T. 1. p. 13. p. 221. p. 301.* comparat cum sole. Mensis Julii fatalia, quo natus, maritatus & ad honores promotus fuit, *T. II. p. 489.* In natalem Dionysii Vossii Prosopopœia Uranies ad natum quondam puerum. *Bannin. L. 2. Eclog. 8.* in annum suum 60. exactum *Galli T. 3. p. 723.* Genethl. Rosinæ Melissæ. Ad nomen alluditur *p. 716.* De Climacterico magno *p. 714.* In natalem Ovidii ab eo proximum, qui natalis Minervæ est, *Daniel Heinsius L. 2. El. 9.* in natalem Josephi Scaligeri oda, *p. 504.* in natalem diem, sextum Februarii Electori Brandenburgico ejusque filio eundem, Carmen nostrum. In Cosmi Medicæi natalem X. *Nicolaus Heins. l. 2. El. 2.* in filium primogenitum Ludovici XIV. *L. 4. El. 4.* in natalem Reginæ Christinæ *p. 146.* In natalem Kinschotii *pag. 267.* in natalem annum Josephi Scaligeri, qui tanto æstu nobilitatus fuit, ut plerisque calidioribus locis vineæ fuerint exustæ, tria epigrammata Rutgersii *Nic. Heins. p. 133.* Ad Boxhornium Vincentius Fabricius de utriusque natali, qui in eundem annum & diem incidit. *Fabric. p. 126.* in natalem Nic. Heins. *id. p. 193.* in natalem patris sui *Grotius p. 209.* in Pascha anni 1612. natalem suum 30. *idem p. 223.* in natalem 31. *p. 238.* in natalem senis, *p. 251.* in natalem parentis sui *Nic. Heins. l. 1. El. 5.* Elegia de natali suo Lotichius *l. 2. El. 8.* in natalem Vincentii Fabricii El. Nic. Heins. *Fabric. p. 218.* in natalem amicæ suæ *Winsemius in amoribus p. 272.* In natalem suum iambus, *Hugenius p. 323.* Ad Episcopum Taurisinum in natalitiis Christi, quibus & Flaccus natus perhibetur, editum, *Bonifacius l. 8. Mus. Carm. 55. & 56.* In festo die Divi Sannazarii Martyris sibi natali, *Sannazarius l. 2. Eleg. p. 189.* in natalem amici *id. p. 131.* in natali Altilii Vatis *id. lib. 1. Epig. p. 156.* Ad Slusenium tertio post Phlebotomiam die natalia celebrantem. *Keuchenius* 25

nius in Muf. Juvenil. p.58. in decimum Augusti diem natalem suum, alludit ad sidus virginis *p.139.* in aliquem festo purificationis Mariæ natum *Bruno Mengelm. p.306.* Genethliac. Belgicum in Principem Arausionensem duodecennem. Pro munere donat horologium & alphabetum principale, *id. p.372.* Ad aliquem eodem secum anno, die, hora, sidereque natum, *Bisselius in delic. æstat. p.372.* In Caroli V. natalem *Johannes Secundus p.103.* In natalem Douzæ Lipsii elegia, *Douzæ poëmata pag. 665.* in quendam, cum ipso natali die periculum evaderet *Miscellanea Genethliaca.* Prosopopœia Parisiensis Academiæ Regis filiæ sub natalem principis natalibus restituta *Scoti T.1. p. 272.* ad urbem Gandavum, in qua Carolus V. natus est *Becanus p.75.* In quendam ipso natali die D. J creatum *Bannin. p. 62.* Ad Arnoldum van der Walle in cunis adhuc vagientem, cum ei olivam pacis in spem olim colendæ poëseos mitteret, *Wallius p.225.* Genethliacorum vanitates irridet, *Caldenbach. l.1. oda 23.* Genealogia Nassoviorum, *Grotius p.28.* Ad puerum suum in die natali Virgilii, *Lotichius p.143.* Carmen de excellentia sexus feminini *Hugenius p.46.47.* Carmen Eucharist. pro Genethl. *Bonifacius l. 9. Muf. Carm. 65.* Puerperium turturis jocoserium, *Gudberlethius in poëmatibus a p.25. ad p.42.* ad S. Ignatium, ut Regi Ludovico sobolem impetret, *Joninus l.1. oda 10.* Ad maciem in die natali *Balde l.1. oda 54.* Irridet Genethliacos *id. l.2. od. 24.* In vaticinium infelix de partu Lusiæ *Barlæus T. 2. p. 455.* In natalem 800. urbis Siricææ *Bruno T.1. p.39.* in falsum de nato princ. rumorem *p. 279.* Generosa liberæ gentis Genethlia *Albertus ab Ines oda 4.* Justum Lipsium in die natali ad geniale epulum invitat *Douza poëm. p. 654.* Vide Genethl. varia *Antonii Chanuti* in virginem Mariam variis inventionibus exornata *in Parnaff. soc. Jesu. T. 2. a p. 190.* quæ mutata applicatione ad Principum nativitates referri possunt.

26 III. GRATULATIONES de NOVO ANNO. Vid. Passeratii strenas integro libro. *Constantinum Hugenium in poëmat. Belgic. p. 300, 659, 1069. Parnaff. soc. Jesu T.1. p.533.* Basia pro strenis data *Scoti T.1. p.55.* Strena ad Regem Britanniæ *ibidem p.83.* Strena ad Pro-Regem ex Anagrammatismo *p.280.* Flores pro strenis *T. 2. p.333.* Epigramma de Jano bicipite *p.474.* In Cal. Jan. *p.383.* Strena retrograda, *p.384.* Strena ad Galatham *Bannin. in poëmat. Belgicis p.145.* Opitius carmen German. in Cal. Jan. *Sylvis poëtic. pag. 22. & 28.* Jacobi Catzen Cantilenæ in novum annum in *Hofgedachten p. 79. & seqq.* Hugenii Strena ad quatuor filios *in moment. desult. p.50.* ejusdem epigramma in Schurmannæ Studium novum novi anni tempore *Ib. p.369.* Ad eandem *p.379. & 376. Taubmannus in Melodæsia p.1, 42, 44, 65, 229, 369, 370, 371, 456.* Strena ad Pontificem anno 1666. Inventio ex numero Romano anni. *Nic. Heins. in carm. adoptiv. p. 93. V. Nathan. Chytræum in fastis sacris.* Gratulationes in Cal. Jan. plurimas habet *Neubusius p.1, 2, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 23, 24, 29, 32, 41, 43, 47, 51, 52, 61, 70, 71, 72, 75, 79, 83.* In quendam ipsis Cal. Jan. in Senatorum ordinem electum, *p.190. id. p.216, 217.* Ad discipulos *pag. 254.* Ad parentem *p. 274. 359.* &c. Carmen seculare in Cal. Jan. *Balde Lyr. lib.3. p.187.* Barbiton pro Strena *id. Sylv. lib.5. oda 7. p. 130.* Salutatio ad pontificem centone Virgiliano Ital. *T.1. fol.334.* Strena qua gratias agit pro beneficiis,

beneficiis, *Bruno p. 42. parte 1.* Strena ad amicam *id. p. 14. p. 123.* Ad Consulem *p. 292. parte 2. Id. p. 294.* Alphabetum Christianum pro Strena *p. 219. parte 2. Sidronii Hoschii* fausti anni apprecatio ad Leopoldum *p. 85.* Vota Belgarum ad eundem *p. 87.* Vota ex Victoriis Belgicis *p. 89.* pro incolumitate princ. *p. 90.* pro rebus in Germania gestis *p. 94.* ex ascititiis insignibus *p. 98.* ex honesta animi relaxatione *p. 102.* ex venatione *p. 103.* ex aucupio *p. 105.* ex arte Musica, *p. 107.* ex picturis *p. 108.* ex historia, philosophia & poësi, *p. 110.* ex virtutibus *p. 113.* &c. Carmina pro strena missa ad princ. *Boissardus p. III. Flemming. Epigramm. lat. Epigr. 23, 27.* in novum annum in Moscovia celebratum *l. 9. Epigr. 26.* Strena ad Pontificem *Bonaventura, Baronius in Heroicis p. 39, 40.* querela de temporis fuga in Cal. Jan. *Vinc. Fabric. p. 135.* Allocutio ad se ipsum *p. 141.* Querela, quod longam potius vitam quam bonam precemur. *Id. p. 146.* In sigillum aureum pro strena datum *Menagii poëm. p. 55.* Strena ad fratres Hugenios. Inventio e 12. Zodiaci signis *Barlæus T. 2. p. 211.* De pareliis Lutetiæ visis anno 1539. finiente, Carolo V. Cæsare, Cal. Jan. anno 1540. urbem ingressuro epigr. *Adeodati Sebæ (Theodori Bezæ)* ipsi Imperatori oblatum *Galli parte 3. p. 692.* Ejusdem Xenium Poëticum ad duos Poëtas *ibid. p. 594.* In Cal. Jan. ad Fuscum. *Sannazarius l. 2. El. p. 121.* humanæ vitæ fuga *Joninus l. 4. p. 145. Buchananus l. 3. epigr.* varias strenas distribuit Regi, Reginæ, discipulis, Episcopo indocto, aliisque Principibus & Matronis *a p. 352. ad 357.* Strena ad Comitem Gordonium *Jonstonus Epigr. p. 419. & 420.* Strena ad Cubicularii Regii Conjugem *p. 428.* ad Regem, qua recensitis muneribus, quæ dare posset, nihil Regi dari dicit, cujus non pretiosius exspectet *ἀντίδωρεν p. 229.* querela annuli a Gordonio ad se missi Cal. Jan. *p. 354.* De variis ad Cal. Jan. & strenas pertinentibus *V. Owenum l. 1. Epigr. 62, 96, 142, 164, Lib. sing. Ep. 71. l. 1. Ep. 19. L. 2. Ep. 4. L. 3. Ep. 16.* Oraculum Julii Mazarini Cal. Jan. *Balzac. p. 18.* vota modesta Cal. Jan. Epigr. *Scoti p. 128.* Musca Jano oblata, *p. 249.* De Cal. Jan. Epigr. *Scoti p. 432.* Theocrene pro Hippocrene ad Scotorum Regem *p. 141. T. 2. p. 120.* Xenium ad parentem *p. 180.* Meditatio de tempore in Cal. Jan. *Flemming. poëm. German. l. 1. Sylv. p. 32. L. 1. odas. Poëmata German. V. ap. Tscherningium in Vere p. 17, 20, 192. In prodromo æstatis p. 20. Salomonem von Golau in Epigr. Germ. Chil. 1. Cent. 9. Ep. 11. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 4, 27, 28. Ib. Cent. 15. Ep. 83, 84, 86, 90. Cent. 10. Ep. 31. Chil. 3. Cent. 5. Ep. 38, 98. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 3.*

IV. GRATULATIONES de VICTORIA. *Ad Regem Galliæ* post pugnam in Alpibus *Balzac p. 9.* ad eundem *El. p. 10.* Ecloga Alcon in victoriam Princ. Auriaci *Banning. p. 120.* In eandem ejusdem Panegyricus *p. 111.* ad fortissimum Principem post urbem expugnatam *Balz. p. 23.* Ostenda capta, *Scoti T. 1. p. 125.* Regis post confecta bella prosopopœia *Scoti p. 274.* Post bella unio Ecloga *p. 428.* Deditio arcis ad Regem *p. 151.* De profligata Hispanorum classe, *p. 534.* ad Archiducem Austriæ cum expugnata Dünkerka Flandriam ab armis Gallicis liberasset, *Wallius p. 19.* Victoria Cæsaris per Metaphrasin odæ 22. *l. 1.* Horatii *pag. 155.* Oliva pacis ad orbem Christianum id. *L. 3. El. 1. Vid. & seqq. Eleg. usque ad 7. affinis argumenti.* Ad Davidem de leonis & ursi cæde *Becanus p. 17.* De victoria ad Nordlingam, *pag. 83.* 27

De Mosa hosti erepta *Hoschius p.65.* Brisacum capta seu Panegyris, Saxoniæ Duci dicta, *Barlæus p.107.* Epinicium in captam classem Mexicanam *id. p.292.* Vesalia capta, *p.213.* Olinda capta, *p.242. V. plura exempla ib. pag.252, 260, 278, 284, 307, 329.* Ad Principem Auriacum post expugnatam Hispaniarum Classem, *Banning. L.1. silv. Carm.1.* In expugnatam Hispaniarum classem, *p.59.* Leucatha triumphans libri duo *Parnass. soc. Jesu T.1. p.410.* ad Meracum obsidione liberatam *p.497.* In Regis Galliarum expeditionem, *p.517.* Ludovici XIII. Panegyric. *T.2. p.649. it. p.652.* gratulatio ad Monckium de liberata Britannia *Nic. Heins. p.82.* In victoriam Lotharingicam Ludovici XIV. *p.227.* de Breda expugnata *in adoptivis p.51.*

28 V. MISCELLA GRATULATORIA. Excusatio silentii in gratulando, *Balz. p.36.* ad Regem, qui ereptus fuerat periculo incendiariorum *Scoti T.1. pag.435.* ad quendam Musicum *Wallius p.200.* ad militum Tribunum Carthusiano ordine initiatum, *pag.217.* ad Xaverium Militiæ suæ insignia in Indiam inferentem, *Wallius pag.325.* Ad quosdam, soc. Jesu ingressos, *p.334, 350, 365.* Ad quendam cum Josepho Sacellum dedicaret, *Becanus pag.7.* Ad Gulielmum cum templi primum lapidem poneret, *pag.97.* Ad Plosium in ordinem equestrem cooptatum, *Banning. pag.159.* ad quendam Legatum ad Angliæ Reginam, *Baudius pag.97.* Gratulatio de Syndicatu *Placcius p.122.* Gratulatio ad quendam manibus hostium elapsum, *Neuhusius pag.39.* de Quæstoratu, *pag.174.* de Secretariatu *pag.176.* de Disputatione juridica, *p.177.* ad aliquem artem cum marte commutantem, *p.242.* in disputantem de cœlo *pag.263. &c.* Ad emeritum Douzam *Grotius pag.176.* Urbani Octavi Pontificis triumphalis pompa *Parnass. soc. Jesu T.2. p.139.* Pompa Regia Regis Galliæ *T.2. pag.612.* Gratulationes in orationes habitas *Nic. Heins. p.261.* ad quendam de principatu Romuli disputantem *p.253.* In disputationem juridicam *p.268.* ad Curatorem Academiæ electum, *pag.75.*

29 IN EPITHALAMIIS Inventiones ducuntur I. *a personis,* ubi loci Rhetorum excutiendi. Considerentur adjuncta personarum, Nomina, amoris occasio, vel vera, vel ficta. Vera, ut pulchritudo, virtus, sponsi vel sponsæ, fatum. Ad fictiones pertinent Veneris & Cupidinis consilia & machinationes, qualia multa in Poëtis & amorum Scriptoribus inveniuntur. (Vid. hortos Veneris Blyenburgii, in quibus congeruntur varii Loci Communes ejusmodi rerum ex omnibus Poëtis) Professio sponsi, unde perpetuæ allusiones formari possunt, affectus mutui, studia, desideria, inter præsentes & absentes, si sponsa ægre expugnata fuerit, si literæ multæ scriptæ sint. Hic varia fingi possunt, prout ipse ingeniosus amoris affectus est, cujus Characterographia tam apud Pathologicos Scriptores, quam apud Poëtas perquiratur, salutationes, carmina missa, insomnia, excubiæ ad amicæ fores, convivia &c. II. Inventiones peti possunt *ab adjunctis* vel circumstantiis. Hic Loci Communes de amoris suavitate, vehementia, potentia, conjugii laudibus, locum inveniunt. *Vid. Barlæi dialogi nuptial. & Jacobi Lydii sermones convivales, quæ adduntur facibus ejus Augustis:* Item descriptiones festivitatis nuptialis cum antecedentibus & consequentibus, & thalami ab ornatu, colloquiis ante & post thalami conscensum, cujus generis multa ap. *Joh. Jov. Pontanum*

libris

libris 3. amorum conjugalium. Antiquitates quoque huc referri possunt, ad quas eruditæ allusiones institui solent, de quibus antiquarii Scriptores. *Vid. Aloysii Novarini Tomum Electorum sacrorum, qui inscribitur Aquæ nuptiales.* A *tempore* inventiones etiam peti possunt, si ver, æstas, autumnus, hyems sit; dies festus, caniculares, Bacchanalia, December, Saturnalia, nundinæ, dies lunæ, solis, veneris &c. III. Ab *ἤθεσι seu affectibus mollioribus* multa duci possunt. Pertinent huc omnia vera, ficta, vota pro felicitate, & fœcunditate, varii loci morales de amore. IV. A *forma Carminis* inventio peti potest, si illud vel Epicum vel Anacreonticum, vel dithyrambus, vel cento, vel Ecloga, ita tamen, ut ceteri etiam loci innectantur. Elegans exemplum est Epithalamii apud *Statium in nuptias Stellæ & Violantillæ*, in quo pene omne quicquid est Enthymematum & ornamentorum quasi coacervari videtur.

Subjiciemus exempla specialium inventionum, quasi per lancem saturam col- 30
lecta, & quidem I. A NOMINE *sponsorum & insignibus:* Carmen Belgicum in nuptias cujusdam Kœnigii *Bruno p. 198. & 199.* Inventio e nomine Petri *Taubmannus in Melodæsia p. 642.* e nomine Zimmermanni *idem p. 257.* In nuptias sponsæ Barbaræ. *idem p. 235.* E nomine Mariæ, ubi de dulcore amoris *p. 243.* In nuptias Margaritæ von Hengst & Sponsi Türcken Carmen Belgicum *Brunonis p. 65.* Vid. simile apud eundem *p. 52.* In nuptias cujusdam Luciæ, *idem p. 259.* Leo Liliger & Leæna Rosifera. Inventio ex tessera Gentilitia, *Bonifacius in Musis l. 5. p. 235.* In nuptias Christiani & Christinæ *Hoffmanni in epigr. p. 198.* In nuptias Gailii & Sandiæ. Inv. Gailius practicus in thoro, ut ille JCtus in foro, anchora amoris in arena figenda. *Id. p. 200.* In Prussum, sponsam Prussiam ducentem, *Id. p. 168.* Vide Carmina nostra in *Libro venerum:* Carmen Pancratium in nuptias Pancratii, Venerem piscatricem, oleariam, fontanam &c.

II. A CIRCUMSTANTIA *Personarum matrimonium ineuntium.* 31
An virgines viduis sint præferendæ? *Eleg. Henr. Meibomii.* Deformes pulchris esse præferendas *Fabricius L. 2. Eleg. 5.* Pulchras deformibus esse præferendas *ibid. Eleg. 8.* Puellas simplices prudentibus esse præferendas *ibid. Eleg. 9.* Prudentes simplicibus &c. *ibid. eleg. 10.* In nuptias alicujus cerevisiarii, qui Oenopolæ filiam ducebat. Sine Cerere & Libero friget Venus *Hofm. p. 199.* In nupt. Typographi. Prælum amoris *idem p. 180. Epithalamium in eruditum scripturus multas inventiones applicare poterit ex Heinsii ad Jacobum Primerium epistola, qua agitur: An & qualis viro literato uxor sit ducenda?* Venus Cimbrica seu in nuptiis Christiani IV. Daniæ Regis *Barlæus l. 1. Heroic. p. 75.* Venus Britannica *id. l. 2. Heroic. p. 290.* In nupt. Ennonis *id. p. 321.* In nuptias Hofdii, Poëtæ Batavi, secundum sponsi *id. p. 46.* amatorem Regi similem esse, *Vinc. Fabric. el. 3. l. 2.* Amatorem mancipio & captivo esse similem *ibid. l. 4.* In aliquem sponsum Ecclesiasten. *Zuber. poëm. part. 1. p. 14.* Epithalamium in Notarium. Inventio ex officio & nomine *Henr. Bruno Mengelmoës p. 46.* In nupt. Anton. Matthæi JCti *Boxhorn. Poëm. p. 3.* In nuptias Jacobi VI. Scotorum Regis & Annæ Danorum Regis filiæ in Dania celebratas, Georgio Scotiæ Marefchallo Regis sui vices

vices obeunte *Scoti T. 2. p. 333.* In nupt. Arminii Theologi & Medici: *Banning. p. 60,* Epithalam. In Calendrinum sacerdotem, *Hugen. in moment. desult. p. 290.* In Philosophi nuptias: Philosophus eget uxore, claudit: tendimus huc omnes, thalamum properamus ad unum, *Hofm. p. 172.* Huc etiam ille Locus Communis pertinet, uxorem studiorum & actionum finem esse *id. pag. 196.* Chamæleon grammaticale ludicrum, *Gulberlethius p. 102.* Epithalam. in Vexilliferum. Invent. a re militari ad rem uxoriam applicata *Henr. Bruno p. 220.* Epithalam. in nuptias peregrinatoris. Invent. a peregrinationibus Sponsi petita, *Id. p. 217.* Epithalam. in JCtum, Invent. processus juridicus in judicio Veneris. Carmen Belgic. *id. p. 209.* In nuptias JCti. Invent. ex officio *id. p. 161.* In nuptias principis Mecklenburgici *Nic. Heins. pag. 156. nov. edit.* Epithalam. senatoris, *Grotius pag. 90.* constat variis fictionibus. Epithal. Consiliarii, describitur hic Veneris Regia & Amorum studia circa nuptias, *Grotius pag. 102.* In nupt. Principis Arausionens. *id. pag. 112.* Epithal. in nuptias Joh. Bourellii, qui commendatur a variis peregrinationibus, *Id. pag. 109.* In viduam, antea viro militari junctam, *Bruno pag. 267.* Carmen Belgicum in Triglandium sacerdotem. Invent. a sanctitate conjugii *id. pag. 349.* Carmen Belgicum in nuptias Vidui & Viduæ. *id. pag. 351.* Venus Batava *Barlæus Heroic. pag. 363.* constat fictionibus & laude viri nobilis. Epithal. in nupt. Constant. Hugenii equitis, & Principi Auriaco a secretis *id. pag. 385.* Amor sapiens in nupt. Grasii, tota inventio est de sapientia amoris, possunt applicari nupt. Philosophi *id. pag. 510.* In nuptias Consulis *Barlæus pag. 549.* Venus Consularis in *nostro Venerum Libro.* In nupt. Redii Equitis, rerum Indicarum Præfecti *Barlæus pag. 434.* Epith. in Principem Nassovium, *Banning. pag. 123.* Epith. in comitem, *Wallius pag. 204.* Epith. in Jacobum Pelitium J. D. Inv. a peregrinationibus, *Barlæus T. 2. pag. 74.* in nupt. Mylii militis. Inv. a re militari ad Venerem applicata, *id. pag. 135.* in nupt. Pickeri, inv. a peregrinationibus Indicis desumta, *id. pag. 140.* in nupt. Hemskerckii JCti & Poëtæ *id. pag. 141.* in nupt. Cullinii JCti. Applicantur libri juris & processus ad rem veneream, *id. p. 145.* In nupt. Grotenhusen JCti, eadem inventio *p. 145.* In nuptias Boy Advocati & Poëtæ eadem invent. *p. 147.* In nupt. Polii J. U. L. ead. inv. sed aliis admista. Tractatur Locus Communis de conjugii dignitate *p. 148.* In nupt. Gronovii, Historiarum Professoris; comparat uxorem ejus cum toto mundo *p. 149.* potest hæc inventio applicari ad Physicum vel Medicum. In nupt. Matth. Vossii Historiographi &c. Comparat ejus officia cum officio mariti *p. 151.* In nupt. Helmontii J. D. inventio a re juridica *p. 154.* In nupt. Jonckeri, comparat bellum Martis cum bello Veneris, sponsamque cum toto orbe *p. 156.* In nupt. Antonii Matthæi JCti, inventio a re Juridica *p. 179.* In nupt. Arminii Medici, inventio e rebus sex Hippocratis, inter quas etiam Venus. Applicat rem medicam rei uxoriæ *p. 184.* in nupt. Corn Blau Mathematici & Typographi *p. 203.* In nupt. secundas senis Theologi *p. 212.* In nupt. Fratrum duas sorores ducentium, alluditur ad geminum conjugium *p. 223.* In nupt. Utenbogardi quæstoris, alludit ad officium *pag. 246.* In thalamum Joh. Fontani, Medici, *Boxhorn. p. 99.* In nupt. Sponsi Batavi & sponsæ Anglæ. Amor Batavis jungit toto diversos

verſos orbe Britannos *id. p. 60.* Epith. In Hoſdium Poëtam, Plempius in quisquiliis *p. 96.* in Thal. Joh. Fontani Medici *id. p. 99.* in nupt. Chriſtiani Caſſii, inv. a negotiis Aulicorum, *Vinc. Fabritius p. 99.* In nuptiis Lateri JCti *id. p. 188.* In nupt. officialis aulici Belg. *Henr. Bruno p. 40.* In Mart. Braſſium Poëtam laureatum *Taubm. Melod. p. 266.* In nupt. Corn. Mylii JCti, inv. ab officio, *Baud. p. 411.* In nupt. Niporti JCti & Secretarii, ab officio adduntur fictiones & proſopopœiæ Veneris, *Nyendalius p. 23.* Epithal. in Regem Galliarum Henricum IV. & Mariam Medices. Inv. a laude utriusque Principis, allocutione facta ad ſolem diei hujus præſidem *Baud. p. 96.* In nupt. Mathematici & Mechanici, a profeſſione *Flemming. p. 158.* Phaleuci an conveniant nuptiis Principum, *Taubm. p. 22.* In nupt. Medici filii & ſponſæ Medici filiæ *id. p. 233.*

III. A TEMPORIS CIRCUMSTANTIA. In nupt. circa ipſum ſolſtitium celebratas, *Vid. Veneres noſtras.* In nupt. die Martis celebratas *Boxhorn. poëmat. p. 51.* In nupt. die Jovis celebratas, *Vid. venerem Joviam in libro noſtro Venerum.* In nupt. Gregorii die celebratas. Vigilantia amoris *Hofman. p. 181.* Hyemem amatori maxime aptam eſſe, *Fabricius L. 2. El. 1.* Æſtatem amatoribus aptam eſſe. *id. eleg. 2.* Epithalam. inventio a tempore verno, *Bruno p. 61.* In nupt. Bambeckii inv. a verno tempore, cujus attributa & effectus cum rei venereæ attributis comparat *Barl. p. 199.* In nupt. Appelbœm, inv. a verno tempore, alludit & ad ejus officium *p. 267.* In nupt. Jacobi Pergens, a verno tempore, *p. 350.* Carm. in nupt. a Schagen, in quo ſingula diſticha annum celebrati matrimonii indicant *Baud. p. 649.* Paul Flemmings carm. German. verno tempori applicatum *p. 149.* In nupt. hyeme & tempore belli celebratas *Flemming. p. 162.* 32

IV. AB OCCASIONE amoris. Epithalamium in nuptias Theodori Boulii & Gertrudæ Bouliæ, inventio petita eſt ex fab. de origine Conjugii, *Banningius l. 2. eleg. 1.* In nupt. Petri Boor Secretarii uxorem de rure ducentis. Inv. præfert ſponſam e rure urbanis, *Barl. p. 153.* Ad Joh. Veſalium Epith. occaſione ejus, quod dixerat, ſe novum hortum conducturum, *Taubm. in Melod. p. 256.* introducitur colloquium ſocrus & ſponſæ *id. p. 235.* 33

V. AB ADJUNCTIS, *deſcript. ſcilicet nuptiarum, amoris rituum &c.* In ſecundas nupt. Hoſdii *Hugen. in moment. deſultor. p. 8.* In nupt. ſecundas de Brederode *p. 139.* Diſſuadet ſecundas nupt. 6. Epigr. *id. p. 146.* In tertias nupt. Redekeri, *Vid. Veneres noſtras.* Ad amicum ſecundas nupt. ſuadentem, *Hugen. moment. deſult. p. 347.* Soliloquium amantis ſponſi ad ſponſam & ad noctem primam, *id. p. 186.* In nupt. Birckmanni, Inventio: quod uxor ſit omnium actionum & ſtudiorum finis, *Hoffman. p. 169.* Domum ductio ſponſæ, repetitur verſus intercalaris: ducite rite domum mea carmina ducite ſponſam, *Henr. Bruno p. 217.* op eene Brüet op de lüet ſpeelende *id. p. 165.* Henr. Bruno deſcribit feſtive actum amoris in JCtum *p. 217.* In nupt. Hoſdii Poëtæ Batavi ſecundum ſponſi, *Barlæus p. 469.* Epithalamii in nupt. peregrinatoris Inventio a peregrinationibus ſponſi petita, *Bruno. p. 239.* Dithyrambus Trochaicus Gudberletii *p. 133.* In Conſiliarium viduum, & ſponſam viduam. Epithalamium in Gronovii nuptias, allocutio ad noctem, quæ deſcribitur a variis amœnitatibus amorum, *Nic.* 34

Heins. p. 282. In ægrotum sponsum *Henr. Bruno p. 24.* Domum ductio Mariæ van der Dühn, describitur ipsa deductio, & adduntur vota pro prole, *Grotius p. 99.* Divas invitat ad nuptias & festivitatem earum describit *Bruno p. 202.* Epithal. quo eleganter describitur amoris actus, *Bruno p. 187. it. 191. it. 193. it. 196.* In nupt. secundas *Barl. p. 520.* In nuptias Kerckhofii sponsam Anglicam ducentis. Inv. potissima est, quod amor etiam placere possit peregrinus *id. p. 526.* In nupt. secundas *id. p. 541.* In nupt. Boyenburgii secundum sponsi, *id. p. 427.* De immani lecto Metellani ad ornatissimam ejus conjugem, *Scoti T. 2. p. 386.* Epith. in Grafii secundas nupt. tractat de necessitate & utilitate conjugii *Barlæus p. 143.* In nupt. Van der Hagen, describit apparatum amoris ejusque suavitatem & necessitatem, *id. p. 268.* In nupt. Jac. Pergens, describit suavitatem amoris & exemplum totius naturæ amantis allegat, *id. p. 350.* In nupt. Helmontii. Inv. a descriptione nupt. & commendatione conjugii, *p. 356.* In diem anniversarium nuptiarum Hofdii *p. 364.* In nupt. Gronovii. Non esse cœcum amorem, *Boxhorn. p. 64.* Carmen nuptiale, quod tibicinem alloquitur, eique præscribit varios chorearum modos, *Joh. Jov. Pont. lib. amorum conjug. p. 3314.* Hesperum alloquitur, *p. 3316.* Uxorem lecto surgentem alloquitur *p. 3318.* Elegiam alloquitur, conjugali amori adsit *p. 3309.* animum suum alloquitur, *p. 3326.* In nupt, Giphartii & Ravenstenii. Supplicium sumitur de sponsa, plectitur corpore, quæ ore rea est, *Bruno p. 178.* In nupt. Petri Fabri secundum sponsi, *Taubm. in Melodæsia, p. 246.* Epithal. in Hofmannum, a laude sponsæ, *p. 278.* In Joh. Specknerum, describit eleganter gestus amantium. *p. 282.* In nupt. Aberti a Scagen, describit eleganter & festive congressum nuptialem, & addit Epitaph. virginitati *Baud. p. 646. & 649.* In nupt. Kirchmanni, describit ib. congressum nuptial. partim, ejusque invent. ducit ab opere ejus de Funer. Rom. *p. 650.* In nupt. Henrici IV. Reg. Gall. ad vesperum citius solito irruentem *Baud. p. 622.* Liefländische Schnee-Gräfinn, quo carm. describitur eleganter festivitas nuptialis una cum actis thalami, *Flemming p. 163.* Describit eleganter suavitatem amoris *id. p. 352.* In nupt. Henr. Tserlingii, laudat amorem comparatione facta cum tota rerum natura, *id. p. 355.* Pleraque Flemmingii carmina ex ista inventione petita. Actio furti contra sponsam, ut restituat cor raptum, *Taubm. Melod. p. 285.* Describit soliloquia sponsorum *p. 243.* Gevartii hymenæus pacifer, Vid. Columesium in opusculis *p. 101.*

35 VI. A FORMA SEU GENERE CARMINIS. Carmen pancrat. in nupt. Pancrat. *Vid. veneres nostras.* Cantio nuptialis ex Latinis & Belgicis versibus mixta *Bruno p. 202.* Parodia nupt. ex omnibus metris Boëthianis conflata. *Id. p. 205.* Dithyrambus Trochicus in nuptias Consiliarii vidui & sponsæ viduæ *Gudberletius p. 133.* Carmen in Anacreonticum Taubmanni, columbæ nuptiales, In *Melodæsia p. 129.* Carmen Belgicum, cujus omnes versus in unum rhythmum terminatur, *Bruno p. 165.* Philandri ad Neæram Enthusiasmus, *Gudberletius p. 90.* Fescennina carmina in nupt. Fontani *Plempius in quisquiliis p. 102.* Fescennina in thorum Dimeni *p. 104.* In nupt Bontii *p. 106.* Thyrsis. Lyrico-Bucolicum *Coldenbachius lib. 3. Lyricorum carmine 19.* In nupt. Ele-

Electoris Brandenburgici, quod Phaleuci conveniant nuptiis principum *Taubm. p. 227.* Cento nuptialis Ausonii.

VII. MISCELLA. *Μισόγαμος* satyra, *Hugenius in mom. desultor. p. 287.* Varias 36
inventiones non ex certo fonte desumtas, sed quicquid in buccam venit, quocunque modo, festive tamen ad nupt. applicavit *Jan van der Veen a p. 202. usque 335.* Odae nuptiales ad virgines hospites, *Bruno p. 167.* Hymnus ad virgines hospites, *Bruno p. 167. p. 63.* in discessum filiae Regis Britanniarum nuptae Principi Palatino *Grotius p. 221.* Melidoriae amores laudat *Scoti p. 127.* Laus amicae *ibid. p. 149. p. 177. T. 2. p. 479. Vid. Barning. p. 8. p. 16. p. 18.* Ubi agit de laudibus Fulviae suae, invectiva in nimium puellarum cultum *Joh. Jov. Pontanus, p. 3336.* Excusat se, quod pro centum Phaleucis 40 scribat in nuptias *Taubm. Melodaes. p. 272.* Numerat Phaleucos suos quos scribit in nupt. *id. p. 232.* Excusatio, quod carmen scribere nequeat *p. 233.* Excusatio carminis & querela, quod sibi inventio desit *p. 253. Vid. Pierii Winsemii amores.* Elegans epigr. nupt. est ap. *Martialem l. 4. Epigr. 33.* Ubi tractatur Locus Comm. de aequalitate nuptias contrahentium.

IN EPICEDIIS inventiones ducuntur I. a *laude Personarum.* Consulantur 37
loci Rhetorum. II. *πάθεσιν sive querelis,* ubi varii affectus excitentur & variis figuris res ornetur. Praecipue hic considerantur jactura publica vel privata e morte, spei eversio, si immatura aetate decesserit, proponatur desiderium nostrum, inducantur prosopopœiae valedicentis mundo, laboribus, conjugi, liberis, amicis, aspirantis ad cœlestia, contemnentis mortem. Usui hic esse poterit *Dan. Heins. elegantissimum poëma de contemtu mortis.* Solent alii expostulare cum f tis & Diis, in morbos, pedem, bella, invectivas formare, res inanimatas ad luctum convocare, quod ineptum interdum est. Possunt augeri affectus e circumstantiis, a genere mortis & a personae conditione desumtis, si morbo vehementi decubuerit, si bello, undis perierit, si puer, senex, maritus, eruditus, Princeps, miles &c. perierit. III. *a consolationibus.* Hic conveniunt omnes illi Loci Communes de fragilitate humana, de mortis necessitate &c. Vid. *Nesselii meditationes novissimorum, de la Serre varia scripta,* quod jactura in haeredibus & liberis resarciri possit, quod Christiano homine indignum sit, lugere beatos, quod luctu nihil proficiamus, fato esse acquiescendum: quod tumultibus mundi eripiamur, quod mala non sint cumulanda: quod cœlesti gaudio fruatur defunctus. IV. *a ritibus & antiquitatibus,* ad quas alludere saepe solemus. *De ritibus funeral. Kirchmannus amplissime scripsit.* V. *a forma carminis,* quod est vel Elegiacum rei funebri inprimis aptum; illud praecipue quod numero & periodo Graecis usitata, & Catullo familiari scribitur, & quali utitur *Heins. in Monobiblo suo.* Jambus, quo plerumque usus est *Baudius,* qui integrum librum Jamborum funeral. scripsit: *ἐπικήδειον,* quod nullo constat certo genere, sed vario metro compingitur, quale in uxoris suae obitum fecit *Dan. Heins. p. 123.* Solent & epigrammate sive inscriptione Epicedia comprehendi, de quo *Masenius in arte argutiarum,* & *Boldonus in Epigraphice* sua. * Exempla 38
Epicediorum multa sunt in Statio *L. 1. sylv. carm 1.* Epitaphium in Glauciam puerum Atedii Melioris *L. 2. sylv. carm. 8.* consolatio ad Flavium Ursum de amissione pueri *l. 3. sylv. carm.*

carm. 3. Lacrymæ Hetrusci in morte parentis *L. 5. sylv. carm. 1.* In uxorem pietas *L. 5. carm. 3.* Epicedium in patrem *L. 5. carm. 5.* Epicedium in filium suum vide apud *Sidronium Hoschium.* Elegiacum præstantissimum novem elegiis, quibus cursum vitæ humanæ cum mari comparat, Vid. *Laurentium le Brün T. 2. eloquentiæ poëtic. p. 505.* Ubi plurima exempla habet Epitaphiorum & inscriptionum *usque ad p. 586.* Varia exempla inventionum in unum virum doctum invenias in Epicediis, quæ vitæ Puteani adduntur a Rigaltio scriptæ.

39 Exempla specialium inventionum hæc sunt. I. A NOMINE. In Hospitalii obitum, in exilio mortui *Galli p. 91. T. 3.* In Firmini Durii obitum. Firmus & durus Studiis: hinc firmum illi nomen post fata durat, *p. 158.* in obitum Gohonii cognomento solitarii, in vita solitarius, post mortem volitat per populi ora, cui quondam solitudo grata, nunc ad plures abiit, *p. 161.* De insignibus Farnesianis, (liliis) ejusdem tumulo incisis *p. 215.* Francisci Prothei tumulo. Hominem fuisse in vita vertumno similem *p. 429.* In obitum felicis Poloni *Philomathus p. 52.* Fortunati *Pontanus p. 3389.* Junii Juniani Maji *p. 3399. Puellæ Roscia 3394.* Joh. Oecolampadii lampas in æde sacra *Hoffm. p. 680.* In obitum Musculi, *p. 681.* In obitum Hyperii nomen e superis ductum *p. 683.* in obitum Ursini Theologi. Inv. Ursus defendit agnos contra lupos *p. 684.* In obitum Secretarii Renard carmen Belgicum *p. 330.* In obitum Posthumii *Itali Fol. 230.* In obitum Cartesii Physici *Hugenius p. 379.* alludit ad nomen Renati. In obitum Fabri *Taubm. p. 311.* In nupt. cum Anna quadam, Anna fuit nunc Anna perenna erit, *p. 386.* In obitum Brandii Camerarii ad nomen alluditur *Hoffmannus p. 153.* In obitum Maji ultimo Februarii *Guinisius p. 253.* In obitum Gallæ sterilis *Pontanus p. 3420.*

40 II. A. PERSONA *ratione professionis vel ætatis, vel conditionis.* Praschii elegans elegia in obitum Patris. In tumulum Phrynes meretricis *Zuberus p. 57.* In tumulum Lauterbachii Poëtæ *id. p. 27.* In obitum Gustavi M. *Balzak p. 18.* ad Franciæ Cancellarium de obitu fortissimi sui generi *id. p. 18.* In obitum Menardi Poëtæ elegantissimi, Inv. Deos ipsos Mercurium Phœbum deprecatos esse mortem ejus *id. p. 54.* in obitum Nymphæ præstantissimæ virginis, quam laudat a poësi, eloquentia, Musica, *id. p. 64.* Inv. non jam habere Numina, cujus ore canant, cujus animum inspirent, olim quidem Apollinis oraculum desiisse, nunc vero ipsum Phœbum & Musas mori, *id. p. 66.* In Borbonium Græcæ linguæ Professorem, Sacerdotem, Oratorem, Poëtam, *id. p. 106.* Ad eundem inter cœlites agentem. Inv. quam Tibi jam dulce est mendacia Græcorum, & artem Tuam inter cœlitum carmina contemnere *p. 107.* Amyntas de Thyrside heu jam non suo, id est, in funus juvenis fortissimi & amici sui *p. 111.* In obitum Thomæ Rhædi a doctrina varia, prudentia, peregrinationibus, laudari *Scoti T. 1. p. 51.* In funere Raphaëlis Thorii Medici & Poëtæ præstantissimi *Scoti p. 61.* Epicedium illustris puellulæ, quæ a variis dotibus laudabatur, *p. 109.* In Principis Aurelianens. in pueritia mortui obitum, *p. 117.* Veneris lacrymæ super morte Adon. potest applicari in obitum puelli *p. 178.* Epitaphium Petri Ronsardi, *Poëtæ Galli p. 279.* in obitum Nobilissimæ Matronæ Bassompieriæ, de laude illustris fœminæ cum fictionibus intermixtis *p. 375.* Epicedium Thomæ Kreigii Poëtæ, JCti

JCti &c. ad filium p. 330. Davidis Blackii profectio in patriam cœlestem T. 2. p. 81. In obitum amici, quem laudat ab eximiis dotibus T. 2. p. 104. Epitaphium Roberti Rollocii Pastoris, p. 114. Tumulus Joh. Metallani Scotiæ Cancellarii p. 116. In conjuges simul febre mortuos p. 148. Vid. Miscell. nostra p. 72. Epitaphium fratris Scoti p. 255. Tumulus Camilli, Comparatio cum Camillo Romano p. 382. Epitaphium Glennusii dum pacis conditiones proponeret mortui p. 384. Epitaphium Matronæ p. 386. Cardinalis Lotharingiæ, Sepulta hic est belli fax, cui aqua inspergenda p. 387. Epitaphium Henrici IV. Galliar. Regis circa tempus nuptiarum mortui p. 386. Elisabetæ Henriettæ, Laudatur a pulchritudine p. 487. Kinneri tumulus p. 488. in obitum van der Haagen, Poëtam illum carminibus immortalem factum pag. 489. Lessus in obitum summæ spei Princ. Jacobi VI. p. 544. in Manes Medici & Philosophi. Inv. Totius orbis volumen ita didicit, ut jam extra orbem feratur p. 549. Epitaphium Scaligero ut Regio sanguine orto Dan. Heins. p. 53. eidem ut temporis emendatori, p. 54. eidem ut linguarum omnium perito, & antiquæ Astrologiæ illustratori p. 55. Manes Lipsiani p. 62. ad Lipsium post scriptum postremum ejus, Lovanium, mortuum p. 66. In obitum Memmii Consiliarii Galli p. 3. p. 79. p. 87. 92. & sq. De Thuani obitu ad Fratrem p. 97. 98. in equitem fortissimum, p. 101. in Nobilissimam Matronam, sed sterilem, p. 102. Ronsardi Poëtæ Epicedium p. 108. & sq. In obitum Aurati Poëtæ & interpretis Regii p. 105. causarum Patroni tumulus. p. 145. Epitaphium JCti p. 146. Equitis tumulus p. 147. (Jam capta in urbe victor cadit, Civis Romani tumulus ibid. in Turnebi obitum Galli p. 149. 202. Epitaphium a marito uxori positum p. 157. Epitaphium Amiralii Galliarum p. 163. Epitaphium Maritæ statim post nuptias mortuæ, p. 165. in Manes Puteani ibid. Epitaph. illustris fœminæ, laus a virtutibus p. 196. in mortem Galliarum Regis ibid. Poëtæ Nænia Pentasyllabica p. 105. Tumulus Claudiæ conjugis Regiæ. Claudia facta est Jovis Conjux, p. 240. Epitaph. magni Medici p. 242. In obitum Matris Regiæ p. 242. In tumulum militis p. 256. In duos conjuges uno tumulo compostos p. 258. Epitaph. summi Navarchæ, qui terra atque mari floruit astra tenet p. 261. Epicedium in senem p. 349. Ad manes Ronsardi Poëtæ p. 463. Tumulus Præsidis Alealmi p. 456. Lacrymæ ad bustum Patris p. 366. &c. in obitum Perusii Poëtæ Tragici p. 470. Memoria Thuani Consiliarii. (a munere laudatur comparatione facta cum Medicina) p. 472. Castanii equitis Epiced. a p. 504. ad 512. In Thuani obitum (describitur vita p. 519.) In ejusdem obitum prima juventute mortui p. 522. In obitum Jani Dousæ prima ætate in peregrinatione exstincti p. 515. ad 532. Epitaph. Dousæ Patris p. 532. Epiced. in Justi Lips. obitum p. 538. Advocati Epitaph. raptus est ad tribunal Rhadamanti p. 593. Epitaph. Budæi JCti (Inops mortuus non est, qui cœlo animum, terræ corpus reddidit, nobis monumenta ingenii) p. 593. In mortem Francisci, & duorum ejus liberorum p. 597. Francisci I. Francorum Regis tumulus p. 658. Francisci Galliarum Delphini tumulus p. 659. Caroli Francisci Gallorum Regis filii tumulus, p. 660. in obitum Pro-Regis p. 660. in obitu trium Galliæ Regum Secretarii p. 663. In obit. immat. Casimiri Comit. Palat. p. 666. Epitaph. Patri positum p. 680.

p. 680. Epitaph. matri ante 15. annos se puero exstinctæ positum p. 668. In obit. Parui, Senat. Parif. p. 669. sororis charissimæ p. 669. Stellæ curiæ præsidis p. 670. Eobani Hessii Poëtæ ibid. Porti Cretensii p. 671. duorum conjugum uno eodemque die exstinctorum p. 671. Poëtæ Obesi p. 673. Mathematici in ipso ætatis flore mortui p. 674. Sambuci Poëtæ p. 675. virginis lectissimæ p. 673. Lamonii juvenis admirabilis, p. 676. Martini Lutheri & Philippi Melanchthonis p. 678. & 679. Bullingii candidissimi viri. (Cur fleamus mortuum, qui vivit aliis & sibi) p. 680. duorum amicorum p. 681. Gwaltheri filii unici, p. 682. amici Alcoini p. 686. Zwingeri (terra cœlum capit) p. 687. Epitaph. Monadii Medici ibid. in ejusdem obitum trium linguarum periti p. 808. in obitum amici ibid. Medici p. 689. Pythæi JCti a p. 829. ad 836. Henrici III. Galliæ & Poloniæ Regis p. 877. Prevotii p. 1075. Francisci I. Regis p. 1080. Albæ spinæ p. 116. Borbonii p. 1680. Ronsardi catarrhis & vigiliis exstincti p. 1120. Epitaph. Francisci I. p. 1130. Consiliarii Regii p. 1131. in obit. amicæ p. 1135. Crucii Militis fortissimi p. 1134. Boneri Marte & arte clari, p. 1136. Brixii Poëtæ (Gallia deplorat Poëtam suum, qui cives suos sæpius deplorabat) p. 1144. Jacobi Regis Scoti T. 1. p. 480. Virginis Metellanæ præmatura morte exstinctæ (virtutes numeravit Parca non annos) p. 603. In tumulum duorum Conjugum, p. 609. In obit. Ducis Lennovii (non hæc unius Viri mors, sed publica clades est) p. 612. Quinquennis puellæ, p. 615. Annæ puerperæ, (comparat illam cum Phœnice) p. 616. Comitis Moraviæ (a variis dotibus laudatur) Jonstonus p. 355. Boccii vatis p. 418. Maritæ Jonstonæ, p. 400. Nobilissimæ Heroinæ p. 413. Ecclesiastæ p. 425. Mercatoris p. 426. Epithalamium in cœnobio desponsæ (possit inservire Epicedio in sponsam) Wallius p. 251. Idyllion Thestylis in puellam rusticam in ipso religioso Divæ virginis cultu exspirantem, Becanus p. 10. In Hoschii obitum Idyllion & aliquot elegiæ, præmissæ poëmat. Hoschii a p. 1. ad 12. Epitaphium in Metaphysicum Banning. p. 166. In obitum Botanici singularis p. 181. in Banningicam cognatam p. 185. In tumulum elegantis puellæ, p. 191. Panegyricus Gustavi Adolphi Barlæus p. 45. it. Wintsemius. Manes Bavari Barlæus p. 91. Gallia plorans p. 159. in funus Princ. Mauritii p. 181. In obitum Rutgersii Legati (laus a doctrina & variis virtutibus,) p. 376. In obitum Schnellii p. 410. Mariæ de Jonge inter primos Mariti amplexus exstinctæ, p. 479. cujusdam post sponsalia exstincti, p. 401. alicujus prælio adversus Turcam cæsi, p. 536. Episcopii Theologi p. 545. Consulis p. 533. Erpeni Professoris Orientalium, p. 76. T. 2. Pauwii Anatomici (Prosopopœia mortis) p. 79. Histor. Professoris p. 139. Consulis p. 175. Juvenis p. 209. Syndici, p. 211. Realii Equitis domi forisque non uno munere functi, p. 221. Mylii, p. 222. recens maritæ p. 261. Vorstii Medici, p. 184. Præfecti Dongriæ orientalis p. 316. Manes Molini Senatoris Veneti (Neptunus introducitur. Venetiæ urna Molini, purpura, Adria &c.) a p. 319. ad 325. In obitum Joh. Isaaci Pontani, p. 366. Advocati p. 383. Nobilissimæ Dominæ p. 387. filiolæ triduo post matrem mortuæ p. 390. Jacchæi Philosophi (in Te multa secula moriuntur) p. 418. Uxoris suæ p. 486. Principis Mauritii, p. 474. Parentis sui p. 479. Patrui ibid. & p. 480. Casimiri

miri Gubernatoris Frisiæ *p. 559.* In obitum Grotii, *p. 574.* Exclamatio in fun. divitis, cum sepeliretur *Balde in lyricis p. 68.* de aliquo quinquies viduo *id. p. 70.* Ara in memoriam defunctorum conjugum posita *p. 81.* In obit. Kelleri Rectoris *p. 26.* Genofeva mortem sponsum suum nominare solita (inserviet Epicedio in sponsam) *pag. 134.* In fun. Princ. Bavariae filii *p. 387.* Matris *p. 299.* Cancellarii Aulici *p. 357.* Fratris *Sarbievius. lib. 3. oda 24.* In fun. Palatini filii immature defuncti, *ibid. oda 26.* ad quendam conjugi justa persolventem, *lib. 4. oda 30.* In obit. JCti Professoris *Niendalius p. 37.* Ducis militaris, *p. 154.* scitissimæ infantulæ *p. 155.* Ecclesiastae *p. 162.* Scotani Professoris Theologiae & Sacerdotis (Telluris hospes vivit ætheris cibis) *p. 186.* Epitaph. Jacobi VI. Regis Scotorum, *Buchananus p. 339.* Reginæ Scotorum 16. anno aetatis exstinctae, *p. 340.* Valli doctissimi, (lux ejus vel in tenebris micat) *p. 341.* Praesidis *p. 342.* Fontani Poëtae & Causidici *ibid.* Orbonii adolescentis summae spei, *p. 34.* Juvenis generosi *p. 344.* Stuarti Pro-Regis Scotiae *p. 345.* Celebris viri *p. 346.* In obitum Catzii, *Bruno Mengelmoës p. 163.* in obit. Vossii *Boxhorn,* (tacet ævi facundia, quae hoc ore locuta est) *p. 204.* Consulis *p. 223.* JCti & Syndici (Vectigal & debitum naturae solvit) *p. 331.* Typographi, *p. 332.* suavissimae infantis, *p. 333.* Virginis, *p. 336.* Pharmacopœi sub insignibus aurei annuli habitantis *p. 366.* Medici, *Delic. Poëtarum Italorum fol. 16.* Columelli *fol. 95.* Poëtae & Logici *fol. 98.* Politiani, Poëtae & Philologi *fol. 174.* Beroaldi Philol. *fol. 176.* Puellae *ibid.* Cardinalis a *fol. 185. ad fol. 195.* Medici & Poëtae *fol. 262.* Critici *fol. 285.* Coqui *fol. 35.* Pictoris, *fol. 336.* Puellae post nativitatem statim mortuae *fol. 337.* adolescentis armorum & literarum laude insignis *fol. 341.* Guisii Ducis oda *fol. 364.* Infantis *fol. 366.* Sylviae pulcherrimae fœminae dialogismus *fol. 367.* Medici *T. 2. fol. 42.* Sponsae *fol. 105.* Puellae, *f. 106.* uxoris *fol. 125.* pictoris *f. 129.* Epitaphia aliquot insignium Philologorum *fol. 175. & 176,* in obitum illustris Viri & fœminae *fol. 212.* Leuciae pulcherrimae *fol. 254.* Conjugis *fol. 252.* illustris Matronae, *f. 256.* Theologi *Fabritius p. 148.* Parentat dulcissimae suae Phyllidi *p. 178.* in obit. uxoris Dan. Heins. *p. 106.* elegantis puelli *p. 149.* Cornel. Vossiae *a p. 155. ad p. 162.* Principis Sophiae Hedewigis oda *Gutberletius p. 199.* Advocati & Scabini Scholarchae *p. 242.* Ecclesiastae, *p. 254.* JCti *p. 258.* Infantulae notae *p. 250.* Patris *Job. Secundus p. 176.* Cancellarii Caroli V. (comparat illum cum Mercurio) *p. 182.* Caesaris filiae, *p. 182.* puellae castae *p. 183.* Viri doctissimi *p. 184.* Musici *p. 185.* Matronae clarissimae prosopopœia *p. 186.* formosi juvenis *p. 188.* fratris *p. 189.* uxoris *p. 190.* Patris *ibid.* adolescentis JCti *p. 191.* Reginae Angliæ a Rege repudiatae *a p. 201. ad p. 210.* Equitis Sidnei *Baud. p. 195.* Ducis militum febri exstincti *p. 208.* Matronæ *p. 210.* filiolae post partum exstinctæ, *p. 223.* Philippi Hispaniarum Regis *p. 224.* Lipsii *p. 230.* Professoris Theologi *a p. 232. ad 247.* Filii Regis Britanniae *p. 250.* Theologi *p. 270.* fratris *p. 527.* Fortissimi Herois *p. 640.* In Manes auriacos *Hugen. in mom. desultor. p. 65.* Epitaph. Musici elegantissimi interfecti *p. 55.* in sepulchrum Gustavi Regis Sueciae *p. 86.* in obit. Infantis Hispaniae, *p. 86.* Filioli Barlæi *p. 101.* Historiographi *ibid.* Realii Indiae Expraefecti, philosophiæ magneticae peritissimi, *p. 198.* Bernhardi Saxonis *p. 145.* Syndici in patria mortui *p. 155.* Baronis de Gent. *p. 156.* pictoris præstan-

præstantissimi *p. 159.* Mylii Senatoris *p. 161.* In Mercatorem Atlantis scriptorem (terra huic levis sit, qui omnem terram ut Atlas gessit,) *p. 166.* in obit. Viri fortissimi *p. 179.* fratris designati *p. 187.* Medici & pictoris (fecit homines immortales, & vetuit mori) *p. 197.* Matronæ ditissimæ *p. 199.* Ecclesiastæ (vita cum via comparatur) *p. 307.* Pueri quinquennis *p. 309.* illustris feminæ *p. 319.* Urbani Pontificis poëtæ *p. 333.* Senatoris Medici *p. 359.* Theologi *p. 367.* Salmasii *p. 389.* Dan. Heinsii *p. 395.* Principis Saxoniæ *Taubm. p. 143.* Præceptoris sui *a p. 288. ad p. 298.* Equitis Saxonici, *p. 295.* Clarissimæ matronæ *p. 306.* Juris Candidati *p. 308.* Sturmii Eloquentiæ Professoris *p. 325.* Theologi *p. 383.* Mathematici *p. 352.* Sacerdotis *p. 385.* recens nuptæ *p. 386.* Conjugis decies parentis, *p. 416.* Consiliarii *p. 451.* In obit. varias fortunæ vices experti Bellisarii, *Baron. p. 66.* Caroli V. *p. 67.* Alexandri Cardinalis de monte alto (Alexander par fit Cynico & mons altus tegitur exigua spelunca) *p. 68.* Cardinalis (mors pallida erubescit de rapta purpura) *ibid.* Marchionis Canetti *p. 61.* Poëtæ suavissimi (miratur, cur illi nemo Epitaphium scripserit. Quia vocalis Poëta abiit, omnes literæ fiunt mutæ & liquidæ) *p. 70.* Infantis Hispaniarum *p. 71.* Theologi Junii *Grotius p. 187.* Infantis *p. 194.* Lipsii *p. 211. & 250.* Theologi Bezæ, *p. 114.* Arminii Theologi (tractatur Locus Communis de hæreticis & schismatibus) *p. 121.* Uxoris Martinii *p. 235.* Merulæ *p. 256.* Inter bellica tempora mortui *p. 257.* Scaligeri, *p. 260.* puellæ formosissimæ *Lotichius l. 3. El. 3.* Viri docti *El. 7.* Mycilli Poëtæ *l. 4. El. 2.* Melanch. *El. 4.* Equitis Franci *el. 5.* Fratris *p. 136.* JCti *p. 146.* amici, *p. 141.* Crucigeri viri docti, *p. 232.* sanctissimi Viri *p. 238.* Rubenii Philologi *Nic. Heins. p. 72.* viri docti *p. 78.* sororis suæ & viri illustris *p. 107.* Puteani viri incomparabilis Scazon. *p. 183.* optimi viri & summi Theologi, *p. 191.* Petri Scriverii Philologi *p. 203.* Medici, cum post ejus mortem pestis augeretur *p. 232.* Erpenii Orient. Literarum Professoris, *p. 333.* Clusii clarissimi viri *p. 336. & 337.* In funus immaturum viri clarissimi *p. 352.* Gonzaga Victor a morte superatus (applicari potest in obit. Theologi) *Guinisius p. 116.* In obit. Maji ultimo Februarii die (nolite hoc anno ver sperare, nam hyberno tempore Majus obit) *Guinisius p. 253.* Ducissæ *p. 254.* Thomæ Aquinatis sepulchrum gloriosum, *Parnass. Soc. Jesu, T. 1. p. 538.* Stephonii Sacerdotis & Poëtæ *idem p. 166. T. 2.* Elogium funerale Trompio & Salmasio scriptum, (comparantur studia cum militia) *Hofmann. p. 163.* Ad Henr. Nicolai de improviso sponsi obitu, *p. 172.* Circulus mortalitatis in obitum Braunii (alludit ad omnes figuras Mathemat.) *p. 191. & 192.* Nobilis Genevensis *Philomathus* (Pontifex Alexander VII.) *In Musis juvenil. p. 18.* Mariæ Medices Mantuæ Ducis, *p. 57.* Viri doctissimi senis *p. 67.* Manes Juniani in obitum Medici Junii *Janus Douza a p. 459. ad p. 475.* filii sui *a p. 478. ad 492.* Walerandi variis legationibus & muneribus ap. Regem defuncti, *p. 294.* Amici *p. 495.* Præsidis Curiæ *p. 498.* Poëtæ Critici *p. 138.* JCti *p. 331.* Comitis Ducis militiæ equitum præfecti *Jo. Jov. Pontanus p. 3375.* Puellæ sub nomine amatoris *p. 3378.* Prosopopœia puellæ, *p. 3379.* Ad sepulchrum fratris querela *p. 3380.* tumulus Nobilis *p. 3381.* Eremitæ viatoris Prosopopœia *p. 3538.* In obit. Viri literatissimi *ibid.* Marulli Poëtæ, *p. 3382.* Episcopi & Poëtæ *p. 3384.* Oratoris ac Philosophi *ibid.*

ibid. Genii Proſopopœia in obitum Poëtæ *ibid.* Parentum Proſopopœia in obit. Puellæ *p. 3385.* In obitum Villici *p. 3386.* puellæ defunctæ, *ibid.* Aſtrologi *p. 3387.* Matronæ caſtiſſimæ *ibid.* Muſici celebris, *p. 3388.* Equitis *ibid.* juvenis eruditi *pag. 3389.* Juvenis fortiſſimi & formoſiſſimi, *p. 3390.* Muſici inſignis, *ibid.* Grammatici *p. 3391.* Fabularum ſcriptoris *ibid.* Proſopopœia Matris in obitum infantuli, *p. 3392.* Matronæ pauperculæ, ſed pudicæ, *ibid.* Proſopopœia Urnæ e tumulo *p. 3393.* in obitum Roſæ puellæ ante diem mortuæ *ibid.* Candidæ virginis *p. 3395.* Viridellæ *ibid.* Pruinæ puellæ *p. 3396.* Sulpitianæ *ibid.* Eumolpæ ſervæ *p. 3397.* Patris querela de obitu filii *p. 3400.* In obit. puellæ, matris, aviæ maternæ, materteræ, aviæ paternæ *p. 3402.* Moroſæ fœminæ *p. 3404.* Puellæ male ſepultæ *p. 3406.* Trium Grammaticorum *ibid.* Poëtæ, Patris, ſororis, &c. *p. 3408.* Uxoris *p. 3012.* Matronæ fœcundiſſimæ *p. 3413.* ancillæ *ibid.* infantuli dies quinquaginta nati *p. 3415.* puellæ naufragæ, Matronæ Conjugis Pictoris per proſopopœiam ad Maritum *p. 3416. & 19.* parum pudicæ, literati Adoleſcentis, infantuli innominati *p. 3420.* Infantuli bis mortui & nunquam editi (ex utero cæli) *p. 3425.* puellæ formoſiſſimæ, *p. 3427.* ſui ipſius *p. 3430.* Epicedium Tragici Poëtæ. *Menagius p. 25.* Saraceni Viri docti *p. 86.* Poëtæ facetiſſ. *p. 793.* Poëtæ teneri. *p. 101.* in obit. feminæ a quarto puerperio *Flemming. ep. l. 5. p. 123.* Medici, *ibid. Cap. 5.* Pii & frugalis Eccleſiaſtæ *carm. 6.* tumulus novercæ, *carm. 8. & 9.* Matronæ poſt nupt. mortuæ *11.* Muſici. *12.* Medici. *13.* Mercatoris docti *16.* Rectoris ſcholæ *18.* pueri belli *21.* puellæ nobilis *22.* Tyllii *26.* puellæ *27.* Buchanani *28.* Sacerdotis *30.* Duarum Virginum una morte abreptarum *42.* Taubmanni *47.* inter hyacinthos tumulati *48.* Oweni *53.* &c. &c. Epitaph. ſibi vivo *L. 6. Carm. 1.* paſſim in hoc Vid. plura exempla.

III. A LOCI ET TEMPORIS *circumſtantia.* Alcimedontis Romani tumu- 41
lus, qui obiit in Quirinali paucis ante diebus, quam urbs ab exercitu Cæſareano caperetur, *Balzac. p. 28. & 30.* Epitaph. Roberti Junii poſt reditum in patriam mortui *Scoti p. 22.* Cygnea cantio in fun. Sandovii poſt reditum in patriam mortui, *Vid. noſtrum librum funerum p. 31.* In duo Scoticæ gentis lumina ad ſeptentriones & meridiem nuper exſtincta *Scoti p. 121.* Epitaph. Lyndeſii extra patriam mortui, *p. 122. T. 2.* De Lipſio inter bella civilia mortuo *Heinſ. p. 65.* in calend. Novembr. Pythæo emortuales & natales, *Galli T. 3. p. 164.* In Timoleontis Briſaci obitum a Vere, *p. 116.* In obit. Juvenis ex Italia & Gallia redeuntis *Banning. p. 162.* In obit. Ploſii in Gallia extincti, *Barlæus p. 235.* Henricus Ploos ab Amſtel. in flore ætatis per Galliam peregrinantis, rebus humanis erepti *Nieudalius p. 50.* Filii Regis Angliæ, cujus ſingula diſticha tempus involvunt, *Baudius pag. 261.* Ducis Guiſiei, Regis Franciſci &c. Chronoſticha varia *a p. 482. ad 486.* Winshemii circa vernum tempus mortui, *p. 315.* In puellam initio Maji nuptam, fine mortuam, *Pontanus pag. 3380.*

IV. A GENERE MORTIS vel *ejus variis cauſis.* In Bergerium a pede ſe- 42
cto mortuum, *Zuberus p. 82. Vid. Miſcellan. noſtra in Exequ. Debuſii.* In obitum fortiſſimi juvenis Marchionis Piſanii pro patria occumbentis ad matrem, (Non potuiſſe

filium splendidius implere vota parentis) *Balzac. p. 30.* Euryalus Rupellensis, qui in certamine navali contra Regium exercitum fortissime dimicans, tandem viribus exhaustis, alieno & suo sanguine respersus, nec victor, nec victus in mare cecidit, *idem p. 51.* in juvenem ipso prælio exstinctum, *p. 111.* Epitaphium Moravi carcere & aqua intercute exstincti *Scoti p. 72.* In obit. Ducis Buccinganii a Philtono cultro exstincti, *p. 74.* Tumulus præclaræ virginis inter Choreas exstinctæ, *p. 128.* Epitaph. in Ducem Hispanum, qui urbem, sparsis nucibus, occuparat, & glande plumbea, transfixis faucibus, interiit, *p. 273.* In fratrem suum cœlibem, naufragio exstinctum (quia uxorem non habuit, Thetis illum generum accepit) *p. 373.* Epitaph. Stuartæ, illustris feminæ, in carcere mortuæ (cum aula illi carcerem dederat, Jupiter pro illo suam aulam) *p. 376.* Epigr. ad noviss. Galliæ Martyres, *p. 108. & sqq.* Ad Carolum, Gallorum Tyrannum, sanguinis inusitato fluxu pereuntem (quem sanguinem biberas, non poteras concoquere) *Scoti T. 2. p. 112.* In mortem Mariæ, Scotorum Reginæ, decollatæ, *p. 112.* Paulatus cum duobus Brickmaldiis in eodem lecto contrucidatis, *p. 110.* In classis Iberæ & Ducis Guisii interitum, *p. 133.* De peste grassante nænia, *p. 372.* Lacrymæ in obitu Sethoni *pag. 504.* in obit. Comitis Brisiaci in prælio suo pro patria mortui, *Galli p. 154.* Epitaph. Pro-Reg. Belgii globulo plumbeo transfixi *p. 155.* In aquis mersum (Nihil isto tumulo mollius, jacet enim in Veneris cunis) *p. 157.* De eodem Veneriis nato, & in mari mortuo (in æquore natus, in aquis animam reddidit) *p. 157.* & aliud *p. 158.* De animali occiso prope insigne Ensis regii *p. 204.* Tumulus Mariæ Golottæ in juventute exstinctæ *p. 424.* in tumulum a rivale occisi *p. 456.* In Tumulum Guinæi, inter prælia mortui (prævidit Jupiter novam Gigantomachiam, ut ergo cœli defensor esset, cum vocavit) *p. 452.* Epiced. Castanii in prima juventute prælio exstincti *p. 105.* Epiced. Castanii Equitis *p. 504.* Stephani Doleti exustio. Musæ voluerunt rogum fonte Castalio exstinguere, Jupiter autem prohibuit, & cœlo velut Herculem e flamma recepit *pag. 596.* In Garnerium, aquis exstinctum, *p. 656.* In Borbonium Ducem in arca obtruncatum, *p. 660.* In obit. Lud. Borbonii, in bello transfosso equo inter prælia occisi, *pag. 661.* In Culingium equis dilaceratum, (cui patria tumulum denegavit, illi tota natura, ipsaque patria parente & anima sua destituta sit cadaver) *p. 661.* In eundem, everso corpore in cruce suspensum, *pag. 662.* ad ejus uxorem super hoc obitu *ibid.* In obit. Cunegundis gemellorum partu mortuæ, *pag. 676. Vid. miscell. nostra pag. 71.* In obit. infantulæ simul natæ & mortuæ *pag. 677.* in parricid. advers. Henr. IV, tentatum *p. 718.* In parricidam gravissimo sed justissimo supplicio affectum, *pag. 719.* In amantes, a viro simul confossos *pag. 118.* In Robertum Junium hydrope exstinctum, (Qui fontes Castalios siccaverat, aquis jugulatur) *Scoti T. 1. p. 604.* In mortem violentam, *p. 613.* In supplicio affectos, *p. 654.* Elegiæ in mortem duorum militum Hispanorum, quorum alter hostili telo, alter amore commilitonis cæsi complexu ad Rupellam occubuit, *Hoschius pag. 123. ad 142.* In Claudium & Rudolphum, Aquæviras martyres, *Wallius pag. 322.* angitur propter rumorem de mersa aquis amica, *Banning. l. 1. & 15.* ad Isam fluvium, cum in eo submersus esset Frider. Henr. Reg. Bohem. filius primogenitus *p. 44.* In obit. Herois ictu lapidis in obsidio-

obſidione exſtincti, *Barlæus p. 10. T. 2.* in extractionem fœtus per uncum *p. 447.* In necem Ducis Friedlandiae *p. 454.* Epitaph. Domini van Duden, in eodem loco mortui, quem ipſe occupaverat, *p. 199.* Inclyta mors in pugna Lycia Pappenheimii, *Balde Lyr. p. 24.* de funeſto Wallenſteinii exitu *pag. 109.* In obit. crucis ſeu Crucei Abbatis in cruce exſtincti, *Buchananus p. 341.* Epiſcopi Epitaph. ſuſpendio exſtincti Vituperatorium, *p. 34.* In maritum flammis exſtinctum & maritum αὐτόχειρα *Itali f. 175.* Epitaph. Tabellarii in itinere occiſi, *Joh. Secundus pag. 193.* Epitaph. Thomae Mori decollati, (Dialogus inter hoſpitem, & civem, & in ejusdem mortem naenia) *pag. 196. ad 201.* In obit. Conſtantiſſ. Martyris Angeli Merulae jambus, *Baudius pag. 204.* In obit. infortunatiſſ. Ducis Bironii Franciae Mareſchalli decollati *a pag. 485. ad 489.* Vid. ibi plura Epitaphia in Principes, violenta morte exſtinctos. Epitaph. Muſici interfecti *Hugen. Mom. deſult. p. 65.* in tumulum convitiatoris, qui accuſationem publicam ex officio intentaturus obmutuit, & mox animi aegritudine obiit, 6. Epigr. *p. 85. & 86.* In mortem ſceleſti, a plebe diſcerpti mox a patrato immani facinore *p. 136.* In Pro-Regem Hiberniae ſecuri interfectum *p. 157.* In mortem pulcherr. Matronae ſub ponte Londinenſi ſubmerſae Epigr. *pag. 175. &c.* Epitaph. infantis in utero matris ſuffocati *p. 178.* Epitaph. Thuani criminis rei, quod a ſe improbatum in gratiam amicorum celaverat *p. 180.* In ejusdem mortem imperitia carnificis lanienae ſimilem *p. 181.* In mortem Cinckmartii Galliæ Hippocomiae praefecti, *ibid.* In mortem Marchionis propugnaculi minis obruti, *p. 144.* In obit. Archiepiſcopi, capite truncati, (Hoc capitis ſchiſmate Eccleſia in duas partes ſcinditur) *p. 345.* In obit. infantis feſtinato occaſu exſtincti *Banning. p. 70.* Epitaph. Pungii pro patria morientis, (Hoc, pro quo jacuit, nunc jacet ille ſolo) *Grotius 239.* In Marchionem Piſanium, praelio Nordlingano fortiter dimicando, occumbentem, *Nic. Heinſ. p. 253.* Manibus Colonii Lugduni peſte exſtincti *pag. 338.* In obit. Benſoti Praefecti ſclopeto transverberati carmina 6. *Janus Douza a pag. 478. ad 483.* Centurionis ictu tormenti extincti *p. 479.* Claudii Puteani Senatoris ap. Gallos regii ſupplicio exſtincti, *p. 500.* in obit. Colvii comment. in Apuleji aſinum ictu mulae mortui, *pag. 138.* Tumulus puellae ripa oppreſſae. *Pontanus pag. 3396.* Nymphae a ruſticis caeſae *pag. 3398.* In adulterio occiſae *pag. 3405.* Ducis militiae a ſecuris ictu mortui *Flemmingus lib. 5. Ep. 24.* Pappenheimii *ibid.* comitum ab Indis interfectorum *p. 51.* virginis parietis mole obrutae *pag. 79.*

AB AFFECTUM MOVENTIBUS *πάθεσιν & argumentis Conſolatoriis.* 43
Conſolatur aliquem de exceſſu amici *Zuber p. 23.* Conſolatur aliquem ob obit. uxoris *p. 45. it. p. 49.* Conſolatur aliquem ſuper morte filioli *p. 33.* Proſopopœia Alcimedontis morientis pridie ante occupationem urbis Romae *Balzac. p. 29.* Ad Melibœum Niſam cœlo receptam intemperantius lugentem (Funde potius roſas & thura, quam lacrymas, quas non ſitiunt Numina) *id. p. 53.* Ad Georgium Strachanum popularis ſui obitum undatim lachrymantem *Scoti p. 141.* Margaretae Macchiae Matris ſuper immatura & triſti morte IV. filiorum lachrymae *p. 364.* Brickmaldus ad ſupplicium tractus primo Tyrannum, deinde proceres ac tandem Chriſtum alloquitur *T. 2.*

p.110. Epitaph. Alex. Artuthneti (Defleo in te privata & publica incommoda. Tuis vero commodis gratulor) *p.120.* Querela in obitum Scaligeri *Heinsius p.56.* Threnus elegia Catulliana in eundem *p.58.* Luctus Memmii Patris super obitu filii *Galli T.3. p.50.* Ad Rapinum super filii morte: (Quem genuisti patriæ, impendis patriæ) *p.165.* Ad eundem super morte alterius filii (sat bene, pro patria qui cecidere, jacent.) *Ibid.* Egenors voces in funere Farnesii *p.215.* ad Macrinum in morte Patris consolatio *p.471.* Ad Puteanos fratres de morte Patris *p.512. ad 519.* Elegia ad Episcopum fratris sui obitum deflentem, *Scoti T.1. p.528.* Ad Ducem Bulloniæ filiam deflentem, *Jonstonus p.312.* Ad se ipsum cum Sidronius Hoschius amicorum & Poëtarum maximus e vivis excesserat, *Wallius p.116.* Ad patrem de obitu Fratris *Banning p.101.* In obit. præmat. Dionysii Vossii ad Patrem *id. p.130.* De Hortensio lugente obitum Schickardi *Banning. p.166.* Ad Corn van der Mylen de obitu filii consolatio *Barlæus T.2. p.113.* in fun. consolatio Stoica, *Balde Lyr. p.45.* ad Patrem super obitum filii, *p.239.* Consolatur aliquis de obitu fratris & Patris, *Sarbievius L.3. od.24.25.* Consolatio Mariti de obitu uxoris, *Bruno p.330.* prosopopœia Pici Mirandulani, *Itali T.1.f.65.* ad Bembum in filii obitum oda Pindarica *f.134.* ad manes Poëtæ *f.242.* In obit. Tunii Elegia consolatoria ad fratrem *T.2. fol.29.* Ad manes amici *T.2. f.147.* ad Gonzagam de obitu uxoris *f.223.* ad vice-Comitem in Maximillæ uxoris obitum oda, *f.226.* Amatoris lacrymæ ad tumulum sponsæ *f.283.* Ad Carolum Sabaudiæ Princ. de obitu matris, *f.257.* prosopopœia Mariti in obit. conjugis *Gudberlethius p.136.* Prosopopœia pie defuncti Parodia ad Horatium *L. 2. od.2. p.253.* In obitum Patris querela, *Secundus p.176.* alloquium moribundi ad amicos Jambus, *p.202.* Prosopopœia Puteani moribundi ad uxorem jambus *Baudius p. 212.* Prosopopœia filiorum ad matrem Elisabetham, *p.216.* Prosopopœia Mariti in morte conjugis *p. 222.* Consolatio ad matrem super mortem infantis *Hugen. p.148.* ad amicum de insperata fratris morte consolatoria *Albertus ab Ines od. 45.* Consolatoria oratio versibus intermixta in obit. fratris sui ad Patrem *Grotius a p. 329. ad 337.* ad Regem de obitu matris, (Non fac, ut tibi Regi dominetur mœror Tyrannus) *Guinisius p.254.* ad Maximum Patrem filii natu minimi obitum lugentem, *Hofmann. Ep. pag. 167.* conqueritur de obitu amici desideratissimi *Philomathus od. pag. 25.*

44 VI. MORALIA sive LOCI COMMUNES. Mortem vitari non posse *Wallius p.125.* Carmen de termino vitæ *Barlæus p. 181.* Choreæ mortuales, *Balde Lyr. p. 104.* De æternitate *p.140.* Omnia divina providentia gubernari *p.203.* Heliotropion seu mens hominis ad Deum versa *p. 277.* Carmen votivum pro εὐθανασίᾳ *p.278.* Corona Regia tegumentum humanæ miseriæ. *p. 302.* in quendam poëmata sua de vanitate mundi inter negotia poscentem, *p.213.* autor de sepulchro sibi prospicit, supervacuam Epitaphiorum curam irridet *p. 230.* Hymnus spirantis ad cœlestem patriam, *p.231.* Meditatio mortis ex interitu arborum, *p. 279.* adspirat ad cœlestem patriam, *Sarbievius L. 1. od.19.* Excessus e rebus humanis *L. 2. od.5.* sepulchra & tumulus sibi Regum Scholam esse, *l.2. od.29.* omnia humana caduca esse & incerta

l. 3.

l. 3. od. 12. Optatum genus mortis, *Itali f. 275.* Cujusmodi tumulum post vitam cupiat *f. 276.* in deliberatam mortem, *Secundus p. 125.* Cupio dissolvi, & esse cum Christo, *Baudius p. 53.* Humanæ vitæ fuga, *Joninus Lyr. l. 4. od. 30.* Quod mors sit pallida, & callida, frigida, & rigida, *Baronius p. 133.* Fuga humanæ gloriolæ *od. p. 161.* suspiria ad cœlestem paradisum *p. 224.* Elegia de humanæ mortalitatis miseriis *p. 237.* Stoicus Christianus, mortem non esse timendam, *Albertus ab Ines od. 2.* Miserum esse, qui nunquam fuit miser, *od. 14.* Rerum humanarum vicissitudines, *Nic. Heins. p. 76.* Cœlestes deliciæ elegia, *Guinisius p. 139.* varia moralia Epicediis inservientia habet *Balde* in libro *de vanitate mundi.* Sepulchralis urna pro fonte in atriis Romanorum, *Philomathus p. 54. 55.* Vid. Dan. Heins. libro de contemtu mortis.

VII. A RITIBUS ET ANTIQUITATIBUS. Allocutio ad manes Hieronymi Wolfii *Zuber. p. 10. parte 1. poëm.* Veneris lacrymæ super mortem Adonidos *Scoti p. 175.* Epitaph. Metellani Scotiæ Consiliarii. Inv. a diluvio & pluviis continuis mortem ejus præcedentibus *p. 267.* In defectum lunæ, qui supremam Scaligeri noctem præcesserat, *Heins. p. 52.* Epitaph. Budæi a pluviis & diluviis continuis, Galli *p. 593.* Mausoleum Arausiorum Principis, *Barlæus p. 96.* De more ungendorum cadaverum *Balde p. 123.* In infantis morte matris Auriacæ luctus aëre tempestuoso, *Hug. p. 148.* In obit. Schillingi a variis ritibus tumulandi, *Taubm. p. 320.* In obit. Clusii inter flores tumulari, *Nic. Heins. p. 335. & 357.* De pluvia in Magii obitu, *Guinisius p. 253.* Viatoris Prosopopœia in obit. Ducissæ Calabriæ *Joh. Jov. Pont. 3377.* Puellæ in florem versæ 3398. Matris ad filiæ tumulum varia dona *p. 3401.* 45

VIII. A FORMA CARMINIS. Amici obitus sub Pastoris Jolæ persona defletur *Balzac. p. 101.* Ecloga Daphnis in obitum Principis *Scoti p. 101.* Idyllium nostrum Adonis in obitum Principis Mecklenburgici. Ecloga Philomela in mortem Amaryllidos pulcherrimæ puellæ *Scoti p. 418.* Ecloga altera ejusdem argumenti *p. 420.* Ἀποθέωσις Liddelii Philosophi & Medici *T. 2. p. 550.* Jacobi Augusti Thuani ἀποθέωσις *Heins. p. 38.* Scaligeri ἀποθέωσις *p. 49.* Thyrsis ecloga in obitum ejusdem *p. 59.* Francisci Lotharingi tumulus. Colloquium inter hospitem & sacerdotem *Galli T. 3. p. 14.* Epitaph. in se ipsum *p. 171.* Poëtæ nænia pentasyllabica *p. 205.* Ἐπίμικτον in obitum Gesneri *p. 677.* Ecloga Alexis in obit. Henrici Bellagi *p. 818.* Epimicton in fun. nobiliss. Poëtæ *Balde Lyr. p. 139.* Ecloga Alcon in obit. præmaturum juvenis Itali *T. 1. f. 61.* In obit. Cardinalis ἐπίμικτον *fol. 91.* Eclogæ tres in obitum Bembi Cardinalis *fol. 178. ad 184.* ἐπίμικτον in mortem uxoris dilectissimæ *Hugen. in mom. desult. p. 36.* in obit. fratris ἐπίμικτον *Grotius p. 188.* Dialogus inter viatorem genium & sacerdotem in obitum Civium Hidruntinorum *Pontanus 3376.* Colloquium inter viatorem & genium *p. 3381.* 46

IX. MISCELLANEA. Ad Jacobum Regem ægrotantem, cum Cometa apparuit ante mortem Reginæ, *Scoti T. 1. p. 70.* in rumorem de cæde Regis Jacobi, *id. p. 70.* Epitaph. quod sibi ipsi scripserat, *Galli T. 3. p. 110.* Cor Henrici III. a Monacho occisi *p. 144.* In Passeris interitum *p. 159.* in lacrymas & versus Henr. III. super 47

per cædem Gastii *p.160.* In Cor Caroli Saldanæ a conjuge sepultum 2. Epigr. *p.166.* Brutus moriens *p.159.* Tumulus hominis furacis, absumto patrimonio mortui, *pag. 442.* Ad Maculum Pomponium, cum falso diceretur in Alpibus occubuisse *Galli p.594.* Ad Chloridem falso nunciata morte Pomponii *p.608.* De Psittaco specie quadam mœroris Domino ægrotante mortuo *p.689.* Epitaph. Acantulæ *p.690.* Epitaph. in obesum (amplissimus vir hic jacet) *p. 691.* Κεντεάφιον Thesaurarii suspensi *ibid.* in obit. Præsidis palo affixi. (Qui male sederat judex, male stat post mortem) *ibid.* In obitum Mureti (Nulla dignius in urbe quam Roma mori debebat) Cinædus, *ibid.* de ignobili Arverno in sepulchro nobili posito *p.1146.* Epitaph. trium simiarum *Scoti T.1. p.609.* Eudemiæ umbra scribit ad Eudemium, *Jonstonus poëm. p.320.* ad Ludovicum de Rohmen commune sibi & conjugi defunctæ sepulchrum erigentem *Wallius p.208.* causas dat, quare ob pestilentiam non discedat *Barlæus p. 62. T.2.* in anatomiam Spigelii, *p.153.* Diræ Francisci Petrarchæ in tumuli sui violatorem *pag. 317.* in Cleopatræ obitum, *Itali T.1. fol.64.* Epitaph. Canis. *ibid. fol. 82.* Tumulus canis *fol.197.* Catuli *fol.213.* Tumulus Epicurei *fol.334.* Tumulus Barbarillæ catellæ *fol. 347.* In catellum virginis Ursulæ mortuum *od. T.2. fol.145. & seqq.* Epitaph. Penelopes meretriculæ *fol. 258.* Manes turturis. Lusus Saturnalitius, *Gulberletius p.2.* In mortem senis cujusdam Pædagogi *Joh. Secundus p.189.* ad Bersum Jano Douzæ parentantem Jamb. *Baudius p.197.* Epitaph. vetulæ uxoris viri non senis *Hugen. pag.95.* in Principis infantem mortuum gypso efformatum, *p.147.* Epitaph. Mulieris prodigæ. *p.183.* exstincti crapula *p.185.* in Cippo fratris tumulo a vidua imposito, p. 194. Catella veneno casu sumto interempta, *Hugen. p.387.* Epitaph. Lepusculi *Taubm. p.357.* excusat se, quod non scribat elegiam in morte amici, *p.385.* Epitaph. canicula leunculi *p. 497.* oda de pestilentia, *Joninus in Lyr. lib.1. od. 16. & 17.* Vid. Samsonis, Bellisarii, Caroli V. Hannibalis, Lucretiæ, epitaph. ap. *Baronium in metris Miscell., a. p.66. ad p.73.* Impiæ & informis vetulæ epitaph. *pag.72.* Simonides Poëta mortuum sepelit. *p.97.* in effig. Scaligeri paulo ante mortem expressam, *Grotius p. 262.* Elegia de se ægrotante, *Lotichius l. 1. & 6.* cujus bonam partem descripsit *Bertilius Canutus in eleg. p.71.* De Lojola, cujus in sepulchro visa sunt sidera, *Guinisius p.289.* Epitaph. sepulchro incisum, *Philomatus pag.112.* Inscriptio sepulchralis Rhythmica *p.139.* Alia inscriptio Rhythmica *pag.142.* Inscriptio *p.142.* Epitaph. Adonidis ex Græco redditum *Janus Douza p.521.* Tumulus morosæ fœminæ *Pontanus p.342.* Cæteri hominis furacissimi *p.3404.* Mendici *p.3405.* hominis bibacissimi *p.3406.* Rustici *p.3420.* Inertissimi nani, Ichthyophagi, Pegasi, aviculæ Sturni, Vocis motoriæ, Meretriculæ *p.3420. ad 25.* Achillis sepulchrum, *Bonifacius in Musis p. 22.* Herculis & Alexandri *p. 26. & p.31.* Inferiæ Cleopatræ ad tumulum M. Antonii *p.47.* In mortem Caballi, Parodia ad passerem Catulli, *Menagius p. 62.* Mausolea Regum Persarum, *Flemming. l.6. c.15.* Imperatoris Ferdinandi *p.35.*

48 Subjiciemus his minora quædam carminum genera, non adeo frequentis usus, ut *Soteria, Eucharistica, propemptica, valedictoria, & salutatoria, Epibateria, dedicatoria,* quæ singula ad demonstrativum genus pertinent, ac præcipua Enthymemata a laude

laude vel perſonarum vel factorum capiunt. Exemplum *Soteria* eſt apud *Statium lib. 1. Sylv. carm. 4. Pro Rutilio Gallo.* Elegantiſſimum quoque exemplum eſt in itinerario Gallico Monconiſii, ubi Gaſſendo gratulatur de valetudine recuperata. Exſtat Barlæi gratulatio ad Hugenium febri liberatum *Heroic. p. 396.* Ad Cardinalem Mazarinum graviſſimo morbo liberatum, *Balzac. p. 17.* Morbus Scarronis *id. p. 57.* Corydon ad autumnum, cum Phœbum ſuum ea anni tempeſtate ægrum videret, *Scoti p. 113.* ad Lud. Duræum Medicum, ut febris quartanæ ægritudine ſe levet, *T. 2. p. 147.* ad Matrem miſericordiæ, cum Sidronius Hoſchius in gravi morbo carmen illi voviſſet, ſi convaleſceret, *Wallius p. 37.* ad Aloyſium Lauenbach, ſanguinem vomentem, *id. p. 253.* ad eundem, cum a gravi morbo nondum liberatus ſe ad literas dediſſet, *p. 263.* Votum Matri miſericordiæ, cum a lethali morbo literatus eſſet, *Hoſchius p. 29.* pro valetudine alicujus votum *p. 79.*

Euchariſtici carminis exemplum eſt ap. *Statium lib. 4. Sylv. carm. 2.* Apud Bar- 49
læum eſt euchariſticon pro torque aureo a Britanniæ Rege oblatum. Ad Bernerum pro muneribus miſſis, *Zuberus parte 1. p. 43.* ad Martam Ingolſtadienſem pro corona natali die ad ſe miſſa, *p. 90.* ad Cancellarium, *Balzac. p. 34.* gratiarum actio, cum in privatum cubiculum admitteretur, *Scoti T. 1. p. 66.* expoſtulatio cum Jacobo Rege, quod munus non accepit *p. 71.* Corydonis carmen Euchariſticum *id. p. 69.* armilla a Melidoria donata *p. 115.* Euchariſticon pro domo, in qua habitabat *T. 2. p. 361.* gratias agit pro carmine in ſe conſcripto, *p. 503.* ad ſenatum annua præmia juventuti erogantem, *Wallius p. 91.* Euchariſticon ad Antonium de Burgundia, cum emblemata in lucem daret, *p. 353.* Antonio, cum annua præmia juventuti donaret, *Hoſchius p. 61.*

In *Propemptico,* quo iter alicui gratulamur, inventiones ducuntur vel a tempo- 50
re, vel a loco, vel a conditione perſonæ iter facturæ. In tempore adjuncta ejus conſiderabuntur, num æſtivum, hyemale, commodum, incommodum. Locus eſt vel is, a quo fit diſceſſus, qui conſideratur cum relatione ad perſonam. Convenient hic loci Rhetorum in laudibus locorum. Similiter locus, ad quem tendit, deſcribatur ex iisdem locis, & a deſiderio amicorum expectantium. Locus, per quem quis tendit, vel mare eſt, vel terra, ſi prius, allocutiones fingantur ad Deos marinos, ventos, tempeſtates, nautas, navem ipſam. Si poſterius, optamus illi Pegaſum, aquilam Ganymedis, injurias aëris deprecamur. In Conditione perſonæ eſt, quod vel munus publicum ſuſtineat, ut Legatus, ubi excurſus fieri poſſunt in Principem mittentem, expeditionem ipſam, virtutes Legati, ſpem Patriæ. Si Dux eſt exercitus, Locus communis de bello feliciter gerendo conveniet: ſi literatus, multa de ſtudiis, de ingenio fingere poſſumus. Ἤθη & πάθη ubique miſceri poſſunt, conteſtatio doloris, deſideria amicorum, vota pro felici reditu. Exemplum eſt ap. Barlæum ad commenſalem, cum Britanniam adiret. In diſceſſum Poëtæ (Phœbus e nubibus abiit,) *Zuber. parte 1. p. 12.* ad amicum navigaturum, *Zevecotius p. 46.* ad amicam Coloniam proficiſcentem *id. p. 61.* ad amicam navigaturam, *Fabricius p. 71.* ad Regem Jacobum VI. Angliam peten-

petentem *Scoti T.1. p.40.* ad Daniæ Regem, cum ex Anglia solveret *ibid. p.117.* aliud Propempticon *p.137.* ad Jacobum VI. Scotia discedentem, *p. 241.* Propempticon Legati ad Regem Britanniæ, *p. 281.* desiderium Patriæ ad Regem abeuntem *p.372.* ad Regis e Scotia discessum, *T.2. p.470.* Propempticum Charitum Abredonensium ad Regem *p.566.* e Belgio in Indiam abeunti *Wallius p. 102.* Ad eundem Idyllion Amyntas *p.166.* ad amicam navigantem *Banning. p.15.* ad quendam de pestis secessu *id. p.20.* In abitum Boulii Phaleucium *i.l. Hendecasyll.7.* ad Walæum in Galliam discedentem *p. 137.* ad Balium in peregrinas oras discedentem *ibid. p.161.* in abitum Martini, *p.189.* Valedicit Regi Britanniæ *Scoti p.266. T.1.* in quendam, cum e Belgio in Germaniam revocaretur, *Hoschius p.70.* In suum ad urbem Venetam appulsum *Scoti p.268.* ad nobiles duos fratres, qui Silesiam repetebant, *Barlæus Heroic. pag.392.* ad equitem, cum Haga Leidam repetebat, *ibid. pag.445.* ad Jacob. van der Burg *p.533.*

51 Ad *Epibateria sive gratulationes de adventu* ista pertinent. Hylas redux, *Balzac. p.55.* Nympha hospes, *i.l.p.64.* ad Regem Jacobum Parthenam urbem ingredientem, *Scoti p. 18.* Ecloga 1. Amaryllis cum Rege Jacobo in Scotiam reduce, *ibid. p.33.* Amaryllis exsultans ad Regem ingredientem urbem *p.36.* Ad Daniæ Regem Angliam ingredientem *p.88.* Ad Regem Scotiam revisentem, *p.374.* Patriæ sub Amaryllis nomine gratulatio de reditu ex Anglia ad Jacobum Stuartum Scotiæ Pro-Regem, *T.2.p.163.* ad Regem in Scotiam redeuntem *p.233.* ad Reginæ Angliæ Oratorem Pictavium ingredientem *p.351.* De Scotiæ procerum reditu ab exilio *p.365.* de pompa introitus in urbem Regis Jacobi *p.519.* in reditum Regis in Scotiam *p.500.* ad Gandavillanum oppidum Regi Catholico restitutum primo ingredientem, *Wallius p.240.* ad Florentium, cum in navi a Batavis captus suæ provinciæ redderetur, *p. 327.* ad Belgium de Ferdinandi gubernatoris navigatione *Becanus p. 79.* ad eundem de mora illi in Italia injecta, *id. p.81.* ad Philippum Regem *p.86.* Gandavensis urbis in ejus adventu gratulatio *p.89.* ad Ferdinandum, cum primum in Belgium veniret. *Hoschius p. 44.* adventus Reginæ Britanniæ, *Barlæus p.155.* Mauritius redux *p.335.* in adventum Principis sub vesperam post superatam Grollam, *pag. 343.* De eodem Principe ad Isalam *ibid.* in adventu amicæ, *Banning. l.1. eleg.12.* In adventum nobilis Poloni in Academiam Leidensem, *Banning. p.49.* Expostulat cum amico, quod diutius, quam convenerat, abfuerit, *id. p.77.* Ad quendam post Medicinæ gradum in patriam redeuntem, *id. p.96.* ad Principem Auriacum, expugnata Hispanorum classe, reducem, *id. l.1. sylv. carm.1.* ad cognatum e Gallia & Anglia reducem, *p. 158.* ad quendam, ut, desinente pestilentia, in urbem revertatur, *pag. 177.* ad quendam, qui Golium de cœli aspectu consulturus erat, quando in urbem rediturus sit, *id. ibid.* In quendam ex Italia, Gallia, Sicilia reducem *p.190.* De Pareliis Lutetiæ visis anno 1539. finiente, Carolo V. Cæsare Calend. Jan. urbem ingressuro Epigramma Theodori Bezæ, *Galli parte 3. pag. 692.*

52 Ad *Dedicatoria* pertinent hæc. Ad Ursinum Poëtam sibi non visum, cui carmina offert, *Zuberus poëm. parte 1. p. 30.* Dedicatio carminum ad alios, *id. p. 34. 36. 63.*

36, 63, 76, 78, 83, 94, 99. ad Christinam Reginam, cum quædam opuscula illi mitteret, *Balzac. p. 25.* ad Comitem *p. 27.* De Poësi amatoria ad Patrem Februarium *id. p. 134.* Lusus rustici dedicati Consiliario Regio *id. p. 157.* Dedicatio hymnorum ad Regem, *Scoti T. 1. p. 142.* Dedicatio Eclogarum ad Regem *p. 417.* carmen de anatome, *T. 2. p. 36.* dedicatio sacri carminis ad Regem *p. 84.* ad Scævolam *p. 385.* ad ordines Hollandiæ cum illis carmina emblematica offerrentur, *Wallius p. 71.* dedicatio carminum ad Pontificem *p. 187.* ad Arnoldum van der Valle adhuc in cunis vagientem, cum ei olivam pacis in spem colendæ olim poëseos mitteret, *id. p. 225.* ad Claudium Comitem, dum Ferdinando Theses quasdam dedicaret, *Becanus p. 99.* Dedicatio hymni in Christum *Barlæus p. 1.* aliæ dedicationes *p. 28. 46. 49.* Mittit ad Barlæum carmina sua, *Banning. p. 73.* Ad Nyendalium, cum carmina sua bellica illi traderet *ibid. pag. 86.* Disputationes Ethicas dedicat Heinsio *p. 126.* Ad legatos Principis Holsatiæ in Persiam, cum ei dedicaret aliquid *id. p. 140.* Laurentio Reali carmina mittit *p. 169.* referantur huc dedicationes singulorum librorum in Martiali.

Subjungimus hisce *encomiastica personarum & variarum rerum*, quæ apud varios Poëtas inveniuntur. Panegyricos in Imperatores, Principes, Duces, Viros Literatos, Consiliarios &c. Vid. ap. Claud. & Barlæum passim. Ad Regem Christianissimum *Balzac. p. 10.* Ad Claudium Memmium Regis Galliæ Legatum *id. pag. 19.* Ad invictissimum Heroa Ludovicum Borbonium *id. p. 12.* Laus Gavini Consiliarii *id. p. 26. & 27.* Olor Gallicus ad Principem Henricum *id. p. 31.* Ad Antonium præsulem *id. p. 107.* Pompa Regia Ludovici XIII. *Petavii Panegyr. XI. Parnass. Soc. Jes. p. 642.* Panegyricus in Pontificem Urbanum VIII. in quo ejus poëmata potissimum laudantur, *id. p. 639.* Panegyrici de Ludovici XIII. rebus ad Rupellam gestis *p. 649. & 652.* Vid. ibid. plura. Petavii Panegyr. sacros. Laus Caroli Britanniæ Principis *Barlæus ap. Scotos p. 78.* Jacobi I. *p. 83. T. 1. ibid.* Princip. Henrici *p. 91.* Comitis Roberti Cœcilii *p. 104.* Panegyricus ad Regem *ibid. p. 302.* Scoti Cancellarii Directoris *p. 304.* Panegyricus Jacobi I. *p. 318.* Regis Galliæ Ludovici XIII. *p. 338.* Elisabethæ Angliæ Reginæ *p. 431.* Vid. Jonstoni Heroës *ibid. T. 2. pag. 118. & 119.* Ad Jacobum VI. Regem & Poëtam *T. 2. p. 142.* De Catharina Medicea *p. 381.* Laus Nasonis *p. 458.* Laus Jacobi Regis *p. 509.* Ad Carolum IV. Lotharingiæ Ducem *Wallius poëm p. 67.* Laus Heinsii *Banningius L. 1. El. 3.* Boxhornii *id. p. 20.* Catsii *p. 53.* Vossii ab insigni eruditione *p. 46.* Barlæi *p. 50. & 73.* Salmasii *p. 70.* Heinsii *p. 126.* Laus duorum fratrum, *p. 171.* Consulis Foresti *p. 72.* Graswinkelii causarum Patroni *p. 172.* Gronovii *p. 176.* Annæ Schurmanniæ *p. 176.* Mestertii *p. 183.* Declamatoris eximii *Balzac. p. 89.* Elegantissimi Poëtæ, sed aulici infortunatissimi *id. p. 62.* Poëtarum Scotorum *Isaacus Gruterus in carm. Encomiast. editioni Poëtarum Scotorum præfixo.* Viri duri ac honesti, *Scoti p. 73.* puellæ Aurelianæ *p. 72.* Medicinæ Doctoris *p. 219.* Cohortium Scoticarum Dictatoris *p. 296.* Viri constantis *p. 304.* Daphnidos Poëtæ Encomium sub Ecloga repræsentatum *p. 421.* Cœliæ *T. 2. p. 114.* Estheræ Anglæ bellæ pictricis *id. p. 119.* Guldenstein hospitis sui *p. 139.* Tychonis Astrologi *p. 142.* Puellæ, cui nomen Barbara *p. 174.* Vid. Carmen 53

Barlæi in uxorem suam ejusdem nominis *l. 2. Eleg. p. 85.* Joh. Gordinii *Scoti p. 174.* Rhodenburgii, Taubmannianæ Cathedræ Successoris *p. 260.* Laudes fœminarum pulchrarum, amicorum, amasiorum &c. *Vid. magnam copiam in libro Blyenburgii, quem inscribit* Veneres Blyenburgicas, *in quo colligit varias materias de amoribus, illasque sub certis titulis congessit. Vid. ibid. titulum de epithalamiis & de amoribus. Adolphus a Dans l. 3.* de laudibus Elisabethæ. Vid. panegyrin heroicam Caroli V. ap. Masenium in palæstr. *p. 214.*

54 *Variarum rerum laudes.* Laus capri *Balzac. p. 130.* Equus Domitiani *Statius L. 1. Sylv. c. 1.* Laus Rosæ *Scoti p. 181.* Violæ *p. 183.* Lilii *p. 185.* Croci *p. 186.* Hyacinthi *p. 187.* Papaveris *pag. 190.* Lavendulæ *p. 192.* Nardi *p. 193.* Thymbræ *p. 194.* Lini *p. 197.* Iridis *p. 199.* Fœniculi *p. 201.* Hastæ *p. 202.* Ensis *p. 206.* Cassidis *p. 207.* Fluvii Mosellæ *apud Ausonium.* Montis Ætnæ *ap. Corn. Severum.* Villæ Tyburtinæ Manlii Vopisci *apud Statium L. 1. sylv. c. 3.* Balnei Claudii Hetrusci *id. L. 1. carm. 5.* Calendarum Decembrium saturnalium *ibid. Carm. 6.* Calend. Maji simul vernum tempus eleganter describitur, & laudatur, *Buchananus p. 282.* Villæ Surrentinæ Pollii Felicis, *Statius L. 2. carm. 2.* Psittaci *ibid. Carm. 4.* Leonis mansueti *ibid. Carm. 5.* Herculis Surrentini *ib. l. 3. c. 1.* Consulatus Germanici *id. l. 4. c. 1.* viæ Domitianæ *id. l. 4. carm. 3.* Herculis Epitrapezii *id. l. 4. Carm. 6.* Laus Bruxellæ *Zevecotius el. 10. lib. 2.* Laus invidiæ *Caldenbach. Lyr. 2. c. 2.* Balneorum Dianæ *Balzac. p. 90.* vitæ rusticæ *id. p. 138, & 140.* Genius novæ Basilicæ ad venalia mercimonia exstructæ, *Scoti p. 129.* In fontem juventæ ap. Thaduanos, *Scoti p. 373.* Laureæ Poëtarum coronæ *p. 31.* Laus Musci *p. 105.* Hymnus in Hygeam. *p. 107.* & *Balde in præfat. satyr. Medicarum.* laus historiæ, *Scoti p. 114.* Pacis sanctæ *p. 119.* Encomium domus Ledintonæ, *p. 167.* Laus artis typographicæ & pyxidos nauticæ, *Scoti p. 350.* Sacellum Musis & Musicæ dedicatum *p. 350.* Laus monarchiæ *p. 383.* Rusticæ vitæ μετάφρασις Epodi secundæ Horatianæ, *Wallius in poëmat. p. 163.* Literatum Philomathi otium celebrat *id. p. 190.* Laus antiquitatis *id. p. 259.* In cultissimam elegiam *Hoschii id. p. 232.* In Lyram Sarbievii *id. p. 333.* Poëtas vitæ Magistros esse, *id. p. 347.* Belgium Musarum sedem esse *id. p. 369.* ad Petrum Classenium lucubratiunculam de rebus creditis evulgantem, *id. p. 375.* Laus absynthii pro absynthio in monte D. virginis retinendo *id. p. 88.* Elegia de regno a Christina deposito *Becanus carm. 1.* In opera Theologica posthuma Leschii, *Hoschius p. 37.* Ad Montmorenum Idyllia sua edentem *id. p. 41.* In Viserii opus medicum Antidotarium *id. p. 59.* Laus Theriacæ, *Banning. 55.* Encomium Torvitatis, *Jac. Balde.* Disputationis de morbis capitis *Banning. p. 91.* In Burgersdici Institutiones logicas *id. p. 135.* In Boxhornii quæstiones Romanas, *p. 142.* De Scriverii commentario Venatico *p. 147.* in ædes splendidas Matenæsii *p. 156.* In theatrum urbium Hollandiæ Boxhornii *p. 163. & 164.* In Vossiorum annales *id. 165.* In Elisam Dansii *id. pag. 167.* Laudat poëmata Rutgersii *id. p. 175.* In orationem Boxhornii de majestate eloq. Romanæ *id. p. 177.* In Delmenhorstii Etymologicon, *id. p. 183.* In Screvelii Carmen de peste, cum illa paulo post cessaret, *id. p. 181.* Laus Patavii *Lotichius l. 3. Eleg. 4.* Laudat

dat oblectationes ruris *ibid. eleg. 8.* laudat monumenta in agro Nemausensi. *id 2. lib. eleg. 20.* Allocutio ad rempublicam Venetam, *Barlæus in heroic. p.97.* In spectacula exhibita Amstelodami ad adventum Mariæ de Medicis &c. *id. p.153. & 157.* artis gladiatoriæ laus *id. p.157.* in physicam Jachæi *id. eleg. p. 127.* In Metaphysicam Jachæi *id. p.128.* in nummos argenteos, Cæsarum imaginem exhibentes, *id. p.123.* In partem australem Hollandiæ aquis submersam *id. p. 121.*

Encomiastica in Imagines. Vid. l. 1. Epigr. Naudæi, quo continentur variæ illustrium 55
Heroum imagines. Vid. Adolphi a Dans peculiarem librum, quem inscribit *Imagines.* In effigiem Caroli V. a Constantino Hugenio metallo donatam, *Barlæus in eleg. p.121.* in effigiem Richelii, *id. in her. p.173.* in effigiem Elisabethæ Bohemiæ Regis, Friderici Palatini Comitis, filiæ *ibid. pag.178.* In effigiem deformis Camillæ, *Scoti p.177,* Elegia ad pictorem, quomodo velit pingi Glycinnam suam, *Scoti pag. 143. T. 2.* Banningii elegia ejusdem argumenti *p. 28.* In imaginem Glycinnæ, *Scoti T. 2. p.178.* in Homeri effigiem *p.179.* In imaginem Epici Poëtæ *Menagius p. 81.* In effigiem Heracliti, Ciceronis, Virgilii, Catonis, Platonis, Aristotelis, Pythagoræ, *ibid. p.179.* In effigiem matronæ singularis exempli *Balzac. p.52.* In effigiem feminæ, quæ se ipsam depinxerat, *id. p.53.* de Diana ad Pictorem *id. p. 89.* in effigiem Flavii Domitiani Cæsaris, *id. p.128.* imago Aloysiæ, *Barlæus inter Scotos p. 135. & 136.* in effigiem Tychonis Astrologi. *Scoti T. 2. p.142.* In effigiem Ducis Brunsuicensis Augusti *Vid. epigr. nostra selecta, pag. 1.* In effigiem Principis Cimbriæ, Friderici, item Cæsaris Leopoldi &c. *Vid. primitias nostras Parnassi.* In effigiem Mauritii Theologi *vid. miscell. nostra poëtic. p. 31.* In imaginem Poëtæ elegantissimi, *Menagius p. 75.* item *p. 77.* in imaginem Christinæ *p. 79. & 82.* In imaginem virginis, *Menagius p. 87.* In imaginem Brunonis Carthusianorum Parentis *p. 86.* In imaginem Historici *p. 93.* In imaginem Cardinalis Mazarini *p. 94.* In suam imaginem, quam amico mittit, *p. 95.* In effigiem Rosillæ defunctæ, *Janus Douza p. 238.* In effigiem Johannis Secundi *pag. 237.* Vid. epigrammata multa in effigies *ap. Barl. miscell. l. 2.*

Sylloge variarum invectivarum & satyrarum. Inter recentiores Satyricos nemo Jac. 56
Balde melior. Scripsit is Satyras medicas, Satyram de eclipsi solis, contra Tabacum, contra pingues & macilentos, in podagricos, de vanitate mundi &c. Vid. Sulpitiæ Satyram de corrupto reipublicæ statu cum notis Boxhornii & Val. Catonis Diras, cum notis Arnoldi. Apud Gallos prodiit Liber var Satyr. Le Cabinet satyrique anno 1666. Le Parnasse satyrique du Sieur Teophile 166 . Jani Gulielmi Laurenbergii & Rachelii Satyræ Germanicæ. Apud Belgas Vid. Jost van de Vondels Heckeldicht. Nebulo Nebulonum per Petrum Baardt, Haerlem anno 1634. Vid. Masenii Satyr. 1. in avarum, in nimiam opum cupiditatem Sat. 2. in imperitum Controvers. Scriptorem, Sat. 3. In superbum Sat. 4. Vid. Buchanani fratres fraterrimos in Franciscanos scriptum. Vid. Heinsii Scazontem in Scioppium *p. 75.* In barbaros quosdam, qui sub verorum JCtorum & Medicorum nomine bonas literas allatrant, *p. 73.* in Maledicum quendam Pædagogum sibi soli eloquentiam vindicantem,

p. 95. Consilium Collegii medici Parisiensis de mania Hypermori Medicastri pro Buchanano scriptum, *Jonstonus p. 185.* Onopardus furens, *Jonstonus p. 193.* Tumulus Onopardi *p. 207.* in rabulas duos, Patrem & filium, *p. 242.* De furoribus Brentotyphæis *p. 300.* Baudii jambi in Scioppium, *p. 169.* In Pseudo-Celtam *p. 170.* In tres Juris perversores, *pag. 171.* In famosum rabulam, a quo indignis modis circumventus erat *p. 172. & 173.* Adversus insignem falsarium *id. p. 178.* In duo Gallicani nominis opprobria *p. 180.* In Typhæum *id. p. 184.* In quendam sine nomine fragmentum Satyræ *p. 192.* Nicol. Heinsii Scazon in Alastorem in Salmasium, ut videtur, scriptus *pag. 165. noviss. edit.* Ejusdem Lusus Saturnalitius in Corn. Cossum & Francisc. Santram Poëtastros *pag. 187.* Menagii Gargilius seu Metamorphosis Gargilii Macronis Parasitosophistæ in Psittacum, *Menagius poëmat. pag. 3.* in epulo parasitico *p. 93.* ubi præterea vita Gargilii Mamurræ continetur. Caroli Feramusii Hemera Macrini Parasito Grammatici ad Celsum epulum Parasiticum *pag. 3.* Indignatio in Gargilium Anagrammatistam *Menagius pag. 68.* In Macronium nothum *id. pag. 56.* Prosopopœia Gargilii ad se ipsum *id. pag. 57.* in Hermogenem avarum *id. p. 52.* In Albemanni libellum de morte, quem cordi suo dedicaverat *pag. 58.* In Cottam scriptum quoddam *id. p. 89. & 90.* In malum medicum Hermogenem *pag. 90.* In Sabellum pædagogum *p. 70.* in Lupam mulierem deformem *pag. 98.* Amator decrepitus ad Cupidinem *Menagius pag. 100.* Indignatio in Theonem Ludimagistrum ExJesuitam laudatorem ineptissimum Cardinalis Faletæ *epul. paras. p. 310.* In quendam semigrammaticum viri doctissimi scripta chartarum cacatarum convitio traducentem *vid. miscellanea nostra p. 88.* In cujusdam carmen eucharisticum ex Secundi carmine exscriptum *ibid. p. 91.* in osculum ab anu illatum, *p. 44.* Lubini Satyræ tres in male doctos Academiarum pestes, *Rostochii 1618.* In invidum *Zevecotius l. 3. eleg. 17.* miseria seculi *id. p. 167.* In Sycophantam genere & moribus infamem, *id. p. 178.* In Mopsulum, qui sibi adolescentiam objecerat, *Fabricius p. 182.* In formosam virginem deformi marito nubentem *id. p. 184.* Diræ in Catarrhum *Gudberlethius p. 82.* Diræ in culices Mydenses *Barlæus miscell. L. 1. pag. 360.* ad Zoilum & Momum, *Gudberlethius p. 85.* De hypercritico Galeso ad Menagium *Balzac. p. 48.* De non optimo Poëta, quem per humanitatem summam laudaverat *id. p. 67.* Orbilius satyra *p. 67. & 68.* In Grammaticum Genesatem *p. 71.* Ad Marc. Licinium de vita Mamurræ *id. p. 72.* Crudelis umbra. Hosti mortuo non esse fidendum *id. p. 77.* ad Metellum de Bosco Roberto Poëtastro & Criticastro *id. p. 73. ad 76.* in senem ægrotum amantem *id. p. 80.* In Galathei insaniam *p. 81. ad 83.* De temeritate novæ & profanæ Criticæ *p. 100.* Balzac. in Amyntæ audaciam *id. p. 121.* in Tiberium Cæsarem *id. p. 123.* ad eundem in morbo mortem sæpe optantem *id. p. 124.* De libertatis spe post mortem Tiberii *p. 124.* Indignatio in Poëtas Neronianorum temporum *id. p. 125.* Ridendæ lacrymæ ad Franciscum Mariam Fulvium in obitum Poëtastri *p. 130.* Philomela ingratum canens *p. 135.* Valedicit, aulæ, *Scoti p. 61.* in Camillam deformem puellam, *iidem p. 118, 119, 122, 129, & 130.* Ad Camillæ matrem pulchram de deformi filia, *p. 130.* In Vappam circulatorem, *pag. 139, 141.* in quendam incon-

incondito & obscuro versu Ostendam captam describentem *pag.126. & 127.* in quendam causidicum cognomine Regem *p.433.* in Quindecim viros litem sibi protrahentes, *ibid.* Detestatio conspirationis de perdenda pulvere pyrio tota aula *pag. 433.* expiatio *p. 434.* In Jesuiticum pulveris pyrii conatum, *T. 2. p. 200.* Diræ in febrim, *p.106.* Fibra Thusca cum catulis, *p.111.* Ad Carolum Galliarum Tyrannum sanguinis inusitato fluxu pereuntem *pag. 132.* ad Venetos de Papa *ibid.* in Mystomastyga *p.117.* in pediculosum Grammatistam *p.117.* In Italum sororem suam inviso Scoto obtrudentem *p.137.* in Philippum Hispaniæ Regem tria epigramm. *p.138.* in rebelles, qui Ducem Parmensem secuti sunt, allusio ad nomen *ibid.* in aulicum quendam mandato Regis ex aula discedentem, *p.140.* In cuculum quendam Causidicum *p.141. & 142.* in corruptum Senatorem, nummus *νόμος p.174.* In gallum cuculum (accrescit Domino, quod alieno fundo inseritur) *p. 175.* In Gyllam lascivam *p.177.* Echo in meretricem *p.176.* in Janum Virbium *p.177.* Apologia contra Theonis cujusdam nomen suum occultantis calumnias & contumelias *p.337.* de bello civili ad juventutem Gallicam *p.376.* De Dardano mercatore annonam exurente *p.357.* In Christianorum carnificem, *ibid.* Diræ in Bajulum, qui urnam fregerat, *Wallius pag. 262.* in Pædagogum ἄτιμον Parodia ad Catulli Phaselum *carm. illustr. Poët. Ital. T. 2. p.351.* In Hermogenem pessimum Poëtam *p. 351.* in Planum impostorem *pag.352.* in Virianum Pseudo-Poëtam *p.354.* in sciolos quosdam *p.365.* In Franciscanum quendam, *p. 372.* in Theodorum Bezam & Buchananum *p.373.* In Jesuitas Comœdia sub nomine Lojolæ edita Londini anno 1648. In Ducem de Alba, *Janus Douza, poëm. pag.127. & seq.* In Morum *p.129.* In invidum *Zuberus parte 1. poëm. p. 7.* in hominem inconstantem *id. p.31.* in quendam unum scriptum pluribus dedicantem *p.19.* In nasutum *id. p. 20.* in quendam gloriantem de amicitiis Magnatum, *p. 24. & 25.* In verborum aucupem, *ibid.* In Cachecticum, quem toties invisens domi non offenderat, *id. p.28.* in Vulpionem *ibid.* in Poëtam ineptum laureatum *p.29.* in Willium sibi minantem *id. p.31.* in Quinquillum Medicum nunquam sanantem *id. p.31.* in Patrem Lenonem & filiam Meretricem, *ibid.* in quendam primarium *pag. 34.* In Rontam, non nisi mortuos Poëtas æstimantem, *p.35.* In Philobiblum post mortem suam scripta editioni destinantem *idem p.34.* in Bibianum semper se invitantem & nunquam domi inventum *pag.50.* in collegium Patrum Viennensium (Parodia ex l. 12. Mart. Ep. 95.) *pag. 51.* in quendam fœdam uxorem ducentem, *pag. 55.* In Philosophum superbum, *ibid.* in pessimum nebulonem *pag. 56.* In quendam generis fungini poëtam *id. p.61.* In Lipsio-Mastyges *id. pag.65.* In quendam nulla sibi munera pro carminibus mittentem *p.67.* In Luscavii immanes Ronchos, *id. p. 68.* In Trollum stultum alieni artificii existimatorem *p. 78.* in parcius convivium Torgæ *pag.78.* in pappulum omniscium, *p. 80.* in Epistrum seu nimis credulum *id. p.82.* In Ramistas *p. 84.* In parvum *pag. 94.* In honores indignis collatos, *pag. 96. & 97.* In Aristomachum de vino scribentem *p.105.* In Strigonum epigrammata sua poscentem *p. 87.* in quendam Georgium ebrium *p.89.* in Latruscum invidum *p.51.* in quendam, paupertatem sibi objicientem *p. 87.* In Quarculum *pag.97.* in Querlini uxorem semper pedentem, *p. 87.*

p.57. In Pignantiam ebriam Maritum deplorantem *p.58.* In Matthæum Bonficinium, hominem simplicem, *p.95.* in Mergum *p.96.* In Grungrasianam Maritum verberantem *id. p. 47.* in Crispum *p.60.* in Diglossum *ibid.* In quendam, qui se Dominum vocarit *p. 61.* in priscam virginem, *p.20.* In Picem & Cantorem eadem utentes uxore *p.12.* In Sixtum laude data indignum *p.15.* in vitam aulicam *p.58. & 59.* In quendam nulli credentem *p.68.* in scripta Poëtica sorti suæ exitiosa *id.p.36.* In girgillum *p.37.* in Plandum allatrantem *p.78.* In quendam qui schomnia pronunciabat pro somnia *p.29.* In fusculam *p.36.* In locum ubi vivit *p.60.* Aërosophum *p.76.* In Cardopum *ibid.* In Austrasipiam, *Balzac. p.13.* in puerum præcipitem *p.14.* In lubicrum omnia vendentem *Zuberus p.87.* In lurcum, se ejus favorem nihil æstimare *p.96.* objurgatorium in se ipsum de credulitate sua, *Jul. Cæsar. Scalig. poëm.47.* In judices, qui ancillam, arcas effringentem, absolverant, *id. p.33.* In suam Arthritidem *p.48.* In invidum quendam Medicum *p.49.* In barbariem sui temporis, *p.46.* In larvatos Græcarum literarum sectatores *p.34. Vid. Jul. Cæs. Scalig. L. 2. Poëmat.* quem inscribit *Nemesin.* in Medicum, *id. pag.101. Vid.3. Libr. Scalig. Teretismata,* in quo Satyræ inveniuntur. In Calvi impuritatem, *id.p.611.* Vid. ejusdem Atam. In calvum & mulum suum *pag. 616.* In monstrum invidentissimum, *p.614.* In multitudinem furum sui temporis *pag. 619.* De Pædagogorum colluvie, qui medicinam primoribus labris temere profitentur, *p.607.* In quendam Noctuinum, qui fugit ignis supplicium *p. 381.* In Noctuini perfidiam *p.173.* Diræ in Lycorium. *ibid.* In Sedulium, *ibid.* in quendam Caciatrum, qui fuerat Carthusianus *p.397.* Ad Striges *p.352.* In Doletum *p.401.* In Strumam, *p.418. & 419. Vid. tot. libr. XIII. partis I, variis Satyris plenum.* in quandam Rosomacham cuculatam *p.192. part. 2.* In quendam Medicum & Legulejum *p.194.* In Calvum, *pag. 179. idem.* In anum nubere parantem *Barlæus L.2. Eleg. p.81.* Diræ Francisci Petrarchæ in tumuli sui violatorem improbum, *id. l.1. Miscell. p.317.*

CAP. XIII.

DE EXCERPTIS AD DISCIPLINAS ET FACULTATES PERTINENTIBUS.

§. 1. Excerpta disciplinarum secundum cujusque ordinem instituenda. 2. Excerpta Physica. 3. In Physica speciali utilissimus per indicem excerpendi modus. 4. Et Medico utilis futurus. 5. Cogitata notanda. 6. Velschii Philomathetica. 7. & Axiologa antiquorum. 8. Capponi cogitationes. 9. Bernhardus in thesauro Rhetorico per indicem excerpta congessit. 10. Mathematica excerpta. 11. quomodo ad usum Physicum dirigenda. 12. & quomodo instituenda. 13. Velschii sermones fideles. 14. Loci communes Morum. 15. Characteres hominum in vita civili utiliter notantur. 16. Loci communes Politici duplices, Methodici & axiomatici. 17. *Ex-*

17. *Excerpta axiomatica ex Historicis præcipue petenda.* 18. *qualia a Constantino Porphyrogenneta olim collecta potissimam partem perierunt.* 19. *Ista excerpta quomodo disponenda.* 20. *Weisii ad hæc manuductio.* 21. *Excerpta historica.* 22. *Excerpta notitiarum politicarum.* 23. *quomodo ordinanda.* 24. *Conringii consilium.* 25. *Excerpta memorialia.* 26. *horum utilitas summa.* 27. *Excerpta specialissima.* 28. *rituum in conventibus & actis publicis.* 29. *it. commerciorum.* 30. *Excerpta Juris publici.* 31. *Loci communes Historici,* 32. *Theologici, Exegetici,* 33. *Dogmatici, Controversiarum,* 34. *Oratorii sacri.* 35. *In Jurisprudentia itidem Exegetici, Dogmatici,* 36. *Practici.* 37. *Autores practici juris qui dicantur.* 38. *Collectanea Medica.* 39. *An in illis exegetica alicujus usus.* 40. *Secundum materiam medicam instituenda,* 41. *Botanica,* 42. *Chymica.* 43. *Collectanea in mineralibus quomodo construenda.* 44. *In his magna cautela opus.* 45. *Collectanea de rebus animalibus.* 46. *Autores materiam hanc tractantes.* 47. *Practica morborum ac subjectorum ratione adornanda.* 48. *Simplicia, εὐπόριστα diligenter notanda.* 49. *Historiæ felicium curationum a plebejis institutarum.* 50. *Sympathetica & superstitiosa non omnino negligenda.* 51. *Circumstantiæ loci, corporum, climatum & aliæ diligenter notandæ.* 52. *Collectanea Medica ratione subjectorum.* 53. *Pantothecæ singularis Machinæ ad colligendum & excerpendum inventæ descriptio e Bodini Dialogo inedito de abditis rerum sublimium arcanis.*

EXCERPTA DISCIPLINARUM non possunt commodius institui, quam secundum disciplinarum ordinem, quanquam & promiscuus placere possit, si indice accurato labor inquirendi sublevetur. Sed tamen ordo iste eo proderit, ut connexa se simul oculis sistant. Excerpta illa magno usui esse possunt in disciplinis ipsis. * Et quidem, quod ad *Physicam* attinet, secundum duplicem partem generalem & specialem instituenda illa excerpta sunt. In parte generali colligantur sub suis titulis Philosophorum placita & sectarum diversæ sententiæ circa principia. Deinde subjiciantur, quæ sunt apud omnes disputata in utramque partem, e quibusvis Philosophis tam Græcis quam Latinis, veteribus & recentioribus. In parte speciali diffusior est colligendi ratio. Tota enim historia naturalis huc refertur. * Per indicem itaque sub singulis Physicæ specialis titulis, tum ex historia naturali veterum, Aristotelis, Plinii, Æliani, Solini; tum recentiorum, ut Vossii, Salmasii aliorumque, qui observationes, experimenta, diaria & similia scripserunt, omnia congerantur. Incredibile est, quam quis thesaurum suum locupletare possit, si mature huic ordini & studio insistat. * Medico eo utilior futurus est ille labor, quod Specialium illa cognitio magis ad artem illam pertineat, qui animalium plantarumque historiam seorsim ponere debet: accuratius enim circa hæc argumenta illi versandum est. Possunt eodem modo, ut in parte generali, illic notari varii Autores, variæ sententiæ, & in utramque partem disputatæ. Argumenta autem illa

illa strictim poni debent, non diffuse. Qui id sedulo fecerit, illi nunquam vel dis-
5 putandi vel commentandi occasio defutura est. * In his præcipue locum habet
6 illa cogitationum nostrarum in Adversariis consignatio, de qua supra dixi. * Eo
modo conscripsit doctissimus VELSCHIUS *Philomathetica sua:* nam ut
Schrœckius in ejus Vita testatur, *sine ullo ordine, ut in mentem veniebant, conjecit
omnia, quæ alicujus momenti aut considerationis videbantur, tam ad Naturæ cognitio-
nem, quam ad Medicinæ usum, ac quamvis aliarum artium incrementum. Unde Syllabi
centenarii septem enati, quos octavo Ægyptiorum adauxit. Ut vero hoc simplicissime
enumeravit; ita brevissimis expositionibus additis, quid sibi videretur, edixit, hanc solam
ob causam, ut aliorum judicia venari posset, & subtiliora ingenia excitaret, qui maturis
deliberationibus experimenta caperent, & rempubl. literariam ditarent. Postquam enim
vidisset, societatem Regiam in Anglia id jamdudum agere, & secutos mox Galios, deinde
Italos, & nunc quoque Germanos, suas quoque Cogitationes eandem ob causam proferre
7 constituerat.* * Subjuncturus etiam illis erat, ut in præfat. Hecacosthex ipse memo-
rat, *Axiologa* antiquorum, *ut tanquam incognita & plerisque neglecta ceu nova redu-
cantur, quorum plena Chilias designata est, ex Hippocrate, Aristotele, Theophrasto, Galeno,
Plinio, Athenæo, Græcis Medicis, editis & ineditis, Ebusina & Arabibus ceterisque Orien-
talibus & Latinis desumta: quæ omnia omissis speculationibus ad solam praxin sive ex-
perientiam direxit.* Sed hos thesauros cum ceteris ejus ineditis acerba tanti Viri
8 mors nobis eripuit. * Etiam CAPPONUS *Cogitationum de rebus naturalibus,*
ut menti irrepserant, e calamo præcipitatarum libros tres scripsit, teste *Gregorio Leti*
9 *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 90.* * Et talia quoque in Rhetoricis & Poëticis institui
possunt, si ad disciplinam potius & commentationem, quam ad praxin respi-
ciamus. Talium excerptorum specimen in Rhetoricis dedit BERNHAR-
DUS *in Thesauro suo Rhetorico* superiori seculo in Italia edito, qui ex omni-
bus veteribus & recentioribus Rhetoribus per indicem excerpta ad artem per-
tinentia congessit.

Excerpta talia institui in omnibus disciplinis possunt, ubi ipsa disciplinarum
10 methodus ordinem ostendet. * In *Mathematicis,* quorum maxima utilitas est, præ-
ter disciplinaria Excerpta etiam miscellanea institui possunt, quoniam disciplinæ il-
læ latissime se diffundunt. Quicquid itaque problematum, variorum artificiorum me-
chanicorum, vel ab aliis inventum legitur, vel per analogiam a nobis potest inve-
niri, illud sub titulis classibusque rerum, quas Physica subministrat, congeri potest,
11 atque ita pro diverso fine diversa methodo adornari excerpta illa possunt. * Quem-
admodum enim Physica & Mathesis mutuas sibi operas tradunt, ita conjungi illa ex-
cerpta possunt, estque pene nulla pars Physices, quin Mathematica aliqua specula-
12 tione vel experimento adjuvetur. * Quod si quis ad illustrationem Theorematum
Mathematicorum specialia experimenta mechanica pro exemplis adducere velit,
tum pro titulis ipsis concipiantur theoremata mathematica, & pro exemplis subji-
ciantur experimenta rerum naturalium mechanica, quæ ex hoc principio mathematico
fluunt,

fluunt. Conducit hoc ad scientiæ perfectionem, cum ex ipsis fundamentis eruun-
tur rerum affectiones. Qui ad seculi nostri genium philosophari in rebus natura-
libus velit, excerptis utatur tali modo institutis, & experietur, quam hoc sibi pro-
futurum sit. Est sane & in Excerpendo quædam ἐμπειρία, quæ ex ipsa Virorum do-
ctorum praxi discenda est. * Editurus erat πολυμαθέστατος VELSCHIUS *Sermo-* 13
nes fideles de modo legendi & Excerpendi: nam ut Schrœckius testatur, relicta de hac
materia Drexelii laboriosa & tædiosa diligentia sedulo observavit, quo pacto ad tan-
tas eruditionis opes viri docti pervenissent.

In *practicis* disciplinis eadem colligendi ratio est, si disciplinas ipsas earumque 14
professionem & explicationem spectemus, si vero usum in vita civili, aut ad alias
disciplinas, alia institui excerptorum ratio debet. Quatenus moralis philosophia
usum habet in civili conversatione, quatenus Oratori accommodatur, varia sunt ex-
cerpta. In conversatione ac vita civili utilis est doctrina de hominum moribus.
* Ideoque characteres hominum ratione ætatum, statuum, notari debent: quales 15
etiam esse usui possunt in Rhetoricis, de quibus supra diximus. Usum characte-
rum in re civili ostendit *Bœclerus* in *Characteribus suis Vellcanis,* & *Brochmannus in Ethi-
ca sua historica.* Sed illa Characterum ratio ad personas pertinet: non potius hic
rem ipsam spectamus variasque vitæ statuum, affectuum, virtuosorum & vitioso-
rum conditiones. Talia excerpta sub titulis classibusque Virtutum & vitiorum
colligi possunt, ut fecit quadam ex parte *Mechovius in Parænetice* sua & *Magirus in
Polymnemone.*

Politica Excerpta primum methodo disciplinæ institui possunt, ad usum com- 16
mentationis & disquisitionem controversiarum. Secundo methodo axiomatica in-
stituuntur, quatenus ad usum practicum referuntur, habentque pro fundo non tam
generalia Politices præcepta, quam Historicos, præcipue pragmaticos. * Quoniam 17
enim in enarratione rerum gestarum typus aliquis civilis & practicus e rerum cir-
cumstantiis elucet, ideoque quam optime ex illis talia colligenda. * Fuerunt jam 18
olim, qui consilium hoc suo probarunt exemplo: nam CONSTANTINUS POR-
PHYROGENNETA, Leonis Philosophi filius, suo tempore ex Historiis quasi flores
in unum corpus collegit, & in 53. partes digessit, singulos locos duobus libris
comprehendens, e quibus non nisi duo libri ad nos pervenerunt; alter videlicet *de
Legationibus a Fulvio Ursino* & *Davide Hæschelio* editus, alter *de Virtute, & Vitio:* quos
Nic. Peirescius ære suo redemit, ac Græce Latineque *Henricus Valesius* edidit. Reliqui
libri omnes desiderantur: qui si inveniri alicubi possent, non exiguum prudentiæ ci-
vili & historiæ lumen afferrent. Multa etiam illic habentur e libris deperditis Histo-
ricorum, frustra nunc quærimus: nam in iis, utut paucis, quæ servavit nobis Peire-
scius, occurrunt aliqua e libris Polybii deperditis excerpta. * Excerpta illa institui 19
possunt per axiomata ex historiis & earum circumstantiis contrahenda: unicuique
axiomati numerus addendus: locus ex historico apponendus: Spatium aliquod
seu intervallum relinquendum, ut possint parallela exempla ex aliis Historicis vel Ob-

servationibus addi. Si quod axioma ad titulos diversos referri potest, sub altero ponatur, sub altero per numeros citetur. Quod si Loci communes integri apud Observatores & Commentatores politicos tractentur, sola Autorum loca notari possunt. Quod si ex omnibus Commentatoribus tales Locos communes instructos haberemus, via præstructa esset illis, qui de charta in papyrum scribunt, & cum e. g. in locum Flori incidunt, omnia exempla parallela, quæ aliquis fortassis Commentator in Salustium aliumque Autorem congessit, dissimulato Autore, describunt, quod alius iterum faciet, cum in similem alterius Autoris locum incidet.
20 * Scripsit CL. WEISIUS *Manuductionem ad Locos Communes Politicos*, qui pene in eadem nobiscum sententia est. Indicem is addit locorum Politicorum, sub quibus tituli speciales disponi possint. Sed puto magis specialem hic esse operam impen-
21 dendam, imprimis in axiomatibus collocandis. * Quod si in Historicis interpretandis operam quis ponere velit, Locos communes exegeticos in illos exstruere potest, eo modo, quo supra diximus apponendo semper ad Historici locum, locum Commentatoris, ubi nota quædam politica habetur.

22 Sunt & alii Loci communes Politico-Historici, quos inscribere *Excerpta Notitiarum Politicarum* possumus. Notitiæ autem vocabulo notari apud Autores solet cognitio Politico-Historica uniuscujusque imperii, ut habemus Notitiam imperii Orientalis & Occidentalis, Notitiam domus Augustæ similesque libros. Hanc viam nobis monstravit Aristoteles *lib. 1. Rhet. c. 8.* ubi suadet, ut quisque mores gen-
23 tium sibi reddat familiares. * Loci itaque communes ita ordinandi sunt, ut ponantur tituli generales imperiorum. His subjiciantur speciales e. g. forma regiminis, populorum origo, migrationes, leges, judicia, proventus & commercia, utilitates publicæ, finis & scopus. His enim capitibus præcipue omnia constant in Republica. Sub singulis notentur 1. quæ ex veteri Historia habentur, 2. quæ ex recentioribus Historicis aut Itinerariis peti possunt, 3. quæ experientia nostra vel aliena constant 4. e relationibus publicis, in quibus tamen delectus instituendus est, ne falsa pro veris accipiamus, 5. prudentum hominum judicia, 6. nostræ etiam
24 conjecturæ. * Talia *Adversaria* concinnari jubet CONRINGIUS in *Prolegomenis Collegii sui Rerumpublicarum*, quibus se ab adolescentia ipsa usum fuisse fatetur, unde ipsi magna illa rerum politicarum notitia succrevit. In quibus autem rebus proprie consistat notitia alicujus imperii, ibidem secundum omnes causas definit. Legendus quoque est Bœcleri liber *Historia Schola Principum.*

25 Est & alius quidam colligendi modus, sed viris in negotiis ipsis versantibus convenientior, cum sibi ipsi Observationum suarum excerpta & commentaria privata instituunt: *Weisius* hanc excerpendi methodum Heroicam vocat. Continentur vero in illis libris vel res ab ipsis gestæ, quales sunt Memoriæ (*les memoires*) Gallicorum scriptorum, vel quæ nostro tempore illic ab aliis gesta deprehendimus. Talem librum conficiendum suasit *Franc. Joseph. Burrhus* Regi Daniæ in *Instructione* illa sua *Politica*
26 lingua Italica scripta, quæ inter opuscula ejus Genevæ edita habetur. * Quod si quis

quis hac methodo ſemper uſus fuerit, vulgaria illa Politices præcepta adjecerit, fa-
cile illi erit, divinatorem de rebus politicis agere, conſilia Principibus impertiri, cu-
jus prudentiæ ſpecimina paſſim a viris politicis exhibentur.

Poſſunt & nonnunquam *excerpta ſpecialiſſima* pro inſtituto & ſcopo noſtro con- 2
cinnari, ut ſi quis aulæ alicujus omniumque miniſtrorum a ſummo ad imum mores,
virtutes, affectus, inclinationes, utilitates, quas in amicitia ejus habere poſſit hic vel
ille ſtatus, cujus ille miniſtrum agit, qui illa notat. Hujusmodi obſervationum ex-
emplum præbet illa relatio PHILAGATHI SECURI *de Notabili aula Romana*, qua ille
Pontificis omniumque Cardinalium mores, inclinationes & favorem erga Statum
Venetum examinat. * Sic faciat quis rituum & morum civilium excerpta, quid 28
obtineat in conventibus actibusque publicis, quorum ſæpe uſus eſt viro civili in ne-
gotiis tractandis occupato. Ejus ſpecimen quoddam dedit CL. WAGENSEILIUS
in Collectaneis quibusdam MStis de *Ritibus civilibus*, quæ nunc, credo invito auto-
re, in lucem prodierunt. Ita, ſi quis in uſum ſuum materiam de legationibus ex-
colere velit, huic fini excerpta illi inſtituere magnopere proderit, qui aliquando
iſto officio defungetur. Ejus ſpecimen nobis dedit VICQUEFORTIUS *in libro de
Legato*, nunc e Gallica in linguam Germanicam converſo. * Sic Commerciorum 29
excerpta ſpecialiſſima conficiet ex omnibus tam Politicis quam Hiſtoricis, qui hoc
præ ceteris argumentum ſibi perquirendum ſumit, ad commerciorum conſilia ali-
quando vocandus. Quo pertinent omnia publica acta, quorum non pauca collegit
MARQUARDUS in libro de *Jure Mercatorum* & pulcherrima illa lineamenta, quæ
WERLHOFIUS *in erudita Diſſertatione de Commerciis* duxit.

Ad Excerpta politica referenda etiam ſunt *Excerpta juris publici.* Horum ideam 30
nemo melius dedit quam BOECLERUS *in Notitia Romani imperii* & in *Excerptis illu-
ſtrium Controverſiarum* non ita pridem editis, quod argumentum ſpeciale eſt. Ipſius
Limnæi vaſta Opera non ſunt niſi mera collectanea. Ordo a Bœclero inſtitutus
præ ceteris placet.

Quæ de Politicis excerptis diximus, illa ad alia etiam applicari poſſunt. Ideo-
que nihil amplius reſtat in Philoſophicis diſciplinis, de quo moneri quædam ratio-
ne excerpendi poſſunt. Multa occurrunt in ſingulis diſciplinis ſpecialia, de quibus
excerpta pro ſingulari aliquo uſu formari poſſunt, ut ſi quis forte librum ſpecialis
argumenti ſcribere velit, tunc congerenda omnia ſub ſpecialibus titulis capitum, e
quibus tota illa tractatio ordinabitur.

Loci Communes Hiſtorici vel ſecundum regnorum ac populorum ſeriem inſtitui 31
poſſunt, vel ſecundum numerum annorum & ſeculorum, vel ſecundum ſeriem rerum.
Primus modus parum differt a Locis communibus politicis, de quibus ſupra diximus.
Secundum ordinem ſeculorum inſtitui illi poſſunt pro uſu chronologico. Ac poſſunt
omnia tabulis quibusdam & laterculis comprehendi, primo pro Rebuspublicis illuſtrio-
ribus, quarum tituli in fronte cujusvis laterculi ponantur, & illis mutationes ſecundum
ſeriem ſeculorum ſubjiciantur: Secundo pro ſeculis, quibus vice verſa ſubjici Rerum-

publicarum mutationes possunt. Si quis Chronologica excerpta secundum rerum capita disposita velit, uti poterit Chronologia Alstediana, quæ eleganti methodo disposita est. Titulos, qui illic deficiunt, facile supplere poterit, nova notata Alstedianis addere, & errores ab Alstedio commissos corrigere.

32 Venimus ad Facultates, quas vocant. In *studio Theologico* pro vario scopo institui *excerpta* possunt. Quemadmodum in Philologicis & Philosophicis Locos communes *Exegeticos* adornandos esse dixi, ita & hic notentur explicationes locorum scripturæ vel Philologicæ vel Dialecticæ, vel ex ipsa etiam Theologica doctrina desumptæ. Illa omnia vel distingui vel misceri possunt pro lubitu. In *Criticis* exemplo suo præivit POLUS, in quibus collectaneis non pauca tamen multi desiderant. DORSCHEI *Biblia numerata* post mortem ejus edita omnia miscent, Philologica, Critica, Dogmatica, Practica, sed omnia sunt per indicem tantum notata. Fortassis non spernendus labor esset, si quis Dogmatica & Practica cum cura colligeret. Talia institui collectanea e Theologis Practicis Anglis optabat Verulamius. Similis pene labor CROWÆI, qui *indicem* edidit *Scriptorum Exegeticorum in libros & loca Scripturæ*, sed ille ad minuta & specialia non descendit. Ad talia Excerpta conficienda indices illi locorum Scripturæ S. qui libris adjungi solent, viam quodammodo sternunt. Sed e lectione ipsa accuratius omnia notabuntur.

33 Loci communes *Dogmatici*, qui proprio nomine Loci Communes Theologici dici solent, colligendi seorsim sunt. Quibus etiam, si ita visum fuerit, misceri controversiæ possunt. Ordinem ipsum Theologiæ Systema suppeditat. Autorum, qui Locos communes scripserunt, explicationes quasi per lemmata poni possunt. Qui singulari libro vel unum locum integrum vel ejus partem explicuerunt, hi diligenter notandi. Commodum & hoc est, ut in omnibus disciplinis, ita etiam in Theologia, secundum materiam dispositos habere Scriptores controversiarum. Si quis illas præ ceteris excutere velit studiosius, singulari libro destinari possunt, ne in uno cumulentur omnia. Possunt pro singulis sectis adornari libri, si quis in illis operosior esse velit, in quibus ordo alius non est, quam locorum controversorum. Suaserim in excerptis Locorum communium Theologicorum, si singularibus libris colligantur *controversiarum* excerpta, ponenda tantum esse summa controversiarum capita, & remittendum ad excerpta controversiarum. Si quis historiam potius quam dogmata ipsa respiciat, secundum titulos sectarum & seculorum adornare excerpta possit. In omnibus enim usus & scopus respiciendus est. De cetero cum in Facultatum studio multa occurrant specialissima, tum ratione muneris, tum ratione ipsius doctrinæ: alium enim sibi scopum habet propositum Ecclesiastes, alium Doctor vel Professor Theologiæ; ita pro vario illo fine & scopo etiam in specialissimis argumentis colligenda quædam sunt. Accidit interdum, ut de casibus conscientiæ consulantur Theologi: Quapropter etiam illa in re institui promptuaria possunt, collectanea scilicet casuum ex Autoribus, qui de his argumentis scripsere, ut sunt sane multi, tum Scholastici Theologi, tum nostrates.

34 Ad Theologica excerpta etiam referri possunt *Oratoria sacra*, quorum fundus

dus est Scriptura Sacra, Patres aliique Scriptores Homiletici. Quoniam vero oratio sacra præter argumenta fidem facientia, quæ ipsi cum Rhetorica civili sunt communia, in exegesi & διδάξει versatur, usui esse possunt illa excerpta, quæ *Textualia* vocamus, secundum libros Biblicos adornata. Possunt & ipsi Loci communes Theologici, tituli virtutum sacrarum, & quæcunque argumenta pro titulis poni, & sub iis utilia per indicem colligi, ut fecit in *Repertorio suo Cl. Wittenius.* De cetero Oratoria excerpta, de quibus supra diximus, etiam his accommodari possunt & debent.

Excerpta in Jurisprudentia pene simili modo institui possunt. Primo *exegetica* 35
formanda sunt ad Leges, illa colligenda e JCtis non solum, sed & e Philologis, qui vel super leges speciales scripsere, vel qui in Miscellaneis suis nonnunquam leges explicant, vel illustrant, vel in iis aliquid emendant. Notari etiam potest, quicquid ad historiam ejus pertinet. Atque illa pertinent ad verbalem legum sensum. Quæ ad explicationem & doctrinam ipsam referuntur, quanquam sub titulis certis aliaque colligi forma possunt; non inconsultum tamen erit, si etiam quasi per indicem ad leges apponantur: in explicationibus enim legum magnus eorum usus est, si quis illa semper in promptu habeat. Notari etiam simul possunt leges, quæ contrariæ videntur, ac Autores per indicem designari, ubi illæ conciliantur. Si quis velit perfectos Locos communes adornare, colligat illos secundum methodum Pandectarum reducendo ac Digestorum titulos etiam ceterorum librorum titulos, exemplo Schotani in Examine Juridico. Possent etiam e jure Canonico, Feudali, Statutario, suis convenientia locis adjungi. Si quis excerpta pro nobis in jure argumentis colligere velit; alium sequi ordinem debet. Nam sub titulis materiarum colliget, quæ vel in libris Juris vel in Jureconsultis inveniet. Multa enim consideratione Jurisconsulti digna, de quibus vix peculiaria in Jure loca occurrunt. Quo in labore si quis sedulus fuerit, facile de selectis argumentis quædam scribet. Et sunt, quibus librorum indices in instructa bibliotheca officium hoc præstant. Sed de iis omnibus aliquando copiosius alio loco agam.

Loci communes *Practici* in Jure formandi e scriptoribus practicis. Tituli ho- 36
rum excerptorum formari possunt secundum titulos Pandectarum, vel secundum materias juridicas. Specialissimos titulos facere possunt leges; sub legibus notentur casus singulares. Subjiciantur Autores, qui tales casus decidunt. Formentur illa excerpta, quantum fieri potest, per lemmata. Exemplum talium Locorum communium suppeditat Index practicus super opera Carpzovii. Jam vero si quis ex omnibus Autoribus practicis, qui interdum incidenter aliquos casus proponunt ac solvunt, tam veteribus Bartolo, Baldo, Jasone &c. quam recentioribus, illa omnia colligat, quæ illuc pertinent, mature sibi acquiret cognitionem talium rerum, quæ utilissima per omnem vitam futura est, si quis vel de Jure responsurus sit, vel causam aliquam ut Patronus aget. Ita enim nunc Jurisprudentia comparata est, ut plus saepe valeant praejudicia & doctorum sententiae, quam ipsae leges. Quare si quis casum in terminis, ut loquuntur, pro se allegare possit, is non parum in judicio proficiet. Quod si quis JCtum vel Judicem aliquando acturus sit, is mature satis sibi de talibus excerptis prospiciat.

37 spiciat. * Fundus horum collectaneorum in practicis Autoribus est: Sunt vero omnes illi practici, qui de actionibus, processibus scripsere, item de præsumptionibus, probationibus, testibus, omnibusque illis, quæ ad processum pertinent: deinde qui consilia, decisiones, sententias receptas tradidere, item qui de omnibus materiis Juris agunt, non tam ut leges explicent, quam ut observationem earum in praxi ostendant, quales sunt multi, Itali præsertim & Hispani, qui libros operosos scripsere, præcipue de argumentis practicis. Bibliothecam aliquam præstat liber ille, qui vocatur *Oceanus Juris*, multis constans voluminibus, quo continentur particulares illi tractatus veterum Autorum Bartoli, Baldi, Jasonis, Accursii, Decii &c. Ex omnibus illis si quis tales locos confecerit, mirifice his in rebus proficiet, non qua scientiam solum, sed & qua lucrum & opes. Talia enim excerpta meræ sunt aurifodinæ, neque gratis conficiuntur.

38 Pergimus ad Collectanea *Medica*, atque hic e Physicis patet, de quibus supra
39 egimus, quomodo illa construenda sint. * Non est hic *exegeticis* collectaneis adeo opus, cum non tam autoritate, quam ratione & experientia, studium medicum constat. Interim si quis Academiæ labores suos destinavit, aut libris scribendis operam dabit, illi non inutilis labor futurus est, si ad Hippocratis libros notet (1) Commentatores (2) loca, quæ tam a Medicis quam a Philologis illustrantur (3) experimenta in morbis ipsis vel ab aliis vel ab ipso probata, e variis observationum practicarum libris. Idem in Galeno fieri posset; sed opera ejus nimis sunt diffusa, quam ut tam vasto Oceano quis se credat. Si *Hoffmanni* commentarii prodiissent in lucem, uno illo possemus esse contenti.

40 Possunt & collectanea secundum materias institui, quod aliqui fecerunt. Pro *physiologica* cognitione, secundum classes rerum naturalium & Physicam specialem
41 ordinanda illa sunt. Sed misceri uno omnia libro non possunt. * In *Botanicis* peculiaria institui debent. 1. Herbarum in natura, quæ Herbaria viva appellantur. 2. Historica & Medica de iis, magno futura usui, quæ apud Herbarios veteres & recentiores, Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Tabernæmontanum, Simonem Pauli, aliosque notata sunt, illa per indicem tantum colligantur. BENJAMIN PRIOLUS in *Appendice historiæ suæ Gallicæ* promisit tractatum *de universa re plantaria*, sed præter titulum adhuc nil vidimus, & dubito an unquam proditurus sit. Certe multæ magnæque disputationes circa rem herbariam sunt. Conferendi *Scaliger*, *Bodæus a Stapel* in Theophrastum, *Salmasius* in Solinum, & in Hyle Iatrica. Addendus etiam est *Hoffmanni Tractatus de Officinalibus*.

42 Subjungi illis collectaneis etiam possunt *Chymicæ* operationes, & quidem singulis herbis ex *Angelo Sala* aliisque Scriptoribus recentioribus, e *Conradi Gesneri Evonymo*, & colloquiis ac communicationibus cum Chymicis. Usitatas & officinales præparationes jamdudum collegit *Schrœderus in Pharmacopœia*, in quam extant *Hoffmanni* commentarii. *Zwelfferus* in Pharmacopœia sua, & qui pleraque ex illo cepit
43 *Feburius* Gallus, ac plures alii. * Ut in Botanicis, ita & in *Mineralibus* institui collе-

collectanea possunt. Tituli formandi secundum classes Mineralium. Subjicienda illis sunt, (1) præparationes rudiores in fodinis ex Agricola, Erikero, Lohneissen &c. (2) præparationes officinales communes, e libris Pharmaceuticis, quos modo nominavimus. (3) secretiores præparationes e communicationibus privatis notandæ. Conjici in hunc librum omnia possunt audita, visa, cogitata. Exierunt hodie in lucem talia collectanea, historiæ laboratoriorum, & nuper quædam invitis Autoribus subrepta ac publicis typis promulgata. In his præcipuum locum me- 44
rentur, quibus viva manus accessit, & quorum fides in dubium vocari non potest. Solent enim hic multi promissis esse divites, multas operationum vias ostendere, quas ipsi non ivere, a quibus sibi quisque caveat: inprimis si ad metallica tendant, quorum integram Chiliada *Johann. Joach. Becherus* edidit. Sed ab illis sibi quis temperet, nisi opum & temporis irreparabilem facere jacturam velit. Multa enim sunt ab impostoribus & agyrtis conficta: in multis etiam, quæ bono fundamento nituntur, ἐγχειρήσεις quædam celantur. * De rebus *Animalibus* collectanea quoque 45
singularia institui possunt, in quibus notentur (1) physiologica vel circa genesin illorum seu ortum, vel circa anatomen e vastis commentariis Gesneri & Aldrovandi per indicem: e ceteris Scriptoribus, observationibus anatomicis similibusque, qualia nunc plurima in Diariis & Ephemeridibus eruditorum occurrunt, majori cum cura: Illa enim accuratius hoc in argumento versantur. (2) Colligendæ sunt Medicæ præparationes ad varios morbos ex animalibus animaliumque partibus.
* Rudem ejus laboris ideam dedit GUILIELMUS VAN DEN BOSCH, *in Historia* 46
animalium Medica Bruxellis Ann. 1639. edita. Multa talia collegit HABDARRAHMANUS Ægyptius in libro de *proprietatibus ac virtutibus Medicis Animalium, Plantarum ac Gemmarum,* quem ex Arabico latinitate donavit Abrahamus Echellensis Parisiis e MSto codice Cardinalis Mazarini An. 1648. editum. Sed multa in illo vana sunt & superstitiosa. E similibus excerptis natum videtur, & aliquod eorum specimen præbet, *Kœnigii Regnum Vegetabile, Animale & Minerale.*

In *Praxi Medica* aliter res instituenda est. Nam hic ad illum finem omnia refe- 47
renda sunt, ut morbis recte medeatur Medicus. Cetera enim, quæ consistunt in præparationibus & operationibus, ad theoriam sunt referenda: pertinent enim tantum ad cognitionem subjectorum, licet aliqua operatio accedat. Sed in praxi medica omnia applicantur ægrotis: ideoque & ratione morborum, imo & ratione subjectorum & individuorum, collectanea talia instituenda. Ratione morborum ita illa ordinanda sunt, ut ponantur morborum tituli. Subjiciantur illis characterismi, causæ, signa diagnostica, notetur in quibus illa fefellerint interdum, quod vel ab aliis vel nostra praxi observatum est. Subjiciantur remedia, vel methodica vel specifica, imprimis simplicia. Et hic quidem, quod ad simplicia attinet, magnam curam impendendam existimo Medico, ut simplicium vires in singulis morbis probe notet, quorum singularem usum & prærogativam doctissima παραινέσει docuit R. Boilius, quæ additur Dissertationi ejus de Specificorum remediorum cum corpusculari philosophia concordia.
* Inprimis notanda sunt medicamenta εὐπόριστα, domestica, rustica. Plus interdum 48
illis

illis efficitur, quam multis pretiosisque compositis. Unde fit, ut empirici & plebeji homines desperatis sæpe morbis medeantur, quibus non possunt mederi Medici omni sua arte instructi. * Memorat *Agricola Observationibus in Poppi Chymiam*, fuisse rusticum in superiore Germania, qui felicissime Cancrum curaverit, quod nulli poterant vel Medici vel Chirurgi. Et ille tamen succo unius herbæ id effecit, quam in sylva Hercinia legerat, Medicisque monstraverat, sed omnibus ignotam. Fioravantus in *Coron. Med. lib. 2. cap. 16.* recitat historiam de desperata urinæ suppressione a vetula pulvere ignotæ herbæ curata, quam nullis medicamentis tollere potuerunt Medici. Novi, qui dysenteriam, icterum curarint felicissime, frustra id tentantibus Medicis. Talibus experimentis insidiæ struendæ sunt a Medico, & quacunque fieri potest arte, quocunque pretio comparanda. His principiis primum crevit medicina, quibus si accedat usus & judicium Medici in principiis artis suæ probe subacti, rectius ille applicabit, quam plebeji homines, qui causas rerum non æque scrutantur. Præterea magno illa res adjumento est Medico in loco aliquo certo praxin instituturo: statim enim novit vel commoda illius vulgaris Medicinæ, vel errores. Notavit *Thomas Bartholinus* diligenter Medicinam Danorum domesticam, & singulari illam libro complexus est. Praxin quoque utilissimam instituendam plantis indigenis docet Olaus Borrichius *libro de usu plantarum indigenarum.* Quod si facerent etiam ceterarum nationum Medici, & quidem eadem fide & diligentia, non parum augeretur res Medica.

50 Ego nec *sympathetica* illa, imo nec *superstitiosa*, quibus vulgus uti solet, prætereunda censeo. Etsi enim in illis ineptiæ nonnunquam miscentur, prudens tamen Medicus facile, quid in illis vel veri vel vani sit, facile existimabit, ubi ad judicii Lydium lapidem omnia revocaverit. Latitant sæpe in rusticorum & vetularum observatiunculis, quæ non credas, magnisque contemplationibus occasionem dare possint. Talia multa in *Theatro Sympathetico* Norimbergæ edito, in Maxveldii *Medicina Magnetica*, occurrunt; cujus libri mentionem *lib. 1. Polyhist. nostri cap. 11. §. 13.* fecimus. Ille quidem a Medico Heidelbergensi Cl. Francio Ann. 1678. editus est; sed parte practica mutilus, ut ipse MStum accepit: sed deprehendi postea, eundem pene librum in paucis discrepantem a quodam *Samuele Boultono* Anglica lingua Anno 1656. editum. Sed tamen & ille autor, quisquis est, fatetur, non omnia sua esse, sed aliunde, & ut ille suspicatur, a quodam Chymico D. Everardo transsumpta.

51 Diligenter in talibus Excerptis notandæ sunt circumstantiæ personarum, quibus adhibentur vel adhibita sunt remedia. Loci, Cibi variatio corpus ipsum variant. Evenit interdum, ut quibusdam prosint medicamenta, minime vero aliis: Obstat enim singularis corporis dispositio, quod vel e purgantibus manifestum est, quæ apud aliquos vim suam plane perdunt, & in emetica vel diaphoretica degenerant. Pro variatione etiam Climatum remedia variant, quod vulgo parum consideratur a Medicis. Hinc fit, ut, cum principia Medicinæ a Græcis sint tradita & remedia morborum, Medici, qui sub frigido climate curationes instituunt, alios interdum effectus sentiant. Præterea herbæ originariæ alicujus loci majorem sæpe vim habent, quam transplantatæ, imo interdum plane

plane aliam. Homines, qui continuo vini potu utuntur, aliam administrationem medicam requirunt, quam qui aquæ, lacti, cerevisiæ & crassioribus cibis adsueti sunt. Omnis enim corporis sanguis, succi & humores, e varietate ciborum & potus alterantur, atque inde ingenio ipsi omnibusque morbis sua indoles est. Omnes illas circumstantias attendere Medicus debet. Potest quidem aliorum etiam colligere observationes & formulas; sed illis non usque adeo secure insistet, cum ipsi, qui observationes Medicas scribunt, non sint semper adeo diligentes in notandis circumstantiis. In consiliis Medicis interdum illæ operosius excutiuntur quam est
necesse. * Possunt & Collectanea institui ratione subjectorum, quæ necessaria ego 52
esse Medico puto ad cognoscendam hominum naturam. Est enim singulis subjectis sua quædam ἰδιοσυγκρασία, quæ etiam per ætates mutari solet, quam diligenter notare debent Medici, qui e felici curatione gloriam & lucrum sperant. Sane in hac arte dies diem docet, & prioris discipulus posterior dies. Qui antea, etsi ceu digitos unguesque suos omnia Medicorum scripta noverat, historicam tantum cognitionem habuit, nunc judicii etiam regulas sequi debet. Sub titulis itaque personarum notandum est, quibus morbis aliquis laboraverit, qua ætate, qua constitutione, & similia. Ita felicius procedere potest Medicus in aliis morbis, qui forte subjectum illud occupabunt.

Ad finem hæc perduxeram, cum singulari casu mihi ab Amico Bodini inedi- 53
tus hactenus Dialogus de *abditis rerum sublimium arcanis* (cujus supra *lib. 1. c. 8. §. 7.* mentio facta est) offerretur. Quem cum perlegerem, ipso illo primo libro, quo occasionem Dialogi illius Bodinus exponit, Coronæi Pantothecam descriptam vidi, qua ille universam rerum naturam omnemque ejus supellectilem & instrumentum mirabili solertia collegerat, ac omnia, quæ legerat & audiverat, velut in promptuarium aliquod contulerat. Statim hic in mentem mihi venit Scrinium literatum Cl. Placcii, cui illa Pantotheca quodammodo similis videbatur, nisi quod rerum naturalium collectioni potius destinata ad istud Naturæ & Artis Theatrum Becherianum, (de quo *lib. 2. cap. 4. §. 40.*) quodammodo accederet. Quoniam vero etiam ad excerpendum & colligendum machina illa instituta fuit, operæ pretium me facturum existimavi, si e libro rarissimo omnem ejus, ut illic legitur, delineationem proponam. Ita vero hæc habet: *Illud optimum, quod Coronæi domus cum infinita librorum ac veterum monumentorum varietate & copia, tum etiam instrumentorum, sive ad Musicam, sive ad omnes artes Mathematicas, refertissima esset; nihil tamen mihi rarius visum est, quam* Pantotheca *quadrata sex pedum, divisio cujusque pedis in sex Apothecas quadratas, numerum ex quadrato XXXVI. in se ducto conficiebat capsulas mille ducentas nonaginta sex. Senarium autem selegerat, quod is numerus solus inter digitos perfectus esset, ac latissime in universa natura pateret, non modo ad plurium animantium ætates, quæ hoc numero terminantur, verum etiam, quod in tota natura sex tantum corpora sint perfecta, sex tantum colores simplices, sex sapores simplices, sex harmonici concentus, sex tantum metalla simplicia, sex locorum situs, sex etiam sensus cum sensu communi. Pantothecam ex olea, id est, ex incorruptibili prope materia fabricari jusserat, mundi universitate*

ejusque supellectilem & omne instrumentum contineret: principio imagines octo & quadraginta inerrantium siderum, Planetarum, Cometarum, similiumque impressionum, elementorum elementarium corporum, lapidum, metallorum, fossilium, stirpium, animantium, quaecunque nancisci poterat, ordine quaeque suo, aptaverat. Et quoniam stirpium ac insectorum omnium forma exigua pantotheca nec contineri, nec haberi propter raritatem poterant, pictura vel scriptura vel genere quaeque suo capsulis denotabantur, ut Caper, Rhinoceros, Cobras Indicus, hisque similia: Cetera vel inferri curaverat, vel illata coëmerat. Seorsum autem stirpes integras aut radices grandioribus chartis habebat contentas, sic tamen ut particulam stirpium & animantium capsulæ quaeque continerent, eo tamen ordine, ut extrema primis, media utrisque, omnia omnibus, apta serie cohaererent; Quippe terram inter & lapides argillam & cretam utriusque naturæ media collocarat, inter aquam & adamantes Crystallum, inter lapides & metalla Pyrgiten sive marcasitarum genus, inter lapides & plantas Corallium, inter animantes & stirpes ea, quæ Zoophyta dicuntur, inter animantes aquatiles ac terrestres amphibia, inter aquatilia & volatilia pisces volatiles milvum inquam & loliginem, inter volatilia terrestriaque bruta vespertilionem. Sic autem compleverat Pantothecam, ut sex coloribus simplicibus capsulæ distinguerentur, ad memoriam firmiorem, & adversa luce ita collocarat, ut omnia facile prospicerentur, neque enim ad angulos rectos dirigebatur, ne quid e capsulis excideret; nec rursus in plano jacebat, quo minus lucis reciperet: Sed hypotenusæ modo innixa parieti species omnes eminus intuenti reducto velo proderet, ut temporis diuturnitate singula sæpius legendo fideli memoriæ commendarentur. Et quidem in eo tantum profecerat Coronæus, ut omnes loculorum species animo comprehensas haberet, quæ utilitas non modo in iis, quæ Pantotheca continebantur, sed etiam in rebus omnibus, quas audiret & legeret, se ostentabat. Neque enim scribendo vel legendo tempus terebat, ne tantundem de valetudine detraheret, sed audiendo, differendo, meditando, judicii vim acerrimam sibi comparat. Et cum cibum caperet, aderat Anagnostes, qui tantisper aliquid legeret, dum fames ac sitis commodius jucundiusque expleretur. Hæc est illa Pantothecæ descriptio, quam Coronæus primus ex illis Collocutoribus, cujus in ædibus ceteri convenerant, ita instructam habuit. Prodigio pene simile est, exiguo hoc spatio totam Naturæ œconomiam potuisse concludi. Ego eam ob causam hic producere ejus machinæ delineationem volui, ut de ea Viri docti arbitrentur.

FINIS LIBRI TERTII.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. IV.
GRAMMATICUS.

CAP. I.
DE LINGVIS ET SCRIPTURA.

§. 1. *Grammatices Vindiciæ, contra ejus Contemptores.* 2. *Ejus Divisio & Partes.* 3. *Hominum præ Brutis circa Sermonis Usum Prærogativa, frustra a Scriptoribus quibusdam Priscis ac Modernis (Plutarcho, Sex. Empirico, Porphyrio, Hier. Rorario, If. Vossio, &c.) Brutis partim Rationem, partim Sermonem, vindicare ausis, extenuata.* 4. *Primus Sermonis ac Linguarum ortus a Deo, non autem Casu, aut Consensu Hominum Fortuito, cum Diod. Siculo, Greg. Nysseno & Rich. Simone, derivandus.* 5. *Autores, qui Literas, & earum pronunciationem, Physice consideraruut, Pet. Montanus, Cordemoy, Joh. Wallisius, Wilh. Holderus, &c.* 6. *De arte natu Surdos & Mutos Linguas & Artes docendi Paralipomena quædam.* 7. *Ars per nutum ac Digitos Conceptus Mentis exprimendi, a Joh. Bulwero tradita.* 8. *Scripturæ Præstantia ac Necessitas.* 9. *Literarum Ortus a Deo, juxta Judæos. Inventæ illæ, juxta Paganos, vel ab Assyriis, vel a Taauto sive Hermete Ægyptio, vel a Cadmo. Scriptores de Literis, Jos. Scaliger, Herm. Hugo, Guilh. Postellus, Car. Cæs. Baudelot, Claud. Molinettus, &c.* 10. *Literarum Cœlestium, Angelicarum, Adamicarum, Henochearum, & ejusdem surfuris aliarum, Hyperaspistæ recensiti, ac Thomæ Bangii exemplo, explosi; Autores item, qui Alphabeta varia collegerunt, enumerati.* 11. *Ars e Scriptura de Hominum ingenio divinandi, a Camillo Baldo tradita.*

Succedat nunc, perductis ad finem BIBLIOTHECARIO & METHODICO *Polyhistoris Literarii* LIBRIS, queis de EXCERPTIS quoque LIBRUM adjungere visum est, jure suo, quod illi olim nos assignasse meminimus, LIBER GRAMMATICUS. Ita nimirum decet, ut postquam generatim fon- 1

tes literariæ πολυϊστορίας monstravimus, singulas nunc ejus partes justo ordine percurramus.

Dum vero *Grammaticam* nominamus, non sane multum præjudicatas nonnullorum opiniones morabimur, quibus omne id sordidum atque vile est, quod e Grammatica proficisci audiunt: arte nimirum, quæ, prout ipsi judicant, vix aliud quid præter puerile τὸ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ γράφειν edoceat: hinc objectum toties quasi convitii loco Scaligeris, Casaubonis, Salmasiis, aliisque viris magnis nomen *Grammaticorum:* quod tamen non illi minus, quam nasutiores quilibet laudi potius, tantum abest ut ignominiæ, duxere. Tolle enim Grammaticam & frustra te senties conari, quicquid uspiam feliciter in literis peragendum sumsisti. Enimvero prolixe de usu & præstantia hujus artis disserere nostri nunc instituti non est: factum id jamdudum ab aliis, e quibus unum nunc *Joh. Wouwerium* Polymath. c. XIX. nominamus, & a nemine, qui sapere optat, in dubium temere vocabitur. Unum hoc monere sufficiat, falli, qui Grammaticen nihil præter lectionem jejunam, rudemve scriptionem docere persuasi sunt, cum hæc præliminaria solum artis absolvant: ipsa interim proprie in intellectu, scriptorum prompta expositione, & in recte loquendi scribendique ratione consistat. τὸ γε μὲν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας; ait Philo Judæus lib. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου: τῆς δὲ τελειοτέρας, ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. *Legere quidem scriberevc Grammaticæ imperfectioris est, perfectioris vero, evolvere, quæ apud Poëtas & Scriptores occurrunt.*

2 Circa *divisionem Grammaticæ* variæ veterum opiniones sunt, quas studiose Joh. Wouwerius Polymathiæ c. 8. & Phil. Jac. Maussacus in Dissertatione Critica Notis in Harpocrationem præmissa collegerunt: posterior tamen, uti perpetuus Wouwerii insectator est, ita eum in hac etiam de divisione Grammaticæ controversia passim carpit. Communiter suam artem in τεχνικὴν seu μεθοδικὴν, quæ rationem recte loquendi edocet; ἐξηγητικὴν, quam auctorum enarrationem transfert Quintilianus; & κριτικὴν, seu judicium, Grammaticorum filii dividunt. Ipse tamen Quintilianus Grammaticen in duas tantum partes distribuit, tertiam utrique immixtam ratus, Instit. l. 1. c. 4. Nobis peculiari *de Critice* libro agere constitutum est. De Grammatice nunc exordiamur; &, cum τεχνικὴ, prima pars ejus, de linguis & scriptura inprimis agat, generatim ante omnia de iis dispiciendum est.

3 Linguæ usum una cum ratione homini a prima sui creatione innatum eo minus a quamplurimis dubitatum semper fuit, quo illustrius istud donum est, quod hominem a brutis animantibus, queis nec ratiocinium competit, neque sermo, secernit. Fuere quidem olim æque ac recentioribus ævis, *qui & his rationem tribuere non dubitarent:* PLUTARCHUS peculiarem librum sub dialogi forma scripsit περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι: T. II. Opp. p. 965. (quanquam Franc. Vavassor *de Ludicra Dictione p. 215.* illum Dialogum falso ab homine parum ad sententiam Operis attento inscriptum putat,) qua in opinione non ablusisse illum a veterum philosophorum placitis

citis præter dogma μετεμψυχώσεως SEXTUS quoque EMPIRICUS fidem facit, qui Lib. II. de Philosophia, Opp. p. 272. non solum ab Empedocle brutis æque & plantis, rationem diserte attributam fatetur, sed & probabiliter id asseri omnino censet: εἰ γὰρ inquit, πάρεστιν αὐτοῖς ὁ προφορικὸς λόγος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῖς παρεῖναι, δίχα γὰρ τούτου ἀνυπόστατος ἐστιν ὁ προφορικός. *Nam si est eis quæ profertur oratio, necesse est etiam, eis inesse internam rationem: nam sine ea non potest consistere, quæ profertur, oratio.* Et PORPHYRIUS libro περὶ ἀποχῆς hoc uno inprimis argumento ad absterrendos ab esu brutorum homines nixus apparet, quod parem illa nobiscum rationem habeant: cui sententiæ Philo etiam & Maimonides Judæi accedunt: superiore autem seculo HIERON. RORARIUS, Exlegatus Pontificius, novus æque & ingeniosus hyperaspistes accessit, qui duobus libris, mole quidem exiguis, sed non sermonis nitore minus, quam ingenio, commendandis, demonstrare annisus est: *quod animalia bruta ratione melius utantur homine.* Edidit opusculum istud, quod manu Auctoris scriptum Romæ nactus erat, primus Gabr. Naudæus, Puteanis fratribus nuncupatum Paris. 164?. recusum postea Amstelodami 1666. in 12. Porphyrius vero, sicut ad evehendam brutorum animantium dignitatem exæquandamque hominibus nihil non tentat: ita colloqui etiam illa inter se, certoque sermonis genere sua sibi mutuo cogitata aperire, probatum it: quod idem ut confessum arripere Sextum Empiricum modo vidimus: & de Apollonio Thyanæo Philostratus ejus vitæ scriptor refert, illum passeres colloquutos intellexisse: sic & Lucretius ait:

- - - Varii sensus animalia cogunt,
Multa tamen cum sint, varias emittere voces.

His & aliis ὁμόψηφες e recentioribus Is. VOSSIUS lib. de Viribus Rythmi p. 66. non dubitat, *animalium, quæ vulgo bruta creduntur, meliorem quam nostram hac in parte vocare conditionem, utpote, quæ promtius & forsan felicius sensus & cogitationes suas sine interprete significent, quam ulli queant mortales: præsertim, si peregrino utantur sermone.* Verum hæc partim aperte falsa sunt; *nec omnino quisquam,* uti recte Lactantius *de Ira Dei c. 7. modo qui sapiens videri velit, rationale animal cum mutis & irrationalibus coæquaverit:* partim, si aliqua sui ratione vera sint, nequaquam tamen ratio, sed solers quædam sagacitas, non sermo vox eorundem, sed cognatum aliquod sermonis humani est: *Dignoscant invicem se vocibus, &, cum irascuntur, edant sonum jurgio similem: cum se ex intervallo vident, gratulandi officium declarent voce, quæ, licet nobis incondita videatur, ipsis tamen verba sit: denum in omni affectu certas vocis notas exprimant, quibus habitum mentis ostendant;* quæ omnia admittit loco cit. Lactantius; semper tamen effato ejus verissimo *proprius homini sermo est, in illis quædam similitudo sermonis:* hominum sane conversationi neutiquam comparanda, cum hæc & rationem pro fundamento habeat, & distincte singula animi cogitata eloquatur.

Videbatur hæc hominis prærogativa tanti, ut multis gentilium a Deo orta crederetur: cui quidem opinioni Christiani eo lubentius accessere, quo certius e 4

Scripturis Deum cum Adamo collocutum, hunc brutis nomina imposuisse, Evam cum serpente sermones miscuisse sciverant: quæ & alia argumenta, ut e multis unum nominemus, Brianus Waltonus *Prolegom. I. in Biblia Polygl.* deducit. Non omnes tamen uno modo gentiles de his senserunt: potius Diodoro Siculo *l. 1. Bibliotb. Histor. p. 8.* & Vitruvio *lib. II. de Architectura c. 1.* homines primitus more bestiarum voces inarticulatas & confusas protulisse videntur, donec per timorem congregati, sensimque sibi mutuo assuefacti voces flectendo, & de rebus singulis verba quoque apta fingendo notam sibi omnium interpretationem fecerint. Diodorum sibi explodendum sumsit Eusebius *Præp. Evang. lib. I. c. 7.* Nihilo tamen secius repertus jam antiquis temporibus inter Christianos doctores Gregorius Nyssenus est, qui *Orat. XII. contra Eunomium* Deo indignum existimaret in Grammaticorum quasi censum deprimi, & linguam homines edocuisse credi: ipsummet potius hominem auctorem sui sermonis extitisse eodem fere, quo Diodorus, modo ratiocinatur. Nysseni sententiam avide arripit, & expositam pluribus tuetur, Scriptor recens & celebris Rich. Simonius *Hist. Crit. Vet. Test. lib. 1. c. 14. & 15. lib. III. c. 21.* qui, non multiplicanda præter rem miracula Dei ratus, cum ratione religionem, quoadusque fieri possit, mavult conciliari. Videri tamen poterunt, quæ Simonio opponit Joh. Clericus, Autor libri, qui sub titulo *Sentiments de quelques Theologiens de Hollande sur l'Hist. Crit.* lucem aspexit, epist. XIX. p. 122.

5 Quandoquidem vero prima linguarum rudimenta literæ sunt: *Primordia Grammaticæ artis,* ait Isidorus Orig. lib. I. c. 3. *literæ communes existunt, quas librarii & calculatores sequuntur: quarum disciplina velut quædam Grammaticæ artis infantia est:* ita recta earundem pronuntiatio, & ad ipsa organa accommodatio physice quoque considerari potest. Pauci tamen thema istud tractarunt. Præcipuus est PETRUS MONTANUS, Delphensis Ecclesiastes, qui Belgica lingua librum scripsit, cui titulus: *Bericht van eene niewe Konst, genant de Sprakkonst.* Delph. 1635. in 4. in quo literarum, vocalium & diphthongorum sonos, earumque formationem, satis, ut mihi quidem videtur, accurate examinat. Certe magna diligentia & cura naturam literarum & pronuntiationum in linguis explicuit, ac nemo fuit, qui ipsum hoc quidem in argumento superarit. De eadem materia secundum Carteliana principia agit Scriptor Gallus, CORDEMOY, in libro, quem inscripsit: *Discours Physique de la Parole:* in quo non solum de ratione soni in literis, sed & quomodo verba prolata in spiritus animales operentur, & persuadere possint, multa eleganter disseruntur: dignum certe judicavit librum Societas Regia Anglicana, quem in linguam suam converteret. Ex Anglis ipsismet hanc materiam de vocum flexione tangit JOH. WALLISIUS *in Prolegomenis suæ Grammaticæ Angl.* quæ nihil aliud sunt, quam Dissertatio de natura literarum & pronuntiatione. Cum vero Actorum Soc. Regiæ Scriptor, hujus mentionem faciens, ante Wallisium, ait, neminem hunc sibi laborem sumsisse; in eo fallitur: nam *Hier. Fabricius ab Aquapendente* idem argumentum tractaverat in Operibus suis: tum ille, quem supra nominavi, *P. Montanus,* & præterea alii nonnulli. Wallisium secutus alius quidam Theol. Doctor, idemque membrum Socie-

Societatis Regiæ, WILLIAM HOLDER, 1669. in 8. in librum de elementis loquelæ vernaculo idiomate Londini publicavit: *Elements of Speech: or an essay of enquiry into the natural production of lettres,* quo in libro pluscula notasse mihi videor vel e Montano descripta, vel certe ὁμόψηφα. Quid in libro de Ortu Sermonis egerit *Mericus Casaubonus,* ignoro, cum nunquam librum eum, quantacunque diligentia quæsitum, videre licuerit. Neque prodiit unquam, quantum scio, *Ægidii Menagii* de Linguis liber generalis & amplus: quem in præfatione suarum Originum Gall. promisit. Non pauca vero huc spectantia hauriri possunt e BERN. MALLINCROT, viri doctissimi, *de Natura & Usu Literarum tractatu,* Monasterii 1638. in 4. edito: nec non e GERH. JOH. VOSSII *de arte Grammatica lib. I.*

Ex accurata isthac observatione motus organorum factum est, ut certis regulis a monacho quodam Hispano, PETRO PONTIO, ars comprehensa sit, qua surdum natu, & hinc mutum, etiam solo visu mediante eousque tandem produxit, ut & loqueretur ipse, & ab aliis quacunque lingua prolata recitare potuerit ac intelligere, etiamsi lingua ex informatione sibi solum cognita loquerentur: qua de re cum jam *lib. methodico c.3.* prolixe satis egerimus, non est, cur hic denuo actum agamus. Id tamen addimus: *Emanueli Ramirerio de Carrion,* de quo perturbate nonnulla posuisse Nic. Antonium monebamus, non Velascium Fraxini Marchionem, sed alium tamen illustrem discipulum obtigisse; nimirum e Sabaudorum Principum stemmate Emanuelem Philibertum, Carignani Ducem, qui hodieque superest, & trium quatuorve linguarum peritiam, Carrionio manuducente, eam nactus, ut quamvis non loquatur: hoc enim deest: scribat tamen promte & intelligat. Recentissima omnium artis hujus exempla sunt, quæ apud Belgas impigro labore suo JOH. CONR. AMMANN, Scaphusa Helvetius, Med. D. dedit. Aliquot enim ille surdas loqui edocuit, & testem ejus rei *Surdum Loquentem,* Amstelod. 1692. Latino idiomate editum, Petro Kolardo, cujus filium ita informaverat, nuncupavit: quinimo tam certam se reddidisse suam artem confidit, ut in epistola nuncupatoria promittere ausit: *Surdum non fore, modo sana ipsi mens constet, nec lingua sit impedita, nec ætas immatura, qui se præceptore, bimestri spatio non expedite sit locuturus.* Quoque magis propriam esse Ammanni eam methodum agnoscas, sancte testatur in præfatione, sibi, antequam ipse excogitarit, ne vestigium ejus apud ullum auctorem occurrisse. Ceterum, cum solo visu verba loquentium surdi assequantur, fit, ut etiam voce maxime submissa loquentes, vel potius sibilantes intelligant: quod idem Auctor de suis discipulis testatur. 6

Et hæc quidem prima exprimendorum conceptuum nostrorum maxime naturalis via est, quæ per linguam fit. Est &, quæ nutu digitisve, quam amantium esse linguam Ovidius, amorum magister, docet, instituitur. Ejus artem aliquam tradidit Anglus quidam, JOH. BULWER, e quo excerpta nonnulla apud Harsdœrfferum in seinem Gesprächspiel und im deutschen Secretario reperias. 7

Longe vero illustrior est, aptiorque sua cogitata aliis communicandi modus, 8

per

per ſcripturam, quam ſermonis imaginem eſſe ſymbolumque res ipſa clamat. Sane enim, ſi præſentes ſermone humano maxime aſſici & edoceri quam aptiſſime ſolent; eſt tamen, ubi ſcriptura vim loquelæ exſuperat, atque vivo ſermoni ſermo pictus præfertur. Scriptura nempe ad abſentes loquimur, & remotos longa locorum temporumque intercapedine, æque ac ſi nobiſcum viverent, compellamus: hac hiſtorias temporum conſignamus, quæ, ſi per oralem ſolum traditionem propagentur, incredidile dictu, quantum fabularum pro veris breve tempus attrahat, & renitentibus fruſtra poſteris obtrudat: imo evaneſcit prorſus rerum, licet egregie geſtarum memoria, ni literæ & ſcriptura in ſubſidium advocentur. Ita cum ſcientiis quoque comparatum. Non hodie de tot magnorum olim virorum nominibus, nedum dogmatibus ſupereſſet quicquam, ſi ſcripturæ beneficio careremus, quod unum tot illuſtres antiquorum labores excolendis uberius animis noſtris datos ſervavit. Furere profecto magis, quam humano more loqui cenſentur merito, qui ſcripturam & literas rei humanæ peſtem vocant, e noſtro ſodalitio exterminandam. Quanto ſanius viri ſapientes ſummis illam in cœlum laudibus extulerunt, & originem ejus inveſtigantes DIs acceptum tantum beneficium referebant.

9 Et quidem, ſi Judæos audias, *Deus* extra dubium *literarum inventor* eſt, quippe qui ante conditum mundum Legem literis igneis nigris dorſo ignis candidi inſcriptum penes ſe habuit. Ita quidem nugantur hi. Plinius Hiſtor. Nat. lib. VII. c. 56., de *literarum* ortu verba faciens, *æternum* earundem *uſum* pronunciat: quod effatum multis diſceptationibus anſam dedit: ſine dubio autem ita accipiendum eſt, ut una cum hominibus, quorum ortum neſcit Plinius, ortas arbitretur. Dum vero ibidem *ex Aſſyria* literas in orbem manaſſe credit; latet in eo veſtigium veritatis, cum Aſſyriam primo ſtatim tempore ab hominibus cultam (ſi non omnino Paradiſus ibi fuit) dubium nullum ſit. Alii *ex Ægypto* potius primitias literarum arceſſunt, quod non ſolum Gellius a Plinio adductus facit, ſed dudum ante Gellium idem Diodorus Siculus docuit, & Philo Biblius in prooemio ad Sanchoniathonem, cujus hæc verbu ſunt: *τῶν ὑφ' ἥλιον γεγονότων πρῶτός ἐστι Τάαυτος ὁ τῶν γραμμάτων εὕρεσιν ἐπινοήσας, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων γραφῆς κατάρξας:* apud Euſebium Præp. Evang. l. 1. c. 9. hunc vero Taautum Ægyptia voce eundem eſſe, quem Græci *ἑρμῆν* (Latini Mercurium) vocant, Philo mox addit. Græci ceteri communiter ferme *Cadmo* literarum inventionem tribuunt, & e *Phœnicia* ad *Iones* illas perveniſſe tradunt: hinc Jonicæ literæ Herodoto omnium antiquiſſimæ. Legi ea de re præcipue Joſephi Scaligeri eruditiſſima diſſertatio meretur, quam *de Literis Jonicis* ad illuſtrandum Euſebii locum ſcriptam ſuis animadverſionibus Euſebianis p. 110. ſqq. inſeruit: ut & Bocharti Geographiæ Sac. P. II. lib. I. c. 20. quod totum huic materiæ impendit. Multum quoque ſtudii & doctrinæ HERMANNUS HUGO, Jeſuita, in pulcro *de Ratione ſcribendi apud veteres* libro oſtendit: prodiit ille liber Antwerp. 1617. in 8. ex officina Plantiniana: multa ibi habentur de characteribus variis variorum generum: de re notaria veterum Græcorum & Romanorum, & ſimilia, quæ apud ipſum Auctorem videri poſſunt

possunt. Juvabit quoque lectorem GUIL. POSTELLUS *de Phœnicum literis; seu de prisco Latinæ & Græcæ linguæ charactere, ejusque antiquitate, origine & usu,* Paris. 1552. in 8. nec non GERH. J. VOSSIUS *de Arte Grammatica* l. 1. c. 9. & 10. CAROLUS CÆSAR BAUDELOTIUS *de* DAIRVAL libro Gallico *de l'utilité des Voyages, & de l'avantage; que la recherche des antiquitez procure aux sçavans,* Paris. 1686. in 12. cujus P. II. postquam de variis linguis, Chaldæa, Phœnicia, Punica &c. earumque characteribus prolixe actum est; Græcas etiam & Latinas literas Auctor per ætates certas distinguit, deque uncialibus, capitalibus, quadratis & minusculis literarum elementis erudite disquirit. Referri quoque huc poterit P. CLAUDII MOLINETTI Historia *de Fatis Literarum Romanarum,* inserta Ephemeridibus Eruditorum Gallicis A. 1684. in qua non prius Auctor ad Latinas literas transit, quam omnium originem ab ultima inde antiquitate repetiisset, hinc mutationes varias & fortunam elementorum Rom. eleganti commentariolo exponit.

Qui e S. Scriptura fundamenta dirimendæ litis istius quærunt, ii partim in *cælo* 10
stellis efformatas esse literas sibi persuadent, eamque Scripturam vocant *Angelicam;* quos inter eminet (a) JAC. GAFFARELLUS in tractatu Gallico quem *Curiositez Inouies Curiosa inaudita, de Sculptura Talismanica Persarum, horoscopo Patriarcharum, & lectura Stellarum,* inscripsit, ediditque Paris. 1637. Latine versa postmodum & recusa Hamb. 1676. Merito autem Gaffarellum, Judæis ipsis, e quibus ista mutuo petiit, ineptiorem, rejicit & confutat late *Thom. Bangius* Cœli Orientis Exerc. II. Habet & formas literarum Angelicarum aliaque de iis varia Athan. Kircherus T. II. Oedipi Ægyptiaci. Alii *Adamo* donum scripturæ acceptum ferri debere arbitrantur.

(a) Jac. Gaffarelli, Galli, Th. & J. Can. Doctoris, Protonotarii Apostolici, Prioris D. Catharinæ ac D. Aumelii Commendatoris perpetui, Ludovicique XIII. Regis Galliæ, Theologi, consiliarii & Eleemosynarii, Viri eximiæ, in Literatura imprimis Orientali, Eruditionis, *Curiositates inauditæ* Gallice prodierunt Parisiis Ann. 1629. ac 1630. Rhotomagi Ann. 1631. & 1650. ac sine Loci mentione Ann. 1637. in 8vo (Vid. Michaelis *Præfat.* & Labbei *Biblioth. Bibliothecarum p. m. 597.*) Anglicam illarum Versionem dedit Edmundus Chilmead, Glocestriensis, Ædis Christi apud Oxonienses Sacellanus, teste Henn. Wittenio *T. I. Diar. Biogr. Sec. XVII. ad An. 1653.* Latinam autem figuris, Notis Eruditis, indicibusque, illustratam, M. Greg. Michaëlis, Rostochiensis, Præpositus tunc in Cimbria Flensburgensis, & Comitatus postea Oldenburgici Superintendens, Hamburgi A. 1676. in 8vo. Ob Vanitates Chaldæorum & Astrologorum profanas, aliasque Opiniones Paradoxas, audacius in hoc Scripto defensas, Autor Censuram Sorbonæ Parisiensis incurrit, ejusque Jussu, d. 4. Oct. An. 1629. retractationem illius αὐτόχειρι conscripsit, a Claudio Sorello suo contra idem Tractatui *des Talesmaines, ou Figures, faites sous certaines Constellations,* Parisiis An. 1636. & 1640. in 8vo edito (Labbeo l. c. p. 586. 597. teste,) subjunctam. Nugas de Literatura Cœlesti eruditas Thom. Bangius, in *Cælo Orientis,* Hafniæ Ann. 1657. edito, *Exerc. II. Qu. VIII. pag. 140-208.* discussit, Hyperaspisten nihilominus Gaffarellus nactus est Jac. Gaufridum Tauroentium, Gallum, cujus *Parecbasis pro curiositatibus* his Eucomastica, Parmæ An. 1634. in 4to excusa, a Labbeo l. c. p. 597. allegatur.

tur. In his *Suidas* uti ceteras artes omnino omnes, ita literas etiam ab Adamo profectas non dubitat: immemor tamen sui alibi, nunc Setho, nunc Abrahamo, nunc Cadmo & Phœnicibus earum inventionem tribuit. Adamo inventum id aliquot rationibus Theod. Bibliander adstruxit in libro de communi ratione linguarum. Et quo minus de veritate asserti illius dubitaretur, reperti complures sunt, qui formas literarum Adamicarum e vetustis marmoribus eruerent. Ita *Laurent. Schraderus* illas e columna Vaticana descriptas Memorandis Italiæ, 1592. Helmstadiæ a se editis, una cum 23. alphabetis, ut vocant, aliis, inseruit; 24. inventores literarum in universum credens: atque adeo duplo plures, quam Joh. Matthæus Lunensis, in Tract. de Rerum Inventoribus, ab Augustino Justiniano Paris. 1520. edito, in quo 12. linguarum inventores narrantur. Ceterum rudis nimium figura literarum apud Schraderum est, & longe nitidior character, qui in *Aurea Virga*, i. e. 70. alphabetis a Jac. Bonaventura Hephurno, Scoto, S. Francisci monacho, Romæ 1616. nitide editis, reperitur: ut & in *Tabellis Alphabetariis* variorum characterum variis gentibus usurpatorum Francof. 1596. per Joh. Theodorum & Joh. Israël de Bry æri affabre incisis. Videas in his libris, & ex iisdem in Bangio, alphabeta Adamicum, Henocheum, Noachicum, vetus Assyrium, Mercurianum, Isiacum, aliaque hujus generis plura. Defendunt præterea characteres illos Adamicos Angelus Roccha in Commentario Bibliothecæ Vaticanæ: Claud. Duretus in Historia de Linguis Universi inferius memoranda, Theseus Ambrosius in Appendice Introductionis in Chaldaicam, Syriacam, Armenicam & x alias linguas, Papiæ 1539. excusæ. Quibus omnibus se opponit, adductis atque confutatis eorum rationibus, *Thomas Bangius* in Cœlo Orientis Exerc. I. & II. (qui liber An. 1661. sub titulo *Exercitationum de Ortu & Progressu Literarum* denuo excusus est). Nemo tamen usque adeo παράδοξος, in erudiendis Graphices ab Adamo inventæ principiis, est ac Joh. Petrus Ericus, Isenacensis, qui in libro suo, quem *Renatum e mysterio Principium Philologicum* inscripsit, ediditque Patav. 1686. in 8. Adamum inducit cum nomina animalibus, secundum sonum cujusque, seu sonorum voces, imponeret, a volatilium concentu vocales, a terrestrium strepitu consonantes semivocales, a mutis natatilibus mutas mutuatum, postea ex animalium rugitu & grunnitu loquelæ elementa composuisse, eaque intelligibilia reddidisse: v. Act. Erud. Lips. A. 1686. pag. 328. seq. Verum, missis hisce paradoxis, nunc ad Bangium revertimur. Credit is, dedisse forsan originem literarum inventioni Adamum; sed ita, ut magis cœperit formare a posteris suis expolitas, quam ut integer certorum elementorum ordo ab illo fluxisse credi queat. Ita reliquos, qui literarum inventores dicuntur, certos suarum quemque gentium characteres excogitasse forsan, non vero statim propterea scripturæ repertores dici mereri. (*b*) Henochum revera scripsisse librum extra dubitationis aleam ponit, qua in re Brianum Waltonum sibi consentientem

(*b*) De libro Henochi, Columnisque Sethianis, conferri merentur Joh. Henr. Ursini Exercitationes de Zoroastre Bactriano, Hermete Trismegisto, Sanchoniathone Phœnicio, eorumque Scriptis, &

tientem habet Proleg. Bibl. II. dissentientem vero Rich. Simonium, cui prophetia Henochi nonnisi e traditione Judæ Apostolo fuisse nota videtur. Nec desunt, quibus columnæ Sethianæ, quarum unam suo adhuc tempore stetisse Josephus l. 1. Antiq. c. 3. auctor est, suspectæ admodum, si non penitus fabulosæ, videntur. Et quis, in tanta rerum ultima antiquitatis caligine, certi quid absque hæsitatione proferre ausit? Interim non tamen dubitandum videtur, quin haud procul ab origine generis humani scripturæ inventum arcessendum sit. Conferri præter auctores, qui de Lingua & Scriptura agunt, & superius recensiti sunt, meretur quoque *Caramuel*, qui in Apparatu Philosophico multa, quæ illuc spectant, habet. De Literarum Dimensionibus tractatum scripsit *Geofry*.

Ceterum, ut in verbis ore prolatis, ita & in literis manu exaratis physicum aliquid, quod de ingenio ac moribus hominum testetur, latet: ita, ut ars quædam prognostica inde formata sit. Rabbinos aliquos ea de re cogitasse legi: & est inter Italos *Camillus Baldus*, Bononiensis, Philosophiæ olim in academia patria Professor, qui *de Divinatione Epistolari* librum Italica lingua scripsit, translatum postea in Latinam, & editum Bononiæ 1664. in 4.

CAP. II.

DE VARIIS SCRIPTURÆ MODIS.

§. 1. *Literæ sive Figuræ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, de quibus Horus Apollo, Nic. Caussinus, Joh. Pierius Valerianus, Ath. Kircherus, Laur. Pignorius, aliique, scripsere.* 2. *Æthiopum, Scytharum, Sinensium, Peruvianorum.* 3. *Græcorum & Latinorum Notæ Cryptographicæ & Tachygraphicæ, harumque Inventores, & varii de iisdem Scriptores.* 4. *Notæ Tyronis, Senecæ, Cypriani, Joh. Pici, & aliorum. Joh. Trithemii Polygraphia, a Gustavo Seleno in Cryptographia illustrata. Alii Tachygraphiæ, Steganographiæ, & oppositæ huic Artis Decifratoriæ, Scriptores recentiores.* 5. *De Charactere sive Scriptura Universali, Linguis omnibus communi, & Linguæ Universali inserviente, Conatus & Scripta Georg.*

aliis contra Mosaicæ Scripturæ Antiquitatem afferri solitis, Familiares, cum Christoph. Arnoldi Spicilegio Noribergæ A. 1661. in 8vo. excusæ. In quibus is, suæ de scriptis Mosaicis omnium antiquissimis ὑποθέσει δουλεύων & hæc, & alia Monumenta literaria, quæ Mosis ævum superare creduntur, omnia, tanquam fabulosa & ὑποβολιμαῖα, rejicit atque explodit. Adde Joh. Joach. Maderi Diss. de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis, Tractatuum de Bibliothecis Variorum Syntagmati, Helmstadii A. 1666. a se recensito, Præfationis instar, præfixam, Joh. Drusii Librum de Henocho, ejusque Scripto, peculiarem, Franequeræ A. 1615. in 4to excusum, & plerosque tum Historiæ Librorum Biblicorum Scriptores, tum in Epistolam Judæ (cujus Versu 14. Henochi Prophetia allegatur) Commentatores.

Dahlgarni, Joh Wilkinsii, Galli Anonymi, Ath. Kircheri, J. Joach. Beccheri, de quibus, uti & Andr. Mülleri Clave Sinica, sobrium fertur Judicium. 6. *Typographiæ Inventio, Germanos inter & Batavos controversa, Germanis, Gallorum complurium suffragiis allegatis, vindicatur, Scriptores hujus Argumenti recensentur, Discrimen Typographiæ Europææ, & hac antiquioris Sinensium, ex Is. Vossio ostenditur, abusus Artis nobilissimæ deplorantur, & Typographi potiores Eruditi recensentur.*

1 Scripturæ licet maximus & incomparabilis usus sit, id unum tamen adhuc deesse videbatur, quod lente nimis rem suam peragat, & longis calami tractuum ambagibus id eloquatur, quod multo breviori spatio lingua dicit. Accedebat, quod quicquid per eam semel literis mandatum est, promiscue statim cuivis patesceret, cum res non omnes omnium oculis exponendæ olim judicarentur. Nati exinde partim arcani atque sacri, partim usui ταχυγράφων inservientes varii scriptionum modi sunt, queis per compendia longus sermo abstrusis quibusdam notis aut imaginibus inclusus contineretur.

Ægyptii, sapiens olim & ob id notissima toto orbe gens, cum in vulgus nollet inventa sua spargi, literas hieroglyphicas, ceu symbola rerum, excogitavit; quæ suo se nomine statim, quam sancte fuerint in intimis templorum adytis custodita, produnt. Ab Hermete inventa gloriabantur, & non solum extraneos ad ea difficillime admittebant, (quod exemplum Pythagoræ ostendit, qui, circumcisus licet, & a Polycrate viro potentissimo commendatiis literis instructus, ægre tamen admissus est) sed & paucis ex ipsorummet sacerdotum ordine latentia figurarum mysteria pandebant. Successu temporum non secreta tantum, quæ recondi in delubris voluerant, verum alia quoque characteribus istiusmodi notabant; cippos maxime, quorum nonnulli supersunt adhuc. Varii vero auctores in eruendis abstrusarum figurarum significationibus desudarunt. Ex antiquis restat ORUS sive HORUS APOLLO, quem *Horapollinem* nonnulli vocant, auctoritate scilicet Photii atque Suidæ nixi; quos falli tamen, & *Horum* Ægyptium ab *Horo* seu *Horapolline* Græco Grammatico diversum, probabiliter contendit Causinus. Scripsit *Horus* iste *Niliacus* (ita enim vocatur, non a flumine, sed ab urbe Ægypti Nilo, de qua Hecatæus apud Stephanum) *Hieroglyphica* Ægyptiaco sermone: Græce ea vertit Philippus nescio quis recentioris ætatis Græcus. Græca Latine transtulit, ediditque Basil. 1518. Bernardinus Trebatius, Vicentinus. Novam versionem publicavit Paris. 1551. in 8. Joh. Mercerus; alia editio Romæ excusa est ex Merceri aliisque versionibus conflata 1606. in 12. sed cum gravibus eam erroribus scatere deprehendisset Causinus, errores expunxit, notas & observationes addidit, subjunctis insuper ex Clemente Alex. & Epiphanio, quæ huc pertinebant atque Polyhistorem Symbolicum, libris XII. constantem, adjecit: totumque librum *de Symbolica Ægyptiorum Sapientia* inscriptum publicavit Paris. 1618. Coloniæ postmodum 1631. in 8. recusum. Jam ante vero quam Causini editio prodiisset, Græce Horapollinis

linis Hieroglyphica correcta & suppleta David Hœschelius 1605. in 4. edi curavit Augustæ Vind. E recentioribus laudem meret JOH. PIERIUS VALERIANUS, cujus *Hieroglyphica, seu de sacris Ægyptiorum aliarumque gentium literis Commentarii* Lugduni 1610. editi, & inde multoties in Germania recusi, Italice etiam Venetiis 1625. typis exscripti, in omnium manibus sunt. Secutus hunc celebris ATHANAS. KIRCHERUS, vastiori adhuc molimine ista mysteria aggressus, varia ejus studii monumenta reliquit. *Oedipum Ægyptiacum,* cujus pars una *Theatrum Hieroglyphicum* sistit, Romæ 1654. *Obeliscum Pamphilium,* seu interpretationem novam Obelisci hieroglyphici, quem Innocentius X, P. R., erexit. ibid. 1650. *Obelisci Ægyptiaci,* inter rudera Minervæ effossi *interpretationem* Hieroglyphicam Romæ itidem 1666. & alia forsan, quæ huc pertinent. Uti vero non male hoc suo studio meruit de re literaria Kircherus, ita num semper vera etiam suis suspicionibus assecutus sit, dubitandi locus superest. Certe Oedipum ejus spernit Isaacus Vossius, & amicos Kircheri nolle ab ipso scriptum ait: *Castigat. ad Objecta Hornii c. XII. p. 338.* Ita Parisiis eum aliquando ludibrium jocantibus nonnullis, & nescio quam informem statuam, pro cippo afferentibus, debuisse legi. Pertinent ceteroquin huc *Laur. Pignorii Mensa Isiaca;* seu vetustissimæ tabulæ æneæ, sacris Ægyptiorum simulacris cælatæ, explicatio; quæ Venetiis 1605. & Amstelod. 1670. lucem publicam aspexit, nec non *Mich. Meyeri Arcana Ægyptiorum & Græcorum Hieroglyphica,* sine loco & anno impressionis in 4. edita.

Non vero Ægyptii solum, sed *Æthiopes* etiam atque *Scythæ,* hieroglyphicis 2
characteribus usi deprehenduntur, ut e Pherecyde Syro apud Clementem, & e Diodoro Siculo, bene Caussinus animadvertit. Hinc eo facilius ad Sinas & Japones, a Sinensibus ad Peruvianos, penetrare potuerunt; nec opus est, ut cum Kirchero nescio quas Ægyptiorum ad Sinas colonias somniemus, quas merito ut intempestive admodum adstructas ridet l. c. Vossius. Vide quæ de literis Sinensium *Spizelius in libro de Re Literaria eorundem* collegit, & *Kircherus Oedipi T. III. Diatr. I.*

Græci & Latini, quanquam hieroglyphicis abstinebant, habuerunt tamen *σημεῖα* 3
sua seu notas, quibus vel ad occulte, vel ad breviter scribendum, usi sunt. *Notarios* Latini, Græci *ταχυγράφους, σημειογράφους* notis ac *σημείοις* vocabant, queis cura scribendarum compendiariis characteribus rerum commissa erat: quique adeo frequenter in publicis æque & privatis negotiis adhibebantur, ut nihil crebrius apud Auctores, quam illorum mentio occurrat. Ita laudant hanc artem e veteribus Plutarchus, Dio, Suetonius, Seneca, Martialis, Ausonius, Hieronymus, Isidorus, Suidas, alii, quorum loca passim a recentioribus allegata videre est. Sed, ut omnium rerum esse etiam quidam abusus potest, ita hæc inprimis *ars notaria* fraudibus multis, scriptorumque corruptioni, patuit, præsertim, ubi, inolescente jam barbarie, genuina notarum interpretatio expiravit: qua re motus publica lege vetuit Imp. Justinianus *per signorum captiones & compendiosa ænigmata codicis sui textum conscribi.* INVENTORES *artis illius* varii a variis perhibentur. Lipsius libenter Græcis gloriam

 darct,

daret, & nominatim Xenophonti, motus auctoritate Diogenis Laërtii. Salmuthus, in Not. ad Pancirollum, ex Æliano Myrmecidem Milesium, & Callicratidem Lacedæmonium celebres ea arte fuisse tradit. Latini tamen ad se trahunt: quorum alii Ciceroni ipsimet & Mæcenati, alii libertis eorundem literionibus, gloriam inventarum istiusmodi notarum adscribunt. Peculiarem de *Notis Romanorum librum* Sertorius Ursatus, Patavinus, scripsit, qui 1672. Patavii in fol. excusus est. Valerii Probi *de Siglis*, seu *de interpretandis Romanorum literis*, librum e MSS. quam plurimis altero pene tanto auctum, notisque illustratum, Soræ 1647. in 4. Henr. Ernstius publicavit. (*c*) Diligentem quoque, in clandestina scribendi ratione docenda, operam Rob. Valturius *lib. VII. de Re Militari* cap. 17. (prodiit ille liber Veronæ 1483. fol.) longe vero majorem ac diligentiorem, Henr. Salmutho judice, Joh. Bapt. Porta, in IV. libris *de Furtivis literarum notis*, (Mompelgardi An. 1593. in 8vo excusis) & lib. XVI. Magiæ Naturalis. Verum nec ipse Salmuthus cum Pancirollo debita sua laude fraudandus est, qui studiose admodum rem hanc exponit, Nov. Repert. Tit. XIV. Conferatur præterea elegans Lipsii *epistola cent. I. ad Belgas, ep. 27.* Petri Bembi Cardin. *epistola ad Julium II. P. R. lib. V. ep. 8.* WOUWERII *Polymathia c. VI.* Vossii de *Arte Gramm. lib. I. c. 41.* & Becmanni *Notitia Orbis c. IX. p. 391.*

4 Extant adhuc *Notæ M. Tullii Tyronis*, liberti Ciceronis, quas ille ad signandas voces excogitavit, mistis, quas *Ann. Seneca* parens, Lipsio judice, addidit, quasque *Cyprianus*, Trithemio referente, earum insuper vocum notis auxit, quæ ad usum Christianorum necessariæ fuerant. Rarissimæ jam ævo Trithemii erant, qui, cum forte fortuna illas ex Abbatiæ cujusdam bibliotheca an. 1497. vili pretio a monachis rerum imperitis emisset, multum sibimet in sua Polygraphia gratulatus est. Nostro autem ævo Janus Gruterus, e duobus Codicibus, suo uno, altero Joh. Pistorii, Notas Tyronis & Senecæ, cum Cyprianicis una immistis, edidit, Corpori Inscriptionum adjectas. Neque vero dubitat in præfatione Gruterus, forte notas has usus alicujus, & glossarii quasi locum expleturas in libris, qui meris istiusmodi notis conscripti hic illic forsan in bibliothecis lateant: qualis ille codex est, quem e Dacia Julio II. missum, & Hygini de Syderibus commentariorum portionem comprehendentem, Bembus l. c. refert: aliusque Curtii codex Bongarsianus, cui sub finem, & variis ad marginem locis, notas istiusmodi illitas ipse Gruterus narrat. Imprimis vero memoratu dignum *Psalterium* notis istiusmodi descriptum, & Argentorati servatum, cujus historiam,

(*c*) Ante Ernstianam Editionem, alia Lugduno-Batava Libelli M. Valerii Probi *de Notis Romanorum interpretandis* Ann. 1600. (non 1504. ut in Joh. Alb. Fabricii *Append. Biblioth. Lat. p. 85.* perperam legitur,) apud Andream Clouequium, in 8vo. prodiit. Editor fuit Frid. Lindebrogius, JCtus Hamburg. πολυμαθέστατος, qui (Teste Typographi Præfatione) & Probum ipsum, & Magnonis, Archiepiscopi Senonensis, Carolo M. coævi, Collectionem Notarum Juridicarum, Carolo inscriptam, Petrique Diaconi, & aliorum Anonymorum Explicationes Veterum Notarum, Probo subjunctas, cum Codicibus diversis contulit & emendavit, Magnonem primus edidit, & Observationes aliquot suas sub finem adjecit.

ſtoriam, lepidam ſimul, his verbis Trithemius c. l. exponit. *Biennio poſt* (nempe ab acquiſito Notarum Tyronis codice, adeoque ann. 1499.) *eques Argentinam in cauſis ordinis mei aſcendi, admiſſusque per Joh. Keiſersbergium, inſignem loci concionatorem, in bibliothecam majoris Eccleſiæ, Pſalterium reperi totum hiſce Tullii & Cypriani notis exaratum, aureisque capitellis decentiſſime ſcriptum. Superſcriptio autem ab ignaro myſterii talis fuerat extrinſecus poſita:* Pſalterium in Armenica Lingua. *Ego doctorem adhibui, falſitatem oſtendi, ita reſcribendum admonui;* Pſalterium notis Ciceronis deſcriptum: *quod fecerit, nec ne, incertum habeo, quoniam ad eam bibliothecam poſtea non ſum reverſus.* Pertinent quoque huc Notæ Mathematicæ, Aſtronomicæ, Chymicæ, Iatricæ, quas, in Scriptoribus Mediæ & Infimæ Græcitatis repertas, e Codicibus MSS. eruit, & cum explicatione Gloſſario ſuo Græco annexuit, *Carolus du Freſne.* Diſtinguenda tamen a ſe invicem ſunt σημεῖα notariorum, celeri ſolum ſcriptioni inſervientia, & notæ, quæ ad κρυπτογραφίαν ſpectant. Illorum rationem uti vix quisquam reſtituet: quoniam, niſi quis a pueritia artem illam ſtudioſe didicerit, ægre rem difficillimam aſſequetur: ita ſuaſerim tamen Studioſis, ut ad celeriter exſcribendum notas proprias, & quidem quamplurimas, ſibi conſtituant, ſicut legimus *Joh. Picum Mirandulanum* proprias ſibi notas conſtituiſſe, quibus libros ſuos conſcripſerit, qui propterea, ut in Vita Patrui Joh. Franc. Picus teſtatur, a nemine poſt ejus obitum legi potuerunt. Harum vero artem *Joh. Trithemius* in Polygraphia ſua tradere aggreſſus eſt. Uſus earum antiquiſſimus deprehenditur: ut enim Scytalam Lacedæmoniorum taceamus a Gellio lib. XVII. c. 9. Noct. Attic. fuſe ſatis deſcriptam: nec Cæſaris etiam, nec Auguſti arcanos ſcribendi modos, quos Suetonius, detegit, memoremus: nihil aliud ſuis notis primum Cicero voluit, quam occulte ſcribere; ita enim l. 13. ad Atticum: *Et quod ad te de decem legatis ſcripſi, parum intellexti credo: quia διὰ σημείων ſcripſeram.* Talis occultæ ſcriptionis, uti diximus, ars illa eſt, quam tradere, ſuis tamen myſteriis involutam, voluit Trithemius Abbas: quæ evolvit poſtea ſcripto in ejus PolygraphiamCommentario Illuſtriſſimus GUSTAVUS SELENUS, i. e. Auguſtus Brunſuic. Dux, edita in fol. Lunæb. 1624. *Cryptographia,* Jam ante Selenum tractarunt idem argumentum Abr. Colornus in *Scotographia Italica,* Dan. Schwenterus in *Stenographia aucta,* Caſp. Schottus in *Schola Steganographica.* & paſſim apud Magiæ Naturalis Scriptores ſingularia hujusmodi artificia monſtrantur. Nuſpiam tamen æque floruit illa & celeris & occultæ ſcripturæ ars, ſtudiove majore culta eſt, quam apud *Anglos,* qui, cum veterum notas, celeritati ſcribentium conſulentes, non amplius reſtare vidiſſent, novas ipſi notas commenti ſunt, librisque peculiaribus expoſuerunt: quales ſunt Thomæ Willis Manuductor artis Steganographicæ: *The Schoolmaſter in the art of Steganography.* Lond. 1647. Thomæ Schelton *Tachygraphy or Schortwriting.* Joh. Wilkius *Mercury, or the Swift Meſſenger,* aliique a Becmanno Hiſt. Orbis *c. 9. p. 391.* laudati. Quibus addi Belga etiam Scriptor, J. S. S. Verbi Div. Miniſter, poteſt, qui *artem brachygraphicam* certis quibusdam regulis eſt complexus, & diſtincte admodum tradidit. Lugd. Bat. 1656. 8vo.

Germa-

Germanice quoque postea, sub *Tachygraphiæ* Titulo, editam. Nec minor apud Anglos Cryptographiæ in bellis præcipue civilibus erat usus, modo per cipliras, modo per notas alias facta scriptione: cui tamen multum obfuit opposita illi *Decifratoria*, quam vocant, *ars*, quæ ex characterum ductu, frequentia & nexu inter se eorum sensa occulta investigat, si Alphabetum quidem sit ordinarium, & characteres linguam cognitam exprimant. (Multum imprimis valuit illa arte superstes hodieque vir celeberrimus, & in scientiis Mathematicis plane incomparabilis, *Joh. Wallisius*, cujus manu scriptam vidimus, seu potius enodatam Legati cujusdam Gallici ad Polonos, March. Bethunensis, Epistolam, meris numeris adeo abstruse scriptam, ut inextricabiles videantur labyrinthi, e quibus tamen vir doctus se miro artificio expedit.) Editus quoque hanc in rem Gallicus quidam liber est. *L'interpretation des chiffres, tirée de l'Italien du S. Ant. Maria Caspi, Secretaire du Grand Duc de Toscane, augmentée & accommodée particulierement à l'usage des langues Françoise & Espagnole. Paris.* 1641. in 8. Memini mecum quondam communicatum ab Aurato Equite Scoto quodam artificium Steganographicum, ipsi magno pretio comparatum, quod decifrationi obnoxium non esset. Id vero postea in Thavmaturgo Schotti, vel Physico, vel Mathematico, publicatum inveni. De Cryptographia recentiorum Græcorum Leo Allatius epistolam ad Car. Moronum scripsit.

5 Nondum tamen in his occultarum scriptionum inventis, doctorum quorundam solers ingenium acquievit. Amplius progressi beneficio characterum istiusmodi universalem linguam moliti sunt, ita nimirum, ut pictos in charta characteres unaquæque gens patria lingua legere reddereque possit. Est qui hoc saxum inprimis magno conatu volvit Anglus scriptor, GEORG. DAHLGARNUS, cujus hic liber splendido admodum titulo in lucem prodiit: *Ars Signorum: vulgo, character universalis & lingua philosophica, qua poterunt homines diversissimorum idiomatum spatio duarum septimanarum omnia animi sui sensa non minus intelligibiliter, sive scribendo, sive loquendo, mutuo communicare, quam linguis propriis vernaculis. Præterea hinc etiam poterunt juvenes Philosophiæ principia, & veram Logicæ praxin, citius & facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis.* Londini 1661. in 8. Sed scriptum hoc eruditionem affectatam & pædagogeum nimis olere judicat Becmannus. Præter vero Dahlgarnium JOH. WILKINS, membrum Societatis Regiæ & postea Episcopus Cestriensis, aliam Philosophicam quandam linguam invenit & characterem, e figuris Mathematicis concinnatum: Liber Anglica lingua scriptus prodiit Lond. 1668. in fol. hoc titulo: *An Essay towards a real character, and a Philosophical language.* Admodum vero operosus est in rebus naturalibus & arte factis sub suas classes redigendis, quæ opera in illo laudanda est. Inest enim signis rerum, ut sunt voces, eadem divisio, quæ rebus ipsis: inest porro ipsis vocibus certus quidam & inseparabilis character, e quo dijudicari tota lingua potest, & pene mathematica demonstratione significationes deduci: ille character latet in solis terminationibus, quæ quasi formam largiuntur vocabulis, ut certæ quædam consonantes materiam ipsi voci, radices

ces

ces scilicet, quæ plerumque ex aliis linguis sunt transsumtæ. Commendari utique meretur Wilkinsius, quod linguarum fundamenta philosophica haud sane levi opera fuerit persecutus. Similem laborem linguæ alicujus Philosophicæ in animo habuit olim Gallus ille, cujus *Cartesius P. I. Ep. III.* ad Mersennum scribens meminit. Exposuerat Mersennus Cartesio istud viri institutum, ejusque de illo judicium popoícerat: quapropter Cartesius rem omnem solidissime examinat determinatque, quoad procedi possit in hoc negotio. Linguam putat inveniri posse commodiorem & breviorem; Grammaticam quoque faciliorem, & communissimos aliquot characteres, secundum quos intelligi possint omnium linguarum sensus; sed ulterius procedere non audet. Nam, quod Gallus ille jactabat, per hanc artem suam, linguæque suæ cognitionem, ceteras omnes, & dialectos illarum, cognosci posse, id plane falsum putat Cartesius, & in ostentationem argumenti confictum. ATHANAS. KIRCHERUS & JOH. JOACH. BECCHERUS artem commenti sunt, qua notis numerorum, secundum ordinem dispositorum, universalem in quacunque lingua sensum exprimere quis possit & scribere, legere, & sine interprete intelligere. Kircheri liber sub titulo *Artis Polygraphicæ* Romæ 1665. fol. in vulgus exiit: Beccheri liber inscribitur: *Character pro notitia linguarum universali: inventum steganographicum hactenus inauditum,* Francof. 1668. Beccherus ille vir fuit non contemnendi ingenii, sed varii, & in multa distracti. Multa animo concepit pro augendis scientiis, multa quoque ipse invenit disciplinarum subsidia; & in Mathematicis Chymicisque quædam singularia. Ita & in Didacticis nonnulla monuit viros doctos, pro quibus illi gratiæ debentur: atque hoc ipso libro suo, cujus usus revera aliquis est, gloriam meruit, quod primus laborem eum susceperit. Nam Dalhgarnus, Wilkinsius & Kircherus, post Beccherum scripsere; videturque is nonnullis in locis indicare, se viam Kirchero stravisse: quod & verum existimo; quanquam alia Kircherus via incedat: facile enim est consilio semel detecto, novam formam superinducere. Neque vero propterea contemnendum Kircheri artificium est; plane ad eum modum excogitatum, quem suggesserat Ep. 1?9. P. 1. Cartesius: nec inutile illud consilium, modo non operosa negotia expedienda sint: tunc enim labor molestus fiet. De dictionis elegantia hic frustra laborabitur; talis enim epistola non concinnius scribetur, quam Latina oratio a Latinæ linguæ ignaro conscribenda; de quo invento gloriatur Kircherus, sed tanquam arcanum sibi servat. Meminit ejus in libro suo de Arte Combinatoria. Similiter docet, in Arte sua Musica, cantilenam conficere beneficio cujusdam instrumenti illum, qui Harmonicæ artis ignarus est. Verum in his inventis plus est subtilitatis, quam utilitatis: parum sane est, componere aliquot verba secundum ordinem ab alio institutum. Non hic hominis, sed psittaci, labor est. Utut enim oratio grammatice composita sit; utut cantilena nihil peccet adversus harmoniam; ingenium tamen, judiciumque ἡγεμονικὸν, quod rem totam conficit, abest. Inveniri autem talia facile poterunt ad imitationem aliorum: dudum enim in istiusmodi cogitationes venerunt viri aliquot eruditi. Ceterum idem fere, quem Beccherus tenuit, modus est Caramuelis in Apparatu

paratu Philosophico *p. 128.* ubi de literis Sinicis agit. Pertinet quoque huc promissum *Andr. Mülleri* Greiffenhagii, Præpositi olim Berolinensis, qui in *Clave* sua *Sinica*, tanto promissa strepitu, ope characterum Chinensium (quorum lectionem facile, & facilius quam ullius alius scripturæ, expediendam in se susceperat,) mulierculas etiam & pueros, intra paucos dies, se docturum spopondit, ut nihil non integrorum contextuum, ex quibuslibet libris, aliisque congrue scriptis chartis, non Sinice quidem, sed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias, legant. Verum & Clavis Sinica, & quicquid una cum ea promissum est, in fumum abiit, foco nimirum ab ipsomet Auctore moribundo injecta. Et sane, qui linguam universalem moliuntur, in vanum omnes videntur laborare: nam lingua ab uno homine conficta, utut speciosa & in rationibus philosophicis fundata, nullum habet usum, nisi impetrari consensus possit. Imo & in characteribus excogitandis nemo hactenus ita felix fuit, ut ab aliis receptos suos viderit. Possibilem interea scripturam istiusmodi universalem esse, recte Becmannus judicat, l. sæpius cit. idque liquere ait: *I. ex characteribus Chymicis, Astronomicis, Musicis, Arithmeticis, &c. qui ab omnibus Europæis æque intelliguntur, licet diversis pro varietate linguarum verbis expressi. II. Ex Chinensium charactere, quem Chinenses, Coreani, Japonii, Tonchinenses & Conchinienses æque intelligunt, licet communi sermone non participent. III. Quia gentes, licet verbis discrepent, conceptu rerum tamen consentiunt: si igitur & charactere consenserint, qui res & conceptus, non autem verba, designet, non dubium est, quin, quod scribitur eo, omnes æque intellecturæ sint.*

6 Arti Scriptoriæ respondet *Typographia*, a Germanis inventa, quicquid contradicant Batavi, quorum causam Marcus Zuerius Boxhornius Dissert. singulari egit, Lugdun. Batav. An. 1640. in 4. edita, sed quos injuste ejus inventionem sibi vendicare luculentis demonstrat argumentis Gabr. Naudæus, in Additionibus ad Historiam Ludovici XI. Gallice scriptis, cap. 7. Paris. 1630. in 8. Idem agit singulari libro Bernh. a Mallincrot de ortu & progressu artis Typographicæ, Colon. Agr. 1640. in 4. Neque invident Germanis eam gloriam Cl. Molinettus in sua de Fatis Literarum Historia, supra jam a nobis laudata, qui, e præfatione Epistolarum Hieronymi, Romæ 1467. impressarum, producit quædam, ut Germanos, non Belgas senctæ, quam vocat, artis inventores probet. JOH. DE LA CAILLE, typographus & bibliopola Parisinus, qui suæ arti illustrandæ integrum librum 1689. in 4. vernaculo sermone dedit, inscripsitque: *Histoire de l'Imprimerie & de la Librairie:* æque ac Molinettus, Joh. Guttenbergium, Argentoratensem, (non Laur. Custerum, neque Joh. Mentelium, quod aliis eruditorum videtur) primum typographiæ inventorem tradit. Ut jam taceamus *Adr. Bailletum*, qui T. II. P. I. suorum Judiciorum (*Jugemens de Scavans*) Germanis eandem laudatissimam artem acceptam fert, quanquam ejus expolitionem aliis nationibus tribui debere mox addat: & *Joh. Mabillonium*, qui T. I. Musæi Italici, ex Joh. Aleriensis epistola ad Paulum II. probat, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexisse: expleto sic Cardinalis Nic. Cusani voto, qui id,

id, referente Molinetto, unice semper optarat. (*d*) Certe omnibus elogiis atque panegyricis digna illa ars est, quam præfiguratam in Apocalypsi credidit MICH. STIFELIUS, celeberrimus sui temporis Arithmeticus, sub specie equi, cui insidebat ille, cui

Zz zz 2

(*d*) De Typographiæ Historia, præter allegatos *h. l.* Autores, consuli merentur: 1. Matthæi Judicis (qui unus fuit e Centuriatoribus Magdeburgensibus) *Liber de Typographiæ inventione, & de prælorum legitima Inspectione*, Hafniæ An. 1566. in 8vo editus; 2. Andr. Rivini, Professoris Lipsiensis, Panegyrica Declamatio, qua artis Typographicæ Initia, Progressus, Nobilitas & Utilitas summa, celebrantur, Scopuli Abusionum devitandi indicantur, atque ipsa Germanis suis Autoribus, ab Exterorum Criminibus, & suorum quoque Falsariorum Injuriis vindicatur, Lipsiæ An. 1640. habita, &, cum Notis Parallelis, in 4to excusa; 3. Henr. Salmuthi, Syndici Ambergensis, Commentarius ad Guil. Pancirolli Rerum Memorabilium, Deperditarum, vel recens inventarum, Partis II. Tit. XII. & Appendix peculiaris, sub finem Partis II. (*pag. 310. 311. 312. Edit. Francof. An. 1646.*) adjecta; 4. Andreæ Chevillier, Doctoris & Bibliothecarii Sorbonici, *L'Origine de l'Imprimerie de Paris; Dissertation Historique & Critique divisée en quatre parties*, Paris 1695. in 4to, ut defectus, in Joh. Caillii Scripto ejusdem argumenti, *h. l.* memorato obvii, supplerentur, publicata. Qui uti Germanorum Causam contra Batavos, eorumque Patronos, Boxhornium (h. l. allegatum,) Hadr. Junium (*Cap. 17. Bataviæ*) & Pet. Scriverium (in Comm. peculiar. quem laudat, ac simul Eleges ejus Scazontesque, pro Harlemensibus scriptos, recitat Gottr. Hegenitius in *Itinerario Frisio-Hollandico, pag. 89-97.*) itidem mascule agunt, ita dolendum, inter ipsos Germanos, de Artis hujus inventione, dissidium ab Argentinensibus esse excitatum, qui non contenti Civi eam suo, Johanni Guttenbergio, Typographo Moguntino, omnium ferme tribui consensu, ut ipsi etiam Urbi suæ eandem, Moguntiæ ereptam, vindicarent, Joh. Mentelium, primum ejus Typographum, in Guttenbergii locum substituere non dubitarunt. Vid. hanc in rem D. Joh. Schmidii, Theologi Argentinensis, Sermonem Sacrum Eucharisticum de Typographia, Argentorati An. 1440. inventa, Vernaculum, cum adjuncta Joh. Henr. Bœcleri Or. seculari de Typographiæ, Argentorati inventæ divinitate & fatis (inter Orationes etiam Bœclerianas, *num. XI. pag. 325-344.* obvia,) illic An. 1641. in 4to excusum, & Jac. Mentelii, Profess. Medici Parisiensis (qui ab Argentinensi illo Mentelio genus suum derivabat,) Parænesin ad Bernh. a Mallincrot, de vera Typographiæ Origine, Parisiis An. 1650. in 4to editam. Verum solide, & istis Argentinensium Patronis, & Henr. Salmutho, inventionis gloriam soli Johanni Fausto vindicanti, Guttenbergium autem ab ea excludenti, haud ita pridem est responsum a Viro Celeb. Wilh. Ern. Tenzelio, Ducum Saxoniæ Historico im Discours von Erfindung der löblichen Buchdruckerkunst in Deutschland, bey Gelegenheit ihres anscheinenden dritten Jubel-Jahrs entworffen, qui Gothæ Thuringorum An. 1700. in 12mo prodiit. Librorum, primo post Inventionem Semiseculo, ad A. usque *Æra* Chr. 1500. Artis hujus beneficio, Juris factorum publici, Catalogos exhibuerunt, e Bibliotheca Noribergensi Joh. Saubertus Senior, in illius Historia (Norib. 1643. in 12.) e Regia Parisiensi Phil. Labbeus, in Novæ Bibliothecæ Librorum MSStorum, sive Speciminis Antiquarum lectionum quadripartiti, Parisiis An. 1653. in 4to editi, Supplemento IX. ex Augustana vero Publica Ant. Reiserus, in peculiari Indicis Codicum il-

cui nomen erat, *Verbum Dei*. In libro illo Germanica ligua edito, sub titulo: Eine sehr wunderbarliche Wörterrechnung samt einigen Merkzahlen Danielis und der Offenbarung Johannis 1553. Regiomonti. Operosissime auctor numeros Propheticos per literas Latinas explicans mirabiles inde sensus elicit, quibus ipse mysterii vim inesse persuasus est. Neque sane absque labore & ingenio illa perfici potuere. Ceterum est, quæ ut alias artes plures, ita typographiam quoque multis, antequam Europæis innotuisset, seculis a se usurpatam jactat, Asiatica Serum sive Sinarum gens. Certe mille & quingentis annis eam apud illos esse antiquiorem Is. Vossius capite de Artibus & Scientiis Sinarum, quod est Variar. Obs. XIV., refert. Neque vero cum nostra eadem omnino est. *Seres*, ait Vossius, *non uti apud nos fieri solet, singulos suos characteres separatis exprimunt formis: hoc enim apud illos commode fieri non potest, propter immensam characterum multitudinem: sed singulas pagellas singulis insculpunt tabellis ligneis, haud multum absimili ratione, ac apud nos imagines æri aut ligno insculpuntur, quæ postea committuntur prælo. Hoc pacto efficiunt, ut vili pretio, minimo labore, & brevissimo tempore, quorumvis librorum editionem absolvant.* Dispar igitur apud utrosque artificium: Europæorum sine dubio longe majus magisque ingeniosum, quicquid contradicat Vossius: quanquam Sinense forsan facilius fortunæ lusus evitet, & laboriosum multo minus sit. *Siquidem non multa, uti nos, simul excudunt exemplaria, sed, si emptor accesserit, sumtis tabellis, iisque atramento suo librario tinctis, & interposita singulis tabellis chartæ fascia, centum vel plures aliquando pedes longa, unius vel duarum horarum spatio perficiunt editionem voluminis, quod, exemtis tabellis, ita complanatas habet oras, quantam vix habeant nostri, qui cultris circumciduntur, libri.* Hæc iterum Vossius ingens Serum admirator: qui hac una ratione optime typographorum jacturæ consuli posse putat; cum nostri nimiis impensis haud raro bona omnia perdant, vana spe & inanibus promissis confisi. Addit insuper, imitatos complures compendiosam Sinensium typographiam, frustra tamen fuisse, quod seu atramenti, sive chartæ minus bibulæ, culpa factum sit. Posset forte concinnius minutis linguarum Europæarum characteribus, quæ ligno affabre insculpi vix possunt, culpa tribui. Sed quicquid demum ejus sit, non sane tam e re orbis literati est, ut compendiose, quam ut emendate, libri publicis typis exscribantur: cum contra videas nihil minus vulgo in officinis typographicis attendi. Conquestus jam olim de illa typographorum, sive ignorantia, seu avaritia, Henr. Stephanus in epistola ad quosdam amicos est, quam suæ de Viris Stephanorum Dissertationi Theod. Almelovenius subjecit: longe gravius adhuc in Querimonia Artis Typographicæ ibidem reperiunda stomachatus. Nempe correctioni typorum adhiberi viros, qui vix tria verba Latina, totidemque Græca, norint; & his nobilissimos quoque utriusque

lius MSStorum, Augustæ A. 1675. in 4to impressi, Appendice. Recentissimus omnium, idemque plenissimus, sed haud satis accuratus, est, quem ex indice Labbeano, aliisque, congessit, & sub *Incunabulorum Typographiæ* titulo, Amstelod. An. 1688. in 12. edidit, Corn. a Beüghem, Bibliopola Embricensis.

que linguæ Scriptores committi: hoc vero nihil aliud esse, quam furiosis gladios in manus tradere, multa cum indignatione scribit Stephanus. Quid diceret, si hodie nostras officinas intraret? Longe aliter in domo patris Roberti Stephani, quem unum omnibus fere omnium ætatum typographis anteponas, res agebatur. Decemviratum is quendam literarium domi habuit, ex omnibus pene nationibus conflatum: horum præcipui correctorio munere fungebantur; ipse tamen revidit omnia, proprio & accurato studio libris a se editis consulturus: imitatus nimirum, sed & longo intervallo supergressus, Aldum, &, qui ante Aldum, vel eodem cum illo tempore, emendandis typis manum admoverant Marcum Musurum, Janum Lascarem, Demetrium Chalcocondylam, aliosque viros istorum temporum summos. Uti vero hæc ad institutum nostrum nonnisi indirecte spectant, ita recensendis eruditis typographis non immorabimur. (e) Satis nota sunt nomina Jodoci Badii Ascensii; Mich. Vascosani; Sebast. Gryphii; Adr. Turnebi; Mamerti Patissonii; Guilielmi & Claudii Federici Morellorum; Andr. Wecheli, Christoph. Piantini, Johannis & Balth. Moretorum, trium Manutiorum, Franc. Raphelengii, Hub. Golzii, Andr. Turrisani, qui socer Aldi fuit, & Federici, Andr. Filii, Philippi & Bernardi Juntarum, Dan. Bombergi: Joh. Frobenii, Joh. Oporini, Joh. Amersbachii, Hier. Commelini, aliorumque recentiorum, (ut sunt Cramoisii, Petiti, apud Anglos theatrum Scheldonianum; apud Batavos Elzevirii, Blavii &c.) qui nostros typographos penitus in ruborem dant: & utinam ita darent, ut de emendatione solliciti imitandos, ut Batavi sibi antiquos sumerent. Alia illorum querela est, qui tot futiles & nullius pretii libros obtrudi mundo per typographos indignantur; certe neutiquam spernendi. Neque vero quis propterea damnandam artem egregiam censuerit: cum nihil tam bonum sit, cui non vitio hominum mali quid admisceatur. Legi ea de re meretur *Nicolaus Francus*, elegantis ingenii homo, sed qui ob Satyras tandem furcæ supplicio periit, in tractatu Italo *Utile e Danno delle Stampe.*

CAP. III.
DE
LINGUA UNIVERSALI ET PRIMÆVA,
ALIAQUE DE LINGUIS GENERALIORA.

§. 1. *An lingua olim Universalis exstiterit, & an ea fuerit Hebræa, Franc. Merc. Helmontii Delineatio Alphabeti Naturalis Hebraici explosa.* 2. *Joh. Webbius Chinensem primævam fuisse statuit, de cujus genio complura afferuntur.* 3. *Georg. Stiernhelmius & Ol. Rudbeckius Suecicam, Cl. Salmasius, M. Z. Boxhornius & Phil.*

(e) Typographos Eruditos, *h. l.* enumeratos, aliosque plures, paulo fusius celebrat Bernh. a Mallincrot, Decanus Monasteriensis, *in Diss. de Artis Typographicæ Ortu & Progressu, cap. 14. 15. 16., p. 91-106.*

Phil. Cluverius, hujus, aliarumque modernarum, Matrem, Scythicam ſive Celticam. At Boboritzii de Slavonica Liber commendatur. 4. In aſſerendo Belgicæ, ſive Cimbricæ, Primatu Conatus Abr. Mylii laude, Joh. autem Goropii Becani & Adr. Schrieckii riſu & exſibilatione digni. 5. Jac. Hugonis abſurdi pro Latina, & in Romæ Italiæque Originibus veſtigandis, Labores, ſimilesque Joh. Pet. Erici, in primævæ Dignitate Linguæ Græcæ vindicanda. 6. De Beſnierii Jeſuitæ Reunione, quam vocat, Linguarum per Latinam, & Conatibus Variorum in Lingua univerſali excogitanda fruſtraneis, judicatur. 7. Scriptores de Linguarum Natura & Attributis, in genere: Henr. Schævius, Ath. Kircherus, Ol. Borrichius. 8. Scriptores de Linguarum Harmonia, Thom. Hayne, Guilh. Lamplugh, Chriſt. Nirmuthanus, Georg. Cruciger, 9. Conr. Geſnerus, Sigism. Gelenius, Mer. Caſaubonus, Steph. Skinnerus. 10. Scriptores Hiſtoriæ linguarum, Claud. Duretus, Edv. Brerewod, Theod. Bibliander, Joſ. Scaliger, &c.

1 Quemadmodum in ſuperiori capite Auctores nonnullos recenſuimus, qui characterem univerſalem ad intelligendas omnes totius univerſi linguas commenti ſunt: ita eorundem nonnulli partim, partim & alii quidam, cogitare cœperunt, annon aliqua analogia vocum ratione ſoni cum re ſignificata naturalis ſit, unde lingua naturalis vel extiterit olim, vel inveſtigari etiamnum denuo poſſit. Olim quidem univerſalem iſtiusmodi linguam extitiſſe apud veteres adeo conſtanter creditum eſt, ut, obſervante Bocharto *Geograph. S. P. I. l. I. c. XV.* Euſebius & Joſephus & cum his gentiles etiam Scriptores, Sibylla & Abydenus, pro certo tradiderint: quin & Plato tam perſuaſus ea de re erat, ut brutis quoque communem fuiſſe linguam illam fabularetur. Sed quænam tamen fuerit ea lingua, non una omnium mens eſt, aliis Hebræam, aliis veterem aliam, aliis demum novam aliquam ex omnibus collectam, pro univerſali lingua venditantibus. *De Hebraicæ linguæ primatu* controverſiam inter Philologos tantis conatibus agitatam non movebo. Notum eſt, multos magni nominis viros Hebræam, qua ſcripti S. Codicis V. T. libri ſunt, primam omnium aſſerere atque univerſalem; e quibus Bochartum & Buxtorffios nominaſſe ſat eſt. Longius adhuc progreſſus Franc. Mercurius Helmontius in *Libello*, quem *Alphabeti vere naturalis Hebraici delineationem* inſcripſit, Annoque 1657. Sulzbaci in 12mo edidit, demonſtrare annifus eſt, Hebræam linguam adeo eſſe naturalem, ut characteres ejus hominibus velut connati ſint: & hæc ſomnia ſua ut evidentius ob oculos poneret, delineationem quaſi anatomicam exhibet figurarum, quas organa loquelæ deſtinata faciunt, cum ſonus alicujus literæ effertur; eamque figuram cum characteribus Hebraicis convenire vult. Verum & libellus ipſe miris ineptiis, ac plus quam Cabbaliſticis nugis refertus eſt, & imagines, quas inciſas æri adjecit, jure dicas *ægroti veteris meditantis ſomnia myſtæ.* Neque vero viciſſim deſunt, quibus omne id diſplicet, quod de Hebræa lingua aſſeritur, & interiiſſe prorſus lingua prima hominis, eademque univerſalis, exiſtimatur, ita ut nonniſi tenues reliquiæ, hinc illinc e linguis ſuper-

superstitibus hauriendæ, supersint. Gregorius Nyssenus in ea, quam supra allegavi, Or. XII. adversus Eunomium, Hebræam linguam demum in Ægypto singulari miraculo Dei natam, parum sane verisimiliter, credit: hinc & a Simonio desertus. Jos. Scaliger *Epist. 362. ad Steph. Ubertum* Phœniciam potius appellandam censet linguam, quam Hebræam vulgo vocamus, quippe quam Abrahamus (transeuphratensis dictus) a Phœnicibus didicerit: hos vero nativum linguæ primigeniæ florem atque nitorem etiam tum propter rarum exterarum gentium appulsum ad eos tractus (antequam Sidonii Tyriique maris imperium obtinerent, non exploratos) servasse integrum, Scaliger conjectat; cum in regione Assyriæ, in qua nata primi hominis lingua est, ob innumera gentium commercia, crebrasque imperiorum mutationes, florem istum diu retinere non potuisset. Falluntur itaque, qui hanc Scaligeri epistolam a vulgari opinione dissidere, & Hebrææ, qua scriptus est S. Codex, linguæ primigeniam vetustatem dubiam reddere suspicantur. Grotium vero, Capellum, aliosque plures viros doctos, id facere e Philologorum sacrorum libris abunde patet; queis litem istam dirimendam relinquimus.

Dum vero ad alios pergimus similis controversiæ tractatores; primo se nobis 2
Johannes Webbe offert, Anglus homo, qui edito peculiari libro, Anglica lingua scripto, *Sinensium linguæ* primam antiquitatem adstructum ivit: *Historical Essay, that the Language of China is the primitive language, Lond.* 1669. in 8. Argumenta ejus præcipua sunt, quod terra illa fuerit inhabitata ante exstructionem turris Babylonicæ: & quod ejus incolæ linguam suam, simplicissimam longe, semper pertinacissime servarint, peregrinis gentibus non immixti. Atque id verum omnino est; sunt enim nonnulla singularia ejus linguæ, quæ in aliis non deprehendas: tota enim lingua musica est, & ex accentu vario significationes suas sæpe accipit una aliqua vox; quæ ratio est, quod sit omnium difficillima. An vero hinc sequatur, omnium esse primam, aliis judicandum permitto. Certe prima hujus gentis exordia, æque ac ceterarum, fabulis permixta sunt, ut itaque argumentum illinc peti non possit. Potest & innata quædam genti alicui ad certum sonum inclinatio ita corrumpere linguam ex aliis deductam, ut ægre ejus origo appareat. Gutturales & nasales literæ dominantur in hac lingua (ut hoc obiter addamus), & secundum illarum pronuntiationem tota etiam lingua inflectenda est. Totam ejus fabricam Andr. Müllerus, ipse quamvis imperitus illius, demonstrare ac docere alios voluit, uti supra monitum jam est: edidítque *Inventum Brandeburgicum* atque *Propositionem ad Clavem suam Sinicam;* quo libello e Kirchero aliisque extraxit nonnulla, quæ ad eam linguam spectant.

Suedicæ seu *Scythicæ* potius antiquæ linguæ, (quam cum Suedica eandem facit) 3
primævam antiquitatem assertum ibat Georgius Stiernhielm, nobilis Suecus, vir in patria antiquitate versatissimus. Meditabatur ille, si diutius vixisset, *Runam Sueticam,* magnum lexicon universale, quo demonstrare sibi proposuerat, linguam Scythicam omnium esse primam, reliquasque linguas ex hac una ortas, atque hujus esse dialectos. Equidem de toto opere judicium ferri non potest, cum nihil auctor publi-

publicarit, nisi synopsin quandam capitum, ideam magni operis proponentem, quam prout in manus meas venerat, ob argumenti dignitatem, & memoriam auctoris, totam meo *de lingua Germanica* commentario inserendam curavi: nec vero ipsum Opus absolutum est; neque etiam schedæ hujus argumenti post Stiernhelmii mortem inventæ digeri a quoquam potuere: potest tamen ex ejus Glossario Ulphila-Gothico quod prodiit, & ad Gothicæ linguæ illustrationem non parum facit, multum ejus peritiæ hauriri. (*f*) Plura de hoc Auctore loco allegato videri possunt: ubi & OLAUM RUDBECKIUM, Virum clarissimum laudamus, qui in *Atlantica* sua, &, quod illam secutum est, *Lexico*, (*g*) antiquitates Sueo-Gothicæ linguæ & gentis summo studio persecutus est: superasse etiam censendus Stiernhelmium: cujus *dissertationem de Linguarum Origine*, aliamque *de Scandia, antiquorum Gothorum sede, contra Cluverum*, prodiisse ex aliorum allegatione comperimus. Quæ Sueticæ proxime accedit Linguam *Runicam* variis scriptis OLAUS WORMIUS illustravit: editis *Monumentis Danicis*, & *Literatura Runica*, (*h*) *una cum Lexico ejus linguæ*, adjecta quoque *dissertatione de prisca Danorum Poësi: Hafn.* 16.1. in fol. Verum Sueci controversiam illi movent, ac si plurima a Sueco quodam, Joh. Buræo, habuerit, quæ ad ejus libri structuram pertinent. Magna enim est apud Suecos copia lapidum sepulchralium, quibus illi characteres inscripti sunt; in quibus interpretandis & in lucem protrahendis diligen-

(*f*) Runæ Georg. Stiernhelmii Sueticæ Synopsin verbotenus Tractatui suo de Lingua & Poësi Germanica Vernaculo, Kilonii A. 1682. edito, *P. I c. 1. p. 11-19.* Morhofius noster inseruit. Glossarium Ulphilano-Gothicum ejusdem Autoris ab eo cum ipsa Ulphilæ Versione IV. Evangeliorum Gothica, Holmiæ An. 1671. in 4. est editum, Diss. autem de linguarum Origine eidem Ulphilæ Editioni, Præfationis instar, præfixa. Anti-Cluverius, seu Tractatus, Gentis Gothicæ Originem, & antiquissimam in Scandia Sedem, contra Phil. Cluverii Germaniam Antiquam vindicans, tum adjecta Diss. de Hyperboreis, post mortem demum Stiernhelmii Autoris, Holmiæ A. 1685. in 8vo prodiit, & *in Actis Erud. Lips. M. Jan. A. 1686. p. 32. 33.* fusius est recensitus. De his aliisque Viri illius Eruditi Laboribus, editis atque ineditis, V. Joh. Schefferi *Sueciam Literatam p. 178. 179. 180.* & nostra ad illam *Hypomnemata* (in quibus etiam Hypothesin ejus, & Asseclarum, de Lingua Suecica musteam paucis notavimus) *p. 401-404.*

(*g*) *Lexicon*, quod Olao Rudbeckio *h. l.* Morhofius, sive interpolator Laborum ejus tribuit, *Linguæ veteris Scytho Scandicæ*, ab eo quidem Upsaliæ A. 1691. est editum, sed Autorem agnoscit alium, Olaum, sc. Verelium, Linguæ Gothicæ in Acad. Upsaliensi Professorem, de quo, uti & ipso Rudbeckio *Atlanticæ*, Operis (cujus jam tres Tomi prodiere) decantatissimi, Autore Inclyto, nec non utriusque nimio in gentem ac Linguam suam affectu, *Hypomnemata* nostra *ad Scheff. p. 408-410. 413-423.* de Collegio autem antiquitatum in Suecia Regio Prolegomena, universæ *Septentrionis Eruditi Bibliothecæ* a nobis præmissa, §. 38. 53. possunt consuli.

(*h*) Quid de Suecorum contra Ol. Wormii de Literatura Runica labores, in quos multa e Joh. Buræi sui Scriptis similis Argumenti translata esse cum Rudbeckio opinantur, Criminationibus sit judicandum, *in Hypomn. ad Scheff. p. 375.* exposuimus.

diligentissima Sueca natio est: cui fini peculiare etiam Collegium Antiquitatum & linguarum septentrionalium apud illos institutum est. Sane multa adhuc latere circa Scythicam magnam linguam, ejusque propagines Gothicam, Suecicam, Germanicam, eruenda, Viri doctissimi dudum agnovere. *Salmasius in Hellenistica P. II. c. 2. p. 366.* Græculorum inanem in jactitanda antiquitate fastum retundens, *Nulla*, inquit, *Europæ fere gens, nec Asiæ, quin a Septentrione promanaverit. Inde propagines profectæ populorum, quibus Europæ Asiæque pleræque partes consitæ fuerunt. Scythia igitur, quæ ad septentrionem omnes ferme gentes evomuit cum suis linguis, quæ Europam & Asiam inundarunt. Ut autem vastissima illa Scytharum regio fuit, & late porrecta ad Orientem & Occidentem, versus Meridiem eructando varias hinc in Europa, inde in Asia, produxit gentes.* Idem alibi prærogativam linguæ Germanicæ præ Græca & Latina passim, quod antiquitatem attinet, concedit, a doctissimo Joh. Elichmanno suo, ut videtur, multis rationibus, linguarumque ostensis cognationibus, persuasus. Hinc illi Σκύθης, Γέτης & Γέτθες idem est: homonymi quoque Δάοι, Δάαι, Δάσαι, Δάχοι, & postremo Dani, existimantur. Eodem tempore MARC. ZUER. BOXHORNIUS simile quid de lingua Scythica in animo habens, quale Salmasio in mentem venerat, antiquitatem ejus & primatum integris libris asserere moliebatur. Verum immortuus labori est; comparuitque post ejus obitum imperfectus *Originum Gallicarum* liber, cui additum fuit *Lexicon antiquæ Linguæ Britannicæ, Britannico-Latinum:* editus est Amstelod. 1654. in 4. & habet utique multa præclara magni Operis initia: repetuntur ibi etiam, quæ libellis peculiaribus antea editis seorsim Boxhornius tractaverat: ut in libello de Dea Nehalenia, cujus simulacrum aliquo in loco effossum nonnullorum quæstionibus de vetustate linguæ antiquæ Scythicæ ansam dedit. Edidit præterea *dissertatiunculam de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque symphonia,* Mallincrotio, Harsdœrffero & Buchnero, inscriptam, quæ addita est Grammaticæ Regiæ, quæ pro Regina Sueciæ, Christina, a Johanne Matthia, Episc. Strengnensi, edita est Lugd. Bat. 1650. in 12. sed syllabus ille vocabulorum harmonicus occurrit & in Originibus Gallicis. Gallicas autem Origines librum illum Boxhornius vocavit ob Celtas, antiquos Galliæ populos, e Scytharum propagine oriundos; & quorum ramus cum lingua in Belgium quoque penetravit. Scripsit de convenientia prisci Gallorum sermonis cum Phœnicum lingua Caput, vir omnes fere alios in hoc eruditionis genere supergressus, SAMUEL BOCHARTUS, Geographiæ suæ Sacræ P. II. l. 1. insertum, p. 42. in quo e nominibus Deorum, dignitatum, officiorum, rerum bellicarum, vestium, animalium, plantarum, Geographicis tandem chorographicisque vocabulis, istam cognationem magno vastæ doctrinæ apparatu ostendit, simul data occasione vocum Anglicarum, Germanicarum, Suecicarum, analogiam addens. Multum quoque illi Celticæ linguæ PHIL. CLUVERIUS tribuit *German. Antiq.* lib. I. eamque per maximam Europæ partem, Hispaniam nempe, Germaniam, Galliam, insulasque Britannicas & Illyricum, longe lateque diffusam fuisse, integris aliquot prolixis capitibus demonstrare nititur. Quod dum refert *Lambecius l. 1. Biblioth. Vindob. p. 92.* simul se de illa re ex professo in Prolegomenis Annalium Austriacorum acturum spondet:

det: neque solum, quæ ex Tacito aliisque auctoribus colligi loca possint, sedulo congesturum, verum &, quæ a Cluverio, ut & a Wolfg. Lazio de Migr. Gent. l. IV. a Conr. Gesnero in Mithridate, aliisque recentioribus auctoribus, eo de argumento scripta sint, accurate examinaturum. Uti vero spes omnis de justo Lambecii Opere cum tot aliis penitus dudum decoillavit: ita contenti simus oportet Auctore, quem ipse in antecessum laudat, ut ad hanc materiam solide pertractandam plurimum profuturum: nimirum ADAMI BOHORICI *Arcticis Horulis succisivis de Latino-Carniolana literatura, ad Latinæ linguæ analogiam accommodata; Witteb. 1584. in 8.* editis: hoc enim libello, tanquam linguæ Slavonicæ Grammatica, non tantum Moscoviticæ, Rutenicæ, Polonicæ, Bohemicæ & Lusaticæ linguæ cum Dalmatica & Croatica cognationem indicari memorat: sed & ipsam orthographiam, tam Cyrillicam seu Moscoviticam (qua, præter Janizaros Bosnenses, Ruteni atque Moscovitæ utuntur), quam Glagoviticam seu Croaticam synopticis aliquot tabellis comprehendi.

4 Enimvero, ne nimis evager, nunc in orbitam redeundum est, &, quicquid de antiquitate linguæ Scythicæ Celticæve dictum hactenus fuit, cum ABRAHAMO MYLIO, viro doctissimo, ita intelligendum, ut Hebrææ cedat. Habemus viri hujus *de Linguæ Belgicæ cum aliis linguis communitate* librum magna cura elaboratum, editumque *Lugd. Bat. 1612.* in 4. in quo de antiquitate linguæ istius, ejus convenientia cum Latina, Græca, Persica; deque illius convenientiæ causis: tum de linguæ Belgicæ origine, & latissima per nationes quamplurimas diffusione, erudite & cum judicio agit: argumentisque, ut mihi quidem videtur, solidis, linguæ illius prærogativam præ Latina & Græca sufficientissime demonstrat. Editi præterea sunt aliquot istius Auctoris libri posthumi *de Migratione populorum, & Origine Animalium;* sed imperfecti in 12. Non ita sobrie eruditeve rem pertractarunt JOH. GOROPIUS BECANUS; & ADRIANUS SCHRIECKIUS, Rodornius. De illo Scaliger dicebat, mirari se, esse homines, qui quicquid somniarent, pro oraculis haberi vellent. Et sane haud immerito. Namque is novam plane atque inauditam hactenus, simul tamen & ridiculam omnino sententiam nugacemque, protulit de primatu linguæ Cimbricæ (ita enim Belgicam suam vocat), a qua & Hebræam, & linguas omnes ceteras, defluxisse existimat. Fateor, aliquis huic viro fuit in illo argumento sensus: nam antiquitas istius linguæ, ut omnis Germanicæ, Græca & Latina superior est: sed in rationibus & in causis hujus sui argumenti deducendis enthusiasta plane & fanaticus est. Mirabiles ac ridendæ occurrunt apud ipsum ineptiæ, sæpe ultra cabalisticas Rabbinorum subtilitates argutæ: cujus exemplum est, cum de vocibus Mann & Nam philosophatur, quasi scilicet in ipso hominis nomine Cimbrico æterni quoque τῦ λόγυ nomen sit reconditum: sed infinita apud illum sunt talia, quæ admiratores aliquos, plures derisores, inveniunt. Non negari tamen potest, primum illum venisse in has cogitationes non omni sui parte absurdas: ac habentur apud illum argumenta pro antiquitate linguæ Germanicæ non contemnenda. Sed ineptias viri non probo; qualis illa est; cum

cum ex alphabeto suo Hebraico, e Cimbrica tamen lingua constipato, concinnat cujusdam orationis genus, qua Deo commendat præceptor suos discipulos. Hisce talibus argutiis ille totos libros implet; queis si quis indulgere velit, omnium linguarum cognationem facile ostendet, & omnium inter se vocum affinitatem demonstrabit. Si enim licitum est, pro lubitu voces contrahere, divellere, ac analogismos & composita fingere, ex albo atrum, & ex atro album efficiemus. Libri, quos edidit eam in rem Becanus, vasti in folio sunt, impressique Antwerpiæ omnes 1569. & 1580. *Origines Antwerpianæ: Hieroglyphica, Hermathene, Vertumnus, Gallica, Francica, Hispanica, Indo-Scythica:* Videatur de iis judicium *Scaligeri ad Velserum Epist. 146.* & Justi Lipsii Epist. 44. Centur. III. ad Belgas. Goropio Becano aliquanto sanior est, quem comitem supra illi addebamus, ADR. SCHRIECKIUS. Is Hebræam quidem linguam primigeniam agnoscit, & in Becanum aliter sentientem invehitur: sed ipse nescio quam cerebrinam linguam Hebræam comminiscitur, cujus cum Celtica, ut prima ejus propagine, convenientiam ineptis allusionibus, quæ Becanianis nihil stultitia concedunt, passim jactat: ex Celtica vero illa omnium linguarum, populorum ac nationum, primordia deducit. Scripsit *Originum Celticarum libros XXIII. Ypris Flandriæ editos 1614. in fol.* in quibus, si originationes ineptas segreges, bona multa sunt: Post Origines *Monitoria* concinnavit *prima & secunda, ibid. 1615.* luci exposita.

Major adhuc longe insania est JACOBI HUGONIS, Belgæ Insulensis, 5
qui librum scripsit ultra omnia Becaniana & Schrieckiana deliria absurdum, cui titulum fecit magni apparatus & pompæ: *Vera historia Romana, seu Origines Italiæ ac Romæ, ad hunc diem ignotæ.* (*i*) At vero μετὰ πολλῆς φαντασίας in hoc famæ theatrum irruens istud Horatianum, si quis alius, lectoribus occinendum meret: *Spectatum admissi risum teneatis amici.* Quantum enim est in titulo venditare originem Latii, Italiæ, Romæ, ante hanc diem ignotam, e tenebris longæ vetustatis in lucem productam: quasi primordia Europæ & Latii primævi Annales demonstrarit? cum interim nihil aliud agat, quam quod Latinam linguam facit Japheticam & generales aliquas sibi syllabas fingit, unde phrenetica quadam licentia voces Hebræas, Græcas, Latinasque deducit; ut mirum sit, in tantas ineptias hominem sanæ mentis incidere potuisse: multa ibi de Japheti in Italiam adventu, multa de Æneæ ac Trojanorum appulsu in typum facit. Verum ipse titulus, & imagines Operi præfixæ, ostendunt argumenti absurditatem. Nihilominus, ut eo illustrius esset scriptum, ipsimet Pontifici Rom., Alexandro VII. nuncupatum, Romæ A. 1655. in fol. prodiit. Bene tamen Censores addiderunt, rerum, quæ in illo libro tractantur, fidem penes ipsum Auctorem esse debere. Non felicior in asserendo Græcæ linguæ radicali

(*i*) Jac. Hugonis Etymologias ineptissimas, Nugasque reliquas Historico-Typicas, quas *non sani esse hominis non sanus juret Orestes*, fusius recensuit, &, prout par erat, explosit, Eberh. Rud. Robtius, Gymnasii patrii Ulmensis Professor, in Diss. peculiari de Bello Trojano, illi opposita, ac Jenæ A. 1672. edita. Conf. de iisdem Matth. Zimmermanni *Analecta Menstrua M. I. num. 34. p. 41. 42. 43.*

primatu fuit JOH. PET. ERICUS, cujus jam supra mentio aliqua injecta est, in *Principio Philologico.* (*k*) Quis enim ferat hominem Mosis nomen ἀπὸ τῦ μόσχυ deducentem: quasi, ob tuberculos in fronte prominentes, sic dictus sit; & hinc occasionem captarit Aaron, in Mosis absentia, vitulum erigendi? Quis Adamum quasi ἄδημον, peregrinantem atque e Paradiso exulem, vocatum: Cainum ab κυαμὸς, leguminum genere Deo oblato, dictum, etiam somnians sibi imaginari queat? Interim sibi multum placet Auctor, & grandi Opere *de omnium vocabulorum Europaeorum originibus* idem se demonstraturum minatur.

6 Aliam, sed prudentiorem viam, in eligenda præ cæteris Latina lingua trivit BESNIERIUS quidam, Jesuita Gallus, qui vernacula sua lingua tractatum scripsit, cui titulus: *La reunion des langues: ou l'art de les apprendre tous par une seule 1647.* in 12. Duxit in hoc opusculo lineamenta quædam magni Operis, quo, prout sub una lingua omnes disci possint, monstrare moliebatur. Elegit vero Latinam linguam pro regula omnium reliquarum: principia posuit solum generalissima, specialiora secum retinuit; quæ si secundum sua principia adornare vellet, perfectissimam habere deberet omnium gentium æque & linguarum notitiam, quæ an in unum hominem cadere possit, judicent alii. Ego certe, uti regulas ejus & principia spernenda non duco, sed satis ingeniose excogitata existimo; ita tamen an res perfici possit ipso exercitio, de eo dubitare ausim. Possunt utique principia mutationum in linguis ratione dialectorum, ratione temporum, ratione vocalium & consonantium, denique ratione organorum, quasi in idea proponi, & proposita dudum ab aliis sunt: ast vero ad individua & ad praxin ipsam descendere hoc opus, hic labor est. Præterea vix credo, linguam Latinam huic negotio aptam esse, ut quæ omnium linguarum una cum Græca artificiosissima est, & a naturali via recedit. Facilis vero redderetur hac ratione, si quidem Besnierii aliusve similis conatus procederet, via ad universalem linguam, cujus reductionem aliquando futuram *Phil. Cluverius in Germania antiqua* sperat: & de qua sua exponit desideria J. AMOSUS COMENIUS in *Via Lucis:* ubi de universalibus libris, universali schola & universali lingua, multa habentur. Promisit & PETRUS BORELLUS in Catalogo operum edendorum, quem addidit *libro de Antiquitatibus Gallicis,* Gallice Paris. 1667. in 4. scripto, *tractatum de Lingua universali:* a quo tamen, si e ceteris ejus scriptis augurari licet, non admodum præclara possunt sperari.

7 Ægre, ut jam semel monuimus, a quoquam homine tale quid expectari potest: frustranei potius sunt conatus omnes. Non vero eorum æque, qui vel generaliter

(*k*) Plures ineptias Philologicas Joh. Petri Erici, Isenacensis Thuringi, Ling. & Geogr. Prof. Patavini, dum de Primo Signorum, Punctorum, Literarum, Numerorum ac Linguarum, ortu, tum de vocum omnium Europæarum, imo & Hebræarum, aliarumque, e Græciæ Originibus, ex *Principio* ejus *Philologico e Mysterio renato,* Majoris operis prodromo Patavii A. 1686. in 8vo edito, excerptas, exemplisque plane ridiculis illustratas, invenies *in Actis Erud. Lipsiensibus, Mens. Jul. A. 1686. p. 327 - 330.*

liter de linguis agunt, earumque naturam examinant: vel historiam earundem exponunt: vel harmoniam. HENR. SCHÆVIUS, Vir doctissimus, Professor quondam Gymnasii Stetinensis, primus ex iis, qui de linguis generatim egere, prodeat: Scripsit nimirum *Dissertationes Philologicas de origine linguarum & quibusdam earum attributis; Stetin. in 4.* qui liber rarior est, cum pauca ejus exemplaria excusa sint. Decem vero dissertationes de hoc argumento sunt, selectæ omnes, & cum cura expensæ. Erat enim Vir ingeniosissimus, & in his rebus accurate doctus. Dissertationibus Schævianis brevem addimus dissertatiunculam, sed doctam & argutam, viri eruditissimi OLAI BORRICHII, Medici Hafniensis, *de causis diversitatis linguarum,* Hafn. in 4. 1675. editam: in qua de causis linguarum ex ipsa earundem natura, ex conformatione organorum, & natura gentium, judicat. Non æque felix ATHAN. KIRCHERUS operosum pro more suo de hoc argumento librum conscripsit, inscripsitque *Turrim Babel,* in fol. 1679. plenum iconibus: sed in quo parum invenias, quod ad rem ipsam pertinet. Nam historia linguarum satis tenuiter tractatur, cum tractari hoc loco quam copiosissime deberet. De lingua Germanica, ut hoc exempli loco proferam, non satis sincerum fert judicium, & raro vias novas aperit, ubi non habuit antecessores.

THOMAS HAYNE, Oxoniensis Anglus, scripsit *de Linguarum Harmonia,* 8 seu de lingua in genere, & de variarum linguarum cognatione, dissertationes, Lond. 1648. in 8. editas: quo ille libello per propositiones certas argumentum hoc tractat, & principia nonnunquam ponit, secundum quæ instituenda sit illa linguarum inter se cognatio, derivatio, mutatio, in quarum causis inveniendis admodum diligens ille Auctor est. Consilium ejus est, lexicon aliquod harmonicum universale instituere, cujus adornandi præcepta tradit, illudque commendat in pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem, quippe cui primatum absque ulla hæsitatione defert. Non damno viri institutum, cujus utilitates multas ipse recenset: inprimis usui est in originationibus correctioribus. Verum quod ad pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem talem operam requirat, in eo videtur aliquantulum suæ opinioni indulgere. Testatur inter alia idem Vir doctus, asservari in Bibliotheca Oxoniensi MSS. Opus *Guilielmi Lamplugh,* Angli, quo vocabula Latina, Græca, Anglica, cum Hebraicis vocibus conferantur. Scripsit ante Haynium tale *Dictionarium Harmonicum,* Francof. 1625. fol. impressum CHRISTIANUS NIRMUTHANUS, in quo harmoniam linguæ Latinæ cum Græca, Gallica & Italica, ostendit, & in præfatione operis utilissimas regulas subministrat de mutatione & permutatione literarum. Simile institutum tenuit GEORGIUS CRUCIGER, qui *Harmoniam Græcæ, Latinæ & Germanicæ linguæ* edidit, vocibus per tabularum schematismos dispositis, quod molem libri vehementer auget. Editus est ille liber Francof. 1616. fol. eam solum ob causam scriptus, ut ostenderet Auctor, linguas illas ab Hebræa derivari: quod ut efficiat, mire torquet tum Hebræas, tum aliarum linguarum voces.

9 Longe minor, quoad molem libri, *Mithridates*, CONR. GESNERI est, in quo de differentiis linguarum agit, tum veterum, tum earum, quæ hodie apud nationes diversas in toto terrarum orbe in usu sunt. Nimirum ut in omni studiorum genere se exseruit Viri hujus diligentia, ita in hoc quoque doctrinam suam & industriam ostendit. Libellus exiguus est, & pauca solum de illo argumento delibat, cum nimis vastum sit de differentiis omnium linguarum disserere: est tamen elegans variarum observationum eam in rem factarum, quasi tot nucleorum, collectio. Editio prima prodiit Tiguri 1555. in 8. post id tempus auctior variis exemplis, & quibusdam notis, in lucem emissa per Casp. Waserum. Gesnero alium addimus æque celebrem superioris seculi Virum, SIGISMUNDUM GELENIUM, qui præter alia, queis innotuit orbi erudito, *Lexicon*, ut vocat, *Symphonicum*, Basil. 1537. in 4. edi curavit, in quo vocabulorum Latinorum, Germanicorum, Slavonicorum, cum Græcis concentum, labore sane utili, ostendit: operæque pretium est, tales vocum parallelismos instituere, quippe quod ad illarum originationes non parum conducit. Maxime vero commendari meret labor Gelenii ob linguam Slavonicam, cui multa insunt Græcæ & Latinæ affinia, prout Lambecius quoque loco supra citato annotavit. Ut vero triumviratum virorum eruditissimorum in hac palæstra occupatorum compleam, MERICUM CASAUBONUM, Isaaci F. præcedentibus duobus adjungo. Is *commentationem de IV. linguis*, Hebraica, Græca, Latina & Saxonica, orsus, *primam ejus partem edidit de lingua Hebræa & Saxonica Lond. 1650. in 8.* Multa ibi sunt elegantia atque curiosa: multa quæ ad historiam utriusque linguæ pertinent: monstratur & Saxonicæ cum Græca cognatio perpetuo quodam vocabulario deducta. Errat tamen Auctor doctissimus, cum e Græca Saxonicam linguam deducendam putat: lingua enim illa vetus Anglica Saxonum Germanica genuina est: hæc vero prima Scythicæ soboles, quæ originem Græcæ & Latinæ dedit: qua de re supra jam actum est. Taceo nunc STEPH. SKINNERI *Etymologicon Anglicanæ linguæ*, Londin. 1671. fol. publicatum, in quo Auctor XII. linguarum, maxime septentrionalium & occidentalium, parallelismum instituit: sed qui, licet magna de hoc suo labore polliceatur, nihil minus quam veras Anglicanarum vocum etymologias atque adeo scopum suum assecutus est.

10 Ab harmonia linguarum ad earundem Historiam progredior: quam superficiarie solum attigisse Kircherum modo dixi. Prolixius atque data opera idem argumentum aggressus CLAUDIUS DURET in libro Gallico, quem inscripsit *Thresor de l'Histoire des langues de cet univers:* Coloniæ 1613. in 4. impresso: de originibus, perfectione, mutatione, conversionibus & excidiis linguarum omnium se acturum promisit: & ea quidem diligentia linguas omnes, quarum historiam pertexit, in titulo enarravit, ut nec animalium nec avium linguas omiserit. Utilissima vero ex variis Auctoribus ea, quæ ad linguas spectant, uniuscujusque gentis collectanea sunt. Exhibentur & alphabeta varia, quæ tamen, an satis genuina sint, ambigo. Ceterum diligentia in eo Dureti libro laudanda; neminem enim novi, qui

qui parem industriam huic argumento adhibuerit: quanquam non desint, qui per compendium aliquid tentarint, ut Edu. Brerewoodus *in Scrutinio Linguarum & Religionum* Francof. 1659. in 12. Theodorus Bibliander in libro *de ratione communi omnium Linguarum & literarum:* Tiguri 1548. edito in 4. Conferri etiam meretur Jos. Scaliger, tum in Dissertatione *de Jonum literis,* & epistola ad Steph. Ubertum, supra laudatis, tum in Diatriba *de Europæorum linguis,* quæ inter Opuscula Scaligeriana, a Casaubono Paris. 1610. edita, comparet: brevissima illa, & quam binæ aliæ, æque breves similisque argumenti, sequuntur: nempe *de Hodiernis Francorum linguis, & de Literarum Pronunciatione.* Istud mirum, quod in prima diatriba Scaliger quatuor Europæ matrices, ut ille vocat, majores, quæ per omnia inter se discrepent, vocat Græcam, Latinam, Germanicam, Slavonicam, cum & prior & posterior biga multum cognationis inter se habeant. Scaligero addendi *Joh. Christoph. Becmannus* in Historia Orbis P. I. c. 9. *Christoph. Crinesius* in Discursu de Confusione Linguarum, Norib. 1629. vulgato: *Jo. Henr. Hottingerus* in Smegmate Orientali. *Jo. Henr. Heideggerus,* Exercit XVI. de linguis & literis Patriarcharum, Amstel. 1667. in 4. *Brianus Waltonus* in Dissert. de Linguis Orientalibus, Davent. 1658. in 12. *Chr. Besoldus* in tractatu de Natura Populorum, & Linguarum ortu ac immutatione, Tubingæ 1623. in 4. *Henr. Kippingius* in Exercitationibus Sacris, aliique plures. De linguis exoticis, earumque origine & mutatione docte Wasius in præfatione Lexici sui Anglicani disserit: & inprimis eleganter succincteque, circa Britannorum & Gallorum linguas veteres ac hodiernas, idem argumentum tractat Joh. Wallisius in docta suæ Grammaticæ præfatione.

CAP. IV.

DE LINGVIS VULGARIBUS EUROPÆIS.

§. 1. *Multiplex peritia Linguarum Exoticarum Utilitas.* 2. *Πολυγλωττία singularis Theod. Bibliandri, Bernh. Baldi, Jos. Scaligeri, & aliorum, miraculosa autem Liburni peste laborantis, & Galli dormientis.* 3. *Linguæ Germanicæ præ aliis prærogativa, & Scriptores, qui supersunt, Vetustiores, Parænetici a Goldasto editi, Willeramus, Otfridus Weissenburgensis, Ulphilas, aliique Gothici & Anglo-Saxonici superstites.* 4. *Culturæ ejus incubuere jam olim Otfridus & ipse Carolus M. Grammaticæ Vernaculæ Scriptor, post Literarum vero παλιγγενεσίαν Joh. Camerarius a Dalburg, Andr. Althammerus & Jod. Willichius, quorum Conatus e Græca eam derivandi improbatur.* 5. *Mart. Lutherus, in Lib. de Nominibus Germanorum propriis, de quo complura afferuntur, & Conr. Gesnerus, opus de iisdem peculiare molitus.* 6. *Recentiores alii, Origines ejus in Græca itidem perperam vestigantes, & Joh. Claubergius, illis hac in re cordatior.* 7. *J. G. Schottelius, Joh. Clajus, G. P. Harsdörfferus, Joh. Vorstius.* 8. *Lexica &*

& Glossaria Germanica Corn. Kiliani & Georg. Henischii edita, Marq. Freheri, Franc. Pithœi, Frid. Lindebrogii & Joh. Bernh. Zinzerlingi, affecta. 9. *Glossariorum Exoticorum Scriptores, qui Germanicæ etiam Linguæ illustrandæ inserviunt, enumerantur.* 10. *Linguæ Gallicæ, & studii, quod ejus Culturæ impenditur, laudes. Immodici ejus obelo notantur Encomistæ, inprimis Ant. Verdier, &, qui Latinæ matri eam prætulit, Joh. Lobourerius, a Slusio & Is. Vossio confutatus.* 11. *Gallorum Scriptores Etymologici, Joh. Picardus, Henr. Stephanus & Joach. Perionius, e Græca Linguam suam perperam derivantes, & a Jos. Scaligero ac Casp. Barthio, Germanicæ Vindice, merito explosi, Joh. Is. Pontanus.* 12. *M. Z. Boxhornius, Car. du Fresne, Æg. Menagius, aliique e Menagii Præf. enumerati.* 13. *De Menagii & Vaugelasii Observationibus Grammaticis in L. Gall. Ant. Fureterii & Acad. Franciæ Lexici illius, & Scriptoribus ejusdem Criticis, sæpe ineptientibus.* 14. *Jac. Hovvelius Linguam Gallicam e Britannica, Joh. Henr. Ottius e Germanica, derivat.* 15. *De Grammaticis Gallicis, Scriptorum Gallicæ Vernaculorum multitudine & Nomenclatoribus, jactantiaque, Vitio illis familiari.* 16. *Italicæ Linguæ Genius; Dictionarium ejus ab Academia della Crusca editum. Pauli Benii, in illa Græcæ Latinæque præferenda, stulta Jactantia, Hier. Rorarii Popularis verbis castigata.* 17. *Originum ejus Scriptores, Æg. Menagius & Oct. Ferrarius, Franc. Alunni, Bened. Floretti & Aug. Mascardi, in illam merita. Scriptorum ejusdem Vernaculorum Nomenclatores.* 18. *Lingua Hispanicæ, e Gothica & Latina mixtæ, Genius, Originum ejus Illustratores, Scriptorumque Laudes.* 19. *Linguæ Anglicæ Commendatio, & e Saxonica, aliis permista, ortus. Scriptores de illa Historici, Etymologici, Grammatici, Lexicographi. Poëtæ ejusdem potiores, horumque Vindices adversus Gallos.*

1 Postquam ita de generalibus, quæ linguas & scripturam attinent, dictum est: ad ipsas nunc linguas speciatim pedem promovere congruum existimamus. Ubi quidem ab iis, quæ vulgares ac vivæ sunt, auspicabimur: de *Europæis* primo, tum & de *Asiaticis*, nonnihil dicturi.

Equidem utilitatem peritiæ linguarum exoticarum plurimam in quovis studiorum genere nemo temere negabit, nisi qui tot libris egregiis orbem literatum in maximum sui detrimentum carere æquo animo patietur: atque adeo simul culturam animi, magna sui parte hinc hauriendam, somnolenta nasutaque ignavia contemnet. Certe non a politico homine solum, quod omnes largiuntur, istarum cognitio requiritur, sed & a Polyhistore, cui ob tantam librorum omnis generis farraginem linguæ utique tenendæ sunt. Quantum Philologo prosint, ostendit *Freinshemius* in comparatione versionum in quatuor priores libros Annalium Taciti, annexa *Specimini Paraphraseos Cornelianæ.* Theologo autem, in conferendis variis S. Scripturæ versionibus; in legendis meletematibus aliorum; in excolendo Historiæ Ecclesiasticæ studio, adeo non inutiles linguæ sunt; ut potius omnes ejus conatus mire juvent: quod plurimis magnorum virorum exemplis constat. Neque vero, ut omnes istas linguas loquatur Polyhistor opus est: dummodo intelligat scripta: alias enim major longe diligentia requi-

requiritur, otiumque, quod aliis ſtudiis rectius poterat impendi. Ut autem linguas multas intelligas, res adeo difficilis non eſt, cum ſint pleræque inter ſe cognatæ, & e Germanica Latinaque imprimis miſtæ.

Superiore ſeculo THEODORUS BIBLIANDER, Helvetius, *Vir* (judice Mich. Neandro) *magnus ſive doctrinam, ſeu linguarum multiplicium ſcientiam, ſive literas ſpectes, ſive plurimarum rerum cognitionem conſideres,* adeo callens plurium linguarum erat, ut, in Comment. de Ratione Communi omnium linguarum & literarum, de ſe ipſe ſcribat: *conſecutum ſe gratia Dei O.M., cujus dono totum id adſcribit, facultatem aliquam ſcribendi aut loquendi, aut certe judicandi de iis linguis, quæ totum terrarum orbem longe lateque poſſident.* Vid. Neandri epiſtola dedic. Erotematum L. Hebr. p. 10. ſq. Helvetio Italus ſuccedat inſigni linguarum variarum peritia clarus, BERNHARDINUS BALDUS, quem Erythræus, in Pinacotheca I. p. 7. refert, præter Latinam atque Græcam, Hetruſcamque vernaculam, adeo exacte Germanicam, Gallicam, Hiſpanicam & Illyricam, calluiſſe, ut eas non aliter, ac ſi vernacula quæque fuiſſet, loqueretur: non minus in Hebrææ, Chaldaicæ, Arabicæque cognitione pares paucos, ſuperiorem forte neminem, habuiſſe: inveſtigaſſe præterea veterem Siculorum atque Narbonenſium linguam, & ea rhythmos plures juvenem compoſuiſſe: quin & Hetruſcam veterem, ante tot ſecula ſepultam, aſſecutum tamen e perpaucis æneis tabulis, quæ ab Eugubino Senatu aſſervantur, non ſine magna admiratione, teſtatur. Eadem linguarum ope inprimis etiam ad ſummum illud & ſtupendum eruditionis cacumen aſcenderunt Scaligeri, Salmaſius, Bochartus, aliique nonnulli. Prorſus autem ſingulare, atque ob id ipſum memorabile, eſt hominis cujusdam Liburni peſte laborantis exemplum; quem, Narſete Italiæ Exarcha, Fulgoſus refert, in domo Valeriani, Romæ, cum putaretur pene mortuus, ſtatim ad ſe reverſum vocato domino illi nunciaſſe, vere ſe in cœlo fuiſſe, ibique intellexiſſe, quot & qui ex domo peſte morituri eſſent, iisque nominatis affirmaſſe dominum ſupervicturum. Et, ut fides dictis haberetur, oſtendiſſe ſe omnes linguas callere: atque ea ipſa hora cum domino Græce locutum, aliarum quoque linguarum cum his, qui earum notitiam habebant, periculum feciſſe, cum ante ſolam Romanam didiciſſet. Et ubi biduum ita vixiſſet, correptum denuo, & in rabiem prope verſum obiiſſe, ſecutosque illum, quos nominaverat, domino ſuperſtite. Hæc ex Fulgoſo repetit, cauſasque naturales ejus rei indagat, licet non ſatis aſſequatur, Joh. Marcus Marci, in Philoſophia Veteri reſtituta, P. III. p. 274. Simile exemplum ex Mottæo Vayero, *in libro noſtro Method. c. 9.* relatum fuit de Gallo, qui dormiens omnes, etiam Indicas linguas loquebatur, quas vigilans omnino neſcivit. 2

Age vero, ut propius accedamus, prodeat nunc e linguis primo loco GERMANICA, cujus tanta eſt antiquitas, ut certare cum Græca & Latina poſſit; ceteras vero, Italicam, Gallicam, Hiſpanicam, longe nobilitate antecedat. Et dolendum quidem eſt, adeo ſegniter linguam vernaculam a Germanis tractari, ut in tot 3

Scriptorum numero vix aliqui sint, qui origines intelligant. Inter vetusta Germanicæ linguæ monumenta numerandi sunt *Parænetici veteres*, a *Melch. Goldasto editi, Insulis 1604.* in 4. *Tam bene* nimirum (judice Conringio in præfat. ad Tacitum de Mor. Germ. quæ inter epistolas ab ipso relata est. p. 42.) *editis antiquis Germaniæ monumentis, de patria meritus, ille vir est; ut absque dubio Athenienses illum in Prytanæo aluissent, si in illud ævum incidisset.* Non adeo æquus Goldasto Scaliger est, qui laudat equidem veterum verborum Germanicorum apparatum, seque ex Paræneticis ab illo editis dictionarium quoddam earum vocum in suum privatum usum concinnasse memorat; mallet tamen, loco paræneticorum, quorum pretium nihili æstimat, vetera instrumenta publicasset Goldastus: e quibus nempe de nobilium familiis disci semper aliquid potuisset. *Vid. Excerpta Scaligeriana p. 95. & 154.* Pertinent insuper ad antiquam Teutonum linguam libri aliquot sacri: qualis est Willerami, Monachi Fuldensis: Paraphrasis Cantici Canticorum, quam Paulus Merula Lugdun. Batav. 1598. in 8. edidit, e codice tamen mendosissimo, misereque interpolato, quod e Lambecio patet, qui Tom. II. Biblioth. Vindobon. p. 765. genuinum operis Willerami exemplar, ipsiusque auctoris ævo scriptum, non solum asservari in Cæsarea Bibliotheca luculentus testis est, sed & amplum paraphraseos speciem una exhibet: notas vero in illam paraphrasin 1655. Lud. Batav. edidit Franc. Junius. OTTFRIDI *Weissenburgensis,* noni seculi Scriptoris, librum Evangeliorum ab Auctore (si Trithemio credimus) *Gratia Theotistæ* inscriptum, Francicoque rhythmo veteri descriptum, Basil. 1571. 8. sub *ficto Achillis Gassari nomine* publicavit *Matth. Flacius Illyricus* hoc titulo: **Evangelienbuch in alt Fränckischen Reymen durch Ottfridum von Weissenburg, Münchn zu S. Gallen, vor siebenhundert Jarn beschrieben: jetzt aber in den Truck verfertiget.** Enimvero non hiulco solum & mendoso codice Flacius usus est, cujus lacunas Lambecius ex optimæ notæ Cæsareo codice supplevit lib. II. Biblioth. Vindob. n. 420. sed & multum alias cum Trithemio deceptus, deprehenditur. Neque enim Ottfridus monachus S. Galli fuit, sed Weissenburgensis, quod Alsatiæ cœnobium est: nec unquam librum suum inscripsit *Gratiam Dei Theotisce,* seu, ut Trithemius habet, *Gratiam Theotistæ,* sed *Volumen Evangeliorum:* neque etiam Opus istud versio Evangeliorum est, IV. libris absoluta; sed potius Harmonia quædam seu Diatessaron Evangeliorum, V. libris constans: quæ omnia observavit loc. cit. p. 419. Lambecius, exhibetque titulum, prout in vetustissimo MSS. Codice Vindobon. habetur, h. m. *Incipit Liber Evangeliorum primus, Domini gratia Theotisce conscriptus.* Addit, asservari in bibliotheca Cæsarea ejusdem Ottfridi solutam Psalterii versionem: e qua Psalmum primum Lambecius p. 461. sq. una cum Oratione Dominica, sub finem codici annexa, exhibuit. Eo magis autem commemorari Ottfridus hoc loco meret, quo majus suo tempore studium ad excolendam Germanam linguam adhibuit: de inculta ejus, quæ vulgo videbatur, asperitate multum in præfatione sui Evangeliorum libri questus. Quin (directe id Trithemio *in Catalogo* referente,) exemplo Caroli Imperatoris Magni, conatus barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas grammaticales reducere, illud & ex parte perfecit. Idemque adeo Trithe-

Trithemius *Polygraphia l. 6.* nonnihil ejus Grammaticæ, quam a Carolo inceptam, ab Ottfrido auctam absolutamque, refert, in manus suas incidisse, locuples testis est. Cujus aliud præterea testimonium ea de re, alias ἀνέκδοτον, e codice MSS. Lambecius lib. II. Comment. p. 464. sq. refert. Inprimis vero illustre veteris linguæ Germanicæ monumentum Gothica sunt Ulphilæ Evangelia: ex argenteo codice a Franc. Junio cum doctissimis notis Thomæ Mareschalli Dordraci 1655. in 4. in lucem publicam una cum Glossario Gothico Junii emissa (*l*). Addi potest Historia Gothrici & Rolfi, Gothica lingua scripta, & ab Olao Verelio edita: nec non Ansileubi cujusdam, Gothorum Episcopi, Glossarium, quod e veteri bibliothecæ Moysaciensis codice erutum se vidisse Maussacus, in Dissertatione Crit. Harpocrationi præmissa p. 355. ed. Paris. auctor est, inibique plura Gothorum aliorumque populorum barbara vocabula explicata refert. De Literis & Lingua Getarum sive Gothorum Commentarius Anonymi, a Bonavent. Vulcanio Lugduni Bat. 1597. in 8. editus, huc quoque inprimis spectat; cujus auctorem Anton. Morillonium esse, Granvellani Cardinalis Secretarium & bibliothecæ præfectum, Usserius olim suspicabatur; quod dum in *Selecta Bibliotheca* Colomesius p. 158. refert addit. *Ce soupçon n'est pas, à mon avis, mal fondé, y ayant dans ce Commentaire des remarques assez recherchées, & qui ne s'accordent pas mal avec le grand savoir, que l'on attribue à ce Morillon.* Referri etiam merito ad antiqua Germanicæ linguæ monumenta potest, quicquid Scriptorum Anglo-Saxonicorum superest, ab Anglis studiosissime conquisitum evulgatumque.

(*l*) De Ulphila, ejusque Metaphrasi IV. Evangeliorum Gothica, (post Franc. Junii Editionem, ex eodem, quo ille usus erat, Codice Argenteo, per Georg. Stiernhelmium, Literis Latinis (cum Gothicis edidisset Junius) denuo Holmiæ A. 1671. in 4to recensita, additisque tribus Versionibus Parallelis, Sveo-Gothica, Islandica & Vulgata Latina, nec non Glossario, Gothica Ulphilæ cum hodiernis conferente, illustrata,) præter Editores, Junium, Mareschallum & Stiernhelmium, Patrologosque modernos accuratiores, consuli possunt Ol. Wormius *in Literatura Danica Antiquissima, c. 4. p. 23. 31. c. 6. p. 45-49. c. 11. p. 74. & c. 20. p. 113-117.* Wilh. Ern. Tenzelius *in Diss. de Bibliis Polyglottis, §. 9. & 18.* ac, præ aliis omnibus, M. Georg. Frid. Heupelius, Argentinensis, in Svecia antehac aliquandiu commoratus, in peculiari, quam Witebergæ A. 1639. publicavit, de Ulphila disquisitione. Ceterorum, quæ supersunt, Linguæ Veteris Arctoæ, sive Islandicæ (Gothicam Sveci, perperam ea suis vindicantes; uti in *Hypomn. ad Scheff. p. 409. 410.* est monitum, minus accurate appellant,) Monumentorum Notitia haurienda est, tum ex Snorronis Sturlesonii, Ol. Wormii, Magni Olavii, Steph. Joh. Stephani, Pet. Resenii, Joh. Schefferi, Thomæ Bartholini Junioris, Georg. Hickesii, aliorumque Scriptis variis, eam suggerentibus, prolixeque a nobis, *in Hypomn. ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 151. 152. ac in Bibliothecæ Septentrionis Eruditis Proœmio, §. 40.* enumeratis, tum ex Thormodi Torfæi, Islandi, Historiographi in Norwegia Regii, Dynastarum & Regum Daniæ Seriei, quæ Hafniæ hoc ipso A. 1702. prodiit, *Libro I.* ferme integro. Cujus Labor eo magis commendari debet, quod, Historica illorum Nomenclatura, sive Recensu non contentus, Examine etiam Critico in potiorum Autoritatem, ac rerum, quas tradunt, Veritatem inquirat.

que. (*m.*) *Erat enim*, ut ait in suæ Grammatices præfatione Wallisius, *illa Anglo-Saxonum lingua antiqua Teutonicæ propago; ut & Francica illa in Galliam advecta, & hodierna Germanica, Belgica, Danica, Suevica, Borussica, aliæque affines linguæ. Et fere pura mansit in Anglia, seu impermixta, usque ad Normannorum tempora: nisi quod voces aliquot Cambricas admiserit, & Cambrica vice versa ex hac nonnullas. Quamvis enim Dani interim hic pedem posuerint, nulla tamen inde linguæ mutatio secuta est: nam & eorum lingua vel plane eadem erat, vel saltem maxime affinis.*

4 Ut vero revertamur, unde divertimus paulisper, non adeo asperam esse incultamque linguam Germanam, ut delicatiorum auribus se insinuare non possit, quod Isaacus Vossius lib. de Poëmatum Cantu criminatus est, jam alibi sufficienter, nisi fallor, evictum dedi; simul & graviores aliorum voces, præcipitis ignorantiæ testes, confutavi: allegatis pro linguæ nostræ vera antiquitate, &, quæ naturæ omnium maxime vicina est, simplicitate, rationibus, & virorum clarissimorum testimoniis haud contemnendis, quæ jam repetere tædiosum foret. Dignum vero memoratu est, iis etiam seculis, queis dira barbaries regnabat, & vernaculæ Francorum, seu Germanicæ linguæ culturam nemo ne per somnium quidem sperasset: fuisse tamen, qui tentarunt id, & curam patriæ linguæ non omnino abjiciendam putarunt. De Ottfrido Weissenburgensi dictum paulo ante, Scriptore seculi Carolini, quam avide is horridiora linguæ eorum temporum removeri desiderarit. Fertur & sub ipsius CAROLI M. Imperatoris nomine Grammatica prodiisse: ita enim Eginhardus in vita Caroli: *Incoavit &* (Carolus) *Grammaticam patrii sermonis: Mensibus etiam juxta propriam linguam vocabula imposuit, cum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronunciarentur &c.* Recenseretque

(*m*) De Anglo-Saxonicis, quæ vel jam prodierunt, vel MSSta in Bibliothecis adhuc delitescunt, satis numerosis, Scriptorum Angliæ Nomenclatores sunt consulendi, imprimis autem Thomæ Smithii *Catalogus MSStorum Bibliothecæ* (quæ istis abundat, ac, ab Hærede Ultimo nuper A. 1701. Regno patrio donata, Londini in Æde Westmonasteriensi locum obtinuit perpetuum, publicoque Senatus Anglicani Decreto alienari unquam, aut distrahi, est prohibita) *Cottonianæ*, Oxoniæ A. 1696. in fol. excusus, istumque A. sequ. 1697. subsecuti, & ibidem Tomis II. in fol. editi, *Catalogi Librorum MSS. Academiarum Oxoniensis* & *Cantabrigiensis, celebriumque per Angliam & Hyberniam Bibliothecarum*, ab Edv. Bernhardo congesti, & Indice Alphabetico Universali instructi. Monumenta Dialecti Anglo-Saxonicæ Historica diligenter recenset Gvilhelmi Nicholsoni, Archidiaconi Carlelolensis, *Englisch Historical Library*, sive Bibliotheca Angliæ Historica Vernacula, cujus Pars Prima A. 1696. Secunda A. 1697. & Tertia A. 1699. Londini *in 8vo* prodiit. Sed hi Triumviri aliarum etiam Linguarum MSSta Anglo Saxonicis, pro Instituti ratione, immiscent. Solorum Librorum Anglo-Saxonicorum, Editorum pariter atque Ineditorum (quibus pauci aliquot Linguarum Veteris Germanicæ, & Borealis sive Islandicæ, sub finem accesserunt,) indicem satis copiosum Georg. Hickesius, Decanus Wigorniensis, congessit, & *Institutionibus* suis *Grammaticæ Anglo-Saxonicæ ac Mœso-Gothicæ*, Oxonii A. 1689. in 4to impressis, subjunxit, Wilh. Ern. Tenzelius autem, Vir Cl. in gratiam Germanorum, Notis illustratum eruditis, seorsim recudi curavit, & Dialogis suis Menstruis Vernaculis, M. Aug. A. 1691. inseruit.

ſerque Eginhardus menſium & ventorum nomina a Carolo inventa. Grammaticam ejus adhuc ſupereſſe ex parte ſunt qui perhibent: ſine dubio, ut in omni bonarum literarum genere, auſpiciis magni Imperatoris, erectæ ubivis ſcholæ ſunt: ita, ut non in vernacula hoſpites forent in alienis linguis erudiendi, provida Divi Principis cura cavit. Neque id fruſtra. Nam curam geſſiſſe linguæ patriæ viros ejus ſeculi doctos haud perfunctoriam RABANUS etiam MAURUS fidem facit: cujus non ſolum *Gloſſarium Latino-Theotiſcum in tota Biblia Veteris & Novi Teſtamenti* MSS. *Petr. Lambecius,* Vir in conquirendis optimæ notæ libris longe ſolertiſſimus, e quadam Tyrolis Bibliotheca eruit, inſeruitque Bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſi: de quo ipſe Lib. II. *Biblioth. Vind. c. 5.* p. 416. videri poteſt: ſed & ejusdem Rabani *Gloſſæ Latino-Theotiſcæ de partibus humani corporis; ut & de Inventione linguarum ab Hebraica ad Theotiſcam,* ſuperſunt, quas ex ejus ore olim *Walafr. Strabo* excepit: *Melch. Goldaſtus* vero ineunte hoc ſeculo edidit *T. II. Rerum Alemannicarum* Francof. 1606. P. I. p. 65. & 66. eædemque comparent inter *Opera Rabani Colon. 1627. edita.* Alius ſequiorum temporum Germanicæ linguæ inveſtigator, KERO, Monachus S. Galli, fuit: cujus *Interpretationem Vocabulorum barbaricorum* (ita ille Germana vocat) Goldaſtus idem eodem loco, a p. 69. usque ad 92. publici juris fecit. HUGVICONIS, *vetuſtiſſimi & ampliſſimi Terminiſtæ,* nomen conſervavit nobis *Clivenſis olim Cancellarius, Gerhardus de Schuren,* cujus *Lexicon Germanico-Latinum,* ſub titulo *Teuthoniſta* Coloniæ 1477. emiſſum, vidi: quodque, ut annexa ſub finem ſubſcriptio teſtatur, *vocabulorum materiam* exhibet *ex diverſorum terminiſtarum voluminibus contextam:* cuique non Huguiconis ſolum labor, ut in præfatione auctor ait, pene totus immiſtus eſt, ſed & inſerti integri aliorum tractatus. Patet ſane ex his, non neglectum a Germanis unquam ſuæ linguæ ſtudium: quod non ſolum, præter ea, quæ jam allata ſunt, Gloſſarium Latino-Germanicum MSS. in Kilonienſi Bibliotheca aſſervatum, probat: ſed & ſecuti aliorum labores. Poſtquam enim renaſci paululum literæ, caputque primis modo initiis levare denuo cœperunt: inventus ſtatim unus atque alter Germanus, isque inprimis etiam eruditus, eſt, qui Origines ſuæ linguæ altius repetitum iret. JOH. CAMERARIUS de DALBURG nobili apud Vangiones gente Dalburgiorum, hodieque clara, oriundus, Epiſcopus Wormatienſis, JCtus, Gesnero in Bibliotheca teſte, celeberrimus, & Rudolphi Agricolæ auditor; hanc primus poſt renatas literas gloriam inveſtigatarum noſtræ linguæ originum ab Aventino reportat, qui eum aliquot millia Græcorum ac Teutonicorum vocabulorum, quæ utraque lingua idem ſignificent, collegiſſe refert. Dolendum profecto, non in lucem prodiiſſe Opus extra controverſiam eruditum, viri, quem plura excellentis ingenii opuſcula, tam metro, quam proſa oratione, ſcripſiſſe, ſed non in lucem venire paſſum, Gesnerus l. c. auctor eſt. Idem argumentum deinde attigerunt ANDR. ALTHAMERUS in *Scholiis ad Tacitum* Noribergæ 1536. in 4. editis, qui Germanos antiquos Græcæ linguæ non omnino ignaros e vocum convenientia oſtendere ſategit: & JODOCUS WILLICHIUS, Medicus & Theologus, Academiæ Francofurtanæ ad Viadrum Profeſſor: qui & ipſe, in eruditis

 (Mich.

(Mich. Neandro judice) *commentariis in Tacitum*, Græcam linguam Germanis fuisse familiarem credidit: & *sua adhuc ætate, prope Prussiam, gentem, quæ dicatur* **die Bockheiligen,** *extitisse testatus est, Græca lingua, sed corrupta, usam.* Quinimo adjecit: *circa Caroli Magni tempora Græcis literis Teutones Germanica scripsisse: adeo, ut omnes rationes suas, omniaque acta Græce, usque ad tempora Rudolphi Habspurgici, scriberent. Tunc enim primum Germanicas literas Latinis literarum elementis scriptas fuisse: quemadmodum ex vetustissimis rationibus idipsum longe certius colligi possit.* Hæc e Willichio excerpsit MICHAEL NEANDER, celeberrimus ille polyhistoriæ atque omnis humanioris literaturæ stator, in *Descriptione Orbis Terræ*, P. I. p. 279. sq. ubi non miror equidem, illum præcessoribus in eo assensum præbuisse, quod Germanica lingua e Græca ortum traxerit: hoc enim pro ingenti, quo in Græcas literas ferebatur, amore sibi persuaderi passus, cum plurimis aliis commune habet. Istud vero, quod Sorabos, gentem, quæ inde a Moravia per Lusatiam, Marchiamque Brandeburgicam, usque in Borussiam, longo tractu, sed non æque lato, porrecta habitat, & a Deastro quodam suo, hircino capite deformi, scomma in se derivatum sensit: quod hos, inquam Slavonicæ veteris linguæ dialecto usos semper, hodieque utentes, Græce unquam locutos credit, ingens error est. Uti neque illud ferendum, quod Germanos ævo Carolino Græcis characteribus acta sua consignasse existimat; cum vix unus & alter Eruditorum ejus ævi Græcas literas vel primis, quod ajunt, labris degustavit. Profecto, si inspiciendi antiqua diplomata, ad quæ provocat Willichius, ipsi unquam occasio concessa fuisset, vel doctissimo etiam Neandro, neuter assertionem falsissimam posuisset.

5 Neandro jungimus, quem mirifice semper æstimavit, B. LUTHERUM, qui circa vernaculam quoque Grammaticen occupatus *libellum de Nominibus propriis Germanorum* edidit sæpius recusum, Ursellis 1559. Wittebergæ 1611. alibique: nonnunquam & *ἀνωνύμως* prodiit, ut in Opere Historico Simonis Schardii Basil. 1574. ubi hunc titulum præfixum habet: *de nominibus propriis Germanorum opusculum Studiosi Antiquitatis.* Idem titulus & in Schardii Redivivi T. I. mansit. Ultimo *cum notis Gotfridi Wegneri,* Theologi jam Regiomontani, excusus est. Totum vero hunc B. Lutheri libellum passim interpolatum, mutatoque saltem ordine, insigni plagio RUD. GOCLENIUS *Lexico suo Philosophico* inseruit, ne verbulo quidem ejus mentione facta; cum tamen plurima Lutheri *αὐτολεξεὶ* retinuisset: sed omnino suis miscet, & prorsus ita se gerit, ut ex alieno labore hausta, ne divinando quidem, si nesciat, facile quisquam assequatur. Quapropter haud immerito Goclenium virgula percussit censoria *Thomasius de Plagio* §. 449. & 450. Idem, circa nomina propria Germanorum, virorum æque & mulierum, labor CONR. GESNERUM tenuit, qui, in catalogo Operum suorum, se aliquot illorum millia secundum terminationes disposita habere refert, atque ita de iis judicat: *Apparet in singulis ferme certa aliqua significatio, ut vel ominis gratia, vel saltem non temere, sed certam ob causam, imposita videantur, sicut & apud Græcos fere. Nihil enim antiquius*

quius in nostra lingua, & unde, qualis ante multa secula fuerit, magis appareat, extare puto. Frisius, qui catalogum Gesneri suæ Bibliothecæ inseruit, addit, *Marcum Widlerum*, Tigurinum, id Opus, a Gesnero inchoatum, auxisse, ejusque editionem polliceri. Verum nihil ejus excusum est: uti nec absolutæ Gesneri Vocum Germanarum Origines, quas meditari se, l. c. sibi tamen ipsi diffisus, narrat.

Uti vero locum Taciti, libro de moribus Germanorum, Althamero & 6 Willichio de lingua Germanica nonnihil cogitandi occasionem dedisse modo diximus; quod idem supra de Phil. Cluverio relatum fuit; ita Matthias Berneggerus quoque ansam inde captavit Quæst. XI. in Tacitum simile argumentum tractandi. Sed & ille cum tot aliis e Græca linguæ Germanicæ etymologias aucupatur: quod præterea faciunt *Georgius Christoph. Peiskerus* in Indice pro Græcæ & Germanicæ linguæ analogia evulgato Lipsiæ 1685. in 12. latius id in Lexico Græco-Germanico-Analogico sese deducturum minatus: & *Joh. Maria Bellini* in epistola ad celeberrimos Actorum Lipsiensium Collectores; cujus ipsi in Actis suis Anni 1686. p. 419. seq. mentionem faciunt; sed postremi inprimis hujus etymologiæ nimium duræ coactæque sunt, quam ut assensum facile reperire possint.

Imo vero omnibus, si vel maxime Rigaltii, Meursii, Vossii, Cangii, aliaque magna nomina communi opinioni, seu errori potius, accedant, audacter olim jam occursum abs me non diffiteor, neque nunc sane ejus me opinionis pœnituit. Inter alios, qui mecum in ea sententia conspirant, JOH. CLAUBERGIUS est, in *Arte Etymologica Teutonum e Philosophiæ fontibus derivata;* editaque *Duysburgi* 1663. *in 8.* Exiguus ille liber est, & breves tantummodo 22. regulas complectens; quas promulsidis loco magno Operi *de Causis Linguæ Germanicæ*, quod moliebatur, vir doctissimus, præmisit; ast vero tam doctus ille, tamque in crisi, quam adhibet, *ἀκριβὴς*, ut cum Scaligeri, Vossii Sanctiive circa Latinam linguam laboribus componi posse alibi haud immerito a nobis assertum sit, ubi & excerptas regulas istas damus.

De cetero Grammatica nostræ linguæ accurata, quæ sufficere animo harum 7 rerum avido possit, inter desiderata magis nostra, quam inter ea quæ habemus, ponenda est. Congessit quidem *Magnum Opus Grammaticum* JUSTUS GEORGIUS SCHOTTELIUS, cui præmisit Panegyricos in laudem Linguæ Germanicæ scriptos; addiditque Lexicon Etymologicum (Bruusvigæ An. 1663. in 4. maj.) sed vehementer sæpe in vocum derivatione fallitur. Inter optimas Germanas Grammaticas numerari meret *Job. Claji*, edita Jenæ 1651. in 12. Præterea non contemnendum est, multaque continet notatu digna *Specimen* Philologiæ Germanicæ a Georg. Phil. Harsdörffero scriptum Norib. 1646. in 12. Aliud *Specimen Observationum in Linguam vernaculam* publicavit Colon. Brandeb. 1669. in 12. *Joh. Vorstius.* De Dialectis linguæ Germanicæ *Gasp. Scioppius* in Consultationibus egit. Consult. II, p. 28. & seq. Verum

Verum, uti hæc omnia magis cœpta quam perfecta sunt; ita quid de iis aliorumque similibus laboribus judicemus, in allegato sæpius nostro de Lingua Germanica commentario fuse indicatum est.

8 Quod Lexica concernit; illorum, quæ alicujus momenti sint, admodum exiguus certe numerus est. Antiqua enumeravi. Jam superiore seculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica *Etymologico Teutonicæ linguæ*, quod multoties recusum, atque a Lipsio, aliisque viris eruditis, magni æstimatum, tandem sub titulo *Kiliani Aucti* misere truncatum est, ut indignabundus quiritatur in præfatione ad Notas suas in Willeramum Fr. Junius. Nostro ævo MARQUARDUS FREHERUS *Lexicon Etymologicum* magnum meditatus est; ut & Ὀνομαθέτην seu de Nominibus propriis Alemannorum, prout in ejus vita Melch. Adami testatur. Verum nihil horum in lucem prodiit. Uti nec a Franc. Pithœo quicquam, quem in Glossariis Germanorum antiquis habilem inprimis esse, multumque tempus trivisse, Scaliger in Excerptis Scal. pag. 95. refert: optatque proin, ut Leges Longobardicas cum Glossario edat. Præfert vero illum *Goldasto*, cujus *Glossarium* T. I. Rerum Alemannicarum subnexum habemus. Utinam & haberemus Glossarium FRID. LINDENBROGII, de quo in Epist. 144. ad Gallos Jano Cordesio scribens Hugo Grotius ita: *Laborat nunc Lindenbrogius in concinnando Lexico veteris sermonis Germanici, & multa habet adjumenta, quæ nec Spelmannus, nec alii habuerunt. Erit id opus eruditis nec ingratum, nec inutile.* Sicuti vero vix quisquam aptior ad id operis Lindenbrogio fuisset; Viro in antiquis istiusmodi Glossariis versatissimo: ita maxime dolendum, intercidisse promissum id. Nam, quod MSS. ejusdem Glossarium in Hamburgensi bibliotheca hodieque servari ajunt; suspicor esse *Glossarium Latino-Theotiscum*, quod passim ipsemet allegat. (*n*) Unum, quod de illo habemus, Glossa-

(*n*) Recte Morhofius conjecit, falsum esse Rumorem de Frid. Lindenbrogii ipsius Glossario, sive Lexico Veteris Sermonis Germanici affecto, in Bibliotheca Hamburgensi etiamnum reliquo. Id quod mihi, qui omnia hujus MSSta sedulo olim excussi, eorumque Catalogum concinnavi, certo satis constat. Supersunt autem in illa, e Glossariis, quorum ope Laborem hunc est aggressus, Vetustis, non solum Latino-Theotiscum illud Membranaceum, cujus Noster h. l. mentionem injicit, sed Bedæ etiam, sive Ælfrici, Glossaria duo Alphabetica, Latino-Anglo-Saxonicum & Anglo-Saxonico-Latinum, Liber Glossarum Isidori, Glossarium Latino-Saxonicum e Cod. Marci Velseri, & Theotiscum e Membranis Francisci Pithoei transcriptum, ut alia ejusdem generis Scripta ἀδέσποτα, ac Fragmenta quamplurima, taceam. Ceterum Jacturam Operis Lindebrogiani solatur Expectatio similis, quod Joh. Schilterus, JCtus Argentinensis πολυμαθέστατος, publice haud ita pridem promisit, *Glossarii ad Scriptores Linguæ Francicæ & Alemannicæ Veteris, in quo Vocabula & Formulæ obsoletæ aut obscurioris significationis, aut usus rarioris Alemannica & Francica imprimis, sed & Gothica, Anglo-Saxonica, Cimbrica, Longobardica, ex Libris Vetustissimis, tam editis, quam MSS. Legibus, Statutis, Chartis & Documentis, ad res divinas pariter & humanas pertinentibus, explicabuntur, Origines & variæ Significationes retegentur; Leges, Mores & Antiquitates Teutonicæ recensebuntur & explanabuntur.*

Glossarium est *Codici Legum* ab eo edito subjunctum 1613. A. 1616. in lucem prodiit GEORG. HENISCHII, viri docti, liber, *Thesaurus Linguae & Sapientiae Germanicae* inscriptus; atque utinam totus prodiisset, usui haud contemnendo futurus: quippe qui omnia uniuscujusque vocis synonyma, derivata, phrases, composita, epitheta, proverbia, antithetaque, una exhibet studiose congesta. Verum non ultra partem primam, quae litera *H* terminatur, perventum est. Mitto nunc affectum JOH. BERNH. ZINZERLINGII, Professoris Rostochiensis, *Lexicon,* quod concinno quidem ordine digestum, sed tamen immaturum ab Auctore praemature defuncto relictum est. Expectat adhuc nostra lingua Virum eruditum, qui dignam homine Germano atque docto operam eo animosius suscipiat, quo alacrius gentes alias, Gallos, Italos atque Anglos, certatim ad evolvendas suarum quamlibet linguarum origines concurrere videt.

Interea proderunt ad Germanicae illustrationem, praeter ea, quae diximus, 9
ii etiam Auctores, qui de vocibus mixto-barbaris, terminis forensibus, barbaris, feudalibus, aliisque horum generum commentati sunt: quos inter G. JOH. VOSSIUS in Tr. *de Vitiis Latini Sermonis;* (quem doctissimus vir, nostraeque, dum viveret, Germaniae decus, Thom. Reinesius infinitis in locis emendavit, interpolavit, auxit: servaturque istud exemplar cum libris Reinesianis reliquis in Cizensi Bibliotheca.) JOH. MEURSIUS, NIC. RIGALTIUS in *Glossariis Graeco-Barbaris;* GODEFR. WENDELINUS *in Glossario Legum Salicarum*, Antwerpiae edito 1649: HENR. SPELMANNUS *in Archaeologia* Lond. 1626. GVIL. SOMNERUS *in Glossario Saxonico-Anglico* Oxon. 1659. CAROLUS *du* FRESNE *in Glossario Graeco-Latinoque*, & si qui alii hujus instituti libri sunt. Multa enim in iis continentur, quae Germanicae originis sunt; falso licet utplurimum e linguis aliis deducta.

Germanam ut in multis, praesertim in constructione, matrem agnoscit; ita se- 10
quatur nunc presso pede LINGUA GALLICA, omnium, quotquot Europa habet, vulgarium cultissima nitidissimaque: & quae ob ingentem bonorum librorum omnis generis apparatum (praetereo enim nunc insertum ipsi linguae incomparabi-

Specimen Operis hujus Utilissimi, uti & duo alia editionum Paraphraseos IV. Evangeliorum Ottfridi Weissenburgensis, & Translationis Psalmorum Notkeri Labeonis, Abbatis R. Galli, Monumentorum Linguæ Germanicæ antiquissimorum (quæ idem emendata, Latinisque Versionibus, Notis & Variis Lectionibus, illustrata, a se jubet expectari,) Anno jam 1698. Argentinæ prodierunt. Vid. de iis Tenzelii *Dialogos Menstruos Germanicos, M. Aug. A. 1698. p. 746-749.* Linguæ Saxonico-Cimbricæ (inter reliquas Germanicæ Veteris Dialectos, & puritate, & simplicitate mascula atque incorrupta, eminentis, proximeque ad Matrem accedentis) Glossarium expectamus a Gerh. Meyero, Theologo Civitatis patriæ Bremensis Erudito, quem, se Autore atque Ergodiocta, Laborem hunc esse aggressum, illustris Leibnitius, *in Præfat. Tomi I. Access. Histor.* testatur.

parabilem nitorem,) non facile a quoquam viro docto, nedum Polyhistore, ignorari potest. Equidem elogia linguæ hujus, ut a Germano homine conscribantur, opus non est, cum prolixa satis apud ipsosmet Gallos reperiantur. Jam suo tempore ANTONIUS VERDIERIUS, in *præfatione Bibliothecæ p. 23.* verbosus in laudes suæ vernaculæ, illam nonnisi e lectissimis Græcæ, Latinæ, Italiæ recentioris, aliarumque, si quæ sint, celebriorum linguarum flosculis, non a vulgo hominum, sed eruditissimis Gallicæ gentis viris adhibito insigni selectu constipatam credit: quos propterea miris encomiis extollit; Poëtasque ac Oratores Gallos, Græcis & Latinis palmam dubiam reddere posse persuasus est. Hæc & alia Verdierius superiore seculo non sine multis verborum ampullis jactitans, præcipuas tamen Gallicæ linguæ elegantias ignoravit. Quam in immensum enim ex illo tempore creverit linguæ ejus nitor, nemo ignorat: & vel ex eo dijudicari potest, quod inter poëtas primo loco Petrum Ronsardum laudat, quem tamen nonnisi rudem materiam & initium magni poëtæ Balzacius nominandum judicabat. Sed nec defuere secutis temporibus linguæ Gallicæ sui encomistæ: inprimis postquam incrementum celeberrima Academia Francica, auspiciis Richelii Cardinalis, erecta est. Atque ut e sexcentis unum nominemus: JOH. LABOURERIUS, Gallus nobilis, eo audaciæ processit, ut Latinæ suam linguam præferre libro peculiari non dubitaverit; prodiit libellus ille hoc titulo: *les Avantages de la Langue Françoise sur la Langue Latine, Paris. 1669. in 8.* studio Sam. Sorberii, Medici & Historiographi Regii procusus. Additæ in fine duæ Slusii epistolæ sunt, quibus linguæ Latinæ primatum contra Labourerium defendit, totidemque hujus responsiones; ab utroque enim Sorberius quasi arbiter ejus litis electus erat. Iniquum vero est, spurium matri pulcerrimæ, ancillam dominæ præferre. Magisque propterea laudem meret ANONYMUS elegantissimi libelli auctor, qui *Histoire de la Bataille entre les Anciens & les Modernes* inscribitur, & non ita pridem lucem aspexit. Multa quidem ibi in laudem scriptorum Gallicorum dicuntur; sed non ita tamen, quin Græcis & Latinis Poëtis ac Oratoribus præ Gallicis palma, ipsomet Apolline judice, tribuatur. Quanquam in eo vicissim haud parum iniquus Auctor ille sit, quod Anglicam, nostramque Germanicam linguam, barbaris, (quæ ipsi Suecica, Danica, Polonica, aliæque sunt) accenset; suam vero simul ignorantiam indicio manifesto prodens. Ut autem ad Labourerium revertamur: is inter alia documenta, queis adstruere suam opinionem vult, Horatianam quoque Oden apponit, ejusque una translationem a celebri poëta Gallo factam, ut sic e comparatione appareat, quantum Gallico Latinus sermo concedat. Enimvero recte Isaacus Vossius, *lib. de Viribus Rhythmi p. 36. & 39.* longe aliud sentit, & judicio Viri ingeniosissimi, ut vocat, minime acquiescere potest. Certe levia ejus, & tantum non futilia argumenta sunt, jureque iis istud laudati Vossii ep. 47. opponas: *Quanto melius Romani, qui, licet gloriæ suæ studiosissimi essent, nunquam tamen suam cum Græca ausi sunt committere linguam: quin potius eam propemodum barbaram esse affirmant, si cum hujus sermonis splendore & elegantia conferatur. Etiam, qui florentissimis vixere temporibus,*

bus, sufficere sibi hanc laudem testantur, si non ut æmula, sed ut discipuli Græcæ linguæ haberetur Latina.

Uti vero idipsum sua de lingua in oppositione ad Latinam Gallorum plurimi agnoscunt fatenturque; ita circa origines atque etymologiam ejus minus inter se consentire deprehenduntur. E Græcia petendum linguæ Gallicæ ortum jam olim *libris V. de prisca Celtopædia* Paris. 1556. editis JOH. PICARDUS, *Toutrerianus,* contendit, qui & lingua & philosophia vicinos Græcis Gallos existimat. Idem Vir doctissimus, HENR. STEPHANUS, peculiari Gallico tractatu evincere annisus est: *de la Conformité du language François avec le Grec,* Paris. 1610. (quæ tamen prima editio non est). Et inprimis coævus Picardo JOACH. PERIONIUS magno conatu idem argumentum tractavit, ediditque Paris. 1555. in 8. *Dialogorum libros IV. de linguæ Gallicæ origine, ejusque cum Græca cognatione.* Vicissim vero jam olim huic opinioni, quæ omni probabilitate caret, a Viris doctis occursum est. *Frustra laborant,* ait Scaliger in Primis Scalig. p. 99. *Perionius, H. Stephanus, & alii, in Gallicæ linguæ ex Græca repetenda origine, ac utriusque cognatione probanda, quasi res ita se haberet: cum certissimum sit, & hanc, & Hispanam Italamque, a Romana Italaque, corrupta fluxisse. Hinc non mirum, si sæpissime ineptiant in suis etymologiis frigidissimis: ut vel ex hoc uno Perionii exemplo patet, qui* maison *deducit a Græco οἶκος, cum sine dubio originem trahat* a mansione. Sic recte omnino Scaliger, cui *Casp. Barthium* quoque addo, qui in suis *Adversariis* locis aliquot mentionem hujus controversiæ facit, Lib. XIII. cap. 4. Picardum sibi confutandum sumit: eoque ait omnia deduci posse; Teutonismum, Latinismumque singulas fere voces & modos loquendi universos dedisse hodierno Gallicismo. Propius adhuc istud lib. XLIII. c. 20. tangit: ubi vocum nonnullarum e Latinis in semi-barbaras, & ex his semi-veteribus in hodiernas Gallicas deformationem haud infeliciter tentat. Aliud tamen de prisca Celtarum lingua statuit, quam interiisse penitus & abolitam ægre fert: nisi quod e monumentis, quæ hic illic sparsim apud Auctores adhuc supersunt, corrupta tamen uno fato omnia aut mutata, colligit, illam cum veteri Germanica insignem cognationem habuisse, lib. XL. c. 17. Quemadmodum & lib. XLVI. c. 1. Germaniæ gentem atque nomen Francorum, contra Turnebum, docte atque strenue vindicat, consentientem Joh. Isaac. Pontanum in Originibus Francicis, allegans *libro,* ut ait, *adeo docto, adeoque acuto, ut nihil clarius & instructius hujus generis extare existimem, aut ab alio quoquam posse in medium proferri:* (longe aliud, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ addam, statuente Menagio, cui in epist. nuncupatoria suarum Orig. Gall. Pontani Origines Becanianis non videntur multum saniores.) Caroli M. linguam patriam Germanam puram putam fuisse idem Barthius lib. XXII. c. 6. probat: per barbaram vero, quam linguæ Francicæ ante Carolum immistam Walafr. Strabo auctor est, Gothicam, vel e Vandalorum Hunnorumque reliquiis corruptam, indigitari suspicatur. 11

MARCI ZUERII BOXHORNII *Origines Gallicæ* supra jam memoratæ sunt: ut adeo nunc earum mentionem brevibus denuo innuisse magis, quam fecisse, sufficiat. 12

CAROLUS *du* FRESNE *breve Etymologicon vocabulorum linguæ Gallicæ* Gloſſario ſuo Græco ſubjunxit: quod tamen magis indicis vicem præſtat, remittitque ſemper ad utrumque Gloſſarium, in quibus fuſe ſimul originationes iſtæ deducuntur. ÆGIDIUS MENAGIUS, Vir dudum orbi erudito e ſcriptis variis notiſſimus, dudumque immortalitatis famam adeptus, in hoc etiam circa ſuam linguam genere eruditionis quantum valeat, oſtenſurus, Origines Linguæ Gallicæ: *les Origines de la Langue Françoiſe: Pariſ. 1650.* in 4. edidit nuncupavitque Puteano. In Epiſtola nuncupatoria poſtquam eos, qui Latinæ Linguæ origines explicarunt, antiquos pariter & recentiores non ſine addita criſi, recenſuiſſet: Gallorum, quotquot ſua de vernacula prodierunt, labores ne quidem veriſimiles cenſet. Verba ejus apponam, ut ſimul de viris doctis, qui ad argumentum ante Menagium attigere, conſtet. *Les Origines Françoiſes de Budée, de Bayf, de Henry Etienne, de Nicod. de Perionius, de Sylvius, de Picard, de Tripault, de Guiſchard, de Paſquier, ne ſont pas ſeulement vrayſemblables: & on peut dire avec verité, que les etymologies juſqu' icy ont été l' écueil de tous ceux, qui en ont écrit,* Addi his a Menagio enarratis Auctoribus CLAUD. FAUCHETUS poteſt, Præſes Curiæ Monetalis apud Pariſios: qui ſuperiore ſeculo ſimilem librum edidit: nimirum *Recueil de l' Origine de Langue Françoiſe, Ryme, & Romans,* e quo Verdierius locis aliquot ſuæ Bibliothecæ nonnulla excerpit non contemnenda. Requirit vero Menagius ab eo, qui cum ſucceſſu verſari iſto in negotio vult, omnium prope, non Europæ ſolum, ſed & Aſiæ, linguarum cognitionem, aliaque quamplurima, quæ ſibi etiam deeſſe magnam partem non negat. Laudat vero præcipuum adjutorem ſuum atque impulſorem operis, FRANC. GVIETUM, cui & origines infinitas, & modum eas per analogiam quærendi, ſe debere gratus agnoſcit. Multum præterea ſe adjutum addit a Puteano, Hadr. Valeſio, Nubleo, Saraſino, Salmonero, Bocharto, Launoyo, Launæo, Doujatio: ut a tantis nominibus non poſſis niſi ſelectiſſima expectare. Et ſane rebus etiam ac etymologiis elegantioribus plenus liber eſt. Sed patitur tamen ſuos quoque manes Menagius: &, ob imperitiam linguæ Germanicæ, quam cum omnibus ſuis dialectis ob immenſam vocum, quæ e Germania in Galliam transmigrarunt, copiam pernoſcendam evoluturo Gallicas origines ipſe fatetur: in etymologiis haud raro labitur. Sarravius, qui recens e prælo Opus in Sueciam Chriſtinæ Reginæ & Iſ. Voſſio miſit, ita ad hunc in Epiſtolis p. 315. *hic babes linguæ noſtræ origines, collectore & editore Menagio: cujus votum eſt, tantum ſcire, quantum ſcit ejus liber. -- Multa addentur in ſecunda editione, de qua jam cogitatur. In tam vaſto quippe argumento ſemper ſuppetet ſcribendi materia, & poſſit quilibet ſymbolam conferre.* Quid judicarit de lectis his Originibus Regina Sueciæ, legi in Sorberianis poteſt, p. 138. ubi in hunc modum illa jocatur. *Certainement M. Menage eſt un tres-ſçavant & tres-honnête perſonnage: mais il eſt le plus incommode du monde: il ne ſçauroit laiſſer paſſer le moindre mot ſans ſon paſſeport; il veut ſçavoir d' où il vient, & où il va.* Ceterum, ſi Sorberium ipſummet audis, de Menagianis originibus magna tibi promittere non potes, quippe quæ *rumori faciendo potius, quam ſerio juvandis diſciplinis, ut omnia ejus viri tentata ſunt.*

Erat

Erat enim homo laudis sitibundus, genii non magni, sed labore improbo, immiscens se vividiorum ingeniorum ludis, quorumvis eruditorum imitabundus: neque tamen feliciter: cum in ejus libris multum quidem variæ lectionis, sed parum ratiocinii inveniatur. Ita quidem Sorberius, qui quamvis unicæ veritati litasse videri velit, non satis tamen ab affectuum intemperie purgatum animum, sed ea potius infectum, ostendit: pertinetque ad eos Menagii criminatores, a quibus se ipse in Anti-Baillerto vindicat. Secunda illa Originum Menagianarum editio, quam, cum prima vix prodiisset, ab Auctore paratam ipse & Sarravius testantur, demum post fata Menagii lucem publicam aspexit, sed tam multis tamque magnis accessionibus locupletata, ut priori nonnisi rudimenta posterioris absolvisse credendus sit. Curam editionis in se *Simon de Val-Hebert* suscepit, emisitque hoc titulo: *Dictionaire Etymologique; ou Origines de la L. Fr. &c. Parif. 1694. fol.* Luculentam huic editioni *Bernierius* Jesuita Dissertationem præfixit, in qua non solum a malevolorum cavillis strenue Menagianam eruditionem, ingenium, famam, & laborem in struendo Etymologico, vindicatum it: sed & generatim de præstantia librorum hujus generis agit. Etymologica omnium prope gentium percenset: eorum antiquitatem e vetustissimis temporibus, longoque seculorum usu, eruit: utilitatem in omni scientiarum genere commonstrat: & ipsius quoque artis etymologicæ principia proponit.

Neque quid nitidissimæ editioni deesset, adjecit insuper Val-Hebertus PETRI CASANOVÆ (Mr. de Caseneuve) *Origines:* quarum expectationem haud exiguam scriptor Vitæ ejus, Bern. Medonius, Nic. Heinsio nuncupatæ, his verbis jam olim excitaverat: *Linguæ Gallicæ Origines, opus summo acumine, ingenio, & multorum annorum emendationibus, elimatum ad finem usque perduxerat: quo sine dubio explevisset omnium exspectationem, si ullis amicorum aut rationibus, aut precibus, adduci potuisset, ut mature typis mandaretur. Atqui solitus erat, hos ingenii sui fætus ultra maturitatem fovere.* Idem prorsus cum Medonio de Casanova judicasse Menagius ipse deprehenditur; qui, in præfatione primæ suarum Originum editionis, & magni se ceteros viri ejus labores æstimare ait; &, si de illius Originibus quicquam re adhuc integra inaudivisset, suo se incepto destiturum fuisse fidem facit.

13 Neque vero solum de Etymologiis Gallicis bene mereri *Menagius* decrevit: sed & de iis, quæ Grammaticen, constructionem & elegantias, attinent, quam in rem *Origines Proverbialium apud Gallos locutionum meditabatur.* Has vero cum non dedisset, dedit tamen orbi literato *suas in Malherbam, Gallorum poëtarum,* ipso judice, *principem, Notas una cum ipso Poëtæ textu Parif. 1668.* in 8. quæ vel propterea commendandæ sunt, quod varia ad Historiam literariam pertinentia una immiscet. Molitus, ut in præfatione refert, adhuc juvenis illas notas erat: primitias suarum lucubrationum daturus: sed a viro quodam docto monitus distulit: communicavit interim multas Observationum suarum cum *Vaugelasio:* cujus Observationes *Remarques sur la Langue Françoise* adeo celebres, totiesque recusæ sunt, ut anony-

anonymus quidam Gallus auctor in libro, quem inscripsit: *Nouvelles Observations, ou Guerre civile des François sur la Langue Paris. 1668.* Menagium, Vaugelasium, &, quem iis addit, Jesuitam Bouhursium, æque rigidum & inexorabile judicium circa suam linguam exercere perhibeat, ac apud inferos Minos, Æacus & Rhadamanthus, exercere olim crediti sunt. (Diceret, rigidiorem tamen adhuc, magisque inexorabilem, *Academiam Francicam* Parisiensem: quæ ut ANTONIO FURETERIO, socio quondam suo, sed expulso: licentiam emittendi *Lexicon Universale* non invideret impediretve, permoveri nullis rationibus, nullis quoque satyris, potuit. Notæ sunt illæ lites, nec hoc loco repeti opus habent. Prodiit tandem, post ingentem plurium annorum digladiationem, & post sævum grammaticale bellum, Roterodami apud Batavos, cum in Gallia bibliopolam non reperiret, *Lexicon Universale Antonii Fureterii; omnes Gallicas voces, antiquas ac recentiores, cum terminis quarumvis artium & scientiarum, evolvens,* An. 1690. ubi tamen per antiquas voces non veteres Franciciæ Celticæve indigitantur; sed, quæ præterlapsis postremis solum seculis usurpatæ, nunc in desuetudinem abierunt. Ex quo autem impressum publice Fureterii paulo ante impressionem defuncti opus est; Francica Academia in perficiendo simili fœtu, quem ultra 50. annos ingenti parturitione gestarat, non cessavit: ediditque tandem illum Paris. 1695. spissis duobus voluminibus comprehensum. Quanquam vero miris ex eo tempore laudum cumulis a panegyrista quodam vel onerata, vel ornata, Francica Academia sit: non tamen vicissim defuit, qui sub titulo *l'Apotheose du Dictionaire de l'Academie Françoise* nuperrime barbarismos, falsas vocum evolutiones, aliaque istiusmodi, partim in epistola Lexici nuncupatoria ad Regem, partim in ipso Opere, reperiunda falsè perstrinxit.) Mitto nunc tot aliorum Dictionaria; quæ magno quidem numero affluxere; sed utplurimum non magni momenti sunt: cui rei Menagius *Supplicem Libellum Dictionarium Gallicorum* a se editum, & in Anti-Bailleto vindicatum, aptavit. Certatum quoque inter Gallos de lingua sua sæpius præter rem, & de lana caprina litem inter Grammaticos eorum motam nemo negaverit; nisi qui phrases multas commendari ab hoc, & inter elegantissimas reponi, ignoret, quas alter non ut inelegantes solum rejicit, sed & ut barbaras proscribit. Næ faciunt quandoque intelligendo, ut nihil intelligant. Habet nimirum lingua Gallica suos Criticos, uti doctos, ita insulsos etiam & ineptos homines, æque ac Germanica nostra, cui a novis grammaticastris adeo facies sæpe defœdata est; ut Slavonica potius, quam Germanica, videatur. Auctores, qui ad puritatem linguæ Gallicæ aliquid contulere, studiose enarrat peculiari capite *Sorellus in Bibliotheca Gallica,* & annectit judicia.

14 Unum addimus tot Gallis Anglum, JACOBUM HOWELIUM, qui *Epistolarum familiar. volum. IV. ep. 19.* prolixe *de ortu, de mutatione ac variatione linguæ Gallicæ,* disquirit. Ortum e Britannia derivare vult, quia detur multorum veteris Britannicæ Gallicæque linguæ verborum manifesta cognatio: quia *Gallia,* nomen regionis, idem quod Britannorum *Wallia* sit: quia juncta olim fuerint isthmo re-

gna

gna Galliae & Britanniae, quae nunc freto a se invicem divelluntur: quia frequens olim Gallorum in Britanniam iter, ut a Druidibus instruerentur, quod sine cognitione linguae Britannicae fieri non poterat: & quae alia habet vir doctus argumenta parum utique firma, nisi Celticam antiquam (quam a Romanis rerum dominis plane apud Gallos extinctam vult) & Britannicam veterem ex una Scytharum lingua ortas, adeoque ea ratione cognatas inter se, arbitretur. Docte vero eadem epistola de expolitione linguae Gallicae, de variis ejus dialectis & proverbiis, agit: inter alia celeberrimum istud lemma equitum periscelidis: *Honny soit, qui mal y pense;* ita explicat, ut a maculatis infantum fasciis metaphoram esse deductam, & in malevolos dicterio applicatam, arbitretur. E Germanis JOH. HENR. OTTIUS in *Franco-Gallia* sua Gallicarum vocum e Germanis ortarum originem tradere aggressus est.

Grammaticas Gallorum non recensebo, cum infinitae propemodum sint, & 15
quae prae ceteris emineant ubivis notae. Exactissimam parat adhuc Academia. Multo minus de librorum ea lingua scriptorum ingenti copia quisquam dubitat: cum jam superiore seculo magnum in folio volumen meris Gallicorum Auctorum librorumque recensionibus adimplerit diligentissimus *Antonius Verdierius*, nempe *Bibliothecam* suam, Lugduni 1585. editam. Cui successit Claud. Sorellus, & ipse talis Bibliothecæ Auctor, ut & Franc. Grudeus Crucimanius (de la Croix du Maine) sive de Cruce Cenomanensi: de quibus omnibus vid. *T. I. Polyhist. lib. 1. c. 18. §§. 21. 22. 23. 25.* Posset tamen adhuc altero tomo minimum augeri Verderianus Sorellique labor, neque sic omnes recenserentur. De Poëtis infra mentio recurret. Politioris ingenii fœtus plurimos ea lingua tulit, debita sane laude non fraudandos, modo non intolerandus tumor bona nonnullorum ingenia fœdaret. Solos se homines, se solos ingenio praeditos, ridicula saepe ostentatione jactitant: (*o*) cum haud raro videas delicatulos nodum in scirpo quaerere: & cum plurima magno strepitu locuti sunt, nihil vel parum dicere. Certe non adeo obesae naris, vervecum ex patria, crassove sub aëre nati, sumus Germani (vel quaecunque demum illi nobis convitia impingant,) quin fumum vendi ab iis saepius, & praeter vocabula vix quicquam rei in ipsismet censorum rigidiorum scriptis occurrere, animadvertamus. Sed hæc obiter.

ITALICA LINGUA gravior aliquando & severior Gallica est, magno in 16
pretio ipsis Gallis. E Gothica, Germanica & Latina coaluit: Syntaxis plane Germanica est. Uti vero Galli Francicam suam Academiam excolendae linguae vernaculae destinatam habent: ita jam ante hos Itali simile institutum tenuere, viguitque inprimis apud illos (ut jam Humoristarum Romanam, & Intronatorum Siennensium Acade-

(*o*) Scriptorum Galliæ Modernorum Jactantiam, & Maledicentiam in Germanos, aliasque Gentes, effrænem, justa haut ita pridem παῤῥησίᾳ castigavit Joh. Frid. Cramerus Consil. Brandenburgicus, in *Vindiciis Nominis Germanici, contra quosdam Obtrectatores Gallos*, præfixis Solis Literis Nominis Initialibus J. F. C. Berolini A. 1694. in fol. editis, ac eodem mox Anno, Amstelodami in 8vo recusis.

Academias taceamus) Florentinorum *Academia della Crusca*, jam ante initium seculi hujus nostri clara: quippe cujus Dictionarium, seu, ut vocant, *Vocabularium* linguae suae jam 1592. *in fol. Venetiis* primo lucem publicam aspexit: recentiore dein editione plus semel recusum. Quanquam non eo apud omnes applausu, ut auctores quidem speraverant, receptum est: sed a *Paulo Benio* tam strenue acriterque impugnatum, ut Thomasinus palmam Benio porrigendam judicaverit. Male Benium habuit, quod Academici debitis Torquati Tassi laudibus detraxisse viderentur: cujus vero ille poëma de capta Hierosolymorum urbe tanti aestimat, ut Homeri, Virgiliique laboribus anteferendum ducat. Verum de Tasso reliquisque Poëtis Italis, qui & multi & egregii sunt, in *Poëtico Polyhistore* dicendum erit. Illud non ferendum, quod communi cum Italis Gallisque multis, sed & praepostero amore suae vernaculae abreptus *Benius Latinae* etiam & *Graecae* linguam *Italam* praeferre non erubescit. Non potest vana ista jactantia melius retundi, quam gravissimis rationibus, verbisque stomachabundis Itali doctrina & facundia praecellentis *Hier. Rorarii*, qui in tractatu, *Quod bruta melius ratione utantur homine, lib. II. p. 82.* postquam luscinias singulari sui cantus excellentia contentas reliquos contemnere memorasset, subdit: *Quanto rationis capaciores, quam nostratium nonnulli, qui vernaculam linguam, vere vernaculam, a vernis Gothis & Vandalis ortam, Latinae praeferre audent, cujus majestate amissum orbis imperium, ob eam unam non de possessione penitus dejectis adhuc retinente.* Hinc vilem redditurus linguam Italicam, cum Gallos, Hispanos, Germanos, Turcas irruentes, cladem que Italiae inferentes, ei originem dedisse, narrasset: *I nunc,* ait, *& te Romanae stirpis propaginem jacta. Ab his nempe barbaris haec lingua, quam veluti filiolam exoscularis, originem hausit: qui, cum Latine loqui vellent, nec possent ejus excellentiam magis exprimere, quam sturni nostram solent, praeclaram istam, quam Latinae (si Deo placet) anteponis, condidere.* Dignissima lectu sunt, quae sequuntur, quippe in quibus eloquentiam & poësin veterum cum Itala recentiore confert, tum horum objectionibus satisfacit, exclamatque tandem: *Hercle non possum me continere, cum videam Latini sermonis candorem, & quasi sacramentum quoddam, quod per tot secula tam sancte, tam religiose custoditur, apud peregrinos, apud barbaros, apud hostes: a media in Italia natis non pollui modo, verum etiam aboleri, non ob aliud, quam ob imperitiam, & quod vel ad minimam eloquentiae partem ascendere posse desperant. Qui ergo Latinus sermo barbaras gentes liberalibus artibus ditavit, qui leges docuit, mores instituit, viam ad omnem sapientiam munivit: quem ipse barbari tanquam Deum de coelo delapsum suspiciunt, ac venerantur, quod illo duce videant se in media barbarie natos sic erudiri, ut non amplius barbari dicantur: hunc Itali, ejus alumni, pravo judicio, insipido gustu, ferro, igne, quacunque vi, persequentes extinguere conabuntur.*

DI prohibete minas: DI talem avertite casum!

Non piguit ista paulo prolixius referre: non, ac si penitus Italam damnaremus linguam, quam potius magni aestimamus, fatemurque adeo, in scriptoribus Italis acumini magis, quam verbis inaniter sonantibus, studere; praestantesque plurimos illorum

rum Oratores prostare: sed ut justus matri Latinæ honos constet; & perversus seculi novaturientis pruritus valeat abeatque.

Origines linguæ Italicæ, æque ac maternæ Gallicæ, scripsit ÆGIDIUS MENA- 17
GIUS, quarum editio postrema, Genevæ in fol. 1685. prodiit. Scriptas eas ab Auctore solum, ut in Italia inclaresceret, cum Sorberio asserere temerarium foret: neque diffitendum tamen est, in multis illum, ob ignorantiam Germanicæ linguæ, falli. Scripsit alias idem Vir doctissimus in Casam & Tassum, poëtas Italos: sed de quibus alibi. Origines linguæ hujus alias *Oct. Ferrarius Patavii 1672.* in fol. orbi erudito dedit: sed quas non vidi: uti nec *Origines Italicas Monosini,* quas Menagius allegat. Primus ferme, qui magnam famam claritatemque linguæ Italicæ attulit, FRANCISCUS ALUNNUS, Ferrariensis, est, edito duplici fœtu bene meritus: quorum prior Dictionarium est, hoc lemmate: *Le Ricchezze della lingua vulgare* Venet. 1551. alter inscribitur *la Fabrica del Mondo; nella quale si trovano le voci del Dante, del Petrarca, del Bocacci &c. Venet. 1562.* Jac. Gaddius, *de Scriptoribus Non Ecclesiast. T. I. p. 24.* tertium quoque librum ejus viri addit *Osservatione sopra il Petrarca.* Reliquos, qui bene de Italica lingua meruere, non memoro, biga solum excepta Virorum, qui maxime in soluta ejus linguæ oratione excelluerunt. Unus illorum BENEDICTUS FLORETTUS est, quem Erythræus *Pinacoth. II. p. 106.* refert, in cognoscendis funditusque percipiendis Etruscæ linguæ divitiis, omnes fere nervos ætatis industriæque suæ consumsisse: usque adeo, ut ad Cruseani lexici marginem, quo utebatur, multa perperam dicta correxerit, multa etiam nova atque egregia addiderit. Hinc ei libro tantus honor est habitus, ut e multis Viris illustribus atque summis expetitus tandem Joh. Carolo Mediceo, Ferdinandi Hetruriæ Ducis germano, cederet: qui thesaurum se accepisse ratus omni custodiæ subjecit. Major tamen adhuc gloria est AUGUSTINI MASCARDI, cujus dignitatem eloquii, summamque in Hetrusca lingua dicendi peritiam, Tullianæ Latinæ comparandam censuit idem Janus Nic. Erythræus *Pinacoth. I. p. 112.* Verba hæc sunt, postquam a variarum rerum insigni peritia commendasset Mascardum. *Verum omnium in se oculos Hetrusci sermonis inprimis novitate convertit; qui sermo ita ejus est proprius, ut, quemadmodum a Marco Tullio Tullianum, a Salustio Salustianum dicendi genus, est ortum, ita etiam a peculiari ipsius dicendi scribendique ratione novum genus, Mascardio nomine, deducatur. Etenim in hujus orationem omnes virtutes conveniunt, quæ cadere in summam ac perfectam eloquentiam possunt; est enim translatis frequens, sententiis celebris, verborum luminibus splendida, compositione suavis: majestate sublimis, sine arrogantia gravis, sine vanitatis suspicione elata, sine cincinnis, fucoque puerili ornata atque composita.* Hæc Erythræus, qui in sequentibus actionem quoque in eo viro summi Oratoris fuisse docet. Ceteros, uti dictum, Oratores Auctoresque Italos nunc præterimus: quos in omni scientiarum genere egregios abunde prodiisse nos non latet. Atque utinam, ad Gallorum exemplum, omnium eorum catalogus uno volumine comprehensus prostaret? Nimis enim exigua est ANT. FRANC. DONII Florentini, *Bibliotheca Italica,* scriptoribus atque translationibus Italis recensendis dicata equidem, sed longe impar. Prodiit Venet. 1550. in 12. multoties repetita. Grande opus Bibliothecæ Historicæ Italicæ, refe-

rente Labbeo, *Raphael Triquetus*, Traxineus, moliebatur; ſed nihil dedit. Parabat & Opus tale ANT. VERDIERIUS, ſupra laudatus: jamque maturandæ editionis ejus, *in præfatione ad ſupplementum ſuum Gesnerianum*, ſpem fecit his verbis: *Scito, lector, me nunc ampliſſimam ſcriptorum Italicorum nomenclaturam apparare, in qua diffuſe, quos libros ſinguli eo ſermone conſcripſerint, aperio: argumento quin etiam ſæpiſſime ſingulorum librorum explicato. Quod opus propediem, ſi Deus dederit, emittam: ſicut enim Gallicam Bibliothecam nuper in vulgus protuli; ita non abs re mihi facturus videor, ſi & Italicam, ubi hominum ingenia florent, propter mirificum meum in eam linguam amorem, in ſtudioſorum gratiam & utilitatem emiſero.* Eo magis vero dolendum eſt, conatum hunc omnem penitus intercidiſſe, quo majori videbatur diligentia Verdierius eam hiſtoriam pertractaturus. (De Neapolitanis Scriptoribus, tum qui ex eo regno vel urbe orti ſunt, tum qui illuc ſe contulerunt, amplum Opus habemus NICOLAI TOPPII Patricii Theatini & J.U.D. in II. Partes diſtinctum excuſumque in fol. *Neapoli A. 1678.* hoc titulo: *Bibliotheca Napoletana, & Apparato à gli Huomini Illuſtri in Lettere di Napoli, è del Regno; delle famiglie della citta è religione, che ſono nello ſteſſo regno: delle loro origini per tuto l'anno 1678.* Prolixe ibi de Auctorum notitia adductis quoque aliorum ſcriptorum teſtimoniis & elogiis agitur; recenſentur ſcripta non Italica ſolum, ſed & Latina; adduntur quandoque epitaphia, & alia hujus generis ſtudioſe admodum colliguntur. Cum vero, ut in iſtiusmodi ſcriptionibus ſolet, multa adhuc deeſſe viderentur, ſupplementum Toppii *Addizioni Copioſe* adornavit an. 1683. in fol. ibid. editum *Leonardus Nicodemus:* qui & Auctores plurimos addit, & Auctorum Toppio memoratorum ſcripta, quæ ille ignoravit. Uterque ordinem alphabeticum obſervat, & adeo veteres non negligunt, ut & Pythagoras apud Toppium compareat, quia Crotonæ obiit, & Caſſiodorus aliique apud Nicodemum.)

18 Non adeo multum ab Italica lingua differt LINGUA HISPANICA, quam & inter eas, quæ e Latina ortæ ſunt, matri proximam Barthius judicavit. Multa vulgo de illius majeſtate ab Hiſpanis creduntur, adeo, ut in proverbium abierit, *cum Deo Hiſpanice ob majeſtatem eſſe loquendum.* Orta vero una maxime e Gothicæ cum Latina commixtione eſt, &, quem eſſe genium Gothici idiomatis Baco de Verulamio obſervavit, lenes in aſpiratas utplurimum mediasve mutat. *Origines linguæ Hiſpanicæ* a COVARRUVIA ſcriptas allegat atque ſpernit, in præfatione ſuarum Originum Gall. Menagius. Alias adornavit Romæ 1606. BERN. ALDRETE hoc titulo: *Origen, y principio de la lengua Caſtillana:* in 4. Habemus & ejusdem Auctoris *Antiquitates Hiſpanicas & Africanas*, Caſtellano ſermone Antwerpiæ 1614. in 4. editas, quæ multas multarum vocum Hiſpanicarum origines ſimul pandunt. Libri cetera Hiſpanis nec pauci, nec juſta, aut exquiſita etiam, eruditione deſtituti, ſcribuntur; cum ipſa regio, uti poſt alios Erythræus refert *Pinacoth. III. p. 163.* magna cœli ſalubritate, puritateque ſpirituum, aptos præcipue ſuos incolas reddat, ingeneret una laborem, patientiam & ſollicitudinem, ut non in theologia minus, quam bonis artibus excellant. Verum raro admodum ad nos iſti libri perveniunt. Theologi ſupra modum ſcholaſticæ philoſophiæ addicti ſunt. Politici & Poëtæ laudem merent: ut alibi oſtendetur.

Reſtat

Restat adhuc ex Europæis vulgaribus LINGUA ANGLICA, quæ tamen non propterea ultimo, si dignitatem spectes & necessitatem, loco ponenda est; imo potius ob quamplurima scripta Theologica, non practica minus, quam quæ scientiam pariunt, & Ecclesiasticas antiquitates mire illustrant: tum & philosophica, præsertim physica, quorum major est ibi, quam apud ullas alias gentes, copia, inprimis tenenda est. Ut nunc Historicos civiles libros, & ingenii elegantioris fœtus, queis se mutuo certatim exercent Angli, taceam. Fundamentum illius linguæ, & quasi solum lingua Saxonica est, unde & hodieque Anglo-Saxonica vocatur: quæ amplius quidem publica non est, sed qua leges patriæ & antiqua monumenta plurima conscripta sunt, quorum multa Speelmannus, Seldenus, aliique, edidere. De harmonia linguæ Anglicæ veterisque Saxonicæ peculiare schediasma scripsit Thom. Brown, quod inter Opera ejus Anglico idiomate Lond. 1686. excusa prodiit. Sed vero miscentur cum ista veteri Saxonica multæ Britannorum veterum voces, multa Latina, Græca, Danica, Gallica, quæ pro lubitu illis levi mutatione fiunt Anglica, de quibus mutationibus, earumque causis, docte agit in præfatione Lexici sui *Wasius:* & *Joh. Wallisius* in præfatione *Grammaticæ suæ Anglicanæ,* quæ compendiosissima & fere optima est, prodiitque 1664. in 8. quampiurimis inde locis & annis repetita. De excellentia linguæ Anglicæ in *Guil. Cambdeni* libro, qui inscribitur *Remains* (i. e. *Reliquiæ*) reperitur aliquid, ut in ejus *Britannia* sparsim linguæ Origines quoque attinguntur, Lexicographi apud illos plurimi sunt: *Joh. Minsheu,* cujus *Dictionarium Hispano-Anglicum & Anglico-Hispanum* Londini 1623. excusum circa vocum origines nonnunquam curiosius exspatiatur: *Thomas Thomasius,* a quo *Dictionarium Latino-Anglicum,* & *Anglico-Latinum,* Lond. 1615. editum habemus: præterea *Wasius, Riderus, Gouldmannus, Colesius,* aliique. Poëtas Anglos, contra Sorberium Gallos nimis extollentem, vindicavit *Thomas Spraat,* non minus eleganter, quam docte, in Observationibus ad scriptum Sorberii Anglico sermone procusis. Idem argumentum celeberrimus Anglorum Dramaticus, *Joh. Dryden,* tractavit in libro cui titulus: *An Essay of Dramatik Poesy,* Lond. 1668. in 4. evulgato. Et sane, ut, in Epico Carminum genere, *Joh. Miltoni* insigne poëma *The Paradis Lost* Gallos omnes in epicis infeliciores longo post se intervallo reliquit: ita & Drydeni aliorumque nonnullorum Dramata palmam iis si non præripere, profecto admodum dubiam reddere, possunt. Enimvero hæc hujus loci non sunt, sed in alium differenda. (*p*) 19

(*p*) Ducentos Poëtas Gentis Anglicæ celebriores, tum Vernaculos, tum Latinos, qui a Guilhelmi Conquæstoris ævo, ad Jacobi usque II. Imperium, floruerunt, Guilh. Winstanley peculiari celebravit Libro Anglico (*The Lives of the most famous Englisch Poetes,*) Londini A. 1687. in 8vo edito, & *in Actis eruditorum Lipsiensibus M. Oct. A. 1687. p. 577-580.* recensito. Dramaticorum Angliæ Poëtarum Vitæ & Characteres, a Langbainio inchoati, a Car. Hildono autem ad finem usque Sec. XVII. continuati, Vernaculo item Gentis illius Idiomate Londini A. 1699. in 8vo prodierunt. Vid. de iis Lipsienses *l. c. M. Sept. A. 1699. p. 424-427.*

CAP. V.

DE

LINGUIS ORIENTALIBUS ET COGNATIS.

§. 1. Quantam sibi illarum peritiam, itineribus in ipsum Orientem susceptis, Georg. Gentius & Guilh. Postellus paraverint. 2. Linguæ Hebrææ Characterum, Vocalium & Accentuum, Antiquitas inter Criticos controversa. Grammaticorum ejus in docenda illa Cacoethes. Mich. Neandri Erotemata Grammatica commendata. Casp. Scioppii, in Diatriba de ratione eam addiscendi, turpe plagium. 3. Doctrinæ Accentuum Hebræorum Scriptores. 4. Lexicographi Hebræi. 5. Autores, qui Bibliothecas Scriptorum Hebræorum, ac Rabbinicorum, deque rebus Hebræis commentatorum, congessere. Nonnulla obiter de Judaismo Aristotelis fictitio inspersa. J. C. Wagenseilii Justa in Plagiarios Literaturæ Rabbinicæ ineptos Invectiva. 6. Linguæ Arabicæ in Vocibus Luxuries ac Fœcunditas, aliquot Exemplis & Testimoniis ostensa. Usus ejusdem multiplex. Peregrinatores per Orientem, aliique Eruditi, qui MSSta Arabica, aliaque Orientalia, studiose collecta, in Europam invexerunt, celebrati. Herm. Conringius, ob iniquius de istis Judicium, notatus. De Versionibus & Lexicis Linguæ Arabicæ nonnulla. 7. Linguæ Ægyptiæ, seu Copticæ, cum Græca Cognatio. Ath. Kircheri in restituenda illa Labores. Er. Vindingii de his Censura. 8. Linguæ Punicæ Historumena Thomæ Reinesii. Fragmentum ejus insigne, in Plauti Pœnulo reliquum, a Philologis compluribus illustratum. 9. Linguæ Persicæ, cum Germanica Convenientia, a J. Lipsio, Joh. Elichmanno & Sam. Bocharto, demonstrata. Λείψανα ejus a Guilh. Burtono collecta. Lexica potiora ἀνέκδοτα.

1 Ex *Europa* tendimus nunc in ORIENTEM, non fuse, *quid de* LINGUIS *illius dici posset, inquisituri,* sed pro instituti nostri ratione paucis delibaturi, quæ ab aliis operoso magnorum voluminum apparatu dicta sunt. Quemadmodum vero multum in omni genere studiorum prodesse linguarum Orientis peritiam facile omnium consensu constat: ita sunt, qui, earum flagrante cupidine incensi, orbem fere totum longis itineribus peragrarunt: ut eo promtiorem linguarum Asiæ Africæque sibi notitiam pararent. Est inter eos nomen haud incelebre GEORGII GENTII, cujus *Historiam Judaicam,* seu versionem libri *Schephet Jehuda,* Amstel. 1651. excusam, aliaque pauca, habemus. Is olim aulæ Saxonicæ Electorali a ministeriis, studio linguarum orientis captus, munere abdicato Vienna Constantinopolim petiit, & hinc late Asiam omnem per complures annos emensus, rediit tandem in Bataviam, e Belgio Dresdam, linguarum omnium Medicæ-

Medicæque artis apprime gnarus: ibi vero, cum & itineris diuturnitate ignotus esset omnibus factus, & morum inculta simplicitate nemini placere studeret, spretus in obscuro latuit, ab amico veteri, quem unum adhuc repererat, sustentatus: hoc autem defuncto, senex admodum & miser Berolinum abiit, ibidemque in summa pauperie, quam ostiatim petita stipe sublevabat, ferme præ senio delirus, fatis concessit, postquam ultra octuagesimum nostri seculi annum vitam protraxisset. Celebrior adhuc longe Gentio GVILIELMUS POSTELLUS superiore seculo fuit, & ipse per annos bene multos Asiæ Africæque hospes: quas more antiquorum philosophorum discendi causa peragravit. Linguarum adeo callens fuit, ut referente in Elogiis Teissierio, per universum orbem se sine interprete commeare posse jactarit. Edidit XII. *Linguarum characteres & legendi modum:* qui liber, Mich. Neandro in præfatione ad Erot. Ling. Ebrææ p. 11. referente, *præceptiones Grammaticas XII. & Lexicon totidem linguarum continet: Hebrææ videlicet, Chaldaicæ veteris, Chaldaicæ recentioris, quam a transitu fluminis vocant, Samaritanæ, quæ prisca Hebraica est; Arabicæ vel Punicæ; Indicæ; Græcæ, Georgianæ, Tzeruianæ, Hieronymianæ vel Illyricæ, Armenicæ & Latinæ.* Paris. 1538. Gesnerus in Bibliotheca fol. 292. dum hunc Postelli librum recenset, addit; in singulis illis (linguarum expositionibus) rarissimas Christianorum, in diversis orbis partibus agentium, historias haberi, quibus illæ linguæ sint in sacrorum usu. Nihilominus, post tantum de tot linguis strepitum, Jos. Scaliger de Postello aliter sensit: Arabismi imperitiam illi impingens, quam, partim e familiari conversatione, eodem cubiculo per aliquot dies usus, deprehenderit, partim e versione Alcorani ostendi posse persuasus est. *Sed nondum,* ait, *hebdomadem integram mecum habitaverat, cum in carcerem conjectus fuit, homo, quem insania ab omnis malitiæ suspicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Hæc Scaliger Epist. 362. Plura de Postello non addimus, de quo jam alibi a nobis dictum: unum addo, qui variorum de illo varia testimonia collegit, Paulum Colomesium in Gallia Orientali p. 60. seqq. qui videri poterit. Nunc ad linguas.

Earum princeps HEBRAICA habetur: quanquam non desint, qui ejus primatum impugnent. De antiquitate linguæ Hebrææ dictum jam supra. De characterum ejus, punctorum, vocalium, accentuumque antiquitate vel novitate inter criticos acriter disputatum est; quorum principes LUDOV. CAPPELLUS & JOH. BUXTORFFIUS, uterque suos asseclas habuit, qui litem hanc strenue resumserunt. Literarum, quales hodie sunt, quadratarum antiquitatem præter alia argumenta ex numorum veterum inscriptionibus vulgo impugnant: quo tamen argumentationis genere non usque adeo decidi rem, quin in adversam quoque partem ventilari posset, observat Vir in rei numariæ studio ante omnes alios laudem meritus EZECH. SPANHEMIUS *Dissert. II. de Præstantia & Usu Numism. p. 66.* ubi nonnulla de Samariticis & Hebræis characteribus e numis haurienda exponit. PETRUS LAMBECIUS *in Commentario de Bibl. Vindobon. lib. III. p. 55.* Codicem quen- 2

 dam

dam Cæsareæ Bibliothecæ recenset, qui post alia Alphabetum quoque Hebraicum contineat, literis ab hodierna scribendi ratione valde diversis exaratum, & adjuncta explicatione Græca illustratum: cui subjuncta quoque Nomina Hebraica IV. Archangelorum, ceterorumque Angelorum, & IV. fluviorum paradisi, cum interpretatione. Figuras vero literarum non addit vir doctus, neque etiam, an Samaritano vel cui demum characteri accedant, quicquam dicit. Inquirant hoc, quibus id licet. De Grammaticis Hebræorum, earumque delectu, nihil dicam: abundet quilibet suo sensu: hoc certum, complures hodie discere docereque Grammaticam, non ut linguam sciant, sed ut fiant faciantque Grammaticos. Non trivit ignobilem viam hanc doctissimus MICHAEL NEANDER, cujus *Erotemata Linguæ Hebrææ* e Grammaticis, quæ superiore seculo scriptæ sunt, sola profero, excusa Basil. 1567. in 8. Certe, si in eruditissima ejusdem præfatione, quam Erotematibus Græcis præfixit, quamplurima ad notitiam literariam contineri alibi dictum a nobis est: non minorem arbitror Hebrææ rei literariæ lucem Hebræis Erotematibus suis attulit. Ibi enim, in præfatione, de variis viris doctis in studio linguarum orientalium celebribus agit, ut & de lingua Hebræa in universum, deque Rabbinorum scriptis: tum exhibet Erotemata: & Erotematibus annectit varia Rabbinorum de Christo testimonia, haud utique contemnenda: hisque demum postponit Catalogum & Bibliorum, prout variis editionibus excusa sunt, & aliorum scriptorum plurium, quæ ad Orientales linguas spectant, maxima sane diligentia undique conquisitum, ita, ut æquiparari Græcis Erotematibus Neandri Hebræa absque hæsitatione possint. Aliud judicium meret GASPAR SCIOPPIUS, homo Latinæ quidem linguæ ad miraculum gnarus, ast non æque linguarum Orientis: quarum tamen ne imperitus videretur, *Diatribam* edidit *de compendiosa & facili linguam Hebræam & Chaldæam addiscendi ratione*, quæ tum separatim, tum cum aliis libellis de studiorum ratione, 1645. & 1658. in 12. apud Batavos excusa est. Verum turpi plagio surreptam Joh. Buxtorffio, Filio, totam hanc Diatriben observat Placcius de Pseudonymis p. 254.

3 In accentibus Hebræis quæsita nostro seculo nova aliqua doctrina est, cui occasionem primam dedit *Samuel Bohlius*. Hunc secutus *Caspar Ledebuhrius*, improbo plane labore collectis e S. Codice exemplis, certis regulis rem complexus est. Hinc *Augustus Varenius*, Professor Theologus in Academia Rostochiensi, commentariis exegeticis in libros V. T. editis usum accentuationis ostendit, ac omne negotium accentuatorium diffusis præceptis jam a multis retro annis integro libro complexus est, sed qui hactenus nondum editus inter discipulorum, doctorumque virorum, manus latet. Demum & Cl. *Matthias Wasmuthus* symbolam suam in rem accentuatoriam contulit in Hebraismo suo, ut vocat, Restituto: ut aliorum nunc Spicilegia transeam.

4 Idem vero memoratus paulo ante Bohlius formales quasdam significationes radicum Ebraicarum quæsivit: ad quas reliquæ unius radicis significationes, velut ad

ad genericos quosdam conceptus, referantur. Earum *Lexicon aliquod MSS.* olim inter schedas meas habui, quod nunc habet a me amicus. *Lexica Hebraica* Forsteri, Pagnini, Avenarii, Buxtorffii, Coccejі, aliorumque, satis nota sunt: & memorata studiose *Aug. Pfeiffero in Critica S. c. V. §. 10.* qui & multos inesse his omnibus defectus non diffitetur. (*q*) Rarissimum linguæ Hebrææ Lexicon, & cujus nonnisi unum exemplar in toto orbe extare putat, Petrus Lambecius recenset inter libros MSS. qui a Sebast. Tengnagelio Cæsareæ Bibliothecæ legati sunt: titulus est *Mechaberoth*, seu Compositiones *R. Salomonis ben R. Abraham.* Antiquius istud Lexicon Kimchi Libro Radicum est, quippe jam seculo XII. scriptum, collectumque, ut additur, ex R. Saadi Gaon, R. Jehudæ B. Chiug, B. Jonæ, B. Gana, Arabicis Glossariis: item e R. Samuel Hannaggid & R. Salomon Hakkaton. v. *Lambec. L. I. Bibl. Vind. p. 177.*

Qui vero plura de libris Hebraicis, Rabbinicis, reliquisque Orientalibus, co- 5
gnoscere desiderat, adeat Joh. Buxtorffii Bibliothecam Rabbinicam, libro de Abbreviaturis additam: J. Henr. Hottingeri Bibliothecam Orientalem, Heidelbergæ 1658. in 4. excusam: Johannis Plantavitii, Episcopi Lodovensis, Bibliothecam Rabbinicam Florilegio ejusdem Hebraico, Lodovæ 1645. edito, subnexam: qui omnes magno studio suis laboribus functi sunt. Omnes autem locuplete librorum Auctorumque numero longe superavit Judæus de polyhistoria suæ gentis sollicitus R. SCHABTAI BEN JOSEPH, cujus liber inscriptus *Labia Dormientium*, excususque Amstelod. in 4. 1681. Hebraico idiomate ingentem segetem aperit, (*r*) in certas, haud incongruo ordine, classes distributam, scriptorum omnis generis Rabbinicorum, quæ ut eo felicius indagaret, varia per Europæ Syngaogas itinera multorum annorum spatio suscepit. Mole hunc, non Auctorum Apparatu, vicit JULIUS BARTOLOCCIUS, emissis in lucem tribus sat magnis in fol. voluminibus, quæ *Bibliothecam magnam Rabbinicam* inscripsit, ordine alphabetico juxta Auctorum nomina digestam; excusamque Romæ 1672. 1678. & 1683. Prolixe ibi de vita

(*q*) Fusius de Lexicis Hebræis disseruit, eorumque Nomenclatorem egit & Censorem, idem (cujus Criticæ Sacræ de iis Locus hic allegatur) Aug. Pfeifferus, Superint. Lubecensis, in *Consultatione Epistolica de Editione Lexici* (quale ipsemet moliebatur) *Biblici Ebræo-Chaldaici Novi, mole modici, sed planioris atque plenioris omnibus hucusque* editis, Dresdæ A. 1679. in 4to excusa.

(*r*) Duplicem hactenus Bibliothecæ R. Schabtai Ben Joseph Rabbinicæ (quam *Labia Dormientium* Autor appellavit) Versionem e Septentrione expectavimus Latinam, alteram Christiani Wormii, Ædis Hafniensis Nicolaitanæ Antistitis Doctissimi, Notis adjectis illustrandam, quam, in *Præfat. Libri Secundi de Corruptis Antiquitatum Hebraicarum apud Tacitum & Martialem Vestigiis*, A. 1694. est pollicitus; alteram Gustavi Peringeri, Strengnensis, L. L. Or. in Academ. Upsal. olim Professoris, nunc autem Librorum in Regia Holmiensi Censoris, quam, Autoris ipsius concinnatam postulatu, Anno jam 1690. ab eo jussit expectari Magnus Ronnovius, Svecus, *in Notis ad Cod. Talmudicum de Æstimationibus p. 9.* Utinam alterutra saltem primo quoque tempore prodeat, & novam Orienti e Septentrionis tenebris lucem fœneretur.

vita & scriptis cujuscunque differit, & quandoque integras ferme dissertationes immiscet, qualis est; quam *de Judaismo Aristotelis* habet *T. I. p. 471.* ubi cujusdam R. Gedaliæ Ben-Jachija insaniam recenset, Aristotelem Hierosolymitanum, Koliæ filium, de tribu Benjamin, asserentis: eaque occasione fuse in originem putidi erroris inquirit, & non sine probabili ratione, e loco *Eusebii L. IX. c. 3. Præpar. Evang.* male intellecto deducit. Neque vero mirum cuipiam videatur, admissum inter Rabbinos Aristotelem: facilis enim & Christianis, & Gentilium Philosophis Medicisque, aditus sine invidia patefit, quotquot ulla ratione illuc referri posse videntur: adeo, ut *Æsopo* etiam *inter Rabbinos locus sit.* Mirum inde non est, licet in magnam molem Opus creverit, non tamen ad umbilicum per omnes alphabeti literas esse deductum. Supplementum Bartoloccio scripsit CAR. JOSEPHUS IMBONATUS, seu *Bibliothecam Latino-Rabbinicam*, Romæ 1694. Verum & hic, dum Scriptores undecunque corradit, erroribus haud raro jocularibus locum dedit. Potest interim, ex his Bartoloccii atque Imbonati laboribus, longe plurimorum e recentioribus, qui Hebræam eruditionem præ se tulerunt, notitia hauriri. Quam juvabit quoque PAULI COLOMESII *Gallia Orientalis*, Hagæ Com. 1665. in 4. edita, quæ Gallorum, qui linguam Hebræam, vel reliquas orientales, excoluerunt, Vitas, opera, & judicia variorum de iis, sistit. Daturus similis instituti libros de reliquis etiam Europæ provinciis Colomesius *Italiam Orientalem* bibliopolæ jamjam tradidisse fertur, sed quæ nescio qua fraude surrepta est. Interim notari meret juxta celeberrimi WAGENSEILII expostulatio, qua, in *Sota p. 202.* in plagiarios Rabbinicæ eruditionis invehitur; quorum neque finem esse, nec modum, indignatur, & oppido paucos, qui profiteantur, quorum corticibus natent, quibusve adjutoribus usi sint: sed se Talmud inspexisse, sibi lectos Rabbinos, suas se in medium versiones afferre, videri velint: idque eo ægius fert, quo se certius *in scenam producere posse novit Viros egregios, qui non contenti ea gloria, quam in divinæ humanæque literaturæ partibus aliis, doctrina & industria sua, ad invidiam usque sibi paraverant, dum etiam reliquæ scientiæ insignem in Rabbinicis literis peritiam adjecisse se credi postulabant, & Rabbinorum dicta, Raymundis, Buxtorffiis, Seldenis, Coccejis, Voisinis, Schikardis, clam erepta, cumularunt, hic quidem turpiter se dederint, eruditis suis alioquin scriptis fœda inurendo stigmata.* Monet vero Wagenseilius, nusquam periculosius, quam in hoc genere plagiorum, errari, quæ se urplurimum ipsa prodant. *Nam,* ait, *dum non satis tenent, quid alii citent, aut quomodo, proinde ipsi nunc ex libris Vulgarium Rabbinorum faciunt Talmudicos, nunc hos in illorum convertunt: jam propria nomina pro appellativis; appellativa pro propriis, accipiunt: conjungunt divellenda, separant quæ cohærent, commutant priora cum posterioribus: exscribunt testimonia cum vitiis typographicis: laudant nobis* R. Raddak, R. Raschi, R. Rambam, R. Smag. *& si qui sunt spissi ridiculique errores alii.* Exempli loco dein Petrum Galatinum profert: & *Dominicum Garciam*, Hispanum, qui cum in Complutensi Academia *Hebrææ linguæ moderator primarius* extitisset, edidissetque Cæsaraugustæ 1606. superbo titulo *Propugnacula Religionis Christianæ contra obstinatam perfidiam*

diam Judæorum, quibus confectam rem omnem ipse existimarat; puerili tamen errore R. Salomonem censuit esse auctorem libri, *Directoris Dubitantium* (qui Maimonides est), aliosque errores plusquam putidos committit. Hæc e doctissimi viri libro excerpsisse e re utique videbatur: simulque ista de Hebræa lingua sufficiant. De Antiquitatum enim Hebraicarum Scriptoribus alio in loco dicemus.

ARABICA Lingua omnium inter Orientales diffusissima est, ob infini- 6
tam pene vocabulorum multitudinem, dum una res, pro variis accidentibus, quibus distinguitur, varia habet nomina, ut ex Anton. Giggeji & Jac. Golii Lexicis patet; Quinimo tantam esse linguæ ejus luxuriem P. Angelus a S. Josepho in *Gazophylacio Persico,* observat, ut 1000. habeat vocabula, quæ gladium, 80. quæ mel, 500. quæ leonem, & 200. quæ serpentem significent. (s) Divina nomina, seu attributa uno plus mille, Arabice & Persice exarata, se Latine interpretaturum promisit Petrus a Valle, Epist. ad Tengnagelium. *Tantum est pelagus illius sermonis,* ait Josephus Scaliger Epist. 90. ad Casaubonum, *ut, quo plura in illo discimus, eo plura occurrant, quæ sine magistro nunquam didicero.* Hæc ille Scaliger, cui tam familiaris sermo Arabicus, ut ad lexicon Antonii Nebrissensis ultra 20000. vocum, & inter eas minimum 8000. radicum (alibi scribit 14000.) e variis Arabum variorum scriptis, collegerit: ut, in iisdem Epistolis p. 531. & 646., refert. Nihilomius tamen, non obstante ejus difficultate, jamdudum salivam eruditis ea lingua movit, quod audirent, multos veterum philosophorum libros, in hanc linguam conversos, apud Arabes latitare, ut inde jactura eorum restaurari possit: multa enim Medicis ex Arabibus haurienda, quæ absque illorum lectione prorsus ignorarentur. Hinc Isaacus Casaubonus, jam ætate paulo provectior, eam addiscere cœpit: quod idem Salmasius etiam vir fecit. Alii in Orientem profecti magna secum literata spolia retulerunt. *Petrus a Valle;* (qui ipse, in variis epistolis ad Morinum datis, ut & in ea, quam ad Sebast. Tengnagelium scripsit, quamque libro I. Comm. de Bibl. Vindob. Petrus Lambecius sub finem p. 165. sqq. inseruit, sua studiose recenset) *Reinardus* quidam Mathematicus (cujus bibliothecam Arabicam, summo labore & sumptu collectam

(s) Quæ de Linguæ Arabicæ Ubertate & Luxurie, fide Angeli a S. Josepho, *h. l.* narrantur, Monachus ille, ni fallor, Edvardo debet Pocockio, cujus ex *Notis in Abulf. p. 153.* Aug. Pfeifferus (*in Introd. in Orientem, Diss. II. Qu. 9. p. 27. 28.* de eadem, qua Græcam etiam superat, ubertate differens) verba allegat sequentia, digna quæ & *h. l.* recitentur: *Quantum Græcam, Latinam, aliasque Linguarum præcipuas, verborum copia superet, hinc conjicere licet, quod aliquando vel sola diversarum unius rei appellationem enumeratio & explicatio Justam Voluminis integri materiam præbuerit. Sic doctissimo Grammatico,* Ebn. Chalawain, *Libri unius Subjectum Leonis nomina, quæ quingenta; alterius Serpentis, quæ ducenta, teste* Jalloloddino in Mezhar. *Autor Kamusi,* Mohammed Al Eirauzabadius, *Librum integrum de Mellis Appellationibus & Utilitate se conscripsisse ait, in quo cum 80. ejus nomina recensuerit nomenclaturam, totam tamen ejus non absolvisse notatur. Testatur idem, Ensis appellationes ultra mille se in Libro, a se composito, enumerasse.*

ctam, absorptam tandem, post collectoris mortem, a Vaticana refert atque dolet Holstenius in epistola ad eundem Tengnagelium, ap. Lambec. T. I. Comment. de Biblioth. Vindob. p. 110.), *Jac. Golius*, qui thesaurum suum Leydensi Bibliothecæ intulit; de quo maxime Holstenius l. c. gaudet, & *orbi Christiano gratulatur, incidisse in illorum manus, qui nihil publico invident, & qui ex isto thesauro evulgando laudis materiam quærunt*: *Nicol. Clenardus*, qui & linguarum & religionis causa secessit in Africam, ac de fructu suæ profectionis in epistolis agit: *Christianus Ravius*, qui suorum librorum titulos Spolio Orientis annexuit: *Eduardus Pocockius*, aliique. *Nicol. Peirescius*, sublime istud Galliæ literatæ sidus, cum in Orientem ipse proficisci non posset, nullo tamen sumtui, ut inde libri sibi asportarentur, pepercit, quorum aliquando numerum haud contemnendum naufragio amisit; ut e prolixa ejus ad Joh. Morinum epistola, quæ inter Morinianas (sub titulo Antiquitatum Ecclesiæ Or. emissas) 36. est, videre licet. Eodem tempore bis jam memoratus Vindobonensis Bibliothecæ præfectus, *Sebast. Tengnagelius*, omnia tentavit, ut Cæsaream Bibliothecam Arabicis quoque Persicisque libris, vel quicunque demum ex Oriente comparari possent, locupletaret: nam, ut erat studio earum linguarum mire deditus, suis sumptibus undique libros eos conquisivit, præstititque etiam, ut insigni tandem copia abundaret, quæ post ipsius mortem Augustæ Cæsaris supellectili legata cessit. Catalogum exhibet Lambecius lib. I. a p. 168. usque ad 184. Verum, si Conringio aurem præbeamus, non adeo magni Orientales libri æstimari merentur, qui scilicet, quicquid boni habent, a Græcis hausere, & magnam quoque partem meræ Græcorum translationes sunt: quæ vero propria Arabum, longe infra Græcam eruditionem subsident; Persicum vero, Copticum, vel Æthiopicum quid, aptum sapientiæ, ne ex fama quidem accepimus, quod non liceat longe plenius ex editis aliorum scriptis addiscere. Ita quidem Conringius in *Epistola de Biblioth. Augusta p. 64. sq.* qui, ut ipse eodem loco historiam excipit, ejusque e libris Orientalibus hauriendæ aliam esse rationem fatetur: ita se non in omnibus audiendum simul subobscure innuit; eamque solum ob rationem istud scripsisse videri posset, ne Augustæ sui Principis Bibliothecæ aliquid alicujus momenti deesse fateri necesse habeat. In eo autem Conringio haud sane cunctanter assentimur, tantos Principum, Rerumque publicarum sumtus, tantos privatorum labores, licet non sine aliquo successu fuerint, parum tamen in Auctorum veterum restitutione orbem literatum juvisse. Suntque inter ipsosmet barbaros libri melioris notæ rari admodum, magno pretio veneunt, & rarius adhuc peregrino vendendi prostant: ut ex aliquot Petri a Valle epistolis liquet. De incomptis Arabum versionibus, queis Græcos Auctores male transtulerunt, earumque causis, videndus Salmasius, in præfatione ad Tabulam Cebetis, Græce & Arabice editam. Præter Lexica linguæ Arabicæ, quæ edita sunt, MSS. aliquot Glossaria atque Dictionaria, Arabica, Arabico-Turcica, Syro-Arabica, libellosque ejus linguæ Grammaticos, in Cæsarea Bibliotheca asservari Catalogus Tengnagelianus, apud Lambecium, l. c. fidem facit. Memorat & ibidem sua lexica MSS. P. a Valle. Salmasius l. c. refert, Joh. Elichmannum lexicon Arabicum locupletissimum absolutissimum parasse,

cui

cui nihil nisi forma & ordo defuerit, materia jam undique congesta; Verum illud cum Auctore intercidit.

ÆGYPTIACA vel COPTICA lingua multum cum Graeca, & ratione 7
characterum & vocum, affinitatis habet: ita, ut scribendi morem etiam Graecis veteribus usitatum observet: neque enim separat voces, sed literas unius lineae velut unicam vocem conjungit; Morino teste, in epistolis. De voce *Coptarum* unde derivanda sit, num a *Copto* celebri Ægypti emporio: an ab *Ægyptus*, quae et quandoque *Æcyptus* scribitur, quaerit Salmasius in Epist. p. 100. & 178. Loco posteriore admiratur laudatque Athan. Kircheri promissa, quae de restituenda antiquissima ea lingua dederat: cum antea primum se existimasset Salmasius, qui ad id muneris obeundum animum applicuerit: Fecit etiam Kircherus quod potuit, tum *in Prodromo Copto*, tum *in Lexico*. An vero tam integram ille messem exhibuerit, ut ne quidem spicilegium supersit, quod e promissis concludebat Salmasius, dicant alii. Videatur interim, si tanti est, Erasini Vindingii *Dissertatio de Linguae Graecae & Ægyptiacae affinitate*, in qua nonnulla contra Kircherum habet, prodiit Hafn. in 4. A. 1660. (*t*)

De PUNICA lingua tradit aliqua Thom. Reinesius, in libro, cui titulus: 8
Ἰστορούμενα linguae Punicae, 1636. Altenb. in 4. (*u*) Superest ferme unum, sed insigne ejus linguae fragmentum, in *Plauti Pœnulo*, quod doctorum ingenia exercuit. REINESIUS de illo, in epistolis ad Daumium, agit p. 309. SAM. PETITUS, diu ante illum in Miscellaneis eum Plauti locum explicare aggressus, Salmasio tamen Grotioque se adeo non probavit, ut Plauto caeciorem illum in plerisque deprehendisse scribat Salmasius ad Grotium Ep. 18. Post eum itaque Samuel Bochartus feliciori eventu istud negotium in se suscepit, deditque explicatos Plautinos versus P. II. Geogr. Sac. lib. II. c. 6. qui totum cetera cum librum evolvendae Phœnicide Punicaeque linguae impendit, &, si quis alius, de illa bene meritus est. Mentionem versuum Plautinorum alicubi in Epistolis Jos. Scaliger facit (ep. 362. p. 643.) putatque illam Pœnuli dialectum parum a puritate Hebraismi abesse. *Tempore enim Elisae*, ait, *quae coloniam Pœnorum in Africam deduxit, universa Phœnicia puro Hebraismo utebatur, ut &*

(*t*) Athanasio Kirchero, in Copticis, non satis tuto semper credi posse post Vindingium, Aug. etiam Pfeifferus monuit, sub finem Praefationis, *Introductioni in Orientem* praemissae, idque a se, *in Exerc. Bibl. p. 40. 50.* aliquot exemplis ostensum esse testatur. Nova Luce, quam Literatura Coptica a Theod. Petræo, Flensburgensi, Cive meo, in LL. Or. universis versatissimo, præter Psalterii Coptico-Arabico-Latini (cujus specimen sistit Psalmus I, Lugd. Bat. A. 1660. in 4to maj. editus) Editionem, Lexicon etiam in eandem Copticum, a se concinnatum, & Angliæ Philologis summopere probatum, pollicito, expectabat, obitus ipsius, secundum in Orientem iter meditantis, immaturus illam orbavit.

(*u*) Thomæ Reinesii Ἰστορούμενα L. Punicæ recusa sunt in Syntagm. Dissert. rariorum e Museo J. G. Grævii edito Ultraj. A. 1702. in 4to.

literis, quæ hodie supersunt apud Samaritas, & quæ puræ sunt Phœniciæ. Post hos omnes JOH. CLERICUS quoque prolixe satis in sensum versuum Plautinorum inquisivit, in nonnullis a Bocharto dissentiens *T. X. Biblioth. Univers. Histor.* Conferendus quoque huc Ant. Borremansius est, *Var. Lect. c. 14.*

9 (*x*) PERSICÆ *linguæ cum Germana convenientiam* integro libro ostendere voluit JOH. ELICHMANNUS, ut testatur Salmasius in præfatione ad Tab. Cebetis, cum Arabica Versione (Latine ab Elichmanno translatæ) editam his verbis: *Quod ad hoc ævi latuit plerosque eruditorum, ex eadem origine compererat fluxisse Germanicam & Persicam linguam, ad hanc illum conjecturam ducente infinita vocum copia, utrique linguæ communium, sed & verbis similiter terminatis, eodem modo compositis, aliisque multis argumentis.* Hæc de Elichmanno Salmasius, viro, *cui*, ipso judice, *in intima linguæ Persicæ cognitione vix videtur Europa parem tulisse, fortassean & vix feret.* Verum immatura mors, quam acerbe ibi Salmasius deplorat, & conatum hunc egregium intervertit, & gloriam Germano nomini invidit. Ne vero effectui quid dedisse Salmasium, aut amori in linguam patriam Elichmannum, obvertas: en tibi Bochartum, qui, cum de Persarum lingua *in suo Phaleg* nonnulla disseruisset; *lib. I. c. XV. Hanc*, ait, *quod viri docti scribunt accedere ad Germanicam in tanta locorum intercapedine nemo sibi facile persuaderi sinat. Tamen rei probandæ tot exempla congerunt, ut ab invitis pene fidem extorqueant* Allegat insuper epistolam 44. Centur. III. ad Belgas Justi Lipsii, qui nempe jam ante Elichmannum simile quid in lingua Persica, adductis in medium exemplis, observavit. Quædam λείψανα veteris Linguæ Persicæ, quæ quidem apud priscos Scriptores reperiri poterant, collectiva edidit & explicavit *Guil. Burtonus* Londinensis, quæ adjecta sunt ejus *Historiæ Græcæ Linguæ. Lexicon Persicum priscarum vocum*, pretiosum volumen, possidere se refert in epistola ad Tengnagelium sæpius laudata, Petrus a Valle, *ætate nostra a docto viro (Persa) ingenti cura elaboratum, & apud Persas magnæ existimationis, cujus exemplar, quod habeo, unicum, ut puto, in Europa auctoris nepos propria manu exaravit, ejusque scriptioni & auctor ipse adhuc vivens Sphahani, librumque novis quotidie observationibus augens plurimum diligentiæ adhibuit, ut illius opus in Europam nonnisi correctum perfectumque asportaretur.* Ipse PETRUS a VALLE *Dictionarium sex mille circiter vocum Persicarum* Italica versione illustratarum composuit e Doctrina Christiana, quam Jesuitæ in regia Lahor eleganti stylo scripserunt. Quanquam vero omni studio nixus Petrus a Valle sit, ut imprime-

(*x*) De Linguarum Persicæ & Germanicæ convenientia plura, e variis Autoribus, erudite congessit Morhofius, *P. I. Commentarii sui Vernaculi de Lingua & Poësi Germanica, cap. 2. pag. 39-43.* Marci Zuerii Boxhornii Epistola huc etiam spectat, ad Nicol. Blancardum Kal. Dec. A. 1648. scripta, qua Vocum, quæ apud Curtium supersunt, Veterum Persicarum Origines, e Lingua Germanica, satis feliciter detexit. Legitur illa inter reliquas ipsius Epistolas, Amstelodami A. 1662. in 12mo junctim editas, *p. 220-229.* Tacito quoque ipsius, ibidem A. præced. 1661. excuso, & Curtio etiam Nicol. Blancardi, ni fallor, subjuncta.

primeretur hoc Lexicon ſuum Romæ typis Congregationis de Prop. Fide: non id tamen, quantum memini, factum eſt: uti nec ingreſſum *Lexicon Linguæ Perſicæ*, quod ADAMUS OLEARIUS affectum habuit, ſed an & ad finem perduxerit ignoro.

CAP. VI.

DE LINGVA GRÆCA.

§. 1. Linguæ Græcæ Neceſſitas & Utilitas a Viris doctiſſimis inculcata. 2. An Judæis eam diſcere licuerit, inquiſitum. 3. Hiſtoria ejus tradita a Laur. Rhodomanno & Guilh. Burtono, Origines ab Æg. Menagio promiſſæ. De Literis Græcis Diſſ. Joh. Scaligeri. Franc. Guieti, J. Franc. Grandis, & aliorum, Labores in illa Etymologici. 4. Grammatici Græci Veteres Inediti obiter memorati. Ex Editis Baſilius M. ψευδώνυμος, Phrynichus, Helladius, Apollonius Dyſcolus, Proclus, Moeris, Joh. Philoponus, Thom. Magiſter, Theod. Gaza, & alii, recenſentur. Additur παρέκβασις de Græcis Literaturæ ſuæ in Europa Inſtauratoribus. 5. Scholiaſtæ Poëtarum Græcorum Veteres, lucem Grammaticæ ſæpe fœnerantes, enumerantur. 6. Grammatici Græci Recentioris ævi ἐξοχώτεροι, Ang. Caninius. 7. Nic. Clenardus, Urbanus Bellunenſis. 8. Mich. Neander (cujus etiam ſimul Diſcipulus, Laur. Rhodomannus, ob L. Gr. peritiam, & Venam in ea Poëticam præſtantem, extollitur.) 9. Matth. Devarius de Particulis L. Gr. 10. Franc. Vigerius de Idiotiſmis L. Gr. 11. Joh. Poſſelius, Ant. Schorus, aliique Phraſium & Adagiorum Græcorum Collectores. 12. Jer. Tſchonderus. 13. Mart. Cruſius & Nicod. Friſchlinis. 14. Grammatici alii moderni, uti & Scriptores de L. Gr. & Lat. convenientia. 15. Joh. Conr. Dieterici Chreſtomathia Græca promiſſa. 16. Scriptores de Dialectis. 17. Scriptores de Accentibus. Origo & Novitas illorum a Cl. Salmaſio, Iſ. Voſſio & Henr. Chr. Henninio, detecta. Bibliotheca Græca, ab Henninio & Joh. Meurſio promiſſa. 18. Controverſiæ de Pronunciatione Linguæ Græcæ Hiſtoria & Scriptores. 19. Prolixior Hiſtoria Certaminum, de Dialecto Helleniſtica, & Styli N. T. puritate, Literariorum. 20. Scriptores, qui Stylum Homericum cum Phraſi Librorum Sacrorum contulerunt.

De GRÆCA lingua nunc, illa omnis eruditionis ac ſapientiæ nutrice, dicendum eſt. Omnia, quæ ad illam ſpectant, perſequi noſtri inſtituti non eſt, utpote qui non Volumina ſcribimus, ſed præcipua tantum ſectamur, ac ab aliis omiſſa. De ſumma quidem ejus *præſtantia & neceſſitate* convictos arbitror, quotquot in humanioribus ſtudiis vel leviter ſaltem emergere laborant: atque, ut in uno hiſtoriæ literariæ capite perſiſtamus; quot quæſo nos Auctores laterent, ſi Græca literatura careremus? Enimvero, uti ſingulæ bonarum artium e Græcia ſuum ortum trahunt; ita veriſſime Eraſmus lib. X. Epiſtolarum ſcribit: *Hoc unum expertus video, nullis in literis nos eſſe aliquid ſine Græcitate.* Latius hoc argu- 1

 mentum

mentum alii deduxere. Plena ſunt iſtiusmodi commendationibus Mich. Neandri ſcripta. De praeſtantia & neceſſitate linguae Graecae Orationem *Matthaeus Dreſſerus* habuit *Orat. lib. III. p. 25.* Diſſertationem de ea ſcripſit more ſuo egregiam *Ludovicus Creſollius* in *Myſtagogo.* Idem in libro de Natura & viribus Rythmi, *Iſaacus Voſſius* paſſim adſtruit: & nihil tam enixe Iſaaco filio, in Salmurienſi Academia degenti, commendavit *Claud. Sarravius, (alter ille Peireſcius, gente nobilis, dignitate nobilior, doctrina nobiliſſimus, amicitiis clariſſimus, ac ſtudiis erga literas & literatos omnibus ſuſpiciendus:* quo illum elogio Steph. le Moyne ornat) quam familiarem prorſus Graeci & Latini ſermonis uſum. Sed quid multis? nemo eruditus eſt, qui non Graeca ſummo ſtudio perdiſcenda ducat.

2 Quo in loco apud Judaeos Graeca lingua ſit, eruditiſſimus *Wagenſeilius* exponit *in Sota* p. 967. ſeqq. Nimirum pugnant inter ſe Apellae variis ſententiis ſciſſi: cum ne Gemarae quidem, ſeu Commentario Talmudico, cum ſuo textu conveniat. Futile eſt, quod illa refert, Chaſamonaeorum temporibus, cum Hyrcanus & Ariſtobulus fratres in ſe mutua oppugnatione ruerent, execrabilem eſſe publico edicto declaratum, qui Græcam linguam filium edoceret: cum Ariſtobulus Peripateticus, Philo & Joſephus, in Græcorum ſcriptis & ſapientia mirum quantum verſati, maximum quoque inter ſuos nomen habuerint. Non minus aperte falſum, quod *Miſchna* refert, tempore belli cum Tito tale ſcitum prodiiſſe: nam usque ad Juſtiniani Imper. tempora Græcam Bibliorum interpretationem in Synagogis lectam, Novella nos ignorare non patitur. Succeſſu temporis vero abrogata in Synagogis Græca Legis lectio eſt, & plane in deſuetudinem abiit; quod &, niſi fallor, unum Maimonides voluit in eo loco, ad quem Celeb. Wagenſeilius ſtupet; cum ait Maimon: *pridem in deſuetudinem abiit lingua Græca, confuſa eſt ac periit.* Non ſane videtur de linguæ interitu in univerſum loqui, ſed de ejus uſu in Synagogis. Hinc neque ipſemet ignoravit Græca, nec Judæi Hiſpani pari cum antiquis inſania acti ſunt: ſed potius, obſervante eodem viro doctiſſimo, longe prudentiores ſe præſtiterunt, dum Philoſophiam Græcam diſcendi facultatem ſaltem iis, qui adultæ ætatis ſunt, adimere haud fuere auſi.

3 *Hiſtoriam Græcæ Linguæ* LAURENTIUS RHODOMANNUS, ipſe linguæ ejus peritiſſimus, peculiari oratione deduxit, quæ addita eſt Orationi Petri Moſellani de variarum linguarum cognitione paranda, Jenæ 1634. Verſatur etiam hoc in argumento GUIL. BURTONUS, Anglus, qui peculiarem de eo libellum conſcripſit, editum Londini 1657. in 4. & qui exigua brevitate ſua non pauca continet ad hiſtoriam Græcæ linguæ pertinentia. (*y*) Multa habet inprimis de antiquo ejus in

(*y*) Poſt Burtonum, Linguæ Græcæ Hiſtoriam quadripartitam ſcripſit Laur. Ingewaldi Elingius, Dalecarlus, Log. & Metaph. in Acad. Upſalienſi Profeſſor, poſt Autoris, A. 1688. defuncti, obitum, ab Ad. Rechenbergio, Theologo Lipſienſi, cum Præfat. ſua, Lipſiæ A. 1691. in 8vo edi-

in Anglia usu, deque scholis Græcis illic ante Christum natum institutis: de quo argumento agit quoque Ant. Wood in Antiquitatibus Oxon., sub initium: Adjecit quoque Burtonus λείψανα linguæ Persicæ, ut jam cap. anteced. dictum: sed, dum origines ejus ex Græca deducere molitur, fallitur, cum pleraque sint Germanica, ut ostendit Boxhornius in Dissert. peculiari ad Blancardum, Curtii editorem, scripta, quæ invenitur in editione Curtii Blancardiana. *Origines linguæ Græcæ* promisit ÆGID. MENAGIUS *Observ. in Malherb.* p. 362. & 389. sed non dedit. *De literis Jonicis ac Græcis, earumque cum Phœniciis affinitate*, prolixam & eruditam Dissertationem JOS. SCALIGER suis Animadversionibus Eusebianis inseruit. p. 110. seqq. in qua de inventione earum & natura fuse satis disquirit. JOH. FRANC. GRANDIS promisit librum, cui titulus: *Demonstratio philologica; qua patet, Hellenismi & totius ferme Grammaticæ Græcæ rationem, ipsamque anomaliam, tam nominum, quam verborum, in sola literarum, sive alphabeti cognitione, constare.* Ast non magis quicquam ejus libri prodiit, quam FRANCISCI GUIETI labor. Peculiare is aliquod consilium habuit Latinas voces a Græcis derivandi, in quo prima omnia, unde cetera deducerentur, monosyllaba esse voluit. Hoc profundum studii genus, quod ante ipsum nemini in mentem venerat, totum vitæ Guieti tempus occupavit. Sed, cum sollicite rem illam celaret, ne admissis quidem amicis intimioribus, post mortem ejus omnis industria periit, nec vel divinando e superstitibus schedis rationem operis istius quisquam assequi potuit. Refert Anton. Periander, seu potius, qui sub ficto nomine isthoc latet, Joh. Albert. Portnerus, celebris Ratisbonensium JCtus, *in vita Franc. Guieti, addita editioni Terentii Boecleriana.* Originem linguæ Græcæ e monosyllabis hauriendam Isaacus quoque Vossius animadvertit, in libro de Natura Rythmi p. 44. cujus locum, cum & ad commendationem sermonis Græci, & ad illustrationem præsentis instituti, haud parum faciat, apponam. *Sed neque invidiosum fore arbitror, præsertim apud guaros, si dixero: priscum Græcorum sermonem ex omnibus iis, quorum superest notitia, non primum tantum tenere locum, sed & illum tenere sine æmulo, ne ipso quidem contradicente olim omnium gentium victore populo. Nec tamen existimandum, istiusmodi eum fuisse ab ipsis statim incunabulis. Primam quippe hujus si excutiamus originem, nihilo meliorem aliarum gentium linguis eam fuisse deprehendemus: asperam, scabram, & omnis dignitatis & elegantiæ expertem, fuisse, vel inde satis intelligas, quod vix alia, quam monosyllaba, priscis temporibus habuerit vocabula, seu illa nomina essent, seu verba.* Hucusque Vossius, qui in sequentibus augere pergit istam antiquissimæ linguæ Græcæ barbariem, & modos, quibus illam ope Musices ac Poëseos expoliverint, exponit. Ceterum, quænam ineptiæ in vocum etymis, ob ignorantiam Græcæ linguæ, hic illic commissæ sint, singulari Oratione docuit JOH. CONRADUS DIETERICUS *in Græcia Exulante,*

tam. . Autor, uti diligentiæ laude non est privandus, ita Eruditis Exteris vix approbabit mu- steam, qua, Rudbeckii, aliorumque popularium, Hypotheses secutus erroneas, Literarum Græcarum Origines a Runis Gothorum derivavit, sententiam. Vid. de illo Joh. Schefferi *Sveciam Literatam p. 245.* & nostra ad hanc *Hypomnemata p. 431.*

Exulante, sive, *de infelicitate seculi superioris ob Græcæ Linguæ imperitiam* Dissertatione, Marpurgi edita in 4. 1640.

4 *Grammaticos Græcorum* quod attinet, eorum sane & fuit olim, & est adhuc, larga fœcunditas, & ferme dixerim abundans: nisi quod apud recentiores plus exscribitur Grammaticarum, quam scribitur. Olim quidem magno numero prostitisse libros Grammaticos, qui modo linguam in universum, aut communem Phraseologiam, evolverant, modo unius solum dialecti, Atticæ inprimis, rem omnem fusius explicarant, non crebræ solum allegationes recensionesve Athenæi, Photii, Suidæ, Magni Etymologici, &c. facile probatum dant: sed & editi partim Græcorum veterum Grammaticorum fœtus; partim adhuc inter inedita bibliothecarum latentes, id ipsum extra omnem dubitationis aleam ponunt. (Ut taceam, jam Pompeji M. ævo Romæ Asclepiadem Grammaticum Opus de Grammaticis vastum conscripsisse, cujus sextum librum a Suida, undecimum ab auctore vitæ Arati allegari, observat Jonsius de Script. Histor. Philos. p. 2?5. sq.) Atque, ut ab ineditis incipiamus, magnam satis eorundem farraginem, e Regia maxime Parisiensi Bibliotheca, Phil. Labbe recenset in *Nova Bibliotheca MSSrum. P. IV. p. 103.* Non minorem apparatum in Anglicis aliisve celebrioribus bibliothecis asservari, testantur, qui viderunt. Ii vero, qui typis editi prostant Græci veteres Grammatici, omnes tam antiqui non sunt, ut non magnam partem eversam Constantinopolin demum secuti sint. Quanquam enim sub MAGNI BASILII nomine *de Grammatica Exercitatione liber* Græce apud Morell. Paris. 1583. in 8. & jam diu ante Florentiæ 1515. lucem aspexerit: supposititium tamen esse fœtum, Manueli Moschopulo debitum, jam pridem Rob. Stephanus in emendatissima sua editione An. 1545. monuit; observante Placcio *de Script. Pseudon.* p. 185. Antiquior Muschopulo & eversa Constantinopoli PHRYNICHIUS, quippe jam Photio memoratus, & eodem referente sub Marco Aurelio & Commodo Impp. vivens, libellum reliquit *de Dictionibus Atticis:* cujus editio prima Zach. Calliergo debetur, Romæ 1517. inde repetita est Venetiis apud Asulanum, 1524. & Parisiis apud Vascosanum 1532. optima editio est & nitidissima Augustana 1601. in 4. studio Dav. Hœschelii, cum ejusdem, & prolixioribus Petri Joh. Nunnesii notis, in lucem publicam emissa. Alios ejusdem Phrynichi tractatus Grammaticos, sed qui non supersunt, Photius atque Suidas recensent. Notandum vero, in ipsius Nunnesii notas Anonymum quendam eruditissimum, quem Casaubonum esse suspicantur aliqui, doctissimas notulas confecisse: uti *Menagius* refert *in Anti-Bailleto T. I. p. 170.* ubi & errorem Bailleti castigat, qui, Heinsium Nunnesii notas publicasse pro suis, & proinde sugillatum a Salmasio fuisse, scribit: quod utrumque longe falsissimum est; cum Nansii correctiones in Epictetum pro suis ediderit Heinsius, & proinde sit a Salmasio in præfatione ad Simplicium censoria virgula percussus. Nihil ibi de Phrynicho, vel Nunnesio, cogitatum. Phrynicho jungit ob simile institutum Photius Cod. 158. HELLADIUM, cujus *Lexicon* Suidæ insertum inscriptio testatur: *Chrestomathiam* vero, prolixe idem Photius Cod. 279. excerpit. Verum quicquid hujus superest, nonnisi

nisi fragmentum est. Totum habemus APOLLONII DYSCOLI (seu *Difficilis*, ut Gesnerus vertit,) Alexandrini Grammatici, & Phrynicho adhuc senioris, *de Constructione Orationis* librum, Græce Venet. 1495. apud Aldum excusum in fol. item Florentiæ 1515. in 8. & cum Latina versione Franc. Porti, ejusdemque & Frider. Sylburgii notis in 4. Francof. apud Wechelos 1590. Apollonio, in editione Augustana, adjuncta etiam PROCLI *Chrestomathia* est ab Andr. Schotto Græco-Latine, additis quoque Nunesii notis, edita. MOERIDIS *Atticistam* Photio olim lectum, nunc in Vaticana Bibliotheca latere Frisius refert: sed in Gallicis & Anglicis Bibliothecis esse narrat Salmasius, qui, in Comment. de Hellenistica, eum a se lectum passim allegat, & p. 46. in tota ejus συλλογῇ nihil frequentius notatum ait, quam differentiam nominum Atticorum & ἑλληνικῶν. Usus quoque eo libro est, cum Glossarium suum Græcum conscriberet, Carolus du Fresne: & Steph. le Moyne illud MSS. possedit, allegatque in Not. ad Var. Sacra p. 479. in eo tamen errat, quod Atticistam nomen viri putat, quod libri est. *Johannem Grammaticum*, quem & Philoponum vocant, & *Corinthum* quendam, subjecit suo Linguæ Græcæ Thesauro Henr. Stephanus, qui & cum Lexico Scapulæ edi solent. THOMÆ MAGISTRI *Selectæ Dictiones Atticæ* Romæ 1517. Paris. 1532. & nuperrime Franeckeræ 1690. prodierunt: (Constituerat aliquando Martinus Brunnerus, Gr. Linguæ Professor Upsaliensis, Thomæ Magistri librum, recensitum a se, & cum Codicibus MSS. collatum, nova editione publicare: quam in rem subsidia Is. Vossii per Nicol. Heinsium imploravit: uti constat ex epistola Heinsii ad Vossium, quæ inter Colomesii notas in Gyraldi Dialogos de Poëtis legitur p. 67. sed non credo editum esse quicquam.) Post eversam Constantinopolim THEODOR GAZA primus *Introductionem in Grammaticam* scripsit, magno omnium applausu, magnoque ad id stipendio conductus, Græce Venet. apud Aldum 1495. fol. excusam, repetitamque postmodum editione Græco-Latina Basileæ 1523. in 4. Nimirum erat inter novem exules e Græcia Romam profugos, qui præcipue Græcas literas in Occidentem & Septentrionem intulerunt, haudquaquam postremus. Sunt vero illi *Bessario Cardinalis, Eman. Chrysoloras, Demetr. Chalcocondylas* tot egregiis discipulis clarus: Leon. Aretino, Franc. Barbaro, Fr. Philelpho, Bapt. Guarino & Poggio Florentino, cujus Institutiones Grammaticæ Græcæ variis locis impressæ sunt: *Theod. Gaza, Joh. Argyropulus, Georg. Trapezuntius, Marcus Musurus, Mich. Marullus, & Joh. Lascaris:* qui postremus, ex Illustri Lascarina Imperatorum familia oriundus, Medicæam Bibliothecam insigni Græcorum codicum thesauro ditavit; cum legatus a Laurentio Medicæo Constantinopolin ad Bajazetem missus omnes Græciæ Bibliothecas scrutaretur. Eodem Lascare auctore Leo X. Pontifex Romanus (Laurentii Medicæi Filius), ipsam propemodum Græciam in Italiam quasi in novam coloniam deduxit. Pueros enim ex tota Græcia, in quibus vis ingenii & bona indoles inesse videbatur, cum suis præceptoribus, Romam evocavit, ut linguam Romani suam ipsis commodius traderent, vicissimque suam illi Romanis. Vid. Miræi *Biblioth. Eccles. T. II. p. 17.* De singulis prolixe satis agit, eorumque simul icones e museo P. Jovii exhibet, Petrus Lambecius *T. VI. Comment.*

de Biblioth. Vindob. Addit. II. p. 274. sqq. Addendus vero his novem Græcis decimus *Antonius Eparchus* est, Corcyrensis, qui superiore seculo per aliquot annos Venetiis Græcas literas docuit, prosecutusque est elegiacis versibus ruinam Constantinopolis, demum Corcyram regressus inter suorum literatos consenuit: is quoque centum codices Græcos secum attulit vanum, Imperatori Carolo V, & Francisco I. Galliarum Regi, oblatos: uti Lambecius *T. V. Bibl. Vind. p. 118.* refert: e quo, & aliis, varia de Eparcho collegit Stephanus le Moyne, Proleg. ad varia Sacra, Lugd. Bat. 1685. in 4. edita: queis nempe e codice Sarraviano, catalogum inseruit contentorum in volumine quodam, quod Eparchus olim Francisco R. dono obtulerat. Præterea e Græcis, quibus Græca eruditio multum debet, Hieronymus Spartiata, nec non Franciscus Portus Cretensis, & Æmylius, Francisci filius, memorandi sunt, omnes laboriosissimi: ut & Nicolaus & Zacharias Calliergi, Cretenses itidem, quorum utrique curam impressi primo Magni Etymologici; posteriori insuper collectionem Scholiorum Theocriti debemus.

5 Ceterum vendicant sibi suo jure præcipuum locnm inter Grammaticos *Scholiastæ Græci,* utpote quorum magna pars ad ἐξηγητικὴν ferme tota componitur: quanquam & immista haud raro sint historica, & auctorum hodie incognitorum allegationes; quæ eo magis commendabiles illorum labores reddant. Familiam inter eos, nemine contradicente, ducit EUSTATHIUS, Thessalonicensis Sec. XII. Archiepiscopus, eruditissimus Commentator Homeri, cujus vastum Opus, & omni doctrina, grammatica præsertim atque historica, refertissimum, Romæ primum IV. Voluminibus 1550., & Basileæ Vol. III. Ann. 1560. prodiit. Priusquam vero recuderetur Opus integrum, epitomen ejus, sub titulo *Cornu Copiæ, sive Oceani Enarrationum Homericarum, ex Eustathio excerptarum,* concinnavit, atque uni justo Volumini inclusit, *Hadr. Junius* Basil. 1558., scilicet ne privarentur in universum labore Eustathii, quibus ad totum Opus coëmendum sumptus non sufficerent. Sunt præterea alia in Homerum *Scholia,* quæ Didymo vulgo adscribuntur, & sub ejus nomine tam apud Aldum & Basileæ aliquoties, cum Homeri textu, quam Lugduni Batav. ex editione Schreveliana, excusa sunt. Verum uti jam superiore seculo Jacobus Bedrotus, cum ea Scholia sine Homeri textu ederet. Argent. 1539. in 8., in præmissa præfatione, num recte illa Didymo tribuantur, dubitavit, & ἀνωνύμυ potius esse censuit qui Didymum toties laudat & allegat; ita Henr. Stephanus quoque idem sensit, & Heracleoni potius vindicanda judicavit: quem secutus in Dissertat. de Stylo N. T. Thom. Gatakerus, quamplurimos, & tantum non omnes, secum sentientes reperit. Recentissima illorum Scholiorum optimaque editio, quæ simul inedita prius Scholia multa dedit, est nupera Cantabrigiensis 1689. in 4., sed Iliados tantum, cui ut succedat Odyssea, optandum. Non longe ab Eustathio collocandus *Apollonii Argonautæ Scholiastes;* sed, quod aliis videtur, *Scholiastæ tres, Lucillus, Sophocleus, Theon,* quorum labor in unum collectus apud Aldum primo, tum Basileæ 1521. & 1549., tum & apud Henricum Stephanum prodiit in 8. Utilissima Scholia illa sunt, & accurata, multumque ad veterem polyhistoriam

hiſtoriam conducunt. E reliquis præcipue commendari merent *Scholiaſtes Ariſtophanis,* prorſus egregius ille, & inter optimæ notæ Commentatores numerandus; cujus editionem primam apud Aldum Marcus Muſurus adornavit Venet. 1502. inde Florentiæ 1515. & Baſil. 1548. recuſam; revidit vero, cum antiquis Codicibus contulit, ſupplevit, ſuisque inſuper Græcis quoque ſcholiis auxit Odoardus Biſetus, Genevæ 1607. *Scholiaſtes Sophoclis,* Florentiæ apud Juntas, Venetiis apud Aldum, & Francofurti plus ſemel editus: *Iſaacius Tzetzes,* Johannis frater, *Lycophronis* Commentator, fratre multo eruditior, & inter optimos locum tenens: excuſus una cum Joh. Meurſii in Lycophronem Notis, Lugd. Batav. 1597. apud Raphelengium: *Johannis Tzetzæ in Heſiodum Scholia,* una cum Scholiis Procli, Moſchopuli, Johannis Diaconi, qui & Pediaſimus & Galenus, Johannis cujusdam Protoſpatharii ἐξηγήσει φυσικῇ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου & antiquis in Theogoniam Scholiis ἀνωνύμου, Venet. apud Triiicavelum 1573. in 4. edita ſunt; quæ poſtmodum nitido charactere denuo imprimi curavit Lugd. Batav. 1603. adhuc adoleſcens Dan. Heinſius: Ejusdem Johannis Tzetzæ Scholia in Homeri Iliadem, ſed mutila, non contemnenda tamen, in Bibliotheca Paulina Lipſienſis Academiæ aſſervantur. Prætereo nunc Scholiaſtas Pindari, Æſchyli, Euripidis, Φαινομένων Arati. Theocriti ſupra jam memoratum; Thucydidis, aliosque plures: neque enim nunc inſtituti ratio patitur, ut de ſingulis fuſius agamus. Optandum vero, ut curatius aliquando Scholiaſtarum veterum Hiſtoria ex antiquorum monumentis erueretur: multum illa orbi literato prodeſſet: inſtigandusque adeo Vir ille eruditiſſimus e noſtris eſt, qui ſpem ejus Hiſtoriæ aliquando fecit, ut eam impleat.

Pergimus ad *Grammaticos recentiores:* quos quidem ſi enumerare omnes animus foret, in immenſum caput hoc extendi neceſſum foret. Enimvero paucos recenſebimus atque potiores. Primus ſit ANGELUS CANINIUS, Italus ſeculi ſuperioris, Linguarum longe peritiſſimus, eoque nomine per Italiam, Hiſpaniam, Galliam & Hungariam, clarus doctor, *Helleniſmum* ſcripſit, librum mole quidem non magnum, ſed nec vulgaris etiam eruditionis. Equidem Joſephus Scaliger Caninium plagii accuſat, eumque e cujusdam Hiſpani Franc. Vergaræ Grammatica optima quæque deſumſiſſe, additis de ſuo nonnullis, criminatur, in Excerptis Putean. p. 248. Aſt affectui Scaligerum indulſiſſe, &, quanquam in primis Scaliger. p. 47. ei ſe nihil invidere profiteatur, invidiſſe tamen, dubitare nos non ſinit ſubjuncta ſtatim Tanaq. Fabri nota. *Is eſt Angelus Caninius, Anglarenſis, quem nos, ſi quid in hoc genere ſapimus, omnibus Grammaticis Græcis quot ſunt, quot fuerunt, longe anteponendum eſſe judicamus. Nam, quod quidam de Vergara dixerunt, id nec probatur, nec videtur veriſimile. Liber ipſius editus eſt Lutetiæ Pariſ. 1555. apud Guil. Morellium, in 4. Theſaurus Helleniſmi dici poteſt. Nunc illum cum maxime lego, neque pœnitet me operæ.* Hæc Faber, candidior judex, cui quodammodo præivit Jac. Gretſerus, dum, in præfatione ſuæ Grammatices, Clenardo atque Varennio Vergaram facit longe inferiorem; & præſertim ordinem ejus perturbatum & implicatum notat. Ceterum editus etiam ille Caninii Helleniſmus in 8. Pariſ. 1578 cum auctario Caroli Hauboeſii, prodiit. 6

Thuanus, Caninium suæ Historiæ inserturus, de ejus patria Scaligerum interrogavit, ut e Gallicis ad Scal. epistolis videre est p. 329.

7 Caninium sequatur NICOLAUS CLENARDUS, Vir doctissimus. Scripsit is *Institutiones Linguæ Græcæ*, Paris. 1549. in 8. 1553. in 4. apud Wechelum & multoties alibi, impressas, quas pro absoluto perfectoque Opere habent nonnulli. De ejus tamen (ut & de Caninii) defectibus jamdudum monuit *Henr. Stephanus, in Dialogo de Infidis Linguæ Græcæ magistris:* qui & supplementum scripsit hujus Grammatices, quod, una cum Frid. Sylburgii recognitione, Francofurti editum est. Gretserus, loco paulo ante cit., queritur, in singulos prope annos nova facie Clenardum prodire: novis notis, notationibus, animadversionibus, paralipomenis & censuris, quasi vinculis & compedibus onustum. *Scaligero* in Scaligeranis *Clenardus diligentissimus potius Grammaticus, quam doctus ulla in lingua, videtur:* Sed & hoc ego judicium nimis ambitiosum esse crediderim.

Adhuc ante Caninium & Clenardum, URBANI BELLUNENSIS, Monachi Franciscani, *Institutiones Grammaticæ* ab Aldo primum, tum a Curione summa cura Basileæ, cum præfatione Henrici Glareani, excusæ prostant 1524. 1535. & 1539. in 4. quo quidem in scripto Auctor non sane contemnendam operam posuit, & a viris doctis probatam. Et qui posset aliter, qui, ut in præfatione testatur, *Grammaticorum ingentem copiam ex omni propemodum Europa collegit, moxque eos omnes sane quam accurate perlegit, habitoque delectu rerum annotatu dignarum, duos composuit libellos, quorum alter tyronibus manum leviter præberet, alter penitiora profectis paululum recluderet.* Atque, ut eo magis suum istud opusculum probaretur, laudabili instituto de passionibus dictionum ex Tryphone: de spiritibus ex Theodorito; ac de Dialectis ex Corintho excerpta, suis Institutionibus adjunxit.

8 Post hunc MICHAEL NEANDER memorandus est, ille meritissimus Gymnasii Ilfeldensis Rector, ubi tot præclaros Viros formavit, & inter alios LAURENTIUM RHODOMANNUM ex Gymnasii Stralsundensis Rectore Professorem Historiarum Wittebergensem: cujus quidem promotio num Scaligeri commendatitiis, Electori monstratis, debeatur, ut ipsemet in Excerptis Puteanorum jactat incertum. Hoc certum, adeo in Græcis literis, & poësi inprimis, excelluisse Rhodomannum, ut admirationi stuporique fuerit ipsimet præceptori Neandro, ut & Dav. Chytræo, Joh. Caselio Mart. Crusio, Nicod. Frischlino, Joh. Leunclavio, Henr. Stephano, Christ. Plantino, aliisque Viris ejus ævi in Græca eruditione principibus, & ut idem *Scaliger Epist. 401.* ad illum data miris cum elogiis extollat, scribatque inter alia: *Equidem memini, quum illa tua insitatæ venustatis Lestiaca, Iliaca, & reliqua, tacito nomine tuo prodiissent, non potuisse me continere apud amicos, præsertim apud Germanos, quin ea dicerem cum præstantissimis Græcorum certare, multis etiam longe præstare: quod qui negare vellet, aut imperitum aut malignum esse.* Sic & Gallus Jesuita eruditissimus, *Franciscus Vavassor, lib. de Epigrammate c. 17.* Rhodomanni Græca poëmata, qui rarus Gallorum in Germanos candor est, Jul. Cæsaris & Josephi Scaligerorum

ligerorum carminibus præfert, & ipsis antiquis dubiam reddere posse palmam censet. Optimis vero ejus poëmatibus accensenda inprimis etiam *Palæstina* est, purissimo versu Græco scripta, & ad invidiam usque nitida: cui præfationem in laudes Rhodomanni effusam Mich. Neander præfixit. Inter cetera Græca ejus poëmata *encomiasticon* quoque *carmen* in præceptorem suum, Michaëlem Neandrum, extat, (quem scilicet, ipso Neandro teste, in amore semper habere, amore etiam & sermone nunquam desiit,) prolixum non minus ac egregium, quod in libro ejus Physico reperitur. Ceterum, ut ad Neandrum nunc propius a laude discipuli redeamus, ut ille Vir in omnibus pene disciplinis utilissimos longe libros scripsit; ita *Erotemata* ejus *Græca* aliquoties edita, satisque vel e nostris quoque superioribus libris nota sunt, ita, ut nec de prolixa præfatione, longe eruditissima, quæ nonnullis editionibus præfixa est, quicquam dicere attineat.

MATTHÆUS DEVARIUS, Vir Græce doctissimus, aureum plane librum *de particulis linguæ Græcæ* scripsit, qui olim Romæ An. 1588. in lucem emissus in 4., postea, A. 1657. in Anglia recusus est. Liber est omnibus elogiis dignus, & miror, illum tamdiu latere potuisse. Namque & nunc, recusus licet, etiamnum rarissimus est: (z) cum tamen ne unus quidem nec veterum, nec recentiorum, in hoc argumento quicquam tentarit, huic Operi comparandum, quod proin sedulo Juventuti harum rerum cupidæ commendandum existimamus, quippe in quo maxima elegantiæ Græcæ pars proponitur. Ceterum idem ille Devarius est, qui copiosissimum indicem in Eustathium, Homeri interpretem summo utique labore confecit. Quinam vero reliqui ejus in Lingua Græca fuerint labores, ipsemet, in dedicatione & præfatione sui de particulis libri, exponit. 9

Ob similem laborem Devario FRANCISCUM VIGERUM, Gallum Jesuitam, surrogamus, doctissimum: cujus *de Idiotismis præcipuis linguæ Græcæ* liber aliquoties, sine addito nomine Auctoris, lucem aspexit Paris. apud Sebast. Cramoysium 1627. in 12. 1644. in 12., & alias: una cum nomine auctoris prodiit Lugd. Batav. in 12. 1680. Multa sunt in illo libro recondita, quæ ad Syntaxin Græcam spectant: magna etenim cum cura ac diligentia differentiam Attici sermonis notat, ceteraque linguæ Græcæ scita eleganter pertractat; quibuslibet sub certis regulis, juxta Grammatices ordinem, locatis. Certe facem præfert Vigerus hoc suo libro ad pernoscenda linguæ Græcæ interiora. Consilium opusculi patet ex præfatione, quæ quasi in antecessum & *παρασκευὴν* legi potest. 10

JOHANNES POSSELIUS, Rostochiensis, Græcæ linguæ Professor, rem Grammaticam Græcam variis libris a se editis locupletiorem reddidit. (*aa*) Ejus extat 11

(z) Matthæi Devarii de Particulis Linguæ Græcæ liber nuperrime, uno eodemque Anno seculari 1700. duobus in locis est recusus, Noribergæ scilicet (in usum Scholarum Urbis illius) in 8vo, & Amstelodami in 12mo, nec proinde jam adeo rarus inventu.

(*aa*) De Joh. Posselii Senioris (Filium enim habuit *ὁμώνυμον*, Parentis in Linguæ Græcæ Pro-

extat *Syntaxis Græca*, non contemnendum Opus. Scripsit & *Calligraphiam*, Francof. 1590. in 8. editam, librum ad conficiendam orationem Græcam utilissimum: quanquam omnibus numeris absolutus non sit; Benziique Thesaurus illi præstet. Est tamen usus apud tyrones non contemnendi. Multa sane ad perfectum aliquod Opus hujus argumenti requiruntur, neque illud studium Græcæ linguæ nunc est, ut quis hunc sibi laborem sumere velit: ideoque in pretio habendi, quos nancisci possumus. Maxime in hoc genere commendari meretur ANTONIUS SCHORUS, aurei libelli Auctor *de ratione docendæ discendæque Græcæ & Latinæ Linguæ*, Argent. 1549. in 8. editi, in quo, ex Isocratis parænesi ad Demonicum, modum ostendit, quo phrasium in lingua Græca, quas perpetuo cum Latinis confert, observationes instituendæ sint. Extat & MICH. NEANDRI *phraseologia Isocratis*, quam ille, ex hujus Orationibus collectam, & sub titulis locatam, recentis sui auctoris verbis integris, vulgavit Basil. 1557. in 8. Ejusdem instituti est JACOBI BILLII, Abbatis Græce eruditissimi, *Locutionum Græcarum, in communes locos per alphabeti ordinem digestarum, volumen:* quod Paris., vergente ad finem superiore seculo, lucem publicam aspexit. Poëticarum phrasium congeriem collegit JOH. PHIL. PAREUS, *in Mellificio Attico*, quanquam & illic non minus, quam in *Calligraphia* ejus *Romana*, delectum majorem, & distinctiorem ordinem, quis requirat. Porro & in flosculis sententiarum, formularum solennium, adagiorum, pro ornatu orationis colligendis, aliqui salubrem operam navarunt. Legas itaque *Mich. Apostolii, Andr. Schotti Proverbia:* JANI GRUTERI *Gnomas Jambicas*, quas, in Opere Adagiorum suorum, ex omnibus gentibus collectorum, congessit Francof. 1610. in 8. Ex Homero sub titulis collectos habemus versus, qui Adagiorum instar nonnunquam Latino sermoni inspergi possunt, a JACOBO DUPORTO, in libro, cui titulus: *Gnomologia Homeri*, duplici parallelismo illustrata, uno ex locis S. Scripturæ, quibus gnomæ Homericæ aut prope adfines, aut non prorsus absimiles afferuntur: altero ex gentium scriptoribus. Cantabrigiæ 1660. in 4. Formulis istiusmodi nemo aptius & adposite magis utitur, quam Casaubonus & Reinesius in suis epistolis: e quibus excerpere illas potest, qui bilinguis in epistolis esse vult. Revertor nunc ad Grammaticos.

12 JEREMIAS TSCHONDERUS, in Gymnasio Vratislaviensi Græcæ Linguæ Professor, scripsit *Systema Grammaticæ Græcæ*, quod magno elogio extollit Caspar Scioppius. Nam in fine *Consultationum* suarum *de studiis*, ita habet: *Græcam Tschonderi Grammaticam qui nancisci potest, magno paradigmata, multasque regulas, addiscendi*

fessione Rostochii Successorem) in Literaturam Græcam Meritis, & Scriptis variis eam illustrantibus, toties cusis ac recusis, in *Cimbria Literata* fusius sumus commentati, & Judicia de iisdem Eruditorum honorifica quamplurima collegimus. Nunc unici saltem de *Calligraphia Linguæ Græcæ Oratoria* mentionem injiciemus, a Nicod. Frischlino, Poëta & Didactico celebri, profecti, qui, teste Petr. Bambamii *Possidio Redivivo*, tanti librum hunc fecit, ut Discipulos eum sibi, vel veste nummis permutata, comparare jusserit.

discendi labore se levatum lætabitur. Et verum utique est, magna diligentia tradidisse Auctorem illum Grammatices præcepta: plenissime simul & compendiosissime Dialectorum & Poëtismorum ad singula præcepta applicationes instituit: syntaxin ordinate proponit, usumque particularum monstrat: quanquam Matth. Devarii liber in hoc labore multum illi profuerit; ut, præter alia, ex syllabo Auctorum patet, quos nominat. Editus est liber Jenæ Ann. 1618. in 8.

MARTINUS CRUSIUS, Professor Græcæ linguæ Tubingensis, multa edidit in lingua Græca. Variæ ejus extant Commentationes Grammaticæ, & cum Nicodemo Frischlino lites, qui & ipse Grammaticam Græcam scripsit, & in ea, quavis data occasione, Crusium sugillat. Sed erat Frischlino ingenium satyricum, quo magnas sibi calamitates, & exitium, attraxit. Equidem Crusius Vir non adeo emunctæ naris, sed diligens tamen & laboriosus erat, & in vulgari illa Græca versatissimus, cujus varia ab illo extant monumenta in ejus *Turco-Græcia*, Epistolarum ab ipso ad Græcos modernos, & horum vicissim ad illum, scriptarum: multos enim impendit sumtus in literas ultro citroque latas. Habetur vero in illis eximia notitia status religionis, qualis nunc est in Græcia, cujus cum nostra Aug. Confessione Symbolismus haud raro luculentus ostenditur. 13

Non vacat autem, recensere omnes Grammaticos, illos præcipue, quibus pro lege est se mutuo exscribere, ut quidem recte mea sententia judicat *Dietericus* in *Specillo Chrestomathiæ Græcæ*, qui addit; *inter tot Grammaticorum compendiorum Auctores vix unum esse, quem in omnibus sequi possis.* Ostendimus Auctores præcipuos, unde plerique ceperunt sua, vel in compendium traxerunt: de reliquorum, qui supersunt, nonnullis, carptim brevia dicemus. Est nempe *Grammatica Ott. Gualtperii, Theoph. Golii, Jac. Gretseri* (sua utique laude non privanda, cujus jam septima editio ante An. 1606. Ingolstadii prodiit) JOHANNIS VARENNII, Mechliniensis, qui Lovanii Græcas literas docuit, *Syntaxis Græca,* Basil. An. 1536., & iterum cum annotatiunculis Joach. Camerarii, apud Oporinum Anno 1550. edita, quam laudat, & Vergaræ sine controversia præferendam ducit, Gretserus. Alex. Scoti, qui & in Clenardum scholia scripsit, prodiit Colon. An. 1633. in 8. Rich. Croci, Angli, in Grammaticam Gr. Introductiones & Tabulæ Grammaticæ Colon. An. 1510. excusæ commendantur a nonnullis; quos inter præcipue Erasmus eum Auctorem, ob linguæ Græcæ peritiam, vehementer extollit. Extat quoque PETRI RAMI *Grammatica Græca,* Paris. An. 1567. & Francof. 1580. in 8. edita. Alia item ejusdem Auctoris Francof. Ann. 1581. prodiit, quæ in id scripta est, ut, *quantum differat lingua Latina a Græca,* ostendat: quod argumentum licet a Ramo plene pertractatum non sit, est tamen conatus Operis haud vulgaris. Utilissimum enim est, nosse differentiam linguarum a se invicem & convenientiam: cum utrumque faciat ad proprietatem Latinæ Linguæ, & ad Idiotismos rectius cognoscendos. Convenientiam Græcæ linguæ cum Latina descripsit DANIEL VECHNERUS, in libro, cui titulus *Hellenolexia,* seu Parallelismus Græco-Latinus, imitationem Græcorum in lingua Latina ostendens. 14

Liber

Liber non ita pridem recusus est, utilissimus sane, e quo maxime patet græcissatio linguæ Latinæ: editus est dudum Argentorati Ann. 1630. in 8. JACOBI WELLERI *Grammatica* laudatur ob declinationum species in compendium redactas: verum non fuit hoc ejus inventum, sed Laurentii Rhodomanni, qui, *in Philomuso suo*, jam tum ejus meminit; quod Wellero dissimulatum. Extat quoque *Græca Grammatica* JOH. CASELII, a Nathane Chytræo edita Rostochii Ann. 1581. in 4. FRANCISCI SANCTII *Grammatica*, Antwerpiæ eodem anno in 8. procusa, exiguus libellus est, sed ob Auctoris nomen in aliquo pretio habendus, qui fuit in Salmanticensi Academia Rhetorices & Græcæ linguæ Professor. *Græcæ Vulgaris hodiernæ Grammaticam* SIMON PORTIUS, Theologus Romanus, scripsit, nuncupavitque Cardin. Richelio Paris. 1638. in 8. quam tanti æstimavit Carolus du Fresne, ut recusam Glossario suo Græco præfigeret.

15 Dolendum vero, intercidisse consilium JOH. CONR. DIETERICI de *Opere χρηστομαθείας Græcæ*, cujus Synopsin, seu, ut ipse vocat, *Specillum*, editum habemus. Sex ille partes Operis ejus facit. I. *Breviarium;* in quo artem Grnmmaticam tradere meditatus est. II. *Radicale*, ut vocat, quod primitiva Græca, eorumque deducta, certis regulis proponere debuit, pene ea ratione, qua Andr. Pauli in Thematologia Novi Testamenti usus est. III. partem facit *Theatriolum sententiarum*, sex ordinibus distinctum: quo in loco multa de Auctorum Græcorum delectu non aspernanda habet. IV. Pars illi est *Inventarium Harmonicum*, quo recenset Vocabula ac Phrases cum Latinis convenientes, & e Græcis deductas voces Latinas (Quo consilio Jac. Masenius in Palæstra Styli Romani, l. II. c. 2. & 3. a Græcis derivata peculiari Lexidio complexus est). Sequitur apud Dietericum V. pars, *Rationale vocum*, ubi etyma ac origines Vocabulorum investigat. Sextam denique partem vocat *Flavissam Poeticam*, qua proponere voluit Lexidion vocum & translationum Poëticarum, quas quidem a ceteris optime sejunxit. Addit denique *Mantissam artificii mnemonici*, quam illorum ingeniis, qui non adeo incapaces artis istius sunt, tantum commendat. Memini, Henricum Schævium Eilhardi Lubini Clavem L. Gr. ad artes mnemonicas redegisse, atque his non sine aliquo successu Græcæ linguæ radices pueros docuisse.

16 Hæc de Grammaticis in universum. Partes Grammatices sigillatim nonnulli peculiaribus libris exposuere. *Dialectorum Græcarum originem & naturam* prolixe, & more suo eruditissime, pertractavit SALMASIUS in suo *de Hellenistica Commentario*, inprimis P. II. inter alia contendit, male κοινὴν dialectis annumerari: quippe quæ tum demum invaluerit apud Græcos, ubi ceteris dialectis abolitis sola ἑλληνικὴ (quæ olim in dialectorum censu fuerat Thessaliæ ac Macedoniæ incolis usitata) per Macedones introducta ubique fuerit: qua re motos ait illius temporis Grammaticos, qui quatuor dialectos ab antiquis traditas scirent, viderentque vigere ubique locorum in Græcia linguam illam, quæ κοινὴ vocabatur, hanc quintam addidisse dialectis antiquis quatuor, quæ proprie tamen dialectus non sit. Egit quoque de dialectis fuse HENR. STEPHA-

STEPHANUS in *Thesauri parte ultima.* Omnem vero ejus aliorumque de dialectis doctrinam tabulis commode & succincte inclusit JACOBUS ZWINGERUS, Prof. Basileensis, quæ cum Scapulæ Lexico edi solent.

De *Accentibus Græcis* peculiares libros scripserunt ANTONIUS DANGALIERES 17
& PHIL. LABBE: quorum hic editus est Lugduni 1650. in 12. alter ibid. A. 1655. in 12. Et hi quidem nihil de accentuum novitate tradunt. CL. SALMASIUS, in ea epistola ad Sarravium, quam *libro I. T. I. nostri Polyhistoris, c. 7.* totam excerpsimus, Aristophanem primum & prosodiæ, & accentuum, repertorem facit: Byzantium nempe, Grammaticum sub Ptolomæis Philopatore & Epiphane clarum, ut in alia iterum epistola, inter Sarravianas p. 241. & 242. semet explicat. Neque id sane falsum, quippe quod ex Apollonio, Arcadio, aliisque Græcorum Magistris, didicit: uti, post Salmasium, ISAACUS VOSSIUS lib. *de Viribus Rythmi* observavit p. 18. qui simul brevem *historiam Græcorum accentuum literariam* subjungit, his verbis: *Hujus* (Aristophanis) *discipulus Aristarchus, præceptoris insistens vestigiis, auxit & illustravit accentuum numerum, idemque studium tenuit Dionysium Thracem, Aristarchi auditorem. Nec aliam institere viam, qui postea in schola Alexandrina sibi invicem successere: Apollonius nempe Dyscolus, Orion, Herodianus, Apollonii Dyscoli filius, Alexander, Astyages, Origenes, Agapetus, Philoponus, Sergius, Apollonius junior, Aristarchus junior, Johannes Charax, Herodianus Magnus, Auxonius, Georgius Chœroboscus: qui omnes quanto ætate posteriores, tanto pluribus præceptis accentuum rationem involverunt, ut multa horum quæ supersunt, satis declarant scripta.* Quemadmodum vero Salmasius l. c. negare non potest: non propterea, quod inventi dudum accentus fuerint, eorum quoque in scriptione marmorum, numismatum, codicumve usum fuisse: imo potius nullum codicem nongentorum aut mille annorum deprehendi fatetur, cui, nisi forte a recentiore manu, appicti accentus ulli sint: ita hoc etiam inprimis Vossius pro novitate accentuum hodiernorum urget: olim scilicet, florentibus etiamnum Græciæ rebus, longe aliam prosodiæ & accentuum fuisse rationem persuasus: ad quæ roboranda veterum Grammaticorum *Dionysii Thracis, Apollonii Alexandrini, Æl. Dionys. Halicarnassensis, Aristarchi junioris, & aliorum,* quæ supersunt scripta & fragmenta allegat, colligitque, *non Grammaticorum olim sed musicorum fuisse officium, notas, seu diagrammata prosodica, unde cantus cognosceretur, appingere poëmatis.* E quibus omnibus concludit; repudiandos in poëtarum lectione Græculorum recentiorum accentus, *qui nihil aliud signant, quam sonum absonum, ridiculum, & versus, qui cantari nequeant, denique quidvis potius, quam carmen:* contra apponendos alios, qui pedum ac rythmorum rationem observent: cujus laboris specimen ipse in tribus Homeri versibus exhibet. His Vossii aliisque novis rationibus nixus HENRICUS CHRISTIANUS HENNINIUS, idem παράδοξον eleganti dissertatione adserere conatus est, quæ sub titulo Ἑλληνισμοῦ Ὀρθωδοῦ Trajecti ad Rhen. An. 1685. in 8. in publicum exiit. (bb) Sane, uti

(bb) Henninii de Accentuum Græcorum novitate Sententiam confirmare ulterius aggressus est

uti hæc opinio suis, probabilibus etiam, fundamentis destituta dici non potest, probataque Henninii dissertatio, ipsomet id referente, compluribus apud Belgas eruditis primi ordinis est: ita eo magis optandum, ut aliæ ejusdem viri duæ Dissertationes, quas se jam paratas habere ait, excudantur: quarum una inscribitur ἑλληνισμὸς ἐυμάθητος, & annexum *indicem Bibliothecæ Græcæ* habebit 1. *Philologorum*, seu Grammaticarum, Lexicorum, Phraseologiarum, particularum linguæ Græcæ, similiumque scriptorum. 2. *Literatorum*, qui Græcas antiquitates illustrarunt. 3. *Auctorum Græcorum*, qui ab Homero ad captam usque Constantinopolin urbem scripserunt. & 4. *MSS. Græcorum ἀνεκδότων*, quæ hic illic in Bibliothecis latent. Incidit hac occasione, ut id ὡς ἐν παρόδῳ, sed tamen non extra oleas, addam JOHANNEM MEURSIUM, egregium illum Græcæ antiquitatis vindicem, sub manibus simili labore *Bibliothecam Græcam*, ac *Bibliothecam Atticam*, habuisse: Atque, ut erat prorsus eximia in eruendis colligendisque rebus Græcis solertia, stupendique laboris vir: ita neque hoc in opere cessavit: sed jam ad finem perduxerat Atticam Bibliothecam, quæ Scriptores Athenis oriundos continet: & in quatuor libros Alphabetico ordine distributa Holmiæ in Regia Suecorum Bibliotheca MSS. servatur: hinc vero ut communi eruditorum usui, per Clar. Normannum, vel alium Virum doctum, eruatur, sane perquam optandum est. *Græca* vero *Bibliotheca* Meursii, quæ ibidem latet, & omnium Græciæ provinciarum Auctores itidem alphabeti ordine digestos recensere debuerat, manca nimis est, & non ultra primam δυάδα literarum assurgit. (*cc*) His ita de Meursio inspersis, nunc ad Henninii

Medicus alter eruditus, Joh. Dan. Major, Prof. Kiloniensis, in *Epistola de Nummis Græce inscriptis, ad D. Joh. Dieemannum, Ducatus Bremensis Ecclesiarum Supremum Antistitem, qua præcipue Paradoxon Viri Cl. Henr. Christ. Henninii, Linguam Græcam non esse secundum Accentus pronunciandam, Orbi Literato ulterius considerandum committitur*, Kilonii A. 1685. in 4to edita. Adjecta est illi *Appendix de suspecta, imo olim nulla, Jotorum Subscriptione.*

(*cc*) Bibliotheca Joh. Meursii Senioris Græca Alphabetica, de Antiquis Scriptoribus Græcis, eorumque Operibus, tum etiamnum reliquis, tum deperditis, Libris IX. totidem Musarum nominibus, ad exemplum Historiæ Herodoti, insignitis, absoluta, sæpius ab Autore (*Lib. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Lib. de Fortuna Attica c. 3. & in Lect. Theophrasticis cap. 1.*) est promissa, Editioque illius a Viris Eruditis, Andr. Schotto & Luca Holstenio (in Epistolis ad eum ἀνεκδότοις,) Phil. Labbeo (*in Biblioth. Bibliothecarum p. 205.*) Joh. Jonsio (*L. 3. de script. Hist. Philos. c. 20. p. 313.*) aliisque, vehementer desiderata. Superesse eam etiamnum inter Ἀνέκδοτα Bibliothecæ Regiæ Svecicæ Holmiensis Meursiana, quæ Sam. Pufendorffius Joh. Georgio Grævio, ut, ipso curante, ederentur, transmisit, verum imperfectam nec ultra Literam H productam, Christ. Thomasii *Cogitata de Libris Recentioribus Jocoseria Germanica* (*M. Nov. A. 1689. p. 585. 586.*) testantur. Si Morhofio, vel interpolatori ejus (h. l.), credendum, longe adhuc magis est mutila & imperfecta, nec ultra primam Literarum δυάδα assurgit. Absolutam tamen ego illam ab autore esse non dubito, cum edendæ ejus potestatem Guilh. Noomsio, Arlanderveniæ Domino, Anno jam 1634. fecerit in Epist. ad Gerh. Joh. Vossium d. 12. Jul. scripta, & in Appendice Vossianarum (*num. 200. p. 127.*) obvia. Bibliothecam Atticam (*L. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Præfat. Græciæ Ludibundæ, & in lib. de Fortuna Attica c. 8.*

Henninii promiſſam alteram Diſſertationem revertor: eam inſcribit Ῥωμαϊκισμὸν Βαρβαρόφωνον: demonſtrabitque, Græcos hodiernos, eorumque ſequaces, vitioſe literas & diphthongos Helleniſmi enunciare.

Atque ita nos manuducit ſua hac promiſſione Henninius ad controverſiam *de* 18
genuina linguæ Græcæ pronunciatione, multa utrinque contentione, ſcriptisque multis, inter literatos agitatam: quibusdam hodiernum & vulgarem pronunciandi morem, quo diphthongos αι per ſimplex *ε*, οι vel ει per *ι* ſimplex, efferunt, quemque nunc jotaciſmum appellare nobis liceat: aliis contra vehementer eam pronuntiationem impugnantibus, & oppoſitum adeo eſſe clarum manifeſtumque contendentibus, ut contrahiſcere idem ſit, ac os nullum, vel potius pugilis, habere. Sic utraque cauſa ſuos patronos, ſua etiam argumenta, habet. Mihi tamen ſemper potior eſt viſa poſteriorum ſententia, qui jotaciſmum iſtum improbant. Id equidem præfracte adeo negare non auſim, aliquo tempore, & apud aliquos Græciæ populos fuiſſe talem pronunciationem in uſu: namque obſervatum eſt in inſcriptionibus Græcis vetuſtiſſimis (e quibus potiſſimum, & e verſionibus Latinis, quando Græcas literas æquali charactere exprimunt, res decidenda eſt,) pro η & οι ſubſtitutum fuiſſe purum jota: ſed tamen hæc rem nondum decidunt. ISAAC. VOSSIUS, qui, ſuarum in *Melam Obſervationum l. I. c. 12. p. 65.* ſe *de Literis & pronunciatione linguæ Græcæ ſcripturum*, promiſerat, *in libro de Natura Rythmi p. 15.* graviter in eos invehitur, qui credunt, *beta* literam ſonaſſe ut *vita*, aut vocales η, ι, & υ, eodem pacto pronunciatas fuiſſe: contra is non ſolum florentibus adhuc Græciæ rebus, ſed & quamdiu ſteterit Romanum imperium, diverſum accidiſſe, audacter aſſerit: aliam tamen diphthongorum eſſe rationem fatetur: quanquam enim utraque earundem vocalis exaudita in veterum pronunciatione fuerit, priusquam Græcia Romanis ſerviret: ſub Nerone tamen, & Claudio, cum nimium delicatuli eſſe homines cœpiſſent, diphthongos Græcas una cum Latinis, fruſtra etiam renitente Claudio, expiraſſe. *Non tantum inſolens quid* (ita Voſſius p. 16.) *ſed & vaſtum, & ruſticum præ ſe ferre videbantur diphthongi* AI & OI: *Nec defuere credo, qui fauces non ſatis patere, nec ſine dolore in tam latos ſonos diduci & explicari poſſe, adfirmarent. Sine mora itaque a Romanis tranſiit vitioſus hic pronuntiandi ritus ad Græcos; gentem adulandi peritiſſimam, fruſtra reclamantibus doctis & antiqui moris ſtudioſis: qui licet aliquandiu reſtitere, brevi tamen & ipſi quoque in mollius loquendi genus conceſſere: & adeo quidem, ut Trajani & Adriani ſeculo bivocalium uſus penitus ceſſaſſe videatur. Hinc eſt, quod in illis marmoribus, quorum inſcriptiones factæ ſunt poſt ea tempora, mera dipthongorum confuſio appareat, cum* E *pro* AI,

promiſſam) Autor prælo itidem paratam habuit, ac Gerhard. Joh. Voſſio Amſtelodamum A. 1633. transmiſit, ut illic, in Tomo Operum ſuorum Hiſtorico-Philologicorum Primo, ederetur. V. Epiſt. ejus ad Voſſium, d. 20. Aug. A. 1633. exaratam, *in Appendice Voſſianarum, num. 175. p. 113.*

I *pro* OI *vel* EI, *passim occurrat, cum tamen in vetustioribus lapidibus orthographiæ ratio optime sibi constet.* Hæc Vossius, cujus ego judicio multum in hoc negotio tribuo: est enim illarum literarum doctissimus, &, in ista multitudine Auctorum, qui de hoc argumento scripsere, procul dubio nova quædam vidit & observavit. Scripserunt alioquin *de pronunciatione linguæ Græcæ* JOH. CHEKUS, *Anglus*, cujus de illa controversia *disputationes, cum Stephani Wintoniensis Episcopi VII. epistolis*, junctæ prodierunt Basil. An. 1555. THOMÆ SMITHI *de recta & emendata pronunciatione linguæ Græcæ* liber Paris. apud Rob. Stephanum an. 1568. in 4. excusus est. ADOLPHI MEKERCHI, *Brugensis de veteri & recta pron. ling. Gr.* scriptum Plantinianis typis Antwerp. 1576. in 8vo impressum est. HENR. STEPHANUS vero integrum corpus Auctorum, hanc materiam evolventium, collegit, hoc titulo: *De linguæ Græcæ ac Latinæ vera pronunciatione commentarii doctissimorum virorum.* An. 1587. in 8. Scripsit præterea JOH. CAJUS, *Londinensis, Medicus* clarissimus, *πολύγραφος* (ut e Gesnerio de Scriptor. Non-Ecclesiast. Frisiique Bibliotheca liquet) & Collegii cognominis apud Cantabrigienses fundator, *de Pronunciatione linguæ Græcæ & Latinæ, cum scriptione nova* Londini 1574. in 4. Adversus jotacistas disputat quoque LAURENT. RAMIREZ *de* PRADO in Πεντηκοντάρχῳ suo, Antwerp. 1612. edito, c. 34. qui & hac in parte profligare ignorantiam vulgarem voluit. Contra vero non ita pridem JOH. RUDOLPH. WETSTENIUS, Græcarum literarum in Academia Basil. Professor, doctusque vir, omnes has de pronunciatione Græcæ linguæ lites, editis *de illa Orationibus* Amstelod. 1681. in 8. ita resumsit, ut jotacistarum partes agat, & sollicite ad adversariorum argumenta respondeat: nondum tamen persuasit.

19 Ad doctrinam de Dialectis, cujus supra mentionem fecimus, pertinet quoque *πολυθρύλλητος* illa, & tot infestis acerbisque scriptionibus actitata, *de Hellenistica Lingua* controversia: cui occasionem primam JOSEPHUS SCALIGER, tum *in Animadversionibus Eusebianis pag. 134.* tum in conversatione familiari dedit: a quo, magistro suo, haustam opinionem DANIEL HEINSIUS, *in Prolegomenis suarum Exercitationum Sacrarum*, earumque perpetuo decursu, magno conatu uberius expolire, peculiaremque Dialectum ejus, in translatione τῶν LXX. & stylo Novi Testamenti, obviam, constituere annisus est. Cui vero se acri scriptione opposuit CLAUDIUS SALMASIUS, tum *in Commentario de Hellenistica*, Lugd. Bat. 1643. in 8. edito; tum *in Funere & Ossilegio Hellenisticæ.* ibidem eodemque anno procuso, cum Heinsius scripta dissertatione sui vindicias tentasset. Et scripsit quidem Salmasius eo eventu, ut causa Heinsium cecidisse viri docti palam tum judicarent. Ita enim Sarravius ad Alex. Morum Epistol. p. 71. *Omnes docti & probi in amici nostri sententiam palam eunt. Familiam duxere Gerh. Vossius, Constantinus Imperator, Joh. Latius: quos numeri innumeri secuti sunt.* Hos inter non ultimum ipsummet Sarravium fuisse, alia ejus ad Gronovium, quem noverat Heinsii amicum, verba testantur *Epist. p. 69. Sed quid de ejus* (Salmasii) *Hellenisticis censetis? Tu præsertim quid de Ossilegio? Nisi enim me viri amor turbat, vix aliquid majori cum fructu, venustate & elegantia, ab eo unquam scriptum*

ſcriptum fuiſſe edico. Hinc cum MARTINUM SCHOOCKIUM, Ultrajectinum, *Rogum Funeris Helleniſtici* moliri audiviſſet; *Viderit ille,* inquit, *num moleſta tunica indutus in ipſa tæda lucere velit:* pag. 87. Nihil vero hujus edidit Schoockius: ſed Auctor eſt Diſſertationis *de Helleniſtica lingua,* Lugd. Batav. 1643. in 8. evulgatæ, quam ab Heinſio ipſo ſcriptam male Salmaſius ſuſpicabatur, eapropter caſtigatus a Placcio *in Anon. Detectis* p. 66. Præter Salmaſium vero alium quoque adverſarium, non minus acrem, & eruditum, nactus eſt Dan. Heinſius, amicum olim, & quod mireris, contra Balzacum defenſorem, JOH. CROJUM, cujus *Obſervationum Sacrarum Pars prior,* Genevæ 1645. in 4. publicata, Heinſii Prolegomena diſcutit: & multis profecto egregiis atque eruditiſſimis obſervationibus ſcatet. Sarravius, quem paulo ante laudavimus, *in Epiſt. p. 135* ita de Croji libro ad Morum. *Redditæ mibi ſunt amici tui obſervationes in Prolegomena jacentis & afflicti auctoris, pro quibus magnas tibi debeo & ago gratias. Opus eſt eruditum, varium, elegans, multijugi doctrina & lepore refertum. Placet præſertim* θυμὸς ἀγήνωρ, *quo hominem audacter, nec ſub perſona, aggreditur. Si autem in ſolo pene hærens* προπυλαίῳ *tot inſcitiæ &* ἀκρισίας *portenta profligavit, quid non ſperemus amantes, ubi ipſa adyta reſeraverit?* Quæ ſequuntur, non addo, cum e Salmaſianis relationibus hauſta juſto acerbius Heinſium perſtringant; (de quo alibi in epiſtolis dignius atque moderatius loquitur) ut recte etiam Colomeſius in Gallia Orientali p. 186. obſervavit. Certe, uti Leydenſes edita Ann. 1646. Apologia Heinſium tuiti ſunt, ita nihil amplius a Crojo lucem in hac controverſia aſpexit: quanquam ipſe plures adhuc Obſervationum partes ſub finem editæ promiſerit. Utrum vero earundem editio a collegis Croji impedita ſit, (a quibus, *cum barbarum iſtud facinus illis diſpliceret, Crojum ſui officii admonitum reſipuiſſe,* Nicol. Heinſius, D. F., ſibi narratum refert, *Not. in Ovid. T. I. p. 375. edit. in 12.*) an alia illum cauſa retardaverit, incertum. Servare partes reliquas Croji Obſervationum nepotem ejus D. Roure, e Colomeſio l. c. didici. Adeo vero rejicit Helleniſtarum nomen in LXX. Interpretibus Vir ille doctus, ut eos potius *Ex-Helleniſtas & Aphelleniſtas* dici debere pag. 254. *Obſerv.* aſſerat. Neque etiam ſubſtitit inter hos triumviros controverſia: ſed & MATTHÆUS COTTERIUS, ſcripta *de Helleniſtis & lingua Helleniſtica Diſſertatione,* Heinſio ſe oppoſuit, & complures alii, modo pro Heinſio, modo contra illum, argumentum hoc pertractarunt; quos recenſere nimis prolixum foret. Inprimis vero recruduit illa lis inter *Richardum Simonium* & *Iſ. Voſſium:* quorum ille, Salmaſium, nonniſi de umbra aſini diſputantem, lites de nomine tantum concitaſſe, ſcribit: hic vero Simonium vulgi more loqui ait, non attendentem, res eſſe mortuas, niſi vocum acceſſerit poteſtas. Videantur eorum ſcripta ἀμοιβαῖα: *Simonii Caſtigationes,* & *Voſſii Reſponſiones.* Quemadmodum vero pleriſque negandum non videbatur, peculiarem eſſe librorum N. T. & LXX. Interpretum loquendi modum: ita *Græcum Synagogæ* illum vocavit Simonius, cum *Helleniſticum* non vellet. Salmaſius vero *Idiotiſmos, ſolœciſmos, barbariſmos,* ſacro etiam textui immiſtos aſſerere non dubitat: quod cum nimis durum aliis videretur, eo ipſi tetenderuſit, ut puram omnino eſſe, nec Hebraiſmos, nec idiotiſmos,

tismos, & multo minus solœci quid barbarive, redolere evincerent. Hoc jam, ante lites Hellenisticas, probare Henr. Stephanus est conatus, in erudita quadam *præfatione, quam novo Testamento a se in 12. edito præfixit:* insecutus eum Sebastianus Pfochenius, *Diatriben de Linguæ Græcæ puritate absque Hebraismis* edidit Amstel. 1629. in 8. inde aliquoties recusam. Post lites Heinsianas idem valide, conquisitis undique scriptorum profanorum locutionibus, assertum ivit operoso *Annotationum in Nov. Test. volumine,* Wittebergensis Academiæ clarum sidus, ERASMUS SCHMIDIUS; prodiit illud Noribergæ an. 1659. in fol. Haud segnior discipulus Schmidii, BALTHASAR STOLBERGIUS, & ipse Græcæ L. Professor Wittebergensis, non solum variis *Exercitationibus,* quas *uno Tractatu comprehensas,* post Auctoris fata, *Clar. Schurzfleischius* præfatione ornavit, Witteberg. 1685. in 4., solœcismos & barbarismos, Novi Fœderis dictioni tributos, profligare strenue molitus est: sed & paratum jam editioni Opus magnum reliquit, summa diligentia elaboratum, quo puritatem styli N. T. ostendere satagit. Servatur illud adhuc manu Auctoris scriptum a *Theod. Dassovio,* L. L. Or. in eadem Academia Professore, Viro clarissimo, & Stolbergiani tori successore: qui & edendi Operis plus semel ad amicos spem fecit. Eodem proposito scripti apud Anglos JOH. PRICÆI *Commentarii in Nov. T.* sunt, qui & junctim uno Volumine Londini lucem aspexerunt An. 1669., & in Opus Criticorum S. Scripturæ Interpretum una recepti sunt, ut a barbarismis Novi Testamenti phrasin vindicent. Enimvero, ut jam olim Pfochenio sese *Thomas Gatakerus* opposuit, magnum in omni re literaria nomen, edita *Dissertatione de stylo Novi Testamenti, Londini 1648.* in 4., utque *Is. Casaubonus, in Notis ad N. T. a se editum,* auctoritati soceri sui Henr. Stephani non cessit: ita Wittebergensibus Viris doctis JOH. HENR. BOECLERUS brevi quidem, sed eruditissima *Dissertatione de Lingua N. T. originali* (quam recudi, suæque de eodem themate addi, Celeb. Lipsiensium Theologus *D. Joh. Olearius* curavit,) ea objecit, quæ nondum soluta, si verum fateri decet, etiamnum prævalent. Mediam ille viam tenet, &, quid in Salmasii opinione, quid in sententia Heinsii, culpandum sit, egregie & cordate, tectis tamen semper nominibus, exponit. Contra eos vero, qui puritatem Græci sermonis in N. T. asserunt, multisque corrasis undique similibus locutionibus probant, illud inprimis monet: *non esse quæstionem, an phrases & verba, quæ in Novo Testamento occurrunt, e perreptatis scriptorum profanorum monumentis possint erui; (præsertim si raro hic, ibi vero semper, occurrant) sed, an tota dictionis indoles, faciesque styli, totumque orationis corpus, conveniat cum ea Græcitate, quæ in profanis scriptoribus occurrit. Ex hoc enim principio de idiomate esse judicandum.* Eandem cum Bœclero viam JAC. BOLIUS trivit, Regiomontanus Professor, qui an. 1647. in 4. peculiarem edidit dissertationem hoc titulo: *Justa & moderata absentiæ ab exequiis, & justis funebribus, funeri linguæ Hellenisticæ excusatio & venia, quam ab iis, qui, idiotismum Hebræum in Tabulis Testamentariis Novi Fœderis Salvatoris nostri J. C. negando, funus linguæ Hellenisticæ procurant: iis vero, qui, Solœcismos & barbarismos eidem impingendo, prorsus efferunt & contumulant, -- impetrare conabitur &c.* uti Placcius loco sup. cit. indicat. Ex Italis docte & copiose materiam istam, in utramque partem differendo, tractasse *Petrum*

trum Lasenam Erythræus in *Pinacoth. I. p. 108.* auctor est. Verum longe plures adhuc Philologi eruditi supersunt, quorum tractatibus illustrata & pertractata illa controversia est: *Glassius* noster & *Joh. Vorstius;* uterque in Philologia Sacra: ille carptim, hic luculenter: *Caspar Wyssius* in Dialectologia Sacra: *Georg. Pasor* in Idea Dialectorum N. T. *Joh. Olearius* supra laudatus in Dissertatione de Stylo N. T. *Anton. Borremansius* in Variis Lectionibus c. 1. *Joh. Leusdenius* in Philologo Ebræo-Græco: & tot alii, quos nunc præterimus.

Sunt alii, qui conformitatem phraseos Græcæ & Hebraicæ aliquot libris in- 20
tegris tradidere: ZACHARIAS BOGANUS, Anglus Devoniensis, cujus extat *Homerus Ἑβραΐζων*, seu comparatio Homeri cum Scriptoribus Sacris, quoad normam loquendi: editus est ille liber Oxonii An. 1658. in 8. Simili labore *Homeri Hebraismos* annotavit JACOBUS CAPPELLUS in Vindic. Casaub. L. IV. c. 11. 12. Eandem operam *phraseos Homeri cum Syriasmo collatæ* jamdudum ante hos ANGELUS CANINIUS promiserat, Buchnero teste in Paraphrasi suæ Eclogæ de Philosophia: Idem promiserat & Heinsius in Sacro Aristarcho.

CAP. VII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS, ET GLOSSARIIS ANTIQVIS.

§. 1. *Lexicorum Græcorum Historiæ Scriptores.* 2. *Lexicographi Veteres Editi, Autor sc. Magni Etymologici.* 3. *Suidas.* 4. *Jul. Pollux,* 5. *Harpocration.* 6. *Hesychius Alexandrinus.* 7. *Stephanus Byzantinus.* 8. *Lexicographi Veteres Inediti, Phrynichus, Helladius, Pausanias.* 9. *Photius (Patriarcha Constantinopolitanus.)* 10. *Joh. Zonaras, Eudemus, Arsenius.* 11. *Cyrillus Alexandrinus, aliique complures, magnam partem Anonymi.* 12. *Glossariorum diversa acceptio. Glossariorum apud veteres Copia.* 13. *Glossariorum, a Pet. Daniele, Henr. Stephano, Bonav. Vulcanio, Car. Labbeo, J. Rutgersio, editorum, Historia.*

Uti præcipua *ἐξηγήσεως* Græcæ pars e LEXICIS atque GLOSSIS haurienda est; 1
imo & etymologiarum ratio ibi omnium maxime habetur; ita de his nunc post Grammaticas, quarum pars magna sunt, justam tractationem institui res ipsa jubet. De eorum ratione in universum, origine, instituto, differentiis, aliisque notatu dignis, magna sane diligentia, & judicio haud minore *Phil. Jac. Maussacus* agit, in Dissertatione Critica, suis in Harpocrationem notis præmissa. Attigit quoque istud argumentum *Joh. Wowerius* cap. IX. suæ Polymathiæ: quem Maussacus identidem, sed nonnunquam immerentem, castigat. De Lexicis Græcis præ-

præterea Differtationem edidit *Joh. Henr. Bœclerus*, quæ reperitur inter Differtationes ejus Academicas: videndus quoque *Joh. Martinius*, in præfatione Lexici sui Philologici, (& post hos *Joh. Alb. Faber*, qui Exercitationem de Lexicis Græcis Decadi Decadum, Lipsiæ 1689. editæ, annexuit: quam vero nunc secundis curis plus altero tanto auctiorem, & accurato studio recognitam paratam habet, propediem editurus.)

2 Etymologiam vocum Græcarum non Platoni solum, cui primo illam curam Dionysius Halicarnassensis adscribit, sed & Philosophis aliis, nec non JCtis, Poëtis, Comicis, & Tragicis, imo & Christianæ Theologiæ Magistris, cordi fuisse eleganter Maussacus, ex ipsorum monumentis, ostendit. Hinc nata jam olim varia variorum Etymologica, quæ nunc periere, & e quibus conflatum, quod superest adhuc, MAGNUM ETYMOLOGICUM est, pulcherrimum istud antiquitatis Græcæ fragmentum, magnumque penu Grammaticæ, in quo & originum & analogiæ doctrina, ex veterum sententiis, copiosissime proponitur; historiæ item & antiquitatis monumenta passim attinguntur: adeoque liber omnino necessarius ad linguæ rerumque Græcarum cultiorem notitiam. Auctor illius ignoratur, licet nonnulli *Marcum Musurum* (qui in Thomasii de Plagio Differt. vitio typographi male *Martinus* scribitur,) alii *Nicolaum* & *Zachariam Calliergos*; *Nicam*, cum Politiano, alii, pro eo habeant. Musurus cum Calliergis primum editi ejus curam gessit, cum Venet. 1499. publicaretur: hinc nata de iis, ut Auctoribus, suspicio. Unde vero suam de Nica opinionem hauserit Politianus, & annon falli potuerit, incertum. Juvat illum, quod Phil. Labbe, *in Bibliotheca Nova MSS. Supplem. II. p. 170.* e Catalogo Scipionis Tertii, Neapolitani, Nicæ Lexicon quoque inter alia recenset. Quicquid sit, Christianum fuisse Compilatorem Etymologici, & non nimis antiquum, ea, quæ Maussacus profert, & allegationes Auctorum recentium, ignorare nos aut dubitare non patiuntur: Plagiariis eum accenset Casaubonus, & cum Casaubono Thomasius, qui etiam ab isto crimine non excusandum existimat l. c. §. 663. *seqq.* Interim pernecessarium & utilissimum Græcæ linguæ Studiosis librum esse, ipse usus omnium optime probat. Post primam ejus editionem, alteram Venetiis A. 1549. excudit, non Aldus, uti perperam Auctor Catalogi Thuanei prodit, (deceptus, ut videtur, Delphini anchoræ circumplexi pictura, quæ alias Aldi insigne est); sed Federicus Turrisanus, Andreæ, qui Socer Aldi fuerat, filius. Is non magno solum studio Etymologicum emendavit, verum & de suo adjecit nonnulla, asteriscis notata: quæ tamen adeo non spernenda Frider. Sylburgius judicavit, ut ea omnia novæ editioni a se procuratæ insereret: prodiit illa Heidelbergæ ex officina Commeliniana A. 1594. cum Sylburgii notis & indicibus præstantissimis. (Isaacus Vossius MSS. hujus Etymologi Codicem longe antiquissimum possedit, quem &, ne nimia vetustate exesæ literæ prorsus evanescant, describi summa fide curavit: est vero is edito longe amplior: atque utinam e Leydensi Bibliotheca, in quam cum reliquo ejus Viri librario apparatu transiit, editum aliquando iri spes esset: & non idem experiatur fatum, quod Catalogus Bibliothecæ Vossii, jussu Guilh. Sancrofft, Archiepiscopi olim Cantuariensis, a Paulo Colomesio elegantissimo ordine con-

confectus, jamque non solum paratus editioni, sed & Londinensi cuidam typographo ab amico, cujus relationi rem totam debeo, in manus traditus, ut propediem edatur, cujus tamen editio vel dilata nimium, vel omnino omissa est.)

Præter Etymologicon Magnum ἀνωνύμυ, SUIDÆ ETYMOLOGI- 3
CUM quoque superesse, diversum a Lexico & ineditum, in Bibliotheca Palatina olim asservatum, sequentia Maussaci verba evincunt, quæ cum ad pleniorem libri notitiam haud parum conducant huc e Dissert. Crit. p. 341. sq. transcribam. *Ex professo* (ita ille) *huic parti* (etymologicæ) *incubuere ultimæ antiquitatis auctores, Suidas & Etymologus. Et Suidas quidem, cujus Etymologicum, Mich. Apostolii manu in Creta, ἀπὸ πρωτοτύπυ πάνυ διεφθαρμένυ (ut ipse testatum reliquit), descriptum, in luculentissima Electoris Palatini Bibliotheca servatur. Opus, ut ego judico, pernecessarium; sed, nisi me fallit conjectura, quamvis nunquam in illud inciderim, in glossarii modum potius, quam Etymologici, confectum. In hanc sententiam me duxere varia, quæ a Joh. Meursio, in Glossario suo Græco-Barbaro, ex eo proferuntur fragmenta: quid enim illa præter verba κατὰ γλώσσας explicata?* Cave in his Maussaci verbis ultimam antiquitatem pro ultima abhinc, i. e prima, accipias, cum ultimam ad nos versus indigitet, quæque antiquitatis titulum ferme ultima promeretur. Sine dubio autem, cum universo Palatinatus literati thesauro, in molem Vaticanam istud Suidæ Etymologicum transiit, e quo aliquando liberatum iri compedibus spes nulla omnino est. Ceterum, quod ad illam de Etymologico Suidæ in Glossarii modum scripto Maussaci suspicionem attinet; possunt utique glossemata etymologiis esse intersperta, quæ non statim faciem libri mutant: quemadmodum in magno Etymologico innumera vocabula 25. aut 30. diversarum nationum afferri, & glossematice explicari, ipsemet Maussacus p. 360. l. c. refert, allatisque exemplis pluribus probatum dat. Nempe istiusmodi peregrina vocabula ortum primo Glossis, tum & Lexicis, præbuerunt, quæ omnia fuse laudatus Auctor exponit; &, quid discriminis inter Glossas Lexicaque sit, quod nullum arbitratur Casaubonus; magnum Wowerius credit, ipse medius commonstrat.

Negari interim non potest, adeo strenue Glossatores Lexicographos, & hos illos vicissim, mutuo transcripsisse, compilasseque, ut in morem res prorsus abierit. Postulatur vero inprimis ejus criminis SUIDAS, paulo ante memoratus, cujus *Lexicon* nil nisi centonum, ex variis auctoribus, haud raro præter rem silentio pressis, conquisitorum, congeriem, seu ῥαψῳδίαν potius esse, viri gravissimi Beatus Rhenanus, Is. Casaubonus, Andr. Schottus, aliique haud pauci, non sine omni stomachatione, memorant: a quibus non adeo multum in diversum abit Q. Septimius Florens Christianus in Notis ad Ireneam Aristophanis; & Maussacus, nisi quod hic non succenset Suidæ, sed eum commendat potius, & de ejus nomine aliisque Suidis, contra Politianum & Gyraldum erudite disseruit l. c. p. 373. sq. Excusandum quoque a plagio Suidam sibi sumit Thomasius *Dissert. de Plag. Liter.* §. 551. quippe quem & fontes, e quibus hauserit, præmisso Lexicorum catalogo, indicasse, & a recentiori manu plus semel interpolatum, haud immerito credi posse causatur.

Mereri sane illud eruditionis & rerum quarumvis pretiosissimarum penu, ut hoc quicquid est plagii condonetur, cum Reinesio sciscit, cum id omne nonnisi in commodum Orbis eruditi vergat. Utique, dum Philosophorum plerorumque Vitas exhibet, eo non infimum locum inter βιογράφους sibi vendicare Jonsius *de Scriptor. Historiæ Philos. l. III. c. 20. p. 305.* judicat, plura aliquando de eodem daturus, ni mors egregios conatus oppressisset: secutus autem in hoc de Suida Judicio Vossium est *de Philologia c. 14. §. 9.* Prima Suidæ, eademque rarissima, & longe emendatissima editio Græca, Mediolani prodiit An. 1499. in fol. summo studio Demetrii Chalcondylæ procurata: typis Joh. Bissoli & Bened. Mangoli Carpensium, quos eum in finem advocarat: sed id tamen, ne perfecta sit, incommodi habet, ut lemmatibus aliquot destituatur, quæ in Aldina editione anni 1515. conspiciuntur: habet tamen & ipsa quædam, quæ in *Aldina* non sunt, (siquidem non diffitetur in Græca præfatione Chalcondylas, se ex aliis quoque libris Suidæ ingessisse, quæ deesse adhuc ipsi videbantur) sed pauciora. Post Aldinam prodiit tertia *Basileensis* An. 1544. Frobenianis typis exscripta, quæ nec ipsa in omnibus cum Aldina consentit. Tres has Græcas Suidæ editiones Latina excepit Hier. Wolfii A. 1564. & secundis curis iterata 1581. sed quæ nonnisi Historica Suidæ selecta, & Latine translata, sistit. Suidam integrum Latine vertit Seculo jam XIII, Robertus Grosthead, seu *Capito*, Episcopus Lincolniensis, sui ævi miraculum & ob summam eruditionem stupor. Nondum quidem edita illa versio est, ut sunt plures ejus viri labores ἀνέκδοτοι, sed ejus tamen in Historia meminit Matthæus Paris, & ex hoc Balæus de Scriptor. Angl. Cent. IV. p. 306. qui & Roberti Animadversionum in Suidam librum allegat. Nostro seculo Suidam integrum Latine reddidit versione liberiore, notis insuper atque emendationibus illustratum Æmil. Portus, II. Tomis, Genevæ 1619. editum: ut adeo vastus liber sit. Enimvero non omnino probata eruditis ista Suidæ versio est; seu obtineat hic, quod sub finem suæ in Harpocr. præfationis laudatus sæpissime Maussacus verbis justo durioribus scribit; *sana mente præditis & literis, ut decet, imbutis ludibrio esse & contemptui, quotquot e trivio interpretum Pollucem, Suidam aliosve id genus auctores, in Latinam transfundere instituunt:* seu aliud obfuerit Porto, Viro cetera doctissimo. [Ita enim non in versione solum, sed & emendationibus, impegisse illum Pearsonius, in eximiis ad Hieroclem Prolegomenis p. 31. notat. *Suidam,* inquiens, *admodum infeliciter transtulit, maculisque pluribus aut affectum invenit, aut affecit.* Ipsummet vero Joh. Pearsonium novam & luculentam Suidæ editionem moliri, refert Mericus Casaubonus in Not. ad Hieroclem p. 181. Quodsi hanc molitionem absolvere datum fuisset Viro summo, haberemus hodie Suidam, emaculatum, illustratum, & tantum non omnibus numeris absolutum. Hoc autem fata non sivere. Quæ supersunt apud Anglos ex ejus collectione, maximam partem spectant Auctorum nomina, e quibus exempla toties ἀνωνύμως producit Suidas; inspersis & hic illic emendationibus; ut ex ore Clar. Dodvvelii amicus hausit. Plane itaque convenire videntur collectanea Pearsonii cum Reinesiano ad Suidam apparatu. Infinita siquidem Thomas Reinesius, profundæ eruditionis Vir ac inter præcipuos nostræ Germaniæ

maniæ numerandus, margini suæ Suidæ allevit, ad ejus illustrationem aut emendationem facientia. Nam & ipse aliquando Suidam edere meditabatur, nil utique, si perficere meditata ætas sivisset, concessurus Pearsonio. Sed & cum ipso omnis illa spes evanuit. Servatur interea Suidas Reinesii, ex Genev. editione, cum reliqua viri ejus supellectile in bibliotheca Cizensi: e qua illum aliquando videre licuit. Idem Reinesius, *Epist. XLVI. ad Rupertum,* Thomæ cujusdam Hieromonachi Cretensis, Suidæ Epitomatoris, meminit, cujus liber MSS. in Dresdensi Seren. Electoris Bibliotheca asservatur, hoc titulo, Ἀπὸ τῦ Σϋίδα παρεκβολὴ καὶ συναθροίσις λέξεων χρησίμων, τῶν μάλλον τετριμμένων ἐν λογογράφοις καὶ ῥήτορσι, κατὰ σοιχεῖον διηκριβωμένη. Brevissima vero est ea Epitome, & quodvis verbum uno tantum alio reddit: nulla nomina propria, nulla historica, nullas Scriptorum auctoritates, habet.] Vitas Cæsarum, e Suida excerptas, Tomo III. Scriptorum Historiæ Rom. Minorum, Francof. apud Wechelos A. 1627. excuso, Græce & Lat. Frid. Sylburgius inseruit; quas jam A. 1557. in 8. Wittebergæ Latine edi curavit Hermannus Wittekindus. Taceo nunc Adagia, e Suida per Andr. Schottum excerpta, editaque cum Scholiis Antwerp. 1612. in 4., & si quæ alia e Suida separatim prodierunt. Id unum addo, adeo multum juvare polyhistorem Suidæ Lexicon, ut ne carere quidem illo possit, quisquis vel tantillum in historia literaria antiquiore proficere animum induxit.

4 Strictior in Grammatices circulo observando, & qui nunquam temere excurrit, JULIUS POLLUX est, Grammaticus Commodi ævo clarus, cujus *Onomasticon,* X. libris constans, ac sub eleganti titulorum dispositione rerum nomina exhibens, habemus, primum ab *Aldo* Venetiis A. 1498. & 1502. tum Florentiæ apud Juntam & Basileæ, sed utrinque plane ad Aldinum exemplar, editum. Optima illius editio WOLFGANGO SEBERO debetur, qui cum Palatinis atque Augustano Codicibus textum contulit, emendavit, notas & indices laboriosissimos adjunxit: atque adeo præclare de Polluce meritus est. Fatetur tamen Rod. Gualtheri versionem, quam adjecit, nimis castigatam non esse: (sicut & Scaliger, ea se magis traduxisse Gualtherum quam commendasse, scribit *Epist. p. 485.*) prodiit liber apud Wechelos An. 1608. in 4. Neque etiam ita emaculare potuit Pollucem Seberus, ut non quamplurima emendanda supersint: quod ipse etiam in præfatione agnovit, & hinc non solum Casauboni, atque Hœschelii, manus socias imploravit, sed & a Jungermanno e codice Pollucis MSS. nova ac non pœnitenda promisit. Colomesius, *in Biblioth. Choisie p. 105. seq.* aliquot adhuc Onomastici codices MSS. recenset, atque refert, Bonav. Vulcanium aliquando novam ejus editionem promisisse, *mais,* addit, *il s' est contenté de nous la promettre.* Extant breves quædam Notæ *Joach. Kuhnii,* Gryphiswaldensis, Professoris Argentinensis, in hoc Onomasticon sane eruditissimæ; & magnam ostendunt hujus Viri in isto litteraturæ genere peritiam: impressæ sunt Argentorat. An. 1675. in 12. [Is ipse Vir celeberrimus, cui egregiam Pausaniæ editionem debemus, novam nunc Pollucis faciem apud Belgas excudendam summa diligentia parat; quæ ut optatum finem nanciscatur, in omnium votis est.]

5 Felicior Polluce HARPOCRATION eruditissimos longe viros nactus est, qui ei emendando bonas horas impenderent. Quamvis enim ejus *Lexicon Decem Oratorum* per integros centum & quod excurrit annos, a prima sui editione, quæ Venetiis ab *Aldo 1503.* una cum Ulpiani in Demosthenem commentariis data est, misere afflictum jacuerit; secunda editione Veneta Anni 1527. (quam ab Aldo itidem & Asulano procuratam nescio quo calami festinantis errore Maussacus asserit; cum Aldus jam An. 1516. diem clauserit supremum) magis etiam deformatum: Surrexit tamen, sub initium hujus Seculi, PHILIPPUS JACOBUS MAUSSACUS, tum juvenis, exquisiti judicii & subactæ eruditionis: postmodum Senatus Tholosani Præses: qui ope MSS. codicum, totum *Harpocrationis Lexicon,* mancum hactenus & hiulcum, restituit, emendavit, *Dissertatione* præliminari *Critica,* toties jam nobis laudata, & notis uberioribus, illustravit, Parisiis An. 1614. in 4. nihilque oblitus est eorum, quæ ad commendandum Auctorem suam undecunque facerent. Anno sequente 1615. *Notarum in Harpocrationem Appendicem,* Claud. Salmasio nuncupatam, edidit, Plutarcho de Fluviorum & Montium nominibus, Tholosæ a se primum edito, annexam in 8. *Lectiones* vero *Græcas, Operis Harpocratiani interpretes,* ut & volumen *de derelictis ab Harpocratione vocabulis rhetoricis,* non dedit, licet in præfatione promiserit, uti nec *Indicem Auctorum* in Lexico allegatorum, quem privata industria sibi confecisse, & ad finem libri sui scripsisse Alex. Morum, Colomesius in Bibliotheca selecta p. 113. refert; ubi & de Maussaci scriptis editis ac promissis, eruditione, morte, clarorumque virorum elogiis, succincte agit. Non tamen memorat singularem casum, quem illi accidisse referunt, ut, cum linguæ Græcæ extra controversiam longe peritissimus esset, ex morbo quodam adeo ejus usum perderet, ut ne legere quidem amplius Græce sciret. Obiit An. 1650. Post Maussacum Gallus alter celebris HENRICUS VALESIUS, ille tot lucubrationibus exquisitis inter principes literatorum clarus, Harpocrationi, quo frequentissime utebatur, manus obstetricantes admovit, ac tum in ipsum notas confecit, tum in Maussaci Dissertationem & Notas, novas denuo Animadversiones composuit: quas e Bibliotheca Guil. Prusteau, Antecessoris Aurelianensis, nactus vir celeberrimus, Jac. Gronovius, publico non invidit: sed Lugduni Batav. An. 1682. edidit: e quibus quamplurima, non Critica solum, sed & ad indagandam veteris fori Græci rationem, hauriri possunt. Nam cum id præcipue institutum tales Lexicographos, qualis est Harpocration, qualesque Julianum Diodorum, atque Philostratum, Photius in Biblioth. Cod. 150. recenset, tenuerit, ut e decem Rhetoribus, quorum vitas Plutarchus describit, Demosthene, Antiphonte, Andocide, Lysia, Isocrate, Isæo, Æschyne, Lycurgo, Hyperide, & Dinarcho voces Alphabetico ordine dispositas explanarent, non potuit certe non quamplurimum fori veteris una inspergi: eoque magis commendandum Jurium Studiosis est Harpocrationis Lexicon. Cujus, post Maussaci & Valesii curas, novam editionem NICOLAUS BLANCARDUS, cum sua Latina versione, Notis ac Dissertationibus Duumvirorum istorum Integris, nitidissimo charactere procuravit Lugd. Bat. 1683. in 4. additis, præter Auctorum ab Harpocratione allegatorum Catalogum, suis ipsiusmet annotationibus. [Enim-

vero

vero pessime a Jacobo Gronovio propterea exceptus, qui in novissima sua Harpocrationis editione, quam nuper cum optimæ notæ Codice Florentino & Aldina editione, Xylandri, Fabri, Sylburgii, Freheri, Rutgersii & Heinsii, manibus notata, collatum, Lugd. Bat. 1696. in 4. emisit, quavis occasione data in Blancardum acerrime invehitur, tum versionem ejus, tum notas & emendationes, acerbissime perfricans. Illud præterea in præfatione, adductis Maussaci ad Meursium literis, observat, Meursium ab edendo, ut constituerat, Harpocratione, nonnisi precibus ac blanditiis Maussaci morum, abstinuisse.]

HESYCHIUS *Alexandrinus:* quem cum Milesio ejus nominis plurimi perperam confundunt, ut jam olim in Bibliotheca Gesnerus animadvertit, non attendentibus id licet recentiorum haud paucis: *Lexicon* reliquit, ex antiquioribus, quorum nomina ipsemet in præfatione refert, collectum: quod in cœlum alii laudibus extollunt, Auctoremque cum Heinsio *Grammaticæ eruditionis abyssum,* aut cum Sarravio *Jovem Grammaticorum,* nominant: alii cum Reinesio eruditionem, quæ passim illi tribuitur, potius Auctoribus, quos excerpsit, tribuendam judicant, nesciuntque, cum nihil pene ejus sit, quomodo eruditum ἐξαιρέτως fuisse colligere debeant? Vix vero dubitandum est, primorum judicia prævalere, tot magnis suffragiis Scaligerorum, Casaubonorum, Salmasiorum, Vossiorum aliorumque eruditorum tantum non omnium subnixa. Quodsi enim centies *aliena passim ab indoctis inserta* cum Barthio Adversar. lib. XLII. c. 26. asseramus, aut cum Tanaq. Fabro *pretiosissimo Hellenismi Thesauro carbones admixtos e Græcitate vulgari* concedamus: manet tamen thesaurus, & absque Hesychio plurima Græcorum magni etiam momenti, circa voces, antiquitates, Auctores ignorarentur: Magnam proinde gratiam eruditi orbis inivit ALDUS, qui, inter tot alios Scriptores Græcos, Hesychio quoque primus vitam dedit. Hujus editionem secuta *Hagenoensis,* anni 1521. quæ communissima, & *Basileensis* apud Cratandrum. Exinde multi nequaquam de plebe viri, cum depravatis lectionibus scatere Auctorem optimum indignarentur, ad emendandum illum & perpoliendum manus sedulas admovere cœperunt, certatim quasi novam ejus editionem promittentes: *Joh. Meursius. Dan. Heinsius* juvenis adhuc, *Joh. Casp. Suicerus,* qui per Vorstium Specimen suarum notarum ad Reinesium miserat, uti patet *ex Rein. Epist. 26. ad Vorstium p. 56. sqq.* Horum labores, cum separatim non prodiissent, nempe quod ad finem non sunt perducti, conjunctim tamen suo modo in nitidissimam Lugdunensem apud Batavos editionem Hesychii 1668. in 4. fluxere, quam CORNEL. SCHREVELIUS, dum viveret, adornavit variis virorum doctorum castigationibus ditiorem melioremque. Præterea cogitasse aliquando de editione Hesychii *Alex Morum,* e Sarravii epistola, An. 1639. ad illum data, liquet: ubi ita Senator Clarissimus: *Ante annos XL. ille Heinsius, magnæ tunc, quam nunc implevit, spei adolescens, totum se prædicabat in Hesychio adornando, ejusque editionem, ut opus confectum putares, proxime sequentibus scilicet nundinis, ut moris erat, pollicebatur. Credibile est, illum eam provinciam dudum Nicolao F. demandasse. Sed nunc hic tantum cogitat de Ovidio emaculando. Itaque occupa. Dignus enim Grammaticorum ille Jupiter, in quo tua desudet industria: tum, quia multa habet peregrina,*

grina, quæ non cuivis ſunt obvia, tum quia tot tantisque ſcatet lectionum monſtris, ut in his debellandis non poſſis exiſtimare operam tuam male poſitam. Omnes certe linguæ Græcæ ſtudioſos iſto labore tibi devinxeris. Hæc Sarravius, in Heinſium utcunque vehementior quam decebat, non memor, ſuſceptam & a Salmaſio olim novam editionem Heſychii, quæ non prodiit, licet ejus, defuncti jam, emendationes Clementius, Vitæ ſcriptor, brevi excudendas promiſerit. Morus vero nihil omnino præſtitit. Quæ de peregrinis vocibus ait, Mauſſacus etiam *in Diſſ. Crit. p. 356.* uberius per exempla confirmat: & quoad Phœnicia Bochardus, *Chanaan. l. II. c. u.* (Apud Anglos is, qui Suidam edere moliebatur, *Joh. Pearſonius* de Heſychio idem, referente l. c. Merico Caſaubono, cogitabat: ſed utrumque cogitabat ſolum, Deo aliter diſponente. *Richardus Bentlejus* vero, Anglus itidem doctiſſimus, in erudita illa ad Clar. Joh. Millium epiſtola, quam Hiſtoriæ Joh. Malalæ, Oxonii 1691. ſe in 8. editæ, ſubnectit, poſt tot magnorum Criticorum caſtigationes de quinque plus minus millia mendorum in Heſychio, aliis nondum obſervata, poſſe producere, dato etiam ſpecimine, profitetur.)

7 Dubitari poteſt, num in Lexicographorum Græcorum cenſum STEPHANUS quoque BYZANTINUS Grammaticus, ἐθνικόγραφος, referri debeat, quippe qui, licet ordine alphabeti procedat, præcipuum tamen ſcopum habet enumerationem provinciarum, gentium, urbium, marium, &c. adjectis una illorum originibus, conditoribus, aliisque, ſeu veris, ſeu fabuloſis rebus: verbo: inſignem ex inſtituto agit Geographum. Aſt vero, ſecuti jam olim Guilh. Xylander in præfatione ad Stephanum obſervavit, ubique deprehendi in hoc Auctore permulta, quæ proprie pertineant ad Grammaticam Græcam & vocabulorum Græcorum etymologiam; illaque ipſa judicat præclara, multisque modis cognitu digna, atque etiam ad multa menda ex auctoribus tollenda plurimum conducere arbitratur: ita hoc idem Jacobus Gronovius inculcat: Theodorus Ryckius vero falli putat, quotquot Geographica pro ſcopo inprimis Stephano fuiſſe contendunt, cum ille ἐθνικὰ ſcripſerit, i. e. Gentilia, quæ a gentium, regionum, urbiumve nominibus, deducuntur, nomina fœminina æque ac maſculina, adeoque Opus mere Grammaticum ſcribere animum induxerit. Qua in re licet haud dubie fallatur, mixtusque ex utroque Stephani ſcopus ſit, patet tamen hinc, eum haud injuria inter Lexicographos recenſeri, cujus opus egregium *Lexicon Geographicum* eſt. Utinam integer Stephani labor (quem περὶ πόλεων alii, alii rectius ἐθνικὰ, inſcribunt) ſupereſſet: cum nonniſi epitome Hermolai Grammatici Conſtantinop. qui juxta Suidam ſub Juſtiniano claruit, omnium conſenſu reſtet. Multa enim ex Ethnicographi vaſto Opere, quod ultra 30. libros complectebatur, in Excerptis Conſtantini Porphyrogenneti, ſeu, ut vulgo audiunt, Peireſcianis, quæ cum ſuis notis Henr. Valeſius edidit e Peireſcii Bibliotheca deprompta, ut & in Euſtathii Commentariis in Homerum ac Dionyſium Periegetem, allegantur, quæ in compendio amplius non ſuperſunt, uti poſt alios Berkelius obſervavit: & dubitationem hac in re omnem ademit fragmentum Stephani de *Oraculo Dodonæo.* quod, e Bibliotheca Seguieriana, Samuel Tennulius, Vir. Cl. & Jacobi Gronovii avunculus eruit, Amſtel. 1669. editum in 4. &

4. & iterum a Gronovio ipso, cum triplici versione Lat., & Dissertationibus Lugd. B. 1681. in 4. editis Stephani exemplaribus longe auctius. Quinimo ne Hermolai quidem, quam habemus, Epitome omni parte sua satis integra est: potius multos hiatus habuit, quos partim supplevit Berckelius, partim vero & hiantes reliquit; ut in κε postrema & quæ sequuntur κη, κι, κλ, κν, & prima a κο incipientia. Nicol. Lloydius integro Stephani exemplo usum Janum Parrhasium suspicatur, dissentiente Berckelio: & Jos. Scaliger ad Gruterum, in epistola quadam, Nicol. Sophianum, Corcyræum, medio superioris seculi clarum, præter alios Græcos codices multos, integrum quoque Stephanum, cum toto κ & λ, possedisse scribit: uti Colomesius in *Biblioth. Sel. p. 49.* annotat. Magno autem in pretio semper Stephanum fuisse, ex eo colligi potest, quod, post primas ejus editiones, tot summi nominis Viri ad eum a mendis perpurgandum manum adjecerint: Primus, qui ederet, iterum ALDUS fuit, communis ille renascentium Auctorum Græcorum parens, Venet. 1502. quem secutus Junta Florentiæ 1521. eam editionem iteravit. Non multo post JOH. HARTUNGUS cum tot lectionum monstris Auctorem egregium deturpatum videret, ei emendando manum admovit: e cujus cura, & Oporini officina, propediem proditurum Stephanum, Simlerus in *Bibliotheca* promittit. Cum vero non sequeretur ista editio, aliam, suo tempore egregiam, GUILH. XYLANDER Basil. 1568. adornavit: non cum versione Latina, ut Simlerus refert, neque enim id ob tot Grammatica commode fieri posse in præfatione indicat, sed mere Græcam. Hujus margini plurimas emendationes inter legendum JOH. SCALIGER allevit, adeo, ut emptum illud exemplar Sebast. Tengnagelius, referente Lambecio, Cæsareæ Bibliothecæ inferret. Idem in Stephano, quod Scaliger, If. Casaubonus fecit, qui & notas in eum Auctorem aliquando ad Canterum *Ep. 2.* scribens promisit: cujus codicem postmodum Lucæ Holstenio a Bibliothecario Regis Angliæ, Patric. Junio, communicatum novimus. Majore strepitu extremis Scaligeri temporibus, negotium emendandi, vertendi, & illustrandi Stephanum, in se CLAUD. SALMASIUS suscepit, sed absolvit nunquam: nisi quod suum exemplar duobus Codd. Palatinis MSS. magno studio contulit, & in Exercitationibus Plinianis sæpissime Stephanum emendat: Omnem vero lapidem, in ornando Stephano, movit LUCAS HOLSTENIUS. (ille, qui magnum Syntagma Geographorum Græcorum edere aliquando molitus est, quorum Catalogum Lambecius *T. I. Comment. de Bibl. Vindob. p. 113. sq.* recenset) qui Salmasii librum ab If. Vossio impetravit, Codices, numos auctoresque inspexit, adeoque notas eruditissimas confecit, quas dudum post ejus mortem, e Bibliotheca Barberina nactus Theod. Ryckius tandem Lugd. Batav. 1684. separatim fausto omine evulgavit, quæ in omnium manibus nunc sunt: ut & recentissima & accurata Stephani ipsius editio a doctissimo viro, ABRAH. BERKELIO, plurimorum annorum sudoribus elucubrata, emissaque in lucem, post ejus mortem, cum versione Latina, notis ipsius laboriosissimis ut & Salmasianis, & Jac. Gronovii (qui postremus vir Cl. & insignem Codicem Perusinum, a se, dum apud Italos versaretur, collatum pro fundamento suarum annotationum habet, & in præfatione eximie modum librorum, in quos divisum olim Stephani Opus fuerat, ostendit) L. B. 1688. fol. Decennio illam ante-

anteceſſerat Judæi Luſitani, THOMÆ de PINEDO, Amſtelodamenſis Editio; ſed quam non admodum commendat Colomeſius *Biblioth. Select. p. 46. ſeq.*, qui præterea *Bened. Ægium*, Spoletanum, *Ezech. Spanhemium*, & Venetorum Bibliothecarium, *Gradenigum*, Stephano inſudaſſe memorat. Ægii verſionem Latinam Stephani, in Vaticana Bibliotheca ſervatam, ope Steph. Gradii, Bibliothecarii, deſcriptam impetravit Theod. Ryckius, ſecumque in Bataviam aſportavit, illam cum notis Holſtenii, ipſoque Stephani textu, editurus, ni jam a Pineda atque Berkelio ſe præventum vidiſſet.

8 Atque hæc de Lexicis Græcis antiquorum dicta ſunto, quæ prodierunt. Sunt vero præterea plurima plurimorum adhuc, vel certorum Auctorum, vel ἀνωνύμων, ἀνέκδοτα, quæ hic illic in Bibliothecis latent; aut quorum fragmenta etiamnum edita proſtant; ut ea jam taceamus, quorum mentio apud Photium, Suidam, aliosque Auctores, fit, ſed nil niſi nomen ſupereſt. De PHRYNICHI *Eclogis*, quæ per Dav. Hœſchelium editæ ſunt, ſupra jam dictum eſt: nullo modo autem illæ cum *Lexico* ejusdem Auctoris operoſo admodum confundendæ ſunt; cujus nempe 36. libros, a ſe viſos, Photius in Bibliotheca Cod. 158., cum elogio inſignis doctrinæ, ſed nec ſine cenſura prolixitatis nimiæ, & ἀκυρολογίας recenſet. Servari hoc Phrynichi Lexicon alicubi MSS. e catalogis ineditorum, quos ſuo Supplemento Geſneriano Ant. Verdierius ſubjunxit, didici. Ceterum, quod de Phrynicho monebamus, idem de HELLADIO capiendum, cujus ætatem in Theodoſii Jun. tempora incidiſſe, & *Lexicon* in Suidam transſcriptum, Suidæ titulus teſtatur: ſed qui non ſolum cum Helladio Beſantinoo (quem ipſum a nonnullis perperam in duos dividi Jonſius *de Scriptor. Hiſt. Philoſ. p. 13.* monet) neutiquam confundendus eſt, quippe cum hic diu jam ante illum ſub Licinio & Maximiano vixerit, juxta Photium, qui ex ejus *Chreſtomathia* haud contemnenda nobis fragmenta Cod. 279. conſervavit, & quæ ſeparatim edidit cum notis Joh. Meurſius: ſed & Lexicon ipſummet mire eſſe epitomatum oportet. Nam Photius Cod. 145. integris ſeptem voluminibus comprehenſo ſe vaſto Helladii Opere uſum refert: tantæ molis erat: uti vero, non Scriptoribus ſolum, verum & reliquis, qui πολυμαθείαν in pretio habent, iſtud Helladii Lexicon prodeſſe, Photius l. c. animadvertit, quippe quod, præter voces, etiam elogia Rhetorum & celebrium Poëtarum continet: ita, quæ ex alterius Helladii Chreſtomathia ſuperſunt, Græcam profecto linguam haud vulgariter illuſtrant. EROTIANI *Lexicon Dictionum Hippocratis*, ſeu ut Græca habet inſcriptio, τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγή, ab Henr. Stephano primum A. 1564., tum Venetiis, cum Commentario Barthol. Euſtachii A. 1566., edita, multum diſſidii de vero Auctore inter eruditos peperit, cum Erotiani nomen alias inauditum eſſet. Omnium vero probabiliſſima videtur Mauſſaci opinio, qui, in Diſſert. Crit. ad Harpocr. p. 354. ſcribarum vitio, pro *Herodiani* nomine, falſum *Erotiani* irrepſiſſe ſuſpicatur. Fueritque adeo hoc etiam ſcriptum nonniſi quoddam ἀποσπασμάτιον de multis, quæ ab Herodiano, Alexandrino Grammatico, & ſub Marco Imp. claro, confecta Suidas auctor eſt: ſicut & Carolus du Freſne, in conficiendo Gloſſario ſuo Græco, Diſtributionibus Herodiani, ἐπιμερισμοῖς κατ' ἀλφάβητον, ab

Euſta-

Eustathio laudatis, usus est. PAUSANIÆ *Lexicon*, ad evolvendas præcipue Atticas locutiones compositum, licet non nimis verbosum, adeo magni Photius æstimavit, ut id cum Æl. Dionysii Halicarnassensis Lexico ex duplici editione conjunctum sufficere existimaret ad pernoscendam Atticam dictionem, *Bibl. Cod. 153.* Hoc vero Lexicon adhuc superesse, catalogus Scipionis Tettii, Nepolitani, testatur, quem Labbeus *Novæ suæ Bibliothecæ MSS.* inseruit p. 171.

Sed & ipse PHOTIUS, ut erat inexhaustæ eruditionis promus condus, 9
in Lexicographis nobis memorandus venit. Siquidem & ejus *Lexicon* multis visum, multisque, quod imprimatur, dignissimum judicatum est. Possidere illud Illustrem Virum, Marq. Gudium, Tom. I. *nostri Polyhistoris lib. I. c. 16. §. 17.* dictum est. Antea eundem Codicem, crassum satis, se in Bibliotheca Is. Vossii Hagæ Comitis vidisse, Colomesius, de Scriptis Photii *in Paralip. ad Caveum p. 273.* refert. Habuit & illud Lexicon olim Rich. Thomsonus, ex Italia secum asportatum, quod post reditum cum Jos. Scaligero communicavit, ut ex hujus *Ep. 235.* videre est, ubi Thomsonum ad id edendum instigavit. (Extat præterea in Bibliotheca Mendozana & Schoziana, ut ex Labbei *Nova MSS. Bibliotheca p. 173.* constat, iste Photii liber: & in Anglia Londini pars ejus apud Celeberrimum Thom. Galeum latet, qui ejus editionem aliquando moliebatur, eamque ob rem ad Marq. Gudium scripserat, ut vel ipsummet Photiani Lexici Codicem, vel sane descriptum, bona fide edendum sibi mitteret; vel, si hoc etiam displiceret, acciperet ipse tamen sub conditione certa edendi, quæ Galeus prompto animo missurus erat, qui multa simul de antiquitate Codicis, & de reliquis, quæ ad illum pertinere existimabat, erat percontatus. Verum, cum, sueto sibi more, Gudius conditiones nec audire, nec accipere, sustineret. Galeus etiam, mutilum edere librum nolens, ab incepto destitit. Utinam vero nunc tandem in reipublicæ literariæ bonum exeat: duriore, post mortem Viri Amplissimi, Domino liberatus. Vereor, tamen, ne nimia libri magnitudo & editorem absterreat, si quis forte de illo cogitaverit; & multo magis adhuc Bibliopolam: siquidem spissis duobus in fol. voluminibus constat. Esset vero operæ pretium edi Lexicon, quod nec Grammaticarum, nec Literariarum rerum copia Suidæ, Hesychiove, aut cuicunque demum alii Lexico, cedere fidem faciunt, qui viderunt.)

Non minore desiderio quam nos Photianum Jos. Scaliger JOH. ZONA- 10
RÆ *Lexicon* flagitavit. Nota alias Historia Zonaræ, qua perpetuum ille sibi nomen peperit. Lexicon vero, quod in Henr. Stephani ἀνεκδότοις Codicibus latere Scaliger scivit, his a Casaubono, illius genero, verbis Ep. 46. petiit: *Sed Lexicon Zonaræ, quod in illis ἀνεκδότοις reperies, tuam quoque operam flagitat: quod utinam mensem unum habere liceret! certe neque te pœniteret expletæ sitis meæ (avidissime enim illud desidero,) neque operæ nostræ in illud collatæ; siquidem ejusmodi est, quale amici retulerunt. Si vobis tanti, nostro voto satisfacere, nihil est, quod gratius nobis facere possis: sin autem, æquo animo feremus.* Haud obscure inde conjici potest, quanta fuerit Scaligeri cupido: præsertim, cum *Ep. 48.* suam istam petitionem repetat. An indeptus sit, quod

petierat, incertum. Casaubonus equidem in se recepit quod potuit, sed videtur sibi non suffecisse. Digna sunt ejus verba, quæ apponantur: *de Zonaræ Lexico* (ita respondet Ep. 176. p. 199.) *subirascor tibi. Sic enim id petis a me, quasi diffideres daturum, si possem. Tene id de me potuisse cogitare? facis mihi magnam injuriam: testor Deum! Videbo igitur, quid possit fieri: &, si ulla μηχανὴ possim, statim id curabo ad te mittendum. Volo tamen scias, nondum mihi visam τοῦ μακαρίτου Stephani Bibliothecam: non dico ab ejus obitu, sed omnino invisam esse eam nobis. Tanta fuit in optimo sene ἀκαρμοστία τῶν τρόπων.* Hæc Casaubonus, qui in sequenti epistola, se id negotii apud Paulum Stephanum, affinem, serio acturum, denuo spondet. Mireris interea inconditam Henrici austeritatem. (Zonaræ Lexicon vero ter in Vindobonensi Cæsarea Bibliotheca MSS. adest: ut e Dan. Nesselii *Supplem. Lambeciano* liquet: in qua & Eudemi Lexicon: quod a Suida in titulo operis laudatur, atque e Regia Galliæ Bibliotheca usurpatum Carolo du Fresne est; & Arsenii, asservantur.)

11 CYRILLI, Archi-Episcopi Alexandrini, *Lexicon*, juxta ordinem Alphabeti compositum, in Regia Parisiensi & Colbertina Bibliothecis extare, indicat laudatus Vir maximus du Fresne: qui & hoc, & præterea Philemonis Lexico Technologico; Nicomedis Jatrosophistæ, & *ἀνωνύμων* XVII. Auctorum, Lexicis; (e quibus unum notæ optimæ, foliis 167. constans, ante omnia commendat,) Etymologico item ex Orione Thebano in compendium contracto; alioque Etymologico *ἀνωνύμου*, in conscribendo laboriosissimo Græcitatis mediæ infimæque Glossario, usus est. Ant. Verderius, in catalogis MSSrum, quos suo Supplemento Gesneriano addidit, Cyrilli Lexicon ter etiam relatum sistit. Sed, cum id tertia vice refert, nescio quid Scriptori ejus Catalogi in mentem venerit, recensenti: *S. Cyrilli Archi-Episcopi Alexandrini Lexicon de Legibus Matthæi Blastaris, in charta bebraina.* Nempe earum legum Cyrillus Lexicon confecit, quas ferme integro post ejus ævum millenario Matthæus Blastares in unum Syntagma compilavit! Fuit, cum suspicarer, Glossographum forte Cyrillum innui, de quo paulo post: sed nec hoc quadrat. Dicendum igitur, somniasse Catalogi auctorem, cum hæc scriberet; aut Codicem vitiosissime inscriptum fuisse. Et sunt sane, in iis Catalogis Verderianis, libri complures, ad quorum titulos rideas: v. g. *Cyrilli Alex. Expositio in S. Hierotheon Areopagitam: Justini Philosophi & Martyris Explicatio in S. Dionysii Areop., Episcopi Atheniensis, Hierarchiam Eccles. S. Apostoli; Lucæ Evangelistæ Medicinale, continens præparationes seu curas, quas se vivo fecerit; liber appellatur XII. curarum. Liber sancti & justi Lazari, qui IV. diebus sepultus fuit apud inferos, & quemadmodum excitavit illum Christus, libri IV., quos videntes Apostoli tres eorum absconderant, unusque inventus est, estque primus, in urbe Roma, prout Cardinalis S. Crucis retulit?* & aliæ istiusmodi nugæ. Sunt tamen & immisti libri egregii. Ut in Lexicis tantum subsistamus, videas ibi Joh. Tzetzæ Lexicon Rhetoricum juxta alphabetum: Lexicon Justiniani Magni (quis ille, non capio) bis relatum: & Cabi Polydori Lexicon. Cyrilli Lexicon Herbarum in catalogo Scipionis Tettii, apud Labbeum, est *l. sæpius cit.*, quod iterum alterius Cyrilli, alteriusque generis, est ab eo,

eo quod du Fresne ad manus habuit. Allegatur & ibi Athanasii Lexicon artis sacræ, quod alias est ignotum: &, si per *τὴν ἱερὰν τέχνην* chemia intelligitur, ut alias in istiusmodi lexicis librisque illa communiter indigitari consuevit, annotante Cangio, sine controversia spurium. *vid. du Fresne præfat. Gloss. Gr. §. XXII.* Non desunt tamen & sacra, id est, Biblica sive Christiana Lexica: ut enim Glossas in Jobum, Proverbia, aliosque libros Biblicos; item in Athanasium a Cangio allegatas usurpatasque, non memorem, integrum Lexicon Biblicum Salmasius vidit. *Vidi integrum* (ita ipse *de Hellenistica p. 157.*) *Lexicon satis crassum Anonymi MSS., quo Veteris & Nov. Testamenti voces exponuntur, quod & totum percurri.* Tale Lexicon in Augustana etiam Bibliotheca servatur: *Expositio vocum occurrentium in Epistolis D. Pauli, & XII. Prophetarum, & libris Regum.* Vid. Catal. Reiseri p. 80., ubi & aliud refertur *Dictionarium vocum Græcarum, collectum ex Autoribus variis, tam sacris, quam profanis.* Claudat agmen Lexicographorum (non enim nimium de iis dicendum est) *Auctor Anonymus*, cujus insigne Lexicon, multis veterum fragmentis refertum, in Collegio Jesuitarum Claromontano se vidisse Colomesius in Particularibus p. 104. his verbis refert: *Etant au College de Clermont, avec Mr. Vossius, je me souviens, qu'entre autres Manuscrits, que nous montra le P. Cossart Bibliothecaire il y avoit un Lexicon Grec in folio, sans nom d'Autheur, fort bien écrit, où je lus quelques fragmens tres-considerables d'Autheurs, que nous n'avons. Si quelcun vient à avoir assez de credit sur l'esprit des Jesuites, pour les obliger à les publier, ou à permettre, qu'on le publie, j'ose me persuader, que les Doctes n'en tireront moins de profit, qu'ils font tous les jours de Pollux, d'Hesychius & de Suidas.* (Possent adhuc plura de Lexicis Diogeniani (quod Hesychius compilavit) Juliani, Maximi (quæ in Labbei Bibliotheca MSS. nominantur,) Longini *περὶ λέξεων Ἀττικῶν* (cujus meminit in præfatione ad Longinum de Sublimi Tollius: & Suidas in titulo) Pollionis, Timæi, Boëthi, aliorumque, apud Photium recensitis, addi: sed nimium excresceret tractatio, quæ nunc potius contrahenda est. Sufficiat adhuc animadvertisse summam Græcorum veterum in Lexicis adornandis exactitudinem, qua non solum dialectis, sed & singulis dicendi generibus, peculiaria aptarunt. Hinc Lexica X. Oratorum; Lexica Puræ Ideæ, Styli Gravis, Sermonis Politici: Platonica: aliaque horum generum: quæ sane, quantopere expoliverint suam linguam Græci, abunde manifestum reddunt.)

Aliud adhuc Lexicorum genus *Glossæ* sunt, seu GLOSSARIA, a variis varie collecta. Et primitus quidem, uti *γλώττας* per *ἀπεξενωμένην διάλεκτον*, aut *ἀπειληφυίας τὰς τῶν βαρβάρων φωνὰς*, interpretabantur, vel etiam omne id, quod inusitatius & per metaphoram dictum erat, sub *Glossarum* nomine comprehendebant: ita prisci, quos apud Athenæum & Suidam passim laudatos legimus, *γλωσσογράφοι*, Callimachus, Democritus, Seleucus, Philetas, Simmias Rhodius, Philemon, Pamphilus, Clitarchus, Timachides, Hermonax, Nicander Colophonius, Amerias Macedo, aliique, nihil aliud maximam partem egisse credendi sunt, quam ut, non observato semper Alphabeti ordine, peregrinas, aut insolitas voces notioribus 12

 red-

redderent: *vid. Wowerii Polymath. c. IX. & Maussaci Dissertatio Crit. p. 362. sq.* Recte vero Henr. Stephanus, *in præfat. Glossarii a se editi,* recentiorem vocat eam Glossarum significationem, qua pro scholiis & interpretatione linguæ secretioris accipiuntur, abusumque potius, quam usum vocis: recte etiam, ex loco Quintiliani, male intellecto, errorem eum haustum animadvertit, e quo se, ut id credat, inductum ingenue Cujacius, *in Orat. de ratione docendi Juris,* fatetur: cum tamen apud veteres, ipsumque adeo Fabium, eodem Stephano monente, Glossæ non expositiones vocum obscuriorum & minus frequentium, aut etiam peregrinarum, vocatæ sint; sed illæ ipsæ voces, quæ tales erant. Verum invaluit nunc penitus consuetudo, ut priori significatu Glossas & Glossaria capiamus. Fuisse vero priscis etiam temporibus insignem Glossarum istiusmodi copiam, vel sola Parisiensis Regia & Colbertina Bibliothecæ luculenter evincunt: quæ nimirum Carolo du Fresne XXII. Glossaria variorum generum suppeditarunt: partim Grammatica ad Aristophanem, Lucianum, Herodotum, Homerum, &c. partim Exotica: ut & Chemica: jatrica: Botanica: Juridica: partim Ecclesiastica in Athanasium & Gregorium Naz. & Biblica: *vid. Index Auctor. Cangii p. 35. seq.* ut adeo nullum studii genus sine glossis facile fuerit.

13 Quanti vero pretii Glossæ istæ sint, vel ex eo concludi potest, quod statim, ac innotescere eruditis superiori seculo cœpere, omnium applausu & elogiis exceptæ sunt. Primus, qui e Monasterio S. Germani a Pratis Glossas Græcas atque Latinas eruit, PETRUS DANIEL, JCtus Aurelianensis celeberrimus, cui & Servium, Virgilii Scholiasten, debemus, extitit. Hic primum Adr. Turnebo, & Cujacio inde misit, apud quem Scaliger illas quoque vidit. Exinde in manus HENR. STEPHANI, quanquam non ex eodem codice, similes Glossæ pervenerunt: qui cum insigne illarum pretium perpenderet, & quantum illæ vocum antiquarum egregie explicent, primi plurimarum in Græca æque & Latina lingua vocum Doctores, pensitaret, non ultra celandum ratus, quod proderat. An. 1573. Glossaria duo, unum Latino-Græcum, & Græco-Latinum alterum, quasi in Supplementum sui Thesauri, anno præcedente editi, cum annotationibus & excerptis ex ineditis Glossariis aliis, evulgavit, e duobus vetustis Codicibus: Et quidem obtinuit certe apud eruditos, quod cupiebat, Stephanus, nempe ut eas Glossas antiquissimas, magnæque auctoritatis, pronuntiarent, Philoxenum auctorem rati, qui sub Justino Seniore Consul Romanus fuit: qua tamen in re dubium magis illos, quam verum, asseruisse, Auctor præfationis ad novissimam Editionem Labbeanam observat. Post Stephanum eadem Glossaria, sub Philoxeni nomine, Lugd. Batav. edidit BONAVENT. VULCANIUS, emendationibus munita A. 1600. adjunctis una Isidori Hispal. Glossis Latinis; nec non Grammaticis nonnullis, qui de proprietate utriusque linguæ scripserunt, Collectione vocum Græcarum, in quibus diversus accentus significationem immutat, &c. Longe felicius vero, & majore nisu, aggressus Glossariorum editionem CAROLUS LABBEUS, a Petro fratre adjutus, illa inter se contulit: & post emissas in lucem primo Glossas Basilicorum seu Juris Græci, quas e variis Regiis Codd.

Codd. MSS. collegerat, notisque etiam illustrarat, Parif. 1607. universa Cyrilli, Philoxeni, aliorumque Glossaria in partes duas, Græco-Latinam & Latino-Græcam digessit, cum MSS. contulit, castigationes adjecit, omnemque adhibuit laborem, quo emendata satis & nitida illa in orbem denuo exirent. Vere autem Jos. Scaliger, qui præcipuus Labbeo ad id laboris in se suscipiendum suasor impulsorque fuerat, divinavit, fore, ut molestia, ipsi a typographorum imperitia creetur, *Ep. 232. p. 594.* siquidem, cum jam anno seculi nostri IV. laborem in dirigendo absolvisset Vir doctus, adeo tamen editio non festinavit, ut ne ipse quidem, A. 57. hujus ævi defunctus, illam viderit, sed demum A. 1679. Parisiis illa, obstetricante alio quodam Viro erudito, tandem carceribus liberata prodiit. Quodsi vero e Barthio, *Adverf. l. I. c. 1.* Glossæ Basilicæ extolli meruere: & idem alibi, lib. XIV. c. 8. recte judicat: *Glossas veteres Latinas, Græcasque, copiæ bonarum rerum cornu dicas, adeo profunde cruenda quædam, nec pauca, in illis habeas, si inquirere velis;* merito sane in pretio Glossæ Labbeanæ habentur, quæ & apud Salmasium in ejus scriptis paginam utramque faciunt. Non tamen æqua omnium Glossarum auctoritas statuetur. Cur Cyrillo tribuantur, auctor præfationis ad Gloss. Labb. aperit; nempe, quod H. Stephanus eas se ad calcem scriptorum nonnullorum Cyrilli reperisse testatur. Incertum igitur adhuc, an Cyrillus sit auctor? &, quis ille Cyrillus, multo incertius. Alexandrinum esse Episcopum, nemo, quod sciam, credit: licet mille abhinc annis antiquiorem complures statuant. Verum, quicquid hujus sit, parum interest: modo de bona libri ipsius nota constet. Aliud Glossarium Græcum, a vetusto Codice, *Janus Rutgersius* Lugdun. Batav. 1618. una cum libris VI. Variarum Lectionum suarum, edidit. Iterum aliud MSS. *Casp. Barthius* possedit: aliudque allegat variis in locis *Salmasius.* Neque omnino dubium est, varia adhuc, quæ nescimus, Glossaria hic illic in Bibliothecis celebrioribus latitare.

CAP. VIII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Ex istis celebrantur, Joh. Crestonus.* 2. *Varinus Phavorinus Camers.* 3. *Guilh. Budæus.* 4. *Joach. Camerarius.* 5. *Lexicon VII. Autorum Basileense.* 6. *Henr. Stephanus, ejusque Epitomator Joh. Scapula, & Emendator Joh. Conr. Dietericus.* 7. *Rob. Constantinus, Guilh. Robertsonus, Joh. Crispinus.* 8. *Joh. Bentzius.* 9. *Joh. Casp. Suicerus, cujus etiam Thesaurus commendatur Ecclesiasticus, e Patribus Græcis congestus.* 10. *Lexicorum ac Indicum in certos Autores Architecti, Corn. Schrevelius, Æm. Portus, Wolfg. Seberus, &c.* 11. *Linguæ Græco-Barbaræ modernæ Lexicographi: Sim. Portius, Nic. Rigaltius, Joh. Meursius, &c.* 12. *Car. du Fresne, reliquorum omnium recentissimus pariter atque præstantissimus.* 13. *Monita nonnulla de Autorum Græcorum, Juventuti proponendorum, delectu, Versionum*

Latinarum fide lubrica & defectibus, & Latinis Oratoribus, Historicis ac Poëtis, Græcos studiose semper imitatis. Animadversio in L. Allatii de Thucydide Errorem. 14. *Scriptores moderni, de Græcorum Poëtis & arte Poëtica commentati.*

1 Post enumerata *Veterum Lexica Glossasque* jure merito addimus nunc, veluti partem prioris tractationis, recentiorum, non omnium sed optimorum tamen, LEXICORUM *recensionem.* Nec enim poterat iste labor capite antecedente una tractari, quo suum tamen sibi locum vendicare aliquatenus visus est; ne in molem caput unum excresceret, justamque mensuram suam excedat. Omnium vero primus, qui, post renatas e veteri lethargo literas, Lexico Græco-Latino conficiendo manus admovit, JOH. CRESTONUS, seu, ut alii vocant, CRASTONUS fuit, Placentinus, Italus natione, Carmelita & Doctor Papiensis. Hic enim, circa A. D. 1480. & sequentes clarus, atque, ob eruditionem, referente Simlero in Bibliotheca, a Gvil. Tardivo, Bono Accursio, Franc. Philelpho & Ptolem. Spagnolo, commendatus, præter Grammaticam Græcam *Lexicon* quoque *Græco-Latinum* scripsit, Venetiis 1492. editum. Uti vero tum infantilis adhuc renascentium literarum ætas extitit, ita non adeo mirandum, si, post complures in eo deprehensos errores, varii ad illud Opus accurandum aut supplendum accesserint: quod quidem non adeo accurate factum Henr. Stephanus, in epistola de statu suæ typographiæ, his verbis perstringit. *Iis, quæ circumferuntur, Lexicis Græco-Latinis primam imposuit manum monachus quidam, F. Joh. Crastonus, Placentinus, Carmelitanus: sed, quum is jejunis expositionibus (in quibus vernaculo etiam sermone interdum, i. e. Italico, utitur) contentus fuisset, perfunctorie item constructiones verborum indicasset, nullos auctorum locos proferens, ex quibus illa pariter & significationes cognosci possent, multi postea certatim multa, hinc inde sine ullo delectu ac judicio excerpta, inseruerunt: donec tandem, indoctis typographis de augenda Lexicorum mole inter se certantibus, & præmia iis, qui id præstarent, proponentibus, quæ jejunæ, &, si ita loqui liceat, macilentæ antea erant expositiones, adeo pingues & crassæ redditæ sunt, ut in illis nihil aliud, quam Bœoticam suem, agnoscamus.* Nimirum sugillat Stephanus, quæ sub variorum auctorum nomine Lexica sæpius, variato semper habitu, recusa & recocta Basileæ sunt, sed de quibus paulo post.

2 Crestono longe accuratior VARINUS PHAVORINUS CAMERS, Episcopus Nucerinus, sub initium seculi superioris, utilissimam Græcæ Linguæ Studiosis operam duplici nomine navavit: dum & *Thesaurum Græcum, seu Cornucopiæ & Hortos Adonidis,* apud Aldum in fol. A. 1504. edidit, eoque insignem veterum Grammaticorum collectionem (qui in Bibliotheca Gesneriana enumerantur) complexus est: & *Lexicon,* seu uberrimos Græcæ totius linguæ commentarios, ita adornavit, ut Hesychii, Suidæ, Harpocrationis, aliisque ineditorum adhuc Lexicorum laboribus compilatis, in unum corpus, quicquid ad explicandas voces Græcas pertinuit, omissis historiis & nominibus propriis, conflaret. Editum primo est Romæ An. 1523. deinde Basileæ mox repetitum A. 1538. cum uberrimo indice, minutissimis

mis tamen typis: Simlerus & tertiam Parisinam editionem addit Morelii, sed de qua certi quid mihi alias non constat. Ceterum, ut jam olim Gesnerus mirabatur, non memoratos, in præfatione Varini, Suidam & Hesychium, quos tamen totos ille transscripsit: ita, post edita ipsorummet horum Lexicographorum volumina, non adeo magni usus esse Varinum, licet in magna gratia apud Studiosos sit, Jos. Scaliger *Epist. 235.* judicat: cui succinens etiam Maussacus, *in Dissert. Crit. ad Harpocr.*, illud insuper observat, errores, quos Phavorinus forte in Suida & Hesychio invenit, retentos tantum non omnes & in corpus unum redactos. Sunt tamen alii, qui & emendatiorem nonnunquam in Varino, quam in editis Suidæ & Hesychii exemplaribus, lectionem offendi animadvertunt, & usum ejus non nimis extenuandum censent, cum multa præsertim habeat Varinus, quæ, ex aliis haud dubie ineditis adhuc lexicis hausta, frustra in Suida, Hesychio & Harpocratione quæruntur.

Varinum excipiat GVILIELMUS BUDÆUS, magnus ille non generis, muneremve splendore minus, quam literis, in Gallia suo tempore Vir, Consiliarius Regius, & libellorum supplicum magister; omnis literaturæ lumen, qui primus in Gallia suscitavit bonarum literarum amorem. Erasmo par habitus fuit, imo superior a nonnullis. Et sane, quamvis arctam, ut ex epistolis colligi potest, amicitiam cum Budæo Erasmus coluisse videri voluerit: ab eo tamen præreptam sibi pulcherrimam doctrinæ gloriam æmulatum calumniis aliorum faces admovisse, cumque Budæo principem in literis locum invideret, tacite illius existimationem, quam aperte invadere ausus non sit, cuniculis oppugnare non desiisse, Sammarthanus in *Elogiis* auctor est: quod & non adeo a vero absimile videtur. Uti vero Græcam inprimis linguam Budæus ita percalluit, ut nemo illum ejus peritia vinceret: judiceque Græcorum doctissimo, Jano Lascare, Vir ille summus, quod nulli dum extra Græciam nato contigerat, veterem Atticorum facundiam adæquavit: quod eodem loco Sammarthanus refert: ita, plus eum in Græcis calluisse Erasmo, dubium ferme nullum est. Testantur de hac ejus incomparabili prorsus eruditione *Commentarii Græcæ Linguæ;* in quibus an immensam lectionem potius, an judicium exasciatum, aut rerum insignem varietatem, primo stupeas incertum. Prodierunt primo Parisiis A. 1529. Francisco Regi Græca epistola nuncupati, tum apud Basileenses recusi 1530. Sub vitæ finem vero Budæus plus tertia parte auxit illos, editos post mortem auctoris ex officina Rob. Stephani Paris. 1548., quam editionem itidem Basileenses A. 1556. repetivere. Ex hoc fonte omnes sua hauserunt Lexicographi recentiores: adeo omnia diligenter est persecutus. Probe id suo tempore jam agnovit Jos. Scaliger: qui nunc quidem, post Budæi commentarios, facile esse Græcis incumbere, judicavit, cum omnem ille ejus linguæ naturam, omnes elegantias exhauserit: omnium Græcorum totius Europæ maximus, & cui similem Gallia non datura sit. *vid. Excerpta Scalig. utraque.* Displicuit tamen, quod nullo ordine more Locorum communium, suos Commentarios scripsit: Alii ex Oratoribus & Historicis, Philosophisque illum omnia protulisse observant, e Poëtis parum. Franciscus Floridus ægre tulit, nihil Budæum Latinis, nec eruditionis, nec judicii, reliquisse, præser-

præferreque vilissima Græcorum præstantissimis Romanorum: *apud Gaddium de Scriptor. Non-Eccles. T. I. p. 95.* Verum hæc nihil quicquam obsunt Budæo, neque summam Operis elegantiam minorem reddunt.

4 Jungimus Budæo suo merito JOACHIMUM CAMERARIUM. Erat ille, dum viveret, apud Germanos vere literatorum Hercules, & non cum vulgo nominandus: Sed potius sui temporis phœnix, omnium doctrinarum non superficiaria, sed solida scientia, instructus: ubique domi fuit, seu in Mathematicis, seu in enarratione auctorum, seu Philologicis, aliquid susceperit. Ejus quoque extant *Commentarii utriusque linguæ, in quibus est diligens exquisitio hominum, quibus partes corporis humani appellari solent, additis & eorum functionum nomenclaturis, & aliis his accedentibus, positis fere contra se Græcis & Latinis vocabulis. Basil. 1551. apud Hervagium.* Hic titulus libri est, qui satis, quid se contineatur, aperit: sane quamplurima de Græcarum vocum origine, aliisque scitu necessariis, inibi notata non solum inspectio probat, sed &, quod ejus plumis se ornare non desinunt lexicographi. Nempe ubi primam glaciem heroës fregerunt, viamque patefecerunt, facile suo exemplo alios excitarunt, linguæ istius adornandæ socios.

5 Interea temporis, dum Budæus atque Camerarius Basileensium præla fatigabant: variis sæpe formis prodiit a variis Auctoribus recognitum, emendatum, interpolatum, donec in spissam tandem libri molem excresceret, LEXICON VII AUCTORUM BASILENSE, cui Viri, si titulum spectes, sine controversia eruditissimi suas curas impenderunt; nempe G. Budæus, Jac. Tusanus, Conr. Gesnerus, Hadr. Junius, Rob. Constantinus, Joh. Hartungus & Joach. Hopperus; adeo, ut putares, nil nisi exactum a tantis nominibus tibi expectandum. Sed tamen hoc ipsum lexicon illud est, quod paulo superius §. 1. ab Henr. Stephano traductum animadvertebamus, & quod ille, uberiori deductione, infinitis scatere erroribus vitiisque, ostendit: dum contraria vocibus nonnunquam significatio detur; conflentur voces duæ in unam, aut novæ & Græcis inauditæ cudantur; auctorum loca perperam allegentur, aut duo itidem malo omine confundantur & quas alias ille errorum gravissimorum classes magno numero recenset. Et, ne in virorum doctissimorum, qui præfiguntur, nomina injurius videretur: *Pauca*, dicit, *ex Budæo, aliisque idoneis auctoribus, & ea quidem parum fideliter descripta:* (*utpote parum intellecta,*) *multa contra ex Lapo Florentino, Leonh. Aretino, aliisque ejusdem farinæ interpretibus (ut similes haberent labra lactucas,) in opus illud transtulerunt. Ex iis quidem certe locis, in quorum interpretatione felix fuit Laur. Valla, paucissimos protulerunt; sed, pro perverso suo judicio, perversissimas quasque ejus interpretationes delegerunt egregii illi Lexicorum, seu consarcinatores, seu interpolatores, quibus tanquam gemmis illa insignirent.* Hæc Stephanus, in Epistola *de suæ typogr. statu,* ab Almelovenio Vitis Stephanorum subjuncta: quem, ne affectibus abreptum in sui Thesauri laudes hæc præpostere criminatum, suspiceris; consentit illi Conr. Gesnerus, in Catalogo librorum suorum: nam, cum ab initio statim revisum a se aliquoties, & ex Auctoribus fide optima emendatum,

tum, Lexicon Græcum retulisset; licet non semper promotus ea fide, qua decuit, a typographo labor sit:) *Quod si alii etiam, addit, multi Lexicorum corruptores potius, quam Authores, observassent, non usque adeo aliquot millibus locorum corrupta hæc volumina hactenus in publicum prodiissent, non solum typographicis erratis passim innumeris absurdissime referta, propter imperitiam illorum, qui ad præla corrigunt; sed ipsorum etiam Authorum, quorum plurimos idcirco sua nomina profiteri puduit.* Discrimen tamen inter illas editiones faciendum est, nec omnes promiscue pro mendosis & conspurcatis rejiciendæ: ultimam, a se locupletatam, ex officina Hier. Curionis, Basil. 1560. prodiisse Gesnerus scribit, & sunt adhuc aliæ, e quibus haud utique contemnendum fructum Studiosi hauriant, licet mala etiam bonis immixta deprehendantur. Usus tali Lexico Basileensi semper ad manus olim est celeberrimum Jenensis Academiæ decus, Joh. Andr. Bosius, atque ad ejus marginem plurima annotavit. Omnium præcipuus ille defectus est, quod vocabula non solum sub radicibus non ordinantur, sed ad illas ne remittuntur quidem.

Longe accuratior proinde HENRICUS STEPHANUS, Alpha illud Lexicographorum Græcorum, sub primitivorum serie derivata, & sub derivatis composita & decomposita, primus omnium, Herculeo labore, & exquisitissimo omnis Græcæ literaturæ apparatu, congessit, in *Thesauro Linguæ Græcæ*, qui vere promptuarium & horreum totius Græcismi est: cujus vasta IV. voluminum moles multo vastiorem Auctoris peritiam, & prodigiosum laborem, abunde testatum reddit. Absoluta ejus impressio est An. 1572. cum hoc Epigrammate in fronte tituli. *Thesaurus Lectori:* 6

Nunc alii intrepide vestigia nostra sequantur:
Me duce plana via est, quæ salebrosa fuit.

Nec vanum certe istud Stephani distichon fuisse eventus docuit. Omnes enim illum exscribunt. Inprimis vero dolendum, post exantlatos tot immensos labores, impensamque in Thesauri impressionem suam omnem substantiam, bonum Stephanum, lucri loco, quod haud vulgare inde speraverat, damnum rei familiaris irreparabile sensisse: cum non solum a principio statim, & priusquam liber totus imprimeretur, nonnulli, nimiam molem veriti, ejus institutum aversarentur: sed & maxime propterea, quod in epitomen redigendum Thesaurum JOH. SCAPULA, olim famulus Henr. Stephani, suscepit: qua re ut de juventutis commodo non male, imo optime, ita de Stephano longe pessime, meritus est: omnes enim, relicto Thesauro, Scapulæ Epitomen sibi compararunt, ut adeo ad extremam ferme pauperiem miser redactus sit. Luxit ipse suam sortem hoc Epigrammate:

Thesauri momento alii ditantque beantque,
Et faciunt Crœsum, qui prior Irus erat.
At Thesaurus me hic ex divite reddit egenum,
Et facit, ut juvenem ruga senilis aret.
Sed mihi opum levis est, levis & jactura juventæ,
Judicio haud levis est si labor iste tuo.

Sunt nihilominus, qui post distracta prioris editionis exemplaria, Stephanum suum Thesaurum recudisse perhibent, præfixo in titulo epigrammate, quo salse Scapulam exagitarit; dum se ægrum prius a scapulis nunc sanum in theatrum redire scribat. Verum, si quicquam hujus epigrammatis in libri titulo excusum est, citius titulum, quam universum Thesaurum, denuo impressum crediderim: nunquam enim eæ vires Stephano rediere. Quanquam vero summo, quod in hominem cadit, studio confectus ille Thesaurus sit; non tamen immunem ab erroribus, aut Auctor unquam ipsemet venditavit, aut crediderunt alii. Ipse, in laudata sæpius epistola *de statu Typographiæ suæ*, postquam fuse suum Thesaurum cum reliquis Lexicis composuisset: *Absit*, inquit, *ut sibi quisquam persuadeat, ita me aliorum errata proferre, quasi ipse sim ἀναμάρτητος, & hominem me esse non meminerim, i. e. eum, cujus sit errare, labi, nescire, decipi. Imo vero me & colloco in hoc numero, & jam nunc in meo opere esse, in quibus lapsum me existimem, ingenue fateor.* Idem & alii observant. JOHAN. CONR. DIETERICUS, Professor Academiæ Giessensis, variis commentariis in Historicos & S. Codicem notissimus, *Auctarium* quoddam sub manu habuit ad illum *Stephani Thesaurum*, in quo crassos ejus errores se detecturum est pollicitus; Sed, cum viveret, non invenit typographum, & post mortem ejus omnis ille labor in irritum cecidit. Fuit autem Vir ille linguæ Græcæ peritissimus, &, deprehendere id quodammodo licet e quibusdam libellis exiguis, Marpurgi Cattorum editis: inter quos est Dissertatio, cui titulus: *Græcia Exulans, seu de infelicitate seculi superioris in Græcarum literarum ignoratione:* & alia quoque Dissertatio, sub titulo *Specilli Chrestomathiæ Græcæ*, ibid. 1649. in 4. edita, ubi varia sunt, quæ spectant ad Veneres Græcæ linguæ, copiam & ornatum verborum, tam in oratione soluta, quam ligata. Ad Scapulam ut redeam, prima ejus editio Basileæ 1579. lucem publicam aspexit: ultima, & usui commodissima, prodiit Amstelodami apud Elzevirios, cum Latino Indice copiosissimo, quem Laurent. Martius, Palatinus, summa diligentia confecit, ediditque primum Basil. 1630. Adjectæ præterea, ut in ultimis Basileensibus, Jac. Zwingeri, Medici & Philologi insignis, de Dialectis Græcorum, uberrima hypotyposi deductis, tabulæ: Corinthus de Dialectis: ut & epitome quædam Glossariorum Græco-barbarorum Rigaltii & Meursii; & Epitome etymologica, ex Magno Etymologico contracta. Prodiit ista Scapulæ nitidissima plane editio Lugd. Bat. 1650. in fol.

7 Priusquam Thesaurus Stephani prodiisset, alium *Græcæ Linguæ Thesaurum* ROBERTUS CONSTANTINUS congessit, qui etiam haud parum eruditis probatur. Bœclero certe majori cum judicio scriptus, quam Thesaurus Stephani, visus aliquando est: & quanti Conr. Gesnerus Constantinum æstimarit, satis hæc ejus verba indicant, quæ in Catalogo librorum suorum, post mentionem de Lexicis Græcis Basileensibus, habet: *Ceterum hoc anno*, inquiens, *quo hæc scribo, 1562. Genevæ prodiisse audio longe copiosissimum emendatissimumque Græcæ linguæ Thesaurum, a Rob. Constantino, incomparabilis doctrina viro, adornatum, ex Joh. Crispini officina.* Constat hic Thesaurus II. Tomis, & secunda editione ab Æmil. Porto auctus est Genev. 1592. Quodsi Colomesio

mesio credimus, GUILIELMUS ROBERTSONUS etiam *Græcæ Linguæ Thesaurum* scripsit, quem, 80000. vocabulis ab Hillio quodam Anglo auctum, Londini A. 1676. in 4. prodiisse, auctor est *in Bibliothec. Selecta p. 80.* Mihi alias nil de Robertsoni Thesauro constat; & vereor, ne cum Roberto Constantino forte confundatur Robertsonus: quanquam & hunc, tot millibus vocabulorum auctum, in 4. prodiisse, cum antea justa duo in fol. volumina complevisset, credibile nullo modo sit *(dd)*. Viderit itaque Colomesius oportet, quod nos latet: quemadmodum & eodem loco Joh. Crispini, Genevensis typographi, Lexicon ab Eduardo Grant. 4. aut 5000. vocum auctum, Londini 1581. in 4. excusum narrat.

Alium adhuc *Thesaurum Elocutionis Oratoriæ Græco-Latinum* scripsit JOH. 8
BENZIUS, Bruxellensis, qui Argentorati Græcas literas docuit, ex officina Hervagiana Basil. 1581. in fol. in lucem emissum. Magnam Vir ille operam in ornanda Græca lingua locavit; quamvis non tam pertineat ad auctores Grammaticos aut Lexicographos, quippe qui ornatum potius verborum spectat, & ad Rhetores magis referendus est. Non incommode tamen huc referri potest. Neque vero ordine alphabeti suum hunc laborem digessit, sed sub 66. titulis generalibus, ceu locis totidem communibus, ad quos præcipua universitatis rerum commodissime revocari posse persuasus erat. Sub his titulis primo loco abstracta posuit, sive substantiva; post hæc adjectiva, seu concreta: tandem verba: tandem adverbia. Iterum vero sub unoquoque horum, veluti tot titulis specialibus, exempla ex Auctoribus optimis locavit: tum *σύνθετα*, seu complexas voces, quibus varie rem unam Oratores eloquuntur: porro *ἐπίθετα* illarum vocum: & tandem ipsammet phrasium atque elegantiarum *πρᾶξιν*: subjecto Latino indice uberrimo. Eundem ordinem, in Thesauro Eloq. Latinæ, tenuerat, (edoctus illum a Joh. Sturmio, magno in Germania Rhetore.) de quo *T. I. hujus nostri Operis lib. 3. c. 2. §. 14. seqq.* dictum fuit. Auctores Græci, e quibus Thesaurum compilavit, præcipui sunt, Demosthenes & Isocrates: præterea Plato, Aristoteles, Xenophon. Non habemus profecto Autorem ullum, qui Veneres linguæ Græcæ diligentius, & majori judicio, congesserit: quas enim alias habemus Calligraphias, vel Possellii, vel Neandri, vel Paræi, non sunt cum hoc labore conferendæ.

(dd) Fallitur *h. l.* Morhofius, dum Guilhelmi Robertsoni Thesaurum Linguæ Græcæ, a Colomesio laudatum, haud diversum esse conjicit a Rob. Constantini Opere sive Lexico Græco ejusdem Tituli eximio. Revera enim Guilhelmus ille, quem Noster ignoravit, Robertsonus, gente Anglus, & Artium Magister, *Thesaurum Linguæ Græcæ* edidit *Reseratum*, & huic postea A. 1686. *Thesaurum* quoque *Linguæ sanctæ* subjunxit, sive *Lexicon Concordantiale Hebræo-Latino-Biblicum, in quo Lexica omnia Hebraica, hucusque edita, Methodice, succincte, & quasi συνοπτικῶς, una cum Concordantiis singularum Vocum Biblicarum, Grammatice sub Radicibus suis resolutarum, Hebraicis, exhibentur*, Londini in 4to excusum. Vid. de utroque isto Lexico, imprimis tamen de Hebraico, *Acta Eruditorum Lipsiensia, M. Jun. A. 1687. p. 308-311.*

9 JOH. CASP. SUICERUS duplici nomine suum, inter Lexicographos Græcos, locum meret: partim ob *Lexicon*, quod concinno non minus ordine, quam insigni vocabulorum copia, magno labore adornavit, Tiguri 1683. in 4. editum: quod sane usui Studiosorum maxime accommodatum ac proficuum est. Quemadmodum vero idipsum nonnisi minus Lexicon est, & quasi epitome Majoris, quod, immenso prope labore collectum & dispositum, ordine naturali, duobus in fol. Tomis, aliquando se editurum spem fecit: ita multo majorem gloriam Viro Clarissimo paravit *Thesaurus Ecclesiasticus*; Amstelodami 1682. in fol. in lucem datus: in quem dum voces & locutiones Patrum Græcorum, a Lexicographis vulgo vel omissas, vel non pro dignitate expositas, summo plurimorum annorum studio, congessit, ritus simul, & alia ad Antiquitatem Ecclesiasticam pertinentia, magno numero immiscet: ut adeo non possit non φιλαρχαίοις in re Ecclesiastica longe plurimum prodesse. Quanquam, ut sunt labores hominum imperfecti, & huic Thesauro deesse quædam, eruditorum aliqui observarunt: quos inter Cl. Schurtzfleischius, in Dissertatione Academ. de χειροτονίας §. 14.

10 Taceo nunc *Lexica Græco-Latina* minora, & quæ uni inprimis Auctori, aut dialecto, scripta sunt, sua tamen laude minime carent: ut sunt *Cornel. Schrevelii* Lexicon, quod præcipue Homero resolvendo inservit: *Æmyl. Porti* Lexicon Pindaricum, Hanov. 1606. in 8. *Lexicon Jonicum*, Herodoto illustrando; & *Doricum*, Theocrito, Moscho, Bioni, aliisque explanandis accommodatum: Hanov. 1603. in 8., quo Dictionariorum genere non minus certe incipientium inprimis labor juvari solet, quam indicibus quibusdam, qui suo modo ad Lexica reduci possunt: partim, quod omnium sunt absolutissimi, ut *Wolffg. Seberi* Index in Homerum est: partim quod una verborum, in illo auctore occurrentium, Analysin dant, qualibus instructos habemus Hesiodum, cura Schrevelii: Herodianum cura Balth. Scheidii, aliosque.

11 Ceterum, cum successu temporum Græcitas regionis genium imitaretur, atque, ut hæc variis variorum barbarorum irruptionibus patuit, eorumque domicilium facta est: ita & lingua sensim sensimque tantum barbarismi attraxit, ut hodie Græciam in Achaja media atque Peloponneso quæras: nullibique corruptior Græca lingua sit, quam Athenis, & in Areopago. Factum hinc, ut in Patrum, Auctorumque aliorum ævi recentioris, scriptis ubivis iste se barbarismus prodat, fueritque adeo necessum, ad Byzantinorum scriptorum lectionem peculiaria quoque *Lexica Græco-Barbara* strui. CAROLUS *du* FRESNE, qui in hoc studio omnes omnium labores longo post se intervallo reliquit, & de quo mox aliquanto prolixius agendum erit, in *præfatione sui Glossarii Græco-Barbari* §. *II.* enumerat eos, qui ante se simile quid in ornanda illa sparta tentarunt: Stephanum a Solio; Dion. Gothofredum; Nic. Rigaltium; Joh. Meursium; Christoph. Germanum; Gerasimum Vlachum; Simonem Portium; Carol. Annibalem Fabrottum; Jac. Gretserum; Joh. Morinum, & Jacobum Goarum. Ex his aliqui particularia tantum Scriptoribus Byzantinis Glossaria subjecerunt: alii sparsim illud negotium in suis scriptis notisve attigerunt: alii forte aliter;

aliter; neque enim omnes visi nobis sunt. SIMON PORTIUS Romanus, Doctor Theologus, is ipse, qui *τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσης*, i. e. Græcæ vulgaris, Grammaticam, Cangii Glossario præfixam, dedit, *Lexicon Latinum, Græco-Barbarum & Græco-Literatum* edidit Paris. 1635. NICOLAUS RIGALTIUS, celeberrimus olim Regiæ Parisiensis Bibliothecæ custos, *de verbis, quæ in Novellis Constitut. post Justinianum occurrunt, Glossarium μιξοβάρβαρον* Paris. 1601. in 4. edidit, atque, ut erat in suis laboribus exactissimus: judiceque Scaligero vir talis, e cujus quotidiano congressu aliquid semper disci poterat; quamobrem & Carolo Labbeo, Glossariorum supra recensitorum editori, ut Rigaltium amicum habeat, omnique officiorum genere prosequatur auctor est: *Epist. p. 591.* ita, in Glossario etiam, suis partibus strenue functus deprehenditur: nisi quod, dum exiguam solum barbarorum vocabulorum particulam, nempe Juridica, selegit, imperfectus nimium labor est. Uberior JOH. MEURSIUS *Glossarium* suum *Græco-Barbarum* primo An. 1610. apud Elzevirios in 4. tum, secunda editione 1800, vocibus auctum, ibid. 1614. dedit.

Verum, cum & ab hoc nequaquam e materiæ dignitate pertractatum opus 12
videretur, exhaustumque vocum Græco-Barbararum pelagus; Joh. Bapt. Cotelerius, & Emericus Bigotius, Viri duo Clarissimi, quos, Cangio dicente, in perfecta Græcæ linguæ, ut & ceterarum disciplinarum, cognitione consummatissimos esse, nemo nescit, CAROLUM *du* FRESNE, Dominum *du* CANGE, adierunt, ut, quemadmodum Latinitati mediæ atquæ infimæ vasto III. Voluminum Glossario lucem prorsus egregiam affuderat, ita & Græcitatem eodem modo illustrandam in manus sumeret. Id quod & ille, senex admodum licet & jam morti vicinus, non minus prompte quam feliciter, in se suscepit; conquisitis undique, & immensa diligentia pervolutatis, editis, ineditis, Theologorum, JCtorum, Medicorum, Chymicorum, Philosophorum, Grammaticorum, Historicorum, ætatis mediæ atque infimæ, monumentis longe plurimis: e quorum accurata pervestigatione emersit tandem *Glossarium ad Scriptores Mediæ & Infimæ Græcitatis*, non minus vocabulorum, quam omnis generis rerum, una inspersarum insigni copia admirandum. In præfatione, luculenter admodum causas corruptionis linguæ Græcæ exponit, totiusque declinationis ejus historiam. Prodiit illustre Opus Lugduni 1688. in fol. II. Tomis, ultimusque Viri laboriosissimi conatus est, qui, paulo post absolutam ejus editionem, prope stans obiit; de Byzantina Historia inprimis ante alios omnes meritus, quam non suo solum peculiari volumine, ingenti eruditionis apparatu, illustratam dedit, sed & in ornandis edendisque Chronico Paschali, Zonara, Annæ Comnenæ Alexiade, aliisque Auctoribus, insigniter juvit. Hæc vero cum hujus loci non sunt, prætereo. Non silebo tamen elegans epigramma, quo doctus quidam inter Gallos vir *de la Monnoye*, in Latinum & Græcum Cangii Glossaria ingeniose lusit h. m.

Ausonios postquam Grajosque effusa per agros
Barbaries Romam pressit utramque diu:
Cangius, hanc vinclis qui tandem & carcere frenet,
Res mira! e Gallis ecce Camillus adest.

13 Et hæc de Lexicis sufficiant; quorum usus juventuti vel ob id maxime commendandus est, ut ad colendam linguam pulcerrimam eo alacrius accedant. Quod vero Auctorum Græcorum delectum attinet, certum est, antiquos recentioribus præferendos: ac tyronibus quidem inservire possunt *Orationes Historicorum Græcorum* ab Henr. Stephano & Eilhardo Lubino collectæ. Quanquam enim vulgo Novum Testamentum eligere soleant; negari tamen non potest, peregrinitatem aliquam dictionis Græcæ illic occurrere: adeoque, licet ante omnia Novum Testamentum ab adolescentibus penitus imbibendum sit; addi tamen & alios priscos auctores Græcos oportet. Neque enim in lectione veterum a Latinis interpretibus standum, quos sæpe multumque insigniter falli fallereque videt, quisquis Græca consulit; & apparet idem ex frequentibus eorundem castigationibus, quæ in Virorum doctorum scriptis passim obvias sese præbent. Unus instar omnium Barthius recentiores illas antiquorum auctorum versiones, prout vulgo excudi solent, adeo non fert, ut novam inde barbariem extimescat. Nam dum, *l. XL. Adversar. c. 19.* de Epistolis Græcanicis loquitur, quæ Genevæ junctim excusæ sunt: *Dolui,* inquit, *cum earum interpretationem dari Jac. Cujacio vidi, & Juris, Antiquitatumque, & linguæ Græcæ, solertissimo: qua jurare ausim tota Latinitate futiliorem non inveniri traductionem: licet in hoc campo ad arbitrium fere suum debacchentur homines de Schola, qui neminem ullum Græcum auctorem sine futili versione jam fere excudi faciunt: adeo denuo in judiciis vulgi regnare incipiunt, quibus uno jam fere seculo ipsorum tyrannis excussa erat.* Idem, lib. XLV. c. 6. istud de versionibus auctorum Græcorum argumentum resumit, ostenditque, quanti momenti res sit, Latine Græcum exprimere: quod quidem omnium optime Josiam Mercerum, interpretem Aristæneti, fecisse putat. Conferendi insuper de Latinis Græcorum translationibus sunt Pet. Nannius *Συμμίκτων lib. I. c. 3.*, & Ant. Borremansii *Var. Lection. c. 11.* Sane Latini ipsimet, suam semper linguam Græcæ postposuere, pauperemque arbitrati sunt, si cum illa componeretur: quod non probat Barthius *lib. LVIII. c. 9.* multum errari in judiciis talibus persuasus. Negari interim non potest, tum demum Romanos ad aliquem in scribendo, vel perorando, canendove, gradum sublimiorem ascendisse, cum Græcos sibi imitandos sumserunt, uti Cicero Demosthenem, Thucydidem aliosque, Livius, & Virgilius Homerum. De Thucydide illud obiter memorandum: graviter hallucinatum Leonem Allatium, dum eum a Cicerone *pene pusillum* dici perhibet: cum tamen non solum absurda hæc locutio foret, sed & Cicero, *l. II. Epist. ad Quintum F. ep. 12.* de Philisto Syracusio verba faciens dicat: *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pene pusillus Thucydides:* longe alio sensu, uti cuivis patet, quam quem Allatius male ceperat, haud immerito proin a Franc. Vavassore notatus, de *Dictione Ludicra p. 167.* Quæ de poëtis Græcis Theocrito, Homero, Hesiodo, Virgilius sua fecerit, singulari industria collegit Fulvius Ursinus libro Antwerpiæ in 8. edito hujus tituli: *Virgilius collectione Græcorum scriptorum illustratus:* cui rei præterea inservire possunt Germani Valentis Guellii Commentationes & Paralipomena in Virgilium; Antwerp. apud Plantinum in fol. A. 1580. excusa.

De

De Poëtis Græcis eorumque ætatibus peculiari libro posthumo egit Gerh. Joh. Vossius, quem tamen ineditum mansisse mallet Colomesius in Bibliotheca Selecta. Artem Poëticam, quantitatem syllabarum, phrases etiam poëticas, tradiderunt Colemannus, Neander, Pareus. Satyricam Græcorum Poësin peculiari tractatu exposuit Isaacus Casaubonus, in duos libros diviso, editoque Paris. 1605. in 8. sed is dudum rarior esse cœpit. (*ee*) 14

CAP. IX.

DE LINGUA LATINA.

§. 1. *Scriptores de Literis Latinis atque Orthographici, quorum Princeps est Cl. Dausquejus.* 2. *Originum Ling. Lat. Scrutatores Etymologici, Isidorus Hispalensis (merus Rhapsodus,) Jul. Cæs. Scaliger, Celsus Cittadinus.* 3. *Melch. Inchoferus, Seb. Corradus, Joh. Niess. (Historiam Ling. Lat. Libris persecuti peculiaribus).* 4. *Gerh. Joh. Vossius, Matth. Martinius, Joh. Fungerus, Chr. Becmannus, Chr. Daumius.* 5. *Latinitatis Priscæ & Agrestis ruderum, seu Vocum antiquatarum, Collectores, Eilh. Lubinus & Janus Guilh. Laurenbergius, additis Recentioribus quibusdam, vetusto isto Sermone commentatis.* 6. *Nomenclatorum Scriptores, Hadr. Junius, Henr. Schævius, Joh. Joach. Beccherus (de cujus etiam Scriptis aliis Didacticis fertur Judicium,) Jac. Engelbrecht.* 7. *Lexicon perfectum Linguæ Latinæ deest.* 8. *Lexicographi Ævi barbari rudiores, Papias, Nestor Dionysius, &c.* 9. *Recentiores, qui post Literarum vixere παλιγγενεσίαν, Nicol. scil. Perottus, Ambr. Calepinus.* 10. *Rob. Stephanus, ejusque σύνεργοι ac Plagiarii, Epitomator item Marcus Frid. Wendelinus.* 11. *Steph. Doletus, Joh. Frisius.* 12. *Marius Nizolius, ejusque Thesauri Ciceroniani Continuatores, & Ant. Schorus, Thesauri itidem Ciceroniani Scriptor.* 13. *Henr. Decimator.* 14. *Casp. Scioppius, cujus Mercurius ἀνέκδοτος est.* 15. *Ol. Borrichius, G. M. Königius.* 16. *Basil. Faber, ejusque Continuatores, Aug. Buchnerus, Jac. Thomasius, Christoph. Cellarius, Tob. Magirus. Monita de subsidiis Lexici conficiendi, inprimis Autorum Indicibus.* 17. *Latinitatis Ævi medii corruptæ Lexicographi, Gerh. Joh. Vossius, Joh. Pet. Titius, Joh. Vorstius,* 18. *Car. du Fresne, Vossio, & ceteris omnibus luculentior.* 19. *Solæcismi Virorum Doctorum a Casp. Scioppio, Franc. Vavassore & Joh. Pet. Titio, notati.* 20. *Phrasium Ling. Lat. (quarum Selectus prudentis simul inculcatur necessitas) Collectores, Hadrianus VI, Pont. Rom. Aldus Manutius, Ant. Schorus, C. Scioppius, Georg. Crauserus, Wolfg. Schönslederus, Hub. Gifanius, &c. Barn. Brissonii Opus de Formulis & solennibus Verbis Pop. Rom. commendatur, & a Scaligeri Censura vindicatur.*

A *Græca*

(*ee*) Is Casauboni Tractatus de Satyrica Græcorum Poësi (de quo Autor, in *Polyhistore Poëtico*, sive *lib. VII. c. 1. §. 11.* plurima monuit) a Thoma Crenio haud ita pridem, *in Museo Historico & Philologico*, Lugd. Bat. A. 1699. in 8vo edito, denuo est recensitus.

1 A *Græca Lingua,* cujus beneficio omnes scientiæ ad Romanos, omnesque artes transierunt, ad LINGUAM LATINAM nunc progredimur, de qua συλλήβδην quædam dicturi sumus, cum plenius alibi egerimus. *De literis* videatur Hermannus Hugo in libro de prisca scribendi origine, supra laudato: Vossius in Arte Grammatica: Scioppius in Arte Critica, Noribergæ 1597. & Amstel. An. 1668. in 8. edita: ubi multa habet scitu necessaria de literis, quorum beneficio MSSrum antiquitas vel novitas internosci potest. *Bivocales,* sive *diphthongos* quasdam vir summi apud Anglos ob inexhaustum plane doctrinam nominis, *Thomas Gatakerus,* peculiari Dissertatione, Londini 1646. in lucem emissa, impugnavit: ubi etiam multa disserit de literarum quarundam sono germano, natura genuina, figura nova, idonea scriptura veteri atque vera. Inprimis vero diligenter *orthographiam Latinam,* juxta temporum seriem explicatam, dedit CLAUDIUS DAUSQUEIUS, seu *Dausquius* libro, cui titulum fecit *Antiqui novique Latii Orthographia, II. Tomis in fol. Tornaci An. 1632.* Magna profecto cura Opus elaboratum est, atque ita omnem apud veteres scribendi rationem evolvit, ut illa in lapidibus, inscriptionibus, monumentisque publicis, variavit: atque adeo utilissimam arti Criticæ operam navavit. Non parum enim negotii facessit scripturæ varietas in veteribus monumentis, e qua tamen, bene intellecta, statim judicium de antiquitate scripti formari potest: quare, ut characteres hi accuratius dignoscantur, opera danda est. Attigit nonnihil ejus argumenti Henr. Stephanus, in præfatione Glossariorum a se editorum: sed parcissimus est, pleniorque & illo, & reliquis ad unum omnibus, Dausqueji liber, complexus omnia, quæ tum veteres, tum recentiores, de hoc argumento scripsere. Sunt autem illi *Victorinus Velius Longus,* qui Romæ prodiit An. 1587. in 8. *Cassiodorus,* cujus de Orthographia libellus prodiit separatim, cum notis Carionali, Antwerpiæ 1597. in 8. *Bedæ* liber de Orthographia, quem Hanoviæ 1609. imprimi curavit Hel. Putschius. *Aldi Manutii* junioris, Pauli F., opusculum de Orthographia diligentissime e libris antiquis, tabulis, numis, lapidibus, congestum editumque ab ipsomet Venetiis 1566. in 8. *Hier. Cardani* de Orthographia tractatus, qui T. I. ejus Operum reperitur: & forsan alii.

2 *Origines* atque *etymologiam* Latinæ Linguæ Veteres jam Grammatici, Varro, Festus, Flaccus, Isidorus pertractarunt, conatu non nimium felice: vapulatque, ob compilatos veteres, ISIDORUS præsertim plurimis; quapropter haud raro castigantur: qui modo *rhapsodiam* vocant ejus Origines, *e pluribus undecunque consarcinatam,* quod B. Rhenani judicium est: mox cum Jano Dousa auctorem ipsummet *fartoribus Semipriscis* annumerant, *centonumque sarcinatorem* vocant: qua de re *Jac. Thomasius Diss. de Plagio* §. 474. Potest cetera veteribus suo modo adnumerari nomenclatura variorum utensilium, alias ignota, quæ in *Instrumento plenæ Securitatis,* a Naudæo e Bibliotheca Paris. Regia Romæ in 4. edito, continentur. E recentioribus JULIUS CÆSAR SCALIGER magnum *Opus Originum linguæ Latinæ* moliebatur, 24. libris absolvendum, quod una cum ipso tamen men

men intercidit. Nec adeo multum, si prodiisset etiam, inde fructus speravit Menagius, in sua Originum Ling. Gallicæ ad Puteanum epistola nuncupatoria, hunc in modum scribens: *Jule César Scaliger, un des premiers Critiques, & le premier Philosophe de son tems, a composé des Origines de la Langue Latine jusqu'à 24. livres. La grosseur de cet ouvrage étoit si prodigieuse, que durant sa vie il ne se trouvoit proint de Libraire, qui en volut entrepundre l'impression, & il a été perdu après sa mort. Mais pour les etymologies, qu'il a inseré en son livre des Causes de Langue Latine, & qui ne sont pas meilleures que celles des anciens, nous pouvons juger, que cette perte n'a pas été grande.* Post Scaligerum, CELSUS CITTADINUS, Vir, judice Erythræo in legendis explicandisque veterum Latinorum monumentis, ea eruditione ac scientia præditus, ut paucos pares, superiorem haberet neminem: & qui specimen suæ eruditionis dedit *Dialogum de Origine Usus, quo plurali numero singularis persona cœpta est nominari,* referente eodem J. Nicio *Pinacoth. II. p. 71.* is, inquam, Celsus præ manibus habuit Opus *de Ortu & progressu linguæ Latinæ & vulgaris Italicæ:* prout Gassendus in Vita Peiresciana memorat: verum ne ab hoc quidem aliquid in lucem exiit.

MELCHIOR INCHOFERUS, Jesuita Bavarus, aliqua ex parte hunc 3
utriusque defectum supplevit *Historia sua Sacræ Latinitatis,* quam libris VI. comprehendit, ediditque Monachii An. 1638. in 8. Optimus profecto liber est, multaque proponit eruditissima, & scitu maxime digna, quæ spectant ad ortum, progressum & mutationes istius linguæ, quæ præcipue ab illo sunt tradita; dum statum Latinæ linguæ, per omnia secula, usque ad ipsam barbariem & recentiora tempora, deducit. Habentur præterea singularia nonnulla de causis corruptæ linguæ Latinæ, ejusdemque ad nostra usque tempora conservationis. Gothos, qui vulgo corruptæ Latinitatis incusantur, ille ab hoc crimine absolvit, eosque potius, ut Latinæ linguæ conservatores, honorandos existimat; non omissis quoque Curiæ Romanæ laudibus, quam scilicet de propagata, imo canonizata lingua Latina præclare meruisse persuasus est; qua in re non quidem omnino fallitur; sed simul tamen, monachorum socordia misere deturpatam linguam pulcerrimam, negare non poterit. Laudandum, quod *lib. III. c. 10.* confutandos sibi Laborerium & Sorberium sumit, Latinæque linguæ prærogativam præ Gallica debitis argumentis extollit. Illud vero perridiculum, quod, *lib. 5. c. 2.* beatos in cœlo Latine aliquando locuturos existimat. Ante Inchoferum, SEBAST. CORRADUS luculentum *librum de lingua Latina* scripsit, in quo multa continentur de mutationibus ejus linguæ, aliæque observationes egregiæ: quapropter & eum librum maximopere commendo. Versatus in eodem argumento est JOHANNES NIESS *in libro de ortu & occasu Latinæ linguæ, cum ejusdem instaurandæ modo,* qui tamen non ea diligentia, qua poterat, argumentum illud tractavit, Dilingæ 1627. in 12.

Præcipuum vero in hoc studiorum genere, ut in aliis fere omnibus, nomen 4
acquisivit GERH. JOH. VOSSIUS *Etymologico suo* (quod haud ita pridem,

Isaaci Filii additamentis auctum, nova facie prodiit.) Multum illud præcellit *Lexico* MARTINII, qui Vossii præceptor erat, sed multa immiscet aliena, quæ judicium ejus tantum non esse produnt, quantum erat discipuli: quanquam & in discipulo passim deprehendas præceptoris sui vestigia, adeo quidem clara, ut typographus, qui Martinii Lexicon edidit, sibi ab opere Vossiano damnum metuens, plagii crimen intentasse dicatur hujus editori, Elzevirio, qui id An. 1662. in fol. primum excudit. Præfixus est utilissimus liber de *permutatione literarum in etymologia investiganda*, quam doctrinam Vossius eo loco plenissime proponit, cum, qui ante illum in hoc argumento fuere occupati Grammatici, leviter illud saltem attigerint. (*ff*) JOH. FUNGERI *Etymologicum Latinum* Francof. in 8. An. 1605. editum, & CHRIST. BECMANNI *Origines*, cum his quidem comparari non possunt, habent tamen interdum, quæ in aliis non invenias: Becmannus inprimis, qui erat elegantis ingenii Vir, & in luculenta sua præfatione de Latinitate non pauca notatu digna observat. Versabatur usque ad vitæ finem eo in argumento CHRISTIANUS DAUMIUS, qui Indices Latinæ linguæ Analogicos, & Indagatorem Radicum, dudum promisit, ut patet ex Epistolis Reinesio-Daumianis, ubi multa inveniuntur ejus argumenti. Ac publicavit jam pridem Daumius tractatum *de caussis amissarum quarundam Latinæ linguæ radicum, ut & multarum vocum derivatarum:* quod est Commentationum ejus de Latinæ linguæ ἀναλογίᾳ & usu ἀπεσπασμένων, Cygneæ 1642. in 8. eoque libro contineri fundamenta quædam voluit magni Operis, quod moliebatur: absoluti nimirum suis numeris Lexici Latini, præcipue illarum vocum, quæ ætate sequiore in usu fuerunt; quam ob caussam magna diligentia pervolutavit omnia illa, quæ nancisci potuit, scripta eorum temporum, edita, vel inedita. Etsi vero in ejus Dissertatione, quæ prodiit, omnia non probem; multa tamen inibi habentur & docta, & subtiliter excogitata; & solidiora haud dubie ab illo expectanda fuerant, ni mors illum una cum conatibus intercepisset.

5 Antiquas veteris illius & agrestis Latinæ linguæ voces e paucis, quæ hic illic in fragmentis Nævii, Pacuvii, &c. supersunt, ejus ruderibus utili labore collegit, post EILHARDUM LUBINUM (qui jam An. 1594. Amstelod. in 8. edito *Antiquario*, seu priscarum & minus usitatarum vocum interpretatione, id tentavit) JANUS GUILH. LAURENBERGIUS, qui & ipse, sub *Antiquarii* titulo, collegit omnes voces antiquas & obsoletas, easque explicuit, Lugdun. Batav. 1622. in 4. Adjecit & in fine veteres glossas quasdam Græco-Latinas, quas ediderat Henr.

(*ff*) Gerh. Vossii Etymologicon Linguæ Latinæ, cum præfixo de permutatione Literarum Tractatu, quamplurimis If. Vossii, Autoris Filii, observationibus auctum, Amstelodami An. 1695. in fol. est recusum. Matthiæ Martini Lexicon Philologicon, adjectis ejusdem Cadmo Græco-Phœnice, sive Etymologico, & Isidori Glossario, per Joh. Georg. Grævium emendato, suisque annotationibus, & aliorum collectaneis, illustrato, Trajecti ad Rhenum A. 1697. in fol. Grævio curante itidem denuo prodiit.

Henr. Stephanus; & ex iis tantum excerpsit, quantum ad illustrationem hujus sui Antiquarii facere existimabat. Continentur enim in Glossariis illis voces, quarum nec vola, nec vestigium, in ipsis Auctoribus est: unde apparet, fuisse in ipsa etiam aurea ætate plebejas voces in publico usu, sed non ita foro & civitate donatas, ut in orationis civilis usum cooptarentur. Inveniuntur in iis interdum voces, e quibus restitui suspecta Autorum loca possunt, cum occurrant ibi vocabula, quæ homo imperitus facile, ut peregrina & barbara, expungeret, quæ tamen genuina & Latina sunt, quanquam rarioris usus. Fuere autem aliqui inter eruditos, qui, dedita opera, ex priscis illis vocibus orationem contexuerunt ingenii ostentandi gratia: inter quos doctissimus Mariangelus Accursius in Dialogo, quem *Oscos & Volscos* inscribit: Jul. Cæsar Scaliger in *Poematibus, libro Teretismatum p. 103.* ubi pædagogum aliquem inducit antiquo illo sermone loquentem: & Jac. Balde in *Dramate quodam Osco.* Referendum quoque huc carmen Philoxeni Gonæi, seu qui se illo nomine texit, Casp. Barthii, ea lingua scriptum, quod statuæ suæ Mercuriali Henr. Jul. Scheurlius adjecit.

Ad voces linguæ Latinæ perdiscendas comprehendendasque, Nomenclatores 6 partim, partim & Lexicographi data opera manuducunt. (*gg*) Optimus HADRIANI JUNII *Nomenclator*, Antwerpiæ in 8. Ann. 1577. editus, tanta cura adornatus est, ut non ignominiæ sibi Auctor duxerit, quandoque in media opificum viliorum turba in cauponis sedere, unaque compotare, quo accuratius, vel inter pocula instrumentorum proprias appellationes in lingua vernacula edisceret: teste Colomesio in particularibus relationibus, quæ inter ejus Opuscula habentur: p. 131. sq. qui & addit, Joh. Sambucum propterea alieniorem a Junio factum; cum causam sordidæ societatis ignoraret. Alium *Nomenclatorem* HENR. SCHÆVIUS edidit *Mnemonicum:* atque ut erat Vir doctissimus, & in omni disciplinarum genere versatissimus; ita hic etiam contemnendus non est: *Masculina* nigro; *fœminina* rubro charactere signavit: *neutra* utroque comparent. Consilium nomenclaturæ prolixius exponitur in præfatione libri, cujus altera editio prodiit Heidelbergæ 1673. in 8. Mihi commodius videtur, verba nominibus suis jungi eo, quo derivantur, ordine, quod consilium nuper amplexus est JOH. JOACH. BECCHERUS, Vir, qui omnibus pene disciplinis se immiscuit, adeo ad Latinæ etiam linguæ rudimenta felicius tractanda consilia proposuit, in *Methodo sua didactica:* in *Praxi ejus methodi,* & in *Organo* suo, quomodo possit tyro rerum vocabula, Grammaticam, & significationem integri sermonis, addiscere beneficio derivationis a primitivis: cui rei potissimum inservit Praxis illa, velut in specimen primo loco procusa. Fateor, non temnendam esse ejus Viri industriam; sed fuit illius dili-

(*gg*) De Nomenclatoris Hadr. Junii Historia, Variis Editionibus, Prærogativa, Nævis, & horum Censoribus, plurima lecta digna congessit, & proinde ad *h. l.* conferri meretur, Thom. Crenius, Vir Cl. *Parte I. Animadversionum Philologicarum & Historicarum, c. 3. §. 1-5. p. 33-41.*

diligentia pene nimia & superstitiosa. Collegit ille sub suis primitivis derivativa, quæ non sunt omnia notæ melioris: citra delectum enim obsoleta, & nova, & barbara, simul proponuntur tyronibus ediscenda, quod illorum animos imbuit non optimo colore. Ut in vocabulis praxin suam ostendit, ita aliud subsidium est commentus in enunciationibus formandis, & sententiis: cui scopo scripsit novum Organon, in quo sub classibus conceptuum universalium ac prædicamentalium disponit voces: cujus quidem dispositionis usus, præter illum, quem ipse intendit, alius quoque esse possit non contemnendus in inveniendis conceptibus argutis: nam cum hi fundentur in analogismo rerum, quilibet intelligit, eo feliciorem fore hanc operam, si directorio indicum istiusmodi categoricorum uti possumus. *Methodus Didactica* edita est *una cum Appendice* Monachii An. 1668. in 4. *Novum Organon* Viennæ 1671., quod postea distinctius prodiit, & cum Germanicæ linguæ additione, & cum subdivisione paragraphorum, Francofurti, si recte memini, in 8. Tertius tomus illorum librorum nondum lucem vidit, quo proponere argumentationum fontes voluit: sed, ut ipse nihil certi promisit, ita nec dedit quicquam, dum viveret, aliis nempe perplurimis occupationibus negotiisque districtus.

Becchero, ob argumenti similitudinem, jungimus JACOBUM ENGELBRECHT, qui *Complementum Latinæ Linguæ* scripsit: quo, certæ methodi beneficio, derivata & composita omnia, e facillima suis in classibus analogia, solo aspectu tyronum memoriæ infigantur. Distinguit nimirum voces secundum classes rerum & terminationes: & sane in terminationibus, nisi fallor, idea totius linguæ latet; ut ego quidem existimem, totam aliquam linguam breviori spatio posse comprehendi, si quis ad terminationes illas respiciat: prout enim sunt conceptus de rebus, ita pene ipsa natura determinat terminationes, quæ si respiciantur statim judicari de ipsa vocis significatione potest. Primitiva enim & simplicia pauca sunt, quæ, si memoria teneat puer, & ideam harum terminationum habeat, ipse sponte eliciet, & sine operosa memoria, voces a primitivis secundum hunc ordinem derivatas. Hoc consilium fuit Engelbrechti, quod in lingua Græca præterea secutus est Andr. Pauli, qui *Thematologiam Novi Testamenti* concinnavit, qua docet secundum hunc ordinem investigare significationes vocum. Ejus consilii ratio explicatur in præfatione libri, qui prodiit Lubecæ 1661. in 12. Verum de methodis hujus generis alibi.

7 Nomenclatoribus Lexicographi succedant. Hic vero cum pudore nostri seculi dicendum est, non habere nos perfectum aliquod Lexicon Latinum. Græca lingua ea parte longe felicior: nam Thesaurus Stephani adeo copiosum dedit apparatum, ut paucis vel emendari, vel augeri, possit: at in Latina lingua omnium opera fuit imperfecta, & in partibus tantum exculta. Conquestus est ea de re Olaus Borrichius in libello *de Lexicorum Latinorum Jejunitate;* ubi pluribus demonstrat, quantopere laborent vulgaria illa Lexica, etiam optima: & illud sub *Fori Romani* nomine toties repetitum, & a novis plagiariis interpolatum. Hactenus tamen tot prodierunt instrumenta conficiendi plenioris Lexici, ut mera ignavia sit, non impendi operam diligentiorem. Habemus notas, commentationes, indices doctis-

doctissimorum virorum in Auctores pene omnes, e quibus vel solis si conferantur, & cum judicio digerantur, Lexicon egregium confici possit. Atque illa cura pertineret ad voces tantum, non ad phrases, in quibus congerendis laboriosum est Forum Romanum; cui certe ex his virorum doctorum curis magna fieri accessio posset, qua parte sæpe Forum Romanum deficit.

Non potuere vero non lutulenti esse Lexicographi, qui e luto barbariei secu- 8
lorum superiorum vix tandem conspurcati misere emerserunt: namque, ut ex aqua nascitur Venus, non ex luto; ita nec linguæ Latinæ Veneres e barbarorum temporum sterquilinio peti possunt. Eapropter sufficiat, nomina illorum apposuisse, ne ignorentur: quanquam & occurrant interdum apud illos nonnullæ glossulæ, quas e vetustioribus Auctoribus transscripserunt. Primus illorum PAPIAS est, Lombardus circa A. C. 1200. clarus, juxta Trithemium, qui eum scribit, Grammaticorum omnium suo tempore fuisse clarissimum, Græco & Latino sermone instructum. Scaligero, *in Excerptis Putean.*, futilis est, & tot errores habet, quot verba. Contra vero Casp. Barthius, primo statim suorum Adversariorum capite, *non semper futilem veterum glossariorum compilatorem* vocat: imo, *lib. LV. c.* 4. quæ ex veteribus Grammaticis undecunque corraserit, *raro non notabili aliqua explicatione ornasse* ait: dissidet etiam quoad ejus ætatem a Trithemio, &, *lib. III. c. 3. Adv.*, non diu post Henrici II. Imp. tempora, i. e. post A. C. 1000. eum scripsisse e Catalogo Imperatorum colligit, quem in voce *Ætas* Papias habet, ubi in Henrico II. desinit. *Vocabularium* vero Papiæ, de quo nobis hic sermo, & quod aliquamdiu apud imperitos auctoritatis aliquid obtinuisse Raphael Volaterranus memorat, Venetiis A. 1491. impressum prodiit. Secuti hunc NESTOR DIONYSIUS, Novariensis Minorita, Papiam in ordinem redigens, ipse ab aliis redigendus, cujus Dictionarium Argentorati A. 1507. excusum est: Joh. Werdena in sua *Gemma Gemmarum:* Johannes de Janua, & Simon Januensis, qui tamen vix ab illo ipso limine, quod nomen profitetur, linguam Latinam salutarunt.

Nebulas horum hominum dissipavit NICOLAUS PEROTTUS, Sa- 9
xoferratensis, Sipontinus Episcopus: cujus præclarum opus *Cornu Copiæ*, seu Commentariorum Latinæ linguæ volumen (quod idem commentarius in Martialem est,) omnem Latini sermonis elegantiam & rationem nisu eximio complectitur, tum quæ apud Martialem occurrit, tum quæ ad Martialem ex aliis ab ipso afferuntur. Optima ejus editio prodiit apud Aldum Venetiis An. 1513. quæ postmodum Basileæ apud Curionem & Walderum aliquoties iterata est. Et sane honor illi Viro habendus, primo purioris Latinæ linguæ collectori, unde sua præcipue derivarunt, qui post illum scripsere. Equidem amolitur a se intentatum crimen istud Angelus Politianus *in Miscellaneis,* cui objectum fuerat, factam ipsi ante Perotti editionem ejus archetypi inspiciendi copiam, Urbinatium Duce in gratiam Laurentii Medicis tradente. Verum id omne ita a se depellit Politianus, ut ad editi exemplaris αὐτοψίαν provocet. *vid. Thomasius de Plagio §. 525.* Sed si excusandus est Angelus, certe non idem merentur alii Perotti strenui transscriptores. Hos inter non minimus AMBROSIUS CALEPINUS: qui quidem, si in

nomine aliquod omen est, per anagrammatismum *Pelicanus*, sanguine suo & succo minorum gentium Lexicographis vitam dedit: fuitque diu sacra studiorum anchora, ad quam confugiebant, qui in Latina lingua se exercere volebant. Sed ipse interim Calepinus merus Perotti descriptor est, quapropter acerbis passim censuris Scioppii & Franc. Floridi vexatur: a quibus non adeo multum abludit Erythræus, *Pinacotheca II. p. 202.* Stetit olim, & in scholis regnavit, adversus omnes censuras, & prela typographorum calefecit, ac loculos ditavit, bonus ille Calepinus, qui toties coctus & recoctus parum sapit. Illi enim aliena ova supposuerunt passim nonnulli, & fœtus quoscunque, undecunque corrasos, sub Calepini persona in theatrum produxere: tandem & nova mole, novarum linguarum mistura, auctior liber ille prodiit, quasi conjuratum esset ab omnibus typographis in unum hoc Lexicorum chaos, quo, tanquam illo Bacchi dolio, & cicer, & pisa, & allium, & lana, & omnia, continebantur. Quæ, cum omnia illic sint permista, nihil solidi & genuini deprehendes: non possunt enim simul & semel disci & colligi tam diversa; quoque ornatus magis illis auctariis liber fuit, eo magis deformatus, &, ut simius ille apud Claudianum, claro deformis amictu. Prodiit post longe plurimas editiones Lugduni A. 1587. recognitus a Jano Passeratio, & Ludovico la Cerda: sed, ut puto, abusi sunt typographi horum virorum nomine, ut eo promptiores invenirent suis mercibus emptores. Videatur de hoc Passeratii Calepino Borrichius *de Lexicorum Latinorum Jejunitate.*

10 Longe vero vicit Calepinum, quacunque etiam manu auctum emendatumve, exquisito labore ROBERTUS STEPHANUS, dum ab aliis decem viris Tusano, Budæo, Baisio, similibusque doctissimis adjutus incomparabilem illum Latinæ Linguæ Thesaurum elucubravit; cujus hic titulus est: *Dictionarium, seu Latinæ Linguæ Thesaurus, non singulas modo dictiones continens, sed integras quoque Latine & loquendi & scribendi formulas, ex Catone, Cicerone, Plinio, Avunculo, Terentio, Varrone, Livio, Plinio secundo, Virgilio, Cæsare, Columella, Plauto, Martiale: cum Latina tum Grammaticorum tum varii generis scriptorum, interpretatione, Paris. 1536. fol.* Nova editione ingenti accessione auctus III. Tomis prodiit A. 1542. tandem & Lugduni 1573. repetitus, sed dempta tamen male præfatione, in qua suos adjutores Stephanus enumeraverat. Mirum, quam a plagiariis conspiratum sit in hoc Opus: nam tanquam ad prandium paratum venerunt, non suis laboribus Opus alienum exornaturi, sed submoto Auctoris nomine suum impudentissima audacia reposituri. Ita CÆLIUS SECUNDUS CURIO, sub *Romani fori* nomine, THEODOSIUS TREBELLIUS, sub titulo *Promptuarii*, Basil. apud Oporinum 1542. excusi, alii sub aliis titulis, presso veri Auctoris nomine, Thesaurum Stephani ediderunt, cujus facti, certe minus ingenui, nulla ab ipsis ratio redditur: nisi forte eam ob causam hoc evenit, quod, ascitis in societatem Viris tot eruditis, partem aliquam hujus laboris in se jure quodam derivare voluerint. Alii, ne nihil omnino in Opere recuso viderentur egisse, auctius id, &, si DIS placeret, emendatius procudere annitebantur, intrusis vocibus & loquendi modis, qui, a genuina Latinitate alieni prius a Stephano

no ob id ipſum repudiati fuerant: qua de re lepidam hiſtoriolam refert Henricus, Roberti F. Stephanus, *in Epiſtola de Statu ſuæ Typographiæ p. 161. edit. Almelov. Quum pater meus*, ait, *Venetiis agens, quandam officinam typographicam ingreſſus eſſet, in qua excudebatur ejus Theſaurus linguæ Latinæ, ſumpta in manus charta, oculos ſtatim in quoddam vocabulum conjecit, quod ſe olim rejeciſſe, dum opus illud conſtrueret, recordabatur. Miratus ergo, ſuum exemplar afferri ad ſe juſſit, quod memoriæ ſuæ non omnino fidendum putaret. Ibi certe vocabulum illud non invenit, ſed margini adſcriptum, ut inſereretur, videt. Tunc eum, cujus manu adſcriptum erat, convenire, &, quo id conſilio feciſſet, interrogare. Hic vero non aliud reſpondere, quam ſe non vocabulum hoc ſolum, ſed aliquot alia itidem adjeciſſe: quæ, cum patri meo oſtendiſſet, ea ipſa eſſe comperit, quæ itidem olim rejecerat. Qua ex re tanto dolore exarſit, ut continere ſe non potuerit, quin illum aliosque, qui ad ditandum præclaris hiſce divitiis Theſaurum operam ſuam itidem locarant, aſinos Arcadicos vocaret.* Hæc dum narrat Henr. Stephanus, ſuo Græcæ L. Theſauro paria plane fata ominatur; eadem & ſecuto tempore, ſi non graviora expertus. Ceterum habet tamen & hoc Rob. Stephani Lexicon ſuos defectus: ſæpe enim e corruptis Auctorum exemplaribus loca non ſana afferuntur: multa quoque *παροράματα* in ipſa phraſi: ſed tamen ob phraſeologiam quam maxime commendari meret: nullum enim habemus Lexicon ea parte plenius inſtructiusque. Excerpſit ex illo *Medullam* ſuam *Latinitatis* MARCUS FRID. WENDELINUS, addito in tyronum uſum locupletiſſimo indice Germanico. Liber non contemnendus eſt, de quo in præfatione Wendelinus multa magnifica promittit, putatque ex nullo libro commodius addiſci poſſe linguam Latinam, quam ex hoc, ſi perpetuæ inſtituantur imitationes, & ſermones continui ex iſtis phraſibus connexi, qui, Germanica propoſiti lingua, in Latinam converti debeant. Sed, quod primarium eſt in imitatione, hic deficit: ſermonis ſcilicet nexus, unde potiſſimum dependet omnis linguæ genius: deinde ſermones ita concinnati neſcio quid inepti ſapiunt, ſi ſecundum ordinem iſtum alphabeticum inſtituantur, quod *ταυτόλογον* & jejunum videtur. Quanquam enim obtendit Wendelinus, longo tempore opus eſſe, ſi ex lectione proficere velimus; omniumque rerum Latinitatem uno Auctore minime comprehendi: tanti tamen omnino res eſſe videtur, ut plus temporis illi impendatur ab initio, quam ut immatura feſtinatione iſta tela præter rem abrumpatur. Deinde, poſtquam ſtructura ſermonis ex lectione Auctorum ſatis in ſolido locata eſt, facile in ceteris, ubi auctores deficiunt, Lexicorum opem implorare poſſumus.

Inter plagiarios Rob. Stephani STEPHANUS DOLETUS, Lugdunenſis 11
typographus eruditus, etiam referendus eſt, ſed ſubtiliores: namque alia methodo diſpoſuit Opus ſuum, & e Stephani materia novum ædificium exſtruxit. Commendari quoque meret labor illius: nam, quæ tumultuarie apud Stephanum, hic diſtincto ſecundum ſignificationes ſuas ordine exhibentur. Neque tamen propterea a plagii crimine abſolvendus eſt, licet ipſemet adhuc illud, ſibi a Carolo Stephano objectum, diluere omni ſtudio ſit annifus; qua de re legi poteſt Thomaſius *de Plagio Literario §. 409-412.* Nempe nimium ſubito creverunt in molem *Latinæ*

Linguæ

Linguæ Commentarii, qui ante Thesaurum Rob. Stephani, & Nizelii magnitudine Laur. Vallæ Elegantias non superabant: frustraque exscribendi licentiam Lexicographis concessam Doletus prætendit, qui Barthol. Riccio insuper atque Lazaro Baysio eum in modum turpiter abusus est, nunquam eos nominans, nisi ubi castigat. Prodiere *Tomi II. Commentariorum* Lugduni apud Sebast. Gryphium A. 1538. in fol. Guilh. Budæo nuncupati. Tertium adhuc tomum addere sibi proposuerat Auctor, collocatione oratoria, composito & numeroso dicendi genere in universum acturum; sed quo minus destinata perficeret, fati acerbitate factum: quippe vivicomburio miser ob religionem exustus est, meliore fortuna dignus utique, & Vir doctus. Extat in mortem ejus epigramma Theodori Bezæ, quod legitur *in Deliciis Poëtarum Gallorum,* sub nomine Adeodati Sebæ. Erat unus e præcipuis Ciceronis admiratoribus, quapropter Erasmi Ciceronianum, tum in præfatione sui Operis, tum in ipsomet Commentationum corpore, haud raro acriter sugillat. Scripsit & libellum *de phrasibus Latinæ Linguæ,* qui solet edi cum Huberti Susannæi *Connubio adverbiorum Ciceronianorum.* Dedit etiam Formulas Latinarum locutionum illustriorum, quæ ferme in Commentariorum supplementum scriptæ sunt. Cum vero jam tum, paulo postquam excusi sunt, Commentarii nimio venire pluribus viderentur, *Compendium Doleti* Vir quidam doctus Basileæ A. 1540. adornavit: suntque etiamnum Commentarii ipsimet rarissimi. Uti vero Doletus e Thesauro Steni sua maximam partem hausit; ita genuina Fori Romani filia est *Lexicon Trilingue Joh. Frisii:* totum nempe Opus ex illo Foro excerptum est, auctorum nomina negligenter addita libris capitibusque omissis. Prodiit Argentorati A. 1612. fol. Minoris formæ *Lexicon Frisii* in 8. Tiguri 1586. sæpeque alias, excusum prostat.

12 Superiore seculo, cum in unum Ciceronem quasi conjuratum esset ab eruditis, studiose admodum collectæ sunt voces Ciceronianæ ac phrases: fuitque; MARIUS NIZOLIUS, Brixellensis, qui *Thesaurum Ciceronianum,* seu, ut primo vocabantur, *Observationes in Ciceronem,* ordine alphabetico digestas, scriberet, prima vice An. 1520. Basil. apud Rob. Winter editas. Exinde vero plurimis istum Thesaurum accessionibus auxerunt Basilius Zanchius, Cœlius Secundus Curio, Marcellus Squarcialupus, & Jacobus Cellarius. Atque est utique præclarus liber, & ad Latinitatem Ciceronis utilissimus: tamen & multa ei Operi desunt. Neque enim existimandum est, quæ a Cicerone prætereuntur, barbara esse aut rejicienda: hinc fit, ut illa vocum barbararum farrago, quam adjecit Operi Cellarius, sub isto ordine multa recenseat, quæ non erant atro carbone notanda. Postremo prodiit, nisi fallor, ex officina Hervagiana Basil. An. 1583. in fol. Videnda vero de hoc Nizolii Lexico Leibnüzii præfatio in Nizolium *de Natura Philosophandi.*

Alium a Nizolio *Thesaurum Ciceronianum* ANTON. SCHORUS edidit, is ipse Vir laude dignissimus, qui primus incorruptam pandere viam ad Latinitatem veram aggressus est, & cujus præfationem in Phrases Ciceronianas, Coloniæ 1578. in 8. editas, auream Franciscus Vavassor vocat, ob egregie monstratam observandi e veteribus rationem. Thesaurus Ciceronianus vere brevis quidem est, nec omnia disertissimi

mi Oratoris comprehendit, sed pleraque singularia, & significationibus divisa. Edidit illum, cum præfatione & elogio suo, Joh. Sturmius Argentorati apud Rihelium 1580. in 8. apud quem ejusdem doctissimi Auctoris libri II. *de ratione discendæ docendæque Latinæ & Græcæ linguæ* prodierunt An. 1571. in 8. Utinam ejus liber de Particulis Linguæ Latinæ non intercidisset, habuissemus profecto Thesaurum auro cariorem.

HENRICI DECIMATORIS *Thesauro* miror pretium aliquod Borri- 13
chium statuere, homo enim ineptus fuit, & in Latinitate nihilo plus sapuit, quam occisa sus, quod ex ejus Sylva vocabulorum deprehendas, quam miris modis exagitat Siberus passim in Epistolis & opusculis suis, monetque, ceu pestem fugiendam esse tironibus. Monendum tamen, fuisse inter utrumque lites agitatas publice, ac argutissima sunt, quæ in Decimatorem scripta edidit Adamus Siberus.

Quodsi prodiisset *Mercurius Trilinguis* CASP. SCIOPPII, id est, *Lexicon,* quod 14
præ manibus habuit, & absolvit; haberemus omnino, de quo nobis præclara quæque polliceri possemus. Fuit enim Scioppius homo, licet summe maledicus, in Grammaticis tamen, si quis alius, nasutus & doctus. Servatur istud Lexicon adhuc *ἀνέκδοτον* Patavii apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Professorem Juris, ubi & reliqua ejus scripta latent, teste Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccles. pag. 210.* Vidit & legit illum librum Marq. Gudius, qui mihi asseveravit, esse dignissimum, qui publicis typis exscribatur: esse enim accuratas inibi de lingua Latina observationes.

OLAUS BORRICHIUS, cujus de Jejunitate Lexicorum Latinorum Disserta- 15
tionem jam aliquoties allegavimus, librum conscripsit integrum, cui titulus: *Cogitationes de variis Latinæ linguæ ætatibus:* quibus integrum continetur Lexicon vocum Latinitati restitutarum, quæ a Vossio, Scioppio, aliisque rejectæ erant. Præmisit elegantem Dissertationem *de variis variæ Latinæ linguæ ætatibus, & charactere scriptorum secundum genium temporum illorum.* Editus est liber Haffniæ Ann. 1675. in 4. Præcesserat jam istas *Cogitationes Syllabus quarundam vocum,* quæ tanquam barbaræ rejiciuntur a Vossio, adversus censuram illius vindicatarum. Feliciter, quod nec ipse diffitetur, in eo labore usus est Borrichius GEORG. MATTHIÆ KOENIGII, Professoris Altdorffini, Lexico, seu, ut ipse appellat, *Gazophylacio Latinitatis,* qui liber ante annos non ita multos prodiit, in 4. modicus, nec tam diffusus, ut alii: & multa tamen in eo habentur, quæ frustra in operosissimis aliis Lexicis quæruntur, ipsoque adeo Foro Romano. Usus vero est in concinnando hoc Lexico opera Christiani Daumii, qui magnam impendit curam, ac sollicite disquisivit Latinitatem genuinam. Comparent in illo voces, aliis ut barbaræ notatæ & rejectæ, quarum ille auctoritatem diligentissime apposuit.

Omnium nunc manibus teritur, velut in Calepini locum surrogatus, BASILII 16
FABRI *Thesaurus Eruditionis Scholasticæ,* secundum ordinem primitivorum & deri-

vativorum collocatus: cujus quidem exigua primum ipse rudimenta posuerat Lipsiæ An. 1571. impressa, & repetito sæpe labore dehinc auxerat, sed imperfectum tamen reliquit. Admovit postea illi expoliendo manus AUGUSTUS BUCHNERUS, & Auctariis insignibus locupletavit: verum unus Vir tam vasto labori non suffecit, quanquam illa, quæ adjecit, optima sint, & ex optimis observationibus, tam suis, quam aliorum, deprompta. Nova Buchneri Additamenta, post Auctoris mortem, ab ejus hæredibus Bibliopola editor coemit, queis nonnulla addit JACOBUS THOMASIUS. Dicitur & Francofurti ad Viadrum uberior latere vocabulorum collectio, quam TOBIAS MAGIRUS ad Fabrum sibi collegerit, quod si verum est, non inanis fortasse fuerit labor ille, si e ceteris Magiri, Viri diligentissimi, scriptis eum judicare velimus. Miror autem Bœclerum Foro Romano Fabrum a Buchnero revisum præferre, *in Dissertatione de Lexicis.* Quamvis enim illi sui defectus sint, quos præter alios, Caspar quoque Scioppius *in Consultatione II.* notavit: longe plura tamen jure in Fabro desiderari possunt, adeo ut causa, cur præferatur Foro Romano, nulla omnino sit. Reperiuntur equidem in Fabro quædam notatu singularia, quæque alibi frustra quæras: ast vero parcior illorum numerus est, quam ut Lexici perfecti nomen sustinere queat. (Quapropter & toties jam, post Buchnerum atque Thomasium, CHRISTOPH. CELLARIUS, Vir Celeberrimus, &, si quis alius, peritia linguæ Latinæ exquisita clarus, Fabrum auxit, locis innumeris emendavit, resecavit quæ nihil attinebant poni, Auctorum loca diligentius apposuit, atque adeo totum pene Fabram recudit: subinde tamen vel addenda vel corrigenda denuo deprehendens.) Nec potest adornari Lexicon justum, suisque partibus absolutum, ni operas inter se conferant Viri eruditi, ut unus hunc, alter alterum Auctorem, secundum indices componat, unde postea Lexicon aliquod universale formetur: quod consilium est Borrichii. Tot vero sunt hodie observationes egregiæ Grammaticorum atque Criticorum, indicesque luculenti, e quibus confici tale Lexicon posset, ut longe maxima laboris parte sublevatos se sint sensuri, quotquot tale Opus aggredientur. Discernendi tamen indices sunt, nec promiscue omnes commendandi: ante omnes alios commendari merent Bœcleriani & Freinshemiani in Historicos; quemadmodum Gifanii in Lucretium: ceteri non sunt pari cura congesti; sed, contenti nuda nomenclatura, de usu & acceptione vocum civili nihil monent, quod tamen fecisse maxime e re erat. De defectibus indicum istorum vide Vorstii præfationem in Cornel. Nepotem a se editum. De usu Indicum in Poëtis legi potest Horatius Tuscanella in præfatione ad Catulli, Tibulli, Propertiique opera, a se in indices digesta: Basil. 1569.

17 Ne vero barbaris quoque seculis aliquid deesset, aut linguæ Latinæ in pejus mutatæ copia ignoraretur, cura Duumvirorum, eruditione ac meritis longe clarissimorum, obstitit: Prior GERHARDUS JOH. VOSSIUS de *Vitiis Latini, sermonis, & Glossematis Latino barbaris,* libros IV. dedit Amstelodami An. 1645. in 4. collegitque in iis voces, quæ barbaræ sunt & exoticæ. Sed dum in earum censum

censum etiam illas refert, quæ revera barbaræ non sunt, censuram incurrit Scioppii primo, qui peculiari libello, Ravennæ 1647. edito, Vossium castigat, & postmodum Borrichii. Nobis non placet, admiscuisse illum barbarismos omnibus notos reliquis, qui minus cogniti & vulgo etiam apud literatos in usu sunt. Nam glossemata quidem, & voces barbaræ, prima statim fronte occurrunt, apparentque tales: sed quæ, sub specie Latinitatis, vel oculatissimos fallunt, eæ fuissent a ceteris separandæ. Nec tamen illæ omnes ea diligentia sunt hic notatæ, qua fieri poterat: sed longe plures adhuc restant. In compendium tamen illas traxit Joh. Petr. Titius in *Manuductione ad Excerpendum*, adjectis aliis nonnullis: tum quoque Joh. Vorstius in libris *de Latinitate falso & merito suspecta*, qui tamen id argumentum plenius copiosiusque exsecutus est: Sed vero barbaræ & peregrinæ voces longe plures sunt, quam notavit in hoc exiguo libro Vorstius. Vossii libros multo auctiores edere in fol. Isaacus filius aliquando sibi proposuerat, quod ex ejus ore Colomesius refert, in Bibliotheca Selecta p. 146., qui tamen dilationem promissi non nimium ægre fert. *Mr. Vossius*, ait ille, *promettoit de faire r'imprimer ce livre de M. son Pere in folio, beaucoup plus ample. Cependant nous n'avons pas vû jusqu'ici l'effet de sa promesse. Quand cet ouvrage ne paraitroit point, nous n'aurions pas de peine à nous en consoler, puisque le docte & infatigable M. du Cange vient de nous donner son Glossaire, en trois volumes in folio.*

Nempe Vossium longo post se intervallo reliquit alter, qui in hoc immenso prope vocum barbararum campo desudavit, CAROLUS *du* FRESNE. Dici vix potest, quantum studii attulerit Vir ille summus, & quanta ex innumeris prope monumentis copia, non res minus, quam voces atque phrases semi-barbaras, depromat *in Glossario suo Latinitatis mediæ atque infimæ*, Parisiis An. 1678. III. voluminibus edito. Profecto Augiæ stabulum illo, stupendo plane, labore non tam repurgavit, quam ornavit, potuissetque summo jure Herculem κοπροφόρον inscribere Opus suum, quem titulum olim Caspar Scioppius Invectivæ in Scaligeri, Casauboni, aliorumque Virorum doctissimorum, nævos grammaticos, a se colligendos, destinaverat. Aurea vero in illo Glossarii Cangiani stercore longe plurima sunt, & veluti in fodina scoriis circumsepta latent. Præmittitur elegans Dissertatio *de causis corruptæ Latinitatis:* & subjungitur alia de *inferioris ævi numismatibus*, præcipue Constantinopolitanis; qualia & in luculentissimo de Familis Byzantinis Opere infinita producit illustratque. Recusum Glossarium Latinum est Franc. An. 1687. Tomis II. Appendix ad illud in Glossario Græco reperitur, nequaquam spernenda. 18

Ceterum, quod de Scioppii in colligendis virorum doctorum solœcismis instituto diximus, illud ex parte in *Infamia Famiani* ipso jam opere effectum dedit, notavitque varios Fam. Stradæ, cui præcipue libellus ille oppositus est, Scaligeri, Casauboni, Lipsii, barbarismos. Mirum enim est, quam sæpe Viris etiam magnis, & Linguæ Latinæ sine controversia longe gnarissimis, solœcismi atque barbarismi excidant: qui quidem tum eo magis feriunt oculos, cum ab iis prolati sunt, qui adversarios suos, forte in pari paroramate deprehensos, acriter sugillare solent. 19

Hos inter Josephus Scaliger crebro aliis vitia istiusmodi orationis objiciebat, ipse interim adeo non immunis, ut Alexander Morus magnam suæ præfationis partem, quam secundæ editioni Thesauri Temporum Scaligeriani præmisit, similibus peccatis, sive excusandis, seu emolliendis, impenderit. Idem in Salmasio notatum: cui, cum præfervidus atque præceps fuerit, solœcismorum affatim excidisse, non adeo miratur Franc. Vavassor: quam quod Joh. Miltonus, probri loco eam Salmasio segetem vitiorum objiciens, festive eopse loco Solœcismi flagitium admittat, dum dicit; *vapulandum se præbuit.* Vid. *Vavassor de Epigrammate c. 22. p. 300. seqq.*, qui præterea Thuani, Bezæ, Casauboni & Rich. Montacutii, lapsus similes, sed modeste, ostendit; in postremo tamen ægre fert, quod, qui nec satis pure, nec sine solœcismis, Epistolas Photianas transtulerit, ipsum tamen Photium turgentem atque inflatum in epistolis, atque Asiaticum dicere audeat: quod secus Vavassori videtur in eo Auctore, cujus tam prudens de multiplici ratione scribendi optimorum Auctorum, tamque sincerum habeamus judicium. Conferatur quoque Titius *in Manuductione ad Excerp. p. 57.* qui quasi per lancem saturam pluscula istius generis exempla collegit.

20 Lexicis Auctoribus, (ut nunc in viam e diverticulo redeamus) annumerandi sunt etiam illi, qui phrases Latinæ linguæ collegerunt, quorum magnus est numerus. Est vero in selectu phrasium magna quoque cautio adhibenda: multæ enim sunt phrases, quæ communiter pro bonis & optimis habentur, & sunt tamen sæpe a recentioribus absque veterum auctoritate confictæ. Ita ut hic, si quid bene judico, maxime audiendus sit Franc. Vavassor, qui, in hanc materiam *libro de Epigrammate c. 14. p. 162.* forte data occasione delatus, monet, in excerpendis phrasibus Scriptoribus antiquis novos non admisceri debere, cum novi illi, etsi maxime laudabiles, atque ad veterum bonitatem & præstantiam aspirent, non ii tamen sint, quibus in dictione utriusque linguæ, quæ jamdudum in usu esse desiit, recte credatur. *Itaque,* ait porro, *probare nunquam potui aut Rob. Constantinum, qui in Lexico Græco-Latino, quemadmodum appellat, Budæi epistolas proferret; aut Justum Lipsium, qui in epistolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio socium adjungeret, aut Franc. Sylvium, qui recentioribus aliis quibusdam locum esse vellet inter antiquos. Quam enim fidem obtinere ista novitas potest apud eruditos, nisi, quam ab annis & antiquitate acceperit? Quo magis etiam prudentiam requiro non paucorum tantum hominum, sed nationum & Academiarum, quæ superiore seculo prælegerent pueris, & traderent in manus docendi causa, & editis quoque commentariis illustrarent, fabulas Æsopi Planudeas, Emblemata Alciati, Erasmi Colloquia, Dialogos aliorum: non contemnenda quidem illa singula, sed tamen auctoritate carentia, quam sola potest afferre seculi vetustas, quo linguæ, nunc quidem intermortuæ, maxime vigerent.* Hæc Vavassor, qui Hadrianum Cardinalem in *libro de modis Latine loquendi;* Aldum in *Elegantiarum libello,* & Anton. Schorum *in libr. de phrasibus Latinæ linguæ,* diligenter & curiose partibus suis functos judicat. Est vero HADRIANUS is ipse Caroli V. Imp. præceptor, qui postea factus Pontifex Rom. nomen suum retinuit, & Hadrianus VI. vocatus est: licet id non animadverterit in Bibliotheca sua

ſua Joſias Simlerus, ſed ex uno perperam duos fecerit: qui error in Bodlejanum quoque catalogum irrepſit. Prodiit vero ejus opuſculum, Carolo, tum Principi Hiſpaniarum, inſcriptum, aliquoties: Baſileæ 1518. Coloniæ 1522. 1528. 1533. Cui poſtremæ editioni ejusdem Hadriani Venatio, hendecaſyllabis puriſſimis deſcripta, & Iter Julii II. heroico carmine expreſſum, acceſſere. De SCHORO dictum jam eſt, qui primas in hoc genere ſine dubio tenet, & hinc a Vavaſſore plus ſemel legendus recte judicatur. Secutus quoque ejus conſilia SCIOPPIUS in breviorem ordinem phraſes Schori redegit, ut ipſe teſtatur in *Epiſtola de compendioſa linguæ Latinæ cognoſcendi ratione,* quæ additur libro ejus *de Arte Critica.* Equidem ſcriptor vitæ Scioppii, Confutationi Tabulæ Burdonianæ præmiſſæ, Giphanio furtim ſurreptas a Scioppio refert Obſervationes Latinæ linguæ, & ex iis corraſa ejus opuſcula, queis primum orbi innotuit, conqueritur: prout videre eſt apud Thomaſium *de Plagio* §. 542. Verum potius ea Schori videntur: quem præterea exſcripſit ante annos aliquot Georg. Crauſerus, editis *Scintillis Tullianis,* quas Schoro pene unice debet, niſi quod interdum ex aliis Auctoribus quædam admiſceat, & Germanica addat. Sunt tamen & Schori phraſes cum Germanis editæ. Quid de Wendelini labore judicem, paulo ante dictum. Magis laudari meretur WOLFG. SCHÖNSLEDERI *Apparatus Eloquentiæ,* qui ſub communibus vocibus phraſes ſynonymicas, ex optimis auctoribus ſelectas, ſiſtit, ut antea ex ſolo Terentio fecerat Baſilius Faber. *Promptuarium* Schönslederi tyronibus inſervit. De utroque ejus libro judicium vid. apud *Titium in Manuduct. ad Excerp.* §. 18. & 21. Oberti Giphanii Obſervationes linguæ Latinæ, quas a Scioppio compilatas modo retulimus, prodierunt Francof. 1624. in 8. ſua utique laude non privandæ: poſt quas memorandæ etiam Stephani Doleti Formulæ Latinæ linguæ, & Joh. Godeſchalci obſervationes Latini ſermonis, Coloniæ 1540. auctiores editæ. Pene oblitus fueram operis aurei, quod primo etiam loco memorandum fuerat BARNABÆ BRISSONII *de Formulis & Solennibus Populi Rom. verbis,* Pariſiis A. 1583., Francofurti, & Genevæ, plurimis vicibus recuſis. Magno uſui opus hoc ad proprietatem linguæ Latinæ & eloquentiam civilem futurum non immerito commendat Bœclerus, *in Diſſertatione de comparanda linguæ Latinæ facultate* (ſi modo ea Bœcleri eſt, contra quam in præfatione ad Notitiam Imperii tam acriter proteſtatur.) Longe aliter de Briſſonio judicat Scaliger tum in Epiſtolis *lib. I. ep.* 8. & 9., tum in Excerptis Scaligeranis utriſque. *Immanem vocat librum de Formulis, in quo plus laboris, quam induſtriæ ſit collatum: pauca in eo bona, maximamque partem a ſtudioſis eſſe coacervatum: Briſſonium nihil tam metuiſſe, quam ne liber nimis brevis ſit: neque ſic tamen collectas omnes formulas. Vellem omnes colligi, & edi ſelectiores; Briſſonius in ſuo munere capiebat utraque manu.* Hæc & alia Scaliger, qui idem de libro ejus de Regno Perſarum judicat, parumque dignitati atque exiſtimationi ſuæ illum conſuluiſſe cenſet. Quicquid autem hujus ſit, non nimium certe deprimendus Briſſonii labor, ſed, ut ipſe Scaliger nec judicium, nec delectum in ſcriptis ipſius deeſſe faſſus eſt, ita, quin in plurimis bene ceſſerint illius conatus, dubitari non decet.

CAP. X.

DE GRAMMATICIS LINGUÆ LATINÆ.

§. 1. *Grammaticæ Latinæ Subtilitas & Difficultas,* 2. *Grammatici Veteres, & seorsim editi, & junctim a Dion. Gothofredo ac El. Putschio evulgati.* 3. *Inter Recentiores eminent Eman. Alvarez, Franc. Sanctius.* 4. *Casp. Scioppius (cujus genius maledicus obiter notatur).* 5. *Jul. Scaliger.* 6. *Laur. Valla, & Elegantiarum ejus Scholiastæ.* 7. *Q. Marius Corradus.* 8. *Gerb. Joh. Vossius, omnium optimus, Thom. Bangius.* 9. *Joh. Matthiæ, Autor Gallus de* la Nouvelle Methode pour apprendre facilement la Langue Latine. 10. *Joh. Rivius, Nicod. Frischlinus, Thom. Linacer, Joh. Ern. Bütnerus, Guilb. Bateus, Cæl. Secundus Curio. Additur Censura de Joh. Georgii Seyboldi, J. A. Comenii, Caramuelis & Thomæ Campanellæ, Laboribus exigui pretii Grammaticis.* 11. *Scriptores varii de Particulis & elegantiis L. Lat. Desid. Erasmi Lib. de Copia Verborum & Rerum commendatus.*

1 Procedamus nunc ad Auctores, qui structuram Latini sermonis ad regulas vocarunt, i. e. GRAMMATICOS. Hujus vero artis subtilitates longe majores sunt, quam quis parum in iis exercitatus credat: æque enim difficilis est Grammatica, quam vel Metaphysica vel Logica, ideoque non cadit in pueros, qui rectius ex usu linguam Latinam, quam e regulis Grammaticis, discunt: sunt tamen iis communissima quædam artis principia imprimenda, artificio potius aliquo mnemonico, quam regularum multitudine.

2 *Veterum Grammaticorum* partim integra adhuc scripta supersunt, partim eorundem fragmenta. Familiam inter omnes ducit *M. Terentius Varro,* cujus de Lingua Latina librorum 24. quod superest, virorum doctissimorum Anton. Augustini, Adriani Turnebi, Petri Victorii, Jos. Scaligeri notis & emendationibus ornatum variis in locis prodiit; optima Editio est, quam, cum horum omnium notis junctim collectis, publicavit Henr. Stephanus An. 1581. in 8. *Pompejum Festum* & *M. Verrium Flaccum* itidem Jos. Scaliger post alios castigavit, & ante illum adhuc Ant. Augustinus Venet. 1560. & Paris. 1576. in 8. *Nonium Marcellum* præter alios notis illustravit Josias Mercerus Paris. 1614. cum prima ejus editio Tusculani Ann. 1522. una cum Varrone & Festo, fuisset procurata. Collegit hos atque alios plures veteres Grammaticos in unum corpus DIONYS. GOTHOFREDUS, suasque ad illos notas addidit, Genevæ 1595. in 4. Quanquam, si verum fateri velimus, Auctores hi etymologiam potius tractant, quam ut artis Grammaticæ regulas pertractent: suntque in iis etymologiis multa eorundem deliria: cum nemo infelicius in hoc studiorum genere sit versatus, quam ipsi Romani, ut sunt plerique nationis vernaculæ Grammatici pessimi verborum interpretes. Aliud corpus veterum Grammaticorum, & quod propius ad artem, prout nunc eam accipimus, accedit, ab

ab ELIA PUTSCHIO collectum, & e MSS. veteribus restitutum, Hanoviæ lucem publicam aspexit A. 1601. in 4. maj.

Deliria veterum Grammaticorum primus ostendit, & saniora substituit, EMANUEL ALVAREZ, Hispanus, e qua natione primi orti sunt linguæ Latinæ restauratores, quod Grammaticam attinet: est enim illa gens præ ceteris perspicax, & in occultis rebus indagandis haudquaquam infelix: veruntamen Alvarez non absolvit omnia, sed aliis post se aliquid elaborandum reliquit. Prodiit ejus *Grammatica* Dilingæ in 8. A. 1574. & Venetiis 1580. Absolvit autem felicissime, quod alii inceperant, Hispanus alter, FRANCISCUS SANCTIUS: multa enim Latinæ linguæ abdita primus revelavit, ac infinitos Grammaticorum veterum errores redarguit. Ejus extat *Minerva, seu de causis Latinæ linguæ commentarius;* in quo multas Grammaticorum regulas explodit, & sub constructione elliptica multa in Latina lingua fieri ostendit, de quibus alii regulas superfluas condunt. Rarior ille liber fuit olim in Germania, quem ipse Auctor Salmanticæ in 8. An. 1587., & in Italia etiam, ediderat; donec eum apud Batavos e Bibliotheca sua recudi curaret Marqv. Gudius, qui & præfationem dignam lectu præfixit. Atque hic Sanctius auctor fuit, qui fenestram ceteris patefecit, tum Scioppio, cui & Auctarium Sanctii debemus, (& post quem Jac. Perizonius Minervam Sanctii multo etiam insignioribus additamentis auxit Franecker. 1687. in 8.) tum Vossio, aliisque: cujus adhuc plura extant opuscula, quæ apud nos raro videntur, digna, quæ in lucem protrahantur: vide de illis Nicol. Antonium in *Bibliotheca Hispana Nova.* Adscribi etiam haud abs re solet Sanctio Laurentii Ramiresii de Prado *Pentecontarchus:* sub hoc enim thrasonico atque prorsus inepto titulo insignem librum edidit, optimis observationibus criticis plenum, Antwerp. A. 1612. in 4. Et forte constituerat stipendio suum hunc Pentecontarchum Ramiresius: nam Fr. Sanctius genuinus ejus Auctor est. 3

Præter notas vero, in Minervam Sanctii scriptas, CASPAR SCIOPPIUS *Grammaticam* quoque *Philosophicam* edidit, hoc titulo propterea insignitam, quod causas Latinæ linguæ accuratius indaget. Verum, si recte hunc titulum tueri velit, poterat aliter suam methodum instituisse. Habentur autem in eo libro multa Grammatica problemata, accurate excussa, multaque ex occultis protracta quasi & denudata. Prodiit Amstelodami A. 1659. in 8. & secunda editione plurimis in locis insigniter e schedis auctoris, qui paulo ante mortem accuratius omnia recognovit, locupletata, A. 1664. Grammaticæ plura alia adduntur sub fictis nominibus; v. g. Mariangeli a Fano Benedicti Auctarium ad Grammaticam Philosophicam, Pascasii Grosippi: (i. e. Casp. Scioppii) Paradoxa Literaria: item Animadversiones in Vossium de vitiis Latini sermonis, de quibus supra. Nempe in id unum maxime incumbebat Scioppius, ut maximos quosque Viros aggrederetur, & utplurimum acerbissimis scommatibus petulantissime proscinderet, qua in re magnus artifex erat, deditque specimen illius insigne libro fœdissimo, quem *Scaligerum* 4

Hypobo-

Hypobolimæum, i. e. Elenchum Epiſtolæ Joſephi Burdonis Pſeudo-Scaligeri de vetuſtate & ſplendore gentis Scaligeræ nuncupat. Moguntiæ 1607. in 4. editum: & in quo innumerabilia habentur ſcommata; elegans convitiorum & calumniarum ſterquilinium ſiſtentia. Verum hæc non ſunt hujus loci

5 Diu ante Sanctium ac Scioppium, bene meruit de Latina lingua JULIUS CÆSAR SCALIGER, a Burden, Joſephi pater, qui novo ſuo cognomine anſam fabulæ Burdonianæ, a Scioppio excogitatæ & in ſcenam productæ, dedit. Is, ut erat acutiſſimus rerum non minus philoſophicarum, quam philologicarum obſervator, ita *de Cauſis Latinæ linguæ*, ad Sylvium Cæſarem filium, libros XIII. ſubtiliſſimos compoſuit, Lugduni primum A. 1540. apud Sebaſt. Gryphium publici juris factos: qui, uti primus ſignum in iſto ſtudio ſuſtulit, quod alii deinde ſecuti ſunt, ita primo etiam loco numerari debuiſſet. Multa profecto docet egregia, & quæ a vulgaribus illorum temporum ſordibus erant maxime aliena, quæ etiam ſe non ſtudiis nullo non tempore ſectatum, ipſemet, in præfixa ad Sebaſt. Gryphium epiſtola, non diſſitetur.

6 Scaligerum in ſedulo linguæ Latinæ cultu ætate adhuc anteceſſit LAURENTIUS VALLA, celebris ſuo tempore Scriptor, & rigidiſſimus Latini ſermonis cuſtos. (*bb*) Scripſit *Elegantiarum Latinæ linguæ libros VI.* qui tum inter opera Vallæ Baſileæ A. 1540. alibique ſeparatim excuſi ſunt, tum ſcholiis Guyberti Longolii, aliorumque doctorum Virorum, illuſtrati Coloniæ apud Joh. Gymnicum 1539. Cum Poggio Florentino controverſias Grammaticas Valla aluit, & uterque ſe mutuis maledictis lacerarunt. Exſtant ejus *in Poggium Antidoti libri IV.* quibus ventilantur & vellicantur multa Latinæ linguæ interiora, Coloniæ 1527. in 8. Prodierunt etiam cujuſdam Joh. Theodorici, Joh. Rænerii, aliorumque nonnullorum, annotationes in Vallæ libros de Elegantiis Baſil. 1541. in 8. Præterea eosdem ſuis notis ac obſervationibus illuſtraſſe Angelum Roccam, Bibliothecarium Vaticanum, Erythræus in *Pinacoth. I. p. 105.* refert, ubi & Obſervationes latinæ linguæ, de occultis ejuſdem locis, ac de ſcribendis epiſtolis lucubrationes, recenſet. Priusquam vero adhuc prodiiſſent Elegantiæ Vallæ, eas

(*bb*) Arguta ſunt, &, quæ *h. l.* recitentur, digna, Tria, quibus Laurentium Vallam, Aſſertorem Latinitatis purioris ſtrenuum, ſed in diſſentientes juſto acerbiorem, poſt obitum, Viri aliquot ævi iſtius Eruditi perſtrinxerunt, Epigrammata. Primum horum eſt ſequens Tetraſtichon:

Poſtquam nunc manes defunctus Valla petivit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Jupiter hunc cæli dignatus ſede fuiſſet,
Cenſorem linguæ ſed timet eſſe ſuæ.

Alterum Franc. Sweertius *in Selectis Orbis Chriſtiani Deliciis p. 45.* recitat:

Tandem Valla jacet, ſolitus qui parcere nulli:
Si quæris, quid agat, nunc quoque mordet humum.

Tertium apud Sweertium *l. c.* itidem obvium, una cum illo Adverſarium ejus, Bartholom. Facium, brevi poſt ipſum tempore extinctum, ita perſtringit:

Ne vel in Eliſiis ſine vindice Valla ſuſurret,
Facius haud multos poſt obit ipſe dies.

eas furto ablatas pro suis edidisse Antonium Raudensem, atque intentatum a Valla crimen plagii joco & urbanitate depulisse, Jac. Thomasius observat *Differt. de Plagio* §. 531.

Vallæ subjungimus Italum alium, QUINTUM MARIUM CORRADUM Martianum, qui de *Copia Latini Sermonis* libros scripsit, Veneriis An. 1582. in 8. editos. Non usque adeo autem convenit ille titulus libro huic: est enim grammaticus, & de analogia verborum agit; copia autem verborum ad Rhetores pertinet. Utilissimus cetera liber est, quanquam sententiæ quædam apud illum sint, quas sequi nollem: magnam enim licentiam admittit in vocum analogia, putatque, licitum esse fingere voces ad aliarum compositionem, quod minime tamen fieri potest: qua de re merito illum reprehendit Olaus Borrichius, in cogitatis suis de Variis Latinæ Linguæ ætatibus, in præfatione: qui tamen, exceptis his, p. 211. vocat *Virum acerrimi judicii & dictionis cultissimæ*. 7

Omnibus vero Grammaticis Latinis palmam facile præripuit maximæ diligentiæ Vir, GERH. JOH. VOSSIUS, cui consummatum Opus de *Arte Grammatica* debemus, Amstel. An. 1635. in 4. editum, & secunda vice, post Auctoris obitum, A. 1653. sub *Aristarchi* titulo, multo auctius recusum. Sane hoc quoddam quasi penu est rerum Latinarum: sed sunt tamen in magno illo cumulo non pauca, quæ vel censuram aliquam mererentur, vel ab illo omissa suppleri poterant. Interim nemo hactenus fuit, qui perfectius absolutiusque Opus Grammaticum dederit, Sanctii vestigia quædam in eo deprehenduntur, quæ interdum sequitur, interdum refutat. Subjungi autem Vossio possunt, & una cum illo adhiberi, THOMÆ BANGII *Observationum Philologicarum libri II.*, Hafniæ 1640. in 8. excusi. Namque, ut magnam habuit ille Vir rerum Grammaticarum peritiam, curiosa varia suis his Observationibus immiscuit, & subtilitates Grammaticas, de quibus nihil innotuit Vossio, vel minimum non notatæ sunt. Additus est sub finem index absolutissimus triplex, in quo omnes minutiæ quæri ac inveniri poterunt. 8

CHRISTINA, Sueciæ Regina, in sui usum conscribi etiam *Grammaticam Regiam*, ut vocatur, curavit, quæ quidem exiguo libello traditur, & in titulo JOHANNI MATTHIÆ, Episcopo in Suecia Strengnensi, adscribitur, a nonnullis vero pro M. Z. Boxhornii fœtu reputatur, cujus *de Symphonia Linguarum* Dissertatio illi adjecta est (*ii*). Nihil autem habet admodum peculiare Auctor, quicunque demum ille 9

(*ii*) Grammatica Regia, seu nova & Facilis Latinæ Linguæ Præcepta discendi Ratio, in Christinæ, Svecorum Reginæ, usum, Holmiæ An. 1635. in 12mo, a vero illius Autore, Johanne Matthiæ, Ostrogotho, Studiorum tunc Reginæ Moderatore, postea autem Doctore Theologo & Episcopo in Svecia Strengnensi, est edita. Boxhornius illam, tribus post lustris, adjecta sua de Linguarum Symphonia Dissertatione, recudi tantum Lugd. Batav. An. 1650. in 12mo curavit. V. de illa, ac ejus Autore, Joh. Schefferi *Sveciam Literatam p. 123-126.* & nostra ad hanc *Hypomnemata, p. 387. 388. 389.*

ille sit, cum nonnisi in Compendio Grammaticam Latinam tradere sibi proposuerit. Dignior est, qui non sine laudis præfamine in hanc Grammaticorum classem referatur, *Gallus auctor anonymus*, qui & compendiosam & copiosam scripsit *Grammaticam*. Complexus scilicet omnia suorum antecessorum, Sanctii, Vossii, aliorumque necessaria multitudine tantum exemplorum abstinuit. Hinc liber non adeo spissus est, minuto tamen charactere in 8. majori impressus. Scriptus est lingua Gallica, in gratiam Gallicanæ juventutis: maluit enim sequi Auctor ille Rolandi Maresii consilium, qui Grammaticam linguæ ignotæ eadem lingua scriptam pro absurda & inepta re habet: cujus quoque consilium, alias inter Epistolas Maresianas reperiundum, præfixit operi suo Gallus. Titulus libri hic est: *Nouvelle Methode pour apprendre facilement la langue Latine; contenant les regles des Genres, des Declinaisons, des Preterits, de la Syntaxe, de la Quantité, & des Accents Latins, mises en François, avec un ordre tres-clair & tres-abregé: presentée au Roy, augmentée d'un grand nombre des remarques tres-solides, & non moins necessaires pour la parfaite connoissance de la Langue Latine, que pour l'intelligence des bons Auteurs. Tirée de tous ceux, qui ont travaillé sur cette langue, avec plus de soins, & plus de lumiere: avec un traité de la Poësie Latine, & une brieve instruction sur les regles de la Poësie Françoise. Septieme edition, chez Pierre le Petit*, A. 1667. Præmissa est præfatio Rolandi Maresii. Haud immerito autem mirifice istum librum probat Placcius *de Scriptor. Anon.* pag. 109. seq. qui D. Trigny ejus auctorem facit, & dignissimum judicat, qui, a capite ad calcem in Latinam linguam translatus, ab eruditis legatur, quapropter & ipse versionem in se suscepit, eam, ni majora obstent negotia, aliquando daturus.

10 Addi Grammaticis memoratis possunt JOH. RIVII, Viri doctissimi, & qui inter præcipuos nostræ Germaniæ eruditos locum tuetur, *Grammaticæ libri VIII.* omni laude dignissimi, Lugduni An. 1591. in 8. excusi. NICODEMI FRISCHLINI *Syntaxis Latina*, maximopere commendata a Scioppio in Epistola de compendiosa Linguæ Latinæ cognoscendæ ratione. EDMUNDI RICHERII *Ars Figurarum*, Paris. 1605. edita. THOMÆ LINACRI *de Emendata structura Latini Sermonis libri VI.* Parisiis An. 1532. & Coloniæ dein ac Basileæ, repetitis identidem editionibus, procusi. Maximopere enim Viris doctis superioris Seculi commendantur: sic multa Latinæ linguæ mysteria in iis ostensa Ludov. Vives judicat *de Discipl.* pag. 521. Erasmus, in Epistolis, passim prolixius in ejus laudes est; exacti Virum judicii & severi vocat, qui non quemlibet temere probet; ac, de Operibus ejus apud Badium imprimendis loquens, nil ab eo non omnibus numeris absolutissimum expectare se profitetur. Mich. Neander, in Præfatione ad *Erot. Græca L. p. 122.* libros emendata structura copiosos vocat, doctos, & omnium in hoc genere præstantissimos. JOH. ERNESTI BYTHNERI, Conrect. Stadensis, *Grammatica* etiam non contemnenda est. Fuit ille Vir doctus, & e Sanctio & Scioppio inprimis, collatis etiam aliis, præcipua in compendium elegantissimum redegit, rei Grammaticæ, ut videtur, præ aliis peritus: quid in ea præstiterit, & amplius sit præstiturus, docet luculentissima libri præfatio, in qua generalis habetur

tur recensio Grammaticorum, præcipue recentiorum, e quibus quid in usum suum converterit, magna cura & industria proponit. Laudandum in hoc compendio, quod ordinatiores regulas instituat, quam ipse Scioppius & Sanctius, quodque exempla regularum consistant in meris sententiis, ne pueri inutili exemplorum farragine graventur, & simul tamen ea discant, quæ usui esse possint. Placet & illud, quod Germanico idiomate Grammaticam Latinam moliatur, in usum incipientium, & aliam, qua una eademque opera possint Græcam & Latinam linguam tyrones, secundum easdem regulas, perdiscere. Et hæc omnia quidem satis bene instituta sunt; præstat enim Grammaticas concinnare omnium optimas, ad quas recurrere puer sæpe possit. Interim ego potius suaserim, non esse ab initio fatigandos puerorum animos his subtilitatibus, sed, ubi prima jacta sunt rudimenta Declinationum, Conjugationum, præcipuarumque Regularum, rectius usu ipso, quam multitudine præceptorum, perdisci linguam Latinam, pene ad eum modum, quo Nic. Clenardus usus est, de quo alibi. Habemus quidem & Joh. Georgii Seyboldi alicujus varia adminicula & *tirocinia Grammatica*, sed lutulenta sunt illa, & ab homine ejus linguæ non admodum gnaro scripta: vix itaque adhiberi possunt, nisi probe emaculata & perpurgata. Quod idem judicium de Joh. Amosi Comenii *Janua* ferendum, licet ea multis probetur, & ipsemet apologiam ejus scripserit. Non citius barbarismorum scabies affricatur, quam prima illa institutione, majorique negotio res dediscitur, quam discitur. Aliam *Januam Linguarum*, nomine Hibernorum Salmanticensium Jesuitarum, a Guilh. Batteo quodam, ejus Societatis Hiberno, Salmanticæ An. 1611. editam, & ad Latinam præcipue linguam accommodatam, refert Placcius *in Catal. Pseudon. p. 207.* idque opus a Philippo Alegambio admirabile vocari annotat. Legi etiam de re Grammatica potest Cælii Sec. Curionis Dissertatio *de Perfecto Grammatico*, tribus libris deducta, & ejusdem *de Literis doctrinaque puerili* libri V. & libellus *de ratione docendi Grammaticam.* Caramuelis & Campanellæ *Grammatica* nugatoria est, & pene fanatica.

De *particulis*, quarum accuratissima cognitio esse debet, egerunt Hadrianus 11 Cardinalis, Pareus, Durerus, Godsch. Stewechius, Horat. Tursellinus: qui omnes diligenter legendi. Ant. Schori liber *de particulis*, ut jam supra monitum, nunquam prodiit. *Elegantias* vero, præter Vallam, & qui in eum commentati sunt, collegit Franciscus Sylvius, *Ambianus*, de quo illud inprimis notatu dignum, quod, cum prius horride, insolenter, & ad claustralem usque fœtorem barbare, scripsisset, adeo tamen sedula bonorum Auctorum tractatione sermonem suum emendaverit, ut a se totus diversus, & alius plane Scriptor, visus sit: aliisque regulas haudquaquam contemnendas dederit: qua de re Franciscus Vavassor *de Epigramm. p. 256. seq.* legi potest. Augustinus Dathus, Senensis, Orator & Philosophus, atavorum memoria ingenii & eloquentiæ non vulgaris Scriptor, juxta Barthium *Adversar. lib.* LIII. c. 13. pag. 2513. & ipse *Elegantias* edidit, sed quæ multi adeo pretii non sunt, cum ipsemet Auctor contra illas haud raro peccet. Pertinet quoque huc Jacobi Ludov. Strebæi *de verborum electione, & collatione oratoria libri* II, Basil. 1539. in publicam emissi:

Parei *Observationes & Elegantiæ* Calligraphiæ additæ: Joh. Buchleri & Georg. Vogelmanni Regulæ elegantiarum; &, qui se ex omnibus istis quasi Pinnum fecisse putat, Christophorus Arnoldus in *Ornatu Linguæ Latinæ.* Subjungendus qui *de copia verborum & rerum* agit, aureus libellus Erasmi, in quem commentarium non contemnendum scripsit Joh. Micrælius.

CAP. XI.

DE LINGUÆ LATINÆ AUTORIBUS AUREÆ ÆTATIS.

[De horum, uti & tribus seqq. Capitibus, de Argenteæ, Æneæ ac Ferreæ Ætatis Scriptorum, Vita, Biographis, Stylo ac Genio, Scriptis (editis, ineditis ac deperditis,) Editionibus, Commentatoribus, Censoribus æquis pariter ac iniquis, aliisque ad illorum accuratiorem spectantibus notitiam, ἀξιομνημόνευτα & rariora quamplurima, diligenter undecunque conquisita, larga manu exhibentur.]

§. 1. *Catalogus Scriptorum Recentiorum, de Antiquis Linguæ Lat. Autoribus ex professo commentatorum.* 2. *Monitum, quorum Typographorum Editiones aliis sint præferendæ, & Invectiva in Editiones Variorum (quas vocant) Batavicas.* 3. *Divisio Scriptorum Linguæ Lat. Veterum in Quatuor ætates, Stylique in singulis mutatio. Impostura Literaria Car. Sigonii & M. Ant. Mureti, suos fœtus Autoribus priscis supponere aggressorum. Mich. Hospitalii de Lite, Satyra Vetusti Poëtæ esse falso ab Henr. Stephano, Casp. Barthio, aliisque, credita. Styli multiplex in singulis etiam ætatibus variatio, Criticis non raro crucem figens.* 4. *Inter Scriptores Ætatis Aureæ primi celebrantur Ennius Lucilius, ceterique, quorum Fragmenta tantum supersunt, Poëtæ Latini vetustissimi ac rudiores, M. item Porcius Cato, qua occasione de Distichis etiam Moralibus Dionysii Catonis, longe Junioris, disseritur.* 5. *M. Plautus, (ubi obiter Judicium additur de Editionibus Vet. Autorum Gallicis, in Delphini usum publicatis.)* 6. *P. Terentius.* 7. *M. Tullius Cicero, de cujus etiam Scholiastis Vetustioribus, Asconio Pediano, Mario Victorino, aliisque, complura insperguntur.* 8. *C. Sallustius Crispus.* 9. *C. Julius Cæsar & A. Hirtius Pansa.* 10. *Cornelius Nepos, ubi obiter etiam nonnulla adduntur de Josepho Iscano, Poëta Sec. XIII. Anglo, ejusque Historia Belli Trojani, Nepoti olim perperam adscripta.* 11. *T. Livius.* 12. *T. Lucretius Carus.* 13. *C. Valer. Catullus, Alb. Tibullus & Sex. Aurelius Propertius.* 14. *P. Virgilius Maro, ubi etiam de Servio, aliisque Virgilii Exegetis Veteribus, Nicolaique Erythræi Indice Virgiliano, & Scriptis plurimis effectis, disseritur.* 15. *Q. Horatius Flaccus.* 16. *P. Ovidius Naso.* 17. *M. Vitruvius Pollio.* 18. *Æthicus Ister, controversæ ætatis Cosmographus.*

Dicen-

Dicendum nunc de AUCTORIBUS LATINÆ LINGUÆ, eorumque optimis editionibus, quos nosse præcipuum ſane eſt, quanquam omnes editiones cumulare velle ineptiſſimum foret. Jamdudum hoc argumentum Viris doctiſſimis dignum viſum eſt, quod ſuis commentationibus illuſtrarent. De antiquis quidem editionibus conſuli cum fructu poſſunt Conr. Geſnerus, & Continuatores ejus, Joſ. Simlerus & Joh. Jac. Friſius, in Bibliotheca: atque Iſraël Spachius in Nomenclatore Scriptorum Philoſophicorum & Philologicorum, Argent. 1598. in 8. edito. Auctores ipſos plurimi commemorant: *Hadrianus Cardinalis* (ſecuto poſt tempore ejus nominis VI. Pontifex,) in elegantiſſimo de Latino Sermone commentariolo, quem ſuo de Modis Latine loquendi libro præfixit, & in quo Auctorum in certas ætates diviſorum dictionem accurate examinat: *Franc. Floridus Sabinus*, qui in calumniatores Plauti ſimul & aliorum Latinæ linguæ Scriptorum Apologiam ſcripſit, Baſil. 1540. editam: *Balthaſar Caſtilioneus*, P. I. Aulici ſui Venetiis 1587. Italico ſermone excuſi: *Ludov. Vives* in Tr. de Diſciplinis: *David Chytræus* in lib. de Ratione Diſcendi, & ordine ſtudiorum in ſingulis diſciplinis inſtituendo: *Degoreus Whear*, in Relectionibus Hyemalibus de ratione & methodo legendi utrasque hiſtorias, Civiles & Eccleſiaſticas; Oxon. 1625. & 1635. editis, & in Germania Norib. An. 1660. in 12. curante Chriſtoph. Arnoldo, recuſis: *Balth. Bonifacius* in Hiſtoria Ludicra, lib. XV. c. 2-8. ubi diligenter varia de Auctoribus Latinis collegit: quanquam jam antea quoque 1627, Venetiis de Romanæ hiſtoriæ Scriptoribus Excerpta dederit, Helmſtadii A. 1671. curante Joh. Eberh. Buſmanno, iterum in 4to publicata: *Caſp. Scioppius* in Conſultationibus: *Gerh. Joh. Voſſius* in Hiſtoricis & Poëtis Latinis, nec non in Arte Hiſtorica, alibique paſſim; *Caſp. Barthius* in recenſione Auctorum Latinorum, eorumque editionum, quam ſedecennis adhuc adoleſcentulus ediderat, ſed cujus ſenem adeo non pœnituit, ut in Adverſariorum Opus lib. L. c. 9. omnem transſcriberet: *Olaus Borrichius* in Cogitationibus: *Joh. Henr. Bœclerus* in libello de Scriptoribus Græcis & Latinis; ut & Diſſertatione de Eloquentia Civili: *Henr. Jul. Scheurlius* in Statua Mercuriali: *Val. Henr. Volgerus* in Introductione in Notitiam Scriptorum, quam haud ita pridem Vir Cl. Henr. Meibomius novo additamento auctam prodire juſſit: *Mart. Hanckius* in Libb. duobus de Rerum Romanarum Scriptoribus: *Leo Allatius* in Tr. de Erroribus magnorum virorum in dicendo: *Franc. Vavaſſor* in libris de Dictione Ludicra, de Epigrammate, alibique: *Melch. Inchoferus* in Hiſtoria linguæ Latinæ: *Mart. Zeilerus* in Indice Hiſtoricorum: *Chriſt. Daumius* in lib. de Amiſſis radicibus linguæ Latinæ: *Gabr. Naudæus* in epiſtola quadam de ſtudio humanitatis: *Franc. Mottæus Vayerus* in peculiari quodam Opuſculo de Hiſtoricis Latinis: (&, ut alios nunc taceamus, nuperrime *Joh. Alb. Fabricius* in diligentiſſima Bibliotheca Latina, Hamburgi edita 1697. in 8.) 1

Prius vero, quam ad ſpecialem recenſionem ipſorummet Auctorum pergamus, pauca ſolum generaliora de editionibus ac de ætatibus præmonenda ſunt. Nimirum, quanquam recentiorum longe plurium editorum ea laus ſit, ut, ob 2

insignes curas, Auctoribus a se castigatis editisque impensas, haud immerito palmam vetustioribus nonnullis editionibus præferant: ita negari tamen vicissim nequaquam potest, multum hic subesse discriminis, & quicquid ex Manutiorum, Stephanorum, Juntarum, Gryphii, Plantini, Frobenii, & similibus officinis, prodiit, adeo sæpe nihil recentioribus concedere, ut potius harum etiam haud paucis præstent, pretioque MSSis codicibus (e quibus opera doctissimorum virorum ea omnia emendatissima prodiere) non multum inferiores a Viris Criticis existimentur. Sane ne comparandæ quidem illis sunt ineptæ Variorum editiones, quam nuper pestem bonis Auctoribus Bibliopolæ Batavi inducere cœperunt, reclamantibus frustra Viris doctis: nec defuerunt emtores, stultitia quidem Bibliopolis pares, qui se sic sumtuum atque operæ compendium facere posse existimabant. Illi interea, lucri spe, non cessabant in bonorum Commentatorum sævire viscera, & quomodocunque lacinias aliquas consuere: operam venalem commodantibus pædagogis nescio quibus, qui in Auctorum scriptis nihilo plus sapiebant, quam sus occisa. Variæ sunt variorum Criticorum de his editionibus querelæ & regulæ, Gronovii, Grævii, Heinsii: Mericus Casaubonus, in peculiari dissertatione de editione Homerica Belgarum, vehementer illos typographos exagitat. (*kk*) Vid. Borremansii *Lect. Var. c. 7.* & Sarravii *Epistolas p. 317.* ubi solam typorum elegantiam commendare scribit doctissimus Senator, Curtium, Suetonium, Florum, quos ita cum variorum notis Belgæ ediderant; non vero laborem editorum: atque eos proinde cum Gronovii altioribus in Senecam curis ne quidem comparandos jure merito censet. Olim editiones variorum parabantur, cum junctim uno corpore exhiberentur integri Virorum doctorum Commentarii, non mutilati, ut habemus Livium, Cæsarem, Suetonium, aliosque hac forma editos: isti sunt e Commentariis optimi: quanquam e recentioribus etiam Commentarios variorum habeamus non

(*kk*) In Typographos Batavos, corumque Administros, Eclogarios & Literatores Semidoctos, qui, Scripta Veterum cum Notis Variorum publicare aggressi, e Virorum Superioris ævi in ista Annotationibus & Commentariis, improbo ausu misere mutilatis, aliisque, quibus σπεςάδην illustrata eadem erant, Monumentis (omissa plerumque Librorum & Capitum Mentione,) solas Varias Lectiones, similesque Minutias Grammaticas, neglectis Observationibus majoris momenti egregiis, indicibusque utilissimis, absque Judicio excerpserunt, & Lectoribus obtruserunt, præter Morhofium, &, quos ille laudavit, Gronovium, Grævium, Nic. Heinsium, Mericum Casaubonum, Sarravium, Borremansium, alii etiam Viri Eruditissimi serio sunt invecti. V. Joh. Gallocsii (*Excerpta talia in Præjudicium magis Literarum, quam utilitatem, cedere*, judicantis) *Ephem. IV. Erud. Gall.* An. 1667. (*ad d. 7. Febr.*) p. 619. 620. *Edit. Lat. Nitschianæ*, Casp. Sagittarii *Commentationem de Vita & Scriptis Plauti, Terentii ac Ciceronis, pag. 67. 68. 69.* Adr. Baileti *Tomum III. Judiciorum de Eruditis Gallicorum p. 483. & seqq.* Joh. Clerici *Artem Criticam, P. I. c. 2. p. 67. 68. & Tomum I. Parrhasianorum, sub Theod. Parrhasii larva, Gallici, Amstelodami An. 1699. editorum, p. 229-234.* Henr. Christ. Henninii *Præf. Juvenalis sui*, &, qui hunc allegat, Joh. Alb. Fabricii *Biblioth. Latin.* p. 86. Pet. Burmanni *Præfat. novissima suæ Fabularum Phædri Editionis*, cumque laudantis Thomæ Crenii *Partem V. Animadversionum Philol. & Histor. c. 1. p. 21. 22.*

non contemnendos, qui curante Gronovio, Heinſio atque Grævio prodierunt: nam & ipſi notas ſuas adjecerunt integras, & ex aliis commentationibus excerpſerunt ea, quæ eſſent optima: quorum judicio itaque cum collectanea iſta inſtituta ſint, haberi in pretio debent: Clar. tamen Grævius, quantum in ſe eſt, hanc peſtem abolere conatur, editis plus ſemel integris Auctorum annotationibus. Sic Suetonium, ſic Ciceronis Epiſtolas, edidit, aliaque quotidie molitur. Bene etiam rei literariæ conſulit, qui editioni Scriptorum Hiſtoriæ Auguſtæ apud Belgas A. 1671. recuſæ præfuit, curavitque, ut non truncatæ prodirent Gruteri, Caſauboni Salmaſiique notæ, ſed integræ: quod in repetita editione Salluſtii, & aliis forſan adhuc, recte factum.

Solent Latini Auctores in *ætates* certas diſtingui, quarum vulgo quatuor enumerantur; *aurea, argentea, ænea, ferrea:* queis Scioppius *luteam,* atque *ligneam* addit; ipſe tamen in Indice Auctorum, Paradoxis Literariis ſubjuncto, & in Conſultationibus, non ſatis ſecum convenit. Poſſunt vero, ſecundum diverſitatem ætatum illarum, notari Linguæ Latinæ mutationes, tam in vocibus ſimplicibus, quam in phraſibus, dictione tota, imo & ſcriptione: Quare, qui emunctioris naris ſunt Critici, ſtatim e dictione libri divinant, cujusnam ille non tantum ætatis, ſed & Auctoris, Opus ſit. Verum longo ad hanc rem opus eſt exercitio, cujus peritiam tamen Guil. Cantero, Critico ſagaciſſimo, Melch. Adamus in illius vita adſcribit. Vix autem ſperare in quoquam tantum peritiæ criticæ poterimus, ut non decipi aliquando ſe patiatur: imo, quam ſæpe viri etiam ſummi ea in re decepti ſint, aliquot exemplis ſuperiore atque noſtro ſeculo patuit. Ita *Conſolatio Ciceronis* diu ambiguos Viros doctos tenuit; nec defuere, qui ab ipſomet ſcriptam Romano eloquentiſſimo Conſule judicarent: donec omnibus manifeſtum fieret, a *Car. Sigonio* ſcriptam, callideque Ciceroni ſuppoſitam. Joſephus Scaliger, quo Viro nemo magis intima quæque ſecreta Critices penetravit, ſibi tamen inſigni fraude vidit a *Mureto,* qui carmen a ſe compoſitum, pro veteri, nuper e vetuſto codice eruto, ipſi obtruſerat, & in aſſenſum quoque pertraxerat Virum magnum: qui tamen, poſtquam ſecuto tempore ſibi fuiſſe illuſum comperiſſet, adeo graviter tulit Mureti dolum, ut ſeſe vindicandum falſo hoc Epigrammate putaverit: 4

Qui rigidæ flammas evaſerat ante Toloſæ,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

Reus autem actus aliquando Muretus Toloſæ criminis Sodomiæ fuerat, & jam ignis ſupplicio deſtinatus, fuga ſibi conſuluit: quæ res occaſionem dedit epigrammati. Vid. Colomeſ. *Cimel. Liter. c. 19. Opuſculorum p. 39. ſeq.* & Erythræi *Pinacoth. I. p. 13.* Henr. Stephanus, inter alia veterum opuſcula, Satyram edidit *de Lite,* ſcriptam a veteri poëta ratus, quem ignoto Galeoti nomine deſignat. Eam Satyram Caſp. Barthius quoque totam ſuis Adverſariis *lib. V. c. 17.* inſeruit, & in eam κρίσιν exercens, homini priſco aut ſemipriſco adſcribit: ut a recentiore aliquo ſcriptam, & vetuſtæ ætatis nomen mentitam, crederet, a ſe impetrare non potuit: Et tamen *Michaëlem Hoſpitalium,*

Can-

Cancellarium Gallicum, ejus esse Auctorem non solum Deliciæ Poëtarum Gallorum, a Ranutio Ghero collectæ, evincunt, quarum Parti II. p. 71., inter Hospitalii Poëmata, ista quoque de Lite satyra inserta est: sed & Ant. Verderius, qui, in Bibliotheca sua Gallica, diserte Hospitalio istam Satyram deberi testatur. (*ll*) Atque adeo deceptus haud dubie Casp. Barthius est. Ita & alii seducti, qui nimium in hac arte sibi tribuebant; magna enim ac circumspecta cautione hic opus est. Sane, si priscus etiam haud dubie Auctor sit, nec certo tamen seculo definiri ætas illius possit, multis sæpe disputationibus, dissensuque multo inter doctos agi consuevit; cum, quod imprimis etiam annotandum, non ejusdem notæ omnes unius ætatis Scriptores sint: Imo habet aurea ætas interdum, quos aliquis ad ferream rejiceret, si solam dictionem videas. Nam, ut varia est Scriptorum indoles, varius status & conditio; ita sermonem temperabunt: aliter scribet e plebe homo, aliter, qui reipublicæ administrandæ adhibetur, & civili eloquentiæ adsuetus est. Hinc non mirum, si fallat interdum unius ætatis dictio. Justinum aliqui ad argenteam ætatem referunt, ut qui Trogi Pompeji, purissimi Scriptoris, historiam in epitomen redegerit: sed falluntur illi vehementer suo judicio: Sic enim & Florum Livio quis æquiparare possit, cum ejus Historiam in epitomen redegerit; & tamen ænea sunt illa Flori scripta præ Livii aureis: est enim totus tumidus ac ineptus phrasi & dictione, ideoque cum judicio legendus, nec ad Latinitatem formandam adhibendus, quanquam utile compendium Historiæ Romanæ exhibeat.

4 Ceterum ut ad Auctores nunc ipsos propius accedamus, ENNIUS agmen ducat, inter antiquos Ciceronis ævum adhuc antegressos inprimis clarus: Ovidii judicio ingenio maximus, arte rudis, erat: illum tamen vehementer extulit Josephus Scaliger, scripta ejus, si solum integra haberi possent, omnium juniorum, Lucanii, Stati, Silii Italici, & similium, jactura facile redempturus; prout in Excerptis Scalig. Puteanorum est. Verum nihil integrum Ennii habemus. *Fragmenta Enniana* huc illuc e scriptis veterum in unum corpus colligere jam olim in animo habuit Ludov. Vives, ut pollicetur in Not. ad Augustinum *de Civ. Dei lib. II. c. 21.:* id vero nunquam ab illo est præstitum. Tentarunt idem Robertus ac Henricus Stephani in Fragmentis Veterum Poëtarum; sed postea Hieronymus Columna separatim illa collegit, & cum Notis suis ac Vita Ennii edidit Neapoli 1590. in 4. Hinc Paulus Merula Ennii Annales & Fragmenta, cum Commentario, denuo edidit Lugd. Batav. in 4. De emendatione versuum quorundam Ennianorum apud Gell. *lib. XII. c. 4.* quam Hub. Gifanio per insigne plagium surre-

(*ll*) Præter Henr. Stephanum & Casp. Barthium, Marcus etiam Zuerius Boxhornius Mich. Hospitalii *de Lite Satyram* pro Veteris Poëtæ fœtu habuit, & in Syntagmate *Poëtarum Satyricorum Minorum de corrupto Reipublicæ Statu*, Lugd. Bat. An. 1633. in 12mo excuso, una cum Sulpitiæ Satyra, ac Valerii Catonis Diris, præfixo *Satyræ Anonymi Auctoris Franci de Lite* Titulo, edidit, Notisque propriis (quibus Jani etiam Dousæ & Casp. Barthii in Sulpitiæ Poëmation observationes accesserunt) illustravit.

ptam Lipsium sibi tribuisse narrat Scioppius, videndus Thomasius est in *Catal. Plagiar.* §. *492.* Ennii æquales sunt *Livius Andronicus, Nævius, Cæcilius Statius, Pacuvius, Attilius, Lucilius, Afranius, M. Porc. Cato:* quorum omnium vitam Casp. Sagittarius speciali commentatione persecutus est: libellus prodiit Altenburgi 1672. in 8. *Luciliana* Fragmenta edidit singulari libro, cum commentario, Franc. Douza Lugd. Batav. 1597. in 4. Ceterorum fragmenta solent cum Ennianis jungi. Adscribuntur CATONI quoque *libri Originum*, quorum fragmenta Joh. Annius Viterbiensis cum aliis ejusdem generis publicavit. Uti vero e tot vetustorum Scriptorum testimoniis dubium nullum est, a Catone libros Originum olim scriptos fuisse; ita quæ publicavit Annius, dudum sunt a Viris doctis proscripta: quamvis Mazzam & Macedum Annius suos vicissim habuerit defensores; de quibus *Lib. I. cap. 6. Polyhistoris nostri Literarii* abunde. Alia Catonis fragmenta collegit ediditque Anton. Riccobonus, quæ habentur in ejus de Historia libro Venetiis 1568. in 8. Basil. 1587. edito. Eadem auctiora postmodum edidit, libris Catonis *de Re Rustica* adjunxit, & notis illustravit Ausonius Popma, Frisius, optime, Scioppio judicante, de illo Auctore meritus: post cujus editionem suas quoque Joh. Meursius illi curas impendit, ediditque Popmæ ac suis notis instructum Catonem Lugd. Bat. apud Raphelengium 1597. quæ editio Franeckeræ 1620. repetita est: Libros Catonis de Re Rustica, præter Popmam & Meursium, ediderunt Aldus, Venetiis 1514. in 4. una cum Varrone, Palladio atque Columella, ejusdem argumenti Scriptoribus: & Rob. Stephanus, itidem Scriptorum Rei Rusticæ collector, nitidissima editione Paris. 1543. in 8. A Marco Porcio Catone vero plane alius est junior quidam, *distichorum moralium* Auctor, cui Catonis nomen præfigitur, non quod Vir ejus nominis illa scripserit, sed quod dignæ Catone sententiæ videantur. Dionysii nomen illi præfigi solet: quod inde fieri Lambecius suspicatur; quoniam *dium* veteres Catonem vocaverint: ut Horatius Serm. l. 1. Sat. 2.

- - - - - - - Macte
Virtute esto: inquit sententia dia Catonis.

Sed hanc conjecturam suo loco relinquo. Dignum certe libellum Josephus Scaliger habuit, quem, post Maximum Planudem, Græcis distichis conversum exprimeret: quod & idem Joh. Mylius & Matth. Züberus fecerunt. Horum omnium versiones, & Germanicam insuper Mart. Opitii, conjunctim, una cum Scaligeri suisque notis, edidit Christianus Daumius, Cygneæ 1672. in 8. Olim in emendando Catone hoc, diem unum consumsit Desiderius Erasmus: ob quem laborem a Budæo reprehensus est, quod exiguum adeo opusculum tanto Viro indignum videretur: verum non siluit ad eas incusationes Erasmus, nec se præter rem aliquid suscepisse est fassus: ut ex Epistolarum *libro I.* videre est.

Ennium & Catonem sequatur PLAUTUS, qui inter primos Latinæ linguæ Auctores est, non tamen pueris, ut quidam voluere, prælegendus, nisi id fiat a Viris 5
judicii subactioris, qui multiplicem dictionem Plauti, neque ita promiscue ad usum & imitationem commendandam, probe discernere noverunt. EDMUNDUS certe Ri-

CHERIUS, *in Obstetrice animorum*, prolixe agit *de Plauti Latinitate* e puerorum manibus excutienda. Notum est HORATII judicium in Arte Poëtica:

At nostri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus & aure;

quod sane verum est, quicquid etiam alii judicent adversus Horatium. Legi potest Dissertatio Dan. Heinsii de hoc loco Horatiano, quæ addi solet Terentii editionibus. Scripsit & HENR. STEPHANUS dissertationem *de Plauti Latinitate*, quæ addita est Dissertationi ejus de Latinitate falso suspecta; ubi secundum certas classes disponit insolentiores Plauti voces & phrases. Plane vero miror, quid BARTHIUM moverit, lib. L. Adversar. c. 9. ut prolixe Plautinam lectionem Tullii ac Terentii præferendam suaderet. *Nemo*, inquit, Plauto *magis proprie locutus est, nemo magis ad usum: ut, qui Ciceronem, hoc seposito, juventuti prælegunt, hoc mihi videantur agere, ut scilicet, priusquam Latine, eloquenter doceant tironem scribere.* Verum valeat ille cum suo judicio: neque enim statim ab orationibus elaboratissimis quis incipere suadebit tironibus. Plautus vero, quanquam in phrasi purus sit, quod in illo agnoscit FRANC. VAVASSOR in libro de Ludicra dictione; tamen, ob admixtos archaismos multos, phrases fictas & ex ingenio personæ inventas, ineptit, qui puerum in has ambages ducere velit. LIPSIUS Plautum prætulit Terentio; qua in re merito reprehenditur a Balzaco, in suis Dissertationibus, Gallica lingua editis, quæ adjiciuntur Socrati ejus Christiano, p. 83. 84. Nec mirum hoc Lipsii judicium cuiquam videri debet: nam, ut ipse fuit in oratione mire interdum κακόζηλος, ita ex suo ingenio judicavit Plautum. Præferendum hic potius seculi Augustei judicium, quod expressit, ut vidimus, in sua Arte Poëtica Horatius. Plauti *editiones* variæ recensentur a Gesnero & Spachio in Nomenclat. Philosophico p. 207. de quibus illic legi potest. Varii sunt in illum scripti *Commentarii*, tum cum auctore junctim, tum seorsim editi. Antiqua variorum editio prodiit Venetiis in fol. 1511. & iterum 1522. in 4. Parisiis apud Rob. Stephanum in fol. & Lugduni apud Seb. Gryphium. 1540. in 8. Commentarii sic junctim editi sunt Bern. Saraceni, Joh. Petri Vallæ, Pii Bononiensis, Pyladis Brixiani, Ugoleti, & Franc. Marii Grapaldi. Joach. Camerarius & Georg. Fabricius versus in ordinem redegerunt, & breves notulas addiderunt, uti & Joh. Sambucus: Dionys. Lambinus commentarium in illum scripsit, qui in fol. editus est Paris. 1587. Janus Dousa Plautinas Explanationes seorsim, & auctori junctas: Valens Acidalius divinationes in Plautum scripsere. Edidit & Philipp. Pareus Plautum cum suo Commentario & Lexico, qui liber editus est Francof. 1610. in 8. sed huic quidem viro solenne est alios exscribere, & male audit, ut fucus ad Criticorum pabula: ideo enim Lexica scribit, ut possit commentarios aliorum, dissimulatis semper nominibus, in ordinem alphabeticum compilare. Multo utiliorem Plauto navavit operam *Frider. Taubmannus*, e cujus editione

ne ter iste Comicus lucem vidit, non solum luculento Commentario illustratus, sed & iis fragmentis auctus, quæ e deperditis fabulis pauca adhuc vetustas nobis servavit. Secunda editio Francof. 1621. in 4. & tertia Wittebergæ prodiit. Præterea Boxhornius Plauto operam impendit, cujus notæ cum excerptis variorum prodierunt Lugd. Batav. 1645. in 8. Aliam exinde dedit Joh. Frider. Gronovius. Comœdia Plauti, quæ Queroli sive Aululariæ habet titulum, & ab Aulularia inter Plautinas omnium consensu receptas diversa est, primum est a Petro Daniele edita, cum notis, apud Rob. Stephanum Paris. 1564. eandem postmodum, ad Camerarii codicem collatam, in versus digestam, & præterea elegiaco Vitalis Gallici novo carmine expressam, cum Notis P. Danielis, Conr. Rittershusii & Jani Gruteri, Heidelbergenses Commelini 1595. repetivere; & tandem Phil. Pareus secundæ sui Plauti editioni Spiræ, 1619. in 4. illam addidit. Enimvero satis constat, fabulam illam ad Plautinam ætatem nullo modo quadrare: & videndus de illa Barthius *lib. XLIV. Adversar. c. 13.* qui Plautum equidem, sed multo juniorem, illius Auctorem facit. Punicorum, quæ in Pœnulo Plautino sunt, explicationem primus tentavit Josephus Scaliger in libris de Emendatione Temporum, qua de re ipse etiam in Excerptis Puteanorum gloriatur: post illum Grotius in Epistolis ad Gallos, *Ep. 113.* ad Salmasium, aliqua ejus comœdiæ est interpretatus: de ceteris Punicarum reliquiarum interpretibus, Thoma Reinesio, Sam. Petito, Sam. Bocharto, Joh. Clerico *supra c. V.* diximus. Novissimam Plauti editionem, in Delphini Galliæ usum, adornavit Paris. 1679. in 4. Jac. Operarius. Non autem hic diffitendum existimamus, Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallia prodiere, perpaucos esse, quorum editio novi quid secum afferat, aliisve præferri tantopere mereatur, nisi quod magnificus plane atque splendidissimus typorum chartæque nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis. Ea vero methodo editores isti utuntur, ut interpretationem seu paraphrasin Latinam Auctoris primo præmittant, deinde notas adjiciant veteres, si vetus aliquis Commentator reperiatur; secus aliorum Auctorum e fontibus decerptas, ita ut non integra illorum verba retineantur, quod in Batavis variorum editionibus fit, sed aliis reddantur. Index subjicitur plenior, ad verborum structuram & ad phrasin accommodatus, ut Latinæ linguæ simul ratio haberi possit.

Post Plautum Comicus alter in scenam prodeat TERENTIUS, optimus 6 linguæ Latinæ Auctor, quem GROTIUS quidem tanti faciebat, ut secum semper ferret: ac propterea increpatus a Viro quodam politico, respondit: *alia in illo legere pueros, alia viros.* Magna enim in ejus fabulis elucet morum actionumque civilium diversitas, & quidam quasi character. Plauto longe superior judicio est: & recte omnino pronuntiavit in Epistolis ERASMUS pag. 1700. in una Comœdia Terentiana plus judicii esse, quam in omnibus Plautinis: quicquid etiam contradicat SCHEURLIUS, qui aliud, non e singulis tantum fabulis sed & e fabellarum pagellis, patere falso persuasus est, *Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 3. p. 91.* Idem tamen c. 4. in laudes Terentii non parcus, eum a Jos. Scaligero sene semper lectum, & a Joh. Caselio

Caſelio etiam, inter deambulandum colloquendumque cum ſuis, in manibus perpetuo geſtatum refert. *Veteres* quidam GRAMMATICI inepte de Terentio judicarunt, dum nonniſi verborum ac dictionis proprietatem in illo laudant, in aſſequendo vero comœdiæ genio ignaviorem cenſent: Sane hic ut minuti Grammatici judicarunt, nec ſe Poëſeos, nec Rhetorices, nec civilis prudentiæ, gnaros haud obſcure faſſi: quorum qui non omnia arcana plane excuſſa habet, fruſtra de Comœdia judicabit: eſt enim *Comœdia imitatio omnium actionum humanarum in ſocietate civili, quæ tantum artis habet, quantum ipſamet actio.* Atque in hoc artificio Terentius Plautum longe ſuperat; cujus propterea lectionem Caſp. Barlæus Luneburgenſibus quoque Ducibus, in epiſtola ad illos ſcripta, commendandam duxit. *Editiones* Terentii plurimæ omnino ſunt: magnam earundem copiam recenſet Spachius in Nomencl. p. 208. ſeqq. Haud immerito autem Barthio lib. L. Adverſ. c. 9. elegantiſſima omnium & nitidiſſima habetur, quæ cum commentario Æl. Donati a Frider. Lindenbrogio Francof. 1623. in 4. curata, & in paucorum manibus eſt. (*mm*) Tritior *Bœcleriana,* quæ prodiit Argentorati 1627. in 8., ceteris etiam jure merito præferenda, non ſolum ob elegantem commentarium, & accuratas metri recenſiones, ſed & ob Chreſtomathiam Terentianam, quæ adjicitur: id eſt, indi-

(*mm*) Terentii Comœdiæ, & in eas Æl. Donati, V. C. Oratoris Urbis Romæ, & Eugraphii, Veteris Scyoliaſtæ, Commentaria, a Frid. Lindebrogio, collatis MSStis, Veteribus Exemplaribus, recenſita, aucta & obſervationibus, Indiceque uberrimo, illuſtrata, Anno jam 1602. Pariſiis, ubi Lindebrogius tunc vivebat, in 4to prodierunt. E Pariſina hac expreſſa eſt altera, quam Morhoſius laudat, Editio Francoſurtenſis Anni 1623. Heringiana. Terentium ipſum, *ad cujus nitelam & ſplendorem quod facere poſſet, nihil ſe* in hac Editione, Ergodiocta Joſ. Scaligero (*Epiſt. 213. & 216. p. 464. 466.*) maturata, *ſcienter omiſiſſe*, vere *in Præfatione* affirmat, e Codice Bibliothecæ Regiæ Pariſinæ optimo & antiquiſſimo, duobus Pet. & Franciſci Pithoeorum Exemplaribus, manu utriusque emendatis, aliisque nonnullis MSStis, recenſuit. In Donati Commentario, quem Textui interſeruit, lacunas plurimas ſupplevit, & Errata infinita emendavit, adjutus, tum duobus Exemplaribus, accurata Fratrum Pithoeorum diligentia ad MSS. Ant. Contii & Jac. Cujacii collatis, tum Collectaneis Bibliothecæ Regiæ, & Schedis Petri Danielis Veteribus. Eugraphii, ſub finem Comœdiarum omnium adjecti, cum pauca tantum in Italia olim Gabr. Faernus edidiſſet, ipſe longe plura, ex Codice Ant. Loiſelli, JCti, antiquiſſimo, primus publicavit, &, quæ huic deerant ex altero Franc. Olivarii ſupplevit. Lindenbrogii ipſius Obſervationes breves ſunt, & circa Varietatem Lectionis potius, quam Textus explicationem, occupantur. Hæc Sciagraphia eſt compendiaria Editionis iſtius Geminæ Terentianæ Lindebrogii, quæ (imprimis Pariſina, ipſi ignota Morhoſio) hodie eſt rarior, ſed omnium tamen, unanimi criticorum plerorumque conſenſu, optima & elegantiſſima. Nec enim Barthius & Morhoſius ſoli ceteris eam præferunt, ſed Caſp. etiam Scioppius, *Conſult. 11. de Scholis & Studiorum ratione p. 64.* Joh. Henr. Bœclerus *in Comm. de Script. Gr. & Lat. p. 38.* Henr. Jul. Scheurlius (Indicem imprimis uberrimum extollens) *P. II. Statuæ Mercurialis, c. 4. p. 97.* Caſp. Sagittarius *in Comm. de Vita Terentii p. 61. 66.* Adr. Bailetus (Textum in ea judicans exhiberi emendatiſſimum) *T. IV. Judiciorum de Eruditis Gallicorum, P. II, p. 69.* Joh. Alb. Fabricius *P. I. Biblioth. Lat. p. 5.* aliique, quos taceo, complures.

indicem elegantiarum Terentianarum. Quanquam enim jam antea Jac. Kockertus indicem adornaverit non contemnendum, Boeclerianus tamen ille est ad usum accommodatior: est & in Terentium index Augustini Gambarellæ, quem nunquam vidi: Adjecit vero suæ editioni Boeclerus notas Franc. Guyeti, Galli doctissimi, sed morosioris, de quo jam superius aliquando dictum. Est & quædam variorum editio, Lugd. Batav. 1644. excusa, sed non magni momenti. In Delphini usum prodiit Terentius, cum interpretatione ac notis Nicol. Cami, Paris. 1675. Vitas Plauti, Terentii ac Ciceronis, peculiari commentatiuncula exposuit Casp. Sagittarius, ediditque Altenburgi 1671. in 8.

Incedat nunc M. TULLIUS CICERO, prioribus duobus multis mo- 7
dis illustrior, & in aurea Latinæ linguæ ætate primas extra controversiam tenens: cujus aurei Oratoris si libros omnes, & librorum editiones, persequi vellemus, multarum paginarum res foret: nos igitur tantum potiora sectabimur. In illo Viro majestas Romanæ eloquentiæ & sapientiæ summum apicem est consecuta. Tot seculorum judicio princeps habitus, obtrectatores non invenit, nisi homines malos aut indoctos. Fuere inter antiquos tales malevoli ASINIUS *uterque:* Pollio pater, & Gallus filius; quorum ille quidem permultis occasionibus inimicum animum, succo loliginis atræ plenum, in Ciceronem ostendit, ut ex Senecæ Suasoria VI, & Gellii lib. XVII. c. 1. Noct. Att. jam alibi observavimus, cum ejusdem de Livii Patavinitate convitium abstergeremus: hic vero, insaniæ paternæ hæres, libros *Ciceronis suique patris Asinii comparatione* scripsit, in iisque hunc illi longissime antepoſuit, & indigna multa evomuit in Ciceronem: quæ non solum ut prodigiosa Gellius execratur, sed dudum ante Gellium Claudius Imperator Ciceronis defensionem satis eruditam, memorante Suetonio c. 41. adversus Asinii Galli libros concinnavit. Ejusdem cum Asiniis furfuris LARGUS LICINIUS fuit, cujus liber infando, ut ait Gellius, titulo *Ciceromastix* ferebatur. His constans reliquorum veterum, in laudando veris elogiis Cicerone, consensus, atque etiam indignatio in vituperatores istos, haud abs re potest atque debet opponi. Falsi enim omnes cum QUINTILIANO Instit. Orat. lib. XII. c. 1. sunt, stetisse illum in fastigio eloquentiæ, cui quid adjici posset etiam ignorare sese ajebant. Et, quanquam nec ipse Cicero sua omnia, præsertim juvenilia, approbarit, sed & coërcuerit ipse, & ab amicis Bruto, Calvoque observata æquo animo tulerit: quamvis etiam Quintilianus summam Ciceroni perfectionem adscribere vereatur, quippe cui nonnihil vitiorum etiam adhæsisse non dubitat, adeoque perfectum omnibus partibus Oratorem adhuc quærat; mox tamen addit: *ego non audeam dicere, aliquid in hac, quæ superest, æternitate inveniri posse, eo quod fuerit perfectius.* Hæc cum veteres magni nominis Oratores judicaverint, &, quæ vis veritatis est, ne ipse quidem juratus hostis, Asinius Pollio, in Historia sua justum Ciceroni elogium (quod M. Seneca Suasor. VII. nobis conservavit (denegare sit ausus; quid tandem de recentioribus nonnullis Ciceroμάστιξι dicemus, quos inter eminet PETRUS RAMUS, qui, in ejus eloquentia, si DIs placet, aliquam multa desideravit,

ſciolus & ſophiſta potius, quam verus Philoſophus. Alii quidam *ἑλληνεμανεῖς*, inter quos BUDÆUS, Latinos omnes præ Græcis contemnentes, etiam de Cicerone minus honorifice ſentiunt: ſed illi ſunt ingenio ſuo relinquendi. Budæus certe in phraſi Latina nihil habet, quod magnopere laudari debeat, utut cetera vir doctiſſimus. Verum ſane eſt, multa Græcis debuiſſe Ciceronem; ſed ita tamen debuit, ut magiſtros deinde Græcos ſuperaret, quod nec ipſimet diffitebantur: uti vel ex uno DION. LONGINO perſpici poteſt, qui in eruditiſſimo ſuo de Sublimitate, libro, Sect. XII. eleganter admodum oſtendit, quid inter Demoſthenem atque Ciceronem interſit. Extat hujus argumenti integra atque luculenta RENATI RAPINI diſſertatio, Gallico idiomate ſcripta, qua copioſius, & per partes, Auctor exſecutus eſt, qua in re alter alteri, vel præſtet, vel par ſit. Conferendus præterea in hanc rem Leo Allatius lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 48. ſq. & Eraſmus in Epiſtolis p. 1708. Quæ ad *vitam* Ciceronis attinent, ſingularibus libris ſunt deſcripta, qui vehementer conducunt ad intelligentiam rerum, quæ in Cicerone ſunt. Ex antiquis Scriptoribus vitam Ciceronis, eo modo conſignatam, reliquit Plutarchus in Parallelis: ſed cum ab eo multa omiſſa deprehendiſſet LEONHARDUS ARETINUS, ſupplenda cenſuit illa ſcribendumque librum de Vita Ciceronis peculiarem, quem propterea *Ciceronem Novum*, vocabat: teſte Jac. Gaddio *de Scriptor. Non-Eccleſ. P. I. p. 136. in Cicerone, & in Leon. Aretino P. II.* SEBASTIANUS CORRADUS, vir doctiſſimus, inter alia, quibus optime de bonis literis meruit, eruditiſſimum *de Quæſtura* librum reliquit, Veneriis 1537. excuſum, in quo non ſolum Ciceronis vita per dialogum proponitur; ſed & inprimis multa, quæ ad Opera ejus atque ſcripta pertinent, afferuntur: quinimo deſcribuntur eodem libro M. Ciceronis filii vita; Q. T. Ciceronis fratris, & eorum tandem, qui ſcribunt ad Ciceronem: ut adeo, judice Mich. Neandro in præfat. Gr. Ling. p. 154. omnibus Ciceronem lecturis & expoſituris non ſolum lectu dignus, ſed & neceſſarius & utilis ſit. Rariſſimus olim fuit, donec Joh. Frider. Gronovius Lugd. Batav. 1667. cum nova editione nitidiorem in 12. edi curaret. Extat & FRANCISCI FABRICII, Marcodurani, *Hiſtoria Ciceronis* ad rationes temporum alligata: dum ſcilicet, ſecundum annos Urbis & Conſulum, ſcripta & res geſtas Ciceronis diſtinxit. Liber ad lectionem Ciceronis utiliſſimus, ac propterea aliquoties recuſus: ſecunda editio prodiit Coloniæ 1570. in 8. eſtque dehinc nonnullis Ciceronis editionibus addita. Poſt hunc alii fuere, qui Ciceronis vitam ſcripſerunt: Chriſtoph Preiſius, Pannonius; Benedictus Herbeſtus, Polonus; Jac. Angelus de Scarparia; qui nonnunquam conjunctim edi ſolent: poſtremi librum ab interitu vindicavit, Romæ inventum, atque in lucem emiſit Berolini 1553. in 8. Wolffg. Periſterus, Boruſſus. Verum hi omnes compendioſam magis, quam locupletem, Ciceronis hiſtoriam ediderunt; quibus accenſendi etiam Jacobus Maſenius l. II. Palæſtræ Orat. carptim vitam Ciceronis percurrens, Petr. Ramus, in cujus Ciceroniano varia occurrunt, quæ ad Ciceronis vitæ, laborum, ac periculorum hiſtoriam pertinent, & CASP. SAGITTARIUS in libello *de Vita Ciceronis*, qui inprimis Fabricium ſibi, quem ſequatur, propoſuit. Et ſane hujus libro nil venuſtius

ftius fieri posse judicat ANDR. SCHOTTUS, qui & ipse de interpretibus Ciceronis, historia operum illius, eloquentia & imitatione, elegantissimum librum scripsit, eique titulum fecit *Tullianarum Quæstionum:* qui editus est Antwerp. 1610. in 8. Multa hic discutiuntur, quæ spectant ad imitationem & lectionem tam genuinam, quam pravam. Notum est, quam superiore seculo κακοζηλία Ciceronis insaniverint nonnulli, quos integris libris acerbissime Viri quidam doctissimi exagitarunt. Spectat huc ERASMI *Dialogus Ciceronianus,* quem ille juvenis adversus hos homines conscripsit: male propterea exceptus a Jul. Cæsare Scaligero, qui acerrimas in Erasmum invectivas edidit pro Cicerone. Sed Erasmus præceps judicium suum postea correxit ipse, & Ciceronis lectionem atque imitationem præ omnibus inculcavit: quemadmodum & non minus Scaligerum suæ in Erasmum acerbitatis plus semel pœnituit. De hac re vero, & de prava illa imitandi ratione, alibi a nobis dictum est. MARIUS NIZOLIUS huic fini scripserat *Thesaurum* suum *Ciceronianum,* quem HENR. STEPHANUS libello peculiari exagitavit, cui titulum fecit *Nizoliodidascalus,* seu Monitor Ciceronianorum Nizolianorum; ubi defectus ejus lexici plenius recensentur, Paris. 1578. in 8. Edidit quoque Stephanus Dialogum alterum, cui titulus *Pseudo-Cicero:* in quo non solum de multis ad Ciceronis sermonem pertinentibus monetur, sed & quis delectus editionum, & quæ in legendo cautio adhibenda sit, Paris. 1577. in 8. apud auctorem. Plura de his Ciceronianis κακοζήλοις legi possunt apud Taubmannum in Dissert. de Lingua Latina. Pergimus nunc ad *editiones* Operum Ciceronianorum. De *ineditis* videatur Hieron. Cardanns in libro de clarorum Virorum vita & libris; qui reperitur in operum ejus Tomo X. Illustre inter deperdita Ciceronis *Opus* est *de Republica,* cujus jacturam merito lugemus: supererat adhuc tempore Petri Pictaviensis monachi, observante Barthio Adversar. l. XXXII. c. 5. Idem Barthius ibidem c. 18. refert, superfuisse illum ante annos non adeo multos in monasterio quodam Rittershusio, cujus in rei fidem citat Joh. Henr. Meibomium: Verum errat procul dubio Barthius, tum in nomine Monasterii; quod nequaquam Rittershusium, sed Riddaghusanum, dici debuerat; tum in nomine ipsius Meibomii: nam Henricus Meibomius, pater, quem is intelligit, quodam loco hujus libri faciens mentionem, *periit,* inquit, *iste thesaurus in bello Germanico.* Perierunt quoque libri Ciceronis *de Gloria:* nisi, quod magnam partem transcriptos illos a Petro Alcyonio in libro de Exilio, quem conscripsit, Colomesius annotat Cimel. Literar. c. 15. Operum, quæ supersunt, editiones plurimæ sunt. Venetæ editiones male audiunt apud Scioppium in Syllabo Latinæ linguæ, Paradoxis Literariis adjecto; ubi sic ille: *Ciceronis editiones Venetæ recentiores flammis aboleri debebant, cruces vero figi typographis ut documento sint aliis, ne tam deformem Veneto nomini maculam imprimant.* Quam ille causam tam acerbii judicii habuerit dicere non possum: neque etiam Aldi aut Pauli Manutiorum editiones eum his verbis sugillare opinor, quorum ille primus Opera Ciceronis junctim edidit: hic vero inter præcipuos ejusdem M. Tullii emendatores & commentatores omnium consensu numerari meruit. Prodiit editio Pauli Venet. 1540. & 41.

& 41. Aldinæ magnitudinem & paginas plane exprimit Riheliana Argentinæ 1540. post Andr. Naugerii & P. Victorii correctiones, a Joh. Sturmio emendata. Uno anno hanc antevertit editio Ciceronis a Roberto Stephano Paris. An. 1539. elegantissimis typis data e codicibus Petri Victorii. Ipse vero Victorius omnium, judice Cl. Graevio, ingeniorum sui temporis princeps, & cui uni præ reliquis salutem M. Tullius debet, a vetustissimo Mediceo codice illum primo Venet. 1537. edidit: postremas vero ejusdem curas optima editione Juntæ Florentini an. 1571. dederunt. Dionysii Gothofredi editio vehementer placuit Barthio Adversar. l. L. c. 9. & index in Ciceronem, quem ille multis Nizolianis habet præstantiorem. Ceteroquin inter Ciceronis editiones optima est Hamburgensis illa Frobeniana, A. 1618. fol. excusa. Debetur potissimum *Jano Guilielmio,* Lubecensi, juveni doctissimo, qui nullis laboribus in hoc opere procurando pepercit. Ejus conatus a *Suffrido Petro,* Frisio, adjuti sunt, qui collationem cum MSS. diligenter a se institutam cum Guilielmio communicavit. Adjectus est Operi index; cui titulus: *Penu Tullianum decem cellis seu indicibus expromens, quicquid uspiam divitiarum in Ciceronis opibus habetur.* Collegit Georgius Ludov. Frobenius: procuravit editionem Janus Gruterus, in cujus manus & Suffridi Petri & Jani Guilielmii notæ pervenerant: ceterum index ille separatim quoque editus prostat. Fuerunt alii, qui in animo habuerunt universa Ciceronis Opera edere: quos inter Andr. Schottus, cujus conatus mors interrupit. In Belgio prodiit nitida satis editio, Cornelio Screvelio accurante, cui Guilielmii & Gruteri aliorumque notæ, sed selectæ, additæ sunt, 1661. in 4. eadem deinde 1687. Genevæ (licet Basileam titulus præ se ferat) recusa est. Integram vero Hamburgensem Gruteri editionem recuderunt Londinenses typographi in fol. sed nitoris magis, ut videtur, quam emendationis habita ratione, demptis quoque præter rem capitum numeris, Lond. 1681. [Male vero omnes fecisse, & nescio quo se conspurcasse luto, Vir Cl. *Jac. Gronovius* arbitratur, quotquot in recudendis Ciceronis Operibus Gruterianum textum secuti sint, quem scilicet ipse pro mendosissimo habet, & occasionem inde arripuit novam Ciceronis editionem, cum variis Codicibus MSS. collatam, & a se emendatam, publicandi: quod Lugduni Bat. 1692. forma duplici in 4. & in 12. præstitit: præter Gruteri atque Guilielmii notas, suas quoque adjiciens: Orationibus insuper totum Asconii Pediani Commentarium, & Anonymum Scholiasten addens.] Jamdudum quoque adornandam per partes Ciceronis editionem absolutissimam vir magnus, *Joh. Georg. Graevius,* sibi sumsit; deditque orbi literato Epistolas Ciceronis ad Atticum & ad Familares, ut & libros Officiorum, cum P. Manutii aliorumque integris, & suis notis: nunc Orationes pari instituto parat: adeo, ut spes sit, nos ab ejus manu locupletissimum Opus aliquando habituros. Reliquas editiones Elzevirianam 1642. X. tomis minoribus comprehensam: Blavianam 1657. tomis totidem; Hervagianam tomis 4. aliasque Basileenses, Lugdunenses, Parisienses, Francofurtenses, Genevenses, nil moror: jam enim plus satis de editionibus dictum est. Habentur inter Opera Ciceronis quædam, quæ *nomen illius mentiuntur:* ut *Orationes illæ Ciceronis & Salustii mutuæ;* de quibus vid. Sanctius in Minerva p. 258.

qui

qui miratur Quintilianum, Linacrum, Vallam & ceteros, putidas istas & barbaras oratiunculas non vidisse ab aliquo sciolo & barbaro esse compositas. Longe rectius id animadvertisse monuisseque Per. Victorium & Seb. Corradum. Idem Sanctius l. c. p. 253. Pauli Manutii oscitantiam castigat, qui titulos Paradoxorum ipsimet Ciceroni adscripsit: cum nugæ sint ea lemmata ab imperitis Grammaticastris præfixa: velut omnes illiusmodi tituli ad Martialis Epigrammata, ad Horatii Odas, & ad Valerium Maximum: non solum alieni ab instituto Autorum, sed & alienissimi haud raro. De *Orpheo Ciceronis* dubitandum non est, quin supposititius sit, idque deprehendet, qui vel unam solum alteramve periodum perlegerit. De *Consolatione* diximus jam, eam a Car. Sigonio confictam, ut imponeret doctis personata eloquentia sua: sed fucus haud diu post animadversus est. Historia ejus rei continetur in Epistolis quibusdam, quæ habentur in Ant. Riccoboni Descriptione Gymnasii Patavini. *Commentatores* Ciceronis tam in omnia ejus opera, quam in libros singulares, sunt longe plurimi. E veteribus ad nos pervenit Asconius Pedianus, qui Vespasiani ævo floruit, cujus tamen Commentariorum maxima pars injuria temporum intercidit: in reliquis emendandis & restituendis laborarunt Paulus Manutius, Franc. Hotomannus, Titus Popma Frisius: (& post hos omnes Joh. Frid. Gronovius, e cujus emendatione Jacobus filius Asconium, uti diximus, publicavit. Primus Asconium in Helvetia, in monasterio S. Galli, invenit Poggius Florentinus; Aldus postea impressit. Præter Pedianum vero restat adhuc alius quoque Scholiastes Antiquus, quem nescio qua occasione acquisitum sive Pithœus seu Petavius ad If. Vossium misit, & ab hoc impetravit Jac. Gronovius, edit itque.) In libros de Inventione scripsit Marius Victorinus, Seculi IV. Scriptor, ac præceptor Hieronymi: cujus in Ciceronem Commentarius Venetiis 1500. Coloniæ 1535. apud Joh. Gymnicum. & 1537. Parisiis apud Rob. Stephanum, ex castigatione Guyb. Longolii, alibique lucem publicam aspexit. Venetam editionem inprimis commendat Casp. Barthius, eamque facile locum codicis MSS. tueri censet: qui cetera ipsummet Victorinum optimæ notæ veteribus Criticis accensendum plane non dubitat, Adversar. lib. XXXVI. cap. 1. E recentioribus in singulos Ciceronis libros complures extant Commentatores. Librum de claris Oratoribus exposuit Sebast. Corradus: estque hic ejus Commentarius impressus Florentiæ 1552. Idem in epistolas Ciceronis omnes, tam familiares, quam ad Atticum, justa commentaria scripsit, quorum illa Basileæ, hæc Venetiis excusa sunt. In Partitiones Oratorias Claudius Minos scripsit, Francof. 1584. In Oratorem, post Corradum, Melch. Junius, Argent. 1585. Joh. Sturmius quoque, magnus eloquentiæ per Germaniam magister, edidit in eundem librum commentaria. Existunt præterea ejusdem Sturmii & Claudii Minois Commentarii in speciales quasdam Orationes. In omnes Ciceronis Orationes varios variorum Commentarios Franc. Hotomanni, Joach. Camerarii, M. Ant. Mureti, Adr. Turnebi, Val. Erythræi, aliorumque, in unum corpus congestos, junctim edidit Oporinus Basil. 1553. in fol. quem Lugdunenses An. 1574. secuti sunt. Vastum volumen, seu potius tomos II. Commentariorum in tertiam Orationum Ciceroniana-

rum partem, struxit edidirque Parif. A. 1631. Nicol. Abramus, Soc. Jesu (is ipse, qui Nonni Paraphrasin Johanneam cum notis suis, sane doctissimis, eleganti editione Cramoisiana 1623. dedit,) in quo Commentario tam historica, quam rhetorica & grammatica longe plurima, expediuntur. Plures Orationum Cicer. explanatores recenset magno numero Spachius Nomencl. Philos. p. 289. seqq. Commentarii P. Victorii, & doctorum Virorum plurium in libros Cic. de arte Rhetorica in unum quoque corpus collecti sunt, editique ab Aldo juniore Venet. 1546. in fol. quos etiam Basileæ nescio quo anno recusos vidi. Qui in Epistolas Ciceronis scripserunt, magno numero apud Spachium l. c. p. 313. seqq. ut & a Cl. Grævio, post præfationem in Epistolas Famil. recensentur. Atque hic etiam omnes illos novissima editione sua collegit. Eminet vero inter omnes Paulus Manutius, cui palmam in eo genere nemo dubiam reddet. Gaddius T. I. p. 98. Budæum quoque refert Commentarium in Epistolas familiares scripsisse, de quo nihil alias mihi constat. Philosophica Ciceronis a variis illustrata sunt. Libri de Legibus prodierunt cum Commentario Adr. Turnebi, Paris. 1557. in 4. Tusculanæ Quæstiones cum Commentario Joach. Camerarii Paris. 1558. & cum notis Franc. Fabricii 1568. Academicæ Quæstiones cum Commentario Turnebi 1553. Libri de Officiis, primus recentis typographiæ partus extiterunt, editi an. 1466. Commentatores eorum sunt Aldus Manutius, Car. Langius, Fulv. Ursinus, Dion. Lambinus, Franc. Fabricius, Des. Erasmus, M. Ant. Muretus, Joach. Camerarius, Petr. Victorius, Phil. Melanchthon, Hier. Wolffius, Xystus Betulejus, Wolffg. Anemœcius, Pet. Balduinus, Pet. Ramus, Franc. Sylvius, El. Vinetus, Sam. Rachelius, alii. Tanti nempe omni tempore Viris doctis Officia Ciceronis visa sunt; quorum pretio vel inde etiam decedere aliquid Hugo Grotius olim existimabat, quod omnium manibus terantur. Ceterum Commentatores modo laudatos quinque priores integros, reliquos omnes magno cum judicio excerptos, dedit, suasque insuper notas, verbis ac rei lucem uberrimam affundentes adjecit in exquisitissima Editione sua Joh. Georg. Grævius, Amstelod. 1688. in 8. Cato Major Ciceronis, Lælius, Paradoxa, & Somnium Scipionis jungi solent Officiis, & hinc plurimorum quoque laboribus illustrantur. Seorsim Catonem Majorem illustravit Ludov. Vives libello, cui titulus, Animæ Senis: cui addi quoque potest Gabr. Paleotus in Tr. de Bono Senectutis. Lælium, seu de Amicitia Dialogum, illustravit Victorinus Strigelius, & alii nonnulli. In Paradoxa fuse, copiose, &, ut Wolffius judicat, ad ostentationem ingenii sui, scripsit M. Anton. Majoragius. In fragmentum libri VI. de Republica, quod sub titulo Somnii Scipionis superest, e veteribus copiose scripsit Macrobius: in quod etiam extant Ludov. Vivis Vigiliæ. Atque hæc de editionibus & Commentatoribus Ciceronis dicta sufficiant. Ceterum, si eloquentiæ Ciceronianæ reprehensores supra enumeravimus, paucis etiam *censores* alii nunc sunt enarrandi. Exquisitissimos Ciceronis libros Officiorum aggredi, & criminationibus seu calumniis potius variis onerare, veritus non est Cælius Calcagninus, editis eam in rem anno 1543. Disquisitionibus: sed queis M. Anton. Majoragius & Jacobus Grifolus commodum occursum ivere, ille Dispunctionibus, hic Defensionibus, maledica conviriatoris

ris crimina dispungentes: ac proinde etiam dignas merito judicavit Cl. Grævius, Dispunctiones Majoragii, quæ una cum Calcagnini Disquisitionibus, in nova sua Officiorum Cic. editione recuderentur. Verum ipse ille Defensor Ciceronis MAJORAGIUS alia ratione Censor illius est, seu iniquus potius reprehensor, dum nempe Paradoxis Ciceronianis *Anti-Paradoxa* opposuit, Ciceronem plane ignarum Philosophiæ, & totius Dialectices expertem, demonstraturus: quam fœdissimam calumniam vocat, & contundendam sibi sumit Sanctius in Minerva p. 252. seq. Jam olim vero Marius Nizolius, non diu post edita Anti-Paradoxa, Majoragium data ad illum objurgatrice Epistola confutare instituit: sed pessime ab hoc exceptus primo Apologia, tum &, cum Nizolius Antapologiam opposuisset, duobus Reprehensionum libris, Mediolani Ann. 1549. editis. Conciliatorem inter litigantes egit Seb. Corradus: prout *Tom. I. Polyhistoris lib. I. c. 25. §. 26. sqq.* ex epistolis ineditis Gudianis, commemoravimus, (quæ, cum editæ jam sint, dicta tum temporis confirmant, suntque hoc ordine legendæ. Nizolii epistola ad Majoragium num. XLVII. p. 132. seqq. Majoragii ad Cicerinum n. XL. & XLI. p. 126. & tres Corradi ad Major. XXXIV. XXXV. XXXVI. p. 121. seqq.) Versus Ciceronis, in quibus pangendis non nimium felix videbatur Orator incomparabilis, ludum etiam de se jocumque inimicis dedisse notum in vulgus est. Sed tamen jocos illos magis lingua, quam animo, fuisse dictos Janus Nic. Erythræus existimat, cui versus M. Tullii nitidissimi lepidissimique videntur. Idem Nicius ægre fert, objectam Ciceroni ab Hieronymo imperitiam linguæ Græcæ, ac si vim ejus sermonis in vertendo parum feliciter esset assecutus. Ipse vero se magna perfundi voluptate profitetur, quoties dulces ac perspicuos locos illos perlegat: *quod sibi non contingere ait in iis, qui, hanc bene interpretandi laudem suam esse propriam ajentes, ita perplexe, ita insuaviter, ita inamœne loquuntur, ut celeriter fastidio & satietate a se homines abalienent.* Neque etiam credibile ullo modo esse addit, eum, qui in ipsa Græcia a magistris optimis edoctus toties Græce declamarit, ac commentatus sit, Græci sermonis proprietatem ignorasse. vid. Pinacoth. III. p. 34. 35. De plagii crimine, cujus a Græcis jam olim reus postulatus Cicero, ab Hieronymo autem absolutus est, vid. *Thomas. de Plag. Liter. §. 392.* Nos, de Cicerone plus satis pro instituti ratione dictum putantes, ad alios nunc Auctores Latinos pergimus.

Et quidem is, qui Historiam ejus, quod Catilinariam conspirationem attinet, 8 exposuit, cetera non usque adeo amicus Ciceroni, CRISPUS SALLUSTIUS, eum primo excipiat: qui non eandem ab omnibus laudem retulit: inveniunt enim multi in eo, quod reprehendant. Brevitatem illi tribuunt omnes: ea vero, judice QUINTILIANO l. X. c. 1. nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius: alii contra vitio illam ei vertunt. Quos inter JOH. PETRUM MAFFEJUM quoque fuisse Erythræus refert Pinacoth. II. p. 53. *Illud,* inquiens, *in eo ferendum non erat, quod Sallustium Crispum, Romanæ decus historiæ, ad sui judicii calculum revocare & damnare audebat; ideo fortasse, quod divinam ejus prudentiam, illustremque brevitatem, qua nihil est in historia dulcius, se imitari posse diffideret: nam tantum quisque laudat, quantum se*

imitari posse non desperat. JUL. CÆS. SCALIGER *lib. IV. Poëtices* c. 24. plane miratur, & sibi nondum compertum ait, quamobrem Sallustio attributa sit ab omnibus præter ceteros brevitas: qui enim prælongas haud raro conciones inserat, quas nullus habuerit Imperator; qui toties ad alia a proposito exspatietur; qui, Catilinianæ conjurationis historiam traditurus, ipsamet urbis Romæ initia arcessat; illum vero prolixum potius, vel etiam nimium, supervacuumqae, vocandum censet. Sub finem capitis tamen, in eo ipse brevitatem Sallustii agnoscit, quod tribus verbis integras expleat sententias, non circumducat, non interponat, asyndetis utatur, & omittat verba. Quapropter causas omnino habuit, ut Scaligerum confutaret, Leo Allatius, in libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 36. qui legi potest. Judicium BARTHII de Sallustio vid. Adversar. l. XLVIII. c. 19. SCHEURLII in Statua Mercur. Sect. II. P. II. c. 8. & BOECLERI in Differt. de Eloq. Civili. SCIOPPIUS, in Dissertatione de *Rhetoricarum Exercitationum generibus pag. 13. & 14.* Sallustium exagitat, ut κακόζηλον, verborum obsoletorum & archaismorum strenuum affectatorem; quod etiam non omnino falsum est. In scribenda historia Crispus Thucydidem sibi imitandum sumsit: uti deinde Sallustium imitatus Tacitus est. Fuit, cum Sallustius, doctorum apud Romanos hominum judicio, primas inter Historiographos Latinos partes obtinere visus est. Hinc Martialis:

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Primus Romana Crispus in historia.

Editiones ejus variæ sunt. Ut enim Aldinas, Argentoratenses, Colonienses, taceamus: prodiit in fol. Sallustius cum notis integris Variorum Basil. 1564. Auctores notarum atque commentariorum illorum sunt Barthol. Zanchus, Henr. Glareanus, Jac. Bononiensis, Joh. Chrysost Soldus, Jod. Badius Ascensius, Laur. Valla, Omnibonus Leonicenus, Vincent. Castilioneus. Aliam editionem integris notis variorum H. Glareani, Joh. Rivii, A. Manutii, Auf. Popmæ, J. Palmerii, Pet. Ciacconii, Fulv. Ursini, El. Putschii, J. Dousæ, & suis, instructam Francof. in 8. edi curavit Janus Gruterus. Similiter Ludovicus Carrio Sallustium a se recensitum, suisque & Joh. Rivii, Manutii, Cypriani a Popma notis illustratum, e Plantiniana officina in 8. 1597. prodire jussit. Est quoque inter optimas Auctoris hujus editiones memoranda, quæ ex recensione Pet. Victorii Florentiæ apud Juntas 1576. in 8. excusa est. In Belgio Ant. Thysius, cum selectis variorum notis, Sallustium prodire jussit Lugd. Bat. 1649. in 8. Aliam integris aliquorum notis instructam ejus editionem accuravit Joh. Frid. Gronovius 1665. 8. Joh. Jansonius nitidam quoque Sallustii editionem dedit Amstel. 1667. in 12. vel propterea commendandam, quod quamplurima deperditorum veterum Historicorum fragmenta, ab Auson. Popma collecta, subjuncta habet. In usum Delphini Sallustium Dan. Crispinus edidit Paris. 1674. in 4. Præter illos vero Commentatores, quos diximus, Laurent. Crassus Paulum quoque Benium, morosum istum veterum Auctorum censorem, memorat in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 83. & Iohannem Delphinum, patritium Venetum, Patriarcham Aquilejensem,

ſem, quem in Bellum Catilinarium ſcripſiſſe refert p. 209. & 211. Notis politicis & hiſtoricis Salluſtium illuſtravit Chriſtoph. Ad. Rupertus, Noribergæ 1671. in 8vo.

Salluſtio atque Ciceroni coævus, C. JULIUS CÆSAR, tot rebus maximis geſtis æternum per univerſum orbem nomen adeptus, inter Auctores etiam Latinæ linguæ præcipuos locum haudquaquam infimum ſibi vindicat; nempe non minus inſigni facundia, quam fortitudine exquiſita, clarus. Illum certe MANUTIUS Hiſtoricis Latinorum omnibus præfert, in *præfatione Commentarii in Cæſarem;* & LUDOV. VIVES, *in Lib. de Tradendis Diſciplinis,* adeo Cæſaris libros commendat, ut prima etiam ætate, una cum Epiſtolis Ciceronianis, legendos exiſtimet: quem tamen ea in re haud immerito confutavit Joh. Schefferus *lib. de Stylo.* Sunt, qui putent, librorum de Bello Gallico auctorem Cæſarem non eſſe, uti nec eorum, de civili ſive Pompejano: de prioribus id LUDOV. CARRIO, de poſterioribus FRANC. FLORIDUS SABINUS affirmavit, Julio nempe Celſo (qui tamen ſeculi XV. Scriptor nonniſi recenſuit commentarios Cæſaris & emendavit) eos adſcribentes: quos Ludovicus Caduccus male Oroſium ſecutus Suetonii opus eſſe, exiſtimabat. Verum iis omnibus ſatisfecit Gerh. Joh. Voſſius, *in Hiſtoricis Lat. l. I. c. 13. pag. 62.* quanquam & jam olim Lipſius diſſenſum ſuum ad Carrionem non diſſimularit, Epiſtolic. Quæſtion. l. II. ep. 2. (Hujus tamen, ut puto, Carrionis veſtigiis inhæſit auctor ridiculæ opinionis neſcio quis; quem Iſaacus Voſſius, prudentem cetera, magnæque apud ſuos auctoritatis, vocat, ſibique in familiari congreſſu ſæpius affirmaſſe refert: ſcriptam a ſe, poſt plurium annorum cogitationes, luculentam de Cæſaris de Bello Gallico Commentariis diſſertationem; quæ invictiſſimis argumentis omnia illa falſa eſſe evinceret: nec Cæſarem tranſiiſſe unquam Alpes, nec vidiſſe Galliam. Quæſitum vero, quibus rationibus & teſtibus tantam rem peregiſſet? reſpondiſſe: mille teſtium loco, ad hoc probandum, ſuffeciſſe ſibi rectos bonoſque ſenſus, quos ſemper ſequeretur. *vid. Iſ. Voſſ. Reſponſ. ad objecta Crit. Sim. p. 336.* Sane vix poterat quicquam magis ab omni ratione boniſque ſenſibus alienum excogitari: ſi modo ita cenſuerit ſerio quiſpiam, & non joco Voſſius ſuis lectoribus imponat.) Stylum Cæſaris, quem in commentariis adhibet, ſtrigoſum MASENIUS vocat: inepte ſane: non poterat enim alio ſermonis genere uti Cæſar, Commentarios ſcribens, quibus ſucci plena aliqua Oratio non conveniebat. Et adeo quidem nihil puriſſimæ Cæſaris Latinitati quicquam præjudicat iſtud Maſenii judicium, aut Lipſii quoque, qui lib. IV. Poliorcet. Dial. IX. non nimium præclare de illa ſentit, ut eis contra facile Quintilianus, peritiſſimus dicendi magiſter, os obſtruat; cum lib. X. c. 1. Inſtit. ait: *C. Cæſar, ſi foro tantum vacaſſet, non alius ex noſtris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis eſt, id acumen, ea concitatio; ut illum eodem animo dixiſſe, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira ſermonis, cui proprie ſtudioſus fuit, elegantia.* Exprimendum ſibi e Græcis Cæſar haud infeliciter ſumſit Xenophontem. Fidem in Commentariis C. Cæſaris deſiderant nonnulli, quos inter olim Aſinius Pollio inprimis multa deſideravit: ſed qui aſſiduus erat optimorum quorumvis calumniator; 9

non adeo a nobis attendi meret, vid. de ea re Voſſius pater *in Hiſtor. Lat. l. c.* & Scheurl. *in Stat. Mercuriali. P. II. Sect. II. c. 9.* Septem de bello Gallico libris Commentariorum Cæſaris octavum adjecit A. HIRTIUS PANSA, familiaris ejus, Balbo nuncupatum. Idem & Commentarios de Bello Alexandrino, & de Africano cum Juba, compoſuiſſe eo majore conſenſu creditur, quod ipſemet in epiſtola ad Baldum a ſe ſcriptam bellorum eorum hiſtoriam fidem facit. Sed tamen, jam Suetonii tempore, dubitatum fuit, Hirtius an Oppius horum æque & Hiſpanienſis bellorum in commentarios relatorum auctor ſit: ita tamen, ut Suetonius ipſe magis ad Hirtium propendere videatur. *vid. Sueton. Caſ. c. 56.* Hiſpanienſe bellum a Balbo deſcriptum ſuſpicatur Voſſius. Idem Julii Celſi Commentarios de Vita Cæſaris, an. 1473. editos, primus indicavit. (Clar. Grævius vero in elegantiſſima Cæſaris editione nupera A. 1697. in 8. denuo eos edidit.) Græcus librorum de Bello Gallico interpres, quem, ex Bibliotheca Pauli Petavii, primus Godofr. Jungermannus edidit, num Theodorus Gaza, an vero Maximus Planudes, ſit, ambigit, in lib. de Claris Interpr. Huetius; ita tamen de illa judicat, ut nec impuram dicat eſſe, nec invenuſtam. Prodiit illa Jungermanniana Cæſaris variorum Henr. Glareani, Aldi Manutii, Franc. Hotomanni, Joh. Brantii, Andr. Schotti, Fulvii Urſini, aliorumque, & ipſiuſmet Jungermanni, Commentariis integris illuſtrati editio Francofurti 1606. in 4. etiam 1669, ſed parum feliciter, recuſa. Plurimæ vero ſunt Cæſaris editiones aliæ, Aldinæ, Gryphianæ, Plantinianæ, Baſileenſes, Pariſinæ, &c. quas recenſere hic nimis longum foret. Ex recenſione Joſ. Scaligeri prodiit Cæſar Lugd. Batav. 1606. in 8. ſæpe per Germaniam, ſed, ut fit, infelicius ſemper recuſus. Cum variorum ſelectis notis Cæſarem Arnoldus Montanus Lugd. Bat. 1651. & 1680. in 8. dedit: in uſum Delphini Pariſ. 1678. Joh. Godwinus. Dedit etiam ſuperiore ſeculo Cæſaris Commentaria, a ſe emendata, ſuiſque & Hotomanni commentariis illuſtrata, Jac. Strada, Francof. in fol. quæ editio plane egregia eſt. Ineditas Dionyſii Voſſii notas in Cæſarem in Iſaaci fratris bibliotheca latuiſſe, Colomeſius in Opuſculis p. 141. refert. Silentio autem hic prætermitti non debet inſigne plagium Fulv. Urſini, quem ſuas in Cæſarem notas maximam partem Petro Ciacconio, amico, debuiſſe, &, illius tacito nomine vulgaſſe, jam olim Joh. Brantius, & ex eo Thomaſius Diſſ. *de Plag. Liter. §. 583.* annotavit. Namque, ut erat Ciacconius in emendandis Auctoribus mire ſagax, adeo, ut, dicente Erythræo Pinac. I. pag. 192. Auctorum eorundem animi immigraſſe quaſi in ipſum, ſuamque illi de iis rebus, quæ erant in quæſtione, ſententiam quodammodo aperuiſſe, viderentur: ita nihil minus erat, quam ſuarum rerum ambitioſus aut invidus, ſed cum amicis quam lubentiſſime omnia communicavit. Ita factum, ut & ad Fulvium notæ in Cæſarem pervenirent: quas cum, poſt Ciacconii mortem, ab Andr. Schotto Joh. Brantius accepiſſet, ſuo domino a Fulvianis ſeparatas reſtituit. Ceterum eſt quædam Italica Operum Cæſaris translatio, ab Andr. Palladio, architecturæ civilis & militaris peritiſſimo viro, adornata, editaque Venetiis 1619. in 4to. quæ maximi habenda eſt, omnibus quippe commentariis accuratior meliorque, ob exquiſitam rerum & actionum per imagines repræſentationem. (Parem imaginum curam Clar. Grævius quoque

quoque gessit in postrema, quam nuperrime dedit, Jul. Cæsaris nitidissima editione, A. 1697. una cum Jul. Celsi libro de vita Cæsaris, Ultrajecti, uti diximus, emissa.)

Ante Cæsaris dictaturam, eo Dictatore, & postea, vixit CORNELIUS NEPOS, M. Tullii amicus, familiarisque, teste Gellio, optimus Latinitatis Auctor, e cujus tot scriptis, quæ apud Veteres laudantur, & quorum historiam accurate Vossius exposuit *Hist. Latin. l. I. c. 19.* nonnisi *Vitæ illustrium Imperatorum*, nec eæ quidem integræ, hodie supersunt: siquidem quæ de Romanis Imperatoribus scripsit, excepta Attici Vita, & Catonis Vitæ compendio, perierunt. Vulgo *Æmilius Probus* dicitur, & sub hoc nomine veteres aliquot editiones prodierunt: suntque haud pauci, qui Æmilium auctorem putant esse Vitarum, quæ exteros Imperatores sistunt. Sed eos vehementer falli, & Æmilium Probum librarii fuisse nomen, qui Cornelii Neporis vitas Theodosio Imp. obtulit post Savaronem, Vossius l. c. ostendit. Idem, tacito quidem nomine, Barthium confutat, existimantem, Vitas illas Cornelii ab Æm. Probo in compendium esse redactas, solamque Attici vitam integram adhuc atque genuinam superesse: qua in re multum falli Barthium, nec operis concinnitatem ævum Theodosianum admittere, non Vossius solum ostendit: sed & Janus Gebhardus, in Spicilegio suo ad præfationem Corn. Nepotis, & in Not. ad vitam Datamis: Scioppius quoque, nasutus adeo veterum Auctorum censor, nihil in Nepote reperit, quod sequiorem ætatem spiret. Utinam haberemus ceteros ejus Auctoris libros Chronicorum, exemplorum, librum Illustrium Virorum, qui scriptis inclaruerunt, qualem de Historicis Græcis se scripsisse in vita Dionis auctor est, & de Latinis Historicis, alium ab illo structum, tum ex antiquo Gifanii quodam Codice, tum ex rationibus aliis, Vossius observat: neque dubitat, vitam Attici, Ciceronis, ampliorem Catonis, singulas ejus libri partes fuisse. Quicquid ejus sit, haberemus utique, si modo superessent plures, præstantissimi Scriptoris fœtus, magnos historiæ & Latinitatis thesauros. Prodierunt Opera Nepotis, quæ supersunt, cum emendationibus & notis Dion. Lambini, Parif. in 4to 1569. quamquam Obertus Gifanius multum de surreptis sibi a Lambino per plagium notis suis conquestus sit: qua de re vid. Thomasius *de Plagio Liter. §. 448. lit. c.* In colligendis fragmentis Nepotianis omnes facile vicit Andr. Schottus, a cujus manu eximiam habemus Nepotis editionem, Francofurti in fol. 1609. excusam. Eodem loco anno præcedente 1608. Vitæ imperatorum Cornelii, cum notis Lambini, Guyb. Longolii, Hier. Magii & Joh. Savaronis, lucem aspexerunt. Savaroniana editio primo Parif. minutiore forma An. 1602. prodiit. Jani Gebhardi Lugd. Bat. 1644. in 12. & Lipsiæ An. 1653. JOH. HENR. BOECLERI editio sexies minimum prodiit Argentorati: nam hoc ipse in præfatione testatur sextæ suæ, A. 1656. cum egregio Commentario pragmatico, ut solent esse Bœcleriani, & indice doctissimo, excusæ. Indicem illum Bœcleri Vorstius augere voluit, falsa se etiam expunxisse, & transposita suis locis reddidisse, gloriatus in præfat. suæ editionis, A. 1662. Lipsiæ in 8. vulgatæ: ubi multa de Corneliani, aliorumque indicum, defectu habet. Enimvero malam ea re gratiam iniit apud Bœclerum, qui multa reprehendit in hoc indicis sui augmento, *præfatione Comment. sui in Vellejum.* Apud Bata-

Batavos cum notis variorum, Rob. Keuchenio curante, in lucem emissus est Nepos Lugd. Bat. 1675. in 8. quo ipso anno Parisiis, in Delphini usum, Nicol. Courtin eundem edidit. Est & quædam hujus anni Oxoniensis editio, e Theatro Sheldoniano profecta, quæ reliquis Græcorum Impp. ex MSS. vitam Aristomenis Messenii additam habet. Aug. Buchneri notulæ, cum quibus aliquoties excusus Cornelius est, ab Auctore minime videntur eum in finem scriptæ, ut ederentur: siquidem nuda tantum est paraphrasis Latina atque Germanica. Omnium vero Nepotis editionum absolutissima mihi videtur, quam adornavit JOH. ANDR. BOSIUS, secunda vice, cum luculentissimo indice, suisque notis edita Jenæ in 8. 1675. (Commodissima etiam est, quam ad juventutis usum, Chronologicis atque Geographicis tabulis, notisque novis, instructam emisit Clar. CHRISTOPH. CELLARIUS Lipsiæ 1689. in 12.) Pomponii Attici vitam separatim, cum notis, Glossario, & Nomenclatore, Henr. Ernstius apparavit Lugd. Bat. 1637. in 16. *Daretis Phrygii*, qui circumferuntur, de *Bello Trajano libros VI.* a Corn. Nepote translatos crediderunt olim nonnulli; nemo hodie, cum omnes immane dictionis discrimen videant: ut adeo Vossius haud abs re in Glandorpio id credente judicium desiderarit: *de Histor. Lat. l. III. p. 701.* Interim ex hac de Nepote, Daretis interprete, fama erronea error alius, atque is multo gravior, ortus est: ut nempe Cornelio adscriberetur *Carmen heroicum libris VI. historiam belli Trojani pandens,* exprimensque Daretem, cujus Autor prima etiam facie sese prodit recentiorem, quamquam non indoctus ille sit, imo sæpe plusquam opus erat, argutulus: cujus Censuram instituit Masenius *in Palæstra Eloq. Ligatæ l. II. c. 6. & 14.* Est vero is auctor Josephus Iscanus, sive Devoniensis, vel Devonius, sive demum Excestriensis (omnibus enim istis nominibus compellatur, viderique potest ratio illorum apud Vossium *l. c. p. 450.*) sub initium Seculi XIII. Johanne tum apud Anglos sceptra moderante, clarus: Balduino Cantuariensi Archi-Episcopo, patrono suo, & hos, & alios libros plures, nuncupans. Adeo magni vero istud Iscani de bello Trojano carmen, tot figuris atque descriptionibus ornatum, facit Gabr. Naudæus, in Addition. ad Historiam Ludovici XI. pag. 149. ut cum Joviano Pontano & Hier. Fracastorio ejus Auctorem comparet. Fatendum tamen, quanquam in illo sint non pauca, quæ laudem, præsertim in ea seculorum barbarie, justissimam utique merentur, longe tamen inesse plurima frigida atque affectata. Primus illud Poëma publicavit Albanus Torinus, Basil. 1541. in 8. nostro autem seculo An. 1620. cum notis Samuel Dresemius, Dithmarsus: qui &, in præfatione ad lectorem, de Iscano auctore multa habet.

11 De TITO LIVIO, historiæ Latinæ principe indubio, aurei Augustei ævi maximo ornamento, & in quo grandior sublimitas dictionis cum lactea ubertate summum fere apicem consecuta videtur, eo nobis nunc brevioribus esse licet, quo plenius de illius sermone, libris, deperditorum spe vel exigua vel nulla, monumentis, æmulis, Criminatoribus &c. in Dissertatione satis ampla *de Livii Patavinitate* egimus, quam hic in compendium contrahere plane non lubet. Tantum *de editionibus* quædam commemorabimus. Omnium primæ sunt Romanæ duæ, quas eodem tempo-

tempore bini Italiæ Episcopi, Joh. Andreas Aleriensis,' & Joh. Anton. Campanus Interamniensis, adornarunt dederuntque novo tunc imprimendi artificio excusas, ille an. 1470. hic 1471. & 1472. Istas insecutæ sunt Mediolanensis 1478. Tarvisina a Luc. Porro recensita 1482. Venetæ duæ apud Barth. Zanetum una a Portesio An. 1498. & altera a Georg. de Rusconibus, Mediolanensi, 1501. procurata. Inde Jodocus Badius, Ascensius, Paris. An. 1513. munitam variis lectionibus Livii editionem exhibuit: Et, cum omnes hactenus editiones in libro 33. & magna parte quadragesimi, finiissent auctorem, Moguntinenses An. 1618. ediderunt, Ulr. Hutteni & Erasmi Epistolis honestatam. Eodem anno, & insecutis duobus, Aldina minoris formæ III. tomis apud Asulanum excusa est, cum quamplurimis optimæ notæ Codicibus collata: quam hæredes Phil. Juntæ Florentiæ A. 1522. denuo expresserunt. Post has Editiones memoranda præcipue Basileensis Frobeniana A. 1535. quæ non solum tres Decades, ab aliis jam excusas, stitit, sed & dimidiam, quartam e monasterii Laurissени bibliotheca erutam: curam gerentibus Sim. Grynæo, Erasmo & B. Rhenano, una cum notis virorum doctorum quorundam, & Chronologia Henr. Glareani. Exinde epitomas amissorum librorum, quas reliqui hactenus neglexerant, studiose adjecit, Liviumque omnem, serio castigatum, suis scholiis & nova Chronologia illustravit, Car. Sigonius, operæ impensas ferente Paulo Manutio, Venet. 1555. qui denuo editionem istam A. 1566. repetiit, demptis tamen nonnullis Sigonii scholiis, & interspersis aliquibus Franc. Robortelli atque Glareani: hæc tamen iterum omisit Aldus nepos, & Sigonianam editionem solam tertium expressit A. 1592. Manutianum textum expresserunt quoque Francofurtenses, & notas variorum Virorum doctorum adjecerunt Tomis II. in fol. 1578. Aliæ sunt Francofurtensium editiones, quæ Jani Gruteri nomen præscriptum habent in fol. & in 8. 1619. sed queis non adeo multum ejus curæ accessit, cum, ob absentiam viri docti, mendosissime excuderentur. Adjectæ sunt illis editionibus notæ in Livium Wilhelmi Godelevæi, cum quibus antea Londini A. 1589. in 8vo jam excusus erat. Transeo nunc editiones alias Francofurtenses, Basileenses, Argentoratenses, Lugdunenses, Parisienses (nisi quod ex his ultimis unicam Mich. Vascosani de anno 1551. commemorabo,) & quæ aliis etiam in locis infinitæ propemodum excusæ sunt. Lib. XLIII. initium, quod ad eum usque diem deerat, e Bambergensi quodam pervetusto Codice, eruit An. 1615, Joh. Horrion, Jesuita illius loci, qui descriptum illud Barthol. Urbinati transmisit, hujus cura mox Venetiis, cum notulis, Ant. Quærengi, editum: sed An. 1617. ipsemet Horrion inventor, emendatius multo fragmentum illud Paderbornæ, tacito licet suo nomine, vulgavit. Et quanquam Vossius, *in Hist. Lat. p. 94.* fucum fecisse Horrionem non dubitet, nec genuinum esse Livii fœtum partem illam credat; vindicat tamen illam animose Joh. Frid. Gronovius, Vir eruditissimus, & cui uni Livius longe plurimum debet, *in præfat. suæ edit.* in qua & magno studio Livianas editiones recenset, & de suo instituto ita disserit, ut nihil ab eo esse prætermissum, quod ad ornandum ullo modo Auctorem præstantissimum pertinere existimabat, facile videas; idque magis adhuc, si textum ipsum atque notas evolvas. Ter autem editio Gronoviana sem-

ſemper emendatior nitidiorque in lucem prodiit: primo quidem in 12. an. 1645. 4. vol. tum tribus in 8. maj. A. 1665. ſubjectis unicuique paginæ, non (ut in prima editione factum) ſeparatim excuſis notis Gronovii, queis Sigonii integræ, & ſelectæ Variorum adjiciuntur: demum tertia vice A. 1679. eadem forma, filio Jacobo obſtetricante, edita eſt, & ab hoc etiam adjectæ notæ novæ. (Nec vero dubium, quin idem Vir Cl. JAC. GRONOVIUS, ſi quando forte nova editione repeti Livius opus habeat, eum multo emendatiorem adhuc editurus ſit, cum Marqu. Gudii Livium, cum triginta circiter MSS. codicibus ſtudioſiſſime collatum, interea nactus ſit, ingens novæ editionis adjumentum.) Ante Gronovium Dan. Heinſius quoque in reſtituto Livio laboravit, & recenſitum a ſe ex officina Elzeviriana tribus tomis in 12mo. A. 1634. emiſit, quæ editio A. 1653. repetita eſt. His omnibus tamen editionibus præſtat adhuc Pariſina, in Delphini uſum a Joh. Doujatio luculente admodum; tomis V. A. 1678. 80. & 81. adornata: quæ, præter interpretationem vocum difficiliorum, notas tam Criticas, quam hiſtoricas aut Philologicas, Effigies clarorum Romanorum e numis petitas, faſtos magiſtratuum, aliaque ad illuſtrandum Livium pertinentia, Supplementa etiam Liviana integra, a Joh. Freinshemio CV. libris adornata, continet. Nempe, cum maxima Operum Livianorum pars interciderit, absque etiam magna recuperandi ſpe: medelam ingenti jacturæ haudquaquam vilipendendam attulit JOH. FREINSHEMIUS, & ex aliis Scriptoribus, ſtilo non inconcinno *Supplementa Liviana* ſtruxit: quorum quidem libros X. primos, ſecundæ Decadis ſupplementum, Holmiæ A. 1649. in 12. Chriſtinæ Suec. Reginæ nuncupatos, edidit: redux ex itinere munereque Suecico, decem illis, jam editis, 50. alios adjecit, nempe Decadis quintæ dimidium, tum integras ſextam, ſeptimam, octavam, nonam, decimamque dimidiatam, Argent. A. 1654. recuſas ibidem 1672. in 4. Reliquos autem 45. libros, decadis decimæ partem poſteriorem, tum undecimam, duodecimam, decimam tertiam atque decimam quartam, cum apud Hæredes diu in ſcriniis delituiſſent, ab iisdem redemtos, tandem DOUJATIUS publicavit: ut adeo juſtum nobis hiſtoriæ Romanæ Syſtema dederit; Priores 60. libros Freinshemianos Gallice quoque, una cum Livii operibus tranſtulit Gallus auctoris hujus interpres, Petrus Ryerius, Lugduni A. 1663. in 12. tom. XIV. Itala veſte Livium induit Jac. Nardus, Venet. in fol. 1554. Germanicæ etiam verſiones Livii duæ ſunt, Zachar. Münzeri, una Hanov. An. 1568. fol. & recentior altera Argentinenſis A. 1574. cui nomen Interpretis additum non eſt. Hæc de editionibus atque translationibus Livianis: nunc de *Vitæ ejus hiſtoria* duobus verbis quædam annectemus. Sebaſtianum Maccium de Hiſtoria Liviana volumen integrum, idque ſatis amplum, ſcripſiſſe Jan. Nic. Erythræus Pinac. I. imag. 152. teſtatur. Vitam Livii ſingulari etiam libro deſcripſit Jac. Phil. Thomaſinus, in quo magno cum apparatu recenſetur fabula de brachio Livii reperto, & Patavii denuo non ſine magna pompa ſepulto, exſtructo etiam una monumento: qua de re Laur. Pignorius quoque in Originibus Paduanis, Ital. Idiomate ſcriptis, agit. Verum non recte cepiſſe bonos illos Viros inſcriptionem, quæ de Livio quodam liberto agit, primus illos Marqu. Gudius monuit, cui tamen aurem non præbuere, ne ſcilicet pretioſum

ſum antiquitatis κειμήλιον ipſis interiret. Aliter tamen ſenſit Gronovius, qui, cum in prima editione inſcriptionem iſtam propoſuiſſet, monitus in iterata delevit. Conf. Voſſius *de Hiſtor. Lat. l. I. c. 19.* & Scheurlius *Stat. Mercur. P. II. Sect. II. c. 9. pag. 125. ſq.*

Ab Hiſtoricis aureæ ætatis ad Poëtas vel pergimus, vel revertimur, 12
poſtquam ſcilicet ſupra jam de eorum aliquibus dictum eſt. Primum vero hic nominamus celebrem Epicureæ Philoſophiæ ſectatorem, TITUM LUCRETIUM CARUM cujus *de Rerum Natura libros VI.* per intervalla furoris, e poculo amatorio contracti, ſcriptos, & a Cicerone poſtmodum emendatos, habemus. Latinitatem ejus tanti æſtimavit Jos. SCALIGER, ut eo ne quidem eſſe meliorem Latinæ linguæ Auctorem judicaverit *Prim. Scalig. p. 104.* Utrum plures quam VI. qui ſuperſunt, libros ſcripſerit, quod contra aliorum opinionem Lambinus probatum it, in medio relinquimus: illud haud dubie verum eſt, graviter, eleganter & docte ſcriptos eſſe libros, quos habemus, quod CONR. GESNERI judicium eſt: nec deſunt, quæ ad loca Ciceronis atque Quintiliani, Lucretio facilitatem ſermonis & ingenium abrogantia, obverti poſſunt; prout inter alios monet Henr. Jul. Scheurlius Stat. Mercur. P. II. Sect. II. c. 5. de Lucretio prolixe agens. Primus Lucretium e veteribus membranis *edidit* Hieron. Avantius apud Aldum Venet. A. 1500. in 4to & 1515. in 8. inde Florentiæ atque Baſileæ recuſum: ſed, cum mendis pene infinitis ſcateret, medicas illi manus admovere cœpit Mich. Marullus, ipſe tamen audaci nimis correctione plurima corrumpens; ſed in aliquibus interim non infelix. Poſt hunc idem Joh. Bapt. Pius tentavit: cum cujus commentario Lucretius A. 1514. apud Joh. Badium Pariſ. editus eſt in fol. Utroque longe fuit felicior Dionyſ. Lambinus, qui edidit probe caſtigatum a ſe Lucretium cum commentariis Pariſ. in 4. 1563. Hanc editionem Giſaniana ſecuta eſt: ab Oberto nempe Giſanio mille locis emendata, notis ac inprimis indice copioſiſſimo inſtructa, Antwerp. 1566. in 8. & Lugduni Batav. apud Raphelengium 1595. recuſa: qui etiam multa in illa editione præſtitiſſe ſibimet ipſi viſus eſt; verum peſſime cum illo labore ſuo exceptus Giſanius, triplicisque plagii reus verbis atque carminibus mordaciſſimis a Jano Douſa & Lambino actus; ac ſi nempe, in emendando Lucretio, ſcrinia Lucæ Fruterii, (popularis ſui eruditiſſimi juvenis, Brugenſis, qui moriens commentationes ſuas amico Giſanio publicandas commiſerat,) Victoris Giſelini, ipſiusque adeo Lambini, compilaſſet: qua de re prolixe admodum Thomaſius Diſſert. *de Plagio Literar. §. 445. 446. 447. 448.* agit, ipſe ad excuſandum in lite cum Lambino Giſanium eo promptior, quo iniquiorem callidioremque illius animum ex epiſtolis Mureti atque Giſanii mutuis collegit. (Enimvero, etſi de Lambini maligno etiam animo nobis conſtet, non minor tamen impudentia Giſanii quoque fuit, ſi Scaligerum audias, in epiſtola ad Scip. Gentilem, quæ eſt in Appendice Gudianarum XXV. pag. 356. ita ſcribentem: *Audio Giſanium teſtamento ſua opuſcula & lucubrationes Rittershuſio legaſſe ea conditione, ut ab eo ederentur. Memini me ante biennium illi longam epiſtolam ſcripſiſſe, in qua non ſolum locos Lucretii, de quibus conſuluerat me, explicabam, ſed & multa alia adjeceram, quibus editionem Lucretianam exornaret: quam, tametſi acc-*

cepisset, tanta tamen fuit ejus impudentia, ut negaret, ad se pervenisse. Idque semper solebat facere, ut sibi attribueret ea, quæ ab aliis didicerat, & si quis plagii eum postulare vellet, haberet ἀπολογίαν paratam, se nullas literas accepisse. Bis terve ausus est apud amicos nostros queri se nihil literarum a nobis accepisse, qui omnes, quas illi scripsi, recte accepit. Sed eum hominem nunquam fuisse puto, qui & in illis sordibus, quas omnes norunt, vixit, & nullum amicum sibi quæsivit, & qui bene de illo meriti erant, illis se quoque nihil debere profitebatur. Interest tamen Reip. literariæ, ejus lucubrationes edi. Fuit enim doctior, quam probior, & nos ejus doctrinam probamus, mores exsecramur. Hæc Scaliger, qui ferme eadem de Gifanio in Excerptis Puteanorum narrat, sordidam inprimis ejus avaritiam in magno divitiarum apparatu dominantem perstringens, sed Lucretium tamen magni æstimat. Post ejus mortem, ait, Jesuitam nescio quem complures schedarum Gifanianarum surreptas Romam abstulisse.) Ceterum Lambini editio multoties quoque repetita est, cum in tertiæ demum præfatione Gifanium sit aggressus, & illam tamen ante annum 1569. prodiisse necesse est, quo ipso nempe hic de illata sibi gravi injuria queritur ad Muretum. Editionem Parisiensem An. 1570. expressit Francofurtana An. 1583. in 8. Nostro seculo Dan. Pareus Lucretium, cum notis suis, atque Lexico elegantiarum Lucretianarum, in lucem emisit Francof. 1631. in 8. sed Lexicon istud maximam partem e Gifanii indice compilatum est. Post hunc Johannes Nardus Florentiæ An. 1647. in 4. Lucretium, paraphrastica explanatione, & annotationibus illustratum, dedit, physice tamen magis, quam philologice, commentatus. Exinde strenuam, in emendando Lucretio, operam navavit Tanaquil. Faber, cui debemus Poëtam istum, Salmurii An. 1662. in 4. typis exscriptum, & Fabri annotationibus expolitum. (Editionem illam, absque tamen Fabri notis, additisque Mich. Fayi argumentis librorum, minuto admodum charactere, repetiit Neapoli Bulifonius An. 1693. in 12.) Prodiit & apud Belgas Lucretius. In usum Delphini Michaël Fayus eundem apparavit Paris. 1680. (infelicissime tamen istud negotium aggressus, censente nupero Lucretii editore, Thoma Creechio. qui rejecta Fayi barbara, ut vocat, interpretatione, novam paraphrasin atque notas uberiores adjecit; præter ceteros interpretes bonæ notæ Gifanium, Lambinum, & alios, inprimis etiam secutus Gassendum, quippe quem lucem maximam Lucretio, in suo de Epicuri Philosophia Opere, affudisse recte animadvertit. Prodiit illa Creechii Editio Londini A. 1695. in 8. cum ante 13. A. 1682. ibidem Anglica ejusdem versio prodiisset, magno Anglorum omnium applausu. Gallice poëtam illum, cum notis suis, edidit, Baro de Coutures Paris. 1685. in 8.)

13 Prodeant nunc Triumviri amorum, purissimi nequitiarum Scriptores, C. VALER. CATULLUS, ALBIUS TIBULLUS, & SEXT. AUR. PROPERTIUS, in quibus sane omnia sunt mollicula, delicatula, tersa, limpidæque Latinitatis. Ut a Catullo incipiam, nolo prolixior esse in ejus elogio, non possum tamen præterire stultos censores, & inter illos præcipue JACOBUM GADDIUM, qui libro suo *de Scriptoribus Non-Ecclesiast. T. I. p. 125.* ita loquitur, vel rudit potius: *Majoris famæ ac existimati-*

mationis poëta quam præstantia & molis, cum pauca poëmatia ediderit. Docti nomen obtinuit, cujus rationem ignoro, & libere fateor ignorantiam meam. His ita pro insigni sapientia sua dictis, Pet. Victorii judicium de Catullo carpit, qui Var. Lect. l. XXIV. c. 15. *Catullo nihil ingeniosius, nihil expeditius, excogitari posse,* dicit. Gaddius contra iterum pag. 186. sub Florido Sabino: *Judicarem doctum,* ait, *Catullum, si non legissem ejus carmina, in quibus nullam inveni doctrinam.* Sed nos hominem illum inficetum cum bellis suis judiciis valere jubebimus, qui ad censuram de poëtis ferendam æque aptus est, ac asinus ad lyræ cantum judicandum. Firmiora sunt tot seculorum testimonia, a quibus *Docti* cognomen velut proprium Catullus indeptus est, tot eruditissimorum Virorum judicia, quam ut turbare nos possit aliquis Gaddius. Cum quo eandem fovit sententiam seu furorem JOHANNES CIAMPOLUS, qui cum Virginio Cæsarino & aliis, inito quasi fœdere, vetera, pura atque incorrupto nitore fulgentia contemnens, ea de causa in Catullum quoque graviter invectus est, sed neminem sapientem movit: vid. *Erythræi Pinac. III. pag. 214.* JUL. CÆS. SCALIGER, Docti nomen male Catullo esse ab antiquis tributum, autumavit, cujus rationem ignorat ipse, & nil nisi vulgare reperit. Verum ei respondit Henr. Jul. Scheurlius in *Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 6.* & Catullum ex merito defendit; quem alibi ipse etiam ille Scaliger contra Cardanum strenue tuetur Exerc. 341. de Subtil. Ast tamen non audiri MURETUM cupio, qui, perverso quodam affectu raptus, ita extollit Catullum in epigrammate & elegia, ut omnes alios præ illo contemnat. Martialem, si cum illo comparetur, vocat aliquem e trivio scurram; plane ut Ovidii elegias Victorius nescio cujus barbarismi, vernilitatis & affectationis, incusat: Hi vero distinguere non norunt inter elegiæ naturam, & inter dictionis characterem: utut enim Catullus superet dictionis puritate, epigrammatis tamen genio superatur. ANDR. NAUGERIUS, nobilis & poëta Italus, quotannis solenne instituebat, quo Manibus Catullianis tria exemplaria Martialis, velut victimam, immolabat. JOSEPHUS SCALIGER, Jul. Cæs. F. *nunquam plura apud ullos auctores se legisse* dicebat, *quæ se magis ad interpretationem S. Literarum ducerent, quam apud Aristophanem, Catullum, Tibullum, Propertium, & ejusmodi salacissimos auctores. Prim. Scaliger. pag. 20.* ad quæ verba Tanaq. Faber annotat, respexisse Scaligerum haud dubie ad locos nonnullos Mosis, Canticum Canticorum, Historiolam, quæ in libris Regum est, librum Ruth, versiculos aliquot epistolæ ad Romanos, & similia. Verum nimis profane locutus uterque est: nec decent Christianos istiusmodi cogitationes: neque verum est, si demum e lascivis istis stercoribus auri quid forte peti potest, e profanis Scriptoribus aliis non multo etiam plura, ad S. Scripturæ illustrationem, hauriri. De Catullo alias pluribus agunt Vives p. 541. Bœclerus de Scriptor. Gr. & Lat. p. 43. seqq. Barthius in Adversariis passim, lib. LII. c. 15. l. VIII. c. 22. & alibi. Idem de Tibullo l. IX. c. 19. de Propertio l. XXXII. c. 9. Catullum primus e tenebris eruit, judiceque Barthio, ex membranis vetustis, bona fide exhibuit, simul & recensitum suis commentariis illustravit, Ant. Parthenius, Lacisius, Veronensis, Venetiis A. 1488. per Andream de Patascichis excusum. An. 1493. recusa editio

ista ibidem est, additique Tibullus cum Bernardini Veronensis, & Propertius cum Phil. Beroaldi Commentariis. Hinc secuti Commentatores alii magno numero: & ut plurimum junctim triga ista Poëtarum lucem aspexit. Sic illos edidit, suis commentariis & scholiis illustratos, Muretus apud Aldum jun. Venet. 1562. in 8. Jos. Scaliger, cum castigationibus eruditissimis, queis tamen, ut ipse jurat, nonnisi Mensem unicum impendit, ex officina Patissoniana Paris. 1577. in 8. Junctim deinde horum duumvirorum labores Antwerpiæ 1582. in 8. recusi sunt: Scaligeri etiam apud Commelinos Heidelbergæ 1600. auctiores. Interea etiam cum Achillis Statii, Lusitani, commentario Catullus impressus est Venet. 1566. in 8. & e recognitione Jani Dousæ Lugduni Bat. apud Raphelengium 1592. in 12. Indicem in tres hos Poëtas laboriosissimus Horatius Tuscanella composuit, emisitque cum iisdem Basileæ 1569. recusum Hanoviæ 1608. in 8vo sed recte Bœclerus illum indicem magis laboriose, quam erudite, scriptum judicat. Vastiorem adhuc indicem, & præterea vastum quoque commentarium & absolutissimum, in eosdem Poëtas scripsit Joh. Passeratius, Paris. in fol. A. 1608. emissum; quo opere nihil perfectius esse visum Scioppius censet. Joh. Livineji & Jani Gebhardi Commentarios, cum indice Tuscanellæ, Catullo, Tibullo atque Propertio adjunxerunt Francofurtenses A. 1621. in 8. Omnium Commentarios, notas, observationes, emendationes, paraphrases, in unum corpus congessit Parisiensis typographus, Ourrius, An. 1604. in fol. Apud Belgas cum variorum notis Triumviros nostros procuravit Simon Abbes Gabbema, Frisius: multo accuratiorem vero editionem, cum integris aliquorum & nonnullorum selectis notis, exhibuit Clar. Grævius Lugduni Batav. A. 1680. qui in præfatione rationem instituti abunde aperit. Post hos omnes novo commentario Catullum explanavit Isaac. Vossius, & inprimis bene de illo meruit Londini 1684. in 4. apud Belgas paulo post repetitum suum laborem videns. Moliebatur similem in Tibullum atque Propertium, sed non dedit. In Delphini usum Parisiis 1685. omnes tres ita publicavit Philippus Sylvius, ut obscœna, queis scatent isti amorum impuriorum magistri, & ob quæ merito Christianis exosi sunt, e corpore ipso carminum resecaret, & sub finem libri adjiceret; qua re num consuluerit magis casto pudori, an lascivam salacitatem juvisse etiam haud parum videri queat, aliorum esto judicium. De Tibullo atque Propertio illud præterea annotandum, Elegias illorum, plerumque more Græco scriptas, ad venustatem Ovidianam haudquaquam accedere: deest enim ornatus ille figurarum & argutiarum; quem dum alii Victorius, Muretus, Vavassor, reprehendunt, male judicant. Epistolia amatoria, quæ lib. IV. carminum Tibulli extant, & a nomine Sulpitiæ ordiuntur, Barthius Adversar. l. LIX. c. 16. p. 2811. cum a Tibulli stylo plane abscedere, seculumque aliud sapere, videret, Sulpitiæ illius poëtriæ esse suspicatur, quæ sub Domitiano cum marito suo Galeno clara fuerat, & cujus satyra apud Juvenalem & Ausonium reperitur.

14 Incedat post hos Phœnix ille poëtarum Latinorum, P. VIRGILIUS MARO, cujus tot sunt Editiones atque Commentatores, ut numerari vix possint: tot nempe

pe circumducit ille secum aquilas, philomelas, sed & addo regulos & graculos atque picas: non enim omnes, qui in illum scripsere, paris præstantiæ sunt. Nihil vero sapit in poëticæ eruditionis genere, cui Virgilius non sapit: quem, præter Poëticæ facultatis laudem, ad quam adspirare nemini licet, in omni doctrinæ & eruditionis genere excelluisse, peculiari libro, eoque satis amplo, ostendit SEBAST. MACCIUS, de quo vid. Erythræus, Pinac. I. imag. 152. Fuere quidem, & olim, & nostro tempore *Virgiliomastiges* nonnulli, ingenio non destituti, sed nullius plane judicii. Militant contra pro Virgilio omnium seculorum suffragia, quorum judicio potius standum, quam unius alteriusve hominis inepti. Frustra ipsi objicitur aliena inventio, cum a Græcis illum omnia hausisse ajunt: nam, si vel maxime illud indubium magna sui parte vocari non potest, rudera tamen ille veterum ita coagmentavit, ut splendidiorem domum inde extrueret, quam a Græcis factum usquam repererat. vid. Thomasii *Diss. de Plagio Lit.* §. *576. sq.* Haud dubie etiam ex dignitate materiam isthanc pertractasset Menagius, si Dissertationem *de plagio, Furtis & imitatione Poëtarum,* quam in not. in Malherb. *p.257.* promiserat, per fata absolvere illi licuisset. Nihil sane decedit famæ eximii pictoris, qui antiquam aliquam historiam penicillo suo delineat: ingenium siquidem & judicium illius vel in minimis quoque circumstantiis elucescit. Quare inepti sunt, qui inventionem in Virgilio desiderant; nam tam in toto, quam in partibus Operum illius, ea elucet. Quid Homero præstet, dudum notavit JUL. CÆS. SCALIGER, in *lib. V. de Re Poëtica. c. 2. & 3.* ubi luculenter istud argumentum exsequitur: BARTHIO*que Adversar. lib. LVIII. c. 9.* judice haud immerito totius antiquitatis judicio opponi potest, quippe qui *non rationibus, sed demonstrationibus,* egit: adeo quidem certis, *ut neminem fuisse aut futurum etiam esse* credat, *qui eas possit ita confutare, ut liberi judicii hominem in contrariam captæ pro Scaligero sententiam deducere possit.* Hæc Barthius, quem hic profecto sui plane immemorem fuisse oportuit, quippe qui alio in loco, *lib. XLVII. Adv. c. 22.* postquam de imitatione Homeri, quam perpetuo sectatus Virgilius est, disseruerat, ita scribit: *Et hæc Virgiliana imitatio adeo mibi omni comparationi Homerum eximere videtur, ut, illum ipsum Scaligerum uno perpetuo errore totos illos suos divinos de Poëtica commentarios attaminasse, sæpius dixerim, dum Virgilium Homero opponere, aut etiam præferre, molitur. Nihil enim aliud agit ista molitio, nisi quod in summa peritia summam ostendit imperitiam: non videns aut attendens, minime convellere Homerum ex usu esse Virgilium laudantis; sed ita in hoc Latino agnosci demum posse perfectionem, si perfectiorem etiam, quam vel perfectissima esse possit, in fonte, doctore, magistro, modimperatore, unicoque omnis Poëseos Apolline contemplere.* Poterantne magis contraria ab eodem dici? Sed pergimus. Post Scaligerum idem argumentum latius summaque eruditione pertractat RENATUS RAPINUS, Jesuita Gallus, elegantissimo libello, quem *Comparaison d'Homere & de Virgile* inscripsit, & qui Parisiis primo A. 1669. in 12. editus, ibidem postea A. 1684. in 4. una cum aliis istiusmodi comparationibus Rapinianis recusus, in Belgio Gallice & Latine etiam prodiit. (JACOBUS TOLLIUS quoque in *Accessione Animadversionum suarum ad Longinum,* Trajecti ad Rhen. 1684. in 4to nitidissima editione a se editum, comparatio-

rationem Virgilii & Homeri instituit pag. 271. sqq. & imitationem Homeri in Virgilio plane non negat, sed ita, ut omnia in hoc compta magis, & omni cultu curaque exornata, grandia simul, magnifica, illustria, splendida, & quamvis laudem vincentia, deprehendat: in eo tantum Homericis inferiora, quod, ad illam affectuum veritatem atque δεινότητα non accedere ipsi videntur: quod aliis tamen Viris doctis longe secus videtur.) Quid in Eclogis Virgilio Theocritus, & hic illi vicissim præstet, docuit nos elegantissima Dissertatione de Carmine Pastorali idem, quem modo laudavimus, Ren. Rapinus cum Eclogis ejus edita Paris. 1659. 4. & apud Batavos in 12. recusa, & Barthius, postquam *Adversar. lib. XLI. c. 26.* plurima esse Theocriti inaccessa Maroni, plurima vicissim Virgilii Theocriticis meliora, esset fassus: *Tamen,* ait, *Græcus scriptor immani intervallo Latinum relinquere videtur.* Hinc & alibi idem Barthius inconvenientia quædam in Eclogis Virgilianis notat: quale est, cum Ecl. I. pastorem Virgilius inducit, vicinam urbem Romam quæ aut qualis sit ignorantem, & eundem tamen mox de Arari atque Tigri, remotissimis imperii Romani fluminibus, perite disserentem, *vid. Advers. lib. XXVII. cap. 3. & 4.* Idem *lib. XXX. cap. 24.* Bucolica ista Virgilii triennio esse scripta, e scriptore vitæ Virgilii observat; quem, vel Tiberium vel Ælium Donatum esse, sine ratione a quibusdam viris doctis dubitari judicat. Tanaqu. Faber nonnunquam Virgilium nimis esse turgidum putat. *In ea sum sententia* (ait in Not. ad Longin. p. 250.) *Virgilium sæpe hypertragicum esse, & dithyrambico tumore turgidum; qui tumor tamen fere plerumque ὑπόκενος, & inaniis plenus reperietur, si omnia πρὸς αὐτὰς ἀνασκοπῆς.* Promittit & ibi Faber, se aliquando ejus rei exempla prolaturum. *Commentarios* in Virgilium tum totum, tum speciales ejus libros, habemus permultos: neminem vero, qui artificium Poëticum Virgilii, quod summum est, latius data opera ostenderit. In animo illud habebat BERNARDINUS PARTHENIUS, *Spilenbergius*, ut ipse meminit in præfatione Commentarii Horatiani: sed in lucem illum unquam editum fuisse dubito. Fuisset autem præclarum Opus, quantum conjicere licet ex commentario ejus Horatiano, de quo postea. *Editiones* Virgilii longe plurimæ sunt. Inter primas est, quam Aldus Venetiis in 8. an. 1503. edidit. Cum Servii commentariis pulcerrima editione Rob. Stephanus Paris. 1532. in fol. Virgilium exhibuit, ibidem 1541. in 4. recusum. Cum Servii, Donati, Probi Grammatici, Julii Pomponii Sabini (cujus in Virgilium commentarios jam antea separatim Oporinus A. 1544. excuderat) Phil. Beroaldi, Joh. Hartungi, Jod. Willichii, Georg. Fabricii, Ludov. Vivis, Adriani Barlandi, & aliorum, Commentariis in fol. Basileæ 1575. Virgilii Opera prodierunt. Plures alias Basileenses non tango. Mauri Servii Honorati (hoc enim integrum docti Commentatoris nomen est) Commentarios, eruditis omnibus longe acceptissimos, ex antiquissimis exemplaribus, meliores atque auctiores protraxit, deditque summa cura una cum Virgilio ipso recensitos, Petrus Daniel, Paris. 1600. fol. quæ editio reliquis merito præfertur, & in pretio viris literatis est, Servium quippe multo pleniorem, & haud paulo accuratiorem, sistens. Eandem deinde, Salmasii manibus tritam, & hic illic ad oram codicis emendatam, laudabili studio expresserunt Batavi in ea

ea editione, quam cum integris Servii ac Donati, & selectis variorum notis, in 4. Lugduni 1646. nitidissimis & emendatissimis typis, publice exscripserunt, obstetricante Cornelio Screvelio, qui & alteram editionem Lugduno-Batavam in 8. priore recentiorem, e Servii & Donati aliorumque Commentariis compilatam, adornavit, sed quæ cum priore in censum non venit. Præter Servium ac Donatum alium quoque veterem Virgilii Glossatorem optimæ notæ laudat vehementer Barthius Advers. l. XXXIII. c. 13. qui e priscis nempe Grammaticis interlinearia præstantissimi Codicis annotata congesserit: sed eundem, nescio cujus tenebrionis imperitia, maxima glossarum parte truncatum non sine multa indignatione commemorat. Libri Æneidos, cum allegoriis Platonicis Christoph. Landini (a Florido Sabino acriter alicubi traductis) Venetiis 1507. in 4. & Basileæ editi sunt: cum Lamberti Hortensii Commentariis ibid. 1596. Joh. Ludov. de la Cerda commentarii perpetui primum per partes Madriti 16 .8. & Lugduni 1612. & 1617. tandem & junctim Coloniæ, duobus in fol. tomis, editi, magna diligentia omnia ferme explicant, quæ in Virgilio occurrunt: adjicitur & paraphrasis, qualem in aliquot Æneidos & Georgicorum libros jam ante instituerant Nicod. Frischlinus & Jac. Pontanus, cum cujus commentariis Virgilius August. Vindel. 1599. lucem aspexit. Editio Frider. Taubmanni, Francof. 1618. in 4. procusa, commodo usui est: & adjecta quoque duo poëmata, Culicem & Cirin, alias utplurimum omissa, habet. An. 1589. ex officina Commeliniana in 8. prodiit Virgilius ex correctione Joh. Pierii Valeriani, una cum Fabii Planciadis Fulgentii libro de expositione Virgilianæ continentiæ, Junii Philargyri commentario in Bucolica & Georgica, Fulvii Ursini notis, Velio Longo, & Cassiodoro de orthographia. Phocæ nescio cujus Grammatici Vitam Virgilii, versibus descriptam, cum Operibus Virgilii Genevenses 1610. ediderunt. Germanus Valens Guellius commentationes & paralipomena in Virgilium Antwerp. 1575. fol. una cum ipso Auctore, edita scripsit, in quibus accurate parallelismi Græci notantur: eodem scilicet instituto, quo jam olim Paulus Manutius locorum Homeri insigniorum, quæ Virgilius imitatus est, comparationem instituit; & Georgius Fabricius in Imitationibus Virgilianæ lectionis: quos etiam Fulv. Ursinus secutus est, dum Homeri, Theocriti, Hesiodique Græca, quæ Virgilius versibus Latinis expresserat, collegit, ediditque sub hoc titulo: *Virgilius cum Græcis Auctoribus collatus.* Antwerp. in 8. 1568. In restituendo Virgilio multum operæ impendit quoque superiore seculo Nicolaus Erythræus, inprimis utilissimum & plenissimum *indicem* conficiendo, in quo tamen illud desideres, quod nudæ voces absque ullis interpretationibus ponuntur, cum hæ tamen necessariæ omnino fuissent. Editus primum est Venetiis 1539. postmodum sæpius eadem in urbe repetitus, sed adeo putidis mendis conspurcatus, ut nil supra: quapropter Joh. Opsopæus atque Frider. Sylburgius castigandum tum auctorem, tum indicem, magno in se labore susceperunt, ediderunt que Francof. 1583. in 8. quæ editio Venetis omnibus præferenda. Nuncupavit illam Sylburgius Natali Comiti, memoratque in epistola ista plures Erythræi tractatus, quos vel absolutos, vel inchoatos, vel ipsummet hic illic in Indice Virgiliano alle-

allegare observat, nempe *Indices in Ovidium, Martialem, Theocritum, Callimachum: in Lucretium non solum indicem, sed & annotationes. Inprimis vero,* ait Sylburgius, *exoptandus videtur index in Homerum, in quo exponi a se scribit, quid Graecorum & Latinorum Poëtarum quisque ex uberrimo isto fonte acceperit. Nec minus expetendos reor, quos in Sallustium, Caesaris Commentarios & Ciceronem, conscripsit Indices. JCtis quidem certe non inutilis fuerit index, quem in Pandectas Juris Civilis edere paravit. Praeter hos indices meminit etiam aliarum lucubrationum: e quibus Commentarios de Lingua Latina, mox post Virgilium, a Studiosis expectari jubet: Stoicum quoque, seu Etymologicum, a se scriptum testatur; & Mithridatem 60. & amplius linguarum a se concinnari, itemque librum de origine linguae vernaculae: de Alliteratione quoque, seu Syllabarum allusione, justum a se esse libellum confectum, nec non de pathetico Virgilianae poëseos schemate: praeterea librum de Poëtica & perfecto poëta. Adhaec justum librum de dignitatum nominibus ac titulis: de vocibus animalium: de coloribus: de nucum, malorum, pirorum, ficuum, uvarum & olearum generibus: de insulis duos item libros, quorum alteri Navis, alteri Equi titulum fecerit: & tertium de Ventis, quem Æoliam inscripserit.* Hanc adeo largam segetem librorum promiserat Erythraeus: & nihil omnino tamen ejus in lucem prodiit, quod haud immerito Sylburgius l. c. miratur. Ceterum, indicem ejus Virgilianum, ad quem nunc regredimur, Batavi etiam in illa editione recuderunt, quam tribus tomis in 8., cum Servii & Donati integris, & variorum selectis notis, Jac. Emmenessio curante, adornarunt Lugd. Batav. 1680. In Delphini usum Paris. 1675. Virgilius prodiit, cum notis Caroli de la Rue, sive Ruei, illius scilicet, cujus Idyllia elegantissima extant. Thom. Farnabii & Joh. Minellii editiones Virgilianas, in Belgio & Germania identidem repetitas, norunt omnes: tyronibus inserviunt eorundem labores, & ex alienis utplurimum hausti sunt. *Catalecta Virgilii,* quae adjici Operibus illius solent, & quorum dubia est auctoritas, peculiari commentario illustrata sunt a Jos. Scaligero & Frider. Lindenbrogio, cum quorum notis prodiit *Appendix Virgiliana* Lugd. Batav. 1595. in 8. & 1617. Praeter Catalecta vero, quae diximus, Appendici alia quaedam, & quamplurima veterum poëtarum deperditorum fragmenta, adjecta sunt. Priapeja etiam carmina illi insunt, foedissima illa, sed eleganter scripta; quae, post Scaligerum Scioppius quoque recensuit: dignum patella operculum: e cujus cura Patavii 1664. in 8. & Amstelodami seorsim, & una cum Operibus Scioppii, edita sunt. Equidem Angelus Politianus Priapejorum Virgilio tributorum auctorem Ovidium esse persuasus fuerat, sed haud immerito dissentit ab illa Claud. Verdierius *Censur. in Auct. pag. 156.* Ceterum adeo omnium nationum applausum tulit Virgilius, ut in singularum prope vernaculas etiam transfusus sit, Hispanicam, Italicam, Gallicam, Anglicam, Germanicam: sed non eadem apud omnes felicitate.

15 Poëtarum vel omnino omnium, vel certe Latinorum, principi addendus nunc suo merito, qui dextrum latus claudat, Lyricorum Princeps, Pindarique, velut Virgilius Homeri, assiduus imitator erat Q. HORATIUS FLACCUS, quem GODELLUS in suis ad Malherbium Poëtam Gal-

Gallum Diſſertationibus (*Monſ. Godeau Diſcours ſur les Poëmes de Malherbe,*) tanti fecit, ut ejus Odas Græcis præferre haudquaquam dubitaverit. FRANC. FLORIDO SABINO Sermones ac Epiſtolas Horatius tam venuſte condidiſſe viſus eſt, ut in illis egregius, in his autem prope inimitabilis, videretur, referente Gaddio *T.I. de Scriptor. Non-Eccl. pag. 185.* poteritque ipſe Floridus conferri *Lection. Subciſiv. pag. 120.* MICH. NEANDER Artem Poëticam Horatii equidem ſine arte traditam; ſed libros Carminum, vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum cum novitate, tum varietate, majores omni non ſolum vituperatione, ſed etiam laude judicat: Pindaricis nempe accuratiores, & ſententiis crebriores: ut nectar merum Criticis interdum videantur: *Præf. Erot. Gr. L. pag. 192.* Hæc illi. Contra Horatio non admodum æquus eſt CLAUD. VERDIERIUS, cujus tamen ineptum de Horatio judicium nequaquam dignum, quod hic apponatur, exiſtimamus. Legi poteſt in ejus *Cenſura Auctor. pag. 57.* Præterea inter adverſarios Horatii numeratur JUL. CÆS. SCALIGER, qui non ſolum de illius Arte Poëtica abjecte ſentit, ſatyræ propius accedere totum opus, quam arti; ſed & in Hypercritico in eundem indignis ſane modis invehitur: quamobrem non ſolum a Wallio *in Poëmatibus pag. 224.* iterum ipſe Scaliger caſtigatus eſt; nec non a G. Joh. Voſſio *de Poëtis Lat. pag. 29.* (qui obſervat, inſcriptionem libri de Arte Poëtica non magis ab Horatio ipſomet fluxiſſe, quam titulum Epiſtolæ ad Auguſtum de veteribus & novis Poëtis, aut illius ad Numicium de Finibus Bonorum: Veram itaque libri de Arte Poëtica inſcriptionem eſſe Epiſtolam ad Piſones.) Sed multo amplius etiam confutatur Scaliger a ſtrenuo Horatii defenſore, eodemque luculento admodum Commentatore, BERNARDINO PARTHENIO, Spilenbergio, qui tam ſolide, tam eleganter, adverſus Scaligerum omnia illa loca, quæ atro iſte lapillo notaverat, vindicavit, ut vix credam hiſcere adverſus illum quenquam poſſe. Nonniſi ſemel vero mihi contigit Viri eruditiſſimi Commentarium Horatianum videre, A. 1584. Venet. in 4. apud Dominicum Nicolinum impreſſum: & crediderim pauca ejus exemplaria eſſe excuſa, cum in nullis pene Bibliothecis publicis, quarum ego Catalogos pervolvi, inveniatur. Et tamen longe præſtantiſſimus ille eſt: novam ſiquidem commentandi viam ingreſſus Auctor, de verbis Horatii enodandis non adeo ſollicitus, artificium poëticum magno ſtudio oſtendit, atque ita perſpicue ob oculos ponit, ut neminem in eo genere habeat, qui cum ipſo conferri poſſit. Dolendum, non in omnes Horatii libros illum ſcripſiſſe: neque enim ſatyras, nec Epiſtolas, attigit, ſed tantum Carminum atque Epodon libros. Scripſit idem Carmina varia: & de Imitatione Poëtica libros V. ad Maximilianum Imp., Venet. 1565. in 4. editos: ſed quos hactenus non vidi. Ex antiquis Horatii *Commentatoribus ſcholiaſtæ* ſuperſunt. Helenius Acron, & Porphyrion, quos jam ſuperiore ſeculo Henr. Petri, Horatio junctos, Baſil. 1545. in lucem emiſit: quanquam commentarios iſtos Auctorum nomina mentiri, cucullatamque barbariem inepte tam præcellentibus Scriptoribus, Acroni & Porphirio, nuncupari Reineſius judicat *Deſenſ. Var. Lect. p. 107.* Eosdem tamen decennio poſt emendavit, admiſcuitque C. Æmilii, Junii Modeſti & Terentii Scauri anno-

ratiunculas, Georg. Fabricius, Basil. 1555. fol. Ipsius Horatii editiones longo ordine recenset Spachius *Nomencl. Philos. pag. 197. 198. 199.* Antiqua admodum est Argentinensis An. 1478. cum commentariis Jac. Locheri. Ex Aldi officina Venetiis A. 1519. prodiit. Inter Commentatores optimus videtur Lævinus Torrentius, cujus Commentarius in Horatium, cum ipsomet Auctore, & Pet. Nannio in Artem Poëticam Horatii, Antwerp. An. 1608. in 4. apud Balth. Moretum lucem vidit. Pet. Gualtherus Chabotius vastos in Horatium commentarios consarcinavit, Grammaticos, Logicos, Rhetoricos, nimia, & plusquam pædagogica diligentia, Basil. A. 1591. quanquam Torrentius illo etiam usus deprehendatur, &, quæ in eo bona repererat, in suum inde commentarium transtulisse videri queat. Dionysius Lambinus inprimis multum Horatio emendando atque illustrando impendit, cum cujus prolixo commentario prodiit Poëta noster Francofurti ex officina Wecheliana A. 1577. in fol., repetita editione postmodum denuo Paris. 1605. fol., una cum Adriani Turnebi atque Theodori Marcilii Lectionibus Horatianis datus. Memini & recentiorem Francofurtensem in 4. vidisse. Ceterum insigne plagium Lambini, in explicando suis commentationibus Horatio, ex Mureti epistolis, Thomasius annotavit *de Plag. Lit. §. 448. pag. 200.* Scilicet, cum admonitus a Mureto Lambinus esset, de locis quibusdam Horatianis, quos adeo imperite erat interpretatus, ut omnibus eruditis debere ludibrium videretur; ille non est veritus dicere & scribere, eam ipsam sententiam, a qua monitu Mureti discesserat, ipsiusmet Mureti fuisse, eaque propter his ipsis argumentis Muretum exagitare instituit, quæ ab hoc in suæ sententiæ oppugnationem acceperat. Veteres Scholiastas, Acronem & Porphyrionem, si modo genuini sint, auctiores, cum suis in Horatium Commentariis, edidit Jac. Cruquius Antwerp. 1578. in 4. Cruquianos autem commentarios parvi pendunt Tanaq. Faber *P. I. & II. Epistolar. ep. 2. & 54.* & Barthius Adversar. lib. XLII. c. 22. Eodem circiter tempore Guilh. Xylander, doctissimus vir, Horatium, ad optimas quasque editiones accuratissime castigatum, & copiosis annotationibus illustratum, emisit Heidelberg. 1585. in 8. Quinquennio post Basileæ A. 1580. Horatius, cum omnium, quotquot tunc noti erant, 40. circiter veterum & recentiorum commentatorum, curis in fol. editus est. Jani Rutgersii Editio, quæ primum apud Rob. Stephanum juniorem Paris. 1613., & deinde apud Jansonium Amstel. 1619., edita, præter præclaras in Horatium ipsum emendationes, insignes quoque in vitam Horatii, a Suetonio haud dubie scriptam, ac utplurimum ejus Poematibus præfigi solitam, castigationes continet, cum prius esset illa inquinatissima. Dan. Heinsius bene etiam de Horatio meruit duplici editione; prima apud Raphelengium Lugd. Bat. 1609. in 8., & auctiore multo curis posterioribus, præfixoque libro de Satyra Horatiana eleganti utique, & qui multa de Satyræ natura, & Scriptoribus satyricis, præclara habet: nec non fragmentis Lucilii ac Timonis, apud Elzevir. 1612. Joh. Bondii & Minellii paraphrases marginales, quemadmodum Farnabianæ in Virgilium & Martialem, tironibus utiles sunt; sed illi alieno ingenio sapiunt, & interdum verba Auctorum, quos excerpere aggrediuntur, corrumpunt. Minelliana tamen paraphrasis Lipsiæ, cum Comme-

mentario Frider. Rappolti in Satyras, Epistolas, Artemque Poëticam, plane eximio, est recusa. Supplementum Commentariis Rappoltianis addidit gener Joach. Fellerus Lipsiæ 1675. in 8. Tom. II. In Delphini usum bina vice Horatius, & a duobus etiam viris, adornatus est, Petro Rondelio primum, Jesuita Tolosano, Tolosæ 1683. in 8., tum & a Ludov. Desprezio, Paris. in 4., quæ posterior, jussu Regis adornata, priore melior est, indiceque omnium verborum auctior. Dudum vero talem Indicem confecit Thom. Treterus, ediditque Antwerpiæ apud Plantinum 1576. in 8., quem postea omnibus Horatii editionibus accommodavit Dan. Avemannus, in libro, cui titulus, *Hodogeta Horatianus,* qui editus est Brunswigæ 1667. in 8. oblongo. Paraphrases in Horatium ediderunt Anton. Cerutus, & Eilhardus Lubinus, quibus sensus verborum commode explicatur. Cum variorum notis Corn. Screvelius Horatium edidit Lugd. Batav. 1663. in 8. Memoranda adhuc editio Horatii ab Henr. Stephano profecta, scholiisque & argumentis ab eodem illlustrata: cujus secundæ editioni, Genevæ 1588. editæ in 8., Diatriben de hac sua editione Horatii, & variis in eum observationibus, adjecit. Artem Poëticam separatim paraphrasi & commentariolo explicavit Joh. Sambucus A. 1564. in 8. editam: nec non Franc. Robortellus, Pet. Victorius, F. Luisinius, Vincent. Madius, Paulus Benius, aliique. Epistolarum libri prælectionibus methodicis Claudii Minois explanati sunt, iisdemque Logica analysis & moralis doctrinæ ratio illustrata. Paris. 1584. in 4. Præterimus Theod. Pulmanni, Joh. Hartungi, M. Ant. Mureti, Franc. Irenici, aliorumque annotationes, commentationes atque editiones Horatianas, aliunde vel satis notas, vel hauriendas. Non vero hic prætermittendus Mæcenas Joh. Henrici Meibomii, liber doctissimus, & qui ad Horatii ac æqualium Poëtarum intellectum haud parum facit. Nec sine magno fructu etiam amœnissima Horatii cum Pindaro comparatio legi potest, quam Gallico sermone scripsit Franc. Blondellus, ediditque Paris. 1673. in 12., & quæ a Batavis recusa, utplurimum Rapinianis comparationibus addi solet, nimirum ob materiæ atque eruditionis paritatem simillima. Alius e Gallis, Vir eruditissimus, Andr. Dacerius, Annæ, Tanaq. Fabri doctissimæ filiæ, maritus, Horatium in vernaculum sermonem transfudit, & non solum, in præfigenda uberiore vita Horatii, scriptorumque serie juxta temporum rationes collocanda, occupatus fuit, sed & amplissimis commentariis ita exornatum dedit, ut nec vocum figurarumque & epithetorum sedula enodatio, nec sensus allegorici evolutio, neque adeo ad verborum aut artis explicationem quicquam, jure desiderari possit. Prodiit voluminosum opus tomis X. Paris. 1691. Anglicis Versibus Horatianas Odas, & librum Epodon, Thom. Hawkins, & Henr. Ridder expresserunt, Londini aliquoties editas.

Alterum Virgilii latus occupet jam, qui, per complures annos in Augusti Imp. 16
aula æque gratus acceptusque, tandem sinistro fati acerbioris sidere in exilium pulsus est, P. OVIDIUS NASO, Scriptor tersissimus, & merito ætati aureæ accensendus, quicquid etiam contradicant alii, ad argenteam illum, qua vi, qua injuria, rapientes. Sane Veneres omnes in Ovidium quasi conjurarunt, adeo totus mollis

lis est, delicatulus, venustus, argutus. Neque est, quod morosos istos Censores, PET. VICTORIUM, qui inclementissimo judicio, corruptam, nescio quam, Latinitatem in Ovidio deprehendit; MURETUM, SCRIVERIUM, VAVASSOREM, vel idem in Poëta pulcerrimo accusantes, vel declamatorium nescio quid infra aurei seculi genium deprehendentes, aut, quod Lipsius fecit, non bonum judicantes Poëtam Ovidium. Scilicet, suos interdum in judicando manes patiuntur Viri doctissimi; &, ut palatis hominum, ita & ingeniis, aliquid indulgendum est. Mihi quidem barbarus videtur, qui barbarismi arguat elegantias Ovidianas, queis ille Carmen Elegiacum plane ad fastigium deduxit, adeo ut Elegiarum pulchritudini vix quicquam addi etiam posse videatur. Non omnino tamen luxurians ejusdem ingenium, &, qui sequebantur exinde, nævos defendimus: quos a veteribus, Seneca, *Natural. Quæst. lib. III. c. 27.* Quintiliano *l. X. Instit. c. 1.* aliisque, notatos, a recentioribus denuo sub incudem vocatos, scimus. Et hos inter BUCHNERUS etiam est, *libro de Commutata Rat. Dicendi pag. 237. & 407.*, qui inprimis nimium in synonymis & ταυτέλεγον esse Ovidium animadvertit. Non satis ex dignitate illum semper scripsisse, præsertim in Metamorphoseon libris, notat aliquot locis Adversariorum BARTHIUS *l. XLII. c. 18. l. LVIII. c. 9. 10. &c.*, qui tamen elegantissimum, ingeniosissimum & eruditissimum cetera fuisse, non diffitetur. Infensus olim Ovidio erat MARCUS MARULLUS, sed adversus istum defensionem Ovidii in se suscepit Franc. Floridus, Sabinus *Apolog. p. 48.* (e qua nos etiam aliqua excerpta damus libro de Patavinitate Livii; ubi Dan. Heinsium quoque, copiam Ovidii defendentem allegamus.) Conf. Vives *de Disciplinis p. 541.* Erasmus *l. I. de Copia Verb. c. 3.* Vossius in Institutionibus Oratoriis & Poëticis, aliique. *Editiones* Ovidii & *Commentatores* varios Spachius recenset *pag. 193.* Vetusta est editio Aldina & rarior, Venet. 1502. & 1503. tribus voluminibus in 8. impressa: quamvis jam ante hanc Veneta A. 1485. & Parmensis 1489. prodierit. Cum variorum notis, commentariis ac scholiis integris. Opera Ovidii ediderunt Joh. Hervagius Basil. 1550. fol., & multo amplius, III. in fol. voluminibus, Wecheliani Francof. A. 1601. Eminent autem inter eos, qui, vel emendando, vel illustrando Ovidio, operam navarunt, *Hercules Ciofanus*, Sulmonensis, adeoque popularis Ovidii, cujus in omnia Ovidii opera observationes, una cum præmissa poëtæ vita, Plantinus excudit Antwerp. A. 1583. in 8., & quas nonnullis in locis Barthius castigat *Adverf. lib. XXXI. c. 3. Raph. Regius & Jac. Micyllus*, quorum notis illustratum Ovidium Hervagius impressit Basil. 1543. fol. *Andr. Naugerius*, e cujus castigatione purior Naso prodiit ex officina Plantiniana 1566. in 12. *Jac. Pontanus*, cujus in Metamorphoseων opus extat commentarius, una cum Valerii Andr. Desselii in Ibin & Franc. Sanctii notis, Antwerpiæ 1618. fol. procusus: Tristium & de Ponto libri jam, cum ejusdem Pontani commentario, & Hortulo Ovidiano, præcesserant Ingolstad. 1610. fol. Ut in libros Amorum & Heroides scriberet, sanctitas Jesuitica non permittebat. *Carolus Neapolis*, qui in Fastos Ovidianos scripsit Commentarium, Antwerp. A. 1639. publici juris factum, sed qui mihi sapere Puteaneam officinam videtur. In eosdem Fastos scripsit etiam *J. Bapt. Guarinus*, teste Gaddio p. 219. *Dan. Heinsius*, e cujus recensione Ovidius Lugd. Bat. An. 1628. 3. vol. in 12. in orbem exiit. Vicit tamen omnes

omnes filius Danielis, *Nicolaus Heinsius* quem ipsum Ovidii genium appelles, adeo feliciter in carmine illum imitatur. Propterea eundem sibi etiam elegit, quem in primis magno studio emacularet: &, cum id per annos plusculos præ se ferret, ironiam Sarravii evitare non potuit, prout ex Epistol. hujus ad Alex. Morum pag. 15. patet. Dedit tamen, magno cum Virorum doctorum applausu, Heinsius primo Ovidium a se recensitum Amstelod. A. 1658. in 12., mox iterum 1661. in 12. voluminibus, cum notis suis, quæ editio, & nitore, & præstantia, reliquas fere omnes superat. Excusat equidem Heinsius festinationem editionis: sed non nimiam tamen illam fuisse, ex epistola Sarraviana modo allegata discimus, quæ scilicet, jam A. 1639. scripta, occupatissimum Ovidiano labore Heinsium nobis narrat. Heinsianum textum servarunt postmodum reliqui Editores omnes Ovidii, Corn. Screvelius, qui eum Lugd. Bat. 1661. in 8. 3. volum. cum variorum notis, dedit; Burchardus Cnippingius, alterius Batavæ editionis, cum Nicol. Heinsii omnibus, & variorum selectis notis, editæ, curator Amstelodami 1670. 3. volum. in 8. atque Daniel Crispinus, Helvetius, qui, in Delphini Galliæ usum, Lugdun. A. 1689. in 4. Ovidium, interpretatione ac notis, indiceque omnium vocabulorum, ornatum exhibuit. Gallicos in Ovidii Heroides Commentarios scripsit Claudius Bachetus Meziriacus, quos eruditissimos vocat, commendatque lectoribus suis Menagius *Observ. in Malherb. p. 329.* Prodierunt Burgi Sebusianorum An. 1626. in 8vo. Proposuerat etiam sibi aliquando Salmasius emendationes & notas in Ovidium scribere, teste Crasso *in Elogiis T. II. p. 211.* Verum, inter tot alios Viri summi conatus, iste quoque una evanuit. Metamorphoseos Ovidianæ Epitomatorem, qui prosa oratione libros singulos in compendium redegit, Luctatium Placidum, laudat Barthius *Advers. l. X. c. 8.*, idem, de Halievtico male Ovidio tributo, *l. XLVIII. c. 11.* alibique, videndus.

Claudat agmen scriptorum Latinorum aureæ ætatis vir Mathematicis artibus 17 ævo Augusteo clarissimus M. VITRUVIUS POLLIO, quem pro Marco Lucium, in editione Florentina anni 1496. contra codicum plerorumque fidem, dici, Vossius *de Scientiis Mathemat. p. 292.* observat. Aliter circa nomen Vitruvii errare Andr. Alciatum; qui Pollionis nomen labefactavit, & Janum Parrhasium, qui Veturrium Rufum nostrum auctorem hunc appellari voluit, Casp. Barthius annotat *Adverf. l. 1. c. 10.*, ibidem de stylo Vitruvii tale ferens judicium. *Est styli genus in hoc auctore, quod alii ævo cuilibet potius des,* (quam Augusteo,) *si certa fides absit: coactim nimirum eruditionem Græcam sapiens, & manum opificis, non ingenium scriptoris, olens.* Sic & Scioppius peregrinitatem & plebitatem in Vitruvio agnoscit: hoc item alii & hinc, post curas aliquot Virorum doctissimorum, obscurus tamen & difficilis Scriptor est. Post illam antiquissimam Florentinam *editionem*, quam diximus, Vitruvii de Architectura libros X. ad Augustum Imp. castigatos a se, Venetiis A. 1511. dedit Joh. Jocundus, quæ editio apud Juntas Florentiæ A. 1522. recusa est. Inde Guil. Philander Castilioneus, emendando illustrandoque nostro manus admovens, præstantissimas notas, quæ præ ceteris commendari merent, in eundem conscripsit; ediditque ita Vitruvium primo Romæ A. 1544. ap. Joh. Andr. Dossenam: qui, mox Parisiis 1545. & Argentinæ 1550. repeti-

petita, tandem cum auctioribus notis Lugduni 1552. in 4. prodiit. Post Philandrum, Daniel Barbarus ad ornandum Vitruvium accessit, ediditque & Latinum, cum notis suis atque figuris, & Italice a se versum Venetiis 1567. in 4. Inde *Bernardino Baldo*, Urbinati, occasionem Vitruvii illustrandi VESPASIANUS GONZAGA, Sabionetæ Princeps, dedit, qui Virum istum doctissimum, præter prodigiosam linguarum variarum peritiam (de qua alibi hoc ipso commentario actum,) Mathematicas etiam artes omnes apprime callentem, accersivit ad se, & in locis Vitruvii obscurissimis difficillimisque, præter eum, alio interprete aut magistro usus non est. Atque hinc natum præclarum Opus *de verborum Vitruvianorum significatione*, seu perpetuus in Vitruvium Commentarius: præfixa ejusdem vita, Augustæ Vindel. 1613. in 4. emissum: quod, uti loquitur Erythræus *Pinacoth. I. p. 5.* immortalem illi famam apud Transalpinos homines peperit. Conf. Gaddius de Script. T. I. p. 81. cujus de Baldo judicium quid obstat quo minus hic apponamus: *Bernard. Baldus*, ait, *vir doctissimus fuit, multarum linguarum, multarum scientiarum. Scripsit & Latina poëmata omnis generis, in singulis, præcipuos imitatus. Edidit quoque varia Mathematica & Theologica. Omnium regionum historiam ac descriptionem aggressus absolvere non potuit.* Totum vero Baldi Lexicon Vitruvianum, integras item Guil. Philandri notas, & excerptas Dan. Barbari, una cum adspersis Claud. Salmasii haud paucis, & Scamilli Imparibus Vitruvianis nova ratione expositis, quæ olim Augustæ separatim prodierunt, in nova atque nitidissima editione sua, multis iconibus æri incisis exornata, junxit Joh. de Laet Lugd. Batav. 1647. in fol. Cum autem e lectione Vitruvii ad architectos etiam, Latinæ linguæ ignaros, multum fructus redundet, mirum non est, si in vulgares etiam linguas translatus sit. Sic, præter illam Barbari, quam diximus, Italam versionem, alia antiquior, Mediolani A. 1521. cum commentario Cæsaris Cæsareani excusa, extat Germanica etiam versio Vitruvii a Gualthero Rivio, Medicinæ D. adornata, Basileæ A. 1575. fol. lucem aspexit. Gallice autem ut quam accuratissime redderetur Architecturæ magister Pollio, ipse etiam Colbertus, dum in aula Regis Gall. primas teneret, curam gessit, deditque id negotii Claudio Perralto Medico & regiæ Scientiarum Academiæ membro insigni, qui An. 1673. sex priores de Architectura libros, figuris affatim, suisque etiam notis, illustratos, Paris. fol. prodire fecit. Molitus etiam aliquando in Vitruvium aliquid Hier. Cardanus erat, sed nihil dedit. Conf. alias de Vitruvio Vives *de Disciplinis p. 524.* & Vossius *de Scient. Mathem. p. 463.* ubi docet, extare etiam incertum, sed veterem fortasse scriptorem, qui ex Vitruvio Architecturam compendio construxerit, editum a Guilh. Postello Paris. 1540. apud. Mich. Vascosanum.

18 Quod si Barthio aurem præbeamus, pertinet adhuc ad ætatem Latinitatis auream ÆTHICUS, *Ister*, cujus *Cosmographia* cum *Antonini Itinerario* semper excudi solet. Hujus enim stylum adeo Vitruvianum genus scribendi referre ait, ut nihil similius viderit: censetque adeo BARTHIUS, fuisse Æthicum quendam mechanicum, Julii Cæsaris ætate, qui primum forte Cosmographiam literis conceperit, *Adverf. l. XLV. c. 13. & 18*; ubi interpolatum tamen mirum quantum a Christianis eum Scriptorem suspicatur, & ingri-

inprimis ab homine ævo Theodosii M. claro. Contra G. J. Vossius, qui non recte Barthium cepit, ad Theodosii tempora ipsiusmet Æthici ætatem, cum Simlero & aliis, collocat, quanquam nonnihil fluctuabundus *de Hist. Lat. p.692. & de Scient. Mathem. p.411.* Sunt utrique suæ rationes, quæ commodius ibi legi possunt. Antonini Itinerarium Barthius haud dubie etiam ab eodem Æthico scriptum retur: quam recte, non dico, nec inquiro nunc, sed me magis cum Vossio sentire fateor *de Philologia p.52.* Plane autem insaniunt, qui Cosmographiam Æthici, seu Julii Oratoris (ut habent codicum aliqui,) Julio Cæsari adscribunt. Prodiit jam apud Aldum Venet. A.1513. in 8. Æthicus cum Antonino, exinde Lugduni, recusus, & Basil. A.1575. cum scholiis Josiæ Simleri, & additis fragmentis similibus e bibliotheca P. Pithœi; prodiitque illa editio etiam Parisiis 1577. Auctiorem & emendatiorem editionem, ex antiquissimis schedis, Cl. Salmasius promiserat: verum satis habuit promisisse.

CAP. XII.

IN QUO PARI CELEBRANTUR DILIGENTIA ET ACCURATIONE CRITICA,

AUTORES LINGUÆ LATINÆ EX ÆTATE ARGENTEA.

§. 1. *M. Manilius.* 2. *C. Julius Hyginus.* 3. *Cæsar Germanicus Arateorum Interpres.* 4. *T. Phædrus.* 5. *Vellejus Paterculus.* 6. *Valerius Maximus.* 7. *Corn. Celsus.* 8. *L. Annæus Seneca, Philosophus, M. Annæus Seneca, Rhetor, & Seneca Tragicus.* 9. *M. Annæus Lucanus.* 10. *T. Petronius Arbiter.* 11. *Pomponius Mela.* 12. *Gratius, Cynegetici Scriptor.* 13. *A Persius Flaccus.* 14. *Q. Curtius Rufus.*

Excrevit præter opinionem in molem justo majorem caput præcedens, quod 1 Scriptores Latinos, *ad* Ætatem Auream *pertinentes,* recensuit. Nunc ad Argenteam Ætatem, quæ ab Imperii Tiberiani temporibus ad Vespasianorum usque tempora supputari solet, pedem promovemus. Et in ea primum ponimus MARCUM MANILIUM, Poëtam & Astrologum celeberrimum: ut sic a Mathematico scriptore caput istud incipiat, velut præcedenti colophonem Vitruvius atque Æthicus imposuere. Quod vero Manilium attinet, seu, ut alii vocant, Plinii præsertim adducti auctoritate, Manlium, cujus *poëma Astronomicon* ad Augustum Imp. scriptum habemus, diversa admodum de ejus ætate recentiorum est opinio. Quamplurimi enim nequaquam ad argenteum, sed omnino ad aureum seculum illum referendum ajunt, quippe qui sub Augusto vixerit, extremis ejus temporibus scribens. Alii contra demum ad ferream ætatem Manilium relegant: qua in sententia fuit Gaspar Gevartius *in Electis,* idemque sensit olim Ger. J. Vossius *lib. II. de Arte Grammat. c.26.*, nempe Theodosii temporibus

eum demum vixisse tradentes, celebratum a peritia Astronomica a Claudiano Poëta, & Julium Firmicum, qui sub Constantino M. vixerat, etiam imitatum. Verum revocavit deinde istam sententiam suam Vossius *de Poëtis Lat. p.36.*, & legenti sibi Manilium iterum iterumque omnia Augusti temporibus convenire videri, fassus est. Hinc Buchnerus, neque Gevartii, neque Vossii, rationibus adductum se profitetur, ut Manilium Augusteo ævo eximat; *de Commut. Rat. Dic. p.326.*, & Barthius sub Augusto scripsisse Poëtam hunc dubitare non posse certo pronuntiat, quicunque modo finem libri primi perlegerit. Quod idem etiam asseverat Salmasius, & male Theodorum Manlium, quem Consulem creatum laudat Claudianus, & qui pedestri sermone librum de Rerum Natura, causis naturalibus & astris scripserat, cum Manilio Poëta confundi, notat: *præfat. ad Luc. Ampelium suum.* Et quemadmodum, hoc semel posito, plane absurdum est, Firmicum a Manilio, multo quippe antiquiore, usurpatum existimare; contra neque Manilium a Firmico visum, aut ad imitationem propositum, unquam fuisse, pluribus argumentis se ostendere posse idem Salmasius fidem facit, *de Annis Climacter. p.587.*, cum alias Scaliger exscriptum haud raro totidem verbis a Jul. Firmico Manilium contendat, & assentiatur G. J. Vossius. Ceterum, uti stylus Manilii jam asperior nonnihil ævo aureo est, & extremis ejusdem annis cusus; ita non male adeo fecisse putabimus, si Scriptorem, cujus vita ad Tiberium magna ex parte pertigit, Scioppium secuti ad argenteam ætatem referimus. Neque vero integrum ejus Astronomicon superest, sed solum libri V., & quinto tamen aliquid deest. Iidem libri Maniliani ob res & materiam difficiles admodum & obscuri sunt. Interim Auctorem eorundem, quanquam non principibus poëtis annumerandum, ornatissimum tamen vatem, & multis ex tumidis buccinatoribus ingenio priorem, recte Barthius judicat, *Adverf. l. X. c. 26.* Lud. Vives de Discipl. p.541. *Manilii Astronomicon,* ait, *grave est, sed didascalicon & sine motu, quemadmodum de Arato Quintilianus inquit: etsi hic noster assurgit nonnunquam, & ardentius spirat.* Primus Manilium edidit Poggius Florentinus Bononiæ A. 1474. quam editionem MSto Codice haudquaquam minorem habet Barthius *l. l. c. 8.* Decennio post Florentiæ Laurent. Bonincontrius, cum notis suis, eundem evulgavit 1484., postmodum ab Aldo editus est Venet. 1499. fol. & ab Hervagio Basileæ 1551. fol. utrique cum Firmico, Arato Græco & Latina Germanici Cæsaris versione, aliisque adhuc similis instituti Scriptoribus. Editus etiam est Romæ apud Mazochium in 4., & Lugduni apud Tornesium 1566. in 16., Jos. Scaliger autem, cum in Manilio complurima inquinata, corrupta, aut obscura, deprehendisset, ad emendandum non minus quam illustrandum Romanum Astronomum sese applicuit, atque id suis Annotationibus consecutus est, ut omnium vel laudes, vel invidiam, mereretur. Edidit primo Paris. A. 1577. apud Mamertum Patissonum in 8. quæ editio apud Commelinum Heidelb. 1590. in 8. denuo prodiit, Franc. Junii Variis Lectionibus & notis auctior: (in quibus præclare multa esse observata, Gerh. Joh. Vossius monet, eaque minus candide a Scaligero celata ait, Epist. 24. ad Hug. Grot. p. 82.) Auctior secundis curis Scaligeriana editio, a Raphelengio Lugd. Bat. in 4. 1600. excusa est. Tertiam vero, multis iterum additionibus locu-

locupletatam, una cum Thomæ Reinesii & Ism. Bullialdi quibusdam animadversionibus, Argentinæ procuravit Joh. Henr. Bœclerus A. 1655. in 4. Quanquam vero tantum sibi ipsi tribuerit Scaliger, ut neminem ita, prout ipse, Manilium, intelligere posse, jactitarit, Juniumque accusarit delirii ob tentatam locorum aliquot correctionem *in Excerpt. Puteau. p. 215.* non semper tamen acu rem tetigisse Scaligerum, sed in emendationibus crebro impegisse, aliquando non satis bene intellexisse Manilium, Casp. Barthius passim in Adversariis animadvertit, *l. I. c. 8. IV. 3. VI. 16. XVIII, 12. & 18. XXII. 15. &c.* Qui & Franc. Junium parum attente codice suo, quem postmodum Barthius etiam inspexit, usum observat. Colomesius *in Opusculis* p. 101. Casp. Gevartium, ait, sibi Commentaria in Manilium, jam parata typis, & propediem edenda, monstrasse. Nihil tamen eorum prodiit. Salmasius vero multum inseruit Manilio illustrando tum in Exercitationibus Plinianis, tum in Diatriba de Annis Climactericis & Astrologiæ veritate. In usum Delphini editus est Manilius, cum Commentar. Mich. Fayi, Scaligerique & Pet. Dan. Huetii notis, Paris. 1679. in 4. Guido Fabricius Boderianus Manilium Gallicis versibus exprimere olim cœpit, jamque librum primum ad finem se perduxisse ad Scaligerum scribit, reliquos etiam adjecturus, ad quod negotium curas Scaligerianas sibi longe plurimum profuturas ait. *Vid. Ep. Gall. ad Scal. l. I. ep. 17. p. 28.*

Cum Manilii Astronomico, in Aldina & Hervagiana Editionibus, excudii etiam soler C. JUL. HYGINI *Astronomicum Poëticum*, seu *Historia siderum:* fabulas de eorum in cœlum translatione narrans. Non in eodem vero pretio Hyginus apud omnes habetur. Nam, qui eum Augusti Cæsaris libertum credunt, Polyhistorem, & Palatinæ Bibliothecæ præfectum, de quo Suetonius agit de Illustr. Grammaticis c. 20. illi ad ætatem auream eum referunt, quod Borrichius facit, & alii. Contra nonnullos deprehensa in Hygini scriptis barbaries offendit, ne idem crederent, & mentio *suorum Imperatorum*, quæ Augusti ævo non convenit; adeoque ad Antoninos potius illum Auctorem referendum censet Barthius *lib. II. Advers. c. 20,* aut potius veterem Hyginum ab alio, nescio quo, recentioris ævi homuncione contractum putat, simul & alia quædam ex aliis Autoribus constipata, ut non integer Hyginus amplius supersit, sed contractus parum judiciose & interpolatus. Priori Barthii opinioni non multum adversatur Vossius *de Scientiis Mathem. c. 34. §. 8.*, & adstipulatur Joh. Schefferus, qui conjunctim Hygini opera Hamburgi & Amstelodami A. 1674. in 8. edidit, in Dissertatione de vero hujus operis Auctore, ætate atque stylo, quam libro præfixit. Addidit vero etiam Schefferus tum suos, tum Thomæ Munckeri Commentarios. Separatim alias Hygini *Liber Fabularum* editus Basileæ 1570. Heidelbergæ 1599. Poëticon Astronomicum præter alias editiones Venetiis 1485. lucem publicam aspexit. *Gromaticon* ejus, sive librum *de Castrametatione*, primus edidit Adr. Turnebus Paris. 1554. in 4., postmodum Nicol. Rigaltius illum notis illustravit, & Petr. Scriverius suo Vegetio adjunxit Lugd. Batav. 1607. Fabularum liber cum Palæphato, Phurnuto, Fulgentio, aliisque Scriptoribus mythicis, Paris. 1578. in 8. editus est, & Amstelodami 1681. cum notis Th. Munckeri.

3 Non minus ratione instituti, quam temporis, jungi prioribus duobus, Manilio & Hygino, solet CÆSAR GERMANICUS, qui Arati Poëtæ Græci Phænomena Latino carmine expressit. Equidem hunc Cæsarem Suidas & Julius Firmicus C. Julium Cæsarem, Dictatorem, fuisse scribunt: sed eos falli, & Cæsarem Domitianum, a victis Germanis Germanicum dictum, ejus *μεταφράσεως* autorem esse, Vossius contendit *de Poëtis Lat. pag. 48.* Plurimi Cæsarem Germanicum esse magnum illum Augusti Imp. nepotem, Drusi F., credunt, quod etiam haud improbabile. Præter Bononiensem editionem anni 1474., Aldinam & Hervagianam, quæ Manilium, Hyginum, Firmicum, ipsumque Aratum, aliosque, una cum metaphrasi Germanici, exhibent, omnium optima est & elegantissima Arateorum editio, quam Hugo Grotius Lugd. Bat. in 4. A. 1600. adornavit.

4 Hyginum Augusti Imp. libertum diximus. Alius ejusdem Imperatoris libertus est TITUS PHÆDRUS, Thrax, cujus *Fabulæ*, sub Tiberio Imp. scriptæ, elegantissimæ Latinitatis, & plane aureæ, certatim commentariis Virorum doctissimorum illustratæ sunt. Expertus equidem & hic Autor rigidos Latinitatis suæ Censores est, delicatulos illos, qui omnem fere cibum fastidiunt: sed repressit illos, atque optimi sermonis Auctorem strenue defendit, JOH. SCHEFFERUS. Vide, si placet, quæ de ea re libro *de Patavinitate Livii p. 159.* diximus. Diu autem in scriniis veluti sepultus delituit Phædrus, donec illum protraheret, ederetque libros ejus V. Fabularum Æsopicarum, jambis elegantissimis scriptos, Petrus Pithœus, cum Notis suis, Conr. Rittershusii & Gasp. Scioppii, qui postremus Auctarium quoque fabellarum ex aliis auctoribus adjecit, Augustoduni 1596. in 12., repetita mox illa editione Lugduni Batav. 1598. in 8. Insequente anno Nic. Rigaltius Parisiis Phædrum cum suis notis emisit: estque ea editio curis secundis Rigaltii Paris. 1617. & tertiis 1630. recusa. Rigaltianis notis suas adjecit in librum I. Phædri Petrus Axenius Hamburgi A. 1671. in 8. Textum ex emendatione Rigaltii retinuit, suasque Phædro notas, & Gallicam Albini nescio cujus versionem, apposuit Tanaq. Faber, Salmurii 1657. in 4. & 1665. (Verum & de Rigaltianis, & Fabri curis, abjectissime judicat MARQ. GUDIUS Epist. VII. ad Nic. Heinsium p. 5., ubi postquam satis diu in Tanaqu. Fabri Epistolas & alia varia φλυαρίας, ut ille loquitur, documenta, esset invectus: de Phædro etiam ejus ita scribit. *Quam sunt inanes ad Phædrum conjecturæ, in quibus nihil sani reperio: misere omnem operam ludit ὁ κεάκλης. Si quis mihi fidem non habeat, loquatur Phædrus ipse:*

- - - Materiæ tanta abundat copia,
Labori Faber ut desit, non Fabro labor.

Inspice locum, & ridebis præsagientis sibi suavissimi fabulatoris venustum oraculum: non indigna est ἐπιγραφὴ, quæ curis Salmuriensibus præfigatur. Hoc inprimis non possum exputare, quod judicio Rigaltianam tertiam editionem typis repeti curaverit. Nulla est minoris fidei & probitatis. Rigaltius ibi contra veterum librorum Auctoritatem, locis paulo corruptioribus, aut plane deletis, aut frivole mutatis, suo arbitratu textum turpiter deformavit, pessimo exemplo, ut lectori ne minimam quidem rationem audaciæ suæ redderet. Pergit Gudius, idque exemplo

plo probare, & tum in Salmaſii emendationes nonnullas Phædri ſtylum ſtringit) Fabrum in adornando ſuis ſtudiis Phædro excepit Joh. Schefferus, & omnino ter illum edidit, ſuis & Franc. Guieti notis, indiceque Freinshemii locupletiſſimo, illuſtratum, Upſaliæ 1663. 1666. & Hamburgi 1673. in 8. Addidit quoque Albini verſionem Gallicam. Poſthumas Joh. Freinshemii in Phædrum notas cum indice Henr. Holſtius Argent. 1664. in 8. edidit. Scripſit & in eundem Auctorem notulas quasdam Iſaac. Neveletus, & Joh. Ludov. Praſchius. In uſum Delphini illum edidit Pariſ. 1675. in 4. Petrus Danetus. Apud Batavos, cum figuris æneis & notis Variorum, Joh. Laurentius: Amſtelod. 1667. in 8. Poſt tot multorum Criticorum labores, multi ſuperſunt tamen in textu Phædri errores, ac vincet omnium conatus, ſi quando in lucem prodibit, *Marq. Gudii Commentarius* (nn) qui Vir Illuſtris, Rigaltiano codice uſus, magnam invenit emendationum copiam, quas non obſervaverat Rigaltius ipſe. (Rogatus fuerat olim Gudius a Scheffero, ut ipſi Phædrum edituro notas ſuas una edendas communicaret, verum abnuit ille, quanquam paucis diebus colligi ſua, & in ordinem digeri poſſe, faſſus, rationem vero denegati officii iſtius adjecit graviora in itinere ſuo negotia. *vid. Epiſt. cit.* Nihil omnino dedit autem ille, dum viveret: nunc poſt mortem ejus, in Belgio eſſe, qui digerat, & qui editionem Phædri paret, ajunt: quod ut quamprimum fiat optandum eſt: neque enim vulgaria Gudius promittit) Refert in Epiſtolis ad Scaligerum Gallicis Nicol. Fabricius Peireſcius, ſe ex Pinello aliquoties audiviſſe, Scaligerum eſſe in Phædrum aliqua molitum, cujus rei certitudinem expoſcit. Verum nihil earum Animadverſionum unquam comparuit. *vid. Ep. 46. lib. I. & ep. 39. lib. III.* In Rigaltiana Phædri editione multas eſſe notas Salmaſianas Laur. Craſſus teſtatur Elogior. P. II. p. 210. Ceterum de dictione Phædri inprimis etiam conferri merent Vavaſſor *de Ludicra Dictione p. 205. ſeqq.* & Barthius *Adverſar. l. XLVII. c. 10. & l. LII. c. 3.* qui eum a cenſura naſutulorum defendit, ſimul loca quædam illuſtrat.

Poëtas inſequatur elegans ejus temporis Hiſtoriæ Romanæ Scriptor, VEL- 5
LEJUS PATERCULUS, ſeu Cajus ille, ſeu Publius, ſive demum Marcus vocatus fuerit, miles olim, & ſub Tiberio in Germanico bello peditum præfectus, in Pannonico ſub eodem legatus; poſtea, abdicata militia, *Hiſtoriam rei Romanæ* ſcribere aggreſſus eſt, libriſque duobus compendium illius dedit; quorum prior tamen, gentium aliarum hiſtoriam enarrans, magna ſui parte mutilus eſt. Poſtquam Vellejum primus Beatus Rhenanus, cum quibusdam notis Joh. Alb. Burerii, e typographia

(nn) Marq. Gudii in Phædrum Commentationes, in Joh. Georgii Grævii manus, poſt Autoris mortem, delatæ, &, hujus Viri Summi ductu atque auſpiciis, a Pet. Burmanno, Ultrajectino, e Schedis minutis ac palantibus, magno cum labore, collectæ digeſtæque, in Editione Phædri Amſtelodamenſi, a Burmanno A. 1698. in 8vo curata, Notisque Variorum inſuper aliis, partim integris, partim excerptis, locupletata, lucem jam aſpexerunt publicam, & a Literarum iſtarum Amaſiis ingenti cum applauſu ſunt exceptæ.

phia Frobeniana, Basileæ A. 1520. in lucem protulisset, nescio quid ANDR. ASULANO in mentem venerit, ut, in *Præfatione ad Livium* a se editum, graviter ob id in Basileenses inveheretur, velut spurii Scriptoris intempestivo, admodum protrusores, queis omni modo propterea detractum cupit. Verum longe aliter omnes eruditi judicarunt, queis Vellejum inspiciendi cura fuit: recteque LIL. GREG. GYRALDUS, *Dial. II. de Poëtis,* insulsam vocat sequiorem illam suspicionem Asulani. Atque hinc certatim Vellejum *illustrarunt* Jac. Bongarsius, Valens Acidalius, Janus Gruterus, Justus Lipsius, Jac. Schegkius, Aldus Manutius junior, Fulv. Ursinus, Frid. Sylburgius, Godeschalcus Stewechius, Gerhardus Vossius adolescens, Gerhardi Johannis F. Christoph. Ad. Rupertus Joh. H. Bœclerus, alii, quibus ob passim observata in Vellejum etiam Scaliger & Salmasius annumerari merent. Ex omnium horum laboribus notas, quas præcipuas judicabat, excerpsit, ediditque ita, Anton. Thysius Lugd. Bat. 1668. in 8. Bœcleri editio duplici vice prodiit, elegantissimo commentario instructa: semel illi adjecta etiam est dissertatio de Amnestia, sed quæ in editione secunda, Argent 1663. in 8. excusa deest, & loco ejus adsunt *Characteres politici Vellejani,* elegans libellus, seorsim & ipse A. 1672. editus, quo examinat Auctor descriptiones personarum, quas instituit Vellejus coloribus politicis. Editio Lipsii cum Tacito procurata est apud Moretum Antwerpiæ A. 1607. postquam A. 1592. jam cum illius emendationibus prodiisset. Aldus Manutius suam Venet. A. 1581. in 8. exhibuit. In Delphini usum Rob. Riguez, Jesuita, Vellejum, paraphrasi, notis & indice vocabulorum omnium, instructum, dedit Paris. 1675. in 4to. (Nuper etiam An. 1693. Vellejus Oxonii editus ab anonymo quodam Viro docto est, additique Henr. Dodwelli, Viri eruditissimi, Annales Vellejani.) *Fragmentum* quoddam *Velleji* magno strepitu Wolfg. Lazius e bibliotheca Cæsarea protraxit; sed cui se opponunt, falsique nominis fragmentum, ex Abbate Urspergensi depromptum, ostendunt Velserus & Vossius, ille Rer. Augustan. l. III. hic de Hist. Lat. l. I. c. 24. p. 120. seq.

6 Sub eodem Imp. Tiberio vixit VALERIUS MAXIMUS, paulo tamen, ut observat Vossius, post Vellejum, quippe qui Sejano turpiter adhuc adulatur, quem contra Valerius interemptum jam vehementer exagitet. Dictio tamen ejus tam aspera est horridaque, ut jam olim ERASMUS, in *Ciceroniano,* Afro magis similem esse, quam Italo, eum Auctorem judicarit, nec magis Ciceroni similem, quam homini mulus. Hinc in varias opiniones itum a Viris doctis. Plerique non integrum Valerium, sed ejus epitomen, tantum superesse volunt: quod tamen non usque adeo certum. Reliquit *Exemplorum factorumque memorabilium, libros IX.* In exemplaribus hujus Auctoris tantam esse varietatem, notat BARTHIUS *Adverf. l. XIX. c. 15.* ut componere nova veteribus adorsus vix scias, quorsum vertere sententiam velis. Idem Barthius *l. l. c. 10.* Valerium Maximum, minime ex genio seculi locutum, Vitruvio leviorem invidiam facere posse ait: adeoque quin ipsiusmet Valerii labor is, quem habemus, hodieque supersit, non dubitat. Conf. Ludov. Vives de Discipl. p. 521. Antiquissima Valerii Maximi *editio* est Veneta, quæ apud Joh. Forolivium cum Omniboni Leoniceni commentariis, An. 1482. in fol. prodiit. Alia Veneta est anni 1494. cum commen-

commentario Oliverii Arzignanensis, cui postmodum Jod. Badius Ascensius notas suas adjecit, & recudit ita Valerium Paris. 1522. Prodiit & Aldina Valerii Maximi editio, aliaque iterum Veneta, cum notis Sebast. Corradi: Basileenses aliquot suis notis illustravit Henr. Glareanus: Steph. Pighius autem repurgando e codicibus MSS. Auctori horas bonas optimo cum successu impendit, & locis sexcentis castigatum, cum suis notis edidit apud Christ. Plantinum A. 1567. in 8. Repetitis inde editionibus Justus Lipsius quoque suas notas adjecit: ibid. 1585. & 1592. in 8. Hanovienses Lipsii Pighiique curis Christoph. Coleri animadversiones adjecerunt A. 1614. in 8. Extant & in Valerium CHRIST. AD. RUPERTI *Dissertationes & observationes*, seorsim editæ, una cum observationibus ad Vellejum, quibus multa, quæ ad variam eruditionem & civilem prudentiam spectant, continentur. Ex his omnibus excerptis systema editionis Valerii cum variorum notis confecit Anton. Thysius Lugd. Bat. 1651. 1655. & 1670. in 8. Joh. Vorstii editionem Berol. 1672. in 8. nemo ignorat. In Delphini usum edidit Valerium Maximum Petrus Josephus Cantelius Paris. 1679. in 4.

Ad hanc classem Auctorum etiam pertinet CORNELIUS CELSUS, qui ca- 7
stissima Latinitate sua, qua rem difficillimam, artem Medicam, expressit, id consecutus est, *ut Latinorum Hippocrates, & Medicorum Cicero,* diceretur. Sed mendis plena sunt hactenus Opera ejus. *Primum prodiere* apud Joh. Rubeum, cum ejusdem notis, Venet. 1493. in fol. inde sæpius Venetiis, Parisiis, Basileæ, Lugduni, Aureliæ Allobrogum, Hagenoæ repetita sunt, & notis identidem variorum doctorum virorum, Bapt. Egnatii, Guil. Pantini, Rob. Constantini, Jerem, Thriverii Brachelii, Balduini Ronssei, Pet. Pauwii, Joh. Cæsarii, Joh. Ant. van der Linden, emendatus illustratusve est, sed multa tamen supersunt in ipso textu sphalmata, MSS. codicum & Criticorum defectu nondum sublata. Et miror sane, ex tam ampla Criticorum gente neminem fuisse hactenus, qui sufficientem laboranti medico manum medicam adhibere voluerit. Optima fere est editio, quæ cum notis Brachelii & Ronssei Lugd. Batav. 1592. apud Franc. Raphelengium, in 4. excusa est: Lindeniana Elzevirianis typis in 12. 1657. prodiit. Nuper vero A. 1687. insignis ille Philologus atque Medicus, Theodorus Jansonius ab Almeloveen, non minus nitidam, quam emendatam Celsi editionem, Amstelodami in 12. adornavit, inseruitque illi Scholia, quæ inter legendum suo codici Isaacus Casaubonus adscripserat, addit & Rob. Constantini notulas, tum locos ubique parallelos, tam ex ipsomet Celso, quam quæ ex Hippocrate ad eum illustrandum facerent, appinxit, indiceque rerum & verborum locupletavit. *Uberrimum indicem,* seu *Lexicon* potius, in Celsum, una cum *Variis lectionibus & notis,* olim JOH. RHODIUS confecerat, quæ, cum amplissimis suis commentariis medicis, Philologicis, Antiquariis, in Celsum edere moliebatur Thomas Bartholinus, verum utriusque curas longe utilissimas ferale Bibliothecæ Bartholinianæ incendium sufflaminavit: qua de re Bartholinus in Epistola de incendio Bibliothecæ suæ queritur. E laboribus Rhodii Vita tamen Celsi superstes mansit, quam editioni suæ Almeloveenius præmisit. Ceterum aliorum quoque Virorum doctorum molitiones in Celsum evanuerunt. Fuit Tonningæ Medicus quidam do-

ctissi-

ctissimus JACOBUS HOLSTIUS, qui a multis annis saxum hoc volvit: ac vidi ipse aliquando *commentarii* ejus partem aliquam, quem ille triplicem struxit, *Medicum, Philologicum* & *Grammaticum:* sed, cum MSS. codicum copia fuerit destitutus, non satis feliciter hoc in argumento versari poterat: ast tamen luce dignus labor illius est, quam an aliquando aspecturus sit, dubito, cum jam ipse fatis concesserit. Similiter Jos. Scaligeri, Joh. Walæi, Ælii Everh. Vorstii, Jac. Mentelii, conatus in Celsum perierunt.

8 Quod si vero de Justino, num recte ad ætatem argenteam referatur, dubitarunt aliqui, de M. ANNÆO, & L. AN. SENECIS dubitari haudquaquam potest. Pulcerrima utriusque Rhetoris ac Philosophi, Opera illa sunt, & inprimis hujus scripta sapientiæ moralis plenissima. De stylo Senecæ jam tunc aliquid a nobis dictum, cum de ejus Epistolis ageremus *lib. I.* Recte sane judicavit QUINTILIANUS, *Inst. lib. X. c.1.* ejus imitationem adolescentum manibus excutiendam, cum Eloquentia Senecæ dulcibus vitiis abundet, quæ facilius, quam saniora, a juventute in imitationem trahuntur: quare, ut a robustioris ingenii hominibus, & severiori lectione satis firmatis, legatur, suadet. Luculentum de Seneca, & prolixum judicium ERASMI vid. in Epistolis ejus, lib. XXVIII. ep. 12. pag. 1663. cui addi etiam potest GRONOVIUS in epistola nuncupatoria sui Senecæ. PATINUS tanti Senecam fecit, ut eum, Plutarcho & Aristoteli junctum, Bibliothecam integram constituere posse crediderit. Præcipuæ Senecæ *editiones* sunt Parisiensis, quæ cum Ferd. Pinciani, M. Ant. Mureti, Nicol. Fabri, Jani Gruteri, Franc. Jureti, Andr. Schotti, aliorumque, notis A. 1637. in fol. excusa est: Lipsianæ aliquot, Antwerpiæ, Lugduni Batav. & Amstelodami, diversis formis editæ, & identidem a Lipsio revisæ: inprimis vero ceteris præstant Gronovianæ duæ, quarum prior Amstelodami apud Elzevirios 1659. in 12. IV. voluminibus, lucem publicam aspexit; posterior junctas quoque Lipsii notas integras, & in Rhetorem Senecam Andr. Schotti curas, ut & notas Joh. Schultingii, habet, prodiitque iterum apud Elzevirios 1672. in 8. voluminibus tribus. Miserat jam olim GRONOVIUS A. 1650. suas in Senecam notas, tum adhuc MSS. Sarravio, ejusque judicium flagitarat: ad quod petitum ita Sarravius Epist. p. 317. *Nautæo tuas in Senecas notas tradidi. Mihi sane eximiæ videntur: fere enim omnes ad ipsum textum contuli, ut melius de illis judicarem. Tibi gratulor, quod istis nactus sis typographum, virum honestum & locupletem: nec possit typos suos nobilitare meliori & magis vendibili libro. Perge ergo in isto quoque Seneca literas demereri. Te sane solum istis in regionibus excellere video, & eruditam crisin exercere.* Moliebatur jam tum quoque Gronovius Senecæ Tragici editionem, ut ex eadem epistola Sarravii clarum fit, in qua monet, ne curam ejus suscepti in se operis deponat. Neque etiam factum id, sed, inprimis ope cujusdam Florentini optimæ notæ codicis, Tragicum Senecam esse præclarissime emendatum res ipsa probavit, cum An. 1661. ille in 8. cum notis Gronovii prodiret. Notas autem ex Autographo parentis auxit, adjecitque variorum selectas, Jac. Gronovius Amstelod. 1682. in 8. Quam alias circa Senecam Tragicum inter se varient Autores, & ut a nonnullis ille idem cum Philosopho judi-

judicetur, ab aliis ejusdem filius: rursus ab aliis frater, aut ex fratre nepos: demum a nonnullis non unus omnium Tragœdiarum Auctor, sed varii reputentur, ut hic prolixe recenseatur, opus non est, cum ex aliorum scriptis abunde notum sit. Tantum *de dissensu Lipsii & Scaligeri* aliqua subnotabimus. Mutarat ordinem Tragœdiarum Lipsius, Troadas magistelli potius, quam Senecæ opus esse judicabat, Octaviam plane spreverat, & sub Domitiano scriptam futilem & ineptam ajebat. Contra Scaliger pueriliter maximum Criticum judicasse inquit; Troadas divinam tragœdiam, omniumque principem, vocat, neminemque Lipsio assensurum confidenter affirmat, nisi imperitos. Novem illarum unum genium, unum parentem agnoscit. Octaviam optimum poëma a domestico Octaviæ, Senecæque amico scriptum autumat. Et id quidem eo animo dicit Scaliger, ut, se nemini ista Critica sua concessurum, multa cum confidentia inculcet. *Epist. 247. & 414.* Neque tamen propterea omnibus persuasit: sed aliter, præter multos, quos non nomino, judicarunt Gronovius, & Barthius Adversf. *lib. XLIV. c. 25.* Jac. Gaddius Franc. Florido Sabino succenset, quod Lection. Subcisiv. p. 119. Senecam Tragicum nullo in subsellio ponat, cum tamen comparate solum Floridus loquatur, &, si Græcis comparetur Tragicis Seneca, illum multo esse minorem dicat: adeoque male idem Gaddius: *Erratum palmare,* ait, *vel flagitium potius, committeret (Sabinus) suo judicio, dum Senecam, Latinæ Tragædiæ Monarcham vel Dictatorem ne nominat quidem inter Latii Tragicos imitandos; sed nos mittit ad Græcos, illo iniquissime præterito. Hic me continere non possum.* Verum, seu se continere possit Gaddius, sive nequeat, parum interest, cum Hispanicus ille tumor in Seneca a nemine peritiorum negetur. Ampliore commentario illustravit Senecam Tragicum M. Anton. Del Rio, ediditque Antwerpiæ 1576. in 4. Jamdudum ante hanc editionem apud Jodocum Badium Ascensium, cum ejusdem & Bernardi Marmitæ Cajetani commentariis, 1514. Seneca Tragicus in fol. & apud Aldum 1517. prodierat, ab Hier. Avantio castigatus, & præmissa hujus de variis carminum Senecæ generibus Dissertatio. Avantii Dissertationem, cum alia de eodem argumento Georgii Fabricii, copulavit, adjecitque suæ editioni Petrus Scriverius, quam ex recensione sua, cum integris J. Lipsii, Franc. Raphelengii, Q. Septimii Florentis Christiani, Hier. Commelini, Jos. Scaligeri, Jani Gruteri, Dan. Heinsii & Joh. Is. Pontani, Lugd. Batav. 1621. in 8. emisit. Scripserat etiam Lectiones in Senecæ Tragœdias Mich. Piccartus: verum illæ in manus rapaces inciderunt, atque ob id ipsum suppressæ sunt, ut eo tutius plagio aliorum inservirent: prout ex epistola Nic. Rittershusii ad Richterum notat Thomasius *Dissert. de Plagio §. 288.* Cum notis selectis variorum edidit Senecam Ant. Thysius Lugd. Batav. 1651. in 8. brevissimis vero notulis instructum Oxonienses e theatro Sheldoniano 1679. in 12. dederunt. Farnabianam editionem taceo, quæ etiam spernenda non est.

Senecæ Nepotem ex fratre addimus M. ANN. LUCANUM, Cordubensem Poëtam, cujus *Pharsalia* varia doctorum virorum judicia subiit. HUGO GROTIUS tanti eum fecit, ut, referente Patino in Epistolis, illum perpetuo in 9

 sinu

ſinu geſtaret, & nunquam ambularet ſine Lucano. E contrario tantopere illum ſpernunt alii, ut ne quidem inter Poëtas ferant, ſed ad Hiſtoricos ablegent. Sic jam olim coævus ſcriptor PETRONIUS illum ſugillavit: *Ecce*, ſcribens in Satyrico, *belli civilis ingens opus quisquis attigerit, niſi plenis literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides.* Idem etiam noto epigrammate innuit Martialis, de quo vid. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 26. QUINTILIANUS *Inſtit. l. X. c. 1.* Oratoribus magis, quam Poëtis annumerandum cenſet Lucanum, ardentem, & concitatum, & ſententiis clariſſimum. Nihilominus illum adeo magni fecit TRAJANUS BOCCALINUS, ut *Relat. 86.* cum Virgilium Imperatorem Heroicorum conſtituiſſet, Lucanum ejus faciat Vicarium. Male utique, cum Statius minimum par, melior autem Claudianus ſit. Ceterum Statius, quem modo diximus, *Genethliacon Lucani* ſcripſit, quod in Sylvis ejusdem reperitur, & in eo verſum quoque hunc poſuit.

Bætim Mantua provocare noli.

Hunc verſum cum Anton. Mancinellus pro Lucano, Virgilio præferendo, allegaſſet; FRANC. FLORIDUS Sabinus, acerrimus Mancinelli hoſtis, longe aliter & in opprobrium Lucani explicat, quaſi nempe a Statio Virgilius admoneretur ironice, ne Lucanum, miſerum poëtam, provocet ad certamen, eadem ratione, ac ſi fortiſſimum Achillem moneres, ne imbellem Therſitem forte ſibi adverſarium poſceret. Addit Floridus, *Subciſiv. Lect. l. II. c. 20. Quodſi non hæc fuit Statii ſententia, nihil unquam ſtultius prolatum fuiſſe affirmarem.* Perſuaſiſſimus enim eſt Sabinus, ne juvenilia quidem Virgilii carmina cum Lucano ulla ratione comparari poſſe, ſed *Culicem* Maronis plus artis & elegantiæ habere, quam omnia ad unum Lucani ſcripta: unicamque Eclogam Virgilianam ſexcentas Thebaidas Statianas ingenio, judicio, candore, antecellere. Adeo autem ægre fert iſtud Floridi judicium JAC. GADDIUS, ut, poſtquam illa verba: *Quod ſi non hæc* &c. recenſuiſſet, *pag. 185. T. II.* mox ita ſuam epicriſin addat: *Hæc merito poſſem uſurpare de Florido ſcribente. Intolerabile eſt hoc judicium ſine judicio, cum Eclogæ illæ ſint longe impares mole ac dignitate poëmatibus epicis Statii, Lucani,* Ovidii, *Claudiani, Valer. Flacci: ut præteream Tragica Senecæ, Lyrica Horatii: aliorum Latii principum elegias, ſatyras. Impares etiam illas judico poëmatiis heroicis Sannazarii, Pontani, Fracaſtoris, Vidæ, Politiani, & recentiorum.* Verum hoc longe ineptius eſt hominis imperiti judicium, quam ut ullo etiam modo ferri poſſit. Ita vero ſemper judicat Gaddius, & ineptit, ne ſui diſſimilis forte videatur. Simile eſt, cum alibi Lucanum ait orationis præſtantia meliorem Homero, nec deteriorem Virgilio, videri poſſe, quicquid etiam ſcripſerint Jul. Cæſ. Scaliger, Idololatra Virgilii, & Lil. Gyraldus, Virgilii & Homeri nimius cultor. Nempe his longe præſtat judicio Gaddius, ſæpe vix mentis compos SCALIGER, *de Re Poëtica l. III. c. 26.* Lucani orationem vocat ſuperbam, & minacem, quæ auditorem invitum, atque alibi animo hærentem, ubi vult tenere aut trahere, abigit: tyranno haud abſimilem, qui mavult metui, quam amari.

amari. Idem prolixe, in comparatione Lucani cum Nicandro, oſtendit *lib. V. cap. 15.* GYRALDUS *in Hiſtoria Poëtar. Dial. IV.* (Operum nuper editorum P. II. p. 238.) *De Lucano,* ait, *ſic ſtatuatis velim, ut eum non modo cum Virgilio non conferatis, ut Statius fecit & Martialis, ſed eum neque ſecundum, neque tertium, dicatis: vel, ſi dixeritis,*

- - - Longo proximus intervallo:

cum neque in quadrigis eum ſecundum numeremus, aut tertium, qui vix e carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit: ita nec in poëtis, qui tantum abſit a primo, vix ut in eodem curriculo eſſe videatur. Sunt tamen quædam in Lucano, quæ qui ſine Virgilii comparatione ſpectavit, ſatis magna dicat, quæ, ſi cum judicio & delectu legantur, non indigna ſint imitatione: id tamen caute, & diligenter, ne vitia ſpecie virtutis irrepant. - - - Illud auſim de Lucano affirmare, quod M. Tullius de Cordubenſibus ſuorum temporum poëtis: qui eos neſcio quid pingue & peregrinum ſonare putabat. Hæc ibi Gyraldus, qui in ſequentibus etiam præcipitem Lucani calorem notare pergit. De comparatione ejus cum Virgilio, agit AUGUST. MASCARDUS *de arte Hiſtorica pag. 444.* atque idem, quam non habeatur poëta, *pag. 551.* conferendus. Peritiam rei Aſtronomicæ hauriri etiam e Lucano poſſe, crediderunt nonnulli, &, cum JOS. SCALIGER, in libris *de Emendatione Temporum,* illorum errorem caſtigaſſet, ſeu potius notaſſet errata Lucani, hyperaſpiſten Poëtæ egit FRANC. INSULANUS, Pariſienſis, edita adverſus Scaligerum *Apologia Mathematica pro Lucano* Pariſ. 1582. in 4. Verum acri Epiſtola, ad Mamertum Patiſſonum ſcripta librum illum excepit Scaliger, nec magis ſcientiæ aſtronomicæ Inſulano, quam Lucano ipſi, relinquit: Ait inter alia: *Tu* (Inſulanum ita alloquitur,) *qui neque, quid ſit poëſis, quod quidem aperte clamant tua carmina, neque quid aſtronomia, niſi quod quidam tibi dictavit, ſcis; tu, inquam, nos docebis & poëſin Lucani & Aſtronomiam: qui, ſi propius totum opus Lucani putare volueris, non ſolum nullam Aſtronomiæ peritiam in eo homine reperies, ſed & importune ſemper interjectam rerum cæleſtium mentionem, & levem, vanum & oſtentatorem juvenem illum fuiſſe deprehendes.* Sed quorſum ea nos hic apponemus, quæ prolixe apud Scaligerum ipſummet Ep. 3. tota legi poſſunt. Interim, licet nævis hiſce, notatis hactenus, ſcatere Lucanum negari utique non poſſit, recte tamen in eo aliqui entheum ardorem & furorem illum poëticum animadverterunt: & inter alios quoque GADDIUS, qui libro V. tali furore abreptum præcipue agnoſcit: ubi deſcribens maximam tempeſtatem, qua jactitatus in navicula Cæſar eſt, extraordinarias animi conceptiones & hyperbolas effudit, immodicas certe, ſed ſublime & peracutum Poëtæ ingenium indicantes; quæ hac ætate Italis placerent, ſupra modum amantibus & admirantibus acumina & ſenſa inuſitata, ac ſupra commune faſtigium evecta. Et eundem quoque eloquentiæ genium ſeculo Neroniano fuiſſe, probe BARTHIUS animadvertit, adeoque condonandum aliquid, vel ex iſto quoque capite Lucano, haud abs re monens: ipſe etiam in eodem doctrinam haud vulgarem, ſpiritumque prorſus heroicum, agnoſcit: propter grave, nervoſum & acutum vibranſque & penetrabile ſententiarum pondus, quibus univerſa ejus oratio mirifice floret adeo, ut

in eo genere parem nullum unquam habuerit. vid. Adverſ. Lib. LIII. c. 6. toto: & de auctore vitæ Lucani l. XXIII, c. 3. Conf. Roland. Mareſius Epiſt. l. I. ep. 8. Hallervordius, in Spicilegio p. 126. Mich. Neander Erotem. Gr. L. præfat. p. 192. ſeq. Vives de Diſciplinis p. 52?. (quem tamen, dum Virgilio Lucanum præfert, falli, Scaliger haud abs re in Primis Scaligeranis p. 149. monet,) & alii. Eſt vero Lucanus inter primos Latinæ linguæ Auctores, qui, poſt artis typographicæ inventionem, typis exſcripti ſunt, nimirum Romæ A. 1469. cura Joh. Andreæ, Epiſcopi Alerienſis, impreſſus in fol. Eodem ſeculo Venetiis, & haud multo poſt initium inſequentis Pariſiis, in lucem prodiit Lucanus variis Virorum doctorum, Joh. Sulpicii, Verulani, Phil. Beroaldi, M. Anton. Sabellici, & qui Pariſiis eum ſuis typis excudit, Jodoci Badii Aſcenſii, aliorumque, illuſtratus: repetita quoque ejus Editio cum Lamberti Hortenſii, Sulpiciique, notis Baſil. 1578. in fol. & Francofurti, cum Jac. Micylli aliorumque annotationibus in 4. Nemo vero diligentiorem utilioremve operam Lucano navavit, quam Hugo Grotius, e cujus recenſione primo prodiit ille apud Raphelengium Lugd. Batav. 1614. in 8. cum notis: hinc altera vice una cum notis Farnabii editus in 12. 1651. Uberrimum indicem Theod. Pulmannus adjecit. Servavit hunc; & Grotii, Farnabiique integras, reliquorum ſelectas notas, collegit in ſua Lucani cum variorum notis editione Corn. Screvelius, Amſtelod. 1658. in 8. cui quoque Supplementum *Pharſaliæ* Lucani libris VII. ab Anglo homine, Thoma Majo, ſcriptum adjecit, quod antea ſeparatim A. 1640. Lugd. Batav. prodierat. Eadem vero editio Screveliana Lugduni in Gallia A. 1670. repetita eſt. Jac. Gaddius refert, Joh. Bapt. Guarinum aliquid in Lucanum ſcripſiſſe: ſed nihil vidi. Forte igitur ineditum illud eſt, velut notæ Joh. Wowerii in eundem Poëtam, quæ MSS. in Bibliotheca Gottorpienſi adſervantur.

10 Quem paulo antea Lucani Pharſaliam ſugillaſſe diximus, T. PETRONIUM ARBITRUM, in eadem Neronis Imp. aula vixit, Maſſilienſis, Eques Romanus, atque etiam aliquando Conſul, nulla alia ferme re, quam erudito luxu ad id famæ atque dignitatis prolatus, referente Tacito, atque hinc inter paucos familiarium Neroni adſumtus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum aut molle affluentia putaret, niſi quod Petronius approbaviſſet. Tandem vero tamen ab æmulis Cæſari redditus inviſus, venas ſibi præcidit, per intervalla obligatas iterum, reſolutasque, ut eo mollius vitam expelleret, eſſetque coacta mors fortuitæ ſimilis. Impuriſſimum ille *Satyricum* moriens jam loco teſtamenti conſcripſit, in quo Principis flagitia ſub nominibus exoletorum, fœminarumque, laſciviſſima ſcriptione, ſed terſa tamen nitidaque perſtrinxit. Fuerunt, qui Petronium, Satyrici Auctorem, eundem cum Petronio Bononienſi Epiſcopo fuiſſe arbitrarentur, ſeculi poſt C. N. quinti præſule, vitæ ſanctitate claro. Verum iis haud immerito ſuccenſet, acriterque turpem adeo *ἀνιςοϱησίαν* caſtigat, Lil. Gyraldus de Poët. Dial. IV. Quanquam autem non integer ſuperſit Petronius, ſed primo exiguum tantum ejus fragmentum prodierit, idque immani laſcivarum ſpurcitierum ingluvie ſcatens; mirum tamen, quam multi Chriſtianorum reſtituendo, illuſtrandoque turpi

turpi nequitiarum promocondo insudarint, bonasque interdum horas male perdiderint. Prima ejus *editio* est Veneta A. 1499. quam infinitæ propemodum aliæ sunt secutæ: nos paucas tantum recensebimus. A. 161~. Helenopoli, ut titulus præ se fert, Melch. Heimsfeldius Goldastus, cum variorum notis, Petronii Satyricon dedit. Francofurti alia, cum variorum integris notis An. 1621. in 8. prodiit, & alia multo amplior in 4. 1629. in quam Pet. Pithœi, Joh. Wowerii, Joh. Alex. Brassicani, Joh. Aurati, Erici Memmii, Alph. Delbenii, Claud. Puteani, Jac. Bongarsii, Mam. Patissonii, & Joh. Weizii notæ, emendationes & observationes, ac Josephi Anton. Gonzalez Commentarii, confluxerunt, adjectis præterea Joh. Pet. Lotichii vastis Excursibus Physico-Medicis, queis longe plurima ad rem Veneream facientia continentur: hac enim parte ad superstitionem usque diligens fuit LOTICHIUS, eamque in rem, ne forte aliquid talium elegantiarum deesset, Scioppii notulas adjecit, queis hic venereas phrases in Petronio occurrentes verbis Germanicis expressit, nempe, ut se diligentem ostenderet Commentatorem, monstraretque similes habere labra lactucas. Perstringit illum Lotichii commentarium satis acriter Goldastus in Epistola quadam ad Casp. Hoffmannum, quæ in Mantissa secunda Epistolarum, Georg. Richteri Epistolis addi solitarum, pag. 555. legitur. Ita autem ibi Goldastus. *Vides, quantum a te, tuo instituto ac judicio, Lotichius dissideat. Volebam hominem amicum hac occasione ad lectionem veterum Medicorum deducere, quorum illum prorsus expertem & negligentem esse advertebam: sed judicio destitutus, nec in bonis Auctoribus versatus, nobis undiquaque compilavit, quæ ad grandem efficiendum librum corrasare, ex Cornucopia, Calepino, Textoris officina, Erasmi Chiliadibus, & consimilibus scriptis, poterat, ut tandem monstrosum, horrendum & insanum magnum istud commentum pareret.* Ceterum est & quædam Petronii editio, cum notis Joh. Burdelotii criticis & glossario Lugduni Batav. 1645. in 12. vulgata. Eodem anno Ultrajecti Petronium, cum notis variorum, in lucem emisit Simon Abbes Gabbema. Posthæc insigne aliud *fragmentum Petronii*, integram fere Cœnam Trimalcionis describens, in Dalmatia Tragurii, e Nicol. Cippici Bibliotheca, eruit Marinus Statilius, i. e. vero nomine Petrus Petitus: atque id Oratore Veneto, qui tum Romæ degebat, auctore a Paulo Frambotto, typographo Patavino, editum est Patavii Ann. 1664. præmissa præfatione, quæ rem omnem uberius edocet. Hoc exemplum Nicol. Heins. ad Joh. Schefferum transmisit, qui Upsaliæ A. 1665. recudi curavit, cum notis indiceque suo, & Dissertatione præliminari, qua genuinum istud fragmentum asserit. Hinc edidit Thom. Reinesius Lipsiæ 1666. in 8. cum Schefferi suisque notis: is quidem non omnia supposita, sed tamen aliqua a barbara manu agnoscit; dissentitque in nonnullis a Scheffero, qui vicissim illi quædam reposuit in appendice seorsim edita. Sequenti Anno 1667. Christoph. Arnoldus fragmentum Petronii Traguriarum denuo edidit Noribergæ in 8. cum Joh. Caji Tilebomeni conjecturis, Hadriani Valesii & Joh. Chr. Wagenseilii Dissertationibus Epistolicis, & aliorum Clarissimorum virorum judiciis, quibus res illa in utramque partem disputata est. Tilebomenius, quem per anagramma Jacobum Mentelium esse Placcius aperit de Pseu-

don. pag. 266. genuinum, ut videtur, agnoscit, cujus præfatio multa prolixe de Petronianis editionibus in universum commemorat: Valesius, Wagenseilius, & alii quidam, diversum judicant, de fide Statilii & MSS. codicis dubitantes: queis accedunt etiam Placcius l. c. & Joh. Frid. Gronovius, lib. Novo Observat. pag. 198. & Franc. Vavassor Epigrammatum lib. II. ep. 81. 82. 83. Tandem vero productus codex MSS. ille Dalmaticus Romæ est, & scriptura ejus satis antiqua observata, ut dubium quoque amplius nullum superesset. Id docent me literæ Clar. Schefferi, Ann. 1669. Mense Martio ad me scriptæ, quarum verba apponam. *Ego nihil habeo, quod nunciem, nisi hoc unicum, quod scribam non meis, sed Clar. Falconerii verbis, ex Epistola Romæ exarata ante sex hebdomadas ad Nobil. Nicol. Heinsium. Exciderat, inquit, pene, quod Cl. Schefferum scire præcipue interest, allatum huc tandem e Dalmatia Petroniani fragmenti codicem, quem, constanti eruditorum omnium suffragio, ante 300. circiter annos scriptum fuisse constat: ut inde validissimum argumentum peti possit ad eorum opinionem evertendam, qui id fragmentum supposititium asserere præcipiti judicio conati sunt. Nemo enim erit, cui persuadeant, ea ætate quenquam fuisse, cui Petronii larvam gestare, atque in Autore supposito parvo edendo, qui ea tempestate, ut credibile est, vix eruditioribus notus fuerit, gloriam quærere in mentem venire potuerit. Ex his verbis,* inquit porro Schefferus, *potes intelligere, me non esse tam stolidum, ut visus sum aliquibus per Germaniam.* Post tantas itaque magnorum virorum lites, tandem istud fragmentum suo loco apud Petronium insertum est, in optima Editione, quam, cum Variorum Commentariis, Amstel. 1669. in 8. Mich. Hadrianides procuravit. (Exinde vero surrexit, qui, præter istud fragmentum Petronianum, non alia solum multa, sed totum, si credere fas est, Satyricon Petronii, Albæ Regali a Christianis A. 1688. expugnatæ, erutum, sibique a Du Pinio quodam, Gallo nobili, sub Imperatore stipendia merente, communicatum Franc. Nodotius, itidem miles, Roterodami An. 1693. in 12. in lucem publicam exire jussit, non sine confidentissima Criticorum provocatione, quos non temere nova fragmenta ista rejecturos autumat. Atque idem etiam Gallus alius, Satyrici Interpres sensit: cujus versio, cum Latino Nodotii, apud Belgas Amstelodami (etiamsi Coloniam titulus præ se ferat) An. 1694. in 12. prodiit. Verum is nimius Petronii petulantiarum amator est, adeoque non mirum, si avide, quæ ad eum supplendum Nodotius produxerat, approbavit. Sunt alii, neque ii in arte Critica postremi, queis de Nodotiani Petronii Editione aliter visum est.)

11 POMPONIUS MELA, Geographus Latinorum celeberrimus, collocari adhuc ante Senecas debuisset, si strictam adeo ætatis seriem in singulis Auctoribus sequeremur. Namque is sub Claudio Imp. vixit, Hispanus natione. Libri ejus III. *de Situ Orbis* primum ab Aldo Venetiis, tum & Florentiæ apud Juntas editi sunt: scholiis, emendationibus ac animadversionibus illustrati castigatique a Joh. Pet. Olivario, Joach. Vadiano, Hermolao Barbaro, Ferdinando Nonio Pintiano, aliisque. Posteriorum duorum castigationes Melæ, a se emendato, & spicilegio notarum aucto, addidit Andr. Schottus Antwerp. 1582. in 4. Sed tamen nemo melius, aut tam bene de Mela meruit, quam ISAACUS VOSSIUS, qui Autorem illum e plurimis

rimis MSS. codicibus emendatum, & eruditissimis longe Animadversionibus illustratum, Hagæ Com. 1658. in 4. non sine magno doctissimorum Virorum applausu, dedit. Sed, cum in notis suis nimis frequenter, & præter rem etiam, Salmasii Plinianis in Solinum Exercitationibus insultasse JAC. GRONOVIO Vossius videretur; nova ille editione Melam Lugd. Batav. 1685. in 8. cum suis annotationibus, dedit, Vossium subinde haud paulo vehementius castigans. Verum neque Vossius impune se perstringi passus est, edita Londini 1686. in 4. Appendice observationum ad Melam, in qua Gronovium strenue depexum dat: (quam tamen acerbitatem Gronovius cum concoquere non posset, magno animi efferati impetu in nova sua Melæ editione, nuper A. 1696. post obitum Vossii, vindicavit.) Refert alias Scioppius, se Madriti, apud Joh. Fonsecam, Petri Ciacconii Commentarium MSS. in Melæ de Situ Orbis libros vidisse.

12 Meruerat quoque supra jamdudum memorari GRATIUS, Poëta Augusto rerum potiente clarus, memoratusque Ovidio, quique adeo magis ad ætatem auream referendus foret. Scripsit *Cynegeticon*, sive *de Venatione librum*, qui hodieque, sed non integer, superest: editus a Sebast. Gryphio Lugduni cum aliis An. 1537. a Petro Pithœo inter Poëmata veterum Parisiis 1590. in 12. a Casp. Barthio, tum duodecenni (vid. Advers. lib. LVII. c. 17.), Hanov. 1613. in 8. & qui commentarium elegantissimum in Gratium scripsit, a Joh. Ulitio Lugd. Batav. 1653. in 8. Sed, cum hic Barthium, in eo commentario suo, sæpe & acriter refutasset, occasionem Matthæo Lago dedit, ut singulari Dissertatiuncula Barthium adversus Ulitium tueretur, Lipsiæ 1659. in 4. Manutius in quadam epistola de Gratii Cynegetico judicat, eidemque, quod miror, Petrum Bargæum, novitium Scriptorem, præfert.

13 Ceterum refertur etiam ad argenteam ætatem Lucano coævus Poëta alius, A. PERSIUS FLACCUS, Satyricus sæpe plus quam ferreus, imo saxeus: nam satyrica ejus dictio supra modum horrida est, & Juvenali, ætate licet inferiori, postponenda. Extat antiquus in illum *Scholiastes*, non Cornutus, licet id nomen in Codicibus aliquibus præ se ferat, cum tamen Cornutus fuerit Persii Præceptor, sed Acron, ut probabilius aliqui opinantur: vid. Placcius *de Pseudon. p. 179.* Indiget autem aliquo scholiaste Persius, nimium alias obscurus, & propterea contemptus Scaligero aliisque nonnullis: sed quem tamen recentiores aliquot Commentatores adeo egregie illustrarunt, ut vix quicquam amplius desiderari jure queat. Antecellit omnes ISAACUS CASAUBONUS, cujus *Commentarium* Jos. Scaliger in epistolis satis extollere non potest, prodiit primo Paris. 1605. in 8. aliquoties deinde recusus: optima editio est, quæ Londini a filio Merico Casaubono Lond. A. 1647. in 8vo est procurata. Veterem scholiasten e Bibliotheca sua primus Pet. Pithœus publicavit. Cum variorum integris commentariis, El. Vineti, Joh. Britannici, Phil. Beroaldi, Ang. Politiani, Pet. Pithœi, Theod. Marcilii, prodiit Lutetiæ 161. in 4to Jodoci Badii, Joh. Britannici, Joh. Bapt. Plautii, Ant. Nebrissensis & Joh. Murmelii Commentaria jam A. 1551. fol. junxerat Basileæ Frobenius. *Paraphrasin* in Persium scripsit Eilhardus Lubinus, quæ additur ejus Commentario in Juve-

Juvenalem, (cum quo scilicet utplurimum edi Persius consuevit) Hanov. 1629. in 8. Scripsit & Frider. Ceruthus paraphrasin, quæ Veronæ A. 1600. prodiit in 4. Indicem omnium vocabulorum Jos. Langius composuit, cum Juvenale Friburgi A. 1608. in 8. editum. Barthol. Fontii commentarium eximium in Persium, alias ἀνέκδοτον, Augustus, Dux Brunsuicensis, adhuc Junior, edidit, memorante Conringio de Biblioth. Augusta p. 86. Cl. Salmasii notas etiam plusculas accessisse ad nitidissimam Juvenalis & Persii editionem Lugduno-Batavam, quæ, Screvelio procurante, cum scholiis veteribus, A. 1648. edita est, Laur. Crassus Tom. II. Elogior. p. 210. & Clementius in Vita Salmasii p. 67. testantur. Alia editio Batava cum notis variorum A. 1684. prodiit. In usum Delphini a Ludov. Prateo Persius est, una cum Juvenale, datus Paris. 1684. in 4. Th. Farnabii, Wedderburnii & Joh. Bondii labores tironibus inservire possunt. De patria Persii singularem dissertationem scripsit Ludov. Aprosius teste Greg. Leti Ital. Regn. P. I. l. III. p. 372. seq.

14 Obscurum Poëtam Historicus excellentissimus, Q. CURTIUS RUFFUS, excipiat, cujus dictio omnium consensu præ ceteris, ob nitorem in verbis, argutiam in sententiis & orationibus, & periodorum concinnitatem, commendanda est. De ætate autem infinitæ propemodum eruditorum Virorum lites: dum aliqui ad Augustum, ad Claudium alii, ejus tempora referenda putant; Trajanum nonnulli imperasse autumant, cum scriberet Curtius, pluimi Vespasianum: Barthius ad Theodosiana tempora illum refert. Demum nonnulli plane suppostitivum esse fœtum censent, ab Italo nescio quo, ante hos trecentos annos, effictum. Nolumus, in allegandis variarum opinionum Auctoribus, esse prolixiores, quandoquidem id non solum a Vossio in Historicis Latinis, lib. I. c. 28. factum, sed & multo adhuc fusius a Freinshemio, qui omnes, quotquot reperire potuit, Virorum doctorum de Curtio opiniones suæ editioni inseruit. Declamatorium quid, & argutias scholæ umbram ostentantes, in illa floriditate Curtii BARTHIUS agnovit, l. XXVII. Adversar. c. 15. atque id in orationibus præcipue patefieri contendit: cui non obscure consentit etiam BUCHNERUS, Epist. P. II. Ep. 32. p. 116. seq. qui argutam comtulamque brevitatem Curtii, & propius ad dulcia illa, quæ Fabius vocat, vitia accedentem, adolescentibus unice ad imitandum proponi non probat; cum multo citius illi simplicem Cæsaris Nepotisque facilitatem, aut fusam orationem Tullii, quam anxium illud & elaboratum, demorsosque sapiens ungues dicendi genus assecuturi videantur. Interim tamen neque rejicit Curtium, neque inter fictos ab impostoribus Auctores ablegat: quod præter illos, qui a Freinshemio allegantur, fecit quoque nescio quis Gallus, Guidonis Patini præceptor, de quo Patinus ipse Epist. 27. pag. 96. seq. videri potest. [Multo majore vero, quam omnes, qui præcesserant, apparatu JOH. CLERICUS, Vir Cl. in libro *de Arte Critica*, nuperrime in lucem emisso, Curtium e genuinorum Latinorum auctorum numero excludere allaborat, eique rei probandæ totum partis secundæ librum impendit. Enimvero, si in Bibliotheca Florentina Codex Curtii, septingentis minimum abhinc annis, Luca Holstenio judicante, scriptus, latet, & si eum vidit in illa Bibliotheca Celeb. Wagenseilius, approbatque Hol-

Holstenianum judicium (quod utrumque in Pera Juvenil. Libror T. IV. p. 178. testatur, & facit) frustra profecto e scribendi ratione, e vitiis in Geographia commissis, similibusque aliis, Curtius Auctor novellus esse impostor probatur; ut alias multas rationes taceam, quas loco cit. Auctor celeberrimus apponit,] *Editiones* Curtii studiosissime recenset Joh. Freinshemius, qui cum egregiis plane supplementis, Commentario luculento, & omnigena eruditione referto, indiceque amplissimo, Curtium Argentorati An. 1640. 2. tomis in 8. edidit. Ea editio Freinshemiana postmodum semper reliquis omnibus præstare existimata est, & recusa Argentorati 1670. in 4to. a Belgis autem excerptæ Freinshemii notæ ceteris variorum adjectæ sunt. Præterea suas curas Curtio impenderunt Franc. Modius & Valens Acidalius, nec non Matthæus Raderus, cum cujus commentario Curtius Coloniæ An. 1628. in fol. editus est. Elegantem quoque editionem Curtii, iconismis multis interstinctam, & notis ad explicationem Auctoris facientibus illustratam, dedit Ultrajecti A. 1685. in 8. Sam. Pitiscus: nec non aliam, a se novis supplementis, notis, tabulisque Geographicis, instructam, Christoph. Cellarius Lipsiæ 1688. in 12. (Utraque vero tum Pitisci tum Cellariana, A. 1693. iterum recusa est.)

CAP. XIII.

QUO AUTORES ÆTATIS ÆNEÆ LATINI RECENSENTUR.

§. 1. C. Plinius Secundus, Hist. Nat. Scriptor. 2. C. Plinius Cæcilius Secundus, Epistolographus, & Panegyristæ Veteres, Pacatus, Mamertinus, Nazarius, &c. 3. M. Fabius Quintilianus, & Declamationes ei jungi solitæ. 4. C. Cornelius Tacitus, & Autor Dialogi de Causis Corruptæ Eloquentiæ. 5. Sex. Julius Frontinus. 6. L. Annæus Florus. 7. Silius Italicus. 8. Valer. Flaccus. 9. Papinius Statius. 10. Dec. Junius Juvenalis. 11. M. Valer. Martialis. 12. Sulpitia Poëtria. 13. C. Suetonius Tranquillus.

Sub Vespasianis, ad quorum tempora Curtium a nonnullis relatum paulo antea 1 diximus, ÆNEAM LATINORUM SCRIPTORUM ÆTATEM cœpisse, argentea nonnihil pejorem, sed tamen meliorem ferrea, statuentibus multis assentimur. Sit itaque primus, qui in aula Vespasiani magni nominis Vir fuit, & familiariter admodum Imperatoribus usus est, C. PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historiæ* conditor, ob quod Opus servatum causam profecto habet literatus orbis, cur sibi gratuletur: ut vicissim etiam tot aliorum ejus laborum (quos longo ordine Plinius junior recenset Epist. lib. III. ep. 5.) jacturam ægre fert; inprimis dolet Germania deperditos *de Bellis Germanicis libros XX.* Nam, licet, eos in Bibliotheca Augustana latere, se alicubi legisse Gesnerus in Bibliotheca memoret, nihil tamen ejus in Catalogis MSS. Augustanæ Bibliothecæ reperitur: nec abs re

G. Joh. Vossius Gesnero esse fucum per epistolam ab aliquo actum suspicatur, cum jam Symmachi ævo non usque adeo obvii illi Commentarii fuerint, de Histor. Lat. lib. I. c. 29. Indignum quoque profecto, nondum hactenus prodiisse Naturalis Historiæ editionem tam docto seculo dignam, sed in tenebris macularum suarum tam pulchrum Opus diu adeo delituisse. Neque enim ullum e veteribus Auctoribus esse credo, qui fœdioribus erroribus sit oppletus, queis non sine magno labore medicina adhiberi potest. Nec suppetit ea MSS. Codicum copia, quibus supplere hos defectus possimus: nam &, qui adsunt Codices, corruptissimi sunt, si Jos. Scaligero & Tanaq. Fabro fides *Prim. Scalig. p. 20.* a descriptoribus nempe, Monachis utplurimum Benedictinis, imperitissimis rerum harum, depravati. Est tamen Codex unus Plinii notæ optimæ in Bibliotheca Gottorpiensi. Primus emendando Plinio manus admovit Hermol. Barbarus, postea Sigisin. Gelenius, & Beatus Rhenanus, e quorum curis aliquoties Basileæ Plinius prodiit: Ferdin. Nunnez, seu Nonius, Pintianus, & Steph. Aquæus, Commentariis & Observationibus Plinium illustrarunt, ille MSS. duobus usus. Post hos, JACOBUS DALECHAMPIUS Plinium ad MSS. Codices recognovit, suisque notis ac observationibus illustratum dedit Lugduni in fol. 1587. sed quem non adeo feliciter suo labore functum Scaliger testatur Prim. Scaligeran. p. 69. ubi ita: *Dalechampius, vir alioqui bene doctus, Plinium emendandum & excudendum suscepit: sed, qua est audacia, omnia invertet & corrumpet: quia, quod multi solent, si hoc illudve vocabulum non arridet, statim immutat, ac sæpe in deterius.* (Vatem fuisse Scaligerum, & audaciusculas esse omnes Dalechampii conjecturas, nec ullas omnino ex iis sat felices, Joh. Harduinus ait, adeoque non pauciores sibi pugnas cum illo, quam cum Amanuensibus corruptoribus, conferendas fuisse adjicit.) Recusa est editio Dalechampii Francof. 1608. in 8. Cum emendationibus Salmasii Plinius Lugd. Batav. apud Elzevirios, tribus in 12. tomis, editus 1631. Cum Variorum, Pintiani, Gelenii, &c. suisque notis eum procuravit Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1669. 3. vol. in 8. sed commentaria tenuia sunt, & lectorem sæpissime destituunt. (Interim, quas Gronovius notas in libros posteriores Plinii, inde a vicesimo incipiens anno 1648. ediderat, tanti Harduinus, haudquaquam prodigus aliorum encomiastes, æstimat, ut suas observationes illis similes universas optet.) Extat & Jac. Milichii Commentarius in librum secundum Plinii, Lipsiæ editus apud Vœgelinum: sed ille res potius ipsas tractat, quam sensum Auctoris investigat. (Sunt præterea longe plurimi, qui per partes Plinium illustrarunt, modo librum integrum, modo libri particulam, aut Operis totius prologum, sibi explicandum sumentes, quorum integrum Catalogum Harduinus recenset.) Insignes in Plinium labores elucubraverat, & typis mandaverat, Augustus Valdus, sed qui maligno fato a militibus discerpti sunt & incendio consumti, referente Pierio Valeriano de infelicitate Literator. pag. 44. Locum *Tom. I. nostri Polyhistoris, lib. I. c. 25. §. 25.* excerpsimus. Petrum Ciacconium notas in Plinium scripsisse testatur Scioppius, eidemque consentiens Jan. Nic. Erythræus, Ciacconii Majorum Vigiliarum Opus in Plinium extare scribit Pinacoth. I. pag. 191. quod tamen editum non credo. (Sane nec Harduinus, diligentissimus talium librorum investi-

vestigator, illud novit, adeoque ne quidem nominat.) Quam maxime vero ad Plinii illustrationem faciunt CLAUD. SALMASII *Exercitationes Plinianæ*, quæ nihil aliud sunt, quam vastissimus in C. Jul. Solinum, Plinii exscriptorem & epitomatorem coævum, Commentarius, Parisiis A. 1629. duobus in fol. voluminibus, primum vulgatus: & recusus A. 1689. Trajecti ad Rhenum: in quod opus Salmasius omnes fere vastæ eruditionis suæ thesauros, credo, exhausit: omniumque meruit admirationem. (Sed tamen infensior illis HARDUINUS est, &, licet plurima iis inesse erudite dicta non neget, esse tamen ait plurima ab illustrando Plinio aliena: difficillima pleraque sicco pede transmissa queritur, quæ bona sint & Plinianis locis aliquid lucis afferant, ea fere tota ex alienis hortis esse subrepta: quæ ab ipso primum excogitata, pleraque nigrum theta poscere. Hæc de Salmasianis Exercitationibus justo (si maxime deprecetur) acerbiora Joh. Harduinus, celeberrimus Jesuita Gallus: qui Plinium nova ac splendidissima facie, & a sordibus mirifice perpurgata, Parisiis, in usum Delphini, A. 1685. quinque voluminibus in 4. dedit, exquisitum Opus & æternitate dignissimum: ad quod edolandum non solum MSS. codidicibus Regiis, Colbertinis, Vaticanis, Lugdunensibus, San-Victorino, Rhedonensi, usus est, sed & editos omnes libros Plinii, & Commentatores, & veteres scriptores Græcos Latinosque magna copia, nec minore diligentia judiciove, evolvit, ut sic Plinium sibi redderet, interpretatione ac notis eruditissimis illustraret, nec non indicibus amplissimis ornaret. In præfatione Editores & commentatores omnes longo ordine, addita de quamplurimis crisi sua, commemorat, tum & uberrime instituti rationem exponit. Præterea, cum librum primum, qui nihil aliud, quam index totius Operis ab ipsomet Plinio confectus est, simulque Auctores, queis usus erat in conficienda sua Historia Naturali Plinius, studiosissime recenset, cum eum, inquam, hactenus mire corruptum, ope codicum MSS. egregie restituisset, Indicem Auctorum illi annexuit, quo juxta seriem alphabeti dispositorum Auctorum, quotquot a Plinio uspiam allegati sunt, omnium historiam pro instituti ratione luculenter exponit: adeoque modis omnibus de suo auctore bene mereri studuit.)

Referemus huc quoque haud immerito Plinii ex sorore Nepotem & ex adoptione filium, C. PLINIUM CÆCILIUM SECUNDUM, qui & *Plinius minor* dicitur, ille Trajani Imp. familiaris, splendidissimis muneribus functus. Ejus extat *Panegyricus* arte magna, nec minore dictionis concinnitate, compositus, & haud abs re prudentiæ civilis Imperatoriæ penu dicas: & *Epistolæ* elegantissimæ, quas ob concinnam adeo brevitatem, ipsismet Ciceronianis nonnulli præferunt; cum contra Politianus (Epist. I.) & alii, totum illud Plinii seculum aspernantes, Plinios etiam Senecis judicent ratione styli deteriores. Conjunctim Panegyricus & Epistolæ aliquoties prodierunt: inprimis vero commendanda editio, quæ, cum If. Casauboni notis, adjectis una Pacati, Mamertini atque Nazarii Panegyricis, ex officina H. Stephani A. 1591. in 12. prodiit. Panegyricum seorsim, cum doctorum Virorum notis, edidit Matth. Bernegerus Argentinæ 1635. in 4. Alios quosdam Commentatores in illum videas in Opere Panegyricorum, 1643. edito in 12. Epistolas notis ac observationibus, indicibusque amplissimis, illustravit Claud. Minos Paris. 1588. in 12. quæ rarior editio est, nec notæ 2

illæ comparent in editione Buchneriana, Francofurt. ad Viadrum 1664. in 8. excusa, cum notis Aug. Buchneri ipsiusmet & aliorum, addito quoque Plinii Panegyrico, ceterisque Panegyristis Latinis, sed sine commentario. Multum operæ, post hunc & alios, in Plinii epistolis emendandis illustrandisque, posuit JAC. THOMASIUS, qui præfatione fuse de singulis Editonibus agit: tum ipsimet libro suas & aliorum, partim integras, partim selectas, animadversiones adjecit, Lipsiæ 1675. in 8. & 1685. (Denique nuper etiam A. 1693. CHRISTOPH. CELLARIUS Plinii Epistolas, & Panegyricum, cum novis suis Commentariis, sane quam elegantissimis, tabulis nonnullis Geographis, queis ad intellectum Epistolarum Plinianarum opus esse putabat, & novo Latinitatis indice, Lipsiæ in 12. exhibuit.) Memoranda inter epistolas Plinii potissimum illa, qua Christianorum mores describit, adeoque causam agit persecutionem passorum: quam præter alios noster etiam Chr. Kortholtus peculiari commentario 1674. Kilonii illustravit (*oo*) Veteres Panegyricos, adeoque in iis etiam Plinium, in usum Delphini, edidit Jacobus de la Baune Paris. 1676. Est vero, ut hoc obiter hic addamus, pro temporum varietate, varia quoque horum Panegyristarum Latinitas; inceduntque ii, qui post Plinium scripsere, miro dictionis tumore verborumque intempestivo admodum poëtismo: ut adeo non temere iis uti quis debeat, nisi qui prius aureæ ætatis Scriptoribus se firmaverit.

3 Plinii junioris præceptor fuit, prout ipse id Epist. lib. II. ep. 14. indicat, M. FABIUS QUINTILIANUS, ille veteris eloquentiæ strenuus resuscitator, totiusque Italiæ magister optimus: in quo Hispanitatem (erat enim Calaguri, oppido Hispaniæ, natus) perperam a Franc. Philelpho esse notatam, libro *de Patavinitate Livii* dictum a nobis est c. .. Ejus *Institutiones Oratorias*, sub Domitiano Imp. scriptas, elegantissimum Opus, primus in Constantiensi Concilio, in Salsamentarii officina, reperit Poggius Brandolinus, seu Florentinus, referente in Elogiis Jovis. Eæ vero multoties per Italiam, Germaniam, Galliam, Belgium & Angliam impressæ sunt. Adscribuntur illi quoque *Declamationes XIX*, quæ in quamplurimis Editionibus, una cum

(*oo*) Ante Christ. Kortholtum, Theologum Kiloniensem (cujus Commentarius Kilonii A. 1674. & seqq. Disputationibus ventilatus est publicis) Plinii Junioris de Christianis Epistolam seorsim illustrarunt Franc. Balduinus, Atrebas, JCtus Seculi XVI. eximius, in *Legibus & Edictis Veterum Imperatorum de Christianis*, ab ipso collectis, explanatis, ac Basileæ in 8vo editis, & Gerh. Joh. Vossius, cujus in eam Commentarius haud adeo magnæ molis, una cum Opusculis de Cognitione sui, & Ratione Studiorum Amstelodomi A. 1656. in 12mo prodiit. Pliniani Panegyrici illustratoribus addantur Marcus Zuer. Boxhornius, qui seorsim eum Lugd. Bat. 1632. in 12mo, & deinde junctim cum epistolis ibidem A. 1648. & Amstelodami An. 1659. in 12mo, recensuit; Johannesque Henricus Bœclerus, cujus *Commentationes Plinianæ, quibus præcipuæ incomparabilis Panegyrici materiæ explicantur*, Argentorati A. 1640. in 8vo sunt excusæ. Dominici Baudii Commentarium itidem, a nonnullis video allegari, mihi nunquam visum, cui sola ejus innotuit Oratio in C. Plinii Panegyricum Auspicialis, publicis in eum Lectionibus præmissa, quæ inter Orationes ejus, junctim cum epistolis sæpius publicatas, est Septima.

cum Institutionibus, conjunguntur, sed quas non esse hujus Quintiliani, jam olim Erasmus, & cum eo non pauci, dubitarunt. Alias itidem CXLV. *Declamationes* Quintiliani, quæ ex 388. supersunt, a Pet. Pithœo partim emendatæ, partim primum editæ, pariter ejus nomen mentiri, longe plurimi arbitrantur. Prodiit illa Editio Pithœana, Paris. apud Mamertum Patissonum 1580. in 8. recusa Heidelbergæ apud Commelinum 1594. in 8. & una cum Institutionibus Genevæ 1591. ac 1604. in 8. Alias memoratu digna est editio illa Quintiliani, quam, cum Pet. Mosellani, Joach. Camerarii, Ant. Pini suisque commentariis, Petr. Gallandius Paris. 1549. apud Vascosanum in fol. publicavit. Edidit illum quoque cum suis commentariis DAN. PARÆUS: sed, ut ille semper est plagiarius, & Criticorum potius simius, quam filius; ita hic quoque Ludov. Cresollii Theatrum Rhetorum, Vacationes Autumnales, librosque de pronuntiatione & actione, strenue exscripsit. Editio variorum Quintiliani prodiit Lugd. Bat. 1665. in 8. Breves notulæ Pauli Colomesii in Institutiones Quintiliani in ejus Opusculis, Ultrajecti 1668. in 12. editis, leguntur. (Oxonii haud ita pridem EDMUNDUS GISSON Institutiones Quintiliani nova editione in lucem emisit, e tribus MSS. codicibus emendatas, & novæ cujusdam hactenus ineditæ declamationis (cum reliquæ alias editæ non adsint) accessione locupletatas. Memorat quoque, Henr. Dodwellum, V. Cl. Annales Quintilianeos apud se confectos habere, vitam Oratoris hujus uberrime exponentes. Prodiit liber Oxon. 1693. in 4. ajuntque nunc Argentinæ illum denuo recudi. Anno præcedente 1692. Oxonienses Quintiliani Declamationes ediderant, & quidem solas XIX. priores, miseras illas, quas vocant 145. a Pithœo editas, ne quidem suis laboribus dignas judicantes. Adjectus vero etiam est Dialogus de causis corruptæ eloquentiæ, qui a nonnullis, sed male adscriptus Tacito, cum ejus Operibus una edi solet, ab aliis Quintiliano, & hinc in Genevensi aliisque editionibus hujus reperitur: de quo paulo post.)

Eodem cum Plinio & Quintiliano tempore vixit C. CORNELIUS TACITUS, nempe qui a Vespasiano inde ad Trajanum publicis muneribus functus est; Plinio etiam, prout ex Epistolis liquet, familiaris; plane singularis prudentiæ Vir, eamque ob causam maximis quibusque principibus semper in oculis gestatus. Maledicum enim est judicium SCIOPPII, qui libro suo *de Stylo Historico* Tacitum malignum & solœcum Autorem, adeo nequitiarum Magistrum juventuti e manibus excutiendum putat: substitutis (quæ pietas viri est) Siracidis sententiis & Machiavello. Non magis sanum erat, quod de stylo ejus dixit Alciatus, eum præ Pauli Jovii scriptis mera esse senticeta; aut quod Æmil. Ferretus Tacitum non satis Latine scribere judicabat. Satis duobus his obviam ivit VOSSIUS *de Histor. Lat. l. I. c. 30.* qui tersam, elegantem & limatam Taciti dictionem agnoscit. Sed tamen nonnunquam Tacitum nimis Politico ingenio suo indulsisse, magisque finxisse, quam indagasse aut exposuisse actionem eorum Imperatorum, quorum historiam exponit, causas, haud abs re aliqui animadverterunt, Rupertus sc. in Observat. ad Histor. Univ. Besoldi p. 281. sq. &, qui consentit illi, Gallus Jesuita 4

BOHURSIUS, in libello elegantissimo ἀνωνύμως edito, quem inscribit *La maniere de bien penser sur les ouvrages de l'esprit p. 308.* ubi hunc in modum de Tacito: *Tacite est à la verité un grand Politique, & un bel esprit, mais ce n'est pas un excellent Historien. Il n'a ni la simplicité, ni la clarté, que l'histoire demande: il raisonne trop sur les faits: il devine les intentions des Princes plûtôt qu'il ne les découvre: il ne raconte pas les choses, comme elles ont été; mais comme il s'imagine, qu'elles auroient pû être. Enfin, ses reflexions sont souvent trop fines, & peu vraysemblables.* Conferendus etiam huc Scriptor plane eximius, RENATUS RAPINUS, in Meditationibus suis ad Historiam (*Reflexions sur l'Histoire*) pag. 293. sq. qui, quid in Tacito laudem, quid vituperium mereatur, candide exponit. Ceterum Commentariorum in hunc auctorem integra pene Bibliotheca extat, quorum catalogum inire peculiaris Dissertationis res est. Sunt, qui in illum Criticas notas; sunt, qui Politica commentaria scripserunt. E Criticis, seu Philologis, post Franc. Puteolanum, Phil. Beroaldum, Beat. Rhenanum, Andr. Alciatum, Vincent. Lupanum, Marcell. Donatum, Æmil. Ferretum, M. Vetranium Maurium, Fulv. Ursinum, Josiam Mercerum, Curtium Pichenam & M. Ant. Muretum, inprimis clarus Taciti Commentator JUSTUS LIPSIUS est, qui tanto eum amore deperibat, ut integrum teneret memoria, nullusque dubitaret, quin, etiamsi interiret Tacitus, e sua, Lipsii, memoria restitui commode iterum posset: Juvenis cum primo edidit Antwerpiæ 1574. in 8. mox secundum, deinde tertium, quartum, atque quintum revidit. Et post tot tamen suas repetitas identidem curas atque emendationes Lipsium Tacitum non intellexisse, & nihil minus fecisse, quam ut eundem illustraret, Bohursius, libello allegato p. 358. contendit: quod tamen judicium nimis acerbum est. Alias non diu post editum primo Tacitum Lipsius cum Mureto de locorum quorundam emendatione acriter digladiavit, dum nempe Muretus eas Emendationes sibi surreptas quereretur, & vero pernegaret Lipsius. Historiam fuse satis Jac. Thomasius exponit *Dissert. de Plagio Liter. §. 115. seqq. & 222.* qui Lipsium non omnino a plagii crimine absolvit. Tendit eodem liticula, quam cum personato Scriptore, Pompejo Lampugnano (Palatini Electoris Consiliario,) Lipsius aluit, & quæ, tum e Thomasio ll. cc. tum e Placcio *de Pseudonymis p. 216.* peti potest. Post eum LUDOV. AURELIANENSIS (d'Orleans,) in Tacito emendando, suam operam collocavit Paris. 1622. in fol. editam: sed parum feliciter omnino; quandoquidem audacissimus in corrigendo, seu potius, quo nihil pejus in arte Critica, ex ingenio suo depravando Auctore est, neque adeo multam gratiam promeruit. Cum Variorum notis Tacitum Janus Gruterus edidit Francof. 1607. in 8. Si indicem velis, Tacitus Matth. Berneggeri præstat ceteris, editus Argentorati 1664. in 8. cui nempe præstantissimum indicem Melchior Freinshemius (Johannis aut frater, aut Agnatus) subjecit. Moliebatur Johannes Freinshemius, qui præfationem præmisit, longe ampliorem Taciti editionem, paraphrasi, commentariis indiceque luculentissimis instructam; jamque ediderat A. 1641. Specimen Paraphraseos Cornelianæ in Tiberiani Principatus annos XV. cum versionibus quinque linguarum comparatum; quod si ad finem perduxisset, non fuisset labor inutilis. In Germaniam Taciti seorsim editi sunt Commentarii Andr. Altham-

Althammeri, Jod. Willichii, Cyriaci Lentuli, Georg. Casp. Kirchmajeri, Herm. Conringii. In Agricolam extat Commentarius Mich. Virdungi, Matth. Berneggeri, Marc. Zuer. Boxhornii. Commentatores Politici hujus quidem loci non sunt, sed notari tamen nomina nonnullorum possunt: Scipio Ammiratus, qui inter optimos est, cujusque in Tacitum Discursus Italico sermone conscriptos Juntæ 1598. in 4. Florentiæ excuderunt: Phil. Cauriana, itidem Italus, qui vernaculo sermone in quinque primos annalium libros scripsit Romæ 1609. in 4to, & Trajanus Boccalini itidem peculiari commentario Italico; qui & in Relationibus suis ex Parnasso hic illic de Tacito lectu dignissima & jucunda inspergit. Latine in Tacitum Commentarios Politicos adornarunt Annibal Scotus Francof. An. 1609. qui aphorismos politicos extraxit: Christoph. Forstnerus, cujus notæ & dissertationes elegantissimæ, Argentorati & in Belgio, nisi fallor, impressæ, in omnium manibus sunt: Joh. Henr. Bœclerus, a quo Notas Politicas in primordia Annalium Taciti & Historiarum libros, Argent. An. 1664. editas, habemus: Andr. Canonherius, a quo Quæstiones & discursus in primos duos Taciti libros, Romæ 1609. in 4. editi, fluxerunt: & forsan alii. Pulcerrima editio Taciti, cum notis Variorum, a Joh. Frid. Gronovio adornata, prodiit Lugduni Bat. tomis II. in 8. quam ille moriens Regi Galliæ inscripsit. Integræ illic notæ sunt Lipsii, Rhenani, Ursini, Mureti, Pichenæ, Merceri, Gruteri, Acidalii, Grotii, Freinshemii, & selectæ aliorum. Gronovius integras notas suas adjecit, quas seorsim antea publicaverat: adjecit iis quoque Excerpta variarum lectionum e codice Oxoniensi Jac. Gronovius. In Delphini usum Abbas quidam Julianus Pichon, tomis quatuor, ab anno 1682. ad 1687. Tacitum edidit: Post hunc vero Theod. Ryckius, cum MSS. codicibus collatum, suisque illustratum animadversionibus, Lugd. Bat. 1687. in 12. emisit. Solet cum Taciti Operibus una excudi *Dialogus de causis corruptæ Eloquentiæ*, quem tamen ejus non esse, ob evidentissimam maximamque styli disparitatem, docti fere omnes consentiunt. Quintiliano autem, qui alicubi se talem librum scripsisse refert, tribuunt plerique, queis tamen contradicunt Lipsius, Barthius, Vossius, & Tanaq. Faber, incertum ejus Auctorem existimantes, & propterea abjudicantes Fabio, quod Auctor dicit, se quæsturam, tribunatum, præturam, Romæ accepisse; cum de Quintiliano constet, eum nihil unquam dignitatis in republica esse consecutum. Vid. Voss. Hist. Lat. pag. 159. cujus in eo quoque judicium approbamus, quod Autorem Dialogi, quisquis demum ille sit, disertum & sani omnino judicii fuisse scribit. Conf. Barthii Advers. lib. XLIV. c. 8. Placcius de Pseudon p. 261. Tan. Faber Not. ad Longin. pag. 239. & Ger. Langbainius ad eund. qui satis etiam exinde concludi posse, falso tribui Quintiliano dialogum istum, arbitratur, si quis ea, quæ ad finem libri octavi dicit Quintilianus, cum iis, quæ in Dialogo dicuntur, conferat. Vossius alibi, nempe de Natura Rhetor. c. 15. pag. 107. præter Tacitum & Quintilianum, quibus Dialogus adscribi solet, Junium quoque Gallionem nominat, M. Annæi Senecæ filium secundo genitum, Luciique fratrem, quem Eloquentia claros etiam suæ ætatis viros vicisse ex ipsius patris, tum & Statii, testimoniis confirmat. Ceterum

terum, cum se Tacitus politicis adeo probarit, mirum non est, si in omnium cultioris Europæ gentium linguas translatus sit, Italicam, Gallicam, Germanicam, Belgicam, Hispanicam, Anglicam: & in aliquibus etiam plus semel versus compareat. Sed tamen non ejusdem quoque generis versiones omnes sunt: sane enim, quantis obscuritatibus Tacitum Itala versione sua involverit Bernardus de Avanzatis, Interpres ne quidem ipsismet suis civibus, Florentinis, intellectus, sed e Latino semper Taciti textu explicandus, enarrat prolixe Erythræus Pinacoth. III. pag. 218. seq.

5 Sub iisdem plane Imperatoribus, sub queis clari erant Tacitus, Pliniusque, floruit quoque SEXT. JULIUS FRONTINUS, cujus *Stratagemata una cum Vegetio* Paris. 1607. edita sunt. Ejusdem de *Aquaductibus & Cloacis* libelli ab Onuphrio Panvinio Commentariis Reip. Romanæ inserti sunt Paris. 1588. in 8vo. Opera omnia, cum notis variorum Arnhemii prodierunt: ut & Amstelodami 1661. in 8. curante Rob. Keuchenio, qui suas quoque Notas adjecit.

6 Frontino L. ANNÆUM FLORUM addimus, Historiæ Romanæ Scriptorem compendiarium qui sub Trajano Imp. scripsit: quanquam & Hadriani tempora illum attigisse, eumque ipsum fuisse Poëtam, cujus in Cæsarem, & Hadriani vicissim in illum, versiculos Spartianus narrat, persuasus non sine ratione est Vossius, de Histor. Lat. l. I. c. 30. Dictionem si spectes, ad ætatem ferream referendus videtur, adeo multa in illo sunt non tantum non Latine, sed etiam stulte, dicta. Est enim in illo nescio quæ ventosa & panegyrica loquacitas, metaphoræ ineptæ & pueriles: ut adeo pessime faciant, quotquot ipsum ad Latinitatem tironibus commendant. Est tamen historiæ Romanæ non inutile compendium, cujus jacturam facilius ferremus, si Livium haberemus integrum. Florum insigni plagio exscripsit; nulla ejus facta mentione JORNANDES GOTHUS, historiam rei Romanæ a Romulo ad Augustum narrans; sed & idem barbaro, qui sequitur, stylo suo sorex sui ipsius proditor. vid. Thomas. de Plagio §. 475. qui e Vossio eam observationem hausit. Variæ vero sunt *Editiones* Flori. Prodiit Venetiis apud Aldum 1521. una cum Polybio a Nic. Perotto Latine reddito: cum annotationibus Joh. Camertis Basileæ 1528. & 1532. cum Frid. Sylburgii notis Francof. 1588. Tom. I. Scriptorum Historiæ Rom. ex recensione & cum notis Eliæ Vineti Pictavii 1554. cum notis Jan. Gruteri & Claud. Salmasii, tum adolescentuli adhuc, Heidelb. 1609. neque virum Salmasium ejus in Florum collatæ operæ puduit, quippe qui Florum denuo, cum amplioribus notis, & Luc. Ampelii Libro memoriali, Lugd. Bat. 1638. in 12. vulgavit. Freinshemiana Flori Editio Argentorati An. 1632. & iterum 1636. in 8. summo studio est adornata, nec temere cuiquam alii concedit, seu textum, seu notas, & chronologiam, sive demum indicem, spectes: recusa etiam A. 1669. Extant & *Observationes Politicæ & Phliologicæ in Florum*, CHRISTOPH. AD. RUPERTI, seorsim editæ, in quibus multum bonæ frugis est. Optime enim de Historicis meritus est Vir ille, ut testantur ejus scripta, pleraque posthuma: nam ipse mature fatis concessit. A. 1680. Celeb. JOH. GEORG. GRÆVIUS Florum, cum suis unius notis, edidit Ultrajecti, in qua Editione illud præcipue laudandum, quod subjecerit imagines & nu-

& numos, in quibus vel Imperatores, vel alii clarissimi Viri, vel Actus denique reipublicæ & antiquitates repræsentantur: quibus oculo una cum historia objectis, tenacior inhæret memoria rerum illarum. Præmisit & luculentam Dissertationem de Flori stylo, in qua per totum Florum excerpit inepte ac affectate dicta, a quibus cavere sibi debeant, qui eum legunt. In usum Delphini prodiit Florus, notis illustratus ab Anna, Tanaqu. Fabri filia, virgine tum, nunc uxore Andr. Dacerii, cujus fama cum Patris fama pari passu ambulat. Paris. 1674. in 4.

Paulo ante Florum, nempe sub Domitiano, *Historiam belli Hannibalici*, sive *Punici II.* heroico carmine descripsit SILIUS ITALICUS, magnis dignitatibus in republica functus, (eo enim anno, quo Nero periit, Consul erat) opibusque clarissimus: sed minorum gentium Poëta, quippe qui magis fidem historicam, quam ingenium, in subsidium adhibuisse videtur. Sane illum Poëtam omnium antiquorum maxime tavtologum, & ingenio postremum, vocat Barthius Advers. lib. XXXIII. c. 3. idque plenius ostendit c. 4. secutus jam olim ita censentem Plinium juniorem Epist. l. III. ep. 6. Scripsit in illum Dan. Heinsius, 12. circiter aut 14. annos natus, *Crepundia* quæ vocat, i. e. notas Lugduni Batav. apud Raphelengium 1600. & Cantabrigiæ in 12. edita: quibus additur quoque Dissertatio de veræ criticæ apud veteres ortu, progressu, usuque. Jam vero An. 1483 Venetiis, cum Petri Marsi commentariis, Silius editus est: & cum locuplete Commentario Claud. Dausqueji An. 1618. in 8vo. (Nuper etiam a Christ. Cellario Lipsiæ, cum notis, vulgatus.) 7

Ut erat ferax Virorum doctorum ætas, qua Vespasiani imperabant, ita pertinent quoque huc Poëtæ M. Valer. Flaccus, Statius, Martialis, Juvenalis, de quibus nunc sigillatim dicendum. Et quod quidem VALERIUM FLACCUM attinet, qui ætate reliquos antecedit, illum unum e Latinis felicissimum in Epico carmine, post Virgilium, fuisse Nicol. Heinsius, peritissimus de his judicandi artifex, censuit. *Argonautica* ejus (quæ morte præventus juvenis ad finem perducere non poterat,) post alios Commentatores, notis egregiis illustravit Ludov. Carrio, Antverp. 1585. in 8. apud Plantinum, una cum Flacco primum editis, & deinde additis Justi Zinzerlingii notis, Lugduni 1617. in 12. denuo recusis. Inde Lampertus Alardus Flaccum, cum suis, Christoph. Bulæi & Joh. Weizii notis, adjecto indice luculento, edidit Lipsiæ in 8. 1630. omissis tamen notis Zinzerlingianis, quas interim subinde compilavit: volueratque illas vindicare Zinzerlingii filius, si supervixisset. Nitidissima autem est & emendatissima editio Valerii Flacci, quam Amstelodami A. 1680. Nicol. Heinsius edidit, cum præfatione, in qua de curatoribus priorum editionum, notarumque Auctoribus, agit. 8

Flaccum sequatur Epicus poëta alius, PAPINIUS STATIUS, generosus Vates, ut eum Buchnerus nuncupat, magni, si quisquam alius, spiritus, & haud procul a Virgilio locandus. Quanquam enim longe illo minor sit, ob tumorem istum & 9

loquendi catachresticum morem; ingenii tamen in eo magna est præstantia. Putarim interim cum judicio legendum: multa enim sunt apud illum audaci furore dicta, quæ temere imitari nemo debet. Dissuadeo igitur omnino ejus lectionem in prima ætate, in qua ad imitationem optima sunt proponenda. Nam plus est in illo phantasiæ, quam judicii, ac verissimum, quod Borrichius de illo dicit, eum instar Alexandri, ut magnis virtutibus, ita magnis vitiis, scatere. PAGANINUS GAUDENTIUS peculiarem librum *de audacia styli Statiani* conscripserat; de quo sic ipse in Epistola ad Jac. Gaddium, quæ præfixa est hujus libro de Scriptoribus Non-Ecclesiasticis: *Librum ego scripsi, editionique paratum habeo, de Audacia styli Statiani, cui multa antiquaria philosophica atque alia, admiscentur. Magni nempe facio Statii sublime ingenium. Dum autem audaciam illi tribuo, non hoc ago, ut eum reprehendam: tantum cupio lectorem cogitare, an imitatione dignos judicet quosdam dicendi modos, qui in Thebaide, atque alibi, occurrunt.* Hæc ibi Gaudentius: sed cujus liber non magis in publicum exiit, quantum scio, quam similis Casp. Barthii, quo contra Scaligerum demonstratum dare volebat, non frustra Statium tumiditatis argui: vid. *Adversar. l. II. c. 18.* Prodiit Statius, ut editiones alias taceamus, ex emendatione cum scholiis Joh. Bernartii, Antwerpiæ 1595. in 8. Sed vehementer illam editionem perstringit Barthius Adversf. lib. VI. c. 4. Cum notis Casp. Gevartii editus est Lugduni Batav. 1616. in 8. Sylvarum libri cum paraphrasi marginali Thomæ Stephani, ut & libri duo Achilleidos, prodierunt Cantabrigiæ 1651. in 8. Commentarium in Statii Sylvas scripsit Domitius Calderinus, quem vero Dominicum de Caldariis vocari debere alicubi Colomesius annotat, editum separatim Venetiis, & Paris. 1600. Cura Joh. Frid. Gronovii recensitus prodiit Statius Amstelod. 1653. in 12. cum jam antea A. 1637. Hagæ Comitis ejus in Statium Diatribæ editæ fuissent. Est vero illi de notis in Statii Sylvas lis nata cum Emerico Cruceo, qui se Mercurium Frondatorem vocat; quem eleganti & festivo scripto, cui titulus Elenchus Anti-Diatribes, Paris. 1640. in 8. Gronovius retudit. (*pp*) Anno 1664. Cygneæ

(*pp*) Historiam Certaminis inter Joh. Frid. Gronovium & Emericum Cruceum, Monachum, & Collegii cujusdam Parisiensis Pædagogum, de Statio Literarii cum obiter saltem Morhofius attigerit, paucis, e *Cimbria* nostra *Literata*, & Elogio Gronovii, isti inserto, exponemus. Statium, cum Veterum & Recentiorum Commentariis, edidit Cruceus Parisiis An. 1618. in 4to. Hanc ejus Edititionem cum Gronovius, in sua *ad Libros V. Sylvarum Statii Diatriba*, Hagæ An. 1637. in 8vo publicata, & Grotio, Salmasio, Heinsiis, Vinc. Fabricio, aliisque Reip. Literariæ Principibus, summopere probata, Virgula subinde notasset Censoria, Cruceus, sua vindicaturus, sub larva *Mercurii Frondatoris* (quam, ante Morhofium, Chr. Ad. Rupertus, *in Annott. ad Synopsin Historicam Chr. Besoldi p. 29.* eumque secutus Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis pag. 225.* nec non Adr. Bailletus *in Tr. Gallico de Satyris Personalibus, T. II. p. 328.* illi detraxerunt,) *Antidiatriben, seu Frondationem Sylvarum Papinii Statii*, Stylo insigniter maledico, Parisiis An. 1639. in 24. ei opposuit. A Gronovio vicissim Cruceo repositus *Elenchus Antidiatribes Mercurii Frondatoris ad Statii Sylvas*, Libellus adversarium facete admodum exagitans, Parisiisque A. 1640. in 8vo, una cum Claudii Salmasii (cujus nonulla Cruceus itidem vellicaverat)

gneæ in lucem editus est vastissimus Casp. Barthii in Statium commentarius, duobus spissis in 4. voluminibus constans, cum indice Christ. Daumii; in quo quanquam non pauca sint laudabilia, longe tamen plura limam merentur. Veterem Scholiasten Placidum Luctatium (quem Scaliger & alii Lactantium vocant) produxit, suasque adjecit notas, Frid. Lindenbrogius Paris. 160[illegible]. in 4to. (*qq*) Magnam illi operam olim Henr. Schævius impendit, cujus paraphrasis & Lexicon Statianum prælo paratum erat, sed illius morte omnis labor periit. Sic & periit labor Wouwerianus, de quo Jos. Scaliger in Epistolis pag. 658. aliam tamen ob caussam, nescio quam, sufflaminatus. Gallice Statium convertit Mich. Marollius Paris. 1658. in 8vo. Prodiit & Paraphrasis Gallica, cum notulis Franc. Guyeti & aliorum.

ad Gronovium Epistola, excusus. De hoc Elencho Claud. Sarravius, Ep. 10. ad Vinc. Fabricium (*p. m. 16.*), sequens Anno jam 1649. antequam prodiisset, tulit judicium: *Dabit Gronovius noster Elenchum Antidiatribes Emerici Crucei, in quo miser ille Cruciarius miris vapulat & torquetur modis. Nil mihi dudum lectum est amœnius hoc postremo Amici nostri Opere, quod sub prælo sudat.* Novam adversus *Elenchum* hunc Gronovianum Apologiam Cruceus, teste Chr. Ad. Ruperto (*in Epist.* ad Georg. Richterum An. 1641. scripta,) minatus quidem est, sed in lucem nunquam protulit. Cæterum de Meritis Gronovii in Statium Joh. Veenhusius, *in Præfat. suæ Editionis Poëtæ ejusdem*, vere ita judicavit: *Gronovio præ reliquis tantum Statius debet, quantum cæteris omnibus, qui aliquid lucis ei affuderunt.* Plura vero haud dubie Poëta hic eidem debebit, si reliquæ ad eum Diatribæ, Observationes in Opera illius omnia, & Commentaria in Thebaidem & Achilleidem, quæ superstes publice promisit, e Scriniis defuncti aliquando prodierint.

(*qq*) Uti omnes Autorum Veterum, quas Frid. Lindebrogius curavit, Editiones eximiæ sunt, ita etiam Statiana, quam, e MSS. Pauli Petavii, Pet. Danielis, Puteanorum & Nicol. Fabri, accurate emendatam, adjectis, præter Placidi Lactantii in Thebaida & Achilleida Commentarium, e Codd. Biblioth. Regiæ & Pithœanæ recensitum, locisque infinitis emaculatum, suis Variar. Lectionum Observationibus, Indiceque uberrimo, Parisiis, apud Andream Perier, An. 1600. in 4to maj. evulgavit. Accessit ei, biennio post (An. 1602.) Appendix, ibidem Claudii Morelli Typis excusa, quæ Frid. Morelli Commentationes & Conjectanea, Domitii Calderini Commentarium, & Lindebrogii ipsius Breve Corollarium Observationum suarum in Statii Sylvas, complectitur. Editionem hanc (quam, novis in Statium pariter atque interpretem ejus, Lactantium Placidum, Observationibus atque Emendationibus αὐτογράφοις a Lindebrogio auctam, in Bibliotheca vidisse recordor Hamburgensi) aliis præferunt, nec immerito, Ol. Borrichius *Diss. II. de poëtis p. m. 62.* Joh. Hallervordius *in Biblioth. Curiosa pag. 303.* & Joh. Alb. Fabricius *in Biblioth. Latina, P. I. p. 101.* Quorum Ultimus recte effectam tum Statii, tum Placidi Lactantii, quam sociata opera An. 1600. moliebantur, Editionem, Parisiensi hac, eodem Anno, a Lindebrogio, Wouwerii Æmulo, vulgata, esse sufflaminatam. Consuli de Conatibus his Wouwerii & Scaligeri possunt Wouwerii *Ep. IV. & XIV. Cent. II. ad Scaligerum p. 214. 239.* ac Scaligeri *Ep. 374. ad Wouwerium p. 716.* & seqq.

10 DEC. JUNIUS JUVENALIS, Poëta satyricus post Horatium primo statim loco ponendus est. Quanquam enim non desint Viri eruditissimi, qui Juvenalem Satyræ leges minime implevisse judicant, ut Buchnerus de Commut. Rat. dicendi p. 28. observavit; sunt tamen vicissim, qui immerito iniquius de illo censeri autumant. Ita JAC. GADDIUS de Scriptoribus Non-Eccles. T. I. p. 264. *Juvenalem* ait, *quidam existimantes non Satyricum poëtam, sed declamatorem, Horatio in Satyricis imparem, perperam judicarunt: siquidem, cum prima satyræ pars sit objurgatio, in hac unice regnat & triumphat Juvenalis. Nec desideratur in eo risus aliquando, excitatus a festiva & salsa urbanitate. Admirandis autem Acuminibus & sententiis vicit Horatium in satyris. Sextam Juvenalis satyram Scaliger divinam totam vocat, & quæ grandem spiret poëtam: primam valde celebrat: decimam vero appellat optimam, ac longe præfert primæ Horatii.* JOS. SCALIGER, *in Excerptis Putean. p. 133. Juvenal est un admirable Poëte: il y a de belles choses à dire là dessus: c'est un si beau poëte à prix de Perse, qui s'est plu à écrire obscurement:* Idem, in *Primis Scalig. p. 95.* Juvenalem excellentem poëtam vocat, & in quo præclara multa sint. Miratur tantum, cur se dicat scripsisse stylo Lucilii, cum nihil sit dissimilius. Non minora loquitur MICH. NEANDER *in præfat. Erotem. Ling. Gr. p. 192.* qui Horatium Juvenali, neque argumentorum varietate, neque dexteritate inventionis, neque crebritate sententiarum, neque acrimonia reprehensionis, neque acumine dicendi, neque facetiis aut urbanitate, parem judicat: sed Juvenalem longe accuratioris satyræ auctorem esse, candidum, ac Satyricorum facile principem. Extat in Juvenalem Vetus Scholiastes, cum ipsis Satyris a Pet. Pithœo editus Paris. 1603. in 4. Hunc Scholiasten, cum pervetusto quodam & optimæ notæ codice MSS. Gerh. J. Vossii (cui multa quoque Anonymi scholiastæ annotamenta erant addita) collatum, auctiorem & emendatiorem edere olim Pet. Lambecius moliebatur, eaque in re Avunculum suum Luc. Holstenium consuluit: cui vero hic Epist. 8. ita respondit. *Probo eam, quam Juvenali, veterique scholiastæ, operam impendis, cum & me aliquando idem studium incesserit. Sed quotquot istorum Scholiorum exemplaria inspexi: inspexi autem plurima & antiquissima: a Pithœanis illa toto, quod ajunt, cælo discrepant, ut frustra ex illis medelam locis hiulcis speres.* Labores Lambeciani in lucem non prodierunt, sed extant tamen in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi. Solet Persio jungi Juvenalis: atque adeo pleræque editiones, quas sub Persio enumeravimus, etiam ad hunc sunt referendæ. Addendus iis commentarius in satyras Juvenalis, a Domitio Calderino scriptus, editusque Romæ 1474. in fol. Juvenalis Nicol. Rigaltii prodiit apud Stephanum 1613. Bonav. Gangrei Paris. 1614. in 8. cum Cœlii Curionis, Britannici, aliorumque notis, Basil. 1551. fol. Sunt & aliæ ejus editiones, de quibus sub Persio egimus.

11 M. VALERIUS MARTIALIS, argutissimus *Epigrammatum* scriptor longe magis adhuc quam Juvenalis adversa Criticorum judicia expertus est, Mureti, Gyraldi, Volaterrani, Naugerii, de quibus in libro de Patavinitate Livii nos aliquid *cap. 9. p. 128.* memorasse meminimus: addimusque nunc solum ea, quæ indignabundus BALTH. BONIFACIUS, in Conjecturis in Martialem, dicit, cum ait: *Ælius*

Ælius Verus Cæsar, apud Spartianum, diu noctuque hunc poëtam evolvens, & Virgilium suum appellavit: at non tetricus ille censor Claudius Verdierius, qui eum parasiten obscurum, & Poëtam scurrilem, impudentissime nominavit: at non atrox ille incendiarius, vir alioquin eruditus ac nobilis (Andr. Naugerius,) *cujus nomini mea Musa parcendum existimavit, qui Martialem quotannis, quod virgunculas Musas deprædicasset, publice comburebat. Cujus facti indignitate commotus me non continui, quin conceptam inde indignationem effunderem.* Mich. Neander. l. c. p. 191. postquam obscœnitatem Martialis devitandam monuisset, de reliquis ejus ita judicat. *Multa ejus Epigrammata divina plane sunt, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est: versus vero candidi, numerosi, pleni, denique optimi.* Obscœna resecare e Martiali visum nonnullis est, unde nati ejusdem Castratores, Conr. Gesnerus, Matth. Raderus, aliique plures, quorum aliqui, in titulo mira de hoc suo resecandi studio promittentes, nihil tamen in textu ipsomet præstiterunt: de quibus omnino consulendus Vavassor lib. de Epigrammate c. 20. qui de toto hoc studio detruncandi plura lectu dignissima affert. *(rr)* Scripsit Commentarium in Martialem jam decimo quinto ruente seculo Domitius Calderinus, Laurentio Mediceo nuncupatum, editumque Venet. 1493. in fol. in quo præter emen-

(rr) Inter Castratores Martialis primus fuit Conr. Gesnerus, Medicus & Polyhistor Civitatis Tigurinæ inclytus, qui Tiguri A. 1544. in 8vo edidit *Epigrammata* ejus *recens ab omni Verborum obscœnitate, in Adolescentium præcipue Scholarumque usum, expurgata, & in Locos Communes LXXXIV. digesta, una cum Tribus Dialogis, quibus ratio hujus Instituti redditur, & Jac. Micylli in Martialem Annotationibus.* Secuti sunt hujus Exemplum Jesuitæ nonnulli, Andr. scil. Frusius, Carnutensis Gallus, cujus *Martialis repurgatus ἀνωνύμως* (teste *Biblioth. Jesuitica*, Phil. Alegambii & Nath. Sothwelli *p. m. 51.*) Romæ A. 1558. in 8vo, & Lugd. Gall. A. 1598. in 16. prodiit, Matthæus Raderus, Tyrolensis, qui Martialem, omissis obscoenis, emendatum, ac Commentariis illustratum, ter edidit, ac tertiis quidem curis auctiorem Moguntiæ An. 1627. in fol. & Pet. Rodellus, qui libros V. Epigrammatum, resectis itidem lascivis, e Poëta hoc collectos, cum Notis suis, Tolosæ A. 1680. in 8vo. (referente Joh. Alb. Fabricio *P. I. Biblioth. Lat. p. 113. 114.*) publicavit. Non desunt Instituto huic sui Patroni, Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis detectis, P. I. c. 10. p. 79. 80.* Ol. Borrichius *Diss. II. de Poëtis Latinis, §. 39. p. 63. 64.* &, ut alios sileam, Conr. Gesnerus in tribus, quos suæ Editioni annexuit, Dialogis, paulo ante laudatis. In quorum Tertio Rhadamanthus Judex, post causam hanc in utramque partem, a Mitione & Demea, coram tribunali suo, fuse disceptatam, sequentem fert sententiam: *M. Val. Martialis principio castrari debet, dein ferro membratim discindi, ita ut nulli artus ei cohæreant amplius: mox diligenter a perito aliquo Medico, quæcunque particulæ ulla lue infectæ fuerint, igne urentur: reliquæ de integro in corpus novum articulatim concinnatæ conglutinentur, quemadmodum Æsculapius olim fertur ab equis discerpta Hippolyti Atheniensis membra, ope artis Medicæ, in pristinam integritatem reduxisse. Quod si temere quisquam huic sententiæ meæ contradixerit, in illo quoque castrationis pœnam exerceri volo.* Sed nec eidem sui defuere Censores, iique patronis longe numerosiores. Quos inter, ex ipsis Pontificiis atque Hispanis, Laur. Ramirez de Prado, *in Hypomn. ad Martialis Amphitheatr. Epigr. 25.* acerbe satis in Raderum Jesuitam, Castratorum istorum celeberrimum, invehitur. Morhofio nostro istud institutum itidem non admodum fuisse probatum, satis arguit argutum ejus ad Joh. Owenum, Epigrammatographum Anglum Martialis Æmulum, a Jesuitis pariter castratum, Tetrastichon, *in Epigrammatibus Selectis p. m. 28.* obvium.

emendationem Autoris, quam e quinque codicibus MSS. instituit, multa e veterum Græcorum, Latinorumque disciplina observat. Nostro seculo similem Commentarium struxit adolescens, ac pene puer adhuc, Laurent. Ramirez de Prado, Paris. in 4. 1607. editum: in quem tamen multa congesta sunt, quæ jam prius ab aliis erant observata, annotante Scaligero Epist. 466. Hinc non adeo mirum, si ex Pierii Hieroglyphicis, aut ex Raderi Annotationibus, etiam nonnulla, tacitis Auctoribus, videantur subrepta; qua de re Jac. Pontani & Raderi verba allegat Thomasius *de Plagio Liter. §. 137.* & Placcius *de Pseudon. p. 228.* integrum librum Claudii Musamberti, seu, ut evolvit ille Theodori Marcilii, Commentariorum in Laur. Ramiresii Hypomnemata ad Martialem, Paris. 1607. in 8. impressum, memorat, quo Ramiresius traducitur. Verum haud abs re addit Placcius, longe magis esse audiendum l. c. Scaligerum; qui, si puerilem ardorem inclarescendi, nimiumque alios vituperandi pruritum, demas, egregiam adolescentis indolem vehementer etiam collaudandam putat, parumque abest, quin ipsi præferat Theod. Marcilio. Idem Placcius, *eod. lib. p. 243.* in eam adducitur suspicionem, ut non tam Ramiresium adolescentulum discipulumque, quam Franc. Sanctium, ejus præceptorem, Auctorem esse commentariorum in Martialem conjiciat; velut & Latinæ Grammaticæ, seu (quo nomine notior est) Minervæ Sanctianæ auctor aliquando Ramiresius falso jactatus est. Matth. Raderi vastus in Martialem commentarius Mogunt. in fol. A. 1627. prodiit. Ex emendatione Hadr. Junii, cum indice omnium vocabulorum, cura Jos. Langii, Martialis Argentinæ An. 1595. in 12. lucem aspexit: cum commentariis Variorum, & indice Langii, Paris. 1607. in 4. Prodiit & Editio, cum notis Variorum integris, e museo Pet. Scriverii, Lugduni Bat. 1619. in 12. De Thom. Farnabii notis, sive paraphrasi potius, parum benigne judicat Franc. Vavassor, in lib. de Epigrammate pag. 288. Is. Vossius commentarium quoque in Martialem scripturus fuit, si credendum Colomesio. Desid. Heraldus, jam in scribendis animadversionibus in Martialem accinctus, Scaligerum, ut suppetias suarum notarum mitteret, oravit Ep. 67. Ep. Galli ad Scaligerum. Scaliger autem quædam Martialis Epigrammata Græce vertit, quæ, cum præfatione Is. Casauboni Paris. in 8. edita sunt. In catalogo Bibliothecæ Thuanæ reperitur Index in Martialem seorsim editus Auctore Pet. Etloisio in 8. de quo tamen nihil mihi constat. Cæsaris Zarotti, Philosophi & Medici Veneti, Commentaria in Martialem Medica Venetiis A. 1657. in 4. prodierunt.

12 Ne vero viri solum famam eruditionis sibi eo tempore vindicare possent, SULPITIA effecit Poëtria, quæ *de corrupto Reipublicæ statu,* cum Domitianus publico edicto

Pegasus ergo tuus factus Cantherius eheu!
Ipseque Apollo tuus factus Apella fuit!
O scelus! aut illos Eunuchos convenit esse, aut
Marsyæ ad exemplum crimina pelle luant.

cto philosophos urbe exegisset, *satyram* scripsit. Reperitur illa in libello, quo continentur Epigrammata & Poëmata veterum, e Bibliotheca Pet. Pithœi edita, Paris. 1590. in 16. Reperitur & inter poëtas satyricos minores, quos M. Z. Boxhornius recensuit, atque Commentariis illustravit Lugd. Batav. 1633. in 12. Accedit & Jani Dousæ Schediasma in Sulpitiæ satyram, A. 1633. (*ss*).

Agmen Auctorum æneæ ætatis claudat præclarus Vitarum veterum Imperatorum Scriptor, qui sub Trajano atque Hadriano inprimis claruit, C. SUETONIUS TRANQUILLUS, cujus, ut jam ceteras taceamus, elegans editio prodiit cum Commentariis variorum integris, Phil. Beroaldi, Lev. Torrentii & If. Casauboni (qui alias & seorsim singuli prodiere) Paris. 1610. in fol. Casauboni Commentarium, qui ceteris fere omnibus præstat, & a Scaligero satis laudari non potest, J. H. Bœclerus, cum suis Dissertationibus politicis, edidit Argentor. in 4. 1647. adjuncto indice locupletissimo. Sunt & Matthiæ Berneggeri Dissertationes in Suetonii Cæsares aliquot, Argentor. 1655. in 4. editæ. Quæ cum notis Variorum Lugdun. Batav. Ann. 1656. in 8. lucem aspexit, Editio Suetonii Joh. Schildio curante, bona est, in qua multa nova sunt, ab aliis non observata; Salmasianæ etiam observationes multæ. Omnium optima vero illa Editio, quam Ultrajecti A. 1672. in 4. Joh. Georg. Grævius nobis dedit, cum integris Commentariis atque notis Lev. Torrentii, If. Casauboni, Theod. Marcilii, Franc. Guieti, Joh. Frid. Gronovii, & ipsiusmet Grævii: Achilis Statii item & Eliæ Vineti ad libros de Grammaticis & Rhetoribus: denique etiam adjectus index copiosissimus Berneggeri, quem Typographus a Freinshemii hæredibus redemit. Edidit quoque Suetonium Carolus Patinus, suisque notis, ac præcipue numismatibus, illustravit Basil. 1675. in 4. Longe pluribus autem Iconibus & selectis notis Suetonium illustratum dedit Sam. Piriscus Ultraject. 1690. 2. Volum. in 8. In usum Delphini August. Babelonius Paris. 1684. In Suetonii Julium Cæsarem exstant Jac. Zevecotii Observata Politica elegantissima, qui & in ceteros Cæsares Notas Politicas scripsit, sed breviores. 13

CAP. XIV.

QUO AUTORES LATINI ÆTATIS FERREÆ RECENSENTUR.

§. 1. *Justinus Historicus, Trogi Epitomator.* 2. *Aulus Gellius.* 3. *Apulejus.* 4. *Q. Sept. Florens Tertullianus.* 5. *Censorinus.* 6. *Julius Obsequens, M. Aur. Olympius Neme-*

(*ss*) Sulpitiæ Poëtriæ Epistolas Amatorias, Libro IV. Carminum Tibulli insertas, vindicat, & Tibullo abjudicat, Casp. Barthius, styli dissimilitudinem, aliaque argumenta, pro sententia hac sua, allegans, *Lib. 59. Adversar. c. 16. p. 281.* Conf. Placcium verba ejus quædam recitantem, *in Tr. de Script. Anon. & Pseudon. P. II. p. 265. 266.*

Nemesianus, T. Jul. Calpurnius, Q. Serenus Sammonicus, Rutilius Numatianus. 7. *Scriptores Sex Historiæ Augustæ, Æl. Spartianus, Jul. Capitolinus, Æl. Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio & Flav. Vopiscus.* 8. *Sex. Aurelius Victor.* 9. *Minutius Felix.* 10. *Arnobius.* 11. *L. Cæl. Lactantius.* 12. *Ammianus Marcellinus.* 13. *Flav. Vegetius Renatus.* 14. *Q. Aurelius Symmachus.* 15. *Dec. Magnus Ausonius.* 16. *Cl. Claudianus.* 17. *Aurelius Prudentius, & Poëtæ Christiani ceteri, a Georg. Fabricio junctim editi.* 18. *Dracontius & Venantius Fortunatus.* 19. *Macrobius.* 20. *Severus Sulpitius.* 21. *C. Sollius Apollinaris Sidonius.* 22. *Martianus Capella.* 23. *Anicius Manlius Sever. Boethius.* 24. *M. Aurelius Cassiodorus.* 25. *Scriptores Finium Regendorum. Accedunt Monita de Latinitate Pandectarum, uti & Scriptoribus Ævi Medii, ob Historiam, non autem Stylum, legendis, generalia.* 26. *Appendix de Inscriptionibus Antiquis, Latinis pariter atque Græcis, earumque Collectoribus, inprimis Jano Grutero, Thoma Reinesio, Marq. Gudio, Raph. Fabretto, Seb. Maccio, Joh. Zaratino, Joh. Seldeno, Jac. Sponio, Guilb. Fleetwodo, &c.*

1 Ab Antoninis FERREAM ÆTATEM LATINI SERMONIS supputari debere judicant haud abs re plerique. Sed tamen sunt, qui sub iis Imperatoribus vixerunt, Auctores bini, de quibus non recte severam adeo sententiam pronuntiari aliqui putant. Prior illorum est Justinus, alter Gellius. JUSTINUM equidem inter Argenteæ etiam ætatis Scriptores cooptant, cum *Trogus* ille, cujus Epitomen ipse contexuit, Augusti vixerit ævo, & vero probabile sit, Justinum Trogi verba in pluribus retinuisse. Sed enimvero supra monuimus, ita Florum etiam ætati præstantiori, quam æneæ, adscribendum fore, qui Livium in epitomen contraxit. Rectius itaque Scioppius, Justini ætatem, qua vixit atque scripsit considerans, eum ferreæ ætati adscripsit: quamvis diffitendum non sit, ejus Latinitatem non esse usque adeo ferream: imo Floro multo melior est puriorque. Ceterum primos libros ejus Historiarum (ut vocavit ipse) Philippicarum XLIV, maximi sane æstimandos, edidit Aldus Manutius, *de Externis Historiis* inscriptos: atque is Aldus etiam sibi ab Amico quodam persuaderi passus est, extare in illius bibliotheca Trogum ipsum, & brevi etiam edendum: sed deceptus insigniter, vid. Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 19. p. 100. Præterea apud Rob. Stephanum in lucem emissus est Justinus Paris. A. 1543. in 8. Ibidem ex emendatione Jac. Bongarsii, cum ejusdem notis, A. 1581. in 8. Cum Bongarsii, Franc. Modii & Matthiæ Berneggeri notis, indiceque luculento Joh. Freinshemii, Argentor. 1631. in 8. Cum notis If. Vossii, Lugduni Bat. apud Elzevirios in 12. 1640. Cum notis Variorum, curante Ant. Thysio, ibid. 1650. & alia ex officina Hackiana nitidior multo meliorque, cura Grævii, qui notas integras Virorum doctorum atque suas, una cum indice Freinshemiano, per Schefferum & Vorstium aucto, adjecit A. 1683. in 8. Prodiit & editio Tanaqu. Fabri, cum notis ejus, Salmurii A. 1671.

2 AULUM GELLIUM vero seu, ut alii scribunt, Agellium ad ferream ætatem a Scioppio ablegari, non fert Vavassor de Ludicra Dictione pag. 270. sed, quod & Lipsius

Lipſius fecit, optimæ Latinitatis autorem vocat. Variæ ſunt ejus *Editiones*, quanquam multo plures a Viris doctis promiſſæ, varia culpa ſeu infortunio, interierint. Inſumſit noctes aliquas Gellio eximio cum ſucceſſu HENR. STEPHANUS, queis propterea nomen quoque fecit: *Noctes Pariſinæ Atticis Gellii invigilatæ*, quas, cum Ludov. Carrionis notis in Gellium imperfectis junctas, edidit Pariſ. 1585. in 8. Adjecit quoque Noctibus illis ſuis Apologiam pro Gellio contra iniquam Ludov. Vivis cenſuram, cui nimirum Gellius vocatur *homo rhapſodus plane, congeſtor potius, quam digeſtor, & oſtentator, quam peritus: loquaculus ſine eruditione, in verbis ac ſententiis putidulus: legendus quidem, ſed ita, ut te rem levem inſpicere ſcias:* & quæ alia indigniſſima & ſe & Gellio convitia Vives cumulat *de Diſciplinis l. III. p. 532. & 537.* Quapropter & Joſ. Scaliger, in Excerptis Putean. p. 253. Vivem, ait, malo animo de Gellio judicaſſe: miror tamen, quod addat; *ſed tamen bene.* Melius profecto egit Stephanus, qui defendit Gellium. Sed in eo male conſuluit orbi literato Stephanus, quod Carrionis notas, quas perfectas jam, ut mandaret typis, acceperat, imperfectas tamen reliquit: cujus rei cauſam eam aperit in libris de Vita ſua Thuanus; quod, ob rei familiaris anguſtias, cum jam non amplius ſufficeret Gellio, Stephanus ſuis typis edendo, ad conducendos ab alio typos fuerit coactus: ortis autem inter utrumque rixis (ut erat plane moroſus rixoſusque Stephanus,) ita ſuppreſſæ doctisſimi Carrionis egregiæ animadverſiones ſunt. Quod, cum non noſſet Barthius Adverſ. lib. XXXV. c. 6. male Carrionem ipſummet ſuas notas ad finem perducere non potuiſſe exiſtimavit: recte cetera eas præſtantisſimas judicans: atque idem de nomine A. Gellii locisque aliquot cap. ſeq. 7. conferendus. PET. LAMBECIUS, inter alia molimina ſua, *Lucubrationes* quoque *in Gellium Criticas* numeravit, earumqee *Prodromum*, una cum diſſertatione de Vita & nomine Auli Gellii, Pariſ. 1647. in 8. apud Seb. Cramoyſium edidit: ſed hunc Prodromum Epidromus non magis ſecutus eſt, quam imperfectas Carrionis notas perfectæ. Similiter inter promiſſa evanuerunt Cl. Salmaſii Commentarius in Gellium; de quo, tum Clementius in Catalogo Operum Salmaſii, qui ejus Vitæ Epiſtolis præmiſſæ annectitur, p. 68. tum Laur. Craſſus Elogior. T. II. p. 211. videri poſſunt: Richardi Thomſoni nova editio Gellii, quam, e Codice MSS. bonæ notæ, meditabatur, teſte Joh. de Bumery in Epiſt. Gall. ad Scalig. lib. III. ep. 9. editio Oberti Giphanii, quam, e ſpoliis Lucæ Fruterii, doctisſimi juvenis, cui paratum jam editioni Gellium ſurripuerat, inſigni plagio parabat; teſte Scaligero in Excerptis Putean. p. 87. & 94. aliæque. Philippi Caroli Animadverſiones poſthumas in Gellium, ſed nec eas ob fatum Auctoris integras, publicavit, cum præfatione de Gellio, Chriſtoph. Arnoldus Noribergæ 1663. in 8. additis quoque ejusdem Animadverſionibus in Curtium, & Diſſertatione de Criticis. Jodoci Badii & Petri Moſellani notæ Pariſ. junctim A. 1536. prodierunt. Cum Variorum notis, apud Belgas Gellium Lugd. Batav. A. 1666. in 8. apparavit Ant. Thyſius: cum ſuis & aliorum caſtigationibus obſervationibusque, Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1687. in 8. cui editioni Index quoque Auctorum a Gellio citatorum acceſſit.

3 APULEJUM Afrum, monstrosæ & vere Africanæ dictionis Auctorem, ad ferream ætatem, non solum Antoninorum tempus, quo vixit, sed & ipsemet tumidus ac ineptus sermonis character, ablegant. Melanchthon dicebat illum rudere cum Asino suo. Et tamen is adeo nonnullis amatoribus suis perplacet, ut non solum pro satis Latino venditent, Plautique imitatore, sed & Phil. Beroaldus non dubitaverit, Musas Apuleji sermone locuturas, si Latine loqui vellent. Vicissim vero Franc. Floridus Sabinus acriter in Beroaldum, ob præposterum illum Apulejum imitandi amorem, invectus est. *Vitiosissimum scribendi genus*, dicebat, *ex Apulejo, Martiano, Capella, Sidonio, & similibus, primus suis temporibus excitavit, & in multas Europæ partes, e quibus undique ad eum confluebant Auditores, ita diffudit, ut plurima adhuc supersint ejus vestigia, nec penitus deleri possint.* Hanc Floridi vocem de Beroaldo annotavit Gaddius T. I. Scriptor. Non-Ecclesiast. p. 79. ubi prolixe satis de Philippo Beroaldo utroque: (senior enim atque junior fuerunt) de illius virtutibus, vitiis ac operibus agit. Idem Gaddius, cum de Apulejo agit, l. c. p. 33. varia quoque de illo judicia variorum apponit: in eo tamen, ut mihi videtur, ineptus, quod Apuleji stylo nimis faveat, putetque, condonari illi figuras quasdam, Epitheta, & hujus generis alia, quoque posse; quia non scribat dogmata religionis, aut arcana Politices, aut historiam gravem. Sed non omittit tamen etiam allegare rigidos Apuleji censores; veluti Laur. Vallam, lib. in Antonium Raudensem; Jan. Parrhasium Epist. cent. II. Jac. Pontanum Progymnasm. P. I. n. 25. Franc. Robortellum, Joh. Bapt. Pium, Jac. Durantium Casellium, Justum Lipsium, Janum Guilielmium, Raph. Volaterranum; quorum singulorum loca adducit. Potest his addi, præter alios, Buchnerus de Commutata Rat. dicendi c. 13. p. 228. seq. & Daumius in lib. de Caussis amissarum Lat. linguæ radicum, ubi pluribus agit de Apulejo. Conf. quoque Jul. Cæs. Capaccius Elogior. lib. II. p. 242. Prodierunt Apuleji Opera, post Romanas, Aldinas, Basileenses editiones aliquot, Lugduni Batav. ap. Raphelengium 1588. in 8. cum notis Petri Colvii, Brugensis; cujus Viri singulare illud fatum fuit, quod calce mulæ ictus perierit: a mula scilicet referens pretium laborum in Asinum Apulejanum impensorum. Extant de eo bina Jani Dousæ Epigrammata, quæ reperiuntur lib. V. Epigramm. p. 138. seq. Phil. Beroaldi prolixus est in Apulejum Commentarius, qui in 8. Basil. 1560. 3. Volum. &, una cum notis Godeschalci Stewechii, in fol. ibidem editus est. Scripsit & Apuleji Vitam Beroaldus. Sed quid de illo senserit Floridus, dictum jam. Multo abjectius adhuc illius mentionem facit Claud. Verdierius, cum in Censura Auctorum pag. 158. ita infit: *Phil. Beroaldus vir dictionariis quibusdam addictus fuit, e quibus sua eruit omnia: segnissimus: in Apulejum oscitat. Hujus si vellem errata omnia persequi, magni voluminis liber emittendus esset.* Extat vero elegantissimus Angli doctissimi, Joh. Pricæi, Commentarius in Asinum Apuleji, Goudæ A. 1650. in 8. vulgatus. Opera ejus Geverh. Elmenhorstius Francof. 1621. in 8. cum suis & aliorum notis, egregia editione in lucem prodire jussit: cum castigationibus suis Bonav. Vulcanius An. 1594. Lugduni Bat. Apologiam Apuleji Commentario illustrarunt If. Casaubonus Paris. 1594. in 4to, Scipio Gentilis, Hanoviæ 1607. in 8. & Joh. Pricæus Paris. 1636.

1636. in 8. Caſp. Scioppii Symbola in Apulejum recuſa ſunt Amſtelod. 1664. in 8vo.

Immiſcendi nunc, ferentibus ita ſeculis, Chriſtiani quoque Paganis ſunt, atque hos inter prodeat primus Afer, quem Africitatis multum habere, aſperum & in verbis monſtroſum, alibi diximus, Q. SEPTIMIUS FLOR. TERTULLIANUS, omni ſane eruditionis genere tinctus, verum dictionis & ingenii elegantias ordinemque aſpernantis. Primus eum edidit, e MSS. duobus, Baſil. An. 1521. Beat. Rhenanus, cum notis haud quaquam aſpernandis; quæ editio ter poſtmodum Baſileæ, & bis Pariſiis, repetita eſt: præſtat reliquis vero, quæ, Pariſ. 1566. duobus in 8. tomis, nitidiſſimo charactere, impreſſa, integram quoque Franc. Zephyri paraphraſin Apologetici habet, quæ alias tota nuſpiam reperitur: obſervante Colomeſio Biblioth. Choiſie p. 163. Jac. Pamelius exinde, cum notis ſuis, edidit Tertullianum Antwerp. An. 1579. quam editionem Pariſienſes An. 1583. recuderunt, & Colonienſes An. 1617. Commentatus in eundem eſt LUDOV. *de la* CERDA ampliſſime, & tres Tertulliani ſuis notis illuſtrati tomos edidit 1624. 1630. & 1641. neque tamen ad finem opus perduxit, &, ut varia Philologica atque antiquaria ſacra coacervat; ita ſupervacua nimis frequenter immiſcet. Non minus prolixe in eundem Auctorem ſcripſit Georgius Ambianenſis, edito tribus vaſtis voluminibus Tertulliano Reſuſcitato, Pariſ. 1648. & 1650. ſed minus tamen illo probatur. Pamelianis notis Franc. Junius ſuas addidit Francof. A. 1597. Omnium optime vero de Tertulliano meritus eſt NICOL. RIGALTIUS, quippe qui & ſummo ſtudio illum cum MSS. codicibus contulit atque emendavit, & ſuis illum notis atque obſervationibus doctiſſimis illuſtravit: primo quidem novem ſolum ejus libros edens, Pariſ. An. 1627. ſed deinde Tertullianum integrum An. 1634. Librarius, qui eam Editionem imprimebat, ne quid illi deeſſet, Anno ſequente 1635. Tomum peculiarem adjecit notarum & Commentariorum Rhenani, Pamelii, Junii, aliorumque, qui in Tertullianum ſcripſerant. Sunt & ſingulares libri Tertullianei aliquorum commentariis illuſtrati: ut ejus liber de Pallio cum notis Latinis & interpretatione Gallica Edm. Richerii Pariſ. 1600. cum notis Cl. Salmaſii Pariſ. 1622. quas tamen Dion. Petavius, ſub ficto Ant. Cercoëtii nomine latens, Animadverſionibus ſuis, Rhedonis (Pariſ.) An. 1622. in 8. editis, impugnavit: & cum ſe Salmaſius, Franc. Franci nomen aſſumens, anno ſq. 1623. vindicaſſet, edita Confutatione Animadverſionum Cercoëtii, hic An. 1624. Maſtigophoros tres in Elenchum Franci edidit: atque hinc poſtmodum irreconciliabiles inter utrumque lites, odiaque immenſa nata. Affectas vero Salmaſius notas quoque habebat in Tertulliani Apologeticum, libros de corona Militis, de Spectaculis, de Habitu mulierum & cultu fœminarum: prout Laur. Craſſus in Elogiis T. II. pag. 211. teſtis eſt: ſed nihil eorum dedit. Apologeticum Deſider. Heraldus, cum notis ſuis, Pariſ. 1613. in 4. vulgavit: Ejus ad Nationes libros Jac. Gothofredus An. 1625. in 4. itidem notis illuſtratos. In Poëmata Tertulliani notas ſcripſit, poſt Junium, alioſque, Andr. Rivinus, Lipſiæ A. 1651. Omnium Tertulliani Operum nitidiſſima editio eſt, quam Pariſ.

A. 1663. cum Notis integris Nicol. Rigaltii suisque, & selectis Pamelii, Lacerdæ, aliorumque, Phil. Priorius edidit, & quæ ibidem A. 1675. recusa est.

5 Paulo post Tertullianum, nempe sub Alexandro Severo, CENSORINUS scripsit librum *de Die Natali*, quem pereruditum, & Chronologis, ob connexas egregie æras potiores, utilissimum esse, jamdudum Vossius monuit de Histor. Lat. lib. II. c. 3. Nimiam tamen dictionis simplicitatem in eo Barthius notat Adversar. lib. XIIX. cap. 14. ubi locis ejusdem aliquot, e codice MSS. lucem affert. Prodiit vero libellus ille, ex officina Aldi, Venet. An. 1528. cum notis Ludov. Carrionis & Petri Joh. Nunnesii Hanov. 1615. ex recensione Eliæ Vineti, una cum Solino ejusdem, Pictavii in 4. A. 1568. Optima editio est Henrici Lindenbrogii, Hamburgi primum An. 1614. in 4. & deinde emendatior Lugduni Batav. 1642. in 8. impressa.

6 Memorandi porro carptim nonnulli, quorum fama non adeo magna est, & ætas tamen in hæc tempora incidit. JULIUS OBSEQUENS, cujus de *Prodigiis*, quæ Romæ & in vicinia acciderunt, lib. II. post Aldinam editionem An. 1508. in 8. aliasque plures, Amstelodami An. 1689. cum notis Joh. Schefferi, prodierunt in 8. M. AUREL. OLYMPIUS NEMESIANUS, cujus *Cynegetica*, & T. JUL. CALPURNIUS, cujus *Bucolica* ad Nemesianum supersunt; uterque, cum Rob. Titii notis, Florentiæ in 4. & in Venatione Novantiqua Jani Ulitii, seu Venaticis & Bucolicis Poëtis, quos Ulitius cum notis Lugduni Bat. in 12. An. 1645. edidit, una cum Gratio prodierunt: ut & cum Casp. Barthii, duodecennis adolescentuli, notis Hanov. An. 1613. QV. SERENUS SAMMONICUS, cujus *Carmen de Medicina* extat inter Poëmata Vetera a Pithœo edita Paris. An. 1590. RUTILIUS NUMATIANUS, cujus *Itinerarium* ab eodem Pithœo, eodemque libro, editum est; quamvis jam antea Romæ An. 1582. in 8. a Josepho Castalione evulgatum, notisque illustratum.

7 Majoris longe momenti sunt, qui vocantur SCRIPTORES HISTORIÆ AUGUSTÆ, *Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio atque Flavius Vopiscus*, quorum omnium ætas in Diocletianum, Constantium Chlorum, ejusque filium Constantinum M. cadit. Quamvis autem certo non satis constet; quæ Vitæ a quibus sigillatim scriptæ sint: nec præterea dictionis character aut Latinitas ea reperiatur, quæ tuto in imitationem trahi posset: nihilominus, ob rerum, quas tradunt, magna pondera, maximi haud immerito æstimantur; præsertim, postquam exquisitissimis If. Casauboni Salmasiique annotationibus illustrati sunt. Junctim labores horum Duumvirorum, una cum sex iis Scriptoribus, prodierunt Paris. 1620. in fol. Prodierant jam antea Francofurti A. 1588. apud Wechelos, cura Frider. Sylburgii, *Scriptores Historiæ Augustæ minores*; sed multi erant illi collectioni, præter hos sex, additi: velut & in Editione Jani Gruteri factum; qui Scriptores Historiæ Aug. a Jul. Cæsare usque ad Carolum M. collectos, cum notis suis, in fol. A. 1611. Hanoviæ excudi curavit. Sed & ad illam Editionem Scriptorum Historiæ Aug. quam M. Z. Boxhornius Lugduni Batav. A. 1632. 4. voluminibus in 12. procuravit, plures pertinent: in qua scilicet Suetonius, nisi

nisi fallor, auspicatur, atque finit Ammianus Marcellinus. Sciendum vero, esse nonnulla commentatum ibi Boxhornium, quæ ipsemet alibi non scripta mallet. Vid. Not. in Taciti Vit. Agric. pag. 174. (Vossius profecto, cum infeliciter adeo tractatum ab illo Suetonium deprehendisset, nec de Historiæ Augustæ Scriptoribus sibi magnam spem fecit: sed, postquam ingenue, quid monendum in Suetonio Boxhornii sit, data ad ipsummet Epistola significasset: *Laudo,* pergit, *quod etiam cogites de aliis historiæ Augustæ scriptoribus: etsi difficile sit post Homerum* (Salmasium Casaubonumque) *Iliada scribere. Verum χαλεπὰ τὰ καλά. Nec tu, ut censeo, tam messem uberem, quam spicilegium, promittis: atque id colligo ex parte ea, quam miseras. Legi in iis, quæ satis arriderent, sed cogitare de singulis non licuit.* &c.) Ceterum recudendam sibi nitidissimis characteribus, sed minore forma, Batavi Editionem sex scriptorum horum sumserunt Lugd. Batav. An. 1670. 2. vol. in 8. ex officina Hackiana, &, præter Casauboni, & Salmasii notas integras Gruterianas etiam adjecerunt. Longe inferior illa est, quæ cum notis Variorum selectis, per Corn. Screvelium An. 1661. est exhibita. Commoda vero atque emendatissima, quæ cum notis Ulrici Obrechti, Argentorati A. 1677. in 8. lucem aspexit.

In Collectionibus illis Scriptorum Historiæ Augustæ, quas a Sylburgio atque Grutero editas modo commemoravimus, reperitur quoque SEXTUS AURELIUS VICTOR, cujus libri *de origine gentis Romanæ, de viris illustribus, & de Cæsaribus,* ibi reperiuntur. Non spernendæ vero Latinitatis auctor est, & sub Constantio Imp. claruit. Libellum de Cæsaribus, ab Augusto ad Constantium, primus protulit Andr. Schottus Antwerpiæ An. 1579. in 8. Prodiit deinde aliqua ejus Editio, cum Notis Variorum, Andr. Schotti, El. Vineti, If. Casauboni, Just. Lipsii, Jani Gruteri, integris, Lugduni Batav. An. 1670. in 8. (& non ita pridem novam struxit Cl. Joh. Georg. Grævius Ultrajecti. In usum Delphini Anna Daceria, Tanaq. Fabri filia, dedit Paris. 1681. in 4.) 8

Anteverterunt adhuc ætatem Aur. Victoris Christiani aliquot Scriptores, *Minutius Felix, Arnobius & Lactantius.* MIN. FELICEM jam Lactantius commendavit. Extat ejus *Octavius, i.e. Dialogus de vanitate idololatriæ, & veritate religionis Christianæ,* stylo satis pro illorum temporum ratione terso atque puro compositus, nec minus ingeniose. Diu jam & aliquoties editus fuerat Dialogus ille, priusquam extare crederetur: nempe qui pro octavo Arnobii contra gentes libro reputabatur, cum quo semper etiam prodiit. Verum animadvertit errorem, primusque detexit JCtus celebris, Franc. Balduinus, edito, cum prolixa præfatione, Minutio Felice Heidelbergæ A. 1569. in 8. quem secuti postmodum Fulv. Ursinus, Joh. Wowerius, Geverh. Elmenhorstius, Desid. Heraldus, & Nic. Rigaltius, Minutium suis Commentationibus illustrarunt. Horum omnium notas conjuxit, & stipatum iis Minutium, a se denuo recensitum, una cum Jul. Firmico Materno de errore profanarum religionum, Wowerii notis illustrato, edidit Lugd. Batav. 1651. in 4to. Jacobus Oizelius. Sed, quod obiter addo, Oizelius ille plagiarius est, cui corniculæ jamdudum plumæ sunt evulsæ: ut patet ex Commentario, quem in Caji Institutiones scripsit, 9

& qui pene totus ex Hier. Alexandri commentario desumptus est. Ceterum Minutius etiam, cum selectis Variorum notis, prodiit Lugd. Batav. 1672. in 8.

10 ARNOBII, qui sub finem secundi & initio tertii post C. N. Seculi clarus fuit, Latinitas mediocris est, sed sequior tamen. Barthius facundum atque doctum Scriptorem, suo quodam & Afro dicendi genere, penetrante quidem & nervoso, sed parum polito & jucundo, usum, non male censet, Adverf. Lib. XLVIII. c. 4. Septem ejus *libri adversus Gentes* extant, quorum optima *Editio* est, quæ textum ex emendatione Cl. Salmasii accuratum, notas autem (ut titulus præ se fert) omnium, simul comprehendit, Theodori Canteri, Des. Heraldi, Gev. Elmenhorstii, & Godesch. Stewechii, Lugduni Batav. 1651. in 4. Omissæ tamen sunt notæ Pet. Ciacconii & Fulvii Ursini emendationes, quæ Romæ A. 1583. in 4. cum Minutio & Arnobio, prodierunt. Omissus itidem Criticus Arnobianus Joh. Meursii Lugd. Batav. 1598. in 8. una cum ejusdem Hypercritico Minutiano, editus: cujus ne obiter quidem meminisse bonos illos tam curatæ editionis Curatores, haud abs re miratur Phil. Labbe Differt. de Scriptor. Eccl. T. I. p. 105. Meursiumque ornat elogio illustratoris Athenarum Lugduno-Batavarum, de tota Hollandia, adeoque & universa re literaria, bene meriti. Parabat justum Commentarium in Arnobium Salmasius, eique præfigendam Dissertationem de ratione nominum, cognominum & agnominum apud veteres: de quo suo proposito, tum ipse passim in Epistolis, tum & Cl. Sarravius, strenuus instigator in literis ad eundem, meminere: & ex his Ant. Clementius, in Catalogo Operum affectorum Salmasii, & Laur. Crassus in Elogiis. Sed evanuit tamen omne, quod sperabatur. Casp. Barthius, Adversar. l. XLIII. c. 2. ægre fert, Arnobium ab Hieronymo inæqualem nimium, & absque operis sui partitione confusum, dici: cum in præstantissimo Auctore ordo satis formosus, etsi minime Scholasticis Rhetorum legibus alligatus, compareat: Quapropter & Hieronymi locum pro suspecto habet, & (non satis tamen feliciter) emendat: Observat ceteroquin, Arnobium fuisse Lucretii imitatorem, cujus sæpe res & verba exprimat. Loca etiam aliquot l. c. c. 6. & lib. XLIV. c. 1. seu tentat, seu restituit; Gellenianæ inprimis editioni Arnobii non satis æquus, quippe quam totam ad Editoris captum reformatam, seu transformatam potius, animadvertit.

11 Multo autem Arnobio præferri meret L. CÆL. LACTANTIUS, ejusdem discipulus, & Crispi Cæsaris magister, cujus Tulliana Latinitas vehementer plurimis probatur. Et sane fluida est atque mire decora: non tamen usquequaque pura; sed sunt & huic Auctori admisti barbarismi: ut in ea ætate vix quisquam ab iis sibi satis cavere poterat. Infinitæ propemodum ejus *Editiones* sunt.. Præcipuæ: Xysti Betuleji, Basil. in fol. An. 1563. cum pereruditis, Lambecio judice, Commentariis: Mich. Thomasii, Antwerp. 1587, apud Plantinum in 8. Josephi Isæi in fol. Cæsenæ 1646. Ant. Thysii, cum notis Variorum, Lugduni Batav. 1652. in 8. Servatii Gallæi, quæ & ipsa cum notis Variorum, ipsiusque Gallæi; Lugd. Bat. 1660. in 8. Thom. Sparckii Oxon. 1684. in 8. &c. Varias lectiones quasdam, e Codice Vindobonensi, excerpsit Lambecius lib. II. de Bibl. Vindobon. p. 288. In editione Oxoniensi Sparckii, ut & in Cantabri-

tabrigiensi Anni 1685. in 8. comparet etiam Lactantii liber *de Mortibus Persecutorum*, exiguus quidem ille, sed usus maximi: quem primus e Colbertino codice quodam eruit, & Miscellaneorum Tom. II. Paris. A. 1679. inseruit, Steph. Baluzius, notis doctissimis illustratum: inde variis Virorum doctorum observationibus atque notis illustrior redditus ille libellus est, Gisberti Cuperi, Joh. Columbi, Nic. Toinardi: Gallica etiam Maucroixii, atque Anglica Gilb. Burneti, versione donatus. (Notas omnium collegit, & secundis curis auctiores multo Baluzianas, non Cuperi solum, Columbi atque Toinardi, sed & J. G. Grævii, Eliæ Boherelli, Thom. Galei, Jac. Tollii, suisque, junxit Paulus Bauldri, Ultraj. A. 1692. in 8. adjecta etiam Dissertatione Henr. Dodwelli, & Theod. Ruinarti præfatione ad Acta Martyrum: nempe quas ad Lactantium partim, partim ad historiam persecutionum facere arbitrabatur. Parat nunc novam Operum Lactantii editionem Chr. Cellarius) *(tt)* Poëmata quædam de Paschate, de Resurrectione, de Passione Domini, falso Lactantio adscribi nemo dubitat; ut carmen de Phœnice, & Luctatii commentarium in Tacitum, non dicam: notha omnia, vid. præter alios complures, Placcius de Pseudon. p. 216. *(uu)*.

Incedat nunc gravis Historicus, AMMIANUS MARCELLINUS, homo 12
natione Græcus, & miles, & gentilium superstitioni addictus: sed qui optima fide res gestas Romanorum Imperatorum, inde a Nerva usque ad Valentis interitum, XXXI. libris, quorum XIII. tamen primi primi periere, descripsit: Latinitate tali, quæ expectari a tali homine, atque eo tempore, poterat Gaddius, T. I. de Scriptor. p. 27. stylum ejus esse poëticum dicendum putat: sed est potius, pro ratione temporum illorum, aspere tumidus, & inflatione affectata horrens. Prodiit ille in Collectionibus Scriptorum historiæ Augustæ Sylburgiana, Gruteriana, & Boxhorniana, in qua simul notis aliquibus est illustratus, sed quæ non semper magni adeo momenti sunt. Longe majoris ducendæ animadversiones Frider. Lindenbrogii, cum quibus Hamburgi An. 1609. in 4to. Ammianus prodiit. Postmodum Henr. Valesius eruditissimas notas in eundem composuit, ediditque Paris. 1636. in 4. Erat olim ille liber rarissimus: sed recusus postmodum est Paris. A. 1681. in fol. magnifica ac eleganti Editione. Frater Henrici, Hadrianus Valesius, Historiographus Regius, illam procuravit, addiditque Lindenbrogii observationes, & fratris annotationes, utrasque auctiores, collectanea variarum lectionum

(*tt*) Novissimam omnium Lactantii Operum (quibus Libellus quoque de Persecutorum Mortibus accessit) Editionem, ad IV. Codicum (Trium scil. Bibliothecæ Academicæ Lipsiensis, uniusque Saxo-Gothani) fidem denuo emendatam, & Annotationibus suis atque aliorum insigniter illustratam, Typis Lipsiensibus, Batavicos nitore propemodum æquantibus, A. 1698. in 8vo dedit Christoph. Cellarius, Lit. Eleg. in Acad. Saxo-Halensi Professor. Recensum illius ac Laudes V. *in Actis Erud. Lipsiensibus, M. Nov. A. 1698. p. 535. 536.*

(*uu*) Placidum Lactantium, sive Luctatium, a L. Cælio Lactantio, Scriptore Ecclesiastico, recte Morhofius, Placcium secutus, distinguit, sed incaute ἁμάρτημα ejus μνημονικόν, alibi a nobis jam notatum, transcribendo suum facit, dum priori (Placido scilicet), Statii Poëtæ Interpreti, *Commentarium in Tacitum* perperam attribuit.

num e codice Colbertino, suasque notas: ut & vitam Ammiani, a Claudio Chiffletio compositam. (Et tamen, quod vix sperandum videbatur; adhuc præstantiorem Marcelli Editionem elucubravit Jac. Gronovius, præter omnes eorum, quos enumeravimus suis quoque notis insignitam, & præterea faciebus Imperatorum, numis, obelisco, variisque imaginibus aliis, æri incisis, & ad explicationem illustrationemve Auctoris mire facientibus, exornatam, Lugduni Batav. 1693. in fol. & in 4.)

13 Militem historicum excipiat Auctor de re militari scripto agens, FLAV. VEGETIUS RENATUS, cujus *de Re militari lib. V.* cum Commentario Godeschalci Stewechii, prodierunt in 4. Paris. 1607. postmodum Lugduni Batav. Coloniæ, alibique, plus semel recusi. Extat & editio Petri Scriverii, cum ejusdem notis, Lugduni Batav. 1633. in 8. & alia iterum Franc. Modii. Omnium trium annotationes junctim cum Vegetio prodierunt Vesaliæ 1670. in 8vo. Idem Auctor *de Veterinaria*, seu *Mulomedicina*, editus est a Joh. Sambuco A. 1574. quamvis & jam antea Basil. 1528. apud Fabrum Emmeum fuerit excusus. In eum Vegetii librum Joh. Rhodii Emendationes & notæ servabantur in Bibliotheca Thomæ Bartholini, sed quæ, una cum Lexico, quod additum fuerat, in ferali illius incendio conflagrarunt.

14 Eodem seculo, sub Valentiniano atque Theodosio Imp. clarus erat Q. AUREL. SYMMACHUS, Vir Consularis ac doctissimus, sed infensus Christianis. Ejus *Epistolæ*, cum Franc. Jureti & Job. Lectii notis, prodierunt Genevæ 1587. in 8. & cum additis X. Miscellaneorum libris Paris. 1604. in 8. Equidem Juretum Petrus Faber plagii postulavit, ob aliquam observationem notis ad Symmachum insertam; quam sibi surreptam ait: verum non tanti crimen est, ut attendi mereatur. vid. Thomasius de Plagio Liter. §. 425. & 477. Magis insigne est, digniusque notatu, plagium CASP. SCIOPPII, qui Oberto Giphanio, hospiti suo, integrum codicem MSS. Symmachi surripuit, & ex eo postmodum suas emendationes magnam partem hausit: tum quas in editione Symmachi Moguntiæ A. 1608. in 4to publicavit, tum quas in libris Verisimilium, in quibus quamplurima ejus loca restituit. Edidit Symmachum etiam Phil. Pareus cum Electis, Lexico & Calligraphia Symmachianis, Neapoli Nemetum A. 1618. in 8. Latinus Latinius quoque in Bibliotheca Profana Symmachi locis aliquibus medelam tulit.

15 Symmacho coævus D. MAGNUS AUSONIUS, Poëta pro illa ætate non contemnendus est; quanquam Jos. Scaliger vellet, illum nunquam *Epigramma* scripsisse. Ejus *Latinitatem* tanti BARTHIUS æstimavit, ut, quicquid apud eum legitur, pro vere Latino habendum existimarit. *Nil enim quicquam,* ait, *sine antiquitatis exemplo posuit, ut fuit eruditior, quam pro eo ævo, & scriptorum eorum amator, qui nobis ademti sunt, nec sperantur unquam e tenebris emersuri oblivionis. Adversar. lib. III. c. 7.* Idem quoque divinitatem Ausonianæ poëseos admiratur cap. 18. alibique passim eum Scriptoribus suæ ætatis longe præfert. *Epistolam* vero, quæ sub Theodosii Imp. nomine ad Ausonium scripta libro Epigrammatum præfigi solet, plane spuriam judicat,

judicat, L. XII. c. 12. ut jam ante nos Placcius annotavit de Pseudon. p. 264. MICH. NEANDER librum Epigrammatum Ausonii, magnam partem a Græcis acceptum, mira elegantia, parique ingenio, translatum ait: Præf. Erotem. Gr. L. p. 196. (Ita & BOHURSIUS, rigidus alias veterum æque ac recentiorum Auctorum censor, nihil concinnius Epigrammate Ausoniano esse posse ait, in quo omnia miro artificio quadrent. vid. *la Maniere de bien Penser p. 41.*) FRANC. VAVASSOR, lib. de Epigrammate c. 15. p. 171. de Ausonio. *Repræsentare nobis Ausonius Græcos velle visus est, quippe cum epigrammata scripserit: pauca supra centum, a Græcis amplius quinquaginta sumserit, vel ut æmulus, vel ut interpolator.* Idem vero JOS. SCALIGER, quem de Epigrammatibus Ausonianis non satis ex dignitate judicasse diximus, singularem tamen curam auctori illi impendit; ediditque adeo Lectiones Ausonianas, in quibus multa ejus emaculat, vitamque Ausonii capite ultimo succincte tradit. Prodierunt istæ Scaligeri Lectiones, cum Ausonio, adjectis quibusdam notulis Ad. Turnebi, Adr. Junii, Gu. Canteri, J. Lipsii, El. Vineti, Genevæ 1588. in 12. apud Jac. Stœrium. Plenior est editio Eliæ Vineti, una cum Scaligeri Lectionibus Ausonianis edita Burdegalæ A. 1590. in 4. quibus accessit Rerum Burdegalensium Chronicon, auctore Gabr. Lurbeo. Atque hæc est illa secunda editio Vineti, cujus post mortem Vineti editæ Scaliger in Epistolis meminit: Ep. 199. quæ & ipsa Ausonio illustrando tota insumitur, ubi simul parum æque judicat de Vineto. Franc. Sylvius quoque vapulat, qui in Gryphum Ausonii erat commentatus. Nil eum nisi triviali moneta percussisse Scaliger ait: cum tamen multum bonarum rerum, ex philologia satis accurata depromptum, habeat, judice Ludov. Vive de Disciplinis p. 542. qui nullum se in bonis literis doctiorem nosse ait. Ceterum optima Ausonii editio est, quam procuravit Jac. Tollius, cum notis integris Jos. Scaligeri, Mariangeli Accursii, Marq. Freheri, Pet. Scriverii: selectis El. Vineti, C. Barthii, Val. Acidalii, J. F. Gronovii, J. G. Grævii, aliorumque Amstelodami apud Blavios 1671. in 8.

Ausonio addimus æqualem temporis ratione Poëtam alium, CL. CLAUDIANUM, qui ultra genium seculi sui floridus est, elegans, ac numerosus, sed in phraseologia intemperans, &, dum sublime sectaretur, κακόζηλος luxurie sua: quam ob rem a compluribus Viris doctis notatur. Vid. præter alios VAVASSOR de Epigramm. c. 15. p. 170. 171. qui miratur, atque etiam ægre fert, Claudianum vulgo, ut purissimæ Latinitatis Scriptorem, aut etiam Poëtam exquisitissimum ab aliis proponi, cum non major tamen ejus auctoritas sit, quam Ausonii & Prudentii. *Est ille quidem,* ait, *& dulcior structura versuum, quam Ausonius; & syllabarum mensura emendatior, quam Prudentius cum Ausonio: non is tamen, qui ad auream antiquitatem adspiret, neque dignus, qui conferatur cum Martiale, aut qui peræque ac Catullus discentium manibus teratur. Sed est hoc præclarum judicium seculi nostri quorundam, qui quanti pretii quisque apud nos scriptor esse debeat, maxime ignari, summis Poëtis medios anteponunt, infimos & recentiores utrisque. Dixi porro, dulciorem Claudianum constructione versuum facili & expedita, & sine ullis salebris, aut elisionum quasi scabritie ac nodis:* 16

dis: sed ea tamen dulcedine parum suavis & jucundus, quod idem omnium versuum cursus, idem tenor, nihil mutatis, quas vocant, cæsuris, varietur, ut, qui tres numero versus legerit, omnes legerit. Pro Christiano eum habent aliqui, sed pro gentili plerique, Augustini ac Orosii testimoniis subnixi. Barthius Victori Giselino præcipue indignatur, quod is, dum Prudentii nonnulla loca enarrat, Claudianum & Ausonium Christianos fuisse, sed a Symmacho paganismo redditos, confidenter affirmavit, absque tamen addito ullo tantæ assertionis testimonio. Ipse simulatorem credit fuisse Claudianum, animive dubium, qui nec a Christianismo, nec a Paganismo abhorruerit, *lib. I. Adversar. c. 7.* Quæ vero sententia suo auctori relinquenda. Memorat Gregorius Leti, Ital. Regnante P. IV. l. III. p. 335. Mazzam aliquem Vitam Claudiani, & Analogiam, quod fuerit Christianus, conscripsisse. Aliis longe satius, ut videtur, carmina in Christi honorem scripta, quæ inter Claudianea reperiuntur, ad Damasum pertinere. Prodierunt Opera Claudiani cum notis Steph. Claverii, Jani Parrhasii, & Marci Ant. Delrii Paris. A. 1602. in 4. Jam antea Theod. Pulmannus Claudianum, ope veterum codicum restituerat, emiseratque in lucem Antwerp. 1571. in 16. Cum Casp. Barthii commentario vasto, sed mendosissime edito, prodiit Cladianus Hamburgi 1650. in 4. cum jam ex ejusdem emendatione, & cum animadversionum libris, antea A. 1612. minore forma in 8. Hanoviæ lucem adspexisset. Inde Nicol. Heinsius, Claudiani præcipuus Cultor, illum edidit elegantissime impressum, cum notis, Lugduni Batav. 1641. in 12. qui in multis reprehendit Barthium, cum notis variorum, Heinsiique integris, eundem Poëtam nobis dedit Corn. Schrevelius Lugd. Batav. A. 1665. in 4. In usum Delphini ejus editionem adornavit, cum notis, Guilh. Pyrrhus 1677. Paris. in 4.

7 Accedat tertius Poëta sed haud dubie Christianus, optimusque morum magister, licet non optima semper arte carmina pangendi instructus, AURELIUS PRUDENTIUS; quem adeo in oculis tulit miratusque est olim LUCAS HOLSTENIUS, ut animam jam agens ac moribundus per Ferdinandum Fürstenbergium, incomparabilis eruditionis Principem, & Episcopum postea Paderbornensem ac Monasteriensem, hymnum eum ex Cathemerinis Prudentianis, qui exsequiis defunctorum datur, recitari voluerit, atque eo pacto in solatium vitæ melioris mente erectus expiraverit: referente in Epistola nuncupatoria ad Ferdinandum Nic. Heinsio, qui, post aliorum omnium labores, in Prudentio emendando, egregiam plane operam navavit, ediditque librum nitidissima editione apud Elzevirios Amstelod. 1667. in 12. Antea dudum Victor Giselinus Prudentium ediderat, junctis quoque Theodori Pulmanni notis, Antwerp. A. 1564. in 8. Variorum Commentarios integros collegit, atque una cum Prudentio, a se castigato, emisit Joh. Weizius, Hanov. 1613. in 8. quæ editio præstantissima est. Ceterum in systemate Poëtarum Christianorum, a Georg. Fabricio edito Basileæ An. 1564. in 4to, Prudentius quoque locum haudquaquam infimum tuetur. Sunt autem illi Poëtæ, qui corpore isto continentur, Tertullianus, Cyprianus, Victorinus Pitabionensis, Juvencus, Hilarius, Paulinus, Ambrosius, Damasus Papa, Victorinus Afer, Dracontius,

contius, quos non omnes tamen ea, qua decuit, fide Fabricius edidit. Meminit Heinsius, in præfatione suo Prudentio præmissa, Editionis Joh. Sichardi, quam mire depravatam ait; impressa est Antwerpiæ A. 1536, & postea Basil. 1540: imo &, antequam Antwerpiæ ederetur. Basileæ primo prodiit apud Cratandrum A. 1527. Huic Varias e codicibns variis lectiones, simulque conjecturas suas, alleverant Joh. Cauchius & Cl. Salmasius, queis postmodum usus in Editione sua Heinsius est, qui & Grævio se adjutum profitetur, memoratque præterea, Franc. Juretum aliquando de edendo Prudentio cogitasse, ut & Geverh. Elmenhorstium: sed a neutro esse præstitum quicquam: uti nec lucem aspexerunt notæ in eundem Auctorem Oberti Giphanii, quas reliquisse in Prudentium fertur, cum emendationibus Lucretianis sparsim nonnulla ejusdem loca correxisset. Aug. Buchnerus etiam in hymnos aliquot Prudentianos aliquid commentatus est.

Duobus verbis etiam de duobus Poëtis aliis dicemus. DRACONTIUM 18
separatim edidit, cum notis, indice, & glossario, Joh. Weitzius Francofurt. A. 1610. in 8. Male autem Vossius de Poëtis ævo post Carolum M. adscribit Dracontium, cum ad Theodosium Juniorem Elegiam scripserit: ut jam ab aliis est notatum. VENANTII FORTUNATI Poëmata apud Oporinum edita sunt Basil. An. 1562. Hymnum ejus de Resurrectione Aug. Buchnerus edidit cum suis notis. Edita quoque sunt Venantii poëmata a Christoph. Browero Moguntiæ 1603. in 4. Fuit autem hic sexti seculi Scriptor.

Antevertit igitur illum plus integro seculo MACROBIUS AURELIUS 19
THEODOSIUS, qui sub Honorio & Theodosio juniore vixit, magnis in aula dignitatibus functus: cujus Opera varia maximam partem ex aliis Græcis & Latinis Auctoribus collecta sunt, quapropter & vehementer vapulat aliquibus ille, maleque inter plagiarios collocatur, cum ipse tamen in præfatione suum colligendi institutum haudquaquam dissimulet: quamobrem non immerito Virum doctissimum a plagii intentato crimine Thomasius, cum Conr. Heresbachio, Ludov. Vive ac Thoma Reinesio, vindicatum it, Diss. de Plag. Liter. §. 503. Prodierunt Opera Macrobii, cum Castigatione Joh. Isaaci Pontani & Joh. Meursii, Lugduni Batav. A. 1597. in 8. iterum 1628. recusa. Postmodum vero revidit Macrobium J. Fr. Gronovius, ac præcedentium Duumvirorum notis suas quoque adjecit Lugd. Batav. 1670. in 8. quæ editio optima. Præter hos in Macrobio emendando multum operæ studiique posuit Nicol. Heinsius, teste Luca Holstenio, qui antiquissimi exemplaris Neapolitani indicium illi fecisse narrat Epist. 14. ad Lambecium, qui & ipse se Macrobio operam impendisse refert. Verum apud utrumque res intra conatus substitit.

Non omittendus vero nunc, qui Macrobium ætate adhuc superavit, ab initio 20
statim seculi quinti clarus, SEVERUS SULPITIUS, Scriptor elegentia Latinitatis suam ætatem plane superat. Editus est olim apud Oporinum, per Matth. Flacium Illyricum, in 8. ut cum notis Pet. Galesinii Romæ 1564. Scholia Gelasinii retulit, & emendatum denuo, illustratumque, adjecta chronologia, Sulpitium Severum edidit Antwer-

piæ Victor Giselinus A. 1574. in 8. Historiam ejus Sacram Carolus Sigonius quoque Commentario illustravit, Bonon. 1581. in 8. nec non Joh. Drusius Franeckeræ 1607. in 8., & Joh. Vorstius Berolini A. 1668. in 12. Vastum opus vero in eandem Severi Sacram Historiam, sub titulo *Bibliothecæ Sacræ*, conscripsit Christianus Schotanus Franeck. fol. 1664. Omnium, quæ tum habebantur, Sulpitii Operum Editio nitidissima plane est Elzeviriana A. 1656. in 12. & alia, quæ cum notis Variorum a Georg. Hornio procurata est aliquoties, Lugduni Batav. impressa A. 1647. 1654. 1665. in 8. cui editioni Salmasianæ etiam notæ aliquæ accesserunt. Neque tamen adeo præclare sua illa editione meritum Hornium, sed plurima male posita aut omissa esse, peculiari dissertatione Sam. Bochartus ostendit: cujus dum meminit Colomesius, & simul Epistolas aliquot Sulpitii Severi a Dacherio & Baluzio editas, nulli adhuc Editioni operum illius illatas refert, optat, ut nova Severi editio a Viro quodam docto suscipiatur, Biblioth. Select. p. 99. seq.

21 Eodem quidem seculo vixit, sed non eodem dictionis genere eademve puritate scripsit, C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, Vir genere illustris, & reipublicæ primum, dein & Ecclesiæ, magna pars. Ejus extant *Epistolæ & poëmata*. Quod prosam ejus attinet, plena est peregrinitatis, ac Latinitatem habet plane ferream: Poësis vero est tolerabilis. Id enim observare possumus in Scriptoribus illis, Poësin tardius degenerasse, quam prosam: eam ob causam, quia in Carmine major vocum delectus adhibebatur, atque imitatio veterum necessaria quadam lege præscribebatur, vide, quæ de Sidonio diximus, *Tom. I. Polyhistoris lib. I. c. 23. §. 25.* Editus est Sidonius cum Commentario Joh. Bapt. Pii Basil. A. 1542. in 4. decennio post Lugduni ab Elia Vineto recognitus. Inde Joh. Savaro, Claromontanus, Vir Illustris, doctissimum Commentarium edidit in Apollinarium, Paris. 1599. in 4., & post eum Jac. Sirmondus, e Soc. Jesu, Paris. 1614., & cum auctioribus notis An. 1652. in 4. Ambo doctissimi longe Viri sunt, ac in medii temporis Scriptoribus versatissimi. (*xx*)

22 Longe inferior adhuc Apollinaris Latinitate MARTIANI CAPELLÆ stylus est, quem *pecudalis eloquentiæ auctorem* C. Barthius vocat Adversar. lib. XXV. c. 13. *Encyclopædiam* scripsit, sub forma fabulæ alicujus de Nuptiis Philologiæ & Mercurii, ac septem artibus liberalibus; sermone pedestri scriptam, sed cui metra sparsim admixta

(*xx*) Inter Sidonii Apollinaris Editiones præstantiores, mentionem etiam honestam mereri mihi videntur duæ Wowerianæ, h. l. præteritæ, Parisiensis scilicet, ab ipso Johanne Wowerio A. 1598. in 8vo publicata, Textumque, Autoris e Codicibus, tum suo, tum Gallicis compluribus, dextre emendatum, ac Notis præterea Criticis illustratum exhibens, ac Hanoviensis posthuma, quam, ex postrema Wowerii ad Codicem Achillis Statii Romanum Recognitione, Civis ejus, Geverh. Elmenhorstius, apud Aubrios, A. 1617. in 8vo edidit, &, a se itidem ad Vett. Codd. fidem locis infinitis emaculatam, indice quoque Vocum Sidonii obscurarum copioso instruxit.

mixta sunt. Tota hæc inventio Africam sapit, quæ plerumque monstri aliquid, & novi, parit. Stylus quoque ipse patriam Auctoris spirat: pinguis dictio, audaces metaphoræ, verba insolita: sed tamen ingenio privandus non est. In eum Hugo Grotius annos XIV. natus commentatus est Lugd. Batav. 1600 in 8. Postea Joh. Frid. Gronovius illi emendando tempus aliquod impendit. Ita enim in epistola ad Virdungum (quæ reperitur in Mantissa V. Epistolar. Richterianar.) scribit. *Incidi in MSS. Capellæ codicem, quem cum editione Grotii conferre cœpi: non est quidem antiquissimus, sed ex antiquo tamen & probo exemplari descriptus. Non est quidem auctor ejus notæ, ut multum temporis in illo sit impendendum; quem barbarum Scaliger, lippitudinem Latinitatis vocat Scriverius: interim, cum nihil agam, hoc nihil agere aliquid agere est.* Primus imprimi Martianum curavit Vincentiæ An. 1499. Franc. Vitalis Badianus, postquam Thadæus Ugolenus illum semel in lucem protraxisset. vid. Voss. de Histor. Lat. lib. III. p. 713.

Sequenti ævo, sexto post C. N. floruit Vir, præter generis muniorumve 23
splendorem, omni doctrinarum genere abundantissime excultus, ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETHIUS, cujus num philosophiam, an eloquentiam, aut poësin, potius admirere, dubium est. Plane enim excellit, ac, doctissimorum quorumvis judicio, cuilibet superiorum & magnorum comparandus est. Ut vero cetera ejus plurima Opera omittamus, libellus *de Consolatione Philosophiæ*, quem, in mediis calamitatibus carceris, partim prosaico, partim metrico scribendi genere composuit, incomparabilis fere est, totusque etiam imbibendus. Prodiit apud Jodocum Badium Ascensium Paris. An. 1502. cum ejusdem notis: additus Thomæ Aquinatis commentarius apud eundem 1514. Theod. Pulmannus illum e codicibus MSS. emendatum dedit Antwerpiæ in 12. Conr. Rittershusius Lugd. Batav. 1600. Joh. Bernartius, cum notis, Antwerp. 1607. in 8. Petrus Bertius 1633. &, si recte memini, etiam cum variorum notis prodiit. Opera Boëthii omnia cum variorum notis Basil. An. 1570. in fol. lucem aspexerunt: jam antea ibidem 1546. & Venetiis 1491. excusa. (Libellus ille de Consolatione Philosophiæ in Gallicam quoque Anglicamque linguam translatus est: imo & in Germanicam eodem plane dicendi genere, quo est a Boëthio scriptus; nempe, ut prosaicæ dictioni versus immisceantur, iique haud parum profecto apti concinnique; operam commodante Viro illustri, dum viveret, Christiano Knorrio, Lib. Barone de Rosenroth. Editus est post translatoris mortem secunda vice cum præfatione Franc. Mercurii Helmontii.)

Quam inter Gothos absterserit pro viribus Latini sermonis peregrinam striblis 24
ginem Boëthius, ea undiquaque conspersus incedit, qui in eadem Theodorici Regis Goth. & successorum aliquot, aula summis muniis functus est MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS; cujus Opera tam junctim, quam seorsim, prodiere. Conjunctim illa publicavit, duobus in 8. voluminibus comprehensa, suisque illustrata notis, Guil. Fornerius, Paris. An. 1588. Genevæ in 4. Pet. Brosseus 1601.

& 1650. in 4. Tandem studiosissime omnia collegit, & emendata suis insuper notis ac dissertationibus illustravit, Joh. Garrettus, Bened. Monachus Rothomagi 1679. in fol. 2. Tomis.

25 Sunt & non pauci incertæ ætatis: ut (quos unos e pluribus nominamus) AUCTORES FINIUM REGUNDORUM, quos cum observationibus suis Nicol. Rigaltius edidit, in præfatione de ætate singulorum disquirens, Paris. 1614. in 4. quosque postmodum iterata Editione, cum amplissimo Commentario, publicavit Wilhelmus Gœsius Amstelod. in 4. 1674. *De Jurisconsultorum Latinitate,* quæ *in Pandectis* reperitur, optime Sanctius judicavit Minervæ p. 259. male omnino illos facere, qui eos cum Cicerone comparant, aut Latini sermonis puritatem inde hauriri posse credunt. Non illud fuisse seculum Justinianeum, quod Latinas literas poliret: imo multa in Pandectis reperiri, quæ a genuina Latinitate abhorreant. Satis superque gloriæ Scriptoribus juris tribui, si inter sui seculi homines eos præstantissimos dicamus. *Medii ævi Auctores* plurimi sunt, quos ad ligneam, luteam, saxeamque ætatem Scioppius refert, & quos, ob barbaram sermonis striblìginem, neque legendos styli causa, neque etiam sollicite recensendos, puto. Quamvis non negem, esse inter illos, qui ultra genium seculi sese erigant: sed tamen iis secure fides in Latinitate haberi non potest. Plerique illorum vel Historici sunt, quorum Catalogum magno studio a Gerh. Joh. Vossio, &, qui notas in eum scripsit, Christ. Sandio, congestum invenies: vel Poëtastri, alios recenset idem Vossius in Dissertat. de Poëtis Latinis. Peritissimi in illorum lectione fuere Casp. Barthius, Thom. Reinesius, Chr. Daumius, qui in scriptis suis hic illic flosculos ex iisdem decerpunt. Barthius in nonnullos integros commentarios scripsit: ut in Guil. Britonem poëtastrum. Ego Latinitatis causa sterquilinium hoc movere consultum non puto: nec certe legerim, nisi ob historiam, cui singularem nonnunquam lucem præferunt, & in principum rerumque publicarum controversiis magna cum utilitate a politicis leguntur. Excelluit quoque, eam unam ob rationem inductus, in Scriptorum medii ævi lectione Pet. Pithœus: cui addendi e Germanis Frid. Lindenbrogius, & Herm. Conringius: e Gallis Jac. Sirmondus, &, qui instar omnium fere unus est, Carolus du Fresne, seu Cangius: nec non superstes hodieque Vir summus, Stephanus Baluzius: aliique. De temporibus obscurorum Virorum dicere operæ pretium non erit. De Auctoribus, qui sub παλιγγενεσίαν Latinitatis orti fuere, dici quidem hic aliqua possent; sed commodius eos suis locis reservabimus: præsertim, cum de eorum bona parte jam dictum sit, quum *de Epistolographis* ageremus: ceteros inter Oratores enumerabimus.

26 Jure merito autem inter antiquæ Latinitatis monumenta locum sibi vendicant INSCRIPTIONES, quarum ingens Volumen, auspiciis Jos. Scaligeri & Marci Velseri, promotoribus compluribus Viris doctis, collegit ediditque Heidelbergæ 1603. fol. JANUS GRUTERUS, cum uberrimis indicibus, quos ipsemet Scaliger summa cura, maximoque integrorum decem mensium, labore, confecit: & qui tamen

men a nominis sui mentione omnino abstineri voluit. vid. Epist. 413. & seq. Scaligeri pag. 70?. Jam ante Gruterum Inscriptiones antiquas tales colligere cœperunt Conr. Peutingerus, Marc. Velserus, Jac. Mazochius, Pet. Appianus, Mart. Smetius, aliique: sed minor est collectarum numerus, quam ut cum Gruteriano opere comparari queat. Sed, cum & hic deesse adhuc longe plurimas accuratior secutæ ætatis investigatio demonstrasset, supplementum velut illius, eadem plane methodo, adornavit volumen aliud, ferme non minus vastum, idque Commentariis illustravit, THOMAS REINESIUS; quod post mortem viri doctissimi Lipsiæ A. 1681. fol. lucem adspexit. Aliud adhuc Volumen præ manibus habet MARQ. GUDIUS, Gruteriano & Reinesiano longe accuratius: totam enim Italiam perreptavit ad congerendos hosce thesauros. (Verum, uti Vir ille summus, nescio qua invidia, maluit secum retinere premereque quod habuit, quam cum erudito orbe communicare; ita inscriptiones quoque suas in tres quidem tomos eleganter admodum digessit, nec tamen alii, quamdiu viveret, edendas permisit. Nunc, post ejus mortem, in Clar. Grævii manus eas omnes pervenisse fama aliquando fuit; sed & illam non satis certam exinde comperi: potius adhuc in Gudiana Bibliotheca tres illos Tomos asservari fidem αὐτόπλαι aliqui fecerunt: ut adeo ne nunc quidem eas Inscriptiones in lucem emissum iri spes sit. Interea Supplementum tale Gruterianum ac Reinesianum Italus quidam eruditissimus, Raphaël Fabrettus, moliri cœpit, jamque pars operis Romæ impressa est, dubiumque nullum, integrum proditurum, cum id urgeat Editor. Continebit ultra duo Inscriptionum, alias ignotarum, millia.) Præter hos Inscriptionum colligendarum edendarumque curam in se susceperunt Sebast. Maccius, qui e tota Italia congessit illas, comprehenditque uno volumine: teste Erythræo Pinac. I. pag. 278. Joh. Zaratinus Castellinius: *adeo:* referente eodem Erythræo l. c. pag. 51. *Inscriptionum veterum studiosus, ut in eis perquirendis interpretandisque pene mori videretur. Hinc fiebat, ut, quoad Romæ vixit, nullus fere dies fuerit paulo serenior, quin in aliquo prædio vel agro conspiceretur, ubi ex veterum villarum ruinis saxa vel lapides effoderentur: ut, si quæ in eis tabulæ marmoreæ, Græcis vel Latinis notis insculptæ, inventæ essent; vel eas precio auferret, vel quod in eis scriptum esset, in sua pugillaria referret:* Georg. Gualtherus, cui *collectionem Inscriptionum & tabularum Siciliæ atque Brutiorum* debemus, cum animadversionibus ejusdem Messanæ 1624. in 4to editam: Carolus Cæsar Malvasia, qui *Marmora Felsinea*, seu *Bononiensia*, Bononiæ An. 1690. in fol. publicavit: Henricus (Cardinalis) Norisius, cui *Caji & Lucii Cæsarum Cenotaphia Pisana*, eruditissimis longe dissertationibus illustrata, & Venetiis in fol. 1681. edita, in acceptis ferimus. Sertorius Ursatus, qui *Monumenta Patavina* collegit, digessit, atque commentariis illustriora reddidit Patav. 1652. in fol. Joh. Jac. Boissardus in *Antiquitatibus urbis Romæ* Francof. 1692. in fol. Paul. Aringhus in *Roma Subterranea* Romæ 1651. fol. J. Bapt. Ferretius in *Musis Lapidariis:* Joh. Seldenus, qui *Marmora Arundeliana*, Græce inscripta & ex Oriente in Angliam allata, cum aliis vetustis Inscriptionibus, Commentariis suis illustravit Londini 1629. in 4. quibus

bus postmodum Oxonii 16--. in theatro Sheldoniano splendide recusis, & auctis, suas quoque notas adjecit Humphridus Prideaux. Exinde Græcarum Inscriptionum major apparatus comparere cœpit: siquidem JAC. SPONIUS, Græcarum antiquitatum vindex, in itinere suo per Orientem nihil ferme tam avide inquisivit, ac propterea magnam Inscriptionum vim partim Itinerario suo literatissimo inseruit (cui in supplementum Georg. Wheleri, quem comitem itineris Sponius habebat, Itinerarium addi meret,) partim Curiosæ Antiquitatum Investigationi, Lugduni 1683. in 4. Gallico idiomate excusæ. Idem Sponius Supplementum quoque Gruterianum edidit Lugduni A. 1679. in fol. quod & 1683. recusum est; titulum dedit: *Miscellanea Erudita Antiquitatis*: queis secundum quoque Tomum A. 1685. adjecit. Taceo nunc Claud. Salmasii Explicationem duarum Inscriptionum Herodis Attici rhetoris, & Regillæ conjugis, una cum notis ad Dosiadæ aram, Paris. 1619. in 4. editam. Caroli Patini Commentarium in tres inscriptiones Smyrnenses; Patavii 1685. in 4. Joh. Smetii antiquitates Noviomagenses: Gisb. Cuperi Syllogen variarum veterum inscriptionum, ejus Harpocrati subjectarum: atque alia hujus generis scripta plura, quæ indies fere crescunt. E vastis illis Gruteri, Reinesii, Sponii, aliorumque corporibus Inscriptionum Syllogen præcipuarum selegit ediditque Londini in 8. A. 1691. *Guil. Fleetwodi*; quæ cupidos antiquitatum talium studiosos, & tamen emendis sumptuosis voluminibus impares, juvare potest. De inscriptionum veterum ætate dignoscenda, & stylo, quædam docere poterit Octavius Boldonius, in Epigraphica sua, vastissimo Opere, nec ita tamen adornato, ut fieri vel poterat, vel debebat, Augustæ Perusiæ 1660. fol. de quo alibi mentio recurret.

FINIS LIBRI QUARTI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII

LIB. V.

CRITICUS.

CAP. I.

DE SCRIPTORIBUS CRITICIS.

§. 1. *Artis Criticæ cum Grammatica Cognatio & Usus multiplex.* 2. *Scriptores de arte Critica Historici, Ioh. Wouwerius, Phil. Iac. Maussacus, Henr. Stephanus, Dan. Heinsius, &, qui artem ipsam methodice tradiderunt, Franc. Robortellus, G. Scioppius, Guilb. Canterus, Ioh. Clericus.* 3. *Invectiva in Pseudo-Criticorum nimium emendandi Autores pruritum.* 4. *Iani Gruteri Thesaurus Criticus, sive Collectio Scriptorum Criticorum Recentiorum* ἐξοχωτέρων. 5. *Diversæ Criticorum Classes. Miscellaneorum Criticorum Scriptores potissimi, in Gruteri Thesauro haud obvii, Pet. sc. Victorius.* 6. *Adr. Turnebus.* 7. *Lud. Cælius Rhodiginus, Iustus Lipsius (de cujus Plagiis aliqua adduntur.)* 8. *Iac. Cujacius, Guilh. Canterus, Yvo Villiomarus (i.e. Ios. Scaliger.)* 9. *Thomas Reinesius, Casp. Hofmannus, Iac. Palmerius.* 10. *Andr. Schottus, Casp. Barthius.* 11. *Janus Rutgersius, Ios. Castalio, Sam. Petitus, Thom. Gatakerus, Sam. Bochartus.* 12. *Claud. Salmasius, Ioh. Frid. Gronovius.* 13. *Desid. Heraldus, Laur. Ramiresius, Lat. Latinius, Tanaqu. Faber, Ioh. Meursius Sen., Gisb. Cuperus, aliique in Belgio, vel antehac, vel etiamnum, celebres.* 14. *Is. Casaubonus, Henr. & Hadr. Valesii, Æg. Menagius. Querela de Criticorum numero indice decrescente.*

Sepes veluti bonorum Auctorum, atque totius cultioris literaturæ, est *Ars κρι-* 1
τική, quam Grammaticæ partem Veterum nonnulli censent; alii vero diversam longe esse, & haudquaquam in unam cogi debere classem, rectius arbitrantur: quos secuti proinde nos ita POLYHISTOREM CRITICUM a *Grammatico* peculiari libro sejunximus, ut tamen presso pede alter alterum, arctiori quippe junctum cognatione, sequeretur. Quam vastus autem, & quantus Criticæ usus sit, in

dignoscendis ac dijudicandis omnis generis Auctorum, Græcorum, Latinorum, Sacrorum, profanorum, scriptis; in castigandis, emendandis ac restituendis iisdem, & quæ alia artis exquisitissimæ munia sunt: ii demum recte intelligunt, qui, sine illius adjumento, confusa omnia, & miserrimis imposturis plena, fore animadvertunt.

2 Sunt, qui de illius usu aliqua generatim scripsere. Inservit huic instituto *Ioh. Wowerius* cap. 16. 17. & 18. suæ Polymathiæ, qui haud contemnenda in medium profert. *Phil. Iac. Maussacus,* in præclara illa Dissertatione Critica, quam Lexico Harpocrationis præfixit; quanquam iniquiori animo in Casauboni plagiarium, ut male suspicatur, doctissimum Wowerium sit, eumque toties, quoties potest, carpat. *a*) *Henr. Stephanus* in Dissertatione de Criticis Veteribus Græcis & Latinis, Paris. 1587. in 4. edita: & *Dan. Heinsius* in Dissert. de veræ Criticæ apud veteres ortu, progressu, usuque, tum in disciplinis ceteris, tum in sacris, quæ una cum Crepundiis ejus Silianis, & Lugduni Batav. prodiit, & Cantabrigiæ 1646. in 12. est recusa. Qui Artem Criticam ad regulas redegerit, novi neminem, nisi *Franc. Robortellum*, cujus ea de re exiguus libellus exstat, Patavii 1557. & Francof. 1604. in 8. excusus; & *Gasp. Scioppius,* qui & hunc Auctorem, & suum Commentarium de arte Critica, & præcipue de altera ejus parte, emendatrice, edidit Noribergæ 1597. in 8. quem Jodoc. Pluymerus, Amstelodamensis typographus, A. 1662. in 8. recudi fecit: Docet inprimis eo libello Auctor, quænam ratio in emendandis ex ingenio Latinis Scriptoribus observari debeat. De ratione emendandi Græcos auctores peculiare Syntagma conscripsit *Guil. Canterus,* quod Novis ejus Lectionibus additum prodiit Antwerp. 1571. in 8. & separatim Basileæ 1566. fol. (Nuperrime An. 1697. duobus in 8. tomis, Artem Criticam, a se compositam, Amstelodami orbi erudito dedit Vir doctissimus *Ioh. Clericus,* sed non talem tamen, cui non addi etiam adhuc aliqua possint.)

3 Ceterum orta primum superiore seculo accuratior illa Critices tractatio est paucis ante Scaligeros annis: quibus ipsismet deinde signa tollentibus, secuti magno numero sunt Scriptores, quos omnes hic recensere non lubet, maxime, cum non unius commatis sint. Neque enim hic diffitendum, quemadmodum nonnullorum e veteribus Criticis nimius emendandi pruritus rei literariæ vehementer obfuit, & ridiculos non solum ipsosmet illos Criticastros reddidit, sed & immani lectionum Variantium, atque haud raro monstrosarum, mole optimos Auctores pessime inquinavit: qua de re Veteres passim conqueruntur: ita recentiorum quoque

a) Commentarium de Critica promisit If. Casaubonus, de quo, uti & Joh. Wowerii & Phil. Jac. Maussaci Operibus affectis de Studiis Veterum eidem Argumento illustrando præcipue destinatis, Jac. Thomasius, in Prolegomenis Editionis Tractatus de Polymathia Wouweriani Lipsiensis, An. 1665. publicatæ, plurima collegit, & nos etiam in Wowerii (cujus Polymathiam plagii in Commentarium Casauboni, modo laudatum, Jos. Scaliger, Maussacus, & alii, insimularunt) Elogio, *Cimbriæ Literatæ* inserendo, fusius aliquando disseremus.

que Criticorum non pauciores, dum medicam manum admovere Autoribus tentant, magis lacerant illos corrumpuntque: nimirum vel ea, quæ non intelligunt, in alia omnia pro captu inepte sæpius transmutantes; aut intempestiva corrigendi libidine, ut ingenium ostentent, nihil non, ut corruptum, mira audacia tentantes. Horum ineptias castigant Henr. Stephanus in Epistola de statu typographiæ suæ: & Baco Verulamius lib. VI. de Augm. Scient. c. 4. qui propterea recte monet: *nisi Critici fuerint eruditi in scientiis illis, de quibus libri ab illis editi tractant, periculo diligentiam illorum non vacare.* Hos vero non minus depingit graphice, quam castigat, Vir doctus, Phil. Priorius in præfatione ad Optatum Milevitanum, seculi IV. scriptorem Afrum, a se Paris. 1679. fol. editum, cum ait: *De meo illud assero, abstinuisse me ab illa Critica prurigine, quæ sciolorum animis insedit, qui nihil præter mendosam scripturam crepant, luxatum locum, desperatum, depravatum, clamitant, & a se feliciter restitutum unius literulæ mutatione. Permulti sane sunt hisce temporibus, quorum intra has metas eruditio tota consistit, & qui, solidioris literaturæ ope destituti, in minutiis ejusmodi & λεπτολογήμασι tempus omne & ætatem misere impendunt. Hos bene valere jubeo: iis bonam mentem opto. Nobis non licet eo audaciæ perrumpere, ut veterum scripta tam temere corrumpamus.* Scilicet, uti nihil adeo insigne est, cui non ob id ipsum aliquis abusus adhæreat, ita cum Critice idem actum.

Insigniores ævi superioris Critici, qui non nimis vastos commentarios scripsere, collecti sunt, septemque tomis in 8. chartæ majoris editi, a JANO GRUTERO sub titulo *Facis Liberalium artium, seu Thesauri Critici,* Francofurti 1601. 1604. 1605. 1606. 1607. & 1623. Sed de ultimo isthoc tomo, qui tam magno a prioribus intervallo prodiit, sciendum, illum non a Grutero fuisse curatum, ut reliqui, sed a Dan. Pareo suppositum, quo ille Gruterum sugillat, & acerbe in eundem invehitur, vindicaturus nempe hac demum ratione se a conviciis, quibus passim illum Critici exceperunt. Nihil attinet eos, qui his tomis congesti sunt, recensere: sufficiat illuc remisisse, indicasseque, Thesaurum illum quasi Pandectarum instar esse Criticarum. Nos hic sparsim aliquam multos enumerabimus velut per lancem saturam Auctores, qui in illa Face non sunt. Fuit, cum in catalogo nundinarum Francofurtensium accessorius Faci novus tomus promitteretur: sed nec prodiit, neque, ut nunc sunt tempora, facile prodibit: solent enim illi Catalogi promissis esse divites, & corvos deludere hiantes. 4

Solent vero Critici suas divinitiones, conjectanea, racemationes, præcidanea, verosimilia, suspicationes, Lectiones, Castigationes, pericula, &c. vel Autoribus ipsis adjungere; quorum multos jamdum supra recensuimus: vel eas edere separatim. Aliqui facultatum certarum Auctores emendare solent, atque hinc habemus Criticos Sacros, Criticos in libros Juris, Criticos Medicos in Hippocratem, Galenum aliosque, de quibus suo loco. Nunc tantum aliquos commemorabimus, qui vagi argumenti libros scripserunt, nec in certos Autores, nec de certis argumentis. Sunt tales PETRI VICTORII *Variæ lectiones*, libris XXV. constantes, multa refertæ eruditione & observationibus in bonos Auctores linguæ utriusque; quæ Florentiæ 1553. in fol. apud Torrenti- 5

rentinum, & ibidem A. 1582. apud Juntas, prodierunt. Erat Vir ille sine dubio literatissimus, & non per Italiam solum, sed & per totum orbem literatum, celeberrimus, nec Philologus tantum, sed & Philosophus & Orator insignis, quod doctissima ejus in Aristotelem atque Ciceronem Commentaria abunde testantur. Parum benigne alias de illo Jos. Scaliger judicavit in Excerptis Putean. Scalig. pag. 251. Doctum vocat ibi, sed vulgare ingenium: se juvenem magni aliquando Varias Lectiones illius æstimasse, in quibus tamen non habet nisi verba, & paucas conjecturas bonas, quippe qui multum in libris conferendis fecerit, sed non habuerit genium librorum. Miseras ait illum Epistolas scribere, & cum magnis ambagibus: &c. Quanquam vero postremum crimen aliqua ex parte verum sit: nam regnabat tum apud Italos circumducta illa & fusa scribendi ratio, & pene superstitiosa imitatio Ciceronis; quo factum, ut sæpe magis verborum culturæ incumberent Viri eruditi, quam rebus ipsis; cum insecutis temporibus pressior dictio doctis placere cœperit: esse tamen a Scaligero in Victorium aliqua inclementius dicta, ut sunt in iis Excerptis plurima, negari non potest.

6 ADRIANI TURNEBI *Adversaria*, elegans ac doctum Opus, varia in Latinos Auctores varios observata continet, Paris. 1580. in fol. Tomis duobus editum, & recusum Argentorati 1599. De illo tam splendide Scaliger libro citato judicat, ut uno ejus libro plus haberi censeat, quam Victorii totis 25. & alia Turnebus in Latinos Auctores eruditissima, tum & alia nonnulla, inter quæ est elegans *Dissertatiuncula adversus vini potum*: in qua plane alia sentit, quam popularis ejus Guyètus. Lepidum est, quod de se puerulo Thuanus lib. I. de Vita sua narrat, se, cum aliquando obambulans in platea Adrianus Turnebus monstraretur, tanta aviditate faciem viri oculis suis hausisse, suoque impressisse animo, ut continuas aliquot noctes nil nisi Turnebum somniaret: nempe, qui tum jam incredibili doctorum Virorum amore tenella ætatula flagrabat.

7 De Ludov. Cælio Rhodigino diximus in Locorum Communium scriptoribus, qui & huc referri potest: multa habet ad emendationem Auctorum spectantia. JUSTI LIPSII *Opera Critica*, ut sunt Antiquæ lectiones, Epistolicæ quæstiones, Electa, Variæ Lectiones, &c. variæ sunt eruditionis: nam & antiquaria multa habet & emendat in Auctoribus. Sed plagii ille accusatur a multis, & forte non injuria. Nam Petrus Faber olim Agonistica sua ab illo in Variis libris suis, qui similis argumenti sunt, compilata clamavit, & nova tantum styli Lipsiani veste induta: & Jos. Scaliger refert, in libris de Militia Romana Lipsium omnia cepisse ex Franc. Patricio, qui Italice ea de re scripserit, scilicet in tractatu, quem inscripsit *La Militia Romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnasseo dechiarata, e con varie figure illustrata.* Ferrara 1583. in 4. Ingenuum de Lipsio judicium est Jul. Cæs. Bulengeri, Viri alioquin non adeo acuti, cum Historiar. lib. XII. pag. 389. illum, cum Scaligero & Casaubono comparatum, utroque minorem facit.

8 JAC. CUJACIUS *Observationes* scripsit, plerasque super textus Juris, sed quibus tamen

tamen immiſcentur multa ad alios Auctores pertinentia. Vir fuit doctiſſimus, a quo ſe multa didiciſſe agnoſcit Scaliger: cum ſe nauſeantem jam omni bonorum ſtudiorum guſtu reficeret Cujacius, languentem recrearet, & jam prope deploratum, & ſibi ſuisque rebus omnibus diffidentem, ad lucem iterum revocaret. vid. Epiſt. Scalig. 32. Eundem de ſe bene meritum Pet. Pithœus, Jac. Aug. Thuanus, aliique ſummis elogiis extulere. Obſervationes ejus, quas diximus, editæ ſunt Coloniæ 1598. in 8. In illas promiſerat Jac. Franc. Grandis accuratam Criticen, ſed quam ego nunquam eſſe editam comperi. GUIL. CANTERI *novæ Lectiones* additæ ſunt Faci Criticæ Gruterianæ: ut & Franc. Floridi Sabini Subſeciva. Sed & plura ſcripſit Floridus, quam ibi habentur, & plura etiam Canterus. Canteri Syntagma de ratione emendandi Græcos Auctores ſupra memoravimus. Novas Lectiones aliquoties recenſuit auxitque & libellum Variarum Lectionum in Græcis Bibliis a Plantino excuſum concinnavit. Neque dubium, quin multo plura etiam ab illo expectanda fuerint, ni mors juvenem anno æt. 33. abripuiſſet. In laudata ſæpius jam Face Critica habentur YVONIS VILLIOMARI *Animadverſa in locos controverſos Rob. Titii.* Sciendum, ſub illo nomine latitare Joſ. Scaligerum, qui tum, ut famam aucuparetur, Rob. Titium adortus eſt. Erant, priusquam verum nomen Auctoris ejus libelli innoteſceret, qui Cujacium ipſummet ſub Yvone perſonato latere ſuſpicarentur, ſed mox Scaliger innotuit: qui tantum ſibi ipſi cum ſua illa ſcriptione placebat, ut Cujacium edendæ tali imparem judicaverit. *Monſ. Cujas n'euſt ſceu écrire comme Yvo Villiomarus:* inquit in Excerptis Scal. p. 60.

THOMÆ REINESII *Variæ Lectiones* Opus ſunt multa doctrina refertiſſimum: in quo varia habentur ad hiſtoriam Romanam ſpectantia, ad genealogias, item Medica. Jungi iis poſſunt Epiſtolæ ad Hofmannum & Rupertum, nec non ad Daumium & ad Neſteros: de quibus alibi. Adverſus Lectiones Varias ſcripſerat quædam *Andr. Rivinus,* Profeſſor Poëſeos apud Lipſienſes: ſed mox iterum a Reineſio confutatus, qui Variarum Lectionum ſuarum Defenſionem Roſtochii 1659. in 4. edidit. CASP. HOFMANNUS ipſe etiam *Varias Lectiones* ſcripſit, quæ rariores ſunt, & multas habent emendationes locorum Dioſcoridis, Athenæi, Plinii, Hippocratis. Editæ ſunt Lipſiæ 1619. in 8. JACOBI PALMERII de Grentemesnil *Exercitationes* extant *in Græcos Auctores,* in quibus multa præclare emendantur Græcorum poëtarum, hiſtoricorum, oratorum loca. Vir enim ille in Græcis Scriptoribus multum operæ impendit, belli, pacis ac literarum artibus ac diſciplinis inclytus, ut eum Steph. Le Moyne vocat. Exercitationes ejus editæ ſunt Lugduni Batav. apud Gaesbergios 1668. in 4. Ejusdem *Græcia Antiqua,* poſthumus liber, decennio poſt editus eſt apud eosdem 1678. in 4. una cum præmiſſa Autoris vita. 9

ANDREÆ SCHOTTI, Jeſuitarum, Scaligero judice, doctiſſimi, *Obſervationes Humanæ & Nodi Ciceroniani* multa in Cicerone, Græcisque & Latinis Auctoribus aliis, pulcre emendant, in lucem prodierunt Hanoviæ 1615. in 4. In CASP. BARTHII *Adverſariis,* vaſtiſſimo Opere, vel potius vaſtioris Operis parte (longe etiam 10

plures libri, ut audio, adhuc inediti servantur, multa quidem non contemnenda reperiuntur loca, & Auctores haud raro eximie explicantur: sed tamen non usque adeo placet eruditioribus: est enim in judiciis præceps, in emendando temerarius, pluribus etiam frivolis & inanibus indulget. Atque, ut Vir mirifici ingenii fuit & morosus, qua de re lepidæ aliquot historiolæ in Epistolis Buchnerianis leguntur; ita etiam Adversaria genium Scriptoris retinuere. Excusa sunt Francofurti 1624. fol. *b*)

11 JANI RUTGERSII *Variarum Lectionum Opus* Lugduni Batav. 1618. editum eruditissimum est. Nec spernendæ *Lectiones Variæ* JOSEPHI CASTALIONIS, quas, Romæ 1625. impressas, extinctam propemodum apud Transalpinos de Italorum eruditione laudem revocasse Nicius Erythræus auctor est Pinacoth. I. p. 168. refertque, *se a Meursio audivisse, Varias Lectiones Castalionis, cum essent Lugdunum Batavorum allatæ, cum omnium risu exceptas fuisse, quod existimaretur, luteum esse negotium, nec dignum, quod lucem aspiceret, quoniam nullum jamdiu eruditum opus ex Italia prodiisset: sed, simul inspectum hoc, adeo probatum esse, ut sententiam mutaverint, statuerintque, esse Italis ingenium, dummodo adsit studium & exercitatio.* SAMUELIS PETITI *Observationes* Paris. 1614. in 4. item *Variæ ejus Lectiones* A. 1633. nec non *Miscellanea* A. 1630. edita, multa habent Chronologica notata, & in Græcos Auctores animadversiones. THOMÆ GATAKERI *Adversaria* Londini 1659. in fol. item *Cinnus* ejusdem, seu *Animadversionum variarum liber*, in 4. 1651. emissa, multa emendant in Patribus Græcis, multa observant in textu Græco Bibliorum, & incidenter in aliis quoque Auctoribus profanis. Vir enim fuit stupendæ lectionis, magnique judicii, & qui in commentando diligens atque operosus est. *c*) Similiter SAM. BOCHARTI

b) Casp. Barthii *Adversariorum* Libri LX. tantum priores Francofurti A. 1624. in fol. sunt editi, Libri autem CXX. residui Hæredum, vel negligentia, vel malignitate, perierunt, qua de jactura Christ. Daumius Amicorum Autoris Intimus, in Scriptis & Epistolis suis, passim conqueritur. Sequius de iis, ante Morhofium, etiam alii judicarunt Eruditiores. E quibus solos jam allegabo Triumviros in Literis Elegantioribus paucis secundos, Thomam Reinesium (cujus Variarum Lectionum Libri, Apologia contra Andr. Rivinum, & Epistolæ ad Christ. Daumium, tantum non ubique Barthii crebra in hoc Opere παραρράματα & lapsus detegunt, inque eos Virgula sæviunt Censoria), Vinc. Fabricium (qui in *Pransu Parato*, sive Satyra in Poëtas, ac horum Contemptores, satis acerbe eadem perstrinxit), & Paulum Colomesium, cui (*in Opusc. Literariis p. 250.*) Barthius *Vir* audit *multæ quidem lectionis, sed naris haud prorsus emunctæ.*

c) Thomæ Gatakeri Opera Critica omnia (1. Diss. de N. T. Stylo adversus Sebast. Pfochenium; 2. Cinnus, sive Adversaria Miscellanea; 3. Adversaria Posthuma, a Carolo Filio publicata; 4. M. Antonini, Imperatoris, Libri XII. περὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν, Latine versi, & Commentario illustrati; 5. Diss. de Diphthongis seu Bivocalibus; 6. Dissertationes duæ pro Nominis יְהוָה vulgari pronunciatione; 7. Disceptatio cum Sam. Wardo de Baptismi infantilis Vi & Efficacia) junctim, curante Herm. Witsio Theologo Ultrajectino, cum ejusdem Præfatione, Trajecti ad Rhenum A.

CHARTI ſcripta, *Hierozoicon, Geographia Sacra,* Criticis obſervationibus abundant, &, in hac quoque arte excelluiſſe Virum cetera eruditione omni cumulatiſſime inſtructum, probant.

Nemo tamen adeo ut propriam, ſuumque veluti regnum, ſibi Criticen vindica- 12
tum ivit, ac CLAUD. SALMASIUS, qui, quemadmodum nihil unquam ſcripſit, in quo non inſignia multa Artis Criticæ veſtigia deprehendas, ita inprimis, ut Autores cum notis & caſtigationibus abſolutiſſimis editos taceamus, vaſto illo *Plinianarum Exercitationum Opere,* quantum in eo eruditionis genere valeret, demonſtratum dedit: nec minus in libris *de Uſuris, Fœnere Trapezitico, Nautico,* critica varia coacervat. Sed tamen ſuos quoque manes paſſus eſt incomparabilis Vir, dum quandoque pro ſuis venditaret emendationes, quas dudum ante illum, aut Scaliger, aut alii Critici inſignes, poſuerant: quandoque etiam, intempeſtiva invidia percitus, ab aliis idonei quid ſcribi non ferret, ſuæ id decedere famæ arbitratus, quicquid aliorum laudi accreſceret. Queſtus eſt inprimis de maligno iſthoc animo Salmaſii, magnum quondam noſtri ſeculi decus, JOH. FRIDER. GRONOVIUS, in *Epiſtola ad Anton. Clementium,* Epiſtolarum Salmaſianarum Editorem. Nam cum hic Epiſtolam quandam Salmaſii ad Sarravium, Gronoviano de Seſtertiis tractatui haud paulo iniquiorem, ſecum ſervaret, &, licet metu Gronovii, ejus editionem ſupprimeret, legendam tamen deſcribendamque aliis permitteret; Gronovius ab ea ſe contumelia vindicare decrevit, ediditque adeo acriorem epiſtolam ad Clementium, in qua mores Salmaſii malos vivis coloribus depingit, ejusque ſimul plagia Critica pluscula recenſet. Editæ ſunt illæ epiſtolæ tum Salmaſiana tum Gronoviana, ad calcem novæ editionis libri *de Pecunia Veteri Romanorum, ſeu de Seſtertiis,* Gronovii: quem, cum primum vidiſſet legiſſetque Sarravius, plenum bonæ frugis eſſe cenſuit: licet poſtmodum, in Salmaſii gratiam, aliter judicarit. Propterea autem Salmaſius edito illi Operi ſuccenſebat, quod ſibi partem ablatam quereretur vaſtiſſimi Operis, quod *de Re Numaria* veterum moliebatur. Sed, cum de mole illa ne particula quidem unquam prodierit: laudandus vel maxime Gronovius ob inſignem fœtum: qui primo editus eſt Daventriæ 1644. in 8. tum auctior Amſtelodami 1656. in 8. & tandem, tertiis curis e MS. Auctoris auctus, a filio Jacobo Grono-

1698. in fol. nitide ſunt recuſa. Recenſum illorum exhibent, juſtasque ſimul iis laudes admetiuntur, *Acta Erud. Lipſienſia, M. Febr. A. 1699. p. 63. 64.* Eadem felicitate Sam. Bocharti Opera omnia, tum antehac edita (Phaleg ſc. & Canaan, ſive Geographia ſacra, & Hierozoicon), tum hactenus inedita, aut Latine e L. Gall. nunc demum verſa (Diſſertatiuncula ſcil. & Epiſtolæ varii argumenti, circiter quadraginta), una cum Steph. Morini (in Cadomenſi olim Munere Eccleſiaſtico ipſius Collega) Vita Autoris, & Paradiſi Terreſtris ad mentem ejus Recenſione, curantibus eodem Morino, Joh. Leusdenio & Petro de Villamandi, tribus incluſa Voluminibus, & longe, quam antehac, auctiora atque emendatiora, Lugduni Batav. & Ultrajecti lucem tertio An. 1692. aſpexere publicam. V. & de iis *Acta Erud. Lipſ. M. Mart. A. 1693. p. 97-105.*

Gronovio Lugduni Batav. in 4. 1691. Idem Gronovius Pater, ut erat in emendandis bonis Auctoribus accuratissimus diligentissimusque; ita more Criticorum seorsim quoque *Observationum libros tres* publicavit Amstelodami 1639. in 8. & Daventriæ *Monobiblon Observatorum in Scriptoribus Ecclesiasticis*, 1651. in 8. nec non *novum Observationum librum* in 12. 1652. in quibus plurima sunt ad profanos & Ecclesiasticos Scriptores erudite & ingeniose excogitata: ne quid dicam de aliis ejus Observationibus seorsim editis in Statium, & Livium. Librum ejus de Sestertiis in compendium redegit Joh. Pet. Titius, addiditque Manuductioni suæ ad excerpendum.

13 DESIDERIUS HERALDUS in hunc quoque censum pertinet, qui tam in scriptis suis adversus Salmasium, quam in *adversariorum libris, & observationibus ad Ius Atticum & Romanum*, aliisque similibus, non pauca critica erudita continet. Ut & LAURENT. RAMIREZ de PRADO in *Pentecontarcho* suo, de quo libro jam supra aliquid nos dixisse meminimus. Sunt qui Franc. Sanctio, Ramiresii Præceptori librum illum adscribunt: alii, ut Nicol. Antonius in Bibliotheca Hispana annotavit, ejus Sanctii genero, cujus nomen jam non succurrit. Verum Antonius, ipsimet Ramiresio, tot aliis nempe scriptis induto, adscribi debere Pentecontarchum, haudquaquam dubitat. LATINI LATINII *Bibliotheca Latina* nihil alud est, quam Criticarum observationum in varios Auctores collectio, justis encomiis extollenda; quippe quæ præstantissime multa observata habet. TANAQVILIS FABRI *Epistolæ Criticæ*, duobus voluminibus Salmurii 1659. in 4. excusæ, huc quoque pertinent, quamvis jam inter Epistolographos earundem mentio facta sit. Variorum enim Auctorum, & inprimis Ovidii atque Aristophanis, loca corrupta emendant, in quibus ille suum ingenium satis exercet: nam pleraque conjecturis suis restaurare nititur, ingeniosis quidem, sed quæ solæ rem non conficiunt absque MSStorum ope. Guidonis Pancirolli Lectiones Variæ, Ant. Augustini Emendationes & Opiniones, Jac. Rævardi Conjecturæ, Scipionis Gentilis Parerga, juridica tractant, sed quæ tamen subinde in campos optimorum Auctorum excurrunt, ac flores ibi colligunt. JOH. MEURSIUS longe plurima scripsit, quæ spectant ad illustrationem Græcorum Auctorum, Græcæque antiquitatis. Is ipse scripsit etiam *Exercitationes Criticas*, Lugduni Batav. 1599. in 8. editas, quarum pars prima emendationes in Plautum, altera Miscellanea continet. Publicavit etiam *Observationum librum* GISBERTUS CUPERUS Vir illustris, qui in Senatu Ordinem Belgii Fœderati conscriptis Patribus annumeratur; atque ut est inusitatæ prorsus eruditionis, plurima habet singularia observata. Prodiit liber Ultrajecti 1670. in 8. Novimus alias ejus Apotheosin Homeri, Harpocratem (Notas in Lactantium de Mortibus Persecutorum) præter profundam omnium antiquitatum peritiam Criticen exactissimam indicantes. Alit præterea Belgium, tot olim illustrium ingeniorum mater, duumviros in arte Critica præstantissimos, Joh. Georg. Grævium, & Jac. Gronovium: queis Joh. Clericus etiam addi meret, & qui haudquaquam omittendus, ultimove loco ponendus fuerat, Marcum Meibomium. Heinsios, Grotios, Dousas, Vossios, & qui præterea olim de principatu Critico inter sese certarunt inclutæ Bataviæ filii,

filii, jam commemoravimus, cum de Auctoribus Latinis, eorumque editionibus, verba faceremus.

ISAACI CASAUBONI etiam mentio tum plus semel facta, quem virum a 14
Jos. Scaligero doctis omnibus sui temporis prælatum nemo ignorat: & quem peritia artis Criticæ paucos sui similes habuisse, invidi etiam æmuli atque hostes fatentur. Sufficiat ejus *Annotationes in Athenæi Dipnosophiςῶν libros* commemorasse, qui instructissimum penus Criticæ eruditionis sunt. Idem tot aliæ ejus in bonos Auctores notæ abunde testatum reddunt. Neque hic sunt omittendi HENRICUS atque HADRIANUS fratres VALESII, quos tum Ammianus Marcellinus, tum notæ in excerpta, quæ vocantur, Peiresciana, Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores Græci, notis amplissimis instructi, aliaque, quanti fuerint, satis declarant. ÆGIDII MENAGII peritiam in re Critica ostendit luculentissimus *in Diogenem Laërtium Commentarius*, & liber *de Amœnitatibus Juris Civilis. d*) Verum in omnibus iis recensendis Auctoribus, qui huc spectant, nimis operosi esse non possumus. Neque tanta est hodie illorum seges, qualis superiore seculo, aut hoc nostro ineunte fuit: vergentibus ad barbariem literis, paucisque superstitibus, qui lacertos adversus segnem temporum nostrorum ignaviam movent.

CAP. II.

DE SCRIPTORIBUS ANTIQUARIIS.

§. 1. *Monita de Antiquitatum Græcarum & Romanarum Scriptoribus generalia.* 2. *Scriptorum Rei Nummariæ, inprimis Ezech. Spanhemii, Commendatio.* 3. *Antiquitatum Græcarum Scriptores, Joh. Phil. Pfeifferus & Joh. Meursius.* 4. *Antiquitatum Romanarum Scriptores præcipui, Joh. Rosinus, Thom. Dempsterus, Henr. Kippingius, Jac. Masenius, Pet. Jos. Cantelius.* 5. *Scriptores varii de Urbe Romana, ejusque Ædificiis, Familiis, Nominibus, Ordinibus & Cryptis Subterraneis.* 6. *Scriptores de Gentilium, imprimis Græcorum & Romanorum, Diis, Religione, Sacris, Sacerdotibus, Festis, Templis, Fastis, Annis, reliquisque temporibus.* 7. *De Græcorum & Romanorum Magistratibus, horumque etiam Jure, Legibus, Judiciis & Comitiis.* 8. *De Ritibus Nuptiarum, Puerperii, Dierum Natalium & Funerum.* 9. *De Re Vestiaria, tam in genere, quam in specie, Coma item, Annulis, Torquibus, &c.* 10. *De Re Militari, Nautica, Donariis & Strenis.* 11. *De Conviviis & Jure Hospitii.* 12. *De Ludis, tum Scenicis, tum aliis ac Certaminibus Gymnasticis.* 13. *De Poculis, Sellis, Campanis,*

d) Æg. Menagium *in Comm. in Diogenem Laërtium* Joh. Jonsii *Libros IV. de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ*, in *Amœnitatibus Juris Civilis* autem, Lutetiæ An. 1664. in 8vo, editis, Scipionis Gentilis *Libros II. Parergorum ad Pandectas*, strenue compilasse Morhofius, *in Prælect. Polyhistoricis* MSS. observat.

nis, Tintinnabulis, Vehiculis, Fibulis, aliaque supellectile. 14. *De Suppliciis, Cruce, Statuis & Pictura.* 15. *De Acclamationibus & Plausu, Triumphis, Archivis, Jurejurando & Auctionibus.* 16. *Scriptores de Antiquitatibus Romanis potiores, a Ioh. Georg. Grævio, in Thesauro illarum, junctim recensiti.*

1 Subjungimus ANTIQUARIOS *Criticis*, ut qui inter se sunt quam maxime cognati: in eadem enim aurifodina utrique laborant, Græcis scilicet & Latinis Auctoribus, & utplurimum fit, ut, qui antiquitates scribunt, iidem κριτικὴν in Auctores varios exerceant. Intellectos igitur hic præcipue Græcarum Latinarumque antiquitatum Collectores atque vindices volumus, cum Septentrionalium populorum antiquitates proprie huc non spectent, utpote quæ parum ad elegantiam literarum conferunt. Proinde huc pertinent Auctores, qui primo in genere agunt de variis antiquitatibus miscellaneis sine certo aliquo ordine, seu id sub Polymathiæ, seu sub electorum, aliove titulo, factum sit; Sunt enim illi in hoc genere velut Locorum Communium Scriptores: quorum etiam tum aliquam sylvam dedimus, cum de Locorum Communium Scriptoribus ageremus: queis accenseri merito possunt Alexandri ab Alexandro Dies Geniales, præsertim cum Andr. Tiraquelli & Christ. Coleri commentariis editi, Francof. 1594. etiam in Batavia recusi.

2 Multum quoque studium Antiquariorum juvant Inscriptiones, de quibus supra: nec minus Numismata vetera Græca & Romana. Adeo multi vero rem nummariam veterem excoluerunt excoluntque indies, ut integram constituere Bibliothecam possint. Eos sic satis diligenter colligit Phil. Labbe in Bibliotheca Nummaria, quæ Bibliothecæ Bibliothecarum annexa est: sed tamen quamplurimi adhuc, præsertim qui post Labbeum inclaruerunt, addi possent, si istud nunc ageremus. *c*) Nemo melius usum numismatum declaravit, quam EZECHIEL SPANHEMIUS, Vir illustris, in peculiari Opere *de Præstantia & Usu Numismatum*, in quod non Criticarum minus, quam aliarum omnis generis observationum exquisitarum, magnum thesaurum congessit. Editum est illud opus primo Romæ 1664. in 4. & deinde multo auctius, apud Elzevirios Belgas, An. 1671. in 4. Præmissa est operi Præfatio de Autoribus omnis generis Numariis, editis atque ineditis. Batavica Lingua prodiit Joachimi Oudaan Roomsche Moogenheit, (i. e. Romana Potentia,) quo in Libro Autor, Vir quidem non adeo literatus, sed Historiæ peritus, & instructissimo gavisus Nummophylacio, magna cura Historiam Romanam, ex nummis

c) Scriptores Rei Nummariæ, non Alphabetico (quem Labbeus elegit), sed materiarum Ordine, commode digestos, diligenter, additis etiam judiciis, recensuerunt Car. Patinus, Studii istius nostro ævo principibus merito annumeratus, in Introductione ad Historiam & Cognitionem rei Nummariæ, quæ Gallice Parisiis An. 1665. Latine autem Amstelod. An. 1683. in 12. prodiit, istique ob Scriptorum hujus generis recentissimorum notitiam, jungendus Burch. Gotthilfius Struvius, Acad. Patriæ Jenensis Bibliothecarius, in Bibliotheca Numismatica, ante lustrum circiter unicum Jenæ in 12. publicata.

mis praecipue instauravit & illustravit. Et sane Nummi interdum plus loquuntur, quam ipsi Auctores, & repraesentata in iis picta rerum publice gestarum, antiquitatum, historia rerum harum indagatores mire juvat. Spectant etiam huc gemmae, annuli & similia, quae insculptas ex antiquitate imagines varias ostendunt.

Ceterum, qui *de Graecis Antiquitatibus* aliquod systema scriberet, neminem habui- 3
mus, antequam JOH. PHIL. PFEIFFERUS Regiomonti A. 1689. in 4. libris IV. comprehensum nobis daret; quod opus studiosis tironibus inservire satis commode potest, pro perfecto autem Graecarum Antiquitatum corpore nequaquam habendum. Eminet alias inter Antiquitatum illarum Evolutores, qui per partes rem strenue egerunt, JOH. MEURSIUS, Vir in isto praesertim eruditionis genere summus, & cujus pene extat librorum Bibliotheca. Atticas antiquitates inprimis sedulo illustravit, ut testantur varia ejus scripta, de quibus postea in specialibus illis classibus videbimus.

Corpus Antiquitatum Romanarum curatum est a quodam JOHANNE ROSINO, 4
sed quod verius Sceleton appellaveris: namque omnis auctoris opera in eo versatur, quod lacinias Auctorum sub suis quibusdam titulis congessit. *f)* In illum THOM. DEMPSTERUS, Scotus, *notas* scripsit plenas bonae frugis & doctissimas. Saepe Commentarius ille una cum Rosino prodiit, additis figuris ligno incisis, Parisiis, Genevae atque Coloniae Agrippinae; sed nitidior editio est, quae cum figuris aeri incisis lucem aspexit Lugduni Batavorum. Verum, uti longe plura huic argumento addi possent; ita, si quis justum Opus vellet conficere, tot conficiendi nunc instrumenta haberet, ut, praeter laborem & mediocre judicium, non multum requiratur. Edidit quoque HENR. KIPPINGIUS collectanea quaedam Antiquaria sub generalibus illis titulis, quales nobis exhibet Rosinus; labor est non omnino inutilis: occurrunt enim ab illo interdum quaedam notata, quae aliis forte in mentem non venerant: editus est liber Bremae 1654. in 8. sub titulo: *Recensus Antiquitatum Romanarum novus & methodicus. Compendiolum* earundem *Antiquitatum* non inelegans paravit JACOBUS MASENIUS, quod reperitur in ejus Palaestra styli Romani hunc in finem ab illo scriptum, ut haberent tirones quasi uno in conspectu posita summa illa Antiquitatum

f) Plenius omnibus hactenus editis Antiquitatum Romanarum Systematibus pariter atque Compendiis est grande & quadripartitum istud earum Syntagma, quod Vir Doctissimus, Burch. Gotthilffius Struvius molitur, & ob judicii præterea atque ordinis ἀκρίβειαν commendandum. Liber Primus de Ritibus & Antiquitatibus Sacris, cum præmissa Bibliotheca Antiquitatum Romanarum Historico-Critica eleganti Jenæ, A. 1701. in 4to. jam prodiit. Sequentur hunc, uti speramus propediem, & non minorem Eruditorum reportabunt applausum, tres reliqui de Antiquitatibus Civilibus, Militaribus & Oeconomicis. Post Laborem istum absolutum, se Antiquitates etiam Veteris Ecclesiæ Christianæ Sacras, nec non Ægyptiacas, Longobardicas, aliarumque Gentium Barbararum, Methodo simili, propositurum & illustraturum pollicetur.

Romanarum capita. Cui tamen rei longe melius adhuc inſervit *Compendium* aliud, a doctiſſimo Jeſuita Gallo, PETRO JOSEPHO CANTELIO, compoſitum, alteraque vice editum Ultrajecti 1688. in 12. quod de Romana Republica inſcribitur, & civiles æque ac militares ejusdem res, non minus ſtudio accurato, quam concinno ordine, exhibet.

5 Quodſi vero ſpeciatim de certis Antiquariorum claſſibus agi deceat, ponendi ſunt primo loco *Autores, qui de urbe Roma, ejus amplitudine, ædificiis, &c.* ſcripſerunt. Habemus vero non paucos hic, qui iſtud argumentum tractarunt. Sunt Juſti Lipſii Admiranda urbis Romæ, ante quæ tamen & Itali fuere, qui viam huic operi ſtraverunt. Eſt Alex. Donati Roma Vetus & Nova; liber doctus & olim rariſſimus, editus Romæ 1639. in 4. ſed poſtmodum in Batavia bis recuſus. Eſt Georg. Fabricii Roma, Baſil. 1587. in 8. edita, Joh. Barthol. Marliani Topographia urbis Romæ, cum præmiſſis obſervationibus de prænomine, nomine & cognomine, Romæ 1544. & Baſil. 1550. publicata, atque illuſtrata Iconibus in fol. Juſti Ryequii liber de Capitolio Romano, qui primum Gandavi in 4. 1617. prodiit; tum & a Gaesbergio A. 1669. in 12. Lugduni Batav. eſt recuſus. Italice idem argumentum tractavit Lucius Faunus, edito libro delle Antichita della Cita di Roma Venet. 1558. in 8. Fauno jungendi ſunt Pyrrhus Ligorius, Lucas Maurus, Ul. Aldrovandus & Vincent. Scamozzus, omnes Itali, & in deſcribendis ſermone vernaculo Romanis antiquitatibus occupati. Andr. Marianus Bononiæ in 8vo edidit de Ruinis urbis Romæ Epigrammata A. 1641. quibus, ut titulus habet, miranda Urbis cognoſcuntur, Sacra viſitantur, Nova & Vetera Elogiis recenſentur. Sed parum ea in ipſis ruderibus ob oculos ponendis laborant, licet non ſpernendæ illis inſint argutiæ Epigrammaticæ, Pet. Angelus Bargeus de publicorum & privatorum urbis Romæ ædificiorum Everſoribus. Iconiſmos ædificiorum veterum elegantes dedit Ægidius Sadeler, ſculptor Cæſareus, libro Italice ſcripto, ſub titulo: Veſtigi della Antichita di Roma, Pragæ 1606. fol. Jac. Laurus ſcripſit de Antiquo Urbis ſplendore librum, qui prodiit Romæ 1612. in 4. Andr. Fulvius de eodem argumento librum edidit, cum annotationibus Hier. Ferruccii editum, Venet. 1588. in 8. *De Familiis* Romanorum velut per lancem ſaturam & lexicon egit Joh. Glandorpius, in Onomaſtico Hiſtoriæ Rom. Francof. fol. An. 1569. edito, qui liber rudimentum tantum operi juſto præbet, & multis modis augeri poſſet: & auxit illum ſane poſtea Fulv. Urſinus ſingulari libro de Familiis Romanorum, cui Anton. Auguſtini ſimile plane Opus de XXX. familiis Romanorum adjunctum eſt, Romæ 1577. in 4. Uti vero e numis veteribus inprimis iſta familiarum Romanarum hiſtoria hauſta eſt; ita auxit illam, recognitam prius a ſe atque reſtitutam, Carol. Patinus Pariſ. 1663. fol. *De nominibus* Romanorum Franc. Robortellus librum ſcripſit Florent. 1548. & alium Onuphrius Panvinius Venet. 1558. cui & *de ludis* Romanorum *ſecularibus* librum debemus: uti Robortello *de Victu & Vita* Populi Romani Pariſ. 1565. Generalia quædam, ad *Ordines* reipublicæ Romanæ & familias ſpectantia, tractavit Pet. Servius, in Juvenilibus Feriis, ſeu Antiquitatum Romanarum Miſcellaneis Romæ 1640.

1640. in 8. editis. Romanorum officiales sub Imperatoribus in peculiari & diffuso libro descripsit Jac. Gutherius, quem de Officiis domus Augustæ inscripsit Paris. 1628. in 4. estque is liber haud ita pridem Lipsiæ recusus. Roma subterranea, seu structuræ & cryptæ Veterum Christianorum subterraneæ, cum iconibus repræsentatæ sunt ab Ant. Bosio Romæ 1632. Librum hunc, in Latinam linguam conversum, notis postmodum illustravit, ediditque duobus tomis in fol. Paulus Aringhus Romæ 1651. magnificum opus, &, quod historiam Ecclesiasticam attinet, commendandum: multa enim in illis notis habentur, ad hoc argumentum spectantia: In Epitomen postea redactus est liber a quodam Arnoldo Lubecensi, sub titulo: **Unterirdisches Rom.** Amstel. in 12.

Veniamus nunc ad Auctores, qui *de Græcis Latinisque antiquitatibus particulatim* 6
egere: & primo hic compareant libri, qui *de Diis & religione gentilium* agunt. Vossius in libris suis de Idololatria hic omne punctum ferat: de quibus alibi a nobis abunde dictum. Diu ante illum de Diis Syntagmata aliquot publicavit Lil. Gregor. Gyraldus, varia eruditione, ut sunt omnia ejus viri, refertissima. Subtilius de Idololatria gentilium philosophatus est, & errorum origines indagavit, libro peculiari eam in rem scripto, Eduardus Herbertus, Baro de Cherbury, Amstelod. 1663. in 4. Verum ille tam inter Antiquitatum Scriptores, quam inter philosophos, commemorandus est. Systema Theologiæ Gentilis adornavit Tob. Pfannerus. (De Idololatriæ Origine & progressu nuperrime Anton. van Dalen librum edidit lectu dignissimum, Amstel. 1696. in 4.) Joh. Frieder. Herwartus *Admiranda Theologiæ Ethnicæ mysteria*, ut titulus habet, in lucem emisit Ingolstadii 1623. in 4to, quo in libro demonstrare laborat, magnetem lapidem antiquissimis populis pro Deo esse cultum: quam sententiam suam ut stabiliat, pleraque Orientalium, Græcorum, Ægyptiorum, sacra huic argumento applicat, mirificis interpretationibus, ut facile est ingeniosis hominibus in interpretamentis suarum deliciarum. Reinesius illum quodam in loco ingeniose ridiculum vocat. *De Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus*, sunt qui singularibus libris egerunt. Hoc in argumento commendari meret Guilielmi du Choul, consiliarii regii, liber de Religione veterum Romanorum, Lugduni in fol. lingua Gallica excusus, ubi & Italice & Hispanice prodiit. De Sacris & Sacrificiis Joh. Guil. Stuckius librum in fol. edidit Tiguri (nuper in Belgio, cum Antiquitatibus Convivalibus reliquisque Stuckianis Operibus recusum), in quo multa sunt parum accurate & confuse tradita. De eodem argumento peculiari libro Jenæ 1659. in 8. edito egit Joh. Saubertus. De vasis, quæ ad Deorum sacrificia, & eorum ceremonias pertinent, scripsit Lil. Gyraldus. De Vesta & Vestalibus speciatim Lipsius scripsit. De Cereris Eleusiniæ Sacris apud Græcos Joh. Meursius in Eleusinia Lugd. Bat. 1619. qui & de festo gemino Minervæ in Panathenæa & de festis Græcorum in Græcia Feriata egit: edidit quoque de Festis Græcorum singularem librum Pet. Castellanus, sed infra Meursium est. Saturnalia Lipsius exposuit libro peculiari. De *Templis* & ædificiis publicis scripserunt non tam generatim, quam speciatim nonnulli, ut de Capitolio Justus Rycquius, de quo dictum. Petrus Bartholdus peculiarem librum de Ara scripsit. Joh.

Bapt. Bellus de Partibus templi auguralis, Tolosæ 1607. in 8. Joseph. Maria Suaresius de foraminibus lapidum in priscis ædificiis diatriben: Lugduni 1642. in 8. Nicol. Alemanni Diss. de Parietinis Lateranensibus, Romæ 1626. in 4to. De *Fastis* Romanorum e veteribus Ovidius superest, in quem extat Commentarius Caroli Neapolis, sub titulo: Anaptyxis ad Ovidii Fastos: Antwerpiæ 1639. editus, & Erycii Puteani sapiens officinam. Cujus Puteani de Nundinis Romanorum Libellus exiguus Lovanii. An. 1646. in 12mo prodiit. De *Annis*, mensibus, diebus & horis veterum librum, cum Calendario Græco Romano, edidit Lilius Gyraldus. Multo autem præstantius Romanum calendarium illud est, quod Ægid. Bucherius Antwerpiæ An. 1633. in fol. publici juris fecit, postquam jam An. 1600. Amstelodami Sibrandus Siccama Calendarium fastorum ex veteribus monumentis, marmoribus, numismatibus aliisque antiquitatum fragmentis, auctum atque emendatum dedisset. De Veterum Romanorum Anno Seculari seu jubilæo, ejusque per seculares celebritate, eorumque chronologia, scripsit Pet. Taffinus, liber editus est Tornaci Nerviorum 1641. in 4. ut & Justus Rycquius, cujus liber prodiit Antwerp. in 8. A. 1625.

7 *De Magistratu, Comitiis, Legibus, Judiciis Romanorum* varii sunt Auctores. Extat Wolffg. Lazii commentarius Reip. Romanæ, in quo multa de iis: ut & in Pet. Fabri Semestribus. Scripsit & Franc. Hottomannus de Magistratu Romano, item M. Anton. Majoragius: nec non Paulus Manutius de Senatu Romano & de Legibus: Nic. Gruchius de Comitiis Parisiis A. 1555. in folio, adversus quem Carolus Sigonius tres Sententiarum libros scripsit: is ipse, qui antea de antiquo jure civium Rom. de Jure Italiæ: nec non de Jure Provinciarum: ut & de lege curiata magistratuum & Imperatorum, & de ejus jure: de judiciis jurisprudentiæ Romanæ; de Consulibus, Dictatoribus & Censoribus, sigillatim libros plures ediderat. Andr. Alciatus de Magistratibus civilibus & militaribus Romanorum scripsit, edita simul notitia utriusque Imperii. Guido Pancirollus de Magistratibus Municipalibus: & ipse Editor Notitiæ Imperii. Pertinet quoque huc Jac. Gutheri Notitia Domus Augustæ: Jul. Cæs. Bulengeri de Imperatore & Imperio Romano, ut & de vectigalibus reliquisque dignitatibus ac officiis Lugd. 1613. in fol. De Senatu Romano Car. Sigonius, *g*) sub ficto Joh. Sarii Zamoscii nomine, librum scripsit editum Venet.

g) Liber de Senatu Romano, sub Joh. Sarii Zamoscii nomine aliquoties editus, Carolo Sigonio recte *h. l.* vindicatur. Non tamen fictum, uti Morhofius credidisse videtur, Nomen est Joh. Sarii Zamoscii. Est enim is Heros hujus nominis, Arte pariter atque Marte Seculo XVI. famam adeptus immortalem, Regni Polonici Cancellarius & Archistrategus, aliis quoque monumentis Literariis & Academia Zamosciana, suis sumptibus erecta, de Patria & Orbe Literato optime meritus. Liber hic (quem Sim. Staravolscius, in *Centuria Scriptorum Polonorum, num. 19.* ipsi tribuit, Henr. Ernstius autem, *Lib. 2. Observat. Var. c. 35.* & Joh. Rhodius, *in Catalogo Autorum Suppositiorum, cum Vinc. Placcii Notis edito, num. 19.* Sigonio, ejus, cum in Italia studiorum gratia versaretur, Præceptori, asseruerunt) non videtur mihi per ipsum Magistro plagio turpi esse subreptus, sed a Sigonio potius Discipulo huic generoso benevole, ut famæ illius velificaretur,

net. 1563. in 4. & recusum Argentor. 1608. in 8vo cui editioni additus etiam est Joach. Perionii de Græcorum & Romanorum Magistratibus liber: ubi conferuntur utriusque gentis magistratus ac utriusque etiam parallelismus ostenditur: adjectus præterea Wilh. Possardi liber de Atheniensium magistratibus, eorumque cum Romanis, Gallis, Venetis, Turcis, comparatione. Sed *de Atticis Magistratibus* accuratius libris aliquot egit Joh. Meursius, uno Regnum Atticum, altero Archontes, tertio Senatum Areopagiticum pertractans. Habebat in animo Cl. Salmasius ingens opus de Officiis domus Augustæ, teste Laur. Crasso in elogiis T. II. p. 211. sed nihil dedit, nisi, quod sparsim, in notis ad Scriptores Historiæ Augustæ, illud argumentum attigit. De Comitiis egit P. Manutius singulari libro, edito Bononiæ 1580. in fol.

De nuptiis, earumque ritibus Andr. Tiraquellus, Barn. Brissonius, Franc. Hotomannus, Albericus Gentilis, & alii, tractatus peculiares conscripsere. De Coronis nuptialibus quædam collegit Joh. Joach. Maderus, maximam tamen partem e Car. Paschalii libro de Coronis excerpta, qui recusus est Lugduni Batav. 1671. in 8. De *Puerperio* Joh. Meursius scripsit: de cujus ritibus vastum quoque librum parabat olim Thomas Bartholinus incendio absumtum. Ejus Synopsin misit ad filium Casparem, in eodem argumento occupatum: quippe cujus extat expositio Veteris in puerperio ritus, ex Arca sepulchrali antiqua desumti: quæ edita est Romæ 1677. in 8. Referendus hic quoque Censorinus de *Die natali,* de quo supra: & Martini de Roa liber de Natali sacro & profano. Extat & Joach. Hildebrandi de Natalitiis Christianorum Libellus. De *ritibus Funerum* Thomas Porcachius, homo Italus, vernaculo sermone scripsit, sed pauca, & non magnæ rei, Venet. 1574. 4. Scripsit dehinc Claud. Guichardus Gallica lingua librum de Funeribus Romanorum, Græcorum, aliarumque gentium. Lugduni Gall. 1581. in 4. Utrumque præcesserat Lil. Greg. Gyraldus, de Sepulchris & vario sepeliendi ritu scribens Bas. 1539. in 8vo, quem cum Animadversionibus suis recudi fecit Helmstadii Joh. Faes A. 1676. in 4. Præcesserat & Onuphrii Panvinii liber de ritu sepeliendi. Joh. Meursii de funeribus Romanorum liber Hagæ Com. An. 1604. in 8. prodiit: & anno sequente 1605. Hamburgi luculentius de eodem argumento opus Jo. Kirchmanni. De Funeribus Christianorum Jac. Gretserus, Schegckius, & J. Andr. Quenstædius egerunt. 8

De Vestitu multi sunt Variorum Commentarii. Primus, qui eam materiam pertractavit, est Lazarus Bayfius: sed pauca sunt, quæ scripsit, & admodum imperfecta. Postea Octavius Ferrarius libros tres de Re Vestiaria edidit Patavii 1642. in 8vo, & quatuor alios ibidem in 4. 1654. Opus profecto doctissimum, & quod argumentum hoc haud vulgariter illustrat. Idem postea continuavit Albertus Rubenius, qui supplet 9

transscriptus. Quo pacto Scholia etiam sua in Orationes Ciceronis & Comm. in Or. de Lege Agraria, sub Bernh. Lauredani, Commentarium autem in Epistolas ejusdem Familiares, sub Hier. Ragazonii, utriusque Auditoris sui, Nominibus prodire, A. 1558. & 1555. est passus. V. Rhodium & Placcium, *loco cit. num.* 19. 20. 21.

plet & emendat Ferrarium, addiditque nonnulla de lato clavo. & vestibus laticlaviis. Antwerp. An. 1665. in 4. Verum indigne id ferente Ferrario, qui se a Rubenio subinde stringi non passus, Analecta de Re Vestiaria illi opposuit Patavii An. 1676. quæ & 1685. denuo ibidem recusa sunt, in quibus Rubenium satis acriter castigat. Jam ante hos Claud. Salmasius rem vestiariam erat explicando aggressus, in suis notis ad Tertullianum de Pallio: promisitque tum amplissimos de omni hoc argumento Commentarios, quibus se insudare haud raro in Epistolis memorat. Verum, etsi adversus Kerkœtium, i.e. Dion. Petavium, suas has in Tertullianum notas, sub Franc. Franci nomine, etiam circa rem vestiariam defenderit Salmasius, Commentarios tamen illos non publicavit. Absolvit attamen, & eorum etiam proxime edendorum spem Orbi literato fecit Divionensis senator, Jo. Bapt. Lantinus, cui Salmasianum de Homonymis Hyles Iatricæ Commentarium, Plinianis Exercitationibus, in Belgio editis, adjunctum, in acceptis ferimus. (Interea, cum Salmasius penitiore rei nummariæ notitia fuerit destitutus, e qua tamen quamplurima ad rem vestiariam hauriri potuissent alias non observata, nihil ab eo perfectum sperat Vir Illustris, Ez. Spanhemius, Epistola III. ad Morellium p. 18?. qui & propterea laudabilem Ferrarii Rubeniique industriam magis attigisse celebre argumentum, quam pertractasse, judicat: & priorem inprimis Latinis magis litteris, quam Græcis, accurate doctum, tum a tractatione veteris hujus amplissimæ, minimeque antea obviæ supellectilis, si vulgares nummos, eosque jam tum editos, excipias, imparatum, ait in id argumentum incubuisse.) Separatim de *Calceo* Bened. Balduinus scripsit, cujus librum recudi fecit Amstelodami Andr. Frisius, addiditque Jul. Nigronum de caligis. De *Personis* & Larvis, earumque apud Veteres Usu & Origine Agesilaus Marescottus Librum Romæ A. 1639. in 8vo publicavit, qui rarissimus est. De *Pileo*, ceterisque capitis tegminibus, tam sacris, quam profanis, Anselmus Solerius librum singularem scripsit, Lugduni editum A. 1655. in 4. qui postmodum in 12. Amstelodami recusus A. 1662. prodiit, addito vero Autoris nomine Theophili Raynaudi, qui sub Ans. Solerio delituerat. De pileo etiam egit singulari Dissertatione Henricus Thomas Chiffletius, quæ Lugduni An. 1665. in 4. edita est. Orationem de eodem argumento elegantem habuit Ant. Matthæus, JCtus celebris. De *Capillamentis* Conr. Tyburt. Rango singularem librum scripsit, Magdeb. An. 1662. in 12. editum. De *Coma* Hadrianus Junius & Cl. Salmasius, de Barba Ant. Hotomannus egit. De *Pænula* Bartolus Bartholinus & Joh. Bapt. Donius. De *Toga*, tunica & tibiis veterum scripsit Aldus. De *Annulis* Fort. Licetus; postea Joh. Kirchmannus de eodem argumento: & multo latius, cum iconibus annulorum, Abr. Gorlæus in Dactyliotheca, Amstelod. 16?0. publici juris facta; (& nuper aucta explicationibus Jac. Gronovii Lugd. Bat. 1695. in 4.) Egit quoque de Annulis Salmasius in libro adversus Heraldum scripto, de Testamentis subscribendis. De Annulis Signatoriis Georg. Longi prodiit Opusculum. De *Torquibus* aureis extat elegans Syntagma Joh. Schefferi, quod additum est Edmundi Figrelii libro de Statuis Romanorum, Upsaliæ An. 1656. edito in 8. De *Armillis* veterum librum scripsit Thom. Bartholinus.

De

De Militia Romana singularem librum Justus Lipsius scripsit, cui & Poliorceticon ejusdem addi solet: in quo multa de Machinis & Instrumentis militaribus habet, secutusque est, ut supra dictum, non sine plagii crimine Franc. Patricium. De militia Equestri antiqua & nova librum peculiarem Antwerpiæ An. 1631. in fol. edidit Hermannus Hugo. De Militia Romana multa etiam præclara annotarunt Henr. Savilius: &, qui plurima se nova reperisse plane persuasus erat, Claud. Salmasius libro eam in rem, jussu Principis Auriaci, scripto, quem Latine Georg. Hornius Lugd. Bat. An. 1657. edidit. Gallicos autem longe fusiores Commentarios, prout a Salmasio scripti sunt, idem, qui Opus de Re Vestiaria possidet, Lantinus habet, ejusque Scripti nobis aliquando potiundi spem fecit. Commentatores Æliani, Vegetii, Frontini, aliorumque, supra jam memoratos, studio nunc præterimus. De Scutis Signisque militaribus non Romanorum solum, sed & aliarum gentium, egerunt Henr. Speelmannus in Aspidologia sua, & Nicol. Uptonus de studio militari, qui libri Londini simul editi sunt in fol. An. 1654. De studio militari, ejusque ritibus & legibus, prolixe egit Gabr. Naudæus integro libro Romæ A. 1637. in 4. Exstant & Rob. Valturii libri XII. de Re militari, Veronæ A. 1472. & Parisiis apud Andr. Wechelum A. 1532. in fol. editi. De *militia navali* Joh. Schefferus, ante annos complures, Upsaliæ A. 1654. in 4. librum ediderat, quem altero tanto auctiorem dudum edidisset, si per typographi moras licuisset: miserat enim ad Elzevirium. Sed interim prodiit vastus liber Belgica lingua de Navium Architectura scriptus, Auctore Witsenio, in quo multa deprehendisse sibi visus fuit Schefferus, e schedis suis deprompta, ut ipse in literis ad me conquerebatur. *h*) *De Donariis* & votivis tabellis veterum Jac. Phil. Thomasinus singulari libro egit, Utini An. 1639. & postmodum Patavii quoque 1654. in lucem emisso, quem Joh. Rhodio Colomesius in Opusculis Literariis vindicat. Pertinet quoque huc materia de *Strenis*, de quibus Theod. Marcilius quædam scripsit *i*). Integrum hujus 10

h) Nicol. Witsenius, quem Joh. Schefferus Plagii *h. l.* Interprete Morhofio, insimulavit, Consul est Reip. Amstelodamensis, hodienum, nisi fallor, superstes, & accuratiore Geographiæ, aliarumque Matheseos partium, peritia inclytus. Opus ejus de Architectura Nautica Belgice, Amstelodami An. 1671. in fol. sub hoc prodiit titulo: Aaloude en Hedendaegsche Scheepsbouw en bestier: Waer in wiitloopigh werd verhandelt de wiise van Scheepstimmern bey Grincken en Romeynen, Scheepsöffeningen, Striiden, Tucht, Straffe, Wetten en Gewonten: Beneffens eveninatige Grootheden van scheepen onses tiidts, ontleet en alle hare deelen: Verschill van bouwen tusschen uytheemschen en onsen Landaert: Indisch en Rusch Vaertuygh, Galeybouw, hedendaeghsche Scheepsplichten: Verriickt met een reep verklaerde Aanmanus spreekworden en Benamingen. V. Corn. a Beughem *Bibliogr. Mathem. p. 458.*

i) In *Prælect. Polyhistoricis MSS. c. 15.* Morhofius, inter Scriptores de Strenis, commendat, præter Marcilium, Joh. Strauchii, JCti Celebris, *Diss. de Votorum Oblatione & Calendis Januariis.* In Mart. Lipenii, Conrectoris Lubecensis, *Strenarum Civilium integra, a prima origine, per diversas Regum,*

jus argumenti Commentarium de Re Donatica veterum promisit Valer. Chimentellius, cujus Synopsin adjecit libro suo de Sellis veterum, addito Glossario omnium Donaticorum, quæ habentur apud veteres.

11 *De Conviviis* exstat Joh. Guil. Stuckii liber, cui titulus: Antiquitates Convivales, in quo multa non recte, aut non suo loco, posita. Eryci Puteani Reliquiæ convivii prisci Mediolani 1598. in 4. excusæ; & Joh. Manelphi liber, cui titulus: Mensa Romana: Romæ 1650. in 4. editus. De Triclinio Romano eruditissimum Tractatum scripsit Fulv. Ursinus, cui Petrus Ciacconius viam monstravit, quippe cujus extat peculiaris quoque liber de Triclinio, 8. editus Romæ, una cum Ursini labore (quem hic nonnisi Appendicis loco ad Ciacconium esse voluit) 1588. postmodum plus semel apud Batavos recusus. Scripsit quoque de Conviviis Jul. Cæs. Bulengerus, Lugduni 1624. in 8. Pertinet quoque huc Jac. Phil. Thomasini liber de Tessera hospitalitatis & *jure hospitii*, quem, primo Utini in 4. 1647. editum, Andr. Frisius Amstelodami 1670. in 12. recudit.

12 *De ludis*, prout varia illorum genera sunt, multi scripsere. De Theatro & ludis Scenicis in genere egit Bulengerus libro, Tricassibus An. 1603. in 8. edito, sed privatos tantum eo labore ac domesticos ludos exsecutus est, non publicos. Idem tamen & de Circo, ludisque Circensibus, qui publici sane erant, peculiarem tractatum composuit; de quibus itidem scripsit On. Panvinius. De Gladiatoribus & Amphitheatro Romano egit Justus Lipsius, antequam Petrus Faber (qui plagii Lipsium postulavit, Vid. Thomas. de Plagio, §. 487. & seq.) libros Ἀγωνιστικῶν scripserat. Editus est liber Lipsii Lugduni Batav. 1592. De *arte Gymnastica* speciatim Hier. Mercurius scripsit Venet. 1573. quem librum, curis novis interpolatum, editurum se promiserat aliquando Andr. Frisius, &, si recte memini, dedit. De *Alea* Veterum Car. Paschalius & Andr. Senftlebius egerunt. De *Saltationibus* legendus est Joh. Meursius in Orchestra sua, quæ edita est Lugduni Batav. 1618. in 4. Scripsit idem de Græcis ludis tractatum, sub titulo Græciæ Ludibundæ, ibid. 1622. in 8vo.

13 *De Instrumentis* Romanorum, & suppellectile varia, multi egerunt. De Vasculis & Poculis Lazarus Baysius, sed modice tantum rem eam tangit, & hunc poculorum fundum non exhaurit: longe enim plura de eo scribere poterat. Extat & Nicol. Guyberti de Murrhinis poculis Dissertatio, Francofurti edita 1570. in 8vo. De Sellis veterum extat Dissertatio Valerii Chimentellii, addita Marmori Pisano de Honore Bisellii; Bononiæ, in 4. 1666. De *Campanis* ac *tintinnabulis* Commentarium Angelus Rocha in lucem emisit Romæ 1612. in 4. Scripsit & Hier. Magius eo de

Consulum & Imperatorum Romanorum, nec non Episcoporum, ætates, ad nostra usque tempora deducta, quæ Lipsiæ A. 1670. in 4to prodiit, *multa* judicat *misceri, quæ commode poterant omitti, multa quoque inepte cumulari. Dissertationem* tandem Joh. Gothardi Bœckelii Philologicam *de Novo Anno, ejusque Ritibus*, Rostochii A. 1663. in 4to editam, sibi vindicat, e Prælectionibus quippe suis privatis ab illo, istarum Auditore, haustam.

de argumento librum, ſed plane extemporalem, quod nec ipſe diffitetur: prodiit fœtus Autoris poſthumus, cum notis Franc. Sweertii, Hanoviæ 1658. in 8. & Amſtelodami apud Andr. Friſium in 12. 1664. eſt recuſus. Eſt & Henr. Arnoldus Stockfleth, qui de campanarum uſu apud veteres aliqua collegit, & edidit Altorfii A. 1665. in 12. De *Curribus* & Re vehicularia abſolutum & plane perfectum Commentarium, duobus libris conſtantem, adornavit Joh. Schefferus, qui, una cum Pyrrhi Ligorii de eodem argumento fragmento, Francofurti in 4. 1671. prodiit. Valentinus Paſchalius, Urinenſis, de Curru carmen aliquod facetum compoſuit, cum notis, in quibus habentur Antiquaria quædam, ad rem vehiculariam ſpectantia. Carmen autem in eos ſcriptum eſt, qui curru tum in rei familiaris, tum in ſalutis jacturam, abutuntur, eosque potius pedibus, quam curru, ire jubet: impreſſum eſt Bracciani 1637. in 4. De hoc Paſchalio videndus Erythræus Pinacoth. I. imag. 142. Non viderat hunc librum Schefferus, primum a me monitus. De varia veterum Romanorum ſuppellectile, e terra effoſſa prope Noviomagum, agit in Antiquitatibus Noviomagenſibus (Amſt. 1645. in 4to.) Joh. Smetius, copioſiorem quoque de iisdem Tractatum promittens; ſed, qui lucem, quantum memini, non vidit. Multa in Smetio præter alia de *fibulis* veterum Romanorum, quod argumentum, quatenus uſum præſtat in re Medica, exſecutus eſt Joh. Rhodius libro de Acia, quem edidit Thom. Bartholinus Haffniæ in 4. A. 1672. qui & libellum ejusdem Rhodii de Ponderibus & menſuris Medicis adjunxit.

De ſuppliciis & torturis extat Ant. Gallonii tractatus, in Batavis recuſus, uti & 14
Bourdelotii de eodem argumento. De *Cruce* Juſtus Lipſius ſcripſit, cui additamenta quædam ſubjunxere Georg. Calixtus, Thom. Bartholinus & Claud. Salmaſius. Edidit & Jac. Gretſerus ampliſſimum de Cruce Opus, quod in fol. & in 4to Ingolſtadiæ, multoties excuſum eſt. De *Statuis* & ſtatuariis Edmundi Figrelii, Viri doctiſſimi, extat liber, Holmiæ An. 1656. in 8. excuſus, de quo paulo ante dictum, cum Schefferi de torquibus librum commemoraremus. Fuit FIGRELIUS Regis Sueciæ, Caroli XI. præceptor, & ex Upſalienſi Profeſſore Regius Conſiliarius, ſub nomine Greiffenhelmii notus. De Pictura plaſtica & ſtatuaria librum ſcripſit Iul. Cæſ. Bulengerus, Lugduni 1637. editum. De *Pictura* veterum Opus inſigne ſcripſit, ediditque jam olim Amſtelodami An. 1637. Franc. Iunius in 4. quo tantopere plauſum Virorum doctorum temporis illius meruit, ut in Anglicum Belgicumque ſermonem converteretur. Reſtat vero adhuc aliud ejus de Pictoribus celebribus Opus, cujus tum una ſpem fecit. (Neque paſſus eſt diutius illo orbem literatum carere Clar. I. G. Grævius: ſed cum catalogum pictorum, ſtatuariorum, cælatorum, tornatorum, aliorumque artificum, a doctiſſimo Iunio confectum, apud aliquem propinquorum ejus latere ſciret; & præterea ipſum de Pictura Opus, ampliſſimis additamentis ubique auctum, ibidem ſervari didiciſſet; impetratum utrumque Opus conjunctim edidit, &, ut nil quicquam ſplendori ejusdem debito parceretur, curam geſſit, Roterodami 1694. fol.) Iconiſmos antiquarum ſtatuarum collegit Ioh. Bapt. Cavalerius Romæ 1569. & 1583. Principia artis Pi-

ctoriæ e Veteribus Auctoribus tradidit Joh. Schefferus, in Graphice, Noribergæ 1669. in 8. edita.

15 Variæ præterea sunt singulares materiæ, quæ ad certa capita reduci commode non possunt, sed de quibus tamen speciatim nonnulli egerunt. Sic de veterum *acclamationibus* & *plausu* libros VII. scripsit Franc. Bernardinus Ferrarius, Mediolani 1628. editos in 4. De *Triumphis* Onuphr. Panvinius Commentarium, ex veterum lapidum monumentis, composuit ediditque Venet. 1571. in fol. qui Antwerpiæ A. 15[illegible]6. & Helmstadii etiam cura Joh. Joach. Maderi recusus est, qui suas notas addidit. Exstant & Franc. Modii Pandectæ Triumphales, quibus varios Iconismos repræsentat Triumphorum. De *Archivis* librum composuit Balth. Bonifacius, Venet. 1632. in 4. editum, & Helmstadii Maderi cura, in Syntagmate Scriptorum variorum de Bibliothecis atque Archivis, A. 1666. recusum. De *Iurejurando* Veterum peculiari tractatu egit Joh. Bapt. Hansenius Tolosæ 1614. edito in 4. De *Origine, ratione* ac *solennibus Auctionum* Junius Rabirius scripsit Paris. 1554. in 4.

16 Atque hæc per lancem saturam de Antiquariis Scriptoribus dicta sufficiant, (quorum magnam partem, nempe præcipuos, qui antiquitates Romanas illustrarunt, collegit nuperrime, in vasto non minus ac præclaro Antiquitatum Romanarum Thesauro, celeberrimus Joh. Georg. Grævius, *k*) unoque corpore longe splendidissimo junctos publico dedit, cum alias ægre hic illic solummodo pars offenderetur.) Occurrunt quidem adhuc alia minutiora, sed quæ omnia persequi nostri instituti ratio non permittit. Præstantiora tamen, & quæ scire inprimis interest, indicavimus. Procedimus nunc ad Rhetores atque Oratores.

k) Joh. Georgii Grævii Diligentiam in Scriptoribus Antiquitatum Romanarum colligendis, junctimque in istarum *Thesauro*, Vasto Opere, Decem, ni fallor, Tomis Trajecti ad Rhenum, ab A. 1695. ad 1700. in fol. edito, publicandis, laudabilem feliciter æmulatus Jac. Gronovius, similem Græcarum Antiquitatum Thesaurum A. 1698. Lugd. Bat. in fol. cœpit edere, cujus Volumina tria priora Virorum Illustrium Icones & alias Græcarum Antiquitatum reliquias, in Metallo Lapidibusve olim expressas, æri nunc incisas, & Observationibus eruditis illustratas, exhibent; Quartum autem, A. 1699. juris factum publici, Libros Antiquariorum Græcorum de variis hujus generis argumentis Selectiores quamplurimos studiose sistit congestos, & eleganter nitideque recusos, Autores in Opere utroque denuo evulgatos, enumerare non vacat, præsertim cum Ephemerides pleræque Eruditorum Recentiores, locis diversis, in recensu illorum jam fuerint occupatæ.

FINIS LIBRI QUINTI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. VI.
ORATORIUS.

CAP. I.
DE
SCRIPTORIBUS RHETORICIS.

§. 1. *Rhetorica Grammaticæ & Critices cognitionem prærequirit.* 2. *Scriptores ejus Græci, Princeps scil. omnium Aristoteles, ejusque Commentatores.* 3. *Demetrius Phalereus ὁ ψευδώνυμος, ejusque Exegetæ, quibus alii de Periodis Scriptores adduntur.* 4. *Dionysius Halicarnassæus.* 5. *Hermogenes, variique ejus Commentatores.* 6. *Dionysius Longinus Cassius, ejusque Editores, Interpretes & Illustratores.* 7. *Rhetores alii Græci, ab Aldo Manutio & Leone Allatio junctim editi. (Additur Monitum de Sophistis in genere.)* 8. *Aphthonius, Theon, & Ulpianus, Demosthenis Explanator.* 9. *Rhetores Antiqui Latini, Cicero sc. Quintilianus, & complures alii, junctim a Pet. Pithæo editi.* 10. *Scriptores Rhetorici Recentiores, Ant. sc. Lullus.* 11. *Franc. Robortellus.* 12. *Franc. Patricius & Thom. Campanella, Novatores, Paulus Benius.* 13. *Joh. Sturmius.* 14. *Melch. Junius.* 15. *Aug. Buchnerus.* 16. *Valent. Thilo.* 17. *Lud. Cresollius, Nicol. Causinus, Jac. Masenius, Alb. de Albertis, Franc. Vavassor, omnes Jesuitæ.* 18. *Franc. Pomey, Janus Cæcil. Frey, Mich. Radau, Novatores, & Eloquentiæ (de qua simul fertur h. l. judicium) Extemporaneæ Magistri: Sigism. Lauxmin & Jac. Hugues, Jesuitæ.* 19. *Georg. Trapezuntius.* 20. *Ioh. Lud. Vives.* 21. *Er. Roterodamus, Edm. Richerius, Iac. Omphalius, Ioh. Benzius, Nicol. Susius, Ioh. Schefferus, Iovita Rapicius, Iac. Lud. Strebæus.* 22. *Gerh. Ioh. Vossius, Rhetorum modernorum Princeps.* 23. *Pet. Nunnesius, cui adduntur Epithetorum, Adverbiorum, Synonymorum & Antithetorum, Collectores (Seb. Figulus, Hub. Susannæus, Steph. Ubelius & Aug. Gambarella.)* 24. *Wolfg. Schonslederus.* 25. *Ioh. Tesmarus, M. Z. Boxbornius & Chr. Schraderus, Disposit. Oratoriarum Scriptores.* 26. *Melch. de la Cerda & Ioh. Matth. May-*

Mayfartus, quorum Collectanea Oratoria obelo notantur. 27. Ioh. Clarckius & Car. Pajot, Rhapsodi ineptientes. 28. Car. Sigonius. 29. Seb. Maccius, & Aug. Mascardus, Styli Historici Censores. 30. Leo Allatius, qui de Erroribus magnorum Virorum in dicendo scripsit, explosus. 31. Rhetores e Gallis Vernaculi, Ren. Rapinus, Dom. Bouhoursius, & aliquot Anonymi. 32. Rhetores Germaniæ Vernaculi, Christ. Weisius & Rud. Sadelerus.

1 Ex quo de *Grammaticis Criticisque* Scriptoribus, &, quos his annexuimus, *Antiquariis*, actum a nobis est, nihil magis concinnum, quam ut ad RHETORES nunc vel ORATORES progrediamur; videlicet quorum ars, si velit esse alicujus momenti, Grammaticen Criticenque haud dubie prærequirit: quum sine judicio, & Antiquitatum cognitione, infelix plane Orator sit, nedum Grammatices scientia destitutus eum in censum venire ullo modo queat. Contra subactus probe iis artibus animus magno se in Oratoria arte adjumento esse levatum, longeque felicius, quam si careret, progredi posse sentiet.

2 Ut autem communis omnis sapientiæ Artiumque omnium fons e Græcia arcessendus est: ita sane Eloquentiæ flumen haudquaquam ex alia regione profluit: sed inde potius hausisse sua Latinos magnos etiam & incomparabiles Oratores cernimus, atque ea unda totos prolui sese passos, quotquot uspiam clari Rhetores extiterunt. Sed vero inter Græcos etiam Rhetores late regnum tenet optimus maximusque eloquentiæ magister, ARISTOTELES, quo Viro nemo plenius, in ista brevitate, subtiliusque artem Oratoriam tradit, quam exigua trium librorum mole fere omnem exhaustam cernas: excepta solum figurarum doctrina, quæ ab ipso non est exculta; neque Characterum diversitas, in quibus ceteri post Aristotelem præclaram operam posuerunt. Extat vero in Rhetoricos illius libros integra *Commentatorum* sylva, quos Israël Spachius, in Nomenclatore Scriptorum Philosophicorum, recenset. Græcorum veterum ἀνωνύμων Volumen Paris. 1539. in fol. publicavit Conr. Neobarius. E recentioribus M. Ant. Majoragius, Ant. Riccobonus, Pet. Victorius, ceteris meliores sunt; & præsertim præstat postremus, Florent. 1579. apud Juntas in fol. excusus: sed, si usum spectes, omnibus antecellit Christoph. Schraderus, Professor Helmstadiensis, cujus extat Commentarius in Aristotelis Rhetorica uberrimus Helmstadii 1674. in 4. editus. Solet alias objici Aristoteli aridum dicendi genus, & quod nihil minus, quam eloquentiam præ se ferat. Attamen, & eloquentem illum fuisse, & male tantum ab interpretibus acceptum, defendit Leon. Aretinus Epist. lib. IV. p. 177.

3 Proximus ab Aristotele Rhetor, cujus scripta nostram ætatem attigerunt, est DEMETRIUS PHALEREUS, si modo genuinus ille Auctor libri περὶ ἑρμηνείας, *de Interpretatione*, seu, ut alii vertunt de Elocutione, quem, sub Demetrii nomine, primus edidit Aldus Venet. Græce in fol. An. 1508. & quem non solum Fred. Morellus Paris. 1555. in 8. recudit, sed & quem suis Commentationibus illustrandum sumsere Viri doctissimi, Petrus Victorius Florent. An. 1562. Stanislaus Ilovius Basil. 1557. Franc. Panicarola, paraphrasi Italice scripta, cui titulus: *Il Predicatore*,

catore, overo Parafraſe all libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo: Venet. 1609. Joh. Caſelius, aliique. Panicarola etiam inprimis in eo occupatus eſt, ut præcepta Demetrii ad ſacram Elocutionem applicet. Sed tamen non deſunt interim rationes, quæ falſo adſcribi Demetrio illum librum perſuadeant: quas inter inprimis eminet illa, quod Auctor libri Demetrii teſtimonio in tertia perſona utatur. Ob hanc, & alias, Nic Cauſinus, in libro de Elocutione, Demetrio fœtum illum abjudicat. Et, quanquam Gaddius, T. I. de Scriptoribus Non-Eccleſ. p. 15;. affirmativam adverſus Cauſinum tueatur: male tamen id fieri, perperamque tribui Demetrio librum, qui Dioyſii Halicarnaſſei ſit, Iſ. Voſſius de Poëmatum cantu p. 91. monet. Ceterum extant præterea quædam opuſcula Demetrii, quibus præcepta continentur de membris & inciſis: de periodo ejusque partibus; de componendis Epiſtolis, & de Characteribus dicendi: quæ Latine apud Rob. Winter in 4. ex interpretatione M. Antonii Antimachi, Baſileæ edita ſunt: &, ob egregie monſtratam periodorum rationem, legi omnino debent. Jungi iis poſſunt, ob vicinitatem materiæ, e recentioribus Strebæus de Electione verborum; Jovianus Rapita, Brixianus de Numero Oratorio: Sigism. Lauxmin in Praxi Oratoria: Joh. Sturmius & Val. Erythræus de Periodis: Paſcutius de dignitate, copia, pedibus in oratione ſervandis: Joach. Fortius de formis dicendi & periodis: &c. ſed de quibus paulo fuſius infra.

Is vero DIONYSIUS HALICARNASSÆUS, cui librum *περὶ ἑρμηνείας,* 4
Demetrio male adſcriptum, deberi paulo ante e Voſſio monebamus, aliis quoque ſcriptis editis de Rhetorice præclare meruit. Proſtat enim *Ars* ejus *Rhetorica* de compoſitione orationis, elocutione, præceptis orationis panegyricæ, nuptialis, natalitiæ, &c. quam Græce primus excudit Aldus Venet. 1508. Latine poſtmodum transtulit M. Anton. Antimachus, & Baſil. 1539. in 4. publicavit. Extat ejus de Compoſitione Orationis liber ſcriptus ad Rufum, editusque Græce, una cum Arte Rhetorica Pariſ. 1547. apud Rob. Stephanum nitidiſſime. Extant *Iudicia de priſcis Oratoribus, eorumque Characteribus,* qui liber eruditione multa & judicio inprimis refertus eſt, ſeparatim editus Venetiis An. 1513. apud Aldum. Pertinet quoque huc libellus *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων,* de *nominum collatione,* Argentorati a Joh. Sturmio, in ejus libello de Periodis publici juris factus. Ut adeo non hiſtorici minus, quam clariſſimi Rhetoris Criticique, nomen doctiſſimis lucubrationibus ſibi paraverit Dionyſius.

Sed tamen ſuperatur in Rhetorice tractanda, a duobus aliis, quos poſte- 5
rior ætas tulit, HERMOGENE, qui Marci Aurelii tempore clarus erat, & LONGINO, quem, Zenobiæ in pretio habitum, interemit Aurelianus: uterque inter Rhetores magnum nomen. Et prior quidem ille plus valuit adoleſcens juvenisque, quam vir aut ſenex: quippe qui anno ætatis 15. tanto cum applauſu docuit, ut Marcum quoque Aurelium Imp. ad ſe audiendum acciret, haberetque admiratorem: contra vero, 24. natus annos, omnem illam ingenii præcocis vim, miro naturæ deliquio, absque morbi ullius vi, amiſit penitus, & ſibimet ipſi diſſimillimus vulgaribus e plebe hominibus poſthac acceſi-

censitus est: non sine salso Adversariorum scommate, qui Hermogenem *inter pueros senem, & inter senes puerum,* dictitabant: prout e Philostrato refert Suidas. Decimo octavo autem ætatis anno libros scripsit, qui & tunc probari omnibus una consensione sunt, & hodie superstites inter præcipua artis Rhetoricæ κειμήλια numerantur. Suntque illi; *liber de Statibus: de Inventione libri IV. & liber de Ideis:* quos primus Græce Aldus edidit Venet. An. 1608. tum Wechelus Paris. 1530. in 4to. Exin latine vertit, sed ineptissime & infelicissime (Conr. Gesnero in Bibliotheca annotante) Anton. Bonfinius, publicique juris fecit Lugduni in 8. An. 1538. apud Gryphium. Longe felicius vero, & vertit Hermogenem Latine, & Scholiis doctis illustravit Joh. Sturmius Argent. 1570. in 8. eo ipso anno, quo Franc. Portus Herennium Græce solum, cum scholiis Græcis, ediderat Genevæ recensitum a se. Post hos tandem novis Hermogenem commentariis illustravit, emisitque Græco-Latinum, Genevæ 1614. in 8. Gasp. Laurentius. E vetustioribus supersunt quoque tres in Hermogenem Commentatores, Syrianus, Sopater & Marcellinus, quos, in Corpore Rhetorum veterum XII. Græcorum, Venetiis 1508. in fol. excudit Aldus. Hermogenis de Ideis libros tantopere laudat æstimatque Andr. Schottus; ut & methodum ejus Aristotelea ac Tulliana longe censeat subtiliorem, puteque, & olim fuisse paucos, & esse hodie, inter tot admiratores Hermogenis, ejusdem imitatores. *Præter Dionysium enim Halicarnasseum* (ait) *in Rhetoricas, & Ulpianum, Græcum Demosthenis explanatorem, quotus cum quisque hoc seculo tractat? Trapezuntii olim talem Rhetoricum cum stupore vidit Italia: duos fortasse Germania numeravit, Sturmium & Erythræum: Gallia Iul. Scaligerum libris de Poëtica: Hispania unum literis cognitum laudare potest, Pet. Nunesium, Rhetorem ac Philosophum, editis Rhetoricum libris IV. Hermogenis quidem præceptionibus & Aphthonii & Theonis; sed Tullianis exemplis.* Hæc ille in Prolegom. ad Photium, quem, Hermogenis methodo, ubique Auctoribus suam κρίσιν addidisse observat.

6 Etsi vero ita celebre Hermogenis nomen sit, cedit illud tamen DIONYSIO LONGINO CASSIO, cujus plane aureolus περὶ ὕψους, *de Sublimitate,* Commentarius ingens doctis omnibus desiderium excitavit reliquarum Viri in eloquentia & Philosophia incomparabilis lucubrationum, quæ perierunt. Erat ille Malchi Porphyrii præceptor; & Zenobiæ, Orientis Reginæ a consiliis, & in studio Græcæ linguæ magister: quem, quod superioris Epistolæ, a Zenobia ad Aurelianum Imp. scriptæ, Auctor præcipuus suo consilio extitisset, occidi imperavit Cæsar gravi omnibus, ut Vopiscus refert, supplicio. Libellum, quem laudavimus, non minus accurata sublimitatis in oratione præcepta maximo lectorum bono suppeditantem, quam sublimi scriptione conditum ipsummet, primus e tenebris eruit, atque Græce evulgavit cum notulis, Basileæ 1554. in 4. Franc. Robortellus, mox anno sequente Venetiis recusum. Inde An. 1569. recensuit librum, scholiisque Græcis illustravit Genevæ in 8. Franc. Portus. Latinam ejus versionem suscepere quidem in se, promiseruntque, M. Ant. Muretus in Commentario ad Catullum, & Andr. Dudithius, cujus versionem Latinam Hermogenis Longini περὶ ἑρμηνείας (ita enim non satis accurate conjungit), inter impressa Dudithii opera, recenset

ſet Clar. Teiſſierius, Addit. ad Elogia Thuan. T. II. p. 133. ſed rectius tamen puto Tanaq. Fabrum, tum Mureti, tum Dudithii, verſiones ſufflaminatas, vel fato, vel alia cauſa, credere. Fueritque adeo primus, qui Longinum in ſermonem Latinum haud infeliciter convertit, Gabriel a Petra, atque ſic Græco-Latinum Genevæ 1612. in 8. notis ſuis inſtructum, edidit. Fuere quidem, præter illum, neſcio quis Paganus, aliusque Pizimentius, Latini interpretes Longini: quorum verſiones etiam Verſioni Petræ, & Græco textui, junxit, ſuisque ſimul Auctorem prælectionibus illuſtrare conatus eſt Carolus Maloneſius, Bononiæ 1644. in 4. Enimvero adeo infelices interpretes illos judicavit Gallus interpres Boileavius, ut ne nominare quidem ſuſtineat, ſcilicet, ne plus gratiarum reddere videretur incolis, quam merebantur. Et Tanaquil. Faber itidem, in Latio atque Græcia plane hoſpites illos atque peregrinos judicans, totam editionem Bononienſem temnit, dignitate, ut ait, omnium poſtremam. Ipſeque adeo potius apparavit novam cum Verſione Petræ, & caſtigationibus notisque ſuis, Salmurii in 12. 1663. Promiſit etiam notas uberiores: ſed quas fato præventus non dedit. (Splendidiſſima vero eſt & emendatiſſima Longini Editio, quam Jac. Tollio debemus, poſt omnes Virorum doctorum, qui præceſſere, curas, e quinque MSS. codicibus eximie emendata, & notis illuſtrata eruditiſſimis uberrimisque. Ac, ne quid elegantiæ deeſſet, adjuncta quoque eſt nitidiſſima Gallica verſio celeb. Boileavii, antea Pariſiis duplici vice, cum ejusdem Andr. Dacerii notis evulgata, ſed & ipſa nunc novis notis Gallicis aucta a Tollio. Prodiit liber Ultrajecti 1694. in 4. maj.) Ceterum, quantopere præclariſſima illa de ſublimitate præcepta inſerviant Oratori, dici vix poteſt: neque id profano ſolum, ſed & ſacro, ſi quis ea commode applicare queat: ut adeo libellus, ob eximium plane uſum, omnibus commendandus, omniumque terendus manibus ſit. Solet a nonnullis quæri, cur de eodem argumento ſcribentes, Longinus atque Hermogenes, idem tamen tam diverſa & a ſe diſſentiente ratione tractaverint? cui quæſtioni Faber ita commodiſſime reſponderi poſſe putat, ſi dicatur, μέγεθος Orationis, de quo Hermogenes, & ὕψος, de quo Longinus, omnino a ſe invicem differre. Vid. ejus præfatio lectu digniſſima, quam Longino præmiſit.

Præter hos vero, quos diximus, Græcos Rhetores, ſunt & alii adhuc, quorum la- 7
bores ad noſtram usque ætatem pervenerunt, & quos, prioribus (ſi Longinum excipias) junctos, uno corpore & typographia ſua Aldus An. 1508. in fol. 2. voluminibus, Venetiis editis, complexus eſt. Videlicet Ariſtides de Civili Oratione, περὶ λόγου πολιτικοῦ, qui μελέταις Sophiſtarum, i. e. Scholaſticis declamationibus opponebatur, & cujus ingens Lexicon ἀνωνύμου Photius recenſet Biblioth. cod. 148. Apſini de Arte Rhetorica præcepta. Sopatri Quæſtiones de componendis declamationibus. Alexandri Sophiſtæ de figuris ſenſus & dictionis liber. Menandri diviſio cauſarum in genere demonſtrativo: atque Cyrus ſophiſta de ſtatuum differentiis. Aliam collectionem, ſeu, ut ipſe vocat, *Excerpta varia Sophiſtarum & Rhetorum*, Græce & Latine Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Verum hi omnes, quanquam ſua laude privandi non ſint, ad priorum tamen illorum gloriam haudquaquam aſcendunt. Erat

 qui-

quidem laudabile Sophistarum, i. e. Rhetorum ævi recentioris, studium in colenda & perpolienda, cui inprimis studebant, orationis suavitate & concinnitate periodorum ac veluti quadam modulatione. Sed id ipsum, dum in eo nimii essent, *κακοζήλους* effecit, & nimia figurarum affectataque frequentia ridiculos & elumbes: quod vitium cum jam olim multos tenuerit, haud injuria etiam a Longino & Quintiliano notatum est. E recentioribus vero nemo melius id explicuit Ludovico Cresollio, qui, in Theatro Rhetorum A. 1620. in 8vo. Parisiis edito, & progressus in illo cultu orationis, & vitiorum historiam, habet.

8 Inserta quoque conspiciuntur Corpori Rhetorum Aldino, quod diximus, APHTHONII Sophistæ *progymnasmata*, seu Exercitamenta quædam orationis, quibus tirones solent exerceri. Liber utilis, sed cujus non omnia eloquentiæ studioso sunt necessaria: cum multa habeat ad sophisticas tantum declamationes excogitata: quibus repudiatis ea tantum servari ad imitationem par est, quæ justæ orationi inservire possunt. Vid. de iisdem Schefferus in Gymnasio Styli, qui de his progymnasmatum speciebus utilia multa annotavit. *Commentati* vero in Aphthonium sunt varii: quos recenset Spachius in Nomenclatore. *Editus* est cum notis a Joh. Maria Cataneo, Basil. apud Frobenium in 4. An. 1521. a Joach. Camerario Lipsiæ 1570. in 8. & ab aliis, quos hic commemorare non vacat. Additur iis aliquando THEON Sophista, ipse etiam Progymnasmatum Auctor, a Joh. Scheffero etiam, una cum Aphthonio, Upsaliæ A. 1670. in 8vo. Græco-Latine editus, & Notis illustratus brevioribus. Addi tandem & Rhetoribus Græcis meret ULPIANUS, Græcus Demosthenis explanator, cum quo & in Aldina & Basileensibus Editionibus Græcis, aut Græco-Latinis, edi consuevit.

9 Inter Latinos Rhetores summus eloquentiæ Magister, CICERO, principatum tenet. Noti sunt ejus *libri Rhetorici*, in quos multi multorum Commentarii sunt, ut jam supra dictum, & e Spachio luculentius liquet: Sebast. Corradus, Claud. Minos, Joh. Sturmius. Melch. Junius, præferri ceteris debent. E Ciceronis præceptis fusioribus Compendium elegans extruxit Guilh. Mechovius, cui titulum dedit *Tulliolæ*, Cellis 1673. in 8. Post Ciceronem Quintilianus est, cujus *Institutiones Oratoriæ* liberiores sunt, quam ipsiusmet Ciceronis scripta. Sane, non potest quis solidum de oratione ferre judicium, nisi etiam Quintilianum perlegerit, cujus sunt de quacunque dictione & charactere, & omni orationis parte, præcepta utilissima. Sed de illo æque ac de Cicerone supra diximus: Succedunt Quintiliano *Rhetores* illi *antiqui*, quos uno Volumine collegit Pet. Pithœus, editos in 4. Parif. 1599. Illa enim Editio auctior multo est pleniorque, quam quæ prodiit Basileæ An. 1521. in 4. Sed sunt tamen alii adhuc plures Veterum Rhetorum, qui vel seorsim prodierunt, vel MSti adhuc in bibliothecis delitescunt. Edidit bis Leo Allatius Collectiones duas Rhetorum & Sophistarum antiquorum, quorum fragmenta servavit, & Latine vertit. Nos vero, missis nunc veteribus, ad recentiores sparsim enumerandos progredimur.

10 Occurrit inter hos primus ANTONIUS LULLIUS, Balearis: a Raymundo Lullio, extemporaneæ illius loquacitatis intempestivo doctore, ut nemo non videt, plane

plane alius. Scripsit *de oratione libros VII.* quibus non solum Hermogenes ipse totus, verum etiam quicquid fere a reliquis Græcis & Latinis de arte dicendi traditum est, explicatur. Magna cura scriptus liber est, quem adhibuit sæpe Vossius in concinnandis suis institutionibus Oratoriis, sæpe etiam refutavit. Editus est Basileæ in fol. A. 1558. Extant alias ejusdem *de Exercitatione Grammatica* liber, aliusque *Progymnasmata Rhetorica* tradens.

Eodem tempore clarus erat Rhetor Patavii FRANC. ROBORTELLUS, 11
cujus beneficio extractum primo e tenebris Longinum nos debere supra indicabamus, Vir doctissimus, & eloquentia inprimis insignis. Scripsit varia ad Rhetoricen spectantia *de Rhetorica facultate* librum, Florentiæ editum A. 15 8. ut & alium *de artificio orationis;* in quo præcipue figurarum doctrina ad fontes & capita sua revocatur, & differentia oratoriæ & Poëticæ dictionis ostenditur. Instituit & Catalogum figurarum omnium, ex omnibus Auctoribus Græcis & Latinis, & ad generales quasdam divisiones reduxit, secundum animi vel conceptus, vel motus. Memorabile est, quod de hoc Viro Joh. Imperialis refert in Museo Historico: eum, quum facundia longe plurimum valeret, ac sæpissime publicis in solennibus perorasset, infelici tamen conatu Carolum V. Imperatorem defunctum oratione panegyrica laudare conatum vix Exordium absolvisse, cum memoria ipsum destituerit, ut recitandæ Orationi par amplius plane non esset. Accusant in illo aliqui superbiam, nimiumque in exercendis adversus pares aut superiores inimicitiis fastum, quo Sigonium, Egnatium, Muretum, Manutium, H. Stephanum, aliosque contemptim habere, & ludibrio aliorum pro viribus exponere, veritus non sit. Verum hæc non obstant, quo minus Rhetor ingeniosissimus dici haberique jure potuerit.

Quemadmodum vero Robortellus Veterum, quos magno studio sectabatur, 12
placitis, & in arte Rhetorica præceptis, ubivis insistere solebat: ita alia plane via incessit eruditissimus Italorum, FRANC. PATRITIUS, cujus Viri multa fuere circa singulas fere disciplinas nova. Neque vero contentus in Philosophia innovasse omni, in Rhetorice insuper & Poësi nova multa dedit. Prodierunt Italica lingua ejus *decem Dialogi della Rhetorica*, Venet. 1560. in 4. Sed quænam præcipue illa sua scriptione intenderit, dicere nequeo, cum librum ipsum nunquam viderim. Addi vero meret Patritio THOM. CAMPANELLA, qui æque ut in aliis rebus omnibus, ita & in Rhetorica, mirus novator est; prout e *Rhetoricis* ejus liquet, quæ una cum *Dialecticis & Poëticis* suis edidit Paris. 1638. in 8. Neque tamen est hujus loci, recensere omnes Viri Paradoxologias. Ceterum eadem in Patavina Academia, in qua Patritius per annos aliquot publicum Philosophiæ doctorem egit, Eloquentiam e prima sede, per annos 24. professus est PAULUS BENIUS, Eugubinus: cujus extant *Oratoriæ Disputationes* seu Rhetoricæ controversiæ, in quibus cum Veterum multorum, tum inprimis etiam Aristotelis, præcepta explanantur, & cum Platone Ciceroneque conferuntur. Prodierunt Venet. 1624. in fol.

E Germanis de Rhetorice nemo melius meruit JOHANNE STURMIO, quem 13

Virum quanti in eloquentia æstimarit, & quantopere aliis antetulerit, Andr. Schottus, paulo ante monitum. Et fuit sane in oratoria facultate summus, suoque tempore communis fere scholarum per Germaniam moderator: cujus proinde longe plurimi sunt ad id studium libelli: de informanda juventute, de informatione Principum & nobilium: Epistolæ classicæ: liber de resolvendæ linguæ Latinæ ratione (Argent. 1581. in 8.) In partitiones oratorias Ciceronis Dialogos duos composuit Argentorati, 1539. in 8. editas, una cum libro de amissa dicendi ratione, & quomodo ea recuperari possit. Liber ejus de Periodis, cum scholiis Valentini Erythræi, editus est ibid. 1567. in 8. Liber de imitatione prodiit A. 1576. Hi omnes in pretio habendi, iisque jungendi plures alii, quos qui nancisci omnes poterit, non parum Eloquentiæ studium augebit.

14 E Sturmii schola prodiit MELCHIOR JUNIUS, orationis quidem facultate Sturmio inferior, sed præceptis, ac artificio dicendi, non postponendus. Diligentia enim sua superavit magistri industriam; & tironibus eam ob causam aptior est, quod ad minutias se demittat, ad quas se Sturmius non demittit. Exstat ejus *Eloquentiæ comparandæ methodus*, Argentorati 1591. in 8. excusus liber, quo multa tradidit utilissima ad facultatem oratoriam sibi parandam, quæ subsidio esse possunt, si quis exercere vires suas velit. Exstant *Scholæ* ejus *Rhetoricæ* de contexendarum Epistolarum ratione: utilissimus profecto liber, qui Ciceronis Epistolas, secundum omnia genera epistolarum, & singulorum generum argumenta, disposuit, adjecta semper imitatione. Recusus est ille liber, cum Commentario Phil. Horstii, Jenæ in 8, & sub *Epistolographiæ* titulo editus. Scripta insuper est a Junio Resolutio Orationum Ciceronis, secundum causarum genera, orationum partes & materias; unde præclara possunt haberi orationis amplificandæ subsidia, quacunque in parte Orationis aut cujuscunque generis versemur: nam Enthymemata, in singulis a Cicerone adhibita, diligenter notavit, quorum usus insignis esse potest, si quis in simili argumento occupetur. Adjectus est index utilissimus, ubi ὡς ἐν τύπῳ proponitur omnium Orationum atque argumentorum summa & idea; Argentorat. 1594. in 8. Nec prætereundus hic ille Junii liber utilissimus, quem pro inveniendis argumentis Ethicis & Patheticis scripsit, & sub titulo: *Animorum conciliandorum ac movendorum rationis* in lucem emisit Montisbelgardi 1596. in 8. ubi singula illa capita tam morum, quam affectuum, ab Aristotele proposita, exemplis, non tantum e Cicerone, sed & e Græcis Auctoribus, illustrat: atque adeo egregie inservit eloquentiæ, sive sacræ, sive humanæ, studiosis: quibus & aliis rebus multis esse commodo quæsivit: Collectione brevium orationum Politicarum, quas ex historicis, tam Græcis, quam Latinis, collegit, præfixa semper dispositione Rhetorica: congestione Epistolarum: editione Orationum, sub ejus directione Argentorati habitarum, quarum integri aliquot tomi prostant, & in quibus occurrunt pene omnia, quæ sub argumentum orationis venire possunt. Tam diligens erat ille Vir, & in professione sua ornanda profecto, si quis alius, sollicitus.

15 Non minor illo, nisi ætate, sed eruditione etiam multo major Wittebergensis Eloquentiæ Professor, AUGUSTUS BUCHNERUS, Orator atque Philologus cele-

celeberrimus, librum *de commutata ratione dicendi* ſcripſit Rhetoricum: in quo multa habentur egregia de figuris orationis: plerisque tamen Grammaticis, cum Rhetoricas nonniſi parcius attingat. Prodiit ille libellus Witteb. 1665. in 12. Et poſt mortem Buchneri editæ quoque ſunt Epiſtolæ ejus & Orationes, quæ non ſolum ſtyli Ciceroniani flumen, ſed & artis ſublimitatem, abunde docent.

Non idem judicium de VALENT. THILONE ferri poteſt, Rhetore potius, quam Oratore laudabili: cujus libri in argumento Rhetorico ſcripti non tamen usque adeo ſperni merent. Extant ejus *Exercitia Oratoria*, per omnia cauſarum genera: in 8. Regiomonti 1645. excuſa. *Curtius Orator;* quo tum reſolvit Orationes Curtianas, tum, quomodo amplificari poſſint, oſtendit: *Pathologia*, affectuum movendorum rationem exponens, una cum exemplis, eorumque ideis: *Topologia Oratoria*, ſeu praxis locorum Dialecticorum in Oratoriis, præceptis, exemplis atque ideis illuſtrata: *Rudimenta Rhetorica* de periodis, amplificatione & connexione: Quæ omnia partim Regiomonti, partim Amſtelodami, prodierunt, & e mediocrium claſſe ſunt. 16

Ceterum, ut in omni ſcientiarum genere, ita & in Rhetoricis, gnavos ſe Jeſuitarum aliqui præſtiterunt, & eximie profuerunt publico. De LUDOV. CRESOLLIO dictum jam eſt, cum Theatrum ejus Rhetorum allegaremus, atque, ut non ſatis laudari poſſit iſte labor, narratum. Scripſit ille præterea *Vacationes Autumnales de perfecta Oratoris actione & pronuntiatione*, libris III. Pariſ. 1620. in 4. editas, in quibus, e Scriptorum elegantium monumentis, geſtuum & vocum rationes pulcherrima copia & varietate explicantur, & vitia in agendo notantur. Opus plenum varia doctrina, quodque artem illam, quam Veteres *Hiſtrionicam* vocabant (ad hanc enim pertinebat formare vocem & geſtum Oratoris, teſte Ariſtotele,) luculente atque copioſiſſime exponit. Alius ex eodem Ordine, NICOLAUS CAUSINUS, *de Eloquentia ſacra & humana libros XVI.* compoſuit, Pariſ. 1643. in 4. editos, in quibus præ ceteris magna cura diverſitas Characterum explicatur: allatis uberrime exemplis, tum ipſorummet Characterum, tum vitii in quovis ſtylo. Eſt tamen ad uſum accommodatior JACOBI MASENII, Jeſuitæ, *Palæſtra Oratoria*, Coloniæ primo 1659. evulgata: in qua primum progymnaſmata Eloquentiæ, hinc Exercitationes Rhetorum propriæ, ad lectionem ſimul & imitationem diſtribuuntur: adjicitur Reſolutio & artificium Tullianarum Orationum. Scripſit & idem *Palæſtram ſtyli Romani*, Coloniæ eod. A. 1659. editam, in qua & genera ſtyli perſequitur & Characteres, omniaque diligentiſſime, propoſitis ſemper exemplis, illuſtrat: addito in fine antiquitatum Romanarum Compendio. Maſenio ordinatius diſtinctiusque procedit, adeoque ille me judice præferendus eſt, MARTINUS du CYGNE, in cujus *Explanatione Rhetorica* omnium Ciceronis Orationum habetur Analyſis ſecundum partes, Enthymemata, Periodos, & figuras, cum notis ad ſingulas Orationes, earumque Characteres. Excuſus eſt Coloniæ An. 1670. in 8. liber ille, omnium in hoc genere optimus. Huic ſubjungimus ALBERTUM de ALBERTIS, Jeſuitam alium, cui debemus *Theſaurum Eloquentiæ ſacræ & Profanæ*, per actionem 17

contra ejusdem corruptores, olim Mediolani 1639. postmodum Coloniæ 1669. in 12. typis publicis exscriptum. Auctor præcipue invehitur in argutulos illos frigidosque affectatores, qui specie acuminum & sententiarum præpostere phaleratam orationem faciunt. Proponitur autem res omnis non methodo quadam didactica, sed singulari quadam atque insolita: ut mihi quidem videatur ipse Auctor Eloquentia ad notanda ejusdem vitia abuti. Occasione vero hujus incidit nomen FRANC. VAVASSORIS, qui, ut erat ipse etiam ex Ordine Jesuitarum, bonisque literis apprime tinctus, ita insolitum tale, & nudius tertius introductum, dicendi genus ferre non potuit. Scripsit ille inter alia de *Ludicra Dictione* elegantissimum librum, ad Balzacium, Paris. 1658. in 4. Totoque eo impugnat plebejum istum jocandi in scribendo suorum popularium morem, quem communi nomine *burlesque* vocant. Demonstrat vero Vavassor, nulli vel Veterum, vel Recentiorum, tale dicendi genus in mentem unquam venisse: simulque utilissima longe plurima, quæ ad Rhetoricen faciunt, inspergit.

18 Neque tamen hæc ingenui Veterum æstimatoris, doctissimi Vavassoris, auctoritas socios ejus movit, ut, misso novandi studio, vetera & ipsi sectarentur. Quin potius, quoties novus talis Orator in scenam prodit, toties novo ille, & a reliquis diverso habitu, incedit. Referendus est ad hanc novatorum classem FRANCISCUS POMEY, Jesuita, cujus prostat liber hoc titulo: *Novus Rhetoricæ candidatus, altero se candidior:* editus Monachii, 1672. in 12. Instituit hic Rhetorices præcepta suo quodam ductu & genio: quanquam utplurimum novi nihil afferat, sed plus interdum turbet, quam juvet. Diligens tamen est in figuris & amplificationis præceptis; quæ vero ipsa tradit, singularia plane & peregrina: quale est illud subsidium inveniendi argumenta amplificantia, quæ progymnasmate VI. proponuntur: nam nullo artificio opus est, sed velut sorte quædam capiuntur. Quam enim inane hoc est, ex iis, quæ cadunt sub oculos, statim invenire argumenta: deinde e quibusvis substantivis & adjectivis, primo occurrentibus in Lexico; hos vero modos Autor ille commendat. Non reddit, nisi inanes locutores, ista inartificialis methodus; cui similis est illa Lulliana loquacitas, quæ etiam tamen aliquibus mirifice placet. Est certe quidem rerum omnium inter se analogismus, unde & deprehendere sagaci quadam connexione prædicata nonnulla, qualicunque ratione subjecto suo convenientia, licet: sed tamen hic modus artem jam præsupponit. Ac viderem ego sane. quam bellam mihi orationem concinnaret, qui solis hisce præsidiis munitus, nec multa arte Rhetorica imbutus, prodiret Orator in publicum. Non nego tamen, exercitatis in dicendi arte Viris aliquando necessitatis tempore, cum deficit memoria, talia in subsidium vocari posse. Qualia sunt illa, quæ commendat JANUS CÆCIL. FREY Part. II. c. 1. Viæ suæ *ad scientias, linguas, sermones extemporaneos novæ & expeditissimæ*, Parisiis olim editæ, postea recusæ Jenæ 1674. in 12. Tale est & illud subsidium, quo uti Concionatores alioquin solent, cum ultima vox periodi, substantiva inprimis, reflectitur ad novam periodum, ut connexione sensuum in voce ultima quæsita tandem exsurgat aliqua oratio. Extemporaneam elocutionem pro viribus etiam promotum ivit MICH. RADAU,

RADAU, in *Oratore Extemporaneo*, qui liber sub personati primum Auctoris, Georg. Beckeri, mox, sub vero ejus, qui scripsit, nomine prodiit. Unicum ejus opus est, sub varia epicherematum forma orationes extemporales formare. Sed, si verum fateri velimus, nequaquam est plus facultatis ex tempore perorandi in hac ratione, quam alia: omnes enim orationes præsupponunt argumenta: sive illa uno syllogismo, seu pluribus, comprehendantur: eodem res recidit. Interea tironibus eo modo non male consultum est; qui ad epicheremata elaboranda maturius, quam ad aliud progymnasmatum genus, præparari debent. Chriæ quoque ipsæ nihil aliud, quam syllogismi & epicheremata sunt, quorum medii termini, ut in scholis vocant, locis quibusdam Dialecticis sunt illustrati. Atque huic etiam scopo præcipue inservit alius Jesuita, SIGISM. LAUXMIN, *Praxi Oratoria* sua Francofurt. A. 1665. in 12. excusa, qua illud potissimum intendit, ut doceat, periodos & enthymemata conficere, atque ex iis Orationes integras: exigua quidem, quod non diffitendum, opera, sed tironibus tamen non inutili, in rudimentis artis Rhetoricæ per *ἐπιχειρήματα* ponendis. Nec defuit ex eadem Societate alius, qui connectendi ad transitionem artificium libello erudito ostenderet, JACOBUS HUGUES, cui titulum quoque fecit *Artificium Connexionum & transitionum:* Moguntiæ primum edito, si recte memini, ac deinde Wittebergæ, obstetricante G. C. Kirchmajero, A. 1657. recuso. Eo majorem vero laudem meruit, quo certius constat, primum illum connexiones formare docuisse per periodos, membra majora & minora, tam per particulas, quam per figuras & formulas, in prosa æque & ligata Oratione.

Præterimus Jesuitas alios: cum, qui supersunt, præter eos, quos diximus, in 19 Rhetorica arte clari, pauci admodum sint. Sunt vero & ante illos ponendi alii, quorum nomina prætereunda non duco. Quam splendide de GEORGIO TRAPEZUNTIO senserit Andr. Schottus, atque ut eum recentioribus prope omnibus præferat, & suo merito doctis admirationi fuisse dicat, supra jam, cum de Hermogene diceremus, indicatum est. Et quid mirum, *Rhetoricen* ejus magni habitam, jamque olim *perpulchram* a Trithemio judicatam; cum ex optimis Aristotelis Hermogenisque præceptis tota coaluerit, suppletumque ex alterutro habeat; quod alteri deest. Prodiit ea Rhetorica Trapezuntii, post alias editiones, emendatius Basileæ 1522. in 4to, ibid. 1538. & Venet. 1560. in 4to.

Haudquaquam Trapezuntio minor JOH. LUDOV. VIVES intra paucos an- 20 nos (erat enim ὀψιμαθὴς) nobilissimas aliquot lucubrationes, docte prorsus & accurate conscriptas, edidit: in quibus, ut ait Gesnerus, eloquentiæ sapientiam ita conjunxit, ut nemo eruditus non cum aliquo fructu earum se lectionem hausisse fateatur. Sunt vero lucubrationes illæ, quæ ad institutum istud nostrum pertinent, præter librum *de conscribendis Epistolis*, qui in pretio habetur, *Commentarii de ratione studii legendi interpretandique: De ratione colligendi exempla: Latinæ linguæ exercitatio.* Inprimis vero spectat ad h. l. *Rhetorica,* seu de ratione dicendi libri III. ac *de consultatione liber;* quos conjunctim Rob. Winter Basileæ A. 1537. in 8. excudit. Pertinet quoque huc,

huc, ex aureo de tradendis disciplinis opere liber Quartus, qui *de corrupta Rhetorica* agit, eique restituendæ subsidia undique conquirit.

21 Neque hic silentio prætermittendus ERASMI ROTERODAMI *de copia verborum & rerum* libellus utilissimus, notior nomine, quam usu frequens: & qui tamen optimas profecto dat orationis ornandæ atque amplificandæ regulas. Edidit illum, cum Commentario & Exemplis, Joh. Micrælius anno, ni fallor, 1655. in 8. EDMUNDI RICHERII librum *de figurarum arte, & causis eloquentiæ,* Paris. 1605. in 8. editum, etiam nominandum arbitror, quippe in quo figuras Grammaticas egregie explanavit, sed non æque Rhetoricas. Edidit tamen librum alium *de arte Rhetorica,* quo methodum quoque monstrat eam ad usum vitæ civilis revocandi, Paris. 1629. in 8. De Elocutionis imitatione ac apparatu JACOBUS OMPHALIUS, JCtus, edidit Opusculum non contemnendum: nam & optimas imitandi regulas proposuit, & formularum conficiendarum rationem dedit. Adjunctæ sunt ejus Epistolæ familiares in usum tironum, Paris. 1579. Col. 1602. in 8. Transeo JOH. BRENZII *de figuris* libros, Argentorati 1606. editos in 8. qui nihil aliud, quam figurarum Catalogum, & applicata iis magno numero ex Oratoribus & Poëtis exempla continet. Neque admodum isthuc pertinet NICOL. SUSII *Lima Ciceroniana,* quo libro generalia quædam de charactere & stylo præcepta continentur. Prodiit Antwerpiæ 1620. in 8vo, &, cum Nic. Vernuleji Rhetorica, Jenæ 1631. in 12. Magis adhuc sollicite de stylo agit vir doctissimus, JOH. SCHEFFERUS, in *Gymnasio styli,* Upsaliæ An. 1657. & 1665. primo, mox & Jenæ 167.. edito. Multa enim ibi de hoc themate, tum & de progymnasmatibus Sophistarum & orationum variis characteribus, utilissima collectanea & præcepta traduntur. *De numero Oratorio* libros quinque scripsit, & hanc doctrinam singulari cura explicatam dedit JOVITA RAPICIUS, Brixianus. Elegans ejus editio prodiit Venetiis in fol. 1554. Recusus postmodum liber ille in Germania Coloniæ A. 1632. in 8vo, comitem nactus est JAC. LUDOV. STREBÆI *de Electione & oratoria verborum collocatione* librum, qui olim A. 1540. prodierat; & in quo, quæ ad numerum linguæ Latinæ, tam in prosa, quam in ligata oratione, spectant, exponuntur. Est alias ille Strebæus inter Ciceronis Commentatores, in cujus scilicet libros de Arte Rhetorica & de Perfecto Oratore scripsit.

22 Dum vero ita de iis agere instituimus, qui per partes solum artem Rhetorum pertractant, pene dememinisse videri possumus Virorum doctorum, qui artem integram magno conatu, neque minus felici, tradunt. Atque hic primum sibi ante alios omnes locum vendicat GERHARDUS JOH. VOSSIUS, cujus non solum *de Natura & Constitutione Rhetorices* liber, & subjuncta illi Tractatio de antiquis Rhetoribus, Sophistis ac Oratoribus, quam calluerit Vir ille magnus artem lectissimam & quanta cura e veteribus collegerit, notum facit; sed luculentius adhuc operosæ & plenissimæ *Oratoriæ Institutiones,* Opus mira diligentia concinnatum, & quod in Veterum Rhetorum lectione illum longe fuisse versatissimum demonstrat, quos etiam nisi habuisset antesignanos, vix adeo feliciter in hoc argumento versatus fuisset. Recte interim judicavit Buch-

Buchnerus, lib. de Commutata Rat. dicendi p. 444. Vossio neminem temere, post Aristotelem, orandi artem uberius & accuratius tradidisse. Multoties, tum in Belgio, tum in Germania, variisque formis, excusum recusumque Oratorium istud Opus Vossianum. Inter primas *editiones* ea est, quæ An. 1606. prodiit in 8. sed optima, quæ Lugduni Batav. 1643. in 4. lucem adspexit. Liber de natura Rhetorices iterata Editione auctior editus Hagæ Com. 1658. in 4. Reliquit & *de imitatione Oratoria* librum, suo Auctore non indignum: & *Rhetoricam contractam*, quæ in usum scholarum fœderati Belgii scripta est, & ita Compendium Rhetoricæ majoris sistit, ut exemplis aliis utatur.

Vossium sequatur Hispanus PETRUS JOH. NUNNESIUS, magni nominis apud suos Vir, & quem, uti supra dictum, Andr. Schottus ex Hispanis noverat, inter claros Rhetores nominandum. Nec putandum est, amicitiæ hic aliquid dedisse Schottum, quam cum Nunnesio arctiorem coluit: sed fuisse id commune Hispanorum suffragium, inde discas, quod ingenti stipendio a Barcinonensibus ad docendam ibi Eloquentiam Græcamque linguam evocatus est, referente de Scriptor. Sec. XVI. Miræo, c. 133. *Rhetoricam* ejus, cujus meminit Andr. Schottus, nunquam vidi: sed tantum *collectionem Epithetorum*, quorum in amplificandis periodis magnus usus est, e Cicerone: qui liber, post plurimas Germanas atque Gallicas Editiones, Coloniæ quoque 1571. prodiit. Scripsit alias de Epithetis etiam *Sebast. Figulus:* ast quo melior est Nunnesius. Similis ferme labor est, quem de Adverbiis epithetorum vicem haud raro explentibus, sibi sumsit *Hubertus Susannæus*, qui Connubium Adverbiorum Ciceronianorum edidit; quod & seorsim, & cum Steph. Doleti formulis linguæ Latinæ simul, Argent. 1585. in 8. prodiit. Et quoniam semel scriptoribus hujus quoque generis indulgere cœpimus, nominabimus quoque *Stephanum Ubelium*, qui Synonyma Ciceroniana edidit, collectis nimirum vocibus illis, quæ apud Ciceronem & alios conjunctim ponuntur vel vere vel apparenter synonymæ. Vehementer facit ille labor ad periodum concinnandam. Prodiit Leovardiæ 1607. in 8. Et ne quid genus vocum absque illustratione maneret; en tibi festivum libri titulum: *Antithetorum amica simultas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Cæsare.* Scripsit illum *Augustinus Gambarella*, & collegit inibi voces, quæcunque sibi aliqua saltem ratione opponuntur: ut sic eo faciliorem vocum proprietatem redderet addiscendam. Mediolani 1605. in 4. Videntur quidem Auctores, quos modo recensuimus, magis ad Grammaticum Polyhistorem, & caput de Collectoribus phrasium, pertinere: noluimus tamen, cum occasio se offerret, hic quoque eorum recensionem omittere, præsertim cum ad Rhetoricen suo etiam modo spectent. 23

Hinc temperare nobis non possumus, quin adhuc addamus WOLFFGANGUM SCHOENSLEDERUM, *Apparatus Eloquentiæ*, Monachii primo 1630. in 8. & sæpius alibi, evulgati, Auctorem: quo libro, dum Synonyma sub titulis generalibus collegit, optime omnino de eloquentia meruit, nullusque & ad usum accommodatior liber, 24

quam ille: adeo optima semper ex Auctoribus, non quibusvis, sed præcipuis, magno judicio collegit. *Phil. Paræi* minimum Calligraphiam, simili in arena currentem, longo post se intervallo relinquit, quæ merum chaos est, ac mira titulorum confusione summa imis miscet. Dolendum vero, non prodiisse Schœnslederi partem alteram, quo collecturus erat locos communes rerum: absolutissimos haud dubie, quantum ex hoc Opere judicare licet, daturus. Sed nunc revertimur ad Rhetoricarum Scriptores.

25 JOH. TESMARUS, Rhetoricæ in Bremensi schola Professor, scripsit *Rhetoricarum Exercitationum libros VIII.* Amstelodami apud Elzevir. 1657. in 8. publici juris factos: quorum priores quinque sunt analytici, resolventes orationculas historicorum, poëtarum, &c. secundum genera causarum: reliqui tres proponunt ideas Orationum, Epistolarum, Carminum. *Ideas Orationum* edidit quoque MARC. ZUERIUS BOXHORNIUS, civilium plerorumque argumentorum, quorum in civili vita usus præcipuus est Politices & Jurisprudentiæ studiosis. Liber editus est aliquoties in Belgio, & semel 1661. Lipsiæ recusus: in eo tantum reprehendi meret, quod artificium orationis non satis distincte exprimat: in quo longe magis sollicitus est *Christoph. Schraderus* in specimine Orationum Livianarum & Sleidanianarum, quæ itidem hujus sunt argumenti, & civilis eloquentiæ studiosis commendandæ. Ineditas aliquot ejusdem Boxhornii possideo.

26 Extant MELCHIORIS *de la* CERDA, cujus mentionem supra, inter Ordinis socios Jesuitas, facere dememinimus, *Campi eloquentiæ*, Coloniæ 1637. in 8. impressi; sed me judice, pleni ruris: nam nihil uspiam selecti: descriptiones vagæ & variæ sine inventione ac ordine. Adjungo de la Cerdæ similis farinæ Scriptorem, sed magnum tamen puerorum delicium, JOH. MATTH. MAYFARTUM, scripsit ille *Mellisicium Oratorium*, in quo Eloquentiæ flores e variis Oratorum viridariis defracti, & in suas velut areolas sunt digesti. Tres vel quatuor ejus Tomi Lipsiæ prodierunt A. 1633. & seq. in 8. Non placet Viri istius labor: nam paucissima habet ex Cicerone, unde tamen mellisicium suum locupletare unice potuisset. Tum & inter recentiores delectum non habet, sed promiscue e quibusvis colligit, cum præferendi fuissent probatiores. Denique nec ordo, nec ratio colligendi bona est. Longe distinctius & ordinatius procederet negotium, si quis secundum seriem vel thesium, vel rerum, vel argumentorum & enthymematum, collectanea talia institueret: nec formulas cum rebus ipsis misceret, uti factum a Mayfarto, cum rectius seorsim poni secundum omnes orationis partes debuissent: quod consilium sibi proposuerat *Joh. Starckius*, qui specimen ejus dedit elegans in Locis Communibus formularum Epistolicarum: sed labor iste in oratoriis præmatura optimi viri morte intercidit.

27 Æque spernendæ sunt ac de la Cerdæ & Mayfarti labores Transitionum Rhetoricarum formulæ, a JOH. STARCKIO collectæ, editæque Londini 1628. in 8. quas miror etiam in Germania recusas. Etenim parum omnino bonæ frugis habet totus

tus ille liber: & male faciunt, nec intelligunt linguam Latinam, qui eum pueris obtrudunt: totus enim ineptis quibusdam argutiis plenus eſt, vel ex ingenio ſuo, vel ex vernaculi ſermonis adhærente vitio, confictis. Ut non poſſit adeo frugis quicquam ex eo libro meti: & infelices ſane ſunt, qui tirocinium ſuum in quisquiliis iſtiusmodi terere coguntur. Idem eſto judicium de THOMÆ FARNABII *Indice Rhetorico & Oratorio,* Libello exiguo, Amſtelod. 1659. in 12. edito, in quo Formulas quasdam, in Orationibus & Epiſtolis obvias collegit, ſed, ut in porta cantherius, defecit, Henn. Arningio, & Ivaro Petri Adolpho, & quibus Formulæ itidem ſunt congeſtæ, palmam relinquens. Tale quoque eſt *Tirocinium Eloquentiæ,* ſeu Rhetorica Nova (ſi DIs placet), CAROLI PAJOT, qui, cum multa promittat, nihil omnino habet præter vulgaria artis præcepta, ſummatim ex aliis auctoribus, ſive excerpta, ſive deſcripta. Editum eſt miſellum Compendium Dauderſtadii 1673. in 8vo.

Pertinet quoque ad Rhetores CAROLUS SIGONIUS, cujus non ſolum 28
inter Antiquarios Scriptores mentio cum honore facta eſt, ſed & tum, cum eum conſolationem Ciceroni ſuppoſuiſſe diximus, & inferius inter Oratores forte recurret. Is ipſe igitur librum *de Dialogo* ſcripſit, Venet. 1562. in 4. editum, in quo tradit præcepta Dialogi ſcribendi. Hanc vero ſcribendi rationem omnino ad eloquentiam pertinere, vel illud argumento eſt, quod ab eloquentiſſimis viris Græcis & Latinis frequenter fuerit adhibita, ut teſtantur Platonis & Ciceronis ſcripta.

Spectat quoque ad Rhetoricen ſcriptio Hiſtoriarum. Rhetoris enim eſt, præ- 29
ſcribere, quo charactere hiſtoria ſit ſcribenda: quod argumentum diligenter admodum perſequitur SEBAST. MACCIUS, Philoſophus, Theologus, & JCtus, Eques & Comes Palatinus, in libris tribus *de Hiſtoria ſcribenda,* quos Venet. 1613. in 4. publici juris fecit. Idem argumentum poſtea fuſius deduxit AUGUSTINUS MASCARDUS libro elegantiſſimo Italica lingua ſcripto *della arte Hiſtorica,* Venet. 1655. in 12. Eſt & Caſp. Scioppii judicium de ſtylo hiſtorico, quod editum cum ejus Infamia Famiani, Soræ 1658. in 12.

Peculiare ſibi & plane elegans argumentum e Rhetoricis pertractandum ſum- 30
ſit Vir πολύγραφος admodum, & aliis e ſcriptis notiſſimus, LEO ALLATIUS, ſcripta *de Erroribus Magnorum Virorum in Dicendo Diſſertatione* Hiſtorica, ad Slingelandum, Protonotarium Apoſtolicum: Romæ An. 1635. in 8. Cenſuram illic inſtituit in Autores tum veteres, tum recentiores, monſtratque, ubi illi defecerint in orationis Charactere idoneo exprimendo. Veterum pleraque hauſit ex Claud. Verderii ſtulta Auctorum cenſura, non appoſito interdum illius nomine. Et ſane Leo Allatius non valuit iſto judicio, ut cenſuram ſibi in re tanta ſumere potuiſſet: aliis plane hic ingeniis opus eſt.

Talia vero ubere proventu ferre inprimis hodie Gallia conſuevit, in qua pul- 31
cherrimorum librorum, ad Rhetoricen facientium, & vernaculo ſcriptorum ſermo-

ne, magna satis copia est, inprimis postquam optimatum favore istiussmodi ingenia provocantur. Est, qui Rhetoricam Aristotelis in Gallicum transtulit sermonem, & eximiis insuper commentationibus illustravit. Aristotelem enim e veteribus unum acu rem tetigisse haud abs re judicant, nec ab eo facile recedunt: quorsum & RENATUS RAPINUS legi meret in elegantissimis suis de Eloquentia cogitationibus: *Reflexions sur l'Eloquence:* quæ Miscellaneis ejus operibus, ad juvandas bonas literas scriptis, insertæ sunt. Est alias & ANONYMUS quidam, qui duobus libris Rhetoricam tradidit: quorum prior vocatur *de l'Art de Parler;* alter *de l'Art de Persuader* 1676. in 12. Non quidem differunt ejus Viri præcepta a communibus; sed occurrunt tamen aliqua commatis non vulgaris, fuitque Vir sine dubio doctissimus, & judicii non contemnendi: distinxit autem artem persuadendi ab arte dicendi, & priore illo agit de inventione enthymematum; altero de variis characterum generibus, figuris, ceterisque ad orationem ornandam pertinentibus. Taceo Renatum Bary, consiliarium & Historiographum Regium, qui librum edidit, sub titulo: *la Rhetorique Françoise,* Amstelod. 1669. inprimis, quod figuras spectat, non contemnendum. Ei dissertationem præliminarem præfixit Joh. Franc. Grandis, quæ intentionem Auctoris & Operis pluribus declarat. Dirigit autem omnia ad sermonis Gallici genium, cum alter ille magis in communi & abstracto Rhetoricam proponat. Multa vero egregia, ad Rhetorices explicationem, libellis variis in medium attulit DOMINICUS BOUHOURS, Jesuita Parisiensis, qui utplurimum exemplis docet, quæ ex antiquis æque ac recentioribus scriptoribus hinc illinc collegit, & sua deinde κρίσει examinat illustratve. Estque inprimis commendandus ejus libellus, quem Rationem bene cogitandi inscripsit, *la Maniere de bien Penser dans les Ouvrages de l'esprit:* in quo summo studio *τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπήβολον,* ut Longinus vocat, sive sensuum sublime, examinat, variasque in classes distributum ita egregie, allatis ubique plurimis exemplis, pertractat, ut non minorem fructum, quam delectationem, afferat. Editus est libellus secunda vice Amstelodami 1688. in 12. cui & in vicem partis secundæ additus libellus alius, sub titulo: *Pensees ingenieuses:* in quo itidem longe plurima ejus generis, & jucunda & utilia, occurrunt. Sunt & plures adhuc Gallici Eloquentiæ magistri, sed quos nunc quidem recensere non vacat.

32 In Germanica lingua artis Rhetoricæ laborem in se suscepit CHRISTIANUS WEISIUS im politischen Redner. Diu fuit ante ipsum desideratus talis labor: in quo tentavit tamen aliqua RUDOLPHUS SADELER in seiner Teutschen Rhetorica, & Meyfartus: neque displicuit mihi Sadeleri labor: qui, in Orthographia & Phraseologia sua Germanica, alio libro, monstravit veram contexendi Germanicas periodos rationem. Alioquin plerique Scriptores illi plus artis & eruditionis ostentare volunt in rebus ipsis, quam opus est. Et forte nimio cultu laborat Weisii institutio, nam multa immiscet orationibus suis, inprimis civilibus, ornamenta, vel poëtica, vel alia, quorum nullus in aula usus est.

CAP.

CAP. II. a)

DE ORATORIBUS ANTIQUIS, PRÆCIPUE GRÆCIS.

§. 1. *Non recensentur hoc capite deperditi, a G. I. Vossio celebrati;* 2. *Nec Historici Græci, v. g. Herodotus ac Thucydides, quorum dictio commendatur:* 3. *Sed Oratores soli Græci, quorum aliqua hodie supersunt Monumenta, Gorgias sc. Leontinus.* 4. *Antiphon, Andocides, Lysias.* 5. *Isæus.* 6. *Isocrates.* 7. *Æschines.* 8. *Demosthenes.* 9. *Hyperides.* 10. *Dinarchus.* 11. *Lycurgus.* 12. *Mutatio Eloquentiæ Forensis & Degeneratio, post amissam Græciæ Libertatem, Romæ itidem deinceps observata.* 13. *Numerus Oratorum Græcorum hinc imminutus.* 14. *Oratores, seu Sophistæ potius Græci, sub Cæsarum Imperio celebres, Dio sc. Prusaensis, sive Chrysostomus.* 15. *Polemo Laodicensis & Herodes Atticus.* 16. *Æl. Aristides.* 17. *Dionys. Longinus, Hermogenes, Proæresius.* 18. *Iulianus Imperator.* 19. *Libanius.* 20. *Himerius.* 21. *Themistius.* (*De singulorum Vita, Stylo, Scriptis, Editionibus, Commentatoribus, Memorabilia plurima, una cum Veterum atque recentiorum de iis Censuris, haud parce exhibentur.*) 22. *E Latinis Ævi Veteris Oratoribus, illi, quorum Scripta supersunt, Lib. IV. Cap. XI. XII. XIII. XIV. jam sunt celebrati, ceteri autem, quorum Orationes perierunt, a G. I. Vossio,* in Lib. de Natura Rhetoricæ, *recensentur.*

1 A *Rhetoribus* venimus ad Oratores, quorum magnam vim *olim Græcia tulit,* omnis eloquentiæ si cujusquam alius artis, certe mater. Nolumus autem hic congerere seriem aliquam Oratorum, inde a Solone & Pisistrato, qui primi Eloquentiæ laude apud Athenienses floruerunt, auspicandam, pertexendamque usque ad postremas celebrium apud Græcos Sophistarum ætates: nam, cum hoc Vossius admodum studiose egerit, libro de Rhetorices natura & constitutione, c. 10. 11. 12. ad eum avidos rerum harum lectores ablegamus, de iis interim, qui ad nos usque e tot veteribus pauci pervenerunt, quædam dicturi.

a) Totum hoc de Græcis Oratoribus Antiquis Caput, Observationibus scatens eruditis, non ipsi debetur Morhofio, cuius in Prælectionibus, tum Polyhistoricis, tum de Notitia Autorum, Academicis, nihil plane de istis annotatum reperi, sed a Viro Docto, qui Lipsiæ IV. Libros Polyhistoris Literarii posteriores, e MSStis illis, Frid. Bened. Carpzovii, auspiciis, congessit, una cum Libri VII. Capite de Poëtis Græcis Secundo (cuius itidem vix tenuia quædam lineamenta Schedæ Morhofianæ suggerunt), totum, ne insigni adeo defectu Opus deformaretur, est adiectum. Id quod monendum *h. l.* denuo putavi, ne Morhofio, quæ illius non sunt, ab incautis Lectoribus, forte tribuantur.

2 Neque vero in numerum Oratorum computamus HERODOTUM, aut THUCYDIDEM, Historicos. Quanquam enim neque priori lactea dicendi ubertas, melleumve velut quoddam eloquentiæ flumen; neque posteriori mascula eloquendi vis, & grave sententiarum pondus, desit, utraque antiquis adeo in pretio habita, ut Thucydidem decies sua manu descripsisse Demosthenes perhibeatur; Herodoti autem ne quidem reprehensor Plutarchus famam eloquentiæ imminuere ausus sit: attamen in Oratorum censum, qui sive πολιτικὸν λόγον sectati causas in foro publicas egerunt, sive, Sophistarum in morem, ἐριστικὰς λόγους inter discipulos fieri, instituto quodam dicendi certamine, curarunt, eos computare non possumus.

3 Inter Sophistas seu dicendi magistros veteres, qui eloquentiam in artis regulas compactam aliis tradiderunt, simul & ipsi scriptis orationibus inclaruerunt, antiquissimus est GORGIAS LEONTINUS, nomen apud Græcos longe clarissimum, & cujus aliquot *Orationes* hodieque supersunt ab Aldo, cum orationibus Æschynis aliorumque Oratorum, Venet. 1513. fol. & ab Henr. Stephano iterum cum Oratoribus Antiquis editæ A. 1575. in fol. Fuisse vero Gorgiam inanis frigidique tumoris præposterum affectatorem, & qui præter rem, poëticum in morem, sua sæpe extulerit, jam olim Dionysius Halicarnasseus, Hermogenes & Longinus, annotarunt: quapropter & risui illum esse prudentioribus Longinus ait; & Hermogenes eum τοῖς ὑποξύλοις σοφισταῖς *subligneis sophistis* annumerat. Cicero autem quotidianam ejus loquacitatem sine usu, & e scholis cantilenam vocat, omnibus spernendam eloquentiæ studiosis. Orat. l. 1. Conf. Longini περὶ ὕψους liber, sect. III. & Langbænius atque Faber in Not. qui plura de his.

4 Virile magis dicendi genus, & quod non scholarum superfluas nugacesve curas, sed politicum characterem præ se ferret, primus ANTIPHON invenit, teste Hermogene; is ipse, qui inter decem, quos numerant, Oratores antiquissimus, complures nobis orationes reliquit, e quibus illius in dicendo vim, & efficaciam in persuadendo, miris se artificiis insinuantem, sat abunde colligere est. Sequitur hunc non æque clarus ANDOCIDES: tum LYSIAS, Isæi præceptor, ob nativam dictionis elegantiam, quam ubique, rejecto ardentiore & excelso dicendi genere, summo studio sectabatur, adeo multis olim adamatus; ut ipse solus etiam velut idea orationis Atticæ, in quantum ea tumori Asiano opponitur, regulaque & norma crederetur: quos tamen falli multum, neque Atticum Characterem intra angustos nimis terminos *lucidi, tenuis & significantis*, includendum fuisse, rationibus pluribus & exemplis demonstrat Quintilianus Instit. lib. XII. c. 10. Conf. Longinus de Sublim. sect. 35. ubi Lysiam Platone, cum quo illum comparat, longe inferiorem pronuntiat, vitiisque etiam abundare monet. Interea tamen magna eloquentiæ laus, & inprimis fluidæ & inaffectatæ gravitatis glorai, Lysiæ nullo modo abroganda est: sed potius omni modo approbandum Photii Patriarchæ, peritissimi judicis, judicium, quo Lysiam maximis quibusque oratoribus, Demostheni, Æschyni, Platoni, comparat: Bibliothecæ Cod. 262. ubi & vehementer Paulo cuidam ex Mysia, quem Suidas Paulum Germinum vocat, sophistæ succenset, cujus ineptissima censura, seu calumnia potius, complures Lysiæ orationes, velut spuriæ, perierint. Dionysius Halicar-

licarnaſſeus tantam in orationibus ejus ἐνέργειαν, i. e. evidentiam atque illuſtrationem, deprehendi teſtatur, ut nemo adeo lævus mente & ingenio tardus futurus ſit, quin quæ repræſentat Orator, velut facta ipſemet intueri, & perſonis, quas introducit, velut præſentibus intereſſe etiam, & cum iisdem converſari, propemodum videatur.

Lyſiæ diſcipulus ISÆUS eſt, tam felix magiſtri imitator, ut niſi quos magno 5
ſtudio attendat, difficulter etiam characteris utriusque diverſitas, obſervante Photio, agnoſci poſſit: quum alias Lyſias in tanta facilitate, quam præ ſe fert, & innata ſua gravitate, difficillimus imitatu ſit. Prodierunt Lyſiæ & Iſæi Orationes, ut & Andocidis & Antiphontis, in Corpore veterum Oratorum, quod Aldus Venet. 1513. fol. in lucem emiſit; tum & in ſimili, quod Henr. Stephanus in fol. 1575. edidit. Aldi collectionem Latine vertit, ediditque Baſil. 1566. Guilh. Canterus. Lyſiæ orationes ſeparatim quoque aliquoties prodierunt, Latine Baſileæ interprete Franc. Fabricio: Græce & Lat. cum notis Jodoci Van der Heidii, apud Wechelum Hanoviæ 1615. in 8. Simon Goulartius quoque duas Lyſiæ orationes, Latine a ſe redditas, publicavit, cum ejusdem vita ex Dionyſio Halicarnaſſenſi appoſita Pariſ. 1575.

Coævus Lyſiæ, & Iſæo nonnihil antiquior, erat ISOCRATES, Gorgiæ 6
Leontini diſcipulus, Orator adeo clarus, ut ejus domus velut quædam Academia videretur, in quam confluebat, quicquid erat juvenum, queis oratoriæ artis addiſcendæ cupido animos inſederat: neque id ſane fruſtra; cum ex ejus ludo, ut ait Cicero l. II. de Oratore tanquam ex equo Trojano meri principes exierint. Sectabatur ille comptulam, nitidamque penitus, & quæ variis picturis ſchematibusque ſuperbiret, orationem: quam ob rem, in ſeligendis verbis atque nominibus, in Colis, Commatibus digerendis, formandisque adeo periodis & ſimilibus, ad ſuperſtitionem usque ſollicitus, cenſuram incurrit antiquorum complurium, a quibus inprimis Dionyſius Halicarnaſſenſis in Iſocratis vita legi meret. Commune omnium judicium eſt, aptiorem ſcholis, quam foro, Iſocratis dictionem fuiſſe. Et ipſe quidem Iſocrates nunquam pro concione dixit, tot Oratorum ſtrenuus atque ſolers efformator, uti notum: quemadmodum & mora 10. vel 15. annorum, in adornando Panegyrico ab Iſocrate conſumta, ne pueros quidem latet. Orationum ejus prima *editio*, quam novi, Mediolanenſis eſt, Græce in fol. A. 1493. excuſa. Secuta hanc Aldina Venet. A. 1513. in corpore Oratorum, cui & Epiſtolæ Iſocratis inſertæ ſunt. Poſtmodum ſæpius Venetiis atque Baſileæ, modo Græce, modo Latine, prodierunt: inprimis ex emendatione Hier. Wolfii, qui Latinam verſionem cudit recuditque multoties. Ex ultima ejus recognitione editus Iſocrates eſt Baſileæ, apud Oporinum, Gr. & Lat. cum notis, 1570. in 8. poſtmodum Pariſ. 1615. Genevæ 1609. &c. ut & Cantabrigiæ, recuſus. Verum & Genevenſes duæ & Cantabrigienſis Editiones non ſatis emendatæ ſunt. Taceo nunc tres primas Orationes Iſocratis, quæ, in ſcholarum uſus, infinities ſeparatim prodierunt.

Erat vero Athenis eodem, quo Iſocrates tempore, & poſt ejus obitum, Orato- 7
rum

rum Triga, qui, ut reliquos omnes haud dubie sua arte longo post se relictos intervallo vicerant, ita de palma inter se mutuo æmuli certabant: Æschines nimirum, Demosthenes & Hyperides, omnes in gerendis publicis magistratibus haud raro adhibiti, rebusque pro Græciæ libertate gestis clari. Primus eorundem ÆSCHINES, tres nobis orationes reliquit plane eximias, nec minore elegantia dictionis atque puritate, quam argumentorum pondere & perspicuitate, insignes. Quartam orationem Æschinis, quæ a nonnullis ipsi tribuitur, *Deliacus* inscripta, ejus non esse, sed Hyperidis, jamdudum a Photio annotatum est: & e recentioribus, præter alios, a Conr. Gesnero in Bibliotheca. Eminet vero inter tres Æschinis, quæ supersunt, Oratio contra Ctesiphontem, quæ in Demosthenem, & honores illi a Senatu, censente Ctesiphonte, collatos, habita est; infelici tamen successu, cum victus a Demosthene Æschines in exilium, quod multam pecuniariam pendere vel non posset, vel nollet, pulsus sit. Adeo tamen Rhodiis, ad quos Æschines aufugit, admiranda illius Oratio, cum prælegeret, visa est, ut vinci ab alio potuisse stuperent: magnoque semper in pretio iis haberetur ille, scholamque celebrem erigeret, unde postea tertium dictionis genus emersit Rhodium, ab Attica puritate, & tumore Asiano, diversum, mistumque ex utroque: de quo vid. Quintilianus Lib. XII. Instit. c. 10. Ceterum Æschinem Demosthene multum esse in dicendo inferiorem, aliquot locis Cicero evincit, a quo neque Plutarchus, neque Photius, in diversum abeunt, nec quisquam temere, qui collatas utriusque Orationes legerit. *Editæ* sunt ab Aldo & Stephano, in Collectionibus veterum Græciæ Oratorum: tum & una cum Operibus Demosthenis, in præstantissima editione, quæ quartis Hier. Wolffii curis Basileæ 1572. fol. debetur: Orationem contra Ctesiphontem Latine verterunt ediderûntque, vel cum Demosthenis oratione pro Corona, vel cum Ciceronis Operibus, Leonh. Aretinus, Joach. Perionius, & Dionys. Lambinus. Græcis etiam aliquoties separatim, cum Demostheniana περὶ στεφάνȣ, in lucem emissa est.

8 Ipsas autem DEMOSTHENIS orationes ut hic multum laudemus, opus non est: satis notum eas ab omnibus Veterum, quotquot artem oratoriam calluerunt, (ceteros enim cœcos admiratores ne quidem dicimus) summo cum stupore lectas, insitamque iis divinam propemodum vim persuadendi movendique, quo vellet, & exquisitissimum illud ὕψος, quod ubivis in Demosthene regnat, non sine summis admirationibus agnita, & in cœlum laudibus sublata. Pleni de hoc sunt Cicero, Dionysius Halicarnassensis, Quintilianus, Plutarchus, Hermogenes, Longinus, Photius, Suidas: Auctorum pars ita de Demosthenis virtutibus agunt, ut simul vitiorum non obliviscantur; sed quæ, si ad virtutes componantur, propemodum omnia evanescunt. Ineptum esse ad jocos & facetias, in adversariis sine scurrilitate exagitandis, fatetur Longinus, *de Sublimi sect. 34.* eaque in re longe illi præferendum Hyperidem, animadvertit, harum facetiarum mirum artificem: verum facile istum, siquidem alicujus ille nominis est, defectum compensari mox addit ignea illa & omnibus inaccessa dicendi vi, qua non tam movet auditores, quam terret & obstupefacit, Demosthenes, ignito spiritu armatus. Non tamen parem, in omnibus ejus Orationibus, esse artis sublimitatem, monet Pho-

Photius, *Cod. 265. p. 800.* eaque propter nonnullas esse Demosthenì a quibusdam abjudicatas narrat: verum & recte Criticos illos rejicit, & mirum non esse ait, si quis Autor diversas orationes, ut diverso tempore scribit, sic diverso quoque modo scripsisse aliquando deprehendatur, cum id promiscue in rebus humanis accidat, ut non semper iidem simus, & in Oratorum laboribus id sibi sæpissime obvenerit: *ἐγὼ δὲ εἰδὼς*, ait, *πολλάκις καὶ λόγες διαφόρων γεννητόρων πολλὴν ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα, καὶ διάφορον ἐργασίαν λόγων, τὸν αὐτὸν ἐγνωκώτων γεννήτορα, ὃ γὰρ ἀεὶ καθέστηκεν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ πάντα. ὥσπερ ὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις. ὕτως ὐδὲ κατὰ τὺς λόγυς ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις, ἄλλως τε ὐδὲ ἐν τοῖς καιριωτάτοις τῶν ἰδιωμάτων τῦ ῥήτορος.* De *Demosthenis comparatione cum Æschine*, quam Cicero lib. de Claris Oratoribus instituit, vid. Vossius de Natura Rhetor. pag. 80. Cum Cicerone ipso Demosthenem compara Longinus, de Subl. Sect. 12. ubi &, si Tollium audimus, cum Platone illum prius comparaverat, quæ tamen pericope temporum injuria periit. Comparationem cum Cicerone, cum paucis absolvatur, & tamen elegantissima sit, nec ab instituto nostro aliena, age huc, e versione Jac. Tollii, apponemus. *Est hic* (inquit Longinus de Demosthene) *prærupta sublimitate strictior & concisior: Cicero vero magis fusus: nostrum, quod vi, celeritate, robore, vehementia animi denique, cuncta inflammet simul & abripiat, procelloso cuidam turbini, vel fulmini, recte comparaveris. Contra ea Cicero, velut longe lateque serpens flamma, cunctaque depascens, &, post multos gyros ac ambages, in se semper revoluta, cum copiosum habet ignem, tum qui perseveret, partitisque vicibus nunc hanc, nunc illam materiæ partem corripiens, non ante cesset, quam cuncta absumserit, seque ipse expleverit atque satiaverit.* En tibi discrimen inter granditatem Demosthenis atque Ciceronis: de hac enim sola Longino sermo. Uberius vero, operosis duabus Vitis idem argumentum Plutarchus est exsecutus, qui late nec minus docte singula utriusque exponit, secutus hunc e Gallis recentioribus elegantissimus Renatus Rapinus novam duorum Eloquentiæ principum comparationem scripsit vernaculo sermone, & quidem talem, quæ non potest non vehementer esse ad palatum omnibus, quotquot elegantiorum literarum gustu imbuti sunt. Longinus vero, præter hanc Demosthenis cum Cicerone collationem, aliam quoque ejusdem cum Hyperide instituit, e qua paulo ante nonnulla etiam a nobis prolata sunt, & quæ plane itidem est, ut sunt omnia Longini, ad unguem facta: *Sect. 34.* Plura de Demosthene, illiusque præstantia, non addo, cum ubique ejus Elogia occurrunt. Atque utinam non laudaretur ille & algeret! quod commune bonorum Auctorum, & inprimis Græcorum, fatum Demosthenem quoque publicæ calamitati involvit; dum interea, desertis adeo limpidis fontibus, certatim ad lutosos impurosque rivulos decurrere homines imperitos, & se satiare iisdem, velut ipsius Hippocrenes aquis, cernimus. Sed surdo fabulam narramus. Demosthenis Opera *primus e tenebris eruit*, & Orationes illius 62. cum Libanii argumentis, & Vita Autoris per Libanium & Plutarchum scripta in lucem protraxit Græce, Venetiis 1504. in fol. magnus ille Græciæ renascentis stator, Aldus Manutius: qui, præcedente jam anno 1503. Ulpiani in 18. orationes Demosthenis Commentarios, una cum Lexico Harpocrationis (de quo supra suo loco a nobis actum), ediderat. Ulpiani

scholia Demostheni ad marginem junxit, ubique textui adaptata, Joh. Hervagius Basileæ, qui, post Aldum, Demosthenis Opera Græce excudit, adjecitque collectas a Joh. Oporino, ex Erasmi, Budæi, aliorumque, lucubrationibus Annotationes in 26. primas Orationes Demosthenis; promissis etiam notis in reliquas Orationes; & locorum quorundam variis lectionibus, ad vetustissimum exemplar, a Pet. Danesio collatum. Verum, observante Gesnero, horum postea nihil præstitum est. Interea, cum Viri docti complures singulas hactenus Orationes Demosthenis Latine reddidissent, primus omnia illius Opera in eum sermonem transtulit, seu translatas ab aliis Orationes revidit, edidítque Hier Wolfius, (nam etsi Carolus Clutinus, Parisiensis, Orationes omnes Demosthenis, una cum Libanii argumentis, & Ulpiani Commentariis, ante Wolfium transtulisse a Mich. Neandro perhibeatur, ab eodem tamen illas, immatura morte præventus, non edidisse dicitur. Præfat. Erot. L. Gr. p. 231.) primo A. 1545. Tomis 5. in 8. apud Joh. Oporinum: &, cum ille doctissimi Wolfii labor eruditorum calculis approbaretur, factum est, ut mox secundum, atque item tertium, ederetur. Tandem vero, e quarta Interpretis recognitione, una cum Æschinis Orationibus, Commentariis Ulpiani, Wolfiique notis, prodiit elegantissima Demosthenis Editio, Basileæ apud Episcopum A. 1572. cum biennio ante Græce tantum, cum Commentariis Ulpiani, Paris. 1570. fol. ex Dion. Lambini & Guilh. Morelii recensione prodiissent. Francofurti vero A. 1604. apud Marium, Basileensis postrema Editio recusa est. Epistola Demosthenis, in volumine veterum Epistolarum Græcarum, Venetiis 1499. in 4. publicavit Aldus.

9 Amicus Demosthenis & æqualis, HYPERIDES Atheniensis, nec segnior patriæ libertatis, quanquam jam expirantis, promachus (pro qua & mortem oppetiit, ab Antipatro, lingua præcisa, interemptus) *Orationes 52.* genuinas reliquerat, Photii tempore adhuc superstites: e quibus tamen hodie nonnisi paucissimæ supersunt, & eæ quidem sub falsis nominibus, Æschinis, nempe cui Deliacus male vulgo tribuitur, & Demosthenis, cujus Oratio de conventis cum Alexandro, Libanio judice, Hyperidi potius adscribenda est. Tanta autem fuit eloquentia Hyperidis, ut, Longino sententiam ferente, plures etiam virtutes, sed non tanti momenti, possederit, quam Demosthenes, cujus alias strenuus imitator erat: &, referente Photio Cod. 266. dubitatum ab aliquibus sit, uter ex duobus alteri præferendus esset; cum non deessent, qui pro Hyperide sententiam ferrent: quem etiam, si venustatem spectes orationis, dulcissimamque animos blanditiis penetrandi vim, Demosthene superiorem, ipse Longinus non diffitetur: cujus caput 34. hic omnino conferri meret. Mirum vero est, quod, cum Hermogenes Hyperidem carpat, ob non servatum, ut decebat, *τὸ καθαρὸν καὶ ἠθικὸν, tersum ac moratum genus:* Longinus contra in eodem laudet, quod *τό τε ἠθικὸν ἔχει μετὰ γλυκύτητος ἡδὺ, λιτῶν ἐφηδυνόμενον, in morata oratione suavitatem obtineat, eximia quadam dulcedine, absque satietatis & fastidii periculo, leniter imbutam.* Estque hic præferendus Hermogeni Longinus. Porphyrius, apud Eusebium Præpar. Evang. lib. X. c. 3. Hyperidem plagii reum agit, & ex

& ex Demosthene transtulisse in suas Orationes, sed parum feliciter, aliqua suspicatur: quod nos quidem dubium arbitramur. Quidni enim in easdem cogitationes forte devenire potuisset uterque, absque ullius furti crimine. Facile autem intelligitur, dum, nonnisi inter Demosthenis Æschinisque orationes Hyperidianas legi, dictum est, nec aliam quoque peculiarem earundem Editionem prodiisse.

Supersunt adhuc e decem Oratoribus recensendi DINARCHUS & LY- 10
CURGUS, quorum ille Corinthius Athenis causas egit, non tam ipse in foro suas orationes recitans, quam aliis recitandas tradens. Obiit, juxta Suidam, post Antipatri mortem, a quo præfectus Peloponneso fuerat, insidiis Polysperchontis interemptus. Photius vero cod. 267. post Antipatri mortem illum Athenis, & actitasse causas, & felicissimam in civitate vitam transegisse, scribit, amicumque factum Cassandro: cumque ob id ipsum suis suspectus redderetur, Chalcidem abiisse, & transacto ibi quindecennio rediisse Athenas, ibidemque senem admodum, post bonorum suorum magnæ partis jacturam, decessisse. Ut adeo non audiendus hic Suidas sit. In Orationibus suis Dinarchum aliquando Hyperidem, sed sæpius Demosthenem, esse imitatum, idem Photius refert, a quo & incitatum ad affectus commovendos, vehemensque dicendi genus, tum schematum quoque typum & varietatem imitando addiscere annisum ait: non semper tamen eadem felicitate, sed haud raro præter rem turgidus: quapropter & observante Hermogene *περὶ ἰδεῶν*, a nonnullis *κρίθινος Δημοσθένης*, *Demosthenes hordeaceus*, falso appellatus est. Porphyrius, loco paulo antea allegato, Dinarchum in Oratione I. contra Cleomedontem, multa e Demosthenis Or. adv. Canonem totidem verbis descripsisse, notat. Ceterum, e 64. ejus Orationibus genuinis (quibus spuriæ connumeratæ numerum 160. Suida referente, confecerant,) nonnisi tres hodie supersunt Græcæ ab Aldo Stephanoque editæ. Græce & Latine Hanoviæ in 8. 1619. ubi & Lysias, & Antiphon, & Isæus, ceterique, quos recensuimus, exceptis Demosthene & Isocrate, duobus tomis in lucem editi sunt: præmissis quoque eorundem Vitis e Philostrato, nisi fallor.

LYCURGUS Atheniensis in maximis dignitatibus, (quippe qui per annos 15. 11
ærarii præfectus erat aliisque rebus bello & pace summis admotus est maximisque opibus, tanta tamen morum innocentia vixit, ut jam morti vicinus se in fanum matris Deûm, atque in curiam, deferri juberet, quo ibi, si quis esset actæ hactenus vitæ accusator, pœnas criminum, si convinceretur, daret adhuc; nemine tamen, nisi Menesechmo impudentissimo calumniatorum, culpare in eo quicquam auso; prout Photius atque Suidas referunt. Orator erat haudquaquam extemporaneus, sed qui longa meditatione, curisque longis, opus haberet, ingenio quippe natura tardiore, sed quod ferrea laboris assiduitate correxit. Hinc factum arbitror, ut urbanus nunquam aut suavis sit, sed serius semper, ubique fusus, elatus, gravis, imo gravitatis propemodum exemplar, *ὃ χρὴ ζηλοῦν μάλιστα τὰς δεινώσεις*, ut Dionysius Halicarnassensis loquitur. Ejus Orationes, ab Aldo Stephanoque editæ, a Cantero in Latinum Idioma transfusæ sunt.

12 Quemadmodum vero vivida illa fori eloquentia, atque igneus ad populum perorandi vigor vix in alia nisi in libera republica, locum invenit: dum sub principibus virtus ista mollescit veluti, & e concitato vehementique dicendi genere remissius placidiusque; e gravi, masculo sublimique blandum, & quod placere magis, quam movere, studet, evadit: ita sane apud Græcos idem, post feralem Græcæ libertatis eversionem, accidisse, testis omni exceptione major Cicero nobis est: qui, lib. II. de Oratore post recensitos Isocratem, ejusque discipulos, in dicendo principes, post nominatos Demosthenem, Hyperidem, Lycurgum, Æschinem, Dinarchum, illustres causarum patronos: *Hi,* inquit, *aliique complures, etsi inter se pares non fuerunt, tamen sunt omnes in eodem veritatis imitandæ genere versati. Quorum, quamdiu mansit imitatio, tamdiu genus illud dicendi studiumque vixit. Postquam, extinctis his, omnis eorum memoria sensim obscurata est, & evanuit, alia quædam dicendi molliora ac remissiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem ajunt sororis filium fuisse Demosthenis: tum Phalereus ille Demetrius, omnium istorum mea sententia politissimus, aliique eorum similes extiterunt.* Autor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, quem aliqui Tacitum, nonnulli Quintilianum, alii Julium Gallionem, putant, idem sane in Romanis quoque Oratoribus obvenisse monet: scilicet, ut antiquus ille vividus dicendi character, ille impetus justaque in dicendo maturitas, quæ in Ciceronis, Grachi, Crassi, aliorumque, Orationibus deprehenduntur, successu temporis in calamistros nescio quos, & præposteros tinnitus deflecteret; quales in Mæcenatis Gallionisque scriptis occurrant: quibus quidem tantopere Anonymus iste indignatur, ut dicat, *malle se Oratorem vel hirta toga induere, quam fucatis & meretricis vestibus insignire. Neque enim* (ita pergit rationem reddens) *oratorius iste, imo hercule ne virilis quidem cultus est, quo plerique temporum nostrorum Auctores ita utuntur, ut lascivia verborum, & levitate sententiarum, & licentia compositionum, histrionales modos exprimant: quodque vix auditu fas esse debeat, laudis, & gloriæ, & ingenii loco plerique jactant, cantari saltarique commentationes suas.* Hæc ille: qui, inter ceteras corruptionis tam fœdæ causas recte etiam Reipublicæ Democraticæ in Monarchiam mutationem recenset, Oratoribus nempe mirum quantum adversam. Nimirum longe plura a populo obtinebant Oratores, quam a Monarchis unquam expectare poterant: cum scilicet mixtis omnibus, & moderatore uno carentibus, tantum quisque Orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. *Et quanto quis plus poterat dicendo, tanto facilius honores assequebatur, tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat. Hos ituri in provincias magistratus reverebantur, hos reversi colebant, hos & præturæ & consulatus vocare ultro videbantur: hi neque privati quidem sine potestate erant, cum & populum & senatum consilio & potestate regerent: quin imo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentia aut assequi posse in civitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum &c.* Hi tot similesque complures stimuli cum in monarchia penitus cessent, mirum non est, si remiserit etiam dicendi vis.

13 Atque adeo, ut ad Græcos nunc revertamur, magna fuit Athenis, post nobilissimam illam Decadem, Oratorum penuria: cum præsertim id semper maximo studio

ſtudio agerent Græciæ ex Antipatri & Antigoni ſtirpe Reges, ne quis Orator alicujus nominis Athenis eſſet, quem iſti hoſtem, libertas vero adſertorem, experirentur. Præterea tot inteſtina bella, quibus Græcia univerſa ambitione Regum, ſe mutuo atterentium, ad internecionem fere quaſſata eſt, ingenuis artibus nuncium ad tempus miſerunt. Non tamen defuere unquam, qui dicendi artem excolerent inter Græcos; & qui Latinos, Roma ad ſe proficiſcentes, inſtruerent: quorum, etſi a decem illis maximo intervallo ſejunctorum, ductu ad id culmen Latina pervenit Eloquentia, ut victis longe Græcis inferioribus magiſtris ſuis, cum ſupremis etiam de palma decertare auderet. Sed de Latinis quidem, qui ad noſtram pervenerunt ætatem, abunde ſupra. De Græcis, qui, ab illo Regum, Antigoni poſterorum, tempore, usque ad Imperatores Romanos viguerunt, nil propemodum, niſi nomina & Elogia, ſuperſunt: de quibus Voſſius.

Inter eos autem Recentioris ævi Sophiſtas (Græcos namque ad hos nunc 14
progrediemur,) qui ſub Imperatoribus aliquod ſibi nomen pepererunt, & ætate eminet, & dignitate, DIO PRUSÆENSIS, CHRYSOSTOMUS ab inſigni facundia cognominatus. Hic ſub Domitiano Imp. clarus Sophiſta, mox Philoſophus, & Philoſophorum Apollonii Thyanæi, Euphratisque Tyrii, auditor & familiaris, cum a Principe Philoſophos undiquaque pelli audiret, ſponte ad Getas exulatum abiit. Inde reverſus poſt Domitiani mortem, Trajano tam carus fuit, ut aurato ſuo receptum vehiculo aſſidere ſibi a latere pateretur Princeps Dionem. Multis vero erroribus doctorum Virorum anſam Autor iſte præbuit: dum nonnulli cum Dione Caſſio illum confundunt, (cujus tamen proavus maternus erat), quod a Raph. Volaterrano & Antonio Bonfinio eſſe factum annotat in Bibliotheca fol. 208. b. Geſnerus. Notandum tamen, cum Geſnerus Bonfinium, *Getica* Dioni Pruſæenſi tribuentem, caſtigat, eaque ex Suidæ auctoritate potius Dioni Caſſio tribuenda exiſtimat; falli & Suidam ipſummet, & Geſnerum cum illo, Voſſiumque de Hiſtor. Gr. p. 238. aliosque Suidæ aſſeclas: ſiquidem Philoſtratus in Dionis Pruſ. vita diſerte hunc *Getica* poſt exilium ſcripſiſſe teſtatur. Ceterum alii Pruſæum a Chryſoſtomo Dione diſtinguunt, quod in Catalogo Bibliothecæ Bodlejanæ fit: demum alii, in recenſendis ejus Editionibus, non ſatis accurate verſantur: nam, in Catalogis Bodlejano & Thuanæo, refertur quædam Editio Dionis Græca Aldina in 8. cujus tamen annus neutrobique appoſitus cernitur. At enimvero, cum Geſnerus, in Bibliotheca, Dionis orationes, ut ineditas, ex Diegi Hurtardi de Mendoza, aliaque itidem Itala Bibliothecis recenſeat; qui tamen Aldinas Auctorum Editiones & noverat accurate, (quippe Catalogum librorum, in Aldi officina impreſſorum, ſuis Pandectis inſerens,) nec unquam omittere conſuevit; non dubito, quin Aldinæ loco reponenda in Catalogis illis Veneta alia ſit, Anno 1551. apud Feder. Turriſanum, Andreæ, qui ſocer Aldi fuerat, filium, in 8. excuſa, quam Simlerus recenſet: & quam ab Aldo ipſomet editam forte inſpectus obiter Delphinus, anchoræ circumplexus, perſuaſit, qui & alias Viris doctis impoſuit. Proxima poſt Venetam Pariſienſis eſt Græca Dionis Pruſæenſis Editio, apud Andr. Wechelum An. 1554. in 4. excuſa. Hanc anno uno inſecuta Latina Baſileenſis, ex interpretatione

tione Thomæ Nageorgii, apud Oporinum impressa An. 1555. in fol. & Venetiis alia ab Hieron. Zenaro sive apparata, sive emendata, A. 1585. ubi & Græca quædam Editio Dionis in 4. 1567. prodiit. Demum nitidissimam Dionis Editionem Græcam & Latinam, e versione Nageorgii, revisa a se, una cum Is. Casauboni ad Dionis Orationes diatriba doctissima, præfixisque Excerptis Photii, Vita Dionis e Philostrato, & Synesii Censura, adornavit Paris. An. 1604. fol. apud Claudium Morellum Federicus Morellus, qui textum ipsummet e Regiis aliisque Codicibus MSS. emendavit, suaque insuper scholia, animadversiones & Conjectanea adjecit. Idem speciminis loco anno 1598. Orationem Dionis unam de lege Græce & Latine ediderat in 8. Sunt vero & aliæ ejus Orationes separatim excusæ: v. g. de Ilio a Græcis non capto (id enim Dio audaci oratione, adversus omnem totius antiquitatis consensum, defendere aggressus est) Gr. & Lat. cum Scholiis Laur. Rhodomanni, ap. Wechelianos hæredes Hanov. 1604. in 8. quæ & sæpius alibi recusa est: de Homero Oratio Græce Paris. 1566. & Latine Basil. 1544. in 8. Orationes quatuor de servis, servitute & libertate Paris. 1555. in 4. Græc. Oratio de non temere credendo, Latine per Joach. Camerarium Norib. 1531. in 8. de regno Orationes 4. (sive, ut Interpres vocavit, libri: cui etiam accedit Casauboni Diatriba in Dion. c. 2. qui inepte Orationes vocari putat, quas ipse Auctor *διατριβὰς φιλοσόφους* appellet,) Latine ab Andr. Mylio conversi Rostochii 1578. in 4. & aliæ forsan adhuc plures. Ceterum eo cariora doctis Opera hujus Dionis sunt, quo magis non solum styli & orationis nitore, pro iis sane temporibus prorsus eximio, sed & rerum inibi contentarum momentis, eminent: non minus sapientem reddere lectorem apta, quam probum.

15 Dionis *σύγχρονος* erat sub Trajano POLEMO Laodicensis, quanquam & sub Hadriano adhuc vixerit: Sophista Smyrnensis, qui 56. annorum senex, morbo articulari confectus, ipse se vivum adhuc sepulchro ingessit. *Orationes* ejus aliquot, sive Declamationes potius (non alii enim nisi scholarum usui inserviebant istæ Sophistarum *μελέται*), junctas cum Himerii Declamationibus, edidit Græce Henr. Stephanus An. 1567. in 4to, alias vero duas, cum Latina interpretatione & notis, An. 1637. in 8. Per. Possinus. Hujus loci non est ejus *Physiognomicon*, quod Romæ primum Græce a Camillo Perusco An. 1545. in 4. & Venetiis Latine 1552. in lucem prodiit. Æqualis Polemoni, vel, ut alii referunt, auditor erat HERODES Atticus, Sophistarum longe celeberrimus, & qui sui, dum viveret, nominis fama omnes facile anteibat, magnitudine sensuum, & sententiarum sublimitate, conspicuus. Superest una solum ejus *Oratio de Republica*, Græce ab Aldo, Stephanoque, Latine a Guilh. Cantero, Græce & Latine apud Wechelianos, Hanoviæ edita.

16 Utriusque horum, & Polemonis, & Herodis, discipulus, suis magistris non minor, ÆLIUS ARISTIDES, sub Antonino Pio, & Marco, vixit, Adrianopoli Mœsiæ oriundus, sed Sophista Smyrnæus. Hujus *Orationum* neque finem, nec numerum esse, refert Suidas, & identidem novas denuo reperiri ait. Verum, nihil numerus earundem præstantiæ derogavit, neque impedire potuit, quo minus amplissima ex iisdem Excerpta Photius suæ Bibliothecæ insereret *cod. 246. 247. & 248. Vitam* Ari-

Ariſtidis, inter Sophiſtarum Vitas ſcripſit Philoſtratus. Eunapius, in Vita Libanii, eum θεῖον vocat. *Orationes* illius duas de laudibus Athenarum, & urbis Romæ, Aldus Collectioni ſuæ XII. Rhetorum inſeruit A. 1513. poſtmodum Ariſtidis Orationes 56. Græce Florentiæ A. 1517. in fol. prodierunt. Latine illas reddidit Guilh. Canterus, cum cujus verſione, & Variis Lectionibus, in duo volumina diſtributæ prodierunt apud Paulum Stephanum, Genevæ A. 1604. cum ſeparatim Verſio Canteri Baſileæ A. 1566. apud Pet. Pernam, eſſet impreſſa. Neque vero ſolum Orationibus de eloquentiæ ſtudio bene mereri voluit Ariſtides, ſed & Rhetoricis libellis aliquibus de civili, & de ſimplici oratione, quos Aldus An. 1508. publici juris fecit. Apologia pro Rhetorica arte contra Platonem tribus Orationibus abſolvitur, & quarta Periclem, Miltiadem, Themiſtoclem & Cimonem, quatuor Viros, quod non adulatores fuerint, ſed Oratores, defendit: Ariſtidis Orationes, cum ſcholiis Græcis, Romæ extare refert in Bibliotheca Simlerus, & illa ſcholia eſſe Sopatri conjectat, illius nempe, cujus præfatio in libros de Rhetorica, & de quatuor Oratoribus, in Florentina editione conſpicitur. Refert quoque, Phyſicam Ariſtidis Romæ latere, cum prolegomenis cujusdam de vita ipſius, & arte dicendi. Artem vero illam Ariſtidis in dicendis, quæ præmeditatus fuerat, plane admirandam eſſe Voſſius judicat, de Nat. Rhetor. c. 12. p. 87. Addit etiam eum ad ſubitam dictionem minus idoneum fuiſſe: quod ipſe, ut excuſaret, ajebat, non eſſe ſe ex eorum numero, qui vomerent, ſed qui cum cura dicerent. Cujus dicti Eunapius in vita Proæreſii meminit. Ceterum Jac. Gaddius perpetuum vitium in Ariſtidis orationibus parenthyrſum notaſſe vult; i. e. ineptam Affectuum concitationem, ubi tragœdia in nugis agitur, & in rebus parvis magnæ ad accendendum faces adhibentur, adeoque, ubi mediocribus opus eſt, modus omnis exceditur: de Scriptor. Non-Eccleſ. pag. 51. quam recte, hic non inquiro: ſane non perpetuum arbitror.

Poſt Ariſtidem claruerunt eloquentiæ laude LONGINUS, Zenobiæ dicendi 17
magiſter, & a ſcribendis Græcis Epiſtolis: de quo *capite præced.* actum, ut & de HERMOGENE, Ariſtidis coævo. PROÆRESIUS, quarti poſt C. N. ſeculi Sophiſta, ſub Juliano Imp. ad ſummum abſque dubio apicem famæ, ſua ſibi facundia partæ, pervenit, aliquando pro Deo habitus: & quem, jam ante Julianum, etiam Conſtantinus magnis honoribus affecit. Sed, quia nihil ex ejus *μελέταις*, ſ. Declamationibus, quas ediderat, ad nos pervenit, malumus ad Eunapium lectorem remittere, facundiſſimum ejus vitæ Hiſtoricum & Panegyriſtam, quam nimis pauca de illo dicere.

Poſſet vero, niſi auguſta dignitas illum ſublimiori in gradu collocaſſet, Sophiſtis 18
annumerari, ipſe etiam JULIANUS IMP. quo nimirum nemo magis Sophiſtas ſui temporis coluit, nemo avidius eſt imitatus, nemo familiarius cum iisdem vixit. Extant profecto adhuc ejus *Orationes* aliquot, & *Epiſtolæ* complures, non a Scribis, ut mos alias Principum rarorum eſt, aliena manu, ſed ab ipſomet compoſitæ, & ad omnem, pro illorum temporum genio, elegantiam factæ. Accedunt *Cæſares & Miſopogon,* Satyræ duæ, prior in Imperatores, qui præceſſerant, altera in Antiochenſes, æque

ad

ad ingenium ostentandum scriptae. Ediderunt Juliani Opera conjunctim primi Petrus Martinus, Carolus Cantoclarus & Theod. Marcilius Paris. 1583. in 8. una cum Variis Lectionibus notisque & Latina interpretatione librorum aliquot: sed liber περὶ βασιλείας, ut & *Hymnus in Solem* Latine redditi sunt, quamvis de posteriori id affirment aliqui, & Marcilio versionem tribuant, in quo tamen falluntur. Ceterum Cantoclari Versionem non magni aestimat Vossius de Histor. Graec. lib. II. p. 2 0. sed illi aliam Petri Cunaei, etsi tum admodum adolescentis, Versionem, ut haud paulo feliciorem, praefert *b*). Auctiora dedit opera Juliani, Dionysius Petavius, addita Latina Versione sua & notis, Paris. 1630. in 4. postquam ante sedecim annos tres ejusdem Orationes Panegyricas, e MSS. Regiae Bibliothecae primum erutas, separatim An. 1614. cum Latina Versione notisque suis, Flexiae edidisset, quod ipsum Colomesio, ut videtur, imposuit, ut quædam tantummodo Juliani a Petavio edita putaret, Gall. Orient. p. 218. Tandem & nuper Vir illustris, Ezechiel Spanhemius, Julianum emendatum denuo a se, & lacunis aliquam multis suppletum, illustratumque notis, edidit Lipsiæ 1696. in fol. ita, ut ampliores adhuc Commentarii Tomo secundo exspectentur. Ceterum priusquam Opera Juliani a Viris doctis colligerentur, separatim aliqua illius identidem in lucem emissa sunt. Epistolas primus aliquot publicavit Aldus, in Collectione Epistolar. Graec. 1499. in 4. Misopogona, cum Epistolis, Andr. Wechelus Francofurti 1565. in 8. De Caesaribus illud observandum, eos, prout Vossius annotat de Histor. Graec. lib. II. c. 18. p. 250. in veteribus libris Κρόνια, i. e. *Saturnalia & Symposium*, inscribi: male, ut arbitror, cum e Suida constet, aliud plane a Cæsaribus scriptum Juliani, Κρόνια fuisse. Interea tamen, sub *Symposii* titulo librum prodiisse Basileæ, a Bonav. Vulcanio Latine versum, refert in Bibliotheca Gesneriana Simlerus: quem non recte inspexere, qui ex ejus testimonio perhibent, Misopogonem a Vulcanio esse versum & Basileae editum. Idem Simlerus, in Strozzae Bibliotheca duo Juliani in Solem Encomia servari refert: cum impressus nonnisi unicus hymnus extet.

19 Inter Sophistas eos, quibuscum Julianus Imp. familiare commercium Epistolicum coluit, & quos præcipue honoravit, haudquaquam postremus est LIBANIUS, patria Antiochenus, qui Rhetoricam artem (quam e veterum lectione suo inprimis ductu didicerat) Constantinopoli, tunc haud adeo pridem dedicatæ, Nicomediae, & in patria sua, professus, magnoque auditorum concursu ubivis inclutus, a Juliano Imp. Quæstor factus est: a quo &, referente Socrate Hist. Eccl. L. II. c. 1. juvene adhuc Nicomediæ clam erat in Eloquentiae magistrum electus. Est vero a secutis quoque Imperatoribus honoratus, adeo, ut Theodosius illum Praetorio Praefectum crearet: in qua etiam dignitate senex admodum decessit. Si quis illum ex discipulis judicet, Basilio atque Chrysosto-

b) Pet. Cunæi Versio Cæsarum Juliani Imp. Latina, & præfixa huic Præfatio pro Juliano Apologetica, una cum Cunæi ipsius *Sardis Venalibus* sive *Satyra in hujus Seculi homines plerosque inepte eruditos Menippea*, Nicolai item Rigaltii *Funere Parasitico*, & Justi Lipsii *Satyra Menippea*, Lugduni Batavorum sæpius prodierunt. Quinta Editio, quæ ad manum jam est, illic A. 1620. in 12. est excusa.

ſoſtomo, næ is magnum Oratorem illum putabit. Et tamen Orationes Libanii, quarum magna ſatis copia hodieque ſupereſt, plane non eas eſſe, quas a tanto ingenio magiſtroque dicendi aliquis expectet, ſed aſperas, ſalebroſo dicendi genere multaque obſcuritate implicitas, omnes uno ore fatentur. Eunapius adeo abjecte de illis ſentit, ut dictionem plane mortuam judicet, ſucco & ſanguine, omnique adeo vita deſtitutam, & cui vulgaria quoque deſint, quæ alias vix pueris ignorentur: cauſam inde arceſſit, quod deſtitutus magiſtro Libanius ſuo unius ductu omnia perfecerit. Verum hic nimis ſevere judicaſſe Eunapium Libanio non usque adeo æquum, dubitari non poteſt. Sit enim in Orationibus ille ſalebroſus, ſit obſcurus, non tamen adeo elumbis eſt, nec pueriliter ignarus. Et qui poſſet, qui in epiſtolis, ne ipſo quidem id Eunapio diffitente, mire comptus antiquisque ſua puritate & elegantia, inſperſoque identidem ſale comico, comparandus eſt? Quanto rectius igitur de illo Photius cenſet; nulla alia re ſibi magis obfuiſſe Libanium, innatasque ſuæ dictioni gratias, & quæ vel in ipſa ſe feſtinatione ſponte oggerebant, venuſtates corrupiſſe, ut in obſcuritatem degenerarent: quam nimia diligentia, & præpoſtera rerum, quæ rectius negligi debebant, cura: cum de cetero vere Canon & regula ſermonis Attici ſit. Obſervat præterea, longe illum ſeipſo præſtare in gymnaſticis declamationibus de objecto ficto ſcriptis, quam in Orationibus argumenti veri; quod ibi ſcilicet ſuperſtitioſas inanesque curas omiſerit: quarum in his nimia copia. Audiamus ipſum. *ὗτος δὲ,* inquit *Cod. 90.* *ἐν τοῖς πλασματικοῖς αὐτοῦ γυμναστικοῖς λόγοις μᾶλλον ἐστὶν, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτὸς ἑαυτοῦ χρησιμότερος. τῇ γὰρ πολλῇ περὶ τοὺς ἄλλους φιλοπονίᾳ τε καὶ περιεργίᾳ τήν τε ἔμφυτον τοῦ λόγου, καὶ αὐτοσχέδιον, ὡς ἄν τις εἴποι, χάριν ἐλυμήνατο καὶ τέρψιν, καὶ εἰς τὸ ἀσαφέστερον περιέτρεψε. πολλὰ μὲν ἐπισκοτίζων παρενθήκαις, ἔνια δὲ ἀφαιρέσει καὶ τοῦ ἀναγκαίου. τά δ' ἄλλα ἐν τούτοις κανών ἐστι καὶ στάθμη λόγου Ἀττικοῦ ἐστὶ δὲ δόκιμος κἀν ταῖς ἐπιστολαῖς.* Nihil poterat mehercule magis ſanum dici. Eruditionem Libanii, quæ in Orationibus ſe oſtendat, ipſe etiam extollit Eunapius: & inprimis laudat veneres ſtyli, comicasque urbanitates & lenocinia, quæ *τὸ κατὰ θύραν τερπνὸν καὶ γοητεῦον τὴν ἀκοὴν* vocat, *gratam ſenſibus ſuavitatem, atque aurium quandam veluti incantationem,* (*non illam a limine ſuavitatem,* uti nullo ſenſu Hadr. Junius transfert,) & cui, velut præcipuo eruditionis capiti, Libanium inſudaſſe perhibet. Pro Chriſtiano Libanium Amphilochius haberi vult, eum ſcilicet converſum & baptiſmum anxie a Baſilio, ſuo diſcipulo, flagitantem, ferens, quum Julianum in Perſia cæſum cognoviſſet. Verum, uti hoc ab Amphilochio eam ſolum ob rationem confictum videtur, ne forſan Marſilio, in cujus Vita fabulam illam narrat, detrahere aliquid de famæ magnitudine videretur: ita longe aliter ſe rem habere, & Libanium potius omnem cæſi Juliani invidiam in ipſoſmet milites Chriſtianos quos in exercitu habuit, conjicere, ultionemque peculiari Oratione a Joviano Imp. flagitare, Langbænius obſervavit in Not. ad Longinum, æque ridicule Chriſtianis ab aliquibus accenſitum, *περὶ ὕψους* Sect. 9. Libanii Opera, uti longe plurima ſunt, ita per partes variis Editionibus prodierunt; ſed non ita tamen, quin ineditorum hic illic magna ſatis adhuc copia ſit. Ut jam taceam Epiſtolas illas, quas, cum Epiſtolis compluribus Græcis,

cis, Aldus publicavit & 1499. Declamationes Libanii 39. editæ sunt Græce Ferrariæ 1517. in 4. quæ Editio longe rarissima est: ut e Gallicis ad Scaligerum Epistolis, quas Jac. Revius edidit, pag. 165. patet: scribit enim ibi Christoph. Puteanus ad Scaligerum, nonnisi unicum in integra Parisiorum urbe exemplar repertum fuisse. Postea Desid. Erasmus aliquot Libanii Orationes, cum Latina versione sua, edidit Basileæ in 4to 1522. Argumenta in Orationes Demosthenis cum hujus operibus prodierunt. Epistolæ 12. ad Basilium M. inter opera Basilii. Aliæ ejusdem Epistolæ Latinitate donatæ per Franc. Zambicarium, Bononiensem, & emendatæ per Joh. Sommerfelt, cum argumentis, prodierunt Cracoviæ 1504. in 4. prout Gesnerus in Bibliotheca fidem facit. Sed cum idem refert, plurimas Libanii Declamationes jam olim satis crasso Volumine Romæ typis impressas, valde vereor, ne Ferrariensem editionem dicere voluerit, & memoriæ lapsu pro hac dixerit Romanam. Sed nemo magis, in Libanio e tenebris partim eruendo, partim vertendo, illustrando, emendandoque laboravit, quam Federicus Morellus, quippe qui non solum, in editis Libanii singulis Orationibus, an. 1601. 1602, & 1605. suam diligentiam demonstravit; sed & omnia collegit illius Opera, Orationes, Declamationes, Præludia Oratoria, Dissertationes, Epistolas, ediditque typis splendidis Paris. A. 1606. in fol. Tomum primum; alterum vero ibidem 1627. postquam intermediis annis 1610. 12. 13. 14. plurima itidem, aut singula, aut parvis collectionibus inclusa, Libanii edidisset. Quanto autem ardore Morellus traducendo in Latinum suo Libanio insudarit, sufficienter docere poterit Historiola, seu fabella, quam ex If. Vossii ore Colomesius recenset in particularibus p. 99. seq. ubi, neque morbum feralem suæ Conjugis, nec Agonem, neque denique mortem ipsam crebris nuntiis unum post aliud allata, abstrahi se a traductione Libanii passus fertur avidissimus translator. Et tamen invita plane Minerva, Musisque renitentibus, illam Versionem esse a Morello structam, non potest dubitare, quisquis evolverit: adeo ne Latinis quidem sæpe sensus est: quæ scribi ab illo potuisse longe magis adhuc miratur, qui eadem Græcis applicat, videtque toto sæpissime cœlo aberrare. Jamdudum est, quod id ipsum monuit Henr. Valesius ad Socratem. Etsi locus nunc non succurrit; Ceterum, post Morellianam hanc Operum Libanii Editionem, novos quosdam Sophistæ illius fœtus, antea ineditos, varii protraxerunt e tenebris Viri docti. Jac Gothofredus ejus Orationes aliquot, partim ad Imperatorum Constitutiones spectantes: partim templa gentilium a communi ruina, cui tum jussu Theodosii M. involvebantur, vindicantem, Græce & Latine, cum notis, vulgavit Coloniæ Allobr. 1631. & 1634. in 4. Descriptiones, & Progymnasmata Rhetorica, Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Quatuor Orationes alias, & inter has eam, quæ occisi Juliani ultionem exposcit, hactenus ineditam; aliamque, quam pro seipso scripsit Libanius asperitatis criminatione impetito: (Gr. *πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν εἶναι λέγοντας.*) itidem typis hactenus non exscriptam: nec non funebrem Orationem Juliano sacratam, quam & corruptissimam, & ingenti lacuna mutilam, edidit Morellus, suæ integritati restitutam, paratas jam typis habet Vir quidam clarissimus, & propediem, ut speramus, edet, Latina versione & notis doctissimis

simis

ſimis illuſtratas. Addet etiam Epiſtolas aliquot ineditas Libanianas, ſed quarum longe majorem adhuc numerum (trecentas credo) ſervat ſecum, aptiori occaſioni deſtinatas.

HIMERIUS Sophiſta, Pruſia Bithyniæ oriundus, iisdem cum Libanio tempo- 20 ribus, eidem Imperatori Juliano acceptus fuit, & cum illo vixit: poſt cujus mortem peregrinationibus ſeſe dedit, &, cum extinctum audiret Proæreſium, conceſſit Athenas, ubi & ſenio, & comitiali morbo, conſumtus tandem periit. Erat & hic non e multis unus, ſed qui in paucis utique dicendi peritia excelluit, judicibus Eunapio, Photioque. Suidas refert, illum Proæreſii æmulum Athenis ſcholam adverſus eundem erexiſſe; quod etiam ex Eunapio concludi poſſe videtur, cum quidem Himerium, ad Imperatorem, non ex invidia in Proæreſium, ſed ut ſe oſtenderet Juliano profectum refert, ſed tamen nonniſi poſt mortem Proæreſii Athenas eſſe reverſum addit. Ceterum Orationes Himerii laudat Photius, tum ob ſententiarum floriditatem & vim, ad Demoſthenis imitationem expreſſam, tum ob figurarum idearumque, apte cum argumentis commiſtarum ſublime, cui dictio quoque ſatis pro dignitate reſpondeat, magno proprietatis, emphaſeos & perſpicuitatis ſtudio elaborata. Et id ipſum Photium quoque ſine dubio permovit, ut cum jam Cod. 165. de Himerio egiſſet, iterum tamen Cod. 243. ejusdem Declamationes in manus ſumeret, prolixiſſimis Eclogis præclara quæque & eximia ex iisdem excerpens. Quæ ſuperſunt Himerii Declamationes, cum Polemone editæ ſunt ab Henr. Stephano Græce A. 1567. in 4.

Supereſt e Græcis adhuc unus, Sophiſtis temporum horum accenſendus, 21 THEMISTIUS, Euphraſtes a facundia dictus, ſeu, ut Hermol. Barbarus voluit, a perpetua librorum Ariſtotelis enarratione Ecphraſtes: dubium, Philoſophus major, an Orator: certe qui utroque hoc genere eruditionis tantopere præ reliquis eminebat, quanto profundius ea erat ſcrutatus. Floruit & ipſe ſub Juliano, tum juvenis, & usque ad Theodoſium M. vitam magna cum nominis ſui gloria protraxit: Chriſtianis etiam ea inprimis re acceptus, quod Valentem Imp. hæreſi Ariana imbutum, & acerrimum Orthodoxorum perſecutorem, ſuis ipſe, Ethnicus licet, rationibus a ſævitiæ abſterruit mitigavitque, prout Socrates L. IV. c. 32. & Sozomenus L. VI. c. 36. teſtantur. Perſuaſus enim erat Themiſtius, velle Deum varie ab hominibus coli, ut ſic ea opinionum de ſe varietate attentos magis redderet ad reverendam majeſtatem ſuam Divinam animos, incomprehenſibilem illius eſſentiam, & ſui intellectus infirmitatem cogitantes. Philoſophus erat Ariſtotelicus, atque hinc tantum non omnes Ariſtotelis libros ſuis Paraphraſibus illuſtravit, quorum & bona pars adhuc supereſt Venetiis A. 1534. in fol. Græce, Aldinis, apud Turriſauum, ni fallor, literis excuſa: & ex Latina Hermol. Barbari verſione Baſil. 1533. in 4. Græce. Editioni Venetæ inſertæ quoque ſunt octo Themiſtii Orationes: quas Latine vertit poſtmodum atque ſeparatim edidit Baſil. 1559. in 8. Hieron. Donzellinus. Has ipſas Emendationes, & ſex novarum acceſſione auctas, Græce iterum publicavit Henr. Stephanus A. 1562. in 8. Stephanianas 14. duabus auxit, Latine omnes vertit, notas & Conjectanea ſua addidit, Dionyſius Petavius Flexiæ 1613. in 8.

 Anno

Anno ſequente 1614. easdem, cum notis ſuis, edidit Pet. Pantinus Lugd. Bat. in 8. Auguſtales Themiſtii orationes, quarum ſex ſunt, a ſophiſticis declamationibus ſejunctas, jam A. 1605. Ambergæ in 4. cum notis ſuis ediderat Georg. Remus. Petavius autem, non contentus XVI. Themiſtianas edidiſſe, earundem nova editione dedit XX, Pariſiis 1618. in 4. cum animadverſionibus & notis. Imo ne ſic quidem a conquirendo quievit; ſed tanta ſedulitate Veteres libros volutavit, ut, inventis novis 13. tandem XXXIII. Orationes Themiſtii poſſideret: jamque undecim novas Latine quoque reddiderat, cum eum mors abripit. Ergo ſucceſſit in labore Gabr. Coſſartius, &, cum hic itidem fato præventus Orationem poſtremam ſine verſione reliquiſſet, Joh. Harduinus in ſe onus edendi Themiſtii ſuaſu Garnerii ſuſcepit: Auguſtales Orationes juxta ordinem chronologicum, quo ſunt ſcriptæ, digeſſit; reliquas eo, quo ſunt repertæ: Petavianis notis ampliſſimas ſuas notas addidit, deditque adeo Themiſtium omnibus fere numeris abſolutum: Pariſ. 1684. in fol. Memini tamen audiviſſe me, Harduinum e Petavianis in Themiſtium animadverſionibus inſignem aliquam omiſiſſe, in qua Plinii locus quidam forte inſigniter reſtitutus deprehendatur: idque ideo factum ab Harduino dicebant, ut eo tutius latitaret illius plagium, emendationem ſibi, in ſua editione Plinii, non ſine arrogantia adſcribentis. Verum hæc alii curent. Nos de Themiſtii Elocutione judicium Photii apponemus, qui 36. illius Orationes legerat, ut e Codice 71. Biblioth. conſtat: ita vero ibi de Themiſtio: *ἐςὶ δὲ τὴν φράσιν σαφὴς, καὶ ἀπέριττος, καὶ ἀνθηρὸς, καὶ λέξεσι πολιτικαῖς, καὶ εἰς τὸ σεμνόν τι ἐπικλινέσαις χρώμενος: dictione utitur perſpicua, quæ ſuperfluis caret, floridaque, tum locutiones adhibet, quales iis qui in foro & judiciis* (non in umbra ſcholarum) *verſabantur, & quæ gravitatem aliquam præ ſe ferunt.*

12 Et hæc de Græcis Oratoribus & Sophiſtis dicta ſunt. De Latinis ſi Ciceronem, M. Senecam, Quintilianum Pliniumque, excipias, de quibus ſupra, cum de Latinis Autoribus ageretur, actum ſimul eſt, nihil noſtram ætatem vidit: etſi feraciſſimum Virorum doctorum Ciceronis ævum quamplurimos diſertiſſimos Viros, ipſiusque Ciceronis æmulos, tulerit: Qu. Hortenſium, C. Curionem, C. Licinium Calvum, M. Brutum, M. Cælium, M. Callidium, C. Jul. Cæſarem Dictatorem: ævum Auguſteum non pauciores, M. Valer. Maſſalam Corvinum, C. Aſinium Pollionem, M. Porcium Latronem, T. Caſſium Severum, T. Labienum, Sext. Jul. Gabinianum, C. Aſinium Gallum Pollionis filium, Junium Gallionem, M. Senecæ filium ſecundo genitum: & alios a ſeculo quidem aureo Auguſteo, quam hi remotiores: de quibus omnibus, ut & iis, qui ætate Ciceronem anteibant Serv. Galba, Tib. & Cajo Grachis, C. Carcone, Q. Catulo, &c. more ſuo diligentiſſime collectis Veterum teſtimoniis, agit Voſſius de Nat. Rhetor. c. 14. & 15. qui legatur. Barbarorum vero ſeculorum Oratores, ſi qui tamen præter Eccleſiaſticos extiterunt, nihil moramur; ſed omiſiis iis, ad recentiores Viros Eloquentiæ laude inclutos, & orationum Scriptores progredimur.

CAP.

CAP. III.

DE

ORATORIBUS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Horum Princeps est M. Ant. Muretus, (de cujus Imposturis quædam adduntur Literariis.) isti autem proximi Ioh. Casa, M. Ant. Majoragius, Aonius Palearius.* 2. *Sequuntur Tarqu. Galluccius, Dion. Petavius. I. Bapt. Evangelista, Iul. Nigronus, Ianus Passeratius, Oct. Ferrarius, Pet. Ioh. Perpinianus, Vinc. Guinisius, Bonav. Baronius, Franc. Vavassor, Bernh. Stephonius, Iul. Cæs. Scaliger,* Itali plerique aut Galli. 3. Germanici ac Danici Oratores, *Phil. Melanchthon, Ad. Theod. Siberus, Ioh. Caselius, Aug. Buchnerus, Matth. Berneggerus, I. Freinshemius, Ioh. Henr. Bæclerus, Mich. Virdungus, Mich. Piccartus, Thom. Lansius, I. Balth. Schuppius, Iac. Masenius, Thom. Bartholinus, Chr. Schraderus.* 4. Belgæ, *Dan. Heinsius, Petr. Cunæus, Casp. Barlæus, M. Z. Boxbornius, Dom. Baudius, Iustus Lipsius, Eryc. Puteanus, Ant. Æmilius, Mart. Schookius. Nicol. Nancelius, Jac. Crucius, Rein. Neuhusius, Hier. Donatus, Pet. & Joh. Vinc. Gravinæ, Ant. Malagonellius, aliique e variis Gentibus Recentiores. (De singulorum, hactenus recensitorum stylo, aliisque dotibus aut vitiis, judicia ab Autore proponuntur, tum propria, tum interdum etiam aliena.)* 6. *Panegyricorum Recentiorum Collectio Hanoviensis. Indicium de Er. Roterodami, Ioh. Wouwerii utriusque, & Val. Thilonis, Panegyricis. Index Panegyricorum aliquot Recentiorum, sparsim editorum, &, ut junctim recudantur, dignorum.* 7. *Thesaurus Orationum Panegyricarum Gallicarum, An.* 1665. *editus.* Italici, *Eman. Thesauri, Aug. Mascardi & Ioh. Bapt. Mancini.* 8. *De Dictione Modernorum in Inscriptionibus, aliisque Orationibus, Argutiarum plus justo studiosa, Variæ Eruditorum Censuræ, Exemplis κακοζηλίας istius nonnullis illustratæ.* 9. *De Dictione Ludicra, quam Galli* Burlesque *vocant, a Franc. Vavassore impugnata, judicium.* 10. *Inscriptionum origo a Iac. Gaddio, conjectura dubia, a Græcis derivatur. Eman. Thesauri Comm. de Eloquentia illarum arguta Didascalicus. Inter Scriptores earum eminet idem Thesaurus, de cujus Plagiariis, Nic. Avancino & Joh. Bapt. a Cruyce, quædam adduntur.* 11. *Ceteri earundem Artifices, Aloysius Iuglaris, Laur. Pignorius, Octav. Ferrarius, Alb. ab Ines, Lamb. Villafanus (aliorum Plagiarius,) Octav. Boldonius, Franc. Pona, Hier. Boncompagnus, Pet. Labbe, Leo Matina, & de singulis judicia.* 12. *Iac. Masenii & Christ. Weissii de Inscriptionibus argutis Libelli.* 13. *Inscriptiones I. Bapt. Masculi, Laur. le Brun, I. Ant. Petramellarii, & aliorum, deque iis judicia.*

Ut superius seculum multos genuit fama Eloquentiæ suo merito insignes, & 1 quos ipsismet Veteribus aliquando æquiparari potuisse dubium non est: ita palmam omnibus præripit, sibi adeo deposcit, M. ANTON. MURETUS

Orator exquisitissimus, de quo jam aliquoties, a nobis variis occasionibus dictum est. Inter alia recensuimus alicubi *Lib. VI. scil. Polybist. Literar. c. XI. §. 3.* facetam illius imposturam, qua Scaligero versiculos aliquor, a se factos, pro Veteribus obtrusit: & cujus Erythræus in Pinacotheca, Colomesius in Particularibus aliique mentionem fecerunt. Addimus nunc aliam plane similem, qua, ut emendationem quandam suam Catulli eo felicius tueretur, versum sub Pacuvii nomine allegat, quem tamen ipse modo confinxerat, & qui nullibi alias reperitur: observante ad Catullum If. Vossio p. 46. qui addit: *Mirum, fraudem hanc non detectam fuisse a Scaligero, cui merito suspectæ esse debuerant merces sub quocunque demum titulo e tam dolosa prodeuntes officina; utpote qui adulterinis hujus viri versibus deceptum se fuisse optime nosset. Sed profecto tanti apud Scaligerum ponderis fuit Mureti facundia, ut bis quoque ab eo passus sit se decipi.* Sed, ut ad *Orationes* Mureti nunc regrediamur, certe, seu sermonis numerique spectes eximiam puritatem & artificium, seu miram concinnitatem periodorum, Mureto peritor artifex non est: quam ob rem etiam Jos. Scaligero in Excerptis Puteanorum hoc nomine ceteris prælatus est. Editio Veneta 1583. in 8. & Ingolstadiensis 1600. ceteris haud dubie præstant. JOH. CASÆ *Monumenta Latina* Orationes & Epistolas comprehendunt, tam nitido stylo scriptas, ut provocare ipsummet Ciceronem possint: adeo omnes perfectæ orationis numeros implet: prodierunt Florentiæ 1567. in 4. Est hic ille Beneventanus Archi-Episcopus, quem de *Sodomiæ laudibus* librum scripsisse communis fama fert; quæ plurimis Virorum fide dignorum testimoniis, probari posset. Sed novimus defendisse Casam, in suo Anti-Bailleto, Menagium, variaque conquirere argumenta, quibus illum a tam immani crimine excuset. Interea tamen ipse Menagius non negat, prodiisse omnino lasciva istiusmodi Casæ juvenis Carmina, *Capitolo di Forni* inscripta, e quibus intentatum illi crimen haud difficulter adstruxeris. Sed nos quidem illa tanto vehementius detestamur; quanto se magis alias styli puritas nobis probat. M. ANT. MAJORAGII *Orationes,* conjunctim primo Venetiis 1582. in 4. & inde aliquoties, editæ & recusæ, exquisitæ Latinitatis laude privandæ non sunt. Fuit enim Vir ille nitoris in ista lingua studiosissimus: etiam, cum interpretaretur Aristotelis libros. Lites ejus cum Calcagnino & Nizolio alibi relatæ sunt. Ad restituendam eo felicius Eloquentiam Latinam, morem declamandi in scholis, antiquis temporibus usitatum, reduxit, magnoque cum applausu Mediolanensium, quam id esset utile institutum, exemplis egregiis puerorum demonstravit. Idem quoque tentaverat aliquando AONIUS PALEARIUS, quo Viro nemo unquam felicius Ciceronem expressit, ut jam tum a nobis monitum est, cum ejus Epistolas recenseremus. Sane sunt ejus Orationes omnibus numeris absolutæ: ostenditque inprimis, quantum in dicendo valuerit, Oratio in L. Murænam, quam Ciceroni contrariam scripsit Palearius, dictione, figuris, argumentis, adeo similem Ciceroni, ut nec ovum ovo possit esse similius. (Novam & nitidissimam Operum ejus Editionem nuper apud Batavos Henr. Werstenius dedit, Amstelod. 1696. in 8., cum præmissa optimi Palearii vitæ atque Mortis Historia).

TAR-

TARQUINIUS GALLUCCIUS, Jesuita, *Orationes* scripsit, & ob stylum, & ob materias, commendandas, Coloniæ 1618. in 8. DIONYSII PETAVII *Orationes* elegantissimæ sunt: ut fuit Vir in literatura subactus, quem unum pene inter omnes Jesuitas aliquo numero habuit Scaliger; forte non habiturus, si tam male se ab illo acceptum iri divinare potuisset. Prodierunt ejus Orationes Paris. 1620. in 8., Coloniæ sequenti anno recusæ. JOH. BAPTISTÆ EVANGELISTÆ, Piceni, Orationes XLIV. magnum in titulo præ se ferunt elogium: dicuntur enim *Latinæ locutionis mirificam elegantiam, magnamque argumentorum varietatem accurate & docte dispositam continere,* Venet. 1596. in 4. Enimvero phraseologia in illis Orationibus Latina equidem est, sed supra modum coacervata, periodique immanes, quibus transmittendis vix spiritus sufficiat. Utitur quoque JULIUS NIGRONUS, Jesuita, in suis Orationibus, Moguntiæ 1610. in 8. editis, prolixioribus periodis, quam decet cultam & elaboratam Orationem. JANI PASSERATII, qui Parisiis Eloquentiæ Professor & Interpres Regius fuerat, *Orationes & Præfationes* varii argumenti, ibidem 1606. in 8. & 1637. editæ, eleganter quidem, nec minus argute, scriptæ sunt, sed non servant Orationis illum tenorem, quem requirit castigata illa Ciceronis Eloquentia, nec tam nitidæ, tersæ aut numerosæ sunt. OCTAVII FERRARII *Prolusiones*, ut vocat, Epistolæ & formulæ, primo Patavii editæ, dein Chemnitii in Germania recusæ, simiter aliquid vernilitatis habent, etsi florido stylo scriptæ. Optimus autem in numero PETR. JOH. PERPINIANUS, Hispanus homo, cujus *Orationes*, Monasterii in Westphal. 1602. in 8. & Coloniæ 1610. in 12. editæ, succi boni & styli sunt, nam & Latine, periodice, scribit. Quapropter & tanti eum Janus Nicius Erythræus facit, ut, cum in Exteris omnibus, etiamsi copiose eleganterque scribentibus, aliquid peregrinitatis deprehendere sibi videatur, nec orationem urbanitate quadam veluti coloratam; duos tamen, Gallum & Hispanum Oratores, excipiat, Muretum, & nostrum hunc Perpinianum, quorum in orationibus recinere quiddam & resonare adeo urbanum ait, ut in Romana civitate nati, non autem in eam asciti videantur, Pinacoth. III. p. 74. Non contemnendæ etiam sunt VINCENTII GUINISII *Allocutiones Gymnasticæ*, Antw. 1638. in 8. auctiores editæ, postquam A. 1623. in 24. primo prodiissent, argumentis rarissimis, & stylo sat bono, commendandæ: nisi quod acumina interdum, plus, quam decet, affectant: neque tamen inelegantes sunt, sed in multis etiam salivam movere possunt. Sed BONAVENTURA BARONIUS, ut argutus possit esse, vel barbarismos interdum admittere non veretur, perpetuus frigidusque tumoris, haud raro puerilis, affectator. Ast FRANCISCI VAVASSORIS *Orationes* omnes complent Latini sermonis numeros: nihil ibi tumoris affectati, nihil frigidi barbarive, sed tersissima omnia, castigatissima, & quæ in summo floridissimæ elocutionis nitore nativi decoris longe plurimum ostentant: adeo, ut nihil illis nitidius sit. Editæ sunt Parisiis 1644. in 8., ob selecta etiam argumenta dignissimæ, quæ ab omnibus legantur. Alium Jesuitam BERNARDINUM STEPHONIUM, Sabinum, claris etiam Oratoribus accensendum, narrat nobis Nicius Erythræus Pinacoth. I. p. 160., quem non solum plane egregium fuisse Poëtam ait, sed & non minorem præ-

præterea Oratorem: profertque inprimis ibi duas orationes Erythræus, quas qui legerit, meliores non desideraturum spondet: adeo nec verborum copiam, nec sententiarum splendorem, nec eorum pigmentorum, quæ ornant ac distinguunt orationem, quicquam iis deesse, fidem facit: tanto magis cum suo testimonio admittendus, quanto ipse erat artis peritior. JUL. CÆS. SCALIGERI *Orationes*, quæ paucæ sunt, & cum Epistolis ejusdem Lugduni Batav. 1600. in 8. alibique in Germania, editæ prodierunt, magnos spiritus habent, ut acre Viri ingenium & vehemens inde etiam facile pernoscas.

3 E *Germanis*, qui eloquentiæ laude claruerunt, primum merito nominamus PHILIPPUM MELANCHTHONEM, cujus *Orationes*, in Tomos sex distributæ, sua etiam justa laude privandæ haudquaquam sunt. Candorem quendam & simplicitatem in dictione semper sectatus est Vir ille; atque id consecutus, ut suo tempore *Philippicus stylus* inter elogia audiretur: non assurgit unquam, aut vires vel robur aliquod ostendit, sed tamen ita tractat argumenta, quæ tractat, ut nihil omittat eorum, quæ ad rei summam pertinent. AD. THEOD. SIBERI, qui Oratoriæ Professor in Academia Wittebergensi fuit, *Orationes*, elegantes quoque sunt & multam habent argumentorum varietatem, nec destituuntur acumine, judicio & nervis. Editæ sunt Witteb. An. 1617. in 8. Longe vero his præferendæ JOH. CASELII *Orationes*, sparsim editæ, nitidæ, eruditæ, rerum varietate plenæ, eruditis magno in pretio semper, ut reliqua ejus Viri habitæ: ac optandum omnino esset, ut eximia ejusdem scripta junctim aliquando in lucem prodirent; in quibus colligendis laborarunt Henr. Ernstius, Marq. Gudius, aliique. Non minore elegantia AUG. BUCHNERI *Orationes* nitent, vere castigatum purissimum, tersissimumque dicendi genus, quale in Cicerone est, mirumque periodorum artificium, ostendentes. *Dissertationes* ejusdem academicæ concisiores periodos, ad Plinianum genium institutas, amant. MATTHIÆ BERNEGGERI quoque *Orationes*, Argentorati 1640. editæ in 12. ut & *Orationes* JOH. FREINSHEMII, Francof. 1662. impressæ, admodum elegantes sunt, & tum argumento, tum stylo, laudabiles. In JOH. HENR. BOECLERI *Orationibus* magnus est spiritus, grandia & sonantia verba, quibus præ ceteris indulget, exquisita & ex optimis Historicis congesta dictio: editæ sunt Argent. 1650. in 8. MICH. VIRDUNGI *Orationes* & MICH. PICCARTI, Professorum Altdorffinorum, potius ob argumentum, quam ob dictionem, commendandæ sunt, quanquam non usque adeo humi repant, puræ quoque & Latinæ sint. THOM. LANSII *Orationes* nemo Eruditus facile legerit, nisi ob materias, quas tractat. JOH. BALTH. SCHUPPIUS in *Orationibus* suis plagiarius est, in quibus cetera, præter styli barbariem, & joculos quosdam triviales, nihil laude dignum invenias. JAC. MASENIUS in *Exercitationibus Oratoriis jocoseriis* aliquando non inelegans aut ineruditus Sophista est. Nec THOMÆ BARTHOLINI *Orationibus* deest vel acumen vel elegantia, in quibus argutissima & elegantissima de dolio Diogenis Oratiuncula. In CHRISTOPH. SCHRADERI *Progymnasmatibus & Orationibus* nonnullis stylus ad antiquitatis genium, elegantiam & numerum, optime formatus est.

DANIE-

DANIELEM HEINSIUM, ut a Germanis ad Belgas nunc abeamus, non 4
tam pro Oratore, quam Sophista haberi voluit Masenius, Sed ipse Sophista merus & inepte se nonnunquam jactitans in palæstra, cui non semper par erat. Sane Heinsius, etsi Ciceronianum in eloquendo characterem non servet, periodorum mensura & concinnitate infra illum subsistens, (ut plerique Batavorum non amant circumscriptum illud dicendi genus, sed potius libertas familiaris illis perplacet, qualis in familiari, vel Epistola, vel Sermone, usu venire solet) elegantissima tamen tractat argumenta, stylo inprimis comto & eleganti, quanquam non semper Ciceroniano, sed qui, ut arbitror, Plinianum quid fere sapit. Prodierunt aliquoties Lugduni Batav. 1612. in 8. 1627. in 8. 1657. in 12. & forsan plures ejus Orationes: queis Isaacus Vossius, delicatulus censor, exprobrat perpetuam relativorum pronominum, *qui, quæ, quod,* repetitionem. Joh. Scaliger in Scaligerianis Heinsii quandam styli varietatem notat, prout scilicet ab Autoris hujus vel illius lectione recesserit, dicitque inprimis illum Lipsii, Mureti ac Erasmi libris captum, atque adeo inebriatum velut fuisse, spretis contemptim reliquis. *Heinsius vient quelquefois yvre de Lipsius, quelquefois de Muret, quelquefois d'Erasme; & dit, que les autres sont des asnes.* Æmulus Heinsii in Academia Lugduno-Batava Professor, PETRUS CUNÆUS, Vir doctissimus atque disertissimus, ipse quoque *Orationes* publicavit, quæ admodum tersæ sunt ac Latinæ, & quas Aug. Buchnerus dignas judicavit, ut, cum sua præfatione, Wittebergæ recuderentur An. 1643. Qui eodem tempore, quo Heinsius & Cunæus, & ibidem, in eadem dignitate, vixit, CASP. BARLÆUS, ut in *Carmine*, ita & in *Oratione*, periodum contortam amat, membris non bene junctis, sed infinite per mera membra & commata vagatur, quanquam argutus satis & festivus declamator: suo enim quodam genio magis ad ludicra & festiva, quam ad seria, ducebatur. Dictio non semper satis pura: in phrasibus enim non diu se torsit, obvia rapiens ad argutos animi sensus exprimendos. In MARCI ZUERI BOXHORNII *Orationibus*, tumor aliquis verborum est, & quædam, ut ita loquar, vastiloquentia; quemadmodum & in DOM. BAUDIO, qui phrasin Domitianei temporis, judice Scaligero, expressit. JUSTI LIPSII *Orationes*, Epistolis ejus additæ, plene alterius sunt styli, quam Epistolæ, & quidem melioris & Latinioris, ut judicat Scaliger *in Excerptis Put.* qui Orationem de duplici Concordia, & illam, quæ est in obitum Ducis Saxoniæ, Latinissimas vocat, creditque etiam esse Lipsii, quanquam ipse suas neget; Miræus etiam a MELCH. GOLDASTO scriptas referat Lipsioque suppositas credi velit: quod & idem vult Carolus Scribanius. vid. Placcius *de Pseudon. p. 219.* ERYCIUS PUTEANUS, in *Suada sua Attica* λιψιανίζει, nec tamen assequitur Lipsii elegantias: ut sunt plerique, ausim propemodum dicere ad unum omnes, ejus Viri in scribendi ratione imitatores frigidi, & puerili minutorum sensiculorum coacervatione plane insipidi & infelices. Et tamen Puteani dictio adeo placuit Anton. Æmilio, Professori Ultrajectino, in Orationibus suis, ut integras periodos & lacinias ex ipso exscriberet, transferretque in suas, quæ lucem aspexerunt Ultrajecti 1651. in 12. MART. SCHOOKII *Orationes* non ubivis puræ sunt, sed interdum barbarismos admittunt, interdum aliquam styli philosophici stribliginem: prodierunt Daventriæ 1665.

5 NICOL. NANCELIUS, in *Declamationibus* suis, Paris. 1600. in 8. editis, merus declamator est, stylo interdum barbarus. Jac. Crucii etiam, Rein. Neuhusii, Melch. Junii, Chr. Ad. Ruperti, Rhetorum Porcensium, *Orationes*, ut sunt maximam partem a discipulis exercitii gratia conscriptæ, ita, non ob nitorem styli, sed ob materias forte, legendæ sunt. HIERONYMUM DONATUM luculentas composuisse *Orationes* Jac. Gaddius testis est: sed eas equidem ego nunquam vidi, uti nec PETRI GRAVINÆ *Orationes* & *Epistolas* Neapoli 1589. in 4. impressas. (Alius est ab hoc recentissimus Autor, longeque disertissimus JOH. VINCENTIUS GRAVINA hodieque superstes: cujus *Opuscula*, nuperrime 1696. in 12. Romæ publici juris facta, ostendunt, quantum Vir ille in dicendi scribendique facultate profecerit, & quam omnem terse, eleganter, nitide, semet explicandi artem, tum & alios permovendi vim, unus optime calleat. Adjungendus illi ANTONIUS MALAGONELLIUS, Summo Pontifici & Cardinali Spadæ ab Epistolis scribendis, cujus itidem permagna Romæ celebritas est: nec immerito, quod *Orationes* & *Epistolæ* Romæ 1697. in 12. editæ, testantur, sane quam elegantissimæ: sed quæ tamen, ut fatetur, quisquis est, Autor præfationis, Vir doctissimus, non tam castigatam illam Ciceronis, aliorumve aurei seculi scriptorum, facundiam, quam Plinianum potius argutum; & quod florida sententiarum varietate aures permulcet, dicendi genus, ubique sapiunt. Uterque vero, & Gravina & Malagonellius, ex Arcadum Societate sunt, quæ hodie præ ceteris omnibus clara per Italiam est, & inprimis magno nisu ingenuarum artium incrementa promovet.)

6 Panegyrici Recentiorum, sparsim antehac editi, aliquot Voluminibus collecti, Hanoviæ prodierunt A. 1613. in 8. sed non omnes unius commatis. Eminet inter omnes ERASMI ad Burgundum Principem *Panegyricus*, optimus, multaque eruditione refertus, in cujus etiam stylo non facile quisquam habebit, quod desideret. *c*) Jo. WOWERIUS, Hamburgensis, in Oratione ad Christianum IV, Daniæ Regem, in multam luxuriem se diffundit: de quo, in Epistolis alicubi Jos. Scaliger judicavit, nimiam illum curam adhibuisse, & in Locis communibus tractandis esse prolixiorem. Quemadmodum vero notum est, Hamburgensem a Wower, quem diximus, ab Antwerpiensi Senatore Joh. Wowerio, qui eodem tempore vixit, longe alium esse: ita cavendum, ne Joh. Wowerii Panegyricum Archi-Ducibus Austriæ, Belgii Principibus, scriptum, Hamburgensi itidem tribuamus, qui Antwerpiensi debetur, & separatim apud Balthas. Moretum Antwerp. 1609. in 8vo excusus est. VALENT. THILONIS *Panegyrici* non ubique puræ Latinitatis sunt. Recensebimus vero hic *Orationes* aliquot, maxime *Panegyricas*, quæ, sparsim hic illic editæ, melioris commatis sunt, & dignæ, *quæ junctim Voluminibus*

c) Voluminis Orationum Panegyricarum Recentiorum, a Viris Clarissimis sparsim antehac editarum, peculiaris Editionem ipsum olim Morhofium esse meditatum, autor vitæ ejus, *Dissertationum Syntagmati* præfixæ, Anonymus, in Scriptorum ejus affectorum Catalogo, p. 39. e Schedis defuncti, testatur. Collectioni isti haud dubie ab eo destinatæ fuerunt, quas §. hac recenset atque commendat. De Joh. Wouwerii, Hamburgensis, Celebri, cujus nimiam Morhofius notat, luxuriem, *in Christianum IV. Daniæ Regem, Panegyrico*, fusius disseruimus, & judicia de illo Jos. Scaligeri, Dom. Baudii, ipsiusque Autoris Wouwerii, partim benigniora, partim sequiora, recitavimus *P. I. Isagoges ad Hist. Cimbricam, c. 12. §. 6. p. 186. 187. 188.*

minibus aliquot ederetur. Inter illas sunt Pierii Winsemii Oratio in memoriam Gustavi Adolphi, Suecorum Regis, quem ille Gustavum II. vocat, directa, & excusa in Frisiis A. 1633. in fol. Ejusdem Regis Panegyricus Poëticus ab eodem scriptus sublmii Stylo, & Amstelod. 16.. in fol. editus: Ejusdem Winsemii Oratio in excessum Henrici Nassovii. Franekeræ 1641. fol. Oratio pro reparata æde Academica, ibid. 1643. Oratio in abitum Guilh. Stakmanni, Viri Consularis, An. 1641. & aliæ. Joach. Pastorii Gratulatio ad Regem Angliæ de Regno, Gedani 1661. in 4. Ejusdem Orationis de præcipuis Historiæ Autoribus, & de potissimis ejusdem argumentis: ibidem eodem Anno. Alex. Mori Gratulatio super Venetorum de Turcis Victoria, Amstelod. 1658. in fol. Joh. Frid. Gronovii Gratulatio ad Guilielmum Arausionum Principem, cum Imperator per Belgium creatus esset, Amstelod. 1647. in fol. Ezech. Spanhemii Panegyricus ad Christinam, Sueciæ Reginam, Genuæ 1652. in 4. Ejusdem Oratio genethliaca de nato Electori Brandenburgico filio Principe. Joh. Schefferi Oratio Valedictoria ad Christinam, Suec. Reginam, regno se abdicantem, Uspaliæ 1654. in fol. Ejusdem Oratio ad Regem Carolum (XI.) cum primum Upsaliam studiorum causa veniret, Upsal. 1665. in 8. Georgii Ossolinskii Orationes, quas ut legatus habuit, Dantisci 16.7. in 4. Staudii Oratio in excessum Caroli Gustavi, Regis Sueciæ, Stralesund. 1660. in fol. Viti Beringii Oratio de Historia, Hafniæ 1651. fol. Ejusdem Oratio in memoriam Regis Daniæ, Friderici III., & Gratulatio ad Christianum V. Hafniæ 1670. fol. Bartholi Bartholini Laudatio funebris Friderici III., ut & Matthiæ Fossii Atrata Pallas, Hafniæ eod. anno. Ejusdem Bartholini Oratio in Excessum Christiani IV., Erasini Bartholini Panegyricus in nuptias Christiani Alberti & Fridericæ Amaliæ, Hafniæ in fol. Elogium Forstneri a J. H. Bœclero scriptum in 4. & fol., J. Henr. Bœcleri Sceptrum Apollinis, sive Gratulatio de Rectoratu Academico Comitis de la Gardie; Argent. in fol. Aug. Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiæ, in fol.; Claud. Memmii Avauxii Elogium Franc. Vavassoris, Parif. 1651. fol. Christiani Ostenfeldii Laurus Würtenbergica pro restituta Academia Tubingensi, 1652. fol. Dionys. Vossii Panegyricus dictus Principi Arausionum: Amstelod. 16.3. in fol. Panegyrici duo in Cromwellium Anonymi alicujus, 1654. in 4. Octavii Ferrarii Panegyricus in Ludovicum XIV., Regem Galliæ, Venet. 1666. in 4. Joach. Pastorii Calendæ Regiæ sive Gratulatio ad Joh. Casimirum, Regem Poloniæ, de auspicato ejus in Thorunium, a se recuperatum, ipsis Calendis Januariis ingressu: Dantisci in 4. 1659. Eryci Puteani Purpura Austriaca, sive Gratulatio de Cardinalatu, Antwerpiæ 1635. in 4. Plures Orationes colligere poterit, qui volet. Illæ vero, quas enumeravimus, dignæ sunt, quæ colligantur & serventur.

Nec vero desunt inter exteros Gallos Italosque, in vernaculo sermone Oratores 7
Elegantissimi, quibus nonnunquam in Latina etiam lingua commode utaris. Talis est liber, cui titulus: *Le Thresor des Harangues*, Parif. 1665. in 12. editus: in quo continentur aliquot Orationes, in receptionibus Principum ac Regum; gratulationibus de matrimoniis, & aliis argumenti Politici panegyrici materiis. Sunt & EMANUELIS

THESAURI *Panegyricorum* tria volumina, Italico ſermone ſcripta, argutiisque pleniſſima, e quibus nonnunquam petas aliqua, quæ Inventionibus alia occaſione inſervire poſſint. Turin. in 8. AUGUSTINUS MASCARDUS Orationes Italicas argutiores, tam ſuas, quam aliorum, uno collegit libro, impreſſas Venetiis 1646. in 4. ſub titulo: *Proſe Volgari.* JOH. BAPT. MANCINI Exercitia oratoria Italico ſermone ſcripta, ſub titulo: *Furori della Gioventa,* Bononiæ 1636. tumida aliquantulum ſunt, & acumina habent affectata ac declamatoria.

8 Ceterum, ſicut Itali utplurimum argutiis in ſuis Orationibus indulgent, quos Galli etiam haud raro imitantur: ita non omnium calculum eo labore ſuo merent. Sane Franc. Vavaſſor, in libro de Ludicra dictione, & in Oratione 3. pro veteri dicendi genere contra novum, horum generum acuminibus, quæ Hiſpanis Originem debere magnamque cladem puritati Latinæ intuliſſe, monet, boni non multum tribuit, ſed ex Orationibus propemodum proſcripta mallet, niſi forte cum Auguſtei ævi acuminibus plane conſentiant. Atque id in univerſum negari utique non poteſt, per inſcriptiones, præcipuum argutæ illius novæque dictionis fœtum, Italis primo debitum, anſam eſſe multis in lingua Latina corruptelis datam: quod, præter alios, etiam Bœclerus, in Muſeo, monet: ſed qui tamen ſimul omne illud ſtudium rejicere non audet: ſed, poſtquam in utramque partem diu diſputaſſet, ferendum cenſet, ſi adhibeatur commode, & modus in re ipſa ſervetur. At Hiſtorias & Panegyricos eo modo ſcribere velle, quod faciunt tamen aliqui, plenum frigidiſſimæ affectationis & ineptiarum videtur, nec immerito a Bœclero ex Hiſtoria atque Panegyrico mixtum chaos vocatur. Eſt enim poëtiſmo propior, quam orationi, talis ſcriptio, & quæ utplurimum nil niſi coactum ſapit frigidumque: adeoque nihil omnino horum ad imitationem proponendum eſt, quanquam extantiora quædam acumina enotare nihil vetet. Contra ineptum vero uſum acuminum vide, quæ habet Famianus Strada Proluſionum Academ. lib. II. proluſ. 12. Albertus de Albertis in Actione contra corruptores eloquentiæ paſſim: Oct. Boldonius in Epigraphica VI. Vavaſſor locis, quæ allegavimus: & lepida quædam Satyra Gallico ſermone ſcripta, atque Heidelbergæ A. 1670. in 12. impreſſa, hoc titulo: *Nouvelle Allegorique, ou Hiſtoire des dernieres troubles, arrivées au royaume de l'Eloquence:* qua, ſub fictione belli alicujus Rhetorici, multi iſtius ſeculi Scriptores arguruli perſtringuntur. JAN. NIC. ERYTHRÆUS etiam, paſſim in Pinacothecis, intempeſtivos iſtiusmodi argutiarum aucupes ſalſe ex merito perſtringit: cum v. g. Franc. Carettonium ridet, qui ſummam eloquentiam in ſententiolis venuſtulis ac vibrantibus, breviter arguteque concluſis, non in verborum ac ſententiarum magnitudine ac ſplendore, nec in rerum argumentorumve copia, ſitam eſſe putabat: atque hinc, in quadam Oratione ſua, cum qua ſibi mirum quantum ſapere viſus eſt, nil niſi conciſum hoc membrisque minutioribus velut captum, dicendi genus, tot fere argutiis ſententiarum refertum, quot verbis, adhibuit: in ſcholaſtico pulvere (& addit Erythræus) peringenioſis adoleſcentibus illuſtris, ſed nec Summi Pontificis auribus ſatis digna locutus (dicebat autem ad Clementem VIII.) nec Auguſtiſſimo illi Patrum purpuratorum Senatui apta, *Pinacoth. I. pag. 162.* Alibi, quum de Fulvio Teſta agit, integram talium hominum ſocietatem nobis deſcribit, quibus vetera pura atque incor-

incorrupta plane ſordebant, & qui nil niſi argutulum, e ſuis officinis profectum, laude dignum exiſtimabant: quorum inſania complures etiam optimorum ingeniorum Viros ad pueriles nugas abripiat. vid. Pinac. III. p. 212. ſeq *d*).

Alii, dum in jocis facetiisque acumen præpoſtere præ ſe ferrent, inſana ejus- 9
dem affectatione in grande vitium prolapſi ſunt: ortumque exinde illud dicendi genus, quod Galli *Burlesque* vocant, cujusque Specimen Scarron, & alii, apud Gallos dederunt, aliquid identidem e Belgica lingua vernaculæ immiſcentes: ſed quos ſingulari libro de Ludicra dictione impugnavit Franc. Vavaſſor, Pariſ. 1658. in 4. edito. Sed ut de cetero ſalibus facetis acumina adeo abroganda non ſunt, ut potius vel maxime ad eadem requirantur: qua de re & Cicero, in ſecundo de Oratore, & e recentioribus alii: ita de affectatis acuminibus, ſeu in jocis, ſeu in Oratoribus, ea occurrant, alio loco a nobis actum: cum aliquando penitius naturam acuminum & uſum perluſtraremus.

Interea recenſebimus tamen inſigniores aliquot Inſcriptionum & Elegiorum, 10
tali acumine elaboratorum, Auctores. Jac. Gaddius lubenter e Græcia originem eorundem arceſſeret, ſed dubius tamen eſt. *In Elogiis* (ita inquit T. I. de Scriptor. Non-Eccleſiaſt. p. 266., ſub titulo Philoponi) *Latini ſuperant Etruſcos ac Græcos, qui hoc breve, ſed egregium, curioſumque ſcribendi genus forſitan ignorarunt; certe minime nobis oſtenderunt: ni tamen libeat elogia compellare laudationes heroum ac imagines, a Græco Philoſtrato ingenioſe ac feliciter concinnatas. Nec inficior, egregia Thuſco etiam calamo formata extare Elogia: ſcilicet liber Elogiorum Academiæ Ignotæ: atque non pauca Ponæ: ſed hæc numero, varietate ac pondere, imparia videntur Latinis Elogiis Jovii, Folietæ, Sammarthani, Theſauri, Franciſci del Monaco, & aliorum, quorum in hoc ſcribendi genere nomen eminet.* Verum, ut jam preſſius ad acuminum argutiarumque magiſtros accedamus, nemo eſt, qui majore niſu, & feliciore etiam ſucceſſu, eam eloquentiam omnem late pertractavit, certisque etiam præceptis ſcrupuloſe admodum incluſit, quam EMANUEL THESAURUS, quem, per integros 40. annos, labori huic inſudaſſe teſtis Boldonius eſt. Præcepta Inſcriptionum argutarum dedit libro Italico, cui titulus: *Il Canocchiale Ariſtotelico, ſeu Idea del l'ingenioſa Elocutione* Venet. 1664. in 4 *e*). Male omnino in libello de Diſciplina Argutiarum Morhofii, qui A. 1693. prodiit, iſte

d) Cum iis, quæ ſequentibus Capitis hujus Paragraphis, ad finem usque ejusdem, de Arguta Dictione, Rhetoribusque & Oratoribus ejus ſtudioſis, traduntur, conferri ab illius Amaſiis poſſunt Morhofii Prælectiones de Arguta Dictione Academicæ, quæ, ſub *Commentarionis de Argutiarum Diſciplina* Titulo, biennio poſt Autoris obitum, A. 1693. ſine loci mentione, *in 12.* ſed admodum mendoſe, prodierunt.

e) Emanuelis Theſauri *Il Canocchiale Ariſtotelico, o ſia Idea della argutezze Heroiche, vulgarmente chiamata Impreſſe*, ſive opus de Argutiarum Arte Italicum, Taurini primum A. 1654. impreſſum, & Romæ dein ac Venetiis vel ſexies recuſum, Latine tandem vertit, & (ſub Titulo *Ideæ argutæ & ingenioſæ dictionis, ex Principiis Ariſtotelicis ſic erutæ, ut in univerſum Arti Oratoriæ, & inprimis Lapidariæ atque Symbolicæ, inſerviat*) Francofurti A. 1698. in 4to, Lingua hac Eruditorum communi, omnium uſibus expoſuit Caſp. Cörberus, Eloquentiæ in Acad. Julia Profeſſor. Recenſum Operis eximii V. in *Actis Erud. Lipſienſibus, M. Jun. A. 1680. p. 255 - 259.*

Theſauri liber *Pandochiale Ariſtotelicum* vocatur. Multa Theſaurus in illo libro affert egregia, de metaphora tanquam fundamento omnis acuminis, & ſecundum principia Ariſtotelica, omnem illam acuminis rationem indagat, additis ubique exemplis. Ipſe quoque Inſcriptiones peculiari Volumine edidit, de Genealogia Chriſti & Patriarcharum: item quas in funebribus apparatibus, natalitiis pompis, ſacris celebritatibus, publicis Principum receptionibus, regiarum ædium monumentis componi ponive debere exiſtimavit: omnes ſimul Taurini 1666. in 12. editæ, & poſtea, ſplendidiore typo, Berolini in 4., curante Joh. Ravio. *Inſulatas* ejus *Virtutes,* Oxon. 1638. editas, una cum *Cæſaribus*, quas ejus Autores eſſe negat publicator Editionis Taurinenſis, ego eidem tribuere non vererer. Scripſit & *Orationes Panegyricas* Theſaurus Italica lingua argutiſſimas, e quibus alios video multa ſublegiſſe; inprimis *Nicol. Avancinum* in orationibus ſuis. Quemadmodum & *Job. Bapt. van de Cruyce* Auguſtinianus, qui Genealogiam Chriſti, verſibus expoſitam, Antwerpiæ A. 1654. publici juris fecit, e Theſauro omnia exſcripſit.

11 Proximus a Theſauro locari meret ALOYSIUS JUGLARIS, cujus *Elogia Sacra,* cum Theſauro, Moguntiæ A. 1665. edita ſunt, & Chriſti Servatoris Vitam & Hiſtoriam complectuntur. Scripſit & LAURENTIUS PIGNORIUS *Miſcella Elogiorum, Allocutionum, Epitaphiorum &c.* Patavii 1626. in 4. edita. Brevis eſt, & ad genium inſcriptionum accommodatius omnino ſcribit: quæ enim per integra folia extenduntur, vix talem titulum merentur. OCTAV. FERRARII *Inſcriptiones,* quarum pars I. & II. Patavii, 1668; tertia 1674. prodierunt: Noribergæ etiam recuſæ, acuminum parciores ſunt. ALBERTUS ab INES in *Elogiis Regum Polonorum*, Cracoviæ 1655. in 4. editis, e Theſauro aliisque floſculos decerpit, quorum tamen nomina etiam apponit: & in præfatione nonnulla de hoc ſcribendi genere habet. Eſtque adeo modeſtior, quam LAMBERTUS VILLAFANUS, qui in *Inſcriptionibus* ſuis, quæ poëmatibus adjectæ ſunt, pene omnia e Theſauro & aliis eſt furatus. Non item amicus illi OCTAVIUS BOLDONIUS, qui *Epigraphicam* ſcripſit, ſeu Rationem Elogia Inſcriptionesque pangendi, editam Auguſtæ Peruſiæ 1660. in fol. Spiſſus liber eſt, & propemodum omnia Rhetorices præcepta nullo judicio coacervat, variasque digreſſiones inſtituit, parum ad rem ipſam facientes. FRANC. PONÆ *Elogia XII. Cæſarum,* adjectis unicuique Elogio Epigrammatibus, Veronæ 1641. in 8. edita, acuta omnino ſunt. Ediderat jam A. 1626. librum, in dialogi forma, de Epitaphiis ad morem antiquum efformandis *L'Epitaphio dialogo: nel quale ſi ingegna il modo di comporre gli Epitaphi all' antica:* ſed quem non vidi. Videatur interim de Pona ejusque Scriptis Hier. Ghilinus in Theatro Hominum Literat. P. I. p. 62. Pertinent vero huc præterea HIERON. BONCAMPAGNUS, qui *Seculum Momi* ſcripſit: ſeu, in corruptos ſeculi mores Execrationes Elegiacas, Bononiæ 1667. in 4. editas. Sed ex ipſo titulo apparet, parum ſubeſſe huic Viro judicii & elegantiæ. Coacervavit quasdam ſententias ſine magno delectu & judicio: cumque profiteatur acumen, ſatis interdum obtuſus eſt. PETRUS LABBE ſcripſit *Elogia* varii generis, Gratianopoli 1664. in fol. edita (& recuſa poſtmodum in Germania in 8), quibus addidit Carmina nonnulla. Argutus eſt pene in omnibus verbis; ita quidem, ut interdum frigus

gus orationis non effugiat; neque enim aliter fieri poteſt, cum affectamus acumina. Non melior eſt LEO MATINA, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Ungvis Elogiorum Leonis Matinæ.* Facile ex hoc titulo de Leone judicium ferri poteſt. Tantum enim abeſt, ut habeat aliquid Elogiis acutis ſimile, ut potius totus frigeat torpeatque. Editæ poſtea ſunt ab illo *Ducum Venetorum Icones & Elogia,* A. 1665. in fol.

E Germanis JACOBUS MASENIUS, Jeſuita, *Artem novam Argutiarum, tam* 12
Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum edidit Colon. 1660. in 12. Libellus non inelegans eſt, & ſecundum locos Dialecticos inventiones acuminum diſtinguit: tradit quoque modum inveniendi Apophthegmata acuta: Exemplaque tam ſua, quam aliena, addidit. Speciminis loco acerba in Lutherum convitia habet. Alius, neſcio quis, Jeſuita *Juſta Ferdinando III.* (inſcriptionibus) *perſoluta* edidit Osnabrugi. Scripſit quoque Vir doctus, CHRISTIANUS WEISIUS, in hoc genere aliqua, edito libro *de Poëſi hodiernorum Politicorum,* ſeu de argutis inſcriptionibus, Weiſſenfelſæ 1678. in 8. & multa habet de origine harum Inſcriptionum & natura, nec non de uſu & imitatione multa quoque exempla coacervat. Sed defuerunt illi plura ſubſidia: nam Theſauri librum Italicum non habuit, qui tamen primus eſt, qui in hoc genere quædam tentavit, & longe uberiores fontes, quam ceteri omnes, recluſit.

Sunt adhuc plures alii, qui in hoc genere quid ſcripſerunt, ut JOH. BAPTISTA 13
MASCULUS, cujus extant *Elogia,* mihi quidem non viſa, niſi, quæ excerpſit inde paſſim Jac. Maſenius, & e quibus de ceteris judicare licet, eſſe neutiquam ſpernenda. Habet & LAURENTIUS de BRUN, in *Eloquentia* ſua *Poëtica,* varia Inſcriptionum Exempla, hinc illinc congeſta, ſatis quidem elegantia. JOH. ANT. PETRAMELLARIUS, Bononienſis, Eques S. Lazari Hieroſolymitanus, *Elogia* edidit; ſed quæ acuminibus deſtituta cenſet, pluribusque examinat Gaddius T. I. de Script. Non-Eccleſ. Eſt & ANONYMUS quidam, qui *Regum Hungariæ Monumenta* ſcripſit, Noribergæ 1663. *Epitaphia* editurus erat FAMIANUS STRADA; ſed mors intercluſit; teſte in elogiis Craſſo P. I. p. 237. Ceterum cum his horum generum Inſcriptionibus plane non confundendæ ſunt JAC. PHIL. THOMASSINI *Inſcriptiones Patavinæ,* Patav. 1649. editæ in 4. namque in illis eæ tantum habentur, quæ hinc illinc in templis atque monumentis ſepulchrorum comparent, quæ plane alterius commatis ſunt.

CAP. IV.

DE RHETORIBUS ATQUE ORATORIBUS SACRIS.

§. 1. *Nullum diſcrimen Oratoriæ Civilis & Sacræ, niſi quoad argumentum, præcepta autem & methodus plane eadem, ex Ariſtotele haurienda. Fruſtra igitur tot aliæ methodi concionandi protruduntur, Patribus priorum Seculorum, Ariſtotelicam communem ſecutis, ignotæ, & ævo Scholaſticorum barbaro primum introduci cœpta. Artificia in ſacris*

eris etiam Literis, & Paulinis inprimis Epistolis, Oratoria. 2. *Rhetores Sacri, sive Rhetoricæ Ecclesiasticæ Scriptores ἐξοχώτεροι: Desid. Erasmus Roterodamus.* 3. *Ludov. Wolzogenius.* 4. *Melch. Zeidlerus.* 5. *Franc. Panicarola, Demetrii Phalerei Paraphrastes, de cujus etiam Eloquentia Sacra singulari disseritur.* 6. *Corn. Mussus, Eloqu. Sacræ inter Italos Instaurator. Certamen Hispanos inter & Italos de S. Eloqu. palma, quæ Hispanis tribuitur. Laur. a Villavincentio: Andr. Hyperii Plagiarius.* 7. *Ludov. Carbo, Paulus Aresius (Emblematis, quorum Usus nimius improbatur, delectatus,) Ioh. Caramuel a Lobkowiz.* 8. *Renatus Rapinus.* 9. *Oratorum Sacrorum Varietas. Lud. Bailii Historia illorum. Censores, Janus Nic. Erythræus & Frid. Borromæus.* 10. *Locorum Oratoriæ Sacræ Communium & Subsidiorum Scriptores, Didacus Stella, Thom. Stapletonus.* 11. *Ludov. Cresollius.* 12. *Guilh. Peraldus, Franc. Labata, Ioh. Euseb. Nicrembergius, Aloysius Novarinus.* 13. *Pet. Aloysius, Ianus Nicius Erythræus.* 14. *Iac. Masenius, Nicol. Avancinus, Franc. Salesius.* 15. *Dan. Bartolus, Ierem. Drexelius.* 16. *Pet. Berchorius.* 17. *Pet. Molinæus Iun. Pet. de la Serre.* 18. *Angli in hoc scribendi genere aliis superiores, imprimis Ioh. Donne, (de cujus pro Αὐτοχειρίας Libro complura adduntur.)* 19. *Jos. Hallus, Rich. Whitlock.* 20. *Rob. Boyle.* 21. *Henr. Hammondus, Anonymus Officii Christianorum Scriptor.* 22. *Angli alii, a Guilh. Crowæo, & Anonymo quodam, Libris peculiaribus enumerati.* 23. *Oratores Sacri in Germania Lutherani complures, e quibus Conr. Dietericus, Salomon Glassius & Frid. Balduinus, speciatim commendantur.* 24. *Oratores Sacri & Scriptores Ascetici Hispaniæ potiores, Ioh. de Valdes.* 25. *Ludov. Granatensis.* 26. *Ioh. de Aquila.* 27. *Alph. Lobo, Didacus Peroz, Franc. Arius, Ludov. de Ponte, Joh. Palafoxius,) de cujus Litibus cum Iesuitis nonnulla narrantur,) &c.* 28. *Oratores Galliæ Sacri ἐξοχώτεροι, Claud. de Lingendes & P. Castillonius, Iesuitæ.* 29. *Ioh. Dallæus Iun. Alex. Morus, Pet. du Bosc, & Ioh. Claudius, Theologi Reformati.* 30. *Lites de Prærogativa, & Plagio mutuo, inter Anglos & Gallos Belgasque, Hispanos item & Gallos, hoc in argumento versantes.*

1 Non differt Oratoria Sacra a Civili, nisi argumento: siquidem præcepta eadem sunt: persuadet Orator Civilis, persuadet & Ecclesiasticus: si docet, Dialecticas interpretando rationes sequitur. Duplici proin ratione sacra considerari possunt; ut didactica, & ut parænetica: atque hactenus diversum quid est in Oratione sacra. Quamvis enim & in civili Didacticum genus aliquod commenti sint juniores Rhetores; id tamen proprie ad fontes Rhetoricos non pertinet: utut non negem, Didacticam orationem etiam ornari coloribus oratoriis posse: ut ornari quidem potest hac in parte Oratio sacra, imo debet, ne jejuna nimis & macilenta videatur. Ceterum, qui præcepta Orationis sacræ scripserunt, tot sunt, ut Bibliothecam pene soli conficiant: sed parum illis juvamur. Qui a communibus præceptis discedunt, tot habent methodos, quot capita; facileque adeo quis ex illa confusione judicare poterit, quid de istiusmodi methodo sit statuendum. Sane nihil facilius est, etiam in Oratione civili, quam novas invenire methodos: nec unquam desunt, qui malint artem Lullianam

lianam aliquam, aut novum huic simile in oratione commentum, quam puros illos limpidosque fontes, qui ex natura ipsius subjecti prodeunt. Enimvero non opus est his pluribus immorari. Unicus Christoph. Schraderus satis superque docuit, ne quid de Erasmo dicam, quam solis etiam Aristotelis præceptis rem omnem conficere possimus. Veram præterea eloquentiam ostendunt Veteres Græci & Latini Ecclesiarum Doctores, quibus si periret artificium Oratorium, omnis scriptionis gratia periret. Hos duces in hoc genere habemus præcipuos; quorum exemplo si quis suam orationem instituere potest, is revera boni Oratoris titulum merebitur. Erat enim illis plenissima omnium scientiarum cognitio: ideoque omnia, quæ ad populum dicebant, profundam doctrinam non minus ac singulare artificium spirabant. Post illa tempora, cum barbaries regnare inciperet, & omnia occupassent Scholastici, ceu liquidis immissi fontibus apri, prodigiosum nescio quod horridumque dicendi genus oriebatur, ut barbara locutione ingratum, ita perplexis disputationibus adeo involutum, ut propemodum nihil sani subesset; sed scoriæ pro auro Patrum, imo lutum. Hos vero temporum infelicium *ineptissimos Postillatores*, qui sermones de tempore, similesve, conscribillarunt, quis non maximo cum fastidio legat? & his tamen omnia diu erant repleta: optimi nugas proponebant, merasque argutias scholasticas, quæstiones, definitiones, divisiones, terminos, quibus, dum pulcerrime rem egisse sibi viderentur, omnia misere lacerabant confundebantve: atque erant tamen interea, quod infelix seculi fatum fuit, Academici Doctores & Oratores plane, scilicet, eximii. Imo, quod longe adhuc magis mirere, tam altas ille modus radices in hominum animis egerat, ut, post renatam etiam literarum lucem, tamen superessent, qui mallent hirsuto illo asperoque dicendi genere uti, quam cultiore nonnihil, & ad artis præcepta instituto. Quasi vero ars sacrum interpretem dedeceret, aut tum demum recte proponerentur Sacrosancta mysteria, quum barbare proferuntur. Imo si Sacri Codicis Scriptores intuemur, si *D. Pauli Epistolas*, cæcus est, qui non egregia Oratoris artificia illic videat: non, quod ipsis, de industria multo labore conquisitis, usus D. Paulus sit: sed, quod, cum eruditus esset, non rejiceret id, quod esset, & quod in ipsa ejus oratione fluebat. Quodsi igitur naturæ ductu gratior est oratio, secundum Oratoriæ regulas instituta: quidni illa arte utamur, quam divinam esse nemo negavit, utut a gentilibus Scriptoribus traditam.

Verum missis his, quæ reipsa jam satis probant, recensebimus nunc præcipuos aliquot Autores, tum qui *præcepta Oratoriæ Sacræ* dederunt, tum qui ipsi *Orationes* scripserunt. Atque hic locum principem suo merito assignamus DESIDERIO ERASMO, qui, uti passim, in Epistolis suis, librisque aliis, invehitur in sui temporis ineptos e suggestu Declamatores; ita viam ostendit expeditam, qua incederent, qui Orationes Sacras ad populum essent habituri. Libri titulus est *de Ratione Concionandi*, Basileæ editi A. 1536. in 8. & aliquoties recusi. Toto hoc libro nihil aliud continetur, quam communia Rhetorices præcepta; quorum usum in sacris Orationibus ostendit: adjunctis semper suorum temporum exemplis, quibus tum a monachis declamantibus peccatum fuit. Inprimis autem operæ pretium fuerit prælegisse, quæ sunt fuse ab illo, de 2

allegoriarum usu in concionibus, dicta lib. III. Ut enim tunc superstitiosa erat, & haud raro præpostera locorum moralium affectatio: ita nunc pene in illa tempora incidimus, ubi plus allegorici, quam genuini sensus, quæritur. Prolixus admodum ea de re Erasmus est, &, adductis ubique veterum Patrum præcipuorum locis, ostendit, quid peccetur eo in argumento, & quid laude dignum vicissim sit.

3 E Reformatis *Oratorem Sacrum* scripsit LUDOVICUS WOLZOGENIUS, i. e. de Ratione concionandi librum, Ultraj. 1671. in 8. quem sane negari non potest, scriptum esse eleganti stylo: & in quo partim communia Rhetorices præcepta præsupponit Auctor, partim sua quædam peculiaria in textus explicatione tradit. Cartesianæ Philosophiæ addictus est, ideoque doctrinam de affectibus luculenter proponit, eorumque usus ostendit. In partibus Sacræ orationis multa nova docet; variosque modos comminiscitur. Ut in uno exordio v. g. admodum prolixus est, variaque tradit genera exordiorum: primo quidem illa, quorum in Oratoria Civili usus est; deinde propria quædam Oratori sacro: respectu scilicet textus, ad quem illa referenda. Habet igitur bases exordiorum varii generis: unam, quæ textui est innixa: alteram, quæ fundatur in connexione: aliamque iterum, quæ scopo innititur. Inventa basi Exordiorum, viam habet eadem constituendi triplicem, Analyticam, Syntheticam, Syncriticam. Analyticum & Syntheticum illi est vel perfectum, vel imperfectum. Habet dein Exordia ex illis generibus mixta. Hæc vero omnia, ut mihi quidem videtur, plus habent subtilitatis, quam usus: ut &, quæ de pronuntiatione & actione sigillatim enarrata habet, prolixius tractantur, quam opus est; & excerpta sunt, licet strenue dissimulet, ex Erasmo atque Ludov. Cresollio.

4 E nostris, ut sexcentos silentio prætereamus, MELCH. ZEIDLERUS *Rhetoricam Ecclesiasticam* scripsit, ad methodum Oratoriæ Civilis, quam Aristoteles, Cicero aliique præscripserunt, adornatam editamque Regiomonti 1672. in 8. Bonus autem omnino liber est, multisque exemplis usum Aristotelicorum præceptorum ostendit: ut ego quidem existimem, hoc & Schradero Ducibus optimas posse conciones formari, quod Argumenta spectat & Enthymemata. Sed stylus cultum requirit paulo accuratiorem, & qui ex sententioso dicendi genere, atque admirabili, seu sublimi (cujus præcepta Longinus dedit, mirifice Oratori Sacro accommodata,) aliquid trahat: quale sectatus est olim Ambrosius, quem Christianum Senecam ob eam causam vocat Erasmus. Præfatio, quæ Zeidleri libro præfigitur, ostendit necessitatem artis Oratoriæ in concionibus: ad Patrum Veterum & Theologorum consilia: de quo argumento Conr. Rittershusius quoque videri meret Sacrar. Lectionum lib. IV. c. 13. ubi inter alia agit de S. Pauli Apostoli Rhetorica, atque e Chrysostomo ostendit singulares eloquentiæ hujus Apostoli dotes, & stratagemata Rhetorica, quibus in Epistolis usus fuerit.

5 Italorum sui temporis Concionator longe celeberrimus fuit FRANC. PANICAROLA: de quo sic Gaddius T. II. de Scriptor. Non-Ecclesiast. p. 155. *Oratoriam Sacram reformavit, magnificum atque pulcherrimum Rhetorices ædificium attollens, Demetrii fundamentis innixum.* Nempe Demetrii Phalerei liber de Elocutione fuit, quem in

in omni perorandi ad populum ratione ſua ſecutus eſt, quemque etiam, Itala paraphraſi illuſtratum, velut Sacræ Oratoriæ magiſtrum, ediderat, hoc titulo: *Il Predicatore: overo parafraſe al libro dell'Elocutione di Demetrio Falereo: Venet. 1609.* cujus libri jam ſupra, cum de Græcis Rhetoribus ageremus, mentio facta a nobis eſt. Quam vero mirifice Italis iſta Panicarolæ Eloquentia, liquida, amœna, fuſa, profluens, omnibus prædulcium ſententiarum floſculis & amœnitatibus reſperſa, denique ars meris calamiſtris haud paulo licentius ad aucupium aurium efformata, ſeſe probaverit: quam illius audiendi gratia concurſus ex Italia tota facti ſint: quam fuerit publicis civitatum legationibus a Romano Pontifice identidem expetitus: & quam ingenio, induſtria, memoria, actione, incredibili quadam ratione pollens, nimia ſuavitatis affectatione gravitatem Sacri Oratoris, & veram animos perſuadendi atque perturbandi vim omnem perdiderit: eapropter prudentiorum aut riſum, aut ſtomachationem juſtamque indignationem, expertus, legi prolixe poteſt apud Erythræum Pinacoth. I. p. 81. ſeqq. & III. p. 35., & comparationem inſtituit inter tres ejuſdem temporis Sacros Oratores, Lupum, Toletum, Panicarolam: *Cumque tria*, inquit, *videantur eſſe, quæ Orator efficere debeat: ut doceat, ut delectet, ut moveat: docendi laus, omnium conſenſu, Toleto tribuebatur: Panicarolæ, ut animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate: Lupo, ut permoveret atque incitaret animos, & quocunque vellet, impelleret: neque quidquam frequentius in ore vulgi verſabatur, niſi illud: Lupus movet, Toletus docet, Panicarola delectat.* Hæc Erythræus: qui Panicarolam ſub vitæ finem, poſtquam Epiſcopus eſſet factus, cincinnulis atque fuco detractis, grave dicendi genus, & quod auctoritati munerique ſuo eſſet convenientius, elegiſſe refert.

Præceptor Penicarolæ (nam & ſic aliquando ſcribitur) erat CORNELIUS MUSSUS, Italus, cujus invidendæ laudes extant apud Capaccium in Elogiis lib. II. p. 360. Extant & Muſſi ipſiusmet Homiliæ lingua Italica ſcriptæ: *Prediche Sopra il Simbolo de gli Apoſtoli, il Decalogo, le due Dilettioni di Dio e del Proſſimo, e la Paſſione di Chriſto. Venet. 1601.*, diffuſo quidem ſtylo, ſed elegantia ac multitudine rerum adeo refertæ, ut mihi ſane impenſe placuerint. *f*) Vidi & alios Concionum illius Tomos Quadrageſimales, Genuæ 1591. & Venet. 1596., quinque voluminibus in 4. conſtantes, &, niſi me omnia fallunt, alibi in Latinam Linguam converſos. Primus ille alioquin inter Italos eſt ſpiritus paulum in hoc doctrinæ genere evectioris: poteritque Hiſpanis Prædicatoribus opponi. Eſt enim alias inter Hiſpanos Italosque lis, cui nationi palma in hoc ſacræ eloquentiæ ſtudio debeatur, neutris per æmulationem cedentibus. Hiſpanis inter alios eandem aſſignat & vindicatum it NICOL. ANTONIUS in præfatione Bibliothecæ ſuæ Hiſp.: qui, etſi popularium cauſam ex amore in ſuos agere videatur, malim tamen hic potius cum illo facere, quam aliis. Lubet vero ipſa ejus verba adſcribere, cum liber in paucorum manibus ſit: *De Sacris*, inquit, *actionibus cum Italis nobis controverſia eſt. Hi artificio prævalent, rheto-* 6

f) Latine prodierunt Corn. Muſſi Sermones in Evangelia Dominicalia & Feſtivalia, ex lingua Italica per Michaëlem ab Iſſelt, Doccomia Friſium, tranſlati, cum Vita ipſius, iisdem præfixa, Coloniæ A. 1594. & 1603. in 8vo.

rhetoricantur; verbis, gestuque & tota corporis conformatione & motu, Veterum imitatores videri volunt: nostrorum strictior, & nec affectata est Eloquentia, non coagmentata domi oratione, aut verbis utuntur artificiose respondentibus; sed naturali, & quasi extemporali facundia, quidquid judicii, quidquid acuminis, quidquid eruditionis eliciendum est rebus ipsis, & argumentis persuadendis confirmandisque ex S. pagina ac Doctorum testimoniis, ingeniose ac prudenter impendunt. Eaque solerter inveniendi, excogitandi acute, atque apte in rem præsentem cogitationibus utendi, nota sic vulgo placuere, ut etiam Vernaculi sermonis conciones communiter apud Italos in ulnis gerantur, & propriæ horum linguæ interpretatione donentur. Nec paucos vidimus ex probatissimis, qui sic formam hanc nostram suam fecerunt, ut Italico sermone loquentes more concionarentur prorsus Hispano. Ceterum splendidissimum Cornelii Mussi (ut ad eum nunc revertamur) elogium legi etiam apud Eman. Thesaurum potest, in *Canocbiali Aristotelico p. 458.* Agit quoque de illo Isaac. Bullartius in libro, quem vocat *Academie des Sciences,* ubi Cornelium Mussum vocat *Isocratem Italiæ.* Idem & Panicarolam laudibus effert: cujus in Demetrium Commentarius iterum prodiit Venetiis 1642. in 4, adjectis variis de Eloquentia Ecclesiastica Opusculis, Latine & Italice scriptis: nimirum additæ sunt Quæstiones Panicarolæ: Beda de S. Scripturæ tropis & schematibus: Augustinus de Rhetorica Ecclesiastica: & F. Laurentius a Villavincentio, Xeresanus, de formandis Sacris Concionibus, & de interpretatione S. Scripturarum populari. Ceterum est hic nequaquam silentio prætermittendum insigne Villavincentii, impudentissimi hominis, plagium, qui totum hunc, quem modo diximus, librum, retento etiam titulo ipsomet, Andr. Hyperio surripuit, cujus labor primum An. 1522. apud Oporinum Basileæ in 8. lucem adspexit, deinceps sæpius recusus. Nec contentus hoc plagio Villavincentius, ejusdem Autoris librum alterum; qui *Theologus* inscribitur, *seu de ratione studii Theologici,* Basil. 1556. in 8. editum ab Oporino, & sæpissime recusum, pari immodestia exscripsit, transtulitque in suos de recte formando Theologiæ studio libros IV, (totidem vero Hyperius habet) Antwerpiæ 1565. in 8. Nempe qui alias ob hæreticam pravitatem legi non poterant in Pontificiis terris libri, hos, nomine suo solo, velut antidoto, munitos, suis secure propinavit Villavincentius. Notavit plagium præter alios, Valer. Andreæ in Bibliotheca Belg. p. 42.

7 LUDOVICUS CARBO a Costiario, seu Costacciaro, Academicus Parthenius, & Theologiæ in Academia Perusina magister, scripsit librum, cui titulus: *Bonus Orator,* seu libros VII. de Rhetorica divina. Editus est liber ille Venetiis 1595. in 4., & Auctorem utique eruditum demonstrat, qui toto libro nihil aliud agit, quam ut genuina Rhetorices præcepta ad argumentum sacrum applicet: erat enim in Civili etiam Oratione Rhetor minime contemnendus, quod varii ejus libri ostendunt. Alius Italorum PAULUS ARESIUS, vernacula lingua librum scripsit *Arte di prædicar bene,* Venet. 1611. in 4., quem vehementer laudat Crassus in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 90. 91. Scripsit idem & Sacras Orationes, seu, ut ipse vocat, *Lezzioni, Sermoni e Oratione diverse.* Super Evangelia liber ille scriptus est, & Emblematibus multis scatet, quorum tamen nonnisi

nonniſi modicum eſſe uſum velim. Minime omnium enim placent, qui Emble-
mata velut in Scenam magno apparatu producunt, nec facile membrum unum ſuæ
orationis dimittunt, quod non aliquo emblemate incruſtatum ſit, inepti Eccleſia-
ſtæ: qui phaleras iſtiusmodi haud raro nugaces ad populum puerosve, ſive oble-
ctandos, ſive decipiendos, excogitaras non animadvertunt. Interea tamen mul-
tum quoque commodi afferre *Emblematographi* ſacri poſſunt, ſi modo quis recte
illis uti noverit: nec ſpernendi utique tales aut *Areſii,* aut *Engelgravii*, ſimiliumque
ſimiles labores: ſed poſſumus inventionibus eorundem uti modeſtius, & ſimilium
loco adhibere, quæ forte Emblemata eſſe commode non poſſunt. Videndum
tamen, ne allegoriæ nimiæ, frigidæve ſint, ac vitium inde contrahat oratio. Sin-
gularis enim judicii eſt, bene transferre; ut optime docuit Ariſtoteles. Eraſmus
vero, quæ moderatio in iisdem adhibenda ſit, docet libro III. de ratione concio-
nandi. JOH. CARAMUEL, uti in omni doctrinæ genere libros edidit novitati-
bus plurimis refertos; ita quoque in hac palæſtra ſeſe oſtendit: ſcripſit enim *En-
cyclopædiam Concionatoriam*: quo libri titulo quid ſibi velit, augurari non poſſum,
ut qui hactenus non vidi, ſed ejus indicium ſolum debeo Laur. Craſſo in Elog.
Hom. Literat. P. I. p. 363.

His omnibus nulla ratione minor eſt, etſi mole libri plurimis cedat, elegantiſſi- 8
mus REN. RAPINUS, Pariſienſis Jeſuita, in omni politioris literaturæ genere ex-
cellens, & jam plus ſemel in Polyhiſtore nobis laudatus. Is itaque in ſuis de Elo-
quentia Meditationibus, peculiarem quoque librum de Sacra Eloquentia dedit, *Re-
flexions ſur l'Eloquence de la Chaire*, breviter quidem & ſuccincte, ſed magna cura
pondereque multo, & vere ex dignitate argumenti, quod explicat, tum præceptis,
tum exemplis luculentis, inſtructum: quæ e genuinis fontibus omnia ſummo ju-
dicio derivat.

Atque hæc de Rhetoribus ſacris dicta ſunto. Quanquam enim longe plures 9
ſint, atque adeo vix propemodum numerari poſſint, non tamen operæ pretium eſt,
diutius illis immorari. Suo hic ſolet quisque genio duci, &, quod de Oratoribus civili-
bus Quintilianus dicit; ſtyli eſſe tantam varietatem, quanta vultuum humanorum:
idem quoque de ſacris Oratoribus verum eſt. Quidam artis præcepta preſſius ſe-
quuntur: alii, miſſis his, libero ſpiritu impetuque feruntur: quod inprimis eximius
ille Franciſcanus, Joh. Vitarius, fecit, quem Eraſmus, Epiſtol. lib. XV. ep. 14, multis
elogiis, atque, ut videtur, omnino veris extollit: digniſſimus qui legatur: tertii me-
dium quærunt, quod ſequantur: & ſic ſuo quisque ſenſu abundat.

Hiſtoriam illuſtrium Concionatorum ſcripſit LUDOV. BAIL, ediditque Pariſiis A.
1666. ſub titulo: *Sapientiæ foras prædicantis:* qua illuſtrium per omnes ætates & Secula
Concionatorum Elogia, Hiſtorias, artes, florilegia, nec non plurimas ex ineditis Co-
dicibus lectiones exhibet: de quo vid. Spizelius Fel. Literat. p. 1033. & in Ephemeri-
dibus anni 1666. Galli Pariſienſes. JAN. NIC. ERYTHRÆUS, ſcripto Dialogo, vitia Sacro-
rum Oratorum perſtrinxit. Scripſit quoque FRIDER. BORROMEUS, Cardinalis & Ar-
chi Epiſcopus Mediolanenſis, librum *de Sacris noſtrorum temporum Oratoribus*: teſte
Ghilino in Theatro Illuſtr. Viror. T. I. p. 50., ſed quem non magis vidi, quam ejusdem

 de

de concionante Episcopo libros tres, quos Mediolani editos è Catalogo Bibliothecæ didici. Recensebo interim aliquos, qui vel ipsi Conciones Meditationesve scripserunt, vel Locos Communes Concionatoribus subministrant.

10 Et quidem e posteriori ordine primo prodeat, DIDACUS STELLA, Hispanus, Ord. Fratrum Minorum, qui *Commentarium in Evangelium Lucæ* scripsit, Lugduni 1592. in fol. & Antwerpiæ 1665. editum: vere penu variarum meditationum super universam Christi Servatoris historiam: qui præclari omnino fundi vicem sustineat, quo utantur Evangelicas Pericopas pro concione explanaturi: & sunt sane passim, qui eo utuntur. Editum primo fuerat istud opus Compluti apud Andr. de Angulo 1575. in fol. 2. tomis: sed prohibuit eam Editionem Index Romanus, & multa in eo opere, Luca Wadingo referente, quæ nimium pietatis studium, vel Concionatorius exaggerandi modus, extorsit, expungenda censuit. Editum postea hoc Opus aliquoties Parisiis & Lugduni, adjectusque Index, quo materiæ, quæ occurrunt in hoc commentario, ad dies Dominicos atque festos accommodantur. Ex illo in compendium sua redegit Thom. Stapletonus in Promptuario. Scripsit vero etiam Stella de ratione concionandi librum, seu *Rhetoricam Ecclesiasticam*, Salmanticæ 1567. & 1596. inde Venetiis, Lugduni, & Coloniæ editam, una cum ipsomet Commentario in Lucam. Ceterum observavi quædam in Josephi Hallii Scriptis Asceticis, quæ e Stellæ Commentario hausta videntur.

11 Jesuita doctissimus, cujus jam supra, cum de Rhetoribus ageremus, mentio facta a nobis est, LUDOVICUS CRESOLLIUS, scripsit quoque, qui ad hanc classem Sacrorum Oratorum pertinent, libros, *Mystagogum, seu de sacrorum hominum disceptatione*, Paris. 1629. editum, & *Anthologiam, seu Decadem de selectis piorum hominum virtutibus*. Paris. 1632. in lucem emissam, cui altera quoque Decas Anno 1638. successit. Sane, uti præclari omnes hujus Viri labores sunt: ita in his, quos nominavimus, exquisitissima e Scriptis Patrum collegit, & partim ipsemet commentatus est. Dictio præterea elegans, & mere Latina, cujus magnus usus in ipsis rerum argumentis esse possit. Quanquam vero non ad finem perducta sit illa Cresollii de piorum virtutibus Commentatio: id tamen, quod prodiit, certo modo supplesse, quod deest, sua præstantia credi potest.

12 Aliam virtutum vitiorumque tractationem Theologicam in se suscepit GUILH. PERALDUS, edita *Virtutum Vitiorumque Summa*, Lugduni 1585. in 8. & Moguntiæ 1618. in 4. Non infeliciter & is, e Patrum aliorumque Autorum scriptis, varia non vulgaria collegit, quibus ipse sua quoque addidit, commode sane usui Concionatorum futurus siquidem in tractandis vitiis ac virtutibus, locorum Communium instar esse possit. Quos etiam data opera, juxta ordinem Alphabeti digestos, scripsit, edititque *Apparatum Concionatorum* FRANC. LABATA, Hispanus, Jesuita Cæsaraugustanus, primum Lugduni variis annis recusum; & tandem novis Commentariis, iisque uberrimis a Guilh. Stanihursto; cum cujus Auctario opus sub titulo *Thesauri Moralis*, prodiit Antwerpiæ 1652. in fol. 2. volum. Non contemnenda quidem illa farrago est ampla satis nec usu suo destituitur: sed tamen, ut sunt istiusmodi labores, admodum imperfecta; & cui, e Patrum scriptis, e quibus sua maximam partem deprompsit, addi infinita

finita possunt. Multa quoque, quæ vehementer ad Locos Communes Oratoriæ sacræ pertinent, JOH. EUSEBII NIERENBERGII Scripta prodiere: quorum Catalogus apud Philippum Alegambe in Bibliotheca Jesuitica legi potest: nec minus apud Nicol. Antonium in Biblioth. Hispana T. I. p. 522. Etsi enim patre Tirolensi, & matre Bavara, prognatus sit ille, quia tamen Madriti natus est, inter Hispanos locum invenit, ibidem scilicet & omnem vitam terens. Fuit enim primus in Academia Madritensi naturalis historiæ, & postmodum S. Theologiæ lector. Omni vero eruditionis genere cumulatum describit Nierenbergium Antonius: maxime tamen formandis hominum moribus, & instillandæ erga Deum pietati vires ingenii atque eruditionis omnes adhibentem: quo factum, ait, ut Asceticæ doctrinæ præceptor eximius atque paucis comparandus esset; ejusque libri, qui salutis negotium promovent, (& quorum magnum Catalogum recenset) vix e manibus ac sinu Hispanorum exsfluerent, in alias quoque linguas translati. Non minori usui esse possunt, quæ feliciter in hoc genere commentatus est ALOYSIUS NOVARINUS, qui in IV. Evangelistas scripsit, eosque notis practicis illustravit: Mosen, Davidem, Salomonem, singularibus libris expendit: scripsit Amoris Delicias e Cantico Canticorum: Amoris Triumphum: Alchymiam spiritualem: Risum Sardonicum, seu de ficta mundi lætitia: Sanctitatis Characteres: Horologium Spirituale de beneficiis Dei cognitis, & varia alia Opuscula, quæ tribus Tomis simul excusa sunt.

Magna spe nos de PETRO ALOYSIO implet Laur. Crassus in Elogiis Hom. Literator. P. I. p. 380. ubi narrat, eum edidisse in lucem *Tomos II. super Evangelia,* jamque in eo esse, ut *tertium* subjungat. Vocat ipse hoc Opus *Ærarium inexhaustum Oratorum Apostolicorum:* quo invidendo elogio omnibus sane videndi ejus legendique salivam movet: mihi vero visum id nunquam est, nec scio, Italica sit, an Latina potius lingua, scriptum. Poëta alioquin idem Crasso argutissimus audit: & memini me aliqua ejus Epigrammata videre, quæ laudem istam merentur; ut bene hinc etiam de non viso Opere sperare ausim. Solet enim Poëticis ingeniis uberior patere ad præclaras meditationes campus. Contra non ita felix in iis fuit sæpius a nobis memoratus JANUS NICIUS ERYTHRÆUS, qui in *Documentis suis sacris & Homiliis,* Coloniæ una cum reliquis ejus Operibus editis, præter nitidam Latinitatem, vix quicquam habet; nec unquam profundis meditationibus se immergit. 13

JAC. MASENIUS, cujus itidem jam alibi mentio facta a nobis est, præter Rhetoricos illos libros, quibus & Civilibus & sacræ Oratoriæ non parum prodest, librum quoque Homiliarum scripsit, cui titulus *Concionator,* Coloniæ post annum hujus seculi septuagesimum excusum: in quo collecti sunt ejus sermones in Evangelia Dominicalia & Festivalia, ut vocantur: multa e Patribus collecta habent, multa quoque ab ipsomet Masenio addita, quorum usus in argumento sacro commodus esse potest. Viennæ NICOL. AVANCINUS *Orationes* edidit, de variis argumentis, tam Sacris, quam Civilibus, scriptas. Sed nimium in iis est argutiarum studium, quod ubivis frigide affectat. Scripsit & idem *Collecta e IV. Evangelistis de vita & doctrina D. N. Jesu Christi,* quæ medi- 14

meditationibus ad ſingulos totius anni dies factis expendit: prodierunt An. 1674. in 12. Has meditationes ſæpe per mera tantum lemmata exponit, & admodum brevis eſt: eam tamen ob rationem non plane negligendus, quod ſæpe unica meditatio talis, metaphora aut Enunciatio, occaſionem prolixæ inventioni dat; ſi tamen ſobrie, non ridicule, tractetur. Idem de *Meditationibus* FRANCISCI SALESII, profundi ingenii Viri, & Epiſcopi Genevenſis, tenendum: quas ille multas & varii argumenti edidit: eminent tamen inter eas, quæ ſunt de *Amore Divino,* Coloniæ, ſi recte memini, in 8. editæ: aureum Opus, ut eas alicubi Nic. Antonius, in Hiſpana Bibliotheca, vocat: quanquam nec reliqui ejus fœtus contemni mereant. Certe *Introductio* ejus *ad vitam devotam* adeo Anglis probata eſt, ut in Vernaculam ſuam converterent, ederentque Londini 1616. in 8vo. *An Introduction to a devout life.* Vitam Franciſci hujus Saleſii deſcripſit, una cum addito Operum illius Catalogo, Carolus Auguſtus Saleſius, Franciſci Gentilis propinquus, editam Lugd. 1634. in 4.

15 Addimus huic Jeſuitam Italum, DANIEL. BARTOLUM, cujus *moralia* varii argumenti lucem aſpexerunt, & in Germanicum aut Latinum idioma pleraque transfuſa ſunt. *Geographia* ejus *Moralis*, Italice edita Romæ 1665. in 12. in linguam Latinam converſa prodiit Conſtantiæ in 8. An. 1674. multasque continet argutas admodum de variis argumentis, moralibus æque ac ſacris, ſpeculationes: quæ & in reliquis ejus ſcriptis magno numero deprehenduntur, ſuo uſu in variis occaſionibus conſpicuæ. Et quid de HIEREMIA DREXELIO dicemus, celebri Jeſuita Germano? cujus libri propemodum omnes argumenti practici & ſacri meditationibus ſylvam præbent, & proinde etiam magno ſtudio teruntur, & ſeorſim & junctim editi, etiam in Germanicam linguam partim converſi.

16 Apertius vero Locos communes Concionatoribus ſcripſit PETRUS BERCHORIUS, cujus *Dictionarium ſeu Repertorium Morale,* duobus in fol. Tomis, & *Reductorium Morale, perfectam officiorum & morum rationem complectens,* Tomo uno, qui tertius totius Operis eſt, Venet. A. 1583. prodiit; Coloniæ Agripp. An. 1631. recuſum. In Repertorio, ſecundum Alphabeti ſeriem, verba moraliter, e S. Scriptura, explicantur; in Reductorio autem ſub claſſibus rerum continentur moralia: ut adeo conceptui meditationum illud Lexicon quam optime inſerviat.

17 E Reformatis Gallis PETRUS MOLINÆUS, g) ut aliis in rebus multis excelluit, &

g) Confunduntur *h.l.* ob *ὁμωνυμίαν* duo Petri Molinæi, Senior atque Junior, ille Pater, hic Filius. Pater, Profeſſor initio Academiæ Lugduno-Batavæ Philoſophicus, dein Eccleſiæ in ſuburbio Pariſienſi Reformatæ Charentonienſis Paſtor, & Athenæi tandem in Gallia Sedanenſis Theologus, Scriptor *πολύγραφος*, & plurimis præſertim bellis Sacris, adverſus Pontificios depugnatis, inclytus, qui d. 10. Mart. An. 1658. nonagenarius obiit, a Claud. Sarravio, *Ep. 31. ad Vinc. Fabricium p. 33. Veteranus Chriſti Miles, fortisque Athleta,* ſalutatur, Autorque eſt *Tractatus de Cognitione Dei*, Latine Lugd. Bat. An. 1625. in 12. Gallice Hagæ Comitum A. 1631. in 18. Germanice autem Uratislaviæ An 1632. & Lipſiæ An. 1694. in 12. publicati. Qui, licet a Morhofio *h. l.* non celebretur, Scriptoribus

& inprimis πολύγραφος erat, *Veteranus Christi miles, fortisque Athleta*, ut eum Sarravius in Epistola quadam vocat: ita inter Asceticos ejus libros eminet ille, quem *de Pace animæ* Gallico sermone conscripsit, in Germanicum postea translatus, & multoties editus. Plura ejus alia extant in Gallus junctim edita; etiam Belgice, ni fallor: sed in Germanicam linguam versum nihil ab eo quicquam vidisse me memini, quam librum jam memoratum, & alium de *Cognitione Dei.* Sunt vero omnia ejus solida, & e principiis suis constanti & ornata oratione deducta. Longeque adeo superat Molinæus PETRUM SERRANUM, seu *de la Serre*, popularem suum Scriptorem, alias haud incelebrem: cujus libri multi Theologici & Moralis argumenti extant, omnes etiam in Germanicam linguam nostram conversi. Nimirum multa apud illum sunt inania rerum & verborum simulachra, quæ tinniunt tantum & aures implent; non afficiunt animum aut movent. Nec respondet sibi semper ille in Operibus suis: interdum enim argutius scribit, interdum jacet & humi repit: adeo, ut suspicer, eum non semper fuisse usum suo ingenio, & ex aliorum fontibus nonnunquam quædam in suum alveum derivasse. Liber ejus de æternitate argutissima multa habet, sed mere gnomica, allegoriis multis vestita.

Inprimis autem hoc Asceticum scribendi meditandique genus excoluerunt *Angli*, apud quos ingens librorum talium numerus reperitur: e quibus si Observationes Practicæ, omissis prolixioribus illis digressionibus & applicationibus, in ordinem colligerentur, tale opus emersurum Franc. Baco Verulamius olim judicabat, quo, post Apostolorum tempora, nullum prodiisset in Theologicis melius. Nec cunctanter assensum Verulamio præbuit Hottingerus, qui & rationes asserti ejus allegat, & magnum Scriptorum Anglicorum Catalogum, juxta literarum seriem digestum, exhibet, Bibliothecarii Quadrip. lib. 1. c. 3. Vellem vero, selectum aliquem in illo catalogo adhibuisset Hottingerus, nec, cum de Asceticis eum solummodo acturum putares, alia quoque Theologica magno numero admiscuisset: cum satius 18

tamen Ecclesiæ in Gallia Reformatæ Homiletico-Asceticis potioribus, ob non pauca Monumenta sacra hujus argumenti insignia, recte accensebitur, imo a Gisb. Voëtio (*Lib. 1. Biblioth. Stud. Theol. c. 17. p. 256. 257. & Lib. 2. c. 3. p. 640.*) ac Gerh. Meiero (*Lib. II. Biblioth. Theol. Contractæ, c. 11. p. 255.*) jam est annumeratus. Petrus autem Molinæus Junior, Canonicus Cantuariensis, & Aulæ Regiæ Anglicanæ Ecclesiastes, cujus Scripta Morhofius *h. l.* deprædicat, libro Gallico plane aureolo *de la Paix de l'Ame, & du Contentement de l'Esprit*, præcipue inclaruit, Sedani An. 1660. in 4to primum edito, eademque lingua Genevæ, Salmurii & Amstelodami, sæpius recuso, in Germanicam autem a Christ. Ryssèlio (dem Beschirmten in Carpophororum Ordine) Lipsiæ A. 1666. & 1685. in 12. ac in Belgicam a J. Sandero Amstelod. A. 1662. in 12. transfuso. Præter hunc Germanice etiam leguntur, & una cum illo Hamburgi A. 1693. in 8vo lucem viderunt publicam, ejusdem Molinæi Junioris Meditationes de Amore in Homines divino, Preces & Meditationes Sacræ in Dies Septimanæ totius singulos, Præparatio ad Cœnam Dominicam, & Commentatio de Fide Justificante. E quibus Preces Quotidianæ & Præparatio ad Cœnam Dominicam (seorsim etiam Danice Hafniæ A. 1657. in 12. edita,) cum eodem de Pace Animæ Libro, Anno sequenti 1694. Amstelodami in 12. Belgice itidem, Interprete H. Dullarto, prodierunt.

ſatius fuiſſet, ex ipſiſmet Obſervationum practicarum (uti vocant) Collectoribus nonniſi præſtantiſſimos apponere. Inter quos numerandum puto JOHANNEM DONNE, Eccleſiæ S. Pauli apud Londinenſes Decanum. Ingenioſiſſimum fuiſſe, *Poëmata* ejus *juvenilia* oſtendunt, Londini A. 1633. in 4. edita, quæ anno ætatis 18. ſcripſit, plena argutiſſimorum conceptuum: quorum aliquot in linguam Belgicam vertit Conſtantinus Hugonius, a Carolo II. Rege ſollicitatus, qui inimitabilem Germanis & Belgis hujus Viri ſtylum putabat. *Sermones* vero *Sacros* elegantiſſimos & multos, & in varios S. Scripturæ textus, emiſit Londini diverſis annis. Scripſit & *Meditationes* ſuper morbo ſuo *Sacras*, quæ in linguam Belgicam converſæ, & Amſtelodami 1655. in 12. editæ ſunt. Scripſit & librum, quem a tali Viro ſcribi potuiſſe plane mirere, quippe qui αὐτοχειρίαν certis in caſibus licitam quoque eſſe affirmaret: titulus: *Βιαθάνατος: that Self-murder is not ſo naturally a ſin, that it may never be otherwiſe:* editus vero liber demum poſt mortem Auctoris eſt: atque, ut ajunt, ipſo etiam, dum viveret, ejus editionem ſerio deprecante prohibenteque, Londini 1648. in 4. At mox, cum prodiiſſet, adeo ſe multis hominibus probavit, ut haud pauci ejus lectione ad mortem voluntariam adacti memorentur: recuſus certe iterum Londini eſt 1664. Et haud dubie dedit occaſionem ſcribendo alii libro, neſcio cujus Anonymi, qui pernicioſiſſimam opinionem ex animis hominum evellere haud abs re tentabat: *Pellicanicidium: or the Chriſtian Adviſer againſt Self-murder: together with a guide, & the pilgrims paſs to the land of the living.* Lond. 1653. in 8. Sed ad alia.

19 JOSEPHUS HALLUS, notiſſimus omnibus Scriptor eſt, Epiſcopus Exceſtrienſis, cujus varia extant, quæ plurimam partem, vel in Belgicam linguam, vel in Germanicam converſa ſunt. *Biblicæ* ejus *Viſiones* meditationes morales continent in hiſtorias utriusque Teſtamenti; quarum uſus ad argumenta Sacra non ſpernendus eſt. Scripſit & ſeorſim alia Opuſcula multa, quæ in vernaculam noſtram transfuſa vidi. Nec minus ſtrenue adverſus Pontificios & Browniſtas ſuæ Eccleſiæ veritatem libris aliquot defendit. Ingenioſus etiam eſt & argutus RICH. WHITLOK, a quo ζωοτομίαν habemus, i. e. *Obſervationes*, quibus Anatomen vivorum per mortuos tractavit: Londini 1654. in 8.

20 Sed & ille celeberrimus nominis inter Anglos Vir, Phyſicæque inprimis doctrinæ magnus Reſtaurator, ROBERTUS BOYLE, Sacris meditationibus ſe impendit libro Anglico, cui titulus: *Of the Seraphic love, or Motives and incentives to the love of God:* qui, in Germanicam quoque linguam converſus, Der himmliſche Liebes-Triumph dictus eſt. Occaſionem ſcribendo dederat Vir illuſtris, neſcio quam mulierculam perdite amans: quem Boylius, ut ab iſto amore ad amorem puriſſimum ſanctiſſimumque abduceret, eum, quem diximus, librum, eleganter ſcriptum, multisque repletum egregiis meditationibus, illi nuncupavit. Idem *de Stylo S. Scripturæ* librum compoſuit: aliumque, mole quidem exiguum, ſed haudquaquam momentis, *de Natura*, in quo Deum in Creaturis monſtrat.

Alias

Alias præstantissimus ἀνωνύμου cujusdam liber est Asceticus, omnibusque Anglis maximo in pretio habitus: *the Holy Duty of men;* quod Latine *Sacrum Christianorum officium* vocares: cui multum omnino tribuendum est, utpote optimis meditationibus undique repleto. Neque tamen hic omittendus inter Oratores Sacros & Anglos erit HENR. HAMMONDUS summus Vir, cujus *Homiliæ*, ut adspersam ubivis exquisitam eruditionem, sine omni affectatione aut thrasonico frigore, ostendunt, ita non minor masculæ eloquentiæ ars, & illa animos penetrandi blanda vis, quæ se legentibus usque insinuat, & argumentorum pondere cito vel nolenti persuadet.

Sed quis omnes tandem recensere poterit? Et hoc peculiare Virorum ali- 22
quot institutum. Nam, sicuti Guilh. Growæus, Anglus, Elenchum Interpretum S. Scripturæ edidit Londini 1672. in 8. in eoque quotquot noverat S. literarum Commentatores Græcos, Latinos, Anglos, Gallos, Germanos, Hispanos, Italos, sedulo digessit (etsi imperfecta opera, cui plus altero tanto propemodum addi potest), eoque labore bene de ἐξηγήσεως sacræ studio meritus censeri debet: ita ad moralem quoque Theologiam & Homileticam aptatus præcipue index alius est Scriptorum Anglicorum, præcipue moralium, super Vetus & Novum Testamentum, editus Londini 1668. in 8. cui, tanquam Locis Communibus, addere quis potest Autores alios, quos observat: siquidem longe plures in ipsa Anglia quoque sunt, quam qui illic notantur. Possunt vero tum & aliarum nationum Autores simili plane modo addi. Quodsi quis ex omnibus quasi cinnum confecerit, & explicationes singulis textibus adjecerit, vastum ille opus posset consarcinare, & magni omnino in Sacris Oratoribus usus.

Si nostratium Sermones sacros recensere velimus, inprimis Vernaculo sermo- 23
ne conscriptos, quos *Postillas* vulgo vocamus, unus iisdem liber non sufficeret. Et præterea nimis clara sunt notaque nomina *Chemnitii*, *Arndii*, *Hunnii*, *Gerhardi*, *Glassii*, *Lütkemanni*, *Balduini*, *Schmidii*, *Dannhaweri*, *Geieri*, *Waltheri*, *Mülleri*, *Strauchii*, quam ut nostra hic instituenda recensione opus haberent *b*). Sunt & sexcenti alii,

Kkk kkk 2 quos

b) Inter Scriptores Homileticos & Postillatores, quos vocant, Ecclesiæ Lutheranæ, Morhofio præ aliis probati sunt Mart. Lutherus ipse, Joh. Arndius & Henr. Müllerus, Theologi eximii, & in vera Christianismi, tum doctrina, tum Praxi, inculcanda nulli secundi, de quibus Verba ejus ipsissima, e Prolegomenis *Collegii Sacri Oratorii in Pericopas Evangelicas Anniversarias* ἀνεκδότου, lubet addere: *De Germanis Scriptoribus pene prætermisissem aliqua dicere. Et, si verum fateri velimus, parca illorum seges est. Postillarum & Postillatorum turba infinita pene, sed e quibus oppido pauci sunt, qui elegantius quid sapiant. E quibus superiore seculo habemus Lutheri, aliorumque doctissimorum Virorum, Scripta Practica, plena pietatis & solidorum Enthymematum, ad Themata Oratoria necessariorum. Sed ii, contenti rem docuisse, de ornamentis non multum solliciti fuere: quanquam in Lutheri scriptis nihil possis desiderari etiam ad ornatam locutionem. Mihi præ cæteris vehementer semper placuit Joh. Arndius, profundiorum sensuum investigator, qui ea sæpe affert, de quibus non cogitarunt alii, fæcundus Enthymematibus & argutioribus etiam meditationibus. Novissime Henr. Müllerus magna diligentia conquisivit rariora Cogitata, in suis ad Pericopas Evangelicas & Epistolicas Homiliis. - -* *Nullus est*

quos aut sponte præterimus, aut ne cognitos quidem satis habemus. Eos interea, quos nominavimus, ceteris palmam præripere, seu quod Exegesin dictorum Biblicorum & pericoparum spectat, seu quod moralem eorundem applicationem, forte nemo negaverit. Latine Meditationes in Evangelia plane eximias composuit CONR. DIETERICUS, in celebri illa omniumque Studiosorum manibus suo merito trita *Analysi:* in qua non solum Evangelicas pericopas solide explicat, sed & in pertractandis Locis Communibus præcipue est, adhibitis quoque frequentissime Patrum sententiis, operosus. Non minus præclare idem argumentum pertractat SALOM. GLASSIUS, Vir in Sacra Philologia omnium longe versatissimus; & præterea solidæ pietatis laude clarus; in *Explicatione Evangeliorum & Epistolarum Dominicalium & Festivalium:* qui liber in omnium quoque manibus est: in allegoriis felix est ante omnes *Frid. Balduinus*, a quo *Christi Adventum Typicum, & Passionem Typicam, duabus partibus absolutam* habemus. Conquirit ille e Veteri Testamento typos, & ingeniose non minus ac eleganter ad Christum egregiis Meditationibus applicat.

24 Longe plura possent hic proferri ex omnium nationum Scriptoribus, si id nunc nostri instituti res foret. Nondum enim e Gallis quenquam produximus, quorum tamen, egregiorum, magna copia est: nec ex Hispanis, nisi unum alterumve, cum prolixum eorundem Catalogum, sub finem Tomi secundi Bibliothecæ suæ, Nic. Antonius recenseat. Neque sane possumus, quin ex Hispanis proferamus unum, quem quidem Antonius nonnisi obiter fere memorat, sibi quippe ignotum, sed qui nobis maximopere commendandus videtur. Est is JOANNES de VALDES, qui, præter *Commentarium in Epistolam Pauli ad Corinthios,* Antonio memoratum *Decem* quoque *Divinas Considerationes* Hispanico sermone scripsit, quæ a Claudio de Requisien, Parisino, in Gallicum idioma; a Cælio Curione vero in Italicum sermonem, conversæ sunt editæque postremum Lugduni 1563. in 8. Plenissimæ pietatis illæ meditationes sunt, & plane ad gustum Theologiæ sincerioris scriptæ, adeo, ut nihil Pontificii fermenti occurrat. Et mirum omnino est, vixisse jam tum illo tempore homines sub illis Papismi tenebris latentes, qui altius rimati fuerint pietatis arcana. Dignus profecto esset liber, qui in linguam Latinam verteretur aut Germanicam: qui interdum adeo cum nostro Arndio conspirat, ut uno ore propemodum locutus videatur. Intime semper actiones nostras rimatur, veramque Christianismi praxin magna diligentia ostendit, ob id unice commendandus.

25 Solet alias ex Hispanis maximopere laudari, atque adeo ceteris anteferri omnibus, LUDOV. GRANATENSIS, de quo tacere mavult Antonius, quam pauca dicere, omnium quippe nationum hominibus mirifice probato: & in quo, ut ait, Deus illam sapientiæ atque eloquentiæ formam, qua arduum illud ad necessarium salutis negotium tractan-

est, e recentioribus Homileticis Scriptoribus,, qui fœcundior sit Porismatibus, e textu deductis, quam Mullerus: Horreum Opus illud dicas, & quasi Locos Communes Locorum, quibus magno cum fructu quis uti poterit. Sunt enim omnia pulchra, arguta & illustria, sed, si justæ Orationis concinnitatem videas, ejus sane mensuram multis modis excedunt. Existimem ego, multorum Annorum Labores, vel multos Sermones, in unum ab Autore compactos, unde illa totius inconcinnitas oritur.

tractandum & familiare imbecillitati humanæ reddendum eſt, oſtendere nobis & commendare voluiſſe videtur. Proponit quoque illum, ut exemplum eximii Oratoris ſacri ſuis lectoribus Ren. Rapinus. Vix autem numerus iniri poteſt Concionum & librorum Aſceticorum, quos edidit Ludovicus, & qui tanto omnium applauſu, ſtatim atque prodierunt, excepti ſunt, ut, referente Nic. Antonio, in novem diverſarum nationum, etiam barbararum, linguas converterentur: ipſeque Granatenſis modo ad Bracharenſem Archi-Epiſcopatum a Catharina, Luſitaniæ Regina, matre Sebaſtiani Regis; modo ad purpuratorum Aulæ Romanæ dignitatem Cardinalitiam a Sixto V. Pontifice, ultro peteretur; quem tamen utrumque ſummæ dignationis honorem ipſe conſtanter abnuit. Catalogum librorum illius omnium exhibet laudatus ſæpe jam Nicol. Antonius T. II. p. 31. ſeqq. Neque vero ſolum *Conciones* ſcripſit ille, ſed & *Rhetoricam Eccleſiaſticam,* Olyſſipone primum 1576. in 4., & Coloniæ poſtmodum 1578. & 1582. editam: & *Sylvam Locorum Communium*, qui in Concionibus occurrunt: Lugd. 1582. in 8. &c.

Stupebat vero ipſemet Ludov. Granatenſis JOHANNEM de AVILA, Almo- 26
dovera Caſtellanum, qui cum alio hujus nominis Jeſuita Madritenſi confundendus non eſt, cujus tanta erat, ut ajunt, perorantis & inſectantis vitia vis, ut vix concipi major robuſtiorve poſſit, ipſique propemodum muri ædium, in queis concionabatur, concuti, auditoreſque, velut fulmine aliquo tacti, toti cohorreſcere & ardere viderentur. Meruit ſane iis orationibus ſuis, & ſacro per Hiſpaniam Bæticam munere docendi, nomen *Apoſtoli Bætici;* ſperatque Nic. Antonius fore, ut aliquando Eccleſiaſtica ἀποθεώσει in Sanctorum numerum recipiatur. Non alio vero ſcripſit ille, niſi vernaculo ſermone: quanquam aliqua ejus in Italicum ſermonem æque ac in Gallicum, Belgicum, Anglicumque, converſa ſunt. Adeo ſcilicet omnibus magni fit: itque, ſi Andr. Schottum in Hiſpana Bibliotheca audis, non immerito. *Magna enim in dicendo ei fuit & ſcribendo energia, vis atque efficacia, ut, quæ velit, perſuadeat, ſenſusque rapiat & extra ſe ponat, nec doceat ſolum, ſed & delectet, flectat denique ad omnem impetum. Summa ſermonis venuſtas, quia verborum affectatio abeſt, & perſpicuitas maxime elucet, quæ prima Orationis laus eſt Oratoribus. Chriſtiana vero eloquentia eſt ab animo profecta, non in labiis natans, ad oſtentationemque, vel inanem gloriam captandam, plauſusque imperiti vulgi comparata, ſed communem utilitatem, ſalutemque animæ unice ſpectans.* Hæc Schottus, qui de Epiſtolis Avilæ æque præclare ſentit: *in quibus,* ait, *tum alia innumerabilia, quæ lectorem, ſi utilitatem ſpectat, alliciunt & retinent, lectæque iterum invitant (expertus loquor), tum vero maxime optimi verbi Dei præconis Evangelicæ prædicationis exemplum vivis coloribus ita depingit, ut nullum in eo genere pingi poſſit perfectius.* Et ſane non de vulgo Declamatorem fuiſſe, vel illud etiam argumento eſt, quod Hiſpali ob ſacros ſermones ſuos, velut reus impietatis aut hæreſeos, ad Inquiſitionis judices delatus eſt, coram quibus tamen, vel tacendo, nihilque omnino reponendo, calumnias actorum retudiſſe dicitur a Nicol. Antonio: qui & Opera ejus edita, inedita, magno ſtudio recenſet; & Vitæ Scriptores Ludovicos duos, Granatenſem ſcilicet atque Munnozium.

27 Idem Antonius ex Hispanis Oratoribus sacris Ascetisque, præter eos, quos enumeravimus, inprimis extollit ALPHONSUM LOBO, seu LUPUM, Seraphicorum ordinis Franciscanum, & æqualem Avilæ, cum quo aliquibus comparatus est: etsi, si ad Eloquentiæ regulas severe exigeretur, Frider. Borromeo Card. judice, nec eloquentiæ multum haberet, nec doctrinæ, nec verborum nitor elucere in ejus Oratione, nec ordinis, nec gratiæ satis: ipsa tamen simplicitate sermonis, & pia gravitate, tum movendi animos vi magnum sibi nomen acquisivit. Celebrantur præterea Hispani Ascetæ, ALPHONSUS MADRITIUS, ex Ordine Minorum: DIDACUS PENZ de VALDIVIA, Joh. Avilæ discipulus, Ecclesiastes & S. Literarum Professor Barcinonensis: qui & conciones plurimas, librosque Asceticos, Latine & Hispanice scriptos edidit, & librum *de Sacra concionandi ratione:* Barcinone 1588. in 4. Antwerpiæ 1598. in 8. recusum. FRANCISCUS ARIAS, Jesuita Hispalensis, Avilæ familiaris, cujus librorum magna pars a Joh. Busæo, Leonh. Credero, aliisque Jesuitis, Latine ex Hispano versi, in Germania prodierunt; & quos ad devotam vitam inprimis Franc. Salesius, annotante Nic. Antonio, juxta cum Granatensis Operibus, commendavit. ALPHONSUS RODRIGUEZ seu *Roderici*, Pincianus, Jesuita, variis per Hispaniam urbibus datus Ecclesiastes: HIERON. GRACIANUS, *a Matre Dei* cognominatus, Carmelita, variis procellis jactatus, suorum sodalium invidia, & piratarum barbarie excitatis. LUDOVICUS PONTANUS, vel Hispanice *de la Puente*, Jesuita magni nominis, & de quo inter sanctos referendo Romæ jam agitari cœpit: adeo scilicet erat ipse de sanctitate sua persuasus, ac, si DIs placet, etiam certus, ut non solum lethalis nullius culpæ conscius sibi esse vellet, sed &, vigesimo ante obitum suum anno, voto quoque sese adstrinxerit venialium leviorumque peccatorum deliberatam admissionem evitandi: quo ex tempore nihil potuisse in ipso notari contendit Phil. Alegambe, quod constaret esse reprehensionis capax. Sed nos quidem sanctos tales suis cultoribus relinquimus; Pontani mentionem hic, nonnisi Ascetæ inter Hispanos celebris facientes. Cui tandem Antonius *Joh. Euseb. Nierembergium* adjungit, de quo supra; & JOH. PALAFOXIUM, Episcopum Angelopolitanum in Nova Hispania Americæ, cujus etiam Prorex constitutus erat. Hujus vero cum Jesuitis lites multæ & graves admodum fuere; adeo, ut plus semel capitis periculum adiret, & in latebris occultare se cogeretur: Vir optimus, & virtutibus, quæ Episcopum decerent, abunde ornatus, Nic. Antonio referente. Et multo etiam magis innocentiam vitæ ejus atque dogmatum urget, & adversus Jesuitas persecutores gravissime insurgit Anton. Arnaldus Tom. III. *de la Pratique Morale des Jesuites.* Edita quoque est peculiari libello Historia hujus Episcopi, Gallice conscripta, apud Batavos, Amstelodami, ni fallor, A. 1690. in 12. Sed & ipse sui Historiam vernaculo sermone conscripsit, sub titulo: *Vita interior cujusdam Peccatoris pœnitentis.* Illud inprimis in hoc Viro mirum: eum, cum perpetuo Juris studio operam navasset, essetque ad eum usque diem, quo Episcopus factus est, amplissimis muneribus politicis reipublicæ procurandæ addictus, tanto tamen animi vigore, tantoque spiritu, sacra dein tractasse. *Sane, si Theologiam professus fuisset,* ait Nic. Antonius, *haberet plane hæc ætas, quem, in promovenda coram populis morum doctri-*

doctrina, concitandis, componendisque affectibus, audientiumque animis ad arbitrium fingendis, veterum novorumque eloquentissimis opponeret. Quem tamen defectum egregie supplevit libris quamplurimis, pro se relictis, quos insigni quodam elegantiæ atque facundiæ paratu, nunquamque cessantibus vivacissimi ac fertilissimi ingenii luminibus, quasi ex tempore, nullo utique lituræ dispendio, a domesticis accepimus, instruebat simul, & ad unguem perficiebat. Libri illi omnes Hispanica lingua scripti sunt, adeoque apud nos rariores. Catalogum ex Antonio pete.

Sed propemodum nos longius avexit Hispanorum Oratorum recensio, quam 28 decebat. Quodsi e Gallis unus etiam aut alter addendus esset, ecquos rectius eligeremus, quam Jesuitas duos, quorum Rapinus meminit libro superius citato, quos omnium hujus seculi Oratorum sacrorum, sibi quidem notorum, perfectissimos fuisse censet. Unus eorum est CLAUD. LINGENDIUS, *le Pere de Lingendes,* cujus non solum omnem habitum corporis atque mentis a natura prope ad sacram Oratoriam efformatum affirmat, cui subacta quoque Theologiæ omnis peritia accesserit: sed & inprimis eloquentia fuisse plane admiranda. Audiamus ipsum, quandoquidem paucis verbis tantum non omne Concionatoris egregii artificium pandit, ac velut ideam nobis aliquam repræsentat. *Ses raisons se soutenoient tellement* (ita de Lingendio Rapinus) *les unes les autres, que les dernieres étoient toûjours plus fortes, que les premieres: & outre, qu'il n'y avoit rien de faux, ny rien d'égaré dans son raisonnement, que tout y étoit solide, la force de son discours alloit toûjours en s'augmentant comme par degrez pour frapper encore davantage les esprits à la fin, qu'au commencement. Enfin son veritable talent étoit d'éclairer pleinement, l'entendement, & de toucher encor plus fortement le coeur. Tout son Discours étoit un éclaircissement merveilleux des matieres, qu'il traitoit: & apres avoir jetté dans l'esprit la semence des mouvemens, qu'il se proposoit par une abondance & un epanchement de lumiere, dont il étoit plein, il faisoit joüer tous les ressorts de l'ame par tous les mouvemens, dont il la songeoit capable d'etre touchée: & il enflammoit le coeur par tout ce, qu'il y avoit de feu & d'ardeur dans les passions, dont il sçavoit l'art par une Rhetorique particuliere, qu'il s'étoit faite. On ne craignoit jamais tant de voir finir, que quant il étoit prest de le faire: car c'étoit alors qu'il entroit dans les cœurs, pour s'y rendre le maitre, & pour y faire ce, qu'il luy plaisoit.* Addit Rapinus, tantam fuisse ejus eloquentiæ vim, ut nonnulli vitæ liberioris homines impii ausi non sint eum audire, veriti, ne rationum, ab ipso allatarum pondere vincerentur, & vel inviti ad saniorem redire mentem cogerentur. Enimvero præcipue terrendo suorum animos in officio tenere solebat: persuasus cum Quintiliano, naturaliter plus valere apud plurimos malorum timorem, quam spem bonorum. Cum contra longe alio modo suas ad populum sacras orationes efformavit alter e duobus, CASTILLONIUS, *le Pere Castillon.* Omne hujus artificium in eo inprimis se exerebat: quod sine arte se sua proferre simularet, ingeniosissime cogitata, velut e vestigio sibi subnata, nosset eloqui: haudquaquam quæsitis argutiolis, aut fucatis, pictæ orationis incrustamentis, adsuetus, qui mos nonnullorum pessimus est: sed potius magnam simplicitatis neglectæque artis imaginem in arte summa; & in exquisita argumentorum collocatione nil præter ipsum naturæ ordinem; in efficacissima animos solidis argumentis penetrandi vi colloquentis speciem præ

se

ſe ferre & retinuiſſe perpetuo videretur. Quo factum, ut & gratiſſimus omnibus eſſet, & perſuaderet, quodcunque vellet, pro lubitu: volebat autem ſemper in argumentis graviſſimis.

29 E Reformatis Gallis celebres inprimis ſunt JOH. DALLÆUS, junior, editis Sermonibus Sacris, rerum ubertate ſcatentibus, celebris: ALEXANDER MORUS, cujus concionibus, Genevæ editis in 8. nihil ingenioſius ſuaviusque. PETRUS BOSCIUS, *i*) magni nominis apud illos Vir; nec ſane ſpernendus ullo modo Orator; JOH. CLAUDIUS, cujus tempore motuum poſtremorum circa religionem in Gallia, magna inprimis in avertendis, quam diu licuit, Eccleſiarum Proteſtantium, malis, pars fuit: nec minor apud ſuos æque ac Pontificios bene multos auctoritas. Hujus igitur Sermones etiam prodierunt ingenioſi, ut ſunt omnia Ejus Viri, ſolidaque Eloquentia commendabiles, dictione vero longe ſuaviſſimi.

30 *Utrum Anglis ſua ſurripuerint Galli,* vicina quæſtio eſt, nec tamen usque adeo magni momenti. Thomas Spraat, in Obſervationibus ſuis ad Sorbierii Iter Anglicum, Belgas Theologos hujus plagii inſimulat. Sed quid inde? Ita fieri ſolet, & factum ab omni ævo eſt, ut gens altera alteri exemplo & diſciplinæ eſſet. A Græcis pleraque ſua capiebant Latini: Græci ex Oriente & a Barbaris: Latini poſtea, prorogatione dominatus ſui, pene totius terrarum orbis fuerunt pædagogi. Verum eſt, Anglos in hoc genere reliquas gentes antecellere: ſed id nec difficile eſt, nec mirum eſt, cum otio abundent, & rebus omnibus, quæ ad digne elaborandum aliquid requiruntur. Hiſpanos Anglis Galliſque præfert Barthius: & aſſerere non veretur, omnes Gallorum libros Hiſpanis eſſe per plagium ſurreptos: injurio, & neſcio qua affectuum intemperie protruſo judicio. Sed hæc alius loci ſunt: & a noſtro inſtituo propemodum aliena. Ergo nihil amplius in Sacra Oratoria moramur, ſed ad aliud argumentum procedimus.

i) Petri du Boſc *Sermons ſur divers Textes de l'Ecriture*, junctim Tomis II. Roterodami A. 1692. in 8. Joh. Claudii autem *Oeuvres Poſthumes* (*Opera Poſthuma*, non Dogmatica ſolum & Polemica, ſed & Homiletica,) Tomis V. Amſtelodami A. 1688. & 1689. in 8vo, prodierunt.

FINIS LIBRI SEXTI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. VII.
POETICUS.

CAP. I.
DE
SCRIPTORIBUS, AD ARTEM POETICAM FACIENTIBUS.

§. 1. *Poëseos antiquitas, dignitas, utilitas. Invectiva in ejus Calumniatores, inprimis Tanaquillum Fabrum Iuniorem.* 2. *Artis Poëticæ Magister Antiquissimus & præcipuus* ARISTOTELES, *qui contra Censores iniquos defenditur.* 3. *Poëticæ Aristotelis Editores, Interpretes & Commentatores, fuse enumerantur, duoque novissimi, Ren. Rapinus, Iesuita, & Andr. Dacerius (quorum de reliquis recitantur Iudicia, sibi invicem contraria,) omnibus præferuntur. Controversia inter Rapinum, & Sodalem ejus, Franc. Vavassorem, de illius Scripto, Literaria.* 4. *Latinus Artis Poëticæ Scriptor, Q. scil.* HORATIUS FLACCUS, *cujus etiam Censores, Vindices, Interpretes & Exegetæ, recensentur.* 5. *Græculi Ævi Medii, Anonymus Certaminis Homeri ac Hesiodi Scriptor, & Isaacus ac Iohannes Tzetzæ. Latini Recentiores, Macarius Mutius, Camers.* 6. *Iul. Cæs. Scaliger, cui plagium a Casp. Barthio, Editionibus autem ejus Genevensibus falsi & hæreseos crimen a Possevino, frustra intentatur.* 7. *Iac. Pontanus, Gerh. Ioh. Vossius, Laur. le Brun, Iac. Masenius, & aliquot Hispani.* 8. *Hispani de Comœdia & Tragœdia Scriptores, qua occasione adversus Nicol. Antonium, Comœdiam Hispanicam, ejusque præcipuum Instauratorem, Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus præferentem, fuse disputatur, nec tamen veræ istius laudes reticentur.* 9. *Scriptores de Poësi Dramatica Galli ac Itali, Pet. præsertim Cornelius, Novator & Iason Denores, Antiquorum Hypera-*

peraspistes, cujus Litium de Tragico-Comœdiis modernis cum Joh. Bapt. Guarino Historia e Thuano repetitur, addito Niciæ, Comœdiæ Nicol. Machiavelli, Elogio. 10. *Alii de Dramatica Poësi Scriptores, Joh. Dryden, Joh. Meursius, &c. Controversiæ, Dan. Heinsio ob Fabulas Ethnicas Sacris, in Herode Infanticida, immistas, a Joh. Ludov. Balzacio motæ, Scriptorúmque Utriusque, nec non Claudii Salmasii & Joh. Croji, quibus ista ventilata est, Eristicorum, Historia, adjectis Æg. Menagii & Autoris Judiciis.* 11. *De Satyris Scripta Franc. Robortelli, Is. Casauboni, Dan. Heinsii, Ezech. Spanhemii, Nicol. Rigaltii.* 12. *Artis Epigrammaticæ Scriptores, Thom. Correa, Car. a S. Antonio, Nicol. Mercerus, Franc. Vavassor, Jac. Masenius, &c.* 13. *De Epico Carmine Mambrunus, Torqu. Tassus, le Brun, Ren. le Bossu, &c. De Elegia Thom. Correa; De Eclogis Ren. Rapinus & Æg. Menagius.* 14. *De Poëmatum Cantu & Rhythmis Is. Vossius & Arius Barbosa: De Furore Poëtico Pet. Petitus & Joach. Fellerus.* 15. *De Imitatione Poëtica Bern. Parthenius & Casp. Barthius. De Furtis Poëtarum & Similibus Cogitatis, Aretades & Ægidius Menagius, ipse plagiorum talium ab Adr. Bailleto insimulatus, contra quem in Anti-Bailleto se defendit. Dion. Longini & Autoris de his Judicia. Speronis Speronii in explicandis Scriptoribus obscurioribus versutia. Monitum de Oratoribus a Poëta legendis.* 16. *Inter Autores, qui Syllabarum Quantitates collegerunt, Sam. Glonerus & Ol. Borrichius eminent. Magnorum Virorum in Metro errores a Casp. Barthio, aliique notati.* 17. *Mythologiæ Poëticæ Scriptores, Lil. Greg. Gyraldus, Gerh. Joh. Vossius, Nat. Comes, Henr. Schævius, Franc. Pomey, Jac. Masenius, Ezech. Spanhemius, Rob. Stephanus, (Raph. Volaterrani plagiarius) Car. Stephanus a Thoma Reinesio & Nicol. Loydio emendatus & auctus.* 18. *Georg. Cheroboscus de Tropis Poëticis.* 19. *Collectores Phrasium & Epithetorum Poëticorum, tam Græcorum, quam Latinorum, varii. Consilium de ratione concinnandi Lexici Poëtici.* 20. *Scriptores aliquot de Vernacula variarum Europæ Gentium Poësi.* 21. *Philautia Poëtarum a Jac. Gaddio & Casp. Barthio notata, ab Æg. Menagio defensa.*

1 Absoluta Eloquentia soluta ad ligatam accedimus; quæ, ut antiquitate illam, nemine contradicente, multis etiam seculis anteit: ita dignitate profecto etiam haudquaquam illi tantillum concedere est existimanda: Ecquis enim nescit, omnem Veterum Sapientiam, omnem Philosophiam, atque Theologiam, in Poëtarum Scriptis reconditam fuisse? quis Tragœdiæ veteris gravem in coërcendis emendandisque hominum animis vim? quis Comœdiæ non festivos minus & acres, quam salubres ad perfricanda vitia spectatorum, sales? quis Epopœiæ ingentia ad virtutem, etiam in Heroum animis, incitamenta ignorat? Civilemque prudentiam, & subactissimam moralis philosophiæ, quandoque & Physices, peritiam, omnisque demum eruditionis multifarium apparatum uno quandoque poëmate delitescentem? Ut jam de Elegantia poëmatis nihil dicam. Certe, quanquam acriorem illum Jul. Cæs. Scaligeri, indignantis, fervorem meum non faciam, qui *ne in hominum quidem censu reponendos*

dos putarit; *qui Poëtarum lectionem damnent, agrestes atque aspero supercilio brutos homines:* tamen, nulla ratione detractoribus Veterum Poëtarum, ipsiusque adeo Poëseos, accedendum serio, atque haud invitus, ajo. Frustra enim abusus hic adducuntur, qui, hominum improborum scelere, ne e sanctissima quidem nostra Theologia absunt, ceteras vero artes humanas omnes late pervadunt. Sed non opus est, ut hic Poëtices Apologiam scribamus, quam tot summi Viri satis jam defenderunt; & cui própria virtus instar clypei est, inanes Calumniatorum ictus impune excipiens confringensque. Scripsit, ut e plurimis unicum nominemus, adversus iniquos illos hostes Poëticæ, Orationem elegantissimam Joh. Caselius *de Arte Poëtarum* inscriptam, quam, ut sunt omnia ejus Viri plane eximia, legisse non pœnitebit. (Nuperrime vero novus præstantissimæ Artis accusator, DI magno apparatu, in scenam prodiit, Tanaquillus Faber, Tanaquilli illius celeberrimi filius, quod mirere, Annæque Daceriæ germanus frater. Hunc, neque institutio Patris, neque ipsa Poëtarum lectio, nec eruditissimæ Sororis exemplum, dimovere potuit, quo minus *de Futilitate Poëtices* futilem librum scriberet, Amstelodami A. 1697. in 8. editum; quem legere profecto non possis absque tacita admiratione, qui in hæc frigida delabi Vir doctus potuerit: adeo nihil contra Poëticen in medium affert, de qua tamen loqui instituit: Poëtas solum ubique, & utplurimum præter rem, carpit, certe semper *ἀπροσδιόνυσος.* Nec dubito, quin Daceria, si fratris librum legerit, jure etiam sit usurpatura illud Juliani: *ἔγνων, ἀνέγνων, κατέγνων*).

Missis autem his intempestivæ *κρίσεως* Autoribus, ad eos Scriptores acceda- 2
mus, qui Artis præcepta tradiderunt. Primus omnium, qui glaciem in difficili argumento fregit, &, cum ante se neminem habuerit, viam felicissime invenit, posterisque stratam egregie reliquit, ARISTOTELES est; quem etiam communi consensu eruditi primam tenere ajunt: præcipue, cum ex antiquis Græcis unicus etiam ille sit, & e Latinis Horatius non sane melius Aristotele artem Poëticam explicuisse dici queat. Non ignoro equidem, multis rem creditu impossibilem videri, Philosophum, qui meris speculationibus per omnem suam vitam deditus fuit, nunquam ipse Poëta, nunquam theatri praxin expertus, scribere tamen cum laude *de Poësi,* ac de tragœdiæ ratione aliquid potuisse. Alii mancum esse Opus queruntur, maximaque sui parte temporum injuria mutilatum; ut adeo nihil perfecti ex residuis velut laciniis hauriri possit. *Aristotelis Commentarii,* inquit in præfatione suæ Poëtices Jul. C. Scaliger, *mutili sunt, ne quid liberius excidat nobis.* Jac. Gaddius, *Tom. I. Scriptor. Non-Eccles. p. 42. Licet Poëtica Aristotelis, quæ nunc extat, imperfecta sit ac mutilata: præterea subobscuris & parum firmis aliquando fundamentis subnixa, tamen duo de ea facultate volumina conscripserat, forte meliora & pleniora.* Taceo alios, qui idem sentiunt, & quorum numerus haudquaquam exiguus est. Enimvero, uti prius illud *ἔγκλημα,* quod proferebamus, solidissime Andr. Dacerius abstergit, ostenditque, Poëticen e Philosophia ortam, adeoque illius tractationem plane non esse ultra terminos Philosophi; dein multo esse ferendo de arte aliqua judicio aptiorem haud raro, multoque ad præscribendas regulas magis perspicacem, qui solidis speculationibus intima ejus perscrutatur, quam qui,

 dum

dum artem ipse exercet, citius suorum fœtuum amore in transversum rapi ac cœcutire potest: ita, quod posterius attinet, non eadem omnium Doctorum mens est. Certe Nicius Erythræus FEDERICUM BONAVENTURAM ostendisse refert, Aristotelis Poëticam non esse inchoatam aut mancam, sed absolutam & perfectam, si unicus tantum locus excipiatur, *Pinacoth. I. p. 176.* Idem alii censent. Quicquid autem ejus sit: ea profecto, quæ ab Aristotelis Poëtica residua nobis sunt, adeo bona sunt, & adeo e naturæ ipsius penetralibus hausta, ut meliora dari vix possint, atque ut non solum Tragœdiæ, sed & Epopœiæ, ratio accuratissime explicetur.

3 Atque hinc etiam certatim a Viris doctis *edita* Aristotelis *Poëtica* Latine, Italice, Gallice, Hispanice versa, notisque illustrata est. Separatim illam Græce edidit Aldus Venet. 1508. in fol. Græco-Latinum adjecit, suosque addidit Commentarios Franc. Robortellus, Florent. 1548. fol. qui Basileæ postmodum apud Hervagium A. 1555. denuo impressi sunt. Post hunc idem opus in se susceperunt Vincent. Madius, Brixianus, & Barth. Lombardus, Veronensis; cum quorum Commentariis Aristotelis Poëtica prodiit. Venet. A. 1550. Petr. Victorius, Florent. 1573. fol. Ant. Ricobonus Venet. 1579. in 8. Dan. Heinsius, qui Versionem recensuit & notas adjecit, Lugduni Batav. 1610. in 8. Idem in Dissertatione de Tragœdiæ constitutione Lugduni Batav. 1643. in 12. edita, Interpretem Aristotelis egisse dici potest. Paulus Benius, Eugubinus, Commentarium itidem Græco-Latinæ Aristotelis Poëticæ adjecit, & Platonis poëticam insuper ex ejus Dialogis collegit, Venet. 1616. Italice illam vertit & Commentariis illustravit Ludov. Castelvetro, Murinensis, Basil. 1576. & 1582. liber post mortem Autoris editus est; ipse enim An. 1571. ex hac vita migravit: alium Commentarium Italico idiomate scripsit in Aristotelem Alex. Picolomineus Venet. in 4. A. 1575. Præterea Aristotelis librum eundem explanandum sibi sumserunt Franc. Patricius libro, cui titulus: *Della Poëtica la Deca Historiale, & la Deca Disputata* (prodiit Ferraræ A. 1584.) Ant. Sebast. Minturnus, Episcopus, Uxentinus, libris VI. de Poëta Venet. 1559. in 4. editis. M. Ant. Majoragius libro simili, & M. Hier. Vida in libris III. de Arte Poëtica ad Franciscum, Delphinum Franciæ, Francisci Regis F. Basil. 1534. in 8. de quo Jul. Cæs. Scaliger: *prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poëta fiat, verum factum jam instruit, ut perficiat.* Demum Gerh. Joh. Vossius in libris suis Instit. Poetices, nihil aliud ferme, quam Aristotelis Scholiasten egit. Verum, e tanta Commentatorum copia neminem tamen pro dignitate Aristotelis librum explicasse, celebris Poëta Gallus, PET. CORNEILLE, asseveravit, doctos quidem interpretes illos fuisse non negans, sed dum Grammaticos potius aut Philosophos agerent, illos id, quod Poësin inprimis attinet, & theatri rationem, utplurimum neglexisse, ait. Etsi vero non undiquaque vera locutus sit Cornelius, uti postea dicetur; attamen in iis, quos recensuimus, interpretibus Poeticæ Aristoteleæ multa moneri posse, alii quoque Viri docti observarunt. REN. RAPINUS, qui & ipse, post tot alios libro Aristotelis, quem in hoc genere longe perfectissimum judicat, lucem suis meditatio-

ditationibus (*Reflexions sur la Poëtique*) afferre, neutiquam vilipendendo, conatus est, speciatim, in præfatione sui libri, quid in unoquoque Commentatorum Aristotelis desideret, exponit, digna omnino, quæ huc apponatur, censura. Ita vero ille: postquam superiore seculo allatam Constantinopoli Aristotelis Poëticam commemorasset: *Il s'eleva alors une foule de Commentateurs, qui écrivirent sur cette Poëtique, dont les premiers furent Madius, Victorius, Robortellus, qui interpreterent assez literalement le texte de ce Philosophe, sans entrer fort dans son esprit. Ceux cy furent suivis de Castelvetro, de Piccolomini, de Beni, de Riccobon, de Majoragius, de Minturnus, de Vida, de Patricius, d'André Gili, de Vossius, & de quantité d'autres. Mais Vossius a commenté Aristote en pur Scholiaste, Gili en Rheteur, Patricius en Historien, Vida en Poëte, qui veut plaire plus qu'instruire, Minturnus en Orateur, Majoragius & Riccobon en Dialectique, Beni en Docteur, qui a le jugement sain, quand il ne s'agit pas de l'honneur de son païs. Car il compare mal-à-propos l'Aristote à Homere, & le Tasse à Virgile, dans un traité, qu'il en a fait exprés. Piccolomini & Castelvetro l'ont fait en Critiques fort habiles, & mieux que les autres. Piccolomini traite Aristote plus honnetément que Castelvetro, lequel est un esprit naturellement chagrin, qui par une humeur contrariante se fait une loy de trouver tôujours à redire au texte de ce grand homme, qu'il embarrasse d'ordinaire en l'expliquant. Après tout, c'est le plus habile de tous les Commentateurs de la Poëtique d'Aristote, & celuy, dans lequel il y a plus à apprendre.* Hæc Rapinus non sine magno judicio: sed qui tamen & ipse, cum suo libro, e quo ista excerpta sunt, virgulam Censoris alius, non minus in omni literarum cultiorum genere versatissimi, suique adeo sodalis, experiri necesse habuit. FRANC. VAVASSOREM ajo, quem Rapini librum, editis Animadversionibus (*Remarques sur les Reflexions*) An. 1675. castigasse refertur in Menagianis, Editionis secundæ, (in prima vero Editione male dicitur liber de Epigrammate oppositus Rapino, quem errorem in Editione altera editor correxit.) Librum tamen ipsum non vidi, quod ægerrime fero: neque enim vulgare quicquam ab eo viro expecto. Non ingratum erit autem, ut puto, totam litis ejus Historiam lectori e Menagianis apponere. Ita igitur ibi: *Le P. Rapin a eu de grands demeslez avec le P. Vavasseur au sujet du livre des Reflexions sur la Poëtique d'Aristote qu'il fit imprimer chez Mugult, sans y mettre son nom. Le P. Vavasseur, qui n'étoit pas content de lui, mit au jour peu de temps après des* Remarques sur ces Reflexions, *dans lesquelles l'Auteur reflechit, qu'il feint ne pas connoitre, est fort mal mené. Le P. Rapin fit grand bruit, & se plaignit hautement du procedé de son confrere: qui repondit, qu'il ne devoit s'en prendre qu'à lui même, & que s'il eut en dit, qu'il étoit l'Auteur des* Reflexions, *jamais il n'auroit écrit contre. Le temperament, que l'on trouva pour accommoder ces Peres fut de supprimer les Remarques du P. Vavasseur, ce qui se fit par l'autorité de Mr. le Premier President de Lamoignon: de sorte, que ce livre, qui est imprimé chez Billaine en 1675. & qui ne contient que 141. pages, est devenu fort rare.* Conf. Dictionarium Historico-Criticum Eruditissimi *Bailii Tom. II. p. 934.* qui diversitatem Editionis Menagianorum observat. Ceterum lenire dolorem Vavassoris non visi potest Versio Gallica Poëticæ Aristoteleæ omni ex parte nitidissima, uberrimisque & eruditissimis notis affatim instructa, quam Clarissimo ANDR.

Dacerio, Annæ Fabræ marito, debemus: quamque Parisiis primo excusam Belgæ nuper A. 1692. repetiverunt. Nihil illo libro accuratius, nihil magis in hoc genere exasciatum, seu rem ipsam, sive dictionem spectes. Summo cum judicio expendit omnia, examinat, exemplisque uberrimis illustrat. Sane Tragœdiæ Constitutionem melius post hunc exponi posse, vix crediderim. Epopœiæ leges curavit equidem, cum Aristotelis verba id vellent, sed tamen in his non tam scrupulose fuit sollicitus, quam in tragœdia: ut qui posset, Viri doctissimi Ren. le Bossu librum, Autore suo, totoque Orbe literato dignissimum, de Poëmate Epico omnem jam prope materiam dicendi de Epopœia surripuisse: tantoque cum successu scriptum, ut melius omnino non possit: nec messis post tam amplam segetem, sed spicilegium solum supersit. Inter Commentatores Poëticæ Aristotelis Dacerius Pet. Victorium ceteris antefert, ut eruditione & accuratione, prudentiaque, præstantem. Castelvetro autem adeo nihil tribuit, ut tum dicat fuisse bonum Interpretem, si virtutes Interpretis omnes invertas: neque enim theatri leges scivisse; nec affectuum neque characterum habuisse peritiam, nec rationes Aristotelis nec methodum considerasse, nec tam ad explicandum, quam ad contradicendum fuisse intentum: hominem multæ quidem lectionis, cetera, nec sane rebus bonis in suo Commentario destitutum, sed quas quæsivisse tanti non sit: cum, præpostero suæ gentis amore ad κρίσιν de Poësi ferendam plane inhabilis videatur. Meminit præterea Dacerius Mesnarderii Poëticæ: *la Poëtique Françoise de la Mesnardiere:* quam, etsi in aliquot Aristotelis Capita vicem Commentarii sustinere posset, ut indignam & nimis sterilem temnit. Laudat Abbatis Aubignaci librum, qui inscribitur *la Pratique du Theatre,* eumque priore infinities meliorem judicat, magis tamen Aristotelis supplementum, quam Commentarium. Mihi ut horum duorum neuter visus est, ita nec addo de iis quicquam. Tertium tamen, quem æque non vidi, Interpretem Aristotelis addo Hispanum, Joh. Antonium Gonzales de Salas: cujus *Illustration à la Poëtica de Aristoteles* Nic. Antonio memoratur: Italumque alium Josephum Baptistam, cujus Commentarium in Poëticam Aristotelis ineditum, & Autoris manu Italice scriptum servari, Laur. Crassus autor est, in Elog. P. I. p. 341.

4 Post Aristotelem, e Veteribus *de Arte Poëtica* scripsit HORATIUS: quamvis fere dubium nullum sit, ab ipso titulum præfixum non esse, sed a librariis demum, aut verius a Criticis. Ipsam vero illam Artem sine omni arte esse scriptam, Satyræ similiorem, olim Jul. Cæs. Scaliger judicavit: cui consentit ex parte Casp. Barthius, *Adversf. lib. XXXVII. c. 6.* minime Horatium perfectam artem numeris includere voluisse arbitratus, alioqui frigidum artificem: sed more suo vagabundum docere, quæ obveniebant, quasi ludendo voluisse, parum sollicitum de iis, quæ Grammatici dicturi videbantur, quæque nunc a Criticis extundantur. Similia habet Barthius *lib. XLII. c. 22.* ubi Scholia quædam in Artem Poëticam Horatii, e MSS. veteribus eruta (sed non magnopere æstimanda) publicat. Enimvero, ut jam supra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Autores ageremus, monitum est, immitem Scaligeri censuram esse, præter

ter alios, egregie a Bernardo Parthenio confutatam rejectamque: ita Barthium non est quod multis hic confutemus: cum id nostri instituti ratio non ferat. *Commentatores* Horatii sollicite recenset Spachius *in Nomenclatore Philosoph. pag. 85.* quo in loco plures etiam de Arte Poëtica Scriptores commemorat. Retulimus Commentatores Horatii & nos supra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Scriptores ageremus: quibus nunc adjungimus Franc. Luisinum, Italum, cujus in Artem Poëticam Horatii Commentarium Venet. 1554. in 4. editum habemus: aliosque item Hispanos Lusitanosque, quorum notitiam Nicol. Antonio debemus. Sunt hi Achilles Statius, Lusitanus, cujus in Artem Poëticam Horatii liber Antwerpiæ 1553. excusus est. (Nescio autem, quid sibi velit, quod in titulo apud Antonium additur, *ex fontibus Græcis*: ni forte consultum simul e fontibus Aristotelem id significet.) Franc. Cascales, a quo Ars Poëtica Horatii in methodum redacta Valentiæ 1659. prodiit. Thomas Correa, Lusitanus, æmulus & æqualis Mureti, cum quo eodem tempore Romæ bonas literas docuit: postmodum Bononiæ: olim Jesuitarum sodalitio addictus, sed quod deseruit, & aversior semper ab eo fuit. Is explanationes in Librum Horatii de Poëtica Venet. 1587. in 8. edidit, præter alia ad illustrandam ornandamque Poëticen facientia, de quibus paulo inferius suo loco. Fuit quoque qui Hispanico Carmine Artem Poëticam Horatii exprimeret, quam deinde cum variis Carminibus suis, sub titulo *Arte Poëtica Espannola* edidit, Vincentius de Espinel.

Hæc de antiquioribus Artis Poëticæ Scriptoribus: Plures enim non habemus. 5 Nisi forte quis isthuc trahat *Homeri & Hesiodi Certamen Ludicrum* a nescio quo recentioris ævi Græco confictum, quod primum Henr. Stephanus An. 1573. in 8. Græce & Latine edidit: postmodum Dan. Heinsius pulcerrimæ Editioni Hesiodi, a se A. 1603. in 4. datæ, absque tamen Latina versione, annexuit. Verum, qui inde Poëticam artem hauriendam putat, fallitur profecto. Posses vero huc rectius referre ISAACIUM & JOHANNEM TZETZAS fratres, quorum ille in Accessu ad Scholia in Lycophronem, λίαν κάλλιςα καὶ φιλοτιμότατα, ut frater ait, de Poëmatum atque Poëtarum differentiis egit: hic vero tum peculiari libello, jambis extemporaneis, i. e. Versibus Politicis, scripto, tum strictim, & per summa capita, in præfatione ad Scholia sua in Hesiodum, idem Argumentum tractavit. Sed & in omnibus prope Græcis Scholiastis quamplurima ad Artem Poëticam apprime facientia reperiuntur. E recentioribus, sub initium seculi superioris, MACARIUS MUTIUS, CAMERI Eques, librum edidit *de ratione scribendi Poëmata:* quem Ant. Possevinus suo de Poësi Tractatui, de quo mox, addidit, una cum exemplo Poëmatis sacri, de Crucis victoria, seu de Triumpho Christi: quod alias Basileæ & Coloniæ prodierat. Fuit Mutius amicus Angeli Politiani, ad quem Epistola ejus extat lib. 8. Epistolarum Politiani; ut jam olim Lil. Gyraldus annotavit.

Post hunc memorandus, ceterisque adeo præferendus, omnibus est, JUL. CÆSAR SCALIGER, cujus libri *de Re Poëtica* multoties Parisiis, Genevæ & Heidelbergæ 6

bergæ editi, divini sunt: neque enim solum omnia Carminum genera percensentur inibi & explicantur, sed & ipsimet Veteres ac recentiores Poëtæ sub examen vocantur. Non nescio equidem, Scaligerum, cum hac Poëtice sua, plagii reum agi; & Barthium, in suis ad Claudianum notis p. 972. referre, surreptam esse a Scaligero materiam ejus libri omnem Lud. Cælio Rhodigino, præceptori suo, & trans Alpes latam postea, sub Scaligeriano nomine perperam prodiisse, cum Rhodigino adscribi debeat. Cujus relationis Autorem Barthius Qu. Sept. Florentem Christianum, in hujus notis ad Aristophanem, laudat: & motus ea re Thomasius Scaligerum plagiariorum Catalogo inferre non dubitavit. *Diss. de Plag. Liter.* §. 537. Enimvero, ut res ipsa mihi plane suspecta est, & crimen ex invidia potius confictum, quam e rei veritate intentum, videtur: ita sane mirabor Florentem Christianum, si id ipsum negare ausit. Etsi enim ejus notas in Aristophanis Comœdias, quæ post mortem illius prodierunt, nunc non anxie perquisiverim: habeo tamen prolixas, quas ipse edidit, notas in Aristophanis Irenam, Paris. An. 1589. in 8. publici juris factas; in quibus non solum toties cum elogio Scaligeri mentionem facit, quoties ejus nomen ponit, sed & ipsum de Re Poëtica opus *Divi Iul. Cæsaris Scaligeri opus perfectissimum vocat.* Alibi pag. 11. postquam de nonnullis ad Comœdiam pertinentibus dixisset, ait: *Hæc aliaque similia qui certius & clarius intelligere volet, Hephæstionem, eruditissimum Grammaticum, legat, vel potius I. C. Scaligeri libros de Poëtica. Sane enim maximi illius herois ingenium vetustatem æquat, posteritatem & novitatem omnem superat: sed, quod miserum est, pauci sunt adhuc, qui ejus scripta aut legant, aut intelligant. Eum ego quotidie miror & miror magis: imo erit ille mihi semper Deus. Quidni enim hoc autumem de Clarissimo Viro, cum Philosophus ille σκοτεινὸς de humili & obscuro loco dixerit: Etiam hic sunt Dii?* Anne putes hæc de Scaligero, mortuo jam, & a quo cur sibi timeret, nil quicquam habuit, dicturum fuisse Florentem, si pro turpi plagiario habuisset? an credibile est, eum *Dictatorem literarum; maximum Heroëm; Principem non solum Veronensium, sed omnium Criticorum, quorum interest vacare Musis: &, si Veteres etiam adducas, uno tantum Aristotele minorem* vocaturum fuisse, tum, cum de ejus Poëtica loquitur, si pro alieni laboris nefario usurpatore, & messore messis alienæ habuisset? Mihi sane id non videtur. Adeoque, aut fefellisse memoriam Barthium allegantem dicendum est: aut sibi cum sua accusatione minime constare Florentem: vel demum intrusam esse notis illius ab aliena manu pericopen, quæ ejus non erat. Quicquid demum ejus sit, a Scaligero tam turpe plagium esse commissum, ni liquidius demonstretur, non credo. Aliud crimen, non ipsimet quidem Scaligero, ejusve libro, prout ab ipso scriptus est, sed tamen editionibus Poëtices Scaligeri Genevensibus, movet Anton. Possevinus *in libro de Poësi & Pictura, Ethnica, humana, fabulosa, collata cum honesta & Sacra:* (qui liber Lugduni A. 1595. in 8. & præterea Romæ alibique, editus est, pars etiam illius Bibliothecæ Sanctæ adjecta) hæreseos scilicet, quod mirere: queritur enim, multa esse ab Hæreticis Genevensibus inserta, quæ fidem Catholicam labefactent; nonnulla etiam ad artem ipsam spectantia. Parisinam vero Editionem ab his Emblematis hæreticis liberam esse ait: & rationem corruptionis expositurus: *Eo proclivius,* inquit, *errores hæretici in opera Sca-*

Scaligeri irrepserunt, quod apud Joh. Crispinum Calvinianum primo (An. 1561.) *editi sunt, licet locum suppresserit, ut venalia magis essent exemplaria: cum & quæ Rob. Constantini, Medici, ad eundem Joh. Crispinum de Scaligeri libris inserta est epistola, post ejusdem Scaligeri ad Sylvium filium præfationem, tollenda sit, nec ipse Crispinus a Senatu Parisiensi edendi eos Poëtices libros facultatem exprimere potuisset, nisi Lugdunensis, typographi Ant. Vincentii, opera & nomine abusus fuisset. Quare & privilegium, & quod subjectum est, Franc. Beraldi Epigramma Græcum, tum in Scaligeri, tum etiam in ipsius Crispini, hominis pestilentis, laudem scriptum, pari cura ex hoc opere eximendum est.* Ingenue fateor, me hæc multo etiam minus credere, quam priora. Vix enim est, ut quisquam Poëticæ Theologica, præter Autoris mentem inserere voluisse credi possit: &, quod cetera attinet, non tulisset Jul. Cæsaris filius, Jos. Scaliger: tantus Criticus, tantusque patris hyperaspistes: quem hæc talia fugere non poterant. Quæ vero de expresso fraude privilegio Bibliopolæ Possevinus refert, haud invitus concesserim. Est hoc enim his hominibus familiare. Ceterum, quod *κρίσιν* Scaligeri concernit, non semper illa probanda est, quippe audacior haud raro & tantum non temeraria: id quod ex ejus judicio de Statio manifeste patet, quem nimiis laudibus extollit: ut de iis nil dicam, quæ in contemptum Homeri & Horatii affert, & quæ ab aliis confutata alibi indicavimus.

Habet interea eam gloriam sibi propriam Scaliger, quod primus & unus omnem Poëtices rationem doctissime explicuit, quod ne quidem post illum quisquam tentavit. Nam quæ Jac. Pontanus habet in *Institutionibus Poëticis*, Ingolstadii 1597. editis: quæ item Gerh. Joh. Vossius in *Libris III. Institut. Poëticarum*, etsi non contemnenda sint; his tamen utique non sunt comparanda: sed plane alius generis præcepta. Laurentius *le* Brun, in *Eloquentia Poëtica*, non tam methodica & ornata de rebus Poëticis præcepta, quam nescio quos Locos Communes & Exempla Poëtica, ex aliis conscripsit potius, quam ipse scripsit, quæ tamen usui esse possunt, Jac. Masenii *Palæstra Eloquentiæ Ligatæ* præ ceteris mihi sese probat: quod commoda methodo utatur, præcipua quæ apud alios inveniuntur, colligat, tum observata & notata alia, quæ alibi non invenias, ponat, semper allatis in medium exemplis. Fuerunt etiam Hispani, qui hanc artem in formam præceptorum redigere laborarunt. Ut enim de Thom. Correæ, de quo paulo ante dictum est, oratione *de Antiquitate dignitateque Poëseos, & Poëtarum differentia,* Romæ in Gymnasio Sapientiæ habita, editaque a Ludov. de S. Francisco, non dicam: Artem Poëticam justo volumine tradidit Polygraphus ille nequaquam ineptus, Franc Macedus; sed quam lucem non vidisse *Lib. I. c. 22. §. 40. Polyhistoris Literarii,* ubi Catalogum operum Macedi exhibemus, monitum est. Hispanico sermone *de arte Poëtica* librum scripsit Emanuel Faria *de* Sousa, cujus Nic. Antonius meminit: qui & Ludov. Alphonsum *de* Carvallo refert librum edidisse de dignitate & præstantia Poëseos, omnique eo, quod ad artem illam pertinet: titulus est: *Cisne de Apollo, de las excellentias y dignidad, y todo lo que al arte Poëtica y versificatoria pertenece, Medina* 1602. in 8. 7

Ut jam PETRI *de* SALAS libellum *de Arte Poëtica*, ineditum, prætereamus. *Philosophiam antiquam Poëticam* concinnavit, edidirque Madriti A. 1596. in 4. ALPH. LOPEZ Pintianus, lingua Vernacula; in qua & Carmina quædam scripsit, sed misera: Antonio referente.

8 Iidem Hispani, in Comœdiæ quoque & Tragœdiæ ratione explicanda mire solliciti fuerunt. Quandoquidem non solum is ipse, quem Aristotelis Poëticam Commentario illustrasse supra diximus, JOH. ANT. GONZALEZ *de* SALAS *Novam* quoque *Ideam Tragœdiæ* publicavit, & Dialogos, omnem histrionicam Comœdiarum artem complectentes, sub titulo *Viage entretenido,* Madriti 1583. editos in 8. Celebris Hispanorum Comœdus, ac inter primos gentis illius inumerandus AUGUSTINUS ROXAS: quibus etiam JOSEPHI PELLIZERII *de* SALAS *Idea de la Comedia de Castilla* addi potest: sed & eousque longo cultu productam putat Hispanam comœdiam Nicol. Antonius, ut, ipso judice, non vulgarium solum linguarum omnes Comœdiæ (nimis enim hoc parvum foret,) sed & Græcorum Latinorumque celebratissimæ illi, loco decedere non dedignentur. Si quæras, unde tantum dignitatis accesserit Hispano Dramati, & quis præcipuus ejus artifex? LUPUM (Hisp. Lopez) FELICEM DE VEGA CARPIO tibi memorat, quem totam propemodum Divinam auram adeo sibi incubantem habuisse persuasus est, demonstrasseque prodigiosa illa copia & facilitate versus ingenio & urbanitate plenos fundendi; *ut tota, quanta est, antiquitas, nedum proximiora retro Secula, quem Lupo comparent, se non habere necessario fateri debeant. Huic,* inquit in præfatione, *debetur Comœdia Hispana: in qua, compensatis nonnullis levioribus vitiis, cum majoribus pluribusque virtutibus, absque controversia regnamus.* Enimvero, ut negandum non est, fuisse, in pangendis Versibus Vernaculis, præ omnibus Hispanis popularibus suis, felicem Lupum, cujus non ingenium minus natura ad Poësin aptissimum, quam imensa, & inexhausta versus fundendi vis multorum admirationem excitavit. Ecquis enim non stupeat, cum, præterea Epica Carmina, ceteraque varia prope innumera, quæ composuit, ab illo scriptas 1800. Comœdias, Sacras actiones 400. legerit? ita sane, neque Græcis illum esse, nec Latinis Gallisve, sine discrimine præponendum, res ipsa & Antonius ipse dicant. Nam, quod artem ejus Poëticam attinet, quam novam vocat, & quæ in Epicis Comicisque plane ab Aristotele esse recedendum, novaque insistendum via, suadet, adeo illa Hispanis, at quantis Vegæ admiratoribus, displicuit, ut ne quidem inter Opera ejus admitterent una excudendam, prout Rapinus in præfatione ad suas de Poëtica meditationes refert. Ipsas vero Comœdias, omnes Veterum prætergressas leges, effrenesque adeo, quis laudet, aut quis optimis anteponendas existimet? Audi Antonium. *Præter quamplures fictarum actionum repræsentationes, in quibus continebat se usque ad eum Comœdia, nil ferme historia cujusvis gentis, seu Græcæ, seu Latinæ, seu barbaræ, at multo magis Hispanæ, celebrioris cujusquam eventus nota impressum habet, quod particularis Comœdiæ argumentum Lupus non fecerit. Idcirco minime ei vitio verti debet, quod, Veterum prætergressus leges, licere sibi existimaverit quascunque res & quomo-*

quomodocunque in theatrum invehere, historicis fabulosa, Comicis Tragica, ridiculis seria, miscendo: ita, ut nullum socci & cothurni discrimen, nullæ intervallo temporis ac personis theatralibus præscriptæ leges liberum frenarent spiritum; dum tantum placeret populo, actionum hujusmodi vero Censori. Mirabor, si rudis plebs optimus fabularum atque verus Censor est: si hoc virtus Poëtæ est, neglectis legibus, ima summis miscendo assensum vilis popelli quærere: si vitium non est socci & cothurni, i. e. Comicæ tragicæque actionis, discrimen tollere? Non sane video, qui non eodem jure possis loquacem rabulam, ad auram plebis captandam unice suis fucis intentum, & nescio quibus verborum sublimium lenociniis, in tenui charactere, pueriliter lusitantem, optimo Oratori præferre. Quanquam nolim profecto quicquam existimationi Vegæ detrahere; nec eum tam promiscue omnia confudisse censeo. Nolo solum Veteribus tanto supercilio præferri. Interea lubens illud quoque confiteor, & Hispanis omnibus Poëtis longe longeque præstitisse Vegam, & exteris haud immerito admirationi fuisse. Quapropter, cum anno 1635. Madriti septuagenario major decessisset, non solum communi Hispanorum Poëtarum luctu deploratus est, quorum labores peculiari libro congessit Joh. Pet. Montalbanus, & sub titulo *Famæ Posthumæ* Madriti 1636. in 4. edidit: sed & Italis ejus casus acerbus fuit; a quibus eodem anno emissus in lucem Venetiis liber est: *Essequie Poëtiche overo lamento delle Muse Italiane in morte del Signor Lope de Vega Poëta Spagnolo.* Imo & Gallis ejus Poësin perplacuisse, partim Bohursius Jesuita in libro, quem vocat *la Maniere de bien penser sur les ouvrages de l' Esprit*, passim; partim Anonymus Autor Gallus, qui sub Belli atque Pacis inter Veteres ac Recentiores, historica fabula descriptæ, schemate, elegantissimam utrorumque comparationem instituit, locupletes testes sunt.

Sed, ut ad Comœdiam ac Tragœdiam redeamus a Lupo, qui nos paulo diu- 9
tius detinuit: illius rationem omnem, legesque & regulas, præter Dan. Heinsium, quem supra diximus, & Aubignacum, inprimis magno studio exponere atque illustrare aggressus est PETRUS CORNELIUS, primas inter Gallorum Dramaticos omnium consensu tenens. Is *de Dramatica Poësi* librum composuit: in quo non solum Veterum præcepta sibi enumeranda, aut etiam explicanda putavit. Sed invenit & ipse aliqua, abiitque subinde ab Aristotele in diversum. Non tamen, si Dacerium audire velimus, eo successu id fecit Cornelius, quem fortasse sibi promisit; nec naturæ ordinem, sed suum secutus genium dissensit a Veterum præceptis; sæpius præter rem tantum, ut, novis his, quas sibi formabat, regulis, suis forte erroribus subveniret. *Vid. Dacerii præfatio Aristotelis Poëtica, a se versæ, præmissa, & notæ,* in quibus id, quod in præfatione notaverat, argumentis variis probat atque illustrat. De Poëmatis Cornelii hujus paulo inferius mentio recurret. Ex Italis, qui plane mirifici alias sunt ludorum Scenicorum magistri, ut ex ipsa Dramatum copia, & vel ex centum locis Erythræi, constat; C. JUL. CAMILLUS *Ideam Theatri* lingua vernacula vulgavit, Florentiæ in 4. A. 1550. editam: sed qualis illa nescio, cum non viderim: non magis

ac JASONIS NORES, natione quidem Cyprii, sed Professoris tamen Patavini librum quem inscripsit *Tractato intorno a quei principii, cause & accrescimenti che la Comedia, la Tragedia, & il Poëma Heroico ricevona dalla Philosophia morale:* Patav. 1587. in 4. de quo sane libro multum bonæ frugis mihi promitto, cum Vir fuerit absque controversia doctissimus. Ediderat jamdudum interpretationem ad Horatii Epistolam de Arte Poëtica, ex quotidianis Tryphonis Gabrielii sermonibus haustam, Venet. 1552. in 8. eratque animosus veterum legum tragicarum comicarumque vindex, quas contemni ab Italis sui ævi non sine dolore animadvertebat. Quapropter & lites magnas aluit cum JOH. BAPT. GUARINO, quas, cum memoratu dignæ omnino sint, & ad hoc pertineant institutum, verbis Thuani ad A. C. 1590. e libro 99. Historiar. referemus. *Inter alia, quæ scripsit, cum, de Poëtica disserens, Tragi-Comœdias Pastorales, quæ hodie inter Italos usurpantur, tanquam monstra quædam, & nullo veterum exemplo, contraque Poëticæ priscæ leges, ab imperitis rei antiquariæ introducta exagitasset, Baptista Guarinus, lectissimus Eques Ferrariensis, qui sub id Pastorem Fidum, magno plausu ubique in Italia exceptum, ediderat, eum sermonem ad injuriam suam pertinere existimans, defensionem, sub nomine Verati, publicavit: quam Apologia contraria statim Denores refutavit. Sed, dum alteram defensionem meditatur Guarinus, morte minime fatali Denores concessit. Quæ nisi dilectissimi filii* (ob homicidium finibus Venetis ejecti) *calamitate fuisset præcipitata, alterius Verati lectione accelerari potuisse credita est: tanta siquidem vi eloquentia simul & asperitate, ac verborum amaritudine, in Jasonem invectus est Guarinus, ut Archilochum ipsum, in Lycamben jambos stringentem, eo scripto superasse passim jactaretur.* Quicquid autem sit de acerbitate Guarini, quæ rectius haud dubie omissa fuisset: in re ipsa plus Assectarum invenit per Italiam Guarinus, quam Denores, cum & Trajanus Boccalini, in suis, facetissimis juxta & acutissimis, *Relationibus ex Parnasso, Centur. I. Relat. 31.* sibi a perstringendo Noresio temperare non potuerit, sed, ut fastidiosum nimis, & præpostere nauseantem, traducat: & ubivis Drama Guarini triumphaverit; in alias quoque linguas, Gallicam & Germanicam, uti notum, plus semel translatum. Probe tamen hic teneatur non esse credendum, ac si promiscue permisceri Soccus & Cothurnus possent, & Tragico-Comœdiæ qualescunque valerent. Imo vel maxime hic judicio opus est, & raro aliquid elaboratur, quod, si recte examines, recta incessisse via dici posset. Sane falli, quibus vetera sordent omnia, & qui tum demum perditam in dramatibus conficiendis operam ludi censent, cum antiquorum, sive regulas, sive exempla, presso pede exprimenda imitandaque sibi quis sumit, vel unus quoque Nic. Machiavellus demonstraverit: qui, cum aliquando Comœdiam plane ad morem Aristophanis, & juxta regulas Veteres, Italico sermone scripsisset, atque etiam Florentiæ repræsentasset; tantum meruit omnium hominum applausum, ut, Paulo Jovio *in Eclog.* c. 87. teste, *illi ipsi ex persona scite expressa in Scena ducti cives, quanquam prealte commorderentur, totam inustæ notæ injuriam civili lenitate pertulerint: actamque Florentiæ, ex ea miri leporis fama Leo X. Pontifex, instaurato ludo, ut urbi ea voluptas communicaretur, cum toto Scenæ cultu ipsisque histrionibus, Romam acciverit.* Nomen illi co-

mœdiæ fuit *Niciæ*, ut ex eodem Jovio conſtat. Sed inter Machiavelli Opera non comparet.

Ex Anglis, qui præ ceteris propemodum omnium gentium aliarum Poëtis, 10 ad Dramata perpolienda ita accedunt, ut Veteres Comicos Tragicosque præcipue ſibi imitandos ſumant, magni nominis Tragicus Poëta, JOH. DRYDEN, præcepta Dramatica compoſuit, *An Eſſay of Dramatik Poëſi* inſcripta, editaque Londini 1668. in 8. quæ recondita multa continent, & artem egregiam prorſus egregie, data velut idea repræſentant. Ceterum ad Tragœdiæ rationem & naturam rectius pernoſcendam haud dubie multum quoque conducit JOH. MEURSII liber, quem inſcribit: *Æſchylus, Sophocles, Euripides, ſeu de Tragœdiis eorundem Lugd. Batav. 1619. in* 4. vulgatus: nec non FRANC. PORTI Cretenſis, *Diſſertatio de Tragœdia*, una cum ejusdem Prolegomenis in Sophoclem edita. JAC. MICYLLUS etiam, in Prolegomenis ad Euripidem *de Tragœdia* egit (& multo adhuc luculentius Vir Cl. JOS. BARNES, noviſſimus Euripidis Editor Cantabrigienſis, in præmiſſa Diſſertatione *de Tragœdia Veterum Græcorum*, deque Scena & illius apparatu, nec non de Muſica theatrica, deque Verſuum Tragicorum legibus). HENR. STEPHANUS quoque *de Tragœdia Sophoclis* Diſſertationem ſcripſit. Pertinent etiam huc libri amœbæi, inter JOH. LUDOV. BALZACUM ac DAN. HEINSIUM commutati, quibus Epicriſin adjecit ſuam *Cl. Salmaſius.* Nota eſt hiſtoria. Cum Heinſius in *Herode Infanticida*, Tragœdia ſua, Lugd. Bat. 1632. in 8. edita, Angelos & Eumenides, ſive Furias in eadem Scena in theatrum induxiſſet: Balzacius, qui exiſtimaret, male in Fabula Argumenti Judaici rem ſuperſtitionis Græcanicæ admiſceri Diſſertationem Gallicam oppoſuit Heinſio, ad Conſtant. Hugenium ſcriptam, Pariſ. 1636. in 8. (poſtmodum inter Opuſcula Balzaci in Belgio 1651. in 12. recuſam,) & in ea errorem iſtum ita examinavit, ut & exempla ſimilia Oratorum atque Poëtarum produceret, & rationes, ob quas ferri non queat talis error, ſtudioſe congereret: multa inſuper alia, ad Dramaticam rem facientia, admiſcens. Verum, cum eodem anno Heinſius, qui caſtigationem non ferens, nequaquam ſibi ſilendum arbitrabatur, Balzaco Epiſtolam Apologeticam repoſuiſſet: tum vero, arbitrium litis ſibi ſumſit Claud. Salmaſius, ſcriptaque ad Ægid. Menagium Epiſtola omne hoc argumentum latius exſecutus eſt, & Heinſium cum ſua Apologia non bene admodum exceptum dimiſit, quippe cum quo tum, cum ſcriberet, apertas etiam inimicitias alebat. Etſi vero interea, dum apud Menagium Epiſtola per aliquot annos deliteſceret, ſopitis inter Salmaſium Heinſiumqe litibus, mitius nonnihil agi cœpiſſet: nihil tamen hoc impedire potuit, quo minus prodiret Salmaſiana Epiſtola, Pariſiis 1644. in 8. Auctore ſcilicet editionem ſero deprecante: ut e *Sarravii Epiſtolis* liquet *p.* 88., qui addit: *Poteram aliquando tenerum iſtum, & naſcentem fœtum ſuffocare:* ἀλλ' ὕτως ἀςεῖον εἶδον τὸ παιδίον, *ut ſine ſumma injuria & crudelitate non potuerim ei lucis uſuram denegare.* Recuſa, poſt Salmaſii mortem, Epiſtola illa eſt in Belgio, & Epiſtolis reliquis ab Ant. Clementio annexa. Biennio, antequam Salmaſii Epiſtola lucem aſpexit, JOH. CROJI liber pro Heinſio adverſus Balzacum prodiit, non appoſito quidem nomine

Autoris, sed ἀνωνύμως: *Response à la lettre & au Discours de Balzac sur la Tragedie d' Heinsius, intitulée* Herodes Infanticida, 1642. Statim atque prodiit liber hic, cognovissetque ex Alex. Moro Sarravius Autoris nomen, res prodigio simillima videbatur, quandoquidem jam tum paratum habuit Crojus grandem librum, in quo acriter Heinsii Sacras Exercitationes perstringeret, & cujus pars postmodum etiam est Genevæ excusa. *Ergo,* ait Sarravius *Epist. p. 54. quem Gallice, h. e. quasi intra privatos parietes, opus ob musteum laudaverit, Latine, i. e. per totum orbem terrarum in re non nauci sugillabit Explica mihi quæso istud, quicquid est ænigmatis.* Hæc Sarravius, qui Gronovio imputandam libri hujus Editionem divinat: quem ceterea non adeo magni æstimat, præsertim quod stylum concernit, ut qui dissipatus & incultus fluat: sed tamen & plurima in eo libro altissimam eruditionem sapere non diffitetur. Putat responsurum Balzacum. Sed hoc, quantum memini, factum non est. Tetigit vero rem ipsam *de præpostera Sacrorum cum Profanis commistione,* in Dramatibus, aut Poëmatiis aliis occurrente, *Menagius in Observationibus ad Malherbium* p. 279. ac, dum laudat Epistolam Salmasii adversus Heinsium, excusat tamen SANNAZARIUM & PET. BEMBUM, quorum alter in Carmine de Conceptione Christi, *Mariam, cum ab Angelo salutaretur, Sibyllinos libros* legisse ait; alter *Christum Heroa* vocat: uterque vero a Jul. Cæs. Scaligero perstringitur. *Mais,* inquit Menagius, *comme plusieurs docteurs de l' Eglise ont pretendu, que plusieurs mysteres de nostre religion se trouvoient marquez dans ces livres, je n' estime pas, que ce grand Critique soit bien fondé dans cette accusation. Je suis persuadé, qu' il reprend aussi à tort le Card. Bembo d' avoir usé du mot de Heros en parlant de nostre Seigneur: ce mot de Heros signifiant pas autre chose en cet endroit, qu' une personne extraordinaire.* Enimvero, si excusari potest Sannazarius, qui Sibyllæ folia præ vaticiniis Jesaiæ, Protea præ Angelo Gabriele, partus miraculosi præconem elegit, qui Dryades & Nereides in ea fabula produxit, non video, cur non & Heinsius veniam mereatur. De Bembo nihil dicam, cum omnino commodus esse possit sensus vocis Heros, nisi loco plane non congruo adhibeatur. Posset interea ad argumentum istud cum fructu conferri Laurent. Gambaræ Tractatio peculiaris de abusu fabularum in Carmine, Veneriis, nescio quo anno, edita, in 12.

11 De *Satyra* FRANC. ROBORTELLUS aliqua habet, subjuncta Commentario in Aristotelis Poëticam: sed pauca illa sunt, & tantum ad Horatium illustrandum scripta. Fusius idem exequitur institutum IS. CASAUBONUS in tractatu *de Satyrica Græcorum Poësi, & Romanorum Satyra,* Paris. 1605. in 8. edito, qui magnam esse utriusque differentiam, nec Græcorum Satyricam poësin cum Latina eandem esse evictum it. Cui vero se opposuit DAN. HEINSIUS scriptis duobus libris *de Satyra Horatiana,* Lugd. Bat. 1629. in 12. qui utriusque paritatem amico dissidio, adversus Casaubonum, propugnat: ast & ipse adversarium post fata expertus placidissimum, summum in omni genere Eruditionis Virum, illustrem EZECHIELEM SPANHEMIUM. Hic enim in scitissima præfatione, quam Cæsaribus Juliani, Gallice versis a se, & luculentissimis Commentationibus Paris. 1683. in 4. illustratis, præfixit, postquam & Casaubo-

sauboni & Heinsii opiniones recensuisset, agit arbitrum, Heinsiumque falli ostendit: cum in Græcorum Satyrica Actus Comici Satyrorum, Faunorum, Silenorum, ipsarumque illarum personarum utplurimum saltationes actusve similes, & inter hos projecti sales, necessario fuerint requisiti; quorum nihil apud Latinos erat: ipsa etiam vocis significatione longe in diversum abeunte. Sed plura adhuc sunt argumenta, quæ apud doctissimos Autores, quos nominavimus, legi possunt. *Satyram Iuvenalis* peculiari dissertatione explicavit NICOL. RIGALTIUS, quam Editioni Juvenalis Paris. 1613. in 12. annexuit.

De *Epigrammate*, & de iis, quæ ad illud pertinent, doctissimum librum scripsit THOMAS CORREA, cujus jam supra mentio facta a nobis est, & quem male aliqui Gorræum, Erythræus in Pinacotheca I. p. 253. Choream vocat: liber editus est Venet. 1569. in 4. & Bononiæ A. 1590. recusus. Præterea de Epigrammate scripserunt VINCENTIUS GALLUS, quem Octav. Boldonus in Epigraphia p. 32. laudat. CAROLUS *a* S. ANTONIO *Patavinus* Colon. 1650. in 8. qui non tam Epigrammatum conficiendorum præcepta dat, quam titulos, seu Locos Communes, sub quibus illa ordinat. *De figurarum* tamen *cultu in Epigrammatibus* prolixe agit NICOL. MERCERUS. Paris. 1653. in 8. qui nihil aliud agit, quam quod Jul. Cæs. Scaligeri præcepta de Epigrammate, lib. III. Poët. cap. 126. data, exemplis operose illustrat: sed, cum parum emunctæ naris sit, multa immiscet lutulenta & quæ non sapiunt ætatis priscæ sapientiam & elegantiam: interea multum tamen sibi cum suo labore, etsi præter rem sane, placet. FRANC. VAVASSOR, qui nitidissime quidem scripsit *de Epigrammate* Paris. 1672. in 8. sed specialia artis non tangit, majorque, ut mihi videtur, in præceptis, quam in exemplis, artifex est. Id vero inprimis agit, ut Petrum Nicolium, qui tum forte cum sua præfatione Epigrammatum aliquam collectionem in lucem publicam ediderat, confutet, perstringatque, & male literato Orbi consuluisse ostendat. Subinde tamen alios quoque castigat, ut cap. 9. Th. Corream, qui, fabulis plane proscriptis, in Epigrammate nihil, nisi verum factumque, a poëta voluit adhiberi. Peculiare etiam caput habet de lasciva spurcitie ex Epigrammatibus exterminanda, quam alias sæpe solam Epigramma conficere, & tantum non necessariam esse, IS. VOSSIUS ad Catullum, & docti complures Viri, putant: contra quam opinionem Vavassor plane egregie insurgit. Annexuit libro de Epigrammate sua ipse Epigrammata libris tribus distincta: quæ, ut purissima sunt, ita non ubique acuminum satis habent: quippe quæ sciens volensque ille præteriit, & contemsit, nisi ævum saperent Augusteum. Edidit tamen anno 1675. Appendicem libri tertii Epigrammatum suorum, & paulo post librum etiam quartum. Scripsit & de *Epigrammate* librum COTTUNUS, Professor Patavinus, sed quem non vidi. JAC. MASENIUS, in *Arte nova Argutiarum*, certos quosdam fontes invenit, ac perpetuis Exemplis illustravit. 12

De *Epico Carmine* extat Dissertatio MAMBRUNI, quam Menagius *une docte & curieuse dissertation* vocat *Observ. in Malherb. p. 441.* Præterea TORQVATI TASSI, at quanti poëtæ! extant *Discorsi del Poëma Heroico* Venet. 1587. & Neapoli in 4. impressi: 13

pressi: quem librum una cum poëmatibus Tassi (de quibus infra) tanti æstimant Italorum plerique, ut & vicisse omnes ante se, & nihil addi a quoquam, nedum ex Aristotele, posse, persuasi sint, prout præter alios, e *Relationibus Boccalini* liquet *Cent. I. Rel. 28.* Sed agnoscunt tamen sagaciores errores Tassi, quos ne ipse quidem laudare aut dissimulare sustinuit: dum interea vicissim justissima laude admiranda illius Scripta non privant. Scripsit & *le* Brun aliqua de hoc argumento, quæ Virgilio suo Christiano addidit: sed non adeo magnæ rei. Qualia sint Camilli Pellegrini, qui & ipse de *Epica Poësi* Italicum librum scripsit, non novi: cum non viderim. Omnes vero in hoc genere vicit, longeque supergressus est, quem paulo superius nominavimus, Gallus Eruditissimus, Renatus le Bossu, in vernaculo de *Epico Poëmate* tractatu, qui Paris. 1675. primum prodiit, dein apud Belgas 1693. recusus est. De Elegia librum Thom. Correa scripsit, Bononiæ 1590. in 4. editum, una cum libro *de Prosodia.* De Ecloga, seu, quod idem est, *de Carmine Pastorali,* est exquisitissima Commentatio Ren. Rapini, quam *Eclogis* suis Sacris addidit, plane ad genium puræ Latinitatis & dictionis ævi aurei conscriptis, ut cum antiquis etiam certare possit. Paris. 1659. in 4. Multa etiam de Ecloga habet non vulgaria Æg. Menagius *in Anti-Bailleto, T. I. n. LIV. p. 195. seqq.* & inter alia probat, falli Bailletum, cum Tassum Pastores primum in theatrum induxisse putat: quod tamen, ut Menagius annotat, ante ipsum Augustinus Beccari Ferrariensis, fecit in Dramate, quod inscripsit, *Sacrificio.* Sed hæc recentiora tantum Carmina pastoralia attinent.

14 De *veterum Poëmatum cantu, & Viribus rythmi,* peculiarem librum conscripsit, cui præclara multa insunt, Is. Vossius, Oxonii 1673. in 8. editum: in quo Veterum Græcorum poësin, nova plane ratione juxta metri musicas leges explicatam, unam maxime æstimat. Eodem aut simili videtur instituto ductus homo Hispanus, Arius Barbosa, *Epometriam* scripsisse, in qua Veterum poëmatum cantum, & pronuntiationem poëticam, jam amissam, explicat: Nicol. Antonio teste. Liber Salmanticæ prodiit in 4. una cum Prosodia ejusdem, seu de Re Poëtica, & recta scribendi ratione libro. De *Furore Poëtico,* quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, quemque Longinus elegantissime circumscribit *γενναῖον πάθος, ἔνθα χρή, μεγαλήγορον, ὥσπερ ὑπὸ μανίας τινὸς καὶ πνεύματος ἐνθουσιαστικῶς ἐκπνέον, καὶ οἱονεὶ φοιβάζον τοὺς λόγους. Audit sc. ei nobilis affectus, atque ubi decet magnificus, qui velut furore quodam & cælesti aliquo mentis instinctu actus, fundit verba: & aliquid, ut ita dicam, grandius ore mortali loquitur, cum scilicet,* juxta Claudianum,

totum spirant præcordia Phœbum.

De hoc, inquam, Poëtico furore elegantissimam dissertationem concinnavit, suisque præfixam Poëmatibus edidit, Petrus Petitus Paris. A. 168 . in 8. dignissimam utique, quæ legatur. Egit & de eodem argumento Bernardinus Parthenius, Spielenbergius, in suo Commentario ad Horat. Od. III. 25. nec non Lil. Gyraldus Dial. I. de Historia Poëtarum Dissertationem Academicam de Furore Poëtico scripsit

ſcripſit Clariſſimus, dum viveret, Lipſienſis Poëta Joach. Fellerus, quæ & ipſa negligenda non eſt. *a)*

Idem Perthenius, quem modo laudavi, de *Imitatione Poëtica* præclaros quo- 15
que libros V. compoſuit, ad Maximilianum II. Imp. ſcriptos, editosque Venetiis 1565. in 4. Etſi enim illos evolvere nunquam licuerit; haud difficulter tamen conjicio, Virum doctiſſimum, qui in Commentario in Horatium tam pulcre de imitatione Horatiana ſubinde ſcripſit, quam alius quisquam, profecto multo etiam magis accurate hoc argumentum in Tractatu peculiari exſecutum: ut non dubitem eum, ſi haberi poteſt, ceteris omnibus eſſe anteferendum. Perſii Imitationem Horatianam ſuo in Perſium Commentario annotavit Iſ. Caſaubonus. De Virgilii imitatione Homerica tot loquuntur, quot Poëma utriusque attingunt. Aliorum Poëtarum Latinorum ſtudium in imitandis Græcis annotat Barthius Adverſar. lib. XXXIV. c. 14. qui tamen non in omnibus æque felix eſt: aliquando enim, quæ ad imitationem Græcorum expreſſa putat ille, forte ſecus videbuntur aliis. Ceterum ſub ſpecie imitationis nunquam furta Poëtarum admitti certum eſt: etſi viciſſim nimis rigidi ſunt & iniqui accuſatores, qui promiſcue imitationem, ſimilemve ſententiam pro furti argumento arripiunt. Sane enim quandoque fit, uti recte Menagius ad *Malherbium* p. [illegible]55. obſervat, ut in easdem cogitationes, eosdemque Verſus, totidem conceptos verbis Poëtæ incidant, abſit tamen, ut alter alteri quicquam ſurripuiſſe dici queat. Notat Menagius, Porphyrium apud Euſebium Præp. Evang. lib. X. c. 3. commemorare Aretadem, qui integrum de his librum ſcripſerit. Inſcribebatur vero liber Aretadis περὶ συνεμπλώσεως, & in eo multa etiam, ut teſtatur Porphyrius, plagia Eruditorum annotabantur. Feſtivum eſt, quod Hieronymus (& ex eo Menagius) ad illud Eccleſiaſtæ; *Nihil ſub ſole novum*: de Donato, Præceptore ſuo, refert: eum, cum illa Terentii explicaret: *Nihil dictum, quod non dictum ſit prius:* ſtomachantem & indignabundum identidem exclamaſſe: *pereant, qui ante nos noſtra dixerunt.* Hæc quidem, ſimiliaque, quæ in veteribus ac recentioribus Poëtis ſæpius occurrunt, pro furtis reputanda non ſunt. Atque hinc Æg. Menagius, qui *de Furtis & Imitationibus Poëtarum* peculiarem librum ſe ſcripturum promiſerat; *l. c. & in Addend. p.559.* de his etiam, quæ furta non eſſent, ſimilibus eorundem cogitatis latius agere ſibi propoſuerat. Sed, dum cum illa ſui libri Editione cunctatur Menagius,

a) De Enthuſiaſmo ſeu Furore Poëtico Morhofii etiam ipſius exſtat Oratio, Roſtochii Lectionibus in Claudiani de Raptu Proſerpinæ libros Publicis, M. Nov. A. 1661. præmiſſa, ſed, triennio abhinc, demum, in Volumine *Diſſertationum* ejus *Academicarum & Epiſtolicarum*, Hamburgi An. 1699. in 4to excuſo, *p. 71 - 82.* edita. Prolixius ille quidem de eodem Argumento Volumen, tum ſub finem *Orationis hujus p. 81.* tum *P. II. Operis de Lingua & Poeſi Germanica, c. 1. p. 201.* & alibi, eſt pollicitus, ſed non perfecit. Digna etiam lectu eſt Diatriba de Enthuſiaſmo Poëtico Academica, ab Henr. Muhlio & Sebaſt. Kortholto, illo Præſide, hoc Reſpondente, utroque autem Morhofii diſcipulo, utroque item ejusdem in Profeſſione Poëtica Succeſſore, Kilonii A. 1696. in 4to publicata.

gius, cogitur tandem a se amoliri plagii crimen, quo carmina ejus onerant Andr. Bailletus; qui tot Veterum ac Recentiorum dimidios versus integrosve, in Poëmatis Menagii, occurrere criminabatur, ut nihil aliud prope, nisi musivum opus sit, quicquid carminis ab illo fluat, e variis nempe Poëtarum variorum frustulis artificiose congestum: transfusis etiam aliquando Latinis aliorum Carminibus ab illo in Græcum. Hæc igitur ut pro viribus dilueret Menagius, neque furtis annumerari posse, quæ suis aliena inseruit, neque peccatum esse a se quicquam ostenderet, operose *in Anti-Bailleto,* multis capitibus, laborat, *P. II. a pag. 202. usque ad 277. §. 128. 135.* simulque toti argumento lucem non exiguam fœneratur. Ex antiquis conferri ad rem eandem cum fructu potest Longinus, *lib. περὶ ὕψους sect. 13.* qui veterum & celebrium ante nos Scriptorum imitationem quam maxime ad apicem illum sublimitatis conducere sapienter judicat: quum scilicet haud raro aliqui, alieno velut spiritu, ut Pythia Deliaco anhelitu, impleti, quædam illorum, quos assidue legunt & imitantur, Autorum præstantissimorum effluvia in se sentiunt delabi, tumque furorem illum, quasi ex Apollinis specu petitum, æqua cum aliis sublimitate ostendunt, *ὅταν ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων μεγαλοφυΐας εἰς τὰς τῶν ζηλούντων ἐκείνους ψυχὰς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν στομίων ἀπόῤῥοιαί τινες φέρονται, ὑφ᾽ ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβαστικοὶ ἑτέρων συνενθουσιῶσι μεγέθει.* Recte vero addit mox idem Longinus: *ἔστι δὲ οὐ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ᾽ ὡς ἀπὸ καλῶν ἠθῶν, ἢ πλασμάτων, ἢ δημιουργημάτων ἀποτύπωσις. Quæ quidem imitatio tantum abest, ut furti nomine insimulanda videatur, ut potius velut quædam excellentium seu formarum, sive simulachrorum, aut operum, existimanda sit expressio atque exemplum.* Cur Poëtis Latinis in historia Heroum Romanorum, si quando mentionem eorum faciunt, tot similia dicantur, Barthius Adversar. lib. XVIII. cap. 18. Scholis declamatorum imputat, quorum industria gesta talia non solum repetita indies, sed & in omnes facies sententiis torta sunt. Conf. Vavasso: de declamatoriis argutiis Ovidii. Singularis plane & mira furandi ratio est, quam de Sperone Speronio narrat Janus Nic. Erythræus Pinacoth. III. pag. 202. *Semper ille ante se exiguos tenuium, nescio quorum, Autorum fœtus habebat: interrogatus, cur id faceret, homo sui ævi doctissimus? respondisse fertur: se furem esse literarium, & inprimis cupere, sua furta esse occulta; idque sibi ex sententia eventurum putare, si pauperum tuguria persequeretur: unde si quid abstulisset, propter eorum, quos expilasset, obscuritatem omnibus etiam futurum esset incognitum: longe secus futurum esse, si furtificas in locupletum & illustrium Virorum domos manus vellet afferre, quorum res, propter ipsorum nobilitatem & amplitudinem omnium jam patent ad oculos, nam, si quid mihi vellem ex illis arrogare, ac proprium facere, continuo clamarent furem manifestarium, qui ea pro meis venderem, quæ jamdudum in illius vel illius beatissimi hominis suppellectile numerarentur.* Hanc Speronii rationem furandi ut haud dubie mirabuntur, quotquot e trivio parum bonæ frugis colligi posse intelligunt: ita non parum profecto suæ existimationi detrahit, quisquis hac via incedit ignobili & indecora. Nescio autem, utrum in Dramata, an in Dialogos, plumas alienas tam pulcre transtulerit Speronius, Æsopi graculum imitatus. Franc. Vavassor putat, Elocutionem in carmine multa ab elocutione oratoria mutuari, adeoque

que Poëtis Orationum lectionem commendat, de Epigr. p. 1‹9. Quod quidem aliqua ex parte verum est, sed nisi lectio Poëtarum præponderet, periculum est, ne, suppressis spiritibus poëticis, lectio talis ex Poëta Oratorem faciat.

Inter eos, qui *Prosodias*, & Abacos quantitatum scripserunt, optimus est, SAM. 16
GLONERUS, qui e prosodia Giessensium, aliisque collegit præcepta necessaria, ad quantitates vero semper Autorum versus quoque signavit: quod non facit Henr. Smetius, cui propterea fides haberi semper non potest, quod corrupta nonnunquam sequitur exemplaria. OLAUS BORRICHIUS *Parnassum in nuce* scripsit, quo, singulari compendio, paucioribus Versibus plura quantitatum exempla comprehendit, quam Glonerus & Smetius; Haffniæ 165‹. in 4. Idem *Linguam Pharmacopœorum* scripsit, quo libro de accurata vocabulorum in pharmacopoliis usitatorum pronunciatione agit. *Errores* magnorum Virorum *in metro*, utriusque Scaligeri, Bonav. Vulcanii, Gabr. Lermæi, Frid. Taubmanni, Joh. Aurati, Fulv. Ursini, Joh. Meursii, H. Grotii, Car. Paschalii, Achill. Statii, notat Barthius *Advers. lib. XVI. c. 3.* E Jos. Scaligero septem pedum versum producit, quem post illum etiam observavit Vavassor *de Epigr.* p. 193. Quinarium jambum pro Senario Jul. Cæs. Scaligeri idem Barthius notat lib. XXVI. c. 25. ubi Angeli Politiani, Vincent. Opsopæi, aliorumque, hallucinationes in syllabis ostendit.

Ad Poësin *fabularum cognitio* necessaria est. Hanc vero discas ex LIL. GREG. 17
GYRALDI *Historia Deorum*, quæ compluribus Syntagmatibus ab illo prorsus eleganter tradita est; & ex G. J. VOSSII *Theologia Gentili*, elaboratissimo Opere, & gentilium superstitionum vere thesauro: quo elogio illud ornat Gisb. Cuperus *in Harpocrate p. 107.* quo in libro ipse etiam mythicam gentilium Theologiam haud parum illustrat. Sed sunt majora adhuc & plura operis Vossiani elogia, Grotii, Sarravii, aliorumque, Epistolis haurienda. Sed se quam optime commendat liber ipse, cum legitur. Quæ sub FULGENTII, Ruspensis Episcopi, nomine prodiit *Mythologia*, Augustæ Vindel. 1521. fol. cum Scholiis Philomusi edita, non ejus esse, sed Furii Publ. Fabii Fulgent. Plancridis, Grammatici, post alios multos Placcius observat de Pseudon. p. 1‹7. NATALIS COMES in *Mythologia* sua ineptus est, & allegoriis suis occupatus. HENR. SCHÆVII *Mythologia* contracta, ob ordinem, tyronibus commendari potest, quibus etiam commode inservit FRANC. POMEY, Jesuitæ, *Pantheon Mythicum*, semel iterumque in Germania Belgioque impressum. JAC. MASENII *Mythologia* brevissima est, ac propter indicem locorum communium exemplarium, quorum magnus in poëmate usus est, commendanda. (Luculentissima vero sunt, & plane exquisita, quæ in Commentariis ad Callimachum, nuperrime An. 1697. Ultrajecti editis, Vir nostra laude multo major EZECH. SPANHEMIUS, de Deorum Veterum genealogia & historia, ex infinitis observationibus suis, congessit: quæ cum præstantissimis quibusque de palma certant.) ROB. STEPHANUS quoque *Elucidarium Poëticum* edidit, nominum mythicorum explicationem continens. Verum illud,

maxima sui parte, totidem verbis esse e Raph. Volaterrani Anthropologia sic descriptum, ut errores quoque suos fecerit Stephanus, qui tamen interea nusquam suum Autorem nominavit, observavit, nec ignoscit, Thomasius de Plagio Liter. §. 549. CAROLUS STEPHANUS, Roberti frater, *Lexicon Poëticum* scripsit, multoties variis in locis, & præsertim Genevæ, excusum, recusum, auctum: sed semper tamen imperfectum est, multisque in locis corruptum. Emendavit illud, ac supplementum scripsit THOM. REINESIUS, quod ineditum adhuc est. In Anglia magnis Accessionibus idem Stephani Dictionarium auxit, & simul locis prope innumeris emaculatum bis edidit, semel Oxonii An. 1671. iterumque Londini A. 1686. in fol. NICOL. LOYDIUS: sed etiamsi Editio illa prioribus longe melior sit, non ea tamen accuratio ubique adhibita est, quæ debebat: quantum ex inspectione fugitiva cognoscere licuit. Vellem ego Lexicon ita ordinari, ut volebat quondam Henr. Schævius: qui omnia veterum poëtarum denominata & Epitheta mythologica consignari jubebat, exemplumque dabat in Lexico Statiano, quod hactenus ineditum est.

18 De *Tropis Poëticis* antiqui Autoris Græci, GEORGII CHÆROBOSCI, libellus, quem se MSS. in Italia vidisse Gesnerus in Bibliotheca testatur, a Leone Allatio Græc. & Lat. cum aliis quibusdam Rhetoribus, editus est, Romæ 1641. in 8. Idem libellus Græce etiam servatur MSS. in Bibliotheca Cæsarea, teste Lambecio Tom. IV. Bibl. Vindob. p. 23. Græcus illius titulus est: *Γεωργίυ χοιροβόσκυ περὶ τρόπων πάσης παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς.* Poëticos tropos 27. refert, *ἀλληγορίαν, μεταφοράν, κατάχρησιν, μετάληψιν* &c. Meminit Georgii hujus alio quoque loco Allatius: nempe in Diatriba de Georgiis: observatque ibi; eum non recentem, sed satis antiquum fuisse, & ante Imper. Anastasii Dicori tempora, adeoque sub finem seculi post C. N. quinti, famam sibi comparasse: idque exinde colligi posse ait, quod Stephanus Byzantinus, Grammaticus, in libro de Urbibus, ejus testimonio utatur.

19 *Phrases poëticas* sub Locorum Communium titulis congessit NICOL. NOMESSEUS in *Parnasso poëtico*, Colon. 1602. in 8. edito, & mox appendice aucto; qui quidem optimus videtur: Virgilii phrases seorsim sub titulis sunt congestæ. *Calligraphiam Ovidianam* scripsit GEORG. BERSMANNUS. ALEXANDER ROSSÆUS *Enchiridion Oratorium & Poëticum*, in quo formulas oratorias Morelli Sermone Poëtico expressit, Londini 1650. in 8. MELCH. WEINRICHIUS in *Ærario Poëtico* phrases e Recentioribus potius, quam Veteribus collegit, quem exagitat eapropter VINCENT. FABRICIUS, in *Pransu Parato*, i. e. Satyra in Poëtas, eorumque contemptores. Amstelodami edita. *Flavissæ Poëticæ* BACHARII omnium optimæ sunt propter elegantem ordinem ac digestionem synonymorum, Epithetorum, comparatorum, phrasium, &c. *Epitheta* conscripta sunt a JOH. RAVISIO. Ex eo, additis quibusdam observationibus, concinnavit selectum Epithetorum Latinæ Poëseos NICOL. le ROUX, Paris. 1631. in 8. *Græca Epitheta* diligentissime collegit ediditque CONR. DINNERUS. Ad Epithetorum inventionem facit etiam JOH. BUCELLENI *Officina*: quanquam & alias voces, substantiva & verba, apud illum reperire possis; indicem enim dedit 1. nominum, 2. adjectivorum & par-

& participiorum: 3. nominum propriorum; ſingulorum ſub titulis pedum ita locatorum, ut in frontiſpicio paginæ ſtatim pes, & ſubjectæ illi voces appareant: e quibus excerpere potes, quæ uſui ſunt accommodata. Hujus libri auctarium ſcripſit BOHUSLAUS BALBINUS in *Auxiliis Poëtices,* uti vocat. Verum habent & hi Autores ſua vitia: multa enim in illis occurrunt barbara & antiquata: multa etiam in quantitatibus errata ſunt: quare circumſpecte iis utendum. Uterque vero inventionem debet Anglo cuidam homini, JOSIÆ WEBBE, Med. Doctori Londinenſi, qui A. 1626. in 8. librum edidit, quem inſcripſit *Uſus & Autoritas, ſeu Carmen Hexametrum & Pentametrum:* in quo ita particulas & verba Ovidiani poëmatis digeſſit ſub ſuis pedibus, ut jactet, hoc artificio quemcunque artis Oratoriæ & Poëticæ ignarum orationem & poëma ſcribere poſſe: quæ, quamvis ſtulta, jactantia metrorum tamen & pedum inventionem facilitat: qua in re præivit Bucelleno & Balbino. Exſtat ſimilis labor GEORG. MATTHIÆ KOENIGII, qui in Græca lingua eo modo Epithetorum & Nominum Syllabum locavit. Libri titulus: *Tyrocinium Poëticum Græcum; Norib.* 1627. in 8. Ego vero phraſeologiam poëticam longe aliter colligi & inſtitui poſſe cenſeo. Concinnarem Lexicon aliquod Poëticum, quo notarem omnes illas voces, quæ ſingularem aliquem ſenſum, non tantum apud Claſſicos poëtas, ſed & nonnullos, præſtantiores tamen, recentiores inveniunt: cum ratio phraſeos poëticæ unice pene in translationibus, Poëtis familiaribus, conſiſtat: quanquam & aliqua Syntaxeos ratio diverſam orationem Poëticam a ſoluta faciat. Huic Lexico deinde ſubjungi poſſet index locorum communium, qui remitteret ad voces ipſas. Sed de omni inſtituto illo, in lectionibus publicis plura diximus. Pene ad illud conſilium noſtrum inſtitutæ ſunt, quæ Lugduni A. 1590. in 12. prodierunt *Petri ab Area Baudoza, ſive Baudoziani,* Poëticæ Elocutionis formulæ: a quo & Poëticæ Latinæ Theſaurus Lugdun. 1586. in 8. decem libris confectus eſt.

Extant & *de vernacula gentium variarum Poëſi* ſcripta varia. De *Germanica* nos 20
peculiari libro egimus aliquando, ac tum Scriptores recenſuimus omnes; tum quid præterea dici ad rem poſſet, congeſſimus: quæ nunc repetere opus non eſt. De ludis Poëticis apud *Gallos* fuſe Joh. Caſaneuve agit in libro, quem inſcribit *Jeux fleurans.* De *Caſtellana,* ſeu *Hiſpana* Poëſi ſcripſerunt *Didacus Garcias de Rongiſo,* Salmant. 1592. in 4. & *Mich. Sanchez de Viana,* Compluti, 1580. in 4. *Itali* de ſua Poëſi tot agunt, quotquot vel Guarinum, vel alios novi generis Tragico-Comici, aliarumque novitatum Autores ſuos, contra veteris Poëſeos propugnatores ſibi defendendos ſumunt.

Uti vero hoc Scriptionum genus utplurimum non ſine præpoſtera ſui admiratione adornari ſolet: ita *philautia* vulgare vitium eſt, quod tantum non omnibus Poëtis tribui ſolet: de quo multa Gaddius colligit *T. I. Scriptor.* ubi de Galeno agit: nec non, ubi de Juſto Lipſio. Addi vero & Barthius meret *Adverſ. lib, XLIV. c. 25:* Nemo autem prolixius laudes poëtarum, e philautia tali profectas, nec ſtudioſe magis, ex antiquis & recentioribus, collegit, ſimulque ut licitas defendit, quam Menagius

T. II. Anti-Bailleti p. 277. 324. qui ſcilicet ipſe erat, ob nimias laudes ſuas & elogia, quæ ipſe de ſe cumulare conſueverat, ab adverſario vanæ arrogantiæ accuſatus.

CAP. II.

DE POETIS GRÆCIS. (*b*)

§. 1. *Poëtarum Hiſtoriæ Scriptores Antiqui ſc. complures, obiter tantum nominati, e Recentioribus autem (de quibus paulo diſſeritur prolixius) Pet. Crinitus, Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, qui præ aliis commendatur, & adverſus iniquam Joſ. Scaligeri cenſuram, crimenque plagii, a Jac. Gaddio objectum vindicatur,) Joh. Guidiccionius, Gerh. Joh. Voſſius, Ol. Borrichius, Tanaqu. Faber, Caſp. Calius.* 2. *Poëtæ Græci Antiqui: Homerus (de cujus ſimul Exegetis Veteribus, Porphyrio, Euſtathio, Didymo ψευδωνύμῳ, Anonymis aliquot, & Actio Labeone, complura monentur.)* 3. *Heſiodus.* 4. *Orpheus & Muſæus.* 5. *Æſchylus.* 6. *Sophocles.* 7. *Euripides.* 8. *Ariſtophanes.* 9. *Menander.* 10. *Pindarus.* 11. *Narratio de abolitis, per Monachos Græcos, ceterorum Poëtarum Græciæ Lyricorum & Eroticorum Carminibus.* 12. *Lyrici, præter Pindarum, quorum aliqua ſuperſunt, Græciæ reliqui, Anacreon, Alcæus, Sappho, Steſichorus, Ibycus, Bachylides, Simonides, Alcman; Archilochus item Jambographus, & alii Poëtæ, quorum Fragmenta, non minus, quam Lyricorum, Henr. Stephanus collegit, & cum iſtis junctim edidit.* 13. *Pſeudo Pythagoras, Carminum Aureorum Scriptor, in quo Hieroclis aureus exſtat Commentarius, fuſe h. l. celebratus.* 14. *Pſeudo Phocylides.* 15. *Theognis, Moſchus.* 16. *Bion Theocritus, Simmias Rhodius.* 17. *Callimachus Cyrenæus,* 18. *Apollonius Rhodius.* 19. *Nicander Colophonius.* 20. *Aratus.* 21. *Dionyſius Periegetes.* 22. *Lycophron.* 23. *Quintus Calaber, Tryphiodorus, Coluthus, Cointus Smyrnæus.* 24. *Oppianus & Phile.* 25. *Fragmenta IX. Poëtriarum a Fulvio Urſino, Philoſophorum autem Poëtarum ab Henr. Stephano, collecta & publicata. Oraculorum Sibyllinorum Variæ Editiones.* 26. *Anthologia Græcorum Epigrammatum, a Maximo Planude collecta.* 27. *Poëtæ Græci inter Chriſtianos Veteres, Apollinaris, Gregorius Nazianzenus, Nonnus, Paulus Silentiarius, Joh. Tzetzes. Fragmenta aliorum, & hos inter Ezechielis, a Frid. Morello junctim edita. (De omnibus hiſce Poëtis Græcis fuſe ſatis plerumque diſſeritur, multaque de illorum Vita, Scriptis, Stylo, Editionibus, Scholiaſtis Veteribus, Interpretibusque & Exegetis recentioribus, Obſervationes, adjectis Eruditorum judiciis aliisque ἀξιομνημονεύτοις, in medium afferuntur.)*

Sequi-

(*b*) Caput hoc de Poëtis Græcis non ipſi Morhofio deberi, ſed Viri illius Eruditi, qui Lipſiæ Libros IV. Polyhiſtoris literarii poſteriores, e Prælectionibus ejus Academicis, collegit, digeſſit, & plurimis in locis auxit atque interpolavit, diligentiæ acceptum eſſe ferendum, ſupra jam ad *Libri VI. Cap. II.* monuimus.

Sequitur jam, ut *Poëtas* nobiliores, *Veteres* ac *Recentiores*, enarremus: quod quidem institutum jam olim complures Græcorum æque & Latinorum Autores tenuit: adeo dignum est omni tempore visum doctorum Virorum curis argumentum hoc. Siquidem e Græcis, ut Gyraldus in Epistola suis Dialogis præfixa, observat, Aristoteles, Zeno, Antiphon Ramnusius, Nicander Colophonius, Lobus Argivus, Demetrius Magnesius, Dionysius Phaselites, Damastes Sigeæus, Phania Peripateticus: (queis addi præ ceteris etiam debuisset Callimachus) ex Latinis M. Varro, & Volcatius Sediginus de Poëtis scripserunt (c). E *Recentioribus* RAPHAEL VOLATERRANUS, in *Anthropologia* sua, quæ magna Commentariorum Urbanorum pars est, carptim de Poëtis egit. Sub idem fere tempus PETRUS CRINITUS *de Poëtis Latinis* libros V. composuit, Basileæ 1505. excusos. Orditur a Livio Andronico, & usque ad Sidonium Apollinarem, qui Theodosii M. tempore vixit, historiam 96. Poëtarum continuat, stylo conciso, & qui, ut ipse ait in præfatione, Suetonium de Rhetoribus scribentem imitatur. Post Crinitum, cum restare adhuc sermo de Græcis Poëtis videretur, id operis in se POMPONIUS GAURICUS, Poëta insignis, &, Antonio Teissierio *in Addit. ad Elogia Thuan.* referente, Lucæ Gaurici frater, suscepit, planeque ad imitationem Criniti scripsit: uti Paulus Jovius in Elogiis, & ex eo Jac. Gaddius, affirmant. Hos vero superavit accurato studio & labore suo LILIUS GREGORIUS GYRALDUS, eruditissimus & infelicissimus Vir; qui luculentissimos, & omni eruditione refertos *de Poëtis Græcis & Latinis Dialogos* composuit: editos primo Basileæ A. 1545. postmodum recusos inter opera Gyraldi, ibid. 1580. 2. tomis in fol. excusa [& nuper repetita Lugduni Batav. 1696. nitidissima Editione: in qua Dialogis Lilii notæ quoque doctissimæ Pauli Colomesii, antehac ineditæ, accesserunt.] Neque vero solum de antiquis Poëtis extantibus atque non extantibus scripsit: sed & de recentioribus usque ad ætatem suam: ac de iis judicia semper sua annexuit. Novi quidem, quod *Jos. Scaliger, in Confutatione Fabulæ Burdonum,* dicat p. 85. *neminem infelicius de Poëtis judicasse, quam qui de Poëtis scripserit, Lil. Greg. Gyraldus, Vir multæ lectionis & magnæ eruditionis; siquidem de Poëtis judicare Poëtarum duntaxat sit, idque non omnium, sed optimorum:* quam in rem Cleanthis dictum allegat:

'Ου γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, ὔτε δικαίαν,
"Ουτε καλὴν ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τῦτο κεν ἕυροις.

Enimvero, ut hic minus attendamus Scaligerum, qui alibi, uti Teissierius annotat judicii laude Gyraldum non privat, facit Viri affectus, qui a Scioppio petulantissima planeque venenata Satyra irritatus, in toto hoc scripto se prodit adversus omnes, quotquot nomini Scaligeriano, & familiæ illustri quicquam detrahere velle videbantur. Dederat vero imprudens Lilius, nesciusque ac litium futurarum, occasionem

(c) Scriptoribus Vetustis Latinis, Poëtarum, persecutis Historiam, addendus etiam C. Suetonius Tranquillus, e cujus Libro de Poëtis (Latinis haud dubio solis) Vitæ tantum Terentii, Horatii, Persii & Lucani, supersunt. V. Vossii *Lib. I. de Hist. Lat. c. 31. p. 166.* & Joh. Jonsii *Lib. 3. de Script. Hist. Philos. c. 8. p. 249.*

nem bello Bordonico, inter Scioppium & Scaligerum atroci calamorum pugna pugnato, dum Julium Scaligerum olim Burdonem vocatum fuisse dixit: quod deinde præter Gyraldi mentem in calumniam raptum est. Quanto rectius itaque hic Gerh. Joh. Vossio aurem præbebimus, qui, & ab affectibus liber, & ferendo judicio non minus atque Scaliger par, ita de Dialogis istis loquitur, lib. de Poëtis Lat. p. 82. *Lilii Gyraldi extat historia, dialogis decem perscripta, de Poetis antiquis, duobus de sui temporis Poëtis: opus, sicut magni ingenii & judicii, sic ingentis doctrinæ atque industriæ: ita, ut expectandum non sit, ut quis deinceps hanc denuo provinciam suscipiat. Est, ubi hujus vel illius poëtæ Historiam accuratius aliquis tractare valeat, & sane id in paucis: at ab aggrediendo iterum tam vasto labore, non modo Eruditorum vulgus, sed etiam sanos omnes deterruit. Videlicet, post messem tam luculentam nihil fere, nisi quædam Spicilegia, reliquit.* Hoc Vossii judicium veritati etiam esse maxime conforme fatebitur, quisquis spretis nonnullorum Lilio adversorum autoritatibus, librum ipsum æquo animo leget. Sed est utplurimum ingenuæ virtutis comes invidia, & probissimum quemque pessime suo dente habitum rodit. Fuitque hoc inprimis perpetuum fere fatum optimi Gyraldi, Thuano teste, ut præter acerbissimos arthritidis cruciatus, & perpetuam duræ paupertatis miseriam, calumniatorum quoque injuriis assidue impeteretur. *Jac. Gaddius* inter hos etiam esse voluit, nec contentus, tacito nomine Gyraldum subinde sugillasse, aperte etiam, ubi de illo agit, & de Crinito, carpit illos præstantissimos Dialogos, modo, quod maligne, Pet. Criniti mentiòne omissa, ejus tamen scrinia compilaverit, *T. II. de Scriptor. Non-Eccles. p. 129.;* modo, quod multa e Scaligeri Poëtica sublegerit Gyraldus: *p. 212.* Verum, uti stupidius nihil dici posset, quam hoc posterius, cum anno 1545. Gyraldus suos Dialogos ediderit, Scaliger Poëticen sexennio demum post A. 1551. ita prius etiam infirmis profecto conjecturis innititur: nec probavit unquam Gaddius plagium, cujus rem hominem innocentem audacter facit. Neque quis mihi hic Conr. Gesnerum forte obvertat, idem de Gyraldi plagio sentientem *Bibliothecæ p. 548. b.* siquidem longe modestius ille loquitur, nudamque suam conjecturam fatetur. *Crediderim,* ait, *Lil. Gyraldum, quicquid in eis* (Criniti libris de Poëtis Lat.) *scitu dignum legitur, transtulisse in suum opus de Poëtis.* Hæc vero conjectura Gesneri facili negotio refelli potest. Sed de Gyraldo satis. (Prius tamen adhuc, quam illum penitus missum faciamus, age Epitaphium apponemus, quod sibimetipsi scripsit, dum vixerat, & quod monumento, in Æde Civitatis Ferrariensis Cathedrali, insculptum est, Joh. Jensio referente.

D. M.

Quid hospes adstas? tymbium
Vides Gyraldi Lilii,
Fortunæ utramque paginam
Qui pertulit: sed pessima
Est usus altera, nihil
Opis ferente Apolline.

Nil

Nil ſcire refert amplius
Tua, aut ſua, in tuam rem abi.)

Cenſuram Poëtarum Italica lingua ſcripſit JOH. GUIDICCIONIUS; ſed quæ ἀνέκδοτος adhuc eſt, referente *Gaddio T. I. p. 212.* Exinde GERH. JOH. VOSSIUS quoque librum *de Poëtis Græcis & Latinis* conſcripſit, quanquam non ediderit ipſe, dum in vivis eſſet; ſed editus tamen eſt non diu poſt mortem auctoris 1654. in 4. Verum, ut ipſe in loco, quem paulo ante produximus, fatetur, nonniſi ſpicilegium ſupereſſe poſt largiſſimam meſſem Gyraldi; ita ſane liber hic non adeo eſt a Viro illo ſummo exaſciatus, ut reliqua illius ſcripta: præſertim, cum ultima manus non acceſſerit. Quapropter & Paulus Colomeſius, in *Bibliotheca Selecta p. 89.* nunquam edendum fuiſſe judicat librum illum, ut qui tanto nomini ignominiam quaſi afferat. Dignius Auctore ſuo eſt Opus *de Poëtis* doctiſſimi Hafnienſis Medici, OLAI BORRICHII, quo ille, præter magnam ſermonis Latini elegantiam, magnum quoque in congerendo ſtudium, & judicium in diſcernendo, oſtendit. Prodiit quoque TANAQ. FABRI libellus Gallicus, Vitas Græcorum Poëtarum in compendio exponens: *Abregé des vies des Poëtes Grecs,* Salmurii, 1664. in 12. quem quidem ille nonniſi in uſum adoleſcentis alicujus nobilis confecit; ſed tamen pro more ſuo eruditiſſimis obſervationibus, quæ captum adoleſcentis ſuperant, & conſummatiſſimis in doctrina Viris novæ videri poſſunt, hic illic implevit. Hinc paſſim a Colomeſio, aliisque laudatur. Non memorabo jam *Carmen* CASPARIS CÆLII, quo illuſtrium Poëtarum vitæ deſcribuntur, referente Nic. Erythræo *Pinac. I. p. 231.* quum &, eodem teſte, ſine nitore ſcriptum fuerit, neſciamque, num veteres Poëtas, an ſolum recentiores, eo ſuo Poëmate comprehenderit. Adeoque ſine ambagibus nunc ad Poëtas *Græcos* accedo.

Ex his nemo antiquior ſupereſt HOMERO, omnis Poëſeos, Eloquentiæ & 2
ſapientiæ Græcæ, fonte: cujus tamen neque ætas certa, neque patria, definiri poteſt. Inprimis, quod *patriam* concernit; incertiſſima omnia: nimirum adeo ambitioſe non ſolum unaquæque propemodum Græciæ civitas Homerum civem ſuum optabat, ſed & Smyrna Aſiæ, & Phrygum Troja, & Ægyptiorum Thebæ, & Italiæ urbes Luca & Roma, adſcriptum ſuis civibus Homerum multorum Autorum teſtimoniis vindicare poſſunt: qua de re Gyraldus *Dial. II.* prolixe agit, oſtenditque, tantæ ſententiarum diverſitati occaſionem haud dubie dediſſe Homeros multos, quorum octo recenſet, & qui poſtmodum in unum imperite conflati ſunt. Peculiarem vero librum de Patria Homeri ſcripſit *Leo Allatius,* Chius, Lugduni 1640. in 8. editum: in quo Chium illum fuiſſe, cum Simonide & Harpocratione, contendit. *d*) Ceterum Homeri *Poëmata non ab ipſo in literas* relata, ſed canticorum in morem

d) In diſceptationem de patria Homeri tot urbium decantatiſſimam complura Poëtarum Græcorum Epigrammata, non invenuſta, *Lib. IV. Anthologiæ* harum, a Maximo Planude collectæ, *Tit. 27,* (*fol. 214. Edit. Aldinæ*) occurrunt. Septenarius illic Civitatum & Inſularum, quæ civem iſtum ſibi vindicabant, hoc exprimitur Diſticho:

morem recitata populo, indeque memoria servata, & tandem, non sine multa exemplarium dissonantia, in unum corpus congesta, jam olim, e Græcorum antiquio-

Ἑπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὁμήρου
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφὼν, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Aliter vero in altero, isti immediate subjuncto:

Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφὼν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Antipater & Anonymus, quorum de patria Homeri controversa ibidem leguntur Octosticha, omissis locis quibusdam, in gemino hoc Disticho memoratis, alia substituunt, ille quidem Ium, Salaminem & Thessaliam, hic vero Ægyptum, Cyprum, Mycenas. Uterque, litis illius sibi sumens arbitrium, cælestem Homero tribuit originem; Antipater quidem hoc Disticho:

Πάτρα σοι τελέθει μέγας οὐρανός: ἐκ δὲ τεκούσης
Οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ᾽ ἔπλεο Καλλιόπας.

Anonymus autem, ita canens:

Οὐ γὰρ ἔφυ χθονὸς ἔργον; ἀπ᾽ αἰθέρος ἀλλά ἑ Μοῦσαι.
Πέμψαν, ἵν᾽ ἡμερίοις δῶρα ποθητὰ φέρῃ.

Plura diversorum argumenti hujus Epigrammata *l. c.* legi merentur. Nos olim in posthumam hanc de Homeri, dum vixit, contempti & cum dura colluctati paupertate loco natali contentionem ita lusimus:

Septem Græcorum atque Asiæ prædivitis Urbes,
Queis opibus paucæ ac nobilitate pares,
De patria ingentis certasse feruntur Homeri,
Et quævis civem hunc asseruisse sibi.
Smyrna, Chius, Colophon, Salamin, Pylus, Argos, Athenæ,
Hunc voluere sibi grande parare decus.
Fallimini, o Stolidæ! quod enim decus esse putatis,
Nemo non summum dedecus esse videt.
Tanti etenim Civis, quæcunque est Patria, dotes
Sprevit, dum in vivis atque superstes erat.
Dura vagabundum atque extorrem pressit egestas:
Non fuit Urbs tanto patria digna Viro.

Qui octo Homeros, ob Homonymiam confusos, effingunt, & hos inter tot loca natalia, uni attributa, cum Gyraldo, *b. l.* allegato, & quem illi comitem adjungimus, Jacobo a Cruce, Bononiensi (*in Annot. in Autores varios, c. 19. Tomo I. Thesauri Critici Gruteriani p. 663. 664.*), partiuntur, sola Archilochi nituntur auctoritate, non Veteris illius Homeroque ipsi, uti fertur, coævi, sed spurii atque ψευδωνύμου, cujus Libellum de Temporibus Joh. Annius, Viterbiensis, falsarius atque impostor famosus, cum aliis ejusdem furfuris Mercibus Literariis, Orbi erudito obtrusit, nec attendi proinde a cordatis merentur. Vid. *Homonymoscopiam* nostram, *Sect. II. cap. 3. §. 37. p. 315. 316.* Plura de Homero addere non vacat. Consulantur, præter alios *b. l.* jam laudatos, Ludolphi Kusteri, Marchici (qui *Neocorum* se deinde, *μεταφράσει b. l.* Cognominis Græca, in *Bibliotheca* sua *Librorum Novorum* appellavit *menstrua*) *Historia Homeri Critica*, erudita sane & lectu dignissima, Francofurti ad Viadrum A. 1695. in 8vo edita, & Gisberti Cuperi *Apotheosis vel consecratio Homeri, sive in Lapidem, in quo exsculpta illa est, antiquissimum Commentarius*, Amstelodami An. 1683. in 4to excusus.

quiorum Scriptis, obſervavit *Joſephus*, Judæorum Hiſtoricus *lib. I. contra Appionem pag. 1034.* & cum eo etiam Plutarchus (qui de Homeri Vita & poëſi librum conſcripſit, alterumque de Dialectis apud Homerum occurrentibus,) nec non Stephanus Byzantinus, aliique conſpirant. E quorum teſtimoniis patet, disjecta hinc illinc, & laceratis velut membris diſperſa, Homeri Opera partemque jam perdita, ne penitus interirent, magno ære a Piſiſtrato, Athenarum Duce, eſſe conquiſita, operaque 72. Virorum doctorum, quibus ſingulis (ſi credere fas, & non fabula potius ad exemplum hiſtoriæ de 72. Interpretibus Biblicis efficta eſt,) omnia Homeri poëmata Piſiſtratus in ordinem cogenda dedit, eo tandem eſſe ordine collocata, prout nunc ſunt, Ariſtarcho inprimis Grammatico atque Zenodoto, qui primas omnium 72. conſenſu tenuerunt, opem ferentibus. Verum errare graviter Stephanum, dum Piſiſtrato Socios Ariſtarchum atque Zenodotum dat, quatuor integris minimum ſeculis juniores, Gyraldus, &, poſt illum, Langbainius *in Not. ad Longin.* περὶ ὕψυς *Sect. IX.* annotarunt. Interea tamen per partes collecta olim Poëmata Homeri fuiſſe, inde etiam patet, quod, eodem Langbainio obſervante, antiqua partim Iliados nomina adhuc hodieque apud Autores reperiuntur: imo & Odyſſeæ, ut e Scaligeri Poëtices lib. I. c. 41. patet, qui illa ex Æliano affert. Ceterum non poterat non hac ratione evenire, ut multi etiam ſpurii verſus, nunquam ab ipſomet Homero ſcripti, ſimul una intruderentur: quibus tamen ut mederentur Grammatici, obeliſcum appoſuerunt. Quodſi inter ipſa Homeri poëmata duo, quæ habemus, comparatio inſtituatur, Iliadem Odyſſea multis modis eſſe præſtantiorem, nemo unquam negavit, quippe quam vegetus adhuc, & poëtico ſpiritu totus turgens, conſcripſit: quæque proin totius Carminis Epici πρέπον ubivis accurate ſervatum oſtendit: cum contra, in Odysſea ſcribenda, jam ad ſenium proclivis fabulas & relatiunculas magis, ſolenni ejus ætatis vitio, amare cœpiſſet, neque amplius fabulæ unitatem ſervaret: prout ad Ariſtotelem de Poëtica Paulus Benius: ac diu ante Benium Scriptor κριτικώτατος, Dionyſ. Longinus, l. c. obſervavit: qui poſterior propterea Odyſſeam occiduo Soli comparat, magnitudinem ſine ardoris vehementia retinenti: aut Oceano intra ſemetipſum regreſſo, & ſedato, æſtu interiore littorum ambitu ſe continenti, absque tamen, ut ingentium ſtagnorum magnitudo ipſa decreſcat. De Virgilii cum Homero *comparatione* dictum eſt, ubi de Virgilio, inter Latinos Scriptores, ageremus. (Illud nunc ex Menagianis de Ren. Rapini Comparatione duorum Poëtarum horum addendum eſt: Rapinum inſtituto illi difficili plane imparem a Menagio dici: nec Græca Homeri loca habuiſſe, niſi commonſtrante ſuppeditanteque Tanaq. Fabro, quem tunc reducere ad Pontificios, ſeu, ut ipſe loquitur, convertere ad fidem Catholicam voluerit. Notum alias, quod ad Annam, Tanaq. Fabri filiam, elegiam ſcripſerit, ut deterreret alienaretque a Proteſtantium religione, Menagius. Sed de patre ejus, per Rapinum tentato, nihil aliunde conſtat: niſi, quod Huetius, in Evangelica Demonſtr. *Propoſ. III. §. 18.* refert, Fabrum paucis ante obitum annis, literis ad ſe datis, eſſe teſtatum, ſe de regreſſu ad Eccleſiam, in qua natus erat, Pontificiam cogitare; quod eum vero, morte præventum,

tum, non præstitisse dolet Huetius.) Merito autem, seu Virgilio præstet Homerus, sive non, reliquis Epicis Poëtis ad unum omnibus longissime anteferendus judicatur. Certe non epicos solum, sed Poëtas propemodum omnes, quin & Historicos, Philosophosque & Oratores, ex Homero, velut inexhausto fonte, hausisse sua, Longinus non solum observat *Sect. III.* exemplisque Stesichori, Archilochi, Herodoti & Platonis clarum facit: sed & Ammonium Alexandrinum scripto peculiari libro exempla ad eam rem sigillatim omnia collegisse & notasse refert, ut longiore demonstratione opus non sit. Et tamen sunt inter recentiores aliqui, qui Homerum vernaculis Poëtis suis postponunt. Sic Dante Aligerio illum inferiorem judicat Leonardus Salviatus, Florentinus Eques, Oratione III. in laudem Florentiæ ac Florentinorum Autorum: aliqui Torqu. Tassum majorem habet, ut Scriptores vitæ ejus, Joh. Bapt. Mansus & Barthol. Barbatus: Claud. Achillinus Marinum prætulit. Sed, ut hi omnes præpostero suæ gentis amore abrepti sunt, nec Homerum unquam ipsi legerunt, ita judicium eorundem non sane magnopere attendi meret. Tassus profecto semet Homero inferiorem nunquam ipsi dissimulavit, Tasso vero Marinum, multoque etiam magis Dantem, cedere confecta res est. Alium vero Adversarium Italum Homerus in ALEX. TASSONO expertus est, atque, ut videri volebat, ceteris multo etiam magis formidandum. Etenim is Erythræo narravit, se quingentas Homeri sententias, & etiam amplius, in unum Volumen collectas habere, quas editurus esset, stulte ridiculas. Vid. *Pinacoth. I. pag. 156.* Verum talem describit eodem loco Erythræus Tassonum, ut nec ejus autoritas facile ponderis alicujus esse queat: ambitiosulum scilicet, & qui suas laudes nonnisi cum aliorum vituperio stare posse existimabat: *Fuit,* inquit ibi, *ingenio magno, eleganti, atque amœno: sed turbulento superstitiosoque: quod clarorum Virorum, Poëticæ facultatis laude omnium seculorum suffragio principum, labores ad suæ censuræ rationem normamque redigeret.* Contra insano quodam amore in Homerum ferebatur CLAUDIUS BELURGERIUS, Gallus Homo, & in Gymnasio Navarræo Parisiis magnus Græcarum literarum restaurator: qui, non contentus, Homerum semper in manibus habuisse, non, totum edidicisse, in templa detulisse secum, & sacrarum precum loco recitasse: non, pictam a celeberrimo pictore habere deformissimi Thersitis imaginem, qualem ipse ex Homero dictaverat, & qua nihil illustrius, nihil magis dignum visu, censebatur: voluit insuper ipsos Trojæ campos, vetustique Ilii loca, late omnia oculis suis usurpare, revertensque omnem perlustrare Græciam. Neque se a quoquam hominum dimoveri a proposito isto passus, relicta statione in Italiam abiit conscensaque Venetiis navi in Ægyptum navigavit, inde abiturus in Asiam. Verum Alexandriæ molientem ista feralis morbus oppressit: atque sic magno etiam Orbis literati damno interiit una insignis *Commentarius in Homerum,* quem infinito multorum annorum labore confecerat, & ad quem amplius perpoliendum tantum iter susceperat. *Vid. Erythr. Pinacoth. I. pag. 206. & Jac. Gaddius de Scriptor. Non-Eccles. T. I. p. 238.* Sed non solus ille Commentarius in Homerum Belurgerii interiit. Perierunt Veterum Græcorum longe plurimi. Adeo enim magnus Commentatorum illorum ab omni ævo numerus fuit, ut, Menagio in præfatione ad Malher-

herbium dicente, magnam quoque efficerent Bibliothecam. Hodie perexiguus eorundem apparatus eft. Vetuftiffimus, qui hodie fupereft, Commentator Homeri, etfi nequaquam totius, eft PORPHYRIUS: a quo *Quæftiones Homericas* habemus ad Anatolium, fpeciminis loco magno Operi in eundem Poëtam, quod moliebatur, præmiffas: in quibus felecta quædam loca Homeri per fingulos ejus libros, fervato eorundem ordine, exponit. Scripfit quoque Commentationem de Antro Nympharum, cujus in Odyffeæ libro XIII. mentio fit. Juncta hæc ab Aldo primum edita funt, Gefnero tefte, dein Romæ 1517. & 1518. in 4. Græce: tum Bafileæ 1541. Hervagianæ Editioni Homeri addita. Quæftiones feorfim, cum fuis annotationibus, Henr. Stephanus in lucem edidit An. 1566. Tiguri quoque feorfim An. 1542. in 8. Græc. & Latin. a Conr. Gefnero, & Argentorati 1539. una cum Anonymi morali errorum Ulyffis Explicatione prodierunt. Demum utrumque librum, & emendatum, & doctiffimis obfervationibus fuis illuftratum, adjectumque libris de Abftinentia, in lucem emifit Lucas Holftenius, Romæ, 1630. in 8vo quæ editio Cantabrigæ An. 1655. quoque recufa eft. Poft Porphyrium, EUSTATHIUS, *Theffalonicenfis* Archi-Epifcopus, nominandus eft, poft medium feculi XII. fub Manuele, Alexio & Andronico Comnenis, Impp. Conftantinopolitanis, clarus: nequaquam confundendus cum Euftathio alio, Archi-Presbytero, & Patriarcha poftmodum Conftantinopolitano, qui fub initium XI. feculi clarus erat: a Marqu. Frehero autem cum priore idem perperam in Chronologia exiftimatur, ut Clar. Guilh. Cave, in Hiftoria Liter. Scriptor. Ecclef. pag. 475. annotat. Scripfit ille Theffalonicenfis Euftathius vaftiffimum *Commentarium* in Homerum: in quo non folum Scholiaftarum reliquorum ad morem Autorem fuum Grammatice explanat: fed præter hæc perpetuo Poëtæ artificium eruit & lectoribus ad imitandum, monftrata quoque methodo, proponit; neque præterit dictiones locutionesve & fenfus profaicæ orationi idoneos: tum Hiftoriarum fabularumque immenfum prope apparatum late congerit; & innumera alia, quæ profunt. Editiones ejus Operis Romanam An. 1550. atque Bafileenfem 1560, jam in *Grammatico Polyhiftore*, ubi *de Lingua Græca*, agimus, commemoramus. Addenda tamen nunc mentio Editionis quinque librorum Iliados, cum Euftathii Commentario, Romæ A. 1542. in fol. excuforum. Prodierunt e typographia, quam Cardinalis, nefcio quis, egregie inftruxerat, & cui præerat Nic. Sophianus: factaque erat fpes, reliquam Euftathii partem fubfecuturam. Verum, uti Gefnerus (e cujus Bibliotheca p. 237. hæc habemus) e Sophiano cognovit, mox iterum diffoluta illa typographia eft, omnisque edendi ex eadem Euftathium fpes exfpiravit. (Nihilominus tamen, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ pag. 393. commemoratur Euftathius integer Romæ 1542. apud Anton Bladum, 4. voluminibus impreffus. Igitur, cum duæ editiones Romanæ non fint & Baldus in Catalogo Thuanæo Editionem anni 1550. excudiffe legatur, dicendum forte, Typographiam, quam diffolutam certo affirmarat Sophianus Gefnero, poft octennii moram refumtis viribus, primo Tomo Euftathii, anno 1542. jam impreffo, reliquos tres anno 1550. adjeciffe: gerente curam editionis atque emendante Nicolao Ma-

jorano: qui & in ea, quæ in fronte tomi quarti legitur, præfatione, multa de Homero & Eustathio commentatur. Ipsum vero Indicem illum non Majoranus, sed Matthæus Devarius confecit. Ceterum, cum in Bibliotheca Frisii legeris, *Eustathii in Homerum & Dionysium de Situ Orbis Commentarios Romæ, & Basileæ, & Parisiis apud Rob. Stephanum, excusos;* cave, id ita de Homericis Commentariis accipias, ac si illi quoque Parisiis prodiissent; cum nonnisi Dionysius, qui nec Romæ, neque Basileæ, impressus est, ex officina Rob. Stephani A. 1547. in 4to cum Eustathii Commentario emissus in lucem sit.) De Compendio Eustathii, quod Hadr. Junius confecit, ediditque, sub titulo *Cornu Copiæ:* ut & de Didymi, quæ vulgo vocantur, sed vel Heracleonis, vel alius Anonymi, sunt, Scholiis in Homerum, supra etiam satis dictum est. Memoratur quoque & laudatur alicubi Index Wolffg. Seberi in Homerum, omnes voces continens, editus apud Commelinos 1604. in 4. Alium Indicem confecit Ascanius Persius, qui Bononiæ A. 1591. in 8. prodiit. Homericæ Odysseæ in errores Ulyssis Græcam Anonymi Explicationem Hagenoæ in lucem protraxit A. 1531. in 8. Vincent. Opsopæus. In nonum Iliados librum Scholia pervetusti Autoris, e MS. Codice Pet. Victorii, descripsit olim Joh. Caselius, laudatque illa in libro de Ludo Literario. Ea postmodum Conr. Hornejus, a præceptore suo Caselio accepta, Helmstadiæ A. 1620. in 8. edidit. Neque vero solum Græcos interpretes Veteres nactus est Homerus, sed obtigit illi quoque Latinus, infelix tamen & barbarus, Actius Labeo, Flacci Persii, Satyrici Poetæ, æqualis: qui, ut, e Scholiaste Persii, Gyraldus Dial. VIII. observat, Iliada Homeri versibus fœdissime in Latinum vertit; ita quidem obscure, ut nec sua ipse agnosceret. De *Editionibus* Homeri recentioribus, quæ typis impressæ sunt, non est, cur admodum prolixi simus, cum Spachius longum earundem Catalogum enumeret pag. 178. *Nomenclatoris Philos.* Scripsit quoque Mericus Casaubonus de optima editione Homeri Commentariolum: similemque diatriben Joh. Rud. Wetstenius: sed neutrum unquam videre contigit. Inter primas Homeri Editiones (omnium primam enim vix est ut credam) numero Florentinam, An. 1488. duobus Tomis in fol. excusam. Splendidissima est, quam, cum reliquis Poëtis Epicis Græcis, Henr. Stephanus 1566. edidit. Non minus nitida, quæ, cum Scholiis Didymi, Græce & Latine, Amstelodami 1656. in 4. C. Screvelio obstetricante, prodiit: Quanquam recentissimus Iliados Editor Cantabrigiensis haud parum accurationis in ea desideret. Merent adhuc adduci Parisinæ duæ editiones, una Morelliana, 2. voluminibus 1562. impressa in 4. & altera in 8. apud Adr. Turnebum 1554. Cum perpetuis Joh. Spondani Commentariis editus est Homerus in fol. An. 1583. Basileæ. Communissima fere est in Studiosorum nostrorum manibus Editio Argentinensis (quam pro Basileensi, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 356. haberi miror) 2. voluminibus in 8vo, ex Oberti Giphanii Castigatione, cum ejusdem notis, edita primum An. 1572. sed postmodum plus semel, nisi fallor, apud Richelium, recusa: semel quoque Lugduni Batavorum, sed parum accurate. Ceteras Editiones studio hic non tangimus. Est vero *translatus* Homerus non solum in Latinam linguam, Versusque etiam Latinos a variis, sed & in vulgarem hodier-

num

num Græcum Sermonem, ſuperiore ſeculo An. 1526. Venetiis, in 4. per Nicol. Lucanum: nec non in Gallicum, & in Anglicum. *Clavem* Homericam, cum Appendice de Dialectis edidit Anton. Robertus, Duaci 1636. in 8. a qua diverſa, ut puto, eſt illa Clavis Homerica, quæ, ſine Auctoris nomine, Roterodami A. 1662. in 8. prodiit. *Gnomologiam* Homeri doctiſſimam ſcripſit aſſiduus ejus imitator, Jac. Duportus, in eaque Sententiarum Homeri duplicem parallelismum cum S. Literis, & Gentium Scriptoribus, inſtituit: Cantabrigiæ, 1660. in 4. Feſtivum eſt, ſed profecto illiberale plagium Angeli Politiani, qui Iliados explicationem ſolenni Oratione Florentiæ auſpicaturus nihil omnino dixit de illo Poëmate, quam quod in Plutarchi libro, tunc nondum Latine tranſlato, extiterat: tantumque placuit ſibi cum illo labore, ut, monitus licet a Jano Laſcare, non reſipiſceret, ſed imprimendam quoque illam orationem daret: quo ſic ſcilicet pateſieret fucus: prout e Prudæo, Duareno & Heresbachio, Thomaſius annotavit *Diſſert. de Plagio Liter.* §. 525. Sed de Homero plus ſatis.

Pergimus ad HESIODUM, qui a nonnullis Veterum Homero antiquior, ab aliis multo junior, *σύγχρονος* illius vero a quamplurimis exiſtimatur: quorum pars 3
etiam, ut Philoſtratus aliique, certaſſe utrumque, coram Panide Rege, poëtico agone referunt. Heſiodo, juxta Quintilianum, palma in mediocri dicendi genere concedenda eſt; ut qui raro aſſurgit, verborum tamen lenitate, utilibusque circa præcepta ſententiis, commendabilis eſt. Sunt tamen, qui de illo inclementius judicant. Plane nihil intellexiſſe de ipſis rerum naturis, ſed ſolum fabulas quaſdam, quas ab Aſcræ, vici ſui, vulgo acceperat, ut ſolet ſimplex & imperitum paſtorum genus, verſibus utcunque narraſſe, ait Guilh. Parkerus *Diſp. IV. de Deo p.* 378. Ita Joh. Tzetzes & quamplurimi alii, nimiam ſimplicitatem Heſiodo exprobrant: Jul. Cæſ. Scaliger ejus *Opera & Dies*, quæ rei ruſticæ præcepta eſſe, & de agricultura agere conſtat, cum Virgilii Georgicis comparat, & præ his plane penituſque temnit. Verum horum omnium criminationes ægre admodum Dan. Heinſius fert: ut qui nativam illam ſimplicitatem, purumque & æquale orationis filum, in Heſiodo non minus, ac in Homero admiratur, tantumque adſcititio aliorum fuco præferendum judicat, quantum virgo caſtiſſima meretrici præfertur. Nec adeo in Philoſophia infantem credi Heſiodum permittit. Scaligerum vero non ſcripturum fuiſſe acria illa in Heſiodum putat, ſi cogitaſſet, non hunc eſſe, qui hodieque ſupereſt Operum ac Dierum liber, Heſiodi librum de Agricultura, quem ſibi imitandum ſumſerit Virgilius, & cujus alii plures Veterum meminere: ſed illum penitus intercidiſſe cum aliis ejuſdem Poëmatibus, quorum exigua ſolum fragmenta ſuperſunt. Adeoque eos etiam falli Heinſius cenſet, quotquot rei ruſticæ præcepta contineri in Heſiodi libris *ἔργων* ajunt, cum Oeconomia præcipuum ſit, quod intendat, & cujus pars agricultura non major, quam mercatura aut navigatio, aut quam juſtioris vitæ ſtudium, ſit. *Theogoniam* Heſiodo adjudicandam Heinſius retur, nec Platonem & Ariſtotelem, quoties illam ſub Heſiodi nomine allegant, aliter id, quam ex vulgi opinione, facere, perſuaſus eſt. Alii *Scutum Herculis* alius eſſe Autoris credunt, Homericum Achillis Scutum imitari volentis: quod ex Veteribus Ariſtophanes Gram-

Grammaticus censuit: contra vero diserte Hesiodo tribuebat Stesichorus. *Interpretes* priscos aut semipriscos Hesiodus varios nactus est. Operum quidem & Dierum Proclum, Platonicum magni nominis Philosophum: deinde Joh. Tzetzam, qui & Procli perpetuus, & identidem ipsius Hesiodi, utriusque utplurimum intempestivus, censor est: (Erat enim homo stulte arrogans, & qui solus sapere sibi videbatur: Grammatica tamen utilia multa habet,) denique Manuelem Moschopulum. Dierum Physicam explanationem scripsit libello brevi Johannes quidam Protospatharius. Scutum Herculis exposuerunt Scholiis suis Joh. Diaconus, Pediasimus: quem cum Johanne totius Bulgariæ Cartophylace eundem Conr. Gesnerus esse putat: iterumque Joh. Tzetzes. Theogoniæ interpres obtigit iterum Johannes Diaconus, cognomento Galenus: & Anonymus antiquus, quem tamen & ipsum Tzetzam esse Basileensis Editio vult, cui non assentitur omnino, sed subdubitat, & vetustiorem putat variorum Scholiorum a Variis confectorum collectionem, Heinsius. Hos Scholiastas cum Operibus Hesiodi primum *excudit* Venetiis A. 1537. in 4. Hier. Trincavelus. Hinc Basileensis quædam Editio prodiit, Oporiniana, ni fallor, quam multo auctiora scholia illa, inprimis Tzetzæ, exhibere Heinsius scribit. Et hanc propterea ipse quoque Dan. Heinsius secutus est in pulcerrima Editione sua Hesiodi, quam, cum Græcis omnibus Scholiis, sollicite prius emendatis, & cum nova Introductione sua, notis item, Emendationibus atque Observationibus in Hesiodi textum & scholia, Lugd. Bat. in 4. A. 1603. ex officina Raphelengii, in lucem emisit. Post hanc Scholia nunquam edita sunt: etsi Summus Vir, Joh. Georg. Grævius eorum denuo edendorum aliquando spem fecerit. Heinsii Editio autem, absque Scholiis, retenta solum ejus Introductione & notis, quæ ad textum pertinent, Lugd. Batav. A. 1613. in 8. repetita est. Memini vero, in Joh. Croji Observationibus Sacris argumentum Operum ac Dierum Hesiodi, quod Græca lingua Heinsius præfixit, & ὑπόθεσιν διεξοδικὴν vocat, satis acriter perstringi, ut Græco-barbarum & quod Latinam phrasin redoleat: quo in loco etiam Crojus alia quædam Heinsii errata castigat. Reliquæ Editiones Hesiodi potiores sunt Aldina, quæ etiam prima est, 1495. in fol. una cum Theocrito, Theognide & Phocylide data; Frobeniana Græca, 1521. in 8. Græca & Latina cum Commentario Joh. Spondani, Rupellæ, 1592. in 8. cum notis a Corn. Screvelio collectis, & addito Indice Georg. Pasoris, Lugd. Bat. 1653. in 8. cum Variis lectionibus & notis marginalibus Jac. Lectii, Genev. 1606. In corpore Poëtarum Heroicorum Græco-Latino: quod Græcum H. Stephani præcesserat A. 1566. in quo etiam Hesiodus est: qui præterea prodiit cum variis lectionibus e MSS. codicibus Palatinis, & notis doctorum Virorum, ap. Commelinum, Heidelb. 1591. in 8. Inprimis elegans quoque est Joh. Georg. Grævii Editio, quam ille, probe a se magna cura e codicibus MSS. Is. Vossii, & antiquis interpretibus, librisque aliis, emendatam, tum & eruditissimis notis, quas *Lectiones Hesiodeas* vocat, instructam, Amstelodami 1667. in 8. edidit: adjectis quoque Jos. Scaligeri notulis quibusdam, & uberioribus Franc. Guieti, quas, ex libris, quibus hi Duumviri erant usi, excerptas, cum Grævio celeberrimus Emer. Bigotius communicavit. Meditabatur tum novam editionem Vir erudi-

eruditiſſimus, quæ & Scholia Vetera & omnes recentiorum omnium notas, contineret: ut jam diximus: ſed illa quidem ſufflaminata videtur. Fuerunt vero varii, qui Heſiodum Verſibus Latinis exprimerent. Sic Opera & Dies *tranſtulit* Ulpius Franekerenſis, Friſius; nec non Nic. Valla; Theogoniam, Boninus Mombricius, Mediolanenſis, Aſpida Joh. Ramus de Goes, medio ſeculi ſuperioris linguæ Græcæ in Academia Viennenſi Profeſſor. Hos omnes in ſua editione Joh. Oporinus excudit: ut & Pyladem Brixianum, qui Genealogiam Deorum Heſiodi Latino carmine quinque libris expreſſit.

Sunt, qui Homero Heſiodoque antiquiores ſtatuunt MUSÆUM & ORPHEA: qui quidem tum non errant, ſi antiquiſſimos illos Poëſeos inventores intelligunt, de quibus tam multa apud Græcos feruntur: ſed adeo incerta, ut Ariſtoteles & Ælianus, & e Latinis Cicero, unquam fuiſſe Orpheum & Muſæum, dubitarent: quibus e Recentioribus Gyraldus *Dial. II.* & Voſſius *de Nat. Poët. c. 3.* ut & lib. *de Poëtis Græc. c. 2.* adſtipulantur: Sed enimvero, ſi putant, Orpheum & Muſæum, quorum *Carmina* hodieque ſuperſunt, (illius hymni ſcilicet, ut & hujus Poëmation de Amore Herus & Leandri) eoſdem eſſe cum illis antiquiſſimis, quo in errore Jul. Cæſ. Scaliger fuiſſe videtur, næ tum graviter hallucinantur. Siquidem communi Veterum Græcorum conſenſu conſtat, nihil hymnorum carminisve, ſub Orphei nomine, ante Piſiſtrati tempora, extitiſſe, quo circiter tempore, quinquageſima jam Olympiade, ab Onomacrito Athenienſi ſcriptos conſentiunt hymnos. *Argonautica* vero etiam a recentiore quodam, quam Onoſcrito confecta, dubio amplius caret. *Prodierunt* Orphica, quæ habemus, & quæ ſane vilipendenda non ſunt, primum ab Aldo An. 1517. in 8. una cum Muſæo, Græce excuſa: deinde Latine Baſileæ 1523. in 4. Notas marginales, & Varias lectiones, adjecit Jac. Lectius, Genevæ 1606. Inſeruit quoque Argonautica Collectioni Poëtarum Epicorum Henr. Stephanus A. 1566. uti hymnos reliquaque fragmenta, Poëſi Philoſophicæ A. 1573. in 8. Poſtrema Editio omnium, quæ ſub Orphei nomine ſuperſunt, poëmatum eſt ab Andr. Chriſt. Eſchenbachio curata Ultraj. 1689. in 12. Sed multo adhuc recentior Pſeudo-Orpheo eſt MUSÆUS, *qui*, ut Heinſius, in præf. ad Heſiodum, ait, *præter nomen, vetuſtatis ne hilum habet: adeo, ut ex molliculis illis Grammaticulis, aut dicendi magiſtellis, vel prima fronte fuiſſe appareat,* qui in umbra ſua, & pulvere, luxuriari, & Veterum nomen induere, quam ſuum tueri, maluerunt: qui ne tam felici quidem ſucceſſu digni fuerunt. Voſſius illum poſt quartum a C. N. ſeculum fuiſſe, Muſæumque Grammaticum eſſe dictum, obſervat. *Editus* eſt Muſæus utplurimum cum Orpheo: ſed præterea etiam, cum Commentario Dan. Parei, *Mellificio* ejus *Attico* ſubjunctus, Francof. 1627. In Anglicum Sermonem Muſæus a Rob. Stapletono *translatus* eſt, editusque Oxoniæ, An. 1645. in 4. & diu ante verſibus Anglicis expreſſus a G. Chapmanno Londini, 1616. 8.

Antiquiores his ſunt, longeque etiam præſtantiores, Græci Tragici, quorum eximia plane triga nobis ſupereſt. Primus inter illos, ut qui & ætate ceteros anteit, imo, Quintiliano teſte, tragœdias primus in lucem protulit, ÆSCHYLUS eſt,

Atheniensis, *nonaginta tragœdiarum*, Suida referente, parens, & in ludis Olympiacis tredecies, vel, ut alii volunt, vicesies octies, victor: &, quod multo etiam majus est, mortuus quoque in Dionysiorum festo Athenis vicit: cum scilicet fabulas illius correctas posterioribus quoque Poëtis in certamen deferre Athenienses permiserunt, factumque est, ut & hi eo modo coronarentur: quod inter alios filiis quoque Æschyli contigit, Euphorioni & Bioni: ut ex Philostrato & Quintiliano Vossius observat, de Poët. Græc. pag. 30. Corrigi vero prius vitia Æschyli oportebat, quod esset equidem sublimis, gravis, & grandiloquus, sed sæpe usque ad vitium, & in plerisque rudis & incompositus: quod Quintiliani, bis jam *e lib. X. c. 1. Instit.* allegati, testimonium Longinus etiam, in libro *περὶ ὕψους*, confirmat *Sect. 3.* ubi exemplum *ὑποκένου ὄγκου*, inanis tumoris, profert ex Æschylo: & *Sect. 15.* ubi diserte ait: illum, cum aliquando magnificas, vereque heroicas visiones in suis tragœdiis adhibeat, eas tamen nonnunquam rudibus & impexis, ac nondum subactis Sententiis vestire. Sed tamen non dedecere hanc sensuum atque dictionis singularitatem tragœdias, Dio Chrysostomus existimat, qui in Æschylo characterem antiquitatis, gravemque magniloquentiam, ab omni humilitate remotissimam, extollit. Ceterum e tot Æschyli tragœdiis, quæ olim fuerunt, hodie vix septem amplius supersunt. Sex primo tantum *edidit* Aldus, aut, qui post mortem illius officinam curavit, Asulanus, Græce, Venet. A. 1518. præfixo omnium Æschyli fabularum Catalogo, quot scilicet ab Autoribus allegatæ reperiuntur. Sed corruptissimam esse illam Editionem, omnes uno ore testantur. Igitur ad emendandas Æschyli tragœdias, ope MSS. codicum, accessit Franc. Robortellus, Ludovico etiam Castelvetro & Mich. Sophiano symbolas suas conferentibus: atque sic ab erratis infinitis purgatas, addita quoque septima, hactenus inedita, edidit Venetiis in 8. 1552. cum suis & Sophiani conjectaneis; mox & ex eadem officina scholia Græca in Æschylum, ex antiquis exemplaribus collecta, anno eadem in lucem emisit. Quo & ipso anno Parisiis Adrianus Turnebus sex Æschyli tragœdias, quæ in Aldi officina prodierant, magno studio emendatas Græce recudit, additis variis lectionibus. Quinquennio post, Petrus Victorius Æschylum multo etiam, quam ante fuerat, nitidiorem atque emendatiorem dedit: Agamemnone inprimis fabula, quæ mutila usque in eum diem fuerat magno labore suæ integritati restituta; opem ad id ferente Barthol. Barbadoro: cui cur Frisius, in Bibliotheca, Hier. Mæum, omisso Victorio, adjungat, non capio. Præterea Victorius auctiora Scholia quoque dedit: quibus suas etiam Observationes adjecit Henr. Stephanus, in cujus officina liber An. 1557. in 4. excusus est. Post hos cum restare tamen emendanda plurima, & inprimis pandenda carminum ratio videretur, Guilh. Canterus accessit, restitutumque a se mille locis, & præter adscripta carminum genera, suis insuper notis illustratum, & Victorio nuncupatum, reliquit, in lucem emissum Antwerpiæ 1580. in 8. Idem quoque Canterus Latinam Æschyli, ceterorumque Tragicorum, versionem omnibus partibus elaboratam & accuratam, moliebatur, ut sub finem præfationis in Æsch. ipse indicat. Sed intercepit conatum immatura Viri mors, quæ juvenem 33. annorum anno 1575. abripuit. Latine vero Poëtam

tam hunc nostrum *transtulit* primus Joh. Sauromannus, estque Versio ejus apud Oporinum excusa: sed infelix admodum, & obscurissima; & cui vix interpretationis nomen relinquendum judicat Stanlejus. Prometheum jam antea Matth. Garbitius Latine verterat, Scholiisque additis ediderat apud Oporinum An. 1559. Septem Thebanam stylo Veteri tragico Q. Septim. Florens Christianus felicissime reddidit: idem etiam eodem stylo Prometheum Desmotam reddiderat: ut & Jos. Scaliger Eumenides: neutra tamen, observante Stanlejo, lucem vidit: uti nec Editio Æschyli, quam If. Casaubonus in Notis ad Strabonem promisit. Ipse vero modo laudatus Thomas Stanlejus splendidissimam Æschyli Editionem orbi literato dedit. Londini 1663. in fol. in quam non solum, quicquid a prioribus Editoribus, Robortello, Sophiano, Turnebo, Victorio, Stephano, Cantero, notarum & emendationum editum est, confluxit: sed quæ & denuo cum MSS. Codicibus collata & emendata, nova versione Latina luculenta donata, atque amplissimo Commentario illustrata est: locupletato insuper Scholiaste Victorii, & novo e MSS. addito, insignis: ut nihil amplius prope deesse videatur. (Sed tamen multo adhuc illustriorem Æschyli Editionem paratam habet illustriss. Ezech. Spanhemius uberrimis ac eruditissimis longe Commentariis instructam.)

Æschylo non multo junior est Tragicus alter, SOPHOCLES, sed qui longe illum arte vicit, gravissimus & sublimis Scriptor, ut qui, judicio Dionis Chrysostomi, amabat *σέμνην τινα, καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ εὐεπίστητα ἔχουσαν,* gravem & magnificam prorsus poësin, quæ aptissima tragœdiis esset, & summam artis peritiam ostenderet. Quapropter & *ἄνθος ἀοιδῶν,* flos poëtarum, Simonidi dicitur, in Epigrammate, quod in Anthologia superest, lib. III. c. 25. &, cum a filio Jophonte Senex dementiæ, ob neglectam rem familiarem accusaretur, lecto coram judicibus Oedipo Coloneo, fabula, publice cum honore est absolutus: imo illa tragœdia ceteris etiam omnibus palmam præripuisse visa est: referentibus Cicerone, Suida, Philostrato. Conf. quoque Longinus *περὶ ὕψους,* Sect. 15. & 33. qui Sophoclem cum Pindaro ait nonnunquam ad instar rapidæ flammæ magno impetu cuncta corripere & inflammare: rursus tamen, ubi minime expectes, desubito restingui sæpe, & perquam infeliciter ex inopinato deficere. Neque tamen propterea quicquam ejus tragœdiis detractum, aut illi alium præferri vult: cum in aliis scilicet multo plures & majores errores agnoscat. Verum non ea mens aliis Autoribus fuit. Namque, ut mores Sophoclis non tangam, quos, cum Cicero, Plutarchus atque Philostratus, admodum pudicos describant, alii fœdos & lascivos faciunt: prout apud Gyraldum Dial. VII. legi potest: furta quoque seu plagia tam immania Sophocles ex sententia nonnullorum commisit, ut Philostratus Alexandrinus librum peculiarem *περὶ τῆς τοῦ Σοφοκλέους κλοπῆς de furtis Sophoclis,* Porphyrio apud Eusebium *Præp. Ev. l. X. c. 3.* referente, scripserit: e quo id Gyraldus & Thomasius annotarunt. E *Tragœdiis* ejus, quarum longe plurimas composuit, septem adhuc hodie restant, quas primus in lucem Aldus Venet. A. 1502. *edidit* in 8. postea Simon Colinæus Paris. 1528. in 8. Scholia in Tragœdias Sophoclis, quæ Sophoclei, Theonis & Lucilii esse, alio loco indicatum a nobis est, Romæ primo prodierunt, separatim, a nescio quo Græco homine, quem in præfatione 6

ne ad Æschylum Pet. Victorius commendat. Ipsismet tragœdiis addita postmodum Scholia Græca sunt Romæ An. 1518. & quidem auctiora: quæ iterum deinde auxit & emendavit Bernardus Junta in binis Editionibus Sophoclis, quas excudit; & quæ Francofurti A. 1544. & 1555. recusæ sunt. Verum de his argumentis non æque præclare sentit, ut de prima Scholiorum Editione, Victorius: *Crevere*, inquit l. c. *opera cujusdam, qui magis numerum eorum augere voluerit, quam intelligentiam ejus Poëtæ adjuvare studuerit: immiscuit enim cum ipsis nonnulla, doctrina & acumine priorum illorum indignissima.* Andr. Masius, in Commentario in Josuam pag. 241. Scholiorum istorum Autorem Demetrium Triclinium fuisse suspicatus est. Sed sunt alia Triclinii Scholia, quam quæ diximus: nempe quæ ab Adr. Turnebo, una cum Sophocle emendato, Paris. 1553. in 8. edita sunt: & quæ præcipue de metris agunt, quibus in tragœdiis suis usus Sophocles est. Joach. Camerarius in Sophoclis fabulas argumenti Thebaici primo Commentationes scripsit, editas Hagenoæ apud Secerium A. 1534. in 8. quas etiam Romæ in admiratione fuisse, e Sabini literis, scribit ad Camerarium Melanchthon *Epist. ad Camer. p. 237.* Igitur his, ut videtur, laudibus animatus novam suarum Commentationum editionem paravit Camerarius, qua notas in tragœdias omnes continet, omniumque præfixit argumenta: sed versionem nonnisi in tragœdias duas, eamque duplicem, habet: ad verbum unam, Ajacis Lorarii, & liberiorem alteram, Electræ. Ceterarum versionem propterea omisit, quod Vitum Winsemium in interpretatione Latina Sophoclis laborare audivisset. Prodiit liber Basileæ apud Oporinum in 8. 1556. Verum, ut in præfatione primæ Editionis non dissimulat Camerarius, se a Græcis Scholiis alicubi adjutum: ita fatendum sane, si quis notas Camerarii cum Græcis Scholiis comparet, parum omnino in illis reperire, quod non ex his pene ad verbum translatum sit. Sed non tamen propterea spernendæ sunt. Meminit vero Camerarius in Epistola ad Oporinum, quæ posteriori Commentationum Editioni præfixa est, copiosarum Expositionum Sophoclis, quas libro grandi in Gallia editas sibi narratum refert. Arbitror autem, famam illam falsam fuisse: vix enim adeo latere possent, quo minus apud alios Autores, aut in celebrium Bibliothecarum Catalogis nomen illarum conspiceretur. Viri Ortelii, Winsemii, (hoc enim integrum Viri nomen est) Versio Latina tragœdiarum Sophoclis, ad verbum facta, Wittebergæ primo An. 1549. in 8. excusa est. Retinuit eandem in pulcerrima, quam habemus, Editione Sophoclis Henr. Stephanus, qui ipse Tragœdias emendavit, notisque illustravit: tum scholia omnia Græca ἀνωνύμων æque ac Demetrii Triclinii addidit, & Camerarii commentationes adjecit; An. 1568. in 4. quam Editionem, sub initium nostri seculi, Henrici filius, Paulus Stephanus, An. 1603. recudit. Mireris autem, H. Stephani Dissertationem de orthographia Sophocli peculiari, & de tragœdia ejusdem; quæ cum notis illius in Sophoclem Euripidem (nescio an diversis ab iis, quas cum Autore ipsomet edidit) 1568. in 8. prodiit, non ipsi potius Poëtæ præfixam esse. De cetero Sophocles e correctione Guilh. Canteri quoque Græce prodiit, Antwerpiæ 1579. in 12. & Lugduni Batav. 1593. Cum Scholiis Græcis & Versione Latina Cantabrigiæ 1667. in 8. Latine solum ex interpre-

tatio-

tatione Georg. Ratalleri, Antwerpiæ. 1570. in 8. Græce cum Latina Versione Winsemii, Heidelbergæ apud Commelinos 1597. in 8. Philocteten, Sophoclis fabulam, separatim Latino carmine, dramatum stylum imitato, scitissime expressam, una cum Græco textu, & notis suis, Parisiis 1586. in 4. edidit Q. Septimius Florens Christianus. Ajacem lorarium simili Carmine Latino reddidit Jos. Scaliger. Andr. Dacerius Oedipum Coloneum & Philocteten elegantissime in Gallicum idioma transfudit, notisque illustravit, quæ tamen & ipsæ magnam partem e Græcis Scholiis natæ sunt. Prolegomena in omnes Sophoclis Tragœdias, una cum Vita Sophoclis, ejusque cum Euripide collatione: nec non Dissertatione de Tragœdia ejusque origine: & nonnullis Orationibus suis, in lucem emisit Franc. Portus, Cretensis, Æmylii pater, Morgiis 1584. in 4.

Tertius Tragicorum EURIPIDES, ætate minimus, non sapientia, neque arte 7
est. Etsi enim gravem illum cothurnum Sophoclis, qui pene in proverbium abiit, in suis fabulis non ostendit, nihilo minus tamen animos penetrat, &, Quintiliano judice, *lib. X. Inst. c. 1.* cum magis oratorio generi accedat, sententiis densus, & in iis, quæ a Sapientibus tradita sunt, pene ipsis par, in dicendo ac respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diserti, comparandus est: in affectibus vero cum omnibus mirus, tum iis, qui miseratione constant, facile præcipuus. Huic judicio Quintiliani Longinus quoque, peritissimus harum rerum Censor, accedit, *lib. de Sublimi c. 15.* cum ait, Euripidem natura plane non ad granditatem aliquam aut magniloquentiam factum, improbo tamen labore suo naturæ aliquando veluti vim inferre, arteque in sublimitatem efferri, quotiescunque opus sit: præcipue tamen in exprimendis affectibus animi, seu perturbationibus, furoris ac amoris ante ceteros omnes felicem. Idem quoque Dionysius Halicarnassæus censet: idem Dio Prusæensis, qui sapientiam Euripidis & exquisitam illam curam, ne neglecti quid uspiam videatur, nec citra persuasionis vim dictum; sed recta omnia, & non minus Oratorem decentia, qui persuadet, quam Philosophum, qui maximopere prodest, admiratur. Nec sane inter minoris momenti elogia reponendum est, quod Socratis amicus fuerit & familiaris Euripides: & quod ejus mortem, cum aliter non posset, tragœdia ultus est, magnamque hostibus Socratis invidiam undique conflavit. Supersunt *Tragœdiæ* illius integræ XIX. ab Aldo Manutio primum Venetiis A. 1503. excusæ: dein Basileæ apud Hervagium A. 1537. in 8. recusæ: mox etiam a personato quodam Dorotheo Camillo ad verbum Latine redditæ, & in lucem emissæ ibidem 1541. in 8. apud Rob. Winter. Aliam Versionem Latinam Euripidis struxit Gasp. Stiblinus, quam, una cum ejus præfationibus & annotationibus, Græco textui Euripidis adjunxit: tum & Joh. Brodæi notas in Euripidem addidit; præfixitque Jac. Micylli de vita Euripidis, ac de tragœdia, ejusque partibus, prolegomena Joh. Oporinus Basileæ in fol. 1558. & 1562. Falluntur vero, qui Philippi Melanchthonis Versionem in hac Editione excusam ajunt. Nunquam enim, quantum scio, vertit Euripidem Melanchthon: & Stiblinus certe in Oporini editionum præfatione nimis clare indicat, se Autorem novæ tum a se concinnatæ interpretationis esse. Brodæi annotationes jam antea quoque Paris. 1545. in lucem prodierant. In septem primas

mas Euripidis fabulas Scholia antiqua Græca e libris Veteribus collegit, non scripsit, ut male in Frisii Bibliotheca dicitur, ediditque apud Juntas Venetiis in 8. Arsenius, Monembasiæ Archi-Episcopus A. 1534. quæ deinde apud Hervagium Basileæ A. 1544. recusa sunt. Atque hæc eadem Scholia subjecit tragœdiis in sua Euripidis Editione Græco-Latina, Paulus Stephanus, Genevæ 1602. in 4. Emendaverat diu jam ante hanc Editionem Euripidem, & metro restituerat: non vero, ut perperam censent aliqui, Latine vertit, Guilh. Canterus, e cujus recensione prodiit apud Plantinum Græce An. 1571. in 16. Secutus Canteri recensionem Æmyl. Portus, Euripidem, una tragœdia, Danaë, etsi non integra, e Codd. Palatinis hausta auctiorem, cum addita Versione Latina Camilli recognita a se, & notis quibusdam, Heidelbergæ apud Commelinos An. 1597. in 8. imprimi curavit. Taceo nunc Editionem Græco-Latinam Euripidis, una cum Sophocle Æschyloque, in Corpore Poëtarum Græcorum Dramaticorum, Genevæ 1614. editi. (Sed non silentio prætermittenda est postrema illa Editio Euripidis, omniumque longe optima, quam nuper Cantabrigiæ An. 1694. in fol. Vir Clar. JOSUA BARNES apparavit, ut quæ non solum emendatissimas exhibet tragœdias, quas alii jam publicaverant, una cum Scholiis Latinaque Versione: sed & aliarum plus quam 60. fabularum fragmenta, tum Epistolas 5. Euripidis & quæcunque alia poterant reperiri illius monumenta, collecta sistit: præmissis insuper doctissimis Dissertationibus duabus; quarum prior Vitam Euripidis, ferme Annalium in morem, diligentissime recenset: altera de tragœdia Veterum agit, Scenæ apparatu, Musica, & legibus Versuum Tragicorum.) Fuerunt etiam, qui singulas Euripidis Tragœdias Versionibus Latinis *ἐμμέτροις* redderent: Sic Erasmus Hecubam & Iphigeniam in Aulide vertit: Georg. Buchananus Medeam & Alcesten; Hugo Grotius Phœnissas, quas Paris. 1630. in 8. edidit. Erasmi & Buchanani Versiones excusæ sunt ab Henr. Stephano in Collectione Selectarum Tragœdiarum Æschyli, Sophoclis & Euripidis, quas cum duplici Versione edidit in 16. An. 1567. Andromachen Euripidis, metrica versione transtulit Q. Sept. Flor. Christianus Hamburgi 1619. in 8. editam: ut & Cyclopem fabulam, quæ Paris. 1605. in 8. lucem vidit. Veterum Tragicorum, Comicorumque extantium & non extantium, fragmenta aut Excerpta, emendata prius, Latinis versibus expressit Hugo Grotius, Parisiis in 4. An. 1626. publici juris facta.

8 Pergimus nunc ad ARISTOPHANEM, Comicum Poëtam, Euripidis æqualem & perpetuum adversarium, utpote in quem non solum illum invidia stimulavit, quod esset Dramatum celeberrimus artifex; sed & hostilis in Socratem animus armavit. Erat vero Euripidi dissimillimus, si mores spectes, utpote pudoris omnis & honestatis contemptor: quo fit, ut fœdissimis spurcitiebus ejus *Comœdiæ* aliquando scateant. Sed, quod dictionem attinet & artem, dici vix potest, quam acutus, copiosus, doctus, mereque adeo Atticus, sit: ut vix possit ad linguæ Græcæ notitiam dignior Autor commendari: censente Theodoro Gaza: & cum illo omnibus, quotquot Græcas literas norunt. Prætereo nunc festivissimos jocos, salesque acerbissimos, quibus vitia civium suorum, etiam principum in civitate, dum descri-

ſcribit, impetit & inſectatur. Sane adeo placuiſſe Ariſtophanem Johanni Chryſoſtomo ajunt, ut perpetuo ſecum geſſerit 22. quæ tum reſtabant, ejus Comœdias, & lectitarit. Contra Plutarchus Ariſtophani Menandrum longe præferendum cenſuit in libro, de utriusque comparatione ſcripto: cui tamen Nicod. Friſchlinus ſeſe oppoſuit in Defenſione Ariſtophanis contra criminationes Plutarchi: quæ in fronte Comœdiarum Ariſtophanis, ab illo editarum, conſpicitur. Reſtant vero e tot Comœdiis Ariſtophanis hodie nonniſi Undecim; nec eæ omnes ſimul repertæ. Sed novem tantummodo earundem primus in lucem e MSS. Codicibus protraxit Aldus Manutius, queis ſtatim Vetera quoque Scholia Græca adjecit, quibus, ut recte judicat, nihil aptius Græce diſcere cupientibus, nihil melius legi poteſt, Venetiis in fol. An. 1498. & iterum 1502. De Scholiis jam alibi monitum, magnam partem in Suidæ Lexico reperiri. Collegit illa, diverſa prius atque confuſa, Marcus Muſurus, qui & in ordinem redegit, & impreſſioni libri præfuit; prout ex præfatione illius Græca apparet. Poſt Aldum edendi Ariſtophanis curam in ſe Bernh. Junta, Florentinus Bibliopola, ſuſcepit, & per Anton. Fracinum, a quo Arſenius Cretenſis, Monembaſiæ Archi-Epiſcopus, etiam ſæpe in conſilium advocatus eſt, recognitas novem illas Comœdias, Indiceque copioſo auctas, denuo edidit in 4. A. 1515. Florentiæ: &, cum eodem anno, poſt abſolutam novem Comœdiarum editionem, ex Urbinate Bibliotheca Codicem Ariſtophanis eſſet nactus Junta, in quo, præter illas novem, duæ aliæ reperiebantur; *Lyſiſtrata,* quam, quod non integram haberet, omiſit Aldus: & *Θεσμοφοριάζουσαι,* ſeu Cerealia Sacra celebrantes; non diſtulit earum Editionem, ſed & eodem mox anno 1515. in 8. dedit: absque tamen Scholiis, quippe quæ non reperit. Obſervat vero Geſnerus, admodum corruptum fuiſſe illum Codicem Urbinatem, quippe in quo integræ nonnunquam dictiones mutilæ ſint. Secutæ ſunt Italas Editiones Ariſtophanis Baſileenſes Frobenianæ, quæ omnes XI. Comœdias complectuntur: prior quidem An. 1536. in 4. & altera 1548. in fol. ſed illa, ſi recte conjicio, ſcholiis inſtructa non eſt. Sine ſcholiis Græce quoque Pariſiis, apud Gormontium, An. 1528. in 4. Ariſtophanis novem priores Comœdiæ prodierunt: omnes undecim ibidem apud Andr. Wechelum, referente Geſnero. Eædem Francofurti A. 1544. in 8. Græce lucem adſpexerunt. Inde aliquamdiu tantum per partes editæ ſunt Ariſtophanis Comœdiæ. *Θεσμοφοριάζουσαι,* Græcis Expoſitionibus ſuis (antiquis enim carebant) edidit, & Franciſco I. Regi Galliæ, nuncupavit Ægid. Bourdinus, Pariſiis, 1545. in 8. *Irenam,* cum Latina Interpretatione, ſtylum Comicorum Latinorum imitata, & eodem genere verſuum cum Græcis ſcripta; nec non uberioribus & doctiſſimis notis Q. Sept. Flor. Chriſtianus, Jac. Aug. Thuano inſcriptam Parif. 1589. in 8. Idem Florens *Lyſiſtratam* quoque & *Veſpas,* eadem ratione verſas, & Commentariis illuſtratas, reliquit. *Plutum* uberrimis Commentariis illuſtravit Carolus Gerardus. Quinque Ariſtophanis Comœdias *Plutum, Nubes, Ranas, Equites, & Acharnenſes,* Latina interpretatione donatas, edidit Francofurti An. 1586. in 8. Nicod. Friſchlinus: quæ etiam A. 1600. Lugduni Batavorum, apud Raphelengium, recuſæ ſunt. Omnes, ut puto, Comœdias Ariſtophanis Latine *tranſtulit* Andreas Divus, Juſtinopolitanus, Venetiis, ut

ut Simlerus refert, impressas. Ex his vero omnibus Editionibus Aristophanis conflata tandem, omnium præstantissima est: quam Genevæ in fol. An. 1670. ÆMYLIUS PORTUS, Francisci filius, excudi curavit: & cui, præter antiqua Græca Scholia, & illa, quæ in Lysistratam Bourdinus composuit, alia quoque Græca in integrum Aristophanem, eaque longe doctissima, accesserunt, Odoardi nempe Biseri, Charlæi Domini, Galli nobilis, qui ea cum Porto communicavit: tum Florentis Christiani in Lysistratam & Vespas Versio atque commentarii, quas a Claudio Florente, Q. Septimii filio, accepit: præterea Gerardi Notæ in Plutum: & Index tandem copiosissimus: ut sane melior Poëtæ editio temere sperari non possit. Et tamen gravissime de eadem conqueritur Claudius Florens, Epistola ad Scaligerum Parisiis data: truncata scilicet multa patris sui, mutatum ordinem & tantum non eversa omnia, indignatus. *Je n'ose vous parler de l'Aristophane:* inquit Epist. Gallic. ad Scalig. a Jac. Revio editarum, pag. 61. *vous l'avez veu, je m'asseure, premier que nous: car l'ouvrage en est si laid, que je ne le puis avouer pour parent. Le mal est arrivé de l'avoir envoyé hors d'icy, & en ville, où ils ne croyent aujourdhuy qu'à leur teste. Ils ont méprisé l'ordre, que je leur avois envoyé, ont retranché plusieurs choses de mon pere, l'epistre même à Mr. de Thousur l'Irene, & y en ont mis des gens, qui n'ont de tout rien contribué à leur oeuvre: puis ont tellement mêlé ce que je leur avois baille, qu'il semble, que leur dessein avoit été plutot de l'etouffer, que de luy faire voir le jour.* Ita nihil est ex omni parte beatum. Et sane superesse adhuc hodieque longe plurima in Aristophane, post tot Criticos emendanda, dubium eo minus est, quo major est circa id doctorum omnium consensus. Jos. Scaliger margini libri sui Emendationes plurimas adscripserat: quas retinuit dein illa editio Aristophanis, quæ Lugduni Batav. apud Joh. le Maire An. 1625. duobus Tomis in 12. Græce & Latine, excusa est minutioribus typis. Tanaq. Faber in Epistolis suis, quamplurima Aristophanis, quem unum scilicet in deliciis summe habebat, loca restituit: sed & integram Comœdiam, *Concionantes* dictam, secundæ parti Epistolarum annexuit, ingeniosissime emendatam a se, &, spreta Versione Andr. Divi, quem vix alternos Poëtæ versus intellexisse, nec ullum Hellenismi sensum habuisse, ait, de novo Latine redditam Mich. Neander, in præfatione ad Erotemata Ling. Græcæ pag. 169. refert, Thomam Venatorium *Plutum* Aristophanis Latine vertisse: omnes vero Comœdias illius Sebastianum Guldebeck, Tigurinum, cujus tamen posterioris laborem nondum esse in lucem editum scribit: quod nec posthac factum autumo. Italum vero Interpretem omnium Comœdiarum, nescio quem jam superioris seculi medio nactus Aristophanes est: prodiit enim Versio Anonymi Venetiis An. 1545. in 8vo. E Gallis nemo fuit, qui attingeret Aristophanem, interpres: usque dum Eruditissima Virgo tum, Anna, Tanaqv. Fabri filia, quæ hæreditario amore Aristophanem deperit, non diutius ferendum rata, ut illa suavitas Poëtæ, ingenii mira quadam præstantia & recondita prudentia commendandi, Gallis suis ignoraretur, fabulas duas, *Plutum & Nubes*, elegantia summa, & quæ cum Græco ferme certare possit, in vernaculum Idioma transfudit: præmissa præfatione in laudes Aristophanis concinnata, & Observationibus longe

longe doctissimis adjectis: Parisiis 1684. in 12. Eædem Comœdiæ duæ nuper A. 1695. Oxonii, e Theatro Sheldoniano, Græce, cum Scholiis, nitidissime denuo prodierunt in 8.)

De reliquis Græcis Comicis, quorum olim magna copia fuerat, nihil super- 9
est, nisi fragmenta quædam. Equidem MENANDRI, quem paulo ante Aristophani a Plutarcho prælatum diximus, & cujus tam in Græcia, quam in Latio, magnum nomen fuit, adeo, ut a Terentio in Latinam linguam converteretur, *viginti & quatuor Comœdias* integras, a Michaële Psello explicatas, extare scribit, in supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ, Anton. Verderius p. 57. ubi Catalogum Grammatici, nescio cujus, librorum hinc inde extantium exhibet. Sed nusquam hactenus illæ Comœdiæ repertæ sunt, minimum typis non impressæ. Fragmenta solum, e Stobæo, aliisque Autoribus, collecta, plus semel excusa. Cum Philistionis Sententiis comparatas Menandri edidit, & notis illustravit Nicol. Rigaltius Paris. in 8. 1613. Idem Janus Rutgersius lib. IV. Variarum Lectionum suarum fecit. Quantum vero amiserimus in Menandro, dicat Quintilianus, *qui vel unum illum, diligenter lectum, ad cuncta ea, quæ præcipimus, effingenda sufficere judicat: ita omnem,* ait, *vitæ imaginem expressit, tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus - - Atque ille quidem omnibus ejusdem operis Autoribus abstulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit. Instit. l. X. c. 1.* Menandri *Sententias* quæ supersunt, sententiis L. Comicorum, quorum Opera interierunt, inseruit, & in locos certos digestas Græce & Latine Basileæ A. 1560. in 8. edidit Jac. Hertelius: quod idem Henr. Stephanus quoque fecit.

Sed a Dramaticis nunc ad *Lyricos* progrediendum est. Horum princeps 10
PINDARUS, Sophocli coævus, Dorica dialecto scripsit, grave, sed difficile & obscurum *Carmen,* jamque olim pro inimitabili habitus ab Horatio est, *lib. IV. Carm. Od. II.* qui tamen unus omnium optime illum est imitatus, aut vicit etiam: qua de re legi Comparatio Pindari & Horatii meret, Sermone Gallico a Franc. Blondello scripta, quæ cum Ren. Rapini Comparationibus, post Parisinam Editionem, in Belgio edita est. Myrtidis Poëtriæ discipulus fuit Pindarus, & a Corinna, alia Poëtria quinquies in certamine victus: qua de re Pausanias, Ælianus, Plutarchus, agunt: & ex iis omnes, quotquot de Poëtis scribunt, recentiores. Quatuor ejus Carmina, aut, si mavis, libros, quos habemus, *Olympia, Pythia, Nemea & Isthmia,* quæ laudes continent Victorum, qui in quatuor istis ludorum generibus apud Græcos vicerant, primus, qui omnes fere Græcos Autores, in lucem emisit Venetiis An. 1513. in 8. Aldus Manutius. Biennio post A. 1515. Romæ Pindaro vetera Scholia Græca accesserunt, quorum partem Demetrio Triclinio esse vindicandam, ex præfatiuncula quadam, quæ post Olympia legitur, observat Gesnerus; excusus est liber in 4. & non adeo multo post Florentiæ apud Juntas recusus: nec non Francofurti apud Brubachium 1542. in 4. præfixa Pindari Vita, quam Thomas Magister composuit. Omissis Scholiis, Aldinam solum Editionem Pindari repetiit Basileæ Andr. Cratander, A. 1526. in 8. curam Editionis gerente Ulr. Zwinglio, qui & præfationem

præfixit. Addita est, post Græcum textum Latina versio ad verbum facta, Auctore Joh. Lonicero, qui post aliquot annos revisam eandem Versionem, una cum notis in Pindarum, quas, ut ipse non diffitetur, e Græcis Scholiis, aliorumque Virorum doctorum scriptis, hausit, recudi A. 1535. curavit. Liberiorem Pindari Versionem, quæ non adeo verbis sese astringeret, struxit Philippus Melanchthon, quæ in Henr. Stephani manus pervenit: sed quam, etsi laudaret Stephanus, non tamen excudit in sua Pindari Editione, quam minutiore forma, sed commodissima, nec minus nitida, edidit, cum adhuc Ulrici Fuggeri esset Typographus, Heidelbergæ 1560. in 16. anno 1566. repetitam: cui suam Versionem ad verbum factam, ut tironibus inserviret, apposuit: etsi alias liberiorem magis amaret, comparareque Græcos Poëtas ita ad verbum translatos cum arboribus soleret, quarum folia autumnus dejecit. Repetiit, post Henrici obitum, illam Editionem Genevæ, sub initium hujus seculi, Paulus Stephanus: qui & idem cum Scholiis Pindarum, & Latina versione recudit A. 1599. in 4. quod ante illum Parisiis A. 1558. Guilh. Morellus fecerat. Nostro seculo Pindarum, cum Latina Paraphrasi, præter versionem apposita, & Commentariis doctissimis, Joh. Benedictus Salmurii in 4. 1620. edidit: &, qui illum adhuc præcessit, ERASMUS SCHMIDIUS Wittebergæ 1616. in 4. qui & miro studio miraque felicitate emendavit Poëtam suum, denuo vertit, metrorum rationem exactam dedit, de ipso Poëta, tum de Olympionicis, quorum luculenta una exhibetur Chronologia & de carminibus lyricis uberrime præfatus est: magnamque adeo apud exteros laudem cum illa Editione sua consecutus est, ut qui in mentem Poëtæ altius, quam Criticorum ceteri, penetrarit. Commentarii, quos annexuit, bonam partem sunt e Scholiis Græcis hausti: sed quibus ipse suas observationes densa segete immiscuit. Memoranda hic quoque est Latina Versio Nicolai Sudorii, carmine lyrico, juxta numeros Horatianos scitissime, ut antiquorum propemodum nulli cedat, exarata, quam, cum ejusdem Commentariis in Nemea, Feder. Morellus Parisiis A. 1582. in 8. emisit. (Rarissima jam a longo tempore fuit: bene vero actum, quod nuperrime illam recudi curarunt Oxonii, e Theatro Sheldoniano, Clarissimi duo Pindari Editores, qui Poëtam hunc, cum plurimis Codicibus MSS. collatum, Scholiisque non minus Græcis, ac Versione Latina, & excerptis Animadversionum Schmidii, quæ scilicet in Scholiis non continentur, ac Joh. Benedicti paraphrasi, tum Variis lectionibus, notis novis, & copiosissimo Indice, illustratum, splendissime A. 1697. in fol. ediderunt. Præfixa insuper nova Olympicorum ludorum Chronologia, cujus Autor Episcopus Lic. Abieldensis, Guilh. Lloyd est, & quæ æque ut Schmidiana Olympiadum cum Annis Mundi, ante Christum natum, ab Urbe condita, & Epocha Christianorum, collationem ostendit.) (*) Italice etiam versus est Pindarus, & cum Commentario Alexan-

(*) Inter Pindari Editores atque illustratores mentionem etiam honestam meretur Mich. Neander, toties, aliis in locis, a Morhofio, ob Merita in Literas, inprimis Græcas, eximia, haud immerito celebratus, cujus exstat, & Basileæ A. 1556. in 8vo prodiit, *Aristologia Pindarica Græco-Latina, quicquid in Pindaro, Vate, ut vetustissimo, ita quoque castissimo & sapientissimo, memora-*

Alexandri Adimari Pisæ 1631. in 4. editus. Bened. Aretium Commentarium in Pindarum edidisse, A. 1587. impressum, Catalogus Bibliothecæ Bodlejanæ testatur. Qui tamen, ut hoc obiter addam, male Pseudo-Pindarum, qui Epitomen Iliados Homeri Heroico carmine Latino scripsit, & Hagenoæ primum 1531. deinde Basileæ 1541. editus est, cum Græco Poëta Pindaro confundit: qui idem error in Catalogo Bibliothecæ Thuaneæ quoque deprehenditur. De Dorica Dialecto Pindari meretur quoque legi Salmasius libro de Hellenistica p. 28. qui ex Philopono observat, non puram illam, sed ex communi mixtam fuisse. Omisissem prope *Lexicon Pindari* cum Æmylii Porti, quo lectores non parum juvantur: prodiit Hanoviæ, 1606. in 8.

Lyricorum reliquorum etsi non contemnendus olim apud Græcos, post Pin- 11
darum, numerus erat, hodie tamen vix quicquam, præter fragmenta, superest, quæ ex aliis Autoribus colligenda sunt. Cujus quidem infelicis fati causam non solum in temporum injuriam, sed & in præposteram Monachorum religionem, devolvi debere, Petrus Alcyonius observavit: cujus e libro de Exilio locum cum auro contra carum Colomesius duxerit, nec sibi ab eo in Cimelia sua Literaria c. 15. transscribendo temperare potuerit, age & nos apponemus. *Audiebam puer*, inquit, *ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritissimo; Sacerdotes Græcos tanta floruisse auctoritate apud Cæsares Byzantinos, ut integra, illorum gratia, complura de Veteribus Græcis Poëmata combusserint, imprimisque ea, ubi amores, turpes lusus, & nequitiæ amantum, continebantur: atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis, tabellas, & Sapphus, Erinnæ Anacreontis, Mimermni, Bionis, Alcmanis, Alcæi, carmina intercidisse: tum pro his substituta Nazianzeni nostri poëmata, quæ etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem, & Græcæ linguæ elegantiam, edocent. Turpiter quidem Sacerdotes isti in Veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & religionis maximum dedere testimonium.*

Quanquam vero hæc ita sint, non tamen omnes Poëtas Lyricos idem inte- 12
ritus perdidit. ANACREONTIS profecto partem maximam (quis enim omnia ejus in universum, integraque Poëmata speret?) e tenebris eruit, per multos labores, multaque, ut ait in præfatione, pericula, jugulatis custodibus, multifariam oculatis & abruptis adamantinis vinculis, queis adstrictus bonus Anacreon detinebatur, carceres perrumpens, HENRICUS STEPHANUS; qui idem Latino carmine Anacreontico venustiores & a corruptionibus puriores Odas expressit, ediditque primo A. 1554. in 4. majusculis literis, adjectisque uberioribus notis, qua quidem re magnam apud Viros doctos gratiam iniisse Stephanum ignotum nemini esse potest, quisquis exquisitam illam suavitatem Anacreontis, &, ut cum Cicerone loquar, mollitudinem carminis, consideraverit: quapropter & Jul. Cæs. Scaliger Anacreontem non solum μέλη dedisse, sed & in ipsis mella, inquit, Poët. l. I. c. 44. Utut cetera negari non possit, nimiam ipsius Poetæ voluptatum cupidinem fuisse, Venerisque, quod jam olim illi a pluribus objectum est: etsi Henr. Stepha-

bile, notatu dignum & rarum, nec alibi similiter obvium, cum Prolegomenis de Vita ejus, & IV. Ludis Græcorum Solennibus, Notisque Marginalibus, ac IX. Lyricorum Sententiis, hinc inde collectis, eodemque pacto illustratis exhibens.

dinem fuiſſe, Venerisque, quod jam olim illi a pluribus objectum eſt: etſi Henr. Stephanus excuſet. Hujus Stephani non fuiſſe Verſionem illam metricam, quæ ſub ejus nomine prodiit, ſed Joh. Aurati, vel ut alii proferunt, Dorati, Colomeſius, ex Iſ. Voſſii relatione, in *Particularibus* narrat, aitque Voſſium id a Scaligeri manu, qua is id ſuo Anacreonti adſcripſerit, edoctum noſſe. Verum adeo impudentem Stephanum ego ſane non credo, nec impune id laturum pro certo habeo, cum poſt primam Anacreontis Editionem Doratus integros 34. annos vixerit, tam impudentem plagiarii impoſturam nequaquam impunem laturus. Poſt primam illam Editionem Stephanus Anacreontem totum Latine vertit: ex Eliæ Andreæ verſione vero, quæ itidem carmine Anacreontico ſcripta eſt, & apud Morellum Lutetiæ primo prodierat, Odas quasdam adjecit, & ſic Anacreontem, cui breviſſimas nonnullas Notulas ſub Voluminis finem addit, minutiore typo exſcriptum, Lyricis Poëtis reliquis inſeruit, & cum Pindaro, qui Volumen primum conſtituit, Tomo ſecundo edidit A. 1566. in 16. Sunt vero Lyrici illi, ALCÆUS, omnium antiquiſſimus, ut qui *Pittaci*, Athenienſium tyranni, qui inter ſeptem Græciæ Sapientes numerari ſolet, æqualis atque etiam hoſtis fuerat tyrannidem patriæ non ferens, quam in aliis etiam civitatibus inſectabatur: atque hinc *Staſiotica* ſcripſit, librum, quo tyrannos inſectatus eſt, ob quod Opus aureo plectro illum merito donari ait Quintilianus, qui in eloquendo Alcæum brevem, magnificum & diligentem, Homeroque ſimilem vocat: cum quo Horatius etiam conſpirat, & e Græcis Dionyſius Halicarnaſſenſis, qui τὸ μεγαλοφυὲς, καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ τοῦ Ἀλκαίου μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς σχηματισμοὺς μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ τι κεκάκωται, καὶ πρὸ ἁπάντων τὸ τῶν πραγμάτων πολιτικὸν ἦθος, (*magnificum, breve ſuaveque dicendi genus Alcæi, cum eximia tamen gravitate conjunctum, præterea figurarum uſum, cui juſta perſpicuitas, niſi ubi Dialectus nonnihil impedit, adhæret, & præ omnibus civilem characterem*) conſideratione digna judicat. Enimvero, quicquid ejus hodie supereſt, ex Athenæo, Heraclide Pontico, Stobæo, Scholiaſte Pindari, Ariſtotele, Plutarcho, Hephæſtione, Euſtathio, excerpendum fuit. Sequitur Alcæum SAPPHO, inſignis Poëtria (a qua genus Sapphicum,) & quæ cum præſtantiſſimis quibusque Poëtis certare poterat, mortalisque credebatur, & habitum hominis induta Muſa: cujus, Longino περὶ ὕψ. *Sect. 10.* judice, illud erat præcipuum artificium, quod noſſet τὰ ταῖς ὕλαις συνυπάρχοντα μόρια ἅπασι τοῖς πράγμασι φύσει συνεδρεύει, ἐκλέγειν ἀεὶ τὰ καιριώτατα, καὶ ταῦτα τῇ πρὸς ἄλληλα ἐπισυνθέσει καθάπερ ἕν τι σῶμα ποιεῖν. *Sermonis illas particulas, quæ rebus ipſis veluti connatæ ſunt, & iisdem natura inſident, ſemper maxime proprias & validiſſimas excerpere, & ex iisdem, aptiſſime inter ſe constructis, unum quaſi corpus facere:* qua quidem exquiſita particularum congerie non poterat non, & altitudinem ſuo carmini debitam conciliare, & vim in animos percellendos capiendosve habere, quam vellet ipſa. Certe Longinus meliorem artificii ſummi iconem exprimi non poſſe exiſtimabat, quam ſi *Odarium Sapphus* apponeret: illud ipſum quod Catullus non minore artificio Latinum fecit: Catullus inquam, qui Sapphus carmina unice deperibat, ſolaque præ omnibus aliis poëmatibus imitanda ſibi propoſuit. Aliud Sapphus *canticum ad Venerem*, non minus molle, Dionyſius

Hali-

Halicarnaſſeus ſervavit, in libro de Structura ſermonis. Præter hæc duo nihil Sapphus ſupereſt, niſi exigua quædam fragmenta: quæ tamen & ipſa ex Plutarcho, Stobæo, Scholiaſtis Pindari, Apollonii Rhodii, Euripidis, Ariſtophanis, Sophoclis, Euſtathio, Hermogene, Macrobio, Ariſtotele, Ariſtide, Polluce, Etymologici Autore, Athenæo, Hephæſtione, Achille Tatio, Demetrio Phalereo, Maximo Tyrio, & Anthologia Epigrammatum Græcorum, Stephanus ſtudioſiſſime conquiſivit. Poſt Sapphon STESICHORUS ponitur, *ingenio validus,* dicente Quintiliano *Inſt. lib. X. c.1. & qui Epici carminis onera lyra ſuſtineret. Reddit enim perſonis in agendo ſimul loquendoque debitam dignitatem: ac, ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proxime Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur; quod, ut eſt reprehendendum, ita copiæ vitium eſt.* Similia ſunt, quæ Dionyſius Halicarnaſſeus, & quæ Hermogenes habent. Dignum memoratu eſt, quod Suidas de illo refert; Tiſiam fuiſſe primo vocatum, ſed Steſichori nomen accepiſſe, ὅτι πρῶτος σὺν κιθαρῳδίᾳ χορὸν ἔστησε, *quod primus cum cithara cantu chorum inſtituiſſet.* Filias habuit, quæ & ipſæ Carminum laude inclutæ fuerunt. *Carmina* varia multorumque generum ſcripſit: de quibus Gyraldus videatur. Fragmenta, quæ habemus, non multa ſane ſuppeditarunt Athenæus, Stobæus, Scholiaſtes Euripidis, Plutarchus, Strabo, Plato, Euſtathius & Apollonii Rhodii Scholiaſtes. Nec plura IBYCI nobis reſtant, patria Rhegienſis Itali, qui in Samo Inſula vixit, a latronibus tandem interemptus: qua de re & de ultione ſecuta, ut & de laſcivo Ibyci in pueros amore, nec non de ſeptem ejus Operibus, multa e Veteribus colligit Gyraldus, Dial. IX. Fragmenta Stephanus collegit ex Athenæo, Plutarcho, Platone, Suida, Scholiaſte Pindari & Porphyrio. Sextus inter Lyricos Stephani, nequaquam juxta rationem ætatum collocatos, eſt BACCHYLIDES, ex Ceo inſula, urbeque Julia oriundus, ut Suidas refert; adeo celebris Poëta, ut cum Pindaro ab Hierone, Syracuſarum tyranno, prælatum Pindare Scholiaſtes ſcribat, e quo id annotavit Gyraldus, qui & ex Porphyrione notat, Horatium plus ſemel eſſe imitatum Bacchylidem: & ex Ammiano Marcellino refert, Julianum Imp. adeo carminibus Bacchylidis delectatum fuiſſe, ut & vivendi præcepta inde ſumeret. Fueritque adeo Juliani ævo integer adhuc Poëta ille neceſſum eſt, cujus exigua hodie fruſtula ſolum habemus, ope Autorum allegantium, Stobæi, Athenæi, Plutarchi, Dionyſii Halicarnaſſei, Clementis Alexandrini, Scholiaſtarum Pindari & Apollonii Rhodii, ac Hephæſtionis, conſervata. Bacchylidis Conſanguineus, Suida teſte, fuit SIMONIDES, ex eadem cum illo urbe & inſula oriundus, tum pietate in Deos, tum variis inventis ſcriptisque, rebus & libris inclutus. Namque ab eodem Suida literas longas duplasque (Plinius has quatuor tantum ait, η, ω, ζ, ψ,) inveniſſe dicitur, & tertium in lyra ſonum: præterea artem quoque memoriæ: ſcripſiſſe vero Elegiaco carmine hiſtoriam regnorum Cambyſis & Darii, lyrico hiſtoriam pugnæ navalis ad Artemiſium, tum threnos, Encomia, Epigrammata, pæanas, tragœdiasque, & alia. Characterem ejus dicendi tenuem quidem, at ſuavem, & in movendo commiſerationis affectu virtute præcipua pollentem, deſcribit Quintilianus l. c. Dionyſius Halicarnaſſeus in movendo affectu iſto, etiam Pindaro judicat præſtantiorem Simonidem: & præterea τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, καὶ τῆς συνθέσεως

τὴν ἀκρίβειαν, delectum verborum, & accuratam orationis ejus structuram, observare jubet. Longinus etiam in Visionibus Simonidem ceteris aliquando omnibus præstare docet, *de Sublimi Sect. XV.* Cetera, quæ de Simonide dici possunt, Gyraldus & Vossius studiose admodum congesserunt. Ille tamen labitur, cum, Simonidem annum ætatis nonagesimum nonum excessisse, e Suidæ testimonio refert: cum Suidas nonum & octuagesimum solum eum attigisse scribat. E tot vero Scriptis Simonidis nihil præter fragmenta superest, e Dionysio Halicarnasseo, Clemente Alexandrino, Athenæo, Scholiastis Apollonii Rhodii, Euripidis, Sophoclis, Stobæo, Plutarcho, Aristide, Platone, Aristotele, Philostrato, Galeno, Hephæstione, Thucydide, Polluceque, ab Henr. Stephano collecta, & in ordinem aliqua saltem ratione digesta. Ultimo inter Lyricos loco ponitur ab eodem Stephano ALCMAN, quem primum omnium, ratione ætatis, esse, e Veterum testimoniis Gyraldus, Vossiusque observant: Laco fuit, Carminum amatoriorum inventor, ut Suidas ait, & qui primus in Carminibus, alios, quam hexametros, versus adhibuit. Distinguendus ab Alcmane Messenio, itidem Lyrico. (Nuperrime asportatum Venetias e Græcia est monumentum aliquod marmoreum pervetustum, cui superscriptæ literæ, nimia temporis longinquitate exesæ, docto cuidam apud Italos Viro Alcmanis hujus nomen & laudes continere visæ sunt: quapropter & æri incidi marmor illud Venetiis curavit A. 1697. in 4. una cum addita Dissertatione brevi, qua Conjecturam suam exponit atque tuetur. Enimvero, cum ille, quisquis demum fuerit, cui marmor erectum est, ut clarissimus militiæ Imperator celebretur, & non sine magna pompa sepultus, insculptusque marmori sit; Alcman vero, Poëta lyricus, nuspiam inter Duces militiæ numeretur, tum miserrime, pediculari morbo perierit, ut diserte Plutarchus in Sylla refert: vix est, ut locum Viri docti conjectura invenire queat.) Perpauca restant hujus fragmenta, ex Athenæo, Hephæstione, Scholiaste Pindari, Eustathio, & Plutarcho, collecta. Atque hi sunt octo, aut cum Pindaro novem Lyrici Poëtæ, quos uno Volumine collectos, & Latine versos, ut diximus, Henr. Stephanus semel iterumque publicavit. Adjecit etiam, quæ colligere potuit de ARCHILOCHI, celebris Poëtæ, qui *Jambos* & *Elegias* scripsit, & Longino, ob sublimitatem semel iterumque laudatur, Carminibus: tum Melanippidæ, Telestæ, Pratini, Erinnæ Lesbiæ, Alphei Mitylenæi, Juliani Ægyptii, *Versus* varios & *Odas* undiquaque mira industria conquisitas. Post primam illam Stephani Editionem seculo pene integro cessatum est: imo nunquam simul omnes Lyrici, ab eo tempore, sunt excusi; sed qui Alcæi, Stesichori, Ibyci, Bacchylidis, Simonidis, Alcmanis & Archilochi, reliquias legere voluerit, ad illam Stephani collectionem, aut Editionem Fulvii Ursini cum notis Antw. A. 1568. in 8. excusam, recurrat necesse est. Anacreon tamen & Sappho, ceteris feliciores, doctissimos aliquot Editores, ac Interpretes novos, nacti sunt. Neque enim nunc nisi obiter memorabo Editionem septem Anacreontis Epigrammatum, quæ in Maximi Planudis Florilegio Venetiis, apud Aldi hæredes, A. 1521. excusa sunt: ut & Versionem Gallicam Remigii Bellaquei ἔμμετρον, quæ biennio statim, post primam Editionem Anacreontis, ab Henr. Stephano datam, in lucem emissa est A. 1556. Nostro seculo TANAQ. FABER Anacreontis & Sapphus Carmina sub incudem vocavit, & postquam locis plurimis emendasset,

dasset, & sub severioris quoque criticæ regulas coëgisset, illustrassetque notis, emisit in lucem Græca, Salmurii 1660. in 12. Moliebatur quoque Versionem Latinam, sed prosa oratione, utpote cui metricæ Versiones, & Carminis necessitate adstrictæ non solum duriora multa & obscuriora continere videbantur, sed & non satis perite intellecta aut conversa; quapropter illas sibi nunquam probatas non dissimulabat; quippe quæ doctis hominibus non necessariæ, semidoctis autem pene inutiles sint, atque adeo propter inevitabilem obscuritatem nonnunquam obsint. Destitit vero tandem ab omni Versione Faber. Hujus itaque Eruditissima filia ANNA DACERIA, tum quidem adhuc innupta, relictam sibi Spartam interpretandi rata, Gallica Versione prosaica Anacreontis & Sapphus quod superest transtulit, pro more suo prorsus egregie, ut sic notas etiam Gallis faceret delicias Græcorum: additisque Observationibus Criticis textui sui Autoris lucem haud vulgarem affudit, haud raro adversus suum ipsiusmet Parentem aliquid affirmare ausa: præmisit quoque vitam Anacreontis & Sapphus admodum luculentam, Parisiis, 1682. in 12. Mox biennio post alia est Poëmatum horum Græco-Gallica Editio insecuta, quæ quidem a Daceriæ versione non solum in eo discrepat, quod metri legibus adstricta est, sed & circa mentem Autoris haud raro, nec docte minus, quam ipsa a Parente suo in diversum abit. Autor illius Nobilis Burgundus est, Dominus de Longepierre, qui Vitam Anacreontis & Sapphus novam ipse quoque composuit & in præfatione præmissa causas sui ab Anna Fabra dissensus aperit: Liber prodiit Parisiis, 1684. in 12. postea Amstelodami, etsi falso Parisiorum nomen ibi quoque in titulo reperiatur, 1692. in 12. recusus. Prodiit & Itala quædam versio metrica Anacreontis, sed cui non adeo multum defert Fabra. (*f*)

Jamdudum fuisset PYTHAGORAS recensendus, quippe multo Lyricis omnibus antiquior, si *Carmina* illa *Aurea*, quæ sub Pythagoræ nomine circumferuntur, 13
revera etiam illius forent. Sed, cum doctiorum omnium consensu constet, Carmina illa non Pythagoræ esse, sed Pythagoræorum, & forsan, ut Joh. Picus existimabat, a Philolao confecta, non est, cur loco non suo poni existimemus: præsertim, cum hic de Chronologia non simus solliciti. Ne tamen ea prætereamus, non solum antiquitas facit, quæ illis utique abjudicanda non est, sed & præstantia, dudum aliis commendata. Infinitæ sunt eorum *Editiones*, neque hic a nobis enumerandæ. Melioris notæ sunt, quas Vitus Amerbachius, Mich. Neander, Theod. Marcilius, Frid. Sylburgius, dederunt. Omnium vero optima, quæ cum aureo Commentario Hieroclis lucem adspexit, primo Latine solum, Basileæ 1543. in 4. Interprete Joh. Aurispa, Siculo, qui, ob utriusque linguæ peritiam, ab Estensi Principum familia in pretio habitus est, quique jam octogenarius librum Hieroclis transtulit, tanto quidem ardore animi, ut, per omnem vitam doctius nil, nilque magis proficuum se legisse, in præfatione profiteatur: adeo parum aut nihil a fide Christiana differre. Quemadmodum vero absque controversia recte de præstantia Commentariorum

(*f*) Non contemnenda etiam est Editio Anacreontis Tubingensis Græco-Latina, quam Frid. Herm. Flayderus, Lit. Human. in Acad. Tubingensi Professor, An. 1622. in 12mo, triplici Versione Latina, sua nempe ad verbum pedestri, Metricis autem Henr. Stephani & Heliæ Andreæ, & Notis Analectisque Criticis illustratam juris fecit publici.

rum Hieroclis judicavit Aurispa: utpote quibus vix quicquam simile in omni antiquitate scriptum unquam est, nilque adeo prope comparandum; ita infelix admodum eorundem Interpres fuit: quandoquidem obscuram, inelegantem, tædiosamque lectu ejus Versionem esse Gesnerus queritur in Bibliotheca fol. 321. b. Igitur eo majores gratias promeritus est Joh. Curterius, qui, quadraginta annis post Aurispæ Latinam illam scabram Versionem, Græcum e MSS. Codicibus eruit incomparabilem Commentarium, &, cum nova versione Latina doctissima, Parisiis 1583. in 8. in lucem edidit: Post id tempus Londini etiam recusum, una cum Theod. Marcilii notis in Pythagoræ Carmina, Mer. Casauboni notis in eadem & Hieroclem Joh. Pearsonii eruditissima præfatione, (in qua plurima notatu digna de Hierocle aliaque occurrunt,) fragmento Hieroclis de Fato, quod apud Photium superest, cui Latina etiam paulo liberior Hug. Grotii versio accessit, & Lil. Greg. Gyraldi Explicatione Symbolorum Pythagoræorum: Lond. 1654. in 8. Arabicam Carminum aureorum Pythagoræ Versionem, a Joh. Elichmanno erutam & Latine redditam cum præfatione sua edidit, Simplicii in Epictetum Commentariis adjectam, Claud. Salmasius, Lugduni Batav. 1640. in 4.

14 Æque vetustus est PHOCYLIDES, Milesius Philosophus, Olympiade 59. juxta Suidam, clarus: qui, præter *Carmina & Elegias, Sententias* quoque scripsit, quas, quod ex Sibyllinis Carminibus essent desumta, κεφάλαια vocavit. Superest hodieque Carmen νȣθετικὸν, i. e. *admonitorium ad bene beateque vivendum*, quod, post Frobenianas aliasque Basileenses veteres Editiones, Argentinæ a Vito Amerbachio A. 1561. a Mich. Neandro in Opere Aureo, Lipsiæ 1577. in 4. ab Henr. Stephano cum Poëtis Gnomicis 1573. in 12. & in Poëtarum Heroicorum Græcorum Corpore A. 1566. in fol. a Jac. Lectio in simili Corpore Genevæ 1606. & ab aliis sexcenties excusum recusumque est. Verum observat JOS. SCALIGER, *Animadv. ad Euseb. Chron. p. 95. seq.* Carmen illud, quod sub Phocylidis nomine toties excusum est, etsi elegantia, nitore, verborumque cultu, cum quolibet Veterum certare queat, non tamen esse Veteris illius Phocylidis, nec ullius alterius Philosophi pagani; sed hominis vel Judæi Hellenistæ Alexandrini, vel, quod magis credit, Christiani: cum non solum antiquus ille Græcus Philosophus, Phocylides, nil, præter breves γνώμας, haud secus ac Theognis, scripserit, non continuum aliquod carmen, sed &, quod ea in hoc, quod habemus, Phocylidis Carmine νȣθετικῷ contineantur, quæ non possint nisi ab homine Judæo aut Christiano scribi: quæ omnia exemplis in medium allatis fuse probat: observatque, cum apud Clementem Alexandrinum, Stobæum, & alios nonnullos Phocylidis γνώμαι passim legantur, nusquam tamen e Carmine, quod ejus nomen præ se fert, aliqua adduci, etsi id omnium maxime e re Christianorum fuisset. Primum, qui id alleget, atque unum, esse Scholiasten Nicandri ad Alexipharmacum: sed illum hominem recentiorem fuisse monet.

15 Coævus Phocylidi THEOGNIS, Philosophus item, & gnomicus Poëta: de cujus tamen *Sententiis*, quæ supersunt, nihil admodum dicere attinet, quandoquidem in omnium, etiam puerorum manibus sunt, ac toties excusæ, quoties Poëtæ gnomici: quapropter jam e Phocylidis Editionibus de Theognide quoque judicari poterit. Erat vero

vero Theognis natione Siculus, urbe Megara oriundus: ni forte rectius Scaliger, in Animadversionibus Eusebianis, Theognidem e Megara Græciæ oriundum facit. Ex eadem insula ortus quoque fuit MOSCHUS, vetustissimus etiam, sed tamen non sententiis conscribendis intentus, verum Bucolicus Poëta: cujus tamen, præter *Idyllia,* alia quoque Carmina extant Heroicis versibus conscripta, ut & Epigrammata aliquot. *Amorem fugitivorum Moschi,* qui in Planudis Florilegio excusus est, primum Baptistam Varinum, qui celeberrimi Bapt. Guarini pater fuit, & deinde Angelum Politianum, Latine transtulisse, Gyraldus Dial. III. de Poëtis testatur, qui Varinum Virum tam sanctum, quam doctum, vocat. Idyllia ejus Græce & Latine, cum notis Bonaventura Vulcanius edidit Antwerpiæ 1568. in 8. eodemque anno & ibidem Fulvius Ursinus: postea Jos. Scaliger Moschi carmina sibi recensenda sumsit, vulgavitque, cum notis suis Heidelbergæ apud Commelinum 1596. in 8. Inde Is. Casaubonus, qui se in aliqua Genevensi Editione Is. Hortibonum vocavit: & post Casaubonum Dan. Heinsius, eundem Autorem sunt aggressi: cum omnium trium, Scaligeri, Casauboni, Heinsii, notis prodiit Moschus Heidelbergæ 1604. in 4.

Jungitur semper Moscho BION, Bucolicus Poëta celebris, & cui, judice 16
Gyraldo, tertia in isto Poëseos genere palma defertur. Dorica Dialecto scripsit, uti & Moschus, & Lyrici, quos supra enumeravimus, tantum non omnes: Eadem dialecto scripsit THEOCRITUS, qui primam Carminis Bucolici palmam haud dubie sibi vindicat, sive Chius, sive Chous, sive Syracusanus: nobis enim nunc parum interest: quemadmodum & illud solum indicasse sufficit, esse, qui eundem cum Moscho Theocritum arbitrantur, observante Gyraldo Dial. III. Dicitur plurima Carminum genera scripsisse a Suida: *Proetides; Elpides; Hymnos; Heroides; Epicedia, Odas, Elegias, Epigrammata.* Ex his tamen omnibus, præter Epigrammata quædam nihil admodum superest. Supersunt vero Bucolica illius Idyllia longe suavissima, & quæ haud abs re magnos Viros in amorem sui abripuere. Siquidem ii ipsi Triumviri, Jos. Scaliger, Is. Casaubonus & Dan. Heinsius, quos in Moscho & Bione recensendis occupatos fuisse diximus, multo adhuc majorem curam Theocrito impenderunt, notis & lectionibus eum illustrantes: atque hinc nata pulcerrima Bucolicorum Poëtarum Editio Commeliniana Anni 1604. in 4. Alias separatim quoque Theocritus ex eadem officina, una cum Scholiis Græcis, ceterisque doctorum Virorum notis in 8. An. 1612. excusus est. Prima Editio Theocriti, quantum memini, est Aldina, quæ An. 1495. in fol. Theocritum, cum Phocylide, Theognide & Hesiodo exhibuit sed absque Scholiis. Secuta est Editio Romana anni 1516. in 8. cui Zacharias Calliergus Græca Scholia adjecit: non sua, ut perperam multi autumant, sed antiqua, quæ e Veteribus libris excerpta in unum solummodo corpus redegit: plane, ut M. Musurus cum Scholiis Aristophanis fecit. Gesnerus in Bibliotheca, Venetam Theocriti Editionem commemorat, in 8. excusam: recusus inde est Theocritus Hagenoæ apud Secerium: & Basileæ apud Cratandrum An. 1530. tum, una cum Scholiis Græcis, Francofurti apud Brubachium, 1553. in 8. cui Editioni Scholia quoque nonnulla Joach. Camerarii accesserunt, & præfixa Scholiis Græca praefatio, in qua varia Theocrito falso esse adscripta monet; Bioni vel Moscho potius tribuenda: præterea Helii Eobani Hessii Metrica

Idylliorum Theocriti Versio quoque accessit. Postea Theocritum Henr. Stephanus, cum Bucolicis reliquis, Græce & Latine vulgavit An. 1579. in 12. quem deinde Scaliger, hunc Casaubonus & tandem Heinsius, uti dictum, secuti sunt. Idem Stephanus Oden Theocriti in Adonin mortuum scriptam, quam Bioni Camerarius in Græca præfatione, alii alii Autori tribuendam censent, cum Lyricis quoque suis edidit, An. 1566. Hoc ipso anno Parisiis, apud Morellum Græce Theocriti omnia, quæ supersunt, excusa sunt. *Fistulam* ejus, una cum SIMMIÆ RHODII, qui & ipse Poëtis Bucolicis addi solet, *Ovo, Alis, Securi*, peculiari explicatione & notis illustravit Salmasius in Explicatione duarum Inscriptionum Herodis Attici Parisiis, 1619. in 4. Prætereo jam editiones Theocriti, quæ in Corporibus Poëtarum Heroicorum H. Stephani & Jac. Lectii, aliquoties jamjam memoratis habentur. Quid de Virgilii & Theocriti Comparatione varii Viri docti censuerint, dictum jam alio loco est, ubi de Virgilio agebamus.

17 Nunc accedimus ad æmulos duos, non solum Poëtas cultissimos, sed & Viros in omni genere eruditionis exercitatos, & præfectos Alexandrinæ Ptolemæorum Bibliothecæ: Callimachum & Apollonium. Et CALLIMACHO quidem, natione Cyrenæo, infinitos propemodum libros tribuunt Suidas, Strabo, & Apollonii Scholiastes: Suidas certe illum ultra 800. scripsisse dicit, & argumenti omnino varii. Neque enim solum in omni *Carminum* genere illum aliqua concinnasse refert, sed & *Grammatica, Historica, Geographica*, aliaque longe plurima, vixit temporibus Ptolomæi Philadelphi Regis, & usque ad successorem ejus in regno, Ptolomæum Evergetem, vitam protraxit: perpetuus Apollonii æmuli insectator, in quem & Satyricum carmen scripsit ficto nomine in Ibin: quod ipsum Ovidius e Latinis imitatus est. Inter alia composuit quoque vastum Opus quod *πίνακες* inscripsit *τῶν ἐν πάσῃ Παιδείᾳ διαλαμψάντων, καὶ ὧν συνέγραψαν*, *Tabulas*, sive *Indices omnium celebrium doctorum, eorumque Scriptorum:* libris 120. constans. Tum aliud, quod etiam magis ad præsens institutum pertinet, de Poëtis cui titulus: *πίναξ καὶ ἀναγραφὴ τῶν κατὰ χρόνους καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων*: qui male redditur a Simlero in Bibliotheca: *Tabula & descriptio, serie temporum observata, Doctorum omnium, qui ab initio fuerunt:* pro *Doctoribus* enim *Poëtæ* erant substituendi: quandoquidem *διδάσκαλοι* speciatim fabularum Poëtæ sunt, ut e Suida, Harpocratione, aliisque, observat Jonsius de Scriptoribus Historiæ Philosoph. lib. II. cap. 5. ubi prolixe admodum & docte de his Callimachi libris agit: ut & de tertio, quem de obscurioribus vocibus, & de libris Democriti scripsit Callimachus: sed qui, una cum ceteris omnibus, magno reipublicæ literariæ damno, interiit. Hodie enim, e tot Scriptis Callimachi, præter *Hymnos in Jovem, Apollinem, Dianam, Delum, Lavacrum Palladis & Cererem;* quibus temporum antiquissimorum historiam, & originem gentilis Mythologiæ tradit: *Epigrammata & fragmenta* Poëmatum, hinc inde collecta, nihil superest. Sed ea tamen spreta neutiquam sunt. Primus Hymnos Callimachi *edidit* una cum Pindaro Aldus, Venetiis A. 1513. in 8. Inde, apud Frobenium, cum Commentariis Græcis, sunt excusi, Basileæ 1532. in 4. ut & Parisiis apud Vascosanum. Recentiorem esse Scholiasten illum, non admodum antiquum, Gesnerus conjicit in Bibliotheca, & annotat: Suidam meminisse alicujus Archibii, qui Epigrammata Callimachi

chi exposuerit: sed qui hodie non amplius superest. Postea Henr. Stephanus castigatos Callimachi hymnos Corpori Poëtarum Heroicorum inseruit A. 1566. &, cum Nicodemus Frischlinus eosdem, Latino carmine redditos a se, una cum Scholiis veteribus, suisque notis sat amplis, Tubingæ 1571. edidisset: repetiit paulo post illam Editionem Stephanus, suasque annotationes & emendationes insuper, ut & duplicem hymni primi Versionem adjecit A. 1577. Mox alia iterum prodiit, nitidiorque ferme quoad versionem Callimachi Operum (nam & Epigrammata & fragmenta, & Poëmation de Coma Berenices, a Catullo Latine redditum, jam a Stephano & Frischlino adjici cœperunt) editio, cum nova Versione Latina metrica Bonavent. Vulcanii, & ejusdem Notis, Antw. 1584. in 12. Inde Seculo fere integro quietum fuit: donec Anna Daceria, filia Tanaq. Fabri, luculentis annotationibus denuo illustratum daret Callimachum, egregie castigatum a se, & fragmentis haud paucis auctum: Parisiis 1674. in 4. (Verum & hanc, & priores omnes Editiones Callimachi reliquas, longe vincit postrema Ultrajectina, quippe quæ & Epigrammatibus, fragmentisque longe plurimis ope Rich. Bentleji aucta est: & in quam præter omnes Commentatorum priorum curas Theodori Grævii, qui Joh. Georgii, Viri Summi, filius erat, ante absolutam Operis Editionem defunctus, Paulique Voëtii, notæ, & amplissimus Viri illustrissimi, Ezech. Spanhemii, Commentarius, congesta sunt, Ultraj. 1697. in 8.)

Discipulus primo fuit Callimachi, sed deinde Adversarius æmulusque, APOLLONIUS, RHODIUS cognomento, non a patria, namque Alexandria ortus erat, 18
sed, quod invidia Poëtarum Alexandrinorum, & inprimis haud dubie Callimachi, traductus, cum non ferret contumeliam, in Rhodum insulam migravit, ibidemque civium numero adscriptus fuit, donec reversus tandem in patriam, magno etiam in honore habitus, & Bibliothecæ regiæ præfectus est. E compluribus Scriptis, quæ ab ipso edita referuntur, sola *Argonautica* supersunt, is ipse liber, ob quem ludibrio Poëtis Alexandriæ fuit, Rhodus admirationi. *Opus non contemnendum,* judice Quintiliano Inst. lib. X. c. 1. *æquali quadam mediocritate scriptum:* juxta Gyraldum Dial. III. *Opus varium, & multis vigiliis elucubratum: durum tamen, & alicubi ingratum; nisi qua parte Medeæ amores describit, ubi & P. Vergilii judicio ita excellere videtur, ut Vergilius ipse non aliunde plura in suos Didonis amores facile transtulisse videatur: ut Grammatici annotarunt.* Hæc Gyraldus, qui, cum Grammaticos nominat, inprimis in Servium digitum intendit. Sed tamen impudentiam vocare non dubitat Jul. Cæs. Scaliger, si quis cum Servio idem credere velit: tantumque abesse censet a veritate, ut pene pudeat illum apponere loca, e quibus comparatio Virgilii & Apollonii institui queat: *de Re Poët. lib. V. c. 6.* id quod deinde locis quamplurimis confirmatum. Ast contra Scaligerum Apollonii causam in se suscepit Jac. Gaddius, utinam dignior patronus, de Script. Non-Eccles. T. I. Ceterum primum edita sunt argonautica ista apud Aldi hæredes, Venet. 1521. in 8. non solum diligenter prius ad fidem plurium Codicum examinata: sed & eximiis plane illustrata Scholiis; quæ Lucillo Tarrhæo, Sophocleo & Theoni, ut Autoribus, adscribi debere, Anonymus vitæ Apollonii Autor Græcus, Argonauticis præfixus, indicat: (atque idem etiam confirmat Aristophanis Scholiastes; observante Colomesio in Not. ad Gyraldum p. 154. qui &, adversus Casaubonum, Maussacum & Tan. Fabrum, contendit, Sophocleum Sophoclem dici non debere.) Sunt vero hæc

Scholia ex eorum genere, quae longe plurimum suis lectoribus conducunt; nec Grammatica solum, sed varia omnis generis erudita, complectuntur. Recusa cum his sunt Argonautica Apollonii Basileae semel iterumque; ita, ut in posteriori editione, quæ A. 1570. ex officina Henricopetrina prodiit, Latina etiam versio Valentini Rotmari, heroico versu scripta, accesserit: quæ si non ubique felix est, laudem tamen meret diligentissima digestio in locos communes rerum omnium, quæ in Apollonio, ejusque Scholiis occurrunt, cujus quartum caput Autorum, in scholiis magno numero allegatorum, indicem accuratum sistit. Ante Rotmarum Latine Apollonium verterat, sed non metrice, Joh. Hartungus, edideritque apud Oporinum 1549. in 4to. Postea Henr. Stephanus Græcum textum, una cum antiquis Scholiis, suisque Annotationibus, repetiit A. 1574. in 4. & nostro seculo Jerem. Hœlzlinus Græco-Latinum addidit, Scholiisque Veteribus suas Annotationes Lugd. Bat. 1641. in 8. Claudius Florens Christianus, Q. Septimii filius, Epist. Gall. ad Scalig. lib. II. ep. 31. novam versionem & notas in Apollonium promisit: sed quas non magis dedit, ac cetera, quæ in alios Poëtas Græcos ibi promisit.

19 Apollonio coævus creditur NICANDER, Colophonius, vel juxta alios Ætolus, aut iterum alios Alexandrinus: præclarus Poëta, etsi in agro viveret, minimeque rusticus, judice Cicerone: & quem, ut Quintilianus ait, Macer & Virgilius non frustra imitati sunt; Jul. Cæs. Scaliger non sine magno usu illum cum Lucano comparari posse censuit: & adeo magni æstimavit, ut *vix inveniri* credat *apud Græcos Poëtam politiorem: magna ei cura, ne quid ineptum aut inepte dicat*, Poët. lib. V. c. 15. ubi & comparationem illam instituit. Cum vero plurima scripserit Versu heroico Nicander, de quibus apud Athenæum & Suidam mentio fit, hodie duo ejus libri tantum supersunt: *Theriaca & Alexipharmaca* dicti. In illis remedia docet adversus serpentes, & alia animalia, quæ morsu vel ictu virus infligunt: in his adversus cetera venena, cibo aut potui mista. Primus illa, cum luculentis Scholiis Græcis *edidit*, cum Dioscoride, Aldus, Venet. 1499. in fol. Constat alias ex Athenæo & Stephano, ex antiquis Diphinum Laodicenum, Demetrium Phalereum, Theonem atque Plutarchum esse in Nicandrum commentatos: prout id Gyraldus atque Gesnerus annotarunt. Sed, si quis eorum omnia esse, quæ in Scholiis ad Nicandrum hodie reperiuntur, existimaverit, eum erroris arguet Jos. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis p. 95. qui dicit, Scholia illa esse centones, ex Veteribus optimis Commentariis excerptos ab homine recentiore, qui de suo quasdam etiam barbaras voces admiscere soleat: id quod jam ante Scaligerum Gesnerus etiam, in Bibliotheca, observavit. Post Aldum separatim excudit Nicandrum, cum Scholiis Græcis Joh. Soter, Coloniæ 1530. in 4. Sine Scholiis Græce solum eundem inseruit Corpori Poëtarum Heroicorum H. Stephanus, An. 1566. Latine solum, e Versione sua, cum suis Scholiis eundem Poëtam dedit Joh. Lonicerus, Coloniæ, 1531. in 8. Græce & Latine Jac. Lectius, inter Poëtas Græcos Genevæ 1606. & dudum ante hunc, ex interpretatione Joh. Gorræi cum Scholiis Græcis Guil. Morellus, Paris. 1557. in 4. in qua Urbe & nostro seculo 1622. eadem Editio repetita est. Jac. Grevinus Nicandrum Versu Gallico transtulit, edideritque apud Plantinum Antwerpiæ 1567. in 4.

20 Nicandrum ARATUS insequatur, ei non solum, e sententia aliquorum, coævus; sed

ſed & adeo amicus, ut illi *Phænomena* ſua, priusquam publicaret, legenda tradiderit, & viciſſim Nicander Arato Theriaca ſua. Verum falli, qui ſic cenſent, & Nicandros Colophonios duos male confundere, jamdudum Gyraldus annotavit Dial. III. cum Arati tempore, qui Nicandro Poëta junior eſt, & in aula Demetrii Poliorcetæ vixit, alius vixerit Nicander, inſignis Mathematicus. Ceterum, etſi non adeo magni æſtimaverit Aratum Quintilianus Inſt. lib. X. c. 1. ſed *totum in nominibus conſumi* dicat: *cujus materia motu careat: ut, in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla perſona:* quo minus tamen omnino vilipendatur a nobis ille, certe vel ſolum quoque Procemium facit Phænomen*ων*, adeo pium, ut *Apoſtolus Paulus* illud etiam, quod allegaret, dignum habuerit. Neque eſt, ut omnibus quoque Latinis adeo fuiſſe vilipenſum exiſtimemus. Quin potius nonniſi cum ſole interitura ejus Phænomena Ovidius cecinit, Amor. lib. I. Eleg. 15.

Cum Sole & Luna ſemper Aratus erit.

Nec fuit e Poëtis Græcis quisquam, qui tot præclaros interpretes Latinos nactus eſt, quam Aratus: ſiquidem a M. Cicerone translatus eſt, a Germanico Cæſare, de quo inter Latinos Scriptores actum. Adde ipſummet Ovidium, & Sextum Ruffum Avienum. Multo vero etiam major numerus Græcorum eſt, qui in Aratum commentati, & quorum Voſſius de Scient. Mathematicis, c. 32. p. 156. triginta & quinque enumerat: non connumerato tamen Theone, cujus Scholia in Aratum hodieque ſuperſunt: nec Achille Statio, quem præter Florentinam Arati Editionem Dion. Petavius etiam in Uranologio edidit. Græce Aratum primus edidit, niſi fallor, Aldus cum Manilio & Hygino, Venet. A. 1499. fol. inde multoties excuſus eſt. Latinas editiones, & Græco-Latinas præſtantiores jam in *Grammatico Polyhiſt.* enumeravimus. Græcas nunc paucas & præſtantiores dicemus. Ex his Pariſienſis eſt A. 1566. Florentina 1567. cui Commentarii Græci Ach. Statii acceſſerunt, cum jam A. 1559. Pariſiis, cum Theonis Commentariis, & Leontii *κατασκευῇ* Arateæ ſphæræ Aratus apud Morelium prodiiſſet. Elegantiſſima omnium eſt Græca Oxonienſis A. 1672. in 8. cui, præter memorata jam Scholia, Eratoſthenis quoque, quod ſupereſt, adjectum fuit. Græco-Latina vero Aratæorum Editio omnium optima Hugonis Grotii, Lugd. Batav. 1600. in 4. Prodiit & quædam Editio Phænomen*ων* Arati Græca, cum Interpretatione & notis exiguis Jac. Ceporini, Baſil. 1534. in 8. una cum Dionyſio Afro.

Iſte DIONYSIUS, PERIEGETES dictus a libro, quem ſcripſit, *περιηγήσει οἰκουμένης*, ſeu de *Orbis circuitu*, aut, ut communiter redditur, de *Situ orbis*, Afer natione fuit, 21 etſi Byzantinum perhibeat Suidas, cujus argumentum pluribus confutat Voſſius de Hiſtor. Gr. lib. II. p. 172. ſeq. Longe quidem Arato, ceterisque, quos enumeravimus, junior eſt; utpote demum ſub Auguſto, vel, ut alii volunt, ſub Nerone, clarus: ſed præſtantia nequaquam cedit: imo nonnullis etiam haud parum præſtat. Hinc jam olim Latinos interpretes Sextum Rufum, Feſtum, Avienum, & Rhemnium Fannium, vel ut alii judicant, Priſcianum (nolente tamen Gyraldo, qui *ignoſcant mihi*, inquit, *Priſciani manes, ſi eum non Poëtam ego fuiſſe credo:* Dial. IV. de Poët.) nactus Græcum quoque omnium longe præſtantiſſimum atque eruditiſſimum habet commentatorem, Euſtathium, eundem, qui in Homerum commentatus eſt. Primus, qui Dionyſium hunc e tenebris eruit, Anton. Becharia, Veronenſis, fuit: qui ſcilicet Latine illum Oratione proſaica redditum, & Hieronymo de Leonardis inſcriptum edidit Venet. in 4. A. 1477. ſed pla-

ne infeliciter vertit, ut Gesnerus observat in Biblioth. p. 54 a. quædam enim de suo addidit, quædam omisit, multa perperam reddidit. Recusa tamen est pessima illa Versio apud Henr. Petri, Basileæ A. 1534. in 4. Græce primus Dionysium edidit Aldus, seu, qui post ejus mortem typographiæ præfuit, Arulanus, A. 1518. una cum Latina interpretatione Prisciani, quæ, juxta alios, Fannii Rhemnii aut Ræmnii est, jam sexennio ante, cum Joach. Camerarii annotatiunculis, Viennæ 1512. in 4. prodierat. Cum Eustathii Commentario prius edidit Dionysium Rob. Stephanus, Paris. 1547. in 4. nitidissime: quem recudit, post mortem Patris, Henricus filius A. 1577. in 8. qui suas & aliorum Annotationes adjecit. Nostro ævo Dionysium, cum Eustathii Commentario, suisque amplissimis notis, publicavit Guil. Hill, Londini A. 1658. & iterum 1688. in 8. (Verum in his omnibus Dionysii Eustathiique Editionibus magna quædam lacuna deprehendebatur Scholiorum, per aliquot folia protensa, quæ cum suppleri e Codicibus Regiis non posset a Rob. Stephano, reliquis etiam intacta mansit: donec Anno superiore 1697. bis ederetur: semel Hamburgi a IOH. Alb. FABRICIO, Viro clarissimo, nobisque amicissimo, Bibliothecæ Latinæ, quam edidit, inserta; ubi de S. Ruffo Festo Avieno agit; p. 180. seqq. & Oxonii deinde, suo loco, nimirum in nova Dionysii Editione longe optima & elegantissima, quam V. Clar. EDU. TWAITES procuravit, non solum cum MSS. Codicibus sedulo collatam: sed & glossis interlinearibus Græcis & Scholiaste alio, inedito hactenus, auctiorem. Dignus notatu est numerus Editionum Dionysii, quem laudatus modo Clar. Twaites iniit, triginta & tres computans.)

22 Neque hic omittendus LYCOPHRON, quem Tragicis Poëtis Laërtius annumerat, quod & Suidas facit, qui *tragœdias* ejus etiam recenset: sed & præterea insignem Grammaticum fuisse notat. Erat unus, ut ibidem Suidas addit, e Plejade Poëtarum; cujus magna olim apud Græcos medii ævi fama erat, cum una omnes vixisse existimarent. Computabant in eum numerum Theocritum, Nicandrum, Callimachum, Apollonium, Homerum Tragicum, Aratum & Lycophronem. Enimvero, ut in ista temporum supputatione insigniter sunt hallucinati Græculi, quod præter alios Gyraldus maxime ostendit: ita non est, cur multum de excusatione, ob divulsum a reliquis Lycophronem simus solliciti: non magis ac ob omissum Tragicum Homerum, cujus nihil hodie superest. Lycophronis etiam Tragœdiæ omnes interierunt, nec superest nisi *Alexandra* seu Cassandra ejus, σκοτεινὸν ποίημα, ut jam olim Suidas vocavit, jambico Versu scriptum, quod proxime ad tragœdiam accedere multi Viri docti censent, & propterea Guilh. Canterus monodiam quandam tragicam posse vocari judicavit in prolegomenis ad Lycophronem, quæ Latinæ ejus Poëtæ Versioni a se structæ præfixit. Eo vero minus miranda est in Lycophronis dramate obscuritas, quod ille Oracula loquentem Priami filiam Cassandram, sive, quod idem est, Alexandram inducit. Ex Antiquis Interpretes ad hoc poëma accesserunt Dection, Theon, Orus; qui ab Autore Etymologici, Stephano Byzantino aliisque Autoribus, allegantur. Ex illis vero dein suos compilavit Commentarios, qui soli hodie supersunt, Isaacius Tzetzes, Iohannis frater multo doctior, ne ipso quidem id diffitente, in præfatione ad Scholia in Hesiodum: [sed tamen Colomesius, in Not. ad Gyraldi Dial. III. de Poëtis, notat, Isaacium hunc Tzetzam doctis veterum Scholiastarum observationibus nugas suas immiscere.]

Primus Lycophronis Caſſandram Græce edidit, cum Pindaro & Dionyſio, Aldus, Venetiis, 1513. If. Tzetzæ Scholia: textui juncta, Baſileæ 1546. in 4. prodierunt. Latine primus vertit Lycophronem Bernardus Bertrandus, ſed infeliciter, ediditque Baſileæ A. 1558. Novam igitur Verſionem, & multo accuratiorem in ſe Guilh. Canterus ſuſcepit, quæ, cum Prolegomenis & Commentariis luculentis, edita eſt Baſileæ, 1566. Pariſiis 1601. cum Græco textu recuſa. Sed & Joſ. Scaliger Lycophronem Latine vertit, etſi non multo dilucidius, quam in Græco eſt: prodiit Pariſiis & Lugduni Batavorum, ubi Joh. Meurſius revidit illam Verſionem Scaligeri, & ſub incudem vocatam plurimis in locis emendavit, notasque adjecit A. 1597. in 8. non magna tamen cum Scaligeri gratia. [Poſt hos omnes nuper JOH. POTTERUS, Vir Clariſſimus, apud Oxonienſes, e theadro Sheldoniano, ſplendidiſſimam Lycophronis Editionem adornavit, in eamque non ſolum tranſtulit priorum omnium labores, quos alicujus momenti exiſtimabat, ſed & novos adjecit Commentarios, textu prius cum cura ad MSS. Codices reviſo & emendato: Oxon. 1697. in fol.]

Inter alios Autores, quos Iſaacius Tzetzes in ſuo Commentario ad Lycophronem allegat, QVINTUS CALABER quoque eſt, Poëta Heroicus, qui *παραλειπόμενα Ὁμήρου* ſcripſit, i.e. de iis, quæ in Deſcriptione belli Trojani ab Homero relicta ſunt, libros XIV, quos primus una cum TRYPHIODORO *de Excidio Trojæ:* & COLUTHO *de Raptu Helenæ* (quos hic per tranſennam ſolum nominaſſe ſuffecerit) edidit in 8. Aldus. Latine Quintum Calabrum reddidit Joh. Vellaræus: & poſt hunc multo elegantius Laur. Rhodomannus: prodiit Græce & Latine apud Wechelianos hæredes Hanoviæ, 1604. Idem cum Quinto nomen habet diverſus Poëta COINTUS SMYRNÆUS, qui *de Trojæ excidio* libros II. & *de reditu Græcorum* unum, compoſuit, quos, præter alias Editiones Operi ſuo Aureo inſeruit Mich. Neander, A. 1577. Lipſiæ in 4. Omnium Poëtarum ab Homero præſtantiſſimum eſſe hunc Barthius cenſet, in Adverſar. p. 1021. 23

OPPIANUM hucusque non nominavimus, præſtantiſſimum tamen Poëtam, qui ſub Severo claruit, & Antonino Caracalla, non ſub M. Aurelio Antonino, qui vetus jam Euſebii error eſt, & multos recentiorum decepit, recte tamen Joſ. Scaligero in Animadv. ad Euſeb. p. 221. contradicente. Scripſit *Halieutica*, ſeu de Piſcatu libros IV, multo auro a Severo Imp. penſatos: *Cynegetica* i. e. de Venatione libros V, & *Ixeutica*, ſive de Aucupio libros V, quibus in poëmatibus quam plurima etiam de natura animalium, longe præclariſſima habet. Franc. Vavaſſor, in libro de Dictione Ludicra, Oppianum in exprimenda affectuum teneritudine, quam animalibus ſuis erga parentes, aut prolem, demonſtratum tribuit, inprimis multum valuisſe annotat, atque eum propterea nunquam ſe ſine magno deliciarum ſenſu legere profitetur. *Editus* eſt Oppianus apud Aldum Venetiis, apud Juntas Florentiæ, apud Adr. Turnebum Pariſiis 1555. Græce: Latine libros de Venatione reddidit Laur. Lippius, ediditque Argentorati 1534. in 4. cum Scholiis Joh. Cæſarienſis: Commentarium ſuum Latinæ huic verſioni recuſæ adjecit Pariſ. 1555. apud Vaſcoſanum Joh. Bodinus; quanquam Ritterſhuſius, in Epiſtola quadam ad Georg. Richterum, & ex illo Thomaſius Placciusque Bodinum e Turnebi Lectionibus omnem ſuum Commentarium compilaſſe, adeoque fœde ſurripuiſſe notent. Ipſe vero doctis- 24

doctissimus Vir, Nicol. Rittershusius, præstantissimam Oppiani editionem adornavit, cum Scholiis antiquis Græcis, ac suis notis, Lugduni Batav. 1597. in 8. g) Libros de Venatione Gallico versu reddidit Q. Septimius Florens Christianus, Parisiis apud Mamertum Patissonum 1575. in 4. Libri de Aucupio interierunt, aut certe latent hactenus. Nam non penitus interiisse, sed MSS. adhuc a se servari, Andr. Asulanus olim Gesnero retulit, prout hic in Bibliotheca refert, sed permoveri se nunquam passus est, ut ostenderet; quo ipso suspectam reddidit suam relationem. Interea Gesnerus Græcam Ixevtikῶν illorum paraphrasin nactus, eo indignius factum hominis tulit, & paraphrasin illam Latine redditam a se, variis in locis sui de Avibus libri inseruit. Ceterum pertinet ad Oppianum, ob argumenti vicinitatem PHILE, nescio cujus ævi Poëta, & an idem cum illo, cujus versus in Spiritum S. Cotelerius T. III. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ publicavit: Scripsit, qui huc pertinent, Versus jambicos *de Animalium proprietate*, quos Græce & Latine Joach. Camerarius edidit Lipsiæ A. 1575. & postmodum Aureo Operi inseruit ibidem A. 1577. Mich. Neander.

25 Atque hæc de Poëtis Græcis, quorum integra Opera supersunt. *Novem Poëtriarum* illustrium Carmina collegit, edititque cum notis, Fulvius Ursinus, Antwerpiæ An. 1568. in 8. *Telesillæ* nimirum, *Sapphus, Erinnæ, Myrtidis, Corinnæ, Myrus, Praxillæ, Nossidis, & Amytæ.* Veterum Philosophorum fragmenta metrica collegit, & sub titulo Poëseos Philosophicæ, edidit Henr. Stephanus A. 1573. in 8. utilissimo labore, cui tamen subinde addi aliquid potest: Et quid mirum in tanta autorum copia? Oracula, quæ sub *Sibyllæ* nomine feruntur, octo libris comprehensa, una cum fragmentis, quæ hic illic in Scriptis Christianorum reperiuntur, primus edidit apud Oporinum Basileæ A. 1545. Xystus Betulejus, cum annotationibus suis. Insecuto mox anno Sebast. Castalio, apud eundem Oporinum, heroico Carmine Latine a se reddita Oracula illa publicari curavit, ac pro genuinis etiam habuit, sed cui Eruditorum perpauci assentiuntur. Oporinus inde A. 1555. Oracula Sibyllina Græce & Latine recudit: Mich. Neander vero magnam eorum partem Apocryphorum Collectioni inseruit, quæ Catechesi ejus Græcæ adjecta est An. 1567. Novam Editionem eorundem Oraculorum Græco-Latinam, cum notis, adornavit Joh. Opsopæus Paris. 1589. in 8. qui, Appendicis loco, Oracula metrica Jovis, Apollinis

g) Fallitur Capitis hujus Autor, dum Nicol. Rittershusium, Academ. Altdorfinæ JCtum, An. 1670. mortuum, Autorem Epistolæ de Plagio Literario, pro sua de Hannonis περιηγήσει Oratione, ejusdem Criminis a Barth. Nihusio incusata, ad Georg. Richterum Apologeticæ, in Richterianarum Syntagmate, *pag. 204 & seqq.* obviæ, Oppianum Lugd. Bat. A. 1597. credit edidisse. Debetur enim editio ista Conrado Rittershusio, Nicolai Parenti, Antecessori itidem Altorfino, A. 1613. jam extincto. Pari vel errore, vel memoriæ lapsu, Jac. Thomasius *in Tr. de Plagio Litterario, §. 373.* & Vinc. Placcius, hunc secutus, *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis P. II. p. 166.* Epistolam Nicolai Filii de Plagio, modo laudatam, Conrado Rittershusio, Parenti tribuunt. Ceterum, quæ Filius, de Bodini in Oppianum Commentario turpi plagio ex Andr. Turnebi Lectionibus compilato, Richterus narrat, e Jac. Bongarsii haud dubie hausit Epistola, ad Parentem suum, Conradum, d. 4. Apr. A. 1600. exarata, & a Paulo Colomesio (in Vita Joh. Bodini, *Galliæ suæ Orientali p. 74-87.* inserta) A. 1665. edita. Ista enim cum multa alia refert Bodino parum honorifica, tum hæc de ejus Oppiano: *Jam edidisse illum Lectiones Turnebi in Oppianum pro suis, nemo nostrorum* (Gallorum. sc.) ignorat.

nis, Hecates, Seraphidis aliorumque Deorum & Vatum, ex variis Autoribus antiquis collecta, Græce & Latine, cum Notis, ut & Zoroastris oracula, cum Scholiis Plethonis & Pselli adjecit. Recusa est Editio illa auctior Paris. 1599. & 1607. Tandem novam Sibyllinorum Editionem, longe nitidissimam ac emendatissimam, in Belgio dedit Servatius Gallæus, Amstelodami, 1689. in 4.; cui Castalionis & Opsopæi notas, suosque insuper prolixissimos Commentarios adjecit: nec non Oracula reliqua, quæ Opsopæus ediderat.

Restat mentio veterum Epigrammatum Græcorum, quæ in locos communes 26 magno studio digessit, & in unum Corpus collecta reliquit, sub *Anthologiæ* titulo, MAXIMUS PLANUDES: diuisa in septem libros: quorum *primus* varios locos communes continet: *secundus* Scommata, dicteria & sales: *tertius* Epitaphia: *quartus* Epigrammata in Deorum imagines, hominum statuas, animalium effigies: & in loca quædam, sive topographias: *quintus* Christodori, Poëtæ Ægyptii, e Copto urbe oriundi (quem in Planude male Copitam vocari, pro Coptitio, & confundi perperam cum Thebano Christodoro, alio hujus nominis Poëta Christiano, Giraldus Dial. IV. de Poët. monet.) quæ e multis poëmatibus supersunt: inprimis Explicationem statuarum, quæ in Gymnasio publico, quod Zeuxippi cognominabatur, supererant; quibus exprimuntur laudes complurium doctorum & insignium Virorum: nec non ejusdem Christodori Epigrammata in Aurigas hippodromi Constantinopolitani: *sextus* liber Anthologiæ complectitur Epigrammata anathematica consecrationum & dedicationum: *postremus* meretricia & amatoria. Prima hujus Anthologiæ *Editio* vetustissima est in 4: capitalibus literis impressa, sed cui annus impressionis non subjicitur. Deinde ex Aldi, defuncti jam, officina prodiit, Venet. A. 1521. in 8. postmodum a Joh. Brodæo emendatam, & notis illustratam, Frobenius Anthologiam in fol. Basileæ excudit A. 1549. tum Henr. Stephanus, additis quoque Græcis Scholiis & notis suis, denuo emendatiorem dedit in 4. 1566. Vincentius Opsopæus suas in Anthologiam notas seorsim excudi apud Oporinum A. 1540. in 8. curavit. Tandem, cum horum omnium annotationibus, Scholiisque in pleraque Epigrammata Græcis, & Latina Versione, nova Anthologiæ Editio, plane nitida, procurata est Francof. 1600. in fol. Absque notis horum Autorum Græco-Latinam ejus Editionem dedit, apud Commelinum in 4. A. 1604. Eilhardus Lubinus. Selecta ex Anthologia Epigrammata Latine vertit *ἐμμέτρως*, ediditque apud Rob. Stephanum, juniorem Paris. A. 1608. in 8. Idem fecit quoque Jos. Scaliger, suntque Epigrammata illa Latina, e Græcis facta, inter Opuscula excusa. Omnium vero salivam movit olim, & expectationem excitavit Salmasius, dum novam Anthologiæ Editionem, infinitis Epigrammatibus auctiorem, nova Versione Latina, & luculentis Commentariis, illustratam sæpissime, & magno cum apparatu promitteret. Ast nunquam promissis stetit.

PAULI SILENTIARII *Epigrammata*, quæ seorsim aliquoties Venetiis, ac Parisiis excusa 27 sunt, nunc indicamus magis, quam recensemus, propterea quod semipriscus tantum Autor ille est: quales etiam MICH. PSELLUS, cujus, præter tot Scripta alia, *jambos* in *vitia & virtutes* habemus; & JOH. TZETZES, cujus *Politicorum*, ut vocant, *Versuum Chiliades* notæ alias, sed vix pro versibus habendæ sunt. Antiquiores his longe alii Christiani Poë-

tæ: Apollinarius Laodicenus, Gregorius Nazianzenus, Nonnus: de quibus paucissima solum dicemus, cum de illis alii prolixissime egerint. APOLLINARIUS quamplurima poëmata scripsit: e quibus nil nisi *Versio Psalterii* superest, heroico carmine, eoque satis culto, expressa. Primus illud e Regia Bibliotheca eruit, & regiis typis nitidissime excudit, Paris. 1552. in 8. Hadr. Turnebus: postea ibidem 1580. recusum: Latinam Versionem addidit, & apud Commelinos in lucem emisit. Frider. Sylburgius, Heidelbergæ, 1596. in 8. (b) GREGORII NAZIANZENI *poemata* 64. supersunt, sed non eo nitore scripta, qui antiquis comparari posset: Primo vitæ suæ historiam consignavit: reliqua sacri utplurimum argumenti sunt: pia omnia. Neque vero solum cum operibus Nazianzeni prodierunt: sed & seorsim varia variis in locis. Omnia, quæ nancisci poterat, collegit, Latinis versibus reddidit, & emisit in lucem, Paris. A. 1562. Jac. Billius. Melior Poëta NONNUS *profanum Poëma* reliquit atque *Sacrum.* Illud inscripsit *Dionysiaca,* & libris 48. omnem de Baccho, ejusque sacris, sermonem absolvit. Edidit primo Joh. Sambucus Græce, cum lectionibus ac Conjecturis Gerh. Falkenburgii, & emendationibus Guilh. Canteri, Antw. 1569. in 4. inde, servatis Falkenburgii Conjecturis, cum Latina Versione Eilh. Lubini, prodiit Hanoviæ 1605. in 8. Sacrum Poëma Nonni *Paraphrasis Evangelii Iohannei* est, centies edita. Editiones præcipuæ sunt Aldina, quæ & prima 1501. Parisina, 1561. cum Latina Versione Bordati, & notis: Raphelengiana, quam Franc. Nansius magna cura emendavit, suisque Supplementis auxit, 1589. in 8. Heidelbergensis a Frid. Sylburgio curata 1596. Parisina alia, quam Nicol. Abramus, Jesuita doctissimus, emendavit, supplevit, & eruditis observationibus Theologicis & Ecclesiasticis illustravit, apud S. Cramoysium, 1623. in 8. quæ Editio sane cum reliquis omnibus certare posset: & denique Heinsiana in celebri illo Sacro Aristarcho Dan. Heinsii, qui nihil aliud continet, quam Exercitationes ad Nonnum Criticas, pessime a Salmasio exceptas, nec admodum probatas doctis Viris plerisque: primum prodiit A. 1627. ni fallor in 8. postea plus semel recusus. Prodiit apud Feder. Morellum Parisiis A. 1609. in 8. liber, cui titulus: *Poetæ Græci Christiani:* quem, si quis collectionem esse eorum, quas modo recensuimus, existimaverit, errat: siquidem exiguus liber est, & nonnisi fragmenta Veterum Poetarum, quorum Opera perierunt, e Scriptis Patrum collecta, sistit. Maximum inter eos fragmentum est *Ezechielis* Tragici, qui tamen Judæusne fuerit, an Christianus, adhuc ambigua sub judice lis est, neque sane est improbabilis opinio Stephani le Moyne, cui & Clar. Guil. Cave, in Historia Literaria assentitur, Judæum fuisse hominem, &, paulo post immanem illam gentis Judaicæ, sub Barcozba Pseudo-Messia suo, stragem, ad erigendos tribules poëma suum scripsisse, quod ἐξαγωγὴν vocat: spem velut novæ liberationis dans. Allegatur hic Poeta, quisquis demum fuerit, a Clemente Alexandrino & Eusebio. Sed plus satis hactenus, quantum scilicet ad rem nostram, de Græcis Poetis dictum est, jamque adeo tempus, ut ad alios accedamus.

CAP.

(b) Gregorii Nazianzeni Carmina XX. hactenus ἀνέκδοτα (quorum prolixissimum est primum Versuum 135. de seipso, & adversus Episcopos, a quibus Episcopatu erat spoliatus, vitia Ordinis Ecclesiastici satis libere notans), e Biblioth. Cæsarea Vindobonensi, cum Joh. Leunclavii Versione Latina, & Notis Jac. Tollii eruditis, in hujus *Insignibus Itinerarii Italici,* Opere Posthumo, Ultrajecti A. 1696. in 4to, una cum aliis Antiquitatis Ecclesiasticæ Monumentis ineditis, prodierunt.

CAP. III.

DE POETIS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Poëtæ Latini Veteres in Grammatico jam Polyhistore, sive Lib. IV. celebrati.* 2. *Poëtæ Latini recentiores, & primo quidem EPIGRAMMATOGRAPHI. J. C. Scaliger, H. Grotius, Dan. Heinsius, M. Z. Boxbornius, Joh. Owenus.* 3. *Const. Hugenius, Nic. Borbonius, Franc. Vavassor, Matth. Casim. Sarbievius, Ant. Stratius, Jac. Jelius, Aug. Mascardus, Jac. Biedermannus, Bern. Bauhusius, Bald. Cabillavus, Costobadæus, Joh. Cœlius, Frid. Hofmannus.* 4. *Henr. Bruno, Alb. ab Ines, Joach. Rachelius, Pet, Justus Sautel, Hier. Angerianus, M. Ant. Casanova, Domin. Gravina, Pet. Aloysius, Joh. Zaratinus Castellinus, Aur. Ursus, Bernh. Baldus, Jos. Baptista.* 5. *EMBLEMATUM Scriptores, Andr. Alciatus, Theod. Beza, Joh. Sambucus. &c. Usus illorum immodicus reprehensus.* 6. *ANAGRAMMATUM (quibus parum Autor, cum Jac. Baldeo tribuit) Inventor Joh. Auratus, Scriptores præcipui, Guilh. Blancus, Joh. Mautnerus, Matth. Zuberus, &c. Vulgus Anagrammatistarum ineptiens explosum.* 7. *Versuum Cubicorum, Quadratorum, Retrogradorum, Cabalisticorum, aliarum istius generis Nugarum difficilium Autores, Publilius Optatianus Porphyrius, Rhabanus Maurus, Paschasius Carmelita, aliique, una cum Judæis, ad similes prolapsis ineptias, exsibilati.* 8. *POETÆ EPICI Recentiores: Dan. Heinsius, Ren. Rapinus, Franc. Vavassor, Varq. Gallucius, Hier. Fracastorius, Hugo Grotius, Act. Sinc. Sannazarius, Casp. Barlæus, Joh. Bussiere, Bapt. Mantuanus, Scæv. Sammarthanus, Jac. Aug. Thuanus, M. Hier. Vida, Calvidius Letus, Abr. Cowlejus, Aug. Mascardus, Frid. Rappoltus, Bonav. Baronius, Joh. Lud. Praschius, Alex. Morus, Henr. Meibomius Sen. Pierius Winsemius, Laur. le Brun, Publ. Fontana, Mutius Riccerius, Jul. Ces. Stella, Elisius Calentius. Immiscentur etiam judicia de Poëtarum Scotorum, Italorum, Gallorum & Germanorum, Deliciis.* 9. *ELEGIACI Pet, Lotichius: Joh. Secundus, Dan. & Nicol. Heinsii, Casp. Barlæus, Vinc. Fabricius, Jac. Wallius, Sidron. Hoschius, J. Bapt. Stella, Bald. Cabillavius, Jac. Bidermannus, Joh. Bisselius, Æg. Menagius: Art. Jonstonus, Herm. Hugo, Jac. Balde, Pierius Winsemius, Ferd. Fürstenbergius, Janus Dousa, Alex. VII. Pont. Rom. Sangenesius, Pet. Francius, & Joh. Jov. Pontanus, de cujus etiam Poëmatibus aliis disseritur, variaque afferuntur judicia.* 10. *LYRICI: Georg. Buchananus, Matth. Casim. Sarbievius, Pet. Dan. Huetius, J. Bapt. Masculus, Gilb. Joninus, Jac. Balde, Alb. ab Ines, Urbanus VII. Pont. Rom. Nicol. Avancinus, Paulus Melissus, Lev. Torrentius, Jacomotius, Christoph. Caldenbachius.* 11. *PHALEUCORUM Scriptores, Joh. Bonefonius, Joh. Jov. Pontanus, Frid. Taubmannus, Jac. Bidermannus.* 12. *JAMBICI & CHORIAMBICI: Dom. Baudius, Casp. Barthius, Casp. Barlæus, Jul. Cæs. Scaliger.* 13. *Odæ Latinæ Rythmicæ ab aliis jam, ante Phil. Cæsium, qui illarum sibi falso vindicat inventionem, concinnatæ.* 14. *Parodiarum, Odarum Pindaricarum, & Carminum ἐπιμικτων, Scriptores varii Latini. Centones, post Ausonium inventorem, consarcinarunt Pelagius Patritius, Proba Falconia, Jul. & Lal. Capilupi, Steph. Pleurius, Henr. Meibomius, Joh. Bapt. Spadius, Dan. Heinsius, Henr. Stephanus.* 15 *COMICI: Nicod. Frischlinus, Corn. Schonæus,*

 J. Lud.

J. Lud. Praſchius, Jac. Maſenius; TRAGICI: Dion. Petavius, Bernh. Stephonius, Jac. Balde, Jac. Corn. a Marca. Dan. Heinſius, Hugo Grotius. 16. *SATYRICI: Jac. Balde, Pet. Dan. Huetius, Janus Douſa, Eilh. Lubinus, Sangeneſius.* 17. *Judicia de Poëtis quibusdam Latinis mediocribus, Rob. Keuchenio, Joh. Caſa, Er. Michaële Læto, Rein. Neubuſio, Joach. Paſtorio, J. Pet. Tito, Joh. Miltone, Zach. Lundi, Balth. Bonifacio, Pierio, Winsbemio, Thoma Bartholino, &c. Vitus Beringius & Ol. Borrichius* ἐξοχωτάτοις *accenſendi.* 18. *Innumera Poëtarum modernorum multitudo. Conſilium de Poëmatibus minutioribus egregiis, ſeorſim editis, colligendis.* 19. *Mentio Carminum Macaronicorum, Latino-Italicorum (Merl. Coccaji & Bernh. Stephonii,) Græco-Latinorum (Dom. Baudii) & Latino-Germanicorum, uti & Verſuum Ævi Sequioris Leoninorum, obiter facta.* 20. *FABULARUM ROMANENSIUM (quorum Nomen pariter atque Originem a Normannis Galliæ, conjectura incerta, Claud. Verdierius derivat) Scriptores Græci, Achilles Tatius, Heliodorus, Euſtathius vel Eumathius & Jamblichus; Latini Veteres, Apulejus & Mart. Capella; Recentiores Joh. Barclajus, ejusque Continuator infelix Mouchenbergius, & alii deinde innumeri, a Cl. Sorello partim enumerati. Pet. Dan. Huetii Diſſ. de Fabulis his peculiaris. Hug. Grotii in easdem Affectus.*

1 Eſſet jam de *Latinis Poëtis Veteribus* ordine agendum, ni ſupra jam, in *Grammatico Polybiſtore*, inter Latinæ linguæ Scriptores abunde de iis dictum arbitraremur. Miſſis igitur illis RECENTIORES ſolum enumerabimus, & quidem in certas claſſes diſtributos, ut eo commodius ſermo de iis inſtitui queat.

2 Prodeant ergo primo *Epigrammatum Scriptores.* Horum ut apud Veteres pauci ſunt boni, ita & apud Recentiores major eorum numerus occurrit, quam dignitas: pauci enim hic punctum ferunt. *Julius Cæſar Scaliger,* rigidus aliorum Cenſor ac delicatus, ipſe hebetes interdum figit aculeos. *Hugonis Grotii* in Epigrammate elegantia incomparabilis eſt: nec Heinſiana Epigrammata ſpernenda, ut & *Boxborniana,* quæ Epiſtolis ejus ſunt addita, *Joh. Owenus* ſatis quidem acutus, ſed nonnunquam ratione ſtyli lutulentus, ac haud raro abit a genio Veteri: certe figuræ Orationis poëticæ, quales ad Epigrammata etiam requiruntur, nullæ illic ſunt. Memorabile eſt, quod de Oweno Craſſus, in Elogiis ſuis Literator. P. II. p. 97. refert ejus Carmina apud Italos magni æſtimari, illa quoque Monoſticha, Satyrica, quæ adverſus Monachos & Pontificios ſcripſit. Contra Ant. Wood, in Hiſtoria & Antiquitatibus Oxonienſibus, lib. XI. p. 143. de eodem Oweno refert, illum ob unicum hoc Epigramma:

An Petrus Romæ fuerit? ſub judice lis eſt:
Simonem Romæ nemo fuiſſe negat:

ampla hæreditate, quam ab Avunculo locuplete expectaverat, excidiſſe. Adeo Poëtis fatali lege invidentur divitiæ, & ingenioſos Vates preſſo pede mendicitas inſequitur, ut ſæpe ingenio ſuo acuto pereant.

3 *Conſtantinus Hugenius,* in Momentis deſultoriis, qui titulus eſt Carminum illius, ſæpe in Batavia impreſſorum, Epigrammata complura habet, egregia: ſed acumina interdum affectata & frigidiuſcula ſunt. Nec deficit nitor Belgicis ejus Poëmatibus, quæ ſub

sub titulo *Koren-bloemen* Hagæ Com. 1658. in 8. prodierunt, & Epigrammata multa continent. *Nicolai Borbonii* Epigrammata, Lugduni apud Gryphium An. 1538. excusa, quæ tantopere ab Erasmo, aliisque, laudantur, satis quidem Latina sunt: sed argutias ego nonnunquam desidero. (*i*) Idem & de *Franc. Vavassoris* Epigrammatibus judico, qui nihil argutiarum, nisi quod cum Augusteo Seculo conveniret, admisit. Sed pro hujus Epigrammatibus ego Grotiana & Heinsiana legere malim. Paucula illa, quæ *Matthias Casim. Sarbievius* Lyricis suis addidit, divina sunt: nisi quod ars nimia interdum apparet affectatione antithetorum, quorum etiam ut modus sit, castigata modestia requirit. *Antonii Stratii,* Jesuitæ, Epigrammata puerilia interdum sunt, nimiumque affectata: aliquando tamen etiam bona. *Jac. Jolii* Epigrammata parum bona, nisi quando furatur ex aliis. *Augustinus Mascardus* Sylvis suis elegantissima quædam inseruit: quorum aliqua impudentissimo plagio descripsit Lambertus Villovanus. Sunt & inter Jesuitas non contemnendi Epigrammatum Scriptores *Jac. Bidermannus, Bernh. Baubusius, Balduinus Cabillavius:* e quibus postremi Epigrammata mihi præ duobus reliquis placent; quanquam nec illis etiam desint acumina. Sunt & *Costobadei,* Aquitani, non spernenda: etsi in quantitatibus Syllabarum aliquando erratum sit: prodierunt Salmurii, 1655. in 8. *Joh. Cæli* Epigrammata, & Latinitate, & acumine, aliquando commendari merent. *Frid. Hofmanni* multa quidem sunt, sed frigida, affectata, & quæ multum plebeji habent: invenias tamen interdum, quæ tollere velis.

Prodierunt *Henrici Brunonis,* quædam Epigrammata Latina, Belgicis mixta, in 4
quibus, nec acumen, nec nitorem, desideres: titulus est: *Henr. Brunonis Mengelmæs. Alberti ab Ines* Acroamata Epigrammatica non vidi: bona tamen esse credo, si ex Odis æstimentur. *Joachimi Rachelii* Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis instituta laudari etiam meretur, Kilon. 1669. in 12. edita. Simili modo *Hugenius* Tricas suas Morales, & Grotius Instrumentum suum Domesticum scripsit. *Petrus Justus Sautel* scripsit *Annum Sacrum Poeticum,* seu selecta de Divis Cœlitibus Epigrammata in singulos Anni Dies distributa, quibus & elegans stylus est, & acumen Paris. 1665. Scripsit idem *Lusus Poëticos allegoricos;* in quibus proponuntur fabulæ & allegoriæ variæ, carmine Elegiaco expressæ, Monachii, 1676. *Hieronymus Angerianus* inter Latii recentioris Epigrammatographos excellit, numero, argutia, & inventione ingeniosa, judice Gaddio de Scriptor. Non-Eccles. p. 32. T. I. qui tamen paulo post mutata sententia, arguta mille parum argute proferre Angerianum ait: neque enim satis esse sententiam pedibus conclusisse: idem Gaddius l. c. p. 131. alium Epigrammatum Scriptorem *M. Antonium Casanovam* laudat, eumque Martialis genium Catulliano candore temperatum possedisse ait. Sed tamen utrique horum præfert *Domin. Gravinam,* eique palmam in Epigrammatibus Sannazarium tribuisse

(*i*) De Nicol. Borbonii, Vandoperani, *Nugis & Epigrammatibus,* Lugd. Gall. apud Gryphium A. 1538. editis, multo adhuc inclementius Morhofio judicat Joh. Owenus, *Lib. I. Epigr. n. 42. p. m. 10.* Autorem ita alloquens:

Quas tu dixisti Nugas, non esse putasti:
Non dico nugas esse, sed esse puto.

Ol. Borrichio contra, *in Dissert. de Poet. Lat. §. 116.* Carmina Borbonii *non invitis Musis concinnata* videntur.

buisse annot. p. 217. *Petri Aloysii* elegantia & arguta Epigrammata commendat Laur. Crassus Elogior. T. I. p. 379. & sane est apud eundem Crassum T. II. p. 309. aliquod Epigramma Aloysii, quod elogium non præter rem esse datum, abunde comprobat. Janus Nic. Erythræus, *Ioh. Zaratinum Castellinium,* refert, Epigrammata multa, tum jocosa, tum gravia, multoque sale conspersa scripsisse Pinacoth. I. p. 51. qui & in Epistolis, lib. III. Ep. 4. & lib. II. Ep. 9. conferendus est. *Aurelium Ursum* fere ex tempore Epigrammata optima fudisse & argutissima refert idem Pinac. I. p. 165. ac alibi in eodem libro p. 7. *Bernardinum Baldum* miratur, qui rarissimo exemplo, in omni genere carminum excelluerit, in Epigrammatibus Martialis argutias, in Odis cultum ac nitorem Horatii, in Epicis poëmatibus Virgilii majestatem, felicissime imitatus. *Iosephi Baptistæ* Epigrammatum Centurias tres mirifice commendat Crassus in Elog. P. I. p. 337.

5 Pertinent quoque in Epigrammatum censum EMBLEMATA, quæ quidem non semper adeo acuta sunt, nisi quod concisas comparationes concinno aliquo & brevi carmine exprimant. Clarus in ea arte superiore Seculo in primis fuit *Andr. Alciatus,* & tanto in pretio habitus, ut Emblemata ejus, quanquam non satisfaciant omnibus artis Emblematicæ regulis, publice etiam in Scholis, Classici Autoris instar, prælegerentur: cui instituto succenset Vavassor in libro de Epigrammate: nihilominus doctissimos Interpretes & Commentatores nactus est libellus iste, Claudium Minoem, Franc. Sanctium, Laur. Pignorium, Joh. Thuilium, aliosque. *Theodori Bezæ* Emblemata, *Ioh. Sambuci,* & aliorum, ad artis præcepta plane non formata sunt: quorum Censuram videbis apud Masenium in Speculo Imaginum Veritatis occultæ. Hodie Emblematum neque finis, nec modus est, sed miserrimorum, & quorum præposterus usus severe etiam coërceri deberet.

6 ANAGRAMMATUM inventio, quæ utplurimum Epigrammatibus inventionem suppeditat, nescio quid plebeji & jejuni habet, nec sane decet multum elegantes Poëtas, qui ad Antiquitatis genium scribere contendunt. Primus fere, qui usum Anagrammatum suscitavit *Iohannes Auratus* sive Doratus, Vir superiore Seculo paucis conferendus: & ille quidem parce & sobrie id egit: sed mox, veluti signo dato, imperiti omnes, qui nihil cum doctis commune, nisi laborem, habent, ut fecisse aliquid viderentur, ita in nominum inversionem cœperunt incumbere, ut nihil, præter nugamenta, in lucem publicam prodiret, pulchrumque & laudabile duceretur, transpositis literis Schema aliquod exsculpere, quod imperfectam sententiam, aut ridiculum plane & nullum etiam sensum gigneret. (*k*) Quodsi vero Anagrammata elegantem & acutiorem aliquem sensum

(*k*) Verissimum est Morhofianum hoc judicium de Anagrammatibus, quibus multi, judicii laborantes infirmitate, & ingenio genioque vere Poëtico destituti labore inglorio, & indole generosa plane indigno, misere insudant, nescii, crepundiis ea atque ineptiis Poëticis, Artifices autem illorum Poëtastrorum, vulgo ab omnibus vere eruditis atque cordatis accenseri Hadr. Vaielius, Galliæ æternum decus, his eos perstrinxit Scazontibus, inter Valesiana Posthuma obviis:

Citharoedus esse qui nequit, fit Auloedus:
Anagrammatista, qui Poeta non sperat.

Christoph. Frid. Buchero, in *Privata Pietate,* Lipsiæ A. 1673. edita, *Epigr,* 27. his in Anagrammatographos Versibus invecto:

ſum inferant, adhiberi illa nonnunquam poſſunt, ſed in Verſus cogere, obſcura eſt diligentia; atque tum non immerito mechanicum ac circulatorium inventum dicitur a Jac. Baldeo. De ratione Anagrammatiſmi *Guil. Blancus* librum conſcripſit: Anagrammata non inconcinna *Joh. Mautnerus*, Pannonius, in Roſa Varniaca; Frid. Taubmannus & *Matth. Zuberus* ſæpe iis utuntur, & poſterior acutus nonnunquam in Epigrammate eſt. (*l*) Sic nonnemo ex nomine hoc; *Ludovicus decimus tertius, a Borbonio, Henrici quarti & Mariæ filius:* viginti & uno Anagrammatibus Pſalmum, pii illius Regis precationem complectentem, confecit. Vid. Laur. le Brun. p. 601. ubi plura ſimilia.

Vix recenſeri merentur hic, qui in Verſibus *quadratis, cubicis, retrogradis, Cabaliſticis,* excogitands verſati fuerunt: non enim niſi obſcuri laboris res eſt, & nullius ingenii: Janus Nic. Erythræus Pinac. I. Imag. 144. nugas transalpinas vocat. E nugis iſtiusmodi conflatus *Publilii Optatiani Porphyrii* Panegyricus eſt, Conſtantino M. Imperatori conſecratus, & ex operoſis ineptiis conſtans. Seculo poſt C. N. nono *Rhabanus Maurus* verſus etiam tales quadratos ſcripſit, magno labore excogitatos, quibus varias Crucis figuras ob oculos ſiſtit, induſtria profecto mirabili. Manuſcriptum vidi apud Clar. Tribbechovium. Habemus inter Theocritea Carmina Verſus, bipennis, aræ, alarum figura expreſſos: quod & Germani aliquot imitati nunc ſunt: Patini nunquam, quibus iſta inventionum vernilitas non placuit: niſi quod otioſi Monachi talia interdum excogitarunt. Ac prodiit Carmelitæ alicujus *Paſchaſii* liber, ſub titulo Poëſeos Artificioſæ, quo integram farraginem crepundiorum talium poëticorum exhibet. Sed iſta imbecilles ſolum animos delectant: quales argutiæ etiam illorum ſunt, qui Hieroglyphica quædam nominalia ſigna excogitarunt, quibus nomen alicujus literis, quarum ſingulæ Emblema aliquod continent, repræſentatur. Nugæ ſunt hæ: non minus ac Judæorum certum Carminum genus, de quo Celeberrimus Wagenſeilius agit in Not. ad Cod. Sota, c. 49. ubi nimirum verba, etſi Hebræa ſint, ipſique etiam Verſus integri, nihilo tamen minus ſimilitudine & identitate verbis linguæ alterius reſpondent. Sed hæc miſſa jam faciamus. 7

Qui ad Epici Carminis majeſtatem inter *recentiores* accedant, non ita multi ſunt: nec multos reperit Virgiliana illa gravitas idoneos imitatores. Omnibus enim numeris 8

Inſontes miſcere torquent Anagrammata Muſas;
Carnifices poſſem dicere, Phoebe, tuos;

Frid. Rappoltus, Theologus & Poëta Acad. Lipſienſis ἐξοχώτατος, in Elegiis præfixis ita applauſit

Carmina cuncta placent tua, mi Buchere; ſed audi:
Eſt, quod præ reliquis mi nimiumque placet.
Plauti ad Felicem quod nempe Anagrammata ſtringit,
Carnifices Phoebi, Pieridumque cruces.
In reliquis Vates, ut mos eſt, plurima fingis:
In ſolo hoc tantum, credito, vera canis.

Alios addere ſuperſedeo.

(*l*) Merito a Morhofio cœteris Anagrammatographis præfertur Joh. Mautnerus, Tranſylvanus, Studioſus Roſtochienſis, cujus Roſa Varniaca, ſive Lyceum, Roſtochienſe Anagrammaticum, & Curia Roſtochienſis Anagrammatica, utraque Roſtochii A. 1636. in 12mo, edita, talia ſiſtunt in Profeſſores, Conſules ac Senatores Urbis illius, Anagrammata, quibus elegantiora, concinniora, magisve perſpicua, dari vix credo, legiſſe certe haud recordor.

meris abſoluta eſt: ut delirent plane, qui vel Statium, vel Claudium, illi præferre non erubeſcunt. Inter recentiores tamen *Daniel Heinſius*, in Carmine de contemptu mortis, non multum ab ejus genio abit, ut recte judicavit Buchnerus in tract. de Commutata dicendi ratione, c. 8. p. 157. *Renatus Rapinus* in Eclogis, & in libris de Hortorum cultura, plane Virgilianus eſt, & ſtyli nitidiſſimi artifex. Reperias etiam in Parnaſſo Societatis Jeſu (cujus hactenus Tomus tantum Primus Francofurt. A. 1654. in 4. prodiit) nonnulla *Vavaſſoris, Gallucii*, aliorumque, quæ genium Virgilianum habeant. *Hieron. Fracaſtorius*, Medicus & Poëta Veronenſis, medio ſuperioris ſeculi defunctus, inter præcipuos Virgilii imitatores ponendus eſt, quandoquidem, Thuano teſte, tam feliciter in ea imitatione profecit, ut illum proxime ad Virgili majeſtatem acceſſiſſe æmuli quoque faterentur: & in his Sannazarius, alioqui parcus & amarulentus alienæ eruditionis laudator: qui, viſa ejus Siphilide (quam poëma plane divinum vocat Mich. Neander, in præf. ad Erot. L. Gr. pag. 207.) non ſolum Joh. Jovianum Pontanum, ſed ſe quoque ipſum, in Opere accurata viginti annorum lima perpolito, victum exclamavit. Admiratus quoque Fracaſtorium eſt, & Aras erexit defuncto, Carmine exequiali ita inſcripto, Jul. Cæſar Scaliger. *Hugo Grotius* in Heroico carmine varius eſt, quod ipſe de ſe in præfatione fatetur: modo enim ad Virgilianos numeros, modo ad Statianos, modo ad Claudianeos, accedit, prout a lectione incaluerat. *Act. Sannazarius* felix Virgilii imitator eſt; ſed in eo peccat, quod, in Verſibus Virgilianis retinendis, ad ſuperſtitionem usque ſtudioſus eſt: vera autem imitatio tam conſiſtit in conferruminatione phraſium, quam in expreſſione dictionis ipſius. *Caſp. Barlæus* totus Claudianeus eſt; adeo, ut Claudiani umbra a Nic. Heinſio, in Præf. Luſus Saturnalitii, per jocum appelletur. *Joh. Buſſiere*, in Scanderbego ſuo, non videtur privandus laude Virgiliani Carminis, niſi forſan moroſior aliquis levia quædam nimis urgere velit. Deliciæ *Poëtarum Scotorum* nonnulla etiam habent non contemnenda, niſi quod ad Statii & Claudiani genium pleraque accedunt. *Georg. Buchananus*, Scotus, qui in iis non comparet, in libro de Sphæra, aliisque Carminibus, propius ad Virgilianam elegantiam accedit. Carmina Illuſtrium *Poëtarum Italorum*, uno volumine collecta, plurima etiam bona habent: in his Sannazarius, de quo diximus. Qui *Bapt. Mantuani* poëmata Virgilianis æquare voluerunt, næ illi multum lapſi judicio ſunt. Facilis ille quidem verſu, ſed ineptus interdum prolixis deſcriptionibus, & tautologiis; nonnunquam etiam barbarus: judicium de eo vide apud Rapinum de Carmine Paſtorali p. 177. Deliciæ *Poëtarum Gallorum*, at vero *Poëtarum* Deliciæ adeo ſunt mole ineptorum Carminum oppletæ, ut nomen Deliciarum profecto non mereantur. Acerbior autem eſt in illos Cenſura Galli illius Epigrammatum electoris, [Nicolii] cujus meminit Vavaſſor de Epigrammate, qui vix duo Epigrammata laude digna invenire ſibi viſus eſt: adverſus quem, laudabili ſane, & rariſſimo in Gallis candore, Germanum nomen tuetur animoſe Vavaſſor. Poëmata Didactica, quæ humiliori ſtylo, quam Heroica ſcribi debent, aliqua in Deliciis Gallorum inveniuntur; ut *Scæv. Sammarthani* libri παιδοτροφίας, & *Jac. Aug. Thuani* de Re Accipitraria libri. Inter Italos eſt *M. Hier. Vidæ* Poëma de Bombycibus: eſt & *Calvidii Læti* Calli-

Callipædia, (m) sive de pulchræ prolis habendæ ratione, Lugd. Batav. 1655. in 4. quæ Virgiliani Carminis imitationem pro lege sibi proposuerunt. In Vida tamen vide, quid desideret Scaliger. Nemo autem felicius Virgilium, quam Rapinus expressit. De Plantis *Abr. Cowley,* seu Coulejus, poëmata Latina scripsit, quorum aliqua Heroici, aliqua Elegiaci carminis, Londini, 1668. in 8. elegantia quidem, sed quæ ad genium Virgiliani Carminis non accedunt: argutiis enim nimium indulget, ut Epigrammaticum potius quid interdum scribat, quam planum carmen; ac præterea non ubique purus est: quanquam Angli illum omnes Veterum Poëtarum numeros implevisse sibi persuadeant. *Augustus Mascardus* sublimis est, & quasi ex Statiano & Claudianeo genere temperatus: *Bonaventura Baronius* ad tumorem usque sublimis est, metaphoris elatis: Latinitas non satis pura, magna in versibus licentia: legi tamen meretur, quod subministrare nonnunquam elegantes metaphoras possit, si quis modeste uti novit: nec Epigrammatibus desunt acumina. *Joh. Ludov. Praschii* Carmina Heroica Virgilianum aliquid spirant, & nitidum: de Eclogis quæ pronuntiare debeam, non liquet, cum nondum viderim. *Alex. Mori* Poëmata Claudianeum aliquid spirant, & extemporali impetu effusa apparent: *Frid. Rappolti* Poëmata castigatissima sunt, & ad Virgilianam composita imitationem, multam granditatem & jucunditatem præ se ferentia: nec contemnenda Poëmata *Henr. Meibomii* Sen. quæ eruditissimus ac æque celebris nepos ejus in lucem edidit. *Pierius Winsemius* duos, quod memini, Panegyricos scripsit, in quibus sublimitate Statium, & periodorum formatione Claudianum, imitatur, vel potius excedit: nec enim placet mihi adeo pendens & contorta periodus, qua utitur, & semper in cæsuris periodum finit. *Laurentius le Brun,* in Virgilio Christiano, Virgilium imitaturus, multum abit a genio Virgiliani Carminis: non enim nitidus satis est, nec illa artificia Virgiliana capit. *Publii Fontanæ* Heroica Carmina vehementer laudat Erythræus, atque Pythagoreorum commento Virgilii animam in illum immigrasse dici posse, judicat, nec in contentione, si qua institueretur recentiorum Poëtarum de principatu, Pontanis, Vidis, Fracastoriis, Sannazariis, cessurum, Pinac. I. p. 75. & II. p. 50. Tum & extollit *Mucium Riccerium,* ut qui germanam imitandi Virgilii rationem esset assecutus, sed quam inertia sua, & desidioso vivendi genere, iterum amiserit. Demum & *Jul. Cæs. Stellam* laudat, ad heroicum carmen a natura factum, Pinac. II. p. 82. Vixit, sub finem Seculi decimi quinti, in Italia *Elisius Calentius,* cujus mentionem nullam Scaliger facit; sed tamen prodierunt illius Carmina, a filio edita Romæ A. 1503. satis elegantia & arguta.

Inter ELEGIACOS SCRIPTORES *Veteres* primas ego deferam *Ovidio,* quicquid etiam alii morosuli de Catullo, Tibullo & Propertio sentiant: quos ego quidem ratione Latinitatis æstimem, non ratione genii Elegiaci: etsi Tibullus & Propertius illum felicius fuerint, quam Catullus, assecuti: Ovidius autem in genio Carminis Elegiaci exprimendo adeo felix est, ut nemo mortalium illum superet. Inter *recentiores,* primus locus debetur *Petro Lotichio Secundo:* quo, vel ipsa fatente invidia, nemo unquam melius exprimeret Ovidium, quod candidum est judicium Dan. Heinsii, lib. II. Eleg. 8. Unum 9

(m) De Calvidii Læti, sive, qui sub larva hac delitescere voluit, Claudii Quilleti, Abbatis Galli, *Callipædiæ Libris IV.* fusius disseruit Morhofius *Lib. II. Polyhistoris Literarii, Cap. I. §. 8.*

hunc Germanum omnibus Exteris poſſumus opponere, non negantibus ipſisBatavis, & nuper quoque Rapino, in Commentationibus ſuper Ariſtotelis Poëticam Gallicis. Hunc excipiat *Johannes Secundus*, Belga, cujus Poëmata recognita a Pet. Scriverio ſunt. Hinc *Heinſii*, Pater & Filius, mire in Elegiis etiam felices. Superare tamen Patrem Danielem videtur Nicolaus Filius. *Caſp. Barlæus* ſuavis etiam ac facilis, at nimis interdum diffuſus, nec impetus illos naturæ ſatis temperat. *Vincentius Fabricius* terſus etiam ac nitidus; obſerves tamen in illo veſtigia nonnunquam Lotichiana. *Jacobus Wallius, & Sidronius Hoſchius*, Jeſuitæ, omnem Elegiaci Carminis laudem merentur, Latiniſſimi, faciliimi, nec Elegiacis argutiis deſtituti: Wallius etiam in Heroico carmine laudandus. *Joh. Bapt. Stellam* Elegias prope ad Veterem elegantiam ſcripſiſſe teſtis eſt Erythræus, in Pinacoth. I. p. 154. Nec contemnendæ ſunt Epiſtolæ Heroum & Heroidum, ad Ovidii exemplum, a *Balduino Cabillavio & Jacobo Bidermanno*, Jeſuitis, ſcriptæ; qui poſterior, Epico carmine, Herodiados libros tres, ad Claudianei Carminis genium, ſcripſit, Antwerp. 1634. in 12. Sunt & Deliciæ vernæ & æſtivæ *Joh. Biſſelii*, quibus veris atque æſtatis commoda Elegiaco carmine deſcribuntur, notæ melioris. *Æg. Menagius*, cujus poëmata ſæpe excuſa ſunt, identidem auctiora, in Elegiis non ſolum, ſed & omnium Carminum genere, Latinus, nitidus ac elegans eſt. (Magnas vero lites, ob hæc ſua Poëmata, aluit cum Adr. Bailleto, qui illa multis modis perſtrinxerat, hoc ſua vindicante Anti-Bailleti Tom II. Si quis ſacri argumenti ſcripta velit, *Arturus Jonſtonus*, in Pſalmorum verſione, quemadmodum & in Operibus ceteris, ubique purus & terſus eſt, ut ego quidem nihil in illo deſiderare poſſim. *Hermannus Hugo* in Piis Deſideriis, Heſius in Emblematibus ſacris omne punctum ferunt. *Jacobus Balde*, in Urania Victrice, acutior interdum eſt, quam decet Elegiam: quemadmodum & *Pierius Winſemius* in Amoribus ſuis, quos Senex ſcripſit, in quibus Græcum Elegiæ genium imitatur: qua in arte alias ſingularem peritiam habet Dan. Heinſius in Monobiblo ſuo. Septem Illuſtrium Poëtarum Poëmata, Amſtelod. A. 1672. edita, non in Elegiis ſolum, ſed & in aliis Carminum generibus. Latiniſſima ſunt & ſuaviſſima: inprimis quæ *Ferdinandus Fürſtenbergius*, immortale Principum Germanorum decus, Epiſcopus Paderbornenſis & Monaſterienſis, compoſuit, & quæ ſeorſim quoque excuſa ſunt: quibus nihil ferme nitidius ſcribi poſſet, & quæ majorem vetuſtatis Characterem animo Poëtæ impreſſum oſtenderent. Taceant omnes Itali & Galli ad majeſtatem & ſuavitatem horum Carminum. *Jani Douſæ* Elegiæ horridulæ aliquantum ſunt, interdum & Catullianum quid ſapiunt: ſed Latinæ. *Alexandri VII. Papæ*, cujus poëmata ſub nomine Philomathi prodierunt, Elegiæ non vel Latinitatis, vel inventionis, laude privandæ: prodierunt Amſtelodami A. 1660. in 12. *Sangeneſii* Elegiis nihil etiam deeſt, quo laudari mereantur: quanquam Satyræ ejus mihi non placeant, in quibus nullus plane eſt Satyricæ dictionis genius. *Petri Francii* tum juvenis viginti annorum Elegiæ aliquot de Candia ſcriptæ, ſupra quam credi poteſt, nitidæ ſunt & elegantes. *Joh. Joviani Pontani* Elegiæ negligentius quodammodo ſcriptæ videntur, eamque ob cauſam quibusdam non magno pretio veneunt: quod mihi ſecus videtur. Quanquam enim non negem in quibusdam numerum, in aliis ſpiritum deficere, excuſari tamen illa poſſe arbitror. Phaleuci ejus mirum in modum mihi ſemper placuere: Urania ejus, Poëma didacticum, quo Aſtrologiæ

logiæ

logiæ rationem & præcepta tradit, ut & libri ejus Meteororum, deque Hortis Hesperidum, quibus docet modum serendi poma aurea, dictionem habent, quæ modesta, elegans, & a Virgiliano genio non multum abiens mihi videtur. De Eclogis ejus parum benigne sentit Rapinus Dissertatione de Carmine Pastorali. Barthius, in Adversariis col. 1299. Pontanum non nimium suo ingenio indulsisse optaret. Divinum furorem in illo & Jac. Sannazario agnoscit Bernardinus Parthenius, in Comment. ad Horat. lib. III. od. 25. Ita vero Erasmus de Pontano, in Dialogo, quem Ciceronianum inscribit: *Non sum tam hebes vel invidus, ut non fatear, Pontanum multis egregiis ingenii dotibus Virum esse Summum. In Epigrammatibus plus tulisset laudis, si vitasset obscœnitatem, quod nec in Dialogis suis caret. Ciceronianus non erit, in quo sexcentas voces possem ostendere, quæ nusquam sunt apud Ciceronem.*

Inter Lyricos *veteres* Latinos unicus atque summus est *Horatius. E recentioribus* primas ego tribuo *Georg. Buchanano,* cujus tersissima Latinitas, elegans dictio, & plane ad genium lyrici carminis, informata est: quanquam non adeo sublimis, ut esse debere censent, qui oden proxime ad heroici carminis dignitatem accedere, cum Scaligero, arbitrantur: atque ut est *Matth. Casim. Sarbievius,* qui etiam affectat metaphoras excelsiores, de cetero inter optima sane lyricorum exempla ponendus. Buchananus vero in ceteris quoque Carminum generibus felicissimus est, ac dignus, qui inter optimos e recentioribus numeretur. Scripsit & odas quasdam *Petrus Daniel Huetius,* quæ mirifice genium odæ Horatianæ exprimunt (*n*). Nec pejoris sunt commatis *Ioh. Baptistæ Masculi & Gilberti Ionini* Lyrica, ut & *Iac. Baldei,* quæ omnia, & Latina satis sunt, & genuinum Lyricum satis exprimunt: & ultimus quidem ille, Baldeus, ob singularem festivitatem, & materiarum varietatem, vehementer mihi placet. Judicium Barlæi de illo videatur in Epistolis 467. & 487. Scripsit & libros de vanitate mundi mire elegantes, & libellum, qui Philomela inscribitur: in quibus miscet versus pro ratione materiæ. *Albertus ab Ines,* in Centuria Lyricorum suorum, ac in Lechiade, metaphoris splendet: numeris etiam satis concinnus est, nisi, quod interdum aliqua non satis Latina occurrere videntur. *Urbani VIII.* odæ, cum commentario Henr. Dormalii diffuso, & ambitioso editæ sunt, quæ mediocris bonitatis mihi videntur: nec est, quare adeo magnifice de iis sentiamus, etiamsi Jesuitæ illas, vivo adhuc Urbano, in Scholis suis, loco veterum Poëtarum, discipulis prælegerent, & ad imitandum proponerent. Nemo enim non videt, ex adulatione illud institutum esse profectum, neque adeo exinde de puritate odarum tersissima judicium ferri posse, ut quidem existimavit Erythræus, Pinac. II. p. 152. Certe simplicior ille stylus est, nec lyrica dictione assurgit, neque est numerorum illa concinnitas, quæ maximam lyrico carmini elegantiam conciliat, & occurrunt aliquando minus Latina. *Nic. Avancinus,* in Poësi lyrica, illatinus interdum est, & fictis a se metaphoris, longiusque petitis, ac nonnunquam frigidis nimis indulget: est tamen, ubi bonus est, & quædam habet non contemnenda. *Pauli Melissi* odæ, a quibusdam magno in pretio habitæ, Vin-

(*n*) Pet. Dan. Huetii, Episcopi in Gallia Abrincensis, ob eruditionem omnigenam ubique gentium celeberrimi, Poëmata Latina & Græca, quotquot colligi potuerunt, Trajecti ad Rhenum A. 1694. in 8vo, Joh. Georgio Grævio, Viro Summo, Editionem curante, prodierunt.

centio Fabricio, in Pransu parato, merito saxeæ vocantur: nulla enim in iis est numerorum concinnitas, nec decora translatio, ac Epitheta apte proposita. Occurrunt & in *Lev. Torrentii* Poëmatibus nonnunquam, quæ legi mereantur, quemadmodum & in *Iacomotii* Poëmatibus, quem laudat Jos. Scaliger in Excerptis Puteanorum. *Christoph. Kaldenbachii* lyrica non omnino spernenda.

11 Inter eos, qui PHALEUCOS scripserunt, nitidissimus delicatissimusque est *Joh. Bonefonius*, Gallus, cujus Carmina merito aurea vocat Scaliger: ejus Basia omni melle suaviora. Hinc sunt Phaleuci *Jo. Jov. Pontani*, elegantes quidem, & Latini, sed nequam interdum & lascivi, quique parum decent Virum professionis sacræ. *Frid. Taubmannus* in phaleucis, & in Anacreontico carmine, festivus est, magisque genium horum carminum, quam ceterorum expressit. Nec sua laude privandi sunt *Jac. Bidermanni*, Soc. Jesu, Sylvulæ Hendecasyllaborum, quippe in sacris & gravibus argumentis elegantes, & dignam habentes argumento elocutionem: prodierunt Lucernæ 1647.

12 In JAMBIS nemo felicior est *Dom. Baudio*, qui in reliquo carminum genere deficit. In SCAZONTIBUS querquerus est & plane ridiculus Tarræus Hebius, vel, qui sub eo nomine latet, *Casp. Barthius*: cujus & Anacreontes lignei plane, imo stercorei sunt. *Casp. Barlæus* singularis Scazontum artifex. *Jul. Cæsar. Scaligeri* durissimi sunt, nec imitandi.

13 Fuere, qui in *lingua Latina odas Germanorum rhythmicas* imitati sunt: ut *Plempius* in Quisquiliis suis Poëticis, editis Amstelodami A. 1637. in 4. Frustra itaque *Phil. Cæsius* tam lepidi Carminis se inventorem vocat, qui, in præfatione seiner Asiatischen Rosemunda, specimen aliquod hujus Carminis, a se inventi, recitat; sed longe antiquiora sunt talia Carmina: & plura eorundem collegit *Camdenus*, in Reliquiis suis Britannicis.

14 Ad ODARUM *Scriptores* illi etiam pertinent, de quibus paulo antea dictum est, qui PARODIAS scripsere: quarum aliquas uno libro collegit, & ipse fecit *Henr. Meibomius* Sen. Sunt & aliorum, Havemanni, Sagittarii, Rhodii, Bertilii Canuti, Parodiæ. Ad imitationem ODARUM PINDARICARUM scripserunt Latini recentiores Scævola Sammarthanus, Dan. Heinsius, aliique, Odas Strophis, Antistrophis Epodisque suis, distinctas. Alii, liberius adhuc divagantes, carmina scripserunt, quæ vocarunt ἐπίμικτα vel σύμμικτα, nullo certo metro contenta, sed probabiliter arrepta. Tale est *Dan. Heinsii* Carmen in Uxoris suæ obitum, & Hugenii. Habet & Jac. Baldeus, in Lyricis suis, aliquot tales vagos Dithyrambos. Spectant etiam huc CENTONES, e Poëtis congesti, quorum mentio prorsus omittenda non est. Eos primum invenit Ausonius ex Virgilio: hinc ex Homero & Virgilio qui facerent, plures secuti sunt. Homerocentra, seu Homeri Centones a *Pelagio Patritio* factos, falso nonnulli Eudociæ, Imperatrici, Leontii, Philosophi, filiæ, & longe pejus alii Probæ Falconiæ, adscribunt, notante, post alios, Placcio de Pseudon. p. 191. Aldus Manutius, a Joh. Candido acceptos, excudit. Morellus vero in Collectione Poëtarum Græcorum Christianorum recudit. E Virgilio *Proba Falconia Julius & Lælius Capilupi*, Centones congesserunt, de quibus præclare sentit, in Tract. de Poësi c. 16. Ant. Possevinus. Quin fuit, qui Acta Christi collecta e Centonibus Virgilianis conflaret, ederetque sub titulo Sacræ Æneidos. *Stephanus Pleurius*, Paris. 1618. Quos vero paulo ante memorabamus Capiluporum & Falconiæ Centones collegit, & suos addidit Helmst. A. 1597.

Henr.

Henr. Meibomius. Eſt & quidam *Joh. Bapt. Spadius*, cujus Centones Virgiliani An. 1614. editi ſunt Placentiæ in 4. *Dan. Heinſius* ſcripſit Idyllion aliquod, Centonem Virgilianum ad amicum, cui ex congreſſu cum ancilla proles nata. (*o*) *Henr. Stephanus* quoque Centones Græcos & Latinos, non ſemper magno, ut mihi quidem videtur, cum judicio ſcriptos, collegit ediditque.

COMOEDIARUM ac TRAGOEDIARUM hodiernarum ratio ab Antiquis maximopere 15
differt. Multa de Veteri cantandi in Comœdiis more agit Iſ. Voſſius libro de Natura & viribus rhytmi. Et fuit ex Italis Octavius Rinuccinus, qui Veterum iſtum, ac multorum ſeculorum ſpatio intermiſſum, ad tibias vel fides decantandi morem magna ex parte revocavit: de quo vid. Erythræus Pinac. I. Im. 34. qui & Andream Salvadorum Im. 35. & Jacobum Cicognium Pinac. III. Im. 35. in eo genere vehementer laudat. Sed hos quidem vernaculos tales ludos Scenicos ſcripſiſſe, quos nunc Operas vocant, manifeſtum eſt. E recentioribus Comicis *Nicod. Friſchlinus* non contemnendus eſt. *Cornelius Schonæus*, in Terentio ſuo Chriſtiano, laudem ſane aliquam meret: ſed errant omnino, qui juventuti librum, ut Claſſicum aliquem Autorem, prælegunt. *Jac. Ludov. Praſchii* Comœdia, Amici, elegans eſt & Latina. Scripſit & *Iac. Maſenius* aliquas, quas Palæſtræ ſuæ Dramaticæ ſubjungit. Tragœdias Jeſuitarum aliquot habemus, ſcite elaboratas, *Dion. Petavii, Bernh. Stephonii, Iac. Baldei*, aliorumque. Nec ſunt *Iacobi Cornelii a Marca* tragœdiæ contemnendæ. *Daniel Heinſius* Herodem Infanticidam ſcripſit, eleganti ſtylo: ſed quæ male Gentilium Deorum cum Judaica religione commiſtionem inſtituit, ut illi haud abs re a Balzacio objectum eſt, cum quo inde Heinſio lites natæ, quas ſupra ſatis prolixe recenſuimus. Scripſerat idem Heinſius, admodum juvenis adhuc, Auriacum, ſive libertatem ſauciam, Tragœdiam: quæ vero inter poëmata ejus poſtmodum edita non eſt, fortaſſe, quod aliqua adhuc juventutis veſtigia apparerent; edita eſt Lugd. Batav. 1602. in 4. ſubjunctis etiam Jambis aliquot, qui pariter non ſunt inter poëmata recuſi. Similiter & *Grotius* Tragœdiam, Adamum Exulem, cum aliis quibusdam Carminibus, quæ in Opere Poëmatum non occurrunt, edidit Hagæ Com. 1600. in 4. pene in pueritia ſua, quam ob rem illa omiſſa ſunt: ſervari tamen poſſunt, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi in illis ſuccreſcens perfectio poſſit.

SATYRICI poſt Veteres non adeo multi occurrunt inter recentiores, qui magnopere 16
commendari poſſint, præter *Iacobum Balde*, qui in Satyricis ſuis Medicis, Encomio torvitatis, Satyra in tabacum, (quem contra Raph. Thorius, Med. Londinenſis, Hymno peculiari, Libris II, Ultrajecti An. 1644. in 12. editis, comprehenſo, celebravit) in pingues & macilentos, in Aſtrolgos, circa Eclipſin An. 1654. delirantes, in Podagricos, mire vetuſtæ dictionis Satyricæ genium exprimit. *Pet. Dan. Huetius* paucas quasdam Satyras ſcripſit, quæ ita Horatium imitantur, ut nec ovum ovo ſit ſimilius. Scripſit & *Ianus Douſa* Satyras non contemnendas. *Eilh. Lubinus* tolerabilis eſt, ſed illis,

(*o*) Centonem Virgilianum Dan. Heinſii ad Amicum, cui ex Congreſſu cum Ancilla proles erat nata, ad Caſp. Barthium eſſe ſcriptum, in MSto Polyhiſtoris hujus Morhofiani Lipſienſi perperam traditur. Fuit enim Amicus ille Heinſianus non alius, quam Dom. Baudius, in cujus etiam *Amoribus*, a Pet. Scriverio Lugd. Bat. An. 1638. in 8vo editis, Cento idem p. 77. 80. occurrit.

quos diximus, non comparandus. *Sangenesius* dictionem nimis plenam affectat, quam quæ decet Satyram.

17 Recensuimus præcipuos Poetarum Latinorum: subjungamus aliquos, quasi per lancem saturam, qui ad mediocrium classem referendi. Inter illos sunt Poëmata Petri Molinæi, Cantabrigiæ A. 1670. edita in 8. quæ pleraque Sacra: Schonhofii Poëmata: Vinc. Placcii Poëmata puerilia & juvenilia: Joh. Isaacii Pontani Poëmata: Nicol. Susii Elegiæ Marianæ: Nicasii Baxii Poëmata: Jani Bodecheri Banningii poëmata: Adolphi a Danz poëmata, qui Claudiani genium in carmine imitatur: Laurentii Niendalii poëmata: Jac. Zevecotii poëmata; *Rob. Keuchenii* Musæ juveniles negligenter admodum scriptæ, & nonnunquam peccant in quantitatibus Syllabarum, non tamen contemnendæ. *Joh. Casa* Carmina Latina quidem, sed parum habent genii poëtici. *Erasmum Michaëlium Lætum* (p) Virgilium Danicum appellant aliqui: sed multum a Mantuano illo differt: aliquot Volumina poëmatum in 4. scripsit: sed illatinus interdum est, & numeros tantum scribere voluit, vastosque libros. *Reineri Neubusii* poëmata pueris solent esse in pretio: humilis plane est, nec unquam assurgit, & eadem semper chorda oberrat: quanquam numerus facilis sit. *Joach. Pastorii* Sylvæ, & cetera Carmina, docta sunt & elegantia. *J. Pet. Titii* Latina, & numeri facillimi. Ab Anglis commendari *Joh. Miltonus*, ut in Anglicis, ita in Latinis poëmatibus, solet. *Zach. Lundii*, Dani, Elegiæ Venatoriæ bonæ, quas juvenis scripsit; plura scripsit poëtica, sed quæ, ob mortem præmaturam, inedita manent (q) *Balthas. Bonifacii* Musas extemporales esse facile apparet: Scribacissimus enim homo fuit: stercus ut accipitris, nec bene, nec male, olent: bona quædam sunt, quædam inepta, ut solet evenire in extemporalibus laboribus. *Pier. Winsemius*, in Syrio suo, ut in reliquis operibus, elegans est, nec poëtici genii parcus. *Thomæ Bartholini* Carmina pauca, cum Dissertatione de Medicis Poëtis Haffniæ prodierunt; non quidem contemnenda, sed quæ nonnunquam sua, i. e. Medica & alia a Poësi, agenti excidisse videri queant. *Vitus Beringius, Ol. Borrichius*, poëmata quædam sparsim edidere, elegantissima sane, & omnibus numeris absoluta. (r) Sed

(p) Erasinus Michaëlis Lætus, Theologus Hafniensis (cujus Operum Poëticorum Indicem in Alb. Bartholini *Tr. de Script. Dan. p.* 40. invenies,) *Daniæ Maro elegantissimus* ab Ol. Wormio (*L. 1. Monum. Dan. c. 14. p. 99. & L. 5. p. 306.*) & *Poëta Maroni æmulus* a Thoma Bartholino (*in Tr. de Medicina Danorum Domestica p. 522.*), salutatur. Qui Duumviri uti affectui in Popularem forsan aliquid dederunt, ita non contemnendum tamen plane esse, sed inter Seculi sui Poëtas locum meruisse satis honestum, Borrichius ostendit *Diss. 5. de Poëtis p. 168. 169.*

(q) Zachariæ Lundii, Nibela Cimbri, qui Friderico III. Danorum Regi, fuit a Secretis, & ob Venam Poëticam plane eximiam, ab Ol. Borrichio l. c. p. 169. prout par erat, est celebratus, Elegiarum lib. II. Sylvarum autem & Epigrammatum singuli, sub *Poëmatum Juvenilium* Titulo, Hamburgi A. 1635. in 12mo prodierunt. Ἀνέκδοτοι, in Joh. Moltii, Consiliarii Danici, Bibliotheca, Haffniæ supersunt Sylvarum Libri Duo, Elegiarum Quinq. Carminum Unus, Epigrammatum Tres, & Poëmatum Moralium quatuor, cum Satyra unica. Quæ omnia luce publica digna merito a Borrichio judicantur.

(r) Viti Beringii & Ol. Borrichii Poëmata junctim jam sunt edita, una cum Henric. Albertii, Joh. Höpneri, Christ. Aagardi & Henr. Harderi, Flensburgensis (Epigrammatographi nullo modernorum inferioris) Poëmatis varii generis, in Deliciis VI. Poëtarum Danorum, per Frid. Roostgardum collectis, In Tomos II. divisis, & Lugd. Bat. A. 1693. in 12. publicatis. Quæ sane Deliciæ, Danos Poëseos laude vix ulli Gentium Europæarum cedere, luculenter & ἀναντιῤῥήτως ostendunt.

Sed quis omnes Poëtas, aut multo magis Poëtarum umbras, ceteros volantes, in ordinem cogat? Citius Jovis imbres quis vocet ad numerum, quam innumerabilem iſtam copiam Poëtarum, quæ orbem literatum intempeſtivis ſuis Scriptis vexat. Nobis hi, quos enumeravimus, ſufficiant. Ac ſolent interdum brevia quædam Carmina ac Epigrammata a quibusdam ſcribi, integris Carminum ineptorum ſylvis præferenda: quæ in unum volumen colligenda ſuaſerim, Epigrammata præſertim, quorum rarior meſſis eſt.

Non erit operæ pretium, quædam de barbaris illis Carminibus dicere, quæ MA- 19
CARONICA vocantur, Italo ac Latino ſermone miſta, qualium integrum Opus prodiit *Merlini Coccaji*, Venet. 1554. in 8. plus ſemel recuſum, & quale feſtivum admodum ſcripſiſſe *Bernardinum Stephonium* Erythræus refert Pinacoth. I. p. 160. Sunt & Latina Græcis quibusdam miſta ſcripta, v. g. *Dom. Baudio:* quod in Latina & Germanica linguis imitati ſunt aliqui. Leoninorum Verſuum, ſive rythmicorum, ferax Seculum monachale fuit, quibus hæ quærebantur eximiæ deliciæ & ſunt plerumque Epitaphia barbarorum ævi medii Seculorum lepido iſto carminis genere conſcripta.

Ceterum ad Poëmata FABULÆ quoque ROMANENSES, ut eas vocare ſuevimus, ſpe- 20
ctant. Hiſpanis *Romanzes*, Gallis *Romans* dictæ: cujus nominis originem e Gallia eſſe, atque a Normannis arceſſendam judicat Claud. Verdierius, in Cenſura Autor. p. 43. his verbis: *Cum veteri lingua Normannorum ſcriptæ eſſent hujuscemodi fabulæ, Gallica lingua Normans, h. e. Normanni appellati ſunt libri, quibus enarrarentur. Poſtea, ut videmus, populares multa ob imperitiam invertere, idque præſertim in Italia (quod, quamvis extra rem, dictum tamen eſſe volo,) duabus prioribus literis inverſis* Romans *dixere. Hiſpani deinde in hoc ſcribendi genere Gallos æmulati* Romanzes *appellavere. Id vocabuli poſtea uſurpatum fuit ab Italis; cujus originem petendam arbitror, unde dixi rejecta eorum opinione, qui* ἀπὸ τῆς ῥώμης *deducunt.* Hæc Verdierius: quam vere, alii videant: certe fabulas tales ab antiquis Normannis ſcriptas, vix eſt, ut credere queamus. Græcas vero Veteres etiamnum habemus: *Achillis Tatii* (quem perperam Statium Geſnerus aliique appellant) de Amoribus Leucippes & Clitophontis; quem librum ob laſciviam nimiam vehementer Photius Cod. 87. improbat: editus eſt Heidelbergæ, 1601. in 8. e Bibliopolio Commeliniano: quam vero Editionem admodum eſſe mendoſam ſcribit ad Scaligerum Nicol. Rigaltius Epiſt. Gall. lib. II. Ep. 77. ſeque centum locis eam ſuppleturum promittit: quod non præſtitit, prodiit tamen Tatius nova facie Lugduni Batav. ex recenſione Salmaſii, 1640. in 8; & minutiore iterum forma: verſus quoque in linguam Anglicam Oxoniæ, 1638. in 8. *Heliodori* Æthiopica, dum caſtos Charideæ & Theagenis amores mirifico ſermonis nitore exponunt, & præterea ad hiſtoriam Æthiopicam longe plurimum conducunt, omnium approbationem meruere. Primus illa, e Budenſi Codice, quem e communi clade ſervaverat gregarius miles, apud Hervagium, Baſileæ A. 1534. Græce edidit Vinc. Opſopæus: ſed mendoſe admodum, ut Geſnerus queritur: inde Latinam verſionem libri ſtruxit, edidit-que apud Oporinum, Stanislaus Warſcheiwizki, Eques Polonus, A. 1551. Græce & Latine prodiit apud Commelinum 1596. in 8: Optima vero Editio eſt & emendatiſſima,

datissima, quam curavit, & cum notis suis edidit Joh. Bourdelotius, Parisiis 1610. in 8. *Eustathii* Historiam Amorum Ismenes & Ismeniæ publicavit Gilb. Gaulminus, Græce & Latine, cum notis suis, A. 1617. & 1618. putatque esse illum Eustathium, qui commentarios in Homerum ac Dionysium scripsit. Sed dubitat ea de re Vossius de Histor. Gr. lib. IV. c. 19. p. 491. & *Eumathio* potius Macrembolitæ, Protonobelisario, adscribendum librum censet, cum ita nomen in Codice Mediolanensi legatur. Simile fuit Drama *Iamblichi*, non Philosophi istius celeberrimi Chalcidensis, sed Senioris alius, qui sub Marco Aurelio Imp. vixit, & de Rhodanis ac Simonidis amore ita scripsit, ut inter castitatem Heliodori & Achillis Tatii lasciviam medius velut incedat: compendium libri Photius habet Cod. 94. E Latinis Autoribus istum in modum scripserunt *Apulejus* & *Martianus Capella*. E recentioribus *Ioh. Barclaji* Argenida & Euphormionem habemus, libros non eodem ab omnibus judicio exceptos: siquidem laudatur ab his, culpatur ab illis: certe Latinitatem ejus non satis puram esse tersamque, peritissimi judices Scaliger, Scioppius, aliique, judicant. Argenida in varias linguas versam continuavit etiam Gallus quidam Autor *Mouchenbergius*, usus tamen Joh. Ludov. Gothofredo, qui Latina suggereret: prout e Weitzio Placcius annotavit in Anon. Detect. c. 9. p. 64. Enimvero multum ante se reliquit Barclajum iste parum felix Continuator; & interdum strenue alios exscribit: id quod inprimis de Petri Casanovæ Charitina, Romanensi fabula, Medonius, vitæ Casanovæ Scriptor, commemorat: *usque adeo*, inquit, *arrisit Charitina Autore ignoto, alioquin ingeniose, qui Barclaji Argenida continuavit, ut eum non pœnituerit plurimas ejus pagellas totidem fere verbis in se transmovere.* Ex eo tempore autem innumerabilis pene talium Scriptorum copia, ab otiosis hominibus consarcinata, prodiit in Italia, Gallia, Germania, Hispania; quorum aliqua laudari possunt, ut quæ inventione, rebus & elocutione commendari merentur: plurima vero, præsertim Germanica, nauci sunt, & absurda, ac a verisimilitudinis lege aberrantes fabulæ. Eas omnes recensere nostri non est instituti: vid. *Sorell.* in Bibliotheca Gall. c. 9. ubi fabulas illas distinguit in allegoricas, verosimiles, heroicas, comicas. Est enim omnino inter eas discrimen: quædam sub ratione fictionis illius Status publici arcana describunt, quædam alia recondunt. Elegantem de iis Dissertationem scripsit *Petrus Daniel Huetius* Gallica primum, deinde & Latina Lingua in vulgus editam: promisit etiam aliquando *Æg. Menagius* singularem de illa materia tractatum. Commendat illas, ut rei politicæ & moralis non inutiles præceptiones, Vir quidam illustris, qui Gallica lingua, Testamentum Patris ad filium scripsit: &, ut amicus narravit, nullorum librorum lectione magis delectatus est *Grotius*, quam fabularum istarum (s)

(s) Sub finem hujus capitis Morhofius Autor, in Prælectionibus, & Polyhistoricis, & de Notitia Autorum, MStis, de potioribus Poëtis Germaniæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Angliæ & Belgii, Vernaculis paucula quædam adjecit. Verum cum & imperfecta illa sint, & omnia ferme, in Commentario de Lingua & Poesi Germanica, his jam edito, longe accuratius ab ipso exposita, non immerito Celeberrimus Carpzovius omittenda ea h. l. esse judicavit.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

D. G. MOR-

